

საქართველოს - სსრკ-ის
საზღვარგარეთო კავშირების
სახელმწიფო ბიბლიოთეკა

საქართველოს
საზღვარგარეთო კავშირების
სახელმწიფო ბიბლიოთეკა

საქართველოს
საზღვარგარეთო კავშირების
სახელმწიფო ბიბლიოთეკა

ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი
ნახატი ურ. ჯ ა ფ ა რ ი ძ ი ს ა

საქართველოს საბჭოთაო-სოციალისტური რესპუბლიკის
განათლების მინისტრის ბრძანებით

საქართველო ნიშნები პარაგრაფი

ბეჟინი მოგზაობა, გამოკვლევები, შენიშვნები,
სამიბალები და ლექსიკონი დაურთო
პროფ. მიხეილ შენგელიამ

განმომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი — 1978

616 B2
616.233-02
ზ 392

K 974.581
3

50102—096

II — 78

M 601 (08) — 78

© გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1978

საქართველოს ენციკლოპედია
ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი და მისი „სამკურნალო წიგნი“

ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილს განსაკუთრებული ადგილი უკავია ძველი ქართული მედიცინის ისტორიაში. ის ჯერჯერობით ძველი დროის ერთადერთი ქართველი ექიმი-მეცნიერია, რომლის ავტორობა „სამკურნალო წიგნზე“ და ბიოგრაფიული მონაცემები ეჭვს არ იწვევს. იგივე არ შეიძლება ითქვას „უსწორო კარაბადინისა“ და „წიგნი სააქიმოის“ ავტორებზე ქანანელსა და ხოჯაყოფილზე. მათ შესახებ ჯერჯერობით თითქმის არავითარი ცნობები არ მოგვეპოვება. ზაზას ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ კი ბევრი რამ ცნობილია. შემონახულია აგრეთვე მისი პორტრეტი, რომელიც ფრესკის სახით დაცულია ყინწვისის ტაძარში.

აღსანიშნავია, რომ სამედიცინო ტრაქტატები სხვა სახის ლიტერატურულ ძეგლებთან შედარებით უფრო დაზიანებული სახითაა ჩვენამდე მოღწეული. თუ მხატვრული ხელნაწერი წიგნი წაკითხვის შემდეგ ოჯახში ინახებოდა როგორც ძვირფასი ნივთი და თაობიდან თაობაში გადადიოდა მზითვისა და მემკვიდრეობის სახით, სამედიცინო წიგნები ყოველდღიურ პრაქტიკულ გამოყენებაში იყო — ხელიდან ხელში გადადიოდა მკურნალთა და ავადმყოფების ჭირისუფალთა შორის, რის გამოც ის სხვა სახის ხელნაწერებთან შედარებით უფრო ზიანდებოდა და ადრე გამოდიოდა ხმარებიდან. ამიტომ ჩვენამდე მოღწეული ძველი სამედიცინო ხელნაწერი წიგნები, რომლებიც ჩვენს მუზეუმებში ინახება, ოდნავადაც ვერ ასახავს სამედიცინო წიგნების გავრცელების მასშტაბებს. ცხადია, ასეთი წიგნები გაცილებით მეტი იყო, მაგრამ ბევრი დაზიანდა და ვერ მოაღწია ჩვენამდე, ბევრი კი გატანილ იქნა, ნაწილი, უდავოდ გამუდმებულმა ომიანობამ და სარწმუნოებრივმა ბრძოლებმა იმსხვერპლა. მოღწეულ სამედიცინო ძეგლებშიც, ჩვენი აზრით, სხვა სახის ძეგლებთან შედარებით, ერთი გარემოება შეინიშნება — იშვიათად იხსენიება ავტორი. შესაძლებელია გაურბოდნენ თანამედროვე ავტორის დასახელებას მკითხველზე თუ ავადმყოფზე მეტი ზეგავლენის მოხდენის მიზნით, უცხოურობით თუ საიდუმლოებით მოსავენენ მის პიროვნებას. ამ მხრივ ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი“, შეიძლება ითქვას, გამონაკლისს წარმოადგენს. აქ თვით ტექსტი იძლევა იმის საშუა-

ლებას, რომ გაირკვეს ავტორისა და გადამწერის ვინაობა და წიგნის ორიგინალობისა თუ კომპილაციურობის საკითხი.

ეს წიგნიც, როგორც ჩანს, 300 წლის წინ გატანილ იქნა საქართველოდან და მხოლოდ შემთხვევის წყალობით მოადგმია ჩვენამდე. აღსანიშნავია, რომ ერთმორწმუნე რუსეთში გატანილი ქართული ეროვნული ძეგლები კარგ თავშესაფარს პოულობდა, განსაკუთრებით იმ კეთილმეზობლური ურთიერთობის შედეგად, რომელიც დამყარდა საქართველოსა და რუსეთს შორის XVIII საუკუნის შემდეგ. ასეთი თავშესაფარი უპოვნია, როგორც ჩანს, ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნს“.

წინამდებარე წიგნში მოტანილი ტექსტი წარმოდგენს ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის იმ ხელნაწერი წიგნის ორივე ნაწილს, რომელიც 1945 წელს საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ექსპედიციის, პირადად ფილოლოგ. მეცნიერებათა დოქტორის თ. ჭყონიას, მიერ აღმოჩენილ იქნა ქ. გორკის (ყოფ. ნიჟნი-ნოვგოროდი) სახელმწიფო არქივში. ამჟამად ის აკად. ს. ჯანაშიას სახ. საქართველოს სსრ სახ. მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილებაში ინახება (Q ფონდი, № 877 ხელნაწერი). ამ ხელნაწერის მეორე ნაწილი (175 დან 684 ფურცლამდე) 1950 წელს საქართველოს სსრ სამედიცინო ლიტერატურის გამომცემლობის მიერ იქნა გამოცემული პროფ. მ. სააკაშვილის საერთო რედაქციით. კვლევათი ხასიათის შრომა (შესავლის სახით) და ლექსიკონი დაურთეს პროფ. ილ. აბულაძემ და დოც. კ. გრიგოლიამ. მათ მიერ გამოკვლეულ და დადგენილ იქნა მთელი რიგი ისეთი საკითხები, რომლებიც ხელნაწერის ორივე ნაწილისათვის საერთოა (ხელნაწერის ისტორია, გადამწერისა და ავტორის ვინაობა, დათარიღება, ზაზას ბიოგრაფიული ცნობები და სხვ.). ამიტომ აღნიშნულ კომპენტენტურ ავტორთა შემოხსენებული შრომიდან¹ ჩვენ ისინი მეტ-ნაკლები სისრულით უშუალოდ გადმოვიტანეთ წინამდებარე შრომაში. გორკის სახელმწიფო არქივში ფანასკერტელ-ციციშვილის წიგნის ხელნაწერის მოხვედრის ისტორია შემოხსენებულ ავტორებს შემტეგნაირად აქვთ წარმოდგენილი: ამ საკითხს შუქს ჰდენს ხელნაწერის 62—63 ფურცლებს შორის ჩადებული ერთი ფურცელ-ქაღალდი, რომელშიც ვახტანგ VI-ის ხელით ჩაწერილი ყოფილა შემდეგი სიტყვები:

„ქ. ჩვენ საქართველოს გამგებელმან ბატონიშვილმან პატრონმან ვახტანგ თვითნებულად ფურცლად მოშორებული კარაბადინი ესე შევაწყობინე და შევაკვრევიან საცხად და სასარგებლოდ კაცთათვის და საცხად ყოველთა, ქ-კს ტყზ“.

ვახტანგის აღნიშნული ჩანაწერი ამ ხელნაწერის შეკრებასთან, განახლებასთან და აკინძვასთან დაკავშირებული ანდერძია.

¹ ზაზა ფანასკერტელი, „სამკურნალო წიგნი — კარაბადინი“, საქმედგამი, თბილისი, 1950 წ., V—XXIII.

როგორც ხელნაწერის გარეგნული შესწავლით ირკვევა, ვახტანგ ძეგლის მიმართ შემდეგი სამუშაოები ჩატარებია:

1. ფურცელ-ფურცელ დაშლილი კარაბადინი აუწყვია, შეუკრავს და აუკინძავს ძვირფას ყდაში.

2. ფურცელთა დაკლებულობა გამოურკვევია და აღუნიშნავს საკუთარი ხელით სათანადო ადგილას შემდეგი სიტყვებით:

[„აქ ფურცელი აკლია ერთი“; „აქაც აკლია“ და ა. შ. (სულ 17 ადგილას)].

3. შეკრული ხელნაწერისაი.ეის მიუცია ახალი პაგინაცია.

4. აშიებზე ზოგან მოუთავსებია შენიშვნები და განმარტებანი.

მაშასადამე, როგორც ირკვევა, ვახტანგს დიდი მონდომებით ჩატარებია ხელნაწერის აღდგენის სამუშაოები და, როგორც ზემოხსენებული ავტორები ფიქრობენ, რუსეთში მისი გატანაც ვახტანგის სახელთან უნდა იყოს დაკავშირებული: „კარაბადინის ეს ძვირფასი ხელნაწერი თავის დროზე ვახტანგის საკუთრება უნდა ყოფილიყო და რუსეთშიაც ის მის მიერ უნდა იყოს გატანილი სამეფო სახლის ევაკუაციის გამო 1724 წელს, ხოლო ვახტანგის სიკვდილის შემდეგ (1737 წ.) ის მის მემკვიდრეთა ხელში გადასულა და კერძოდ ეს ხელნაწერი ვახტანგის უფროს ვაჟს ბაქარს მიუღია. XVIII საუკუნის მეორე ნახევრისათვის კარაბადინი უკვე ბაქარის შვილიშვილის გიორგი ალექსანდრეს ძის ხელში ყოფილა. როგორც ცნობილია, გიორგი ალექსანდრეს ძე სოფ. ლისკოვოში ცხოვრობდა. ხოლო 1852 წლის შემდეგ, როდესაც ეს უკანასკნელი უძეოდ გარდაიცვალა, საფიქრებელია ამ ხელნაწერის სხვა პირთა ხელში და კერძოდ აღნიშნული არქივის განკარგულებაში გადასვლა.“¹

როგორც ირკვევა, ვახტანგ VI-მ დიდი ღვაწლი დასდო ქართულ მედიცინასაც, მან შექრიბა, ტექსტის აღდგენითი სამუშაოები ჩაატარა და შთამომავლობას შემოუნახა არა მარტო ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი“, ქანანელის „უსწორო კარაბადინი“ მისი ზრუნვის წყალობით შერჩა ქართულ კულტურას.

ხელნაწერის აღწერილობა

ხელნაწერის აღწერილობა მოგვყავს ისე, როგორც მის პირველ მკვლევარებსა აქვთ მოცემული თავიანთ შრომაში².

„ხელნაწერი დიდტანიანია: მასში ასამდე რვეული ან 684 ფურცელია აღრიცხული; 36×23; წიგნი აკინძულია და ჩასმულია ტყავგადაკრულ მაგარ ხის ყდაში. რვეულთა სათვალავი აქ აღნიშნულია პირვე-

¹ ზაზა ფანასკერტელი, „სამკურნალო წიგნი — კარაბადინი“, საქმედგამი, თბილისი, 1950, გვ. VI—VII.

² იქვე, გვ. VII—VIII.

მეტი ფურცლის დანაკლისი აქვს აღნუსხული (და იქ, ტექსტი მართლაც ნაკლულია). გარდა ამისა, 51-ე რვეულში დღეს ათი ფურცელია, თუმცა იქ სამი ფურცლის ნაკლოვანებაა აღნიშნული.

საყურადღებოა, რომ ხელნაწერში შემოაღნიშნული ჩვეულებრივი სათვალავის გვერდით, ფურცელთა სათვალავიც მოიპოვება. როგორც ჩანს, ხელნაწერის „ფურცელ-ფურცელ“ დაშლისა და ზოგიერთი ფურცლის დაქარგვის გამო თავდაპირველი ჩვეულებრივი სათვალავი მოთხოვნილებებს უკვე ვეღარ აკმაყოფილებდა და ფურცელთა აღნუსხვაც აუცილებელი გამხდარა. თავის დროზე ესეც ვახტანგს გაუკეთებია. ფურცელთა სათვალავი მას ქართული ანბანით აქვს აღნიშნული, ყოველი ფურცლის პირისა და ზურგის მხარის ქვედა აშიაზე, მაგრამ ამ წესს ის მხოლოდ „141“-მდე იცავს. აქედან მოკიდებული კი სათვალავი მხოლოდ პირის მხარეს მოსდევს და ზურგზე არ მეორდება. უფრო გვიან ფურცელთა სათვალავი ციფრებითაც გაუმეორებია. ეს უკანასკნელი კი დასმულია ყოველი ფურცლის პირის მხარეზე, ზედა აშიის მარჯვენა კუთხეში და ხელის მიხედვით შესაძლებელია ის ალ. ხახანაშვილსაც ეკუთვნოდეს... XVIII საუკუნის დამდეგისათვის ის უკვე ძლიერ დაზიანებული, „ფურცელ-ფურცელ“ დაშლილი ყოფილა, ალაგ-ალაგ ცალკეული ფურცლები და რვეულებიც ჰკლებია. მხოლოდ ვახტანგის საგანგებო ღონისძიებათა შედეგად შესაძლებლობის ფარგლებში მას ადრინდელი სახე მიუღია. ვახტანგის შემდეგაც განუცდია მას დაზიანება. ამჟამად ორივე ყდა გატეხილია. ზედას ქვემო ნაწილიც მოტეხილი და დაქარგული აქვს, ყდაზე გადაკრული ტყავიც კიდევზე გახეულ-გაცვეთილია, ხოლო წიგნის ყუის ნაწილში ის სრულიად მოგლეჯილია. ხელნაწერი ახლა თავნაკლულია. ის მეოთხე რვეულით იწყება. ამ რვეულის მხოლოდ ექვსი ფურცელია შემონახული. ამგვარად, მას აქ სამი რვეული მთლიანად და მომდევნოს ორი ფურცელი (ე. ი. სულ 26 ფურცელი) აკლია. განსაკუთრებით დაზიანებულია ხელნაწერის თავი და ბოლო (2 — 37; 663 — 684 ფურცლები). ფურცლები აქ თითქმის მთლიანად ლაქმოდებულია. მრავალი მათგანი დაფლეთილი და ამოცვენილია. ხელნაწერის მთელ სიგრძეზე მრავალი ფურცლის აშია და ძირია შეკეთებული¹. წიგნი² შესამჩნევია სხვა დაზიანებანიც, მაგალითად, 63—68 ფურცლები ნაპერწკლითაა გამომწვარი. სინოტივის ნაკვალევით ბევრგან თვალსაჩინოა. განსაკუთრებით, თავსა და ბოლოში და საერთოდ მისი აკინძულობა საგრძნობლად დაზიანებულია. წიგნი მოსქოთეთრ ქაღალდზეა დაწერილი. დიდად საყურადღებოა, რომ ხელნაწერის მთელ სიგრძეზე ქაღალდის ჭვირნიშანი არსად არ ჩანს. ეს გარემოება

¹ იხ. ფურცლები: 14, 27, 28, 30, 37, 48, 60, 78, 92, 103, 139, 140, 148, 150, 160, 168, 214, 252, 259, 344, 350, 351, 367, 368, 383, 399, 435, 437, 439, 443, 465, 470, 485, 540, 552, 3—6, 566; 576, 589, 614, 622, 671—675, 578.

კი იმაზე მიუთითებს, რომ ქაღალდი ევროპული არ არის. შესაძლებელია ის ადგილობრივი, საქართველოშიც, იყოს დამზადებული. წიგნი დაწერილია in folio. თითოეულ გვერდზე (უმეტესად) 22 სტრიქონია. დაწერილია მხედრულით, შავი მეღნით, სათაურები და ხშირად აბზაცის დასაწყისი სიტყვები — წითლით. ხელის მიხედვით ეს წიგნი რამდენიმე გადამწერის ნახელავი ჩანს. აქ სულ ცოტა ორი სხვადასხვა ხელი გამოირჩევა.

ა. მსხვილი, მომრგვალო ლამაზი ხელი.¹

ბ. შედარებით წვრილი და საშუალო სილამაზის ხელი.²

ხელნაწერი ორ ნაწილად არის წარმოდგენილი, პირველი ნაწილი, რომელიც 1959 წ. გამოიცა (ზ. ფანასკერტელ-ციციშვილი, სამკურნალო წიგნა — კარაბადინი, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, ტექსტი დამუშავა, გამოკვლევები და ლექსიკონი დაურთო მ. შენგელიამ) მოთავსებულია 1 — 174 ფურცელზე. 177-ე ფურცელზე თითქოს სრულიად ახალი სათაურით იწყება ტექსტის მეორე ნაწილი და, ერთი შეხედვით, ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს პირველი ნაწილი მექანიკურად იყოს აკინძული, შეერთებული მეორე ნაწილთან, როგორც სხვადასხვა კარაბადინების კრებული, მაგრამ თუ დაგუკვირდებით, პირველი ნაწილი მეორესთან ორგანულადაა დაკავშირებული. ასე ფიქრობდა ალბათ ვახტანგი, როდესაც ერთ წიგნად აკინძა ის და საერთო პაგინაცია გაუკეთა. თვით ხელნაწერის პირველ ნაწილსა და მეორე ნაწილში გადამწერების ხელთა მონაცვლეობა საერთოა, რაც იმას მიუთითებს, რომ გადამწერებმაც ის ერთ მთლიან წიგნად გადასწერეს. გარდა ამისა, სტილისტური და ლექსიკოლოგიური შესწავლა გვანიშნებს, რომ ორივე ნაწილის ავტორი ერთი და იგივე პიროვნებაა. შინაარსობრივადაც წიგნის მთლიანი არქიტექტონიკა ნაკლოვანი იქნებოდა პირველი ნაწილის გარეშე, რადგან ის (I ნაწილი), მედიცინის ზოგად ნაწილს წარმოადგენს. აქ განხილულია დიაგნოსტიკის, პიგიენის ძირითადი საკითხები, აღწერილია სამკურნალოწამლო საშუალებათა ძირითადი სახეები და მათი ტექნოლოგია. მეორე ნაწილი კი წარმოადგენს მედიცინის კერძო ნაწილს. ამიტომ არის ის წიგნში სრულიად ახალი სათაურით მკვეთრად განცალკევებული პირველისაგან.

ხელნაწერის თარიღისათვის

ხელნაწერი აკინძული და განახლებულია ვახტანგ VI-ის მიერ 1709 წელს, მაგრამ, როგორც ჩანს, ის გაცილებით უფრო ადრინდელი უნდა იყოს. პროფ. ილ. აბულაძე და კ. გრიგოლია, რომელთაც შეისწავლეს ხელნაწერი პალეოგრაფიული ნიშნების მიხედვით, წერენ: „პალეოგრა-

¹ ამ ხელით დაწერილია: 1—24, 117—254, 259—268.

² ამ ხელით დაწერილია: 263—351, 445-დან ბოლომდე.

ფიული თვალსაზრისით იქ საყურადღებოა ა-ნი; ბ-ანი; ო-ნი; პ-რი; ჟ-ანი და ჩ-ინი. აღნიშნულ ასოებს ადრინდელი მოხაზულობა თვალსაჩინოდ აქვთ შენარჩუნებული. განვიხილოთ ისინი ცალ-ცალკე, ა-ნი თავისი ჩვეულებრივი, ნამგლისებური მოხაზულობის გვერდით უფრო ადრინდელი სახითაც გვხვდება. ეს უკანასკნელი უფრო წინამავალი ან მომდევნო ასოებთან გადაბმის შემთხვევაში გვევლინება.

ბ-ანი აქ ძველებურად დიდი ტანისაა. რაც მთავარია, ის ყველგან ხაზქვევით იწერება, ხაზზევით ბ-ანის მხოლოდ თავია აწეული. ო-ნი ბევრგან ტალღისებური სახითაა მარტივად მოცემული, მაგრამ საკმაოდ ხშირად ის ძველებურად ორკბილიანი „გადაბრუნებული“ სახითაც გვხვდება. პ-არი ყველგან თავისი ადრინდელი სახით იწერება, ასევეა აგრეთვე ჟ-ანიც.

ჩ-ინი ყველგან თავისი ადრინდელი მოხაზულობით გვევლინება. ასოს ბუნი ჩვეულებრივ დახრილი და გადატეხილია, მაგრამ მას თავი არსად შეკრული არა აქვს.

ყველაფერი ეს მხედრული დამწერლობის ადრინდელი საფეხურის დამახასიათებელია და დაახლოებით XV საუკუნისათვის სრულიად ბუნებრივია.¹

მაშასადამე, პალეოგრაფიული მონაცემებით, ხელნაწერი XV საუკუნისად შეიძლება მივიჩნიოთ. ამ თარიღის სასარგებლოდ ლაპარაკობს ის, რომ წიგნის ავტორი ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი გადამწერთა მიერ ცოცხალთა შორის იხსენიება.

„ქ. ქრისტე ღმერთო, აღიდე ორთავე შინა ცხოვრებათა ბრძენთ-მთავარი ფანასკერტელი ზაზა, ამინ“.

მაშასადამე, ჩვენს ხელთ არსებული ტექსტი პირველადი, ავტორი-სეული ტექსტი უნდა იყოს. ის გადაწერილია თვით ზაზას სიცოცხლე-შივე, ალბათ, მისივე ხელმძღვანელობით, ზაზა კი XV საუკუნის მეორე ნახევარში ცხოვრობდა.

ხელნაწერის დათარიღების საკითხის გარჩევისას, ზემოხსენებული ავტორები ყურადღებას მიაქცევენ აგრეთვე შემდეგ გარემოებას; ხელნაწერის 222 რ ფურცლის ზედა აშიაზე მარჯვენა კუთხეში ნუსხურით შემდეგბი მინაწერი იკითხება:

„ქრისტე ღმერთო, აღიდე დავითი, ძე მეფეთა მეფისა კონსტანტინესი“.

ამ მინაწერში ხსენებულ მეფე კონსტანტინეს საქართველოს სამეფო ტახტი ეკავა 1479 — 1505 წწ. და მის შვილს დავითს კი 1505 — 1525 წლებში, მაგრამ მინაწერის მიხედვით დავითი ჯერ კიდევ არ იხსენიება მეფედ, და კონსტანტინეს ხსენებაც ტექსტში ისეა ფორმულირებული, როგორც ჯერ კიდევ ცოცხლისა. როგორც ჩანს, მინაწერი ხელნაწერის

¹ ზაზა ფანასკერტელი, „სამეურნალო წიგნი — კარაბადინი“, საქმედგამი, თბილისი, 1950, გვ. IX.

აშიაზე გაკეთებულია 1479 — 1505 წლებში, რაც თვით ხელნაწერის დათარიღების საშუალებასაც იძლევა.

მაშასადამე, ყოველივე ზემოთქმულის მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ხელნაწერი უეჭველად XV საუკუნის მეორე ნახევარს მიეკუთვნება, უფრო ზუსტად, ამ საუკუნის უკანასკნელ ათეულ წლებს.

ხელნაწერის გადამწერი

ტექსტი მხოლოდ ერთ-ერთი გადამწერის დადგენის საშუალებას იძლევა. ის ორჯერ არის მოხსენებული მახარებლის სახელით, 177 r ფურცლის აშიაზე, ქარავმით მიწერილია სიტყვები, რომლებიც ასე წაიკითხება:

„ქრისტე შეიწყალე მჩხრეკელი ამისა უღირსი მახარებელი, ამინ“.

219 v ფურცლის აშიაზე მინაწერი კი ასოდაკლებულობის აღდგენის შემდეგ ასე იკითხება:

„მშრომლისა მახარებლისათვის შენდობა ყავთ“.

მაშასადამე, გადამწერი ტექსტისა მახარებელია. მახარებლის ვინაობის დასადგენად პროფ. ილ. აბულაძესა და კ. გრიგოლიას მოჰყავთ 1482 წ. ჰარმაულთა მიერ მიართმეული ანდერძის წიგნი. ამ წიგნის ბოლოს იკითხება: „დაიწერა ქ-კს რო კელითა მაღალაძის მცხეთის ქადაგის მახარებლისათა და მოწამეც არის“.

1492 წელს კი მახარებელს კონსტანტინე მეფის მიერ მცხეთის კათალიკოსისათვის მიცემული სიმტკიცის წიგნიც გადაუწერია:

„დაიწერა წიგნი და სიგელი ესე ინდიკტიონსა

მეფობისა ჩუენისასა მეთათმეტესა ქ-კნსა რჳ კელითა ივანის ძისა მცხეთის ქადაგისა მახარებელისათა“.

ამ საბუთთა შემდგენი მახარებელი და ძეგლის გადამწერი უსათუოდ ერთი და იგივე პიროვნებაა. ეს საბუთი კი საშუალებას იძლევა დამატებითი ცნობები გაიკვეს მახარებლის ვინაობის შესახებ, კერძოდ, ირკვევა, რომ ის კონსტანტინე მეფის კარზე მდივან-მწიგნობრის როლს ასრულებდა, მისი გვარია მაღალაძე, მამის სახელი ივანია, თანამდებობით მცხეთის ქადაგი.

ავტორი — ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი

ხელნაწერი თავნაკლულია, მაგრამ მისი მეორე ნაწილის დასაწყისი აშკარად მოუთითებს ავტორის ვინაობაზე. გარდა ამისა, თვით ტექსტში რამდენიმეჯერ არის განმეორებული ზაზას სახელი „მკურნალისა“ და „ბრძენთმთავრის“ ეპითეტით.

ტექსტის მეორე ნაწილი ზაზასადმი მიმართული სიტყვით იწყება: „ქრისტე ღმერთო, აღიდგე ორთავე შინა ცხოვრებითა ბრძენთმთავარი ფანასკერტელი ზაზა, ამინ“ (177 r).

ტექსტის სხვა ადგილებში ის შემდეგნაირად არის მოხსენებული: „ქრისტე ღმერთო, ადიდე შენმიერთთა ფანასკერტელი ზაზა“ (215 r); „ქრისტე ღმერთო, ადიდე პატრონი ჩვენი ზაზა მკურნალი“ (339 v); „ქრისტე ღმერთო, ადიდე ფანასკერტელი ზაზა“ (385 v); „ქრისტე, ადიდე პატრონი ზაზა ფანასკერტელი“ (39 r).

ამგვარად, ამ ხელნაწერმა, გარდა იმ დროის ღრმა მეცნიერული სამედიცინო ტრაქტატისა, შემოგვინახა დიდი ქართველი ექიმის ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის სახელიც.

პროფ. ილ. აბულაძემ და კ. გრიგოლიამ საკმაოდ სიზუსტით გამო-არკვეეს ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ზოგიერთი დეტალი. კერძოდ, მათ დაადგინეს, რომ ფანასკერტელთა გვარეულობა ადრინდელ ცნობილია ძველ ქართულ წყაროებში — ისინი სამხრეთ საქართველოს — ტაოს მკვიდრნი იყვნენ და ფლობდნენ ფანასკერტის ციხეს, რომელიც მდებარეობდა მდინარე ბანა-ფანასკერტის ნაპირზე, რომელიც ხშირად საქართველოს სახელმწიფო საზღვრად ითვლებოდა. ამის გამო ფანასკერტელის ციხე მეტად მნიშვნელოვანი სტრატეგიული პუნქტი იყო და მათი მფლობელი ფანასკერტელები კი, ალბათ, მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ როგორც საქართველოს სამხედრო ძლიერებისა და თავდაცვის საქმეებში, ისე მის პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ჩვენამდე მოღწეული წყაროების მიხედვით ფანასკერტელთა გვარეულობის ყველაზე ადრინდელი წარმომადგენელი ყოფილა მიქელ ხუცესი, რომელსაც X საუკუნის მეორე ნახევარში სინას მთაზე უმოღვაწნია და გარკვეული ლიტერატურული მუშაობაც ჩაუტარებია. კერძოდ, მისი დავალებითა და ალბათ ხელმძღვანელობით ივანე საფარელს დაუწერია „იოანე ოქროპირის ცხოვრება“, რომელმაც ჩვენამდე მოაღწია.

ამ დროისათვის ფანასკერტის ციხის მფლობელად ჯერ კიდევ არ სჩანან ფანასკერტელები. X — XI საუკუნეებში ეს ციხე შეფის უშუალო მეთვალყურეობის ქვეშ ყოფილა. ხოლო იოანე ბატონიშვილისა და თამარის ისტორიკოსის მოწმობით, თამარს ომში წარმატებისათვის მხედართმთავარ ზაქარიასათვის უბოძებია ფანასკერტის ციხე და, როგორც ჩანს, აქედან წარმომდგარა ფანასკერტელის გვარეულობაც. „ამ დროიდან მოკიდებული, ისტორიის ასპარეზზე ფანასკერტელებიც ჩანან. ისტორიულად ისინი ტაოს ერისთავები არიან და საქართველოს მეფის ძლიერებისათვის თავგამოდებით იბრძვიან.“¹

ფანასკერტელთა გვარეულობიდან სხვადასხვა დროს საქართველოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ ამ გვარის შემდეგი წარმომადგენლები: თაყა ფანასკერტელი (XIII საუკუნე), თაყა და ციცი ფანასკერტელები (XV საუკუნის პირველი ნახევარი).

¹ ზაზა ფანასკერტელი, „სამკურნალო წიგნი — კარაბადინი“, საქმედგამი, თბილისი, 1950, გვ. 15.

ვახტანგ IV-ს ცოლად ჰყავდა თაყას და ღედოფალთ-ღედოფალო სითიხათუნ.

ზემოხსენებული ციციის შვილი უნდა იყოს ზაზა. თვით ზაზას ხუთი ვაჟიშვილი ჰყოლია: ქაიხოსრო, გიორგი, სიოაში, მერაბი და ზაქარია. ზაზას შვილის მერაბის მიერ 1520 წელს გაცემულ ერთ-ერთ საბუთში ზაზა მოხსენებულია ციციშვილად და „დიდ ფანასკერტელად“:

„ქემან დიდისა ფანასკერტელისა ციციისშვილისა პატრონისა ზაზას ქემან ცოდვილმან მერაბ“.

ამგვარად, ზაზა უკანასკნელი წარმომადგენელია ფანასკერტელთა გვარისა და პირველი ციციშვილი. ზაზამ, როგორც ჩანს, ეს გვარი მამის (ციცის) სახელიდან მიიღო, ალბათ, სამხრეთ საქართველოდან (კერძოდ, ფანასკერტიდან) შიდა ქართლში გადმოსახლების შემდეგ. ზაზა ფანასკერტელი ეხმარებოდა გიორგი VIII-ს (1446—1476/წწ.) სამცხის ათაბაგ ყვარყვარესთან ბრძოლაში. ამ ბრძოლაში ის დამარცხებულია და იძულებული გამხდარა შიდა ქართლში გადმოსახლებულიყო. აქ მისთვის დიდძალი მამული უბოძებია. კონსტანტინეს. მისი წყალობის წიგნში, რომლის პირი ჩვენ დრომდეა შემონახული, ნაბოძარ მამულთა ჩამოთვლის გარდა, აღნიშნულია წყალობისა და ჯილდოს მიზეზებიც:

„თქუენ ჩუენისა ამოღყოფისა მეცადე მომქირნესა და სახლისა ჩუენისა თავადსა ფანასკერტელსა... ოდეს ჩუენისა სიყუარულისათვის შავშეთს თქუენი მკვდრი მამული დასთმეთ და ჩუენად საერთგულოდ მოხუედით“.

ზაზა, როგორც ჩანს, იმ დროისათვის უსათუოდ სწორი პოლიტიკური ორიენტაციის მქონე პიროვნებაა, ეს ებრძვის თავისავე მთავარს, რომელიც მეფეს ღალატობს. ის ამით სამეფოს ძლიერების მომხრედ, ქართული ეროვნული ერთიანობისათვის მეგრძოლის როლში გამოდის. კონსტანტინეს სიტყვით რომ ვთქვათ, ზაზა ქართველი სამეფოს „ამოღყოფისა მეცადეა“, რომელმაც მისი „სიყუარულისათვის შავშეთს“ მკვიდრი მამული დასთმო, დასტოვა და სამეფო კარის სამსახურად და „საერთგულოდ“ მოვიდა შიდა ქართლს, სადაც მისთვის უხვ მატერიალურ წყალობასთან ერთად სამეფოს ვაზირის — „მეჭურჭლეუხუცესის“ საპატიო ადგილი უბოძებიათ.

ზაზა ფანასკერტელი საბოლოოდ ძამას ხეობაში დაუსახლებია მეფეს. ზემოხსენებული ბოძების სიგელი გაცემულია კონსტანტინეს მიერ 1467 წელს. მართალია, კონსტანტინე II (დემეტრეს ძე) მხოლოდ 1478 წელს ხდება მეფედ, მაგრამ, როგორც პროფ. დ. გვრიტიშვილი ფიქრობს¹, ძამას ხეობა და საერთოდ მტკვრის მარჯვენა სანაპირო კონსტანტინეს საუფლისწულოში შედიოდა და ამიტომ, ბუნებრივია, მეფის სურვილისამებრ კონსტანტინეს გაეცეს ბოძების სიგელი. ზაზა კონსტანტინეს

¹ დ. გვრიტიშვილი, „ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან“, სახელგამი, 1955 წ., გვ. 122, 123.

საუფლისწულოს თავადი უნდა იყოს. ზაზას პირდაპირი მემკვიდრეები „ზემო ციციშვილებად“ იწოდებოდნენ და ქართლის უწარჩინებულეს თავადებად ითვლებოდნენ შემდეგში. ამის შესახებ ვახუშტი თავის წიგნში (თავში „წარჩინებულთათვის“) წერს:

„გარნა ამათ მთავართა შორის აწინდელთა ჟამთა უწარჩინებულესნი და შემძლებელნი ესენი იყვნენ და გაუყრელნი სახლნი აქუნდით: პირველი მუხრანის ბატონი, არაგვის ერისთავი, ქსნის ერისთავი, ამილახორი და ყაფლანიშვილი, ზემო ციციშვილი, ოდეს გაუყრელი იყო, და სომხითის მელიქი“.¹

ზაზა და მისი მემკვიდრეები რომ „ზემო ციციშვილებად“ ითვლებოდნენ, ამას იოანე ბაგრატიონი ადასტურებს:

„ზაზა ფანასკერტელი... გარდმოასახლა საქართველოსა შინა და მიუბოძა მძოვრეთისა ხეობასა შინა სოფლები და განაყოფთა ამათთა უბოძა ნიჩბისის ხეობაზედ სოფელნი და დაასახლა მუნ“... „ზემო ციციანნი არიან, რომელნიც მძოვრეთის ხეობის მცხოვრები არიან. ხოლო ქვემო ციციანნი ნიჩბისის ხეობაში სახლობენ“.

ზაზას დასახლება ძამას ხეობაში, ალბათ, გარკვეული პოლიტიკური მოსაზრებით იყო ნაკარნახევი. ძამას ხეობა შიდა ქართლში შემოსასვლელი კარი იყო ქართლის მეფეებისადმი მტრულად განწყობილი ათაბაგებისა და ოსმალთა სამფლობელოებიდან და მეფემ სწორედ ათაბაგების ამ მძევნარე მტერს ჩააბარა ქართლის ეს თავისებური ჭიშკარი. ზაზაც, როგორც ჩანს, თავგამოდებით იცავდა მეფის უფლებებსა და ქართლის სამეფოს სუვერენიტეტს. ვახუშტი და ბერი ეგნატაშვილი მოგვითხრობენ ერთ ეპიზოდს: ყვარყვარე ათაბაგმა არეშელი ვაჟრის დასასჯელად, რომელსაც აუგად უსხენებია თვით ათაბაგი ახალციხელ ვაჟართან დავის დროს, 500 მებრძოლით ნებადაურთველად „შემოვლო კახეთი“. შეურაცხყოფელი ვაჟარი ყურით მიაჭედა თავისი ღუქნის კარებზე, შინ მიმავალ ყვარყვარეს ძამას ხეობა უნდა გაეცლო, მაგრამ „დახუდნენ ციციანნი და შიდა ქართველნი, იძლიენენ ქართველნი და წარვიდა ათაბაგი მშვიდობით“². ეს ამბავი მომხდარა „მეფისა კონსტანტინეს ჟამსა, ქ-ს ჩუჲდ ქრ რბგ“ (ე. ი. 1494 წ.).

ბერი ეგნატაშვილი ამავე ამბავს ასე აღწერს:

„შეიყარნეს გაღმართელნი და გამოღმართელნი ციციშვილები და უფროსად ზაზა ციციშვილი თაობდა, მაშინ დაუხდნენ ათაბაგსა და აუწყეს ქართველთა გაუშვებლობა...“³ დიდი ბრძოლა გაჩაღებულა, ორივე მხარე ძლიერ დაზარალბულა.

¹ ვახუშტი ბაგრატიონი, „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, თბილისი, 1914, გვ. 25.

² ვახუშტი ბაგრატიონი, „საქართველოს ცხოვრება“, 1469 — 1800 წ. მდე, გ. ჭიჭინაძის გამოცემა, თბილისი, 1913, გვ. 23.

³ ბერი ეგნატაშვილი, „ახალი ქართლის ცხოვრება“, თბილისი, 1940, გვ. 44.

როგორც ჩანს, ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი მეტად პრინციპული და ერთგული დამცველი ყოფილა მეფის უფლებებისა. მან ყვარყვარეს არ აპატია ქართლის სამეფოში დაუკითხავად გავლაც კი, მან ეს სამეფოს სუვერენიტეტის შელახვად ჩათვალა და სწორედ ამიტომ გაუგარტა ბრძოლა შინ მიმავალ ყვარყვარეს.

ასეთივე სულისკვეთებით აღუზრდია ზაზას თავისი შვილები, მისი უფროსი ვაჟიშვილი ქაიხოსრო რამდენიმეჯერ არის ნახსენები ქართულ წყაროებში, სამშობლოს დასაცავად მებრძოლთა მოწინავე რიგებში.

„ხოლო წელსა ქ-ს ჩუბჭ ქრ როვ (1488 წ. — მ. შ.) წარმოვლინა იაყუბ ყეენმა სპასპეტი თჳსი ხალილბეგ სპითა... ამისი მსმენელი მეფე კონსტანტინე წარმოვიდა იმერეთიდან და წარმოავლინა წინარე ქაიხოსრო ციცი-შვილი და ჯავახიშვილი ჯავახი... ქაიხოსრო, ჯავახი და ბარათიანნი და დაესხნენ ჭანდარს მდგომთა თათართა, მოსცათ ღმერთმან ძლევა და მოსრნეს სრულად.“¹

ეს ამბავი გაუგიათ თბილისში მყოფ თათრებს, რომლებიც შიშით გაქცეულან, მაგრამ:

„გარდაუსწვრეს კუმისის ბოლოს ქაიხოსრო ციციშვილმან და ბარათიანთა და იქნა ბრძოლა ძლიერი“.

მაგრამ ისინი ალყაშემორტყმულნი აღმოჩნდნენ თათრების მიერ. მემკვიდრე ქაიხოსროსა და მის თანამებრძოლთ ამ ბრძოლაში გმირბად სახავენ:

„მაშინ განხმნენ ბარათაშვილი სულხან, ქაიხოსრო ციციშვილი და ჯავახიშვილი ჯავახი, ვითარცა წინითი გმირნი რომელნიმე და გამოვლნეს ბრძოლითა თათარნი ყოვლისა სპითა თჳსითა.“²

1490 წელს „კვლავ ყეენმა წარმოავლინა ჯარი საქართველოში“. კონსტანტინე მეფის წინადადება, რომ საერთო ძალით ებრძოლათ თათრების წინააღმდეგ, ათაბაგმა და კახეთის მეფემ უარყვეს, დარჩა ქართლი მარტოლმარტო მტრის პირისპირ. თათრებმა იწყეს მორბევა „ორბეთის გარემოთა“. ქაიხოსროს ამ ბრძოლაშიც უსახელებია თავი.

„ესე ყოველი მოესმით ბარათიანთა ენაგეთს მდგომთა და მათთანა ქაიხოსრო ციციშვილსა. თურმანის ძეს ქაიხოსროს და თავსა მათსა სულხან ბარათაშვილსა: ესენი წავიდნენ მსწრაფლად და მიეწივნენ თათართა მისელასა და კვეთებასავე წარიქცივნეს ამით თათარნი და შესჯარნეს ღრატე კლდოვანთა და ლეღოვანთა შინა და მოსვრიდნენ და სწყყეტდნენ, ვითარცა ქათამთა, რამეთუ დიოდიან სისხლი მათნი რულ.“³

გარდა იმისა, რომ ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი საინტერესო პიროვნებაა თავისი პოლიტიკური ორიენტაციით, იგი ყურადღებას იქ-

¹ ვახუშტი, ზემოდასახელებული შრომა, გვ. 20.

² იქვე, გვ. 21.

³ იქვე, გვ. 22.

ცევს აგრეთვე იმ საამშენებლო-კულტურული ღონისძიებებით, რომლებიც მას ჩაუტარებია თავის საფეოდალოში.

მომავალი საციციანოს იმ სოფლებიდან, რომლებიც ფანასკერტელის ოჯახმა მიიღო შიდა ქართლში, ზაზას თავის რეზიდენციად მზორეთი აურჩევია. მზორეთი (ამჟამად ქარელის რაიონის სოფელი ორთუბანი), ძამას ხეობის შუა ადგილას მდებარეობს და, პლატონ იოსელიანის გადმოცემით, უძველეს ციხე-ქალაქს წარმოადგენდა:

„Мдзорети в нижней Карталиннии, на Дзаме, притоке Кура, построен царем Мирдатом, в 113 году по р. х. В цветущее время, имел много жителей: но в половине VII века, разорен Мурваном Абдул-Казимом“¹, — წერს პლატონ იოსელიანი.

დაუდგენელაა რა პირველად წყაროებს ემყარებოდა ავტორი ამ ცნობების გადმოცემისას და რამდენად სწორი და ზუსტია ყოველივე ეს. მაგრამ ერთი რამ ცხადია: მზორეთი უძველესი ქალაქია, რასაც დღემდე შემორჩენილი ძველ ნაგებობათა ნანგრევები ადასტურებს. ეს უძველესი ციხე-ქალაქი გაუხდია ზაზას თავის რეზიდენციად და განუახლებია კიდევ აქ ქალაქური ცხოვრება. მოსახლეობა ახლაც მიუთითებს ქარვასლის ნანგრევებზე და სხვ.² მაგრამ უაღრესად მნიშვნელოვანია აბანოს არსებობა აქ, რაც უძველეს ქალაქის დაწინაურებისა და მოსახლეობის კულტურულ მოთხოვნილებათა დონის მაჩვენებელია. ეს აბანო ცნობილია როგორც ზაზას მიერ აშენებული. აბანო თითქმის დაუზიანებელია. ის მკვიდრად და საფუძვლიანად ნაგები შენობაა.³

ზაზას არჩევანს მზორეთში დასახლებაზე, ალბათ, ისიც უწყობდა ხელს, რომ აქ, მთაზე, ძნელად მისასვლელ ციცაბო კლდეზე აშენებული

¹ Города существовавшие и существующие в Грузии. — Сочин. Платона Иоселиани, 1850 г., Тифлис, гл. 52.

² 1958 წლის ოქტომბერში ვიმოგზაურეთ ძამას ხეობაში, მივაკვლიეთ და ადგილზე გავეცანით ზაზა ციციშვილის სახელთან დაკავშირებულ მემორიალურ ძეგლებს მზორეთში (ს. ორთუბანი), რომელთა მოკლე აღწერილობასაც ვიძლევი აქ.

³ აბანო ამჟამად იმყოფება კოლმეურნე სევერიან მელიქის ძე ჭავჭავის ეზოში. შენობა სიგრძით 15 მეტრამდეა, სიგანით 7 მეტრი. მასში ორი მოზრდილი საბანო ოთახია ცალ-ცალკე (ქალთა და მამაკაცთა განყოფილება?), შუაში ვიწრო დერეფნით. დამატებითი მომცრო ოთახებით, აუზით, რომლის კედლებშიც ოთხი (?) თიხის მილია ჩატანებული. საბანო ოთახები თაღოვანია, თითოეულს საკუთარი გუმბათოვანი სახურავი აქვს, რომელსაც ცენტრში სარკმელი აქვს დატანებული, ალბათ, ჰაერისა და ორთქლის ცირკულაციისათვის. აბანო იმდენად სრულყოფილად არის შემონახული, რომ მიწყაროლისაგან გაწმენდისა და გასუფთავების შემდეგ შესაძლებელი იქნება მისი საცდელი ამუშავებაც კი გათბობისა და ექსპლოატაციის სისტემის დასადგენად, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში შემონახული უძველესი აბანოებიდან იშვიათთა დაუზიანებლად შემორჩენილი, და მათი გათბობისა და ექსპლოატაციის სისტემის დადგენაც მხოლოდ ვარაუდზეა დაყრდნობილი. ვფიქრობთ, ზაზას სახელთან დაკავშირებული მზორეთის აბანო ამ მხრივ მეტად საინტერესო ძეგლს წარმოადგენს.

იყო ძველი ციხე, რომელიც საიმედო სიმაგრესა და საფარს წარმოადგენდა ძველთაგანვე. ის VII საუკუნის ნაგებობად ითვლება. ეს ციხე ალუღგენია და შეუკეთებია ზაზა ფანასკერტელს, მის კედლებს ამჟამად ეტყობა შეკეთებისა და რესტავრაციის კვალი. აღსანიშნავია, რომ ზაზას შორეული შთამომავალი ნოდარ ციციშვილი XVII საუკუნეში შეთქმულების მოწყობისა და აჯანყების გამო როსტომ მეფისაგან დევნილი, ზაზას მიერ რესტავრირებულ ამ ციხეში ჩაკეტილა. დიდხანს ყოფილა როსტომის მიერ გარემოცული ციხე, მაგრამ ვერ მოუხერხებია მისი აღება. ბოლოს ზარბაზნები მოუტანიათ და ყუმბარები დაუშენიათ ციხისათვის, მაგრამ მაგარი კედლებისათვის მაინც ვერაფერი დაუკლიათ. მისი ნანგრევები დღესაც მეტად გრანდიოზული ნაგებობის შთაბეჭდილებას სტოვებს. ასეთი საიმედო ციხე-სიმაგრის ახლოს, ოდნავ ქვემოთ, მზორეთის მთის დავაკებაზე გაუშენებია ზაზას თავისი სასახლე დამხმარე და დამატებით ნაგებობებთან ერთად.¹

„იმერხევის დასავლით. ძამაზედ, არს მძორეთი. მცირე ქალაქი

¹ სასახლე და კარ-მიდამო, რომელიც ზაზას სახელთან დაკავშირებულ ძვირფას მემორიალურ ძეგლს წარმოადგენს, იმდენად შემონახულია, რომ მასში აშკარად გაირკვევა ცალკეულ ნაგებობათა სახე, დანიშნულება, ასე რომ შესაძლებელი ხდება წარმოვიდგინოთ ზაზას კარ-მიდამოს მთლიანი სურათი. სასახლე გადასცქერის ძამას ზეობას, ამჟამად ის გზის პირას მდებარეობს. სასახლე საკმაოდ მოზრდილი ნაგებობაა (40×15 მ). შემორჩენილი კედლების მიხედვით, სასახლე ორსართულიანი ყოფილა. თითოეულ სართულს „ჭკონია სამი დარბაზი. რამდენიმე ოთახი და დერეფანიც (ს. მაკალათია). კედლებს ნაშენია ქვითკირით (მრგვალი რიყის ქვები), კუთხეებში, კარ-ფანჯრებისა და ბუხრის აღდგენა ნახმარია ბრტყელი გამომწვარი აგურიც. სასახლის უკან ოდნავ მარჯვნივ 30—40 მ დაშორებით ამართულია კოშკი, რომელიც მეტად მკვრივსა და რთულ ნაგებობას წარმოადგენს. ის შეიღისართულიანია, კედლებში შეიგნიდან დატანებული აქვს კიბეები და სათოფურები. სასახლის მარჯვნივ შეიმჩნევა ჭერ კიდეც დაუდგენელი დანიშნულების ნაგებობათა ნაშთები. მარჯვნივ და მოშორებით კი ეზოს ბოლოს შემორჩენილია მცირე ზომის კარის ეკლესია. მთლიანად კარ-მიდამო გალავანშემოვლებულია. მისი ნაშთი დღემდე შემორჩენილია (დაახლოებით 250—300 მეტრზე). გალავანი სასახლის წინ (ჩრდილოეთით) და გვერდებზეა მხოლოდ, უკან (სამხრეთით) კი ეზო მზორეთის მთით მოისაზღვრება. კარ-მიდამო დაახლოებით ერთ მეტრამდე ფართობზეა განლაგებული.

ამრიგად, ზაზასეული სასახლის, მისი კოშკის, კარის ეკლესიის, სხვა ნაგებობათა ნაშთებისა და გალავანშემოვლებული ეზოს სახით შემორჩენილი გვაქვს საშუალო საუკუნეების გამოჩენილი მოღვაწის კარ-მიდამო. მიწანაცარისა და საუკუნებრივი დანაშაულებისაგან გაწმენდის, შესწავლისა და ერთგვარი აღდგენითი სამუშაოების ჩატარების შემდეგ გვეჩვენა მეტად საინტერესო თავისებური „მუზეუმი“ ღია ცის ქვეშ — XV საუკუნის საკარმიდამო ნაგებობათა მდიდრული კომპლექსით, რომელიც ფეოდალური ყოფის ცოცხალ სურათს აღადგენს.

3. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი

მოსახლენი სომეხნი, ურიანი, ციხე არს მაღალს კლდესა ზედა ნაშენი, ესე არს ძამის ციხე¹, ამ ციხის ქვეშ სასახლე ციციანთა.“²

ციციშვილებს თავიანთ სამფლობელოში კიდევ სხვა საამშენებლო სამუშაოები ჩაუტარებიათ. „ძამას შენაკადები გაუმაგრებია საყარაულო კოშკებით, ძამას მტკვრის შესართავთან ციციანთ აუგიათ სამწევრისის დიდი ციხე... რომელიც გადასცქერის მტკვრის ხეობას თავისი სამფლობელოს კულტურულად დაწინაურების მიზნით ზაზას განუახლებია ყინცვისის მონასტერი, სადაც ასწავლიდნენ წერა-კითხვას და ავრცელებდნენ სწავლა-განათლებას. ყინცვისის ტაძრის ეკვდერში დაცულია თვით ზაზას ფრესკული პორტრეტი მშენებლის პოზაში.“³

ყინცვისის განახლების სხვა სამუშაოებთან ერთად თვით ეკვდერი ზაზას მიერ ყოფილა მიშენებული.

ზაზას უაღრესად დიდმნიშვნელოვან პოლიტიკურ მოღვაწეობასთან და სამეურნეო საქმიანობასთან ერთად მშვენივრად შეუთავსებია მეცნიერული მოღვაწეობაც, რადგან ის თვით ტექსტში იხსენიება როგორც „მკურნალი“ და „ბრძენთმთავარი“. ეს კი იმ დროისათვის მხოლოდ დიდი მეცნიერისათვის განკუთვნილი ეპითეტი იყო.

ზაზას გარკვეული ლიტერატურული მუშაობაც ჰქონია ჩატარებული, კერძოდ, მან იოანე ოქროპირის სწავლანი „შემოჰკრიბა“ თურმე და გადააწერინა, რაც მისი ფართო მეცნიერული დიაპაზონის მაჩვენებელია. მაგრამ ჩვენამდე მოღწეული მასალების მიხედვით, მას ვიცნობთ უმთავრესად როგორც „მკურნალ ბრძენთმთავარს“ — „სამკურნალო წიგნის“ ავტორს.

ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის, მისი სამხედრო, პოლიტიკური და სამეცნიერო მოღვაწეობისათვის მეტად დამახასიათებელია ციციშვილთა საგვარეულო ღერბი. ღერბის სურათი აღწერილობით 1873 წ. გამოქვეყნებულ იქნა „Всемирная иллюстрация“-ში. აღწერილობაში ნათქვამია:

„...თავად ციციშვილების ღერბი... წარმოადგენს ფარს, დაყოფილს 4 ნაწილად, პირველში ლაყვარდისფერ ველზე დიაგონალურად მარჯვენა ზედა კუთხიდან მარცხენა ქვედა კუთხემდე გამოსახულია დახვეული წითელი დროშა, მის ზევით — აბჯარასხმული მხედარი შემართული შუბით, მარჯენისაკენ გაჰყენებულ თეთრ ცხენზე. ღერბის ფარის მეორე

¹ როგორც პროფ. ს. მაკალათიამ გაარკვია, ვახუშტი შეცდომით უწოდებს მას ძამის ციხეს. ძამის ციხის ნანგრევები მდინარე ძამის სათავეს მიღამოვებშია. ვახუშტის მიერ „ძამის ციხედ“ ნახსენები ციხე შოროეთის ციხეა (იხ. პროფ. ს. მაკალათიას „ძამას ხეობა — ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევი“).

ესარგებლობ შემთხვევით და მადლობას ეუხდი პროფ. ს. მაკალათიას, რომელმაც ხელნაწერში გამაცნო ჯერ კიდევ დაუხსტამბავი ხსენებული შრომა, რომელიც გამოვიყენე ზოგიერთი საკითხის დაზუსტებისათვის.

² ვახუშტი, „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, გვ. 58.

³ პროფ. ს. მაკალათია, ზემოდასახელებული შრომა, გვ. 10—12.

ნაწილში — ოქროსფერ ველზე — ფარი. მესამე ნაწილში — ოქროს-
ფერსავე ველზე დიაგონალურად, დროშისავე მიმართულებით მოთავ-
სებულია ლაქვარდისფერი ზოლი, რომლის შუაშია ლათინური ლიტერა
S, მეოთხე ნაწილში ლაქვარდისფერ ველზე გამოხატულია სიუხვის
ოქროს რქა, რქა გადმოპირქვავებულია და მისგან ცვივა ყვავილები.
ღერბის ფარი მოთავსებულია გაშლილ სათავადო მანტიაზე, რომელ-
ზედაც დადგმულია რუსეთის იმპერიის სათავადო გვირგვინი.¹

როგორც ჩანს, ღერბი ამ დროისათვის უკვე რუსიფიცირებულია.
„რუსული სათავადო გვირგვინი“ და მანტია უთუოდ შემდეგში შეტა-
ნილი, გამაფორმებელი ელემენტებია და დიდ ფარზე გამოხატული
საგვარეულო გამოსახულებანი კი ქართული წარმოშობის, ციციშვი-
ლების (ზაზას თუ მისი მემკვიდრეების) ადრინდელი ღერბის წამყვანი
დეტალები უნდა იყოს.

ძნელი სათქმელია ამ ღერბის შექმნაში თვით ზაზა მონაწილეობდა
და საკუთარი სულიერი სწრაფვანი ჩააქსოვა ღერბში და ამით განსაზ-
ღვრა მისი შთამომავლობის მომავალი ფუნქციები ერისა და სამშობ-
ლოს წინაშე როგორც გვარის დამწყებმა და მამამთავარმა, თუ მისმა
მემკვიდრეებმა განასახიერეს მასში დიდი წინაპრის საქმიანობა. ყოველ
შემთხვევაში, ერთი რამ ცხადია: ღერბის სიმბოლური გამოსახულებანი
საოცრად ეხმაურება ზაზას მრავალმხრივ მოღვაწეობას.

უნდა შევნიშნოთ, რომ ღერბის ზემოხსენებული აღწერილობა არ
უნდა იყოს ზუსტი. მარჯვენა ზემო კუთხეში გამოსახული „შუბოსანი
აბჯარასმული მხედარი — თეთრ ცხენზე მჯდომი“ ცხენის ფეხებთან
„დახვეული დროშით“ არ უნდა იყოს ჩვეულებრივი მებრძოლი. ვფიქ-
რობთ, ის წმინდა გიორგია ცხენის ფეხქვეშ განგმირული გველეშაპით
და არა დროშით. აზრობრივადაც გაუგებარია: ცხენზე შემართული
მებრძოლი და ფარი ორივე სამშობლოს დაცვის სიმბოლური გამოხა-
ტულებაა და არა გვეგონია ერთი იდეის ორი სხვადასხვა გამოსახულება
ერთ ღერბში მოეთავსებათ.

წმინდა გიორგის გამოსახვა ღერბზე გამართლებულია, მასში საერ-
თოდ ბოროტებაზე გამარჯვების იდეაა ჩაქსოვილი და არა მარტო სამ-
შობლოს მტრისაგან დაცვისა (ფარი), და წ-ა გიორგი ხომ ქართული
ქრისტიანული სარწმუნოებით ბოროტებასთან ბრძოლას განასახიერებს.

ღერბის აღმწერელს ვერ დავეთანხმებით აგრეთვე მესამე გამოსა-
ხულების განმარტებაში. ამ გამოსახულებას იგი „ლათინურ ლიტერა
S-ად“ მიიჩნევს. ღერბზე კი აშკარად გველის გამოსახულება სტილიზე-
ბული თავით, რომლის მსგავსს ხშირად ვხვდებით ძველ ქართულ ძეგ-
ლებსა და ორნამენტებში. ასეთივე სტილიზებული თავით გველის გა-

¹ ციციშვილთა საგვარეულო ღერბის სურათი მოგვაწოდა დოქ. გ. ციციშვილმა,
რისთვისაც უღრმეს მადლობას ვუხდით.

მოსახლეობა გვაქვს ბრინჯაოს უძველეს კოლხურ ცულზე¹ და საკულტო დანიშნულების ბრინჯაოს ყელსაბამზე (ეშერის არქეოლოგიური მასალებიდან) სურ. 8 და 9 შეადარეთ ღერბის მესამე გამოსახულებას), აღწერილობაში ასეთ შესწორებათა შეტანის შემდეგ, ვფიქრობთ, ღერბის თავდაპირველი გამოსახულებანი საბოლოოდ ასე ამოიკითხება: წაგიორგი — ბოროტებასთან ბრძოლისა და გამარჯვების გამოსახულება, ფარი — სამშობლოს მტრისაგან დაცვის სიმბოლო, გველი — სიბრძნის (უმთავრესად საექიმო ცოდნის ემბლემა), რქა კი სიმდიდრის, დოვლათისა და სიუხვის მაჩვენებელი.

„ბრძენთმთავარსა“ და მკურნალ ზაზას, სამშობლოს დაცვისათვის თავდადებულსა, უდიდეს ფეოდალსა და მდიდარ მემამულეს სწორედ ასეთი ღერბი შეეფერებოდა.

ქართული ჰერალდიკა, სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ ნაკლებადაა შესწავლილი, ის თავის მკვლევარს მოელის და, ვფიქრობთ, ბევრ საინტერესო სიტყვას იტყვის მათი შესწავლა ჩვენი ისტორიის ზოგიერთ საკითხზე.

დღემდე გამოცემულ ძველ სამკურნალო ქართულ ძეგლთა შორის ზ. ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი“ მეოთხეა. ადრე გამოცემული ძეგლები, გარდა იადიგარ დაუდისა“ (XVI საუკუნე) ქრონოლოგიურადაც წინ უსწრებს მას: „უსწორო კარაბადინი“ XI საუკუნის ძეგლია, „წიგნი სააქიმოჲ“ — XII საუკუნისა. ზაზას „სამკურნალო წიგნი“ კი, როგორც მტკიცდება, XV საუკუნის მეორე ნახევარს ეკუთვნის.

ქართული კულტურის საგანძურში ამ ძეგლებს მეტად მნიშვნელოვანი ადგილი უკავიათ. „წიგნი სააქიმოჲ“ კი შეიძლება მსოფლიო მნიშვნელობის ქმნილებად ჩაითვალოს. თუ „წიგნი სააქიმოჲ“ ძველი ქართული კულტურის აღორძინების ძეგლია, ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი“ ისეთ პერიოდშია დაწერილი, როდესაც საქართველომ დაპყრობა სამხედრო-პოლიტიკური ძლიერება, როდესაც დაეცა ქართული კულტურა. „წიგნი სააქიმოჲ“-დან „სამკურნალო წიგნს“ სამასი წელი ამორებს. ეს პერიოდი უაღრესად მძიმე ეპოქას წარმოადგენს საქართველოს ისტორიაში. ჯერ იყო და ჯალალედინის მეთაურობით ხვარაზმელები შემოესივნ საქართველოს (1225 წ.), შემდეგ ხან უზუნ-პასანი და ხან შაჰ-ისმაილი ანადგურებდა საქართველოს. თემურლენგის ხუთმა შემოსევამ კი წელში გასწყვიტა საქართველოს ძლიერება და კულტურა. XV საუკუნის ბოლოსათვის კი, ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის მოღვაწეობის დროს, ერთიანი საქართველოს რღვევის პროცესი უფრო მწვავედ იგრძნობა. თუკი მანამდე საქართველო კიდევ ახერხებდა დროდადრო ფეხზე წამოდგომას (გიორგი ბრწყინვალე, ალექსანდრე I დიდი და სხვ), ახლა განსაკუთრებით იჩინა თავი

¹ ცული ინახება ცაგერის სამხარეთმცოდნეო მუზეუმში (ინვენტ. № 4).

შინაურმა რღვევამ. განკერძოებისადმი მიდრეკილებით სამცხე-საათაბაგოს მეთაურები აღრიდანვე იყვნენ ცნობილნი, ახლა მათ სხვა სამთავროებმაც მიჰბაძეს და ერთიანი საქართველოს სამეფო იმ დროისათვის საბოლოოდ დაირღვა. სწორედ ამ დროს, როგორც ზემოთაც ვთქვით, საქართველოს პოლიტიკური ერთიანობისათვის მებრძოლთა შორის შეიძლება ვიგულისხმოთ „სამკურნალო წიგნის“ ავტორი.

თავისი პოლიტიკური მრწამსის მიხედვით (ქართული ეროვნული ერთიანობისადმი ორიენტაციით) ზაზა ფანასკერტელი თავისი დროისათვის უაღრესად პროგრესულად მოაზროვნე პიროვნებაა. XV საუკუნის მეორე ნახევარში — პოლიტიკური და კულტურული დაკნინების ხანაში — ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილს როგორც მეცნიერს და ამავე დროს სახელმწიფო მოღვაწეს, უდავოდ გარკვეული წონა ექნებოდა.

* * *

1977 წელს განზრახულია ფართოდ აღინიშნოს ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის დაბადების 550 წლისთავი. წინამდებარე „სამკურნალო წიგნი — კარაბადინი“, ამ თარიღისადმი მიძღვნილი საიუბილეო გამოცემაა.

მთელ რიგ საიუბილეო ღონისძიებათა შორის აღსანიშნავია ის ახალი გამოკვლევები, რომლებიც დაკავშირებულია ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის ცხოვრებასა და მეცნიერულ მოღვაწეობასთან, ჩვენ ამ თარიღს მივუძღვენით მცირე გამოკვლევები ამ დიდი ქართველი მოღვაწისა ცხოვრებისა და შემეცნიერების შესახებ. მათ შორის აღსანიშნავია: „ზაზას ნაკვალევზე“, „სისხლის ჯვარი“, „ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის საფლავის საკითხისათვის“, „ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის ლექსიკოლოგიური ნაშრომი“, „შვილები, სიაუშ“ და სხვ. მათ გარკვეული შუქი მოჰფინეს დღემდე უცნობ ფაქტებს. ამიტომ საიუბილეო გამოცემაზე დართულ გამოკვლევას სასურველია მოკლედ დავმატოს ეს ახლად დადგენილი ფაქტები ამ დიდი ქართველი მოღვაწის ცხოვრებიდან.

1751 წელს ყინწვისის მონასტრისადმი მიძღვნილ ხატზე, რომელიც ზაზას ერთ-ერთი შვილიშვილის შვილთაგანს უნდა ეკუთვნოდეს, იკითხება წარწერა, სადაც ყინწვისის აღიარებულია ციციშვილთა საგვარეულო სასაფლაოდ. ამ წარწერის შეჯერებამ მთელ რიგ მოვლენებთან, კერძოდ, ყინწვისის მონასტერში ზაზას მიერ ეგვტერის მიშენების ფაქტი, თვით ეგვტერის ფუნქციური მნიშვნელობა — ეგვტერი წარმოადგენს „ეკლესიასთან მიდგმულ საგვარეულო სასაფლაოს; საგვარეულო საძვალეს“ („ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“), მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილი დასაფლავებულია ყინწვისის მონასტრის ეგვტერში, იქ, სადაც მისივე ფრესკაა გამოსახული.

საიუბილეოდ განზრახულია დაწესდეს საექსკურსიო ტურისტული მარშრუტები, ზაზას სახელთან დაკავშირებული სოფლების, ადგილების, შემორჩენილი მატერიალური კულტურის ძეგლების, ეკლესიების, მონასტრების, აბანოს, სასახლისა და მათი დამხმარე ნაგებობების (კარის ეკლესია, საყარაულო კოშკი, წყალსადენი და სხვ.) ჩვენებით. ზემოთ ჩვენ მოკლედ აღვწერეთ ეს ძეგლები, ამჟამად კი უკვე გამოვლენილია და მათ რიცხვს შეემატა კიდევ ერთი ტოპონიმური ძეგლი „სისხლის ჯვრის“ სახელწოდებით, რომელიც ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილის პოლიტიკურ და დიპლომატიურ საქმიანობასთან არის დაკავშირებული.

ყვარყვარე ათაბაგისა და ზაზას ზემოხსენებული ინციდენტი, რომელიც სისხლისღვრით დამთავრდა, მოხდა სოფ. არადეთთან, ერთ-ერთ გორაზე. „ქართლის ცხოვრებას“ ზუსტად შემოუწინავეს ამ ბრძოლის თარიღი: წელი, თვე რიცხვი და ადგილი: „ქრისტეს აქეთ ჩუბდ, თუესა აგვისტოსა იბ, არადეთს“, ე. ი. 1484 წლის 12 აგვისტოს სოფ. არადეთის (ქარელის რაიონი, საციციანო) გორაზე. „რომელსა გორასა, — აგრძელებს მემკთიანე, — მას მიერ დღიდან ეწოდების სისხლის ჯუარი და ვიდრე დღეინდელად დღემდე სისხლის ჯუარად სახელ-სდებენ“.

ამგვარად, სოფ. არადეთთან „სისხლის ჯუარად“ წოდებული გორა მნიშვნელოვანი მემორიალური და, ასე ვთქვათ, „ტოპონიმური ძეგლია“. მასთან დაკავშირებული ინციდენტი ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილის სახელმწიფოებრივი მოღვაწეობისა და პოლიტიკური ორიენტაციის მაჩვენებელია. საფიქრებელია, რომ ამ გორაზე დაღუპულთა პატივსაცემად თვით ზაზას ან მის მემკვიდრეთა მიერ, უთუოდ, აღმართული იყო ჯვარი და ეს ტოპონიმიც ამ ჯვარიდან უნდა მიმდინარეობდეს („სისხლის ჯვარი“).

ჩვენ ზემოთ ვახსენეთ და მოკლედ შევეხეთ ზაზას შვილების ქაიხოსროსა და მერაბის შესახებ შემონახულ ცნობებს. ზაზას ხუთი ვაჟი-შვილიდან მესამედ სიაოში იხსენიება 1467 წელს კონსტანტინე მეფის მიერ ზაზასადმი მიცემულ წყალობის სიგელში. სიაოში არსად არ ჩანს ქართულ წყაროებში, არც „ქართლის ცხოვრებაში“, არც ეპიგრაფიულ მასალებში. ჩვენ ერთ-ერთ ზემოხსენებულ გამოკვლევაში (იხ. „შვილები, სიაოში“), გამოვთქვით მოსაზრება სიაოშ ზაზას ძე ფანასკერტელ-ციციშვილისა და სპარსეთში მოღვაწე სახელგანთქმული მხატვრის სიაოშ-ბეგ ქართველის იდენტურობის შესახებ. როგორც ცნობილია, ზაზას თანამედროვე ქართველ ახალგაზრდობას წინსვლა-წარმატების დიდი შესაძლებლობა ჰქონდა ირანის სამხედრო თუ სახელმწიფოებრივ სარბიელზე, ამიტომაც სრულიად ბუნებრივია, რომ ბევრი მათგანი ბედს ცდიდა ირანის შაჰის კარზე. ჩვენი ყურადღება მიიქცია ის ქანდერ მუნშის ცნობებმა სიაოშ-ბეგ ქართველზე, რომელიც ირანის შაჰის კარზე მოღვაწეობდა როგორც მხატვარი და თვით შაჰთან დაახლოებული პირი, მეგობარი, მისი „დოლამი“ ყოფილა, სიაოში ქართვე-

ლად იხსენიება წყაროებში, ხოლო ბევად იწოდება. ისეთი ქართველი, რომელიც შაჰის კარზე თვით შაჰის პირად მეგობრად და ბეგის ზედწოდებით იხსენიება, უსათუოდ, დიდგვაროვან მთავრებში უნდა გვეძებნა. ქართულ ანტროპონიმებში უცნობმა და, საერთოდ, „უნიკალურმა“ სახელმა სიაოშმა, ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის ვაჟიშვილზე მიგვანიშნა. აღსანიშნავია, რომ არც მომდევნო პერიოდშიც არსად არაა სახელი სიაოში დამოწმებული, გარდა საქართველოს იმ ტერიტორიისა, სადაც სწორედ ციციშვილთა გავლენა ვრცელდებოდა. ამ მოსაზრების მთელ რიგ ისტორიულ ფაქტებთან შეჯერებამ იმ დასკვნამდე მიგვიყვანა, რომ გამოჩენილი ირანელი მხატვარი სიაოშ-ბეგი ქართველი, ზაზას მესამე შვილი სიაოში უნდა იყოს. ზაზა — (თუ მისი ოჯახი) მხატვრობით უნდა ყოფილიყო გატაცებული. მისი პატარა ეგვტერი მთლიანად მოხატულია შესანიშნავი ფერწერული ფრესკებით, აქ, გარდა პორტრეტებისა, წარმოდგენილია კომპოზიციური მხატვრობის საუცხოო ნიმუშები, შრომისა და ბრძოლის ეპიზოდებით, ცნობილი ყინწვისის ანგელოზთაგან განსხვავებით პატარა, უმშვენიერესი ანგელოზებით და ა. შ. მაგრამ, სამწუხაროდ, ზაზას ეგვტერის ეს მხატვრობა, რომლის ნაწილი უკვე წაშლილია, ნაწილი კი კარგად არის შემონახული, ჯერ კიდევ შეუღწავლელია. ჩვენთვის ცნობილია სიაოშ-ბეგ ქართველის „შევარდენი“, ევროპის ერთ-ერთ მუზეუმში შემონახულად მიიჩნევენ აგრეთვე მის ერთ სურათს. ირანში მისი შემოქმედება მთლიანად ჯერ კიდევ არაა გამოვლენილი. თუ ჩვენი მოსაზრება სწორია, მაშინ სრულიად ბუნებრივია, რომ ზაზასეული ეგვტერიც მას მოეხატოს. ზაზასეული ეგვტერის ფრესკული მხატვრობის შესწავლამ და „შევარდენთან“ შედარებამ, შესაძლოა, ერთგვარი შუქი შეიტანოს ამ მოსაზრების გარკვევაში.

ზაზას შვილების გარდა, მათი შორეული შთამომავლობაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ საქართველოს როგორც პოლიტიკურ, ისე კულტურულ ცხოვრებაში. ცნობილია, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ერთ-ერთი უძველესი და უძვირფასესი ხელნაწერის შემკვეთი და გადამწერი „სარდარ სახლთუხუცესი ზაზა ციციშვილია“, რომლის ლიტერატურული საქმიანობა და ქართული კულტურისადმი მეცენატობა შემთხვევითი არაა. მისი ახლო ნათესავები, ოჯახი, თანამედროვენი მჭიდროდ იყვნენ დაკავშირებული ლიტერატურულ ტრადიციებთან; კერძოდ, მის ძმას ზაალს 1661 წელს გადაუწერინებია და მდიდრულად „უნაკლო და ყოვლითურთ აღსრულებული ჯაზულითა და დახატვითა“ მოუერთავს წიგნი „უამანგულანი“, ზაზასა და ზაალის ახლო ნათესავია ნოდარ ციციშვილი, ცნობილი პოეტი 1650-იანი წლებისა, „ბარამ-გურის“ მთარგმნელი, აგრეთვე პოეტი ნანუჩა ციციშვილი და სხვ.¹

¹ გ. ლეონიძე, გამოკვლევები და წერილები, გამოც. „საბჭოთა მწერალი“, 1958, „ვეფხისტყაოსნის ერთი ხელნაწერი“, გვ. 200.

„სამკურნალო წიგნი“, როგორც უკვე ვთქვით, საკმაოდ სქელტანიანი ნაშრომია. მასში საკმაო სიზუსტითაა მოცემული მედიცინის როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული საკითხების განხილვა.

ზაზას „სამკურნალო წიგნი“ არ წარმოადგენს მხოლოდ კომპილაციას, მის ძირითად ლიტერატურულ წყაროდ ძველი ქართული სამედიცინო ძეგლები უნდა მივიჩნიოთ.

ცალკეული საკითხების განხილვისას ავტორი სარგებლობს ადრინდელი ქართული სამკურნალო ძეგლებით, რაც აშკარად შეინიშნება ცალკეული თავების არათანმიმდევრული (პირველადი წყაროებიდან მოყოლილი) დანომვრით (იხ. შენიშვნა გვ. 74-ზე), მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ ზაზას მექანიკურად კი არა აქვს გადაწერილი ტექსტი პირველადი წყაროებიდან, მას თავის საკუთარ შემოქმედებითს ლაბორატორიაში აქვს გატარებული თითოეული საკითხი. ამას ისიც გვიჩვენებს, რომ მთელი წიგნი ძირითადად ერთგვაროვანია სტილისტურად. დაცულია ერთობლიობა ლექსიკური მასალისა, ტერმინოლოგიისა, სამკურნალწამლო საშუალებათა ქართული სახელწოდებებისა, სპარსულ-არაბულ ტერმინთა ქართული ტრანსკრიპციისა. ამდენად ზაზას წიგნი ორიგინალური ქართული ნაწარმოებია, თუმცა მასში, რასაკვირველია, ბერძნულთან და რომაულთან ერთად უხვად არის გამოყენებული აღმოსავლური ტერმინოლოგია და აღმოსავლური სამედიცინო პრინციპები, რაც ჩვეულებრივი მოვლენა იყო ყველა ქვეყნისა და ერის იმდროინდელ სამედიცინო ლიტერატურაში.

„სამკურნალო წიგნის“ I წიგნი, როგორც ზემოთ ვთქვით, ორგანულადაა დაკავშირებული ტექსტის მეორე (1950 წ. გამოცემულ) ნაწილთან. კერძოდ, პირველ ნაწილში განხილულია პიგიენისა და დიაგნოსტიკის ზოგადი პრინციპები, სამკურნალწამლო საშუალებათა ძირითადი ფორმები, მათი გამოყენებისა და ტექნოლოგიის ზოგადი საკითხები (ეს უკანასკნელი განსაკუთრებული სისრულითაა წარმოდგენილი).

უნდა აღინიშნოს, რომ პირველი წიგნი განსხვავდება დღემდე გამოცემული სხვა სამედიცინო ძეგლებისაგან. შინაარსობლივად ის არსებითადაა განსხვავებული ადრე გამოქვეყნებული ტექსტებისაგან. განსაკუთრებით ეს ითქმის ტექსტის ძირითად ნაწილზე (24 v — 170r), სადაც სამკურნალწამლო საშუალებათა ძირითადი ფორმები და მათი სახეები შედარებით ვრცლად და სისტემატიზირებულად არის განხილული. ამ მხრივ წინამდებარე გამოცემაში მოყვანილი ტექსტი, უთუოდ, უნიკალურია. ძველ ფარმაკოლოგიურ საშუალებათა ფორმებისა და მათი ტექნოლოგიური პროცესების ასეთი ვრცელი და სისტემატიზირებული აღწერილობა არც ერთ გამოცემულ თუ გამოუცემელ ძეგლში არ შეგხვედრია ჯერჯერობით.

პირველი წიგნის ტექსტი თავის მხრივ, შინაარსის მიხედვით, შეიძლება ორ ნაწილად დავყოთ: პირველ ნაწილში (1 დან 24 რ-მდე) განხილულია შემდეგი საკითხები: ავადმყოფის გამოკვლევის ხერხები, პათოლოგია, დიაგნოსტიკისა და ზოგადი ჰიგიენის ზოგადი და ძირითადი საკითხები. მეორე ნაწილში კი (24 V—170 რ) განხილულია სამკურნალ-წამლო საშუალებათა ძირითადი ფორმები და მათში შემავალი ცალკე-ული ნაერთები.

პირველ ნაწილში ავტორი განიხილავს შემდეგ ცალკეულ საკითხებს: სნეულის გამოკვლევისა და დიაგნოსტიკის ხერხებს: „ჭელთა დაბანითა“ (ხელის ნაბანი წყლით), მაჯის გასინჯვით, შარდისა და განავლის გამოკვლევებით, ავადმყოფის ასაკის დადგენით, წელიწადის დროთა და კლიმატური პირობების გათვალისწინებით, ინსპექციითა და ანამნეზური ცნობების შეკრებით. აქვე აღწერილია ჰუმორულ კომპონენტთა აღრევით გამოწვეული პათოლოგიური მდგომარეობის ძირითადი ნიშნები, ძილისა და ტანსაცმლის ჰიგიენის საკითხები, კლიმატოლოგიური მონაცემები იმდროინდელი გაგებით, და ბოლოს ცალკე თავად არის მოცემული („აწ ჩუეულობის დაწეროთ“) ადამიანის ორგანიზმზე კლიმატის, ცხოვრების პირობების, გარემოს ზემოქმედების მეტად საინტერესო საკითხები.

როგორც წიგნის პირველი ნაწილის ტექსტიდან ირკვევა, ფარმაციოლოგიურ საშუალებათა ძირითად ფორმებად იმ დროისათვის ითვლებოდა შემდეგი სახელწოდების რთული ნაერთები:

მაჯუნები (მათ შემადგენლობაში ითვლება თრიაყებიც), გუარიშნი, იარაჯი, მატბუხი, შესამარცხლებელნი და შაიფნი (?), ლუოკნი (სალოკელნი), აკრასთასა, ანუ კუერნი შესაქნელნი, ლიდიმედი (გარე შესაცხებელნი), ზეთები, სიქანქუბინი, შარბათები, მწნილნი, ეს ფორმები კლასიფიცირებულია, დაჯგუფებულია არა მოქმედებათა მიხედვით, არამედ ამ წამლეულთა გარეგნული ფიზიკური მდგომარეობისა და ფორმის მიხედვით. თითოეულ ფორმათაგან ათეულობით არის წარმოდგენილი წამლეულთა სხვადასხვა სახეები, რომლებიც უმთავრესად სახელდებულია ძირითადი, წამყვანი სამკურნალწამლო ნივთიერებების მიხედვით. მაგალითად, გუარიშნი ქარვისა, გუარიშნი ტიბისა და სხვ. აქ ძირითადი ნივთიერებაა, პირველ შემთხვევაში ქარვა დარჩეული, მეორეში სუმბული ტიბი. ისინი პირველ რიგში იწერება სამკურნალო ნივთიერებათა შორის. ხშირია რთული შემადგენლობის წამალთათვის ალბათ ავტორისეულ სახელთა მიკუთვნებაც, მაგალითად, იარაჯი თიადორიტოსისა, იარაჯი გალიანოზისა, დემოკრატეს შარბათი და სხვ.

ამათგან მთავარ ფორმებს წარმოადგენს მაჯუნები, გუარიშნი და იარაჯი.

ტექსტის მიხედვით ვერ ხერხდება ამ სამი ფორმის ურთიერთისაგან განსხვავება. მედიკამენტის შემადგენლობის ფორმის მიმცემი ნივ-

თიერების ტექნოლოგიური პროცესების, თუ წამლის მიღების წესების მხრივ ისინი ერთმანეთისაგან თითქმის არ განსხვავდებიან.

მაჯუნს პროფ. ილ. აბულაძე განმარტავს როგორც „წამლებისაგან შემზადებულ სამკურნალო ფაფას“. ექ. ლ. კოტეტიშვილის აზრით კი, მაჯუნი არის „წამლის შემადგენლობა, შენაერთობა, შეზავებულობა კონფორტატივი“.

მართლაც, თითქმის ყველა მაჯუნში მედიკამენტები შეზედილი თაფლში, ალბათ თხელი „ფაფის“ სახით, რათა ისინი „შეისმონ“ შიგნით მიღების დროს. ექ. ლ. კოტეტიშვილის განმარტება არ უნდა იყოს სწორი, რადგან საერთოდ წამლის „შედგენილობის“ აღმნიშვნელი რომ იყოს მაჯუნი, ის გამოყოფილი არ იქნებოდა სხვა ფორმებისაგან, რადგან სხვა ფორმებიც წამალთა „შედგენილობასა და შენაერთობას“ წარმოადგენს.

მაჯუნთა კარშია განხილული თრიაყებიც, თუმცა მათი დამზადების ტექნოლოგიური პროცესები განსხვავდება ერთმანეთისაგან, თრიაყი, თერია, ანუ თერიაყი საბასაც აქვს განმარტებული: „თერიაყი — სამსალის მკურნებელი“. სავსალა კი, მისივე განმარტებით, „მომაკუდინებელი“ წამალია. საბას ეს განმარტება შეესაბამება ზაზას განმარტებას:

„არგებს ყოველსა მოწამლულსა, ღრიანკელ ნაკბენსა უშუელის და ცოფნაკბენსა ძაღლისა უშუელის და ყოველსა ცოფნაკბენსა და ბრაზიანსა უშუელის“. მაშასადამე. ის მოწამლულთა სამკურნალო საშუალებაა. თერიაყი მეტად რთული შემადგენლობის წამალია. ის შედგება: 3 სახის, აგრეთვე რთული შემადგენლობის „კუერთაგან“: ასკილის კუერი, გველის კორცის კუერი და აღრომიზინის კვერი, რომელთაც მიერთვის 60-მდე სხვადასხვა სამკურნალო საშუალება. მისი დამზადების ტექნოლოგიური პროცესებიც რთულია ჩვეულებრივ მაჯუნთან შედარებით; მთელი ნაერთი თავსდება ღვინოში ერთი დამის განმავლობაში, შემდეგ უნდა დადნეს ის „ვითა მალამო“. მხოლოდ ამის შემდეგ ხდება მისი შერევა თაფლთან. წამალი უნდა შემზადდეს მხოლოდ გაზაფხულზე („ესე წამალნი შეკაზმენ გაზაფხულ“). შემოხსენებულ ნაერთს „დიდი თერიაყი“ ეწოდება. არსებობს პატარა თერიაყიც, რომელიც მხოლოდ ოთხი შენაერთისაგან მზადდება.

თრიაყთა და მაჯუნთა საერთო სახელწოდების ქვეშ სულ განხილულია 73 სახის რთული შემადგენლობის წამლები. თითოეული წამლის აღწერისას მოკლედ ჩამოთვლილია დაავადებები, რომელთა წინააღმდეგაც იხმარება ის.

გუარიშნებში განხილულია 42 სახის წამალი, იარაჯთა შორის კი— 21.

ტექსტში ნათქვამია მ ა ტ ბ უ ხ თ ა შესახებ. ის უდავოდ გამო ნ ა ხ ა რ შ ი ა. თითქმის ყველა მატბუხის შემზადების წესი ასეა წარმოდგენილი:

„შეჰკრიბნენ ესე წამალნი და ქვისა ქოთანსა შიგა ჩასდვა, ანუ თან-
გირაგთა წმიდათა და ზედა ბაღდადური ექუსი ლიტრა წყალი დაასხი
წმიდა და აგბო, ვირე მისგან ორი ნაწილი წავიდეს და ერთი ნაწილი
დარჩეს“.

არსებობს მატბუხთა ერთი ფორმა, რომელსაც მოღულაბი, ანუ
მუღულაბი (მუღლაბი — არაბ. მუყალიბ — ლ. კოტეტიშვილი) ეწო-
დება. მატბუხისაგან განსხვავებით ის ჰერმეტიულად დახურულ ჰურ-
ქელში იხარშება.

„ყუელი კოჭობშიგა ჩაყარე, წყლითა აავსე, ცომითა პირი მოუგ-
ლისე და მოადუღე ასრე, რომ მესამედად ჩაიყაროს და იმა წყლისაგან
თუითოსა თასსა გამოსწურევი“. მოღულაბი არის „მატბუხების წინათ
მისაცემელი“ წამალი. ის უნდა მიეცეს „ერთითა დღითა წინათ“.

მატბუხები ორგვარია — „გასახსნელნი“ (სათფალართონი) და „არა
გასახსნელნი“.

მარცვლები, ანუ აბების შემზადების წესი ასეა აღ-
წერილი:

„შეჰკრიბნენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და კალნაბისა წყლითა
შეზილენ, ანუ წყლითა ნელტფილითა და მარცულად დაქნენ და ჩრდი-
ლსა გააქმო“, ან ასე:

„ესე ყოველი სწორი წონი დანაყე კიდისკიდე და დასცრნე და
კამისა წყლითა შეზილენ და დიდრონად მარცულად დაქნა ერვანდისა
ზომად და ჩრდილსა გააქმო. შესმა, წონი დრამისა, ვირე ორ დრამამდე
და ნახევრამდე“.

მაშასადამე, აღებული სამკურნალწამლო საშუალებანი უნდა დაინა-
ყოს კარგად, გულდასმით („კიდისკიდე“) გაიცრას, შემდეგ უნდა შეიზი-
ლოს კამის, კალნაბის ან ნელთბილი წყლით, გაეთდეს („დაქნა“) მუხუ-
დოს ზომის მარცვლებად, გახმეს ჩრდილში, მარცვლები მზადდება შიგ-
ნით მისაღებად („რომელ არიან... პირსა ასახუმელნი“).

ლოკნი სალოკელი წამლებია („რომელ არიან სა-
ლოკელნი“).

„თაფლითა შეზილენ და ჰურჭელსა ჩასდვა და ლოკოს მისგან
დილა მწუხრისა, სარგებლისა არს“.

„...ჰურჭელსა ჩასდვა და ლოკო მისგანი დილა მწუხრი“.

თუ რა მნიშვნელობა ჰქონდა წამლების „ლოკვით“ მიღებას, შიგნით
მისაღები წამლეულის სხვა ფორმათაგან განსხვავებით, ტექსტის მიხედ-
ვით ამის დადგენა არ ხერხდება. სულ აღწერილია 13 სახის სალოკი
წამალი.

კვერები — „აკრასთასა“, ანუ „კუერნი შესაქნელნი“ — ცალკე
ფორმას წარმოადგენს მარცვლებისაგან, აბებისაგან განსხვავებულს
გარეგანი ფორმისა და სიდიდის გარდა. სხვა განსხვავება მათ შორის არ
უნდა იყოს. მათი შემზადების წესი ერთი და იგივეა.

„დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და წყლითა შეზილნე და კუერად დაჰქმნა და ყოველი კუერი დრამისა წონი ჰყო და როდეს გინდეს, იკმარე“, ან კიდევ:

„დანაყენ წამალნი, დასცრენ და ბაზარკატონასა ლაბითა შეზილო და კუერად დაჰქნა და ჩრდილსა გააქმო, შესუმა, კუერი ერთი, წყლითა გრილითა“.

დანაყვა, გაცრა, წყლითა ან ლაბითა შეზელვა, „დაჰქნა“ (კვერებად ან მარცვლებად) და ჩრდილში გახმობა — ზუსტად ერთნაირი პროცედურაა ორივე ფორმისათვის, მხოლოდ მარცვლები მრგვალი ფორმისა უნდა იყოს და „კუერები“ კი — კვერის ფორმისა.

გ ა რ ე შ ე ს ა ც ხ ე ბ ე ლ ნ ი — ლდიმედი, ანუ ლდიმედი „რომელ არიან გარე შესაცხებელნი წამალნი... აგრე იკურნას ზედაშედებით“. ეს წამლები კეთდება წყალში (ვარდის წყალი, კალნაბის წყალი და სხვ.), ზეთებში (ვარდის ზეთი, ნარდის ზეთი და სხვ.), ან თაფლში.

„რომელ დასანაყელია, დანაყე და რომელი გასადნობელია, გადნევე ლიტრისა ნახევრითა საროსა თაფლითა და ზედა შეიდევა“. შეცხების გარდა, მას იღებდნენ მატყლით:

„იცხოს გარეგნით და მატყლითა ქუედადმით შეიდევას“,

„როდეს გიკმდეს, მატყლი დაასოვლო და მტკივანსა ფერკსა ზედა დასდევა, შეუხუიო“.

„და კაცი, რომელი ფუშსხმული იყოს, პირადმართით დააწვინე და წელნი შეღმართ შეუკრენე და ესე წამალ ზედა სცხო და ბანბა ზედა დააქრა და მუნამდე წევს, ვირემ წამალი ზედა შეჰქმეს და ესე წამალი მუნამდე არა აქადო, ვირემ თუით არა უქადოს“.

როგორც ჩანს, „გარეშესაცხებელი“ წამლით თიაქარსაც კი მკურნალობდნენ.

ტ ლ ე. გარეგანად სახმარი წამლის ერთ-ერთი სახეა, რომელსაც ადგილობრივ ხმარობენ სიმხურვალისა და საერთო მაღალი ტემპერატურის დროსაც. მას საბაც ასე განმარტავს: „ტლე — სიცხიანის სადები წამალი“. ზაზაც წერს: „არგებს მკურვალსა ვარამსა, რომე კაცსა ჯელისა სწუვენ“. იქვე სქოლიოში ტექსტისეული ხელით მიწერილია „სიცხისათუის კარგია“ (ე. ი. საერთოდ მაღალი ტემპერატურის დროს). აღსანიშნავია, რომ ქართლში დღემდე შემორჩენილია ასეთი გამოთქმა: „ტლედ დაგედებიო“. ე. ი. საამოდ, დამამშვიდებელ მაღამოდ დაგედებიო. ჩანს, ტლეს უაღრესად კეთილსასურველი გავლენის მოხდენა შეეძლო ავადმყოფზე.

შ ე ს ა ქ მ ა რ ი ზ ე თ ი. წამლები კეთდებოდა აგრეთვე ზეთებში. ზეთებში გაკეთებული წამლები ცალკე ჯგუფად არის ტექსტში აღწერილი. ზეთებს იყენებდნენ ფორმის მიმცემ ნივთიერებად, ისინი იხმარებოდა აგრეთვე როგორც შემადგენელ ნაწილი წამლის შემზადების პროცესში. ჯგუფი წამლებისა იხარშება ზეთებში, ნაწილი კი უნდა მოთავს-

დეს ზეთთან ერთად „მწუანესა კოკასა“... „ზედა მოაკრა და მზესა დას-
დგა ორმოცსა დღესა და იკმარო“. სახელწოდებანი წამალს წამყვანი,
ძირითადი წამლეულის მიხედვით ეძლეოდა მაგალითად, კოჭომბრისა
ზეთი, ბაბუნაჯისა ზეთი, ცერეცოსა ზეთი. ეს წამლები ზოგი შიგნით
მისაღებია, ზოგი საცხებელნი. სულ განხილულია 22 რთული შემად-
გენლობის წამალი — „შესაქმარი“ ზეთში შემზადებული.

ს ი ქ ა ნ ქ უ ბ ი ნ ი. არიან ესენი „სასუმელნი შესაქმართასა“,
მზადდება ღვინოში (ან ძმარში). სამკურნალწამლო საშუალებათა ნაერ-
თებს უნდა „დაასხა ზედა ათი ლიტრა ძმარი თეთრისა „ლუინისა უკე-
თესი“. ძმარში ამყოფებენ ერთი დღე-ღამე, შემდეგ ადულებენ, „ვირემ
წავიდეს მესამედი“. შემდეგ კი უნდა გადაიწუროს. ნაწურს ურთავენ 8
ლიტრ პერულმონდილ თაფლს, კვლავ ადულებენ, „ვირემ შესქელდეს“.
თაფლის ნაცვლად ხშირად ხმარობენ შაქარს.

სიქანქუბინები შიგნით მისაღები წამლებია.

შ ა რ ბ ა თ ი. სულ განხილულია 41 შარბათი, შარბათი უმთავრესად
ხილეულისაგან მზადდება, გარჩეულ, დანაყილ ხილს გამოსწურავენ
წვენს, რომელსაც ჩაუმატებენ სასურველ სამკურნალო საშუალებაში
და ადულებენ შესქელებამდე. ხშირ შემთხვევაში მას ურევენ შაქარს,
თაფლს.

ამგვარად, შარბათების ფორმის მიმცემ ძირითად ნივთიერებას
წარმოადგენს ხილეულთა წვენი. შარბათები მხოლოდ შიგნით მისაღები
წამლებია.

მ წ ნ ი ლ ნ ი, გ ა მ ო ზ რ დ ი ლ ნ ი. მწნილი სამკურნალო საშუა-
ლებათა ისეთი ფორმაა, რომელიც „გამოიზრდება თაფლითა და იკმა-
რება სნებათა შინა“, მათი „გამოზრდა“ შაქარშიც შეიძლება. თუ საბას
დავემოწმებით. „გამოზრდილი, შაქრით შენახული ხილები, რომელსა
ნარაჯსა და ჭულანგუბინს უწოდენ თურქთა მკურნალნი“.

ხილი თუ რომელიმე სხვა სამკურნალო საშუალება გარკვეული
დროის განმავლობაში ინახება შაქარში ან თაფლში, რომელიც უნდა
„ქლიმო კელითა და ქუევრსა ჩასდვა და მზესა დასდვა ცხელსა და
თხელითა მჭურითა მოჰკრა ზედა და მოურივდე ყოველსა დღესა,
რომელ არა დამყავდეს“. ხშირად მათ წინასწარი შემზადება სჭირდებათ.

„ყოველნი, რომელნი გამოიზრდებიან თაფლითა, კმანან დაღბობა
მარილწყალითა, რომელ შემწიფდენ და მერმე ეგრე, როდეს გამოიღო
მარილწყალისაგან და ჩასხნე წყალსა წმიდასა, რომელ არა იყოს მარილი
მას შინა და, მერმე ჩასდვა თაფლსა და სცნა, ვითარმედ ერაყის მარილ-
წყალისა გამოღებისასა უკანას ამათ გამოსაზრდელთასა უწინა ჩასხენ
შაბსა შინა, რომელ არს დანასკუდისა, დაამებენ მითა და მერმე ჩასდე-
ბენ თაფლსა შიგან“.

ტექსტში მწნილის, ანუ გამოზრდილის სულ 16 სახეობაა განხი-
ლული.

ამგვარად, ტექსტში განხილულია სამკურნალო საშუალებათა 14 ძირითადი ფორმა და მათი 405 სახეობა. ზაზას წიგნში გაშუქებულია იმდროინდელი ფარმაცოლოგიის ზოგიერთი საკითხი. ტექსტის გაცნობით, საშუალება გვეძლევა გარკვეული წარმოდგენა მივიღოთ ძველ ქართულ მედიცინაში სამკურნალწამლო საშუალებათა დამზადებისა და გამოყენების, ფარმაცოქიმიის განვითარების იმდროინდელ დონეზე. ჩვენ მხოლოდ მოკლედ, ზოგადად, ვეხებით ამ საკითხს.

ფანასკერტელ-ციციშვილის წიგნში მოყვანილ სამკურნალო საშუალებათა ნამდვილი მეცნიერული შესწავლა, ცხადია, მომავლის საქმეა. ვფიქრობთ, წიგნში მითითებული, თითოეული სამკურნალწამლო საშუალება შესწავლილ უნდა იქნეს სპეციალისტ-ფარმაცოლოგთა მიერ ფარმაცოქიმიურ ლაბორატორიებში და მათი ეფექტურობის დადგენის მიზნით შესაძლებლობის მიხედვით გამოიცადოს ექსპერიმენტულ თუ კლინიკის პირობებში. გამორიცხული არ არის იმის შესაძლებლობა, რომ ასეთი შესწავლა, გამოცდა, შედეგების მიხედვით, გასცდეს ისტორიული ინტერესების ფარგლებს და ზოგიერთი ამ სამკურნალო ნივთიერებათაგანი ახალ (თუ განახლებულ) საშუალებად შევიდეს ფარმაცოლოგიის ახლანდელ არსენალში, ისევე როგორც ამას ადგილი აქვს თანამედროვე ჩინეთის სინამდვილეში, სადაც ხალხური წამლები ფართოდ გამოიყენება პრაქტიკაში.

უკანასკნელ, ცალკე თავად არის გამოყოფილი მოწამვლების, მათი კლინიკა და ანტიდოტები.

მეტად მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ იმდროინდელი სამედიცინო მეცნიერების სისტემაში მოწამვლები შედიოდა როგორც ცალკე თავი, როგორც გამოყოფილი და ჩამოყალიბებული ერთ-ერთი დარგი.

მოწამვლები, როგორც ავტორი ამბობს, სამკურნალო საშუალებათა ზედმეტი დოზებისა და საკვები პროდუქტების მიღების შედეგად ვითარდება.

„კაცმან რომე ზომისაგან ნამეტნავი წამალი ჭამოს და აწყინოს და ანუ მოწამლულ იყოს კაცი, ამა ნიშნითა შეიტყუების“.

დამუშავებული და დადგენილი იყო ცალკეული მომწამვლელი ნივთიერებებით გამოწვეულ დაავადებათა კლინიკური სურათი, მაგალითად:

„იუბსი ჰილჰილი რომე კაცსა კაცისათუის ეჭმევინოს, მისი ნიშანი ესე არის: რომე კაცი დაეცეს და პირსა წყალი მისდიოდეს და პირშიგანა გაუსივდეს და ბევრი იტიროს და თუალები წამოუსივდეს, მერმე უძლებად შეიქნას“.

კლინიკურ ნიშანთა აღწერას მოსდევს მომწამვლელ ნივთიერებათა გამანეიტრალებელ (სამკურნალო) საშუალებათა, ანუ ანტიდოტთა აღწერა („ამისი წამალი ესე იყოს“...).

როგორც ჩანს, იმ დროს იცნობდნენ 43 მომწამვლელ ნივთიერებას.

„მოჰმად და ზაქქარია აქიმი ამას იტყუის, ვითა ორმოცდასამი წამალი არის, რომე შხამი აქუს და კაცსა აწყენს“.

უნდა აღინიშნოს, რომ მოწამელის კლინიკური სურათი და მოწამლულის მკურნალობა დღემდე გამოცემულ არც ერთ ძველ ქართულ სამკურნალო ძეგლში არაა აღწერილი ასეთი სისრულით, ზაზას წიგნი ამ მხრივ უნიკალურია.

ზაზას „სამკურნალო წიგნში“ საინტერესოაა გადმოცემული აგრეთვე სადი აგნოზო საშუალებანი, დაავადებათა გამოცნობის ხერხები, ავადმყოფთა ობიექტური გასინჯვის მეთოდები და სხვ.

მოცემულია უაღრესად რაციონალური სქემა ავადმყოფთა გამოკვლევისა, რომელიც ყურადღებას იქცევს თავისი გონებამახვილობით. ავადმყოფობისადმი მეცნიერი „აქიმის“ დამოკიდებულებაში ავტორი გარკვეულ მნიშვნელობას აძლევს სნეულის „გამოკითხვას“, რასაც დღეს ანამნეზს ვუწოდებთ.

„და აქიმი მეცნიერი უნდა, რომე შეიტყუას გუნება კაცისა სიმრთელესა ზედან და აგრეთვე სნეულისა გამოარჩიოს გუნება, და კარგად გასინჯოს შექმნა და წაკიდება სნებისა, და შეიტყუას სიდიდე და სიმცრო სენისა და გამოიკითხოს სნებისაგან, და მერმევკითხოთ მას უკნის და შეუტყოთ, რომელი შესულიყოს გულსა ზედან სნებისაგანი, ანუ წაკიდებისაგანი.“¹

ჩანს, რომ გამოკითხვა აქ შემთხვევით მოტანილი სიტყვა არაა. ავადმყოფის გამოკვლევის სისტემაში „გამოკითხვა“ შედის როგორც დიაგნოსტიკის ერთ-ერთი საშუალება, რომლის მეოხებითაც „აქიმ-მეცნიერმა“ უნდა გაიგოს დაავადების ხასიათი, „შექმნა და წაკიდება სენისა“ (დღევანდელი გაგებით დაავადების ეტიო-პათოგენეზი). სიდიდე და სიმცრო სენისა (დაავადების სიმძიმე) და სხვ.

ავადმყოფის გასინჯვისა და გამოკვლევების ჩატარების დროს ექიმი სარგებლობს წინასწარ შემუშავებული სქემით. სქემა შეიცავს 9 ძირითად „ნიშანს“, რომელთაც უნდა მიაქციოს ექიმმა ყურადღება. ზაზას ასე აქვს ჩამოყალიბებული ეს „ნიშნები“:

„იცოდით ესეცა, რომე ცხრა ნიშანი უნდა იცოდეს მკურნალმან და მით ცნას სნება და სენი, რომელ აშფოთებულ იყოს და დამატებულ იყოს მათ საზღვართაგან: პირველად¹ მაჯასისა შეტყუებითა: მეორედ — ფსლისა ნახვითა ჭიქითა, მესამედ — თუ რათა დღეთა იყოს კაცი იგი, ყრმა იყოს თუ მოწიფული, ანუ შუაკაცი, ანუ ბერი: მეოთხედ — თუეთაგან წელიწადისათა; მეხუთედ — განავლისაგან; მექუსედ — ბურანისა შეტყუებითა; მეშუიდედ — ჰერთაგან, და თემისა და ქუეყნისა ჰერთაგან — თუ ცივიაქუეყანა, ანუ

¹ ზაზასმა აქაც და ქვემოთაც ჩვენია (მ. შ).

ცხელია, მერვედ — შესახედავისა, პირისა ფერისა და გუამისათა, და მეცხრედ — მოკითხვა სნეულისა“². აქვე გვ.

მაშასადამე, დიაგნოზის დასამისათვის ექიმმა უნდა გასინჯოს ავად-მყოფის მაჯა, გამოიკვლიოს განავალი, შარდი, დაადგინოს დაავადების დრო, ხანგრძლიობა, გაარკვიოს კრიზისი (ბურანი). ამასთან მხედველობაში უნდა მიიღოს კლიმატური პირობები, რომელშიც უხდება ავად-მყოფს ცხოვრება (სამხარეო პათოლოგიის გათვალისწინების მიზნით). უნდა დააკვირდეს ავადმყოფის გამომეტყველებას, სახესა და ტანს, შეკრებიბოს ცნობები დაავადების დაწყების, განვითარებისა და მიმდინარეობის შესახებ.

განვიხილოთ რაში მდგომარეობს თითოეული ამ „ნიშნის“ არსი, და გავეცნოთ პრაქტიკულად როგორ ახორციელებენ ამ გამოკვლევას.

მაჯის გასინჯვა. მაჯის გასინჯვა ერთ-ერთ ძირითად მეთოდად ითვლება დიაგნოზის დასმისა, დაავადების მიმდინარეობისა და სიმძიმის განსაზღვრისათვის.

ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ თითქმის ყველა ძველ ქართულ სამედიცინო ძეგლშია აღნიშნული მაჯის გასინჯვა.

მაჯის გასინჯვისას მხედველობაში იღებდნენ პულსის ფიზიოლოგიურ ლაბილობას აღელვების, შიშის, ფიზიკური დატვირთვის და სხვა შემთხვევებში.

„ოდეს ნახო ძარღუი თითთა შენთა ქუეშე... გამოკითხე ყოფა და დგომა და ჯდომა, ჰამა და წოლა. და თუ ანაზღად ერბინოს, გინა შეძრულ იყოს ცხენითა, იყოს ძარღუის ცემა ფიცხლად და სავსედ“.

აღსანიშნავია, რომ მხედველობაშია მიღებული ქალის გასინჯვის დროს მისი სიმორცხვისაგან და აღელვებისაგან გამოწვეული აჩქარებული პულსაციაც კი.

„ოდეს კელსა დედაკაცსა უნახვიდე გრძლად, ნუ გაუტეობ, ვირე ბუნება არ დასწყნარდეს, უცხოთა კელისა შეხებითა ბუნება შეეშლები და ძარღუი აშფოთდების, შეახე კელი, დააცალე დაწყნარებად, რათა სცნა და არას იტყოდის სირცხულითა“.

ზემოხსენებული 9 ნიშანი ზაზას წიგნის კერძო ნაწილში მხოლოდ ჩამოთვლილია. ამ ნიშნების ცალ-ცალკე განხილვა მოცემულია პირველი ნაწილის ტექსტში და ეს გასაგებიცაა, რადგან ის ზაზას წიგნის ზოგად, ასე ვთქვათ, პროპედევტიკულ ნაწილს წარმოადგენს.

ზაზას მიხედვით, პათოლოგიური პულსის ნაირსახეობა დამოკიდებულია ჰუმორალურ ელემენტთა თანასწორობის აღრევისაგან.

„...ოდეს შეიპყრა ნესტუი კაცისა კელისა მარჯუენისა და გცემდეს თითთა შენთა ქუეშე მსწრაფლ და ფიცხლად და ნესტუი იგი სავსე და სხუილ იყოს, ცან რამეთუ გაძლიერებულ იყოს სიფიცხლე და ფსწრაფლ ფეთქა“, ე. ი. ჩქარი, ფიცხელი, სავსე და „სხუილი“ მაჯა დამახასიათ-

ბელია ნიხლსი სიჭარბისათვის. ყვითელი ნალველის სიჭარბისათვის და მახასიათებელია ჩქარი და ერთობ წვრილი პულსი.

შავი ნალველის მომატებისას — გვიანი (ნელი) სუსტი და „წუელი“ და მსრიდ იყოს.

თელგმის სიჭარბისათვის ნიშანდობლივია „სხუილი და საგსე“... „ნელად და უსუსურად“ მოძრაე პულსი. ჰუმორალურ ელემენტთა აღრევის სხვადასხვა სახეობის (მაგალითად, ყვითელი ნალველისა და თელგმის ერთდროული სიჭარბე, ან სისხლისა და თელგმის ერთდროული სიჭარბე და სხვ.) პულსის პათოლოგიის თავისებური ფორმებია აღწერილი. გარდა ამისა, აღწერილია აგრეთვე პულსის დარღვევის, არითმიის შემდეგი სახეები: ქურციკისა ხლდომა, ზიში ან, ჭიანჭველის ძვრა (ჭინჭუელისა ძურაი) და ე. წ. „მარტო“.

„ოდეს შეიპყრა ნესტუი მარჯუენისა კელისა და მალე ფეთქდეს და წურლიად იყოს და დასცხრეს, ფეთქდეს განა მცირედ და კუალად, ფეთქდეს დიდსა ჟამსა, მას ქურციკისა ხლდომა ჰქუიან“. მაშასადამე, არითმიის ისეთ სახეს, როდესაც მაჯა აჩქარებულია, სუსტია, აკეთებს პაუზას, კვლავ აჩქარდება და ა. შ., ავტორი „ქურციკის ხლდომა“ უწოდებს მეორე სახის არითმიას ზიში ან. აქ იგივე სურათია, მხოლოდ „წურლის“ ნაცვლად პულსი „სხუილია“ — „თუ სხუილი იყოს და ესრე სახედ ფეთქდეს ვითა ზემო სწერია“. ორივე სახის არითმიას პროგნოზულად მძიმე მდგომარეობად თვლის ავტორია. „ესე ორივე სიკვდილისა ნიშანსა ასწავებენ“.

არითმიის მესამე სახეა „მარტო“, რომელიც აგრეთვე სიკვდილის მომასწავებელია. „თუ ღრმად და ძარღუთა ქუეშე ფეთქით ამაღლებოდეს და ვითა ზეამოვიდეს დასცხრეს და კუალად ესრე სახედ ფეთქდეს“.

საინტერესოა არითმიის ის სახე, რომელსაც „ჭინჭუელისა ძურას“ უწოდებენ, რომელიც, როგორც ჩანს, არითმიის სხვა სახეთა შორის ყველაზე მძიმე მდგომარეობის მომასწავებელია, რადგან მას თვლიან „მსწრაფლი“ სიკვდილის ნიშნად.

„თუ ნესტუი ვითარცა ჭია ანაც ვითარცა ჭინჭუელი, ძურებოდეს, ესე სიკვდილისა ნიშანია მსწრაფლ. ამას ჭინჭუელისა ძურაი ჰქუიან“.

არითმიის ეს უკანასკნელი სახე, ვფიქრობთ, შეეფარდება დღეისათვის კლინიკაში ცნობილ „ძაფისებურ პულს“, რომელიც მართლაც პროგნოზულად მძიმე მდგომარეობის მომასწავებლად ითვლება დღესაც.

შარდის გამოკვლევა. შარდის გამოკვლევა უმთავრესად ჰუმორალურ ელემენტთა აღრევის ნაირსახეობაზეა დამყარებული: თუ სისხლი ჭარბობს და ამით არის პათოლოგიური მდგომარეობა გამოწვეული, შარდი წითელი, სქელი და მღვრიეა, ყვითელი ნალველის მოჭარბებისას — წითელი, თხელი და წმინდაა, შავი ნალველის სიჭარბისას — თეთრი, თხელი და წმინდაა, თელგმისას — შარდი თეთრი, სქელი ა. შ. ფანასკერტელი-ციციშვილი

და მღვრეა. შარდის თვისებები თითოეულ შემთხვევაში ჰუმორალურ-პათოლოგიური თეორიის საფუძვლებით არის განმარტებული.

მაგალითად, შარდის წითელი ფერი სიმხურვალეზე მიუთითებს, სისქე და სიმღვრე კი — სინოტივეზე და ა. შ. გარდა ამისა, ორი ჰუმორალური ელემენტის შეერთება („ორთა ბუნებათა შეერთება“) თავისებურ პათოლოგიას იწვევს და შარდიც თავისებურ სურათს იძლევა, მაგალითად, როდესაც შეზავებულია, შეერთებულია ყვითელი ნალველი და შავი ნალველი (ე. ი. ორივე ჰუმორალური ელემენტის ერთდროული სიჭარბე), მაშინ შარდი თხელი და წმინდაა ის მოყვითალო ფერისაა („შორის სითეთრესა და სიწითლესა“) და ა. შ. გარდა ამისა, შარდის სურათს ხშირად დაავადების სიმძიმისა და პროგნოზის განსაზღვრისათვის იყენებენ:

„ფსელი თეთრი, ვითარცა წყალი, ყრმათა ჩუილთა. და ბერთა გარდასრულთა სიკუდილისა ნიშანია“, ე. ი. წყალივით თეთრი შარდი ბავშვებსა და ღრმა მოხუცებში სიკვდილის ნიშნად ითვლება.

სიკვდილის მომასწავებელია აგრეთვე „ფსელი მწუანე, სქელი და ხშირი და მყრალი“. მაგრამ საინტერესო გაფრთხილებას იძლევა ავტორი, როდესაც ამბობს, რომ სიკვდილის პროგნოზს ნუ დასვამ („გაბრძობ“) „ერთითა მოწმიტა“, ე. ი. სანამ ზემოხსენებულ ყველა ცხრა ნიშანს არ გაითვალისწინებო („ვიდრე ცხრანივე ესე არა იმოწმიტ“).

ასაკობრივი ნიშნების გათვალისწინება. ავადმყოფის გამოკვლევის დადგენილი სისტემის მესამე „ნიშანთაგანია“ „თუ რათა დღეთა იყოს კაცი იგი“, ანუ „ცნობისათვის და შეტყუებისა დღეთა კაცისათა“. ამ მეთოდით დაავადების გარკვევაში ხაზგასმულია ადამიანის ასაკის გათვალისწინება. „სამკურნალო წიგნის“ ავტორის განმარტებით, ადამიანი დაბადებიდან 17 წლამდე სისხლის ბუნებისაა („სისხლი უფლებს მის ზედა“), 17-დან 35-მდე — ყვითელი ნალვლის ბუნებისაა, 35-დან 55 წლამდე — შავი ნალვლის ბუნების, 55 წლის ზევით კი — თელგმის (ბალღამის) ბუნებისა. რადგანაც ჰუმორალურ ელემენტთა ასეთი „სიჭარბე“ (რომელიც თავისებურ „ბუნებას“ ქმნის) ასაკობრივ ცვლილებებთან არის დაკავშირებული, ის, ალბათ, ერთგვარ ფიზიოლოგიურ ვარიაციებად ითვლებოდა. სწორედ ასეთი წარმოდგენის შედეგად ექიმს ავადმყოფის გასინჯვისას მხედველობაში უნდა მიეღო ჰუმორალურ ელემენტთა ასაკობრივი სიჭარბენი. ახალგაზრდა (17 წლამდე ასაკის) ავადმყოფი, რომელიც „სისხლის ბუნებისაა“ ფიზიოლოგიურად, ექიმს არ უნდა ჩაეთვალო „სისხლის მოჭარბებით“ დაავადებულად, და ა. შ. მაშასადამე, დიაგნოზის დასმასა და დაავადების გარკვევაში ასაკს დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ.

„თუეთაგან წელიწდისათა“. იმ დროისათვის ავადმყოფის გამოკვლევის უადრესად რაციონალურ სქემაში მეოთხე ნიშნად, გამოკვლევის მეოთხე მეთოდად შეტანილია მეტად არარაციონალური მუხლი — და

ავადების განსაზღვრის ასტროლოგიური ხერხი: მარტი, აპრილი, მაისი ითვლებოდა მხურვალედ, სისხლის ბუნების მქონედ; ივნისი, ივლისი, აგვისტო — მხურვალედ და ხმელად — ყვითელი ნაღვლის ბუნებისად; დეკემბერი, იანვარი, თებერვალი — გრილ და ნოტიოდ — თელგმის ბუნებისად. ასევე თვის ცალკეულ დღეებს თავისი „ბუნება“ ახასიათებს: თვის პირველი 7^{1/2} დღე — სისხლის ბუნებისა არის, თვის მე-7 1/2-დან მე-14 დღემდე — ყვითელი ნაღვლის ბუნების, 14-დან 22-მდე შავი ნაღვლის ბუნების, 22-დან 30-მდე — თელგმის ბუნების. ასეთივე თვალსაზრისით თვით დღე-ღამეც დაყოფილი იყო საათებად, დამახასიათებელი „ბუნების“ მიხედვით. პირველი სამი საათი „დილისანი“ სისხლის ბუნების იყო და ა. შ.

მაშასადამე, ექიმი ვალდებული იყო დაავადების დადგენისას გაეთვალისწინებინა წელიწადის დრო, თვე, თვის რიცხვი და საათიც კი, რადგან მაშინდელი წარმოდგენით, ეს მომენტი ხელსაყრელ პირობებს ქმნიდა ერთ-ერთი ჰუმორალური კომპონენტის სიჭარბისათვის.

განავლის გამოკვლევა. განავლის ფიზიკური თვისებების შესწავლას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ დაავადებათა და კერძოდ კუჭ-ნაწლავთა დაავადების დიაგნოსტიკაში, ადამიანის ჯანმრთელობისა და „ბუნებათა სწორობის“ მაჩვენებელია კუჭ-ნაწლავის დროული და პერიოდული მოქმედება („გაზოგებულად ჯდომა“). მაგრამ თუ „წუთ-წუთად გავიდოდეს“, ეს დაავადების ნიშანია. ყურადღებას აქცევენ აგრეთვე განავლის ფერს, სუნს, კონსისტენციას, მინარევებს (სისხლისა და ლორწოს). კუჭ-ნაწლავის დაავადების დროს ექიმი ვალდებულია განავალი ყოველდღე ნახოს: „და აქიმათა ასრე მართებს, ყოველთა დღეთა ნავალსა და ახედვიდნენ“ (გვ.). როგორც ჩანს, ამით განსაზღვრავდნენ დაავადების სიმძიმეს და პროგნოზს. კუჭ-ნაწლავის მოქმედების პერიოდულობა არა მარტო განსაზღვრავს პათოლოგიურობას, არამედ დაავადების ლოკალიზაციის დასადგენადაც იხმარება. სხვათა შორის დღეს კლინიკაში მიღებული ტერმინის „ჰინთვის“ შესატყვისად ავტორი ხმარობს „ზიდვებს“.

„თუ აღრე-აღრე და გაურჯელად იყვანდეს, ესე სენი ზემოთა ნაწლავიგან იყოს, თუ ცოტად აზიდვებდეს და ჯდომაშიგან რჯიდეს, შუასა ნაწლავიგან იყოს და თუ მწოედ აზიდვებდეს და მწოედ რჯიდეს; ქუემოთა! ნაწლავიგან იყოს“.

მაშასადამე, თუ კუჭ-ნაწლავის ხშირი მოქმედება არაა დაკავშირებული ჰინთვებთან და დეფეკაციის სიძნელებთან, პათოლოგიური პროცესი ნაწლავების ზემო ნაწილშია, საშუალო ზომის ჰინთვებისას — ნაწლავის შუა ნაწილშია, ხშირი მოქმედებისა, ძლიერი ჰინთვებისა და გაძნელებული დეფეკაციის დროს კი — ნაწლავების ქვემო ნაწილში. არა მარტო „ზიდვებითა“ და კუჭ-ნაწლავის მოქმედების სიხშირით, არამედ

¹ ტექსტში შეცდომით წერია „ზემოთა“.

თვით განავალში არსებული ლორწოიანი მინარევებით ცდილობენ ნაწლავებში პათოლოგიური პროცესის ლოკალიზაციის დადგენას.

„ნაწლავი სამი არს: ერთი ზემო, ერთი ქუემო და ერთი შუა. თუ ესე სენი ქუემოსა ნაწლავშიგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ესე წელისა ნახუეწი სხილ-სხილი გამოვიდოდეს. თუ ეს სატივიარი შუათა ნაწლავთა შიგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს: წელთა ნახუეწი წებოვითა იყოს. თუ ზემოსა ნაწლავსა შიგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე წელთა ნახუეწი წურილი იყოს.“ (გვ. ...).

ავტორის მოსაზრებით, სენი თუ ქვემო ნაწლავშია, „წელისა ნახუეწი“, ანუ ლორწო, მსხვილ-მსხვილია; თუ შუა ნაწლავშია — ლორწო წებოსავით იქნება. დაავადების ზემო ნაწლავში ლოკალიზაციისას კი „წელთა ნახუეწი“ წვრილია. ამგვარად, დაავადების ლოკალიზაციის განსაზღვრას ცდილობენ განავალში მინარევების მიხედვით.

ნაწლავთა შიგთავსზე ნაღვლის წვენის მოქმედებას რომ იცნობდნენ, ამაზე მიუთითებს შემდეგი განმარტება: განავალი, რომელიც ყვითელია და „არა ყროდის“, კარგია, რადგან ეს ნიშანია იმისა, რომ ყვითელი ნაღველი ნაწლავებში ჩასულა და, როგორც ჩანს, საჭიროდ უმოქმედია განავალზე. განავლის ფიზიკური თვისებების შესწავლას იმდენად დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ, რომ პირველ სამ დღეს წამალს არ აძლევდნენ, რათა სურათი არ წაშლილიყო და დიაგნოზის დასმის საშუალება არ დაკარგულიყო.

„აწ ამა სენშიგან აქიმსა ასრე მართებს, რომე სამ დღემდის წამალსა ნურას აქმევს, ამისთუის რომე წამლისა უტემლობა მრთელზედან დაყენებს... ველარ შეიგებს, თუ რისგან არს და მრავალი ზიანი ეცემის.“ (გვ. ...).

განავლის ფერს გარკვეულ დიაგნოსტიკურ ღირებულებას აძლევდნენ „განავალი მცირედი თეთრი იყოს მგლინარე და შიგან სიმწუანისა ელვარობა ერთოს, ურვილისა ნიშანია“.

„იყვანდეს ფერადფერადსა და ზედან ქაფივითა ადგეს და ჭორცისა ნახარშივითა“... განავალი იქნება „რომე ნახარშისა ქაფი არისო.“ (გვ. ...)

იციან აგრეთვე, რომ ხშირად „ყვანა“, ანუ დღევანდელი გაგებით, ენტეროკოლიტები, გასტროგენული წარმოშობისაა, რადგან „დიდი განავალი წყლის მგზავსი გუითხრობს ვითარმედ არა შეუგბია სტომაქი სნეულისა.“ (გვ. ...).

ან კიდევ: „საჭმელსა ჭამდეს და ისეთსავე უდნობსა გავიდოდეს... ნავალი მოყვითანო იყოს და ანუ მოწითანო“, ე. ი. განავლის არანორმალური კონსისტენცია (წყლისმაგვარი) და „მოუდნობელ“ ნივთიერებათა მინარევები გამოწვეულია კუჭის არანორმალური მუშაობით. გარდა განავლის კონსისტენციისა, ფერისა და სუნისა აკვირდებიან მის მინარევებს ლორწოსა და სისხლის სახით „ერთი ფერი ყვანა მისი ნიშანია... უწინა იყვანდეს წყალსვითა, და მერმე სისხლად გარდაეჭ-“

ცეს. უკნის განავალსა რომე დახუდნეს, წელთა ნახუწივითა რომე
გავიდოდეს.“ (გვ. ...).

ან კიდევ:

„პირველად ყვანა დაუწყოს, მერმე წელთა ნახუწივითა დაუწყოს
ყვანა, ისი ნახუწი თეთრი იყოს და ან სისხლად გარდაეჭეს. მერმე
ყვანა მის უკნის კიდევ ნაცრის ფერად გარდაეჭეს“.

„...ნავალი მწუანე კალიბი იყოს და წელთა ნახუწი სხუილ-სხუილი
იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ნამეტნავისა სიცხისაგან სჭირდეს“.

ეს „წელთა ნახუწი“ ცუდი მდგომარეობისა და დაავადების გარ-
თულების მაჩვენებელია, რადგან „თუ წელთა ნახუწმან ყოველთა
დღეთა უფრო და უფრო იმატოს, ავი ნიშანი არის.“

განავლის საშუალებით მეტად სერიოზული პროგნოზული დასკვ-
ნები გამოჰყავთ:

„ამით ყოველთა უვალრესი განავალი, რომელი სიკუდილისა გუთ-
ხრობს, წმიდა და შავი, ანუ ვითარცა სისხლი მყრალ დიდად.“ (გვ. ...).

ან კიდევ:

„განავალი ვითარცა ნახლი მგლინვარე, ანუ მწუანე, გინა ვითა
სისხლი, ესე თუ აღრეულად გამოვიდეს სიკუდილისა ნიშანია.“

მეექვსედ — ბურანისა შეტყუებითა. ექიმი ვალდებულია ზემოხსე-
ნებული სქემის მიხედვით გაარკვიოს ბურანი, ე. ი. იმყოფება თუ არა
ავადმყოფი ბურანის მდგომარეობაში ან როდისაა ბურანის დრო ამა თუ
იმ ავადმყოფობისათვის.

რას ნიშნავს ბურანი? ამ კითხვაზე უფრო ვრცელ და უფრო გარ-
კვეულ განმარტებას იძლევა ადრინდელი ძეგლი „წიგნი სააქიმოჲ“. ირკვევა, რომ ბურანი არის მანკის (დაავადების) და ბუნების (ორგანიზ-
მის) ურთიერთ გადამწყვეტი შებრძოლება, რომლის დროსაც ავად-
მყოფი განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაში ვარდება. მაშინდელი
გაგებით ეს არის მომენტი, როდესაც ან მანკმა უნდა გაიმარჯვოს და
დაიღუპოს ავადმყოფი, ანდა გართულდეს დაავადება. თუ „ბუნება“
იმარჯვებს, ავადმყოფი გაუმჯობესების გზას დაადგება. ჩანს, ეს ის
მომენტი, რომელსაც ჩვენ დღეს დაავადებათა კლინიკაში „კრიზისს“
ვუწოდებთ, რასაკვირველია, სულ სხვა გაგებით.

ბურანი „მაშინ იქნების, რომელ ბუნებაჲ ჰავსა ხილტსა კარგისაგან
გაეყაროს და გააკიდგნოს, და მერმე თუ შეეძლოს ჰავსა მანკსა ტანისა-
გან კიდე გაუყენებს, და მაშინ მას ეამსა რომელ ბუნებაჲ მანკსა ებრძო-
დეს სხეულსა აშფოთებდეს, და შეცვლის და გაუძნელდების სნებაჲ“¹.

ბურანის განმარტებისათვის ხოჯაყოფილს სხვადასხვა ავტორთა
მოსაზრებანი მოჰყავს:

„სინამს ძე იტყვის: ბუჰრანი ასორულითა ენითა ჰქვიან და მისი
თარგმანი შებმა არს ბუნებათაჲ და მანკთა საძირკუელთა ერთაგან.“²

¹ „წიგნი სააქიმოჲ“. თბილისი, 1936, გვ. 43;

² იქვე, გვ. 44.

იქვე, სხვა ავტორის მოსაზრებათა სახით, მხატვრული შედარებების მეშვეობით არის აღწერილი ბურანის არსი:

„მესია იტყვის: ვითა რომელ ტანი ქალაქსა ჰგავს და ბუნებაჲ მისი ზელმწიფე არს და მანკისა სათავნოჲ არაკივითა მტერი არს რომელ ამას ქალაქსა მოსრულ იყოს, ბუნებაჲ მტერსა მისსა შეებმის გასაძებლად თუ შეძლებულ იყოს ერთხელ, თუ არ ძალი ჰქონდეს ორჯერ, სამჯერ, და თუ არ შეეძლოს და მტერი უმძლესი იყოს, ვითარცა მანკისა საძირკველი და სათავნოჲ ბუნებაჲ შესწორდების და უსუსურობაჲ გაიტყუვის, მაშინ კაცი მოკუდების და ოდესცა რომელი ბუნებაჲ და მანკი შეიბნენ მას ჟამსა სნეული დია გასუსთდების და გამძიმდების, ამა ყოფასა აქიმნი ბუჰრანად იტყვიან.“

ამონაწერის მიხედვით ბურანი შემდეგნაირად არის მხატვრულად გააზრებული ავტორის მიერ:

ადამიანის ტანი ქალაქია, „ბუნება“ მისი კი — ზელმწიფე. ქალაქში (ადამიანის ორგანიზმში) შემოსულია მტერი (მანკი, დაავადება), ზელმწიფე შეებმის მტერს (ბუნება — მანკს) გასაძებლად. თუ შესძლებს, პირველი შეებმისთანავე გააძევებს მას, ან არადა მეორედ, მესამედ და ა. შ. თუ მანკი ძლიერია და ბუნება სუსტი, „კაცი მოკუდების“. თვით ბუნებისა და მანკის შეებმის დროს ავადმყოფი ძლიერ სუსტდება, მდგომარეობა მძიმდება.

თუ მანკი სტომაქშია, ბურანი „რწყევით იქნების“, თუ ღვიძლსა და თირკმელშია, „ბურანი მას ფსლითა გააყენებს“, თუ „ძაბრლთა შუა“ არის მანკი, ბურანი „ცხვირთაგან სისხლთა მოდენით“ იქნება და ა. შ. ბურანის ასეთივე განმარტებას იძლევა ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი, მხოლოდ უფრო მოკლედ: „რამეთუ ბუნება და სენი ირკინებიან და ბუნებამან აჯობოს ამით ნიშანთაგან.“

ექიმმა უნდა იცოდეს, რომ ბურანი „თუ ოთხსა დღესა არ იყოს... მეშუიდესა დღესა ველოდით ამასვე ბურანსა. თუ მეშუიდესა დღესა არ იყოს, მეათერთმეტესა არ იყოს, მეათორმეტესა, მეათოთხმეტესა“. შესაძლებელია ბურანის ნიშნები შევამჩნიოთ მეოთხე დღესაც, მეშვიდესაც მეთერთმეტესაც და ა. შ. ეს იმას ნიშნავს, რომ ბუნება და მანკი რამდენიმეჯერ შეერკინენ ერთმანეთს და ბუნებამ აჯობა.

„მესამესა, და ანუ მეექვსესა, ანუ მეცამეტესა დღესა ამა ნიშანთაგან ნახო, მაშა საღმობასა უჯობნია.“

მეშვიდე „ნიშანი“ — ჰაერთაგან და თემისა და ქუეყნისა ჰაერთაგან, თუ ცივია ქუეყანა, ანუ ცხელი“. ამ ნიშნით ექიმს ავადმყოფის გასინჯვისას უნდა გაეთვალისწინებინა კლიმატური ფაქტორებით გაპირობებული „ბუნება“ ავადმყოფისა.

ქვეყნიერება „ოთხთა კიდეთაგან არის დაყოფილი: აღმოსავლეთი, დასავლეთი; ჩრდილოეთი და სამხრეთი“. თითოეული ეს მხარე ხასიათდება თავისებური კლიმატური ფაქტორებით (სიგრილის, სინოტივის,

ქარების და სხვათა სახით), რაც ვანაპირობებს თავისებურ „ბუნებას“ იქ მცხოვრებ ადამიანებში როგორც ჰუმორალურ კომპონენტთა განაწილების, ისე სხვა თვისებების მხრივ (ჯანის ფერი, თმის სიგრძე, სიღბო და სხვ.).

მერვე „ნიშანი“ — „შესახედავისა პირისა ფერისა და გუამისათა“. ამ „ნიშნის“ ქვეშ იგულისხმება დაავადების გამოკვლევა ინსპექციით; ჰაბიტუსით, ლორწოვანი გარსების, სახისა და ტანის ჯანის დათვალიერებით. ჰაბიტუსით თითქოს შესაძლებელი ზდება რომელიმე ჰუმორალური კომპონენტის სიჭარბის დადგენა. მაგალითად, „ოდეს შეხედნე პირსა კაცისასა შავ და ძლიერ იყოს და ფერი ბრწყინვალე და სხული გუამითა, ესე კაცი სისხლისა ბუნებასა ზედა დანერგულ არს“.

როგორც ჩანს, ჰაბიტუსს დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ დაავადების დიაგნოსტიკაში, რადგან ზაზას აზრით:

„რაცა ტანსა შინა გამოჩნდების, ხატსა ზედა უფრო გამოჩნდების“. ჰაბიტუსით, სიკვდილის აშკარა ნიშნებს ამოიკითხავენ ხოლმე. სათაურის ქვეშ — „სიკუდილისა ნიშანი პირსა შეხედვითა“ აღწერილია ე. წ. ჰიპოკრატეს სახე.

„ცხიერთა დაწლობა სნეულისა არა კარგია. თუალნი უქუყრილნი და საფეთქელნი და ყურნი ჩადრეკილნი, ცივნი, დამქნარნი, ლბილნი, ყურნი გამოქცეულნი და შუბლის ტყავი გარდასხიპული და ფერი მწუანე და მოშავე სიკუდილისა ნიშანი არის“.

ავადმყოფის საწოლში მდებარეობასაც კი გარკვეულ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ.

„ოდეს სნეული პირ აღმართ იდევს, კელნი და ფერკნი გაიწუადნეს, ესე მცირედრე კეთილ არს. სნეული თუ კელთა კერძ მოღრკებოდის და ფერკთა კერძო ჩაწურვიდეს, ურვილი არის“.

„მეცხრე — მოკითხვა სნეულისა“. სნეულის მოკითხვის ქვეშ დაავადების ანამნეზური ცნობების შეგროვება იგულისხმება.

„ოდეს ნახო სნეული, ჰკითხე: ოდეს დასნეულდი-თქუა. თუ გარქუას, აღრიდგან, ჰკითხე, ზამთრის სჯობს ანუ ზაფხულის; და თუ გარქუას, ამათ ჟამთა დაესნეულდიო, ჰრქუ დღისით სჯობ, ანუ ღამით. ცისკრად, ანუ მიმწუხრ...“ ამას მოსდევს რიგი კითხვებისა: ძილი უფრო რგებს თუ ღვიძილი, შიმშილი თუ ჭამა, ჯდომა თუ წოლა, საძმელი თუ სასმელი და სხვ. ანამნეზური ცნობებით ცდილობენ დაჭარბებულ ჰუმორალურ კომპონენტთა ნიშნების გარკვევას. ავტორი ამბობს, რომ ამ ცხრა ნიშანთაგან 5 მაინც უნდა იყოს თანხედენილი, ე. ი. 5 ნიშანი მაინც უნდა იძლეოდეს ერთი რომელიმე დაავადების გარკვეულ ნიშნებს, რომ დიაგნოზი დაისვას: „ვიდრე ზუთი ესე ნიშანი არა იწამო“, დიაგნოზი საეჭვოა, დაავადება გაურკვეველია და ალბათ გამოკვლევები თუ დაკვირვებები უნდა გაგრძელდეს. ამ 9 ნიშანთაგან 5 აღიარებულია მთავარ ნიშნად: შარდის, მაჯის, განავალის გამოკვლევები, ასაქის დად-

გენა, ინსპექცია — ჰაბიტუსი. მაგრამ ამ ხუთი ნიშნიდან წამყვანი მაინც შარდის, განავლისა და მაჯის გამოკვლევაა, რადგან:

„ოდენ ფსელმან, განავალმან ან ნესტუმან ერთი იწამონ, ლაიჯერე“-ო — ამბობს ავტორი. გარდა ზემოხსენებული სქემით გათვალისწინებულ გამოკვლევათა „ნიშნებისა“, სადიაგნოზო საშუალებათა სხვა ხერხებიც არსებობდა, მნიშვნელოვან ყურადღებას აქცევდნენ აგრეთვე ნახველის გამოკვლევას. „ფირტუის ტკივილის“ განხილვისას ავტორი მიუთითებს ამ დაავადების დროს სისხლიანი ნახველის არსებობაზე.

„რომე ნამეტნავად აჭუელდეს, და სისხლსა და ბალამსა ამოიღებდეს“. აქვე ყურადღებას იქცევს ნახველში აღმოჩენილი სისხლის დიფერენცირება:

„ჭუელა ნამეტნავად იყოს და ბალამსა ამოიღებდეს სისხლიანსა, ისი სისხლი ერთობ წითელი არ იყოს წყალივითა იყოს. თუ ეს ნიშანი ნახო იცოდი, რომე ფირტუი დაშავებული არის.“

როგორც ჩანს, სკოდნათ, რომ ნახველში „ერთობ წითელი სისხლი“ ფილტვებიდან არ იქნება, ის ხორხიდან ან პირის ღრუდან მინარევია, ხოლო ფილტვის დაზიანების დროს ნახველში სისხლი „წყალივითა იქნება“. ზოგიერთ დაავადებათა დროს კი ნახველი შეიძლება „შავი ან ერთობ ყვითელი იყოს. რა ეს ნიშანი ნახო კაცშიგან, იცოდი, რომე ფირტუზედან მჯდომი არის“. არა იშვიათად იყენებდნენ აგრეთვე გამოკვლევის პალპატორულ მეთოდებს. იქ, სადაც ლაპარაკია გულის დაავადების, ე. წ. ხაფაყანის გამოკვლევაზე („რომელ არს გულის ძგერა“), ავტორი აღნიშნავს, „ხაფაყანისა ნიშანი იგი არის, გული ასრე უძგერდეს, ამას ჰგვანდეს — ქათამ ჰფეთქსო, რომე კელი დასდვა, და მწოედ უძგერდეს.“

ასევე ხდება ღვიძლის გამოკვლევაც. „თუ სიმსიენე იგი ფიცხელი იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე კელ დასდევ ღვიძლზედან, და რომელ იყოს ღვიძლსა შიგან, მრგვალი და მაგარი იქნების და თუ არა გამოჩნდეს მრგვალი და მაგარი, და არცა ტყავი მისი იყოს სქელი, მაშინ სიმსიენე ღვიძლისა მისისა ცოტა იყოს. თუ რამე სიმსიენე იყოს კუთსა შიგან ღვიძლსასა, იყოს მაშინ გრძელი.“

როგორც ჩანს, პალპაციით ირკვევენ ღვიძლის სიდიდეს (გადიდებას), კონსისტენციას, ხორკლიანობას. მეტად საინტერესოა პერკუტორული გამოკვლევის მეთოდების გამოყენება და პათოლოგიური ხმიანობის მოსმენა ორგანიზმის ღრუებიდან. სწეულება „სისხას“ და მისი ფორმების განხილვისას ზაზა წერს: „და იქნას მისგან წყალი ყუითელი და სახელი ჰქუიან ტაბლი, და ბერძულად ტოენის... და რა კელი დაჰკრა მუცელსა, ტაბლისა კმა გამოვიდეს“.

ან კიდევ:

„და იქმნას წყალი ყუითელი... მაშინ შეიძრვის წყალი და დაუწყებს

მუცელი ჭყუირილსა, სახელი ჰქუიან ტიკი.“¹ ტაბლი ქვემოთ უფრო დაზუსტებულად არის განმარტებული და მისი პერკუტორული და აუსკულტატორული გამოკვლევაც უფრო მკაფიოდ ააღწერილი.

„ტაბლი რომე ქუიან, ისი არის, რომე მუცელი გაუდიდდეს და ჰიბი გამოეჭეს, და ული რომე დაკრა, ტაბლივითა კმა გამოილოს და თუ ყური დასდვა წყალსავით კმა გამოვიდეს მოცლით.“ [ალბათ მუცლით].

პერკუტორულ თუ აუსკულტაციურ ხმიანობას, როგორც ჩანს. ისეთ დიაგნოსტიკურ ღირებულებას ანიჭებდნენ, რომ თვით დაავადებისათვის ქართულად ამ ხმიანობის გამღმხატველი საგნის სახელი შეურქმევიათ. მაგალითად: დაავადებას „ზიჟის“, რომლის დროსაც წყლის შეძვრასა და „ჭყუირილს“ ვისმენთ, უწოდებენ ტიკის („სახელი ჰქუიან ტიკი“), რომლის ბერძნული სახელწოდებაა „ტოვნი“ და რომელიც „ტაბლივით“ ხმას გამოიღებს ხელის დაკვრით — ქართულად ტაბლი ჰქუიან. ტაბლი, სულხან-საბას განმარტებით, იგივე ნაღარაა, ანუ დუმბული — თავისებური ხმიანობის გამომცემელი საგანი (ინსტრუმენტი).

საინტერესოა აგრეთვე შეშუპების დადგენის მეთოდი, რომელიც დღესაც უცვლელად იხმარება კლინიკაში:

„ოდეს გასივდეს ტანი კაცისა და ოდეს თითი დააჭირო, დაეფლას და თითზედა შემოჯდეს სიმსივნე ზედათ.“ (გვ. ...).

შემჩნეული ყოფილა, რომ პირველად სწორედ ქვედა კიდურებში გამოჩნდება ზოგადი შეშუპების ნიშნები, ქვედა კიდურებზე თითის დაჭერით შეშუპების დადგენას კი, როგორც ცნობილია, დღესაც მიმართავენ კლინიკაში:

„პირველად ფერჯის ჩონჩხნი (!) გაუსივდებიან და ქუქუთონი, და მერმე სრულად ტანი გაუსივდების, და რომე თითი დააჭირო დაეფლვის, და ზედ შემოჯდების სიმსივნე.“ (გვ. ...).

გამოკვლევის სხვადასხვა მეთოდთაგან აღსანიშნავია აგრეთვე ქუთუთოს ლორწოვანი გარსის გასინჯვა — მისი გადმობრუნებით:

„თულისა, რომე ტკივილი დაძულელებულიყოს და ბევრი ხანი გამო-სულიყოს და ქუქუთო დაწყლულებული იყოს და კაცმან იჩიელოს ერთობ მეტკივნებისო ქუქუთოსა დაწყლულებისათვისო; გაუღე თვალი და ნახე, თუ ლელუის გულივითა რამე გამოჩენილიყოს.“ (გვ. ...) აღწერილობა მიგვითითებს ტრაქომზე: „ლელუის გულივით“ ლორწოვანი გარსი ტრაქომული ფოლიკულებია. მართლაც, ტრაქომის დიაგნოზის დადგენისათვის აუცილებელია ქუთუთოების გადმობრუნება და ლორწოვანი გარსის ინსპექცია.

ნევროპათოლოგიურ დაავადებათა გამოკვლევათაგან მეტად საინტერესოა ტვინში სისხლჩაქცევის (აპოპლექსიის) შედეგად განვითარე-

¹ აღსანიშნავია რომ სულხან-საბაც თავის ლექსიკონში „ტაბლის“ ასე განმარტავს: „ტაბლი — სენისაგან რა მუცელში წყალი შეიქმნების, რომელსაც ბერძნულად ტოვანის ეწოდების.“

ბული დამბლის, გასინჯვის მეთოდი — მგრძნობელობის გამოკვლევის დაავადება ზაზას აღწერილი აქვს როგორც „სექდა“:

„მისი გასინჯვა ესე არის, სნეულსა უჩქთიმე ან ნემსითა უჩხულიტე თუ შეიტყოს და პირნი ქნეს, იცოდი რომე სუბუქი სენი არის და ეშუელების; და თუ ვერა შეიტყოს რა მძიმე სენი არის, და არ ეშუელბის“. (გვ. ...).

დაავადების გამოკვლევათა ყველა ზემოაღნიშნულ მეთოდი, რომელიც ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილს აღწერია თავის წიგნში, თუმცა მოკლედ და გაკვრით (წიგნის თავისებური ხასიათის გამო) მაინც მკაფიოდ ადასტურებს მედიცინის განვითარების მაღალ დონეს იმ დროისათვის.

მეორე წიგნი ძეგლის ძირითადი, კერძო ნაწილია. მასში მოკლედაა განხილული ცალკეულ ორგანოთა დაავადებანი და მათი ნიშნები, შედარებით ვრცლად არის მოცემული მკურნალობის მეთოდები, სამკურნალწამლო საშუალებათა სხვადასხვა სახეები.

წიგნი მოიცავს მედიცინის თითქმის ყველა დარგს და თითქმის ყველა ორგანოს დაავადებათა აღწერასა და მკურნალობას.

ცხადია, იმ ფარგლებში, როგორც ეს შესაძლებელი იყო მეცნიერების განვითარების იმ ეტაპზე. ყოველი ცალკეული დაავადების განხილვისას მოცემულია დაავადების „ნიშანი“, ეტიოპათოგენეზური მონაცემები, ხშირად დიაგნოსტიკური საშუალებანი და მეთოდებიც. მოკლედ, მაგრამ ხშირად ძალზე საინტერესოაა აღწერილი ცალკეული ორგანოების ანატომიური და ფიზიოლოგიური მონაცემები, ყველაზე მეტი სისრულით მოცემულია მკურნალობის მეთოდები, სამკურნალწამლო საშუალებათა ნაირსახეობანი, რთული შემადგენლობის სხვადასხვა სახის ნაერთები.

როგორც ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი“, ისე აღრინდელი თუ მომდევნო პერიოდის ქართული სამკურნალო ძეგლები ზუსტად იცავენ ჰუმორალურ-პათოლოგიურ თეორიას პათოლოგიის, დაავადების არსის ახსნაში. ჰიპოკრატეს მიერ ჩამოყალიბებული ჰუმორალურ-პათოლოგიური თეორია, როგორც ცნობილია, შემდეგში მდგომარეობს. ყოველი არსი შედგება ოთხი ელემენტისაგან: ცეცხლი, ჰაერი, მიწა და წყალი. ამათში ცეცხლი და ჰაერი მსუბუქია, მიწა და წყალი — მძიმე. სიცოცხლის შექმნას, მცენარისა თუ ქსოვილის ზრდა-განვითარებას ეს ოთხი ელემენტი უდევს საფუძვლად. მათი ბუნებაც ოთხგვარია: ცეცხლი მხურვალე ბუნებისაა, ჰაერი — გრილის, წყალი — ნედლის, მიწა — ხმელის. შესაძლებელია კიდევ ოთხი სახის გარევა:

1. მხურვალე და ნედლი (მეტია ცეცხლი და წყალი).
2. მხურვალე და ხმელი (მეტია ცეცხლი და მიწა).
3. გრილი და ნედლი (მეტია ჰაერი და წყალი).
4. გრილი და ხმელი (მეტია ჰაერი და მიწა).

ამის შესაბამისად ადამიანის ორგანიზმის ბუნებაც ოთხგვარად
მსგავსად ცეცხლისა, ჰაერისა, მიწისა და წყლისა, კერძოდ: სისხლი,
ბალლამი, ზაფრა და სევდა.

თუ სწორ-სწორი (თანასწორი) გარევა იქნება ოთხივე ამ ელემენ-
ტებისა, ჯანმრთელობაა, თუ ფერფერი (არათანასწორი) გარევა, ვლებუ-
ლობით პათოლოგიას, დაავადებას. არათანასწორი გარევის სხვადასხვა
სახეები არსებობს, სისხლის არათანასწორი გარევა შეიძლება შვიდი
სახისა იყოს. ბალლამისა — ოთხის, ზაფრისა — ოთხი, სევდისა — სამი.

ასეთ იდეურ ფილოსოფიურ კონცეფციაზეა დამყარებული თითე-
ული ორგანოს პათოლოგია ზაზას „სამკურნალო წიგნში“.

„შექმნა ღმერთმან მოწყალემან კაცი ოთხითა ბუნებისაგან, ქარი-
საგან, ცეცხლისაგან, მიწისაგან და წყლისაგან. ესე ერთმანეთსა არ
გარივნა, ცალკე-ცალკე არიან სიმკურვალითა და სიკმელითა, სიგრილი-
თა და სინოტიითა.

დაჰბადა ღმერთმან მოწყალემან ცეცხლისაგან კუერცხის გული,
ნაველის, რომელ არს ზაფრა და არს იგი მკურვალი და კმელი და ბო-
როტი; და არს გემო მისი მწარე და ფერი მისი კუერცხის გულივითა
ყუთიელი.

შექმნა მოწყალემან ღმერთმან ქარისაგან სისხლი, და არს იგი მკურ-
ვალი და კმელი; გემო მისი — მწარე და ფერი — წითელი.

და შექმნა ღმერთმან მოწყალემან მიწისაგან შავი ნაღველი, რომელ
არს სევდა და არს იგი კმელი; და გრილი და არს გემო მისი მკავე და
ფერი მისი მწუანე.

და შექმნა ღმერთმან მოწყალემან წყლისაგან თელგმა, რომელ
არს ბალლამი. და არს გრილი და ნოტიო; და არს გემო მისი მლაშე და
ფერი მისი თეთრი“.

„საყოფელნი“ ამ ოთხი ბუნებისა არის შემდეგი:

„კუერცხის გულისა არს სანადღელ“.

„სისხლისა ღუიძლი“.

„შავისა ნავდლისა ტყირბი“.

„თელგმისა ფირტუი არის“.

ჩვენ არ შეგუდგებით, რასაკვირველია, ზაზას წიგნის კერძო ნაწი-
ლის ცალკეული თავების განხილვას, მაგრამ მოვიყვანთ ზოგადი ხასია-
თის რამდენიმე მაგალითს, რომელთაც ერთგვარი მნიშვნელობა აქვთ
იმდროინდელი სამედიცინო აზროვნების დონის განსაზღვრისათვის.

„წიგნი სააქიმოჲსთან“ შედარებით ანატომიურ-ფიზიოლოგიურ
ცნობებს ზაზას „სამკურნალო წიგნი“ ნაკლებად შეიცავს წიგნის სპე-
ციალური დანიშნულებისა გამო. ზაზას წიგნის კერძო ნაწილი, ჩანს,
გამიზნულია პრაქტიკულად მომუშავე ექიმებისათვის ან თვით ავად-
მყოფთათვის სახელმძღვანელოდ. ამიტომ მასში მოკლედ არის განხილუ-
ლი მედიცინის ზოგადი საკითხები, დიაგნოსტიკური მეთოდები, ანა-

ტომიურ-ფიზიოლოგიური ცნობები. მოცემულია უმთავრესად უშუალოდ მკურნალობასთან დაკავშირებული პრაქტიკული საკითხები; სამკურნალო გეგმად უხვადაა აღწერილი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სამკურნალო საშუალებათა სხვადასხვა სახეები. „წიგნი სააქიმოი“ ამ მხრივ აშკარად განსხვავდება მისგან, ის გათვალისწინებულია უმთავრესად არა მარტო პრაქტიკოს ექიმთათვის, არამედ სახელმძღვანელოდ საექიმო ხელოვნების შემსწავლელთათვის. მასში დეტალურად არის განხილული მედიცინის ზოგადი საკითხები, ანატომიურ-ფიზიოლოგიური ცნობები, დიაგნოსტიკის მეთოდები, მკურნალობა, სხვადასხვა ცნობილ ავტორთა შეხედულებანი ცალკეულ საკითხებზე და სხვ. მაგრამ ზაზას „სამკურნალო წიგნი“ მოცემული მედიცინის ზოგადი ხასიათის ცნობები მაინც საყურადღებოა, თუმცა ისინი ბევრად არ განსხვავდება „უსწორო კარაბადინისა“ და „წიგნი სააქიმოს“ ავტორთა განსაზღვრებებისაგან. მეტად საინტერესოა ჩამოყალიბებული თავისა და ტვინის ანატომიისა და ფიზიოლოგიის ზოგიერთი საკითხი წიგნის პირველსავე კარში:

„დაჰადა მოწყალემან ღმერთმან თავი ცისა შესაფერად და შიგან ტუინი ჩადვა, და იგი არს კელმწიფედ სრულად ტანისა. ცნობა და ჰკუა კაცისა ტუინსა შიგან არს. ტუინშიგან ოთხი ხასიათი და საქმე არს: ერთი — ჰკუა, ერთი — ცნობა, ერთი — გაგონება, ერთი — სინათლე თუალთა. იცოდით, რომე ტუინი შუიღსა ფარდაგ შიგან არს ნახუეული: პირველად — თმაშიგან, მეორედ — ტყავშიგან, მესამედ — კორცსა შიგან, მეოთხედ — ძუალი, მეხუთე — რომე ძუალსა აფსკა აკრავს მეექუსე — ლაბა, რომე არის აფსკასა და ტუინისა საბურავსა შუა, მეშუიდე ისი არის, რომე ტუინსა გარეშემო ახუეგია და ტუინი შიგან ძეს.“

მაშასადამე, ზაზა არჩევს თავის ტვინის შვიდ გარსს: თმა, კანი, კანქვეშა ქსოვილი, თავის ქალა, ძვლისაზრდელა, მაგარი გარსი და რბილი გარსი.

ტვინი აღიარებულია ცნობიერების ცენტრად. „გვამის ხელმწიფედ“.

„ღმერთმან ტუინი გუამის ხელმწიფედ დაჰადა და ცნობა ყუელა მისგან არის“... თუ ტუინი სრულ არს, კაცისა ჰკუა სრული იქნების, და თუ კაცი ტუინ-ნაკლული არს, კაცი ჰკუა ნაკლული იქნების... ყოველი ცნობა და ჰკუა კაცისა ტუინშიგან არის“. (გვ. ...).

„ტუინი, რომელთა შიგან არის ჰკუა და მეცნიერობა, შეტყობა ტანისა ძრვისა და ცნობა მისი“. (გვ. ...).

მეტ-ნაკლები სისწორით ყოფილა ცნობილი სხვა შინაგანი ორგანოების ანატომია და მათი ფუნქციები, ხშირად ეს საკითხები მეტად პრიმიტიულად და გულუბრყვილოდაა გადმოცემული, მაგრამ არაიშვიათად განცვიფრებას იწვევს იმ დროისათვის საკითხის ღრმა ცოდნა.

ავტორისათვის ცნობილია შინაგანი ორგანოების ტვინისმხრივი ინერვაცია ტვინიდან გამომავალი 14 ნერვიდან (!), ორი თვალს ანერვია: (მხედველობის ნერვი) „თუალისა სინათლე იქიდალმა იქნების

და თუალისა გუგათა დაჭუხვა და ახილვა იმა ძარღუებისაგან იქნების“
გუგის სინათლეზე რეაქციის ცენტრალურ ნერვულ სისტემასთან დაკავ-
შირება მნიშვნელოვანი ფაქტია იმ დროისათვის.

ორი ნერვი — „ყურშიგა ჩავლენ“ (სმენის ნერვები), ორი ნერვი —
„ყბაშიგა ჩავლენ და ოცდათორმეტ შტოდ გაიყოფის“, ერთი ნერვი —
„ცხუირჩიგან ჩავა და ორად გაიყოფის“, „ტუინი ავსა და კარგსა სულსა
იქიდალმა შეიტყობს“.

ერთი ნერვი — „ენაშიგა ჩამოვა“,

ერთი ნერვი — „ბაგეჩიგან და საუბარსა ის ათქმევინებს“,

ერთი ნერვი — „სტომაქშიგან ჩავა“,

ერთი ნერვი — „გულშიგან ჩავა“.

ერთი ნერვი — „თირკუმელთა შიგან ჩავა“.

ერთი ნერვი — „კელშიგა ჩავა და დამკრისა შესაყარსა ორად გაიყო-
ფის:

ერთი — მარჯუენასა მკარსა წავა, და ერთი — მარცხენასა, და მერმე
ათად გაიყოფის და ათსავე თითშიგან გავა და კელის ძრვა
მით იქნების“.

ერთი ნერვი — „ლუიძლშიგან ჩავა“,

ერთი ნერვი — „ფერკჩიგან ჩავა და თეძოჩიგან გაიყოფის: ერთი
ერთსა მკარსა წავა და ერთი ერთსა და მერმე რასთენიცა თითი
არის, ყულაა შიგან გაიყოფის და სიარული მით იქნების“.

ნერვის დაზიანების შემთხვევაში ზიანდება მისი საინერვაციო
ორგანოც: „რომლისაცა ასოსა არის, ისი ასო დაშავდებისო“ — ამბობს
ავტორი.

მთავარ ორგანოთაგან „ს ტ ო მ ა ქ ი ს“ ანატომია შემდეგნაირად
არის წარმოდგენილი: სტომაქი შედგება „ძარღუისა კმელისაგან და
კუთისაგან, შიგნით კერძი არის კბილელი და მომკიდებელი“. (გვ. ...). მისი
„ზედა კერძი“ არის ფართო, რომელიც შედგმულია. „სასულესა (!) და
კორკსა“ ადგილი სტომაქისა არის „მკერდსა ქუეშე“ „სტომაქზე მიდგ-
მულია და ჩამოკიდებულია პირველი ნაწლავი“, რომელსაც ჰქვია „თორ-
მეტითი ნაწლავი“ მას მიედგმის ნაწლავი „მამარხუელი“. მას მეორე
სახელწოდებაც ჰქონია, ზოგნი მკურნალნი მას ეძახიან „ნაწლავსა თეთ-
რსა“. ამ ნაწლავის გაგრძელებაა „ნაწლავი წულილი“ (წვრილი ნაწლა-
ვი), მისი გაგრძელებაა ნაწლავი „ფართე და მოკლე... რომელსა სახელს
ჰქუიან ავარი“.

აღწერილობის მიხედვით, იგი ბრმა ნაწლავი უნდა იყოს, რადგან
„მას ერთი პირი აქვს არ გამოძეგმელი“. მსხვილი ნაწლავის დანიშნუ-
ლებაა, რომ „შეიპყროს“ შიგთავსი კუნთის მეშვეობით, რომელიც „ახ-
ლავს მას“, „თანაც გამოუღოს მას იგი სკორე და ჩამოუტეოს იგი ნაწ-
ლავთა კერძო, რომელნი არიან მის ქუეშე და სახელი ჰქუიან მას ნაწ-
ლავსა კოლენი“.

გარკვეულია მისი მდებარეობა — „მოეფინების ესე ნაწლავი ქუეყნა მუცელსა და იქცევის მარჯუენით და მარცხენით, წინათ მუცელსა და უკანით, ზურგით კერძით და ყოველთა ადგილთა ფერდისათა“. კოლინჯი ქვემოთ კი მოთავსებულია „ნაწლავი გამართული“ (სწორი ნაწლავი), რომლის მეშვეობით ხდება დეფეკაცია. ამგვარად, ავტორი სულ 6 ნაწლავს ასახელებს. მათ ორ ჯგუფად ყოფს: 1) ზემო, ანუ წვრილი ნაწლავები (თორმეტგოჯა „მამარხუელი“ და საკუთრივ წვრილი ნაწლავი), რომლებიც მოთავსებულია მუცლის ზემო ნაწილში „უბემდის“, და მსხვილი, ანუ სქელი ნაწლავები (ბრმა ნაწლავი, კოლინჯი და სწორი ნაწლავი). ისინი განლაგებული არიან „უბესა ქუეშეთ საგურკლემდის“.

საჭმლის მონელება ხდება კუჭში — „საჭმელი სტომაქშიგან აღუღდების და დადნების, და გამოიწურვის საჭამადი სტომაქისაგან იგი ნაწლავის კერძით, რომელსა სახელი ჰქუიან ნაწლავი თორმეტითი“. თორმეტითი ნაწლავიდან მონელებული საჭმელი გადადის „მამარხუელსა თანა“. აქედან კი ჩადის „ძარღუთა შიგან“, რომელიც შედგმულია „ღვიძლსა თანა“, რომელსაც სახელი „ჰქუიან მასრიკა“¹. ავტორის აზრით, ღვიძლში მოხვედრილი საჭმლისაგან „გამოწურვილი“, რომელიც გაგს „ქაშქის წყალსა“ და რომელსაც „ჰქუიან ქაოლოსი“, უნდა აღუღოს ღვიძლმან მეორედ და დაამწიფოს, გამოუშუას, შეიქნას იგი სისხლად და მერმე გამოგზავნის ძარღუთა შიგან ტანისათა“.

კუჭ-ნაწლავის მუშაობის რეგულაცია უზრუნველყოფილია „ოთხთა ძალთა“ მოქმედების შედეგად — „ძალნი ესე არიან: ძალი შემკრებელი, დამკირველი, მადნობელი და გამცემელი. თუ ეს ოთხნი ძალნი თუითი შიგან სწორად არიან, კაცი უსენოდ იქნების, და თუ მოუსუსტდების, მუცლისა კანისობა შეექმნების“. ასეა წარმოდგენილი საჭმლის მონელების სისტემა და პროცესი. ტვინის შემდეგ ორგანიზმის ყველაზე დიდ ორგანოდ აღიარებულია გული. „რომელსა შინა არს ქარი სიცოცხლისა და სიმკურვალე ბუნებისა“. გული შედგება „კორცისაგან, ვითა კუთისა და ძარღვისა კმელისაგან“, მისი „ადგილი არის მარცხენით კერძსა და ჩამოკიდებული ფირტუთა და საბურავი ადის ზედა“. ფორმით მას ამსგავსებენ მუხუდოს თესლს: — „არის აგებულება მისი, ქუეშეთ სქელი და ზედათ წურილი“ (ფუძე და მწვერვალი გულისა). მისი კიდური მობრუნებულია „მარცხენით კერძო ტყირბისა პირისპირ“, კიდევები გულის „დასერილია“ (იგულისხმება ზვრელები აორტისა, ფილტვის არტერიისა და ვენების).

„მას შინა ასონი არიან და გუარნი არიან — ერთი მარჯუენით და ერთი მარცხენით... მარჯუენით სისხლი დგას და მარცხენით ქარი სიცოცხლისა“. მარჯვნივ გულს მიედგმის „ძარღუი ღვიძლისაგან“, საიდანაც

¹ „მასარიკა — ესე არს ნაწლავი მმარხუელი საზარდულისა, ძარღოვანი, შედგმული, ღუძლთა, რომელსა ბერძულად ქოლოსია ჰქვან“ (საბა).

ღებულობს გული სისხლს, მარცხნივ — „იარების ქარი სიცოცხლისა, რომლისაგან არის ფეთქა და ძრვა ძარღუთა“. უფრო დეტალურ ცნობებს გულის აღნაგობის შესახებ ავტორი არ იძლევა. ასევე ძუნწი ცნობებია ფილტვის შესახებ:

„მოწყალემან ღმერთმან დაბადა ფირტუი სუბუქისა. რასაგანმე კორცისა და სისხლისა, წყლისაგან, ძარღუისაგან და არის საბურავი გულისა ამისთუის, რომე გულსა საზიანო არა მიახლდეს რა, და ბაღლმისა და სინედლისა ალაგი არს. როგორაცა ღუიძლი სისხლისა სახლი არს და ტყირბი სევდისა სახლი არს, აგრევე ფირტუი ბაღლმისა და სინედლისა სახლი არს, ამისთუის რომე, გულსა და ღუიძლსა აგრილებდეს. ფირტუი-ღაღმან ორნი ძარღუნი გამოვლენ: ერთი გულსა შეეცდმის და ერთი ღუიძლსა, და იქიდაღმან სიგრილე და სინედლე მისდის გულსა და ღუიძლსა უგრილებს და იძრვის. თუმცა ფირტუი არა იყო, გულისა და ღუიძლისა სიმკუთრვალე სრულად ტანსა დასწუავს, მაგრამ ისი უგრილებს“.

ღვიძლი. „ღუიძლი ასოი არს მთავარი ტანისა შიგან, ვითვე ტუინი და გული“. ღვიძლი არის „სახლი სისხლისა და იგი არს საზრდელი ყოვლისა ტანისა და მით იზრდების ყოველი ტანი“.

„აგებულება ღუიძლისა“ შემდეგნაირადაა აღწერილი: ის „სისხლისაგან და ძარღუთაგან არის: სისხლი — სქელი, გაყინული მრავალთა ძარღუთა შერეულა სქელთა. და არს ღუიძლი სახლი სისხლისა და არს შიგან სიმკუთრვალე ბოროტი სისქესა თანა, და არიან შიგან მზღუარნი და არიან კიდურნი სამნი: ერთი ღუიძლისა ზედათ და ორნი ქუეშეთ. და კიდური, რომელ ზემოთ არის შემოკრებული და ადგილი მისი მარჯუენით კერძო — შუა სტომაქსა და ფერცხალთა, პირისპირ გულისა ეზოთა და მუცლისა ფერთხელსა ზემოთ. და არს დადებულ სტომაქსა ზედა და ასხენ ორნი პირნი: ერთი კორცთა და ტყავთა კერძო და ერთი სტომაქით კერძო შიგნით, და იგი გაახურვებს სტომაქსა სიმკუთრვალითა მისითა. და უკეთესი საქმე ღუიძლისა ისი არის, რომე მიზიდავს საჭამადისა სიწმიდესა მისკენ, რომელ არს სტომაქსა შიგან“. (გვ. ...).

მაშასადამე, ღვიძლს როგორც ჩანს, ავტორი ჰყოფს წილაკებად, კერძოდ 3 წილაკად: ერთია ზემო წილში და ორი — ქვემო წილში.

ზემო წილი მდებარეობს მარჯვნივ. კუჭის შუა დონეზე, გულის არეს პირისპირ და დიაფრაგმის ზემოთ (!), ის პირდაპირ მიდებულაა კუჭზე. როგორც ზემოთაც ითქვა, კუჭი „აადულებს და დაადნობს“ საჭმელსა და მისცემს ნაწლავსა, რომელსა „მამარხუელ ჰქუიან“. აქედან კი ღვიძლი მიიზიდავს მას იმ ძარღვის საშუალებით, რომლითაც ის „შედგმულია“ მამარხუელს და რომელსაც „მასარიკას“ უწოდებენ. ღვიძლი მას მეორედ აადულებს, დაამწიფებს, აქცევს სისხლად და გაავზავნის „ძარღუთა შიგან ტანისათა“. მსგავსად კუჭ-ნაწლავის ტრაქტის მამოძრავებელი ძალისა, აქაც ოთხი ძალი, ანუ „ღარიზი“ მოქმედებს:

„მამკრებელი, დამკირველი, მადნობელი და გამცემელი.“ ავტორის აზრით, ხსენებული ძალით მოქმედებს ადამიანის „ყოველი ასო“. მაგრამ განსაკუთრებით „მაგრა სტომაქსა და ლუიძლშიგან უფრო არს“.

ნაღვლის ბუშტი „სახლია წითლისა ნავლისა“, თვით ნაღვლის წვენის შემქმნელად, გამომმუშავებლად ღვიძლი ითვლება — „ნაღვლისა სახლი ლუიძლი არის“, ნაღვლის ბუშტი კი მხოლოდ რეზერვუარია მისთვის, ავტორს ღვიძლის „საკიდათ“ აქვს ის დასახელებული — „მისი საკიდი ნაველი ამისათვის შექმნა ღმერთმან, რომე აკრიბოს ნაველი ლუიძლისაგან.“ ავტორს მშვენიერად აქვს აღწერილი ნაღვლის ბუშტის ერთი პათოლოგიური მდგომარეობა და მისი ძირითადი ნიშნები, რომლებიც დღესაც კარდინალურ სიმპტომებად ითვლება სიყვითლის კლინიკაში, რაც მიუთითებს ნაღვლის ბუშტისა და ნაღვლის წვენის ორგანიზმზე ზემოქმედების ძირითადი საკითხების ცოდნაზე. თუ დიხურა ნაღვლის ბუშტის გასავალი, მაშინ „მისი ნიშნები ესე იყოს... მისისა უფლისა ფსელი იყოს, ვიოა წითელი თიჯა და უცემდეს შავად და გაუყვითლდეს განავალი“, რაც გამოწვეულია იმით, რომ „ველარ იარებოდეს ნაველი მისისა გზისგან. დაიფანჩოს ყურთელი ტანსაშიგან და გაუთეთრდეს მისგან ნაველი და ფსელი.“ მაშასადამე სკოდნიათ სამი ძირითადი ნიშანი ნაღვლის სადინარის მექანიკური დახშობისა: სიყვითლე, აქილიური განავალი, შარდის ლუღისფერი შეფერადება. ელენთა, ანუ ტყუილი ითვლება ორგანიზმის ოთხ ძირითად შემადგენელთაგან ერთ-ერთის, შავი ნაღვლის წარმომშობ ორგანოდ და „არის მკერდსა ქუეშე მარცხენით, პირისპირ ლუიძლისა, და არს შედგმული მუცელსა“. მას „ორნი საქმენი აქუან თანა: ერთი, რომე შემოკრებს სისხლსა ლუიძლისაგან მრლუიესა, რომელ ჩადის მისკენ და იზარდების მისგან, და დაასუბუქებს სიმრლუიესა და სიმძიმესა სისხლისასა...“ ღვიძლი წარმოდგენილია საკვებიდან მიღებულ სასარგებლო ნივთიერებათა საბოლოო გადამმუშავებლად და დამამწიფებლად, მაგრამ ღვიძლიდან რაც გადარჩება, „რაცა ავი და ნაწურავი არის, ამას ტყირბიშიგან გაგზავნის“. (გვ. ...).

თირკმელი. „აგებულება თირკმელთა. კორცისაგან არის შერეული ძარღუთა რათმე კმელთა, და მას შიგან სისხლი არს მგზავსი წყლისა სითხითა“. (გვ. ...).

ჩანს, ცალკე ჰქონიათ გამოყოფილი და შემჩნეული პარენქიმულ ორგანოთა ქსოვილის თავისებურებანი, რადგან ავტორი აღნიშნავს თირკმლის ქსოვილის განსაკუთრებულობას და მას გულის კუნთის ქსოვილს ადარებს:

„და ორცი მისი არა მჭურვალი არის, ვითა გული, და არს კორცი მისი ფოლხუი“. ლოკალიზაცია შემდეგნაირად არის განსაზღვრული:

„ადგილი თირკმლისა შიგნით კერძო და ზურგით კერძო კრავს

პირის პირ უბესა ქუეშეთ — ერთი მარჯუნით და ერთი მარცხენით, — და ზურგის ძულსა“.

მაშასადამე, თირკმლები მოთავსებულია ღრმად, შიგნით ზურგის მხრივ — ზურგისსავე ძვალთან, მარჯვნივ და მარცხნივ ჰიპის ქვემოთ ურთიერთის პირისპირ... თირკმლებზე „შედგმული“ არის „ძარღუნი იგი... რომელსაშიგან ფსელი იარების“ — ლაპარაკია შარდსაწვეთებზე, რომელიც შემდეგ „ქანთელს“ (შარდის ბუშტს) მიერთვის, ქანთელიდან კი შარდი „გამოვალს სარცხუნალისაგან ფსლად“.

შარდის ბუშტს ზაზა უწოდებს ქანთელს, ადრინდელი ავტორები კი — „პარკი ფსლისას“ „და სახელს სდებენ პირველნი მკურნალნი ქანთელსა — პარკი ფსლისა, და სახელს სდებენ ნაველსა — პარკი ნაველისა წითლისა. და აგებულობა ქანთელისა სადა იგი თხელი ძარღუი კმელსა წურილისაგან და ბუნებასა მისსა შევალს, ზოგი სიგრილე და ადგილი მისი ქუემო თირკმელთაგან, და იგი ძარღუეები შედგმულია მის თანავე და მას აქუს პირი კიდურისა სავალი. არის ერთი ზეით, რომელი ჩამოვალს ფსელი, და ერთი ქუევით არს, რომელსა შიგა გასდის ფსელი.“ მისი ადგილი განსაზღვრულია თირკმელთა ქვემოთ. მას ორი ხერე-ლი („სავალი“) აქვს. ერთი — ზემოთ, „საიდანაც შარდსაწვეთებიდან ჩამოვა შარდის ბუშტში და მეორე — ქვემო კიდზე, საიდანაც გადის შარდი ბუშტიდან. საინტერესოა, რომ ავტორმა იცის კუნთის არსებობა, რომელიც მონაწილეობს როგორც სწორი ნაწლავის ისე საშარდე სისტემის სფინქტერის მუშაობაში. „კუთი იგი შედგმული საგურკლითა, და არს იგი, რომელ შედგმულ არს ქანთელსა და საგურკლესა, ერთი კუთი ერთ-მანერთისა შემწყე არის სიმრთელისა ეამსა.“

ასეთია ის მოკლე ცნობები, რომლებიც მოცემულია ზაზას „სამკურნალო წიგნში“ ადამიანის ანატომიისა და ფიზიოლოგიის ზოგიერთ საკითხზე. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ გაცილებით ვრცლად და ღრმად ეს საკითხები განხილულია უფრო ადრინდელ ქართულ სამედიცინო ძეგლებში, მაგრამ, ვიმეორებთ, ზაზას წიგნი სპეციალური „სამკურნალო“ დანიშნულებიდან და ამიტომ მასში აღნიშნული საკითხები ძალიან მოკლედ განხილული.

მედიცინის ცალკეული დარგები, რასაკვირველია, გამოუყოფელი იყო ერთმანეთისაგან (გარდა „აქიმობისა“ და „დოსტაქრობისა“), მაგრამ არსებობდა მასალის განლაგების, დაავადებათა განხილვის ერთგვარი თანმიმდევრული სისტემა, რითაც თანამედროვე მედიცინის ცალკეული ძირითადი დარგები მაინც თითქმის ცალკე თავებად, ცალკე განყოფილებებად იყო წარმოდგენილი.

მაგალითად, თვალის სნეულებანი, ყურის სნეულებანი, შინაგანი ორგანოების (გულის, ღვიძლის, კუჭის, ნაწლავების, ელენთის, თირკმლების, შარდის ბუშტის და სხვ.) დაავადებანი. ის დაავადებები, რომ-

ლებიც ნევროპათოლოგიისა და ფსიქიატრიის ნოზოლოგიურ სახეებსა
ითვლება დღეს, თანმიმდევრულად არის აღწერილი, როგორც მსგავს
დაავადებათა ცალკეული ჯგუფები და სხვ. ფსიქიკურ და ნერვულ სნეუ-
ლებათაგან აღწერილია ფილენჯი, ლაყუა, რაშა, თასნუჯი, გზა, ხადირი,
მანახულია, სარა, სექდა, სექდასთან ახლომდგომი დაავადებები, ასბაუბ-
სარი, ასჯაურარაყი, შიხუსი, სუბათი.

ზემოჩამოთვლილ დაავადებათა შესახებ ავტორი წერს: „ესე რაც
სენები დაწერეთ, გუარად ყულა ერთი არის და ამათი წამალიც ერთი
არის“. თვალის დაავადებათა განხილვისას მოცემულია თვალის ანატო-
მიისა და ფიზიოლოგიის მოკლე აღწერილობანი, კონიუნქტივითები,
პანუსი (საბელ), პტერიგიუმი (ნახუნა) ცრემლდენა, ტრაქომა (ჯარბა),
ტრიქიაზი, ჯიბლიზო (შადირა) ქუთუთოების ფლეგმონა (ლარაბ), რქო-
ვანას ანთება, უცხო სხეულები თვალში, პემფიგოზი, თვალის კაკლის
დაბეჭილობა, სუბკონიუნქტივალური სისხლჩაქცევები, რქოვანას ლეუ-
კომა, ნუბეკულა, ბლეფარიტი, თვალის პედიკულოზი, პრესბიოპია,
მხედველობის დაქვეითება, თვალის მუნი, თვალის მლიერი და სხვ. თვა-
ლის ენდოგენურ დაავადებათა უმრავლესობა განხილულია ცალკეულ
ჰუმორალურ კომპონენტთა აღრევის ქვეშ.

ასეთივე მოცულობითა და სისტემითაა წარმოდგენილი მედიცინის
სხვა დარგებიც, რომელთა ანალიზს ხელი უნდა მოჰქიდონ მედიცინის
ცალკეული დარგების ისტორიის შემსწავლელებმა.

მიუხედავად იმისა, რომ დაავადებათა დიაგნოსტიკა და კლინიკა
ზაზას წიგნში ძალზე მოკლედ არის აღწერილი, მაინც შეიძლება წარ-
მოდგენა ვიქონიოთ დაავადებათა ურთიერთ შედარების და დიფერენ-
ცირების მაშინდელი უნარისა და დონის შესახებ.

ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნში“ ეხვდებო-
ბით დიფერენციული დიაგნოზის საუკეთესო მაგალითებს. მაგალითად,
თირკმლისა და კოლინჯის დაავადებათა დიფერენცირებისათვის ავტო-
რი წერს „აწ გამოვარჩიოთ მათ შუა ნიშანი კოლინჯისა და თირკმელთა
ტკივილი არ იძრვის და თვისა ალაგსა სტკივის და კოლინჯისა, ტკივილი
იძრვის და ბრუნავს ზე — ქუე წად — უკუ და მუცელშიგან“. (გვ. 595).

გარდა ამისა, ორივე დაავადება იწვევს პირღებინებას, მაგრამ პირ-
ნაღები მასის სხვადასხვანაირობით თითქოს შესაძლებელია ამ ორი და-
ვადების დიფერენცირება. ასევე კარგად არის დიფერენციული დიაგ-
ნოსტიკა მოცემული ქვემოთაღნიშნულ ტექსტში.

„და თუ იყოს ტკივილი ჰიპს ზემოთ სტომაქისაკენ, იცოდი, რომე
ტკივილი და სნება წელთა ზემოთ ნაწლევთა შინა არის.

და თუ იყო ტკივილი ჰიპსა ქუეშეთ, იცოდი, რომ ტკივილი და სნება
ქუეშეთა ნაწლევთა შიგან არის... და დიდი ტკივილი დამეტებისგან ნამე-
ტნავისა იქნების... რომე წულილნი ნაწლევნი ასტკივდებიან. და თუ წაუ-

კიდოს ყვანა, ყვანასა წინით ერთითა ჟამითა, მერმე იყვანდეს, იცოდით, რომე ისი სენი ზემოთ ნაწლევთა შიგან არის. და თუ სისხლი გამოვიდეს, წმიდა იყოს ქუემოსა ნაწლევთა სისხლისაგან, ზემოსა უწმიდე. იქნების. და გამოვალს არეული ნავდელსა თანა, და თუ იყოს ყვანა ქუემოთა ნაწლევთა, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ასტიკვდების ერთსა წამსა, დაუწყებს ყვანასა და გამოყვების თანა სისხლი და ბაღლამი, და თანა დარეული და ქონიცა გამოყვების, და არა იყოს მის თანა სკორე. და იქნების, რომე გამოვიდეს სკორე მარტოდ, ანუ სისხლსა თანა. ამისათვის, რომე სკორე შეისწრაფებს და გამოვა სისხლსა თანა, და უფრო სჯერცა გამოვა სისხლი მარტოდ. და იცოდით, რომე ნაწლევთა წულილთა არა უც ქონი. და თუ გამოვიდეს სისხლი სქელი და ქონი გამოყვებს თანა და ქონსა თანა ნავდელივითა, რომე ტყავსა გვანდეს, იცოდი, რომე ქუემოთა ნაწლევთა შიგან არის წყლული“. (გვ. 553).

მადიდებრენცირებელი ნიშნების ასეთი სისტემატიზირება და ცოდნა უთუოდ დიდი დაკვირვებებისა და ფართო კლინიკური დიაგნოზის მაჩვენებელია.

მკურნალობის საკითხები ძეგლში, როგორც ვთქვით, ვრცლადაა წარმოდგენილი.

ზემოთ განვიხილეთ პირველ წიგნში მოცემული ფარმაკოლოგიური საშუალებანი, რაც მთელი წიგნის, შეიძლება ასე ვთქვათ, ფარმაკოლოგიური ნაწილია. ზაზას წიგნის მეორე ნაწილშიც ყოველი ორგანოსა და ცალკეული დაავადების აღწერას მოსდევს სამკურნალო საშუალებათა ვრცელი აღწერილობანი, საჭირო ნაერთთა სხვადასხვა ვარიანტები. ამასთან, სამკურნალოწამლო საშუალებებად უხვად არის გამოყენებული როგორც ცხოველური და მცენარეული, ისე მინერალური ნედლეული. გარდა მედიკამენტურისა, გამოყენებულია სხვადასხვა სამკურნალო მანიპულაციები, როგორიცაა, მაგალითად, სისხლის გამოშვება, სამკურნალო წურბელი, კოტრშები, ოყნა, კათეტერი.

სისხლის გაღებას ძველ ქართულ მედიცინაში ხშირად მიმართავდნენ როგორც სამკურნალო საშუალებას. ზაზას წიგნში აღწერილია არა მარტო სისხლის გამოშვება, არამედ მითითებულია აგრეთვე ის სისხლძარღვები, საიდანაც ხდებოდა სისხლის გაღება, პათოლოგიის ცალკეულ შემთხვევებში, რაც ავტორს აღწერილი აქვს ცალკე თავში („კარი სისხლისა დენისა“) როგორც ირკვევა, სისხლის გაღების მიზნით შემდეგ სისხლძარღვთა „გახსნა“ ხდებოდა: კეფალისა, ბასალიკისა, კათოლიკისა¹, „ძარღუი... რომელ არს მარჯუენასა ჳელსა საშუალო ნეკსა და ნეკისა შედგენსა თითსა გამომავალსა“, მარცხენა ხელის მტევნის იმავე ადგილზე გამომავალი ძარღვი, ქვედა კიდურებზე კი — მუხლქვეშა

¹ ამ ძარღვს საბა ასე განმარტავს: „კათოლიკე ძარღუ, მკლავშუა ძარღუ, რომელსა თურქნი ბედენს უკმობენ“.

სისხლძარღვი. და ძარღვი „რომელ არს კოჭითა სხუილთა ზედა და ჰქუიან საფინი“ და ერკნისი. კეთალის გახსნა ხდებოდა თავის დაავადების დროს. ბასილიკის გახსნა — სისხლის მოჭარბებისა და ლეიძლის და ელენთის დაავადებისას; კათოლიკის გახსნა რგებდა „ყოველთა სნებათა რაცა კაცსა ტანსა შიგან შედების“, მარჯვენა ხელის მტევნის გახსნა — ლეიძლის ტკივილსა და სიმსივნეს და ტანის მარჯვენა მხრივ დაავადებებს, მარცხენა ხელის მტევნის გახსნა — ელენთის ტკივილსა და სიმსივნეს და „დამპლობასა სისხლისასა“, მუხლქვეშა სისხლძარღვის გახსნა — ელენთის სიმსივნესა და „გარყუნილობას“, მენსტრუაციის მოშლას და სნეულებებს, რომლებიც ვითარდება „ბარკალთა და წუივთა შიგან“. „კოჭთა სხუილთა ზედა“ ძარღვის გახსნა — მენსტრუაციის მოშლას და დაავადებებს, რომელნიც შეიქმნებოდა „ბარკალთა და წელთა შიგან“, ერკნისის გახსნა კი — სისხლის მოჭარბებით გამოწვეულ დაავადებებს, თეძოს, ბარკლის, კუჭის და სხვა დაავადებებს.

გარდა სისხლძარღვთა გახსნისა, მიღებული იყო „სისხლის დენა ჭიქითა“. ამ დროს დანით („საჭრელითა“) ხდებოდა გაჭრა ქსოვილის შერჩეულ ადგილებზე და ჭიქის მოკიდება მათზე. სისხლის გაღება არ იყო მიღებული „ყრმათათვის“ 13 წლამდე და მოხუცთათვის 60 წელზე უფროს ასაკში. მაგრამ სისხლის გაღება განისაზღვრებოდა აგრეთვე თვით ავადმყოფის მდგომარეობით. საერთო სისუსტის შემთხვევებში თავს იკავებდნენ სისხლის გაღებისაგან — „თუ ძალი ჭონდეს“, კელი გაუხსნენ, თუ ძალი არ ჭონდეს, ასეთი შარბათი შეუწყევით, რომე სისხლი დააწყნაროს.“ სისხლის გაღების ეს წესები იმიტომ კი არ მოგვყავს, რომ რაიმე პრაქტიკული ღირებულება ან ახლა ჭჭონდეს ან ოდესმე ჭჭონდა მას. საკითხი საინტერესოა მასალის დაღაგების მხრივ, სისხლძარღვთა ლოკალიზაციისა და საერთოდ სისტემატიზირების თვალსაზრისით.

საინტერესოა აგრეთვე აღწერილი წურბლის მოკიდებისა და აბანოთი სარგებლობის წესები.

„სამკურნალო წიგნი“ თავისი ხასიათით ქირურგიული ძეგლი არაა და იმიტომ ქირურგიულ ოპერაციებსა თუ მანიპულაციებს სპეციალურად არ აღწერს. მაგრამ ტექსტში რამდენიმე ადგილას არის ნახსენები ქირურგიულ ჩარევათა შესახებ, რაც საშუალებას იძლევა დაახლოებით მაინც წარმოდგენა ვიქონიოთ ქირურგიის განვითარების მაშინდელი დონის შესახებ. ჭრილობათა მკურნალობისათვის მედიკამენტთა მეტად მდიდარი არსენალია გამოყენებული, მაგრამ თუ „დაკოდილი დიდი იყოს, — ამბობს ავტორი, — შეკერე ნემსითა და აბრეშუმითა და ესე წამლები შიგან ჩაუყარე და ძუელი ბამბა დასდევ და შეუხუე და უშუელის“. (გვ. 651).

მცირე ქირურგიული მანიპულაციებიდან საინტერესოა აგრეთვე შემდეგი ადგილები: ავტორი იხილავს ქირურგიულ დაავადებას „თიას“

— „თია იმას ქუიან, რომე ტყავსა და ხორცს შუა იყოს მრგვალი და გორვიდეს... თუ ტყავსა და კორცს შუა იყოს, მისი უკეთესი, დასტაქრობა არის, რომე გამოიღოს“ — (გვ. 630). ცხადია, ამ აღწერილობით იგი ლიპომაა, აღსანიშნავია, რომ გურიაში კანქვეშა მოძრავ, უმტკივნეული სიმსივნეს დღესაც თიას ეძახიან, როგორც ტექსტიდან ირკვევა, მისი მკურნალობა ქირურგული იყო: ლიპომის, ანუ „თიას გამოღება“ დასტაქრის შემწეობით.

ნაჩვენებია აგრეთვე ჭრილობის პირველადი დამუშავების რაციონალური მეთოდი, ისრით მიყენებულ ჭრილობათა კიდეების მოკვეთის გზით: როგორც „ისარი გამოიღოს მისი ალაგი მოკუეთე და გააგდე“ (გვ. 652), წერს ავტორი. — ცხადია, აქ ნაგულისხმევია ჭრილობის ინფიცირებული კიდეების მოკვეთა, რის შემდეგაც, როგორც ზემოთ ვნახეთ, ნემსითა და აბრეშუმის ძაფით იკერებოდა ასეთი ჭრილობა.

შხამიანი ისრით დაკოდილ ჭრილობის „მკურნალობაში“ ერთი ფრიად საინტერესო ჩარევაა აღწერილი, რომელიც ძალიან მოგვაგონებს სუბოქციპიტიკულ მანიპულაციას ცერებრო-სპინალური არხის გაკვეთისა თუ ინექციის სახით.

„რა კაცი შხამიანი ისრითა დაკოდონ, ესე წამალი ქენ გამოცდილია“... კაცისა კისერი, რომ დაიღვეის, ორი ძუალა იქი—მაღლა კისერსა და ზურგისა ძუალსა შუა: ყოველსა კაცსა მაღლად ეჩვენების ისი ძუალი. მაღალსა ძუალსა ქუემოთ და ზურგის ძუალსა ზემოთ რომე თითი დასდვა ჩაქდების შიგა. ერთი ნიშანი ესე არის, რომე ორსავე ძუალსა შუა არის ისი ადგილი, ფრჩხილის ოდენი სიგრძე და განი — მოკუეთე. და ერთი ნიშანი ესე არის, რომე, დაკოდისა პირი გააბერვინე და გამოჩნდების ისი ალაგი. რა გაკუეთო, ამოსწოვე რომე მისი სენი და შხამი იქით ამოიღოს და ყუითელი წყალი; თუ არა ტუინშიგა გავა და კაცსა მოკლავს. ვირე ტუინშიგან არ გავა, ვერ მოკლავს, რა ნახო ამოწონილი ადგილი რომე გათეთდრდეს, სხვა შხამი აღარ ამოდიოდეს, ესე წამალი შექენ, რომე თრითის ქუიან, და დაკოდელზე და მოაყარე“ (გვ. 651—652).

ცხადია, აქ ლაპარაკია ცერებრო-სპინალური არხის გაკვეთაზე, „მაღალი ძუალი“, რომელიც იქ მდებარეობს, სადაც „კაცისა კისერი დაიღვეის“, „ზურგის ძუალს“ ზემოთ, სუბოქციპიტიკული ბორცვია, „ზურგის ძუალი“ კი ხერხემლის სვეტის კისრის წარზიდული მაღაა, მათ შორის მოთავსებული ჩანაჭდევი ის ადგილია, საიდანაც კლინიკაში დღესაც კეთდება სუბოქციპიტიკული ინიექციები.

დიაგნოსტიკისა თუ მკურნალობის თვალსაზრისით, ეს მანიპულაცია დღესაც საკმაოდ რთულად ითვლება და მოითხოვს განსაკუთრებულ გამოცდილებასა და სიფრთხილეს. აღსანიშნავია, რომ ეს ჩარევა კეთდება სწორედ ისეთი პათოლოგიური მდგომარეობის დროს (შხამიანი ისრით მოწამვლა), როდესაც მოსალოდნელია ცენტრალური ნერვული

სისტემის — ტვინის ინტოქსიკაცია. როგორც თვით ტექსტიდანაც ჩანს, ამ მანბუღაციის აზრიც ტვინის დაცვაა, მისკენ მიმავალი გზის გაუფრთხილება მომწამლავ ნივთიერებათაგან. ძნელია იმის თქმა, თუ რამდენად ეფექტური იყო მკურნალობისა თუ პროფილაქტიკის ეს მეთოდი, მაგრამ თავისთავად ასეთი რთული მანბუღაციისა და მეთოდის არსებობა მეტად მნიშვნელოვანია და ქირურგიულ ჩარევათა მაღალი დონის მანველებელია.

ყურადსაღებია მაგნიტის ფხვნილის გამოყენება ორგანიზმიდან (კუჭ-ნაწლავიდან) რკინის წილის გამოსადევნად რკინისწილა (წილა-ხენჯი რკინისა და სხვათა მეტალთა გარდაღობისაგან ანუ გამოკვერისაგან დანარჩენი რიოში ანუ ნაცარი — ნ. ჩუბინაშვილი) მომწავლელ („საკვლავთა“) ნივთიერებათა შორის არის განხილული: „მათთვის, რომელთა რკინისა წილა ექამოს და მუცელსა შიგა დარჩომოდეს. კურნება მითი ესე არს — აიღე ქვა მალნიტისა რომელი რკინასა აიღებს“ — ნახევრად მუტყალი, დანაყე კარგად და შეასუი ღუინითა ანუ ტფილითა წყლითა, ვირე შეკრიბოს წილა იგერდგან“ (გვ. 668).

მაგნიტის ფხვნილის მიცემა უთუოდ მიზნად ისახავს რკინის წილის გამოდევნას მაგნიტთან ერთად კუჭ-ნაწლავიდან, ვიდრე წილის მომწამლელი ნივთიერება გაიხსნებოდეს და შეისრუტებოდეს ორგანიზმში. ამ შემთხვევაშიც ძნელია რაიმე ითქვას მისი ეფექტურობის შესახებ, მაგრამ უთუოდ რაღაც საინტერესოდ გააზრებულ ქმედებასთან გვაქვს საქმე.

რთული და სერიოზული ოპერაციებიდან ნახსენებია აგრეთვე საშარდე სისტემიდან „ქვის გამოღება“. ტექსტში საუცხოოდ არის აღწერილი კენჭოვანი დაავადების კლინიკა, მედიკამენტური მკურნალობის მრავალნაირი მეთოდი: „თუ ქვა დიდი იყოს, შირიმი, და არა დადნებოდეს ამით წამლებითა, და დაეჭმას სავალი ფსელსა, მაშინ ჩაყავ მილი, რომელსა სახელი ჰქუიან ვანტირი, სარცხუინელსა შიგა და უკუძალე, რომე გამოვიდეს ფსელი, გაუპოს და გამოუღოს ქვა, თუ შეეძლოს“ (გვ. 610). მაშასადამე, აქ მოცემული შეკავებული შარდის კათეტერით (მილი, ვანტირი) გამოღების მეტად რაციონალური, თანამედროვე მეთოდი და ამავე მეთოდით საშარდე მილიდან „ქვის გაპობის“ და გამოღების ტექნიკა („გაუპოს და გამოუღოს ქვა თუ შეეძლოს“).

ყურადსაღებია აგრეთვე გამოყენებული ქირურგიული თუ სხვა საექიმო ინსტრუმენტები: ზემოხსენებული მილი, ანუ ვანტირი, „სტურიი“, რომლითაც საშარდე მილში სამკურნალო საშუალებებს აწვეთებენ („სტურიითა ამოდ-ამოდ სარცხუენელშიგან ჩაასხით, რომე დააღბოს“ გვ. 612), თვალის მილი — პიპეტი („თუალისა მილითა ჩაუწითე“. გვ. 629) და სხვ. მაგრამ ქირურგიულ-უროლოგიურ ჩარევებთან ყველაზე მნიშვნელოვანია შარდის ბუშტიდან ქვის ამოღების ოპერაცია:

„თუ ამი წამალმან ვერ უშუელოს, და ესე ქვა ქუემო ბუშტუშიგან იყოს და ვერ უშუელოს, მეშირიმემან ამოართუას“. (გვ. 612).

„მეშირიმეობა“ ექიმ-დასტაქრის ცალკე პროფესიას წარმოადგენდა. მეშირიმე დახელოვნებული იყო მხოლოდ შარდის ბუშტიდან ქვის ამოღების (ლითოტომია) ოპერაციებში. ეს ოპერაცია ზაზას „სამკურნალო წიგნზე“ 400 წლით ადრინდელ ძეგლშიც („უსწორო კარაბადინი“) არის ნახსენები. აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოში გაცილებით უფრო გვიან — XIX საუკუნის პირველ ნახევარშიც, თანამედროვე მეცნიერული მედიცინის დამკვიდრების შემდეგაც კი დიდი პოპულარობით სარგებლობდნენ ქართველი „მეშირიმეები“ (ძმები იაშვილები, ძმები იაგულაშვილები, ზაქარია ლომიძე). მათ მეფის მთავრობის მიერ ოფიციალურად ჰქონდათ მიღებული ნებართვა ეწარმოებინათ ეს ოპერაციები. მათ შორის ძმები იაგულაშვილები ვერცხლის მედლითაც კი დააჯილდოვა მთავრობამ „საექიმო მმართველობის“ წარდგენით. ზაქარია ლომიძეს კი, როგორც დახელოვნებულ დასტაქარს, მეზობელ აზერბაიჯანსა და ყარაბაღშიც კი იწვევდნენ ხსენებული ოპერაციის ჩასატარებლად.¹

XI და XV საუკუნეების ძეგლებში ამ ოპერაციის მოხსენება იმაზე მიუთითებს, რომ ის საკმაოდ ძველი და მეტად გავრცელებული ოპერაცია ყოფილა საქართველოში. მაგრამ გაკვირვებას იწვევს ზაზას წიგნში ნახსენები მუცლის ღრუს გახსნა — ლაპარატომია, რაც ქირურგიული ტექნიკის მეტად მაღალ დონეზე მიუთითებს. ტექსტში აღწერილია „ტყირბის“ (ელენთის) დაავადებანი და მათი მკურნალობანი, მრავალი სამკურნალო საშუალებაა ჩამოთვლილი, ერთ-ერთი „კუერის“ მიღების შემდეგ, რომელიც, როგორც ჩანს, ელენთის სიმსივნის (გადიდების) დროს არის ნახმარი, ამ წამლის მოქმედების შესახებ ავტორი ამბობს:

„შევასუი სამსა დღესა წამალი ესეთელსა, და მაშინ გააპეს მუცელი მისი და არა ჰპოეს მას შიგან ტყირბი“. (გვ. 550).

რატომ „არა ჰპოეს მას შიგან ტყირბი“?

უნდა ვიფიქროთ, რომ გადიდებული „ტყირბის“ სიმსივნე მკურნალობით იმდენად შემცირებულა, რომ ის შარცხენა ფერდქვეშა მიდამოში იმალებოდა, ე. ი. მუცლის ღრუში აღარ ჩანდა. მუცლის „გაპობა“ კი აშკარად მუცლის ღრუს გახსნას ნიშნავს. მუცლის ღრუს კვეთას, საცდელ ლაპარატომიას, შეუძლებელია გავრცელება ჰქონოდა მისი არაეფექტურობისა ან ხშირ გართულებათა განვითარების გამო. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ქირურგიული ტექნიკა იმ დონეზე იდგა, რომ დასტაქარი საცდელ ლაპარატომიას უშიშრად აკეთებდა.

¹ ამ საკითხზე იხ. მ. შენგელია, „ზოგიერთი ცნობები ხალხური მედიცინიდან“. ძურნ. „საბჭოთა მედიცინა“, 1957 წ., № 4.

მკურნალობის მეთოდთაგან უაღრესად მნიშვნელოვანია კლიმატური და ფიზიოფაქტორების გამოყენება, მით უმეტეს, რომ ისინი არც ერთ სხვა ადრინდელ ძეგლში არ გვხვდება. ერთ-ერთი დაავადების შესახებ ავტორი ამბობს, რომ მას „გრძელი მთა-ადგილი უნდაო“. (გვ. 464). ამით ავტორი აშკარად მიუთითებს მთის კლიმატური ფაქტორების გამოყენებაზე დაავადებათა მკურნალობაში. წიგნში ნათქვამია აგრეთვე ზოგიერთი დაავადების დროს ზღვის წყლისა და მარილიანი წყლის აბაზანების გამოყენებაზე.

„თუ კაცსა სნება მღიერისა სიგრილისაგან იყოს და ნიკრისი სჭირდეს და კაცი, რომე თრდოდეს და ჭელი და ფერკი დაუმრუდდეს, და და სლიახაყა სჭირდეს, და რაცა ფერი მღიერი სჭირდეს, ამა ყოველსა სატკივარსა ისი ზღუისა წყალი ანუ მლაშე წყალი, რაცა იყოს ჩაჯდებოდეს და იბანდეს ისი კაცი. ვისცა ესე ყუალა სატკივარი სჭირდეს, მას არგებს. წყალი თუ ან ზღუისა და ან მლაშე არ იყოს, წმიდასა წყალშიგა მარილი ჩაყარონ, ანუ მზესა დაუდგან, ანუ მოადუღონ. მისივე ხასიათი არის, და ამა სატკივარსა ისიცა არგებს, მღიერსა და ფხანასა შეიქს“. გვ. 776. მაშასადამე, მღიერით, ნიკრისით და დამბლებით სნეულთ ავტორი უნიშნავს ზღვის წყლის აბაზანებს, თუ „ზღვის წყალი... არა იყოს“, მაშინ „წმიდასა წყალშიგა მარილი ჩაყარონ და იმისი აბაზანები მიიღოს.“

ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის შემოხსენებული ანატომიურ-ფიზიოლოგიური საკითხების განმარტებები სცილდება საკუთრივ სამედიცინო ინტერესების ფარგლებს და, ვფიქრობთ, მათ უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ ქართული ფილოსოფიური და საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიის მკვლევარმა ძველი სამედიცინო ძეგლებიც, და მათ შორის ზაზას „სამკურნალო წიგნიც“ მიიჩნიოს ერთ-ერთ ძირითად წყაროდ, რადგან ცნობილია, რომ სწორედ „მედიცინა (ბუნებისმეტყველება) განუყოფელი იყო ფილოსოფიისაგან. „იცოდე რომელ აქიმნი და ფილოსოფოსნი ერთნია. მათ შორის საცილობელი არა არს“ — ხშირად გვხვდებით ასეთ ფრაზას ძველ სამედიცინო ძეგლებში.

ფეოდალური საქართველოს მსოფლმხედველობა ორ ძირითად მიმართულებად იყოფოდა, ერთი მათგანი საეკლესიო-ქრისტიანული დოგმატიზმის საფუძველზე იყო აღმოცენებული და მეორე საერო-ქრისტიანულ მოძღვრებასთან შერწყმულ ანტიკური მატერიალისტური ფილოსოფიის საფუძველზე. ამ ორ მოპირდაპირე მსოფლმხედველობას შორის საუკუნეების მანძილზე განუწყვეტელი ბრძოლა წარმოებდა. მათ შორის პირველს გაბატონებული მდგომარეობა ეკავა, როგორც გაბატონებული კლასის მსახურს და მეორეს — ოპოზიციური, რომელიც ხშირად დევნას განიცდიდა, მაგრამ უაღრესად პროგრესულ მსოფლმხედველობას წარმოადგენდა ფეოდალური საქართველოს პირობებში.

საეკლესიო-იდეალისტური მსოფლმხედველობა აშკარა ბრძოლას უცხადებდა ყოველგვარ მატერიალისტურ გამოვლინებას ხელოვნებაში, მედიცინაში, ფილოსოფიაში და სხვ. ცნობილია, რომ 325 წ. ნიკეის საეკლესიო კრებამ მრგვალი პლასტიკა აკრძალა იმ მოსაზრებით, რომ ის ადამიანის სხეულს ასახავდა და არა სულს, საექიმო ხელოვნების ღმერთის ასკლეპიოსის ბრინჯაოს ქანდაკება, რომელიც იშვიათი გარეგნული სილამაზის კლინიოსის ვაჟის — ალკიბიადეს სახით იყო წარმოდგენილი, დანგრეულ იქნა¹.

საქართველოში ამ ორი მსოფლმხედველობის არსებობა და ურთიერთ ბრძოლა აშკარად ჩანს. საკმარისია დავსახელოთ ეკლესიის მესვეურთა მიერ რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ გამოცხადება „ბილწ ქმნილებად“ და იოანე პეტრიწის დევნა, რომელიც სწორედ ქართული ფილოსოფიური აზროვნების უდიდესი წარმომადგენელი იყო. ცნობილია, რომ იოანე პეტრიწმა პროკლე დიადოხოსი თარგმნა, როგორც მსოფლმხედველობით მასთან ახლომდგომმა და ორიგინალური კომენტარები დაურთო მას. აღსანიშნავია, რომ სულხან-საბა ორბელიანი თავის ლექსიკონში პროკლეს ასეთ განმარტებას აძლევს:

„პორფირის შემდგომად მეორე მტერი დიდი ქრისტიანეთა“. პორფირზე კი, რომელსაც პროკლეს ადარებს, ამავე ლექსიკონში ნათქვამია: „ფილოსოფოსი ცოტა ტირიელი დიდებულის შვილი, ავრილიანოს კეისრისა უამსა, ქრისტიანეთა დიდათ მტერი ათხუთმეტი წიგნი დაწერა ქრისტიანობის წინააღმდეგ.“

თუ გავითვალისწინებთ პეტრიწისა და პროკლეს იდეოლოგიურ სიახლოეს, სულხან-საბას ზემოაღნიშნული შეფასება, თუმცა არაპირდაპირად, იოანე პეტრიწზედაც ვრცელდება და მაშინ ის ეკლესიის მსახურთა მოპირდაპირე მსოფლმხედველობის, „მტერთა“ ბანაკის წარმომადგენლად გვევლინება.

ანტიკური მატერიალისტური ფილოსოფიის გავრცელებასა და ქრისტიანულ დოგმატიზმთან მისი შერწყმის ერთ-ერთი გამოვლინებაა უძველეს ქართულ წყაროებში გავრცელება მოძღვრებისა სამყაროს ოთხი ელემენტისაგან შედგენილობის შესახებ:

მატერიალისტურია ეს მოძღვრება იმდენად, რამდენადაც ბუნება. სამყარო მატერიალურადაა წარმოდგენილი. ის შედგება (როგორც ამას ზაზაც განმარტავს) ოთხი ელემენტისაგან (ჰაერი, წყალი, მიწა, ცეცხლი). ამავე დროს ეს თეორია შერწყმულია ქრისტიანულ დოგმატიზმთან, რამდენადაც ამ ოთხი ელემენტის უზენაეს შემოქმედად აღიარებულია ღმერთი.

¹ შ. ნიდაშელი, „ქართული საზოგადოებრივი და ფილოსოფიური აზრის ისტორიიდან“, 1954.

აბიზოს ნეკრესელის მარტვილობაში თვით აბიზოსი ამბობს ცეცხლ-თაყვანისმცემლებთან პაექრობაში, რომ ცეცხლი „სხუათა ბუნებათაგან არს ერთისა ნივთისაგანი მცირედ ნაწილი, რომელთაგან აღმართა ღმერთმან სოფელი ესე, განსწორებით დაბადებულ არიან ნოტიოდ, ცივი, კმელი, და ცეცხლი“. აბიზოს ნეკრესელის ამ სიტყვებს ხშირად ეხებიან მკვლევარები, მაგრამ აღნიშნული მოძღვრების უფრო სისტემატური, ჩამოყალიბებული განმარტებანი, რომლებიც მოცემულია ქართულ სამედიცინო ძეგლებში, არაა გამოყენებული ქართული საზოგადოებრივი და ფილოსოფიური აზროვნების ისტორიის კვლევაში.

ზაზა ფანასკერტელ-ციციშვილის მიხედვით, ბუნება ოთხი ელემენტისაგან შედგება და შესატყვისად ამისა ადამიანის ორგანიზმიც ოთხი ელემენტისაგან წარმოსდგება.

„შექმნა ღმერთმან მოწყალემან კაცი ოთხთა ბუნებათაგან...“ და სხვ.

ტექსტში გარკვეულია მათი (სისხლის, ბალღამის, შავი ნაღვლის, ყვითელი ნაღვლის) გემო, ფერი, თვისებები, ანატომიური ლოკალიზაცია და სხვ.

აგტორი ბოლოს დასძენს — „იცოდი, რა კაცი დაიბადების ვიდრე სიკუდილამდი ამა ოთხთა ბუნებათაგან იქცევის და ამითგან იზრდების და ამითგან ცოცხალა კაცი“. (გვ. 264) ტვინი აღიარებულია „კელმწიფედ სრულად ტანისა“, „ცნობა და ჭკუა კაცისა ტუინსა შიგან არს“.

თანამედროვე ენით რომ ვთქვათ, ტვინი მიჩნეულია აზროვნების ცენტრად, აზროვნების ორგანოდ.

„მერმე იცოდი“, რომე ტუინდაღმა თოთხმეტნი ძარლუნი (იგულისხმება ნერვები — მ. შ.) ჩამოვლენ ქუედა ტანშიგან და მათი თავები ტუინსა აბია. ესე ძარლუნი მისცემენ ყოველსა ასოებსა საძრავსა და ამითგან იძვრის ყოველი ასო“.

გარდა იმისა, რომ აქ იმ დროისათვის საკვირველი სიზუსტითაა წარმოდგენილი ადამიანის ანატომიისა და ფიზიოლოგიის ძირითადი საკითხები, მოცემულია არა მარტო სამყაროს, ბუნების აღიარება როგორც ნივთიერის, მატერიალურის, არამედ მოცემულია აგრეთვე ფსიქიკის მატერიალისტური გაგების ელემენტებიც, რადგან ტვინი აღიარებულია, როგორც გარემოს შეცნობის ორგანო — „ცნობა და ჭკუა კაცისა ტუინს შიგან არს“. ნახსენებია აგრეთვე თავის ტვინიდან გამომავალი ნერვები, რომელთა თავები „ტუინსა აბია“ და რომელთა საშუალებით ხდება ცალკეული ორგანოების მოძრაობა — „ამათგან იძვრის ყოველი ასო“. ამ ნერვების საშუალებით ხდება გარემოს შეცნობა, აღქმა: „ავსა და კარგსა მიცემასა და აღებასა და დავარდნასა ყუალსა ტუინი იმა ძირლუებიდაღმა შეიტყუებს.“ ცნობილია, რომ ფსიქიკურ დაავადებათა წარმოშობას ყოველთვის „ავ სულებთან“, ბოროტ ძალებთან აკავშირებდნენ. ამ მისტიციზმისა და იდეალიზმის ტყვეობაში დღესაც იმყოფებიან იდეალისტური ბანაკის წარმომადგენლები.

ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი კი გაბედული მატერიალისტის სითამამით ხსნის ამ მეტად რთულსა და ბევრისათვის დღესაც შეუცნობელ პროცესებს.

მაგალითად, ბნელად ის ხსნის, როგორც ტვინის პათოლოგიას:

„ისი სენი ტვინშია შეიქმნების და ტუინი დაბინდების, კაცსა რომელიმე ასო მოჰყუეთო, ვერას შეიტყუებს, ამა ნიშნითა მეცნიერი და ჰქუიანი ტვინი არის“. (გვ. 266).

მაშასადამე, როდესაც „ტუინი დაბინდების“, კაცს ასო რომ მოჰყუეთო, ვერაფერს გაიგებს, რადგან ასოზე შეხება ტვინმა უნდა აღიქვას, ხოლო რაკი ტვინს არ შეუძლია ამის აღქმა, მაშასადამე, ავადმყოფური პროცესი „თვით ტვინშიაო“. ზაზა აღწერს ერთ ფსიქიკურ დაავადებას, ე. წ. „მანახულის“, რომელიც თავისი ნიშნებით შიზოფრენია თუ რეაქტიული ფსიქოზი უნდა იყოს.

„თუ ეს სენი დაემართოს კაცსა, რომელსა ჰქუიან მანახულია, იცოდით, რომე ტუინშია შეიქმნების“. გვ. 308.

აღსანიშნავია, რომ ზაზა პირდაპირ უარყოფს ამ დაავადების მისტიკურ ბუნებას.

„ზოგ-ზოგჯერ კაცსა ცნობა და ჰქუა შეეცულებოდეს და ამას იტყოდეს, ვითა არა მეშუელების რაო, ასრე ეგონოს, ან მოწამლული ვარო და ან გრძნელთაგან ვარ ავადო, და არას საქმესა არ დაუჭერებოდეს და არც არას წამალსა იქმოდეს“. გვ. 308.

ცხადია, ავტორი ამ დაავადებას განიხილავს როგორც არა „გრძნელთაგან გამოწვეულს“, არამედ დაავადებას, რომელიც „ტუინშია შეიქმნების“ და რომელიც საჭიროებს წამლებით მკურნალობას, მკურნალობის რაციონალურ მეთოდებს.

მეტად საინტერესოდ არის განხილული გარეგანი პირობების ზემოქმედება, გავლენა ადამიანზე — „ჩუეულეა ბუნებასა ახლოს ახლავს“. ადამიანი კი არ წარმოადგენს რაღაც ერთხელ და სამუდამოდ შექმნილ ზეციურ არსებას, როგორც ამას ქრისტიანული დოგმატიკოსები ამბობდნენ, არამედ ისინი — ადამიანები, ბუნების შვილები არიან. ჩრდილოეთის, სამხრეთის, აღმოსავლეთის თუ დასავლეთის მცხოვრებნი ისეთივე „ბუნებისანი“ არიან, როგორიც კლიმატია, გეოგრაფიული თუ სხვა ბუნებრივი პირობებია ქვეყნის ამ მხარეებში.

„და ვინცა სიცხესა დაჩუეული არს და აბაშნი და ზანგნი უკეთუ გასძლებენ სიცხესა და მშისა სიცხე არას აწყენსა... და თუ სიცივე ეცემის, ავად გაკდების, და ვინცა სიცივესა ნაჩუევი არს, ვითა რუსნი და სიაყალბელნი და ბორღალნი საზომისაგან უფროსა სიცივესა გასძლებენ, მაგრ[ამ] თუ ცხელ-ცხელი აერი ეცემის, ავად გახდებიან“. გვ. 91.

ან კიდევ:

„თბილსა წყალსა ნაჩუევსა ცივი წყალი დაახამებებს და ავად გაჰკდის და ცივსა წყალსა ნაჩუევსა თბილი წყალი აწყენს“. გვ. 91.

ტექსტში ბევრი მაგალითია მოყვანილი აგრეთვე იმის საილუსტრაციოდ, თუ როგორ შეიძლება ადამიანმა ვარჯიშით, განსაკუთრებულ გარემო პირობების შექმნით შეიძინოს ახალ-ახალი თვისებები, თითქმის ჩვეულებრივი ადამიანისათვის უჩვეულონი და საკვირველნიც კი.

ავტორი იმოწმებს ბაგრატს (ჰიპოკრატეს) და ამბობს:

„ზოგნი კაცნი მიჰირვებასა და მძიმისა ტუირთისა აღებასა დაჩვეულნი იქნებიან... ვინცა მომჰირვებასა დაჩუქუვის, რაზომცა დაბერდეს, გამოსუენებულსა ყმაწურილსა ეგრეცა აჯობებს“. (გვ. 91).

ავტორი „მიჰირვების“ ქვეშ გულისხმობს სისტემატურ ფიზიკურ ვარჯიშს და აღნიშნავს მის კეთილსასურველ გავლენას ორგანიზმზე.

„მძიმისა ტუირთისა ამღებელნი, რაოდენცა დაბერდეს, ეგრეცა, მრავალთა ყმათა ოდენ შეუძლია.“

ავტორის მიერ განხილული აღნიშნული საკითხები ეხმაურება თანამედროვე მიზურინულ ბიოლოგიურ-მოძღვრებას ბუნებრივი პირობების ზეგავლენით ახალ ბიოლოგიურ თვისებათა შექმნისა და გარდაქმნის საკითხებში. მეტად მნიშვნელოვანია აგრეთვე ისეთი ღრმა ფიზიოლოგიური მოვლენის ცოდნა, როგორიც არის, მაგალითად, შეძენილ თვისებათა მემკვიდრეობაში გადასვლა.

„ზოგთა კაცთაგან ვნახეთ, რომე ყმაწურილთა თავისა შეკრვითა გაგრძელდებოდეს და ბუნება მას ჩუეულობასა გაჰყუა და მათ რაცა შეიღლი მიეცემოდა, თავი გრძელი იქნებოდა“. (გვ. 90).

ავტორი აქ შემთხვევით კი არ აღწერს განაგონსა, ან ნანახ მაგალითს, არამედ ის მას კონტექსტში განაზოგადებს მაგალითებთან ერთად როგორც რთულსა და კანონზომიერ ბუნებრივ მოვლენას, რომელიც გარემო პირობების შეცვლით შეიქმნა. ავტორის ეს მოსაზრება მშვენიერი მაგალითია ვეისმან-მორგანის მოძღვრების საწინააღმდეგოდ, და საკვირველად ეხმაურება პავლოვის ღრმა მეცნიერულ კონცეფციას პირობითი რეფლექსების მემკვიდრეობაში გადაცემის შესახებ.

ამგვარად, „სამკურნალო წიგნი“ (მასთან ერთად „უსწორო, კარაბადინი“ და „წიგნი სააქიმოჲ“) ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს ძველი ქართული საზოგადოებრივი და ფილოსოფიური აზროვნების ისტორიის შესასწავლად. ძეგლის ავტორი ზაზა ფანასკერტელიციციშვილი (და შესაბამისად ქანანელი, ხოჯაყოფილი) ბაკურთან, ეფრემ მცირესთან, იოანე პეტრიწონელთან და სხვებთან ერთად ფეოდალური საქართველოს ორ ძირითად ფილოსოფიურ მიმართულებათაგან იმ ბანაკის წარმომადგენელია, რომელიც ოპოზიციაში ედგა ქრისტიანულ დოგმატიზმს და იმ დროისათვის უაღრესად პროგრესულ მიმდინარეობას წარმოადგენდა.

ამიტომ, ბუნებრივია, რომ ქართული ფილოსოფიისა და საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიის მკვლევარებმა აღნიშნული ძეგლები ამ თვალსაზრისითაც უნდა შეისწავლონ.

ასეთი იდეურ-ფილოსოფიური კონცეფციის საფუძველზე არის განხილული წიგნში პათოლოგიის არსი და თავის ტვინის ანატომიისა და ფიზიოლოგიის ზოგიერთი საკითხი.

ტექსტისათვის

ტექსტი თავნაკლულია, მაგრამ შინაარსის მიხედვით ბევრი არ უნდა აკლდეს. ყოველ შემთხვევაში მის ბოლო არ აკლია.

ტექსტს გაუკეთდა რა შინაარსობრივი ანალიზი, გამოყოფილ იქნა ცალკე თავები, გაუკეთდა შესაფერი ახალი სათაურები და ქვესათაურები თვით კონტექსტის მიხედვით, რაც აგრეთვე კვადრატულ ფრჩხილებშია მოთავსებული. ძველი დასათაურებანი კი, რომელიც არათანამიმდევრული, პირველადი წყაროებიდან იყო მოყოლილი, გატანილია შენიშვნებში.

ავტორისეული სტილი უცვლელადაა დატოვებული. სიტყვები და ტერმინები ხშირად ავტორის მიერ სხვადასხვა ფორმით არის მოცემული, ჩვენ ის ასევე დავტოვეთ, ჩვენს თავს უფლება არ მივეციტ ერთგვარი სტილისტური უნიფიცირება მოგვეხდინა, რადგან ეს ნაადრევად მივიჩნიეთ ქართული სამედიცინო ძეგლების შესწავლის ამ ეტაპზე. შევასწორეთ მხოლოდ აშკარა ლაფსუსები და ტექნიკური ხასიათის შეცდომები ავტორისა თუ გადამწერისა, რაზედაც იქვე სქოლიოშია მითითებული. ზოგან ვიხმარეთ დეფიზი თანამედროვე ორთოგრაფიის შესაბამისად. აზრის ცხადად წარმოდგენის მიზნით გამოვიყენეთ პუნქტუაციის თანამედროვე ნიშნები. საერთოდ წინამდებარე გამოცემაში შევეცადეთ ტექსტი რაც შეიძლება დახვეწილი ყოფილიყო, მაგრამ ტექსტის ცალკეული სიტყვებისა თუ აზრების ძველ სამედიცინო ძეგლებთან გულდასმით შეჯერება არ დასრულებულა, ეს ჯერ კიდევ მომავალი დახვეწისა და სრულყოფის საგანია.

თანდართული „სარჩევ-საძიებელი“ ავტორისეული არაა. ის ჩვენ შევადგინეთ ტექსტის გამოყენების გადვილების და მისი სტრუქტურის უფრო თვალსაჩინოდ წარმოდგენის მიზნით.

ტექსტის მომზადებისა და რედაქტირების დროს გამოირკვა, რომ როგორც ხელნაწერში, ისე მის პირველ გამოცემაში ტექსტი ზოგან არათანმიმდევრული, გაწყვეტილი იყო, მეორედბოდა, ფრაგმენტები მიმოზნეული იყო სხვადასხვა ადგილზე, რაც უთუოდ, ხელნაწერის გადამწერთა თუ ამკინძავთა უნებლიე შეცდომას უნდა მიეწეროს. ჩვენ შევეცადეთ ასეთი ადგილები გამოგვევლინებია და ტექსტი ერთგვარად აღვედგინა, გავგემაართა, მისთვის რაც შეიძლება პირველადი თუ ბუნებრივი სახე მიგვეცა. ამ მიზნით ტექსტში შევიტანეთ შემდეგი ცვლილებები და გადაადგილებები:

1. ხელნაწერის გვერდები 189 და (1950 წ. ძველი გამოცემების გვ. 15-16) დასათაურებულია „დ. კარი მეოთხე-უძილობისა“. 190v-ზე გვერდის სტრიქონიდან იწყებოდა კვლავ „თავის ტკივილის“ სხვადასხვა სხის განხილვა, რაც თავისი შინაარსით წინა მესამე „კარის“ გაგრძელებას წარმოადგენს, ამიტომ ჩვენ ის ტექსტი, რომელიც „უძილობას“ შეეხება, გამოვყავით ცალკე და მოვათავსეთ „დ. კარი მეოთხეს“ სახით, მეხუთე კარის წინ;

2. ხელნაწერის გვ. 249r-დან 253r-მდე განეკუთვნება კარს „ყურის ტკივილს“, ხელნაწერისა და გამოცემული ტექსტის (გვ. 77-82) მიხედვით, ის გაგრძელებაა „იბ კარისა“, რაც თვალის სნეულებას განეკუთვნება. „კარი მეოცე“ კი („ნიშანი ბასლიკონისა დიდისა“), რომელშიც თვალის სამკურნალწამლო საშუალებებია მოცემული, მოთავსებულია ხელნაწერის 281v გვერდის შემდეგ (ძვ. გამოცემის 108—112, გვ.), ჩვენ ხელნაწერის 281v—286r გვერდები (ძვ. გამოცემის 108—112 გვ.) გადავიტანეთ 248v გვერდზე და ვაქციეთ „იბ კარის“ თვალის სნეულებების გაგრძელებად. ის გვერდები კი, სადაც ყურის დაავადებები იყო განხილული (249r—253r). გამოვყავით ცალკე თავად და დედნისეული სარჩევის მიხედვით დავასათაურეთ (აღვადგინეთ): „იგ კარი ყურისა ტკივილისა“ (ახ. გამოც. გვ. 355);

3. ხელნაწერის გვ. 298r და 298v წარმოადგენს წინა 296r—296v გვერდის გაგრძელებას. მათ შორის მოთავსებული 297r და 297v გვერდები შემდგომი გვერდის გაგრძელებაა, როგორც ჩანს, არასწორად იყო აკინძული და გამოცემაშიც არასწორად დაიბეჭდა (იხ. ძვ. გამოც. გვ. 121—123). ჩვენ მიერ შენაცვლებულ იქნა ამ გვერდების ტექსტი, რითაც აღდგა ტექსტის მთლიანობა და თანმიმდევრობა;

4. ხელნაწერის გვ. 494r—და 494v და 495r—495v (იხ. გამოცემის გვ. 306—307) შეეხება „თავის თმისა და წუერთა“. მკურნალობას, იგი შეცდომით შარდის ბუშტის დაავადებათათვის განკუთვნილი თავის გაგრძელებას წარმოადგენდა, ეს გვერდები გადატანილია თავში „იგ“ (კარი სამეოცდამესამე) თავისა თმისა და წუერისა სენთა კურნებაში“ (გვ. 733).

5. ხელნაწერის გვ. 502v, 503r—503v; 504r—504v; 505v, 506r—506v; 507r (ძვ. გამოც. 313—317 გვ.) „კარი ყუავილისა“ მოქცეული იყო „ორმოცდამეერთე“ კარის („კეთრი, სურსელისა და მღიერის“) ფურცლებს შორის და ტექსტს ჰყოფდა შუაში, არღვევდა 41-ე კარის თანმიმდევრობას, რის გამოც „კარი ყუავილისა“ გადატანილ იქნა ამ კარის ბოლოში.

6. ხელნაწერის ფურცლის 619r—619v და 620r-ს დასაწყისი აბზაცის ტექსტი სათაურებით: „ნიშანი წამლისა ქარტლისათვის“, „ნიშანი სხუისა წამლისა, ერგების სნებასა, რომელსა ჰრქუიან დალილაი, რომელ არს სნება გუელისა და მელისა“ (ძვ. გამოც. გვ. 403—404) შეცდომით

მოხვედრილია „კარში“, რომელიც „ცხროთა“ მეტად ვრცელ განხილვას მოიცავს. ჩვენ იგი გადავიტანეთ, თავში „მგ—კარი სამეოცდამესამეში“ „თავის თმისა და წუერის სენთა კურნებაში“ (იხ. გვ. 727).

7. „ნ ზ. კარი და ნიშანი ყოვლისა ფერისა სიმსივნის“ საკმაოდ დიდი და ვრცელი თავია, იგი ხელნაწერის 537V-გვერდიდან იწყება (ძვ. გამოც. გვ. 342) და განიხილავს სიმსივნურ დაავადებათა ნიშანს, მკურნალობასა და სხვ. ხელნაწერის 549 r გვერდიდან ეს თავი სულ სხვა შინაარსის შემცველი ტექსტით გრძელდება (გვ. 350) ამ ტექსტის შინაარსისა და ხელნაწერისეული სარჩევის თანმიმდევრობის მიხედვით გამოვეყავით ტექსტი „ნზ-კარისაგან“ და მივეცით მას ხელნაწერის სარჩევისეული ცალკე სათაური: „ნზ-კარი საკლავთა წამალთა, მკურნალობა გუელისა ბრაზისა და ცოფიანისა ყუალასი“ (იხ. გვ. 664);

8. თვით ის ტექსტი, რომელიც ამ ახალი აღდგენილი სათაურის ქვეშ არის მოქცეული, არეულია: ტექსტი იწყება „საკლავთა წამალთა“ (მომწამვლელთა) მიმოხილვით, წყდება იგი გველისა და ცოფიანთა ნაკბენის აღწერითა და მკურნალობით, მერე კვლავ გრძელდება „საკლავთა წამალთა აღწერითა“ და ა. შ. ჩვენ მოვახდინეთ მათი გადაადგილება: „საკლავთა წამალთას“ დასაწყისი აბზაცი მოთავსებული იყო ხელნაწერის 552V გვერდზე სრულიად უადგილოდ (გამოც. გვ. 353, სტრიქონი 20-31) ფუტკრის კბენისა და „ცოფისა ძაღლისა“ ნიშანს შორის. იგი გადავიტანეთ ახალი სათაურის შემდეგ, დასაწყის აბზაცად. „საკლავთა წამალთას“ მეორე ნახევარი, რომელიც იწყება 556r გვერდიდან (ძვ. გამოც. გვ. 356), შევუერთეთ ახალი თავის პირველ ნახევარს. ტექსტის ის ნაწილი კი, რომელიც იწყება 549V გვერდიდან (ძვ. გამოც. გვ. 351) და განეკუთვნება „ქუეშმძრომელთა და ცოფიანთა“ ნაკბენის ნიშანთა და მკურნალობის გადმოცემას, შევუერთეთ და თანმიმდევრულად მოვათავსეთ ამ ახალი კარის ბოლოს (ახ. გამოც. გვ. 668).

9. ერთი შინაარსის ტექსტის სხვადასხვა თავში გაბნეულობამ და შემდეგში „კარი“ მგ (სამეოცდამესამეში) წინა თავებიდან ტექსტის გადმოტანამ (გვ. 306—407) გვაჩვენა რიგი ქვეთავების ზუსტი განმეორებანი რომლებიც ამოღებულ იქნა:

ა. ხელნაწერის 622 გვერდის აბზაცის („აიღე ვაზი...) 6 სტრიქონს (ძვ. გამოც. გვ. 406) ზუსტად იმეორებს ხელნაწერის 682V გვერდის ბოლო სტრიქონებს (ძვ. გამოც. გვ. 456, 15-20 სტრიქონი). იგი ამოღებულ იქნა 622r გვერდიდან.

ბ. ხელნაწერის 682r და 682V გვერდის ქვეთავი, რომელიც იწყება „ნიშანი სხუისა წამლისა... სნება გუელისა და მელისა“ თითქმის მთელი ფურცელი განმეორებაა ხელნაწერის 619r და 619V გვერდებისა (ძვ. გამოც. გვ. 404) ამიტომ იგი ამოღებულია მთლიანად ხელნაწერის 619-ე ფურცლიდან.

10. კარაბადინის ბოლოს (ხელნაწერის გვ. 680r—680v; 681r—681v; 682r—682v; 683r—683v; 684r—684v) მოთავსებული იყო ცალკე თავად „თავის თმისა და წუერისა სენთა კურნება და წამალნი“ და „თმისა სასაღებავები“ (ძვ. გამოც. გვ. 454—457); რომელიც წარმოადგენს ერთი საერთო საკითხის ფრაგმენტს და ამიტომ გადავიტანეთ თავში „ა თავის თმისა და წუერის სენთა კურნება“ (ახ. გამოც. გვ. 727). ამგვარად, ამ „კარში“ თავი მოიყარა სამ სხვადასხვა ადგილას გაბნეულმა ფრაგმენტებმა;

11. ხელნაწერის 620r—620v ფურცელი და 621r, ფურცლის დასაწყისი (ძვ. გამოც. გვ. 404—405) ყურის სნეულებათა შინაარსის შემცველი ტექსტია და წარმოადგენს „ცხროთა“ (ა-სამეოცდამეერთე) კარის გაგრძელებას. ჩვენ ვცადეთ მისი გადატანა და შეერთება ახლად აღდგენილ კარში („იგ. კარი ყურისა ტკივილისა“), მაგრამ იგი ზუსტი გამეორება აღმოჩნდა ადრინდელი, ხელნაწერის 252r—252v-სა და 253r ფურცლების ტექსტისა (ძვ. გამოც. გვ. 81-82), რის გამოც სრულიად ამოღებულ იქნა 620—621 ფურცლიდან (ძვ. გამოც. 404—405 გვერდიდან);

12. ხელნაწერის გვ. 633v-ს მომდევნო სტრიქონიდან, რომელიც იწყება სიტყვებით: „წამალი მძოვირისა“ — ხელნაწერის 634r-ს „აე-კარამდე“ 31-სტრიქონი გადატანილია „აგ-კარში“, ე. ი. ძვ. გამოცემის 416 გვერდიდან 406 გვერდზე (ახალი გამოცემის 731—გვერდზე).

13. ხელნაწერის 198r — ფურცელზე (ძვ. გამოც. გვ. 23, 20-24 სტრიქონი) მოცემულია „ნიშანი სოოტისა ერგების ვის პირი გაუწითლდეს“ და „ნიშანი სოოტისა ერგების ვისდა ტუინი გამკმარ იყოს“ იგივე ტექსტი ზუსტად მეორდება ხელნაწერის 203r ფურცელზე (ძვ. გამოცემის გვ. 28, სტრიქონი 14-27) ამ უკანასკნელიდან ის სრულიად ამოვიღეთ;

14. ტექსტის გამართვასა და დახვეწაზე მუშაობა როგორც ვნახეთ, გამოავლინა მთელი რიგი გადაადგილებანი ტექსტის ცალკეული თავებისა. როგორც ჩანს, ეს გამოწვეული იყო იმ ხელნაწერი ფურცლების დაკარგვით, რომელთანაც ერთად ზოგიერთი კარის სათაურებიც დაიკარგა. ტექსტზე ამ მხრივ დაკვირვებისა და მისი შესწავლის საფუძველზე შესაძლებელი გახდა ხელნაწერისეულ სარჩევთან შეჯერებით, ზოგიერთი კარი აღგვედგინა თავისი დასათაურებით და ამის მიხედვით, როგორც ზემოთ ვნახეთ, შეგვევსო ისინი ტექსტში უადგილოდ მიმოხნეული ზოგიერთი ფრაგმენტით. ასეთი აღდგენილი „კარებია“ სათაურებითურთ:

- „კარი — იგ. (მეცამეტე) — ყურისა ტკივილისა“ (გვ. 355).
- „კარი — იგ. (მეთხუთმეტე) — პირისა, ბაგეთა და კბილთა“ გვ. 369;
- „კარი — ნბ (ორმეოცდა მეთორმეტე) დაკოდილისა“ (გვ. 646);
- „კარი — ნშ (ორმეოცდა მეთვრამეტე) საკლავთა წამალთა, მკურ-

ნალობა გუელისა, ბრაზისა და ცოფიანისა ყუალასი“ (გვ. 664):
„კარი — ღზ (სამეოცდამეშვიდე), სადაც განხილულია „ყოველთა
ცხოველთა ხასიათი“, სათაური მივეცით ხელნაწერისეული სარ-
ჩევის მიხედვით: „კაცისა და ყოველისა პირუტყუისა და ფრინვე-
ლისა და იძრვითისა ხასიათი“ (გვ. 750).

ყველა ზემოაღნიშნული ცვლილებები, გადაადგილებები, ტექსტის
გამართვის სამუშაოები უმთავრესად „მეორე წიგნს“ შეეხო. მაგრამ ძი-
რითადად მაინც პუნქტუაციის, ასოდაკლებულობათა აღდგენის, შენიშვ-
ნებისა და მთელი რიგი სიტყვების განმარტებების მხრივ ორივე წიგნის
პირველ გამოცემათა ტექსტს დავეყრდენით. მეორე წიგნის პირველი გა-
მოცემის ტექსტი კი, როგორც ზემოთ არა ერთხელ ავღნიშნეთ „პროფ.
ილ. აბულაძის და პროფ. კ. გრიგოლიას მიერ არის უშუალოდ ხელნაწე-
რიდან დამუშავებული.

პროფესორი მის. შენგელია.

სამკურნალო წიგნი

პარაბადინი

წიგნი ზოგჯერ

ნიშანი¹. კელთა დაბანითა შეტყუება სნეულისა სიცოცხლი-
სა და სიკუდილისა. რა ჟამ სნეული ცისკრინა ნახო კელნი და[ა]ბა-
ნინენ და ჭიქაშიგ[ან] ჩა[ა]სხი და მეორესა დღეს ნახე. თუ რუსუბა
თეთრი და ყუითლის ფერად სცემდეს, იცოდი, დარჩეს სნეული
იგი, და თუ თეთრად იყოს წყ[ა]ლი წმიდა და შიგ[ან] თმა ვითა
იყოს, სიკუდილისა ნიშანია.

5

თუ სისხლივითა წყალშიგ[ან] გამოჩნდეს, სიკუდილისა ნიშა-
ნია². მერმე წყალი შ[ა]ვსა ძ[ა]ლსა გარდაუსხი, თუ გ[ა]იბერტყოს,
დარჩეს სნეული. თუ არა, მოკუდეს.

ხოლო კელდაბნისა ნიშ[ა]ნი სნეულისა ყუელასაგ[ან] უკეთესი
ისი არის, რომე წმიდა იყოს და ცოტა ყუითელი. თუ არა ერთობ
ყუითელი არ უნდა, რ[ა]გუარცა წესია, არცა მეტი უნდა, არცა
ნაკლები. მერმე ისი სიყუითლე რომე მეტი იყოს და უკანა კარი
ეწოდეს, ისი ზაფრისა ნიშანია. ზაფრა სჭარბობს მას და რომელი
სტომაქი შეკრას და გარე ნაკლებად გავიდოდეს, იმისგ[ან] არის,
რომე ტანისა სინედლე მოკლებოდეს და სიცხე მომატებოდეს მუ-
ცელშიგან. || თუ ასრე მოიაროს, რომე ს[ა]ჰმელი კარგად ვერ
მოედნოს, სტომაქისა უძლებობითა წაეკიდების. და თუ ერთობ
რბილად მოიაროს, იცოდი, რომე ტანშიგ[ან] დამპალი სენი არის.
და თუ მოიაროს და მწოედ ქარი გავიდოდეს, ესე, მისგ[ან] იქნე-
ბის, რომე ისი სიმჭურვალე საჰმელსა რომე დნობა დაკლებია
ტ[ა]ნშიგ[ან] და იმისთვის არის.

10

15

V

20

და თუ ნ[ა]ვალი მწუანე იყოს ანუ შავი ანუ ჭურჭრუკლის ფერი,
სიკუდილისა ნიშანი არის. და ისეთი ნავალი, რომე ფერი არა
ქონდეს, ამისგ[ან] იქნების, [რო]მე ზაფრა ნაწლევისა გზ[ა]შიგ[ან]
არ ჩ[ა]მოსულიყოს და ნ[ა]ვდელისა გზა შეკრულიყოს.

25

და თუ ნ[ა]ვალი ქონსავითა მოსდიოდეს, ნიშანია, რომე შიგ-
ნით ქონი დამდნარა.

და თუ კაცმან ცოტა ჭამოს და ნავალი დიდი იყოს, იცოდი,
რომე შიგნით კაცსა რამე ჰკლებოდეს.

30

და ოდეს ბაგრატ ფილოსოფოსუმ[ან] შეიტყო სიკუდილი თა-
ვისა თუისასა, ანდერძი ყო თავისა მისისა და უბრძანა თ[ა]ვისა

მსახურთა: ოდეს მოგკუდუ, აღიღეთ ესე წიგნი და სპილოს ძე
შიგ[ან] ჩადევით და ჩემთანა სამ[ა]რესა ჩ[ა]მრდევით, რომე
განმ[ა]ნ ჩემსა უკანის არა ნახოს.

- და ინება კეისარმ[ან], რათა ნახოს სამარე ბაგრატ ფილოსოფი-
5-2 r სისა, || მივიდა, ნახა სამარე ძეული, დარღუეული და ბრძანა თ-
სამარისა, უკეთო, მრთელნი იყუნენ და ასონი მისნი თანა წავიტან-
ნე, თუ არა ახლად ააგეთ და შეკაზმეთ კარგად. ოდეს დათხ[ა]რე-
ს[ა]მ[არე], პოეს წიგნი და მოართუეს კეისარსა. გახსნა წიგნი ესე
და მისცა მეთოდორესა დასტურსა მისა. გარდასწერეს და იყ-
10 მუნვე ჩ[ა]უდვეს.

და აწ სკუათა დავიწყოთ შებჳშებათა და ცნობათა კ[ა]ციის[ა]თა

ცნობა ოთხთა ბუნებათა და კაცისა აგებულ-
ბისათჳს.

- 15 და შექმნა ღმერთმან კაცი ოთხთაგან ბუნებათა: ცეცხლის[ა]გ[ან]
ქარის[ა]გ[ან], მიწის[ა]გ[ან] და წყლისა. და ესე შეუმგზავნებულ
არიან და განწვ[ა]ლებულნი და სიმკურვ[ა]ლე და სიგრილე, სიმ-
ლე და სინოტიე და შექმნა ცეცხლის[ა]გ[ან] კუერ[ც]ის გულ-
ნ[ა]ვლელი და არს იგი მკურვალი და გემო მისი მწარე და ფე-
კუერცის გული.

- 20 შექმნა ღმერთმან ქარის[ა]გ[ან] სისხლი და არს მკურვალი და
ნოტია და გემო მის ტბილ და ფერი წითელი.

- V შექმნა ღმერთმან შავი ნ[ა]ვლელი მიწის[ა]გ[ან] და არს იგი
გრილ და კმელ და გემო მისი მკავე || და ფერი მწუანე.

- შექმნა ღმერთმან წყლის[ა]გ[ან] თელგმა და არს იგი გრილ და
ნოტია და გემო მისი მლაშე და ფერი თეთრი.

- 25 და საყოფელი კუერცის გულისა არს სან[ა]ვლ[ე]ლე და კიდე
იგი ღუიძისა და უფლება მისი სტომაქსა ზედა.

სახლი სისხლისა ღუიძლი არის და უფლება მისი კორცთა
და ნესტუთა ზედა არს.

- 30 სახლი შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლლისა ტყირბი არის და უფლება მისი
არს თირკმელთა და ბუშუტსა და წურილთა ნაწლევთა შიგან.

სახლი თელგმისა ფირტუი არის და უფლება მისი არის თ[ა]ქსა
მკერდსა და კორცთა შიგან.

- 35 უკეთუ¹ ბუნებანი ესე შეზავებულ იყუნენ სწორად, მრთელ[ა]ნი
არს გული კაცისა. უკეთუ² ერთი ამათგანი განძაძლიერდეს, ან
მოუძღურდეს, შეიქმნების სენი კაცისა, მაშინ მიზეზი შემატებ-
და დაკლები.

<p>ბუნებათა რაოდენთაგან შემოსრულ არს შემდგომად შორისა კაცისა და მას შინა იქცევის, ვირე სიკუდილამდის: საზრდელი და კირი. სიხარული და აერი ურვილი, შრომა და განსუენება.</p>	
<p>ამათ მიერ შემატების ბუნებასა და ამისგან დაკლების ამათ ბუნებათა შემატება და დაკლება.</p>	<p>5</p>
<p>ცხრათა ნიშანთაგან გუუწყოს, რა სენი იყოს, ანუ რომლისა მიერ აღძრულ იყოს, არამედ ამას ყოველსა თანა სიბრძნე იკმარე, რამეთუ³ თ[ა]ვი ყოვლისა კეთილისა სიბრძნეა პირველ[ად] ნეს- ტუთ[ა]გან, მეორედ ფსელთ[ა]გან, რათა მესამედ 4 დღეთა იყოს კაცი ყრმა გინა ჭაბუკი, ანუ თუ ბერი. მეოთხედ თუეთა წელი-10-3 r წადის[ა]გან, მეხუთედ განავალისა, მეექვსე ბურანისაგან მეშუ- იდე ჰაერთ[ა]გან, მერვე შეხედვასა პირისა ფერისა, მეცხრე სნე- ულთა მოკითხვითა.</p>	
<p>ცნობისა და შეტყობისათუის ნესტუსა კაცისასა. ოდეს შეიბ- ყრა ნესტუი კაცისა კელისა მარჯუენისა და გცემდეს თითთა შენთა ქლევე მსწრაფლ და ფიცხლად და ნესტუი იგი ს[ა]ცსე და სხუილ იყოს, ცან რამეთუ გაძლიერებულ იყოს სიფიცხელე და მსწრაფლ ფეტქა, სიმჭურვ[ა]ლესა გუითხრობენ სისხლ და ს[ა]ცსება მისი სი- ნოტიესა მოგუასწ[ა]ვებენ.</p>	<p>15</p>
<p>ოდეს ფეტქდეს ნესტუი თითთა შენთა ქლევე ძლიერად და მალედ და წურილი იყოს ერთობ, იცოდ[ე], ვითარამედ კუერცხის გული ნ[ა]ვლელი გაძლიერებულ[ა], სიფიცხე და მსწრ[ა]ფლ ფეტქა სიმჭურვლესა მისა მოგუ[ა]სწავებენ.</p>	<p>20</p>
<p>ოდეს ფეტქდეს ნესტუი თითთა შენთა ქლევე გუიან[ა]დ და სუსტად წულილ და მსრიდ იყოს, ცან ვითარმედ შ[ა]ვი ნ[ა]ვლელი გაძლიერებულა, სისუსტე და გუიანად ფეტქა სიგრილესა მოგუ- ასწ[ა]ვებს, სიწლო და სიმსრიდე მისი, სიკმელესა.</p>	<p>25</p>
<p>ოდეს ფეტქდეს ნესტუი თითთა შენთა ქლევე ნელად და უსუს- სურ[ა]დ სხუილი და ს[ა]ცსე იყოს, ცან ვითა თელგმა გაძლიერე- ბულა მის ზედა უსუსურ[ა]დ და ნელად. ფეტქა სიგრილესა მო- გუასწ[ა]ვებს, სინოტიე და საცსება სინოტიესა და თელგმას. </p>	<p>30 V</p>
<p>ესე ოდეს მართოდ შეუზავებლ[ა]დ ერთმანეთისგან აღიძრას, თუ კულა სისხლი კუერცხის გულსა ნ[ა]ვლელსა შე[ე]ზ[ა]ოს, გინა თუ თელგმა შ[ა]ვსა ნ[ა]ვლელსა, გინა თუ შ[ა]ვი ნ[ა]ვლელი კუერ- ცხის გულსა, მ[ა]თი ფრთხილად გაგონება უნდა, ვითა ზემო სწე- რია ნესტუისა შეტყუება, მათგან ნახე.</p>	<p>35</p>
<p>და გაზომილებამან შეზავებ[ა]მ[ა]ნ სისხოსა და სიწლოსამ[ა]ნ უსუსურად მალე ფეტქამან მათმან შეზავებამან გაზოგებ[ა]მ[ა]ნ მოგუასწ[ა]ოს შეზავებულ თუ იყუნენ და რომლითა აღძრულიყო სენი.</p>	
<p>თუ კუერცხის გული ნ[ა]ვლელი და თელგმა შეიერთნენ, მაშა</p>	<p>40 71</p>

ფეთქა ძარღვისა მის განზოგებულად და ამოდ იყოს, სინათლისა ნიშანი არის

კუერცხის გული ნ[ა]ვლედი მკურვალი და კმელი. თელგრილი და ნოტია არის.

5 თუ სისხლი დ[ა] შავი ნავლედი შეზავნენ, იგივე ნიშანი არის ვითა კუერცხის გულისა ნ[ა]ვლელისა.

ესე ორნივე მტერნია და არა შეიზავებიან გარეშე ოთხთა ბუნებათა გასწორებისა და სიმრთ[ე]ლის[ა]გ[ა]ნ და ნიშანია სიკუდილისა ნესტუთა შეტყუებითა.

10 ოდეს შეიპყრა ნესტუი მარჯუნისა კელისა და მალე ფეთქდეს

41 და წურილად იყოს და დასცხრეს, ფეთქდეს განა || მცირედ და კუალ[ა]დ ფეთქდეს დიდსა ე[ა]მსა მას, ქურციკისა ზღდომა ჰქუიან.

თუ სხუილი იყოს და ესრე სახედ ფეთქდეს, ვითა ზემო სწერია, ზიშიან ქუიან და ესე ორნივე სიკუდილისა ნიშანსა ასწ[ა]ვენ.

15 ბენ.

თუ ღრმად და ძარღუთა ქუეშე ფეთქით ამაღლდებოდეს და ვითა ზემოვიდეს, დასცხრეს და კუალად ესრე სახედ ფეთქდეს ნესტუსა მას ეწოდების მარტო, სიკუდილისა ნიშანი არის.

თუა ნესტუი ვითარცა ჭია ანაც ვითარცა ჯინქუელი ძურებოდეს, ესე სიკუდილისა ნიშანია მსწრაფლ, ამას ჯინქუელისა ძურა ქუიან.

3. შებენობა

კაციისა*

ცნობა¹ და შეტყობა ფსელისა კაცისასა. ოდეს ნახო ფსელი წმიდა შამიაცა კარულასა და თხელსა შიგ[ა]ნ იყოს წითელი და სქელ და მრლოე და უწყოდე ვითარმედ სისხლი გაძლიერდა, რამეთუ სიწითლე მისი სიმკურვალესა მოგუასწ[ა]ვენებს, სისქე და სიმრლოე სინოტიესა.

10 ოდეს ფსელი წითელი და თხელი იყოს და წმიდა, იცოდე ვითა კუერცხის გულისა ნავლელსა უჯობნია. სიწითლე სიმკურვალესა მოგუასწ[ა]ვენებს, სიწმიდე და სითხე მისი სიკმელესა, და ეგრეთვე კუერცხის გული ნ[ა]ვლედი კმელი და მკურგ[ა]ლია.

30 ოდეს ფსელი თეთრი, თხელი და წმიდა იყოს. იცოდი ვითა შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლელისა არს, სითეთრე მისი სიგრილესა მოგუასწ[ა]ვენებს, სითხე და სიწითლე სიმკურვალესა, შ[ა]ვი ნ[ა]ვლედი გრილი და ხმელია. ||².

* პეტრის მთავრულით აწყობილი ეს სათაურები ხელნაწერ დედანში არეგზე მიწერილი, აქ და შემდგომაც, ტექნიკური მოსაზრებებით, ისინი ტექსტშია შეტანილი და გამოყოფილი.

თუ ფსელი თეთრი, სქელი და მრლუიე იყოს, თელგამსა მიგუ-
ასწ[ა]ვებს. სითეთრე მისი სიგრილესა, სიკჳო და სიმრლუიე სინო-
ტიესა იტყუის და ეგრეთვე თელგმა გრილი და ნოტია არის ესე
ოდეს თუითთას თუითთ აღიძროდის.

ბუნებათა ნიშანთა შეზავებასა ვიწყოთ და გაუწყოთ ფსლისა 5
მიერ. ოდეს ნახო ფსელი წითელი და შორის სითხეს და სისქესა
და სიწმინდესა და სიმრლუიესა, ესე მიგუასწ[ა]ვებენ ორთა ბუნე-
ბათა შე[ე]რთებასა კუერცხის გულისა ნ[ა]ვლისა და სისხლისასა
წამებენ, სიწითლე მისი სიმკურვლესა შეზავებს სიკჳო და სითხე
სიწმიდე სიმრლუიე გ[ა]ნზოგებულად სიმკურვლისა და სინოტიის 10
შეზავებასა იტყუიან.

ო[დ]ეს ნახო ფსელი კუერცხის გული შორის სითეთრესა და
სიწითლესა თხელი და წმიდა ესე შეზ[ა]ვებულობასა შ[ა]ვისა ნ[ა]-
ვლისასა და კუერცხის გულისა მიგუასწ[ა]ვებენ სითხე და სიწ-
მიდე მისი სიმკურვ[ა]ლესა ორთ[ა]ვე ბუნებათასა მოგუასწ[ა]ვებენ. 15

ოდეს ნახო ფსელი თეთრი შორის სითხესა და სისქესა სიწმიდე-
სა და სიმრლუიესა, ესე შავისა ნ[ა]ვლისა და თელგმისა შეზავე-
ბასა მოგუასწ[ა]ვებენ, სითეთრე მისი სიგრილესა გ[ა]ნზოგებულად
სიკჳო და სიწმიდე და სიმრლუიე სინოტიესა და სისხმელესა.

|| ოდეს ნახო ფსელი კუერცხის გული შორის თეთრისა [და 5r 20
წითელისა, კჳირი და მრლუიე იყოს, იცოდე, ვითა თელგმა] და
სისხლი შეზავებულ არიან. განზოგება სიწითლისა და [თე]თრისა
გუითხრობს სიმკურვ[ა]ლესა ერთისასა და სიგრილესა ერთისასა.
სიკჳო და სიგრილე ამათი გუ[ი]თხრობს შეზავებასა ნესტუისასა.

ოდეს ნახო ფსელი კუერცხის გული თეთრად სცემდეს განზო- 25
გებულ[ა]დ, სითხე და სიკჳო ესე შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლისა და სისხლისა
შეზავებასა და სიმრთელესა მოგუასწ[ა]ვებს.

ოდეს ნახო ფსელი შემგზავსებულად ამისა, ვითარცა ზემო და-
გუიწერია და მცირედ უფრო მომკირნე იყოს კუერცხის გული,
ცან, ვითარმედ კუერცხის გულსა ნ[ა]ვლელი და თელგმა შეზავე- 30
ბულ არს და სიმრთელისა ნიშანია.

ამისთვის, რამეთუ სისხლი მკურვალი არის და ნოტია, შავი
ნ[ა]ვლელი გრილი არის და უმელი. ოდეს ესე ორნი შეიზ[ა]ვნენ
გ[ა]ნზოგებულად, ოდენ მოვლენ, ეგრევე კუერცხის გული ნ[ა]ვ-
ლელი მელი არის და მკურვალი, თელგმა გრილი არის და ნოტია 35
და ორნივე ესე განზოგებულად იყვნენ, სიმრთელე არს.

ფსელი თეთრი, ვითარცა წყალი, ყრმ[ა]თა ჩუილთა და ბერთა
გარდასრულთა სიკუდილისა ნიშ[ა]ნია.

ფსელი შავი, სქელი და მრლუიე და მრყრ[ა]ლი სიკუდილისა
ნიშანია.

V || ფსელი მწუანე, სქელი და ხშირი და მყარლი სიკუდილისა
ნიშანია.

თუ შერეულება რამე ნახო, ანუ სითეთრე შავასა თანა, ნე
გაბრჭობ მასზედა სიკუდილსა. ორთა შინა არს საქმე მისი და
F გაბრჭობა მის ზედა ღმერთი არს და ერთითა მოწმითა ნუ დაიჯე-
რებ, ვირე ცხრანივე ესე არა იმოწმენ. და ნუმცა მოგაცთუნეს
ქანთიელი, რამეთუ ქანთიელსა ოდენ რამე ელმოდის და ფსელ-
მ[ა]ნ ყუელა ტანისა ვნება გითხრას, ამისთვის გიკმს სხუათაც
მოწამეთა შეწევნა. ორისა და სამისა მოწამისა არს ფსელისა და
10 ნესტუისა პირისა ნიშანი.

ცნობისათვის და შეტყუებისა დღეთა კაცისათა¹. უწყოდეთ
რამეთუ ყრმა შობითგ[ა]ნვე ჩუიღმეტ წლამდე სისხლი უელეს
მის ზედა, მოწამე მისი არის დაუცხრომლობა მისი და დიდად, ჭა-
ბადთა სიმცირე და გაუგონელობა. ესე სისხლისა ბუნებანი არიან
15 და შემდგომ[ა]დ ჩუიღმეტისა წლისა, კუერცხის გულისა ბუნებასა
შედგების, ვირე [ოცდა]თხუთმეტ წლამდის და არს მოწამედ მისა
მეცსიერობა, სიფრთხილე, გულმოწყალებობა და მოჭირნეობა და
სიგულიანე სიმჭურვლ[ი]სა.

6 r || კუერცხის გულისა ნ[ა]ვლეღისა უფალი იყოს და შემდგომად
20 [ოცდა]თხუთმეტისა წლისა შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლეღისა ბუნებ[ა]სა შევარ-
დეს, ვირე ორმოცდათოთხმეტ წლამდის და [მო]წამე მისი არის
მცისა² შერევნა. მშუიღობის მოყუარ[ეობა], სიბრძნე და მეცნი-
ერობა, მჭურვალეობა, სიმშვიდე [...ნა]ვლეღისა სიგრილესა წამებს.

და შემდგომ[ა]დ ორმოცდათოთხმეტისა წლისა. თელგმისა ბუ-
25 ნებასა შევარდების, ვირე სიკუდილამდის. მოწამედ მისა არის მც-
რედ ჭამა და ცნობისა სისუსტე და უსუსურობა და შევიღიერობისა
მოწყუედა, ყ[უ]რთა მძიმედ სმენა და თუალთა ბეუტად ზედვა, ესე
თელგმისა ნიშანი არის.

თუ ამათ ნიშანთა კაცი არა გვ[ა]ნდეს ე[ა]მთა ამათ თან ოთხთა.
30 ვითარცა ზემო დაგუიწერია, სიბერისა ე[ა]მთა შეუმგზ[ა]ვსებულ
იყოს სიბერისა ნიშანთა და სიჭაბუკისა ე[ა]მთა შეუმგზავსებულ
იყოს სიჭაბუკისა ნიშანთა. უწყოდეთ, მას კაცსა ერთისა მის რომ-
ლისამე ბუნებასა ზედა არს.

თუ დანერგულობა მისი კუერცხის გულსა ნ[ა]ვლეღსა ზედა
35 იყოს და უძლიერეს იყოს კუერცხის გული ნ[ა]ვლეღი, სხუათა
ბუნებათა დაღაც[ა]თუ თელგმისა ბუნებასა შე[.] დაბერდეს. სიბ-
ურვლისა იგი ბუნება არავე მოუძღურდეს.

თუ დანერგულობა მისი თელგამსა ზედა იყოს და კუერცხის
V გულისა ბუნებასა შევარდეს თელგმისა იგი ბუნებ[ა]თა || თანა
47 ჰგიეს. ვიდრე ამას ზედა გამოსახედი, რომელსაცა ბუნებასა მის-
გავსებოდის მას ზედა, დაიჯერე.

შეტყობისათვის ეს[მთა წელიწდისათა. [უწყოდეთ, ვითარმედ
წელიწადი თორმეტი თუე არის და სამას სამოცდა ხუთი დღე
არის: მარტი, აპრილი, მაისი მმეტურც[ა]ლენი არიან და რქუიან
გაზაფხული.

სამნი თუენი კუერცხისა გულისა ნ[ავ]დლისანი არიან: ივნისი, 5
ივლისი, აგვისტოსი ესე მეტურვლნი და კმელნი არ[ი]ან და ეწო-
დების მათ ზაფხული.

და სამნი თუენი არიან თელგმისანი: დეკენბერი, იანვარი, თე-
ბერვალი. ესე გრილნი და ნოტიონი არიან და ამას ჰქუიან ზამთარი. 10
და მოწამე გაზაფხულისა არის სიმეტურულე და სინოტიე, გა-
სლვა სიცივისა და შემოსვლა სიტვოსა, წყალთა განდიდება და
მეინვართა დადნობა და მწუმრობა ფრიად.

და ზაფხულისა მოწამე არს, ვითარმედ მეტურვალი კმელი, არს
დღეთა სიცხე და ღამეთა სიკმელე, წყალთა გაკმობა და ნაყოფთა
მოვლენა. 15

სთულისა მოწამე არს, ვითარმედ კმელი და გრილი, წასვლა
სიმეტურვალისა და შემოსლვა სიცივისა და ქვეყნისა სიკმელე.

და ზამთრისა მოწამე ცივი და ნოტია, გადიდება სიცივისა და
სიმრავლე ნოტიისა, ამოცენება თესლთა. მას ეწოდების ზამთარი.

თვეთა და ეს[მთა ცნობისათვის. || უწყოდეთ, ვითარმედ თუე 7 r 20
ოცდა[ა]თი დღე არის და შუიდი ნახევარი პირველისა თუისათა
სისხლისა ბუნება არის [შუ]იდიითა და ნახევრითაგან თოთხმეტამდი
კუერცხის გულისა ბუნება არს; თოთხმეტით[გან] ვიდრე ოცდა
ორამდე შ[ავ]ისა ნ[ავ]დლისა ბუნება არს. ოცდაორითგან ვირე
ოცდა[ა]თამდი თელგმისა ბუნება არის.

დღეთა ჟამნი თორმეტნი და ღამეთა ჟამნი თორმეტნი. პირველ-
ნი ეს[მ]ნი, სამნი, დღისანი, სისხლისა ბუნებანი [არის]. სამითა ეს[ა]-
მითგან ვირე ექუს ეს[ამ]ადის კუერცხის გულისა ბუნება არის.

ცხრა ჟამითგან ვირე დაღ[ამებამდე] თელგმისა ბუნება არს და
ესევე ღამენი პირველნი სისხლისა ბუნება და შემდგომი კუერცხის 30
გულისა და კუალადი შ[ავ]ისა ნ[ავ]დლისა და ცისკრად თელგმისა.

ცნობა და შეტყუება განავლისა კაცისასა. განავალი ჩვეუ-
ლებისაებრ სიმრთელესა სთხოვდეს და დაჯდომასა გაზოგებულად.
სითხესა და სისქესა შორის იყოს და ადვილად გამოვიდეს, რომე-
ლი ექამოს დიდად ანუ მცირედ, ესე ნიშანი მუცლისა და წურილთა 35
ნაწლევთასა გუთხრობს სიმრთელესა და ბუნებათა სწორობასა,
თუ გ[ან]ნ[ავ]ალი ნედლი იყოს, ანუ კენეშით და წყუედით გამოვ-
ლენ მოაგინებენ კაცსა. თუ კულა მას ზედა დადგრეს და წუთ-
წუთად გავიდოდეს, ესე ორთა სენთა ნიშანის არის. ანუ სტო || v
მაქი არა შეიწყნარებდეს საჭამადასა და გუამი, ანუ ლუიძლმ[ან], 40
ანუ ტყირბმან ნამეტნ[ავი] ჩასცეს ქუეშე და ესე თუ ესრე იყოს,

სნეულისა მისთვის კეთილარს უძღურებისათვის. რომელი ჰგავ
განავალი კუერცხის გულსა და არა ყროდის, თუ ყროდის, იცოდ
კუერცხის გული ნ[ა]კვლეო წმიდა გინა მრლუიე ნ[ა]წლევა ჩ[ა]
ვიდა და სიმკჟრავალესა გუითხრობს. განავალსა თუ თანა ვითარცა
5 აყიროს თესლი ერთოს, ესე კარგი არს, ცან.

თუ სნეულობისა ჟამთა მოდნობისათა იყოს განავალი, რომე-
ლი ლბილი და ზომად იყოს, კარგისა ნიშანი არს. განავალი მცი-
რედი თეთრი იყოს მგლინვარე და შიგან სიმწუანისა ელვარობა
ერიოს, ურვილისა ნიშ[ა]ნია. დიდი განავალი წყლის მგზ[ა]ვისი გუი-
10 თხრობს, ვითარმედ არა შეუგბია სტომაქი სნეულისასა.

ამათ ყოველთა უვადრესი განავალი, რომელი სიკუდილისა
გუითხრობს, წმიდა და შავი, ანუ ვითარცა სისხლი მყრ[ა]ლ დიდად,
თუ კულა განავალი შეზ[ა]ცეხული იყოს, მოგრძელდეს, განა მოკუ-
დეს განავალი, ვითარცა ნახლი მგლინვარე, ანუ მწუანე, გინა
15 ვითა სისხლი ესე თუ აღრეულ[ა]დ გამოვიდენ, სიკუდილისა ნიშ[ა]-
ნია. ქარი, რომელი მუცლით გ[ა]მოვიდოდის უკმოდ, გინა კმიანად,
მუცელსა შიგან ყოფასა სჯობსვე, თუ კულა სნეული ვერა სცნობ-
8r დეს გასულასა დიდსა ტკივილისა || და ცნობისა მიღებასა და სიძ-
ნელესა გუითხრობს.

20 ცნობისთვის¹ და შეტყუებისა სენ[ისა]. მჭერვ[ა]ლთა და
ფიცხელთა ამან ბურანმან მიგასწავოს. უწყოდეთ, რ[ა]მეთუ ფიც-
ხელნია ესე ცხრონი, მთუარისა მოსაქცეველთა ზედა იქცევიან მა-
ლედ. ესე სენი ორთა ბუნებ[ა]თაგან არის: კუერცხის გულისა ნ[ა]-
ვდლისგან ოდენ იყოს, სნეული, ფიცხელი არს მეტად.

25 თუ შეუებასა მისა შუიდასა დღესა ველოდით, უკეთუ² სისხლი
კუერცხის გულსა შერეულ იყოს, ფიცხელ არს საღმობა მისი სნე-
ულისა. უკეთესობასა თორმეტ დღე ველოდით. თუ თორმეტსა
დღესა არ იჯობინოს, ნიშანი ვცნათ, ვითარმედ ნივთნი გასქელდეს
და გაგრძელდა მისი საღმობა, ვირე ორმოც დღემდის. ვირე არ
30 დალბეს და დაეფანჩოს იგი საღმობა და დღით სნეულობით [ა] ან
ოთხსა დღესა ველოდით. ანუ გაჩსნას ოთხსა დღესა მუცელმ[ა]ნ,
ანუ წამოსცეს ცხუირთა სისხლი, ანუ გამოეცეს ოფლი, ანუ კულა
დასცეს ცხუირთა.

35 თუ ოთხსა დღესა არ იყოს ესე ბურანი, მეშუიდეს დღესა ვე-
ლოდით ამასვე ბურანსა. თუ მეშუიდესა დღესა არ იყოს, მეათერ-
თმეტესა არ იყოს, მეათორმეტესა, მეათოთხმეტესა არ იყოს, განა-
V და ველოდით, და თუ მეათოთხმეტესა ფუნდული || არა მე დარ-
ჩომილ იყოს, ჩუიდიმეტსა ველოდით და ჩუიდიმეტსა არა ესე ბურა-
ნი არა მოგადნეს, მაშა თორმეტი წავლოს სნეული იგი და ორ-
40 მოცსა ბურანსა, ამათ დღეთა ჩუიდიმეტსა ველოდით შემდგომად
და ოცსა და ოცდა ოთხსა და, ოცდა შუიდასა და ოცდათოთხმეტსა

და ორმოცსა, რამეთუ ბუნება და სენი ირკინებიან და ბუნებამან აჯობოს ამათ ნიშანთაგან: ანუ მეოთხესა, ანუ მეშუიდეცა, ანუ მე-
ბერთმეტესა, ანუ მეოთხმეტესა, ანუ მეჩუიდეტესა გამოსცეს და
თუ კულა მესამესა და ანუ მე[ე]ქუსესა, ანუ მეათესა, ანუ მეცამე-
ტესა დღესა ამა ნიშანთ[ა]გან ნახო, მაშა საღმობასა უჯობნია და
ზოგი ნიშანი არს, კულა ორისა, გინა ხუთსა, გინა რვასა, გინა
თორმეტსა. ესე საშუალ არს, არცა ქებული, არცა ურვილი, თუ
ამათგანი ამათ დღეთა ნახო.

ცნობისათუისა¹ და შეტყუებისა ბუნებათა ოთხთა კიდეთა ქვეყ-
ნისათა, ოთხთა ქართა ცისათა და ჰაერთა. უწყოდეთ რ[ა]უმეთუ
პირველთა მათ ფილასოფოსთა განყვეს მეცნიერებათა მათითა
ყოველნი კიდენი ქუეყ[ა]ნის[ა]ნი და გამოიცნეს ძალი და ოთხ ბუ-
ნებად განყვეს.

ბლუარი, სადათ სარკინოზნი ილოცვენ და არს მჭურვალი და
ნოტია, ქარი მისი ჯანოში და მის კერძისაგან კაცნი სისხლის ბუ-
ნებანი და წამებს მის კერძისა კაცთა სიმჭურვალე და თმისა || მ[ა]-
თისა სილელე და სილბო და ბუნება მ[ა]თი ყრმათა ბუნება არს და
ჰგავს, მასკულ[ა]ვი მათი მთუარე და ცისკრისა მთიები. ეტლი მ[ა]თი
ვერძი, კურო, ტყუბი.

მერმე აღმოსავალი მჭურვალი და კმელი და ქარი მ[ა]თი საშუა
და მის კერძისა კაცნი აბაშნი და ზანგნი² და სიშავე მათი და მის
არისა კაცნი არიან სიმჭურვალე მ[ა]თი და მოწამე მათდა არს ქუე-
ყანისა მ[ა]თისა სიმჭურვალე და კაცთა სილეზე. მათი თმისა სიგრძე
და ბუნება, მ[ა]თი ჰაბუკთა ბუნება არს, მასკულ[ა]ვი მ[ა]თი, მარიზი
და ეტლი, მათი კირჩხიბი, ლომი, ქ[ა]ლწულა.

მესამე არს გრილი და კმელი, რომელ არს ჩრდილო ქუეყანა.
ქარი მისი კუაზირი შამალი, მის კერძისა კაცთა შ[ა]ვი ბუნება და
ნავლელი და მის არისა კაცნი ბარბარიგნია და კიპიტნი და ქვეყანა
მ[ა]თი გრილი და კაცნი მწყაზარ და თმა მათი გრძელ, და ბუნება
მ[ა]თი შუა კაცთა არს.

მასკულ[ა]ვი მ[ა]თი ზუალი და ეტლი; მ[ა]თი სასწორი ღრიან-
კალი და მშუილდოსანი.

მეოთხე არის დას[ა]ვალი, გრილი და ნოტია. ქარი მისი სკინისა
და ბურიმი. ქუეყანა აქუან და მის არისა კაცნი ბერძენი და ხაზარ-
ნი და ბუნება მათი თელგმა და წამებს სიგრძილე, არს სიმწყაზრე
კაცთა და თმისა სილელე და სილბო. მასკულავი მათი მზე და
ოტარი და ეტლი მ[ა]თი ვაცი, წყლის საქ[ა]ნელი.

ცნობისათუის³ და შეტყობისა პირსა კაცისასა. ||ოდეს შეხედნე
პირსა კაცისასა შავ და ძლიერ იყოს და ფერი ბრკინვალე და
სხუილ გუამითა, ესე კაცი სისხლისა ბუნებასა ზედა დანერგულ არს.
ოდეს კაცი შავი და ფიცხლად მზრახი, და ტყავ სქელ და მქლე

5

10

15

9r

20

25

30

35

v

40

77

იყოს, ესე კაცი ჟუერცხის გულსა ნ[ა]ვლელსა ზედა დანერგულ
არს. ოდეს შეხედნე კაცსა მწყ[ა]ზ[ა]რსა და უსუსურად მზრას
იყოს, ქერქ თხელი, სხილი, ესე თელგმასა ზედა დანერგულ არს.
ესე ბუნებანი თ[ა]ვდა თავ არიან, უკეთუ ორთა ბუნებათგან იყოს.
5 განზოგებით ყოფად, რომელსაცა მიემგზ[ა]ვსებოდის, მასცა ამ.
გზ[ა]ვსე ცნობითა.

სიკუდილისა ნიშანი პირსა შეხედვითა. ოდეს შეხედნე სნეულ-
სა, გვანდეს თვისა სახესა, სიმრთელისა ნიშანია და თუ არ გვ[ა]ნ-
დეს თვისა სახესა, საქმე მისი ძნელია.

10 ცხუირთა დაწლობა სნეულისა არა კარგია. თუალნი უკუყრი-
ლნი და საფეთქელნი და ყურნი ჩადრეკილნი, ცივნი, დამკნარნი,
ლბილნი, ყურნი გამოქცეულნი და შუბლის ტყავი გარდასხიარული
და ფერი მწუანე და მოშავე სიკუდილისა ნიშანი არის.

15 თუ სნეულისა ფერი ასრე გ[ა]უჟდეს, ვითა ვთქუა, ჰკითხე
მუცლისა, გაუხსნია, ანუ ფიცხელი ტკივილი რამე რა ეცა, რომელ
პირი ესრე გაუხადა. თუ ამათგანი რამე იყოს, ერთი დღე და ერთი
102 დამე ველოდეთ მოქცევას. || თუ არა მოიქცეს, სიკუდილისა ნიშანი
არის.

20 თუ თუალნი გაუთეთრდენ, ანუ დაუცრემლდენ, ანუ გაუმრუ-
დნენ და ანუ ერთი თუალი დაუმცრდეს და უმანკანაცოდ, ანუ
თეთრსა წითელი ძარღუი, ანუ ცისფერი, ანუ შ[ა]ვი, ერიოს, ანუ
კრომლი ზედა მოექცეს, ანუ მომღიერდეს და დაუღრმდეს და ფე-
რი იცვალოს, ესე ყულელა ნიშ[ა]ნი სიკუდილისა არს.

25 ოდეს სნეული პირ აღმართ იდვას, კელნი და ფერკნი გაიწუა-
დნეს, ესე მცირედრე კეთილ არს.

სნეული თუ კელთა კერძ მორდკებოდის და ფერკთა კერძო
ჩაცურვიდეს, ურვილი არს.

30 თუ სიმრთელესა ეგრევე მწოლი იყოს, სიმრთელისა ნიშანი
არის. სნეულსა თუ ფერკნი საღამურის[ა]ნ კიდე ესხნენ და არა
კურვიდნენ, ყელი და კელნი და წყვილნი მიდრეკილად, ურვილისა
ნიშანი არის.

თუ სნეული პირსა აამტკობდეს და დაუღრმდეს, ცან, სი-
კუდილისა ნიშანი არის. თუ მრთელი, არა ეგრე ყოფილიყოს.

ცნობა¹ და შეტყობა სნეულისა. ოდეს ნახო სნეული, ჰკითხე:
ოდეს დასნეულდი-თქუა. თუ გარქუას აღრიდგ[ა]ნ, ჰკითხე ზამ-
თრის სჯობ ანუ ზაფხულის. და თუ გარქუას, ამათ ე[ა]მთა დავ-
სნეულდიო. ჰრქუ, დღისით სჯობ ანუ ღამით, ცისკრ[ა]დ ანუ მიმ-
v წუხრ, სიგრილესა ანუ სიმკურვლესა. || სიმღუიძარე გაშუნს ანუ
ძილი, შიმშილი ანუ ჰამა, წყურვილი ანუ სუმა, ჯდომა ანუ წოლა,
საქმელი ანუ სასუმელი, წამალი გიყოფია ანუ არა — ყოველი გა-
მოკითხე და რომლისა მაშუნობა თქუას, იგიცა უყავ. თუ გრილი

და კმელი აშუნდეს, მწუხრი სჯობდეს. ანუ დილასა სიგრილე აშუნ-
დეს ანუ სიტფო, სინოტიესა იტყოდის ანუ მუცლისა სილბოსა,
ანუ ოფლისასა.

ესე თუ ნიშანი გითხრას, ამათგანი ცან, ვითარმედ სისხლი გაძ-
ლიერებულა, ბასალიყე გაუქუეთე მარჯუენისა კელისა და სისხლი
ზომად გამოულე და მწყუელიცა და გუარიშანთაგი ოთხთა წამალ-
თ[ა]გ[ან] შეაზ[ა]ვე და ასუი. საჰმელი ყუელა გრილი მიეც და კმე-
ლი, ვითა წამალთა სწერია.

და თუ ესე ნიშანი, რომელ დაწერილ არიან სისხლისანი ამათ-
გან გარეშე, თუ რამე გითხრას, ცან, ვითარმედ მისი სალმობა შ[ა]-
ვისა ნ[ა]ვლლისგ[ან] არის. რომელი სისხლისა აშუნს, იგი ნ[ა]ვლელ-
სა არა აშუნსა.

და თუ გითხრას, ვითარმედ გრილნი საჰმელნი და სასუმელნი,
ზეთი გრილი და ვარდის წყალი და შაქარი, წამალნი გრილნი და
ლოკანანი გრილნი და ნოტიანი აშუნდეს, სიგრილისა ჰ[ა]ერსა
მივილტოდის, წყალსა და მყინვარსა სუმიდეს და ყველა გრილი
აშუნდეს, პირის სიმჭურვალესა ჩიოდისი, ცან, ვითარმედ მისი
სალმობა კუერცხის გულისა ნ[ა]ვლლისაგან არის. ||

და თუ ამისგნი გაყოფილი გითხრის, ყოველი ტკბილი აშუნ-
დეს და ამათგ[ან]ი არა ეამოს, ცან, ვითარმედ სალმობა მისი თელ-
გმისა არის.

უკეთუ ამათ ოთხ[თა]განი განყოფილად იყოს და ამათგანსა
არა ჰგვ[ან]დეს, ცან, ვითარმედ ბუნება ერთიერთსა შეზავებულ
არს. და ორთა ბუნებათ[ა]გან არს კარგად გამოუნახე! და მათცა
ზიამგზ[ა]ვსე. და ნუ ერთსა ამათგანსა გაბჭობ მისთვის, რომელი
ესე დაშიწერია. ვიდრე ზუთი ესე ნიშანი არა იწამო, ფსელნი და ნეს-
ტუნი და რათა დღეთა იყოს კაცი, რომელსა ე[ა]მსა წელიწდისასა
არა ძალ ედვას პირისა შესახედ[ა]ვითა და განავლითა, ესე ყუე-
ლანი იწამენ. თუ ერთი გითხრან ყოველთა და თუცა ყოველთა არა
გაბრჭონ და ამათოდენ ფსელმ[ან] და განავალმ[ან] და ნესტუმ[ან]
ერთი იწამონ, დ[ა]იჯერე.

მეორედ ვიწყოთ მოთხრობად თქუენ და,
რათა ოთხთა ამათ ბუნებათა განცხადებულ-
[ა]დ გასწაო, რათა ყოველი სენი ზილვით და სახით იცნათ,
რომლისა ბუნების[ა]გ[ან] შექმნილ არს. აწ ვიწყოთ თხრობად თქუ-
ენდა ოთხთა ამათ ბუნებათა თუითეულად, რომლისა სენისა აღმძ-
ვრელნია.

ივოდე, ვითარმედ სისხლისა სენნი მრავა-
ლნი გითხრნე თქუენ: || თუალთა ტკივილნი წითლად და
ცრემლითა და კუნეშა და სისხლი და განავალსა თანა და გუელები
წურილი მუცელსა შიგან, და მხუევრი წითელი, და წინათ კერძო

თავის ტკივილი და თუალთა სხუპელი და ღორთელი, და კორძი და მკლველი ჰქუიან, ქუსტის პირსა გამოვალს და მოკლავს. სატელი, ბუგრი და თავის კბილი და ანტრაფასისა ყურძენი და მღერო, რომელ ფრჩხილთა წაყრის და სასისა ჩ[ა]მორდომა, კბილთა

5 ტკივალი და წითელი და საბანთა (!) კშირ[ა]დ ნახუა და საღმობა, რომელსა ბრუ ჰქუიან და წერტა და კუელა, სისხლის ნერწყუა და ცხუირთა სისხლისა წასულა და სიგონჯე, რომელი კორცთა დაუკორძდებოდის, ფრჩხილთა წაყრდის და სხუანი ამათნი მგზ[ა]ქსნი სისხლისგან აღიძვრიან, სისხლი ძლიერ[ა]დ იყოს ანუ სხუასა რას

10 ბუნებასა ეჯობნოს.

სენნი კუერცხის გულისა ნ[ა]ვღლისანი მრავალ არიან: ესენიცა გითხრნე: კირტიმოსფერი არს და გარე სხუპელი კუერცხის გული ტერფთა და ნებთა დაბეზა ქარი ეკლიანი და ქარი შავასასა, ქარტლი და მხუევრი, შ[ა]ვი, სქელი თ[ა]ქედლი და წყლით მ[ა]ნკიერობა და მუცლისა ძნელი მღიერი, ფალი და

15 დუბელა დაგუნი და პირის დახეთქა შიგნით, დამწუარი, კმელი კუელა და ტყირბის ტკივილი და თუალთა წითლ[ა]დ ტკივილი და თხემის ტკივილი და ფერდის ტკივილი და შავი || მჭამელი და

12r მგზ[ა]ქსნი მისნი.

20

ესე¹ სენი შ[ა]ვისა ნ[ა]ვღლისაგან არიან და მე გამოგიცხ[ა]დნე თქუენ: ქოქაწი, და თუ[ა]ლთა სინნელე, და გულისა ძგერა, და კუელა კმელი, ბ[ა]ქ[ა]სირი და ფსლისა ყროლა, ძრწოლა და საოდაგარი შ[ა]ვი ნ[ა]ვღელი, რომელი თუალთა დაუდგენს და შაკიკა მარცხენით კერძო, თ[ა]ვისა და წელთა ჭრა თეთრი და

25 ვასვასი, უნეშა, მარცხენისა ფერდისა ტკივილი, და გულისა ზრახუა, საბნელთა აკრება, ფრჩხილთა დაუბრძობს ბარკალთა ტეხა, და ჭია მუცელსა და იკანასა.

საღმობანი თელგმის[ა]ნი, ესეცა გაუწყნ. თქუა² ბაგრ[ა]ტ მკურნალმან, სიგონჯისა ბუნებანი სამნი არიან: ლომი

30 სენი, დათუი სენი, მელი სენი. ლომი სენის გ[ა]ნრყუნილობა დედის[ა]გ[ა]ნ წაეკიდების. კეთრისა ბუნებანი სამნი არიან: ბუშტუის[ა]გ[ა]ნ გ[ა]მოვლენ: გიგმი კეთრი, მზიობარი, ნიოხარი შ[ა]ვისა ნ[ა]ვღლისა და სისხლის[ა]გ[ა]ნ არიან. კაეშანი ათი ფერი არის: ქორი, კარი, ძაღლი, კატა, მხულიკი, გამრუდება მ[ა]ნკანიცესაგან არს. მანკანაცი ქარის[ა]გ[ა]ნ, ფელენჯი შ[ა]ვისა ნ[ა]ვღლისა³ და

35 თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს, ნიკრისი მკურვალი, შავისა ნავღლისას თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს და სისხლისა ერკნისი და მავალი ქარის[ა]გ[ა]ნ არს. ტეხა თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს და ანასდათ სიკუდილი სატლის[ა]გ[ა]ნ არს, სატალი აერთა შეშლილობის[ა]გ[ა]ნ არს, აერნი შეშლილი

v სისხლის[ა]გ[ა]ნ არიან. ძალსა შიგან სიკუდილი ნ[ა]ზლის[ა]გ[ა]ნ არს, ნაზლა თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს, ჩ[ა]მოიჭრის ტუინის[ა]გ[ა]ნ ჩასწუ-

თის სასულესა, ჩაჭდის თესლი და აღმოჭდის სული, მესამე კოლინ-
ჯისგან არს და უჟანის წელი სახელი ჰქუიან. ღმერთო, მეწიე კო-
ლინჯი კუერცხის გულის[ა]გ[ა]ნ არს, გუნი და სიყუითლე კუერცხის
გულის[ა]გ[ა]ნე, შ[ა]კვი გუნი შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლისგან არის.

თ[ა]ვის ტკივილი მკურვ[ა]ლი კუერცხის გულის[ა]გ[ა]ნ არს, 5
გრილად მკურვ[ა]ლი სისხლის[ა]გ[ა]ნ არის შაკია, სისხლისა და
თელგმის[ა]გ[ა]ნ არის ბრუსა სხუმა; ქარის[ა]გ[ა]ნ არს ვის მკარნი
უდგებოდან და თუალთა წამოზიდვიდეს — მუცლისა სავსების[ა]-
გ[ა]ნ არს. მუცლისა ს[ა]ვსება უკურნებლობის[ა]გ[ა]ნ არს. უკურნე- 10
ბელობა სირეგუნის[ა]გ[ა]ნ არს. სირეგუნე თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს. ვის
სტომაქისა პირი სტკიოდეს, ბაყლის[ა]გ[ა]ნ არს. ვის სტომაქი
სტკიოდეს, წითლისა ნ[ა]ვლის[ა]გ[ა]ნ არს. წელთა სიგრილე მწუანისა
ნ[ა]ვლის[ა]გ[ა]ნ არს. ვის დაეწუებოდის, კუერცხის გულის[ა]გ[ა]ნ
არს. ვის წყალი მოექცეოდის, ჭიის[ა]გ[ა]ნ არს, ვის თუალთა დაუბ- 15
ნელდებოდის, კუერცხის გულის[ა]გ[ა]ნ არს. გულის ძმარვა ქარის-
[ა]გ[ა]ნ არს. თუალთა რიბელი თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს, თუალ-
თა წმიდად დადგომა შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლის[ა]გ[ა]ნ არს. თუალთა
ქავილი სისხლის[ა]გ[ა]ნ არს. დაყრუება კუერცხის გულის[ა]გ[ა]ნ
არს და გაშეშება თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს. თუალთა ცრემლი სინო-
ტიის[ა]გ[ა]ნ არს. სინოტიე თელგმისა და სისხლის[ა]გ[ა]ნ არს || და- 13r 20
ყრუება და შივილი თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს. ფიცრთა ტკივილი მ[ა]-
მცესგან არს. მამცი ბუშტუისა სიგრილისაგან არს. თირკმელთა
ტკივილი ბ[ა]კ[ა]სირის[ა]გ[ა]ნ არს. ბავასირი სისხლის[ა]გ[ა]ნ არს.

მუკლთა და კელთა ტკივილი უძილობისაგან არს. ძილი სისხ- 25
ლისა და თელგმისაგან, უძილობა ქარის[ა]გ[ა]ნ, სისუსტე თელგ-
მის[ა]გ[ა]ნ. კმუნვა, გაცოფება ბალილისა და შავისა ნ[ა]ვლისა-
გან არს. მხიარულება, სიუხუე, სიმკედრე კუერცხის გულის[ა]გ[ა]ნ
არს.

სიბრძნე ძალის[ა]გ[ა]ნ, თირკმელთა მეფე გაზრახებს ენასა, 30
დაბრკოლება ენისა თელგმის[ა]გ[ა]ნ არს.

ატაცებულობა უსუსურობის[ა]გ[ა]ნ არს, სიუსუსურე თელგმი-
ს[ა]გ[ა]ნ არს. თელგმა ფირტუის[ა]გ[ა]ნ არს. შური, დედისა სისხ-
ლის[ა]გან არს, დედისა სისხლი უძლებობის[ა]გ[ა]ნ არს, უძლებობა
თელგმის[ა]გ[ა]ნ. თესლი სისხლის[ა]გ[ა]ნ არს.

ძუალი ძუალის[ა]გ[ა]ნ, ჯორცი ჯორცისაგან არს. ცმელი ცმე- 35
ლის[ა]გ[ა]ნ, ტუინი ტუინის[ა]გ[ა]ნ, თესლი თესლის[ა]გ[ა]ნ, სიბრძნე
სიბრძნისაგან, გონება გონებისაგან.

ზამასტი სამი ფერი არის: გამასივებელი, გამაქურვებელი, დამ-
ხეტქელი. სისხლისა გზა დაუყვის თელგმამა და მისგან იქმნის 40
ძგერა გულისა და გულის ძგერისაგან იქმნის წყლით მანკიერობა.
გარდამოვიდის ღუიძლისაგან წყალი || და შერის სისხლი. პირვე-
ნ. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი. 40
v
81

ლად იწყის გასულად პირისა და კელისა, მაშა შეუერბეს მუცელ-
სა და მოკლას კაცი. მჯდომნი და ღუბელანი და თავუის კბილ-
სისხლისა და თელგმის[ა]გან არიან. გაძნელება მარხვისა და სისხ-
ლისა და შავისა ნ[ა]ველიისაგან, შიმშილი თელგმის[ა]გან და
კუერცხის გულისაგან, თუხმანი და კორძნი ქარისაგან.

5

თ[ა]ვექედი ოთხთა ბუნებათაგან არს: ნოტია, თ[ა]ვექედი სისხ-
ლისა და თელგმისაგან, კმელი შ[ა]ვისა და კუერცხის გულისა ნ[ა]-
ველიისაგან არს, ორთქლი, ოფლი და კუამლი შერეულებისაგან
არს, წერტანი ღუიძლისა და ქარის[ა]გან.

10

მაჯასისა შეტუობა. ოდეს ნახო მაჯასი მარჯუენისა კელისა,
გაუნახე აუ სნეული იყოს, თუ მრთელი. თუ იგი ძარღუი თითთა
შენთა ქუეშე ფიცხლად ფეთქედეს სხუილად და მალე-მალე, იცოდი,
ვითა სისხლისაგან არის სნეული იგი. მეორე მისივე: ოდეს თითი
დასდვა წურილად და თხელად მოგხუდეს და მალე-მალე, იცოდი,

15

ვითა კუერცხის გულისა ნაველისა ნიშანი არს. მეს[ა]მე მისთვის-
ვე: ძარღუსა ოდეს თითი დასდვა და გუიანად გცემდეს, უსუსუ-
რ[ა]დ და წურილად, შ[ა]ვისა ნ[ა]ველის[ა]გან არს. მეოთხე ნი-
შანი მისივე: ძარღუსა ოდეს თითი დასდვა, უსუსურ[ა]დ და
ამოდ სცემდეს თითსა ქუეშე სქელად და იყოს, იცოდი, ვი-

2014

რთა თელგმისა და ნოტიობის[ა]გან არს. || მეხუთე: ოდეს თითი
ძარღუსა მას დასდვა, არცა სხუილად გცემდეს. არცა წურილად
არცა ფიცხლად, ამოდ და ნეზიერად, იცოდე, ვითა ბუნებანი გას-
წორებულ არიან და სტომაქნი მრთელად დაყუდებით არს.

25

და თუ ამით ნიშანთაგანი, რომელი ზემო დაგუიწერია მეტად
რა ნიშანი ნახო, იცოდე, ვითა სიკუდილისა ნიშანია. ოდეს ნახო
ძარღუი თითითა შენთა ქუე[ე]შე, ამით ნიშნითა განახე, რომელსა
ნიშანსა უფრო მახლობელ არს და მას მიაგზ[ა]ვსე და გამოიკითხე
ყოფა და დგომა და ჯდომა, ჰამა და წოლა და თუ ანა სადა
ერბინოს, გინა შეძრულეიყოს ცხენითა, იყოს ძარღუის ცემა ფიცხ-
ლად და სავსედ სისხლისა მგზ[ა]ვსია. თუ იყოს მარცხენისაგან,
არს კისკასი და შეკრებული, და თუ იყოს უძილობისაგან, იყოს
მალე და თუ იყოს დიდისა ჰამის[ა]გან და სმისა, იყოს მგზ[ა]ვსი
სისხლისა და თელგმისა სავსედ და გუიანად.

30

თუ მთრვლობით იყოს მგზ[ა]ვსი სისხლისა და შავისა ნ[ა]ველ-
ლისა, თუ იყოს მკურგ[ა]ლთა საჰამადთა ჰ[ა]მითა და გინა, თუ
ესე გუარი იყოს, ესე სუსტია და კისკასი, რამეთუ¹ აღიძვრის
კუერცხის გული. თუ იყოს დედაკაცსა თანა მისულითა, იყოს კის-
კასი და ფოლხუე, რამეთუ² დაკლებია ძალი.

35

თუ შეუპყრა მარჯუენა კელი მარჯუენითა კელითა, გაისწორნე
თითნი შენი და მიახუედრო ნეკი საქციელსა და ცან რო || მელსა

v

თითნი შენი და მიახუედრო ნეკი საქციელსა და ცან რო || მელსა

თითსა ქუეშე უფიცხლე იყოს. უკეთუ¹ ნეკსა უფიცხლე იყოს, ცან, ვითა სისხლი არს.

თუ ნეკისა შედედსა უფიცხლე იყოს, ცან, კუერცხის გული არს.

თუ მათ ორთა შუა უფიცხე იყოს, თელგმა არს.

თუ კაცი მრთელი იყოს, წინა ნეკსა ქუეშე ოდენ სცემდეს, იყოს მალე, ვითა მოკუდ[ა]ვისა, ცან, ვითა დედაკაცი მიახლებულა.

თუ წინა უკანა ოთხთ[ა]ვე თითითა ქუეშე შეკრებულ[ა]დ სცემდეს სწორად, იცოდი ქალწული არს.

თუ ნეკსა ქუეშე უსხო სცემდეს და მათ ორთა თითთა ქუეშე ულბო, არა ქალწული არს.

თუ ქმრისა ცოლი იყოს და გასწორებულიყოს წინა უკანა, ვითა ქალწულისა, ცან, ვითა უძლები არს. თუ სიღრუესა იგრძნობდე თითთა ქუეშე, ქალი აქუს მუცელსა. თუ ძარღუისა გული ს[ა]ვესდ იყოს და იქით და აქათ ცალიერად იყოს, წულითა უძლები არს. ოდეს კელსა დედაკაცსა უნახვიდე გრძელად, ნუ გაუტეობ, ვირე ბუნება არ დასწყნარდეს, უცხოთა კელ[ი]სა შეხებითა ბუნება შე[ე]შლები და ძარღუი აშფოთდების. შეახე კელი, დაა-ცალე დაწყნარებ[ა]დ, რათა სცნა და არას იტყოდის სირცხუილითა.

პარი სისხლისა ღენისა

თქუა იოჰან ამასის ძემ[ა]ნ ძარღუისა გახსნისათუის.

კეფალისა გახსნა ერგების ყოველთა სნებათა თავისათა || ზურ- გითგ[ა]ნ აღმართ, რაცა ვნება იყოს ზემოსა კერძა.

ბასალიკისა გახსნა ერგების ყოველთა სნებათა, რაცა სისხლის[ა]გ[ა]ნ შეიძრვიან ტანსა შიგან და ერგების ტკივილსა ღუიძლისასა და ფაწლისასა და სხუათაცა სნებათა. კათოლიკისა ძარღუსა გახსნა ერგების ყოველთა სნებათა, რაცა კაცსა ტანსა შიგ[ა]ნ შედედების.

და ძარღუი მეორე, რომელ არს მარჯუენასა კელსა, საშუალ ნეკსა და ნეკისა შედეგსა, თითსა, გამომ[ა]ვალსა გულის[ა]გ[ა]ნ, ერგების ტკივილსა და სიმსივნესა ღუიძლისასა და რაცა ტკივილი იყოს მარჯუენ[ა]სა კერძა და ოდეს ადინო, გამოიდე სისხლი ლიტრა ერთი.

და მერმე ძარღუი, რომელ არს მარცხენასა კელსა, მასვე ადგილსა გ[ა]მოვა ფაწლისაგან და ერგების სიმსივნესა და ტკივილსა ფაწლისასა და დამპლობასა სისხლისასა.

და ძარღუნი, რომელ ფერკთა არიან, მუკლთა ქუეშე ერგების სიმსივნესა ფაწლისასა და გ[ა]ნრყუნილობასა, დედათა წეს გარდა-

სყუ[ე]დს და რაცა შე[ე]ქმნების ტკივილი ბარკალთა და წუთით
შიგან:

და ძარღუი, რომელ არს კოჭთა სხუილთა ზედა და ჰქუიან ს
ფინი, ერგების დედათა წესა გ[ა]ნრყუნილობასა და მჯდომთა
5 და ნესტუთა გაზითქებასა, რომელი ბარკალთა და წელთა შიგან
v შეიქნებიან და მქ[ა]ვანი, რომელ წელთა ჩაღმართ შეექნების. ||

ერკნისისა გახსნა ერგების ტკივილსა შედებულსა სისხლისაგან.
რომელსა შექმნის ტკივილი თეძოთა შიგა და ჩავლიდის ბარკალს
და კართსა შუა და კუჭსა და წუთივისასა ფერკის კიდესა გარეგანსა
10 ნეკსა მოზიდვიდეს. ოდეს გაუქსნა, ამას ყოველსა ერგების რგებ-
თა საჩინოთა და ესე ძარღუი დიდად საკრძაღვი არს გასახსნ
ლად და არს კოჭსა ჩართებით გარეგანსა რბილსა ღრჭობსა შიგან
ორთა ძარღუთა შუა, თმა ვითა, წურილი ძ[ა]რღუი-

სხუა სისხლ[ი]სი დენა ჭიქითა. სისხლ[ი]ს დენა კისერსა ზედა
15 ვითამცა კეფ[ა]ლა გაგვიგნია.

სისხლ[ი]ს დენა კისერსა იქით და აქათ, ვითამცა ბასალიყე
გაგიხსნია, რომელი მიზიდ[ა]ვს სისხლსა მკერდისასა.

სისხლის დენა გუერდსა ზედა ერგების ფერცხლთა გატეხილთა,
როდენ მოზიდ[ა]ვს ფერცხლთა და გ[ა]მოიღებს.

20 სისხლ[ი]ს დენა დასაჯდომელსა ერგების ბ[ა]ვასირსა.

სისხლის დენა ჭიპსა მრგულივ ცეცხლითა არა საჭრელითა ერ-
გების ქარსა დიდსა, რომელ დაყენებულეიყოს ჭიპსა ქუეშე.

ვახსენოთ ზო მი სისხლისა გამოდები ისა. რომელ-
თა მოუვალს დენა და რომელთამე არ მოუვალს. გამოღება სისხლისა
25 უწინა უფრო კამს და მწყუედი უმცრო და ძალსა კაცისასა ზედა და
არიან კაცი. რომელნი დენასა სისხლისასა ვერ გ[ა]უძღლებენ, ვითა

16r ყრმანი ცამეტისა წლი || სანი და ბერთა, რომელთა სამოცი წელი
გარდავლია და რომელი შუა კაცობასა იყოს, იგი გაუძღლებს სისხ-

ლისა გ[ა]მოღებასა. ჭაბუკთ[ა]გ[ა]ნ უფრო ჯერ არს, ვირე ბერთ-

30 [ა]გან, ამით რომელ, ჭაბუკნი უფრო გამძღენია და ძლიერთა კაც-
თა ედინოს სისხლი, მსუქანთა და ფეროვანთა და თმიანთა და

ძარღუ დიდთა. და მჟღეთა და უსუსურთა და უფერულთა და
ძარღუ წურილთა არა ჯერ არს დენა და მამათა უფრო კამს დენა

დედათასა და მოყმეთა სიმკურვალისა უფალთა. დენა სისხლ[ი]სა

35 დილეულ სიგრილ[ი]სა ქ[ა]მსა კამს და შუა კაცთა სამე[ა]მითგ[ა]ნ.
ოდეს დღე დატყეს, მაშურალთა და მგზ[ა]ერთა დენა სისხლისა

არა ჯერარს, და უგუნური კაცი უწინა სისხლსა იდენს წამლისასა.
ესრე ჯერარს, რომ უწინა წამ[ა]ლი სუას და მერმე სისხლი იდინოს

და ეკრძალოს სამდღე დედაქ[ა]ცსა და სიმორვალესა და სიმამუ-
40 რალესა.

ხასიათი წურბლისა. რომელი წურბელსა მოიკიდებდეს მუცელი

გახსნით უნდა იყოს და მკავიანისა და მლაშის[ა]გან ფარეზი უნდა იყოს, მაშინ არგებს. თუ არა, უმისოდ არას არგებს. იცოდი, რომე რაცა ფერი მუნი იყოს და სისხლისა ზაფრასა ყოველისა უშუელის, არგებს, რა დავარდეს წურბელი, ისი ალაგი წყლითა და ძმრითა მოიბანოს. თუ აღრე დავარდნა უნდოდეს და არა || დავარდეს, ნატე-
 ხარი დანაყე და ზედა შესცხე წყლითა და დავარდების, ანუ კირი შემოსდეგ, ანუ გულინარი ძაღლ[ის] ყურძენას წყლითა დასდეგ. და თუ ავი ალაგი იყოს, წურბელი არ მოიკიდოს, სისხლი დასცხე იმა ალაგსა და მოეკიდოს და თუ ერთობ მოეკიდოს, მარილი-წყა-
 ლი დასცხე და დავარდეს ფიცხლად.

v 5

10

პარი აბანოსა

თუ უჩუევარი კაცი იყოს, კულა არ ებანოს, მისა სარგებელსა და ზიანსა მოგახსენებ. რა აბანოს შეხუიდე, წყნარად შედი და გამოდი. ნუ ჩქარად შეხუალ და გამოხუალ. რა შეხუიდე პირველსა სახლშიგან დაჯდეს, მერმე შუასა სახლსა შიგან დაჯედ და მერმე შედი შიგან და აგრევე გამოსულაშიგან ქენ. თუ ერთობ მსუქანი იყოს და კორციანი, პირველად თასითა, ანუ ჯამითა და[ი]სხას გულზე და მერმე ბექთა ზედა და თავსა ზედა და მერმე მაშინლა ებანოს. თუ სუსტად იყოს და მჭურვლად, იმან ღარღარა ქნას, მერმე სწორს წამლებშიგან ებანოს, რაგინდარა ცხელი იყოს, მსუქანსა არ აწყენს, ბალამსა და სიგრილეს მოხ[ა]რშ[ა]ვს. თუ ზ[ა]ფრიანი და მკლე იყოს, ზ[ა]ფრ[ა]სა მოუმატებს და კაცსა შე-
 სუსტებს. მსუქანსა ხანგრძლად უჯობს ბანა და მკლესა აწყენს.

15

20

ხასიათი აბანოსა, რომე ტანი გამოწმიდოს და ყოველისა სატკივარისაგან შიგან და გარეთ, რაცა ავი სატკივარი იყოს შიგან || და გარეთ მსუქანსა არგებს და მკლესა აწყენს, ძარღუებსა ყუელ[ა]-
 სა და[ა]ლბობს ზაფრიანსა და ნალუინეცსა აწყენს, მაგრა ბერსა და მკლესა კაცსა აწყენს.

25

17r

რა შეხუიდე, თავსა ღარ[ი]სა ქუეშე ნუ დაიჭირ[ა]ვ, თუარა ტუინსა აწყენს, ან კელი დაიდვას თავზედა, ანუ ჯ[ა]მითა დაი-
 სხ[ა]ს.

30

თუ წელნი სტკიოდენ, ანუ ქარიანი იყოს ასთომერთი იბანოს, რომე ოფლად გამოვიდეს ტკივილი.

თუ თავი, ანუ ტანი გინდოდეს რომე დაიბანო, ხ[ა]ტმის წუე-
 ნითა დაიბანე და საპონითა ნუ დ[ა]იბან. სიკმესა მოუმატებს, ფერსა გაუყვითლებს, ტანსა დამკლობს, თუალისა სიბნელესა მოუ-
 მატებს.

35

ბაზრაც[ა]ტუნითა თუ დაიბანოს, თმასა და[ა]მაგრებს, ტანსა

გა[ა]ჭურვებს, თუალსა სინათლესა მატებს და ქარტლსა გასწმენდს
სიკმესა და[ა]ლბობს.

ღლია რომე უყროდეს, რა აბანოს შევიდეს, ღლია დაიბანოს,
სადამდი სული უდიოდეს.

5 და აბანოსა ცივსა და ყინულიანსა წყალსა ნუ სომს, თუ არა
კოლინჯსა და სისხსა გამოაჩენს.

მაძლარი ნუ ებანების და ნუცა უჭმელი, ზ[ა]ფრსა მოუმატებს.
დედაკაცსა თანა ნუ დაწვების, ბავასირსა გამოაჩენსა. ნუცა შიგან
დაიძინებს, გარეთ სახლშიგ[ა]ნ დაიძინოს. რა გამოვიდეს სიქან-

10 v გუბინი ჭამოს ჯულაბითა. ||

ნიშანი ბურანისა. ბურანი სნებასაცა ჰქუიან და ცხროსაცა. აწ
ამას შეტყუება უნდა, თუ აღრე აღგების სნეული და თუ გუიან.
თუ სნეულსა ბურანი აღუდღეს და ოფლი გამოუვიდეს და ძალი
და[ა]კლდეს და ბორჯალსა გარდავიდეს, სიკუდილისა ნიშანი არს.

15 აწ ესე მოგახსენოთ მისი ნიშანი, რომე აღრე აღგეს სნეული
და თუ გუიან, ნახე პირველად რა დასნეულდეს. თუ სნეული ჩქა-
რად იყოს და ფიცხლა-ფიცხლად იძროდეს და სიცხე ერთობ იყოს,
ასოთ ტკივილი ერთობ იყოს და მაჯასი სხუილი იყოს და ჩქარად
სცემდეს და სწორად. პირისა ფერი ეცვალოს და წითლად, ანუ ყუი-

20 თლად და პირზედან და კორცზედან დამჰლდეს და კორცი და[ა]კლ-
დეს, თუ ესე ნიშანი ნახო, იცოდო, რომე სნეულება ფიცხელი იქნე-
ბის და მოკლე. თუ სნეული წყნარად იყოს, და ძრვა გუიან და
გუიან იყოს და ტკივილი რბილი და ნედლი იყოს და სიცხე ცოტა
იყოს და მაჯასი ცოტა იყოს და მისი ძრვა გუიან იყოს და წყნა-
25 რი, და სნეული პირველად არ დამჰლდეს და კორცი არ და[ა]კლ-
დეს და ძარღუების ფეთქა არ და[ა]კლდეს, ესე ნიშანი არის რომე
სნეულობა ხანგრძელი იქნების.

ნიშანი სნეულისა შეტყობისა და ბურანისა. რა ბურანშიგან
შევიდეს კაცი სიცოცხლისა და სიკუდილისა გარდამწყუდეული

18r ბურანი არის, მრ[ა]ველი არის და იქნების, რომე || პირველს[ა]ვე
ბურანშიგან მოკლ[ა]ვს კაცსა და მრ[ა]ველი იქნების, რომე პირ-
ველსავე ბურანშიგან დარჩების და მრ[ა]ველი იქნების, რომე უფრო
გაგრძელდეს და გაძნელდეს, აწ ამაშიგან აქიმი მეცნიერი უნდა
იყოს სიცოცხლისა და სიკუდილისა, ამა დღესა გარდასწყდების.

35 ესე იცოდო, უკეთესი ბურანი ერთი მესამესა არის და ერთი მეხუ-
თესა, ერთი მე[ე]ქუსესა, ერთი მეშუიდესა, ერთი მეცხრესა, ერთი
მეათხუთმეტესა, რომე მე[ა]თხუთმეტე გათ[ა]ვდეს და ოცდაერთ
დღემდის ბურ[ა]ნი იქნების და ჯერეთ ოცდაცხრამდისცა იქნე-
ბის. მას უკანით ბურანი აღარ იქნების და რა შე[ა]ტყო, ბურანი

40 ეცაო, ფიცხლა კელი გაუხსენ და ძალისა მიმცემი შარბათი შეუწ-
ყევით, რომე ძალისგან არ დაე[ა]რდეს, ასრე იცოდო, როგორცა

ორნი კაცნი მწოდენ იბრძოდენ, ეგრევე ბურანი და ძალი წაიკიდ-
ბიან. თუ ქ[ა]ცისა ძალი მოერევის, ოფლი გამოვა და ბურანსა მო-
წარშავს და წაქდების და კაცი დარჩების; თუ ბურანი მოერევის,
მაშინ ძალი მოკუდების და კაცი მოკუდების. ამის მეტი აქიმისა-
გან არა მოეწყობის რა, რომე ასეთი შარბათები შეუწყოს ძალისა
მიმცემი, რომე ძალისაგან არ დავარდეს და კაცი არ მოკუდეს.

აწ ბუ რ ა ნ ი ს ა ნ ი შ ა ნ ი ვ თ ქ უ ა თ დ ა ს ნ ე უ ლ ი ს ა
ნ ი შ ა ნ ი. დახედენ, თუ კარგ ფერად იყოს და თვალშიგან კარგ-
ად იყოს და მისნი კორცნი მრთელისა ქ[ა]ცისა კორცსა გვ[ა]ნდენ
და სუნთქვა წყნარად იყოს და თუალნი არ უკუესციუენოდენ, წე-
სიერად ძალიცა || ქონდეს, მაგა ძლიერად უცემდეს, ს[ა]უბარი არა
შესცლოდეს და არცა ჭკუა შესცლოდეს. ესე ყუელა კაი ნიშანი
არს, რომე პირზედან ხელი შემოსდგან, ერთკენ ცხელი ებას და
ერთკე ცივი, ავი ნიშანი არს. თუ ენა უ[...] ახლოდ (!) გ[ა]უშუ[ა]ვდეს,
ავი ნიშ[ა]ნია. თუ ფსელი მოშაო იყოს და ძალისგან დავარდნიო
იყოს და ჭკუა შესცლოდეს, ავი ნიშანია. თუ სუნთქვა მყრ[ა]ლი
იყოს, ავი ნიშანი არს. თუ სნეულმან ასრე თქუას, სიბნელეშიგან
ჩ[ა]მიყვანეთო, ავი ნიშ[ა]ნი არს. თუ პირი გაუყუთილდეს სნეულსა,
იგიცა ავი ნიშან[ი]ა. თუ თუალნი გაუწითლდენ ნამეტნ[ა]ვად, იგიცა
ავი ნიშანია. თუ ამას იზ[ა]ხდეს, ამიყვანეთ და დამსუითო, იგიცა
ავი ნიშანია. თუ თუალ გამოჰყერით იწვეს და კაცმან დაუკუხნეს
და მან კიდევ გამოაჰყიროს, ავი ნიშანია. თუ ბურანშიგან ქუეშეთ
სისხლმ[ა]ნ დენა დაუწყოს, ავი ნიშ[ა]ნია. თუ ცხუირთა დაღმა
დაუწყოს დენა, კაი ნიშ[ა]ნია.

თუ ნ ა მ ე ტ ნ [ა] ვ ა დ გ უ ნ ე ბ ა ზ ე დ ა ა ჩ ქ ა რ ე ბ უ-
ლი ი ყ ო ს , ა ვ ი ა რ ს . თუ უნგრის ფერად არწყევდეს, ავი არს.
თუ ნამეტნ[ა]ვად ცივი კუელა დაემართოს, ავი ნიშანი არს. ცივი
კუელა ამას ქუიან, რომე ასრე ატუელოს, უჭკოდ გაჯადოს. თუ
კაცისა ნახვა არა უნდოდეს და პირსა მუდამ კედლისაკენ იქმოდეს,
ავი ნიშანი არს.

თუ ე რ თ ი თ უ ა ლ ი დ ა მ ც რ ო ბ ო დ ე ს და ე რ თ ი
უ ფ რ ო დ ი დ ი ვ ე ე ბ ა ს , ა ვ ი ნ ი შ ა ნ ი ა . || თუ სნეული ტანისა-
მოს[ს]ა იკდიდეს გარდაღმა, ავისა ნიშანი არს. ანასდა შუბლზედა
ცავა ოფლა გამოდგეს ღ[ა] ეგონოს ვისმე თუ დარჩაო, ავი ნიშანი
არს.

თუ დ ი დ ხ ა ნ ს ი ყ ო ს , და წ ო ლ ი ლ ი ყ ო ს და ა რ ა
ე ქ ა მ ო ს რ ა , მერმე თუ ანასდათ წამოჯდეს, საჰამ[ა]დი ითხო-
[ო]ს, ავი ნიშანი არს. თუ ანასდათ წამოჯდეს და ბევრი იუბნოს,
ავი ნიშანია. თუ პირი გაუყუთილდეს და ყურნი გაუწითლდენ და
პირზედა წითლად ჩაჰრელდეს, ავი ნიშანის არს. ესე ნიშანი, რაცა
დაგუწერია, თუ სნეულზედა ნახო, ძნელად მორჩების კაცი. ევეე-

5

10

v

15

20

25

30

19 r

35

40

87

- ბის ღმერთმა დაქრინოს, დაუბადებელსაცა დაბადებს, ვის-
გან ნუ გავიყუთრდების. თუ ამა დროსა აქიმი მიიყვანოს, სნეული
ნახოს, პირველად ესე ჰკითხოს, პირშიგან გემო რა გუარი გიცა-
თუ სნეულმა ესე თქუას, პირი თბილად მაქუსო, იცოდი, რომე
5 სისხლისაგან არს. თუ ძალი ქონდეს, კელი გაუხსნენ, თუ ძალი არა
ქონდეს, ასეთი შარბათი შეუწყევით, რომე სისხლი დაქაწნაროს.
თუ ასრე თქუას, პირი მწარედ მაქუსო, იცოდი ზაფრისაგან არის
და ზაფრა სჭარბობს, მას გრილი და გასახსნელი შარბათები
შეუწყევით. რომე გახსნას. თუ ასრე თქუას, პირი მიმეავდებისო,
10 იცოდი რომე სევდისაგან არის და სევდა სჭარბობს. მას ასეთი
შარბათები შეუწყევით, რომე რბილი და მჭურვალი იყოს. თუ ას-
რე თქუას, პირი მიმლაქვდებისო და ან უგემურად მაქსო, იცო-
დი, რომე ბალღმისაგან არს და ბალღამი სჭარბობს. მისი სასმე-
15 ლი || და საკმელი და შარბათებიცა ყუელა მჭურვალი და კმელი
შეუწყევით. თუ სნეული ბურანშიგან იყოს და მუდამ შეკრვით
იყოს, ავი ნიშანი არს. თუ ყოვლთა დღეთა თუითოსჯერ მოივ-
ლიდეს, კარგი ნიშანი არს. თუ ორსა-სამსა დღესა ვერ მოვლიდეს.
კოლინჯისა ნიშანი არს თუ საკმელი უნდოდეს, სიმრთე-
20 ლისა ნიშანი არს. თუ ყოლა ძალი ქონდეს, იგიცა სიმრ-
თელისა ნიშანი არს. თუ სიცხე სჭარბობდეს, სასმელი, საკმელი და
შარბათები ყუელა გრილი და ნეღლი შეუწყევით. თუ ზაფრა სჭარ-
ბობდეს, გრილი და მომეყო შეუწყევით. თუ ბალღმიანად იყოს, ან
გრილად. მჭურვალი და კმელი შეუწყევით. თუ სევდისაგან იყოს
ყუელა მჭურვალნი და რბილი შეუწყევით. თუ სნეულნი ფრჩხი-
25 ლების ძირი ლურჯი იყოს, ავი ნიშანი არს, თუ სასთულისაგან
თქავი მოაშოროს და საგებელზედან დადვას და ანუ კაცისა საუ-
პარი გავუშუას და კედელსა ეუბნებოდეს, ავი ნიშანი არს. თუ
თუალისა სითეთრემან შავსა აჯობოს და ცრემლიცა სდიოდეს.
ავი ნიშანია.
- 30 აწ ძილისა მოგახსენოთ. რა პირველად დაიძინოს კაცმან, მარ-
ცხენასა გუერდზედა დაიძინოს, ამისთუის, რომე მარცხენა მკარი
გრილია და ნეღლი და ზედა წოლითა უნდა გააცხელოს და გა-
15 [ამჭურვალს. მერმე მარჯუენასა გუერდზედა დაიძინოს, რომე
მარჯუენა და მარცხენა მკარი გასწორდეს. || და კაცმან რომე ბევრი
20 დაიძინოს და ნიადაგ იწვეს, დიდსა ფათერაქსა უზამს და ზიანსა.
35 ასე რომე ტანსა და კორცსა დაქალობს და დაჩოლფოტიებს და
დაქაწენიანებს და ფერსა წაუღებს. და თუ კაცსა ნიადაგ ლუიძეს
ისიცა ავი არს, ამად რომე კაცსა დაქაუსტებს და თუალთა ვე-
ლარ ააღებს და საკმელსა არ მოანდომებს და თუ კაცსა სიმრთე-
40 ლე უნდა, ასრე უნდა, რომე რაგუარცა მართალი სასწორი
აგრე ძილი და ლუიძლი გაასწოროს და რასთომერთსა ექანსა

იძინოს, აქთომერთი ილუიძოს. სჯობს, რომე ძილსა ლუიძილი და
სარჯელი და[ა]მეტოს, ლუიძილი და სარჯ[ე]ლი ბაღამსა გასტენს,
ეგრევე სმა და ჭამაცა სწორად უნდა შეიწყოს, რომე მოქარევება
შეძლოს და მუდამ ძლომასა წესიერი შიმშილი სჯობს და ყოვლი
ფერი საქმე წესითა ქნას: არცა და[ა]მეტოს და არცა და[ა]კლოს, 5
და რომელიცა კაცი ამას იქს, იმა კაცსა არაფერი სენი არ მოე-
კიდების და ვერცა მოერიოს. ტანშიგ[ა]ნ მრთლად იყოს და პირ-
წითლად და მისმან ტანმან ყოვლითა ფერთა მოისუენოს.

ხასიათი ტანისამოსისა. სამოსელი სელისაგან, რომელი იქნების,
სწორი არს სიგრილითა და ნოტიოთა და სიკმელითა და არს სი- 10
კმელით კერძო, არგებს და ამოაშრობს ნოტიოსა და ოფლსა ტანი-
საც[ა]ნ. და იკმარებ[ი]ს წამლებშიგან, ერგების || ტანსა ზედა რომე v
წყლული იყოს და მოაშრობს მისა წყლულსა და გამოზრდის მისა
კორცსა და ტილოცა გრილი არს.

სამოსელი ბამბისა არს მკურვ[ა]ლი და კმელი და მისითა სიმ- 15
კურვ[ა]ლითა და სიკმითა სწორი არს. ყოველსა სამოსელსა სჯობს
და სილბოსაკენ იზიდავს და ტანისამოს[ა]დ მკურვალი არს.

ტანისამოსი, რომელი იქმნების აქლემისა მ[ა]ტყლისა, შუა არს
თხისურისა და მ[ა]ტყლისა, კარგი არს თირკმელთათუის. სამო-
სელი აბრეშუმისა უსწორე არს ყოველსა სამოსელსა და ბამბისასა 20
ვერა სჯობს. რაცა სამოსელი მქისე არს, სიკმისკენ ზიდავს და
რაცა სამოსელი რბილი არს, სინედლისაკენ იზიდავს.

სამოსელი მატყლისა, რომელ არს ჩოკა მკურვალია და კმელი.
სამოსელი რაცა თხისა და თიჯნისა იქნების, გრილია და კმელი.

ხასიათი წამოსახმელთა. ტყ[ა]ვი სიასამურისა უკეთესია ყოვე- 25
ლისა ტყავისაგან და მკურვ[ა]ლი არს თირკმელთათუის, კარგი
მკერდისა და ღუიძლისათუის. ტყავი კრ[ა]ვისა და თიჯნისა უმკურ-
ვ[ა]ლესია ყოვლისა ტყავისაგან და ულბო და უკეთესი ზურგისა
და თირკმელთათუის. ტყავი მელისა უფრო მკურვ[ა]ლია ბატკნისა
ტყავისაგან. ტყავ[ნი] ბუხი და ფანაქისა არიან კარგნი და საზრ- 30
დელნი ტანისანი. ტყავი სინჯაბისა არს მკურვ[ა]ლი და ნედლი
და სუბუქი და ერთობ კარგი არს თირკმელთათუის. || 21 r

**აწ ფერი დავწეროთ, რომელი უმრთელე არს შესახე-
დავად უკეთესი თუალისათუის. არს ფერი შესახედავი 35
ლურჯი, მწუანე, შავი. ამ[ა]თი ხასიათი ესე არს, რომე თუალისა
გუამსა გ[ა]ქუძლიერებენ და თუალსა არას ატკივნებს, სინათლესა
მოუმატებს. თუალსა გუგასა შემოკრებით ამყოფებს. რ[ა]გუარცა
ღამე თუალსა სინათლესა შეკრებს და დღისით დაიფანჩვის სინათ-
ლე თუალისა, აგრევე ყოვლი ფერი, რომელი სიშავით კერძო 40
სცემდეს თუალსა, კარგად შეინახავს და რომელი თეთრი არს შე-
სახედავად, თუალსა აწყენს და გუგასა დაფანჩავს და ყოვლისა**

თეთრისა მზერა თუალისათვის ავი არს. და ამას გარეთ ყუთი-
ლიცა ავი არს, მაგრა თეთრისა სჯობს შესახედავად და ყუთიელ-
სა წითელი სჯობს. ზიანი უფრო ცოტა აქვს და სწორი არს.
ამას ყოველსა შესახედავად სნეულთათვის ლურჯი, მწუანე და
5 შავი სჯობს, ბრძანებითა ღმრთისათა.

აწ თემთა და ქუეყანათა ბუნებანი დავწერნეთ. თემნი,
მკურგ[ა]ლ[ნი] რომელი არიან, ანუ გრილნი, არიან ოთხნი
ყურენი განყოფილად და სხუანი თემნი ყუელანი მათნი მიმდევნი
არიან. პირველად ფილოსოფოსთა და მეცნიერთა აქიმთა ასრე განყუ-
10 ვეს კიდენი ქუეყანისა და გამოცნეს ძალი სარგებელი და ხასიათი მათი
და ოთხ || ბუნებად განყუეს. პირველ[ად] ვახსენოთ, სადა
სარკინო ზნი ილოცვენ, რომელ არს ქუეყანა სამხრითი და არს
მკურვალი და ნოტიო და ქარი მისი ჭანოში და მის კერძისა კაცნი სი-
სხლისა ბუნებანია და წამებს მათ კაცთა სიმკურვალე და სიშავე
15 და თმისა მათისა სიღელე და სილბო და ბუნება მათი ყრმათა ბუ-
ნებად ჰგავს და მასკულ[ა]ვი მათი არს მთუარე და ცისკრისა
მთიები და ეტლი მ[ა]თი ვერძი, კურო, ტყუბი და არს ქუეყანა
ესე ინდოეთი

მეორე არე აღმოსავალი, მკურვალი და კმელი და ქარი
20 მისი საბა, დამის კერძისა კაცნი აბაშნი და ზანგნი¹ და სიშავე მ[ა]თი
და მის არ[ი]სა კაცნი არიან, სიმკურვალე მათი და მოწამე მათდა
არს ქუეყნისა მ[ა]თისა სიმკურვალე და კაცთა სილბე და თმისა სი-
გრძე და ბუნება მათი ჭაბუკთა ბუნება მასკულ[ა]ვი მ[ა]თი მარბი
და ეტლი მ[ა]თი კირჩხიბი, ლომი და ქალწული.

მესამე არს ჩრდილო, გრილი და კმელი და ქარი მისი,
25 რომელ არს კუიზიერი შამათი. მის კერძისა კაცთა ბუნება შავისა
ნ[ა]კელისანი და მის არისა მყოფნი ბარბარიგნია და კიპატნი და ქუე-
ყანა² მ[ა]თი გრილი და კაცნი მწყაზ[არ], თმაგრძელ[ი] და ბუნება
მ[ა]თი შუაყაობისა ბუნება არს და მასკულ[ა]ვი ზუალი, ეტლი.
30 მ[ა]თი სასწორი ღრიანჯალი და მშვილდოსანი.

მეოთხე არე მზისა დასავალი, გრილი და ნო-
ტია. ქარი მისი სკინისა და ბურიმი და ქუეყანა ჰქუიან და მის
22 რ არისა კაცნი ბერძენი და ხაზარნი და ბუნება მათი თელგამ || და
წამებს სიგრილე არს და სიმწყაზრე კაცთა თმისა სიღელე და სილბო.
35 მასკულ[ა]ვი მ[ა]თი მზე, ოდარიტი, ეტლი, ვაცი, წყლიქს საქ[ა]ნელი
და თევზი.

აწ ჩუეულობის დავწეროთ: ჩუეულობა ბუნებასა
ახლოს ახლავს. ბაგრატი იტყვის, ბუნება ჩუეულობასა მიმყოლი არს
და ჯალინოს იტყვის, ბუნებისა ჩუეულობა სხუა არს. ზოგთა კაც-
40 თაგან ვნახეთ, რომე ყმაწურილთა თავისა შეკრვითა გაგრძელდებო-
დეს და ბუნება მას ჩუეულობასა გაჰყვა და მათ რაცა შვილი მუცე-

მოდა, თავი გრძელი¹ იქნებოდა. და ვინცა სიცხესა დაჩუქული არს
 და აბაშნი და ზ[ა]ნგნი უკეთუ გასძლებენ სიცხეს და შიისა სიცხე
 არას აწყენს და უფრო მომჭირნე მოკდების, და თუ სიცივე ეცემის,
 ავად გაკდების და ვინცა სიცივესა ნაჩუქვი არს, ვითა რუსნი და
 სიაცალბელნი და ბორღალნი საზომი[სა]გან უფროსა სიცივესა გას- 5
 ძლებენ, მაგრა თუ ცხელ-ცხელი აერი ეცემის, ავად გაკდებიან და
 სიცხესა შიგან ყოფა თევზისა და ხურმისა ჰამასა ნაჩუქენი არიან.
 თუ მსუქანი ბატკანი, ანუ ყუერული ქათამი ჰამონ, ავად გაკდების
 და სტომაქი დაუშვადების და აგრევე სიცივესა შიგა მყოფმან სი- 10
 ცხესა შიგა მყოფსა საჰამადსა ჰამენ და წყლისა სმაცა უნდა და
 თბილსა წყალსა ნაჩუქესა ცივი წყალი და[ა]ხაშმებს და ავად გაჰქ-
 დის და ცივსა წყალსა ნაჩუქესა თბილი წყალი აწყენს. || v
 მე ჩემითა თუალითა მინ[ა]ხავს, რომე ასპ[ა]ჰანს ინდოელნი
 კაცნი მოვიდეს და ჩუენსა სიახლოესა მოვიდეს და დადგეს. ასპ[ა]ჰა-
 ნის ჰ[ა]ერი სწორია. მუნებურსა წყალსა ინდოელნი ვირე მზითა 15
 არ გა[ა]ტფობდეს, ვერა სმიდეს და ჩუენ ძუირად თბილსა ვიყიდ-
 დით წყლისა გასაცივებლად და ეგრევე ჰამითა და უჰმელობითა
 იქნების. რასაცა კაცნი დაჩუქული იყოს, მჰამელსა უჰმელობა² აე-
 ნებს და უჰმელსა ჰამა; და სხუა ასრე იქნების, რომე ზოგსა ვისმე
 ავითა და პილწითა საჰამ[ა]დითა დაჩუქულობა³ და გუელსა და 20
 ღრიანკალსა ჰამდეს. ტუსელთა მე მინახავს, რომე მინდორსა ში-
 გან ორგულსა მ[ა]ენესა და ღნიოშსა რასაცა ჰპოებს უგბავსა⁴,
 ჰამად ნიადაგ საცილესა შიგან ედვის. და ერთი კაცი საკუირველი
 იყო, ღრიანკალსა და ფუტკარსა ვითა ხილსა ჰამდა; და ერთი
 კაცი იყო სულტან მალიქშასი, თუალად დუხჰირი და საძაგელი. 25
 სულტან კატის მჰამლობით უჰმობდა და ასის თანელი იყო გუა-
 რად. კატასა მოეკიდის კუდითა, ეგეთი ცოცხ[ა]ლი შეჰამის. და
 ზოგნი კაცნი მიჰირვებასა და მძიმისა ტუირთის აღებასა დაჩუქ-
 ულნი იქნებიან. ბაგრატ⁵ იტყუის, ვინცა მომჭირნეობასა დაეჩუქ-
 ვის, რაზომცა დაბერდეს, გამოსუენებულსა ყმაწურილსა ეგრეცა 30
 აჯობებს, ვითა ფარან დასტურნი, რომე ქუეითობასა დაჩუქულან.
 ვისცა საქმე უც, ფარსანგსა მივლენ და ვინცა არა დაჩუქულ იყ-|| 23r
 უნენ ორსა ფარსანგსა ვერ მივა ქუ[ე]ითი და ეგრევე მძიმისა
 ტვირთისა ამღებელნი, რ[ა]ოდენცა დაბერდეს, ეგრეცა მრ[ა]ვალთა
 ყმათა ოდენ შეუძლია. მენ[ა]ვენნი ღია მალენი იქნებიან, უფრო 35
 მომჭირნენი მეტუხრელი. გლახ კაცი ვნახე დაბერებული ჰმილობასა
 შიგან ნაყოფი, ცხრა ასული ესუა და მისნი ასულნიცა მისთანა
 თხოვად იარებოდეს და ქალაქისა ყადი გლახ[ა]თა ზედა ხუარბალ-
 სა გასცემდა. თხოვად მივიდეს ყადისასა⁶. ყ[ა]დმან აგრე უთხრა:
 „ბერო კაცო, რაზომიცა შეგიძლია, აიკიდე და შენი იყოს“, და ბე- 40
 რიკაცი მეზამბეთა თანა მივიდა, და ღარალი ერთი სა[ა]ქლემო

ცალი აიღო, რომე მით ბამბასა აიკიდებდენ და მასცა ემძიმებოდა.
ხუარბლითა აუესო და მრ[ა]ვალთა კაცთა შე[ე]ხუეწა, რომე ზურგ-
სა აკიდებასა უშუელონ. აიკიდა ცოტასა გზასა წამო[ი]ლო.
მერმე უჭკოვითა ქუე დაეცა, მერმე ასულთა ზედა გაყო და შინა
5 წ[ა]ილო. შინაზე აწონეს. ცხრა[ა]სი ლიტრა იყო. შარაფი ამჟამ-
იტყუის: „თუმცა ჩემითა თუალითა არ მენახვა, არავის დაუჯე-
რებდი.“

და ზოგნი ცეცხლისა სიახლოესა დაჩუეულან, ვითა ხ[ა]ბაზნი და
მჭედელნი, რომე სხუა ვერავინ გასძლებს და მათ არა რა ევენების და
10 ეგრევე მგზ[ა]ვრნი და მენ[ა]ვენი, რომე სიცივესა წყალსა შიგან გასძ-
ლებენ და ცეცხლისა სიახლოესა სიამითა არიან და ზოგნი ეგეთი-
თა საკუთრეველთა იქმას კელწმიდად და ტურფად კელს უფლობენ. ||
V რომე გონება არ დაიჯერებს მაგას კაცისაგან ნაქმრად. ჩუენსა
კაცი იყო მეტად კელ წმიდა კელის უფალი, ერთი ჭანდრიკი ესეთი
15 შექნა და მისი როკი ტყუისა და ერთობ ყუელაზე აწონეს და ერ-
თისა ქრთლისა წონა იყო. მეტი არა.

ვანაშიერის ნაკაში იყო, ერთისა ასპისაგან ერთისა ცხენოსნისა
სიარული აბჯარი შექნა, სხუად, რომე ცხენი და კაცი ცოცხალსა
შიგა არა დაერჩომოდა და მჭედელი ვნახე, რომე გამოუწომლად
20 გრძელი ნემსი ორად გაკუეთა, რომე ერთმანერთსა არა უფრო იყო.
ამისგანცა უფრო საკუთრეველი ქნა: დია წურილი და გრძელი ორად
გა[ა]პო სიგრძესა ზედა, სხუანი მჭედელნი დია იქმენ, რომე ბევრი
ათასისა რკინისა კარსა შეიქმენ. უცეცხლოდ იქმენ, ვით იქნების:
თუ ცეცხლითა იქმენ, მისისა გაჭურვებისა სიახლესა კაცის[ა]გან
25 ვისგანმცა ეგებოდა, ერთი ეგეთი კარი არს შორიათ მოტანილი
ბაღდადს, საჯალაბოსა კარსა ზედა აბია, რომე ნახუა[ა]ცა მისი
უკუირს კაცსა, შექნა ვითა არა უკუირდეს. და ამოდ ბოზიენი და
ქვისა მღებელნი დია არიან, მ[ა]გრა ჩემითა თუალითა ამოდ ბოზ-
თაგან ესე ვნახე, ფიცარი მოიღეს მრგუალი და მრ[ა]ვალი, გრძე-
30 ლი, თავ მოხუელი ლურსმარი¹. მას ფიცარსა შიგა გაჩრილი სწო-
რად, რა ყუელა მერმე ფიცარი ვაკედ დადგეს მიწასა ზედა ლუს-
მრები პირადმა. ამოდბოზი ერთი მოვიდა და კელ ფერკი მიწასა

24 r დაკეტა, პირადმა ზურგი ლუსმარსა წუერითა მიაყუდა. მოიღეს ||
ერთი ცალ[ი] ქუთითა სავეს ორასი ლიტრა და მუცელსა შესდგეს
35 და მძიმე გურდემლი ზედა დასუეს და ორასისა ცხენისა ნალი ასრე
შექნეს მჭედელთა, რომე ქუ[ე]წმეთ ამოდბოზმან ესე ყუელა გასძ-
ლო და ლუსმართაგან არა ევნო. ზოგნი კაცნი ცურვითა რომე
ზღუასა შევლენ და წყალსა შიგან თავსა ჩაყოფენ, რომე თავსა არ
ამოყოფენ, და მენავენი² ცურვითა ნავსა მიეწევიან და წყალი
40 ცხუირსა, პირსა და ყურსა ჩაუვა. მათ, ვინცა არ დაჩუეულ იყოს,
მასვე წამსა მ[ო]არჩობს, და ზოგნი რომე მოშაითობენ და საბელსა

ზედა გავლენ და ქუე დაწვებიან და იმღერენ, და სხუანი რომე
 ოცდა ათსა წყრთასა საბელზედან გავლენ და ერთსა წყრთასა ფი-
 ცარსა ზედა ჩაიცამენ და ზედა შევლენ და ემბალოსა სცემენ და
 შუშპრობენ და ცეცხლსა გაიტანებენ და კუერცხსა შესწუნენ და
 ამათი მგზა[ა]ვსი ყუელა ჩუეულობით იქნების. სათხოთა შიგან კაცი 5
 გნახე, რომე საყივარსა ზედა გარეთ დაღმა გავიდა და საყივრისა
 თავსა რომე მთუარე იქნების, მთუარესა ზედა თავითა აემართა
 დ[ა] ფერტი აღმა ქნა და ფერკთა შუშპარსა იქმოდა. რასაცა კაცი
 დაეჩუევის, ყუელა აღვილად იქნების.
 და კაცი რომლისაცა თემისა არის, მის თემისა საკმელი და სას- 10
 მელი უნდა შეუწყოს, რასაცა სასმელსა და საკმელსა ნაჩუევი იყოს. || v

პარი თრიაყეზისა დიდისა

თრიაყისა ხასიათი. არგებს ყოველსა მოწამლულსა, ღრიანკალ
 ნაკბენსა უშუელის, გუელ ნაკბენსა უშუელის, მორიელ ნაკბენსა
 უშუელის და ცოფ ნაკბენსა ძაღლისა უშუელის და ყოველსა ცოფ 15
 ნაკბენსა და ბრაზიანსა უშუელის და ცხრო, რომელ ბაღმისა და
 ქარისაგან იყოს, მას უშუელის და ყოველსა სიგრილისა სენსა
 უშუელის და მანკანაცსა და ლაყუაცსა უშუელის და ღორთელსა
 უშუელის და მრავალსა ფერსა სენსა უშუელის სიგრილისასა. და
 ესე თერია შექმნა ადარნაკოს მკურნალმან. 20

შექმნა მისი: აიღე კუერი ასკილისა ორმოცდა ექუსი
 მუტყალი და კუერი, რომელი იქნების გულისა ფრიად კორცითა
 და კუერი ადრომონანი და პილპილი თეთრი და აფიონი კარგი,
 თუითო ოცდაოთხი მუტყალი, ნიორი ველური, რომელსა სახელს-
 დებენ მკურნალნი ბერძენნი ასკოდარონი, და ვარდი კმელი, ტეგ- 25
 ნის თესლი ველურისა და ირსა და ღარიყონი, დარასონი და რუბი
 სატკბურისა ძირისა და ბალასნისა ზეთი, თუითო თორმეტი მუტ-
 ყალი. მური კარგი და ფასისონი და ნიახურის თესლი მთისა, და
 უსტუხუდოსი, ქუშტიბარი, თეთრი პილპილი, || თეთრი დარ[ა]პილ- 25 r
 პილი და საკმელი და ლიახატრი, რომელსა ჰქუიან მუშვი, ტაბა- 30
 შირი და კევი ბელეკონიისა და მასტაქი და სალიხაა და სუმბული.
 თუითო ექუსი[ი] წონა, ჯიონტინე, დაჯ[ა]და, ლობანი და სასლოსი,
 პიტნა მთისა და თესლი აზრისა და თესლი ნანხუასა და ქამ[ა]დრო-
 სა, და ლ[ა]ხატარი, რომელსა ჰქუიან ვაცისწუერი. ამისი გამოწურ-
 ვილი აიღე და სადაჯი და ანისონი და ფოა და კამის თესლი, 35
 ლემი და შაფის ბეჭედი და კატრინი, რომელ არს არჯასპთაგინი,
 ესე შემწუარი და ამამა და აფრიკონი და ვაჩი და ბალასნის თეს-
 ლი და გომიზი არ[ა]პი და კორდმონა, თუითო ოთხი მუტყალი,
 დოკო, რომელ არს ველურის სტაფილოს თესლი და ჯავაშირი და
 საქბინჯი და მუყლი და ყანტრონი და ზ[ა]რევენდი გრძელი და 40

ჯუნდა ბედ[ა]სტ[ა]რი, თუითო ორი მუტყალი, ოთხი მუტყალი
ზაფრანი¹. ჩააგდე ზაფრანი, ჯავშირი, მური და აფიონი და სა-
მელი ჩა[ა]გდე ლუინოსა, დაყავ ერთი ღამე, მერმე დაადნევ, რომე
შეიქნას ვითა მ[ა]რ[ა]მა და და[ა]დნევ მას ზედა კევი ბელეკონისა
5 დ[ა] კინა თაფლითა. დანაყენ კალკატრონი, კიდე დაგალენ სხუანიცა
v წამალნი და შე || სუენ თაფლითა პერულმოკდილითა. დანაყენ წუ-
რილად და ჩადევ კურგელსა ჭიქისასა და ნუ იკმარებ ექუს თუემდის
და ესე წამალნი შეკაზმენ გაზაფხულ.

შექნა სამთა კუერთა, რომელ ერთვინა ამახს, თარიასა

10 შექნა ასკილისა² კუერიისა. ა ი ლ ე: ასკილი შემწუარი, ლიტრა,
და[ა]ნაყინე კარგად დაფქუილი სიმინდი ხუთი მუტყალი და შე-
რიე ერთგან და შექენ მისგან კუერები თუითო ღრამი და გა[ა]ქმე
ჩრდილსა. როდეს კუერად იქმოდე, კელსა ვარდის ზეთი მოუსუი.

კუერი, რომელ იქნების გუელისა კორციითა. ა ი ლ ე: გუელი
15 ძელი და ოთხი თითი გაზომე თავით კერძო და გარდაკუეთო და აგ-
რევე ბოლო და გაუპე მუცელი და ცმელი გამოილე და სხუა შიგა-
ნური მისი გაყარე და მერმე დაქერ თუითო მტკაველი და მერმე
გარეცხე წყლითა სამჯერ. მერმე შეაგბოლე ბურმისა ქონითა კარ-
გად და კამა და მარილი ჩა[ა]გდე და მცირედ მუხუდო და ურეე-
20 დი, ვირემდის კარგად შეგბეს და დაჩულეს კორცი მისი და დარ-
26 r ჩეს ძალი მისი. მერმე აილე ცეცხლისაგან და ძალი კიდე || გაყარე
და კორცი მისი დაგალე კარგად და ცმელი აგრევე თანა შეგბოლე.
მერმე აილე ნაწილი ერთი საფუვრისა პური და ოთხად ნაწილად
გაყავ. ესე კორცი და ერთი ნაწილი ისი საფუარის პური და მერ-
მე შეურიე ერთგან და დაგალე კარგად. ცმელი იგი კულა ურიე
25 და რა კარგად გაერიოს, მოილე ბალანის ზეთი და კელი მით
დაისოვლე და შექენ კუერები თუითო მუტყალი და გა[ა]ქმე ჩრდილ-
სა და ოდეს გაკმეს, იკმარე, ვითა პირველ.

შექნა კუერიისა აღრომიზინისა. ა ი ლ ე: სოფისთონისი და კას-
ბრედარირა, რომელსა იტყუიან ზოგნი, ვით არს ესე შავრონ.
30 ვითა არს ვირის ლერწამი და ქუშტი და ას[ა]რონი და ბალანის
ლერი და ამამა და ფოა და თიშს ტკი, და ვაჩი და მასტაქი. თუითო
სამი მუტყალი და სალიხა და ფუკა აღდახირი, კილიმონი და ზაფ-
რანი თუითო თორმეტი მუტყალი, სუმბური და სადაჯი, მური
თუითო რვა მუტყალი დანაყე და გაცარი და შეზილე ლუინითა
35 და შექენ კუერად და გა[ა]ქმე ჩრდილსა.

v თერია, რომელ იქნების ოთხითა წამლითა სარგო. || ღრიაკლი-
სა ნაკბენისა და გუელისა და ტყირბის ტკივილისა.

ა ი ლ ე: ჯონტიანი და დამოთის თესლი და ზ[ა]რ[ე]ვანდი გრძე-

ლი და მური. თუითო ნაწილი დანაყენ და შეზილენ თაფლითა შესასმელი მისგან, ნახევარი მუტყალი ტფილითა წყლითა.

და ვაქსენნეთ წმიდანი, რომელნი მოკლვენ, უკუეთუ არა ეკრძალო შესმასა მისსა და შექმნასა მისსა და ჰკურნებს მას მათგანი ღრია და წყალი ქინძისა და აფიონი და ფარბიონი და ლემას თესლი და შაფიზაჯი და შიფი და სპეტი ტყუიისა და ფერი ერთი ქუმეთისგან მოკლვასა მას გუარსა ზედა დარეია არის მკურვალი და ბოროტი. და ოდეს შესუას კაცმან, მოსწყლავს მას ქანთელსა და გატანებასა წყალსა თანა სისხლისა და კორცისა და ბნედა მექნასა მას ზედა და სიბნელე თუალთა მაშინ ჰკურნე პირველად მას თხევითა კამის წყლითა შემეგბრითა და ერბო ფურთა ჩაურთე და მერმე აიღე ქაშქის წყალი და ვარდისა და სელის თესლი, შეგბოლე ერთგან და ოყნა უყავ და ჩარიე თაფლისა წყალსა; დაუზილე ტანი ქუნჯითისა ზეთითა და საჭამადი აჭამე ცხიმიანი თიჯნი-
თა სპედ[ა]ბ[ა]გნი || ანუ ვარიითა, ანუ კრავისა და ასუი სძე ცხუარ-
თა, ერბო ფურთა შემეგბარი.

შექნა თერისა ოთხითა წამლითა სარგო. სიფიცხისათუის ღვიძლისა, რომელ იქნების ღვიძლსა შიგა და ტყირბსა და სტო-
მაქისა ტკივილისათუის და ცნობისა შემოლისათუის და სალმო-
ბისა და ბრუსათუის და ქუმეძრომლთა კბენისათუის და გულისა
ტკივილისათუის.

აიღე: ჯანტიანი და ბულღრი და ზ[ა]რეევანი გრძელი და მური თითო ნაწილი, დანაყე და დაგაღე და შეზილე თაფლითა პერულ მოჭდილითა და შესასმელი მისგან ღრამისა წონა. ზოგნი კაცნი უზმენ მურისა ნაცულად ქუშტსა.

შექნა ლარსტონისა დიდისა, სარგო გრძელისა სნებისათუის და ყოელნი ტკივილნი მუცლისანი და ყოელისა ფერისა ცხროსა-
თუის.

აიღე: ფარბიონი და სალიხა და ამამა და, აფიონი აკვია და ქუშტი და მური და სუმბული და გომიზი და თესლი ინდამეკოკისა. და თესლი ჯინჭრისა, ხირვასი და ქერი და გუნდრუკი, თუთუბა და დიბკი და წუმწუშა ყუითელი და კუქუმბრა კმელი და აკირკარა და ანდრიონისა თესლი და ნიახურისა თესლი და ტეგნისა თესლი და ველურისა არდის თესლი ღრამის წონა. || და ლემას თესლი თეთრი ათი წონა და ქსანი და ზანჯ[ა]ბილი თუითო ორი წონა. ზოგნი მკურნალნი არა ურთვენ შიგან პილბილსა. აიღე აფიონი და მური და ქერი და ზაფრ[ა]სნი და კაკია დანაყე და ჩა[ა]გდე ლუინოსა ძუელსა შიგა, რომე დაფაროს და დაუტევე სამღლე, მერმე დაგაღე კარგად და დანაყე წამლები და აიღე დიბკი და გამოარჩივე და ჩა[ა]გდე ნელტფილსა წყალსა და ქლეშდი ანუ ძმარსა ტფილსა შიგა და ურეე შიგა თაფლი პერულმოჭდილი და შეკრიფენ წამალნი და დაგაღე

5

10

15

27r

20

25

30

35

40

95

რომე შევშირდეს და ოდეს გაეშროს, დაასხი ზედა უკია ერთი-გ.
ლასნისა ზეთი და შეაზაოს. დ[ა]იგუღე ექუს თუე და იკმარე-მ.
სასმელი მისგან დრამის წონა ნელტფილითა წყლითა.

- შექნა არსტენისა, რომელ იქნების შუიდიტა წამლითა. სარგო
5 გო მრავალთა ტკივილთა და ხანგრძელსა სნებასა კოლინესა
და ყოველსა ტკივილსა მუცლისასა და მკერდისა და ცხრონი ოდეს
დაძუელდენ გუამსა შიგა.

- ა ი ღ ე: ფარბიონი და ზაფრანი¹ თითო სამი დრამი, აფიონი რუ.
28r წონა, წუნწუბა ყუითელი და სუ || მბელი გომიზი და ბალასნისა ზეთი
10 თუითო შუიდი დრამი. ზოგნი მკურნალნი უზმენ შიგა ფარბიონსა
ორსა დრამსა. დანაყე და დაგალე და შეზილე თაფლითა პერულ-
მოკდილითა და ჩადეე ჭურჭელსა ჭიქისასა ანუ ქოთანსა მწუანესა,
დაფალ ექუს თუე ქართილსა შიგა და იკმარე შესასმელი მისგან,
დრამისა წონა, ნელტფილითა წყლითა.

- 15 შექნა სიჯაზინისა, სარგო მრავალისა ტკივილისათუის და
სიფიცხისა, რომელ წაეკიდების ღუიძლსა შიგა და სტომაქისა მაგი-
ერ სიგრილისაგან და მოდნობისა დროსა დიდი სარგო გუამსა შიგა.
ა ი ღ ე: თაქუისა ყუერი და აფიონი დან კილამონი თუითო დრამი.
პილპილი და დარ[ა]პილპილი და კინა და ყუსტი თუითო ექუსი წო-
20 ნა, ზაფრ[ა]ნი ექუსი კერატი² და მოიდფო[!] და დოკო და ასარონი
თუითო ორი წონა. დანაყენ და შეზილენ თაფლითა და დაფალ
ექუს თუე ბალარჯის ფქუილშიგა და შესასმელი მისგან ნახევარი
მუტყალი ნელტფილითა წყლითა.

- v შექმნა ფლონიის ბერძულისა. || ა ი ღ ე: ზაფრანი³ ხუთი დრამი
25 და პილპილი თეთრი და ლემას თესლი თეთრი, თუითო ოცი წონა;
აფიონი რვა წონა და მთისა ნიახურისა თესლი ოთხი წონა,
სადაჯი და აყირყარა და ფარბიონი და ბალასნის თესლი თუითო
დრამისა წონა. დანაყე და შეზილე თაფლითა პერულმოკდილითა
და დაასხი ზედა ბალასნის ზეთი, რომე შეეზაოს ტფილად და ზოგ-
30 ნი მკურნალნი ურთვენ ნიახურისა ადგილსა დოკოსა. დაიგულე
ექუს თუე და იკმარე შესასმელი მისგან მუხუდოს ოდენი მრთელისა
კაცისათუის და არის ამას წამლისა სარგო, რომელ დარჩების ოც
წლამდის. რავოდენ ოდეს დაძუელდეს, სჯობს შესმა მისგან ნა-
ხევარ დრამი ანუ ორი დანგი და მისთუის მცირედსა ყრმასა, რო-
35 მელ ჩიოდეს მუცლისაგან, ჯადას წყლითა ნახევარი მუხუდოს ოდე-
ნი ანუ სიქანგუბინითა და შეასუი ტყირბიანსა ძმრითა. რომელსა
შიგა შემგზარ იყოს კაპრისა ძირი ანუ ქამფიტოსიასა წყლითა და
შეასუი, ვის თირკმელი სტკიოდეს ნიახურისა წყლითა და შეასუი
ვის უფსმელობა სჭირდეს კამისა წყლითა შემგზბრითა და შეასუი
4029 r რომელ სულსა კუთით || იღებდეს. ძმარი, რომელსა შიგა ასკილ
შემგზბარ იყოს და შეასუი, რომელსა ეხუელდეს და სთხევდეს სი-

სწლსა და შ[ა]ლალსა ქაშქის წყლითა და შეასუი, რომელსა ეხუელ-
დეს და ამოყრ[ი]დეს სისხლსა ორითა უკიითა სძითა შემგებრითა
და შეასუი ქუ[ა]ლისათუის. ოდეს მარტო იყოს ანუ ტანის ტკივი-
ლისა თანა ქამპიტოსისა წყლითა შემგებრითა და დასდვა მისგან
კბილსა შეგმულსა და ერგების ტკივილსა მისსა.

5

შექნა ფალონიასა სპარსულისა, სარგო მუცლისა ხსნილობი-
სათუის და წესისა გამოსულისათუის, დედათა და არა გამოსული-
სათუის და დიაცი, რომელი უძლვი იყოს და სისხლსა ნახვიდეს
და გა[ა]ძებეს კარსა საშოსასა და იცავს ყრმასა მუცელსა შიგა და
გაძლიერებს კარსა და სასირცხოსა, რომე არა დაფოლზუდეს დი-
დისა ქარისაგან და ბალდამისაგან და სისხლსა და გასწმენდს ბუნე-
ბასა და აშივებს საჭამადსა.

10

ა ი ლ ე: პილპილი თეთრი და თეთრის ლემის თესლი თუითო
ოცი წონა, აფიონი ათი წონა. || თიგის საბეჭდავი ათი წონა, ზაფ-
რანი² ხუთი წონა, სუმბური და აყირყარა დრამის წონა, ზურმაბ-
დი და დრუნჯი თუითო ნახევარ დრამი, მარგალიტი წურილი
უხურეტელი და მუშკი თუითო ოთხი დანგი, ქაფური დანგის ნა-
ხევარი, დაგალენ წამალნი კარგად და შეზილენ თაფლითა პერულ-
მოკდილითა და იგულე ექუს თუე და შესასმელი მისგან დრამის
წონა.

v

15

შექნა წამლისა, რომელსა სახელი ჰქუან ფიზად მეფისა 20

ა ი ლ ე: თესლი მთის ტეგნისა და ქამფიტოსისა და ჯავაშირი და
ჯანტიანა და უსთეხუდოსი და კარდმონია და ლიბნა თითო ხუთი
წონა, მური და ზაფრანი და ქუშტი პილპილი თეთრი და ათხირი,
სუმბული და ფარბიონი და ქერქი თ[ი]ვაქ[ა]ცისა ძირისა, ვაშაყი და
აბჯია და კამა და დოკო ბერძული და ვარდი ხმელი და ბალასნის
თესლი და კილ[ა]მონი და სალიხა თუითო რვა წონა და კინა და
გამოწურვილი ლუფთისა და ქაშუმი და თესლი ანდოკოკოსა და
გომიზი მწარისა ნუშისა, თუითო ოთხი წონა, აფიონი და ლემის
თესლი თეთრი, თუითო ექუსი წონა, დანაყე და შეზილე თაფლითა
პერულმოკდილითა. || და შესასმელი მისგან დრამის წონა.

25

30 r

შექნა რამი ჰ[ა]რნისი. აილე ვაჩი და ქუშტი და ზ[ა]რევეანდი
გრძელი და კულიავი და ნიახურის თესლი და კამის თესლი და
თუდარი წითელი, ძირა და ქირმენი და ცერეცოსა თესლი და ყას-
[ა]ბ[ი]დ[ა]რირი და უშინი და შაფის გუირგუინი და ხულინჯონი და
ბალასნის თესლი და ალია და ძირი თივა კაცისა თუითო ექუსი დრა-
მი, პილპილი და დარ[ა]პილ[პილი] და ზანჯ[ა]ბილი, თუითო თორმე-
ტი დრამი და რატაბის თესლი და მარზანგომის თესლი და თეთრის
ლემის თესლი და შავისა და სოაჯი გამოიზრდების და შიტრაჯი

35

- და კოწახური და სუბარსი და ბამანი თეთრი და წითელი და თეს-
 ლი ხუთთითისა, თუითო ოთხი ღრამი და კატკატოს თესლი და
 სპანძილის თესლი და თუდრი თეთრი და ყარ[ა]მფული და ზან-
 [ა]ბი და სალიხა და ბასბასა და ალილ[ა]გი შავი და ბალილ[ა]გი
 5 და ამლ[ა]ჭი თუითო სამი ღრამი და ყაყულია ხუთი წონა და ფან-
 [ი]დი კარგი. მათ წამალთაგ[ა]ნი ოდენ დანაყენ, წამლები კარგად
 ერთგან და დაგაღე და შესუარე ფურთა ერბოთა, დაადნევ ფანდი
 და დაასხი წამალსა ზედა და ურიე კარგად და დაასხი ზედა თაფლი პე-
 v რულ || მოჭდილი და ურიე კარგად და შესასმელი მისგან ორი
 10 მუტყალი ნელტფილითა წყლითა.

შექნა წამლისა, რომელსა სახელი ჰქუიან ნაბოძვარი ღმრთისა
 პოეს საჭურჭლესა შიგა [ხოსრო¹] მეფისასა.

- ა ი ღ ე: ალილ[ა]გი შავი, ბ[ა]ლილ[ა]ჭი და ზ[ა]რევეანდი მრგული
 და გრძელი და სუინტრი და ალიდაყაყულია ყარამფული და გუ-
 15 რილისა თესლი და ზანჯ[ა]ბილი და ქუნჯიტი ურჩეველი თუითო
 ექუსი უკია და ჯავზი ბუა და სუმბული და თურბუთი თეთრი და
 მოდფო და სადაფის თესლი და დოკო და ასრ[ი]ონი და ხრილი,
 რომელი გარე მოედვას და ქერთის თესლი და თედრი თეთრი და
 ზურუმბ[ა]დი და ღრუნჯი და კოწახურის ძირი ამამა და აყირყარა
 20 და ტ[ა]ბ[ა]შარი და სასლოსი და უპანი მყარალი და ძირა ქ[ი]რ-
 მენი თუითო სამი უკია და ბალი² და ფალი სიტრიაარი და ბულ-
 და კილ[ა]მონი და შიტრ[ა]ჭი ინდოური და სპარსული კილ[ა]მონი
 და ფარფიონი და უშნანი და სოდი და ძირი ნელოფარისა და
 პილპილი და ყურფა სულნელი და თაქუის ყუერი, თუითო ხუთი
 25 უკია და ჯავ[ა]შირი და სიქაბინჯი, თუითო ოთხი უკია და ნიხუ-
 რისა ძირისა ქერქი, რვა უკია და რკინის წიდა გამორჩეული კარ-
 31r გი დაგლილი, გამოზრდილი სამ კუირია, შექრითა ერთსა კუირსა
 თბილი წყალითა.

სომეხისა —

და ღვიძლისა

- 30 სხუა მაჯუნი ქვარაქუმისა, რომე იქნების ზაფრისა, რომე უშ-
 უელის ღვიძლისა ტკივილსა და ტყირბის ტკივილსა, სტომაქ-
 რომე სუსტად ჰქონდეს და იმა სენსა, რომე გაგრძელდეს კაცთანა
 და ზამასტსა და ფერიცა მოუმატოს.

- ა ი ღ ე: ზაფრანი და საღვული და საღმბაა თუითოსაგან ორი
 35 ღრამი. დარიჩინი, კოსტის ძირი მურისაფი ათხარი, რომე ვალ-
 მერუეი ჰქუიან, თუითოსაგან ერთი ღრამი ყულ[ა] და დანაყე, გ-
 ცარი და კარგითა თაფლითა შეზილე და რა მოგინდეს, მიეც
 ღრამი კარგითა ღვინითა.

სხუა მაჯუნი, რომე ჰქუიან ალისტორია¹ და უშუელის ბევრსა
 სენსა და ესენი არიან სენნი, რომე აღრითგან თავი სტკიოდეს და
 ჰქუა უმცირდებოდეს და მლოცველსა კაცსა სხუა და სხუა გუნება
 ჩაედების, ჰქუა დაეფანტვის და თავი ნახევარი სტკიოდეს, და რო-
 მელსა ცხრო სჭირდეს და რომელსა აცივებდეს და ტანი არა
 უთებოდეს და თუ თუალი სტკიოდეს, ესე წამალი თუალშიგა გა-
 მოივლოს. რომელსა კბილი სტკიოდეს და ფირტუი სტკიოდეს
 და გუერდი სტკიოდეს და ღუიძლი სტკიოდეს და რომელსა
 ნაზლა სჭირდეს, თაფლით მიეც და რომელი ხუელაშიგა სისხლს
 ამოატანდეს და რომელსა სტომაქ[ი] სტკიოდეს და ქარსა და ია-
 რაყანსა და რომე ფერი გაყუითლდეს და გუნებაშიგ რომე სევდა
 ჰქონდეს || და ტყირბისა ტყივ[ი]ლსა უშუელოს და ფსელსა და მუც-
 ლისა ტყივილსა უშუელის და უკანასა კარსა პატრუქი შეიღვას.
 თუ სივრილე სჭირდეს, გუელ ნაცემსა და ღრიანკალისა და მო-
 რიელ ნაცემსა უშუელის და კაცისა ხმა გაწმიდოს.

5

15

v

15

ა ი ღ ე: მურისაფი და სალიხაა და ათხარი ვაღმერუქი და ქუშ-
 ტი, რომე კოსტი ჰქუიან და ფეტრასალინა, თივამკუდარა და წყლის
 ჰაკუნტელის თესლი, თუითოსაგან ოცი ღრამი, სასალოსი და მას-
 ტაქი და ზაფრანი და ინდოური სტეჰი და სანფული თუითოსაგან
 ათი ღრამა, ამამა ყარბული და არირია და ყარანფული და თეთრი
 პილპილი და ნანხუა ოთხი ღრამი, ენდრო ერთი ღრამი. ყუ[ე]ლა
 დანაყე და გაცერი და ჯულაბითა აურივე და კუერები შექენ და
 ჩრდილსა გააქმე ყურსები. მერმე წურილად დანაყე და აიღე ანი-
 სონი და აფიონი, თუითოსაგან თხუთმეტი ღრამა, ზუკის ზეთი და
 ას[ა]რიონი და სანფული, თუითოსაგან ათი ღრამი, თეთრი პილ-
 პილი, თურამეტი ღრამი დარ[ა]პილპილი და ამამა და ზაფრანი
 თუითოსაგან ექუსი ღრამი. წამლებიცა დანაყე და წმიდად გაცარი
 და იმა დანაყილსა ყურსებშიგა გაურივე და ზეთი ზედა დაასხი
 და მერმე წიდითა და კარგითა ყუელა თაფლითა შეზილე და ჰიქი-
 სა ჰურჰელშიგა ჩაყარე ექუსა თუესა, რომე გამწიფდეს და მიეც
 ერთი ღრამა და თუ შეეძლოს სამი. ||

20

25

30

32r

სხუა მაჯუნი² წიდისა, რომე უშუელის სტომაქსა, რომე სუს-
 ტად იყოს ბუასირისა და კაცმან საკმელი რომე ვერა მოიღნოს, ესე
 სტომაქი გაამთელოს და ღვიძლსა უშუელის, რომე სივრილითა
 სტკიოდეს, იარაყნისათუისცა კარგია ფერსა მოუმატებს.

35

ა ი ღ ე: ქრევასისა³ თესლი და რაზიანისა თესლი და ანისონი და
 გუის ხილი და სპანდისა თესლი ჰარბი და ბოლოკისა თესლი და
 ასორიკისა თესლი და პრასისა თესლი, ხაშხაში და ანგუყატი და
 ხახუის თესლი და კულიავი და მასტაქი და თეთრი საკმელი, თუი-
 თოსაგან ექუსი ღრამი, ქუშტი, რომე კოსტინი ჰქუიან და სალიხა
 ქინძი იქლილელ მელიქი და სანფული და ძაგახოტი და ყაყუილე

40

და სოდი, რომე კიპერისი ჰქუიან და ბარანბო დაკრფე და გეის
თესლი და ბამანი ორფერია: თეთრი და წითელი და შავი ალილა
და ყუითელი ალილა და ქაბული ალილა ამლაიჭი და ბალიაჭი კურ-
კისაგან გამოღებული, თუითოსაგან ერთი დრამა და ნახევარი და
5 წიდა ძმრითა დამბალი და მერმე გახმოს დანაყილი და გაცრილი ას-
ორმოცდაათი დრამა ყუელა დანაყე და გაც[რ]ის და ხუთთა ლ-
ტრითა კარგითა ღვინითა ადუღე ასრე, რომე ერთი ლიტრა და
ჩეს. მერმე აილე, გაწმიდე და მიეც ოცი დრამა.

სხუა მაჯუნი წიღისა, რომელი უშუელის სტომაქსა, რომე გა-
10 სუსტებულიყოს და ბუასირისა და ქარისა და სხუასა სენსა რაცა
მაგასხუასა მაჯუნებშიგა სწერია.

აილე: შავი ალილა, ამლაიჭი და ბ[ა]ლილაიჭი კურკისაგან
v გამოღებული პილპილა, დარ[ა]პილპილა || და სანჯაფილი, კიპერისი
და სანფული, თუითოსაგან ათი დრამი, ცერეცოს თესლი და პრა-
15 სისა ოთხოთხი დრამი, წიდა ძმრითა დაალბე ერთსა დღესა და
ერთსა ღამესა. მერმე გაახმე და აილე ასი დრამი, ყუელა დანაყე-
გაცარი და ფურისა ერბოთ შემწენ და მერმე თაფლითა შეზილე
და შეინახე ექუსა თუესა, რომე დამწიფდეს და რა მოგინდეს, მიეც
ორი დრამა თბილითა წყლითა.

20 სხუა მაჯუნი, რომე ფერიზანსი! ჰქუიან, რომელი უშუელის
ქოლინჯსა და ხუეწილსა და ნაწლევსა და ორსულსა დედაკაცსა
რომე სიგრილე სენი სჭირდეს.

აილე: აფიონი და ლენცოფას თესლი, ოცოცი დრამი, აბარ-
ბიონი, ქაარქუეტას ძირი, სანფული, თუითოსაგან ექუსი დრამა.
25 ყუელა დანაყე და გაცარი და გარდამდნართ თაფლით შეზილე
და შეინახე ექუსა თუესა; რომე დამწიფდეს და რა გინდოდეს,
მიეც, რაცა შეძლოს.

სხუა მაჯუნი, რომე მალასი ძუძუდაღმა გამოილოს და სენი
დააწყნაროს.

30 აილე: პილპილი ოცი დრამი, კალმუხა ახდუზია ჰქუიან, თე-
ქუსმეტი დრამი, კულიავი თორმეტი დრამი. ყ[უ]ელა დანაყე, გა-
ცარი და თაფლით შეზილე და მიეც ერთისა გუნდის ოდენი და
წყალი შეასუი.

სხვა მაჯუნი აპოლიასი, რომე გახსნას. აილე: თურბუთი და
35 ხარიკონი, ხუთხუთი დრამი, ასარონი და სალიხაა ოთხოთხი დრა-
33r მი, სოლინჯანი ხუთი დრამი, და ქაბური ალილა || და ინდი და
ალელაჯი მწუანე; თუითოსაგან ოცდაათი დრამა. შამიანდალი სამი
დრამი, მამუდა ექუსი დრამი, ანისონი და ჰაბნილ ათ ათი დრამი.
ყუელა დანაყე, გაცარი და წმიდასა თაფლშიგან გაურივე და მიეც
40 თბილითა წყლითა. თუ კაცსა შეეძლოს, ათი დრამი მიეც თუ არა,
ხუთი მიეც.

წამლის წამალი სხუა, რომელსა ჰქუიან ღმრთივ მონიჭებული
 დიდისა ხუსრო მეფისა, რომელი პოვა საჭურჭლესა, რომელი ერ-
 გების რასაცა თერია ერგების, უმჯობეს არის თერიისასა — ესე
 დღეთა შეუმატებს და სასიკუდინეთა წამალთაგან იხსნის და ესე
 წამალი ღმრთისა მიერ შეზავებული არის. რასა დიდი თერია ერ-
 გების და შილთა ერგების და მათსა დიდად უმჯობესია.

5

და ესე შეიზავების.

აღიღე: ხალილაგუი, ქაბული და ბალილაჯი¹ და ამლაჯი და
 ზ[ა]რეგ[ა]ნდი მრგუალი და შაყაყური სუინტრის ძირი არის, ლე-
 ლი და ყაყულა და ბაშბუნაჯისა თესლი და ზან[ჯ]აბილი და ქუნ-
 ჯუთი უქრცნილი. ესე ყუელაი ხუთ ხუთი დრამის წონა, ჯოვზიბოა
 სულნელი ინდოური და თურბითი თეთრი დოკო და ანისონი და ფა-
 ტრ[ა]ს[ა]ლონი და აფრაბიონი, ორ ორისა² დრამი, ჯაზითა და
 აუბალ კამალი, პრასის თესლი და თერიისა ბანბაციის ძირი, ზარუნ-
 ბადი და დარონ[ა]ჯი და რქისი ძირი და ქარქუეტის ძირი და ტა-
 ბაშირი და სებელოს, რომელ არის ვაცის წუერი და უბანი და
 მელწასრული და ძირა ქირმენი || სამ-სამი დრამი ბალი და³ კილამო-
 ნი და ზიტრაჯი ჰინდი და ზიტრატი სპარსული, დარაფილფილი
 და მ[ა]რცუ[ა]ლი, რომელსა ჰქუიან თალიამონი და ჰიმნა და შუ-
 ის ძირი და ნილეფარისა ძირი და არავილი და პილბილი და თა-
 კვის ყუერი, ხუთ ხუთი დრამი და ჯავშირი და ს[ა]ქბინაჯი, ოთხ-
 ოთხ დრამი, რკინისა წიდა გაწმენდილი ბაყლისაგან, სამსა კუირა-
 სა დამწენ, ერთსა კუირასა შაქრითა, მეორესა კუირასა წყლითა
 ტფილითა. მესამესა კუირასა ძმრითა და ორსა დღეს შაქრითა და
 წყლითა და თაფლითა. სამსა დღესა ესრეთ იყოს, სამსა კუირასა
 მას იქმოდეს და მერმე გა[ა]ხმე ჩრდილსა და მოგალოს წუირილად,
 ვითა სურმაგი და სამნაწილი წამალნი ყუნეს და მეოთხე იგი და ყუა-
 ვილითა ერბოთა შეაფუშრუკოს და მისი ზომა ფანდინი ურთოს და
 მერმე თაფლი ურთოს, რაზომი ხმდეს და მწუანესა ქურაზისა კო-
 ჭობსა ჩადვას და ექუს თუესა ქერსა შინა დაფლას, შესმა მისი
 გუნდისა ზომა უზმამან და სამ ე[ა]მამდის არა ჭამოს და მემრე
 ქათმისა სპედაბაგი ჭამოს და მძიმესა საჭამადსა ეკრძალოს. და
 ზოგნი მკურნალნი ეგრე იტყუიან, ესე წამალი მომკვლელისა მკსნელი
 არის, ღმ[რ]თისა განგებითა სიმრთელესა მოატყუებს (!) ესე წამალი
 გაზაფხულ იკმარე სამსა თუესა, და ზამთარის აგრევე სამსა თუესა
 თუ არა, ყოველთა თუეთა თუითოსა კუირასა და ერგების ბუასირისა
 ქარსა. სტომაქსა და მამაცობასა და ბუნებასა აშლილსა სტომაქსისა
 საესებისგან დაუშუობასა და ბუნებასა აშლილისა სტომაქსისა საე-
 სებისაგან დაუშუე || ენებს ფერსა და დაუამებს საჭამადსა, და ანე-
 ბებს საჭამადსა და ფსმასა გაუადვილებს და ამას ყუელასა ერგების
 წყალობითა ღმრთისათა და გამოცდილი არის მრავალჯერ. თრიაყი

10

15

v

20

25

30

35

34r

40

- არბა თრიაყ ფარუხი რომე მოიგონეს, ამას წინათ ამა თრიაყსა
 იხმარებდეს. არგებს გუელ ნაკბენსა და ღრიანკალ ნაკბენსა და
 რაცა ბრაზიანმან ძაღლმან, ანუ მეგლმან, ანუ რამანცა ცოფიანმან
 უკბინოს, ყუელასა არგებს მოწამლულსა და სისხასა და ბუასირსა
 5 უშუელის და რაცა სიგრილისა და ანუ ქარი ყუელასა უშუელის,
 მეტადრე სრსანაფაუნი (?), რომე სიგრილისაგან იქნების, უშუელის
 სტომაქშიგა რომე ქარი იყოს და წელნი უღურღურებდენ — ორსავე
 არგებს, ვჟ[ა]ლ[ა]მფრასისთუის [!] კარგია. მისი წამალი ჭინდინა,
 რემი, აბულლ[ა]რა, ზარ[ე]ვანდი, ტავლა, მური. ამათგანი სწორ-
 10 სწორი დანაყე და გაცარი, სამი წამლების წონა თაფლითა მოადუ-
 ღე და ჰერული მოკადე და უკმოდგი რომე გაცივდეს და ესე წამ-
 ლები შიგა გაურვიე და დაზილე, რომე გასწორდეს და ორმოცსა
 დღესა ქერშიგა ჩადგი და მერმე მისგან ერთი მუტყალი თბილითა
 წყლითა გაყენე და შეასუი.
- 15 **ნიშანი თერიასა სხუისა, რომელსა ჰქუიან აზრა, ერგების**
 ამათცა საღმობათა, ვითა ზემო და გუიწერია და გაახუამს ღვიძლი-
 სა ნესუტთა დაყოფილთა და ერგების ძუელთა ცხროთა, ვითა
 არიან მეოთხისანი დღისანი¹.
- v || ა ი ღ ე: ამამა თორმეტისა დრამის წონა, ზაფრანი ოცდაათისა წონა,
 20 კილამონი ექუსი წონა, მური თორმეტი წონა ფადლა სარიონი, რო-
 მელ არს ველურისა ნიახურისა თესლი, დუკა, რომელ არის ღიმის თე-
 სლი. ამათგან ოთხ-ოთხი დრამი, ბალახი, რომელსა ჰქუ[ი]ან გუნდა,
 ვრასი მოლი არს, მისი გამოწურვილი შ[უ]ლიდისა დრამისა წონა, შრო-
 25 შანის ძირი თხუთმეტი დრამის წონა, ქთირა უკია ერთი, კამის თეს-
 ლი, ცერეცოს თესლი, ასარონი, კორდმანა, რომელ არს ველური,
 ჩამანუკი, აფარბიონი, აფილონი, მოიდაფნისა ყუავილი, რომელ ქარ-
 თულად მწყჰ[ა]ვი ჰქუიან. მათგანი ექუს-ექუსი წონა მოკლილდრი,
 რვა წონა გუნდრუკი, რვა წონა წუნწუბა, ექუსი წონა ღემისა თეს-
 30 ლი. ორმოცდარგისა წონა ს[ა]ლიხა და ხაშხაში, თეძრი, რომელ არს
 ნეძბის, თუითო ოცდა[ა]თისა წონა, სუმბული ბერძული თო[რ]მეტი
 წონა, სადა ჭინდი ორი წონა, ალტაროა ორი წონა, პილპილი შ[ა]ვი
 ოცდაათი წონა, ვარდი რვა წონა, ლუქი და დუალ ბალასანი თუ-
 თო თორმეტი, მამითა და სუნბული ტიბი, და კარანფული, თუითო
 თორმეტი წონა, ბოლოკის ძირი ერთისა დრამისა წონა. რევანდი
 35 თორმეტი წონა, კასუმისა გამოწურვილი, კამულია, ქუშტიბარი,
 ჯანტიანე ბერძული, ესენი თუითო თორმეტისა წონისა, თრუნჯი-
 35r სა ფურცელ[ი] ცამეტი წონა, ბაბუნაჯა, რომელ არის გუირილა
 ცხრა დრამის წონა, ანისონი ექუსი წონა, ვაშგი ს[ა]მი წონა. ესე
 ყ[უ]ელანნი შეკრიბენ, გომიზნი ამოთა ღვინითა დაალბენ, ხმელნი
 40 წამალნი წურილად დანაყენ, რომე ვითა მტუერი შეიქნას. აიღე
 თაფლი წმიდა პერულმოკდილი წამალთა ოდენი ორი, შეაერთენ

ესენი, ჰიქისა ჰურჰელსა ჩადევ და იხმარე, ვითა მოგინდეს, ვითა დაძულდების, გაკეთდების.

ნიშანი უზნისა¹ რომელ ერგების ასო მტკივანთა ძუელისა კოლინჯისა ქარსა, რომელსა საჰამადი გაგრილებულიყოს და საჰამადისა ვერა აღნობდეს და წყალსა ძნელად დასთხევდეს. ქვა იყოს ბუშტისა და თირკმელთა, ანუ სასიკუდილო წამაელოს (!).

ა ი ღ ე: თახუის ყუერი, აფილონი და კილამონი თუითო ღრამი, პილპილი შავი, დარაფილფილი, ჰუშტი და ქალბანა ექუს-ექუსი წონა, ზაფრანი ფუდამოი ასარონ ესე თუითო ღრამის წონა შეკრიბენ. წამალნი ყუელანი დანაყენ და დაცრენ, პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ, ჰურჰელსა ჩადევ, აილე მისგან წონა ღრამისა და ნახევრისა ტფილითა წყლითა. თუ უნდეს ღმერთსა.

ნიშანი აფლონისა² ბერძულისა, სპარსულად რომელ არს აფლონია ჰირუმი, ესე მაჯუნი ბედნიერი მაჯუნი არის და ყოველსა სენსა უშუელის, სურდოს თავისასა და ყოველსა სატკივარსა ნებითა ღმრთისასა. და რაცაფერი ყოლინჯი არის პირდაღმა რომე სისხლსა ამოიღებდეს და სისხლისა რომე || იყვანდეს მასცა და დედაკაცსა რომე წესი დამართების მასცა და ნამეტნავად რომე ბევრისა ჰამისაგან იყვანდეს. ბუასირისა ქარსა უშუელის და ხელი რომე უთრთოდეს მასცა და სარსამსა უშუელის, რომელ არს თავქედი. ტყირბისა ქარსა და ღვიძლი რომე სიგრილისაგან სტკიოდეს, უშუელის და კიპზედა რომე შჩხუერდეს, მას გარდაუგდების და სიგრილითა რომე ფსელსა უჭირევდეს, მას უშუელის, მარტუილსა რომე ყუერი გაუსივდეს და თიაქარსა უშუელის.

წ ა მ ლ ე ბ ი მ ი ს ი ა ი ღ ე: ზაფრანი ხუთისა ღრამისა წონა, პილპილი თეთრი და ღემის თესლი ოც-ოცისა ღრამისა წონა, აფლონი ათისა ღრამისა წონა, ფადლსარიონი ოთხისა ღრამისა წონა, ასურულისა ნიახურისა თესლი და სუმბული სამ სამისა ღრამისა წონა, სადაიჯინდი³ და სალიზა, აყარყარა ფარბიონი, ბალასნისა თესლი თუითოსა ღრამისა წონა, დუკოი ღრამის წონივე. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ და დაცრენ, პერულმოხდილთა თაფლითა შეზილენ, ჰურჰელსა ჩადევ და მიეც ხუელ[ი]ანთა ორი დანგი ცხელითა წყლითა და ჰამოს ამისგან დიდმან კაცმან მუტყალი ერთი, ცოტამან ნახევარი მ[უ]ტყალი, მისგან უმცროსმან ერთი დანგი.

ამა წამლებისა შექნა მაჯუნსა ასრე უნდა: ამათ სამი წონა პერულმოხდილი თაფლი მოილე, იმითა შეზილე, ჰურჰელსა ჩადევ და ექუსა თუესა ქერშიგა ჩადგი. ამას უკანით როგორაცა დიდსა თერიაყსა უნდა შესმა, იმავე წესითა ამას.

|| კოლინჯისათუის კამისა თესლი მოადულე და მითა შეასუი, ტყირბისათუის სიქანქუბინითა და ღვიძლისათუის ანისულითა,

5

10

15

v

20

25

30

35

40

36r

თერკმლისა ტკივილისათვის და ბუშტუკისა ტკივილისათვის კამ-
სა თესლითა და პირიდაღმა რომე სისხლსა ამოატანდეს, ანუ სი-
სხლსა იყვანდეს, თუთუბითა შეასუი. ჩუილთა ყრმათა, რომელნი
ვერ ფსამდენ, კროსის წყლითა შეასუი. ასო მტკივანნი, რომელ-
ნი ვერა დაიძინებდნენ, ნახევარ ღრამის წონა. ს-შომტკივანთა და
ფაწალმტკივანთა, ნახევარ ღრამისა წონა. კბილსა, რომელსა ჭია
სჭამდეს, ღამესა ერთსა ზედა დასდევ და გამრთელდეს, თუ
ღმერთსა უნდეს.

- ნიშანი უმცროსისა აფლონიასი არგებს, რომე რაცა სენი ბალ-
მისაგან მორეოდეს, ქარი რაცა ასოღზშიგა უვლიდეს, არგებს. არ-
გებს კოლინჯსა და ბოასირსა. ხელი რამე უთრთოდეს, ზაფ[ა]ყანი
რომე სიგრილისაგან იყოს და სისხლსა და ხუელთა რამე სისხლსა
ამოიღებდეს და ტყირბისა ქარსა უშუეღის და ღვიძლისა ტკივილ-
სა, რომე სიგრილისაგან სტკიოდეს, ჭიპზედა რამე სჩხუერდეს, მას
გარდაუგდებს და ფსელი რომე სიგრილისაგან უჭირევდეს და ყმა-
წუილებსა რამე ყუერი გაუსივდეს, თიაქარსა უშუეღის და წელთა
ტკივილსა უშუეღის.

- წამლე ბი მისი: თეთრი პილპილი თხუთმეტი ღრამი, ბაზ-
რულ ბანჯი, რომელ არის ლენცოფისა თესლი ათი ღრამი, სუმ-
ბული ხუთი ღრამი, აყირყარა შვიდი ღრამი, თახუის ყუ || ერი ხუთი
ღრამი, ფარბიონი სამი ღრამი. ესე ყუელა დანაყე ჭმელი და გა-
ცარი. მერმე რაზომცა ესე წამალი იყოს, სამი ზომა თაფლი მოა-
დუღე და პერული მოხადონ. მერმე უკმოდგან, როგორაცა გაციე-
დეს, ესე დანაყილი და გაცირილი წამლები შიგა გაურიონ და
დაზილონ, რომე გასწორდეს და მისგან ჭამა ღრამი თუითო და
თუ ერთობ დიდი კაცი იყოს, ღრამ ნახევარი.

- ნიშანი აფლონია ფარსისა², რომელ ეხუეჰენ მეფენი და დასდე-
ბენ საჭურჭლესა მეფენი მათსა. არგებს, თუ პირიდაღმა სისხლი
ამოსდიოდეს და ანუ იყვანდეს სისხლსა. რაცა ფერი ყვანა იყოს.
უშუეღის და რწყევასა უშუეღის, დედაკაცსა რომე საშვილოშიგან
ქარი სჭირდეს, რაცა ფერი ქარი იყოს, უშუეღის და საშვილესა
ძალასა მოუმატებს, და შვილი არა შერჩებოდეს მუცელშიგა, მას
დაამაგრებს, და ასოებსა შიგა რაცა ფერი ქარი იყოს მას უშუეღის
და ჭკუასა და ცნობასა მოუმატებს. სასასა ძალსა მისცემს.

- აიღე: პილპილი თეთრი და ლემისა თესლი თუითო ოცი ღრ-
მი, აფილიონ და ბერძული თიხა ათი ღრამი, ზაფრანი ხუთი, სუმ-
ბული აკარკარა, თახუისა ყუერი, ფარბიონი ორ-ორი ღრამი, ზა-
რუმბადი და დარუნ[ა]ჯი ერთი ღრამი, დარ[ა]ფილფილი, მუშკი,
თუმბოთი ღრამი, ქაფ[უ]რი ორი დანგი. შეკრიბენ ესე წამალნი
და დანაყენ წურილად, დაცარ შარითა და ამა წამალთა სამი ზომა
თაფლი მოადუღე და || პერული მოხადე, გააცივე და დაზილე, ჩადე

ქოთანშიგა და ექუსა თუესა ქერშიგან დაფალ და მერმე იკმარე
ამა წესით: ვით ესე ზემო დაგუიწერია.

მაჯუნი არისტოდელისა უშუელის ძუელსა ყოლინჯსა და მეო-
რესა ყოლინჯსა და რომე ილას ჰქუიან და გულისა ტკივილსა
და სტომაქისა და ღვიძლისა ტკივილსა, რომე სიგრილისაგან 5

ამისი წამლები: ჯუნტიან, ირუმ, საჯინდი თუითოსაგან
რვა ღრამი, ზარვანდი გარდიზარვანდი გარდიდრას თუითოსაგან
ოთხ-ოთხი ღრამი. ფუფაპინდი ზარამბადი ჰინდი თუითოსაგან სამი 10
ღრამი, ცალკე ცალკე დანაყე და გაცარი და ამა წამლებისა სამი
წონა თაფლი მოადუღე. პერული მოკადე და შიგან გაურივე და
თუითოსა შესმას ნახევარ ნახევარი მუტყალი კამის თესლი მოა-
დუღლოს და მით შეასუას, ანუ ღვინითა.

ნიშანი მაჯუნისა: ერგების ტკივილსა ღვიძლისასა და იქმს
საქმესა საკუირველსა და არს ესე მაჯუნი კეისარ მეფისა საც- 15
ნაური, თუ ღმერთსა უნდეს.

აილე: სუმბული ტ[ი]ბი, და სადა ჯიპინდი და რევანდისინი და
ჯანტიანე ბერძული დარაფილფილი. ამათგანისა თუითოეულსა სწორ-
სწორი დანაყენ ესე წამალნი დაცრენ შარითა და პერულმოკდილ-
თა თაფლითა შესასოვლენ და შეზილენ. შესმა მისი სრული მუტყ- 20
ლის წონა კამის წყლითა, || ანუ ნიახურისა წყლითა. სარგებლისა
არის ნებითა ღმრთისათა. v

ნიშანი მაჯუნისა¹, რომელთა იცნობების მაჯუნი კოფეა. ერგების
მკერდმტკიევანსა და ხუელასა ძუელსა და სიმქისესა მკერდისასა და
ტკივილსა ფირტუისასა და ყოველთა ტკივილთა ღვიძლისასა და 25
ვინ იტუელდეს და ბალღმიანსა ნერწყუსა ამოყრიდეს, ესე წამალი
კეკელია და საკუირველთ მოქმედია მათ სნებათათუის, რომელ ნი-
შანნი[და] წამალნი მიგუიციემიან ნებითა ღმრთისათა.

აილე: ზიბიბი, ტაიფი ჭაჭისაგან გამოღებული, წონა ორმოც-
და[ა]თისა ღრამისა და ზაფრანი და სუმბული ტ[ი]ბი და ს[ა]ლიხა. 30
ამათგანი წონა თუითო ღრამისა და ლერწამი ძირასა, მუყლი აზ-
რაკი წონა ორისა ღრამისა და ნახევრისა, მური არაბი წონა ოთ-
ხისა ღრამისა და ბელეკონის გომიზი. წონა ოთხისა ღრამისა.
შეჰკრიფენ ესე წამალნი ხმელნი და დანაყენ და დაცრენ და მუყ-
ლი და მური გაადგინენ ღვინითა. ბელეკონის გომიზი გაადგინო
თაფლსა თანა და მერმე ჩაურთნენ წამალნი და ჰურჰელსა ჩასდვა. 35
შესმა სრული წონა ოთხისა ღრამისა ძირთაფლისა ძირისა ნაგბო-
ლითა, რომელსა ჰქუიან ტბის ფოკელა და გამოცდილია, თუ
ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰქუიან დევალ კურკუმი, რომელსა 38r 5 არს ტენცოსა. ერგების ყოველთა ცხროთა ძუელთა, რომელთა კურნება გამარცხებულისა და გაგრძელებულ იყოს || ცხრო მეოთხისა და სხუათა უფრო ხოლო ცხროთა ჯამთრავლთა ღმრთისათა.

აიღე: ტენცო წყლისა და პიტნა მთისა და ფატრასილონი რომელ არს ველურისა ნიახურისა თესლი და ზოფფრა — ამთგანი წონა სამ-სამისა დრამისა, და ასურულისა ნიახურისა თესლი 10 და ბაბუჯანი და აზოი — ამთგანი წონა ოთხ-ოთხისა დრამისა, და ქაშუმი წონა ხუთისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოხდილითა თაფლითა შეზილენ და შესუნთხონ სრული ორისა დრამის წონა ღვინითა ძუელითა, ანუ წყლითა ტფილითა, სარგებელია, ნებითა ღმრთისათა.

ფსლის ღაყუნებისა ღა

თირკმლის ტაივილისა

15 ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰქუიან ჰირმისა, ერგების ვის ფსმა გაუძნელდებოდეს და დაყოფილებისა ღვიძლისა და ფაწალისა ნესუტთასა და ერგების, ვის ფსელი უწოთოდეს, და ერგების ვინ ჰრტინვიდეს ტკივილსა თირკმელთა და ბუშტისასა, ბრძანებითა ღმრთისათა.

20 აიღო: თესლი დუკოსა, რომელ არს ველური სტაფილოვანი და რევ[ან]დისინი და ფუკალადხარი და აბალბალასანი და აღბრისა ძირი და ანისონი და სუმბული ტიბი და თახუის ყუერი და ზაფრანა და ნიახურისა თესლი და სალიხა და ქუშტი მწარე და

25 ასარონი და ფატრასალიონი და ნანხუა და ქამფეტოსი დანაყილ ვ გაფურცქუნილი და მური არაბი || და ჯ[ან]ტიანე ბერძული და ძირთაფლის ძირი და აფრასიონი და ენდრო მღებვართა და სკურდიონი, რომელ არს ველური ნიორი და მასტაქი ბერძული და 30 ზ[ან]რევანდი გრძელი და ზარევანდი მრგვალი და ქაქნაჯისა თესლი. ამის ყოვლისაგან სწორნი წონნი შეჰკრიბენ. ესე წამალნი დანაყენ, დაცრენ და პერულმოხდილითა თაფლითა შეზილენ და

30 ქურუმელსა ჩაღვე. შესმა მისგან: ვის ღვიძლი სტკიოდეს ერთი დრამი აფრასიონისა ტაბიხითა და ვის დაეყენებოდეს ფსელი, წონი დრამისა ერთისა ქამფეტოსისა ტაბიხითა და ესე სარგებელისა არს ამის ყოვლისათვის, რომე ნიშანი მიგუიციემა ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი სხუის. აილო ფატრა სალიონი და ასარონი ფოაი და მოდაკო და ანისონი და ნიახურის თესლი და აბინლბალასანი და ქითრაი. ამათგანი სწორი წონი დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკ-დილითა თაფლითა შეზილენ. შესმა წონი დრამისა წყლითა ტფი-ლითა სარგებელია ნებითა ღმრთისათა.

5

ესა მაჯუნი

ჰვასა ურუელის

ნიშანი მაჯუნი. სხუა, რომელი გამაძლიერებელი არის ფსელი-სა და დამფუშნელი ქვისა, რომელ იყოს თირკმელთა შინა და ბუშტისა და არს ესე საკუთრებელი და გამოცდილი და მიწევნულ არიან პირველი მკურნალი ამასსა საქმესა ზედა და უქია გალია-ნოზს და სხუათა მკურნალთაც ნებითა ღმრთისათა.

10

აილო: დოკო და რევანდისინი და აბინლბალასანი და ათხრისა || ძირი და ანისონი და სუნბული და ზაფრანი და ნიახურისა თესლი და სალიხა და ქუშტი და ასარონი და ფატლასალიონი და ქამფე-ტოსი და ტენცო ხმელი და მური და პიტნა მთისა და ჯანტიანე ბერძელი და ძირთაფლას! ძირი და ქამადრეოსი და აფარსიონი და სკუდრიონი, რომელ არს ველური ნიორი და ზარევანი გრძელი და ნანხუა და კულმუხი ხმელი და თაჯუის ყუერი და ქამუნი ქირ-მენი და ფოა და ზოფფრაი და ქაბრის ძირისა ქერქი და კარამფუ-ლი და კამისა თესლი და თაგუისა ხახუი, შემწუარი, რომელსა ჰქუიან ბასალას კილი და მდოგუი თეთრი—ამას ყოვლისაგანი წონი თუითო დრამისა, თულით ორმოცდაათი. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ და ჭურჭელსა ჩასდვა. შესმა სრული მიტყალი ერთი, ვის ფსელი დაე-ყენებოდის ნიახურისა წყლითა, ანუ გბობა [!] ყელისა ნედლისა წყლითა და ვინ ჰრტინვიდეს ტკივილსა თირკმელთასა და იყოს შიგან ქვა, შესუას ამას წამლისაგანი ანისონისა შემგბრისა წუნითა და ვის ფსელი უწითოდეს, შესუას ღვინითა ძუელითა გამტფარი-თა და ერგების ესე ყოველისა ტკივილსა თირკმელთასა და ბუშ-ტისასა და დაყენებასა ფსელისასა კეკელაია და გამოცდილი და სარგებელი, ნებითა ღმრთისათა.

39r

15

20

25

30

ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს ჯაზილა, რომელ არს თარგმანე-ბით საჭურჭლისა დაფუშუნის ქვასა, რომელ იყოს ბუშ || ტსა შიგან ყრმათა და მამათასა, და დაყოფს ესე მისსა ადგილსა, რომელ რკინითა ბუშტი გაუბიან და ქვა გამოიღიან, რაოდენ ამისი საქმე

v

35

საკუთრველი არს და ყოველთა წამალთა უძლიერესთაგანი
დიდროვანთა და რჩეულთა და გამოღებულნი არს კჳქისარ მეფისა
საკუთრველით, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ლ ო: აფიონი და აფარბიონი და თაჭუის ყუერი და სუმბული

5 ტ[ი]ბი და კილამონისინი და ზანჯაბილისინი დარაფილფილი და
ზაფრანი. ამას ყოვლისაგანი დრამისა ოთხ-ოთხისა და ლემისა
თესლი წონი დრამისა და აკარკარპაი წონი დრამისა ორისა და
ნახევრისა და ღუნალბალასანი და ხალისი, კეკელა გამოცდილი, წო-

10 მტკიცითა საცრითა და ღუნალბალასანსა თანა შეაერთენ და რა-
ზომნი წამალნი იყუნენ, სამი ნაწილი თაფლი პერულმოჭდილი
ჰქნა და მით შეზილო და ვერცხლისა ჰუ[რ]ჰელსა ჩასდვა და იქ-
მარო შემდგომად ექუსისა თუისა. შესუმა სრული მამათათუის,

15 დრამისა წონითა, ბოლოკისა წუნითა და ყრმათა მცირეთა წონი
დანგისა ერთისა, ღვინითა გაზავებულითა. იქმოდე ამას, ვი[ლ]რე
დაჩულებს ჰქა და ფსელსა თანა გაყვეს, კეკელა და გამოცდილი
40 v და სარგებელი და საკურველი, ნებითა ღმრთისათა. ||

ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს ბერძულისა თიკისა. ერგების,

20 ვინ სისხლსა ჰნერწყვიდეს შალლიანსა და ვის მჯდომი იყოს და
ვის ღუბელა იყოს შიგნით და ვერა დაიძინებდეს და ვერა დაღუ-
მდებოდის და მოსწყინებოდის ყოფა. ერგების ესე წამალი რგები-
თა საკუთრველობითა და საჩინოთა წინათითა შესმთა, ვითარცა
შესუას ამის წამლისაგან, თუ ღმერთსა უნებს.

25 ა ი ლ ო: ზაფრანი და ბერძული თიკა და აფიონი, და ქალბანა
და ლემის თესლი და ხაშხაშის თესლი და ჯულანარი, რომელ არს
მროწეულისა ყ[უ]თილი და კაკია. ამის ყოვლისაგანი წონი ორ-

30 ლი, დანასკუდი მსუქანი, გაწმედილი გურკისაგან და ქერქისაგან,
ამათგანი წონი ათ-ათისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი დანა-
ყუნენ კმელნი, დაცრენ შარითა და მერმე აევანთავე უკუაქით დანა-
სკუდსა და ზიბიბსა თანა დანაყო და ჩაასხა მცირე ყურძნისა
რუბი. დანაყენ წამალნი აევანთა შიგან კეკელად, ვირემ შეიქნას,

35 ვითა სხუა მაჯუნი და ოდეს ჰურჰელსა ჩასდვა, იქმარე, ჰკურნეთ
ამათ წამლითა, ვინ სისხლსა ამოყრიდეს და შალლიანსა ამოყრი-
დეს, შეასუი მისგანი დილა მწუხრი, წონი მიტყლის ნახევრისა,

v წყლითა გრილითა, კეკელა და გამოცდილი სარგებელისა, ნებითა
ღმრთისათა.

ნიშანი მაჯუნისა, რომელი საცნაურ არს, ხატიტიფისა, რომელ არს მერცხალთა. ერგების ყოველთა ტკივილთა ყიისათა, რომელსა ჰქუიან ხვენიკალ. ქალბაი, რომელ არს ბრაზი და ლოჯათენი, რომელ გამოასხდებიან ყიასა და ყოველსა სიმსივნესა, შექნილს ყიასა შიგნით და გარეგნით და ერგების ესე თუნ იკუჟურნო სიმრავლესავე შიგან, როდეს ჰაერი შეიშალოს და ყიასა ტკივილი შეექნას კაცთა და ამას სახელი დასდეს როფოს მკურნალმან გამრინეჲ და მკსნელია ამის საღმობისაგან, ნებითა ღმრთისათა. 5

აილო: ანისონისა თესლი და ნიახურისა თესლი და აღზრისა ძირი და ნანხუა და სალიხა და შაბიამენი და უძუარისა თესლი და ძირთაფლისა ძირი და კილამონი და მური არაბი და ზარეჲვანდი გრძელი. ამის ყოვლისაგანი სწორი წონი და კროკომალმაი, რომელ არს ზაფრანი გაზავებული და ჩუ[ენ] ვაკსენოთ ნიშანი მისი [წამლისა შემდგომად ნიშ[ან]ია მიცემისა]. და ვარდი წითელი კმელი, ამათგანი ნაწილი ორ-ორი ქუშტიბარი და მერცხალნი დასწუნი, მისი ნაცარი, ამათგანი ნაწილი სამ-სამ და ზაფრანი ერთი ნაწილ[ი] და ნიშასტაგი და სუმბული ტიბი. ამათგანი თუითო ნახევარ-ნახევარი ნაწილი და გუნდა ერთი ნაწილი. ლემისა თესლი დანაყენ, წამალნი დაცრენ შარითა, შეზილენ თაფლითა და || ოდეს დაჰმეს, იჰმარე, თუ ღმერთსა უნებს და ოდეს ჰმდეს ყიისა ტკივილისათუის აილო, ამისგანი. წონი დრამისა წონი ერთი და გაადგინო ქერისა წყლითა, ანუ ოსპნისა წყლითა, ანუ ვარდისა წყლითა, აილოს მისგანი პირსა ღარღაროს და სცხოს ფრთითა გარეგნით და ჰმნა ესე დღით ოთხჯერ და შემდგომად მისსა ღარღარა ყოს ტაბიხითა, ზოვფაისა და ანისონისაითა და კამას თესლისა და ძირთაფლის ძირითა და ესე სარგებელი არს და კეკელა, ნებითა ღმრთისათა. 10

ნიშანი ლამა დალხა სატიფისა, რომელ არს მერცხალთა ნაცარი, რომელ ამას წამალსა შეერთვის, და ვითა არს შექმნა მისი: შეიბყრა მერცხალი, რაოდენი გიჰმნდეს და დაჰკლნე და ახალსა ქოთანსა ჩაადგინნე და სარქულ-მოუვლინო და თიკითა მოგოზო თმიათა კარგად და გასწუდე, ვირე გაჰმეს. მერმე ჩასდგა ქოთანი ფურნესა შიგან, რომელსა შინა კირი იწვოდის, ანუ კეცი, ანუ ქოთნები, რომელ დაიწუას რაი ქოთანსა შიგან იყოს და ნაცრად შეიქმნას და მერმე აილო ამის ნაცრისაგან და ურთო. ამას მაჯუნსა, რომელსა ჰქუიან მერცხლის მაჯუნი, ვითა ნიშანი მიგუცემია გამოცდილი და საჩინო, თუ უნდეს ღმერთსა. 15

ნიშანი ლამა დალხა სატიფისა, რომელ არს მერცხალთა ნაცარი, რომელ ამას წამალსა შეერთვის, და ვითა არს შექმნა მისი: შეიბყრა მერცხალი, რაოდენი გიჰმნდეს და დაჰკლნე და ახალსა ქოთანსა ჩაადგინნე და სარქულ-მოუვლინო და თიკითა მოგოზო თმიათა კარგად და გასწუდე, ვირე გაჰმეს. მერმე ჩასდგა ქოთანი ფურნესა შიგან, რომელსა შინა კირი იწვოდის, ანუ კეცი, ანუ ქოთნები, რომელ დაიწუას რაი ქოთანსა შიგან იყოს და ნაცრად შეიქმნას და მერმე აილო ამის ნაცრისაგან და ურთო. ამას მაჯუნსა, რომელსა ჰქუიან მერცხლის მაჯუნი, ვითა ნიშანი მიგუცემია გამოცდილი და საჩინო, თუ უნდეს ღმერთსა. 20

ნიშანი ლამა დალხა სატიფისა, რომელ არს მერცხალთა ნაცარი, რომელ ამას წამალსა შეერთვის, და ვითა არს შექმნა მისი: შეიბყრა მერცხალი, რაოდენი გიჰმნდეს და დაჰკლნე და ახალსა ქოთანსა ჩაადგინნე და სარქულ-მოუვლინო და თიკითა მოგოზო თმიათა კარგად და გასწუდე, ვირე გაჰმეს. მერმე ჩასდგა ქოთანი ფურნესა შიგან, რომელსა შინა კირი იწვოდის, ანუ კეცი, ანუ ქოთნები, რომელ დაიწუას რაი ქოთანსა შიგან იყოს და ნაცრად შეიქმნას და მერმე აილო ამის ნაცრისაგან და ურთო. ამას მაჯუნსა, რომელსა ჰქუიან მერცხლის მაჯუნი, ვითა ნიშანი მიგუცემია გამოცდილი და საჩინო, თუ უნდეს ღმერთსა. 25

ნიშანი ლამა დალხა სატიფისა, რომელ არს მერცხალთა ნაცარი, რომელ ამას წამალსა შეერთვის, და ვითა არს შექმნა მისი: შეიბყრა მერცხალი, რაოდენი გიჰმნდეს და დაჰკლნე და ახალსა ქოთანსა ჩაადგინნე და სარქულ-მოუვლინო და თიკითა მოგოზო თმიათა კარგად და გასწუდე, ვირე გაჰმეს. მერმე ჩასდგა ქოთანი ფურნესა შიგან, რომელსა შინა კირი იწვოდის, ანუ კეცი, ანუ ქოთნები, რომელ დაიწუას რაი ქოთანსა შიგან იყოს და ნაცრად შეიქმნას და მერმე აილო ამის ნაცრისაგან და ურთო. ამას მაჯუნსა, რომელსა ჰქუიან მერცხლის მაჯუნი, ვითა ნიშანი მიგუცემია გამოცდილი და საჩინო, თუ უნდეს ღმერთსა. 30

ნიშანი ლამა დალხა სატიფისა, რომელ არს მერცხალთა ნაცარი, რომელ ამას წამალსა შეერთვის, და ვითა არს შექმნა მისი: შეიბყრა მერცხალი, რაოდენი გიჰმნდეს და დაჰკლნე და ახალსა ქოთანსა ჩაადგინნე და სარქულ-მოუვლინო და თიკითა მოგოზო თმიათა კარგად და გასწუდე, ვირე გაჰმეს. მერმე ჩასდგა ქოთანი ფურნესა შიგან, რომელსა შინა კირი იწვოდის, ანუ კეცი, ანუ ქოთნები, რომელ დაიწუას რაი ქოთანსა შიგან იყოს და ნაცრად შეიქმნას და მერმე აილო ამის ნაცრისაგან და ურთო. ამას მაჯუნსა, რომელსა ჰქუიან მერცხლის მაჯუნი, ვითა ნიშანი მიგუცემია გამოცდილი და საჩინო, თუ უნდეს ღმერთსა. 35

V ნიშანი კრუკუმოვისა, რომელი ჩაერთვის ამას წამალს და სხუათაცა წამალთა, ნებითა ღმრთისათა.

აიღო: ზაფრანი და კილამონი, ამათგანი წონა ორორისა და 5 ვარდი წითელი გამკმარი და ნიშტაგი დიკისა და ქუშტი მწარე, ამათგანი წონა თუითო ღრამისა და მური არაბი წონი ოთხისა ღრამისა და სუნბული და სადა ჯიანლი, ამათგანი წონი ორისა ღრამისა და ნახევრისა დანაყენ წამალნი დასცრნე ყოველნი წამალნი და ძუელითა ღვინითა შეზილნე და კუერად დაჰქნე და ყოველი 10 კუერი მიტყლისა წონა იყოს და ჩრდილსა გააჰმო, ხატატიფისა მაჯუნსა ჩაურთო და სხუათაცა, თუ ღმერთსა [უნდეს].

გულისა და ღიაღისა სენისა

ნიშანი დველმისქისა დიდისა ტკბილისა ერგების, ძგერასა 5 გულისასა და შეიწრებასა მკერდისასა და გონებისა და გულისა ჭოჭოქსა და ვინ მარტო იყოს სახლსა შინა და ვის ეურვებოდის და შესჭირდებოდეს და მიზეზი ვერა იცოდის, თუ რასაგან არისო და ვის გაუმრავლდენ გონებანი და საურავნი და ნახვიდეს სიზმართა ურვილთა და ერგების, ვის შავი ნავლელ მორეოდეს და ცნობა გაეშლევოს და ვისდა გულსა რამე შევლევულიყოს და ვის გულსა 10 შეჰვლედეს ჟამ-ჟამ შავისა ნავლისა გზითა და ერგების საშოსა ქარსა, და ერგების, ვის თავისა ტკივილი იყოს ძუალი და ტკივილი საფეთქელთა შიგან ნიადაგი და ყოველსა ტკივილსა შექნისა 42r შავისა ნავლისაგან და გაუმხიარულებს გულს სტომაქსა და სხუასა ტანსა, საკურველად უშუელის.

15 სტომაქის და ბანის

აიღე: ქაბული ალილა შავი და ამლაიჯი და ბალაიჯი და ყუელა კურკისაგან გამოღებულნი ერთმანერთისა ოდენი სწორად 20 ბილბილა და დარაბილბილა. ამა წამლებისა მესამედი ქენ ზანჯაფილი და სოლინჯანი და ბასბასი და სათრიჭი. ყუელა დანაყენ ცალ-ცალკე და გაცარი და აიღე შუშამა¹ გათეთრებული და შაქარი ორ-ორი ღრამი. ხაშხაში თეთრი და შავი და თეთრი ქართული კოჭი, თეთრი ხარაბაუია თუითო ღრამი ყუელა. დანაყენ და გაცარი და შეზილე ნუშის ზეთითა და შეკაზმე თაფლისა მაჯუნი, როგორაცა სხუა მაჯუნი სწერია და მიეც ერთი მუტყალი დღივ.

სხუა მაჯუნი პილპილისა¹, რომელი უშუელის სტომაქსა, რომე იყოს შიგა სიგრილისა ქარი, ბალღამი და რომე საქმელი ვერა მოიდნოს.

აიღე: სამფური, პილპილა შავი და თეთრი და დარაპილპილა, თუითოსაგან ათი დრამი, ბალასნის ხილი სანფული და ამამა, თუითოსაგან ორი დრამი, ზანჯაბილი და ქართული კოჭისძირი, ანუ ქრევეასისა თესლი, სასალოსი და ასარონი, ანდუზი. თუითოსაგან ნახევარ დრამი ყუელა დანაყე და გაცარ და თაფლითა შეზილე როგორაცა სხუა მაჯუნები და მიეც² || დღივ სამი დრამი.

ლუიქლისა

სხუა მაჯუნი რომელი უშუელის ლუიქლსა და სტომაქსა და სქელსა ქარსა და ტანი რომე სუსტად იყოს.

აიღე: ზანჯაფილი და პილპილა და სამფული, თუითოსაგან თუითო დრამი; მასტაქი და ნანსავია და ანისონი³, თუითოსაგან ოთხ-ოთხი დრამი; ქრევეასისა თესლი და პიტნა ხუთ-ხუთი დრამა, კულიავი და სალიხა და ბალასნის ხილი და აკარკარა, რომე არის ქარქუეტის ძირი და სადაჯი ინდოური, თუითოსაგან თუითო დრამი, ყუელა დანაყე, გაცარი და თაფლითა შეზილე და ერთსა დრამსა წამალსა სამი დრამი თაფლი გაურივე და ქურჭელშიგა ჩაყარე და მიეც დღივ ერთი მუტყალი.

კოლინჯისა

სხუა მაჯუნი ბიისა, რომელი უშუელის კოლინჯსა.

აიღე: მასტაქი, ყარაფილი, ზანჯაფილი, პილპილა და ჯ[ა]ვზი, თუითოსაგან ათი დრამი, მკევესა ბროწეულსა წყალი და მის ოდენი თაფლი. ორივე გაურივე და ადუღე მუნამდისი, ნახევარი დარჩეს და მერმე ესე წამლები დანაყე, გაცარი, დამაგა თაფლშიგა გაურივე და კარგად შეზილე და მიეც, რაცა შეეძლოს. თუ გინდოდეს რომე გახსნას კოლინჯი, მაგა წამალშიგან ათი დრამი საკამუნია გაურივე. აგრე მიეც.

სხუა მაჯუნი, რომელსა ჰქუიან მუკლიათი, რომელი უშუელის || ვისცა აზიდვობდეს და ვერა გაეყვანოს და მუცლისა რომე სტკიოდეს. ბუასირი აცა ამემ ბარამბოს ჰქუიან ასი დრამი (!).

აიღე: ქარმანული ჩამანუკი, კულიავსა ჰქუიან, იმისგან ძმრითა დაალბე და მერმე მოკალე ოცი დრამი მასტაქი, ხუთი დრამი შავი ალილა, და ქაბული ალილა, ფურის ერბოთ შენელებული თხუთმეტ-თხუთმეტი დრამი. ყუელა დანაყე და გაცარი და ერთმანერთშიგა გაურ[ი]ვე და თაფლითა შეზილე კარგად და მიეც სამი დრამი.

სხუა მაჭუნი შუშმისა, რომელ უშუელის ბაღდაშსა, სეფდისა და ზაფრასა და მიეც ზამთარს ზაფხულს უზ[მა] იყოს თუ მშიერი.

- აიღე: შუშმა გაფცქნული და კულიავე ზანჯაფილი, თუითო.
- 5 საგან ათი დრამა, თარბუთი შვიდი დრამი, პილპილა, დარაპილ პილა ხუთ-ხუთი დრამი, საკამუნია ბიითა შემწუარი შუიდი დრამი დარიჩინი ორი დრამა, ტაპარზი შაქარი სამოცი დრამი, ზაფრანი ორი დრამი. ყულა დანაყე, გაცერი და ამა წამლებისა სამი ზომა თაფლი ადუღე და ქაფი მოკადე, ვირემდის ქაფი გაწმდეს, მერმე
- 10 ცეცხლით აიღე და წამლები გაურივე და ჭიქაშიგა ჩაასხი და რა გინდოდეს მიეც ხუთი დრამი.

შემაჟრგმელი მაჭუნი

- სხუა მაჭუნი, რომელ გაქსნილ მუცელი შეკრას და უშუელს სტომაქსა, რომე გასუსტებულიყოს და საქმელ არწყიოს და საქ-
- 15 [მელ ვერა მოიდნოს და კაცსა ფერიცა მოუმატოს.

- v აიღე: ბაე გაფრცქუნილი და კურკისაგან გამოღებული || და ქოთან შიგა ჩაყარე და ზედა ძრიელ ღვინო დაასხი და ადუღე, ვირემდის დადნეს, მერმე აიღე და შეწურე და მერმე ბიან სახა-ყელშიგა წმიდად დანაყე და მაგის ოდენი თაფლი გაურივე და
- 20 ცეცხლზედა დადევ და ცოტა ადუღე და მერმე აიღე პილპილი და დარაპილპილი და ზანჯაფილი, თუითოსაგან ხუთი დრამი, ბარამბო რეა დრამი, ყაყუილა და სანფული და ყარანფული, დარიჩინი და ზაფრანი, თუითოსაგან ორი დრამი. ყულა დანაყე, გაცარი და მაგა თაფლიანსა ბაესა შიგან გაურივე და შეზილე და ნახევარი
- 25 დრამი მუშვი გაურივე. დანაყალი ზედა მოაყარე, ჭურჭელშიგა ჩაასხი და როდეს მოგინდეს, მიეც სამი დრამი და ზედა ტფილი წყალი შეასუი.

- სხუა მაჭუნი ბროწეულისა, რომელი უშუელის კაცსა, რომე ერთობ კუელა სჭირდეს და ძუძუ გამაგრებულიყოს და მას რომე
- 30 სიმკურვალისაგან სტომაქი სტკიოდეს და თუ ღუიძლი სიმკურვალისაგან სტკიოდეს, სიმკურვალე გამოიღოს და სისხლი დააწყნაროს და ყოველ ფერსა მხურვალსა სენსა უშუელს.

- აიღე: ტბილი ბროწეული კარგად დამწიფული, ქერქისაგან გაწმიდე და კელითა დაწურე და წმიდასა ჭურჭელსა შიგა ჩაასხი
- 35 და მაგა ბროწეულისა ორი ზომა შაქარი გაურივე და ცეცხლში-გა ნელ თბილად ადუღე და ქაფი მოკადე, ვირემდის კარგად ადუღდეს და გასქელდეს. და მერმე აიღე ტაჯიკ ვარეზი¹ და ქათო-
- 44r რია ხუ²... || წონი ოცდაოთხ-ოცდაოთხისა დრამისა. დანაყენ ესე წა-

მალნი და დასცრნე და პერულმოცდილითა თაფლითა შეზილნე. შესმა მათგანი მითკლისა წონა ღვინითა, ანუ წყლითა ნელტფი-
ლითა ერგების მას ყოველსა, რომელი გუიკსენებია, ნებითა
ღმრთისათა.

პარათუიხშო

5

ნიშანი მაჭუნისა, რომელსა ჰქუიან ფანჯანოში ერგების
ქართა შექმნულთა მუცელსა შიგან და ერგების დედათა, რომელი
არა უძლებ იქმნებიან ქარისა გზითა, რომელ შექცენების საშოთა
შიგან და რომელნი ოდეს მამათა თანა დაწვიან და უძლებ იქმნენ
მცირედსა ჟამსა და მერმე ივნონ და რომელთა შემთხუივნენ, მო-
ვიწყებთ ერგების კოლინჯსა ქარსა, ნებითა ღმრთისათა.

10

აიღო: აფსინდი და ღემისა თესლი, ამათგანი წონი ღრამისა
ოც-ოცისა და აფრაბიონი და აკარკარაი და სუმბული ტიბი, ამათ-
განი ღრამისა წონისა ექუს ექუსისა, ზაფრანი წონი ღრამის შუი-
ლისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ შარითა და პერულმოცდილი-
თა თაფლითა შეზილნენ, შესმა სრული ორისა დანგისა წონი, წყლი-
თა ტფილითა ყოვლისათუის, რომელ გუიკსენებიან ტკივილნი და
სნებანი სარგებელისა არს ნებითა ღმრთისათა.

15

მაჭუნი ღვიძლისა, მკარლის სიმსივნისა

ნიშანი მაჭუნისა რჩეულისა, რომელ არს საჩინო წამალი მათ-
როდითოსი ერგების ღვიძლისა ნესუტთა დაყოფილებასა და
სიმსივნესა შემთხუიულსა მკერდსა შინა და მუცელსა და სისხლის
ჩასულასა ასოთა შიგან შიგნით, რომელ შეემთხუევს ჩამოჭრისაგან,
|| ანუ ცემულობისა, ანუ შეტყლევადობისა და ამის ესე ვითარისა
გუარისა მსგავსისაგან და ქამოსისა დამპლობასა დაქსნილობასა
ძუელსა და ბერვასა მუცლისასა და ტკივილსა მუხლთა, წუივთა-
სა და წელთა, დაწურილთა წუივთასა და ქარსა კოლინჯისასა და
გალუიძებს შიჰვასა საჭამადისასა და გამრთელებს ყოველსა ტკი-
ვილსა, რომელ შეემთხუევს შავისა ნავლელისაგან და გააფიცებეს
სინათლესა ყოველსა ვინ ამისგან აიღოს.

25

v

25

30

დააშუენებს ფერსა ტანისასა, გაადნობს ქვასა, რომელი შეიქ-
ნების თირკმელთა შიგან და ბუშტსა, და გაცხნის დაყენებასა
ფსლისასა და გარე წარჰკდის გონებათა და წაიღებს საურავსა და
გასწორებს შეზავებულობასა გულისასა, რომელ არს თუალი სის-
წორისა და არა გასწყდების ბუნებათა, თუმცა ერთმანერთსა შეე-
შაღნეს და გააქცეს რაშასა და ვასვასასა და წარევენასა და შეაქ-
გ. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი

35

113

- ცევს ცნობასა ტანისაგან გასრულსა და დასცავს ყრმასა საშინსა შინა დიაცისასა და დაიცავს ყოვლისა მოწამლვისაგან, რომელნი მომკლველნი და ურვილისაგან დაიქსნის ვინ სასიკუდინოსა წამალსა შემთხუეულიყოს და ამისთვის დასდვა მათროდიტოს ფილაფოზსა.
- 5 მან, რომელმან შექმნა წამალი ესე, სახელი მქსნელი განსაცდელისაგან, რომელ თუინიერ ბადებულისასა სხუისა [...] ლისაგა იქსნის ნებითა ღმრთისათა.
- ა ი ლ ო: მური არაბი და ქათირა და ზაფრანი და ლარიკონი
- 45r და ზანჯაბილი და კილამონი, ამათგანი წონა ათ-ათისა დრამისა ||
- 10 და სუმბული ტიბი და გუნდრუკი და ათხრისა ძირი და ღუანალ ბალასანი და ასტოხოდისი და ზოფფრა და ქუშტიბარი და ქალბანა და გომიზი ნაჟუისა და ღარ[ა]ფილფილი და თახუის ყუერი და აფიონი კასტიდოსისა გამოწურვილი, რომელ არს ვაცის წუერი და კუქუმბრა ბერძული და უდალ ბალასანი და ბუტმისა გომიზი
- 15 და სადა ჭეპანდი, ამის ყოვლისაგანი წონი დრამისა რვა-რგასა სალიხა და პილპილი შავი და პილპილი თეთრი და აქალიმგელიქი და ფილიონი და ნიორი ველური და დოკო და ბალასნის თესლი და წამალი, რომელსა რქუიან კოფიონი, რომლისა ნიშანსა მისსა ჩუენ ვაცსენებთ და შემდგომად მისსა და მუკიეჰუდი, ამათგანი
- 20 წონი დრამისა შუიდი-შუიდი და სუმბული ბერძული და მასტაქი ბერძული და გომიზი არაბი და ფატრა სალიონი, რომელ არს ველურისა ნიახურისა თესლი და კურდმანაი, რომელ არს ქარვა გარეული და კამას თესლი და ვარდი წითელი კმელი, და ჭანტიანე ბერძული და დიაკაცის მანონი, რომელ არს ბასბასაი, ამათგანი
- 25 წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა და ანისონი და მოთანმტიკოი, რომელ არს ფარიკონი და სიკანკურისა მუცლისა სკუი და თირკმელნი, ამათგანი წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა და ნახევრისა და ასარონი და ფოი ამათგანი წონი დრამისა სამ-სამისა და ტეგნახმელი, წონი დრამისა ორ-ორისა, შეჰკრიბე ესე წამალნი გომიზთაგან კი
- 30 v დე, დანაყნე, დასცრნე შარითა, დაალბნე გომიზნი ღუინითა || ძუელითა და მერმე პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილნე. უწინა წამალნი ღუანალ ბალასანითა შესუარენ. შესუმა ამის წამლისა, წონი ნახევარ დრამისა, ვირე მითკალისამდე კეკელია და გამოცლილი, ნებითა ღმრთისათა.
- 35 ნიშანი კოფიონისა, რომელ ჩაერთვის მაჭუნსა, ნებითა ღმრთისათა. ა ი ლ ო: ზიბიბი გაწმედილი ქერქისაგან და ჰაქისაგან და ზიბიბი, არს მცა თეთრი, წონი დრამისა ოთხისა და ბუტმისა კევი, წონა ორმოცისა დრამისა და მური არაბი და აღხრისა ძირი ამათგანი წონი თორმეტ-თორმეტისა დრამისა და კირფა და მუკით და
- 40 ფცხილი ტბისა და სალიხა და აქლილაქმელქი, რომელ არს სუდი და აბაულღარი, ამათგან წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და ძირასა

ლერწამი, წონა ცხრისა დრამისა და ზაფრანი, წონი ერთისა დრამისა და რაბაშდანი, წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ შარითა და შეზილენ ძუელთა ღუინითა და კუერად დაქნა და ჩრდილსა გააქმო და ამას წამალსა შიგან იკმარო, თუ ღმერთსა უნებს.

5

მაჯუნი თირკმელთა

ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰრქუიან ღათი, ერგების ტკივილსა თირკმელთასა, თუ ღმერთსა უნებს.

ა ი ლო: ზაფრანი, წონი ორისა დრამისა და კილამონი, წონი ერთისა და სუმბული, წონი დრამისა ოთხისა და სალიხა და მური და ათხრისა ძირი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა || დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და თაფლითა შეზილნე, შესუმა წონი დრამისა, ნებითა ღმრთისათა.

10
46r

მაჯუნი მომკვლელისა სენისა და ნაპრისისა და ძვისა

ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰრქუიან აზრადი. ერგების ყოველთა წამალთა მომკვლელთა, რომელ შეეცმთხუევის ტანსა შიგნით და გარეგნით და ერგების ტკივილსა ნიკრისისასა და შენადგამთასა, დაფშუნის ქვასა თირკმელთა და ბუშტისასა და შეუქმნია აზრადს ნიშანი ამის წამლისათუის და და უც წიგნი ამისი საკუთრად, თუ ღმერთსა უნებს.

15
20

ა ი ლო: ამამა წონი დრამისა ხუთისა და ათხრისა ძირი, წონი ოთხისა დრამისა და მური, წონი ხუთისა დრამისა და აკარკარაი, წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა და დოკო, წონი ოცდორისა დრამისა და ზაფრანი, წონი თურამეტისა დრამისა და ნახევრისა და კუჭუმბრა ბერძული, წონი ექუსისა დრამისა და ნახევრისა და ფატრა სალიონი, წონი ოთხისა დრამისა და კამას თესლი და მუკლი, აზრადი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და ნახევრისა და გუნდრუკი. წონა შუიდისა დრამისა და ნახევრისა და ლემის თესლი და ხაშხაშისა თესლი, ამათგანი წონი ოცდაათ-ოცდაათისა დრამისა და სუმბული ბერძული. წონი დრამისა შუიდისა, და ვარდი წითელი და ტეგნა კმელი, ამათგანი წონი სამ სამისა დრამისა და ალატროი, წონი სამისა დრამისა და ანისონი და ასარიონი და კორდმანაი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა || და აფიონი, წონი დრამისა ორისა და ნახევრისა და პილპილი, წონი დრამისა ოცისა და რევენდისინი და სადაჯიჰინდი და ბალასანის თესლი, ამათგანი წონი ათ-ათისა დრამისა ბალადურისა თესლი, წონი სამისა დრამი-

25
30
35
v

- სა და ლაქიბუზური, წონი ხუთისა დრამისა და კილამონი, წონი
ოთხისა დრამისა და მოიწონი, ორისა დრამისა და სუმბული ტი-
ბი, წონი შუილისა დრამისა და ბერძული თიკა, წონი ათისა დრ-
მისა და რუდნესავრადი, წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა და წუნ-
5 წუბა ზღლისა, წონი ოთხისა დრამისა და ძირთაფლისა გამოწურე-
ლი, წონი ათისა დრამისა და ჯანტიანე ბერძული, წონი შუილისა
დრამისა, ჰულდულდი, წონი ორისა დრამისა და კარამფული წონი
ხუთისა დრამისა, და შეჰკრიბენ ეს წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და
პერულმოჭდილითა თაფლითა შეზილენ და ჰურქელსა ჩასდენ და
10 ოდეს გინდეს, იკმარე. შესმა სრული წონი დრამისა ძალსა ზედა
ყოველისა კაცისასა და ვითარი ვის უკმდეს. ერგების ყოველთა საღ-
მობათა შემთხეულთა შავისა ნავლელისათა და თელგმისა, თუ ღმერ-
თსა უნდეს.

- ნიშანი მაჯუნისა სხუისა ჰირმისისა.** ერგების ტკივილისა
15 თირქმელთასა და ქვასა, რომელ შემთხუევს მას შინა და ტკივილ-
სა შენადგამთასა და ნიკრისსა და ქართა სხუილთა გაუფლებელთა
47r ტანსა შიგან ყოველთაგან ტკივილსა ფაწალისასა. || და ტკივილსა
შემთხვეულსა დედათასა საშოსა ქარისაგან, ნებითა ღმრთისათა.

- აიღო:** ღარიკონი, წონი დრამისა და ზარევიანდი გრძელი, წი-
20 ნი დრამისა ოთხისა და ნანხუა, წონი დრამისა ორისა და ასარონი
წონი დრამისა ოთხისა და ჯანტიანე ბერძული, წონი ექუსისა დრ-
მისა და ნიახურისა თესლი და თომონი, რომელ არს კაზუჰი, ამ-
თგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და კანტრორიონი წურილი, წი-
ნი რვისა დრამისა და კორდმანა და სალიხა და ქუშტი, ამათგან
25 წონი სამ-სამისა დრამისა და არტანიათს ძირი, რომელ არს ჯაბლი
რომლითა სამოსელი ირცეების, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამ-
სა, მური, წონი სამისა დრამისა, სუმბული ტიბი და ფატრა სალი-
ნი, ამათგანი, წონი ორ-ორისა დრამისა და აფრასალონი და ფა-
ლონი, ამათგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და ტეგანის თესლი და
30 აფარბიონი, ამათგან წონი თუითო დრამისა და ქამადრეოსი და
ქამაფეტოსი და კაკბისა ნავლელი და ველური ნიახური, ამათგანი წი-
ნი რვა-რვისა დრამისა და კარამფული, წონი ორისა დრამისა შე-
კრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ შარითა და პერულმოჭდი-
ლთა თაფლითა, შეზილენ და კმარებისა ესმა იკმარო. შესმა მი-
35 ლისა ნახევარი ნელტფილითა წყლითა და უფრო, ხოლო იკმარე-
ბის ესე წამალი გაზაფხულსა დღეთა და სთულისათა, რაოდენ ვს-
v გაუ || ცდია და ვინ გამოცადოს, მოწმოს ამისა საქმესა ზედა, რა-
ოდენ მრავალნი გაუკურნია ამათ სნებათაგან, რომელ გუიხსენებდა
ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი მაჭუნისა გალიანოზისა, რომელი ერგების სიგრილე-
სა თირკმელთასა და ბუშტისასა და ვის ფსელი უწოდდის, გაუ-
ხუამს დაყოფილთა ნესტუთა ღვიძლისათა და გა[ა]დნობს სისხოსა
ფაწალისასა და ერგების, ვის ფსელი უნებლად გამოვიდოდეს და
ვის საგებელთა შიგან ფსმიდეს და ვის ფსელი დაეყენებოდეს და
ირგებენ ამას მიზეზიანნი ტანითა ამათთუის, რომელ გუიკსენებიან
სარგებელთა საჩინოთა, ნებიითა ღმრთისათა.

5

ა ი ღ ო: პილპილი თეთრი და პილპილი შავი და ჰამამა და ქუშ-
ტი¹ და სუმბულტიბი და ძირასა ლერწამი და სადაჯიანდი და ზაფ-
რანი და ნიახურის თესლი და ანისონი და აკარკარა და ჯინჭრისა
თესლი და ტეგანის თესლი ამის ყოვლისაგანი სწორი წონი. და-
ნაყე ესე წამალნი, დასცრნე და პერულმოჭდილითა თაფლითა შე-
ზილო და ჭურჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს იგმარო. შესუმა მის-
გა[ნ] ვის თირკმელთა რამე სჭირდეს, მითვალი ნიახურის წყლითა
და ვის გამოუვიდოდის ფსელი უნებლით, აფრასიონისა წყლითა და
ნაგბოლითა, ანუ კამას წყლითა და, რომელთა დაეყენებოდეს ფსე-
ლი, ქურჭუნჩოფისა თესლისა წყლითა და სხუათა სნებათა, რომელ-
ნი გუიკსენებიან წყლითა ტფილითა და ესე სარგებელსა არს, ნე-
ბითა ღმრთისათა ||.

10

15

48r

საბოთათუის და თუალშიგა
როვე წყალი ჩაყოფილდეს

ნიშანი მაჭუნისა კუმადა მეფისა, რომელ გამოიღო ამან მე-
ფემან ვი[თ]აუთქუამს გალიანოზს წიგნისან კასრდინოსიოსისა და
წარსცა ამისი ნუსხა ძლუნად ყოველთა მეფეთა თანა, რომელნი
იყუნეს მისზე. ერგების ესე წამალი ცხროთა ძუელთა, ვითა ცხრო
მეოთხისა და რომელი მისი მსგავსია და ყოველსა ტკივილსა ფაწა-
ლისასა და ქართა შემთხუეულთა მას შინა და შეიწრებასა გულისა-
სა და ტკივილსა მსხუილთა წელთასა და კუელასა ძუელ-
სა და გურემასა შემთხუეულსა მას შინა და გარდასწყუეტს კსნი-
ლობასა მეტსა, ნებიითა ღმრთისათა.

20

25

რომელსათანა გამოვიდოდის სისხლი დიადი მისთანა და გარ-
დასწყუეტს სისხლსა წიდოვნობისასა შეხდომილსა დედათა და
ერგების წარევენასა და ვასვასსა და ვინ გასრულიყოს ცნობისაგან
და ყოველსა ტკივილსა თავისასა ძუელსა და ახალსადა შაკიკსა,
რომელ არს თავისა ნახევრისა ტკივილი და ერგების, ოდეს სუას
დღეთა მრავალთა. ვის თუალთა სინათლე მისრულიყოს და ჩამოსუ-
ლასა წყლისასა თუალთა და უთქუამს, ვის ესე წამალი შეუქნია
ვითარად, თუ აიღოს ვინ ამისგანი სიმრავლისა მისისა დღეთა ოს-
პნისა ზომი ყოველთა დღეთა უზმამან და სცავს ყოვლისა სალმო-

30

35

ბისასაგან, რომელ შეედებინა გუამთა და ერგების ტკივილს ნი-
რისისასა ჟამსა შედებისასა სარგებელთა საჩინოთა და ერგების
v გაუმრავლდეს გაკრთომა ძილშიგან და არა დაე || ძინებოდეს.

ა ი ლ ო: ამისგანი ერაგინდისა ზომი და წყლისა უწინა და გ-
5 რავლა კსენება სარგებელთა მისთა რაოდენ ვინებეთ გამოკრებუ-
ლად დაწერად და ერგების ტკივილსა, საოხნეთა და კბილთასა,
ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ლ ო: ტეგნისა თესლი ველურისა და აფრასიონი და ველური
ნიორი და ჯავშირი ქამაფეტოსი და ჯანტიანე და უსტუხუდუსი
10 და კორდმანი. ამის ყოვლისაგან თუითო ხუთ-ხუთი მიტკალი და
მური არაბი და ზაფრანი და ქუშტი და სუმბულტიბი და პილპ-
ლი თეთრი და ფუკა ალაღხ[ა]რი და აფრაბიონი და თივა კაცისა
ძირისა ქერქი და ვაშაკი და პიტნა და ზოფფრაი და ვარდი კმელი
და სადა ჭიანჭი და ბალასანისა თესლი, ამის ყოვლისაგანი თუი-
15 თო სამ-სამი მიტკალი და კილამონისინი და ქალბანა და კანტო-
რიონი და ქაშუმი და ლაფთისა გამოწურვილი და დრონჯი და დო-
კო და ბუტმისა კევი, ამათგანი თუითო ოთხ-ოთხი მიტკალი და
აფიონი და ლემისა თესლი და მაიაი, ამათგანი თუითო ექუს-ექუ-
სი მიტკალი. დანაყნე ესე წამალნი, დასცრნე შარითა მურისაგან.
20 კიდე ზაფრანისა და აფიონისა. ესენი დაალბნე ღუინითა და ეგრე
შეუერთნე წამალთა და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო და
ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასდვა და იკმარო შემდგომად ექუსისა თუისა
რაზომცა დაძუელდეს, სჯობს შესმა ოსპნისა, ზომა ორისა დანგი-
49r სა წონამდე, წყლითა გრი || ლითა, სარგებელი არს, ნებითა ღმრთი-
25 სათა.

ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰრქუიან ბარისტინი დიდი ერგე-
ბის მღევანთა და რომელთა გამდნარიყოს კორცი და დარჩომილი-
ყოს ძუალი და ტყავი და ერგების კსნილობასა ნიადაგსა ძუელსა
და ცხროთა ძუელთა ჟამგარდასულთა, ვითა ცხრო მეოთხისა და
30 ვითა ცხრო თელგმისა, რომელ მოუვა ყოველთა დღეთასიცივითა და
ტკივილსა საშოსასა და მისგან დიდად დენასა სისხლისასა და ვის
გაუმრავლდეს ქარი მუცელშიგან ტკივილსა ბუვასირისასა და ვის
ფსელი უწთოდეს და ტკივილს თირკმელთასა და ბუშტისასა, და
დაქსნის ტკივილსა კოლინჯისასა მუნ თქუესვე ნებითა ღმრთისათა.
35 ა ი ლ ო: აფარბიონი და ზაფრანი და სალიხა და ჰამამა და აფიო-
ნი და კაკია და ქუშტიბარი და მური არაბი და კილამონი და
ხირვასა თესლი და ჯ[ა]რჯირის თესლი და ჯინჭრისა თესლი და
მუკილითეჰუდი და გუნდრუჟი და ონიჭიბურისა თესლი, და ალ-
40 ტროი, და წუნწუბა, კუერცხისა გული და მუშკატრონი, რომელ
საბერძნეთით გამოვალს, რომელი იკმევს და პილპილი თეთრი,
ამის ყოვლისაგანი თუითო ექუს-ექუსისა დრამისა, აკარკარჰა და

ჯაბლაისა თესლი, რომელ არს არცანითაი და ამის წამლისა ძირი-
 თა სამოსელი ირცხების და ვარდი ქმელი და ტეგნისა თესლი და
 ნიახურისა თესლი, ამათგანი თუითო წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა ||
 და ბადრუჯისა თესლი, რომელ არს პავკი, ამათგანი წონი თუითო
 დრამისა და ნანხუაი და ვაზის ყუავილი, ამათგანი წონი ორ-ორი-
 სა დრამისა და ლემის თესლი, წონი ათისა დრამისა და ქურქუნ-
 ჩოფისა თესლი და ზანჯაბილი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა.
 შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ და დაცრენ და ღუი-
 ნითა დაალბენ სამსა ღღესა და მერმე აიღო თაფლი პერულმოჭდი-
 ლი ამათ წამალთა წონი ორი და ქვისა ქოთანსა ჩასდვა და შეასქე-
 ლო ცეცხლითა ღბილითა და მერმე ესე წამალნი თანა ჩაურთნე და
 ზედა ჩასხა ხუთისა დრამისა წონი უდიბალასანი და მური კეკელად
 და გასწყდე, ვირემ გაგრილდეს და მერმე ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასდვა
 და შემდგომად ექუსისა თუისა იკმარო. შესმა ორისა დანგისა, ვირე
 დრამამდე და იკმარე ესე წამალი გულმაგრაღ ყოველთა სნებათა-
 თუის შედებულთა ძილგასაკრთუნებელთა, ერგების, ამრთელებს,
 ნებითა ღმრთისათა.

5

10

15

სარგებელი ყოველისა სენისა

ნიშანი წამლისა, რომელსა ჰრქუია ღათი. ერგების ყოველსა
 ტკივილსა, შედებულსა გუამთა შიგან კაცთასა, თავითგან ვირემ
 ფერქთამდე სარგებელია, ნებითა ღმრთისათა.

20

აიღო: აფიონი, წონი ოთხისა დრამისა და სუმბული და კაკუ-
 ლა და პილპილი თეთრი და ჯარის ძირი თეთრი და აკარკარა და
 ლემისა თესლი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და ზაფრანი,
 წონი ერთისა დრამისა. დანაყენ ესე ყოველნი კიდეს კიდე და || შარი-
 თა დაცრენ და ყოველნი ერთგან შერიენ და თაფლითა პერულმოჭ-
 დილითა შეზილენ. შესმა მისგან მითკლისა ნახევარი, ვირე თავი
 სტკიოდეს და არს ესე საოხნეთა და ღრძილთა ტკივილისათუის
 და ჭუელასა და ტკივილსა სტომაქისასა და შავასასა და ჭუელა
 სურდოსა და ფაწალასა და ტკივილსა გუერდისასა და ღუიძლისასა
 და შემოკლებასა სულისასა და ცნობისა მისულასა და თუხმასა და
 დიადსა წიღოვნებასა და მუცელ თიიანსა და ბავასირსა და ვასვასა
 უწინათ, ხოლო ვის თავი სტკიოდეს, უწითო ამისგანი
 ცხურთა ქერისა ნახევრისა ზომი, შემგბრისა მარზანგოშისა წყლითა
 და ვის სტკიოდეს თავი და კბილნი და ღრძილნი ერვანდის ზომა
 ღრძილთა საოხნეთა ქუეშე დაიჭიროს და წყალსა მასსა ჩასთქმედეს;
 და ჭუელასა და ჭუელსა და ახალსა, ქერისა ზომი კამასა
 წყლითა და ზ[ა]რევანდისა წყლითა ხურეტითა ერთითა და ტკი-
 ვილსა გულისასა და სტომაქისა პირთასა, ქერისა ზომი ძირასა
 წყლითა

30

35

40

119

და ტკივილსა ფაწალისასა, ქერისა ზომი წყლითა
გრილითა და ძმრითა და ეკრძალოს შუიდ დღე საჭამადსა და სასუ-
მადსა და აიღებდეს მას შუიდ დღე.

5 და ტკივილსა გუერდისასა მარჯუენით კერ-
ძისა ქერის ზომი წყლითა გრილითა და ტკივილსა გუერდისა
მარცხენისასა მარცულისა ზომი ნიახურისა წყლითა ხურეტითა
ერთითა

v და ტკივილსა ღუიძლისასა მარცუალი ერთი თეთ-
10 რისა ვარდისა || წყლითა და თაფლითა თეთრითა და წყლითა გრი-
ლითა

და ვისდა გუელსა ეცეს, ანუ ღრიანკალსა
მარცუალი ერთი ოსპნისა წყლითა თეთრისათა ტფილითა

და ვის საურავი და შეჭირვება სჭირდეს და
15 შიში ეშმასა მაგიერი, ანუ ცნობისა წასულა,
ანუ ვასვას მარცუალი ერთი უძოვარისა წყლითა შემგბარისათა
და დაიძინო მას ზედა და იცხოს თავსა და ტანსა და ვის თუხმა
იყოს, მარცუალი ტკბილისა ბროწეულისა წყლითა და ვის გაქე-
ნებდეს, ალავერტის შემგბრისა წყლითა და ბარზაკატონაითა

20 და ვის არა ძალედვას და დიად დაიძინე-
ბდეს, მარცუალი წყლითა ტფილითა

და დიაცსა, ოდეს შობოს და წელნი მოეჭ-
რებოდინ და სისხლი გაუდიადდეს, მარცუალი
თეთრისა შამბალითისა წყლითა შემგბრითა ხურეტითა ერთითა და
ვის ეჭირვებოდის წყლითა გრილითა და ორითა მითკლითა ბაზარ-
25 კატონაითა და ვარდის ზეთითა და ქუნჯიტის ზეთითა. ესე ყოველი
ერთგან შესუას და ვის ბავასირი იყოს, მარცუალი ბრასიის წყლითა
შუიდ დღემდე შესუმდეს ამას და ვის ენასა შიგა სიმძიმე იყოს, მარ-
ცუალი ალატროისა წყლითა და ვის შავასა იყოს მარცუალი
წყლითა ტფილითა და იცხოს ზაფრანისა წყლითა შეგარე და თელ-
30 გმასა მარცუალი ძირასა წყლითა

და ქუელასურდოსა მარცუალი ერვანდისა წყლითა
ლიტრისა ზომითა და ნიკრისისა მარცუალი ტეგანისა წყლითა და
51r ყიისა || ტკივილსა მარცუალი წყლითა უზმამან, ანუ დაწოლისა
ჟამსა და ვის კაეშანი იყოს წყლითა ტფილითა, ოდეს დაწვეს უზმა-
35 მან და ვინ დაეცემოდეს, მარცუალი გაადგინოს ბერძულითა ზე-
თით და ენასა ქუეშე დაიდვას და ცხროსა მარცუალი ქინძისა
წყლითა ხურეტითა ერთითა, ანუ თარანგაბისა წყლითა, ანუ ძირასა
წყლითა.

და ყრმათა, რომელთა ქარი სცემოდეს შე-
40 ჭირვებასა და სნეკუასა ყრმათასა, მარცუალი მარ-
ვისა თეთრისა წყლითა და შესუმა სრული, ამისგან მითკლისა

ნახევარი და თუ არა ჰპოვო ამათწყალთაგანი მაშა ტფილითა წყლითა და ვინცა ვინ სუას ამის წამლისაგანი, დაიდვას თავსა ზედა იისა ზეთი და შეხუროტოს წყალი გრილი სამი ხურეტა სარგებელისა, ნებითა ღმრთისათა და შესუარა შეზელისა უწინა ბალასნისა ზეთითა და იყოს თაფლი მისი ყოველთა წამალთა წონი და რაზომცა დაძუელდეს, სჯობს ესრე გაიგონე.

5

ცხროთათუის

ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს წუნწუბისა, ერგების ცხროთა ძუელთა ჟამგარდასრულთა ვითა ცხრო მეოთხისასა, რომელ მოუვა წელიწდამდე და გაძნელდების მისი კურნება — და ვითა ცხრონი, რომელნი მოუვლენ სიცივითა ყოველთა ღღეთა და ერგების სტომაქსა გაგრილებულსა, რომელსა შინა გამრავლდენ ქარნი და ვერა აღნობდეს საჭამადსა და ვის ტანი მოუსუსურებულყო საღმო || ბათაგან სიგრილისა.

10

15

V

ა ი ღ ო: პილპილი თეთრი, წონი ექუსისა დრამისა და ლემისა თესლი და კორდმანაი და გუნდრუკი თეთრი და მური არაბი, ამათგანი წონი თორმეტ-თორმეტისა დრამისა, აფიონი და წუმწუბა, კუერცხის გული, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და ზაფრანი და ღარ[ა]ფილფილი და ქუშტიბარი და ზარევენდი გრძელი და მიფა კაცის ძირისა ქერქი და აფარბიონი, ამათგან წონი სამ-სამისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი კმელნი, დანაყენ, დაცრენ შარითა, და დაალბენ გომიზ მური და გუნდრუკი და აფიონი ღუინითა ძუელითა და შეზილნე და პერულმოკდილითა თაფლითა შეჰკრიენ და ქიქისა ჰურჰელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარე. შესუმა მითჯალი ერთი კამას ძირისა წყლითა, სარგებელია, ნებითა ღმრთისათა.

20

25

30

მეზარიათათუის

ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰქუიან შილთა დიდი. ახლაით იცნობების დეგელ და ჰაბდა. არს ესე წამალი საჩინო, ერგების ყოველთა სენთა შედებულთა შავისა ნავდელისათა და თელგმისაგან და გაცოფებასა შემთხუეულსა ქაჯთა და ეშმაკთასა და სულთა უწრფელოთაგან და ყოველსა, ვისდა ცნობა წარსულიყოს მანახ[ო]ლიასა უფალთა და ფალმასიასათა და წარევენასა და რომელი ნადირთა თანა გარევენილიყოს და რომელი დაეცემოდეს ყოველთა მთუარეთა დაჯდომასა და რომელთა გულსა შეადებდეს და ცნობასა || წაუღებდეს და ქართა კელმწიფებულთა ტანსა შიგან და გაძნელებულყოფის მისი კურნება და ვის თრთოლა ედვას და

35

52r

40

- ძრწოლა და ვინ ფელიჯიანი იყოს და ძარღუთა მოფოლხუებასა
და ვის ლაქუა იყოს, რომელ არს პირისა მომრუდება და დედათა,
რომელნი ივნებდენ ყრმასა, და დედათა, რომელნი არა უძლებ იწე-
ბიან ქართა სხუილთა გზითა, რომელ საშოსა შინ შეიქმნებიან
5 და რომელთა მუცელსა შიგან ყრმა მოუყუდების და რომელ
გაუმრავლდეს კორცთა მღერა, ვირე კელნი და ფერკნი გაუმრუ-
დნეს და ვის გაუმრავლდეს საურავი და შეჭირვება საჩინოდ და
უმეზეზოდ და ვის გულსა ძგერა იყოს და გულსა შეაღებდეს
და რომელნი კრტინვიდენ ბრუსისა დასხმასა თავსა შიგან და
10 ვის ტკივილი იყოს თავსა შიგან შაკიკა ძუელი და ვის უნდეს
მარტოდ ყოფისა და კაცთა განექცეოდეს და ვის სტიკოდენ შენად-
გამნი და ნიკრისსა და ვის თირკმელთა შიგან და ბუშტისა შიგან
ქვა იყოს და ვინ მოწამლულიყოს სასიკუდიოდ და ყრმანი, რომელნი
15 დაეცემოდნიან და ჩუილთა, რომელთა ეცეს რაქადი და
გულსა შეაღებდეს და გაუმრუდნეს კელნი და ფერკნი, რომელ
ზოგჯერ მოირჩევიებიან და მოკუდებიან და მიიცვალეების. ესე წამა-
V ლი საღმობათა მრავალთა და გაგრძე || ლდების ნიშნისა მიცემა და
გუიქსენებიან წიგნთა შიგან სხუაგან, რომელი კურნებს საღმობა-
თა მათ, რაოდენ მოგუეწყინა ყოვლისა კსენება ამათ წიგნთა შიგან,
20 და ეაკსენეთ ნიშნები წამალთა და არ გავაგრძელეთ სიტყუა.

ნიკრისისათვის და ჰმის ძმა სპირდეს,
მოწამლულისათვის.

- შექმნა შილთასა. ა რ ლ ო: მუშვი ხალისი, უკეთესი ხოლო იყოს
და ჰამამა და უძუარისა თესლი და აფარბიონი და ავშნარი ასუ-
რული და იშნა და ნიახურისა თესლი და ტეგნისა თესლი და ზრო-
30 ხისა სკორე და ვაცთა სკორე მათთა ძოვნილთა და წუნწუბა წი-
თელი კეკელია და ქაფური და კარისძირა თეთრი და კუქმბრა
ბერძული და მამირანისინი და იდენალაია, რომელ არს მარ-
სუნაჯი და ასფანდა ფადისა ძირი და მელლაბი გაქურცნილი და
უდალბალასანი და კობარაი და ფაშრაშათინი, ამის ყოვლისაგანი
35 წონი დრამისა ორ-ორისა და მარგალიტი უხურეტელი და ზაფრა-
ნი და სადა ჯაინდი და ჯავზაბოვრადი და კასტორიონი, რომელ არს
თახუისა ყუერი და ჯარჯირისა თესლი და ზოფფრას თესლი, ამათგანი
წონი ათ-ათისა დრამისა და ოქრო წითელი კეკელა და ვსეცხლი და
ბავრუკი და მკალთა ფერკები და მასტაქი ბერძული და არჯასპი
40 საკოშკაქროი და სონიჯი და მელისა სკორე და ქაბრისა ძირისა
ქერქი, ამათგანი წონა ნახევარ-ნახევარი დრამისა და აბრეშუმი
53r ხამი დამწუარი და ზარუ || რუმბადი და დრონაჯი და პილპილი თეთ-
რი და ზანჯაბილისინი და ცერეცოსა თესლი და მისივე ძირი და

ჯანტიანე ბერძული და ლაბალბანი და ნანხუა და მარილი ინდოუ-
 რი და აქარკარა და ბაზრაცონა და მარჯანა და მუქი ელუდი,
 ამათგან წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და კარამფული და სუმბული
 ტიბი და ქუშტიბარი და კაკული და ბარალჯაბარის ღერი, ამათ-
 განი წონი რვა-რვისა დრამისა და ბასბასა და ირსა, ამათგან წო- 5
 ნი თითო დრამისა და თივა კაცისა თუალვით ოცი და სალიხასა
 ღერი და სალიხასა ქერქი, ამათგანი წონი ნახევარ-ნახევარისა და
 ფუკა ალაღბ[ა]რი წონი ათისა დრამისა და კამას თესლი და ზოფე-
 რა კმელი, ამათგანი წონი დრამისა ექუსისა, ქონდარი სპარსული,
 წონი დრამისა ოთხისა და იდენალპიზე და რევანდისინი და ბზის 10
 მუქლი და სკორკლი, რომელი არს კედელთა ნაგოზისა შინა, ამათ-
 განი წონი შუიდ-შუიდისა დრამისა და პილპილი თეთრი და პილ-
 პილი შავი და აფიონი და ზარევანდი გრძელი და ზარევანდი
 მრგვალი და ლემისა თესლი, ამათგანი წონი დრამისა ოც-ოცისა
 და ქუთმუქუთი, რომელ არს თხილი ინდოური, წონი დრამისა ოთ- 15
 ხისა და ოთხ დანგისა და აინდაბეცა თესლი და მისივე ძირი და
 შროშნისა გამოწურვილი და აჰემაჰმუჩუსი და || დარა შამლანი და
 შავსარი, რომელი არს კასუმა, ამათგანი წონი თუთო დრამისა და
 ანჯუდანისა თესლი, წონი ოთხისა დრამისა და ორისა დანგისა და
 აქილალმელქი, წონი ოთხისა დრამისა და ნახევრისა და ხარბუზაყი- 20
 სა თესლი, წონი ოთხისა დრამისა და ორისა დანგისა. და შარალ-
 ლული, რომელ არს კოშტბარკოშტ და ასაბელ დიფრი და უდიმაფ-
 თული, ამათგანი წონი დრამისა ოთხ[ი]სა და მიწა ჯუარედთა გზა-
 თა, წონი ოთხისა დრამისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ შარითა
 მტკიცითა და ოქრო და ვეცხლი დაქლიბნე ქლ[ი]ბითა ლბილითა 25
 და მოჰვალნე აევანთა შიგან მარგალიტსა და მარჯანასთანა და ეგრე
 სხუათა წამალთა შეურთო და თეთრითა თაფლითა პერულმოჭდი-
 ლითა შეზილე და ჰურჰელსა ჩასდვა, ანუ ოქროსასა, ანუ ვერცხლი-
 სასა, ანუ ჰიქისასა, უმჯობეს არს მესთუის, ჯერ არს შექმნა ამის
 წამლისა მას ჟამსა შინა, როდეს აღმოკდეს მასკულავი, რომელსა 30
 პრქუიან ჯალბარ ჯაბალი და იგი მასკულავი ამოვალს თუესა ივლის-
 სა ოცსა და მას ჟამსა ჯერ არს შექმნა მისი, ვითა უთქუამს მეც-
 ნიერთა. რაზომცა დაძუელდეს სჯობს შესუმა მისგან ამათ სალმო-
 ბათათუის, რომელ გუითქუჰმან უწინა. ერვანდის ზომა წყლითა ტფი- 35
 ლითა, ანუ ცერეცოსა წყლითა შემ || გბრითა და ლაკუსა და ფელი 54r
 [ნ]ჯსა და სიცოფესა! ვასვასსა და ყოველთა სენთა თავისათა გა-
 ადგინო მისგანი მარცულისა წონი, ვირე კერატისა წონამდე მარჯან-
 გოშისა წყლ[ი]თა, ანუ შაბაბკისა წყლითა და სიმენისა ზეთითა და
 შეისმის მისგან ნიახურის წყლითა და კამის წყლითა და არსმცა
 ამის წამლისა სუმა სალმოზისა შემსგავსებული და ვითარ ვის უქმ- 40
 დეს ქექელია და გამოცდილი და ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი წამლისა რომელ არს ათანასია და შეიქმნების მგლისა
 ღუიძლითა. ერგების ყოველსა ტივილსა ღუიძლისასა და ფაწალი-
 სასა და გარდასწყუეტს კსნილობასა შერჩომილისა და დაუყუდებს
 5 ტივილსა კოლინჯისასა და აშუ[ნ]ს ტივილსა მუცლისასა ძველისა
 და ახლისასა და მკრდოვანსა და კუელასა და ვინ ვერ დაიძინებ-
 დეს ღამით ტივილთა სიფიცხლისაგან და ტივილსა თირკმელთა-
 სა და ბუშტისასა და ყოველსა ტივილსა შემთხუეულსა მუცელსა
 შინა და გარდასწყუეტს სისხლსა წიდოვნობისასა შემთხუეულსა,
 10 რომელ შეემთხუევის დედათა და რომელთა ტანნი დაუჩუბრდენ,
 იცხონ ამისგან მარლამისა მსგავსად და ვის იყოს მკერდსა სიმსიფ-
 ნე და აეგზებოდეს, ვითა ალი და არს ესე წამალი, რომელ ერგე-
 ბის მუნ თქუესვე უწინასა, ხოლო შესმასა იქმს საქმესა საკუირვე-
 v ლსა და ამისთუის უწოდეს ესე სახე||ლი ამას თარგმანებით ვითა-
 15 რად, ვითაცა მოვიდე, განკუტრნი ნებითა ღმრთისათა კეცელია
 და გამოცდილი.

ა ი ლ ო: კრკო და მური, და აფშისჯი, რომელ არს სპეტი ეგუი-
 პტური და კანტორონი და ქუშტი და კორდმანა და მაიკონისა
 თესლი და ნარდინი და აკლიტი და ღაფთისა ძირი და მგლისა
 20 ღუიძლი და თხისა რქა დამწყური. ამის ყოვლისაგანი სწორი წონი
 დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ და
 ქურქელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარე. შესუმა დანგისა წო-
 ნა, ვირე ღრამისა წონამდე წყლითა ნელ ტფილითა კეცელია
 ამის ყოვლისათუის, რომელ გუიკსენებია სარგებლისა, რომე ნიშა-
 25 ნი მიგუიციებია და გამოცდილია და მიწევენულ არიან ამისსა საქმე-
 სა ზედა, ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი ათანასიასა სხუისა, რომელ არა ერთვის მგლისა ღუიძ-
 ლი, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ლ ო: კუჭუმბრა და სალიხა და მური და აფსიზაჯი და კრკოი
 30 და იდენალ ბალასანი და ძირთაფლი. ამის ყოვლისაგან სწორი წო-
 ნი დანაყე, დასცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო.
 შესმა, ვითა უწინა ვთქუით, ერგების ყოველსა ტივილსა ღუიძლი-
 სასა და ფაწალისასა და მუცლისასა და იქმს ნებათა შინა საქმესა
 35 მიახლებით პირველისასა და უკუეთუ უკმდეს, აიღების მისგანი.
 დაწოლისა ჟამსა აიღოს, ერგების ნებითა ღმრთისათა.

მაჯუნი კოლინჯისა

55r ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს თიადუკ მკურნალისა, || ერგების
 ტივილსა კოლინჯისასა შემაჭირებელსა და დაკსნის სნებასა მუს-

თქუესვე და ერგების რგებითა საჩინოთა, და არს ესე წამალი გამო-
ცდილი და საჩინო, ნებითა. ღმრთისათა.

ა ი ღ თ: ჰამამა და სადაჯი ჰინდი და სუმბული ტიბი და მური
და ქუშტი და პილპილი თეთრი და კორდმანა და ასარონი და
ტენცო კმელი და პიტნა და ნეძბისა თესლი შ[ა]ვისა, ამის ყოვლი- 5
საგან წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და საკამუნია ანტიოქური შემ-
წუარი, წონი სამისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ,
დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ და ჭურჭელსა
ჩასდვა, შესმა სრული ორისა დრამისა. და ყოვლისა კაცისათუის
თავის თავისა ძალსა ზედა და შესუას ტფილითა წყლითა და ესე 10
დაცნის ტკივილსა მუსთქუესვე და გასწმედს ყოვლისა ურვილისა-
გან, რომელი იყოს სტომაქსა შიგან და მუცელსა კეჩქელია და გა-
მოცდილი, ნებითა ღმრთისათ[ა].

ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს მაჯუნი სორინჯანისა, ერგების
ყოველსა ტკივილსა შენადგამთასა და ნიკრისისასა და ტეხისასა ფიც- 15
ხელსა, რომელი იყოს ასოთა შიგან, ბრძანებითა ღმრთისათა.

ა ი ღ თ: სურინჯანი, რომელ არს ლუბაი, წონი ექუსისა დრამისა
და პილპილი შავი, წონი ნახევარ დრამისა და ზანჯაბილი, წო-
ნი ხუთის დრამისა და ფურცელი ქაბრისა II და ფურცელი v 20
წყლისა ტენცოსა და ფურცელი მთისა ტენცოსა, ამათგანი
წონი ორისა დრამისა და ქამუნი ქირმენი, წონი დრამისა და
ნახევრისა, შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და
ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუმა, მითკლისა წონი ტფილითა წყლითა,
ამის ყოვლისათუის, რომელ გუიქსენებიან ნები[თ]ა ღმრთისათა.

ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს წამ[ა]ლი თიადოკო მკურნალი- 25
სა, რომელსა ჰქუიან ღიათ ივლითა მას სახელი უც და ჩუენ ვაქ-
სენებთ სარგებელნი მისნი, როდეს დადასრულოთ ნუსხა მისი, თუ
ღმერთსა უნდეს.

ა ი ღ თ: სუმბული ტიბი და კილამონი და არნჰავა და ვარდი
კმელი და კაკულა და ბასბასა, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა 30
და აფიონი და თაქუის ყუერი და ისნა და ქუშტი და ვარდი და
ნიახურის თესლი და ნეძბი თეთრი და აფრასიონი, ამათგანი ნა-
ხევარ-ნახევარი ნაწილი დოკო და კუქუმბრა და ჰამამა, ამათგანი
წონი მეოთხედ-მეოთხედნი ნაწილისა, ზაფრანი და ყრდელისა თეს-
ლი, ამათგანი სამი ნაწილი. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, 35
დაცრენ და შარითა და შესუარო დრამისა წონითა ბალასანისა
ზეთითა და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო და ჭურჭელსა
ჩასდვა. და იკმარო ამას ზედა, ვითა ნიშანი მიგუიციემია, თუ ღმერ-
[თ]სა [უნდეს]!.

II [...] შეასუ, ვისი სტომაქი გარყუნილ იყოს და საჭამადი 56r
არა მოუნდებოდეს; წონი ორისა დანგისა პიტნასა წყლითა და

ვის თუხმა იყოს, წონი ორისა დანგისა ნიახურისა წყლითა და
ვის კსნილობა იყოს ძუელი, წონი ნახევარი დრამისა ბაესა წყლი-
თა და ვის თავი სტკიოდეს, ანუ შაკიკი იყოს, წონი ორისა დან-
გისა წყლითა გრილითა, დილა მწუხრი და ვის კუელა იყოს ძუე-
ლი და შალალსა ამოჰყრიდეს, წონი ნახევარ დრამისა ბაზრაქატო-
სა წყლითა და ვისდა გუელსა ეკბინოს, ანუ მორიელსა, წონა ნახევარ
დრამისა ღვინითა ძუელითა და იცხოს ნაცემსა სიმენასა ზეთითა და
აკრას ზედა, ვითა მარამი და ტკივილსა საოხნეთა და კბილთასა
შიგა დიიდვას, კეკელია, თუ ღმერთსა [უნდეს].

10 **მაჯუნი სომეხებისა
და ლუიქლისა**

ნიშანი აფსინდისა მაჯუნისა, ერგების ტკივილსა სტომაქისა-
სა და ნესუტთა დაყოფილთა ღვიძლისათა და სიმსივნესა ფაწალი-
სასა და გაუქსნის უფსმადობასა და აგდებს ძუელთა ცხროთა ნო-
ტიასა, რომელნი შეექნებიან შავისა ნაველელისა და თელგმისაგან,
ნებიოთა ღმრთისათა.

აი ღო: ანისონი და ასარონი და კილამონი და ნიახურის თეს-
ლი, ამათგან წონი ხუთისა დრამისა და აფსინდი, წონი ათისა
დრამისა და ნუში მწარე, წონი ათისა დრამისა, მასტაქი ბერძული
და გუნდრუკი, წონი ||სამისა დრამისა და ზაფრანი, წონი ორი-
სა დრამისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და პერულმოკდილითა
თაფლითა შეზილენ, შესუმა ორისა დრამისა, წონი ლუინითა, ანუ
წყლითა ტფილითა, კეკელია ყოვლისათუის, რომე ნიშანი მოგუი-
ცემია, ნებიოთა [ღმრთისათა]¹.

ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს რევანდისა. ერგების ყოველსა
ტკივილსა ღვიძლისასა და ფაწალისასა და სიმსივნესა და გაყუთ-
ლებასა ფერისასა და ქართა შექმნილთა სტომაქსა შიგან და ცხრო-
თა ძუელთა, ბრძანებითა ღმრთისათა.

აი ღო: ვაჭი, წონი ათისა დრამისა და რევანდისინი, წონი
რვისა დრამისა და თაჭუისა ყუერი, წონი თორმეტისა დრამისა და
ჰამამა, წონი სამისა დრამისა და სალიხა, წონი რვისა დრამისა და
ანისონი, წონი ექ[უ]სისა დრამისა და ვაშკი, წონი ათისა დრამისა.
შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა
თაფლითა შეზილენ. შესუმა მისგან მითკლისა წონი ლუინითა ||
ძუელითა, ანუ წყლითა ტფილითა. კეკელია და სარგებელი ნებ[ი]-
თა ღმრთისათა.

ნიშანი რევანდის მაჯუნისა სხუისა. ერგების ჩამოჭრილსა მალღოთ ადგილით და ტკივილი დარჩომილიყოს ტანსა შინა გრძელთა ჟამთა და ვერა რა ეკუროს და ვისთანა იყოს ტკივილი ფაწალისა და დაყოფილობა ღუიძლისა ნესუტთა და ვისთანა იყოს ტანსა შიგან სიგრილე ქუქემოსა მუცელსა, ნებიტა ღმრთისათა.

ა ი ლ ო: რევანდისინი და სუმბული ბერძული და ზანჯაბილისინი და ვაჯი და ანჯუდანისა ძირი, ამათგანი წონი ათ-ათისა დრამისა და ნიახურისა თესლი და კამისა თესლი და ანისონისა თესლი და ნანხუა და კულმუხი კმელი, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა. შეერბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ და ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუმა მითელისა წონი, ვირე დრამამდე წყლითა ტფილითა. სარგებელია ამის ყოვლისათუის, რომე ნიშანი მოგუიციებია, ნებიტა ღმრთისათა.

მაჯუნი ბაიბრისა

ნიშანი წამლისა, რომელ საწიხო წამალი სუმბულისა. ერგების ყოველსა ტკივილსა ფაწალისასა და ქართა, რომელი გასრულიყუნენ მისგან ტანად და ვის მუცელი გასივებულიყოს და ტანი დამქლობილ და ფაწალა გადიდებულიყოს, კეკელია და გამოცდილია და საკუირველი, ნებიტა ღმრთისათა. ||

ა ი ლ ო: ზაფრანი, წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა და ზ[ა]რევანდი მრგული, წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა და ვაშვი თეთრი, წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა, სალიხა წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა და აკარკარა, წონი თოთხმეტისა დრამისა და ნახევრისა და სუმბული, წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა. გააღნო ვაშვი ძმრითა, დანაყენ სხუანი წამალნი, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ. შესუმა მითელისა წყლითა ტფილითა, ანუ ღუინითა გამტფარიითა, ერგების ყოველსა, რომელ გუიქსენებია ნებიტა ღმრთისათა.

ნიშანი წამლისა სუმბულისა სხუისა. ერგების ყოველსა, რომელ პირველსა შიგან გუიქსენებია და ესე ერგების უწინათისა, ზოლო შესუმასა, ვინ შესუას მისგანი და ესე წამალი გამოცდილი და უეპველი თავისა საქმესა შიგან, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ლ ო: სუჯუმბრა ბერძული და სუმბული ბერძული და სალიხა და სადაჯა ინდი და აფიონი და ზაფრანი და კაკია და უდალ ბალასანი და ძირთაფლი: ამის ყოვლისაგანი სწორი წონი დანაყენ წამალნი, დაცრენ და თაფლითა შეზილენ და ჭურჭელსა

5

10

15

20

v

25

30

35

ჩასდვა. შესუმა მითელისა ნახევარი წყლითა ტფილითა, ტკივილსა მუსტჟეესვე უწინასა შესუმასა.

ნიშანი წამლისა მაჯუნისა ერგების, ვინ სისხლისა პნერწყვილსა
5 და კუელასა ძუელსა და არს ესე წამალი რჩეული და შეკრებულ
58r არიან ყოველნი მკურნალნი პირველნი ამისა || შექმნასა ზედა და
გამოუცდია ჟამისა ჩუ[ე]ენისათა და მიწ[ე]ვენულ არიან ამისსა საქ-
მესა ზედა წინათსა, ხოლო შესუმასა ზედა ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ღო: კუჭუმბრა ბერძული და ზაფრანი და მასტაქი და აფიო-
ნი და ბუტმისა კევი და ლემისა თესლი და ჯულანარი და კაკი-
10 და ნუშისა გომიზი ამის ყოველისა წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა
ქუშტიბარი და მური არაბი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და
ნიშასტაგი დიკისა, წონი ოთხისა დრამისა და ზიბბი ქაჰისაგან
გამოსრული, წონი სამისა დრამისა, დანასკული გაქურცნილი გურ-
კისაგან გამოღებული, წონი ორისა დრამისა, დანაყენ წამალნი
15 კმელნი და დაცრენ და ნედლნი ჰაევანთა ჩასხენ და ზედა ღვინო
აპკურო და მერმე ყოველნი ერთად დანაყენ და პერულმოკდილი-
თა თაფლითა შეზილნე და ჰურჭელსა ჩასდვა. შესუმა მითელისა
ნახევარი სარგებლისა და კეკელისა ამის ყოველისათვის, რომელ
გუიკსენებია სნებანი და არა დაიწუნების ესე წამალი, რაოდენ სა-
20 კუირველი არს, თუ ღმერთსა უნებს.

მაჯუნი ნიარისისა

ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს საცნაური წამალი ნიქრისისა.
ერგების ყოველსა ტკივილსა შენადგამათსა და ტკივილსა ნიქრი-
სისასა და ტეხასა, რომელი იყოს კელთა და ფერკთა შინა და ერ-
25 გების ესე წამალი, ვინ შექმნას რგებითა საჩინოთა ლხინებითა
ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ღო: ფაშრაშთინი, წონი დრამისა ერთისა და ნიორი ველ-
v რი, რომნი ხუთისა დრამისა და || ორისა დანგისა და ძირა ქირმე-
ნი, წონი დრამისა და დანგისა და კილამონი სპარსული, წონი
დრამისა ერთისა და ზ[ა]რევანდი გრძელი და პილპილი შავი და
ზანჯაბილისინი და ქაბრისა ფურცელი და მერცხალთა ნაცარი,
ამის ყოველისაგანი წონი თუითო დრამისა, ესე წამალნი დანაყენ
და ძუელთა ერბოთა ფურთათა შესუარნე და პერულმოკდილითა
თაფლითა შეზილნე და ჰურჭელსა ჩასდვა. შესუმა, წონი სამისა
35 დრამისა წყლითა ნელტფილითა, ანუ ცერეცოსა წყლითა. სარგე-
ბელია, ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი სორინჯანისა მაჯუნისა. ერგების ტკივილსა ნიკრისისა და ტკივილსა შენადგამთასა, თუ ღმერთსა უნებს.

აიღო: სორინჯან, რომელ არს ლობაი, წონი ექუსისა ღრამისა და პილპილი შავი, წონი ორისა ღრამისა და ზანჯაბილისინი, წონი ერთისა ღრამისა და ქაბრისა ფურცელი და წყლისა ტენცოსა ფურცელი და მთისა ტენცოსა ფურცელი, ამათგანი წონი სამსამისა ღრამისა და ქამონი ქირმენი, წონი ღრამისა ორისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ. შესუმა ორისა მითკლისა წონი წყლითა ტფილითა, კექელია და გამოცდილი, ნებითა ღმრთისათა.

მაჯუნი ცოფაგენილისა ძაღლისა

ნიშანი წამლისა, რომელ საცნაური არს ძაღლისა განცოფებულისა წამლობით. ესე წამალი მისანდ || ობელია და სარგებლისა ნებითა ღმრთისათა.

აიღო: სალიხასა ქერქი და ჯავზა ბოვა და კარამფული და კუჭუმბრაი და ზარევანდი გრძელი და ზანჯაბილი, ამის ყოველისაგან წონი ორ-ორისა ღრამისა და ამის ყოველისა ზომი არდისა ჰია გამორჩეული ფრთეთაგან. დანაყენ ყოველნი და შეზილენ ზეგნისა ღუინითა და მერმე დაასხ[ი] ზედა შროშანისა ზეთი, წონი ღრამისა ორმოცდაათისა, ანუ ძუელი ერბო ფურთა და ჰიქისა ქურჭელსა ჩასდვა. შექმნა ესე ნიშანი, როდეს გამოჩნდეს მასკულავი, რომელსა ჰრქუიან ქალბარ ჯაბალი და ურევდე ამას წამალსა ყოველთა დღეთა. შესუმა მისგან მომწუისებულთა დანგი და მახე-ვარი და ქაბუკთა, წონი ორისა დანგისა და სხუათა ძაღლსა ზედა და უწინა ამის წამლისა აღებისა შეილბოს მუცელი სპედაბარისა ხარშოთა და ეგრევე წამლისა უკანას და სუას ღუინითა ზეგნურითა და ეკრძალოს სიცივესა და სინოტივესა და თუ შესცვივნეს ქუემო მუცელი მცირაი, ჩაჯდეს ცერეცოსა შემგბარსა წყალსა შიგან და თუ არა დაყუდდეს ტკივილი, შესუას ყრდელისა წყალი და ერბო ფურთა და თუ შეექმნას ჰირება, შესუას ოცდაათისა ღრამისა წონა ერბო ფურთა ღუინისა ზეგნურსა თანა, შევიდეს აბანოსა და ესე წამალი გაქსნის მუცელსა და მოაფსმევს და გარენს მის || სენისაგან, კექელია და გამოცდილი, ნებითა ღმრთისათა.

მაჯუნი მტირალთა ვაჟთა. ნიშანი მ[ა]ჯუნისა, ერგების ტკივილსა ყრმათასა ჩუილთასა, რომელნი ტიროდიან ნიადაგად და საჩინო მიზეზი არა უჩნდეს და ერგების, ახლად ვის კსნილობა იყოს 9. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი

შერჩომელნი ძუელი და მამუღალი იყოს კურნებითა და სხუთა
სალმობათა მრავალთა, შეწევნითა ღმრთისათა.

- ა ი ლ ო: ზაფრანი, წონი ხუთისა დრამისა და აფიონი და თაფ-
კაცისა, ამათგან წონი ათისა დრამისა და სუმბული ტიბი და აკარ-
5 კარა, წონი თუითოსა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ,
დაცრენ შარითა, თაფლითა, შეზილო და ჰურჰელსა ჩასდვა და
ოდეს გინდეს, იკმარო ვითარ ჩუ[ენ] ნიშანსა მიგცემთ. თავად
შეასუას ამისგან ყრმასა მცირესა, რომელ დღე და ღამე ტიროდეს
სამისა მარცულისა ოდენი თავისა დედისა სძიოთა. გადგენით ესე,
10 დააყუდებს ტირილსა და დაადუმებს და ვის კსნილობა იყოს,
შერჩომილი, წონი დანგისა წყლითა გრილითა დაუყუდებს, ნებითა
ღმრთისათა, და ვინ ტიროდის! || საოხნეთა და კბილთა ტკივი-
ლისაგან, იდრისოს ამისგან ზედა და დაუყუდებს, თუ ღმერთსა
უნებს და ცემულსა გუელისასა, ორისა დანგისა წონა ზეთითა, და
15 ვის სჭირდეს შავასა შემაჭირვებელი, წონი ორისა დანგისა ქერისა
60r წყლითა და ვის იყოს ჰირება და გამოექცეოდეს დასაჯმე || ლ[ი],
წონი ნახევარ დრამისა წყლითა გრილითა, ანუ ალატროსა წყლი-
თა დილა მწუხრი და ვის თავი სტკიოდეს და შაკიკი იყოს, შეზი-
ლო ამის წამლისაგან ძმართა და საფეთქელთა ზედა დასდვა ღდი-
20 მედისა მსგავსად დაუყუდებს ტკივილსა და არს ესე წამალი მცირე-
ად მომაგინებელი დიდად მარგებელი, ნებითა ღმრთისათა.

მაჯუნი

აბილთა ტკივილისა

- ნიშანი მაჯუნისა ერგების ტეხასა საოხნეთასა და ტკივილსა
კბილთასა და ვინ ცნობასა მისრულიყოს ტკივილისა და ტეხისა
25 სიფიცხისაგან, ბრძანებითა ღმრთისათა.

- ა ი ლ ო: აკარკარა და პილპილი და მური და აფიონი და თაქუის
ყუერი და ზაფრანი, ამათგანი წონი სწორი დანაყენ, დაცრენ შა-
რითა, ვითა კატრანი შამური, და შეურთო ამათ წამალთა და
პერულმოჭდილითა თაფლითა შეზილე მათითა ზომითა და ჰურ-
30 ჰელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, აილო ამის წამლისაგანი საოხნე-
თათუის, რომელ მოჭმულიყოს და არა დასცხრებოდეს ტეხა, სტენ-
დე კბილთა და საოხნეთა ზედა ადრესდე ზედა, კეკ[ე]ლია და გა-
მოცდილი, თუ ღმერთსა უნდეს.

- დასრულდა თქმული მაჯუნთათუის შესაქმართა ყოველისა სნე-
35 ბისათუის და ყოველთა ტკივილთათუის შემთხუეულთა გუამთა ში-
v ნა კაცთასა, ვითა ჯერ არს. ||

გუარინთა უმეღთა სენთა

დავიწყოთ სახელითა ღმრთისათა თქუმაღ² ნიშანთა შესაქმარ-
თა გუარინთასა, რომელნი ერგებიან საღმობათა მრავალთა და
ყოველთა ტკივილთა გუამისათა და შევქმენით თქმულად ერთად 5
ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი პირველისა გუარინისა, რომელ არს სამთა გუართა,
ერგების სიგრილესა სტომაქისასა და სინოტიესა მისსა და ვის
დაუმეავდებოდის საჭამადი სტომაქშიგან და ესე გ[ა]სწორებს
შეზავებულობასა კაცისასა, გა[ა]ქურვებს ტანსა და გა[ა]ძებს ქარ- 10
სა, თუ ღმერთსა უნებს. აილო პილპილი შავი და პილპილი თეთრი
და პილპილი გრძელი, ამათგანი წონი სთ-ათისა დრამისა და უღალ-
ბალასანი, წონი ხუთისა დრამისა, სუმბული ტიბი და ამამა, ამათ-
განი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და ზანჯაბილისინი და ნიახური- 15
სა თესლი და ზოფფრა და სალიხა და ასარონი და კულმუხი კმე-
ლი, ამათგან წონი ორ-ორისა დრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი,
დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ და
ჭურჭელსა ჩასდვა და იკმარო თავისა ჟამსა ნებითა ღმრთისათა.

ცხროსათუის

ნიშანი საფლიტოსის გუარინისა და არს ესე გუარინი ქამუ- 20
ნისა. ერგების ბერთა და თელგმიანთა და ვის ცხრო იყოს თელგ-
მისა, რომელ მოუვა ყოელთა დღეთა სიცივეთა სთუ[ე]ლისა დღეთა
და სტომაქსა შინა საჭამადი დაუმეავდებოდის და გაასხამს ქართა
შექნილთა სტომაქსა შიგან და მუცელსა მოანებებს საჭამა[დ] || სა 611π
ნებითა ღმრთისათა. 25

ა ი ლ ო: ქამუნი, ქირმენი დარჩეული და დამბალი ძმრითა დღესა
და ღამესა და გამოგიწოს და მზესა გააქმოს და მერმე მოკალოს
თიკისა ჭურჭლითა და ტეგანისა ფურცელი კმელი და პილპილი
შავი და ზანჯაბილისინი, ამის ყოვლისაგან წონი სამოც-სამოცისა
დრამისა და ბავრუკი სომხური, წონი ხუთისა დრამისა და ზოგნი 30
მკურნალნი ჩაურთვენ თანა თის დრამისა წონსა კილამონსა, გა-
ლიანოზ უარყო. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პე-
რულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ და ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუ-
მა, წონი ორისა დრამისა, ვირემ ხუთ დრამამდე და ვითაცა ვის
უკმდეს შესმისა უკანის ღუინო ძუელი სარგებლისა არის, თუ 35
ღმერთსა [უნდეს].

- ნიშანი გუარიშნისა ფანდა დიკონისა. ერგების სიგრილესა
სტომაქისასა და დიადთა ქართა მას შიგან და ლუიძლისა ნესუტთა
დაყოფილობასა შემთხუეულისა და ტკივილსა ფაწალისასა და ღე-
5 დათა, რომელნი ივნებდენ ყრმასა დიადისა სინოტიისაგან, კეპ-
ლაა და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აი ღო: ზანჯაბილისინი და პილპილი შავი და სუმბული ტიბი,
ამათგანი წონი ექუს-ექუსისა დრამისა, მასტაქი და ნანხუი, წონი
ოთხ-ოთხისა დრამისა და ნიახურისა თესლი და პიტნა კმელი, წონი
10 ხუთ-ხუთისა დრამისა და სალიხა და აბალბალასანი და აკარკარა
და ქამური ქირმენი, წონი დრამისა ორისა, სადაჯი აინდი, წონი
V დრამისა ერთისა, შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დან || აყენ, დაცრენ და
პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილნე, შესუმ მისგან თხილს
ზომი.

15 ხსნილობისა ღა ბაჰასირისა

- ნიშანი გუარიშნისა, რომელსა ჰქუიან ხუზი. ერგების, რომელ-
სა სტომაქი მოუსუსურებულისა და გარყუნილისა და ნიადაგ
ქსნილობა იყოს და საჰამადი მრთელივე გავიდოდეს უღნობელისა
სტომაქისაგან ქარიანად და ჰყუირდით და ვერ იღნობდეს და ბა-
20 ვასირისა ერგების და დასაჯდომლისა ტკივილსა და ქუეეთა სიგ-
რილეთა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აი ღო: ქუშტი და სალიხა და სუმბული და აბალბალასანი,
ამათგანი ათ-ათისა დრამისა წონი და ჯოვზაბოვა თუალვით ხუთი
კაკულა და კარამფული და ანისონი და აქილამელიქი და შიტ-
25 რაჯი ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და ბასბასა, წონი დრა-
მისა სამისა და იბრიჩვი, წონი დრამისა რვისა და ნალაბაშდი, წო-
ნი დრამისა ოთხისა და რევანდისინი და ზარევანდი გრძელი და იშ-
ნა, ამათგანი წონი დრამისა ორ-ორისა და სუდი და ზანჯაბილი,
ამათგანი წონი დრამისა ორმოცდაათ-ორმოცდაათისა და ხალილა-
30 გი შავი, წონი დრამისა ოცისა და შავი პილპილი და დარაპილი-
ლი, ამათგანი წონი დრამისა ათისა, ბალილაჯი და ნანხუა წონი
დრამისა თორმეტ-თორმეტისა და მურტისა მარცჱალი, ლიტრა
ორი ბალდადური და შაქარი ტაბარზადი თავი ორი. ესე ყოველ-
ნი დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილნე,
35 ჰურჰელსა ჩასდვა და ორისა თუისა შემდგომად იკმარო. შესუმა
62r მისგანი ორისა || დრამისა წონა, ვიდრე ოთხისა დრამისა წონამდე
ვითა ვის უკმდეს, წყლითა გრილითა ერგების, თუ ღმერთსა
უნდეს.

ნიშანი ანჭუდანისა გუარისნისა, რომელი ერგების ფიცხელთა ქართა მავალთა მუცელსა შიგან, რომლისა კმა ისმოდის და გაბერვა წაეკიდებოდის და სტომამქსა გაუჭურვებდეს ზუშმა გაჭურვებასა, ნებითა ღმრთისათა.

5

ა ი ლ ო: პილპილი შავი და დარაპილპილი, წონი ღრამისა ათათისა და სუმბული და ზანჯაბილი, წონი ღრამისა თორმეტ თორმეტისა და ანისონი და კამას თესლი, წონი ღრამისა ხუთ-ხუთისა და ანჭუდანი შავი, წონი ღრამისა ორმოცდდათისა ნანხუა და ნიახურის თესლი, წონი ღრამისა შვიდ შვიდისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ და ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუმა მისგან თხილის ზომი, ერგების ნებითა ღმრთისათა.

10

ვის ჯაჟამადი და სასუამადი

არა მოუნდაგოდეს და გული. ეშლუგოდეს

ნიშანი გუარისნისა ხოლინჯანისა, რომელი ერგების სინოტიესა, რომელ სტომამქშიგან წებოვითა შეიქნების საჭამადთა ურვილთაგან და ვის საჭამადი და სასუამადი არა მოენებებოდეს და გული ეშალვოდის და დიდად ჰნერწყვიდეს თელგმასა, კეკელ[ი]ა, ძალითა ღმრთისათა.

15

ა ი ლ ო: ხალინჯანი, წონი ღრამისა ათისა და ანისონისა თესლი და კაკული და პილპილი და ქარვა და ქონდარი ფერისი და ზანჯაბილისინი და ნაღაბაშდი, ესე ყოველი წონი ღრამისა ორ-ორისა და ნახევრისა და კულმუხი კმელი და დარაფილფილი, წონი ღრამისა ოთხ-ოთხისა და შაქარი ტაბარზადი, წონი ღრამისა ასისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო და ჭურჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, || იკმარენ სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

20

25

v

მოწამულთა სასიკუდიანად

და გუელცემულთა

ნიშანი გუარისნისა საინდისა, რომელსა ჰქუიან ახარ სტიხი, თარგმანებით მგობნელი ყოველსა ტკივილსა, ერგების, რომელსა სასიკუდიანე წამალი ესუას და გუელცემულთა და ღრიანკალ[თა] და ვის სისხლსა აფსმევდეს, ოდეს სცეს და ყოველისა ჰიისა ცემასა, რომელნი მომკლველნი არიან, ვითა ძალლი ცოფი და ვეფხი ამათ ესე გუარათა მსგავსთა შეასუას, ამის წამლისაგანი წონი ნახევარ

30

- დრამისა დასცხოს ნაკებნსა და ნაცემსა ზედა მარამისა მსგავსად და ერგების, ვინ საჰამადსა ვერა მოიდნობდეს და ვის კოლინკი სჭირდეს და ვინ უფსმად იქნებოდეს და ყიისა ტკივილსა მარჩო-
 5 ბელსა და გუერდთა ტკივილსა და მუცლისა და საშოისა ქარსა, დუბელასა და დედათა, რომელნი ყრმასა ივნებდენ და ქარსა, რომელი საშოისა შიგა ვალს, ამისგანი წინათ აიღოს და დაუყუ-
 დებს.

ვაჟისა მოვნებისათვის.

- ა ი ლ ო: ქარვა ველური და ქაბრისა ძირისა ქერქი და ძირი
 10 საცნაური, ბაზარნიკი ჰქუიან და შალი და ბალი და ფალი და პილბილი შავი და დარაფილფილი და ქუშტი თეთრი და ბან-
 ბასა ხისა ძირი და სუმბული და ალვა და ძირასა ლერწამი, ამთ-
 განი თუითო სწორი აიღო, დანაყო, დაცრა შარითა და პერულმო-
 კდილითა თაფლითა შეზილო და ჭურჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინ-
 15 დეს იკმარო. შესუმა მისგანი წონი დრამისა ერთისა, ანუ ვითა ნი-
 შანი მიგუიციეზია და ზოგნი მკურნალნი მარცულად შეიქმან და
 ოდეს დანაყონ და ეგრე იკმარონ, ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

თირკმელთა დღეგრძელობისა

- 63 || ნიშანი გუარიშნისა იტრიფალი უფროსი, რომელი ერგების
 20 ტკივილსა თირკმელთასა და ბუშტისასა და გა[ა]ქურვებს ტანსა და დააშუენებს ტანსა ფერსა და გა[ა]სწორებს შეზავებულობასა
 კაცისასა და შეუმატებს ზურგსა წყალსა და მოანებებს საჰამადსა და გაკაზმავს სტომაქსა და გა[ა]ძებს ქარსა და გა[ა]ქარვებს, თუ
 ხმასა და მკცესა გამოსულად არა გასწყდების თავისაგან და წუერ-
 25 თაგან და უთქუამს ძუელთა მკურნალთა წინა პირველთა, ვითარად
 ვინ იკმაროს იტრიფალი უფროსი ზამთრის და იტრიფალი უმც-
 როსი ზაფხულის და ამას ზედა აბანოს შევიდოდის და სიქანქებინ-
 სა სუმიდეს საწყურველად, არა ემატოს სხუა ბუნება ბუნებასა.
 და ურეველ იქმნას ყოვლისა საღმობისაგან და გაუგრძელდების მზე
 30 და სიმრთელესა ზედა დარჩების მშვიდობით, ვირე სიკუდილამდე
 შემრგებია და კეკელია, ვინ ამას წამალსა იკმარებს, ნებითა ღმრთი-
 სათა.

- ა ი ლ ო: ხალილაგი, ქაბული შავი, კეკელია მსუქანი და ამა-
 იჯი! გურკისაგან გამოწმენდილი და ბალილ[ა]ჯი გაწმენდილი და
 35 ქერქი ამაღისა და პილბილი შავი, ამათგანი წონი ოცდაათ-ოც-
 დაათისა დრამისა დარ[ა]ფილფილი, წონი დრამისა ოცდახუთისა
 და ზანჯაბილისინი და ბოვზი დანი და ბასბასა და შტრაჯი ჰინ-

და ნავთისა მარილი, ამათგანი წონი დრამისა ექუს-ექუსისა და
 მღოგუი თეთრი და ანუშადური, წონი თუითო დრამისა და რკი-
 ნისა წიდა და ბასრი კექელია, წონი დრამისა ოცდაათისა. ესე
 5 ყუალაი შეჰკრიბო, დანაყო, დასცრა და ერბოთა ფურთათა შესუ-
 რო. ანუ ნუშისა ზეთითა და პერულმოჭდილითა თაფლითა შეზილო
 და ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუმა მისგანი წონი დრამისა ორისა ორ
 მითკლამდე, ტფილითა წყლითა. ერგების, ნებითა ღმრთისათა.

გუარისა ჰარათათვის

ნიშანი გუარიშნისა, რომელსა ჰრქუიან ფანჯანოში რკინისა
 10 წიდასა. ერგების სტომაქისა ქართა და საშოსა ქარსა და ბოვასი-
 რისა ქარსა და ტანსა მოფოლხუებულსა და კუერცხისა გულსა
 ფერსა და გააჭურვებს საშუალად და გააკეთებს ურვილსა შეზა-
 V ვებულობასა ტანისასა, || რომელი გარყუნილიყოს ნებითა ღმრთისათა.
 აიღო: ხალილაგი შავი და ბალილ[ა]ჯი და ამლაჯი და პილ-
 15 პილი და დარ[ა]ფილფილი და სუდი შიტრაჯა ინდი და სუმბული
 ტიბი, ამათგანი წონი დრამისა ათ-ათისა და ცერეცოისა თესლი,
 წონი დრამისა ოთხისა და რკინისა წიდა ძმრითა დამბალი, მოკა-
 ლული, წონი დრამისა ასისა. ესე წამალნი დანაყენ, დაცრენ და
 ფურთა ერბოთა შესუარო და თაფლითა შეზილო და ჭურჭელსა
 20 ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარო. შესუმა, მისგანი წონი დრამისა
 ორისა, წყლითა ტფილითა და მისა უკანის მცირედი პური ჭამოს
 ქაბრისა ქამხლია და პრასითა და შუა დღემდე ელოდოს კექელია
 და სარგებლისა ნებითა ღმრთისათა.

ღიაღისა სენისა

25 ნიშანი გუარიშნისა რკინისა წიდისა, რომელი ერგების სტო-
 მაქსა მოფოლხუებულსა და შეუმატებს ზურგისა წყალსა და ერგე-
 ბის, რომელსა დიაცსა თანა მისულა გარდასწყუდოდეს და დედა-
 თა მსუქანთა, რომელნი არა უძლებ იქმნებოდინ ცმელისა სი-
 ღიადითა და ერგების ბოვასირისა ქარსა და ყოველსა ტყვილსა
 30 წაკიდებულსა სტომაქისასა. ზამთრისა დღეთა მრავალთა ზედასზე-
 და სუას და ერგების, თუ ღმერთსა უნებს.

აიღო: რკინისა წიდა, ლიტრა ერთი ბაღდადური და სპანძლი-
 სა თესლი, თეთრი ისთარი, ექუსისა დრამისა წონი არის და ოთ-
 ხი დანგი და პრასისა თესლი ასურული და ნიახურისა და ანისო-
 35 ნი და კამა და ნანხუა და ანჯუდანი შავი. ამის ყოვლისაგანი წონი
 65r ორ-ორისა დრამისა და ხალილაგი შავი. ქაბული გურკისაგან || გა-
 მორჩეული და ბალილაჯი და ამლაჯი, ამის ყოვლისაგანი წონი
 დრამისა სამ-სამისა და წნებევისა თესლი და ჯარჯირისა თესლი
 და ბოლოკისა თესლი და თალგმისა თესლი; ამათგანი წონი დრა-

მისა ორ-ორისა ხოლინჯანი და კილაშონი და სუმბული ტიბი და
 ბასბასა. ამის ყოვლისაგანი წონი დრამისა სამ-სამისა. შეჰკრიბენ
 ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა
 შეზილო დანგისა წონი მუშვი, დანაყო და ზედა გაურიო და დი-
 ლად მოურიო, რომელთანა კეკელ[ი]ად შეერიოს და ორისა კუირისა
 შემდგომად ამას სუმიდეს ყოველთა ღლეთა სამ-სამისა დრამისა
 წონასა ძუელითა ღუინითა და სამჟამამდი ნურას ჰამს და მერმე
 მწუარი ჰამოს და ზედა ძუელი ღუინო სუას, ერგების ნებითა
 ღმრთისათა.

5

გოვასირისა მარისა

10

ნიშანი გუარიშნისა ერგების ბოვასირისა ქარსა მუცლისა ბე-
 რვასა და ტკივილსა წაკიდებულსა და ქარსა, რომელი ზურგსა ში-
 გან შეიქნების და სუკთა, ნებითა ღმრთისათა.

აილო: ნანხუა და დარ[ა]ფილფილი და ქინძი და ალატროი და
 აღარდენი მოკალული და ხალილაგი ჯაბული, გურკისაგან გამოღე-
 ბული, აპანი და მარილი ნავთისა და ქამუნი ქირმენი და უდალ-
 ბალასანი და შიტრაჯი ჰინდი და კულმუხი კმელი და ნიახურის
 თესლი და ვაჯი და შალი და ბალი, ამის ყოვლისაგან სწორი წო-
 ნი. ესე ყოველი შეჰკრიბო, დანაყო, დაცრა და პერულმოკდილითა
 თაფლითა შეზილო და ჰურჰელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს იჰმარო.
 შესმა მისგანი წონი დრამისა სამისა ძუელითა ღუინითა, ერგების
 ნებითა ღმრთისათა. ||

15

20

v

სტომაქისა სიუსუსურისათვის

ნიშანი გუარიშნისა ერგების სიუსუსურესა სტომაქისასა და
 დიადსა ქარსა, რომელ არიან სტომაქსა შიგან და ცხროსა მეოთხე-
 სა, თუ ღმერთსა უნდეს.

25

აილო: უპანი დრამისა ერთისა და ნანხუა, წონი დრამისა ორი-
 სა და ვაჯი, წონი დრამისა სამისა და ზანჯაბილი, წონი დრამისა
 ოთხისა და მარილი ჰინდი, წონი დრამისა ხუთისა და ხალილაგი
 შავი, ქაბული გურკისაგან გამორჩეული, წონი დრამისა ექუსისა და
 და შიტრაჯა ინდი, წონი დრამისა შუიდისა. შეჰკრიბენ ესე წამალ-
 ნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ
 და ჰურჰელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იჰმარე. შესუმა მისგანი
 წონი, დრამისა ორისა წყლითა ტფილითა, ერგოს ნებითა ღმრთი-
 სათა.

35

137

- ნიშანი გუარიშნისა, რომელ არს გუარიშანი სოლომონისა და ვითის ძისა, რომელი იქმოდა სწავლისათუის და ერგების სინოტისა სტომაქისასა და ყოველსა ქარსა შიგა შექნილსა თელგმისაგან და აგზებს სტომაქსა შიგან სიმკურვალესა და გაუკეთებს ფერსა და შეუმატებს ცნობასა და გაქანთლებს გონებასა და დაქმტყიცებს გონებასა და განსწმედ მეცნიერებასა, რაითა მიითულოს ყოველი სწავლა მალე და დაქყენებს მკრცესა, გააძრიალებს მკურდრსა სიმკურვალესა და დიდი წამალი არს და მათ უქმს კურნება, რომელნი დიდისა სიგრილისა და სინოტიისა უფალნი არიან და ეკრძალოს ვინ მკურვალი იყოს და ზამთრის შეისმას, არა ზაფხულის და მრავალნი წაუწყმედიან, რომელთა ვერა ურგია ამისი შესუმა მეტისა სიმკურვალისაგან და ერგების || გონჯთა და კეთილთა და ფელიჯანთა და ვის ლაკუა იყოს და რომელსა შენადგამნი მოფოლხუებულებიყუნენ და თრთოლასა და ძრწოლასა ყოველნი მეცნიერნი და ფილაფოზი იკმარებდეს ამას წამალსა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- ა ი ლ ო: პილპილი შავი და დარ[ა]ფილფილი და ხალილაგი ქაბური გურკისაგან გამოჩეული და ბალილ[ა]ჯი და ამლაიჯი და თახუის ყუერი, ამის ყოვლისაგანი წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა და მარცხული ბალასნისა და ქუშტიბარი და შაქარი ტ[ა]ბარზადი და აბალლარი. ამის ყოვლისაგანი ისთარი სამი ექუსისა დრამისა წონი არის და ოთხი დანგი და სუდი გაქურცნილი ისთარი ორი და უწინა ბალადურისა თაფლი გამოიღო და მერმე შეარიო. წამალთა დანაყისა და დაცრისა უკანის და მერმე პერულმოცდილითა თაფლითა შეზილო, ჭურჭელსა ჩასდვა, ქერსა შიგან ჩაფლა ექუს თევდი და მერმე გამოიღო ქერისაგან და ოდეს გინდეს იკმარო. შესუმა მისგან წონი დრამისა ორისა ნიახურისა წყლითა კექელია და გამოცდილი, ნებიითა ღმრთისათა.

30 სტომაქისათუის

გუარიშანი მეფეთა, რომელსა იქმოდა თავისა თუისისათუის კასარ მეფე სიცოცხლესა მისსა და ერგების ტკივილსა სტომაქისასა და მონანებებს საჭამადსა, თუ ღმერთსა უნებს.

- 35 ა ი ლ ო: ნიახურისა თესლი და ნანხუა და ფატრა სალიონი და დოკო და კარამფული და ჰელი², რომელ არს კაკულაი წურბილი და სალიხა და კილაჰონი, ამათგანი წონი დრამისა ორ-ორისა,

ასარონი და სადაჯა ჰინდი, წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა და პილ-
პილი თეთრი და || უდალბალასანი, წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა,
დარ[ა]ფილფილი და პილპილი შავი, დრამისა ხუთ-ხუთისა და
მუშვი, წონი დრამისა ერთისა. ესე წამალნი დანაყენ, დაცრენ და
პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილნენ და ოდეს გინდეს, იკმარო. 5
შესუმა მისგან წონი დრამისა და ნახევრისა წყლითა გრილითა. ერგე-
ბის რგებითა საჩინოთა, თუ ზაფხულს იქმოდე თაფლისა ადგილსა
შაქრითა შეჰქმნა და სინისა ფსკერსა ზედა გაფინო და დასჭრა რა
ზომად გინდეს და ერგევე ჰქმნა, ვითა პირველნი გუარიშნი დამიწე-
რიან ზემო და ერგების ნებითა ღმრთისათა. 10

გოვასირისა

ნიშანი გუარიშნისა, რომელი ერგების ბოვასირისა ქარსა და
ეის საგურკველსა შიგან გაუმრავლდეს ქარი ნებითა ღმრთისათა.
ა ი ლ ო: ხალილაგი, ქაბული. შავი გურკისაგან გამორჩეული,
მოკალული ერბოთა, წონი დრამისა ოცდაათისა და შიტრაჯი და 15
ვაჯი და ფალფალმოი და უდალბალასანი და ავთ, რომელ არს კა-
კულაი წურილი, ამის ყოვლისაგანი წონი დრამისა ექუს-ექუსისა.
შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა
თაფლითა შეზილო და ქურქელსა ჩასდვა, შესუმა მისგანი წონი
ორისა დრამისა წყლითა ტფილითა, ერგოს ნებითა ღმრთისათა. 20

ვაჰის მოწყობისათჳის

ნიშანი გუარიშნისა, რომელი დამცველი არს ყრმისა დიაცისა
მუცელსა შიგ[ა]ნ. უძლებთა დედათა ერგების, ვნებად არა გასწყ-
დების, თუნიერ საჩინოთა რათმე გზითა და მიზეზითა, ვითა ქარ-
თა გრილთა და გააძლიერებს სტომაქსა და გულსა, თუ ღმერთსა 25
უნდეს. || 67r

ა ი ლ ო: ზრუნბადი და დ[ა]რონაჯი და სუმბული ტიბი, ამათ-
განი წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა და ნანხუა და გუნდრუკი, წონი
დრამისა სამ-სამისა და თაჯუის ყუერი, წონი დრამისა და კამბლთა
მისივე წონი. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულ-
მოკდილითა თაფლითა შეზილენ და ქურქელსა ჩასდვა. შესუმა მის-
გან, წონი დრამისა ორისა წყლითა ტფილითა. ერგოს ნებითა
ღმრთისათა. 30

მუცლისა ტეხისა და გოვასირისათჳის

ნიშანი გუარიშნისა, რომელსა ჰქუიან მკლაიათა, ერგების, 35
რომელი დიად ეჭირებოდეს და მუცელსა სტენდეს და სისხლსა

გაქსნიდეს და ტკივილსა დასაჯდომელისასა და ბავასირსა შექნილ-
სა და დასაჯდომელსა შიგან, რომელ მკურნალნი მოუგინებდნენ,
ნებიტა ღმრთისათა.

- ა ი ღ ლ: სპანძლის თესლი მოკალუული და ალარდენი მოკალუული.
- 5 ამათგანი სწორი წონი. ესე მოკალენ, სწორი წონი აიღო ამათგან
და ძირა ქირმენი და ძირა მეორე, ამათგანი წონი დრამისა სამისა
და კერატი ეკლისა და ალასტროი და ბერძული თიკა, ამის ყოველი-
საგანი წონი დრამისა სამ-სამისა და ქინძისა თესლი, წონი დრამისა
ათისა და სელისა თესლი მოკალუული, წონი დრამისა თხუთმეტისა და
- 10 ხალილაგი გურკისაგან გამორჩეული, მოკალუული ფურთა ერბოთა,
წონი დრამისა ოცდაათისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, და-
ცრენ და პერულმოტდილითა თაფლითა შეზილენ და ჭურჭელსა
ჩასდვა. შესუმა მისგანი წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა ბაესა
V წყლითა, ერგების თუ ღმერთს უნდეს. ||

15 **ვის სტომაქსა**
თელგმა მიკროდუს

ნიშანი გუარიშნისა კერატისა, ერგების სტომაქსა შიგა თელგ-
მა იყოს მ[ი]კრული. ამისგან დიადო კსნილობა წაეკიდებოდის
სტომაქსისა სინოტისაგან, ნებიტა ღმრთისათა.

- ა ი ღ ლ: კერატი ეკლისა გამკმარი და ძირა ქირმენი ძმრითა
- 20 დამბალი ღდესა და ღამესა, მოკალუული და [ა]ლასტროი და მურტი-
სა მარცვალნი და ნაცარი ფშატისა. ფქუილი, ნაცარი ფშატი ესრე
ჰყო: თხელსა საცერსა შიგან ჩაასხა და კელი ზედა ადრისო, თუთ
ფქუილი ქუჩი გ[.] და რკო კმელი და ქინძი, ამათგანი სწორი წონი
ჰყო და უკუეთუ სტომაქი მეტად გაგრილებულ[ი]ყოს და განოტიე-
25 ბულიყოს, მასტაქი ამათ წამალთა ერთისა სწორი ჩაურთე, შეჰკრი-
ბენ ესე წამალნი ყოველნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოტდილი-
თა თაფლითა შეზილენ და შესმა მისგანი წონი დრამისა ორისა,
მურტისა სასმლითა. ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

სტომაქსისა სიბრილისა
და ძარისათუის

- 30 ნიშანი გუარიშნისა ამბროსი დიდი, ესე იგი გუარიშანი
არის, რომელსა ხუსრო მეფე იქმოდა თავისა ჟამსა შიგან. ერგე-
ბის ყოველთა მამათა და ღედათა, რომელთა სტომაქი გაგრილე-
ბულიყოს ნებიტა ღმრთისათა და ვის შეუიწრდებოდეს მკერდი და
შეშქირდებოდეს უმიზეზოდ და ვერ იცოდეს, თუ რასა მიზეზისა-
35 გან არს და გაძებს ქარსა სტომაქისაგან და მოანებებს საჭამადსა
და ბერვასა, გააქარვებს და ჰყუთილსა და ნესუტთა დაყოფილთა

ლუიძლისათა გაახუამს და გაშლის ქართა სხუილთა მუცლისაგან
და ტეხასა წაკიდებულსა, რომელ შავისა ნაველისაგან იყოს და
თელგმისა და გაუნათლებს გულსა და ძგერასა გულისასა დაუყუ- 68r
დებს, და გაკსნის კოლინჯისა ქარსა || და ჯცოლასა დაუყუდებს და 5
რომელი სავსებისაგან წაკიდებოდეს და ერგების წყლით მაკეთაცა,
რომელთა ლუიძლი გაგრილებოდეს და მუცელი გაგრილებოდეს და
ფაწალისა ქარსა აშუ[ნ]ს, რომელი ყოველსა ტანსა გასრულიყოს კა-
ცისასა და დაუამებს გონებასა კაცისასა, თუ ღმერთსა უნებს.

ა ი ლ ო: კაკულა წურილი და კაკულა დიდროვანი, ამათგან წო-
ნი ღრამისა ოთხ-ოთხისა და დარ[ა]ფილფილ და ზანჯაბილისინი, 10
ცხრა-ცხრისა ღრამისა, კილამონისინი, წონი ღრამისა სამისა და
იშნა, წონი ღრამისა ორისა და ლემი თეთრი და უდალბალასანი-
სა ქერქი და აფიონი, ამათგანი წონი თუითო ღრამისა და კარა-
მღული და ზაფრანი, ათ-ათისა ღრამისა წონი და ჯოვზა ბოვა თუა-
ლვით ხუთი და სუმბული და მასტაქი ბერძული და აბარი ხალი- 15
სი, ამათგანი წონი ღრამისა ორისა და მუშქი თუბუთი ხალისი
მითკალი ერთი და ბალასნის ზეთი ხალისი, წონი ღრამისა ექუ-
სისა და ძუელი ლუინო, წონი ღრამისა ოცისა და თაფლი წმიდა
თეთრი პერულმოკდილი.

რაზომ ეყოფოდეს ლუინო და თაფლი შერ[ი]ენე და ცეცხლითა 20
შეასქელო და ცეცხლისაგან უკმოიღო და წამალნი ეგრე შეურვი-
ნე და ამბარი ბალასნისა ზეთითა გაადგინო და მუშქი თანა შეპრივე
და ეგრე სხუათა წამალთა ჩაურთო და მოურთო, რომე კეკ[ე]ლად
შეერთო და ეგრე ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუმა, მისგანი წონი ღრა-
ჯანისა ნახევრისა, ვირე ღრაცანისა წონამდე, ვითაცა ვის უკმდეს 25
წყლითა ტფილითა, ანუ ლუინითა გამთბარითა. ამას ყოველსა
ერგების, რომ[ლ]ისა || ნიშანი მოგუიციემია, ნებითა ღმრთისათა. v

გოვასირისა და კუარცხის გულისა შერისათვის

ნიშანი შიტრაჯის გუარიშნისა, რომელი ერგების ბოვასირსა,
რომელი საჩინოსა იყოს და რომელი უჩინარისა და ვის ფერი 30
კუერცხის გულად ქცეოდეს დიადისა სისხლისა სლვისაგან და
აჭურვებს ქუჩესა სისხლსა და დასქელებულთა ქართა, რომელნი
მუნ შინ იყუნენ, გაახუამს ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ლ ო: ხალილაგი, ქაბული მსუქანი, გაწმედილი გურკისაგან,
გამორჩეული, მოკალუელი ფურთა ერბოთა, წონი ღრამისა ათისა 35
და ბალილაჯი და ამლაჯი გაწმედილი, წონი ღრამისა ხუთ-ხუთი-
სა და შიტრაჯი[ჰ]ინდი და პრასის თესლი ასურული, ამათგანი
წონი ღრამისა შვიდ-შვიდისა და ქუშტი მწარე და სუმბულიტიბი

- და კილამონი და ნიახურისა თესლი, ამათგანი წონი ღრამისა^{სა} სამისა და მუკლიაზარი, წონი ღრამისა ერთისა და შაქარი სულ^{და} მანი, წონი ღრამისა ოცისა. შეჰკრიბენ^{და} ესე წამალნი, და^{და} დაცრენ და ფურთა ერბოთა შესუარო და მუკლი გაადგინო ავან.
- 5 თა შიგან ძუელითა ლუინითა და მერმე წამალთა შეპრიო და პერულ-მოკდილითა თაფლითა შეზილო და ჰურტელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარო. შესუმა, მისგან წონი ღრამისა ოთხისა, წყლითა ტფილითა. ერგოს, თუ ღმერთსა უნებს.

კოლინჯისა ძარსა

- 10 ნიშანი გუარიშნისა, რომელი ითარგმანების შარავანი მეფე გუარიშნთა. ერგების კოლინჯისა ქარსა და გაქსნის მუცელსა ზო-მად, ერგების ტკივილსა ზურგისასა და თირკუმელთასა და
- 69r ტკივილსა შენადგამთასა და || გასწმედს გუამსა ყოველისა სინოტისა-გან, რომელი იყოს მასშიგან დიადისა დამპლობისაგან და ერგების
- 15 ტკივილსა სტომაქისასა და თავისასა და ერგების ზამთრის შესუას ვინ, ანუ ზაფხულის და ყოველსა ჟამსა, როდესცა უნდეს და გაუ-დვილებს მისი შესუმა, რომელნი ფიცხელთა წამალთაგან დაშინე-ბულიყუნენ, თუ ღმერთსა უნდეს.
- ა ი ლ ო: ნიახურისა თესლი და ანისონისა თესლი და კამასა თეს-ლი, ამათგანი წონი სამ-სამისა ღრამისა და უდალბალასანი და აბალ-ბალასანი და კირტ[იმი]ჰინდი და კამბილი, ამათგანი წონი ღრა-მისა ორ-ორისა და ნახევრისა, კილამონი და ზაფრანი და მასტაქი,
- 20 ამათგანი წონი ღრამისა ორ-ორისა და თურბითი თეთრი, გაწმე-დილი, წონი ღრამისა თორმეტისა და საკამუნია ანტაქი, შეწუა-რი, წონი ღრამისა შვიდისა და შაქარი სულემანი თეთრი, წონი ღრამისა ოცისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი და კიდეს კიდედ და^{და} დაცრენ და შეპრიენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილენ. შე-სუმა, მისგანი წონი ღრამისა ოთხისა, ანუ უფრო, ანუ უმცრო, ვითაცა ვის უკმდეს ძალსა ზედა წყლითა ტფილითა. ერგების, თუ ღმერთსა
- 25 უნდეს.
- 30

შენადგამთა

- ნიშანი გუარიშნის ტალის ფარისა, რომელი ერგების ტკივილ-სა შენადგამთასა და გაკაზმავს სტომაქსა შეწევნითა ღმრთისათა.
- ა ი ლ ო: ტალის ფარი და ზანჯაბილისინი და პილპილი შავი და
- 35 დარ[ა]ფილფილი, ამათგანი წონი ღრამისა ათ-ათისა და ფალფალ-მოი, წონი ღრამისა თორმეტისა და ტაბაშირი, წონი ღრამისა შვიდისა და ავთ, რომელ არს კაკულა წურილი, წონი ღრამისა

ორისა და ნახევრისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანა || ყენ და დასც-
რენ და ზაფხულის შეზილო ფანიდითა, ორასისა დრამისა წონითა
და ზამთრის პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო და შესუმა მის-
გან წონი დრამისა ორისა წყლითა გრილითა ერგების, თუ ღმერთ-
სა უნდეს.

5

წულით მაკისათუის გასაჯნელი

ნიშანი გუარიშნისა ტალის ფარისა გასახსნელი[სა], გაკსნის
ადვილად და ერგების, რომელი წყლითა მაკე იყოს და გამაძლიე-
რებელი ლუიძლისა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ლ ო: ტალის ფარი, წონი დრამისა ოთხისა და კაკულა წური-
ლი, წონი დრამისა ერთისა და ზანჯაბილი, წონი დრამისა ორისა
და საკამუნია, წონი დრამისა ოთხისა და შაქარი სულემანი, წონი
დრამისა ორმოცისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და
შაქრის თაფლითა შეზილენ. შესმა, მისგან წონი დრამისა სამისა.
ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

10

15

სტომაქისაგან რუშნილსა

ნიშანი გუარიშნისა ვაშლისა, რომელი ერგების სტომაქსა გარ-
[ყ]უნილსა, რომელნი საჭამადსა ვერა ჰამდენ და ოდეს ნახონ, გუ-
ლი ემალოდეს და ვის საჭამადი არა მოსდნებოდის და დაუშეკავდე-
ბოდის სტომაქსა შიგან, ქარი შე[ე]ქნებოდის და ერგების ჰყუი-
რილსა მუცლისასა და გა[ა]სწორებს შეზავებულობასა კაცისასა და
ერგების დედათა უძლებთა, რომელთა გული ეშალოდეს და ვის
საჭამადი სტომაქსა შიგან არა დაადგრეს და არა მისდნეს, ამისგა-
ნი შეჰკამოს საჭამადსა უწინასცა და უკანისცა ზამთრის და ზაფხუ-
ლის, როდესცა უნდეს კეკელია, თუ ღმერთსა უნდეს.

20

25

ა ი ლ ო: სუმბული და კარამფული და ჯოვზა ბოვა და ბასბასა,
ამათგანი წონი დრამისა სამ-სამისა და კილამონი და ხოლინჯანი,
წონი || დრამისა ხუთისა და პილპილი შავი და პილპილი თეთრი და
დარ[ა]ფილფილი და ზარძაჰუმი, ამათგან წონი დრამისა ორ-ორი-
სა და ნახევარისა და იშნა და აპრვაი დამუშვი კეკელია, წონი
დანგისა ერთისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და
კიდეს კიდე დასდვა და მერმე ვაშლი ტკბილი კეკელია. თუალვით
ასი დასჭრა და გურკისაგან განსწმიდო, დანაყო და გამოსწურო
წყალი, თანგირაგათა ჩა[ა]სხა იგი ვაშლისა წყალი და ადულო, ვი-
რემ თაფლისა ზომად შესქელდეს და პერულმოკდილი თაფლი თანა
ჩაუროთ. ამა წამალთა წონი ორი და ადულე ვირემ კეკელად შეს-
ქელდეს და მერმე წამალნი თანა ჩაართნე და კეკლად შეაერთნე
რევნითა და ჰურჰელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარო. შესმა

70r

30

35

მისგან წონი დრამისა ორის უმცრო და უფრო და უკანა
შესუას ლუინო ანუ ტფილი წყალი, ერგების თუ ღმერთსა უნდა

გასახსნელი ვაშლისა ერგების
პარისათუის და ბალღისა.

- ნიშანი გუარიშნისა სხუისა ვაშლისა გასახსნელი, რომელი
- 5 ერგების ყოველთა ქართა სხუილთა, რომელნი სტომაქსა და მუც-
ლსა შიგან შეეჭნებიან და ერგების ყოველსა კაცსა ჭაბუქსა და
ბერსა და ყრმასა მცირესა, და შეისმის ზამთრის და ზაფხულის,
პურისა უწინა და უკანას და გასწმედს ტანსა ყოველთა ურვათაგან,
რომელნი განრყუნილიყვნენ, გასწმედს განწმედითა ადვილთა.
- 10 უჭირველად, თუ ღმერთსა უნებს.
- ა ი ღ ო: ¹ თურბითი თეთრი კექელია, წონი დრამის თორმეტ-
სა, კილაჲონი და ზანჯაბილი და სუმბული და კაკულა წურილი და
დიდროვანი მასტიქი და ნიახურისა თესლი, || ანისონი და ნანხუ.
- v და ვარდი წითელი, ამის ყოვლისგანი წონი დრამისა სამ-სამისა და
- 15 საკამუნია ანტაქი შემწუარი, წონი დრამისა ხუთისა. შეჰკრბენ
ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და მერმე ასი ვაშლი დიდროვანი,
ტკბილი დააბო და გურკისაგან გასწმიდო და დანაყო და წყალ-
მისი გამოსწურო და შეაგბო, ვირემ თაფლისა ზომად შეინნა
- 20 სქლად და მერმე თაფლი ჩაუროთე წამალთა, წონი ორი და კელა
შეასქელო და მერმე ესე სხუანი წამალნი ჩაუროთნეს და მოუროთ
დიდად. ჰურჰელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარე. შესმა, მის-
განი წონი დრამისა ოთხისა და ათჯერ გაცნის, ანუ უმეტე ამის-
სა ნავლეღსა და რაცა პოვოს მეტი გამოცდილი არის და კექელია.

- 25 გულის ძგერისათუის, ბერვისა
და ვაჟირილისათუის.

- ნიშანი გუარიშნისა თრუნჯისა, რომელი ერგების ძგერასა გუ-
ლისასა და მოუსუსურებულსა სტომაქსა და წაკიდებულსა ქარსა
ბერვასა და ჰყუთირილსა კექელია და გამოცდილი, ნებითა ღმრთი-
სათა.
- 30 ა ი ღ ო: თრუნჯი, რაზომი გინდეს და გაქურცნა ქერქი. მის კუერ-
ხის გული, რაზომ ხოლო თხელად ეგებოდეს და გააქმო ჩრდილ-
სა და აიღო, მისგანი, წონი დრამისა ათისა და კილაჲონი და
ზანჯაბილი და აშკაკული, ამათგანი წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა
და რევანდისინი და მასტაქი და ზაფრანი და სუმბული ბერძული
- 35 და ქუშტიბარი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და ნახევრი-

სა და ჯოჯობოვა თუალვით ხუთი. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო და ჭურჭელსა ჩას-
დვა || და ოდეს გინდეს, იკმარო, შესმა, მისგანი წონი დრამისა 71n
ორისა, წყლითა ტფილითა. ერგების, თუ ომერთსა უნდეს.

ლუიძლისა

5

ნიშანი გუარიშნისა ამბარბარსია, რომელ ერგების ტკივილსა
ლუიძლისასა და დაყოფილთა ნესუტთა მისთა გახუამს და ერგების
სტომაქსა გარყუნილსა და ლუიძლსა. შეზავებულობასა, ცვლებასა
და ერგების ყოველთა ძელთა ცხროთა და ვის გუამი გაღუული-
ყოს საღმობისა სიგრილისაგან და გააჭურვებს სწორითა გაჭურვე- 10
ბითა ნებითა ღმერთისათა.

ა ი ღ ო: ნანხუა და ალატრო გაწმედილი მისისა გურკისაგან,
მარცულისაგან და ზანჯაბილასინი, ალარდენი მოკალული და ნა-
ცარფშატისა ფქუილი, ამთგანი წონი დრამის ათ-ათისა და რევან-
დისინი კეკელა და ზაფრანი და სუმბული და ვარდი წითელი, ამის 15
ყოვლისაგანი წონი დრამისა ოთხ ოთხისა და ამბარბარსი, წონი
დრამისა ოცისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და
ჩაურთო მათ თანა შაქარი, წონი დრამისა ოცდაათისა და პერულ-
მოკდილითა თაფლითა შეზილო. ჭურჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინ-
დეს, იკმარო, თუ ღმერთსა უნდეს. 20

გასახსნელი

აღვილი და სუბუქი

ნიშანი გუარიშნისა გასახსნელი, საადვილოსა და სუბუქისა
შესასმელად, რომელ არს ჯაფარი და ერგების ყოველსა ჟამსა შეს-
მა მისი და გასწმედს გუამსა ყოვლისა ურვისა და კრებულობისა-
გან და გაიდებს კუერცხის გულსა, ნადველსა დამკუიდრებულსა 25
ტანისაგან და ერგების მღიერსა და ქავილსა და თაგუისკბილსა და
შეისმის საჭამადისა უწინა და უკანა კეკელი არს და გამოცდილი,
თუ ღმერთსა უნდეს.

|| ა ი ღ ო: ნუში ტკილი და ბასბასა და სუმბული და კილამონი v
და ზაფრანი, წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა ქთირა და ვარდი წითე- 30
ლი, წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა და ჭურჭელისა თესლისა გული,
წონი დრამისა ათისა და თურბითი თეთრი კეკელა, წონი დრამი-
სა თხუთმეტისა და ქუნჯითი გაჭურცნილი, წონი დრამისა ხუთისა
და შაქარი სულემანი, წონი დრამისა ოცისა და ბასფაჰი, წონი
დრამისა ხუთისა და საკამუნია ანტაქი, წონი რვისა დრამისა. შეჰკრი- 35
ბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ საკამუნიასა გარეშე. საკამუნია
10. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

145

კიდევ დაინაყების და ეგრე შეერთვის და პერულმოკდილითა თაფ-
ლითა შეზილო, ჭურჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იჴმარო შე-
სუმა, მისგ[ან]ი წონი დრამისა ორისა, ვირე ოთხ დრამამდე,
5 ლასა ზედა ვითაცა ვის უკმდეს, კეჩელითა და გამოცდილი და საქ-
მე მისი საკუირველი და შეჴქმნა ესე წამალი იოჴნა მასიოს ძემან
ჯაფარ მუთავა ქა[ვ]ილისათუის და მისთუის ჰქუიან ჯაფარი სარ-
გებლისა, ნებითა ღმერთისათა.

ჰართა სლოკინეზისათუის

ნიშანი გუარიშნისა პიტნისა ერგების ქართა შეკრებულთა
10 სტომაქსა შიგან და ვის ჯცოლა იყოს ჴმირი და იჴირვოდის დიდ-
სა თუხმისაგან და ვერ დნობისაგან და ერგების, ვის გულისა შალ-
ვა გაუმრავლდეს, ნებითა ღმერთისათა.

ა ი ლ ო: პიტნა ბოსტნისა და გააკმო და თორინჯანი გამჴმარი-
15 ვე და ძირა ჴირმენი ძმრითა დამბალი, მოკალუელი, ამათგანი წო-
72v ნი დრამისა ათ-ათისა და კილამონი და კარამფული || და ბასბასა
და ზაფრანი და ფუსტუქისა ჴერჴი, რომელ ხეჴეჴსა გარეგან არს,
ამათგანი წონი დრამისა სამ-სამისა. შეჴკრიბენ ესე წამალნი, დანა-
ყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილნე და ჭურ-
ჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იჴმარე. შესუმა, მისგანი წონი
20 დრამისა ორისა, წყლითა ნელტფილითა, ანუ გაზავებულითა ღუი-
ნითა. ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

ჰარისა ღა არა

ღათროვისათუის

ნიშანი გუარიშნისა შაჴრისა, რომელი ერგების ქარსა წაკიდ-
25 ბულსა სტომაქსა შიგან და მოანებებს საჴამადსა და სუმასა ზედა
თუ ჴამოს სარგებლისა არის და მოადნობს და დათრობად არა
გასწყდების, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ლ ო: სუმბული და კარამფული და კილამონი და ზაფრანი
და კაჴულა დიდროჴანი და ბასბასა, ამათგანი წონი დრამისა ორ-
30 ორისა და პილპილი შავი და დარ[ა]ფილფილი, წონი დრამისა და
ნახევრისა და ზანჯაბილისინი, წონი დრამისა ოთხისა და სუჴი
მუშკისა, წონი ნახევარ დრამისა. ესე წამალნი შეჴკრიბენ, დანა-
ყენ, დაცრენ შარიითა და შაჴარი ჴმელი თეთრი ბაღდადურითა
ლიტრითა ორი. თანვირაგთა ჩასდვა და ვარდის წყალი ასხა ზედა
35 და გაადნო ცეცხლითა და ეგდომად ადუღე, რომელ შესჴელდეს
და უკმოიღო ცეცხლთაგან და მერმე ესე წამალნი ჩაუთრნე და მოუ-

როცა და სინისა ფსკერსა ზედა გაფინო და დასჭრა ვითა || გინდეს და ოდეს სინასა ზედა გაფენდე, ზეთი სცხე სინასა და დანათ, რომლითა დასჭრდეს, მასცა სცხე, რომელ არა დაედკრას და გასწყედ, რომელ გაქმეს და ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასდვა და სინოტიესა აკრძალე და ესრეთ ჰქმენი, ვითა ნიშანი მიგუიციემა. ერგების ნე-
ბითა ღმრთისათა.

5

გულისა ზღაპრისათვის

ნიშანი გუარშინისა ამბარითა და მუშკითა. ერგების გულისა შეღებასა და შეჭირვებასა შეკრებულსა სტომაქსა შიგან და მოანებებს საჭამადსა და მოადნობს და ვის ესე საჭამადი გამოუცდია, ყოველსა უქია, თუ ღმერთსა უნდეს.

10

აიღო: სადაჯა ინდი და კილამონი და ზანჯაბილი და ზრუნბადი და სუმბული, ტიბი და კარამფული და ზაფრანი და ჰელი¹, რომელ არს კაკულა წურილი, ამათგანი წონი დრამისა ორ-ორისა და დრონაჯი, წონი დრამისა სამისა და ამბარი კეკელა და მუშკი ესე ორ-ორისა დანგისა წონი. შეჭრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ორასისა დრამისა წონი შექარი სულემანი². თანგირაგთა ჩასდვა და ვარდისა ზომი წყალი, რაზომი კმდეს, ზედა ასხა და გააღნო და შეასქელო³ და მერმე ესე წამალნი ჩაუბრთნე და შეჭრიბენ და ეგრევე სინისა ფსკერსა ზედა გაფინო, ვითა პირველ ნიშანი მიგუიციემა და ჭურჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს იქმარე, ვითა ნიშანი მიგუიციემა, ნებითა ღმრთისათა.

15

20

გასაქსნელი

გულისა ძგერისათვის

ნიშანი გუარშინისა გასაქსნელისა ბეაჩსა, რომელი ერგების გულისა ძგერასა და შიშსა და შეჭირვებასა გულისასა და გააძლიერებს სტომაქსა უსუსურსა და კეკელა არს, ვინ ესე იწამლოს ზამთრის და ზაფხულის, ნებითა ღმრთისათა.

73r

25

აიღო: ბაჰჩე გაქურცნილი ქერქისაგან ლიტრა ერთი, შემგბარი ლუინითა, რომელი დაჩულეს ბეჰჩე და მერმე ორ ლიტრა პერულმოკდილი თაფლი ჩაუბრთო და ადუღო, რომელ შედგეს და ესე წამალნი ჩაუბრთნე დანაყილნი და დაცრილნი და ესე არიან წამალნი ზანჯაბილი და დარ[ა]ფილფილი, ოთხ-ოთხისა დრამისა წონი, კილამონი, წონი ორისა დრამისა და ავთ, რომელ არს კაკულა წურილი და კაკულა დიდროვანი და ზაფრანი, ამათგანი წონი სამ სამისა დრამისა და მასტაქი, წონი დრამისა ხუთისა და საკამუნია, წონი დრამისა ათისა და თურბითი თეთრი, წონი დრამისა ოცდაათისა. დანაყენ

30

35

- ესე წამალნი, დაცრენ და ამას ბაჰჩეს შიგან ჩაუტონ თაფლითა მე-
დგენილისა მოურ[ი]ო კეკ[ე]ლად, რომელ თანა შეერიოს და ესრეთ
შეჰქნას და ვითა გაფინო, გაქმეს, ვითაცა ჰჩერმან დახედნეს, და
ფინო სინასა ზეთ ცხებულსა და დანითა დაშქრა ყოველი ნაკუეთი,
5 ვითა ოთხ-ოთხისა დრამისა წონა, უფრო ანუ უმცრო და მზესა
დასდგა, ვითარად გაქმეს და ყოველი ნაკუეთი თრუნჯისა ფურცელ-
სა შიგან წაგრაგნო და ჭიქისა ჭურჭელსა შიგან ჩასდვა და სინო-
ტიესა აკრძალო. შესუმა მისგან, ნაკუეთი ერთი ნელტფილითა
წყლითა და ელოდეს, ვიდრე უჭირველად და მოუგინებლად გაქ-
10 ნის და ერგების, თუ ღმერთსა უნებს.

მუცლისა შაჰავისათვის

- v || ნიშანი გუარიშნისა ბაჰჩესა, რომელი შეჰკრავს მუცელსა და
ერგების სტომაქსა და შემწე არის საჩინოსა სტომაქისა და ერგე-
ბის, რომელთა და პურისა ნება გარდასრულიყოს და რომელსა
15 ნიადაგ გაქსნიდეს ლაზიჯობისაგან და ერგების დედათა, რომელნი
ყრამასა ივნებდენ დიადისა თელგმისა და ლაზიჯობისაგან და ლა-
ზიჯობა ესრე ითარგმანების: წებოსა, ბუნებითა არს თელგმა, ვითა
წებო ეკრვოდის, რომელი საშოსა შინა არს ესე გუარიშანი უმეტე-
სად, ზოლო სტომაქისა მარგებელია, ნებითა ღმრთისათა.
20 აილო: ბაჩე გაქურცნილი ქერქისაგანცა და გულისაგანცა და
დასქრა და ლიტრა ერთი აილო მისგან და შეაგბო ძმრითა ცხარე-
თა და ვითა პირველი გუარიშანი შეგებების, ვირე დაჩუღეს და ზე-
და პერულმოკდილ თაფლი ჩაუტონ და ადუღე, ვირემ შედგეს და
მერმე წამალნი ჩაუტონე, რომელ ნიშანსა მოგცემ: შავი პილბილი,
25 დარ[ა]ფილფილი, წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა და ზანჯაბილისინი,
წონი დრამისა ხუთისა და ნიახურისა თესლი და ნანხუა, ამათგანი
წონი დრამისა ორ-ორისა და მასტაქი და კაკულა და კარამფული,
ამათგანი წონი დრამისა თუითოსა და ზაფრანი, წონი დრამისა
ორისა. დანაყენ ესე წამალნი, დასცრა და მას ბაჩესა შიგან ჩასდვა
30 და თაფლისა შედგომილსა და კეკ[ე]ლად მოურიო და სინისა ფსკერსა
74r ზედა გაფინო. წინა პირველთა ნიშანი მიგუიციემა: დასქრა ||
და გასწყდე, ვირემდის გაქმეს და თრუნჯისა ფურცელსა შიგან
წაგრაგნო და ეგრე ჩასდვა ჭურ[ჭ]ელსა და ოდეს გინდეს, იკმართ;
ამას ყოველსა რომე ნიშანი მიგუიციემა, ნებითა ღმრთისათა.

35 სტომაქის უსუსურობისათვის

ნიშანი გუარიშნისა სადაჯისა, რომელი ერგების მოუსუსურე-
ბულისა სტომაქსა და რომელი ვერა იდნობდეს და სარგებელსა.
თუ იქმოდის ყოველთა დღეთა სტომაქისა გაძლიერებისათვის, თუ
ღმერთსა უნდეს.

ა ი ლ ო: ბაჩე გაწმედლილი გულისაგან, ლიტრა ოთხი, ბაღდადუ-
რითა და ძუელითა ღუინითა შეაგბო, რომელ ვითა ცომი შეიქნას,
ესთენი აგბო და პერულმოჭდილი თაფლი ჩაურთო მისივე ზომა და
აგბო კულა, ვირე შეგბეს და მერმე ჩაურთნე ესე წამალნი. პილპი-
ლი შავი და დარაფილფილი და ავთ, რომელ არს კაკულა წური-
ლი, ამათგანი წონი დრამისა რვა-რვისა და ზანჯაბილი, წონი დრა-
მისა თორმეტისა და კაკულა დიდროვანი და კარამფული წონი,
დრამისა ოთხ-ოთხისა კირფი და ზაფრანა, წონი დრამისა ორ-ორი-
სა და მასტაქი, წონი დრამისა ერთისა და მუშვი, წონი ნახევარი
დრამისა. დანაყენ ესე წამალნი ყოველნი და მერმე შეჭრიო თაფ-
ლითა და ბაჩესა შედგომილსა დიდად მოურთო, რომელ შეერთენ
და ტაბლასა ზედა გაჭფინო, ანუ სინასა, ვითა ნიშანი მიგუიცემია
და დასკრა და თრუნჯისა! ფურცელსა წაგრაგნო და ქურჭელსა
ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იგმარო, კექელია და ერგოს, თუ ღმერ-
თსა უნდეს. ||

5
10
v
15

**ფეროვნებისათვის და
ფხელისა წთომისათვის**

ნიშანი გუარიშნისა, რომელი კაცსა გა[ა]ფეროვნებს და ზურ-
გის წყალსა უმატებს და ერგების თირკმელთა სიუსუსურის და
სუკთა და ვის შალვა იყოს და ხრწეულიყოს და ვის ფსელი უწო-
დეს ნიფხავთა შიგან და ვის მამაცი სკირდეს და ერგების, ვის
ძილსა შინა ლოპრი სდიოდეს, თუ ღმერთსა უნდეს.

20

ა ი ლ ო: ზანჯაბილისინი და აშკაკული, რომელ არს სუინტ[რ]ისა
ძირი და ბოზიდანნი და ხუბისა თესლი წითელი და თეთრი. ესე
ხუბა! გარეულსა სტაფილოსა ჰქუიან და მისი თესლია, ამათგანი
წონი დრამისა ათ-ათისა და ჯინჭრისა თესლი და შიტრაჯა ინდი
და ნანხუა და ბასბასა, ამათგან წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა და
ქუნჯითი გაქურცნილი და ნაჟუდა რჩეული, გაქურცნილი და ქურ-
ქუნჩოფისა თესლისა გული, ამათგანი ღონი დრამისა ოც-ოცისა და
აბალ კილკილი, წონი დრამისა სამისა, კილაჰონი და ზაფრანი,
წონი დრამისა ორისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ
და პერულმოჭდილითა თაფლითა შეჰზილნე და ქურჭელსა ჩასდვა
და ოდეს გიკმდეს, იგმარო. შესუმა მისგან თხილის ზომი ნიგუზისა
ზომამდე, ვითაც ვის უკმდეს და საჰამადნი სუბუქნი და წურილნი
სჰაამნე და არა დაითრო. ესე წამალი ესრე ჰქმნა, ვითა ნიშანი
მიგუიცემია, კექელია და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნებს.

25
30
35

სიგრილისა და სიმსინისათვის

ნიშანი გუარიშნისა ქუშტისა, რომელი ერგების სიგრილესა
გულისასა და ღუიძლისასა და სიმსინენსა და ბერვასა, რომელი

ტანსა ში || გან შეიქმნების და სიმსივნესა ფაწალისასა და მუცლისასა, კეკელა და გამოცდილია, თუ ღმერთსა უნდეს.

- ა ი ღ ო: კილამონი და სალიხა, წონი დრამისა ორისა და ქუშტიბარი, წონი სამისა დრამისა, ოთხისა ანისონი და ნიახურისა
- 5 თესლი, წონი დრამისა შვიდ-შვიდისა და ქამუნი, ქირმენ ქონდარი, ქონდარი ფერისი, წონი დრამისა ათ-ათისა ზანჯაბილისინი და კილამონი და ხოლიჯანი და აბალფაკდი, წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა, ასარონი და ფუკალადხირი, წონი დრამისა ექუს-ექუსისა და იშნა, წონი დრამისა სამისა, მური და ზაფრანი და რევანდისინი, ამათ-
- 10 გან წონი დრამისა სამ-სამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ნუშისა მწარისა ზეთითა შესუარო და პერულმოჭდილითა თაფლითა შეზილო და ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუმა მისგანი, წონი დრამისა ორისა ნიახურისა წყლითა ანუ უძურისა წყლითა, სარგებლისა არს და კეკელა. ამის ყოვლისათუის, რომე ნიშანი
- 15 მიგუიციემა, გამოცდილია ნებიითა ღმრთისათა.

სტომაჰისა სიუსურისათუის

- ნიშანი გუარიშნისა სუდისა ერგების ტკივილსა და უსუსურობასა სტომაჰისასა და ერგების, რომელსა თუხმა გაუმრავლდეს და ფერსა დაუშუენებს და საჭამადსა მოანებებს, თუ ღმერთსა უნებს.
- 20 ა ი ღ ო: სუდი გაქურცნილი, წონი დრამისა ორმოცისა, კილამონი და ზანჯაბილისინი და პილპილი შავი და პილპილი თეთრი და დარ[ა]ფილფილი, ამათგან წონი დრამისა ექუს-ექუსისა, პიტნა წყლისა და სუმბული, ამათგანი წონი დრამისა სამ-სამისა, ტევანი
- v კმელი და || ჭინჭრისა თესლი და ხოლინჯანი, ამათგანი წონი ოთხ-
- 25 ოთხისა დრამისა, შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულმოჭდილითა თაფლითა შეზილნე და ჭურჭელსა ჩასდვა და როდეს გინდეს, იკმარო. შესუმა მისგან, წონი დრამისა სამისა, სარგებლისა არს, ნებიითა ღმრთისათა.

სტომაჰისა ტკივილისა და პირისა სიუსურისათუის

- 30 ნიშანი გუარიშნისა ტიბისა ერგების ტკივილსა სტომაჰისასა ნოტიისა და პირისა სიმყრალესა და ვის საჭამადი დაუმყავდებოდეს სტომაჰისა შინა, დაკსნის ქართა და ყოველსავე ყამსა ერგების ამისი სუმა და მოადნობს საჭამადსა, თუ ღმერთსა უნებს.

- ა ი ღ ო: სუმბული ტიბი და კარამფული და კილამონი და ზანჯაბილი და ჯოვზა ბოვა, ამათგან წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა, მას-
- 35 ტაქი და სალიხა და ზაფრანი და ბასბასა, ამათგანი წონი ორ-ორ-

სა და ნახევრისა და მუშვი ტარმაშირი იშნა და სადაჯი ჰინდი, ამათგანი წონი დრამისა ორისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და ნახევარ დრამისა. წონითა ბალასნისა ზეთითა შესუარო და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო და ჭურჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარე. შესუმა მისგან, წონი დრამისა ორისა. სარგებლისა არს, ნებითა ღმერთისათა.

5

ქართა და მუცლისა მუხირილისა

ნიშანი გუარიშნისა ქარვისა ერგების, ვის ქარნი ჭყუირილნი გაუმრავლდენ მუცელსა შინა და ვის საჭამადი არა მოსდნებოდეს და ვის ბავასირისა ქარი სჭირდეს და მოანებებს საჭამადსა და გა-
[ქლიერებს სტომასქსა უსუსურსა და გა]ქებს ქარსა მისგან, თუ ღმერთსა უნდეს. ||

10

76r

აიღო: ქარვა დარჩეული, წონი დრამისა ოცისა და ქარვა ველური, ზანჯაბილი და კილამონი, წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა პილპილი შავი და დარ[აფილფილი და ქონდარი სპარსული, ამათ-
განი წონი დრამისა ექუს-ექუსისა და ტეგნა კმელი, წონი დრამისა სამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და პერულ-
მოკდილითა თაფლითა შეზილო და კუერად დაჰქნა და ჭურჭელსა ჩასდვა. შესმა მისგანი, წონი დრამისა სამისა წყლითა ნელტფილი-
თა ანუ ღვინითა გაზავებულითა. ერგების, თუ ღმერთსა უნებს.

15

20

**თირკმელთა და მამაცობისა
გარდაწმენისათვის**

ნიშანი გუარიშნისა სიკანკურისა ერგების თირკმელთა მოუ-
სუსურებულთა და გაგრილებულსა ბუშტ[თ]ა დავის მამაცობა გარ-
დაწყუედილიყოს და დიაცსა თანა მისულა არ მოუწებებოდეს და
ესე გუარიშანი პირველსავე მამაცობასა ზედა დაადგენს და წამალი
არის საჩინო, კეკელია, თუ ღმერთსა უნებს.

25

აიღო: აშკაქული და ზანჯაბილი და აკარკარა და მელის ყუე-
რი და ლისენ ალასფირი და ქარვა ველური და ბოზიდანი, ამათ-
განი წონი დრამისა რვა-რვისა, სურნელი და კარანფული და ზაფ-
რანი, ამათგანი წონი დრამისა ორ-ორისა და სტაფილოვნისა თეს-
ლი და ნაჟუი დარჩეული, გაჭურცნილი და ხახუის თესლი და რატ-
ბასა თესლი, რომელ არს ალავერტი და თალგმისა თესლი და ბო-
ლოკისა თესლი და ჯინჭრისა თესლი და სტაფილოვნისა თესლი
და თეთრი მური და მურტისა თესლი ქითირა, ამათგანი წონი
დრამისა ხუთ-ხუთისა და ვაჯი, დრამისა სამისა წონი და სიკანკუ-
რისა სუკისა კორცი || და ცმელი და კუდისა ნაჟუეთი, ამათგანი წო-

30

35

- V ნი ღრამისა ოცდაათისა, ბერისა მამლისა ყუერები და ოცისა სი-
რისა ტუინი, სახლისა სირისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და
მერმე იგი მამალთა ყუერები და სირთა ტუინები ავანთა დანაყო-
კეკელად და სხუთა წამალთა ჩაურთო და წამალთა, წონისა ორი
5 ნაწილი პერულმოკდილი, თაფლი შეპრიო შეზილო და ჭურჭელსა
ჩასდვა და როდეს გინდეს, იკმარო. შე ს მ ა მ ის გ ა ნ ი, წონი
ღრამისა ორისა და საქამადისა უწინა და უკანის და საქამადი კუერ-
ცხისა გული იხარკო და ღუინო ზომად სუა და წყალი არა სუა და
უბესა და წყვილთა დაწოლისა ჟამსა იასმიგი ზეთითა იცხე, მუშე-
10 თა შესუარული და მრავალთა უშვილოთა შვილსა მისცემს, შეწე-
ნითა ღმრთისათა წამალი არს. გამოცდილი არს და საჩინო და ერგე-
ბის მას ყოველსა, რომე ნიშანი მიგუიციემია, ნებითა ღმრთისათა.

ვის მრავალჯერ დიაცსა

თანა დაწოლა უნდოდეს

- ნიშანი გუარიშნისა თესლთა ვის მრავალჯერ დიაცსა თანა
დაწოლა უნდოდეს, რომელი ერგების და ერგების დედათა, რომელ-
15 ნი არა შობენ, ერგების რგებითა საჩინოთა, თუ ღმერთსა უნდეს.
აილო: სტაფილოვნისა თესლი და ხახუისა თესლი და ჰინდა-
კოკისა თესლი და ნაჟუი გაქურცნილი, დარჩეული ჯარჯირისა
თესლი და ალავერტისა თესლი და თალგმისა თესლი და ბოლოკისა
თესლი და ჯინჭრისა თესლი, თავუის ხახუი შემწუთარი და ჯოვზა
2077r სარო ქთირ და აკარკარა, ამის ყოვლისაგან სწორი || წონი აილო და
ათ-ათისა დრახენისა წონისა წამალსა ათისა სირისა ტუინი ჩაურ-
თო თანა დანაყილი და დაცრილი უკანას და პერულმოკდილითა
თაფლითა შეზილო და ჭურჭელსა ჩასდვა. შე ს უ მ ა მ ის გ ა ნ ი,
ნიგუზისა ზომა ღუინითა ანუ რუბითა საქამადისა უწინას ანუ უკანას.
25 ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს. დასრულდა თქუმა გუარ[ი]შანთა
სრულებით და უკლებად სახელ[ი]თა ღმრთისათა, ყოველი გამოც-
დილი არის და სარგებლისა, რომელი გამოუხანავს და დაურჩევია
ფილასოფოზთა მრავალთა საკურნებელთაგან წიგნთა და ყოველი
ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

[პარი იარაჯთა და გასახსნელთა წაგალთა]

- 30 დავიწყოთ შეწევნითა ღმრთისათა კსენებად წამალთა გასახსნე-
ლთა და იარაჯთა² განწმენდელთა ყოველთა ურვათაგან, რომელნი
შეიქმნებიან გუამთა შიგან კაცთასა საქამადთა და სასუმალთა
ურვილთა დაკრებულობისაგან და ვიწყოთ გამოკრებულად წიგნი
ესე ჩუ[ენი] და მიწყებით შუენიერად და სრულად ყოვლითა საქ-
35 მითა, თუ ღმერთსა უნებს.

ნიშანი თიადორიტონისა, დიდისა, რომელი ერგების ყოველთა
 სენთა და კრებულთა ურვათა და გაჰაზმავს შეზავებულობასა ურ-
 ვილსა და გრილსა და ერგების დედათა, რომელნი არა უძლებ იმ-
 ნებიან და ყოველსა ავსებულობასა გუამისასა და რომელი მოვი-
 წყედ გავდეს და ვის თუალთა კამბი მიედვას და შეიწრებასა გული-
 სასა და ტკივილსა ლუიძისასა და || სტომაქისა და ფაწალ[ი]სასა
 და დააშუენებს ფერსა და ტკივილსა კოლინჯისასა და თირკმელთა-
 სა და გასწმედს საშოსა დედათასა და გავსნის სტომაქსა შენეღე-
 ბით და განსწმედს უჭირველად. შესმა, წონი ოთხისა დრამისა
 აფთიმონისა ტაბიხითა, ანუ წყლითა ტფილითა. კეკელია, თუ
 ღმერთსა უნდეს.

5
v
10

ა ი ლ ო: საბრის კუტრი, წონი ოცდაათისა დრამისა და ღარი-
 კონი თეთრი, წონი ოცისა დრამისა და ზაფრანი და კილამონი
 და მასტაქი ბერძული და უდალ ბალასანი და აბალ ბალასანი და
 ღუანალ ბალასანი, ამის ყოვლისაგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და
 რევანდისინი, წონი დრამისა და ნახევრისა და აფარბიონი და
 პილპილი შავი და პილპილი თეთრი და დარ[ა]ფილფილ[ი] და ჯან-
 ტიანე და ფუკიალახ[ა]რი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა
 და ქუშტიბარი და ქამადრეოსი და აფთიმონი, ამათგანი წონი
 დრამისა ოთხ-ოთხისა და ასარონი და სალიხა, ამათგან წონი
 ექუს-ექუსისა დრამისა და სუმბულიტიბი, წონი დრამისა და ნახე-
 რისა და მოი და ფოა და ჰ[ა]მამა, ამათგანი წონი თუითო დრამი-
 სა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ შარითა და პერულ
 მოკდილითა თაფლითა შეზილო და ჰურტელსა ჩასდვა და იკმარო
 შემდგომად ექუსისა თუისა. კეკელია და გამოცდილი, ნებითა
 ღმრთისათა.

15
20
25

ნიშანი თოდორიტონისა, რომელ არს ჯოვზა ბოვასა, ერგების
 ყოველთა ტანთა მოუსუსტებულთა თავისა ტკივილისაგან და ერ-
 გების ლაკუსა რგებითა საჩინოთა ლხინებით და ტკივილსა თავისა
 ნახევრისასა. შესუმა, წონი ოთხისა დრამისა აფთიმონისა ტაბი-
 ხითა, თუ ღმერთსა უნდეს. ||

30
78r

ა ი ლ ო: ზაფრანი და სადაჯა ინდი და სუმბული ტიბი და სა-
 ლიხა და ღარიკონი და აღზრისა ძირი და რევანდისინი და მოა
 და ფოა და პილპილი შავი და პილპილი თეთრი და პილპილი
 გრძელი და აფთიმონი და აკარონი, რომელი არს ვაჯი და სარ-
 ჯიფალის, რომელ არს შიტრაჯი აინდი ხალისი და მასტაქი ბერ-
 ძული და იერსე და სკორდიონი, რომელ არს ველური ნიორი
 და უდალ ბალასანი და აბალ ბალასანი და ღუანალ ბალასანი და
 ჯავზა ბოვა, ამის ყოვლისაგანი წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა და
 კარამფული, წონი სამისა დრამისა და ნახევრისა და საბრის კუტ-
 რი თოთხმეტისა დრამისა, საკამუნია ანტაქი, წონი სამისა დრა-

35
40

მისა და ნახევრისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და
დუჲნალ ბალასანითა შესუარენ და პერულმოკდილითა თაფლითა
შეზილნენ, ჭურჭელსა ჩასდვა და როდეს გინდეს, იკმარე. სარგებ-
ლისა არს, თუ ღმერთსა უნდეს.

5 გონჯისა და კეთრისათვის

ნიშანი თოდორიტონისა, რომელ არს იარაჯ ლოღოღია დიდი,
რომელი განსწმედს შინაგანსა გუამისასა ყოველთა და კრებულთა
ბათა ურვათაგან, რომელთაგან შეიქმნებიან საღმობანი და განრ-
ყუნიან ტანსა, ვითა სიგონჯე და კეთროვანება და სენი პილოისა
და მღიერი, ნებითა ღვთისათა. და სრსუილი და ბააკი და ქავილი
და ყოვლი საღმობა შედებული გარეგნით ტანსა და სენსა გული-
სასა და ცმელისასა და განცოფებასა და ვასვასსა წარევასა და
გასულასა ცნობისაგან და აფოლ მოისსა და მანახოლიასა, რომელ
არს დაცემა ყოველსა მთოვარესა ახალსა და რომელნი გაცოფდ-
ბიან და ერგების ტკივილსა თირკმელთასა და ბუშტისასა და ერ-
ჯან || ისასა და ერგების ტკივილსა შენადგამთასა ნიკრისისასა და
რომელნი შეხაშმებულ არიან და დავრდომილ სიფიცხითა საღმო-
ბისათა და სიყრუვესა და ტროშასა და ყოველსა ტკივილსა ყურ-
თასა და სიმძიმესა ენისასა და მოვიწყებასა და დედათა, რომელ-
თა გარდასწყუეტოდის ღღეთა ნახვა წესსავე ზედა, დაადგენს მჯდო-
მთა და ნიშანთა ურვილთა, რომელნი გამოაჩნდებიან პირსა და
ტანსა და სრსუითბალაკსა (!) შავსა და თეთრსა და ყოველსა სალ-
მობათა შედებულსა შავისა ნავლელისა და თელგმისაგან, ნებითა
ღმრთისათა.

ა ი ღ ო: შალმალ ანდალი მსუქან[ი], წონი ხუთისა ღრამისა და
თაგუის ხახუი შემწუარი და ღარ[ი] კონი თეთრი და სუბუქი და
საკამუნია და კარისძირა შავი და ამონიკონი და ნიორი ველური,
ამის ყოვლისაგანი ორ-ორისა ღრამისა და ნახევრისა და აფთიმო-
ნი აკრიტი და ქამადრეოსი და მუკი აზრაკი და საბრის კუტრი,
ამათგანი წონი ღრამისა სამ-სამისა და თიმონი, რომელ არს ფარი-
კონი და სადაჯა ინდი და აფრასიონი და ფალიონი და სალიხა და
პილპილი შავი და პილპილი თეთრი და დარ[ა]ფილფილი და ზაფ-
რანი და ს[ა]ქპინ[ა]ქი და კოსტორიონი და მური და ქალბანი და
ჯავაშირი და ფატრასალიონი და ზარეევანდი გრძელი და აფსინ-
დისა გამოწურვილი და აფარბიონი და სუმბული ტიბი და ამ[ა]მა
და ზანჯაბილისინი, ამათგანი წონი ორ-ორისა ღრამისა და ჯან-
ტიანე ბერძული და ასტოვახუდოსი, ამათგანი წონი თითო ღრა-

მისა და ნახევრისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ შარითა და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო და ჰიქისა ჭურჭელსა ჩასდვა. || და შემდგომად ექუსისა თუისა იკმარო შესმა, სრული წონი ოთხისა დრამისა, ვირე ექუს დრამამდე აფთიმონი სატაბიხითა ანუ წყლითა ტფილითა, კეკელა და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

წამალი ფელიჯისა

ნიშანი იარაჯისა გალიანოზისი დიდისა, ერგების ფელიჯსა და ლაკუასა და ვინ შეხაშმებულებო და ასონი გამკმარ ესხნენ და შენადგამნი და ვერ შეიძროდეს და ვის კელი და ფერკნი მოფოლხუებოდნი და თრევით შეითრევნეს და ზე ვერა გაემართებოდეს და ვისდა მარჯუენა კერძი მიღებულებო, ანუ მარცხენა და მაჯასა არა უკრთოდეს და ვის ფსელი გამოვიდოდეს უნებლად ერგების მას და ყოველსა რგებითა საჩინოთა, ნებითა ღმრთისათა.

აიღო: შამალანდალი და ლარიკონი და თავუის ხახუი შემწუარი და ვაშაკი და საკამუნია და კარის ძირა შავი, რომელ არს ფარიკონი და აფარბიონი, ამათგანი წონი დრამისა თექუსმეტ-თექუსმეტისა და ჯავაშირი და აფთიმონი და აკლიტი და მუკლიჩეაუდი და ქამანდრეოსი და აფრასიონი და სალიხა, ამათგანი ცხრაცხრისა დრამისა და ზარეგანდი გრძელი და მური და საქბინაჯი და პილპილი შავი და დარ[ა]ფილფილი და პილპილი თეთრი და კილამონი და ქალბანა და კასტორიონი და ფატრასალიონი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და საბრის კუტრი და ზაფრანა, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა. შეჰკრიბნენ ესე წამალნი ყოველნი, დანაყენ, დასცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილნენ და ჰიქისა ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუმა, სრული წონი || ოთხისა დრამისა წყლითა ტფილითა, ანუ აფთიმონისა ნაგებობითა, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

მჯდომისა კმისა და მჯდომისა და ხივილისა

ნიშანი იარაჯი არქადანისისა, ერგების ყოველთა ტკივილთა ძუელთა და მკრდოვანსა და ხივილსა და რომელსა თავსა ბრუესხმოდეს და წყლისა ჩამოსულსა თავისაგან თუალთა, და ყოველთა ტკივილთა შექმნილთა შავის ნავდელისაგან და კმისა დასულსა და ვის ყიასა მჯდომნი გამოასხდენ მარჩობელნი და ტკივილსა ძარღუთასა და ტკივილსა თირკმელთასა და კოლინჯსა და ტკივილსა შენადგამთასა და წყლითა მაკეობასა და ყოველთა მჯდომ-

თა საჩინოთა ტანსა შინა, რომელნი შეიქმნებიან ურვილისა და
კრებულობისაგან[ნ] და მკავანსა და სრუილსა, რომელი გამოაჩნდეს
ბის ტანსა და ნაკებნსა ძაღლისა ცოფიანისას. ოდეს შესსუა ამის
წამლისაგანი, ვის ეშინოდეს წყლისაგან[ნ]. წყლისა კოისა წყლითა,
5 ანუ ძაღლისა ყურძენასა წყლითა და ტკივილსა საშოსასა ტეგან-
სა წყლითა შემგებრითა და ყოველთა ტკივილთათუის, ნიახურისა
წყლითა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ღ ო: შამპალანდალი ერთი ნაწილი და აფრასალიონი და
ასტობოდოსი და კარისძირა შავი და დარ[ა]ფილფილი, ამათგან
10 თუითო ოთხ-ოთხი ნაწილი და თავუის ხახუი შემწუარი და აფარ-
ბიონი და საბრის კუტრი და ჯ[ან]ტიანე ბერძული ფატრასალიო-
ნი და ვაშკი და ქალბანა, ამათგან თუითო ნაწილი და კილამონი
და ფოლიონი და საქბინაჯი და მური და სუმბული და ადხრისა
80r ძირი და პოისა ტენცო || და ზ[ა]რევეანდი გრძელი, ამათგანი წონი
15 ორ-ორისა ნაწილი დანაყენ, წამალნი დაცრენ და პერულმოკდი-
ლითა თაფლითა შეზილნე და ოდეს გინდეს, იკმარე, ნები-
ღმრთისათა.

ნიშანი იარაჯისა მწარისა, რომელ არს საცნაური იარაჯი
ფეკრა. ერგების ყოველსა დაყოფილობასა თავისა ნესუტასა და
20 სინოტიეთა შეკრებულთა სტომაქსა შინა და ყოველითა ტკივილი-
თა შემთხუეულთა მას შინა და ტკივილსა კოლინჯისასა და რწყევა-
სა შემთხუეულსა მისგან და ტკივილსა შენადგამთასა და სიმძიმესა
ენისასა და ლაკუასა და დაყოფილობასა წაკიდებულსა ყურსა ში-
გან ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ღ ო: მასტაქი ბერძული და ზაფრანი და სუმბული ტიბი და
აბალბალასანი და უდალბალასანი და ასარონი და სალიხა და კი-
ლამონი, ამის ყოვლისაგანი თუითო ნაწილი და საბრის კუტრი
გარცხილი თორმეტი ნაწილი. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ შა-
რითა. შესსუმა წონი ორისა დრამისა თაფლითა და წყლითა ტფი-
30 ლითა და ზოგნი დიდრონად მარცულად შეიქმან და ეგრე შესუ-
მენ, კეკელ[ისა], თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი იარაჯისა, რომელ არს კათარტიკონი. ერგების სიბნელე-
სა, რომელ იყოს თუალთა შიგან და ყოველთა გუართა ტკივილთა
თავისათა და ყოველთა ტკივილთა სტომაქისათა და დაყოფილობა-
35 სა ღუიძლისასა და ფაწალისასა, სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ღ ო: შამალანდალი, წონი ათისა დრამისა და ქამანდრეონი
და სალიხა და პილპილა თეთრი და დარ[ა]ფილფილი || და პილპილი
v შავი, ამათგანი წონი ორისა დრამისა და საბრის კუტრი და ვაშ-
კი და გუნდრუკი და ზაფრანი და საკამუნია, ამათგანი წონი ექვ-
40 სისა დრამისა და აფსინდისა გამოწურვილი, წონი ორისა დრამი-
სა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლი-

თა შეზილნე. შესუმა, წონი ოთხისა დრამისა წყლითა ტფილითა, სარგებლისა არის, ნებითა ღმრთისათა.

თელგმისა და თაგუის კბილისათუის

ნიშანი იარაჯისა, ერგების თელგმიანთა და სინოტიისა უფალ-
თა და ვის გამოაჩნდეს თაგუის კბილი და საკუთრად ერგების 5
გონჯთა, როდეს გააგრძელონ ამისი სუმა. ყოველსა ორსა დღესა
შიგან შესუმდეს, სარგებლის, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ლ ო: შამალანდალი, წონი ათისა დრამისა და საკამუნია და
კარისძირა შავი და კარისძირა თეთრი და ღარიკონი და ხალილა- 10
გი და თურბითი და აფილონი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამი-
სა. დანაყენ, დაცრენ და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო.
შესუმა, წონი სამისა დრამისა წყლითა ტფილითა, კეკელ[ი]ა, ნე-
ბითა ღმრთისათა.

წამალი გასაცხნელი კუარცხისა გულისა

ნიშანი გასაცხნელი წამლისა ერგების ავსებულობასა ტანისა- 15
სა შიგან, კუერცხისა გულისა ნავლისა და თელგმისა გზითა, თუ
ღმერთსა უნდეს.

ა ი ლ ო: საკამუნია და მასტაქი და საბრის კუტრი და შამალან-
დალი და აფზინდი. დანაყო თუითო ნაწილი და პერულმოკდილითა
თაფლითა შეზილო და შესუა, ვითა ნიშანი მიგუიციეშია. შესუმა, 20
წონი ორისა დრამისა წყლითა ტფილითა და ყოვლისა კაცისათუის
თავის თავსა ძალასა ზედა, ნებითა ღმრთისათა.

გასაცხნელი ჰიათათუის

|| ნიშანი გასაცხნელი წამლისა, გახუმს ჰიათა მუცლისაგან და 81r
განსწმედს ტანსა, ნებითა ღმრთისათა. 25

ა ი ლ ო: ელევენი სომხური, წონი ხუთისა დრამისა და თურ-
ბითი თეთრი, წონი ორისა დრამისა და თურმისი, წონი ერთისა
დრამისა და კილამონი ღინდი, წონი ორისა დრამისა და საკამუ-
ნია მითკალი ერთი. დანაყენ წამალნი, დაცრენ კიდე-კიდე და
მერმე შეპრიენე ერთად, შესმა სრული მამათათუის წონი ორისა 30
დრამისა და ნახევრისა წყლითა ტფილითა და ყრმათა წურილითა,
რომელთა ფერი გაჰყუითლებოდეს და მუცელი გასდიდებოდეს და
სტომაქი გარყუნოდეს და დიად ჰამდენ, შეასუ ამის წამლისაგანი
წონი ორისა დრამისა წყლითა ტფილითა და თაფლითა, კეკელ[ი]ა
და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა. 35

ნიშანი გასაცხნელისა წამლისა ადგილისა და სუბუქისა,
გაიღე[ბ]ს ჭიასა მუცლისაგან, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღო: ტკბილი ბროწეულისა ქერქი, ოცდაათისა დრამისა
5 წონი და ელევენი წონი ათისა დრამისა. ჩაადგა ორივე ქოთანსა
შინა და ვითა ორი ლიტრა წყალი ჩა[ა]სხა, ზედა, დაადუღო, ვი-
რემ უფროსი წავიდეს და დარჩეს მისგანი, ვითა ორმოცდაათისა
დრამისა წონი და ნელტფილი შესუას და ელოდეს, ვირე რაცა რა
მუცელისა შიგან ჭია იყოს, ყოველი დაყაროს, კეკელია, ნებიოთა
10 ღმრთისათა.

**წამალი გასაცხნელი
პრვილისა და ჯურგისა**

- ნიშანი გასაცხნელისა წამლისა გასწმედს კაცსა ყოვლისა და-
რებულობისაგან ურვილოსა და დამწურობილობისაგან, კუერცხი-
15 სა გულისა ნაველისა და თელგმისაგან და ერგების ტკივილსა ზურგ-
v ისასა და შენადგამთასა და ტკივილსა მუცლთასა და ესე წამალი
სუბუქია შესასმელად, ნებიოთა ღმრთისათა.

- აიღო: კირტიმი აინდი დანაყილი, დაცრილი, წონი ათისა
დრამისა და თურბითი თეთრი, დანაყილი და დაცრილი შარითა,
წონი ხუთისა დრამისა და აფთიმონი და ქთირა და ვარდი წითე-
20 ლი და ნიშასტაკი დიკისა და ნიახურისა თესლი, ამის ყოვლისაგან
წონი თუთიოსა დრამისა. დანაყენ ესე წამალნი და დასცრენ და
აიღო საკამუნი ანტაქი, წონი დრამისა და ნახევრისა, დანაყილი
და დაცრილი. მერმე შეპრიენე ესე წამალი ყოველნი ჰ[ა]ევანთა
შიგან კეკელად, გაურიენე ერთმანერთსა და ქურჭელსა ჩასდგა.
25 შესუმა, წონი[ი] ორისა დრამისა შაქრისა წყლითა და ელოდეს,
ვირე გაწმედს. ესე წამალი გამოცდილია და უმიზეზო, ნებიოთა
ღმრთისათა.

- ნიშანი წამლისა, შეისმის წყლითა გრ[ი]ლითა და რაოდენცა
სუას წყალი გრილი, გაცხნის უფრო და ოდეს სუას წყალი ტფილი,
30 გარდასწყუდს კსნილობასა და ესე ერგების სინოტიისა უფალთა
და ვინ შავისა ნაველისა უფალი იყოს და თელგმისა და ესე წა-
მალი ადვ[ი]ლია შესასუმელად და გამოცდილი და სარგებლისა,
ნებიოთა ღმრთისათა.

- აიღო: თურბითი თეთრი, წონი დრამისა და მარილი ნავთისა,
35 წონი დრამისა და ნახევრისა და საკამუნია, წონი ორისა დრამისა
შეპრიებენ ესე წამალნი, დანაყილნი და დაცრილნი შარითა და
ქურჭელსა ჩასდგა. შესმა, მისგანი წონი მითქლისა, ვირე ორისა

|| დრამისა წონამდე და რა მოეწყურებოდეს, სუემდეს წყალსა გრილ- 82r
სა და ოდეს სუას წყალი თბილი, გარდასწყუედს კსნილობასა, თუ
ღმერთსა უნდეს.

წამალი გასაცხნელი
ბანის გაწმენდისა და გაფაროვნებისა

ნიშანი წამლისა გასაცხნელისა, რომელი არს ქუნჯითისა. ესე 5
გასწმედს ტანსა გაწმედითა კეკელათა ყოვლისა ურვილისა და კუე-
რცხის გულობისაგან და ერგების კუერცხის გულისა დამწურისა
უფალსა და დასწმედს ფერსა, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღო: ქუნჯითი გაქურცნილი, წონი შვიდისა დრამისა და 10
შაქარი სულემანი, წონი რვისა დრამისა, თურბითი თეთრი დანაყი-
ლი და დარცხილი, წონი რვისა დრამისა და მასტაქი ბერძული,
წონი ორისა დრამისა და ნიახურისა თესლი და ქთირა, ამათგანი
წონი ორ-ორისა დრამისა და საკამუნი ანტაქი, წონი ორისა დრა-
მისა. დანაყნე წამალნი, დაცრნე და ჭურჭელსა ჩასდვა, შესმა, მით- 15
კლისა წონი და ძლიერსა გუამთა წონი ორისა დრამისა შაქრისა
წყლითა, და ელოდის მას ზედა, ვირე ცხრა უამამდე, კეკელ[ი]ა და
სარგებელისა ყოვლისათვის, რომელი გუიკსენებია ნებითა ღმრთი-
სათა.

გასაცხნელი გუამისათვის

ნიშანი გასაცხნელისა წამლისა, რომელი არს წამალი გალიანო- 20
ზისა. ესე ერგების ტანსა სავსესა თელგმისაგან და ყოვლისა სინო-
ტიისა და დამპლისაგან, შეწვევითა ღმრთისათა.

აიღო: მასტაქი ბერძული და საბრისკუტრი და თურბითი
და სუმბული და აფსინდი და აფთიმონი აკარტი და აბალბალა-
სანი და ნიახურისა თესლი და უდალბალასანი და ანისონი და კა-
მას თე || სლი და საკამუნია ანტაქი, ამის ყოვლისაგანი სწორი წო- v
ნი. შეერიბენ ესე ყოველნი, დანაყნე, დაცრნე და ჭურჭელსა ჩას- 25
დვა. შესმა, სრული წონი ორისა დრამისა წყლითა ტფილითა და
ელოდეს მას ზედა, ვიდრე ზარმლამდეს, კეკელ[ი]ა, თუ ღმერთსა
უნდეს.

ნიშანი გასაცხნელისა წამლისა, გაიღებს, რომელსა ჰრქუიან 30
აბალკარდა ჭიასა, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღო: აბრინჯი თურბითი თეთრი და შრახსი და კამბილი
და აბანილი, ამათგანი სწორი ნაწილი დანაყნე, დაცრნე. შესუმა,
წონისა სამისა დრამისა ყურძნისა რუბითა და წყლითა ტფილითა, 35
კეკელ[ი]ა და სარგებელისა, ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი წამლისა: შეისმის წყლითა ტფილითა, გაიღებს შავსა ნავდელსა და კუერცხის გულსა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღო: მარილი აინდი და საბრის კუტრი და თურბითი თეთრი და ღარიკონი და ნიახურისა თესლი, მასტაქი და სუმბული ტიბი, ამათგან წონი თუითო ღრამისა დანაყილი და დაცრილი და საკამუნია ანტაქი, წონი ნახევარ ღრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი ყოველნი შემდგომად დანაყისა, დაცრისა და ჰურჭელსა ჩასდეს. შესმა, მითკლისაგან წყლითა ტფილითა და ელოდეს მას ზედა, ვირემე ზარმელისა ქ[ა]მამდე, კე[ქ]ელია, თუ ღმერთსა უნდეს.

გასაცხნელი წამალი
კმელისა პურისა

- ნიშანი პურისა კმელისა გასაცხნელი. ერგების, ვინ წამალსა ვერა სუმიდეს და არს ესე ამო და სარგებლისა, ვის გუამი ავსებოდეს კუერცხისა გულისა ნავდლისაგან და თელგმისაგან || და ესე მზად დაიდების მეფეთა საჭურჭლესა შიგან დღისა ჭირისათვის, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღო: კამისა თესლი და ნიახურისა თესლი და ძირა, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა ღრამისა და საკამუნი ანტაქი, წონი შუილისა ღრამისა, დანაყილი და დაცრილი შარითა და სიმინდი ფქული, ლიტრა და ნახევარი, ბაღდადურითა შეზილო და გააფუენო და შემდგომად ესე წამალნი შეჰურთნენ მას ცომსა და კეკელათანა შეჰზილო და თანა ჩაურთო მჯილი ერთი ქუნჯითი გაჭურცნილი და გაყო ესე ცომი ოცდაათად ნაწილად და ყოველი ნაწილი თუითო კუერ ჰყო და დანელბულსა თორნესა შიგა შეაცხო და გასწყდე, ვირემ კეკელად გამოშრას და შემდგომად გაკმობისა, დამარხო და ოდეს გიკმდეს, იკმარო. შეჰამოს მისგანი კუერი ერთი და ზედა შესუას ლუინო გაზავებულნი და მის ზედა ელოდეს, ვირემ გაქსნას, კეკელ[ი]ა, ნებითა ღმრთისათა.

სტომავისა და ზოვასირისა

- ნიშანი გასაცხნელისა წამლისა გალიანოზის, რომელ არს ფოფაჰიდი ერგების, ვის სტომაქი გაჰგრილებოდეს და ბავასირისა უფალთა და გასწყედს ურვილთა და კრებულობათა თავსა შიგან, ნებითა ღმრთისათა.

- აიღო: შაშმირი, რომელ არს კაკულა წურილი და ბალანისა შეშაისა ქერქი და დარ[ა]ფილფილი. ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა ღრამისა და პილპილი შავი, ოთხისა ღრამისა და ზანჯაბილისანი, წონი ექუსისა ღრამისა და შაქარი თეთრი, წონი ორმოცდაათისა

დრამისა, თურბითი თეთრი, წონა ექუსისა დრამისა და საკამუნნი ანტაქი || წონი ექუსისა დრამისა და სუმბული, წონი ზუთისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ შარითა. შესუმა, წონი ორისა დრამისა, ჩაყრილი. ჩაიყაროს და ზედა ერთი ჰიქა ლუინო შესუას გაზავებული წყლითა ტფილითა და მას ზედა ელოდეს სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

5

ნიშანი გასაცხნელისა წამლისა მარილისა. ერგების ნიკრისისა უფალთა, რომელთა ტანი გასივებოდინ და გასწმედს თელგმასა თავისაგან და გარდასწყუედს სიბნელესა თუალთაგან და შეუმატებს სასმენელთა და ერგების სიმსივნესა ფაწალისასა, თუ ღმერთსა უნდეს.

10

აილო: მარილი ჰინდი, წონი ექუსისა დრამისა და პილპილი, წონი თორმეტისა დრამისა და ზანჯაბილი და ზოვფრა კმელი და ანჯუდანი და ღარიკონი და სადაჯი ჰინდი და მასტაქი და ნიახურისა თესლი და ფატრასალიონი და ტენცო წყლისა და საკამუნია და კირტიმისა გული, რომელ არს ქურქუნჩოფი და სპანძელი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი. დანაყენ, დაცრენ და როდეს გინდეს იკმარე. შესუმა, წონი ორისა დრამისა წყლითა ტფილითა, სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

15

გასაცხნელი წამალი
კარგი სოლომონისი

20

ნიშანი გასაცხნელისა წამლისა კეკელისა, ერგების შავისა ნაღელისა და თელგმისა უფალთა და ერგების ყოველთა ტკივილთა თავისათა და გაახუამს სინათლესა თუალთა და შეუმატებს სასმენელთა და გასწმედს ბუნებასა და ერგების ყოველთა ტკივილთა || სტომაქისა და შენადგამთასა და გასწმედს ტანსა გაწმედითა კეკელათა, ნებითა ღმრთისათა.

84r

25

აილო: იარაჯფეკრა დანაყილი, წონი ორისა დრამისა და თურბითი თეთრი და ღარიკონი თეთრი სუბუქი და მარილი ჰინდი და ხალილაგი ქაბული და ვარდი წითელი, ამათგანი წონი თუთითო დრამისა და საკამუნია, წონი ნახევარდრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და იარაჯისა თანა ჩაურთნე ჰავანთა შიგან და კეკელად გაურიგო და ჰურჭელსა ჩასდვა. შესუმა, წონი ორისა დრამისა ნელტფილითა წყლითა და მცირედითა თაფლითა და ესე წამალი კეკელ[ი]ა და სარგებლისა ყოველთა თუის, რომე გუიქსენებია, თუ ღმერთსა უნდეს.

30

35

დაესრულა თავი მეორე, თქმული იარაჯთათუის დიდთა, რომელსა ზედა შეკრებულ არიან ყოველნი მკურნალნი პირველნი მოძღუარნი და [ფილო]სოფოსთათუის¹, რომელნი შეისმიან და დანაყილნი.

11. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

დავიწყეთ თქუმად შეწევნითა ღმრთისათა წამალთა გასაცხნელთა² მატბუხთა სარგებელთა, ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი გასაცხნელთა მატბუხთა, ერგების ყოველთა საღმრთოთა

- 5 'თა და ახალთა მატბუხთა რომელნი არა გასაცხნელნი არიან. უწინა ხოლო მატბუხი დიდი, რომელ არს ტაბიხი ჭფთიმონისა. ერგების ყოველთა საღმრთოთა შედებულთა ავსებულობითა შავისა ნაღელსა და თელგმისაგან, რომელ მოერევიან გუამთა ზედა და ერგების ესე მატბუხი, თუ .II. იკმაროდ მრთელთა ყოველთა ქამთა და
v გაყოფათა შიგან წელიწადისათა და ესე გამწმედელთა ყოველთა
10 ურვილთა და მჭუიდრებულთა გუამსა შიგან კაცთასა ბერთა და ჭაბუკთასა და ესე ერგების, ვინ დაეჩუიოს ამისსა სუქმასა სარგებელთა საჩინოთა და ერგების ამათ მატბუხთა, უკეთუ ასუა იარაჯები დიდროვანები, რომელ უწინა გუიქსენებია. ერგებიან შავისა
15 ნავლისა უფალთა და ყოველთა საღმრთოთა ძნელთა, ვითა მანახოლისა და ვასვასსა და ნავლიანსა. და ამათ ესე გუარათა მსგავსსა და ესე შექმნილა მ[ა]რისთანთა შიგან მისანდობელი და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

- ა ი ღ რ: ხალილაგი ქაბული, გაქურცნილი, წონი შუიდისა დრამისა და ხალილაგი ჰინდი, გაქურცნილი, წონი ხუთისა დრამისა და თამრალინდი, გურკისაგან გამორჩეული, წონი ათისა დრამისა და ხიარაგი შაბმარი, ქერქისაგან დარჩეული, წონი შუიდისა დრამისა და სანამაქი, წონი ათისა დრამისა და შათრაჯი კმელი, წონი ექუსისა დრამისა და აფსინდი ბერძელი, წონი ოთხისა დრამისა
25 და ელევანდი სომხური, წონი სამისა დრამისა და საგერაილე, რომელ არს ბასბიჯი, დაჯეჯილი, წონი ოთხისა დრამისა და ანისონი და ნიახურისა თესლი და კამისა თესლი, ამათგანი წონი ორისა დრამისა და აბალბალასანი და უდალბალასანი და თურბითი, ამათგანი
85r წონი თუითო დრამის დაჯეჯენე .II. ესე წამალნი სამი და წამალთა
30 თანა ჩაურთენ სუმბული ტიბი და ვარდი წითელი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და ფუკაჰლადრაზი, წონი სამისა დრამისა და სალიხა და ლაფთის ძირი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და ნახევრისა და აფსინდი, წონი ოთხისა დრამისა და ია, წონი ორისა დრამისა და შარაჯაბრი, წონი ხუთისა დრამისა და კანტორიონი
35 წურილი და შექა და ბადა ვარდი, რომელ არს ყუაველი ეკლისა თეთრი დიდროვანი, ამათგან წონი სამისა დრამისა და სიბისთანი, წონი ათისა დრამისა და ზიბიბი ტიფი ჭაჭისაგან გამოსრული, წონი ოცისა დრამისა და ლელუი მსუქანი თუალვით ათი. შეპკრიბნე ესე წამალნი და ქვისა ქოთანსა შიგა ჩასდგა ანუ თანავირაგათა
40 წმიდათა და ზედა ბაღდადური ექ[უს]ი ლიტრა წყალი დაასხი წმი-

და და აგბი, ვირე მისგან ორი ნაწილი წავიდეს და ერთი ნაწილი
 დარჩეს და მერმე წაუტოო ზედა და ქოთანს ჯერეთ ცეცხლსა ზედა
 დგეს, თხუთმეტისა დრამისა წონი, აფთიმონი აკრიტი და გამორ-
 ჩეული შეშისა მისისა და ნაცრისაგან და აღულო, ვირე დარჩეს
 მისგანი ლიტრა ერთი და უმცროცა. და დასწურო და ოდეს გიგმ- 5
 დეს ამათ სხუათა დიდროვანთა იარაჯთაგანი შესუმად, შეასუა მით
 აფთიმონისა მატმუხითა, რომელ უწინა ვაცსენენით და თუ არა
 ჩაუტოო, ესე რომელთა ჩუ[ე]ნ ვაცსენებთ და არიან || ესე წამალნი. v

ა ი ლ ო: თურბითი თეთრი დანაყილი და დაცრილ, წონი ნახე-
 ვარ დრამისა და მარილი ნავთისა დანაყილი და დაცრილი, წონი 10
 ნახევარ დრამისა და ღარიკონი დანაყილი და დაცრილი, წონი
 ორისა დანგისა და იარაჯი ფეკრა დანაყილი, წონი დრამისა და
 საკამუნი ანტაქი, წონი დანგისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი და გაად-
 გინო მით დაწურვილითა მატმუხითა და ნელტფილითა სუას და
 ვირემ ცხრა უამამდე ელოდეს და ოდეს წამლისაგან გამოვიდეს. 15
 თუ იყოს კაცი იგი კუერცხისა გულისა უფალი, შესუას ორისა
 დრამისა წონი ბაზრაყატონა და ათისა დრამისა წონი შაქარი და
 თუ არა კუერცხისა უფალი იყოს, მაშა ბაზრაყატონასა ნაცვალსა
 შესუას სპანძლისა თესლი და ეკრძალოს უწინა და უკანა კეკელ[ი]ა
 და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს. წ ა მ ა ლ ი ა ს რ ე ა ღ ე ბ ი - 20
 ნ ე: სამსა დღესა აფარეზებინე მკავისა და მაწონისაგან და დედა-
 კაცთანა წოლისა და ხილისაგან. თუ კაცი გულება მხურვალიყოს,
 დღევ თუითოსა ვარიასა მისითა წუენითა შეაჰმევდი და ღუინოსა-
 ცა ასუემდი და წყალი რაცა უნდა სუას და მეოთხესა დილასა შეა-
 სუას ესე წამალი და ორივე მკლავი შეუჟარ, რაჟამცა ესე წამალი 25
 შეასუა, სადამდის საქმობასა დაუწყებდეს და მერმე გაუტსენ. რა
 უამცა გატსნას, შეტსენ და ხანდახან თუითოსა თასსა ტფილსა წყა-
 ლსა შეასუემდი. თუ საქმობა გუიანად დაუწყოს წამალმან, მ ი ს ი
 წ ა მ ა ლ ი ე ს ე ა რ ი ს: ჭ ა ი დ ე; ერთი დრამი მასტაქი და
 ერთი დრამი შაქარი, დანაყე, გალესე და ტფილითა წყლითა შეას- 30
 [ვ]ი. || და თუ არცა ამან გატსნას, ერთსა დღესა ორჯელ წამლისა
 აღება არა ეგებოს. ახლად კულა აფარეზებინე და კიდევ აღებინე.
 მეორესა დღესა თუ ერთობ ძალი უყოს წამალმან და გატსნას, ასრე
 რომე მწოვედ შეაწყინოს კაცი, მ ი ს ი წ ა მ ა ლ ი ე ს ე ქ ე ნ: 35
 ფერკები ცივითა წყლითა დაბანე, თუ არა უშუელოს წელთა ქუე-
 ითა დაბანე, თუ არცა მაშინ უშუელის, ჰიბს ქუეითი დაბანე
 ცივითა წყლითა და მერმე ბაზრაყატუნა მოკალე. ანუ სიქანქუბი-
 ნითა, ანუ ბაჩისა შარბათითა გაურივე და აჰამე. თუ მ ი თ ა ა რ ა
 შეჰკრას, კუერცხისა ყუითელთ ძმრითა მოადუდე, რომე კარ-
 გან მოიხარშოს პურითა, ისე აჰამე ძალსაცა მისცემს და კიდევ 40
 შეჰკრავს. თუ არა შეჰკრას, შემკრველი ყურსი მიეც. თუ იმან არა

უშუელოს, ერთი მიტკალი აბილურმანი ბიისა შარბათითა შეასუი.
 თუ იყვანდეს და ასეთი იყოს, რომე ბალღამსა ჰგვანდეს, სონიჭი
 მოკალე სიქანჭუბინითა შეასუი, ცოტა დანაყილი ხოლინჯანიცა
 გაურივე და ერთსა დღესა ორჯელ წამალი არათ ღონითა არა მიე-
 5 ცემის, საფათერაკო არის. ორჯელ წამალსა ნუ მისცემ ერთსა დღე-
 სა და მეორესა დილასა უნდა მიცემა, მისცე და უზიანო არის. და
 რა ჟამცა წამლისაგან გამოვიდეს კაცი, მისი ნიშანი ესე არის,
 რომე აბოყინოს და წამლისა სული აღარა ამოვიდეს პირისაგან და
 არცალა მუცელსა შიგან უვარდეს და მწოვედ მოემშოოს. მაშინ
 10 საჭმელი ამა წესითა მიეცით || ჟამცა წამლისაგან
 გამოვიდეს, ბაზრაცატუნი ტფილითა წყლითა დაალბეთ და შიგან
 შაქარი გაურივეთ და გამოწურეთ და შეასუით და ზირა¹ ქირმენითა
 ვარია შეუქენით და იგი აჟამეთ და იმა დღესა ღუინოსა ნუ ასუთ,
 წყალი სუას და თუ კაცი გუნება გრილი იყოს, მაშინ სპანძლისა
 15 თესლისა შევასუთ ბაზარაცატუნისა ალაგსა და მსუქნისა ცხური-
 სა კორცსა და დედლისა ქათმისა კორცსა ვაჭმევთ. თუ გაზაფხუ-
 ლი იყოს, მზისა ამოსულისა დროსა ასუით ესე მათბუხი². თუ ზაფ-
 ხული იყოს, ცისკრისაგან უწინა ასუით. თუ შემოდგომანი იყოს,
 მზე რომე კარგად ამოვიდეს, მაშინ ასუით და თუ ზამთარი იყოს,
 20 ერთი ჟამი გამოვიდეს, მაშინ ასუით. ესე მატბუხი³ მარიამობისა
 თუესა არა ესმის. კუირიკობისთუესა ოციტგან ვირე მარიამობისა
 გარდამავლამდის არა ესმების. აგრევე ქრისტიშობისა თუით ათით-
 გან, ვიდრე თებერვალსა ათამდის, არა ესმების. ერთი სასმელი
 უნდა შეასუთ და სამსა დღესა თავი კიდევე შეინახოს მჟავისაგან
 25 და მაწონისა და დედაკაცთან წოლისაგან და კარგი საჭამალი
 შეუწყევით, ვისცა ტკივილი გულისა და ანუ გულის პირისა იყოს,
 მას რწყევა უჯობს წამლისა აღებასა. თუ მას ქუემოთ იყოს,
 ჭიპამდის გასაცანელი წამალი უნდა და ვისცა ჭიპსა ქუე-
 30 შეთ იყოს სატკივარი, მასცა გასაცანელი წამალი უნდა. თუ კა-
 ცი კორციანი და მსუქანი იყოს, მასცა რწყევა უჯობს წამლისა
 37r აღებასა, || და რაცა უჯორცი და მჭლე კაცი იყოს, მას გასაცანელი.
 წამალი უჯობს რწყევასა იცოდით, რომე მსუქანსა კაცს ადრე გა-
 მოსწმედს რწყევა ერთობ კარგად, ასრე რომე თუეშიგან სამსა
 35 დღესა წინ უკანა არწყიოს, პირველსა დღესა აშლის სტომაქსა,
 მეორესა დღესა ჩაღლასშსა დასძრავს და მესამესა გამოსწმედს და
 ამისგან დააჟარბებს სტომაქსა, ერთობ აწყენს და აშლის და თუ-
 ლისა დააბნელებს და ფერსა გა[ა]ყუითლებს და ტანსა დაამკლბს.
 და თუ ღუინისა მსმელი კაცი იყოს და რწყე-
 40 ვა უნდოდეს, ცოტა ასლისუსი და ცოტა იშნა დანაყონ და
 ღუინოშიგან გაურიონ. დადგან, დილას ბინო წაურიონ, მერმე
 ცოტა მლაშე თევზი და ბოლოკი, წიწმატი, და ხახუი და დიდრო-

ვანი ცერტუი ჭამოს და ზედან ცოტა ღუინო შესუს და მერმე
 ცოტა ხანი გამოუშუას და ზედან ესე წამალი შესუს თბილ-
 თბილ და არწყიოს. ძალითა ნუ არწყევ სადილამდის თავისა მაგი-
 არად და მანამდის ძალსა ნუ უზამს, მერმე ნაკრტენი ჩაიყოს,
 როგორაცა აშალოს ნაკრტენითა, მანამდის არწყიოს, სადამდის
 გამოწმდეს. ასრე უნდა, რომე თუალსა რწყევა მიაჭირებებს, რო-
 გორაცა ნაკრტენსა ჩაიყოფდეს. || ბამბა დაიდვას თუალზედან
 და მერმე მანდილითა მაგრად უკუიკრას, რომე თუალმან გამოღმა
 არა გამოიზიდნეს. მერმე როგორაცა რწყევა გა[ათავოს, მანდილი
 შემოიკსნას და ღარღარ ქნას ძმრითა და ვარდის წყლითა, ამისა-
 თუის რომე რწყევაშიგან ოფლი გამოუვა თავშიგან და ისი ოფლი
 უხამისა მაგიარი არის; ღარღარა ქნას და ვარდის წყლითა თავსა
 და პირსა შეისრისოს, ოფლი გამოწმიდოს. მერმე ჭულაბი შექნას
 და ცოტა სიქანჭუბინი გაურიოს, მერმე შესუს. მას უკანით ამას
 დღესა საჰმელი ცოტა ჭამოს და სუბუქად, და ვინცა ღუინისა
 მსმელი არ იყოს და რწყევა მოუნდეს, მასცა, რაცა მსუქანისა
 კაცისა საჰმელი სწერია, ისი აჭამეთ, ასრე რომ, სტომაქი აიგოს.
 მერმე სამი ღრამი ყუითელი თურბითი და მავლიუსული
 დანაყონ და იმაშიგან გაურიონ და შესუსან და იმავე წესითა
 არწყიოს, თუ კაცი სქელი და მიძიმე გუნება იყოს, ჯაბღანგითა
 არწყევინეთ იმავე წესითა. მერმე თუ გინდოდეს ერთი მუტყალი
 ჯაზიარყი, ნახევარ მუტყალი ყუითელი თურბითი, ნახევარღრამი
 ინდოური მარილი დანაყე და იმა მავლიურზედან გაურივე და არყი
 და არნიყავყვანეი და ჯაბღანგი და რუყა ძალიანსა კაცსა უზემდი.
 თუ კაცი არცა ერთობ მჰლე იყოს და არცა ერთობ მსუქანი და შუა
 გუნება || იყოს, ავშანდა, ასლისუსი, ნესუსი ტყავი წყლითა ადულე
 ორითა თასითა წყლითა ასთომიერთი ადულე, რომე მესამედი დარ-
 ჩეს და ორი წილი წაქდეს და იმავე მავლიუსულ შიგან გაურივე და
 ასუთი და თუ არა შინ ქოთიარყოს [!] შიბით, ასლისუსი ნანხუაი,
 თუითოსაგან ხუთი ღრამი ერთსა ლიტრასა წყალშიგან მოადუღეთ
 ასთონიერთი, რომე ორმოცდაათი ღრამი დარჩეს. მერმე გამოწურე
 ისი ოცდახუთი ღრამი, თავლი გაურივე შიგა, ნახევარ ღრამი მა-
 რილი გაურივე ინდოური, თუ ისი არა იყოს, აქაური მარილი
 გაურივე. როგორცა მარილი გაურიო, ასთომიერთი ადულე, რომე
 ცოტა კიდევ დააკლდეს. მერმე შესუს და ნაკრტენითა არწყიოს.

სხუა მათბუნი აფთიმონისა, რომე უშუელის თავისა ტკივილსა
 და ოთხისა ნივთისაგან მაღასი ამოიღოს, დედალ-მამალი მაღასი,
 მჭურვალი მაღასი და გრილი მაღასი და სიმჭურვალე თავისა და
 თუალისა ულხინოს და ყოვლისა ფერისა სიმჭურვალისა წამალი
 არის, უწყინარი.

აიღე: ალილ[ა]ქი და ბალილ[ა]ქი ორ-ორი ღრამი, სეპაისტო-

- ნი ოცი მარცხალი და ასბათჟი ექუსი დრამი, სანამაჟი, ბაღისა
შაჟით მოდის, ხუთი დრამი, აფთიმონი და ანისონი სამ-სამი დრამი,
თაბრინდი ხუთი დრამი, თარბუთი ოთხი დანგი, ლარიკონი ერთი
5 დრამი, კიტრის თესლი ორი დრამი, კაროსისა თესლი და კმელი ო
V და ფარანგუბინი, თუი || თოსაგან სამ-სამი დრამი, კმელი ვარდ[ი]
ხუთი დრამი, რაზიანისა თესლი ხუთი დრამი, წითელი ჩამიჩი, ჯურ-
კისაგან გამოღებული, ოცდა თხუთმეტი დრამი. ესე წამლები ყუა-
ლა ერთ პირად შეყარე და ჭურჭელსა შიგან ჩაყარე და ლიტრა ნა-
ხევარი წყალი დაასხი და ერთსა დღესა დაალბე და ადუღე, ვირგ-
10 დის ო[თ]ხმოცი დრამი დარჩეს და მერმე გაწურე და ჭურჭელში-
გან ჩა[ა]სხი და გაურივე შიგა შაჟარი თხუთმეტი დრამი და ერთი
დანგის საკამუნია გაღესული დააყარე და მიეც შუალამესა პირგე-
ლად და უკანის წამლისა წესი ქენ.

თავისა ტაბიზილისა და თხავისთუის

- 15 ნიშანი აფთიმონისა ტაბიზისა სხუისა, ერგების კუერცხისა
გულისა ნავდლისა უფალთა და ვის უნდეს ტანსა გაწმედა და ვის
თავისა ტკივილი იყოს დიადი და გოინი და გულისა შალვასა და ვის
სთხევდეს კუერცხისა გულისა ნავდელსა და გამოჩნდეს ტანსა ქავი-
ლი და თავის კბილი და მქავანი შექმნილი სრუსილისაგან და მას
20 წამალსა ჯერ არს, რა შესმოდენ მრთელნი ყოველთა გაყოფა შინა
წელიწადისათა, ნებითა ღმრთისათა.

- ა ი ღ ო: ხალილაგი კუერცხის გული, გურკისაგან გამორჩეული
89r და ხალილაგი შავი, გურკისაგან გამორჩეული და თამრალ ჰინდი ||
გურკისაგან გამორჩეული და ხიარა-შამბალი, გურკისაგან გამორ-
25 ჩეული, ამათგანი წონი შუიდ-შუიდისა დრამისა და სანამაჟი, წონი
ათისა დრამისა და შათარჯი, წონი ხუთისა დრამისა და შარალჯაბა-
ლი, წონი ექუსისა დრამისა და ხალილაგი და ბალილ[ა]ჟი და აშლა-
ჯი, ამათგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და ია კმელი და ნიახურისა
თესლი და ანისონისა თესლი და ვარდი კმელი, ამათგანი წონი ორ-
30 ორისა დრამისა და ფშატი და ქლიავი, ამათგანი თუალვით ოცდა-
ათ-ოცდათი და სიბისთანო და ზიბიბი, გურკისაგან გამორჩეული,
წონი ათისა დრამისა შეჰკრიბენ ესე წამალნი ბაღდადურითა ექუსი-
თა ლიტრითა წყლითა და ადუღო; ვირემ წავიდეს უფროსი და დარ-
ჩეს მისგან უმცროსი ლიტრისა, დასწურო და ჩაურთნე ესე წა-
35 მალნი.

ა ი ღ ო: იარაჯი ფეკრა და მარილი ჰინდი და თურბითი თეთრი
დანაყილი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დანგისა და საკამუნია წონი
ერთისა დანგისა დანაყილი. მერმე ჩაურთე ესე წამლები მას დაწუ-

რვილსა მატბუხსა შიგან გაჟღომოს კეკელიად და ნელტფილი შე-
სუს და ცხრო ე[ა]მამდე ელოდეს და მერმე შესუს ბაზარკატო-
ნი, ვითა ნიშანი მიგუიციებია, კეკელია და სარგებლისა და გამოც-
დილი, თუ ღმერთსა უნდეს. ||

V.

ზურბისა და თირკმელთათუის
დედათა საშო თუ გაზურბილდეს

5

ნიშანი მატბუხისა, შეისმის ზივრეა ზეთსა თანა, ერგების,
ვის ზურგსა და თირკმელთა შიგან სნება იყოს ძეელი და დამაშუ-
რალიყუნენ კურნებითა და რომელნი ქუე მჯდომელად გასრული-
ყუნენ და ვერა შეუძლებდენ სლვასა ქართა სხილთაგან, რომელნი
შეიქმნებიან შავისა ნავლისაგან და თელგმისა და რომელთა დამ-
კუიდრებოდეს ტკივილი თირკმელთა შიგან და გულსა და ზურგ-
სა, ქვისა გზითა რომელ შეიქმნების თირკმელთა და უფრო ხოლო
ერგების, ესე წამალი შუა კაცთა და ბერთა და შუა დედაკაცთა,
რომელთა გაგრძელებოდენ საშონი კეკელია და სარგებლისა, თუ
ღმერთსა უნდეს.

10

აილო: კამასა ძირისა ქერქი და ნიახურისა ძირისა ქერქი, ამათგა-
ნი წონი ოც-ოცისა დრამისა და კამასა თესლი და ნიახურისა თესლი,
ამათგანი წონი ათ-ათისა დრამისა და ფუკალაღხირი და სალიხა და
შარალჯაბარი, წონი ათ-ათისა დრამისა და ძირთაფლი გაქურცნილი,
წონი ათისა დრამისა და აფზინდი ბერძული და სუმბული ტიბი,
ამათგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და ბადრნობი, რომელ არს
თურქი კმელი, წონი ოთხისა დრამისა და სადაჯი ჰინდი, წონი ორი-
სა დრამისა და ბალილაჯი და ამლაჯი, ამათგანი წონი სამ-სამისა
დრამისა და || აფთიმონი, წონი ხუთისა დრამისა და ზიბბი, ჭაჭისა-
გან გამორჩეული და ლელუ[ი] შავი მსუქანი, ამათგანი წონი ორმო-
ცისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი და ქვისა ქოთანსა ჩასდვა
ანუ თანგირავთა და ზედა წყალი ჩაასხა თხუთმეტი ლიტრა ბაღდა-
დურიითა და აგბო, ვირე წავიდეს ორი ნაწილი და ერთისა ნაწილი-
სა უმცროსი დარჩეს და ბურძულაგსა ჩაასხა და აიღებდე ამის
წყლისაგანსა ყოველთა დღეთა თუითო ჭიქასა, რომელ ბაღდადური-
სა ლიტრისა ორი ნაწილი ჩავიდეს და ჩაურთვიდე ზედა ხუთისა
დრამისა წონასა ხირვასა ზეთსა და ზარმლამდი ელოდეს და ესე გაქს-
ნის მუცელსა ხუთჯერ და სუამს თელგმისა და ხამსა გაავლებს და ესე
წამალი დიდია და მჭურვალი და არა ჯერ არს ამისი შესუმა, თუი-
ნიერ ზამთრისა და შესმისა ესე წამალი შუიდისა დღისა უმცრო
და უფრო ყოველსა კაცსა თავის თავისა ძალსა ზედა და ვითარცა
ვის უკმდეს კეკელია და სარგებლისა ამისა ყოვლისათუის, რომე-
ლი გუიქსენებია ნებითა ღმრთისათა.

15

20

90r

25

30

35

v
5 ნიშანი სუბუქისა მატბუხისა¹ და აღვილისა. სარგებელი არს შესასმელად ყოველსა ჟამსა და ოდესცა ვინ იკმარებდეს მამათა და დედათა ყოველსა კბილსა დიდსა და მცირესა და ერგ || ების შეშლილობასა გუამისასა ცხროსა შემთხუელსა კვერცხის გულისა ნავლისა და სისხლისაგან და ტკივილსა თავისასა და დაღეწილობასა ტანისასა და სარგებელი არს შესასმელად დაწყებასა ყოველისა საღმობისასა, რომელ შემთხუევის გუამთა მრთელთა და ოდეს შეიშალნენ, მაშინ ჯერა[რ]ს, რათა გაწმდნ და წყებასა სნებისასა ამით მატბუხითა², თუ ღმერთსა უნდეს.

10 ა ი ლ ო: ხალილაგი კუერცხის გული, შუიდისა დრამისა წონი, გურკისაგან გამორჩეული და ათისა დრამისა წონი ზიბბი, ჭაჭისაგან გამორჩეული და ოცდაათი ფშატი და ოცდაათი ქლიავი. ქოთანსა შიგან ჩასდვა, ხუთი ლიტრა ბალდადურითა ზედა წყალი ჩა[ა]სხნი
15 და აგზო, ვირემ დარჩეს მისგან ლიტრისა უმცროსი და გაჟღელმო შიგან ათისა წონისა თრანჯაბირი და ათისა დრამისა წონი ხიარი-შამბარი გაქურცნილი და ნელტფილი შესუას, თუ ღმერთსა უნდეს.

თავისა ბახისათვის

20 ნიშანი ხალილაგისა ტაბიხისა ერგების, ვის თავისა ტეხა იყოს ფიცხელი კუერცხისა გულისა ნავლისაგან და წყურილ ფიცხელი და სიყუითლე ფერისა და ვის გამოაჩნდეს ტანსა შიგან სხუიბელი წურილი, რომელსა ჰრქუიან ბირე და აგავს იგი თევზისა ვიკყსა და შეისმის ყოველსა ჟამსა, როდესცა უკმდეს და ვის ტანსა შინა ბურძგლისა წატეხილობა იყოს, კეკელ[ი]ა, ნებითა ღმრთისათა. ||

25
91r ა ი ლ ო: ხალილაგი კუერცხის გული მსუქანი, წონი ათისა დრამისა, გურკა გამოღებული და დანაყო მიზოშრვილად და ჩაურთო მას თანა ფშატი და ქლიავი და ზიბბი, ამათგანი თუითო მჭილი და შეაგზო, ვითა წინა პირველ დასწურო და ჩაურთო ზედა, ვითა
30 ოცისა დრამისა წონი შაქარი წითელი და ნელტფილითა შეასუას, კეკელ[ი]ა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ზაფხულისა ცხროსათვის

35 ნიშანი ხალილაგისა წყლისა სხუისა ერგების კუერცხისა გულისა ნავლისა უფალთა და გოინსა და ვის შეიბყრობდეს ცხროლიბი ზაფხულის და იგი არს, რომელი დღე შუათა მოუვალს და გაუფიცნდების თავისა ტკივილი და წყურილი, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ლ ო: ხალილაგი კუერცხისა გული, წონი ათისა დრამისა და-
ნაყო, დასკრა და ტფილი წყალი დაასხა ზედა, დაჟღელიმო კეკელ-
ლად, ვახშმობისა ჟამსა და გასწყდე, ვირე დილეჟულამდე და მერ-
მე დასწურო და ქოთანსა ჩაასხა და ზედა ჩაურთო ათისა წონისა
დრამისა შაქარი წითელი და ნელტფილი შესუს და მას ზედა
ელოდის, კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს.

5

კოლინჯისა და თხევისათჳს

ნიშანი მატბუხისა¹, ერგების ტკივილსა კოლინჯისასა, რომელ-
სა თანა აეშალვის თხევა და გულისა ურვა და წყურბილი და შეიქ-
მნების ქუემოსა მუცელსა შიგან ტკივილი ფიცხელი და გააქმობს
სტომაქსა დღეთა მრავალთა და გავალს გან || ავალი² კმელი ვითა
სკორკლი აქლემებისა და ესე კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, თუ
ღმერთსა უნდეს.

10

V

ა ი ლ ო: ბასბაიჯი, წონი ხუთისა დრამისა და თეთრი ქურქუნ-
ჩოფისა თესლი, წონი ოცისა დრამისა და ქათამი მამალი დიად
ბერი, დაკალ და გაგლიჯო წმიდად და მუცლიერი მისი წააყარო
და ესე ორივე, მას შიგა ჩასდვა. მერმე ცერეცო კმელი მის შიგან
წასტენო კეკელად და ქოთანსა ჩასდვა და ზედა წყალი ჩა[ა]სხა,
რაზომმან დაფაროს და ჩაურთე შიგან მარაზომი ეყოფებოდეს და
აგბო ღამითგან, ვიდრე ვირემ დაჩუღეს. კეკელ[ი]ად მამალი და მერ-
მე ცეცხლისაგან უფმოიღო და გასწყდე, ვირე გაგრილდეს და
მერმე წასწურო, ყოველი ხარშო მისი შესუს და მას ზედა ელო-
დეს და ესე დახსნის ტკივილსა და გახსნის სტომაქსა, გამოცდი-
ლია ნებითა ღმრთისათა. დასრულდა თქმა მატბუხთა გასახსნელ-
თა, რომელნი საკმარნი არიან და მისანდობელნი, ნებითა ღმრთი-
სათა.

15

20

25

მატბუხ³ ბუზური არგებს ზაფრისა სევდასა ბაღმისა ავსა
მრავალსა, სისხლსა ტანისა ავსა, ტანშიგა რომე სატკივარი იყოს
და ლუილზედა რაცა გამოესხას და ტყირბშიგა რაცა სენი იყოს,
გამოსწმედს და სტომაქსა⁴ ძალსა მისცემს და გულსა დასწმედს და
ავი წყალი რაცა იყოს შიგნით, გაიღებს და კაცი რომე მწოვედ
ქმინვიდეს, უშუელის და გულისა ძგერასა არგებს.

30

და ი ჳ ი რ ე: ალილა ყუთიელი, ალილა ქაბული, ბალი || ლა
ამლია, ამათგან შვიდ-შვიდი დრამი ტყავ გამძურალი ალილა შავი,
ბასვაიჭ[ი], აფთიმონი, ანისონი, შასთარა, ამათგანი თუითოსაგან
ხუთ-ხუთი დრამი, სანაიმაქ[ი] რვა დრამი და ხუარასნული ჩამიჩი
თხუთმეტი დრამი და ყუთიელი ლელუი ათი მარცუალი და საინ-
ჯითი ოცდაათი მარცუალი, სიფისტონი ათი დრამი ია და ვარდი
და ასლისუსი, ამათგანი თუითოსაგან ხუთ-ხუთი დრამი და ლისონ-

92II

35

ლამალი, მრავალძარღუას თესლია, ლაბლაბიამა, თუთოსაგან ოთხ-
ოთხი დრამი და თეთრი თურბითი გულნარა. ამა თუთოსაგან სამი
დრამი ესე წამლები სამითა ლიტრითა წყლით ადუღე, რომე სამო-
ცი დრამი დარჩეს. მანამდის თავლი, თიბრინდი, ხიარიჩამბარი,

- 5 სამათგანი ათ-ათი ესე სამი თბილითა წყლითა დამბალი გამოწურეთ
და ესე წამალი ამა ნადულებსა წამალშიგა გაურივე ღარიკონ მას-
ტაქი და ინდოური მარილი. ამა თუთოსაგან ნახევარ-ნახევარი
მუტყალი, დანგნახევარი საკამუნია დანაყე, გაცარი და შიგა გაუ-
რივე და თბილითა წყლითა შეასუი. შესმისა წინათ სამსა დღესა
10 ფარეზი უნდა იყოს. ამა წესითა ფარეზი რომე პურსა ნუცა ყოლე
ჭამს და საღამო-საღამოსა ჟამსა თუთოსა ჯამსა¹ მსუქანსა ხარშო-
სა ჭამდეს და ოროლ სამ-სამსა წყალღუინოსა სუმდეს და წყალი
რაზომიცა უნდოდეს, სმიდეს და რაჟამცა წამალი შესუას, ორინივე
მკლავნი შეუკრენით და როგორაცა ქუეშეთ საქმობა დააწყებინოს,
15 v მაშინ მკლავნი გაუხსნენით. ||

ამა მატბუხების წინათ მისაცემელი მულულაბი ერთითა დღი-
თა წინათ უნდა მისცე, ძარღუებსა გაკსნის და ბუნება[ს] დაალ-
ბობ[ს].

- აფთიმონისა მოლულაბი მ ო ი დ ე: ხატმისა ვარდი ერთი პევშუი,
20 ია ერთი პევშუი, ასარონი, ბასგაიჯი, სანიმაქი, თავრეზული რაზი-
ანი, ყანაბი ჩამიჩი პევშუი ერთი, ნიახურის თესლი ყასი. ესე ყუე-
ლაი კოჭობშიგა ჩაყარე, წყლითა აავსე, ცომითა პირი მოუგლისე
და მოადუღე ასრე, რომე მესამედად ჩაიყაროს და იმა წყლისაგან
თუთოსა თასსა გამოსწურევდი, თარანგუბინითა გაღესოს და სამ-
25 სა დილასა ასმიდი.

- მატბუხი² მუფიდისა რევანდი ჩინი ათი მუტყალი სანიმაქი
ერთი პევშუი, თუხმაქანი ერთი პევშუი, ტუხტისა თესლი და მისი
ყუავილი, ბაბუნაჯულაბა, სტაფილოს თესლი, თურბითი ნახევარ
დანაყილი, ღარიყონი ნახევარ დანაყილი, ალილა ყუთიელი, კურკა
30 გამოღებული, ნახევარდანაყილი, ბალილა კურკა გამოღებული ნახე-
ვარდანაყილი თარანგუბინი შირვახიშტი. შავი გავალო თამრანდი,
უნაბი — ესე ყუელაი იმავე წესითა კოჭობშიგან ჩაყარე, წყლითა
ავსე, თავსა ჯამი დახურე და ცომითა მოუგლისე და ადუღე, ვირე
მესამედად ჩაიყრებოდეს და იმა წესითა ასუემდი.

- 35 მოლულაბი დიდისა მატბუხისა — საბრი ყურღუ-მანა, ქსირა,
93r წითელი ვარდი ნიახურის თესლი, თუთოსაგან || ხუთ-ხუთი მიტ-
ყალი, ანისონი, რაზიანე, დიალღუზა, საქბინჯი, ყატრასალონი ს[ა]-
ლინა, ბუზიდანი, სურინჯანი — ორივე ნახევარდანაყილი, ფრასიო-
ნი, გულისტამი, თუხმი, ხატმი და ყ[ვ]ავილი მისი, სეფისტონი,
ასარონი, ვარდი, ია, ჩამიჩი, თარანგუბინი, შირვიხიშტი. ესე ყუე-

ლა ერთგან შეკრიბე იმავე წესითა, ყოვობშიგან ჩაყარე, წყლითა
აავსე, თავი მოუგოზე და აღუღე, ვირემ მესაძედად ჩაიყრებოდეს
და იმავე წესითა გაწურე და შეასუი.

[კარი მატბუხთა რომელნი არა ბასაქსნელნი არიან]

ფირტუისაგან და კუელისა

5

დავიწყო თქუმად შეწევნითა ღმრთისათა მატბუხთა, რომელ-
ნი არა გასაქსნელნი არიან

უწინათი ნიშანი ზოვფასა ტაბიხისა. ერგების ყოველთა მკრდო-
ვანთა² და ყოველსა ტკივილსა ფირტუისასა და კუელასა ძუელსა
და ახალსა და ვის ხივილი იყოს ფიცხელსა და რომელი სიტყუა-
სა ვერა აწევდეს და ვერცა დაიძინებდეს სიფიცხითა ტკივილისა-
თა და შეჭირვებისა თანა, ნებითა ღმრთისათა.

10

აილო: კამისა ძირი და ნიახურისა ძირი და ძირთაფლისა ძი-
რი. გაქურცნილი, ამათგან წონი ოცისა ღრამისა და შარალ ჯა-
ბარი, წონი ათისა ღრამისა და ხატმისა თესლი და ბაბ[ა]ყვლისა
თესლი, ამათგანი წონი რვა-რვისა ღრამისა და კამას თესლი და
ანისონი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა ღრამისა და ფუკალადხირი

15

და სალიხა, ამათგ[ა]ნი³ || წონი ორ-ორისა ღრამისა, გომიზი
არაბი და ქთირა, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა ღრამისა და ია კმე-
ლი, წონი ორისა ღრამისა, გომიზი ნუშისა, წონი სამისა ღრამისა
და ზოვფა ახალი, კმელი, წონი ათისა ღრამისა და შუქა და ბადა-
ვარდი, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა ღრამისა და სიბისთანი, წონი

v

20

ოცისა ღრამისა და ზიბზი, კაჭისაგან გამორჩეული, წონი ორმო-
ცისა ღრამისა. შეჭკრიბენ ესე წამალნი და ქვისა ქოთანსა ჩასხენ
ანუ თანგირავთა წმიდათა და ზედა ათი ლიტრა წყალი ასხა და
აგზო, ვირე დარჩეს მისგან[6] სამი ლიტრა და დასწური და ბურძ-
გულაგსა ჩაასხა⁴ და აიღებდე მისგანსა ყოველთა დღეთა დილათა
ბაღდადურითა ლიტრითა ნახევარსა და ზედა სამისა ღრამისა
წონ[ა]სა ნუშისა ზეთსა ჩაასხემდი და შესმიდეს დილეულსა და მაზედ
ელოდის. იქმოდეს მას დღეთა მრავალთა საღმობისა ზომასა ზედა,
ვითაცა უკმდეს. სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

25

30

ღუიძლისა და კუელისა

ნიშანი მატბუხისა სხუისა ერგების ტკივილსა ღუიძლისასა და
კუელასა და ნაზლსა, რომელნი შეემთხუევიან მკერდსა შიგან თა-
ვისა ტკივილისა გზითა, ნებითა ღმრთისათა. და ესე სარგებელისა
არს ყოველთა გუამთა მკურვალთათუის და ცხროთა და მწველთა,

35

- რომელ შეედების ჭაბუკთა და ვინ ჭრტინვიდეს ტკივილსა მარჯ-
 94r უენით კერძისასა სიმჭურვალისა გზითა, || და ყოველსა, ვის
 შეეშალოს ტანი დედათაგანსა და ჭრტინვიდეს შეიწრებასა მკერ-
 დისასა და გააქარვებს კუელასა ძუელსა, ნებითა ღმრთისათა.
- 5 აილო: ნიახურისა თესლი და კამისა თესლი და ანისონი და
 ძირთაფლისა ძირი გაქურცნილი და კამასა ძირი და ნიახურისა
 ძირი და შარალჯაბარი, ამათგანი წონი ათ-ათისა დრამისა და
 ზოფვა კმელი, წონი ხუთისა დრამისა და ნესუის თესლი და ნიახ-
 10 რისა თესლი, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და ლაქი ბუს-
 ორ-ორისა დრამისა და ფუკალდახირი, წონი სამისა დრამისა და
 კიტრისა თესლი და ხატმისა თესლი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა
 დრამისა და სიბისთანი, ქლიავი გაქურცნილი და ზიბზი, ჭაჭისაგან
 გამორჩეული, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე
 15 წამალნი და ქვისა ქოთანსა ჩასხენ ანუ თანგირაგთა, წმიდათა და ზედა
 ჩაქსხა ბაღდადური რვა ლიტრა წყალი და აგბო, ვირემ ორი ნაწილი
 წავიდეს და ერთი დარჩეს და მერმე დასწურო და ჭურჭელსა ჩასხა
 ანუ ბუძგულაგსა და აილოს ამის წყლისაგანი ყოველთა დღეთა ბაღ-
 20 დადურისა ლიტრისა ნახევარსა და ჩაურთვიდეს ზედა ნუშისა ზეთსა
 და ფუსტუქისასა ერთგან შერეულსა ხუთისა დრამისა წონ[ა]სა
 v || და შესუას დილა მწუხრისა, ერგების, ოდეს სუას შუიღსა
 დღესა ანუ თხუთმეტსა, კეკელ[ი]ა და სარგებლისა ამის ყოვლი-
 სათუის, რომელ გუიკსენებია ნებითა ღმრთისათა.

ფაწალისა მსივნისათუის

- 25 ნიშანი მატბუხისა სხუისა ერგების ყოველთა ტკივილთა ფაწა-
 ლისაითა გასივებულთა და რომელთა ესერე შექმნოდეს ფაწალა,
 რომელ მუცელი ავსებოდეს სიმსივნითა მისითა და ფერი მისრუ-
 ლიყოს და ტანნი დასწურ[ი]ლებოდენ და სიუსუსურესა შეეპყრნენ
 და სიიწრესა და საჭამადსა ვერა იდნობდენ და ვერცა სასუამადსა
 30 და ერგების, ვის გაუმრავლდეს საურავი და შეჭირვება და ერგების
 ესე წამალი მატბუხი თუ შესუას ყოველსა ჟამსა ოდეს და ესე
 მატბუხი, საკუირველი არის და ერგების მათთა შინა მყოფთა
 კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

მთას მყოფთათუის წამალი შესასმელი.

- 35 აილო: ქაბრის ძირისა ქერქი, წონი ოცდა[ა]თისა დრამისა და
 კამასა ძირისა ქერქი და ნიახურისა ძირისა ქერქი, ამათგანი

წონი ოც-ოცისა ღრამისა და ენდრო მღებვართა, წონი ხუთისა ღრამისა და ზ[ა]რევანდი გრძელი და აფსინდი და ჯანტიანე ბერძული, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა ღრამისა და სალიხა და ფუკა ალაღხირი და ლაფთისა ძირი, ამათგანი წონი სამ-სამისა ღრამისა და აბალფაკდი დანაყილი, რომელ არს ფანჯაქუშტისა თესლი და ჰრქუიან ხუთფურცელი, წონი ორისა ღრამისა და ნახევრისა და სუმ || ბული ტიბი, წონი ღრამისა სამისა და ნუში მწარე, წონი სამისა ღრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი და ქოთანსა ჩა[ა]სხენ ანუ თანგირავთა და ზედა წყალი დაასხი რვა ლ[ი]ტრა და აგზო, ვირემ ორი წილი წავიდეს და ერთი ნაწილი დარჩეს და დასწურე, ბურძგულასა შიგა ჩა[ა]სხა და აიღებდე ყოველთა დღეთა, ვითა ორმოცდაათისა ღრამისა წონასა ქაბრისა კუერითა და ჩაურთვიდეს ზედაათისა ღრამისა წონსა შაქარსა წითელსა და შესმოდე და ელოდე, თუ ღმერთსა უნდეს.

5
95v

10

ზამთრისა ცხროთათუის

15

ნიშანი მატბუხისა ერგების ცხროსა რიბსა, რომელ გაუტეობს ორსა დღესა და ერთსა დღესა მოუვა და ცხროსა, რომელი შეიბყრობს თელგმისაგან და ესე არს და რომელ მოუვალს ყოველთა დღეთა სიცივითა და უფრო ხოლო იყუნიან სთუელთა და ზამთრისა და არიან ესე ცხრონი გრძელნი და ძნელნი და უკეთუ უდებჰყო სთუელთა, გაზაფხულამდე გავალს.

20

ა. ე. ლ. ო: კამისა ძირი ნედლისა და ნიახურისა ძირი და ლავთისა ძირი, ამათგანი ოცისა ღრამისა წონი და ძირთაფლისა ძირი გაქურცნილი, წონი ოცისა ღრამისა და კამასა თესლი და ნიახურისა თესლი და ანისონისა თესლი, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა ღრამისა და ქაბრისა ძირი, წონი ათისა ღრამისა და სუმბული ტიბი და სალიხა, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა ღრამისა და აფსინდი || ბერძული, წონი ათისა ღრამისა და კორდმანა და ჯარჯირისა თესლი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა ღრამისა და ზიბბი, გურკისაგან გაწმედილი, წონი ორმოცდა[ა]თისა ღრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი და ქვისა ქოთანთა ჩასხნე ანუ თანგირავთა წმიდათა და რვა ლიტრა წყალი ზედა ჩასხა და ადუდე, ვირე ორი ნაწილი წყალი წავიდეს და მესამედი დარჩეს და მერმე მგზარი წყალი წამოსწურო და ბურძგულასა ჩა[ა]სხა და აიღებდე მისგანსა ყოველთა ტკივილთა, რომელ გუიქსენებია წიგნსა ამას შიგან, ნებითა ღმრთისათა.

25

v

30

35

5 ნიშანი აფხინდისა ტაბიხისა, ერგების ტკივილსა სტომაქისასა და ცხროსათსა, რომელი შეიპყრობს ყოველთა დღეთა სიცივითა თანა. ბურძგლისა წატეხა იყოს ფიცხელი და წყურბლი ფიცხელი და უფრო, ხოლო შეიპყრობს ესე ცხრო კაბუკთა უწინას, ხოლო ზამთრისასა და ერგების, ვის ღუიძლისა და ნესუტთა დაყოფილბა იყოს, რომელ არს სიყუითლე ფერისა და ვის შევიწრებოდეს მკერდი, კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

10 აილო: აფხინდი ბერძულ დათესული, დამწიფებული, წონი ოცისა დრამისა და დაფთისა ძირი და აღბრისა ძირი, ამათგანი ათ-ათისა დრამისა და კამასა ძირი და ნიახურისა ძირი, ამათგანი წონი თხუთმეტ-თხუთმეტისა დრამისა და ანისონისა თესლი და 96r კამასა || თესლი და ნიახურისა თესლი, ამათგანი წონისა ორორისა დრამისა. შეჰკრიბენ ეს წამალნი და ქვისა ქოთანსა ჩასხნე 15 ანუ თანგირაგთა წმიდათა და რვა ლიტრა წყალი ზედა ჩასხა და აგბო, ვირემ დარჩეს სამი ლიტრა და დასწურო და ბურძგულსა ჩ[ა]სხნე და აიღებდე მისგანსა ყოველთა დღეთა ბალდადურისა ლიტრისა ორისა ნაწილსა, კეკელ[ი]ა და სარგებლისა ამის ყოვლისათუის, რომელნი გუიგსენებიან, თუ ღმერთსა უნდეს.

20 დასრულდა თქუმა გასაქსნელთა მ[ა]ტბუნთა, რომელ არიან საგობებლნი და სხუათა მატბუნთა, რომელნი ერგებიან ტკივილთა მკერდისათა და ცხროთა, თუ ღმერთსა უნდეს.

[კარი შესამარცხლებელთა და შიავთა]

25 დაბიწყოთ, შეწევნითა ღმრთისათა, თქუმად ნიშანთა შესამარცხლებელთა და შიავნი შესასმელნი ყოველთა ტკივილთათუის შედებულთა გუამთა შინა კაცთასა დაკრებულობისა გარყუნისა გზითა საჭამადთა და სასუამადთაგან, რომელ შეიქმნების და ვაქსენეთ ყოველნი შიავნი ახალნი და ჰობობნი, რომელი ერგებიან ყოველთა ცხროთა და სხუთაცა საღმობათა უწინათ.

30 ნიშანი მარცულისა ისტიმტიკონისა. ერგების ყოველთა ტკივილთა გუამისათა შედებულთა ავსებულობისაგან და ტკივილისა შენადგამთასა და განსწმედს სტომაქსა და თავსა და ერგების, ვის საჭამადისა და სასუამადისა ნება გარდასწყუეტოდეს და ერგების 30 ტკივი || ლ[სა] ნიკრისასა.

V 35 აილო: საბრის კუტრი, აფთიმონი, აკრიტი და ზაფრანი და ფუკა ალაღხირი და უდალ ბალასანი და აბალ ბალასანი და მასტაქი და ასარონი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და ლარიკონი,

წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა სუმბული ტიბი, წონი ხუთისა დრამისა და შამალანდალი, წონი ორისა დრამისა და სალიზა, წონი სამისა დრამისა, რევანდისინი, წონი ორისა დრამისა და საკამუნი ანტაქი, წონი სამისა დრამისა, თურბითი თეთრი, წონი სამისა დრამისა. შეჰკრბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და კალნაბისა წყლითა შეზილენ ანუ წყლითა ნელტფილითა და მარცულად დაქნენ და ჩრდილსა გააჯმონ. შესუმა, წონი ორისა დრამისა კეკელა და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი მარცულისა ისტიმტიკონისა¹ სხუისა კეკელასა, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღო: შამალანდალი და ღარიკონი და მარილი ნავთისა, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და ხავერდისა და რევანდისინი და საბრის კუტრი, წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და ფუკა ალაღხირი და სუმბული ტიბი და ქუშტი და აბალ ბალასანი ამათგანი² წონი ორ-ორისა დრამისა და სალისა, წონი სამისა დრამისა და აფთიმონი აკრიტი, წონი ოთხისა დრამისა და მასტაქი და აფსინდისა გამოწურვილი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და საკამუნია, || წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა. შეჰკრბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და კალნაბისა წყლითა შეზილნ და მარცულად დაჰქნა პილპილისა ზომად და ვინ მარცულად იქმოდეს, იისა ზეთი იცხოს კელთა და ჩრდილსა გააჯმონ. შესუმა, წონი ორისა დრამისა წყლითა ტფილითა კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი წამლისა ისტიმტიკონისა, მარცულის სხუისა, რომელ შექმნილ არს მარისთანთა შიგან, ნებითა ღმრთისათა.

აიღო: საბრის კუტრი, წონი რვისა დრამისა და აბალ ბალასანი და უდალ ბალასანი და ასარონი და სალიზა და ქუშტი და მასტაქი და სუმბული და ფუკა ალაღხირი და კილამონი და აფსინდისა გამოწურვილი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და თურბითი და ხალილაგი ქაბული და აფთიმონი და ნიშასტაგი, წონი თუითო დრამისა და ღარიკონი და მარილი ნავთისა, წონი თუითო დრამისა და საკამუნი ანტაქი, წონი ორისა დრამისა. შეკრბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ საკამუნისა გარეშე. საკამუნია კიდელ დანაყე და მერმე შერივნე ყოველნი ერთად და კამასა წყლითა შეზილო და მარცულად და მარცულად, დაქნე და ვინ მარცულად იქმოდეს, კელთა იისა ზეთი იცხოს და ჩრდილსა გააჯმონ. შესუმა მისგანი, წონი ორისა დრამისა ნელტფილითა წყლითა და ცხრა ჟამადე ელოდეს და ესე წამალი უსარგებლესია გუამათათის და უადვილესი გუამათათის. || უწინათა ნუსხასათა, ვინ შესმიდეს, კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

- ნიშანი მარცხულისა გალანოზისი, რომელი არს აბალკოკა.
ერგების ყოველსა ბრუსა სხმას თავისასა ძლივ გასამრთელზელსა
და ყოველთა ტკივილთა სტომაქისათა და შაკიკსა და ტკივილსა
5 თავისასა და ტკივილსა ყურთასა, ნებიტა ღმრთისათა და ყოველსა,
ვის თვალთა შიგან საბლისა ქარი იყოს და გაგრძელდეს ჰტინეა
მისი თუალთაშიგან დამძიმებასა ქუქუთოთასა და სიყურუესა და
ტროშასა, რომელ შეემთხუევს ყურთა და დამძიმებასა ენისასა და
ვის ესმოდიან ყურთა ჴმანი გურგურნი, ვითა ხმა სტუირისა და ტაბ-
10 ლისა და ამათ ესე ვითართა მსგავსთა და ვის შეემთხუიოს ხიზი-
ლიკისა დაწოლა, რომელსა ჰქუიან ქაბუსი ძილსა შინა და ყო-
ველსა ბუილსა თავისასა, სარგებლისა არს ნებიტა ღმრთისათა.
ა ი ღ თ: საბრის კუტრი და მასტაქი და აფსინდისა გამოწურ-
ვილი და შამალანდალი და ზაფრანი და საკამუნი. ესე ყოველი
15 სწორი წონი დანაყე კიდეს კიდე და დასცრნე და კამისა წყლითა
შეზილნე და დიდრონად მარცხულად დაქნა ერვინდისა ზომად და
ჩრდილსა გააქმო. შესმა, წონი დრამისა, ვირე ორ დრამამდე და
ნახევრამდე, შეწევნითა ღმრთისათა.

სტომაქისა და თუალთათუის.

- 20 ნიშანი საბრისა მარცხულისა, რომელსა ჰრქუიან ჰიბაშაბი
98r ამიორი¹ || ერგების ტკივილსა სტომაქისასა და სიმძიმესა თავისასა
და ტკივილსა თუალთასა, ნებიტა ღმრთისათა.
ა ი ღ თ: მასტაქი და ანისონი და ზაფრანი, ამათგანი სწორი წო-
ნი და საბრის კუტრი სამ ნაწილი და კიდეს კიდე დანაყე და მერ-
25 მე შეჰრივნე² და ნელტფილითა წყლითა შეზილო და ერვანდისა
ზომად მარცხულად დაჰქმნა და ჩრდილსა გააქმო. შე ს უ მ ა, წონი
ორისა დრამისა. ვირე ორ მითკლამდე წყლითა ნელტფილითა და-
წოლისა კამსა და არს ესე მარცხული მცირედ მოქმედი და არს
მომავინებელი და კეკელ[ი]ა, ნებიტა ღმრთისათა.

30 ზურგის ბიზილინა და მუკლთათუის

- ნიშანი ზაფთისა, რომელსა ჰრქუიან აბალბალამ ერგების ყო-
ველსა ავსებულობასა შემთხუეულსა დამბლობისაგან ტკივილსა
ზურგისასა და მუკლთასა და ტკივილსა შენადგამათასა და არს ესე
წყამალი ძლიერი, თუ ღმერთსა უნდეს.
35 ა ი ღ თ: საბრის კუტრი, წონი ოცისა დრამისა და ხალილაგი

კუერცხის გული და შამალანდალი, ამათგანი წონი რვა-რგისა დრამისა და კუფლი და აშკაქული, რომელ არს სუინტრისა ძირი და ბალანისა შეშისა ქერქი და საქბინჯი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და პილბილი შავი და დარ[ა]ფილფილი და ქონ-დარი სპარსული და თაქუისა ყუერი და ჯავშირი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და საკამუნია და ზაფრანა, ამათგანი წონი ოთხ || ოთხისა დრამისა. დანაყნე, დაცრენ და კალნაბისა წყლითა შეზილნე მარცულად დაქნა და ჩრდილსა გა[ა]კმო. შესუმა მისგანი, წონი ორისა დრამისა ნებითა ღმრთისათა.

5

v

დედათა შალვაგოგისათჳს

10

ნიშანი მარცულისა, რომელ არს აბალმუკლი. ერგების ყოველთა ნოტიათა და ერგების ახალთა დედათა, რომელნი არა უძლებ იქმნებიან ცმელისა სიდიადისაგან, ნებითა ღმრთისათა.

აიღო: საბრის კუტრი და მუკლი აზრაკი და საქბინჯი და შალამიანდალი და ხალილაგი კუერცხის გული და სურინჯანი, რომელ [არს] ალოზა და ზაფრანი და მასტაქი და საკამუნია, ამის ყოველისაგან სწორი წონი. დანაყნე ესე წამალნი და პრასისა წყლითა შეზილო და მარცულად დაჰქნე და ჩრდილსა გააკმო. შესმა, წონი ორისა დრამისა. ნელტფილითა წყლითა, ერგოს ნებითა ღმრთისათა.

15

წყლითა გაკოგისათჳს

20

ნიშან[ი] წამლისა ძლიერისა, რომელ არს მარცული, წყლითა მკეთეთ. ერგების ყოველთა გუარათა წყლით მკეფისათა და ვის მუცელი ვითა ტიკი შეჰქნოდეს წყლითა სავსე და გაუსივდებოდენ ფერქნი და წუიენი და ყოველსა ტიკიელსა თელგმისა და შავისა ნაველელსასა და გამაძლიერებელი არს ღუიძლისა და ფაწალისა და ერგების ტიკიელსა ძარღუთასა და ქართა სხუილთა, თუ ღმერთსა უნდეს.

25

აიღო: რევანდისინი და მური და მუკლი და ვაშკი და საქბინჯი და მასტაქი და გუნდრუკი და საბრის კუტრი და თაქუის ყუერი, || ამათგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და ჯანტიანე ბერძნული და ენდრო მღებვართა და ლაქი და ქუშტი მწარე, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და კილამონი და სუმბული და ზაფრანა და პილბილი და ძირა ქირმენი და ნიახურისა თესლ[ი] და ანისონი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და თურბითი თეთრი და ღარიკონი და შამანდალი და აფსინდისა გამოწურვილი და შროშანისა ძირი, ამათგან წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა. დანაყნე

99r

30

35

ესე წამალნი, დაცრენ და კამასა წყლითა შეზილნე და მარცულად დაჰქნა და გააქმო. შესუმა ძალსა ზედა სარგებლისა, ნებთა ღმრთისათა.

5 ნიშანი სხუისა მარცულისა, ერგების წყლითა მაკესა, თუ ღმერთსა უნდა.

ა ი ღ თ: ხალილაგი ქაბული და ხალილაგი კუერცხისა გული და აფთიმონი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და საბრის კუტრი და საქბინჯი და ჯავშირი და თურბითი თეთრი და მარბილი ნავთისა, ამათგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და აფარბიონი და 10 გომიზი არაბი და ანძაროთი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და ნახევრისა და საკამუნია, წონი დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და კალნაბისა წყლითა შეზილნე და მარცულად დაჰქნენ და გააქმენ. შესუმა, წონი ორისა დრამისა და ზოგნი შესმენ აქლემებისა ფსელითა ანუ აქლემისავე სძითა, კე- 15 კელ[ია], თუ ღმერთსა უნდეს.

წამალი მრავალისა სენისა
ბავასირისა და ზურგისა

v || ნიშანი მარცულისა, რომელ არს აბალმინთინი ერგების ყოველსა ტკივილსა, რომელ შეიქმნების თელგმისაგან და ხამისა- 20 გან და ქართა, რომელნი შეიქმნებიან შავისა ნავლელისაგან და ერგების ტკივილსა ზურგისა და შენადგამთასა და ყოველსა საღმობასა შექმნულსა ძარღუთა შიგან მუკლთა და ტკივილსა ბავასირისასა და ერგების ერკანისესა და ყოველსა ტკივილსა ზურგისასა და არს ესე წამალი ძლიერი, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ღ ე: უძუარისა თესლი და თურბითი და შამალანდალი და 25 ანძაროთი და სურინჯანი და ღარიკონი და საკამუნია და ვაშკი და ჯავშირი და საქბინჯი და მუკლი ჰუდი და ზაფრანი, ამათგანი სწორი წონი დანაყენ წამალნი და გაადგინნე გომიზნი პრასისა წყლითა ასურულისათა და მერმე შეზილო ყოველი და მარცულად დაჰქმნა პილბილისა ზომად და ჩრდილსა გააქმო და შესუმა მის- 30 განი, წონი ორისა დრამისა ნელტფილითა წყლითა კეკელ[ია], თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი საქბინჯისა მარცულისა, ერგების ტკივილსა შენად- 35 გამთასა და ზურგისასა და მუკლთასა და ვის იყოს მამაცი ქუემოსა მუცელსა შიგან და ტეხა სტომაქსა შიგან ბრძანებითა ღმრთისათა.

ა ი ღ ო საბრის კუტრი და აფთიმონი აკრიტი, წონი ოთხ-ოთხი- 100r სა დრამისა და თურბითი || და ღარიკონი და მასტაქი, ბერძული და სუმბული და საკამუნია და აფსინდისა გამოწურვილი, ამათ-

განი წონი ორ-ორისა დრამისა და საქბინაჯი, წონი თხუთმეტისა დრამისა. დანაყენ წამალნი და დაალბე საქბინაჯი, ასურულისა პრასისა წყლითა შეზილო და მარცულად დაქმნა და გააქმო და შესუმა, წონი ორისა დრამისა წყლითა ნელტფილითა კეკელ[ი]ა, თუ ღმერთსა უნ[დეს].

5

ნიკრიისათუის

ნიშანი მარცულისა, რომელ არს ათლია¹ წამალთა. ერგე-
ბის ტკივილსა ნიკრიისისა და ტკივილსა შენადგამთასა, ნებითა
ღმრთისათა.

აიღე: ზანჯაბილისინი და დარ[ა]ფილფილი და შიტრაჯი აინდი
და პილპილი შავი და ამლაიჯი და ბალილაჯი და ხალილაჯი 10
შავი და ნანხუა და სუდი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა
და საბრის კუტრი, წონი ოცისა დრამისა. დანაყენ და დასცრნე
და ძაღლის ყურძენასა წყლითა შეზილნე. შესუმა წონი ორისა
დრამისა და ნახევრისა და შესუმა ამა წამლისა მრავალჯერი ყო- 15
ველთა თუეთა და ზოგნი მკურნალნი ურთვენ შიგა ორისა დრამი-
სა წონასა საკამუნისა, რათა გაძლიერდეს ქმნა ამისი, ნებითა
ღმრთისათა.

მისთუისზე

ნიშანი მარცულისა, ერგების ტკივილსა ნიკრიისისასა და შე-
ნადგამთასა, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: საბრის კუტრი, წონი ოცისა დრამისა და ხალილაჯი 20
კუერცხის გული II და სურინჯანი ყა ანძაროთი და მუშკი და სა-
ქბინაჯი, წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა. დანაყენ, დაცრენ და პრასი-
სა წყლითა შეზილენ და მარცულად დაქნა და ჩრდილსა გააჭმე.
შესუმა, წონი ორისა დრამისა და გააგრძელოს ამისა სუმა კე-
კელ[ი]ა და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს. 25

ნიკრიისათუის

ნიშანი სხუისა წამლისა ერგების ნიკრიისა, თუ ღმერთსა
უნდეს.

აიღე: საბრის კუტრი ორი ნაწილი და ვაშკი და მური და
საქბინაჯი და ჯავშირი და თურბითი და ანძაროთი და საკამუნია 30
და ზაფრანი და სურინჯანი და მუკლი, ამათგანი სწორი წონი.
დანაყენ, დასცრნე და პინდა ბიესა წყლითა შეზილო ანუ ნიახუ-
რისა წყლითა და მარცულად დაქმნა და გააქმო. შესუმა მისგანი,

წონი ორისა დრამისა წყლითა ნელტბილითა. ესე წამალი გამოც-
დილი არის და მიწევნულ არიან ამისა საქმესა ზედა, ნებითა
ღმრთისათა.

**მუცლისა და კოლინჯისა
ტკივილისათვის**

- 5 ნიშანი შიტრაჯისა მარცხლისა, ერგების ყოველსა ტკივილსა
მუცლისასა და კოლინჯისასა და ვის დასტუელებოდის ტკივილი
ზურგისა და შენადგამთა და მუცლთა და თელეკისა ლაზიჯასა, რო-
მელ არს მიკრული და ხამსა და დადგრომილსა შენადგამთა შინა და
ვის გასივებოდენ მუცლნი და შენადგამნი, კეკელ[ი] და გამოცდი-
10 ლი, ნებითა ღმრთისათა.

- აიღე: ხალილაგი კუერცხის გული, წონი ხუთისა დრამისა
101r || და საბრის კუტრი, წონი ათისა დრამისა და ზანჯაბული და
მდოგუი თეთრი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და ნახევრისა
და პილპილ[ი] და დარ[ა]ფილფილი, ამათგანი წონი ნახევარი-
15 დრამისა და შიტრაჯა ინდი და ვაჯი და მარილი ნავთისა, ამათ-
განი წონი თუითო დრამისა და ზოგნი მკურნალნი ურთვენ შიგან
დრამისა წონასა ფუკაჰლადხირსა და დრამისა წონასა საკამუნისა.
დანაყენ, დაცრენ და კამასა წყლითა შეზილნე და მარცულად დაქმ-
ნა და ჩრდილსა გააქმო. შესუმა, წონი ორისა დრამისა და ნახევ-
20 რისა გაზაფხული ლუინითა ანუ წყლითა ნელტფილითა, გამოც-
დილია და ჩაერთვის თანა ოთხისა დრამისა წონი ფანდი. კეკელ[ი]
და სარგებლესა, ნებითა ღმრთისათა.

**წამალი ასაღებელი,
შეიწმინდოს შაგასა შაანით**

- ნიშანი მარცხლისა, რომელ აიღების საჭამადსა და იქმს საქ-
25 მესა კეკელ[ა]სა და ესე ერგების ყოველსა შეზაფხულობასა ურვი-
ლსა და კრებულობასა, სტომაცსა შიგან და იქმარების. ვის უკმდეს.
ზამთრის და ზაფხულის, ნებითა ღმრთისათა.

- აიღე: თურბითი თეთრი, წონი რვისა დრამისა და ხალილაგი
და ბალილ[ა]ჯი, ამათგანი წონი ორისა დრამისა და აბრინჯი და
30 ამლაიჯი და დარ[ა]ფილფილი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და
v ფანდი. წონი ოცდაათისა დრამისა და საკამუნია, წონი დრამისა. ||
შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ და წყლითა შეზილნე და დიდროვ-
ნად მარცულად შექმნა და ჩრდილსა გააქმე. შესუმა, მისგანი წო-
ნი ორისა დრამისა ვახშმოვასა უკანეს კეკელ[ი] და გამოცდილი,
35 ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი უპნისა მარცხლისა ერგების ტკივილსა შენადგამთასა და ნიკარინისა და ცხროსა მეოთხისასა, რომელ გაუგრძელებულ იყოს კეკელ[ი]ა, თუ ღმერთსა უნებს.

აიღე: ხალილაგი და ბალილ[ა]ჯი და ამლიჯი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და საბრის კუტრი წონი ხუთისა დრამისა და მარილი ჰინდი ანუ ნიშადური და დარ[ა]ფილფილი და სურინჯანი და მაჰიზლავჯი, წონი ნახევარ-ნახევარი დრამისა და სანდაროსი თეთრი და ბოვზიდან და საქბინაჯი და ვაშკი და ქურქუნჩოფისა გული და უპანი და თეთრი მღოგუი. და სპანძლი და ნიახურისა თესლი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და ზოგნი ჩაურთვენ შიგან საკამუნისა და ზაფრანსა თუითო დრამისა წონისა. დანაყენ ესე წამალნი და ნიახურისა წყლითა შეზილნე და მარცულად დაქნა. შესუმა, წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა და ძალსა ზედა სარგებლისა არს, ნებიტა ღმრთისათა.

კეთრისა და თელგმისა

ნიშანი წამლისა, რომელსა ჰქუიან წამალი კეთროვანთა. ერგების, ვის კეთრი იყოს და ბააკი და გასწმედს თელგმა || სა გა- წმედითა კეკელათა, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: აფარბიონი და ვაშკი და საროსა თესლი, ამათგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და კუფლი და მასტაქი და საკამუნია და შამალანდალი და ლარიკონი და ანზაროთი და მარილი აინდი და საბრის კუტრი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და ნახევრისა და კილამონი დრამისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და ძაღლის ყურძენასა წყლითა შეზილნე და მარცულად დაქნა. შესმა, წონი მითკლისა ძალსა ზედა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნისბუისა დაჰოფისათუის

ნიშანი მარცხლისა, რომელსა ჰრქუიან მაიანე. ერგების ნესუტთა დაყოფილობასა შემთხუეულსა მკერდისა და ფირტუისასა შეიწრებასა გულისასა და კუელასა ძუელსა ნოტიასა. თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: საბრის კუტრი და ძირთაფლისა უბი და ანძაროთი და გომიზი არაბი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და რევანდისინი, წონი დრამისა და ზ[ა]რევანდი გრძელი, წონი დრამისა და თაქუის ყუერი, წონი ნახევარ დრამისა და უძუ[ა]რისა თესლი წონი დრამისა და საკამუნია, წონი დრამისა და საქბინაჯი, წონი დრამისა სამისა, ხუარასანი, ხაშხაშისა თესლი, წონი დრამისა, ნაუჟი გაქურცნილი, წონი ორისა დრამისა. შეკრიბენ წამალნი, დანაყენ, დაც-

5

10

15

102r

20

25

30

35

- რენ და ბაზრაქატუნისა ლაბათა შეზილო და ჩრდილსა გააქმო.
 V შესუმა ორისა დრამისა || და ნახევრისა და ესე წამალი საკურ-
 ველი მოქმედი არის და გამოცდილი ამათ საღმრთათა, რომელ
 გუიქსენებია ნებითა ღმრთისათა.

5 პირისა სიმყრალისათუის

ნიშანი მარცხლისა, ერგების სიმყრალესა პირისასა და ვინ
 ოდეს ზრახვიდეს, გამოუვიდოდეს შიგნით მყრალი სული. გასწმედს
 ესე სტომაქსა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღე: საბრის კუტრი მითვალი და ნახევარი¹ და ანისონი და
 10 ნიახურისა თესლი და ნანხუა და ხალილაგი შავი და მარილი ჰინ-
 დი და კარამფული და სუმბული, ამთვანი წონი თუითო დრამისა
 და მუკლი კეკელა, კერატისა წონა. შეჰკრიბენ ესე წამა-
 ლნი, დანაყენ, დაცრენ და თრუნჯისა ქერქისა წყლითა შეზილო
 ანუ პიტნასა წყლითა მარცულად დაქმნა და ჩრდილსა გააქმო.
 15 შესუმა, წონი ორისა დრამისა და მისსა უკანის შესუას. ჯამს
 ვარდის წყალისა გამთბარისა. ერგების ესე წამალი დამპლობასა
 ნოტიასა, რომელ შეიქმნების სტომაქსა შიგან და დაამებს სულსა
 პირისასა, ნებითა ღმრთისათა.

ძარნი ვის სპირაფენ

- 20 ნიშანი მარცხლისა, რომელსა ჰრქუიან აბახოლინჯანი.
 ერგების ქართა შექმნილთა სტომაქსა შიგან და ქართა კოლინჯი-
 სათა და საქმე ამისი საკურიველი არს და გამოცდილი, ნებითა
 ღმრთისათა.

- აიღე: სუმბული ტიბი და კარამფულ[ი] და შიტრაჯი და
 25 სადაჯი აინდი და დარ[ა]ფილფილი და ბალასნისა შეშისა ქერქი,
 103r ამთვან წონი თუითო დრამისა და || ნახევრისა და საკამუნია და
 ზაფრანი, წონი ნახევარ-ნახევარ დრამისა და აფთიმონი, წონი
 სამისა დრამისა და ნახევრისა და საბრის კუტრი, წონი ოთხისა
 დრამისა, დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და ნიახურისა წყლითა
 30 შეზილნე და მარცულად დაქნა და ჩრდილსა გააქმო. შესუმა
 მისგან წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა დაქსნის ტკივილ-
 სა მასთქუესვე, ნებითა ღმრთისათა.

სტომაქისა და თავისა ტკივილისათუის და თავალთა სინათლისა მატეზს

- 35 ნიშანი წამლისა, რომელსა ჰქუიან აბალბალი. ერგების
 ყოველსა ტკივილსა სტომაქისასა და თავისასა და განსწმედს ტან-

სა გაწმედითა კეკელათა ყოვლისა ურვისა და კრებულობისაგან და ერგების ჭაბუკთა და ბერთა და შეაშუნდების ყოველსა ბუნებასა და სარგებელი არს აღებად ყოველსა ჟამსა ოდესცა ვის უკმდეს და ერგების სინათლესა და გაუწმედს თუალთა და აშუნს კუერცხის გულისა ნავდლისა უფალთა და თელგმისა უფალთა და ვის გოინიყოს და ესე მიიცვალეების ყოველსა საღმობასა, რომლისაგანცა გაწმედა უკმდეს ტანსა ნებითა ღმრთისათა.

5

ა ი ლ ე: იარაჯი ფეკრა, წონი ხუთისა ღრამისა და ხალილაგი კუერცხის გული და მარილი ნავთისა და აფთიმონი, აკრ[ი]ტი და თურბითი თეთრი და ფუკა აპალდხირი და აფსინდისა გამოწურვილი და ზაფრანი და ღარიკონი და საკამუნია ანტაქი შემწუარი და ვარდი წითელი და ქთირა და მუკლი, ამათგანი || წონი თუითო მითკალი. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ შარითა და ძაღლის ყურძნისა წყლითა შეზილენ და მარცულად დაჰმნენ და ჩრდილსა გააქმო. შე ს უ მ ა მ ი ს გ ა ნ ი: წონი ორისა ღრამისა უმცრო და უფრო, ნებითა ღმრთისათა დავიწყოთ შეწევნითა ღმრთისათა და მადლითა მისითა და ვაცსენეთ ახლაით წამალნი შესამარცულებელნი, არიან გასაცსნელნი, რომელნი ერგებიან სხუათა საღმობათა, რათა იყოს ესე წიგნი მიწყებული ყოვლითა სიტყუითა შუენიერი-თა და შერგებულობითა ღმრთისა მიერითა.

10

v

15

20

ჯუალისა და ხივილისათუის

ნიშანი წამლისა მარცულისა: ერგების ოდეს ენასა ქუეშე დაიდვას ყოველსა გუარსა, კუელასა და ხიველსა და სიმქისესა მკერდისასა ნებითა ღმრთისათა.

25

ა ი ლ ე: ხარბუზაქისა თესლი გაქურცნილი, წონი ექუსისა ღრამისა, გომიზი არაბი და ძირთაფლისა რუბი და ქთირა და უკუდავისა თესლი, რომელსა ჰრქუიან ბაკლათალამკა, ამათგანი სწორი წონი და წამალთა სწორი წონი, შაქარი ტაბარზადი. დანაყენ ყოველნი, დასცრენ თეთრითა შეზილო და მარცულად დაჰქნა ერავინდისა ზომად და ენასა ქუეშე დაიდვას დაწოლისა ჟამსა, და რაზომც სდნებოდეს ჩასნთქმიდეს მისგან ჟამჟამად, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

30

მისთუისცე

ნიშანი სხუისა მარცვლისა: ერგების, ვინ იკუელდეს სიმკუ || 104r რვალისაგან, რომელ შეიქმნეების სისხლისაგან და კუერცხისა გულისა ნავდელისაგან და ესე მკერდისა შემალბობელი არის კარგად და ერგების, ვის ცხრო ედვას დამწუარი და შეალბობს ბუნებასა

35

და გარდასწყუეტს წყურილსა და ერგების კუელასა ჩჩუილთასა,
ოდეს გაადგინო ამისგან ორი მარცუ[ა]ლი თავისა დედისა სძითა
და ესე შემრგები არის ნებითა ღმრთისათა.

- ა ი ღ ე: ხარბუზაკისა თესლი გაქურცნილი და კიტრისა თესლი
5 და აყიროსა თესლი, და უკუდავისა თესლი და ია კმელი და ძირთაფ-
ლისა რუბი და გომიზი არაბი ქთირა და ბიასა თესლი გაქურც-
ნილი, ამათგანი სწორი წონი და ამა ყოველთა წამალთა სწორი,
წონი ფანიდი. დანაყენ, დაცრენ და ბაზარკატონისა ლაბათა შეზი-
ლო და მარცულად დაქმნა ერავეანდისა ზომად და აიღოს მისგან
10 ყოველსა ჟამსა დაწოლ[ი]სასა სარგებლისა არს ამის ყოველისა-
თუის, ნებითა ღმრთისათა.

მინ სისხლსა ამოყრიდეს და ცხრო ედვას

- ნიშანი მარცულისა სხუისა, ერგების, ვის სისხლსა ამოყრიდეს
შალლანსა და ცხრო ედვას დამწუარი და კსნილობა მუცლისა, თუ
15 ღმერთსა უნდეს.

- ა ი ღ ე: გომიზი არაბი და ქთირა და ნიშასტაკი დიკისა და
თიკა. ბერძული და ქარაბი და ნესუის თესლი და აყიროსა თეს-
ლი და ხარბუზაკისა თესლი და ტაბაშირი, ამათგანი სწორი წონი.
v დანაყენ ესე წამალნი || დასცრენ და კუერცხისა თეთრ[ი]თა შეზილნენ
20 და ოდეს გიკმდეს, იკმარო ნებითა ღმრთისათა.

ფირტუისა და მკერდისა

- ნიშანი სხუისა მარცულისა, ერგების ტკივილსა ფირტუისასა
და მკერდისასა, ვის კაეშნისა მჭდომი იყოს და იკუეულდეს და
შალალსა ამოაყრიდეს მყრალსა და ძილი გამკრთალიყოს, ნებითა
25 ღმრთისათა.

- ა ი ღ ე: ბანბისა გურკისა გული და ნაჟუი გაქურცნილი და რუბა
სუსი და ქთირა და გომიზი არაბი და ნიშასტაკი დიკისა და სელი-
სა თესლი მოკალული, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და
ანისონი და სუმბული ტიბი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და
30 კუჭუმბრა ბერძული, წონი სამისა დრამისა და ფანიდი სიგზი, წო-
ნი ათისა დრამისა. შეჭკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და
ბიისა თესლისა ლაბითა შეზილო და მარცულად დაქნა და ჩა[ა]გდო
შიგან მარცულისა შექნისა უწინა ნახევარ დრამისა წონი აფიონი
და ეგრე იკმარო, სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

- 35 მისთუისვე

ნიშანი სხუისა მარცვლისა, ერგების ტკივილსა ფირტუისასა
და ვინ იკუეულდეს გრძელით ჟამითგან და ამოჰყრიდეს ზელკმასა
სხუილსა და გააგრძელობოდეს ტკივილი, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: ფიქსტოკი გაქურცნილ და ნუში ტყიბილი გაქურცნილი და რუბა სუსი და ნუში მწარე გაქურცნილი და ნეპისა თესლი || თეთრისა და ბანბასა გურკისა გული და ნიახურისა თესლი ნა-
 ეუი გაქურცნილი და ქთირა და გომიზი არაბი, ამათგანი წონი
 ხუთ-ხუთისა დრამისა და აფიონი, წონი დრამისა. შეკრიბენ ესე
 წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და კუერცხისა თეთრითა შეზილენ და
 მარცულად შეჰქმნა, დაწოლისა ჟამსა იხმარო, თუ ღმერთსა
 უნდეს.

მისთუისვა

ნიშანი მარცულისა ერგების ბეროვანთა, რომელთა გავრძე-
 ლებოდის ფირტუიანობა და ქუელა და ამოჰყრიდეს მკერდისაგან
 ფერფერსა შალალსა მყრალსა და გააკრთებოდეს ძილი ტყივილი-
 საგან, ერგების ესე რგებითა საჩინოთა, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: ანისონი და აფიონი, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა
 დრამისა და კუჭუმბრა და პილპილი და ქუშტი და რევანდისინი,
 ამათგანი წონი ათ-ათისა დრამისა და ქალბანა, წონი თხუთმეტისა
 დრამისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და ქალბნითა და
 ყურძნისა რუბითა შეზილო და ერვანდისა მარცულისა ზო-
 მად დაქმნე და იკმარო მისგან ძალსა ზედა, თუ ღმერთსა უნდეს.

მუცლისა შეკვრისა

ნიშანი მარცულისა, შეჰკრავს მუცელსა და არის ესე მარცუა-
 ლი სარგებელისა და კეკელია, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: მკავისა ბროწეულისა ქერქი და გუნდა მწუანე და ჯუ-
 ლანარი და ხაშხაშა თეთრი და დოკოსა თესლი და ეკლისა კერა-
 ტი, რომელსა ჰრქეიან ხარნუ ბაშავექ აფიონი, ამათგანი || წონი
 თუითო დრამისა და შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ
 და წყლითა შეზილო და მარცულად დაქნა ერვანდისა ზომად, შე-
 სუმა მისგანი სამი მარცულა წყლითა გრილითა სარგებელისა არს
 და გამოცდილი, ნებითა ღმრთისათა.

მისთუისვა

ნიშანი სხუისა მარცულისა, ერგების კსნილობასა და სისხლი-
 სა, გასულასა ქუემოთ, და ვის გაუმრავლდეს კსნილობა ღამით და
 გაუფიცდეს წყურილი ბრძანებითა ღმრთისათა.

აიღე: თიჯა ბერძული და გომიზი არაბი და ქარბაი და დოკო-
 სა თესლი და აფიონი და ყრდელისა თესლი, ამათგანი სწორი

წონი. დანაყენ, დაცრენ შარითა და ბიასა წყლითა შეზილნე და პილპილისა ზომად მარცულად დაქმნა და ჩრდილსა გა[ა]კმო. შე- სუმა, მისგანი სამი მარცული უმცრო და უფრო ძალისა ზომასა ზედა და ვითაცა ვის უკმდეს ნებითა ღმრთისათა.

5 მისთუისვე

ნიშანი სხუისა მარცულისა ჩაიდების პირსა შიგან და ერგების მოფოლხუებულობასა ღრძილთასა, რომლისაგან გამოვი- დოდეს სისხლი ნიადაგ და ტკივილსა კბილთასა და საოხნეთასა და გამოიღებს სინოტიესა პირისაგან და და[ა]ამებს სულსა პირი- 10 სასა და ერგების კბილთა შეძრულთა, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: კარამფულისა გურკა და აკარკარაი და გუნდა მწუანე და ბასბასა და ქაბაბაი და მროწეულისა ქერქისა ყუითელი, ამათ- 106r განი სწორი დანაყენ ყოველნი, დაცრენ და ყურძნ || ისა რუბითა შეზილო და მარცულად დაქმნა და გააკმო და ოდეს გინდეს ჩაიდ- 15 ვა მისგანი პირშიგან თუითო მარცული ერთი მეორესა შედეგად და პირსა რა ლერწო მოექცეოდეს, წანერწყვიდეს ჟამჟამ. სარგებ- ლისა არს, რასაცა ნიშანი მიგუიციემა, ნებითა ღმრთისათა.

პირისა სიმჟრალისათუის

ნიშანი მარცულისა დაამებს სულსა პირისასა, რომელ გარ- 20 ყუნილიყოს. გააქარვებს სიმჟრალესა და ოდეს იქმოდის მას, დი- ლეულსა და დაწოლისა ჟამსა უნდა, თუ ღმერთსა ნებაეს.

აიღე: კარამფული და ქაბაბი და კაკულა და უდი აინდი და აკარკარა და სუმბული ტიბი და ჰავთშნი [!], ამათგანი სწორი წონი და სუქი მუშკისა ნახევარ წონი და ჩაურთე შიგან მცირედი 25 მუშკი და ქაფური და დანაყენ, დასცრენე შარითა და ვარდისა წყლითა შეზილო და პილპილისა ზომად დაქმნე და გააკმოს და პირსა ჩაიდებდეს, მისგანსა თუითოსა მარცულსა შედეგითი შე- დეგად ჩასნთქმიდეს, რომელ წყალი მოექცეოდეს პირსა და იქმნო- დეს დილა მწუხრისა, კეკელ[ია], თუ ღმერთსა უნდეს.

სრულ იქმნა თქუმა წამალთა; რომელ არიან შესამარცულებე- 30 ლნი და შიადნი პირსა ასახუმელნი, შეწევნითა ღმრთისათა.

[კარი ლუოკთა, რომელ არიან სალოკელნი]¹

დავიწყით თქუმად, შეწევნითა ღმრთისათა, ლუოკთა, რომე- 35 ლი² არიან სალოკელნი, რომელნი ერგებიან ყოველთა ტკივილთა და საღმობათა შედებულთა ნატისათა და ვყოთ ესე სიტყუა || 30 v გამოკრებულად, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ლუოკისა¹, რომელ არს ნაჟუისა, ერგების ყოველსა ფირტუიანსა და ხივილსა და რომელნი იტუელდენ და ამოყრიდენ მყარალსა ნერწყუსა და ყოველსა კუელასა ძუელსა, კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა,

5

აიღე: ქთირა და ნაჟუი გაქურცნილი და ირსა, ამათგანი სწორი წონი და სელისა თესლი და მუკლიაუდი, ამათგანი სწორი წონი და სელისა თესლი მოკალული და თამრალირონი გაწმედილი მარცულისა და თესლისაგან და გურკისაგან და გომიზი არაბი და ბაესა გურკისა ლაბა, ამათგანი წონი ოცდაათ-ოცდაათისა ღრამისა და ძირთაფლისა რუბი, წონი ოცისა ღრამისა და ფანიდი სიგზი, წონი ორმოცდაათისა ღრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ყურძნისა რუბითა შესქელებულითა შეზილნე, ანუ თაფლითა პერულმოკდილითა. ერგების ესე ლოკი, ვის მკერდი შეიწრებოდეს და დიადსა კუელსა და ფირტუსა და დიადსა ხივილსა, რომელ ვერეგებოდეს და თმობა აიღოს ამისგან დილა მწუხრი, კეკელ[ი]ა და სარგებელისა ნებითა ღმრთისათა.

10

15

მუცელისა ცხრომისათვის!

ნიშანი ლუოკისა¹, რომელ არს ტაბაშირისა. ერგების ცხროსა ძუელსა და ახალსა და სიმქისესა მკერდისა და ფირტუისასა და ვინ იტუელდეს და სისხლსა ნერწყუსა ამოჰყრიდეს და ვის კუელასა თანა ცხრო იყოს დამწველი და ჰაბუკნი, რომელნი შეეპე || რნენ ცხროსა და კუელასა შეჰკრივებისა გზითა და რომელნი აბიყ იყუნენ და ერთმანერთსა ზედა და შეიჰკრივებდენ, დამჰლდებოდინ. ესე ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

20

107r

25

აიღე: შაშმირი, რომელ არს ავთი ანუ კაკულია წურილი და კირფა, ამათგანი წონი ექუს-ექუსისა ღრამისა და ნიშასტაკი დიკისა და ზანჯაბილისინი, ამათგანი წონი ათ-ათისა ღრამისა და ქთირა, წონი ოთხისა ღრამისა და შაქარი ტაბარზადი, წონი ათისა ღრამისა და ხარბუზაკისა თესლი და ნაჟუისა მარცუალი, ამათგანი წონი ექუს ექუსისა ღრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ნუშისა ზეთითა შესუარნე ანუ ერბოთა ფურთათა ათისა ღრამისა წონითა და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო და ჰურჰელსა ჩასდვა. შესუმა, სრული წონი სამისა ღრამისა ზოფფაისა ნაგბოლითა, რომელ უწინა ნიშანი მიგუიციემია ანუ ვირისა სძითა ორისა ღრამისა წონითა, კეკელ[ი]ა და სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

30

35

ნიშანი ლუოკისა, რომელ არს შამბალითისა ერგების კუელსა და მკრდოვანსა და ვის გაუძნელდეს სულს ღება და ვის უნდეს გაკეთება კმისა, ნებიტა ღმრთისათა.

- 5 | აიღე: სელისა თესლი, წონი ოცისა დრამისა და ნუში ტბი-
 V ლი და ნაჟუი გაქურცნილი და შაღდი, რომელ არს ნუში || წურილი,
 მწარე, მოკალუღი და ნიშასტაკი დიკისა, ამის ყოველისაგანი წონი
 10 დრამისა ორ-ორისა, დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და ყურძნისა
 რუბიტა შესქელებულითა შეზილნე და ჭურჭელსა ჩასდვა. შესუმა,
 მისგან წონი ოთხისა დრამისა აიღოს დილა მწუხრი, კეკელია,
 ნებიტა ღმრთისათა.

კმისა დასრულობისათვის

- 15 ნიშანი ძირთაფლისა ლუოკისა, ერგების ტკივილსა მკერდისა
 და კმასა დასრულსა და ტკივილსა ფირტუისასა და ყოველსა სიმ-
 სიგნესა, რომელნი შეიქმნებიან მკერდსა, კეკელია და სარგებლი-
 სა, ნებიტა ღმრთისათა.

- აიღე: ძირთაფლისა რუბი დაწმედილი კეკელა, და ქალბანა
 და ქთისა თეთრი და ნუში მწარე გაქურცნილი და კამასა თესლი
 20 და ანისონი, ამათგანი სწორი წონი. დანაყენ, დაცრენ და თაფლითა
 შეზილნე და ჭურჭელსა ჩასდვა და ლოკოს მისგან დილა მწუხრსა,
 სარგებლისა არს, ნებიტა ღმრთისათა.

კმალისა კუალისათვის

- 25 ნიშანი ლუოკისა, რომელ არს სელისა თესლი[ს]. ერგების
 რომელნი იჭუელდენ და არას ამოყრიდენ კუელსა კმელსა, ნებიტა
 ღმრთისათა.

- აიღე: სელისა თესლი მოკალუღი და ქთირა და გომიზი არაბი
 და ძირთაფლის რუბი, ამათგანი სწორი წონი დანაყენ, დაცრენ და
 30 ძირთაფლითა შეზილო და დილა მწუხრი იკმარო, კეკელა არს, თუ
 ღმერთსა უნდეს.

მისთვისა

- ნიშანი ლუოკისა, ერგების ყოველთა ტკივილთა და მკრდოვან-
 35 თა და კუელსა ძუელსა და ახალსა და ერგების მჭურვალთა და
 108r || ცხროიანთა და ყრმათა ჩჩუილთა და ვის კაეშანი იყოს და კუმ-

ლასა ფიცხელსა და ამოაყრიდეს შალალსა კეკელ[ი]ა, ნებიტა ღმრთისათა.

ა ი ღ ე: ბაესა გურკა, წონი ოცდაათისა დრამისა. დააღბო წყლითა ღღესა და ღამესა და მერმე გამოიღე მისი ლაბა და თანგირაგთა ჩაასხა და ჩაურთო თანა თეთრი ცუილი, ხუთისა დრამისა წონა და ნუშისა ზეთი, წონი ხუთისა დრამისა და ხუთისა დრამისა წონა იისა ზეთი და ოცისა დრამისა წონი ფანიდი და შეუვზნა ქუეშე ცეცხლი ღბილი და შეაგბო და უკმოიღო ცეცხლთაგან და კურქელსა ჩასდვა და ღოკო მისგანი დილა მწუხრი კეკელი[ა] და სარგებლისა, რომელ გუიკსენებია ნებიტა ღმრთისათა.

გაშთა კუალიანთა

ნიშანი ლოკისა სხუისა ერგების. სიმსივნესა მკერდისა და მკურვალსა და თავქედლიანთა და ყრმათა წურილთა, რომელნი იჭუელდენ, სარგებლისა არს ნებიტა ღმრთისათა.

ა ი ღ ე: ათისა დრამისა წონა იისა ზეთი და ნუშისა ტკბილისა ზეთი თანგირაგთა ჩაასხა ანუ ციცხუსა წმიდასა და ჩაურთო თანა ორისა დრამისა წონი ცვილი, დაწმედილი და გაადნო ცეცხლთა ზედა და მერმე ჩაურთო მას ზედა ათისა დრამისა წონი შაქარი ტაბარზადი და უკმოიღო ცეცხლთაგან და ურევდე, და ვირე გაყინოს და ყოველთა ჟამთა იკმარო, სარგებლისა არს, ნებიტა ღმრთისათა.

მაჰარდისა და ხივილისა

ნიშანი თავუისა ხახუის ლუოკისა, ერგების ტკივილსა || მკერდისასა და სიმქისესა მისსა შექმნილობისასა შავისა ნავლელისასა და ხივილსა, კეკელ[ი]ა თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ღ ე: თავუისა ხახუი გამოწურვილი, მისივე ზომი თავლი, ორივე თანგირაგთა ჩაასხა და ქუეშე ღბილი ცეცხლი შეუვზნა, კირე გასრულდეს შესქელება მისი და კურქელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარო, ნებიტა ღმრთისათა.

მისთუისა

ნიშანი ლუოკისა ერგების ჩიუილთა, რომელნი იჭუელდენ ღამით, კეკელ[ი]ა, ნებიტა ღმრთისათა.

ა ი ღ ე: გომიზი არაბი და ძირთაფლის რუბი და ნაეუი გაქურცნილი ქერქისაგან. დანაყე ყოველნი და ფანიდითა შეასქელო და ერვანდისა ზომად დაჰქნა მარცულად, შეასუა მისგან ყრმასა თავისა დედისა სძითა, კეკელ[ი]ა არს და სარგებლისა, ნებიტა ღმრთისათა.

ნიშანი ზოფფასა ლუოკისა, ერგების კუელასა ძუელსა და ვინ სულსა კუეთის იღებდეს და ნაზლათა, რომელნი მკრდად ჩამოვიდნენ, კეკელ[ი]ა არს, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 5 აიღო: ზოფფა კმელი, წონი ოთხისა დრამისა და პილპილი შავი, თუალვით ათი და ნაყუი გაქურცნილი, წონი ათისა დრამისა და ნუშისა ზეთი, წონი ხუთისა დრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ნუშისა ზეთითა შესუარო და ჭურჭელსა ჩასდვა და ოდეს გინდეს, იკმარო, თუ ღმერთსა უნდეს.

10 კუალისა და კმისა დასალოზისათუის

ნიშანი კუჭუმბრისა ლუოკისა, ერგების ამოყრასა შალიანისა ნერწყუისასა და კმასა დასრულსა და კუელასა, ნებითა ღმრთისათა.

- 109r || აიღე: ნუში მწარე, წონი რვისა დრამისა და მური არაბი,
15 წონი ექუსისა დრამისა და ქალბანა და კუჭუმბრა, წონი ოთხისა დრამისა და ბუტმისა გომიზი, წონი სამისა დრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და შერიგენ თაფლისა და გააღწენ სხუანი წამალნი, რომელნი გასადნობელნია მათგან და ჭურჭელსა ჩასდვა და ალოკე მისგანი დილა მწუხრისა, სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

მისთუისაჲ

ნიშანი ქუშნისა ლუოკისა, ერგების ვინ იჭუელდეს სისხლსა და თელგმასა, ნებითა ღმრთისათა.

- 25 აიღე: ქუშნისა ფქუილი და ნაყუი და ნანხუა და ქთირა და პილპილი შავი, ამათგანი წონი რვისა დრამისა და ზოფფა კმელი, წონი ექუსისა დრამისა და სუმბული, წონი სამისა დრამისა და ნუში ტკბილი, გაქურცნილი, წონი ათისა დრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ფურთა ერბოთა შესუარო და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო, ჭურჭელსა ჩასდვა და იკმარო მისგან, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ბამბისა გურკისა ლუოკისა ერგების, ვის დუბელა იყოს შიგნითა და სიმსივნესა მკერდისასა და კუელასა ძუელსა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 35 აიღე: ბამბისა გურკისა გული, წონი ათისა დრამისა და ნუში მწარე, წონი ხუთისა დრამისა და ნაყუი გაქურცნილი, წონი ექუსისა დრამისა და ძირთაფლისა || ძირი, წონი ათისა დრამისა.

შეკრბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და შეუერთო თანა ოთხი-
სა კუერცხისა გული, ფურთა ერბოთა შესუარო და თაფლითა შე-
ზილო და ჭურჭელსა ჩასდვა და როდეს გინდეს, იკმარო, თუ ღმერ-
თსა უნდეს.

დასრულდეს ნიშანი ლუოკიანი, შეწეწენითა ღმრთისათა.

5

[კარი აკრასთასა, რომელ არიან კუერნი შესაქნელნი]

დავიწყოთ შეწეწენითა ღმრთისათა თქუმად ნიშნთა აკრასთა-
სა², რომელ არიან კუერნი შესაქნელნი. ერგების ყოველთა ცხროთა
შემთხუელთა და ყოველთა ტკივილთა შედებულთა ასოთა შინა³,
ყოველთა უთავესთა და ტკივილთა ლუიქლისა და ფაწალისათა და
ტკივილსა ბუშტისა და თირკმელთასა და ბუშტისას⁴ და არიან
ამათგანი.

10

მუცლისა ჰესნილობისა და
ბაივილისათვის

ნიშანი კუერისა, რომელსა ჰქუიან აკრასალქვაქაბდა, არს ესე
უჯობნელი, ერგების ყოველთა ტკივილთა მუცლისათ და კსნილო-
ბათა გარდამატებულთა და გურემასა შემთხუელსა შიგნით და
ერგების ტკივილსა ყურთასა.

15

როდეს გაადგინო მისგან კერატისა წონი ქაბრისა წყლითა და
ჩაუწოთ ყურსა შიგან, დაუყუდებს ტკივილსა და ერგების დედათა,
რომელთა გამოუვიდოდეს სისხლი წიდოვანებისა დიად გარდამატე-
ბულად, როდეს შესმიდეს მისგანსა კუერსა მურტისა სასმელითა და
კუელისათვის შესუას იისა სასუმელითა და კსნილობისათვის გარ-
დამატებულისა კუერი ერთი ბაზრაკატონისა ლაბათა და ვინ სისხლ-
სა დაჯდებოდეს ბაესა წყლითა კუ || ერი ერთი და ვის გუელმა და
ლრიანკელმა უცეს ტეგნისა წყლითა და ახლად გაქსნის უკუდავისა
წყლითა. ოდეს სუას, რომელ ჰრქუიან ბაკლათთალამაკა ანუ კაის-
მისა წყლითა და ერგების ტკივილსა საშოთასა თაფლწყლითა და
ამისათვის წოდებულ არს ამისდა ესე სახელი, რაოდენ აჯობებს
სალმობასა და არა იჯობინებს, თუ ღმერთსა უნდეს.

20

110r

25

ა ი ღ ე: მური და თაქუის ყუერი და სუმბული ტიბი და თიქა ბერ-
ძული დაბეჭდული და სალიზა და თივა კაცის ძირი, ამათგანი წონი
ოთხ-ოთხისა დრამისა და ზაფრანი და ქუშტი და აფიონი, ამათ-
განი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და ხაშხაშისა თესლი, წონი ექუსისა
დრამისა დოკო და ანისონი და ზოფვა და ლემისა თესლი და კუ-
ქუმბრა და ნიახურისა თესლი, ამათგანი წონი რვა-რვისა დრამისა.
შეკრბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და წამალნი ლბილნი

30

35

ლუინითა გაადგინნე და მერმე შერიგნე ყოველნი და კუერად და
აქნნე წონი ყოვლისა კუერისა ნახევარ მითკლისა ჰყო და ჩრდილ
სა გააკმო; შე ს უ მ ა, მ ი ს გ ა ნ ი: კუერი ერთი ნიახურისა წყო-
თა ანუ სხუთა რომლითამე, რომელ გუიკსენებიან, თუ ღმერთსა
5 უნდეს.

305 სისხლსა ნარწყვიდეს

ნიშანი ქარბასა კუერისა, ერგების, რომელნი ნერწყვიდენ სის-
ხლსა დიად და ვის იყოს ესე საღმობა გრძელით ჟამითგან, ნებითა
ღმრთისათა.

- 10 ა ი ღ ე: ბაზრაყატონაი — გაწმენდილი, წონი ოცისა დრამისა
და ლუქი და მასტაქი და კამასა თესლი და ხაშხაშისა თესლი
v || და ქალბანა და ზაფრანი, ამათგანი წონი ოცდაათ-ოცდაათისა დრა-
მისა და აფიონი, წონი ექუსისა დრამისა დაალბო ბაზრაყატონა
წყლითა ტფილითა და ლაბა მისი გამოუღო და მით შეზილნე ესე
15 წამალნი და კუერად დაჰქმნნე და ჩრდილსა გააკმნე და შესუს
ხავარტისა რუბითა ანუ ჰისრიმისა რუბითა, ყარგებლისა არს ნე-
ბითა ღმრთისათა.

ცხროსა და ცხნილობისათუის

- 20 ნიშანი ტაბიშირისა კუერისა, ერგების ცხროთა და მწველთა
და ცხროთა ღიბსა, რომელ მოუა დღე შუათა და სიმეტურვალეთა-
გან ავზებულობასა და მწყურილსა ფიცხელისა და სიმყრალესა და
სიშავესა ენისასა და არს გასაცხნელი, თუ ღმერთსა უნდეს.

- ა ი ღ ე: ვარდი კმელი, წონი რვისა დრამისა და ძირთაფლისა
ძირი და თარანჯაბინი, ამათგანი წონი დრამისა შუიდი-შუიდისა
25 და სუმბული ტიბი, წონი დრამისა ოთხისა და ნიშასტაქი დიქისა
და გომიზი არაბი და ტაბაშირი და ქთირა, ამათგანი წონი ორ-
ორისა დრამისა. დანაყენ, ესე წამალნი, ღაცრენ და წყლითა შე-
ზილნე და კუერად დაჰქმნა და ყოველი კუერი დრამისა წონა ჰყო
და როდეს გინდეს, იკმარე, კეკელა არს და სარგებლისა. ნებითა
30 ღმრთისათა.

მისთუისვე

ნიშანი სხუისა კუერისა, ერგების ცხროთა, რომელნი გუიკსე-
ნებიან და ცხნილობასა შემთხუეულსა და კუერცხისა გულისა
ნავდელსა და წყურილსა ფიცხელსა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 35 ა ი ღ ე: ვარდი წითელი კმელი, წონი შუიდისა დრამისა და გო-
192

მიზი არაბი და ლულოძმაროსა თესლი გაქურცნილი და ნიშასტაკი
 დიკისა. ამათგანი წონი || ოთხ-ოთხისა დრამისა ტაბ[ა]შირი და
 ზაფრანა, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა. დანაყენ წამალნი,
 დაცრენ და ბაზარკატონასა ლაბითა შეზილო და კუერად დაჰქნა
 და ჩრდილსა გააგმო. შესუმა: კუერი ერთი წყლითა გრილითა,
 სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა. 5

ნიშანი ვარდისა კუერისა ერგების ცხროთა ღებთა და სიუ-
 სუსურესა სტომაქისასა და წყურილსა და ვინ ჰრტინვიდეს სიმ-
 კურვალესა აგზებულსა, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ღ ე: ვარდი, წონი ექუსისა დრამისა და ძირთაფლისა ძირი
 და თრანჯაბინი, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და სუმბული,
 წონი სამისა დრამისა და ნიშასტაკი დიკისა და ტაბაშირი და გო-
 მიზი არაბი, წონი ორისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, და-
 ნაყენ, დაცრენ და კუერად დაჰქნენ და ჩრდილსა გააგმენ და რო-
 დეს გინდეს, იჰმარენ ნებითა ღმრთისათა. 10 15

ლუიძლისა და სტომაქისა

ნიშანი ვარდისა კუერისა აბჯარას გამოწურვილითა, რომელ
 არს ღაფთი. ერგების ტკივილსა ლუიძლისასა, რომელნი შეიპყრო-
 ბენ სიცივითა და ტკივილსა სტომაქისასა, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ღ ე: ვარდი, წონი თხუთმეტისა დრამისა და ღაფთისა გა-
 მოწურვილი და სუმბული, ამათგანი წონი თხუთმეტისა დრამისა
 და თრა ნჯაბინი, წონი ათისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი,
 დანაყენ, დაცრენ და კამისა წყლითა შეზილნენ და კუერად დაჰქმ-
 ნა და ჩრდილსა გააგმო. შესუმა კუერი ერთი სიქანქუბინისა კე-
 კელ[ი]ა, თუ ღმერთსა უნდეს. 20 25

**ლუიძლისა და ცხენდაცემულთა
 და ცხროსათუისა**

ნიშანი რევანდისა კუერისა, ერგების ტკივილთა ლუიძლისათა
 და || ტეხასა მისსა და ვინ ჩამოჰკრილიყოს მაღლით ადგილით ანუ
 ცხენსა დაეცეს და ერგების ცხროთა ძუელთა, ნებითა ღმრთისათა. v

ა ი ღ ე: რევანდისინი წონი რვისა დრამისა და ენდრო მღებ-
 ვართა და ლაქიბუსრი, წონი ოთხისა დრამისა და ნიახურისა თეს-
 ლი და ანისონი და ღაფთისა გამოწურვილი წონი სამისა დრამისა
 და ზაფრანი, წონი დრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი. დანაყენ,
 დაცრენ და კამასა წყლითა შეზილო და კუერად დაჰქმნა და ჩრდი-
 ლსა გააგმო. შესუმა, კუერი ერთი ლუინითა ზეგნურიითა ანუ მატ-
 ბუხითა, სარგებლისა არის ნებითა ღმრთისათა. 30 35

ნიშანი ენდროსა კუერისა, ერგების დაუფილობასა ლუიპლი-
ბასა ნუსუტთასა და ტკივილსა მისსა და სიმსივნესა ფაწალისასა
და ტკივილსა მისსა, ნებითა ღმრთისათა.

5 აიღე: ენდრო მღებვართა და ზ[ა]რევენდი გრძელი და აფინ-
დი ბერძული და იერსე და ქაბრისა ძირისა ქერქი, დანაყნე, დაცრ-
ნე და ძმრითა შეზილნე და კუერად დაჰქმნე და ჩრდილსა გააჰმნე
და როდეს გინდეს, იკმარნე, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი კუერისა ერგების ტკივილსა ბუშტისა და მჯდომთა,
10 რომელნი შეჰქნებიათ მას შინა და ვის სისხლსა ფსმიდეს, სარგებ-
ლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: გომიზი არაბი და ხაშხაშისა თესლი და ხარბუზაქისა
თესლი გაქურცნილი და ნიშასტაკი ღიკისა და სელისა თესლი,
15 ამათგანი წონი დრამისა ორ-ორისა, დანაყნე, დაცრნე და წყლითა
112 r შეზილნე და კუერად შეჰქმნე და || ჩრდილსა გააჰმნე. შესმა კუერი
ერთი მატბუხითა, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

თირკმელთათვის და კორძთა ვის ფსმა გაჰმნელდეს
ანუ ვინ სისხლსა ფსმიდეს.

ნიშანი კუერისა, ერგების ტკივილსა თირკმელთასა და კორძ-
20 თა შეჰქმნილთა მას შინა და ქვათა და ვის გაუძნელდებოდეს ფსმა
და ესე კუერი საკუირველი მოქმედია, ერგების უწინათსა შესუმა-
სა და უფროს ზოლო ვინ სისხლსა ფსმიდეს, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ნიახურის თესლი და ლემისა თესლი, ამათგანი წონი
ექუს-ექუსისა დრამისა და კამასა თესლი, წონი ორისა დრამისა
25 და ზაფრანი და ნაყუი გაქურცნილი და ლუალო-ძმაროსა თესლი
და აფინდი და შალდი, რომელ არს ნუში მწარე წურილი გა-
ქურცნილი, ამათგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და ჯავზა სარო
თუალვით — ხუთი და კანაფის თესლი, წონი ექუსისა დრამისა და
ხარბუზაქისა თესლი გაქურცნილი, წონი თორმეტისა დრამისა,
30 შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყნე, დაცრნე და ბადაგითა შეზილნე
და კუერად დაჰქმნა და ჩრდილსა გააჰმნე. შესსუმა, კუერი ერთი
ნელტფილითა წყლითა, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი კუერისა ერგების, ვინ სისხლსა ფსმიდეს და ესე სარ-
35 გებლისა არს ნებითა ღმრთისათა და გამოცდილი.

აიღე: ნიშასტაკი ღიკისა და ქთირა თეთრი და ხარბუზაქისა
თესლი გაქურცნილი და ნესუსისა თესლი გაქურცნილი, ამათგანი
წონი სამ-სამისა დრამისა და ჯულანარი, წონი ორისა დრამისა და
შაბიამენი, წონი დრამისა, დანაყნე ესე წამალნი, დაცრნე და წყლი-
40 თა შეზილნე და || კუერად დაჰქმნა და ჩრდილსა გააჰმნე და შესუმა
v კუერი ერთი, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი აფსინდისა კუერისა, ერგების ცხროსა და მეოთხესა და ცხროსა თელგმისასა, რომელ შეიპყრობს ყოველთა დღეთა სიცი-
ვით და ტკივილსა სტომამაქისასა და ლუიძლისასა და ფაწალისასა,
სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა დიდად.

აიღე: ანისონი, წონი ორისა დრამისა და ასარონი, და აფსინ-
დი ბერძული და ნიახურისა თესლი და ნუში მწარე და მასტაქი
და სუმბული ტიბი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და საბრის
კუტრი და ლაფთისა გამოწურვილი, ამათგანი წონი დრამისა და
ნახევრისა. დანაყნე წამალნი, დაცრნედ, კამისა წყლითა შეზილნე
და კუერად დაჰქმნა და ჩრდილსა ჭააკმო. შე ს მ ა, სრული ერთი
სიქანჭუბინისა ანუ ნიახურისა წყლითა. სარგებლისა არს ნებითა
ღმრთისათა.

ნიშანი კუერისა, ერგების ტკივილსა კოლინჯისასა და ესე
სარგებლისა და საჩინო კოლინჯისა რგებასა ზედა და უცნობია
ამისი საქმე ყოველსა, ვის გამოუცდია, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: ანისონისა თესლი და ქუშტი მწარე, ამათგანი წონი
სამ-სამისა დრამისა და ნიახურისა თესლი, წონი ხუთისა დრამისა
და პილპილი თეთრი, წონი დრამისა და ნახევრისა და მური წი-
თელი და აფიონი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა და ნახევ-
რისა და სუმბული ბერძული და მასტაქი და კილამონი, ამათგანი
თუითო და აფსინდი ბერძული, წონი ოთხისა დრამისა და საბრი[ს]

|| კუტრი წონი დრამისა და ნახევრისა. დანაყნე ესე წამალნი,
დაცრნე და წყლითა შეზილნე და კუერად დაჰქმნე და კუერი დრა-
მისა წონი ჰყო, ჩრდილსა გააქმო და როდეს გინდეს, იკმარენ, შე-
სუა კუერი ერთი წყლითა ტფილითა და მცირე შაქარი წითელი
ჩაურთო და იგი დაქსნის ტკივილსა მუსტჟუესვე ნებითა ღმრთისათა.

ლუიძლისათვის

ნიშანი კუერისა¹ რომელი არის ლაქისა, ყოველთა ტკივილთა
ლუიძლისათა და მკურვალთა და გრილთა და ვის შესტკივდებოდეს
ლუიძლი ღიღისა ლუინისა სუმითა და გაფიცებოდეს ტკივილისა
სიფიცებითა, საილოს ამის კუერისაგან, დაქსნის ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ლაქი ბური, წონი ექუსისა დრამისა და ხარბუზაქისა
თესლი გაქურცნილი წონი თორმეტისა დრამისა და ენდრო მღებ-
ვართა, წონი ორისა დრამისა, შაქარი ტაბარზადი, წონი ათისა
დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყნე, დაცრნე და წყლითა
შეზილნე და კუერად დაჰქმნა და ყოველი კუერი მითელისა წონი
ჰყო. შე ს უ ა ს სიქანჭუბინითა, ანუ² იისა სასუმელითა, ანუ წყლითა
გრილითა, სარგებლისა არს და კეკელია, ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი კუერისა, რომელსა ჰრქუიან აბარბარისი. ერგების ტკი-
 ვილთა ლუიძლისათა მჭურვალთა და ცხროთა დამწველთა და ვის
 ტანი გამკმარიყოს, ნებითა ღმრთისათა და გაყუთილგებულსა ცხრო-
 სა სიფიცხისაგან და ტკივილსა ლუიძლისასა და სტომაქისა და ვის
 5 გაგრძელებოდეს ცხრო და დამწველებულიყოს ჰაბუკთა და ყრმათა
 v და II მღევანისა და კაეშნისა უფალთა და ესე საღმობა უფროს
 ხოლო შეეკმნების ჰაბუკთა, ახალ მოზრდილთა და დედათა, რომელთა
 გაუმრავლდეს საურავი და შეჭირვება და ესე კუერი არა
 უცნაურია, ვინ მიწევნულია ამასა საქმესა ზედა, ნებითა ღმრთი-
 10 სათა.

ა ი დ ე: ვარდი წითელი, წონი ათისა დრამისა და ხარბუზაყისა
 თესლი გაჭურცნილი, წონი თორმეტისა დრამისა და რევანდისინი,
 წონი ორისა დრამისა და სუმბული ტობი, წონი სამისა დრამისა
 და ტაბაშირი, წონი ოთხისა დრამისა და ძირთაფლისა ძირი გა-
 15 ჭურცნილი, წონი ხუთისა დრამისა და აბჯარასა გამოწურვილი და
 ზაფრანა და მასტაქი და ასარონი, ამათგანი წონი ორისა დრამი-
 სა და ბარბარასისა გამოწურვილი, რომელ არს კოწახურისა, გა-
 მოწურვილი მარცუალი, წონი რვისა დრამისა და თრანჯაბინი,
 წონი ექუსისა დრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ
 20 და ნედლისა კამასა თესლისა წყლითა შეზილო, კუერად დაჰქნა
 და ჩრდილსა გააქმო. შესუმა: კუერი ერთი იისა სსსუმელითა
 ანუ ჯულაბითა, კეკელ[ი]სა და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

ცხროსა და ფარის სიჟუითლისა

25 ნიშანი კუერისა, რომელ სარგებელ არს აბჯარალმელიქი და
 არის ესე ლაფთისა კუერი. ერგების ცხროთა მეოთხეთა, რომელ-
 ნი მოუვლენ ერთსა დღესა და ორსა დღესა გაუტეობენ და ცხრო-
 სა თელგმისა, რომელი მოუვა ყოველთა დღეთა და არს ესე ცხრო
 თელგმისა და უფროს, ხოლო შეიპყრობს ესე ცხრო სთუელთა
 114r გვამთა ნოტიოთა და ერგების ესე კუერი გონიასა უფალთა, II
 30 რომელთა დაყუთილგებოდეს ფერი და გასდიდებოდეს ფაწალა,
 დასწურილებოდენ გუამნი და ყოველთა ნესტუთა დაყოფილობასა
 ლუიძლისასა და ფაწალისასა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ლ ო: აბჯარასა გამოწურვილი, რომელ არს ლაფთი, წონი
 35 თხუთმეტისა დრამისა და ვარდი კმელი და სუმბული ტობი, ამათ-
 განი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და თრანჯაბინი, წონი თხუთ-
 მეტისა დრამისა და ტაბარშირი, წონი ოთხისა დრამისა. დანაყენ
 ესე წამალნი. დაცრენ და კამასა წყლითა შეზილო და კუერად დაჰ-
 40 ნა და ჩრდილსა გააქმო. შესუმა მისგანი, კუერი ერთი რასათუის
 ნიშანი მიგუიციემია სიქანქუ³ ინითა, კეკელ[ი]სა და სარგებლისა არს,
 ნებითა ღმრთისათა.

- ნიშანი ქაბრიისა კუერისა ეოგების ტკივილსა ფაწალისასა უმეტესად ყოველთა ტკივილთა, რომელ შეემთხუევინ ტანსა შიგან და იქმს საქმესა ძლიერსა და მიწევნულ არიან ყოველნი, ვის გამოუცდია და ერგების დედათა და მამათა და ყრმათა და იკმარების ყოველთა ჟამთა ზამთრის და ზაფხულის კრძალულსა და უკრძალავსა, ნებითა ღმრთისათა. 5
- აიღე: ქაბრისა ძირისა ქერქი, გაზაფხულისჟ დღეთა, წონი ათისა დრამისა და ზრევანდი გრძელი, წონი რვისა დრამისა და აბალფადისა თესლი და პილპილი შავი, ამათგანი წონი ოც-ოცისა დრამისა და ვაშკი, წონი თხუთმეტისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ძუელისა ღუინისა ძმრითა შეზილნე, კუერად დაქმნა და ჩრ || დილსა გააჰმო. შესმა, მისგანი წონი კუერი ერთი სიქანქუბინითა ანუ ძმრითა მჟავითა, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა. 10
- აიღე: ქაბრისა ძირისა ქერქი, დაალბო ძმრითა და გააჰმო, წონი რვისა დრამისა და ფადისა თესლი რომელ არს ფანჯა ქუშტისა მარცხალი და ზრევანდი გრძელი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და წამალსა, რომელსა ჰრქუიან კარის ენა, წონი ექუსისა დრამისა და ასარონი და სუმბული, წონი ორისა დრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ძმრითა შეზილო და კუერად დაქმნე და შესუმა, კუერი ერთი სიქანქუბინითა, სარგებელსა არს ნებითა ღმრთისათა. 15

მისთვისჲ

- ნიშანი კუერისა, ერგების ფაწალასა გასივებულსა, რომელსა მუცელი აევსოს და ყოველთა ტკივილთა შემთხუელთა მისგან, თუ ღმერთსა უნდეს. 20
- აიღე: ქაბრისა ძირისა ქერქი, დაალბო ძმრითა და გააჰმო, წონი რვისა დრამისა და ფადისა თესლი რომელ არს ფანჯა ქუშტისა მარცხალი და ზრევანდი გრძელი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დრამისა და წამალსა, რომელსა ჰრქუიან კარის ენა, წონი ექუსისა დრამისა და ასარონი და სუმბული, წონი ორისა დრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ძმრითა შეზილო და კუერად დაქმნე და შესუმა, კუერი ერთი სიქანქუბინითა, სარგებელსა არს ნებითა ღმრთისათა.

 ვის სტომაჲ სტაიოდეს და
 ცხუირსა სტაიოდეს (1)

- ნიშანი კუერისა, ერგების კცოლასა ფიცხელსა და ტკივილსა სტომაქისასა და ვის გაუმრავლდენ ქარნი სტომაქსა შიგან, ნებითა ღმრთისათა. 30
- აიღე: ქუშტი მწარე და საბრის კუტრი და ათხლისა ძირი და სისანმჟარი კმელი და ტენცო წყლისა პიტნა და ტეგნა კმელი და ნიახურისა თესლი და გუნდრუკი. ამათგანი წონი ორისა დრამისა, აფიონი და ვარდი კმელი, წონი ორისა დანგისა. შეჰკრიბენ 35

ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ძუელითა ღუინითა შეზილთ და
კუერად დაჰქნა და ჩრდილსა გააჰმო. შესუმა, მისგანი კუერი ერთი
115r თი პიტნასა || წყლითა ანუ სიქანჭუბინითა, სარგებლისა არს ნებო-
თა ღმრთისათა.

5 ცხროსა და ღუჩქლისათუის

10 ნიშანი კუერისა, რომელ არს ათისა წამლისა. ერგების ყო-
ველთა ცხროთა მეოთხესათა და ცხროსა თელგმისასა, რომელ
ყოველთა დღეთა მოუვა სიცივითა და ტკივილსა ღუიძლისასა და
დაყოფილობასა შექმნილსა მას შინა და ყოველთა ტკივილთა ფა-
წალისათა და ქართა, რომელნი გაეზავებიან მისგან ტანსა ყოველ-
15 გან და ერგების რგებითა საჩინოთა, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: აფსინდისა გამოწურვილი ბერძულისა და ასარონი და
მასტქი და სუმბული და ზაფრანი, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა
დრამისა და ლაფთისა გამოწურვილი და ქუშტი მწარე და მური
არაბი, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და რევანდისინი და
ნიახურისა თესლი, ამათგანი წონი დრამისა ორისა. შეჰკრიბენ ესე
წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და კამასა წყლითა შეზილნენ და კუერად
დაჰქმნა და ჩრდილსა გააჰმო. შესუმა, კუერი ერთი სიქანჭუბინითა,
კეკელ[ი]ა არს, თუ ღმერთსა უნდეს.

20 თავის ბაივილისა და ძილისათუის

ნიშანი კუერისა რომელი ეცხების საფეთქელთა, და[ა]ყუდებს
ტკივილსა თავისასა, ძუელსა, ფიცხელსა დააყუდებს და დააძინებს,
თუ ღმერთსა უნდეს,

აიღე: მური არაბი და აფიონი და ლადანი და ქაფური, ამათ-
განი წონი დრამისა ორ-ორისა და ნახევრისა და ან ხაროთი და
v მამლაისა გამოწურვილი და თიკა ბერძული, ამათგანი || წონი ხუთ-
ხუთისა დრამისა, დანაყენ, დაცრენ და ძმრითა შეზილნენ და კუე-
რად დაჰქნა და ჩრდილსა გააჰმო და ყოველი კუერი მითკლისა წო-
25 ნიმცა არის და როდეს გინდეს, რომლისათუის გუიგსენებია. კუერი
ერთი დანაყო და ძმრითა შესუარო და საფეთქელით საფეთქელად
სცხო, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

გაცსნილობისა გუამისა და პირისა ბაივილისათუის

ნიშანი კუერისა ერგების ზაირასა, რომელ არს ჰირვება, და
30 ტკივილსა დასაჯდომელისასა და ვის გაცსნიდეს მეტად და ვის გ-

აქრთეს ძილი ღამით. ტკივილისათვის, კეკელ[ია] და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: დოკოს თესლი და ნიახურისა თესლი ასურულისა და ნანხუა და. მკავისა მროწეულისა ქერქი ყუითელი, ამათგანი წონი სამ-სამისა დრამისა და თიკა ბერძული, ამათგან წონი ორისა დრამისა და აფიონი და გომიზი არაბი, ამათგანი წონი თუითო დრამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყნე, დაცრნე და ბაესა წყლითა შეზილნე და კუერად დაჰქმნე და ჩრდილსა გააჰმო. შე ს-მა: მისგან[ი] წონი ორისა დანგისა ბაესა რუბითა, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა, ამის ყოვლისათვის, რომელი გუიკსენებია და გამოცდილი არს ესე წამალი.

დასრულდა შეწევნითა ღმრთისათა თქუმა აკრასთა, რომელ არიან შესაქმარნი კუერნი, რომელ ერგებიან ამას ყოველსა, რომელ გუიკსენებიან საღმობანი და ტკივილნი, დიდება ღმერთსა.

[ტარი ლიდიმედთასა, რომელ არიან გარე შესაცხებელნი წამალნი]

დავიწყით თქუმად სახელითა ღმრთისათა ნიშანთა ლიდიმედ-თასა, || რომელ არიან გარე შესაცხებელნი წამალნი, რომელნი ერ-გებიან ყოველთა ტკივილთა და საღმობ[ა]თა წაკიდებულთა სტო-მაქსა შიგან და გარეგან.

წაღით მაკოზისათვის

ნიშანი ლიდიმედისა, რომელსა ჰრქუიან ფოლომქიონ და ერ-გების. რომელთა ელმოდეს და სჭირს წყლით მაკეობა და მუცელნი მათნი გასივებულებუნენ, შეიდვას ესე მუცელსა ყოველგან და რო-მლისა გარყუნილიყოს შეზავებულობა ღუიძლისა სიცივისაგან და ერგების ტკივილსა სტომაქისასა გრილისასა, რომელი საჰამადსა ეერა იდნობდეს, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ცვილი და გომიზი ფიჭუისა და მუკლი აზრაჟი და ვა-შაკი და კორდმანა, რომელ არს ქარვა ველური და ჯაფზა სარო, ამათგან წონი დრამისა ორმოც-ორმოცისა და ჰამამა, წონი დრა-მისა თორმეტისა და სუმბული ტიბი და ზაფრანი და მური და გუნდრუჟი, ამათგანი წონი დრამისა ექუს-ექუსისა და რომელი და-სანაყელა დანაყე და რომელი გასადნობელია, გაადნევე ლიტრი-სა ნახევრითა საროსა თაფლითა და ზედა შეიდვა, ვითა ნიშანი მიგუიციებია, ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ლიდიმედისა, რომელი მითივე სახითა იცნობების, რო-მელ ზემო დაგუიწერია მათვე საღმობათა. ერგების, რომელთა ნი-

შანი ზემო დაგუიწერია, მუცელსა შიგან რაცარა საღმობა ტკივილი
იყოს და რომელთა წყლით მაკეობა და ოდენ წყებული ყოს და
გააძლიერებს ღუიძლსა კეკელად და ერგების სტომაქსა, ამით წამ-
ლებითა შეიქმნას, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 5 v აიღე: ამამა და კორდმანა და || დარ[ა]ფილფილი და ქუშტი
მწარე და აკარკარა და მუკლი აზრაკი და აბალბალასანი და ვაშკი
და მური არაბი და საბრი და კუჭუმბრა და სასლეოსი, რომელ
არს ზოფფრა და ზრევანდი გრძელი და ზრევანდი მრგვალი და
სუდი აქლილამელიქი და შროშანისა ლურჯი ძირი და კარამფული
10 და მასტაქი, ამის ყოვლისაგანი წონი ღრამისა ათ-ათისა და ზაფ-
რანი, ღრამისა ორისა და ნახევრისა და ღერღედისა ცმელი, წო-
ნი ღრამისა ათისა და ლადანი, წონი ღრამისა ათისა და ცვილი,
ღრამისა ოცდაათისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, რომელნი კმელნი
არიან, დანაყენ და რომელნი გასადნობელნი, გაადნვენ ესე წამალ-
15 ნი ყოველნი ნარდისა ზეთითა, რომელ არს სუმბულისა ზეთი,
შეზილენ და ეგრევე შეიდვას; კეკელ[ი]ა და გამოცდილი, ნებითა
ღმრთისათა.

სტომაქისა მოფოლხუებისა

- 20 ნიშანი ლიდიმედისა, რომელი საცნაურა არს ამითვე სახითა
და საკრამატონი, რომელი ერგების სტომაქისა მოფოლხუებასა და
სიუხუსუხურესა სტომაქისა მუცლისა და ასოთა ტკივილისათუის, თუ
ღმერთსა უნდეს.

- აიღე: ნიახურისა თესლი და კორდმანა და სუდი და მარზან-
გოში და ნანხუა და ბავრუკი წითელი და ვაშკი და ანისონი და
25 ულაბა, ამათგანი წონი ღრამისა თორმეტ-თორმეტისა და ცვილი,
წონ[ი] ღრამისა სამოცდაათისა და ამურთისა თესლი, წონი ღრამი-
სა შუიდისა და გომიზი ფიჭუისა, წონი ღრამისა თორმეტისა და
ზროხისა ცმელი გამდნარი, წონი ღრამისა ოცდაათისა. დანაყენ
ესე წამალნი და გაცრენ და გაადნო ცვილი და ცმელი და მარ-
30 ზანგოში. ეგრე ჩაურთო და ალატროსა ზეთი რაზომ კმა იყოს
117r || და ეგრევე იწამლო, სარგებელ ეყოს, ნებითა ღმრთისათა. ||

ღუიძლისა სიმსივნისა.

- ნიშანი ლიდიმედისა, რომელსა ჰრქუიან ბაღნდაროს ერგების
ტკივილსა ღუიძლისასა, სიმსივნესა და სიმაგრესა მისსა და ღუბელ-
35 სა და სიუხუსუხურესა სტომაქისასა და მისსივე სიმსივნესა და საშო-
თა ტკივილსა, როდეს იცხოს გარეგნით და მატყლითა ქუედილ-
მართ შეიდვას. საჩინოთა რგებითა ერგების, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ზაფრანი, წონი ღრამისა ათისა და მუკლი და მასტაქი და ვაშკი და საბრი არაბი და კუჭუმბრა ნელლი, ამათგანი წონი ღრამისა შუიდ-შუიდისა და ცვილი, წონი ღრამისა ოცდაათისა და ცრემლი ღერღედისა, წონი ღრამისა თორმეტისა და ზოვფა, წონი ღრამისა ათისა. დანაყენ ესე წამალნი და ცმელი და ცუილი გააღნევი. ესე წამლები ყველი ძუელისა ღუინისა თანა ჩაურთო და ერთგან შეარიენე, ნარდისა ზეთთანა ჩაურთო, რაზომი ეყოფოდეს და ეგრე იკურნოს ზედა შედებით, ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

5

გისტუიხვი

ნიშანი ლიდიმედისა ისტიმტიკონისა. ერგების სიმსიენესა ლუიძლისისა, წაკიდებულსა და მოსუსურებულსა სტომაქსა და ლუიძლსა, ნებითა ღმრთისათა.

10

აიღე: ზაფრანი და საბრი, ორისაგანვე წონი თუითო ღრამისა მასტაქი, წონი ღრამისა სამისა და აფსინდი, წონი ღრამისა ორისა და სუმბული, წონი ღრამისა და ნახევრისა და ცუილი, წონი ღრამისა შუიდისა. დანაყენ ესე წამალნი, რომელნი კმელნი არიან და გაცრნე და გააღნო ცუილი ნარდისა ზეთითა || და მით შეზილო და ეგრე შეჰქმნა და იკურნოს ნებითა ღმრთისათა.

15

v

ლუიძლისა სიმსიენისა

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელი შეჰქმნების აქლილალმელიჟითა ერგების სიმსიენესა მუცლისასა და რომლისადა ლუიძლისა, შეზავებულობა გარყუნილიყოს, ერგოს შეწევიტა ღმრთისათა.

20

აიღე: სუმბული ბერძული და სუმბული ტიბი, ამათგანი წონი ღრამისა ექუს-ექუსისა და სუდი და კორდმანა და მური და ქუშტი, ამათგანი წონი ღრამისა შუიდ-შუიდისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრნე და ნარდისა ზეთითა შეზილნე და იკურნოს და სარგებელ იყოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

25

სომაჰისათუის

ნიშანი ლიდიმედისა აფსინდისა ერგების სტომაქისა ტკივილსა და სიმსიენესა მისსა, ნებითა ღმრთისათა.

30

აიღე: აფსინდი და მასტაქი და საბრი და ლადანი და შაშპრამი; ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა ღრამისა და ცუილი, წონი ათისა ღრამისა. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრნე და გააღნო ცუილი ნარდისა ზეთითა, რაზომი ეყოფოდეს. ესე წამალნი ჩაურთნე, იწამლო, თუ ღმერთსა უნდეს.

35

ნიშანი ლიდიმედისა დანასკუდისა, რომელი გააძლიერებს სტომაქისა და მუცელსა და რომელი წელთა შიგან მგრწინვალრბა იყოს და საჭამდსა ვერა დაიჭირვიდეს და უღნობელსა გავიდოდეს, ნებითა ღმრთისათა.

- 5 აიღე: პაქსიმადი კმელი, ძმრითა დამბალი, წონი ღრამისა ოცდაათისა და აფსინდი წონი ხუთისა ღრამისა და მასტაქი და მური, წონი ღრამისა ოთხისა, კაკია და ულდუღლი და ვარდი
10 კმელი და ზაფრანა, ამათგანი ღრამისა ხუთ-ხუთისა და საბრი 118r || და ლადანი, ამათგანი წონი ღრამისა ორ-ორისა და ცუილი თეთრი, წონი ღრამისა ოცდაათისა და ლერწამი ძირასა, წონი ღრამისა ოთხისა დანასკუდი შავი თუალვით ოცი მარცუალი და ესე წამალნი, რომელნი კმელნია, დანაყნე და დასცრნე და იგი პური დანასკუდი დანაყნე და შროშანისა სასუმელითა გაადგინო. ცუილი
15 ნარდისა ზეთითა გაადგინო და სხუანი ესე წამალნი შეპრივნე და იწამლო, თუ ღმერთსა უნდეს.

ფარკთა სიმსივნისათუის და მუკლთა ბაზისა.

ზენადგამთა ბაზისა, და ნიკრისისა

- 20 ნიშანი ლიდიმედისა სხუისა, რომელი სკორითა ზროხათათა შეიქმნების და ერგების ტკივილსა შენადგამთასა და ტეხასა მუკლთასა გასივებულთასა და წყლითაცა მაკეთა ერგების, — მუცელსა შეიღვან, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღე: წუნწუბა, წონი ღრამისა ათისა და ჰულაბი, წონი ღრამისა ოცისა და ზროხათა სკორე კმელი, წონი ღრამისა ასისა.
25 ესე ყოველი კიდეს კიდე დანაყო, დასცრა და ძმრითა გაადგინო და შესდვა მუცელსა და ვითა შეჰკმებოდეს, ძმრითა დაასოვლებდეთ და ზედა შეუმატებდეთ. ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

მისთუისაჲ

- ნიშანი ლიდიმედისა, რომელი ნიკრისიანთა ერგების საჩინოდ, ნებითა ღმრთისათა.

- ესე შეჰქმენ. ლეკუი ძაღლისა მრთელი და ჯუ დიდი ესე ქოთანსა ჩასდგნე და ბერძულითა ზეთითა აავსნე. რომელ ზედა მოექცეს და ზედა დააბურო ქოთანი და ადუღო, ვირემ დაჩუღეს და მერმე დასწურო და ჰურჰელსა ჩასხა და მერმე, რომელს გიკმდეს, მატყლი დაასოვლო და მტკივანსა ფერკსა ზედა დასდვა და შეუხუიო, კეკელ[ია] არს და გამოცდილი, ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა || ერგების ნიკრისსა, ტკივილსა მუკლ-
თასა მჭურვალსა, დააყუდებს ტკივილსა, თუ ღმერთსა უნდეს.
ა ი ღ ე: ბაზარკატონა, წონი დრამისა ოცისა, დაალბო წყლითა
ლამესა ერთსა და ხატმი თეთრი, წონი დრამისა ათისა და ია 5
კმელი, წონი დრამისა ხუთისა და ქერისა ფქუილი დაცრილი, წო-
ნი დრამისა ათისა. ესე კმელნი წამალნი დანაყნე, დაცრნე და
წყლითა შეზილნე და ჩაურთე თანა ბაზარკატონა და ჩასხა ზედა
ათისა დრამისა წონი ვარდისა ზეთი და შეურიო კეკელად და შესდვა
გარე კელთა და ფერკთა და ესე ერგების და გამოცდილი არს, ნე- 10
ბითა ღმრთისათა.

მისთუისკე

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა სხუისა, ერგების მუკლისა ნიკრისისა
უფალთა, თუ ღმერთსა უნდეს.
ა ი ღ ე: მალათისა და ხატმისა თეთრისა ძირი და ბაზარკატონა
და ქერისა ფქუილი და სურინჯანი, ამათგანი სწორი წონით. და 15
ნაყნე ესე წამალნი, დასცრნე და კუერცხისა გულითა შეზილნე და
ვარდისა ზეთითა მოურივო კეკელად და გარე შესდვა კელსა და
ფერკსა, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

მისთუისკე

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა სხუისა, ერგების ტკივილსა ნიკრისი- 20
სა, შემაჭირვებელსა, რომელ ტკივილი არა დასცხრებოდეს ღლით
და ღამით და მისი უფალი დატანჯულიყოს, ბრძანებითა ღმრთი-
სათა.
ა ი ღ ე: მალათისა ძირი და ბაზარკატონაი და ყრდელისა თესლი
და ხატმი თეთრი და ქერისა ფქუილი და სურინჯანი, ამათგანი || 119 r
სწორი წონი და აფიონი, წონი დრამისა. შეჰკრიბენ ყოველნი ესე, 25
დანაყნე, დაცრნე და ყრდელისა წყლითა შეზილო და შესვა. გარე
კელსა და ანუ ფერკსა, დაუყუდებს ტკივილსა მესთქუესვე.

მისთუისკე

ნიშანი ლიდიმედისა სხუისა ნიკრისისათუის. ერგების და გა- 25
მოცდილი არს ტკივილისათუის და სარგებლისა არს, ვინ გამოცა-
დოს, მადრიელ იყოს, თუ ღმერთსა უნდეს.
ა ი ღ ე: კუფთი, რომელ არს წითლისა სანდლისა მარცუალი და

მაღათისა და ყრდელისა თესლი და მამლაისა გამოწურვილი და
თიკა ბერძული და კაკია და აფიონი, ამათგანი სწორი წონი და
ნაყნე ესე ყოველნი, დასცრნე და ქინძისა წყლ[ი]თა შეზილნე, რომელ
თხელისა თაფრისა ზომად შექმნას და მოურიო კეკელად და ფრთ-
5 'თა სცხო ფერკსა და კელსა, გაღებულად იპყრას, რომელი ჰ[ა]ვერი
ეცემოდეს და ვითა გაკმებოდეს, ურთვიდე წამულსა, კეკელა და
გამოცდილი, და დაუყუდებს ნებიითა ღმრთისათა.

მისთვისა

10 ნიშანი ლ[ი]დამედისა სხუისა. ერგების ტკივილსა ნიკრისისა-
სა და შენადგამათსა და ერგების ტკივილსა ერკანასესასა და ფიც-
ხელსა ტკივილსა მისსა და ყოველთა ადგილთა, რომელთა შინა
იყოს ტკივილი და ტეხა ფიცხელი ოდეს დასდვა ამის წამლისაგანი,
მისა ათისა. შეკრიბნე ყოველნი წამალნი, დანაყნე ჰ[ა]ვერითა კეკე-
15 დაუყუდებს ტკივილსა, ნებიითა ღმრთისათა.

აიღე: პაქსიმადი, წონი ათისა დრამისა. თუ პაქსიმადი არა
V იყოს, დაყოფს მისსა || ადგილსა პური ჩრდილსა გამკმარი. დანა-
ყო კეკელად და მერმე დაასხა ზედა სძე, წონი დრამისა ოცისა და
ჩაურთო, ვირემ ჯერეთ ავანთა შიგან იყოს, დრამისა წონი ზაფრანი
და დრამისა წონი აფიონი და დანჯისა წონი ქაფური. დანაყნე ყო-
ველნი კეკელად და ვარდისა წყლითა შეზილნე და სცხო კელსა და
20 ფერკსა, დაუყუდებს ტკივილს მუსთჟუესევე, ნებიითა ღმრთისათა.

მისთვისა

ნიშანი ლიდიმედისა ერგების ყუერთა გასივებულთა და კუერ-
ცხთა, რომელი იყოს შიგან სიმსივნე და სიწითლე და გააფიცე-
ბოდეს ტკივილი და ტეხა, ნებიითა ღმრთისათა.

25 აიღე ზიბბი მსუტანი კეკელა, წითელი გურკისაგან გამორჩე-
ული, წონი დრამისა ოცისა და ცმელი ვაცისა თირკუმელთა, წონი
ოცისა დრამისა და კანდური გაქურცნილი, შემბალი, წონი დრა-
მისა ათისა. შეკრიბნე ყოველნი წამალნი, დანაყნე ჰ[ა]ვერითა კეკე-
ლად, რომელ შეიქმნას ვითა მარამი და ჩაურთო ზედა სამისა კუერ-
30 ცხისა გული. ათისა დრამისა წონი. დანაყო ჰ[ა]ვერითა შიგან და
გაურიო კეკელად და მერმე შესდვა ყუერთა გარე და შეუხუიო და
ერგოს, ნებიითა ღმრთისათა.

უხერათა ბავივილინათუის

ნიშანი ლ[ი]დამედისა ერგების ტკივილსა ყუერთასა და სიმ-
სივნეს მისსა და ტეხასა ფიცხელსა შემთხუეულსა მას შინა და იქ-
35 მარო ესე ლ[ი]დამედი, როდესცა კმდეს სიმსივნისათუის ყუერთასა,
თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: კანდღური გაქურცნილი და შეაგბო, || ვირემ დაჩუ- 120r
 ლეს და მერმე გამოიღო წყლისაგან და ავანთა ჩასდვა და ათისა
 დრამისა წონი ზეთი. ზედა ჩაურთო იისა დანაყო კეკელად, რო-
 მელ შეიქმნას მარამისა მსგავსად და შესდვა ზედა მტკივნისა ად-
 გილსა, კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, ნებითა ღმრთისათა.

5

მისთვისა

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელსა ჰრქუიან ფატამირონი. ერგების
 ტკივილსა ყუერთასა და სიმსივნესა ყუერთასათა და ბუშტისასა და
 სიწითლესა შემთხუეულსა ასოთა გასივებულთასა, ნებითა ღმრთი-
 სათა.

აიღე: მასტაქი, წონი ოცისა დრამისა დააგალო და გადგინო
 ათისა დრამისა წონითა ვარდისა ზეთითა და მერმე აიღე ლორისა
 ცმელი, წონი ოცისა დრამისა და ამათ ყოველთა წონი ცვილი
 ჰყო და გაადგინნე და მას მასტაქსა თანა შეურთნე გამდნარისა
 ყოველნი ვარდისა ზეთითა და შეპრივნე კეკელად და იქმარო, ვითა
 ნიშანი მიგუიცივია და ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

10

15

გუარდითა სიმსივნისათვის

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ყოველთა სიმსივნეთა შემთხუ-
 ეულთა გუერდთასა და შეპლბობს ღუბელასა და ჰრქუიან მათატინი,
 ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: შამბალითი და კადური გაქურცნილი და ბაბუნაჯი და
 ქალბანა და აბალლარი, ამათგანი წონი ათ-ათისა დრამისა და
 სუმბული, წონი ოთხისა დრამისა და სალიხა წონი ექუსისა დრამი-
 სა და ცვილი, წონი ოცისა დრამისა. დანაყენ ესე წამალნი, რო-
 მელ კმელნი არიან, ძმრითა შეზილნე || და იქმარო სიმსივნე-
 თათუის, რომელ გუიკსენებთან, ერგების ნებითა [ღმრთისათა].

20

v

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა. ერგების ღუბელთა დედათასა შემთხუე-
 ულთა, ნებითა ღმრთისათა.

25

აიღე: სელისა თესლი და შამბალითი, წონი დრამისა ათ-ათისა
 და ფისი, რომელ არს გომიზი ფიჭუისა და ძივითი, ამათგანი წონი
 დრამისა რვა-რვისა აქლალმელიქი, წონი ოთხისა დრამისა და ხენ-
 დროსი თეთრი, წონი ექუსისა დრამისა და მუკლიეჰუდი, წონი
 ოთხისა დრამისა და ვაშკი, წონი თხუთმეტისა დრამისა და ცვი-
 ლი, წონი ორმოცისა დრამისა. დანაყენ ესე წამალნი, რომელნი
 კმელნი არიან და გაადგინო ცუისი ნარდისა ზეთითა და შეპრი-
 ნე და გარე შესდვა ზურგსა და უბესა და ახლათ დაიჭიროს სარ-
 ცხუნელსა ამის ლიდიმედისაგანი ფრთილისა მსგავსად, კეკელ[ი]ა
 და გამოცდილი, და ერგოს ნებითა ღმრთისათა.

30

35

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ქუნჯითისა, რომელ არს შემალბობელი სიმსივნეთა დიადთა და სტომაქსა გასივებულსა, სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

- 5 აიღე: კუჭუმბრა, წონი ათისა ღრამისა და ქუნჯითისა ზეთი, წონი ოცისა ღრამისა და მცირედი წყალი და ადულო ცეცხლთა ზედა და ჩააყარო ზედა ათისა ღრამისა წონი სელისა თესლი და შამბალითი, ორივე დანაყილი და შეჰრ[ი]ვენე კეკელად და იხმარნე. კეკელ[ი]ა არს, ნებითა ღმრთისათა.

10 მჯღომის გახეთისა

- ნიშანი ლ[ი]დიმედისა. დაამწიფებს სიმსივნეთა დიადთა და გაა-
121r ხუმს || და დაყოფს რკინისა ადგილთა, ნებითა ღმრთისათა.

- აიღე: მარილი და ბავრუყი და სკინტლი ტრედისა და ქათ-
მისა მამლისა და ბამბასა გურკისა გული. ესე წამლები შეჰკრიბო,
15 დანაყო და ბერძულითა ზეთითა პურისა ცომსა შეჰზილო და მას მსივანსა ზედა დასდვა, გინა მჯღომსა, რომელსა გახეთქასა ჰლა-
მოზდე და გამოიღოს მანკი და ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, გახეთქს სიმსივნესა და მჯღომსა მწიფე-
სა, რომლისა პირისა გაღება გინდეს, ნებითა ღმრთისათა.

- 20 აიღე: ჯარჯი ნედლი და კალნაბი და შეაგბო ორივე და ვითა დაჩუღეს ჰ[ა]ევანთა, ჩასდვა და დანაყო და ბავრუყი ჩაუროო მცირე და ამოიღე და ერბოთა ზავიწად შეჰქმნა და ცხელი დასდვა მას მსივანსა ეგრე, ვითა რკინა გახეთქს და გამოიღებს მანკსა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 25 ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელი დუბელსა გახეთქს და რომელი გუერდსა შინა იყოს და სიმსივნესა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღე: ლელუი თეთრი, კეკელ[ი]ა, რაზომი გინდეს და შეაგბი წყლითა კეკელად და ზედა ჩაუროო კალნაბისა ფურცლისა წყალი და ადულო და მერმე ავანთა ჩასდვა. დანაყო ესე ზომად, რომელ
30 ვითა მარამი შეჰქნა და სამისა ღრამისა წონი ვაშკი და ორისა ღრამისა წონი ბავრუყი და სამისა ღრამისა წონი ტრედისა სკინტ-
ლი. ესე ყოველი დანაყო და მას ლელუსა თანა ჩაუროო და ოცისა ღრამისა წონი ფურთა ერბო ჩაუროო და მას ადგილსა ზედა შეს-
35 დვა, სად სტკიოდეს და უსივდეს, პირი მისი გააღოს. ერგების,
v თუ ღმერთსა უნდეს. ||

ყელისა და ღორთელისათვის.

ნიშანი ლიდიმედისა ერგების ნასურსა, რომელი შეიქმნების ტანსა შიგან და ღორთელთა, რომელნი შეიქმნებიან ყელსა, გარე ჩნდენ, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ლ ე: კალნაბისა ძირი და დასწუა ეგზომად, რომელ დანაყ[ვ]ა
 ერგებოდეს და ძიეთი რკინისა და ცეცხლითა გააღწე და იგი და-
 ნაყილი კალნაბი ჩაუროთე ეგზომი, რომელ მარამისა ზომი შეიქმნას
 და მცირედი ღორისა ცმელი ჩაუროთე და ნასურსა ზედა დასდვა
 და ღორთელსა და გამოიღებს მანკსა და გასწმედს და გაამრთე-
 ლებს, თუ ღმერთსა უნდეს.

5

ქედისათუის

ნიშანი ლიდიმედისა, რომელი შეიქმნების კაცისა ქედსა ზედა
 და გააღწობს სიმსივნეს მისსა და გაამრთელებს, თუ ღმერთსა უნ-
 დეს.

10

ა ი ლ ე: სელისა თესლი და ჰულბასა თესლი და თეთრი, ხატმი
 ესე ყოველი კიდეს კიდე დანაყო და მერმე ერთგან შეჰკრიბნე და
 ლერლედისა ცმელი და კარისა წუივისა ტუინი და ღორისა ცმელი
 და ცუილი, ამათგანი წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა, ერთგან გაადგი-
 ნო და იგი დანაყილი წამალი კუერცხისა გულითა შესუარო და
 ცმელი თანა ჩაუროთო და ღორთელთა ზედა დასდვა, სიმსივნე მისი
 დაადნოს და ტკივილი წაუღოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

15

პარღუთა შედრეკილთათუის

ნიშანი ლიდიმედისა რომელი ერგების კმელთა და შედრეკილ-
 თა და ერგების, ვის კმელი კუელა იყოს და სიმქისესა მკერდისა
 შიგნით და ყოველსა სიმსივნესა გასრულებულსა, თუ ღმერთსა
 უნდეს.

20

ა ი ლ ე: ცუილი ერთი ნაწილი და კარის ცმელი ორი ნაწილი
 და კარისა წუივისა ტუინი ერთი ნაწილი და ფურთა ერბო ძუელი
 სამი ნაწ || ილ[ი] და ე[ა]ლი ქალბუტობი ერთი ნაწილი. ესე ყოველი
 შეჰკრიბნე და გააღწო ერთგან და, რომელნი ადგილნი ზემო დაგუიწე-
 რიან, მათ ზედა დასდვა, ერგების ამათ საღმობათა, კეკელ[ი]ა და
 სარგებლისა ნებითა ღმრთისათა.

122r

25

მუცლისა და ზუართა ბავილისათუის

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების მუცლისა წყლულებასა და ყუ-
 ერთასა, რომელ წელნი გამოვიდოდნან ფუშად, ნებითა ღმრთი-
 სათა.

30

ა ი ლ ე: გუნდრუჟი და ანზაროთი, წონი დრამისა შუიდ-შუი-
 დისა და თევზისა წებო, წონი დრამისა თხუთმეტისა და გააღწო
 წებო წყლითა და ადუღო კეკელად და მერმე იგი წამალნი თანა

35

შეპერთნე და კაცი, რომელი ფუშსხმული იყოს, პირადმართი და
აწვინე და წელნი შეღმართ შეუკრფნე და ესე წამალ ზედა სც
და ბანბა ზედა დააკრა და მუნამდე წვეს, ვირემ წამალი ზედა შე
კმეს და ესე წამალი მუნამდე არა აკადო, ვირემ თუთი არა აეხ
5 დოს, კეკელ[ი]ა და გამოცდილი და ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს

პუერთა სიმსივნისათვის

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების სიმსივნესა ყუერთასა, თუ
ღმერთსა უნდეს.

აიღე: ქაქნაჩისა ფურცელი, რომელ არს გუელისა ყურძენი,
10 ვენაჯთა შიგან ამოვა და ქერისა ფქუილი, ამათ ორთავე სწორი
წონით და ძმრითა დანაყო და კუერცხითა შეზილო და მცირედ
ვარდისა ზეთი ურთო და ზედა დასდვა, თუ ღმერთსა უნდა.

სომაჰისათვის

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელ შეიქნების ისრ[ი]მითა, შეიქ-
15 მნების, ვითა ყურძენი გამოჩნდეს წურილი. ერგების გაქსნასა სტო-
მაქისასა უსუსურისასა, ნებითა ღმრთისათა.

V აიღე: კაკია და ლადანი და II გუნდრუკი და მასტაქ[ი] და
ზაფრანი და თუთუბა, ამის ყოვლისაგანი წონი დრამისა ორ-ორისა
და პაქსიმანდი ბერძელი, წონი დრამისა ათისა და მურტისა ფურ-
20 ცელი ხიასამფარი და მურტისა თესლი და შაშპრამი და ვარდი
კმელი, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა პისრამისაგანი, რომელ
გუითქუამს, წონი დრამისა ოცისა. ესე ყოველი შეჰკრიბო და
შეკრებული დანაყო და ძმრითა შეზილო და შეზელისა უკანას
30 ჰქაქანთა დანაყო კშირად და ქაფური ჩაურთე, წონი დანგისა ერ-
თისა და ვარდისა ზეთი, წონი დრამისა ათისა, კეკელ[ი]ა და გა-
მოდელი და ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

მუხლისა შავპრისა

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელი ერგების გაქსნასა, შეჰმუხებს
სტომაქსა და შეჰკრავს მუცელსა, რომელ მეტად ავლებდეს ნებითა
30 ღმრთისათა.

აიღე: ვარდი კმელი და შაბიამენი და გუნდა მწუანე და კაკია
და ლადანი, ამათგანი წონი დრამისა სამ-სამისა და თუთუბა, წონი
დრამისა ოცდაათისა, კუჭუმბრა და ჯულანარი, რომელ არს ბრო-
წეულისა ყუავილი და აფსინდისა თესლი, ამათგანი წონი დრამისა
35 ოთხ-ოთხისა და ძვითი და ცუილი, წონი დრამისა რვა-რვისა

მურტისა ზეთი, წონი დრამისა ოცდაათისა. დანაყენ ესე წამალნი, დაცრენ და ძუელითა ერბოთა შეზილნე და მერმე ძივითა და ცუი-
ლი მით ზეთითა გააღწვენ და ერთგან შეზილო და მოურიო კში-
რად და სტომაქსა ზედა დასდვა და მუცელსა და ერგოს, თუ 123r,
ლმერთსა უნდეს. || 5

სტომაქისა და მუცლისა კსნილობისა

ნიშანი ლიდიმედისა ლადანისა, რომელი ერგების სტომაქისა
ტკივილსა და მუცლისა კსნილობასა და როდეს პიპსა ქუეშე იცხოს,
მუსთაქუესვე კსნილობასა დაუშუებს, თუ ლმერთსა უნდეს.

აიღე: ლადანი, წონი დრამისა ათისა და კაკი, წონი დრამისა
და ცუილი, წონი დრამისა ოცისა. ესე ყოველი დანაყო და ლადა-
ნი ძუელითა ღუინითა გააღწინო და ცუილი დააღწო ოცისა დრა-
მისა მურტისა ზეთითა. ესე წამალნი ჩაურთენ და მოურიო კშირად,
მუცელსა და სტომაქსა დაიდვას და ერგოს, თუ ლმერთსა უნდეს.

ნიშანი ლიდიმედისა ერგების თხევასა ფიცხელსა, რომელ
საჭამადი და სასუამადი არა დაადგრებოდეს სტომაქსა მისსა შიგან.
ერგების, თუ ლმერთსა უნდეს.

აიღე: დანასკუდი შავი გურკისაგან გამორჩეული, წონი
დრამისა ორმოცდაათისა და აფსინდი და ვარდი და საბრი, ამათ-
განი წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა. ესე წამალნი კმელნი დანაყენ
და დანასკუდსა შეურთენ და ავანთა შიგან ჩასდვა და ზედა მცი-
რედი ღუინო აპკურო და მანამდეს ნაყე, რომელ ვითა მარამი
შეიქმნას და დასდვა სტომაქსა და მუცელსა და მჩურითა შეუხუი-
ვე, ერგოს ნებითა ღმრთისათა.

მაშისა მოვნებისა

ნიშანი ლიდიმედისა ერგების დედათა, რომელთა ეშინოდეს
ყრმისა ენებისაგან და ამას წამალსა პრქუიან სამჭირავი ყრმათა,
თუ ლმერთსა უნდეს.

აიღე: ჯულანარი და აფსინდი და რამაქსუქი ურღეთ და
გუნდა და საბრი არაბი და შაბი[ა]მენი || და მურტი კმელი ამის
ყოვლისაგანი წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა. დანაყენ, დასცრენ და
დანასკუდი შავი გურკისაგან გარჩეული, წონი დრამისა ოცდაათისა
და ავანთა ჩასდვა და გუნდისა წყალი აპკურე ზედა და ესე წა-
მალნი თანა ჩაურთენ, დანაყენ კშირად და ნარდისა ზეთი თანა
ჩაურთე, წონი დრამისა ათისა და მუცელსა ზედა დასდვა, კეკელ[ი]ა
და სარგებლისა, თუ ლმერთსა უნდეს.

14. ზ. დანასკერტელი-ციციშვილი.

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ლელუისა, რომელი ერგების ^{კრულო} ბასა და ფაწალასა, შეწევნითა ღმრთისათა.

- ა ი ღ ე: მუკლი და ვაშკი და კადურისა ფქუილი და ქუიშნასა
- 5 ფქუილი და აქილაღმელაქი და სელისა თესლო და ბაბუნაჯი და ცერეცო კმელი და თურმიზისა ფქუილი, ამათგანი წონი ღრამისა ხუთ-ხუთისა და ლელუი თუალვითა ოცი, კეკელ[ი]ა. ესე კმელები წამლები დანაყო და დასცრა და მერმე იგი ლელუიები დანაყო და ზედა ძმარი აპკურო და ესე წამალნი თანა ჩაუერთნე და თუ ძმარი
- 10 აკლდეს, უმატე და მოურივე და გაათბე და ტფილტფილი ფაწალ-სა ზედა დასდვა, ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ფაწალისა

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელ ერგების ფაწალასა გასივებულ-სა და მუცელსა, ნებიითა ღმრთისათა.

- 15 ა ი ღ ე: მუკლი და ვაშკი და გუნდრუკი, ამათგანი წონი ღრამისა ხუთ-ხუთისა. დაალბნე ესე ძმრითა ცხარითა, ვირე გათხელდეს და ფაწალასა ზედა სცხე და ზედა ბამბა დააკარი, კეკელია და გა-
- 124r მოცდილი, ნებიითა ღმრთისათა. ||

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, მისთუისვე, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 20 ა ი ღ ე: მდოგუ[ი], წონი ღრამისა ხუთისა, დანაყო, დასცრა და ვაშკი, წონი ღრამისა რვისა. ვაშკი გაადგინო ჰ[ა]ევანთა შიგან ძმრითა და იგი დანაყილი მდოგუ[ი] თანა ჩაუერთო და მოურივო კეკელად და ფაწალასა ზედა სცხო ორსა ჟამსა ანუ სამსა დღესასა ზედა უტეგო და მერმე აკადო. დიდად ფიცხელია და გააღნობს
- 25 სიმსივნესა, ფაწალისასა, ნებიითა ღმრთისათა.

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, მისთუისვე, ნებიითა ღმრთისათა.

- ა ი ღ ე: ვაშკი და მასტაქი და გუნდრუკი და მარილი, ამათგანი სწორი წონი დანაყო და კალნაბისა წყლითა შეზილო და ფაწალ-სა ზედა დასდვა და ბამბა დააკრა ზედა, ერგოს ნებიითა ღმრთი-
- 30 სათა.

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების სიმსივნესა მკურვალსა ღუძ-ლისათა და ვის თანა ცხრო იყოს და კუელა და ერგების ესე წა-მალი ჰაბუკთა და ვის შავსა იყოს სისხლისაგან ანუ კუერცხისა გულისა ნავლელისაგან, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 35 ა ი ღ ე: ვარდი წითელი, წონი ღრამისა ექუსისა და ზაფრანი, წონი ღრამისა ერთისა და სანდალი წითელი, წონი ღრამისა ოთხ-ოთხისა და ხატმი თეთრი და ქერისა ფქუილი, წონი ღრამისა ხუთ-ხუთისა და ქაფური, წონი ნახევარ ღრამისა, შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და კამასა წყლითა შეზილნე ნედლისათა,

თუ კამა არ იყოს, ვარდისა წყლითა და მერმე ცვილი დაადნო, წონი დრამისა ათისა და ვარდისა ზეთითა, წონითა დრამისა ოცისათა || და ესე სხუანი წამალნი თანა შეჰრივნე. გაატფო და ქარტასა ზედა გააბრტყელო და ლუიძლსა ზედა დასდვა, კეკელ[ი]ა და გამოცდილი, ნებიითა ღმრთისათა.

V
5

ლუიძლის სიმკურავლისა.

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ლუიძლისა მტკივანსა სიმკურვალისაგან და შავასასა, რომელი სიმკურვალისაგან წაეციდების და, რომელთა როდეს იტუელდენ და ეყენდენ ნესუტნი და სული შეუმოკლდეს, ნებიითა ღმრთისათა.

10

ა იღე: ია კმელი და ვარდი კმელი, წითელი და სანდალი თეთრი და სანდალი წითელი და კუფლი და ხატმი თეთრი და ბაბუნაჯი, ამათგანი წონი დრამისა სამ-სამისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ზაფრანი, წონი დრამისა ერთისა და ქაფური, წონი დანგისა ერთისა. ესე თანა ჩაურთე და ცუილი თეთრი, წონი დრამისა ათისა. ვარდისა ზეთითა, ოცისა დრამისა წონითა, დაადნო, ანუ იისა ზეთითა, და ესე წამალნი თანა შეურთნე და ლუიძლზედა დასდვა და შეუხუივე. ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

15

ცხროსა და თავის ბივილისათუის.

20

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების სიმკურვალისა და მწველსა და რომლისა თავისა ტკივილი არა დასცხრებოდეს და არა დაეძინებოდეს ბრძანებითა ღმრთისათა.

ა იღე: ბოსტნისა ყრდელისა თესლი და ნეძბისა თესლი, ამათგანი წონი დრამისა ათ-ათისა და ხატმა თეთრი, დრამისა რვისა წონი და ია კმელი და ბაბუნაჯი წონი დრამისა ხუთ ხუთისა. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დაცრენ და ძმრითა შეზილნე და იისა ზეთითა გაადგინო ანუ || ვარდისათა და ქარტასა ზედა გააბრტყელო და შუბლსა ყოველგან შესდვა და შეუხუიო. კეკელად ერგო, თუ ღმერთსა უნდეს.

25

125r

30

თავის ბივილისათუის და ვერ დაიძინებდეს

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების თავისა ტკივილსა ფიცხელსა და რომელი ვერა დაიძინებდეს ღამითვე. კეკელ[ი]ა და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა იღე: ბოსტნისა ყრდელი ნედლი, ძმრითა შეჰვებო. მერმე ყრდელისა თესლი და ლემისა თესლი თეთრი და სანდალი თეთრი, ამათგანი წონი დრამისა ორ-ორისა და ზატმი თეთრი, წონი დრა-

35

- მისა ხუთისა და ქერისა ფქუილი, წონი ღრამისა ათისა. დანაყონ
 ესე წამალნი, დაცრენ და მერმე იგი ყრდელი შემგბარი დანაყო
 კიდეს და ესე წამალნი დაცრილნი თანა შეპრივნენ და ათისა ღრა-
 მისა წონი იისა ზეთი ჩაუროთ ანუ ვარდისა და მერმე ქარტასა
 5 ზედა გააფინო და თავსა შესდვა ყოველგან და თხელთა მჩურთთა
 შეუხვიო ლბილად. კეკელ[ი]ა და გამოცდილი, ერგების ნებითა
 ღმრთისათა. და ესე წამალი კეკელ[ი]ა და გამოცდილ კმარებულ-
 10 თა ამა საღმობათა ზედა, ნებითა ღმრთისათა.

თავისა და წარმებისა

- ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ყოველთა ტკივილთა თავისა-
 გან და რომელ თელგმისაგან იყოს და რომელი ცნობასა მისრუ-
 ლიყოს და წარევდეს და ვის ბრუესხმოდეს და ცნობასა მიპვიდო-
 15 დეს და ყოველთა თავისა ტკივილთა ძუელთა, რომელ საფეთქელთა
 ტკივილი არა დაელოდეს, სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.
 აიღე: შაქარი, წონი ღრამისა ოცდაათისა ანუ თაფლი, წონი
 v ღრამისა ორმოცდაათისა. || წყალი ზედა გარდაასხას, თანგირაგთა ანუ
 ქოთანსა ჩაასხა და ნელთა ცეცხლთა ზედა დასდვა და პური, სი-
 20 მიდი ანუ ფქუილი, წონი ღრამისა ოცდაათისა და ესე წამალნი,
 რომელ დამიწერიან, ჩაუროთ: ბაბუნაჯი, წონი ღრამისა ათისა
 და აქილალმელიქი, წონი ღრამისა ხუთისა და მარზანჯოში, წონი
 ღრამისა სამისა. ესე წამალნი ყოველნი დანაყილნი, დაცრილნი
 მაშინ ჩაურონენ, როდეს ქოთანი ცეცხლთა ზედა დგეს და ოცდა-
 25 ათისა ღრამისა წონი ხრისაქუფისა ზეთი ჩაუროთ თუ ჰპოვო და
 თუ არა, ნუშისა ტკბილისა ზეთი ანუ ფურთა ერბო და მოურივე
 კეკელად და გააბრტყელე ქარტასა ზედა ანუ ყრდელისა ფურცელსა
 და თავსა ზედა დაასდვა ტფილი და ამას უწინა ამა თივათა შემ-
 გბართა წყალი გაესხას თავსა ზედა ბაბუნაჯისა კაისომისა და და-
 30 ჯადაისა და როდეს ამა თივათა წყალი გაესხას, მას უკანის ესე
 წამალი დასდვა თავსა. მარგებელია და გამოცდილი ამათ საღმო-
 ბათა, რომელ ზემო დაგუიწერიან, ერგოს თუ ღმერთსა [უნდეს].

ძარღუთა მათისა შემკეთილთა და შემკმართა

- ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების წაყუეთილთა ძარღუთა მახუ-
 35 ილითა, რომელნი შემკმარ[ი]ყუნენ წყლულობითა და სიმსივნესა
 მაგარსა, რომლისა გაქარვება გინდეს და ესე წამალი მალმობელ
 არს საკუთირველად ძარღუთა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღე: ნიშასტაკი დიკისა, წონი ღრამისა ოცდაათისა. დანაყო
 40 და დასცრა და კიდე დასდვა და მერმე ღორისა ცმელი გამდნარი
 126r და || კარისა წუივისა ტუინი და ღუმა გამდნარი, ამათგანი წონი
 ღრამისა ორმოც-ორმოცისა და სძე ღრამისა ორმოცდაათისა წონი.

ესე ყოველი მას ნიშნისტაჟსა ჩაუტოთ და ცეცხლსა ზედა დასდვა და აღუღო მუნამდეს, ვირემ შესქელდეს და მას ადგილსა, რომელსა ჰკურნებდე, ტფილი წყალი მუნამდე ასხა, ვირემ გაუქურდეს და ესე ეგრე სცხო მრავალჯერ, დაულობს შეწევნითა ღმრთისათა.

5

გაღლით ჩამოპარილისა

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების მაღლისა ადგილისაგან ჩამოპარილსა და ღუძლსა და ფაწალასა იტკივნებდეს, სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ჰაბაღლარი და შაშპრამი და სელისა თესლი და მარვისა თესლი, ამათგანი წონი ღრამისა სამ-სამისა, ქერისა ფქუილი და ხატმი თეთრი, ამათგანი წონი ღრამისა ხუთ-ხუთისა და ვარდი დანაყილი და სანდალ თეთრი, ამათგანი წონი ღრამისა ორ-ორისა-დანაყენ ესე წამალნი და დაცრნე და ნელტფილითა წყლითა შეზილნე და მერმე ათისა ღრამისა წონი ცუილი ოცდაათისა ქუნჯითითა. გააღნო ესე წამალნი და იგი შეპრივენე და მოუტოო და მტკივანსა ადგილსა დასდვა. ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

10

15

ამოვარდნილისა და გაბეხილისა

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ამორდომილისათა და გატეხილთა გუერლთა და გატეხილთა თითთა, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: საბრი და მური და კაკია, ამათგანი წონი ღრამისა ათ-ათისა და მაღათი, წონი ღრამისა რვისა და გუნდრუკისა ქერქი და ანძაროთი და შაბი, ამათგანი წონი ღრამისა ხუთ-ხუთისა. დანაყენ და დაცრნე მტკიცითა || საცრითა. დამარხო ესე წამალი და როდეს გეგმდეს კუერცხისა თეთრითა შეზილო და მტკივანსა ადგილსა ზედა დასდვა. ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს, ცხუირთაცა გატეხილთა ერგებისვე ნებითა ღმრთისათა.

20

v

25

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების, ვის თჳალნი დანაყილ ესხნენ და ფრჩხილისა ძირნი გარყუნოდიან და მჯდომსა ერგების, რომელსა ჰრქუიან ყურძენი და ვის ზამასტი იყოს და თაგუის კბილი და ყოველსა წყლულსა, რომელი მახუილითა იყოს ანუ ფიცხლისა საღმობისაგან და სტკიოდეს. ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

30

აიღე: მარვისა თესლი და ბაზარკატონა, ამათგანი წონი ღრამისა სამ-სამისა. ესე კიდეს კიდე დანაყენ და დასცრა და ხატმი თეთრი, წონისა ღრამისა ორისა. ესე ყოველი შეჰკრიბო და კუერცხისა გულითა გააღგინო და ამას წამალსა ზედა იისა ზეთი ურთო, რაზომსა შესმიდეს და მერმე მისგან აიღე და ძუელსა ბამბასა ზედა დასდვა და მტკივანსა ადგილსა ზედა დასდვა, თუ ღმერთსა უნდეს დასრულდეს ლ[ი]დიმედისა შეწევნითა ღმრთისათა.

35

ტღე, გრილი არგებს მკურვალსა ვარამსა, რომე კაცსა კელისა

სწუევნ. დაიჭირე ფუში დრაბანდი, ფილეფიალი ინდი, სანდალი
 თეთრი, წითელი ვარდი, ხათიმი, გილი არმანი, თითოსაგან სამ.
 სამი დრამი, ქაფური ნახევარ დანგი. ესე ყუელა ჯუმლად დანაყეთ
 და ტირიფისა წყლითა შიგან გაურთე და მისი ტლე შექენით, კარ-
 5 გია ტლე ხატმისა, სიცხე რომელი იყოს გულსა და ღუძლთა ზე-
 127r და, კარგად არგებს და გული რომე სტკიოდეს და || და ღუძ-
 ლისა სიმკურვალისაგან მას უშუელოს¹ წამლები მისი:
 ხატმა ერთი პევშუი და ერთი პევშუი, ქერისა ფქუილი ორი პევ-
 შუი: სამივე ერთმანერთშიგან გაურ[ი]ვე და ტირიფისა ფურცელი
 10 დანაყე და ცოტა წყალი გაურთე და კაკბისა საყუნეტელი და ძაღ-
 ლისა ყურძენა სამოსელზე და გასცხეთ და გულზედა გარდაკარ.

[კარბი შესაქმართა ზეთთა]²

დავიწყით სახელითა ღმრთისათა შესაქმართა ზეთთა და სარ-
 გებელთა მათთა სნებათათუის, შემთხუეულთა და ვთქუათ, ვითა
 15 შეერევიან წამალთა შესაქმართა, რომელ უწინა გუიკსენებიან წიგ-
 ნსა ამას ჩუენსა შიგან, რათა გაუადვილდეს გამოცდილობა ამის
 მკითხველთა და მკურნალსა.

ნიშანი ნარდისა ზეთისა შესაქმარისა. ერგების ქართა სხუილთა,
 რომელნი შეიქმნებიან ასუთა უმადგარესთა, რომელ არიან სილ-
 20 რმეთა შინა ტანისათა და ერგებიან სიგრილესა საშოსა შინა ღედა-
 თისა და ყოველსა სიგრილესა, შემთხუეულსა ასოთა შიგან და ტკი-
 ვილსა ყურთასა და როდეს უწოთ ყურთა შიგა, ანუ დასდვა ზედა
 ბამბათა და ერგების ღედათა რომელთა გულსა აღებდენ საშოთა
 ტკივილთა, როდეს საშოსა შიგან ჩაუსხა ამისგანი და ჩაერთვის
 25 ჰოკნთა შიგან, რომელ გიკსენებიან უწინა და ისმის მისგან სუმასა
 v ზედა. ერგების სმათა ზედა სნებათა შემთხუეულთა სტომაქსა შიგან||
 და გაკსნის მუცელსა და შეისმის ამის ზეთისაგანი, წონი ორისა
 დრამისა, ხეარა შამბარისსა ტაბიხითა, რომელ არს ნაგბოლი და
 დაუყუდებს ტკივილსა კოლინჯისასა და გაკსნის მუცელსა და შეის-
 30 მის ამისგანი აბანოსა შინა, ვის მუცელსა შინა გურემა იყოს და
 ქარნი მსხუილნი, დაუყუდებს ტკივილსა და სინოტიესა შეკრებუ-
 ლსა თავსა შინა და თუ ჩაუწოთ ამისგან ცხუირთა სამსა ღღესა და
 ყოველსა ღღესა სამ-სამი წთობა. დაუყუდებს ტკივილსა და დაუშუ-
 ენებს ფერსა და ჰოკნადოლო ამითა სირისა ფურცელსა შიგან (|),
 35 ვის სიგრილე იყოს ბუშტსა შინა და გაუძნელდებოდეს ფსმა, დაუ-
 ყუდებს ტკივილსა და შეისმის. ვის თირკმელთა და ბუშტსა შინა
 ქვა იყოს, დაფშუნის და გაიღებს და შეისმის მისგან, ვის ზურგსა
 შიგან ქვა იყოს და შეედრიკოს, ანუ მუკლითა შიგან, ვითა ნიშანი
 მიგუიციმია, ერგების და იცხოს მუცელსა, ვის გაუძნელდებოდეს

შობა, გაუადვილებს და ერთვის წამალთა თანა მრავალთა და არს
ესე ზეთი სარგებისა და საჩინო მართისთანაჲთა თანა და ყოველთა
მკურნალთა თანა, კეკელ[ი] გამოცდილია.

ნიშანი წამალთა ამისთა, რომელნი შეერთვიან და ნიშანი უწი-
ნათისა შეგებობისა მისისა.

ა ი ღ ე: კასაბა და ძირა, რომელ არს ლერწამი ძირასა და სუდი
ქუფი და ლარისა ფურცელი, რომელ არს დაჰმოსთი და უდალბალა-
სანი და ჯილნდი და || შროშნისა ძირი, მკისა და ალაღხირი და
მისი ფუჟა ჰიდაგიაი და მურტისა ფურცელი და კურდმანა და მარ-
დაგუში, ამათგანი თუითო ორი უკია. დანაყენ ესე წამალნი მოხოშ-
რვილად და ახალსა ქოთანსა ჩასხნე და ჩასხა ზედა ძუელი ღუინო
გაზაგებული, რაზზომმან დაფაროს და მტკაველი ერთი ზედა მოექ-
ცეს მეტად და მერმე ჩაასხას ზედა ზეთი გარცხილი ტკბილი სამი
კისტი ვირე ხუთამდე და შეუღზნას ქუეშე ცეცხლი ლბილი. მცირე
მცირედ უგზებდე და მოურევდე. ჟამითი ჟამად და ქნა ესე ცხრა
ჟამსა და მერმე უკმოიღო ცეცხლთაგან. გაგრილდეს და წასწურო
ზეთისა მისგან და კიდე გაიღო. ესე არს შეგებობა მისი უწინათი.

ნიშანი შეგებობისა ამის ნარდისა მეორისა ზეთისა.

ა ი ღ ე: ვარდისა წითლისა ფურცელი კმელი და ნედლისა
მურტის გამოწურვილი და მური არაბი, ამათგანი სამ-სამი უმკია
და ჰამამა ორი უმკია. დანაყენ ესე მოხოშრვილად და ქოთანსა
ჩასდეს მას, რომელსა ესე უწინასი შეეგბოს და რაშიგან ჟოფი-
ლიყოს და გეყაროს და გაგერცხას ქოთანი და ესე წამალნი შიგან
ჩასხნე და ჩასხა ზედა ღუინო გაზაგებული, ვითა გექმნას პირველ
და ჩასხა, რომელ შეგეგბოს პირველ და შეუღზნა ქუეშე ცეცხლი
ლბილი სამ ჟამსა და მოურევდე ყოველსა ჟამსა და უკმოიღე ცეცხლ-
თაგან. გაგრილდეს და წასწურო ზეთისა მისგან და კიდე გაიღო.

ნიშანი შეგებობისა ამის ზეთისა მესამედ, ვითა ნიშანი მოგუი-
ცემა.

ა ი ღ ე: სუმბული და კარამფული და კოჰომბრა, ამათგანი სამ-
სამი უმკია და ბალასნისა ზეთი, ხუთი უმკია, დანაყენ სუმბული და
კარამფული და ჯავზა ბოვზ მოხოშრვილად და ქოთანსა ჩასხნე და
ჩასხა ზედა ზეთი და აგბო. ვირემ გაცხელდეს და ჩაურთო კოჰომ-
ბრა და ბალასანისა ზეთი და იგი ზეთი, რომელი შეგეგბოს პირ-
ველ და შეუღზნა ქუეშე ცეცხლი ლბილი ორსა ჟამსა და ურიო და
უკმოიღო ცეცხლისაგან და გასწყდე, რომელ გაგრილდეს და წას-
წურო ზეთი და ჰიქისა ჰურჰელსა ჩასხა და იკმარო რასათუის ნიშანი
მიგუიცემა, სარგო არს დიდად.

ნიშანი მურტისა, ერგების თმასა, რომელ დასცუიოდეს თავისა-
გან და წუერთაგან და ერგების დედათა, რომელთა თმისა გაგრძე-
ლება უნდოდეს, ერგების ესე.

- აიღე: ნედლი მურტი ორი კისტი და მურტისა ფურცელი
კმელი, ათი ლიტრა და დაასხა ზედა ლუინო, რაზომმან დაფაროს
და გასწყდე მას ღლეხა და მერმე ქოთანსა ჩასდვა და დაასხა ზედა
ლუინო გაზავებული და ჩასხა ზედა სამი კისტი ზეთი, გარცხილი,
5 ტკბილი და შეუღზნა ქუეშე ცეცხლი ლბილი სამსა ჟამსა და მოუ-
რევდე, ვირემ სცნა, თუ წასრულა უფროსი წყალი და დარჩეს ზე-
თი და მერმე უკმოიღე ცეცხლისაგან და გასწყდე, ვირემ გაგრილ-
დეს, წასწურე ზეთი და ჭურჭელსა ჩასხა და იკმარო თმათათუის
129r და წუერთა და ქარ || ტლი, რომელ შეექმნების თავსა, ერგების ესე.
10 **ნიშანი შექმნისა კოკომბრისა ზეთისა.** ერგების ტკივილსა შე-
ნადგამთასა მსივანთა, რომელთა შიგან ჩასრულიყოს თელგმა ზუ-
ჯეჯი, რომელ არს ჭიქისა მსგავსი და გაატურვებს ასოთა და და-
კსნის სიმსივნესა მეტსა და ერგების ტკივილსა თირკმელთასა და
ბუშტისასა და მას, ვის დაეყენებოდეს ფსმა.
- 15 აიღე: ზეთი ტკბილი, კუსტი ერთი და კოკომბრა ხუთი უმკია
და ჩასდვა ორივე ქოთანსა შიგან ანუ თანგირაგთა. დააგზო ცეც-
ხლთა ლბილთა, ვირემ დაიკსნას კოკომბრა და გააზაოს ზეთსა
კეკელად და ჭურჭელსა ჩაასხა და იკმარო.
- 20 **ნიშანი ბაბუნაჯისა ზეთისა,** ერგების ესე, ვინ იცხოს ცხროთა
ძუელთა და შეუღბობს და ერთვის ლ[ი]დიმედთა მეტისა სიმსივნ-
ნისათუის.
- აიღე: ზეთი გარცხილი ტკბილი, კისტი ერთი და ბაბუნა-
ჯისა ყუავილი, გაწმედილი მისისა ღერისაგან, გამკმარი ჩრდილსა
ხუთი უმკია და ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასდვა და მზესა დასდვა ორმო-
25 ცსა ღლეხა და იკმარო.
- ნიშანი აფსინდისა ზეთისა.** ერგების სიმსივნესა ზურგისასა
შექმნულსა სტომაქსა შიგნით, და ვის არა გაუტფებოდინა ძუალნი
და ცხროთა ძუელთა, როდეს გაეზაოს და გაატურვებს ტანსა, ოდეს
30 სუას ამისგანი და კოლინჯსაცა ერგების.
- v აიღე: ზეთი ტკბილი ორი კისტი და მწუანესა კოკასა ჩასხა ||
ანუ ჭიქისა ჭურჭელსა და აიღო აფსინდისა ყუავილი ლიტრა ერთი
და ჩასდვა მას შინა და ზედა მოაკრა და მზესა დასდვა ორმოცსა
ღლეხა და იკმარო. რასათუის გიკმდეს, მარგო არს დიდად.
- ნიშანი ცერეცოსა ზეთისა.** ერგების ქართა სხუილთა.
- 35 აიღე: ზეთი ტკბილი, ორი კისტი და ცერეცოსა თესლი გამკ-
მარი, ლიტრისა ნახევარი. ჩაურთო მას თანა და მზესა დასდვა
ორმოცსა ღლეხა და მერმე იკმარო.
- ნიშანი ღარიკონისა ზეთისა.** ერგების ღრიაკალცემულთა
და მორიალცემულთა, როდეს შესუას ამისგანი და იცხოს, სადა
40 ეცეს და დააფშუნის ქვასა შექმნულსა თირკმელთა შინა და ბუშტ-

სა, როდეს შესუას ამისგანი ყოველსა დღესა ორ-ორისა დრამისა წონი ერევანდისა წყლითა.

შე ი ჰ ყ რ ა: მრთელები ღრიაკლები მარწუხითა, რაზომი გინდეს და შივშავსა შინა ჩაყარო. დაასხა ზედა ზეთი, რაზომმან დაფაროს და მზესა დასდგა ორსა თუესა და იკმარო. რასათუის ნიშანი მიგუიციემა, თუით მოინახო.

ნიშანი შროშანისა ზეთისა. ერგების ტკივილსა სტომაქისა და სიგრილესა შემთხუეულსა ტანსა შიგან.

ა ი ღ ე: საღისა და ქუშტი და მასტაქი და აბალბალასანი, ამათგანი თუითო უმკია და კარამფული და უდალბალასანი, ამათგანი უმკიისა ნახევარ-ნახევარი და ზაფრანი, წონი || ოთხისა დრამისა. დანაყნე და ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასდგა და ჩაურთო თანა შროშანი თეთრი გამორჩეული ძირისაგან და თესლისა თუალვით ორმოცდაათი და, ჩასხა ზედა ზეთი ერთი კისტი და ზედა მოაქრა და სავალსა ადგილსა დასდგა მზისასა და ჩრდილისასა.

ნიშანი ტეგანისა ზეთისა. ერგების, ვის გაგრილებოდინ თირკმელნი და ვის ფსლისა დაყენება სჭირდეს და ვის უწთოდეს ფსელი. ესე ჩაერთვის ლიდიმედთა შინა, რომელ გუიკსენებიან უწინა და ერგების, თუ იცხოს, ვინ ფელინჯი სცემოდეს და ლაქუა და მოფოლხუებულობა ძარღუთა და ერგების ნოტიათა.

ა ი ღ ე: ზეთი გარცხილი ტბილი, სამი კისტი და ჩასხა ქოთანსა და აიღო ტეგანისა ფურცელი ნედლი, ლიტრისა ნახევარი და ჩაურთო მას ზეთსა თანა ქოთანსა და ჩასხა ზედა ათი ლიტრა წყალი და მერმე აგბო ცეცხლითა ლბილითა, ვირემ წავიდეს წყალი და ოდეს სცნა, თუ ტეგანისა ფურცელი დაიწუებისო, მერმე დასწურო და ჭურჭელსა ჩასხა და ახლად ჩაურთე თანა ნედლისა ტეგანისა ფურცელი და ზედა მოაქრა და შემდგომად ორისა თუისა იკმარო.

ნიშანი შავთა გუელთა ზეთისა. ერგების, ვის ქარტლი იყოს, სადაბაჰი თეთრი მსგავსი კეთრისა და სრსუილქისა, კეკელქისა არს და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს. ||

შე ი ჰ ყ რ ა ურწყოდ შავი გუელები, რაზომი გინდეს და წაგრავნო კეკელად და შეჰკრა საბლითა მაგრად და მერმე ქოთანსა ჩასდგა მრთელები და მერმე ზედაასხა ზეთი, რაზომმან დაფაროს და მეტადცა მოკდეს და ზედა დააბურო ქოთანი სარქულითა მოვლინებულითა და მოჰგოზო ცომითა და შეუღზნა ქუეშე ცეცხლი, ვირემ დაჩუღეს მათი კორცი და არა ჩნდეს მისგანი და მერმე თავი გაუღოს ქოთანსა და ეკრძალოს, რომელ სული არა ეცეს და გასწყდეს თავ გაღებულად ჟამ ერთ, რომელ გამოვიდეს მისი სული და ჟამსა წასწუროს და ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს გიკმდეს, იკმარე და ფრთითა სცხე მას ადგილსა, რომლისათუის გიკმდეს, სარგებლისა არს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი დარშაშთანისა ზეთისა. ერგების, ვის სტომაქი მოუხსუს-
რებულიყოს და ქსნილობა იყოს დიდი წელთა დაგლეხილობისაგან,
ნებითა ღმრთისათა.

- 5 | ა ი ღ ე: დარაშაშთანი ხუთი უმკია და სალიხა სამი უმკია და
ქუშტი ოთხი უმკია და უდალბალასანი ორი უმკია და ზეთი სამი
კისტი. შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყნე და ზედა ხუთი კისტი წყა-
ლი ჩასხა და ჩაუროთ ზედა ზეთი და აგბო ცეცხლითა ღბილითა,
131r ვირემ წავიდეს წყალი, და დარჩეს ზეთი და წასწურო || და ჭურ-
10 ჭელსა ჩასდვა და სმასა შიგან იკმარო და იცხებისცა, ვითა ნიშ-
ნი მიგუიციემა უწინა, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

- ნიშანი შესაქმარისა ზეთისა, რომელსა ჰრქუიან ფილიფადი.
ერგების ხაშმთა ქუე მივრდომილთა, რომელნი ვერა შეუძლებდენ
სულასა და ვის გამკმარი ესხნენ ასონი და ძარღუნი და არს ესე
15 წამალი ჰინდი და საკუირველთ მოქმედი საჩინო და არა უჩინარი,
თუ ღმერთსა უნდეს.

- ა ი ღ ე: შალი და ფალი და ბალი და ვაჯი და შიტრაჯი ჰინდი
და კულმუხი და ხალილაგი და დარ[ა]ფილფილი და ჯოვზალკი და
სონიჯი და კამას თესლი და ზუმბადი და დრონაჯი, ამათგანი წო-
20 ნი ათ-ათისა დრამისა. დანაყნე ესე წამალნი და ქოთანსა ჩასხნე
და ოთხი კისტი სძე ფურთა ჩასხა ზედა და ორი კისტი წყალი
და კისტი ერთი ქუნჯუთისა ზეთი და შეუგზნა ქუეშე ცეცხლი
ღბილი და წავიდეს წყალი და სძე და დარჩეს ზეთი და დასწურო
კეკელად და ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს გიკმდეს, სნეულთათუის
25 იკმარე ესრე, რომელ ნიშანი მიგუიციემა. ვინ ქუემჯდომიარედ
გასრულიყოს, შეასუას ორისა დრამისა წონი შამბალითისა წყლი-
v თა შემგბრითა აბანოს || შესრულიყოს ტფილსა წყალსა, ჩაჯდომი-
ლიყოს, შესუას ესე ზეთი და იცხოს მისგანი და ეგრე სხუთთა
სნეულთათუის შემთხუეულთა ასოთა შიგან. დამინახენ მრავალნი
30 ქუე მივრდომილნი ადრით ყამითგანნი, რომელთა იკურნეს ამით
ზეთითა და გამრთელდეს მუსთქუესვე. ნებითა ღმრთისათა.

ჟოვლისა სენისა წამალი

- ნიშანი ზეთისა, რომელი იკმარების მარისთანათა შიგან, რომე-
ლი იცნობების კოლინჯისა ზეთობით. ერგების ყოველსა სნეზასა
35 შემთხუეულსა თელგმისაგან და ქარსა შექმნილსა მუცელსა შიგან
და სუკთა და თირკმელთა და ყოველსა ტკივილსა შენადგამთასა
და ყოველსა ტეხასა ფიცხელსა შემთხუელთა ტანსა შიგან და დაყე-
ნებასა ფსლისასა, და დედათა, რომელნი არაუძლებ იქმნებიან.
სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

- 40 ა ი ღ ე: ხალილაგი ქაბული და ბალილაჯი, ამათგანი წონი ათ-

სა ღრამისა და ღარ[ა]ფილფილი და პილპილი შავი და ზანჯაბი-
ლისინი, ამათგანი წონი ექუს-ექუსისა ღრამისა და ქალბანა და ავა-
შავი და საქბინაჯი სპარსული და თაქუისა ყუერი, ამათგანი
წონი ექუს-ექუსისა ღრამისა, თურბითი ოთხი უმკია და კიტ-
რიმი ჰინდი და აბანილი და კიტრიმი არაბი, || რომელ არს 132r
ქურქუინჩოფი და კალნაბი და ტეგანა ნედლი, ამათგანი თუი- 5
თო კონა. დანაყენ ესე წამალნი კმელნი მოხოშრვილად და
დასჯეჰკენ ნედლნი და ქოთანსა ჩასხნე და ჩასხა ზედა ათი
ლიტრა წყალი და აგბო, ვირემ ნახევარი წავიდეს და მერმე წას-
წურო წყალი და გამოსწურონ წამალნი, რომელ არა ღარჩეს წყა- 10
ლი და ახლიათ აგბნე იგი წამალნი მეორედ და დასწყურო წყალი
მასვე უწინათსა წყალსა ზედა ესე ორივე წყალი მასვე უწინათი
და უკანა ქოთანსა ჩასხა და ჩასხა მას ზედა ხირვასა ზეთი ოთ-
ხი ლიტრა და აგბო ცეცხლ[ი]თა ლბილითა, ვირემ წავიდეს წყალი
ყოველი და ღარჩეს ზეთი და წასწურო და ქურქელსა ჩასხა და რო- 15
დეს გინდეს, იკმარო მისგანი ხუთისა ღრამისა წონი და ქიქასა
ერთსა ზედა ჩაუროთო ერვინდისა წყალისა და უწინა კრძალურ იყოს
და შესუსს და ეკრძალოს მისსა უკანის, სარგებლისა არს, ნებითა
ღმრთისათა.

ნიშანი ნიგუზის ზეთისა, ერგების ნიკრისისასა ტკივილსა და 20
შენადგამთასა და ქართა შექმნილთა მას შინა და ამორდომილთა
ასოთა და დაჯეჯკილსა შინა და ამორდომილთა ასოთა და დაჯე-
ჯკილსა და ტკივნებულსა, სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

|| ა ი დ ე: ზეთი ორი ლიტრა და ნიგუზისა შტოსა, რომე კოკობი v
გამოსხდების ფურცლისა გამოსულასა უწინა, მისგანი ორი ლიტრა 25
და კუჰუმბრა თეთრი ლიტრა ერთი. შეჰკრიბენ ესე წამალნი და ქიქისა
ქურქელსა ჩასდვა და მზესა დასდვა ორსა თუესა და მერმე იკმარო
ლ[ი]დმელდთა შიგან და საცხებელა და კეკელ[ი]ა არს და სარგებ-
ლისა, ნებითა ღმრთისათა.

ფილეჯისათუის

30

ნიშანი ჰინდაკოკისა ზეთისა ერგების, ვის ეცეს ლაჟუა, რო-
დეს ცხუირსა უწოთს მისგანი ნახევარ ღრამისა წონა და შესუსს
მისგანი წონი ორისა ღრამისა და ფელიჯიანთა სცხო ტანსა აბა-
ნოსა შესულსა და ტფილისა წყლისა შესულ[ა]სა უწინა: კეკელ[ი]ა 35
არს და სარგებლისა და გამოცდილი, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი დ ე: ზეთი ლიტრა ერთი და ჰინდი კოკენე! ნედლი მეოთხე-
დი ლიტრისა და ჩასხა ორივე ქიქისა ქოთანსა ანუ ქურაზისასა და
მზესა დასდვა და გამოუცვალებდე ჰინდ და კოკესა ყოველსა მესა-
მე დღესა. შენა ჰქმნა ესე შუიდჯერ და მერმე წასწურო ზეთი

და ჭურჭელსა ჩასხა და იკმარო. ვითა ნიშანი მიგუიციეშია. ქვედა
არს და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს.

თმათა გათეთრებულუბისათვის

ნიშანი ზეთისა, რომელთა უუამოდ თმანი გაუთეთრდენ, და

- 5 მოავლენს თმასა მალე და უფრო, ხოლო რომელი ჰლამოდეს წერ-
თა გამოსულასა მალე და დააყენებს თმასა ფშენისაგან და გაუ-
133r მაგრებს ძირთა და ერგების დედათა, რომელთა შეფშენებოდიან
თმანი და არა გაეზარდებოდიან. ესე ზეთი ერგების ნებითა ღმრთი-
სათა.
- 10 ა ი დ ე: ზეთი ტკბილი ოცი უმკია და კოჭუმბრა და მური არა-
ბი და ლადანი, ამათგანი თუითო უმკია და სადაჯი ჰინდი და ღუთა
და მურტი, ამათგანი წონი ექუს-ექუსისა ღრამისა და ზაფრანი და
შროშანისა ძირი მკისა შეჰკრიბენ ესე წამალნი და დანაყენ მოხოშ-
რვილად და ქოთანსა ჩასხნენ და ჩასხა ზედა ზეთი წამალთა და ჩას-
15 ხა ზედა ხუთი ლიტრა წყალი და აგბო ცეცხლითა ლბილითა, ეგრემ
წავიდეს წყალი და დარჩეს ზეთი და წასწურო და ჰურჰელსა ჩასდგა
და იქმარო, ვითა ნიშანი მიგუიციემა თავისა დაბანისა შემდგომად,
თუ ღმერთსა უნდეს.
- ნიშანი საბანელისა, რომლითა დაიბანების თმა ამის ზეთისა
20 ცხებისა უწინა, რომელ გუიკსენია ნებითა ღმრთისათა.
- ა ი დ ე: შამბალითისა ფქუილი წონი ათისა ღრამისა და სამთ
კუერცხთა თეთრი და ბავრუკი, წონი ღრამისა და თაფლი, წონი
ათისა ღრამისა. შეჰკრიბენ ესე ყოველნი და ჩაუროთ თანა ორისა
v ღრამისა წონი ხატმი და დაიბანო მითა თავი კეკელად || და დაიწე-
25 როს თავი წყალისაგან და მერმე იცხოს ამით ზეთთაგანი, რომე ნი-
შანი მიგუიციემა და ცან, ვითა რად გუიკსენებიან ზეთნი თუინიერ,
რომელთა ღონე არა არის, რომელ საკურნებელთა შეერთდნ. რო-
დენ უფროსნი ზეთნი იპოებიან ატართათანა და მით არა ვინებუთ
გაგრძელება ნიშანთა და მათთა მიცემისა. როდეს ესე იპოებიან
30 ყოველთა ადგილთა და ამას ზედა იცოდენ და ნუ შემოკლებისა გზად
დასდებ, თუ ღმერთსა უნდეს.

შივსა სტუდენტური გასაქმნელი

ნიშანი ზეთის, რომელი ეცხების ჭიბსა და გაცხნის კსნილობითა შენელებულითა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 35 აიღე: კელიეზპომისა გამოწურვილი და ნედლისა ლადანისა გამოწურვილი, ამათგანი წონი ოცდაათ-ოცდაათისა დრამისა და აიღო ქაზრისა ნავლედი, წონი ოცისა დრამისა და ბაგრაჟი და მარლი

მწარე, ამათგანი წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა და საკამუნია, წონი ორისა დრამისა დაგალნე კმელნი და წყალსა შიგან ჩაყარნე და თანგირაგთა შიგა და ჩასხა შიგან ქუჩჯითისა ზეთი ტკბილისა, წონი ორმოცდაათისა დრამისა. დააგბო ცეცხლთა ლბილთა, ვირემ წავიდეს წყალი ყოველი და დარჩეს ზეთი და დასწურო და ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს გინდეს, გაკსნა || მუცლისა, აიღო ბამბა და შეჰქმნა ფრთილად პატრუკისა მსგავსად და ამას ზეთსა შიგან ამოაწო და დასაჯდომელსა შეუბყრა და ესე გაკსნის მუცელსა ძლიერად და სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

5
134r

გასაცხნელი ყრმათა წურილთათუის

10

ნიშანი შაიფისა დაიჭიროს ქუემოთა და გაკსნის მუცელსა მუს-თქუესვე და ესე გაკსნის, თუ ჰქმნა საღმობათა ფიცხელთათუის და ვინ ვერა სუმიდეს წამალსა და სარგებლისა ყრმათა წურილთათუის, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: ბავრუკი ერთი ნაწილი და მარილი. ცომისა ერთი ნაწილი, დაჰნაყე და დაცრნე საცრითა მტკიცითა და მერმე აიღო ჭარისა ნავდელი და ჩაურთო თანა მისივე ზომი თაფლი და რკინისა ციცხუსა ჩასდვა და ცეცხლთა ზედა შეასქელო. ნატიფისა მსგავსად შექმნას და მარილი და ბავრუკი თანა ჩაურთნე და უკმოიღო ცეცხლთაგან და გაარინე კეკელად და შეჰქმნა შიფად, ვითა თითი და გასწყდე, ვირემ გაკმეს და როდეს გაკმეს, აიღო მისგანი დაბოხილი, სცხო და დასაჯდომელსა შეუბყრა და ესე კეკელა არს და გამოცდილი და თუ გინდეს, რომელ უძლიერეს იყოს ამისსა, ჩაურთე თანა ნაწილი ერთი და შამალა ჰანდალი და თუ უძლიერეს გინდეს, ჩაურთე საკამუნია და ესე ერგების ნებითა ღმრთისათა, ვითა ნიშანი მიგუიცივია. ||

15
20
25
v

დასრულდა თქუმა ზეთთა ნიშანთა სრულებით, შეწევნითა ღმრთისათა.

[ბატრი სიჰანგუზინთა და ზიაფთა]¹

დავიწყოთ შეწევნითა ღმრთისათა თქუმად ნიშანთა სასუმელთასა² შესაქმართასა, რომელნი ერგებიან მრთელთა და სნეულთა და გამოსაზრდელთა შესაქმართა და ვაკსენნეთ ნიშანნი წინა პირველთა მკურნალთა და უკანათანი, რაი ოდენ პირველთა მკურნალთა ეთქუა შექმნა ყოველთა სასუმელთა ღუინითა და ყვეს თაფლისა და ჟამისა ამის ჩუენისათა, აკრიბეს ღუინო და ყვეს თაფლისა ადგილსა შაქარი და ამისთუის ქნეს ესე, რაოდენ ერაკისა ჰა[ე]რნი³ ცხელნია და ცან ესე და გამოიძიე ქმნა, რომელთა გინებს.

30
35

ნიშანი სიქანგუბინისა შექმნისა თაფლითა. ერგების მრთელთა და სნეულთა, ნებითა ღმრთისათა.

- აიღე: ქერქი ამისა ძირისა ნედლისა და ნიახურისა ძირი, ამათგანი თუითო ლიტრა და კამასა თესლი და ანისონისა თესლი
- 5 და ნიახურისა თესლი, ამათგანი ოთხ-ოთხი უმკია. შეჰკრიბენ ყოველნი და დაასხა ზედა ათი ლიტრა ძმარი თეთრისა ლუწისა უკეთესი, ხოლო რომელი იყოს და გასწყდე დღესა და ღამესა და მერმე ქვისა ქოთანსა ჩასხა, გვეთადვე ცეცხლთა ზედა დასდგა
- 135r დააგბო; ვირემ წავიდეს მესამედი II უფროცა და მერმე დასწურო ძმარი მათი ძირთა და თესლთაგან და გასწყდე. ვირემ დაწმდეს და
- 10 მერმე აიღე თაფლი პერულმოკდილი რვა ლიტრა და ესე შეჰგბარი ძმარი მას ზედა ჩასხა ქვისა ქოთანსა წმიდასა და შეუგზნა ქუეშე ცეცხლი ლბილი და პერულსა მოკდიდე ჟამითი ჟამად და აგბო ვირემ შესქელდეს და შეიქმნას, ვითა გინდეს და უკმოილო
- 15 ცეცხლთაგან და ჩაურთო მცირედი ზაფრანი, რომელ ფერი დაუშუენდეს და ჰიქისა ჰურჭელსა ჩასხა და როდეს გინდეს, იქმარო. კეკელა არს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი სიქანგუბინისა, შექმნისა შაქრითა, ერგების მკურავლთა, ნებითა ღმრთისათა.

- 20 აიღე: თესლები ესევე და ძირები და აგბო, ვითა ნიშანი მიგუიცემია პირველსა ნიშანსა შიგან და თაფლისა ადგილსა შაქარი ჰყო. დააგბო, ვირემ შესქელდეს, რაზომცა გინდეს და ჰიქისა ჰურჭელსა ჩასხა და იქმარო, თუ ღმერთსა უნდეს.

სიქანგუბინი შავისა ნავაღლისათვის

- 25 ნიშანი გასაკსნელისა სიქანგუბინისა ერგების შავისა ნაველსა უფალთა და ვის გულის ძგერა სჭირდეს და ვის გულსა შეაღებდეს ზოგჯერ და ვის გაუმრავლდეს საურავნი, რომელ არა იცოდის მიზეზი საჩინო, ბრძანებითა ღმრთისათა.

- 30 აიღე: თაგუის ხახუი შემწუარი ქუიშნასა ფქვილითა, წონი
- v ორმოცისა დრამისა და II და ფუკალდახირი, წონი ოცდაათისა დრამისა და აფსინდი ბერძული, წონი ოცისა დრამისა და კამასა ძირი და ნიახურისა ძირი, ამათგანი თუითო ლიტრა და კამასა თესლი და ნიახურისა თესლი და ანისონისა თესლი, ამათგანი ოთხ-ოთხი უმკია და ძირასა ლერწამი, წონი ოცდაათისა დრამისა. შეჰკრიბენ ესე, ყოველნი და ჰურჭელსა ჩასდგა და ჩასხა ზედა ცხარი ძმარი, რომე ნიშანი მიგუიცემია ათი ლიტრა და დააღბნე ესე წამალნი დღესა და ღამესა და მერმე ჩასხა ქვისა ქოთანსა ანუ თიქოსასა, დააგბო ცეცხლთა ლბილთა, ვირემ წავიდეს მისგანი მეოთხედი და დასწურო და კიდე გაიღო. მერმე აიღო თაფლი პერულ-
- 35

მოკდილი რვა ლიტრა და დაასხა ზედა ესე ძმარი და აგზო ცეცხლი-
თა ლბილითა და მოკდიდე პერულსა ჟამითი ჟამად, ვირემ შეგბეს
რაზომ გინდეს და უკმოიღო ცეცხლთაგან და ურთო შიგა დრამის
წონი ზაფრანი და ჩასხა ჭურჭელსა და როდეს გინდეს, იკმარო
საღმობათათუის, რომე ნიშანი მიგუიცივია, სარგებლისა არს და
კეკელა, ნებითა ღმრთისათა.

სიქანჭუბინი სადა და ღუიძლისა სისუსტესა არგებს და კაცსა
რომე არა ემშეოდეს, საჭმელსა მოანდომებს.

მოიღე: ორი ლიტრა წყალი და ერთი ლიტრა კარგი ძმარი,
თაფლი ერთი ლიტრა და ადუღე და პერული მოკადე შესქელებამ-
დის. მისგან || შესმას უზმასა ცივითა წყალითა ექუსი მუტყალი
გააყენოს და შესუას და თუ კაპარისა წუენი დაასხას, იგი ეჯობი-
ნების.

სიქანგუბინი იესიულ, არგებს ფერად ფერადსა ცხროსა, უშუე-
ლის, შავი წყალი რომე თუალშიგან ჩამოვა, მისი ნიშანი გამოჩე-
ნილ იყოს, მას უშუელის. იარაყანსა და ხაფიაყანსა ორსავე უშუე-
ლის. კშინგებასა, უშუელის სტომაქისას სენსა.

წამლები მისი: კამისა ძირისა ქერქი, ნიახურისა ძირისა
ქერქი, თუითოსაგან თითო უმკია. გააჟმე და დანაყე ესე ყუელაი,
სამსა ლიტრასა ძუელსა ძმარშიგა დაალბე ერთსა დღესა და ღამესა,
მერმე ერთი კელი კარგად ადუღე, მერმე გამოწურე, ერთითა ლიტ-
რითა შაქრითა ადუღე და ქაფი მოკადე. ერთი უმკია ვარდისა
წყალისაჲა ჩაურთე და შესქელებამდის ადუღე, მერმე წმიდასა
ჭურჭელსა ჩასხი, თითო ჭამა მისგანი ოცდაათი დრამი ნახევარ
დრამით რევანდისა ყურსითა შესუეთ.

სხუა სიქანჭუბინისა ხასიათი ღუიძლისათუის კარგი და ტყირ-
ბისათუის კარგი ზაფრისა და ბალღამისათუის კარგი.

მოიღე: ნახევარი ლიტრა ძმარი და ორი ლიტრა წყალი და
ერთმანერთშიგან გაურთე, **მოიღე** ნიახურისა ძირისა ქერქი, და
კამისძირისა ქერქი, თუითოსაგან ათი მუტყალი და თესლი ორ-ორი
მუტყალი, კაპრის ძირისა ქერქი ხუთი მუტყალი, არდისა კაჭაჭისა
ძირისა ქერქი სამი მუტყალი. || ესე წამლები იმა ძმარსა და წყალ-
შიგა გაურთოს და ერთსა დღესა და ღამესა დაალბოს და დილასა
ადუღოს, რომე სამი წილი დარჩეს და ერთი დაიდუღოს. მას უკანის
წამლები ამოჰყლიტოს და გაწურე და ერთი ლიტრა თაფლი გაურ-
თე და ადუღე, სადამდის შესქელდეს და პერული მოკადე და
ყოველთა დღეთა თუითოსა კოვზსა შესმოდეს უწყალოდ.

სხუა სიქანგუბინისა ხასიათი სიკმისაგან, რომე სჭირდეს ტყირ-
ბისა ტკივილისა და ქარსა უშუელის და სტომაქისა ტკივილსა
უშუელის და საჭამადსა მოანდომებს და გულზედან რომე დამყავე-
ბულიყოს, მას უშუელს.

მთილე: ხახუი ოცდაათი თავი და ნახევარ ლიტრასა ძმარ-
 შიგან მოადულე და მერმე გაწურე და მოილე ძირი კამისა თესლი,
 ანისურისა აყირყარა და მინდორისა ქონდარი, თითოსაგან ხუთ-
 ხუთი მუტყალი, პილპილი და ნიახურისა თესლი და ძირა ქირმენი,
 5 თუთოსაგან რვა-რვა მუტყალი, სტაფილოსა თესლი, ცერეცოსა თეს-
 ლი, სუმბული, თუთოსაგან სამ-სამი მუტყალი, ტყეური ერთი მუტ-
 ყალი, სადაბი ორი მუტყალი. ესე ყუელა დანაყო და დასცრა და ნა-
 ხევარ ლიტრასა ძმარი სხუა დაასხა და სამი ლიტრა თაფლი ჩაურ-
 თე და ადულე, სადამდის ძმარი და თაფლი ნახევრად მოიყრებოდეს
 10 და პერული მოკადე. მერმე ესე დანაყილი და გაცილი წამლები
 შიგან გაურივე და ადულე, სადამდის შესქელდებოდეს. მერმე შუიდ-
 137r სა || დღესა ქერშიგა ჩაიდგი და მერმე ამოილე და თუ უზმა შეს-
 მიდეს, ხუთისა მუტყალსა შესმიდეს და თუ კმული შესმიდეს, საჭ-
 მელსა მოიქარვებს და სტომაქსა ძალსა მისცემს. ამას სიქანგუბინსა
 15 უწყლოდ უნდა შესმა.

სხუა სიქანგუბინისა ხასიათი¹. ლუიძლისა სისუსტესა არგებს და
 კაცსა რომე არა ემშეოდეს საჭამადსა მოანდომებს.

მთილე: ორი ლიტრა წყალი და ერთი ლიტრა ძმარი, ერთი
 ლიტრა თაფლი, ადულე და პერული მოკადე, ვირემ შესქელდეს.
 20 მისგან შესმა, უზმამან ცივითა წყლითა ექუსი მუტყალი გასყენეთ
 და შესოს, თუ კაპრისა წუენი დაასხა, იგი ეჯობინების.

სიქანქუბინი ბუზურ არგებს ლუიძლსა, რომე ზაფრისაგან გა-
 თხელებულიყოს და ცხლად ედგას. გული რომე ცხლად ედგას, ნა-
 მეტნავად სტკიოდეს. ზაფრა რომე სჭარბობდეს და სისხლსა დააწყ-
 25 ნარებს, ბალღამსა დასჭრის და წყურვილსა დააწყნარებს, პირი
 რომე უშრებოდეს. მას უშუელის.

აილე: ქასინისა ძირი ხუთი ღრამი და კაპრისა ძირისა ქერქი
 სამი ღრამი, კამისა ძირისა ქერქი ხუთი ღრამი, ქასანისა თესლი
 ხუთი ღრამი, ნიახურისა ძირისა ქერქი ხუთი ღრამი, კაპრისა თეს-
 30 ლი ორი ღრამი, ჩინური რევანდი სამი ღრამი, საყამუნია ღრამნა-
 ხევარი, ამბარბარი კმელი || სამი ღრამი. მოიღონ ორი ლიტრა წყა-
 ლი და ერთი ლიტრა ძმარი, გაურთე და მერმე ამა წყალშიგან ესე
 წამლები დაალბე ერთსა დღესა და ღამესა. მერმე საყამუნია და
 რევანდი დანაყო. ესე წამლები და ისი წყალი და ისი ძმარი მუნამ-
 35 დის ადულონ, სადამდის ორი წილი წაქდეს და მესამედი დარჩეს.
 მერმე წასწურო და ისი წამლები ამოილე და მერმე ნახევარ ლიტ-
 რა შაქარი გაურთე და ადულე, სადამდის, შესქელდებოდეს და მერმე
 რევანდი და ისი საყამუნია დანაყილი ქათნისა ჩაქუსა შიგა ჩასდვა
 და ხანდახან კელითა შესტყლეჭდეთ, რომე ძალშიგა გავიდეს. ერთ-
 40 სა პირსა ადულებდი და მერმე კელითა შესტყლეჭდი. თუ ბალღამი
 სჭარბობდეს. შაქრისა ოდენი ერთი თაფლი გაურთე, გუნებასა გა-

ამკურვალებს და საჭამადსა მონადომებს. ათი ღრამი ჭამოს ფარე-
ზი, ამის მეტი არა უნდა, რომე უზმამა ჭამოს, თუ სალამოსა ჭამა-
სა დასთმობს, ღია სჯობს და კარგია. ესე სიქანგუბინი ოთხსა ხუთ-
სა კელსა გაიყვანს.

სხუა სიქანგუბინისა ხასიათი; შეიქმნების თაფლითა. ერგების 5
მრთელსა და სნეულთა, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ღ ე: ქერქი კამის ძირისა ნედლი და ნედლისა ნიახურის ძი-
რი, ამათგანი თუითო ლიტრა და კამას თესლი და ანის || ონისა 138r
თესლი და ნიახურისა თესლი, ამათგანი ოთხ-ოთხი უმკია. შეჰკ-
რიბნე და დაასხა ზედა ათი ლიტრა ძმარი თეთრისა ღვინისა კარ- 10
გი და დაეხსნა ერთსა დღესა და ღამესა და მერმე ქვის ქოთანსა
ჩასხა და ცეცხლთა ზედა დასდგა, დააგბო, ვირემ წავიდეს მესამედი
და უფროცა და მერმე დასწურო ძმარი მათ ძირთა და თესლთაგა-
ნი და დაეხსენ, რომე დაწმდეს და მერმე აიღე თაფლი პერულმო- 15
კდილი რვა ლიტრა და ეს შემგბარი ძმარი მასზედა ჩასხა ქვისა¹
ქოთანსა წმიდასა და შეუგზნა ქუეშე ცეცხლი წყნარად და პერულ-
მოკადო და აგბე, ვირე შესქელდეს და შეიქმნას, ვითა გინდეს და
უკმოიღე ცეცხლთაგან და ჩაუროთო მცირედი ზაფრანი, რომე ფერი
დაუშუენდეს და ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს გინდეს² იჭმა-
რე. კარგი და გამოცდილია, თუ ღმერთსა უნდეს. 20

სხუა ხასიათი სიქანგუბინისა, შესაქმისა შაქრითა. ერგების
მკურვალთა, ნებითა ღმრთისათა.

ა ი ღ ე: თესლები ესევე და ძირები დააგბო, ვითა ნიშანი მიგუი-
ცემია პირველ ნიშანსა შიგან და თაფლისა ადგილსა, შაქარი ჰყო
და აგბო, ვირემ შესქელდეს. რაზომ გინდეს და ჭიქისა ჭურჭელსა 25
ჩასხა და იჭმარე, სარგებლისა არს. || v

ბარბი შარბათეზისა

იისა შარბათისა ხასიათი, არგებს ვარამი, რომე ღუიძლზედან
იყოს, მას არგებს და აჭუელებდეს და აქშინებდეს, ყუელასა უშუე-
ლის — გულისა პირი სტკივოდეს, მასცა უშუელის და ღუიძლსა
სატკივრისაგან გამოიყვანს და მუცელსა შეულობს წამლები მისი. 30

ა ი ღ ე: ნედლი ია ნახევარი ლიტრა, ბიისა გული ათი ღრამი,
ქათირა ოცი ღრამი, ხათიმისა თესლი ათი ღრამი, სამყიი არაბი,
ათი ღრამი. ესე ყუელაი წამლები ნახევარზედან დანაყე და სამსა
ლიტრასა წყალშიგან დააღბო ერთსა დღესა და ერთსა ღამესა. მერ-
მე მოადულე ასრე, რომე ნახევარზედან მოიყაროს და შეწურე და 35
წამლები შეტყლიჭე და გაყარე. მაშინ ნახევარი ლიტრა შაქარი
გაურივეთ და ადულეთ წყნარად შესქელებადის. მისგან შესუმა,
თხუთმეტი ღრამი ქერისა წყლითა შესუით.

- სხუავე იისა შარბათი უწამლოდ შესაქმნელი¹. ამავე ზემოა
შარბათისა ხასიათი ამა შარბათისა აქუს, როგორაცა იმას აქუს.
- ა იღე: ერთი ლიტრა ია დარჩეული, მისისა ღერისაგან ჩადე
5 ქურჭელსა და დაასხი წყალი მდულარი, რაზომცა დაფაროს და და-
139r აბურო სარქველი და იყოს დღესა და ღამესა || უძრავად და მერმე
აიღო ხუთი ლიტრა ბაღდადურითა, თუ გინდოდეს ათი. რაზომცა
უმცრო იყოს შაქარი, ეგდენცა უძლიერე არს თეთრი შაქარი, ვი-
თა ნიშანი მიგუიციემა² და ჩასდვა თანგირთა შიგან წმიდათა ანუ
ქოთანსა ქვისასა. ჩასხა იგი წყალი, რომელსა შიგან იყოს ამა შ-
10 ქარსა ზედან და შეუღზნა ქუეშე ცეცხლი და პერული მოკადე,
ვითარ შესქელდეს და შეიქნას ვითა გინდეს და მერმე ქიქისა ჭურ-
ჭელსა ჩა[ა]სხი და იჭმარე ჟამსა კმარებისასა და იქმოდე ბრძენნი
და პირველნი მკურნალნი შაქრისა ადგილსა თავლსა და წყლისა
ადგილსა. ღუინოსა თეთრსა და მზესა დასდგმიდე და ნიშანი
15 პირველი უსრულე და უმჯობესი, თუ ღმერთსა უნდეს.
- ვარდისა შარაბისა ხასიათი. არგებს სიმკურვალესა ღუიძლისასა
სტომაქისასა და თავის ტკივილი ზაფრისა და სისხლისაგან იყოს,
ორსავე უშუელის და ერგების ცხროთა დამწუართა და სტომაქსა
მოუსუსტურებულსა, ნებითა ღმრთისათა.
- 20 ა იღე: ვარდი წითელი გამორჩეული მისისა გურკისაგან და
თესლისაგან ოთხი ლიტრა და დაასხა ზედა მდულარე წყალი, რა-
v ზომიან დაფაროს და დაბუროს || ზედა და იყოს დღესა და ღამესა.
მერმე წასწურო მის ვარდისაგან და აიღო შაქარი თეთრი ხუთი
ლიტრა, ან ათი ლიტრა და თანგირაგთა ჩასდვა, რომელ ვარდი-
25 საგან წაგწუროს და შეუღზნათ ქუეშე ცეცხლი წყნარად და მოა-
დიდეთ პერულსა და შესქელდეს და ჭურჭელსა ჩასხი და იჭმარო.
სარგებლისა არს, თუ ღმერთსა უნდეს.
- სხუა ვარდისა შარაბისა ხასიათი გასაჯანჯელისა, და ერგების.
ვის სტომაქსა შიგა კუერცხისა გული ნავლელი შეჰკრებდეს და ვის
30 გო[ი]ნი სჰირდეს, რომელ არს იერაყანი, ნებითა ღმრთისათა.
- ა იღე: ვარდი ოთხი ლიტრა და დაასხა ზედა მდულარი წყალი,
ვითა ნიშანი მიგუიციემა, ოცი ლიტრა და იყოს დღესა და ღამესა
და მერმე წასწურო იგი წყალი და ადუღო და სხუასა ვარდსა
ზედან დაასხა ოთხსა ლიტრასა და დაეცენ დღესა და ღამესა და
35 მერმე წასწურო წყალი მის ვარდისაგან და კულა გააცხელო და
მერმე წასწურო და აიღო ექუსი ლიტრა შაქარი ანუ ათი. ესე
წყალი ზედა და აგზო ცეცხლთა და იყოს, ვირემ დაწმდეს და მერ-
მე დასწურო და ჭურჭელსა ჩასხა და ესე არს ვარდისა სასმელი
40 უკუქცეული, გასაჯანჯელი. ესრე იცოდე და ახლად იქმოდეს პირ-
140r ველნი შაქრისა ადგილსა || თავლითა, და ესრე გუარი იქმნების

ქუეყანასა გრილსა და ნოტიოსა და ერგების გუამთა ნოტიათა, თუ ღმერთსა უნდეს.

იმათიისა ხასიათი შარაბისა, ზაფრისაგან რომე არწყევდეს, მას უშუელის, სტომაქსა ძალსა მისცემს, გულსა ძალსა მისცემს, ზაფრასა დააწყნარებს, სისხლსა დააწყნარებს და თავსა რომე ბრუი ესხმოდეს, მას უშუელის, გულისა სისუსტესა უშუელის.

5

ა ი ღ ე: იმათი ფურცელი ნედლი დაწურვილად დაქარ და ნახევარზედან დანაყე და რაზომიცა იმათი იყოს, ორი წონი წყალი დაასხი და ადუღე, ასრე რომე ნახევრად მოიყაროს. მერმე გამოწურე და მერმე მისი წუენი შაქარ გარეული ადუღე და პერული მოჭადე, სადამდის შესქელდებოდეს, ასრე რომე თხელი თაფლივითა იყოს. მისგან შესმა. უზმამან ცივითა წყლითა ათი მუტყალი.

10

ლელოფარისა შარბათისა ხასიათი, რომე კაცსა თავი სიცხისაგან სტკიოდეს, მას უშუელის. ღუინო რომე დასქარბებოდეს, მას უშუელის და ჭუელისათუის კარ[გია] და შიგნით რომე მჯდომი იყოს, მას არგებს და ფირტუისა ტკივილსა არგებს და რაცა სტომაქშიგან მანკი არის, ყუალასა გამოიღებს ზაფრისა ჭურვებისა[თუის] || კარგია და წყურვილსა დააწყნარებს.

15

v

ა ი ღ ე: ლელოფარისა ფურცელი და შუაშიგან ყუითელი გული არის, იგი არ ვარგა, ასი მუტყალი და ოთხასითა მუტყალითა წყალითა ადუღო, სადამდის ნახევრად მოიყრებოდეს და მერმე უკმოსდგა და დასწურო და იმა წუენსა წინათი შაქარი გაურთე და ადუღე, ვირემდის ასრე შესქელდეს, ვითა თხელი თაფლი ისრე. მერმე ანუ ქაშანურსა შიგან, ან ცვილიანსა კოლოფშიგან ჩადე. შესმა, უზმამან ცივითა წყალითა, თუ მარტოსა ლელოფარსა შესმიდე, შუიდი მუტყალი და თუ სხუას შარბათსა გაურევდე, ორი მუტყალი ლელოფარი ქენ და ხუთი მუტყალი სხუა შარბათი ქენ. ლელოფარისა ხასიათი ესე არის, რომე როცა ტკიბილი შარბათი არის, ყუელა ზაფრად შეიქმნების და ლელოფარი ზაფრასა არა გაუშუებს და არცა ზაფრად შეიქმნების ესე ლელოფარი.

20

25

30

ნიშანი ისრიმისა, სასმელისა შარბათისა ხასიათი. ერგების თხევას დიდსა, ვის არა დაადგრებოდეს საჭამადი სტომაქსა შიგან და არცა სასუმადი და ვის კსნილობა იყოს დიდი კუერცხის გულისა ნავლელისა გზითა და გარდასწყუეტს წყურვილსა ფიცხელსა, ნებითა ღმრთისათა.

35

ა ი ღ ე: ისრიმი არა დამწიფებული და გამოწურე და დაეკსენ, ვირემდის დაწმდეს კარგად და აიღე მისგანი ათი ლიტრა || და ქვისა ქოთანსა ჩასხა ანუ თიჯისასა და ჩაურთო თანა ხუთი ლიტრა შაქარი თეთრი და ჩაურთო თანა მცირედი ტაფშირი და კარამფული და ზაფრანი. შეკარი თხელითა მჟუარითა და აგბო ცეცხლთა და მოკდიდე პერულსა ჟამითი ჟამად, ვირემ შესქელდეს და

141r

40

შეიქნას, ვითა ჯულაბი და ჭურჭელსა ჩასხი და იკმარებდეს
თათუის, რომელ გუიკსენებია აქა. სარგებელისა არს, თუ ღმერთისა
სა უნდეს.

- ფშატისა შარბათისა ხასიათი. ერგების სიმჭურვალესა და
5 სასა და ცხროსა, რომელი შეემთხუევის სისხლისაგან და თანა
დიანთა და ვის გამოაჩნდეს ტანსა ვარდი (!) და ბუგრი და
შეიქნას და პირსა სიწითლე და გაფიცხდეს წყურილი და ესე
მელი დაუყუდებს სისხლსა, შეწვენითა ღმრთისათა.

- აიღე: ფშატი ხუთი ლიტრა და დაასხა ზედა წყალი
10 ლიტრა და იყოს დღესა და ღამესა და მერმე აგბო, ვირემ ნახევ-
რი დარჩეს და ან მესამედი და ჭურჭელსა ჩასხა, რომე დაწმდეს
და მერმე აიღე შაქარი ხუთი ლიტრა და თეთრი თანგირათა
ჩასდვა ანუ ქვისა ქოთანსა და დაასხა ზედა, ესე ფშატისა წყალი
15 დაწმდეს, აიღე და შეუღზენ ქუეშე ცეცხლი და პერული მოკად-
v ვირემ შესქელდეს || და შეიქმნას, ვითა ჯულაბი და სიქანგუბინი და
ჭურჭელსა და ჩასხა და როდეს გინდეს იკმარო, ვითა სიქანგუბინი
და ჯულაბი. სარგებელისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

- ბროწეულისა შარბათისა ხასიათი არგებს ცხროთა ფიცხელთა
და თავის ტკივილსა ფიცხელსა შემთხუელსა კუერცხის გულისა
20 ნავლელისასა და სისხლისაგან და გარდაუწყუეტს წყურილს და
დაალბობს მუცელსა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღე: ბროწეული ტკბილი, გაქურცნილი ქერქისაგან და ცე-
ლისაგან და გამოსწურე მისი წყალი ხუთი ლიტრა და მკევისა
ბროწეულისა წყალი ორი ლიტრა და აიღე შაქარი ხუთი ლიტრა
25 თეთრი და ქვისა ქოთანსა ჩასდვა ანუ თივისასა ახალსა და დას-
ხა ზედა ბროწეულისა წყალი, რომე ნიშანი მიგუიციეშია და აგბო
და პერული მოკადო, ვირემ შესქელდეს, ვითა ჯულაბი და უქმო-
ლო ცეცხლთაგან, ვირემ გაგრილდეს და ჭურჭელსა ჩასხა და იკ-
მარებდეს, ვითა ნიშანი მიგუიციეშია. სარგებელისა არს, ნებითა ღმრთი-
30 სათა.

- შროშნისა შარბათისა ხასიათი. ერგების შავისა ნავლელისა უფა-
თა და ვის გულსა ძგერა იყოს და ვის სტომაქი მოუსუსტრებულ-
ყოს და ერგების დედათა უძლებთა, რომელთა ეშინოდეს ყრბისა
142r ვნებისაგან და ვის გულს || შეაღებდეს და დაეცემოდეს და ცნობა
35 წაუვიდოდეს. სარგებელისა არს ნებითა ღმრთისათა.

- აიღე: შროშანი თეთრი თოვლივითა ასი და გამოარჩიო მისი
სა გურკისა თესლისაგან და ძირისა და გასწმიდო მტურისაგან.
რომელ მას ზედა იყოს მჩუარითა სელისათა და წმიდასა სამოსელ-
სა ზედა გააფინოდესა და ღამესა და მერმე აიღე ქუშტიბარი
40 და დარირას ლერწამი და სადა ჯიჰინდი და კარამფული, ამათგა-
ნი წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და სუმბული ტიბი და აკმა-

ამათგანი წონი ათ-ათისა დრამისა და სალისა, წონი რვისა დრამისა და მარილი ანდარანი, წონი ხუთისა დრამისა და ბალასანი-
 სა ზეთი, წონი ათისა დრამისა და კუჭუმბრა, წონი ოცისა დრამი-
 სა. დანაყნე წამალნი კმელნი ხომრად და გაადგინე კუჭუმბრა ბა-
 ლასნის ზეთითა და ჭიქისა ჭურჭელსა შ[ი]აფად შეჰქმნა, შროშანი 5
 და დაეკსენ ღღესა და ღამესა, რათა გავიდეს წამალთა გემო შრო-
 შანთა შიგან და შემდგომად მისი აიღო ღუინო ძუელისა ძუელი
 და იყოს ზეგნისა¹ და არ მუშამასი² ათი ლიტრა და ჩაურთო ში-
 გან ზაფრანი, წონი სამისა დრამისა და მუშვი ხასი, წონი ორისა
 დანგისა და შერიგნე და ჩასხა || მას ჭურჭელსა ზედან, რომელსა v
 შიგან იყოს შროშანი და პირსა მოჰკრა და მოგოზო თიჯითა და ბჰითა 10
 წურილითა და თმითა შეზელილთა, რომელ ქარი არა³ შეუვიდეს
 და დადგი ჩრდილსა ადგილსა საშუალსა ჰ[ა]ერისას და დასცვა ექუსა
 თუესა და იჰმარო, ვითა ნიშანი მიგუიციემა, შესმა ძალსა ზედა
 სამისა დრამისა წონი, ვირემ ხუთამდეს სარგებლისა არს და გა- 15
 მოცდილი, ნებითა ღმრთისათა.

თურიჩისა შარბათისა ხასიათი ერგების სიუსუსურესა სტომა-
 ქისასა და გულისა შალ[ა]სა და გულის სიუსუსურესა. კარგია და
 გამოცდილი ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ფურცელი თურიჩისა ორასი და გასწმიდო მტუერი- 20
 საგან და წმიდასა ჭურჭელსა ჩასდვა და დაასხა ძუელი ღუინო
 შუიდი ლიტრა და იყოს ღღესა და ღამესა და მერმე დასწურო
 მის ფურცლისაგან და გაუახლოს სხუა ფურცელი და აიღე თაფლი
 ხუთი ლიტრა და ესე ღუინო ზედა გარდაასხა, რომლითა ფრუნ-
 ჯისა ფურცელი დაგებოს და აგბო ცეცხლითა წყნარად და პე- 25
 რული მოჰადო, ვირე შესქელდეს და ჩაურთო შიგა მცირედი ზაფ-
 რანი და ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს გინდეს, იჰმარე, სარგებლისა
 არს ნებითა ღმრთისათა.

|| ტუტისა შარაბისა⁴ ხასიათი. ერგების ტკივილსა ყიისასა და 143r
 სიმსივნესა მისსა და ხუნაყსა მარჩობელისა, სარგებელისა არს ნე- 30
 ბითა ღმრთისათა.

აიღე: ტუტა შავი მწიფე და გამოსწურე და წასწურო მისგან
 ათი ლიტრა წყალი და წმიდასა ქოთანსა ჩასხა და ჩაურთო თანა
 სამი ლიტრა თაფლი პერულმოჭდილი და ჩაურთო თანა სამის
 დრამის წონა ნიშადური და ოთხისა დრამის წონა აჟარკარა შამი 35
 და ათისა დრამისა წონი ალატროი და ოთხისა დრამისა წონი
 ტაბშირი. დანაყნე ესე ყოველნი და დაცრენ და შეურიგნე და აგბო
 ცეცხლითა წყნარად, რომე შესქელდეს და ჭურჭელსა ჩაასხა და
 როდეს გინდეს, აიღო მისგანი ხუთისა დრამისა წონი და ღარღა-
 რა ჰყო მითა მრავალჯერ და იყოს ტკივილისათუის, სარგებელია 40
 ნებითა ღმრთისათა.

წიგუზისა შარაბისა ხასიათი. ერგების ტკივილსა ყიისასა და
ხუნაყსა მარჩობელსა, რომელი შეიქმნების ყიასა შინა სინოტი
გზითა. სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

- 5 აიღე: ნედლი და შექურცნა ქერქი გარეგანი და დანაყო და
წყალი მისი გამოსწურო და აიღო მისგან ხუთი ლიტრა და თაფ-
V ლი პერულმოკდილი მისივე ზომა და ჩაურთო შიგან || ძაღლისა
განავალი, რომე ნიშანი მიგუთიცემია, წონი ათისა დრამისა და აკარ-
კარა და ზაფრანა და ნიშადური, ამათგანი წონი ხუთ-ხუთისა
დრამისა, დანაყილი და გაცრილი და აგზო, რომე შეიქნას, ვითა
10 თაფლი და ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს გინდეს, აიღო ხუთისა
დრამისა წონი და თბილითა წყლითა გაადგინო, ღარღარა ჭყო
მითა. სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

მურტისა შარაბისა ხასიათი, ერგების სიუსუსურესა სტომაქი-
სასა და კსნილობასა ძუელსა ნებითა ღმრთისათა.

- 15 აიღე: ნედლისა მურტისა თესლი ანუ კმელი ათი ლიტრა და
დანაყო კარგად და დაასხა ზედა გუნდასა სასმელი ათი ლიტრა და
იყოს ერთსა კუირასა და მერმე გამოსწურო მისი წყალი და ჩასხა
თანა ორი ლიტრა შაქარი ანუ თაფლი პერულმოკდილი და ცეცხლ-
თა ზედა დადგი და ჩაურთე შიგა ოცისა დრამის წონი სული და-
20 ნაყილი და აგზო, ვირემ შესქელდეს და შეიქნას, ვითა ყურძნისა
რუბი და ჩასდვა ჭურჭელსა შიგან და როდეს გინდეს, იკმარე. სარ-
გებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

- ვაშლისა შარაბისა სადაგისა ხასიათი. ერგების მჭურვალესა
144r და ვის მუცელსა შიგან აგზნებულობისა || გზითა იყოს და თხევასა
25 დიდსა და დაამეზს სტომაქსა და ერგების ჩიუილთა, რომელთა
გარყუნოდეს სტომაქი და კსნილობა იყოს და წყურილი. სარგებ-
ლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

- აიღე: ვაშლი მჟავე, მწიფე და ვაშლი ტკბილი. დააბო და გული
გამოუყარო და დანაყო ქვისა საცეხუელთა შიგან და გამოსწურო
30 და დასწმიდო და აიღო მისი წყალი, რა ზომი გინდეს და აგზო
ქვის ქოთნითა ანუ თიქისა ახლითა, რომე შესქელდეს, ვითა ყურძ-
ნისა რუბი და ზოგნი ჩაურთვენ შაქარსა და ქიქისა ჭურჭელსა
ჩასხათ და როდეს გინდეს, იკმარო. სარგებლისა არს ნებითა
ღმრთისათა.

- 35 ვაშლისა შარაბისა ხასიათი საზავებლითა. ერგების სტომაქსა
გარყუნილსა და ვის საჭამადი არა მოსდნებოდეს და არცა იამებო-
დეს და თხევას და შემთხუეულსა სინოტიესაგან და ერგების ჩიუილ-
თა სტომაქსა და ვის ჭუელა იყოს ფიცხელი. სარგებლისა არს, თუ
ღმერთსა უნდეს.

- 40 ე ს ე ყ უ ე ლ ა აიღე: ვაშლი ტკბილი და ვაშლი მჟავე, დააბო
და გული გამოარჩიე და ქვისა საცეხუელთა შიგან დანაყო და გამოს-

წურო მისი წყალი და დააწმიდო და აიღო მისგან. რაზომი გინდოდეს და ქვისა ქოთანსა ჩასხა ანუ || თივისასა და ჩაუროთ შიგან სუმბული და კარამფული და კაკულა და ჰელი და კილამონი და ზაფრანი, ამათგანი სწორი ნაწილი. დანაყენ ესე და ჩაყარენ წყალსა და აგბო, ვირემ შეიქმნას, ვითა ყურძნისა რუბი და ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასხა და იკმარო. ვითა ნიშანი მიგუიციემა. სარგებლისა არს საღმრთაათუის, რომელი გუიკსენებია ნებითა ღმრთისათა.

ბიისა შარბათისა ხასიათი. ერგების დაფოლხუებულობასა სტომაქისასა და ვინ ჭრტინვიდეს სტომაქსა შინა სიმჭურვალესა მამანი და ყრმანი და შეჰკრავს მუცელსა და დაჰმებს სტომაქსა. სარგებლისა არს, ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ბია, რაზომიცა გინდოდეს. დააპე და გული გამოარჩიე, დაჰარ წურილად და ქვისა საცხუელთა შიგან დანაყე და გამოწურე და ქვისა ქოთანსა შიგან ჩასხი ანუ თივისასა ახალსა და აგბო, ვირემ შესქელდეს და შეიქმნას ვითა ყურძნისა რუბი და ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს გინდეს, იკმარო. სარგებლისა არს და გამოცილი, ნებითა ღმრთისათა.

სხუა ბიისა შარბათისა ხასიათი ძუელისა საზავებელითა. ერგების ყოველსა ტკივილსა სტომაქისა || კსნილობასა ძუელსა და გარდასწყუეტს წყურვილსა; გამოცილია და კარგი ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ბია, რაზომიცა გინდოდეს, დააპე და გული მისი გამოარჩიე და დანაყო და გამოსწურო და ქვისა ქოთანსა ჩასხა ანუ თივისასა და ჩაყარენ ესე წამალნი კარამფული და სუმბული და ზაფრანი, ამათგანი სწორი ნაწილი დანაყილი და დაცირილი და აგბო ცეცხლთა, ვირემ შესქელდეს და შეიქმნას, ვითა თაფლი და როდეს გინდეს, იკმარო სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

მაშასა: შემკრველისა შარბათისა ხასიათი ერგების სტომაქსა ყრმათასა და მამათასა და ერგების თხევასა ზამთრისასა და ზაფხულისასა და გარდასწყუეტს კსნილობასა ფიცხელსა და ერგების შავისა ნავდელისა უფალთა და ვის დაადგრებოდეს საჭამადი და არს ესე სასმელი დიადი და საჩინო.

აიღე: ბია მჟავე და ტკბილი. დ[ა]პაპო და გული გამოუყარო და ქვისა ქოთანსა ჩასხა ანუ თივისასა ახალსა, ჩაუროთნე შიგან ესე წამალნი. აიღე კაკულა დიდროვანი და ჰელი, რომე არს კაკულა წურილი და სუმბული ტიბი, ამათგანი სწორი ნაწილი და ზაფრანი ნახევარი ნაწილი და კარამფული ორი ნაწილი და მურტისა თესლი დანაყილი სამი ნაწილი || და სუდი ნაწილი და ნახევარი. შეჰკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ, დასცრენ და ამას წყალსა თანა ჩაუროთნე და აგბო ცეცხლთა წყნარად, ვირემ შესქელდეს და მერე უკმოილე ცეცხლისაგან და წასწურო და ჩაუროთ მუშკი ხასი, რაზომიცა

გინდოდეს. ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს გინდეს, იკმარო, რაზომც
დაძუელდეს, სჯობს და ერგების ნებითა ღმრთისათა.

მდინარი შარაბი კარგი და სუფის პირი (!) რომე ხორადა ანუ
ჭურვება სჭირდეს, მას არგებს, სიცხისაგან, რომე ღუიძლი სტკიო-
დეს, მას არგებს.

მ ი ს ი წ ა მ ლ ე ბ ი აინდაიბისა თესლი, ათი დრამი კოწახური
გინდა კმელი და გინდა ნედლი, შუიდი დრამი თეთრი სანდალი,
ერთი მუტყალი ლუჭი, ერთი მუტყალი ატლასუსიას ძირისა ქერქ
გაფხეკილი, ოთხი დრამი ბაზარა ქაშუტი, სამი დრამი ვარდი წი-
თელი ფურცელი და თუარა გული არა ვარგა სამი დრამი. ამა წამ-
ლებსა მწოვედ ნუ დაგალი, მოილე ვარდისა კაჭკაჭისა ფურცელი
და ღერი და მას ზედან ლიტრა ნახევარი წყალი დაასხი და ასთო-
ნიერთად ადუღე რომე ნახევარი ლიტრა წყალი დააკლდეს და ისი
წამლები შეჭყლიტოს და გააგდოს. მერმე ამა წყალისა ზომი შაქა-
რი ჩაურთოს და ადუღე ნელად, ვირემ გასქელდეს. მერმე II უკმო-
დგას და გაურთოს. გაურიოს, რომე გასქელდეს სწორად. შესუმა
მისგან უზმამან ცივითა წყალითა. თუ დიდსა კაცსა შეასმიდე, ოცი
დრამი, პატარასა ათი, ყმაწუილსა სამი. ცივითა წყლითა გააყენეთ
და შეასუით. თუ კაცი შეკრავით იყოს, მაშინ რევანდი დანაყოს და
გაცრას და გაყენებულსა შარბათისა შიგან გაურიოს და დიდსა კაცსა
სამი დანგი და პატარასა ორი და ყმაწუილისა ერთი. გინდა სნე-
ბიანი იყოს და გინდა კარგადმყოფი, სამუდამო არს და რევანდი-
სა შეკრულობისათუის არს, რომე შიგნით მჯდომი აჯდეს, არა
გავარა — რომე ასო მჭურვალსაცა უშუელის და გრილსაცა უკეთა
უშუელის. ამა შარაბსა ოთხსა წელიწადსა უკანის ხასიათი არა
აქუს, ესე შარაბი ღბილი არის.

თეთრისა სანდლისა შარაბისა¹ ხასიათი. გულსა ძალსა მისცემს
და გულსა ძგერისათუის კარგია. ღუიძლი რომე ცხლად იყოს, მის-
თუის კარგია.

მ ო ი ღ ო: სამოცი მუტყალი სანდალი და დაჰკლიბო და დაფ-
ხიკო და დააღბო ძმრითა და წყლითა ასრე, რომე ერთი წილი
ძმარი იყოს და ორი წყალი. სა[ნ]დალი ჩაქუშიგან ჩაყარე და აგრე
დააღბე ერთსა დღესა და ღამესა. მერმე ადუღე, რომე წყალი
ნახევრად გაიყაროს. II მერმე ისი სანდალი შეტყლიტე და ამოილე.
მერმე რაზომიცა წყალი იყოს, ეგზომი შაქარი გაურთე და ადუღე,
სადამდის შესქელდებოდეს, პერულსა მოჰკდიდე მერმე უკმოდგას
და ურიოს, სადამდის გასწორდეს და მისგან შესმა უზმამან ცივითა
წყლითა, დიდსა კაცსა შუიდი მუტყალი და ყმაწუილისა სამი
მუტყალი.

სხუა სანდლისა შარაბი² რაცა სენი მჭურვალი არის, ყუელა-
სათუის კარგია.

და ფ ნ ი კ ე თეთრი სანდალი სამოცი ღრამი და სამსა ლიტრა-
სა წყალსა შიგა ჩაყარე, დაალბე ერთსა დღეღამესა. სანდალი ჩაჭუსა
ჩაყარე. აგრე დაალბე და მერმე აღუღეთ ასრე, რომე ორი წილი
დაიდულოს და მესამედი დარჩეს. მერმე სანდალი შეტყლიჭე და
ამოილე და იმა წუენისა წონა შაქარი გაუროთ და აღულე ნელად
შესქელებამდის. მერმე უკმოდგი და ურივე [უკეთ] გასწორდების
მისგან შესმა დიდსა კაცსა შუიდი მუტყალი, ცოტასა — ხუთი,
ყმაწუილსა — სამი უზმამან [ცივითა] წყლითა, ყოვლისა სენისა
მჭურვალისათუის კარგი არის.

ლიმონისა შარაბისა ხასიათი. ზაფრისათუის კარგია, და წყურ-
ვილსა დააწყნარებს და სტომაქი რომე სუსტად იყოს, მას უშუელის.

ა ი ლ ე: ლიმონი და დაწურე ასრე. || რომე ათი ლიტრა წუენი
იყოს და ასთონიერთი აღუღე, რომე ნახევარად მოიყაროს, ქაფი
მოკადე და დაწმიდე და მერმე შაქარი შეაწონე, დაადუღე ასრე,
რომე შესქელდეს, მერმე უკმოდგი და დაურივე, რომე გასწორდეს.
მისგან შესმა, უზმამან ცივითა წყალითა შუიდი მუტყალი და თუ
მჯდომი აბია შიგნით, არა მოუტდების.

აფსინდისა შარაბისა¹ ხასიათი. კაცი რომე სიარულშიგან,
კორცშიგან და კუჭშიგან² და სტომაქსაშიგან იშლებოდეს, მას
უშუელის და ტყირბსა და ღუიძლსა უშუელის.

ა ი ლ ე: თაფლი, ღუინო ხუთი ლიტრა და თაფლი ორი ლიტრა
და თაფლი აღუღე და ქაფი მოკადე და ისი თაფლი და ისი ღუინო
ჭიქასა შიგან და ანუ ქაშანურსა შიგან ჩაასხი.

მოილე ყუსტი და მასტაქი და აფსინდი თუითოსაგან ოთხ-
ოთხი ღრამი, ათხარი სადაჯა ინდი და სუმბული წითლისა ვარდი-
სა ფურცელი საბრი და ყარყირონი, თითოსაგან ორ-ორი ღრამი
და ზაფრანი ერთი ღრამი. ესე წამლები დანაყე ქათნისა ჩაჭუსა
ჩადევ და თაფლისა ღუინო ჩასდე ღრმად და პირსა ქაღალდი მოა-
კარ და შუიდსა დღესა მზესა გაუდგი და ღამით ნაბადსა დახუ-
რევდი. მისგან შესუმსა, ათი მუტყალი უზმამან და ცოტა ნელთბი-
ლი წყალი დაასხი და აგრე შეასუი, როცა კაცი კორცჩიგა დაშ-
ლით იქნების, || მისთუის კარგი არის შიგნით და გარეთ, ყუალასა
უშუელის.

თაფლისა სახმელისა შექნილისა ზავებულისა ხასიათი. ეს
[უშუელის.....], ვინ კრტინვიდეს სინოტიესა სტომაქისასა და
იკმარების ესე, ხოლო სიმრავლესა სარგებლისა არს, ნებითა
ღმრთისათა

ა ი ლ ე: თაფლი პერულმოკდილი, ხუთი ლიტრა თანგირავთა
ჩასდვა და მისივე ზომა ვარდის წყალი ჩაუროთ ანუ წყალი წმიდა.
თუ ვარდისა წყალი არ იყოს, ესე საზავებელნი ჩაუროთ: ზანჯაბი-
ლი და კაკულა და არნავა და კილამონი³ და ზაფრანა და მასტა-

ქი. ამათგანი წონი ორისა დრამისა და ჯავზა ბოვა და ბასბასა
 ამათგანი წონი თუითო დრამისა. დანაყენ და დაცრენ და თანგისა
 მჩუარსა გამოკარი და თანგირაგთა ჩასდვა და აგბო ცეცხლითა
 წყნარად ვირემ შეიქმნას ვითა ჯულაბი და დაეცენ, რომე გაგრელ-
 5 დეს და ჭურჭელსა ჩასხა და როდეს იგმარო, კარგია ნებითა ღმრთო-
 სათა.

ნიშანი [ხანდიკო]ნისა, რომელი არს თაფლუჭი, სტომაქსა
 გრილთა და ვის სტომაქსი განოტიებულიყოს და ვის დაუმეყვდებო-
 10 დეს საჭამადი სტომაქსა შიგან, დაშუენდების. ვის აგმაროს აბანოსა
 შესულისასა, უკანის გაათბობს ტანსა და გაატურეებს და იგმარე-
 148r ბის პურისა უკანის, ვითა ღუინო, || თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: ღუინო ძუელი ჰამო ათი ლიტრა და თაფლი წმიდა,
 პერულმოკდილი ხუთი ლიტრა და წყალი წმიდა ხუთი ლიტრა და
 კილამონი და სუმბული კარამფული [და ზანჯა]ბილი და ზაფრანი
 15 კეკელა და დარ[ა]ფილფილი, ამათგანი წონი სამისა დრამისა და
 ჯავზაბოვა და ბასბასა, ამათგანი წონი თუითო დრამისა. დანაყენ
 ესე წამალნი, დაცრენ და ღუინოსა და წყალსა და თაფლსა თანა
 ჩაურთნე და ქვისა ქოთანსა ჩასხათ და ცეცხლითა დასდგათ და
 აგბო, ვირემ წავიდეს ორისა ნაწილისა უფრო და წასწურო და ჰი-
 20 ქისა ჭურჭელსა ჩასხა და თუ მზესა დასდგა, სჯობს, იგმარო პე-
 რისა უწინა და ვითაცა გინდეს კარგი და სარგებლისა არს თუ
 ღმერთსა უნდეს.

სხლისა შარაბისა ხასიათი. რომე ზაფრისაგან გული ეშლებო-
 დეს, მას უშუელის [.....] რომე ურევდეს, მას უშუელის და
 25 წყურილისაცა გარდა[უგდებს].

შე ქ ნ ა ს ხ ლ ი ს წ უ ე ნ ი და ვაშლისა წუენი და ბროწეუ-
 ლისა წუენი და მკავისა ისრიმისა წუენი და წითლისა ლიცუისა
 წუენი—ყუელა სწორ-სწორი ქენ, მიიღე თუთუბა და მოადლე. ამა
 30 ყუელასა წუენისა ნახევარისა ოდენი გაურივე ბროწეულის წუენისა
 v ოდენი კოწახურისა ჩუენი და ერთსა დღესა და ღამესა || დაადგი,
 რომე დაწმდეს. მეორესა დღესა გაწურე, ამა ყოველსა წუენისა
 ოდენი შაქარი გაურივე და ადუღე ნელად და ქაფსა მოჰკდიდი.
 სადამდის შესქელდებოდეს. მერმე ურივე, რა უქმოსდგა, რომე
 გასქელდეს, გასწორდეს, მისგან შესმა, უზმამან წონი შუიდი მუტყუ-
 35 ლი დიდსა კაცსა, ცოტას — ხუთი, ყმაწურილსა — სამი. თივისა
 ქუაბსა შიგან უნდა შექნ[ა] სპილენძი გაამწარებს ამა შარბათსა თბ-
 სა წელიწადსა უკანეს ხასიათი არა აქუს.

ნიშანი ყურძნისა რუბისა შესაქმრისა მაჯუნთა ყიისა ტყევი-
 ლისათუის¹ თუ ღმერთსა უნდეს, კარგია.

40 აიღე: ყურძნისა გამოწურვილისა ტკბილი, რაზომი გინდეს და
 ქოთანსა ჩასხა თივისასა ახალსა და ჩაურთო სუმბული და კარამ-

ფული და ზანჯაბილი, და კილამონი და ზაფრანი, ამათგანი სწორი. ნაწილი დანაყილი და დაცრილი და აგბო, ვირემ შეიქმნას კითა თაფლი და ჭურჭელსა ჩასხა და იქმარო მაჯუნთა მისგან, რომე გუიკსენებია და აილო მისგანი და შეურიენე წამალნი, რომელნი ერგებიან ყიასა, და ღარღარა იყოს მითა და ამით სადაგითაცა იღარღარების და ერგების ტკივილსა ყიისასა, მრთელთათუის თაფლი [ტკბილ]ისა ალაგსა და შეისმის მისგანი ღიბითა ცხროთა || და თელგ- 149r მისა უფალთა. როდეს შეიქნას წყურვილი, კარგია და სარგებლისა ყოვლისათუის, რომე ნიშანი¹ მიგუიციეშია ნებითა ღმრთისათა.

პიტნისა შარბათისა ხასიათი. სტომაქსა ძალსა მისცემს, გუ- 10
ლისა რევასა და რომე არწყევდეს, ორსავე არგებს. გრილი არის და სნებიანსა ერგების.

ა ი ღ ე: ბროწეული ტკბილი და მჟავე, დამარცულე და დანაყე შეშისა ავანთა შინა და დაწურე და დადგი ერთსა ღღესა, რომე დაწმდეს. მერმე პიტნა მოადღულეთ და ბროწეულისა წუენი ნახევარი ქენ შიგა გაურივე, მოადღულე და დადგი და მერმე პიტნისა წუენისა² ოდენი შაქარი გაურივე და ადულე ნელად, სადამდის შეს- ქელდებოდეს და პერული მოჰადე და უქმოდგი და ურივე, რომე გასქელდეს და გასწორდეს. მისგან შესმა, უზმამან ცივითა წყლითა შუიდი მუტყალი, პატარასა — ხუთი მუტყალი, ყმაწუთრილსა — სამი. 20
ამა შარბათსა³ ოთხსა წელიწადსა უკანით ხასიათი არა აქუს, ამას ჯალიანოს იტყ[უ]ის.

უნაპისა შარბათისა ხასიათი. ფირტუს ტკივილსა და კუელასა არგებს და სისხლი რომე სჭარბობდეს, მას უშუელის, გუერდისა ტკივილსაცა უშუელის. 25

ა ი ღ ე: უნაპი სამოცი მუტყალი, გურკა გამორჩეული, ჩამიჩი || 5
გურკა გამორჩეული წითელი ოცი და თხუთმეტი მუტყალი, იისა ძირი ნახევარზედა დანაყე, ოცი მუტყალი ხიარა შამბარი. ესე ყუელაი სამსა ლიტრასა წყალსა შიგან მოადღულე ასრე, რომე ნახე- ვარზედა მოიყაროს, ამა წუენისა წონი შაქარი გაურივე და ადულე, 30
რომე შესქელდეს. მერმე უქმოდგი და ურივე, რომე გასქელდეს და გასწორდეს. მისგან შესმა, უზმამან ცივითა წყლითა დიდსა კაცსა შუიდი მუტყალი, უმცროსა — ხუთი მუტყალი, ყმაწუთრილსა — სამი მუტყალი, ამა შარბათსა ხუთსა წელიწადსა უკანით ხასიათი არა აქუს. 35

სხუა პიტნისა შარბათისა ხასიათი. სტომაქსა დააწყნარებს და ძალსა მისცემს და რწყევასა დააწყნარებს და წვა რომე სჭირდეს, ორსავე არგებს. სტომაქსა გაამკურვალე, სუამადსა მოაქარვებს და მჟავე ბოყინი რომე სჭირდეს, მას უშუელის.

ა ი ღ ე: ათისა ბროწეულისა ტკბილისა წუენი, ასრე დაწურე, 40
რომე შიგნითი აფსკა აკრავს, იგიცა თანა დაატანე და გაწურე.

მოიღე ნახევარ ლიტრა პიტნა და ერთი ლიტრა წყალი, ზედა და-
ასხი და ადუღე ასრე, რომე ნახევრად მოიყაროს. მას უკანით
ბროწეულისა წუენი გაურივე. ამ წუენის პირისა[პირი] შაქარი გაუ-
რივე და ადუღე, ასე რომე გასქელდეს და ქაფი მოაჭადე. მერმე
5 ურივე რომე გასწორდეს და თუ || ბროწეული არა გქონდეს, მის
150r ოდენი ალარდენისა წუენი გაურივეთ. ესუმა მისგან, უზმამან
ცივითა წყლითა დიდსა კაცსა შუიდი მუტყალი, ცოტასა — ხუთი;
ყმაწურილსა — სამი. ამა შარბათსა ოთხსა წელიწადსა უკანის ხა-
სიათი არა აქუს, ასრე იცოდო.

10 სხუა უნაპისა შარაბასა ხასიათი. არგებს კუელასა და ტყირ-
ბისა ტკივილსა, სევდასა გაიღებს და ტყირბისა ტკივილსა არგებს
და სისხლსა დააწყნარებს.

ა ი ღ ე: უნაპი, გული გამორჩეული, ასი დრამი, ჩამიჩი, გურკა
გამოღებული, ორმოცდაათი დრამი, იისა ძირი ნახევარზედან და-
ნაყილი ოცი დრამი, ხიარა შამბრისა გული, ორმოცი დრამი. ამა
15 წამლებსა ზედა სამი ლიტრა წყალი დაასხი და ადუღე, ვირემ ნა-
ხევრად მოიყაროს და მერმე დაწურე და დაჰყლიტე და ამა წუქენი-
სა პირისა პირი შაქარი გაურივე და ადუღე, ვირემ შესქელდეს და
პერული მოკადეთ შესქელებამდის და რაჟამცა გინდოდეს, შუიდსა
20 მუტყალსა შეასმიდი უზმასა ცივითა წყლითა. დიდსა კაცსა შუიდი,
ცოტასა — ხუთი, ყმაწურილსა — სამი. ამა შარბათსა ოთხს წელიწადს
უკანით ხასიათი არა აქუს.

[სხუა] უნაპისა შარაბისა ხასიათი. არგებს ტყირბისა ტკივილსა
და ტყირზედან რომე მჯდომი აჯდეს, მასვე დღესა გაიღებს და
25 კუელასაცა არგებს.

v ა ი ღ ე: უნაპი, გული || გამოღებული, ოცდაცამეტი მუტყალი
და ჩამიჩი, გურკა გამოღებული, ჩუიდმეტი მუტყალი, იისა ძირი
ეჭუსი მუტყალი და ნახევარი. იისა ძირი ნახევარზედან დანაყე და
ცამეტი მუტყალი ხეარა შამბარისა გული გაურივეთ. ესე ყუალი
30 ერთმანეთსა გაურივეთ და ლიტრა ნახევარი წყალი ზედა დაასხით
და ასთონიერთი ადუღე, რომე ნახევრად მოიყაროს. მერმე გატყ-
ლიზე და გაწურე. ამა გაწურვილისა წუენშიგა ნახევარ ლიტრა
შაქარი ჩააგდე და ადუღე, წყნარად, სადამდის შესქელდებოდეს და
პერული მოკადე. მისგან შესმა: ცივითა წყლითა დიდსა
35 კაცსა შუდი მუტყალი, ცოტასა — ხუთი, ყმაწურილსა — სამი
(ნახევარ ლიტრა შაქარი ასოცი მუტყალი)¹.

სუმბულისა შარაბის ხასიათი. ძარღუებსა ძალსა მისცემს, სტო-
მაქისა ტკივილსა არგებს და ღუიძლის და ტყირბისა ტკივილსა
არგებს და მისა ქარსა არგებს და ძუელი ცხრო, ვისცა სჭირდეს,
40 მას არგებს.

აიღე: სუმბული ხუთი მუტყალი და ერთი ლიტრა წყალი ზედა დაასხი და ადუღე ასრე, რომე ნახევრად მოიყაროს და მერმე გამოჰყლიტე და გამოწურე და წუნენისა წონა შაქარი გაურივე და ადუღე წყნარად შესქელებამდის, ქათვი მოკადე და მერმე უკმოდ- აიღე და II ურივე, რომე შესქელდეს და გასწორდეს. მისგან შესმა, უზმამან ცივითა წყლითა დიდსა კაცსა შუიდი მუტყალი, ცოტასა— ხუთი, ყმაწუილსა—სამი მუტყალი.

მუშკისა შარაბისა ხასიათი არგებს სტომაქისა ტკივილსა და რაცა ასო სტკიოდეს, გარდა სახსარი და ძარღუებისა ტკივილსა არგებს.

აიღე: ერთი ლიტრა შაქარი და ორი ლიტრა წყალი ზედა დაასხი და ადუღე, სადამდის შესქელდებოდეს და პერული მოკადე. რაჟამცა შესქელდეს, უკმოდგი: ერთი დანგი მუშკი და ერთი დანგი და ნახევარი ამბარი და ორი დანგი ზაფრანი და ერთი დანგი უდი. ყუელა დანაყილი წმიდად ამა შესქელებულსა შარბათ- სი შიგან გაურივე და ურივე, რომე გასწორდეს. ორისა მუტყალ- სი ცივითა წყლითა გაღესევდით და უზმა შესუემდით ამა შარაბსა.

ხაშხაშისა შარაბისა ხასიათი. არგებს, რომე კაცსა აჭუელებდეს, ნაზლსა და სურდოსა უშუელის თავისასა, რომე თავიდაღმა ფირ- ტუშიგან ჩამოვიდოდეს და გულის პირშიგან ჩამოვიდეს და აჭუე- ლებდეს და სისხლსა ამოიღებდეს.

წამალი მისი დაიჭირე: ასი თავი ხაშხაში, რომე ზესა ზედანვე ესხას და ნახევარზედან გამჟმარიყოს, ისი მოკრიფე და ნახევარზედან დანაყე. მერმე ისი ორსა დღესა და ღამესა შუიდსა ლიტრასა II ანუ წუიმისა წყალსა ანუ წყაროსა წყალშიგან დაალბე და თუ არა დალბეს, ერთსა დღეღამესა კიდევ დაალბე. მერმე ადუღე ასრე, რომე ნახევრად მოიყაროს და გაწურე და მერმე ორისა ლიტრისა წყალსა თავზედა ოცდაათი უმკია თაფლი და ოცდაათი უმკია ბა- დაგი გაურივე და ადუღე ასრე, რომე შესქელდეს, მაშინ დაიჭირე აყაყია ზაფრანასა ლაისათუდისა ფაფარსა ჰქუიან, თუითოსაგან თუითო დრამი ამისა წუნენშიგან გაურივე, ამისგან უზმამან თხუთ- პეტი დრამი შესუას თბილითა წყლითა ბადაგი. ასრე უნდა, რო- მე სამი ლიტრა ერთ ლიტრად მოიყაროს. ამა შარბათებსა ყუელასა მათი თარგმანი გუერცა უწერია. გაჩენით თავის თავისად გუნება მახუილთა და გონიერთა და ბრძენთა კაცთაგან ადვილად მისახ- დომია, თუ ღმერთსა უნდეს.

კოწახურისა შარბათისა სასმელისა ხასიათი. რომელი უშუელის ღუიძლისა, რომელი სიმჟურვალისაგან იყოს და სტკიოდეს და კუელასა. რომე ღუიძლისაგან იყოს და ყოველსა ფერსა ღუიძლისა ტკივილისა, რომე ცხელებისაგან იყოს და სტომაქსა რომე და წყურვილსაცა უშუელის.

- აიღე: კოწახური და კელითა შეწურენ და სამოსლითა გაწურე.
- 152r დადევ, რომე დაწმდეს || და მერმე აიღე მაგა კოწახურისა წმიდისა წყალისაგან ორი ღრამი და გაურივე კარგი ძმარი ოცდაათი ღრამი და ერთი ლიტრა შაქარი და წმიდასა ქუბასა შიგან ჩასხი,
- 5 ცეცხლზედა დადგი და ნელთბილად ადუღე და ქაფი აიღე და ცოტა ვარდის წყალი დაასხი ექუსი ღრამი და მუნამდის ადუღე, რომე ჯულაბიჯითა გასქელდეს და მერმე ჰიქასა შიგა ჩაასხი და რა მოგინდეს, აკმარე ათი ღრამი და თუ შეეძლოს ოცი ღრამი და ორი წილი წყალი გაურივე და შესუი.
- 10 ქლიავისა შარბათისა ხასიათი, რომელი უშუელის ერთობ ცხელებასა და ბუნებასა შეარბილებს და წყურვილსა დააწყნარებს.
- აიღე: კარგი გავალო და კურკისაგან გამოღებული და წმიდასა ქოთანსა შიგა ჩაყარე და წყალი დაასხი ასრე, რომე ქლიავი აღარა ჩნდეს და ცეცხლზედა დადგი, რომე ერთჯერ ადუღდეს და
- 15 მერმე ცეცხლით აიღე და კარგად სამოსლითა გაწურე და ეგე წყალი კიდევც წმიდასა ჭურჭელსა შიგან ჩასხი და ადუღე მუნამდის, რომე ოთხის წილისაგან ერთი დარჩეს და მერმე გაწურე და ჭურჭელშიგა ჩასხი და რა მოგინდეს, აკმარე სნეულსა მისთა წესითა. ||
- v
- 20 სხუა შარაბი ნუმისა, ხასიათი მისი, რომელი უშუელის სიმკურვალესა და გული გაკსნას და თუ გული ერეოდეს, დააწყნაროს.
- აიღე: ნუმისა წყალი ათი ლიტრა და წმიდასა ჭურჭელსა შიგა ჩასხი და ცეცხლზედა დადგი და ნელად ადუღე, რომე ნახევარი დარჩეს და მერმე ხუთი ლიტრა შაქარი გაურივე და ადუღე
- 25 და ქაფი მოკადე, ვირემდის შარბათისა წესითა გასქელდეს და მერმე ჭურჭელსა შიგა ჩასხი და რა მოგინდეს, აკმარე და მიეც მისთა წესითა.
- პანდრისა შარაბისა ხასიათი, რომელი უშუელის ღუიძლისა სიმკურვალესა და სიკმელესა ბალამსა ყუითელსა და ტანისა სიმაგრესა შეარბილებს, ამა შარბათისა აღება გაზაფხულ უნდა.
- 30 აიღე: წითლისა თხისა რძე, ორი ლიტრა და წმიდასა ქოთანსა ჩასხი. გაწურე და ცეცხლზედა ნელად ადუღე და ღელუისა შეშითა, ჰერჭი რომე დათლილი იყოს, მითა გაურივე და თავზედა რომე ერბო დადგეს, კოვზითა აიღე და რა ადუღება პირისაკენ მოვიდეს. ჩაწუთე შიგა ორი უმკია სიქანჯაბინი და სამი ღრამი ძმარი, რომე რძე გაწყუიტოს და რა შეიტყო, რომე ყველი და წყალი
- 35 153r ერთმანეთსა გაეყარნენ, ქოთანი || ცეცხლით აიღე და რა დუღილი დაჯდეს, სამოსლითა წმიდად გაწურე, რომე წმიდა წყალი ჩაირთოს და ეგე წყალი ჰიქასა ჭურჭელსა ჩასხი და ცივსა ადგილსა დადევ
- 40 და მაგას შიგა გაურივე გახსნისა წამლები დანაყილი და გაცირილი

და რაჟამ კაცისა ბუნებასა უნდოდეს, მაშინ უნდა გარევა, და ესე შარბათი ორმოცსა დღესა შეინახვის.

დემოკრატეს შარბათი, ვირემდის ცოცხალიყო თავი შეინახა ყოვლისა ფერისა სნებისა და ტკივილისაგან, რომე უშუელის ღუიძლსა და ტყირბსა და რომე სტომაქი სტკიოდეს და ხამასტა რომე სიგრილისაგან იყოს.

აიღე: წინოფარი კარგი, ერთი დრამი და ერთი დანგი და ნახევარი და რაზიანისა თესლი, პილპილი, დარ[ა]პილპილი, წყლისა ქაჟუნტლისა თესლი, თუთოსაგან ერთი დრამი და სალისა ოთხი დრამი, მური და ოშინდრის ყუავილი ორ-ორი დრამი. ყუელა ერთგან შეყარე და ჭიქისა ჭურჭელსა შიგა ჩაყარე და დაასხი ზედა წმიდა კარგი და გემრიელი ღუინო ათასი დრამი წონით და ჭიქისა პირი მაგრად მოვლისე და ორმოცსა დღესა შეინახე და რა მოუნდეს, მიეც რაცა მოუნდეს და შეეძლოს და უშუელის ღმრთითა. ||

[კარი შესაჰმართა მწნილთა, ანუ გამოზრდილთა]¹

დავიწყით შეწვენითა ღმრთისათა თქუმად ნიშანთა შესაქმართა მწნილთასა², რომელნი გამოიზარდებიან თაფლითა და იკმარებიან სნებათა შინა და სიმრთელესა ყოველთა საღმრთაათუის შემთხუ- 154r
ეულთა ტანსა შინა კაცისათა და გამოვაცხადოთ ნიშანი შექმნისა 20
ამათისა ნებითა ღმრთისათა ახლოთა და ვაჰსენნეთ რგებანი მათნი თავად, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ჭულან ჯაბინისა გამოსაზრდელითა თაფლითა და არს ესე ვარდის მწნილი. ერგების ტკივილსა სტომაქისასა და სინოტი- 25
ესა შეკრებულსა და ერგების ცხროთა ძუელთა ძლივ გასამრთე-
ლებელთა და გაახუმს ნესტუთა დაყოფილთა ღუიძლისათა და ერგე-
ბის სიმსივნესა ფაწალისასა და შეერთვიან ამას თანა კუერნი შექმ-
ნილნი საღმრთაათუის, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: ვარდი გამორჩეული მისისა გურკისა და თესლისაგან, 30
რაზომი გინდეს და გააფინო წმიდასა სამოსელსა ზედა ჩრდილსა
შიგან ერთსა დღესა და მერმე აიღე ყოვლისა ლიტრისა ვარდისა-
თუის ლიტრა და ნახევარი თაფლი პერულმოჭდილი. || და თუ³ თაფ- 154r
ლი ცხელი იყოს და შექმნას ვარდისა ფურცელი, ვითარცა ტყავი
და შეჰრივნეს ჭურაზასა შინა ანუ ულოდასა კეკელად, მერმე ჟღი-
მო ჰელითა და ჭუევრსა ჩასდვა და მზესა დასდვა ცხელსა და თხე- 35
ლითა მჩურითა მოჰკრა ზედა და მოურიგდე ყოველსა დღესა, რო-
მელ არა დამჟავდეს. იქმოდე ამას ორ თუე და მზისაგან შინა შე-
მოღებისა ჟამსა აიღე ყოვლისა ლიტრისათუის ორისა დრამისა
წონი მასტაქი და ნახევარ დრამისა წონი ზაფრანი. ორივე დანა-

ყილი ჩაუტოო შიგან და შეპრიო კეკელად და ზედა მოჰკრა და მარხო და როდეს გინდეს იგმარო, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ჯულან ჯაბინისა შესაქმრისა შაქრითა. ერგების რასა-
თუის ნიშანი მიგუიციემა და აშუნს მკურვალთა და შეირთუის
5 კუერთა თანა ცხროთათუის მკურვალთა, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: ვარდი გამორჩეული, ვითა ნიშანი მიგუიციემა და აიღე
ყოვლისა ლიტრისა ვარდისათუის ლიტრა შაქარი დანაყილი და
წმიდასა ლოდსა ჩასდვა და კელითა ჰელღიმო კეკელად, რომელ
10 წყალი მოფოლხუდეს და ქუევერსა ჩასდვა და მზესა დასდვა და ჰქმნა
v ესე, ვითა წინა პირველი II და მოურევდე ყოველსა დღესა და
შემოიღო მზისაგან და იგმარო, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი იის გამოზრდილისა. ერგების სიმქისესა მკერდისასა და
ნაზლათა, რომელ ჩავლენან მკერდად და კუელასა და შეაღბობს
მუცელსა მკურვალისა ცხროსა უფალთა და გარდაუწყვეტს წყურ-
15 ვილსა ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ია ნედლი, ლიტრა ერთი და შაქარი თეთრი და ჰელღი-
მო ქურაზასა შინა კეკელად, რომელი წყალი გამოაჩნდეს და ქუე-
რსა ჩასდვა და მზესა დასდვა, ვითა ვარდივე. კეკელა, თუ ღმერთსა
უნდეს.

20 ნიშანი აშკაულისა გამოზრდილისა, რომელ არს სუინტრის
ძირი. ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

აიღე: სუინტრის ძირი ნედლი, გაქურცნილი ორი ლიტრა და
დასჩხუებო ნემსითა სხუილითა და წყალსა ჩასდვა და მცირედი მა-
რილი ჩაუტოო და გასწყდე ერთსა კუირესა და მერმე გამოუცვა-
25 ლო მარილწყალი კუირესა ერთსა სხუასა და გამოიღო და მისურ-
სა ზედა გაჰფინო დღესა და ღამესა, ვირე დაწრდეს წყალი მისი.
მერმე თაფლსა შიგან ჩასდვა კუირესა ერთსა სხუასა და როდეს

155r გათხელდეს თაფ II ლი და შეიქმნას ვითა წყალი, ჩასდვა სხუათაფ-
ლი ორსა კუირესა და მერმე გამოიღო და ჩასდვა სხუა თაფლი

30 მესამედ და მერმე აიღო სხუა თაფლი, რაზომი დაფარვიდეს და
თანგირაგთა ჩასხა და ჩაუტოო ორისა დრამისა წონი ზაფრანი და
ორისა დრამისა წონი კარამფული და სამისა დრამისა წონი კილა-
მონი და ხუთისა დრამისა წონი ზანჯაბილისინი. დანაყენ ყოველნი
და დაცრენ და ჩაუტონე ამას თაფლსა და ადუღო კეკელად. ვი-
რემ შესქელდეს და უკმოიღო ცეცხლთაგან და გასწყდე, ვირემ

35 გაგრილდეს და მერმე ესე სუინტრისა ძირი შიგან ჩაყარო მას
თაფლსა, რომელ ესე წამალნი ჩაგეყარნენ და ჰქმნისა ჰურჰელსა
ჩასხა და დამარხო და როდეს გინდეს იგმარე, სარგებლისა არს
ნებითა ღმრთისათა. ერგების სიუსუსურესა თირკმელთასა და შეს-

40 წევს დიაცსა თანა მისულსა და შეუმატებს ფერსა და გაუძღე-

რებს შავასა და ესე ერგების ნოტიათა ამას ზედა, იცოდე, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ნიგუზისა გამოზრდილისა ერგების ტკივილსა სტომაქისასა და ვის გულსა ძგერა იყოს და იკმების პურისა უწინა და უკანას. სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ნიგოზი ნედლი, რაზომი || გინდეს, რომე ჯერეთ არა გამაგრებულიყოს და დასჩხუბდი ნემსითა კეკელად და ჩასდვა მარილწყალსა და გამოუცვალე მარილწყალსა ყოველსა დღესა და ჰქმნა ესე ყოველთა დღეთა ათსა დღესა და მერმე გამოიღო მარილი წყალისაგან და მისურასა შიგან გააფინო ჩრდილსა და მერმე თხელსა თაფლსა შიგა ჩასდვა უგბილსა და გასწყდე შიგან კუირასა ერთსა და გამოუცვალე თაფლსა სამსა კუირასა და მერმე აიღე თაფლი კეკელა პერულმოკდილი და ჩაურთო კილამონი და ზანჯაბილი და დარ[ა]ფილფილი და კარამფული, ამათგანი სწორი ნაწილი და ზაფრანი ნახევარ ნაწილი. ესე წამალნი დანაყენ და დაცრენ და ჩაურთენ და დასდვა ცეცხლთა ზედა, რომელ შესქელდეს და უკმოიღე ცეცხლთაგან და გასწყდე, ვირემ გაგრძელდეს და მერმე ნიგოზი ამას თაფლსა ჩასდვა და როდეს გიკმდეს, იკმარო. სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი ხალილაგისა გამოზრდილისა ქაბულისა, ერგების ტკივილსა სტომაქისასა და სინოტიესა შეკრებულსა მას შინა და ქარსა ბავასირისასა და ვის შეუკრბენ სინოტიენი მკრდად და უქსენებიან ჰინდო || თა; ვითა რად ვინ იკმაროს ამას სიმრთელესა მისსა. ყოველთა დღეთა ამისგანსა თუითოსა ხალილაგისა არა ეწიფოს მას სიბერე და არცა შეედეგას საღმობა, თუინიერ ბადებულისა ნებითა ღმრთისათა.

აიღე: ხალილაგი ქაბული და დაალბო წყალითა ცხელითა ოთხსა დღესა და მერმე გამოიღო და შჩხუებო მახუილითა კეკელად თანასთანა და მერმე კულა დაალბე წყალითა სხუითა ექუსა დღესა და მერმე დასწრიდო ხავედითა წყალისაგან და დაალბო თაფლწყალისა შიგან ოთხსა დღესა და მერმე გამოიღო და ჩასდვა თხელსა თაფლსა შიგან და გასწყდე ერთსა კუირესა, რომელ შეიქმნას ფაფლივითა წყალი და გამოუცვალო თაფლი სამჯერ გამოუცვალო. მერმე აიღე თაფლი კეკელა წმიდა და პერული მოკადო და ჩაურთო ორისა დრამისა წონი კარამფული და დრამისა წონი ჯაფზა ბოვა ესე დანაყილნი და ჩასდვა ხალილაგი ქუევერსა ჰიქისასა და ასხა ესე თაფლი ხალილაგსა ზედან, რაზომმან დაფარო[ს] და ზედა მოჰკრა და დამარხო და რაზომცა მოაკლდებოდეს თაფლი, ურთვიდი სხუასა თაფლსა და რაზომცა დაძუელდეს, სჯობს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ხალილაგისა გამოზრდილისა,¹ ერგების სინოტიესა ||

16. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

5

v

10

15

20

156r

25

30

35

40

v

241

ლაზიქსა, რომელ არს მიკრული და არიან სტომაქსა შიგან და დააყენებს მკცესა და დაქსნის სინოტიესა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღე: ბალილაჯი, რაზომი გინდეს და დააღბო, ვითა დაგლობოს ხალილაგი და გამოუცვალებდეს წყალსა, ვითა მას, ეგრევე
5 თაფლსა გამოუცვალებდეს და ჩაურთნე იგივე საზავებელნი, რომელ ხალილაგისა და ჩაგერთნენ და ჩასხა ზედა თაფლი და ქუევერსა ჩასდვა და იკმარო, ვითა ნიშანი მიგუიციეშია. კეკელა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- ნიშანი ზანჯაბულისა გამოზრდილისა თაფლითა, ერგების ნო-
10 ტითა და ვის გაგრილებოდეს თირკმელნი და ბუშტი და მოანებებს საჭამადსა და წაიღებს თუხმასა, თუ ღმერთსა უნდეს.

- აიღე: ზანჯაბილისინი, რაზომი გინდეს და დახუეტო და ნალასა შეაჯადო ქერქსა ზედან და კურკუმსა ჩასდვა მცირესა და ჩასხა ზედა წყალი, რაზომმან დაფაროს და ზედა მოკრა და მოგო-
15 ზო და თორნესა ჩასდვა, რომე პური შემცხუარიყოს და ცეცხლი დარჩომილიყოს. მისსა საშუალ ჩასდვა და ზედა შეძბურო მით
157r ცეცხლითა და წყალი ესზომი || იყოს, რომელ არა დაიწუებოდეს და დილეულა გამოიღო და გასწყდეს; რომელ გაგრილდეს და მერმე გამოიღო მის კურკუმისაგან და მისურსა ჩასდვა, რომელ დაწრდეს
20 წყალი და თუ ქერქი დარჩომილიყოს, კულა გაქურცნა და თუ დარჩომილიყოს კმელად და არა შემბალიყოს, კულა თორნესავე უკუნაქციოს და დააბო ყოველი დანითა თხელ-თხელად და დასჭრა დუქარდითა წურილად, ვითა იყუეცებოდეს ფრჩხილი და თხელსა თაფლსა ჩასდვა, რომელ ცეცხლსა არა მიახლებულიყოს, რომელ
25 შეიქმნას თაფლი მსგავსი წყალისა და გამოუცვალო თაფლი სამჯერ და მერმე აიღე თაფლი კეკელა პერულმოკდილი და ჩაურთო მცირედი ზაფრანი და კარამფული და ჩასხა ზედა თაფლი, რაზომმან დაფაროს ზანჯაბილი და დამარხო და იკმარო, როდეს გინდეს. სარგებლისა არს, თუ ღმერთსა უნდეს.

- 30 ნიშანი აყიროსა გამოზრდილისა. ერგების დამწურობასა სტომაქსასა და სიკმელესა და გაასწორებს შეზავებულობასა მისსა და იკმების, ვითა სხუა თაფლი, საჭამადი პურისა უკანას. კეკელა არს და გამოცდილი ნებითა ღმრთისათა. ||

- v აიღე: აყირო ნედლი, რაზომი გინდეს და გაქურცნა გარე-
35 ნისა ქერქისაგან და გული და რაცა შიგან იყოს, გამოყარო, რომელ მაგარი ოდენ დარჩეს და მერმე დააბო რაზომი გინდეს და დააღბო მარილწყალითა თხუთმეტსა დღესა და მერმე გამოიღო წყალისაგან და თხელსა თაფლსა ჩასდვა და გამოუცვალებდეს, თაფლსა ყოველსა მეთესა დღესა შინა და იქმოდეს ამას, ვერემ
40 ნახო, რომელ თაფლი არღარა! გათხელდებოდეს და მერმე აიღე თაფლი პერულმოკდილი, რაზომი დაფარვიდეს და ჩაურთო სუმ-

ბული და ზაფრანი და კილამონი. ამათგანი სწორი ნაწილი შეპ-
რიენე თაფლსა და ჩაასხა ზედა რაზომმან დაფაროს აყირო და
ჭურჭელსა ჩასდვა და იკმარე, როდესცა გინდეს, თუ ღმერთსა
უნდეს.

ნიშანი გუნდისა გამოზრდილისა. ერგების სტომაქსა, რომელ 5
გარყუნილიყოს და გათხელეზულ და კსნილობასა დიდსა და ძუელ-
სა უამ გარდასრულსა და ვის კსნილობა იყოს მსგავსი პურის ცო-
მისა და მოჩმნილი მოიქმს სტომაქსა, სარგებლისა არს და გამოც-
დილი, ნებითა ღმრთისათა.

|| ა ი დ ე: გუნდა ნედლი, რომელ არა შემავრებულ იყოს, კეკელად 158r
დააჭურიტო და დააღბო მარილწყლითა შეიღსა დღესა და მერმე 10
გამოუცვალეზდე მარილ წყალსა სამსა კუთრესა და მერმე გამოიღე
და დააღბე შავისა დანაის კუდისა წყლითა შემგებრითა და გამოუც-
ვალო დანაის კუდი სამჯერ და მერმე გამოიღო და თაფლსა ჩასდ-
ვა შეიღსა დღესა და გამოუცვალეზდე თაფლსა, ვირემ არღარა 15
გათხელდებოდეს და სქელად იყოს და მერმე აიღე თაფლი პერულ-
მოკდილი წმიდა და გუნდა მას შინა ჩაყარო, რომელ დაფაროს და
ჩაურთო სუმბული და კარამფული და კილამონი და ზაფრანი ამათ-
განი, სწორი ნაწილიესე თაფლსა ჩაურთნე და ნუმცა არს თაფლი
ცხელი და ჭურჭელსა ჩასდვა და შეშუამდეს ორსა დღესა შიგან 20
მისგან, ერთსა გუნდასა და როდეს უკმდეს და შესმიდეს ზედა
ღუინოსა ურწყოსა და თუ საღმობასა უფრო კმდეს, მაშა, ორი
შექამოს, ანუ სამი, ანუ უმცრო, ანუ უფრო, ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი სტაფილოვნისა გამოზრდილისა ფაფლითა. ერგების
სიგრილესა თირკმელთა და ბუშტისასა და გააძლიერებს ფსელსა და 25
იქმების ვითა სხუა თაფლი || საქამადი თუ ღმერთსა უნდეს! v

ა ი დ ე: სტაფილოვანი გასრულებული, კეკელად დაქარ, ვითა
გინდეს და დააღბო მარილწყალსა შიგან სამსა დღესა და მერმე
გამოიღე მის მარილისაგან და სხუასა მარილსა ჩასდვა, ვირემ ოც
დღემდე იქმოდე ამას და მერმე გამოიღე და გასწყდე, რომელ დაწ- 30
მდეს და თუ იყოს რამე შიგა, რომელ დამჩულაიყოს კიდე გაა-
ყარო და მერმე აიღო თაფლი უგბილი და ჩააღბო მას შიგან შეიღ
დღე და ჰქმნა ესე სამჯერ ანუ ოთხჯერ, ვირემ თაფლი არღარა გათ-
ხელდებოდეს და მერმე აიღო თაფლი პერულმოკდილი წმიდა და
ჩაურთო ხოლინჯან და კილამონი და ჯოვზა ბოვა და ბასბასა და 35
ზაფრანი, ამათგანი სწორი ნაწილი. დანაყნე, დაცრნე და ეგრევე
ამას თაფლსა ჩაურთნე და მას სტაფილოვანსა ზედა ჩაასხა, რაზომ-
მან დაფარო და ზედა მოაკრა და დამარხო და როდეს გინდეს,
იკმარო სარგებლისა არს ნებითა ღმრთისათა.

ნიშანი თუნუქისა გამოზრდილისა. ერგების ტყვილსა სტომა- 40
ქისასა და გულისა ძგერასა, რომელ შეემთხუევის შავისა ნაველე-

159r საგან და ერგების || ...]ულსა შავსა და თუ ივმარონ, დედათა უძლეობა დასცავს ყრმისა მუცელსა შინა ვნებად, არა გასწყდების, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ღ ე: თურუნჯი გასრულებული, ვითა ჯერ არს და დასჭრა, რაზომად გინდეს და შეჰქურცნა ქერქი მისი, მუჟე წაყარო და ეგრევე

5 რაი შიგნით იყოს ღბილი და დაღბო წყალსა შინა ათსა დღესა და მერმე გამოუცვალე მარილ წყალსა ყოველსა მესხეთესა დღესა, ვირემ ოცდღემდის. ოცი დღე რაი გასრულდეს, მერმე თაფლსა ჩას-

10 დვა და გასწყდე ხუთსა დღესა, ვირემ თაფლი გათხელდეს და მერმე გამოუცვალო სხუა თაფლი და ჰქმნა ესე მრავალჯერ, ვირემ სცნა, თუ თაფლი აღარა გათხელდებოდეს. და მერმე აიღე თაფლი პერულმოკ-

15 ნიშანი ვაშლისა გამოზრდილისა ერგების სტომაქსა და გულისა შალვასა და აშუნს დედათა უძლეობა || რომელთა ყრმისა ვნებასაგან ეშინოდეს, ნებითა ღმერთისათა.

ა ი ღ ე: ვაშლი ტკბილი, მაგარი დიად უმაგრესი. ხოლო რომელ იყოს ვაშლთა შიგან და დასხუებო ნემსითა თანასთანას და 20 მარილ წყალსა შინა დაღბო სამსა დღესა და მერმე გამოუცვალე მარილ წყალსა ყოველსა დღესა ერთჯერ, ვირემ გასრულდეს ათი დღე, და მერმე დაღბო უმარილოსა წყალსა შიგან, რომელ წაე-

25 დეს მარილენაობა მის და მერმე თაფლსა ჩასდვა და გამოუცვალე-დე თაფლსა, ვითა ნიშანი მიგუიციემა, ვირემ გასქელდეს და მერმე აიღო თაფლი, რაზომი დაფარვიდეს და ჩაურთო ზაფრან და კარი-

30 ნიშანი ზიისა გამოზრდილისა. ერგების სიუსუსურესა სტომაქს-სასა და გაცსნის შავსა და შეკრავს მუცელსა, ნებითა ღმერთისათა.

ა ი ღ ე: ბიია, რაზომი გინდეს და დასჭრა და გასწყმიდო გულისა 160r და გურკისაგან და ჰქმნა ეგრე || ვითა ვაშლი გექნას და ჭურჭელსა ჩასდვა და ივმარო. რასათუის ნიშანი მიგუიციემა. კეკელა არს და სარგებლისა, ნებითა ღმერთისათა.

35 ნიშანი ბოლოკისა გამოზრდილისა ერგების ბერვასა სტომაქსისასა და ჭყურილსა მისსა და აშუნს, ვის უნდეს თხევისა ნებითა ღმერთისათა.

ა ი ღ ე: ბოლოკი და გაქურცნა და დასჭრა და ჰქმნა ეგრე, 40 ვითა ნიშანი მიგუიციემა სტაფილოვანისა და ჩაურთნე შიგა იგივე წამალნი. რა მისგან ჩაგერთნენ და ჭუეერსა ჩასდვა და როდეს გინდეს, ივმარე ნებითა ღმერთისათა.

ნიშანი ბადინჯარისა გამოზრდილისა. იმეების თაფლითა სხუათა
თაფლიანთა თანა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ა ი ღ ე: ბადინჯანი, ჰქმნა ეგრე, ვითა ნიგუზისა, კეკელა არს,
თუ ღმერთსა უნდეს.

დასრულდეს ნიშანი გამოსაზრდელთანი თაფლითა ძალითა 5
ღმრთისათა, და ჯერ[არ]ს, რათა სცნა, ვითარად ყოველნი,
რომელნი გამოიზრდებიან თაფლითა, კმანან. დალბობა მარილ-
წყალითა, რომელ შემწიფდენ და მერმე ეგრე, როდეს გამოიღო
მარილწყალსაგან || და ჩასხნე წყალსა წმიდასა, რომელ არა იყოს v
მარილი მას შინა და მერმე ჩასდვა თაფლსა და სცნა, ვითარად 10
ერაქის მარილწყალისა გამოღებისასა უკანას ამათ გამოსაზრდელ-
თასა უწინა ჩასხნე და შაბსა შინა, რომელ არს დანასკუდისა¹.
დააამებენ მითა და მერმე ჩასდებენ თაფლსა შიგან: ამის ყოვლი-
სასა უკანას, განა ესე ნიშანი, რომელ ჩუენ მიგუიციემია უკეთა და
უსარგებელეს ტანისათუის და უკეთუ გინდეს, რათა თაფლი მასხად 15
არა გაგიტდეს. აილე იგი თაფლი, რომლისაგან ესე გამოზრდილნი
გამოგეტურნენ და ქოთანსავე უკუნაქციო და აგბო, ვირემ შესქელ-
დეს, ვითა პირველივე თაფლი და საქმედვე შეაგდო და არა გაგიტ-
დეს, მისგანი არარა მასხად. დასრულდა თქუმა მწნილთა და რო-
მელთა ჯერ არს გამოზრდა სრულებით, შეწევნითა ღმრთისათა. 20

[ბარი მოწამლულთა საკურნებელთა წამალთა]²

დავიწყით შეწევნითა ღმრთისათა მოწამლულთა საკურნებელ-
თა წამალთა თქუმაღ.

კაცმან რომე ზომისაგან ნამეტნავი წამალი ჭამოს || და აწყინოს 161r
და ანუ მოწამლული იყოს კაცი ამა ნ[ი]შ[ნ]ი[თა], შეიტყუების. 25
მაჰმად და ზაქქარია აქიმი ამას იტყუის, ვითა ორმოცდა სამი წა-
მალი არის, რომე შხამი აქუს და კაცსა აწყენს ამა ორმოცდა სამი-
სა წამლისაგან, რომელსაცა ცალკე-ცალკე ჭამს, შხამად შეიქმნების
კაცსა. აწ მე, ზაქარია აქიმი ამას წამლებსა სახელსა მოგახსენებ,
რომელსაცა შხამი აქუს პირველად ბუში ჰილჰილ არაყი ასპან, ზარა- 30
რიხ, აფუნ, ჯაუზიმასილ, ქინძისა წყალი, ბაზარყატუნ დანაყილი,
რძე, რომელ დაობებულყოფს და სული უდიოდეს და რომე ბატკა-
ნი თორნეშიგა შემწუარყოფს თაედახურვით და შიგავე გაცივდეს
და ამავე რიგითა შემწუარი თევზი, დამჟავებული და მყრალი ტუ-
ინი, და ჯუნდი ბედასტარ, და ბელაიღარ, და ხარზარა, და ქუნდაუ- 35
სა, უნსულ, და ანჯურა, რუხამ, სიმბი, ყუშტა, შანგარა, სიფიდაფ,
ჰაქ, აბისბენ, ზაქა, ვარამი, რიმიპინა, არტიანისა, ჯაბლაჰნგი,
ხარბაყა, მაზრონი, საყამუნია, შირბამი, სუმბულ, ფარფიუნი სამ-
ყისადაფი აქიან, შუქრონ, ბირუჩ, ბანგი, ჰსირა, მაზგა — ესე ორ-

- v მოცდასამი წამალი თუ ცალკე-ცალკე || ჰამოს, კაცსა მოჰკლავს და ოთხი-ხუთი წამალი [ს]ხუთა არის, რომე არა მითქუამს და ამას მოგატყენებ, ვისცა ამა წამლისაგან ეჰამოს, მისი წამალი რა არის ანუ რასა სატკივარსა გამოუჩენს.
- 5 1 იუბხი ჰილჰილ რომე კაცსა კაცისათუის ეჰმევიწოს. მისი ნიშანი ესე არის, რომე კაცი დაეცეს და პირსა წყალი მისდოოდეს და პირშიგა ენა გაუსივდეს და ჰევერი იტიროს და თუალები წამოსივდეს, მერმე უძლებად შეიქნას.
- ამისი წამალი ესე იყოს: თალგმისა თესლი ერბოთა კარგად მოადუღე და ისი ასუით ორჯელ-სამჯერ, რომე არწყვიოს და ორჯელ-სამჯერ თბილითა წყლითა ტანი დაბანე და დიდი თრიაქი მიეცე, რომე ჰამოს. მასრედიტერ¹ ესეცა კარგი არის დუალმიშკიცა კარგი არის აჯირლბათინ ჯულაბითა ჩადებული, ესეცა კარგი არის და ცხურის რძეცა კარგი არის, თრიაქი არაბცა კარგი არის.
- 15 კაცსა რომე კაცისათუის არაყი ასპან მიეცეს. მისი ნიშანი ესე არს, რომე პირი გაუსივდეს და პირშიგა წყალი უშრებოდეს და 162r ჯაქასა მოუჭირო || და წყალსა და საჰამადსა ვერა ჩარონივებდეს და კმასა ვერა ამოიღებდეს და ოფლი მყრალი სდიოდეს და მწოვედ ნავლულიანად იყოს² და სნებასა ზედა მივარდეს.
- 20 მისი წამალი ესე არს, რომე ბორა თაფლწყალშიგა ჩადვას და ისი შესუას და სამჯერ პირსა წაიგდებინოს და ტანი თბილითა წყალითა დაიბანოს და თრიაყი ფარუყი აჰამოს. იგი კარგია და თრიაყი ყულთისაცა კარგია და თუ ესე წამალი ვერა იშვოვოს, ერთი დრამი ზარევეანდი დანაყოს და ერთითა მუტყალითა შაქრითა 25 ჰამოს.
- კაცსა რომე კაცისათუის ზარარი ეჰმევიწოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ბუშტი გაუსივდეს და რაცა წყალი დაღუაროს, ყუელა სისხლი იყოს და მწოვედ ნალულიანად იყოს და ყოველი ასო სტკიოდეს და სიკუდილსა მოელოდეს, ძნელად დარჩეს.
- 30 ამისა წამალი ესე არის, რომე კარგად წყალითა ლეღო აღუღო და მერმე გაწუროს და ისი³ წყალი ერბოთა და თაფლითა თბილი ასუას, რომე პირსა წავარდეს და რომე პირსა წავარდნოდეს, მერე ჯულაბითა რძე ასუას და რძე თეთრი ჯულაბითა თუ კმაქანის წუენი ასუას და გულაბის || წყლითა შუბლსა და v მკერდსა და მუცელსა იზელდეს და მერმე კელი გაუქნას. მერმე 35 ჯულანჯაბინითა ბაზარყატუნისა პერული შესუას და მისი საჰმელი თხის ქონითა და რძითა იყოს.
- კაცსა რომე აფიონი ეჰამოს. თუ ორი მუტყალი ჰამოს, არა დარჩების, თუ ორისა მუტყალისგან უმცრო ჰამოს, მისი წამალი 40 ესე არის და ნიშანი ესე იყოს, რომე მწოვედ ეძინებოდენ და მრავალი მღიერი გამოესხას და ერთობ დამკლდეს და კელისა ფრჩხი-

ლები გაუშავდეს და ცნობა წაუვიდეს და პირსა აფიონისა სული ამოსდიოდეს.

მისი წამალი ინდოური მარილი იყოს და ვაშლისა ფურცელი. ორივე ერთად დანაყოს და თაფლითა სუას, რომე პირსა წავარდეს. მასუკანით ერთი ღრამი დანაყილი დარიჩინი თაფლითა სუას და ხაზამოსნასა ცხურიშიგან ისუნებდეს და ნიადაგ თავზედა თბილსა წყალსა ისხემდეს. მერმე ყუსტიბარი დანაყოს და ისინაყილი ზეთის ხილს ზეთითა და ერბოთა და ზროხისა რძითა გაურიოს და ასუას და თუ ქავილი არა გაეყაროს, თბილსა წყალშიგა ჩაჯდეს და ერბო ჭამოს ამა წყალშიგა და თეთრისა ხახუისა წყალი და ძუელი || ერბო ერთმანერთსა გაურიოს და ტერფსა სცხოს.

კაცისათვის, რომე კაცსა ჯავაზი მასილი ეჭმევინოს. თუ ნახევარ ღრამისა აკლდეს ჭკუიდალმა გამოსულიყოს და ნახევარ ღრამსა სჭარბობდეს, მისი დარიჩინი ძნელი იყოს. მისი ნიშანი ესე არს, რომე საუბარი არა შეეჭლოს. და თუ უბნობდეს რეგუნულად უბნობდეს და თუ თუალეზი წითლად იყოს, მისი საქმე რომე კაცი შემეცდარიყოს, მას ჰგვანდეს.

მისი წამალი ესე არის: თაფლი და ბოლოკი მისცენ პირველად, რომე პირსა წავარდეს და ახლად შედლობილი დო პირშიგა იღარღაროს და მერმე გამოასხას და მერმე კიდევცა სუას და ფიცხლა-ფიცხლა თბილითა წყლითა იბანდეს. თუ ზამთარი იყოს, მიუფარესა მაჭუნი აჭამოს და დაუღმინჭვი; თუ ზაფხული იყოს, [მი]უფარე გრილი აჭამოს.

კაცსა რომე ქინძი მრავალი ეჭამოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ენა ჩაუვარდეს, ასრე რომე ვეღარა უბნობდეს და თავსა ტარაბუა ესხმოდეს.

მისი წამალი ესე არის, რომე თაფლშიგა წყალი ჩაასხას და შიგა მარილი და პილპილა და კუ || ერცხისა გული გაურიოს და შეასუას, რომე პირსა წავარდეს და მისი საქმელი ხარშო იყოს და შიგა ნიგუზისა ზეთი და დარიჩინი ჩაურთონ.

კაცსა რომე კაცისათვის ბაზარყატუნი დანაყილი ეჭმევინოს. მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე სული უგუზდებოდეს და ძარღუები უნასკუდებოდეს და ტანი გაუშეშდეს და სუსტად იყოს და დაღონებულყოს, საგონებელშიგა ჩავარდეს.

მისი წამალი ესე არის, რომე ასლისუსი და ცერეცო აღუღლოს და მისი წუენი თაფლწყალითა კიდევ აღუღლო და შიგა ბორა ჩაურთოთ და ასუას და ნაკრტენი ჩაიყოს და არწყივოს და მერმე თხელისა საჭამადისა წუენითა, რაგინდრა იყოს, კიდევ ასუათ და კიდევ წ[ა]იგდებინოს, ვირემ კარგად შეიქნას და თბილითა წყალითა იბანდეს და მერმე პილპილა დანაყილი და ინდო-

ური მარლი და კუერცხის გული ერთმანეთსა გაურიონ და აჰამო
არგებს.

კაცსა თუ ბევრი რძე ეჰამოს და სტომაქშიგა შედედებულის:

5 მისი ნიშანი ესე არს, რომ ნიადაგ ცივი ოფლი სდიოდეს და ტა-
164r ნი უთრთოდეს და სტომაქი სტკიოდეს || და ერთობ ინალუ-
დეს.

მისი წამალი ესე არს, რაცა ამა ზემოთსა შიგა დაგუიწერია
და პიტნა და ოლითას ჯულაბითა შეასუას რაჟამცა რწყევისაგან
გამოვიდეს და მერმე ბანგაშას ყურსი აჰამოს და მისი საჰმელი
10 მუხუდოსა წუენი იყოს და შიგა ნუშის გული გაურიოს და ჯულა-
ბითა და პურითა აჰამოს.

კაცსა რაგინდრა საჰმელი თავდაბურვილი¹ ეჰამოს, ბევრი შემ-
წუარი ანუ ჯორცი და ანუ თევზი. რაგინდრა იყოს ასე შემწუარი,
რომე სული არა გამოსულიყო და შიგავე გაცივებულიყოს, ისი
15 შხამად შეერგების. მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე კაცი მრთლად
ეყოს და ანასლად ტანი ასტკივდეს და ნავლულიანად იყოს. მერმე
ჰკითხეთ იმა კაცსა, ისი ჯორცი უჰამია და თუ არა.

მისი წამალი ესე არის, რომე ყუითელი თურბუთი თაფლ-
წყალითა ასუას და პირსა წაიგდებინოს. მერმე გასაცხნელი წამალი
20 მიეც. რომე გაილოს და რაჟამ ამა წამლიდაღმა გამოვიდეს, [ვა]შ-
ლისა შარბათი თაფლწყალითა სუას, და თუ ესე წამლები არ ერ-
გოს და ავად გაქდეს, მერმე ყურსი ჰიაზა ჰამოს.

V თუ კაცსა ასეთი ტუინი ეჰამოს, რომე როგო || რაცა ნიგოზი
დამძაღებულიყოს, ისრევე დამძაღებულიყოს. მისი ნიშანი ესე
25 იყოს, რომე შიგნით ყიასა შიგა მღიერი გამოესხას და ხმა სხუაფე-
რად ექცეს და მარჯუნა გუერდი სტკიოდეს და ტანშიგა ქსქვილი
შეექმნას.

მისი წამალი ესე არს, რომე რუბი სუას თაფლწყალითა
და ცერეცოსა წუნითა შესუას და პირსა წაიგდებინოს და შარბათი
30 რუბისა და ტუტისა შარბათი თეთრითა შაქრითა სუას. მისი საჰ-
მელ[ი] გავალოთა და ბროწეულისათა ოსპისა შეჰამადი იყოს.

კაცსა რომე კაცისათუის ძუელი ჯუნდი ბედასტარი ეჰმევინოს.
თუ ბევრი ეჰმევინოს, სიკუდილისა კარსა მიიყვანს. მისი ნიშანი
ესე არის, რომე თავქედი შეექმნას და თავსა ცეცხლივით რამე
35 ედებოდეს.

მისი წამალი ესე არის, რომე პირველად პირსა წაიგდები-
ნოს და მერმე მყაუნას წუენითა სიქანქუბინი შესუას და თუ მყაუნა
არა იყოს, რუბის შარბათითა შესუას და ტუტა და ძმარი და ისა
ზეთითა და ვარდის წყალი. ესე ყოველი ერთმანერთსა გაურიოს და
40 ტანსა შეიცხოს და დაიზილოს და მისი საჰმელი ანუ სუმყითა
165r ანუ კოწახურიითა ოსპი || იყოს და ტკბილსა ბროწეულსა ჰამდეს

და ცივსა დოსა სმიდეს და მჟავე ყულა კარგად მოხდების.

კაცსა კაცისათვის რომე ბევრი ბულდარი ემგვინოს, თუ კაცი მსუქანი იყოს, გააშმაგოს და ბევრი საუბნარი დაიწყოს და აჩქარდეს. თუ მჟლე იყოს, მაშინცა შეაცთუნოს და რასაცა იქმოდეს, ველარა შეიტყოს რა და თუალეზი წამოუსივდეს.

5

მისი წამალი ესე არს, რომე ტანი სრულად ნიგუზისა ზეთითა დააზღლინოს და ქერისა და ნუშისა წუნითა შეასუას და ქლიავისა შარბათი ასუას, რომე მუცელი დაუღბოს და იის ზეთიცა შარბათსა შიგა გაუროს და ბაზარყატუნისა პერული ჯულაბშიგა გაუროს და შეასუას და მისი საჰმელი დო და ერბო ერთად გარეული იყოს.

10

კაცსა თუ ხარზარა ბევრი ეჰამოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე მუცელი აუსივდეს და ნავდულიანად იყოს და ერთობ კუნესოდეს, მისთვის ხარზარა შხამი არის და თუ ისი ანუ კაცმან და ანუ პირუტყუმან სუას, ძნელად დარჩეს.

15

მისი წამალი ესე იყოს, რომე ნესუსისა ქერქი ჰამოს და არწყიოს და ბორადისა ვანთი || აჰამეთ რომე მუცელი დაწმიდოს და სელის ქაფი და ბაზარყატუნას ქაფი და ხათუმის თესლის ქაფი. ესე ყუელაი ჯულაბითა¹ შეასუით და ფანჯაგუშტისა თესლი ერბოთა და თაფლითა და პურითა ჰამოს და თუ ზამთარი იყოს ხურმას რძე აჰამოს და ტკბილსა საჰამადსა ჰამდეს.

v

20

კაცსა რომე ბევრი ჰუნდუსა ეჰამოს. სიკუდილისაგან საშიში არა იყოს და მწოვედ ავად გატდეს კაცი, ამისი წამალი და ამას ზეთისა ერთი არის.

კაცსა რომე ბევრი უნუსული ეჰამოს. მისი ნიშანი ესე არს, რომე შიგნით მღიერი გამოესხას და ლუიძლი წაუტდეს და ჰიპსა გარეშემო ჰგურემდეს და კაცი ერთობ ფორთხალებდეს.

25

მისი წამალი ესე არის, რომე ნესუსისა და კიტრისა და მჟავანას თესლი და თუქმანქანასა თესლი დანაყოს ოთხივე და მისითა წუნითა კუერცხისა გული გაარიოს და პურითა აჰამოს.

30

კაცსა რომე ბევრი ანჯურა ეჰამოს მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე სიკუდილისაგან ეშინოდეს და ასო ყუელაი სტკიოდეს და თავიცა სტკიოდეს და ტანი გაუცხელდეს.

მისი წამალი ესე არის, რომე პირსა ბევრჯერ წააგდებინოს და ტანი თბილითა წყალითა დაბანო || და ვარდისა ზეთი და ვარდისა წყალი და ძმარი ტანსა იცხო და ქერისა წუნეი თბილითა ჯულაბითა და ნუშისა რძითა ასუას და მჟავესა ნურასა ჰამს და თუ ჰუელა და სლოკინი სჰირდეს, მაშინ ტკბილი საჰამადი შეიწყოს.

35

166r

კაცსა რომე რუხამი დანაყილი ეჰამოს. მისი წამალი ესე იყოს პირსა წაგდებინებდეს, თუ ლუინოსა სუმოდეს ლუინითა და თუ ლუინოსა არა სმიდეს, ყუითელი თურბუთი და ინდოური მა-

40

რილი — ორივე ერთგან გაურიოს და ასუას, რომე პირსა წავარდეს
მისი საჰამელი ზურბლისა ფქუილითა და ჯულაბითა და ნუშისა
გულითა იყოს და საყამუნია ჯულაბშიგა გარეული ასოთ.

- 5 ენა გაუსიგდეს და ყია და პირი უშრებოდეს ასრე, რომე სისუელე
აღარა დია ჰქონდეს და ბუშტი სტკიოდეს და ფსელი შეეკრას და
ბუშტშიგა მლიერი გამოესხას.

- 10 მისი წამალი ესე არს, რომე ლელუი და ცერეცო და ბო-
რა ადულოს და მის წუენი სუას და ნაკოტნითა კიდევე წამოარწ-
ყოს. მერმე ტანი თბილითა წყლითა დაიბანოს და საყამუნია და
ჯულაბი ვაშლისა შარბათითა შეასუიოთ. თუ ესე წამლები კარგად
v არა || მოუჭდეს, ბუშტისა ტკივილსა წამალი სუას და მისი საჰამე-
ლი მჭურვალნი და რბილი იყოს და ტანი თბილითა წყლითა და
იისა ზეთითა დაიბანოს.

- 15 კაცსა რომე შანგრაფი და ვერცხლის წყალი მკუდარი ეჰამოს,
მისი წამალი ესე იყოს და ნიშანი რომე მუცელსა ჰგურემდეს და
თავი დაუმძიმდეს და საჯი მოემატოს.

- 20 მისი წამალი ესე არის, რომე თაფლითა ბორა ჰამოს და
პირსა წაიგდებინოს და თბილითა წყლითა ტანსა დაიბანდეს და
ნაბანები ჯულაბითა თხისა რძესა სმიდეს. მისი საჰამელი ცხურისა
რძე, ნუშისა გულითა და წმიდითა ფქუილითა იყოს.

- 25 კაცსა რომე უმარული ეჰამოს, მისი ნიშანი ესე იყო, რომე
სიტყუასა ვერა გამოავდებდეს და ენასა ნაზლა მოეკიდოს და მერ-
მე ენა გაუთეთრდეს და ასლოკინებდეს და ატუელეზდეს და ჰელ-
ფერკი გაუსუსტდეს და ნავლულიანად შეიქნას.

- 30 მისი წამალი ესე არის, ადულებული ლელუისა წყალი და
ბორა თაფლწყალშიგა გაურიოს და შესუას და პირსა წაიგდებ-
ნოს და თუ იყოს ამა წამლებსა შიგა, ზეთის ხილისა ზეთიცა გაუ-
რიონ და დანგნახეგარი საყამუნია თაფლწყალითა შეასუან. თუ ამა
167r წამლებმან მუცელშიგა გაქსნას, ერთი || დრამი აფსანთი თაფლწყა-
ლითა შესუას და თუ ფსელი შეეკრას, წამალი დაგუიწერია. ისი
უყავით მისი საჰამელი წითლითა შაქრითა და ნესუის თესლითა
იყოს.

- 35 კაცსა კაცისათუის ბორა და ზარნახი ეჰმევინოს. მისი ნიშანი
ესე იყოს, რომე ტანი სრულად ასტკიოდეს და წელებშიგა მლიერი
შექნას და საჯა გამოუჩნდეს.

- 40 მისი წამალი ესე არს, რომე პირსა წავარდეს. ამის ზემო-
თი ნახე და მერმე ველურისა ქერისა კორკოტი ქერქმემძურალი
და ბრინჯი იმავე ქერის წყლითა და ბაზარყატუნი შიგა გაური-
ვეთ და შეასუიოთ, რომე პირსა წავარდეს. წყალსა ნუ სუამს და

ვარდის წყალი თბილითა წყლითა ასუას და მსუქანი ბატკანი და ქათამი ჭამოს.

კაცსა რომე კაცისათუის ზაკი და რიმიჰინი, ვარამა ექმევინოს. ამის და ორისა ამას ზემოთისა ხასიათი ესე არის და ერთი არის და ვინცა ესე წამლები ჭამოს, პირსა წავარდებოდეს და ცნობა წაუვიდოდეს და აკუელებდეს და ღუიძლისაგან სიგრილე გამოვიდოდეს და კაცი დაეცემოდეს და პირსა წყალი წავარდებოდეს და საქდა მოემატოს.

მისი წამალი ესე არის, რომე ზროხისა რძე და ერბო ერთმანეთშიგა გაურივეთ და იმით || ტანი დაიზილოს ყელამდისი და თუ კელი და ფერტი გაუმრუდდეს, თბილსა წყალშიგა იბანდეს და რძესა თბილსა სმიდეს და წითელ[ი] შაქარი და რძე ჯულაბითა შესუას და ტერფსა ერბოთა იზელდეს¹.

კაცსა რომე კაცისათუის არტყანისა ექმევინოს და ჯაბლაჰანგ და ხარბაყა, მისი ნიშანი ესა არს, რომე კაცი ცნობისაგან გამოვიდეს და პირსა წავარდებოდეს და კუნეშა და სლოკინი ერთობ სჭირდეს და ფიცხლ-ფიცხლა ფერი ექცეოდეს და გონება ეცულებოდეს და კელ ფერტი უმრუდდებოდეს.

მისი წამალი ესე არს, შამიანთხ[ა]ლი და ბორა ერთმანეთსა და შიგა გაურიოს და კარშიგა შედუვას, მუცელსა გაუქსნის და ახალი რძე და ერბო და დო ჯულაბითა შეასუას და თუ კელ-ფერხსა იმრუდებდეს, არა უშუელოს, თბილსა წყალშიგა ერბო ჩააგდოს და შიგა იბანოს და დაიზილოს და ძუელსა ღუინოსა სმიდეს და რაჟამ გამრთელდეს, კელი გაიკნას.

კაცსა რომე მაზრიონი ეჭამოს, მისი ნიშანი ესე იყო, რომე პირსა წავარდებოდეს და ფერად-ფერადსა ნარწყევზედა იარებოდეს და ტანი დაუსუსტდეს და მწოვედ სწყურდებოდეს.

მისი წამალი ესეა || ზროხისა რძე და ერბო ჯულაბითა ასუით და პირსა წააგდებინოს და თუ მოსწყურდეს, ცივი წყალი და ძმარი გარეული ასუით და თუ მუცელშიგა შეკრას, სიქანჭუბინი და ვარდისწყალი და ქასინის წყალი ერთმანერთსა გაუროთეთ და ასუით.

თუ საყამუნია შიბრიმი ბევრი ესმევინოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე მუცელშიგან ჭყუირილი და დაუწყოს და ხშირად იყვანდეს და მერმე უძლებლად გაჭდეს და მუტლნი გაუსუსტდეს. თუ ამა კაცსა ფიცხლად არა უწამლებთ, მოჰკლავს.

მისი წამალი ესე არს, ზროხის რძესა თბილს ერბო გაურივეთ და შეასუით და ბიისა შარბათი ასუით და პურითა თანგრუზი აჭამეთ და თუ მოსწყურდეს, ესევე თანგრუზი ასუით.

კაცსა რომე სუმბული და აფიონი მეტი ეჭამოს, მისი ნიშანი

ესე იყოს, რომ სრულად ტანი აუდუღდეს და ენა გაუშავდეს და პირისა ფერიცა გაუშავდეს და ბარასომი გამოუჩნდეს.

მისი წამალი ესე არს, რომე პირსა წავარდეს ბორათაფლ-
წყლითა, ასლასუსი გაურიოს და ასუას, რომე პირს წავადებინოს
5 ნაკრტნითა, რომე სტომაქი გაწმიდოს და ერთი დრამი ქაფური
V ვარდისა წყალშიგა და[ა]ლბოს || და იმით ტანი დაიზილოს. მისი
საჭამადი ქერის წუენი ვარდისა წყალითა იყოს და მეორესა ღლე-
სა ქერისა აბუსალაბის წუენითა და ხილითა მჟავითა კიტრითა ჭა-
მოს და მისი საჭმელი მჟავითა ბროწეულისათა იყოს.

10 სამეი და სადაფო რომე კაცსა კაცისათუის ეჭმევინოს, მისი
ნიშანი ესე არის, რომე ყელსა მოუჭიროს და საჭმელსა ვეღარა ჩა-
უშუებდეს და სტომაქი ასტკივდეს და სუსტად და ავად გაქ-
დეს და თუალები დაუწითლდეს და დაუღმრდეს და პირისა სახე
გაუწითლდეს და ასო ყოველი დაუსუსურდეს.

15 მისი წამალი ესე არს დო და რძე ერთმანერთშიგა გაურ-
თეთდა ასუით და მისი საჭმელი ქერისა საჭამადი და რძე იყოს
და რაჟამს უკეთე იყოს, ვარდისა ზეთითა რძე ილარღაროს და
მერმე დაასხას მას უკანით, საჭმელი ყუალა რძითა შეუწყვიეთ.

კაცსა რომე ფარაფუინი ბევრი ეჭამოს, მისი ნიშანი ესე არის,
20 რომ ტანსა ცეცხლივითა ეგზებოდეს და კიდეცა გამოჰყაროს და
მუცელშიგა ასრე გაქსნით იყოს, რომე ვერა იჭირევდეს და კარი
ეწვოდეს მეტითა ყვანითა და კარსა მღიერიცა გამოესხას და ტან-
ზედა მტკივნეულად იყოს და სუსტად.

169r მისი წამალი ესე არის ზროხის ერბო და ვარდისა || ზეთი
25 და დო. სამივე გარიონ და სუას ფიცხლა-ფიცხლა ცივსა წყალშიგა
ჩაჯდებოდეს და თუ შემოდგომა იყოს, წყალსა ან თოვლითა და
ან ყინულითა გააცივებდეს და შიგაიბანებოდეს და ცივსა ვარდისა
წყალსა თავსა ისხემდეს და დაიკრევდეს და იმა წყალითა გულსა
იზელდეს და ვაშლისა შარბათსა სმიდეს. მერმე მისი საჭმელი ან
30 იყოს კოწახური, ან მჟავითა ბროწეულითა, ანუ სამყითა.

კაცსა რომე შუქრანი ეჭამოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ანას
დად დაბნდეს და სასოება წაუვიდეს და კბილები ერთმანერთსა და-
ეკრას და თუალთა სინათლე აკლდეს და ვერა შეიტყოს სინათლისა
წასულა და ტანი ყინულივითა შეექნას.

35 მისი წამალი შამიანთიხალი და ბორა და თავუისა კურკლი
და ზროხისა ნ[ა]ვლელი ერთგან შეზილეთ და დააგორგალეთ და
უკანასა კარშიგა შეუდევით და ერთი დრამი ფილფილი წმიდად
დანაყოს და ღუინითა შესუას და თუ ღუინისა მსმელი არა იყოს,
თარიყი ფარფიონი შესუას და მისი საჭმელი მჭურვალი და რბილი
40 იყოს.

კაცსა რომე ბირუნჩი ეჭამოს, მისი ნიშანი ესე არს, რომე

- ძარღვი აღარცა ერთი არა სცემდეს და || თულნი გაუწითლდენ, და თავსა ტარაბუა ესხმოდეს და მრავალი სენი გამოუჩნდეს.
- მისი წამალი ესე არს სათირაი აფსანთინი და ძმარი—ესე სამივე წყალითა აღუდონ და იმა წყალშიგა ჩასუთ, დაბანეთ და რაჟამ წყალი დაღმა ამოვიდეს, ძმარი და ვარდისა ზეთი გარეუ- 5
ლი შუბლსა და კეფასა შესცხონ და რაჟამ წყურვილი აღარა სჭირ-
დეს, თულეები ვარდისა წყალითა გამოიბანოს და თუ თავშიგა
რეტად იყოს, თარიაჟ აფიუნი ჭამოს.
- კაცსა რომე კაცისათუის ბანგი ესმევინოს, მისი ნიშანი ესე 10
არის, რომე ყოლინჯი გამოუჩნდეს და კაცა გაუშრეს და ბაგე კმე-
ლად გაუთეთრდეს.
- მისი წამალი ესე არს, რომე ბიისა გული და ბაზარყატუნი
და სელი ესე სამივე თბილსა წყალსა შიგა ჩაყარეთ და ქაფი მო-
ჭადეთ და ისი ქაფი თბილითა ჯულაბითა ასუთ. თუ ამან არა 15
უშუელოს, ოთხი დანგი საყამუნია ოცდაათითა დრამითა ჯულაბი
გაურივეთ და შეასუთ და თუ საჯი გამოჩნდეს, ყურსი ჰიზა ჭა-
მოს ცოტა-ცოტა მისი საჰმელი წითლითა შეპრითა და ტკბილისა
ბროწეულისა წუნითა შეუწყევით.
- კაცსა რომე ჟაგარა ეჭამოს, მისი ნიშანი ესე || არის, რომე 170r
ხშირად იყვანდეს და წელისა ნახუეწი გაყვებოდეს და მწოვედ წელ- 20
წული სტკიოდეს და დასუსტდეს და ჭკუა წაუვიდოეს.
- მისი წამალი ესე არს, რომ ცივსა წყალშიგა იბანებოდეს
და თავსაცა დაისხემდეს, რომე ყვანისაგან შეკრას და ხილი რაგინ-
დარა იყოს, მისი წუენი სიქანქუბინითა შესუას და მისი საჰმელი 25
ბროწეულისა გულითა ოსპი იყოს და ჩაღანდრისა ფურცელი და
ქინძისა ფურცელი შიგა ჩაურთონ და თუ ხილი უნდოდეს, ბროწე-
ული ჭამოს.
- აჟა დათავდა ყოველთა სენთა ნიშნება, რაცა კაცისა ასოთა
და სტომაქსა და გულსა და ლუიძლსა შეექნების.

თარგმანი წამლებისა

- ა ფ თ ი მ ო ნ ი — კარეატაულა უნდა [იყოს]. ქონდრისა ხესა
ჰგავს.
- ა ფ ი ო ნ ი — შავ[ი]სა ხაშხ[ა]შის რქე არის.
- ა ლ ე ვ ა ე ს — საბრსა ჰქუიან.
- ა ვ ს ი ნ დ ი — ოშინდარსა ჰქუიან.
- ა კ ა რ კ ა რ ა — გაბაონის ძირია და ქართულად ქარქუეტა 35
ჰქუიან.
- ა ლ ი ს ი ნ თ ი — მანანოხსა ჰქუიან, ქართულად ბარაბო.

აბაკი კასტიტის — თათრულად ყოსრა ჰქუიან, სოსნის
ძირი არის.

აირსა არის — ქართულად იის ძირსა უზახიან¹.

v || აღიჭავ-ხუარასანია.

5 აღმუშ — თეთრი ცუილა.

ალაქალბუთ — ბელეკონისა გომიზსა ჰქუიან.

ასტფან — ყურძენია, სომხურად გერამოტი.

ასკილი აკრას — თავისა ხახუია.

ალაფუილ — ცხრთინის ხილსა ჰქუიან.

10 აღბუბ — თხილია.

ასტოლია — საღვინგნის ძირია².

ატრიგოლე — ხაში წამალსა ჰქუიან.

აფრტანუნ — ბარცუნუკია, ყაისუმია, ქართულად მესქ-
ავისკულა არის³.

15 აღფარა — ტონუნია და ქართულად ენდრო.

ანიმონი — ბატიკაბანჯ არის.

ამუა — კოკაროჩისა ძირია და შუშან ყუავილია.

ალკინა — სომხურად ჯარაოტ ჰქუიან და მახთი, ქართულად
ქალბანა.

20 ასტახოტოსი — ეზანახორია.

აჰლაჰ — ჰმინდაუასა ჰქუიან.

ათხარი — ვალმუარუკსა ჰქუიან.

აფრიკონ — ფარფიონია.

არაბულად ზიბიზ ჯაბილი — სპარსულად მოიზიზჯ,

25 ქართულად მთის ჩამიჩსა ჰქუიან.

ანანუხი — პიტნასა.

აკლიმი — ოქროს წიდასა ჰქუიან.

ადხარი — თივა მკუდარსა ჰქუიან.

171r || ახლა ხონძორი — ყუთიელსა ფურისულსა ჰქუიან.

30 აბატრაფა — ძეწსა ჰქუიან.

აბეკმაქი — კამის თესლს ჰქუიან.

ამარტონი და ამრიკონი — ბაბუნაჯსა ჰქუიან.

აფასალანტოს — ჰაზრანული ეკლის ხილი არის.

35 არფარიკონი — გოჭამორენ ჰქუიან.

აიკე — სომხითთ მოვა, ქართულად თივა ჰქუიან.

აციწარი — იის ხილია.

ბერძელი — თივა აგურის ნატეხსა ჰქუიან.

ბრინჯასა — რუზ ჰქუიან.

40 ბოქურდანი — მაყულასა ჰქუიან⁴.

ბაღსა — მურტი ჰქუიან, ბერძულად კასომადოსი, ქართულად ქაქნაჯი.

ბაღბაქ — სამითია, ქართულად ცერეცოა.

ბაღასონი — ბროწეულისა ყუავილია, და ჯულინარიცა ჰქუიან.

ბარბუზან — კლიტონია, რომე ძუიმეღია.

ბარგუატი — ქახფანია, ქალბანა, ჯარაოტიცა ჰქუიან.

ბაბუნაჯი — ირიცუკია, ხნძურხუტი, ქართულად გუირი-ლაი.

ბადიშტკი — კაირნსა ჰქუიან.

გრნალეზუა — ჯღახოტია, ქართულად კრავისენა.

გერერი — ქიმენია.

გაზამაზუა — გრძელსა გუნდასა ჰქუიან.

გაიოსი — ბიასა და მისსა ხილსა ჰქუიან.

|| დარიჩინსა — დარისინი ჰქუიან.

დ[ა]რკუშტი — კოსტსა ჰქუიან.

დუკო — ველურისა სტაფილოს ძირია.

დუაეჰ — ლეაქსა ჰქუიან.

დებვარდებს — მუშუქუა ჰქუიან.

დარარიე — კოლნ ჰქუიან.

დაშმიუზტა — ხრიატიეს ჰქუიან და კასლიუიცა ჰქუიან.

ელევანი — შიადიურქი არის და ხუარასანიცა ჰქუიან.

ელეგოაუნდ, ჰინდაპენიუნდ — ანტოვიო ჰქუიან, ლერწამის თესლია.

ელფურიეეგს — ოთნსა ჰქუიან, კარისძირა თეთრი და შავი.

ერუხა — ქაფურის ძირია.

ერნჯაკი — მგლის კორჯასა ჰქუიან.

ელორნგანი — ვარდის კაჭკაქსა ჰქუიან.

ზუფა — ბალახია კავალალი.

ზმაურ — მურია.

ზუსჰ — უნჰია.

ზარევანდა — ურთაქია, მრგულიც არის და გრძელიცა.

ზანჯაბილი — ძირასა სნენჩელსა ჰქუიან.

ზირისკი — ზირინისსა ჰქუიან.

თაბირინდი — ინდოეთით მოვა!

თრანგუბინი — მანანა არის.

|| თუსექირიყოს — მწუთანეს გუნდასა ჰქუიან.

თემურასყოს — მისი სანაცულო ყუსტი ჰქუიან.

ფუფალი — ჯავზივას გომიზია.

ფაენტ — წითელი შაქარია.

ფექენა — კულიაგია.

ფ ა ნ გ ა მ უ შ კ — წაგაზოტია.

ფ რ ა ს ი ო ნ ი — აფრასიონია.

ფ ა რ ფ ა რ ა ნ მ ე ა რ ე — კასა ჰქუიან და დანდურ[ი]ცა ამას ჰქუიან და თუხმაჯანიცა.

5 | ფ ა ღ ა ნ ი ა — ხაჩაფატ ჰქუიან ძირია შუა ჯუარის სახე.

ფ ა რ ი ს ი ა — ოშნია, სკეზომ.

ღ ა ი თ ა ლ ი ს — მთის ბუღანა არს და ღეროთნ თლიცა ჰქუიან.

ღ ა რ ი კ ო ნ ი — თანოპის სოკოა.

10 | ღ ა ვ თ ი — ერესუნკი ჰქუიან და ყუხარა, ბერძულად პეტე-რონი. ბალახია ერთი მტკაველი სიგრძე აქუს თავზედა იის ფერი ყუთავილი მოგებმის და უარფა ქალაქით მოვა, იმას გასწურვენ.

ხ ლ ე ჰ — წურილსა ეღევართკასა ჰქუიან.

ხ ა რ ტ მ ა — ქრვენიცა..

15 | ხ ა მ ი რ ე — ხორწუნისა ძირია.

ხ ა ი რ ა შ ა მ ბ ა რ ი — ინდოეთით მოვა.

ხ რ ტ ი შ — კაზმარეზ ჰქუიან, ბერძული სუმფულა, რომე იქნების.

v | ა ს ა რ ო ნ ი || სველურსა დაღნცსა ჰქუიან.

წ ნ ე ა ფ ე - სატაცურსა და ულონიცა ჰქუიან.

20 | წ ა ხ ა ნ ე ლ ი ქ ი — კალის თესლი არის.

წ ი რ ა ნ ი — მაშმაში, ქართულად ჭერამი.

კ უ ნ დ რ უ კ ი — საქმელია.

კ ა ხ ბ უ ძ უ — თაჭუის ყუერსა ჰქუიან.

25 | კ ა ნ ე ფ ე ტ ი — კანაფსა ჰქუიან.

კ ა პ ა რ — ქაფარცახსა ჰქუიან.

კ ი ლ ა მ ო ნ ი — დარისინია.

კ ა რ ო ს ი და ქ რ ე ა ვ ს ი — წყალის ჭაკუნტელია.

კ ა ნ ა ფ ა ნ ა კ ი რ ი — წყალის წიწმატია, სომხურად ჯრკოტი.

30 | კ ა ნ ჯ ი თ ი — შუშმაა, ქუნჯითიცა¹ ჰქუიან.

კ ო ნ ო ნ ი — ხინგმოლია, ფარიფაცია ჰქუიან.

კ რ დ ა მ კ ი ტ ი მ ა — წიწმატია.

კ ო რ თ ე ნ წ ა თ რ ი ნ — ქონდარია.

კ ა კ ი ა — ახჩურის ხის გომიზია.

35 | უ ლ ბ ა ე ლ ი — ბოვრა და აცამემცა ჰქუიან.

უ ბ კ ა ტ ა ს — რომე მუსტაჰლე ჰქუიან, ხოლინჯანი ჰქუიან.

უ მ ტ ი — თარტკიჰსა ჰქუიან.

ჰ ლ ბ რ ა — ქარაცანცა ჰქუიან.

40 | ჰ შ ა — ზამბურსა ჰქუიან.

ჰ ბ ა ნ ი ლ ლ ე დ კ ი უ ნ ტ — ლილის თესლია.

173r | || პ ა რ შ ი ა ო ნ შ ს — ჯარახოტია ფარისიაოშინი არის².

- პ ა რ ს ი ა ნ დ ა რ უ — მ ა ტ ი ტ ე ლ ს ა ჰ ქ უ ი ა ნ .
ჰ ა ტ ა ტ უ ლ — ლ ა პ ლ ა ს ა ჰ ქ უ ი ა ნ , ხ ე ზ ე დ ა ა ე ზ უ ე ვ ი ს .
პ ი ლ ა ნ ა — თ ა ვ ა ს ი ა და ს ა დ ა ფ ი ჰ ქ უ ი ა ნ .
ჰ ე ტ რ ო ნ — ა ფ ს ი ნ თ ი ა და ო შ ი ნ დ [ა] რ ი .
ჰ ე ზ ე რ მ რ ე — ა ლ ო რ ი კ ი ს თ ე ს ლ ი ა . ი ე რ პ ე რ ს წ უ ე რ ი ა , 5
კ ო წ ა ხ უ რ ი ა .
ჰ ტ რ ს ა ლ ო ნ ი — ქ ე ა რ ე ა ვ ს ი ა .
ჰ რ ნ პ ო ე — თ რ ე ნ ჯ ხ ო ტ ი ა და ც ა გ ა ხ ო ტ ი ა .
ჰ ზ ა რ ჰ ა ჰ ე რ — პ რ ო ტ უ ნ ც ი ა . 10
ჰ ო ს ო ნ — ქ უ ა რ ა თ ი ა .
ჰ რ ი ნ გ ა ნ — შ ა ხ უ ა რ ნ ი ა , ვ ე ლ უ რ ი ხ ა შ ხ ა შ ი ა .
ჰ ი ს ი თ — მ ა ნ ჯ ა ნ ი ს ძ ი რ ი ა , ბ ი ს ა თ ი ც ე ს ა რ ი ს ¹ .
ჰ ა პ უ ნ ე ჰ — ხ ნ ძ ო რ ხ ო ტ ი ა .
ჰ რ ტ ე ზ ქ ა რ ი — ლ ა ე ვ ა რ დ ი ს ქ ე ა ა რ ი ს .
ჰ ზ ლ ი ნ ჯ ა რ — ე ლ ჰ ი ნ უ ნ დ ა ბ ა ს ვ ი ჯ ი ს ძ ი რ ი ა . 15
ჰ ზ ა რ ა ყ ა ტ უ ნ — თ ე ს ლ ი თ ე თ რ ი და შ ა ვ ი .
ყ უ ნ ტ ლ ს ა ლ ი ჰ — კ ა რ ე თ ი ნ ტ ა კ ა და ფ ა ნ ა ც ა ჰ ქ უ ი ა ნ ² .
ყ ა ყ უ ი ლ ა — დ ი დ ი და წ უ რ ი ლ ი ი ნ დ ო ე თ ი თ მ ო ვ ა .
ძ ე რ ნ ტ ა ლ უ ნ ტ ა ნ გ — წ ო რ ო ნ ო ს გ უ ლ ი ა , კ ო წ ა ხ უ რ ი ს ა
ძ ი რ ა . 20
ჯ ა ვ ზ ი ბ უ ა — ი ნ დ ო ე თ ი თ მ ო ვ ა .
ჯ ა ნ ჯ ი ლ ი ლ ი ზ — ჩ ი ტ ი ს ე ნ ა ს ა ჰ ქ უ ი ა ნ , ი ფ ნ ი ს ხ ი ლ ა ³ .
|| მ ა ღ ხ ე ა ი ე ლ ე - ზ უ ე კ ი ს ზ ე თ ი ა . V
მ ა მ ი თ ა — შ ა ბ ი მ ა მ ი ს ა ა და გ უ ე ლ ს ა ვ ი თ ა ჰ რ ე ლ ი ა .
მ უ ყ ლ ი ა ზ რ ა ყ ა — ქ ა რ ა ხ უ ნ ს ჰ ქ უ ი ა ნ ლ უ რ ჯ ს ა .
მ ა რ ზ ა ნ გ უ ლ შ ი — მ ი რ ტ ა კ ი შ ი ა [მ ა რ ს ა ნ ა ც ლ ო ქ ო ნ დ ა რ ი ა] ⁴ . 25
მ რ უ ა რ — ა ლ ო რ ი კ ი ა .
მ ზ ა რ ო ნ — ტ უ ა რ ე ვ ი ც ი ა და რ ძ ი ა ნ ა ა რ ი ს .
მ ო ლ ო ხ ი ა — ა ღ ჩ კ ა ტ ა კ ი ა , ხ ა ბ ა ზ ა ი ა კ ო რ კ ო ტ ა ჰ ქ უ ი ა ნ , მ ა ლ ო -
ქ ი ა რ ი ს .
მ ა რ ჯ ა ნ ა რ — ბ ა ს ა თ ი ჰ ქ უ ი ა ნ . 30
მ ა რ ა თ ო ნ — ბ ე რ ძ უ ლ ს ა ა მ ი თ ა ს ა ჰ ქ უ ი ა ნ .
გ ა მ ი რ ო ნ — ო ლ მ ა ფ ა ი ხ ს ა ჰ ქ უ ი ა ნ .
მ ზ ა დ ა ქ ე — შ ო ნ ი თ მ ო ვ ა .
მ უ რ ა ტ — მ ა რ ტ ე ნ ი ს ა მ ი ს ი თ ე ს ლ ი ა პ ლ ა ხ ი ა .
მ ა მ ე დ ა — ს ა ყ ა მ უ ნ ი ა . 35
მ ა ღ თ — ჯ ა რ ა ო რ ტ ქ ა ლ ბ ა ნ ა .
მ ა რ მ ი ზ ი — ს პ ა რ ს უ ლ ი ქ ო ნ დ ა რ ი ა .
ნ ა მ მ — მ ე შ ი ა .
ნ ა ნ ხ უ ა — ა ღ ს რ ნ ი ა ქ ო ნ დ რ ი ს თ ე ს ლ ა ა გ ა ვ ს .
ნ უ ი ჰ — ნ უ ე ვ ი კ ი ა . 40

17. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

ნ ვ თ ი ა ლ — მარილია.

ნ რ თ ნ ი — კაზუმორეა.

შ ი რ ი ხ ი შ ტ ი — მანანა.

შ ა მ ი ა ნ დ ა ლ ი — კიპროსული უნდა.

174r || შ ა ხ რ ე უ ნ — შაყაყულია, სუინტრის ძირია.

5 შ ა ს დ ა ნ ჯ — ნუარტკია.

შ ი ნ გ ლ — კუიდას ჰქუიან და შანგარაცა გრძელი კიტრა.

შ ი ბ ა რ ა მ — კალჩანის ძირასა ჰქუიან.

შ ი ა ნ გ — წოკიხარჯ, ქართულად ზღუის ქაფია.

10 შ ა ვ ქ რ ა ნ — დაელუბარდალნის თესლია.

ო უ ჰ ა ნ — ანგუმატია.

ჩ უ ჯ ლ ა ნ — გზიმფატსა ჰქუიან.

რ ე ვ ა ნ დ ი — სომხურად ჰქუიან და ხავრაწინის ძირა.

რ წ ყ ს ი ა ნ — ანდუზია.

15 რ ა ს უ ს ტ — ონიცქარია დამწუარი სპილენძია, ლახესტაჟი
არის.

ს ე ტ ი ჯ ო ნ დ ი — კასლის ფურცელსა ჰქუიან.

ს უ ქ ი — თუ ისი არ იყოს მწუანე გუნდა ქენ.

ს ა ნ ი მ ა ქ — ბალახია, მაქით მოვა.

20 ს ა ს ა ლ ო ს ი — ველურისა ნიახურისა თესლია.

ს ა ლ ი ხ ა — ბერძულად სირინგა ჰქუიან.

ს ა რ კ ა უ რ ა — ღუიძლის ბალახია.

ს პ ი ტ ა კ უ ი მ ა — ბერძული საკმელია.

ს ო თ — კიპერისია თათრულად თოფალახა.

25 ს ა მ ყ ი ა რ ა ბ ს ა — ტაჭიკრეს ჰქუიან.

ს კ ო რ დ ი ო ნ ი — გარეული ნიორია.

ს ქ ბ ი ნ ჯ ი — გომიზია და ქალბანასა უძალანეა.

v || ს ა თ ა რ ე ქ — ანცხოტია.

ს ა კ ა მ უ ნ ი ა ბ ღ ე ლ ა ნ ი ს — უკეთესი ანადაქით მოვა.

30 ს უ მ ფ უ ლ ა — ინდოურია და ბეწუსა აგავს.

ს ე პ ი ს ტ ო ნ ი — ხის ხილია.

ს ო ლ ი ნ ჯ — ძონწალიკა.

ს ა ნ გ რ ვ ი ე ღ — ზანჯაფილა.

ს კ ი ლ ი ა — თაგუის ხახუია.

35 ს კ უ ტ რ ი ნ — ველური ნიორია.

ტ უ ნ ე ჯ — ძირია ზანჯაფილისა აგავს.

ტ ა ფ ნ ი — კასლაა.

ტიკნაკი — დხილუნია ჰქუიან ფიჭუისა გომიზია.

ლიფთისა — ბერძენ[ნი] პენტორონსა უძახიან.

40 ტ ე გ ნ ა — ქარბსა ჰქუიან.

ქ ე რ ქ უ მ — ზაფრანია.

ქუზპარა — ქინძია.

ქამლ — ასფარის თესლია.

ქრთეს — ცმახია, აბუტარატი არის!

ქშუთრის თესლი — ბაღელსა აგავს შტო წითელია.

ქარბა — ქარვაა.

ქთირა — გაზიხეაშია.

ქოშმურუა — გოჭმრია.

5

ამათი საწონი ბერძული ლიტრაა, დრამი ასდარვა ნუკია, ცხრა დრამი ოთხი დანგია, მუტყალი დრამი და ნახევარია და დრამი ოთხი დანგია, რუბი მუტყალის მეოთხედია, ბერძენთა მეფის ლიტრა ასოცდაშუილია დრამი და უფრო ცოტა სამოცდაცხრამეტი დრამი

10

სამკურნალო წიგნი

პარაბაზილი

წიგნი მეტყვე

სახელითა¹ ღ'თისათა დავიწყოთ ყოველთა 177r.
სენთანიშანი, რომელნი არიან კაცისა ასოთა ში-
გან. თავით, თმითგან, ვიდრე ფერკისა ფრჩხილ-
თამდი. რაცა სენნი და სალმოზანი არიან ყუალა-
სი ნიშანი ცალკე-ცალკე [ს]წერია — მათნი მი- 5
ზეზნი და საქმენი, და წამალნი მათნი ბრძანებო-
თა ღთისათა, — და ვინცა ამა წიგნსა იკმარებ-
დეთ, იცოდით, რომე ყოველსა ქველის საქმესა
უზეშთაე არს წინაშე ღ'თისა².

შექმნა ღმერთმან მოწყალემან კაცი ოთხთა ბუნებათაგან: ქა- 10
რისაგან, ცეცხლისაგან, მიწისაგან და წყლისაგან. ესე ერთმანერთ-
სა არ გარიენა, ცალკე-ცალკე არიან სიმკურვალითა და სიკმელითა,
სიგრილითა და სინოტიითა.

დაჰბადა ღმერთმან მოწყალემან ცეცხლისაგან კუერცხის 15
გული, ნაეღელი, რომელ არს ზაფრა, და არს იგი მკურვალი და
კმელი და ბოროტი; და არს გემო მისი მწარე და ფერი მისი კუერ-
ცხის გულივითა ყუითელი.

შექმნა მოწყალემან ღმერთმან ქარისაგან სისხლი, და არს იგი 20
მკურვალი და კმელი; გემო მისი — მწარე, და ფერი — წითელი.

და შექმნა ღმერთმან მოწყალემან მიწისაგან შავი ნაეღელი, 20
რომელ არს სევდა, და არს იგი კმელი და გრილი; და არს გემო
მისი მჟავე და ფერი მისი მწუანე³.

II და შექმნა ღმერთმან მოწყალემან წყლისაგან თელგმა, რო- v
მელ არს ბალამი, და არს გრილი და ნოტიო; და არს გემო მისი
მლაშე და ფერი მისი თეთრი.

და საყოფელი კუერცხის გულისა, ნაეღლისა, არს სანაეღლე, 25
და ჰკიდია ღუიძლსა და კელმწიფობა და საქმე მისი არს სტომაქსა
ზედა. და სახლი სისხლისა არს ღუიძლი, და უფლება მისი არს
ყოველსა კორცსა და ძარღუსა ზედა. და სახლი შავისა ნაე[ღ]ლისა
არს ტღირბი, და უფლება მისი არს თირკუმელთა და წურილთა
ნაწლევთა ზედან. და სახლი თელგმისა არს ფირტუი; უფლება 30
მისი არს თავსა, მკერდსა და კორცთა ზედა.

იცოდით, თუ ბუნებანი ესე ოთხნივე ერთმანერთსა შეზავებით

და სწორად არიან, მაშინ კაცი მართლად და კარგად იქნების ბრძანებითა ღ'თისათა; და თუ დამეტდების, რომელიმე დაიბადების სენი და სნება, ცხრო და ყოველი მიზეზი იმათგან გამოჩნდების. და ამათგან იქნების სიცოცხლე და სიკუდილი, ჰირი და ლხინი, ყულა ამა ოთხთა ბუნებათაგან იქნების ბრძანებითა ღ'თისათა. იცოდით, რა კაცი დაიბადების, ვირე სიკუდილამდი ამა ოთხთა ბუნებათაგან იქცევის და ამათგან იზრდების, და ამათგან ცოცხალა კაცი.

- იცოდით ესეცა, რომე ცხრა ნიშანი უნდა იცოდეს მკურნალმან და მით ცნას სნება და სენი, რომელ აშფოთებულ იყოს და დამეტებულ იყოს მათ სამზღვართაგან: || პირველად — მაჯასისა შეტყუებითა; მეორედ — ფსლისა ნახვითა ჰიქითა; მესამედ, თუ რათა დღეთა იყოს კაცი იგი, ყრმა იყოს თუ მოწიფული, ანუ შუაიკი, ანუ ბერი; მეოთხედ — თუეთაგან წელიწდისათა; მეხუთედ — განავალისაგან; მეექვსედ — ბურანისა შეტყუებითა; მეშვიდედ — ჰაერთაგან, და თემისა და ქუეყნისა ჰაერთაგან, თუ ცივია ქუეყანა, ანუ ცხელი; მერვედ — შესახედებისა, პირისა ფერისა და გუამისათა; და მეცხრედ — მოკითხვა სნეულისა.
- და ასრე ბრძანებს ბაგრატ და გალიანოზ ბრძენი, ვითა: ამის ყოვლისა თანა სიბრძნე და ჰკუა უნდა ჰქონდეს და იკმაროს და, თუ მკურნალი რეგუენი არის, ვერ მიხუდების მკურნალობასა.

ა'. პარი პირველი

პირველად თავი და ტუინი ვაკსანოთ², საჰმენი მისნი, სარგონი მისნი და ხასიათი მისი

25

- დაჰბადა მოწყალემან ღმერთმან თავი ცისა შესაფერად და შიგან ტუინი ჩადვა, და იგი არს კელმწიფედ სრულად ტანისა. ცნობა და ჰკუა კაცისა ტუინისა შიგან არს. ტუინშიგან ოთხი ხასიათი და საქმე არს: ერთი—ჰკუა, ერთი—ცნობა, ერთი—გაგონება, ერთი — სინათლე თუალთა. იცოდით, რომე ტუინი შუიღსა ფარდაგშიგან არს წახუეული: პირველად — თმაშიგან, მეორედ — ტყავშიგან, მესამედ — კორცისა შიგან, მეოთხედ — ძუალი, მეხუთე — რომე ძუალსა აფსკა აკრავს, მეექვსე — ლაბა, რომე არის აფსკასა და ტუინისა საბურავსა შუა, მეშვიდე ისი არის, რომე ტუინსა გარეშემო ახუევია და ტუინი შიგან ძეს.

V

35

ღმერთმან მოწყალემან ამა შუიღსა ფარდაგსა შიგნით ამის-თუის დადვა ტუინი, რომე არაფერი მავნე არა მიხუდეს რა, არა ჰარი შევიდეს, ანუ მტუერი არ შევიდეს, ან არ აყროლდეს და არა

ემიზებზოდეს რა. და ესეცა იცოდით, თუ ტუინი სრული არს, კაცისა ჭკუა სრული იქნების, და თუ კაცი ტუინ-ნაკლული არს, კაცი ჭკუა-ნაკლული იქნების.

მერმე იცოდით, რომე ტუინიდაღმა თოთხმეტნი ძარღუნი ჩა- მოვლენ ჭუედა ტანშიგან და მათი თავები ტუინსა აბია. ესე ძარ- ლუნი მისცემენ ყოველსა ასოებსა საძრავსა და ამათგან იძრვის ყო- ველი ასო. ესე ძარღუნი უსისხლონი არიან და კმელნი, და შიგან ღრუნი არიან, და ავსა და კარგსა მიცემასა და აღებასა და დავარ- დნასა ყუალასა ტუინი იმა ძარღუებიდაღმა შეიტყუებს. მერმე იმა ძარღუებიდაღმა ორნი ძარღუნი თუალთა შიგან შევლენ: ერთი — ერთსა თუალშიგან და მეორე — მეორესა თუალშიგან. და თუალისა სინათლე იქიდაღმა იქნების. და თუალისა გუგათა დაჭუხვა და ახილვა იმა ძარღუებისაგან იქნების, და ტუინიდაღმან სიგრილე შევა და თუალთა აგრილებს.

ბ ა გ რ ა ტ მკურნალი ბრძანებს, ვითა ასორმოცი სენი თავი- დაღმა შეიქნების; მიღსისა ქარი ჰქუიან და მისგან იქნების. ჩუენ მოკლედ მისთვის დავეწერეთ, რომე ერთობ გაგრძელდებოდა.

და იქიდაღმა ორნი ძარღუნი ყურშიგა ჩაველენ და მათი გულიცა ცა- რიელი არის, და სმენა და გაგონება იქიდაღმა იქნების. და ორნი ძარ- ლუნი ყბაშიგა ჩაველენ და ოცდათო 1 რმეტ შტოდ გაიყოფვის, და თუიფოსა კბილისა ძირსა თუითო ძარღუი მივა და კბილებსა ის 179 r, ამაგრებს. ერთი ძარღუი ცხუირჩიგან ჩავა და ორად გაიყოფის: ერთი — ერთსა მკარსა, და მეორე — მეორესა მკარსა; მათი გუ- ლიცა ცარიელი არის, ტუინი ავსა და კარგსა სულსა იქიდაღმა შეიტყუბს. ერთი ძარღუი ენაშიგა ჩამოვა და ერთი — ბაგეჩიგან, და საუბარსა ის ათქუმევიენებს; და მათი გულიცა ცარიელი არის და ბაგე გემოსა იქიდაღმა შეიტყუებს. და ერთი ძარღუი სტომაქშიგან ჩავა, და საჭმელისა და სასმელისა ძალსა ტუინი იქიდაღმან აიღებს და ამოსწოვს; და იმა ძარღუისა გულიცა ცარიელი არის. და ერთი ძარღუი გულშიგან ჩავა და გული ყოველსა საქმესა იქიდაღმა დაისწავლის; და მისი გულიცა ცარიელი არის. და ერთი ძარღუი თირკუმელთა შიგან ჩავა და თირკუმელი თესლსა იქიდაღმა აიღებს. ერთი ძარღუი კელჩიგა ჩავა და მკრისა შესაყარსა ორად გაიყოფ- ვის: ერთი — მარჯუენასა მკარსა წავა, და ერთი — მარცხენასა, და მერმე ათად გაიყოფვის და ათსავე თითშიგან გავა და კელის ძრვა მით იქნების; და კელი რბილსა და მაგარსა მით შეიტყუბს. ერთი ლუიძლშიგან ჩავა და სტომაქისაგან და ლუიძლისაგან საჭმ- ლისა ძალსა იქიდაღმა აიღებს. ერთი ფერკჩიგან ჩავა და თეძოჩი- გან გაიყოფვის: ერთი — ერთსა მკარსა წავა და ერთი — ერთსა, და მერმე რასთენიცა თითი არის, ყუალაშიგან გაიყოფვის და სია- რული მით იქნების.

- v ღმერთმან ტუინი გუამისა კელმწიფედ დაჰბადა და ცნობა ყუალა მისგან არის. და ტუინი გრილი || და რბილი არის, და ორნი ძარღუნი გულშიგან ჩავლენ და გულისა სიმკურვალესა ისი გაიღებს, ტუინშიგან რომე ტუინი სიგრილისაგან არ დაშავდეს.
- 5 ღმერთმან ტუინი მთუარისა სახედ დაჰბადა, ამად რომე, რა მთუარე გავსით არის, ტუინიცა გავსით არის, და რა მთუარე კლებასა შიგან შევა, ტუინიცა კლებასა შიგან შევა. ყოველი ცნობა და კჳუა კაცისა ტუინშიგან არის, შეტყუებაცა, თუარა ასრე გასინჯე, რომე კაცსა ბნელა შეეჩნების, ისი სენი ტუინშიგა შეიჩნების და
- 10 ტუინი დაბნდების, კაცსა რომელიმე ასო მოჰკუეთო, ვერას შეიტყუებს. ამა ნიშნითა მეცნიერი და კჳუიანი ტუინი არის.
- და ესეცა იცოდით, რაცა ესე ძარღუები დავწერეთ, მათი გული ყუალასი ღრუ არის. და თუ ოთხთა ბუნებათაგან რომელიმე დამეტდეს და იმაძარღუჩიგან ჩავიდეს და დაეჯაროს და შეკრას
- 15 ისი ღრუ, რომლისაცა ასოსა არის, ისი ასო დაშავდების.

ბ. კარი მემორე

ნიშანი ყოვლისა ზერისა თავის ტაივილისა

- პირველად მაღასი დავწერეთ, რომელ არს სურდო და ნაზლა.
- 20 ასე ბრძანებენ დიდნი ბრძენნი ბ ა გ რ ა ტ და გალიანე, ვითა: ყოვლისა ძარღუისა თავი ტუინისა სახურავი არის, ძარღუებისა თავი ყუალასი ტუინსა აბია. და იცოდით, ტუინი გრილი და რბილი არის, და რაჟამს ტუინსა სიგრილე მისჭირდების, იგი ზეით ტყავშიგან გავა და მაღასი ქარად შეიქნების, მისგან — სურდოცა. ესე ერთობ ავი სენი არის, სიმკურვალისაგანცა იქნების და სიკმელისაგანცა. თუ ნამეტნავად დასჭარბდების, ამავე წესითა შეიქნების, და იცოდით, რომე ყოველი სენი მისგან დაიბადების.
- 25 იცოდით, რომე ცხუირთათ წამოედინების — ს უ რ დო ჰქუიან, და თუ გულშიგან ჩავა, — ნ ა ზ ლ ა ჰქუიან. || თუ თუალისა ძარღუსა მიხუდების, ჩამოვა თუალშიგან და თუალისა სინათლესა დაუყენებს, და ამას შავი წყალი ჰქუიან. თუ ყურშიგან ჩამოვა, ყურსა დაამლიერებს და ყურსა დაუყენებს. თუ კბილებისა ძარღუშიგა ჩამოვიდეს, კბილებსა დააყრევინებს და პირსა აატკივნებს. თუ კორცსა და ტყავშიგან ჩავიდეს, სადაცა მიხუდეს, თმა გააყრევინოს, და ანუ უეამოდ გაათეთროს. თუ საფეთქელსა მაჯასა
- 30 მიხუდეს, აუფეთქოს ჩქარად და თავი ატკივნოს და ფირტუი დაუმლიეროს, და მერმე მისგნით ჯუელა და ფშუინვა დაემართოს. თუ გულშიგან ჩავიდეს, გული დაუსუსტოს და სლოკინი და ქაშოეთისა დაემართოსა. თუ ტყირბშიგან მიხუდეს და სევდაშიგან
- 35

გაერიოს, სისხლი ამოწოვოს და კაცი შფოთად ამყოფოს. თუ
 ლუიძლშიგან მივიდეს და მერმე გარეთ ტყავშიგან მივიდეს და
 სისხლსა გაერიოს, და მისგან კეთრი წაეკიდოს. თუ ძარლუჩიგან
 გავიდეს და სისხლშიგან გაერიოს, მისგან გონჯი დაემართოს და
 გონჯი მღიერი გამოესხას. თუ სტომაქშიგან ჩავიდეს, დიდსა ზიანსა
 უზამს კაცსა; მისი ნიშანი ესე არის, რომე ერთი უარესი ყვანა
 მისგან იქნების. და თუ სიზმარჩიგა თავი ტალახშიგა ნახოს და ანუ
 წყალსა, და წუთიმაშიგა ნახოს, — და ენა დაუშობიძდეს. თუ კელსა
 და ფერკშიგან ჩავიდეს, კელსა და ფერკსა ტკივილი და მიკრისი
 მისგან წაეკიდოს. ამა სენისა ბატონსა საჰმელი მოუნდებოდეს და
 ვერ ჰამდეს, და თუალშიგან თმა გამოუევიდეს და თუალი გაუთეთ-
 რდეს, და ხამი ქარი ტანშიგა გამოუჩნდეს. ბ ა გ რ ა ტ ბრძენი ასრე
 ბრძანებს, ვითა: ასორმოცი სენი || მაღასისაგან და ბაღლმისაგან
 დაიბადებისო.

5

10

V

ა წ მ ა ლ ა ს ი ს ა წ ა მ ლ ე ბ ი დ ა ე წ ე რ ო თ. თუ გინდო-
 დეს რომე მაღასი და ბაღლამი მოაკლდეს, დილასა და დილასა
 საჰმელი შეუწყევდ და ასეთი წამალი ქენ, რომე მაღასი თავიდალმა
 გამოწმდეს. ესე ღარღარები ქნას: მოიღე მდოგუი და ქონდარი და
 პილპილა, სწორ-სწორი დანაყე, გაცარ და თაფლითა გააყენე, და
 ცოტა ძმარიცა გაურიე და იღარღარებდი. დილასა და საღამოსა,
 რომე თავი მაღასისაგან გამოწმიდოს, მაგრა თავი ნამეტნავად თბი-
 ლად შეინახოს. იცოდით, რომე თუ ამისთანა ნიშანი ნახოს თავ-
 შიგა და ჟამზედა არ გამოწმიდოს, რაცა ამას ზემოთ მაღასისა
 სენები დაეწერეთ, ისი დაემართების და თუალშიგა მღიერი გამო-
 ესხმის და ყურსა დაუყენებს.

15

20

25

ს ხ უ ა ღ ა რ ღ ა რ ა მ ა ლ ა ს ი ს ა თ უ ი ს, კ ა რ გ ი. თავსა
 გამოსწმედს მაღასისაგან და კბილისა ტკივილსა უშუელის და საოხ-
 ნეთა ტკივილსა და თავსა მაღასისაგან ნამეტნავად გამოსწმედს.
 აიღე ღარაფილფილი და აკირკარა, შამი და ზანჯაბილი სინი, ამათ-
 განი წონი ორ-ორისა დრამისა, და მდოგუი — ორისა დრამისა,
 პილპილი შავი — წონი სამისა დრამისა, დანაყენ ერთპირად, ანუ
 ცალკე-ცალკე, და დასცრნე. და მერმე შეურიენე ერთმანერთსა და,
 რა მოგინდეს, აიღო ორისა წონი და ხუთისა დრამისა წონითა
 თაფლითა || შეზილო. და მერმე გაადგინო ოცისა დრამისა წყ[ლ]ითა
 თბილითა. და მერმე იღარღარებდე და ასხმიდე ტაშტსა შიგან.
 ესე ღარღარა დიდისა წამლისა აღებისა ოდენსა ბაღლამსა გამოი-
 ლებს, ასრე უნდა, რომე რა გაადგინო, მერმე სითბოსა დასდგა
 ერთჟამ, რომე წამლისა ძალი კარგად გამოვიდეს წყალსა შიგან,
 კარგია და მარგებელი ნებითა ღ'თისათა.

20

35

181r

რა კაცსა მაღასი წაეკიდების, გასინჯე, თუ ძილი უფრო სჭირს,
 თუ ლუიძილი. თუ უძილობა სჭირდეს, თავზედან მუდამ ქალის

40

დედისა რძესა დააწუელდი, ანუ წითლისა თხისასა, და ხაშხაშისა
 შარბათსა ასუემდით, მარტივსა, და აგრევე ზუფასი შარბათსა, და
 თავზედა ჭიქისა კოტოში მოჰკიდოს და შუბლისა ძარლუი გაუს-
 ნას. ნახე, თუ ძილი უფრო სჭირდეს, მაშინ რძესა ნუ დააწუელ, და
 5 კოტოში მოჰკიდე და შუბლისა ძარლუსა გახსნა უნდა. მერმე კარ-
 გად გასინჯე და ძარლუი ნახე, ყურსწინათ რომე ძარლუი არის, თუ
 ჩქარად ფეთქდეს, იცოდი, რომე სიცხე აქუს. მაშინ ყოველთა
 დღეთა ქერისა წყალი შეასუი ორმოცი დრამი, და ზედა ათი
 დრამი შაქარი მოაყარე, და ორი დრამი ნუშისა ზეთი ზედა დაასხი
 10 და შეასუი, და საღამომდი უჰმელად შეინახე და მერმე მიეც საჭ-
 v მელი: თივნისა კორცი || ანუ კრავისა ფერკები და აყირო, და თუ
 არა, საჭამადად რასაც მისცემდე — ნუშისა ზეთითა. მერმე რა
 ერთი კუირა გამოვიდეს, ესე მათფუხი შეასუი სამჯერ კუირასა
 და კუირაშიგან სამსა კუირისა თავსა თუითოსჯერ.
 15 მათფუხისა ნუსხა. აილე ყუითელი ალილა და ქუაბული,
 ალილა და შავი ალილა, ამლაჯი და ბალლაჯი, გურკისაგან გამორჩე-
 ული, თუითოსაგან შუიდი დრამი კმელი, იაი—ხუთი დრამი, ქინძი—
 სამი დრამი, უნაპი—ოცდათერთმეტი მარცუალი, თაბირინდი—თხუ-
 თმეტიდრამი, თირთყიჩი, თუ კმელი იყოს, ანუ კარისენა — ოთხი
 20 დრამი, თუ ნედლი იყოს—შუიდი დრამი, ყულაერთსა ქოთანშიგა
 ჩაყარე და ზედა ორი ლიტრა წყალი დაასხი. მერმე აილე აფლიმონი
 ოთხი დრამი და თხელსა სამოსელშიგა წაახუიე, და მერმე მაგა
 წამლებშიგა ჩააგდე და აღულე მანამდი, სადამდი ნახევარ მიიყა-
 როს. მერმე საცრითა გაწურე. მერმე აილე ხიარი-შამბრისა გული
 25 ათი დრამი და ერთსა წმიდასა ჭურჭელშიგა ჩადევ, და ამა მოდუ-
 ლებულისა წყლისაგან ზედა სამოცი დრამი, და დადგი, რომე დალ-
 ბეს. მერმე დაჟღლიმე კარგად და თხელითა საცრითა გაწურე, და
 182r რაცა საცერშიგა დარჩეს, იმავე ჭურჭელშიგა ჩაყარე და იმა მათ-
 ფუხისაგან ორმოცი დრამი დაასხი, || და კიდევ შეჟლიმე და კიდევ
 30 გაწურე თხელითა სამოსლითა. მერმე აილე ლარიკონი და ლაყუარ-
 დისა ქვა, დანაყილი და გაცრილი, თუითოსაგან თუითო დრამი, და
 ინდოური მარილი — ორი დანგი, მიაყარე იმა მათფუხშიგან დანა-
 ყილი და გაცრილი, და ზედან თხუთმეტი დრამი ჭულაბი დაასხი.
 მერმე ყულა ერთპირად გაურიე, რომე გაერთდეს. მერმე ძილისა
 35 ჟამსა შეასუი და დაიძინოს, ვირემდი საქმობა დაიწყოს. და თუ
 აღარა დაიძინოს, დილასა აილე თხუთმეტი დრამი ჭულაბი, მერმე
 ჭულაბსა ორმოცი დრამი წყალი გაურიე და საღამოსა, ზემო რომე
 დაგუიწერია, ისი საჭმელი მიეც. და ყოველთა დღეთა ცხუირშიგან
 40 აყიროსა ზეთი ჩაასხით და ქალის დედისა რძეცა ცხუირშიგა ჩაას-
 ხით. და ესე მათფუხი კუირისა თავსა თუითოსჯერ შეასუით.

ვერისნაკი კარსსა ჰქუიან. ამისი წუენი ცხუირჩი-
გან ჩალუშუით ამა ნიშნითა: აილე კარსი ერთი მტკაველი, თავის
კერძო ყუავილითურთ. მერმე დანაყე და წყალი გამოწურე მან-
დილითა და დადეც, რომე დაწმდეს. მერმე ქოთანშიგა ჩაასხი და
მუნამდი ადულე, სადამდი თაფლივითა გასქელდეს. მერმე რა მო-
გინდეს, აილე მისგან ნახევარ-დრამი ცივი და ქალის დედისა
რძითა და იისა ზეთითა ცხუირჩიგა ჩაასხი, და თავი თბილითა
წყლითა დაიბანოს და ეშუელოს. ესე წამალი სამჯერ ქენ, მის მეტად
ნუ იქ.

5

ბ. კარჩი მესამე

10

ყოვლისა ზეირისა თავის ბკივილისა

თავის ტკივილი მრავლისაგან იქნების, ყულა ცალკე-ცალკე
დაგუიწერია ნიშ || ანი მისი და წამლები გუერდსა უწერია.

v

აწ ესე იცოდით, რომე თავის ტკივილი მრავლისაგან იქნების,
და თავი ოთხი არის: სიმკურვალისაგან — ისი ზაფრა იქნების, —
სისხლისაგან, შავისა ბალმისაგან — ისი სევედა არის — და ბალლ-
მისაგან. მეხუთედ — სიცხისაგან, რომე სიცხეშიგა სიარული მის-
ქირვებოდეს; მეექუსედ — სიცივისაგან; მეშუიდედ — ცასა ქუეშე
წოლისაგან; მერვედ — ერთობ ძრიელისა ქარისაგან; მეცხრე, რომე
მრავალჯერ დედაკაცსა თანა წოლილიყოს. ერთი — ნამეტნავისა
შიმშილისაგან, ერთი — ლუინისა ბუხრისაგან, ერთი — შაკიკისაგან
და ერთი ის არის, რომე ბრუ ესხმოდეს.

15

20

აწ მათი ნიშანი დავწეროთ ბრძანებითა ღ'თი-
სათა. იცოდით, რომე თავის ტკივილი ოთხისაგან იქნების: სისხ-
ლისაგან და კუერცხის გულისა — ნავლისაგან — და შავისა ნავლ-
ლისაგან და თელგმისაგან (იგი ბალლამი არს).

25

თუ თავი სიმკურვალისაგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი ესე არის,
რომე მწოვედ სტკიოდეს, და ჩქარად და წალმა-უკულმა უბნობდეს,
და მუდამად კუნესოდეს, და თუალნი ანუ წითლად ესხნენ, ანუ
ყუითლად, და სინათლისა ნახვა ეწყინებოდეს. მას კოტოში და
ხელისა გაკსნა კარგად მოუკდების. ლუინოსა ნუ ასუამთ, ზენაარ,
და ნუცა მკურვალსა რასმე აჰმევთ. საჰმელი ყულა გრილი შეუწ-
ყევით და რაცა გრილი ტლები იყოს, || ყულა ისი შემოსდევით
თავსა. და თავი რომე სიმკურვალისაგან სტკიოდეს, ანუ სისხლი-
საგან, აფიონი ისუნოს ანუ ქაფური და უშუელის ბრძანებითა
ღ'თისათა.

30

183r

35

აწ ამა სიმკურვალისაგან ვიცა თავი სტკი-
ოდეს, მისი სიფთხილე დავწეროთ. რომე სისხლი-

საგან სტკიოდეს, ისიცა სიმეტრვალესა ახლოს ახლავს, ვისცა ესე
 სენი და თავის ტკივილი სჭირდეს, ზენაარ, ფრთხილად იყოს ასრე
 ბრძანებს გალიანოზ, ვითა: ნურას ფერსა ტკბილსა საქმელსა
 ნუ ჰამს, ნუცა მრღუიესა და ძნელსა ლუინოსა სუამს, თუარა დიდი
 5 ზიანი დავმართების, რაცა საქმელი ჰამოს, ყუალა სუბუქი ჰამოს.
 თუ მარხვა იყოს, აყირო, ჰაკუნტელი და თალგამისა საქამადი ჰა-
 მოს. თუ კსნილი იყოს, კრავისა, თიკნისა და ბუწისა კორცი ჰამოს,
 და მყავე საქამადიცა კარგია, რომე შეპრითა მოატკბოს და აგრე
 ჰამოს პურითა. და ლუინოსა ნუ სუამს, და თუ მოუნდეს, სალამო-
 10 ჟამსა შესუას, თეთრი და წმიდა, წყალგარეული ლუინო. მერმე
 ლუინოზედა ხილი ჰამოს: ბეე და ბროწეული. და მერმე დილასა
 უზმამან იაროს ბევრი, ანუ ქუეითად ანუ ცხენითა. და ზედა-ზედა
 აბანოს შევიდოდეს და აბანო ერთობ ცხელი არ უნდა იყოს, და
 ფიცხლა გამოვიდოდეს აბანოთ და თავზედა ნელთბილსა წყალსა
 15 ისხმედეს. და წელიწადშიგან ორჯელ კელსა გაიხსნიდეს: ერთ-
 ხელ — შემოდგომათა, და ერთხელ — გაზაფხულ; კაცისა ძალსა და-
 ხედნით და სისხლი აგრე აღინეთ. ესე რაცა სიფთხილე დავწე-
 5 რეთ, მა || შინ უნდა, რომე თავისა ტკივილი ერთობ არ მორეოდეს,
 და თუ თავის ტკივილი ერთობ მორეოდეს, მაშინ ნუცა კორცსა
 20 აჰმევთ და ნუცა ლუინოსა ასუამთ, ცეცხლისაგან და მზისაგან
 ერიდებოდეს.

და თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე
 ამა სიმეტრვალისა თავის ტკივილისა ნიშანი რომე დავწერეთ, იგი
 არცა ერთი იყოს, და თუალსა და პირშიგა სიწითლე არ იყოს, და
 25 პირსა ზედა თეთრად იყოს და მჯავსი სუსტად უცემდეს. და სხუი-
 ლად სისხლსა ნუ ადენ და ნუცა იმას უზამთ, რომე ამას ზემოთ
 წამალი დავწერეთ. აწ რომე დავწეროთ ისი უყავით.

აიღე საბრი ოთხი დანგი, მასტაქი და შამიანდალი, აფსინთა,
 რისა და ოშინდარი, დანაყილი და გაცრილი, თუითოსაგან ნახევა-
 30 რი ღრამი, საყამუნია, დანაყილი, ორი დანგი. ესე ყუალა ერთმა-
 ნერთშიგა გაურიე და წყლისა ჰაკუნტელისა წყლითა შეზილე,
 დამარცულე პილპილისა ოდენი და ჩრდილშიგა გააჰმე. და მერმე
 იმა კაცმან იფარეზოს, რაგუარაცა ფარეზისა წესია, და სალამოსა
 ძილისა ჟამსა მიეც, რომე შეჰამოს და ზედა ნელთბილი წყალი შეა-
 35 სუი, დაიძინოს სადამდი საქმოზასა დაიწყებდეს, მერმე გახსნის და
 უშუელის.

და ესე წამალი შექენ და ცხუირშიგა ჩაუშუი. აიღე
 მწარე ოსპი და თაჟუის ყუერი და ფარფიონი, თუითოსაგან თუითო
 40 ღრამი, და ზაფრანი — ნახევარ ღრამი, და მუშკი — ერთი დანგი.
 184r ესე ყუალა დანაყე და მტკიცითა აბრეშუმის საცრითა || გაცარ და
 ლუინითა შეზილე, და ოსპისა მარცულისა ოდენი დაქენ და ჩრდი-

ლსა გააკმე, და შეინახე. რა მოგინდეს, აილე ერთი მისგანი და გალესე წყლითა, და ცხუირსა და ყურშიგა ჩაუშუი, სიგრილისაგან თუ თავი სტკიოდეს, უშუელის ბრძანებითა ღ'თისათა.

თუ მით არ ეშუელოს, მერმე ესე წამალი ქენ. — აილე პილი, მდოგუი, დაპფიონი — ორი ღრამი. ესე ყუელა დანაყე და ლუინითა აურიე, და სამოსლითა საფეთქელზედა დასდევ, და საჰმელად სხუილსა ცერცუისა და ზეთისხილისა ზეთითა შეუწყევე, და სასმელად ძნელი ლუქინო უნდა ასუას, და რა ხუთი დღე გ[ა]მოვიდეს, აბ[ა]ნოს წ[ა]ვიდეს.

და ესეცა იქნების, რომე ამა თავისა ტკივილსთანა თავქედიცა გარდაეკიდოს, — თავი რომე სიგრილისაგან სტკიოდეს და მერმე თავქედი გარდაეკიდოს. მისი ნიშანი ესე არის, რომე წყნარად სტკიოდეს და მწოედ ძილი მოეკიდოს. მისი წამალი ესე არის, რომე ამას ზემოთ სიმჟურვალისა თავის ტკივილისა წამალი სწერია, და საჰმელი ისივე ამას შეუწყევით. მერმე რაგუარაცა ორი დღე გამოვიდეს, ჯუნდი ბედასტარი დაზილოს და ცხუირთა ისუნებდეს და თავზედაცა დაიცხოს. ფეტუი მოაჰალოს და მერმე მარილი გაუროოს, გაათბოს და თავზედა შემოიღვას და დიდსა ხანსა ნუ დაიძინებს. და თუ შეეძლოს, პირსა წაიგდებინებდეს და ნათელსა სახლშიგა დაჯდებოდეს. და მისი შაფი და ოყნა უნდა, რომე მუცელშიგა ნიადაგ რბილად იყოს და გახსნით ჰქონდეს. და მისი || საჰმელი ყუალა ზეთისხილისა ზეთითა იყოს, და მუხუდო (დარიჩინითა შექნილი) ჰამოს, და ხანდახან ქერისა წუენსაცა სუემდეს. ნიახურისა ფურცელი და ბაბუნაჯი და კმელი ზუფა, ესე სამივე ერთად მოხარშონ და, რა საჰმელსა ჰამდეს, ამისითა წუენითა ფერკთა დაიბანდეს და დაიზელდეს, რომე ტკივილი თავშიგან არა დარჩეს.

და ვისცა სიგრილისაგან თავი სტკიოდეს მუშკი და უდი ნაკუერცხალზედა დააკუმოს და ცხუირთა იკრჩოლოს და თავსა კარგად წამოიხუროს, რომე ორთქლი თავსა, ცხუირსა და პირშიგა შეუვიდეს. და რასაცა საჰმელსა ჰამდეს, ცოტა ნიორი და ცოტა ქონდარი გაუროოს, აგრე ჰამდეს. და სადაფსა ისუნებდეს ნიადაგ და ცხელი ნაცარი ტლედ შექნას ძმრითა და თავზედა შემოიღვას, კარგად მოუტდების.

ვისცა ესე სატკივარი სჰირდეს, ცივსა წყალსა ნუ სუამს და ნუცა დედაკაცსთანა დაწვების, ორივე იფარეზოს და გულშიგა ნავლელსა ნურას ჩაუშუებს. მისი საჰმელი: ცხურის კორცი მუხუდოსა წუენითა მოხარშონ და კამა და ზეთისხილისა ზეთი გაუროონ, და რასაცა საჰმელსა ჰამდეს, შიგან გაუროოს ანგიზოდი, ფილფილა, სათარი, ზირა, ქარუია. და კმელსა ლელუსა თაფლითა

ქამდეს, მუცელსა დაულობს. ასრე უნდა, რომე კმელი
თაფლ-წყლითა დაალობს და აგრე ჰამოს.

5 თუ სიგრილე ერთობ სჭირდეს, ქავჭავისა ხარშო და ტრედის
კუნდისა ხარშო უნდა ჰამოს და მუხუდო, შექნილი საჰამადად
წყლითა, და შიგან ცერეცო გაურიონ და აჰამონ სადაფითა. საჰ-
185r მადო შექნან და კმელი || ტარხუნა და ქარუია გაურიონ და აჰ-
მონ. და კორცი მსუქნისა წითელი გამოარჩიონ და ის გამოარჩეული
ზეთისხილისა ზეთითა შეწუან და ჰამოს. და კაჰისა და ბატისა
კორცი ჰამოს, კარგად მოუტეგდის.

10 სხუავე სიგრილისა თავის ტკივილისათვის
აილე მასტაქი ერთი დანგი, და თეთრი თურბუთი, დაფხეკილი ქერ-
ქი ნახევარ დანგი და ზანჯაბილი ერთი დანგი, და ამათი წონი
შაქარი. მერმე დაიჭირე აყირყარა და სათრი და ხარდალი და
ქაფრის ძირისა ქერქი, ცოტა-ცოტა ესე ყუალა ჯუმლად დანაყე და
15 გაცარ, და სიქანგუბინი, რომე თაფლითა იყოს შექნილი, შიგან
გაურიე და მერმე თბილითა წყლითა გალესე და ილარაროს.

მერმე გასინჯეთ, თუ ესე სატკივარი ხანდახან სტომაქიდაღმა
გამოვიდეს, დაიჭირე კამის ძირისა და ნიახურის ძირისა ქერქი, და
თესლი ორისავე, და ქაბრის ძირისა ქერქი და ანისონი, და ნანახე
20 და სალიხა, და უსთუხუდუს ყარიყონი და პიტნა ველური. ეს ყუალა
ერთპირად მოხარშონ და ვარდის წყალი შიგან გაურიოს და ასუას,
და მასტაქისა ზეთითა სტომაქი და მუცელი დაიზილოს. და წყალი
მოადუღლოს და შიგან მასტაქი ჩაურიოს, და ისიცა შესუას. გულ-
ბაშქარი, ზირა, მასტაქსა ჰამდეს, ისიცა არგებს. და ძილისა ჟამსა
25 ფერკსა აზელინებდეს და კმელი ქინძი და სელი მოაჯალოს, ცოტასა
იმასცა ჰამდეს. თუ ესე სენი თავშიგან იყოს, ყუალასა გამოიღებს
და, რაცა ამას ზემოთ საჰმელი სწერია, ისი შეიწყოს.

v || სხუა თავის ტკივილისა წამალი რომ სიგ-
რილისაგანა სტკიოდეს. ესე გასახსნელი წამალი მიეც-
30 აილე თურბუთი თეთრი ორი დრამი, იარაჯი, ფეყრა — ერთი დრამი,
ყარიყონი — ერთი დრამი. ესე ყუელა დანაყე და თაფლითა მაჭუ-
ნად შექენ და აჰმევდი.

თუ მან არ უშუელოს, ესე ტლე შექენ: აილე ია, ვარდი და
ნელოფარი, თუ[ი]თოსაგან სამი დრამი, სანდალი თეთრი და წითე-
35 ლი, — თუ[ი]თო დრამი ხაშხაში — ერთი დრ[ა]მი და ნახევარი, თარა-
სა, თესლი — ერთი დრამი, ხატმი — ერთი დრამი, ზაფრანა — ერთი
დანგი, ყუელა დანაყე და ერთმ[ა]ნერჩიგ[ან] გ[ა]ჟირიე, და წყლითა
ტლედ შექენ, შემოსდე თ[ა]ვსა და უშუელოს.

თუ თავის ტკივილი სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს,
40 რომე თუალნი და პირი და შუბლი გ[ა]ჟიწითლდეს და წ[ა]მოჰეზ-
დეს, კელისა მაჯა ს[ა]ქესედ და ძალიანად უფეთქდეს და საფეთქე-

ლნი ჩქარად სცემდენ. მას კელი გაუხსენ, ანუ საფეთქელნი და ანუ შუბლი, და ერგოს. და თუ ყმაწურილი იყოს, ყურნი უცრენით და ერგოს. თუ შეკრვით იყოს, გრილითა და სუბუქითა შარბათებითა გახსნან; და თუ შეკრვით არ იყოს, პირველად ყიფალი გქაიხსნან და ვარდის წყალი და ვარდის ზეთი ჭიქაშ[ი]გან ჩაქაიხსნან; და თუ ყინული იშოებოდეს, ყაპულითა გააციონ, თუ არა ცივითა წყლითა შუბლსა და გულის პირსა შეიცხოს და შიგან სანდალიცა გქაირიოს. საკმელი ყუელა გრილი და სუბუქი შეუწყევით¹, აფიონსა და ქაფურს ისუნებდეს, უ || ნაბისა შარაბსა სუე- 186 r მდეს, რომე სისხლი დააწყნაროს.

სხუა წამლები სხუასა კარაბადინ შიგა რაცა ეწეროს, 10
სადა თავის ტკივილისა წამალნი დასრულდებიან, იქი მონახე.

თუ თავის ტკივილი ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ნამეტნავად თავი ცხელი ებას და ფერზედა ყუითლად იყოს, და თუალჩივაცა ყუითლად იყოს, და მაჯა წურიალად და ჩქარად სცემდეს, და ერთობ სწყურდებოდეს, და პირი მწარედ ებას და უშრებოდეს, და კორცზედა დამკლდეს. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი, რომე ზაფრისაგან არის. მას საკმელი ყუელა გრილი და ძმრიანი შეუწყევით, და ტყემლისა ლავაში წყლითა დაალბეთ, ზედა მარილი დააყარეთ და შუბლზედა შემოსდევით, ანუ ახალი ქინძი დანაყეთ და მისითა წუენითა თავზედა შემოსდევით. თუ ამან არ უშუელოს, ესე ტლე შექენით და შემოსდევით. — აილე ქერის ფქვილი, ზროხის მაწუნი, ერთმანერთშიგა გაურიეთ და ცოტა ძმარი და კუერცხისა ცილიცა შიგა გაურიოს, შუბლზედა შემოსდვას და ერგოს. და თუ სრულად თავი სტკიოდეს, თავი მოჰპარსეთ და აგრე შემოსდევით, და ერგოს ბრძანებითა ღ'თისათა: 15 20

თუ სისხლი და ზაფრა ერთმანერთშიგა გარეოდეს და თავი მისგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ფერზედა წითლად იყოს და სიყუითლეცა ერთოს, ერთობ სიმკურვალისაგან იქნების. მისი წამალი ესე იყოს, რომ ვარდის წყალი და ვარდის ზეთი და ძმარი, სამივე ერთმანერთშიგან || გაურიოს და ნიადაგ ისუნებდეს და, სადაცა სტკიოდეს, ზედაცა დაიცხებდეს. და საკმელი ზემოსათვის ტკივილისა სიმკურვალისა შეუწყევით, და სასუმელი² ანუ ტკბილისა და ანუ მგავისა ბროწეულისა წუენი ჯულაბშიგა გაურიოს და იმას სუემდეს. v 30

და თუ მუცელშიგა შეკრვით იყოს, ანუ ტყემლისა და ანუ იისა შარბათსა შესუმიდეს და საზამთროსა წუენშიგა ისრიმი და შაქარი გაურიონ და შეასუან და რა დაიძინებდეს, ბაზრაცატუნისა წუენი შაქრითა შეასუან. და რა ორი დღე გამოვიდეს, ქერის წყალი ასუან. და თუ ძილი არ ეკიდებოდეს, ხაშხაშისა და ანუ თარას თესლი მოადულონ და ასუან. და თუ ესე სენი მარტოდ ზაფრისა- 35
18. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

- გან იყოს, მკავისა კიტრისა თესლი ანუ აყიროსა თესლისა წყალი შეასუან. და მისი საკმელი აყიროსა საჭამადი იყოს, და ანუ ასპანახითა და ანუ ოსპითა იყოს, და ისრიმისა წუენსა ასმიდენ. თუ ძილი არ ეკიდებოდეს, ანუ თარას ღერისაგან და ანუ თუხმაქნისა ფურცლისა საჭამადსა აკმევდენ, და თუ საჭამადი მოინდომოს, ანუ სუმაყისა და ანუ კოწახურისა საჭამადი აჭამონ. და ლიმონისა წყალიცა კარგია, და მკავისა თურინჯისაცა კარგია. და ინდოური ხურმა ნუშისა გულისა წუენითა აჭამონ. ახლითა ერბოთა და შირბახტისა ზეთითა შიგან გაუროს, კარგად მოუკდების.
- 10 და რასაცა კაცსა სიმკურვალისა თავის ტკივილი სჭირდეს, რაცა ამას ზემოთ დაგუიწერია, ეს საკმელი და წამალი შეუწყევდით. თუ უკეთ იყოს და საკმელი მოინდომოს. წურილსა თევზსა,
- 187 r || ძმრითა შექნილსა, აკმევდით და მასუჟანით ან ღურჯისა ანუ კაკბისა და ანუ კოკბისა და ან ქათმისა კორცსა აკმევდით. და თუ
- 15 შეკრვით იყოს, შავისა ტყემლისა საჭამადსა აკმევდით. მერმე წირანი დაალბეთ და მისი წუენი ასუით, და ოსპისა წყალიცა კარგად მოუკდების. და ინდოურისა ხურმისა საჭამადი აჭამონ, და მერმე ნუშისა გული დანაყონ წმიდად და ისრიმისა წუენშიგა გაურონ და გალესონ, და შეასუან, და ერგოს. და მერმე თუხმაქნისა ფურცელ[ი] დანაყონ და მკავისა ბროწეულისა წუენშიგა
- 20 გაუროს, ზედა პური მოაფშუნას და აჭამოს.
- კაცსა რომე ჰკუა წაუვა და თავქედი შეექნების, ისიცა სიმკურვალისა ავადყოფსა ჰგავს და სიმკურვალისაგან არის. თუ ჩქარად უბნობდეს და მალედ, და ფერზედა ყუითლად და ანუ წითლად წამოჭენებულ იყოს, იცოდით, რომე სიმკურვალისაგან არის და მისი სატკივარი თავსა და ტუინშიგან არის. თუ ნამეტნავად გავარდეს და შესცდეს, რაცა ამას ზემოთ სიმკურვალისაგან თავისა ტკივილისა წამალი და საკმელი სწერია, ისი შეუწყევ. და ასეთი წამალი შეუწყევ, რომე ძილი მოეკიდოს და ტანშიგა სისუელე გამოჩნდეს. და ზემო რომე ხაშხაშისა ხასიათი სწერია, ისივე ამა სენისათუის ქნას,— ისივე ნუშისა ზეთი და აყიროსა თესლისა წუენი და ისა ზეთი. და რაგუარაცა ზემო სწერია, იმა წესითა შეუწყევით. და რაცა მანახულისა ერგებბის, ისივე ამა სენსა ერგებბის. ასრე უნდა, რომე მუცელშიგა ნიადაგ რბილად იყოს და
- 35 შეკრვით არ იყოს. და ერბოთა გამომცხვარსა პურსა ნუ ჰკამს.
- v ერთი თავის ტკივილი სხუა არის, რომე შიგნით გარემდი || თავი სრულად ეწვოდეს, და რაგუარაცა მცბროვიალესა აგრე ათრთოლებდეს. ესე სატკივარი უფრო ვაჟსა კაცსა წაეკიდების. ესე მისგან იქნების, რომე ტუინისა საბურავი მდაბლად იქნების და
- 40 თუალსა სინათლეცა აკლდეს. აწ მისი წამალი მოგახსენოთ. — მოიღე კუერცხისა ცილი და ვარდისა ზეთი, ერთმანერთ-

შიგა გაუჩიეთ და ყინულითა გააციეთ და თავზედა შემოსდევით. რაგუარაცა თავზედა გათბეს, ჩამოიღებდეს და კიდევ გააცივებდეს და კიდევ შემოიღებდეს, და თუნმაქნისა ფურცელი დაწყალი აყიროსა ამა წყლებისაგან, რომელსაცა იშობდეს, ვარდის ზეთითა ცივ-ცივსა თავსა შემოიღებდეს.

5

თავის ტკივილი თუ შავისა ბაღმისაგან იყოს, რომელ არს სევდა, მისი ნიშანი ესე¹ იყოს, რომე პირსა ფერი მოშაოდ სცემდეს და ანუ მომწუანოდ, და ძილი არ ეკიდებოდეს, და ჭკუაშეცულით იყოს, და თუალზედა წუწი უკმებოდეს და ცხუირიცა უკმებოდეს. რა ესე ნიშანი ნახოთ, იცოდით, რომე შავისა ბაღმისაგან არის და სიკმისა და სიგრილისა. მას საქამადი შეუწყევით: შექნილი ჯულაბი და თორხოლო კუერცხი იყოს; და მსუქნისა ქათმისა ხარშოსა ხურეტდეს, და რაცა მსუქანი კორცი იყოს ხარშოდ შექნილი, იგიცა კარგად მოუტდების, და ნუშის ზეთსაცა იკმარებდით საქამად-შიგან. და მუდამად დედაკაცისა რძეს თავზედა დააწუელდით, და თბილითა წყლითა ფერკთა იბანდეს, და ვარდის წყალსა სუმიდეს, და თუ არ იყოს, არაყი ტირიფისა შესუას, იგიცა კარგია შაქრითა. და || იის ძირი. ხატმი, ვარდი და ია საგებელზედა მოიყაროს, და ისუნებდეს რაცა სურნელი არის, და მათფუხი, აფთიმონი ააღებინოს რომე შავი ბაღლამი გამოწმიდოს. და ნურასფერსა მყავესა საკმელსა ნუ ჭამს. და თუ სტომაქშიგა სიკცე იყოს, მისსა საკმელსა ხარშოშიგა ვაშლისა წუენი გაუჩიოს ან გულაბისა, კარგდ მოუტდების. და თუ სტომაქშიგა ცოტად ცხლად იყოს, ასპანახი ან კიტრის თესლი ან აყიროს თესლი ან ქინძის თესლი, რომელიცა იშოვო, და თუ სამივე იშოვო, ხარშოშიგან გაუჩიონ, კარგად მოუტდების. და პური, რომე მაგრად გამოცხვარი იყოს და კმელი, დანაყონ და ჯულაბშიგან გაუჩიოს და შესუას, კარგია. და ნუშის გული და ცოტა კმელი ქინძი, ისიცა კარგად მოუტდების. და თორხოლოსა კუერცხსა. ხურეტდეს და აყიროს თესლისა ზეთსა და იისა ზეთსა ყურშიგან იწთობდეს და ტერფთა და საჯდომთა იმითა დაიზელდეს. მერმე მოიღე ქათმისა ქონი, ახალი კარაქი და კბოსა წუივისა ტუინი, ერთმანერთსა შიგან გაუჩიოს, და თავსა შემოიდვას. და თუ სტომაქშიგან გრილად იყოს, კორცისა წუენსა ხურეტდეს და ზედა ძუელსა ღუინოსა სუემდეს. და დარიჩინსა ჭამდეს და თორხოლოსა კუერცხისა ყუითელსა ჭამდეს. და იისა ზეთი ცერეცოშიგან გაუჩიოს და თავზედა შემოიდვას და იმითა ტანიცა დაიზილოს. მერმე მოიღე შაქარი და დანაყე, და მოიღე ნუშის ზეთი და ხურმის წყალი, და ცოტა თაფლი ერთმანერთშიგა || გაუჩიე და თავსა შემოიდვას. და ესეცა იცოდით, თუ დახედნეთ, რომე მისი სტომაქი გრილად იყოს, ისივე ამასწინათი წამალი ქნას. კუერცხისა გული უცილოდ და იისა ზეთი და ცერეცოსა ზეთი ტლედ შექნას და თავ-

10

15

188 II

20

25

30

35

V

40

275

ზედა დაიდევს. და ხუარბლისა ნახარშსა¹ თაფლი და რძე გაუტყოს და შესუას, კარგად მოუქცევის ბრძანებითა ღმრთისათა.

თავის ტკივილი თუ ბალდმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე თავი სტკიოდეს და პირზედა თეთრად იყოს, ყურსწინათ საფეთქელისა ძარღვები სუსტად და წყნარად და რბილად უცემდეს და სხუილი იყოს და სქელი, და არა სწყურდებოდეს. მისი წამალი: მარზანგოში ვარდის ზეთითა მოადუღეთ და კიდევ სუას და კიდევა შეიცხოს თავსა, და ცეცხლის პირსა ჯდებოდეს.

სხუა თავის ტკივილისა წამლები, იქით მონახე, სადა ამისნი წამალნი დასრულდებიან, ამისსა ბოლოსა.

კაცი რომე ანაზდა წაიქცეს, ან ცხენი წამოექცეს, და ან მაღლით ჩამოვარდეს და დაეცეს, ანუ ტუინი დაერყოს და მასზედა ტკივილი დაემართოს თავისა, უწინა ყიფალი გაიხსნას. მერმე მოიღე მურტისა ზეთი და ვარდისა ზეთი, ტლედ ქენ და შუბლზედა შემოსდევ. და აქალისა ძარღუი გაიქსნას და თავზედა კოტუში მოიკიდოს. და ხილი ქამოს, რომე მუცელი დაჟლბოს.

თუ ცხელება დაერთოს, აინაბუსალაბისა წყლითა ხუთი მუტკალი ხიარი-შამბარი² შესუას. და თუ სიმსივნე დაერთოს, წითელი სანდალი ფუფული, ლუქი, ზაფრანი და მწუა || ნე წყლის მხავსი, ესე ყუელა მსივანსა და თავზედა შემოსდვას.

თუ ამა სატკივარისაგან ტუინი დარყეოდეს, ორი მუტკალი უსთუხუდოს დანაყე და გაცარ, და ჯულაბითა შესუას. და მისი საკმელი ან ქათმისა და ან ბატკნისა ტუინი იყოს. და მერმე ბროწეულისა წყალი შესუას; რომე ტომაქსა ძალი მისცეს.

ტუინისათუ ისევე, რომელი გააძლიერებს და გააღნობს ნოტიოსა ტუინსა შინა. — აიღე ზაფრანი და მასტაქი და კაქბისა ნავლეი, თუითო — დრამისა წონი, მუშკი — ორისა დანგისა წონი, ქაფური — ნახევარ-დრამისა წონი, დანაყე და დაცარ, და კამისა ნედლისა წყლითა შეზილე, მარცულად შექმენ ვითა პილპილი და, ოდეს გიქმდეს, ქალის დედისა რძითა ცხუირთა ჩაასხი.

თავი რომელსა სტკიოდეს და ტუინსაცა იტკივნებდეს, ცერეცოსა ძირი წყლითა შეაგბე და იმით ბანდი.

თავსა თუ ბრუ ესხმოდეს, ბავრუკი წითელი მოგალე, ღუინითა გაადგინე, და ორთავე ცხუირთა უწითვე კოვზი ერთი.

თუ მოტეხილსა რამე, ან თავის გატეხისა და დანაყილობისა სატკივარი დართვოდეს, მურტისა ფურცელი, — დანაყილი და გაცრილი და გაწმედილი, — და მურტი ორივე სწორად ქნას და მტკივანზედა შემოსდვას.

თუ დანაყილი გასივებოდეს, ვარდის წყლითა დაიზილოს, გაკუთილსა ერთად მოჰყრის; და თუ ერთად ვერ შეყაროს, მერმე ფოლადისა ნემსითა შეუკერეთ. მერმე ესე მალამა შექენ და ზედა შემოსდევ. — დაიჭირე საბრი, ანძარუთი და საკუმეველი, ამისგანვე ორ-ორი მიტყალი, და მალახუნი და მური წმიდა, ორისაგანვე ხუთ-ხუთი მიტყალი. ესე ყულა ჯუმლად დანაყეთ || და კუერცხის ცილშიგან გაურიეთ და ზედან შემოსდევით, და ამა გახეთქილსა სანდლისა და ფუფულისა მალამა მოსცხეთ.

აწ ესე დავწერთ, რომე კაცსა სიტყუა ვიწყებოდეს და რასაცა შეინახევდეს, იგიცა ვიწყდებოდეს. ესე სენი ტუინშიგა შეიქნების ორისაგან იქნების — სიმჭურვალისაგან ან სიგრილისაგან, რომე ტუინშიგა სჭირდეს, და ან სინედლისაგან. ესე მისგან იქნების, რომე ტუინსა მისჭირვებოდეს. ამისი წამალი რაცა თავქედისათუის დაგუიწერია, ისივე ამას ერგების, და ვაჯი, რომე გაზრდილიყოს, ისიცა კარგად მოუტდების, და საკუმლისა მაჯუნიცა ერგების, და ქარიანსა ალაგსა ჯდომა აწყენს ღზ ერიდებოდეს.

და თუ ცხრო და თავქედი არა სჭირდეს და წადმა-უკუღმა სიტყუასა სტყორცნიდეს, ისი სიმჭურვალისაგან და სიკმელისაგან იქნების მისი საკმელი ბატკნისა თავ-ფერჯისა ნახარში იყოს, და შაქრის წყალი შესუას, და ნუშის ზეთისა მალამა თავზედა დაიდვას. და ასეთი საკმელი შეუწყევით, რომე ძილი მოეკიდოს. ესე სენი მანახულისა ჰგავს.

თუ ტუინშიგა ცხლად იყოს, მას ბაანის მაჯუნი შეუწყევით. დაიჭირე ბაანი და ვაჩი, ზანჯაბილი და სოთი და დარაფილფილი, თუითოსაგან ოთხ-ოთხი დრამი. ესე ჯუმლად დანაყე და თაფლითა მაჯუნად შექენ, და ორმოცსა დღესა კოლოფითა ქერშიგა ჩადგას, მერმე მისგან იქმაროს და ჭამოს ორ-ორი მუტყალი.

თავის ტკივილი რომე მზისაგან იყოს და სიცხეშიგან სიარული მისჭირვებოდეს და მისგან სტკიოდეს, მისი წამალი: ნიადაგ ტირიფისა ჩრდილსა ქუეშე დაწვებოდეს და ნედლისა ტირიფისა ფურცლისა წუენი და ძმარი და ვარდის წყალი, ქაფური და თეთრი სანდალი ერთმანერთსა შიგან გაურიოს და შუბლსა შესცხოს, და ყიფალიცა გაუხსნას და შუბლიცა გაუხსნას.

თავის ტკივილი რომე ცასა ქუეშე წოლისაგან დაემართოს. მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე თავის ტკივილშიგა სურდოცა შეექნას რა ესე წაეკიდოს, ფარეზი უნდა ყოვლისა მკავისაგან. და თუ თავის ტკივილი ერთობ მოუვიდეს და კმაცა ჩაჰკდეს, ცოტად და რაგუარაცა დაიძინოს, ფერად-ფერადი სიზმარი ეზმანოს და ძილიცა ცოტა მოუვიდოდეს. მისი წამალი: ძმარი და ვარდის წყალი გაათბე და თავზედა შესცხოს, და ცოტა ჯუნდი ბადასტარიცა გაურიოს შიგა. ჯულაბი და თაფლი ერთმანერთსა გაურიე და შეასუი.

მერმე პიტნა და ყაისუმი წყლითა მოადუღე, და ორივე ფერტი იმა წყლითა დაიბანოს და საკმელად ჯულაბშიგა პური ჩაყაროს და ჭამოს.

5 191 თუ თავის ტკივილი ქარისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე თავი ნიადაგ სუბუქად ჰქონდეს და ყურშიგან ქარი უშუოდეს, და თავის ტკივილი ერთხელ მწუხავედ || მოუვიდეს და ერთხელ უფრო არა. მისი წამალი ესე არის: ყოველთა დღეთა თუითო დრამი იარაჯი მიეც, რომე ჭამოს. მერმე მოიღე მარზანგოში, ბაბუნაჯი და ყაისუმი, სამივე წყლითა მოადუღე და თავი 10 მისსა ორთქლსა ზედა დაიჭიროს და ზედა წამოიბუროს, რომე ორთქლი თავშიგა შეევიდეს. და საკმელი ცოტა ჭამოს და, რაცა ჭამოს, მჭურვალი და რბილი ჭამოს.

15 თავის ტკივილი თუ მრავალჯერ დედაკაცსა თანა მისულაზნედა დამართებოდეს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ამასთანა სიკმეცა დამართებოდეს თავსა შიგან. მისი ნიშანი ესე იყოს: თუალმან ბნელება დაუწყოს და პირიცა უგემურად შეექნას. მისი წამალი: წითლისა შაქრისა ფალუდაგი შექნას და იისა ზეთი შიგან გაურიოს, და თავზედა ტლედ შემოსდებდით. და შარბათიცა 20 შეასუით. და საკმელად მსუქნის ქათმისა ხარშო შეაქნევინეთ და შიგან ზარაცა გაურიოს და აჭამოს. და იისა ზეთი და ნუშისა ზეთი ერთმანერთშიგა გაურიოს და ყელსა ზემოთსა თავსა შეიცნოს.

25 თავის ტკივილი თუ შიმშილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს. — საფეთქელნი და ყელის ძარღუეები უფეთქდეს და თუალნი ჩასცუივნოდენ და ფერიცა შესცლოდეს. ვარდის წყლითა და ძმრითა ცხური დაიბანოს და მოკალული ქერი დაფქვას, თარასა, და შაქარშიგან გაურიოს, შექნას და აჭამოს. სანდალი, ქაფური და ვარდის წყალი ერთმანერ || თშიგან გაურიოს, ტლედ შექნას 30 და მუდამად თავზედან შესცხებდეს. და პურსა ჯულაბშიგან ჩაყარიდეს და აჭმევდეს, ან კიტრისა გულსა აჭმევდეს; ან ქაფური და ქაასინი და ძმარი, სამივე, ერთმანერთსა გაურიოს და აჭამოს პურითა, და მშვიერი ნუ დაჯდების.

35 თავის ტკივილი, რომე დავარა ჰქუიან. თუ მისგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე, თუ გუერდი იქციოს, თავის ტკივილი მოუმატოს და მერმე უკმელად იყოს, მაშინცა სტკიოდეს. მისი წამალი: აბიყუყა ააღებინოს, თუ ძალი ჰქონდეს და, თუ ძალი არა ჰქონდეს და ერთობ სუსტად იყოს, მაშინ მოიღე თარანგუბინი, თაბირინდი და ხ[ი]არი-შამბარისა გული, და შარიხიშტი და ია, მოადუღე და მისითა წუენითა შეასუი, რომე მუცელი გაუხსნას. მერმე ძმარი ვარდის ზეთშიგან გაურიონ და მუდამად თავზედა 40 შესცხებდენ, და პურსა შაქრის ჯულაბითა დააბლობდენ და აგრე აჭმევდენ.

სხუა თავის ტკივილი, რომე ბაიზარა ჰქუიან. მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე სრულად თავი ყელამდი სტკიოდეს. ესე ორისა ფერი-საგან არის: ერთი სიგრილისაგან და ერთი სიმკურვალისაგან. მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე, თუ სიმკურვალისაგან იყოს, თუალნი გაუწითლდენ და გამოლმა გამოუსხდენ. მისი წამალი || ალილა 192 r, უნდა მისცენ ტყემლისა შარბათითა და ვარდითა.

თუ სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე კელი რომე შემოსდვას თავსა, ცივი იყოს, და არა სწყურდებოდეს, ღამით უფრო მტკივნეულად იყოს და დღისით უფრო სუბუქად იყოს. მისი წამალი: აბი-შაბარი ააღებინონ და იფარეზოს, და ნარგისი და შასაფარღამი გარეშემო მოუყარეთ, რომე ისუნებდეს. და კელის მანდილი დაასოვლე. თბილითა წყლითა და თავწედა შემოსდებდი და მუღამად კელ-ფერქსა უზელდი და საჰმელი სწორი შეუწყევით.

სხუა თავის ტკივილი იქნების, რომე სიმკურვალისაგან სტკიოდეს ანუ სევდისაგან ანუ ბევრისა მარხვისაგან. მისი ნიშანი ესე-იყოს, რომე პირი ასრე ცხელი ებას, თუ სიტუა, ცეცხლი ედები-სო, და თუალშიგა წყალი უგუბდებოდეს და შუბლისა ძარღუნი გამოსხდომოდენ, და მუცელშიგან შეკრვით იყოს, და თავი ხან სტკიოდეს და ხან არა. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდე, რომე სიმკურვალისა და სიკმელისაგან არის და ვისცა ესე სენი სჭირდეს, მას კაცსა ასრე მართებს, რომე, რა აღდგომისა სამი დღე გამოვიდეს, ძალზედან და ზომით და წესითა სისხლი გამოუშუას, მას უკანით აცალე, რომე ათი დღე გამოვიდეს. წამალი ააღებინე ამა

წესითა: აიღე ყუითელი ალილა და შავი ალილა და ქუაბულუ-რი ალილა, გურჯისაგან გამოღებული, თუითოსაგან შუიღ-შუიდი ღრამი, ია და ვარდი — თუითოსაგან ოთხ- || ოთხი ღრამი, ძირთაფ-ლისა ძირი გაფხევილი — ხუთი ღრამი, ღრინჭოლასა თესლი — ერთი ღრამი, კარის-ენა — ათი ღრამი, ბარამბო — ხუთი ღრამი, აფთიმონი — სამი ღრამი, კმელი აფსინდი — ორი ღრამი, დანაყილი ქინძი — ერთი ღრამი, თაბირინდი, გურჯისაგან გამოღებული, — ოცი ღრამი, წითელი ჩამიჩი — ოცი ღრამი, უნაპი — ოცდა[ა]თი

მარცუალი, პიტნა — ხუთი ძირი. ესე წამლები ყუალა ერთპირად წმიდასა ჭურჭელშიგა ჩადევ, ორი ლიტრა წყალი დაასხი, ერთსა ღამესა დაალბე, მერმე ადულე მანამდი, რომე ნახევარზედა მიიყა-როს. მერმე წმიდითა სამოსლითა გაწურე, მერმე ამა გაწურვილსა წუენშიგა გაურთიე, მოიღე რევანდი, მასტაქი და ლაქუარდის ქვა, თუითოსაგან ნახევარ-ღრამი, დანაყე და გაცარით, და შაქარი — ოცი ღრამი. ესე ყუალა იმა წუენშიგა გაურთიეთ და, ვისცა ისი სენი სჭირდეს, შეასუით და აცალე, რომე გაწმდეს წამალი. მერმე ნელთბილითა წყლითა შაქრისა შარბათი შექენ და შეასუი, და

აცალე, რომე, თუ რამე მუცელშიგან იყოს, გაიღოს. მერმე ცივითა
 წყლითა შაქრისავე ჯულაბი შექენ და შიგან ბაზრაცატუნი ჩაყარე
 და შეასუი, რაგუარაცა წამ[ა]ლიდალმა გამოვიდეს, მერმე ცოტა
 პური ქამოს და სამი პირი თეთრი ღვინო შესუს. ესე წამალი
 5 ერთხელ შემოდგომაჩიგა მიეც და ერთხელ გაზაფხულ, და უზმამან
 ათასი ბიჯი იაროს. მერმე მას უკანით მოიღოს სიქანჯაბინი — ოც
 193 r დრამი, ათი დრამი ცივი წყალი გაურიოს და უზმა შესუმიდეს ||
 ოთხსა დღესა ზედა ზედა, მერმე ოთხი დღე გამოუშუას შუა და
 კიდევ ამა წესითა იქმოდეს. და ნიადაგ იქმოდო ამა წესითა ზამ-
 10 თრის და ზაფხულის, და ღამით ტკბილსა ბროწეულსა ჩამდეს და
 დილეულად თბილითა წყლითა ფერკთა იბანდეს, და აბანოს შევი-
 დოდეს და თავსა ტუხტითა დაიბანდეს, და ტანი ანაკუთითა და
 ძმრითა დაახელინოს და, რა თავი ტკივილსა დაუწყებდეს, ცხუირ-
 ჩიგან იის ზეთსა ჩაუშებდით და კეფა იის ზეთითა შეუქმნას და
 15 ზოგ-ზოგჯერ ერბოსა და ქალის დედისა რძესა იცხებდეს. და, რა
 ხანი გამოვიდეს, აიღოს ოცი დრამი თაბირინდი, ქერის წუენითა
 შესუს; და მერმე სუბუქი საქმელი ქამოს და ცოტა ღვინო შესუს
 თეთრი.

სხუა წამალი ამავე სენისათუის: აიღე ჭაყუნტ-
 20 ლის ძირი, დაწურე და ვარდის ზეთი გაურიე და ცხუირჩიგან
 ჩაუშუი.

სხუა ამავე თავის ტკივილისათუის: აიღე
 გაუხურებელი გუნდი, დაღეწე და გული გამოართუი, წყლითა
 გაქენ და ცხუირჩიგა ჩაუშუი, და თავი დაღმა ქნას და, რაცა სენი
 25 იყოს კეფაშიგა, გამოვიდეს და კოტოშიცა მოიკიდოს.

სხუა თავის ტკივილისავე: აიღე ყუავის ტუინი,
 გაქენ წყლითა და მარჯუნისა მკარისა — მარჯუნით ჩაუშუი და
 მარცხენისა — მარცხენით ჩაუშუი, და ერგოს. ამავე წესითა მამ-
 30 ლისა და ჩიტისა ტუინი ქენ.

ნიშანი თავქედისა, რომე იმისთანა მუტფახი ცხრო გაერიოს
 და არასათუი არ გაეყაროს. მისი ნიშანი ესე არის, რომე თავი
 მძიმედ ჰქონდეს და ენაზედაცა მძიმედ იყოს, და თუალეზი გაუ-
 v წითლდეს და თავის ტკივილი ერთობ მოუვი || დოდეს. და ესეცა
 იქნების, რომე ხანი გამოვიდეს და უკეთ შეიქნას, ხანდახან რეგულად
 35 უბნობდეს და ხანდახან არა. ესე თუ ასრე სჭირდეს, იცოდით, რომე
 ორისა ნიშანი არის — და თავქედი და ცხრო არის. მისი წამალი
 ესე არის, რომე ხალვათსა ადგილსა შეინახეთ, და დიდისა
 კმისა და დიდისა საუბრისაგან ფარეზად შეინახეთ, და მუდამად
 დედაკაცისა რძე თავზედა დააწუეღეთ. და თუ ძალიანად იყოს,
 40 გასაცხნელი წამალი მიეცით. და თუ სუსტად იყოს, ხილითა, წყლი-
 თა და შარიხიშტითა, ქაფურითა და ვარდის წყლითა ქაასინის

წუნენი, ხიარი-შამბრისა გული, ესე ყულა გასახსნელი შეუწყევით, თუთოსაგან თუითო მუტყალი გამოწურე და შეასუემდი სადამ-
 ღი ამა სენიდალმა გამოწმდებოდეს. და ასეთსა ნურას აჰმევთ, 5
 რომე შეკრას. საჰმელად ქერის კორკიტშიგან სინჯიტსა, იასა და
 სეფისტონსა მოადუღებდით და მას აჰმევდით, და სასთაულზედა
 იასა და ტირიფისა ფურცელსა მოუყრიდით და, რა მოიჯობინოს,
 წმიდისა ფჰუილისაგან ატრასა შეიქმოდით და მისსა წუნშიგა
 ჯულაბსა გაურევდით და აგრე ახურეტდით. და თუ შემოდგომანი
 იყუნენ, ასპანახისა საჰამაღსა აჰმევდით, ვირე არა გამრთელდეს. 10
 ნუ გაუშუებთ, რომე ან ეუბნოს ვინმე, ან ისაჰმოს რამე, ანუ სხუა
 რამე ქნას, მას ყულა აწყენს.

დ. კარი გეოთხე

უძილოვისა

თუ კაცსა უძილობა სჰირდეს, ორჯელ დაემართების, ერთხელ 15
 სიბერისა დროსა და ერთი || ავად ყოფაშიგან. თუ სიბერეშიგან 190 r
 წაეკიდოს, რომე ძილი არ მოუვიდოდეს, საჰმელი შეუწყევით
 მსუქნისა ჭათმისა ხარშო და ჭავჭავისა ხარშო. და წურილსა თევზსა
 ძმრითა შექნილსა აჰმევდით, და ბატკნისა კორცსა აჰმევდით; და
 ამა საჰმელშიგა ცოტასა დარიჩინსა და თარას ფურცელსა ურევ- 20
 დით, და მლაშე და მჟავე საჰმელი იფარეზოს.

უძილობისათუის წამალი. ხაშხაშისა შარბათი
 ასუით და, თუ უფრო ძილი უნდოდეს, ნახევარ-დანგი აფიონი
 გაურიეთ და შეასუით, და თუ უფრო ძილი უნდოდეს, ერთი
 დანგი გაურიეთ და შეასუით. 25

თუ საძილოსა წამალსა იქმოდე, დაიჭირე ნიახურისა თესლი,—
 ორისა დრამისა წონი, და ხაშხაშისა თესლი, რომელ არს ყაყა-
 ჩისა,—ერთისა დრამისა წონი, ლემის თესლი—ხუთისა დრამისა
 წონი. ესე დანაყენ და თაფლითა შეზილენ და, ოდეს გინდეს,
 ერთისა დრამისა წონი შეასუი წყლითა. და თუ გაღუიძება გინ- 30
 დოდეს, ცხარი ძმარი თავსა ასხი და გაიღუიძნეს.

თუ კაცსა ავად ყოფისაგან უძილობა დაერთოს, ამისგან იქნე-
 ბის, რომე ტანშიგა სენი რამე შერჩომოდეს და ან ტუინშიგა ბუზა-
 რი რამე დარჩომოდეს. პირველად წამალი ჭამოს, რომე ისი სენი
 გაიღოს. და მერმე რაცა ამას ზემოთ სიბერისა საჰმელი სწერია, 35
 ისი შეუწყონ. და ძილისა დროსა ბარკალნი და მკლავნი შეუკრნენ
 და მერმე ულოცონ და ეუბნონ, რომე არ დაიძინოს; და მოიღალოს,
 კარგი ლაპარაკი გაუხშირონ. და რა ხანი გამოვი || დეს და კარგად
 მოეწყინოს, ბარკალნი და მკლავნი გაუხსნენ, მერმე მოეცალნენ,
 რომე მოისუნენოს და დაიძინოს. v

თავსა რომე გრუ ესხმოდეს

194 მისი ნიშანი ესე არის, რომე, რა აღგეს, თავსა გრუ ესხმოდეს
 5 და ასრე || ეგონოს, ვითამ მთადაბარი ყუალა ბრუნავსო, წაქცევისა-
 გან ეშინოდეს და თუალნი უბნელდებოდენ, და ხანდახან კიდეცა
 შებნდებოდეს და ჭკუაცა შეეცულებოდეს, და ბუზივითა თვალთა
 წინა რამე აუჩნდებოდეს და, თუ იჯდეს და თუ იდგეს, ასრე ეგო-
 ნოს, ყოველი მთა და ბარი ბრუნავსო. ესე სამისა ფერისაგან
 10 იქნების: ერთი სისხლისაგან, ერთი ზაფრისაგან და ერთი სევდი-
 საგან.

მისი ნიშანი და ვ წ ე რ თ.—თუ თუალნი და ფერი წითელი
 იყოს და ყურსწინათ რომე ძარლუი არის, ისი საცსე იყოს და ძა-
 ლიანად ფეთქდეს, იცოდი, რომე სისხლისაგან არის. იმას თავზედა
 15 კოტოში უნდა მოჰკიდოს და მერმე ყიფალი გაუხსნას, ანუ ისი,
 რომე ყურსწინათ ძარლუი არის, ისი გაუხსენ. და ფერკისა სათა-
 გუფთა ძარლუებიცა გაუხსენ, თავზედა კოტოშიცა მოჰკიდე. დათუ
 ისი ყურისა ძარლუი არ ფეთქდეს და საცსე არ იყოს, ნუ გაუხსნი.
 და მკლავისა ყიფალი გაუხსენ და ზედა ჭიქისა კოტოში მოჰკიდოს,
 და ასეთი შარბათები შეუწყევით, რომე სისხლი დააწყნაროს; უნა-
 20 ბისა შარბათი და ისეთი უნაბიცა კარგი არის.

თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე თავი ნა-
 მეტნავად ცხლად ჰქონდეს და თუალთა გარეშემო უყუითლოოდეს,
 და პირი მწარე ებას. რა ესე ნახო, იცოდი რომე ზაფრისაგან არის.
 მას ესე უნდა რომე უწინა ხილთა წყალი ასუას, რომე
 25 მუცელი დაუღბოს, და მერმე ბროწეულისა წუენშიგა ცოტა საყა-
 მუნია და შარიხიშტი გაურიეთ და შეასუით, რომე გახსნას, თუ
 v მასზედა კიდეცა არწყიოს, ისი სჯობს, და მასუჟანით რბილი || საჭ-
 მელი ჭამოს, რომე მუცელი კიდევ დაუღბოს. მერმე ისრიმისა და
 ლიმოსა შარბათსა სუმიდეს. და ამისი საჭმელი ისრიმითა და კოწა-
 30 ხურითა, და სუმაყითა და ბროწეულისა წყლითა იყოს, და ისრიმითა
 შექნილსა ქათამსა ჭამდეს და თივნის კორცსა და კაკაბსა და დურა-
 ჯსა ჭამდეს. მერმე ესე მათ ფუხი შეასუი: აილე
 ყუითელი ალილა ოცდაერთი დრამი, თაბირინდი — ოცი დრამი,
 კმელი ქლიავი — თხუთმეტი მარცუალი, უნაბი — ოცდა[ა]თი მარ-
 35 ცუალი, კმელი ია — ხუთი დრამი, წითელი ვარდი — ოთხი დრამი,
 ქინძი — სამი დრამი. ესე ყუალა ერთპირად წმიდასა ქოთანშიგა
 ჩაყარე და ზედა ორი ლიტრა წყალი დაასხი, და ერთსა დღესა და
 ერთსა ღამესა დაალბე. მერმე ცეცხლზედა შემოდგი და აადუღე
 მანამდი, ვირე ნახევარ-ლიტრა დარჩეს; მერმე გაწურე, აილე თაფ-
 40 ლი და შიგან გაურიე. და მერმე აილე იმა წყლისაგან ასი დრამი და

ჭურჭელშიგან ჩაასხი, მერმე აიღე თურბუთი დანაყილი და გაცი-
ლი, შიგან გაურიე, და თხუთმეტი დრამი შაქარი გაურიე, და სალა-
მოსა, ძილისა ყამსა, შეასუი, ლუინისა და ჯორცისაგან ფარეზად
შეინახე. და გამოუშვი შუა-შუა სამი დღე და იმავე წესითა კიდევ
შეასუი და უშუელოს ღმრთითა. და ამასუკანით ცოტასა ალილასა
გაურევდით სიქანგუბინშიგან და აჭმევდით.

თუ სევდისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ფერზედან
მოშაოდ და ტყუივისფერად იყოს და უძილობა სჭირდეს, და თავი
ცხლად არა ჰქონდეს. თუ ესე ნიშანი ნახო, იცოდი, რომე || შავისა 195 ¶
ბაღმისაგან არის, რომელ არს სევდა. მას ასრე უნდა, რომე
გასინჯეთ, თუ გული უზნდებოდეს და ეშლებოდეს, ცერეცოსა 10
წყალი შეასუით, თბილი, და პირსა კარგად წააგდებინოს, კელი
ჩაიყოს და აგრე ამოიღოს. მერმე სამი დღე მოისუენოს ფარეზად
შეინახე ყოვლისა მჟავისა და წუელისაგან. მერმე მიეც ესე გასა-
სნელი წამალი აიღე საბრი, სკუნტრი და შამიანდალი, და მას-
ტაქი, აფსინდი და თეთრი საკუმელი, თუითოსაგან ნახევარ-დრამი, 15
დანაყე და გაცარ, და ცივითა წყლითა შეზილე ერთპირად, და
პილპილისა ოდენი აბიბი შექენ და ჩრდილშიგა გააქმე, და სალა-
მოდ მიეც, ვითა სხუისა დაგუიწერია მით წესითა.

იმავე სენისათუის. აიღე მუშვი ერთისა ქერისა წონი,
კალიის თესლი და წახანელიქი — ორისა ქერისა წონი, და ზაფრა- 20
ნი — ერთი დანგი, ჭურჭელშიგან ჩადევ და ცოტა გემრიელი ღუინო
დაასხი ზედა, და ცოტად ადუღე. მერმე ცოტასა ხანსა ცხუირთა
წინა დაიჭიროს, რომელ ძალი ცხუირსა და თავშიგან გაუვიდეს, და
მერმე შეასუით და უშუელოს ღმრთითა.

სხუავე წამალი იმა სენისათუის. — აიღე 25
გულბა შაქარი, უდიდა მასტაქი. ესე ყუალა ერთმანერთსა შიგან
გაურიოს და შეასუას, და მოდუღებულთა ბაბუნჯისა წყლითა
ფერკთა დაიზელდეს, და საჭმელად შექნილსა მუხუდოსა სათარითა
და დარიჩინითა ჭამდეს, და ღურაჯისა, კაქბისა და კოკბისა ჯორცსა
საჭამადად შექნილსა ჭამდეს. 30

3. პარი [მეიმჰსე]

შაპიკისა და ნახეზარ-თაჰი რომე სტაკიოდეს, ხან
ერთკე და ხან მეორესა პერძსა

რაჟამ კაცსა შაკიკი დაემართ || ოს, იცოდი, რომე ორისა ფე- v
რისაგან არის: სისხლისაგან და ზაფრისაგან. თუ სისხლისაგან არის, 35
მისი წამალი ესე არის რომე სითყეცა სტაკოდეს, იმა მკრით
ყიფალი გაუხსენ. და საჭმელად ოსპისა საჭამადი შეუქენ და შეუწ-
ყევით, ძმრითა, ზაფრანითა და ტაბაშირითა შექნილი. და წყლის

მაგიერად ხილთა წყალი შეასუთ, და უნაბისა შარბათსა ასუემდით, და ქაფური, ვარდის წყალი, და ძმარი და სანდალი, ესე სამივე (1), წყლითა გაღესეთ და თავზედა, სადაცა სტკიოდეს, შესცხებდით.

5 ამავე წამლითა მჩუარი დაასოვლეთ და თავზედა შემოსდევით. და დილეულად ჯულაბშიგან ბაზრაცატუნსა ჩაპყრიდით და შეასუემდით. და ნიადავ ვარდის წყალსა ისუნებდეს. სამსა დღესა ასრე შეინახე და მერმე ესე წამალი შეასუი, რომე ამას ზემოთ ბრუსათუი დავწერეთ. ალილისა მათფუხი ისი შეასუთ, და საქმელად ან ტყემლითა ან თუთუბითა ან კოწახურიტჲ მჟავითა შეუწყვეით; თუ აყიროსა დრო იყოს, ნედლისა აყიროსა წუენითა საქმელშიგან გაურევდით. მერმე ნედლი აყირო დანაყე და ზედა ცივი წყალი დაასხი, და მერმე გამოწურე და შიგან ჯულაბი გაურიოს, და ციციგსა მუდამ ასმიდენ. დაიჭირე ხილთა წყალი, მერმე მოილე თაბირინდი, ხიარი-შამბრისა გული და თარანგუბინი, თუითოსაგან შუიღ-შუიღი მიტყალი, იმა ხილთა წყალშიგან გაურიე და გამოწურონ, და ასუმიდენ.

თუ სიგრილისაგან იყოს, მაშინ ესე სიმჭურვალისა ნიშანი, რომე 116 r დავწერეთ, მისგან არცა ერთი სჭირდეს და პირის სახ || ეცა თეთრი ებას, და ტკივილი ცოტა-ცოტა იყოს. იმას აბიუყუია ააღებინეთ, და რაცა სიგრილისა თავის ტკივილისათუის დაგუიწერია, ისი უყავით.

სხუა ნიშანი: ნახევარ-თავი ზოგჯერ მარჯუენით სტკიოდეს და ზოგჯერ მარცხენით. ესე ორისა ფერისაგან იქნების: ერთი სისხლისაგან და ერთი ზაფრისაგან. თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე თავი სტკიოდეს და თავისა და ყელისა ძარღუები ადგომილიყოს, და ძალიანად და ჩქარად სცემდეს, და თუალებიცა გასწითლებოდეს და ფერზედა წითლად იყოს. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდო, რომე სისხლისაგან არის. მისი წამალი: პირველად ჭელი გაუხსენ, ყიფალი, და მერმე გასახსნელი წამალი ააღებინე ტყემლისა შარბათითა. აილე თარანგუბინი, შირიხიშტი და თაბირინდი, თუითოსაგან ხუთ-ხუთი დრამი, ასუით იმა ტყემლისა შარბათითა.

სხუავე წამალი იმა სენისათუის. აილე ვარდი, 35 ია და ქინძი, თუითოსაგან თუითო დრამი, და დანაყე ყულაი და გაცარ. და აილე ამა წამლებისაგან ერთი დრამი, და ერთი დრამი შაქარი გაურიე, და შეასუი მრავალთა დღეთა და უშუელოს ღმრთითა.

თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე 40 ნახევარ-თავი სტკიოდეს, და ჭელი რომე დასდვა, ცეცხლივითა ცხელი იყოს, და ნამეტნავად სწყურდებოდეს და პირი მწარე ებას. იცოდით, რა ესე ნიშანი ნახო, ზაფრა არის. მისი წამალი

ზაფრისათვის რომე გასახსნელი წამალი სწერია სუბუქები, იმითა მუცელი გაუხსენ და ა. ატ || რეფული სიქანგუბინშიგან გაურიე და შეასუი. მერმე ყუითლისა და ქუაბულურისა ალილისა წუენი, ის ზეთი, ვარდის წყალი და ძმარი ერთმანერთშიგან გაურიოს და თავზედა შემოსცხოს, და თუ კაცი მსუქანი იყოს, იარაჯი ფეყარა ილარლაროს.

ამავე სენისათვის. თუ სიგრილისაგან იყოს, თავსა და პირშიგან სიწითლე არ იყოს. და თუ გრილი რამე ზედა დასდეს, ისი ეწყინებოდეს, ანუ ცივი ქარი ეწყინებოდეს; ისი ყოვლისა მჟავისა, გრილისა და მძიმისა საკმლისაგან ფარეზად შეინახეთ. მერმე ესე წანლები მიეცით: აილე საბრი დანაყილი და გაცრილი, ათი ღრამი, შამინდალი და მასტაქი და უსთუხუდუს დანაყილი და გაცრილი, თუითოსაგან — სამ-სამი ღრამი, ნიახურისა წყლითა შეზილე და პილპილისა ოდენი დამარგულე და ჩრდილსა გააქმე, და ძილისა ჟამსა შეასუი სამი ღრამი თბილითა წყლითა და დიძინოს. და რა აღგეს დილასა, სადილობისა ჟამსა თბილი წყალი კიდევე შესუას, და საღამოსა ჟამსა საკმელი მიეც. ცერეცოსა წყლითა ცოტა ღუინო ასუი. და მერმე სამი დღე გამოვიდეს, თუ ეშუელოს კარგია, თუ არა კიდევე უყავ იმა წესითა.

სხუა წამალი ნახევარ-თავისა ტკივილისა. აფსინდი მოადუღე და მისი წყალი დაასხი თავსა.

სხუა წამალი. აილე ის ზეთი, კუერცხის ცილი და შაქარი, სწორი. ერთმანერთშიგან გაურიე და სითვეცა სტკიოდეს, იმა მჭარსა ცხუირშიგა ჩაუწთვე სამი წუეთი. სხუა წამალი იმავე სენისა: აილე ზაფრანი და ტაბარზადი შაქარი და დედაკაცისა რძითა იმავე || ცხუირშიგა ჩაუშუი.

იმავე სენისათვის. წურბელი მოიკიდოს, და ერთი დღე კიდევე შუაშიგან გამოუშუას და კიდევე მოიკიდოს, მერმე ერთი დღე კიდევე გამოუშუას და კიდევე მოიკიდოს. სამჯერ ასრე ქნას, წინა-უკანა, და მერმე კულიავისა ზეთი შესცხე და უშუელოს ღმრთითა.

აჲ ამაჲ ჟუემოთ თავის ტკივილისა წამალნი დავიწყნეთ

თუ სიმკურვალისაგან თავი სტკიოდეს და მწოვედ უჭურევდეს თავი, აილე ქაფური და თავუის ყუერი, ზაფრანი და სონიჯი — ორორისა ქერისა წონი. და შაქარი კუტლეული — ექუსისა ქერისა წონა, მუშკი ხალისი — ერთისა ქერისა წონა. ეს წამალნი მოგალენ იასამინითა ზეთითა ანუ ბერძულითა ზეთითა, და ყუავილთა ერბოთა შეაზავენ, და დია დათქუიფენ, და შივშავსა ჩაასხენ, და ოდესაცა გინდოდეს, ცხუირთა უწთობდი.

- იმავე სიმკუთრევისა თავის ტკივილისათ-
უის, ანუ თუალთა სისხლი იყოს, ანუ თუალნი
ყუთილად ესხნენ. აიღე მური და არჯასპი და ზაფრანი,
ესენი სწორნი წონნი ღუინოთა შეზილენ და კუერად შექმენ და
5 ჩრდილსა გააქმე, და ღუინოთა გაადგინე და თავსა სცხე თუალთა
სიყუთილესაცა უშუელის.
- თავი თუ ცხლად ებას, აიღე ბალბაქი და კამა,
წყლითა შეაგბენ, და ნაგბოლი თავსა დასდევ და წყალი თავსა
დაასხი.
- 10 თავი ვის უკუთრევდეს და სტკიოდეს, კუერ-
ცხის გულისა ნავდლისაგან იყოს. აიღე მათიტელი
და ჩუილად დანაყე, და ძმრითა გამოწურე და თავსა ასხი, და ნა-
წური მისი თავსა დასდევ.
- თავისა ტკივილისათუის, || რომელსა დიად
15 უკუთრევდეს და მცირედ სტკიოდეს, ესრე შეიზა-
გების: აიღე საბრი და მასტაქი, მამითაი და აკირკარა, ესენი თუითო
მიტყალი მოგალენ, ძმრითა შეზილენ და საფეთქელსა დაჰკარ.
- თავის ტკივილისათუის. ყრდელისა თესლი და ჯუნ-
ჯროუკი მონაყენ, გამოწურე და თავსა სცხე.
- 20 თავის ტკივილისათუის. კურდგლისა ნავდელ ღუი-
ნითა ცხუირთა უწთევ.
- თავისათუის და თუალთა ტკივილისათუის.
ნუში ტკბილი ნიგუზისა ზეთითა და იასამიგითა წმიდითა და თაფ-
ლითა თეთრითა ესენი უზამან ჭამოს.
- 25 თავის ტკივილისათუისვე. ქინძისა თესლი და კელთა
საღებავი ერთმანერთსა შეაწონე ასრე, რომე ერთიმეორესა არ
უფრო იყოს, და ოდესცა ასტკივდეს, მოიპარსოს და დაიდვას,
უშველის, თუ ღმერთსა უნდეს.
- სხუავე თავისა ტკივილისათუის. კელთა საღე-
30 ბავი ძმრითა მოზილოს და ყურთა ზემოთ ყუალგან შემოიდვას და
უშუელის, თუ ღმერთსა უნდეს.
- სხუა თავის ტკივილისათუის. მერცხლისა ბუდე,
რომელსა პირი აღმოსავლეთით ჰქონდეს, იგი ფიჩუსა ზედა ჩამო-
აგდე ქუეყანასა, ნუვის ეტყუი, და მას სახლსა ნუ იტყუი, და იგი
35 მოგალე და ძმრითა გაადგინე, და შუბლზედა სცხე, და დაესხენ
მუნამდის, სადამდის არ შეშრეს, და რომელიცა ადგილი სტებდეს,
იგი ადგილი მოუნაყე და თუალნი დაუჭირენ.
- სხუა თავის ტკივილისათუის. წეროსა ნავდელი
კატისა რძითა ცხუირთა უწთევ.
- 40 თავისა ტკივილისათუის. მდოგუი, გუნდა და თაფ-
198 r ლი გაურე ერთმანერთსა, თავსა შემო || იდვას და ერგოს.

ვის თავი სიმკურვალისაგან მიიმედ ედგას, პირი გასწითლებო-
დეს და შუბლი ჰქაოდეს, ამას წითელი ქარი ჰქუიან. წამა-
ლი მისი ცხუირთა საწთობელი: აილე აყიროსა ზეთი და შა-
ქარი კუტლეული დრამისა წონი, და მამირანი სინი, ჰულდულდი-
მაქი და აფიონი და ზაფრანი — ორ-ორისა დანგისა წონი. ესენი 5
დანაყენ და დაცარ, და ვარდის წყლითა შეზილე და მარცულად
დაქენ, და ოდეს გინდეს, ერთი მარცულაი მით ზეთითა ცხუირთა
უწთევ, და თუ უნდეს, კულა ჩაუწთო, ერგოს.

ნიშანი სოოტისა. ერგების, ვის პირი გაუწითლდეს, და ჰქუიან 10
მას ქარი წითელი, და ვის ჩიოდეს სიმკურვალესა, ტკივილსა და
სიმძიმესა თავსა, და ქავილსა თავისა და შუბლისასა. აილე
ტკილისა აყიროსა თესლი, გაქურცენ და დანაყენ, და ზეთი
გამოჰყადე. და აილე შაქარი ტაბარზადი და მამირანი, და ჰოლდულ-
დიმაქი და აფიონი, და ზაფრანი, ამათგანი წონი ორ-ორისა დანგისა,
დანაყენ და დასცრენ, შარითა და ვარდის წყლითა შეზილო, და 15
მარცულად დაჰქნა, და ჩრდილსა გააქმო, და ოდეს გინდეს, აილო
მარცულაი ერთი და გაადგინო ქალის დედისა რძითა, და ჩაასხა
ზედა დრამისა წონი იისა ზეთი, და ცხუირთა ჩაუწთო, და ერგოს,
თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი სო[ო]ტისა. ერგების, ვისდა ტუინი გამეშარ იყოს. 20
აილე ქუნჯითი, რომლსადა ქერქი არა შეკდილ იყოს, და თხილი,
და ნუში ტკილი, და ნუში მწარე, და ფუსუკი, ამათგანი სწორი
ნაწილი. დანაყენ, და გამოულო ზეთი და უწთობდე ცხუირთა
დღეთა მრავალთა, და ერგოს ვისდა ტუინი გამეშარ იყოს და თავი
ასუბუქებული იყოს. 25

|| თავი რომელსა სიმკურვალისა და სიცხისაგან სტკიოდეს. v
აილო მამითასა გამოწურვილი და კაკია, და ჰულდულდი და
ზაფრანი; ამათგანი სწორი წონი აილო და დანაყენ, და ყრდელისა
წყლითა შესუარო და საფეთქელთა და შუბლსა სცხო.

ტლე თავის ტკივილისა ფიცხელისა და რომელი ვერ დაი- 30
ძინებდეს ღამით, სარგებელია ნებით ღმრთისათა. აილო ბოსტ-
ნისა ყრდელი თეთრი, ნედლი, ძმრითა შეაგბო, და მერმე ყრდ-
ლისა თესლი და ლემისა თესლი თეთრი და სანდალი თეთრი, ამათ-
განი წონი ორ-ორისა დრამისა, და ხატმი თეთრი, — წონი დრა-
მისა ხუთისა, და ქერის ფქუილი, — წონი ათისა დრამისა, დანაყენ 35
ესე ყულანნი დანაყენ, დაცრენ, და მერმე იგი ყრდელი შემგბარი
დანაყო კიდე, და ესე დაცირილი წამალნი თანა ჩაურთენ, და
ათისა დრამისა წონი იისა ზეთი ჩაურთე თანა, ან ვარდისა, და
მერმე ქალადსა ზედა გასცხე და თავსა შემოსდე, და თხელითა
მჩუართა შეუხუიე თბილად, გამოცდილი და კარგია, და ერგების 40
ნებითა ღმრთისათა.

თავისა სიცხისა და ტკივილისათუის. მოიღო
ფაჩი, დარბანდი და ძმრითა ან ქალის დედის რძითა გალესე და
შესცხე; თუ ეს არ იყოს, წყლითა გალესე და შესცხე, ერთგ
კარგია და გამოცდილი.

- 5 ვის შავისა ნავლისაგან თავი სტკიოდეს და სიმწოვითა
ველთა რბოდეს, წამალი მისი. — აიღე ზეთი ატმისა და პერ-
მისა — ორ-ორი წუეთი, იასამივი¹ ზეთი და ბერძული ზეთი —
თხუთმეტი წუეთი, და თევზისა ცმელი დამდნარი, და ნავთი თეთ-
რი — სამს-სამი წუეთი, და თაჭურის ყუერი — სამი ქერი, სოთი, და
10 199 r მარმიოქი და ლუივისა თესლი — ხუთ-ხუთი ქერი, სონიჯი, რომელ
სამითა თითითა აიღო, თერია — ცერცუისა სხუილისა სწორი, და
სამი მარცული დაფნისა და ქალის დედისა სძე, რაზომი გიკმდეს,
ურთე ესე ყოველი შეიშავსა ჩაასხი და დიად თქუეფე, სამსა
დილასა თუითო დრამისა წონი ცხუირთა ჩაუსხი. დაფნისა ფურ-
15 ცელი, სუდი, და მარმიოქი და ტენცო — ესე შეაგბენ და მისსა წუე-
ნისა თავსა ასხემდი დიად. ღორისა ცმელი და ზოგია ერთგან
დანაყენ და თავსა დაადნვე, და ღორისა ფლოდაგი შექმენ თავ-
სა სდებდი, ატფობდი, და მსგეფსამდი სდებდი. და ქართულისა
თაფლისა თაფლწყალი შექმენ და მას ასუემდი.

- სხუა წამალი ნავლიანთათუის და ველთა
20 მორბედთათუის, გამოცდილი ბრძანებითა ღმრთისათა.
აიღე ხურისა წყალი და თივათერიისა წყალი, ქამეტრეისი
წყალი, და გიისა მარცულისა წყალი, ბერძული ზეთი და იისა
ზეთი; ესე ყოველი სწორად ყავ. იისა ზეთი, უფრორე ძუელი,
ერბო მცირედ და მუშკი — ორისა ქერისა წონი შეზილო, და უწინა
25 წრთობისა აფსინდისა და ქამეტრეისისა წყლითა და მელის-კუდი-
სათა, ამათითა წყლითა თავსა ასხი დიად, მერმე უწთვე და ერგოს,
კეკელა არს.

- სხუა წამალი ნავლიანთათუის გამოცდი-
ლი. აიღე კაკბისა ნავლელი და შავისა მამლისა ნავლელი, მელისა
30 ნავლელი და ვაცისა ყვერულისა. ნავლელი, კარანფოლი და სოქი
და ზაფრანი, ესენი ნახევარ მიტყალი, მუშკი — ქერისა წონი. ესენი
შეაზავენ, შეიშავსა ჩაასხენ და მჩოროსა დაჰვალ, თოთხმეტ დღე
იყოს, მერმე გამოიღე და ნავლიანსა შუიდისა ქერისა² წონი
v || უწთვე სამსა დილასა, და ფურისა ხავიწი თავსა დასდევ. იისა ზეთი
35 — ერთი მიტყალი ასუი, მელის-კუდი და აფსინდი შეაგბე, თავსა
ასხი დიად.

- სხუა წამალი ნავლიანთათუის გამოცდი-
ლი. აიღე სონიჯი ხუთისა დრამისა წონი, საბრი სკუტრი — ერ-
თისა დრამისა წონი, ორბისა შავისა ნავლელი — ერთისა დრამისა
40 წონი, ორი ქერი; ესე ყოველი შეზავე ტეგანისა წყლითა და თეთ-

რისა ხახუისა წყლითა, შეზილენ ცერცუისა ზომი, და უწინა ტფილი წყალი თავსა ასხი და ტფილითა წყლითა ცხუირთა უწოვე.

სახელითა ღმრთისათა, წამალი ნავდლიან-
თათუის, რომელნი ველთა რბოდიან, [და]ჭირვა
არა ერგებოდეს, კორცთა იჭამდენ და შიშვე-
ლნი ვიდოდიან. ესე წამალი არს ფრიად კეკელა
უმიზეზოდ გაამრთელებს ნებითა ღმრთისათა:

აიღე თავუისკმლისა ყუავილი, დანაყე. და წყალი მისი შა-
რითა დაწურე, ანუ მაქანათა, და დადგი ერთსა დღესა, და რომელ
ზედა წყალი იყოს წმიდა. იგი თანგირათა შიგან მისწურე და კრძა-
ლვით ნელთა ცეცხლთა გბოლე, და უწყინოდ ურევდი; ესეზომ
გბოლე, რომელ ვითა ძივთი შეიქმნას. უკუდგი, დანელდეს და
მცირედ ტფილი ქიქისა ჭურჭელსა ჩადევ. თუ თანგირათა შიგან
გაგრილდეს, ვერ მოჰჭდი. და ოდეს გინდეს, აიღე მისგანი ბაკილისა
ოდენი და ქალის დედისა სძითა, საგრებლითა ერთითა გაადგინე,
და ცხუირთა უსხი. ოდეს იქმოდე, მაღლად პირუკუდმართ დააწ-
ვინე, თავი ზე უკუ უკი || დე, პირსა რიკი ჩაუდევ, რომელ წამალი
კორკსა არა ჩაუტდეს, და ტუინით წავიდეს. ვითა ჩაუსხა ყოველი
წამალი და სცნა, რომელ ჩასრულ იყოს, სწრაფით წარმოჰმართე,
ტფილსა წყალსა თავსა ასხემდი და პირსაცა შესახემდი, კელი დაუ-
ჭირე და არონინე. და კულა ასხი წყალი და არორინე, სამჯერ-
ოთხჯერ ქმენ ესრეთ, მერმე ჩრდილსა დააწვინე, გაისუენოს. სამსა
დღესა ქმენ ესრეთ და ნახე, ნავდლიანი თუ შეიტყუა, რომელ ნავ-
დელი და-რესუმულ იყოს, სამსა დღესა ნულარა უწოთბ. მერმე
დაუწყე ტკბილთა წამალთა წოთბასა ქალის დედისა სძითა, შაქარი
და ზაფრანი სწორად შენაყენ სძითა, გაადგინენ და კარგად ფერი
იქციოს, და ჩაურთე აბაშისა კაცისა ნავდელი, თუ იგი არა იყოს,
აფთარისა ნავდელი, — ქერისა ერთისა წონი. სამსა დღესა ესე
უწოვე ზედას-ზედა, და ლახტრთა წყალსა დილა-მწუხრი ასხემდი,
რომელ ნიშანსა მიგცემ. აიღე წყლისა ქუიშა და ქუბი, და ქერი და
ხესა, რომელსა კატა ჰქუიან, მისი წუერ-წუერი, და მარიამხოტი-
და ბრძვენიკი, რომელ არს მელის-კუდი, ლახტარი და პიტნა ვე-
ლური, და ცერეცო, ესენი დიდითა ქოთნითა შეგბოლენ. და თავი
მოჰყუინე, კარაქი თავსა ზედა დასდევ და, ვითა უშუებდეს,
თბილსა წყალსა ასხემდი დილა მწუხრი, სამას სამოცდახუთი ათასი
დაასხ. თუ არა იშუენდინოს, ნუ შეშინდები, ეგრევე უწოვე მრავალ-
ჯერ, ვითა პირველ გუითქუამს. თუ თხემი ოდენ დამწუხარი არა
იყოს, უმიზეზოდ გამრთელდების. თუ დამწუხარი იყოს, ნუ ჰკურ-
ნებ. საჭამადსა მევებსა აკრძალე და ღუინოსა, ცხურისა¹ ხარმოსა
სცემდი || და ვარიისასა, თაფლითა და ფორითა და კარაქითა ხავიწი,
ფორისა სახურეტელისა თხელსა უქმოდით და ხურეტდეს. ოდეს

19. ფანასკერტელი-ციციშვილი

5

10

15

200 r

20

25

30

35

v

40

289

წამალსა უწოთბდეთ, შუბლსა თითითა უკუზელდით. ვინ იხარკოს
არა ინანოს, გამოცდილი არს, კეკელა. სახლსა უკაცურსა შეაგდეთ
თუ ძნელობდეს, შეკარ, უბნობად ნუ გასწყდები.

თავსა ანუ კორკსა, რომელსა ნავდელი მარადის ხდიოდის.
აილე ბოლოკისა თესლი და სპანძელისა თესლი, მოგალენ, და
5 თავლი, — კოვზი ერთი, და ზეთი, — შუიდი კოვზი, ესენი შეზავენ
და შეასუი.

შავ ნავდელიანთათუის, რომელი დიად ზრახ-
ვიდეს და რომელი ანაზ და უზრახ იქმნებოდეს.
3 პარმილისა თესლი და ორი ზარავანდი გრძელი და ზაფრანი, თუითო
10 ნაწილი, ესე დანაყენ. და შესუმა, — ხუთისა დრამისა წონი, ტფი-
ლითა წყლითა ასუი. წამალი ცოფთა ერგების; რომელი აღრითგან
იყოს, სუას ყოველთა დღეთა, ვირე ჰნახო, თუ გაგრძელბულიყოს,
და შეატყუა, თუ სჯობს, მაშა ორსა დღესა შეასუი. და ოდეს კულა
მოსჯობდეს, ხუთსა დღესა შუა ერთ სუას და გამრთელდეს.

15 თავსა, რომელსა, შაკიკი იყოს. აილე ფურისა ნავდელი და
საბრი, — სამისა ქერისა წონი, და ზაფრანი, — ხუთისა ქერისა წონი.
ესენი იასამიგითა, ორისა დრამისა წონითა, გაადგინენ და ორჯელ
ცხუირთა უწოთვე.

შაკიკისათუისცე. აილე ოსპნი გაქურცნილი და შა-
20 ვისა კარისა ნავდელსა ჩადევ, თოთხმეტსა დღესა ზე დაჰიდევ,
მერმე გამოილე და ჩრდილსა გააქმე, და იგი მარცუალი მოგალე,
201 r საბრი და ზაფრანი, ესე ორი ქერი, ორისა დრამისა წონითა, ილისა
ზეთითა ცხუირთა უწოთვე, დღევ სამჯერ, და ერგოს.

შაკიკისათუისცე, რომელი უმჯობესი არს ყოველთა
25 წამალთა. კეფალა გაუხსენ და სამსა დღესა იარაჯ-ფეკარასა ასუ-
ემდი, ძალსა დახედენ და ყუავილთა ერბო, ორი ნაწილი, და ზეთი
ბერძული, ერთი ნაწილი, შივშავითა დათქუიფე, დღით სამჯერ
უწოთვე თუითო როგდანნი.

ვის შავისა ნავდელისაგან თავი სტკიოდეს.
30 აილე კაქკაჟისა ნავდელი და შავისა მამლისა ნავდელი, ორბისა
ნავდელი და კრავისა ნავდელი, მელისა ნავდელი და ვაცისა ყუერუ-
ლისა ნავდელი, კარანფოლი და სოჭი, და ზაფრანი, ესენი — ნახე-
ვარ მიტყალი, მუშვი — ქერისა წონი. ესენი შეზავენ, შივშავსა ჩა-
ასხი და მჩოროსა დაჰფალ, თხუთმეტ დღე იყოს. მერმე გამოილე
35 და ნავდელიანსა შუიდისა ქერისა წონი უწოთვე სამსა დილასა, და
ფურისა ხავიწი თავსა დასდევ, და იისა ზეთი, მიტყალი ერთი, ასუი.
მელის-კუდი და აფსინდი შეაგბე, თავსა ასხი დიად.

თავისათუისცე, რომელსა ქედი შეუჰყარას
და თავსა ზე ვერ აიღებდეს, რომელ არა იცო-
40 დეს ტკივილითა. აილე ზროხისა ნავდელი და თიქნისა

დურიტა, და თეთრი ხაშხაში, საბრი, სკოტრი, ქერი, — ერთი, ჰაკუნ-
ტლისა წყალი, — დრამისა წონი, ყუავილთა ერბოთა წმიდითა ცხუ-
რთა უწითოს სამჯერ.

თავი რომელსა სტკიოდეს. მთხუნველისა ტუინი
ცხურთა უწთევ.

თავისათუის და ყურთათუის და თუალთათ-
უის. ღარღარა გამოიღებს ნო || ტიობასა. აიღე მდოგუი, მოგა-
ლე, თაფლითა შეზილე, ძმრითა იღარღარე, ანუ ზანჯაბილი თაფლი-
თა შეზილე, ძმრითა გაადგინე, იღარღარე.

წამალნი თავის ტკივილისანი, მოსადებელ-
ნი, რომელნი ერგებიან შეჭირვებასა და კუერ-
ცხის გულისა კუამლსა, ესრე შეიზავების:
მური და აფიონი, ესე თუითოსა დრამისა წონი, ჰიაცელა წითელი
და ქერისა ფქუილი, ესე ორ-ორისა დრამისა წონი; ესე გაადგინენ
შუბლსა და საფეთქელთა მოსდევ. თავი რომელსა სტკიოდეს შემო-
სადებელი: აიღოს ნემბი და შაშპრამი, და ველური მოლოქი და
მარილი, ერთგან დანაყნეს წურილად, და კუერცხისა გულითა შე-
ზილოს ფიცხლად და შუბლსა დასდვას ბანბითა ერგების.

თავი რომელსა სიგრილისა და ბალდმისაგან
სტკიოდეს. პილპილი ათი მარცუალი, მდოგუი, და სამი კბილი
ნიორი, ესე მოგალენ და თავსა მოსდევ.

თავი რომელსა უძრწოდეს ანუ ქელი. ყურდ-
გლისა ტუინი შეწუას და ჰამოს სამსა დილასა.

თავისა ნახევარი რომელსა სტკიოდეს. სე-
ლისა ძირი წყლითა შეაგბე, და ღუინითა გააზავე და შეასუი. და
ესე დაუწერე: დავსწერ თავისათუის და უძლურებისათუის, ამინ,
ამინ. ქრისტემან სახელ. სდვას კაცსა მას.

თავისა ტკივილისათუის. ბავრუკი დაწუი და წური-
ლად მოგალე, და რწყულითა ღუინითა შეზილე და აბანოსა შინა
თავსა დაიდვას.

თავისათუისვე ოსპნისა ფქუილი და ბროწეულისა ვე-
ლურისა ქერქი || ორივე დანაყე კარგად, თაფლითა შეზილე და
თავსა დასდევ.

თავისათუისვე. ერთი, ნაწილი გამკმარი ვარდი, ერთი
ნაწილი ბალსანისა ზეთი, ერთი ნაწილი კატრანი, ესენი შეაზავენ,
თავსა დასდევ.

თავისათუისვე. ქრთილი გაქურდენ და ვარდი კმელი,
ესე დანაყენ და იისა ზეთითა შეაზავენ, თავსა და შუბლსა სცხებდი.

წამალნი თავისანივე, ცხურთა საწთობელ-
ნი. ერგების; ვისდა პირი გაწითლებულ იყოს, და ჰქუიან მას
ქარი წითელი. და ვინ ჰრტინვიდეს სიმძიმესა თავისასა, სიმ-

v
5

10

15

20

25

30

35

ჭურვალესა და ქავილსა შუბლისასა, ესე ერგების: აიღე აყირონა
ზეთი და შაქარი კუტლუელი, დრამისა წონი, და მამირანი სინი, და
ჰულდულდი მაქი, და აფიონი, და ზაფრანი — ორ-ორისა დანგისა
წონი. ესენი დანაყენ და დაცარ, და ვარდისა წყლითა შეზილე, და
მარცულად დაქენ, და ოდეს გინდეს, ერთი მარცული მით ზეთითა

5 ცხუირთა ჩაუწოთ, და თუ უნდეს, კულა ჩაუწოდო და ერგოს.

ნიშანი საწთობელი, რომელი ერგების ტკივილსა თავისასა ძუელსა და ტუინისა შესლილობასა, და ცემასა საღმობისასა
და ბრუსა სხმასა, და ყოველსა ტკივილსა თავისასა, რომელი შეექმ-
ნების შავისა ნავდლისა და თელგმისაგან, ესე ერგების. აიღე
10 სონიჯი და ნიშადური, და წითელი ბავრუკი. ესენი სწორნი წონნი
დაჰნაყო წურილად და დასცრა, და ტკბილითა ნუშისა ზეთითა
შეზილო, და ჭიქისა ჭურჭელსა ჩასდვა, და ზედა ნუშისა ზეთი ასხა,
რომელ ზედა მოექცეს და ოდეს გინდეს, იქმარე, თითი დააწე და
სნეულსა || ცხუირშიგან გამოუსუი, დიად ძნელი არს.

15 საცხებელი ცხუირთა ერგების ტკივილსა თავისასა და
ტკივილთა ძუელთა, რომელი შეექმნების თუალთა შიგან თავისა
სინოტიისაგან, და ერგების სიბნელესა, რომელი სიზრქისაგან შეიქ-
მნების. აიღო ჯარის. ძირი შავი და თეთრი, ოთხ-ოთხისა დრამისა
წონი, შხამი და წითელი ბავრუკი, და თაქუსი ყუერი, — ორ-ორისა
20 დრამისა წონი, დაჰგალო და დასცრა, და ჭურჭელსა ჩასდვა, და
ოდეს გინდეს, დანგისა წონი ორთავე ცხუირთა უბერე, ცხუირთა
ცემითა! წამოლეგს თავისა სინოტიესა ძუელსა.

საწთობელი მისთუისე. აიღე საბრი სკუტრი,
სონიჯი და წითელი ბავრუკი. ესენი სწორნი წონნი დაჰგალო და
25 დასცრა, და ბერძულითა ზეთითა შეზილო, და მითვე ზეთითა გა-
ადგინო, და ოდეს თავსა ატკივნებდეს, ახალსა მთუარესა ანუ
მცხრალსა, ცხუირთა უწოთს სამჯერ.

ნიშანი სოოტისა. ერგების ყოველთა ფერთა თავისა
ტკივილთა შემთხუეულთა შაკიკისაგან, რომელ არს თავისა
30 ნახევრისა ტკივილი, და ვის ძილი გაჰკრთეს ღამით, და ვინ ჭრტინ-
ვიდეს ტკივილსა თხემისასა და სადრეკელსა, რომელ თხემსა და
შუბლსა საშუალ არს, რომელ ყრმასა მცირესა უდრეების და ჰქუიან
მას სარკინოზულად იაფუხ. აიღო აფიონი და ჰოლდულდი
მაქი, მური და ზაფრანი, შაქარი და მაზანგოში, ამათგანი სწორი
35 წონი დანაყენ და დასცრნე, და წყლითა შეზილო, და ოსანისა
ზომად მარცულად დაჰქნა, და ჩრდილსა გააქმო, და ოდეს გინდეს,
203 აიღო || მისგან ერთი მარცული და ქალის დედისა რძითა გაადგინო,
და ზედა დრამისა წონი იისა ზეთი დაურთო, და ცხუირთა ჩაუსხა.
ესე მრავალჯერ ჰქნა, კეკელა არს და გამოცდილი.

თავმტკივანი და შავისა ნავდლისა უფალი, რომელი ველთა

გაიქცეოდის. აიღე მუშკი სამი ქერი, და თავუის ყუერი, — ხუთი ქერი, ლუივისა თესლი, — ოთხი ქერი, დანგისა წონითა, წყლითა გამოსწურო, და თხილისა ოდენი ყუავილთა ერბო და მისივე ზომი ბერძული ზეთი ამით ყოვლითა იგი მუშკი და თავუის ყუერი დაგლი- 5
ლი გაადგინოს და სამად გაჰყო, და სამსა დილასა ნელ-ტფილი უწოთ.

|| ნიშანი ლდიმელდისა. ერგების თავისა ტკივილსა რომელი ვერ დაიძინებდეს ღამით. აიღო ბოსტნისა ყრდელი და ძმრითა [...], და მერმე ყრდელისა თესლი და ლემისა თესლი თეთრი, ამათგანი წონი ხუთისა დრამისა, და ქერისა ფქული, წონი დრამისა ათისა, დანაყნე და დასცრნე, და მერმე იგი ყრდელი შემგზარბი 10
დნაყო კიდე, და ესე წამალნი თანა ჩაუტრნე, და ათისა დრამისა წონი იისა ზეთი თანა ჩაუტრთო, ანუ ვარდისა, და მერმე ქალაღდსა ზედა გაჰფინო და თავსა შემოსდგა ყოველგან, და თხელითა მჩურბი-
თა შეუხუთო ლბილად.

ნიშანი საცხებლისა. ერგების თავისა ტკივილსა ფიც- 15
ხელსა, რომელი არა უშეუბდეს, და შაკიკსა, ტკივილ[ი]თა არა დაე-
ძინებოდეს. აიღო მამითასა გამოწურვილი და კაკია, და ჰულ-
დულდი და ზაფრანა, ამათგანი სწორი წონი აიღო და დანაყნე, და
ყრდელისა წყლითა შესუარო, და საფეთქელთა და შუბლსა სცხო.

ნიშანი მარცულისა, რომელ არს ჰაბალ მუკლი. ერგე- 20
ბის ყოველთა ნოტიათა, და ახლათ ერგების დედათა, რომელნი
არა უძლებ იქმნებოდნან ცმლისა სიდიდითა. აიღო საბრი სკუტ-
რი და მუკლი, აზრაკი, და საქფინაჯი, და შამიჰანდალი, და ხალი-
ლაგი, კუერცხის გული და სორინიჯნი, რომელ არს ჰულბა, და
ზაფრანი და მაზდიქი, და საყამუნია, ამათგანი სწორი წონი, დანა- 25
ყნე და დასცრნე, და პრასისა წყლითა შეზილო, მარცულად დაჰქნა
და ჩრდილსა გააქმო. შესუმა, წონი ორისა დრამისა წყლითა ტფი-
ლითა, სარგო არს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი მარცულისა, რომელსა ჰქუიან ჰაბდაჰამი. ერ- 204 r
გების ყო || ველსა ტკივილსა სტომაქისა და თავისასა, და გასწმედს
ტანსა განწმედითა კეკელათა ყოვლისა ურვილისა და კრებულობი- 30
საგან. ერგების ჰაბუჟთა და ბერთა, და აშუნდების ყოველსა ბუ-
ნებასა. და სარგებელისა არს აღებად ყოველსა ქამსა, ოდესცავის
უნდეს. ერგების სინათლესა და გაუწმედს თუალთა, და აშუნს კუ-
ერცხის გულისა უფალთა ნავლისა და თელგმისათა. და ვის გუნი
იყოს, ესე მიიცვალებს ყოველს საღმობასა, რომლისაგანცა განწ- 35
მედა უნდეს, ტანსა ამას ყოველსა ერგების.

აიღე იარაჯ-ფეკარი — წონი ხუთისა დრამისა, და ხალილაგი, 40
კუერცხის გული, და მარილი ნავთისა, და აფთიმონი, და აკრიტი,
და თურბითი თეთრი, და ფუკალაღხირი, და აფსინდისა გამოწურ-
ვილი, და ზაფრანი, და ღარიკონი, და საყამუნია, ანტაქი შემწუარი,

და ვარდი წითელი, და მუკლი; ამათგანი თუითო მიტყალი შეკრ-
ბნე. ესე წამალნი დანაყნე და დასცრნე, შარითა და ძაღლის ყურ-
ნისა წყლითა შეზილო, მარცულად დაჰქნა და ჩრდილსა გააქო.
შესუმა მისგანი წონი ორისა დრამისა ნელ-ტფილითა წყლითა, და
ერგოს.

5

ს ხ უ ა ს უ ბ უ ქ ი მ ა თ ფ უ ხ ი, რომელი უშუელის თავსა,
რომე სიმკურვალისაგან სტკიოდეს, და თუ მუცელი შეკრვით იყოს,
გახსნას. ა ი ლ ე უ ნ ა ბ ი და გავალო, თუითოსაგან კ' კ' (20-20) მარ-
ცულად, და წითელი ჩამიჩი გურკისაგან გამოღებულო, — კ' (20)
დრამი, და კმელი ია, — სამი დრამი, და კმელი ქინძი, — ერთი დრამი;
შეყარე ეგე წამლები და ჩაყარე ქოთანშიგა და ზედა ნიახურისა
წყალი — ლიტრა ნახევარი წყალი — დაასხი და ერთსა დღესა და
ღამესა დაალბე, და მერმე ასრე ადუღე, რომე ნახევარ-ლიტრა დარ-
ჩეს.

10

15

v

ა ი ლ ე ო ც ი დ რ ა მ ი თ ა ბ ი რ ი ნ დ ი, ჩადევ ქურჭელშიგა და ეგე
წამალი, წამალი თბილ-თბილი, ზედა დაასხი და დაზილე, ვირემდის
გაიქნას, და სამოსლითა მაგრად დაწურე და ოცი დრამი წმიდად
დანაყილი შაქარი დააყარე, და კაცი ფრთხილად შეინახე, და შუა-
ღამესა ნელად გაათბე, და შეასუი, ცოტად გახსნას, და თუ არა,
ბევრი უშუელოს. რა გაწმდეს წამლისაგან, ოსპითა და ძმრითა
საქამადი შექენ, და შიგან ქინძი და ნუშისა ზეთი გაურიე, და სხუ-
ასა მწუანვილსა ნურას გაურიე. და მერმე შეჰკაზმე ესე და შუბლ-
ზედა დასდევ. ა ი ლ ე ქ ე რ ის ფ ქ ლ ი ლ ი, ტუხტი და სტაფილოსა
თესლი, ერთმანერთისა ოდენი, წმიდად დანაყე და თეთრითა და
ძრიელითა ძმრითა აურიე, და თუ აფიონი იშოვო, ერთი დანგი
გაურიე, და ესე წამალი შუბლსა და საფეთქელსა დასდევ, და რა
გაქმეს. კიდევ გამოუცუელიდი. და თუ კაცი ძალზედ იყოს და
სიმკურვალე მეტობდეს, მარჯუნისა კელისა ყიფალი გაუხსენ. თუ
სიწხლი შავი და სქელი იყოს, სისხლი ბევრი გაუშუი. თუ წითელი
და თხელი იყოს, ცოტა გაუშუი. და ტირიფი შეუსუი, ია წყლითა
და კიტრის გულითა შეუსუი.

25

30

ს ხ უ ა ა ბ ი. ესე არს პირველი ჰაბი ახრაბადნა, და უშუელის
შაკიკსა, რომე ნახევარ-თავი სტკიოდეს, ფილენჯსა, და სტომაქი
რომე სტკიოდეს და თავი ტრიალებდეს. ა ი ლ ე სა ბ რ ი ს კ უ ტ რ ი, —
ხუთი დრამი, ბალასანისა ხილი, და ბალასანისა შეშა, და სალიზა,
სუნფული, და ასარიონი, და რა სენი ანდუზია, და ათხარიტაკი,
რომელსა ვალამერუკი ჰქუიან, ზაფრანი, ბაშტაკი, და მაზდაქი, და
კმელი ოში[ნ]დარი, და მრგვალი ზარეგანდი, ინდოური მარილი, —
თუითოსაგან თუითო დრამი, საყამუნია, ხარიკონი, და შამიპანდა-
ლი, — თუითოსაგან სამ-სამი დრამი, ბასევიჯი — ოთხი დრამი, აფთი-
მონი, — ექუსი დრამი. ესე წამლები დანაყე, გაცარ, და კალნაბისა

35

40

წყლითა გაურივე, და ჰაბიბი შექენ. და რა მოუნდეს, მიეც || ორი ჯამი, და ზედა თბილი წყალი შეასუი.

სხუა ჰაბი საბრისა, რომე უშუელის თავის ტკივილსა და სტომაქსა. აიღე საბრი სკუტრი სამი ღრამი, მაზდაქი და კმელი ვარდი წითელი, თუითო ღრამი, დანაყე, გაცარ და ძაღლის ყურძნისა წყლითა შეზილე, და ჰაბიბი შექენ, და ჩრდილსა გაახმე, და მიეც ორი ღრამი.

სხუა ჰაბი საბრისა. აიღე თურბუთი და ყუითელი ალი-ლა, მაზდაქი და წითელი ვარდი, — თუითოსაგან თუითო ღრამი, საბრი სკუტრი ამა წამლებისა ოდენი. ყუალა დანაყე და გაცარ, და ჰინდობისა წყლითა შეზილე ჰაბიბი შექენ, და ჩრდილსა გააქმე, მიეც ორი ღრამი და მერმე თბილი წყალი შეასუი.

თავის ტკივილისათვის. კლდისა შალუნდარი და მისი წუენი გამოწურე და ცხუირთა უწოვე. ვენაჯისა მორჩი შტო და ფურცელი დანაყე, და შუბლსა შემოსდეგ. მისთუისე. — ლილა ცივითა წყლითა გაღესე, და ცხუირთა უწოვე. სხუა. — ცოტა წიწმატი დანაყე და ძმარი, ერბო და თავლი, ყუალა ერთგან გაურიე, ტლე შექენ და თავსა შემოსდეგ. სხუა. — ცერეცო მოხარშე ძმრითა, ერთი მჯილი მარილი ჩააყარე და იმითა დაჰბანე. მისთუისე. — ბორაკი დანაყე და ძმრითა შუბლსა შემოსდეგ, სახელითა ღ'თისათა დავიწყოთ და ვაკსენოთ განრყუნა თმისა და თავის ტყავისა, ტილისა და მქავანისა, თმის ლეწისა და მღიერისა, რომელსა ჰქუიან სამფა, რომელი არს სრსუილი, და ყოველი რომელი წაეკიდების თმასა და ტყავსა შიგა თავისასა, და ჭორფლი, რომელი იქნების პირსა ზედა, შეტყუება მისი და ნიშანი მისი,

კურნება და წამალნი მისნი ბრძანებითა ღ'თისათა. დავიწყოთ და ვაკსენოთ || ბუნება თმისა და სით გამოიზრდების იგი და სარგო მისი.

თმისა ბუნება არს მკურვალნი და კმელი და გამოიზრდების სქელისა და ბოროტისა ნოტიოსა ორთქლისაგან, რომელი ღმერთსა დაუბადებია ბუნებასა შინა კაცისასა, რომლისაგან გამოვალს თმა და იქნების ესრეთ, რომე კურელნი არიან ტანსა შიგა და გარეთ ქერქსა შიგან. შედგების და შეიყრების ორთქლი იგი და ნოტიო ზედა ზედა, და მერმე მისგან თმა დაიბადების და გამოიზრდების ბრძანებითა ღ'თისათა.

და ბრძანა ღმერთმან რომელთამე ადგილთა ტანისათა ამოსულა თმისა სარგებელისათვის, და რომელთამე ადგილთა სიმშუენვარისათვის გამოავლინა, აგებულებისათვის კაცისა. და რომელი სარგებელისათვის არს, — წარბი და წამწამი არის, და რომელი სიმშუენვარისათვის დაჰბადა, — თავისა თმა, წუერი და უღვაში არის. და ძირი ყოვლისა თმისა ერთრიგე არის, და ყოველსავე

5 თმასა ცალკე-ცალკე ერთმანერთისაგან მეტოვნობა აქუს, და არს
 თავის თავისა მზღუარსა ზედა. იცოდით, რომე თავის თმა და წამ-
 წამი დედის მუცლითვე გამოჰყვების სახეობისა და სიმშუენგარო-
 ბისათუის, და წუერი თხუთმეტსა წელიწადსა უკანის გამოვა, და
 10 აგრევე უბეთა, რომელ არს საპარსავი. ამით მეტოვნობა ამაღ
 აქუს, რომე მისსა ჟამსა გამოვალს, ოდეს დადგეს კაცი მამაცო-
 ბასა, და ამოვლენ ესე მისგან, როდეს შეიძრას წყალი ზურგსა
 შიგან. და ამა ნიშნითა იცნობების მეტოვნობა ამის წყლისა, რომე
 15 წუერთა და უბეთა თმა ამის წყლის მაგიერ ამოვალს. და ამით
 206 r იცნობების, რომე რა ვაცსა დაჰყუერვნენ, ერთიცა თმა აღარ გამო-
 უვა წუერთა და უბეთა. || და რომელსა სხუასა ალაგსა გამოუვა
 თმა, იგი იქნების ნამეტნავისა მოდნობისა კურელთა შიგან ტანისა-
 თა, და არა თმისა გუარი არს; თუ დაჰგლიჯოს, არ ეტკივნების,
 და თუ დაეხსნები და ერთობ გამოესხას, აწყენს. მაშინ იცოდი,
 15 რომე მეტი არის. და ესეცა იცოდით, რომელ წუერი სიმშუენგა-
 რისა სახეობისა და ჰაერ-შუენიერობისა კაცისა პირისათუის არს.
 და მერმე წარბნი და წამწამნი არიან ღონენი თუალისანი, არა თუ
 სიმშუენგარისათუი ოდენ არიან დაბადებულნი, არამედ, თუ წარბი
 არ ასხია, ვერ შეხედავს მზისთუალსა, და ვერცა კარგად შორს
 20 დაინახავს. და წამწამი ამისთუის არის დაბადებული, რომე თუალ-
 სა ინახავს და მიწასა, მტუერსა, და ბაყლსა არა ჩაუშუებს. და
 მერმე წარბი და წამწამი ისრე არ იზრდების, რაგუარაცა თავისა
 თმა და წუერი, მაგრა ზოგისა კაცისა ალაგ-ალაგ წარბიცა გამოიზ-
 რდების, და კუალად ყურისა ღრტილსა შიგანცა გამოვა ცოტა
 25 რამე თმა, და არს იგი მეტისა ნოტიობისაგან. და რომელსა კაცსა
 ყურისა თმა უფრო გრძელი ასხია, უფრო მზეგრძელი იქნების, და
 არს ესრეთ დასტურად, რომელსაცა კაცსა ყურისა თმა ემატების,
 ხანგრძლად დარჩების სოფელსა ამას შინა. და ამსგავსებენ მკურ-
 ნალნი თმასა მას ადგილსა, სადა მოვლენ თივანი და ყანანი ქუეყა-
 30 ნასა ზედა. ასრე ბრძანეს ბრძენთა, ვითა ამაზედა იცოდით, რომე
 რაგუარაცა უწყლოობა გააქმობს ქუეყანასა ზედა ყანასა და თი-
 ვასა, აგრევე მეტი წყალი აწყენს. ამსგავსეს და თქუეს, ვითა თმა
 გაირყუნების და იკლებს ზრდისაგან, როდესცა დააკლდეს ნოტიო-
 v || დარიზისასა, რომელ დაჰბადა ღმერთმან საზრდოდ თმისათუის
 35 და იზრდების ამითა. და დაჰკდების თავსა თმა და აღარ გამოუვა,
 და არს იგი სიმტიერე, რომლისა წამალი არ იქნების. და გაირყუ-
 ნების თმა კულა მისგან, რომელი იქნების ნამეტნავთა სქელთა და
 ბოროტთა და უბადოთა, რომელი მივა ტყავისა კერძ. მაშინ
 40 იქცეს ბუნება მისი და დაჰკდეს თმა, და მაშინ შეიქნას სნება მე-
 ლისა და ჰნება გუელისა, და ძირი მათი ერთი არს და გუარიცა,
 და განიცდებიან შეხედვასა შინა. და მათშიგან მეტობაცა არის და

დაკლებულობაცა, და ამისთვის დაარქუეს მას სნება მელისა. ამისთვის რომე დია წაევიდების ესე მელსა. და სნება გუელისა ამისთვის დაარქუეს, რომე დაადგდეს გუელი ორსავე ქერქსა, აგრევე თმა წაქდების ტყავსა თანა. და ესეცა იქნების, რომე თმა და წუერი და წარბი სრულად დასცუივდეს. და უბრძანებია ბრძენთა მკურნალთა, რომელნი გალიანოზს უწინ იყუნეს, იმა სენისათვის წამლები მრავალი. მაშინ გასინჯა და შეკრიბნა გალიანოზ და შემატნა მანცა თუითო-თუითო თავად. და ბრძანა გალიანოზ მიზეზნი მათნი ერთსახედ საკუთრად, ნიშანნი მათნი, და სახელი დაარქუა ნოტიოსა ახლატნი ოთხნი, რომელნი არიან ოთხნი რეულნი ნივთნი და თუითან ნოტია ბალღამი და სისხლი არის. და მერმე უკანის გამოარჩია ვითა ყოველნი ახლატნი არიან, ნედლნი. რაგუარაცა თავლი რომე კელი მიჰყოს, და ნედლი და ნოტიო არის, აგრევე ისი არის, განა თავლი გუარად არის მკურვალ და კმელი. და ამა ახლატისა ნოტიისაგან იქნების სნება მელისა და სნება გუელისა, და დასცუივის თმა მისგან, რომე წითელსა ბალღამსა მკურვალსა და ბოროტსა სისხლი აერევის და შეიქნების მკურვალ და ნოტიო, || და გაბოროტდების, და მისგან დაჰკდების თმა. და თუ აერიოს შავი ბალღამი სისხლსა თანა, შეიქნას მეტი სიკმე, და ნოტიო, რომელი იყოს სისხლსა თანა, ამისგანცა წაქდების თმა და შეიქნების სნება მელისა და სნება გუელისა. და თუ შეერიოს მლაშე და ბოროტი ბალღამი სისხლსა თანა, და შეიქნას ეგრეთვე სნება მელისა და გუელისა. და სახელ-სდვა გალიანოზ ორთავე ერთი, და თქუა, ვითა ნოტია არს ღარიზი, მაგრა გამოუჩრჩევია და დაუწერია ამა სენისათვის და უსწავლებია ცალკე ნიშანი ბრძანებითა ღთისათა.

აწ ნიშანი დავწეროთ. ოდეს დაემართოს სნება მელისა და გუელისა კაცსა და თმა დაჰკდეს, ნახე და გაუჩხრიკე ისი ადგილი, სადაცა თმა დასცუივნოდეს, და იყოს ისი ადგილი შავად, იცოდი, რომე ნამეტნავისა შავისა ნავლლისაგან არს, ოდეს შერეოდეს სისხლსა თანა. და ოდეს ნახო ადგილი ყუითლად, იცოდი, რომე ნამეტნავისა ყუითლისა ბალღმისაგან არს, რომელ არს ზაფრა. და თუ ნახო ადგილი იგი თეთრად, იცოდი, რომე ნამეტნავისა ბალღმისაგან არს, სისხლსა თანა შერეულა, და მისგან არის. და თუ ნახო ადგილი იგი წითლად, იცოდი, რომე ტანისა სისხლისა განრყუნილობისაგან არს, და იქმნას მისგან სნება მელისა ანუ გუელისა. და თუ დიადმან ნამეტნავმან ტანი და თავი და პირი შეიპყრას, ანუ იყოს მართ თუითან პირსა და თავსა შიგან ნამეტნავი რამე, ანუ სისხლისა და ბალღმისაგან და ანუ სევდისა და ზაფრისაგან, მისგანცა იქნების თმისა დაცუვნა, მაგრა არ არის სნება მელისა და გუელისა და არცა ნამეტნავთაგან იყოს, რო ||

5.

10

15

207 r

20

25

30

35

40

v

მელნი მიჰსენებიან. განა იქნების სიუსურითა თმისათა მისგან, რომელ მივიდეს გამომზრდელი თმისა, რომელი ზრდის კეკლუცად. ესე იქნების გარდარეულად და დამეტებით და დააყრევინებს თმისა. და ნიშანი ესე იცოდო, რომე ისი აღგილი ფერსა არა იქცევს, სადა

5 თმა დასტუენია ბრძანებით ღ'თისათა.

და კულა დაჰდების თმა სიგრილითა სნებისათა, როდეს გაგრძელდეს სნება კაცსა ზედა, მისგან რომე აღარა მიხუდეს საზრდელი თმისა, რომელი ზრდის. და სნებისა სიგრძისაგან დაუსუსურდეს და დაჰდეს თმა, არცა ესე არის მისგან, რომელსა

10 სნება ჰქუიან მელისა და გუელისა.

თავისა თმისა კურნება, და წამალნი მისნი დავიწყოთ და მერმე დავწეროთ და ვახსენოთ ტკივილიწვე, რომელნი დაგურჩეს ამა სენისაგან, ბრძანებითა ღ'თისათა.

თუ ნახო სნება მელისა ანუ გუელისა კაცი

15 ცისა თავსა შინა, ყოვლისა ნამეტნავისა ნახო ნიშანი შავისა ბაღმისა, ანუ სისხლისა, თანდარეულად, მაშინ გაუხსენ ძარღვი კათოლიკე და მერმე, რა კელი გაუხსნა, მას უკანით ნახე ძირი თმისა დაკდომილისა. თუ იყოს ნიშანი შავისა ბაღდამისა, მას შეასუი მათფუხი აფთიმონისა და ღარიკონისა, რაგუარაცა სწერია ამ წიგნსა შიგან. და მერმე ასუი იარაჯი გალიანოზისი და ლოლადი და თადრიტონი, ანუ იარაჯი ასუი ქალანესი იმა წესითა, რომე დამიწერია მისი შესუმა ამა წიგნსა შიგან.

20 და თუ ნახო ნიშანი ნამეტნავისა წითლისა ნავდლისა და სისხლისაგან თანდარეულად, მაშინ შეასუი:

25 208 r მათფუხი ხიარი-შამბრისა||და იარაჯი ფეყრასა, ანუ შეასუი: ქაშთაჯთაგანი ასტამტიკონისა, — წონი ორისა მიტყლისა. ესე კელისა გახსნასა უკანის შეასუი ხუთითა დღითა, ანუ უფროცა, ვირემდი კარგა ძალზედა მოვიდოდეს.

და თუ ნახო ნიშანი, რომე მარტივად ბაღ-

30 ღმისაგან იყოს, მაშინ არწყევინე წამლებითა ამით. — აიღე: ორი მიტყალი ქანგრახდი და ორი მიტყალი ნიშასტაგი, დანაყე და თაფლითა შეზილე და შეასუი თბილითა წყლითა, ანუ შეასუი სხუათა სარწყეველთა წამალთაგან, რომელნი დამიწერიან წიგნსა ამას შიგან. და აფარეზებინე ზროხისა კორცისაგან, ცხურისა კორცისა და მსუქნისა ბატისა კორცისაგან, და თევზსა მლაშესა და ახალსა და ყოველსავე მსუქანსა კორცსა აკრძალე, და აქამე კორცთაგან: ვარია, თიკანი, ანუ კოკობი, და გლონი, ანუ კაკაბი, და ღურაჯი.

და გალიანოზ ღია ჰქურნის ამას მელისა სნებასა იარაჯ-

40 ფეყრათა. და შექმნა ძირიანად ესე იარაჯი ამის სნებისაგან და

რომელიც ნამეტნავი ნახის დამეტებული, შერთნის წამალნი მის
ნამეტნავისაგან გამოღებულნი.

და თუ ნახის ნიშანი შავისა ნავლისა, ჩა-
ურთის შიგა შავი კარის-ძირა, — წონი იარაჯისა წამალთა, და ანუ
აფთომონი ჩაურთოს იარაჯისა თანა, და მერმე შეასუის მისგან ორი
მიტყალი, ანუ სამი, ძალსა ზედა სნეულისასა. ზოგჯერ შექნის
მარცულად მუხუდოსა ოდენი და შეასუის მისგან ორი მიტყალი,
ანუ უმცრო ვი[თა]ც[ა] [ძა]ლი ნახის სნეულისა.

და თუ ნახო ნიშანი, და იყოს წითლისა
ნავლისაგან, მაშინ ჩაურთოს თანა საყამუნია, ანუ ღარი-
კონი, წონასა ზედა იარაჯისა წამალთასა, თუითოსა წამლისა წონი ||
და შერიოს იარაჯსა თანა და შეასუის მისგან ორი მიტყალი,
ანუ უფრო, — ძალსა ზედა სნეულისასა.

და ნახო თუ ნიშანი ნანეტნავისაგან ბალ-
დმისა იყოს, შერთოს შამი. ჰანდალი იარაჯისა წამალთა, —
თუ[ი]თოსა წონი, და შეასუის მისგან ორი მიტყალი ანუ უმცრო.

და ოდეს ნახოს იგი და იყოს ახლატთა რე-
ულობისაგან, შეურივის ამა წამალთაგან იარაჯსა თანა, რა-
გუარცა დამიწერია მით წესითა.

და გასინჱე, რა ჰკურნებდე, ვითა დამიწერია თუ ჩაურთივდე
გალიანოზის იარაჯთა თანა, აწ შენ ასრე ქენ: რა შეჰრთნე ესე
წამალნი იარაჯსა თანა, თუ გერჩიოს, შექენ მარცულად მუხუდო-
სა ოდენი, და თუ გერჩიოს. შეზილე თაფლითა ორი მიტყალი და
მიეც ძალსა ზედა სნეულისასა.

იცოდით, ვითა იარაჯი, გალიანოზისი და მსგავსი მისნი წამალ-
თაგან დიდროანთა, რომელნი არიან თადარიტონი და იარაჯი ლო-
ლოდია და ასტამტიკონი და ზოგ-ზოგი იარაჯები, რომელი დადევს
ამას ზედან, რომე იარაჯისა ფეყრასი დაეწერე, იმა[თ] უნდა [ა]მა
სენისათუის წამლები. მაგრამ, ზენაარ, ერიდე და ზედიზედა ნუ მის-
ცემ, ხანდახან მისცემდი, და ხანდახან [მოუშუებდი...] ქუემოთ
წამალნი დაწერენ.

ზ. კარი მიშვიდი

გუგარისა, თავის მლიერისა, სრულიისა, თავისა და ტვირისათუის

სახელ[ითა] ღ[ისათა] დ[ე]ვა[ც]ს[ენოთ] კეთრი
და მლიერი. შეიქნების თავსა და ტანსა და სახელი ჰქუიან
მას მლიერსა რიტე, რომელი განრყუნის ტანსა და ქერქს დაჰკ-
დის, რა არს ესე ერთი [...].¹

|| და შეასუი ამის მარცულისაგან. შექმნა მისი: აილე აფთი 209 r

მონი ოთხისა წონი, და შაჰიამანდალი და მარლი ინდოური, და
საკამუნია და აფსინდი, თუითოსაგან — ორისა დრამისა წონი,
და ანზარუთი — სამისა წონი, და ღარიკონი — ხუთისა წონი, ნია-
ხურისა თესლი და ანისონი, სუმბული, და მასტაქი, ზაფრანი, და
5 გომიზი არაბი — თითო დრამისა წონი, და საბრი — ოცდამათხისა
დრამისა წონი, დანაყოს კიდეს-კიდე, და შერის ერთად, და შე-
ზილოს მღუიდროსა წყლითა, ანუ კალნახისათა. და შექმნას მარ-
ცულად, ვითა პილპილი, და შეასუას მისგან ორი მიტყალი ნელ-
ტფილითა წყლითა.

10 და ოდეს ესე შესუას, ორსა დღესა სხუასა საჭამადსა ეკრძა-
ლოს და სპედბაგსა ხურეტდეს, და გამოიღებს იგი ნამეტნავსა
შერეულსა. და მეტი იგი აშფოთებული ტანისაგან გამოვალს ჭნი-
ლობითა და ამით ჰკურნე ადგილსა მას, რომლისაგან დასრულ
იყოს თმა. და ილარღაროს ფიკრასა იარაჯითა, ყოველთა დღეთა,
15 ზომად — ცხურისა კორკლისა ოდენითა, ანუ სამჯერ, რაოდენ
გასწმედს თავსა მისსა და ჩამოსწურავს, რომელი ყოფილიყოს
უზადოსა ნოტიისაგან. და ვითარ იარაჯი ფიკრასა ჩამოსწურავს
ნოტიასა, და გასწმედს თავსა და ტანსა ნოტიისაგან, და აღარღა-
რებინე ზოგათგან იარაჯთა, რომელ დამიწერია თქმულსა შინა
20 მესამესა.

და იწყე კურნება თავისა ესრეთ: ოდეს¹ იყოს
სნება მელისა მისსა შედეგად, ოდეს კელი გაგეხსნას და გასახს-
ნელი წამალი მიგეცეს, მერმე მოჰყუინე თავი, და მახუილითა
მოყუენასა კირითა სჯობს, და თუ კირითა არა გემარჯუებოდეს,
25 მახუილითვე იყოს. და მოჰპარსევდ მრავალჯერ. და ოდეს გინდეს
v კურნება, მოიღე სელისა მჩუ || არი და დაუსუი მას ზედა კარგად,
რომლისადა დასრულ იყოს თმა იგი. და ესრე დააქლიშე, რომელ-
სისხლი გამოადგინო და გაწითდეს. მერმე მოიღე ხახუი ერთი ნარ-
გისისა, ანუ ნიორი ერთი, და მით დაუზილე ქლეშით კარგად, ვირე
30 შეძრას ძარღუი და ქცევად იწყოს. და ოდეს ზილო თავი, და ნახო
გაწითლებულად ადრე, მაშინ ცან, ვითა წამალსა ამას შეირგებს.
და თუ დაგუიანდეს სიწითლე მისი, მაშინ ცან, ვითა დააგუიანებს
კურნებასა მისსა და არა შეიწყნარებს ადრე.

და იყო, რომელ პირველნი მკურნალნი დასჰრიდიან ადგილსა
35 მას, რომელსა დაჰკდის თმა, და მერმე დაუზილიან იგი ნიორითა
და ძმრითა და მარილითა, და სცხე მას მერმე ნავლელი პილოსა,
და გაუშუი ერთსა დღესა და ერთსა ღამესა, და ოდეს გათენდეს,
დაჰბანე იასისა შემგებარისა წყლითა, და სცხე მას ზეთი ბაანისა,
რამეთუ არს ესე კარგი.

შექმნა მარჯამათა, რომელი ერგებიან სნება-
სამას, და წამალნი მარტივნი მათგანნი, რომელ
გამოსახეს პირველთა

იცოდი, ვითა ამას ტკივილსა პატივი ედვა პირველთა მკურ-
ნალთაგან, და ედვა მათ ამისგან შეწევნა, მაშა დადგეს მისთვის
წამლები და ნახეს მას შიგან ზედვა კარგი და თქუეს, ვითარ შეიქ-
ნების ესე სნება გარყუნილისა ნოტიისაგან. მაშინ ჰკურნეს
წამლებითა მკურვალეებითა მიმწევაართა, ლატიფითა, და თუ რად-
მე იყოს, იყოს ნამეტნავისა წითლისაგან ნავლისა, ანუ სისქისა-
გან. და უქმდეს ყოველსა საქმესა || ზედა წამალთაგან ლატიფთა, 210 r 10
რომელი გასწმედს, რაოდენ ძირი მისი ნოტიისა გარყუნილისა
მლაშისაგან არის, და იგი მგზავსი არს მლაშისა წყლისა. და თუცა
მლაშე არს გუარო მის წყლისა და ეგრევე წყალი მწარე, ვერ შეუ-
ძლონ სახელის-დებად თუნიერ მწარისა წყლისავე. და ესე სნება
თუცა ნოტიისაგან არს, შერეული შავითა ნავლითა ანუ შერეუ- 15
ლი ნავლითა წითლითა, ანუ ნოტია არს შერეული ბალღმითა,
მაშა იგი ნოტიისაგანვე არს.

და ჰკურნეს მკურნალთა პირველთა ამის სნებისათვის წამლე-
ბითა ლატიფებითა, მკურვალეებითა. და იყუნეს რომელთა ეშინო-
და, თუ დასწუას ტყავი, ოდეს სიმკურვალისაგან იყვის, შეერიიან 20
შიგან წამლები, რათა გატეხონ მით სიმკურვალე. და იგი ურევდეს
ზეთსა ღარისასა ანუ ზეთსა ბერძულსა ცუილსა თანა, და უყვიან
შიგა წამლები მკურვალეები, რომელ ერგების ამას მელისა სნებასა.
ოდეს სცხიან მას ადგილსა, რომელსა შინა იყვის ტკივილი და ჭძლი-
ერესი უმკურვალესი ფარბიონი იყვის, დაგალიან და აურიან ზოგთა 25
ამათზეთთა შიგან, რომელნი მიკსენებიან, და მცირედი ძმრისაგან, და
უძლიერესი და უმკურვალესი ფარბიონი იყვის, დაგალიან და
აურიან ზოგთა ამათ ზეთთა შიგან, რომელნი მიკსენებიან, და
მცირედი ძმრისაგან, და მერმე სცხიან მას ადგილსა, რომელსა
თმა დასრულ არიან. და უბრძანიან, რათა არა გასწყდეს მას ზედა 30
ღიად, და მერმე მოსწმიდიან. და შემდგომად ჟამისა კუალად
სცხიან ესრეთ მრავალჟერ, ვიდრემდის ტყავი არა დაიწუის. და
დანაყიან სპანძელი და მდოგუი, და დაგალიან ზეთსა თანა და
სცხიან მას ადგილსა, რაოდენ არს მკურვალეი და კარგი, განა სიმ-
კურვალითა ფარბიონისაგან კიდევ არს. 35

ანუ აიღე პერული ზღვისა, და დაგალე ძმრითა და სცხე
ადგილსა მას, რომელ არს წამალი ესე მაშრობელი კარგი. ანუ აიღე
კარის-ძირი შავი და თეთრი, ანუ ბავრუკი, და დაგალე ძმრითა ანუ
ღარისა ზეთითა, და სცხე ზედა ჟამითი-ჟამად, ვითარად გამომისა-
ზავს შენდა. და ნუ დაუძიმებ მას, არამედ ერთ დღე სცხე და 40
მეორესა გაუხუენე ანუ აიღე თესლი სპანძლისა, დაგალე ძმრითა

ვითა პირველნი, ანუ აიღე ფურცელი ველურისა ტევანისა, ანუ
თესლი მისი, დაგაღე ზეთითა ბერძულითა ანუ ღარის ზეთითა, და
სცხე იგი მას ადგილსა. ანუ აიღე ზარავანდი ანუ ავშნანი მრცხელ-
თა, და დაგაღე ხირვასა ზეთითა, ანუ ბერძულითა, ანუ ღარითა
5 ძმარსა თანა, და მერმე სცხე ზედა.

ანუ აიღე ერთი ხახუი ერთი ნიორი, დაგაღე ძმრითა და
ზეთითა ბერძულითა და სცხე ზედა, ვითარ გამომისახავს შენდა.
ანუ აიღე წუნწუბა ყუითელი, და დაგაღე ძმრითა და ზეთითა
ბერძულითა მზესა, და სცხე მტკივანსა ზედა ანუ დაწუი თხისა
10 კლიკი, და დაგაღე ძმრითა და ზეთითა ბერძულითა, და სცხე მას.

ანუ აიღე ჰანდალისა ფურცელი, დაგაღე ძმრითა და ზეთითა ბერ-
ძულითა, და სცხე მას ზედა, ანუ აიღე ფურცელი ლელუისა, და-
გაღე ძმრითა, და მითვე ზეთითა სცხე მას. ანუ აიღე ნიშადური და
მურდასანგი, დაგაღე ძმრითა, და მითვე ზეთითა სცხე. დასცხო
15 მას ადგილსა კატანი ანუ ზეთი ბერძული, და ძმარი. ანუ აიღე

სკინტლი ტრედისა ანუ თავუისა, დაგაღე, და მითვე ზეთითა და
ძმრითა დასცხე მას ზედა. ანუ აიღე ერთი ნუში მწარე, დაწუი,
დაგაღე, და მითვე ზეთითა და ძმრითა დასცხე. ანუ აიღე საკუმელი
211 r გუნდრუკი, დაწუი და ძმარსა ჩააგდე, და შუიდ დღე დაეხსენ, ||

20 მერმე დაგაღე და ურთე თანა ზეთი. ესე ანუ ძმარი, და სცხე ანუ
აიღე კორკლი ცხურისა, რომელ ახლად ეკორკლოს, დაწუი და
დაგაღე ძმრითა და კატრანითა, და სცხე.

ანუ აიღე ცმელი დათუისა ანუ ცმელი აფთრისა ანუ
ლომისა, დააღწე და სცხე ამათგანი, რომელიცა გინდა. და ამათ
25 ზეთთაგანიცა, რომელიცა გინდეს, ამათ სამთაგან იკმარე და კეკე-
ლა არს.

მაშინ უკუეთუ გინდეს, თუ დააღებო ამათ წამალთაგა-
ნი, ოდეს ჰკურნო და გეშინოდეს მას ზედა, ნუთუ დაუწყულულოს
ადგილი იგი სითხითა ქერქისათა, ანუ სიმწარითა ყმისათა, მაშა
30 დააღწე ცუილი, რათა დააღბოს წამალი იგი და არა აგნოს. და
უბრძანე სნეულსა, რათა დაიბანოს თავი კალნაბისა ფურცლისა
ნაგბოლითა¹ ანუ ჭაყუნტლისათა, ანუ ჰუღბითა, ანუ ჰანდალითა,
ანუ ყოვლითა ამით, და გინდა ერთითა ამათგანითა, და ურთოს
თანაბავრუკი, რაოდენ გასწმედს თავსა.

35 ანუ აიღე წყალი მღუიდროსა ორი სიქორაგი; და ჰა-
ლილაგი ყუითელი, და ფქუილი, — ათისა ღრამისა წონი, შერიოს
ერთად და დაიბანოს თავი, გააძლიერებს თმასა და ბაყლსა გასწ-
მედს.

თავზედა, რომ სისუილი იყოს

40 წამალი სარგო ბრძანებითა ღთისათა საჰ-
ფაისათუის რომელი შეიქმნების თავსა. სცხო ნუშისა

ზეთითა, ანუ მდოგუისა ზეთითა, და საჭფა კულა იქმნების ნოტი-
ისა ბოროტისა განრყუნილობისაგან.

აილე ნუშისა მწარისა ზეთი და მდოგუისა ზეთი, თუითო-
საგან ნახევარ სიქორავი, და ერთი სიქორავი ძმარი. აილე შიადი
მამითასა და გუნდა ამათგანი, — თუითო სამი მიტყალი, და ფაილა-
ზაჰრაჯი, — მიტყალი ერთი, და ძარლუი ყუითელნი და ბავრუკი —
თუითოსაგან ნახევარ მიტყალი დაგალოს ერთგან და შეჰპრიოს
ზეთითა, და შექმნას მარჰამად, და სცხოს თავსა. არს კარგი საჭფა-
სათუის, რომელი იყოს თავსა, და მლიერისათუის და ტილისათუის
და ბაყლისათუის, და თუ გინდეს, ურთე ზედა ძმარი, ვირე გათ-
ხელდეს, და არს კარგი მელა სნებისათუისცა.

მისთუისხა

წამალი სარგო ბრძანებითა ღ'თისათა საჭ-
ფასათუის და კობასათუის, რომელ არს სრსუ-
ილი.

აილე წუნწუბა და კალკატარინი და გომიზი არაბი, თუითო
ორი მიტყალი, და ნუში მწარე — მიტყალი ერთი, დაგალე და
შეზილე ღუინითა, და სცხე იგი. ერგების ესე მლიერსაცა და
ტილსა და ყოველსა მქავანსა, და ყოველსა, რომელი მიკსენებია.
და ყოველი წამალი რომელი ერგების საჭფასა, ერგების იგი სრსუ-
ილსაც. და ოდეს საჭფა იოს თავსა ყმისასა, მაშინ ნახე და მუდა-
რითა ჰკურნე, არა დაუწყულდეს. და უფრო სარგო რომელ
ჰკურნებს საჭფასა, რათა გაუკუეთო ყმასა ორივე ძარლუი, რომელ-
ნი ყურსა უკანა არიან, და აილო სისხლი იგი მისი ტფილივე და
სცხო თავსა, და ყმა ადგილს ტფილსა დასუი და შეასუი წამალი
ესე.

აილე თესლი კამისა — დრამისა წონი, და ხალილაგი შავი —
თუითო სამისა დრამისა წონი, და შაქარი — ამათ ყოველთა წონი და-
ნაყენ და შეჰპრიენ ერთად და უკუნთქას ერთკელ, და ყოველთა დლე-
თა ესრე შეასუემდი. და შეასუი კამისა ნედლისა წყალი შაქრითა,
და შეასუი სიქანგუბინი, და აჰამე კორცი მფრინველისა, და კორცი
თიქნისა, და ახალი თევზი. და აკრძალე მლაშე თევზი და ყოველი || 212 r
მძიმე. და თუ იყოს ყმა ძლიერად და ტანი მისი სავსე იყოს, მაშინ
გაუხსენ მას ძარლუი კათოლიკე და შეასუი მარცუალი ასტამტი-
კონისა, და არ არის უფრო სარგო ყმისათუის, ვითარ სძე, ოდეს
წმიდა იყოს ზრდის უამსა, და თავი მოჰყუინე კირითა, ვირე წარ-
ვიდეს მისგან დამბლობა იგი და დაუშურეს. და მერმე სცხე ზედა
წამლები შედეგად კირისა. და უკეთუ ნოტია გადიდდეს თავსა და
გასქელდეს და მოწყლას სიმკურვალესა თანა, მაშინ აილე.

სპეტი და მურდასანგი — თუითო ოთხისა წონი, და კუერცხისა
გული, და ვარდისა ზეთი — სამი ასათირი. და დაადნე ცუილი
ზეთითა მით, და დაგაღე წამლები, და შეზავე მით, ვირე შეიქმნას
მაპრამად, და სცხე თავსა დილა-მწუხრ, და გამრთელდეს, თუ
5 ღმერთსა უნდეს.

სრსუილინთუიხვი

წამალი სარგო ბრძანებით ღ'თისათა საჰ-
ფასათუის.

აიღე გუნდა მწუანე, უკურეტელი — ხუთისა ღრამისა წონი
10 და სიქორაგი ერთი, ფურთა ფსელი, და სიქორაგი ერთი ღუინისა
ძმარი, შეკრიბენ ერთად და ქოთანსა ჩაასხი და შეგბოლენ. და
დალბეს გუნდა და მერმე დაგაღე, და სცხე საჰფასა, და იგი გააქ-
მობს და წაიღებს ნებითა ღ'თისათა.

ანუ აიღე გუნდა მწუანე უკურეტელი — ათისა ღრამისა
15 წონი, და ნუში მწარე ურჩეველი — ხუთისა ღრამისა წონი, დაგა-
ღე ძმრითა და დადევ მზესა, ვიდრე აფუვდეს, და [სც]ხე საჰფასა.

ანუ აიღე გუნდა — სამისა ღრამისა წონი, და უძოვარი-
სა თესლი — ორისა წონი, და წუმწუბა ყუითელი — ორი მიტ-
ყალი, და ამარტა წითელი და ზურუმბადი, თითოსა თუითო —
20 ნახევარ ღრამისა წონი, ნიშადური და კეცი თორნისა, ძუელი, და
V ნუში გამორჩეული და შამიპანდალი, ქონდარი || დამწუარი და
ძირნი ყუითელნი. სპეტი და მურდასანგი კაპრისა ძირისა, ძირიდა
ძარღუნი მისნი, და ფურცელი ლელუისა კმელი და ძარღუი ლერ-
წმისა კმელი, ჟანგარი და შაბი იამენი, და შიაფი, მამითასა მური,
25 და საბრი და ლუბანი. თუითო ნახევარ ღრამისა წონი, კატრანი
და ფურცელი ზეთისხილისა, ბავრუკი და ზროხისა ნაველელი, ამათ-
განი თუითო მიტყალი, დაგაღენ ერთად წამლები და გაცარ, და
შეზილენ ძმრითა ღუინისათა, რათა შეიქმნას ვითა მაპრამა, და
დადევ მზესა ანუ ღადრსა ზედა, ვირე შეერიოს იგი ერთგან. და
30 მერმე სცხე იგი, რამეთუ არს კარგი საჰფასათუის, სრსუილისა-
თუის, და კუირტისათუის, და მქავნისათუის, და მღიერისათუის,
ქარტლისათუის და თმისათუის ოდეს დაჰკდებოდის, და მელის
სნებისათუის და კეთრისათუის ოდეს სცხო ზედა, ერგების ესე
ამას ყოველსავე ნებითა ღ'თისათა.

35 და ვაქხენოთ ჭორფლი, რომელი იყოს პირსა, ჭორფლი პირსა
შეიქმნების სტომაქისა ორთქლისაგან და სისხლისა გარყუნილი-
საგან, უბადოსა საზრდელისა მაგიერ. და რომელი შეერიოს სის-
ხლსა თანა ძარღუთა შინა, რაოდენ ხატი კაცისა არს ადგილი

თხელი შერეული ტანსა თანა, და იგი არს, რომელ რაცა ტანსა
 შინა გამოჩნდების, ხატსა ზედა უფრო გამოჩნდების, მისგან რო-
 კელ ადგილთა რათვე ტანისათა სიმრთელესა შინა იყოს ანუ სნე-
 ბასა. რამეთუ თავი და ხატი ზედათ არს ყოველსა ტანსა და სულ-
 სცემს ორთქლი ტანისა თავით კერძ, და გამოჩნდების ყოველი
 ფერი გარყუნილობისაგან, ოდეს ვერ მოიღნოს ტანსა შინა გამოჩ- 5
 ნდეს უმკუთლად ხატსა შინა. და უფროსად შეხუდების ესე ჭო-
 ფლი დედათა და || ტან-უძლეეთა. და იგი სიდიდითა ნამეტნავისათა 213 r
 არს, რომელი შეკრბების გუამსა შინა უძლებათასა გარდაწყუ-
 ლითა წესისათა, და დარჩეს იგი ნოტია და ნამეტნავი გუამსა
 შინა.

მა შ ი ნ ჰ კ უ რ ნ ე ჭორფლი დედათა, თუ სჭირდეს (უკუეთუ უძ- 10
 ლებობა არ გაბრკოლებდეს და ძნელი უსუსურება), მარცხულითა
 მასტაქისათა და საბრისათა. შეასუი მისგან ორი მიტყალი ნელ-
 ტფილითა წყლითა და შეასუი იარაჯი ფიკრასა და მარცხული
 თესლთა ქამ-ქამ.

შ ე ქ მ ნ ა მ ა რ ც უ ლ ი ს ა თ ე ს ლ თ ა გ ა ნ . — ა ი დ ე 15
 საბრი და მასტაქი. ნიახურისა თესლი და ანისონისა, კამისა და
 ნანახუა. მარილი ინდოური, და ალილაგი შავი — თუითოსა დრა-
 მისა წონი, და საბრი — ყოველთა წამალთა წონი, დანაყენ და
 შეზილენ ნედლისა თურიჩისა ფურცლისა ნაწურავთა წყლითა,
 და შექმენ მარცულად ვითა პილპილი, და ჩრდილსა გააქმე, და 20
 შეასუი მისგან ორი მიტყალი, ანუ ერთი, ნელ-ტფილითა წყლითა.
 და არს მარცხული ესე ყოველსა ქამსა სასუმელი.

და შეასუი თ უ რ მ უ ს ი ს ა გ ა ნ ი . შ ე ქ მ ნ ა მ ი ს ი . —
 ა ი დ ე ხალილაგი შავი და ყუითელი სწორად, ზანჯაბილი კმელი—
 ნახევარ ნაწილი, და შაქარი თეთრი — წამალთა ყოველთა წონი, 25
 დანაყენ და შერიე ერთად, და შეასუი ოთხისა დრამისა წონი ნელ-
 ტფილითა წყლითა, ანუ უკუ-ირღუნიდეს ყოველსა ქამსა ცივითა
 და გრილითა წყლითა. და ოდეს ნახო ჭორფლი ხატსა შინა განრ-
 ყუნილობითა ყოვლითა ფერისა ტანისათა, მაშინ გაუხსენ მას
 კათოლიკე, ანუ კეფალა, ანუ კოქსა ზედათა რომე ძარღუი არს, 30
 და გაუშუი მის ზედა || ხუთი დღე, ანუ შუიდი დღე, ვირე გაძლი-
 ერდეს. და მერმე შეასუი დიდი ასტამტიკონი, თუ ძლ[ი]ერად იყოს,
 თუ არა მცირე ასტამტიკონი შეასუი, ანუ იარაჯ-ფეკრასა შეასუი,
 და უკუეთუ გიმარჯოს ქამმან, აფთიმონი შეასუი. ოდეს ტანი
 გაგეწმიდოს მით, რომელ მიცსენებია, და გაუძლიერე სტომაქი, 35
 რათა არა დაიჭიროს ნამეტნავი უკანას, და შეასუი ფანჯანგოში
 და წამლები რომელი გააძლიერებს სტომაქსა მათგანი, ვითა იტ-
 რიფელი და ფანჯანგოში,

20. ფანასკერტელი-ციციშვილი

წამლები საცხებელი პირსა ზედა ქორფ-
ლისათუის.

- აიღე სპანდლისა თესლი და ჰუბაბი კიმპისა, და მასრდაჭ-
5 გარცხილი — თუითო დრამისა წონი, და ზაფრანი — ნახევარ-
დრამისა წონი, და სკინტლი მწლოკუისა და ჯოჯოკუირისა, ორთა-
განვე — ნახევარ დრამისა, და ბაკილასა ფქუილი, და ჰულბა შუგ-
ბვარი და ქრთილისა ფქუილი, თუითოსაგან თუითო — ორისა
10 დრამისა წონი, და ნუშისა ტკბილისა ზეთი — სამი ასათირი, და
ნარინჯი — ერთი ასტარი დანაყენ ესე წამალნი და შეზილენ, და
ამით ზეთითა დასცხე პირსა ქორფლსა ზედა.

- ანუ მოიღე ბაკილა დაფქული, და გერმა ფქვილი, ამათ-
განი თუითო — ოთხისა წონი, და აიღე ჰულბა და ქაშქი და შეგ-
ბოლე, ვირე შეკშირდეს მისი წყალი. მერმე მოიღე ამის წყლისა-
15 გან და შეზილე მითა წამალი, და შექმენ მისგან კუერები და ჩრდი-
ლსა გააკმე. ოდეს გინდეს, დაგალე მისგან კუერი ერთი, და ურე
თანა ზაფრანი, შერიე წყლითა და სცხე ქორფლსა ზედა.

- ანუ აიღე ავშნანი — ხუთისა დრამისა წონი, და კრილი-
ორისა წონი, იისა გული — ოთხისა დრამისა წონი, და ჯარჯარი —
214 r სამისა || წონი, და ზაფრანი დრამისა წონი, დაგალენ და შეზილენ
20 წყლითა, შექმენ კუერები, და ჩრდილსა გააკმე. ოდეს გინდეს,
დაგალე და გაადგინე წყლითა, და სცხე ქორფლსა ღამით და დი-
ლასა მოჰბანე.

- და ვაკსენო სიგონჯე და კურნება მისი, რაოდენ სიგონჯე
თმასა დაჰქდის და გარყუნის ტანსა და შეიქნების სიგონჯე შავისა
25 ნავლლისა გარყუნილებისაგან, და ოდეს იგი გაირყუნას, ეგრევე
გარყუნის სხუათა ახლატთა და თმა დაჰქდების თავისა და ტანისა
და წარბისა, და ყოველთა სნებათა შუათ საჩინო არს, და ხატსა
დაადუხებრებს და შეასქელებს. და გარყუნის ფერსა, და გაყანას
სისხლსა ადგილთა შინა ტანისათა. და სახელ-სდებენ — სნება
30 ლომისა, რაოდენ აქცევს და შეშლის ხატსა და გარყუნის
ფერსა და ამსგავსებს ლომის პირსა. და არს, რომელ გა-ცა-ფიც-
დეს მის ზედა, და თითნიცა მოსცუივენ და კიდურნი ასოთან, და
კმასა დაჰქდის და გაუძნელებს ნათასსა. და არს ტკივილი ძნელი
და გარყუნის მისითა გარყუნილობითა მამაციისა წყალსა. და ესრე
35 შექმნების, რომელ შვილიცა მისგან ნაშობი გონჯივე იყოს. და
ამისებრ სხუათა სნებათაგან არა შეხუდების, თუმცა დაიმსგავსა
სნებაჲმან შვილი თუნიერ ამის სიგონჯისა.

და არა განერეს შვილი ამათი სიგონჯისაგან, რამეთუ ვერ
აქცევს სხუა სნება წყალსა მამაცობისასა თუნიერ ამისა, და ძირი

ამის სნებისა საკუთრად მასშიგან იყოს, და უფრო, რომელ არს
და შეხუდების ადგილთა გრილთა, რომელთა ჰაერი განრყუნილი
იყოს და საჰამადთაგან სქელთა და გარყუნილთა მათგან ერთად
დიადისა წუელისა ჭამა და კორცისა და ყველისა და ზროხის
კორცისა და სუმა სასუმელთა სქელთა და შე-ცა-იქმნების ესე 5
აბანოს შესულითა გონჯისა თანა და თანაჯდომითა, და მათ თანა
ჰამითა და სუმითა. მაშინ ოდეს ნახო გონჯი ძლიერად, გაუხსენ
მას ძარლუი კათოლიკე და ორთავე კოჭთა. და გაუხსენ ძარლუი
შუბლისა, და გამოულე ძარლუი მისსა ზედა, და უბრძანე, რათა
აბანოს შევიდოდეს, დიად უზმა და დიდხანს დაჰყოფდეს მას შიგან, 10
ვირე გაუთხელდეს სისხლი მისი. და ჰაერისა სიგრილისაგან წაიყ-
ვანე ჰაერად ტფილად, და იცოდო, რომელ ესე სნება უფროსად
წაეციდების სპანისა ქუეყანისა კაცთა, ანუ სხუათა ადგილთა ცივ-
თა. მაშინ სცვალნე იგინი ადგილთა სხუათა, მერმე სისხლისა
გამოღებისა ჟამსა შედეგად დღე რაოდენმე შე-ა-ს-უ-ი წ-ა-მ-ა-ლ-ი 15
გ-ა-ს-ა-ხ-ს-ნ-ე-ლ-ი, ერთი ამათგანი — მატფუხი აფთიმონისა და
ქაშთაჯი ასტამტიკონისა, და ამისა შედეგად შესუი იარაჯი ჯალი-
ნოსისი ანუ ლოლადია, ანუ თიადარიტონისი; ანუ შესუენ ესე
წამალნი ერთგან შერევიტ ერთგზის ანუ ორგზის ამათ წამალთაგან,
ვითა ძალი ნახო სნეულისა საზომსა მისსა ზედა, ვითაცა შეეძლოს 20
ალება წამლისა. და ოდეს შესუმიდე თიადარიტროსსა, შესუი
აფთიმონისა შემგებარისა წყლითა, ანუ ტფილითა წყლითა, ანუ
ჩამიჩისა შემგებარისა წყლითა. და ოდეს გაიშორო მისისა სისხ-
ლისა გამოღებისაგან და ამათ წამალთა შესუმისაგან, მერმე დას-
წუი ყურსა ზედათანი ორნივე კერძნი და ეგრევე კისრით და წინათ, 25
შუბლსა ზედათ, ჟუარედად, ერთმანერთსა დამართებით, და დასწ-
უი ჰანჯარასა ძირი და ნებთა გასაყოფელნი, და ორთავე ფერკთა
ტერფნი, და საფეთქელნი და ჩუღრმუტი კისრისა. და ადგილები
სხუაცა არს დასაწველები, რომელსა აჩენს და უთხრობს წიგნი
იგი დასაწუავთა, რომელი დადვა პ-ლ-ა-ტ-ო-ნ. და ესე ტკივილი 30
ფიცხელ არს და ბოროტ და ვერ ეგების განრო || მა მისგან. 215 r
და თქუა ჯალინოზ კსენებასა მისსა, ოდეს აქსენნა გუელ-
ნი, ვითა: ნახა, რომელ განერა ვინმე სიგონჯისაგან ერთითა შესა-
სუმელითა, ღუინითა რომელსა, შინა მომკუდარ იყო ჯარბი გუელი
და ჩაეთხია მას შინა სხამი მისი, და დაეყო მას ყუიბრსა შინა, 35
ვიღრმდის დამძალიყო და თქუეს ესრეთ, ვითა: ოდეს შესუა
მისგანი, გაუსიგდა ტანი გონჯსა მას და ჩამოსჩქულა გარე ქერკი
მისი. მაშინ ბრძანა მისთუის ჯალინოზ მის თერიისაგან მიცემად,
რომელი კორცთაგან გუელთასა შეიქმნების.

და ესრეთ თქუა ვითა: დიად სარგო არს მათთუის თერია. 40
შედეგად მისსა, ოდეს მოიცალონ წამალთა დიდთაგან, მერმე შეა-

სუი თერია მუხუდოსა ოდენი. და ერგების მათ ბრძანებითა და
 5 ოთისათა წამლები, მაჯუნები, მსგავსი თერიათა, ვითარად სიგე-
 ნია და შილთა, და ღუბაიდი ქიბრითისა, რომელ არს მაჯუნი წუნ-
 წუბისა, და ზოგი დიდი მაჯუნები და ესეთნივე დიდნი სხუანი, და
 უბრძანე, რათა იბანებოდის წუნწუბისა წყლითა¹.

მ. კარი [მერვე]

მანახულიასი, და ნიშანი მისი, და წამალნი მისნი ყუალა ამა კარსა შიგან სწავრია

თუ ესე სენი დაემართოს კაცსა, რომელსა ჰქუიან მანახულია.
 10 იცოდით, რომე ტუინშიგა შეიქნების, ერთობ ავი სენი არის, იცო-
 დით, რომე ესე სენი სევდისაგან დაემართების კაცსა. რაობამს
 აქიმსა უთქუამს, ვითა ბალღმისაგან დაემართებისო და სისხლისა-
 განო, და ჩუენცა დავემოწმენით, მართლად უბრძანებია. ესე მის-
 15 განცა იქნების, რომე დიდსა ჰამდეს || და ვერა მოიდნობდეს,
 ვერცა დიდსა და ვერცა ცოტასა.

ნიშანი მანახულიასი. გუერდები გაუსიედეს და
 ქარი გაერიოს, და ზოგ-ზოგჯერ კაცსა ცნობა და ჰქუა შეეცულე-
 ბოდეს, და ამას იტყოდეს, ვითა: არა მეშუელების რაო. ასრე ეგო-
 20 ნოს, ან მოწამლული ვარო და ან გრძნელთაგან ვარ ავადო, და
 არას საქმესა არ დაუჯერებდეს, არცა არას წამალსა იქმოდეს. ასრე
 ეგონოს, ვითა: ანუ დილასა მოკუდები და ანუ საღამოსა ეამსაო.
 და ამას იტყოდეს: ვერ მოვრჩები, წამალსა რას ვაქნეო. და რა
 აბოყინებდეს, ხან მკავე და ხან მყრალი სული გამოვიდოდეს პირი-
 25 დალმა, და ხან სისხლისა გემო იყოს პირშიგა, და ზოგჯერ მამა-
 ცობა მოედოს. რა ესე სენი ეცეს კაცსა ანუ ღედაკაცსა, კარგად
 შენახვა უნდა, რომე ამას სენმან არა მოარჩოს. ბევრი იქნების,
 რომე თავი მოირჩოს, ამად რომე ასრე თქუას: ამა სიცოცხლესა
 სიკუდილი მიჯობსო. ბრძენნი და ჰქუიანნი აქიმნი ამას იტყუიან
 30 ამა სენისასა, ვითა: თირკუმელთა და სტომაქისა შლისაგან იქნები-
 სო. და რა ესე სენი გამოაჩნდეს კაცსა, ნიშანი ესე იყოს, რომე
 ძილი არ მოეკიდებოდეს და ჰკრთებოდეს ძილშიგა, თუ დღე იყოს,
 ღამე ეგონოს, და თუ ღამე იყოს, დღე² ეგონოს; და აასრე ეგო-
 ნოს, მაღლით ადგილიდალმა ჩამოვვარდებით, ეშინოდეს და
 ფრთხილდებოდეს. და ესეცა ეგონოს, ვითა: წყალშიგა ჩავვარდე-
 216 რ. ბიო, ანუ ვიწროსა || ადგილსა სადმე ჩამოვარდნილვარო. რაობამ
 35 აქიმსა უთქუამს. — იყო ერთი კაცი ამა სენისა უფალი, რომე სახ-
 ლით ვერა გამოიყვანდეს; უთხრიან, ვითა: გამოდიო. მან ასრე
 უთხრის: რაგუარა გამოვიდე, ცა დამეცემის თავსაო. ესე სენი

რაცა გუითქუამს, ბაღმისაგან იქნების. და წინასა ეამსა ერთი
 კაცი ყოფილა ამა სენისა უფალი და აქიმნი ამას ეტყოდეს: გუით-
 ხარ რა სენი გპირსო. და იგი არას ეტყოდა. მერე რა გაამრთელეს,
 ჰკითხეს აქიმთა: გუებნებოდით, რატომ არას გუეტყოდითო. მან აგრე
 უთხრა: რა მეტქუა, ენა ჰქიპისა მედგა და მისისა გატეხისაგან მე- 5
 შინოდამო. ერთი კაცი სხუა ენახეთ ჩემსა ეამშიგა, ამას იტყოდა:
 თავი არ მაბიაო. მერმე აქიმთა ეგრე თქუეს: ტყუვისო. მოიღეს
 ერთი მუზარადი და თავსა დაჰბურეს, მაშინლა ძლივ შეიტყუა,
 ვითა: თავი მაბიაო. რაცა ესე ნიშნები დავწერეთ, თუ ესე სკირ-
 დეს, იცოდით, რომე ყულა ბაღმისაგან იქნების. პირველად 10
 ნახე, თუ კაცსა შიგან სიცხე იყოს, კელი გაუხსენ, და თუ სიცხე
 არ იყოს, ისი მათფუხი მიეც, რომე მალასისათუის სწერია. და საჰ-
 მელი რაცა მისცე, სუბუქი მიეც, თიქნისა და ვარიისა და კრავისა
 კორცი, და თორხოლოსა კუერცხისა გული. და რაცა საჰმელი
 აჰამო, პიტნითა აჰამე, და ნელ-თბილითა წყლითა ნიადავ თავსა- 15
 დაჰბანდი. და ფრთხილად შეინახე ყოვლისა ფერისა მჟავისა და
 წუელისაგან და აპოხტისაგან.

წამალნი მისნი. ყოვლისაგან უკეთესი და მარგებელი
 წამალი ესე არის. — აიღე || მური — შუიდი ღრამი, და საბრი v
 სკუნტრი — შუიდი ღრამი, ასარონი და მასდაქი, დარიჩინი და 20
 ზაფრანი, და ბალასანისა ხილი, თუითოსაგან — ერთი ღრამი და
 ნახევარი. ყულა სწორად დანაყე და გაცარ, და ცივითა წყლითა
 გაურე, და მრგულ-მრგული აბიბი შექენ, ჩრდილშიგა გააქმე,
 რა მოგინდეს, მიეც ერთი ღრამი და ნახევარი, თბილითა წყლითა
 შეასუი და უშუელის. ზედა ოშინდარისა სასუმელი შეასუი. მერმე 25
 შექენ ესე მაჯუნი, რომელსა დავწერთ, და მიეც კუირაშიგა თუი-
 თოს ჯერ: აიღე კმელი წითელი ვარდი — ექუსი ღრამი, ყარა-
 მფული, სუმბული, მასტაქი და ასარონი, თუითოსაგან — სამი
 ღრამი, ბასბასა — ერთი ღრამი, კარფაე და ზარავანდი, თუითოსა-
 გან — ორი ღრამი, ჯავზი ბუა — ერთი ღრამი. ესე ყულა დანაყე 30
 და გაცარ, ერთპირად აწონე. ამა წამლებისათვის ათისა ღრამისა-
 თუის ორმოცი ღრამი ამლაჯი აწონე, ისი ამლაჯი ჭოთანშიგა ჩაყა-
 რე. და ორი ლიტრა წყალი დაასხი და აღუღე, რომე ნახევარ ლიტ-
 რა დარჩეს. მერმე გარდამოიღე და საცრითა გაწურე. ათისა ამ
 წყლისაგან ოცდაათი ღრამი ნაბადი შაქარი გაურე. მერმე დადევ 35
 ცეცხლზედა მუნამდი, ვირე თაფლივითა გასქელდეს. აიღე ცეცხ-
 ლით და ეგე დანაყილი წამლები ყულა შიგან გაურე. მუნამდი
 შეზილე, რომე გაერთდეს. ჭურჭელშიგა ჩადევ, და რა მოგინდეს,
 მიეც სამი ღრამი და ნახევარი ამა მაჯუნისაგან, ანუ თბილითა
 წყლითა შეასუი და ერგოს.

|| სხუა წამალი მანახულიასა გახსნისა. 217 r

აიღე უნაბი და სეფისტონი ქლბავი, თუთოსაგან ოცი მარ-
ცუალი, კმელი ია — სამი დრამი, ძირტკილა — ორი დრამი, წი-
თელი ვარდი — ათი დრამი, ბასვაიჯი — რვა დრამი, ყუითელი ალი-
ლა, ინდოური და ქუბულული ალილა, და ჰამლაჯი, და ბალილაჯი,
5 გურკისაგან გამოღებული, თუთოსაგან — სამი-სამი დრამი, უსთუ-
ხუდუზის ყუავილი — ათი დრამი, აფთიმონი — ხუთი დრამი. ესე
ყულა ქოთანშიგა ჩაყარე და ზედა წყალი დაასხი რვა უკია¹, და
შემოდგი ცეცხლზედა, და მანამდის აღუდე, სადამდის ორი უკია
დარჩეს, და გაწურე. მერმე აიღე თურბუთი — ერთი დრამი და
10 ნახევარი, ღარიკონი — ნახევარ დრამი, ლაქურდის ქვა — ერთი
დანგი. ესე ყულა დანაყე და გაცარ, და იმა მათფუხშიგა გაურიე,
და შაქარიცა გაურიე, და შეასუი მით წესითა, რაგუარაცა სხუისა
მათფუხისა დაგუიწერია.

მერმე ესე მაჯუნი ქენ. — აიღე ტაბაშირი — ორი
15 დრამი, წითელი სანდალი — ერთი დრამი და ნახევარი, კალის
თესლი და კაპრის თესლი, თუთოსაგან ერთი დრამი და ნახევარი,
ზაფრანა — ერთი დანგი, რაენის თესლი — სამი დრამი, მჟაუნა —
ოთხი დრამი, თუხმაქანი — ოთხი დრამი, ბაამანი წითელი და თეთ-
რი — თუთო დრამი, სუმბული — ერთი დანგი. ესე ყულა
20 დანაყე და გაცარ, და ერთმანერთშიგა გაურიე, და მიერ ყოველთა
დღეთა ორი დრამი ჯულაბითა.

v იცოდით, რომე მანახულია სამისაგან იქნების: ერთი || სასისა
სიკმელისაგან, რომე ნამეტნავად სასა გამკმარ იყოს და მისი სიკმე
ყოველსა სტომაქშიგა შესულ იყოს. მისი ნიშანი ესე არის, რომე
25 თუალნი ჩასცუივნოდენ და პირი გაშავებოდეს, და დღე და ღამე
მუდამ იზახდეს ქათამივითა. მისი წამალი ესე არის, რომე
ცხუირიგა მუდამ ლელოფრისა ზეთსა ჩაუშუებდენ, და საფეტქელ-
თა და საჯდომსა იმითა იზელდეს, და აფთიმონისა მათფუხი შეასუი.

შექნა მათფუხისა. — აიღე შავი ალილა — ოცი
30 დრამი, კურკა გამოღებული, აფთიმონი — ათი დრამი, ჩამიჩი და
ქიჩმიჩი — ოც-ოცი დრამი, სანიმაქი — შუიდი დრამი, თურბუთი
თეთრი — ოთხი დრამი. ესე ყულა სამითა ლიტრითა წყლითა
მოადუდე მუნამდი, ვირე სამოც მუტყლად მოიყაროს. მერმე ერთი
მუტყალი ყარყონი, ორი დანგი საყამუნია, ნახევარ დანგი შავი
35 ხარბაცი, ესე ყულა დანაყე, იმა მათფუხშიგა გაურიე და შეასუი.
საქმელი მომსუქნო და მოტკბო აქამე, ნუშისა ზეთითა მუდმად.
და ამას წინათ ზაფრანი, და უდი, და ელქირუმი¹ ცეცხლზედა
დააქუმიე, თავი ზედა წაიშუიროს, წამოიბუროს და აგრე იყრი-
ლოს, რომე ორთქლი კარგად შეუვიდეს. თევზისაგან, ყველისაგან
40 და ზროხის კორცისაგან იფარეზოს. რასაცა კარგი სული უდიო-
დეს, მუდამად ისუნებდეს, და კელიცა გაახსნევენოს, — ძარღუი,

რომე სელიმი ჰქუიან (ნეკსა და მისსა შედეგსა თითსა შუა არის მარცხენისა ხელისა) და ერთსა თუესა უკანის ბასალიკე გაუხსნას. და მუდამად აბანოს იბანებოდეს, რომე ესე წამალი შიგან მოდუ-
 ლებულ იყოს ბაბუნაჯი || სისამბარი, აქლილმალიქი, სფანდი, ყაი- 218 r
 სუმი¹ შიგან მოდულებული იყოს და ამა მოხარშულისა წამლები- 5
 საგან თავზედა შემოიდვას.

სეფდისათუის

მერმე ესე მაჯუნი შეუწყევ სევდისათუის² —
 აილ ტაბაშირი — ორი დრამი, წითელი სანდალი — ერთი დრამი 10
 და ნახევარი, თუხმაქანი, დარუნაჯი (ზანჯაბილსა ჰგავს), ზარამბა-
 და, თუითოსაგან — თუითო დრამი, მარგალიტი გაუქურეტელი,
 ქარბა და უმი აბრეშუმი, დამწუარი, თუითოსაგან — ერთი დრამი
 და ნახევარი. ბაამანი წითელი და თეთრი სადაჯი, ჰინდი (ინდოურ-
 სა სადაჯსა ჰქუიან), სუმბული, და ხარამფული — თუითოსაგან 15
 ნახევარ დრამი, დარაფილფილი — ერთი დნაგი, რაზიანის თესლი —
 ოთხი დანგი, მქაუნა — ოთხი დრამი. ყულა დანაყე, გაცარ და
 თაფლითა გაურიე. რა მოგინდეს, მიეც ერთი დრამი ერთსა კუირა-
 სა ყოველთა დღეთა.

სხუა წამალი. — აილე სეფდისთონი და უნაბი და ქლი-
 ავი — თუითოსაგან ორმოცდაათი მარცუალი, ია კმელი — ექუსი 20
 დრამი, პასეაიჯი გაწმედილი და დანაყილი — თექუსმეტი დრამი,
 ჩაყარე ქოთანშიგა, ნახევარ ლიტრა წყალი დაასხი და ადულე
 ცეცხლზედა, ვიდრე ერთი უკია და ნახევარი დარჩეს. მერმე აილე
 ხიარი-შამბრისა გული — ოცდაათი დრამი, წყალი ზედა დაასხი,
 და გაურიე მანამდი, სადამდი გაერთდეს. მერმე კიდევ გაწურე 25
 წმიდად, და ერთი უკია და ნახევარი შაქარი მოაყარე. მერმე
 ცეცხლზედა შემოდგი, რომე გასქელდეს, და აგრე ჰურჭელშიგა
 ჩადევ. და მისცემდი, რა მოუნდებოდეს, და ეშუელოს ნებითა
 ღთისათა.

თუ მანახულია სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, 30
 რომე სისხლი დასჰარებოდეს ტანშიგან, და მორე || ოდეს. მისი
 ნიშანი. — კაცი დამჰლობილ იყოს და ორივე მკარი საფეთქელი
 სტკიოდეს და ტანი გამჰმარი იყოს გამავებოდეს. მისი წამალი.
 — შუა ძარღვი გაუხსნას და სისხლი ნახოს, თუ წითელი იყოს —
 ასოცდაათი დრამი გამოუშვას, და თუ შავი იყოს, სისხლი ორი 35
 ზომა გამოუშუას. მისი საჰმელი — ქათმის კორცი და თორხოლო
 კურცხი, და მსუქნისა ბატკნის კორცი აჰამეთ და რასაცა აჰმევდე
 და ასუმევდე, ყულასა მოტკბოსა აჰმევდი და ასუმედი, და მო-
 ფარეხსაცა ასუმედით წყლიანითა ღუინითა, და წყლიანსა ღუინოსა

ასუმედით. თუ კაცი უცოლო იყოს, ცოლი შერთეთ, და თუ ქალი იყოს, ქმარი შერთეთ, და აფთიმონისა მათფუხი შეასუთ, ^{აღლები} ალღებნეთ.

სხუა მანახულია არის, რომე მუდმად არა მოუვი-
5 ლოდეს, სადამდი მთუარე არა გამობრუნდებოდეს, და რა მოუვი-
დეს, აფთიმონისა მათფუხი შეასუთ, რაგუარაცა უწინა დაგუიწე-
რია იმა წესითა.

წამალი მისი. — აიღე აფთიმონი, ათი დრამი, ბასეიჭი
და ღარიკონი — ათ-ათი დრამი, შავი ხარბაყი და ინდოლური მარი-
10 ლი — ორორი დრამი და ნახევარი, უსთუხუდოს — სამი დრამი
და ნახევარი, იარაჭი ფეყარა — შუიდი დრამი. ესე ყუალა დანაყე
და მოფარუნსა მაჯუანშიგა გაურიე, და მერმე ორსა დღესა სამსა
მუტყალსა მისცემდი.

აიღე მუფარუყარბი, წითელი ვარდი, ბადრანჯაბუას თეს-
15 ლი ყარამფული, მასტაქი, ზაფრანა, ყურფა, ჯავზი, ყაყულია,
ნარმუშკი წითელი და თეთრი ბაამანი, ზარამბადი და რუნაჯი, ბა-
219 r დარე — თუითოსაგან ნახევარ დარა, || მუშკი ერთი მუტყალი. ესე
წამლები დანაყე და ერთად გაურიე, მასუჯანით მოიღე ათი მარ-
ცუალი ალილა, ქუბული — თხუთმეტი დრამი, ამლაჯი დანაყე და
20 სამსა ლიტრასა წყალშიგან ასთემიერთი აღულე, რომე ასი დრამი
დარჩეს. მერმე ხუთი დრამი თაფლი შიგან გაურიე და მანამდი
აღულე, რომე შესქელდეს. ესე წამლები შიგან გაურიე, და ყოველ-
თა დღეთა თუითოსა თხილისა ოდენი აჭამოს.

სხუავე თავქედისა ნიშანი. — რაჟამს კაცსა ზრზოლა მოუვი-
25 დეს და იმაზედა დასუსტდეს და გასივდეს და ცეცხლივითა შეიქ-
ნას, და თავი და წელნი სტკიოდენ და ზურგი, და ენაზედ შავი
რამე გამოუჩნდეს, რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი, რომე თავქედი
არა. მერმე ნახე ესე სნეული, თუ შეკრევით იყოს, ¹, პირველად
პატრუი შეუდევ, მუცელი მითა გაუხსენ; და თუ შეკრევით არ
30 იყოს, ძარღვი გაუხსენ, და ქერის წყალი შეასუი, და შიგან დანა-
ყილი ხაშხაში გაურიე დღივ ორჯელ შეასუი და თუ გუნება შეკრევით
იყოს, რა ქერის წყალსა შეასუემდე, ათი დრამი ჯულაბი და ორი
დრამი ნუშის ზეთი გაურიე, და აგრე შეასუი. და თუ შეკრევით
არ იყოს, სიქანგუბინშიგან ნურას გაურიე, და აგრე შეასუი. და
35 რა სამი დღე გამოვიდეს, შუბლი გაუხსენ. მერმე აიღე ნედლი
ფურცელი, ტირიფისა და კაკბისა სკუნტელი, ია ნედლი ანუ კმელი,
და ტუხტისა ფურცელი, დანაყე და ცოტა ქერისა ფქვილი და
ქმარი გაურიე, და თავზედა ტლედ შემოსდე. ვარდის ზეთი და
v იმა || რი ერთმანერთსა გაურიე და თავსა ამითა დაბანდი, და ნია-
40 ნიადგ ვარდის წყალსა თავზედა დაასხემდი, და იმა ვარდის წყალსა
შეინახევდი, და კიდევ დაასხემდი. თუ იმან ვერ უშუელოს, აიღე

ძმარი სამი ლიტრა, და ვარდის ზეთი — ათი ლიტრა, ერთმანერთ-
შიგან გაურიე, და ყოველთა დღეთა იმითა თავსა დაბანდი, ერთ-
ხელ დილასა და ერთ ხელ საღამოსა. და იმა წყალსა კიდევე შეი-
ნახევდი და კიდევე დაბანდი, დიადჯერ ქენ ესე, ვირემდი გამრ-
თელდეს. და ყოველთა დღეთა ენასა გარდასწმედლი ამა წესითა:
აილე ბაზრაცატუნი და ბიისა გურკა, წმიდასა სამოსელშიგა გამო-
ჰკარ, ვარდის ზეთითა დაასოვლე და იმითა ენასა გარდასწმედლით,
და ეშუელოს ნებითა ღთისათა.

თუკაცსა სარსუმი წაეკიდოს (ისივე თავქე-
ლი არის), ნიშანი ესე არის, რომე პირველად აწოდინებდეს და
ბავი დაუმძიმდეს და ენაზედა თეთრი რამე გამოუჩნდეს. ნახე
ისი კაცი, თუ მუცელშიგა შეკრვით იყოს, პატრუკი შექენ გასახს-
ნელი და შეუდევ, მუცელი იმითა გაურბილე, და მერმე ყიფალი
გაუხსენ და ქერის წყალი შეასუი, რაგუარაცა ზემო სწერია, ან
ისრე, რომე ბარსუმისა სწერია. მერმე აილე ერეცუკი, ქუაბ-
შიგან ჩაღევ და ზედა წყალი დაასხი, ადულე მუნამდი, რომე
წყალი გაწითლდეს. მერმე იმითა დღივ ორჯელ-სამჯერ კელნი და
ფერკნი დაჰბანენ, და ენა გარდაუწმიდე, რაგუარაცა სარსუმისა
სწერია ზემო იმა წესითა. მერმე აილე კარგი ძმარი და შიგან
ვარ !! დის ზეთი გაურიე, ვარდის წყალი და სანდალი და ცოტა
ქაფური. ესე ყუალა ერთმანერთშიგან გაურიე და ნიადაგ ცხური-
თა ისუნებდეს, და ამა სარსუმსა იგი უშუელის ღმრთითა.

თ. კარი [მეცხრე]

სარასი და სეჰდასი, და სამეხენი მისნი ყუალა აგა პარსა შიგან სწერია

ნიშანი სარასი. — იცოდით, რომე სარა ამას ჰქუიან,
მრთული კაცი ანაზდეულად დაეცეს და დაბნდეს, და პირსა ლოშ-
ქარი წავარდეს, და ვერა შეიტყუას რა. რა ესე სენი დაემართოს
კაცსა. ყოვლისა ტყბილისა, საჰმლისაგან ფარეზად უნდა იყოს,
მაწუნი და რძეცა იფარეზოს, და რაცა საჰამადი მაწუნისა და
რისაგან შეიქნებოდეს, ყუალასაგან იფარეზოს. და ბევრისა ჰამი-
საგანცა იფარეზოს. წისქვილი რომე ბრუნეიდეს, და ანუ რაგინდარა
სხუა ბრუნეიდეს, ყუალასა ერიდებოდეს, მაღლიდაღმა გარდმო-
ხედვასაც უნდა ერიდებოდეს (ესე რაცა დაგუიწერია); თუ არ
ერიდების, ყუალა აწყენს და მოუმატებს სარასა. და ცხელსა აბა-
ნოშიგა ბევრჯელ ბანა აწყენს, და ქარბანსა ალაგსა ერიდებოდეს.
და მრავალჯერ დედაკაცსა თანა წოლისაგანცა ფარეზი ქნას, და
მეტსა სიცივესა ერიდებოდეს და ღუინოსა ნუ სუამს, და საჰმელი
რომე მეტად მსუქანი და მსუყე იყოს, ისიცა აწყენს. მაღალი ზა-

ხილიცა აწყენს, და ანუ ქუხილისა მაგიერი კმა ესმოდეს, ისიცა
 აწყენს. მზესა რომე დაეცქიროს, ისიცა აწყენს, და მუდამ რომე
 თოვლსა ჩასჭურეტდეს, ისიცა აწყენს. და მწუანვილთაგან აწყენს:
 v ქალამი, ნიორი, ბოლოკი და თალგამი. ზროხის კორციცა აწყენს,
 5 ხახუი, ოსპი, ბაკილა და რაცა მწუანვილი არის, ყულა აწყენს,
 და უფრო — ნიახური. და რაცა სუელი ხილი იყოს, ფუფული,
 ესეცა ზიანი არის მისთვის. ნუცა დღისით დაიძინებს. თხის კორ-
 [ც]სა ნუ ჰმას. რაცა ამას ზემოთ დაგუიწერია, ვისცა სარა სჭირდეს
 ყულა აწყენს. ესე სენი სტომაქიდაღმა იქნების. რაცა ოთხსა
 10 ნივთსა დამეტდების, ყულა სტომაქშიგა შეიყრების, — ბალღამი,
 ზაფრა, ანუ სისხლი, და ანუ სევდა. ამათი ნამეტნავი შეიყრების
 სტომაქად და აღვალს ორთქლად თავშიგა, მიხუღების ტუინსა და
 მისგან იქნების დაბნედა. და თუ დიდხან აბანოს ცხელითა წყლითა
 თავსა დაიბანს, ტუინსა დაასუსტებს, და ერთი დაბნედა მისგანცა
 15 იქნების. და სარასა პიტნისა შარბათი კარგად მოუტდების. თუ ეძი-
 ნოს და თუ ელუიძოს, ნიადაგ სადაფსა ისუნებდეს, და ამას ზემოთ
 ფუფული და ზრდალი რომე სწერია, იმასცა ისუნებდეს.

იცოდით, რომე თუ კაცსა სარა დაემართოს, სამისაგან იქნების:
 სისხლისაგან, ზაფრისაგან და ბაღმისაგან, და უფროსი — ბაღ-
 20 მისგან იქნების.

თუ სისხლისაგან იყოს, ფერი გაუწითლდეს და
 ერთობ წამოჭებდეს, და საფეთქელთა ძარღუეები ნამეტნავად საგსე
 იყოს და ძალიანად ფეთქდეს. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი, რომე
 სისხლისაგან არის. შუა ძარღუი გაუხსენ და ორსავე წუიგსა
 25 კოტოში მოჰკიდე, და თავზედაცა მოჰკიდე კოტოში. და ასეთი
 შარბათები და საჭმელი შეუწყევ, რომე სისხლი დააწყნაროს.

თუ ბაღმისაგან იყოს, და მისი ნიშანი
 ესე იყოს, რომე პირისა სახე, ენა და ბაგენი გაუთეთრდენ. მისი
 წამალღი. — პირველად აბიყუყია მიეც, რომე ამა სენისაგან თავი
 221 r გამოწმიდოს ამა წესითა, || რომე მუტყალნახევარი ტფილითა
 30 წყლითა შეასუი. აბიყუყია და ნახევარმუტყალი ძმრითა იღარღ-
 როს, და ცხურიჩიგა ამა წამალსა ჩაუშუებდით. აიღე აყირყარა —
 ერთი მუტყალი, და ფანჯანგუში¹ — ერთი მუტყალი, ორივე დანა-
 ყე და გაცარ. მერმე მუყლი წყლითა დაალბე და ესე წამლები
 შიგან გაურიე, პილპილისა ოდენი დაამრგულე, და ჩრდილსა
 35 გააქმე. და რა მოთუითოსა ტფილითა წყლითა გაადგენდი და
 ცხურიჩიგა ჩაუშუებდი, და ესე ტლე თავზედა შემოსდევით.

აიღე ხუთი მუტყალი სონიჯი და ხუთი მუტყალი სოთი, და
 სამი მუტყალი აყირყარა, და სამი მუტყალი სადაფისა ფურცელი.
 ესე ყულა დანაყე, და ერთი მუტყალი ზაფრანი დაალბე, და ესე
 40 წამლები შიგა გაურიე და შეზილე. მერმე სნეულსა თავი მოჰპარ-

სონ და ზედა შემოსდვან სქლად და სწორად. მერმე ცომისა ლავა-
ზი გაათხელეთ და ზეთი მოსცხეთ, ცეცხლზედა გაათბეთ და თავ-
ზედა შემოსდევით იმა წამალზედა.

თუ ზაფრისაგან იყოს მისი ნიშანი ესე იყოს,
რომე თულნი და პირისა სახე გაუყუთლდეს. მისი წამალი
ესე არის. — გრილითა შარბათებითა გახსენ, რომე ზაფრა
დააქლდეს. წამალი მისი. — მოიღე ყუითელი ალილა უგურკო—
ათი ღრამი, სინჯიტი — ოცდაათი მარცვალი, თაბირინდი — ათი
ღრამი, ერთი პევშუი ქაასინისა სუსლი. ესე ყუალა სამითა ლიტ-
რითა წყლითა მოადულე მუნამდის. რომე სამოც ღრამამდე მოიყა-
როს. მერმე გამოწურე, და ამას უკანით აიღე ათი ღრამი თარან-
გუბინი და ათი ღრამი შირიხიშტი, იმა წამლებშიგა დაალბე, გა-
მოწურე და შეასუი, II და ზაფრანა[ს], სანაიმაქი[ს], და შაშთარა[ს]
თუ მოუმატებ იმა წამალშიგა, კრობ სკობს, და ფუჩი დარბანდი
ძმრითა გალესე და შუბლზედა სცხოსცხე. და საქმელად ვარია,
ანუ ისრინითა ანუ აყიროთა ახუ ტყემლითა შექნილი, აჰამეთ და
ციცსა წყალშიგა ჩადგეს და თავზედაცა დაისხას ცივი წყალი. და
მწარისა კიტრისა წუენიცა შესუას, და თუხმაქანი წყლითა გალე-
სონ, გამოწურონ, და შაქრითა შეასუან. და ესე ტლე თავზედა
შემოსდევ. — აიღე წითელი ვარდი — ერთი პევშუი, ერთი პევ-
შუი ხატმი, ერთი ბევშუი კავბის საყუნეტელა, ერთი პევშუი ია
ფურის მაწუნითა და ქერისა ფქუილითა. ესე წამლები ერთმანერ-
თსა გაურიე, ტირიფის ფურცელი დანაყე, და მისი წუენიცა გაუ-
რიე, ცოტა ძმარიცა გაურიე, და სამისა კუერცხისა ცილა გაურიე
და თავზედა შემოსდევ.

სხუა წამალი ცხუირშიგა ჩასაშუებელი. — აიღე ნიშა-
დური და ზაფრანი ერთი ღრამი, აფიონი ერთი ღრამი ძმარი —
და გალესეთ და ცოტა-ცოტასა ცხუირშიგა ჩაუშუებდით.

სხუა წამალი რაგუარაცა მოუვიდეს. — აიღე იოდა-
სალები, ხუთი ღრამი, სოდი — ორი ღრამი, ზაფრანა — ორი ღრამი
დანაყეთ, და მერმე მოიღეთ წხანელაქი და ისიცა დანაყეთ, და ესე
წამლები შიგან გაურიეთ, ცეცხლზედა დააკუმეთ, ცხუირი ზედა
წაიშუიროს, თავსა დაბურეთ, რომე ორთქლი თავსა და ტუინშიგა
შეუვიდეს.

თუ ზაფრისაგან იყოს, ესე ტლე შემოსდევით: — აიღე ტა-
ბაშირი და სოქი სწორ-სწორი, კმელი ვარდი, ხარბანგი¹. ესე ყუა-
ლა დანაყონ და ქინძისა წყლითა ტლედ შექნან და თავზედა შე-
მოსდვან.

ნიშანი სექდასი. — თუ სნეული ბუშად იყოს და გრძლად 222 r.
იწვეს, ცოტასა რასმე შეიტყუებდეს და ცოტასა უზნობდეს, ცოტა-
სა² დაიძინებდეს და თულნი დაეჭუხნენ, მუდამ ზახილი და საუ-

ბარი არა ესმოდეს, და რა თუაღნი აახუნეს, ფიცხლა დაიქუნეს.
რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი, რომე სეჲდა არის.

მისი წამალი. — ესე ოყნა ააღებინე: აიღე შამიანდარი
არკონითა, ბარაკი. მარამხოტი, თეთრი ხარბაყი, თუითოსაგან —
5 ხუთ-ხუთი დრამი, ორი ლიტრა წყალი დაასხი და ადუღე მანადის,
ვიდრე ნახევარ-ლიტრა დარჩეს. მერმე აიღე სამოცი დრამი და
ოყნა ააღებინე, რაგუარაცა ოყნასა წესია. და რაგუარაცა გახსნა.
კიდევე შეუღვას ოყნა. და საჰმელად თაფლ-წყალშიგა პური ჩა-
ყარე და იგი აჰამე, სამსა ღღესა ცხარი ძმარი და ვარდის ზეთი
10 თავსა შემოსდევინ.

მერმე ეს წამალი შეჰქენ და ცხუირჩიგა ჩაბერე. —
აიღე თეთრი მდოგუი, პილპილი, და ფარბიონი, და სონიჯი —
თუითოსაგან ნახევარ დრამი, თაჰუის ყუერი ერთი დრამი. ესე
ყუალა დანაყე და გაცარე, ერთმანერთშიგა გაურიე და შეინახე, და
15 რა მოგინდეს, აიღე მისგან ნახევარ-დრამი და ცხუირთა შეუბერე
სტუირითა და უშუელის ღმრთითა.

თუ იმა სნეულსა თუალი მუდამ ღია ჰქონდეს და ვერას ჰქუ-
სა ჩავარდეს, და ვერცა რას შეიტყუებდეს, ესე წამალი უყავ.
v რომე ამას ზემოთ სწერია. || და თავსა ესე წამალი უყავ.
20 რომე აწ დავსწერთ. — აიღე ასკილი ასოცდაათი დრამი, თაჰუის
ყუერი და ფარბიონი — ათი დრამი. ესე ყუალა დანაყე და ერთ-
მანერთშიგა გაურიე, და ყოველთა ღღეთა იმითა თავი შეუშენ.

სხუა ნიშანი, თუ სეჲდა ეცეს კაცსა და ვერ
შეიტყუას, თუ სეჲდა არის და თუ არაო. ნიშა-
25 ნი. — ესე ქენ: სასთაულზედა თავი დაუდევ და მერმე სასთაული
გამოაცალე, და თავი უფრო მდებლად დაუდევ, ვერა შეიტყუას რა
და ასრე ეგონოს კაცსა, ვითა სძინავსო. დასძრა თუ შესძრა. და
თუ დაიძახო, ვერა შეიტყუას რა. რა ესე სენი და ნიშანი ნახო
იცოდი. რომე სეჲდა არის. მერმე კარგად გასინჯვა უნდა. თუ ისი
30 სენი სუბუქი არის. ეშუელების, და თუ მძიმე არის, არ ეშუელე-
ბის. მისი გასინჯვა ესე არის; სნეულსა უჩქთიმე, ან ნემ-
სითა უჩხულიტე, თუ შეიტყუას და პირნი ქნეს, იცოდი, რომე სუ-
ბუქი სენი არის და ეშუელების, და თუ ვერა შეიტყუას რა, მძიმე
სენი არის და არ ეშუელების.

სხუა სეჲდა არს კიდევე, რომე ანაზ და მრთე-
35 ლი კაცი დაეცეს და დაზნდეს. გასინჯე, თუ პირისა
სახე წითელი იყოს და ორნივე საფეთქელნი ჩქარად. უცემდენ,
იცოდი, რომე ჰისხლისაგან არის, და ორნივე საფეთქელი გაუხსნ
და ორივე ყიფალი. და თუ ესე ნიშანი არ იყოს, ნუ გაუხსნისაფეთ-
40 ქელთა. და თუ პირი მწუანედ ებას, და ყელშიგა და მკერდშიგა
ხურიწვიდეს, ესე ოყნა ქენ, რომე ზემო სწერია. ამა ოყნასა ერთ-

ხელ დილასა და ერთხელ სალამოსა უზემდი ზედა-ზედან, || რომე- 223 r
 ბევრი ბალღამი გამოვიდეს. მერმე ესე წამალი შექენ
 და ცხუირჩიგა შეუბერე. — აილე კარის-ძირი თეთრი, და სონიჯი,
 თუითოსაგან — თუითო ღრამი, დანაყე და გაცარ, და, რა მოგინ-
 დეს, ნახევარ-დანგი დილასა და ნახევარ-დანგი სალამოსა მუდამ 5
 ცხუირჩიგა შეუბერევდი.

მერმე ესე მაჯუნი შექენ. — აილე ინდოუტი
 ალილა, ამლაჯი და ბაილ-ლაჯი, გურკისაგან გამოღებული, თუითო-
 საგან — ექუსი ღრამი, სონიჯი — ოთხი ღრამი, თურბუთი — ერთი 10
 ღრამი, ბარამბო — ერთი დანგი, კიპერისი — ერთი ღრამი, პილპი-
 ლა — ერთი ღრამი, ანისონი, ზანჯაფილი და დარაფილფილი,
 თუითოსაგან — ორი ღრამი, ყულა დანაყე და გაცარ წმიდად,
 მერმე აილე შაქარი — ათი ღრამი, და სპილენძის ჭურჭელშიგა
 ჩაღევ და ცეცხლზედა შემოდგი, და მუნამდი აღუღე, რომე თაფ-
 ლივითა შეიქნას. მერმე უკუმოდგი ცეცლიდალმა და ესე დანი- 15
 ყილი წამლები გაურე, რომე გასწორდეს, და ქაშანურსა ჭურჭელ-
 შიგა ჩაღევ, პირსა სერა მოჰკარ, და ქერშიგა ჩაღევ ექუსსა თუესა.
 მერმე ამოილე და იჰმარე იმა სენისათუის თუითო მუტყალი,
 უფროცა და უმცროცა, რაგუარაცა სნეულსა შეეძლოს.

სხუა ნიშანი სექდასი — სექდა ამას ჰქუიან, რომე 20
 მრთელი კაცი ანაზდა წაიქცეს და დაზნდეს. ესე სამისაგან იქნების:
 ერთი — სისხლისაგან. მეორე — ზაფრისაგან მესამე — სევდისაგან.
 ამა სენისა ერთი ნიშანი ის არის, რომე კაცი მრთელი იყოს
 არა სჭირვებოდეს რა, და ძილშიგა კბილებსა იღრა || ჭუნებდეს, v
 და ტანისა თრთოლება მოუვიდოდეს, და თავი და ტანი დაუძძიპ 25
 დეს. და ყურნი შემოვიოდენ. რა ესე ნიშანი გამოჩნდეს, იცოდი,
 რომე სექდისა ნიშანი არის.

სხუავე ნიშანი სექდისა. — ამა სნეულობაშიგან
 თუ პირი გაუწითლდეს და მერმე იისფრად გარდაექცეს, იცოდი,
 რომე სისხლისაგან არის. რა ესე ნიშანი გამოჩნდეს, ფერკისა ჩონ- 30
 ჩხი გაუხსნას, და თავზედა კოტოში მოჰკიდოს, და მათადილისა
 ოყნა უყოს, და მარჯუენით და მარცხენით ყიფალი გაუხსნას,
 იგიცა კარგი არის.

კარი მათადილისა ოყნისა. — აილე თუხმი ქათანი (სელისა
 თესლია), ოლბა, ყანტრიონი, წურილი ცერეცო, ჰასქი², თუითო- 35
 საგან — თუითო უკია, მასრიფარის³ თესლისა გული — ორი უკია,
 ლელუი — ათი მარცუალი. ხუარბლისა ანაკუეთი-ორი უკია, კმელი
 ბაბუნა — ორი უკია, ბეზანჯირისა გული ნახევარზედა დანაყილი —
 ერთი უკია, შამი ჰანდალი; მუყლი, ჯავაშირი, საქბენაჯი, სფანდა-
 ნის თესლი, მწარისა ნუშისა გული ნახევარ დანაყილი, თუითოსა- 40
 გან — ხუთ-ხუთი ღრამი, თეთრისა იისა ძირი, ღარიყონი, სანაიმაქი,

- თუთოსაგან — თუითო უკია, კმელი ხატმი — ორი უკია და ნახევარი, უნაბი, სეფისტონი, თუითოსაგან — ოცდაათი მარცუალი, სადაფი — ერთი უკია, ჭაქუნტლისა ფურცელი, ქალამისა ფურცელი, თუითოსაგან — თუითო ბლუჯი. მოიხუენ ესე წამალნი, ერთად
- 5 შეყარენ და შეიდსა რატრსა წყალშიგა აღულე მუნამდის, რომე ორსა რატრზედა¹ მოიყაროს, მერმე გაწურე, და ერთი უკია ავქამა, ორი დრამი ბორა, ერთი დრამი ინდოური. მარილი, ერთი უკია
- 224 r თაფლი, ერთი უკია ზეთისხ || ლისა ზეთი, ორი დრამი და ნახევარი რევანდი, ნახევარ უკია ნუშისა ზეთი, ერთი დრამი ზროხის ნავლე-
- 10 ლი, ესე ყუალა იმა გამოწურვილისა წყალშიგა გაურიე, და ამისგან ან ოთხმოცი და ან სამოცდაათი დრამი აილე და ოყნა მიეც შე-
- შისა მილითა ასრე და ამა წესითა: მილი, სიგრძედ თითისა ოდენი, შექენ, ერთე პირი ფართო იყოს მილისა, რომე წამალი კარგა ჩავიდეს, და ერთე უფრო წურილი იყოს.
- 15 თუ პირსა ფერი მოყუუთანოდ დაუცემდეს და მერმე ზაფრანის ფერად გარდაიქცეს, იცოდო, რომე ზაფრისაგან არის. კელისა შუა ძარლუი გაუხსენ და ყოველთა თუეთა კოტოშსა მოიკიდებდეს თავზედა და გრილსა ტლესა შესცხებდეს თავზედა.
- 20 გრილი ტლე ეს არის. — აილე ხატმი და ია თუითო პევში, ქერისა ფქვილი — ორი პევში, კაქბის საკუნეტელა და ძაღლის ყურძენა, თეთრი სანდალი და ცოტა ქაფური. ესე ყუალა დანაყე, და მერმე ტირიფისა ფურცელი დანაყე და მისი წუენი გამოწურე, და იმითა ტლედ შექენ და თავზედა შემოსდევ; და სხუა წამლები, რაცა პირველსა სექდასა კარზედა სწერია, ისივე იმას
- 25 უყავ.
- თუ პირის სახე მწუანედ დაუცემდეს, იცოდით, რომე შავისა ბაღმისაგან არის. და ესე სენი მიყრილთა და ბერთა და სევდიანთა კაცთა უფრო დაემართების, თუ ამისთანა ნიშანი გამოჩნდეს, ნამეტნავის სიკმისა და სიგრილისაგან იქნების. წამალი მისი
- v || — ქუნდუსა² და ხარბაყი³ სწორ-სწორი ქენ, დანაყე და გაცარ,
- 30 სტუირითა ცხუირჩიგა შეაყარე და მუდამად მუშესა, სადაბსა და შიმშატსა⁴ ისუნებდეს, ამისთუის რომე მისი სული ეცემის და ქალაზედა უყთე მოიყვანს.
- თუ პირისა ფერი მისსავე ფერსა და სახეზედან იყოს, არარი⁵ დანაყეთ და ძმარი გაურიეთ, და თავზედა შემოსდევით.
- 35 თუ ასეთი სატკივარი მოუვიდეს, რომე იკრიჭნეს და პირი ველარ აღრინოს, ეცადენით, რომე დანითა ჩაუყოთ და დაუღრი-
- ნოთ. ვაშლისა შარბათი გაქენით წყლითა და ცოტა ნუშის ზეთი გაურიეთ და პირშიგა ჩაასხით. კელი და ანუ ფერკი გაუხსენ, თუ
- 40 საცოცხლო არის, შეიძრვის, და თუ საცოცხლო არ არის, წასული არის და აღარა მოეგუარების რა. ამა სენშიგან თუ რამე სხუა ნიშა-

ნი გამოჩნდეს, ამას არა ჰგვანდეს, მკუდარი იქნების. ესეცა იცოდით: რა ესე სენი დაემართოს, გასინჯეთ, თუ ყელშიგა ზურინევდეს, სიკუდილისა ნიშანი არის, და თუ არა ზურინევდეს. სიცოცხლისა ნიშანი არის.

თუ ვერა შეატყუა რა, ცოცხალია თუ მკვდარიო, რკინა გააკურვე და თავზედა დასდევ, ასრე რომე თმა დასწუას. თუ საცოცხლო არის, დაიძრვის, თუ არა—მკუდარია და აღარა მოეგუალებს. თუ დაიძრას, მამლასანი შეასუან და არწყევინონ. მას უკანით რაგუარაცა ჰკუათა მოვიდეს, გასინჯეთ. თუ სისხლისაგან არ იყოს და ზაფრისაგან ან სევდისაგან იყოს, ქათმისა ნაკრტნითა და სარწყველითა წამლებითა არწყევინეთ, ნაკრტენსა იარაჯ-ფეკარათა დაასოვლებდეს, და პირშიგა აგრე ჩაიყოფდეს და არწყევდეს, და ზურგის ძულასა სადაფისა ზეთითა, ფარფიონისა ზეთითა და ფულ-ფულისა ზეთითა დაიზელდეს. და ხშირად თავსა იპარსვიდეს, თეთრსა მდოგუსა დანაყდეს და ძმრითა თავსა შემოიღებდეს, და თავსა თბილად შეინახევდეს. და ერთი შარბათი მაისრუდი; ითხუზი და ღიღი თრიაყი პირშიგა ჩაასხით თაფლ-წყლითა, და რაგუარაცა ჰკუათა მოვიდეს, ფიცხლა ოყნა აალებინეთ და გასახსნელი შარბათი მიეცით.

აწ ამა შარბათისა ოყნა ქენ. წამლები მისი. — აიღე შამი ანდალი, კანტრიონი, ანჯირა, სოსანი, მავზი, ესე ყუალა სწორ-სწორი ქენ. მერმე სამასითა დრამითა წყლითა მოადუღე მანამდი, სადამდი ორმოც დრამად მოიყრებოდეს. მერმე ცოტა თაფლი და ცოტა ბორია¹ გაურე და უკანასა კარშიგა ჩაასხი ოყნითა. ესე ამისთუის იქნების, რომე ზედაღალმა წამბისა ალება არ შეეძლების. და ამას უკანით ორმოცსა დღესა მწუანვილისა ძირისა წყალსა ასუემდით, რაცა ფილენჯისათუის წამალი დაგუიწერია, იმასვე ამას უზემდით. და საკმელი. — მარხვაშიგან: მუხუდოსა საკამადი ზეთისხილისა ზეთითა შექნილი, და ხსნილ-შიგან ჭავჭავისა ხარშო უკურკოთა ჩამიჩითა შეუქმოდით და აგრე აკმევდით.

ერთი სხუა სეჟდა კიდევე არს, მისი სიცოცხლე და სიკუდილი ძნელად შეიტყუების, თუ მკუდარია და თუ ცოცხალიაო. ბოლოდ ამითა შეიტყუების, რომე მდოგუი დანაყონ და თაფლშიგა გააუროს და თავზედა შემოსდვას, და პატარა ზუფა პირშიგა ჩაუდვას. თუ ცოცხალია, დაიძრვის, თუ არა, — მკუდარი იქნების. თუ დაიძრას, ვაშლისა წუენითა ზოგჯერ ბრინჯსა და ზოგჯერ ატრიასა შეუქმოდენ და მას აკმევდენ, ამად რომე ძალსა უკეთ მისცემს.

სხუა სენი არს კიდევე, რომე ასბაუზსარ ჰქუიან, ამა სეჟდასა ახლოს ახლავს. ამისი ნიშანი ესე იყოს, რომე იმავე სეჟდასა ჰგვანდეს და ისრევე დაბნდებოდეს. ამისი ნიშანი ესე არის, რომე უძი-

ლობა სჭირდეს. მისი წამალი ესე არის: ბაბუნაჯი ქენ-
ჯითისა ზეთითა მოადუღეთ, ვარდის წყალი და ძმარი შიგან გაუ-
რიეთ და თავზედა ტლეთ შემოსდევით ყოველთა დღეთა და რას-
დენჯერცა მოსწყურდეს, ისა შარაბსა და ლელოფრისა შარაბსა
5 ასუემდით, და საჰმელად ქერის კორკოტსა აჰმევდით, და წამალი
ყულა პირველისა სეჰდასა უყავით.

ერთი სენი სხუა არის, ახლოსვე ახლავს სეჰდასა, სახელად
ასფაურარაყი ჰქუიან. მისი ნიშანი ესე არის, რომე მუდამ ძილშიგა-
იყოს, და რა გაელუიძებოდენ, წაზრახევდეს და წალმა უკლმა
10 უზნობდეს მისი წამალი ესე იყოს: პიტნა ძმრითა მო-
დუღე აზღენი ერთი, რომე ტანზედა სრულად ტლის მაგიერად
შემოსდვა, და სადა სიქანგუბინსა აჰმევდი, და მისსა ფერქსა თბი-
ლითა წყლითა დაჰბანდი.

ერთი სენი სხუა არის, სახელად შიხუსი ჰქუიან. ასეთი რამე
15 სენი არის, რომე ანაზღუღლად რამე წაეკიდების და წაეკცევის
კაცი, და უსულოდ იქნების და სრულად მკუდარსა ეგვანების რომე
კაცმან გაჩხრიკოს, ვერას შეატყუებს, თუ მკუდარი არის და თუ
ცოცხალიო. მისი შენახვა მანამდი უნდა, სადამდი სიცოცხლე და
226 r სიკუდილი გარდაუ || წყებოდეს. მრავალი იქნების, რომე ჰქუა
20 წაუვა, ასრე რომე თავსა მოირჩობს, ან ჩავარდების კლდესა ან
წყალსა ან ცეცხლშიგან. ამას გაფრთხილება უნდა, რომე არსად
ჩავარდეს. მისი წამალი. — ვარდის ზეთი და ძმარი სწორ-
სწორი ერთმანერთშიგან გაურიე, ცეცხლზედა გააცხელე და თავ-
ზედა შემოსცხე, და ისი ჰქუითა მოიყვანს. რაგუარაცა ჰქუათა
25 მოვიდეს, აყიროსა თესლისა გულისა ზეთი შაქრისა ჯულაბითა და
ქერისა წუენითა შეასუი, და კელი გაუხსენ, რომე ყიფალსა ქუე-
შეთ ძარღუი არის. და ასეთსა რასმე ასუემდით და აჰმევდით,
რომე გულსა ძალი მისცეს.

ერთი სენი სხუა არის, ამავე შიხუსსა
30 ჰგავს. ასეთი რამე წაეკიდების, რომე ნიშანი ყულა, მკუდ-
რისა დაედების, და უთალი გამოჰყერით ექნების და რომე კაცმან
თუალი დაუჰუხოს, კიდევე გამოაჰყერს, ასრე რომე არა დაიძრვის
v და არას იტყოდეს, და ისეთი მკუდარივითა იქნების. მისი წამა-
ლი ისი არის, რომე ფარფიონი დანაყონ და იასამინისა ზეთი გა-
35 ურიონ და თავზედა შემოსდვან, მერმე შამი ანდალი ძმრითა მოადუ-
ლონ და ისიცა თავსა შემოსდვან. თუ ჰქუასა მოვიდეს, კარგია, თუ
არა — რკინა გაატურვონ, და ესე რომე შამი ანდალი და ძმარი
დავწერეთ. ისი ამა რკინაზედა დაასხან და მერმე ცხუირთა წინა
მიუშვირონ, რომე მისი ორთქლი ცხუირთა შეუვიდეს და ტუინსა
40 მიხუდეს.

ერთი სენი სხუა არის, სახელად სუბათ ჰქუიან. მისი ნიშანი

ესე არის, რომე ანაზღეულად კაცი წაიქცეს. არცარას იტყოდეს და არცარას ჭამდეს, და ასეთი მკუდარივითა იღვას. მისი წამალი ეს იყო, რომე თავი || მოჰპარსეთ და მერმე მოიღეთ ხაზმიანი ხარდალი და სადაფი. ესე ყულა დანაყეთ და ძმარშიგან გაურიეთ, და თავზედა შემოსდევით. მერმე ზაფრანა და ჯავაშირი წყლითა გალესეთ და შუბლზედა შემოსცხეთ, და გამრთელდების ღთისა შეწეენითა.

5

ესე რაცა ამას ზემოთ და სარასა ქუეშეთ სექდა და მისი შედეგი სენები სწერია, ყულა ერთგვარი არის. და რაცა სარასა და სექდასა წამალი ერგების, ისევე ამას ერგების.

10

ამა სენებშიგან რომე ამას ზემოთ სწერია, მისისა სიცოცხლისა და სიკუდილისა შეტყუება ერთი ესე არის, რომე რაცა ყელისა ძარღვები არის, ყულა კელითა მაგრად დაიჭირეთ, თუ ცოცხალია, დაიძრვის, თუ არა — მკუდარი არის. მეორე შეტყუება. — ისი კაცი პირდაღმა გარდააბრუნვით, თუ ორნივე ბლუჯნი გაიხსნას, და პირი ზურგისაკე მიიბრუნვოს, იცოდი, რომე მკუდარი არის.

15

ი. პარი [მეათე]¹

ფილენჯისა, ლაჟუისა და რაზასი. და ერთი სენი სხუა არის, იმას სახელად ხაღირი ჰაჟიან (ამას ჰაჟიან, რომე ფელთ ჰაჟიითი მოეღებოს), ერთი სენი სხუა არის, იმას თანსუჯი ჰაჟიან, და ერთი სენი სხუა არის, გზა ჰაჟიან, იმავე თანსუჯსა ჰგავს. ერთი სენი სხუა არის ალგოვაფანჯი ჰაჟიან.

20

ესე რაცა სენები დავწერეთ, გუარად ყულაა ერთი არის და ამათი წამალიცა ერთი არის.

25

აწ ნიშანი დავწეროთ. უწინ ფილენჯი დავწეროთ. ფილენჯისა² ნიშანი ესე არის, რომე კაცისა ტანისა ნახევარი დასუსტდეს და დაუბუშდეს და დამჰლდეს. ესე ზაფრისაგანცა იქნების და სინედლისაგანცა. მისი მიზეზი ესე არის, || რომე ტუინი დაღმა ძარღუნი ჩამოვლენ ქუედა ტანშიგა სავალნი, და შიგა ღრუნი არიან ტუინიდაღმა ძალისა სავალნი, და ანუ ზაფრისა დამეტებული, და ანუ სინედლისაგან[ნ] იმა ძარღუნიგა ჩაჯდების და ტუინისა გზასა დაიჭირავს, და კაცისა ტანისა ნახევარი დასუსტდების და დაბუშდების. თუ ორგანივითე დაბუშდეს, აღარა გამრთელდების კაცი, და თუ ერთსა მკარსა წაეკიდების, მას ეშუელების წამლებითა. ესე სენი ვისცა სჭირდეს, მას ჰგვანდეს, რომე ხესა

30

227n

35

21. ფანასკერტელი-ციციშვილი

ცული ჰკრან და შტოები გაჰმეს; მას ეგვანების, თუ ერთსა მკარსა სჭირდეს. თხუთმეტსა დღესა მშიერი შეინახეთ, აბიულმათნ აჰამეთ საქმელად, მუხუდოსა წუენი შეუწყევით ზეთისხილისა ზეთითა და ნიგუზისა ზეთითა შექნილი; კორცსა შემწუარსა აჰმე-
 5 დით, ცხურის კორცისაგან და ვარიის კორცისაგან, დურაჯისა, კაპბისა, კოკბისა და გლონისა კორცისაგან. ამათგან რომელიცა გჰონდეს, იმას აჰმევდით. სასუმელად თაფლწყალსა ასუემდით, ღუინოსა ნუ ასუამთ, და მისი ტანი შემწენ ამა ზეთითა, რომე აწ დავსწერთ. — აიღე ყაბასტი — ათი დრამი, პილპილა, დარა-
 10 ფილფილი შუიდ-შუიდი დრამი, თაჟუის ყუერი — ხუთი დრამი. ესე ყულა დანაყე, და მერმე აიღე ნარგისისა ზეთი — ათი დრამი, ესე წამლები შიგან გაურთე და სრულად ტანი იმითა შეუმწენ, და იმ დღესა რომე მოისუენოს, პილპილისა მაჯუნი მიეც — ორი დრამი.

მაჯუნისა შექნისა ნიშანი ესე არის. — აიღე
 v კმელისა სადაფისა ფურცელი და ზარევანდი, აბულხარი || თაჟუის ყუერი, ლოარტიკისა ძირი, მდოგუი, — თუითოსაგან ხუთ-ხუთი დრამი, ზანჯაფილი, სონიჯი, ყუსტი პილპილი და დარაფილფილი, — თუითოსაგან ათ-ათი დრამი. ყულა ცალკე ცალკე დანაყე და გა-
 20 ცარ, და ერთმანერთსა შიგან გაურთე, და ნიგუზისა ზეთითა შეზი-
 ლე, და პერულ-მოკდილითა თაფლითა მაჯუნად შექენ, რაგუარაცა მაჯუნისა წესი არის. და ჭურჭელშიგა შეინახე, და მისცემდი ამა სენისათვის. ესე მაჯუნი სექდასაცა უშუელის და ღრიანკალმან რომე უკბინოს, იმასცა უშუელის, და იმასცა უშუელის, რომე
 25 ტანი სრულად ემღერდეს და ძარღუები დამოკლებოდეს. და გრი-
 ლი სენი რაცა სჭირდეს, ყულასა ოფლი გამოჰჯუაროს და გამრ-
 თელოს.

თუ არცა ამითა გამრთელდეს, ათსა დღესა მოისუენოს ყოვ-
 ლისა წამლისაგან. მერმე ისივე პირველი წამალი მიეც, აბი, რომე
 30 სწერია, საბრისა.

თუ ანაზდელად მთელსა კაცსა წაეკიდოს ასეთი რამე, რომე ანაზდა ტანისა ნახევარი დაუსუსტდეს, მას აღარა ეშუელების რა და ნუცა სწამლებ. თუ ცოტად იყოს და ერთსა ასოშიგა იყოს, იმას ეშუელების.

ესე აბი ასრე შექენ. — აიღე საბრი, სკუნტრი, და თაჟუის ყუერცხი, და მუშკი, ჯავაშირი, სპანდრის თესლი და შამი ანდალი, დარიჩინი, აფიონი, — თუითოსაგან ნახევარ დრამი, სუმბული და ზაფრანი, — თუითოსაგან თუითო დანგი, ათიონი და ჯავაშირი პრასის წყლითა. დაალბე ისი სხუა წამლები, დანაყილი
 228 r და გაცირილი, შიგან გ || აურიე და აბიბი შექენ პილპილისა ოდენი,
 40 და ჩრდილსა გააჰმე, და რა მოგინდეს, ორი დრამი მიერ თბილითა

წყლითა, რაგუარაცა სხუისა წამლისა სწერია' მით წესითა. მას უკანათ სამსა დღესა მშვიერი შეინახე, მერმე საკმელი შეუწყევ.

თუ ფილენჯი ნაკრაობასა რაზედამე წაეკიდოს. ანუ ცხენისა წაქცევაზედა, ანუ მაღლით ადგილით ჩამოვარდნაზედა, ანუ კრმლითა და ისრითა დაკოდლობაზედა, ანუ არგნითა ცემაზედა, ესე წამალი ქენ და იმა ადგილზედა დასდევ. — აიღე ბატისა ერბო ორმოცდაათი დრამი, ცეცხლითა დააღნევ, და შუიდი დრამი ბერძული ზეთი გაურიე. აიღე ნონაფრისა ძირი, დანაყილი და გაცრილი — ათი დრამი, ბალისა ხილი და მარამბო, დანაყილი და გაცრილი, — თუითოსაგან სამი დრამი, კანაფის შეშა და მუყ-ლი და ვაშაყი, დანაყილი და გაცრილი, — თუითოსაგან ათი დრამი, და იმა ბატისა ქონსა და ზეთშიგა გაურიე, და რომელსაცა ადგილსა დაკრული იყოს, ისი ადგილი შეუმწენ და ეშუელოს.

სხუა წამალი რომე ცხუირშიგა ჩააბერონ. — აიღე საქმინჯი ერთი დრამი, მური — ნახევარ დრამი, მუშკი; ბორკი და ზაფრანი, — თუითოსაგან თუითო დანგი, ქაფური და თაქუის კუერცხი, წეროს ანუ ყორნისა ნავლეი — თუითო დანგი, ტაბარზადი შაქარი — ორი დრამი და ორი დანგი, ყულა დანაყე კარგად, რომე ფქუილივითა შეიქნას. რა მოგინდეს, აიღე მისგან ერთი დანგი, ქალის დედისა რძითა გაურიე, ცხუირშიგა ჩაუშუი და ეშუელოს.

სხუა წამალი იმავე სენისა. — აიღე იარაჯი ფეკრა ერთი დრამი, || მარტაკუში — ერთი დრამი, შამი ანდალი, მუშკი, სონიჯი, წეროს ნავლეი და ქაფური — თუითოსაგან თუითო დანგი, დანაყე და გაცარ ფქუილივითა; მერმე აიღე მისგან ერთი დანგი, ცხუირჩიგა ჩაუბერე.

სხუა მისთუისვე, რომე ღარღარა ქნას. — აიღე ტენცო და მარტაკუში კმელი, და კანდუკი, სიპიაჭი და აღტორი, თუთუბა. თაფლითა გაურიე და ღარღარა ქენ.

სხუა ფილენჯისა და მაღასისა. — აიღე წუნ-წუბა, გიოს ფურცელი, ჯავაშირი, მატუკი, სპანდი — თუითოსაგან ერთი წილი, ნახევარ ქურტელი წყალი და ბერძული ზეთი; რაცა წამლებია ამათი ხუთი წონა ყულა ასთომიერთი აღდღე, რომე ზეთისა მეტი არა დარჩეს, ნელად, რომე ზეთი არა დაიწუას, და რა მოგინდეს, ცხუირშიგა ჩაუშუი.

მაგავე სენისათუის. — აიღე კარისა ნავლეი, შაქარი, ზაფრანა და მუშკი, — თუითოსაგან ერთმანერთისა სწორი.

ყულა დანაყე და გაცარ, და ძუელით ერბოთა გაურიე და ცხუნი
შიგა ჩაუშვი.

იმ ავე სენისათუის. — აიღე მარტაქუშტისა თესლა
და ცერეცოს თესლი, კანაფის შეშა, ყულა დანაყე და ლუინოშვი
გაურიე, შეასუი და უშუალოს.

ნიშანი ლაყუისა. — ლაყუა პირისა და ასოსა გამრუდებასა
ჰქუიან. პირველად რა გამოჩნდეს, მისი ნიშანი. ესე არის; რომე პირისა
ძალი ასტკიოდეს და პირისა ტყავი ბრუშად ჰქონდეს, და გაღუ-
ჟვა და შებერვა ეძნელებოდეს, პირისა სახე და ყბა ემღერდეს.
მას პირველად საჭმელი შეუწყევით: მუხუდოსა წუენი ზეთის
ნილისა ზეთითა და მწარისა წირანისა გულითა ტრედის კუნდისა
და ჭავჭავისა ხარშო კარგად ერგების. და წყლისა ადგილსა თაფლ-
წყალსა სმიდეს, და პირშიგა მუდამ ჯავზი დაიჭიროს, და ასეთი
რამე წამალი უყონ, რომე ისი სენი გაიღოს. ისი თაფლით არის,
რომე დილეულად უზმა ჰამდეს, და ბნელსა სახლშიგა დაჭდეს.
ჩინური სარკე¹ მუდამად კელთა უნდა ჰქონდეს.

და მოიღე მამა და ზუფა, კმელი სათირი და პიტნა,
ერთმანერთსა გაურიე და მარზანგოში (ქონდარი არის). ესე ყულა
წყლითა მოადღლოს, და სადაცა სტკიოდეს, ზედა დაიდებდეს.
მერმე მელისა და ირმისა კორცი ასრე მოხარშონ, რომე ძულსა
გაეყაროს. მერმე ზეთისხილისა ზეთითა დაზილონ, თავსა შემოიდ-
ვას და ერგოს. გალიანოზ ბერძენი ასრე ბრძანებს, ვითა: ამა
სენისა უფალსა კაცსა საჭმელი ცოტა მისცენ, რომე ტანი გაუჭურ-
დეს და მისი ძარღუები გახალვათდეს; მერმე ბაბუნაჯი, სათირი
და ველური პიტნა კარგად მოხარშონ, იმაზედა თავი წაიშვიროს
და თავსა კარგად წამოიბუროს; რომე მისი ორთქლი თავშიგან
გაუჭდეს. და რაცა ფილენჯსა წამალი უნდა, ამასცა ერგების.

ნიშანი რაშასი. — რაშა იმას ჰქუიან, რომე კელი აუთრთოლ-
დების, და იქნების, რომე თავიცა უთრთოდეს, და იქნების, რომე
ენასაცა სტაცებდეს. ესე სენი უფრო დიდისა ლუინისა სუმისაგან
წაეკიდების. მას შიმშილი, წყურვილი და უქმობა კარგად მოუკლდ-
ბის და თრთოლასა მოუკლებს. და ლუინისაგანცა ფარეზად უნდა
შეინახოთ. და მლაშესა და გოგირდიანსა და წყალს შიგა ჩაჭდებო-
დეს. და ვარდისა და მურისა ზეთსა ცოტა ძმარი გაურიონ და
თავზედა შესცხებდენ. მისი საჭმელი; შემწვარი ცხურის²
ხორცი და ჩიტისა ზეთისხილისა ზეთითა და ანუ ნიგუზისა ზეთითა
(შემწუარსა ჰამდეს), და ჩიტისა კორცი და ხარშო, ოსპი და ქათა-
მი, ერთად შექნილი, და შემწუარი კურდღელი და მისი ტუნი.
ესე ყულა კარგად მოუკდების. და წამალი ამისი რაცა ფილენჯი-
სათუის სწერია, ისივე ამას ერგების.

ნიშანი თასნუჯისა. — იცოდით, თასნუჯი ორი ფერი არის:

ერთი ესე არის, რომე კორცშიგან ხუილი შეიქნების, და მეორე მისგან იქნების, რომე კაცსა ტანი სისუელითა და ბალღმითა აევსების და ძარღუეები დაუმოკლდების. ერთი ესე იქნების, რომე ძარღუეები სინედლითა დაიცალოს და სიკმითა აივსოს, და ხუილი ტანშიგა მიგრინოს; და ერთი სხუა არის, რომე ერთპირად ტ ა ნ გ ი ა გამოჩნდეს, — ბალღმისაგან იქნების.

მ ი ს ი ს ა ჭ მ ე ლ ი — მუხუდოს წუენშიგა სათირი ქერია, იმითა შექნას საჭამადი და ისი აჭამოს, და ხარდალი და ხარდლის ზეთი, და ზეთისხილისა ზეთი, ესეცა მუხუდოსა წუენშიგა გაურიოს და აგრე აჭამოს. და თუ ერთობ სუსტად იყოს, ჭავჭავისა და კაკბისა ხარშო აჭამოს, და რაცა იმათსა გემოსა ჰგვანდეს, იმაშიგან სათირი, დარიჩინი და ქერია გაურიოს, და აგრე მოადუღოს და აჭამოს.

თ ა შ ნ უ ჯ ი რ ო მ ე ს ი კ მ ი ს ა გ ა ნ ი ყ ო ს. — მუდამად თბილითა წყლითა იბანდეს და თბილითა იისა ზეთითა ასოთა იზელდეს, და || ი ა და ხატმი, და ქონი ქათმისა, და ზროხისა წუელისა ტუინი, იისა ზეთი, ნილოფრისა ზეთი, ყუითელი ცუილი, ესე ყულა მალამად შექნილი ზურგისა მძივსა და კისერსა შემოიდვას. და თუ თბილსა წყალშიგა ჩაჯდეს, იმა წყალშიგა ქერი. მოხარშოს, ია, ნილოფარი და თარას ფურცელი შიგან მოადუღოს. და სასმელად ქერის წყალი და საზამთროს წყალი ერთმანერთსა გაურიოს, შაქრითა მოატკბოს, ნუშის ზეთი შიგან გაურიოს და შესუას. მისი საჭმელი: რბილი საჭამადი შეუწყევით, ან თიკნისა კორცი და ანუ სხუა კორცი აყიროთა შეუქენით, და აგრე აჭამეთ. ანუ ასპანახისა საჭამადი აჭამეთ, და თუ ცხელეზა არა სჭირდეს, ვირისა რძე შაქრითა შეასუით, ყულასა სჯობს.

ერთი სენი სხუა არის, გ ზ ა ჰ ქ უ ი ა ნ. — ესეცა თასნუჯსა ჰგავს. ესე ორისაგან იქნების: ერთი სიკმისაგან და ერთი სინედლისაგან. ისი რომე სინედლისაგან გამოჩნდეს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე ისი ხუილი მაგრად იქნების, ასრე რომე არ იძრვოდეს. ა მ ა ს ი ს ი ვ ე წ ა მ ა ლ ი უ ნ და, რომე თასნუჯისათუის დაგუიწერია. ესე სენი სიგრილისაგან უფრო წაეკიდების. მ ი ს ი წ ა მ ა ლ ი : აფთრისა ქონი ზეთისხილისა ზეთითა გაადნონ და სრულად ტანსა შესცხონ, და თუ ამა შეცხებაშიგან ოფლი სდიოდეს, ფიცხლაფიცხლა მოიკოცდეს, რომე არა გაცივდეს.

ს ხ უ ა ს ე ნ ი ა რ ის, სახელად აღვივაფანჯ ჰქუიან. — ესე სენი ბევრისა ჭამისა და ბევრისა ღუინისაგან შეიქნების, რომე ვერა || იდნობდეს. მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ცოტა წაიაროს, და შურეს, და პირისა სახე გაუწითლდეს და მხიერულად იყოს. ისი ზაფრისა და სისხლისაგან იქნების. ანუ ფიცხლა კელი გაიხსნას, და ან წამალი აიღოს, რომე ზაფრა დააქლდეს. თუ ესე კაცი მჭურვალად

იყოს, მისი სასმელი კმელი ქინძი ცივითა წყლითა და შაქრითა იყოს. მისითა სიგრილითა ახლათი ვედარას ისაქმებს. ახლათი ოთხი რივი არის. თუ ტანი გაუგრილდეს და ქარი გამოჩნდეს, მისი წამალი გაზრდილი ვაჯი არის. რაცა ამას ზემოთ სენები დაგუიწერია და ფილენჯისა და ლაყუასა წამალი ერგების, ისევე ამას ერგების.

ნიშანი იარაჯისა დიდისა გალიანოზისი. ერგების ფილენჯისა და ლაყუასა და ვინ შეხაშმებულ იყოს, და ასონი გამკმარნი ესხნენ და შენადგამნი და ვერ შეიძვროდეს, და ვის კელნი და ფერკნი მოჭფოლხუებოდიან და თრევით შეითრევდეს და ზე ვერ გაემართებოდის, და ვისდა მარჯუენა კერძი მიღებულ იყოს ანუ მარცხენა და მაჯასი არა უკრთოდის, და ვის უნებელად ფსელი გამოუვიდოდეს, ერგების მას ყოველსა რგებითა საჩინოთ ნებითა ღ'თისათა

აიღე შამი. ანდალი და ღარიკონი, თავუის ხახუი შემწუარი, ვაშაყი და საკამუნია, კარის-ძირი შავი, რომელ არს ფარიკონი, და აფარბიონი, ამათგანი — წონი დრამისა თექუსმეტ-თექუსმეტისა, და ჯავაშირი და აფთიმონი [...]ტი, მუყელი, ეჭუდი და აქამანდრო-სი, აფრასიონი და სალიხა, ამათგანი — წონი || ცხრა-ცხრისა დრამისა, ზარევანდი გრძელი, მური და საქბინაჯი, პილპილი შავი და დარაფილფილი, პილპილი თეთრი და კილამონი, ქალბანი და კასტარიონი და ფატრასალიონი, ამათგანი — წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა; საბრი, სკუნტრი და ზაფრანი, ამათგანი — წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა. შეჰკრიბნე ესე ყოველნი წამალნი, დანაყნე და დასცრნე, და პერულმოკდილითა თაფლითა შეზილო, და ქიქისა ჭურჭელსა ჩასდვა და შეასუა მისგან წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა, წყლითა ტფილითა, ანუ აფთიმონისა ნაგბოლითა, სარგებელისაა ნებითა ღ'თისათა.

წამალი რომელი ერგების ფელენჯისა და ლაყუასა და ტანისა ნახევრისა მოფოლხუებულობას ნებითა ღ'თისათა.—აიღო შხამი გაქურცნილი, წონი დრამისა, პილპილი შავი და პილპილი თეთრი, ამათგანი — წონი თუთიო დრამისა, და ტეგანა გარეული — წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა, მდოგუი — წონი ორისა დრამისა, და სონიჯი — წონი დრამისა. შეჰკრიბნე ესე წამალნი, დანაყნე კიდეს-კიდე და დასცრნე შარითა, და შეზილო მარზანგოშისა წყლითა, და პილპილისა სწორად მარცულად დაჰქნა და ჩრდილსა გააქმო, და ოდეს გიჰმდეს, აიღო მისგან ერთი მარცუალი, და [...]უგდანთა შიგან გაადგინო მარზანგოშისა წყლითა ანუ ალავერტისა წყლითა. და იასამივი ზეთი ჩაუროთ თანა — დრამისა წონი, და ცხუირთა უწითო სნეუ-

ლსა, რომელსა ამათ საღმრთათაგანი რამე სჭირდეს, რომელ ნიშანი მიგუიციემა. კეკელა არს და ერგოს ნ[ებითა] ღ'თისთა.

ნიშანი სოოტისა. — ერგების ლაყუსა და ფელინჯსა და მოფულხუებუ || ლობასა ტანისასა. სახელითა ღ'თისათა, — აიღო მური და საბრი, აკირკარა და სონიჯი, ზაფრანი და ჰულდულდი, და შხამი, და წეროსა ნავლეი და თევზისა ნავლეი, რომელსა ჰრქუიან შაბოტი, უძოვარი და ჯავშიარი, ამათგანი — სწორი წონი. დანაყნე ყოველნი და დასცრნე შარითა, და შეზილო ამათთა ნაველთაგანითა, რომლითაცა ნიშანი მიგუიციემა, და პილპილისა ზომად დაჰქმნა, და ცხუირთა ჩაუსხა მისგანი მარცული ერთი, ვითა პირველ ნიშანი მიგუიციემა, გამოცდილია და სარგებლისა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ერთი სენი სხუა არის, ხადირი ჰქუიან. მისი ნიშანი ესე არის, რომე წელთქუეითი დაუბუშდეს, ასრე რომე ნაკბენსა ჰგვანდეს, და ველარა იძრვოდეს. ესე სენი ფილენჯისა და ლაყუსა გუარი არის, და ბალდმისა და სისხლისა სინედლისაგან დაემართების, და რომე ტუინიდაღმა ძარლუნი ჩამოვლენ ქუედა ტანშიგა, და იმაშიგა ბალღამი ჩაჯდების და ტუინისა გზასა დაიჭირავს, და ტუინი სანქ-მობასა ველარა დაიწყებს და მისგან გამოჩნდების.

თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე პირი გაუწითლდეს. მისი წამალი პირველად სუბუქითა წამლებითა გახსნას, მერმე კელი გაუხსნას — ბასალიყე.

თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე პირის სახე თეთრად ედგას და არა სწყურდებოდეს, და ღუქი ბევრი გამოვიდოდეს. იცოდით, რომე ბალღმისაგან არის. მისი წამალი: აყირყარა და დარიჩინი დანაყნე და სიქანგუბინშიგან გაურიეთ, და ილარღაროს. თუ ღუინისა მსუმელი იყოს, ღუინო სუას და არწყუიოს, თუ ღუინისა მსუმელი არ იყოს || აბანოსა იბანდეს და სამ-ქურვალოსა იარაჯებსა და გუარიშნებსა ჰამდეს. ვისცა ესე სენი გამოაჩნდეს, ერთი ნიშანი ესე არის, რომე ასოები მუდამად მღერასა დაუწყებს, რა ესე დაემართოს, იცოდი, რომე ხადირი გამოჩნდების. აბანოს ებანოს ასეთსა, რომე ესე წამლები შიგან მოდულებული იყოს. მოიღე ყაისუმი, პიტნა, ბაბუნაჯი, იის ძირი; ესე წამლები შიგან მოადუღეთ და აგრე შიგან ჩაჯდეს, და რა აბანოთ გამოვიდეს, ესე წამლები ქუნჯითისა ზეთშიგან მოადუღოს, და ტანი და წელქუეითი იმითა დაიზილოს. თუ ესე წამლები არ იშოებოდეს, ზიბაყისა ზეთითა დაიზილოს, და იმითა ღარღარაცა აქნევიონ; და რაცა სამქურვალო საჭამადი იყოს იგი აჭამონ. და თუ რწყევა შეეძლოს, წამლებითა არწყევიონ. დარაცა ფელინჯისათუის წამლები სწერია, ამასცა ერგების ბრძანებითა ღ'თისათა.

ნიშანი მკრისა ტკივილისა. — რაჲმს მხარმან ტკივილი დაუ-
ყოს, სამისაგან იქნების: ერთი სისხლისაგან, მეორე ბალღმისაგან,
მესამე ნაცემობისაგან ანუ ცხენისა წაქცევისაგან.

5 თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე ქალი
დასდგა; ცხელი იყოს და გაუწითლდეს. ამას სუბუქი გასახს-
ნელი წამალი ააღებინეთ — აიღე შირინშტი, ხიარი შამ-
ბარი, თარანგუბინი. ესე თბილითა წყლითა გამოწურეთ და შეას-
უით, და ყიფალიცა გაუხსენ. გრილი ტლევები შეუქენ და მტკივან-
ზედა დასდევ.

10 თუ ბალღმისაგან არის, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ტკივილი
თავისა ფერითა იყოს და ფერზედა თეთრად იყოს. მისი წამ-
v ლი: იარაჯ ფეკრთა ღ || არლარა აქნევინეთ, და გასახსნელი ააღე-
ბინეთ, იარაჯი ჯალინოზისი, და მუცელიცა გაუხსნას ყუს-
ტისა ზეთითა, თბილ-თბილად, რაგუარაცა ლაყუისა და ფელიჩისა
15 სწერია, და თაფლითა პურსა ჭამდეს, დილეულად კამა და შაქარი
ცეცხლშიგა ჩაყაროს და ისუნოს. თუ ესე სატკივარი ანუ ნაცემო-
ბისაგან, ანუ მძიმისა აღებისაგან, ანუ ცხენისა წაქცევისაგან წყე-
კიდოს, მისი წამალი — ვარდისა და იისა ზეთითა დაიზი-
ლოს, თუ იმითა არ ეშუელოს, კოტოში მოიკიდოს. აიღე ხატმი
20 დანაყილი, ქერის ფქუილი, იისა ფურცელი დანაყილი, კუერცხის
გული და ვარდის ზეთი, ცოტა ძმარი, ყუალა ერთმანერთსა გაუ-
რიე და მტკივანსა ზედა შემოსდევ. და ცოტა მუმი და ნაყონ,
შაქრითა გაატკბონ და შეასუან, ცოტა ცხურის რძეშიგან გაურიოს
და შემოსდვან ზედა.

25 თუ გაუსივდეს და ფერადცა წითელი იყოს, კოტოში მოიკი-
დოს.

თუ სიმსივნე თეთრი იყოს ფერად, მდოგუი და სონიჯი დანა-
ყოს და შიგან ზიმბაყისა ზეთი გაურიოს, და მტკივანსა ზედა შე-
მოსდვას.

30

იბ. სხვა პარი

მისი რომე ასოვგი კაცსა მუღამად ემღერდეს

ამას მართებს, რომე ყინულიანისა წყლისაგან და ქარიანისა
საქმლისაგან, და ბევრისა ლუინისაგან იფარეზოს. და რაცა ადგილი
ემღერდეს, ხამითა მჩურითა შეიხუევდეს, რომე ისი ადგილ გაუ-
წითლდეს, და ყუსტისა ზეთითა და ფარფიონისა ზეთითა დაიზელ-
35 დეს. და წყალშიგან მარილი ჩაყაროს და ოთხსა დღესა მზესა
233 r გაუდგას, და მერმე ცხურისა ბუშტშიგა ჩაასხას || და იმა ადგილსა
დაიდვას. და საქმელი რაცა ამას ზემოთისა კარისა სწერია და ფი-

ლენჯისა, ისი შეუწყევით, და რაცა ფელინჯისა და ლაყუასა წამალი
ერგების, ამასცა ერგების.

თუ პირისა სახემან ფეთქა დაუწყოს, ფელინჯისა ნიშანი არის.
თუ ბარკალმან და ფერკებმან ფეთქა დაუწყოს, იგიცა ფილენჯისა
და ხადირისა ნიშანი არის. თუ სრულად სტომაქმან ფეთქა დაუწყოს,
იგი თასნუჯისა ნიშანი არის (თასნუჯი იმას ჰქუიან, რომე
კელები და ფერკები დაეკუანჩხოს). ვინცა მუდამად ნავლლიანად
იყოს, შავისა ბაღლმისა ნიშანი არის; ვისცა მუდამად ცხუირთადა-
ლმა წყალი სდიოდეს, ნაზლისა ნიშანი არის (ნაზლა იმას ჰქუიან,
რომე სურდო თავიდალმა სტომაქსა და გულშიგა ჩავიდეს). ამისი
წამალი, სადაცა სურდოსა წამლები დაგუიწერია, იქი სწერია, და
ამასცა ისივე ერგების...

ვისცა მუდამად აჭუელებდეს და კუელითა სისხლსა ამოიღებ-
დეს, ვარამისა ნიშანი არის. ვისცა ქშინვა დაერთოს, ასრე რომე
წაირბინოს და ხრინვა ამოატანოს, ნაფასისა ნიშანი არის. ვისცა
ქუქუთონი მ[...] 1 გნენ და ზურგი სტკიოდეს, სისხლისა ნიშანი
არის. ვინცა მრთლად იყოს, და პირი უშრებოდეს, და მწარე ებას
და საჰმელი არ მოუნდებოდეს, ყოლინჯისა ნიშანი არის. ვისცა
მუდამად ნაწყლი ჰქაოდეს და რა მოსავლეღად დაჯდეს, წუეთ
წუეთად სისხლი დავარდეს, ბაბასირისა ნიშანი არის. ერთი ამის-
გან იქნების უკანასა კარისა ქავილი, რომე || ჰია დაესხმის. მისი
ნიშანი ესე არის, რომე ხანდახან აყიროსა თესლისა მსგავსი ჰია
ნიფხაფიგა ჩაუვარდებოდეს.

ვისიცა ფსელი მყრალი იყოს, კურვებისა ნიშანი არის, ვისცა
თუალნი არა სტკიოდეს და ბუზივითა თუალთა წინა რამე უვლი-
დეს. შავისა წყლისა ჩამოსულისა ნიშანი არის. ვისცა შიგნითმუ-
დამად ყურნი ჰქაოდენ, ყურთა დადგომისა ნიშანი არის. ვისცა
თირკუმელი და ბატარა მუცელი სტკიოდეს, შირიმისა ნიშანი არის.
ვისცა ესე ნიშნები გამოაჩნდეს, თუ ფიცხლა სწამლებ, ადვილად
ეწამლების ნებითა ღ'თისათა; და თუ არას გაივლენ და უკუ-უშუებ,
გაძნელდების და უფრო ძნელად ეშუელების.

იბ. ბარნი

ბარი თუალისა, ნიშანი მისი და წამალნი მისნი

ყუალანი ამა კარსა შიგან სწერია ბრძანე-
ბითა ღ'თისთა. — ღმერთმან, თუალი დაჰბადა და შიგან სი-
ნათლე ჩადვა, და მერმე შუიდსა ფარდაგსა შიგან წაახუია. გარესა
ფარდაგსა სახელი შირჩიკი ჰქუიან, მეორესა სარქა ჰქუიან, მესა-
მესა ასათ ჰქუიან, მეოთხესა ალ ჰქუიან, მეხუთესა ოთხრ ჰქუიან,

მეექუსესა ფასილ ჰქუიან, მეშუიდესა ჩავლეჲ ჰქუიან. ლმერთმან
 თუალი შუიდს ფარდაგშიგან გაამაგრა, რომე მავნემან მას არა
 აწყინოს. თუალისა წყალი წუთხიანი მისთუის ქნა, რომე ნიადაგ
 წმიდა იყოს, რომე არ აყროლდეს და სწმედდეს გარე. წამწამი
 5 მისთუის უქნია, რომე ცრემლსა სწმედდეს და მზისა სინათლე
 234 r შორს დაიჭიროს; თუ წამწამი || არ იყოს, მზე და ქარი ჩაუვარდ-
 ბის. წარბი წამწამთა მეშუელად არის; მისითა ძალითა ხედვიდეს.
 მარჯუენისა თუალისა სჯობს ძალი და სინათლე მარცხენისათუის.
 როდეს მთუარე სავსედ იყოს, მაშინ მარჯუენა კაკალი სტკივის, და
 10 რა ბუდეშიგა შევიდეს, მარცხენა კაკალი დაუწყებს ტკივილსა.
 იცოდით, რომე თუალსა ფთხილად შენახვა უნდა და დილა
 ფარეზი უნდა საქმლისაგან და ყოვლისა საქმისაგან, დედაკაცსა
 თანა წოლისაგან, გუიან ჰამისაგან, თოვლისა და ბევრის სითუ-
 რისა ჰურეტისაგან. სიარულისა და მწოვისა საქმლისა ჰამისაგან,
 15 ოსპისა ხურმისა და მლაშისა ჰამისაგან ლუინისა, რწყევისა, ბანისა
 და აბანოშიგა ჯდომისაგან და მტუერისა და კუამლისაგან. თუ გინ-
 და, რომე თუალი ნიადაგ კარგა და მთლად იყოს, ტერფი, საჯდომი
 და ფერჭი დაიზილოს იისა ზეთითა და ცოტა ცხუირშიგანცა ჩაის-
 ხას. სიარული მწუანესა ადგილსა კარგია; წმიდასა წყალშიგა იბა-
 20 ნოს, ცოტასა ხანსა თავი ჩაყოს და თუალი ააღოს, რომე წყალი
 ჩავიდეს, კარგია. და ბამბითა მუდამად [კამი]სა წუენსა ჩაუშე-
 დეს, და კამისა შტოთა თუთიასა ამოივლებდეს, ნუშისა გული
 გაფრცქვნან და ამლაჯისა. ზეთშიგა გალესონ და თუალისა კ-
 ლოზედა შესცხონ, ფრანგულსა დანაზედა ისრიმისა წუენითა გა-
 25 ლესონ და თუალშიგა გამოავლონ. ბატარა ქათნისა ნაკუეთი ქათ-
 მისა ქონშიგა გაურიონ, მერმე დაწუან, მისი კუამლი დაიჭირონ,
 და ოქროსა ანუ ვეცხლისა მილითა თუალშიგა ამოავლონ. აქიმთა
 უთქუამს თუალისა ტკივილი უფროსიცა სისხლისაგან იქნებოს.
 მისი ნიშანი ესე არის, რომე თუალშიგა ძარღუები დასისხლებულ
 30 იყოს².

აწ ნიშანი დავწეროთ თუალისა ტკივილისა. რაცა კაცისა
 თუალშიგა სატკივარი შევა, ოთხისაგან იქნების: სისხლისაგან,
 ზაფრისაგან, ბალღმისაგან და სევდისაგან. თუ სისხლისაგან იყოს,
 მისი ნიშანი ესე არის: თუალი წითლად, მძიმედ და ცხლად ჰქონ-
 35 დეს. თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის: თუალი ჰქაოდეს
 და ეწვოდეს და სიმძიმე სუბუქად იყოს.

თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის: თუალი უფრო
 მძიმედ და წუწიანად ჰქონდეს და წითლად არა დია იყოს.

თუ სევდისაგან იყოს, ბალღმისა სიმძიმისაგან უფრო სუბუ-
 40 ქად იყოს და სისხლისა და ზაფრისაგან უფრო მოსუენებით იყოს.

თუ სისხლისაგან იყოს, კელი გაუხსენ პირველსა დღესა, და

მეორესა და ანუ მესამესა დღესა ჭიქისა კოტოში მოჰყიდე, რომე სისხლი მოიღოს, და იისა ყურსი მისცენ. და საპმელსა სუბუქად ჰამდეს, და კორცისა, ლუინისა და ყოვლისა მკურვალისა საჰმლისაგან ფარეზად იყოს. და რასაცა ჰამდეს, ჭინძსა გაურევდეს და ბნელსა სახლშიგა დაჯდეს და ფარდაგსა გაიბემდეს, ანუ ყუითელსა ან შავსა და ან ლურჯსა, და მეტად ნუ დაიძინებს. და შარბათი ბროწეულისა და თესლი რისა || გინდა იყოს, და იისა შარბათი მისცენ. და შააფი, ბარუმი თუალშიგა გამოავლონ; და შააფი ყუითელი და თეთრი არგებს. რა ერთი კუირა გამოვიდეს, ულბოთა იქლილმალისი ბაბუნაჯითა მოდუღებულთა თუალი დაჰბანონ, და იმავე წყლითა ასპანახი დაასოვლონ და თუალზედა დაიდვას, და მუცელი ნიდაგ რბილად და გახსნით ქნას.

სხუა წამალი, რომე თუალი მოისხლვოდეს. თუალი-დაღმა ქუქუთო გაათხელოს, და სისხლი გამოიღოს, და თუალი გააგრილოს. ესე აქიმმან ისი დაწერა. აიღე — ანძრუთი სამი ღრამი, და ნიშასტაგი — ერთი ღრამი და ნახევარი, სპარსული შაქარი — ორი ღრამი. ესე ყულა დანაყე და გაცარ, და ერთხელ დილასა და ერთხელ საღამოდ თუალშიგა გამოავლებდი, მრავალჯერ ქენ ესე.

თუ თუალი ერთობ სტკიოდეს და უსივდეს, ესე შაფი ალაი ამოავლე წამლები მისი: აიღე სადაჯი, ჰინდი — ორი ღრამი და ნახევარი, სამყი რაბი — ორი ღრამი და ნახევარი, ნიშასტაგი და უმარული, თუითოსაგან — ოთხი დანგი და ნახევარი, ანძრუთი — ერთი ღრამი, ოქროსა წიდა — ნახევარ ღრამი, ზაფრანი — ნახევარ ღრამი. ესე ყულა დანაყე და აბრეშუმისა საცრითა გაცარ, და წყლის ჰაკუნტელისა წყლითა შეზილე, და თუ ისი არ იყოს, წყაროსა წყლითა შეზილე, და წურილად დამარცულე. და ჩრდილსა გააჰმე. რა მოგინდეს, ქალის დედისა რძითა გალესე და თუალშიგა გამოავლებდი და უშუელოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

თუ ამითა არ იქნას და ტკივილი ერთობ იყოს, ყიფალი გაუხსენ. თუ გუნება შეკრვით იყოს, მატფუხი შექენ და მიეც. || რომე თავისა ტკივილისათუის სწერია.

თუ არცა ამან უშუელოს, ესე წამლები შექენ: აიღე საბრი, სკუნტრი — ათი ღრამი, ყუითელი ალილა, გურჯისაგან გამოღებული და კმელი, ვარდი, თუითოსაგან — ხუთი ღრამი, ზაფრან — ნახევარ ღრამი. ყულა დანაყე, გაცარ და წყაროსა წყლითა შეზილე, და აბი შექენ და ჩრდილსა გააჰმე, და მიეც მისგან ძილისა ჟამსა თბილითა წყლითა — ოთხი ღრამი, მით წესითა, რაგუარაცა აბისა აღებისა წესია,

თუ თუალი ეწვოდეს და ჰქაოდეს, და რა ძილით გაიღუძოს,

თუალთა წყალი სდიოდეს, ისი წამლები, რომე ზემო დაგუიწერია, იგი უყავ და უშუელის.

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი თუალისა, რომე თუალშიგა სისხლი ჩაუ-
ვარდეს. — ა ი ღ ე ანძრუთი, ბიისა კურკა, დანაყე, და ზაფრანა,
5 დედაკაცისა სძითა გაადგინე, თუალშიგა ჩაუშუი და ერგოს¹.

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი, თუალშიგან რომე სისხლი იყოს. —
ბროწეულისა ქერქი, გუნდა და წიდა დანაყე, ბერძული ზეთი [და]
დედაკაცისა რძე ერთმანერთსა გაურიე, გაათბე, და ბამბითა ზედა
დასდევე და ერგოს.

10 ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი, თუალშიგა რომე სისხლი იყოს. — ა ი ღ ე
ბორაყი და მური — სწორი, წყლითა გალესე, შიგან გამოავლე და
უშუელის.

ი მ ა ვ ე ს ე ნ ი ს ა თ უ ი ს. — ზეთისხილისა შტო რბილი გა-
ლესე და თუალშიგა გამოავლე და უშუელის.

15 ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი, თუალშიგა რომე სისხლი იყოს და ჰქა-
ოდეს. — ბროწეული და პილპილი დაწუი, ერთმანერთშიგან გაუ-
რიე და უმითა თაფლითა თუალზედა დასდევე.

v მ ი ს თ უ ი ს გ ე. — ბროწეულისა ქერქი გალ || ესე ასრე
რომე ფქუილად გარდაიქცეს, შიგან გამოავლე და უშუელის.

20 თუ ზაფრისაგან იყოს, კოტოშიცა მოუტდების და ზაფრისა
გასახსნელი წამალიცა მიეცით, და წითელსა შააფსა ამოივლებდეს
თუალშიგა, და შაფი ალა, ზემო რომე დავწერეთ, ისიცა ამოავლე
და უშუელის².

თუ თუალი სიმკურვალისაგან სტკიოდეს, სიგრილემან უშუე-
25 ლოს. — ა ი ღ ე უმრული ორი დრამი, ქათირა — ერთი დრამი; ორივე
ერთად დანაყე და აბრეშუმითა გაცარ, კუერცხის ცილა გაურიე.
აბი შექენ და გააკმე და შეინახე, რა მოგინდეს, ქალის დედისა
რძითა ანუ ვარდის ზეთითა გაქენ და გამოავლე.

30 ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი თუალისა, რომე ქ ა ვ ი ლ ს ა უ შ-
უ ე ლ ი ს. — ა ი ღ ე მწუანე თუთია, წმიდად დანაყე და გაცარ,
რაცა მოგინდეს, აზოხისა¹ წყალი დაასხი ზედა, მერმე მზესა
გააკმე, იმავე წყლისაგან დაასხი ზედა, მზესავე დადგი სამჯერ, და
აბრეშუმითა გაცარ, შეინახე, თუალშიგა გამოავლე და უშუელის.

35 თუ ბ ა ლ ღ მ ი ს ა გ ა ნ ი ყ ო ს. იმას წამალი მიეც, რომე
თუალი ბალღმისაგან გამოწმიდოს, და იარაჯი ფეყარა და აბიყუყია
ეს კარგად მოუტდების.

40 ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი, რომე თუალის ნ ე დ ლ ა დ ი ყ ო ს
და ქ უ ქ უ თ ო გ ა ს ქ ე ლ ე ბ უ ლ ი ყ ო ს. — ა ი ღ ე გაუჭურე-
ტილი გუნდა და ქალის დედისა რძითა გალესე, თუალშიგა გამო-
ავლე და უშუელის ღმრთითა.

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი, რომე ს ი ნ ე დ ლ ე თუალისაგან

გაწმიდოს — აიღე ტუხტის ფურცელი და დარისინი, პილპილი, ალილა დამწუარი სპილენძი — სწორ სწორი, დანაყე და || გაცარ, 236 II
თუალშიგა ჩაუდევ და გაწმიდოს.

სხუა წამალი თუალისა, რომე მალასისაგან იყოს და სისხლი იყოს შიგა. — აიღე წწმუერი და გალესე წყლითა, თუალშიგა ჩაუშუი. ამავე სენისა. — ვარდის ფურცელი და ყუავილი წყლითა გაქენ და თუალზედა დასდევ და ეშუელოს.

სხუა მისთუისვე. — აიღე სელი, დანაყე, და ფურისა ერბოთა გალესე, თუალშიგა ჩაუშუი და უშუელოს.

სხუა წამალი, რომე სინათლე მოკლებულიყოს ბალდმისა და თავის ტკივილისაგან. — ყორნისა სისხლი თუალშიგა ჩაუწთვე, ორჯელ სამჯერ, და მისი ფირტუი და თუალი თუალზედა დასდევ ძილისა ქამსა, დილამდი გაუშუი, დილასა ოშინდარი აადუღებინე და იმითა თუალი და პირი იორთქლოს, მერმე თავი მოაპარსვინოს და მოხარშული ოშინდარი ზედა დასდევს და უშუელოს.

იმავე სენისათუის. — დედაკაცისა რძე შეადედე და ბუნტუსშიგან ჩადევ, მუნამდი ზილე, რომე ერბო გამოვიდეს. ერბო ამოიღე და ჭიქისა ჭურჭელშიგა ჩადევ. მერმე მარგალიტი დანაყე, ამას ერბოთა შეზილე, ნიადაგ თუალშიგა გამოავლე და ეშუელოს.

მისთუისვე. — მგელისა მძღნერი გამოარჩიე, რომე უფრო თეთრი იყოს, დანაყე წურილად და დაცარ, ცოტა ზორასანი გაურიე შიგა და ჭიქისა ჭურჭელშიგა ჩადევ, უმითა თაფლითა თუალშიგა ჩაუდევ და ეშუელოს.

იმავე სენისათუის. — დაიჭირე კუი და ფერჭები დასქერ, დანაყე და გაცარ, და მისი წონა ქერის ქუილი აიღე, ზორაყი და ხუარასანი, რაცა იმას უნდოდეს, ძმრითა გაურიე და კუერები შექენ, და თიჯისა ჭურჭელშიგან || აადუღე, რომე არა დაიწუას, მერმე დანაყე წურილად, ანუ თაფლითა და ანუ ზეთითა შეზილე, თუალსა დასდევ და უშუელის.

სხუა თუალისა წამალი, რომე თუალი სტკიოდეს. — აიღე მწითური ბორაყი და ხუარასანი სწორ-სწორი, და პილპილი — ერთისა წამლისა ნახევარი, დანაყე, გაურიე, დაცარ, თუალსა შიგან გამოავლე და უშუელის.

იმავე სენისათუის. — აიღე ზაფრანი, ვარდის ზეთი და კუერცხისა ყუითელი, ერთმანერთშიგან გაურიე, ბამბითა თუალზედა დასდევ და უშუელის.

მისთუისვე. — აიღე ძუელი ღუინო და ტკბილი ზეთი, ერთმანერთშიგან გაურიე და ადუღე, თუალზედა დასდევ და უშუელის. მჟავესა ნუ ჭამს, ღუინოსა ნუ სუამს.

ამ ავე სენისთუის. — თეთრი საკუმეველი და კერძო
ხის ცილი გაურიე, სამოსელზედა გაჰკარ, თუალსა და შუბლზედა
დასდევ და უშუელის.

- მისთუისვე. — ბერძული ზეთი, საპონი და ხუარასანი
5 ერთმანერთშიგან გაურიე. შუბლსა და თუალზედა დასდევ და
ერგოს. თუ ერთობ მიიჭირვოს, დედაკაცმა რძე დააწუელოს.

- ამ ავე სენისათუის. — ელერთნისა ყუავილი, კმელი
ვარდი, ორისავე ოდენი. თეთრი საკუმელი და მური ერთობიად
დანაყე და გაცარ და კუერცხის ცილითა შეზილე, კუერები შექენ,
10 ერთობ გააქმე, და რა მოგინდეს, კუერცხის ცილითავე შეზილე და
თუალზედა დასდევ და ერგოს. თუ სისხლი ბევრი იყოს, გუნდა
დანაყე, დედაკაცისა, რძითა შეზილე, თუალზედა დასდევ და კუერ-
ცხისა ყუითელი მატყლითა ზედა დასდევ.

- ამ ავე სენისათუის. — თხისა ნავდელი უმითა თაფ-
15 ლითა შეზილე და გამოავლე.

სხუა. — ყმაწვილისა ფსელი, ცოტა ღვინო ნელ-თბილი ში-
გან გამოავლე.

- თუ სევდისაგან იყოს, მას სევდისა გასახსნელი წამალი მიე-
237 r ცით, || იარაჯი ფეყარა და აბიყუყიატა მიეცით. ესე აბი ყოველსა
20 თუალთა ტკივილსა კარგად მოუტდების. წამლები მისი: მოილე
ორი დანგი საბრი, ორი დანგი შამი ანდალი, ორი დანგი მაჰმუდა,
ორი დანგი აფსინთის თესლი და ორი დანგი მასტაქი, დანაყე და
გაცარ, და ნიახურისა წუენითა აბი შექენ ცერცუისა ოდენი, და
ჩრდილსა გააქმე და ჩანთქი, ასრე რომე კბილსა ნუ დაადგამს, და
25 ფარეზი უნდა, ისრე რომე საფარეზოსა შიგა სწერია.

- სხუა თუალისა ტკივილი, რომე თუალი გაუსივდეს და ერთ-
მანერთსა მიეკრას და დილეულად ვეღარა ააღოს, სადამდი
კელითა არა გაიხსნას. — ესე უფრო ვაქსა კაცსა და ძუძუს მწო-
ვარსა დაემართების. რა ესე წაეკიდოს ძუძუს წოვნაშიგა, დედა
30 ფარეზად შეინახეთ ყოვლისა ფერისა მძიმისა საჭმლისაგან. მერმე
ესე წამალი თუალშიგა გამოავლე ჩხირითა დილეულად და
სადამოდ: აილე თუთია ქირმანული ნახევარ დრამი და ავანშიგა
დანაყე, ჩაყარე საბრი ერთი დანგი და ორისა ქერისა წონა, აფთო-
ნი — ნახევარ დანგი, შაფი მამითა — ერთი დრამი, ზაფრანი —
35 დანგი და ორისა ქერისა წონა, ყუალა დანაყე და გაცარ წური-
ლად, ჭურჭელშიგა შეინახე და რა მოგინდეს, თუალშიგა გამოავ-
ლებდი.

- სხუა ტკივილი თუალისა, ჯასულ აღფიონ ჰქუიან ამას, რომე
რა მძინარე ადგეს, თუალი ერთმანერთსა შესწებვოდეს და ვერ
40 გააღოს, სადამდის კელი არა მოივლოს. მისი წამალი ესე
არის, რომე თავსა ცხელითა წყლითა იორთქლებდეს და თბო-

ლითა წყლითა იბანდეს, და წითელსა შაფსა ამოივლებდეს, და
ისა და ხათმისა ტლესა თავსა შემოიდებდეს, ოსპისა, დოსა, ყვე-
ლისა და ზროხისა კორცისაგან იფარებოს.

სხუა ტკივილი თუალისა, || თათრულად რამა ჰქუიან. მისი
ნიშანი ესე არის, რომე თუალი მღურეიდ იყოს და სისხლითა აივ-
სოს, და ასრე ეგონოს, თუ თუალი მიწითა სავსე არისო. ცრემლი
სდროდეს და თუალი ვერ აადოს. მერმე ამა სენისა პირველ ყიფალი
გაუხსენ, ანუ შუბლისა. მერმე ისი წამალი მიეც, რომე
ამასწინათ დაგუიწერია, შაფი ალა რომე ჰქუიან, ისი არის. მერმე
ესე წამალი თუალსა შიგა გამოავლე.

აიღე დამწუარი სპილენძი სამი დრამი, ოქროს წიდა — ერთი
დრამი, სამყი არაბი, აფიონი, ზაფრანი, სადაჯი, ჰინდი — თუითო-
საგან ერთი დრამი, ერთმანერთმიგან გაურე, დანაყე და გაცარ,
და წუდიშისა წყლითა შეზილე, აბი შექენ და გააქმე, რა მოგიდეს,
წყაროსა წყლითა გაქენ და ჩაუშუი და უშუელის.

სხუა ტკივილი თუალისა, ხურფა ჰქუიან. — მისი ნიშანი ესე
არის, რომე თუალშიგა ფეტუისა ოდენი, ან წითელი ან ყუითელი
ან ლურჯი გამოესხას, ან რომე ეცეს რამე, მისგან წაეციდოს, ან
მიჰირეგებიათ ან ტანისა სიმკურვალითა, ანუ ნიადაგ რწყევითა.
მისი წამალი ისი არის, რომე ყიფალი გაიხსნას და
დედაკაცის რძე ჩაიშუას თუალშიგა, და ტრედის კუნდსა ღლიაშიგა
ძარღუი გაუხსნას და მისი სისხლი ჩაუწოთ, და წითელი შაფი
თუალშიგა ამოავლოს, და მძიმე საჰმელი და ღუინო იფარებოს.

სხუა ნიშანი თუალისა ტკივილისა, რომე საბელ ჰქუიან. —
მისი ნიშანი ესე არის, რომე თუალშიგა წითელი ძარღუი გამოჩ-
ნდეს, და დედაწარდილისა ბუდევითა გარდაეკრას, პირველად
თუალისა სიშავეზე და გამოჩნდეს და მერმე თეთრშიგა გამოვი-
დეს, რა || ესე ნიშანი ნახო, კელი გაუხსენ, ყიფალი, და უკანით
კეფაზედა კოტოში მოჰკიდე. მერმე მას უკანით გასინჯე, თუ თუა-
ლი ერთმანერთსა დაჰკრვოდეს. ზემო რომე ყმაწუილისათუის თუა-
ლისა წამალი დაეწერეთ, ისი უყავ; და თუ არა დაჰკრვოდეს ესე
უყავ. — აიღე შაფი მამითა და ერთი წამალი, რომე გუელევი-
თა ჰრელი არის, მისგან ერთი დრამი და ნახევარი, მამირონი —
ერთი დრამი და ნახევარი, სადაჯი, ჰინდი, სუმბული თეთრი, ფილ-
ფილი და დარაფილფილი — თუითო დრამი და ნახევარი, ზაფრანი,
მური და აფიონი — ნახევარ-ნახევარ დრამი, წითელი სადაჯი, ყუა-
ლა დანაყე წმიდად და გაცარ, ჰურჰელშიგა ჩაყარე, და, რა მოგი-
დეს, თუალშიგა გამოავლე და უშუელის. მერმე იარაჯი ფეყრა
მისცეს, რომე თავი გამოწმიდოს, და აბიყუყია მისცენ, და ნიადაგ
ღარღარა ქნას. და ცხუირსა ნიადაგ დასცემდეს,
ისეთი წამალი მისცენ. და მძიმე საჰმელი იფარებოს,

ბუხარი წაეკიდების, ხახუი, ნიორი, პრასა, ბაკილა, ოსპი, დიდი
თევზი, ზროხის კორცი და ამათი მგზავსი ყულა იფარეზოს და
ლუინო, მაწუნი და დოცა იფარეზოს, და მტურესა და კუამლსა
ერიდოს, და ძილშიგა თავი მაღლად დადვას, და ბევრსა ნუ
5 მეტყუელებს, და თუალსა აიხუედეგს, და სინათლისა ჭურეტა
იფარეზოს და შავსა შაფსა ამოივლებდეს.

სხვა თუალისა ტკივილი არის, ნახუნა ჰქუიან, წურილი და
თეთრი გამოუვა თუალშიგა. მისი სატკივარი უფრო ცოტა არის.
მისი წამალი: თეთრი საკუმეველი დაზილოს და თბილსა
10 წყალშიგა ჩაყარონ, დაწურონ და იგი წყალი თუალშიგა გამოავ-
ლონ, და გინდა რა ნავლელი იყოს, თუალშიგა ისიცა ამოი-
ლოს || და წამალი რომე ისრიმითა გაზრდილი იყოს, ისიცა კარგი
არის. და თუ ისი სენი ძუელი იყოს და სხუილი, მისი აქმი დას-
ტაქარი იყოს, და შაფი ყაისარი და შაფი ჯანგარა მისთუის წამ-
15 ლი არის.

სხუა წამალი თუალისა, რომე ერთობ თუალსა ცრემლი სდი-
ოდეს. თუ კილო მოჰკიდებოდეს, ნიადაგ ლუინითა იბანდეს, და
ცოტა საბრი დაზილოს და ზედა დაიდვას. ასპანახსა ლუინითა
დაასოვლებდეს და ნიადაგ ზედა დაიდებდეს. და შაბი ლუინითა
20 მოადუღოს და იმითა ისპანახი დაასოვლოს და დაიდვას. ყუელსა
სჯობს. და ასეთი წამალი მისცენ, რომე ცხუირსა ჩალხა დასცემ-
დეს, თავსა ხშირად იპარსვიდეს, და თბილითა წყლითა იბანდეს
ტანსა, რომე ოფლი ედინოს. და რაცა წამალი ისრიმითა შენახუ-
ლი იყოს, თუალშიგა გამოივლებდეს.

25 სხუა წამალი თუალისა, რომე წყალი სდიოდეს. — აილე
ასურული ძირა, დანაყე და თუალშიგა გამოავლე.

სხუა წამალი მისივე. — აილე ოშინდარი ნედლი,
დანაყე, წყალი გამოწურე და თაფლი გაურიე, გამოავლე და ეშუ-
ელოს.

30 სხუა მისთუისვე. — აილე ახალი ღუმეა და ქონი, და
ნიგოზი, და ცვილი, და ქინძი, ყუელა დანაყე და კუერი შექენ,
თუალზედა დასდევ და ერგოს.

ამავე სენისათუის. — აილე ანდუზი¹, ყელსა შეა-
ბი და ტკივილსა უშუელოს.

35 სხუა წამალი თუალისა რომე ცრემლი სდი-
ოდეს. — პიტნა დანაყე და გაწურე, წყალი შეასუი, და თუალ-
შიგაცა ჩაუწუე და პიტნა აჭამე.

ამავე სენისა. — აილე ია, ძირითა გააქმე და დაგაღმე,
თუალშიგა გამოავლე და უშუელის.

40 სხუა წამალი თუალისა, რომე ჯარბა ჰქუიან. — მისი ნიშანი
ესე არის, რომე თუალისა ქუქუთო შიგნით გაუსივდეს და გაუწით-

ლდეს, და ანუ || გამოექცეს და ჰქოდეს, მისი წამალი იგია, რომე 239
ძარღუი გაიხსნას და დედაკაცსთანა დაწვებოდეს; ყურსი, სუფუფი
იისა და ნაყია, ალილა, ესე ჭამოს; და წითელი შავი თუალშიგა
გამოვიღოს, და იარაჯი ფეყრა მისცეს, რომე ფავი და თუალი
გამოიწმიდოს, და რა ქავილი მოუვიდეს, მოიცრას.

5

ჭუჭუთოსა გამოცემისა

სხუა წამალი თუალისა, ჭუჭუთო რომე გამოექცეს. — აილე 10
მერცხლისა ბარტყი, რომელსა ბუდეშიგა სამი იყოს, დაკალ და
ახალსა ქოთანშიგა ჩადევ, რომე დაიწუას. მერმე ამოილე და წმი-
დად გალესე, შიგა უმარული გაურბე, მერმე დუმიტა შეზილე და
სპილენძისა მილითა თუალსა გამოავლე და უშუელის:

სხუა წამალი თუალისა, რომე ბეწუი გამოვიდეს ჭუჭუთოსა 10
შიგა. — პირველად გამოჰგლიჯე ბეწვი, და თხისა ნავლეი ქალამისა
წყლითა თუალშიგა გამოავლე და ჩაუშუი თმის მაგიერად.

ამავე სენისათუის. — გუელისა ძუალი გალესე და 15
თუალშიგა გამოავლე, ერგოს.

ჭუჭუთოსა დაწულულებიანთუის

სხუა წამალი თუალისა რომე ტკივილი დაძულუებულიყოს 20
და ბევრი ხანი გამოსულიყოს და ჭუჭუთო დაწულულებულიყოს
და კაცმან იჩივლოს ერთობ მეტკივნეზისო. —
გაულე თუალი და ნახე, თუ ლელუის გულივითა რამე გამოჩენილი-
ყოს, ესე წამალი ქენ: პირველად ჭუჭუთო გამოუქციე და კმელითა
შაქრითა დაფხიკე, რომე სისხლი გამოიღოს, მერმე ესე წა-
მალი შექენ და თუალშიგა გამოავლე. — აილე სადაჯი 25
ჰინდი — სამი დრამი, სამეცი არაბი — სამე დრამი და ნახევარი, ჟან-
გარა — სამი დრამი და ნახევარი, აფიონი — ერთი დანგი და ნახე-
ვარი, ზაფრანა — დანგ-ნახევარი, დანაყე წმიდად და გაცარ, ერთ-
მანერტსა შიგა გაურ || იე და რაზიანას წყლითა შეზილე, აბი შექენ 30
და გააქმე. რა მოგინდეს, აილე ერთი აბი, წყლითა გალესე, შიგა
გამოავლე და უშუელის.

30

თუალშიგა რომე თმა გამოვიდეს

ერთი თუალისა ტკივილი სხუა არის, რომე 35
თუალშიგა თმა გამოუვიდეს. — მისი წამალი იგია, რომე
იარაჯი ფეყრათა და შამი ანდალითა ტანი დაიწმიდოს, და აბი
ყუყია და იარაჯი ფეყრა. ილარღაროს, და ცოტასა იტრიფალსა
22. ფანასკერტელი-ციციშვილი

337

მოიჭმარებდეს, და წითელი შაფი ამოივლოს, და ისი თმა გამოე-
ლიჯონ, და მაზარონისა ნაცარი ტლედ შექნან და ზედა დაიდვას.
თუ ესე ქნა¹, კარგად მოუქდეს, და ზღვისა ქაფი ბაზრაცატუნისა
წუენითა შეიზილოს და იმა თმისა ნაბამსა ზედა დაიდვას.

- 5 სხუა თუალისა ტკივილი არის, შადირა ჰქუიან. — მისი ნიშანი
ისი არის, რომე წამწამის ძირსა ქუქუთოზედა გამოვა ცოტად გრძე-
ლი და მსივანი. რა ესე გამოჩნდეს, ფიცხლა კელი გაიხსნას და გა-
სახსნელი წამალი აიღოს. მერმე შაფი მამითა და გილი არმანა
ქინძის წუენითა ტლედ ქნას და თუალზედა დასდვას, და მერმე ქე-
10 რისა წუენითა მოიბანოს, და საგზიანჭი ძმარშიგა გააღნოს, ტლედ
ქნას და დაიდვას.

- ერთი თუალისა ტკივილი სხუა არის, ღარაბ ჰქუიან. — მისი
ნიშანი ისი არის, რომე ცოტა ჯინჯლიბისაგან უფროსი გამოვა
ქუქუთოზედა. მისი წამალი იგია, რომე გასახსნელი წამ-
15 ლი აიღოს და კელი გაიგსნას, რომე ტანი გაწმდეს. მერმე შაფი
მამისა, ზაფრანა და მური, საბრი და სადაფი დამწუარი, და საღისა
მუყლისა წყლითა ტლედ ქნას და ზედა დაიდვას და, რა ისი სენი
დამწიფდეს და თავი გაუთეთრდეს, გამოურწყონ და გამოწმიდონ
240 r || ბალღამი. მერმე სადაფისა ფურცელი ნაცრითა დანაყოს და ზედა
20 დაიდვას ფურცელი მურისა, და მური ორივე ერთად დაზიდოს
ქივითა და თუალზედა დაიდვას.

იმჯლივისათვის

- სხუა ნიშანი თუალშიგა რომე იმჯლივი გამოუვა. — აიღე
ბუზი, თავი მოჰკუეთე და ზედა შესცხე, მერმე თეთრი მატყლი
25 გაათბე, ზედა დასდევ და უშუელის.
- სხუავე წამალი — თუალსა შიგა ბეწუი გამოვიდეს. — აიღე
ყუავისა სისხლი, თავლი გაურჩე და თუალშიგა ჩაუშუი და უშუ-
ელის.

ამავე სენისა — ბატის ნავლედი თუალშიგა გამოავლე და ერგოს.

- ერთი თუალისა ტკივილი სხუა არის, სახელად ყარაჰა ჰქუიან. —
30 მისი ნიშანი ისია, რომე თეთრზედა წითელი გამოუჩნდეს და შა-
ზედა — თეთრი. მისი წამალი კელისა გახსნა არის და გასახსნელი
წამალი, და წუეიზედა კოტოში მოიკიდოს, და შაფი თეთრი, აფი-
ონითა შეკაზმული თუალშიგა გამოივლოს და, თუ ტკივილსა უკლოს,
მისი იმედი ჰქონდეს, რომე გამრთელდების, თუ ისი სენი გუიან
35 დამწიფდეს, ულბო და აქლილმალაქი მოადუღოს და მისი წყალი
ჩაიშუას. და რაჟამ დამწიფდეს, თეთრი შაფი ანზრუთითა შექნილი
ამოივლოს, რომე დაწმიდოს. და რა დაწმდეს, სადაფი დამწუარი
და გარცხილი შიგა ჩაიყაროს, რომე გააშროს. და რა გაშრეს, წი-
თელი შაფი ამოივლოს.

თუალსა თუ წყალი სდიოდეს, ისი სიგრილისა და სინედლი-
ხაგან არის. მისი წამალი კელისა გახსნა არის და, წამლისა
აღება. გრილი და ნედლი საკმელი იფარეზოს, იარაჯი ფეყრა და
აბი ყუყია ამისი წამალი არის, და კუირიისა თავსა თუითოსა სას- 5
მელსა იარაჯ-ფეყრასა სუემდეს, და მათფუხი ყანტრიონი || შიგა
ჩაყაროს, და აგრე სუას. და შაფი მარაართი (!) თუალშიგა გამო-
ივლებდეს.

სხუა ნიშანი, რომე ცრემლი სდიოდეს. — აილე მწუანე
თუთია, დანაყე წმიდად და აბრეშუმითა გაცარ, მერმე აილე 10
ნედლი რაზიანა, დანაყე და გამოწურე, და მერმე თუთია წყალშიგა
გაურე და მზესა გააქმე. აილე მერმე გემრიელი წყალი, გამოწურე,
ზედა დაასხი და მზესა გააქმე. აილე ვარდის ზეთი, თეთრისა მამ-
ლისა ნავდელი და კაპბისა ნავდელი, შიგა გაურე. ყუალა გააქმე,
დანაყე და გაცარ, ჭურჭელშიგა შეინახე; რა მოგინდეს, თუალშიგა 15
გამოავლე, ყოველსა თუალისა ტკივილსა უშუელის.

თუალშიგა რამე ჩაუვარდეს

სხუა წამალი, რომე თუალშიგა რამე ჩაუვარდეს, —
ქალის დედისა რძითა თეთრი საკუმელი გადგინონ და თუალშიგან
ჩაუწონ და უშუელის, დიაცისა სძე, ზეთისხილისა ზეთი და 20
აფიონი ერთად გარიონ, თუალისა ტკივილსა გაამრთელებს და ნიკ-
რისსა შემოსდვან, უშუელის. თუ ყმაწურილისა ფსელი სპილენძი-
სა ჭურჭელშიგა შეაგბონ, ასრე რომე მეოთხედი წაქდეს და სამი
წილი დარჩეს, თუალშიგან გამოავლონ, თუალისა თეთრსა გარდა-
ილებს. თუალი რომე ეწვოდეს და სტკიოდეს, ქინძისა წყალი დედა- 25
კაცისა სძითა თუალშიგა ჩაუშუას, დაუამებს.

სხუა წამალი, თუალშიგა რომე ხე ჩაუვარდეს. —
აილე ბორაყი, დანაყე და გაცარ, და ლურჯისა მატყლისა პატ-
რუჯი შექენ, ბერძულსა ზეთშიგა ამოავლე, და ბორაყი ზედა მოა-
ყარე და თუალშიგა შეუდეგ. 30

სხუა წამალი, თუალშიგა რომე მტურე ჩაუვარდეს და
გათეთრდეს! წამალი ესე, ქენ, სხუა ამას ზემოთ ამისთანა
წამალი არა სწერია. თუ ძუელი იყოს და თუ ახალი თუალისა
სითეთრე, აილე წ. || ურილისა ყმაწუილებისა ფსელი, ჭურჭელ- 241 r
შიგა ჩაასხი, მუნამდი ადუღე, რომე გასქელდეს. მერმე აილე და 35
გააქმე, ცოტა მუშკი გაურე, წურილად დანაყე და საოქრომკედ-
ლოსა ქოთანშიგა ჩაყარე და ცეცხლზედა დადეგ, რომე დადნეს და
ერთ ჭოთად შეიქნას. მერმე აილე და სალსა ქვაზედა გალესე, თუა-

ლშიგა გამოავლე და უშუელის. ბრძენთა აქიმთა ამა წამალსა
უპოვნელი თუალი დაარქუეს.

თუალისა გზარისათუის

- სხუა წამალი თუალისა, რომე მტუერი
5 იყოს. — აიღე თეთრი ღურინჭილა, რომელი ძუელი იყოს და
წმიდად დანაყე, თუალშიგა ჩააყარე, თუალი შეუხუიე და გაუშე
ერთსა ქამსა. მერმე ნახე, თუ უშუელოს, კარგია, თუ არა — დედა-
კაცისა რძე ნელ-თბილად გაათბე და თუალშიგა ჩაასხი, და ისევ
10 ღურინჭილა ჩააყარე და იმა წესითა დედაკაცისა რძე ჩაუშე. თუ
ამითა არ ეშუელოს, აიღე მელისა ყუერი და ყლე გააჭმე, დანაყე,
თუალშიგა ჩააყარე და ეშუელოს.

შავისა წყლისა

- სხუა წამალი თუალისა, რომელი უშუელის
ყოველსა ფერსა თუალისა ტკივილსა: თუ მალ-
15 სისაგან იყოს, თუ ზამასტისაგან, რომელ თუალში-
გან წყალი ჩამოვიდეს, და მზისა ჩასულა შიგა ვეღარა ხედვიდეს და
ანუ ღამით. — აიღე ანგლის ნავლედი, არწივის ნავლედი, ძერის
ნავლედი, კაკბისა, თევზისა და ჭორეკის ნავლედი, ყულა ერთმ-
ნერთშიგა გაურიე, აიღე გომიზი კრკოსა ოდენი, თეთრისა ხახუსა
20 წყალი, უმი თაფლი, რაზომიცა უნდოდეს, და კუერები შექენ,
გრილსა ადგილსა შეინახე, და რა მოგინდეს, დედაკაცისა რძითა
V გალესე, თუალშიგა || გამოავლე დილა-საღამოსა და ერგოს.

- სხუავე თუალისა წამალი, რომე თუალსა წინა ბუზივითა რამე
ჩნდეს. — დედლისა მფრინველისა, ნამგალასა ნავლედი, თუ არა —
25 შავისა ცხენისა ნავლედი თუალშიგა გამოავლე, ეშუელოს.

სხუა ტკივილი, რა მზე ჩავიდეს, ვეღარა ნახოს. — აიღე
არწივის ნავლედი და მური და თაფლი, ერთმანერთშიგა გაურიე,
თუალშიგა გამოავლე და ეშუელოს.

- სხუა თუალისა ტკივილისა წამალი, რომე
30 სინათლე მისცეს — აიღე ერთი კოვზი თაფლი, ათი მარცული
პილპილა, ხუთი მარცული გუნდა, გაუხურეტელი, ერთი ნაქუთი
დუმა, ყუელა ერთად შეყარე და ღუინითა აადუდე, რომე სამისა
წილისაგან ერთი დარჩეს, და თუალშიგა გამოავლე. სხუა წამა-
ლ ი. — აიღე კბოსა ნავლედი და უმი თაფლი და მური ერთმანერ-
35 თშიგა გაურიე, თუალშიგა ჩაუდე და ერგოს.

სხუა თუალისა ტკივილი, რომე მღიერი იყოს და სისხლ
სდიოდეს თუალისაგან. — აიღე სამყი არაბი და წითელი ზრიქი

დანაყე და კუერცხისა ყუითლითა შეზილე, თუალშიგა ჩაუდევ და უშუელის. ღუინისა, მხლისა და ყოვლისა ფერისა კორცისაგან იფარეზოს.

სხუა ნიშანი თუალისა, რომე გარეთით ქვა, ანუ სხუა რამე სცემიყოს, თუალშიგა სისხლი იყოს და სისხლი შიგა მომკუდარიყოს. — ე ს ე წ ა მ ა ლ ი ქ ე ნ: ა ი ლ ე ტ რ ე დ ის ქ უ ნ დ ი და მ ის ი სისხლი ჩაუშუი. აილე სპანდის თესლი და იარცუკი¹, წყალშიგა დაალბე, და ნაზდისა ნაკუეთი ამა წყალშიგა დაასოვლე, გაათბე, და ნაზადი ზედა-ზედა სამსა დღესა თუალზედა დასდევ, დღივ ათ-ჯერ დასდებდი. მერმე აილე სელი წმიდა, || დანაყე, თხის ქონი გა- 242 r 10 აღნევ და ამაშიგა გაურთიე, სქელითა სამოსლითა ზედა დასდევ და ერგოს.

თეთრისათუის

სხუა წამალი, თუალშიგა რომე თეთრი იყოს. — ა ი ლ ე ჯ ა ნ-გ ა რ ა და ო ქ რ ო ს წ ი დ ა, ღ ო რ ო ს ნ ა ვ ლ ე ლ ი და ც ხ უ რ ო ს ნ ა ვ ლ ე ლ ი, თ უ ი-თ ო ს ა გ ა ნ — ე რ თ ი ღ რ ა მ ი, და ზ ღ ვ ის ქ ა ფ ი — ს ა მ ი ღ რ ა მ ი, დ ა ნ ა ყ ე ყ უ ლ ა და გ ა ც ა რ, თ ა ფ ლ ი თ ა და ზ ი ლ ე, თ უ ა ლ შ ი გ ა გ ა მ ო ა ვ ლ ე და ერგოს. 15

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი, თ უ ა ლ შ ი გ ა რ ო მ ე თ ე თ რ ი ი ყ ო ს. — ა ი ლ ე ბ ო რ ა ყ ი, დ ა ნ ა ყ ე და სამოსლითა გაცარ, ბერ-ძული ზეთი გამოავლე და უშუელოს. 20

ა მ ა ვ ე თ ე თ რ ი ს ა თ უ ი ს². — ა ი ლ ე ჯ ა ნ გ ა რ ი ს ა მ ი ღ რ ა მ ი, ო ქ რ ო ს წ ი დ ა — ო რ ი ღ რ ა მ ი, ს ა მ ყ ი ა რ ა ბ ი — ო რ ი ღ რ ა მ ი, თ ე თ რ ი ო შ ქ ი — ო რ ი ღ რ ა მ ი, უ მ ა რ უ ლ ი — ო რ ი ღ რ ა მ ი, დ ა ნ ა ყ ე და გ ა ც ა რ, და სადაფისა წყლითა შეზილე, აბი შექენ; რა მოგინდეს, 25 გ ა ლ ე ს ე, თ უ ა ლ შ ი გ ა გ ა მ ო ა ვ ლ ე, უ შ უ ე ლ ის.

წამწამის ცვივილისათუის

სხუა წამალი — წამწამი რომე სცუიოდეს. — ნ ა ხ ე, ქ უ ქ უ თ ო -შიგა სიმაგრე არის თუ არა: თუ სიმაგრე არ იყოს, აილე ვეცხლისა წიდა და არჯასპი, და წარურაქი³, თუითოსაგან — თუითო ღრამი-ყუალა დანაყე და აბრეშუმითა დაცარ, თაფლითა შეზილე, და ყოველთა ღამეთა ქუქუთოზედა დასდევ და უშუელის. 30

ა მ ა ვ ე ს ე ნ ი ს ა თ უ ი ს. — ა ი ლ ე თ ხ ის ნ ა ვ ლ ე ლ ი, თ ა გ უ-ის სკინტლი, დანაყე, თაფლითა შეზილე, შემოსდევ და უშუელის.

ა მ ა ვ ე ს ე ნ ი ს ა. — ა ი ლ ე ბ რ ო წ ე ლ ის ქ ე რ ქ ი და გ უ ნ-და — ე ქ უ ს-ე ქ უ ს ი ღ რ ა მ ი, წ ი დ ა — ე ქ უ ს ი ღ რ ა მ ი, და ნ ა ვ ლ ე ლ ი — ე ქ უ ს ი ღ რ ა მ ი, კ ა კ ი ა — ნ ა ხ ე ვ ა რ ღ რ ა მ ი, ყ უ ლ ა წ ყ ა ლ შ ი გ ა ჩ ა ყ ა რ ე 35

და აადრულე. და ვირე გამრთელდებოდეს, ყოველთა დღეთა დაჰბჱ-
დი იმა წყლითა. მისთუისვე. — ანდამატისა ქვა-გალესე
წყლითა, ზედა დასცხე და თმა გამოუვიდეს.

ვ
5 || სხუა წამალი თუალისა, რომე კარგად
გაწმიდოს. — აილე ოშკი, დიაცისა რძითა დაალბე, რა კარგად
დალბეს, თუალშიგა გამოავლე და ეშუელოს.

მისთუისვე. — აილე თევზისა ნავლეი და დედაკაცისა
რძე, სწორ-სწორი გაურიე და სცხე.

წილისათვის

- 10 სხუა წამალი, თუალშიგა რომე წილი იყოს. — პირვე-
ლად, დედაკაცისა რძე თუალშიგა პატრუკითა ჩაუდევ და წილები
ამას ჰამასა დაუწყებს. მერმე ლურჯისა მატყლისა პატრუკი შექენ.
და თეთრსა ნავთშიგან ცოტა ამოავლე და თუალშიგა ჩაუდევ პუ-
რისა ჰამისა ხანსა, გაუშუი, მერმე ამოილე და ცეცხლშიგა ჩააგდე.
15 ნახე, კმა თუ გამოვა, სამჯერ ქენ ისი პატრუკი და ამასთანა ლურჯი
მჩუარი დასდევ, მაგრად კუერცხი შეწუი და თბილ-თბილი ზედა
დასდევ, რომე არა დასწუას. მერმე ისი მჩუარიცა დაბერტყე, თუ
კმა გამოვიდეს, ერგოს.

თუალშიგან ტილისა

- 20 სხუა წამალი თუალისა, ქუქუთოშიგან რომე ტილი ჩაუვარდეს.
მისი ნიშანი ისია, რომე შავი და წურბილი იყოს და ტილსა ჰგეან-
დეს, არ არის ტილი, სენი არის. წამალი ესე ქენ: აილე
აგაფოლის ძირი ორი დრამი, და ზლაპლ-ჰეპლი — ერთი დრამი, და
ერთად შეზილე წყლითა. ისი ტილი გამოიყვანე ქუქუთოდამა,
25 მარილწყლითა გარეცხე ქუქუთო და ყოველთა დამეთა ქუქუთოზე-
და ისი წამალი მოაყარე და ეშუელოს.

შორს ნახევდეს და ახლოს ვერა

- სხუა წამალი თუალისა, რომე შორს ხედვიდეს და
ახლოს ვერა. — ამა სენისა უფალი ფარეზად შეინახე ყოვლისა
30 ფერისა მძიმისა საკმლისაგან: აპოხტისა, ზროხის კორცისა და
წუელისაგან. მერმე ისი თუალისა გახსნისა წამალი მიეც, რომე
243 r პირველად დავწერეთ, || ორჯელ უნდა მიცემა. მერმე ესე
წამალი შექენ. — აილე ოქროსა წიდა ორი დრამი, ზღვის
ქაფი — ორი დრამი და ნახევარი, დამწუარი სპილენძი — ორი
35 დრამი, წითელი და თეთრი მარილი, თუითოსაგან — ოთხი დანგი

და ნახევარი, ნიშადური — ნახევარდრამი, დარაპილპილი — ნახევარდრამი, ყარამფული — დანგ-ნახევარი, პილპილა — ერთი დრამი, ქაფური — ერთი ქერისა წონა, ქერირა, ბორაყი და უმარული, თუითოსაგან — ოთხი დანგი. ერთმანერთშიგან გაურიე, დანაყე და გაცარ. მერმე აევანშიგა ჩაყარე და კარგად გალესე, ჭურჭელშიგა ჩაყარე და, რა მოგინდეს, თუალშიგა გამოავლე და ერგოს.

5

ხედვასა რომე მოუმატოს

ს ს უ ა წ ა მ ა ლ ი, რომე ნათელი მოუმატოს და ხედვასა უშუელოს, ცრემლსა და ქავილსა უშუელოს. — ა ი ლ ე მწუანე თუთია და მრახი თუთია, თუითოსაგან — ხუთი დრამი, სადაჯი ჰინდი, გარცხილი, — ორი დრამი, დარაპილპილა — ოთხი დრამი, ზანჯაფილი — ნახევარდრამი, ყულა დანაყე და გაცარ, ზედა რაზიანას წყალი დაასხი ასთომიერთი, რომე ეყოს, ჭურჭელშიგა შეინახე და გააქმე. და ამა ნიშნითა შუიდეჯერ გაურიე რაზიანასა წყლითა, და ანუ სამჯერ, და რა გათავდეს, ასრე დანაყე, რაგურა-ცა სურმა, ჰიქასა შიგა ჩაყარე და, რა მოგინდეს, თუალშიგა გამოავლე. თუ თუალი ერთობ ცხელი იყოს, ანუ სისხლითა სავსე, ნუ უზამ ამა წამალსა, ესე მკურვალია¹. სადაჯი ჰინდი ამა წესითა გააქმე: ა ი ლ ე ამისგან ათი დრამი, აევანშიგა დანაყე, ასი დრამი წყალი დაასხი და გაურიე კარგად და გაუშუი, რომე სქელი ძირსა ჩავიდეს. მერმე წყალი წასწორე და სხუა უმცროსი წყალი დაასხი, და კიდევ გაურიე და გაუშუი, რომე დაწმდეს. და ასრე გარერცე (!), რომ წამლისა ძალი გამოვიდეს. მერმე წყალი ჰიქაშიგან ჩაასხი და წამალი ძირსა წავა; რაცა ძირსა წამალი იყოს, ამოილე და ისი არის გარცხილი. სადაჯი ჰინდი ავნისა არ ვარგა, რაცა აევანშიგა ძირსა დარჩების, ისი არ ვარგა, ისი წყალი უნდა, ძალი იმა წამალშიგა იქნების, ისი წყალი ჰიქაშიგა ჩაასხი, და მერმე იმისსა ძირსა წმიდა ლეკი დარჩების და თუალისა წამლად ისი იხმარე.

10

15

20

v

25

ს ს უ ა წ ა მ ა ლ ი, თუალნი რომე დაუბნელდენ და სინათლე მოაკლდეს. მისი ნიშანი ასრე ჩნდეს, რომე საცერი არისო. რა ესე ნიშანი ნახო, ფარეზად შეინახე ყოვლისა ფერისა წუელისა, მკავისა, ზროხის კორცისა და ოსპისაგან. და ისი მათფუხი მიეც, რომე ამას წინათ თუალისა წამლისა დაგუიწერია, ორჯელ მიეც. მ ე რ მ ე ე ს ე წ ა მ ა ლ ი ქ ე ნ. — ა ი ლ ე ოქროსა წიდა ორი დრამი, წერქვა — ორი დრამი, სადაჯი ჰინდი — ორი დრამი, თუთია ყუითელი — ორი დრამი, დამწუარი სპილენძი — ორი დრამი, ზაფრანა — ორი დრამი, თეთრი პილპილა — ორი დრამი, დარაპილპილი — ერთი დრამი; ყულა დანაყე და გაცარ აბრეშუმითა, ჭურჭელშიგა ჩაყარე, დილეულ და სადამოდ თუალშიგა გამოავლე და უშუელის.

35

სხუა წამალი. თუალისა; კაცსა რომე თუალსა მუნი შეეჭნას, ესე წამალი ჰენ. — აიღე ანძრუთი თეთრი, ჭურჭელშიგა ჩაყარე, ზედა ვირისა რძე დაასხი, ასრე რომე დაფაროს, და მზესა დადევ 5 და გააქმე. მერმე წმიდად დანაყე, აბრეშუმითა გაცარ, თუალშიგა გამოავლე და ერგოს.

სხუა წამალი თუალისა, რომე ანუ მღიერი იყოს, ანუ მუნი 244 r. თუალშიგა. — აიღე ტირიფისა ფურცელი, || აადრულე წყლითა და თაფლად დაასხი და უშუელის. თუ ზაფხული იყოს და თუ ზამთარი, ოსპი აადრულე და მისითა წყლითა დაჰბანე. 10

სხუა წამალი თუალთა, რომე აკლდეს. — აიღე ცხენის ნავ- 15 დელი და ბოსტნეულისა თარას ყუავილი, გააქმე, დანაყე და გაცარ, დაზილე, თუალზედა დასდევ, უშუელის. ამავე სენისა. — თხის ნავდელი გამოავლე და უშუელის. ამავე სენისა. — უმი თაფლი, ცერეცოსა წყალი თაფლისა ოდენი, კაკბისა ნავდელი, 20 სამივე ერთმანერთსა გაურიე. მერმე ჭიქაშიგან ჩაასხი, ორმოცსა დღესა მზესა გაუდგი, და ძილისა ჟამსა თუალშიგა გამოავლე და უშუელის. ამავე სენისათუის. — არწივის ნავდელი და მური და თაფლი, ერთმანერთშიგან გაურიე, გამოავლე და უშუ- 20 ლის.

სხუა წამალი, თუალისა სინათლესა უმა- 25 ტოსდა, თუ თუალის მძიმედ იყოს, უშუელის. — აიღე მარგალიტი, დანაყე, და დათუისა ნავდელი, კურდგლისა ხახა ერთმანერთშიგა გაურიე, დღივ ორჯელ თუალშიგა გამოავლე და ერგოს.

სხუანი წამალნი თუალთა ტკივილისანი, თუალთა, რომელსა 30 რიბელი იყოს. — ხეჭვები, რომელ არს ტბისა ლოფოთქინი, გინა ჭარჭაში ძუელი, დაწუი, წმიდად მოგალე და გაცარ, და მტურე მისი თუალშიგა უბერე. დაუტევე მასვე ჟამამდი, მერმე დედაკ- 30 ცისა რძე სცხე და ერგოს.

თუალთათუისვე, რომელსა თუალთა სტენ- 35 დეს. — გუნდასა მატლი ნიგოზისა ზეთითა მოგალე და თუალთა უწოვე.

მისთუისვე. — ნუში ჰამოი და ნიგოზისა ზეთი, იასამი- 35 გისა ზეთი და თაფლი თეთრი, ესენი ერთგან შერიენ და უზამან ჰამოს.

თუალნი, რომელსა ნოტიად ესხნენ და ქუჭუთონი უსივდენ. — 40 v სასრევითა კარგითა რკინა მოლესე, ნალესავსა ნუ გარცხი; || ქალსა, რომელსა ყრმა მრთელი სწოვდეს, მისითა სძითა გუნდა უჭურებე- 40 ლი მას სასრევსა ზედა ადრისე და სცხე. და გუნდა უჭურელო მო-

გაღე, წურილად, წმიდად დაცარ და ზროხისა ცმელითა მაგრად შეზილე, კუერად შექენ და თუალთა დასდევ.

თუალთა თეთრისათუის. — კაკბისა ნავლელი უწთვე.

თუალთა ნათელი რომელსა მოაკლდეს. — ქონდარი მონაყე, გამოწურე. თაფლი ურთე უგბოლავი, რაზომი შეეცუებოდეს, თუალთა სცხე და ერგოს.

თუალთა მოკლებისათუის. — დედაკაცსა, რომელსა ყრმა ესუას, პირველი რძე მისი მოილე, ნიორი ოთხად გაკუეთე, შიგა ჩააგდე, დაყოს და თუალთა უწთვე, ერგოს.

თუალთა, რომელი მძიმედ ხედვიდეს. — კაკბისა ნავლელი და თაფლი, ბერძული ზეთი ძუელი და კამისა წუენი, ესე შეზავენ და თუალთა უწთვე, და არწივისა ნავლელი დასდევ, კეკელა არს.

თუალთა თეთრისათუის. — მერცხლისა მართუე ბუდისაგან ამოიქუი, დაისწავლე და ნემსითა თუალნი ამოუწყენ, და ბუდესავე ჩასუი. და მეოთხესა დღესა კიდევ ამოიქუი, თუალნი გაკურნებულ იყუნენ, თავი წარჰკუეთე და გააქმე, მოგალე წმიდად, გაცარ გუელისა ქერქი, ერბო და ღუინო ერთად შეზილენ, თუალთა ჩაუდევ და ერგოს.

თუალთათუის. — მელისა ნავლელსა თაფლი უგბოლველი თანა შეაზილე და წოლისა ჟამსა თუალთა იცხოს. თუალთა, ვის თეთრი იყოს ბუგრისაგან. — ყარყატისა სკინტლი და მოლი, ძაღლის-ენა და ვირის-ყუერასა ძირი, ესენი ერთად მონაყენ, მიჟარსა ახალსა შეჰკარ და წყლითა უწთვე. თუალთა განათლებისათუის. — თეთრისა მამლისა ნავლელი და კალნაბისა ცუარი კრიბე და ერთგან || შეზავენ, თუალთა უწთვე და შე-ცა-ამ-სხურიე. თუალთა ტკივილისათუის. — ღუინო და ძუელისა კუერცხისა გული და ზეთი უმარილო ერთად შეზილენ, გაათბე, ბამბა ამოსუარე და დასდევ. თუალთა, რომელსა თეთრი იყოს. — ალიჭი მარილი, გუნდრუკი და ბავრუკი და ღილა; — ორი ნაწილი გუნდრუკი ყავ და სხუა — თითო, მოგალენ და თუალთა უბერე.

მისთუისვე. — მელსა ყუერნი გამოუხუენ სიარითურთ, გააქმენ, დაგალენ, მტუერად შექენ, თუალთა უბერე.

თუალთა ტკივილისათუის. — ხაჭო თხათა სუელითურთ დასდევ ზედა, ერთჯერ შუიდი მარცუალი, სპანძლისა თესლი ცოცხალი თუალსა ჩაუდევ, დაიძინოს, ტკივილი დაუცხროს. ეგრეთვე ყრმისა წულისა ფსელი და ღუინო უწთოს და სამსა დღესა კურმუხისა ძირი დასდევ ქედსა. ძუელი ღუინო ტკბილი, კუერცხისა გული და ნიგუზისა ზეთი ნელ-ტფილი დასდევ, ესე თუალთა მომძრალთა ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

თუალთა, რომელსა სისხლი იყოს. — ბროწეული დაწუი, პილ-

პილი და უმგებარი თაფლი ზედა დასდევ, ერთჯერ ბროწეულის ქერქი მტუერად შექენ, თუალთა უბერე, ერთჯერ ღორისა ნავლე-
ლი და თაფლი უგბოლავი დასდევ თუალთა.

- 5 წამწამთა, რომელსა თმა დაჰქდეს. — თხისა კორკლი და თ-
გუისა მოგალენ, თაფლითა გაადგინენ, წამწამთა სცხე და ნელად
იპყარ თაფლითა.

წამალნი თუალთა საოლავენი

შავისა წყლისა

- წამალნი სხუანი თუალთა საოლავენი¹. ნიშანი
10 ქულპისა, რომელ არს საოლავე, ნაველთა ერგების დაწყე-
v ბასა წყალთასა ჩამოსულასა თუალთაგან, და სიბნელესა ახ || აღსა
თუალთასა და ვის ნათელი მოელეზოდის. — აილე ნაველი თე-
ზისა, რომელსა ჰქუიან შიბუტი, კაპისა ნაველი, დათუისა
ნაველი, ქორისა ნაველი, არწივისა ნაველი და წეროსა ნავლე-
15 ლი, ამათგანი — სწორი წონი, და აილო ნედლისა კამისა გამოწურ-
ვილი ორი ნაწილი და შეურთო ამათ ნაველთა თანა, შიშვასა
ჩაასხა და მზესა დასდგა ორსა კუირასა, ოდეს კიჰმდეს, იოლო
მითა. და ცან, ვითარმედ: ყოველნი ნაველნი იძრვისთანი ერგე-
ბიან წყლისა ჩამოსულასა თუალთა შიგან, და უფრო ხოლო —
20 მფრინველთანი, რომელნი უმკეცეს არიან კორცისა მჰამელნი; და
ოდეს გინდეს რომლისამე საოლავისა შექმნა, ჯერ არს, რათა შეუ-
რთო თანა გამოწურვილი წყალი ნედლისა კამისა, ანუ წყლის
პიტნისა, ანუ ორივე, სარგო არს დიდად.

მისთუისვე და ხედვასა მოუმაბავს

- 25 ნიშანი საოლავისა, რომელსა ჰქუიან ქოლალაზი. ერგების
ყოველსა ტკივილსა თუალთასა და გააძლიერებს გუგათა, და გარ-
დასწმედს თუალთა და გამახუავს ხედვასა, და ერგების ყოველსა
ვნებასა, ვინ იჰმარებდეს ყოველთა დღეთა. — აილო აკლიში
ოქროსა და საოლავე ასპაჰანი, რომელ არს სურმაგი, და ბადნავი
30 გარცხილი, ზ[ა]ქრანხი წითელი და თუთა ჰაშრი, სპილენძი დამწუ-
რი და საბრი სკუნტრი, ამათგანი — სწორი ნაწილი; სადაჯი ჰინდი
და ზაფრანი, ამათგანი — ორი ნაწილი, პილპილი და დარაფილფილი
და ნიშადური, ამათგანი — ნახევარ-ნახევარი ნაწილი, დანაყნე უნი-
ნა წამალნი კმელნი და დასცრნე, და მერმე სხუანი დანაყნე და შეპ-
35 რიენე ერთად და ჩაურთო თანა ნახევარ დრამისა წონი ლდაბისა
246 r კორკლი, და დაჰგალ || ნე, დღეთა მრავალთა ჭურჭელსა ჩასდვა და
იჰმარემდე, სარგებლისა არს დიდად.

ნიშანი საოლავისა, რომელსა ჰქუიან რუშა, გამაზუველი და გამწმედელი, რომელ თუალთა ზედა სიბნელე შეიქმნების და მღიერსა ქუჭუთოთასა და ქუმნასა, რომელ მოაკლებს სინათლესა, და ტილსა, რომელი შეიქმნების თუალთა შიგან, და გარდასწმედს თეთრსა შემთხუეულსა ნებითა ღ'თისათა. — აილე სადნაჯი და სპილენძი დამწუარი, ამათგანი — წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა, აკლიმი ეცხლისა — წონი ორისა დრამისა, საბრი სკუნტრი და ჟანგარა, პილპილი და დარაფილფილი, ამათგანი — წონი ნახევარ-ნახევარ დრამისა, შამი ანდალი და ნანახვა, ამათგანი — წონი ოთხ-ოთხისა დანგისა, დანაყე ყოველნი, და დასცრნე, მერმე ავანთა შიგა ჩასდვა, დაჰგალო დღეთა მრავალთა და ქურქელსა ჩასდვა, და მერმე ოლგების, რომლისათუის ნიშანი მიგუიციემა, კეკელა არს.

თუალთა სიბნელისათუის

ნიშანი საოლავისა, რომელსა ჰქუიან დინოზი. ერგების მიბურვილობას თუალთასა, სიბნელესა და ქუმნასა, და ქავილსა შემთხუეულსა წამწამთასა და ფრჩხილსა, შექნილსა სინათლესა შიგან. და არს ესე კორცი შეზრდილი თუალისა კილოთგან. ვიდრე ზედა სინათლედმდე. — აილე სადნაჯი, რომელი არს დინოსი, ხუთი მიტკალი, დანაყე ავანთა შიგან წყლითა, კუირასა ერთსა ყოველთა დღეთა ორ-ორჯელ ნაყდე, რაზომცა გაკმებოდეს, წყალსა ურთვიდე. და შემდგომად მისსა ჩაუროთ მარილი, ანდარანი და ჟანგარა, დარაფილფილი და ბავრ[III][X]კი სომხური, პილპილი თეთრი და პილპილი შავი, ამათგანი — თუითო მიტკალი. დანაყე დღეთა მრავალთა და ქურქელსა ჩასდვა, და ოდეს გინდეს, იკმარნე ნებითა ღ'თისათა.

მისივე ცრემლისა

ნიშანი საოლავისა, რომელსა ჰქუიან აქთარი უმცროსი, ერგების სიმკურვალესა, რომელსა ცრემლი მოექცეოდეს თუალთა. — აილე მამითასა გამოწურვილი წონი ოთხისა დრამისა, დან ანძრუთი — მიტკალისა წონი, და გთირა — მისივე ზომი, დაჰგალნე და დასცრნე, და იკმარებდე სახელითა ღ'თისათა.

მისივე

ნიშანი საოლავისა, რომელსა ჰქუიან ბურუდალ ჰისრიმ, ერგების სიმკურვალესა თუალთასა, ცრემლსა გასწმედს ნებითა ღ'თისა-

5

10

15

20

v

25

30

35

თა. — აიღე ხალილაგი, კუერცხის გული და თუთია, ჰაზრი, დარაფილფილი და ზანჯაბილი, ამათგანი — წონი ხუთ-ხუთისა დრამისა და ნახევრისა, ქურქუცობისა ძარღუი, რომელ არს მღებ-
 ვართა — წონი ორისა დრამისა და ნახევრისა. შეჰკრიბნე ესე წამა-
 5 ლნი, და დაჰნაყო უწინა თუთია ისრიმისა წუენითა, და მერმე ჩაურთნე წამალნი, ზედა დაჰგალო ისრიმისა წყლითა კეკელად, და რაოდენცა გიკმდებოდეს, ურთვიდე ზედა ისრიმისა წყალსა. და ჰქმნა ესე ღღეთა მრავალთა, ვირე გაკმეს და გასწორდეს გლა მისი, ქურქელსა ჩასდვა და იოლევედე.

10 თეთრისათვის

ნიშანი საოლავისა, რომელი გასწმედს თეთრსა, შექმნილსა თუალთა შიგან. — აიღე ღორისა ნიკაფისა ძუალი და თიქისა ქოთანსა შიგა ჩადევ და თორნესა ჩადგი, და ზედა შეშა ჩაუგზენ,
 247 r რომელ დაიწუას და გათეთრდეს ვითა კირი. და აიღე მისგან
 15 ხუთისა დრამისა წონი, და ეგზომი შაქარი ტაბარზადი, შაქარი დაჰგალნე წმიდად, და მერმე ჩაურთო თანა ორისა დრამისა წონი. ღდაბისა კორკლი, მუშვი, თუბუთი — დანგისა წონი, კულავე დაჰგალო წმიდად და ქურქელსა ჩასდვა და იოლევედე მითა, და იწოზდეცა მისგანსა თუალთა შიგან, კეკელა არს და გამოცდილი.

20 გუგათა და წაფაფათათვის

ნიშანი საოლავისა შავისა, იკმარების სიმრთელისა უამსა, გააძლიერებს გუგასა და ამოუვლენს წამწამთა, და აშუენებს თუალთა და ერგების ყოველთა კაცთა, და იკმარების ყოველსა უამსა და უფრო ესე საოლავი დედათათუის არს. —
 25 აიღე სურმაგი, სპაჰანი წონი ათისა დრამისა და მოჰგალო ისა ზეთითა, კეკელად ჰავანთა ჩასდვა და ჩაურთო თანა სპილენძი დამწუარი — წონი დრამისა, და მამირანი — წონი ორისა დანგისა, და ნუში გაქურცნილი, დამწუარი — წონი ნახევარ დრამისა ესე
 30 დაჰგალნე წმიდად, ქურქელსა ჩასდვა და იოლევედეს.

სინათლისა მოკლეობისა

ნიშანი საოლავისა, რომელი ერგების მიბურვილობასა თუალ-
 თასა და ვისი სინათლე მოუხუხურებულობს, და ვის აუჩნდებო-
 35 დის თუალთა წინა მსგავსი თმისა და მუშლისა, და ვის ეშინოდის წყლისა ჩამოსულისა თუალთა. — აიღო ნავლედი კაქბისა წონი

ოთხისა დრამისა, და ნედლისა კამისა წყალი — წონი ათისა დრამისა, ტკბილისა ბროწეულისა წყალი — მისივე წონი, და თეთრი თაფლი — ორისა დრამისა წონი, და ზაფრანი — წონი ორისა დანგისა, ჩაჰკრიბნე ესე შიგშავსა შიგა და ზედა მოჰკრა. და უკუეთუ იყოს ზამთარი, დაჰკიდო მზესა ორმოც||სა დღესა, და ღამით შინა შემოიღებდი და, თუ ზაფხული იყოს, დაჰკიდო ორსა კუირასა, და ოდეს გიჰმდეს, იოლო მითა, საკურიველი არს და გამოცდილი.

მღიერისა და წამწამთა

ნიშანი საოლავისა ნედლისა, ერგების მღიერსა, რომელი შესკამს წამწამთა და დაჰყრის თმასა. — ა ი ლ ო ორისა ბროწეულისა ტკბილისა წყალი და ორისა მკევისა, გამოწურე და დაწმიდე, და ჩაასხი შიგშავსა შიგა ჭიქისასა და ჩაურთე შიგა ჰულდულდი მაქური, ზაფრანი და კაკბისა ნავლედი და ქაფური, და დაჰკიდო მზესა, რომელ შესქელდეს და შეიქმნას ვითა თაფლი და, თუ ზამთარი იყოს, აადულო მცირითა ჭურჭლითა. და ზოგნი მკურნალნი ჩაურთვენ თანა საბრსა, სარგებელისა არს.

თუალთა თმისათვის

ნიშანი საოლავისა, რომელ იოღვების თმისათვის, რომელ გამოვალს წამწამთა შიგან და სჩხუებს თუალთა ნიადაგს. — ჯერ არს, რომელი უწინა დაჰგლიჯო თმა მანკაშითა ძირითურთ, და მერმე სცხო მწუანისა მყურისა სისხლი, და შემდგომად მისსა შესტყებო ხალანითა, რომელსა თანა შეგეზილოს ლოფოთქინისა ბუდისა ნამწუარი ნაცარი, და ჰქნა ესე მრავალჯერ, და არა გამოუტდეს შიგან თმა. და შემდგომად ამისსა უოლო ამით საოლავითა, რომელსა ჩუენ ვიტყუით.

მისთვისვე

ნიშანი საოლავისა, ერგების თუალთა, ოდეს დაგეგლიჯოს მისგან თმა. — ა ი ლ ე წუნწუბა, კუერცხის გული და ანძრუთი თეთრი, და ქუირქუინჩოფისა ძარღუი, მღებვართა ზაფრანი და პილპილი გრძელი, მარილი, ანდრანი და მამირანი, სონიჯი და საბრი, სკუნტარი, აფიონი და სპეტი ტყუივისა, და ხალილაგი, ქაფური და ზანჯაბილი, სინი, და ზღვისა პერული, ამათგანი — სწორი ნაწილი, დაჰვა||ლნე ყოველნი, რომელ შეიქმნას ვითა მტუერი, მერმე უოლო მითა, სარგებელისა არს.

ნიშანი საოლავისა, რომელსა ჰქუიან აქსირი მწუანე, ერგების
 თმასა, გამოსრულსა წამწამთა შიგან, ოდეს გამოჰგლიჯო მანკაშითა,
 და ფრჩხილისა ადგილსა, ოდეს ამოაგდო თუ-
 5 ლისაგან, და თუალთა მიბურვილობასა დასაბ-
 ლისა ქარსა. — აილო სურმაგი, სპაპანი — წონი ორისა დრა-
 მისა, და შაბი იმენი — წონი დრამისა, ჟანგარა — წონი თორმეტისა
 დრამისა; დაჰგალო სუნმაგი (!) უწინა წყლითა კეკელად, რომელ
 შეიქმნას ვითა მტუერი, და ჰურჭელსა ჩასდვა, და ოდეს გიკმდეს,
 10 აილო საოლავისა წუერითა და დასდვა მას ადგილსა, სადა თმა გა-
 მოგვგლიჯოს, ანუ ფრჩხილისა ადგილსა, რომელ გამოგეწუადოს.
 ჟანგარა ძმრითა გარერცხე (!), დაგაღე და თანა შეურიე, კეკელა
 არს.

დავიწყით თქუამდ შიაფთა და ღურულთა

15 ნიშანი ჩასასხმელისა აფრამატიკონისა, ერგების გურემასა
 ფიცხელსა და მკდომსა მოკლეჩილსა, შედებულსა თუალთა მამათა
 და ყრმათასა. — აილო ანძრუთი გამოზრდილი ვირისა რძითა —
 წონი ხუთისა დრამისა, და შაქარი ტაბარზადი, ქათირა და ნიშაშ-
 ტაგი დიკისა, და სპეტი ტყუივისა, ამათგანი — წონი ხუთ-ხუთისა
 20 დრამისა, დაჰნაყნე და დასცრნე და ჩაასხი თუალთა, ოდეს გიკმდეს,
 იკმარო.

ნიშანი ჩასასხმელისა ვარდისფერისა, ერგების გურემასა მჭურ-
 ვალსა და ერგების თუალთა ჩუილთასა, რომელთა გასივებოდის და
 სდიოდის მისგან წყალი მჭურვალი. — აილე ანძრუთი წონი ორისა
 25 v დრამისა, და უსპნი (!) გაქურცნილი — ორი ნაწილი და დამლა-
 ხუნი — წონი ორისა დრამისა, დანაყნე და დასცრნე შარითა და,
 ოდეს გიკმდეს, იკმარო, რომლისათვის ნიშანი მიგუიციემა.

ნიშანი შიაფისა მწუანისა, ერგების საბლისა ქარსა და მღიერსა
 და ვის ფრჩხილი იყოს თუალსა. — ჟანგარი — წონი სამისა დრა-
 30 მისა, და სპეტი — ოთხისა დრამისა, გომიზი არაბი — წონი ორისა
 დრამისა, და აკლიმი ვეცხლისა — წონი ოთხისა დრამისა, და ვაშა-
 კი — წონი ორისა დრამისა, შაბი იმენი — წონი დრამისა, დანაყნე
 და დასცრნე შარითა; და დააღბო ვაშაკი ტეგანისა, წყლითა შეზი-
 ლო და ოსპნისა ზომად მარტულად შეჰქმნა და იკმარო.

35 ნიშანი შიაფისა, კუერცხის გულისა, ერგების სიწითლესა, რო-
 მელი იყოს შიგნით მჭამელი, და სიმსივნესა, შექნილსა თუალთა
 შიგან. — ზაფრანი მითკალი და სუმბული — მიტკალი, სპილენძი
 დამწუარი — თორმეტი მიტყალი, და სადაჯი ჰინდი — მიტყლისა

ნახევარი, პილპილი შავი — ორი მიტყალი, და მური არაბი — წონი 5
 ორისა დრამისა, და ანძრუთი — ორი მიტყალი, და გომიზი არაბი —
 ორი მიტყალი. შეჰკრიბნენ ესე წამალნი, დაჰნაყნენ და დასცრნენ,
 წყლითა შეზილო და მარცულად დაჰქნა, და ოდეს გინდეს, აიღო
 მისგან მარცულად ერთი ქალის დედისა სძითა გაადგინო და თუ-
 ლთა უწოთ, კეკელა არს.

ნიშანი შიავისა, იკმარების ყოველთა ტივილთათუის, რომე-
 ლი იყოს თუალთა. — ვარდისა თეთრისა ფურცელი გამკმარი —
 წონი დრამისა, და ზაფრანი — წონი ხუთისა დრამისა, აფიონი — წონი 10
 დრამისა, ნახევრისა, მური — წონი დრამისა, და სამყი არაბი — წონი
 ხუთისა დრამისა, დანაყნენ და დასცრნენ, შარითა ბადაგითა შეზილო,
 და მა...¹.

ბ. [პარი მმოცე]

ნიშანი გასლიკონისა დიდისა.

ერგების ყოველსა ტივილსა თუალთასა და ქმნასა, რომელნი 15
 ვერ და[ი]ნახვიდენ და[ი]მით, და დღისით² ვერას ხედვიდენ, და სიმ-
 კურე[ა]ლესა შემთხუეულსა და სულასა და რომელ ცრემლი მო-
 ექცეოდეს, და ს[ა]რგებელია ნებითა ღ'თისათა. — აიღო საბრი კურ-
 ტი და ე[ა]ნგ[ა]რი, და და[ა]რ[ა]ფილფილი და პილპილი — ორ-ორი
 დრამი, და ნიშადური — ერთი დრამი, და ბავრუკი სომხური —
 ერთი დრამი და ბადრ[ი]ნჯი — თორმეტი დრ[ა]მი, დანაყნენ ესე წამ- 20
 [ა]ლნი კმელნი უწინა, და მერმე სხუანი წამ[ა]ლნი || დანაყნენ და 282 r
 დაგ[ა]ლო და ჰურჰელსა ჩ[ა]სდვა და იოლვიდე, ს[ა]რგებ[ე]ლნი[ა]³
 ნებითა ღ'თისათა.

ნიშანი საოლ[ა]ვისა, ერგების თეთრსა, შექნილსა გუგათა შიგან 25
 ბუგრისა გზითა, ბრძანებით ღ'თისათა. — აიღე თუქია ინდოური
 და სურმაგი, ასპალანი და კლიმია ვერცხლისა, თუითო — ორი
 დრ[ა]მი, და ვაცისა თ[ა]ვისა ძუალი — ერთი დრ[ა]მი და ნახევარი, და
 ზღუის პერული და ხალილაგი, ქაბული და ნიშადური, დარაფილ-
 ფილი და სლდბის (!) სკინტლი, ამათგანი თუითო დრ[ა]მი შეკრიბენ
 ესე წამ[ა]ლნი, და დან[ა]ყნენ და გაცრენ შაქრითა და დაგ[ა]ლო კარგ- 30
 [ა]დ და ჩ[ა]ურთო თანა მუშვი დანგის წონა, და კიდევ დაგ[ა]ლო,
 და ჰურჰელსა ჩასდვა და იოლვიდე თუალთა, და კიდევ იწოთ,
 კარგია და გამოცდილი.

თუალთთსვე

ნიშანი საოლ[ა]ვისა, რომელსა ქუიან აფაშარი, დიდი და 35
 დიდისა სარგებლისა, გა[ა]ძლიერებს სინათლეს[ა] თუალთასა, ვინ

v

5

10

15

იოლვიდეს ნიადაგ, გა[ა]მ[ა]გრებს გუგასა და გა[ა]ფიცებს ზე-
 ვასა და გარდასწმედს მიბურვილობასა თუალთაგან და შეაშრობს
 ცრემლსა და ერგების საბ[ა]ლსა ქ || არსა, და სარგებელსა[ა] ქაბუ-
 კთა და ბერთათუის და ყოვლისათუის, ვინ იკმ[ა]რებდეს. და ესე
 საოლ[ა]ვი საშოვალაა სიმკურვალისა და სიგრილისათუის, და
 სც[ა]ვეს ძ ალსა თუალისასა და სიმრთელისავე გზასა ზედა, ნებითა
 ღ[ა]თისათა. — ა ი ღ ე¹ სურმ[ა]გი სპალნი, გარცხილი წყლითა, —
 ფორმეტი ღრ[ა]მი და მარვაშითა — რვა ღრ[ა]მი, და თუთია —
 თორმეტი ღრ[ა]მი, და მ[ა]რგ[ა]ლიტი უჭურეტელი — ორი ღრ[ა]მი,
 სუმბული და სადაჯი ინდი; ამისგან თუითო ღრ[ა]მი, და მუშკი —
 ორის დანგის წონა, და ქაფური — ორი დანგი ჩასდევ თუალთა, და
 კლიმა და სურმ[ა]გი ავ[ა]ნთა შიგან უწინა დან[ა]ყო კარგად და
 მერმე ჩ[ა]ურთნე წამ[ა]ლნი სხუანი, ზედა მუშკისა და ქაფურისა
 თუინიერ, და მერმე დაგ[ა]ლო წყლითა ვარდისათა დღეთა მრ[ა]ვ[ა]-
 ლთა; რ[ა]გუ[ა]რცა გაკმებოდეს, ურთვიდე ზედა ვარდის წყალსა,
 და დაგ[ა]ლო, ვირე გაკმეს; და ჭურჭელსა ჩასდვა და უოლვიდე.
 ოდეს კმდეს, ესე იკმ[ა]რების მრ[ა]ვ[ა]ლთა დღეთა, და სცავს. თუ-
 ლსა ყოვლისა სნებისა და ტკივილისაგან, და ერგების, ვის თუალთა
 საბ[ა]ლსა ქარი იყოს, რგებითა დიდითა, ნებითა ღ[ა]თისათა.

20

მინიშ

283 r.

25

30

|| ნიშანი საოლ[ა]ვისა, რომელ არს ბურედი, ერგების სიმკურ-
 ვ[ა]ლეს, რომელი იყოს თუალთა შიგან, და მსხუიპელსა და სულა-
 კსა, და ვის მეტი სიმკურვალე იყოს თუალთა შიგან, და სიწითლე
 სისხლისაგან და სარგებელისა არს. თუ იოლოს შემდგომ[ა]დ ამით
 სხუათასა ოლვათა ფიცხელთასა, და[ა]ყუდებს ტკივილსა მის[ა]ს და
 გა[ა]გრილებს კბენასა მის[ა]ს, ს[ა]რგებელია ნებითა ღ[ა]თისათა. —
 ა ი ღ ე სურმ[ა]გი სპალანი ოთხი ღრ[ა]მი, და თუთია — ს[ა]ში
 ღრ[ა]მი, და თუთია მალმუდი, რომელ არს მწუანე, — ოთხი ღრ[ა]-
 მი, და აკლიმი ვერცხლისა — ორი ღრ[ა]მი. შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლ-
 ნი და დაგ[ა]ლო ქინძის წყლითა ანუ ისრიმის წყლითა, დაგ[ა]ლო
 კარგად დღეთა მრავ[ა]ლთა შედგმული, ვირე გაკმეს. მერმე ჩ[ა]ურ-
 თო ზედა ორი დანგი ქაფური, და ჭურჭელსა ჩადვ[ა]ს და იოლი
 მით, ვითა ნიშანი მიგუიციემ[ა], სარგებლისა ნებითა ღ[ა]თისათა.

35

ნიშ[ა]ნი საოლ[ა]ვისა, ერგების რომელი ვერ დაინ[ა]ხვიდეს,
 ვირე ახლოს არ მიეახლოს, ნებითა ღ[ა]თისათა. || ა ი ღ ე ლუიძლი
 ვაცისა დიდისა, ზემო კერძი, და დაჩხულიბო ბრტყელითა დანითა
 მრ[ა]ვ[ა]ლგან და ჩ[ა]უპყრე ყოველსა ნაჩხულებსა ადგილსა ღარ[ა]-
 ფილფილი, და თორნესა ჩ[ა]სდვა, რომელსა ერთობ ჭურვიდეს. და
 ოდეს ნახევრ[ა]დ შეიწუას, გამოწურე სისხლი და წყ[ა]ლი, და

რომელი გამოვიდეს მისგან, ჩა[ა]სხი შიგშავსა შიგან და იოლოს
მისგან დილა-მწუხრი, კარგია და სარგებლიანი.

დანაშინი წამალნი თუალისანი

ნიშ[ანი] ღურურსა, რომელს ქუიან მლქია, თარგმ[ან]ებული
ს[ა]მეფო, ერგების შუუმასა ფიცხელსა, რომელ შე[ე]მთხუევის 5
თუალშიგან და ფიცხლ[ა]დ შედებულობასა მის[ს]ა, და ს[ი]მს[ი]ენესა
და მსხუიპელსა შექნილსა, ნებითა ღ'თისათა. —

ა ი ღ ე¹ ანძრუთი, გამოზრდილი ვი[რ]ი[ს]ა რძითა, — ოცითა
ღრამითა, და ტ[ა]ბარზ[ა]დი შაქ[ა]რი და ზღუის პერული, თუითო —
ს[ა]მ-ს[ა]მი ღრ[ა]მი, და ნიშისტ[ა]კი დიკისა — ხუთი ღრ[ა]მი; შეკ- 10
რიბენ ესე წამ[ა]ლნი ყუელ[ა]ნი და დან[ა]ყენ კარგად და გაცრენ
შარითა, და ჭურჭელსა ჩ[ა]დევ, და ოდეს გიკმდეს, ჩ[ა]უსხი თუალ-
სა, კარგია ნებითა ღ'თისათა.

ნიშ[ანი] ჩასახმელ[ი]სა წამლისა სხუისა, რომელსა || ქუიან 284 r.
ბარმატიკონი, ერგების გუგასა ფიცხელსა მქტიე[ა]ნსა და მსხუპ[ე]- 15
ლსა, მჯდომსა მოკლეჩილსა გარეგან თუალსა, და სიწითლესა
დიდსა და სიმს[ი]ენესა, შექნილსა თუალთა შ[ი]გან. — ა ი ღ ე² ანძ-
რუთი, გამოზრდილი ვირის რძითა, მრ[ა]ვე[ა]ლჯერ, წონა ოცდა[ა]-
თისა ღრამისა, და შიფი მ[ა]მითა, კუერცხის გული კარგი — ს[ა]მი,
ღრ[ა]მი, და აფიონი — ერთი ღრ[ა]მი, ზაფრანი დაგლილი — ერთი 20
ღრ[ა]მი, და ნიშისტ[ა]კი დიკისა — ორი ღრ[ა]მი, შეკრიბენ ესე წა-
მ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ, და ჩ[ა]სახი თუალსა ე[ა]მსა კმ[ა]რე-
ბისასა და უშუელის.

ნიშანი ჩასახმელისა, რომელსა ქუიან ატრაფტიკონი უმცრო-
სი, ერგების გურემასა შემოკუეულსა ყრმ[ა]თა და მამათასა, რომელ 25
შე[ე]ქნების თანა სინოტიე და სიმსიენე, ნებითა ღ'თისათა. — ა ი ღ ე
ანძრუთი ოცდა[ა]თი ღრ[ა]მი ღ[ა] შაფი მამითა — ოცი ღრ[ა]მი,
ზაფრანი — ს[ა]მი ღრ[ა]მი, წითლისა ვარდის თესლი — ერთი ღრ[ა]-
მი, შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ შარითა, და რა
მოგინდეს იკმ[ა]რე ნებითა ღ'თისათა. 30

მჯდომისა

ნიშანი ჩასახმელ[ი]სა აფრამტიკონისა თეთრ[ი]სა, ერგების
გურემასა და მჯდომსა მოკლეჩილსა, || შედებულსა თუალთა მამ[ა]- v
თასა და ყმათ[ა]სა, ნებითა ღ'თისათა. — ა ი ღ ე ანძრუთი, გამოზრ-
დილი³ ვირისა რძითა, — ხუთი ღრ[ა]მი, და ტ[ა]ბარზ[ა]დი შაქ[ა]რი 35
და ქათირა, და ნიშისტ[ა]კი დიკისა და სპეტი ტყუისა, ამ[ა]თგანი —
წონა ხუთისა ღრ[ა]მისა, დან[ა]ყენ ყუელ[ა]ნი და გაცრენ, და ჩ[ა]უ-
შუა თუალსა ოდეს მოგინდეს.

23. ფანასკერტელი-ციციშვილი

ნიშ[ა]ნი ჩას[ას]ხმელისა ვარდის ფერ[ის]ა,
ერგების გურემასა მკურგ[ა]ლსა და ერგების თულთა ჩუილთ[ა]სა.

თეთრი შაფი

- 5 ნიშ[ა]ნი შაფისა თეთრისა, ერგების მჭდომსა მოკლეჩილსა და მსხუ[ე]პლსა, საჩინოს თულთა ტეხასა. — აილე ანძურთი თეთრი, ვირის რძითა გამოზრდილი — ექუსი დრ[ა]მი, და ნიშასტ[ა]კი დიკისა — მისივე ზომი, და გომიზი არ[ა]ბი, ქათირა და ვერცხლისა აკლიმა, — თუითო ოთხ-ოთხი დრამი, სპეტი ტყუისა — ექუსი
- 10 დრამი, აფიონი — ერთი დრ[ა]მი, გუნდრუკი — ორი დრამი, შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ შარითა, და კუერცხის თეთრითა შეზილო, და ოსპის ოდენი მარცუალი შექენ და ჩრდილსა გა[ა]კმე, და რა მოგინდეს, აილე მისგან ორი მ[ა]რცუალი და კირჩხიბის ბუდესა შიგან გა[ა]დგინო ქალისა რძითა და უწითო
- 15 285 r თულასა მას ჩას[ას]ხმელსა. შე || მდგომად კარგი[ა], ნებითა ღთისათა.

თეთრი შაფი

- ნიშანი შაფისა თეთრისა, ერგების ვითა უწინა. — აილე ანძურთი გამოზრდილი თხუთმეტი დრ[ა]მი, ქათირა — ნ[ა]ხევარ დრამი, აფიონი — ნახევარ დრ[ა]მი, გუნდრუკი — ერთი დრამი, სპეტი — ოთხი დრ[ა]მი, გომიზი არ[ა]ბი — ორი დრ[ა]მი, დან[ა]ყენ, დაცრენ და კუერცხის თეთრითა შეზილე, მ[ა]რცულად შექენ და ოდეს გიკმდეს, იგმ[ა]რო ვითა პირველ, და უშუელოს.
- 20

25 შანგრისა

- ნიშანი შიფისა, რომელსა ქუიან დასლიმონი, ერგების საბლსა ქარსა და ვის გამოუჩნდენ თულთა ძარღუნი წითელნი, მღიერსა და და მიბურვილობასა თულთასა, ვის დაფოლხუებოდენ წამწამნი, ნებითა ღთისათა. — აილე ქ[ა]ნგ[ა]რა ათი დრ[ა]მი და სალიზა ტყუისა — ხუთი დრ[ა]მი, და გომიზი არაბი — სამი-სამი დრ[ა]მი, ქათ[ი]რა და აფიონი, ვაშყი და მური — ორ-ორი დრ[ა]მი, დან[ა]ყენ კმელნი და და[ა]ლბენ გომიზნი, მუყლი და ვაშყი ტეგნის წყლითა, და მ[ა]რცულად შექენ და ჩრდილსა გა[ა]კმე. და აილე მისგან ერთი მ[ა]რცუალი და კირჩხიბისა ბუდესა შიგან. გ[ა]დგინე ქალისა რძი-
- 20

თა, და უოლო მით თუალი, ქარგია და გამოცდილი ნებითა ღთისა-
თა.

|| აიღე ქ[ანგარა ს[ამი დრ[ამი, სპეტი — ოთხი დრ[ამი, v
აკლიმა ვერცხლისა — ოთხი დრ[ამი, და გომიზი არ[აბი — ორი
დრ[ამი, და შიბი ამ[ანი — ერთი დრ[ამი, დან[აყენ ესე წამ[ალნი 5
და დაცრენ შ[არიტა, და[ალბე ვაშყი ტეგნის წყლითა და შეზილო,
და ოსპის ზომა მ[არცუალი შექენ და იკმარო, რ[აგუ[არცა ნიშ[ანი
მიგუიციეშია.

თუალისა სიხნელისა და ქავილისა

ნიშ[ანი შიფისა წითლისა, რომელსა ქუიან ტარამიტკონი 10
დიდი, ერგების საბლსა ქარსა და სიბნელესა და წ[ამწ[ამთა დასუ-
ლასა და სიწითლესა, რომელი იყოს თუალთა შიგან, და ქავილსა
და მლიერსა და ცრემლსა, თუ ღმერთსა უნდეს. —

აიღე სპილენძი დამწუარი თხუთმეტი მუტყ[ალი, და კალკ-
[ატ[არი დამწუარი — ოთხი დრ[ამი, და შადნ[აჯი წითელი — თხუ- 15
თმეტი მუტყალი, დარაფილფილი და აფიონი, და მ[არილი — ორი
დრ[ამი, ზაფრანი — ნ[ახევ[არ დრ[ამი, და შიბი ამანი — ერთი
მიტყ[ალი. დან[აყენ შადნაჯი და სპილენძი, სამსა დღესა წყლითა
და[ალბენ, და მერმე დან[აყენ სხუანი წამ[ალნი, დაცრენ შ[არიტა,
და შეზილო ღუინითა ძეღლითა და მ[არცულად ქნა, და რ[აგუ[არცა 20
გუისწ[ავლებია, აგრე ქენ და უშუელოს.

შაფი ყუითელი

ნიშ[ანი შიფისა კუერცხის გულისა, ერგების სიწითლესა, რო-
მელი იყოს შიგნით მქ[ა] || მელი და სიმსივნესა, შექმნულსა თუალ- 286 r
თა შიგა. — აიღე ზაფრ[ანი მითყ[ალი ერთი, და სუმფული, და 25
სპილენძი დამწუარი — თორმეტი მიტყ[ალი, და სად[აჯი ინდი —
მიტყლის ნახევარი, და ანძრუთი — ორი მიტყ[ალი, და პილპილი
შ[ავი — ორი მუტყ[ალი, და გომიზი არაბი — ორი მუტყ[ალი.
შეკრიბენ ესე წამ[ალნი და დან[აყენ და დაცრენ, და წყლითა
შეზილე და მ[არცულად შექენ, და რა მოგინდეს, აიღე მისგან 30
მარცუ[ალი ერთი და ქალისა რძითა გა[ადგინე და თუალსა უწოთ,
ქარგია და ს[არგებელი ღთითა.

იგ. კარი ყურისა ტკივილისა

...ნიშანი ესეა, რომე კაცი თავისა ფერზედა იყოს და ყური 249 r
მუდამად ზახილსა დაუწყებდეს. მისი წამალი, — მარზანგო- 35

შისა წყალი ბამბითა შიგან ჩაუწუთეთ, კამისა ხე კმელი და სხელი
გამოარჩიე, ცოტა ბამბა დაახუიე წუერზედა და ქოთანშიგა და
სოვლე, მერმე ანთე სანთელივითა და ერთი წუერი ყურშიგა ჩა-
უდევ, სანთელი ვითა დაიწყებს წვასა და ქარსა გამოიღებს, რა ის
5 ხე დაიწუას, ნახე, თუ გამოსულიყოს, კარგია, თუ არა — მეორედ
კიდევმე უყავ.

ყური, რომე სისხლისაგან ატკიოდეს. მისი ნიშანი ისია, რომე
ყური წითელი იყოს, და ცხელი გასახსნელი მიეც, და ყიფალი-
ცა გაუხსენ, ვარდის ზეთი. და ძმარი გაურიე და თავსა და ყურსა
10 შესცხე.

თუ ამითა არ ეშუელოს, ესე წამალი უყავ. — აიღე
ყუითელი ალილა და ქუ[ა]ბული ალილა, თუითოსაგან — ხუთ-
ხუთი დრამი, ორით ლიტრითა წყლითა მოადუღე მუნამდი, რომე
სამოცი მიტყ[ა]ლი დარჩეს, მერმე აიღე ოცი დრამი თარანგუბინი
15 და გაურიე, ერთი დრამი საბრი, ერთი დანგი საყამუნია დანაყე და
ერთმანეთშიგა გაურიე და შეასუი.

თუ სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე ყურსა
მძიმედ ესმოდეს და ფერზედა თეთრი იყოს, და კელი რომე და-
დვა, ცივი იყოს, ამას აბი ყუყია უნდა გასახსნელი, და სადაბი
20 ზიბაყისა ზეთითა მოადუღე და ყურშიგა ჩაუშუი.

ს ხ უ ა. — კმელი ია, ხატმი და ბაბუნაჯი წყლითა მოადუღე,
და ცოტა რა იღულოს, გარდმოდგი და ცოტა ვარდის ზეთი შიგან
გაურიე, ყურსა და შაკიკზედა შესცხე.

ს ხ უ ა. — შიმშატი და პიტნა ორივე ერთად ადუღე და მისი
25 A წუენი ტფილ-ტფილი ყურსა და შაკიკშიგან ჩაუშუი || და, რაცა
ქარი იყოს, გამოიღოს.

ბატარა, შავი ბოლოკი დაქარ წურილად და თაფლითა მო-
ადუღე მუნამდი, რომე წყალი დაშრეს და თაფლი და ბოლოკი
დარჩეს. მერმე ისი მატყლზედა დასცხე და ყურშიგა ჩაუშუი. თუ
30 იმითა არ ეშუელოს, დაიჭირე ყაისუმი, მარზანგოში, ზამბუას ზე-
თითა მოადუღე, მერმე ჭუნდი ბედასტარშიგა გაურიე და მუდამ
ყურშიგა ჩაუშუებდი.

სხუა ნიშანი, რომე ყურშიგა რამე გამოუვიდეს. მჯდომი შიგ-
ნით იყოს თუ გარეთ, მისი ნიშანი ესე არის: თუ გ[ა]რეთ გამოუვი-
35 დოდეს, ტკივილსა დაუწყებს და ცხელება დაემართების და მძი-
მედ გაიგონებს, და ერთობ წვასა დაუწყებს. მისი წამალი —
აიღე შირიხიშტი, თამირინდი, ხიარი-შამბრისა გული და შეასუი
ესე — თხუთმეტი დრამი, და ნახევარ დრამი საყამუნია გაურიე და
ყიფალიცა გაუხსენ¹, თუხმაქანისა ლუბი კუერცხსა გაურიე და
40 ყურშიგა ჩაუშუი. თუ გამომავალი შიგნით იყოს, მისი ნიშანი ეს
არის, რომე ნამეტნავად სტკიოდეს. რა ყურსა დახედო, რეგუნად

უბნობდეს, თავქედიანებითა. ესე სენი საშიშარი არის. ამასცა სუ-
ბუქი გასახსნელი შარბათები მიეცით და ყიფალიცა გაუხსენ. ბაზ-
რაცატუნისა ლუბი, კუერცხისა თეთრი ერთმანერთშიგან გაურთი,
ფარფიონი — ორი ქერისა წონა ქალის დედისა რძითა გალესე და
შიგან გაურთიე. მუდამად ყურშიგა ჩაუშუებდი.

5

ყურშიგა რომე წყლული იყოს, იცოდო, რომე ორი-
საგან იქნებოს: ერთი ახალი და ერთი ძუელი. თუ ახალი
იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე ბალღამი და სისხლი სდიოდეს.
მისი წამალი. — ცოტა მურდასანგი ძმრითა გალესე და მატყ-250 r.
ლისა პატრუქი შექენ, ამაშიგა გამოავლე და ყურშიგა შეუღევ.

10

ძუელისა ნიშანი ესეა. — თუ ბაყლი გამოვიდეს მყრა-
ლი ყურისაგან, აიღე რკინისა წიდა, გააქურვე სამჯერ და სამსა
დღესა ისი ძმრითა გალესე, ბამბისა პატრუქი შიგან ამოაველე და
ყურშიგა მიეცე.

ნიშანი ნახრისა (ძუელსა ყურის ტკივილსა ჰქუიან), ოდესცა
თეთრი და მყრალი წყალი გამოვიდეს ყურისაგან. — აიღე ჯან-
გარა ერთი დრამი, ბზისა ხე დანაყილი და გამქმარი — ორი დრამი,
თაფლშიგა გაურთიე და პატრუქითა მიეცე.

15

ნიშანი ყურისა, რომე ბაყლი სდიოდეს. — აიღე მწარისა
ნუშისა ზეთი, ცოტად გაათბე და შიგან ჩაუშუი, მერმე აბანე. ბანა
ასრე უნდა, რომე ყური აბანოსა თაფლზედა(!) დაიჭიროს მუნამდი,
ვირე დაალბოს შიგან რაცა მანკი იყოს, და ერთბირად გამოვა და
გამოწმდებოს. მერმე პატრუქი შექნას და ყურისა წყლულისათვის
რომე სწერია, იმითა ყურშიგა ჩაუდვას.

20

სხუა ყურისა ტკივილი, რომე კმელად სტკიოდეს და სხუა
ნიშანი არა იყოს. — აიღე საბრი და ზაფრანა, თუთითოსაგან —
ერთი დანგი, მყინვარი — დანგ-ნახევარი, ოთხი მარცულაი მუხუდო
ტყავ-გაძრუილი. ესე სამივე დანაყე, მერმე გალესული ქაფური
სამისა მარცულისა ქერისა წონა ამა წამლებშიგა გაურთიე, ორი
დრამი იისა ზეთი და ამისი წონა ქალის დედისა რძე შიგან გაურთიე,
და მერმე წუთე-წუთე ყურშიგა ჩაუშუი.

25

სხუა წამალი. — აიღე ანძრუთი, რბილად დანაყე, ნუ-
შისა ზეთი გაურთიე, ცოტა თაფლიცა გაურთიე, ყურშიგა ჩაუშუი.
მისთუისვე. — სამი წუთეტი ბალასანისა ზეთი (თუ ის არ
იყოს — ზეთისხილისა || ზეთი ნახევარ დრამი), თეთრი ნავთი გაუ- v 35
რთიე და ისიცა ყურშიგა ჩაუშუი.

30

სხუა. — აიღე საყამუნია ძმარშიგა გალესე მწარისა ნუ-
შისა ზეთითა, ისიცა ყურშიგა ჩაუშუი.

სხუა. — ჯუნდი, ბედსტარი ვარდის ზეთითა გალესე, და
ისიცა ყურშიგა ჩაუშუი. მისთუისვე. — დაიჭირე ნიორისა
წუენი, ვარდისა ფურცელშიგან გაურთიე, დანაყე და ჩაუშუი.

40

ნიშანი ყურისა ტკივილისა. — თუ სიმკურვალისაგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე კაცი მოწიფული იყოს, გაზაფხულ და ზაფხულის სტკიოდეს, ანუ ძველი ღუინო შესუას ანუ მკურვალი საკმელი ეჭამოს და პირი წითელი იყოს, და ძარღუებსა შიგა სიცხე იყოს. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი, რომე სიმკურვალისაგან არის. მას ყიფალი გაუხსენ. აიღე ვარდის ზეთი ათი დრამი, და ძარღ-
ოცი დრამი, ერთად ქენ და მუნამდა ადუღე, ვირე-დის ზეთი დარ-
ჩეს მერმე -ისი ვარდის ზეთი ყოველთა დღეთა ყურშიგა ჩაუწოვე
თუ იმან არ უშუელოს, აიღე ნახევარ-დრამი აფიონი, ხუთი დრამი
ამა ვარდის ზეთისაგან შიგან გაურიე, ცოტა-ცოტა ყურშიგან ჩაუ-
წოვე და უშუელის.

თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე ზამთრის სტკიოდეს და ტკივილსა წინათ მეავე ეჭამოს და გუნებ-
გრილად იყოს, ანუ ბერი იყოს, და ყურმან კმა ამოიღოს და წყლისა
კმა ვითა მოუვიდოდეს, წამალი ესე ქნას. — აიღე ოში-
დარი და ყუავის-კუდა, მარიამხოტი, თუითოსაგან—ათი დრამი, ყუ-
ალა პირვიწროსა ჭურჭელშიგა ჩაყარე, წყალი ჩაასხი, პირი თიქი-
თა მოუგლისე და მაგრად ადუღე, და ცოტა პირი გაუხსენ და ღერ-
წმისა სტ...¹.

251 r 20 || ...უი და მალასი ამოიღოს.

ამავე სენისა. — თეთრი ნავთი და ბერძული ზეთი ერთ-
მანერთშიგა გაურიე და ჩაუშუი ამა წესითა. პირველად თავი არ-
ტახშიგა ჩაუდევ, მერმე წამალი ჩაუშუი და უძრავად დაიჭიროს,
ვირე სხუასა ყურშიგა გავიდეს. მერმე აუშუი და მწარე ნუშისა
ზეთი გაათბე, ჩაუშუი და უშუელის.

სხუა, რომე ყურთა ავად ესმოდეს. — აიღე ბერძული ზეთი
და ნიორი და ადუღე ერთად; ნიორი ამოიღე, ღორისა ნავლედი
ჩაასხი და უშუელის.

სხუა, რომე ჭკუა წაუვიდეს და ყურსა არ ეს-
მოდეს. — მგლისა ქონი გაათბე და ჩაუშუი ცხელსა დღესა, უშუ-
ელის, გამოცდილია.

ამავე სენისა. — ტრედისა ნავლედი და ერბო ადუღე,
ყურშიგა ჩაუშვი და უშუელის.

ამავე სენისა. — აიღე ატმისა კურკისა გული, ზეთი
გამოჰჳადე, ჩაუშვი და უშუელის.

ამავე სენისა. — აიღე სადაფი და ცერეცო, ფურისა
რძითა ადუღე და ჩაუშუი, სამსა დღესა თავიცა შეუმწენ და თბი-
ლად შეინახე.

სხუა ყურისა ტკივილი, რომე წყალი სდიოდეს. — ჯიჭუისა
სისხლი და თხის ნავლედი ერთად ყურშიგა ჩაუშუი.

სხუა წამალი, რომე ყური კმასა ამოიღებდეს. ესე მალასისა

და ბალამისაგან იქნების, რომე გაერთებულ იყოს ტკივილი. მ[ა]-
რთებს, რომე თავი აბანოშიგა დაიბანოს და ჰუვის წამალი ქნას,
რომე მალასი გაეყაროს. თავსა და კეფასა კოტოში მოიკიდოს და
ცხუირისაგანცა სისხლი იღინოს.

სხუა, რომე სიცივისაგან სტკიოდეს. — აილე ბატის ქონი, 5
ანუ ქათმისა, წმიდად დაადნევ, და მერმე ქათამისა ნავლელი გაუ-
რიე. აილე ერთი თავი ხახუი, გული გამოართუი, ესე წამალი
შიგან ჩაყარე, მხურვალისა || ერბოსაგან ერბო გაათბე, და ყურში- V
გან სამი წუეთი ჩაუშუი სამჯერ.

ამავე სენისათუის. — კანაფისა ზეთი, წიფლისა ზეთი, 10
ანუ მწარისა ნუშისა, და ბატისა ქონი გაურიე და ჩაუშუი.

ამავე სენისათუის. — აილე ფეტუი და მ[ა]რილი, ყურ-
ზედა დასდევ.

სხუა ყურისა, რომე სიმსივნე წაეკიდოს. — აილო აფიონი
დედაკაცის რძითა დაალბე, ვარდის ზეთითა გაათბე და ჩაუშუი. 15

სხუავე, რომე არა ესმოდეს. — ზროხისა ნავლე-
ლი თაფლითა ყურშიგან ჩაუშუი.

ყურმან რომე კმა გამოსცეს, — სადაფი ბერძულითა ზეთითა
აადლდე და ჩაუშუი.

სხუა წამალი, რომე ყურშიგან რამე ჩასძრომოდეს. მისი ნი- 20

შანი ისი არის, რომე მუდამად ჰქაოდეს და ერთობ ნამეტნავად.

მისი წამალი. — კორცი დანაყოს, და პატრუკი შექნას და

ყურშიგა ჩაიდებდეს, ერთი წამი გამოუშუას, რომე შიგან იყოს,

მისთვის რომე, რაცა ჩასძრომია, იმა კორცისა სულ ზედა დაეხუ-

ევის. მერმე წყნარად გამოზიდე, თუ გამოვიდეს, კარგია, თუ არა— 25

მეორედ კიდევ ქენ და გამოსწმედს. თუ ამითა არ გამოვიდეს,

იცოდი, რომე ერთობ შიგნით არის. მოილე ბატარა ატმის ფურ-

ცელი, დანაყე და გამოწურე. ცოტა ყურშიგან ჩაუშუი ქერამისა

კურკისა ზეთითა, თუ არა ცოტა საბრი დანაყე და მისი წუენი

ჩაუშუა. 30

თუ ყურშიგა ქვა ანუ სხუა რამე ჩავარდნოდეს და ერთობ

ყური სტკიოდეს. — და იმა მქარსა დააწვინე, სითცა სტკიოდეს,

და თავი კარგად დაარხიე. თუ არ გამოვიდეს, ჩქიფი, რომე ეკალსა

ამოიღებენ, ჩაყავ და იმითა ამოილე. თუ იმან არ ამოიღოს, ჩხირისა

წუერზედა გომიზი დააკარ, დაჰჭირე ზედა და იმითა ამოილე წმახი, 35

|| და ცხუირთა შეაბერე და შეუჯარ, დასცემს ცხუირსა და გააგდე-252r.
ბინებს.

უკუეთუ ვისმე მძრომელი ყურთა ჩაუძურეს, ორისა ქერისა

წონა საყამუნია ძმრითა გაადგინე და ყურთა ეწუთვე.

აილო თეთრისა ლემისა თესლი და ვაშაგი თეთრი, წმიდა,
კეკელა, ამათგანი — სწორი წონი, და გომიზი — ერთი ნაწილი
5 ზეთისხილისა, და ბავრუკი წითელი — ერთი ნაწილი. შეჰკრიბნე
ესე წამალნი და დაჰნაყნე, და აილო მისგანი ორისა დანგისა წონი
და ცეცხლსა შინა ჩაადგო, რომელ საცეცხურთა შინა იყოს, და
ზედა ძაბრი გარდაარქუა, და წუერი ძაბრისა ზეით უყო და ყური
ზედა მიუპყრას, რომელსა შინა ჳია იყოს, და მუნადმი იპყრას,
10 ვირე საკუმეველი დაილიოს, და ჰქნა ესე მრავალჯერ, ვირე ჳია
გამოვიდეს ყურისაგან ბრძანებითა ღთისათა.

ნიშანი გამოღებისა ჳიისათვის ყურისაგან, გამოცდილი. —
აილო მარმარისა გამოწურვილი და ვარდისა ზეთი, ბოლოკისა
ზეთი, ამათგანი — სწორი წონი. შეჰკრიბნე და შეჰრიგნე და უწით
15 ყოვლისაგან ოთხი წთობა. და ჰქნა ესე დილა-მწუხრი, სარგო არს,
თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი წამლისა, ერგების ტკივილსა ყურისასა და სიყრუესა
შემთხუელსა. — აილო შაბი წითელი — წონი დრამისა და
დაასხა ზედა ზეთი მცირედი ბოლოკისა, და ძმარი ცხარი ღუნისა
20 მჟავისა შერიგნე კეკელად, უწით ყურსა და ერგოს.

ნიშანი სხუისა წამლისა, ერგების სიყრუესა ვის არა || ესმო-
დის, რომელსა ჰქუიან ტარში. — აილო ბოლოკისა გამოწურვი-
ლი — წონი დრამისა, და ურთო თანა ბავრუკი წითელი — წონი
დრამისა, ბოლოკისა ზეთი და ბალსანისა ზეთი. შეჰკრიბნე ესე და
25 ერთმანერთსა გაურიგნე და უწით ყურსა დილა-მწუხრი.

ნიშანი წამლისა, ერგების წყალსა და შალალსა, შექნილსა
ყურსა შინა და სიყრუესა შემთხუელსა მისგან. — აილე ვაშაგი
წმიდა, კეკელა, — წონი ნახევარ დრამისა, და ბოტომისა კევი — წონი
ნახევარ დრამისა, გომიზი ზეთისხილისა — წონი დანგისა. დანაყნე
30 ავანთა შინა, რომელ შეიქმნას ვითა ცვილი. და მერმე აილო
ბოლოკი და დასთალო, მცირასა ფათილისა მგზავსი შეჰქნა, რომელ
ყურსა ჩაეტეოდეს, და ესე წამალი მას გარე შესდვა და ყურსა
ჩაუპყრა.

ნიშანი წამლისა, რომელსა ჰქუიან მისრი, ერგების ყურსა,
35 რომლისაგან გამოვიდოდის შალალი და წალა. — აილო ქნგარი
კეკელა — სამი ნაწილი, და თაფლი, რომელსა წყალი არა მიახლე-
ბულიყოს, — რვა ნაწილი, და ძმარი მჟავე — ოთხი ნაწილი. აღ-
უდე, ვირე წავიდეს ოთხი ნაწილი, და შიგშავსა ჩაასხი. და ოდეს
გიკმდეს, ფათილისა (რომელს არს პატრუკი) გარე შესდვა და
40 ყურსა ჩაუპყრა, ერგოს.

ნიშანი სხუისა წამლისა, რომელი ერგების ტკივილსა ყური-
სასა და ტეხასა მისსა, და ტროშსა, რომელ არა ესმოდის — აიღე
უძოვარი და დააღბო ყრმათა ფსლითა, და გასწყდე(!) სამსა დღე-
სა, მერმე უწითო ყურსა და ერგოს.

ვის წელული არა გაუმრთელდებოდის, რომე ||ლ ჰქუიან ნას- 253 r 5
ორი, და ბაეასირსა, რომელსა შალალი მოეჭეოდის, და თუ უწითო
შიგან ღორისა ნავდელი, ერგების შივილსა და ბუვილსა. თუ უწითო
შროშნისა ზეთი, ანუ ნუშისა ზეთი, გაზავებული ძმრითა, ანუ
ტეგანისა წყლითა, ანუ პრასისა წყლითა, ანუ აიღო ხაბუი და გული
მისი გამოსთხარო, და იასამიგტა ზეთითა აავსო, და გაატფო 10
ცეცხლთა ზედა და უწითო ყურთა, ანუ ქაბრისა წყალი, ანუ პიტ-
ნისა წყალი ძმარსა თანა, და სიმსივნესა მისსა მჭურვალსა უწითო
შინა იისა ზეთი, ანუ ვარდისა ზეთი, ანუ შერივნე ცვილი და სპეტი
და იისა ზეთი და სცხო, ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი სხუისა საკუმეველისა, ერგების ჰიასა ყურისასა, თუ 15
ღმერთსა უნდეს: აიღო უძოვარისა თესლი, ლემისა თესლი და
ვაშაკი, ამათგანი — სწორი ნაწილი, დანაყნე და ცეცხლსა შინა
ჩასდვა საცეცხურთა, ძაბრი ზედა გარდაარქუა და ყური ზედა
მიუპყრა, და ძაბრისა სტუირი ყურსა | შიგან იპყრა, ვირე იგი სა-
კუმეველი დაილიოს, სარგებლისა არს და გამოცდილი. 20

ნიშანი საკუმეველისა, გამოიღებს ჰიასა ყურისაგან. — აიღო 25
მარმაჰუზისა გამოწურვილი და ვარდისა ზეთი, შროშნისა ზეთი,
და ბოლოკისა ზეთი, ამათგანი — სწორი წონი. შეჰკრიბნე და შეჰ-
რივნე, და უწითო ყოვლისაგან ოთხი წთობა, და ჰქმნა ესე დილა-
მწუხრი. კეკელაა და გამოცდილი, თუ ღმერთსა უნდეს.

იღ. კარი [მეთოდთხმეტი]

ნიშანი ცხუირისა

ღმერთმა მოწყალემან ცხუირი დაჰბადა საყნოსელად და სუ-
ლისა საბრუნეებლად. მისი საქმე ისი || არის, რომე ტუინიდალმან v
ერთი ძარღუი ჩამოვა და ორად გაიყოფის, ერთი ერთსა ნესტუშიგა 25
მოვა, და მეორე — მეორესა ნესტუშიგა, და ტუინი ავსა და კარგსა
სულსა იქიდალმა შეიტყუებს. იმა ძარღუთა გული ცარიელი არის;
თუ ისი მაღასისაგან ანუ სურდოსაგან შეიკვრის, კაცი სულისა
აღებასა ველარას შეიტყუებს.

თუ კაცსა სენი ცხუირშიგა შეექნას, პირველად ესეა, რომე 35
რასაცა ისუნებდეს, სული არ ეცემოდეს. მისი წამალი ესე არის
რომე კელსაფქავი გააცხელოს, ზედა ძმარი დაასხას და ესე იორო-
ქლოს. ანაკუეთი ძმრითა მოადულოს და იორთქლოს, აგრევე სონი-

ჯი ძმრითა აღუღებულო და სონიჯი ძმრითა დასოვლებულო მოაქ-
ლოს და ისუნოს.

- სხუა ნიშანი კაცსა რომე ცხუირშიგა სული არა ეცემოდეს. —
5 თუ დედის მუცლით გამოჰყოლიყოს, არათფერითა წამლითა არ
ეშუელების. თუ ახალი იყოს, აიღე ერთი ნალი და გააქურვე მწო-
ედ, მერმედ ძმარშიგა ჩააგდე და ცხუირი და პირი ზედა დაიჭიროს,
რომე ორთქლი შიგან შეუვიდეს. ერთსა კუიარსა ყოველთა დღეთა
ამას იჭმოდეს სამ-სამჯერ და მუდამ სონიჯი ისუნოს; პილპილა,
ქუნდუსა, ორივე დანაყე, რეანზედა დააყარე, ყოველთა დღეთა
10 ისუნოს და ცხუირსა დააცემინოს. აბიყუყიაცა ააღებინე, იარაქისა
ღარღარა აქნევიანე, თუ ამან არ უშუელოს, აიღე შამი ანდალი და
სონიჯი, თეთრი ხარბაყი — თუითოსაგან თუითო დრამი, დანაყე
წმიდად და წეროსა ნაველშიგა გაურიე, ცხუირშიგა ჩაუშვი
ყოველთა დღეთა, სადამდის გამთელდებოდეს. თუ ესე სენი ერთი
15 ძნელი იყოს, ბორაყი შავი, ბორა, სონიჯი და ნაველი, რასაცა
იყოს, იმითა გარიოს და ცხ...¹.

254 r. || ...ჰკიდე შუბლზედა ასრე, რომე სისხლსა ნუ ადენ.

- თუ მარცხენით სდიოდეს, ტყირაზედა მოიკიდოს. ამა ნიშნითა
ქენ, ბამბისა პატრუკი შექენ და ცხუირშიგა შეუდევე. პატრუკი
20 ზეთითა დაასოვლე, ანთე და კოტოშისა მოკიდებულზედა დასდევე,
და ზედა ჰიქა დაჰბურე, ვირე დაიწვოდეს, და უშუელოს.

- სხუა, რომე სისხლი დააყენოს ცხუირისა. — ქურათის წყალ-
შიგა თეთრი საკუმელი გაურიე, ცხუირსა ჩაუშვი და უშუელის.
თუ სისხლი არ დადგეს, ქაფური ძმარშიგა გაურიე და
25 ბამბითა ცხუირშიგა შეუდევე. ქერისა და ოსპისა ფქვილი ძმრითა
გაურიე, სამოსლითა შუბლსა შემოსდევე და უშუელოს.

- თუ პირსა და ცხუირსა სისხლი სწორად გაედინოს ბუშტისა,
პირშიგა მჯდომი გამოსულა და აღარა დარჩების.

- თუ ცხუირშიგა სურდო სჭირდეს, ორისაგან იქნების:
30 სიმჭურვალისა და სიგრილისაგან. თუ სიმჭურვალისაგან
იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე ცხუირიდალმა ხან თბილი და
ხან ცივი წყალი სდიოდეს. ამას შეჰამადი შეუწყონ ქერისა, შიგა
უნაბი, სეფისტონი და ხაშხაში იყოს მოდულებული, და შარბათი
ხაშხაშისა სუას, რომე ცხუირთა დენასა უკლოს. რა ესე სენი შეეჭ-
35 ნას, სამსა დღესა მჭურვალისა სასმელ-საჰმლისა და ლუინისაგან
იფარეზოს, და ქერისა წყალსა სმიდეს. და რასაცა საჰმელსა ჰამ-
დეს, ქერის წყლითა და ბაკილას წყლითა შექნილსა ჰამდეს. და
თუთმაჯი, ანუ ატრია, ასპანახითა ანუ ნუშითა შექნილი ჰამოს.
მერმე ესე წამალი ქენ, რომე სურდო გულშიგა არა
40 ჩაუვიდეს. — აიღე ბროწეულისა ყუავილი, წითელი ვარდი, ოს-

პი და ქერქი ხაშხაშისა. ესე ვარდის წყლითა მოადღოს, ილაროს და პირ || შიგანცა დაიჭიროს და კიდევ წამოასხას.

თუ ესე სენი სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის: თუალი და თავი მძიმედ ჰქონდეს, და რაცა ცხუირიდალმა წამოედინოს, ძნელად გამოვიდეს. ესე ჩალბა-ჩალბა თბილსა ფეტუსა კეფაზედა დაიდებდეს, ძილისაგან; ბევრისა ღუინისაგან, მეტისა საკმლისა და ბევრისა წყლისა სმისაგან იფარეზოს, და ანისურსა ისუნებდეს, და მუშესა და ლდანასა და სონიჯსა იკუმევდეს ასრე, რომე თავსა წამოიბუროს, სული ცხუირშიგა შეუვიდეს, შარბათი ზუფასი სუას და ხუარბლისა კორკოტი თაფლითა ჰამოს, და მოკალული და დანაყილი სელი ფილფილითა და თაფლითა ჰამოს, შემწუარი ტრედის კუნდი და ჰავჭავი კარგად მოუკდების. სონიჯისა შარბათი, ზუფასა შარბათი და ხაშხაშისა შარბათი სურდოსათუის კარგია. და აფლონია რუმი და თრიაყი ლათი, ესეცა ერთობ კარგად მოუკდების და გამოსწმედს.

თუ სურდო სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი. — თუალი და პირი გაუწითლდეს, რაცა ცხუირიდალმა წამოსდიოდეს, ცხელი და მწოვე, მოთხე და ყუითელი იყოს. ამას ზედა, თუ ცხუირი და ყელი ეწვოდეს, ზაფრაცა არეგია მაშიგა. თუ ამას შიგა ცხელგება დაერთოს. თავმან ტკივილი დაუწყოს, სიმძიმისა ნიშანი არისა. ამისთუის გაუძნელდეს, რომე სასასა გაახურეებს და ესეცა იქნების, რომე თავისა ნახევარიცა ასტივიდეს.

თუ სურდო სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე პირისა და თუალისა ფერი მასვე ფერზედა იყოს, და თავი და ტანი დაუმ || ძიმდეს. რაი ცხუირთა და ყელთა დაიწყოს მოდენა, მოთე-255 r. თრე და სქელი იყოს და მყრალიცა იყოს. და თუ ამაზედდა ცხელგება დაერთოს, ადრე ეშუელოს, ამად რომე სიცხე ბალამსა მოხარშავს. ამა ორისა ფერისაგან კმაცა წაუღოს და საუბნარი, ცხუირშიგა უბნობდეს და ცხუირშიგა ასრე გაჰედოს, რომე ვერა ისუნებდეს (1). თუ არა უწამლო და გაუგრძელდეს, გულზედა ჩამოვიდეს და ნაზლად შეიქმნას. როგორაცა ნაზლად შეიქმნას, კუელაცა გაერთოს. სიმკურვალისა და სიგრილისა წამალი ესე არის, ასრე უნდა, რომე პირველი სენი მოხარშოს; და სენისა მოხარშვისა ნიშანი ესე არის, რომე რაცა ცხუირთა და ყელთაგან გამოვიდოდეს, გათხელდეს, და თუ თხელი იყოს, გასქელდეს.

სურდო რომე სიმკურვალისაგან იყოს, და რაცა სდიოდეს, თხელი იყოს, მისი წამალი ესე არის. — ქერისა კორკოტი შეუწყონ, შიგა უნაბი, სიფუსტანი და ხაშ[ხაშ]სა შიგა ურიონ, და ხაშხაშსა შარაბიცა შეურიონ; და თუ სისხლი სჰარბობდეს და ზაფრაცა ერიოს, და ნამეტნავად ცხლად იყოს, ფიცხლა კელნი გაუქსნენ. ბაგრატ აქიმმან ასრე ბრძანა, ვითა: პირველ ბანა, ასრე

რომე თავი ღარსა ქუეშე დაიჭირონ, მერმე კელი გაქსნან; თუ
ცხლად იყოს და სისხლი არა სჭარბობდეს, მესამესა დღესა უნდა
გაქსნა კელსა.

სურდო თუ სიცხისაგან იყოს, ანუ სიგრილისაგან იყოს, ზურ-
5 გზედა არა უნდა წოლა, ამისთვის რომე სენი გულშიგა არა ჩაუვი-
დეს. სურდო რომე სიმჭურვალისაგან იყოს, სამსა დღესა ნურსა
v სჭამს, (და ნუცა ღუინოსა სუამს), ქერისა კო || რკოტისა მეტსა და
სადამდის სურდოსაგან არა გამოვიდეს, კორციანსა ნურას ჭმას,
და საჭმელი მისი ქერისა კორკოტი იყოს, და სხუილ[ი] ცერცუი
10 ნუშისა ზეთითა და ნესუსისა თესლი სხუილისა ცერცუისა ფქუ-
ლითა და კიტრისა თესლისა გული ნუშითა; მაშა, — ქერქი გაყრი-
ლი და ასპანახი ნუშისა ზეთითა ანუ კარაქითა. სურდოსა ცხუირისა
დაცემა აწყენს და აშლის. და თუ ცხუირისა დაცემა იყოს, ასეთი
წამალი იყოს, რომე უკუაყენოს. სურდო რომე მჭურვალი იყოს,
15 თავი დახურვით შეინახოს, და სიცივისაგან და ცივისა ნიავისაგან
თავი შეინახოს. და რა გინდა რა სწყურდებოდეს, ცივსა წყალსა
ნუ სუამს და ნუცა დია იძინებს, და ნურათა ღონითა დღისით ნუ
დაიძინებს, მეტადრე ჭამას უკანეს.

სურდოსა პირველზედა ბანა უშუელის, თუ სენი სუბუქი და
20 თხელი იყოს (თუ სურდო ძნელი იყოს, ბანა აწყენს), სურდოსა
მოხარშავს, უკანით აბანო უშუელის, ამაღ რომე მოხარშულსა
სენსა აღრე დაადნობს და გამოიყვანს. და თუ გასაქსნელი შარბათი
მოუნდეს, გასაქსნელი შეაწყევ, იისა შარბათი და უნაბი და სიბის-
ტანი, სათმის ძირი, ხათმის თესლი, ხიარისა შამბარისა გული, შირ-
25 ხიმტი, თუითოსაგან — ხუთ-ხუთი მუტყალი. ამა ყოვლისაგან შარ-
ბათი შეაწყევ და შეასუი.

სურდოსა ცხუირისა ცემასა უკუაყენოს. მისი წამალი
ეს ე. — აყარყარა, ყურფა, ჰაზუზი მაქი, მასტაქი, სუმბული, უდი
ჰინდი, ამბარი, თუითოსაგან — სწორ-სწორი. ყუალა დანაყე და
30 გაცარ, და ათისა მუტყლისა ვაშლისა შარბათშიგან გაურიგე. ამის-
256 r-გან თუითო სუმა შუილ-შუილი || დრამი შეასონ დილასა და საღა-
მოსა. ესე ზაქარი და შვილისა მაჰმადისგან მოგო-
ნილი არის.

სურდო თუ ყელშიგან ჩამოვიდეს, ღარღარა აქნევი-
35 ნოს ოსპისა დ ბროწეულისა წყლითა. თუ ამა
არა უშუელოს და უფრო ძალიანი მოუნდეს, ხაშხაშისა ქერქი და
თესლი ოსპისა წუენითა მოხარშე და იმითა ღარღარა აქნევი-
ღარღარა სხუა ფერი: აბულასისა თესლი ნახევარზედა დანაყილი
წითელი ვარდი, გულანარი, ხაშხაშისა ქერქი და ცოტა კმელი ქინძი
40 ვარდისა წყალშიგან ადუღონ და აციონ, და იმითა ღარღარა აქნე-
ვინონ.

თუ ღარღარამა არა უშუელოს, ესე შარბათი შე-
სოს. — აიღე ხაშხაშისა თესლი ნახევარი ლიტრა, ოთხსა ლიტ-
რასა წყალშიგან დაალბე, ერთსა დღესა და ღამესა ამყოფე, გამო-
წურე და ნახევარზედა დანაყე. იმავე წყლითა მოადღლე, სადამდინ
ნახევარზედა. მოიყაროს. მერმე კელითა მოზილე და გამოსწურე, 5
და ერთსა ლიტრასა შაქარშიგან გაურივე, მანდამდისი აღდლე, რო-
მელ გასქელდეს. თუითოსა სმასა ათ-ათი ღრამი უნდა. და თუ ნედ-
ლი და ახალი ხაშხაში იშოებოდეს, ესე თავი ხაშხაში შუიდსა
ლიტრასა წყალშიგა დაალბე ერთსა დღესა და ღამესა, და მერმე
აღდლე, ასრე რომე სამი წილი და ნახევარი წავიდეს. მერმე აიღე 10
და კელითა დაზილე და გამოსწურე. და მერმე ნახევარ[ი] ლიტრა
შაქარი და ნახევარ ლიტრა მაიფხოთაჯი, რომე ბადაგი ჰქუიან,
ესიცა (!) გაურივე, მანდამდისი მოადღლე, რომე გასქელდეს. ამის-
გან: შუიდ-შუიდი ღრამა შარბათი ქერისა წუენითა. და ზოგთა
აქიმთა, ერთი ღრამი ქაფური, ერთი ღრამი ზაფრანი, და ერთი 15
ღრამი მრავისა თესლი, ერთი || ღრამი გულანარი და ერთი ღრამი
ფარფარას წუენი ამა შარბათშიგან გაურიონ. V

სურდო, რომე სიმკურვალისაგან იყოს და ერთობ აცხელებდეს,
დილასა და საღამოსა ამა შარბათისაგან ასმევდეს. და თუ მუდამად-
ცა სუმიდეს, არგებს. და ძილის პირსა ამა შარბათისაგან ღარღარაცა 20
აქნეინე, და შარაბი ზუფაცა არგებდეს (ზუფას შარაბი ისი არის,
რომე შარაბებისა რიგშიგან მოვა). და იაცა არგებს შაქრითა გაზი-
დულიყოს. რა ხაშხაშისა შარაბმან სურდო მოხარშოს, ხაშხაშისა
შარაბსა ნულარა [ა]სუამ, ზუფასა შარაბი ასუი თბილითა წყლითა.

და თუ ცხუირი შეიკრევდეს და თავშიგან მძიმედ და გაჭედით 25
იყოს, ბაფლი, რომე წამალია, ძმრითა დაასოვლონ და
ცეცხლშიგან ჩააგდონ, და თავი ზედა ამყოფონ, რომე ამისი სული
პირსა და ცხუირსა შეედინოს. თეთრი სანდალი, დამწუარი სუქი
და წისქუილისა ქვა, ნახევარზედა დანაყილი, ესე გააცხელონ,
სანდალი და სუქი გაცხელებულსა ძმარშიგა გაურიონ და თავი 30
დახურონ. და ზედა დაიჭირონ, რომე ორთქლი ვერასათ გაუვიდო-
დეს. ანაყუეთი გააჭურვონ და ძმარშიგა ჩაყარონ, ასრე რომე იორ-
თქლონ. წითელი ვარდი და წითელი შაქარი, და მურთისა ფურ-
ცელი და ძირტკილასა ფურცელი, ესენი ძმარშიგან გამოადღლონ
და იორთქლონ. ბაბუნაჯი, ია და დანაყილი ქერი და ხაშხაში 35
წყლითა მოადღლონ და იორთქლონ. და ამითა დაიბანონ და ცხელ-
ცხელი თავზედაცა დაისხან. იმას რომე სურდო და წაზლა მუდამად
სჭირდეს, ჰ[ა]ბიყუყია ჩაანთქმევენოს...¹ 257 r.

|| ...ერთი გასახსნელი, რომე იმა ქირისაგან
გამოიყვანოს. 40

ამაბაბისა წამლები. — აიღე საბრი, თურბუთი, რუბი,

სუსხი, თუითოსაგან — სწორ-სწორი, დანაყე და გაცარ, და ცეცხლი
წყალშიგან შეზილნე, და მგურგუალი აბები შეჰქმენ. თუითო ჩან
თქმა — ორ-ორი დრამი, ღამით წოლისა ჟამსა ჩაანთქმევინო.

- სურდო რომე სიგრილისაგან იყოს, ფეტუი გააცხელონ და
5 მჩუარისაგან გამოჰრან და ცხელ-ცხელად კეფასა შემოსდგან მან.
დამდის, რომე სიცხე სასასა ჩაუვიდეს. ღუინისაგან და საკმელისა-
გან იფარეზოს, და თუ ერთობ მომშივდეს, ცოტა საკმელი მოჰ-
კურვალთ აჰამონ, და ცოტა გაცხელებული ღუინოცა ასუან, რა
გინდა რა მოსწყურდეს, წყალსა ნუ სუამს. და თუ მლაშე ეჰამოს
10 და მასზედა მოსწყურდეს, ნუც მაშინ სუამს წყალსა. და თუ ერთობ
მოსწყურდეს, ცოტა თბილი ღუინო სუას. ძილისაგანცა იფრთხი-
ლოს, ასრე რომე ნუ დაიძინოს ერთსა დღე-ღამესა, და ერგოს. ესე
გასახსნელი ჰ[ა]ბიცა შესუნან. ჰ[ა]ბის წამლები —
აიღე საბრი, მასტაქ[ი]; საბრი — ერთი დრამასა წონი, მასტაქი —
15 ნახევარ დანგი, რუბისუსი — ორი დანგი და ნახევარი, კამის თეს-
ლი — ორი დანგი, შაქარი — ორი დანგი, მუყლი — ერთი დანგი;
მუყლი ნიახურისა წყლითა გალესონ. ესე წამლები დანაყონ, გაც-
რან და ამა გალესულსა მუყლშიგან გაჰრიონ, და წურილი ჰ[ა]ქმები
ქნან. ესე ყუალაი ერთი ჩასანთქმელი არის ძილის დროსა. მას უკან
20 ცოტა წისქვილის ქვა გაატურონ, და ესე გატურებული ქვა ცოტა
მწარე ღუინოშიგან || ჩააგდონ და იორთქლონ.

- სხუა წამალი ამა სურდოსა. — აიღე ბაბინა, აქილალმელიქი,
მარზანგუში, ამა სამთაგან სწორ-სწორი წყ[ა]ლშიგან მოადლუე. ამა
მოდულებულისა წყლისაგან ცხელ-ცხელი თავზედა დაასხან და
25 კიდეცა იორთქლოს. სხუა სონიჯიცა ძმარშიგან ჩადვას ერთსა დღე-
ღამესა, მერმე ძმრისაგან გამოიღონ და ნახევარზედა დანაყონ,
მჩუარშიგან გამოჰკრან და მუდამად ისუნებდენ, ამად რომე მისი
სუნება ცხუირისა ძარღვებსა გაჰსნის და ანისონიცა ისუნონ, სხუ-
უდიცა ისუნონ და ყუსტიცა, და თეთრი საკმელიცა (ცეცხლზედა
30 დადვას და მისგანცა ისუნოს), და სონიჯიცა ცეცხლშიგან ჩააგდონ
და ისუნონ, კამისა თესლი კმელი, ლელუი, ჩამიჩი, იისა ძირი, ესენი
დანაყენ და თაფლითა აჰამენ.

- თუ ამა წამლებითა არა ეშუელოს, ესე ზაუფისა შარაბი შე-
ასუი. ამა ზუთისა (!) შარაბისა წამლები. — აიღე
35 კმელი თეთრი ლელუი თხუთმეტი მარცუალი, ჩამიჩი, კურკა გამო-
ლებული, — ოცი მარცუალი, ნიახურისა თესლი, კამისა თესლი, ია
კმელი, ფარისა ოშანი კმელი, ზუუფა, თუითოსაგან — ხუთ-ხუთი
დრამი, იისა ძირი — ათი დრამი. ესე ყუელა წყლითა მოხარშე,
როგორაცა მართებს, რომე კარგად ძალი გამოსცეს; გამოსწურე
40 ყოველსა დილასა მას ათი დრამი. ამას შიგა ორი მუტყალი მაჭუნი
ზუფისა გალესე და შეჰრიე. სხუანი აქიმნი ამა ზუფისა შარაბსა

შიგან სამსა ღრამსა მრგულსა ზ[ა]რევეანდსა და ხუთ ღრამსა ფარა-
შიონსა უმატებდეს.

|| ზუ ფ ის ა მ ა ჯ უ ნ ი ე ს ე ა რ ის. — ა ი ლ ე კმელი 258 r.
ზუფა, რუბი სუსი, ფარისიაოშანი, თუითოსაგა[ნ] — ათ-ათი ღრამი,
ყურდუმანი, პილბილი, თუითოსაგან — სამ-სამი ღრამი, მწარისა 5
ნუშისა გული მრგული, ზარევეანდი, ანჯარისა თესლი (ჰინჭარასა
ჰქუიან), თუითოსაგან — ხუთ-ხუთი ღრამი. ყუელა დანაყე და
გაცარ, და თაფლითა მაჯუნი შექენ, როგორაცა მაჯუნსა მართებს.

ი ი ს ა შ ა რ ა ბ ი. — ია რომე თაფლშიგა გაზრდილიყოს, ესე 10
თაფლშიგა გაზრდილი ია იისა შარაბთა შიგა* გარივე, და გალესე
ორივე თბილთა წყლითა და შეასუი. მულასარიცა არგებს ამა სურ-
დოსა. თუ კელ-ფერკი და გულისპირი და ტერფი და ყელი ამა
მჭურვალთა ზუფებითა! [...] მუდამად ზელა უშუელის, ბაბუნე-
ჯისა ზეთი, ანუ მარზანგუშისა ზეთი, ანუ სადაფისა ზეთი, ანუ აბილ-
ყარისა ზეთი; ჰიპსა და საჯდომელსა ამა ზეთებითა ზელონ და თავი 15
საპონითა და მურდითა დაიბანონ, უშუელის.

ს ხ უ ა. — სელი მოკალული და დანაყილი თაფლშიგა გაურონ,
და ვითა თავი დაბანონ, ძარღუები ცხუირისა გაუქსნან და სურდო-
სა უშუელონ. ს ხ უ ა. — აილე წითელი ბორა ხუთი ღრამი, მარი-
ლი — ერთი უკია; ორივე დანაყენ და მჩუარშიგა გამოყრა, მჩუარი 20
ტალახშიგა ჩადევ თივისასა; სქელი ტალახი შექნა და მერმე ესე
გამოკრული მჩუარი მასშიგან ჩადევ, და ცეცხლშიგან ჩასდვა, სა-
დამდის ტალახი კარგან გაკმებოდეს. მერმე ცეცხლისაგან გამოი-
ღონ და მჩუარშიგა გამოკრული წამლები დანაყონ, და ლუინოსა
შიგან გაურონ, და იმა ლუინითა || დაბანოს თავი. თუ მხურვალი v 25
ტლებიცა მოუნდეს, აილე მდოგუი კმელი, ლელუი, მინდორული
პიტნა, თავსა რომე ჰქუიან (ძრ[ი]ელი წამალი არის). ამა ოთხისა
წამლისაგან სწორ-სწორი აილე, დანაყე, ტლედ ქენ ცივითა წყლი-
თა და თავზედა ჩამოსდევ. მ ი ს ი ს ა ჰ [მ] ე ლ ი: ანაკუეთისა წუ-
ენი სელისა ზეთითა შექნას და შეჰამოს. მისგან მუხუდოსა ფქუი- 30
ლითაცა და თაფლითაცა გაურონ და ჰამონ. ს ხ უ ა ს ა ჰ [მ] ე-
ლ ი. — ნიშანსტაკი გააღონ წყლითა და შიგა ტრედის კუნდი და
ჩიტი დააღონ; რომე გადნეს და ხურ[ი]ტონ.

კურთხეულ არს ღმერთი, გათავდა³.

|| თუ ცხუირშიგა ბოსპირი გამოუვიდეს, მისი ნიშანი ესე არის, 259r 35
რომე ცხუირისა ნესტუი შეეკრას, შიგნით კორცივითა გამოუვა,
ქავილსა დაუწყებს და წვასა, ხან წავა და ხან გამოვა; ნახე, —
წითელია თუ თეთრი. თუ წითელი იყოს, პირველად ყიფალი გაუ-
ხსენ, სითცა ისი იყოს. მერმე ესე წ ა მ ა ლ ი ქ ე ნ — აილე ჟან-
გარა ორი ღრამი, ფიჭუისა გომიზი — ხუთი ღრამი, დანაყე და 40
გაცარ. მერმე აილე ბერძული ზეთი და ცუილი — თორმეტ-თორ-

მეტი დრამი, ერთმანერთშიგან აადულე და გარდმოილე, რომე
ცოტად გაცივდეს; დანაყილხ და გაცირილი წამლები შიგან გაურთი
ძუელისა ბამბისა პატრუკები შექენ, შემწენ იმა წამლებითა და
შეუდევე ყოველთა ღამეთა.

- 5 სხუა მისთუისვე. — აილე ჯანგარა დანაყილი წმი-
დად ერთი დრამი, გზისა ხე, რომე გრაკი ჰქვიან, — ორი დრამი,
ყოველთა ღლეთა თაფლითა გარცხიდი იმა წამლებსა; მერმე თაფ-
ლითა მალამავითა შეზილე და ისიცა ბამბითა ცხუირშიგა შეუდევე-
რა გინდა ქავილსა მოუმატებდეს, და ცხუირი ღუინითა (თუ მაჭარი
10 იყოს იმითა- დაბანოს და იმისთანა წამალივე შესცხოს ცხუირჩიგა,
რომე კორცი იყოს, იმა წამალმან მოსჰამოს. აილე სპანდი ნახევარ
დრამი, დანაყე რბილად, ღუინოშიგა გაურთი, ისიცა ცხუირშიგა
შეუდევე.

- თუ სურდო სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ის არის, რომე
15 ცხუირიდალმა ცივი წყალი სდიოდეს და თუალები გაუწითლდეს.
ესეცა იქნების, რომე მეტითა სიწითლითა ის ფერად დასცემდეს
და ცხუირჩიგა უზნობდეს. მისი წამალი. — პირველად კელი
v გაიხსნას, ყიფალი; და აბანოს შევიდეს, რომე თ[ავი] || გაათბოს,
თავი ზედა წაიშუიროს და კარგად დაიბუროს, რომე ორთქლი თავ-
20 სა და პირშიგა შეუვიდეს. და ყოვლისა მკევისაგან იფარეზოს.
მერმე ესე წამლები მოადუღე: მოილე ოცი დრამი
სონიჯი, ათი დრამი სეფისტონი, ჩამიჩი ხუარასნული, გურკა გამო-
ღებული, ოცი დრამი კმელი ია, ასლისუსი, თუითოსაგან — ოთხ-
ოთხი დრამი, თეთრი ლელუი — ათი დრამი, ესე ყუალა სამსა ლიტ-
25 რასა წყალშიგა მოადულე. სადამდი ას სამოცდაათსა დრამსა წყალ-
ზედა მოიყრებოდეს, მერმე შუიდი დრამი ხიარი-შამბრისა გული, —
ათი დრამი თარანგუბინი. ერთსა სუმასა იმა მოდულეზულსა წყალ-
შიგა გაურთი, გალესე, გამოწურე და შეასუი. თუ ამა სურდოსა
უფალი კაცი ვაყი იყოს, ან კოტოში მოიკიდოს და ან ყურნი იტრ-
30 ნეს. საჰმელად ქერისა კორკოტი შეუწყევით, სინჯიტი, სეფისტონი
და ლელუი შიგან გამოადულეთ, შაქარი გაურიეთ და აჰამეთ.

- თუ სურდო სევდისაგან იყოს, მისი ნიშანი, — თუალები გამო-
უშრეს, ორივე თავისა შაყიყა ასტიკედეს, თავის ტკივილშიგა უძი-
ლობაცა შეექნას, და ცხუირისა წანადენი ცეცხლივითა ცხელი
35 იყოს. ყოვლისა მკევისაგან იფარეზოს და მუდამად ბანა და კარ-
გისა სუნება უნდა. მუცელიცა გაუხსნან აბი აშაიყონითა, და საჰ-
მელი: ' ქერის წუენი შეასუან, შაქ[ა]რი გაურიონ. წყლის მაგი-
რად გაზმანისა წუენი შეასუან შაქრითა. ამა საჰმელშიგა, რომე
ქერის წუენი გუითქომს, სინჯიტი, ხაშხაში, ია და ვარდი მოადუ-
40 ლონ და აჰამონ, ანუ აბანოსა წყალზედა ანუ თბილსა წყალზედა
თავი დაიჭიროს.

||...და ქაბრის ძირისა ქერქი დანაყოს, მოადულოს და ილარა-
რებდეს². 260

თუ ისი ენისა სისუსტე სიჭმისაგან იყოს, რძესა და იისა ზეთსა
პირშიგა იმღვუნებდეს და გამოსახებდეს, და დედაკაცისა რძესა
თავზედა მოაწულებდეს, ისიცა კარგია. 5

თუ პირშიგა მალაზა ჩამოუწვეს (იგია რომე კორცმეტივითა
ენასა გამოუვა), და იქირე: შაბიამანო ოთხი დანგი, გულნარი
ათი დანგი, ქაფური და ნიშადური — თუითო დანგი. ესე ყუალა
ერთბირად დანაყე და გაცარ. ენა რკინისა მილითა მოფხიკოს და
ზედა დააყაროს. 10

თუ სიმკურვალისაგან სიგრილე უფრო იყოს,
და იქირე: ერთი მწუანე გუნდა და წმიდად დანაყე, და ერთი
დანგი დანაყილი ნიშადური შიგა გაურიე, წყლითა სუმაყი და
გულნარი მოადულე, ისი გუნდა და ნიშადური შიგა გაქენ და პირ-
შიგა იმღვუნებდეს. ყოვლისა პირისა ტკივილისათუის თუთუბა და
ძმარი კარგია. 15

თუ ბაგე გაუსქდეს, ამასცა ბოასირი ჰქუიან, — ლელფარისა
და იისა ზეთითა ჰიპსა და საჯდომსა იზელდეს, და ხიერი ბადრანგი
(ამას ჰქუიან რომე კატარი რაჟამ მოსწყუიტოს, იმას ხუითქი
გამოვა) იგი ზედა დაიცხოს. დაიქირე გუნდა დანაყილი და ნიშას-
ტავი, უმარული და ქასირა, ესე ერთმანერთისა სწორი ერთად
დანაყე. ქათმისა ქონი, ვარდის ზეთი და წმიდა ცუილი ყუალა
ერბოთა მალამად ქენ, დაზილე და ზედა დასდევ. კუერცხისა ქერ-
ქსა რომე სხუა თხელი კიდევე ჰკრავს, იგი ზედა დაიკრას, და
ყოველსა ღამესა ჯულაბსა სმიდეს ბაზრაცატუნითა. და მისი საჭ-
მელი ქლიკები მოხარშული და თორხოლო კუერცხი იყოს და
ქერქისა წყალი ასპანახითა. 25

მისთუისვე. — აილე ღორისა ფირტუი, ანუ სხუისა
პირუტყუისა, და ხახუისა ქერქი, ორივე დაწუი, დანაყე, ქათმისა
ქონითა შეზილე და გახეთქილსა ბაგეზედა შესცხებდი. v 30

სხუა, რომე ბაგე და კბილისა ძირი გასქდეს, მისთუის კელი
გაიხსნას და კისერსა კოტოში მოიკიდოს, და ოსპი და სუმაყი პირ-
შიგა დაიქიროს. მოცხარი დანაყილი ძმრითა მოადულოს, იმას
ილარდარებდეს და დაასხმიდეს. თუ ესე სენი ერთობ ძნე-
ლი იყოს, ერთი ნიშადურისა ყურსი ძმრითა გალესონ და ძმრითა
დაიქირვიდეს, რომე სისხლი დაწმდეს, და პირსა გულაბითა დაი-
ბანდეს, და ვარდის ზეთი ტლედ ქნას და მტკივანსა დაიდვას, რომე
სრულად დაწმდეს. მერმე ოსპი, წითელი ვარდი და მოცხარი მო-
ადულოს და პირსა იმღვუმოს, მერმე დაასხას. მისი საჭმელი: 35 40

24. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

ან ისრიმითა, ან ბროწეულითა, ან სუმაყითა, ან რაცა ამას ჰგავს. ღეს, ისი ჭამოს. და რაცა ტკბილი საჭმელი იყოს, ანუ რძისა, ყულა იფარეზოს.

- თუ კაცსა პირშიგა სენი შეექნას და პირი უყროდეს, — რაცა
- 5 ტკბილი საჭმელი იყოს და ნიორისაგანცა იფარეზოს. თუ ტკბილი რამე ჭამოს, ჟულაბითა პირი დაიბანოს. თუ ნიორი ჭამოს, კბილისა ძირი ან თაფლითა და ან შაქრითა დაიბანოს, და პირსა ნიადაგ ძმრითა და გულაბითა გამოირცხიდეს და ჩხირითა გამოიკრცხიდეს, და მუსუაგითა კბილსა გამოიკაზმიდეს (ზეთისხილისა ხესა ჰქუიან).
- 10 და ისი წამალი ქენ, რომე კბილები გაათეთროს და სულის გამოიღოს. — და იქირე: ზღუის ხუთქი და ჩინურისა ნატეხი შუხარი მარილი და ანდარუნი, თუთოსაგან — სამი მიტყალი, დამწუარი ქერი და სუდი დამწუარი, სუმბული და
- 261 r მოცხარი, აზულას და შაფი || იამანი დამწუარი და ძმრითა დამბა-
- 15 ლი, თუთოსაგან — ორ-ოლი მიტყალი, აყირყარა — ხუთი მიტყალი, სანდალი ფუფული, თუთოსაგან — ორი მიტყალი. ერთად დანაყოს და ამითა კბილისა ძირსა იზელდეს. ტყემალი მოხარშული და უხარშავი, ატამი და ნესუი უზმამან ჭამოს და არგებს. ქერის ქერქი ცივითა წყლითა და შაქრითა არგებს, რომე იმითა კბილისა ძირი დაიზილოს, და რაცა საჭმელი გახეტქილსა კბილისა ძირისა გუთქუამს, ისივე ამას შეუწყონ.
- 20

- სხუა ნიშანი კბილებისა, რაცა კაცსა ტკივილი დაემართების. — რაჟამ კაცსა კბილისა ტკივილი დაემართოს, ნახე ღრძილები. თუ წითლად იყოს და უსივდეს, სიმჭურვალისა ნიშანი არის. პირველად
- 25 კელი გაუხსენ და კოტრშიცა მოჰკიდე, და ვარდის ზეთი და ძმარი ორივე პირშიგა იმდგუმოს ზედა-ზედა, და ღუინისაგან იფარეზოს. საჭმელი ძმრითა ჭამოს და მოხარშული ოსპი აჭამოს. თუ ამან არ უშუელოს, აიღე ქაფური, აფიონი და ქარქუეტის ძირი, თუთოსაგან — დანგი, წმიდად დანაყე, ვარდის ზეთითა შეზილე, თითთა
- 30 ღრძილზედა დასდევ და უშუელის.

თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს, ამა წესითა შეიტყობის. ცივი წყალი პირშიგა ჩაიყენოს, თუ აწყინოს, იცოდი, სიგრილისაგან არის თუ არ აწყინოს, სიმჭურვალისაგან არის.

- თუ სიგრილისაგან იყოს, ესე წამალი ქენ. —
- 35 აიღე ქრიკნისა ძირი, ქარქუეტის ძირი და ქონდარი, თუთოსაგან — თუთო ღრამი, და პილპილი — ორი დანგი, ყულა დანაყე და თაფლითა შეზილე, ჭურჭელშიგა ჩადევ; რა მოგინდეს, აიღე, თითთა დასდევ იმა ადგილსა, სადა სტკიოდეს, და ეშუელოს.

ამავე სენისა. — აიღე პილპილი || ათი ღრამი, ქარქუეტის ძირი, ჩამიჩი და ზანჯაფილი, თუთოსაგან — ოთხი ღრამი, ბორაკი — ექუსი ღრამი, დანაყე და გაცარ წმიდად. თუ სიგრილი-

საგან იყოს, ღრძილზედა მოაყარე და უშუელის. გალიანოზს
უბრძანებია, კბილი თუ შექმული იყოს, ზანჯაფილი რომე დასდვა,
უშუელის, მაგრა ზანჯაფილისა შენელება უნდა ძმრითა. ზანჯაფილი
კბილზედა დასდვას და ძმარი ზედა-ზედა პირშიგა დაიჭიროს.

თუ კბილი ეძრვოდეს და ამოღება უნდოდეს, კარის-ძირა
დანაყე, გალესე და კბილზედა დასდევ, და ქაქურჯელად გამოიღოს.

სხვა წამალი, რომე ღრძილსა უშუელის, თუ წამქდარი და
შექმული იყოს და კბილებიცა დაამაგროს. — აიღე ბროწეულის
გული და მისი ყუავილი, გუნდა ყუითელი, და საკუმეველი, თუ-
თოსაგან — ათი ღრამი, წიდა — თხუთმეტი ღრამი ინდოური მა-
რილი — ხუთი ღრამი; ერთად შეყარე, დანაყე და გაცარ. რა მო-
გინდეს, კბილებსა და ღრძილზედა მოაყარე და უშუელის.

სხუა წამალი, რომე ღრძილი და კბილები დაამაგროს. —
აიღე მარილი და დანაყე, და მისი წონა თაფლი ერთმანერთსა
გაურიე, შეზილე და აბი შექენ, და სამოსელშიგა გამოქკარ და
ცეცხლშიგა ჩადევ, რომე დაიწუას, და ისი მრგულეები გაერთდეს.
მერმე ამოიღე ამისგან ერთი ღრამი დამწუარი მარილი, წყალი —
ათი ღრამი, და ტენცო დამწუარი — ათი ღრამი, ალილა — ათი
ღრამი, ბროწეულისა თავი, ვარდი და ზეთისხილი, თუთითოსაგან —
ხუთი ღრამი, ყულა წმიდად დანაყე და გაცარ, ერთმანერთშიგა
გაურიე და პირი იმითა გამოირცხას. და ღრძილი შეაზელინე, და
კუირაშიგა თუთითოსჯერ თაფლითა პირი გამოირცხას და უშუელის.

|| სხუა წამალი კბილისა, რომე მაღასისაგან სტკიოდეს 262 r.
და იძვროდეს, მჭამელი შევიდეს და მძოვარი იყოს. — აიღე შავი
ფისი და დინდგელი, და ზარიკი, წითელი ოსპი, წითელი ბორაკი,
ყუავის-კულა და ქამატრიოსი, ყულა დანაყე და გაცარ. აიღე ერთი
კოვზი ბერძული ზეთი და ერთი კოვზი თაფლი. ესე წამლები გაუ-
რიე, კბილზედა შემოსდევ და უშუელის.

სხუა წამალი, რომე კბილები ყულა სწორად სტკიოდეს. —
მოკალული ქერი ძმრითა დაალბე, მერმე ამოიღე ქერი და დაწუი,
მერმე გალესე და კბილი და ღრძილები შეუმწენ და უშუელის.

სხუა წამალი კბილისა, რომე კია შეექნას. — აიღე შავის
თხის ბალანი, სპანდი და ქონი, დანაყე ერთად, გრძელი ქვა გაათბე
და ესე წამლები ზედა დააკუმიე, პირი ზედა დააჭირვინე, მატლი
ჩამოყაროს და უშუელოს!

ნიშანი საკუმეველისა, გამოიღებს კიასა ღრძილთაგან, გამოც-
დილია ნებითა ღრძისათა. — აიღე ასურულისა პრასისა თესლი
წონი ორისა ღრამისა, და გაჰყო სამ ნაწილად; და თუთითო ნაწილი
ჩასდვა საცეცხურთა შიგა ცეცხლსა ზედა, და გარდაარქუა ზედა
ძაბრი. და პირი ზედა მიუბჰყრა, რომელ კუამლითა აღივსოს პირი

შიგან. ჰქმნა ესე მრავალჯერ და ჰია ყოველი გამოვა ღრძილთაგან
ბრძანებითა[ა] ღ'თისათა.

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი, თუ ჰიისაგან კურელი იყოს. — ან თრიაყი
ღიდი და ან თრიაყი არაბი შიგან შეიღვას და ერგების ნებითა
ღ'თისათა.

თუ კაცსა კბილნი ეძრვოდენ და ღრძილნი
სტკიოდენ, ესე წამალი მასცა უშუელის.

სხუა წამალი, რომე კბილისა ტკივილისაგან პირი გაუსივდეს. —
აიღე იფნის ძირი და დანაყე კარგად, მარილი და ბერძული ზეთი
ერთმანერთშიგა გაურიე, პატრუქი ქენ და იმა წამლებითა ყურშიგა
შეუღევე, ტკივილსა || და მალასსა უშუელის.

ამავე სენისა. — აიღე მდოგუი და თაფლი, და სამი
გუნდა ცოტა ენდრო, და არჯასპი, ცოტა წიწმბატი, ქონდარი და
ბორაკი, ყუალა დანაყე და გაურიე, და კარგითა ძმრითა აადუღე,
და ნელ-თბილად პირშიგა დააჭირვინე, და რაცა პირშიგა სენი
იყოს, უშუელოს და გაამრთელოს.

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი კბილისა, რომე იძვროდეს. — აიღე ტუხ-
ტისა ძირი, ველური ტენცო და კარის-ძირა, ყუალა ძმრითა აადუღე
და პირშიგა დააჭირვინე.

სხუა წამალი კბილისა, რომე იძვროდეს და ღრძილები დას-
ცუთეს. ამისი ნიზეზი ბევრისა სისხლისა და მალასისაგან იქნების;
მართებს, რომე ენისა ძირსა სისხლი გამოუშუას. მე რ მე აიღე;
ცოტა თეთრი ერბო და მური და წიდა, ერთად თითითა ზედა დას-
დებდი და უშუელის.

ამავე სენისა. — აიღე ბროწეულისა ქერქი, გაუხურე-
ტელი გუნდა, დანაყე და გაურიე, ზედა მოაყარე და ერგების.

სხუა წამალი კბილისა, რომე იძვროდეს და ჯანგი ეკიდებო-
დეს. — აიღე: ტენცო და ლუინითა კარგად აადუღე. ისი ლუინო
პირშიგა დაიჭიროს და ერგოს.

მისთუისვე. — აიღე: მური, რკინის წიდა და არჯასპი
და მარილი, დანაყე ერთად, ცოტა ფქუილი მოაყარე პირსა და
ღრძილზედა, და პირისაგან სისხლი გამოიღე. პირი ვირისა რძითა
დაჰბანე, ანუ ძმრითა, ანუ გუნდა და ბროწეულისა ყუავილი
აადუღე და იმითა პირი დაიბანოს¹.

სხუა წამალი, რომე პირშიგა მძოვარი იყოს. — აიღე მწუანე
გუნდა, მარილი, მურდასანგი და კირი, ტუხტის ძირი, პილპილი და
კულიავი, ქარვა და ლილა, ბროწეულისა გული და ბორაკი; ყუალა
სწორი დანაყე და ერთმანერთშიგა გაურიე თაფლითა და ძმრითა.

პირშიგა დაიჭიროს ესე წამალ[ი]; || კბილი რომე ეძვროდეს, გაამაგ-
როს, და ღრძილი რომე შეკმული იყოს, უშუელოს.

სხუა წამალი, რომე კბილშიგა მჰამელი იყოს. — აიღე ალი-

ლა ერთი და ნახევარი, გუნდი — ერთი და ნახევარი; დანაყე და ერთმანერთშიგან გაურიე, შეზილე, პირშიგა დაჭიროს და უშუელის.

ამ ავე სენისა. — აილე ქერის ფქუილი და ორი წილი მარილი, და ერთი წილი თაფლი, ყულა ლუინითა გაადგინე და შეიდსა დღესა მზესა დადგი. მერმე სამოსელშიგა წაახუიე და ცეცხლშიგა დაჰფალ საღამოდ, და რა გათენდეს, გამოილე და წურილად დანაყე, და იმითა პირი და ღრძილი შემწენ წყნარად და ეშუელოს.

სხუა წამალი კბილისა, ზოგჯერ სტკიოდეს და ზოგჯერ არა. — აილე ტუხტისა ძირი და ძმრითა აადულე, მერმე ისი ძმარი მიეც პირშიგა რომე დაიჭიროს, და ერგოს ბრძანებითა] ღ'თისათა.

სხუა წამალი კბილის ტკივილისა გამოცდილ. თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს, აილე აყირყარა, შამი ანდალი და გულნარი, ნახევარზედა დანაყე, ძმრითა მოადულე და პირშიგა დაიყენებდი, ერთობ კარგია და უშუელის.

თუ სიმკტურვალისაგან სტკიოდეს, აყირყარა დანაყოს, გაცრას და ცოტა ქაფური გაურიოს, მასტაქითა დაზილოს და სადაცა სტკიოდეს, ზედა დაიდვას.

სხუა კბილისა ტკივილისათუის. — ბროწეულისა ქერქი და ვაშლის ქერქი¹ ვარდის წყლითა მოადულოს და კბილთა იცხებდეს.

სხუა კბილისა ტკივილისათუის. — ფოხურის ძირი ძმრითა მოადულე და პირშიგა ჩაიყენებდეს.

კბილისათუისვე. — კაპრისა ძირი მოადულე და გუნდა მოგაღე, მის ოდენი მარილრ გაურიე და პირშიგა ჩაიყენებდეს, კბილისა ტკივილსა უშუელის და ქიასა მოჰკლავს.

ვის კბილნი ეძრვოდენ და დაც || უივნასა უღამოდენ, ანუ მალლიდალმა ჩამოვარდნილიყოს, ანუ დაცემულიყოს და დაეკრნენ. — უქურეტელი მარგალიტი დანაყე და ზედა მოაყარე, აყირყარა დანაყე და იგი გაურიე, შამი ანდალი ძმრითა მოადულე და პირშიგა იმდგუმებდეს, ერთობ კარგი არის.

თუ ღრძილნი ქარისაგან სტკიოდენ, დიდი თრიაყი და ან აფლონია ზედა დაიდვას ღრძილთა ტლედ, და კბილისა ტკივილსა უშუელის, თუ სიგრილისაგან სტკიოდენ.

თუ ღრძილნი უკუეხუეწენ, კბილნი სტკიოდენ და სისხლი სდიოდეს ნიადაგ. — აილე კარამფულისა გურკა, აყირყარა და გუნდა მწუანე, ბაბასა და ქაბაბა, და ბროწეულისა ქერქისა ყელი, ამათგანი — სწორი წონი. დანაყენ ყოველნი და დასცრნე, და ყურძნისა რუბითა შეზილო, მარცულად დაჰქმნა და გააჰმო. და ოდეს გიჰმდეს, ჩაიდვა მისგანი პირსა შიგა თუითო მარცულად ერთი მეო-

რისა შედეგად. და პირსა, რა ლერწო მოექცეოდეს, წანერწყვიდეს
ჟამითი-ჟამად. ესე არგებს ტკივილსა საოხნეთასა და გამოიღებს
სინოტიესა პირისაგან, და და[ა]მებს სულსა პირისასა და ერგებს
კბილთა შეძრულთა ბრძანებითა ღთისათა.

- 5 ნიშანი რომე კაცსა ყბანი დაღმა სცუიოდენ. მისი ნიშანი ესე
არის, რომე პირისა ტყავი გაეჭიმოს, ასრე რომე ერთი თუალი ვერა
დაიჭუხოს. და სული სუსტად ამოსდიოდეს. რა ესე ნიშანი ნახო,
იცოდი, ყბათა დაღმა ცუივნა იმას ჰქუიან. წა მ ა ლ ი ე ს ე ქ ე ნ,
გამოცდილია და მშუელელი: პირველად აბულმათინი მიეც, რომე
10 ფელინჯისა სწერია, მერმე ღარღარა აქნევიან მდოგუთა და სიქან-
ჯაბინითა, და ერთი ჯავახი ბუა პირშიგა დააჭირვინე მუდამ და
264r.ნი || ადაგ პირი ამა ზეთითა შემწვენ, რომე დაეწერთ:

- აიღე: კოსტი, თაჭუის კუერცხი, თუითოსაგან — ხუთი დრა-
მი, ფარფიონი — ერთი დრამი, ყულა დანაყე და ლუინოშიგან
15 დაალბე ერთ ჟამამდე, მერმე აიღე ბერძული ზეთი — ორმოცდაათი
დრამი და ამა ლუინოშიგან ჩაასხი. მერმე ცეცხლზედა ააღულე
ნელად მუნამდი, ვირე ლუინო დაშრეს და ზეთი დარჩეს. და იმა
ზეთითა პირი და ყელი შეუმწვენ ყოველთა დღეთა.

ივ. კარი [მეთექვსმეტე]

- 20 ნიშანი ყოვლისა ფარისა ყელის ტკივილისა და კაკისა და
ხუნაყისა და ყელიდაღმა რომე სისხლი ამოსდიოდეს

- თუ კაცსა ყელის ტკივილი დაემართოს, პირველად წმიდა
ი ა კ ბ მოიკსენე, მერმე იცოდი, რომე ესე სენი ორფერი არის:
ერთი ისი, რომე კაჯა გაუსივდეს და ყელი დაუჭიროს (ხუნაყი
25 იმას ჰქუიან; ესე ერთობ ავი სენი არის); მეორე ეს არის, რომე
სასა ჩამოუწვების ანუ მარჯუნით ანუ მარცხენით ანუ ორგითვე.
და ხუნაყისა და სასისა წამალი ორისავე ერთი უნდა. რა ესე ნიშანი
ნახო, ფიცხლა კელი გაუსხენ და რასთომცა შეეძლოს, სისხლი
ადინე.

- 30 ესე სენი ორისაგან იქნების: ერთი სისხლისა-
გან და მეორე ზაფრისაგან. თუ ყელი და ენა გაუსივდეს, სისხი-
ნეზედა კელი დასდვა, იძვოდეს და ერთობ წითელი იყოს, იცო-
დი, რომე სისხლისაგან არის. ამას ფიცხლა კელი და ენის ძირი
გაუსხენ და სისხლი ადინე, რასთენცა შეეძლოს.

- 35 თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე ფერზედა
ყუითლად იყოს, კელი რომე დასდვა, მეტად ცხელი იყოს, და მაჯა
v || ჩქარად უცემდეს. აგრევე, თუ ცხუირშიგა ჩაუვიდეს, გაუსივდეს
და წითელი იყოს, ისიცა სისხლისა ნიშანი არის და ამასცა კელისა
გახსნა უნდა.

წამალი ხუნაყისა, თუ ზაფრისაგან იყოს, — სირიხიშტითა ან მკავისა და ან ტკბილისა ბროწეულისა წყლითა, ან ქასინისა წყლითა ხიარი-შამბარი ჩაადნონ და ამისგან სუას, რომე მუცელი გაწმიდოს.

აწ ლარლარა ქნას ამა წამლებითა. — აიღე: მური წმიდა ორი მიტყალი, ზაფრანი — ერთი მიტყალი. ესე ორივე ტუხტის წუენითა ჩაადნონ და იგი ილარლაროს, და ხიარი-შამბარი ახლითა რძითა და ზორა ტუხტისა შარბათითა ჩაადნონ და ისიცა ილარლაროს. ლელუი და ულბო, ორივე მოდულებული, და ამა წყლითა ხიარი-შამბარი გაქნილი ილარლაროს, და ზროხისა ერბოთა და ლუინითა მოდულებული ქალამისა წყალი ილარლაროს. მისი საკმელი ქერის წყალი იყოს და ან ანაკუეთისა წყლითა საკმელი შეუწყონ.

სხუა ხუნაყისა წამალი. — ქარბა დანაყონ და ხუნისი, ავშანი, გილი არმანი², ტინი, მახუმი და სამყი, ყუალ-თანწონი ქნან; ფაფრა დანაყონ და მისითა წუენითა ილარლარებდეს და ასხმიდეს გაუწყუედლად. და თუ სუსტად არ იყოს, ყიფალიცა გაუხსნას, ამისთუის რომე სისხლისა დაჭარბებისაგან დაემართებოს.

თუ ამითა არ უშუელოს, ტლე შეიწყოს. ტლისა წამალი: ბაჰმანისუხა, ტაბაშირი, ქაფური, კმელი ვარდი და უმარული, თუითოსაგან ორ-ოლი მიტყალი დანაყონ, ყუალა ვარდისა წუენითა და ქინძისა წუენითა შეზილონ და შემოსდვან.

სხუა წამალი ხუნაყისა და ყელის ტკივი-ლისა. — თუ პირისა და || თუალისა ფერი წითელი იყოს, პირ-ველსა დღენა ერთი მკარი გაუხსნენ და მეორესა სხუა, და სისხლი ადინე, რაჟომცა შეეძლოს. მერმე აიღე ხარტუტის შარბათი და თუთუბისა და ბროწეულის წყალი გაურიე და ლარლარა აქნე-ვინე სამსა დღესა. თუ არ დაუცხრეს, მერმე ამა წამლითა გუნება გაურბილე. აიღე უნაბი ოცდათერთმეტი მარცუალი, თაბირინ-დი — ოცი ღრამი, კმელი ვარდი — ორი ღრამი, ყუალა ქუაბშიგა ჩადევ, ორი ლიტრა წყალი ზედა დაასხი, ცეცხლზედა ადუღე მუნამდი, ვირე ასი ღრამი დარჩეს, და მერმე გაწურე. აიღე: ხიარი-შამბარი, გურკა გამოდებული, — შუიდი ღრამი, თარანგუბინი — ოცი ღრამი, ესე წამლები იმა წყალშიგა გაურიე, დაალბე და გამოწურე, და ნელ-თბილი შეასუი. რა ოთხი დღე გამოვიდეს, ესე წამალი შექენ: აიღე: კმელი წითელი ვარდი ოთხი ღრამი, მატუტაგი — ოთხი ღრამი, კმელი ქინძი — სამი ღრამი, ქოთან-შიგა ჩადევ, ზედა ორი ლიტრა წყალი დაასხი და მუნამდე ადუღე, ვირე ნახევარი დარჩეს. მერმე აიღე, რომე დაწმდეს, და ლარლარა

ქნას დილეულ და საღამოდ ზუთ დღემდი. კორცისა და ღუინისაგან იფარეზოს, და საჰმელი მისი — ოსპი ანუ ჰაკუნტელისა ფურცელი ნუშისა ზეთითა და ხილისაგან აჰამე ვაშლი, ტკბილი ბროწეული ნუშისა ზეთითა შეზავებული; საზამთრისა წყალსა შაქარი გაურე, მიეც და უშუელის ნებითა ღთისათა.

5 თუ ამა წამლებმან არ უშუელოს, ყელი ერთობ სტკიოდეს და მაგარი იყოს, ფერკისა კოჭისა ძარღვი გაუხსენ, სითყეცა ყელი სტკიოდეს, იქით; და სისხლი გამოუშუი ასი ღრამი ანუ ნახევარ ლიტრა. || ანუ კოტოში მოჰყიდე, ანუ მკარშიგა გამოუშუი იზომი, რომე ზემო სწერია. მე რმე ესე წამალი შეჰკაზმე
10 აიღე: ძმარი ნახევარ ლიტრა, ხარტუტი — მარცხალი ორმოცდათერთმეტი, ვარდი — სამი ღრამი, დანაყილი ქინძი და მოკალუ-ლი ქერი, თუითოსაგან — თუითო ბლუჯი, ჰურჰელშიგა ჩადევ, ორი ლიტრა წყალი დაასხი, მუნამდი ადღლე, ვირე ნახევარი დარჩეს.
15 მე რმე გაწურე და ზედა-ზედა ღარღარა ქნას.

მე რმე ესე წამალი ქენ, რომე მუცელი გაარბო-
ლოს. — აიღე: უნაბი ოცდაათი მარცხალი, კმელი ქლიავი —
ოცდაათი მარცხალი, თაბირინდი — ოცი ღრამი, ქინძი დანაყილი —
ერთი ღრამი, ქერი დანაყილი — ზუთი ღრამი, კატრის თესლი —
20 ოთხი ღრამი, ჰურჰელშიგა ჩადევ, ლიტრა-ნახევარი წყალი დაასხი და მუნამდე ადღლე, ვირე ნახევარი დარჩეს. მე რმე გარმოდგი, რომე დაწმდეს, და ოცი ღრამი შაქარი გაურე და დილეულად ადღ-
ლე, ნელ-თბილი შეასუი.

აიღე: ორი ტკბილი ბროწეული და ორი შანარი ბროწეული,
25 ყუალა ერთად შეზილე მისითა წუენითა და გაწურე, თხუთმეტი ღრამი შაქარი გაურე და ძილისა ჟამსა შეასუი, და იმა დღესა ყოვლისა საჰმლისაგან იფარეზოს.

თუ იმა წამლებმან გახსნას, ერთობ კარგია; თუ არ გახსნას,
ესე პატრუჟი შექენ: აიღე ბორაკი და მარილი, თუითო-
30 საგან. — ორი ღრამი, ერთმანერთშიგა გაურე და ადღლე, ვირე კარგა გასქელდეს. მე რმე ამა წამლითა წურილი პატრუჟები შექენ და შეუდევ და უშუელის. მე რმე ამა წამლებს თანა ოცი ღრამი ქერის წყალი შეასუი, და ამა ქერის წყალშიგა გაურე უნაბი და ქლიავი, ნახევარ-ღრამი ნუშის ზეთი, ოცი ღრამი შაქარი და სა-
266r. ღამოდ შეასუი; საჰმელი იმა ქერისა || გან აჰამეთ ნუშის ზეთითა.

35 თუ მწოდ სტკიოდეს და სხუა წამალი ვეღარა მოასწრან, აიღე¹; რკინის წიდა ათი ღრამი, ძმარი — ორმოცდაათი ღრამი, წყალი, — ნახევარ უკია, ერთად გაურე, რომე კარგად დაღბეს, ცეცხლზედა გა[ა]თბე, სამოსლითა გაწურე და ღარღარა ქნას ზედა-
40 ზედა.

თუ სიმჟურვალისაგან იყოს ტკივილი და თუალი და პირი

წითელი არ იყოს, ძარღუსა ნუ გაუხსნი. აიღე ესე წამლე-
ბი: თეთრი ლედუი შუიდი მარცხალი და დაჭარ, წითელი ჩამიჩი,
გურჯისაგან გამოღებული — თხუთმეტი დრამი. ამაზედა ორი
ლიტრა წყალი დაასხი, ადუღე და გაწურე. მერმე თაფლი ოცი
დრამი და ხიარი-შამბარი თხუთმეტი დრამი ამა წყალშიგა გაურიე
და კარგად შეზილე, წმიდად გაწურე და ღარღარა ქნას. თუ ამან
არ უშუელოს, ესე გასახსნელი წამალი მიეცე: აიღე
საბრი და შამი ანდალი, თუითოსაგან — ნახევარ-დრამი, მასტაქი —
ოთხი დანგი, ოშინდარისა ყუავილი — ნახევარ დრამი, საყამუნია
დანაყილი — ორი დანგი, ყუალა დანაყე და გაცარ და ცივითა
წყლითა ერთად შეზილე, აბი შექენ და გააქმე, საღამოდ თბილითა
წყლითა მიეცე და უშუელის.

თუ ყელი გაუსივდეს და საჭმელსა ვეღარა ჩაუშუებდეს,
აიღე თბილი წყალი და პიტნა, თარას თესლი და შაბი — ორ-ორი
დრამი, ყუალა დანაყე, თაფლის წყალშიგა, გაურიე, სამჯერ შეასუი
და უშუელის.

თუ ყელი გაუსივდეს და თუ რამე ჩანთქას, ეტკივნოს, იგი
ავი სენია; კელი გაუხსენ და ცოტა სისხლი ადინე. მოიღე კარ-
გი ძმარი, ვარდი ოსპი და ქინძი, თუითოსაგან — ხუთი დრა-
მი, და ამა ძმარშიგა ჩადევ და ადუღე. მერმე ძმრითა და || რღარა
ქნას. კორცისა და ღუინისაგან იფარეზოს.

თუ კაცსა კმა მწოედ ჩავარდეს, კაჯა ეწვოდეს და საჭმელსა
ვერ კამდეს და ნერწყუსა წუეთ-წუეთი სისხლი ამოჰყვებოდეს,
იცოდ, რომე წყლისა სუმაშიგა წურბელი ჩაჰყოლია და ყელშიგა
მოჰკიდებია, სხუა სენი! არ იქნების. მისი წამალი ესე
ქენ: დააწვინე კაცი პირადმა, პირი აულრინე და ოქრომჰედელ-
სა რომე წურილი და გრძელი მარწუხი აქუს, ისი ჩაუყავ და ამა
წურბელსა მოჰკიდე, და კარგად მოუჭირე, რომე იმა წურბელსა
ეტკივნოს, და თავის მაგიერად გაუშუას და მოსწყდეს. მერმე წყნა-
რად და კერკიანად ამოიყვანე, ასრე რომე არ მოჰკლა, და თუ
მოჰკლავ, მანკი რამე დარჩების. თუ ვერა ნახო და ვერცა მარწუხი
მიახუედრო, აიღე ხარდალი, დანაყე და ძმრითა გაადგინე
და იმითა ღარღარა აქნევი. ცოტა ნიშადურიცა დანაყე, წყლითა
გალესე და ყელზედა შესცხე. თუ არ ამოვიდეს, მოიღე ალთი-
სა, ძმრითა გალესე და იმითა ღარღარა აქნევი. მერმე მოიღე
ხახუისა და კაპრისა წუენი და ცოტა მარილი და ძმარი გაურიე,
იმითაცა ღარღარა აქნევი. თუ არცა ამით იქნას, ცოტა სონიჯი
და მდოგუი დანაყე, ერთმანერთშიგა გაურიე, წყლითა გალესე
და შეასუი. თუ არცა ამით იქნას, აბანოშიგა აბანე, ასე რომე ყე-
ლამდი ჩაჯდეს დიდხანს. მერმე პირშიგა ცივი წყალი დაიგუბოს
და წურბელი გამოვიდეს. თუ გამოსულასა უკანის სისხლი არ

5

10

15

20

25

30

35

40

- დასწყდეს და კიდევ სდიოდეს, ამა წამლებითა ღარღარა
აქნევიან: მოიღე ტკბილისა და მკვებისა ბროწეულისა ქერქი,
267r. გულნარი და სუმაყი, ოთხივე დანაყე, ძმარში || გაურიე, იმითაც
ღარღარა აქნევიან, თუ იმან არ უშუელოს, დაიჭირე
5 ბაზრაცატუნისა ლობი, და კმელი ია დანაყონ და ამა ლობიშიცა
გაურიონ, ცოტა ქალის დედისა რძე გაურიონ და იმითა გულისპირი
დაუზილოს. თუ იმან არ უშუელოს, აყიროს თესლისა
ზეთი და იისა ზეთი ერთმანერთშიგან გაურიეთ, და ცხელი ჭულ-
ბიცა გაურიეთ და შეასუიეთ. თუ ამა სენისა უფალი მუცელშიცა
10 შეკრვით იყოს, მოძლე ქასანის წუენი ათი დრამი, შირიხიშტი —
ათი დრამი, ხიარი-შამბრისა გული, ერთმანერთშიგან გაურიეთ,
ქასანის წუენითა გამოწურეთ და შეასუიეთ. თუ იმითა არ გაიხსნას,
ესე ოყნა უყავ: აიღე იის ძირი, თეთრი ლელუი, სინიჭი,
სეფისტონი, თუითოსაგან. — ოცი დრამი, კმელი ხატმი — ხუთი
15 დრამი, იის ზეთი — ოცდაათი დრამი, ხიარი-შამბრისა გული —
ათი დრამი. ესე ყულა დანაყე და გაცარ, ისი ზეთი შიგან გაურიეთ,
და ოყნა უყავ უკანასა კარსა. თუ იმან არ უშუელოს,
მოიღე კმელი ლელუი; სხუილი ცერცუი დანაყილი, ორითა
თასითა წყლითა ორივე მოადუღე, რომე ნახევარ მოიყაროს, გამო-
20 წურე და შეასუი.
- სხუა წამალი ამა სენისათუის. — აიღე ძირა
ქირმანული, ნიშადური და ქაფური, სამივე დანაყე, ძმარსა და ვარ-
დის წყალშიცა გაურიე დე ღარღარა აქნევიან.
- სხუა ნიშანი და წამალნი მისნი, თუ ყელიდაღმა სისხლი ამო-
25 დიოდეს. — ესე კარგად გასინჯე, სასით ჩამოდის და თუ ყელიდა-
ღმა ამოდის. თუ სასით სდიოდეს სისხლი, ისიფერი იქნების, და
თუ ყელიდაღმა და სხუათა ასოთაგან ამოსდიოდეს, ისი წითელი
v და წმიდა იქნების. თუ პირშიცა სლოკინ || ითა ანუ დუქსთანა
სისხლი ამოვიდოდეს, კაცი ფრთხილად შეინახე და წამალი
30 ესე უყავ: — პირველად ღარღარა აქნევიან იმითა, რომე კაცისა
ტკივილისა სწერია. თუ ზედასა სასასა და დუქსა სდიოდეს, იგი
ავი არის. საჭმლისაგან ფარეზად შეინახე. და თუ სლოკინითა ამო-
ვიდოდეს, იგი სჯობს; და ნუ გეშინიან, და წამალი ესე
ქენ. — პირველად ძარღუი გაუხსენ და მერმე აიღე ძმათა სისხ-
35 ლი, თეთრი, საკუმელი, ბროწეულის ყუავილი და ხაშხაში, სამყი
არაბი, შმაგი, წითელი თიხა, თუითოსაგან სამი დრამი, შავი ხაშ-
ხაში — ორი დრამი; დანაყე და გაცარ, და რა მოგინდეს, მიეც სამი
დრამი. ზედა ბიისა სასუმელი შეასუი ცივითა წყლითა ათი დრამი,
და საკმელი ისრიმითა და ალტორითა, და მუზაფარი უკორცოდ
40 აქამე და უშუელის.

თუ სისხლი კუელითა ამოვიდოდეს, ესე გონჯი სენია და ავი.
წამალი ესე ქენ. — აილე რეევანდი სინი და აფიონი, —
თუითო დრამი ბროწეულისა ყუავილი — ერთი დრამი და ნახე-
ვარი, შავი ლელუი — ოთხი დანგი, ბერძული თიხა და სადაჯი
ჰინდი — ხუთ-ხუთი დრამი, ქარაბა — სამი დრამი, ძმათა სისხლი 5
და თეთრი საკუმელი — ნახევარ-ნახევარ დრამი, დანაყე და გაცარ,
ქათირის წყლითა შეზილე, კუერები შექენ და ჩრდილსა გააჰმე.
რა მოგინდეს, მიეც ცივითა წყლითა სამი დრამი, და საკუმელი
ფუშრუკი მიეც ნუშისა ზეთითა.

თუ პირსა სისხლი წავარდებოდეს და ღუიძლისაგან სჰირდეს, — 10
აქალისა ძარღუი გაუხსენ; გულიდალმა სდიოდეს და
შეიტყოს — ბასალიყისა ძარღუი გაუხსნას და სისხლი ცოტა-
ცოტა გამოუშუას, და დიდსა და მაღალსა საუბარსა ნუ იუბნებს,
დედაკაცსა თანა წოლა აწყენს. ტკბილი საკუმელი რაცა იყოს და 268 r.
ძველი ყუელი, ღუინო, ხურმა, ნიორი და ნიახური, ყუალა იფარე- 15
ზოს. თუ მეტად წყურვილი სჰირდეს, მისი საკ-
მელი ანუ კოწახურითა ანუ მოცხარითა და ანუ ისრიმითა იყოს,
ანუ მყავანასა ფურცლითა, ან ვაზის ფურცლითა, ან მრავალძარ-
ღუასა ფურცლითა, ან ყურფის ფურცლითა. მისი საკუმელი ამითა
იყოს, რომე შიგა ბატენისა ჭლიკი მოეხარშოს. თუ ცივება 20
არა სჰირდეს, მოდუღებული რძე და ან უმარილო ყველი
და დოღბაჯი ზროხისა, და ან რომე შიგა ჭლიკი მოეხარშოს, ამას
აჰმედე, და რაცა შეჭამადი ქათმისა იყოს და ქოაქი ბალდადური
შიგა ერიოს. რასაცა კაცსა ესე სენი სჰირდეს და სუსტად იყოს,
თორხოლო კუერცხისა გული და ღურაჯისა და კაქბისა კორცი და 25
სხუა ამისი მგზავსი კორცი საკუმელად შეუწყონ, და დილა-დილათა
ყურფას ფურცელისა წყალი და მრავალძარღუასა წყალი სუას,
და ყურსი, ქარაფი და გილი მახთუმ ერთი ან ორი მიტყალი მის-
ცენ, სისხლსა დასწყუეტს. თუ ცხელება მწოდ სჰირ-
დეს, კიბორჩხალი ქერისა წყლითა მოდუღებული დილა-დილათა 30
სუას და ახლითა აყიროთა წყალი ან ძაღლის-ყურძენას წყალი, ან
გულაბისა წყლითა, რომელიცა ჰიქა ყოფილიყოს, იგი იმა ჰიქა-
შიგა ჩაასხას და სუას. მისი საკმელი: აყირო, ასპანახი და
ქერის წყალი იყოს, ნუშის გულითა შექნილი; დანაყილი უნაბი,
ოსპი, ბია, ქერის წყლითა მოდუღებული, ერგების. და ქერის 35
წუენსა გარეთი რამიგანცა ესე წამლები ჩაყარონ, იგიცა კარგია.
და თუ წყალსა სმიდეს, შიგა სამყი არაბი და თახზაშირი
და გილი არმანი ჩაყარონ, ღამე გაარორინონ და დილ||ეულად V
სუას ფურცელი მრავალძარღუასი, ხათმისა და ქერისა ფქუილი,
დანაყილი და გაცრილი. ესე წამალი გულაბითა დაასოვლონ და
ტლედ გულზედა დასდვას და ერზების ღთისათა. 40

ნიშანი : კუხლისა და ზიჸი ნაფასისა, და კმა რომე წაუვი-
დეს, მისი, და სილისა და წაუბრისა

- 5 თუ სიმკურვლისაგან იყოს და ფირტუის ტივილიცა შიგა
გარეოდეს, მისი ნიშანი ესე იყოს. — წყურვილი ერთობ სჭირდეს
და პირი გაუწითლდეს და ქშინვიდეს. იცოდო, რომე ნაფასი ამას
ჰქუიან. მას საჭამ[ა]დო ასრე შეუწყონ, — ქერისა
კორკოტი მოადუღონ და აჭამონ ნუშის ზეთითა და თუ ძალი
ქონდეს, მუცელი გაუხსნან და იის შარბათითა სინჯიტი და
10 სიფისტონი, შირიხიშტი, ხიარი-შამბრის გული, თარანგუბინი ზედა
მოუშე[ა]ტონ და შეასუან. და საჭმელი — მუხუდოს წუენი
შეასუან სხუილითა ცერცუთა და ნუშის ზეთიცა გაურიონ. და
მუდმად ია შაქრითა დაიჭირონ პირშიგა და საზელი შექნან ქათ-
მისა და ბატის ქონითა და ზროხის ტუინითა, და იის ზეთიცა
15 გაურიონ და ქალისა დედისა რძეცა გაურიონ, და გული და გულის-
პირი დაუზილონ. თუ ძალი არა ქონდეს, ქერის წუენი
269 რ. შეასუან, სიფისტო || ნი და სინჯიტი შიგან მოადუღონ, და მერმე
ცხელი ჯულაბი შიგან გაურიონ და შეასუან.

- 20 თუ ესე კუელა სურდოსა თანა იყოს, ესე წამ[ა]ლი შეა-
სუას, და ყოვლისა ფერისა მე[ა]ვისაგან იფარეზოს. მუდამ
ცხელსა ჯულაბსაცა სმიდეს და საჭმელი თალგმისა საჭ[ა]მადი შეი-
წყონ, და სტ[ა]ფილოცა შიგა გაურიონ. სხუილისა ცერცუისა წუე-
ნიცა შიგან გაურიონ და ხანე[ა]მეირ[ა]დ თხისა რძისა საჭ[ა]მ[ა]დსაცა
შეუწყობდენ.

- 25 და თუ ეჭუელდეს და ბალამსა ამოიღებდეს, და ი-
ჭირე მწ[ა]რისა ვაშლის წუენი და შიგა მ[ა]რილი გაურიე, და მით
ლარლარა აქნევიან, რომე სტომაქისა თავი ბალამისაგან გამოწმი-
დოს.

- 30 თუ მუდმად გაუწყუელდ[ა]დ ეჭუელდეს,
და იჭირე ჩამიჩი და თეთრი საკმელი, წყ[ა]ლშიგა მოადუღე და
გამოწურე, და ცოტა ნუშის ზეთი გაურიე და შეასუი ცხელი.

- თუ აჭუელოს და ცოტა სისხლი ამოიღოს,
და იჭირე ბამბისა გურკის გული — ხუთი დრამი, ძირა — ერთი
დრამი, ორივე დან[ა]ყე და ნესუსის თესლისაგან სახურეტელი
v ფუშრუკი შეაქნევიან. ესე ერთმ[ა]ნ || ერჩიგან გაურიე და შეასუი.

- 35 თუ კმელ[ა]დ ეჭუელდეს, ცოტა ქერი და ქერის
ოდენი ქაფური ცხუირჩიგან ჩაუშუი.

- თუ წყურვილი ერთობ იყოს, და [ი]ჭირე მკა-
უნის წუენი და შაქრითა გა[ა]ტკბე, და ვარდის წყალიცა გაურიე
40 და შეასუი.

სხუა ნიშანი ნაფასისა. — თუ კაცსა ნაფასი შეექნას, იგი სიგრილისა და ბალღმისაგან იქნების, ფირტუისა ძარღუები ბალღმითა აივსების და მისგან დაემ[ა]რთების. ნაფასი ამას ქუიან, რომე ჭუელა და ხრინვა დაემ[ა]რთების, და პირზედან თეთრ[ა]დ იქნების. მისი ნიშანი ესე არის, რომე ქუეით[ა]დ სიარული არ შეეძლებს; და ერთი ესე არის, რომე ჩეჟად წაიაროს, ხრინვა დაიწყოს; და ერთი ნიშანი ესე არის, რომე ცოტა აღმ[ა]რთი აირბინოს, ერთობ ჭუელა და ხრინვა დაიწყოს.

ამისი აქიმობა ასრე უნდა. — მისი სწორი საჰმელი შეუწყონ, რომე მისი სტომაჰი აადულოს, და მისი საჰმელი ბერი მამალი იყოს ჩამდნარი, და მისი საჰმელი — პური ერთობ მაგრ[ა]დ გამომცხუარი და კამის წყ[ა]ლი შიგა გარეული მოხელა-შიგა, და ჭავჭავის ხარშო და კაკ[ა]ბი და ღურ[ა]ჭი და ჯურღლეი და შულის კორცი || და მელის ფირტუი, ესე ყუელა ამა სენისა წამ[ა]ლი არის. ამას ჭამდეს და მელისა და გრძღაბისა ფირტუი გა[ა]კმონ და დან[ა]ყონ და შაქრითა აჰამონ და წყლისა ალაგსა თაფლ[ა] წყ[ა]ლსა სმიდეს, და ასეთი საჰმელი შეიწყოს, რომე შეკრავთ არაოდეს შექნას.

და აწ მისი წამ[ა]ლი ვთქუათ. — რაცა მუცელ-შიგა არ შეეკრვიდეს, მლ[ა]შე თევზი და მლ[ა]შე ქაბრი და ბერის მამლის ხარშო, შიგა მასთირის თესლი ერიოს, და ჩაღუნდ[ა]რი და ულბო და ლელუი წყლითა მოადუღონ. და თფილი წყ[ა]ლი შესუას. ჩ[ა]მიჩი და ულბო წუ[ი]მის წყლითა მოდუღებული იყოს, ამას სმიდეს და არგებს. და ერთი მაჯუნი ისე არს, რომე მუცელსა გაკნის და ბალღამსა გამოიღებს; და ბალღმისა ჭუელ-[ა]საცა არგებს, და სტომაჰსა ძ[ა]ლსა მისცემს. — და იქირე ჩამიჩი უგურკო და ერთი ლიტრა ბაღდადური მასტ[ა]ქი — ცამეტი მუტყ[ა]ლი, თურბუთი — ოცი მუტყ[ა]ლი, ჯულბი — ხუთი ასთ[ა]-რი. ესე ყუელა ერთად გაურიონ, და თუ ყოვლთა დღეთა ჭამოს ამისგან სამი მუტყალი, და თუ გას[ა]კნენლ[ა]დ უნდოდეს, ათი მუტყალი აჰამოს.

სხუა წამალი ნაფასისა. — თუ ერთობ ჭუელა სჭირდ || ეს და ჭუელ[ა]სა უკნის ქშინვიდეს, ამისი ნიშანი, რომე გაუწყუებლ[ა]დ ეჭუელდეს, მაგრა შემოდგომასა და ზ[ა]მთ[ა]რს გაუქშირებს ჭუელასა და ქშინვასა, ჟუამლი და ქ[ა]რიცა აწყენდეს. და რა დაწვეს, მაშინ უფრო ეჭუელდეს, და რა იდგეს და იჯდეს, არა დია. ამას სენისა უფალმან თ[ა]ვი ფრთხილ[ა]დ შეინახოს წუე-ლისა, მეავისა და ცივისა წყლისაგან და მისი საჰმელი ქათ[ა]მი და ცხურის კორცი შემწუარი, ცოტა-ცოტა გემრიელი დუინო შეასუას.

და მერმე შექენ ესე წამ[ა]ლი. — ფარსიონი და

- ზუფა, და ფარსიოშანი, მატუჯი, დ[ა]რაზინის. თესლი და ანისონი
და შავი ხურმა, თუთოს[ა]გან — ხუთი დრამი, ჩ[ა]მიჩი — ოც
[ა]თი დრამი და თეთრი ლელუი — ათ-ათი¹ მარცვალ ერთსა
ქოთანშიგა ჩადევ და ზედა ორი ლიტრა წყ[ა]ლი დ[ა]სახი ერთსა
5 დღესა და ღამესა, რომე დ[ა]ლბეს. მერმე ნელ[ა]დ ადულე, რომე
ნახევ[ა]რლიტრა დარჩეს. მერმე [ა]ილე ცეცხლით და გაწმიდე და
ჭურჭელშიგან ჩადევ. და მერმე აილე ნუში, ნიგოზი და ველური
271 r. კულიავე შარსიოშანი, თუთოსაგან — ხუთი დრამი, || პილბილი —
ოთხი დრამი, მ[ა]ტუჯი — ათი დრამი, დან[ა]ყე, გაცარ და ერთ[ა]დ
10 გაურ[ი]ე, თაფლითა შეზილე, მ[ა]ჯუნი შექენ და ჭურჭელშიგან
ჩადევ, და მიეც უზმასა სამი დრამი და ზემო რომე დაგუწერია,
ისი წამ[ა]ლი ორმოცი დრ[ა]მი თფილ[ა]დ შეასუი. ამა მაჯუნედა
ესე ქენ ხუთსა დღესა. მერმე მას უც[ა]ნის მდოგუი მიეც თაფლითა,
ზედა ცერეცოს წყ[ა]ლი შეასუი. მერმე თითითა არწყიოს და თფილი
15 წყ[ა]ლი შეასუი, რომე არწყიოს და გაწმიდოს.

კაცსა, რომე ანასდეულ[ა]დ კმა ჩ[ა]უვარდეს

- ამას თუ ფიცხლ[ა]დ არა სწ[ა]მლებ და ხანი გამოვა. აღარ გშე-
ელეზის. ესე გასინჯე, თუ სიმკურვ[ა]ლისაგან იყოს, ფიცხლ[ა]დ
ბაზრაცუნისა ლაბა შექენ და შაქრითა აქ[ა]მე და ერგოს. და მისი
20 საკმელი მსუქ[ა]ნი ქათმის ხარშო იყოს და, თუ კორცსა არ ჭამდეს,
ასპან[ა]ხისა საჭამ[ა]დი ჭამოს, და თორხოლოსა კუერცხისა გულსა
ან შაქრითა ან კარ[ა]ქითა ჭამდეს; ან ჯულ[ა]ბი, ან ტბილი ბრო-
წეული და ლავზინა, — ესეცა ერგებ[ი]ს. და ჩ[ა]მიჩი უგურკო და
კმელი ლელუი, ხურმა და ჩ[ა]ლღუზა და სელი მოქ[ა]ლული და შაქ-
25 [ა]რი გარეული, და ულბო და ნუშის გული, და ბაქილისა საჭამ[ა]-
v დი და წყ[ა]ლი ბაქილისა, ესე კმასა ამა[ა]ტებს. || თუ ესე სენი სინე-
დლ[ი]სა იყოს, ქალამისა საჭამ[ა]დი არგებს, შიგან ანგუზდი ჩ[ა]უ-
რიოს, და რ[ა]ცა საჭამ[ა]დი ულბოთა იყოს, იმასცა გაურიოს, და
საჭამადი რომე პრ[ა]სითა იყოს შექნილი, ესეცა არგებს.

- ს ხ უ ა წ ა მ [ა] ლ ი, კ მ ა რ ო მ ე ჩ ვ [ა] რ დ ნ ო დ ე ს კ უ ე ლ ის ა -
30 გ ა ნ. — მ ა ს გ ა ს ა ხ ს ნ ე ლ ¹ შ ე უ წ ყ [ე] ვ: შ ი რ ი ხ ი შ ტ ი, ხ ი ა -
რ ის შ ა მ ბ ა რ ი, თ ა რ ა ნ გ უ ბ ი ნ ი; ესე გაღესე და შეასუი, და
ყიფ[ა]ლიცა გაუხსენ. ყოვლისა მე[ა]კვიანისააგ[ა]ნ იფ[ა]რეზოს
და აბ[ა]ნოს მუდ[ა]მ[ა]დ ებ[ა]ნოს. მერმე აილე სხუი-
ლის ცერცუის წყ[ა]ლი და ცხელი შეასუი თფილითა წყლითა; და
35 საზელითა გულისპირი დაიზილოს და ჩ[ა]მიჩი უგურკო ადუღონ,
და ნუშის ზეთი გაურიონ, და უზმასა აჭამონ. და საკმელი —
ფუშრუჯი შეუქნან რძისა, და ჯულ[ა]ბიცა გაურიონ და კუერცხის
ყუთიელი შაქრითა აჭამონ.

თუ ზახილ[ი]ს[ა]გან ანუ სიმღერისაგან ჩ[ა]ვარდნიყოს, — აიღე ტკბილისა ბროწეულისა ქერქი, ყუითელი ალილა, ორივე დან[ა]ყე, და ფუშრუკი შექენ, და შიგან გაურიე, და ქასინის წყლითა ღარ-ღარა აქნევინე.

თუ ენა გაუსივდეს, თხისა რძითა ღარღარა აქნევინე, და მუდ-მად ტინი მახთუმი მიეც, რომე ისუნოს. და გაცრილსა ფქუილშიგან დან[ა]ყილი || ვარდი გაურივე და მიეც. 272 r

თუ ამან არ უშუელოს, რწყევისა წამ[ა]ლი მიეც, რომე არწყევ-
[ი]ნოს.

თუ ამან ვერ უშუელოს, მერმე დაიჭირე: სამყი არ-
[ა]ბი და თეთრი ქათირა და გულინარი, ყუელა სწორ-სწორი, დან-
[ა]ყე და ამისი წონა შაქ[ა]რი გაურიე და აჭამე, და ცოტა ჯულაბ-
შიგან გაურიე და შეასუი. 10

სხუა. — დაიჭირე: ილქირუმი, სამყი არ[ა]ბი, გულინ-
[ა]რი, გილი ერჰანი, თუითოსაგან — თუითო დრამი. ესე ყუელა
დან[ა]ყე და ბიის წუენშიგა გაურიე და შეასუი. თუ მ[ა]ნ არ უშუე-
ლოს, ესე წამალი შეუწყევ. — დაიჭირე: ათ-ათი
დრამი სიფისტონი, ოცი დრამი ჩამიჩი, ოცი დრამი იის ძირი,
ხუთი დრამი თეთრ-წითელი, ათი მარცულ[ა]ლი სინჯიტი. ესე ყუელა
ოცსა ლიტრ[ა]სა წყ[ა]ლშიგა მოადუღე, სანდ[ა]მდი ოცი მუტყ[ა]ლი
დარჩეს. მერმე გამოწურე, ათ-ათი დრამი შირიხიშტი, ხიარ-შამბ-
რი და თარანგუბინი ერთ[ა]დ გაურიე, გამოწურე და შეასუი. და
მუდმად აბ[ა]ნოს იბ[ა]ნდეს და გულისპირსა იზელდეს. 15 20

|| სილიხა

v

თუ სილი შე[ე]ქმნას კაცსა, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს. — მუდმად
აჭუელეზდეს და აჭმინვეზდეს და მუდ[ა]მ კორცნი დნობაშიგან
იყუნენ, და ხანჯამიერ[ა]დ² სისხლსა ამოიღებდეს. ამა სენისათვის
ავი არის, რომე მუცელშიგა გახსნით იყოს; და თუ გახსნით იყოს.
ესე წამალი მიეც: რომე შეკრ[ა]ს: — სამყი აარ[ა]ბი,
მოც[ა]ლული, და მრ[ა]ვ[ა]ლძარლუა დან[ა]ყე, და ტუტისა შარბათითა
მიეც; და თუ ამან არა არგოს, ხ[ა]რნუოჩი ნაპატი დან[ა]ყე და იგი
მიეც. და თუ ამაშიგან ან ცხრო და [ა]ნ ჯურგება მოუვიდეს, ქერის
კორკოტი, სინჯიტი, რომე შიგა გამოდუღებული იყოს, იგი მიეც
აქლემისა რძითა. და საკმელ[ა]დ ახალი თევზი კუერცხის გულითა
მიეც და აჭამე, თუ მაშიგან ცხელება არ გაუშუას, ბაზრაცატუნისა
ლაბი შეასუი. ნაშხაშის შარბათი, შაქ[ა]რი, ქათირა და ია დან[ა]ყონ,
და იგი შიგან გაურიონ, და მუდმად ამას აკმევდენ (ლაბი ბაზრაცა-
ტუნი ამას ქუიან, რომე ბაზრაცატუნი ცოტათი წყლითა მოხარ-
შონ, — ამას ქუიან). 25 30 35

273 r იცოდო, რომე კუელა სამისაგან იქნებოის: სიმჭურვალისაგან, ბალღმისაგან და სევდისაგან. •

5 თუ კუელა სიმჭურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ეკუელდეს და ფერდი სტკიოდეს, და ფერდშიგან სიმსივნე გამოჩნდეს, და ნამეტნ[ა]ვ[ა]დ სწყურდებოდეს, და ფერზედა ერთობ წითლ[ა]დ იყოს და ერთობ ქშინავდეს. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდო, რომე ვ[ა]რამი არის (ვ[ა]რამი ფერდისა სიმსივნესა ჰქუიან).

10 მისი წამალი ესე იყოს. — ქერის კორკოტსა აჰმევდეს ჯულაბითა, და ლობიოსა ბაზრაცატუნი გაურიეთ და მას აჰმევდით. და ბაზრაცატუნისა ლაბასა შაქრითა აჰმევდით, და აყიროსა თესლისა ზეთი და ნუშის ზეთსაცა გაურევდით იმა აყიროსა ზეთშიგა და ჯულაბითა აჰმევდით. და ესე რომე საზელი დაგუიწერია, იმით ფერდსა ყელ[ა]მდის დაუზელდით. და საჰმელსა ქერის კორკოტსა ჯულაბითა აჰმევდით, და წყალსა ნუ დაუჭირ[ა]ვთ, ასმევდით. და ამა საზელითა დაუზელდით ფერდსა ყელ[ა]მდის. — აილე თეთრი ცუილი, ქათმის ქონი და ბატის ქონი, სწორ-სწორი ქენ, და [ა]ილე ერთი თ[ა]ვი თეთრი ხახუი და ასრე მოხარშე რომე დადნეს, დ[ა]ცუილი და ქონი გა[ა]დნევ და იმაშიგა გ[ა]ურიე და იმით დაუზელდით.

v || ამას გარეთ ერთი კუელა სხუა არის, რომე ფერდშიგან სიმსივნე გამოჩნდებოის და ტკივილსა დაუწყებს. და კუელ[ა]სა ამას საზელ[ა]დ ავრ[ა]მ-მარამ ქუიან. ესეცა ვარამისა ნიშანი არის. 25 და მისი ნიშანი ესე იყოს, ეკუელდეს, და რა ქშინვიდეს, მისი ძარღვები ს[ა]ვსედ იყოს და ფერ წითლ[ა]დ, და ნამეტნ[ა]ვ[ა]დ სწყურდებოდეს. ესეცა სიმჭურვალისაგან არს. მისი წამალი ესე იყოს. — ყიფ[ა]ლი გაუხსენ და ქერის კორკოტსა ჯულ[ა]ბითა აჰმევდით, და ლაბი ბაზრაცატუნი გაურიოს, ნესუ[ა]ის თესლისა წუნიცა ჯულაბშიგან გაურიონ და სასმელ[ა]დ ამას სმიდეს, და საჰმელ[ა]დ მამა შეუქნან ნუშის ზეთითა და ამას აჰმევდენ. ხილი თუ მოუნდეს, ტკილი ბროწეული ჰამოს!.

35 კუელა რომე ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, თუ სთქუა: ქშინვიდეს — და ცხელება არა სჭირდეს, არცა წყურვილი, და ფერზედან თეთრ[ა]დ იყოს. მისი წამალი: თუ შე[ე]ქლოს, გას[ა]ხსნელი მიეც, და თუ არ შე[ე]ქლოს, ესე ზუფის წამალი მიეც, რომე სხვასა წამლებშიგა სწერია, და კიდევცა არწყევინე. და საჰმელად ასპან[ა]ხი მიეც ნუშის ზეთითა, და თბილითა წყლითა მუდამ იღარღაროს.

274 r 40 || თუ კუელა სევდისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე

ხანგრძლივად ეკუთვნის და ქმინვა დ[ა] უძილობაცა სჭირდეს. მ ი ს ი
წ ა მ [ა] ლ ი ე ს ე ი ყ ო ს. — მუდამ[ა]დ ცხელსა ჯულაბსა სმიდეს
და ამას ზემოთ რომე საზელი დავსწერეთ, იმითა მუდამ[ა]დ ყელსა,
ძუძუსა და გულისპირთა იზელდეს და ამა საზელშიგა ცოტასა ქა-
ფურსა გაურევდეს, და მე[ა]ვესა ნურ[ა]ს ჰამს, და მაშა შე[ა]ქნევიან
ნუშის ზეთითა და იმას აჰმევდეს, და აბი სუალიცა შეუქენ და
ენასა ქუეშე დაიჭიროს, მ[ა]რგებელია ნებითა ღ[ო]თისათა.

სხუა ნიშ[ა]ნი გუელისა. კაცსა რომე აკუთვლებდეს და სისხლსა
ამოიღებდეს და სისხლი შ[ა]ვი იყოს და შეკრული, იგი
გულისაგან იქნების. და თუ ამა სისხლსა ბაღლ[ა]ში ერიოს, იგი ფირ-
ტუისაგან იქნების, და თუ ესე სისხლი ნამეტნ[ა]ვ[ა]დ წითელი
იყოს, იგი ფირტუისა ძარღუისაგან იქნების. თუ სისხლი ზედათ
თ[ა]ვეთდაღმა ჩ[ა]მოვიდოდეს, იგი ნიშ[ა]ნი იყოს — თ[ა]ვი შაკიკი-
საგან(!) სტკიოდეს, და თუ სტომაქისაგან იყოს, — სისხლსა ამო-
ტ[ა]ნდეს და გული ეშლებოდეს და კიდევცა არწყევდეს. და თუ ამა
სისხლისა გამოტანებაშიგა || ქუელა დაიწყოს, ღუიძლისა ნიშანი
არის, და სად[ა]მდი ქ[ა]რგად არ აკუთვლოს, სისხლსა არ ამოიღებდეს.
ესე მისი ნიშ[ა]ნი იყოს, რომე ღუიძლშიგა ვ[ა]რ[ა]ში იყოს და ესე
ნიშ[ა]ნი გამოჩნდეს, რომე დაგუიწერია. — ფიცხლა კელი გაუხსნას.
თუ გულისაგან ან თ[ა]ვის[ა]გან იყოს, ყიფ[ა]ლი გაუხსნენ, და თუ ან
ფირტუისაგან და ან სტომაქისაგან იყოს, ქუეშე ძარღუი ბას[ი]ლივე
გაუხსნენ. და თუ გულის[ა]გან იყოს, ე ს ე დ ა რ ღ ა რ ა ა ქ ნ ე-
ვ ი ნ ე: სხუილი, ცერკუი მოადუღე და მისითა წუენითა აღარღა-
რებინე. და ამა საზელითა და[ა]ზელინე გულისპირი და ყელი. და
თეთრი ცუილი, ქათმის ქონი და ბატის ქონი — სწორი, და ერთი
თ[ა]ვი თეთრი ხახუი მოხარშე ასრე, რომე დადნეს, და ქონი და
ცუილი გაადნევ და ამაშიგან გაურიოს, და იმით დაიზელდეს.

მ ე რ მ ე უგურკო ჩამიჩი ნუშის ზეთითა მოადუღოს და ყოვ-
ლთა დღეთა უზმასა აჰმევდეს, და ახლითა რძითა და გამტკიცული-
თა ფქუილითა სახურეტელსა შეუქმოდენ და ამას ახურეტდენ, და
კუერცხის გულშიგან შაქ[ა]რსა გაურევდით და აჰმევდით.

|| თუ ამა ტკივილშიგან ენა გაუსივდეს, თხისა რძითა ღარღარ
[ა]სა აქნევიანბდით, და წითელსა ვარდსა დან[ა]ყდით და გასწურვი-
დით, და გამტკიცულსა ფქუილსა შიგა გაურევდით და გამოუცხო-
დით და აგრე აჰმევდით.

თუ არ ეშუელოს, სუბუქითა შარბ[ა]თებითა არწყევინებდით
და ამა წ ა მ [ა] ლ ს ა ც ა ა ჰ მ ე ვ დ ი თ: სამყი არ[ა]ბი, ქათი-
რა, გულ-ნიორა, ამ[ა]თგანი სწორ-სწორი დან[ა]ყე და გაცარ,
და [ა]მა წამლებისა წონასა შაქ[ა]რშიგან გაურიეთ და ჰამონ
ყოვლთა დღეთა. და ზოგჯერ თბილსა ჯულაბსაცა ასმიდი-
და თუ მ ა ნ ა რ უ შ უ ე ლ ო ს, მასტაქი არის ელაქირუმი,

25. ფანასკერტელი-ციციშვილი

ს[ა]მეი არ[ა]ბი და გულნარი, ფარისი და გილი ერმ[ა]ნი, თუით-
საგან თუითო ღრამი დან[ა]ყე და გაცარ, და ბი[ი]ს წუენშიგან გაუ-
რიე და აჰამე. თუ ამ ა ს ე ნ შ ი გ ა ნ კ მ ა ც ა ჩ [ა] უ ვ ა რ დ ე ს
და კ[ა]ცსაცა აკუელე ბდეს, მაშინ ბანვშა — ათი ღრ-
5 მი, სიფისტონი — ოცი ღრ[ა]მი, ჩამიჩი, ზაბიბი, ხუ[ა]რ[ა]სანი —
ოცი ღრამი, სოს[ა]ნი — ხუთი ღრამი, თეთრი ლელუი — ათი მარ-
ცუალი [აილე]; ესე ყუელა წამლები ორითა ლიტრითა წყლითა
v მოადულე მუნ[ა]მდის, სამდის სამოც ღრამად || მოიყაროს. მას უკ-
[ა]ნის ათი ღრამი ხიარი. შამბრის გული გაურიე და ათი ღრამი
10 შირიხიშტი და ათი ღრამი თარანგუბინი ამა სამოცსა ღრამსა წყ[ა]-
ლშიგან, და[ა]ლბოს და დატყლიჭოს, და გამოწუროს და შეასუას,
და ამა წამალსა ბ ა ნ ვ ა შ ა ქუიან.

კუელა თუ სიმჭურვ[ა]ლისაგან იყოს, გრილი შარბ[ა]თი შეუ-
წყონ იისა, და ლაბი ბაზრაყ[ა]ტუნისა, შარბა[ა]თი ხ[ა]შხ[ა]შისა,
15 მარტო რომე მოედულოს. მისი საკმელი ქერ[ი]ს წუენითა
მოდულებული უნ[ა]პი და სეფისტონი იყოს, და სანდ[ა]ლი და გუ-
ლაბი, ვარდის წყ[ა]ლი, ქაფური და თ[ი]რ[ი]ს ფურცლ[ი]ს წუენი, და
იის ფურცელი და ნელოფარი, ესე კიდეცა ისუნოს და გულისპირ-
ზედა ტლედცა დაიდვას. და ი ჳ ი რ ე: ლობიო ბაზრაყატუნისა
20 და ლობო ბიის გულისა ტკბილისა, და წუენი კიტრისა და აყიროსა,
და ხურფასა ფურცლისა წყ[ა]ლი და ნიშქარ (ლერწმისა არს), თუი-
თოსაგან — ოც-ოცი მუტყ[ა]ლი. დაიჭირე სამეი და ნუშის გული
და შაქ[ა]რი, თუითო — ხუთი ასთ[ა]რი, და ხაშხაშის თესლი — ათი
მუტყ[ა]ლი, შაქ[ა]რი ტაბარზადი — ნახევ[არ] ლიტრა; ესე ყუელა
25 დან[ა]ყონ და ამა ლობოებითა მოადულონ ასრე, რომე თავლის
276 r. ოდენი შესქელდეს, და ამას მუდმად ჰამდეს. მისი საკმელი —
ქერის წყ[ა]ლი შაქრითა, ბაჟილითა, აყიროთა, ყუირფის ფურცლი-
თა და თარსითა და ნუშის რძითა, ამით საკმელი შე[უ]წყონ.

ს ხ უ ა კ უ ე ლ ი ს ა წ ა მ [ა] ლ ი: აილე ერთი ჯ[ა]მი
30 თაფლი და ერთი ჯ[ა]მი წყ[ა]ლი, და ცალი პევშუი ცერეცოს თესლი
და ცოტა მასტაქი, და ცოტა თეთრი საკმელი და ცოტა სანელებე-
ლი. ესე ასრე მოადულე, რომე შესქელდეს — სამი ჯამი ერთზედა
მოიყაროს, თბილ თბილი სუას და უშუელოს.

თუ სიგრილისაგან იყოს, და ი ჳ ი რ ე: ლობიო და აბურარ-
35 შათი, და ლობო სელის თესლისა, თუითოსაგან — ორმოცდ[ა]თი
მუტყ[ა]ლი, და თ[ა]ფლი — ასი მუტყ[ა]ლი. ესე მოადულონ ასრე,
რომე გასქელდეს და მას თითითა ლოკდენ. დაიჭირე ლელუი ფუს-
ტური ოცი მ[ა]რცუალი, ჩ[ა]მიჩი უგურკო — ოცი მუტყ[ა]ლი და
ძირტკბილის ძირი ქერქ-გამძურ[ა]ლი — მუტყ[ა]ლი ათი, და ფ[ა]-
40 რისიბაოშნი — ხუთი მუტყ[ა]ლი, ზუფა კმელი და კ[ა]მის თესლი,
თუითოსაგან — ს[ა]მი მუტყ[ა]ლი. ესე ყუელა მოადულონ წესიერ-

[ა]დ და გაწურონ და ცოტა თ[ა]ფლი ურიონ, რომე გასქელდეს; ესე გამთბ[ა]რი დილა-დილათა დუალი მუშკითა მისცენ.

თუ ესე კ[ა]ცი ტანზედა წმიდად იყოს და [ა]ნ სიგრილისა სინე-
დლე სჭირდეს, ამას ზემოთ რაცა შარბათი ამა || კარსა გუ[ი]თქომს,
ყოვლთა დილათა მწ[ა]რისა ნუშისა ზეთითა მისცემდენ, ულბო და
კამის ძირი, ფარსიონი და ძირი ნიახურისა, და თესლიცა, ამ[ა]-
თგანი — ხუთ-ხუთი მუტყ[ა]ლი ამავე შარბათსა მოუმატონ, და
ესე მაჯუნი მისცენ: დაიჭირე რუბისუსი და ზუფა კმელი
და ფარსიონი, თუთოსაგან — ათი მუტყ[ა]ლი, და ნუშის გული,
მწარე ზარეც[ა]ნდი მრგული, თესლი ანჯირისა, თუ[ი]თოსაგან —
ხუთი მუტყ[ა]ლი, თაფლი გაურიონ, და ერთი სმა შარბათი ოთხი
მუტყ[ა]ლი ქნან დ[ა] სუას. თუ ქერის წყ[ა]ლი ასუან, ხუარბალი და
მუხუდო და კ[ა]მის თესლი და ასლუსი ან[ა]კუეთის წყლითა,
ულბო და ანჯურა, და ხურმა ამით მოადუღონ და თაფლი გაუ-
რიონ და აჭამონ. და ზეთი აბუთელავი ზარავისა და ზეთი აყიროსა,
ზეთი ჩალღუზასი, ესე ზეთი ჩა[ა]წუეთონ და მუხუდოს წყ[ა]ლი
ზეთისხილის ზეთითა და ან მწ[ა]რისა და ან ტკბილისა ნუშის გუ-
ლისა ზეთითა გარეული და მოდუღებული ჩალუნდრისა წუენი
და [ა]ნ ქალამისა და [ა]ნუ მუხუდოს წყ[ა]ლი, ესე ყუელა კარგია.
და თევზი მლ[ა]შე პრ[ა]სითა და ცერეცოთა მოხარშული იყოს,
ესე ყუელა კუელასა დასწმედს.

წამ[ა]ლი კუელია: ხუთი მუტყ[ა]ლი ალილა დაჭრას
წურილად და ორითა კუნჩხითა წყლითა მოადუღე და ასრე, რომე
ერთ კუნჩხად მოიყაროს, მერმე გაწურე და შეჭრითა გა[ა]ტკბე და
ცხელ-ცხელი შეასუი, და არგებს ღ[ა]თითა.

|| სხუა ნიშანი კაცისა, რომე ძნელად ჩაუშუებდეს სასმელ-277r 25
საჭმელსა. ცუდილითა და ერბოთა და იისი ზეთითა შექნილითა ყელსა
და მკ[ა]რთა და დაწუსა იზელდეს. საჭამ[ა]დისა — თუ სიმკურვლი-
საგან იყოს — რა ისი დაიზილონ, მკ[ა]ვე დო ასუან ანუ ბროწეუ-
ლის წყ[ა]ლი.

თუ მისი სტომ[ა]ქი სიგრილისაჲ იყოს, ბოლოკითა და [ა]ნ
ბალასნის ზეთითა დაიზილოს, და გულანგუბინი ანისურის წყლითა
ჩა[ა]დნონ და მისგან ცოტა-ცოტასა აჭმევდენ.

თუ კაცასა ქუ[ე]ითი სიმსივნე ქონდეს, ასე-
თი რომე მისცეს, რომე პირშიგა მუდამ მისდიოდეს, და ოსპითა
შეკ[ა]ზმულრ იყოს, თუხმაქნითა და აყიროს წყლითა და ბაზრ[ა]ყ
ატუნისა ლობოთა. და ცოტა კ[ა]მის წყ[ა]ლიცა სუას და რუბი
სუას; სელი, ლელუი, ხურმა, ულბო და რაცა მ[ა]თი მგზ[ა]ცისი
იყოს, მისგან ცოტა-ცოტასა აჭმევდენ და [ა]რგებს. მას უკ[ა]ნის
ქერისა და ოსპისა ფქუილი ნუშის გულისა რძითა შეკ[ა]ზმონ და
აჭ[ა]მოს. უკ[ა]ნის მუხუდოს ფქუილი, ძირტკბილას ძირი და ხარ-

v დალი, და ძირი იისა და ნუში მწარე, ხუმრა, ლელუი, თაფლი,
|| აშაჭა, ამისგან რაცა დაგუითულია, საჭ[ა]მადშიგან ჩ[ა]უყარონ და
რ[ო]ცა მოუნდეს, აქამოს.

ნიშანი ყოვლისა ფერისა ნაზღასა და კუელისა¹. ამისი ნიშანი
5 ესე არის, რომე თავი და მკერდი გაუცივდეს და სრულად ტანი, და
კუელა მოუვიდეს. ფსელი და ძარღუი ნახე — მკურვლ[ა]დ და თუ
არა; თუ მკურვლ[ა]დ იყოს, კელისა სისხლი გამოუშუი, და თუ
წყურვილი სჭირდეს, ჯულ[ა]ბი შეასუი ცივითა წყლითა.
10 და ცისკრისა — ქერის წყ[ა]ლი შეასუი თხუთმეტი დრამი, და იის
სასმელი — თხუთმეტი დრამი, და ნუშის ზეთი — ორი დრ[ა]მი.
იმადღესა მიეც საკმელი: ბაკილის წყალი ნუშის
ზეთითა და ქათმის ხორცითა საღ[ა]მოდ, ძილისა ე[ა]მსა, — იის
ფ[ა]რგ[ა]რდა მიეც ოთხი დრ[ა]მი და დ[ა]იძინოს კ[ა]რგა.

ესე წამ[ა]ლი შექენ და ნიადაგ პირშიგან დაიჭიროს:—
15 აილე გაფურცქუნილი ნუში და ქათირა, ნიშასტ[ა]კი და ხაშხ[ა]ში,
თუითოსაგან — ხუთი დრამი, ტაბარზი შაქარი და მატუტაგი, თუი-
278 r თოსაგან — ათი დრამი, ყუელა დან[ა]ყე და გაცარ ერ || თობ წმი-
დად, და კუერები შექენ წურილი და ბრტყელი ამისგან. ამისგან
პირშიგან შეინახოს და კ[ა]რგა უშუელოს.

20 თუ კუელა ერთობ ბევრი იყოს და კუელასა
თანა ბალდამი ყვებოდეს და სნეული დამძიმდეს და სიმკურვ[ა]ლე
და წყურვილი ერთობ იყოს და გუნება კმელი იყოს, ესე წამ-
[ა]ლი მიეც. — აილე: ნუში და ფარისიოშანი და მატუტაგი,
და წყლის ჭაკუნტლის თესლი და რაზიანის თეს[ლი], თუითოსაგან—
25 ხუთი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე და გაცარ ერთ[ა]დ და აილე სელი, წყ[ა]ლ-
შიგან და[ა]ლბე, მერმე კოვზითა გაქენ და სამოსლითა გაწურე, და
მით ესე დან[ა]ყილი წამლები შეზილე და კუერები შექენ და გა-
[ა]კმე, და ამისგა დღივ და დღივ თფილითა წყლითა გალესე და
შეასუი.

30 სხუა წამალი მკერდისა და კუელისა, რომე შეუკ[ა]ნმ[ა]კს
ისე აქიმსა ისი სასმელი. — აილე: ია თხუთმეტი დრ[ა]მი
და და[ა]სხი ზედა წყ[ა]ლი ერთი ლიტრა, და ერთსა დღესა და
ღამესა და[ა]ლბე, და მერმე აღდუღე, რომე წყლის ნახევარი დარჩეს.
მერმე სამოსლითა წმიდად გაწურე, და მერმე წყლის წონა შაქ[ა]რი
35 v გაურე, და ნელ-ტფილ[ა]დ აღდუღე მუნ[ა]მდის, რომე || ჯულბივითა
შეიქნას. ქაფი აილე, მერმე კურჭელშიგა ჩადევ და დილუულ[ა]დ
მიეც ოცი დრ[ა]მი თბილითა წყლითა და უშუელოს.

სხუა მ[ა]ყუნი, რომე უშუელოს კუელ[ა]სა
და მკერდისა სიგრილესა² და სიცხესა და სისხ-
40 ლიცა და[ა]წყნ[ა]როს, უზმასაცა მიეცემის და პურ-ნაჭამსაცა. —
აილე: ტკბილი და მწიფე ბროწეული და ქერქისგან გამოილე,

მერმე ჳელითა გამოწურე წმიდასა ჳურჳელშიგან, მერმე სამოსლი-
თა გაწურე და ჳუ[ა]ბშიგან ჩა[ა]სხი, და ორი ჳომა შაქ[ა]რი გაურიე
და ნელ-თფილ[ა]დ აღულე, და ჳაფი მოც[ა]დოს; და რა გასჳელდეს,
აილე სამყი არ[ა]ბი და ჳათირა, თუითოსაგან — ხუთი დრ[ა]მი,
მერმე წამ[ა]ლშიგან ოცი დრ[ა]მი თფილი წყ[ა]ლი გაურიონ და
გაჳენ, რომე დადნეს, და ბროწეულის წყ[ა]ლი ჳედა და[ა]სხი და
ცეცხლზედან დადგი და აღულე, რომე გასჳელდეს, და გაუშუა.
რომე გაცივდეს, და წმიდასა ჳიჳაშიგან ჩა[ა]სხი. და რა მოგინდეს,
მიეც ერთი დრამი, თუ შეძლოს ს[ა]მი დრ[ა]მი და ჳედან ნურ[ა]ს
აჳმევ. ესე გამოცდილია და უშუელოს. 10

|| ს ხ უ ა წ ა მ [ა] ლ ი ჳ უ ე ლ ი ს ა — აილე შინგარის 279 r.
თესლი და აყიროს თესლი, და კიტრის თესლი², თუითოსაგან —
ათი დრ[ა]მი, სამღარაბი და თუხმაჳნი და მატუკი, თუითოსაგან —
ათი დრამი, და თეთრი ჳათირა, ნიშასტაკი და ტაპარზადი შაქ[ა]რი,
თუითო — ოთხი დრ[ა]მი. ყუელა დან[ა]ყე და გაცარ და ერთად 15
შეჳენ, და ყუელასა წონი ტაპარზინი შაქ[ა]რი გაურიე. და აილე
ბიის გული და წყ[ა]ლშიგან და[ა]ლბე და მერმე სამოსლითა გაწუ-
რე, და ამა წყლითა ესე წამლები გაურიე, და კუერები შეჳენ და
ჩრდილსა გ[ა]საჳმე, და მისგან თუითოსა ენასა ჳუეშე დაიდებდეს
და უშუელოს. 20

ს ხ უ ა წ ა მ [ა] ლ ი ჳ უ ე ლ ი ს ა და მ კ ე რ დ ი ს ა, რ ო -
მ ე ჳ მ ე ლ ი ი ყ ო ს და მ ა გ [ა] რ ი. აილე: უნაბი ოცდ[ა]თი
მარტუალი და მატუკი — ორი დრამი, და ჳედა ორმოცდაათი დრამი
წყ[ა]ლი და[ა]სხი, რომე დალბეს. მერმე აღულე, რომე ოცდაათი
დრ[ა]მი³ დარჩეს, და გაწურე და თფილი შეასუი უზმასა. და ჳედა 25
ერთი დრ[ა]მი ნუშის ჳეთი და[ა]სხი და სამსა დღესა შეასუი ჳედა-
ჳედა. თუ იმით არ გამრთელდეს, აილე ხიარი-შამბრი, შეშისაგან
გამოღებული და ხუარ[ა]სნული ჩამიჩი, ჳურკისაგან გამოღებუ-
ლი, — ოცი[ა] მ[ა]რტუ[ა]ლი, ჳურჳელშიგან ჩადევ და წყ[ა]ლი და-
[ა]სხი ორმოცდა[ა]თი დრამი, და ერთსა დამესა და[ა]ლბე გათენებ- 30
[ა]მდის, დილ[ა]სა ცეცხლზედა დადგი, და რა ერთხელ აღულდეს,
აილე და გაწურე, და შიგან ათი დრ[ა]მი შაქარი გაურიე და თფ[ა]-
ლი შეასუი უზმოსა, რომე გაურბილოს და ჳარი ამოიღოს და მკერ-
დის ტკივილსა უშუელოს. თუ ესე წ ა მ [ა] ლ ი ვ ე რ ი შ[ო]ლს,
ყოვლთა დილეულ ან[ა]კუეთის წყალი შეასუი, ნუშის ჳეთი — ერთი 35
დრამი, და შაქ[ა]რი — ოთხი დრ[ა]მი, და თბილი შეასუი უზმასა.

ს ხ უ ა წ ა მ [ა] ლ ი ჳ უ ე ლ ი ს ა⁴. — აილე შინგარას თეს- 280 r
ლი ეჳუსი დრ[ა]მი, და გაფხეკილი და გაფრცჳნილი მატუკი —
შუიდი დრამი, თუხმაჳნი — ერთი დრ[ა]მი, ყუელა დან[ა]ყე და
გაცარ, და კუერცხის ცილითა გაურიე და კუერები შეჳენ ბრტყე- 40
ლი, და ენასა ჳუეშე დაიჳიროს ნიადაგი და უშუელოს.

სხუა წამალი კუელისა. — აიღე მატუკი ოთხი
დრამი, დან[ა]ყე, გაცარ და ერთმ[ა]ნერჩიგან გაურიე, და მისგან
უზმასაცა მიეც და ნ[ა]ქამსაცა პირშიგან რომე დადნეს.

5 სხუა წამ[ა]ლი კუელისა, რომე ნაჭუელი
ამოიღოს და თირკმლისა და გუერდის ტკივილისა და მერ-
დისა და სტომაქის ტკივილისა და ბუშტუისა ტკივილისა და რ[ა]ცა
ფერი სენი სტომაქშიგან იყოს, ყუელასა უშუელის. — აიღე:
პილბილი ოცი დრამი, ს[ა]მყი არ[ა]ბი — თექუსმეტი დრამი, ანდუზი —
10 თხუთმეტი დრ[ა]მი, ნიახური — თექუსმეტი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე
და გაცარ, და თაფლი გაურიე, რომე გაერთდეს და მერმე მიეც
ერთის გუნდის ოდენი და ზედა ცოტა თფილი წყ[ა]ლი შეასუი
და უშუელოს¹.

სხუა კუელისა, რომე ნაჭუელსა თანა სის-
ხლი ამოიღოს. — აიღე ახალი ღუმა, თაფლი და ზეთი ზუ-
15 რასნული, ქახბანი — ასი დრ[ა]მი, ყუელა თფილითა ადულე და
მიეც უზმასა, ოცსა დღესა ზედა-ზედა მიეც და უშუელოს.

მისთუისე. — აიღე მატუკი, ადულე კ[ა]რგად და წყ[ა]ლი
შეასუი, კუელასა და ღუმიძლის ტკივილსა უშუელის.

20 მისივე. — აიღე თაფლი და ვარდის ზეთი, ბარგუქტი (ქა-
ფანსა ქუიან), და კულიავი, ერთმ[ა]ნერჩიგან გაურიე, ადულე და
მიეც. თუ მ[ა]ნ არ უშუელოს, აიღე თაფლი და პილბილი, და მდო-
v გუი და ბარგუქდი, ერთმანერჩიგან გაურიე || და მიეც დღე ერთი
კოვზი და უშუელოს კუელასა².

სხუა წამალი კუელისა, კ[ა]ცსა რომე ერთობ აჭუ-
25 ელდეს და სისხლსა. ამოიღებდეს. — აიღე: ოსპი, ადულე, და
ტკბილი ვ[ა]შლი იმა ოსპშიგან და[ა]დნევ და კულიავითა მიეც, თუ
კაცი ბერი იყოს და გონება-გრილი ანუ ბალღმი[ა]ნი, ღუინითა
ადულე; თუ ვაჟი და მჭურვ[ა]ლი იყოს, წყლითა ადულე და მიეც.

30 სხუა კუელა, რომე სიკმელის[ა]გან იყოს. —
აიღე ტკბილი ბროწეული, თ[ა]ვი მოუჭურიტე და შიგან იის ზეთი
ჩა[ა]სხი, და ნელ[ა]დ შეწუი, რა იის ზეთი დაშრეს, კიდევ და[ა]სხი,
ვირე კარგად შეიწუას; მერმე — ჭამოს და კურკა გააგდოს.

სხუა კუელა, რომე ერთობ კაცსა აწყენ-
დეს. — აიღე თეთრი საკმელი და ქათირა და სამყი არ[ა]ბი და
35 მატუტ[ა]გი, ყუელა სწორი, დანაყე და მიეც ერთი მუტყ[ა]ლი, თუ
ამან არ უშუელოს, აიღე ანდუზი და სონიჭი — სწორ-სწორი, და-
ნაყე და თაფლი გაურიე და მიეც, გამოცდილი არის.

სხუა წამ[ა]ლი კუელისა და ფირტუისა. —
აიღე ერთი ბლუჯა ფალთენ ზეპასია (სპარსულ[ა]დ ბალბა ქუიან),
40 281r ერთი ბლუჯი ჩამიჩი და ზედა ერთი ლიტრა წყ[ა]ლი || დაასხი და

აღუღე, რომე ნახევარი დ[ა]რჩეს, და წმიდად გაწურე, და ნუშის
ზეთი გაურიე და უშუელოს.

მისივე, რომე გუერდი სტკიოდეს ანუ ფირ-
ტუზედა მლიერი იყოს. — აიღე მატუკი და ჩ[ა]მიჩი, და ჰაპორი და
თეთრი ლელუი, სიფისტონი და უნაბი, ნელოფ[ა]რ[ი]ს ფურცე-
ლი — სწორი, და ერთი ლიტრა წყ[ა]ლი და[ა]სხი ზედა და აღუღე,
რომე ს[ა]მოცი დრ[ა]მი დარჩეს, გაწურე და და[ა]სხი ზედა ნუშის
ზეთი ოთხი დრამი, და უშუელოს.

სხუა, მშრ[ა]ლისა კუელისა წამ[ა]ლი. — აიღე
ერთი კოვზი სელი და მოკ[ა]ლე, და დან[ა]ყე ნუში, დან[ა]ყილი ერთი
კოვზი თ[ა]ფლი — სწორი, ცოტა აღუღე და აჰ[ა]მე ს[ა]მი კოვზი
ხუთსა დღესა.

სხუა, კუელისა წამალი ყოვლისა ფერისა კუელისა
და უშუელისა. — აიღე ერთი დრ[ა]მი ია, ხაშხაში — ორი დრ[ა]მი,
უნაბი — ათი დრამი, ლელუი და მატუტ[ა]კი — თუითო დრ[ა]მი,
ერთ[ა]დ ქოთანშიგან ჩადევ, ზედა წყ[ა]ლი და[ა]სხი ნახევარ[ი] ლიტ-
რა და აღუღე მუნამდის, რომე ნახევარი დარჩეს, და ზედან ჯუ-
ლაბი და[ა]სხი — თხუთმეტი დრამი, და ნუშის ზეთი — ერთი დრამი,
და მიეც რ[ა]გუარცა წამლისა წესი არის, და უშუელოს ღ[ა]თითა.

ნიშანი წყურვილისა მოგახსენოთ. — თუ
სტომაქი მისისა ძალითა სიმრთელეზედ[ა]ნ არ იყოს და კლება რამე
სენი დამ[ა]რთებოდეს, და მერმე მისგან ღუიძლსა მისჭირდეს და
სისხლმან დენა დაუწყოს ღუიძლსა, მერმე ისი სისხლი დაიფ[ა]ნტოს
ტანშიგან და ძარლუშიგან, და მერმე მისგან ძალი დაემ[ა]რთების
ასოთა და რა ესე სენი დაემართოს და მერმე წყურვილი დაემარ-
თების, ტანსა და ყოვლთა ასოთა და ყოვლსა სიკეთესა ტანისასა წა-
[ა]ქდენს და ავად გაქდის².

პა. [პარი ოცდამეერთე]

ნიშანი ღარღარათა,

რომელი გასწმედს თელგმასა თვისაგან, და თელგმისაგან, და
მკერდისაგან და წამლისა სუმისა ადგილსა, და ყოფს ესე, და
ერგების ესე ნოტიათა და თელგმის უფ[ა]ლთა და ერგების სიმძი-
მესა ენისასა და ტკივილსა ს[ა]ოხნითსა და კბილთ[ა]სა, ნებითა
ღ[ა]თისათა. — აიღე: დარაფილფილი და აყირყარა, და ზანჯაბილი
სინი — ორი დრამი, და მდოგუი — ორი დრ[ა]მი, პილპილი შ[ა]კვი —
ს[ა]მი დრ[ა]მი. დან[ა]ყენ და გაცრენ, და შეუერთო თანა ხუთი დრ[ა]მი
ბროწეულის მ[ა]რცუალი; და მერმე შეკრიბნე ესე წამალი, და

- v აიღო მისგან || და შეზილო ხუთითა დრ[ა]მითა თ[ა]ფლითა, და შე-
ზილო და გა[ა]დგინო ოცითა დრ[ა]მითა წყლითა ტფილითა, ღარ-
ღარა ქნას დ[ა] უშუელოს ღ'თითა.

ყიისათუის

- 5 ნიშ[ა]ნი სხუისა ღარღარასა, ერგების სინოტიესა შეკრებულსა
თ[ა]ვსა შიგან დ[ა] ტკივილსა ყი[ი]სასა. — ა ი ღ ე მასდაჟი ბერ-
ძული ერთი დრ[ა]მი, და მაგიზაჯი, რომელ არს ზიბაბალჯაბალი, —
ერთი დრ[ა]მი, და აყირყარა — სამი დრ[ა]მი, მდოგუი თეთრი —
ორი დრ[ა]მი, დანაყე ყუელ[ა]ნი, და აიღე მისგან ორი დრ[ა]მი და
10 თ[ა]ფლითა შეზილე და ცხელითა წყლითა გა[ა]დგინო და ილ[ა]რლ[ა]-
როს პირსა.

მარჩოხელ ყელისა

- ნიშანი ღარღარისა სხუისა, ერგების რომელ-
თა შეედვას ხვენიკი, რომელ არს ს[ა]ლმობა მარჩოხელი ყიისა, ნე-
15 ბისა ღ'თისათა. — ა ი ღ ე ვარდი კმელი, და ძირი თაფლისა, და
ოსპი გაქურცნილი და შამბლითი — ათი დრ[ა]მი, ქოთანსა ჩ[ა]დევ
და ზედა წყ[ა]ლი და[ა]სხი ბაღდადურითა — ორი ლიტრა, და და-
[ა]გბო, ვირე დარჩეს ლიტრა-ნახევარი, და ღარღარა ქენ მით.

მისთუისჲ

- 20 ნიშ[ა]ნი ღარღარასა სხუისა, ერგების ტკივილ-
სა ყიისასა, რომელსა ქუიან ხუენიკალ, ქალაბია, რომელ არს მ[ა]-
287 r რჩობელი და მალე მომკლველი. ესე ერგების || რგებითა ს[ა]ჩინო-
თა, გამოცდილია ნებითა ღ'თისათა. — ა ი ღ ე: ძაღლის მძღნერი
თეთრი (ვითა პირველ გუითქომს მისი ნიშ[ა]ნი) — სამი დრამი, და
25 პილბილი — ორი დანგი, და აყირყარა შამი — ნახევარ დრ[ა]მი,
დან[ა]ყენ და გაცრენ, და ცხელითა წყლითა გა[ა]დგინე და ღარღარა
ქნას მრ[ა]ვალჯერ.

მინიკი

- 30 ნიშ[ა]ნი ღარღარასა სხუისა, მღიერისა, ერგების ყოველთა
ტკივილთა ყიისათა, მარჩოხელთა და მომკლველთა, და ამისი საჟმე
გამოცდილია. — ა ი ღ ე: მერცხალთა დამაწურთა (!) ნაცარი, რომ-
ლისა ნიშ[ა]ნსა ვიტყუით, — ორი დრ[ა]მი, და ძაღლისა გა[ა]ნა[ა]ვ[ა]-
ლი გამოწმედილი, — ორი დრ[ა]მი, და ქურქენხოფის ძირი მღებ-

[ა]რთა — ერთი დრ[ა]მი, და ქონდ[ა]რი ბერძული და აყირყარა შამი, თუითო — ორი დ[ა]ნგი; შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ, და ხუთითა დრ[ა]მითა ლუინითა შეზილე, და ღარღარა აქნევიან და უშუელოს.

კუკურსა

5

ნიშ[ა]ნი ღარღარ[ი]სა სხუისა, ერგების კუი-კუირსა ჩ[ა]მორდომილსა და აიღებს მ[ა]ლე ნებითა ღ'თისათა. — აიღე: ალტრო დან[ა]ყილი ორი დრ[ა]მი, და ნიშადური — ერთი დრამი, და აყირყარა — ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი, და ქინძი კმელი დან[ა]ყილი — ერთი დანგი, დან[ა]ყენ || ესე წ[ა]მ[ა]ლნი და გაცრენ, და v 10 გა[ა]დგინე წყლითა და ღარღარა ქენ, და ეშუელოს.

ჟიისა

ნიშ[ა]ნი ღარღარ[ი]სა სხუისა, ერგების სიმსი-ვნესა, შედებულსა ყიასა მჭურვალსა. — აიღე: ხიარი-შამბ[ა]რი, გაქურცნილი, წყლითა ტკიბილითა, და გაქლულემო, გასწმიდო და შეურთო მას თანა ნახევარ პამკას თესლი, რომელ არს უკუდვა, და დრამის წონა თიხა ბერძული. ესე ყუელ[ა]ნი დან[ა]ყილნი დაცრენ შრითა და შერიენ კარგად და ღარღარა ქნას.

15

ნაზლისა

სხუა ღარღარა, ერგების ყიასა შეიწრებულსა, რომელნი ვერ ჩანთქმიდენ ნერწყუსა სიმქისითა ყიისათა, რომელთა სცემოდის ნაზლა ყიასა შიგა. — აიღე: ძირი თ[ა]ფლისა გამოწურვილი ათი დრამი და ბიის გულისა ლაბა — ათი დრამი, ერთად შერიენ. მერმე ჩა[ა]ურთო თანა უმკია ერთი რძე, ერთი დრამი გომიზი არ[ა]-ბი. ერთი დრამი ქ[ა]თირა. ესე ორივე დ[ა]ნაყილი, დაცირილი ჩ[ა]-ურთო თანა და ღარღარა ქნას, მით დააყუდებს ტკივილსა.

20

25

ნიშ[ა]ნი ღარღარ[ი]სა, ერგების კმასა დასრულსა ყივილისაგან და სხუითა გზით, თუ ღმერთსა უნდეს. —

აიღე¹: ძირი თაფლისა, რუბი — ხუთი დრამი, და გომიზი არ[ა]ბი და ქათირა და ნიშასტაგი, || თუითო — ნახევარ დრამი, 288 r დან[ა]ყენ და ს[ა]მისა კუერცხისა თეთრითა შეზილე, და ოცი დრამი თფილი წყ[ა]ლი ჩ[ა]ურთე და გაურიო კარგად, და ღარღარა ქნას და უშუელოს.

30

ნიშ[ანი] ღარღარისა, ერგების სიმსივნესა ყიისასა, შექნილსა სიმკურგლის[ა]გან და შესდებოდეს სიწითლე, და ერგების ყიისა ყმათასა, ოდეს შეე[დგ]ას ბუგრი და ნერწყუს ვერ ჩანთქმადეს. —

5 ა ი ღ ე: კომტკურისა და თ[ა]ვ-ფერტი მოკუეთო, დან[ა]ყო და გამოსწურო და გასწმიდო მისი წყ[ა]ლი — ოცი დრამი, ტ[ა]ქ[ა]შირი — ოცი მ[ა]რცულ[ა]ლი და გ[ა]ქურიენ კარგად და ღარღარა ქენ.

10 და ახლითა ღარღარებისა მათსა ღმობათათუის, რომელთაჲ მ[ა]რტოებითა, ვითა ბაზრაცატუნა, სპაბათა ანუ სძითა ოდენ მ[ა]რტოთა და ყოველთა ხიარი-შამბ[ა]რთა გაყდულემულთა, ვითა ქინძისა წჳლითა, და ერგოს.

თავის ტკივილისა, შაკიკის

ნიშ[ანი] ღ[ა]რღ[ა]რისა, ერგების ტკივილსა თ[ა]ვისა და შაკიკსა და ძუელსა შექნილსა სინოტიესა. — ა ი ღ ე: იარ[ა]გი-ფეყარა წონა დრამისა, და მასდაქი და აყირყარა, თუითო — ნ[ა]ხევარ-ნ[ა]ხევარ დრამი; დან[ა]ყენ ესენი იარ[ა]ჯისა თანა და ურთე ცოტა თ[ა]ფლი და შეზილე, და სასასა დააკარ. და ამას აბ[ა]ნოსშიგან იქმოდეს და აიღებდეს ტფილსა წყ[ა]ლსა ქამ-ქამ და ღარღარ[ა]სა იქმოდეს და სარგებელია ნებითა ღ'თისათა.

20 სახელითა ღ'თისათა, ვახხენეთ წამ[ა]ლი პირსა ს[ა]დრგულ[ე]-ბელნი, რომელთა ქუიანი მალდამ[ა]ლდა; ერგებიან ტკივილსა კბილთა და საოხნეთასა და ყოველთა ტკივილთა შედებულთა პირსა შიგან, და ტკივილსა ღრძილთასა და ენისასა სიტყუითა გამოწუალილუალითა(!), თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშ[ანი] სადგუმებელისა, ერგების კბილთა და საოხნეთა 25 შეკრულთა და ვინ დაცემულ იყოს და სცემოდეს კბილთა რამე გარეგნით, ერგების. — ა ი ღ ე: მუხის ქერქი საშოვ[ა]-ლი, რომელი გარეგანსა ქერქსა შიგნითი არს, და, თუ იგი არ იყოს, გუნდა უნდა მის[ს]ა ადგილსა, ერთი ნაწილი, და ტარითი და ხალილაგი, კუერცხის გული, — თუითო ნ[ა]წილი, დან[ა]კარ კარიამამი, — ერთი ნაწილი, და გაზმაზგი, რომელ არს აბატარუა, — 30 ერთი ნაწილი, და ავაშინრი სომხური, რომელ არს ქანრიბი, — 289 ორი ნაწილი. შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლნი, დანაყენ || და დან[ა]სხი ზედა ძუელი ღუინო, ორი წამ[ა]ლთა ზომა, და ადულო ცეცხლთა ზედა, ვირე წავიდეს მისგან უფროსი. და მერმე წაწურო და დაიგუბებდეს 35 დილა-მწუხრი დღეთა მრ[ა]ვე[ა]ლთა, ვირე დაყუდდეს ტკივილი და დამ[ა]გრდენ კბილნი და საოხნენი თვის[ს]ა ადგილსა.

ნიშ[ანი] სადგუმებელისა, ერგების¹ ტკივილსა ღრძილ-
 თ[ას]ა და საოხნეთ[ას]ა და ტეხასა მის[ს]ა და ყოველსა
 სნებასა, შემთხუფელსა საოხნეთა და კბილთა. — აიღე: ქონ-
 დ[არი] სპ[არ]სული და კორდამონია ხუთი დრამი, ქაბრის ძი- 5
 რი — სამი დრამი, აყირყარა — ორი დრამი. შეკრიბენ ესე წამ[ალ]-
 ნი და დან[ა]ყენ ხოშრ[ად], და და[ა]სხი ზედა ცხარი ძმ[არი] და აღუ-
 ლე, რომე ორი ნაწილი დარჩეს, და იმდგუაროს ჟამ-ჟამად. ესე და-
 [ა]ყუდებს ტკივილსა. და ჯერ-არს შემდგომად ამის მდგუმების[ა],
 რათა იღრისოს კბილთა თერია, ფარუჟი ანუ ფალონია, ანუ ღიდ- 10
 როვ[ან]თაგანი რომელნიმე, გუ[ი]ხსენებნიან პირველ ვითა: თერია,
 ფარუჟი და ამ[ათი] მგზ[ავ]სი.

ნიშ[ანი] სადგუმებელისა, ერგების ტკივილსა საოხნეთ[ას]ა. —
 აიღე: ქაბრის ძირი და ქერქი წონა || ათი დრამი, და შამი ანდა- v
 ლი — ერთი დრამი, და ქონდ[არი] სპ[არ]სული — ხუთი დრამი. 15
 შეკრიბონ და და[ა]გბო ძმრითა კარგად და წასწურო და ჩასდგა
 შიგა-შიგა მცირედი აყირყარა და მური, და იმდგუარო იგი, სარ-
 გებელია ღ'თითა.

ნიშ[ანი] სადგუმებელი, ერგების ტკივილსა პირ[ის]ა და
 კბილთ[ას]ა. — აიღო: დუღბისა ფურცელი და ანუ მისი 20
 თესლი, და[ა]გბო ძმრითა; ანუ აიღო: ნიორის ღერი და
 მცირედი აყირყარა და მცირედი გუნდრუჟი, და ჩ[ა]ურთო
 ძმ[არ]სა თანა და შეაგბო იგი. ანუ შეაგბო, რომელ ქუიან კი თუა-
 ლიმარ ძმრითა, იმდგუაროს პირსა. ანუ აიღო: ხარტამი, რო-
 მელ არს ჭიაცელა, და შე[ა]გბო შროშნის ზეთითა ან ქუნჯით[ის] 25
 ზეთითა და წასწურო, და ჩა[უ]რთო ყურსა მის კერძისასა, რომელ
 საოხნე სტკიოდეს.

კბილისა დამაგრების

ნიშ[ანი] სადგუმებელისა, და[ა]მაგრებს კბილსა, თუ ღმერთსა
 უნდეს. — აიღო: შ[ა]ბი წონა ერთისა დრამისა, და[ა]კარ მუფი- 30
 ლის კურკა ნ[ა]ხევარ დრამი, და შეგბოლო თაფლითა და ძმრითა და
 იმდგურო იგი, მრ[ავ]ალჯერ ესე, და და[ა]მაგრებს დაფოლზე-
 ბულთა კბილთა, რომელთა რამე წაქიდებოდეს შიგ[ან] || ანუ გა- 290 r
 რეგნით, ერგოს თუ ღმერთსა უნდეს.

პირისა სიმჟრალისა

ნიშ[ანი] სამდგუარებელისა, რომელი გასწმენდს პირისა სიმ-
 ჟრალესა და დაუამებს სულსა და ერგების ღრძილთა მოფოლზე-

ბულთა და გა[ა]მაგრებს კბილთა, რომელნი იძროდიან. — ა ი ღ ე: ყ[არ]ამფული და ბასბასა, და ყაყულია და ჯულინრი, და გაზმაზგი, რომელსა ქუიან აბდრაფა, და არს ესე ძეწნი, ამათგ[ა]ნი — თუითო ნაწილი. დან[ა]ყენ და დაცრენ. და ძმრითა ცხარითა შესუარო და იმღგურო მრ[ა]კ[ა]ლჯერ, და ერგოს ღ'თითა.

5

პირისა მხამლისა

და წინთნი(!) ამათგანი წ[ა]მ[ა]ლნი, რომელნი ერგებიან ტკი-
ვილთა შედგმულთა პირისათა. ნიშანი ფილიდილფონისა, ერგების
მე[ა]მელსა, რომელი იყოს პირსა შიგან და ჭამდეს კორცსა ღრძილ-
თასა და ამოადგებს კბილსა და საოხნეთა, და რომელი გასიეებო-
დეს და ჭამდეს კორცსა. — ა ი ღ ე: კაკია თორმეტი ღრამი, ზ[არ]ნ-
[ე]ხი წითელი და ყუითელი — ექუსი ღრამი, და მურვიონი —
სამი ღრამი, და კირი უწყლო — რვა ღრამი და შაბი ამანი — ექუ-
სი ღრამი. შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ, და ძმრი-
თა შეზილე და კუერ[ა]დ შექენ და ჩრდილსა გა[ა]კმე, და რა მოგინ-
დეს, აიღე მისგან || კუერი ერთი და დან[ა]ყო, და მას მტკივ[ა]ნსა
ადგილსა ზედა და[ა]კრა, და ჯერ-არს, რომე გესლი [ა]აგდო რკინი-
თა, რომელ კბილთა და საოხნეთა ძირსაშიგან იყოს შ[ა]ვი, მგზ[ა]ვ-
სი კეცისა. და მერმე [ა]ილო ამის წამლისაგანი და მცირედი ძმ[არ]-
სა შერიო და განრყუნილთა ღრძილთა აღრისო ჟამ-ჟამად, და ესე
გაქ[ა]ზმ[ა]ვს და გა[ა]მრთელებს ღ'თითა.

10

15

v

20

მისთუისა

ნიშ[ა]ნი ფილდაფონისა, ერგების ჰნებათა, რომელნი გა[ა]უხსე-
ნებიან უწინა მისა, თუ ღმერთსა უნდეს. — ა ი ღ ე: ზარნ[ე]ხი ყუი-
თელი და ზარნეხი წითელი, თუითო — ექუს-ექუსი ღრამი, და კი-
რი — ათი ღრამი, დანაყენ და დაცრენ, და კუერად შექენ და გა-
[ა]კმე, და იკმ[არ]ე, ვითა ნიშანი მიგუბტემა.

25

მისიკე

ნიშ[ა]ნი სხუისა წ[ა]მლისა, ერგების გესლსა და მე[ა]მელსა
შექნილსა პირსა შიგან, ნებითა ღ'თისათა. — ა ი ღ ე: ზარნ[ე]ხი ყუ-
ითელი და წითელი, თუითო — ხუთი ღრამი, და კაკია — ექუსი
ღრამი, და კირი უწყლო — ოცდამორი ღრამი, დან[ა]ყენ და დაცრენ,
და სროსა წყლითა შეზილე და კუერ[ა]დ შექენ, და იკმ[არ]ე, რა
მოგინდეს.

30

ნიშ[ანი] წ[ამ]ლისა, ერგების ყოველთა მსხუიპელთა და მჭდომთა მოკლეჩილთა, რომელ შეიქნებიან პირსა შიგან და ენასა და ღრძილთა, და || ერგების მსხუიპელთა, რომელ ყრმათა ჩუილთა 291 r იყოს გარეგნით პირსა¹. — ა ი ლ ე: ვარდი წითელი დარჩეული, და 5 გაზმუზგი და ჯულინ[არი] და ხალილ[ა]გი, და გუნდა და აყირყარა, შამი, ამ[ათ]გ[ანი] სწორი; დან[ა]ყენ, დაცარ და აილე მისგან თითითა და და[ა]კარ მას ადგილსა, სადა მსხუეპლი იყოს.

კბილისა

ნიშანი სხუისა წამლისა, რომელსა ქუიან სურთანხნი, — ერგების ტკივილსა კბილთ[ა]სა და საოხნეთასა შეძრულთა. — ა ი ლ ე: ქურქენჩოფის ძირი მღებვართა და ჯულინ[არი], თუითო — ექუს-ექუსი ღრამი, გუნდა მწუანე — ოთხი ღრამი, და შაბი ამანი — ერთი ღრამი, თუთუბა — სამი ღრამი, და ბროწეულის ქერქი — ოთხი ღრამი. დან[ა]ყენ ყუელ[ანი] და გაცრენ, და იმ[ა]რე ყოველთა ტკი- 15 ვილთათუის პირისათა.

ყიისა და ხუნაყისა

ნიშანი წ[ამ]ლისა, რომელსა ქუიან ანთრა, ერგების ტკივილსა ყი- [ი]სასა და ხუნაყსა, რომელ არს მ[ა]რჩობელი და ლოჯაზათენი მომ- კლვ[ე]ლი. და არს ესე წამალი საჩინო მათ თანა, რომელნი ყიასა 20 კურნებენ, და არს მისი საქმე ძლიერი. — ა ი ლ ე ნიშადური და ქურქენჩოფის ძირი, ზაფრანი და ულდულდი, და მამირონი სინი და შაფი მამითა, და მარილი და თუთუბა და ე[ა]ნგარა, ამ[ათ]განი თუ- ითო || — ორი ღრამი, და საბრი სკუტრი — სამი ღრამი, და ძალ- v ლის განავ[ა]ლი — ერთი ღრამი, და ბროწეულის ქერქი — ექუსი 25 ღრამი, გუნდა — ხუთი ღრამი, დარ[ა]ფილფილი, ჯულ[ი]ნ[არი], და მურიტის თესლი და ვარდის ფურცელი და ქონდ[არი] სპ[ა]რსული, ხალილ[ა]გი ყუითელი და მური და შაბი ამ[ანი], ნიახურის თესლი, სუდი და ამამა, და ზანჯ[ა]ბილი და ანისონი, და [ა]რჯ[ა]სპი, კუშკა- ვართა და მურდას[ან]გი, და ჯინარა წითელი და ყუითელი, ამისგან 30 თუითო ღრამი შეკრიბენ. ესე წამალნი დან[ა]ყენ და დაცრენ შა- რითა, და ქურქელსა ჩ[ა]დევ, და რა მოგინდეს ამათ საღმობათა- თუის ძნელთა, რომელ არს ხუნ[ა]ყი, — მ[ა]რჩობელი, მომკლვ[ე]- ლი, — და ლოჯაზათენი — მომ[ა]კუდინებელი, და შაფა, რომელ არს მკლვ[ე]ლი, რომელ შეშინდებიან მკურნ[ა]ლნი მისა კურნებასა. 35 აილო ამის წამლისაგან ღრამის წონა და უბერო ყიასა შიგან

სპილენძისა სტუირითა მრ[ავ]ალჯერ, და ესე ერგების, დაქსნის
 ტკივილსა და არს ესე წამალი მეფეთა საპურჭლისა, და ს[ამარ]-
 ხვია და არა გამოს[ა]ჩენელი ყოვლსავე კაცისათუის; და ცან ესრეთ,
 და ჯერ-არს, რომე იმ[არ]ხოს ესე წელიწადთა შიგან, ოდეს იქმნას
 5 ყიფისა ტკივილი და შეაუზუნეს კაცი და მოკლ[ავ]ს მ[ა]ლე, და
 292 r ცნოთ, ვითარად || ესე ტკივილი შეიქნების ურვილთა ურ[ავ]-
 თ[ა]გან. და უთქომს გალიანოზს, ვითარ[ემედ] ესე ს[ა]ლმობა
 პ[ა]ტიჟია ღ'თისმიერი; და თუცა გალიანოზ უღმრთო იყო, განა
 კულა მართალი თქუა.

10

პიისათუის

ნიშანი სხუისა წამლისა, ანთრ[ი]სა უმცროსისა, და ერგების
 ტკივილთა შემთხვეულთა ყიასა შიგა ჩუილთა და ყმათა წურილ-
 თასა; ესე ს[ა]რგებელი არის დიდათ, თუ ღმერთსა უნდეს. — აი-
 15 ლე: ნიშანტ[ა]კი დიკისა ხუთი დრამი, ტ[ა]პ[ა]შირი — ერთი დრამი,
 ვარდის თესლი — სამი დრ[ა]მი, ზაფრანა — ორი დრამი, შაქარი —
 ოთხი დრამი, ყაყუილა წურილი — ერთი დრამი, ქ[ა]ფური — დან-
 გის ნ[ა]ხევარი; შეკრიბენ ესე წ[ა]მ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ შა-
 რითა და კურნო ს[ა]ლმობათა ყმათა ჩუილთა და წურილთ[ა]სა
 და რომელ პკირდეს პირშიგან, ს[ა]რგებელია ნებითა ღ'თისათა.

20

მინივი

ნიშ[ა]ნი ფილიდაფონისა სხუისა, ერგების სიმჭურვ[ა]ლესა ყი-
 [ი]სასა და მსხუიპელსა შექნილსა ყიასა შიგან და მსხუეპლსა ს[ა]-
 ჩინოსა პირ[ი]სათუის. — აილე: ზაფრანა და აყირყარა, თუითო —
 v ორი დრამი, და ვარდი წითელი კმელი, და[ა]ლზე, რომელ არს ||
 25 კიზუე (!) და ძირი, თ[ა]ფლი და პიტნა მთისა, და შაქარი ტაპარ-
 ზადი — ოთხი დრ[ა]მი, ნიშანტ[ა]კი დიკისა — წონა ოთხისა დრა-
 მისა, ყარ[ა]მფული და ტაფ[ა]შირი, თუითო — ნახევარ დრამი;
 შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ, და იქმ[არე] ტკი-
 ვილისათუის პირისა და ყი[ი]სა.

30

მჯღომისა

ნიშ[ა]ნი წამლისა, ერგების მჯღომსა მოკლეჩილსა და მსხუ-
 ეპლსა, რომელი იყოს ყიასა და ყელსა. — აილე: ნიშანტ[ა]კი დი-
 კისა ოთხი დრამი, და ქინძი კმელი — ერთი დრამი, ბიისა გურკა —
 ერთი დრამი, შაქარი ტაპარზადი — ერთი დრამი; შეკრიბენ ესე
 35 წამ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ, და შეინ[ა]ხე, ვითა ნიშანი მიგუ-
 ცემია.

ნიშ[ა]ნი წ[ა]მლისა, ერგების ხუნ[ა]ყსა და ტკივილსა ყი[ი]სასა და ყელისასა. — ა ი ლ ე: ნ[ა]კლელი კარისა და ნიშას[ა]ტაკი დიკისა, ტაპ[ა]შირი და ზაფრანი, აყირყარა და მური არ[ა]ბი, — თუითო ნაწილი; დან[ა]ყენ და დაცარ, და ყიასა შიგა უბერე სტუირითა, ვითა ნიშანი მიგუიციეშია.

5

კუჭურისა

ნიშ[ა]ნი წამლისა, რომელი ს[ა]ჩინოა მკურნ[ა]ლთა თანა, რომელი ამღებელი არის კუჭურისა, რომელი ფირტუის ნესტუთა შიგან ჩ[ა]მოვრდომილიყოს.

|| ...! და[ა]ყენებს კმისა გამოსულასა და საჭამ[ა]დსა და სასო- 293 r
მადსა ნებითა ღ'თისათა. — ა ი ლ ე: ნიშ[ა]დური ბალური, — წმიდა, 10
კარგი, — და პილპილი შავი და დარ[ა]პილპილი, ამ[ა]თგანი სწორი ნაწილი; დან[ა]ყენ კიდეს-კიდე, დაცრენ და ჭურჭელსა ჩ[ა]დევ, და რა მოგინდეს, აილე მისგან ნ[ა]ხეგარ ღრამი და უბერო სტუირითა, ვირე ჩ[ა]ვიდეს ყიასა შიგან ღრმად და ეკიდოს კუირკუირისა, და ესე ამ[ა]ლლებს თ[ა]ვისა ადგილსა და ამისი საჭმე მ[ა]შინ ს[ა]კუირ- 15
ველია და სარგებელისა ნებითა ღ'თისათა.

ნიშ[ა]ნი წამლისა, რომელ არს გამგრილებელი ყიისა და პირისა, და ჯერ არს, რომე იკმ[ა]რო ესე წამ[ა]ლი შემდგომ[ა]დ ამა წ[ა]- 20
მ[ა]ლთა, რომელ ნიშ[ა]ნი მიგუიციეშია. რ[ა]ოდენ ეკურნების მით ყიასა და პირსა, და ესე სარგებელია საკურნებელ[ა]დ მსხუეპელისა და მჯდომისა, და უფრო ხოლო ყმ[ა]წუილთა და ჩუილთა პირსა, კარგია და გამოცდილი და საკურნებელი ნებითა ღ'თისათა. —

ა ი ლ ე²: ფურცელი ვარდისა წითლისა და რ[ა]ჩეული ხუთი ღრა- v
მი, ხალილაგი ყუითელი — ორი ღრამი, გუნდა მწუანე უჭურეტე- 25
ლი — ერთი ღრამი, გაზმაზგი, რომელ არს ჰაბატრაფა თეთრი, — წონა ღრამისა და ნახევრისა, და ჯულინ[ა]რი — ორი ღრამი, და აყირყარა შამი — ღრამის წონა, ტაპ[ა]შირი თეთრი — სამი ღრამი, და ალილა ძლითა ლებვის(!) — ორი ღრამი, და ჭერჭენოფის ძირი მღებვართა — ღრამი და ნახევარი, ჰაბაბა — ღრამის წონა, და შა- 30
ქ[ა]რი ტაპ[ა]რზადი — ხუთი ღრამი; შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლნი, დან[ა]- ყენ და დაცრენ, და მერმე შეურთენ თანა კერტისა ერთისა წონა ჰაფური, დაგ[ა]ლე და ჭურჭელსა ჩ[ა]დევ, და რა მოგინდეს, კურნე მით წ[ა]მლებითა, რომელ გუითქომს ყი[ი]სა ტკივილ[ი]სათუის. კურნე მით ნიშნითა. ვითა მიგუიციეშია, რ[ა]ოდენ არს ტკივილი მისი მტ[ა]ნჯველი და შემ[ა]ჭირველებელი. და შემდგომად მისა კურნე ამა 35
გამ[ა]გრილებელითა წამ[ა]ლითა, და ესე და[ა]ცხრობს ტკივილსა და

294 r და[ა]ყუდებს და ერგების ყოველთა სნებათა, || შედებულთა ყაასა პირ[ი]სათა. და არს ესე ბ[უ]რედნი შექნილი ყოველთა ტკივილთა-თუის პირ[ი]სათა და იცნას, ვის გამოუცდია ძალითა ღ'თისათა.

5 ნიშ[ა]ნი ბურედისა სხუისა, ერგების სელაკსა და მსხუებლსა და ამობერილსა, რომელ გამოჩნდების პირსა ჩუილთა და ყმათ[ა]სა, ნე-ბითა ღ'თისათა. — ა ი ღ ე: ლილა, რომლითა სამოსელი შეიღებვის, და ტაპაშირი და გაზმაზგი და ჯულინ[ა]რი, ამ[ა]თგანი — ორი ნაწი-ლი, და შაქ[ა]რი ტ[ა]პარზადი — სწორი ამა წამ[ა]ლთა, დან[ა]ყენ, დაცრენ და ჩ[ა]ურთე თანა კერტის წონა ქაფური, და იკმ[ა]რო, ვითა 10 ნიშ[ა]ნი მიგუიციემა, სარგებელი[ა] ნებითა ღ'თისათა.

[კბ. კარი ოცდა მემორე]

წამ[ა]ლი წყურვილისა

კაცსა! რომე წყურვილი ნამეტნ[ა]ვად სჭირდეს. — შარბ[ა]თი ისრი-მისა და შარბ[ა]თი რევაჯისა ერთობ მეტითა ცივითა წყლითა სუას, 15 და მერმე დააძინოს, რომე წყურვილი გად[ა]უვარდეს. ამა ძილშიგა ესე შ[ა]რბ[ა]თები და ცივი წყ[ა]ლი შიგა გ[ა]უჯდების და ამა სენსა მოკლ[ა]ვს. და ჩინური სხალი შეჭამოს, არგებს. აბი, რომე პირშიგან v დაიჭიროს, იგიცა არგებს. დ ა ი ჭ ი რ ე: თესლი ღარსი, თესლი კიტრისა ბადრ[ა]ნგისა, და ტკბილისა აყიროს თესლი; ეს ყუელა და- 20 წმიდოს, თუითოსაგან — ხუთი მუტყ[ა]ლი, თუხმ[ა]ნი — ათი მუ-ტყ[ა]ლი, ქასარი — შუიდი მუტყ[ა]ლი. ესე ბაზარყ[ა]ტუნის ლობითა ჩა[ა]დნონ. დ ა ი ჭ ი რ ე: საზამთრო და ტკბილი აყირო, და თესლი კიტრისა, ბადრ[ა]ნგის; ესე ყუელა სწორ-სწორი ვარდის წყლითა, რომე დგომილიყოს, მას შიგან ჩა[ა]სხან, და ისრიმისა წყ[ა]ლი და 25 მე[ა]ვეის თურინჯისა, და ქერქი თურინჯისა და წყ[ა]ლი რეც[ა]ქისა, და წყ[ა]ლი ლიმონისა, და წყ[ა]ლი ს[ა]მეისა, ამისგან გარიონ შიგან თხაბაშირი და მისცენ, რომე სუას. დ ა ი ჭ ი რ ე: ჩამიჩი უგურკო და გარეცხილი და ცოტა შაქ[ა]რი შიგან გ[ა]ურიონ, და წყ[ა]ლშიგან დაასოვლონ, რომე კარგად დალბეს და ენასა მოეკიდოს, და მერმე 30 დაწურონ და, თუ კაცმან მჟავე ითხოოს, ამა შარბათსა მჟავე ბრო-წეულის წყ[ა]ლი გ[ა]ურიონ, რ[ა]ცა ოდენ მას მოუნდეს, იგი სად-[ა]ფითა და პიტნითა გა[ა]კმონ და შიგა ცოტა მ[ა]რილი და სუმფუ-ლი გაურიონ და, თუ კაცმან ტკბილი ითხოოს, შიგან არა მჟავე არ გ[ა]ურიოს. დარიჩინი და უდი, და ზანჯ[ა]ბილი და ცოტა ფილფილი, 35 და ცოტა ნუში, ესე ყუელა ერთად გა[ა]კმე, ესე ცივსა ჭურჭელში-გან ჩაყარონ. თუ კაცსა წყურვილი და მახმური სჭირდეს, არგებს.

295 r || ნიშ[ა]ნი რომე სტომაქსა საჭმელი არ მოუნდებოდეს. ასრე უნდა

რომე იქით-აქ[ათ] იარებოდეს, ან საქმესა იქმოდეს, და მუხუდოს ფქუილითა ტანსა დაიბ[ან]დეს, არგებს ქაბრი ძმრითა და თალგ[ამ]ი ხ[არ]დლითა გალესული, ძმრითა შენ[ახ]ული, და ხახუი, ძმრითა შენ[ახ]ული, ქათ[ამ]ი სადაფითა და ნიორითა შექნილი. ესე თუ ჰამოს, მ[ა]შინ; და თუ უსუნებდეს, მ[ა]შინ ორჯელზე მოანდომებს ს[ა]ქმელსა ისრიმითა ან ბროწეულის წყლითა, ან სუმყითა. და ზირთა შეუწყონ და შემწურ[ი]სა ქათმისა და შემწურისა ბ[ა]ტკნისა და თფილ[ი]სა პურისა სული — ესენი საქმელს მოანდომებენ.

კაცი რომე ჰამდეს და ვერ ძლებოდეს. იქნების, რომე სიგრილისაგან იყოს; რ[ა]ცა ზემო სტომ[ა]ქისა სიგრილისა სწერია, ესეცა იმა რიგისა იყოს. იქნების, რომე სტომ[ა]ქისა სიმკურგ[ა]ლისაგან იყოს, და თმისა ძირი რომე ღია იყოს, მისგ[ან]ცა იქნების. და მას მუშ[ა]ობა და მჭირვება აწყენს, და ცივსა წყ[ა]ლსა ჩ[ა]ჯდებოდეს და მურისა ზეთითა ტანსა იზელდეს, და შარბ[ა]თი ლიმონისა და რევჯისა და რ[ა]ცა ამათი მგზ[ა]ვისი იყოს, იგი არგებს. მისი საჰმელი, — კბოს კორცი და ზროხისა შიგ[ან]ი ისრიმითა და კოწ[ა]ხურითა და რ[ა]ცა ამ[ა]თი მკავე გავს, ამით შექნილი არგებს. გიშრფეთი, რისა გინდა თ[ა]ვ-ფერკი შემწუარი იყოს, და ხარშო ისრიმითა და ძმრითა რომე იყოს, ამისი მგზ[ა]ვისი რ[ა]ცა საჰამადი იყოს, იგიცა არგებს. და მლ[ა]შე და მ[ა]ლე საჰმელი იფარეზოს. ესე სენი დიდისა სევდის[ა]გან იყოს, რომე ტყირბისგ[ან] სტომ[ა]ქშიგან მისულიყოს. იგი უზმა თფილსა წყ[ა]ლსა სმიდეს და რბილსა და მსუქ[ა]ნსა საჰმელსა ჰამდეს, და კუერცხის გული თორხულო და ბატისა და ქათმის კორცი, რომე იწოდეს და მას ჭონი ჩასდიოდეს, იმით პურსა ჰამდეს. ეს ყუელა არგებს და რ[ა]ცა ამას გ[ა]ვს, იგიცა; და ალვა შაქრისა და ზეთი ნუშისა და მისი მგზ[ა]ვისი ყუ[ა]ლა არგებს. და იქირე: კორცი ბ[ა]ტკნისა, თიქნისა მსუქნისა, ცერცუითა და მუხუდოთა შექნან, და ცოტა ზირა გ[ა]ურირონ და ასრე აღუღონ, რომე ჩ[ა]დნეს და არა მოხარშოს. და ამა || ვე წუენითა ტუნდი ტრედისა და ქათმისა ისრივე მოხარშონ, და ამას ცოტა დარიჩინი და ზულიჩინი და უდი დან[ა]ყილი ამას შიგა ჩ[ა]ყ[ა]რონ, და ამა წუენს ხურეტდეს და მათსა ადგილსა ცოტა ძუელი ღუ[ი]ნო შიგან გაურირონ, რომე სტომ[ა]ქი გა[ა]ცხელოს, და რაგინდარა მკავე ჰამოს, სევდისა ხალთსა სტომ[ა]ქიდაღმა გამოიღებს.

სხუა, რომე კ[ა]ცსა გულსა საჰმელი უნდოდეს და სტომ[ა]ქი არ ჩაუშუებდეს. ამა სენსა ყოვლი კაცი შეიტყობს. ამა სენსა არ[ა]ხნი ჯულბაყარსა უზ[ა]ხიან, ქ[ა]რთულად კარი-მშეირი ქეთიან, ამისთუის რომე კარსა ღია წაეკიდების. თუ ესე კაცსა შე[ე]ქნას, მისი ძალი უნდა დაიწყ[ა]ლობოს და ასეთი საჰმელი ჰამოს, რომე საჰმელი მოანდომოს და კიდევ ისუნოს (ზემოსა კარსშიგან ნახე), და ნიადაგ ნახარშითა კ[ა]კასა ჩ[ა]ისოვლევდეს. ვისცა ესე სენი სჭირ-
26. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

დეს, ნიადაგ დაეცემოდეს და უჭკუოდ გაქდებოდეს. მას ნუ დაქ-
 ძინებენ, ნიადაგ მლუიძრად იყოს და თმასა გასწევდენ, რომე ძილი
 არ მოეკიდოს, და ყურსა მ[ა]ლ[ა]დ შეკიოდენ, და უდი ცხუისა
 უკმიონ, და ცივსა წ[ყ]ალსა და ვარდის წყ[ა]ლსა პირსა შეასხმიდენ,
 5 რომე ჭკუასა მრვიდეს და მოხარშულისა კბოს კორცისა ნ[ა]ხარშ[ს]ა
 ახურეტდენ. ნიორი და სად[ა]ფის ფურცელი და ნიახური, პიტნა და
 თურინჯის ქერქი, სუმბული და ზაფრ[ა]ნა მუშკითა დაზილონ, და
 მისი საკმელი შიგან ჩა[ა]გდონ. და იჭირე: ტრედის კუნდი ან
 კ[ა]კ[ა]ბი და მოხარშე იგი მუხუდოთა და ცოტ[ა]თა ზირთა და ზე-
 10 თითა, და ნიგუზის ზეთიცა ამა წ[ა]მლეზშიგან ჩ[ა]უერიონ. და იჭი-
 რე: რედი ნეღლი, დარ[ი]ჩინი, ხელინჯნი, ნ[ა]ხევარზედა დან[ა]ყე და
 ესეცა იმა წ[ა]მ[ა]ლშიგა მოადულე, თუითოსგან ასთონიერთი, რომე
 სული აედინოს. და მე[ა]ვის ბიისა და ვაშლის წყალი, — ესეცა იმა
 საკმელშიგა მოადულონ და ს[ა]დ[ა]ფი წურილ[ა]დ დაჭრილი, რომე
 15 საჭამ[ა]დსა სული მისცეს¹.

[კბ. პარი ოცდა მისამი]

296 r || სახელითა ღ'თისათა დავიწყოთ და ვახსენოთ
 სტომაქი და აგებულება მისი და ბოყინებანი მისნი, საკმენი მისნი
 და ადგილი მისი, და რაცა ტკივილი წაეკიდების, და რისაგან იქნების
 20 ტკივილი და საღმობანი მისნი; ნიშანნი და წამალნი მისნი ყუელა
 ამა კარშიგან სწერია ბრძანებითა ღ'თისათა.

სტომაქი დაბადა ღმერთმან ძარლუისა კმელისაგან და კუთისა-
 გან, შიგნით კერძი არის კბილადი და მომკიდებელი, და არის ზედა
 კერძი ფართო სტომაქისა, და არის სასულესა და კორკსა შედგმუ-
 25 ლი, რომელსა შიგან არის ჩასავალი სასუამად-საჭამადისა. და შე-
 [ე]დგმის სასულესა საბურავი და მას შიგან არის ძუალი, აბრუნეებს
 და აძლიერებს და საჭამადსა მიდამო იყვანს და მისცემს სტომაქსა.
 და ადგილი მისი უკანით კორკსა არის², სადა ქუდი არის, და მკერდსა
 და ზურგის ძუალსა შუა, — სტომაქისა კერძოდ. და ადგილი სტო-
 30 მაქისა, თუით იგი არის მკერდსა ქუეშე, მერმე ჩამოვლის სტო-
 მაქისა ბოლოსა და ნაწლევთა კერძ, და არის მობრუნებული. და
 პირველ ნაწლევს შედგმული არის, დაკიდებული სტომაქსა და სა-
 ხელი ჰქუიან თორმეტი თითი ნაწლავი. და მისთუის დაარქუეს თორ-
 მეტითი, რომე ყოველისა კაცისა თუის-თუისთა თორმეტი თითი
 35 არის სიგრძე. და მერმე მოეკიდების მას ნ[ა]წლ || ევსა ქუეშე და მას
 v სახელად ჰქუიან ნაწლავი მამარხუელი. ზოგნი მკურნალნი უზახიან
 ნაწლევსა თეთრსა. და საკმელი სტომაქშიგან აღუდლებს და დად-
 ნების, და გამოიწურვის საჭამადი სტომაქის[ა]გან იმა ნაწლავის
 კერძოთ, რომელსა სახელი ჰქუიან ნაწლავი თორმეტითი. და მერმე

შე[ე]დგმის მისგან მათ ნაწლევთა კერძი, რომელსა ჰქვიან მამარ-
ხელი. და როდეს მივიდეს მამარხელსა თანა, ჩავიდეს მისგან ძარ-
ლუთა შიგან. ლუიძლისა თანა შედგმული არის, რომელსა სახელი
ჰქვიან მასრიკა. და შეიკარებს მას ლუიძლი ძალთა შემკარებელთა,
რომელ შექმნა ღმერთმან მასშიგან. და მით ჰქვიან ნაწლევი მამარ-
ხელი, ამისთვის რომე არ დარჩების მას შინა მისგან, რომელი(!)
მიიღებს ლუიძლი მის კერძ გამოწურვილსა მისისა საჭამადისაგან,
რომელი გავს ქაშქის წყალსა¹, რომელსა ჰქვიან ქაოლოსი, ლუიძ-
ლისა ძარლუსა შინა, და აღულოს ლუიძლმან მეორედ და და[ა]მწი-
ფოს, გამოუშუას, შეიქნას იქი სისხლად და მერმე გამოგზავნის ძარ-
ლუთა შიგან ტანისათა. და მოეკიდების და შე[ე]დგმის მას მამარხუ-
ელსა ნაწლევა ქუეშე მისა ნაწ[ი]ლი სხუა და სახელი ჰქვიან ნაწ-
ლევი წულილი. და მას წულილსა ნაწლევა სხუა ნაწლევი შე[ე]დგ-
მის და მოეკიდების, რომელსა სახელი ჰქვიან ავარი. და მას ერთი
პირი ათქს, არ-გამომცემელი, და არის იგი დიდი და ფართო და მა-
შიგან ჩადის ნაყარი, და შეიქნების სკორედ მყრალად და, როდეს
უნდოდეს, რომე გამოვიდეს მისგან იგი სკორე, შეიპყრას იგი კუთ-
მან, რომელი ახლ[ა]ვს მას და გამოულოს მას იგი სკორე და ჩამოუ-
ტოს იგი ნაწლევთა კერძო, რომელნი არიან მის ქუეშე, და სახელი
ჰქვიან მას ნაწლევა კოლონი. და არის იგი ნაწლევი კოლინჯისა, 5
და მისთვის ჰქვიან კოლონია. და არის იგი ნაწლევი მოგრეხილი და
შედგმულად მოკიდებული ყოველსა ნაწლევა, და მორელ(!) ყო-
ველთა შინა ყურთა მუცლისათა ჰიპსა ქუეშეთისა, ვირემდი ადგილ-
თა შიგან ლუიძლისათა და ტყირბისა კიდურამდე, ვირემდი საზღუ-
არმდე ზურგისა. და მოეკიდების ნაწლევთა ავარითა და მივა თირ-
კელთამდის, და რომელნი არიან მიდამონი ზურგისა და ფერდისა-
ნი. და მის ქუეშე სხუა ნაწლევი არის მოკიდებული მის თანა, და
სახელი ჰქვიან ნაწლევი გამართული, და იგი ნაწლევი არს, რომე-
ლი მივა მისკენ უკანით. და მისგან გამოვა მჩორე საგურკველით.
და გამოვარჩიენ და დავწერე ნაწლევი მათისა ადგილისაგან ბრძა-
ნებითა ღ'თისათა. 10 15 20 25 30

აწ ვახსენოთ გუნება სტომაქისა და შერეულობა მისი: — სტო-
მაქი არის გრილი და კმელი ამისთვის, [რომე] არის იგი ძარლუისა
კმელისაგან, და მით დაიფინების საჭამადი. და ძალითა სიგრილისა
და სიკმელისათა ლუიძლისა და გულისაგან და ნ[ა]ვდლისა სიმჭურ-
ვალისა ძალითა შეიწყნარებს, საჭამადსა, და [ა]დღულებს და მოხარ-
შავს და დაა[ა]დნობს, ვითა ქოთანნი. და სტომაქი არ გუნებით არის
მჭურვალი, მაგრა ყუითელი ნ[ა]ვდელი [კელმწიფებს სტომაქსა ში-
გან და ისი ამჭურვალებს და და[ა]დნობს საჭამადსა. წითლისა ნ[ა]ვ-
დლისა სახლი ნ[ა]ვდელი არის, რომე ლუიძლზედა ჰკიდია, მაგრამ
სტომაქზედა აქუს კელმწიფება, რ[ა]გუ[ა]რაცა მოგვიხსენებია. 35 40

აწ სტომაქისა საქმენი მოგახსენეთ. და მისი ხასიათი იგი არის, რომე შეიწყნარებს საქამადსა, ადულებს და და[ა]მწიფებს, ვითა ქოთანნი. ვითა შეიქნას წმიდად და თხლად, ვითა წყ[ა]ლი ქაშქისა, და მერმე ჩავლის იქით ღუიძლშიგან და ადულებს მგორედ კიდევე ღუიძლი. და რაცა წმიდა და კარგი არის, ამის ძარღუისაგან გაიყოფის ყოვლსა ასოსა შიგან; და ადულებს კიდევე, მაშინდა მისცემს ძალსა ტანსა და ასოთა. და რაცა ავი და ნაწურკი არის, ამას ტყივრშიგან გაგზავნის. სტომაქისა ზედაპირი უარყო არის და ქუეშე ვიწრო, ასრე უნდა. საქმელი, უწინ რომელიცა რბილი და ჩუილი იყოს, ისი ქამოს, და მას უკანით უფრო მძიმე ქამოს და, თუ უწინა მძიმესა და მაგარსა ქამს და მერმე რბილსა და ჩუილსა, ასრე იქნების, რომე ისი მაგარი საქმელი გასვლისა გზასა დაუქ[ი]რ[ა]ცს და ისი ჩუილი ადრე დადნების და აიშლებს. გზა არა აქუს გას[ა]ვალი, ასრე რ[ა]გუარცა წყალი და[ა]გუბო, და აგრე დაგუბდების და დაიფანტვის ტანშიგან; სენად შეიქნების და წყურვილი მისგან იქნების. ღუიძლი უდიდებულესი არის სტომაქისაგან, თუცა სტომაქისა საქმენი უფრო არიან. და ამას იტყუიან, 297r ვითა..., || ბუნებისა სახლი არის სტომ[აქი].

აწ ესე მოგახსენოთ, თუ რასონ ფერი არის სენი სტომაქისანი. 20 რვის ფერისაგან იქნების ტკივილი სტომაქისა: ოთხი მისგანი მარტივი არის და ოთხი მისგანი შედგმული. და მარტივი მისგანნი შერეულობისაგან სიმკურვალითა და სიკმელითა, სიგრილისა და ნოტიისაგან.

აწ სასულისა მოგახსენოთ. და სასულე სავალი არის საქამადისა პირისაგან სტომაქით კერძო, და უდიდესი არის საქმე მისი და იქმს ორსა საქმესა, და არიან ორნი გზანი: ერთსა შიგან საქამადი ჩადის სტომაქშიგან, და მეორე გზა არის სარწყეველი სტომაქათვე, რომე არწყევს. და უფრო არის საქმე მისი, რომელსა შინა ჩავა საქმელი. სავალი გზა რწყევისა ყოლა არ საქმარ არის. და იქნების, 30 რომე ორსავე სავალსა ტკივილი წაეკიდოს, საჩინოცა და უჩინოცა, და ეგების, რომე ერთი და ერთი ასტივდეს. თქუეს და გამოარჩიეს პირველთა მკურნალთა, ვითა კისრის ძუალთა შევა ტკივილი, ანუ ორთა ანუ ერთსა სავალსა მას, რომელსა ჩ[ა]ივლის საქამადი, და არს შედგმული სტომაქისა კიდურსა. და ისი რომე სასულეს ტკივილი წაეკიდების, რომე სასუმად-საქამადსა ვერ ჩანთქმიდეს, და რასაცა ეცდებოდეს, ცხუირათა წამოედინებოდეს, იგი სტომაქისა უსუსურობისაგან დაემართების. და სტომაქსა ოთხის ფერისა დამეტებისაგან დაემართების: სიმკურვალისაგან, სიკმელისაგან, სიგრილისა || და სინედლისაგან. თუ რომელიმე დამეტებულისა, და[ა]სუსუტებს სტომაქსა და კულაღა მიზიდავს საქმელსა. და თუ ოთხივე 40 ნივთი გასწორებით იქნების, ტკივილი აღარ დაემართების, სასუ-

მად-საჭაბადსა ადვილად ჩ[ა]უშუებს. ასრე ბრძანებს გალიანე,
ვითა: როდეს დასნეულდების სტომაქი, გულიცა დასნეულდების,
და ამად რომე ახლოს ახლავს სტომაქსა, და სტომაქისა სინედლი-
საგან და მისის ბუხარისაგან დასნეულდების ტუინიცა. და ესე ორნი
ასონი არიან მთავარნი: გული და ტუინი. ესენი არიან მთავარნი 5
ტანსა შიგან. და სტომაქისა ტკივილისაგან დასნეულდების გული,
და დაემართების გულის ბნედა, და სულისა მალვა გუამსა შიგ[ან],
კუნესა და წასულა ცნობისა, ამად რომე ტუინისა ძარღუი მოვა
გულსშიგან, შედგმული იგი თავშიგ[ან]; და სტომაქიდაღმანცა და-
ბნედა არა იქნების, ვირე ტკივილი გულად არ მიიწევის. და აგრევე 10
ცნობისა წასულა და სულისა დამალვა, დაცემა და დაბნედა იქნების,
ვირე ტკივილი არ მივა ტუინ[ად] სტომაქიდაღმან. და იცოდით,
რომე გული და ტუინი დასნეულდების სტომაქის[ა]გ[ან]. და თქუა
გალიანე: ვნახე ერთი კაცი მეცნიერი, ბერძენთაგანი იყო, და
როდესაც დაცარიელდის მუცელი მისი, მიიწივის ტკივილი მისი 15
ტუინად და დაბნდის და დაეცის. და იყო იგი სიბოროტითა სტომა-
ქისათა; დიდისა სიბოროტისა და აშლილობისა, აშფოთების[ა]გან
ავიღის ორთქლი მისი ტუინად და მ[ა]ნ უყვის.

25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545

და თქუა გალიანე: ამას უკანით შევასუი მას კაცსა ყოველთა წელიწადთა იარ[ა]ჯი ფეყ[ა]რა, ამისთუის რომე იარაჯი ფეყ[ა]რა გამწმედელი არის სტომაქისა და განმამღიერებელი. და დარჩა იგი კაცი, და დაყო ამას უკანის ოცი წელიწადი სიცოცხლესა შინა. და აღარ გავოუჩნდა ესე სენი ამისგან კიდე, რომე რა საჰმელი ჰამის, ელვა რამე გამოუჩნდის მუცელსა შიგან; როდეს დასნეულდეს, სტომაქი დასნეულდების, სხუანიცა მთავ[ა]რნი ასონი. და იქნების, რომე სტომაქი მარტოდ დასნეულდეს, და სახელი ჰუიან სნება მარკისა, და გაიბერვის სტომაქი და აღდგების ორთქლი, აღვალს ტუინად და მისგან იქნების ცნობისა შეშლა, || დაბნედა და დაცემა. აგრევე თუალსა მიხუდების, თუალსა დაუბნელებს მარკშითა. შავისა ბაღმისა მაგიერ იქნების და, თუ ჩამოილებს სტომაქი ტყ[ი]რ-

ბისაგ[ან] შავსა ბაღლ[ა]მსა, იგიცა ადენს ორთქლსა და ავა ტუინად,
და იგიცა შეშლის ცნობასა. და მერმე თუალშიგან ჩ[ა]მოვა, იქით
თუალსა და[ა]ბრმობს და იგი არის შ[ა]ვი წყალი.

5 და აწ ესე მოგახსენოთ, თუ სტომაქი დასუსტდების, საჭამადსა
ველარ აღუღებს და ველარ მოხარშ[ა]ვს და გ[ა]ქუშუებს, და ყვნა და-
ემართების. და რა ყვნა დაემართების კაცსა და გამრ[ა]ვლდების,
გარდაიარს მზღუარსა და კაცსა შესცულის, საფათერაჲოდ შეიქნე-
ბის.

10 და აწ ესეცა იცოდით, რომე რა კაცისა ასონი დასნეულდებინ,
ერთი რომელიცა დასნეულდების, ამისითა ტკივილითა რომელიცა
ახლოს ახლ[ა]ვს ასო ასოსა, იმასცა და[ა]სნეულებს.

და აწ ესე მოგახსენოთ, რასდენ ფერ[ა]დ დასნეულდების ანუ
რ[ა]სთონ ფერი არის, თავი დასნეულდების სტომაქისაგ[ან] და აგრე-
ვე სტომ[ა]ქი დასნეულდების თ[ა]ვისაგ[ან].

15 და ოდეს დასნეულდეს საშოი, დასნეულდეს სტომაქი, და თუ
ამად რომე საშო და სტომაქი ორივე ერთგულ[ა]რი არს, კმელსა
ძარღუისაგ[ან] და კუთის[ა]გ[ან]. ზოგი ასო ასოსა მობმული არს და
მისთვის დასნეულდების, და ზოგი ერთმანეთისა სიახლოითა ერთი-
მეორესა და[ა]სნეულდებს. და გული დასნეულდების ფირტუისა ტკი-
20 ვილისაგ[ან], და ღუიძლი დასნეულდების სტომაქისაგ[ან] ამად, რომე
300r ღუიძლი სტომაქისაგან საჭამადსა ველარ 'გაზიდ[ა]ვს, მისკე, || და
მისთვის დასნეულდების¹ ღუიძლი.

აწ ვახსენოთ თუალთა ტკივილნი სტომაქისანი². ერთი ამათგ[ა]-
ნი არის შავა ძაღლისა; ისი იგი არს, რომე კაცი ხარბად ჭამდეს,
25 ზომისაგან მეტსა, და მისი სტომაქი ველარ მოადნობს, დამქ[ა]ვდე-
ბის და მისგ[ან] იქნების ბოყინი და რწყევა, და ამოზიდვა ურწყუ-
ლად და სლოკინი ბევრი, და განკსნა მუცლისა, რომელ იქნების
სტომაქისა უსუსურობისაგან და მისისა სიფოლხუის[ა]გ[ან].

და სხუა სენი, რომელი წაეკიდების, არის რვა ფერი: გარყუნი-
30 ლების[ა]გან, და შერეულებისაგ[ან], ქცევისგ[ან], და ერთი მისგ[ან]
სიმსივნე ვითა დაუბელავითა, და მსგ[ა]ვსენი მისნი, და სხუა დაჭმუა
სტომაქისა მრ[ა]ვ[ა]ლფერთა გ[ა]ნრყუნილებათა, ანუ მარტივისგ[ან],
ანუ დამეტებისაგ[ან], და სხუა წყლული და მჭამელი. და აწ ჯუმლ[ა]დ
ესე მოგახსენოთ სტომაქისა ტკივილი, რომელ გუ[ი]თქომს. შეიქნას
35 სამსა ფერსა ზედა, რომელი სწერია ბოლოსა, რომელ არს ტკივილი
ჭურჭლისა და განკსნა მარტივისა.

აწ დავიწყოთ კსენებასა შავა თაღქლიბისასა, რომელ არს
სნება ძაღლისა, რომელ წაეკიდების კაცსა მეტისა ჭამისაგან, და იქ-
ნების ესე ნამეტნ[ა]ვისა გრილისა და მქ[ა]ვისაგ[ან] რყუნილობითა,
40 რომელი შეკრბების სტომაქშიგ[ან], და გაუგრილდეს სტომაქი. და
შავა სწორი იყოს გამართული, სისწორითა ახლტათათა და სიგრი-

ლეთა რათამე შერევნითა. და შავა იქნების სტომაქისა პირისა ში-
გან. გუარითა და უგვაროდ. და მით იქნების შავა სტო || მაქისა პირ-
შიგ[ან], ამაღ რომე ტყირბიდალმან ერთი ძარლუი გამოვა და სტომაქი-
სა პირშიგ[ან] მივა, და იარების შიგ[ან] შ[ა]ვი ნ[ა]ვლელო, — სუბუქი
არის და მე[ა]ვე, და დაესხმის კიდურთა სტომაქისათა და შეიქნების
შ[ა]ვა საჰამ[ა]დის[ა]გ[ან].

და უთქუამს მკურნ[ა]ლთა დაცდილთა და იტყუიან, თუ ოდესმე
დასჰარბდეს სტომაქსა სიმკურვ[ა]ლე მეტი, ანუ მობრუნვებითა მი-
სითა, ვირემდის წაიღებდეს შავა საჰ[ა]მადსა სტომაქისაგ[ან], რა
შავა საჰამადსა წაიღებს სტომაქის[ა]გ[ან], მაშინ უნდა, რომე დასუას
იგი ნამეტნ[ა]ვი სიმკურვალე და მიაბრუნოს, და სუას მისვე ად-
გილსა ზედა სიმე[ა]ვითა შავასათა, რომელი გამოვა ტყირბისგ[ან]
და იარების სტომაქშიგ[ან]; დამეტდეს ზომისა ანუ დაეკრის ბალ-
ლ[ა]მი სტომაქსა, და დამე[ა]ვდეს ისიცა, და სომს სიმკურვ[ა]ლესა
სტომაქისასა. ისინი აშფოთებს და დამეტებს შ[ა]ვა. და გ[ა]ჰაძალია-
ნებს შ[ა]ვასა სიგრილე და სიმე[ა]ვე. და ვისცა შ[ა]ვა დამეტებულ
იყოს, მან კაცმ[ან] საჰამ[ა]დ[ი] ვერ მოიდნოს ამისთვის, რომე სიმ-
კურვ[ა]ლე მოკლებია და დაუსუსურებულა სტომაქი და დამეტებუ-
ლა შ[ა]ვა, რომელ არს გრილი და მე[ა]ვე, და გამრ[ა]ველებულა შ[ა]ვა
და დანელებულა სიმკურვალე. თუ სტომაქსა სიმკურვალე აკლია,
საჰამადსა ვერ მოადნობს კაცი. თუ თუხმაცა ამა შავასაგ[ან] შეიქნე-
ბის. თუხმა ამას ქუიან, რომე ზომისაგ[ან] მეტსა ჰამდეს კაცი და სი-
მკურვალე აკლდეს საჰამადსა, ველარ მოადნობს და დამე[ა]ვდების
საჰამ[ა]დი. და სტომაქშიგ[ან] აყროლდების. || [...] და არა არის თუხ-
მა. ასრე უნდა, თუ მეტსა ჰამდეს კაცი, სიმკურვალეცა მეტი ჰონ-
დეს, საჰამ[ა]დსა სიმკურვ[ა]ლე აღნობინებს. და წაეკიდების ტყი-
ვილი სტომაქსა, და სახელი ჰქუიან **ბოლმოსია**; და არის ესე ტყივი-
ლი, რომელი გა[ა]ქ[ა]რეებს შავსა, წმიდა, და ესენი სქელისა და
გრილისა ბ[ა]ლლ[ა]მისაგ[ან] იქნების. გამრ[ა]ველდების სტომაქსა ში-
გან ბალლ[ა]მი, და ესე, რომელი გუ[ი]თქომს, იქნების შ[ა]ვასა დამე-
ტებისაგ[ან]. და წასულა შავსა იქნების შ[ა]ვასა სიგრილისაგ[ან] და
ბალლმისგ[ან], რომელი წ[ა]იღებს შ[ა]ვასა.

და იყო ერთი კაცი მკურნ[ა]ლთ[ა]გ[ან]ი გა ლ ი ა ნ ო ს წინათ, და
სახელი მისი იყო ფ ა რ ზ ი შ ო ნ ო რ ი ს ა (!) ა მ ა ნ. და რქუა
ბალლმისა მის, რომლისა წ[ა]იღებს შ[ა]ვასა, ჰიქისა მგზ[ა]ვესი არს
ესე ბალლ[ა]მი, რომელი დაშრეტს შ[ა]ვასა, და დაემ[ა]რთების მის-
გ[ან] ზნედა ერთობ უსუსურობითა ძალისათა, ამაღ რომე ბუნებისა
ცარიელისა. და იგი იქნების ბუნებისა შუა და საზრდელსა, როდეს
მიიწიოს მის კერძო. და არს იგი ბალლ[ა]მი და ნედლი. და თუ წაე-
კიდოს სტომაქსა სიკმელე და ამოაშროს ნოტიო და სინედლე სტო-
მაქისა ძარლუთაგ[ან], ვირე შედგეს იგი ზოგი ზომითა, მაშინ და-

ვიწრდეს და ვერ მიიწიოს საზრდელი მათ კერძ. მერმე აღარა მო-
ბრუნდეს სიმრთელისა მისგან ტანით კერძო, რომელ ყოფილიყო
სიმრთელესა ზედა. და თუ არა გამოჩნდეს სიკმელედ, არა ამოაშ-
როს, და იყოს გრილი და ნოტიო და სტომაქსა მაშინ ასრე ჰკურნე,

v
5 დაიწყებ[ბ] კურნებასა მისსა და უბრძანე სნეულსა ბანა წყლითა
ცხელითა აბანოს შიგან და ტყბილთა. და უბრძანე, რათა ჩაჯდეს
ცანდლისა თფილითა წყლითა, დღივ ერთხელ ანუ ორჯელ, ასრე
რომე ეკამოს რამე სუბუქი ქერ[ი]ს კორკოტითა წყლითა ანუ ვი-
რისა რძე ანუ ფრინველთა კორცი და ანუ ვარი[ა]თა. და აჰამე თევზი
10 წურილი, რომელი ქუიანისა ადგილისა იყოს, ანუ სახურეტელი,
რომელი ზირაბაჯსა ჰგუ[ან]დეს. და უბრძანე, რომე დაიზილოს ტანი
ამოდ და რბილად იის ზეთითა და ქუნჯითის ზეთითა, და მერმე
ჩაჯდებოდეს წყალსა თბილსა და ტყბილსა, ქ[ა]მიერ[ა]თ დაყოს, და
რ[ა]გუარცა ამოვიდეს, შეხუივე სამოსლითა რბილითა, ვარდის
15 წყლითა, და დაეხსენ მცირედ ქ[ა]მ. შეუქენ ლახალახა ვარდის
წყლითა და მისოსნითა, და სულნელთა და რბილთა სცხებდი ასოთა
საქციელთა და მკ[ე]რდსა მის[ს]ა. და ზურგსა დაუხსენ წინა სულელ-
ნი (!) ლახლახანი და ხენი, ვითა შროშანი და ვარდი, და ქ[ა]მსა
მის[ს]ა უსუნებდეს.

20 თუ იყოს ქ[ა]მი, რომე იშოებოდეს წურილი მორჩი ვაზისა და
ახ[ა]ლი ფურცელი ვაშლისა და ბეისა, და ყოველი ფურცელი
სულნელი ლბილი, ვითა ვარდისა, თუ შეგეძლოს მისი შოება, რო-
დეს კურნებდე სნეულსა, დაუდებდი წინა, მისთუის რომე მისრულა
სტომაქსა, ძალსა მისცემს და სიმჭურვ[ა]ლესა გასტეხს.

25 და რ[ა]გუარცა აბ[ან]ოსგან გამოვიდეს, შეასუი ვირისა რძე, ასრე
302r რომე მოწუელონ მის წინაშე და აგრე შეასუი შუიდი ასთარი, ანუ
ცხრა ასთარი, ვითა დახედნე მის[ს]ა ძალსა ზედა; თუ ძალი ქონდეს,
ცხრა ასთარი შეასუი, და თუ ძალი არა ქონდეს, შუიდი ასთარი შე-
ასუი. და ურთე მას რძესა ერთი კოვზი თაფლი კარგი, ამისთუის
30 რომე რძესა გა[ა]სუბუქებდეს და სტომაქზედა არლარ შედე[ლ]დების
და აღრე მოქარდების. მოქარვებისა ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე რ[ა]-
გუარცა აბოყინოს, მოქარვებულ არის. და მერმე უბრძანე, რომე
მიწვეს მის[ს]ა საგებელსა ზედა ოთხსა ქ[ა]მსა, ვითა იქნების უსუ-
სურად. და მერმე ჩასუი კიდევ აბანოს შიგან, რ[ა]გუარცა ზემო
35 სწერია მით წესითა.

და რა ნახო, რომე მოედნოს რძე, კიდევ შეასუი, რ[ა]გუარცა
გ[ა]მოვიდეს აბ[ან]ოსგან. და თუ სტომაქი მისი კარგ[ა]დ მოად-
ნობდეს რძესა, შეასმიდი დღივ სამჯერ ამა რძესა; და თუ კარგ[ა]დ
ვერ აღნობდეს, შეასუმიდი ორჯელ.

40 და თუ გეშინოდენ, ვითა ვერ მოადნობს რძესა, — სამჯერ; მა-

შინ ასმევდი ორჯელ პირველ რძესა და მეორედ ქაშქის წყალსა
გარეულსა რძესა, რომელ არს ქერის წყალი. და რაქ[ა]მ ნახო, 5
სტომ[აქი] საკმელსა ინდომებდეს და იკიდებდეს საკმელსა, და გან-
დ[ა]დეს ჭმევა, აჰამე პური გრილი. და უკდური, და კაქბის კორ-
ცი, ან წურილი თევზი ქუიშიანისა და ქვიანისა ალაგისა, თუ უნ-

დოდეს შემწუარი და თუ უნდოდეს ზირაბაჯითა ამოდ.
და ნახე, თუ გაუნედლოს სტომ[აქი] და ტანი, მერმე ასუი || ღუინო
ძეული, სულნელი და კარგი, ანუ ღუ[ი]ნო ჩ[ა]მიჩისა ძეული, წყალ-
გარეული, ამისთვის რომე წყ[ა]ლსა ძარლუთამდის მიუწევს და
გასტეხს წყალი სიმკურვალესა ღუინისასა, და არა სუას სასმელი 10
სუბუქი. და შევალს ძარლუთა კერძ და გასტეხს ტკივილსა ღიადსა
ცოტასა შიგან და წეს[ს]ა სნებისასა. ესე არის საკმე მისი.

და თუ ნახო ამა სიკმესა თანა სიგრილე გარეული, მოუმატე სძე-
სა ღირისასა თაფლი, რომელსა შეასმიდე; და ტანისა მისისა საზე-
ლი; ზეთი ნარდიონისა ანუ ზეთი მასტაქისა, და გაურიე ქაშქაშის 15
წყ[ა]ლსა თანა მარცუალი პილპილისა, და თევზისა სანაცვლოდ ვერ
აჰამე. და თუ მოერიოს სიგრილე სიკმესა, მაშინ იცოდი. რომე მისი
კურნება ძნელი არის, ესე იგი არის, რომე ორნი მტერნი შეიყარნენ
ერთსა კაცსა ზედა და გაძნელდეს მათი დაწყობა, მაშინ ღონე ესე
არის, რომე სიგრილე მორეოდეს. მისი ღონე ესე არის წამლისა, 20
რომე მოუმატოს ზელა და, რა ღუ[ი]ნოსა ასუმიდეს, წყალი ცოტა
უყავ და თბილი, და უმეტე რძესა ვირისასა თაფლი და და[ა]კლე იმა
რძესა ქაშქისა წყალი, და უმატე ყოველსა ფერსა სიმკურვალესა
და ჰკურნე მით, რომელნი დაგიწერნე და გასწავლო.

და ერგების მის[ს]ა სტომ[აქსა], რომე სიკმე და სიგრილე მორეო- 25
დეს, მოიყვანე მსუქ[ა]ნი და მრთელი ყმაწურილი, და || იკრას 303 r
სტომ[აქსა] მის[ს]ა ზედა, და ყმაწურილისა სიმკურვალე გა[ა]ქურ-
ვებს ტანსა და სტომ[აქსა] კაცისასა და ძეულსა სიგრილესა და სიკმე-
ლესა.

და თუ მოერიოს სტომ[აქსა] კმელსა სიმკურვლე, მ[ა]შინ ნუ მია- 30
ხლებ სნეულსა თანა თაფლსა, ნუცა პილპილისა და ნუცარ[ა]ს სხუასა
მკურვალსა. და შეასუი რძე და ქაშქის წყალი, და ჩასუი აბ[ა]ნოს,
რომელი ზემო დაგუიწერია. და დაუზილე ტანი ვარდისა და ანუ
იის ზეთითა, და კურნებდი რძითა გრილითა და ას[უ]ემდი წყ[ა]ლსა
ცივსა. 35

და თუ სტომ[აქისა] სიმკურვალესა თანა ნოტიო გარეოდეს სი-
ნედლე, და უყავ საკმელ[ა]დ ქაშქის წყლითა, და ბრინჯი შეუქენ და
აჰამე. და ხილთ[ა]გ[ა]ნ ბროწეული, ვაშლი და სხალი და ბიე აჰამე;
და კორცთ[ა]გ[ა]ნ — კორცი კაქბისა, გლონისა და ვოვბისა ზირაბა- v
ჯითა, ასრე რომე ცოტა სიმე[ა]ვე იყოს. ანუ სხუა რამე აჰამე ასეთი, 40
რომე ცოტად მე[ა]ვე იყოს. და ქამიჩისა წყალი ასუი და ნუ აჰმევ

საჭამ[ა]დსა ცხელსა, და ამად რომე გუიანად საჭამ[ა]დთა შეკრუ-
ადგილთა სინედლისათა და გუიანად მისი სიგრილე სიკმელესა შინე-
ადგილთა სიმკურვალისათა.

- და თუ იყოს შეცულა, ამოვარდნილობა სტომაქისა ნოტიისა და
5 სიგრილისაჲცენ, და თუ უფრო სიგრილე სჭარბობდეს, მაშინ აჰამე
სნეულსა საჭამ[ა]დი ახლითა ქაშქის წყლითა. ბრინჯი შეუქენ, და-
[ა]სხი რუბი ბეისა და წუენი ყურძნისა უნდილისა, და დაყარე პილ-
პილი, ანუ || ქაშქის წყ[ა]ლი დაასხას ზედა ძმ[ა]რიცა, და გ[ა]ჟურიე
მარცუალი პილპილისა და შეასუი სიქანგუბინი ჟამ-ჟამ ნელ-თბი-
10 ლითა წყლითა. და ცოტა ქურქუმისა წყ[ა]ლი გ[ა]ჟურიე, ანუ მუხუ-
დოსა ოდენი და, თუ შეკრბეს სტომაქსა შიგ[ა]ნ ნამეტნ[ა]ვი ნოტიო
მისგ[ა]ნ, რომელი დაიბადების სტომაქსა და ჩ[ა]მოვა სხუათა ასოთა-
გან, მაშინ შეასუი წამალი გასახსნელი ფრთხილ[ა]დ იარ[ა]ჭი ფეყ-
რისაგან ნელ-თბილითა წყლითა და ანუ ორი მუტყ[ა]ლი საბრი ნელ-
15 ტფილითა წყლითა.

და თუ შეეძლოს, სნეულსა ძალი გაუსინჯე, და თუ იყოს სტო-
მაქსა შიგან ბალლ[ა]ში ნ[ა]მეტნ[ა]ვად სქელი და არა მოვიდოდეს,
მაშინ შეასუი ქაშქის წყალი ცხელი, ანუ თაფლ-წყალი ცხელი და,
არწყევინე.

- და თუ იყოს იგი ბალლ[ა]ში ნამეტნ[ა]ვად სქელი და სტომაქი უსუ-
20 სურად, მაშინ მიიღე: ერთი მჯილი აფსინდი და ერთითა ლიტ-
რითა წყლითა მოადუღე ასრე, რომე ნახევრა მოიყაროს. მერმე გა-
მოწურე და და[ა]სხი ზედა ორი კოვზი ანუ სამი კოვზი თაფლი და
ადუღე მეორედ, და შეასუი სნეულსა და არწყევინე, ამისთვის რომე
25 სტომაქსა ძალსა მისცემს და გამოიღებს ნამეტნ[ა]ვსა სქელსა ბალ-
ლამსა.

- და გუითქომს! მრ[ა]ვეალნი სატკივარნი სტომაქისანი, ნებითა
ლ'თისათა. და თუ წაეკიდოს სტომაქსა სატკივარნი, გასინჯენ სენი
304 რასოთა მისთ[ა]ნი, მატება და დაკლება, || მაშინ გასინჯე და ასრე
ჰკურნე.

- გრილსა მკურვ[ა]ლითა და მკურვ[ა]ლსა გრილითა ჰკურნე, და
გა[ა]ჟურე და გა[ა]გრილე, და კურნე კმელსა ნედლითა და ნედლსა
კმელითა. და აგრეცა ქენ, ვითა ეწყობოდეს. და თუ იყოს და სჭარ-
ბობდეს ამა ოთხისა ნივთისაგ[ა]ნ, მაშინ გასახსნელითა დაბერტყე
და გამოიღე ნამეტნ[ა]ვი წყნარად მუდარობით და სიფრთხილითა
35 სენი იგი, რომელი იყოს სტომ[ა]ქშიგ[ა]ნი. და უარესი იგი არის,
რომე მარტივ[ა]დ სიმკურვალე ანუ სიკმე აშფოთებდეს სტომ[ა]ქსა
შიგ[ა]ნ.

და ვახსენოთ, რომელი წაეკიდების სტომაქსა და მუცელსა სიმ-
სიენე და ნასკულობა შიგანთა ძუალთა შედგმულთა შიგან ნამეტნ-

[ა]ვისაგ[ან], რომელი ჩამოვლის ლუიძლისაგ[ან], ანუ თ[ა]ვის[ა]გ[ან],
ანუ ტყირბისაგ[ან], ანუ ზოგთა ასოთა ტანისათა.

და წამალთა ვთქუნეთ, თუ იყოს სიმსივნე სტომაქშიგან, წამ[ა]-
ლთა¹, რომელი და[ა]დნობს სიმსივნეთა. არის სიმსივნე მჭურვალი,
და შეასუი წყ[ა]ლი ხ[ი]არ-შამბრისა და მულურდოსა წყალი. 5
აილე მისგ[ან]ნი სამი ასთარი და და[ა]სსი ზედან ლიტრა ერთი წყ[ა]-
ლი და ადუღე მუნ[ა]მდის, სადამდის ნახევრ[ა]დ მოიყაროს. მერმე
დაწურე და აილე სიქორაგი ერთი, მღვირდოს წყ[ა]ლი გ[ა]ჟრიე და
ადუღე კიდევ ერთხელ, ანუ ორჯელ, მერმე გამოწურე და ჩაურთე
თანა ნახევარ ღრ[ა]მისა წონა იარ[ა]ჯი ფეყ[ა]რა, და შეასუი სნეუ- 10
ლსა, თუ ძა || ლი ქონდეს, და თუ სუსტად იყოს—ნახევარი შეასვი. v

და თუ იყოს სიმსივნე ფიცხელი და სქელი, შე-
ასუი სამისა მიტყალისა წონი ხიარვასა ზეთი ხიარი-შამბრისა
წყლითა მოდუღებულთა; და ნიახურისა თესლი და ფარისიაშონი
მოდუღე ერთგან კარგად, მერმე გამოწურე სიქორაგი ერთი და 15
დაასხი ხი[ა]რვისა ზეთი და შეასუი სნეულსა.

და თუ წაეციდოს ძარღუთა სტომაქისათა დასავალთა მისთა ნას-
კუილობა უსიმსივნოდ, მაშინ ჰკურნე იგი წამლებითა მწარებითა,
რომელი გაქსნის ნასკულობათა, რომელ არს: იარ[ა]ჯი ფეყრა.
და თუ აფთიმონისა მათბუხი, ანუ მათბუხი ირსასი, რომელ არს 20
ძირი შროშნისა და მოადუღე ესე წამლები ხი[ა]რი-შამბრითა, რ[ა]-
გუარაცა ზემო სწერია მით წესითა, და ჩაურთეთ თანა ირსა ორი
მუტყ[ა]ლი, და შეასუი იგი. და[ა] ესე გაქსნის ნასკულობასა და ბერ-
ტყასა ნ[ა]მეტნ[ა]ვსა და გ[ა]ილეგს ბრძანებითა ღ[ა]თისათა.

და თუ წაეციდოს სტომაქსა წყლული, ანუ მჭამელი სტომაქსა 25
შიგან, მას ჰკურნე წამლითა, რომელი გასწმედს დამკლობასა და
შესტამს მომკუდარსა კორცსა. და არს ესე წამალი: იარ-
[ა]ჯი ფეყრა. შეასუი ესე სნეულსა და რაგუარცა ნახო, რომე გა-
წმედს სნეული დაპლობისგ[ან], და კორცისა მომკუდრისაგ[ან], მა-
შინ შეასუი მაწუნი ფურთა, ანუ ქერის წყალი, და ანუ ბროწეულის 30
წყ[ა]ლი, რომელსა ჰქუიან ნარასუ ფარჯი და ბეისა წყ[ა]ლი
და ჯავზას ფაშრაჯი. არიან ესენი ბროწეულისა, ბეისა და ნიგუზის
წყ[ა]ლნი.

|| და თუ იყოს სტომაქშიგ[ან] ძარღუი გაწყუედილი, ანუ წყლუ- 305 r
ლი მჭამლისაგ[ან], მას კურნე წამლითა, რომელმ[ა]ნ და[ა]კავშირის
იგი გაწყუეტილი ძარღუი მით, რომელი დავწეროთ ამას ქუემოთ. 35

აწ მისი წამ[ა]ლი დავიწყოთ. აკრძალე ამა სენისა
უფალი საკმელსა მას, რომელი გუიან მოიდნობოდეს, კორცსა მა-
გარსა და მაგრ[ა]დ მოხარშულსა კუერცხსა, და ყველსა დიდსა. და
საკმელად აჭამე მას კუერცხის გული თორხულო და კორცი მფრი- 40
ნველთა და სახურეტელი ოსპისა, და კურნე ტკივილსა წეს[ს]ა ზედან, 411

ერთა წახო ზომისა ზედ[ან]. და კურნე ყოველსა სენსა, რომელი იყოს გუარათა წამალთა.

5 და თუ იყოს სტომ[აქი] გარყუნილი სიმკურვ[ა]ლითა ზაფრის-
თა, მას შეესაუი წამ[ა]ლი ასეთი, რომე გაწმინდოს სტომა-
ქი ნამეტნ[ა]ვისაგ[ან], დაშრიტოს სიმკურვ[ა]ლე. და შეასუი სიქან-
გუბინი იგი, რომელი გახსნის, და იგიცა, რომელი არა გახსნის. და
სიქანგუბინი იარ[ა]ცისა თანა და საფარი, და ასუით თ[ა]ფლ-წყ[ა]ლი
და ნიგუზის რუბი მოდუღებულთა თაფლითა, და შეასუი ქაშთაჯი,
რომელ იქნების საფრთითა და ქათირითა (შექნა საფრისა²).

10 აწ სტომაქისა ტკივილნი გამოცხადებით დავწერნეთ რწყევისა და
აშლილობისა მისისა

v სტომაქისა ტკივილი მრ[ა]ველისგ[ან] იქნების. ერთად — ბევრისა
ჰამისგ[ან], ერთად — დედაკაცსა თანა მრავალჯერ დაწო || ლისგ[ან],
15 ერთ[ა]დ ამისგ[ან], რომე მრ[ა]ვე[ა]ლი მკურვალი და მწოვი საჰამ[ა]დი
ექამოს ერთად — ძალიანისა და დიდის ღუინის სუმისაგ[ან], ერ-
თად — ყუითლისა ნ[ა]ველლისა სტომაქშიგ[ან] დამეტებისაგ[ან], რომე
მისი სიმკურვალე მორეოდეს; ერთი ფერი — ფერდისა სიგრილის-
გ[ან], რომე მრ[ა]ვე[ა]ლი სიგრილე შეყრილიყოს და იგი სტომაქსა
20 მიხუდების, და ერთი მისგ[ან] გამოჩნდების სტომ[აქ]ისა. ტკივილი,
ერთი — ვარმისგ[ან], რომე სტომაქს შიგ[ან] გამოვა, იგი სიმსივნე
არს, რომე სტომ[აქ]შიგ[ან] დაიბადების, და ერთი — ნ[ა]მყენისა
ჰამისგ[ან], რომე ვერ მოედნოს.

25 თუ სტომ[აქ]ისა ტკივილი ბევრ[ი]სა და ნ[ა]მყენისა ჰამისგ[ან]
იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე სტომ[აქ]ი სტკიოდეს და კიდეცა
გახსნას, და მუცელსშიგ[ან] უყურყურებდეს და ნ[ა]წლევშიგ[ან]
ჩ[ა]ვიდეს ყურყური, და გულიცა უშალოს, და რაცა ჰამოს, არწყე-
ოს. გულისა შლისათუის ბროწეულისა და პიტნისა შარ[ა]ბი შეასუი.
ესე ტლე, რომე რწყევისათუის გუითქომს, შეუქენ და სტომაქზე-
30 დ[ან] შემოსდევ. — ა ი ლ ე: დანასკუდი³ შ[ა]ვი გურკისგ[ან] დარჩე-
ული, წონი დრ[ა]მისა ორმოცდაათისა, აფსინდი და ვ[ა]რდი და სა-
ბრი, ამათგანი — წონა დრ[ა]მისა ხუთ-ხუთისა. ესე წამალნი კმელ-
ნი დანაყენ და დანასკუდსა შეურთო, და ავანთა შიგან ჩასდვა და
ზედა მცირე ღუი[ნ]ო აპკურე და მუნამდი ნაყე, რომელ ვითა მა-
306 რამა შეიქნას, და დასდვა || სტომაქსა და მუცელსა, და მჩურითა
35 შეუხუიე, ერგოს ნებითა ღ'თისათა.

სხუა ტლე ყვ[ა]ნისა. — ა ი ლ ე: ვარდი კმელი და შაბიამანი, და
გუნდა მწუანე და კაკია, და ლადანი და მასდაქი, ამათგანი — წონი
დრ[ა]მისა სამისა და თუთუბა — წონა დრამისა ოცდა[ა]თისა, და კუ-
ჭუმბრა და ჯულან — არი (რომელ არს ბროწეულის ყოვილი), და

აფსინდის თესლი, ამათგანი — წონი დრ[ამისა] ოთხისა, ძივთი და
 ცუილი — რვა-რვა დრამი, მურტის ზეთი — ოცდაათი დრ[ამი];
 დან[ა]ყენ ესე წამალნი, დასჭრნე და ძუელითა ერბოთა შეზილო, და
 მერმე ძივთი და ცუილი მით ზეთითა გა[ა]დნე, და ერთად შეზილო¹
 და მოურიო კშირად, და სტომაცსა ზედა დასდვა და მუცელსა, და
 ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს. ამას უკნის ყოველთა დღეთა ესე
 ყურსი გული მიეცით. ამა ყურსისა შექნა აიღე: წითე-
 ლი ვარდი კმელი და გაცრილი, დან[ა]ყილი, ორ[ი] მუტყ[ა]ლი, ინ-
 დოური უდი და მასტაქი, და სუმბული და სალიზა, ფუყა, უსხური,
 დარიჩინი, აფსანთანნი, თუითოსგან — თუითო დრ[ამი]. ყუელა
 დან[ა]ყე და გაცარ, და ამა წამლებისა წონა ძუელი ღუ[ი]ნო გაუ-
 რიონ. და აჰამონ თუითო მუტყ[ა]ლი. მისი საჭმელი: ნარდნ-
 გითა ბროწეულისათა საჭამ[ა]დსა შეუქმოდო, და ზირა ქირმ[ა]ნიცა
 გაურიონ, და ამას აჰმევდენ და ესე უშუელის ნებითა ღ[ო]თისათა:

და თუ დედაკაცსა თანა წოლისაგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი
 ესე იყოს, რომე სტომაქი მუდამ სტკიოდეს, და მუდამ უფერულად
 იყოს და მკლედ იყოს. ესეცა იქნების, რომე სიყუითლე || დაემ[ა]რ-
 თოს და ერთობ ნამეტნ[ა]ვად უნდომად იქნების. მისი წამალი
 ესე მაჯუნი არის. მაჯუნი: ჰამონი სიქანჭუბინითა, უსულითა
 სიქანგუბინითა, ბროწეულითა, შიგან გაურიონ და აჰამოს სამი დრ-
 ამი. სიქანგუბინი ხუთისა დრამისა მაჯუნშიგან გაურიონ და აგრე
 ჰამდეს, და ზედან სანელებელსა მოუყრიდით. და საჭმელ[ა]დ
 ცხურის კორცი შეუწყევით. და თუ ამაშიგან ცხელება დაერთოს,
 მაშინ ფუშურუკსა უნდა მიცემ[ა]დ კამის თესლითა შექნილსა ერთსა
 დღესა, და მეორესა რძითა შექნილსა, რომე შაქ[ა]რი გარეულიყოს.
 და ზოგჯერ² კორკოტ[ი]ცა აჰ[ა]მოს ნიგუზის ზეთითა, იგიცა კარგი
 არს.

თუ მკურავ[ა]ლი და მწოე საჭმელი ექ[ა]მოს და მისგან სტკიო-
 დეს, მისი ნიშანი ესე იყოს, — მუდამ თ[ა]ვი სტკიოდეს და თ[ა]ვი
 უბრუნვიდეს, და წყურვილი მწოედ სჭირდეს, და თ[ა]ვი და პირი
 მწოედ ცხლად ედგას და სტომ[ა]ქი სტკიოდეს. და მისი წამა-
 ლი: პირველ[ა]დ პიტნისა შარ[ა]ბი შეასუან, მას უკ[ა]ნით ყარ[ა]მფუ-
 ლი, მასტაქი — სწორ-სწორი ქენ და იმა პიტნისა შარბათშიგან
 გაურივე და იგი შეასუი. და ესე ტლე შეუწყონ და სტო-
 მ[ა]ქზედა დასდებდენ: კმელი ვარდი, და ||ბ[ი]ის ყუავილი და თეთრი
 სანდ[ა]ლი, ამათგან — სწორ-სწორი წყლითა ერთმანერთშიგან გაუ-
 რიონ და ტლედ შექნ[ა]ნ და სტომაქზედა[ა]ნ შემოსდვან. და მისი
 საჭმელი: კორცი — გლონი, კაკ[ა]ბი და ღურ[ა]ჭი. და თუ ღუი-
 ნოსა მსმელი იყოს, ცოტასა ხანსა ღუ[ი]ნო დასთმოს || და ყოველთა
 დღეთა ღიმო შარბ[ა]თი შესუას. და ტირიფის ფურცელსა ყოველთა
 დღეთა ქუეშე მოუყრიდო. და ტირიფის ფურცელი დან[ა]ყეთ და

მისი წუენი დაიჭირეთ. ქერ[ის] ფქუილი და ხატმი გ[ა]ურონ, და
სტომაქსა ზედ[ან] დასდვან (და ხატმი ტუხტსა ჰქუიან).

თუ სტომაქისა ტკივილი დაიღბა ღუინისა სმისაგ[ან] იყოს, მისი
ნიშ[ან]ი ესე იყოს, რომე მუდ[ამ] გულის ბნედა მოუვიდოდეს და
5 ჰკუა შეცულოთ იყოს, და მაჯა, სტომაქი რომ უნახო, თუ სთქო —
ცეცხლი ედებისო, ასრე ცხელი იყოს, და სტომაქი სტკიოდეს. მას
ესე წამალი უნდა: სადა საქანგუბინითა, კმელი ვარდი —
10 დანაყილი და გაცრილი — ხუთი დრამი და ნახევარი, სუმაყი —
დრ[ამ]-ნახევარი (სუმაყი თუთუბსა ჰქუიან), ქინძის თესლი კმელი —
ორი დანგი და ნახევარი. ესე ყუელა დანაყონ და გაცრან და სიქან-
გუბინშიგ[ან] გაურონ და აჰამონ სამ-სამი მუტყ[ალი].

და ამა სიქანგუბინსა სახელი სიქანგუბინი
საფარჯალ ჰქუიან. მოიღე: ბიის წუენი ერთი ლიტრა და ერთი-
15 თა ლიტრითა ძუელითა ღუინითა მოადლუე და ქაფი მოკადე. ასრე
ადლუე, რომე თხელსა თაფლსავითა შეიქნას. ამა სიქ[ან]გუბინშიგან
წამლები გაურიე და აჰამე, და კელისა ბასალიყეცა გაუხსენ, კასანის
წუენიცა შეასუი და ქერის კორკოტიცა აჰამე. თუ ბიე არ იყოს,
ვაშლისა და ანუ ბროწეულისა შარ[ა]ბი მიეც, და საჰმელი შეუწყვე
20 მაშისა, და ნუშისა ზეთიცა გ[ა]ურიეთ, და კელი გაუხსენ ბასალიყე;
ასრე რომე საჰმელშიგ[ან] ია, სინჯიტი, სიფისტონი მოდლუდებული,
V და განმ[ან]ის წუენიცა შეასუი სიქანგუბ || ინითა, და გულბა შაქარი-
ცა მიეც.

თუ სტომაქის ტკივილი ნ[ა]ვდლისა [და] სიცხისგ[ან] იყოს, მისი
25 ნიშანი ესე იყოს. — ამა სტომაქისა ტკივილისაგ[ან] გაცხელება
დაერთოს და ხაფაყანიცა დაერთოს. (ხაფაყ[ანი] გულის ძგერ[ა]სა
ქუიან). ამას ალილასა შარაბი შეუწყევით, შირიხიშტიცა გ[ა]ურონ
იმა წამლებშიგ[ან]. თუ ესე სტომაქისა ტკივილი ძუელი იყოს, თურ-
ბუთისა ყურსი შეუწყევით ამა წესითა, რ[ა]გუარიცა ყურსებშიგ[ან]
30 სწერია, და მუდამ დოსა ასმევდით ახლითა კარ[ა]ქითა.

და აწ ესე წამლები შეასუით: — მოიღეთ რკინის წიდა
ხუთი დრამი, დანაყილი და გაცრილი, მერმე იგი შუილჯერ გარეცხე,
მერმე გა[ა]ხმე ზირა ქირმანი და ულბო ქასინი, სონიჯი, ნანხუა, ქა-
როა, თუითო მისგ[ან] — ექუს-ექუსი დრ[ამ]ი. ესე ერთობილი და-
35 ნაყე და გაცარ, ამა წიდაშიგან გ[ა]ურიეთ. მერმე მოიღეთ ნიახუ-
რის ფურცელი გამკმარი, ნანა და სადაფი, თუითოსგ[ან] — სამ-სამი
დრ[ამ]ი, იმავე წამლებშიგან გაურიე. მერმე ნახევარ ლიტრა დო
მოიღე. ესე ჩაჭუი ამა დოშიგ[ან] ჩადეც, ერთსა დლე-ლ[ა]მესა ამა-
შიგ[ან] იდვას, მერმე ისი გამოწურე და იგი დოი შეასუი. ამას უენის
40 ამავე წამლებითა ესე დო ასუით, მისი საჰმელი: კორცი კრ[ა]-
ვისა ან თოხლისა ბროწეულისა ნარდანითა შეუქმოდით და იმას აჰ-
მევდით. და თუ სწყურდებოდეს, მწარე კიტრი შაქრითა ჰქამოს.

და თუ წყურვილი დაერთოს და ცხელებაცა დაერთოს, ვაშლისა და
 ბროწეულისა შარაბსა ასმიდით. და საჭამ[ა]დი ისრიმისა და კოწა-
 ხურისა შეუწყევით და, თუ ესე კაცი ერთობ დაეარდეს და შესუსტ-
 დეს, კაკაბისა, გლონისა, ანუ კოკებისა კორცსა აჭმევდე. || და გული- 308r
 სა ძალსა მისცემს. და თუ ველარ იშოთ, ახალი თევზი ძმრითა 5
 შეუქენით და მას აჭმევდით. თუ ამა სენისა ტკივილზედა ანასდეუ-
 ლ[ა]დ ავისა საჭმლისგ[ა]ნ ნამყენ[ა]დ შეიქნას (ნამყენი ამას ჰჭუიან,
 რომე რასაცა ჰამდეს, ველარ აღნობდეს), და გული ეშლებოდეს და
 პირი უგემურ[ა]დ ჰქონდეს, ესეცა იქნების. რომე იმაზედა რწყევა
 დაერთოს. თუ ესე წაეციდოს, იმას წამ[ა]ლი ესე მიეცით: 10
 ყუთიელი ალილა — ოცი დრ[ა]მი. მუკაშრის მაგიერად დან[ა]ყე ინ-
 დოური ხურმა და ჩ[ა]მიჩი, თუითოსაგ[ა]ნ — თხუთმეტ-თხუთმეტი
 დრ[ა]მი; სინჯიტი აილო, [...] თუითოსაგ[ა]ნ — ოც-ოცი მარცული,
 სანიმაქი, შასთარი, თუ[ი]თოსგ[ა]ნ — ხუთ-ხუთი დრამი. ესე ყუელა
 წამლები დან[ა]ყილი და დაუნაყელი სამითა ლიტრითა წყლითა აღუ- 15
 ლეთ მინდამდის, სადამდის მეოთხედი დარჩეს. მერმე ოცი დრ[ა]მი
 თარ[ა]ნგუბინი, ათი დრ[ა]მი შირიხიშტი თბილითა წყლითა და[ა]-
 ლბე, და კელითა გატყლიჯე და გაწურე. ესე გაწურვილი ამა წამ-
 ლებისა წუენშიგ[ა]ნ გაურიეთ და ამისგ[ა]ნ ყოველთა დღეთა თუი-
 თოსა სმასა ათსა დრამსა ასმიდით. 20

კაც[ი], რომე სტომაქზედა სატკივრიან[ა]დ იყოს, — საჭმელი
 ცოტა და სუბუქი ჰამოს, რომე ადრე მოიდნოს, მისი საჭმე-
 ლი სუბუქი ესე არს: ღურ[ა]ჯი ხარშოდ, და ჰავჰავი და
 კოკობი. დარიჩინი და ქარუა, ზირა და, რაცა ამათ ჰგვ[ა]ნდეს, ამით
 ჰამდეს და ამა ხარშოსა. თუ სტომ[ა]ქისა თრთოლა მოუვიდეს, იმა- 25
 ვე წამსა პირსა წაიგდებინოს, მერმე ზროხისა დოი რკინითა დაშ-
 [ა]ნთული თხიშიფირითა და ბროწეულის ყოვილითა შეასლას;
 კურთხი, თხირთიზი, ქ[ა]რბი, || ამისგ[ა]ნ — ხუთი მუტყ[ა]ლი ათსა
 ასთარისა დოსა გაურიოს და ერთად აღულოს და შეასლას. და მისი
 საჭმელი ან ბრინჯითა, ან ოსპითა, ქათმითა იყოს ისრიმითა შექნილი, 30
 ან რაცა ისრიმსა ჰგვ[ა]ნდეს. ქათ[ა]მი, ღურ[ა]ჯი, კოკობი — შემწუ-
 არი და ან ბროწეულის წუენითა შექნილი. გურუში, ხუზი მურდის
 შარბათითა ასუი, იგიცა არგებს. კურდლ[ი]ისა, და კაკბისა და ჰავ-
 ჰავისა კორციცა არგებს. v

თუ საჭმელი სტომაქშიგ[ა]ნ დაუმძიმდეს და ამა ზემოწერილ- 35
 მ[ა]ნ საჭმელებმ[ა]ნ არა უშუელოს, შარბ[ა]თი მურდისა შეა-
 სლას და მასტაქისა ზეთითა სტომ[ა]ქსა იზელდეს, და ქათამსა პიტ-
 ნითა და მურდისა შარბათითა ჰამდეს, ერთობ არგებს.

სხუავე, რომე სტომაქსა სიმსივნე და მღიერი წაეციდოს. ესე სე- 40
 ნი ნახონ და გასინჯონ: თუ სისხლისგ[ა]ნ იყოს, ბასიყის ძარღვი გა-
 უხსნან. და რ[ა]საცა კაცსა ესე სენი სჭირდეს, მას გასახსნელი წამა-

309 r ლ[ი] და პირსა წაგდებინება არა მოუტდების, და ნურ[ა]ს ფერსა
 ნურ[ა]ს ჰამს ქერის წყლისაგ[ან] მეტსა. მისი საკმელთა მით
 5 შეიწყონ, და ან ბროწეულის წუენითა შექნილი საკმელი ოთხსა
 და აინბუსალაბისა წყლითა. სამსა დღესა უკანით ესე ასუან: ცოტა
 წყ[ა]ლი ნიახურისა და კამისა ხიარი-შამბრითა და ქასინის წყლითა
 გარიონ და ორი დანგი ზაფრ[ა]ნი ურიონ და შეასუან. ამას უკანის,
 რა თორმეტი დღე გამოვიდეს, იმავე ქერის წყლითა, და კამისა და
 10 ნიახურის ძირითა, და ნუშის ზეთითა გარიონ და შეაჰამონ ყურსი
 ვარდისა; გამოცდილი[ა], არ[გ]ებს. დაიჭირე ვარდი წითელი ექუსი
 მუტყ[ა]ლი, და ასლისუსი და სუმბული ოთხ-ოთხი მუტყალი, იქ-
 15 ლილმ[ა]ლუქი, ბაბუნაჯი და ფუყა, ათხირი, თუითოსაგ[ან] —
 სამ-სამი მუტყ[ა]ლი, მისტაქი, ქარუა, თუითოს[ა]გ[ან] ორი მუ-
 ტყალი. ესე ყუელა ჯუმლად დან[ა]ყონ და ღუინითა გაწუ-
 20 რონ, და მისი ყურსი შექნან, თუითო ყურსი ორ-ოლი მუტყ[ა]ლი
 იყოს. ესე შეჰამოს. და მისი საკმელი ჩაღუნდრითა, ან ასპანახითა,
 ან აყიროთა, ან ნუშის ზეთითა შექნილი იყოს.

თუ სტომ[ა]ქი სუსტ[ა]დ ჰქონდეს, კუერცხის გული თოლხო არ-
 გებს.

20 თუ სატკივარი სტომ[ა]ქისა და სიმსივნე აღუდდეს, სენი მოემა-
 ტოს. ახ[ა]ლი რძე და თბილი წყ[ა]ლი შეასუას და კელითა სტომ[ა]ქსა
 იზელდეს.

25 თუ გუიან გახსნას. თბილ-თბილი წყ[ა]ლი და ჯულაბი შე-
 ასუას. ლელუი კმელი და ჩ[ა]მიჩი აჰამოს, და რა[ე]ქამს გახსნას, თბი-
 ლი წყ[ა]ლი და ჯულაბი შეასუას, რომე სტომ[ა]ქი გახსნას. და ასეთი
 წამ[ა]ლი მისცეს, რომე მღიერი სტომ[ა]ქისა წა[ა]კდინოს¹. ასეთი წა-
 30 მ[ა]ლი უყონ: დაიჭირე საკმელი და მოლოხონი, თუითოსაგ[ან] —
 ხუთი მუტყ[ა]ლი, ვარდი წითელი, ბროწეულის ყუავილი, გულანარი,
 ქარბა, თუითოს[გ]ან ორ-ოლი მუტყ[ა]ლი, გილი არმ[ა]ნი — სამი მუ-
 ტყ[ა]ლი, ესე ჯუმლ[ა]დ დან[ა]ყე, გაცარ, რუბი ბი[ი]ყა — ორი მუ-
 ტყალი, და ან ვაშლის რუბი მისცენ, შეჰამოს.

და თუ ესე სიმსივნე ზაფრისგ[ან] იყოს, პირი უმწარდებოდეს
 და მტკიენეულ[ა]დ იყოს. თუ ქერის წყლითა კიბორცხ[ა]ლი მოადუ-
 35 ლოს, || აყიროს წყ[ა]ლი, და ბროწეულისა, კიტრისა და თუხამაქნისა
 წყალი ესეცა ასუან, ლელუი კმელი და ჩ[ა]მიჩი ჰამოს.

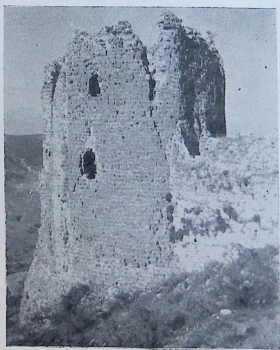
თუ სტომ[ა]ქისა ტკივილი ერთობ ძუელი იყოს, თურბუთისა ყურ-
 სი მიეცით, მუდ[ა]მ დოსა და კარ[ა]ქსა ჰამდეს. ყურს[ა]ნი შექ-
 40 ნა. — აიღე: რკინის წიდა ხუთი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე და გ[ა]მორცხე
 შუიდეჯრ ასრე, რომე ქარგ[ა]დ გამოწმდეს. მერმე გა[ა]ჰკმე და სამი
 დრ[ა]მი აწონე. მერმე დაიჭირე ძირა, ულბო, ქასინი, სონიჯი, ნანა-
 ხუა, ქაროა, თუითოსგ[ან] — ექუსი დრ[ა]მი, და ყუელა დანაყე და

ვახტანგ VI

ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილის კარის ეკლესიის ნანგრევები (სამხრეთ-აღ-
 მოსავლეთის ხედი)

ძამას ციხე, ციხის კოშკი (დასავლეთით)

წიდასა შიგა გაურიე. მერმე დაიჭირე ნიახური, პიტნა, ს[ა]დაბი, თუ-
 ითოსგ[ან] — სწორი. ამა წამლებშიგ[ან] გ[ა]უჟრიე. ცოტა პ[ა]რკი შე-
 კერე და დო შიგ[ან] ჩა[ა]სხი, წამლები შიგ[ან] ჩაყარე და ერთსა
 დღე-ღამესა შიგ[ან] იყოს. და მას უკნის გამოსწურე დო და წამ-
 ლები იკმ[ა]რე. თუ მოიჯობინოს, დოშიგ[ან] წამლებიგ[ან] [ა]დაღლე, 5
 დო შეასუი და წამლები გაყარე. წყლის მაგიერ[ა]დ კიტრი აქ[ა]მე
 შეჭრითა. ესე დო სამჯერ ქნას და ასუას. თუ ამით მოიჯობინოს, კარ-
 გია. თუ არა არგოს რა, ბამ[ა]ნი და თუდარი დან[ა]ყე ხუთი ღრამი
 და იმა წამლებშიგ[ან] გ[ა]უჟრიოს. თუ წყლული ერთობ იყოს და
 პირი უმწ[ა]რდებოდეს და აცხელებდეს, ვაშლ[ი]სა და ბროწეულ[ი]- 10
 სა შარ[ა]ბი მიეც, ისრიმი და თუთუბა საქმელ[ა]დ შეუწყევ. და თუ
 ერთობ სუსტ[ა]დ იყოს, გლონი ანუ კაც[ა]ბი ამაშიგ[ან] მოხარშონ და
 აჭამონ. კოკობი და ახალი თევზი აჭამონ ძმრითა. თუ სხუა სენიცა
 იყოს, გული ერეოდეს, პირი უგემურ[ა]დ ქონდეს, ეგებ[ი]ს რომე
 რწყევ[ა]ცა დაერთოს, იმას ესე წამ[ა]ლი შეუწყევ. — აილე ყუი- 310
 თელი ალილა ოცი დრ[ა]მი, ხურმა, ჩ[ა]მიჩი — თხუთმეტი დრ[ა]მი, 15
 სინჯიტი და ტყემ[ა]ლი, თუ[ი]თოსაგ[ან] — ოცი მარცვალი, სანმაჭი,
 შასთარა, თუიითოსგ[ან] — ხუთ-ხუთი დრ[ა]მი, ესე ყუელა სამსა ლი-
 ტრასა წყ[ა]ლშიგ[ან] მოადღლე, რომე ერთი დარჩეს. მერმე ორი
 დრ[ა]მი თარ[ა]ნგუზინი, ათი დრ[ა]მი შირიხიშტი ამა თაფლ-წყალში-
 გ[ან] დაქალბე და კელითა დაზილე, და გ[ა]უჟუი, რომე დაწმდეს, და 20
 ამა მოდულებულსა წყალშიგ[ან] გ[ა]უჟრიე. ასრე შექენ, რომე ყუე-
 ლა ორი დრ[ა]მი შეიქნას, და კოლოფშიგ[ან] ჩაასხი და
 ერთსა კუირესა² ცასა ქუეშე დადგი, და ზედა დაბურე. ერ-
 თისა კუირესა² უკნის ამ[ა]ვე წესითა ქენ. და მერმე ასთემერთი
 აყირყარა დან[ა]ყილი ამაშიგან გ[ა]უჟრიე. მერმე ერთსა კუირე- 25
 სა კიდევ ცასა ქუეშე დადევ. მერმე დაწმიდე და ტლედ სტო-
 მაქზედა სამოსლითა შემოახუიე. თუ ამ[ა]ნ არ უშუელოს, იცოდი,
 რომე სტომ[ა]ქი დაწყლულეებულა. ამას ყურსი სუ მბუღი
 უნდა შეუქნან — დაიჭირე: სუ მბუღი და ყასაბუზარიჭ- 30
 რია, დარიჩინი და რევ[ა]ნდი, სალიზა, ფუყა უსხული, თუიითოსგ[ან] —
 სამი დრ[ა]მი, ყუსტი, ფილფილი, თუიითოს[ა]გ[ან] — თუიითო
 დრ[ა]მი, მუყლი — ს[ა]მი დრ[ა]მი, მასტ[ა]ქი — ორი დრ[ა]მი, აშა-
 ყი ერთი დრ[ა]მი; აშაყი წყ[ა]ლშიგ[ან] ჩა[ა]გდე, რომე დადნეს.
 ესე წამლები შიგ[ან] გ[ა]უჟრიე და ყურსები შექენ, თუიითო დრ[ა]მი
 ყოველთა დღეთა მიეც, რომე ჭამოს. 35
 და ესე ტლე შექენ და სტომ[ა]ქზედა შემოსდევ. ტლისა
 წამ[ა]ლი: დაიჭირე: მუყლი ორი დრ[ა]მი და ნ[ა]ხევარი, ||
 აშაყი — ერთი დრ[ა]მი, აბულბანი — ორი დრ[ა]მი და ნ[ა]ხევ[ა]რი,
 სუ მბუღი — ერთი დრ[ა]მი, მასტ[ა]ქი — ს[ა]მი დრ[ა]მი, ცუილი —
 ერთი დრ[ა]მი, ნარდანის ზეთი — ერთი უკია. ცუილი, ვაშაყი, მუყ- 40
 27. ფანასკერტელი-ციციშვილი

5
10
310
15
20
25
30
35
v
40
417

ლი, მასტაქი დანაყენ, და ძუელსა ლუწინოშიგან ესე სხუა წამ-
 ლები შიგან გქუთრიენ, და ნარდნის ზეთიცა შიგან გქუთრიე. საჭ-
 მელად მუხუდოს წუენი შაქრითა [ასუი]. და აბანოსცა ებანოს.
 და სტომ[აქი] რომე სუსტად იყოს და საჭმელსა არ აღნობდეს, აიღე
 5 ანისონი და წყალშიგან მოადღლე, და მერმე გაწმიდე. ისი წმიდა
 წყალი ორითა მუტყლითა ქიშმიშითა კიდევ მოადღლე და კიდევ
 დაწმიდე. მერმე ერთი მუტყალი ზირა არმელი დანაყენ, იმა წმი-
 დასა წყალშიგან გქუთრიე და შეასუი. თუ ამან არ უშუელოს, ესე
 წამალი მიეც. — დაიჭირე ანდუზი, ზირა, თუითოს[აგან] ორი
 10 დრამი. სუმბული, ყარა[ამფული] თუითოსაგან — თუითო მუტყა-
 ლი, ალიჭირემი — ერთი დრამი; წითელი ვარდი — ნახევ-
 ვარ მუტყალი. ესე ყუელა დანაყენ. სამი ამ[ათი] წონა თქ-
 ფლი ქენ და მ[ა]ჭუნი შექენ, და ყოველთა დღეთა სამი მუტყალი
 მიეც და უშულოს ღთითა.

15 აწ ამას ჭუმოთ სტომაქისა წამალნი დავსწერნეთ

რაცა სტომ[აქისა] წამალნი არიან ყუელ[ანი] ამა კარშიგან
 სწერიან და სხუაგან ნუ ეძებ.

თუ სტომაქშიგან ძარღუი გაწყუედილიყოს, წამალი მისი ესე
 საფ[არი] შეუწყვეც. შე ქ მ ნ ა ს ა ფ რ ი ს ა . — ა ი ღ ე საფარი წი-
 20 თელი კარგი სამი მუტყალი, და ქათირა და გომიზი სარკინოზული,
 311 r ამათგანი — თუ || ითო მუტყალი, და ზაფრ[ანი] — ნახევარ მუ-
 ტყალი. დაგალენ კარგად ცალკე-ცალკე, და მერმე შეკრიბენ და
 გამოზილენ არდის წყლითა ანუ მალურდოს წყლითა, შექმენ მარცუ-
 აღნი ვითარცა პილპილი და გაქშრევ ჩრდილსა. და შესასუმელი
 25 მისგან: მუტყალი ერთი გრილითა წყლითა.

და თუ ნახო სნეული ითუხმებოდის ნამეტნ[ავისა] გრილისაგან,
 რომელ შეკრებოდეს სტომაქშიგან და აშფოთებდეს შავასა და
 ჰპობდეს მისი უფალი სიმუავესა და სიმძიმესა სტომაქშიგა; მაშა
 შეასუი გუარაშანი ძირასა ანუ ფანდადიკონისა, ანუ გუარაშანი,
 30 რომელ სახელსდებენ პილპილასა თეთრსა და შავსა, დარაბილპილ-
 სა, შეასუი რომლისაგანიცა იყოს მუხუდოს ოდენი ნელ-ტფილი-
 თა წყლითა.

და ვახსენე წამლებნი, რომელთაგანნი ერგებიან, რომელი ახსე-
 ნ ა ა რ ო ნ მ ა ნ მისა წიგნსა შიგა. და ამათ გუარანშანთაგანი, მაშა
 35 შეასუი მისა წამალსა შერეულისაგან თერიათა, ანუ სიჯაზინია, ანუ
 ამროსი და მგზ[ავსი] იყოს მათ წამალთაგანი რეულნი. მაშა თუ
 ჰნ[ახო] ნ[ამეტნ]ავი სტომაქშიგან სქლადა, დაუბერტყე იგი ქაშთა-
 ჯითა, რომელი იქმნების ქალითა და საბრითა, ანუ ასტახ[ამიკონი]თა
 უმცროსითა, ანუ უშუალესითა, ანუ იარ[აქითა] ფეყრათა. და თუ

იყოს სტომაქსა შიგ[ან] ქარი და იყოს მის თანა ბერვა, მაშინ უბრძ-
[ანე] დაბერტყა სნეულსა ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა. მ[ა]შინ შეასუი ქაშთაჯი
საქაბინჯისა. || თუ არ გინდოდეს გახსნა მისი და გინდოდეს გაძება
ქარ[ი]სა მისის[ა] სტომაქით, მაშინ შეასუი გუარითაგ[ან], რომელი
იქნების თესლებითა, ანუ, გუ[ა]რიშნითა არსასათა, ანუ გუარაშნი, 5
რომელი იქმნების ანჯუდანითა შ[ა]ვითა.

და თუ ნახო ლუიძლი, რომე დასნეულდეს სტომაქსა თანა, მაშა
შეასუი ფანდიკონითა და წამალი ქურქუმისა, ანუ კუერი აფსინ-
დისა, და რომელი მგზ[ა]ვსი იყოს მათი და რომელსა რევ[ან]დი ერი-
ოს, და წამალი იგი, რომელსა ჰქუიან მასკოფული, ანუ ზოგი მათ- 10
გ[ან]ი, რომელი ვახსენო. მაშა, თუ ნახო სტომაქი უსუსურად დაე-
ცემოდის თუ[ი]სი უსუსურობითა მისითა, ანუ იტრფული უმცროსი,
ანუ ფანჯანოში ანუ გუარაშანი ბალადურ[ი]სა და მგზ[ა]ვსი ამათ
წამალთა, რომელ დაგიწერო შენ. და დასდეგ სტომაქსა ზედ[ა]
[ე]გ[ა]რეთ მარამა შემკრველი, რომელ იქნების ვაზის ფურცლითა და 15
ვაშლის ფურცელთა, და ბეის ფურცლისა ლახლახსა თანა, რომელ
იქმნების ქიათა, და ყარამფულითა და ზაფრ[ი]ნითა და სულნელითა
წყლითა და ხალევი მასოსანსა თანა.

ნიშანი, რომელი გასწ[ა]ვლის სიმსივნესა მკურვ[ა]-
ლსა ზედა, რომელი იქნების სტომაქსა შიგა. 20
წურილი კურვება და მსწრ[ა]ფლ შეტყუება სტომაქისა სიმკურვ-
ლისა მისისა და წვისა მისისა, დამიწერიი იგი
ამა პირველსა კარსა შიგა.

როდეს დაემართოს სტომაქსა სიმსივნე მკურვალი, მაშინ || გაუ- 312 r.
ფრთხილდი, რათა არა არწყიოს სნეულმან და არცა გახსნას. რო- 25
დეს დასნეულდეს და შეიქნას ესე სიმსივნე სტომაქსა შიგა, და თუ
დაემართოს ესე, არწყიოს და გახსნას, ავნოს დიდად და დაუსუსურ-
დეს სტომაქი და ვერ მოიღნობდეს საჰმელს[ა], ამისთვის რომე სიმ-
სივნე არ დამდნ[ა]რიყოს ჯერე და ვერცა გამრთელებულიყოს სტო-
მაქი. მაშ აჰამე მისა უფალსა სახურეტელი ბალბასა და მსგ[ა]ვსი 30
მისი, რომელი და[ა]ლბობდეს მუცელსა სიამოვნითა, და შეასუი
ქაშქისა წყალი სიქანგუბინისა წყლითა ანუ სიქანგუბინი სადაგი.
მაშა თუ გინდეს დალბობა მისისა მუცლისა, შეასუი მცირედი ხა-
რი-შამბრისაგ[ან] და სცხე მისა სტომაქსა გარეთ წამლები (იციოთ,
რად): აფსინდი დაგლილი და ნარდიო[ნ]ისა ზეთსა თანა, და მისაოსა- 35
ნი და წყალი სულნელთა და ამოსაგან ლბილი, არა მკურვალი,
რ[ა]ოდენი იგი გა[ა]ძლიერებს სტომაქსა და არა გაუტევებს სიმსივ-
ნესა, რათა დაიფანჩოს ზოგან სტომაქსა შიგა. და თუ შემატოს
წყურვილი და სიმკურვალე, აიღე დრ[ა]მის წონა კიტრისა გრძელი-
სა თესლი, დაგალე და შეასუი არდის წყ[ა]ლი შაქრითა კუტლეუ- 40
ლითა, და სცხე სტომაქსა ზედა მარამათაგ[ან] გრილთა, და დასდეგ

ზედა გრილი მარამა, იგი რომელი შეიქმნების აყიროს ქერქითა, ანუ იგი¹ რომელი შეიქმნების პოხუერითა და || ბალ[ა]რჯისა || ფქელითა და ოსპანის კალითა, ანუ კიტრ[ი]ს წყლითა, ანუ შაშპარმის წყლითა. და თუ გინდეს, რომელ დაუბერტყოს მისა უფალსა, მაშა შეასუი სიქანგუბინი მუტყალსა ერთსა თანა საბრსა მას ზომასა ზედა, რომელსა ნახო მისი უსუსურობა. მაშა უსუსურობისათუის და[ა]კლე საბრისაგ[ან], და თუ ძალიანად იყოს, უმატე და შეასუი მის სიქანგუბინისაგ[ან], რომელ იქმნების საყამონითა, და ერგების ბრძანებითა ღ'თისათა.

10 ძარისა და მუცლისა ბერვისათვის

სტომაქისა ტკივილისა და კიდურთა მუცლისათა, რომელსა შიგან აშფოთდებიან ქარნი შავისა ნ[ა]ვდლისანი და გაბერ[ა]ვს მას. მაშა ს ც ხ ო არჯასპათაგანი დაგლილი ძმრითა ცხ[ა]რითა. ხე კამისა შემგბართაგან შემოსდეგ გარეთ და ცან, რომელ სტომაქსა ოდეს დამეტდეს სიმეტურ[ვალე], გა[ა]ძოს ქარი მისგან, არა დადგეს სტომაქსა შიგა. და თუ დამეტდეს სიგრილე და აჯობოს სიმეტურ[ვალესა] ბუნებისასა და ვერა შფოთდეს სტომაქსა შიგა ქარი, და იგი არის, რომელ და[ა]ბოჩუებს. მას და არა იშვას მისგ[ან] ქარი სტომაქსა შიგა და მუცელსა მაგიერ უსუსურისა სიმეტურ[ვალისა]გ[ან], და ვერ გა[ა]ძლებდეს მოდნობასა ნ[ა]მეტნავის[ა]სა შეკრებულსა სტომაქსა შიგა, მაშა აშფოთდეს მისითა ქარი და იგი არს ვითა სიმეტურ[ვალე] კლვასა ნ[ა]მეტნ[ა]ვსა. და ოდეს ნახო ქარი მუცელსა შიგა ანუ მიდამო მისა აშფოთებულთ, მაშა შემოსდეგ || ადგილსა მას წამლები, რათა გა[ა]კუთავოს იგი ადგილი და აძლიეროს სიმეტურ[ვალე] ბუნებისა. გაძრიელდეს და გა[ა]ძოს ქარი ბრძ[ა]ნებითა ღ'თისათა.

ძარისათვის

ს ხ უ ა ვ ე წ ა მ [ა] ლ ი ქ ა რ ი ს ა თ უ ი ს , რ ო მ ე ლ ა შ ფ ო თ დ ე ბ ი ა ნ ს ტ ო მ ა ქ ს ა შ ი გ ა და მიდამო მისა და გაბეროს მუცელი. — აიღე: ლიტრა ერთი ზეთი კარგი, ანუ ზეთი ქუნჯითისა კარგი, და სჯობს, თუ იყოს ზეთი ბერძული. და აიღე ანისონი და ნიახურის თესლი, და დოკო და კამის თესლი, და სონიჯიტი და ღარის თესლი, ამათგანი — სამისა მუტყლისა წონა, და ტეგ[ანა] — ერთი კელი. და დან[ა]ყენ წამალნი და და[ა]სხი ზედა ორი ლიტრა წყალი და ჩა[ა]გდე შიგ[ან] ტეგ[ანა] და მარზანგოში, და მერმე შეგბოლე, რომე ერთ ლიტრ[ა]დ მოიყაროს, და ურიე და და[ა]სხი წყალი ზეთსა ზედა, და შეუგზენ ქუეშე ცეცხლი ამო და

ლბილი, რომე წავიდეს წყალი და დარჩეს ზეთი. მერმე დაუზილე მუცელი და სტომაქი და ადგილნი, რომელსა შიგა იყუნენ ქარნი, და ოყნა უყავ მით მის ქარისა უფალსა და კოლინჯანსა და გრილი-სა უფალსა. და არს კარგი ს[ა]რგო ბრძ[ა]ნებითა ღ'თისათა.

მაშა, ოდეს გინდეს ოყნისა ქნა, ურთენ თანა მცირედი თახუის ყუერისაგ[ან] და გამოილე ქარი ამოწოვნით მისისა უფლისაგან ცეცხლითა, რომელ დასდებენ მუცელსა. 5

აწ დავიწყოთ და ვახსენეთ წამ[ა]ლნი შ[ა]ვისა ძაღლის[ანი], || რომელსა ჰქუიან თოლიმოსი, რომელი იქნე-ბის სიგრილისაგ[ან] სტომაქშიგ[ან] საჭამ[ა]-დისა დამუ[ა]ვება. და იქმნეების ესე ბაღ-მისა სისქისაგ[ან], რომელი შეკრბების მიდამოსა სტომაქისასა და ამისგ[ან] დაემ[ა]რთე-ბის რწყევა სტომაქსა შიგან და სლოკინი და გახსნა მუცლისა, რომელი წაეკიდების სტომ[ა]ქის[ა]გ[ან], და გამოსულა სისხლისა, რომელი გ[ა]მოვიდეს სტო-მაქის[ა]გ[ან], რომელსა სახელი ჰქუიან გ[ა]ნჯნა მარ-ტივისა, და წულულობან[ი], რომელი იქმნებიან სტო-მაქსა შიგ[ან]. ამისნი კურნებანი და წამალნი ყუელ[ანი] ამას ქუემო სწერიან. 10 15 20

მაშა ჰკურნე ვის თანა იყოს შავა ძაღლისა საჭამადი[თა] [ქ]ონიანითა, ლბილითა კარ[ა]ქითა და ზროხის ერბოთ[ა], მსუქნითა კორცი-თა, და ტრედის მართუისა კორციითა და [თი]ქნისათა; და შეასუი ღუიწო ძრიელი, წმიდა, და და[ა]კლე მისი რევა.

და უხსენებია იოფკრატის წიგნსა მის[სა], რომელსა სა-ხელსდებს აკორისიმოს, რომელი იქმნების იგი გარყუნის ბუნების[ა]გ[ან], და არს იგი შავა ძაღლისა და წაუტდეს მით შიმში-ლი ძნელი, და შესუმა ძრიელ[ი]სა და ძნელისა ღუინისა, ოდეს შე-ვიდეს ძარლუთა შიგა, გა[ა]ძლიერებს ტანსა, და [ა]ავსებს ძარლუსა და გა[ა]კურვებს სიგრილესა, რომელ წაეკიდების გარყუნის ბუნე-ბის[ა]გ[ან]. მაშა არა უკმს მას, რომელსა ჰპირდეს ესე სნება, მიახ-ლება საჭამადისა წურილისა და სუბუქისა. და აჭამე საჭა-მადი ქონიანი, ლბილი || და სქელი, და შეასუი სძე შემგბა-რი, რომელ დაუღბოს სტომაქი და გა[ა]ქონიანოს. და აჭამე გული კუ-ერცხისა შემგბარი, ანუ შემწუარი პურიითა. და აჭამე საჭამადსა უკ-ნის გუარაშნები ჰ[ა]მოებო: გუარაშნი ხუზი და ნარ-მუშვი, და სხუა-ნი გუარიშნი, რომელნი იყუნენ ამონი და სურნელნი. 25 30 35 314 r

და ვახსენო, თუ ღმერთსა უნდეს, რ[ა]ცდენ იგი აქცევს სიმკურ-ვალესა ბუნებისასა და გა[ა]ძლიერებს მოღნობასა საჭამადისასა, ნ[ა]მეტნ[ა]ვ[ა]დ გ[ა]ნრყუნილისასა. და ჰკურნე წასრულსა შავისასა, რომელსა ჰქუიან აკოლიმოსი, რომელ წაეკიდების ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა 40

განრყუნილისაგან, რომელ გასქელდეს და შეკრბეს სტომაქში-
გან და წაიღოს შავა. დაუსუსურდეს მისი ძალი მცირედისა საგ-
ლისაგან [დაბნ]დებოდეს მისი პატრონი და დამჰლდეს მცირედისა
საქამადისგან. და მცირედისა შავისაგან. მაშა, ოდეს დაბნდეს,
5 დაპკურე პირსა მისსა წყალი და სცხენ საცხებელნი სულნელნი
და მასოსანი, და სცხე სტომაქისა პირსა და სქელთა, რათა გაძლი-
ერდეს და წაქდეს მისგან იგი ბნედა.

აიღე: ბოკელი სქელი, აფუებული, და ჩაყარე მასოსანსა
შიგა, და უქლიმე კელითა, ანუ ჩა[ა]გდე მატმუნთა სულნელთა
10 კარგთა და სცხე მისა სტომაქსა ზედა, მაშა, ოდეს დაიყუდოს მის-
გან ბნედა, სცხე ზომასა მისა ორი კოვზი სიქინჯუბინი მუტყლითა
ერთითა და იარ[ა]ჯი ფეკ[ა]რათა. თუ იყოს ძლიერი², დაგ[ა]ლენ და
v ასუი მას შეგბოლვილისა, ზედა ურიე || კარგად და შეასუი კოვზი
ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა და გრილითა.

15 აწ წამ[ა]ლნი დავიწყენეთ სტომაქისანი ბრძ[ა]ნე-
ბითა ღთისათა, სტომაქისა უსუსურობისა და სიგრილისათუ-
ის³.

აიღე: გამოწურვილი წყალი ბეისა რვა კუსტი, და შეაგბო,
რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს, მერმე დაწურე და და[ა]სხი ზედა კუსტი
20 ერთი თ[ა]ფლი და შეგბოლე, რათა შეიქმნას ვითა თაფლი თხელი.
მერმე აიღე ორი უკია ყარ[ა]მფული და სამი უკია პილბილი, კილა-
მონი და ზანჯაბილი — თუითო უკია, დანაყე და დაგალენ კარგად,
და ჩა[ა]სხი ქოთანსა შიგა და ურიე კარგად და ადულე; ერთი შესას-
მელი მისგან, — კოვზი[ი] ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა.

25 რუხავისა და მუხლისა კსნილობისა

შექმნა რუხისა, რომელი იქმნების პიტნათა, სარგო
დიადი. სიფრლხუე რ[ომე] იყოს სტომაქსა შიგა, და თხევა და კსნი-
ლობა, რომელი იყოს მუცელსა შიგა. — აიღე წყალი ბროწეული-
სა ტკბილისა და მქ[ა]ვისა, თუითო — სამი კუსტი, და წყ[ა]ლი პიტ-
30 ნისა ბოსტნეულისა — ორი კუსტი და ნახევარი, შერიე ერთგან
და შეგბოლე, რათა ნ[ა]ხევრ[ა]დ მოიყაროს. მერმე და[ა]სხი ზედა
კუსტი ერთი თაფლი და შეგბოლე, რათა შეიქმნას ვითა თაფლი
თხელი. და მერმე აიღე ანისონი და ქია, ამათგანი — თუითო ლიტ-
რა, და დაგალე მათგან კარგად, და და[ა]სხი ზედა და ურიე, და
35 იგულე და ეგრე იქმარე, ვითა პირველ.

315 r || შექმნა ბროწეულისა გამოწურვილისა, რომე
მელსა თანა ერევის წამლები სარგო კსნი-
ლობასა მუცლისასა და თხევასა ძნელსა. —

აიღე: წყალი ბროწეულისა ტკბილისა ერთი მინდორა და შეგ-

ბოლღე, რომე ნ[ახევრ]ად მოიყაროს, და და[ას]ხი ზედა სამი მინ-
დორა თაფლი და შეგბოლღე, რათა შეიქმნას ვითა თაფლი თხელი
და აიღე პილბილი და ზანჯაბილი, და ყურფა სულნელი და სუმბუ-
ლი, ამათგანი — თუითო სამი უკია, დარაფილფილი და ყაყუილა,
და კილამონი და სალიხა, ამათგანი — თუითო ორისა დრამისა წონა,
და ჯ[ავ]ზი ბუა და ბალასნისა ხე, თუითო — დრ[ა]მისა წონა, და
ნაყე და დაგ[ა]ლე კარგ[ა]დ. ჩ[ა]მოიღე ქოთანი ცეცხლისაგ[ან] და
და[ას]ხი ზედა წამლები, აურიე, რათა შეიზაოს ერთგან, და იგულე.
შესასუმელი მისგ[ან]: კოვზი ერთი გრილითა წყლითა.

5

მისთუისვა

კუერი მარ[ა]ნ გოშისა, სარგო თხევისა ძნე-
ლისათუის, რომელ აშფოთდეს სტომაქისასა
მაგიერ დიდისა სნეზისაგან, და ერგების-მან-
ჯანაცსა, რომელი ათხევდეს მისა პატრონსა,
და სახელ-სდებენ მახილაუსი, და ერგების ყოველსა
ტკივილსა გუამისასა. —

15

აიღე: ნიახურის თესლი, და ანისონი და კილამონი, თუითო
ექუსი დრ[ა]მისა წონა, და აფსინდი — ოთხისა დრ[ა]მისა წონა, მური
და პილბილი, და აფიონი და თაქუის ყუერი, თუი || თო — ორი
დრამის წონა, დაგალენ კარგად და შეზილენ წყლითა, და შექმნენ
კუერნი, თუითო — დრ[ა]მისა წონანი, და შეასუი კუერი ერთი
წყლითა.

v

20

რწყევისათუის

რწყევისათუისვე სარგო. ერგების რწყევასა საჩინოსა, რომელი
აშფოთდების სტომაქისაგ[ან], და ნ[ავ]დელი, და კარელად (!), რო-
მელი იყო სტომაქსა შიგნით და რომელი დაბნდებოდეს. და სტომა-
ქისა ტკივილისათუის და ყოველსა სნეზასა, რომელსა ერგების
იარ[ა]ჯი ფეკარა. — აიღე: კილამონი და შავრანა, და სალიხა გა-
მორჩეული და ბალასნის ღერი, და ფუკა ათხიარისა და ხირვა სურ-
ნელი, თუითო — ს[ა]მი უკია, დან[ა]ყენ გროშად და ჩა[ას]ხი ქო-
თანსა შიგა, და[ას]ხი ზედა ექუსი [უკია] წყალი. და აიღე ლიტრა
ერთი საფარი და და[ას]ხი ზედა წუიმისა წყალი, რომე დაფაროს
და დაგალე. შუადღე ოდეს მ[ო]ვიდეს, დაცხეს, დაგალე კარგად,
რომე შეშრეს. მერმე და[ას]ხი ზედა წყალი და გარცხე, რომე და-
[ა]მდეს. და მერმე და[ას]ხი იგი წყალი ზედა, და გა[ა]კმე საბრი, და
შეგბოლენ იგი წამალნი, რომე შეკშირდენ. მერმე დაწურე მათი
წყალი და და[ას]ხი საბრსა ზედა და დაგ[ა]ლე კარგად. და უყავ

25

30

35

თანა მური, და ზაფრ[ა]ნი და მასტაქი, თუითო — სამი უკია. და
 მერმე დაგ[ა]ლენ კარგად და ჩა[ა]გდე ჭურჭელსა შიგა. შესასმელი
 მისგ[ა]ნ: დრამისა წონი ანუ ორისა. რათაცა გინდეს, შეასუი, და
 იქმ[ა]ნა[ნ] მისგ[ა]ნ კუერს[ა] და ეგრე შეასმენ. ესე წამალი არს გამ-
 5 ცემელ სისქისა და გამწმედელი ნ[ა]მეტნ[ა]ვთა უბადოთა, და რო-
 316 r მელი შეკრებილ || იყოს სტომაქსა შიგა, და ეგრების ყოველსა,
 რომელ მიკსენებია თ[ა]ვის ტკივილისათუის.

წმინა და ცხროსთუის

შექმნა კუერისა, რომელი იქნების კიტრის
 10 თესლისა, სარგო; დაწუა, რომელი იყოს სტო-
 მაქსა შიგა და ცხრო ალიანი და წყურვილი. —
 აილე კიტრის თესლი, და კატკატოს თესლი და სატკბურის ძირი.
 თუითო — რვის დრამის წონა, და ქათირა — ოთხი დრამი, დანა-
 ყენ და დაგალენ კარგად და შეზილენ კუერცხის თეთრითა, თხელითა
 15 და კუერსა შიგ[ა]ნ იყოს თუითო დრამი. და შეასუი მისგან, ვის თანა
 იყოს ცხრო ბოროტი ერთი კუერი ქაშქის წყლითა. და ქმენ მის-
 გ[ა]ნ მარცხალი ვითა თხილი და უბრძანე სნეულსა, რომე დაიდებ-
 დეს თუითოსა მის[ა] ენასა ქუეშე.

მისთუისჲ

შექმნა კუერისა, რომელ იქნების ვარდითა
 და სუმბუ[ლ]ითა, სარგო; წუა რომელი იყოს
 სტომაქსა შიგა და წყურილისა. — აილე ფურცელი
 ვარდისა ექუსისა დრამისა წონა, სატკბურის ძირი და სუმბული,
 თუითო — ოთხისა დრამისა წონა, დანაყენ და გაცრენ, და შეზი-
 25 ლენ ბადაგითა ანუ წყლითა, და შექმნენ მისგ[ა]ნ კუერნი, თუითო—
 დრამისა წონა, და შეასუი ერთი კუერი გრილითა წყლითა. და
 ზოგნი მკურნალნი ურთვენ თანა სთუელთა ზედა კიმლისა გულსა.

მისთუისჲ

შექმნა კუერისა, რომელ იქმნების ტაბა-
 30 შირითა, სარგო ცხროსა მჭურვლისათუის და
 სტომაქისა წუისათუის. და სხუიპელი, რომე-
 ლი იყოს პირსა ყმათასა. — აილე ტაბაშირი შუიდი
 დრამისა წონა, და ვარდი კმელი ანუ ნედლი — რვასა დრამის წონა,
 დანაყენ, || დაგ[ა]ლენ და შეზილენ ქინძის წყლითა ნედლისათა, და
 v. ქმენ მისგ[ა]ნ კუერნი ნახევარ დრამის წონანი, და ზოგნი კაცნი აი-
 35

ლებენ სამსა ღრამისა წონასა ვარდის ნედლსა და ღრ[ა]მის წონასა ტაბაშირსა, და დაგლენ და მით ურთენ, და ქმენ კუერი და შეასუნენ მისთვის, რომელ ვახსენე პირველ.

მისთვის

კუერი, რომელი იქმნე ბის ვარდითა, სარგო
ბრძანებითა ღთისათა ცხროთათუის და წვათათუის,
რომელნი იყუნენ სტომაქსა შიგა წყურვილი, და თხევა ძნელი და
თ[ა]ვქედი; შავასა თანა არს კარგი და გამოცდილი! — აიღე: ფურ-
ცელი ვარდისა ექუსისა ღრ[ა]მისა წონა, და სუმბული და ზაფრ[ა]-
ნი, ამათგ[ა]ნი — ორი ღრამისა წონ[ა], სატკბურის ძირი, და კიტ-
რის თესლი და თარანჯუბინი, ამათაგ[ა]ნი — ს[ა]მისა] ღრამისა წონა,
ქათირა და გომიზი სარკინოზული, თუითო — [ღრამ]ისა წონა. და-
ნაყენ და გაცრენ, და შეზილენ ბადაგითა და ანუ [ნედ]ლითა წყლითა.
და შექმნენ კუერნი — წონა თუითო ღრ[ა]მისა. და [შექ]მნენ მარ-
ცულნი მუხუდოს ოდენი და შეასუი ძნელისა სნებისა უფალსა კუე-
რი ერთი ქაშქის წყლითა და ცხროსა უფალსა სიქანგუბინითა; და
წვა, რომელი იყოს სტომაქსა შიგა ძნელი, — არდის წყლითა და
ნედლისა კამისათა, დაიჭიროს ერთი მარცვალნი ენასა ქუეშე, არს
კარგი ნებითა უფლისათა.

5

10

15

მისთვის

კუერი, რომელი იქმნე ბის ქუშტითა, სარგო
მუცლისა ტკივილისათუის, რომელ იქმნე ბის წვესა-
გ[ა]ნ, და თხევა, რომელ იქმნე ბის ძნელი და
სლოყინი ძნელი და ნებერი, რომელი იქმნე ბის თხელი
სტო||მაქშიგა. — აიღე: ქუშტი, და სალიხა და ვარდი ნედ-
ლი, და მასტაქი და ზაფრანი, თუითო — ოთხის ღრამის წონა და-
გაღენ კარგად ბაზრაყატუნისა წყლითა ნედლითა და ქმენ კუერები,
თუითო — ღრამისა წონა, და შეასუი მისგან კუერი ერთი.

20

317 r

25

მისთვის — გამოცდილი

კუერი, რომელსა სახელ-ს დებენ მასკულ[ა]ვი ლა-
მურდიანა, გამოცდილი. არა მოაგინებს, რომელ შესუმიდეს,
და და[ა]ძინებს და ერგების ბრძ[ა]ნებითა ღთისათა მრ[ა]ვალსა სნე-
ბასა და ტკივილსა, დასომს ტკივილსა სტომაქსასა და ბოყინსა
მე[ა]ვესა და სულსა, რომელი ჭირთ იღებდეს, და ტეხასა მუცლასა
და ბრვასა და თ[ა]ვის ტკივილ[თა] ძუელთა, და შეასუას მისგან და

30

სცხოს შუბლსა ზედა და საფეთქელთა, აადგინოს ძმრითა და სცხოს,
და ერგების ყურთა, აადგინოს მარგანგოშის(!) წყლითა და პიტნითა,
და კურნოს მით და ერგების ტკივილთა კბილისათა, ოდეს დაუოლ-
ხუდენ, დასწყუედს სისხლსა და ერგების სურდოსა და ქუეღ[ა]სა
5 ძუელსა; და წყლულობანი, რომელნი იქმნებიან ნაწლევთა შიგან,
რომელი გაიყვ[ა]ნებდეს მის[ს]ა პ[ა]ტრონსა შალალისა სისხლსა, და
ცხროსა, რომელი შეიპყრობდეს ყოველთა დღეთა, დანკებლსა(!)
და ქუემძრომელთასა ძნელსა. —

ა ი ღ ე: თახუის ყუერი და მური, და სალიხა და ბეჟედი მეფისა,
10 რომელ არს თიჯა საბეჭდ[ა]ვი, და ქერქი თ[ა]ვაკატისა და ძარღვისა,
რომელ არს საფისაჯი, თუითო — ოთხისა დრ[ა]მის წონა, ზ[ა]ფრ[ა]ქ-
ნი, და აფიონი და ლემის თესლი თეთრი და კუქუმბრა, ამათგან[ი]-
თუითო რვა დრ[ა]მის წონა, დან[ა]ყენ, დაგ[ა]ლენ კარგად, და ჩა-
V [ა]გდე აფიონი და კუქუმბრა, ზაფრ[ა]ნი ლუ[ი]ნ || ოსა კარგსა, და-
15 გალენ კარგად და დაცუთიე ზედა წამლები და დაგაღე, რათა შეი-
ზაოს და ქმენ კუერები, თუითო — ნახევარ დრ[ა]მის წონა, და შეა-
სუი რომლისათუის მიკსენებია კუერი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა.

წვისათუის

შექმნა სიქანგუბინისა, სარგო სტომაქისა წვისათუის და ცხრო-
20 ხა მკურვალისათუის. — ა ი ღ ე: ნიახურის ძირის ქერქი და კამის
ძირის ქერქი — თუითო ლიტრა, და თესლი ნიახურისა და კამისა, და
ანისონი და ათხირისა ძარღუნი, ამათგანი — ხუთ-ხუთი ასთარი,
ძმარი — რვა მინდორა¹, და თაფლი პერულ-მოკდილი — ორი მინ-
დორა, და ჩა[ა]დგენ თესლნი და ძირნი ძმარშიგან ერთი დღე და
25 ერთ[ი] ღამე. და მეორესა დღესა შეგბოლე, რათა ნახევრ[ა]დ მოიყა-
როს. მერმე დაწურენ და კიდე გამოიხუენ ძირნი და თესლნი და
გაუშუი, რომე გაგრილდეს. და მერმე და[ა]სხი ზედა თაფლი და
შეუგზენ ქუეშე ცეცხლი, ამო და ლბილი, რათა შეიქმნას ვითა [თა]-
ფლი თხელი, შესასმელი მისგანი — კოვზი ერთი გრილითა წყლითა
30 ანუ ქაშქის წყლითა, და უზმენ ზოგნი კაცნი შიგა ზაფრანსა სურ-
ნელებისათუის და არს კარგი, დასუამს ტკივილ[ს]ა, და ზოგნი არა
ურთვენ არცა ანისონსა და არცა ათხირსა.

სულისა მოკლედ კუეთისათუის

სიქანგუბინი, რომელ იქნების ისკილითა,
35 სარგო სტომაქისა ტკივილისათუის და სულისა მოკლედ ღებისათუ-
[ი]ს, და გუერდთა ტკივილისათუის, რომელნი ვერ მოიღნობენ სა-
ჭამადსა, და ბოყინისა მუ[ა]ვისათუის და ღუიძლისა და ტყირბისა

ტკივილისათვის. — აიღეს: ხახუი ისკილისა || ორი ლიტრა, და ზან- 318 r
ჯაბილი, და კამის თესლი და ნიახურისა, მთისა ანისონი და აკირ-
კარა, ზოფა, კმელი პიტნა და ქუშტი, და ასარიონი, ამათგ[ანი] —
თუითო უკია, პილპილი და ნიახურის თესლი და ძირა —
თუითო უკია და დოკო და ნანახუა, და ქაშუმი და სუმბული, 5
თუითო — ნახევარ უკია და ტეგ[ანა] ნედლი და კორდამონია, თუი-
თო — ოთხის დრ[ა]მის წონა, და პიტნა ბოსტნეული — კელი ერთი,
ძმარი დიდი მეს[ა]ვე — ექუსი ყუსტი, და თ[ა]ფლი — ორი ყუსტი,
და მაფხუთაჯი — ყუსტი ერთი. დან[ა]ყენ ერთად და ჩაყარენ ძმარ-
სა შიგა, და გაუშუი სამ დღე, და მერმე შეგბოლენ, რათა ნ[ა]ხევრ[ა]დ 10
მოიყაროს. და მერმე და[ა]სხი ზედა იგი მაფუთხაჯი და შეგბოლე,
რომე და[ა]კლდეს ნახევარი მაფუთხაჯსა. და მერმე აიღე და დაწუ-
რე წამლისგ[ან], და გაუშუი, რომე კარგად გაგრილდეს. და მერმე
და[ა]სხი ზედა თაფლი, და შეუგზენ ქუეშე ცეცხლი და ადულე,
რომე შეიქმნეს ვითა თაფლი თხელი, და ჩა[ა]სხი კარაბთა შიგა. 15
შესასმელი მისგანი: კოვზი ერთი გრილითა წყლითა.

სიმკურვალისაგან

შექმნა სიქანგუბინისა, რომელი და[ა]ლბოზს მუცელ-
სა და ერგების ცხროსა მკურვალსა და წყურვილსა და ტკივილსა
სტომაქისასა. — აიღე: სატკურისა ძირი და ფარასიავშანი, და 20
კამის ძირი და [ზ]ოფა კმელი, თუითო — ოთხი ლიტრა, აფთიმონი
და ნიახურის ძირი, თუითო — ორი ლიტრა, პიტნა წყლისა — ცხრა
უკია, ღარიყონი და ისკილი, თუითო — ორი ლიტრა, ძმ[ა]რი და
თაფლი — ხუთი ყუსტი. დანაყენ გროშად და შეგბოლენ ძმრითა, v
რათა ნახევრად მოიყაროს. მერმე დაწურე წამალთ[ა]გ[ან]. ოდეს 25
გაგრილდეს, და[ა]სხი მას ძმარსა ზედა თაფლი და შეგბოლე. რათა
შეიქმნას ვითა თ[ა]ფლი თხელი. მერმე აიღე ცეცხლისაგ[ან]; და აიღე
საყამუნია ოთხი უკია, და ფარბიონი — რვისა დრამისა წონა, და-
გალენ. დაცუენ მას სიქანგუბინსა ზედა და ურიე, რათა შეიზ[ა]ოს.
შესასმელი: კოვზი ერთი. 30

მისთვისა

შექმნა ჯულაბისა, სარგო ცხროსათვის და წყურვილისა,
და წუა, რომელი იყოს სტომაქსა შიგა. — აიღე: ფურცელი ვარ-
დისა ორი ლიტრა და ჩადევ ქუევრსა მწუანესა წმიდასა, და[ა]ს-
ხი ზედა წუიმისა წყალი ადუღებული ანუ წყაროთა — ათი ყუსტი 35
და შეკარ პირი მის ჭურჭლისა კარგად და გაუშუი ერთსა დღესა და
ერთსა ღამეს, და მერმე დაწურე იგი ვარდი კარგად. და გამო-

წურვილი ფურცელი იგი აფრინე, და დ[ა]სხი მას წყალსა ზედა ორი
კუსტი თ[ა]ფლი და შეგბოლე, რათა ნ[ა]ხევრად მოიყაროს. მერმე
ჩ[ა]სხი კარაბსა და და[დ]გი მზესა ორმოცსა დღესა. შესასმელი მის-
განი: კოვზი ერთი გრილითა წყლითა. ანუ ქაშქის წყლითა.

5

მისთუისვე

შექმნა გულანგუბინისა, სარგო. — აიღე: წყალი
ვარდისა ნედლისა, გამოწურვილი, ხუთი უმკია, და ლუ[ი]ნო ძუელი,
ამო, სულნელი, — სამი უკია, და ნიახურის თესლი და ძირა ქირმანი.
ამათგანი თუითო — ორი ღრამის წონი, ზაფრ[ა]ნი და სუმბული,
10 აქლიმალქი ამათგ[ა]ნი თუ[ი]თო — ექუსის ღრ[ა]მის წონა, და სა-
დაჯი და ქალია, თუ[ი]თო-თუ[ი]თო — ხუთი ღრ[ა]მის წონი, და ირსა
319 r და შაქარი, თ || უითო — თორმეტი ღრამის წონა, და ვარდი კმე-
ლი — ი'ზ ღრ[ა]მის წონა, და ქარუა — ოთხი ღრამის წონი, დანა-
ყენ და დაგალენ კარგად, და ჩადევ კარაბსა შიგა და ჩ[ა]მოკიდე
15 მზესა ორმოცსა დღესა, შეხაროს ყოველთა დღეთა და ურიოს. და
იგულე ექუს[ს]ა თუესა, და შესასმელი მისგ[ა]ნ: ორი ღრამის წონა.

გულანგუბინი სხუა სად[ა]გო'. — აიღე ვარდი კმე-
ლი ხუთი ლიტრა, და თაფლი გამოწურვილი, პერულ-მოკდილი —
ათი ლიტრა, დანაყენ ვარდი და ჩა[ა]გდე თ[ა]ფლსა, და ჩ[ა]სხი ჭურ-
20 ჭელსა ჭიქისასა ანუ კოკასა მწუანესა, დადგი მზესა ორმოცსა დღე-
სა, და შეხ[ა]რე და ურიე ყოველთა დღეთა ერთხელ. და მერმე იგუ-
ლე შესასმელი მისგ[ა]ნი, — ნიგუზისა ოდენი ქაშქის წყლითა.

შექმნა ყურძნისა რუბისა უნდილისა თაფლითა! ცხროსათუის
და წყურვილისა, მუცლისა კსნილობისათუის — აიღე: ყურძენი
25 მე[ა]ვე უნდილი თხუთმეტი ყუსტი, მის[ს]ა წყალშიგ[ა]ნ და შეგბო-
ლე, რომე ნ[ა]ხევრად მოიყაროს, და ჩა[ა]სხი შიგა თაფლი, და შე-
უგზენ ჭუეშე ლბილი ცეცხლი და შეგბოლე, რომე სამად ყუსტად
მოიყაროს. მაშინ ცეცხლთაგ[ა]ნ აიღე ყაყულია და ზაფრ[ა]ნი, თუი-
თო — ორის ღრ[ა]მის წონა, დაგალენ და დაცუენ ზედა, და ურიე,
30 რათა შეიზაოს. შესასმელი მისგ[ა]ნი: კოვზი ერთი კარგი.

მისთუისვე

შექმნა სხუისა რუბისა ყურძნისა უმდილი-
სა. — აიღე: ყურძნისა უმდილისა წყალი. რაზომი გინდა, და შე-
v უგზენ ჭუეშე ცეცხლი, რომე ნახევრად მოი || ყაროს. მერმე და-
35 წურე და გა[ა]კრილე, და ადულე კულავე, და დაწურე მეორედ. და
აიღე მისგან ხუთი ლიტრა და ლიტრა ერთი პერულ-მოკდილი
თაფლი, და შეგბოლე ერთგ[ა]ნ, რომე შეიქმნას ვითა თაფლი თხელი,

და ჩა[ა]სხი კარაბასა, დადგი მზესა ორმოც დღე. შესასმელი მისგან: კოვზი ერთი გრილითა წყლითა, და იქმნების მისგან ერთი ფერი უთაფლოდ.

შექმნა ბეისა რუბისა, სარგო ცხროსათუის და წყურვილისა და მუცლისა კსნილობისათუის. — აიღე: გამოწურვილი ბეისა კარგისა ოცი მინდორა და შეგბოლე, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს. და მერმე გაუშეი და გაისუენოს, და მეორესა დღესა დაწურე. და აიღე ძმარი და თაფლი, პერულ-მოცდილი, — თუითო მინდორა, და შეუგზენ ქუეშე ცეცხლი და შეგბოლე, რათა შეიქმნას ვითა თაფლი თხელი, და შესასმელი მისგან: კოვზი ერთი გრილითა წყლითა. და იქმნების უთაფლოდცა.

შექმნა ასისა რუბისა, სარგო სტომაქისა უსუსურობისათუის, მუცლისა კსნილობისათუის და თხევისათუის, და ტკივილთა ძნელთათუის. — აიღე: გამოწურვილი ასისა თესლისა² ოცი მინდორა, და მერმე შეგბოლე, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს. და ოდეს გაგრილდეს, მაშინ გამოწურე, და და[ა]სხი ზედა მინდორა ერთი თაფლი, და შეუგზენ ქუეშე ცეცხლი და დაგბოლე, რომე შეიქმნას ვითა თხელი თაფლი. || შესასმელი მისგან: კოვ- 320 r ზი ერთი გრილითა წყლითა. და იქმნების უთაფლოდცა.

შექმნა რუბისა ვაშლი[ი]სა. — აიღე ვაშლი მქ[ა]ვე, რაზომი გინდა, დანაყე და გამოწურე, და შ[ე]გბოლე მისითა წყლითა ქოთანნი, რომე შეიქმნას ვითა თაფლი თხელი.

შექმნა მათოხთაჯისა. — აიღე ყურძენი შ[ა]ვი, რაზომი გინდა დანაყე, დაწურე მისი წყალი და შეგბოლე, რომე შეიქმნას ვითა თაფლი.

სიგრილისათუის

შექმნა თაფლისა შემგბარისა წყლითა, სარგო ღუიძლისა ტკივილისათუის და მკერდისათუის, და ყოველნი ტკივილნი, რომელნი იქმნებიან სიგრილისაგან. — აიღე: წყალი წყაროთა თორმეტი მინდორა და შეგბოლე, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს. მერმე აიღე მისგან ექუსი მინდორა, და ურთე თანა ორი მინდორა თაფლი და შეგბოლე, რომე შეიქმნას ვითა თაფლი. და ზოგნი კაცნი უზმენ თანა ოთხსა მინდორასა წყალსა და ერთსა მინდორ[ა]სა თაფლსა, და ზოგნი ურთვენ თანა მცირედსა ზაფრანსა, და ზოგნი ურთვენ შაქარსა.

რუხვინათუის

და ვახსენოთ რომელი აკსენა არონმან მის[სა] წიგნსა შიგა. შექმნა ბროწეულისა რუბისა,

რომელი იქმნებოდა პიტნითა, სარგო თხევასათუის და მუცლისა კსნილობისათუის და წვისათუის, რომელი იყოს სტომაქსა შიგა. —

- 5 აიღე: გამოწურვილი ბროწეული ტკბილი და მე[ა]ვე, დანაყი-
ლი მისითა მიჯნითა — ორი ყუსტი, და პიტნა, ნედლი თაფლი¹ პე-
რულ-მოკდილი, ამათგანი — თუითო ყუსტი. ჩა[ა]სხი ქოთანსა შიგა
7 ერთგან და შეუგზენ ქუეშე || ცეცხლი, რომე შეიქმნას ვითარცა
თაფლი გამოწურვილი, და შეასუი მისგან კოვზი ერთი თ[ა]ფლი²
გრილითა წყლითა ანუ ქაშქის წყლითა.

10 მისთვისა

- შექმნა რუბისა ბეისა, სარგო სტომ[ა]ქისა უსუსუ-
რობისათუის და მუცლისა კსნილობისათუის და წყურვილისათუ-
ის. — აიღე: გამოწურვილი ბეისა ორი მინდორა და ერთი თაფლი,
და ნ[ა]ხევარ მინდორა ძმარი ლუინისა, შეკრიბენ ქოთანსა შიგან და
15 შეგბოლენ, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს. მერმე აიღე ცეცხლის[ა]-
გ[ა]ნ. და აიღე ორი დრ[ა]მის წონა აელი ბუასა, და ოთხი დრამის
წონა ყურფა, და პილპილი და დარაფილფილი, ამათგანი — თუითო
ექუსის დრ[ა]მის წონა, და ზანჯაბილი — ათი დრამის წონა, და-
ნაყენ ერთგ[ა]ნ.

სიგრილისა და საპამადისა
ვარ მოდნობისა

- შექმნა ხანდიკონისა³, სარგო სტომაქისა სიგრილისათუის და რო-
მელი საქამადსა ვერ მოადნობდეს, და ბერთათუის, და ცხროსა
ოთხისა დლისასა და ლუიძლისა უსუსურობისათუის, და თირკმელ-
25 თათუის, და უმჯობესი არის ესე ზ[ა]მთრის. — აიღე: ბადაგი კარ-
გი, ამო, სურნელი, — სამი მინდორა, და მინდორა ერთი⁴ თ[ა]ფლი,
და ზანჯაბილი — ხუთი დრ[ა]მის წონა, პელი და კაყულია, თუითო—
ორი დანგი და ნახევარი, ყარამფული — დანგის წონი, კილამონი—
ორისა დანგისა და ნახევრისა წონა, დანაყენ, დაგალენ, და დაცუე
30 შესასმელსა მას ზედა, და ქურჭელსა წმიდასა შიგა იგულე და იქ-
მარე, ოდეს გინდეს.

წვისათუის

- 321 r || შექმნა სასმლისა, რომელი იქმნებოდა ვარ-
დითა, სარგო და წვისათუის⁵, რომელი იყოს სტომაქსა შიგა და
35 ცხრო. — აიღე თ[ა]ფლი კარგი, პერულ-მოკდილი, ოცი ლიტრა,

და აიღე ვარდი ნედლი დაჟღლიმული ოთხი ლიტრა, და შერიე თავ-
ლითა, და დადევ მზესა ორმოც დღე. მერმე იგულე მგზეფს[ს]ა
ერთსა. და მერმე აიღე ბად[ა]გი კარგი მთისა ორმოცი ლიტრა, და
მერმე აიღე მის თ[ა]ფლისაგ[ან] და ვარდისა რვა ლიტრა, და ჩა[ა]სხ
მას ბადაგსა ზედა, და დადევ გრილსა ზედა შუიღსა დღესა, და
ურიე კელითა ყოველთა დღეთა. და ოდეს გასრულდეს შუიღ დღე,
მაშა დაწურე ძონძითა წმ[ი]დითა და იგულე შესასუმელი მისგან
უკია ერთი.

5

მისთჳისჳე

შეკმნა სასმლისა, რომელი იკმნე ბის თური-
ჯითა. — აიღე: ოთხმოცდა[თ]ი ფურცელი თურინჯისა და მოს-
წმინდე ძონძითა წმინდითა მიწა იგი, რომელი ზედა იყოს. და მერმე
და[ა]სხი ზედა ბადაგი, ამო სუნლენი(!), ორი კუსტი, და გაუტევე
შუიღ დღე. მერმე დაწურე კარგად და აფრინე ფურცელი იგი. და
აიღე კუსტი ერთი თავლი პერულ-მოკდილი და დაჟღლიმე კელი-
თა, უირემდის გაუთეთრდეს, — მერმე და[ა]სხი მას ბადაგსა ზედა
და ურიე, რომე შეიზაოს. და შეუგზენ ქუეშე ცეცხლი და შეგბო-
ლე, რომე შეიკმნას ვითა თავლი დამდნარი, მერმე აიღე წმიდასა
ჭურჭელსა, და შესასუმელი მისგანი: უკია ერთი.

10

სასმელი, რომელი იკმნე ბის კომშიშა. —
აიღე: კომში კარგი, მე[ა]ვე, და გაჭურცენ ქერქი მისი გარეთი ||
და შიგანი; დანაყენ და დაწურენ მისი წყალი. და აიღე ათი მინდო-
რა მისგან, და ბად[ა]გი ძელი, კარგი — ხუთი მინდორა, შერიე
ერთგან, და[ა]სხი მას კომშსა ზედა, რომელ დაგეწუროს და გაუტევე
ერთსა დღესა და ერთსა ღამესა. და მერმე დაწურე კარგად. და მერმე
აიღე მცირედი წყალი, და[ა]სხი მას კომშსა ზედა, დაჟღლიმე კე-
ლითა კარგად, დაწურე, და მერმე ჩა[ა]სხი წმიდასა ქოთანსა და ადუ-
ლე, რომე ნ[ა]ხევრ[ა]დ მოიყაროს. მერმე ჩა[ა]სხი, რომე დაჯდეს და
დაწმდეს, და გამოუცვ[ა]ლე სხუა ჭურჭელი და ჩა[ა]სხი შიგა, რო-
მელ კულა დაჯდეს და დაწმდეს (ორ დღე ანუ სამ დღე). და მერმე
აიღე თავლი პერულ-მოკდილი, კარგი, — ორი მინდორა და ნახევა-
რი, ჩა[ა]სხი ორივე ქოთანსა. და აიღე ორი ღრ[ა]მის წონა ზანჯაბი-
ლი და ყაყუილა, ალი და კილამონი. და ამათგ[ა]ნი თუითო — ოთხის
ღრ[ა]მის წონა, და ყარამფული — ს[ა]მი ღრ[ა]მის წონა, დან[ა]ყენ
გროშად და შეკარ ძონძსა სელისასა წმიდასა. და შეკარ ზაფრ[ა]ნი
ოთხის ღრ[ა]მის წონა, და ჩა[ა]გდენ ქოთანსა შიგა და შეუგზენ ქუე-
შე მისა ცეცხლი, და გაუტევე უ[ა]მი ერთ[ი]. და მერმე აიღე ცეცხ-
ლის[ა]გან და და[ა]დგი, რომელ გაგრილდეს. და მერმე აიღე ორისა
დანგისა წონი მუშკი, და[ა]დგინე მითვე სასმლითა, ჩა[ა]სხი შიგა კა-

15

20

v

25

30

35

რაბასა, და იყოს იგი ნაკლული შიგა, და ერგების ბრძანებითა ღ'თისათა.

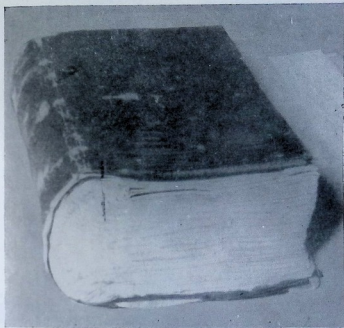
ლუიძლსა და სტომაქსა და წყურვილსა, და წუა, რომელი იქმნების სიკმელისაგ[ან]. მაშა, ესე 5 წამლები რომელი დაგუიწერია ტკივილთა მკურნალთათვის, რომელ იქმნებიან სტომაქსა შიგა, და თუ იყო||ს მის თანა ცხრო ანუ არ იყოს.

ამა გუაროშნი იწყებიან

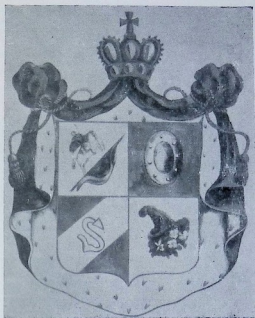
დავიწყოთ გუარაიშნები, — ბრძ[ან]ებითა ღ'თისათა, — რომელნი ერგებიან ტკივილსა სტომაქსასა, და დამუ[ავ]დებიან საქ[ამ]ადი სტომაქსა შიგა მათგანი გუაროშნი ძირასა არის. ისე გუაროშნი დია სოლიხისისა ერგების ბრძანებითა ღ'თისათა დიდსა სიგრილესა, რომელი იყოს სტომაქსა შიგა, და ბო- 15 ყინსა მუ[ავ]ვესა და ძაღლსა შავასა, და სლოყინსა, რომელი იქმნებო სის[ავ]ვისსაგან, ნ[ამ]ეტნ[ა]ვისა ბაღღმის[ა]გან, და ცხრო ძუელი, რომელი იყოს. — აიღეთ: ძირა და ჩა[ავ]დეთ ძმარსა შიგა ერთსა დღესა და ღამესა, და ამოიღე და მოტყერვე თხუთმეტი ასთარი, და პილპილი, ზ[ან]ჯაბილი, და ტეგნის ფურცელი და ბავრუკი, ამათგ[ან]ი თუითო — ოცი დრ[ამ]ის წონა, და შეზილე თ[ავ]ფლისა პე- 20 რულ-მოკდილისა, რომელი შეკშირდეს, ვითა თაფლი, შეასუი სასმელი მისგ[ან] ჯულავზის ოდენი ნელ-ტფილითა წყლითა ანუ ღუინითა წყალ-გარეულითა. და ურთვენ ზოგნი კაცნი თანა ოდენ. იქმოდინ სალიხასა გამორჩეულსა და კილამონსა, და ყურფასა და ბა- 25 ლასნის ზეთსა, და სუმბულსა და მასტაქსა, ამათგ[ან]ი თუ[ი]თო — ოთხი დრ[ამ]ის წონი, და სჯობს. და ზოგნი კაცნი ურთვენ შიგან ძმარსა ექუს[ს]ა უკიასა და ტეგნასა — ორსა¹ უკიასა, და ბავრუკსა — ერთსა უკიასა. დან[ა]ყოს და დაგ[ა]ლოს და შეზილოს თ[ავ]ფლითა და ივმაროს, ვითა პირველ. და თქუა ბ ა ხ ტ ი ბ ო მ კ უ რ ნ [ა] ლ- 30 მ[ან]: დან[ა]კლოს ბავრუკისაგან ნახევარი.

მისთუისზე

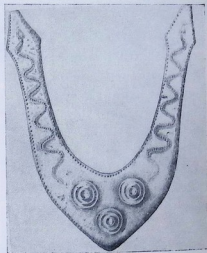
v || გუაროშნი, რომელი იქმნების სამითა პილპილითა; ერგების მასვე, რომელსა ერგების ძირასა. — აიღე: პილპილი თეთრი და შ[ავ]ი დარაპილპილი, ამათგ[ან]ი — თუითო 35 სამი უკია, და ბალასნის ღერი — უკია ხუთი, სუმბული და ჰ[ა]მა-მა — ოთხ-ოთხი დრ[ამ]ის წონა, ზანჯაბილი და ნიახური, და სასლი-ოსი და სალიხა გამორჩეული, დარასანი და ასარიონი, ამათგ[ან]ი

ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი — კარა-
ბადინის“ ხელნაწერი წიგნი.

ციციშვილთა საგვარეულო ღერბი

გველის გამოსახულებანი სტილიზებული თავით ბრინჯაოს უძველეს საგნებზე:
ა. ბრინჯაოს ცული ცაგერის მუზეუმიდან; ბ. საკულტო დანიშნულების საგანი
(ყელსაკიდი) ეშერის არქეოლოგიური გათხრებიდან (შეადარეთ ციციშვილთა საგ-
ვარეულო გერბზე გამოსახულ გველის თავს)

თუითო — დრ[ა]მის წონი, დან[ა]ყენ და შეზილენ თაფლითა და
შეასუი ბალღმიანსა სტომაქისა სიგრილისათუის. სახელ-სდებენ
ამას: სამისა პილპილისა გუარიშნი.

სიგრილისათუის

თესლთა, — სარგო სიგრილისათუის — და ქართათუის და ბაღლ-
მისათუის, და ქარი, რომელი იყოს ღუიძლსა და ტყირბსა. — ა ი ლ ე:
სალიხა გამორჩეული და ამამა სუმბული, და ნანახუა და კამის თეს-
ლი, მთის ნიახურის თესლი. და ზარეც[ან]დი გრძელი, და მასტაქი და
ასარიონი, და ცერეცოს თესლი და კულიავი, ამათგანი თუითო —
ათი დრამის წონი; დან[ა]ყენ და დაგალენ, და შეზილენ თაფლითა. 10
შესასმელი მისგან: ორი დრამის წონი თ[ა]ფლ-წყლითა
ანუ ბად[ა]გითა წყალგარეულითა. ესე წამალი ერგების სიგრილესა,
რომელი იყოს ტკივილი ღუიძლისა და ჩ[ა]მოიღებს ფსელსა.

გუარიშნი კომშისა. — ა ი ლ ე: კომში კარგი და გაქურ-
ცენ გარეთ და შიგნით ოთხი ლიტრა, და გაკუეთე იგი კომში ოთხად 15
პატარად და ჩაყარე ქოთანსა შიგა, და და[ა]სხი ზედა ბადაგი, ანუ
ძმარი კარგი, ანუ || ძმარი ღუინისა. და ბად[ა]გი შემგბარი, ერთგან 323 r.
დაგბოლე. და მერმე ამოილე ქოთნისაგან, დანაყე და ჩა[ა]გდე ტა-
ფასა შიგა და შეწუი, რომე სინ[ე]დლე მისი ამოაშროს. მერმე აილე
და და[ა]სხი ზედა თაფლი, და შეუგზენ ცეცხლი და ურევდი კარგად, 20
რომე არა დაეკრას ტაფასა ზედა. და აილე პილპილი და დარაპილ-
პილი, თუითო — ექუსის დრ[ა]მის წონა, და პელი — რვა დრამის
წონი, ზანჯაბილი — თორმეტი წონი, და ყაყულა, ყარამფული, თუ-
ითო — ოთხი დრ[ა]მის წონა, კილ[ა]მონი — ორი დრ[ა]მის წონა;
დანაყენ ესე ყუელანი და გაცრენ. და ალილე კომში იგი ცეცხლის- 25
გან და დაცუ[ი]სე ზედა იგი წამლები, შეზილე ამოდ, გა[ა]თხელე
ვითა პური და გა[ა]უტევე ხუთ დღე, და თუნდა გა[ა]უშუი, რომე გა-
შრეს. მერმე გაკუეთე ექუს პატარად და თუითო პატრი იგი იყოს
ოთხი დრ[ა]მის წონი. შესასმელი მისგან: პ[ა]ტრი ერთი და შეასუი
ზედა ლუ[ი]ქნა გარეული საჭამადსა უწინათ და უკანისცა. 30

სტომაქისა გახსნისა

გუარიშნი აბალასისა, სარგო მუცლისა კსნილობისათუის და
თხევისათუის, რომელი იქმნების სიგრილის[ა]გან; და სტომაქისა-
თუის, რომელი არა მოადნობდეს საჭამადსა. — ა ი ლ ე: აბალასი
და ალილაგი შავი, და ბალილაჯი და ამლაჯი, და ტალი საფარი, 35
ამათგანნი თუითო — ოცი დრ[ა]მის წონი, ყარ[ა]მფული და ყურფა,
და შავრანა, და ალი და აბალ ბალასანი, ამათგანნი თუითო — თორ-
28. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

მეტი დრ[ა]მის წონი, პილბილი და დარაპილბილი, ზანჯაბილი, ამათ-
გ[ა]ნი თუითო — ათი დრ[ა]მის წონა, მასტაქი და კარდამონია, და
კულიავი და ანისონი, და ძირა ქირმანი და სუმბული, და სალინა გა-
მორჩეული და ყაყულია ქუშტი, ამათგ[ა]ნი თუითო — ექუსის
5 დრ[ა]მის წონი, და ჯ[ა]ვზი ბუა და ნიახურის თესლი, და ნანახუა,
ამათგ[ა]ნი თუითო — ხუთი დრ[ა]მის წონი. მამისა — თუ[ი]თო წონა;
დანაყე და გაცარ ცალკე, და აბალასისაგ[ა]ნ ჩა[ა]გდე იგი ბადაგსა
მათელსა ერთსა დღესა და ერთსა ღ[ა]მესა და, ოდეს გამოიღო, და-
ნაყე კარგად და შერიე წამ[ა]ლთა თანა; და დაგ[ა]ლენ, რომე შე-
10 [ე]რივნენ და მერმე შეზილენ თაფლითა პერულ-მოკდილითა, რომე
შეხშირდენ, ვითა თაფლი¹ კშირი. და შესასმელი მისგ[ა]ნ: თუ[ი]თო
დრამის წონი.

მისთუისვა

გუარიშნი ბალდურისა, სარგო სტომაქისა სიგრილისათუის, ღუი-
15 ძლისა და წყლისა ყუითლისათუის, რომელი შე[ე]კრფეს სტომაქსა
და და[ა]ლბობს მუცელსა. — ა ი ლ ე: შიტრაჯი და ზანჯაბილი, და
პილბილი და დარაპილბილი, და ნიშასტაკი და ყურფა სულნელი და
აელი, და ყარამფული და ნარ-მეშკი, და სადაჯი და უშაში კამისა,
და ყაყულია და მ[ა]სტ[ა]ქი², და სუმბული და სალინა გამორჩეული,
20 და ნიახურის თესლი, კ[ა]მის თესლი და ანისონი, ამათგ[ა]ნი თუი-
თო — ექუსის დრ[ა]მის წონი, და თაჯუის-ყუერი — ორი დრ[ა]მის
წონი, და აფთომონი — თუ[ი]თო ექუსის დრ[ა]მის წონი, საყამუნია—
ათი დრ[ა]მის წონი, თურბუთი — თექუსმეტის დრ[ა]მის წონა, და
324 r ფ[ა]ნიდი—სამი ლიტრა, და[ა]დნევ ფანიდი მცირე||დითა ბადაგითა.
25 და სხუანი წამალნი დანაყენ, დაგალენ და გაცრენ, ერთგ[ა]ნ შერიენ.
და მერმე და[ა]სხ ზედა თაფლი¹ და, რაზომ იზილებოდიან, შეკშირ-
დეს, ვითა კშირი თ[ა]ფლი. შესასმელი მისგან: ნიგუზისა ოდენი, ვის-
თუის გასახსნელ[ა]დ გინდოდეს. და რომელსა სტომაქსა შეიგ[ა]ნ იყოს
სიგრილე ანუ ღუიძლისა, მაშა აჰამე ყოველთა დღეთა ჯულაუზის
30 ოდენი ბადაგითა წყალ-გარეულითა ანუ აფსინდის წყლითა. შეგ-
ბოლე მასტაქითა. და ნიახურის თესლი, ამათგ[ა]ნი თუითო — შუ-
[ი]დი დრ[ა]მის წონი შეგბოლე და დაწურე მისი წყალი, და შეასუი
იგი წამალ სიქორაგითა ერთითა ამით წყლითა.

გასახსნელი

35 სხუა გუარიშნი გას[ა]ქსნელივე (გინა დილასა შე[ა]სუა³, გინა სა-
ლამოდ). — ა ი ლ ე: პილბილი შ[ა]ვი და დარაპილბილი, და ზანჯაფი-
ლი და ჰ[ი]ლი და თურბუთი, და შიტარაჯი და ყურფა, და დარასინი

და საყამუნია, ამათგ[ანი] თუ[ი]თო — ოთხი ღრ[ამი], და ფანიდი —
ათი ასთარი: დანაყენ წამალნი და დაგ[ა]ლენ მის თანა, რომე შეერი-
ნენ. და და[ა]სხი ზედა თაფლი, დადგი ცეცხლსა ზედა, რომე დად-
ნეს. და დაცუე ზედა წამლები და ურიე, რომე შეირინენ. და იგუ-
ლე ქუევრსა ჭიქისასა და იგმ[არ]ე. რა მოგინდეს, ორი ღრ[ამის] 5
წონი წყლითა თფილითა და, თუ გას[ა]ხსნელ[ა]დ გინდოდეს, ოთხი
ღრ[ამის] წონა შეასუი. და თუ იფ[არ]ეზოს, გახსნ[ა]ს მუცელი
უტკივრ[ა]დ და უჭირველ[ა]დ.

სიგრილისაჲს

გუარიშნი ამბრისა (იკმარებდეს მეფენი და დიდებულნი, ოდეს 10
გარდადგიან სიგ[რი]ლისკენ||, და ქასრე მეფე შესმიდა ოდეს და-
ბერდეს). — ა ი ლ ე: პალი, და ყაყულია და ბასბასა, ამათგ[ანი] თუ-
[ი]თო — ოთხი ღრამის წონა, დარაბილპილი და ზანჯაბილი — ორი
ასთირი, კილ[ა]მონი — სამი ღრამის წონი, უშნა — ორი ღრ[ამის] 15
წონა, და ყურფა, და ლემის თესლი და აფიონი, თუითო — ღრ[ამის]
წონი, ყარ[ა]მფული და ზაფრ[ა]ნი, ამათგანი თუ[ი]თო — ათის ღრ[ა]-
მის წონა. ჯ[ა]ვზი ბუა — ხუთი თუალვით, სუმბული, და მასტაქი
და ამბარი, ამათგ[ანი] თუ[ი]თო — ორი ღრ[ამის] წონი, მუშკი —
ღრ[ამის] წონი, ბად[ა]გი¹ — ათი ასთარის წონი; დაგ[ა]ლენ წამალნი
კიდეს-კიდე, და[ა]დნევე ამბარი ბალასანის ზეთითა, და ჩა[ა]გდე აფი- 20
ონი და ზაფრ[ანი] ბადაგსა. და მერმე დაგალენ და დაცუენ ზედა
წამალნი, რომე შეერივნენ. დაგ[ა]ლე მუშკი, და და[ა]სხი მას ამბარ-
სა დამდნარსა და მერმე შერიე წამალსა თანა და, ოდეს შეზილოს
თაფლითა, დაურიე. მერმე, რომე შეირიოს ერთმ[ა]ნერთის თანა და
შეკშირდეს. ვითა თაფლი კშირი, და მერმე ჩადევ ჭიქისა ჭურჭელსა 25
ანუ ქუევრსა მწუანესა და იგულე სამსა თუესა. შესასუმელი მის-
განი: მუხუდოს ოდენი წყლითა.

გუარიშნი მეფეთა, მოადნობს საჰამადსა და დაუამებს სტომაქსა
და ჩამოიღებს ფსელსა და დაუმაგრებს ღუიძლსა და სტომაქსა. —
ა ი ლ ე: ნიახურის თესლი და ნანახუა, და დოკო და ანისონი, და 30
აელი და მთის ნიახურის თესლი, და ყარ[ა]მფული და სალიზა, და
კილ[ა]მონი, ამათგ[ანი] — ორი ღრ[ამის] წონი, სადაჯი და კილ[ა] || 325 r
მონი, ამათგ[ანი] — ორი ღრ[ამის] წონი, პილპილი თეთრი და ყურ-
ფა, ამათგ[ანი] — ხუთი ღრ[ამის] წონი, დარაბილპილი — შუიდი
ღრ[ამის] წონი, და პილპილი შ[ა]კვი და ზანჯაბილი, თუ[ი]თო — რუა 35
ღრ[ამის] წონი, და შაქ[ა]რი, — ამათი წონა. დაგალენ წამალნი და
შერიენ შაქარსა თანა. და იგულე ჭიქისა ჭურჭელსა შიგა. და შესა-
სუმელი მისგ[ან]: კოვზი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა. და შესჰამს
იგი ბალამსა და დაუამებს პირსა.

- გუარიშნი კილამონისა, სარგო სტომაქ[ი]სათუის, გა[ა]ქლიერებს და გასწმედს და გა[ა]სურნელებს. — აიღე: კილამონი და ალვა დარისინი, ამათგ[ა]ნი თუ[ი]თო — ექუს[ი] დრამის წონი, და ყარ[ა]მფული და პილბილი, და ასარიონი და სუმბული, 5 ამათგ[ა]ნი თუ[ი]თო — ოთხი დრ[ა]მის წონი, და ზანჯაბილი — უკია ერთი, და პიტნა სულნელი — რვა დრ[ა]მის წონა, და აელი და ყურფა, თუ[ი]თო — ორი დრ[ა]მის წონი, და მასტაქი და ანისონი, და ნიახურისა და კამის თესლი, და სალიხა გამორჩეული, თუ[ი]თო — სამის დრ[ა]მის წონი. დანაყენ, დაგალენ კარგად და შეზილენ 10 თაფლითა პერულ-მოკდილითა, რომე იქმნას, ვითა თაფლი კშირი. შესასუმელი მისგ[ა]ნ; ჯულ[ა]ვაზის ოდენი წყლითა.

მუცლისა პაცნისა

- გუარიშნი ნარ-მუშკისა, რომელი აღბობს მუცელსა. — აიღე: საყამუნია სამი ასთარი, და პილბილი, დარაპილბილი და 15 ზანჯაბილი, თუ[ი]თო — ექუსის დრ[ა]მის წონა, და ყურფა და ნარ-მუშკი, — თუითო ასთარი, და ჰელი — რვა დრამის წონა, || და შაქარი — ორმოცდა ორის დრ[ა]მის წონი, დანაყენ, დაგ[ა]ლენ, რომე შეიზ[ა]ვენენ. დაგ[ა]ლე საყუმუნია კიდე და დაცუთე წამ[ა]ლთა ზედა, და დაგ[ა]ლე კარგად, რომე შეირივენენ, და დაგ[ა]ლე შაქარი და შე- 20 რიე წამალთა თანა. და შესასმელი მისგ[ა]ნ: დრ[ა]მის ნახევრისა წონი.

თუხმისა

- გუარიშნი ფანდრიკონისა სარგო სტომაქისა უსუსურობისათუის და ღუიძლისათუის, და ქარი რომე იყოს შიგა, და თუხმა და საჭა- 25 მადსა, რომე ვერ მოადნობდეს. — აიღე: ზანჯაბილი, და ნიახურის თესლი და სუმბული ექუსი დრ[ა]მის წონა, და ანისონი, და პილბილი და მასტაქი, თუ[ი]თო — ექუსის დრ[ა]მის წონა, და ასარიონი და ლიბნა, — ოთხი დრ[ა]მის წონი: დანაყენ და დაგალენ პიტნა — ხუთი დრამი და სადაჯი — სამი დრ[ა]მი, ძირა და აბალ ბალასანი, და სალიხა 30 გამორჩეული და აყირყარა, ამ[ა]თგ[ა]ნი — ორ-ორი დრ[ა]მის წონა, და შეზილენ თაფლითა პერულ-მოკდილითა, რომე შეხშირდენ, ვითა თაფლი კშირი. შესასმელი მისგ[ა]ნ: დრამის წონა წყლითა.

- შექმნა წამლისა ასტამბიონისა, სარგო სტომაქისა, და ღუიძლისა გარყუნილობისათუის, და სისქისა და სიფიცხლისა ტყირბისათუის, 35 ცხრო ძნელი, და ძნელი ქარი რომე შიგნით იყოს. —

აიღე: ამამა ქუშტი და სუმბული, და სალიხა და მასტაქი, თუითო — თორმეტის დრამის წონი, და ზარევიანდი გრძელი და ნიახუ-

ბის თესლი, და ანისონი და ლაბანა, და ძირა ქირმანი, დოკო, და მთის ნიახურის თესლი და სასალიოსი, და ქაშუმი და ასარიონი, და აფსინთნი, || და ანჯუდანი შ[ა]ვი, და პიტნა მთისა და შინაური, თუ[ი]- 326 r.
 თო — ოთხი დრ[ა]მი. დანაყენ და დაგალენ, და შეზილენ თაფლითა, რომე შეკშირდეს. შესასმელი მისგ[ა]ნი: ერთი დრ[ა]მი წყლითა 5
 ტფილითა, ანუ ლუინითა წყალ-გარეულითა.

მისთუისა

შექმნა ამრისისა, სარგო სტომაქისა, რომელ არა მოიდნობდეს საქამადსა; და ტკივილსა ღუიძლისასა და ტყირბისასა და ტანისა სი- 10
 უსუს[სუ]რისათუის. — ა ი ღ ე: დოკო და ძირა ქირმ[ა]ნი, და ბალას-
 ნის ღერი და სალიბა გამორჩეული, და კარდამონია და ფუყა ათხ-
 რისა, და ნიახურის თესლი, თუ[ი]თო — დრამის წონი, და მური —
 სამის წონი, პილპილი თეთრი და ქუშტი, და დარაპილპილი, თუ[ი]-
 თო — ნახევარ დრამი, ვაჩი და ზაფრ[ა]ნი, თუ[ი]თო — ორი დრ[ა]-
 მის წონი, და ბალლარი — ათი თუალვით; დანაყენ წამალნი და დაგ- 15
 [ა]ლენ კარგად, და შეზილენ თაფლითა პერულ-მოკდილითა, რომე
 შეკშირდეს. შესასუმელი მისგ[ა]ნ, ვითარცა დულვაზი, კარგია და გა-
 მორჩეული.

შექმნა ქურქუმისა წამლისა, სარგო ღუიძლის ტკივილისათუის და ტყირბისა და სტომაქისა უსუსურობისათუის და რომელი დას- 20
 ნეულდეს გრძელითა სნებითა, და შეკრებისათუის წყლისა მუცელსა
 შიგა და გაწმედისათუის ფერისა. — ა ი ღ ე: სუმბული და ზაფრანი,
 და სალიბა, თუ[ი]თო — დრამის წონი, და კილამონი და ქუშტი, და
 მური და ფუყა ათხრისა, თუ[ი]თო — თორმეტის დრ[ა]მის წონი,
 დან[ა]ყენ, დაგალენ კარგად! || და შეზილენ თაფლითა პერულ-მოკ- v
 დილითა, რომელი შეკშირდეს. და შესასუმელი მისგ[ა]ნ: ნახევარ 25
 დრ[ა]მის წონა ნელ-ტფილითა წყლითა.

სიგრილისა

შექმნა წამლისა აბაკისა, სარგო ყოვლისა ტკივილისა გრილისა-
 თუის, რომელ იქმნების სტომაქსა შიგა, და ღუიძლისა და ცხროსა
 მფერტყალ[ი]სა(!) ძუე ლისა, ცხროსათუის ყოვლთა დღეთა. — 30
 ა ი ღ ე: აბაკი, რომელ არს პიტნა, და პიტნა მთისა და მთის ნიახური-
 სა თესლი, და სასალიოსი, ამათგ[ა]ნი თუ[ი]თო — თორმეტი დრამი,
 ნიახურის თესლი, პაბა, თუითო—ოთხი დრამი, და ქაშუმი, თექუსმეტი
 დრ[ა]მი, და პილპილი — ორმოცდარვა დრ[ა]მი; დანაყენ, დაგალენ და
 შეზილენ თაფლითა პერულ-მოკდილითა, რომე შეკშირდეს. შესასმე-
 ლი მისგ[ა]ნ: დრ[ა]მის წონა წყლითა 35

შექმნა ღუბადისა, ამფრიდიასი, დიდი ბაღდური, სარგო სტომაქისა ტკივილისათვის და ცნობისა კლებულობისათვის, და ბრუსათვის და მაგიერ სტომაქისა შეშლისათვის ცნობისა და ძუელისათვის ტკივილისათვის და მკერდის ტკივილისათვის, ღუძლისა და ტყირბისათვის და თირკმელთათვის, და ბუნებისათვის განრყუნისა, და ნიკარისათვის და საშოსა, ქარისათვის და გამოჩენისათვის სიგონჯისა, და ყოვლისათვის ტკივილისა, რომელი იქმნების შავის ნ[ავლის]გან. — ა ი ლ ე: სუმბული და მური, და სადაჯი და სალისა, და ზაფრანი და აფიონი, ათხირი, რევანდი და აბალ ბალი, და ყარამფული და აბალ ბალასანი, და ზანჯაბილი || და საბრი, და მუყლი და ბალასანის ზეთი, ამათგ[ანი] — თუითო უკია, მასტაქი და ბაღდურის თაფლი, და ღარიყონი, ამათგ[ანი] — რვა გურკის წონა, და ასარიონი — ორი უკია, კამის ძირის ქერქი — სამი ლიტრა, ძმარი — სამი კისტი, ჩა[ა]გდე კამის ძირი ამას ძმარსა შიგა სამსა დღესა, და ჩა[ა]სხი ქოთანსა შიგა და შეუგზენ ქუეშე ცეცხლი, ქსამი ერთ დაყავა, მერმე დაწურე და ქერქი იგი დაყარე. და მერმე აიღე ლიტრა-ნახევარი თაფლი და ჩა[ა]სხი მას ძმარსა შიგა და ცეცხლთავე ზედა დადგი და ადუღე, რომე შეკშირდეს ვითა თაფლი. და მერმე ჩა[ა]მოღვი ცეცხლთაგან. და წამ[ა]ლნი იგი დაგ[ა]ლენ და ზედა დაცუენ, და დაურიე, რომე შეიზავოს. და იგულე ექუსა თუესა ქიქისა ჭურჭელსა შიგა, რ[ა]ოდენ არს კეთილი, განან[ა]თლებს გულსა კაცისასა და შეუმატებს ჭკუასა და გასწმედს ტ[ა]ნისა ბაყლთა გარყუნითაგან. და შესასმელი სრული მისგ[ა]ნი: დრამის წონი, უსუსურისათვის უმცრო; და არს ესე დადებული ს ო ლ ო მ ო ნ მეფისა.

25 ძუელისა ტკივილისა და სტომაქისა უსუსურობისა

შექმნა წამლისა მარგალიტისა, სარგო ძუელთა სნებათათვის და სილისათვის, რომელ არის გრძელი სნება, და სტომაქისა უსუსურობისათვის და ბავასირისათვის, რომელი იყოს საგურკეველსა, სუქილისათვის ტანისა.

30 ა ი ლ ე: მარგალიტი წურილი მრთელი უჭურეტელი და ყარამფული, და პილპილი თეთრი, თუ[ი]თო — ხუთის დრ[ა]მის წონი, და ძირა ქირმანი, თიხა სომხური და კილამონი, თუითო — ექუსის დრამის წონა, || და აელი და ლაქი, და ხოლინჯანი, თუითო — რვა დრამი და კარის-ძირა შ[ა]ვი, და თეთრი — რვავე წონა, მასტაქი და ტაბაშირი, თუითო ათი დრ[ა]მი და კულიავე — თერთმეტი დრამის წონა, ქინძი და ყურფა, თუითო — თორმეტი დრ[ა]მის წონა, ზანჯაბილი სინი — თექუსმეტი დრამი, გომიზი — ორი დრამი, და კანდი — ოცდაათი ასთარი. დანაყე წამლები, დაგალენ და შერიე კანდსა და ტაბარზადსა თანა. შესასმელი მისგან: ორი დრ[ა]მის წონა.

შექმნა წამლისა რკინის წილისა, სარგო სტომაქისა სიგრილისა-
თუის და ქართათუის, ბავსირთა და თირკმელთათუის, მატებისა-
თუის ზურგისა წყლისა და გაწმედისათუის ფერისა. — ა ი ლ ე: ალილაგი შ[ა]ვი და ბალილაჯი, და ამლაჯი და პილპილი და დარა-
პილპილი, ზანჯაბილი და ნიახურის თესლი, და კამის თესლი და ქინ- 5
ძი, და ქუნჯიტი და ზღუის პერული, და ნიშადური და ძირა, ამათ-
გ[ა]ნი თუითო — ორის დრ[ა]მის წონა, თურბუთი და სანდაროსი
თეთრი, და თუდრი თეთრი და ქურათის თესლი, და ჯარჯირის თეს-
ლი და თალგამის თესლი, და სტაფილონის თესლი, თუითო — ექუსი
დრამი, თურინჯი — ოცდაათი დრ[ა]მი, ფურცელი კაპრისა — თუ- 10
რ[ა]მეტი დრამი, წიდა რკინისა ფანიდი, თუითო — ათი დრამი. და-
გალენ წამალნი და გაცრენ, და დაგ[ა]ლე რკინის წიდა ქურათის
წყლითა, დადგი, რომე შეშრეს ქურ[ა]თის წყ[ა]ლი. და მერმე შერიე
წამალთა თანა და მოუსუ[ი] წამალთა ფურთა ერბოთა, და შეზილენ
თაფლითა. შესასმელი მისგ[ა]ნი: ორი დრ[ა]მი ერთითა უკიათა ქურ- 15
[ა]თის წყლითა ნედლითა, და არს ესე წამალი კარგი ბრძანებითა
ღ'თისათა.

გოვასირისა და ქართათუის

შექმნა ფანჯანოშისა, რკინის წილისა, სარგო ბ[ა]ვასირისა ქარ- 328 r
თათუის და სტომაქისა სიგრილისათუის. — ა ი ლ ე: ალილაგი შ[ა]ვი 20
და ბალილ[ა]ჯი, და ამლ[ა]ჯი, და შიტრ[ი]ჯი ინდი, და ზანჯ[ა]ბილი და
პილპილი, და სოდი სუმბული, თუითო — ათი დრ[ა]მი, ცერეცოს
თესლი — ოთხი დრ[ა]მის წონი, და ყურფა — თორმეტი დრ[ა]მი;
დანაყე წიდა რკინისა მქისედ, და ჩა[ა]სხი ძმარსა შიგა ერთსა დღე-
ღამესა, მერმე გარცხე ორჯელ ძმრითა და თერ[თ]მეტჯერ წყლითა, 25
და გა[ა]შრვე და შეკრიფე წამალთა თანა დანაყილთა, დაგ[ა]ლენ
ერთგ[ა]ნ, და მოუსუი ფურთ ერბო და თ[ა]ფლი, და შესასმელი
მისგ[ა]ნ: ორი დრ[ა]მი ღუინითა გარეულითა, და აჰამე საჰამ[ა]დი
პოხილიანი და გაყ[ა]ვე მისგ[ა]ნ ყოველი მლ[ა]შე და მქ[ა]ვე.

სტომაქისა, ღუიძლისა,

თირკმელთა სიგრილისათუის

შექმნა წამლისა გალინოზისი, სარგო ცხროსა ძუეღისათუის,
რომელი იყოს მბერტყელსა თანა, სტომაქისა სიგრილისათუის და
ღუიძლისა და თირკმელთათუის. — ა ი ლ ე: პილპილი, ნიახურის
თესლი, თუითო — თორმეტის დრ[ა]მის წონი, და ანჯუდანი — რვა 35
დრამი, მთის ნიახურის თესლი — ექუსი დრ[ა]მი, პიტნა შინაური და
მთისა, და აპასა და სასალიოსი — ოთხი დრ[ა]მი, დან[ა]ყენ და შეზი-
ლენ თაფლითა. შეს[ა]სმელი მისგ[ა]ნ: ჯულ[ა]ვე[ა]ზის ოდენი წყლითა.

გუარიშნი ბროწეულისა გურკისა მოტყრობილისა, სარგო მუც-
ლისა ესნილოზისათვის და სტომაქისა უსუსურობისათვის: — ა ი ღ ე:

- ბროწეულის მარცხალი მოტყრობილი და თუთუბა, თუითო —
5 ექუსის დრ[ა]მის წონა, და კალი ნაპაჲისა — ათი დრ[ა]მის წონი, და
ზანჯაბილი და ქინძი, და ნანახუა და კამის თესლი, და შაქ[ა]რი კუტ-
V ლეული, || თუითო — ოთხი დრამი, დარაბილბილი, — დრ[ა]მის
წონი: დან[ა]ყენ, დაგ[ა]ლენ და შეზილენ, და შეასუი მისგ[ან] კოვზი
ერთი ბე[ა]ვშარიტა ანუ გრილიტა წყლიტა.

10 შესაპრაპი

კამია, რომელი იქმნების ხ[ა]რმუბითა, მოიქმს სტომაქსა და შეკ.
კრავს მუცელსა. — ა ი ღ ე: ნიგოზი იამბუთისა და ძირი ჩაყრილი
ძმრითა, მოტყრობილი, და აბალისი კმელი და კალი ნაპაჲისა, და
თუთუბა და ქინძი მოტყრობილი, და კრკო და ბროწეულის თესლი
15 მოტყრობილი, და ყურფა მოტყრობილი, ამათაგ[ან]ი — თუითო
უკია, და ქია — ოთხი დრ[ა]მი, დან[ა]ყენ ერთგ[ან] და შეზილენ. სას-
მელი მისგ[ან]: კოვზი ერთი რდი ბანესაჯითა, ანუ ბიე ავშარქითა,
და სახელ-სდებენ ამ[ა]თ წამალტა მაკალიტა.

- შექმნა გუარიშნისა, სარგო ყრმ[ა]ტა, რომელსა სისხლსა გ[ა]ი-
20 ყვ[ა]ნებდეს და შალარსა. — ა ი ღ ე: ნიგოზი და შეწუი ცეცხლიტა,
და გატეხე, და აფრინე მისი ქერქი და აწონე მისგ[ან] ორი უკია,
ერთი შაქ[ა]რი დან[ა]ყე და შერიე ერთგ[ან]. შესასმელი მისგ[ან]: ნი-
გუზის ოდენი გრილიტა წყლიტა; და არს კარგი და გამოცდილი
ღ[ა]ტითა.

- 25 შექმნა ფანჯანოშისა, სარგო ბავსირისა ქარისათვის და სისხლი-
სა გამოსულისათვის, და არს გამოცდილი¹. — ა ი ღ ე: კამის თესლი
და შაქარი, და ნანახუა და ნიახურის თესლი, თუითო — ხუთის
დრამის წონა, და ყურფი — ოცი დრ[ა]მი, და რკინისა წიდა — მ[ა]თ
წამალტა წონი, დან[ა]ყენ და შეზილენ ერთგ[ან] ქუროთის წყლი-
329 r ტა და შექმენ, ვიტა გუნდა, და შეასუი მისგ[ან]: ძრიელსა ორი ||
30 . მუტყ[ა]ლი შეასო, და უსუსურს — ერთი.

- შექმნა თურმასისა, ს[ა]რგო თუხმისათვის და სტომაქისა უბა-
დოდ მოდნობისათვის, დაძმარებისათვის და ზიდვისა. — ა ი ღ ე:
ალილაგი შ[ა]ვი და შაქარი, თუითო — თორმეტის დრ[ა]მისა წონი,
35 დან[ა]ყე და შერიე ერთგ[ან], და შეასუი მისგ[ან] კოვზი ერთი ნელ-
ტფილიტა წყლიტა.

შექმნა იტარიფულისი უმცროსისა, სარგოი სტომაქისა სა-
ფოლზისათვის და დიადისა ნოტიოსათვის, და ბ[ა]ვსირისა ქარისა-
თვის და ფერისა გაწმედისათვის. —

ა ი ღ ე: პ[ა]ლილაგი შავი და ბალილაჯი და ამლაჯი თუითო ნაწილი და მოსუარე ფურთა ერბოილა, და შეზილე თაფლითა. შესასუმელი მისგან: ჯულავზის ოდენი წყლითა.

იტრაფული უფროსი, სარგო სტომაქისა სიგრილისათუის, და ნოტია, რომელი იყოს შიგა და ბ[ა]ვესირი, რომელი იყოს შიგნით და გარეთ, და გა[ა]ტვობს. ტანსა და აფეროვნებს კაცსა. — ა ი ღ ე: ალილაგი შ[ა]ვეი და ბალილაჯი და ამლაჯი, და შიტრ[ი]ჯი და ნანახუა, და ნიახურის თესლი, ქონდ[ა]რი სპარსული, ამათგ[ა]ნი თუითო — უკია, და სუმბული და ალი, და ამამა, თუ[ი]თო — სამი ღრ[ა]მი, და კილამონი და ნარ-მუშეი, და პილპილი, დარაპილპილი და მარილი ინდოური, თუითო — ორი ღრ[ა]მი, ხარდალი და ყურფა. თუ[ი]თო — უკია, ნიშადურბ — ნახევარ ღრ[ა]მის წონა, ვაჩი — სამი ღრ[ა]მი. და რკინის წიდა — სამი უკია; დანაყე, გაცარ და შეზილე ფურთა ერბოთა და თაფლითა. შესასუმელი მისგან: ჯულავზის ოდენი ნელტფილითა წყლითა.

შექმნა წამლისა ბორასიანისა, რომელი იქმნების ფანითა, სარგო სტომაქისა სიგრილსათუის და || დიდისა ნოტიისათუის, რომელი იყოს შიგა და და[ა]ლბობს მუცელსა და გასწმედს სტომაქსა, და ის-ღის პურსა წინათ და, უკ[ა]ნისცა¹. —

ა ი ღ ე: ალილაგი შავი და ბალილაჯი და ამლაჯი, ამათგანი თუითო — სამი ღრ[ა]მის წონა, და პილპილი და დარაპილპილი, და ბრანგი და სყამონია, თუითო — ღრ[ა]მის წონა, ფანიდი — თორმეტის ღრ[ა]მის წონა; და დანაყე წამალთა თანა და შერიენ ფანიდსა თანა და ურიე, და შექმენ გორგლნი, ვითა ნიგოზნი წურილნი. შესასუმელი მათგ[ა]ნი: ერთი, თუნდა შექმით და თუნდა შესუმით, გრილითა წყლითა.

წამალი რომელი იქმნების პაბალისითა² და ანჯუდანითა, სარგო სტომაქისა გაბერვისათუის და მუცლისა კსნილობისათუის ძუელისა. — ა ი ღ ე: ანჯუდანი შ[ა]ვეი და ნანახუა, და ძირა ქირმ[ა]ნი, თუითო — ოთხი ღრამი, ზაფრ[ა]ნი — სამი ღრ[ა]მი, აბალსი — ხუთი ასთარი, და მასტაქი — ორი ღრ[ა]მი; დანაყენ და შეზილენ თ[ა]ფლითა. შესასუმელი მისგან: გუნდისა ოდენი [გ]რილითა წყლითა, და არის კარგი და გამოცდილი.

წამალი, რომელი იქმნების ბოსტნეულთა, ღუალო ძმ[ა]როსა თესლითა, სარგო სტომაქისა სიფოლსუისათუის და მუცლისა კსნილობისათუის, და საკუთრად ყმათათუის. — ა ი ღ ე: თესლი ღუალოსა ძმაროსა და გურკა ჩამიჩისა მოტყრობილი, თუ[ი]თო — ოთხის ღრ[ა]მის წონი, და კურკა — ორი || ღრ[ა]მის წონი, ნარქევა — ორი ღრ[ა]მის წონი, შაქ[ა]რი, ასთანი; დანაყენ და შერიენ ერთგან. შესასუმელი მისგან: კოვზი ერთი წყლითა.

წამალი, რომელ იქმნების უპანითა, სარგო სტომაქისა სიგრილი-

სათუის და ქსნილობისა ძუელისათუის, და ჭუელისათუის, რომელი იყოს
აშფოთებდეს სიგრილისგან, და ერგების ჭიათა, რომელი იყოს
მუცელსა შიგა. — ა ი ლ ე: უპანი, პილპილი და სონიჭი და მდოგვი
და ურფი, თუითო — ხუთი დრამი. დანაყე კარგად და შეზილე თაფ-
ლითა. შესასუმელი მისგანი: ჭულავაზისი ოდენი, და ჭუელის უფალ-
მ[ან] აილოს მისგან, ვითარცა მუხუდო დაიჭიროს ენასა ქუეშე, და
გრილ[ის]ა უფალსა შეასუი ღუინითა წყალ-გარეულითა.

წამალი, რომელი იქმნების ირსათა, სარგო სტომაქისა; გუნების-
სა გარყუნილობისათუის, წყლისა შეკრებისათუის, მუცელსა დაქლ-
ბობს. — ა ი ლ ე: ირსა ოცდამთხი დრამი, პილპილა — ოცი დრ[ა]-
მი, ზანჯაბილი — თორმეტი ანისონი, და მასტაქი და კამის თესლი,
თითო — რვა დრ[ა]მი; დანაყენ და შეზილენ თაფლითა, რომე შეკ-
შირდეს, ვითარცა თაფლი კშირი. შესასმელი მისგან: გუნდისა
ოდენი წყლითა.

შექმნა ჯადისა ინდოურისა. და არს უპანი სარგო სტომაქისა
სისქისათუის და შავასისათუის და ზურგის ტკივილისათუის, და
ბ[ა]ქსირისა ქარისათუის და ქარისა მარგებელისათუის, და ოთხისა
ღდისა ცხროსათუის. — || ა ი ლ ე: უპანი და ქია, თუითო — დრ[ა]-
მი. ეახი — სამი დრამი, ზანჯაბილი — ოთხი დრ[ა]მი, მარილი ინდო-
ური — ხუთი დრ[ა]მი, ძირა ქირმ[ან]ი — ექუსი დრ[ა]მი, შიტრ[ი]-
ჯი — შუიდი დრ[ა]მი; დანაყენ და შერიენ და შეზილენ თაფლი-
თა. შესასმელი მისგან: გუნდის ოდენი.

წამალი, სარგო მუცლისა ტკივილისათუის, დაღობისათუის, და
სახელ-სდებენ ფალფალმუნი. — ა ი ლ ე: ალილაჯი და ბალილაჯი,
თუითო — სამი დრამი, საყამუნია — ოთხი დრ[ა]მი, ნანახუა და
ნიახურის თესლი, ძირა და ყურფა, სურფა სურნელი, ამათაგ[ან]ი —
თუითო დრამი, ფალფამუნი — ს[ა]ქმი დრ[ა]მი, შაქ[არი], ფანიდი —
ორი უკია; დანაყოს ერთგან და შერიოს. შესასმელი: კოვზი ერთი
ნელ-ტფილითა წყლითა.

შექმნა გუარიშნისა ქარუასა, სარგო სტომაქისა ტკივილისათუ-
ის, და დანასკულობა, რომელი იყოს ღუიძლსა შიგა და საჭამადისა
არ მოდნობა. — ა ი ლ ე: ქარუა და ნანახუა, და ნიახურის თესლი და
ზანჯაბილი, და ჩამიჩი გურკა გამოკდილი, და სასლიოსი, და აზის
თესლი, თუითო — სამი დრ[ა]მი, და ნუში მწარე — გამორჩეული
ორთ[ა]ვე ქერქთ[ა]გან — ექუსი დრ[ა]მი, დანაყენ და შეზილენ
თაფლითა. შესასმელი: ნაპკას ოდენი ნელ-ტფილითა წყლითა.

გუარიშნი ხოლინჯნისა, დიდისა სიგრილისათუის, რომელი იყოს
სტომაქსა შიგა და ღუიძლსა, და გაქმებს ქარსა და მოადნობს სა-
ჭამადსა და დააქმებს სტომაქსა. — ა ი ლ ე: ხოლინჯანი და ყურფა
სურნელი, და პილპილი თეთრი, თუითო — ორი დრ[ა]მი, || და ალი-
სამი დრ[ა]მი, დარაპილპილი — ექუსი დრ[ა]მი, დარისინი და ნარ-

მუშკი, თუითო — სამი დრ[ა]მი, და ზანჯაბილი — რვა დრ[ა]მი, და ნიახურის თესლი და ანისონი, და ძირა ქირმ[ა]ნი და ტალი, და საფარი, თუითო — დრ[ა]მი, ფანიდი, შაქ[ა]რი — სამი წამალთა წონი; დანაყენ და შერიენ. და შესასმელი მისი: ორისა დრამისა წონა.

წამალი, რომელი აგრილობს სტომაქსა და წაიღებს კსნილობასა ძუელსა. — აიღე: ქია და ანისონი, და ნიახურის თესლი და კამისა, და ქონდ[ა]რი და აშა, და სუმბული და სალიხა გამოჩეული, და სოდი, ამათგან[ი] თუითო — სამი დრ[ა]მი, ზანჯაბილი, ხოლინჯანი, ამათგან[ი] თუითო — ოთხი დრ[ა]მი, და ათხირის ძირი და ნიახურის ძირი, და მარზ[ა]ნგოში და ზიბაკი კმელი, ტეგ[ა]ნა, ამათგან[ი] — თუითო კელი. და[ა]სხი ზედა წყალი და შეგბოლე, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს, და აიღე მისგან უკია ერთი, დაასხი ზედა ორი კოვზი თაფლი და შეასუი სნეულსა.

სარწმუნველი

წამალი სარგო, ოდეს სტომაქშიგა აშფოთებდეს ნავლელი და ანუ ბალღამი, გინდოდეს რომე გამოიღოს თხევით. — აიღე: ბ[ა]ვრუჯი და მარილი, და მდოგუი, თუ[ი]თო — დრ[ა]მი, დანაყენ და შეასუი ცერეცოს წყლითა, შემგბარიტა თაფლითა და ათხიე; ანუ აიღე ხ[ა]ტმი და თათმის თესლი, თუითო ნაწილი, დაგ[ა]ლე და შეასუი ცერეცოს წყლითა შემგბარიტა და ათხიე.

წამალი სხუა, რომელი ათხევს. — აიღე კარისძირა თეთრი, დაგ[ა]ლე, და აიღე მისგან დრ[ა]მის წონი, ანუ შ[ა]ვი კარისძირი დაგლილი — დრ[ა]მის წონი, და გა[ა]ჰე ბოლოკი, და ცუიე ზედა და აჰ[ა]ჰე ცერეცოს წყლითა, შემგბარიტა წყლითა და ათხიე. ანუ აიღე: ძირი ნარგისისა სამი ანუ ოთხი, და შეგბოლე ცერეცოსისა თანა, და გამოწურე წყალი მისი ორი უკია, და შეასუი სნეულსა და სთხიოს. ანუ აიღე: ორი დრ[ა]მის წონი ჯავზალკა, დანაყენ და შეასუი ცერეცოს წყლითა, და სთხიოს და გამოიღებს გუინსა. და რომელსა სტომაქსა შიგა იყოს ბალღ[ა]მი და ნ[ა]მეტნ[ა]ვი მოდულებული დიდად ძნელი, მაშა. აიღე თევზი მ[ა]რილიანი და აჰ[ა]ჰე ბოლოკსა და თაფლსა თანა, და შეასუი ლუ[ი]ნო ამას ზედა ამოი და დიდი, და მერმე აიღე ნაგრტენი ერთი, ჩაუყ[ა]ვ პირსა და სთხიოს, და გასწმედს სტომაქსა ნ[ა]მეტნ[ა]ვეთ[ა]გან, რომელი იყოს მას შიგან.

მის თუის ვე. — აიღე: ძარლუი კიტრის ძირისა, კმელი. — ორი დრ[ა]მი, დანაყენ და შეასუი თაფლითა, და ვახშამსა შედეგ[ა]დ დაათხევს უჭირველ[ა]დ და გა[ა]მოიღებს სქელსა სტომაქს[ა]გან. აიღე თხუთმეტი მარცუალი მავიზაჯი, ჯაბლი, დანაყენ და შერიე თაფლსა თანა, და შეასუი მას ზედა ცერეცოს წყალი შემგბ[ა]რსა

5
322r

და მცირედ ქუჩითის ზეთი ზედა; მერმე სთხიოს და გასწმედს.
სტომაქსა ნ[ა]მეტრ[ა]ვისგან, რომელი იყოს მას შიგ[ან]. ან უ აიღე
კარის-ძირი და შექმენ მისგან შაფი, ვითა დანასკუდის ოდენი. და-
ქიროს საგურკლესა შიგ[ან] და ათხიოს. და ჰკურნე სისხლსა. რომე-
ლი გამოვიდოდის სტომაქისგან წამლებითა, რომელი დამიწერია
ვკლთა(!) შიგან, რომელსა შიგა მივსენებთან სისხლის გ[ა]მოსუ-
ლ[ა]ნი.

10

და ვახსენეთ წამ[ა]ლნი, რომელნი არიან დასადებელნი სტომა-
ქსა გარეთ, რომელნი შეშინდებიან სტომაქსა გარეთ, და ერგების
სიმსივნესა მკურვ[ა]ლსა, რომელი იყოს სტომაქსა შიგან, და მიგუ-
ასწავებს მას ზედა სიმკურვ[ა]ლე და წყურილი, რომელი აუშფოთ-
დების ამის უფალსა დიდი სიმკურვ[ა]ლე. —

15

აიღე: კალ[ა]ნბი და მოღურდო, და შეგბოლე ერთგ[ან], და შე-
მოსდე სტომ[ა]ქსა გარეთ, დაუზილე ვარდის ზეთითა. ან უ აიღე:
ბალარჯი ფქუილი და ვარდის ზეთი, და ფურცელი რობარაზისა,
დან[ა]ყენ და შერივენ ერდგან(!), და გატყე და შემოსდე
სტომ[ა]ქსა გ[ა]რეთ. ან უ აიღე: ქერქი ბროწეულისა და ოსპნი,
და ქრთილი გამორჩეული და შეგბოლე, და წყლითა მისითა უცანდ-
ლე მუცელსა. და აიღე: ხ[ა]ვარტის ფურცელი, დანაყენ კარგად
და და[ა]სხი ზედა ვარდის ზეთი და შექმენ ვითა მარამა, და შემოს-
დე მუცელსა.

20

ან უ აიღე: ფურცელი კატკატოსა და დანაყენ, და გ[ა]ურთენ
ბალარჯის ფქუილსა ვარდის ზეთი და შემოსდე მუცელსა და, თუ
იყუნენ მანდა გზებ[ა]ნი სიმკურვლისა ძნელისა მეტი, აიღე ლემის
ფურცელი ანუ საფისჯის ფურცელი, ანუ ქერქი აყიროსა ნედლისა,
დან[ა]ყენ, დაურიენ თანა ბალარჯის ფქუილი და და[ა]სხი ზედა ვარ-
დის ზეთი, გა[ა]გრილე და შემოსდე მუცელსა.

25

ან უ აიღე: ასფიოში და ჩა[ა]სხი გრილსა წყ[ა]ლსა, მაშა, ოდეს
აფუედე, და[ა]სხი ზედა ვარდის ზეთი და შემოსდე მუცელსა. ||
ან უ აიღე: სელის თესლი და ჩა[ა]სხი ძმ[ა]რსა და წყალსა გრილ-
სა და შემოსდე მუცელსა. და ერგების სტომაქსა, ოდეს დაუსუ-
სურდეს. დალბეს მისითა მუცელი და აშფოთდეს მისითა მუცელი
და თხევა. — აიღე: აფსინდი, ბაბუნ[ა]ჯი და ცერეცო, და სოდი
და იქლილმალუქი, შეგბოლე² წყლითა კარგად და უცანდლე მისი-
თა წყლითა. ან უ აიღე: ბაბუნ[ა]ჯი, აფსინთნი და გულინ[ა]რი,
და სალიზა, და ქერქი ბროწეულისა, და სუმბული, და მარზ[ა]ნგოში,
შეგბოლე მასოსნისა და შემოსდე მუცელსა, და დაუზილე ნარდი-
[ო]ნისა ზეთითა ანუ მასტაქისა ზეთითა ანუ ზოგებითა ზეთითა.

35

შექმნა ლახლახისა, რომელი დაუამებს სტომაქსა და გა[ა]ქლიე-
რებს. — აიღე: საბრი და ქია და აფსინდი და სუმბული, და ლოპა-
ნი და სოდი, და აბალასი და ქერქი ბროწეულისა, და გუნდა და ასი-

40

სა, ფურცელი კმელი, და ქაბული და არირა, და ალვა და თუთუბა, და ვარდი კმელი და ჯულანრი, და ნანახუა და ძირა, და ნიახურის თესლი, ამათგ[ა]ნი, თუითო მჯილი. დანაყე, გაცარ და ჩადევ. ჭურჭელ-სა შიგა და დაასხი ზედა მას ოსანი — უკია ერთი, და უკია ერთი ასის წყ[ა]ლი ნედლ[ი]სა, და უკია ერთი ღვინო, და და[ა]სხი ზედა ზეთი 5
რაზიკისა და ზეთი ნარდიონისა, და ჩა[ა]სხი ქოთანსა შიგა და ადუ-
ლე ლბილითა ცეცხლითა ორჯელ ანუ სამჯერ, და მერმე დაცუიე ზედა გრილები წამლები. და პილე: მ[ა]ტყ[ა]ლი ქუაბი ერთი, და 333 r
და[ა]წე მას შიგა, და შემოსდე სტომაქსა, და აჰამე საჰამადთაგ[ან] 10
რომელნი იცნოდნი მაშუნენი მისნი, და მე გიხსენნე შენ. და თუ
იყოს სტომაქსა შიდა სიმსიენე ძუელი და ფიცხელი, მაშა შეგბოლე
ბაბუნაჯი და ულბოს თესლი, და სელის თესლი და აჰ-
ლილმალუქი, პოხუერი, და შემოსდე მუცელსა და მოუსუი ზეთე-
ბი მჭურვლები, რომელი გაცხნის. მ[ა]შა თუ იყოს სიმსიენე ს[ა]ვ[ა]ლ-
სა სტომაქსასა და ნახო, თუ უნდეს ცანდლები, მაშა, თუ ცანდ[ა]- 15
ლი ორთ[ა]ვე ბჭეთა შუა და ძუალსა ზურგისასა რ[ა]ოდენ მისი სნე-
ბა ახლოს არს ზურგის ძუალსა.

მარამნი სტომაქსანი

აწ ვ[ა]ხსენეთ მარამნი სტომაქსი[ა]ნი, რომელნი დაიდებიან სტო-
მაქსა გარეთ და ერგებიან ბრძ[ა]ნებითა ღთ'ისთა. 20
წამ[ა]ლი, რომელი ერგების ტკივილსა სტო-
მაქსისასა და სიფიცხესა ღუიძლისასა, სიმსიე-
ნესა და ღუბელსა, რომელი იყოს ღუიძლსა და
სტომაქშიგა, და ამას მარამას სახელს დებენ —
ფოლორტანი. — აილე: ცუილი ოთხი ლიტრა, და ვაშკი — 25
ორი ლიტრა, და გომიზი ნუშისა — ლიტრა || ერთი, და იქლილმა-
ლუქი — ათი ასთარი, და ზ[ი]ეთი და ლიბნე (არს კუჭუმბრა), და
მური და სოდი, და ირსა და კორდამონია, რომელ არს კულიავის
კერი(!) და ჯავაშირი, ამათგანი თუ[ი]თო — თორმეტი ასთარი, და
ზაფრანი და ნარდიონის ზეთი — ნახევარ¹ ლიტრა, და ღუ[ი]ნო ამო 30
და სულნელი, და მასოსანი, დარა ზომაშიგა, ზაფრ[ა]ნი და მური, და
ვაშკი და ჯავაშირი. და ლიბენი — დალბებოდის. და დაადნვე
ცუილი || ზეთსა თანა და გომიზსა თანა და ზიეთსა თანა. დანაყენ წა-
მ[ა]ლნი კმელნი და დაგ[ა]ლენ ჩაყრილნი წამ[ა]ლნი, რომელნი მა-
სოსანსა შიგა იყუნენ, და გარ[ი]ენ მათ შიგა, მდნართა შიგა; მერმე 35
კმელნი იგი წამალნი დანაყილნი ზედა დაცუენ და დაურიე, რომე
ერთად შეიზაოს და შეკშირდეს, და შეიქმნ[ა]ს მარამად. და ეგრე
შემოსდე მუცელსა და ღუიძლსა და რომელსა ადგილსა იყოს სიმ-
სიენე ფიცხელი და ძნელი.

შექმნა მარამისა, რომელი იქმნების ბოკილითა — ერგების რომელი კსნილ[ა]დ იყოს მუცლისაგ[ან] და გა[ა]ძლიერებს უსუსურსა სტომაქსა. — ა ი ლ ე: ბოკელი იელუსარემული და ფურცელი ასისა და ფურცელი ვაზისა ნედლისა, და კომში კურკა გაქმოდებული, და სხალი, და სანდ[ა]ლი და ალვა, და ძირარა და ზაფრ[ა]ნი, და ქერქი ბროწეულისა და კაკია, და ლადანა და მასტაქი, და საკუმელი და მური, ამათგ[ანი] — თუითო ნაწილი. დან[ა]ყენ კარგად და და[ა]სხი ზედა მასოსანი და ზეთი რაზიკისა, რაზომითა შეიზილებოდეს; და შექმენ მარამად და დასდეგ სტომაქსა და ყოველსა ტანსა, რ[ა]ოდენ გა[ა]ძლიერებს ტანსა უსუსურსა.

შექმნა მარ[ა]მისა, სარგო, — მუცელი ოდესღა კსნილ[ა]დ იყოს, და ერგების წყურვილსა მწოვსა და ძნელსა. — ა ი ლ ე: კომში და გაქურცენ და გაწმიდენ და შეგბოლენ ძმრითა. და ოდეს შეგბოლო, ალილენ მისგ[ანი] და ბალასისაგ[ანი], და ლერწ[ა]მი შემგბ[ა]რი ლუინითა კარგითა და ვაზის ყუავილი, და ასის ფურცელი და მარზან-გოში და მური, || თუითო — ოთხის დრ[ა]მის წონი, და ბოკელი — რვა წონი, და ქია — ს[ა]მი წონი, და დარირა — დრ[ა]მის წონი, დან[ა]ყენ კარგად ყოელანი, და ვირე შეირიოს, და და[ა]სხი ზედა კარდის ზეთი და ძმ[ა]რი ლუინისა კარგი, რაზომი და[ა]ლბობდეს, და სცხე მუცელსა ზედა.

შექმნა მარ[ა]მისა ფარვაქონისა, სარგო ტკივილ[ი]სათუის ლუი-ძლისა და ტყირბისა. და სიფიცხე და ქარი ოდეს იყოს მას შიგა; და ერგების ტკივილსა გუერდისასა და თირკმელთასა, და საშოსა და ქანთელსა და ყოველთა ტკივილთა ძარღუთა კმელთასა. —

ა ი ლ ე: ცუილი და ბელეკონისა კევი, და მუყლი და ვაშაყი და კარდამონია და სოდი, ამათგ[ანი] — თუითო ლიტრა, და მაშია და სუმბული, და ზაფრ[ა]ნი, მური და ლუბანი, და ბალ[ა]სანის ღერი, ამ[ა]თგ[ანი] — თუითო რვა დრ[ა]მის წონა, და ნარდიონის ზეთი ანუ რაზიკი — ორმოცი დრ[ა]მი, და ლუ[ი]ნო კარგი და მასოსანი, რაზომი და[ა]სოვლებდეს და შეიქმნებოდეს მარამა და ა[ი]ლენ ვ[ა]შაქი და წამლები ჩაყრილები, და მერმე² კავი იგი ჩა[ა]გდე; ოდეს დადნეს, ჩამოილენ ცეცხლთ[ა]გ[ან]. და დან[ა]ყენ სხუანი წამ[ა]ლნი, და ც[ა]ქუი ზედა და ურიე, რომე შეიზაოს, და მერმე სცხე ადგილსა მას, სადა იგი³ იყოს სიმსიფენე, სიფიცხე.

შექმნა მარ[ა]მისა ფილადრიოხისი, სარგო. ყოველნი რომელნი მიხსენებიან ამათვე სნებათათუის. — ა ი ლ ე: ზაფრ[ა]ნი ექუსი დრ[ა]მის წონი, და ცუილი — ორმოც-დახუთი დრ[ა]მი, საბრი და ქია, და მუყლი და ვაშყი, და ზუკია, ამათგ[ანი] თუითო — ოთხი დრ[ა]მი, და ცმელი ბატისა — რვა დრ[ა]მი, და ზოფა თეთრი, — თექუსმეტი დრ[ა]მის წონი, და

ვარდის ზეთი, რაზომითა შეიზილებოდეს, და შექმენ მარ[ა]მა, ვით-
[ა]რცა პირველ გუ[ი]თქომს.

შექმნა მარ[ა]მისა დიმაღტისოსისა, სარგო ყოველთა სიმსივნეთა
ფიცხელთა, რომელი იქმნების სტომაქსა და ღუიძლსა და სხუათა
ასოთა და ღუბელსა, და სახელ-სდებენ ამას მარამასა იქლილმალუ-
ქისა. —

ა ი ღ ე: იქლილმალუქი ორმოცი დრ[ა]მის წონი, და ვაშ[ა]კი, და
ბელეკონის კევი, ამათგ[ა]ნი თუითო — ასი დრ[ა]მი, ცუილი —
ორ[ა]სი დრ[ა]მი, სუმბული — ოცი დრ[ა]მი, სოდი და კარდ[ა]მონია,
ირსა და მური — თექუსმეტი დრ[ა]მი, ზაფრ[ა]ნი — რვა დრ[ა]მი,
ნ[ა]რდიონის ზეთი, მასოსნი, რ[ა]ზომი ეყოფოდეს, და შეკ[ა]ზმე ვითა
პირველ.

შექმნა მარამისა და ნახფარმნიტონისა. არს ესე მარამა თესლთა,
და ერგების, ვითა უწინა, და წყალსა ყუითელსა. — ა ი ღ ე: ულბო
კამა და ნახურის თესლი და ნანახუა, ძირა და ირსა, ჯ[ა]ვაშირ[ი]ს
ძირი, თუითო — ექუსი სათრი, და ანისონი — ხუთი ასთ[ა]რი, და
იქლილმალუქი — სამი ასთენი, და ცუილი და ცმელი ზროხისა ნედ-
ლი, თუ[ი]თო — ორმოცის დრ[ა]მის წონა, თ[ა]ფლი — ხუთი დრ[ა]-
მი და ნარდი[ო]ნის ზეთი, რაზომი გინდოდეს, და და[ა]დნვე ცუილი
და ცმელი, ზეთი და[ა]სხი ზედა, თ[ა]ფლი, რომე დადგეს; დან[ა]ყენ
წამ[ა]ლნი, დაც[ა]ლენ ზედა, ურიე, რომე შეიზ[ა]ოს და იკმ[ა]რე.

სტომაქისა

|| შექმნა მარამისა, რომელსა სახელ-სდებენ ასტამზიკონისა, სარ- 335 r
გო სტომაქისა, რომელი არა მოიდნობდეს საჭამადსა, და უსუსუ-
რობისათვის ღუიძლისა და ქარისათვის. — ა ი ღ ე: ზაფრ[ა]ნი ოთხი
დრ[ა]მი, საბრი — ორი დრ[ა]მი, ქია — ექუსი დრ[ა]მი, ფუაი აფსი-
ნთისა ბერძელისა — თორმეტი დრ[ა]მი, სუმბული და ლიბნა, თუი-
თო — ოთხი დრ[ა]მი. ნ[ა]რდი[ო]ნის ზეთი — ექუსი დრ[ა]მი, დაგ[ა]-
ლე წამლები და შერიე მით ზეთითა და დასდევ ტკივილსა.

შექმნა მარამისა იელუსარემულითა ბოკილითა, სარგოი ღუბელ- 30
[ი]სათვის, რომელი იყოს სტომაქსა შიგა. — ა ი ღ ე: პური გერმაი
კარგი, აფუებული, და ჩა[ა]გდე წყალსა, და დაგ[ა]ლე; და აიღე
ულბო შემგბარი და ცმელი ბატისა, და ლემის ფურცელი ნედლი.
დანაყე ფურცელი და შეკრიფენ ერთგ[ა]ნ, და გა[ა]ტფე ნარდიონის
ზეთი და მოუსუამს ადგილსა, და სცხე მას ზედა წამალი.

ზეთები

აწ დავიწყეთ შექმნა ნარდი[ო]ნის ზეთის[ა] კარგისა, სარგოი
მრ[ა]ვლისა ტკივილისათვის, და ტანისა, სტომაქისა სიგრილისათვის

და საშოსათუის და ღუიძლისათუ[ი]ს, და ღუინითა, და მოუსმენ
რეთ და ოყნა ქმნენ ამით.—

- ა ი ლ ე: ზენდედანი მატყლითა და ერგების ქართა და კოლინქთა,
ოდეს შეასუა მისგან ექუსი დრ[ა]მის წონი ცერეცოს წყლითა შემე-
ბერითა, აბ[ა]ნოსა შიგა, და უწოთბენ ცხურითა თ[ა]ვის ტკივილისა.
თუის ძუელისა, და ფერსა გა[ა]ფეროვნებს და ერგების ქანთლსა სი-
გრილესა და და[ა]ჩლობს შირიმსა, ოდეს ჩაესხას მისგა[ა]ნი სარ-
ცხუინელსა. — ა ი ლ ე: ყუსტი და ბალ[ა]სანი და სალიხა, ამათგა-
ნი — თუითო ოცდაათი დრამი, შავარანა — ოცი დრამი, და
დარაპილპილი — რვა დრამი, და ყარდამონია და ზანჯაბი-
ლი და მავიზაჯი და ალჯაბილი, ამათგა[ა]ნი — თუითო
ექუსი დრ[ა]მი, და სოდი — თერთმეტი, და ათარის ძირი
და ირსა — ექუსი დრ[ა]მი, ფრჩხილი სულნელი და ასის ფურ-
ცელი, და მარზანგოშის ფურცელი — ათი დრ[ა]მი; დან[ა]ყენ წამალ-
ნი მქისე გროზად და ჩ[ა]ასხი ღუ[ი]ნოსა სულნელსა¹, ერთსა დღესა
და ერთსა ღამესა, მთუარესა [...]² და და[ა]სხი ზედა წყალი ღუინის
ოდენი, და და[ა]სხი ზედა ქუნჯითის ზეთი, ანუ ზეთი ბერძული;
ანუ რაზიკის ზეთი, რომლის[ა]გა[ა]ნ იყოს ათი ყუსტი; შეუგზენ ქუე-
შე ლბილი ცეცხლი უკუამლო, ექუს უამ. მერმე აიღე ცეცხლისა-
გა[ა]ნ და დადგი, რომე გაგრილდეს. მერმე დაწურე მის წყლისაგა[ა]ნ
ზეთი, და აიღე ასარიონი, სუმბული და ამამი, თუითო — ხუთი
დრ[ა]მი, და სადაჯი — სამი დრ[ა]მის წონი, და მური — ათი დრ[ა]-
მის წონი; დანაყენ და ჩაყარენ ღუ[ი]ნოსა შიგა ერთსა დღესა და ერთ-
სა ღამესა. მერმე ჩა[ა]სხი ქოთანშიგა და და[ა]სხი ზედა წყალი, რაზომი
ღუ[ი]ნო იყოს. და და[ა]სხი ზედა ზეთი იგი, და კამს, რომე იყოს
ქოთანი იგი წინასიცა და უკანა წმიდა, და || აიღე ქოთ[ა]ნი ერთი დი-
დი სპილენძისა და ჩა[ა]სხი შიგა წყალი, და ჩადევ ქოთ[ა]ნი იგი,
რომელსა შიგა იყოს წამალი, ქოთანსა მას სპილენძისასა, და შეუგ-
ზენ ქუეშე ლბილი ცეცხლი ექუს[ა]ს უამ, რომე შეგბეს ზეთი წამ-
ლითა. მაშა, ოდეს შეგბოლო, ვითარა[ა]დ მისწავლია, მაშინ აიღე
ცეცხლისგა[ა]ნ [და] დადგი, რომე გაგრილდეს. და დაწურე ზეთი იგი.
ა ი ლ ე: ყარამფული და ფრჩხილნი სულნელნი, და ჯ[ა]ვზი ბუა, ამათ-
გა[ა]ნი თუითო — ოთხი დრ[ა]მის წონი, და ქუ[ა]რი — სამი დრ[ა]მი,
და ზუკია — ოცდაათი დრ[ა]მის წონი, და ბალასანის ზეთი — ნა-
ხევარ უკია; დან[ა]ყენ წამალნი კმელნი და ჩაყარენ ღუ[ი]ნოსა შიგა³
ერთსა დღესა და ერთსა ღამესა. მერმე ჩადევ ქოთანსა და და[ა]სხი
ზედა ზეთი და შეუგზენ ქუეშე, ვითარად გა[ა]მომისახ[ა]ვს შენდა.
და ა ი ლ ე: მუყლი და დაგ[ა]ლე ღუ[ი]ნოსა თანა და ჩა[ა]სხი ქო-
თანსა შიგა და უწინვე, ვირე ჩამოიღებდე ცეცხლისგა[ა]ნ, და გუ-
ტევე, რომე გაგრილდეს. და გამოწურე ზეთი იგი მის წყლისა და

წამლისაგანი, და წამლები იგი გ[ა]მოიღე კიდე და ზეთი იგი ჩა[ა]სხი
კარაბასა და აკმარე მას, რომელი ვაცხენე.

შექმნა სხუისა ფერისა ნარდი[ო]ნისა ზეთისა და ერგების პირ-
ველისავეებრ. — ა ი ღ ე: ბულბალასანი, ყუსტი და სალიხა. და ირსა,
ამათგ[ა]ნი — ხუთი ასთარი, და მური — ოთხი დრ[ა]მი! და უშნა— 5
ექუსი და ნახევარი დრამი, და დარაბილპილი და ბალა[ა]სნის ზეთი— V
თუ[ი]თო ხუთი დრ[ა]მი, და ქური და მაზა ჯალჯალბი, ამ[ა]თგ[ა]ნი—
თუითო ორი დრ[ა]მი, ასრიონი — ექუსი დრ[ა]მი და სუმბული —
სამი დრ[ა]მი, კუჭუმბრა და კაპრი, თუ[ი]თო — ხუთი დრ[ა]მი; დან- 10
[ა]ყენ წამ[ა]ლნი კმელნი გროშად და ჩაყარენ ღუ[ი]ნოსა ერთსა დღე-
სა და ერთსა ღამესა. და აიღე მური, და ღიბანა და ქერი, და დაგ[ა]-
ლენ ღუინითა და ჩა[ა]სხი ქოთანსა შიგა, და და[ა]სხი ზედა ორი მინ-
დორა ზეთი ქუნჯითისა, და შეგბოლე სხუასა ქოთანსა შიგა ცეცხ-
ლითა ღბილითა, ვირე წაქდეს ღუ[ი]ნო და დარჩეს ზეთი. და მერმე
აიღე ცეცხლისაგ[ა]ნ, დადგი, ვირე გაგრილდეს, და გამოწურე, და 15
ჩა[ა]სხი კარაბასა და იხმარე ვითა პირველ.

შექმნა ზეთისა სოხანისა, სარგო სტომაქისა კეთეღლისათუის და
საშოსათუის, და[ა]ლბობს ძარღუთა კმელთა და აგრილებს. — ა ი ღ ე:
სალიხა და ყუსტი, და ღიბნია და მასტაქი, და აბალ ბალასანი,
ამათგ[ა]ნი — თუითო უკია, ყარამფული და ყურფა, თუითო — ნახე- 20
ვარ უკია, და ზაფრანი—დრამ-ნახევარი; და[ა]ნაყენ წამალნი გრო-
შად და ჩა[ა]სხ[ი] ქურჭელსა ჭიქისასა, და[ა]სხი ზედა ყისტი ერთი
ზეთი, და აიღე ფუკი შროშანისა თეთრისა და გამორჩეული მისისა
ძირისგ[ა]ნ, და გაწმიდე მისისა მტუერისგ[ა]ნ და ჩა[ა]გდე მის თანა,
და დადევ ადგილსა მას, სადა ნიაფი ზემო ეცემოდის, რომელი სი- 25
ცხითა სწორად იყოს, და გ[ა]უტევე ექუს[ს]ა თუესა, და იკმარე, და 337 r
იქმენ ზოგნი მკურნ[ა]ლნი ზეთითა და შროშნითა უწამლოდ.

შექმნა ზეთისა კომშისა, სარგო ძნელისა სიმკურგლისათუის,
რომელი იყოს სტომაქსა შიგა და ღუიძლსა შიგა, შეისუმის და მო-
ესმის, და შე[ე]რევის მარამათა შიგა. — ა ი ღ ე: ზეთი ქუნჯითისა 30
სამი ყისტი და კომში დაჭრილი, გამოწმედილი — რვა ყისტი, ჩადევ
ქურჭელსა ჭიქისასა და დადევ ოცდაათსა დღესა მზესა და იკმარე.

შექმნა ზეთისა ზღისასა, სარგო ზისავისსა, რომელი იყოს სტო-
მაქსა შიგა, და სისქე და ღრეკა ძარღუთა კმელთა. — ა ი ღ ე: მას- 35
[ტ]აქი ექუსი ყისტი, დაგლილი, და და[ა]სხი ზედა ორი ყისტი
ქუნჯითის ზეთი და შეგბოლე ქოთნითა ქოთ[ა]ნსა შიგა და იკმარე.

შექმნა ზეთისა ასისა, სარგო სტომაქისა სიფოლზუისათუის, ტყირ-
ბისა და უსუსურობისათუის. — ა ი ღ ე: სამი ყისტი ზეთი და ოთხი
ყისტი ასის ფურცელი, დანაყე ფურცელი და ჩა[ა]გდე ღუ[ი]ნოსა და
ზეთთა თანა (და ღუ[ი]ნო რაზომი დაფარვიდეს ფურცელსა), და შეგ- 40
ბოლე ცეცხლითა, ვირე წაქდეს ღუინო და დარჩეს ზეთი. მერმე და-
29. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

წურე და აკმარე. და ზოგნი მკურნ[ა]ლნი ჩა[ა]გდებენ მუსარსა და
ასის ფურცელსა ნედლსა.

შექმნა ზეთისა კუსტისა, სარგო, ოდეს შესუან მისგან და მო-
სუან, სტომაქისა სიგრილისათუის და ღუიძლისათუის და ცხროსა
5 მბერტყელისათუის, რომელი შეიპრობდეს ყოველთა დღეთა და
v დაიცავს თმასა და აშუენებს, ოდეს იცხოს. || აი დე: ყუსტი ოც-
დაათის დრ[ა]მის წონა, დან[ა]ყე გრ[ო]შად და ჩა[ა]სხი ღუინოსა შიგა
ერთსა დღესა და ერთსა ღამესა, და და[ა]სხი ზედა მინდორა ერთი
ზეთი, და ჩადევ ქოთანსა, შეგბოლევ ღბილითა ცეცხლითა, ვირე
10 წაქდეს ღუიწონო და დარჩეს ზეთი. მერმე აიღე ცეცხლისგან და ჩა-
[ა]სხი კარაბასა შიგა, და იკმ[ა]რე. და ეგრევე არს შექმნა ირსასა
ზეთისა. და რომლისაცა წამლისა ზეთისა გინდოდეს ქმნა, ესრე ქმნე,
ოდეს არა ჰპოო რადმე შექმნილი.

შექმნა ზეთისა ქალნაჯისა. — აი დე: დარაპილბილი და ღიზა,
15 და შიტრაჯი და ჯანჯაბილი, და ქინძი და ბრანგი, და კილამონი და
პილბილ[ა]გი შ[ა]ვი, და ბალილაჯი და ამლაჯი, და ნიახურის თესლი
და სირას ენა, და ძირა ქირმენი, ამ[ა]თგან — თუითო ექუსის
დრ[ა]მის წონი, ნიარი-შამბარი და ნარ-მუშქი, და ყურფა და მარი-
ლი ინდოური, და მარილი წითელი და სადაჯი, და აპლი, ამათგან-
20 ნი — თუითო სამი დრ[ა]მი, ტილი და საფრი, თუ[ი]თო — დრ[ა]მი,
თურბუთი და ქუნჯიტი, თუ[ი]თო — ოცი ასთარი, ფანიდი — ას
ოცი ასთარი, და ჩამიჩი გამორჩეული — ას ორმოცი ასთარი, და
სამი დრ[ა]მი ამლ[ა]ჯი; შეკრიფე ჩამიჩსა თანა და და[ა]სხი ზედა ათი
კუტ[ა]ლი წყალი, და ჩა[ა]სხი ქოთანსა და შეგბოლევ, რომე დარჩეს
25 სამი კუტ[ა]ლი. მერმე დაწურე იგი წყალი და ჩა[ა]სხი სხუასა ქოთან-
სა, და ზედა და[ა]სხი ფანიდი, და ურიე ამოდ, და შეუგზენ ქუეშე
338 ღბილი ცეცხლი, ვირე დადნეს. და დაცუიე ზედა წამალი და შეუგ-
ზენ ქუეშე, რომე შექვირდეს ვითა თაფლი. მერმე და[ა]სხი ზედა
ზეთი და ურიე მცირედ. და აიღე ცეცხლისგან და დაგაღე თურ-
30 ბუთი და დაცუიე ზედა, და მერმე ურიე და ჩა[ა]სხი ჭურჭელსა ქიქი-
სასა. და შესასუმელი⁴ გუარიშნ[ა]დ თუ გინდეს დრამის წონა ათ
დრამადის. დან[ა]ყენ სხუანი წამალნი, დაგ[ა]ლენ, დაცუიენ უწინვე
და ერგების მრ[ა]ვ[ა]ლთა ტკივილთა და ტან(!)ბერთა და სახელ-
სდებენ: გუნდნი მაჰაბუკებელი. და ითუალვენ ინდონი მას ადგილსა
35 თადრტისოსისასა. და ერგების სტომაქისა ტკივილსა, წყულუსა,
ტყირბსა და სიგონჯესა და შირიმსა, და ნასკულობა, რომელი იყოს
ღუიძლისა და სტომაქისა სნებასა. და გას[ა]ცხნელ[ა]დცა მისცემენ.
ვის უნდეს. ე[ა]მსა გაცხნისასა იმარხოწ წამალსა უწინა ერთი დღე
ანუ ორი დღე. შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ ა ნ: სრული თორმეტი დრ[ა]-
40 მი, და გასწმედს ფერსა და ანათებს სახედ[ა]ცსა თუალისასა. და ერ-
გების ყოველსა ტკივილსა, რომელი წაეკიდოს მაგიერ ნოტიისგან

და სიგრილისა. მოადნობს საჭამადსა და გ[ა]თბობს სტომაქსა, ოდეს
შეასუას მისგ[ან] ყოველთა დღეთა თუითო მუტყ[ა]ლი¹.

თქუა მ ა ს [ა] რ ჯ ო მ ა ნ, ვახსენოთ ძალი საჭამადთა სწორთა და
მ[ა]თგ[ან]ი მძიმეა და სუბუქი, იგი არს რომელი მე ვნახე, ვითარად
არა ერგების მას, რომელი მკურნ[ა]ლობდეს, უკეთუ² არა ცნას ძალი
საჭამადთა.

და ესე იცოდეთ, დაღ[ა]თუ დიდ არს ფერი საჭამადთაგან, შე-
კრფების სამსა გუარსა ზედა. მ[ა]თგ[ან]ი ერთი — სქელი, სწორი
და სუბუქი. და მერმე გ[ა]იყოფვის ყოველი ფერი მისგ[ან] სამსა
ფერსა ზედა. ს ქ ე ლ ი მისგ[ან]ი, ერთ სახე სრულ[ად] სისქითა:
ზროხის კორცი და მთის ვაცი და ყველი; და მფრინველთაგან —
კორცი სირაქლემისა და ბატისა; და თევზის[ა]გ[ან] — ზალამი და მა-
რამი, რომელ არს გუელ-თევზი, რომელი დაიდებოდეს და სქელობ-
დეს ზღუის თევზის[ა]გ[ან]. მაშა, ესე ნაწილი, რომელი საჭამადისა
სქელისაგ[ან]. და რომელი ამათისა უკანაგანი არს, ნ[ა]წილსა მეორე-
სასა ს ი ს ქ ი თ ა — კორცი ცხურისა და თხისა; და წყლის მფრინ-
ველთა თევზთ[ა]გ[ან], შეიემი(!). და რომელი ამათგ[ან] უკანა არს
ს ი ს ქ ი თ ა — კიტრი და ნესუი, და ლელუი და დანას კუდი; და
თევზთ[ა]გ[ან]: ლიბნა და ჯარბათი; და ზღუის თევზთ[ა]გ[ან] — საქარ-
ანდნი, დარიქსო და ფარსიკი, დასიფაჯი. და საჭამ[ა]დისაგ[ან] ს წ ო -
რ ი ს ა — კორცი თიქნისა; და ტრედის კუნდისა და ვარიათა, და კაკბი-
სა და ფავახტასა; და წყლის თევზთ[ა]გ[ან] — შაბუტი; და ზღუის[ა]-
გან — ნიზლი და ბუნაჯი. და რომელი ამათ უკანაგ[ან]ი არის ს ი ს -
წ ო რ ი თ ა და ს ი ს ქ ი თ კ ე რ ძ — კორცი ტარიგისა და ქათ-
მისა. და კუერცხი შემწუარი, რომელი ამას უკ[ან]აგ[ან]ი არს ს ი ს -
წ ო რ ი თ ა და ს ი ს უ ბ უ ქ ი თ კ ე რ ძ — სძე ახალ-წუელილი,
მ[ა]წუნი და ერბო ფურთა და ცხუართა. და ს[ა]ქ[ა]მ[ა]დისა ს უ ბ უ -
ქ ი ს გ [ან] და გ ე მ ო ვ ნ ი ს ა — წყალი ქაშქისა, წყ[ა]ლი ბროწეული-
სა ტკბილისა და წყ[ა]ლი აყიროსა შემგბრისა, და თაფლ-წყ[ა]ლი შემ-
გბარი, შაქრის წყ[ა]ლი და||ბოკილისა, და შაქ[ა]რი კუტლეული და
ფაშრიჯათი, და სიქანგუბინი. რომელი ამას უკ[ან]აგ[ან]ი არის ს ი -
ს უ ბ უ ქ ი თ ა და ს ი ს წ ო რ ი თ ა კ ე რ ძ — ქაშქის წყ[ა]ლი მის[ს]ა
თესლისა თანა შემგბ[ა]რი, და კორკოტი ქრთილისა და იფქლი, ოდეს
შეგბოლო, ერდგ[ან] და აყირო-შემწუარი და შემგბ[ა]რი, და თათამი
და თათრანი, რომელ არს ქუშაჯი, და სახურეტელი ოსპისა, და ბრო-
წეული მისა თესლისა, და რომელი ამ[ა]თ ორთ[ა]გ[ან]ი არს სისუბუქი-
თა. მაშ, თევზი წუორილი ქვიანისა ადგილისა და კუერცხის გული თორ-
ხულო, და კორცი ასკატკისა და კუქუმბრისა, რომელ არს ტოლოყინი.

და ცან, ოდეს იყოს³ კაცსა თანა ჭურვება ძნელი, კ[ა]მს, რომე

5

აკურნო მას საჭამ[ა]დითა სუბუქითა. და ოდეს იმარხო, სიმნელე
ტკივილისა ჰკურნო იგი სუბუქებითა მისგან, ვითარ[ა]დ ქაშქის წყ-
ლი. და ვინსენო შენ ადგილისა ცხროსასა კიდე ამისგან, და შეასუი
თ[ა]ფლ-წყლითა კურვებისა ქ[ა]შქსა, რომელი ეპოებოდეს მისა ჯურ-
ვებასა თანა სიმე[ა]ვესა. მაშა, ოდეს ტკივილი გქაუგრძელდეს, აქ[ა]-
მე რომელი უსქე იყოს საჭ[ა]მადისა სუბუქისაგან, და ნუ გარდა-
ხუალ სისქით კერძ.

10

V

15

და გეყოფის შენ, რომელი მიხსენებია ამ[ა]თგან[ა]ნი ამას ადგილსა
და ცან, ვითა საჭ[ა]მ[ა]დი ყუელა ოთხსა ბუნებასა ზედა არის: მის-
გან[ა]ნი ნედლი, და მისგან[ა]ნი კმელი, და მისგან[ა]ნი მკურგ[ა]ლი, და
მისგან[ა]ნი გრილი. და ს[ა]ჭ[ა]მადსა ყუელას შიგა არს სინ[ა]დლე. მაშა,
ოდეს იწონო, ზოგი ზოგისგან იყოს, მისგან[ა]ნი ნედლი და მისგან[ა]ნი
|| კმელი. მაშა, საჭ[ა]მ[ა]დისგან, რომელ არს სინედლე, სძე ახლად-
მოწუელილი და თევზი ახალი წყლისა, ვითარად ბუნგი და კუერ-
ცხის გული, და ქაშქის წყალი და მალუფია, და სარამკი და ეგეთ
გულ[ა]რი საჭამადსა, რომელსა შიგან არს სიმკურგ[ა]ლე, ვითა ბრინ-
ჯი და დარა, და ოსპნი და კრკო.

20

და საჭ[ა]მადნი გრილნი, ვითა კიტრი და ისრიმი, და აჰინდაბი და
ეგეგუარი. და საჭ[ა]მ[ა]დნი მკურგ[ა]ლნი, ვითა მფრინველთა კორცი
და ბატისა, და თაფლი და დანას კუდი; და სასმელნი მკურგ[ა]ლნი,
და ნიგოზი და მხალთ[ა]გან, ვითარად სპანძილი და ტეგნა, და რ-
მელი ემგზავსების მათ. და ცან, ვითა საჭამ[ა]დი იქმს ნოტი[ა]სა შიგა
და სიმკურგლესა, და წამალთა შიგა და სიმკურგლესა შიგა და სიგ-
რილესა არს უფრო ძლიერი¹.

25

კმ. [კარი ოცდამეხუთე]

აწ კარი სლოკინისა ღაგიჟუოთ და მოგ[ა]ხსენოთ

30

340

35

ხუთისა ფერისგან იქნების, რომე სტომაქსა დასჭარბდეს: ერთი—
სიგრილისა და სინედლისაგან, რომე ნამეტნ[ა]ვე[ა]დ შეყრილიყოს
სტომაქსა შიგა, მეორე — ქარისგან, რომე გაბერ[ა]ვეს სტომაქსა,
მესამე — ახლათისგან, რომელი შეიქნების სტომაქისა პირსა, მე-
ოთხე — სტომ[ა]ქისა ცარიელობისა სიკმელისგან, რომელი წაე-
კიდების და დიდისა რწყევისგან, მეხუთე — ნ[ა]მეტნ[ა]ვე[ა]სა გახს-
ნისგან. დაიბადების სტომაქსა შიგან სიმკურგლე და სიკმელე, ||
და დავარდეს კუთი სტომაქისა ერთმანერთისა ზედა, და მერმე შეი-
ძრვის და მისგან იქნების სლოკინი. და თუ სტომაქისა პირსა სიმ-
სიგნე წაეკიდოს, მისგანცა იქნების სლოკინი.

აწ ესეცა იცოდით, ყოველი ფერი სლოკინი სისავსისა და ცარიე-

ლობის[ა]გ[ან] წაეკიდების. აწ ასრე იცოდით, თუ სიმჭურვლისგ[ან] იყოს და სიკმელისგ[ან], იცოდით, რომე ცარიელობისგ[ან] არის; და რომელი ნოტიისა და სიგრილისაგ[ან] იყოს, იგი სის[ა]ესისაგ[ან] მოგასწ[ა]ვებს. და თუ წაეკიდოს სლოკინი მეტისა მჭურვლისა ჭამითა ანუ პილპილისა ჭამითა, ესეცა კიდევ სტომაქისა ცარიელობისაგ[ან] არის. და ჰკურნე მას, რომელი იყოს სლოკინი სის[ა]ესისგ[ან], რომელი იქმნების ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა დამეტებულობისგ[ან] და სიგრილისაგან, და ერგების მას, რომელნი დაგიწერნე აწ.

წამალნი სლოკინისანი, ბრძანებითა ღ'თისათა. — ა ი ლ ე: მუტყალი ერთი ტევნის თესლი და დანაყე, და შეასუი სნეულსა ღუინითა მცირედითა. და იყოს ღუ[ი]ნო იგი დიდად წმიდა, ძუელი და თხელი, ანუ იყოს ღუ[ი]ნო იგი ჩამიჩისა კარგი და ძნელი. ანუ აიღე მცირედი მარზ[ა]ნგომისაგ[ან] ნედლისა, ანუ ტევნა ნედლი, და შეგბოლო წყლითა, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს. და მერმე და[ა]სხი ზედა მისგ[ან] სიქორაგი ერთი, და შეასუი კოვზითა ერთითა თაფლითა. მაშა, თუ იყოს სტომაქსა შიგა ნამე[ლ]ტნ[ა]ვი სქელი, კშირი, აიღე დრ[ა]მის¹ წონი ბ[ა]ვრუჟი კარგი, დაგაღე და გ[ა]დგინე² თაფლითა წყლითა სიქორ[ა]გსა შიგა, და შეასუი ვის სპირდეს სლოკინი, ანუ შეასუი მუტყ[ა]ლი ერთი გუარშინი ძირასა ნელ-ტფილითა წყლითა, ანუ ნახევარ მუტყ[ა]ლი, და შეასუი ეგე გუარი, ვითა ფანდადიკონი. და ანუ გუარიშნი პილპილისა, ანუ გუარიშნი თესლთა, ანუ სიჯაზინია, ანუ ფალონია სპარსული და თეთრი, და შეასუი წამალთა რეულთ[ა]გ[ან] კიდე გუარიშნთაგ[ან] ვითარცა თხილისა ოდენი.

ანუ ა ი ლ ე: ნიახურის თესლი და ანისონი და ძირა ქირმანი, ამათგ[ან]ნი — თუითო დრ[ა]მის წონა. დანაყე და დაცარ და გაადვი-
ნე თაფლითა, და შეასუი სნეულსა მისგ[ან] მიტყ[ა]ლი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა.

ანუ ა ი ლ ე: ძმ[ა]რი იგი, რომელი იქმნების ისკილითა, და შეასუი მისგ[ან]ნი კოვზი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა.

ანუ ა ი ლ ე: ანისონი დრ[ა]მის წონი, დაგაღე და გა[ა]დგინე თაფლითა, და შეასუი ნელ-ტფილითა წყლითა.

და ცან, ვითა ესე წამლები ერგების სლოკინსა, რომელი წაეკიდების ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა სქელისა და გრილისგ[ან], და სლოკინი, რომელი იქმნების ქარისაგან. და ჰკურნე სლოკინსა, რომელი წაეკიდების ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა ძნელის[ა]გ[ან] და საფრისაგან, და გაწმიდე იგი სიქანგუბინითა ანუ ნელ-ტფილითა წყლითა, და შეასუი მუტყ[ა]ლი ერთი იარ[ა]ჯი ფიყრისაგან || სიქანგუბინითა, რომე კსნილობა შე- 341 r
ექმნას.

და ჰკურნე სლოკინსა კულა წამლებითა, რომელ ცხუირსა დას-
ცეს, რ[ა]ოდენ ცხუირსა დაცემა წაიღებს სლოკინსა, და იგი არს,

რომელი შესძრავს ტანსა და წაილებს მისითა ძრვითა ქარსა სტო-
მაქისაგან და კიდე გამოიღებს მის ადგილისაგან, რაოდენ სტო-
მაქი შედგმულ არს თქვესა. ეგრეცა ერგების სლოყინსა წყრომა
და შიში, საურავი, ესე წაილებს დიდად რაოდენ შედგმულ არს
5 სტომაქი ტუინითა, და ტუინი ადგილი არს გაგონებისა.

და ერგების ბრძანებითა ღთისათა შეკრვა თითთა ფერკისათა
და კელისათა, და ცან ვითა სლოყინი, რომელი წაეკიდების ტანსა
ცარიელობისგან და დიდისა თხევისაგან, და ანუ ცხროსა მკურ-
ლისაგან, რომელი შეკრავს მისითა სიმკურვლითა და სიკმელითა
10 პირსა სტომაქისასა. და არს ესე რამე, რომელი წაეკიდების სტომაქსა
დიდისა ცხროსგან, და სიმკურვლისა და შეღრეკს სტომაქსა, ვითარ-
ცა ტყავსა, რომელი მიაქალო ცეცხლისა და შეღრეკს სლოყინი
იგი, რომელი წაეკიდების სტომაქისა სიმსივნისაგან. და, მაშა,
ყოველი მიხსენებია სლოყინისათუის ამას ადგილსა, ძნელი არს
15 საკურნებლად და არა არს დარჩომა, მაშა, თუ წამალსა უბრძანებ-
დე, უბრძანე მისა პეტრონსა, რომე გრილებითა არა შემკრველითა
v ლბილებითა, ვითა ქაშქის წყლითა და ბაზრაცა||ტუნა და აყროს
წყალი ყუელა შაქრითა და ზეთი ვარდისა შაქრითა.

და¹ ცან, ვითა არა გამიტევეს მკურნალთაგანთა კსენება ესე
20 გუარისა სლოყინისა, რაოდენ არს ძნელი, და ეგაების(!) მისგან
დარჩომა. მაშა, ჰკურნე, რომელსა წაეკიდოს მისგან მაგიერ სი-
მსივნისა მკურვლისგან, ოდეს არა იყოს მის თანა ცხროი, რომე
ხიარი-შამბრის წყლითა და მცირედი კამის წყლისაგან.

პარი და ნიშქანი ბოყინისა

25 თუ ბოყინი მექვე იყოს, ბალდმისაგან არს. მას ზირა ქირმნისა
გუარიშნი შეუწყევით და მკურვალსა, რბილსა და მსუქანსა საქ-
მადსა აქმევდით.

თუ ბოყინი მყრალი და მწარი იყოს, იგი: ზაფრისაგან
იქნების. იმას საბარჯილისა საქანგუბინი შეუწყევით, და საჭმე-
30 ლი: ძმარშიგან პური ჩაუყარეთ და იგი აქამეთ, და მაშიგან სა-
თრი დანაყონ და შიგან გაურიონ (თეთრსა მინდორისა ქონდრისა
(!) ჰქუიან, რომელი პრტყელი ფურცელი ესხას).

ერთი ბოყინი კიდევ იქნების, მესამე, ან დიდისა ლუინისა სმის-
[ა]გან, რომე სტომაქსა ლუინისა სმა მისჭირდეს, ან ბალდამისგან,
35 რომე სტომაქშიგან დაგროებულიყოს, და ან მწოე და მკურვალთა
საქამადი, რომე ექამოს. ამას ესე შეუწყევით: სამჯერ
თბილი წყალი სუას ზედა-ზედა და არწყევინოს. მეორესა და მე-
342 r [ა]მესა დღესა ამას იქმოდეს. || და ერთი ბოყინი სხუა არის, რომე
ნამეტნავად სიგრილე მორეოდეს და სტომაქზედა აბოყინებდეს.

მას ესე შეუწყევით:—კმელი კამა დანაყეთ და თბილსა წყ[ა]ლშიგ[ა]ნ ჩაყარეთ და სამსა ღღესა იგი ასუით, და საჰმლისა მ[ა]გიერ[ა]დ ჩ[ა]მიჩი აჰ[ა]მეთ, და საჰ[ა]მელსა გუიან-გუიან აჰმევ-
 დით. რაზომცა უჰმელ[ა]დ არის, იგი უჯობს. და თუ ამან არ უშუე-
 ლოს, ესე ყურსი შეუწყევით: ქონდ[ა]რი ორი დრ[ა]-
 მი და ნახევ[ა]რი, რასანა, ფუთანაჯი გა[ა]ჰმონ, თუითოს[ა]გ[ა]ნ —
 თუითო დრ[ა]მი და ნახევარი; და საღაფის ფურცელი — ერთი მუ-
 ტყალი, და ქონდარი — ნახევარ მუტყალი. ესე ყუელა დანაყეთ
 და გაცარიტ, მერმე თბილითა წყლითა ერთგ[ა]ნ შეზილეთ. მერმე
 ყოველთა ღღეთა თუითო მუტყალი აჰ[ა]მეთ თუითო მუტყალითა
 ზირა ქირმ[ა]ნითა. თუ ამა ბოყინსა? იგი ცხელება და წყურვილი
 დაერთოს, ამას ესე შეუწყევით: — დილა-დილათ თბილ-
 სა წყალსა ასმიდით და არწყევინებდით. და ყოველთა ღღეთა საჰმ-
 ლ[ა]დ ქერის კორკოტი შეუწყევით ჯულაბითა, და ცოტა ნიგუზის
 ზეთიცა გ[ა]ჰურიონ, და ბაზრაცუატუნსა შაქართა შეასმიდენ, და
 ბროწეულისა წუნესაცა ასმიდენ შაქრითა. თუ ამა სენშიგ[ა]ნ ყვ[ა]-
 ნა დაერთოს, ამა ყვანაშიგან ბოყინი გ[ა]ჰუხშირდეს. და ან კაცსა
 ჰელი გაეხსნას და მაზედა დ[ა]როთოდეს და ნამეტნ[ა]ვისა ჰამისაგან,
 რომე მრ[ა]კალი ეჰ[ა]მოს, და ამაზედან ესე სენი დართოდეს, ამისი
 წამალი ძნელი იქნების, მაგრა თუ წამ[ა]ლი უყოთ, მას ყუელა რბი-
 ლი და გრილი და ნედლი შეუწყევით. და იგი შარაბი შეუ-
 წყევით: ბიზრაცატუნი, ამაყა, თარანგუბინი || შეუწყევით (ბაზ-
 რაცატუნი ამ[ა]ყა კატატოსა ჰქუიან დი თუხმაჯინიცა მას ჰქუიან).

პარი და ნიშ[ა]ნი იზასი

იზა ამას ჰქუიან, რომე სტომაჰშიგ[ა]ნ საჰმელი დაღპეს და
 დამე[ა]ვდეს და აყროლდეს. ამისი წამ[ა]ლი სტომაჰშიგ[ა]ნცა კარსა
 ბევრი სწერია. მას ასრე უნდა, რომე ფიცხლ[ა]დ არწყიოს და სტო-
 მ[ა]ჰქი დაწმიდოს.

თუ სტომ[ა]ჰქი ცხლ[ა]დ ჰქონდეს, წყ[ა]ლი ცოტ[ა]დ გა[ა]თფოს,
 ამით არწყიოს, და იგი ნ[ა]ხევარზედა გამთბ[ა]რი წყ[ა]ლი ბევრი
 სუას, რომე სტომ[ა]ჰქი გაწმიდოს.

თუ სტომაჰისა წუა დაერთოს და გამოუჩნდეს, ჯულაბი შეასუას,
 ცოტა, რომე იგი წვა ხილითა დასუას. თუ მწოედ სწყუროდეს, ჯუ-
 ლაბი კიდევე შეასუას კაცსა, რომე ესე თაზა სქირდეს. ნურ[ა]სა ჰამს,
 იფარჯოს და დაიძინოს და უჩუმოდ იყოს, რომე იგი ხლათი წაჰ-
 დეს. თუ მეტ[ა]დ მოსწყურდეს, თხაფაშირი დანაყოს და
 ბროწეულის წყლითა გარიოს და ცოტა-ცოტა ისრიმის წყლითა შე-
 ასუას მე[ა]ვისა ბიესა წყლითა, და აგრევე გარეულისა ვაშლისა
 წყ[ა]ლი სუას და ვ[ა]ზის ფურცელი ან ჩუილი რქა ჰამოს, არგებს.

თუ ამას უკნის კიდევ არწყიოს, ამა წამლებშიც[ან] ცოტა აბურ-
შატი გ[ა]ქუროს და აგრე შეასუას. — და ი ჰ ი რ ე: ვაშლი მ[ა]ქვე,
ძმრითა მოხარშენ, ან ცეცხლშიგან შეწუი, წითელი ვარდი და გუ-
ლინარი და აღსინთნი ცოტათა მასტაქითა და მურდის ზეთითა და
5 გ[ა]რდის ზეთითა, ესე ყუელა გარიონ და ტლედ და სტომაქზედა
დასდვან.

თუ ავად გაცდეს და ჰკუა წაუვიდეს, კორცისა ნახარში და შარ-
ბ[ა]თი მუშკისა და შარბ[ა]თი პიტნისა სამივე ერთ[ად] გაურიონ და
343 r ასუან: თუ კაცისა სტომაქი გრილ[ად] და ნედლ[ად] იყოს, პირსა
10 თ[ა]ფლ-წყლითა წა[ა]გდებინოს, რომე სტომაქი გ[ა]ქუწმიდოს და
მერმე უდისა ყურსი ჰამოს.

იცოდით, რომე აიზა ბევრისა ჰ[ა]მისა და ნ[ა]მყნისა ს[ა]ქ[ა]მ[ა]-
ლისგ[ან] იქნების. მისი ნიშ[ა]ნი ესე არს, რომე გახსნით იყოს და
კიდევცა არწყევინებდეს, და ცივი ოფლი გ[ა]მოუვიდეს და ფერკნი-
15 ცა გ[ა]ქუცივდენ, მკუდრისა ფერი დაედვას, და გრძლ[ად] არწყევი-
ნებდეს. თუ მუცელი გახსნით არ იყოს. ერთობ დაძნელდეს, რა
ყვ[ა]ნა დაუწყოს, დასუბუქდეს. ესე ვაჟსა და ყმაწუროლსა კაცსა
უფრო დაემ[ა]რთების: ზ[ა]მთ[ა]რს უფრო მძიმედ იყოს, შემოდგო-
მაშიგ[ან] უფრო საშიშო იყოს. მისი წამ[ა]ლი: ასეთი რამე
20 შეასუას, რომე არწყევინოს, რომე სრულ[ად] გამოწმდეს სტომაქი.
სტომაქისა გ[ა]მოწმედისა ნიშ[ა]ნი ისი არის, რომე წყ[ა]ლი სუას და
აღარა არწყიოს, და თუ არწყიოს — წმიდა. მისი წამალი:
ყურსი ტაბ[ა]შირი შეუწყოს. თუ ნარწყევი კარგი იყოს და თეთრი,
ყურსი უდი შეუწყევით ვაშლისა და ანუ კომშისა შარ[ა]ბითა.

25 თუ რწყევამოყუითანო იყოს, გულინარი, გილი ერმ[ა]-
ნი, სამყი არ[ა]ბი, მოკალული, დან[ა]ყილი, მისი შარბ[ა]თი აქ[ა]მეთ
და საჰმელი თუთუბა შეუქნან, ანუ კამისა და ისრიმისა ზირათა მოდუ-
ლებული. თუ¹ ისრივე იყვანდეს, არა უკუვარდეს და ფერ[ად] ნე-
ლი(!) მოყუითანო იყოს, მას ესე წამალი შეუწყევ: —
30 დაიჰირე სალიხა, ჩ[ა]მიჩი და სამყი არ[ა]ბი, მოც[ა]ლული, თუითო
v მისი — ორი დრ[ა]მი, ხაშ[ა]ში ერთი მუტყალი; ხაშხაში დანაყე და
ბიის შარბათითა აჰამე. თუ ამან არ უშუელოს, ესე წამალი შე-
უწყევ. — დაიჰირე თუხმი ქუაა, თუხმი რევსა, თუხმი შასთარა, თუ-
ითოსგ[ან] — ს[ა]მი დრ[ა]მი, ვარდი და ტაბაშირი, სამყი არაბი და
35 გილი ერმ[ა]ნი, თუითო — დრ[ა]მი და დანგ ნ[ა]ხევარი; ტაბაშირის
მეტი და გულინარის მეტი სხუა წამალი მოც[ა]ლედ და ორჯელ ბიის
შარაბითა მიეც, რომე ჰამოს.

სხუა. — და ი ჰ ი რ ე: ჯ[ა]რჯირის თესლი და ხ[ა]ტმის თესლი,
თითო მისი — ორი დრ[ა]მი, მ[ა]რვი — ნახევარ დრ[ა]მი, კამის თეს-
40 ლი, ჯაბლანგი, ბოსტან ფლულის თესლი, გილი ერმ[ა]ნი, ტაბაშირი,
სამყი არ[ა]ბი, გაზ[ა]მაზუ, — თუ[ი]თო დრ[ა]მი, ხირიხო — ერთი

მუტყ[ალი, არმელი ლუქი, სამეცი არ[აბი, ისიცა მოჯალე, და ისი
 სხუანი დან[აყენ და ჭამენ ბიის შარაბითა. ქია, ტაბაშირი, ორივე
 დანაყე ვარდის წყ[ალშიგან გ[აქურიე და მიეც, რომე ჭამოს. და
 თუ რწყევა ბევრი იყოს, ფერკები შეუკარ მუტლშიგან და კოტო-
 შიცა მოიკიდოს. თუ ერთობ რეტად იყოს, ფუშრუკი შეუქენ ქერის 5
 კორკოტისა. თუ ფერკსა თაშნუჯი წაეკიდოს და ფერკებსა შემოზი-
 დოს და მოუდრეკს, ესე ზეთები, რომე გუთიტომს, მით ფერკები
 დაუზიდოს. თუ არ უშუელოს, ბატარა სამოსელი რძეშიგან დ[ა]ა-
 სოვლე და ცხელი შემოხუიე. და საჭმელი რა! მოუნდებოდეს, ბიე
 და ბროწეული აჭ[ა]მე. რაზომიცა ძილი მოუვიდოდეს, დაიძინოს: 10
 რომე მოიმატოს. თუ ამან წამალმ[ან] რწყევა არ გაწყუილოს, || ესე 344 r
 წამალი შეუწყვიტო: — და იჭირე: თეთრი საკმელი და თეთ-
 რი ვარდი, — თუითო მუტყ[ალი, ქაბაბა, ყაყუილა, — თუითოსა-
 გ[ან] თუითო ღრ[ა]მი, ქაფური და მუშკი, და ყარამფული; მისგან ქე-
 რის მარცულის ოდენი, დანაყე და ყურსა შექენ. ყოველთა ღლეთა 15
 თუ[ითო] მისგან თუითო მუტყ[ალი] პიტნის შარ[ა]ბითა. საჭმე-
 ლი: ზარბაჯი შეუწყევ ვარიის კორცითა. თუ ესე სისუსტისაგან
 იყოს, მისი ნიშ[ან]ი, რომე ფერი მწუანედ სცემდეს და პირისა სახე
 თეთრ[ად] იყოს, და ტანზედა მჭლედ იყოს. წამალი შისი: კო-
 ტოში მოკიდე და ლუიძლზედა² ტლ[ე]ები შეუწყევ და შემოსდე. 20

კვ. [კარი ოცდამეექვსე]

სახელითა ღ'თისა[თა] ღავიჟოთ გული და ვახსენოთ
 აგეგულეზა მისი და საჰმანი მისნი და ხასიათი
 მისი ტანშიგან.

აწ დავიწყოთ. ასონი ტანისანი მრ[ავ]ალნი არიან, თუითოსა 25
 ცალკე-ცალკე აქუს და მიაჩნია საჭმოზა და სახლი ტანისანი.
 მაშა, ასონი ტანის[ანი] მთ[ავარნი] ოთხნი არიან, რომელთა ხა-
 სიათნი და სარგონი³ დიდნია ტანსა შიგან. პირველ[ად] — ტუინი,
 რომელსა შიგან არის ჭკუა და მეცნიერობა, შეტყობა ტანისა ძრვისა
 და ცნობა მისი: გულის, რომელსა შინა არს ქარი სიცოცხლისა და 30
 სიმეტურგ[ალე] ბუნებისა და ღუიძლი, რომელსა შინა არის || სა-
 ზრდელი და მისგან ჩ[ა]მოვა ყოველსა ტანსა და მისგან იზრდე-
 ბის, და ყუერნი, რომელსა შიგან არს ს[ავ]ე[ა]ლი თესლ[ი]სა. და
 გუიხსენებია ჩუენსა ნათქომსა შიგან ტუინისა ჭკუათათუის ხუთთა,
 რომელსა შიგან არის, კორკისათუის და მკერდისათუის⁴ და ფირ- 35
 ტუისათუის და სხუათა ასოთა შედგმულთათუის, და ვთქუათ იგიცა
 ადგილნი და საქმენი მისნი.

აწ მოვახსენოთ გულისა. გული ასო არ[ი]ს დიდი და საქმე მისი

აგრევე, და არის ტანსა შიგან საქმენი და ხასიათნი მისნი, და არის
 მთ[ა]ვარი ასოთა ტანისათა. და გული დაბადა ღმერთმან კორცისა-
 გან, ვითა კუთისა და ძარლუისა კმელისაგ[ან], და ადგილ მისი არის
 5 მარცხენით კერძსა და ჩამოკიდებული ფირტუთა და საბურ[ა]ვი
 არის ზედა. და ჰგ[ან]ს აგებულება მისი ცეცხლსა მგზებარესა სიმ-
 კურვლითა, რომლისა არის აგებულება მისი, ქუეშეთ სქელი და ზე-
 დათ წურილი. და ჰგ[ან]ს აგებულება მისი თესლსა კურტუმისასა ანუ
 მუხუდოისასა, რომელსა ძირი მისი სქელი და წუერი მისი წურილი.
 და კიდური გულისა მიბრუნებულ არის მარცხენით კერძო, ტყირ-
 10 ბ[ი]სა პირისპირ, და კიდურთა მისთა დასერული არის, და მას
 შინა ასონი არიან, და გუარნი არიან — ერთი მარჯვენით და ერთი
 მარცხენით. და მას ორნი ყურნი ასხენ, თუითოსა გუარისანი: ერთი
 345 r მარჯვენით და ერთი მარცხენით. || მარჯვენით სისხლი დგას და მარ-
 ცხენით ქარი სიცოცხლისა, დაიარების მას შიგან სისხლი ღუიძლი-
 15 საგან, რომელი აბია ძარლუი ღუიძლისგ[ან] გულისა ყურსა მარჯვე-
 ნისასა დიდითა შედგმულობითა მისითა და გუნება გულისა არის
 მკურვ[ა]ლი და კმელი, არა ერთრიგად უფრო დამეტებული სიმკურ-
 ვლით კერძო, და არის ბუნებით შეზავებული. და ძალი მისი და ხა-
 სიათი ისი არის, რომე მისგ[ან] იძრვის და ძარლუნი მის ძალითა
 20 ფეთქენ. და მისგ[ან] დაიფანტვის ქარი სიცოცხლისა ყოველსა ად-
 გილსა ტანისასა ბრძანებითა ღ'თისათა, და მას შიგან იქნების მზი-
 არულება და სიცილი, და მაშიგ[ან] არის წყრომა და გაგულისებანი,
 ჭმუნვა და შეწყენა. და ორნი ძარლუნი გულისაგ[ან] და მას შეადგ-
 მ[ან] ორნი საბურ[ა]ვნი, და იარების ერთსა მას შიგ[ან] ძარლუისა
 25 სისხლი ყოველსა ძარლუშიგან, და მეორესა მას შიგ[ან] იარების ქარი
 სიცოცხლისა, რომლისაგ[ან] არის ფეთქა და ძრვა ძარლუთა. და და-
 სნეულდების გული აგრე, ვითა დასნეულდების სხუანი ასონი ტა-
 ნის[ან]ი თვის-თვის მაგიერად ერთმანერთსა ძალითაცა, რომე ერთი
 ასო დასნეულდეს, მეორესაცა და[ა]სნეულებს მისი სნება. და არს
 30 ესეცა, რომე გული დასნეულდების ღუიძლისაგ[ან]ცა და ტუინისა-
 განცა და სნებათა სტომაქისათაცა, და სნებათა ფირტუისათაცა, და-
 სნეულდების სხუათა ასოთა სატკივრისაგ[ან], და დასნეულდების
 ქ[ა]მსა სუქათისასა და ქ[ა]მსა დაბნედისა ადგილთა ტუინი[ს]ა სნე-
 35 ბათ[ა]გან, დასნეულდების ღუიძლისაგ[ან], რომე სისხლი დასქარბ-
 დეს და მი[ი]წიოს გულამდის, ააშფოთებს მას, და მიიწიოს ღუიძლი-
 სა ძარლუის[ა]გ[ან] ღუიძლის მაგიერ. და თქუეს, ოდეს მოვიდეს სი-
 კუდილი, იქცეს ბუნება გულისა და გარყუნას და გამოვიდოდეს
 სული, და სად[ა]მდის სატკივარი გულ[ა]მდის არ მიაწევს, რას გ[ი]წ-
 40 დ[ა]ქმე სატკივარი იყოს, სნების[ა]გ[ან] თუ ცემის[ა]გ[ან] და დაკოდი-
 ლებისგ[ან], სად[ა]მდი სატკივარი გულსა არ ეცემის, სული არა
 გ[ა]მოვა. რაქ[ა]მცა სატკივარი გულზედ[ან] მივა, გაირყუნების და

გამობრუნდების გუნება გულისა და ამოვა სული ბრძანებითა ღ'თისათა.

და გუინ[ა]ხვ[ან] მრ[ა]ვ[ა]ლნი კაცნი, რომელთა დაემართოს სნება ტუინისა და ცნობა წაუვიდა და დაბნდა, და მრ[ა]ვლთა ღლეთა არ მოვიდა ჭკუასა და არცა შეიძრა, და არ მივიდის ცნობასა, არც არა იკსოვნიდის და არცა მოკუდის, ვირე არ დაეხსნას და არა დასწყნარდეს ნაფასი გულისა მისისა და ძგერა მისი, და არა დაუსუსტარდეს ძალი სიცოცხლისა მისისა სიმჭურვლითა, რომელი იყოს გულსა შინა, დარჩეს იგი, რომელი წაეკიდოს ღუიძლსა შიგ[ან] მისა. განრყუნა და სნება მრ[ა]ვ[ა]ლთა ღლეთა არ მიიწიოს გულით კერძო, და ოდეს მიიწიოს მის კერძ, მოკუდეს იგი კაცი.

და ეგრეცა კულა როდეს წაეკიდოს სხუათა ასოთა შიგან სატიკვარი. არ მოკუდეს კაცი, ვირე არ მიიწიოს სატიკვარი გულად. და მოკუდების კაცი სიხ[ა]რულითაცა დიდითა და წყენითაცა დიდითა, ამაღ რომე, თუ ერთობ გაეხარებიან გულსა ნ[ა]მეტნ[ა]ვითა სიხარულითა, შესუსტდების და ველარ და[ა]მ[ა]გრებს სულსა და ამოუშუებს სულსა და მოკუდების სიჩოლფოტითა მისისთა. და აგრევე ოდესცა შეშინდების გული, ველარ დაიჭირ[ა]ვს სულსა, გამოუშუებს, და მოკუდების შიშითაცა კაცი და სიხარულითაცა ამა რიგითა, რომე გუითქომს, მრ[ა]ვალნი კაცნი. და მოკუდებიან ამა სახითა ისინი, რომელნი იყუნენ ჯაბანი და კრდ[ა]ლი გულითა. და წაეკიდების გულის ტკივილი ვითა სხუათა ასოთა ტანისათა სამთა გუართა სნებათგ[ან]: ანუ ქცევათა არეულებისათა, ანუ სიმსივნითა, რომელსა ჰქუიან სნება ჭურჭლისა, ანუ სნებისაგ[ან], რომელსა სახელი ჰქუიან გახსნა მარტივისა. და რომელი წაეკიდოს გულსა შიგან სნება გახსნისაგ[ან] მარტივისა, მაშა მოკლ[ა]ვს იგი ადგილადვე. და ესე იგი არს, რომელი დაემართოს გულსა ცემულობა ანუ გაპობილება რამე. და თუ წაეკიდოს გულსა შიგან მისა ანუ საბურ[ა]ვსა მისსა შიგ[ან] სიმსივნე მჭურვ[ა]ლი, მოკლას მასვე წამსა. და თქუეს ესეცა, თუ იყოს მის თანა სიმსივნე ზოგთა ადგილთა, რომელი ავნებდეს და მიხუდებოდეს გულსა, იგიცა მოკლავს კაცს. და თუ წაეკიდოს კაცსა ბნედა ამის სნებისაგ[ან], რომელი გუითქომს, || და მივიდეს გულშიგან სატიკვარი იგი და გაძლიერდეს და გადილ[დ]ეს სატიკვარი იგი, მ[ა]შინცა მოკუდების კაცი. და წაეკიდების ბნედა ცარიელობისგ[ან] კაცსა, ოდეს დაც[ა]რიელდეს გუამი, დაუსუსტარდეს სიმჭურვ[ა]ლე ბუნებისა და მიაწიოს გულით კერძ, და დ[ა]ბნედს იგი კაცსა. და იქნებისცა ბნედა და დიდისა სის[ა]ვისისაგ[ან], რომელი იყოს სტომაქსა შიგ[ან] ანუ ყოველსა ტანსა სიგრილე მეტი სის[ა]ვისისაგან, მაშინ მობრუნდეს და მოიწიოს იგი გულ[ა]დ და მოარჩოს. და ნიშ[ა]ნი, რომე იყოს სიმართელესა ზედა. თუ გული სიმჭურვალისკენ იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე არს, რომე მაჯა ჩქარად უცემდეს და

შფოთად და გულმწყრ[ა]ლ[ა]დ იყოს, და ოდეს გასწყრეს, ვერ დაი-
სუას გულის წყრომა მისი და ამა გუნებისა ჰ[ა]ტ[რ]ონ[ი] იყუნენ
ტანითა კმელნი, და თუ მოერიოს მისისა ბუნებასა ზედან სიმკურ-
[ა]ლე და ნოტიო, და მოვიდეს იგი ლუიძლისგან გულ[ა]დ და, შეზი-
ლოს და გასწორდეს.

5

აწ გულისა სინედლეხა მოგასწ[ა]ვებს და სიმრთელესა. თუ გუ-
ლი სინე[დ]ლის კერძო იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე მაჯა
ლბილ[ა]დ და დამლედ უცემდეს, აჩქარდეს და არ დასწყნ[ა]რდეს
გულის წყრომისგან, და ტ[ა]ნი მისი იყოს ლბილი, ნუ თუ მოერიოს
10 ლუიძლსა მისა სიკმე და შე[ე]რთოს გულსა და გასწორდეს, ვითა
რომელი ვთქუი. და თუ გული სიმკურგ[ა]ლისა და სიკმელისკენ
347 r. იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე || მაჯა მალედ და ჩქარ[ა]დ
უცემდეს, და წურილად, და იყოს ნაფასი მისი ფიცხელი, რომელ
არს ქმინვა, და მკერდისა და მუცლისა და თმა მრავლ[ა]დ ესხას, და
15 საკმეზედა ფრთხილი იყოს და ჩაუქად გაგულისდებოდეს რას გინ-
დ[ა]მე ზედან, და იყოს ძალიანი და არ დასწყნ[ა]რდეს გულ[ი]ს
წყრომისგან. და იცოდით, გულმწყრალობა სიმკურგლისა ნიშ[ა]-
ნი არის და დაწყნ[ა]რება სიკმისა ნიშ[ა]ნი არის. და თუ მოერიოს
სიმკურგ[ა]ლე და ნოტია გულსა მის[ა]ს, მაშინ ნიშ[ა]ნი ისი იყოს,
20 რომე მკერდსა და მუცელსა მის[ა]ს თმა უფრო ცოტა ესხას, ვირე
სიმკურგალისა და სიკმელისა უფალთ[ა]გ[ა]ნ. და გაგულისება მალე
იყოს და აგრევე აღრე დასწყნ[ა]რდეს. და იყოს ძარღუთა მისთა
ფეთქა ს[ა]ვსედ და სხუილად და ფართოდ, და სწრაფით იყოს მის
თანა სწორად ადგილსა ნოტიისასა სიმკურგ[ა]ლესა თანა. და თუ
25 მოერიოს სიგრილედ და ნოტიო გულისა ბუნებისა ქ[ა]მსა სიმრთელი-
სასა, მისი ნიშ[ა]ნი ისი იყოს, რომე მაჯა რბილ[ა]დ და სუსტად
უცემდეს და სრულსა და ძრგ[ა]ზედან მძიმედ იყოს, წყლტუი იყოს
ტანზედა და თმა არა დია ესხას ტ[ა]ნზედ[ა]ნ, და არცა მოშურნე
იყოს და არცა გაგულისდებოდეს, სიგრილ[ი]სა და ნოტისის[ა]ც[ა]ნ.
30 და თუ იყოს გული სიკმისა და სიგრილ[ი]სკენ, მაშინ იყოს ძარღუ-
თა მისთა ფეთქა სწორად და წყნარ[ა]დ, და იყოს იგი ფეთქა სიკმე-
v ლისა ალაგსა თანა საკუთ[ა]რ და ადგილთა გულისა ძარღუთა თანა,
და გაგულისდებოდეს. და ოდეს გაგულისდეს, ვერ დაესუას გულ-
[ი]ს წყრომისა, და იყოს მოშურნე, და იყოს თმა მისი ცოტა, და იყოს
35 წყლტუი. ესე ნიშ[ა]ნი არს გულ[ი]სა სიმრთელისა უფალთა. და
აქიმი მეცნიერი უნდა, რომე შეიტყუას გონება კაცისა სიმრთელესა
ზედან და აგრევე სნეულისა გამოარჩიოს გუნება, და კარგად გა-
სინჯოს შექნა და წაიღებდა სნეებისა, და შეიტყუას სიდიდე და სი-
ცრო სენისა, და გამოიკითხოს სნეების[ა]გ[ა]ნ, და მერმე ვკითხოთ
მას უკნის და შეუტყოთ, რომელი შესულიყოს გულსა ზედან სნე-
40 ბისაგ[ა]ნი ანუ წაიღებისაგანი.

40

460

და აწ ვახსენოთ კურნება და წამლები მისი.

დებედი მუშისა, სარგო ბრძანებითა ღ'თისთა. ძვერისათუის
 გულისა და შიშისათუის, და ტანისა ზრახუისათუის და მ[ა]რტოებისა-
 თუის, და ყოვლისა ტკივილისათუის, რომელი აშფოთდების შავისა 5
 ნ[ა]ვლისგან. — ა ი ღ ე: ზურუმბადი და დარუნაჯი, და მარგ[ა]-
 ლიტი წურილი, უჭურეტელი, და ქარაბა და ბასადი, — თუითო
 დრ[ა]მი, და აბრეშუმი ხამი — დრამ-ნახევარი, და უშინა — ორი
 დანგი, და ბამანი თეთრი და წითელი, სადაჯი, სუმბული, ყაყუილა
 და ყარამფული, თუითო — დრ[ა]მი და ნახევარი, და თაჭუის-ყუე- 10
 რი — დანგის წონი, და დარაბილბილი და ზანჯაბილი, თუითო —
 ორი დანგი, მუშკი — ნახევარ გურკის წონი. დაჭერ || აბრეშუმი მა- 348 r
 კრ[ა]ტლითა წურილად, რომელ შეიქმნას ვითა მტუერი. მერმე შეკ-
 რაბე იგი მარგ[ა]ლიტი და ბასადი ავანსა შინა, დაგ[ა]ლე კარგა, და-
 დანაყენ სხუანი წამალნი ცალკე-ცალკე, და შეკრაფენ ერთგან და და- 15
 გ[ა]ლენ, და შეზილენ თაფლითა ცეცხლ-არანახულითა, და შეასუი
 მისგან დიდისა მუხუდოსისა ოდენი ნელ-ტფილითა წყლითა.
 შექმნა წაწლისა კეისრისა, ზარგო ბრძანებითა ღ'თისთა; გული-
 სა ძვერისათუის და ქართა უბედოთათუის, რომელნი აშფოთდებიან 20
 სტომაქსა და მუცელსა შიგა, და ერგების ცხროთათუის ძეგლთა და
 სტომაქსათუის, რომელი საჭამადსა ვერ მოადნობდეს, და სისხლი-
 სა და ბაღმისა ამოყრისათუის და ზოყილისა ძნელისათუის, და
 ღუიძლისა და ტყირბისა ტკივილისათუის, და ტეხისათუის მუც-
 ლისა და თ[ა]ვის ტკივილისათუის, და საკლ[ა]ვისა წამლისათუის, 25
 და ავთა ნ[ა]კბენთათუის. — ა ი ღ ე: თახუის-ყუერი და სატკბურის
 ვამოწურვილი, და სალიხა და ყუსტი, და დარაბილბილი და კუჭუმ-
 ბრა, და აფიონი და ზ[ა]ფრ[ა]ნი, და სუმბული, თუითო — სამი წონა,
 და ჯ[ა]ვაშირი — დრ[ა]მის წონა, და მუშკი და ზურამბ[ა]დი, და
 დურანაჯი და მარგ[ა]ლიტი, უჭურეტელი, თუითო — ნ[ა]ხევარ 30
 დრ[ა]მი, და მური — რვა წონი; დან[ა]ყენ წამალნი ცალკე-ცალკე
 და შეკრაფენ ერთგან, და დაგ[ა]ლენ კარგად, და შეზილენ თაფ-
 ლითა. და შესასმელი: მუხუდოს ოდენი ნელ-ტფილითა წყლითა.
 შექმნა შიღთისა, რომელი იქმნების ოქროთა, სარგო ყოვლისა
 გულის ტკივილისათუის და თ[ა]ვისათუის, და ღუიძლი- 35
 სათუის, და მჭმუნვარეობისათუის და ნია-
 დ[ა]გისა მარტობისათუის, და შიშისათუის და
 სურვისა ტანისა უმიზეზოდ. — ა ი ღ ე: აფრაბუნი და
 აფიონი, თუითო¹ — ოცი წონა, პილბილი და თეთრის ღუმის თეს-
 ლი, და ძირა ქირმ[ა]ნი, და ბასადი, და მარგალიტი, თუ[ი]თო—ოთხი
 და ნახევრისა წონი, და დარაბილბილი თეთრი, და აყირყარა, ყა- 40
 რამფული და სადაჯი, და აზრაქუშნი, და აჩარ-ფაჩანი და სუსტა,

ბუნდრი და ელი, და სუმბული და ასრიონი, თუითოსაგან — ოთხი
 წონი, და საფისაჯის თესლი და ჯავაშირი, და ქუშტი და საქაბინჯი,
 და მასტაქი და ფავნია, და ცერეცოს თესლი და ფუ[ა]კა კალნ[ა]ბი-
 5 სა, და აბალ[ა]სი მეგუიპტური, და იქლილმალუქი, თუითო — ორი
 წონი, და ოქრო და ვერცხლი, თუითო — ოთხი დანგი და ნახევ[ა]-
 რი, ზაფრ[ა]ნი და ქაფური, თ[ა]ქუის-ყუერი, თუ[ი]თო, — სამი წო-
 ნი, და უძოვარის თესლი — რვა წონი, და ზარევე[ა]ნდი მრგული
 და ბალასნის თესლი, თუითო — შუიდი წონა, და ირმის რქა —
 10 დრ[ა]მის წონა, და კალნ[ა]ბი ბერძული — ექუსისა და ოთხისა დან-
 გისა წონი; დან[ა]ყენ, რომელნი კმელნი იყუნენ ცალკე-ცალკე და
 გაცარ, ჩაყარენ ნედლნი ლუინოსა ძუელსა კარგსა, ანუ ბადაგსა, და
 დაქლიშე ოქრო და ვერცხლი ქლიბითა, ვირე შეიქმნას ვითა მტუე-
 რი, და შერიე წამ[ა]ლთა დაგლილთა თანა, დაგ[ა]ლე კარგად, და ჩა-
 ყოილნიცა დაგ[ა]ლენ კარგად და შეზილენ თაფლითა, და შესუმა,
 15 ამა ს[ა]ლმობათათუის რომელ გუ[ი]თქომს, — რევენდისა ზომა და
 უფროსი. მისი შესასმელი: ნახევარ მუტყ[ა]ლი თფილითა წყლითა.
 349r || და ერგების ტკივილსა გულისასა დევალ-მუშკი დიდი, ტკილი;
 და ეგრე მისთუის დევ[ა]ლ-მუშკი მწ[ა]რე, და ერგების უკეთეცა.
 სხუა წამ[ა]ლი გულისა ძგერისა, ბერვისა და ჭყურილისათუ-
 20 ის, — ა ი ლ ო: თურინჯი, რ[ა]ზომი გინდეს, და გაქურცენ ქერქი მი-
 სი, კურცხის გული, რაზომ თხელ[ა]დ ეგებოდის, და გა[ა]კმო ჩრდილ-
 სა, და აიღო მისგ[ა]ნი წონი დრ[ა]მისა ათისა, და კილ[ა]მონი, ზანჯ[ა]-
 ბილი და აშყაყული, ამ[ა]თგ[ა]ნი — წონა დრ[ა]მისა ოთხისა, და
 რევე[ა]ნდი სინი, და მაზდაქი, ზაფრ[ა]ნი და სუმბული ბერძული, ქა-
 25 შუტიბარი, ამ[ა]თგ[ა]ნი — წონა დრ[ა]მისა ორ-ორისა და ნახევრისა,
 და ჯავზი ბუა — ხუთი. შეკრიბენ ესე წამალნი, დან[ა]ყენ, დასც-
 რენ და ბერულ-მოკდილ[ი]თა თაფლითა შეზილო და ქურჭელსა ჩას-
 დვა. და ოდეს გიკმდეს, იკმარო. შესუმა მისგ[ა]ნ: წონა დრ[ა]მისა
 ორისა წყლითა ნელ-ტფილითა, ერგების ღ[ა]თითა.
 30 ა წ გა მო კ რ ე ბ ი თ და გ ი წ ე რ ო გ უ ლ ი ს ტ კ ი ვ ი ლ ი,
 თუ რ[ა]ზომ ფერი არის და ხ[ა]ფუნისა, რომელ არის
 გულის ძგერა.

გულის ტკივილი მრ[ა]ველისგ[ა]ნ იქნების: ერთი — სიგრილის-
 გ[ა]ნ, რომე სტომაქსა სიგრილე მისჭირდეს, ერთი — რომე ნამეტ-
 35 ნ[ა]გ[ა]დ სიგმე მორეოდეს, ერთი — ბ[ა]ლდმისგ[ა]ნ, ერთი — სისუს-
 ტის[ა]გ[ა]ნ, რომე მუდ[ა]მ გული შეუსუსტდებოდეს. თუ სიგრილის-
 გ[ა]ნ იყოს, მისი წამალი და ნიშ[ა]ნი ეს იყოს, რომე ფერზედ[ა]ნ
 თეთრ[ა]დ იყოს, და ზოგჯერ! მკუდრის ფერი დაედებოდეს და ქმინ-
 ვაცა სჭირდეს, ხანდახან ჭკუაცა შე[ე]ცულებოდეს.

40 ტკივილის[ა]გ[ა]ნ, რომე ნ[ა]მეტნ[ა]გ[ა]დ შეუსუსტდეს. მისი წა-
 v მა ლ ი: ძლიერი² || ძუელი ლუინო ასუით, მისი ტანი ან ბალასნის

ზეთითა, ან ქუნჯითის ზეთითა შეზილეთ, და მუშკი შაქრითა აჟამეთ, და სურნელსა მწუნავილსა უსუნებდეს. მერმე სოდი და თოფ-ალახი ორივე დან[ა]ყე, ვაშლისა შარბათსა შიგ[ან] გ[ა]ჟრიე და მიეც, რომე ჭამოს. მერმე ესე შარბ[ა]თი და ესე წამ[ა]ლ[ი]-ცა ასუი, და გულზედან ტლედ დასდევ. და საჰმელ[ა]დ შემწუ-რისა ტრედისა კუნდსა აჰმევდი და ზოგჯერ ცხურის კორცსა ჰამ-დეს შემწუარსა. და გულის ტკივილისათუის ესე დევალ-მუშკი შე-უწყონ და აჰამონ, რომე დევალ მუშკებშიგ[ან] სწერია.

5

თუ ესე გულის ტკივილი სიგმის[ა]გ[ან] იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე ამა სნეულ[ი]სა კორცნი დნებოდენ და ფერზედანცა გა-ყუთილდეს და ცხელებაცა დაერთოს, მაჯასა ზედ[ა]ნცა მძიმედ სცემდეს და ტკივილიცა მწოედ სჰირდეს. მისი წამალი ესე იყოს, რომე ჭაფურისა ყურსი შეუწყევით, რომე ყურსებშიგ[ან] სწერია მით წესითა, და კიდევე ჭაფურისა ყურსი ვაშლისა წუენითა გულზედ[ან] დასდევით, და თეთრი სანდალიცა გაურიონ. სამ დღემ-დი ესე შეუწყევით, სამსა დღესა უკნის ესე ყურსი შეუწყევით, ქე-რისა კორკოტითა აჰ[ა]მეთ ესევე ჭაფურისა ყურსი და თბილითა წყლითა იბანდეს¹. და საჰმელი მისი: ქერის საფუარი შექნან ნუშის ზეთითა და ზედან შ[ა]ქარი მოაყარონ, და იგი გ[ა]მოუცხონ და აჰ-მევდენ.

10

15

20

თუ ესე გულის ტკივილი ბ[ა]ლღმისგ[ან] იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე ფერზედ[ან] ერთობ თეთრ[ა]დ იყოს და გული ნ[ა]მეტნ-[ა]ვად || სტკიოდეს. თუ ამა ტკივილსა ყოლინჯიცა დაერთოს, მოი-350 r დე: მუშკი დანგ-ნახევარი, და ერთი სასმელი ჯულაბი შექენ, და ესე მუშკი შიგ[ან] გ[ა]ჟრიე და შეასუი. თუ ამა წამალ[მ]ან ვერ უშუელოს, მოიდე: სუმბული, ყარამფული, სოდი, ყუსტი, დ[ა]რიჩ[ი]ნი, უფული², თუითოსგ[ან] — თუითო დრ[ა]მი, ტკბილი ვაშლისა წუენი გ[ა]ჟრიე და გულზედ[ან] ტლედ გარდა[ა]კარ.

25

თუ ესე გულის ტკივილი სისუსტისგან იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე გული მუდმ[ა]დ უძგერდეს და დაუსუსტდეს. მისი წამალი: თეთრი სანდალი, ჭაფური, ვარდის წყლითა ტლედ შექე-ნით და გულზედ[ან] გარდა[ა]კარით, და ნ[ა]ხევარ დანგი მუშკი გ[ა]-ურიონ და შეასუან. ორი მუტყლი დაევალ-მუშკი ორჯელ გალესონ და შეასუან. მერმე მას უკნის თბილი წყალი შეასუან.

30

თუ გულის ტკივილი სიგრილისგ[ან] იყოს, ესე წამალიცა აჰ[ა]მეთ: სადაფისა ფურცელი ნიგუზის ზეთითა, ცოტა თ[ა]ფლი გ[ა]ჟრიონ და აჰამონ, რომე გული გ[ა]უმნაარულოს³.

35

ხაფაყნისა წამალი, რომელ გული მუდ[ა]მ უძგერდეს. ხ[ა]ფაყნისა ნიშ[ა]ნი იგი არის, გული ასრე უძგერდეს, ამას ჰვეგ[ან]დეს — ქათამ ფეთქსო, რომე კელი დასდვა, და მწოედ⁴ უძგერდეს. ესე ორისგ[ან] არის: ერთი — სიგრილისგ[ან], ერთი — სიმჭურგ[ა]ლის[ა]გ[ან].

40

თუ სიმეტურგ[ა]ლის[ა]გ[ა]ნ იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, — და ხან[ა]მიერ[ა]დ გულის ძვერ[ა]შიგ[ა]ნ ცხელებ[ა]ცა მოუვიდოდეს. და ძვერა გ[ა]უწყუეიტლ[ა]დ იყოს. მისი წამ[ა]ლი: ყურსი, ქაფური
v შეუწყევით ამა წესითა, რომე ყურსებშიგ[ა]ნ სწერია. ესე ყურსი
5 ვაშლის წუენითა შეასუთ და ერთხელ საქ[ა]ნგუბინი ბაზრულ[ა]თა. თუ ამა სატივარშიგ[ა]ნ ცოტა სეედაცა დაერთოს ლოდადისა, მაჟუ-
ნი შეუწყევით, და თუ კორცხედა ცბლ[ა]დ იყოს, ბასლიყისა ძა-
ლუი გაუხსენით და მუდ[ა]მ ახალი დო ყინულითა გ[ა]უელესეთ და
შეასუთ.

10 თუ ესე ხ[ა]ფაყ[ა]ნი სიგრილის[ა]გ[ა]ნ იყოს, და მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს: ფერზედ[ა]ნ მუდამად თეთრ[ა]დ იყოს და კორცშიგ[ა]ნცა მუდ-
[ა]მ[ა]დ ცივად იყოს, გუნებ[ა]ზედ[ა]ც შფოთად იყოს, და გულ-
ზედან მუდ[ა]მ[ა]დ ეშინოდეს, მუდ[ა]მ[ა]დ ნ[ა]კვლიან[ა]დ იყოს. ამას
მათფუხი აფთიმონი შეუწყევით. მას უკანით მუშკის ყურსი შე-
15 უწყევით, რომე ყურსებშიგ[ა]ნ სწერია, და სუმბული ამა ყურსებ-
შიგ[ა]ნ მოუმატონ და დევალ-მუშკისა მაჟუნითა აქ[ა]მონ.

თუ ესე გულის ტკივილი სიცხისგ[ა]ნ იყოს და მისი სტომაქი
ცბლ[ა]დ იყოს, მას გრილი მთა ადგილი უნდა, რომე შეუწყონ; და
ვარდისა წყ[ა]ლსა და ქაფურსა უსუნებდეს. მისი მოსუნენება მით იქ-
20 ნების: თუ ცხელსა ალ[ა]გსა იყოს, მთ[ა]სა გ[ა]ვიდეს სჯობს; თუ მთ-
სა ვერ გ[ა]ვიდეს, გრილსა სახლშიგ[ა]ნ დაჰდეს და ნილოფარი და
სანდ[ა]ლი, ვარდის წყალი და ქაფური, და გრილი ხილი, რ[ა]ცა იყოს,
მას ისუნებდეს, ერგოს. და ფურცელი ტირიფისა გარცხილი, სადა-
ცა დაიძინოს, გარეშემო შემოუყარონ. და შარბათი სანდლისა და
ყურსი ქაფურისა ასუან, და მისი პერ[ა]ნგი სანდლისა წყლითა დ[ა]მ-
25 სოვლონ და აგრე ჩა[ა]ცუან, || ხანდახან ვარდისა წყლითა შეასო-
351r ვებდნენ, რომე სული ახალ-ახალი უდიოდეს. თუ წყურვილი
სჭირდეს და აწყენდეს წყალი მჟავისა ბროწეულისა და წუენი ტყე-
ლისა, და წყალი ინდოურისა ხჭრმისა და წყალი ისრიმისა, და წყა-
30 ლი მჟავისა თურინჯისა, ესე ყუელა ერთმანერთსა სწორი ქნას, რაცა
ამას შაქარი მოუნდეს, იმათ ოდენი, სადამდის გასქელდებოდეს,
ცივითა წყლითა გარივე და აგრე ასუემდენ. წყალი თეხმაქნისა, წყა-
ლი მჟავისა კიტრისა, ესე ამა სენსა ერთობ ერგების და, თუ ყურსი
ქაფური ურიონ, იგიცა სჯობდეს.

35 თუ ცივება არა სჭირდეს, ზროხისა დოცა არგებს. მისი საქამადი
ჯულაბითა, კარგითა ღუინითა გარეული იყოს პურსა, იმითა გაცი-
ვებდეს და ჭამდეს. თუ ესე ველარა იშოვოს, ცივსა წყალშიგან პურ-
სა ჩაყრიდეს და ჭამდეს ლიმონისა წყლითა. და მჟავისა ბროწეულისა
წუენი წყალსა გაურიონ და იმასშიგან პური ჩაყარონ. და იგიცა
40 ერგების. წურილი თევზი ძმრითა მოხარშული და ს[ა]ქამ[ა]ლი, რომე

ისრიმითა და რევაჯითა იყოს, და ანუ რაცა ამას ჰგავს, და პირსა წაიგდებინებდეს.

თუ იგი სენი სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი იგი იყოს, რომე პირსა თეთრი და ლურჯი იყოს. თუ სიცხისაგან სჭირდეს, [ესე] სენი უფროს ძნელი იყოს, მას მუშკისა და ამბრისა სული ერგების და ღლიასა ტლე, გულსა დაიდვას დოლ-მუშკი. ნუშადრე(!), მუფარე გმელი, ესე მისცენ და ზედა ცოტა || გემრიელი ლუინო ასუან. და მისი საჭმელი შემწუარი იყოს და ასეთი კორცი, რომე შიგან სიმსუქნე არა იყოს; ჭავჭავისა და ტრედისა ჯუნდი ნიგუზისა ზეთითა შემწუარი, ქონდრითა და დარიჩინითა ჰამდეს.

თუ ცხელებისაგან მივარდნილიყოს და დასუსტდეს, ქაფური და ვარდის წყალი, სანდალი და კიტრი და ბადრანგი, ესე გააციოს და ცოტათა მუშკითა ისუნებდეს, და ცივი წყალი გულაბითა გულზედა ისხას და ჯაქასაცა იმითა ჩაისოვლებდეს. თუ ესე ვარდის წყალი, და თხელი და წმიდა ლუინო, და ზროხისა კორცისა ნახარში, თუ ამას ჩაალბობდეს, ყდაშიგან იგი სჯობდეს.

თუ ესე სენი სიგრილისაგან წაეკიდოს, მუშკსა ნიადაგ ისუნებდეს. ლუ[ინო], რომე გამთბარი იყოს, გული-მუშკითა ყიასა ჩაიწობდეს და ყალბისა ტლე გულსა დაიდვას, ტფილ-ტფილი, არგებს. წყალი ლიმონასა მჟავისა ბროწეულისა წყლითა გარეული იყოს, შიგან პური ჩაყაროს, და ჰამოს თევზი წურილი ძმრითა და ისრიმისა წყლითა მოხარშული. და საჭამადი რევაჯითა და ისრიმითა, და ან რაცა იმისი მსგავსი იყოს, იმითა შეუწყონ.

თუ ესე სენი სიგრილისაგან სჭირდეს, პირისა ფერი თეთრად, ლურჯად და კალის ფერად ჰქონდეს. თუ სიგრილისაგან იყოს იგი ფერი, უფრო ძნელია მისი სენი. მას მუშკისა და უდისა სული არგებს, და ყალბისა ტლე გულზედა დაიდვას, არგებს ნებითა ღმრთისათა.

|| სხვა გულისა ტკივილისა, რომე სიგრილისაგან იყოს. მისი წამალი: აილე მაყულისა შეშა, დაწუი და ზედა ტაშტი დაბურე, რომე კუამლი არსით გავიდეს. და მერმე ისი მური, რომე ტაშტსა მოეკიდოს, დაფხიკე და ლუინითა შეასუი, თუ უშუელოს ღმრთითა. თუ ამან ვერა უშუელოს, აილე: ტენცო და წყლითა ადულე, თაფლი გაურივე და შეასუი უზმასა ასი დრამი, და უშუელოს.

თუ ამან ვერა უშუელოს, იცოდი სიმკურვლისაგან არს ტკივილი ერთობ. მისი წამალი: აილე ზაფრანი და ქაფური, დანაყე, გალესე და შეასუი, და უშუელოს. თუ ბალღამი იყოს, გულზედა კარისა ნავდელი, თაფლწყალი გაურივე და შეასუი.

სხუა წამალი გულისა: ადულე საკმელი და კულ[ი]-

30. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

5

v

10

15

20

25

30

35

40

465

ვი, შეასუი წყლითა სამჯერ. ამავე სენსა მიწა და წყალი გაურივე
ერთმანერთშიგან სპილენძისა თასითა, და სამი მარცჳალი ქერი
აგდევ შიგა და შეასუი, და ირბინოს და უშუელის.

5 სხუა, რომე ანასდად გულის ახტკივდეს და
პირსა წყალი წავარდეს, იგი ჰქი[ი]საგან არის. ერთი თავი ნიორი
დაუნაყე და ძმარი გაურ[ი]ვე და შეასუი, და უშუელ[ი]ს.

10 სხუა წამალი გულისა და სტომაქისა. — აიღე: კულიავე და
პილპილი, და ჰაკური, წიწმატის თესლი, თუთითოსაგან — ორი დრა-
მი, დანაყე და გაცარი წმიდად, შეზილე და ერთსა დღესა და ღამესა
მიეც თუითო კოვზი შუიდ დღემდის, უზმა შეინახე და ყოვლისა
მჟავისაგ[ან] ფარეზი შეინახე, და უშუელოს.

v || სხუა წამალი გულისა და სტომაქისა. —
აიღე: ვაშლი ხუთი დრამი, და ბაე — ხუთი დრამი, და ავანშიგან.
15 დანაყე წმიდად, და თაფლი გაურივე, და აიღე ბროწეულისა ყუ-
ვილი ორი დრამი, დანაყენ და გაცარ, და შიგან გაურივე, და ჰურ-
ქელსა შიგან ჩასდვა, ცეცხლზედჲ ერთხელ აადღუღე. აიღე თუითო
კოვზი, უზმასა სამსა დღესა აჭამე და უშუელოს.

სხუა წამალი: ბროწეულისა წყალშიგან ქალი გაურივე. შე-
ასუი, და გულზედაცა დასდვა და უშუელოს.

20 გულისა ტკივილი, რომე სიმკურვალისაგან იყოს. — მისი წა-
მალი, გრილი შარბათები: სანდალის შარ[ა]ბი და ყურსი
ქაფური შეასონ, თეთრი სანდალი ვარდისა წყლითა გალესონ და
ცოტა ძმარიცა გაურიონ, და ცოტა ქაფური მჟავე ვაშლისა წყლითა
გალესონ და ისიცა შიგა გაურიონ, მერმე ქათნისა ნაყუეთი ამას
25 შიგან ხანქამიერად დაასოვლონ და გულზედა დასდვან, და გრილი
ყურსებისა შეასუან, და ყურსი ტაბ[ა]შირი შე[ა]სონ.

გულის ტკივილი, რომე სიგრილისაგან იყოს. — ცოტა მუშკი და
უდი ცოტ-ცოტა, და ცოტა ამბარიცა კარგისა ძლიერსა ლუწოსა
შიგან გალესონ და შეასონ, და ღალისა ზეთი გულზედა ტლედ. ესე
30 სამფერი წამლები შიგა გაურიონ და გულზედა ტლედ შეუდვან. თუ
ამან არა უშუელოს, დაიჭირე ყუსტი, სუნბული, სოდი, დარიჩინი.
353 r სუქი, ესე ოთხი დანაყე, მურტისა წყლითა დაასოვლე და ცოტა
დევალ-მუშკიცა შემოსდვან ტლედ.

დევალ-მუშკისა წამალი². წამალი ესე არის: აიღე
35 ავსანთინი, მური, საბრი და რევანდი, თუითოსაგან — ორ-ორი
დრამი, თაქვის-ყუერი და მუშკი, — თუითო დრამი, და ნანხუა და
ზაფრანი, და ნიახურისა თესლი, თუითოსაგან — ოთხ-ოთხი დრამი,
სუმბული და სადა ჯანდი, თუითოსაგან — ორ-ორი დრამი. ესე ყო-
ველი დანაყონ და გაცრან, და ცოტასა კარგსა თაფლსა შიგან შე-
40 ზილნე. ამა შეზელილისა წამლებისგან თუითოსა მას თუითო მურ-

ტყალი ბატონისა ენა, რომე მრავალ-ძარღუა ჰქუიან, მისა წუენშიგან
გალესონ და შეასონ.

გულის ტკივილი, რომე ნამეტნავად სიმკურვალისაგან იყოს, და
აცხელებდეს და გული უძგერდეს, და აწყურებდეს, და გული უსუ-
სტდებოდეს და სტკიოდეს, და პირი გაუწითლდეს და მოკუთხებით
ჰქონდეს. — ესე შარაბი სანდალი შეასუი და კელი გაუქსენ, შუა
ძარღუი, და ცოტა სისხლი აღინე. ამა შარაბისა სანდლი-
სა წამლები ეს არის: აილე გაქლიბული თეთრი სანდა-
ლი ოცდაათი დრამი¹, ასსა დრამსა ისრიმისა წუენშიგან და თხუთ-
მეტსა დრამსა და ერთსა ლიტრასა წყალშიგან დაალბე ერთსა დღე-
ლამესა, მეორეს დღესა აადუღე მანდამდის, რომე ორი წილი დააკლ-
დეს და მესამელი დარჩეს. მერმე || კელითა შეზილე, ქათნისა ნაკუე-
თითა დაწურე. მერმე ერთი ლიტრა შაქარი გაურივე, ნახევარ დრა-
მი ზაფრანი მჩუარშიგა გამოკრული შიგა ჩაავდე და ადუღე, და პე-
რი აართუი და ადუღე მანდამდის, ვირემ გასქელდეს. ხანჯამიერად
მოკრული ზაფრანა კელითა დატყლიჯე, რომე ძალი კარგა გამოს-
ცეს. ათი დრამი თაბაქშირი დანაყილი, ნახევარ მუტყალი ქაფური
ამა შარბათშიგა ხუთ-ხუთი დრამი ვაშლისა შარბათი გალესე და შე-
ასუა.

თუ პირისა სახე ყუითლად ჰქონდეს და მაჯა ჩქარად უცემდეს,
ნავალი და შარდი ყუითლად იყოს, და პირი უმწარდებოდეს და
სწყურდებოდეს ასრე, რომე წყლითა არა გაძლებოდეს, და მალევით
აცხელებდეს, იცოდი, რომე სენი ზაფრისაგან არის. მისი
წამალი ესე ყურსი ქაფური არის: აილე ქაფური,
ტაბაქშირი, წითელი ვარდი, ლულუფარი (ქაფური — ორი დრამი,
და სხუათაგან — ოთხ-ოთხი დრამი), თუხმაქანი, კიტრის თესლი,
შანხიარისა თესლი, რომე მრუდად გაგრძელდების, აყიროსა გული,
თუითოსაგან — სამ-სამი დრამი, ქოქისა თესლი, ქასნისა თესლი,
თუითოსაგან — ორ-ორი დრამი და ნახევარი, თეთრი სანდალი —
სამი დრამი, და შემწუარი და დანაყილი კირჩხიბი — ორი დრამი,
რუბისუსი || — ერთი დრამი, ზაფრანი — ორი დანგი, თარანგუბინი — 354 r
ათი დრამი, ქასირა — ერთი დრამი და ნახევარი, კმელი ქინძი —
დრამი და ნახევარი. ამა ათსა დრამსა თარანგუბინსა შიგან ცოტა წყა-
ლი გაურივე და კელითა შეზილე და ქათნითა გასწურე. ესე წამლე-
ბი უღილა დანაყე, გაცარ და შიგა გაურივე, და ყურსები შექენ. თუ-
ითოსა მას ხუთ-ხუთი დრამი ბაესა(!) კურკისა წუენშიგან გაურიონ
და თითი ალოკონ, და თუ თითითა ვერა ლოკდენ, ცოტასა დოსა
შიგან გალესონ და ასონ.

შარაბი, რომე წყურვილი დააწყნაროს. — აილე: მქავე ბრო-
წეულისა წუენი და ტყემლისა წუენი, და საზამთროსა წუენი და
ნარინჯისა წუენი, და ისრიმისა წუენი, თუითოსაგან — სწორ-სწო-

5

10

v

15

20

25

30

35

40

რი, ასთონი შაქარი გაურივე, სიმეავე გატეხოს, მანდამდინ ადღუ
რომე გასქელდეს, ამისგან თუითო შარბათი — ხუთ-ხუთი მიტყა
ლი — ცივითა წყლითა ასუი.

- სუფუფი, რომე გულისა ტკივილი დააწყნაროს¹ და სიმკურვალე
5 გასტეხოს. — ა ი ღ ე: წითელი ვარდი, ტაბ[ა]შირი — ორი ღრამი,
კმელი ქინძი — ოთხი ღრამი, ქაფური — ერთი დანგი; ესე ყულა
დანაყე და გაცარ. ამისგან თუითო მუტყალი ვაშლისა შარბათშიგა
v გა || ურიონ და ალოკო[ნ].

- ს ხ უ ა ს უ ფ უ ფ ი. — აიღე უკურეტელი მარგალ[ი]ტი, ქარბა,
10 ბასდი, ლისან-ლუსვარი, თეთრი შაბი, გილი მხატუმი, თუითოსა-
გან — თუითო მუტყალი, სუქი — ნახევარ მუტყალი, წითელი შა-
ქარი — შუიდი მუტყალი, და ყუელა დანაყო და გაცრან. ამისგან
შარბათი ორი მუტყ[ა]ლი ვ[ა]შლისა შარბათშიგა გაურიონ და ლო-
კონ.

- 15 ტლე გულის ტკივილისა, რომე სიმკურვალისაგან იყოს. — ა ი-
ღ ე: ტაბ[ა]შირი, ქაფური, თეთრი სანდალი გაქლიბული, წითელი
ვარდი; ყულა დანაყონ და ვარდისა წყალშიგა გაურიონ, ტლედ
ქნან და გულზედა დასდვან.

- ტ ლ ე კ ი დ ე ვ ე. — კმელი ია — ერთი პევშუი, ქერის ფქუ-
20 ლი — ერთი პევშუი, დანაყე და გაცარ, ლისან-ისავრისა ფურცე-
ლი, კლდისა ყურძენა და ძაღლისა ყურძენა, ბაზარკატონასა ლუბი,
ესე სამი ერთმანერთშიგა გაურივე და ხუთისა კუერცხისა ცილი,
ფქუილები და წამლები ერთმანერთშიგა გაურივე, და ტლედ შე-
ქმნა და გულზედა შემოსდვა, სიცხესა გამოიღებს და გულისა ტკი-
25 ვილსა დააწყნარებს. ესე ტლე ჯ ა ლ ი ნ ო ზ ი ს გ ა ნ მოგონილია
და გამოცდილი.

- გულისა ტკივილი, რომე სიგრილისაგან იყოს, მ ი ს ი ნ ი შ ა ნ [ი]
355 r ესე არის: პირისა სახისა ფერი მოთეთრო || და ტყუე[ი]სა ფერად
მოსცემდეს, აწოდინებდეს მკარშიგან და ტანშიგანცა მძიმედ იყოს
30 და ადგომა ეძნელებოდეს, და ცეცხლისა² და მზისა სიტფო იამებო-
დეს, მუშკისა სულიცა — რომე მკურვალეა — იამებოდეს. რა ესე
ასრე იყოს, იცოდი, რომე ესე სიგრილისაგან არის. პირველ
ა ი ღ ე: ცოტა მუშკი და ამბარი, დანაყე და ერთსა თასსა კარგსა
ლუინოსა შიგა გაურივე და შეასუი. და ესე ნოშდარო მაჭუნიცა აჭა-
35 მე. ნ ო შ დ რ უ ს წ ა მ ა ლ ი ე ს ე ა რ ს: აიღე წითელი ვარდი
ექუსი ღრამი, სოთი — ხუთი ღრამი, ყარამფული, მასტაქი, სუმბუ-
ლი. ასარიონი, თუითოსაგან — სამ-სამი ღრამი, ყუფა, ზარნაბი, ზა-
ფრანა, ბაზბაზი, ყაყულა, ალი ჯავზი, თუითოსაგან — ორი ღრამი;
ყულა დანაყენ და გაცარ და ნახევარ ჩარექი ამლაჯი გაწმენდილი
40 ორსა ლიტრასა წყალსა და ნახევარსა შიგან ჩადევ, და მოხარშე
მანდამდის, რომე წყლისა ორი წილი დააყლდეს და ერთი დარჩეს.

მერმე ისი ამლაჯი ჯელითა კარგად დაზილე და დაწურე. ერთი ლიტრა თაფლი იმა წამლებშიგა გაურ[ი]ვე, მანდამდის ადუღე, რომე გასქელდეს. მერმე ესე დანაყილი წამლები შიგა გაურივე და მაჯუნად შექენ; ამისგან თუითო ჭამა: ორი დრამი. ესე მაჯუნი სიგრილისაგან რომე იყოს, გული სტკიოდეს, უშუ[ე]ლის, და გული რომე შეუსუსტ[დ]ეს, ძალასა მისცემს.

v
5

სუფუფი, რომე სიგრილისაგან იყოს გულისა ტკივილი. — ა ი ლ ე: პიტნა, ქარაბა მოკალული, ბასდი, და თეთრი შაბი მოკალუ-
ლი, სოდი, თუითოსაგან. — სამ-სამი დრამი, მრგვალი ზრეენდი, 10
დ[ა]რუნჯი — ნახევარ-ნახევარი დრამი, მუშკი — ერთი დანგი, სუმ-
ბული, მარგალიტი, — თუითო დანგი. ესე წამლები ყუელა დანა-
ყე, დაცარ და ოცსა დრამსა შაქარშიგან გაურივე. ამისგან: თუითო
სამ-სამი დრამი ავსინთინდისა შარაბითა.

ავსინთინისა შარაბი ესე არის: — ა ი ლ ე: ავსინთინი ხუთი დრა-
მი, წითელი ვარდი — თხუთმეტი დრამი, სუმბული — ორი დრამი, 15
თურული — ორი დრამი, ყუელა ერთსა ლიტრასა წყალშიგა აადუ-
ღე, სადამდისცა ნახევარზედა მოიყაროს, გამოსწურე და ოცი მუ-
ტყალი წითელი შაქარი გაურივე და ცოტად მოადუღე. ამა სუფუფი-
საგან სამი დრამი ათსა დრამსა ავსინთინისა შარაბშიგა გაურ[ი]ვე,
აგრე ასუით. 20

გული, რომე სიგრილისაგან სტკიოდეს, მისი ტლე. — ა ი ლ ე: სუმბული, სოდი, ყამბილი, ყუალა სხილი, წურილი, კმელი ხათმი, წითელი ბორა, სონიჯი, თუითოსაგან — ხუთ-ხუთი მიტყალი, ყუა-
ლა წურილად დანაყე; ჰ[ა]მამა — შუიდი მიტყალი — ესეცა დანა-
ყე, და ყუალა გაცარ, კარ || გსა ძრიელსა ღუინოშიგა გაურივე და 356 r
მოადუღე, და თბილ-თბილად გულზედა ტლედ შემოსდე. ესე ტლე 25
ჯ ა ლ ი ა ნ ო ზ ი ს გ ა ნ მოგონილი არის.

**წამალი გულისა ტკივილისა, რომე სიგრილისაგან და ბაღდმისა-
გან იყოს, და გასახსნელი წამალი ეჭირებოდეს.** — ე ს ე გა ს ა ხ ს-
ნ ე ლ ი მ ი ე ც ი თ: აილე თურბუთი, აფთიმონი, ღარიკონი, უსტუ-
ხუდოსი, — თუითოსაგან სწორი, და ცოტ-ცოტა იარაჯ-ფეყარა — 30.
ორი დანგი და ნახევარი, ჰუდი ჰინდი — დანგი და ნახევარი; ყუა-
ლა დანაყე და გაცარ და ცოტა ტფილსა წყალშიგან დაზილე, და ჰა-
ბები შექენ... ამა ჰ[ა]ბისა თუითო ჭამა: ორი დრამი და, თუ უფრო
ძალიანი უნდოდეს, სამი დრამი.

ს ხ უ ა ჰ [ა] ბ ი ჯ ა ლ ი ა ნ ო ზ ი ს ი ა მ ა ვ ე ტ კ ი ვ ი ლ ი - 35
ს ა თ უ ი ს. — ა ი ლ ე: თურბუთი, აფთიმონი — თუითო დრამი,
შაჰმანდალი, ღარიკონი, ჰ[ა]ყრალ არმანი, თუითოსაგან — დანგი და
ნახევარი, საკამუნია — ერთი დანგი, მილჰინაპტი — ერთი დანგი,
შავი ხარბაყი — ნახევარ დანგი, უსტუხუდოსი — ორი დანგი, მა-

უყლი — ერთი დანგი; ყუალა დანაყე და გაცარ, თბილითა წყლითა აბები შექენ. ესე ყუალა ერთი შარბ[ა]თი არის.

გულისა ტკივილი, რომე სიმკურვალისაგან იყოს, და გასაქსნე.

- v ლად ეპირეზოდეს, მას უშუელის ესე გასაქსნელი. — || აიღე:
5 თურბითი და აფთიმონი, სანიმაქი, შაპთარა, მასტაქი, წითელი ვარ-
დი, ია, ქაბული ჰალილა, ყვითელი ჰალილა, ამასირა — თუითოსა-
გან ცოტ-ცოტა დანაყე და გაცარ და თბილითა წყლითა აბები შე-
ქენ. აიღე ხუთი დრამი ხიარი-შამბრისა გული, ხუთი დრამი შარი-
10 ხიშტი, თბილისა წყალშიგა გაღესე და გამოწურე და ამა ჰ[ა]ბეგშიგან
ორი დანგი ამაშიგა ჩაადნევ და შეასუა. თუ ამითა არა გა-
მოწმდეს, ესე ჰ[ა]ლილისა სუფუფები მიეცე. —
აიღე: ალილა, ქაბული და შავი ჰ[ა]ლილა, ამლაიჯი, ფალანჯ-მუშკი,
ბადრანჯობისა თესრი(!), უსდუხუდოს ლისან-ისავარი, რომე გავ-
15 ზუვანი არის, გილი არმანი, აფთიმონი, უდი ჰინდი, სოდი, ყარამფუ-
ლი, კმელი ქინძი, თუითოსაგან — სამ-სამი დრამი, ქარბა, ბასდი
უხარშავი, აბრეშუმი დამწუარი, პაჯალ-არმანი, თუითოსაგან —
დრამი • და ნახევარი, ბაზარყატუნი, თუხმაქანი, აყიროს თესლისა
გული, თუითოსაგან — ხუთ-ხუთი დრამი, ყუელა დანაყე და გაცარ,
20 ამა წამლებშიგან თუითოსა მისგან თუითო მიტყალი ათსა დრამსა
ლისან-ისავრისა შარბათშიგა გაურიონ და თითითა ალოკონ.

- ლისან-ისავრისა ნიშანი ესე არის. — აიღე ლი-
357 r სან-ისავრი, რომე გავზუბანი, არის, ოცდაათი დრამი, ბათრინჯისა ||
ფურცელი — ხუთი დრამი, სუმბული, სადა ჯიანდი, თუითოსაგან —
25 ორ-ორი დრამი, ამლაიჯი დანაყილი, თუითოსაგან — ოთხ-ოთხი
დრამი. ესე ყუალა სამსა ლიტრასა წყალსა შიგა მოადუდე, სადამდნ
მესამედი დარჩეს გინა ნახევარ ლიტრასა ზედან მოიყაროს, გამო-
წურე და ნახევარ ლიტრა შაქარი გაურივე, მანდამდის ადუდე, რომე
გასქელდეს. ამისგან ათ-ათსა დრამსა ყოველთა დილათა უზმასა ვარ-
30 დისა წყლითა ასუემდი.

- ესე დევალ-მუშკი, რომე ამა სენსა უმუე-
ლის. — აიღე მასტაქი, დარიჩინი, ყარანფული, სუნბული, სუქი,
ქაბაბა, დარიჩინი, ჯავზი, ყაყულა, სოთი, თურინჯისა ქერქი, უხარ-
შავი უდი, ზაფრანი, დარ[ა]პილპილი, ბადრანჯისა თესლი, ფალანჯ-
35 მუშკისა თესლი, მარზანგუშისა თესლი, ზანჯაბილი, თუითოსაგან —
ხუთ-ხუთი დრამი, მუშკი — ორი მუტყალი. ესე ყუალა დანაყე და
გაცარ. ქაბული ალილა ნახევარზედა დანაყილი ერთსა ლიტრასა
წყალშიგან ერთსა დღე-ღამესა დაალბონ, მეორესა დღესა მოადუ-
ლონ მანდამდინ, რომე ორი წილი დაიკლოს. მერმე გამოწურონ და
40 ერთსა ლიტრასა თაფლშიგა გაურიონ და მოადულონ, სადამდის გას-
ქელდეს. მერმე ესე დანაყილი ესე წამლები შიგა გაურიონ. ამისგან

თუითო ჭამა: თუითო მიტყალი, ათი || დრამი ტკბილისა ვაშლისა
შარბათი გაურიონ და თითითა ალოკონ.

ჯ ა ლ ი ა ნ ო ზ ბ რ ძ ა ნ ა: გულისა ტკივილი რომე იყოს, ესე
წამალი ერთობ ერგებისა.

ტ ლ ე, რომე გულისა ტკივილსა უშუელის,
რომე სიგრილისა განიყოს. — აილე ქალამის ფურცელი,
დანაყე ერთი ზღუჯი და გამოსწურე, და აილე ერთი მუტყალი ზაფ-
რანი, ერთი მუტყალი სუმბული, ერთი მუტყალი სოდი, ერთი
ცალი პევშუი მუხუდოსა ფურცელი. ესე წამლები დანაყე, ამა ქა-
ლამისა წუენითა გაურივე და თბილ-თბილად ტლედ გულზედა დას-
დეგით.

ს ხ უ ა ტ ლ ე ი მ ა ვ ე გულისა, ტკივილისა. —
აილე: ჭაქუნტლისა ფურცელი, ერთი მუჟა დანაყე და წუენი აარ-
თუი, ცალი პევშუი ხუარბლისა ფქუილი, სონიჯი, ხათმი, ბაბუნაჯი,
აქლილქლიქი, თუითო ცალი პევშუი და ცალი პევშუი ჰულბა,
ყუალა დანაყე და გაცარ და ჭაქუნტლისა წუენშიგან გაურივე და
გულზედა ტლედ შემოსდეგ. თუ მან არა უშუელოს, ესე ტლე შეუ-
წიგე. — აილე ნიახურისა თესლი, ქიარა ქირმენი, ყაყულა, ხუბაზისა
თესლი, ყაისუმი, დიდისა ცერცუისა ფქუილი, სელისა თესლი, თუი-
თოს || აგან — ხუთ-ხუთი მუტყალი. ესე ყუალაი დააფქუილე და
კარგსა ღუინოსა შიგან მოადუღე, თბილ-თბილი ტლედ შემოსდეგ.

გულისა ტკივილი, რომე სიმკურვალისა გან-
იყოს. — აილე: ჰილამი, წითელი ვარდი, თრამაზი, მურტისა
ფურცელი, მარავისა ფურცელი, თეთრი ვარდი, ქაქუნ[ა]ჯი, ძაღლის
ყურძენი, ყუელა სწორ-სწორი, ყუელა დანაყე და ძაღლის ყურძე-
ნასა წუენშიგან გაურივე და ცივად გულზედა შემოსდეგ.

მეორე ტლე, რომე სიმკურვალისა გან-
ლი სტკიოდეს. — აილე: ჰ[ა]მამა, მალარი, კანტორიონი,
თეთრი სანდალი, აყაყია, სინიმაქი, მარყაშისა, ხუნისიაოშინი, ყაფი-
ტი, ესე ყუალა დანაყე და გაცარ და ახლ[ი]სა ქინძისა, წუენითა
გაურივე და გულზედა შემოსდეგ.

მესამე მკურვალისა. — აილე: ვარდისა წყალი ათი
მუტყალი, წნორის ფურცლისა ოფლი, რომე არაყი ბედი ჰქუიან,
[არაყი ქასინი]², თუითოსაგან — ათ-ათი დრამი, და სამნივე ერთ-
მანერთსა გაურივენ. ს ხ უ ა. — აილე ფუფალი, მამისა, მამირანი
ჩინი, ფუჩი დ[ა]რბანდი — სწორ-სწორი, წურილად დანაყე, და
ქერისა ფქუილი — ცალი პევშუი; ესე ყუალა ერთმანერთშიგან გა-
ურივე და გულზედა ტლედ შემოსდეგ ცივად.

თუ გული უძგერდეს. — აილე: შაჰთარა, სუქი, ქაქუნაჯი,
ყანბილი, ქაბიდარია, ლიასან ამალი, სუმაყი — ხუთ-ხუთი დრამი, ||
თუხმაქანი, ნარინჯი, თუითოსაგან — სამ-სამი დრამი, სუვარ, თაბა-

5

10

15

358 r

20

25

30

35

v

40

471

შირი — სამ-სამი დრამი. ესე ყულა დანაყე წურილად, ქამაფეტო-
სისა წუნენშიგან გაურივე და გულზედა შემოსდევე. და ერთი სევე
დოცა შეასუი, და თუ ზაფხული იყოს, ყინულითა გააცივე და აგო
შეასუი.

- 5 გულისა წვა, იცოდით, რომე სიმჭურვალისა და სიკმისაგან იქ-
ნების. თუ აქიმმან¹ შეატყოს, რომე ზაფრისაგან და სევდისაქან²
[იყოს], ისი ზაფრა და სევდა თუ ერთმანერთშიგან გაერევის³, ორი-
სავე სიკმე ერთმანერთსა მიემატების და ისი დასწუავს. თუ ესე შეი-
ტყუა, ერთგან გარეულიყოს, იცოდი, რომე სიმჭურვალისაგან და
10 სიკმისაგან იქნების და ნურაფერსა საკმელსა და სასმელსა და წა-
მალსა ნუ ანდობ. მჭურვალსა. მისი წამალი, სასმელი და საკ-
მელი და შარბათები ყულა გრილი შეუწყევით. სანდლის შარბათსა
ისრიმის შარბათის მაგიერი შარბათი შეასუით, ყურსი ქაფური, ყურ-
15 მაშინ გრილი ტლეები დასდვან გულზედან. წამლები ტლისა. —
აილე თეთრი სანდალი, ქაქუნ[ა]ჭი, — თუ[ი]თო მუტყალი, აფიონი
359 r — ერ[თი] დანგი, ტაბაშირი — მუტყ[ა]ლი || და ნახევარი, ვარდი
დანაყილი და გაცრილი — ორი მუტყალი. ესე ყუ[ა]ლა ათ მუტყ-
ლითა ვარდისა წყ[ა]ლითა შეზილე, და გულზედან შემოსდევე ტლეე-
20 თა, ესე ტკივილსაც დააწყნარებს და სიმჭურვალესაცა გამოიღებს.

- თუ ამა ტლემან არა უშუელოს, [აილე]: უფ-
ულო³ ხუთი მუტყალი, კმელი კოწახური — ხუთი მუტყალი, ვარ-
დი კმელი — ხუთი მუტყალი, ქაქუნ[ა]ჭი — ხუთი მუტყალი,
სანამქი, წითელი სანდალი და ქალაქულ, — თუითოსაგან ხუთი
25 მუტყალი, კმელი ია — ხუთი მუტყალი, ფარფარას წუნითა შე-
სუარონ და ტლედ გულზედან შემოსდვან.

- თუ მან არა უშუელოს, აილე: ბაზარყატონისა ლაბა,
სადა-ჯაინიდი ჰინდი, ნიშასტაკი, ქერის ფქუილი, ყანტარიონი, ორი-
ვე, თუითოსაგან — სამ-სამი მუტყალი, ბასნ — ოთხი მუტყალი,
30 ესე ყულაი დანაყილი და გაცრილი ათ-ათი მუტყალი ვარდის წყლი-
თა შეზილე და შემოსდევე ქათნისა ნაჟუეთითა, ღმრთისაგან უშუე-
ლის.

- სხუა წამლები, მისივე. — ყურსი ზარაშავად, რომე
ყურსებშიგან სწერია; დოთა გალესონ და ყინულითა გააციონ და შე-
35 ასონ.

- v თუ ამან არა უშუელოს, გულაი ოფი სუან || მითვე
წესითა. თუ მან არა უშუელოს, — ყურსი ქაქუნ[ა]ჭი. თუ
მანცა არა უშუელოს, — ყურსი ჰუდი. თუ მან არა
უშუელოს, — ტაბ[ა]შირი ყურსი ღმრთისა განგებითა სრულად
40 უშუელის.

სხუა მისივე წამლები, ყურსი უფულო. — აილე: ტაბაშირი, თეთრი სანდალი, თუითოსაგან — ოთხ-ოთხი დრამი, აფიონი, დრამ ნახევარი, ქაფური — ორი დრამი, ქაქუ-
ნ[ა]ჯი — ხუთი დრამი, კმელი ვარდი — შუიდი დრამი, სადაჯი ჰინ-
დი — სამი დრამი, სუქი — ხუთი დრ[ა]მი. ესე ყუალაი ცალკე-
ცალკე დანაყე, ვარდისა წყლითა შეზილე, თუითო ყურსი მუტყალი-
სა ნახევარი შექმნან და გააკმონ ჩრდილსა, თუითოსა დრამსა დოსა
შიგან გალესევდეს და შეასუმედთ.

სხუა წამალი მისი, მუხუდა თურმუსი. — და-
იჭირე აყაყა ხუთი დრამი, აზუზმაქი — ხუთი დრამი, ხარნუბი, შა-
გურ[ი], დინაბტური, — თუითოსაგან სამ-სამი მუტყალი, ბაზარყა-
ტუნ — სამი მუტყალი, — აფიონი — დანგ-ნახევარი. ესე წამლები
დანაყე და ძმრითა შეზილე; და სიქანქუბინითა შეასუი, მიტყალ-ნა-
ხევარი თუითო ყურსი, თუ მან არა უშუელოს.

ყურსი ჯალლეზა, წამლები მისი. — დაიჭირე
ჰ[ა]მამა, || ხატმისა თესლი, ქასნის თესლი, ბაზრამბოს თესლი, ვა-
ნაშუშქი(!), თუითოსაგან — სამ-სამი დრამი, ყაყულა სხუილი და
წურილი, კმელი ვარდი — ყუალასაგან დრამი და ნახევარი, აირსო-
სის ძირი — ხუთი დრამი, ქამფეტოს, ქამადრეოსი, ქისტბარქისტი,
თუითოსაგან — სამი დრამი. ესე ყუალა ცალკე-ცალკე დანაყე,
მერმე ჰინაბუს ლაბის წყლითა შეზილე, და მუტყალ-ნახევარი თუი-
თო ყურსი შეასუან ათითა დრ[ა]მითა სიქანქუბინითა, დოთა გალე-
სონ — აგრე სუან.

ამა გულისა წვისა წამლებშიგა ხატმისა გურკა ერთობ კარგად
მოუტდების.

სხუა სუფუფი გულისა წვისათუის. — ტაბ[ა]შირი უშუელის,
რომე გული ცხლად იყოს და ეწვოდეს. მისი წამლები. — აილე წი-
თელი ვარდი კმელი, ტაბ[ა]შირი, თუითოსაგან — სამი დრამი, კმე-
ლი ქინძი — ორი დრამი, ბისტქარბა, თუითოსაგან — ნახევარ დრა-
მი, ქაფური — ერთი დანგი. ესე დანაყე, გაცარ და ორითა დრამითა
სიქანგუბინითა საფარჯალითა შეასუი.

სხუა სუფუფი მის წვისავე. — დაიჭირე: გილ-
ერმანი, კმელი ქინძი, — თუითოსაგან თუითო დრამი, ქაფური —
ნახევარ დანგი; ესე ყუალა დანაყე, გაცარ ერთ || პირად, ზროხისა
დოთა შეასო.

სხუა სუფუფი მისვე სენისათუის, წამლე-
ბი: — აილე დრენჯი და ლისიონ-ისავრი, თუითოსაგან — ექუს-
ექუსი დრამი, დანაყე და გაცარ და ერთმანერთსა გაურივე, და გა-
ცივებულთა დოთა შეასუი.

სხუა სუფუფი მისვე სუნისათუის, სუფუფი
ქარბა, მისი წამლები: — დაიჭირე ქარბა, ხუენი, საო-

შოანი, — თუითო დრამი. თურუნჯი — ნახევარ დრამი, ფალანჯა, მუშკის თესლი — ნახევარ დრამი, დანაყე და ზროხისა დოთა გალესე და შეასუი.

მისივე წამალი, სხუა სუფუფი. არისტოტელისა, დიდისა ალექსანდრესთუის, შექნა ამისი, წამალი. — დაიჭირე ყურფა, სადაჯინდი ინდი, ალი ასარონი, მასტაქი, ალილა ქაბული, ფალანჯა, ნარ-მუშკი, აშნან, — თუითოსაგან თუითო მუტყალი, ქაფური, ყაყულა, თუითოსაგან — ორორი ქერისა წონა. ესე ყულა ცალ-ცალკე დანაყე და გაცარ, და ვარდისა წყლითა გალესე და შეასუი.

სხუა სუფუფი მისთუისვე. — აილე უნაბი, გაკმე და გააღლე, მისი წუენი სამი მუტყალი, აბულას, მასტაქი, კრკო, ბა-361r დრნაჯაბოია, ნანხუა, დარუნაჯ, || ზარნაბა, თუითოსაგან — ნახევარ მუტყალი. ესე ყულა დანაყე და იმა უნაბისა წუენშიგან გალესე ერთსა კუირასა ასუმედი, უშუელოს ღმრთითა.

თუ სიმკურვალისაგან გული სტკიოდეს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე გული უბნდებოდეს და უძგერდეს, და კელი, რომე დასდეს გულისა პირსა, ცხელი იყოს, და ნამეტნავად სწყურდებოდეს და რასაცა გრილსა სდებდეს, იამებოდეს. მისი წამალი. — შარბათი 20 ტყემლისა შეასუით, და კოწახურისა შარბათსა შეასმიდით, და სირიმისა შარბათსა შეასმიდით, და შარბათი რევასა შეასუით, და — ყურსი ქაფური, და ყურსი რევანდი, და ყურსი ქაქუნაჯი, და ყურსი ტაბ[ა]შირი. და თუ ამან არა უშუელოს, ყურსი ვარდისა შეასუით, სიქანგუბინითა შეასუან; და თუ ამან არა უშუელოს,

სუფუფები: სუფუფი აირასა, სუფუფი კოწახურისა, სუფუფი ქაქუნაჯისა, სუფუფი ტაბ[ა]შირისა, სუფუფი გილ-არმანისა, სუფუფი ტანიმბთიმისა, სუფუფი ქარბა, სუფუფი იის ძირისა.

სუფუფი პირსა. — აილე იისა ძირი ხუთი დრამი, სუმბული — სამი დრამი, კოწახური კმელი — ხუთი დრამი, ტაბ[ა]შირი — 30 v ოთხი დრამი, რევასი — ხუთი დრამი; || ესე წამლები ყულა დანაყე და გაცარ, და ვარდისა წყლითა გალესე და შეასუი და უშუელის ღმრთითა.

სხუა, სუფუფი კოწახურისა. — დაიჭირე კოწახური კმელი ხუთი დრამი, რევა — ხუთი დრამი, ტაბ[ა]შირი — ოთხი დრამი, კმელი ვარდი წითელი — ხუთი დრამი, ზარნაბი — ხუთი დრამი; ყულა დანაყე და გაცარ და სიქანქუბინითა შეასუი. ესე ერთი სრული შესასუმელი არის.

სუფუფი ქაქუნაჯისა. — დაიჭირე ქაქუნაჯი ხუთი დრამი, ყამბილი — ხუთი დრამი, ნარ-მუშკი — სამი დრამი, რეანის თესლი — ხუთი დრამი, ზარნაბი — ოთხი დრამი, რყევაჯის თესლი — ხუთი დრამი; ესე ყულა ცალკე-ცალკე დანაყე და გაცარ

და ბაზარკატონისა წყლითა შეზილე. თუითო შარბათი მიტყალ-
ნახევრისა და სიქანქუბინითა გალესე და შეასუი.

ს უ ფ უ ფ ი ტ ა ბ [ა] შ ი რ ი ს ა. — დაიჭირე ტაბ[ა]შირი ოთხი
დრამი და ნახევარი, წითელი ვარდი კმელი — ხუთი დრამი, ქაფუ-
რი — ორი დრამი და ნახევარი, სუმბული, ტაბი — სამ-ნახევარი,
თუხმაქანი — ოთხი დრამი; ესე ყუელა ცალკე-ცალკე დანაყე და
გაცარ. თუითო — მუტყალ-ნახევარი ბუზურითა სიქანქუბინითა
შეასუას.

ს უ ფ უ ფ ი გ ი ლ - ე რ მ ა ნ ი ს ა. — დაიჭირე გილ-ერმანი სამი|| 362r
დრამი, ტანიმხთუმი — სამი დრამი, ქინძისა თესლი — ხუთი დრა- 10
მი, თეთრი ვარდი კმელი — ხუთი დრამი, ბაზარყატუნი — ოთხი
დრამი, ლისენამლისსა თესლი — ოთხი დრამი, იისა ძირი — ოთხი,
რეანისა თესლი — ოთხი დრამი და ნახევარი, რევანჯი — ხუთი დრა-
მი; ესე წამლები ცალკე-ცალკე დანაყე და გაცარ. მისი შესუმა:
ორი დრამი სიქანქუბინითა.

თ უ მ ა ნ ა რ ა უ შ უ ე ლ ო ს, ყ უ რ ს ი ქ ა ქ ი ნ [ა] ჯ ი ს ა. —
დაიჭირე ქაქინ[ა]ჯი ხუთი დრამი, სუმბული — ხუთი დრამი, იისა
ძირი — ხუთი დრამი, მასტაქი — ხუთი დრამი, წითელი ვარდი —
ხუთი დრამი, თეთრი ვარდი — ხუთი დრამი, კოწახური — ხუთი
დრამი, კრკოსა კოჭობი — ხუთი დრამი, თუხმი რეანისა — ხუთი 20
დრამი, ბანავშა — ხუთი დრამი; ესე ყუელა ცალკე-ცალკე დანაყე
და გაცარ, ბაზარყატონისა წყლითა შეზილე და კუერი შექენ და
ჩრდილსა გააქმე. თუითო ყურსი: ორ-ორისა დრამისა სიქანგუბინი-
სათა შეასუი.

ყ უ რ ს ი ვ ა რ დ ი ს ა. — ვარდისა კმელი — შუიდი დრამი, წი- 25
თელი, დაიჭირე თეთრი ვარდი — შუიდი დრამი, ნიახურისა თეს-
ლი — ხუთი დრამი, ქინძისა თესლი — || ხუთი დრამი, ქაბრისა ძი- v
რისა ქერქი, რეანის თესლი, თუშსაბჩა — ხუთი დრამი, მასტაქი —
ხუთი დრამი, მრავალ-ძარღუასა თესლი — ხუთი დრამი, ქინძისა
თესლი — ხუთი დრამი, რეანისა თესლი — ხუთი დრამი, ტაბ[ა]ში- 30
რი — სამი დრამი. ესე ყუელა დანაყე, გაცარ და ვარდისა წყლითა
შეზილე, და თითო ყურსი ორი მიტყალ-ნახევარი შექენ, გალესე,
სიქანგუბინისა ბუზურითა შეასუი.

პზ. [კარი ოცდა მუშვიდე]

[ფირბუისა]

სახელითა ღმრთისათა დავიწყოთ ფირბუისა აგებულება და
საქმენი მისნი, სატკივარნი მისნი, და ნიშანი მისნი, და წამალნი
მისნი.

მოწყ[ა]ლემან ღმერთმან დაბადა ფირტყუი სუბუქისა რასაგანმე
 კორცისა და სისხლისა, წყლისაგან, ძარღუისაგან. და არის საბუქ-
 ვი გულისა, ამისთუის რომე გულსა საზიანო არა მიახლდეს რა, და
 5 ბალღმისა და სინედლისა ალაგი არს. როგორაცა ღუიძლი სისხლი-
 სა სახლი არს და ტყირბი სევდისა სახლი არს, აგრევე ფირტყუი
 ბალღმისა და სინედლისა სახლი არს, ამისთუის რომე გულსა და
 ღუიძლსა აგრილებდეს. ფირტყუიდაღმან ორნი ძარღუნი გამოვლენ:
 ერთი გულსა შეედგმის და ერთი ღუიძლსა, და იქიდაღმან სივრი-
 10 ლე და სინედლე მისდის გულსა, და ღუიძლსა უგრილებს და იძრ-
 ვის. თუმცა ფირტყუი არა იყო, გულისა და ღუიძლისა სიმკურეალე
 სრულად ტანსა დასწუავს, მაგრა ისი უგრილებს ნებითა ღმრთისა-
 თა.

363 r || ფირტყუისა ტკივილი ოთხისაგან იქნების: ბალღმისაგან, ზაფ-
 რისაგან, სევდისაგან და თხელისა სისხლისაგან. თუ სისხლი და ზა-
 15 ფრა დასჭარბდების, საბმი გ[ა]მოჩნდების. მისი ნიშ[ა]ნი ისი არის,
 რომე ეკუელდეს, გულის-პირი და ორთ[ა]ვე ბეჭთა შუა სტკიოდეს.
 ცხელება თუ სივრილისაგ[ა]ნ იყოს, მარცხენ[ა]რ[ა]ნ გუერდმან ტკი-
 ვილი დაუწყოს, და კუელა ნ[ა]მეტ[ა]ნ[ა]ვად იყოს და ბალღამსა მოი-
 ლებდეს სისხლიანსა. ისი სისხლი ერთობ წითელი არ იყოს, წყ[ა]-
 20 ლივითა იყოს. თუ ესე ნიშ[ა]ნი ნახო, იცოდი, რომე ფირტყუი დაშ[ა]-
 ვებული არის.

თუ საბმი გამოჩენილიყოს, მისი ნიშ[ა]ნი, წაშ[ა]ლი ესე ქენ:
 ხაშხაშისა შარბ[ა]თი და ნარი შარბ[ა]თი, ვარდისა ყურსი ამას ისუ-
 ნებდით დილეულ[ა]დ უზმასა; და თუ მან არა გამოწმიდოს, ის
 25 შარბათსა ასმიდით წამლიანსა; თუ ცხლად იყოს, სანდლისა შარ[ა]-
 ბიცა ასუით.

მერმე ესე ტლე შეუწყევით: გრილი ტლე[მ]ბი
 ორთ[ა]ვე ბეჭთა შუა დასდევით. თუ გულზედან ცხლ[ა]დ იყოს,
 აილე ერთი პევშუი კლდის ყურძენი (კაკბის ს[ა]კუნეტელსა ჰქუიან.
 30 აილამ ჰქუიან სპარსულად) და ძალღისყურძენა, ხატმი, ქერის ფქუ-
 ილი, კუერცხის ცილი, და მაწონი გ[ა]ჟურიე ერთმანერჩიგ[ა]ნ და
 გულზედ[ა]ნ შემოსდეგ სამოსლითა.

v თუ² ღამით-ღამ აცხელებდეს და სწყურდებოდეს, ყურსი ტ[ა]ბა-
 შირი მიეც და სიქანგუბინი ბუზური მიეცით.

35 თუ სივრილის[ა]გ[ა]ნ იყოს, მაჯუნი ასთ[ი]მიყონი შეუწყევით და
 აბი სოალი. თუ ღამით ასრე აკუელდეს, რომე არ დაიძინებდეს, ესე
 აბი შეუწყევით. — აილე: მური მაქი ორი ღრამი, ძირტკი-
 ლი — ორი ღრამი, შ[ა]ვეი საკმელი — სამი ღრამი, აფიონი — ერთი
 დანგი. დან[ა]ყე და გ[ა]ჟურიე ბაზარყატუნისა ლაბ[ა]შიგ[ა]ნ, და აბეზა
 40 შექენ და ჩრდილსა გა[ა]ქმე, და ღამით ენასა ქუეშე დაიდებდეს,
 წუენსა ჩანთქმიდეს. და ამა საზელეღითა იზელდეს. — აილე ბატის

ქონი. ქათმის ქონი, ზროხის ფერკის ტუნი, სელის ზეთი და თეთრი ცუილი — ამა ქონებისა წონა, და და[ა]დნოს და მალამ[ა]დ შექმნას. მერმე თეთრი ხახუი შეწუას და გამოწუროს, და შიგ[ა]ნ გ[ა]ურითს, და გულის-პირნი, მკერდი, ძუძუნი და ფერკის ტერფი ყუელა აპით იზილოს, და იარ[ა]ჩი-ფეყ[ა]რ[ა]ცა შეასუი, მიტყ[ა]ლნახევ[ა]-რი შეასუი ნებითა ღ'თისათა.

5

მაჯუნი ასთიმეიონი, არგებს ნებითა ღ'თისათა ფირტუისა ტკივილსა, და ფირტუშიგ[ა]ნ რომე საბმი იყოს, ვარ[ა]ში ჰქუიან. ესე საბმი სამგ[ა]ნ იქნების, შუაშიგ[ა]ნცა იქნების, ზურგზედ[ა]ნცა იქნების და კიდურზედ[ა]ნცა იქნების. ამავე სამსა უშუელის და რ[ა]ცა სიგრილის[ა]გან სენი შეყრილიყოს ფირტუშიგ[ა]ნ, ყუელ[ა]სა გამოიღებს და...

10

...ნათბუქსა უნდოდეს მიცემა. ისი მათბუხი მიეც, რომე ზემო 364r დაგუიწერია.

ს ხ უ ა მ ა თ ბ უ ხ ი, რომელი უშუელის ფირტუისა და გუერდის ტკივილსა. — აიღე: ძირტკბილა ოთხი დრამი, თეთრი ჩ[ა]მიჩი — ოთხი დრ[ა]მი, უნ[ა]პი და სეფისტონი — თერთმეტ-თერთმეტი მარცუალი, თეთრი ლელუი — შუიდი მარცუალი; ყუელა ერთსა ქოთანშიგ[ა]ნ ჩადევ და ზედა ორი ლიტრა, წყ[ა]ლი და[ა]სსხი და აღღუე ნელ[ა]დ, რომე ას დრამად მოიყაროს. მერმე გაწურე და ჰიქაშიგ[ა]ნ ჩა[ა]სსხი და შეინახე, და მიეც რ[ა]გუარცა ზემო სხუისა წამლისა სწერია.

15

20

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი ფ ი რ ტ უ ი ს [ა]. — აიღე ლელუი და ძირტკბილა, აღღუე, შეასუი და უშუელოს.

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი ფ ი რ ტ უ ი ს ა და კ უ ე ლ ი ს ა. — აიღე ძირტკბილა და კორცხილა, აღღუე წყლითა და ერთად შეასუი, მკერდსა გასწმედს, ფირტუსა, ღუიძლსა და გუელ[ა]სა უშუელის.

25

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი ფ ი რ ტ უ ი ს ა და კ უ ე ლ ი ს ა. — აიღე პრასა, ან შინაური და ან გარეული, და წყლითა აღღუე, გაწურე და წყლისა ნ[ა]ხევრის ოდენი ტკბილი ღუინო გ[ა]ურით და ნ[ა]ხევ[არ] ლიტრა თ[ა]ფლი პერულ-მოკდილი. მერმე აღღუე, რომე გასქელდეს. რა გასქელდეს, აიღე და შეინახე. და რა მისცემდე, თფილ[ი]თა წყლითა გაღესე და მიეც. და ათსა დღესა მარილიანისა და მქ[ა]ვისა საჰმლი[ის]ს[ა]გან ფრთხილ[ა]დ შეინახე, და ს[ა]ჰმელი თხის კორცი ანუ კორკოტი მიეც, და ასფარისა თესლი და ან კან[ა]ფითა რძითა შე[ა]ჰამე და უშუელოს ღ'თითა.

30

35

ს ხ უ ა წ [ა] მ ა ლ ი ფ ი რ ტ უ ი ს ა. — აიღე თ[ა]ფლი, კარ[ა]ქი, ბილბილი, და ზეთი, და კუერ[ი] || თუ ერთობ კმელი ჯუელა სჭირდეს, მ[ა]შინ თურამეტი დრ[ა]მი ჯულ[ა]ბი შეასუი ცივით წყლითა, და ს[ა]ჰმელი მჭურვ[ა]ლი შეუწყევ, ძირტკბილ[ა]სა და აყირ[ო]სა ნუშის ზეთითა აჰმევდით.

v

40

ს ხ უ ა ვ ე ნ ი შ[ან] ი. — თუ ამა სენმა კაცი დაჭიროს, ნა-
 და გასინჯე! თუ ნაგუელი შ[ა]ვი ანუ ერთობ ყუითელი იყოს, ნა-
 ესე ნიშ[ანი] ნახო კაცშიგ[ან], იცოდი, რომე ფირტუზედ[ან] მჭდო-
 მი არის. და თუ გაგრძელდეს ესე ს[ა]ტრ[ი]ვარი, და ცხელება და
 5 ჩხუერა არა დასწყნ[არ]დეს, ოც დღემდის ამა წესითა იყოს. იცოდი,
 რომე ავი ნიშ[ანი] არის. და რა ესე ნიშ[ანი] სენი გამოჩნდეს და შიგ-
 ნით ისი მჭდომი არ გასქდეს, და არცა სული უდიოდეს, და ჭკა-
 შიგ[ან] ხრინვიდეს, და პირი გ[ა]უწითლდეს და თუალნი ღრმად
 უკუსცვივდენ, იცოდი, რომე სიკუდილი მოსწურვია. თუ გ[ა]-
 10 რეთით კორცი წითელი იყოს და გ[ა]უხსივდეს, კოტოში მოაყიდ-
 ბინე. ან უ ა ი დ ე: მდოგუი, ლელუი, ერთ[ა]დ დან[ა]ყე და ზედა
 დასდევ, რომე და[ა]მლიეროს, ნუთო(!) და[ა]მლიეროს და მითა ჩა-
 მოეხსნას. და მკურგ[ა]ლისა სასმელ-საჭმლის[ა]გ[ან] და წამლისა
 ფრთხილ[ა]დ შეინახე. გა ლ ი ა ნ ო ს აქიმსა უთქომს, თუ უმეცარი
 15 აქიმი რა ამისთანასა სენიანსა კაცსა ნახ[ა]ეს, აგრე ჰგონია, თუ სი-
 გრილისგან არისო, მკურვალსა წამალსა მისცემს და კაცსა მო-
 ლავს. ამას კარგ[ა]დ შეტყუება და გასინჯვა უნდა. თუ...?

365 r ...||[თ]უ ბასალიყე და მერმე ესე მათ ფუხი შექენ
 და მიეც. — ა ი დ ე: ძირტკილა კმელი ოთხი ღრამი, თეთრი
 20 ლელუი — ცხრა მარცხალი, უნ[ა]ბი — ოცდაერთი მარცხალი, ხუ-
 არ[ა]სნული ჩ[ა]მიჩი — ოცი ღრამი, კურკა გამოღებული, სეფს-
 ტონი — ოცდათერთმეტი მარცხალი, კმელი ია — ოთხი ღრამი;
 ყუელა ერთსა კოჭობშიგ[ან] ჩადევ დი ზედა ორი ლიტრა წყ[ა]ლი
 და[ა]სხი, ადღე, რომე ას ღრამად მოიყაროს, გაწურე და გ[ა]უხრე
 25 ხი[არ]ი-შ[ა]მბ[არ]ი ათი ღრამი, და გ[ა]ქენ და გ[ა]წურე, და თხუთ-
 მეტი ღრ[ა]მი ჭულ[ა]ბი გ[ა]უხრე, და თფილ-თფილი შეასუი სხუის
 შ[ა]თბუხის წესითა, და უშუელოს ღთითა.

სხუა ნიშ[ანი] ფირტუის ტკივილისა, გუერდი სტკიოდეს და წი-
 ბოთ ქუეშე სხუელედეს, და კმელ[ა]დ ეკუთლდეს და ცხლად იყოს.
 30 და გუერდი წიბოთურთ სტკიოდეს. — რა ესე ნიშ[ანი] ნ[ა]ხო, იცო-
 დი, რომე ფირტუი სტკივის ფიცხლ[ა]დ, ყიფ[ა]ლი და ბასალიყე გა-
 უხსენ იქით, სათცა სტკიოდეს. თუ წიბოთ ქუეშეთ სტკიოდეს და
 გუერდი სტკიოდეს, და წყურვილი სჭირდეს და ცხლ[ა]დ იყოს, მა-
 შინ ესე მ[ა]თბუხი მიეც. — ა ი დ ე: პილპილი ოცი ღრა-
 35 მი, ს[ა]მყი არ[ა]ბი — თექუსმეტი ღრამი, ანდაუზი — თოთხმეტი
 ღრამი, ქრუია — თექუსმეტი ღრ[ა]მი; ესე ყუელა დან[ა]ყე და გ[ა]-
 ცარ, და პერულ-მოკდილითა თაფლითა შეზილე და მისცემდი გუნ-
 დის ოდენსა. და ზედა ცოტა თასი თფილი წყ[ა]ლი შეასუი და უშუ-
 ელის ღთითა. მერმე: ქერ[ა]ს წყ[ა]ლი მიეც შ[ა]ქრითა და ნუშის
 40 ზეთითა, || რომე ნ[ა]მეტნ[ა]ვად აკუელდეს, და სისხლსა და ბალამ-
 სსა ამოიღებდეს, მას უშუელის. მისი წამალი: აილე ასთ[ა]ში-

ყონი და ზერევეანდი გრძელი, და სუმბული ინდი, აყირყარა, ბა-
ზბაზა, სოდი, ზირა ქირმ[ანი], უსთუხუდუოსი, ზარამბადი, ზარნაბი,
სალიზა, უდი, ბალას[ანი], აბი ბალას[ანი], ზაზმიონი — თუითოს-
[ა]გ[ან] სწორ-სწორი, ყარ[ა]მფული, ფილენჯა, მუშვი, უდი ინდი,
მუშვი თუმბული, თუითოს[ა]გ[ან] — დრამ-ნ[ა]ხევე[არი], ნ[ა]რჯირი, 5
ნარ-მუშვი, ბასბასა, ზაფრანი, კორდმანა, რევე[ანდი] ჩინი, თუითოს-
გ[ან] — ორი დრამი, ჯ[ა]ვზი ინდი, ინდოური ნიგოზი. მისი გული
ხუთი დრ[ა]მი; ესე წამლები ცალკე-ცალკე დანაყე და გაცარ, და
ესე ნიგოზი დან[ა]ყე და არ გ[ა]იცრების. და ესე წამლები ერთად
შეყარე და ნუშის ზეთითა შეზილე, ს[ა]მი წონა ამისი თაფლი პე- 10
რულ-მოჭდილი მაჭუნი შექენ; მისგ[ან] შექმა ყოველთა დღეთა: თუ-
ითო ნიგუზის ოდენი უზამამან საღ[ა]მოსა.

სხუა ნიშ[ანი] ფირტუის ტკივილისა. რა ფირტუი ასტკივდეს, მი-
სი ნიშანი ესე არს, რომე კაცსა ცხელება დაერთოს და სული უგუბ-
დებოდეს, და პირი ანუ ერთკენ და ანუ ორგნითვე გ[ა]უწითლდე- 15
ბოდეს, და მერმე მკერდი ასტკივდეს, და სიმძიმეცა დაერთოს, — რა
ესე ნიშ[ანი] ნ[ა]ხო, იცოდი, რომე ფირტუის ტკივილია. მას ესე
წამ[ა]ლი უყავ: პირველ[ად] ყიფ[ალი] გაუხსენ...¹. 336 r

...[ყუერ]ცხის გული ყუითელი ერთმანერთიგ[ან] გ[ა]უროე და
აჰამე. თუ ამით არ გამრთელდეს, აილე შ[ა]ვი კევი, დან[ა]ყოს და 20
პირშიგ[ან] ჩ[ა]იყაროს, და ზედა წყ[ალი] შეასუას და უშუელ[ის]
ღ'თითა.

სხუა ნიშ[ანი] ფირტუის ტკივილისა. რა ფირტუშიგ[ან] სენი და-
ეშ[ა]რტოს, მისი ნიშ[ანი] ესე იყოს, რომე ენა გ[ა]ქუსქელდეს და
კორკოტივითა გამოყაროს ენ[ა]სა ზედა, ძუძუი და ლუიძლი ჩაღმა 25
ზიდვიდეს, და პირისა დუყი მკავე იყოს ან მწარე, ან ბალლ[ა]მი
ერთოს, ზურგსა და ბეჭთა შუა სატკივარი იყოს, და გუერდი სტკიო-
დეს, ერთობ ქშინვიდეს და არა დაეძინებოდენ, და რა გაილუიძოს
და რაცა გუნებაშიგ[ან] სდებოდეს. ყუელა დ[ა]ქვიწყდებოდეს, კე-
ლისა თრთოლა, და კმელი კუელა დაემ[ა]რტოს. ამა სენისა უფალსა 30
მართებს, რომე ამოღებისა წამალი უყოს, რომე მაძლ[არ]მან ამოი-
ლოს საღამოსა, და მერმე დილ[ა]სა უზამამ[ან] ამოილოს. ამა ნიშნითა
პირველ[ად] ბოლ[ო]კი აჰ[ა]მე, მერმე წიწწ[ა]ტი, მერმე შეასუი
თფილ-თფილი წყ[ალი] და არწყიოს, და ერგოს. და ეინცა არ უყუ-
როს ამისთანასა სენსა და ესე არა ქნას, ამას წაეკიდოს სენი გუერ- 35
დისა ტკივილი და შ[ა]ვი ზაფრა, და ცხრო, და არცა იცოდეს და და-
ვიწყდეს, და საკმლითა არა გაძღეს.

გათ[ავ]და კარი ფირტუისა ბრძანებითა ღთ'სთა.

სახელითა ღ'თისათა დავიწყოთ ღუიძლი და აგებულეობა მისი, საქმენი მისნი და გუნება მისი, და სარგონი ტანსა შიგ[ან], მისი სენა და ზ[ა]ტკივარნი და წამალნი მისნი ყუელა ამას ქუემოთ || სწერია

7 ხარიგებით, ძებნა არ უნდა ბრძანებითა ღ'თისათა. —

ღუიძლი ასოი არს მთ[ა]ვარი ტანისა შიგან ვითვე ტუინი და გული, და ვითა ტუინსა შიგ[ან] არს ძალი სულისა და გულისა, ძალი, რომელი გაზრდის ტანსა და ანუ აძაგებს(!) ბრძანებითა ღ'თისათა, ამისთუის რომე ჩასდის² სიწმიდე საჭამადისა და შეიქნების

10 სისხლად, და დაიფანჩვის ყოველსა ტანსა შიგ[ან] და იქნების საზრდელ[ა]დ ტანისა.

აგებულეობა ღუიძლისა სისხლისაგან და ძარლუთ[ა]გ[ან] არის; სისხლი — სქელი, გ[ა]ყინული მრ[ა]ვე[ა]ლთა ძარლუთა შერეულა სქელთა. დ[ა] არს ღუიძლი სახლი სისხლისა, და არს შიგ[ან] სიმკურვალე ბოროტი სისქესა თანა, და არიან შიგან მზლუარნი და არიან კიდურნი სამნი: ერთი ღუიძლისა ზედათ და ორნი ქუეშეთ. და კიდური, რომელი ზემოთ არის შემკრებელი, და ადგილი მისი მარჯუენით კერძო — შუა სტომაქსა და ფერცხალთა, პირისპირ გულისა ეზოთა და მუცელისა ფერთხელსა ზემოთ. და არს

20 დადებულ სტომაქსა ზედა. და ასხენ ორნი პირნი: ერთი კორცთა და ტყ[ა]ვთა კერძო და ერთი სტომ[ა]ქით კერძო შიგნით, და იგი გა[ა]ხურვებს სტომაქსა³ სიმკურვ[ა]ლითა მისითა. და უკეთესი საქმე ღუიძლისა ისი არის, რომე მიზიდ[ა]ვს საჭამად[ი]სა სიწმიდესა მისკენ, რომელ არს სტომაქსა შიგან.

25 და ასრე არის ბრძანებითა ღ'თისათა. სტომაქი აადულებს და და[ა]დნობს საჭმელსა და მისცემს ნაწლევსა, რომელსა მამარხუელი ჰქუიან. და მერმე იქიდალმან ამოზიდ[ა]ვს⁴ ღუიძლი და მოკრებს მისკენ მით ძარლუებითა, რომელი ღუიძლისაგან შედგმულ არს. მას ნაწლევსა არს იგი, რომელსა უზანთან მასარიცა, რომელი მიიწევის მის კერ[ძ] სიწმიდე საჭამადისა. და არს იგი სიწმიდე მგზ[ა]ვს ქ[ა]შქისა, რომელ არს წუენი ქერის კორკოტისა. მას ეგვ[ა]ნების სიწმიდე საჭ[ა]მ[ა]დისა. მაშინ იზიდ[ა]ვს ძალთა შემოკრებულთა და რა მიიყვანოს შიგ[ან], და[ა]ყენოს ძალითა დ[ა]მყენებლითა ბრძანებითა ღ'თისათა. და მერმე მოა

35 ადნობს ძალთა მ[ა]მდნობელთა და მერმე შეიქნების სისხლ[ა]დ, და მერმე გ[ა]იყოფვის იქიდ[ა]ლმ[ა]ნ. ღუიძლი, რაცა წმიდა და კარგი სისხლი არს, ძარლუთა მისცემს და ყოველსა ასოშიგ[ან] გაგზ[ა]ვენის, და რაცა ავი და სქელი სისხლი არის, და იმას ტყ[ა]ვშიგ[ან] გაგზ[ა]ვენის. და არს ძალი ღუიძლშიგ[ან] ოთხნი

40 ღარზანი, რომელთა სახელები ჰქუიან: მამკრებელი და დამქ[ი]რ-

ველი, წამდნობელი და გამცემელი. ესე ყოველსა ასოშიგ[ან] არის, მ[ა]გრა სტომაცსა და ლუიძლშიგ[ან] უფრო არის. ა მ ა ს ლ ა რ ი ზ ი ჰ ქ ე ი ა ნ . და მათ შიგ[ან] პირველნი საქმენი საღსა ოთხნი არიან დაიწყებს. ლუიძლი და ვასცემს სიწმიდესა სისხლისასა, რომელ არს საზრდელი და სუბუქი გულთა და სტომაცით კერძო, და არს ესრეთ, ვითა იგი არიან უფალნი. ასოთა ტანისათა. და მერმე მისცემს და-ნარჩომსა სისხლისასა სხუათა ასოთა ტანისათა, რომელ არს საზრ[ა]დე-ლი ძალთა ბუნებისა მისისათა. და გაყოფს შუა ასოთა ზედა ზომისებ ამისთუის, არა შევიდეს მ[ა]გნე ლუიძლსა შიგან და არა მიიქციოს მისგან დიდისა საქ[ა]მადის[ა]გ[ან], და ზოგთა მიზეზთ[ა]გ[ან] არ უკუდგეს ლუიძლი მისთა საქმეთ[ა]გ[ან], რომელი ზემო ვახსენე. ანუ იქცეს შერეულობა ასოთა და არა დაშუნდეს მას, რამეთუ მი-იწიოს მის კერძო იმა სისხლის[ა]გ[ან], რომელ-იგი არს¹ საზრდელი, და ლუიძლისა საქმისაგ[ან]. და ოდეს მოადნოს სიწმიდე საქ[ა]მ[ა]-დისა, ამოაწოს და შექმნას სისხლად. და მერმე მისცეს ყოველთა ასოთა, დაცარიელდეს მისგ[ან] ძალთა გამომცდელისათა ოფლ[ა]დ და ოფლისა თანა, ანუ ფსლად. ფსელსა თანა უფროს გამოიღოს და გან[ა]გ[ა]ლსა თანა ბრძანებითა ღ'თისათა.

და გულისტქმისა საქმენი და ძალნი ლუიძლის[ანი] ამა ზემოთ დაგუიწერია და ზოგსა აწ მოგახსენებთ ამას ქუემოთ. და მოგახსენო მისი რეულობა, და ანუ რასთენ, და ანუ რასთომი არის შედგმუ-ლი ტ[ა]ნით კერძო. მ[ა]მდნობელი, დამპირველი, შემკრებელი და გამცემელი, — ესე ოთხნი არიან ტანსა შინა მოქმედნი საქმის[ანი] და ჰქუიან ღარიზი. და გარყუნა მ[ა]თი არის მ[ო]გონება ძნელი. და ძალი შემკრებელი არის მკურგ[ა]ლი და კმელი, და სიკმის[ა]გ[ან] სიმკურვალე უფრო სჭარბობს. და ძალი დამპირგ[ე]ლი არის კმელი და გრილი და მისი სიკმე უფრო სიგრილის[ა]გ[ან]. და ლუიძლი მ[ა]-დნობელი არის მკურგ[ა]ლი კმელი და ბოლოსა²...ლბილი, და სი-მკურგ[ა]ლე უფრო სჭარბობს მის[ს]ა სიკმესა და სილბოსა. და ძალი გამცემელი არის გრილი და რბილი, და მისი სილბო უფროსი მისისა სიგრილისაგ[ან], მ[ა]გრა ძალი შემკრებელი არის პირველ[ა]დ, და თუ უკუდგეს და არ საქმობდეს და არ შემოკრებოს საქმელი მისითა წესითა, მაშინ უკუდგებიან სხუანიცა ძალნი მ[ა]თისა საქმობის[ა]-გ[ან], და თუ დაუსუსურდეს ძალი დამპირგ[ე]ლი და ველარ დაიპირ-ვიდეს საქამადსა, უკუდგების ბუნებანი და ველარ მოადნობს საქა-მადსა. და არიან ესე ორნი ძალნი სამსახურისა ზედ[ან] მ[ა]დნობე-ლისათუის და მ[ო]დნობ[ანი] არიან სრულნი საქმენი და უკეთესნი.

და თუ უკუდგეს ძ[ა]ლი მდნობელისა მისისა საქმისაგ[ან] და ვერ მოადნობდეს, და არ შეიქნას ბუნებასა შინა საზრდელსა წმი-დის[ა]გ[ან] სარგებელსა, და არა შექნას საქ[ა]მ[ა]დი სისხლად და არა გაზრდის კარგად, და თუ დასწყნ[ა]რდენ სამნი ძალნი და დაუსუ-

სურდეს ძალი გამცემელი, რომელ არს ბოლო ამა ოთხთა ძალითა, და
უკუდგეს საქმეთა მისთაგან, დარჩეს იგი ბუნებასა შიგან და გარე
ყუნას ბუნება იგი.

- და გუითქომს, ვითა ღუიძლი არის სახლი სისხლისა და იგი არს
5 საზრდელი ყოვლისა ტანისა და მით იზრდების ყოველი ტანი, და
მოვნაჲნეთ ოთხივენი ნივთნი ტანისა შიგან, რომელ არიან: ზაფრა
და სისხლი, შავნაცვლეელი და ბალღამი. მაშა, თუ უკუდგეს ზაფრა
v მი || სისა საქმობისაგან და აღარ საქმობდეს, რომე წაეკიდოს
რამე, განრყუნას მისითა სიძნელითა ზაფრა, რომელი ნაცვლეელი
10 არს საყოფელი ზაფრისა და ოდეს უკუდგეს ტყირბი მისისა საქმი-
საგან რათმე მიზეზითა და გასრყუნითა რათმე, რომელი წაეკი-
დოს, მასინ გასრყუნის მისითა მიზეზითა შავი ნაცვლეელი
ამისთუის რომე ტყირბი არის სახლი შავისა ნაცვლისა, და
ოდეს უკუდგეს ღუიძლი მისთა საქმეთაგან და რომე წაეკიდოს
15 რამე, ამისლების და განირყუნების ოთხნივე ნივთნი ტანისანი. და თუ
წაეკიდოს რამე მიზეზი ყოველსა ნაწილსა ღუიძლისასა, მაშინ
უკუდგეს ტანი ყოველთა საქმეთაგან. და თუ შევიდეს რამე მიზეზი
ღუიძლსა შიგან, დიდი თუ ცოტა, აგრევე ტანსა შიგან შევა მიზეზი
მითვე ზომითა, ამისთუის რომე ტანისა მეფე ღუიძლი არს.

- 20 და თუცა მოიდნოს ღუიძლმან საზრდელი და არა აიღოს ნა-
ღელმან ნაწილი მისი, რომე შევიდეს შიგან, იქნების იგი სისხლი
შერეულად და ნაცვლელსა თანა, და ანუ შავნაცვლელად ანუ
ბალღამად. და იქნების დუღალ, რომელი აღუდღეს ერთად და არა
გაირჩევის, წაეკიდების მისგან ღუიძლისა ნაწილს სიმსივნისა-
25 გან და ნაკლულებისაგან ანუ განრყუნითა ნივთთა.

- იცოდეს ესეცა, — წითელი ნაცვლეელი სისხლი არს ახალი. აი-
ღებს ნაცვლეელი სისხლსა ღუიძლისაგან და შეიქმს ზაფრად. და
შავი ნაცვლეელი არს სისხლი სქელი, და არს თხლე სისხლსა, რომე
369 r დარჩების ღუიძლსა შიგან რომე მისცემს ღუიძლი ტყირბსა, და
30 იარებასა ტყირბსა შიგან და იქმნების შავად ნაცვლელად, მეავედ,
ამისთუის რომე ტყირბი სახლი არის შავისა ნაცვლისა, და მის-
ცემს ღუიძლი ნოტიოსა სისხლისასა თხელსა და არს იგი ბალღამი
მრთელი, და იგი არის საზრდელი ტანისა და არის იგი თეთრი.
და არის თუით საზრდელი ძარღუთა შიგა, მიაწევს ასოთ კერძ ტანი-
35 სათა, ამისთუის რომე ასონი ტანისანი იზრდებიან ამის ნოტიოსა-
გან. და ამათ თანა იზრდების ამისგანვე ფირტუი, და ნაწილენი
და თირკმელნი, და ამათ თანა სხუანიცა ასონი, რომელნი იზრდ-
ებიან მისგან.

- და იცოდით ესეცა, რომე ბალღამსა საყოფელი არა აქუს ტან-
40 სა შიგან, რომე ესე თქუას კაცმან, ვითა ესე არის საყოფელი ბალ-
ღამისაო, და იცოდი ესეცა, რომე მოდნობანი ოთხნი არიან ტანსა

შიგ[ან]. პირველ[ად] ზაფრა სიმკურვალის[ა]გ[ან] სტომაქსა შიგან, რომე მოაღნობს საჭამადსა და შეიქნების ვითა ქაშქის წყალი, და მეორედ — ლუიძლსა შიგ[ან], რომე აშრობს ნოტიოსა და შეიქნების სისხლად, და მესამედ — ძარლუთა შიგან, რაჟამს მივიდეს იგი სისხლი ლუიძლის[ა]გ[ან]; რასთონცა იარების იგი შიგ[ან] ძარლუთა, გა- 5
თხელდების და გასუბუქდების, და მეოთხედ, — რომელნი იგი იქ-
ნებთან მოღნობანი ძარლუთა შიგ[ან], რომელსა სახელსა დავსდებთ
მოღნობასა სულნელსა.

და ოდეს მივიდეს იგი საზრდელი ლუიძლსა შიგ[ან] || ასოთა კერძ; 5
მაშინ მოაღნობს ყოველ ასო, რომელი მივიდეს მისგ[ან]. წეს[ს]ა 10
მის[ს]ა ზედა შექნას მისისა ბუნებისასა ღარიზისასა და შეიქნების
იგი საზრდელ[ად] მისთუის და ძალ[ად]. და ყოველი ესრეთ იქნების
ბრძანებითა ღ'თისათა ტანსა შიგ[ან] ძალითა ღ[არ]იზისათა.

და იცოდით ესე, რომე ყოველნი მეცნიერნი კაცნი ამა ზედა ემო- 15
წმებიან, რომე გუარნი და საქმენი მოღნობის[ანი] სამნი არიან. და
არა და[ა]ყენეს მოღნობა ოთხსა ზედა, ამაღ რომე სამნი არიან. განა
იცილებდეს, — მოიღნობის, ვითა ძარლუთა შიგ[ან]ცა არის. და
თქუეს, ვითა — არა იარების სისხლი ძარლუთა შიგ[ან], ამისთუის
თქუეს, ვითა სამი ფერი არის მოღნობა, და ზოგთა ფილოსოფოსთა 20
ასრე თქუეს, ვითა ძარლუისა ბუნებისაგ[ან] არისო, რომელი უსისხ-
ლოდ არა ოდეს არისო. და თუ და[ა]კლდეს სისხლი მისი, შემოკლ-
დეს ძარლუი მის კერძ სხუათა ასოთაგან, იცოდი — ლუიძლისგ[ან].
და იცოდი, რომე ოფლი და ფსელი, ნ[ა]მეტნ[ა]ვი მოღნობა, რომე-
ლი საზრდელი არს ასოთა. და არის ასრე, რომე აილოს ყოველმან 25
ასომ[ან] საზრდელი მათი, მოაღნონ და აილონ ძალი მ[ა]თი, რაცა,
უნდოდეს. და რაცა მეტი იყოს, გ[ა]უშუშან, რომელი აღარა უნდო-
დეს, და გ[ა]უძლონ. და გ[ა]მოვია იგი ოფლად და ფსლად. და ესე
არს სრულ მოღნობანი. და თუ დამეტდეს იმა ნოტიოსა სისხლისა-
გ[ან], რომელი დარჩეს ლუიძლსა შიგ[ან], მოსცემს თირკმელთა,
დააბურებს ამა სისხლისა და ქონისაგ[ან], და მერმე გამოვიდეს ქან- 370 r
თლისაგ[ან] სარცხუინელ შიგ[ან] და არს იგი ფსელი. 30

და გუითქუამს და გუიგსენებია, სა[ა]დ[ა]ლმ[ან]ცა გამოვია ფსე-
ლი, მაშინ თუ ნახო ფსელი მკურვალ[ად] ანუ ვრილად, ანუ ნოტიოდ
და სქელ[ად], ანუ თხლად, ანუ გამოვიდეს რომე ნ[ა]მეტნ[ა]ვთ[ა]გ[ან],
მაშინცა რომე გამოვალს იგი ლუიძლის[ა]გ[ან] თირკმელთა და ტყირ-
ბის[ა]გ[ან] და ნაკლულის[ა]გ[ან] და თირკმელთა. ძარლუის[ა]გ[ან] და 35
ქანთლის[ა]გ[ან]. ამისთუის ვნახ[ა]ვთ ფსელსა ჰიქითა. ცნა მისთუის
ამა ადგილთა ასოთათუის და ადგილსა ძარლუთასა, რომელნი გამოვ-
ლენ ლუიძლის[ა]გ[ან], ამისუთის რომე მივიდეთ და კურვებათა და
ძირთა მისთა ყოველთა, რომელნი ლუიძლისგ[ან] არის. და არს იგი
ესრეთ ამისთუის, რომე გამოსწმედს ასოთა შიგნ[ი]თგ[ან] ნამეტნ[ა]- 40

ვისა ნოტი[ი]საგ[ან], რომელი იგი დარჩების ნ[ა]მეტნავისა სისხლის-
გ[ან], მცირედისა არის იგი საზრდელი ასოთა გარეთ, და იგი იქნე-
ბის ოფლად და გამოვ[ა]ლს ტანსა გარეთ. რასთომი იქნების იგი, იქ-
ნების თირკმელთა შიგან ფსლად, და გ[ა]მომირჩევია, რომელ შეი-
ყოფვის ამას აღვილსა.

5

და ვახსენოთ ნიშ[ა]ნი იგი, რომელი მოგუასწ[ა]ვებს სრულსა
ზედ[ა]ნ ძუელსა მკუიდრთა ღუიძლსა შინა კაცთასა ჟამსა სნებისასა
და რომლისა გამოთ იცნობების სნებანი, და სიგრძენი ზომასა ზედან
V სიმრთელისა ჟამსა, რომელსა აქცევს || და აბრუნებს მეცნიერებთა
10 მისთა მ[ა]თ კურნებ[ა]თა მკურნ[ა]ლობისათა, დარჩეს ესრეთ, რომე
რეულობანი და ბრუნვ[ა]ნი ღუიძლის[ა]ნი კაცთა სნეულთანი, აგრევე
მრთელთა კაცთანი არიან რეულობ[ა]ნი და ქცევ[ა]ნი ღუიძლის[ა]ნი,
და ზოგთა კაცთა ღუიძლი არს უფრო მკურვ[ა]ლი და ზოგთა არს
უფრო კმელი.

15

აწ დავიწყოთ ღუიძლისა ნიშ[ა]ნთა და მოვახსენოთ, — თუ კა-
ცისა ღუიძლი მკურვ[ა]ლი იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს: ძარღუნი
ს[ა]ვსენი იყუნენ და ფართონი (და ფერზედან წითლ[ა]დ იყოს და
მოყუითანოდ) და უცემდეს. ამისი უფ[ა]ლი კაცი იყოს, ახალმოწი-
ფულობისა ჟამსა — ზაფრა მეტი დაესხას, თმა მუცელსა და ტანსა
მის[ს]ა მრ[ა]ვ[ა]ლი. რა ესე ნიშ[ა]ნი ნახო, იცოდი, რომე მის კაცისა

20

ღუიძლი მკურვ[ა]ლი არს. და იგიცა¹ იქნების, რომე ესე ნიშ[ა]ნი
სჭირდეს კაცსა, კულა მისი სიგრილისაჲ იყოს და უკუდგეს ღუი-
ძლი საქმეთა მისთ[ა]გ[ან]. და თუ მრთელისა კაცისა ღუიძლი სიგრი-
ლისკენ იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე ძარღუნი წითლ[ა]დ
იყუნენ, მრგვ[ა]ლნი და სხუილნი, და სუსტად სცემდენ. ესერა სი-

25

გრილესა მოგუასწ[ა]ვებს სიგრილესა ზედან. და თუ იყო ზოგთა
კაცთა გულსა მათსა რეულობა მკურვ[ა]ლი და არ გასწორდენ ღუი-
ძლისა მისისა სიგრილესა თანა სიმკურვალე, და აწყინოს ღუიძლსა
და იყოს ჟამსა სიმრთელისასა. და თუ იყოს კაცისა ღუიძლი სიკმელ-
სა ზედან, მისი ნიშ[ა]ნი ესე არს, რომე სისხლი ცოტად იყოს და

371 r

ძარღუნი კმელნი || და მრგვალნი, და ვთქუა, ძარღუთა წურილ[ა]დ
30 და სუსტად იყოს და ტანზედ[ა]ნცა კმელი იყოს. და ნიშ[ა]ნი მისი,
რომელსა ღუიძლი ნოტიო იყოს. მისი ნიშანი ესე არის, რომე სისხ-
ლი მრ[ა]ვლ[ა]დ ედგას, ძარ[ღ]უნ² — ლბილნი. და თუ იყოს გული
ნ[ა]მეტნ[ა]ვ[ა]დ სიკმისაგ[ან] და არა გასწორდენ ღუიძლისა ნოტიოსა
თანა, მაშინ მოუსუსტურდების და დასუსტდების ღუიძლი ნოტიო.

35

და თუ იყოს კაცისა ღუიძლი მკურვ[ა]ლი და კმელი, იყოს მისი
უფ[ა]ლი ერთობ თმისანი სიმკურვლისაგ[ან] და გ[ა]უსტელდეს სისხ-
ლი სიკმისაგ[ან] და გაუმრავლდეს ზაფრა სიჭაბუკისა ჟ[ა]მსა; და
ოდესცა გარდადეს სიჭაბუკისა ჟ[ა]მი, გაუმრ[ა]ვლდეს შ[ა]ვი ნ[ა]ვე-
ლელი, რომელ არის სევდა: და, იყოს ასრე ამისთვის,

რომე წავა სიჭაბუკისა სიმკურვალე, დამეტლების შავი ნ[ა]ვ-
ლელი და იყოს ძარღუთა მისთა ფეთქა წურილ[ა]დ და ჩქარ[ა]დ. და-
სუსტდა ამაღ, რომე დამეტლების შ[ა]ვი ნ[ა]ვლელი და სიკმე და სი-
გრილე. და თუ იყოს რეულობა კიდევ, ღუიძლისა მისისა უფალსა
რეულობის[ა]გ[ა]ნვე ღუიძლსა ავნოს და აქციოს მისისა ბუნების[ა]-
გ[ა]ნ, დაუსუსტდეს საქმეთა რეულობისაგ[ა]ნ ღუიძლისა.

და ნიშ[ა]ნი, რომელი გახწ[ა]ვლის სინედლეს და სიგრილესა
ღუიძლისა რეულობისასა. მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე მუცელსა
მის[ს]ა ცოტა თმა ესხას, და იყოს სისხლი მისი თხელი და ბალღმი-
ნი. და იყოს ტანსა და ძარღუთა მისთა შეღრეკილობა || ადგილთა
სიგრილისათა, მ[ა]გრა არა აგრე, რომე სრულად სიგრილისა და სი-
კმელისა უფალსა, ამისთვის რომე ღუიძლსა მის[ს]ა რეულობანი
გრილ[ა]დ და კმელ[ა]დ არიან. და იყოს ძარღუი მისი შემოკლებული
ადგილთა საქმეთ[ა]გან სიგრილისა და სიკმელისგ[ა]ნ; და იცნობების,
რომელი მიხსენებია შინა რეულობანი ღუიძლის[ა]ნი, რომელნი წაე-
კიდებიან სნების[ა]გ[ა]ნ, და აწ დავიწყოთ და ვახსენოთ სნებანი;
ღუიძლისა შინა სნებ[ა]ნი და სატიკვარნი, კურნებ[ა]ნი და წამალნი
მისნი ამას ქუეშოთ სწერია ბრძანებითა ღ'თისათა.

იცოდით², რომე ღუიძლი დასნეულდების სამისა ფერის[ა]გ[ა]ნ
ვითა სხუათა ასოთა ტანისათა. მისგ[ა]ნ ერთსა, რომელსა სახელი
ჰქუიან მგზ[ა]ვესნი ნ[ა]წილთანი, ესე წაეკიდების რვისა ფერის[ა]-
გ[ა]ნ, რეულობისა ოთხთა თ[ა]ვთ[ა]გ[ა]ნ: ოთხნი იქნებიან მარტივნი
და ოთხნი შედგმულნი, — დამეტებისგ[ა]ნ ნივთთ[ა]სა. ამისთვის სა-
ხელ-სდევს მგზ[ა]ვესნი ნ[ა]წილთანი. და არიან სნებ[ა]ნი, რომელნი
წაეკიდებიან ასოთა შიგ[ა]ნ მ[ა]რტივ[ა]დ ტ[ა]ნისათა, ვითარ და
არიან ძარღუნი კმელნი, კორცი და ტყ[ა]ვი, განა ესენი ერჩევიან
გინა სიმხურვალისაგ[ა]ნ, ანუ სიგრილისაგ[ა]ნ ანუ სიკმელისაგან,
ანუ ნოტიოსაგ[ა]ნ. მაშა, მისთვის სახელი დ[ა]არქუეს მარტივი და
მისთვის, რად დაემ[ა]რთოს წაკიდებულების[ა]გ[ა]ნ ანუ ქცეულე-
ბისაგ[ა]ნ შერევნითა მარტივ[ა]დ ანუ შედგმულ[ა]დ.

და მითქუამს || რვა ფერი გარყუნა რეულთა, რომელნი წაეკი-
დებიან, არა ერთხელ დამიწერია მაშა, ესე პირველ სნება სნებათ[ა]-
გ[ა]ნ, — დასნეულდების ღუიძლი და წაეკიდების სნება ჭურჭლისა.
და არს ესე მეორე გუარნი სნებათა და სახელი ჰქუიან ელია, რო-
მელი იქნების ასოთ[ა]გ[ა]ნ შედგმულთა და ორისა ფერის[ა]გან, ანუ
სამისა ფერის[ა]გან, ანუ უფრო; და არს ესე ღუიძლი, და გული და
სტომ[ა]ქი, ორნი კელნი და ორნი ფერნი, და სხუანიცა ასონი, რო-
მელნი არიან ტანსა შიგან, და თუ წაეკიდოს ამათ ასოთ[ა]განსა სიმ-
სივნე ანუ ნასკულობა, მას ჰქუიან სნება ჭურჭლისა. დასნეულდე-
ბის ღუიძლი თუითონა მარტივად და არს ესე, დ[ა] იქნების შიგ[ა]ნ
ღუიძლისა გაკუეთილობა ანუ გაპებულობა რამე, და იქნების

წყლული; და ეგების ესეცა, რამე, ესე გარეთ ცემისგან წაეკიდების, ანუ ზლტომისაგან. და იქნების, რომე წაეკიდოს შიგნით ძარლუთა სენი, ანუ წყლული, ანუ დაჭრა რამე. ამას სახელი ჰქუიან განკნა მარტივისა.

5 და იცოდით, ყოველი გუარი სნებათა ჩენილ არის სამთა გუართა შიგან, და შეყარონ მეცნიერნი მკურნ[ა]ლნი, რომელნი იყუნეს გა-
ლ ი ა ნ ო ზ ს წინათ, ამისა რვისა ფერისა, რომელ იქნების განრყუ-
ნილობა ორ გუარად, — და სის[ა]ვისისაგან და სიუსუსურისაგან.
v თქუა გა ლ ი ა ნ ო ზ, ვითა: უსუსურობა || იქნების განრყუნისაგან
10 ოთხისა ფერისაგან, იქნების მ[ა]რტივისაგან, და იქნების ოთხისა
ფერისაგან განრყუნისაგან ნ[ა]მეტნ[ა]ვითა, რომელ არს სისავსე.

და იცოდით, უფროსნი სნებ[ა]ნი წაეკიდებიან ღუიძლისა გ[ა]ნრყ-
[უ]ნისგან რეულობის, და წყალი ყუნელი იქნების ქეუელობისაგან
ღუიძლისა რეულისა და განრყუნისა მის[ა]გან. და მე ვახსენო ბრძა-
15 ნებითა ღ[ა]თისათა მიზეზნი მისნი. ყუითელი წყ[ა]ლი და სიმსიენე მის
თანა და სხუა სენი არცა გამოჩნდების ამა ყუითელსა წყალსა თანა.
სიმკურვლისაგან იქნების. ამისმ[ა]ნ უფალმ[ა]ნ პოვის სიმკურვ[ა]-
ლე დიდი და ძნელი, და იქნების ასრე რომე სიმკურვ[ა]ლე ღუიძლსა
გა[ა]კურვებს და აშფოთებს, რომელი სიმკურვალე არს მას შიგან.
20 და მისგან დაემართების ღუიძლსა წყლული ძნელი. და მისი ნი-
შ[ა]ნი — ფსელი იყოს ყუითელი ზაფრანის ფერად, ძარლუნი სცე-
მდენ ჩქარ[ა]დ და ზედა-ზედა, და საჭა[ა]მადი არ მოუნდებოდეს.
დამიწერი[ა] სტომ[ა]ქისა წიგნსა შიგან, რომე ნ[ა]მეტნ[ა]ვი სიმხურ-
ვ[ა]ლე ს[ა]ქამ[ა]დსა არ მოანდომებს.

25 აწ სიგრილისა ვთქუათ, თუ ბაგენი და ენა თეთრებსა და სისხლ-
ზედან მცირედ იყოს და არა სწყურდებოდეს ერთობ, და ფსელი
მისი იყოს თეთრ[ა]დ და ბალღამიანად, იცოდი, რომე სიგრილე მო-
რეენია. ღუიძლისა ერთ[ი] ნიშ[ა]ნი ესე, რომე თუ ძარლუნი სუსტ-
[ა]დ სცემდენ და საჭმელი კარგ[ა]დ მოუნდებოდეს და მოშივდებო-
373 r დეს. იქნების საქ[ა]მ[ა]დისა უნდომობა სტომ[ა]ქისგანცა || და ღუი-
30 ძლშიგანცა, და სტომ[ა]ქს[ა]ცა ღუიძლის[ა]გან და[ე]მართების. და
იყოს ღუიძლშიგან მძიმედ და ფერი პირისა მისისა გ[ა]ირყუნას.
პირსა წყ[ა]ლი მისდიოდეს, ანუ გაშ[ა]ვდეს პირზედან. და თუ გაყუ-
ითლდეს მრლუიედ, ესე ყუელა სიგრილისაგან იქნების.

თუ ღუიძლი ნოტიობისგან სტკიოდეს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს,
35 რომე პირი უსივდეს და უზინვიდეს და არა სწყურდებოდეს,
და თუ წაეკიდოს ნოტიოსა თანა სიმკურვ[ა]ლე და მოეწყუროს სიმ-
კურვლისა გზ[ა]თა, რომელი იქნების რეულობისა შედგმულობისა-
გან, რომელი ვახსენეთ, ვითა იქნების დამეტებისაგან ნოტიოს-
გან გ[ა]ნრყუნა ღუიძლისა უსუსურობა და ესე იგი არს, რომე
40 ნოტიო დამძიმდების ძალსა ზედ[ა]ნ ღრიზისასა და და[ა]უსუსურებს.

და მისი ნიშ[ანი] ესე არის, რომე ძარღუნი სცემდენ ნელ[ად] და უსუსურ[ად], და ფსელი მისი იყო თხელი და ფერი წყლისა უგე-
[ან]დდეს. და სითხეცა ესე მოგუასწავლის სიკმესა ზედ[ან]. და
პირი უშრებოდეს, და უღრკებოდეს შინაგ[ანი] მუცლისა მისისა
ტყ[ავი], და არს ესე ტყ[ავისა] შიგნით ღუიძლის კერძო და წური- 5
ლად² მოფსმიდეს და თხელსა, და ენა უკმებოდეს და მძიმედ ედგას
და არა სწყურდებოდეს. და თუ წაეკიდოს ამის თ[ანა] სიმკურვ[ალე]
რეულობითა შედგმულთათა, მაშინ წყურვილი დაემართოს ძნელი.
და იყოს ძარღუთა მისთა შფოთ[ად] და ღრეკით. მაშინ იცოდო, რო-
მელი დაგუიწერია ზემო ნიშ[ანი], || რომელი გ[ან]რყუნსგ[ან] რეუ- v
ლობისა მიგასწავლის დიდსა და გ[ან]რყუნასა ზედ[ან] ნოტიობი- 10
სასა და სიძნელისგ[ან] სნებათა და სიუსუსურეთა მისთა, და ესე
იგი არის, რომე მ[ი]გასწავლის გრძლ[ად] მოდნობასა ღუიძლისა
საზრდელისასა, ანუ ადრე მოდნობა მისი. მ[ა]შინ შევიგნოთ ძალი
სნებისა და უსუსურობა მისი.

და იცოდით, ესე რომელსა ჰქუიან სნება ჭურჭლისა, წაეკიდების 15
ღუიძლსა შიგ[ან] და სხუათა ასოთაცა შინაგ[ან]თა, და რა დაემ[არ]-
თების რეულობისა გარყუნილობითა, განა წაეკიდებიან მაშინ ტკი-
ვილნი მრავ[ალ]ნი თუით მისითა საკუთრობითა. მ[ა]თგ[ან]ნი ერთი—
სიმცირეობითა, — სიდიდე და სიმქისე და სილბო და სიღუხჭირე
აგებულობისა მისისა, და არს ესრეთ, რომე იყოს ასო იგი, რომელი 20
უნდა მრგულ[ად], და აგებულებასა შინა მას[სა] იყოს გრილ[ად].
დაემ[არ]თების მას კულა სიმსივნე და ნასკულება დიდი.

და აწ ვ[ა]ხსენოთ ნიშ[ანი], რომელი წაეკიდების ღუიძლსა —
სიმსივნე და ნასკულება, ყოველი მიზეზი მისი და წამლები მისი.

წაეკიდების ღუიძლსა სიმსივნე ზედასა კერძსა და ანუ ქუეშესა 25
კერძსა, და იყოს სიმსივნესა თანა სიმკურვ[ალე]. იქნების სიგრილეცა
და იქნების ნასკულებაცა ღუიძლსა შიგან, და იქნების სიმსივნე
კუთსა შიგან ღუიძლისასა. და მე გასწავლო და მოგახსენო ყუელა
თუითო-თუითო ბრძანებითა ღ'თისათა.

პირველი ნიშ[ანი] სიმსივნისა, რომელი იქნების || ზედას კერძო 374 r
ღუიძლისა შიგ[ან]. ადგილსა შემკრებელისასა; ნიშ[ანი] ესე არის, 30
რომე მ[ა]რჯუნით კერძი მძიმედ ედგას, გაბრჭუილოს ღუიძლთა
შუა, ვირე უღლამდი, და ცოტად ეჭუელდეს. ამისთვის არის ესე,
რომე ზედა კერძი ღუიძლისა არის სტომაცსა და მკერდსა შუა, არის
და ჰქუიან ჭურჭელი სულისა, და ზოგნი კ[ა]ცნი იტყუიან, ვითა ღუი- 35
ძლი შედგმული არის მათი.

და თუ სიმსივნე მკურვ[ალე] იყოს, მისი ნიშ[ანი] ესე იყოს, რომე
პირველად რა დასნეულდეს, ენა წითლად და ცხლად ედგას, და
მერმე უკნის შავ ფერ[ად] გარდაეჭცეს ამოდ³ ვირე სრულ[ად] შ[ა]-
მ[ად] გარდიჭცეს და ს[ა]მელზედ[ან] უნდოად შეიქნას, წყურვი-

- ლი მოემ[ა]ტოს და არწყევდეს ყუითელსა. პირველ[ა]დვე, რომე და-
სნეულდეს და მერმე იქციოს შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლლისა კერძო, გაუფიც-
დეს და შეკრას მუცელი, ვირემდის ღუიძლი დაუსუსტდეს დასტუ-
რად, ანუ წაეკიდოს ცხრო მკურვ[ა]ლი, ამაღ რომე ღუიძლსა ზედა
კერძი ახლოს ახლ[ა]ვს გულსა. და ჰგ[ა]ვს ესე ცხრო, რომელი წა-
კიდების კაც[ი]სა სტომაქსა ანუ ყუერთა, სიმსივნე მგზ[ა]ვსი მის
ცხროსა ძნელისა, რომელი იქნების ნ[ა]მეტრ[ა]ვისა გ[ა]ნრყუნს.
გ[ა]ნ ბოროტისა. ესე არს ნიშ[ა]ნი, რომელი წაეკიდების სიმსივნე
ზედა კერძსა ღუიძლისასა.
- 10 და თუ იყოს, სიმსივნე ქუეშე კერძსა ღუიძლისასა სიმკურვლა-
v სგ[ა]ნ, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, || რომე ს[ა]ჰამ[ა]დისა ჰამად დაქ-
კლდეს და არა ემშეოდეს, და გამრ[ა]ვლდეს და გ[ა]უდილდეს ზაფრა
და სწუყურდებოდეს ერთობ. რა სუნთქევდეს, ტკივილი უფრო
ცოტა იყოს, მისგ[ა]ნ რომე კერძი ღუიძლისა სიმძიმე უფრო ცოტა
15 იყოს კაცსა შიგ[ა]ნ, და იქნების ესეცა, რომე ზოგთა კაცთა ადგილი
ღუიძლისა უფრო ახლოს არს ეზოთა მკერდისთა და სტომაქსა შუა,
და მისი რა სულთქვიდეს, უფრო ადრე-ადრე სუნთქვიდეს, და რა
სუნთქვიდეს, უფრო ფიცხლად ეტკივნებოდეს.
- და თუ წაეკიდოს სიმსივნე ღუიძლსა ზედათ კერძო, — სიმსივნე
20 მკურვ[ა]ლი, — და ანუ მას ქუეშეთ, რა დაიჭირო მისი ფსელი, ზემო
რომე სიმკურვლისა სწერია, ისი მონახე, და მით შეიტყუე.
- და თუ იყოს სიმსივნე კიდევ სიმკურვალის[ა]გ[ა]ნ, მის[ა] უფალ-
სა დაქკლდეს წყ[ა]ლი და დაუმცირდეს ნ[ა]ვლედი, და სიმკურვ[ა]-
ლე, და სტომაქსა მისი[ა] იყოს ტკივილი ფხარქნისა მგზ[ა]ვსად.
- 25 თუ სიმსივნე იგი ფიცხელი იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე
კელი დასდევ ღუიძლზედან, და რომელი იყოს ღუიძლსა შიგ[ა]ნ,
მრგული და მაგ[ა]რი იქნების, და თუ [ა]რა გამოჩნდეს მრგული
და მაგ[ა]რი, და არცა ტყ[ა]ვი მისი იყოს სქელი, მ[ა]შინ სიმსივნე
ღუიძლისა მისისა ცოტა იყოს. თუ რამე სიმსივნე იყოს კუთსა შიგან
30 ღუიძლისასა, იყოს მაშინ გრძელი, ვითა აგებულობა კუთისა გამო-
375 r ჩნდეს და არა ავნოს ღუიძლისა საქმეთა, მ[ა]გრ[ა] || ცოტა რომე
ავნოს. მაშინ თუ რამე იყოს მის[ა] სიახლოესა და ღუიძლის[ა]გ[ა]ნ,
და კუთი ღუიძლისა სტომაქსა ზედათ იყოს და ღუიძლი ტყ[ა]ვისა-
კენ ღიდი და გაფენილი, მ[ა]შვიგან შედგმული მისისა სიფიცხისა-
35 თუის და ზოგთა ადგილთ[ა]გ[ა]ნ იქნების უსქე, მივა ზოგი ამის კუთ-
ისაგ[ა]ნ, მიიწევის ეზოთა კერძ, რომელსა სახელი ჰქუიან აფარტისი.
და არის ესე ზოგი შემკრებელი, რომელსა შიგ[ა]ნ იქნების წყ[ა]ლი
ყუითელი. და არს იგი ეზო შეკრებული ყოველთა ნ[ა]წილთა ჩ[ა]-
მაგ[ა]ლთა. ამ[ა]ლლდების იგი სამკუთხად კუთის[ა]გ[ა]ნ, ვირე მიიწე-
40 ვის ტყ[ა]ვ[ა]მდის. და არს იგი, რომელი წაეკიდების, მგზ[ა]ვსი ჯორ-
ცთა თხელთა. და მისთუის არ გამოჩნდების სიმსივნე, რომელი იყოს

ტანსა შიგ[ან] ლუიძლ[ი]სასა გარეთ, ანუ თუ სიმსივნე იგი გადიდ-
დეს, ანუ დათხელდეს ტყავი.

სხუა ნიშ[ანი] ლუიძლის ტკივილისა გამოკრებული, ადვილ[ად]
შეს[ა]ტყუებელი. — თუ ფერზედ[ან] ყუითლ[ად] იყოს და ფერ-
წმიდად იყოს, რ[ა]გუ[არ]ც პირველ, და პირი უშრებოდეს და
სწყურდებოდეს და პური არ მოუნდებოდეს, რა ესე ნიშ[ანი] ნ[ა]ხო,
იცოდი, რომე ლუიძლის ტკივილი არს. რა ლუიძლი დასენიანდების,
ლუიძლი ვერ მოადნობს საჭმელსა. მისთვის არ მოუნდების ს[ა]ჭმე-
ლი. თუ უნდოდეს, ლუიძლი რომე მართლ[ად] შეინ[ა]ხოს კაცმ[ან],
მ[ა]ძლ[ა]რი რა იყოს ერთობ, ნუ მუშ[ა]ობს, და მაშურილი და ოფ-
ლიანი ცივსა წყალსა ნუ სომს, თუ მ[ა]შურილი მუშაობს || და
ანუ მ[ა]შურილი და ოფლიანი ცივსა წყალსა სომს, ესე შეაქს ლუი-
ძლსა ავსა სენსა.

5
10
v

და თუ ლუიძლი სიმკურვლისგ[ან] სტკიოდეს, მისი ნიშ[ანი] ესე
არს, რომე პირი ნიადაგ მშრ[ალი] იყოს და ენა ყუითელი და გუნება
შეკრვით იყოს. რა ესე ნიშ[ანი] ნ[ა]ხო, იცოდი, რომე სიმკურვლი-
სგ[ან] არს. მისი საჭმელი ასრე შეუწყევ: ქერის
წყალი და ქასინის წყალი ნუშის ზეთითა, და საჭმელ[ად] — თარა
და ასპანახი, და ჭ[ა]კუნტლისა მხ[ალი], ესე ძმრითა და ნუშის ზეთი-
თუ აჭ[ა]მე და ნედლი ქინძიცა ჩაყარე შიგა. თუ ერთობ სუსტ[ად]
იყოს და ამ[ან] ძალი ვერ მისცესა, მერმე ვარიას, ღურეჯს, კაქ[ა]ბსა
და კოკობსა, თიქ[ა]ნსა, რომელსაცა იშოვებდე, იმას აჭმევდი. და
მკურვ[ა]ლსა საჭ[ა]მ[ა]დსა ნუ აჭმევ, და წურილი თევზი ნუშის ზე-
თითა აჭ[ა]მე. თუ ხილი მოინდომოს, ბროწეული და ვაშლი აჭ[ა]მე
ცოტა, და უქერქოდ ბიე და თეთრი ყურძენი, და ცოტა სხალი, და
ბროწეულ[ის] მეტი ყუელა კლებით აჭ[ა]მე, და ბროწეული უფროსი
ჭ[ა]მოს. და გარეთ ესე წამალი დასდეგ. — აილე
თხის ბალანი და მურტი, თუითოს[ა]გ[ან] — ოცი დრ[ამი], მასდ[ამი]
— ხუთი დრ[ამი], სუმბული — სამი დრ[ამი]; სუმფული და მასტ[ა]-
ქი კარგად წმიდად დან[ა]ყე და ერთმ[ან]ერჩიგ[ან] გ[ა]ჟურივე. და
ბიის ზეთი ანუ მასდ[ამი]სა — ასი დრ[ამი], და ცუილი — ოცი
დრ[ამი], ცუილი და ზეთი და[ა]დნევე და წამლები შიგ[ან] გ[ა]ჟურივე
და ს[ა]მოსლითა ზედ[ან] დასდეგ. რა ლუიძლი გატფეს, სამსა დღესა
უზმასა ოცი დრ[ამი სიქინჯ[უ]ბინი შეასუი || წყლითა და გაზაფ-
ხულისა დამდეგსა და ზაფხულის[ა] სისხლი გ[ა]მოუშუას ბასალიკის-
გ[ან], ანუ აპლდრისაგ[ან], და რევანდი შეასუი.

15
20
25
30
35
376 r

თუ ლუიძლი სიმკურვლისაგ[ან] იყოს და ძარღუნ² ს[ა]ცხედ იყუ-
ნენ, კელი გ[ა]ჟუხსენ და გამოუშუი სისხლი, და ქერის წყალი შეა-
სუი ნუშის ზეთითა და სიქ[ა]ნჯ[უ]ბინითა. და ზირბაჯი შ[ა]ქრიაან[ად]
შექენი, ძმრითა, ნუშის ზეთითა აჭ[ა]მე. მერმე ესე წამ[ა]-
ლი შექენ: აილე კმელი წითელი ვარდი — ს[ა]მი დრ[ამი], სუმ-

40

ბული — ორი ღრ[ამი, აქლილმ[ალიქი — ღრ[ამ-ნ[ახე[ვარი, ირ-
ცუკი ყ[უ]ავ[ილი — ღრ[ამ-ნ[ახე[ვარი, ათხირი — ღრ[ამ-ნ[ახე[ვ-
არი, მასტ[აქი — ერთი ღრ[ამი, მ[არ]ბა — ერთი ღრამი, კოწ[ახური
კმელი — ორი ღრ[ამი, ყუელა დან[ა]ყე და გაც[არ, და კუერები
შექენ და ჩრდილსა გა[ა]კმე. სიქ[ან]ჯ[უ]ბინითა გ[ა]ლესე და შეასუი,
და ღუიძლზედან ვარდის ზეთი დ[ა]სცხე.

სხუა წამ[ალი ღუიძლისა, სიმკურვლესა უშუელის. — აიღე:
რევანდი ერთი ღრ[ამი, ლუქი — ორი ღრ[ამი, ტ[ა]ბ[ა]შირი —
ორი ღრ[ამი; ყუელა დან[ა]ყე და გაცარ და ექუს[ა]დ გაყ[ა]ვ, და
თუითოსა დილასა თითოსა წილსა სიქ[ან]გ[უ]ბინშიგან გ[ა]ქურევდი,
და ქასინის წყლითა გ[ა]ლესევდი და შეასმევდი, და ეშუელს
ღ[ო]თითა.

თუ ღუიძლი ჭიგრილისაგ[ან] სტკიოდეს, მისი ნიშ[ანი] ესე
იყოს: პირსა ფერი გ[ა]მოჟუცვლდეს და სითეთრისკენ იყოს; პირ-
[ის] ს[ა]ხე ცოტ[ა]დ კიდეცა უსივდეს თეთრად და წყურვილი არა
სჭირდეს, და შარდი თეთრი და თხელი იყოს, ენა თეთრი და გუნება
რბილად იყოს || რა ესე ნიშ[ანი] ნ[ა]ხო, იცოდი, რომე სიგრილი-
ს[ა]გ[ან] არის. წ ა მ ა ლ ი ე ს ე შე ქ ე ნ. — აიღე: კმელი წითელი
ვარდი და სუმფული, და მასდაქი და მურტი კმელი, ოშინდ[ა]რი
კმელი რაზიანა და ანისონი, თუითოსაგ[ან] — სამი ღრამი, რევან-
დი სინი — ხუთი ღრამი; ესე ყუელა დან[ა]ყე და აბრეშუმითა გა-
ცარ და კუ[ერ]ები შექენ, თუითო — ღრ[ამი და ნ[ა]ხე[ვარი, და
გა[ა]კმე, და თუითო კუერი დან[ა]ყე და სიქ[ან]ჯ[უ]ბინითა შეასუი.
და ესე ზედა დასდე. — აიღე: ზ[ა]ფრ[ანი] ერთი ღრ[ა]-
მი და მური საბუღრირა, რომელ არს ლერწმის გული ათხარი,
ვალმერუქი და კიპერისი, და მასდაქი და სუმფული, თუითოსგ[ან]-
სამი ღრამი; ყუელა დან[ა]ყე და წმიდად გაცარ, და ღუინითა გ[ა]-
ურეი და გარეთით. დასდე. გრილისა საკმელის[ა]გ[ან] ფარეზი იყოს,
და ყოვლ[ის]ა ფერ[ის]ა წყლისაგ[ან] და ცივისა წყლისგ[ან] და მძი-
მისა საკმლისა, ბაქსიმ[ან]დი და ღუინო და შემწუარი. სასმელ[ად]
კარგი ღუინო მიეც.

თუ ესე ღუიძლის ტკივილი სიკმის[ა]გ[ან] იყოს, მისი ნიშ[ანი]
ესე იყოს, რ[ო]მე ერთობ დამჭლდეს კაცი და კორცშიგან ნაცრის
ფერ[ად] იყოს, და პირ[ის] ს[ა]ხეზედან შ[ა]ვ ფერ[ად] იყოს, და მუ-
ცელშიგან შეკრვით იყოს. და თუ კიდეცა გ[ა]ხსნ[ა]ს, მაგ[არი] გ[ა]-
იყვანოს ცოტა, და ძნელად მოიაროს და პირი კმელ[ად] ებ[ა]ს, და
წყურვილი ცოტა სჭირდეს. მისი წამ[ალ]ი. — ქ[ა]მა მოადუღე
კარგად, მერმე გ[ა]მოწურე და შაქ[არი] გ[ა]ურეი, ადუღე და წყლ[ის]
მაგიერ[ად] იმას ასმიდი, და ბრ[ი]ნჯისა წილენითა ცომი მოზილოს,
გ[ა]მოაცხოს და მას აკმევდეს, და ნუშის ზეთშიგან შაქ[არი] გაუ-
რიოს და მით აკმევდეს. თუ ზ[ა]ფრ[ანი] იყოს, წნორსა ქუე-

შე და[ა]წვენი და წნორისა ფურცელსა დაუგებდეს, და ერთსა
კუთრესა ბუზურსა სიქ[ან]გუბინსა აკმევდით, და იმა ადგილსა, სად-
[ა]ცა სტკიოდეს, კელ[ის] მანდილსა ცივითა წყლითა და[ა]სოვლებ-
დეს და ზედა დასდებდეს.

თუ ცივის წყლის[ა]გ[ან] ღუიძლი სტკიოდეს, მწ[ა]რითა ნუშის
ზეთ[ითა] შემწენ ყოველთა დღეთა, და ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მსა ნუშის
ზეთსა წა[ა]გებდი ყოველთა დღეთა. თუ ან[ა]სდეულად მ[ა]რჯუნა
გუერდი ასტკიოდეს, კულა არა სტკივებოდეს. იცოდ, რომე ღუიძ-
ლის[ა]გ[ან], არს, ფიცხლა სამსა დღესა ქერ[ის] წყ[ა]ლი შეასუი ნუ-
შის ზეთითა და სიქ[ან]გუბინითა ზედა-ზედა. თუ მ ა ნ ა რ
უ შუ ე ლ ო ს, ა ი ღ ე: უნ[ა]ბი თხუთმეტი მ[ა]რცუალი, რ[ა]შიანა—
ერთი დრ[ა]მი, ძირტებილა — ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი, ჩ[ა]დევ ქ[ო]თანში-
გ[ან], და[ა]სხი ნახევარ ლიტრა წყ[ა]ლი და ადუღე, რომე ორმოც
დრ[ა]მ[ა]დ მოიყაროს. მერმე გ[ა]მოწურე და ოცი დრ[ა]მი შაქ[არ]ი
გაურიე და შეასუი, და უშუელოს ღ'თითა.

თუ ღუიძლი ნი[ა]დგ სტკიოდეს! და საკმელსა მოსწყდეს და მარ-
ჯუნისა გუერდს[ა]კენ სჩხუერდეს და ტკივილი გ[ა]უგრძელდეს,
ესე წამალი ქენ და უშუელოს ღ'თითა არ[ა] თუ ღუიძლსა, არამედ
სხუასა სენსაცა, და საქნელ[ა]დ ადვილი არს. — მოიყვ[ან]ე დიდი
ტ[ა]ხი და შინა შეაგდე, რომე მოჯუას. და [ა]იღე ნეხუი და ქ[ა]თ[ან]-
შიგან || გამოკარ, და ქოთ[ან]შიგან ჩადევ. და ზედ[ან] წყ[ა]ლი და-
[ა]სხი. ერთსა ღამესა დადგი და დილასა ადუღე, და ზედა ოცი
დრ[ა]მი შაქ[არ]ი და[ა]ყარე, და ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი ზ[ა]ფრ[ან]ი. და
ცისკარსა შეასუი და უშუელოს ღ'თითა.

თუ სიმსივნე და მღიერი იყოს ღუიძლზედან. ნ[ა]ხე — მუცლის-
აკენ არის თუ ზურგისაკენ. თუ წყურვილი ერთობ სჭირდეს, სიმ-
ჭურვ[ა]ლისა არს. წ ა მ [ა] ლ ი ე ს ე შ ე ქ ე ნ. — პირველ[ა]დ ბას-
[ა]ლიკე გაუხსენ და ხუთსა დღესა ზედა-ზედა ქერის წყ[ა]ლი მიეც
ამა ნიშნითა: აიღე ქერის წყ[ა]ლი ორმოცი დრ[ა]მი, და-
[ა]სხი ზედა ნუშის ზეთი ოთხი დრ[ა]მი, სიქ[ან]გუბინი —
თხუთმეტი დრამი, და შეასუი. ს ა ჭ მ ე ლ ი კ ო წ ა ხ უ რ ი თ ა
ა ჭ [ა] მ ე და ე ს ე წ ა მ ა ლ ი ზ ე დ ა და ს დ ე ვ. — ა ი ღ ე:
კაბის საკუნეტელი დარატიტიელ და დანაყე, სწორი ვარდის წყ[ა]-
ლი და[ა]სხი და გაწურე. აიღე თეთრი და წითელი სანდალი, დან[ა]-
ყე კარგა. შიგ[ან] გაურიე. აიღე ორი ჭოთი ქათმისა ნაკუეთი, იმა
წყალშიგ[ან] ჩადევ, აიღე, ერთი ზედა დასდევ, რა ისი გაკმეს, მეორე
დასდევ ამა წესითა, რომე მოუშლელ[ა]დ იყოს წამალი.

თუ შეიტყო მართლ[ა]დ, რომე მღიერი და სიმსივნე ჭიბისაკენ
იყოს, ესე მოიჭირე, რომე კარგითა სუბუქითა საკმელითა გ[ა]არბი-
ლო, რ[ა]გუარცა ღარიყონი, თურბუთი და ალილალა არიან და მ[ა]-

5

10

15

20

v

25

30

35

40

491

თი შეფერებული, და საჰმელად მიეც ჰაკუნტელი ბაღიე კანეს
ზეთითა აჰამე და უშუელოს ღ'თითა.

თუ ჰიცვისგ[ან] ღუიძლი სტკიოდეს, აიღე პილპილი ოთხი
378 r დრ[ამი], და ყუსტი — ერთი დრ[ამი], || ულბო — თორმეტი დრ[ა-
5 მი; დან[ა]ყე და გაცარ და ღუინითა შეასუი.

სხუა წამ[ა]ლი ღუიძლისა. — აიღე შუშმის ზეთი ორი უთა
და წყ[ა]ლი და[ა]სხი, და კოვზითა ურე, რომე გათეთრდეს და შეასუი.

სხუა წამ[ა]ლი ღუიძლისა. — აიღე ორმოცდა[ა]თი
10 დრ[ამი] ოშინდრის ყუავილი და ნუშის ყუავილი, ერთითა კოვზითა
წყლითა შეასუი და უშუელოს ღ'თითა.

სხუა, თუ ღუიძლი ღუინისგ[ან] სტკიოდეს. — აიღე ბ[ა]ტ-
ნის ღუიძლი და ღუ[ი]ნითა გაღეს[ე] და დადგი, რომე დაწმდეს, და
შაქ[ა]რი გ[ა]ჟურიე და შეასუი, და უშუელოს.

სხუა წამ[ა]ლი ღუიძლისა, თუ სიმკურვლისგ[ან] სტკიოდეს, თუ
15 სიგრილისგ[ან] თუ ღუინისგ[ან], თუ სიმსივნისა და მღერისგ[ან]
სტკიოდეს ყუელ[ა]სა უშუელს. — აიღე: აყიროს თესლი და კიჭ-
რის თესლი, და რეანის თესლი და ვარდის კაჰაჰის თესლი, და

წყლის ჰაკუნტლის თესლი, რაზიანის თესლი და ანისონი, თუითოს-
გ[ან] — ოთხი დრ[ამი]; ავ[ა]ნშიგ[ან] დან[ა]ყე წმიდად. და მერმე ა-
20 ლე რევ[ა]ნდი სინი ერთი დრ[ამი], ულიონის ძირი — სამი დრ[ამი],
ბერძელი თიხა — ოთხი დრ[ამი], და ძმათა სისხლი — ორი დანგი,

ს[ა]ლემბ[ა]ვის ყუავილი — ოთხი დრ[ამი]. ესე დან[ა]ყე ცალკე-ცალ-
კე, დაცარ; და აიღე ნუში ორმოცდა[ა]თი მარცუალი, გაფრცქუენ,
დან[ა]ყე წმიდად, და რაცა ესე წამლები არის, ამათი ზომა შაქარი.

25 აიღე მწარე ნუშის ზეთი ორი დრ[ამი], იის ზეთი — ოთხი დრ[ამი],
ამა ყუელასა წამლების ოდენი თ[ა]ფლი წმიდა ჩა[ა]სხი წმიდასა ქო-
v თანშიგ[ან], ესე წამლები იმაშიგან || გ[ა]ჟურიე, ერთხელ ადუღე,

და მერმე აიღე ცეცხლით. ქაშანური ფარჩულა აიღე და შიგნით
ნუშის ზეთითა შემწენ, და მერმე ესე წამლები ჩა[ა]სხი, და პირზედა
30 სერა მო[ა]კარ და ქერშიგან ჩაფალ სამსა დღესა, და რა მოგინდეს,

აიღე სამი დრ[ამი] და კათხ[ა]შიგ[ან] ჩა[ა]დევ, და ზედა ოთხი დრ[ა]-
მი ვარდის ზეთი და[ა]სხი, და თფილითა წყლითა გაქენ და შეასუი.

და შუადღემდის ნურ[ა]ს აჰმევ და მერმე ბატკნის კორცი აჰამე, და
საჰამ[ა]დი ტკილი აჰამე, ღუ[ი]ნო — თეთრი, ტკილი, და წყ[ა]ლი —
35 გრილი, და ყოვლისა აპოხტისა, მე[ა]ვისა წუელისა და თევზის-
გ[ან] ფარეზ[ა]დ შეინახოს.

ამას ქუემოთ წამ[ა]ლნი დავწერნეთ ღუიძლის[ანი]. მაშინ ჰკურ-
ნე, რომელი გ[ან]რყუნილისა ბუნებისგ[ან] იყოს, ანუ სიმკურვლის-
[ა]გან, ანუ სიგრილისაგან, ანუ ნოტიოსგ[ან], ანუ სიკმელისგ[ან]

მარტივად, მით რომელ შიშუნდეს წამ[ა]ლთგ[ან] დასაბამთ[ა]გ[ან],
 მ[ა]რტივად, მით რომელნი კიდე იყუნენ მის სენისგ[ან] და ძალსა სნეულისა, და
 კამს¹ ესრეთ, რომე ჰკურნო მკურვალი გრილითა და გრილი მკურვ²
 ლითა, და ნედლი — კმელითა³, კმელი — ნედლითა. და ჰკურნო რომე-
 ლი მისგ[ან] იყოს შედგმული, მით რომელი ერგოს მას, რომელი წი-
 ნა- აღმდგომი იყოს სნევისა. და არს იგი, რომელი ჰკურნო, რომელი
 გ[ან]რყუნილისა ბუნებისგ[ან] იყოს. სიმკურვ[ა]ლის[ა]გან ნ[ა]მეტ-
 ნ[ა]ვის თანა წამლებითა, || რომელთა გ[ა]გრილოს სიმკურვალე და- 379 #
 წ[ა]ილოს ნ[ა]მეტნ[ა]ვი იგი. და მე დაგიწერო შენ წამლები იგი ამას
 თქმულსა შიგა, და გ[ა]მოვარჩიო მისგ[ან]ი, რომელი შემწე ეყოს, 10
 და ლხინება პოოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ერგების ბრძანებითა ღთის'თა მისთუისვე,
 რომელი წაეკიდოს ღუიძლსა შიგ[ან] გ[ან]რყუნილისა ბუ-
 ნებისა სიმკურვლისაგ[ან] მარტოდ. ოდეს შეასუა მრ[ა]ვე[ა]ლ-
 ძარლუისა წყლ[ი]სგ[ან] შ[ა]ქრითა ტაბარზ[ა]დითა ორითა მუტყლი- 15
 თა, ანუ შეასუი მუტყ[ა]ლი ერთი ტაბამირი გრილითა წყლითა, ანუ
 შეასუი მაწუნი ფურთა, ანუ თიხა სომხური — მიტყ[ა]ლი ერთი
 გრილითა წყლითა, ანუ შეასუი სუელი შაქრითა ტაბარზადითა ანუ
 ქაშქის წყლითა შაქრიანითა. და აქ[ა]მე სახურეტელი ოსპნისა, და
 ასუით სასმელი ბროწეულისა, შანარი ანუ ბოკილასა წყალი მ[ე]ავი- 20
 სა ბროწეულისა წყალსა თანა, და შეასუი³ ავსარჯთა თანა უნ[ა]ბისა
 ავსარჯი, და ვაშლისა ავშარჯი და ქლიავისა ავსარჯი. და იგმარენ,
 რომელნი მიხსენებიან სნევისა ძალსა ზედა, ვითარცა ნახო- სნეული,
 და რათა ღღეთა იყოს და ქ[ა]მი იყოს, ოდეს დასნეულებულყოფს.
 და თუ იყოს მის თანა ძნელი⁴ სიმკურვ[ა]ლე და იყოს ქ[ა]მი სთუ- 25
 ლისა, და იყოს სნეული იგი ჭაბუკად, მაშა უბრძ[ა]ნე და შეასუმი-
 დეს წყ[ა]ლსა გრილსა ზუმა.

და ჰკურნე, რომელსა სჭირდეს იგივე სიმ-
 კურვლე, და მარმებითა გრილებითა. — || აილე: v
 კატკატო, დან[ა]ყე და და[ა]სხი ზედა ვარდის ზეთი, და[ა]კარ ღუ- 30
 [ი]ძლსა ზედა. ანუ აილე მრ[ა]ვე[ა]ლ-ძარლუი და ჩა[ა]გდე წყალსა
 გრილსა შიგა, და და[ა]სხი ზედა ვარდის ზეთი, და შემოსდე ღუიძლ-
 ზედა. ანუ აილე კუერცხის გული და დაასხი ზედა გრილი წყ[ა]ლი,
 ანუ ვარდის ზეთი და ურიე, რომე შეიზაოს და შემოსდე ღუიძლსა
 ზედა, და ჰკურნე ამით მ[ა]ლ[ა]მეებითა პირველ გ[ა]მოჩენ[ა]სა ამის 35
 სნევისასა, და ჰკურნე გ[ან]რყუნასა ღუიძლთ[ა]სა ბუნებისასა,
 ოდეს იყოს სიმკურვლის[ა]გ[ან], და დაძუელდეს მარმებითა, რომელ-
 ნი უგრილე არიან ამ[ა]სა.

მარამა, რომელი ერგების გ[ან]რყუნასა ღუიძლისასა ბუნებისა
 სიმკურვლისგ[ან], ოდეს დაძუელდეს. — აილე: ფურცელი ვ[ა]რ- 40
 დისა კმელისა და ფურცელი იისა კმელისა, და სანდ[ა]ლი თეთრი,

ამათგ[ან]ი თუითო — ოთხი დრ[ამ]ის წონი, და ქაფური და ზაფრ[ა]-
 ნი, თუითო — ნ[ახევარ] დრ[ამ]ის წონი, დან[ა]ყე და გაცარ, და დაგ-
 [ა]ლე ზაფრ[ა]ნი კიდე ცალკე, და და[ა]სხი ზედა ვ[არ]დის ზეთი, და
 შეკრიფენ ერთად, და და[ა]სხი ზედა წყ[ა]ლი ბადრნაჯისა და აყა-
 5 როსა გამოწურვილი, ანუ გამოწურვილი ვარდისა, ანუ მღუიროდისა,
 ანუ წყ[ა]ლი კატკატოსა. და აიღე კალი ოსპნისა ანუ ბოკელი დაგ-
 ლილი, ამათგ[ან]ი თუითო — ათი მუტყალი, შეკრიფენ და შერეონ,
 ვიდრემდის შეიქმნას მარამად. და მოსცხე ქარტსა ზედა და ანუ
 სხუასა რ[ა]ს ზედა, და შემოსდევ ღუიძლსა ზედა; თუ სცხო, იყოს
 10 გრილ[ა]დ, და თუ ზ[ა]მთ[ა]რი იყოს, გა[ა]ტფე. და ზ ა მ თ [ა] რ ს
 380r ე ს ე ც ა უ რ თ ე. — ა ი ლ ე: მცირედი მასოსნი, ანუ¹ || რაზიკი, და
 არს ესე მარამა სარგო ყოვლისა² სიმსივნისათუის მკურგ[ა]ლისა,
 რომელი შეიქმნების ღუიძლსა შიგა.

და თუ იყოს გ[ა]ნრყუნა ღუიძლ[ი]სა ბუნებისა სიმკურგლის-
 15 გ[ა]ნ³ და სიკმელისა, მაშა ჰკურნე მას რაითვე გრილებითა ლბილ-
 ბითა, რომელი გა[ა]გრილებდეს ღუიძლსა და გა[ა]ნედლებდეს გა-
 რეთ და შიგნით. და შე[ა]სუი სძე ვირისა შუიდი ოდენ ასთ[ა]რი
 ორსა თანა მიტყალსა შაქარსა კუტლეულსა ანუ მცირედსა თ[ა]ფლ-
 სა თანა. ან უ შე ა ს უ ი წყ[ა]ლი ქაშქისა ამითვე შაქრითა, ან
 20 მათგანი, რომელნი უხსენებიან ა რ ო ნ მისთა, წიგნთა შიგან. და
 დასდევ ღუიძლს ზედა მარმები იგი არონისი, ვითარ[ა]დ უხსენებიან
 რგომნი მ[ა]თნი სიმკურგლისათუის.

მაშა, თუ იყოს სიმსივნესა თანა სიმკურგლისგან და უსუსურო-
 ბისგან ძალისა⁴, მაშა შეასუი სძე მათათა თხათა ფსელსა თანა, და
 25 თუ იყოს სიმკურგლე ძნელი, მაშა ნუ შეასუამ ფსელსა, და თუ იყოს
 სიმსივნე, ანუ ნასკულობა, ანუ ქარი ზედასა კერძსა ღუიძლსა, მაშა
 ჰკურნე მას შესასმელებითა წამლებრითა, რომელი ჩამოიღებს ფსელ-
 სა, და მე ვაცსენო იგი, თუ ღმერთსა უნდეს, ადგილსა მას.
 სადა ვ[ა]ცსენო შირიმი მას თანა, რომელსა ს[ა]ხელ-სდევს ჩა-
 30 მომღებელი თესლისა. და წ ა მ ა ლ ი ი გ ი, რ ო მ ე ლ ს ა ს ა
 ხ ე ლ ს დ ე ბ ე ნ ა ს უ რ უ ლ ა დ დ ე დ ა ჯ რ ა ა. და ესე
 არს წამალი საჭურჭლისა და მათგანი: ღუბე-
 დი ლაქისა და ღუბედი ქურქუმისა, და ფანდადიკონი და ამროსია,
 და სიქზინია და თერია, და ღუბედი ქიბარითისა, რომელ არს წუმ-
 35 v წუბა, მაშა, რომელი მიტყენებია ამათგანი, ერგების, სიმსივნესა ||
 სქელსა და ძველსა სიმხურვალისაგან კიდე, და არიან ესე წამალნი
 კარგნი, გა[ა]ძლ[ი]ერებენ ღუიძლსა. და ნუ შეასუამ, ვირე არა ჰნახო
 ფსელსა შიდა სნეულისა სიმძიმე. და შეასუი მისგანი კულა მატმუხი
 აფსინდისა. და შეასუი პირველ გამოჩენასა ტკივილისასა ღუბედი
 40. ქურქუმისასა შემგებართა ძირთა თანა, და იარაჯი ფეყრასა ძირისა
 წყლითა. და შეასუი წყლითა კამისა ნედლისა და ნიახური თაფლსა

თანა. მაშა, ოდეს ჰნახო ლუიძლსა შიგან ზედასა კერძსა სივილი მკურვალე, რომელი შექმნილი იყოს სისხლისაგან, და ჰნახო სნეული ძლიერად და ჟამი შეგწევდეს და რასა კბილსა იყოს, მაშა გაუცსენ ძარღუი კათოლიკე, ანუ კეფალა, ანუ ბასილიკე, და დასდევ ლუიძლსა ზედა გარეთ კალნაბი შემგბარო მლუიროდსა ფურცელსა თანა, დანაყე შეგბ[ო]ბასა შედეგად და და[ა]სხ ზედა ვარდის ზეთი და დასდევ ლუიძლსა ზედა.

თუ ლუიძლი სიგრილისგან სტკიოდეს, მისი წ[ა]მალნი² ჰკურნე, ოდეს იყოს გ[ა]ნრყუნილსა ლუიძლისა ბუნებისა სიგრილისაგან, რომელი იქნების მარამებითა, რომელი ახსენა არონ ამას თქმულსა შიგა, ვითა ერგებიანო ამას ტკივილსა ლუიძლისასა, ანუ მით მარამითა, რომელსა სახელ-სდებენ ასტ[ა]მზიკონი. მაშა, ოდეს იყოს გ[ა]ნრყუნა ლუიძლისა ბუნებისა სიმკურვლისგან, ნ[ა]მეტენ[ა]ვი ნოტიონი, შეასუი სუელი და შაქ[ა]რი ტ[ა]მბარზ[ა]დი, რ[ა]ოდენი ამ[ა]ს სნებასა უნდეს გაგრილება და დაბერტყა. ანუ შეასუი ერთი სიქორგი მულურდოს წყალი და ქაქნ[ა]ჯი მუტყლითა ერთითა, ს[ა]ბრითა კარგითა, თუ იყოს ძლიერ[ა]დ; და თუ იყოს უსუსურად — დაუმცრო მისგან ზომასა ზედა ძ[ა]ლისა მისისა მ[ა]ტებასა და ნაკლულებასა, ანუ აიღე: ორი ასთ[ა]რი ხიარი-შამბარი და ჩა[ა]გდე სიქორაგსა ერთსა მულურდოსა წყალსა და ქაქნაჯსა ტფილსა, ს[ა]დ[ა]მდის დადნეს შიგან, და შეასუი მას. ანუ შეასუი ხიარჩამბრი⁽¹⁾ ორი ასთ[ა]რი და არდის წყლითა, ანუ კამის წყლითა ეგრევე პირველისაებრ. ანუ შეასუი ნ[ა]ხევარ მიტყ[ა]ლი იარ[ა]ქი ფეყრა ორსა ასთარსა ხიარი-შამბარსა თანა, ანუ სიქორგითა ერთითა მულურდოს წყლითა. და თუ იყოს გ[ა]ნრყუნა ლუიძლისა ბუნებისა მაგიერ სიგრილისა და სიკმელისგან, და იყოს მუცელი კმელად, მაშა შეასუი სიქ[ა]ნგუბინი და ჟ[ა]ვამირი და ვაშვი, რომლისგანცა გინდეს, შეასუი ერთი მუტყ[ა]ლი ტფილითა წყლითა. ანუ აიღე: ჟ[ა]ვამირი და ვაშვი და სიკბინჯი. — თუითო — ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი, და ნიახურის თესლი და ანისონი, ამათგანი თუითო — ნ[ა]ხევარ მუტყლისა წონი, დან[ა]ყენ ერთგან და შეზილენ წყლითა, და შექმენ მარცულად ვითა პილპილი, და შეასუი მისგანი; თუ ძლიერ[ა]დ იყოს — ორი მუტყ[ა]ლი, თუ უსუსურად იყოს — ერთი მუტყ[ა]ლი, საზომისაებრ ძ[ა]ლისა მისისა და უსუსურობისა დასდევ ლუიძლსა ზედა გარეთ. ზოგი მარამა მკურვ[ა]ლი და რბილი, რომელი გიხსენო შენ მისგან, რომელი დაუწერა არონს. და შეასუი წამლები მაჯუნები, ვითარ[ა]დ: — ღუბადი ქურქუმისა და ღუბადი ლაქისა, ამროსია, წამ[ა]ლი იგი, რომელსა სახელ-სდებენ კოფი მეფისა ანუ ფანდიკონი, მაჯუნი ანუ გუარიონი ფანდიკონისა, რომლისგანცა შეასუა ზომად მუ-

5

10

15

381 π

20

25

30

35

40

495

v ხუდოსა ანუ ზომი || თხილისა კამისა ძირისა წყლითა და ნიახურ-
 სა, მგბრისა წყლითა, ანუ თფილითა წყლითა საზომსა ზედა,
 და ვახსენო ნასკულობა და სიმსივნე და ქარნი, რომელნი გაბერ-
 ვენ ღუიძლსა და ნუთუცა წაეკიდოს იგი შ[ი]გ[ა]ნ ზედასა ღუიძლსა,
 5 და ნუთუ წაეკიდოს შ[ი]გ[ა]ნ ზედასა ღუიძლსა და ნუთუ წაეკიდოს
 შიგ[ა]ნ შიგნით ძარღუათა ღუიძლისათა, მაშა ჰკურნე, რომელი იყოს
 შიგნით, რომელი იყოს ღუიძლსა, რომლითა გაქმოიღოს გას[ა]ხსნე-
 ლებითა და იარ[ა]ჭი ფიყრაათა, ანუ ქაშტაჯისა ასტამხიკონისათა, ანუ
 მარცუალი სიჭბინჯისა, ანუ ზეთი ხ[ი]რეასა, იარ[ა]ჭი ფეკრ[ა]სა თანა
 10 შესასუმელი, ამ[ა]თგ[ა]ნი — ორი მუტყ[ა]ლი ძრიელ[ი]სათუის, და
 უსუსურ[ი]სათუის — უმცროსი.

და თუ იყოს სიმსივნე ხლდომისაგ[ა]ნ და ანუ გუემულებისა,
 მაშა დასდევ ზედა მარამა მურდა საფარიმისა. შექმნა მისი. —
 აიღე: მურდა საფარ[ი]მი წონა ოთხისა დრ[ა]მისა, ალვა და ზაფრ-
 15 [ა]ნი, და აბულლარი და დ[ა]ირირა მური, და მასტაქი, ამათაგ[ა]ნი
 თუითო — სამი დრ[ა]მში, და ცუილნი და მასოსნი, დარზიკის ზეთი
 ამათგანი თუითო — სამი დრამი, დან[ა]ყენ კმელნი და დაგ[ა]ლენ, და
 შეკრიფენ და და[ა]დნვე ცუილი, რაზომი ეყოფოდეს. სოსნისა ზეთით,
 რომე შეიქმნას მარამ[ა]დ. და და[ა]სხი ზედა რაზიკის ზეთი. მაშა,
 20 ოდეს დადნეს, უმ[ა]ტე ზედა წამლები, და და[ა]სხი ზედა მასოსნი.
 და მერმე ურიე, რომე შეიზაოს და შე[ი]ქმნ[ა]ს² მარამად, მერმე
 სცხე ქარტსა ზედა და შემოსდევ ზედა ღუიძლსა. ანუ აიღე მუ-
 მია და და[ა]დნვე რაზიკისა ზეთითა, და სცხე ღუიძლსა ზედა. ოდეს
 სიმსივნე მისი იყოს გურემულობისაგან დაცემულობისა, მაშა, თუ
 25 იყოს სიმსივნე იგი მკურვალად, და სდენ მარ[ა]მ ვარდისა
 შექმნა მისი: — აიღე ვარდი ნედლი, თუ გეპოვებოდის³,
 და თუ არა — მაშა კმელი შემგბარი ხუთი ასთარი, დაგ[ა]-
 ლე და აიღე ს[ა]მი კომში და გაქურცენ შიგნით და გარეთ, და შე-
 გბოლე ძმრითა, და მერმე დაგ[ა]ლე და შეკრიფე ვარდსა თანა, და-
 30 გ[ა]ლე, რომე შეიზ[ა]ოს, და და[ა]სხი ზედა ზეთი ვარდისა, და ვარდის
 წყ[ა]ლი ურიე, და აიღე სანდ[ა]ლი და ბოკელი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო —
 ათი დრ[ა]მში, დაგ[ა]ლე, და ცუიე მას ზედა და ურიე, და და[ა]სხი
 ზედა მასოსნი, და მერმე დასდევ ღუიძლსა ზედა, და არს ესე მარამა
 კარგი, ერგების ღუიძლსა სიუსუს[ა]რესა და სიმკურვლესა მის[ა]სა.
 35 და ჰკურნე ღუიძლისა წამლებითა შემკრველითა, ვირემდის არა
 ნახო შიგა სიკმელე და სიმკურვლე ბოროტი. მაშა, ოდეს ნახო ში-
 გ[ა]ნ სიკმე და სიმკურვლე, მაშინ ჰკურნე რომელითა ლბილებითა.
 მაშა, ოდეს არა ნახო შიგა სიკმელე და სიმკურვლე, მაშინ ჰკურნე
 წამლებითა შემკვრელებითა, და შესასმელები და საცხებლები. და
 40 ოდეს იყოს სიმსივნე ღუიძლსა შიგა და მაგიერ სიგრილისგან, მაშა
 დასდევ გარეთ მალამა ფილარიოსისი, ანუ მარამა⁴ ატ[ა]მხიკონისა,

ანუ მალ[ა]შა ფალარიქონისა, ანუ მ[ა]რ[ა]შა საფრმატუნისა. და დაგუ-
იწერია იგი, სადა გ[ა]მოგულისაჲ[ა]ვს სტომაქი. და დაეწეროთ, რო-
მელი უხსენებია არონს წიგნსა შიგან მისსა.

|| და თუ იყოს ტკივილი ღუიძლისა შიგა მ[ა]გ[ი]ერ სიმცირ[ი]ს-
გ[ა]ნ ღუიძლსა აგებულებობისა. მაშა ნუ ჰკურნებ, ჰკურნე¹ სა-
სომ[ა]დ-საჰ[ა]მ[ა]დითა სუბუქებითა. და ესრეთ მოგუასწ[ა]ვებს მას
ზედა, ვითა მისი უფ[ა]ლი არს უსუსური მოდნობასა ზედა და თუით
ტან[ა]დცა უსუსური. და ჰკურნე სნებასა, გახსნა მ[ა]რტივისა, ვით-
[ა]რად კუეთა ძარღუისა და გაბებულებობა, რომელ წაეკიდოს ღუი-
ძლსა შიგა წამლებითა შემკრველითა, რომელ მოსწყუედს სისხლსა,
რომელი იგი მიხსენებია თქმულსა შიგ[ა]ნ სისხლის დენისასა. და
ერგების მისთვის. — აილე ვარდი კმელი დაგლილი — დრამის წონი,
და შეასუი გრილითა წყლითა, ანუ აილე დრ[ა]მის წონი ჯულანრი
დაგლილი, და შეასუი ნელ-ტფილითა წყლითა, ანუ შეასუი მურდი
ან აფაშ[ა]რჯი და ანუ ბავშარჯი ანუ ავშარჯი გრილითა წყლითა ანუ
შეასუი დიაკოდა, და სცხე ღუიძლსა ზედა გარეთ მარამა იგი, რო-
მელი იქმნების ვარდითა კმელითა. და ცან, ვითა ღუიძლი ისწრ[ა]-
ფის დაწყნ[ა]რებასა წამლ[ი]სასა. პირველ ოდეს წაეკიდოს მას სნე-
ბა. და ცან, უსწრფე აწყნ[ა]რებს წამალსა სხუათა ასოთა შიგან.
რ[ა]ოდენ არს იგი სისხლი სისხლისა, და იქცევის იგი გამოწურვილ-
სა საჰამადსაჲსამადსა, და შებგოლვის შედეგ[ა]დ მოადნობს სტო-
მაქსა. და არს ასო ესე ლბილი, მკურვ[ა]ლი, და ძარღუები ფართოი,
და[ა]წყნარებს რომელთ[ა]ცე ძალთა მისთა. მაშა; ოდეს დაძუელდეს
შიგ[ა]ნ სნება გ[ა]ნრყუნისგ[ა]ნ ბუნებისა, ანუ სიმსივნისგ[ა]ნ² || ვერ 383
შემძლებელ არს გამრთლებად და უფროსა, რომელსა წაეკიდოს
ესე, შეიქმნ[ა]ს მუცელსა მის[ს]ა ყუითელი წყალი.

და ვახსენოთ კურნება ყუითლისა წყლისა. იქცევის წამლები
ყუითლისა წყლისა ზომისაებრ ქცევისა მისისა და კურნება მისი
არს ძნელი და მარცხე. ვერ გასძლებს დაწყნ[ა]რებასა წამლისასა,
და ერგების ყოველსა ფერსა მისგ[ა]ნ, ოდეს არა იყოს მის თანა
სიმკურვლე ძნელი ქაშთ[ა]ჯი, რომელ იქმნების საქაბინჯისგ[ა]ნ რო-
ბარზჯითა და ქაქანაჯითა. ანუ შეასუი ალილაგი ყუითელი მულურ-
დოს წყ[ა]ლსა თანა და ყურძენსა თანა. ესე მაშინ შეასუ, როდეს
მისი მუცელი კმელ[ა]დ იყოს. ანუ შეასუი სამი ასთ[ა]რი ფსელი
თხ[ა]თა მულურდოსა წყლითა და ყურძნითა. მაშა, თუ იგი არა ერ-
გოს, შეასუი სძე გარე თხათა და ფსელი მ[ა]თი.

მაშა, ოდეს ნ[ა]ხო სნეულსა შიგა ნიშ[ა]ნი სიგრილისა³, და ეწყუ-
რებოდის და აბ[ო]ყინებდეს მე[ა]ვედ, და დიდად აშვებდეს საჰამად-
სა და გუიან[ა]დ მოიდნობდეს, და ერგებოდ[ეს] მკურვ[ა]ლი, რომელ
შემოსდებდეს ზედა, მაშა შეასუი სიქბინჯი, ანუ გუ[ა]რიშნი ირსასი,
ანუ მ[ა]ტმუხი ძირათა, ანუ ათხირი. მერმე შეასუი სძე გარე თხათა

და მ[ა]თივე ფსელი. მაშა, თუ იგი არა ერგოს, დასწუი, რომელიცა
უფრო სარგო იყოს, დაწუა. და ცან მას, რომელი იქმნების კორცა
შიგა და კუთსა, სახელ-სდებენ ბერძენნი ყუითელსა წყალსა.

...ვაფი ოფოსი(!). და თქუა არონ მან კურნებასა შიგან

- 5 ტკივილსა ღუიძლისასა. ოდეს ნახო სიმსიენე მკურვ[ა]ლი, თუ წა-
v კიდოს || შიგან ღუიძლსა, და შე[ა]ტყო იგი ნიშნებითა, რომელი
მიხსენებია, რომლითა შენ მ[ი]გასწ[ა]ო მას ზედა, და ნახო ტანსა
შიგა სის[ა]ვსე და სნეული ძლიერ[ა]დ, და ჭაბუკი და ქ[ა]მი მჟღ-
დი(!), მაშა გაუხსენ მას ძარღუი ბასალიკე მ[ა]რჯუნისა კელისა
10 და კათოლიკისა ფესუი გაუხსენ ნებას გარეთ, რომე და[ა]სუბუქო
სისხლი ღუიძლ[ი]სგან და წ[ა]ულღო იგი სის[ა]ვსე. და მიმბეგებია(!)
მრ[ა]ვ[ა]ლჯერ წიგნსა ჩემსა შიგან, ვითა სიმსიენე მკურვ[ა]ლი, რო-
მელსაცა ასოსა შიგან იყოს, იქმნების იგი შეკრებისგან სისხლისა
მის ასოსა შიგა. მაშა, პირველ ოდეს ჰკურნო და სცვ[ა]ლო იგი ად-
15 გილ-ადგილ[ა]დ, დენითა სისხლისათა და[ა]სუბუქო.

- კურნება მეორე, გახსნა წამალთა გ[ა]ს[ა]ხსნელითა. და ნახო
მას ადგილსთა ასოთა შიგან, თუ იყოს იგი სიმსიენე მკურვ[ა]ლი
პირსა შიგან, არა გ[ა]მოვიდეს იგი წამლებითა, რომელნი ჩ[ა]მოს-
წურავენ ბალდამსა; და თუ იყოს სიმსიენე იგი სტომაქისა შიგან, არა
20 შეეძრ[ა]თ იგი თხევითა, და თუ იყოს სიმსიენე იგი ნ[ა]წლევთა ში-
გან, მაშა გუიკმს, რომე გამოვიღოთ იგი გასახსნელითა. და ეგრე-
თვე, თუ გამოჩნდის ზედასა ღუიძლსა შიგან ანუ გარეთსა კერძა
ზურგისა მისისა, გ[ა]მოვიღოთ იგი წამლებითა, რომელ გამოიღებს
25 ფსელსა. და არა გუიკმს ჩუენ შესმა წამლისა რომელი დაუღობს მე-
ცელსა. და თუ იყოს იგი სიმსიენე კიდურსა ღუიძლისასა და ქუე-
შე კერძა, არა შეეძრათ იგი წამლითა, რომელი ჩ[ა]მოიღებს ფსელ-
384 r სსა, განა წამლებითა გასახსნელითა, რომელი მის || მაგიერ მოიღოს
იგი სიმსიენე, რ[ა]ოდენ ჩუენ თუ შევისწრ[ა]ფოთ, მით უწინა მო-
30 დნოს სიმსიენესა, დაგ[ა]მძიმებთ მას ასოსა. განა დავიწყოთ და მო-
ვაქციოთ ნ[ა]მეტნ[ა]ვი იგი, რომელი ჩამოიწურვის მის ასოსა მსი-
ენისა კერძ სხუად ადგილად, და[ა]სუბუქოთ ტანი, რომე შეგუეძ-
ლოს კურნება მისი, და ვკურნოთ კულა პირველ გამოჩენასა, ვი-
დრემდის მიაწიოს წამალი იგი შემკრველები გარეთ და შიგნით. და
35 მით ვიქმთ ამს, რომე დაგ[ა]ყენოთ, რომელ არა და[ა]წყნაროს ნ[ა]-
მეტნ[ა]ვი იგი, რომელი იქმნების მას შინა და არა დაუსუსურდეს.
და მერმე მისა შედეგად ურთოთ მათ წამალთა შემკრველთა ზოგი
წამლები, რომელი გახსნის მას ზედას-ზედა. და ვაქციოთ ზედა-ზე-
და, ვითა ნახო სნებისა მოდნობისაგან, ვიდრემდის ჰკურნო ბო-
40 ლოსა მისა მისგანვე, რომელი ჰკურნე პირველ, და ეგრეცა ჰქმენ
კურნებასა ტკივილსა ღუიძლისასა. პირველ ერთ — მარ[ა]მებითა
შემკრველითა, ოდეს იყოს შიგა სიმსიენე მკურვ[ა]ლი. და ურთ

სიფიცხესა ტყირბისასა. და ერგებიან სიუსუსურეს ლუიძლი^{სასა},
ოდეს არა იყოს შიგა სიმსივნე და [ა]რცა ცხროი. ყუელა წამლები,
რომელ მიხსენებიან კარსა შიგ[ან] სტომაქისასა, რომელნი ეძიებენ
სიუსუსურესა სტომაქისასა, და ოდეს აიღებდეს მას წამალსა, ურ-
5 თვიდეს თანა ღახლ[ა]ხსა, შეგბოლოს ლუინითა და შემოსდებდეს
v ლუიძლსა ჟამ-ჟამ; და ჟამ-ჟამ აიღოს იგი || წამალი და დან[ა]ყოს,
და ურიოს ცუილსა თანა დამდნარსა და ნარდიონ[ის] ზეთითა, და
სცხოს ლუიძლსა ზედა. და შეასუი წამლები, რომელ ჩამოიღებდეს
ფსელსა და გა[ა]ძლიერებდის ლუიძლსა. და მე დაგიწერო შენ იგი,
10 თუ ღმერთსა უნდეს.

შექმნა კუერისა ვარდითა და ღაფითა, ერგების სიმსივნესა
მკურვალსა და ცხროსა¹. — ა ი ღ ე: ბერბარისი ოთხი დრამი და
მარ[ა]ვ[ა]ლ-ძარღუის თესლი. ქია და ტაბაშირი, თუითო — ორი
დრ[ა]მი. დან[ა]ყე და გაცარ და შეზილე წყლითა, და შექმენ კუერი,
15 თუითო — დრ[ა]მი. შესასმელი კუერი ერთი ქაშქის წყლითა და სი-
ქ[ა]ნგუბინითა.

კუერი ტაბაშირისა ცხროსა მკურვლისათვის და სიმსივნისა
მკურვლისა და სტომაქისა ტკივილისათვის. — ა ი ღ ე: ტ[ა]ბაშირი
ექუსი დრამი და ვარდი ნედლი და კმელი — ოცი დრ[ა]მი, და კრი-
20 ლი — სამი დრ[ა]მი, და ქათირა — ორი დრ[ა]მი და ზაფრ[ა]ნი — ორი
წონა დ[ან]გისა, — დაგ[ა]ლე კარგად და შექმენ კუერები ორ-ორი
დრ[ა]მი. შესასმელი მისგან: კუერი ერთი სიქანგუბინითა.

კუერი ანისონისა, სარგო სიმსივნისა მკურვლისა ლუიძლისასა
და ცხროს[ა] და გახსნის ნ[ა]ქსკულობასა. — ა ი ღ ე: ანისონი და აფ-
25 სინდი, და ას[ა]რიონი და ნიახურის თესლი, და ნუში მწარე და მას-
ტ[ა]ქი, და სუმფუი და სადაჯი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — დრ[ა]მი,
ღაფთი და საბრი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ორი დრ[ა]მი. დან[ა]ყე,
დაგაღე და შეზილე აფსინდის წყლითა შემგბრითა, შექმენ კუერი,
386r ვითა პირველ შესასმელი მისგ[ა]ნი: ერთი || კუ[ე]რი უკითა ერთითა
30 სიქანგუბინითა.

კუერი ზ[ა]რეგ[ა]ნდოსა სარგო სიმსივნესა ლუიძლისასა და სი-
ფიცხესა მის[ა] და სიმსივნესა სტომაქისასა. — ა ი ღ ე: ზ[ა]რეგანდი
თხუთმეტი დრ[ა]მი, და ღაფთი — თორმეტი დრ[ა]მი, ნიახურის თეს-
ლი და ნან[ა]ხუა, და ქია და ანისონი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ორი
35 დრ[ა]მი. დან[ა]ყე, დაგაღე და შეზილე წყლითა, და შექმენ კუერი —
ერთი მუტყალი. შესასმელი მისგ[ა]ნ: კუერი ერთი სიქ[ა]ნგუბინითა.

კუერი აფსინდისა, გახსნის ნასკულობასა ლუიძლისასა სტომაქ-
ქისა და ტყირბისასა და ცხროსა ძუელსა, და ჩ[ა]მოიღებს ფსელსა.
— ა ი ღ ე: აფსინდი და ასარიონი, და ნიახურის თესლი და ანისო-
40 ნი, და ნუში მწარე გამორჩეული, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო ნაწილი დან-

[ა]ყე და დაგალე, და შეზილე წყლითა და შექმენ კუერები, თუითო მუტყ[ა]ლი, შესასმელი მისგ[ა]ნი ნელ-ტფილითა წყლითა.

კუერი ლ[ა]ქისა, სარგო მისთუხსვე. — ა ი ლ ე: ლაქი და ფოა, და ანისონი და ნიახურის თესლი. და აფსინდი და ასრიონი, და ნუში მწარე გ[ა]მორჩეული, და ქუშტი და ასრიონი, და ზარეგ[ა]ნდი გრძე-ლი და გამორჩეული, წურვილი ღუფთისა ანუ მისანი ძარღუნი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ხუთი დრ[ა]მი. დან[ა]ყე და შეზილე წყლი-თა და შექმენ კუერები, — თუითო მუტყლ[ა]ი. შესასმელი მისგ[ა]-ნი: კუერი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა.

შექმნა ღუზადისა, სარგო სიფიცხესა ძუელსა: ღუიძლსა შიგა და ტყირბსა გახსნის ნასკოლობასა და ჩ[ა]მოიღებს ფსელსა და დ[ა]ჩ-შობს შირიშსა, რომელი იყოს თირკმელთა შიგ[ა]ნ. — ა ი ლ ე: ლაქი და დოკოი, და მთის ნიახურისა || თესლი და ძირა ქირმ[ა]ნი, და ზანჯა-ბილი, თუითო — რვა წონი, და ქამაფიტოსი და ზუფა კმელი, თუი-თო — ოთხისა დანგის წონა, სუმბული — თორმეტი წონა, და ჯინ-ტიანი და რევ[ა]ნდი მრგვალი, თუითო — დრ[ა]მი, და საბრი — ც[ა]მეტი წონა, და ასრიონი — შუიდი წონა, და ენდრო — თხუთ-მეტი წონა, და ბალასნის თესლი და სალიხა, და ქია და ყასაბიდა-რარა, და ქერი, თუითო — ზ'(7) წონა და ნახევარი, გუნდრუჟი — ს[ა]მი დრ[ა]მი და ნახევარი, დარაბილბილი და ზარეგ[ა]ნდი გრძელი. თუ[ი]თო — შუიდი წონი, და ს[ა]ტკებურ[ი]ს ძირ[ი]სა გამოწურვი-ლი — რვა წონა, და რევ[ა]ნდი და ჯადა, და ათხირი, თუითო — ორი წონი. პილბილი და ქუშტი, თუითო — ათი წონა, და სასლიოსი — ს[ა]მი წონი. დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, დაზ[ი]ლე თ[ა]ფლითა პერულ-მოკდილითა, რომე შეიქმნას კშირად. შესასმელი მისგ[ა]ნი: ჯულუ-ზის ოდენი ნელ-ტფილითა წყლითა.

შექმნა ღუზადისა უმცროსისა ლაქისა, სარგო სივრილისათუის ღუიძლისა, სტომაქისათუის, და სიფიცხე, ოდეს იყოს მას შიგა და დაძუელდეს, და გახსნის ნასკოლობასა ღუიძლისასა და თირკმელ-თ[ა]სა. — ა ი ლ ე: ლაქი და ქუშტი, და ბალადარი და თურმუსი, და ულბო და პილბილი, და ზ[ა]რეგ[ა]ნდი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ორი წონა. დანაყენ და დ[ა]გ[ა]ლენ კარგად, და შეზილენ თ[ა]ფლითა პე-რულმოკდილითა, სად[ა]მდის შეხშირდეს. და შეს[ა]სმელი მისგ[ა]-ნი: დრ[ა]მის წონა აფსინდის წყლითა შემგებრითა.

შექმნა ღუზადისა ქურქუმისა, სარგო ღუიძლისა უსუსურობისა-თუის და ტყირბისა და სტომ[ა]ქისათუის, და სიფიცხე, რომელი იქ-მნეზის მას შიგა, || და ტყივილნი ძუელნი და ყუითელი წყალი და გასწმედს ფერსა. — ა ი ლ ე: სუმბული და ზაფრ[ა]ნი და სალიხა. ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ორი დრ[ა]მი, და კილ[ა]მონი და ქუშტი, მუ-რი და ფუკა, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — დრამი, დაგ[ა]ლენ კარ-გად და შეზილენ თ[ა]ფლითა პერულ-მოკდილითა შესასმელი მისგ[ა]-

ნი; დრ[ა]მის წონა ნიახურის წყლითა და ანისონითა და ქიითა შემზადრითა.

შექმნა კოვლისა, სარგო ბრძანებითა ღ'თისათა, მკერდისა ტკივილისათვის, ღუიძლისა და კუეღლისათვის, — ა ი ლ ე: ჩამიჩი გამოჩეული კარგი — ოცდა ხუთი დრ[ა]მი, ზაფრანი და სუმფული, და სალიხა და კილამონი, ამ[ა]თგანნი თუითო დრ[ა]მი, და კასბადირარა და ფუკა ათხირისა, და კევი ბელეკონისა. ამ[ა]თგანნი თუითო — ორი წონი, ქური, ბასდი — ნ[ა]ხევ[ა]რ[ი]ს წონი; დანაყენ და დაგალენ, და შეზილენ თაფლითა პერულ-მოკდილითა თექუსმეტისა დრამისა წონითა, შესასუმელი მისგან მითვე წესითა, რომე პირველ დაგუწერია.

შექმნა ათანასიასა, რომელი იქმნების მგლისა ღუიძლითა, სარგო ყოვლისა ტკივილისა ღუიძლისასა და მუცლისასა, და წყულლობანი, რომელნი იქმნებიან ნ[ა]წლევათა შიგან, და ტყირბისათვის და ტკივილისა ძარღუთა კმელთასა გარეთ, დაფუჩეება ტანისა, ოდეს სცხო ზედა ვითა მარამა; და შეკრ[ა]ვის მუცელსა და გასწყუედს წეს[ს]ა დედათასა, და ერგების ტკივილსა თირკმელთასა, და ქარნი რომელნი იქნებიან ქ[ა]ნთელსა შიგა, და კუეღლისათვის, და ნ[ა]მეტ-ნ[ა]ვეი რომე შეკრბეს მკერდსა შიგა, რომელნიმე სთხევდიან სისხლსა და რბოსათვის, და რომელთა ძარღუი გაუფ[ა]რთ[ო]ვ[დებოდეს], და მდინარისათვის. ოდეს დ[ა]სდვა ზედა მარამავითა; მით სახელსდვეს ამას წამალსა ამით სახელითა, რ[ა]ოდენიცა ვინ შეასუა მისგანი, განარინოს იგი ღმერთმან ამ[ა]თგანნი, რომელიცა სჭირდეს. — ა ი ლ ე: ზაფრ[ა]ნი, მური და აფიონი, და თაქუის ყუერი და ლემის თესლი, და ქუშტი და კორდამონია, და ნარქევა და ღუფთის ძირი, ანუ გამოწურვილი მისი, და მგლ[ი]ს ღუიძლი და რქა თხისა დამწუარი, და სუმბული, ამ[ა]თგანნი თუითო ათი წონი; და ჩა[ა]გდე ღუ[ი]ნოსა დ[ა]მესა ერთსა, დაგ[ა]ლენ, და რომელი კმელი იყოს, დან[ა]ყე, და შეკრიფენ ერთგ[ან], დაგ[ა]ლენ, და[ა]სხი ზედა თ[ა]ფლი პერულ-მოკდილი და შეზილე. შესასმელი მისგანნი; მუხუდლსა ოდენი ნელ-ტფილითა წყლითა.

შექმნა ათანასიასა სხუთსა სარგო კოლინჯისა ტკივილისათვის და უფსამოდისათვის, და გამოსრულისა სისხლისა და საშოისა ტკივილ[ი]სათვის, და ტყირბისა ტკივილისა და ღუიძლ[ი]სათვის, და სტომაქისა და შეჭირვებისათვის. — ა ი ლ ე: ზ[ა]ფრ[ა]ნი და თაქუის ყუერი, და ლიბნე და ნარქევა, პილბილი და აყირყარა, ამ[ა]თგანნი თუითო — ოთხი წონა, და ზღუის პერული და ლემისა თეთრისა თესლი, და ზურუმბ[ა]დი და დარუნაჯი და თხის რქა მარჯუენა დამწუარი, და სუმბული და ხ[ა]ვ[ა]რტ[ი]ს თესლი, და აფრიბუნი, ამ[ა]თგანნი თუითო — ორი დრ[ა]მი, დან[ა]ყენ და დ[ა]გ[ა]ლენ კარგად, და შეზილენ თ[ა]ფლითა პერულმოკდილითა და იგულე მქუს

თუე. შესასმელი მისგანნი: ნ[ა]ხევარ მუტყ[ა]ლი ნელ-ტფილითა წყლითა.

|| შექმნა ათანასიასა, რომელი შექმნა ასფალფადისმან, სარგო 388 r.
თ[ა]ვის ტკივილისათვის, და წარეულობა ცნობისა და წყლობა(!),
რომელი იქმნების ნ[ა]წლევა დაბნედასა და ქანთ[ი]ლ[ი]სა ტკივილ-
სა და უფსმ[ა]დობასა, რომელმ[ა]ნ დაბნიდის მისი უფ[ა]ლი დიდისა-
ტკივილისაგ[ა]ნ, და ქუეშრომელთა კბენილისათვის და რომელნი
სთხევენ შალასა ფირტუისგ[ა]ნ. — ა ი ლ ე: სუმბული და ასარიონი,
დუკო და მთის ნიახურ[ი]ს თესლი, დარაბილპილი და თაჭუის ყუე-
რი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ოთხი წონა, და აფიონი და ანისონი, და
ლიბნე და მეფის გუირგუინისა, და თივა კაცისა, ძირისა ქერქი,
ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ექუსი წონა, ზ[ა]ფრ[ა]ნი, მური და ნიახურის
თესლი, და ლემის თესლი, ამ[ა]თგანი თუითო — ორი წონი; დან[ა]-
ყენ და დაგ[ა]ლენ, და შეზილენ თაფლითა პერულ-მოცდილითა, და
დაიგულე ექუს თუე. შესასუმელი მისგ[ა]ნ — მუხუდოს ოდენი.

შექმნა წამლისა ქუშტისა სარგო სიფიცხისათვის, და ნასკულო-
ბისა და სიმსივნისა, რომელი იქმნების ღუიძლსა შიგა, ტყირბსა და
სტომაქსა, და ქარი, რომელი დ[ა]სქრ[ი]დეს მუცელსა შიგან და ტკი-
ვილნი, რომელნი წაეკიდებიან დედათა, და დაძუელდეს. — ა ი ლ ე:
კილ[ა]მონი და სალიხა ორი ასთ[ა]რი, ზ[ა]ფრ[ა]ნი და ზურუმბადი, და
სუმბული, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — დრ[ა]პმი, ქუშტი — შუიდი წონა,
ანისონი და ნ[ი]ახურ[ი]ს თესლი, და ათხირი და მური, ამ[ა]თგ[ა]ნი
თუითო — ოთხი წონა, ასარიონი — ს[ა]პმი ასთ[ა]რი. დან[ა]ყენ და
დაგ[ა]ლენ კარგ[ა]დ, და შეზილენ თ[ა]ფლითა პერულ-მოცდილითა.
და შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ [ა] ნ ი: ნახევარ || მუტყ[ა]ლი ნელ-ტფი-
ლითა წყლითა.

შექმნა წამლისა ჯინტიანისა, სარგო სიფიცხისათვის და
ქშულობისათვის, და ტკივილი, რომელ წაეკიდების ღუიძლსა შიგა
და სტომაქსა და ტყირბსა, და ტკივილსა თირკმელთ[ა]სა და ცხროსა
ძუელისათვის. — ა ი ლ ე: ჯინტიანა და პილპილი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუი-
თო — ათი წონა, და ქუშტი თეთრი, სად[ა]ქი და სუმბული, და
ზ[ა]რევე[ა]ნდი, ამ[ა]თგ[ა]ნი — უკია. დან[ა]ყენ, დაგ[ა]ლენ კარგად
და შეზილენ თაფლითა პერულ-მოცდილითა. და შე ს ა ს მ ე ლ ი
მ ი ს გ [ა] ნ ი: დრამის წონა ტეგნის წყლითა შემგბარიითა.

შექმნა წამლისა რევ[ა]ნდისა, სარგო ყოვლისა ფერისა ღუიძლი-
სა ტკივილისათვის და სტომაქსისათვის, და გახსნის, ნასკულება-
სა. — ა ი ლ ე: რევ[ა]ნდი და ბერძული აფსინდი ათისა წონა, და გო-
მიზი სარკინოზული, სუმბული და ზ[ა]ფრ[ა]ნი, და ტეგნის თესლი და
ნიახურის თესლი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ორი წონა, და სადაჯი —
დრ[ა]პმის წონი, და სტ[ა]ფილოვანის თესლი, და საბრი — ხუთი
წონი, მური და მუშვი, თუითო — დრამის წონა, და თაჭუის ყუე-

რი ოთხი დრ[ა]მის წონი. დან[ა]ყენ და დაგ[ა]ლენ, შეზილენ თქ-
ფლითა პერულ-მოკდილითა. შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ [ა]ნ ი; დრამისა
წონა ულბოსა წყლითა შემგბრითა.

- შე ქ მ ნ ა წ ა მ ლ ი ს ა რ ე გ [ა]ნ დ ი თ ა, ე რ გ ე ბ ი ს ს ი-
ფ ი ც ხ ე ს ა ღ უ ი ძ ლ ი ს ა ს ა ძ უ ე ლ ს ა დ [ა] ტ ყ ი რ ბ ს ა,
და გახსნის ნასკუთა და ერგების ცხროსა ძუელსა და
უსუსურსა სტომაქსა და სიმჭლესა, რომელი წაეკიდების სტომაქსა.
389 r. სწავლა ღუიძლისა ტკივილისა და ნასკულობისა, || რომელსა
ღუიძლი სტკიოდეს, და აჭ[ა]მე საჭ[ა]მ[ა]დთაგ[ა]ნი, რომელი სუბუქი
იყოს და მოსადნობლ[ა]დ კარგი, და აკრძალე კორცი და ღვინო. და
ოდეს იყოს მის თანა ცხრო, და თუ წაეკიდოს ღუიძლსა შიგ[ა]ნ სი-
ფიცხე, ანუ ნასკულობა, და არა იყოს მ[ი]ს თანა ცხრო, და [არ]ცა
სიმჭურვლე, მაშა შეასუი წამლები; რომელი გახსნის
ნასკუსა და გა[ა]ხუამს ძარღუთა ღუიძლისათა. მ[ა]თ გ[ა]ნ ი: ზერ-
ევ[ა]ნდი გრძელი და მრგვალი, და ქუშტი, ლაქი და ენდრო, და აფ-
სინდი და ასრიონი. და შეკრიბე, რომელსა მისცემდე, რომლისა
იყოს გემოი მისი მწარე და იყოს შემკრველი, ვითა მიხსენებია, რომელნი
ერგებიან სიფიცხესა და ნასკულობასა, რომელი იქმნების
ღუიძლსა და ტყირბსა და სტომაქსა. შეასუი, შეგბოლე და დასდე
ზედა მალამა ფარიქუმისა და მგზ[ა]ვესი მისი, და პქმენ საჭ[ა]-
მ[ა]დი მისი, რომელი სუბუქი იყოს და მალედ მოსადნობელი,
და შეასუი ღვინო ძუელი წყალ-გარეული და არა თუ დიდად ძუე-
ლი იყოს; და არქუა, რომე ებნებოდეს(!) უ[ა]მით-ყამ წმიდითა და
ამოთა. და თუ წაეკიდოს ღუიძლსა შიგ[ა]ნ სიუსუსურე ძნელი და
არა იყოს თანა სიფიცხე და არცა სიმსივნე, და გეშინოდეს ყუთილი-
სა წყლისაგ[ა]ნ და წაეკიდოს მისგ[ა]ნ კსნილობა მუცლისა, რომელი
გახსნის სისხლსა და შალალსა, და ანუ სისხლი უდნობელი მგზ[ა]-
ვესი წყლისა, მაშა პკურნე მას წამლებითა სუნლე-
ნითა(!): მათგ[ა]ნი — სუმბული და სალიხა შეგ || ბოლე, და შე-
ასუი სნეულსა მის წყლისგ[ა]ნ მით წამლებითა, რომელ მ[ი]სენე-
ბიან, რომელნი ერგებიან სიუსუსურეს ღუიძლსა და სტომაქსასა.
და შეგბოლე ღვინითა და შემოსდე ღუიძლსა და სტომაქსა, და
ანუ დაგ[ა]ლე და გაცარ, და შერიე მასოსანსა თქ[ა]ნა ანუ ღვინოსა
თანა, და რაზიკისა ზეთსა თანა, და დარირა; და მერმე ადულე და
აილე მუტყლი წმიდა და მოუსუი მას შიგა და შემოსდე ღუიძლსა
და სტომაქსა, და მერმე აილე იგი ნაძირი, გა[ა]ხმე და დაგ[ა]ლე
დაცუიემისა შედეგად, და შემოსდე ზედა მალამა, რომელ იქნების
ბოკილითა და კომშითა, და რომელ იქმნების ქინძის ყუავილითა. და
აჭ[ა]მე ს[ა]ჭამადი, რომელი გაუძლიერებდეს ღუიძლსა; მათ-
გ[ა]ნი — ასკატკისა კორცი და სიქაბ[ა]ქი კორცითა, რომელსა თანა
დასნეულებულ იყოს, ყარ[ა]მფული და კილამონი, და მასტ[ა]ქი და

ზაფრ[ა]ნი (და იყოს სიქაბაჯი იგი უპოხილო), ანუ ზოგიერ ს[ა]კვამ-
[ა]დი, რომელი იქნების სულნელებითა, და მუზ[ა]ფ[ა]რი ასკატკისა,
და პური აფუებული; და ხილთ[ა]გ[ა]ნ — ბროწეული და ბიე; და
სასუმელთ[ა]გ[ა]ნ — მაშეა ანუ ღვინო სულნელი. და [ა]კრძ[ა]ლე
ს[ა]კვ[ა]მ[ა]დი სქელი, რომელსა გუიანად მოიდნობდეს.

5

და თუ წაეკიდოს განრყუნა ღუიძლსა შიგან და ვერა იქმნ[ა]ს
მისგ[ა]ნ ყუითელი წყალი, მაშა ჰკურნე წამლებითა, რომელმ[ა]ნ
გ[ა]მოიღოს ყუითელი იგი წყალი ფსლითა დიდად და ჟამ-ჟამად გა-
ს[ა]ხსნელითა; და არა იყოს იგი გას[ა]ხსნელი ძლიერ[ა]დ, რომე 390 r
არა ავნოს ღუიძლსა. და გაამრ[ა]ველოს ბანა აბ[ა]ნოსა შიგა, და დაუ- 10
ზილე ტ[ა]ნი მისი ზეთებითა გამტვარიითა, და დაკუიე ღუიძლსა
ზედა კალნ[ა]ბი დაგლილი და ბ[ა]კრუკი, და დასდევ ზედა მარმები,
რომელი გამოიღებს ყუითელსა წყ[ა]ლსა. მ[ა]თ გ[ა]ნ — მარამა
რომელი იქმნების ზროხათა სკორითა და თხის კურკლითა, და ზოგ-
ნი წამ[ა]ლნი, რომელნი ერგებიან. მასვე შეასუი სძე ველუ- 15
რისა თხისა მრ[ა]ვ[ა]ლსა დღესა უსაჰმლოდ და უსუმელ[ა]დ, და
შეასუი ყოველთა დღეთა ორი უკია ფსელი აქლემისა და თხისა —
ერთითა კოვზითა ხალილ[ა]კითა ყუითლითა, დაგლილითა, ანუ კოვ-
ზი ერთი. სუმბული და ნიახურის თესლი და ანისონი დან[ა]ყენ
ერთგ[ა]ნ და გაცრენ და შეასუი ფსლითა მით. და ჩანთქ[ა]ს ყოველ- 20
თა დღეთა ორი დრ[ა]მის წონა საქაბინჯი, და შეასუი მისა შედეგად
სძე აქლემთა და თხათა.

ჯაშტაჯი, სარგო ტკივილ[ი]სა ღუიძლისასა, და გახსნის მუცელსა
კარგად. — აიღე: თურბუთი დაგლილი (ს[ა]მი დრ[ა]მი, იარ[ა]ჭი
ფეკრა საბრითა შექნილი — ორი დრამი, ს[ა]ყ[ა]მუნია — ოთხი 25
დრ[ა]მი, დ[ა]ნ[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, დ[ა] თფილითა წყლითა შეზილე
და მისგ[ა]ნ შექმნენ გორგ[ა]ლნი, და შეასუი ორი შესასუმლ[ა]დ.

პატრუკი დას[ა]ქირებელი. — აიღე: ნიახურის თესლი და ს[ა]პ-
ნძილის თესლი, და პრასის თესლი და ანდრენი მ[ა]რილი, სიქანბინ-
ჯი, თუითოსგ[ა]ნ — ხუთი დრ[ა]მი. დ[ა]ნ[ა]ყე და დ[ა]გ[ა]ლე და შეზი- 30
ლე სიქ[ა]ნგუბინითა, და მისგ[ა]ნ შექმნენ პ[ა]ტრუკი ვით[ა]რცა გრკო
და სნეულმან იპყრ[ა]ს.

წამ[ა]ლი, რომელი გამოიღებს² შავსა ნ[ა]ვ[ა]დელსა. — აიღე:
აფთიმონი ბერძული კაირგი — ს[ა]მი დრ[ა]მი, მ[ა]რილი — ორი v
დანგი, შამიანდ[ა]ლი — ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი, დან[ა]ყე, და შეზილე სი- 35
ქ[ა]ნგუბინითა, და შეასუას მას, რომელ აშფოთებულებს შ[ა]ვი
ნ[ა]ვლელი, — ორი მუტყ[ა]ლი.

ჯაშტაჯი რევ[ა]ნდისა, ღუიძლისა ტკივილისა და ტყირბისა, და
გახსნის ნ[ა]სკუთა და გამოიღებს ყუითელსა წყ[ა]ლსა სლვით. —
აიღე: რევ[ა]ნდი და მური, ქური და სიქაბინჯი, და ვაშკი და ქია, 40
ლუბნი და საბრი, თაქუის ყუერი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — უკია, და

ჯინტიანა და ფოა, ლუქი და ქუშტი, და პილპილი, ამ[ათე]ან — ს[ამ-ს]ამი უქია, კილ[ამონი] — ორი ფერი, ზ[აფრ]ანი და სუ-
ბული — ორ-ორი დრ[ამი], ნიახურის თესლი და ანისონი, ძირა,
თუითოსგ[ან] — დრ[ამის] წონა. დან[აყენ] და შეზილენ კალნ[ა]ბისა
5 წყლითა, და შექმენ გორგ[ალი], ვითა პილპილი; და შესასუმელი;
ორი დრ[ამი] ტფილითა წყლითა.

წამ[ალი] კუმას მკრინვისა, გ[ან]რყუნილისა ბუნებისათვის და
ლუიძლისა სიმსივნისათვის, და[ამ]გრებს სტომაქსა და დასწმდს
ფერსა. —

10 ა ი ღ ე: ალილ[ა]გი შ[ა]ვი და ქია, თუითოსგ[ან] — ოცდახუთი
დრ[ამი], და ზანჯ[ა]ბილი და კილ[ამონი], თუითოსგ[ან] — ათი დრ[ა]-
მი, პილპილი თეთრი — თოთხმეტი წონა, და ტალის ფ[ა]რა — სამი
წონი, და ხოლინჯ[ანი] — ათი დრ[ამი], ლუინო ადუღებული, ნ[ა]რ-
მუშვი — ექუსი წონი, აფსინდი გ[ამ]ოწურვ[ი]ლი — ხუთი წონა,
15 ლუ[ინო] ადუღებული და მასოსნი, რომელ არს შროშნის ლუ[ინო],
რაზომნ შეზილნეს წამ[ალნი] დანაყენ წამალენი და შეზილენ კარ-
გ[ად] და[ად]გინე მასონითა და ლუინითა ადუღებულთა, და შექმნენ
მარცულ[ად], ვითა პილპილი და შესასუმელი მისგ[ანი]: ორი წონა
წყლითა ნელ-ტფილითა.

20 შექმნა წამლისა, რომელი შეიქმნა ასკილაკედოს, და ერგების
ესე ლუიძლის ტკივილსა და გახსნის ნასკუთა, და ერგების წყალსა
ყუითელსა. —

391 r ა ი ღ ე ჯ[ინტიანა] და ქამფიტოსი, და¹ || ფარისი[ა]ოშნი და ნია-
ხურის თესლი, და შამიანდ[ალი] და მდოგუი, გრძელის კიტრ[ის]
25 თესლი და ჯ[ა]ვ[ა]შირ[ის] ძირი, და ასკოლოკანდრონი და ბეჟედი
მეფისა, და ენდროი და ველურის ნიახურის თესლი, და ზარევ[ან]დი
და გრძელი პილი(!) თეთრი, სუმბული და ყუსტი, და სპ[ან]ძილის
თესლი და ლუფთი, და ნაროს თესლი და პიტნა წყლისა, სონიჯი და
და ქამ[ა]დ[არ]ოსი, და მუშვი ტარმაშირისა, თუითოსგ[ან] — ათი
30 დრ[ამი]; დან[ა]ყენ და დაცრენ და შეზილენ თ[ა]ფლითა პერულ-მო-
კდილითა, რომე შეიქმნას ვითა თაფლი კშირი. შესასუმელი
მისგ[ან]: წიფლისა ოდენი წყ[ალ]-გარეულითა ლუინითა, ესრეთ —
ქოჯლინოს, რომელ-ესე არს წამ[ალი] დაცდილი.

შექმნა ღუზადისა ქურქუმითა ჯალიანოზისა, ს[ა]რგო ძუელთა
35 ტკივილთ[ა]გ[ან], რომელი იყოს ღუიძლსა შიგან, არს კარგი და გა-
მოცდილი².

ა ი ღ ე: ზაფრ[ანი] თორმეტი დრ[ამი], და ფოა და მოდასრონი,
და დოკო და მთის ნიახურ[ის] თესლი, და მური, თუითოსგ[ან] —
ოთხი დრ[ამი], სუმბული — ექუსი დრ[ამი], ყუსტი, სალიხა, ათხ[ი]-
40 რი, ბალასნის თესლი, თუ[ი]თო — დრამის წონი, და ენდროი —
ორი დრ[ამი], და ძირ-ტკბილ[ის]ა გამოწურვილი და კოლიონი, რომ-

მელ არს ჯადა, და ლუფთი, თუითოსგ[ან] — სამი დრ[ამი], ბალას-
ნის ზეთი — ექუსი დრ[ამი]; დან[ა]ყენ და დაცრენ და შეზილე თ[ა]
ფლითა პერ[ულ]-მოკდილითა, რომე შეიქნას ვითა თ[ა]ფლი კშირი.
შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ [ა] ნ : ნიგუზის ოდენი თფ[ი]ლითა ერთითა
უქ[ი]ითა ლუ[ი]ნო¹ შემგებრითა.

შექმნა კაშტასა წამლისა, სარგო სიფიცხისათუის, რომელ დაძუ-
ელდეს ძარღუსა შიგ[ან] და გახსნის ნასკუთა.—[ა] ი ღ ე : ყუსტი და
ლუფთი, და თურმუსი და ულბოი, და პილპილი,—ათ-ათი დრ[ამი],
დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, || და შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ის გ [ა] ნ : ორი დრ[ამი]
კოვზითა ერთით ხანდიკონითა შეზავებული, ანისონის წყლითა და
ქიათა და სუმბულითა შემგებრითა. ა ნ უ ა ი ღ ე : რევ[ან]დი ორი
დრ[ამი], ყუსტი და პილპილი, და ულბოი და ღარის თესლი, და
თურმუსი — ორ-ორი დრ[ამი] კოვზითა ერთითა ხანდიკონითა, ანი-
სონითა, წყლითა სუმბულითა.

მ ი ს თ უ ი ს გ ე . ა ი ღ ე : ყუსტი ორი დრ[ამი], და ლაფი—დრ[ა]
მის წონა, დ[ა]რაპილპილი — ნ[ა]ხევარ დრ[ამი], დ[ა]ნაყე და დაგ[ა]-
ლე, და შეასუი, ვითა პირველ, და ერგების.

ა ი ღ ე : ყუსტი და ასრიონი, და ჯინტიანა, — თუითო ნაწილი,
დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე. შე ს ა ს მ ე ლ ი : კოვზი ერთი, რომელსა
აჭურვებდეს — ნელ-ტფილითა წყლითა, რომელსა თ[ა]ნა იყოს
ჭურვება — თაფლითა ლუიწო შემგებრითა ბერძულითა.

მ ი ს თ უ ი ს გ ე . — ა ი ღ ე : ლიბნე სამი წონა, ყუსტი და მას-
ტ[ა]ქი, გომიზი ნუშისა და კინა, და თარის თესლი გ[ა]მორჩეული,
თუითოსგ[ან] — ორი დრ[ამი], და პილპილი — დრ[ამის] წონა, და
აფიონი — ოთხის გურკისა ოდენი, დან[ა]ყე და გაურიე ერთგ[ან],
და შეაფუშრუკე ულბოსა წყლითა და შერიე თ[ა]ფლითა პერულ-
მოკდილითა. და შე ს ა ს მ ე ლ ი : დრ[ამის] წონა თაფლ[ი]თა ლუი-
წო-შემგებრითა და ცერეცოს წყლითა ბერძულითა, ქიათა შემგებრი-
თა.

წამალი, სარგო სიფიცხისათუის, რომელი იყოს ლუიწოსა ში-
გან, და ნასკუთათუის. შე ქ მ ნ ა მ ი ს ი . — ა ი ღ ე : თესლი კამისა
თორმეტი დრ[ამი], და მთის ნიახურის თესლი და ანისონი, და ნუში
მწარე გამორჩეული. სუმბული და აფსინდი, თუითო — ოცდაათი
დრ[ამი], დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, დაცერი და შერიე თ[ა]ფლითა პერ-
[ულ]-მოკდილითა, ვირე შეიქმნას ვითა თ[ა]ფლი კშირი. და შე-
ს ა ს მ ე ლ ი მ [ი] ს ი : ორი დრ || [ამი] ხანდიკონითა გარეულითა, ას-
რიონის წყლითა და აფსინდითა შემგებრითა.

მ ი ს თ უ ი ს გ ე . — ა ი ღ ე : ლუქი, პიტნა, ბოსტნისა და ლაფთი,
ღარისინი და ჯადა, ყუსტი და ყარ[ა]მფული, პილპილი და ზარეგ[ან]-
დი გრძელი, ქამდრიოსი და სუმფული, ჯინტიანი და ნიახურ[ი]ს
თესლი, და სპ[ან]ძლის თესლი — ათი დრ[ამი]. დან[ა]ყე და გამოზი-

5

v

10

15

20

25

30

35

392 r.

40

ლე თ[ა]ფლითა და შექენ კშირი. შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ [ა] ნ: ვითა
თხილი ინდოური თაფლითა შემგებრითა ლუინოსა თანა.

და ერგების გუინიანსა. — ა ი ლ ე: სამისა გურკისა ოდენი ზერე-
ვ[ა]ნდისა გრძელ[ი]სგ[ა]ნ და მრგულისგ[ა]ნ, დაგ[ა]ლე და შეასუი
მისგ[ა]ნ იგი, რომელი ვ[ა]ხსენე, იგი, რომელი შიგ[ა]ნ იყოს სნება
კურგებასა თანა, შეასუი წყლითა, და რომელსა თანა იყოს კურგე-
ბა — ლუინითა გარეულითა. ანუ შეგბოლონ ხანდიკონი წყლითა და
დაწმდეს მისგ[ა]ნ ორი უკია, და შეასუი სამსა დღესა უზმასა და
ერგოს.

მარამი ღუიძლისა და სტომაქისა, სიფიცხესა და[ა]ლბობს და
შეკრ[ა]ვს მუცელსა, რომელი კმნილ[ა]დ იყოს უსუსურობისაგან
ღუიძლისა. — ა ი ლ ე: ბოკელი კმელი — ოთხი დრ[ა]მი, და ქია და
და აფსინდი, და საკმელი, თუითოსგ[ა]ნ — ორი დრ[ა]მი, მური და
საბრი, შავრ[ი]ნა და ალვა, და კაკია, თუითოსგ[ა]ნ — დრ[ა]მის წონი,
და ლადნი — ორი დრ[ა]მი, კომში გაქურცნილი ქერქისგ[ა]ნ და
გულისა, შემგბ[ა]რი ღუინითა — ექუსი დრ[ა]მი, და დაას[ხ] კუი —
ორმოცი თუალვით, და ცუილი — რვა დრ[ა]მი. ზეთი ნარდისა, ვარ-
დი ეგზომი, რომელ შექმნა მით მარამა. და ჩა[ა]გდე დანასკული და
პური ღუინოსა შიგ[ა]ნ, და აილე კომში გაფრცქუნილი ქერქისა და
გულისგ[ა]ნ, და შეგბოლე ღუინითა, || ვირე დამწიფდეს. და დან-
[ა]ყე კარგად და შეაზ[ა]ყე დანასკულსა და პურსა თანა, და დაგ[ა]-
ლე, ვირე შეი[ა]რიენენ, დაადნევე ცუ[ა]ლი ზეთითა და დან[ა]ყენ,
სხუანი წამალნი, და დაცრენ და და[ა]სხი ცუილსა გამდნარსა ზედა
ზეთი და შეკრიბენ ყოველნი ავ[ა]ნსა შიგან და დან[ა]ყენ კარგად,
რომე შეი[ა]რიენენ. და მოსდევე მჩუარსა ზედა და შემოსდევე ღუიძლსა
და სტომაქსა ზედა.

მარამი, რომელი ერგების უსუსურობასა ღუიძლისასა, რომელი
მუცლით კსნილ[ა]დ იყოს და გავიდოდეს, ვითა კორცსა ნარცხსა. და
გახსნა იყოს სტომ[ა]ქისგ[ა]ნ, და რომელი ჩ[ა]მოიწურვის მის თანა
ნ[ა]მეტნ[ა]ვისგ[ა]ნ, რომელი-იგი ჩამოიწურვის მისგ[ა]ნ თვისგ[ა]ნ
სხუათა ასოთგ[ა]ნ. — ა ი ლ ე: ბ[ა]ვრუკი და ვ[ა]ზის ყუაგილი, და
ვარდი კმელი და საბრი, და შ[ა]ბი, კაკია და გუნდა, და ბროწეულის
ყუ[ა]ვილი და აფსინდი, თუითოსგ[ა]ნ — სამი დრ[ა]მი. და სუმბუ-
ლი, სოდი და ზაფრ[ა]ნი — ორ-ორი დრამი, დანისკული — რვა
დრ[ა]მი, ცუილი — ოცდათექვსმეტი დრ[ა]მი, და ზეთი ასისა ანუ
კომშისა, რ[ა]ზომი ეყოფოდეს, ვირე შეიქმნ[ა]ს მარამა. და დაგ[ა]ლე
წამლები ყველა კარგად. მ[ა]შინ და[ა]დნევე ცუილი ზეთითა, მერმე
შერიენ ერთგ[ა]ნ და შექმენ მარამა, და შემოსდევე ღუიძლსა და სტო-
მაქსა ზედა.

ს ხ უ ა მ ა რ [ა] მ ა. — ა ი ლ ე: ძირა და ბროწეულ[ი]სა ყუაგი-
ლი, — თუითოსგ[ა]ნ მარ[ა]მას წონა, და ბოკელი იელუსრემული—

ოცი დრ[ამი, მური და კაკია, და შაბი იამენი და ლადანი, და საკმელი, თუითოსგ[ან]¹ — ორი დრ[ამი, და ცუილი — თორმეტი დრ[ამი. დან[ა]ყე წამლები კარგა, დაადნენ² ცუილი კომშისა ზეთითა და გარნა[!] წამ[ალნი] ერდგ[ან] და შეაზ[ა]ბვენ კარგ[ად], რომე შეიქნ[ას] მარ[ამად], და მხურითა დასდევ ლუიძლსა და სტომაქსა ზედა. — 5

|| სხუა წამ[ალი] სიზიფენისათუის მკურვლისა, ოდეს იყოს ღუი- 393 r
ძლსა შიგ[ან] და სტომაქისა კურვება. — ა ი ლ ე: საბრი და საკმელი, და ვარდი კმელი, სუმბული და ზაფრ[ანი], — თუითოსგ[ან] ს[ამი] დრ[ამის] წონი, ცუილი — რვა დრ[ამი. აიღე წამლები, დაგ[ალე] კარგად და და[ა]დნე, და შექმენ მარ[ამა] და დასდევ ლუიძლსა და სტომ[ა]ქსა ზედა. 10

მარ[ამი], რომელი იქმნების ღარსა თესლითა, სიფიცხისათუის, რომელი იყოს ღუიძლსა შიგ[ან] და ტყირბ[ი]სა გ[ა]მჰჩენისათუის, წყლისა ყუითლისა. — ა ი ლ ე: ღარის თესლი რვა დრ[ამი, და ცუილი და რატინა, რომელ არს თეთრი საკმელი, და ცმელი ყურისა, თუითოსგ[ან] — უკია ერთი, და აკინა(!) და ქორი, თუითოსგ[ან] — თუითო დრ[ამი, და ვაშკი — ექუსი დრ[ამი, და ბ[ა]კრუკი — ხუთი უკია, ზეთი, რომელ მალმასა ეყოფოდეს; დაგ[ალენ], წამ[ალნი], და ცმელი და ცუილი და[ა]დნე, და კინა, და შექმენ მარ[ამი] და იკმ[არე], ვითა გ[ა]სწ[ავ]ლო, თუ ღმერთსა უნდეს. 15 20

მარამა, რომელი იქმნების იელუსრემულ[ი]თა ბოკილ[ი]თა, სარგო სიფიცხისათუის, რომელი იყოს ღუიძლსა და ტყირბსა შიგ[ა] და ღუბელ[ი]სგ[ან], და გახსნის სიფიცხესა და და[ა]დნობს შაღალსა და გ[ა]მოიღებს. — ა ი ლ ე: ბოკელი იელუსრემული ოცი დრ[ამი, და გომიზი ნუშისა — თხუთმეტი დრ[ამი, ვაშკი და ქორი — ათ-ათი დრ[ამი, ნ[ა]რდ[ი]ნის ზეთი ანუ ზეთი ბერძული, და ცუილი და დიდური საკმელი — ოც-ოცი წონი, და ცერეცოი და ბაბუნ[ა]ჯი, და სელის თესლი და ულბოი, იქლილმ[ა]ლუქი, ყუსტი და ფოხური, თუითო — ორი დრ[ამი, და ლედუი, და ლიტრა ერთი ღუ- [ინო, დან[ა]ყენ წამ[ალნი] კმელნი და ჩა[ა]გდე ღუ[ი]ნოსა შიგან, და დაყ[ავ] ერთი დღე და ერთი ღ[ამე]. მერმე დაწურე და ნაწური მისი ცალკე დადგი. მერმე აიღე იგი ბაკილა და დაგ[ალე] ღუინითა, და შექმენ კუერნი დიდნი და გა[ა]კმენ. და აიღე ქორი და ვაშაყი, და ჩაყ[არე] ღუინოშიგ[ან] და გარიე კუერსა თანა, და შეგბოლე დანასკუდი ლედუსა თანა ღუინითა, და მერმე დან[ა]ყე, და და[ა]დნე ცუილი და გომიზი. დიდოური საკმელი ზეთითა, და შეკრიბე ერთგ[ან] და ურიე, რომე შეიქმნას მარამ[ად], და იხმ[არე], ვითა პირველ გასწ[ავ]ლო. 25 30 35

მარამა, რომელსა იქმენ შამინალდ[ალი]თა(!) ამისგ[ან]ვე, რომელი გუიხსენებია. — ა ი ლ ე: შამინალდ[ალი] თოთხმეტი დრ[ამი, და თურბუთი და საყ[ა]მუნია, და აფრიბუნი, თუითოსგ[ან] — რვა- 40

- დრ[ამი], და ცერეცოს თესლი და მ[ა]რილი მწარე, და საბრი და წაქ-
 ლელი ზროხისა ინდოური, და სონიჯი და მავიზ[ა]ჯი მთისა, პილბი-
 ლი და ზანჯ[ა]ბილი და, ყუთიელი ალილა და მაზრიონი, და ბალილ-
 [ა]ჯი, თუითოსგ[ან] — თორმეტი დრ[ამი], ქორი და ვაშყი, ჯ[ა]ქქა-
 5 შირი და სიქაბინჯი, თუ[ი]თო — შუიდი დრ[ამი], აფთიმონი; ბ[ა]კ-
 რუკი და წუნწუმა, თუითო — ც[ა]მეტი დრ[ამი], ულბო და ბაბუნ-
 [ა]ჯი, სელის თესლი, თუითო — ათი დრ[ამი], და კუჭუმბრა და ცუი-
 ლი, თუითოსგ[ან] ათი ასთინი. და[ა]დნვე წამ[ა]ლნი, რომელ კმელნი
 იყუნენ, ზროხისა ერბოთა და ჩა[ა]გდე, რომელი ჩ[ა]საგდებელი იყოს
 10 ღუინოშიგ[ან], და დან[ა]ყენ, რომელნი კმელნი იყუნენ და
 გაცრენ და დან[ა]ყენ, და გ[ა]ჟრიენ ერთ[ა]დ, რომე შეიქნ[ა]ს
 მარ[ა]მა. მერმე სცხე ღუიძლსა და სტომ[ა]ქსა ზედა, რომელ გ[ა]მო-
 იღებს ყუთიელსა წყალსა და ვის უნდეს, რომელ მუცელი გახსნას
 394 v და ვერ შეძლის წამ[ა]ლის შესმა, იცხოოს სტომ[ა]ქსა ზედა და გახსნის.
 15 მარამა აფხინდისა, სარგო, უხუხურობისათვის ღუიძლისა და
 სტომ[ა]ქისა. — ა ი ღ ე: აფხინდი და ქია, და სალიხა გ[ა]მორჩეული,
 საკმელი და სუმბული, და ლიბნე, რომელ არს კუჭუმბრა, — სამ-
 ს[ა]მი დრ[ამი], მური და ბალ[ა]სნის თესლი, ასრ[ი]ონი და მეფის
 გუირგუინი, ზაფრ[ა]ნი და სალიხა ურჩევ[ა]ლი, და ღერი ბალ[ა]სნი-
 20 სა, თუითოსგ[ან] — დრ[ამის] წონა, ქორი და საბრი, თუითო — ხუთი
 დრ[ამი], ცუილი თეთრი — ხუთი უკია; და[ა]დნვე ნარდ[ი]ნის ზეთი-
 თა, დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლვე წამლები, და შერიე ერთგ[ან], შექმენ მა-
 რ[ა]მად და სცხე მუცელსა.

- მარ[ა]მა, რომელი შექმნ[ა]ნ ლელუთა, ს[ა]რგო სიფიცხ[ა],
 25 რომელი იყოს ღუიძლსა და ტყირბსა შიგ[ან] და უშუელის — ა ი ღ ე:
 ლელუი ორმოცი დრ[ამი], ქორი და ვაშყი, თუითო — რვა დრ[ამი],
 მუხუდოსა ფქუილი და სპ[ა]ნძილისა ფქუილი, და ულბო და ფქუი-
 ლი, ქისნეა, და თურმუნი, სელის თესლი და მეფის გუირგუინა, ბა-
 ბუნ[ა]ჯი და ცერეცოი დაფქუილი, თუითოსგ[ან] — ს[ა]მი დრ[ამი].
 30 ჩა[ა]გდე ლელუი ღუინოსა შემგზ[ა]რსა შიგან და დაყავ ერთი ღლე
 და ერთი ღამე, და შეგბოლე, რომე დამწიფდეს; მ[ა]შინ დაწურე
 მისგ[ან] ღუინო და ჩაყარენ, [რო]მელნი წამ[ა]ლნი არიან მას ღუი-
 ნოსა, რომელი ლელუისგ[ან] დაგეწუროს, დაგ[ა]ლენ, რომელნი
 კმელნი წამ[ა]ლნი არიან და შეკრიბენ ერთგ[ან], და დაგ[ა]ლვე ბაბუ-
 35 ნ[ა]ჯის ზეთითა, რომე შეიქმნას მარამად, და დასდევ ადგილსა მტეი-
 ვანსა.

- მარ[ა]მა, რომელი იქმნების კორდ[ა]მონი[ა]თა, ჰარგოი ტყვილ-
 v თა ძუელთა, რომელი იყოს ღუიძლსა და სტომ[ა]ქსა შიგა და
 ტყირბსა; სიფიცხე და სიგრილე, რომელი იყოს მას შიგან.

- 40 ა ი ღ ე: კორდ[ა]მონია და სუმბული, და ამამა და პილბილი, და
 სალიხა გამორჩეული, გუნდრუკი და აყირყარა, ქორი და ვაშყი, და

ლუია, მური და კუჭუმბრა, და აბილ ბალ[ა]ს[ა]ნი, ზ[ა]რეც[ა]ნი გრძე-
ლი, ლადანი და ყარ[ა]მფული, თუითოსგ[ა]ნ — ოთხი დრ[ა]მი, ზ[ა]-
ფრ[ა]ნი — დრ[ა]მის წონა, ასრ[ა]ონი და ლუია, და ბალასნის ზეთი
და ზროხის ცმელი, თუითოსგ[ა]ნ — თუითო დრ[ა]მი, და მწ[ა]რისა
ნუშისა გომიზი და ცუილი, თუითო — ათი დრ[ა]მი. დაგ[ა]ლე და
და[ა]დნვე ცუილი ნ[ა]რდ[ა]ინისა ზეთითა და იკმ[ა]რე, ვითა გასწ[ა]ვ-
ლე.

მარ[ა]მა სარგო უსუსურობისათუის ღუიძლისა და კურვებისა-
თუის სტომაქისა. — ა ი ღ ე: საბრი, აფსინდი და ლუია — ოთხ-ოთხი
დრ[ა]მი, და ვარდი კმელი — სამი დრ[ა]მი, სუმბული — ორი დრ[ა]-
მი, და ზაფრ[ა]ნი — დრ[ა]მის წონა; დან[ა]ყე და დაგაღე კარგ[ა]დ,
და და[ა]სხი ზედა ნარდ[ა]ინის ზეთი და მასოსნი, და შეაზავე მით
და სცხე სტომაქსა ზედა.

მარ[ა]მა ჭუნდი ბედასტრისა, რომელ არს თაჭუის ყუერი, ს[ა]რ-
გო სიმსივნისა ფიცხლ[ა]სათუის, რომელ დაძუელდეს ღუიძლსა და
ტყირბსა შიგა, და ყუითლისა წყლისა შეკრებისათუის, და გ[ა]მოი-
ღებ[ს] წყელსა ფსელსა შიგან.

[ა] ი ღ ე: თახუის ყუერი უკია ერთი, და ბალასნის ზეთი და მისი
თესლი, ყუსტი და ჯ[ა]ვაშირი, ცუილი და ნაძუის გომიზი, ლუია და
მარზანგოში, საბრი, კუჭუმბრა და სუმბული, ბალ[ა]სნის ღერო და
საემელი, თუითოსგ[ა]ნ — სამი უკია, სოდი და ზარეც[ა]ნი გრძე-
ლი. || თუითოსგ[ა]ნ — შუიდი უკია, და კინა, ზაფრ[ა]ნი, და კორდ-
[ა]ნონია, თუითოსგ[ა]ნ — ექუსი უკია, ცუილი — ოთხი ლიტრა, და
ნარდანის ზეთი — სამი ლიტრა. დან[ა]ყენ, რომელნი კმელნი წა-
მ[ა]ლნი იყუნენ, და ჩა[ა]გდე ნედლი ლუინოსა შიგა, ვირე გახსნას
ლუინომან. და[ა]დნვე ცუილი ზეთითა და შეკრიბენ ერთგან, და შე-
ქმენ მარამა, ვით[ა]რად სხუანი მარ[ა]მ[ა]ნი, და სც[ხ]ე ღუიძლსა და
ტყირბსა, და ერგების, [თუ] ღ'თსა უნდეს.

სხუა ნუსხა ღუიძლის ტკივილ[ა]სა, რომე დაწერა ბუსით აქი-
[მ]მ[ა]ნ მოვ[ა]რყინელმან და მისცა გრიგოლს ვარმის შვილსა. კარ-
გ[ა]დ მოუხდა და გა[ა]მრთელა ღუიძლის ტკივილისგ[ა]ნ ორმოცსა
დღესა ზედა, და ცალკე-ცალკე დაუწერა წ[ა]მლები, სასმელი და სა-
კმელი, ყოველთა დღეთა ორმოცამდის უნდა უზმიდეს(!).

თუ სიმკურვალისგ[ა]ნ ღუიძლი სტკიოდეს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე
იყოს, რომე ზურგი დ[ა] მ[ა]რჯუნა ბეჭი და კელი მძიმედ ედგას, და
მ[ა]რჯუნისა გუერდსა სჩხუერდეს, სადა წიბოები დაეღუვის იმა ად-
გილსა, და მ[ა]რჯუნასა მკარსა დაწვეს, ერთობ ტკივილი დაუწყოს
გუ[ა]რდმ[ა]ნ და კიდეცა გა[ა]ცხელოს. ღუიწნო, და რ[ა]ცა მკურვ[ა]-
ლი იყოს, ყუელ[ა]მან აწყინოს, და ზ[ა]მტრის უფრო შუნდენით(!)

იყოს, ამისთვის რომე რ[ა]გუარცა მიწა ცივი იქნების, აგრევე მაცი
 ცივი იქნების. მას ასრე მ[ა]რთებს, რომე ზამთრის სასმელი აიღოს.
 V ბროწეულის, კოწახუ||რისა და სიქ[ა]ნგუბინი, ყოვლთა დღეთა რო-
 მელი არის კარგი და მარგებელი საჰმელი ჰ[ა]მოს, ლუიძლი[ა]სა კარ-
 5 შიგ[ა]ნ სიმჭურვლისა რომე სწერია, ისე; და ზ[ა]მთრისა ესე ქნას. და
 რა გაზაფხული(!) დადგეს, ესე წამლები ქნას ორმოცსა დღესა, რომე
 აწ დავსწერთ, რომე ლუიძლი გა[ა]ძლიეროს და სენი გაიღოს. და
 ისი სიცხე, რომე ლუიძლსა, ზურგსა და გუერდსა შიგ[ა]ნ არის. სიმ-
 10 ჭურვ[ა]ლე გაიღოს, და ტ[ა]ნი და[ა]ლბოს. და გა[ა]სუბუქოს და გულ-
 სა ნ[ა]ვლედი უკუყაროს.

პირველ[ა]დ სახელი ღ[ა]სა ვახსენოთ და მერმე ესე აქ[ა]რჩი
 შეეკმნ[ა]თ და მივსცეთ. — აილე: წითელი ვარდი ს[ა]-
 მი დრ[ა]მი, კოწახური ანუ მისი წყ[ა]ლი — ოთხი დრ[ა]მი, აყიროს
 თესლი, თუითოსგ[ა]ნ — ს[ა]მი დრ[ა]მი, და ს[ა]მეყი არ[ა]ბი, ლერწმის
 15 თესლი და ქუშტის თესლი, თუითოსგ[ა]ნ — ორი დრ[ა]მი, ტაპაში-
 რი, თეთრი სანდ[ა]ლი, — თუითო დრ[ა]მი, კმელი ქინძი — ნ[ა]ხე-
 ვ[ა]რი დრ[ა]მი. დან[ა]ყე და გაცარ, და აილე შირიხიშტი ხუთი დრ[ა]მი,
 და თუ შირიხიშტი არ იყოს, მისი სან[ა]ცვლოი, თ[ა]რანგუბინი
 და ანუ წითელი შაქ[ა]რი ქენ და ამა წამლებშიგ[ა]ნ გ[ა]ურთი. და
 20 ბაზარყ[ა]ტუნისა ლაბა გ[ა]ურთი და კუერები შექენ, გ[ა]კმე, და
 მერმე ხუთსა დღესა აილე თუითო კუერი ამა ნიშნითა. დან[ა]ყე
 წმიდად და ჰიქ[ა]შიგ[ა]ნ ჩა[ა]სხი. აილე ბროწეულისა სიქ[ა]ნგუბინი
 ათი დრ[ა]მი, და უნბის სასმელი ანუ ნელოფრისა სასმელი, ერთ-
 3-6 რ მანერჩიგ[ა]ნ გ[ა]ურთი, || რომე გაერთდეს, და მერმე და[ა]სხი ცივი
 25 წყ[ა]ლი ოცდაათი დრ[ა]მი და შეასუი. და რა შესუას, ცხენითა ია-
 როს, და მერმე აბ[ა]ნოს შევიდეს კუ[ა]რეშიგ[ა]ნ ორჯელ — ორშა-
 ბათსა. ანუ შაბათსა, და ხუთშაბათსა, თფილსა წყ[ა]ლშიგ[ა]ნ ჩა-
 ჯდეს და კარგად დაიზილოს, და ბევრი წყ[ა]ლი და[ა]სხან, და ოსპი-
 თა და ქერის ფეჭილითა! ტ[ა]ნი დაიზილოს. და რა გ[ა]მოვიდეს, იის
 30 ზეთითა ტ[ა]ნი შემწენ და რა გამოვიდეს, ცხუირთა იის ზეთითვე ის-
 უნოს, დაწვეს და თფილ[ა]დ იყოს. და შუილ დღე საჰმელი მისცეს
 პური ს[ა]ფუერიანი და ს[ა]ჰ[ა]მ[ა]დი, — ზირაბაჯი ვარიისა უზაფ-
 რანოდ შაქრითა და ბროწეულის მარცულითა. ასჰ[ა]ნახი და აყირო
 ნუშის ზეთითა, და პური — ას ორმოცდაათი დრ[ა]მი, და კორცი —
 35 ორმოცი დრ[ა]მი. საჰ[ა]მ[ა]დსა გარეთ ხანი რომე გამოვიდეს, ლუინო
 მიეც ერთისა წლისა — სამოცი დრ[ა]მი, და იმისი ზომა წყ[ა]ლი შე-
 ასუი. და თუ მოსწყურდეს, სხუა კარგი სასმელი შეასუი, ასრე რომე
 არ მოსწყურდეს და რა დაიძინოს, საღამოდ ნელოფრის ზეთითა
 40 ცხუირი დაუზილე. რა ესე წამლები ქნას, მერმე ხუთსა დღესა კარუ-
 რა ნახე. თუ გამოჩნდეს, რომე კარილშიგ[ა]ნ გარბილებულიყოს,
 ანუ გათხელებულიყოს, მერმე შეეკმნეს ესე გახსნისა

წამ[ა]ლი. — აიღე: ქაბული ალილა ხუთი დრ[ა]მი, ლავე[ა]რ-
დის ქვა გარცხილი — ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი, შაქ[ა]რი — ხუთი დრ[ა]მი,
დან[ა]ყე, გაცარ და ერ[თ]მ[ა]ნერჩიგ[ან] გ[ა]ურე, და მენ[ა]ქუსესა
დღესა, ცისკრისა, ესე წამ[ა]ლი მიეც, და ზედა თ[ა]ფლ-წყ[ა]ლი შეა-
სუი, და აც[ა]ლე, რომე წამ[ა]ლი გაწმდეს. მერმე შეასუი ჯულბი
თხუთმეტი დრ[ა]მი, ორი დრ[ა]მი ბაზრაც[ა]ტუნი და ცივი წყ[ა]ლი —
ოცდაათი დრ[ა]მი, და პური მიეც ვარიითა, ზომა რომე მეტი არ
ქამოს, და ზირაბჯი ძმრითა და შ[ა]ქრითა.

და ათუ გინდოდეს, რომე უფრო გახსნას და
ტ[ა]ნი კარგად გაწმდეს, აიღე: ქაბული ალილა დან[ა]-
ყილი და გაცრილი ერთი დრ[ა]მი, ოშინდ[ა]რი — ერთი დრ[ა]მი
დან[ა]ყილი, ბარდა (რომე თრინჯ ბ[ა]ლ[ა]ხსა ჰქუიან) და სათრი, თუ-
ითოსგ[ან] — ოთხი დანგი, ანისონი, და ლავეარდის ქვა; და აფთი-
მონი, კმელი ქინძი, თუითოსგ[ან] — ოთხი დრ[ა]მი, ინდოური შ[ა]ვი
მ[ა]რილი და პ[ა]სვიჯი, და უსთუხუდუსი, ქ[ა]მ[ა]ნდროსი, ქ[ა]მფი-
ტოსი, თუითოსგ[ან] — ორი დანგი, საყ[ა]მუნია ბიითა შემწუარი ანუ
ეაშლითა — ერთი დანგი. ყუელა დან[ა]ყე, გაც[ა]რ და ერთმ[ა]ნერ-
ჩიგ[ან] გ[ა]ურე, და ყუელ[ა]სა ოდენი შაქ[ა]რი დან[ა]ყე და გ[ა]ურ-
ე, დილ[ა]სა მიეც შუიდი დრ[ა]მი, და ნელოფრისა შესასმელი ოცი
დრ[ა]მი თფილითა წყლითა შეასუი. და იყოს, რომე გაწმდეს, მერმე
აიღე თხუთმეტი დრ[ა]მი შაქ[ა]რი და ორი დრ[ა]მი ბაზ[ა]რაც[ა]ტუნი
და გ[ა]ურე ოცდაათი დრ[ა]მი ცივი წყ[ა]ლი და მიეც. ცოტა ხ[ა]ნი
რა გ[ა]მოვიდეს, პური მიეც || ვარი[ა]თა კლებით, რომე სტომ[ა]ქი
სუბუქ[ა]დ დარჩეს. ნუცა მჟავესა ქამს, ნუცა ღუინოს სომს. მეორე-
სა დღესა, რომე ცხელგა იყოს კაცსა თანა ანუ წყურვილი, ქერის
წყ[ა]ლი მიეც სამსა დღესა, ყოვლთა დილეულ — ორმოცი დრ[ა]მი.
ოცი დრ[ა]მი სიქ[ა]ნჯ[ა]უბინი გ[ა]ურე ანუ თ[ა]ბ[ა]ქ[ა]რ[ა]დისა სასმელი
და, თუ ერთობ წყურვილი იყოს, ბაზრაც[ა]ტუნი ქენ ამა წესითა,
მიეც ვაღმერუქისა თესლი და შანგიაროს თესლი, თუითოსგ[ან] —
ს[ა]მი დრ[ა]მი. წმიდად დან[ა]ყე და და[ა]სხი ზედა ორმოცდაათი
დრ[ა]მი წყ[ა]ლი და კარგ[ა]დ გაქენ, და სამოსლითა გაწურე და და-
[ა]სხი სიქ[ა]ნჯ[ა]უბინი ათი დრ[ა]მი, ნელოფრისა სასმელი — ხუთი
დრ[ა]მი სამსა დღესა. და თუ თ[ა]ვი სტკიოდეს, აიღე ხაშხაშისა გო-
მიზი, ნელოფ[ა]რი და ქერის ფქუილი, და აყიროს თესლი, თუითოს-
გ[ან] — ორი დრ[ა]მი, და თარის თესლი, თეთრის ტუყტის ყუავი-
ლი, თუითოსგ[ან] — ერთი დრ[ა]მი; დან[ა]ყე, და ზედა დასდევ და
უშუელოს. და რა ოცი დღე გ[ა]მოვიდეს, ერთსა დღესა მოისუენოს
და სალ[ა]მოდ ებ[ა]ნოს და გულ-ამოდ იყოს. და მივსცეთ ერთსა
დღესა დილეულ ცოტა საჭმელი ვარიითა, ასრე რომე სალ[ა]მოდ
მშიერი იყოს.

და რა გათენდეს, ესე მათბუხი მიეც. —

აიღე: უნა[ბი] და ქლიავი კმელი — ათი დრ[ამი], და თაბირი
 კურკისგან გამოღებული, თუითოსგან — ხუთი დრ[ამი], ში
 ალილა — ხუთი დრ[ამი], || აფთიმონი, ოშინდ[არ]ი და ქარის-
 პარნამოს ფურცელი, ია, ნელოფარი, წითელი ვარდი, უსთუხუდ-
 სი — შუიღშუიდი დრ[ამი], ელერთნისკი (ვარდის ქაქცია) და
 ქაშთრის თესლი, და აყიროს თესლი, შანგარი, პასვისკი, ამლ[ა]კი
 და ბალილაჯი, თუითოსგან — ორი დრ[ამი], ანისონი დ[ა] რაზი-
 ნა — თუითო დრ[ამი], პიტნა — ხუთი ძირი, ლერწამი — ერთი
 ბლუჯი; ყუელა ერთად ქოთანშიგან ჩაყარე და ორი ლიტრა
 წყალი დ[ა]სხი და ცეცხლზედა შემოდგი, და აფთიმონი სამოსელ-
 შიგან წახუე და წამლებშიგან ჩადევ და ადუღე, რომე ას ოცდა-
 [ათი] დრ[ამი] დარჩეს. მერმე გაწურე და აიღე ხიარი-შამბ[არ]ი კურ-
 კისგან გამოღებული — ხუთი დრ[ამი], გაქენ და შიგან გაურე, და
 მერმე გაწურე, და აიღე ლ[ა]ქვარდის ქვა — ერთი დრ[ამი], ში
 მ[არ]ილი — ერთი დანგი, საბრი სკუტრი, მუყლი აზრ[ა]ყი და ქა-
 თირა, თუ[ი]თოსგან — ხუთის ქერის წონი, დან[ა]ყე ყუელა და ამა
 წამლებშიგან გ[ა]ჟურიე. აიღე ჯულ[ა]ბი და ნელოფრის სასმელი,
 დ[ა]სხი ამა შატბუხზედა და შეასუი. და რა წამლით გამოვიდეს,
 აიღე ოცი დრ[ამი] ჯულ[ა]ბი. გ[ა]ჟურიე ორი დრ[ამი] ბაზრ[ა]ყ[ა]ტუნი
 და ოცი დრ[ამი] წყალი, და მიეც, რომე შეასუას.

მერმე პური აქ[ა]მე ვარ[ი]ითა და ბროწეულითა, და ღუიძლ-
 ზედა ესე წამ[ა]ლი დასდევე გარეთ. — აიღე:
 კაქბის საკუნეტელი, ვარდი ნედლი ანუ კმელი, თეთრი ს[ა]ნდალი,
 ნელოფარი და იქლილმ[ა]ლუქი, თეთრი ყუსტი, თუითო(!) თუითოს-
 გან — ოთხი დრ[ამი], შუშმის ფურცელი და ქერის ფქვილი, თუი-
 თოსგან — ორი დრ[ამი]. ყუელა დან[ა]ყე და გაცარ, და ოთხი დრ[ა]-
 მი ბაზრ[ა]ყ[ა]ტუნი გ[ა]ჟურიე მთელი, და ცისკრისა უზმოსა, რ[ა]ქ[ა]ქ
 მოგინდეს, ვარდის კაჭაბი ან ბაზრ[ა]ყ[ა]ტუნის წყლითა და ქათნის
 ქოთითა გარეთით ზედა დასდევე და უშუელოს.

მერმე ოცდაოთხსა დღესა ქერის წყალი
 შეასუი, სამსა დღესა ზედა-ზედა, დღივ(!) ორმოცი დრ[ამი],
 და ნელოფრისა სასმელი შეასუი. და რა ორი ყ[ა]მი გ[ა]მოვიდეს,
 ამა ქერის წყალზედ[ა]ნ აიღე ოცი დრ[ამი] ბროწეულისა სიქ[ა]ნ-
 ჯუბინი, და დ[ა]სხი ოცდაათი დრ[ამი] ცივი წყალი, გაქენ და შე-
 სუი. და ოცდარვასა დღესა შექენ ესე წამლ-
 ბი. — აიღე: ქაქუნტელი ერთი ბლუჯი, და ან[ა]კუეთი, სამოსელ-
 შიგან გ[ა]მოკრული — ს[ა]მი დრ[ამი], მ[ა]ტუკი — სამი დრ[ამი],
 ლეღუი დაჭრილი — შუიდი მ[ა]რტული, ია და ნელოფარი, თუი-
 თოსგან — ოთხი დრ[ამი], ქერი დან[ა]ყილი და გაცრილი — ათი
 დრ[ამი]. ყუელა ერთსა ქოთანშიგან ჩადევ, ზედ[ა]ნ ერთი ლიტრა
 წყალი დ[ა]სხი და ადუღე მუნ[ა]მდინ, რომე ნაწვევ[არ] ლიტრა

დ[ა]რჩეს. მერმე გაწმიდე და გ[ა]ურიე წითელი შაქ[ა]რი ოცი დრ[ა]-
მი, და შირბხიტის ზეთი — ათი დრ[ა]მი, და ბორაკი — ერთი დრ[ა]
მი, ყუელა ერთმ[ა]ნერჩიგ[ა]ნ გ[ა]ურიე და შუა გაყ[ა]ვ, და მიეც ნ[ა]-
ხევ[ა]რი ერთსა დღესა და ნ[ა]ხევ[ა]რი მეორესა დღესა, მოისუნოს ||
და აბ[ა]ნოს შეიყვ[ა]ნე.

v
5

თუ ამ[ა]ზედა სიმძიმე ჰქონდეს თ[ა]ვზედა ანუ ტანზედა, კათო-
ლიკე ძარლუი გაუხსენ, რომე შ[ა]ვი და სქელი სისხლი გ[ა]მოვიდეს.
შეკარ და მეორედ კიდევ გ[ა]მოუშუი სისხლი ორჯელვე, ასი დრ[ა]-
მი გ[ა]მოუშუი, და მერმე¹ შეკარ. და ოცდ^აათსა დღესა
ესე წამ[ა]ლი ქენ. მოიყვ[ა]ნე წითელი თხები, რომე თუა-
ლები ლურჯი იყოს, და მიეც საჰმელ[ა]დ თივა ელერთნ[ი]კი და ად-
რინუი და კარის-ენა, და რ[ა]ცა გემრიელი ბალ[ა]ხი იყოს, აჰ[ა]მე;
და სალ[ა]მოდ თუითო ბლუჯი მოხ[ა]რშული ქერი დაუყარე, და
მერმე მოწუელე ოთხასი დრ[ა]მი და ორ[ა]დ გაყ[ა]ვ². აილე ნ[ა]ხევა-
რი და ქოთ[ა]ნშიგ[ა]ნ ჩა[ა]სხი, და ჩაყ[ა]რე ორი დრ[ა]მი მარილი და
თხუთმეტი დრ[ა]მი სიქ[ა]ნჯ[ა]უბინი, ერთმ[ა]ნერჩიგ[ა]ნ გ[ა]ურიე. აილე
ხუთი შტო ლელვისა (!), რა მოკუეთო, რძე გ[ა]მოვა, დადგი ცეცხლ-
ზედა ნელა და ადუღე. და აილე ამა შტოებისგ[ა]ნ ერთი ანუ ორი.
მერმე აილე სამოსელი და ქოთნის პირზედა დასდევ და გაწმიდე, რომე
მტუერი არ ჩ[ა]ვიდეს. და ფრთხილ[ა]დ იყ[ა]ვ ადუღებ[ა]შ[ი]გ[ა]ნ,
რომე არ გარდმოვიდეს. და ნიად[ა]გ ურევდი ლელუისა შტოთა და
სიქ[ა]ბინჯას დასდებდი ჯ[ა]მითა. შენთ[ა]ნა რა ამოვიდოდეს, ზედა
და[ა]სხმიდი ათსა დრ[ა]მსა და ურევდი. და[ა]სხი ათი დრ[ა]მი და
ოცდაათ დრ[ა]მამდის ასხმიდი. მერმე აილე ცეცხლით, და აილე მ[ა]-
რილი და ორმოცდაათსა || დრ[ა]მსა ზედა ერთი დრ[ა]მი მ[ა]რილი
დან[ა]ყე და ჭურ[ა]ველშიგ[ა]ნ ჩა[ა]დევ. მერმე რძე ქოთნითა³ მ[ა]რილ
ზედა⁴ გაწურე, ყველა ქოთ[ა]ნშიგ[ა]ნ⁴ დ[ა]რჩების, და წუენი ქო-
თ[ა]ნშიგ[ა]ნ ჩა[ა]ვა. და რა შეიტყო, რომე მ[ა]რილი დადნა და გ[ა]-
უ[ა]რთდა რძე შ[ი]გ[ა]ნ, შეასუი სამოცი დრ[ა]მი. ათსა დღესა ამა
ნიშნითა მისცემდი.

10
15
20
25
30

და ოცდამეათე ქუსმეტესა დღესა შექენ ესე
სუფუფი, რომე გახსნის. — აილე: შ[ა]ვი ალილა და
ქაბული ალილა კურკისგ[ა]ნ გამოღებული, თუითოსგან — ერთი
მუტყ[ა]ლი, და შანგარის თესლი და კოწახურისა, წითელი ვარდი
და ლუქი. თუითოსგან — ერთი დრ[ა]მი, ელერთნ[ი]კი და ქაშთარის
თესლი, ოშინდ[ა]რი და კარის-ენა, უსთუხუდუს, თუითოსგ[ა]ნ —
ნ[ა]ხევ[ა]რ მუტყ[ა]ლი, ჰურდამპოს თესლი და ქინძი, თუითოსგ[ა]ნ —
ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი, რევ[ა]ნდი, სინი და ლაევ[ა]რდის ქუა და ანი-
სონი, თუითოსგ[ა]ნ — ორი დანგი, შ[ა]ვი მ[ა]რილი — ერთი დანგი
და ნ[ა]ხევარი, და ს[ა]ყ[ა]მუნია და აფთიმონი — თუითო უკია დან-
[ა]ყე, გაცარ და ერთმ[ა]ნერჩიგ[ა]ნ გ[ა]ურიე. მიეც შუიდი დრ[ა]მი

35
40

შაქარი, გავურიე შუიდი დრამი და აგრე მიეც, და ზედა შეგ
 ამა რძისგან ასდათი დრამი. ორმოც დღემ დღეს
 მეტს ნურას მისცემ. და საკმელი ზიარბაქი
 ანუ ქათმის კორციტა, ანუ თიენის კორციტა, ზომითა; ნიადაგ უ-
 5 ნოს ვარდსა და იასა, სანდალსა და ნელოფარსა. იმა დღესა, რო-
 v მელ რძისა შარბათი სუას, ცხენზედა ნუ შეჯდების, || ნუცა ქუთ-
 ითად იარების, ნუცა თბილსა წყალშიგან ჩასომ. გავუშვი, რომე
 მოისუენოს. ამა წამალშიგან ანუ ერთხელ ანუ ორჯელ ტანზე-
 დან ნელ-ტფილი წყალი [ასხ]მევიდოს. და რა ესე შარბათი გაქ-
 10 თაოს, კუირფშიგან ერთხელ ანუ ორჯელ ებანოს, ანუ ტფილ-
 სა წყალშიგან ჩაჯდეს ამა წესითა. — აიღე:
 ნელოფარი და ხაშხაშის ბუდე, ია და აყიროს თესლი, ტუხტის ყუ-
 ვილი ანუ ფურცელი, თუითოსგან — ხუთი დრამი, წყალშიგან
 ადღდე, და მერმე ამაშიგან ჩაჯდეს. ორშაბათსა და ხუთშაბათსა
 15 და შაბათსა აბანოს შევიდეს. ნახე, გუერდი თუ სტკიოდეს, ანუ
 თუ გუერდშიგან სიკმელე იყოს, ესე წამალი ქენ. — აიღე
 იის ზეთი ხუთი დრამი, ცუილი და იის ზეთი დაადნევე, და კაქის
 საკმელი ხუთი დრამი ზედა დაასხი, კარგად შეზილე, რომე გ-
 ეროთდეს, და მერმე სამოსელზედან გააკარ და ზედან დასდევ გუ-
 20 ერდზედან. ცხური და ბაგე იის ზეთითა და ანუ ნელოფრის ზეთითა
 შემწენ და უშუელოს ღთითა.

მერმე ამა ყუელასა თანა, რომე დაწერილი არის, ესე ქენ
 ორმოცსა დღესა სრულად ყუელა. წამლები
 რა გაათაო და შევიდეს გაზაფხულისა ბუნება გაზაფხულისა ბუნე-
 25 ბაშიგან, და კაცისა ბუნება დაიფანტოს და სიკმელე ჩავიდე-
 400r მართებს ასეთი წამლები მისცე, რომე ტანი გაარბილოს. || რა
 ზაფხულისა ბუნებაზედა დაჯდეს ამა ორმოცსა დღესა იქით, და
 ზაფხული დადგეს, ქერის წყალი შეასუთ ორმოცი დრამი. ქერის
 წყალშიგან გავურიე ნელოფრისა [...]ძლითა — ათი დრამი,
 30 უნაბი — ოცი მარცუალი, აყიროს თესლი — სამი დრამი, მოჭ-
 ლული და დანაყილი, და მერმე შეასუთ. ვიდრე ქერის წყალი შე-
 სუას, ცხენითა ცოტა იაროს. და რა აბანოს რიგი იყოს, აბანოს
 შევიდეს. და თუ წყლისა ჩაქდომისა ქამი იყოს, იმა ნიშნითა
 წყალშიგან ჩაჯდეს, რომე ზემო სწერია. რა აბანოთ გამოვიდეს,
 35 პური მიეც იმა ზომითა, რომე ზემო სწერია. მარხუასა და ხსნილ-
 შიგან სასმელი და საკმელი ამა წესითა მიეც, რომე ზემო სწერია.

თუ სტომაქზედა საკმელი შერჩეს, შანგიარის თესლი მიეც
 დანაყილი, რომე წაიღოს. თუ შეიტყო ამა ყუელასა საქმეზედა,
 რომე სიმკურვევე იყოს ღუიძლშიგან, ესე წამალი მიეც.
 40 — აიღე: ათი დრამი ბროწეულისა სიქანჯუბინი, ხუთი დრამი
 ნელოფრისა სასმელი, დაასხი ორმოცი დრამი წყალი და შე-

სუი, ვითა ზემო სწერია. და თუ ზაფხული ცხელი იყოს და კმელი, აგრე თქუეს აქიმთა: ზაფხულის ერთობ სიცხე დასწოვს, კაცსა სინედლესა და სიკმესა ზედა გარდააყენებს, რ[ა]გუარცა ცეცხლმ[ა]ნ ნედლი შეშა პირველ[ა]დ გა[ა]კმოს, მერმე დაწუას, აგრევე კაცისა ბუნება დაიწვის. თუ ასეთსა წამ[ა]ლსა არ მისცემ. რომე გა[ა]ნედლოს გონება, რ[ა]გუარცა ზაფხულმ[ა]ნ დასწუას, — || და სიკმისგ[ა]ნ გარდააყენოს.

5
v

რა შემოდგომა მოვიდეს და აცივდეს, ბუნება ყოვლისა კმელისა საკმლისგ[ა]ნ ფრთხილ[ა]დ შეინ[ა]ხოს, და ნიაღ[ა]კ უ ლ[ა]ბ ი შე-
ასუ ი — ოცი დრ[ა]მი, ანუ ტფილითა წყლითა ანუ პარდამპიისა და უნ[ა]ბისა სასმლითა, ანუ ცოტა შეისუენოს. თუ კარგი დ[ა]რი იყოს, ცხენსა შეჯდეს და იაროს; თუ ცივი იყოს, ნუ შეჯდების; და წყ[ა]ლსა და აბ[ა]ნოშიგან შემოდგომისგ[ა]ნ მ[ა]შინ უფრო მოვიდო-
დეს. და თფილი წყ[ა]ლი ასრე შეკაზმოს, რომე ზემო სწერია. და რა გამოვიდეს აბ[ა]ნოთ, რომე ზემო სწერია, ისი სასმელი და საკმე-
ლი მისცეს, და თ[ა]ვი ფრთხილ[ა]დ შეინახოს სიცივისაგან, რომე ნაზლა არ შეექნას. შემოდგომისა დღენია, თ[ა]ვი, ცხუირი და ბაგე შემწუნ იისა და ანუ ნელოფრისა ზეთითა; ყოვლისა კმელისა საკმ-
ლისაგან ფრთხილ[ა]დ იყოს. რა ზამთრისა გუნებ[ა]შიგ[ა]ნ შევიდეს, ასეთი საკმელი მიეც, რომე სტომ[ა]ქი გა[ა]ძლიეროს, თუ სტომ[ა]ქი
ძლიერია, ღუიძლი და ტ[ა]ნიცა ძლიერი იქნების. მიეც ცისკრისა ნარდამნისა სასმელი; თუ სტომ[ა]ქი სუსტად იყოს, ნუ მისცემ ამას და ბიისა სიქ[ა]ნჯუბინი მიეც, ანუ ამა სასმელებისა რომე სტომ[ა]ქი
გ[ა]ძლიეროს (ზემო სწერია) ცისკარსა მიეც. რა შესუას, ცხენითა ან ქუეით[ა]დ იაროს, მერმე აბ[ა]ნოს შევიდეს, და რა გ[ა]მოვიდეს, აბ[ა]ვე წამლებსა უსუნოს, რომე დაგუიწერია, და ისი ღუინოი და სასმელი, რომე ზემო სწერია: თუ საკმელი მოუმატო, პური, კაკ-
ბისა და ბ[ა]ტკნისა კორცი, || რა მოემშოოს, მ[ა]შინ მისცეს. რა
მშიერი იქნების, სტომ[ა]ქი ძრიელი იქნების. უკეთუ მოუტდების, — ღუინოცა იმა ნიშნითა, რომე ზემო სწერია. და სიმთელე ღ'ნ მისცეს. ესე წამლები მშუელელი და გ[ა]მოცდილია.

10

15

20

25

401 r
30

პთ. კარი [ოცდა მეცხრე].

სისხნისა

დავიწყოთ და ვახსენოთ სისხა, სამივე ფერი, საკმენი მისნი და შეშლ[ა]ნი მისნი.

35

და გ[ა]მოვარჩიოთ სამივე ფერი სისხა ცალკე-ცალკე თუითო-თუითოსა ფერსა ზედა. და ყუითელი წყ[ა]ლი მისგ[ა]ნ შეიქმნების

მუცელსა და ტანსა შიგან და სისხსა მას ჰქუიან. ამისთვის შეიქნება
 ყუითელი წყალი, რომელსა ჰქუიან სისხსა, რომე უკუდგების ძალი
 მადნობელი, რომელი იქნების ლუიძლისგ[ან] და საქმეთა მისთ[ან]
 5 გ[ან], რომე არა მოადნობს გამოწურვილსა მას, რომელი ჰგ[ან]ს ქაშ-
 ქის წყალსა, რომელსა მისცემს სტომაქი ლუიძლსა, რომე ადუღლოს
 მან და შეიქმნ[ან] სისხლად. და თუ არ ადუღდეს, არ შეიქნას სის-
 ხლად, და მისცეს ტანსა უდნობად. შეიქმნების იგი ავი დუბადი სა-
 ზრდელი ტანისა, და გაგრძელდეს მისგ[ან] ტანი ზედა-ზედა მ[ან]გ[ან]-
 10 დი, რომე წყენა შეზლოს(!) მასშიგან. მაშინ შეიქნას საზრდელი გან-
 მრყუნელი ტანისა და გა[იფ]გ[ან]ჩოს ყოველსა ტანშიგან. კორცსა და
 15 კუთსა, და მ[ა]შინ გასივდეს ტანი || კაცისა დ[ა] ოდეს თითი დ[ა]ქ-
 ჭირო, დაეფლას, და თითზედა შემოჯდეს სიმსივნე ზედათ. რაც
 სიმსივნე ბ[ა]ლმისგ[ან] იქნების, ამის თანა იქნების, დამეტებულსა
 და განრყუნისგან. და არს ერთი ფერი, რომელსა სახელი ჰქუიან
 20 ბ ა ს რ ა ნ ა, და ბერძნულად ა ბ ა ს რ ა კ ი, და არ[ა]ბულად ს ის ხ ა,
 და ქართულად წ ყ ლ ის ა მ ს მ ე ლ ს ა ჰ ქ უ ი ა ნ.

ნოშ[ანი] მეორისა ფერისა სისხისა, რომელსა ჰქუიან ტ[ა]ბლი.

დ[ა] ოდეს დაუსუსტდეს ძალი მომდნობელისა და ვერ მოად-
 ნოს საზრდელ[ა]დ, და თუცა მოადნოს, ავად და უსუსტურ[ა]დ, და
 20 თუ მოადნოს საზრდელისაგ[ან], რომელი ლუიძლშიგ[ან] იყოს, მის-
 ცეს ტანსა გინა ცოტა, ანუ დიდი. და თუ ვერ მოადნოს, მისგან შე-
 აქციოს ლუიძლმ[ან] ძარღუთ კერძო ნ[ა]წლევისათა. და არიან იგი
 ნ[ა]წლევი, რომელთა შიგან დიან საზრდელნი, რომელსა სახელი
 25 ჰქუიან მ ა ს რ ი კ ა. გასქელდების იგი ნაწლევეთა შიგან და დაიბად-
 ბის მისგ[ან] ორთქლად, და გამოვა მისგ[ან] ზედათ ორთქლი, გარეთ
 კერძო ნ[ა]წლევეთა. მაშინ შეხშირდების შუა ნ[ა]წლევეთა შესამო-
 სელთა. და იყოს იგი ორისა ფერისა წყლისაგან და არ მოეროს ად-
 გილსა მის[ს]ა ქარი. მაშინ შეინასკოს შიგან ორთქლი და იყოს ნ[ა]-
 30 მეტნ[ა]ვი, რომელი იქნების მისგან სენი ქარისა. და იქნას მისგან
 402 წყ[ა]ლი ყუითელი და სახელი || ჰქუიან ტ ა ბ ლ ი, და ბერძნულ[ა]დ
 30 ტ ო გ ნ ის. და სახელი ჰქუიან ტ ო ა ე ო თ ბ ა კ რ [ა] ტ ის გ ა ნ.
 შეკრება წყალისა კმელისა — მისი ნიშ[ანი];
 და რა კელი დაჰკრა მუცელსა, ტ[ა]ბლისა(!) კმა
 გ[ა]მოვიდეს.

აწ დავიწყეთ მეს[ამ]ისა ფერისა სისხისა, რომელ არს ზიჟი. და
 35 თუ იყოს ესე ქარი ნ[ა]მეტნავი მშრ[ა]ლი ორთქლი, მაშინ შეიყაროს
 შუა ნაწლევეთა და იქმნას წყ[ა]ლი ყუითელი და მი[ს]სა შესამო-
 სელსა(!), მაშინ შეიძვრის წყალი და დაუწყებს მუცელი ჰყუირილ-
 სა. სახელი ჰქუიან ტ ი კ ი, და ბერძნულად ა ს ფ ი ტ ის ი, და სპარ-
 სულად ზ ი ყ ო. სრულ[ა]დ გასივდების თ[ა]ვით ვირე ფერკთ[ა]მდის,
 40 და ერთი ფერი ესე არის.

აწ დავიწყოთ და ვახსენოთ მის ნ[ა]მეტნავისა, რომელსა შეაქ-
 ცევს ღუიძლი ნ[ა]წლევთა შიგა. და შეიქმნების მისგ[ან] წყ[ა]ლი
 ყუითელი, მერმე გამოვიდეს ნ[ა]წლევისაგან და მივიდეს საგურჯ-
 ლესა შიგან, და იქნების მისგან, რომე ზაფრა შეიქნების მისთა საქ-
 მეთაგან. და საქმენი მისნი არიან ნ[ა]წლევსა და მუცელსა შიგან, და
 ღურის ნაწლევისაგ[ან] მუცელსა და ნ[ა]წლევთა შიგანცა მოიდნოს,
 რომელი შიგან იყოს, და და[ა]ცხროს მისითა სიმკურვალითა და გა-
 [ა]ძოს ნ[ა]მეტნ[ა]ვი ნედლი, რომელი იქმნების მუცელსა შიგან და
 ნ[ა]წლევთა მან[ა]მდი, რომე გამოიღოს გან[ა]ვალთანა¹ და განწმი-
 ღოს მისგ[ან] ტანი მისითა სიმკურვლითა. და იქნების იგი ე[ა]მსა
 ღზიზისასა. და თუ || მოიქცეს რეულობა ღუიძლისა, გაირყუნას და
 დაუსუსტდეს, და ვერ მისცეს მის თანა საზრდელი ნ[ა]ვლელსა და
 ველარცა რა ნ[ა]ვლელმ[ან] გასცეს ვერარა, და ვერ გა[ა]ძოს რომელ
 ნ[ა]წლევსა მუცელსა შიგან იყოს, და გასქელდეს. მაშინ რომელი
 გამოვიდეს ნ[ა]წლევისგ[ან], ღუიძლისგ[ან], და დადგეს ადგილსა
 მის[ს]ა და არა გამოყვეს გან[ა]ვ[ა]ლსა, მერმე გამოჩნდეს მისგ[ან]
 ორთქლი და გამოვიდეს კურელთათ ნაწლევთგ[ან], და შეიქმნას იგი
 შუა ნ[ა]წლევთა და შესამოსელსა მის[ს]ა ორისა ფერისა წყლისაგ[ან]
 ზომისაებრ, რომელი შეიშუნდენდეს განრყუნასა ძუელსა.
 და აქა დავიწყოთ და კურნება წამალნი
 მისნი.

და დავიწყოთ კურნება რვათა ფე[რ]თ[ა]გან გ[ა]რყუნილისა ბუნე-
 ბისაგან, რომელი წაეკიდების ღუიძლისაგ[ან], რომელი იყოს მის-
 გ[ან] მარტივად ანუ შედგმულ[ა]დ, და დაეწეროთ კურნება თუითო-
 სა მათგან[ი]სა, საქ[ა]მადნი მისნი და წამ[ა]ლნი მისნი ბრძანებითა
 ჯ'თისათა.

და ჰკურნე მას, რომელიცა გარყუნილის ბუნებისგ[ან] იყოს,
 ანუ სიმკურვლისგ[ან], ანუ სიგრილისგ[ან], ანუ ნოტიისგან, ანუ სი-
 კმელისაგ[ან] მარტივად წამ[ა]ლთა მათგ[ან], რომელნი შეიშუნდენ-
 დეს საქ[ა]მადთ და შეწყობითა ძ[ა]ლსა ზედა სნეულისასა. ასრე უნდა
 აქიმისაგან, რომე ჰკურნოს მკურვალსა გრილითა და გრილსა —
 მკურვლითა, და ნედლსა—კმელ[ი]თა და სიმკმელსა—ნედლითა და ჰკუ-
 რნე მით წამლითა, რომელი მშუეღელი იყოს სენისა. და არის იგი
 წამალი, რომელი სიმკურვლისაგ[ან] იყოს. დამეტებული წამლებითა,
 რომელმ[ან] გა[ა]გრილოს სიმკურვ[ა]ლუ და გაიღოს ნ[ა]მეტნ[ა]ვი სიმ-
 კურვ[ა]ლისა.

აწ სამისავე ფერისა სისხისა ნიშ[ა]ნი გა-
 მოკრებით დაეწეროთ და მოგ[ა]ხსენოთ ცალ-
 კე-ცალკე.

პირველ[ა]დ ტაბლი რომე ქუიან, ისი არის, რომე მუცელი
 გ[ა]უდიდდეს და ჭიპი გამოეჭეს, და კელი რომე დაკრა ტ[ა]ბლი-

ვითა კმა გამოიღოს, და თუ ყური დასდვა—წყალსავითა კმა გამოვიდეს მუცლით(!).

და მეორესა ლ[აჰ] მ ი ქუიან. მისი ნიშ[ა]ნი ესე არს: პირველ[ა]დ ფერკის ჩონჩხნი(!) გ[ა]უსივდებიან და ქუქოთონი, და მერმე სრულ[ა]დ ტანი გ[ა]უსივდების, და რომე თითი დ[ა]ქპირო, დეფლვის, და ზედა შემოჯდების სიმსივნე. ესე სიგრილისა ნიშ[ა]ნი არის.

მესამესა ზ ი ყ ი ჰქუიან. მისი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე ტანი ტიკივითა გაიბეროს. ამისთ[ა]ნა სენი ერთობ ძნელ[ა]დ გასამრთელბელი არის. და თუ ბრძენი და ჰქუიანი აქიმი იყო დ[ა] ესე სნეული აქიმის მორჩილი იყოს, და რომელიცა სნეულისა ზედამდე იყოს, იგიცა აქიმისა მორჩილი იყოს, ეგების მ[ა]შინ გ[ა]მრთელდეს ესე სენი, რომელსა ჰქუიან ლ[აჰ]ში და ტაბლი, თუარა ზიყი ერთობ ძნელი არს და ძნელ[ა]დ გამრთელდების.

პირველ[ა]დ წ ა მ ა ლ ი ესე უ ყ ა ვ. — აილე ყუითელი ალილა, თურბუთი დან[ა]ყილი და გაცრილი—ათ-ათი დრ[ა]მი, ბალილ[ა]ჯი — ოცი დრ[ა]მი, ინდოური მარილი — ოთხი დრ[ა]მი, ზანჯაბილი || ოთხი დრ[ა]მი, პილპილი — ოთხი დრ[ა]მი; დან[ა]ყე, გაცარ და ერთმ[ა]ნერჩი[ა]ნ გ[ა]ურე, თ[ა]ფლითა შეზილე და შეინახე, და რა მოგინდეს, მიეც ერთი დრ[ა]მი და ნახევ[ა]რი თფილითა წყლითა. უკეთესი მისი მშუეღელი ესე არის, რომე მშიერი და მწყურვ[ა]ლე შეინახოს.

და ერ[თ]ი ნ ი შ [ა] ნ ი ესე არის, — თუ ფსელი თეთრი არის, კიდეცა გამრთელდების და წამ[ა]ლიცა უყ[ა]ვ. თუ წითელი იყოს ფსელი, არ დარჩების, სიკვდილისა ნიშ[ა]ნი არის, და ნუცა წამალსა უზამ. თუ ამა ზემო წამლითა არ გამრთელდეს, ესე წამალი აილე. — მ[ა]შ[ა]რ[ა]ნი ძმრითა დ[ა]ალბე ერთსა დღესა და დ[ა]მესა; მერმე ამოილე, გა[ა]ქმე და დან[ა]ყე და გაცარ, და აილე მისგან ათი დრ[ა]მი თურბუთი, და დამწუარი სპილენძი — ათი დრ[ა]მი, ანისონი და წყლის ჰაუნტლის თესლი, ყუითელი ალილა და ფარფიონი თუითოსაგ[ა]ნ — ხუთი დრ[ა]მი, დანაყე და წმიდად გაცარ, თაფლითა შეზილე და, რა მოგინდეს მიეც ამისგან ორი დრ[ა]მი. და ყოველთა სამშაბ[ა]თთა დიდისა თრიაყისაგ[ა]ნ მიეც, ზედა ანისონის წყლითა შეასუი და უშუელოს.

ს ხ უ ა წ ა მ ა ლ ი ზ[ა]მ ა ს ტ ი ს ა², რომე შეკრულნი ასონი გახსნეს და ზამასტსა უშუელოს და სტომაქსა.—აილე საბრი კრიტაული, აფთიმონი — ექუს-ექუსი დრ[ა]მი, ღარიყონი — ოთხი დრ[ა]მი, ვე-

¹ მარჯვენა აშიაზე გადაშვების ხელით მიწერილია: ზ ი ყ ი ს, ესეცა იქნების, რომე ყლი და ყური გ[ა]უსივდეს, დაუსქდეს სიმსივნეგ[ა]ნ და ყუთელსა წყ[ა]ლმან დაუწყოს დენა და დითხან სდიოდეს. ესე ლუიძისა სიციხისგ[ა]ნ იქნების, ცოტა-ცოტასა მოფხმოდეს და წითელსა, რა ესე ნიშ[ა]ნი ნახო, იდოდი, რომე მეტისა სიმკურვლისგ[ა]ნ არის“.

ლური ქერვის თესლი, ანისონი, შინ[ა]ურის ქ ქ[ერ]ვის თესლი, ველურ-
რის სტ[ა]ფილოს თესლი, თუითოსგ[ან] — ორი ღრ[ა]მი; დან[ა]ყე და
გაცარ და ერთმ[ან]ერჩიგ[ან] გაურიე; მიეც, რა მოგინდეს, — ორი
ღრ[ა]მი, თუ არ შე[ე]ძლოს, — ერთი ღრ[ა]მი წყ[ა]ლ-ლუინითა, რომე
წყ[ა]ლი გამტფარი იყოს.

5

|| სხუა ზ[ა]მასტისა, რომე სეედასა უშუე
ლოს. — აილე მაზარიონი, ძმრითა და[ა]ლბე, ამოილე და გა[ა]კმე.
და აილე, რაცა იმა ჟამ მოგინდეს, თურბუთი და აფთიმონი —
თუითო ღრ[ა]მი, ანისონი, ქერვის თესლი, ყუითელი ალილა, თუი-
თოსგ[ან] — ერთი ღრ[ა]მი და ნახევარი; დანაყე და გაცარ, და წყალ-
გარეულითა ღუინითა მიეც ორი ღრ[ა]მი.

10

სხუა აბი ზ[ა]მასტისა. — აილე მაზ[არ]იონი, და[ა]ლბე
ძმრითა, ამოილე და გა[ა]ხმე. აილე მაგისგ[ან] ათი ღრ[ა]მი ყუითელი
ალილა, ათი ღრ[ა]მი პილბილი და ზანჯაბილი და ქირმ[ან]ული კუ-
ლიავი, ნანახუა, რაზინის თესლი, თუითოსგ[ან] — ორი ღრ[ა]მი
დან[ა]ყე და გაცარ და ქ[ა]ლმის წყალი გ[ა]ურიე, და აბები შექენ.
რა მოგინდეს, მიეც ორი ღრ[ა]მი და უშუელოს.

15

სხუა წამალი ზ[ა]მასტისა, ვისცა კელ-ფეჯი
გ[ა]უსივდეს და სხუა ასოები, სმა-ჰ[ა]მარ
ერგებოდეს და კმებოდეს. — აილე კირჩხიბი, ფერ-
კები დასჭერ და და[ა]გდე, მერმე ადუღე, ღუინითა ანუ მსუქნითა
კორცითა აქ[ა]მე და უშუელოს.

20

იმ[ა]ვე სენისა. — აილე კ[ა]რის—ძირა ნ[ა]ხევ[ა]რი ღრამი და ღუი-
ნითა შეასუი და უშუელის. აილე იმა კარის-ძირასაგ[ან] სამი ღრამი,
სამოსელშიგ[ან] ჩადევ და ცხურის კორცითა ადუღე, და აქ[ა]მე, და
გაწმიდოს ზამასტი და გ[ა]ამრთელოს.

25

მისთუისთვე. — აილე ფენა და დანაყე. წყლითა შეასუი და
უშუელოს.

სხუა წამალი ზ[ა]მასტისა. — აილე ქერი და მოჭალე,
მერმე დან[ა]ყე, რომე კორკოტი შეიქნას, და ადუღე წყლითა, რო-
მე წებოვითა შეიქნას, მერმე გარეთით დ[ა]სდე და უშუელოს.

30

|| იმ[ა]ვე სენისა. — ბატისა ქონი დან[ა]ყე და იმ[ა]ვე წე-
სითა ქენ.

v

იმ[ა]ვე სენისათუის. — აილე: ძმ[ა]რი, წითელი ბორ-
კი და პილბილი. ავ[ა]ნშიგ[ან] ჩადევ და კარგად დან[ა]ყე, და გ[ა]უ-
რიე და გ[ა]უშუი, რომე ჯანგი მოეკიდოს. მერმე აილე ჯანგი, და
კარგად გაღესე, და შესცხოს და უშუელოს.

35

აწამა სენისა საჰმელი და ვწეროთ. თუ ზი-
ყისა სისხა იყოს, მისი მაჯა და სტომაჰი მკურვ[ა]ლი იქნების. მას
ქასინის და ახლისა კამისა წყ[ა]ლი და აბუსალბისა წყლისა ასმიდეს,
და ბროწეულისა წყლითა სიქანგუბინსა ასმიდეს. და თუ მუცელში-

40

521

გ[ან] შეკრვით იყოს, ამა წყლებშიგ[ან] ცოტა ხიარი-შამბ[არი] გა-
რე და შეასუი, რომე გახსნას, და ბაკილ[ის] წყალი ორმოცდაათი
მუტყ[ალი], ან შირხიშტითა და ან შაქრითა შეასუი და ერგების და
ესეცა გუინახეს, რომე ბროწეულისა ჭამ[ა]ზედა დედაკაცსა ესე სენი
5 გამოუჩნდა და აქიმთა დია გ[ა]უუჟირდა. და ერთი სხუა იყო, რომე
ბევრისა ბოლოკისა ფურცელი ექ[ა]მა სიქ[ან]გუბინითა, და ესე სენი
მასცა გამოსჩენოდა.

ამა სამისვე ფერის სისხისა საჭმელი ასრე
შეუწყევით. მოიღე: მ[ა]ხ[არ]იონი, ანუ კმელი ანუ ნელი,
10 და ცომზედა მოაყ[არე] და დ[ა]შილე, და იგი ცომი ვ[ა]რიებსა(!) აქ-
[ა]მოს ათსა დღესა. და ათსა დღესა უკნით თუითოსა ხაშროდ შეუქ-
მოდო და აკმევდი სნეულსა.

და ერთი წამალი სისხისა კარგი ისი არს, —
მოიღე: ძერანას ფურ[ან]ის ფურცელი, და სამსა დღესა მ[ა]რ-
15 შიგ[ან] და[ა]ლბეთ, და ამოიღეთ. და ორმოცსა დღესა ჩრდილსა
405 r გა[ა]კმოს, მერმე დანაყე და გაცარ. და მისგან შესმა: ყოველთა
დღეთა თუითო დრ[ამი] ღუინითა, კარგი და გამოცდილია.

ამას ქუემოთ დაგიწერნე წამ[ა]ლნი, რომელნი გ[ა]მოიღებენ ყუ-
ითელსა წყ[ა]ლსა და და[ა]ლბობს მუცელსა და გახს-
20 ნის ნასკულეობასა, და უშუელის ს[ა]მს[ა]ვე ფერსა
სისხასა. — აიღე: რევ[ან]დი შუიდიისა დრ[ამისა] წონა, სიქ[ა]-
ბინჯი ქორი და ვაშაქი, და ხალილ[ა]გი ყუითელი, ამ[ა]თგ[ან]ი თუ-
ითო — ათი დრ[ამი], ლუქი — შუიდი დრ[ამი], ჯ[ა]გ[ა]შირი და
მ[ა]ხ[არ]იონი — ოთხი დრ[ამი], თურბუთი — ოცდა ოთხი დრ[ამი],
25 სუმბული და ბასეჯი და საბრი, ამ[ა]თგ[ან]ი — ხუთი დრ[ამი], ქია-
ორი დრ[ამის] წონა², ამლ[ა]ჯი — ოთხი ასთარი. ჩა[ა]გდე ვაშაქი და
სიქაბინჯი და ჯავაშირი დაგლილი ღუინოსა კარგსა შიგა, რაზომი
დაფარვიდეს, ერთსა ღამესა, და დან[ა]ყენ წამ[ა]ლნი დაგ[ა]ლენ და
გაცურენ, დაცუიე მათ ზედა, და დან[ა]ყენ ყოველნი ერთგან, რომე
30 შეეზაოს; და შეზილე და შექმენ გორგლად. შესასმელი მისგ[ან]ი
ორი დრ[ამი] ნელ-ტფილ[ითა] წყლითა.

ყუითლისა

წამ[ა]ლი სარგო ყუითლისა წყლისათუის, და ოდეს
შეასუა აქლემისა რძითა, გ[ა]კსნის ნასკუთა
35 და ერგების ღუიძლის ტკივილსა და სტო-
მაქსა. — აიღე: აფთიმონი, საბრი, თუითოსგ[ან] — ექუსწონა,
და ღარიყონი — ოთხი წონა, და მთის ნიახურის თესლი და დოკო,
v თუითო — ორი წონა, ანუ || დრ[ამის] წონა. დაგ[ა]ლოს და წყლითა
ტფილითა გა[ა]დგინოს და სუას.

შექმნა წამლისა მაზარიონის წყლითა, გამოიღებს წყალ-
სა ყუთითელსა გუამისგან კაცისა, და არს
ძლიერი. — აიღე: მაზარიონი, რომელი ძმ[ა]რსა ჩაყრილი
იყოს, გა[ა]კმე, და თურბუთი და აფთიმონი, თუითოსგან — დრ[ა]-
მის წონი, ანისონი და ნიახურ[ი]ს თესლი და ალილ[ა]გი ყუთითელი,
თუითო — ნახევარ დრ[ა]ში, დან[ა]ყე და დაგალე; და შესასმელი მის-
გან ორი წონი ნელ-ტფილითა წყლითა.

5

წამ[ა]ლი, რომელი ერგების წყალსა ყუ-
თელსა და გ[ა]მოიღებს სულითა. — აიღე: სიქაბინ-
ჯი წონი ასთინისა, ჯ[ა]ნგ[ა]შირი და ზარეგ[ა]ნდი გრძელი, და ვაშ[ა]-
ყი, თუითო — წონა დრ[ა]მისა, თურბუთი და მაზარიონი, თუითო
ამ[ა]თგ[ა]ნი — ორი წონა, ლაფთი და ჯაშა, და ბალთარ[ა]ჭი და შამ-
იანდ[ა]ლი, და ლუბუკი, თუითო ამ[ა]თგ[ა]ნი — წონა დრ[ა]მისა, და
თაგუის ხახუა — ორი დრ[ა]მის წონა; დან[ა]ყენ ყოველნი და შეზი-
ლენ ღუინითა ძუელითა, და გ[ა]უტევე შეიღსა დღესა, დაწურე და
შეასუი სნეულსა შეიღსა დღესა ს[ა]მ-ს[ა]მი უკია უზმასა, და ერგე-
ბის, თუ ღმერთსა უნდეს.

10

15

წამ[ა]ლი, რომელი იქმნების ლელუითა. —
აიღე: ლელუი კარგი და ჩა[ა]გდე ქუჩიტის ზეთსა, ანუ ბერძულსა
ზეთსა. დ[ა]ყ[ა]ვ ერთი დღე და ღამე, და მერმე ამოიღე და გ[ა]კმე.
და აიღე ფურცელი ანდლისა, ანუ ძარღუნი მისნი; ანუ ცმელი მისი,
დან[ა]ყე, დაგ[ა]ლე და უპყარ შუა ლელოსა, და შეაქ[ა]მე სნეულსა
მისგან ორი ანუ სამი, და შეასუ მას ზედა წყალი ნელ-ტფილი,
და დაუზილქ ტანი ზეთითა ბერძულითა და ბ[ა]ვერუკითა || და ღუი-
ნითა კარგად. და შეუხუთე ტ[ა]ნი კარგ[ა]დ ფიცხლად, და გ[ა]მრთელ-
დეს წყლ[ი]სგან ყუთითლისა ძალითა ღთისათა.

20

406 r
25

ჯაშტაჯი სიქ[ა]ბინჯისა, სარგო ყუთითლისა წყლისათუის და სტო-
მ[ა]ქისა ტკივილისათუის და ფერდთა და ქართათუის, რომელი ნ[ა]წ-
წევთა იყოს, ზურგის ტკივილისათუის და მ[ა]რგებელი ღუიძლისა —
აიღე: სიქაბინჯი და საბრი, და ქორი და გომიზი, და ლარიყონი,
თუითოსგან — თუითო ნ[ა]წილი; დან[ა]ყე და შეზილე ქაქნ[ა]ჯისა
წყლითა, და შექმენ მარცულად ვით[ა]რცა პილპილი, შეს[ა]სმელი
მისგან: დრ[ა]მის წონა ნელ-ტფილითა წყლითა.

30

წამ[ა]ლი, რომელი შეიქმნების აფთრინგითა, რომელ არს მაზ-
რიონთაგ[ა]ნი, სარგო ყუთითლისა წყლისა, გამოიღებს სულითა და
არს ძლიერი წამალი. — აიღე: მაზრიონი და ჩა[ა]გდე ძმარსა, და
დ[ა]ყოს დღე და: ღამე. ამოიღე და გა[ა]კმე, დაგ[ა]ლე და შეზილე
ძმრითა, და შექმენ კუერ[ა]დ და გა[ა]კმე ჩრდილსა. მერმე აიღე კუე-
რი და სპილენძი დამწუარი, და ანისონი, — თუითოსგან ნაწილი
ერთი, დაგ[ა]ლე და შეზილე შურტყულისა წყლითა, რომელი არს

40

ქაქნ[ა]ჯი ნედლი. და შექმენ მარცულად ვითა პილპილი. და შესასმე-
ლი მისგან: ორი მ[ა]რცული ცერეცოს წყლითა შემგებრითა.

წამ[ა]ლი ქურისა, ს[ა]რგო წყლისა ყუთითლისათვის, და მრთელ-
თაცა ოდეს შეასუან, ერგოს, — ა ი ლ ე ქური, თეთრი შამიანდალი
და ღ[ა]რ[ი]ყონი, და საყ[ა]მუნია, — ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო || ნაწილი.
დან[ა]ყენ და შეზილენ ღუინითა, და შექმნენ მისგან გორგ[ა]ლნი
წურილნი, და შეასუი მისგან ოცდაერთი ანუ ოცდა[ა]თი ღუინითა
წ[ა]ლ-გარეულითა, ანუ ნელ-ტფილითა წყლითა, პურისა უწინა ანუ
უკანა.

ჯაშტ[ა]ჯი მაზ[ა]რიონისა, სარგო ყუთითლისა წყლისათვის. —
ა ი ლ ე: მაზ[ა]რიონი ძმ[ა]რსა ჩაყრილი, და ალილ[ა]ჯი ყუთიელი,
თუითოსგან — ოცი დრ[ა]მი, პილპილი და ზანჯ[ა]ბილი, ძირა და
ქირმენი, და ნანახუა და ზირნის თესლი, თუითოსგან — ორი დრ[ა]-
მი. დან[ა]ყე და დაცარ, და შეზილე კალნ[ა]ბისა წყლითა, და შექმენ
გორგლ[ა]დ ვითა პილპილი; შესასმელი მისგან: ორი დრ[ა]მი წყლითა
გრ[ი]ლითა და ტფილითა, შეკრავს.

ჯაშტაჯი აფრიბ[ო]ნისა, სარგო ყუთითლისა წყლისათვის და
ზურგბა ტკივილისა და ფერდთათვის, და რომელი სულსა ვერ
იღებდეს. და ერგების მრთელსაცა, ოდეს აიღონ პურისა უწინა ანუ
უკანა.

ა ი ლ ე: აფრიბონი და ქია, თუითოსგან — ოთხი დრ[ა]მი, საყ-
[ა]მუნია და ღარ[ი]ყონი, თუითო — ხუთი დრ[ა]მი, შამი ანდ[ა]ლი —
სამი დრ[ა]მი, საბრი და აფთიმონი, თუითო — ათი დრ[ა]მი, და აფ-
სინდის გამოწურვილი, ანუ ფოკი მისი და ქური, თუითოსგან —
ხუთი დრ[ა]მი, ნიშადური — დრ[ა]მის ნ[ა]ხევარი, დარ[ა]პილპილი —
ორი დრ[ა]მი, ანისონი — ოთხი დრ[ა]მი, სუმბული — ათი დრ[ა]მი
დან[ა]ყე და დაცარ, და შეზილე კალნ[ა]ბისა წყლითა, და შექმენ
გორგ[ა]ლნი წურ[ი]ლნი ვითა პილპილი. შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ ა ნ :
ოცდაერთი — პურისა უწინა ანუ უკანა ნელ-ტფილითა წყლითა.

ჯაშტაჯი, რომელი იქნების ტრედისა სკინტლითა, და გამოიღებს
ყუთიელსა წყ[ა]ლსა სტომ[ა]ქისგან. — ა ი ლ ე: სკინტლი ტრედისა,
ძიგუინისა და აფრიბუნი, თუითო — ორი წონა, და სპილენძი დამ-
წუარი — ექუსი წონა, და ტეგნა კმელი — ოთხი წონა; დან[ა]ყე
და დაგ[ა]ლე, და შეზილე ღუინითა, და შექმენ მ[ა]რცულ[ა]დ ვითა
პილპილი. და შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ ა ნ : დრ[ა]მისა წონა ნელ-
ტფილითა წყლითა.

შექნა ჯაშტ[ა]ჯისა ძლიერისა, რომელი გა[ა]მოიღებს ყუთიელსა
წყ[ა]ლსა. — ა ი ლ ე: სიქ[ა]ბინჯი თორმეტი წონა, ვაშყი, საბრი და
ქორი, თუითო — ოთხი წონა, ღარ[ი]ყონი — ხუთი წონა, მური —
ს[ა]მი წონა, ფარბიონი — ორი წონა; დან[ა]ყე და შეზილე ბურტყ-

ლისა გამოწურვილითა, და შექმენ მ[არტულად ვითა პილპილი.
შესასმელი მისგან: ორი წონა ნელ-ტფილითა წყლითა.

წამ[ალი] ზულბუხისა ყუითლისა წყლისათუის და გახსნისა.
აიღე: აფრაგუნი დრ[ამის] წონა, დაგ[ალე] და დაცუეჲ კუერცნა
ზედა და შეახურიტე.

შექმნა წ[ამლისა] ისკილ[ი]სა, სარგო ყუითლისა წყლისთუ[ი]ს.—
აიღე: ისკილი შემწუარი ლიტრა ერთი, და ღუინისა სურნელთა-
გ[ან] — ოთხი ლიტრა, დაგბოლე ქვისა ქოთ[ანსა] შიგ[ან]; ადულე,
რომე დარჩეს ლ[იტრა] ერთი. მერმე აიღე და შეასუი მისგ[ან] კოვ-
ზი ერთი წინასა დღესა. და მერმე რა დღევ ურთევდი თუითოსა
კოვზსა ექუს დღემდის, მერმე აკლებდი ექუს[სა] დღესა თუითო
კოვზსა, ვირე მოიყაროს ერთ კოვზ[ად].

წამ[ალი], რომელი გ[ამოიღებს] წყ[ალსა] ყუითელსა. — აიღე:
წიდა სპილენძისა, ყუსტი და მ[ა]ზ[არიონი], და ანისონი, თუითოს-
გ[ან] — დრ[ამის] წონა, დაგ[ალე] და შეასუი ყოველსა დღესა
ორ[ის] გურკის ოდენი ნელ-ტფილითა წყლითა.

მისივე წამ[ალ]ი. — აიღე: აფრიბონი ოთხი დრ[ამი], ძირა
და ულბო, და ტეგნა, თუითოსგ[ან] — ორი დრ[ამი] თაფლითა შემ-
გბრითა ღუინოსა თანა. აიღე მ[ა]ზ[არიონი] და პიტნა და სუმბული,
თუითო — ს[ამი] დრ[ამი], და დაქსხი ზედა ლიტრა ერთი წყ[ალი],
დაგბოლე, რომე მოიყაროს ნ[ა]ხევრ[ად], და ყოველთა დღეთა
შეასუი უზმასა უკია ერთი; კარგი[ა] და გ[ა]მოცდილი.

ანუ შეასუი: ნ[ე]დლითა პიტნისა წუენითა ორი უკია უზმა
შუიდსა დღესა თფილითა წყლითა, ანუ შეასუი ყოველთა
დღეთა მუხუდოს ოდენი თირია კარგი პიტნისა წყლითა ან ნიახუ-
რის წყლითა შემგბრისგ[ან] ოცდაერთსა დღესა, და აჰ[ამე] ყოველ-
თა დღეთა შუა დღე ერთი საჰ[ამადი], ანუ ცხრა ე[ამ] — კმადი
პური, ზირა ბაჟითა ანუ ქუნჯისტის ზეთითა, და ბ[ა]ნე ყოველ-
თა დღეთა ბ[ა]ვრუკისა წყლითა და წუმწუბისა
წყლითა, და ცერეცოს წყლითა, და ჩა[ა]გდე მას წყ[ალსა] შიგან
კაპრის ძირი, შაბი და მ[ა]რილი და მწ[არე] ბ[ა]ვრუკი, და შექმენ
ამისგ[ან]. და წ[ა]იყვ[ანე] აბ[ან]ოს და ტანი დაუზილე ქიბრითითა და
ბ[ა]ვრუკითა, და ოდეს ოფლი გამოსცეს, მაშინ დაქსხი ზედა მის
შემგბრისა წყლისგ[ან], რომელი მიხსენებია, და დილ[ასა] შეასუი თე-
რია. დაბანა იყოს მისი ღამე, მას უწინა, რომელ მოედნოს საჰ[ა]-
მ[ადი]. ოდეს აჰმევდე, ცხრა ე[ამ] აჰ[ამე], და ჩ[ა]მოიბერტყოს მის
წყლ[ი]სგ[ან] ბრძანებითა ღ[ო]თისათა.

თუ იყოს ღუიძლსა შიგ[ან] მის[სა] სიფიცხე და ნასკუი, და თუ
არა შექმნილიყოს წყ[ალი] მის[სა] მუცელსა მას უკ[ანას] შიგბო-
ლე: გუირილა, ცერეცო, სელის თესლი, ულბო და მარზ[ან]გოში,

სუმბული და სოდი, და იქლიმ[ა]ლუქი, აფსინდი და ადახირი და
ვ[ა]რდი კმელი, სალიხა და უდალბალ[ა]სანი შეგბოლე წყლით
კარგად და შემოსდევ ღუიძლსა და ტყირბსა. ოდეს შიგ[ა]ნ ნას-
კუი იყოს, დაუზილე ტანი ამა ზეთითა, რომელ გუისხენებია ამას
5 წიგნსა, და ერგების ესე. და ს დ ე ვ ღ უ ი ძ ლ ს ა და ტ ყ ი რ ბ ს ა
ზე და ზოგთა მარ[ა]მ[ა]თ[ა]გ[ა]ნი¹, რომელ გამოგიცხადო შენ,
რომელი ერგებოდის მისგ[ა]ნ.

და თუ იყოს სიფიცხე ესთენი, უსუსურობა, შეგბოლენ წამ[ა]ლ-
ნი, რომელი გუისწავლიან შენდა. და თუ არა იყოს მის თ[ა]ნა
10 ცხროი და თუ იყოს მის თანა ცხრო სიფიცხესა თანა, თუ არა იყოს
უსუსურობა, მა[შ]ინ შეგბოლე სუმბული და ათხირის
თესლი, და ჩ[ა]მიყი კმელი, სოდი და ყურფა სურნელი და აფსინ-
დი ღუინითა სულ-ამოთა; და შემოსდევ ღუიძლსა ზედა. და და-
ზილე ნარდით || ანუ ქიას. ზეთითა, ანუ კომშის
V ზეთითა. და აიღე ქია და საკმელი, აფსინდი და ვარდის ფურც[ე]-
15 ლი, და სოდი, ზოგი შემოსადებელი შექმნენ, და დან-
[ა]ყენ, და ზედა მოუსური მას ადგილსა, რომელსა შიგ[ა]ნ სიფიცხე
იყოს, და ქმნას იგი, ვირე გამრთელდეს.

ანუ დასდევ მარამა, რომელ გამოგიჩინო შენ, თუ ღმერთსა
20 უნდეს.

მარ[ა]მა, სარგო ყუითლისა წყლისათუის, და საკუთრ[ა]დ, რო-
მელ ქარის[ა]გ[ა]ნ იყოს. — აიღე²: სპილენძისა წიდა ორი უკია,
და თხის კორკლი — შუიდი უკია, და ზროხის ცმელი — ერთი
უკია, და თხისა კორკლი, დაგ[ა]ლე, და წიდა შეგბოლე ფსლითა
25 თხისათა, ვირე შესქელდეს, მერმე ჩა[ა]გდე ცმელი და ზეთი, ბერ-
ძული ეგზომი, რომელი ეყოფოდეს, და და[ა]დ[ა]ნე მას თანა. მერმე
და[ა]სხი მცირედი ძმ[ა]რი და თ[ა]ფლი, რომელ შეკშირდეს, ვით-
[ა]რცა კშირი თ[ა]ფლი, მერმე დასდევ ერთ სახედ მუცელსა.

მარამა, სარგო ყუითლისა წყლისა. — აიღე: სკორე ზროხისა
30 და კორკლი მთისა თხისა, დაგ[ა]ლე, და შეგბოლე სძითა წყ[ა]ლგა-
რეულითა. მერმე ჩა[ა]გდე შიგ[ა]ნ ზროხის სკორისა ნას[ა]მლის
ოდენი წუმწუბა ყუითელი, დაგ[ა]ლე ერთგ[ა]ნ და გ[ა]ჟურიე, და სცხე
მით მუცელსა.

სხუა მარამა, მისივე, — აიღე: თალაგმის თ[ა]ვი, ბ[ა]ვრუკი
35 და პიტნა, მდოგუი, გომიზი ნუშისა და მასტ[ა]ქი, თუითოსგ[ა]ნ
ნ[ა]წილი ერთი; დაგ[ა]ლე და შერიე ერთგ[ა]ნ ზეთითა ბერძულითა
და ღუინითა, სცხე მუცელსა.

409 r || მარამა აფრიზონისა, სარგო ყოვლისა სენსა, და სნებისა გრი-
ლისგ[ა]ნ, რომელ შეხუდეს ღუიძლსა, და სტომაქისა და ტყირბისა
40 სიფიცხისა და სიმსივნისა ძნელისა.

აიღე: აფრიზუნი სამი უკია, და ტეგნა ველური და სპ[ა]ნძი-

ლის თესლი, კორდ[ამ]ო[ნი]ა და ჯ[ავ]ა[ში]რი, თუთოსგ[ან] —
უკია ერთი, ავშ[ან]ი და ცუილი, თუთოსგ[ან] — ოთხი უკია, და
აყირყარა — ორი უკია, და პილპილი თეთრი — ს[ამ]ი უკია და ნა-
ხევარი, ისკილი — ორი უკია, ნ[არ]დ[ი]ო[ნი]ს ზეთი ანუ ნაძვისა —
ლიტრა ერთი; და დან[ა]ყე წამლები, და[ან]ნვე, რომელი დას[ა]დ- 5
ნობელი იყოს, და გ[ა]ჟრე, ვითა გასწ[ა]ვლო, და იკმარე.

მარ[ა]მა, რომელი ივნების ვერძისა კურკლითა, სარგო ყუთილი-
სა წყლისათვის და სიზივნისა ღუიძლისა და სტომ[ა]ქისა. —

აიღე: ზიფთი და დიდური(!) საკმელი, თუთოსგ[ან] — ორი
ლიტრა და ნ[ა]ხევ[არ]ი, და შამიანდ[ა]ლი და აყირყარა, ჯ[ავ]ა[ში]რი 10
და ანჯურქის თესლი, თუთოსგ[ან] — სამი უკია, და კაპრის ძირისა
ქერქი და საკმელი, და ირსა და ცმელი ზროხისა, და ნ[ა]ხეუწი სპი-
ლენძისა ყუთილისა და ნიახურის თესლი, და მ[ა]ტყლი, რომელი
იყოს ორთა ფერკთა შუა ცხუარისა, რომელ დაეხუევის თუესა
მისა(!), და მთისა თხისა კორკლი, კარდ[ა]მონია და ძირა ტკბილი, 15
და სოდი, თუთოსგ[ან] — ექუსი უკია, და ღარიის თესლი და ულ-
ბო შემგბ[არ]ი, და ნაძვის ზეთი, თუთოსგ[ან] — ნ[ა]ხევ[არ]ი ყუს-
ტი, და ცუილისაგ[ან] — ლიტრა ერთი, და ნ[ა]ძვის გომიზი —
ს[ამ]ი ლიტრა; დან[ა]ყენ წამალნი || და დაგ[ა]ლენ და და[ან]ნვე; v
რომელი დას[ა]დნობელი იყოს, და შექმენ მარ[ა]მად, ვითა სხუანი 20
მარ[ა]მანი.

თუ სისხა ზიყი სქირდეს და შეკრვით იყოს, ყურსი რევ[ან]დი
შეასუი ღაფთისა წყლითა — ხუთი დრ[ა]მი, ყ[ა]რიყონითა შეასუი
ხუთი დრ[ა]მი მ[ა]წირონი, ამ[ა]თგ[ან]ი ყოველთა კუირეთა —
დრ[ა]მი ორი და ნ[ა]ხევარი, სიქ[ა]ნგუბინითა, უსულითა შეასუი. 25
ს[ა]ცხები ამისი: გოგირდი, ამლ[ა]კი, მ[ა]ლუქი, ს[ა]ტმი, ბაბუნ[ა]ჭი,
იქლილმ[ა]ლუქი, ბორა, თუთოსგ[ან] — ორ ორი დრ[ა]მი, ცალკე-
ცალკე დან[ა]ყენ და გაცრან, და თბილითა წყლითა შეზილონ და
სცხონ.

ლ[ე]მისა ჰიხისხანიშ[ან]ი ერთი ესე არის: ყელი გ[ა]უწურილ- 30
დეს და მუცელი გ[ა]უსივდეს, და კორცსა და ტყ[ა]ვსა შუა წყლითა
აივსოს, წუიენი, მკლ[ა]ენი და თუალ[ის]ა ქუქუთონი გ[ა]უსივდენ,
მ[ა]ჯა მშუილდის საბელივითა გაგრძელდეს და წურილ[ად] და
ჩქ[ა]რ[ად] სცემდეს და ძ[ა]ლიან[ად] იყოს. მ[ა]თუხი ხიარ-შამბრისა
შეასუი. თუ ძალი არა ქონდეს, ყურსი რევ[ან]დისა კუირეშიგ[ან] 35
შეასმიდი, და აბი მ[ა]წ[ა]რ[ი]ონსა შეასმიდი კუირეშიგ[ან], და სი-
ქ[ა]ნგუბინი უსული თუთოსჯერ კუირეშიგან.

სხუა ს[ა]ცხები. — აიღე: ლ[ა]ხუასტ[ა]გი, ფარფიონი,
გილი ერმანი, ფქუილი, თოფალხი, ს[ა]მისა წლისა ნეხუი ცხური-
სა, — ძუელი ბორა, ამ[ა]თგ[ან]ი თუითი — მუტყლი, დან[ა]ყენ 40
[...] და ანუ თბილითა წყლითა სცხონ.

სახელითა ღ'თის[ა]თა დავიწყოთ და ვახსენოთ ნ[ა]ვლელო, ^{აგე}
 410 რ. ბუღება მისი, ნაქმენი მისნი, ს[ა]რგებელი || მისი და ზიანი მისი,
 ტკივილნი მისნი და წამ[ა]ლნი მისნი.

5 ნავლელო სახლია წითლისა ნ[ა]ვლლისა, და არის მისი სარგო და
 ხასიათი ტ[ა]ნშიგ[ა]ნ, როდესცა სწორ[ა]დ და უშფოთებლ[ა]დ იყოს
 და არა გარდ[ა]ქდეს მზღუარსა მის[ს]ა ბუნებისასა. წითელი ნ[ა]ვ-
 10 ლელი არს ქ[ა]ლიანი და მკურვ[ა]ლი, და კმელი და სუბუქი, ბორო-
 ტი და ფერ-ყუთელი და გემო-მწარე, და ხასიათი მისი ისი არის,
 რომე ამკურვლებს სტომაქსა და ღუიძლსა და მოადნობს, რაცა
 მაშიგ[ა]ნ არის, და დ[ა]სკრის სისხლისა ძარღუთა შიგ[ა]ნ, და დახალ-
 15 ს[ა]ეს(!) და დ[ა]სუბუქებს, ვირე გაწმიდოს ტანისა სისხლი; შეხ-
 რის გას[ა]ვ[ა]ლსა და ფსელსა, და ჩაიღებს მისითა სიმკურვლითა და
 სისუბუქითა, საჩუქითა(!) გახსნის, რ[ა]ც არა დიოდეს, ტანსა შიგან,
 20 და გ[ა]მოიღებს ნოტიოსა განრყუნილსა ტანიდაღმ[ა]ნ ოფლ[ი]თა და
 მოდნობითა. სისუბუქეთა, რომელი იყოს კურელი ტანსა შიგან,
 იქილ[ა]ღმ[ა]ნ გამოიღოს ოფლითა, არა აწყინოს რა და გა[ა]ძლიე-
 როს ტანი, და შეკრ[ა]ეს ალ[ა]გთა, რომელ ხუდების შესაკრ[ა]ესად.
 ამ[ა]დ რომე არ დაფოლხუდენ ასონი და არა ავნოს ტანსა. ესე არს

20 სარგო და ხასიათი წითლისა ნ[ა]ვლლისა ტანსა შიგან.
 ესე წითელი ნ[ა]ვლელო მისგან არის, რომე ღუიძლსა სპ[ა]მდეს
 სისხლ[ა]დ შეიქს, და მისგან ახალ და თხელ და სუბუქსა გამოარ-
 ჩევს ღუიძლი და ნ[ა]ვლელსა მისცემს, და ნ[ა]ვლელო წითლ[ა]დ ნ[ა]ვ-
 25 ლლ[ა]დ შეიქს, რომელ არს ზ ა ფ რ ა, წილ[ა]ნი მკურნ[ა]ლნი უზახ-
 დეს ნ[ა]ვლელსა კ ი ს ა ს ა, უმცროს[ს]ა ბუშტუსა დ[ა]არქუეს კისა
 დიდი. ფსლისა და ნ[ა]ვლლისა სახლი ღუიძლი არის. მისი საკიდი
 ნ[ა]ვლელო ამისთვის შექმნა ღმერთმან, რომე აკრ[ა]იბოს ნ[ა]ვლელო
 ღუიძლ[ი]სგან — ნ[ა]მეტნავსა ახალსა და სუბუქსა სისხლსა.

და თუ დამეტდეს, რომე სიმკურვლისგან, და აშფოთდეს წი-
 30 თელი ნ[ა]ვლელო და შეიცვ[ა]ლოს მისისა ბუნებისაგან, და შეექნე-
 ბის მისგან მრ[ა]ვ[ა]ლი სენი. თუ დამეტდეს და დაღუეს, შეექნების
 მისგან ცხროი მკურვ[ა]ლი და ძნელი, რომელ იქნების შუა ერთ
 დღე გ[ა]მოშუებით. და თუ შეიყ[ა]როს სტომაქისა პირშიგან, მის-
 გ[ა]ნ იქნების მკურვლის სტომ[ა]ქისა ტკივილი. და თუ მივიდეს რო-
 35 მელსამე ასოსა შიგან, შეიქნას შიგან მუ[ა]მელ და [...] სიმსივნე
 მკურვ[ა]ლი და ძნელი. და თუ მივიდეს ნ[ა]წლევათ. შეიქნების მის-
 გ[ა]ნ წყლული ძნელი და ტკივილი ძნელი; [...] აშფოთდების ნ[ა]წ-
 40 ლევთა შიგან კოლინჯი ძნელსა ტკივილსა თანა. და ესე იგი არს,
 რომე დაემ[ა]რთოს ძარღუთა ზედათა და ნ[ა]წლევათ კრულობა,
 და მან მიიწიოს ნ[ა]მეტნ[ა]ვ[ა]ნ ნ[ა]წლევათ კერძო და აშფოთდეს
 კოლინჯი მრ[ა]ვალსა ტკივილსა თანა. და რომელ იქნების მისგან,

გ[ა]ხსენოთ იგი სხუასა ადგილსა, ამისთვის რომე ნ[ა]ვლედი იგი მოსწოვს წითელსა ნ[ა]ვლელსა ლუიძლისგან და მოარჩევს სისხლისგან.

მაშა უნდა, რომე შევიტყოთ, თუ როდეს და ანუ რა კალიბად დაუსუსურდების ნ[ა]ვლედი, ანუ შეიქნას || მაშინა ნასკულობა 411 r და იქცეს მას შუა, და ისი, რომე ნ[ა]ვლედი ამოსწოვოს ლუიძლისა- 5 გ[ან], ვერდ[არ] გ[ა]მოსწოვოს, და დ[არ]ჩეს შიგ[ან]ვე ნ[ა]ვლედი ლუიძლისა. და შეაქის(!) მსნანა(!), და შერიოს სიბოროტე წითლისა ნ[ა]ვლელსა სისხლისაგან და ს[ა]ქ[ა]მ[ა]დსა, რომელი გაყოფს ლუიძლი ტანსა შიგან, და გაყუთლდების ტ[ანი] მისგან. და იქნების ესე სიყუთლე მისგან, რომე ლუიძლსა და ნ[ა]ვლელსა შიგან ძარღუი- 10 არის საველელი და ისი შეიკრვის და დანასკუდების სისხლისა სქე- ლ[ი]საგან, და მისგან დაიფ[ან]ტვის ტანშიგან წითელი ნ[ა]ვლე- ლი, და თქუეს მრ[ა]ვ[ა]ლთა მკურნ[ა]ლთა, რ[ა]ცა დაემ[არ]თოს ნ[ა]ვლელსა და შეხუდეს სიფიცხისგან ანუ უსუსურობისგან, დასნე- 15 ულდების ლუიძლი მისგან. და არის თქმული პირველთა მკურნალ- თაგან ესე. სხუათა მკურნ[ა]ლთა ასრე ბრძანეს, ვითა არ ეგრეთ არის ეგეო, რომელ მ[ა]თ თქუესო, ჩუენ რომე შევიტყუით და გა- მოვარჩიევთ.

შეიქნების ყუითელი ოთხისა ფერისაგან და არ[ა]ს აწყენს ყუითელი იგი ლუიძლი(!). იგი ლუიძლსა 20 შეიქნების; ყუითელი ნ[ა]ვლედი წითლისა ნ[ა]ვლლისა სქელისგან თუით მოიდნობს მგზ[ა]ვს[ა]დ ბუნებისა შინა და ცხროს სიმკურვ- [ა]ლესაცა ძნელსა თანა გ[ა]მოჩნდების მეშუიდესა დღესა. და არს იგი დღე საშიში სნეულისათვის. თუ გ[ა]მოვიდეს გარეთ, ქერქსა შიგან გაყუთლდების მით ტანი, ამისთვის გ[ა]მოვა || ტანით v კერძო, რომე გაძრიელდების ბუნება ძნელისა მკურვლისა და ბო- 25 როტისა, და დ[არ]ჩების ტყ[ავ]სა ზედა მისგან, რომელი იყოს სქე- ლი, და არა შეეძლოს ბუნებისა გ[ა]მოვლებასა მის[ა]ს. დღლითა თუ გ[ა]მოვიდეს ტყ[ავ]ის კერძ, უნდა რომე დაიდინოს ამოდ და წყნა- რ[ა]დ ე[ა]მ-ე[ა]მ, და გაწმიდოს ტ[ან]ისგან ყოველი ყუითელი 30 ბრძანებითა ღ'თისათა.

და იქნების ყუითელი ქუემძრომელთა ნ[ა]კებნთ[ა]გ[ან]ცა, რომე უკბინოს ქუემძრომელმ[ან] და გაყუთლდეს მისგან ტ[ან]ისა ფერი, და შეიქნას ვითა იარყ[ანი]. და უთქომს გა ღ ი ა ნ ე ს, ვითა: ვნ[ა]- ხე ერთი კაცი გაყუთლებული და ვკითხე, რ[ი]სგან არის; და მ[ა]თ 35 მითხრეს, ვითა: ქუემძრომელმ[ან] რ[ა]მ[ა]ნმე უკბინა. შევ[ა]სუი რამე წამ[ა]ლი, და დარჩა კაცი იგი, და წ[ა]ვიდა მისგან ყუითელი. და იქნებისცა კულა ყუითელი ნ[ა]ვლლისა უსუსურობისგან, და ვე- ლ[არ] შეეძლების გაყოფა, ვითა პირველ შეეძლო. უსუსურობა ამას პქუიან, რომე ნ[ა]ვლედი ს[ა]ცეს არ იქნების, ნ[ა]კლული იქნების.

მ[ა]შინ შე[ე]რთვის ნ[ა]ვლედი სისხლსა და დაიფანჩოს ტ[ა]ნსა ში-
გ[ა]ნ, და გ[ა]ყუთილდეს მითცა ტანი. და იქნების კულა სიყუთილ-
ძარღუთა ნასკულობისაგ[ა]ნ, რომე ველ[ა]რ იაროს ნ[ა]ვლეღმ[ა]ნ,
ვითა იარებოდა უწინა. და იაროს ძარღუთა ზედათა და შე[ე]რთოს
5 სისხლსა, და გაყუთილდეს მისგ[ა]ნცა ტ[ა]ნი. და ესე არს საქმე წით-
412 r ლისა ნ[ა]ვლეღისა, რომელი იქნების სის[ა]ვისისგ[ა]ნ ორნივე ერთი-
თა წესითა. დ[ა]სნეულდეს ლუიძლი მისი თანა და იქნების სიყუთი-
ლე გ[ა]ნრყუნისგ[ა]ნ და ტკივილთა ლუიძლისათა.

ვთქუა და მოგახსენო ნიშ[ა]ნ იმ[ა]გისი, თუ
10 ღმერთსა უნდეს.

და ყუთიელი, რომელი იქმნების ცხროსა ძნელსა თანა, ისი ასრე
იქნების, რომე უწინა ცხრო შეექნების მკურვ[ა]ლი, რომელ არს.—
ერთსა ღღესა რომე მოუვა და ერთსა არ მოუვა, და მეს[ა]მესა კი-
დევე მოუვა. ესე ცხრო ზაფრისგ[ა]ნ იქნების. უწინა ამა წესითა წაე-
15 კიდების და მერმე მეშუიდეგა ღღესა აშფოთდების და გაყუთილ-
დების კაცი. და ისი ღღე საშიშარ[ია] იმა სნეულისათვის. ამავე წე-
სითა ქუემძრომელთა ნ[ა]კებენისგ[ა]ნ დაემ[ა]რთების ყუთიელი, და
ესრე ეგვ[ა]ნების დაყოფილობისგ[ა]ნ ნ[ა]ვლეღისა და მისისა სის[ა]ვ-
სისგ[ა]ნ და იგი იქნების ნ[ა]ვლეღისა უსუსურობისგ[ა]ნ. და იქნების
20 ესეცა, რომე არ გაყუთილდეს ტ[ა]ნი კაცისა. უკეთესი ისი არის
და კარგი, და არ მოსცდების ლუიძლი მის[ს]ა საქმესაგ[ა]ნ და გამრ-
თელდების კაცი იგი სნეული, მაშინ ოდეს შეასუა წამ[ა]ლი გრილი
და გ[ა]მოიღოს ფსლითა, ანუ შეასუა გას[ა]ხსნელი და მით გამოიღო.
და იქნების ესეცა, რომე თუით თვისითა გუნებითა დ[ა]სნეულდე-
25 ბის ლუიძლი სიმკურვ[ა]ლისგ[ა]ნ ანუ სიგრილისგ[ა]ნ. ოდეს დასნე-
ულდების კულა ლუიძლი ტყირბისა სნეულდებისგ[ა]ნცა ანუ ს[ა]ყუთ-
რ[ა]დ ტკივილისგ[ა]ნ მისისა, არა შეერთოს მას ზედა რომელ მოა-
დნოს სისხლი და გარყუნას შიგა. და მიიწ[ი]ოს ტ[ა]ნის კერძო და
უქც[ი]ოს ფერი ტ[ა]ნსა შ[ა]ვ ფერად, ანუ სპილენძის ფერად, ანუ
30 ტყუის ფერად. და მ[ა]შინ იქნების მისგ[ა]ნ სიყუთილე და ესე სი-
გრილისაგან და ტყირბისგ[ა]ნ იქნების.

და დაემ[ა]რთების ლუიძლსა ტკივილი მკურვლისა საქმლისა და
სასმლისგ[ა]ნ, როდეს დასკ[ა]რბდეს ლუიძლსა, მ[ა]შინ აღუღდების
სისხლი ლუიძლსა შიგან და იქნების გ[ა]ნრყუნა სიმკურვლისა ბუ-
35 ნებისგ[ა]ნ, და გაყუთილდების კაცი. და არ არის ესე ყუთილისა
ნ[ა]ვლეღისაგან, მ[ა]გრა ლუიძლისა სიმკურვლისა ტკივილისაგ[ა]ნ
იქნების.

და ვთქუა კიდევ ნ[ა]ვლეღისა სენთა შეტყუებისა.
როდეს შეიკრას ძ[ა]რლუი ქუეშე კერძ[ო]სა, ძ[ა]რლუნი ნ[ა]ვლეღი-
40 ს[ა]ნი ს[ა]ვლეღნი, და ვეღარ იარებოდეს ნ[ა]ვლეღი მისისა ზზის-
გ[ა]ნ, დაიფ[ა]ნჩოს ყუთიელი ტანსა შიგან, და გაუთეთრდეს მის-

გ[ან] ნ[ავ]ლელო და ფსელი. და თუ იყოს მისისა პ[ატ]რონისა პირი მწარე და ნამეტნავად სწყურდებოდეს სიბოროტითა ნავლი-
სათა წითლისა. რა ესე ნიშ[ან]ი ნახო, იცოდი, რომე ქუეშე ს[ავ]ც[ა]-
ლი ნ[ავ]ლელისა შეკრული არის დ[ა] ზედათ იარების.

და თუ შეიკრ[ას] ს[ავ]ცალი ზემოთა ნ[ავ]ლელისა და იარებოდეს 5
ქუეშეთ ძარლუ[ი]თკე და ს[ავ]ც[ა]ლ[ი]თკე და დაემ[ა]რთოს სიყუით-
ლე, მისი ნიშ[ან]ი ესე იყოს, რომე მის[ის]ა უფლისა || ფსელი იყოს 413 r
ვითა წითელი თიგა, და უცემდეს შავად და გ[ა]უყუითლდეს გ[ა]-
ნ[ავ]ც[ა]ლი. და თუ შევიდეს ნ[ავ]წლევთა შიგან, და აშფოთდეს
მისგ[ან] ტკივილი კოლინჯისა ძნელ[ი]სა. და ესე ძარლუთა დ[ა]- 10
ს[ავ]ცალთა ნასკულებობა იქნების უსუსურობითა და ნ[ავ]ლელისა სის-
ქისგ[ან], ჩ[ა]იბრების პირებსა ს[ავ]ც[ა]ლისასა, დაეჩრების შიგ[ან],
და ამა შიგ[ან] იქნების ნასკულობა სავალთა ნ[ავ]ლელისათა.

აწ ვთქუათ კურნება მისი და წამლები მისი. როდეს დაიჭირო 15
ფსელი და დასდგა და ნ[ა]ხო, ყუითელი იყოს და სქელი, და იცო-
დი, რომე სიმკურვალე და ზაფრა დ[ა]მეტებულა.

აწ წამალნი მისნი დავიწყნეთ. — აიღე: ალ[ი]-
ლ[ა]ვი ყუითელი ათი მუტყლი, და საყ[ა]მუნია — ორი დანგი, თუ 20
უსუსურ[ა]დ იყოს¹ დანგის წონა, მერმე ჩა[ა]გდე [...] წონი ასთი-
ნისა, ტარანუჯნიშისგ[ან] ათი ასთინი წყ[ა]ლი, და დაგ[ა]ლე ალილ[ა]-
ვი კარგად, და საყამუნია, და დაჟლიმე ტარანაჯუშინი, გაწმინდე
და უყავ თანა ალილაგი და საყამუნია, და შეასუი.

ანუ შეასუი: ერთი მუტყლი ღარიყონი, დაგალე და შეა-
სუი მცირედითა თ[ა]ფლითა, ტფილითა წყლითა, და არს იგი წამ[ა]ლი 25
გ[ა]მომღებელი წითლისა ნ[ავ]ლელისა და სიმკურვალისა. და აქ[ა]მე
სახურეტელი, რომელი იქმნების კორტუმითა. მაშა თუ იყოს მის
თანა ცხროი, და ნუ გა[ა]სწორებ წამლ[ი]თა გრილითა, და თუ არა|| v
იყოს ცნრო, მაშა შეასუი წამალი, რომელი გახსნის ნას-
კუთა, მისგ[ან] — იარჯი ფეკრ[ა]სა, კამასა და დარდსა თანა, და
სიქაბინჯი ერთგ[ან] და არა იგი წამალი, რომელი შეასუიან ნასკუ- 30
თათუის. და თუ იყოს მის თანა ცხრო, მაშა წამლები-
თა გრილითა, რომელ შეასუიან² ყუითლ[ი]სათუის და სიმკურვლ[ი]-
სა, მისგ[ან] — სიქორ[ა]გი ერთი დაწურვილი კამის წყ[ა]ლი, დარ-
დისა კუტლელსა შაქარსა თანა, ანუ სიქორ[ა]გი ერთი მალურდის
წყ[ა]ლი შაქარსა კუტლელსა თანა, და თუ იყოს სიცხე 35
ძნელი, მაშა შეასუი ქაშქის წყ[ა]ლ[ი] კუტლელსა შაქ[ა]რსა
თანა.

ანუ შეასუი: სუელი შაქარს თანა თუითოსა, თუ იყოს
ძლიერ[ა]დ — მოქოქი ერთი სიქორგ[ა]სა ერთსა კურტუმისა წყ[ა]- 40
ლსა თანა. და თუ უსუსურად იყოს, უმცრო შეასუი მისგ[ან] მის-
[ს]ა ძალსა ზედა.

ანუ შეასუი: სიქორ[ა]გი ერთი ქაშუთის წყ[ალი] კუტლე-
 ულსა შაქარსა თანა, და აქ[ამე] მხ[ალთა]გ[ანი] — არდი და ხე[ცვარტი]
 და კატკატო, და ხილთ[ა]გან — კიტრი და ბროწეული. და შეასუი
 სიქ[ანგუ]ბანი, და აქ[ამე] თათმისა საჭმელი, ანუ აყირისა მაშა, ესე
 5 რომელ იყოს ყუთილისაგ[ან] და სიმჭურვლ[ი]საგან. ანუ შეხრიდეს
 414 რ ემასა მჭურვალსა, და თუ იყოს სნეული ქ[ა]ბუქი, || იყოს მის თანა
 ცხრო, ანუ სიჭმელე მუცლისა, და ესე, რომელ გამოსაჭეს მჭურ-
 ნალთა იარკელთა, ვიმბარისტნელთა, მაშა გალი-
 ანოზ და რომელი იყუნეს უწინარეს მის[ს]ა, ივინი ჰყურნებდეს
 10 თუთიფელსა წამლებითა მჭურვლებითა, საკუთრ[ად] წამლებითა
 ამით. და რომელი იყო გამონახუა მ[ა]თი უფრო წარმ[ა]რთებული,
 და არე ქუეყნისა მ[ა]თისა უფრო სქელი იყო ჩუენისა ქუეყნისასა,
 და ეგრე იტყოდეს, ვითა — ყუთიელი იქმნების ნასკუისგან, რომელ
 15 შეხუდის ნაველსა ანუ ღუიძლსა შიგა სისხლისა სისქისაგან,
 რომელ იქმნების წითლისა წ[ა]ვლლ[ი]საგ[ან] და სქელისა. და თუ არა
 იყოს ღონე, რომელი არა შეასუიან წამლები ბოროტი მწ[ა]რე, რომელ
 გახსნის ნასკუთა და და[ა]დნობს სისქესა და გ[ა]მოიღებს ბრძა-
 ნებითა ღთისთა.

თქუა არონმან, ვით[ა]რმედ ოდეს იყოს ყუთიელი მაგიერ
 20 წ[ა]ვლლისა სიფიცხისაგან და ღუიძლისა, და თუ იყოს სნეული
 ძლიერად ქ[ა]მი და წელიწადი კაცისა და შემშნდომი, მაშა გაუხს-
 ნას მას ძარლუი მკლ[ა]ვისა.

წამ[ა]ლი სარგო ყუთილისათვის, და არს ესე, რომელი გახსნის
 ნასკუთა და გახსნის მუცელსა. — აიღე: საბრი შუიდი დრ[ა]მი,
 25 ქია — ოთხი დრ[ა]მი, ღარიყონი და ბასბაჟი, კურტუმი და აფთი-
 მონი, თუთი — ორ-ორი დრ[ა]მი, სად[ა]ჯი, სალიხა გ[ა]მორჩეული
 v და სუმბული, თუთოსაგ[ან] ||—დრ[ა]მის წონა. დან[ა]ყე და და-
 გ[ა]ლე, და შეზილე თ[ა]ფლითა, ვირე შეიქმნას ვითა თ[ა]ფლი კში-
 რი, და შესასმელი მისგ[ან]: ორი დრ[ა]მი, თუ არ იყოს
 30 ცხრო — ღუინითა წყალგ[ა]რეულითა.

წამ[ა]ლი გუინიანისათვის. — აიღე: საბრი შუიდი დრ[ა]მი,
 წ[ა]ძღის თესლი გ[ა]მორჩეული — ორი დრ[ა]მი, პილპილი —
 დრ[ა]მის წონი, ჩ[ა]მიჩი კარგი გამორჩეული — ნახევარი დრ[ა]მი,
 საყ[ა]მუნია — დრ[ა]მ-ნახევარი: დან[ა]ყე და დაგალე. შესასმე-
 35 ლი მისგ[ან]: დრ[ა]მის წონა ს[ა]მითა მუტყლითა ძმრითა და
 უკითა მაქამახითა შეზ[ა]ვებული, კამის წყლითა ადულებულითა.
 და იქმ[ა]რე საყამუნი[ა]სგ[ან], რომელ შემწუარ იყოს პურითა ჭურ-
 ჯელსა შიგა.

მისთუისვე. — აიღე: ჩ[ა]მიჩი გ[ა]მორჩეული და ძირა,
 40 თუთოსგ[ან] — ექუსი დრ[ა]მი, პილპილი — ოთხი დრ[ა]მი, საყ[ა]-
 მუნია შემწუარი — ს[ა]მი დრ[ა]მი და ნ[ა]ხევარი, და ქ[ა]მის თეს-

ლი — ორი დრ[ა]მი. დან[ა]ყენ, [და გაცრ]ენ. შესასმელი მის-
გ[ა]ნ: ერთი დრ[ა]მი და ნახევარი ძმრითა და აბეკამაქითა. და ას-
რიონის წყლითა და აფსინდითა შემგებართა.

მისთუისვე. — აიღე: საბრი და წუმწუმა ყუითელი, თუ-
ითოსაგ[ან] — ს[ა]მი დრ[ა]მი, სალიხა გამორჩეული — ორი დრ[ა]- 5
მი, დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლუ. და შესასმელი მისგ[ა]ნ: ორი
დრ[ა]მი ორსა კოვზსა ხანდიკონსა თანა გარეულსა კამის წყალსა
შემგებარსა.

მისთუისვე. — აიღე: დრ[ა]მის წონა წუმწუმა ზღუისა,
დაგ[ა]ლუ კარგად, და ერთითა კუერცხითა ამოუზავე და შეახური- 10
ტე სნეულსა.

მისთუისვე. — აიღე: აფრიმონი და აფთიმონი, საბრი და
მთის ნიახურის თესლი, — თუითო ნაწილი, დაგ[ა]ლუ ერთგან. და
შესასმელი || მისგ[ა]ნ: დრ[ა]მისა წონა, ანუ ორი დრ[ა]მი 415r
ზომასა სნეულ[ი]სა ძალზედან, ანისონისა შემგებრისა წყლითა ანუ 15
სუელითა.

მისთუისვე. ოდეს შეხუდეს ღუიძლსა სიმკურვლისაგ[ან] სუე-
ლი. — აიღე: თხათა სძე სამი ლიტრა, და კირტიმისაგან — ორი მჯი-
ლი, დან[ა]ყე კურტუმი და ჩა[ა]გდე შიგან, და დაჟღლიმე კელითა
კარგად. და მერმე დაწურე და ნაწურ[ა]ვი აფრინე, და გ[ა]ლუტევე- 20
სძე იგი ერთსა ღ[ა]მესა. და ოდეს გათენდეს და დაჟღ[ა]მეზულ
იყოს, დაწურე მისი წყალი და ჩ[ა]ურთე შიგან მცირედი თაფლი
და დრ[ა]მისა წონა ინდოური მარილი, და შეასუი წყ[ა]ლი იგი, რა-
ზომ შესმიდეს. და ზოგნი კაცნი მკურნ[ა]ლთ[ა]განნი ჩ[ა]ურთვენ თა-
ნა გურკისა ოდენსა საყამუნისა შემწუარსა, რათა გარე დიად გა- 25
იყვ[ა]ნებდეს.

წამ[ა]ლნი, რომელნი ერგებიან გუინსა მ[ა]რტონი და გამოიდე-
ბენ უტანჯველად, მათგანნი: აფსინდი და ასრ[ი]ონი, სუმბული და
ვაჩი, ხატმი და ღარიყონი, ენდრო და ბალასნის ღერი, და ჯანტიანა
და ქუშტი, და ზ[ა]რეევანდი. შეასუინ ესე მ[ა]რტივად ანუ რეულად, 30
და დანაყილად ანუ შემგებარ[ა]დ. შეასუი თაფლ-წყლითა ნელ-ტვი-
ლითა, და გასწმენდს გუიანისაგ[ან] ტანსა. და გასწმენდს ტანსა და
გახსნის ნასკუთა გოანისაგ[ან], და არა მას გოიანსა, რომელ იყოს
ცხროსა თანა და ძნელსა სიმკურვ[ა]ლესა ღუიძლისასა. და მათ
კუერთ[ა]გან, რომელ იქმნების ვარდითა, შეასუი არდის წყალი. 35

წამ[ა]ლი, რომელი გ[ა]მოიღებს გოანსა გახვლით². || — აიღე:
საყ[ა]მუნია, ასრბი, ღარ[ი]ყონი, ბ[ა]ვრუკი სომხური შემგებარი, ყოვ-
ლისაგ[ან] თუითო ნაწილი, დაგალე და შეასუი. და შესასმე-
ლი მისგ[ა]ნ: დრ[ა]მისა წონა თ[ა]ფლითა შემგებართა და
წყლითა ტფილითა. V

წამალი, რომელი გახსნის ნასკუთა და გამოიღებს გოინსა³ — 40

აიღე: ნუში მწარე გაწმენდილი ორი დრ[ამი], აფსინდი, ანისონი, სუმბული და ასარიონი, თუითოსგ[ან] — დრ[ამის] წონა, დან[ა]ყე და დაგაღე. და შეესასმელი მისგან: დრ[ამის] წონა და, რომელსა არა აცნობებდეს, თაფლ-წყლითა შემგბარითა.

5 მისთუისვე. — აიღე: ასარიონი და აფსინდი, თუითოსგ[ან] — რვა დრ[ამი], კამა და ანისონი, და ნიახურის თესლი და ნუში მწ[არე] გაწმენდილი, თუითოსგ[ან] — ო[თხ]ი დრ[ამი], დან[ა]ყე. და შეესასმელი მისგან: დრ[ამის] წონი; თუ მოგინდეს, შექმენ კუერად ნელ-ტფილითა წყლითა.

10 მისთუისვე. — აიღე: ფარისიოშანი კმელი და დან[ა]ყე, და შე[ეს]სუი ანისონის წყლითა შემგბრითა დრ[ამის] წონა. და ანუ აიღე ფ[არისიოშნის]გ[ან] კმელისა რამე და შეგბოლე, და მაშინ უბრძანე სნეულსა, დაიბანოს მით, და ნახო, რომელ გ[ა]ვიდეს გოინი წყალსა თანა.

15 მისთუისვე. — აიღე: ბროწყულის ქერქი ოთხი დრ[ამი], და ამარტა ყუითელი — ორი დრ[ამი], დაგ[ა]ლე და აიღე მისგან, რაზომი აიღოს ცერმ[ან] შენმ[ან], და შეასუი ს[ა]მი უკია ანუ ორი უკია ვირისა სძითა. ანუ აიღე: ნაწურ[ავი] ღვ[ა]ლო ძმაროსა(!)
416 r — ორი უკია, და შეასუი ღუინითა||; ანუ აიღე ნაწურ[ავი] ბოლოკი-
20 სა ორი უკია, და ნახევ[არ]ი დრ[ამი] ბ[ა]ევრუკი, და უკია ერთი სურნელი ღუინო, და შეასუი. და სნეული ცანდალსა ზედა დ[ა]ჟდეს და ნახო შენ ყუითელი.

ანუ აიღე: შეხმი და ენდრო, თუითოსგ[ან] — ორი დრ[ამი], დაგ[ა]ლე და შეასუი მისგან კოვზი ერთი თაფლითა და ნელ-ტფი-
25 ლითა წყლითა. ანუ აიღე [...] დრ[ამის] წონი, დაგ[ა]ლე და გა[ა]დ-გინე თაფლითა, და შეასუი სნეულსა, და ათხიე, რომელ გამოიღოს გოინი თხევითა და გახსნის ნასკუთა.

ანუ აიღე: ენდრო და დაგ[ა]ლე. და აიღე მისგან კოვზი ერთი და შეასუი მას უკიითა ერთითა ღუინითა და ნახევარ უკიითა
30 აბეკამაქითა ურვილითა. ანუ აიღე ნიგოზი საროსა ორი დრ[ამი], და საღიზა გამორჩეული — დრ[ამის] წონა, დან[ა]ყე და შეასუი ღუინითა ძუელითა. და მერე უბრძ[ანე] შეკვრა, ვირე ოფლი გამოვიდეს და ფსას გოინი.

ანუ აიღე: მური, პილპილი და სპეტი ძაღლისა — თუითო
35 ნაწილი, დაგ[ა]ლე კარგად, და შეასუი კოვზი ერთი ღუინითა კარგითა გაურეველითა, და უბრძანე გაბანა აბ[ან]ოს, და თუცა იყოს თანა ცხროი.

ანუ აიღე: სამი დრ[ამი] თათმისა თესლი და დრ[ამის] წონა
v შხამი, და დაგ[ა]ლე კარგად. მერმე შეასუი ყუელა წყლ[ლი]თა და
40 თაფლითა შემგბრითა, და ათხიე, რომელ გამოიღოს გოინი თხევითა. ანუ აიღე ჰანდალი ერთი და მოკუეთე მრგულად, დ[ა]ფარინე მისი

თესლი, და აავსე მისი მუცელი ღუიძნითა, და დადგი ნაკურცხალ-
სა ზედა, ვირე აღუდდეს. მერმე დაწურე და შეასუი იგი, გახსნის
მუცელსა და გამოიღებს გოინსა, და არს იგი ყუითლისა წყლისა-
თუის კარგი.

ანუ აიღე: სპეტი ძაღლისა, რომელსა ექ[ა]მოს ძუალი, რო-
მელ-იგი იპოვების პირველ სთუელთა. დაგ[ა]ლე და შეზილე, და
თაფლითა შეალოკე ოთხისა დრ[ა]მისა წონა ოთხსა დღესა, და გა-
მოიღებს იგი გოინსა.

ანუ აიღე: შხამი და ირსა, რომელ არს ღვ[ა]ლო, ძმრივ ბოს-
ტნეული, ამათგ[ა]ნი თუითო ნაწილი, დაგ[ა]ლე და გა[ა]დგინე ძმრ[ი]-
თა და თაფლითა, და შეასუი სნეულსა მისგან ს[ა]მი დრ[ა]მი კოვ-
ზითა ლოკით. მერმე შეასუი უკანის თაფლ-წყალი უკია ერთი და
გ[ა]მოიღებს გოინსა.

ანუ აიღე: ქუნდრეში და ღუფთი, — ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო
ნაწილი, დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, და შეასუი დრ[ა]მის წონი თაფლ[ი]-
თა, და ჩაბერე ცხუირთა მისგანვე. ანუ აიღე ჰუბუკი, რომელ არს
პიტნა წყლისა, დანაყე და დაგაღე, და შეასუი ორი დრ[ა]მი ღუი-
ნითა წყალგარეულთა სამსა დღესა, ანუ ოთხსა, ანუ შეგბოლო || უგ-
ლეღად და შეასუი მისისა წყლისაგან შუიდსა დღესა.

ანუ აიღე: რქა ირმისა დამწუარი ოთხისა გურკისა ოდენი,
და წუმწუბა — ერთისა გურკისა წონა, დანაყე და დაგაღე, თაფ-
ლითა შეზილე და შეასუი ღუინითა. ანუ აიღე ბოლოკი ფურცლი-
თურთ, დან[ა]ყე და დაწურე, და აიღე მისისა წყლისგ[ა]ნ ორი უკია
და შეაზ[ა]ვე მის თანა უკია ერთი ურწყო ღუ[ი]ნო, ჩა[ა]გდე მას-
შიგან დრ[ა]მის წონა ბ[ა]კრუკი დაგლილი, და გ[ა]ტყე მცირედ და
შეასუი. და იყოს იგი ცანდალსა ანუ აბ[ა]ნოს შიგან, და არს ესე
დაცდილი და კარგი.

ანუ აიღე: დრ[ა]მის წონა ულბოი, დანაყე და შეასუი წყლი-
თა და თ[ა]ფლითა და დ[ა]სუი ცანდალსა ანუ აბ[ა]ნოსა.

ანუ აიღე: ორი დრ[ა]მი ზაფრ[ა]ნი, დაგაღე, და შეასუი ორი-
თა უმკითა ვირისა რძითა. ესე დაცდილი არის. და თუ იყოს გოინი
თუალთა შიგან და ტანი წმიდად, მაშა ჰკურნე ამით წამლითა, რო-
მელ დაგუიწერია.

წამლები, საწოთბელი გოინიანთათუის, რომელ იყოს თუალთა
შიგან. — აიღე: მარცულეხი სონიჯისა დაგაღე, და მერმე დან[ა]ყე
დიაცისა სძითა და უწოვე. და ესე გახსნის ნასკუთა და გასწმელს
გოინსა თუალთ[ა]გ[ა]ნ.

ანუ აიღე: დიაცისა სძე და ცხარი ძმ[ა]რი, გ[ა]ტყე ცოტ[ა]დ
და უწოვე.

ანუ აიღე: კორდამონია და დაგ[ა]ლე, და ჩა[ა]სხი დიაცისა ||

სძესა ერთისა ერთსა ღ[ა]მესა, და ოდეს გათენდეს, დაწურე და უწთვე მით.

ან უ ა ი ღ ე: რატბასა ძარღუი, დანაყე და დაწურე, და და-
[ა]სხი ზედა რაზიკის ზეთი, და გა[ა]ტფე ცოტად და უწთვე, და ესე
5 არს გამოცდილი, ან უ ბ რ ძ [ა] ნ ე, რომელ ძმ[ა]რი ცხუირთად უკუ
ახურეტინოს. ან უ ა ი ღ ო ს: ჭაკუნტლისა ნაწურ[ა]ვი და თუალსა
ჩ[ა]უწიოს. ან უ ნ [ა] წ უ რ ვ ი: მრ[ა]ვე[ა]ლ ძარღუისა წყლ[ი]სა,
რომელი დგას. ან უ ა ი ღ ე: ძირი აღრონისა, დაწურე და უწთვე
მით. ან უ ა ი ღ ე: მისგ[ა]ნივე კმელი, დაგ[ა]ლე და ჩა[ა]გდე სძესა
10 შიგან ერთსა ღ[ა]მესა გათენებ[ა]მდის, მერმე დაწურე და უწთვე
მით, და გამოიღებს გოინსა, ბრძანებითა ღ'თისათა.

ან უ ა ი ღ ე: ნაწურ[ა]ვი ჰანდლ[ი]სა ფურცლ[ი]სა, და გა[ა]ტ-
ფე და უწთვე მით. ან უ ა ი ღ ე: ჰანდალისა, დაგ[ა]ლე და ჩაბერე
ცხუირთა, და ერგების ბრძანებითა ღ'თისათა ვის თანა იყოს გოი-
15 ნი, და რომელმ[ა]ნ შესუას აფსინდისა შემგებრ[ი]სა წყ[ა]ლი და ასა-
რიონისა, და პიტნისა, და ტეგნისა, და რომელ[ა]ნი საჭამადსა ჰამდეს
ლატიფსა და ახალსა, გამოიღებს იგი გოინსა. და ნიად[ა]გ ებ[ა]ნებო-
დეს აბ[ა]ნოს შიგ[ა]ნ. და ჯუმლ[ა]დ ყუელა მწარე წამალი, რომელ-
იგი გასწმედს და გახსნის ნასკუთა, და ერგების გოინისა გახს[ა]ნა
20 ძარღუისა, რომელ არს ენასა, ქუეშე, და გუეყოფის ესე, თუ ღმერ-
თსა უნდეს, რომელ გუითქომს და გუიხსენებია გოინისა ნიშ[ა]ნი
და წამ[ა]ლი.

გასრულდა აქ[ა]მდის თ ქ მ უ ლ ი მ ე ჩ უ ი დ მ ე ტ ე ნებითა
ღ'თისათა.

25 ლა. [კარო ოცდა მეთერთმეტე]

418 r || სახელითა ღ'თისათა დავიწყოთ ტყირბისა, და აგებულეობა
მისი, საქმენი მისნი და სარგონი, და ხასიათნი მისნი, სატყვიარნი და
წამალნი მისნი.

აგებულეობა ტყირბისა არის სისხლ[ი]სა თხელისაგან გაყინული-
30 სა. და არის შ[ა]ვი ნ[ა]ველელი მისგან, ამისთუის რომე შ[ა]ვი ნ[ა]ვე-
ლელი სისხლი არის სქელი, გამოვალს, ღუიძლისაგან და შევა ტყირბ-
სა შიგან და მით იზრდების ტყირბი. და აგებულეობა ტყირბისა მისი-
სა სისხლისაგან არის, და გაქსოვილი არის ძარღუთა, და ფერი
ტყირბისა არის შ[ა]ვი, დასცემს, მწუანედ, და არს უფრო სქელ და
35 უთხე ღუიძლისაგ[ა]ნ. და იგი სითხე არს შ[ა]ვი ნ[ა]ველელი და არს
უფრო თხელი ტყირბისაგ[ა]ნ, და იგი ზრდის ტყირბსა, ღუიძლსა,
საზრდელსა; სისხლისაგან ტყირბისა უთხე არს.

და ტყირბი ბუნების არის გრილი და კმელი და ვითა შ[ა]ვი ნ[ა]-
ველი. და ადგილი ტყირბისა და არის მკერდსა ქუეშე მ[ა]რცენით,

პირის-პირ ლუიძლისა, და არს შედგმული მუცელსა. და ეზონი, რომელნი ჩამოვლენ, ნაწლებთა, და დადვა ღმერთმან, რომლისა დიდებულ არს სახელი მისი, მარცხენით კერძა, ამისთვის, რომე გააღიდაოს სარგო და ხასიათი ტანშიგან. და გუნება გულისა არს მკურვალი და კმელი, არის დაკიდული ტყირბსა ზედასა კერძოსა, დაკიდებული მარცხენით კერძო. და ლუიძლი არის მკურველი და ნედლი. მისა სრულობასა სისწორე ჰყვების, და არის დადებული მარჯვენით. და ნავლელი არის მკურველი და კმელი, და ადგილი მისი არს ლუიძლზედან. მაშა, ესე ყოველნი ასონი მკურველნი არიან. და ტყირბი მარცხენით ამისთვის დადვა ღმერთმან, რომე ასო არის გრილი და კმელი და სქელი, ამისთვის რომე გავრილოს გულისა, ლუიძლი და ნავლელი სიმკურველად და არა ავნოს მათგან სიმკურველმან სტომაქსა და ტანსა. და ტყირბისა(!) ორნი საქმენი აქუან თანა: ერთი, რომე შემოკრებს სისხლსა ლუიძლისაგან მრლუიესა, რომელ ჩადის მისკენ და იზარდების მისგან, და დაასუბუქებს სიმრლუიესა და სიმძიმესა სისხლისასა. ღმრთისა შეწევნითა დასწმედს სისხლსა. და ოდეს მი...ულს სისხლი სიმრლუიესა ლუიძლისაგან, და მოიძნოს მისისა საქამადისაგან კიდე და შეიქნების გემო მესვე სისუბუქითა მისითა, მამინ ივემოს ტყირბმან მისგან და გაუშუას სიმკურველი იგი სწორი გუნებითა სტომაქსი კერძო, ამისთვის რომე გავრილოს მისითა სიმკურველითა სტომაქი და შეანელოს საქამადი, მაშა, შავი ნავლელი დიდი სარგო არს ტანშიგან, ამისთვის რომე შავი ნავლელი საძირკველი არის სამთა მათ სხუათა ბალღამისა, სისხლისა და ზაფრისა და გააძირელებს ყოველსა ტანსა, და გააფიცებს, და არს გრილი და კმელი სქელი და მესვე. გაგება მისი ქუეშესა კერძოსა არის და ანდომებს საქამადსა სტომაქსა. და რომელი შესრულ არს ტანშიგან, მისგან, მისგან უფრო მცხრომელი და უმდაბლესი, დასომს და დააწყენარებს მისითა სიგრილითა სულსა, გულსა და ტუინსა ბრძანებითა ღმრთისათა.

ოდეს დაძულდეს შავი ბალღამი, რომელ არს სევდა, ტყირბშიგან დამეტებული შეიქნების მისგან. ოთხისა დღისა ცხრო, რომელ ერთსა დღესა მოუვა და ორსა დღესა გაუშუებს, და მეოთხესა დღესა კიდევ მოუვა. ესე ცხრო შავისა ბალღამისა არს. და თუ ჩამოვიდეს ტყირბშიგა ასოჩიგან, გასქელებს და გამავრდეს. შეიქნების მისგან სარტანი, რომელსა ჰქუიან დახანაზირაცა. მისგან შეიქნების, რომელ არს ღორთელი, რომე ყურის ძირსა და ყელსა გამოვა, და გამოიღებს პირსა. სამსა, ოთხსა წელშიწადსა იქნების გაუმრთელებლად. და სხუა ტყვილი, რომელი წაეკიდების წუივთა და კუთშიგან, ჩაკრბენ ძარღუნი და გავიბეროს და გაუდიდდეს. ამა სენსა სახელი ჰქუიან ბერძულად

კირსოსი. კულა გამოჩნდების და შეეჩნების მისგან სიმსივნე
ფერკთა და წუივთა შიგან და სახელი ჰქუიან პილოსა.

V და თუ გამოვიდეს ქერქსა შიგან, გამოაჩინოს სრს[უ]ილი || და
მსხუერპლი დასდაუხჭირებელი(!). და თუ ჩ[ა]მოვიდეს ნ[ა]წლევთა
5 შიგან, შეიქნას წყლული და გაკუეთოს ნ[ა]წლევით. და თუ ჩ[ა]მოვი-
დეს სტომაქსა შიგან, აშფოთდენ ქარნი. და თუ დაიფანჩოს სრ-
ლ[ა]დ ტანშიგ[ან], მაშინ დაძუელდეს და გამოჩნდეს მისგან გონჯი.
და თუ ჩ[ა]მოვიდეს გულშიგან, გამოუჩნდეს მის[ს]ა პ[ა]ტრონსა
მკმუნვარეობა, დაღრეჯა, კუნესა და ქირი. და თუ გ[ა]ვიდეს და შე-
10 ვიდეს ტუ[ი]ნშიგან, შეეჩნების მისგან ბნელა, რომე დაეზმოლეს
კაცი.

აწ ვახსენოთ ტყირბი. დასნეულდების სამისა ფერ[ი]საგან: ისი
რომე ყოველსა ტანშიგ[ან] დაიფ[ან]ტვის, მისგ[ან] როდეს წაეკიდოს
მისგ[ან] ტყირბსა, და ამისგ[ან] შეიქნების რვისა ფერისაგ[ან] გან-
15 რყუნა, რომელ წაეკიდების ტყირბსა მისგ[ან]ი სნება ჭურჭლ[ი]სა,
[რო]მელსა ჰქუიან გახსნა მ[ა]რტივისა. და მითქომს [და დამიწე]რია
ს[ა]მთა ფერთა მათ, რომელნი გამოაჩენენ სენსა. და ტყირბსა შიგან
გ[ა]მოჩნდების ამა სნებისაგან სიმსივნე და სიფიცხე, და უნდა მეც-
ნიერებით შეტყუება, რომე გარედამ[ან] კელითა ნახო და დასდვა
20 ზედა და შეატყო, თუ ტყირბი გადიდებულაო. და იცოდი ესეცა,
რომელ ვის ტყირბი უსივდეს, ფერი პ[ა]ტრონ[ი]სა მისისა იყოს სი-
შ[ა]ვეით კერძო და იქცეს.

და თუ დამჰლდეს ტ[ა]ნი, და იყოს სისხლი მისი ნ[ა]მეტნ[ა]ვად
შ[ა]ვეი და არეული გ[ა]ნრყუნისაგან, და თქუა, აოფ ბაკრ[ა]ტის-
420 r მან, რომე ოდესცა გ[ა]უდიდდეს ტყირბი, და დაუმჰლდეს ტანი; ||
25 ოდეს დაუმც[ი]რდეს ტყირბი, გ[ა]უსუქდეს ტანი, ესე არიან ნიშ-
[ან]ნი და სნებ[ა]ნი ჭურჭლისანი.

და ოდეს დ[ა]ქმართოს სნება, რომელ არს განსკნა მ[ა]რტივისა
ტყირბშიგ[ან] ანუ სხუათა ასოთა, რომელ იქნების წყლული შიგან,
ანუ გაკუეთა ძარღუისა ანუ გაპოზა ძარღუისავე, მაშა ამას გასწ[ა]-
30 ვლით მას ზედა, რომელი გამოიყვ[ან]დეს სისხლითა, ერგების მას
კუერი ბროწეულისა ყუავილისა შექნილი აყაყითა და მოლზუანითა.

და ოდეს წაეკიდოს ტყირბსა ამისთანა სენი, დასნეულდების
მისგ[ან] სტომაქი და თირკმელი და სხუანი ასონი მრ[ა]ვალნი; და
დასნეულდების ტყირბი მისგ[ან]ცა, როდეს დაუსუსურდეს ძალი
35 შემკრველისა, რომელი შეკრებს ტყირბსა შიგან სისხლსა ლუიძლი-
საგან, და გ[ა]უშუას ლუიძლმ[ან] ყოველთა ადგილთა ტანისათა და
დაემ[ა]რთოს მისგ[ან] ყუითელი, რომელი სცემდეს სიშ[ა]ვეით კერ-
ძო. ანუ შეხუდეს ტყირბსა შინა სენი და ოდეს გაირყუნას ძალი
გამცემელისა, მ[ა]შინ მივა მრ[ა]ვალფერნი ტყირბის[ა]გ[ან] სტომაქსა
40 ანუ სხუათა ადგილთა უქ[ა]მოდ იარა პირზედა, მ[ა]შინ მისგ[ან] იყოს

გულისა შლა, შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლისაგ[ან], და ოდესცა გაჩნდეს იგი უპირბის(!) ზედან და არცა ე[ა]მსა ნ[ა]წლევათა შიგან, მ[ა]შინ გ[ა]ვიდეს იგი გ[ა]ნაგ[ა]ლსა თანა ვითა შ[ა]ვი ძივითისა (!) ნ[ა]წურ[ა]-ვისა.

და თუცა არ წაევიდოს მას გულ[ი]სა შლა, რომელ ვახსენე მის გარყუნისაგ[ან] გამცემელ[ი]სა, და იყოს შ[ა]ვისა ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა ნ[ა]ვლისაგან, და სიმრ[ა]ველე მისი შეიყრების ტყირბსა შიგან უსუსურობისაგან მომდნობელისა. უსუსურობისგ[ან] ვერ შეიძლებს მოდნობასა, რომელი ტყირბსა შიგ[ან] იყოს, და შეკრბენ მა-შიგან ნ[ა]მეტნ[ა]ვნი, და შეიყარნენ და წაევიდების მისგ[ან] განრყუნა რეულობისა მ[ა]თისა, რომელი სიმრთელე ძალთა ბუნებისა სიმრთელისათა და განრყუნა მისთა, რომელი დიდად წაევიდოს სიმსივნისაგ[ან] ფიცხლისა და სქელისაგ[ან], რომელი-იგი წაევიდოს ტყირბშიგან, გამ[ა]გრდების და არა დადნების. და გ[ა]მოვიდეს მისგ[ან] ორთქლი გრილი და მიიწიოს ღუიძლთა კერძო, გაირყუნას და შეი[ცვალოს] მისითა ბუნება ღუიძლისა, და შეიქმნას[ს] მისგ[ან] ყუითელი წყალი. და მითქომს ყუითელი წყ[ა]ლი, და არა იქნების სხუისა გ[ა]ნრყუნისაგ[ან] ღუიძლისა, ცან მისგ[ან] ტყივილი ღუიძლისა ანუ სხუისა ტყივილისაგ[ან].

და ოდეს ნახო ძალი შემკრებელისა, რომელ არს ტყირბშიგან უკუდგომილი მისისა საქმისაგ[ან], მაშინ იცოდი განრყუნა და ტყი-ვილი ტყირბისა მეტისა სიგრილისაგ[ან] არის. და თუ ნახო ძალი მამდნობელისა, რომელი ტყირბსა შიგან არის უკუდგომილი მისისა საქმისაგ[ან], მაშინ იცოდი, რომე წაევიდების მის მაგიერ განრყუნა სიგ[რი]ლისაგან, ამ[ა]დ || რომე ძალი მამდნობელი და ძალი შემკ-რებელი სიმკურვლის[ა]გან იქნების. ძალი შემკრებელი იქმს მის[ს]ა საქმესა სიმკურვალთა და ძალი მამდნობელი იქნების ნოტიოსა, მკურვლითა მით საქმობენ, შეკრებს და მოიდნობის. და თუ ნახო ძალი გამცემელისა უკუდგომილი მისისა საქმისაგან ანუ განრყუნ-[ა]დ საქმენი მისნი, მაშინ იცოდი, რომე შეხდომისაგ[ან] კიდე უმი-ზეზო იყოს, სიგრილისა და ნოტიოსგ[ან] არის.

და თუ ნახო ძალი დამკვირველისა უკუდგომილი და მისისა საქმისგ[ან], მ[ა]შინ იცოდი, სიკმელისაგ[ან] წაქიდებია განრყუნა ბუნე-ბისა.

და იცოდით, რომე ტყირბსა შიგან ძალი აგებულებისა ოთხნი არიან და არცა ტანსა შიგან ას[......] ასონი არიან, რომე ესე ოთხნი ძალნი არა იყუნენ შიგ[ან] შეკრებულ, მადნობელი და დამკვირ[ა]ვი და გამცემელი ბრძანებითა ღ'თისათა.

და ამას ძალსა რაცა სენი დასკ[ა]რბდების, მის ნიშ[ა]ნსაცა მო-ვახსენებ. აწ ესე იცოდით, რომ ტყირბშიგ[ან] რაცა სენი შევა, ექუ-სისა ფერისგ[ან] იქნების, მისგ[ან] ერთი — ს ი მ ს ი ვ ნ ე, და [მეო-

v

5

10

15

20

25

30

35

40

რე] — ნასკუთნი შიგ[ან] ძარღუთა, და არს ესე სნება
ჭურჭლისა; მეს[ამე] — რომე შიგნით, რომე ძარღუთ
გაეკუთეთების; მეოთხედ — შიგნითა ტყირბისა
ძარღუთი გაიპობის; მეხუთედ — რომე ტყირბსა ში-
გან წყლული წაეკიდოს, და არს იგი სნება გან-
კსნა მარტივისა.

v და აწ ვახსენოთ კურნება მისი. დავიწყოთ. || პირველ[ად] კურ-
ნება სიმსივნისა და სიფიცხისა, რომელი წაეკი-
დების ტყირბსა შიგან, ამისთუის რომე დიდი და ბოროტი სატკივა-
რი არის, და სხუაცა, რომელიცა სენი შეიქნების მივალს მის[ს]ა
ბუნებასა ზედან. ოდესცა ნახო ტყირბი მსივნად, იცოდი, რომე
რ[ა]გუარცა გარედალმ[ან] უნდან წამალნი, აგრევე შესასმელნიც
გუინდან. ლუიძლსათუის რომე დავწერეთ, მისგან უფ[რო] ძალიანი
წამ[ა]ლნი უნდან ტყირბსა. რა მივიდეს მკურნ[ა]ლი საკურნებლ[ად],
წყნარ[ად] და მეცნიერებით უნდან დაწყება, შეიტყუას ბუნება კა-
ცისაცა და სნეულისაცა და ასოსაცა, შეიტყუას დასტურად, რო-
მელსა ადგილსა და ანუ რა სენი იყოს, მაშინდა დაუწყოს კურნება.
შვიგნეს [. . .], რომელი წამ[ა]ლი უკეთე აშუენდების, ისი უყოს.
და ძალი შვიგნოს სნეულისაცა და წამლისაცა, დღივ და დღივ სინ-
ჯევდეს.

იცოდით, რომე ტყირბი სქელი და გრილი არის, და ბრძენი(!)
და მისნი წამალნი ყოელნი მკურვ[ა]ლნი და კმელნი არიან და სუ-
ბუქნი, ამისთუის რომე რაცა ტყირბსა სატკივარი დაემართების, არს
მას შიგან სისქე, სიმძიმე და სიგრილე. მისთუის უნდა წამალი ძა-
ლიანი, და უკეთესი წამალი მისი იგი არს, რომელსა შიგ[ან] იყოს
ძალი ნასკუთა გახსნისა. და ზოგთა შიგ[ან] იყოს სიმწარე. და იცო-
დით, რომე¹ ნასკუთა ტყირბისათა, და ან რაცა სენი არის ტყირბსა
შიგ[ან], რაცა წამალი მწარე არის, ისი გახსნის ნასკუთა და სენსა
ტყირბისასა² [. . . .].

422 r ...|| მუტყალი ერთსა დღე ღამესა ცოტასა ძმარში-
30 გ[ან] და[ა]ლზე და მერმე კელითა გაჰყლიტე, და მერმე კმელი სა-
და[ფ]ისა ფურცელი ძმ[არ]შიგ[ან] მოადუღეთ, მერმე ესე მუყლი და
უშაკი შიგან გ[ა]ურთეთ და ტყირბზედა შემოსდევით, და თუ იმა
წამალმ[ან] არ უშუელოს და ტყირბი გ[ა]მ[ა]გრდეს, ესე მათ-
ბუხი მუფ[უ]ი დ[ი] შეუწყევით ასრე, რ[ა]ცუარცა
35 მათბუხებშიგ[ან] სწერია. მერმე ამა მათბუხშიგ[ან] კმელი ლელუ და
ბაზრუთი (კიტრის თესლსა ჰქუიან) გამო[ა]დუღეთ, ამისთუის რომე
ამა ტკივილსა შ[ა]ვი იარყ[ა]ნი ჰქუიან. ესე შავი იარყანი ამისთუის
იქნების, რომე ტყირბი სევდისა ს[ა]ხლი არის და უსარგებლო.
ლუიძლი ყუელასა ტყირბისკენ გაგზ[ა]ვენის, და ტყირბი სისუსტის-
40 გ[ან] ვერ მოადნობს, იგი სენ[ა]დ გარდაიქცევის. და ტყირბი გა-

დიდების და გამაგრების ამისთვის, რომე ძალი არა აქვს ისი
ავი სისხლი მოიღწოს. მერმე იგი ავი სისხლი ტყირბისა ძარლუმი-
გ[ან] დაიფანტვის. მერმე, ვითაცა ტყირბსა ძალი არა აქუს მისითა
სისუსტითა, ყოველსა ასოსა შიგ[ან] დაიფანტვის. მერმე შ[ავ]ად
იარყნად გარდაიქცევის. ესეცა იცოდი, შ[ავ]სა იარაყანსა და ყუი-
თელსა იარაყანსა შუა ნიშ[ანი] არის.

5

თუ გინდა, რომე შეიტყო შ[ავ]ია იარყ[ანი] და თუ
ყუითელიაო, რ[ავ]გუარცა ესე მათბუხი მუფუიდი შეასუა, და-
ხედენ ნ[ავ]ლელსა ტანშიგან. თუ ტყივილი მ[არ]ჯუენით იყოს, იცო-
რი, რომე ყუითელი იარყ[ანი] ლუიძლზედ[ან] იქნების.

10

|| თუ თ[ავ]ი სტკიოდეს, დენა შ[ავ]ი იყოს,
იცოდი, სევდისგ[ან] არ[ი]ს და შავი იარყ[ანი] ჰქუიან. მას ქ[ელ]ი
გ[ა]უხსენ, მ[არ]ცნით ბასლიყე, და ესე მათბუხი შეუწყევ. —
აიღე: ალილა ყუითელი უგურკო ათი მუტყალი, თუ-
ითოსგ[ან](!) ათი ღრ[ამ]ი, ბასტრა — შუიდი ღრ[ამ]ი, კაპ-

v

15

რის ყუავილი, ყანტარიონი (ამას ჰქუიან, რომე მზისა პირსა გარ-
დაერთხვის, წურილი ფურცელი არს და მწუანე), ამ[ათ]გ[ანი] —
ხუთ-ხუთი მუტყალი, ბასე[ავ]ჯი — ოთხი ღრ[ამ]ი, ხარბაყი — ს[ამ]ი,
ჩ[ამ]იჩი უგურკო — ოცი ღრ[ამ]ი, ტყ[ე]მალი — ოცი მ[არ]ცუალი,
სინჯიტი — ოცდაათი მ[არ]ცუალი, ინდოური ხურმა — ოცი მარცუ-
ალი. ამა წამლებშიგ[ან] რაცა დას[ან]აყელი იყოს, დან[ა]ყონ და
რ[ა]ცა არ დაინაყებოდეს, ს[ამ]სა ლიტრ[ა]სა წყალშიგ[ან] მოადუ-
ღონ მ[ან]ამდის, ს[ამ]დამდის ს[ამ]ოც მუტყლ[ად] მოიყაროს. მაშინ
ორმოცდაათი ღრ[ამ]ი აფთიმონი და ერთი მუტყალი ყ[არ]იყონი,
ერთი მუტყ[ალ]ი თეთრი თურბუთი, ერთი ღრ[ამ]ი იარ[ა]ჯი ფეყრა
[...]' მერმე ესე ყუელა წამლები დან[ა]ყონ, და გაცრან და ამა
მატბუხშიგ[ან] გ[ა]უჟრიონ. მერმე ათ[ად] გაყონ და ათსა ღლეა იმას
სმიდენ. ამა² სატკივრისა პ[ატ]რ[ონ]სა³ [თუ] ერთობ სუსტ[ად] იყოს,
ასრე რომე ამა წამლისა ალება არ შეეძლოს, ქასინის წყ[ალ]ი ნედლის
ქ[ამ]ის სიქ[ან]გუბინითა ან სიქ[ან]გუბინი ბუზერი შეასუან.

20

25

თუ ამა სენისა პ[ატ]რონსა ერთობ სიმკურვ[ალე] სჭირდეს, კაპ-
რის ყურსი შეუწყევით. ამა ყურსისა წამ-
ლები. — მოიღე: კაპრის ძირის ქერქი და აბუყალყ[ან]ტი, თუ-
ითოსგ[ან] — ათი ღრ[ამ]ი, ისყილი, ყ[ან]ტრ[ი]ონი — შუიდი ღრ[ამ]-
ი, გრძელი ზურ || და, სად[ა]ფის ფურცელი, და ვაჩი და სონიჯი,
თუითოსგ[ან] — ს[ამ]-ს[ამ]ი ღრ[ამ]ი, უშყი — ს[ამ]ი ღრ[ამ]ი. ესე
უშყი ძმრითა და[ალ]ბე და გალესე. ესე წამლები დან[ა]ყილი შიგ[ან]
გ[ა]უჟრიე და ყურსები შექენ, თუითო ყურსი — ორი ღრ[ამ]ი. თუ-
ითოსა ყურს[ს]ა თუითოსა ღ[ამ]ეშიგ[ან] სიქ[ან]გუბინშიგ[ან] გალე-
სევდით და შეასმიდით ერთხელ სიქ[ან]გუბინისა უსულსა ასმიდით.

30

35

თუ ამა სატკივრისა პ[ატ]რ[ონ]ი³ სუსტად იყოს,

40

და არა შეეძლოს და არცა ცხელება იყოს
მოიღე: ოცი დრ[ა]მი აქლემისა რძე, ერთი დრ[ა]მი შ[ა]ვი ალილა
და ორი დრ[ა]მი აფთიმონი, ნ[ა]ხევარი დრ[ა]მი ინდოური მარილი.
ესე ყუელა დან[ა]ყე და იმავე რძეშ[ი]გ[ა]ნ გ[ა]ლურზე და შეასუი. სი.
5 ქანგუბინშიგ[ა]ნ პური ჩ[ა]უგდე, აქ[ა]მე, და კაპ[ა]რიცა აქ[ა]მე ძმრი-
თა.

და თუ ამა ტკივილშიგ[ა]ნ ცხელება დაერ-
თოს, ცხელი მას ესე ყურსი შეუწყევით: — გაზმა-
ზუ, რ[ა]გუარცა ყურსებშიგ[ა]ნ სწერია. ანუ ესე ყურსი შე-
10 უწყევით; მისი წამლები. — აბულ ყალყ[ა]ნტი, გაზმაზუ
(იმას ჰქუიან, რომე¹ გუნდშიგ[ა]ნ სხუავე გუნდა იდვას), თუითოს-
გ[ა]ნ — ათი დრ[ა]მი, ქასინის თესლი, ქალალის თესლი (ს[ა]ლდებ[ა]ე-
სა ჰქუიან), თუთოსგ[ა]ნ — ხუთ-ხუთი დრამი. ესე ყუელა დან[ა]ყე
და ყურსად შექენ კამის წუენითა, თუითო ყურსი — ს[ა]მ-ს[ა]მი
15 დრ[ა]მი.

თუ ამა სენის პ[ა]ტრონი ყმაწუილი იყოს
და ესე წ[ა]მალი არ მიეცემოდეს, ან ორსული დედ[ა]კაცი იყოს,
და ან ასეთისა გუნებისა იყოს, რომე წამ[ა]ლი არ შექამოს², ესე
ტლე შეუწყევით და ტყირბზედ[ა]ნ დ[ა]სდე-
20 ვით; — კმელი პიტნა და ბორა, თუითოსგ[ა]ნ — სწორ-სწორი,
უშყი — ექუსი დრ[ა]მი უშყი ძმ[ა]რშიგ[ა]ნ დ[ა]ლბე, და გალესე³,
v || და ესე წამლები შიგ[ა]ნ გ[ა]ლურზეთ და ტლედ შექენით და ტყირბ-
ზედან შემოსდევით.

და აწ ვიწყოთ ტყირბისა სენთა საკმლისა შეწყობად. და საკმე-
25 ლი მე[ა]ვე და ტკბილი ასრე შეუწყევით. — თუ ხ[ა]რშოდ შექნან,
იგიცა მუხუდოთა და ქაბრითა შექნან, ნიახურითა და სად[ა]ფითა
შექნან — არგებს. ქასინი, ნიახური და ბოლოკი და მისი ფურცელი
და სიფანდან, ესე ყუელა ერთად ზეთის ხილ[ი]სა ზეთითა შექენ,
აბულ აბუთალხაზრა ძმრითა შენ[ა]ხული ქ[ა]მოს, და კორცი რომე
30 ქ[ა]მოს, — ჩუბილი და კარგი. დურ[ა]ჯი, კოკობი, ქ[ა]ვქ[ა]ვი ხ[ა]რ-
შოდ⁴ შექნილი ზირათა არგებს. ვისცა ესე სენი სჭირდეს ესე პური
არ [. . . .]. დაიჭ[ი]რე ფქუილი ლ[ი]ტრა და ნახევარი, და თეს-
ლი ს[ა]ფინდონისა, [ფქუ]ილისა მეს[ა]მედისა ოდენი. და მეს[ა]მე-
დი. კიდევ თესლი კარგად [. . . .] დანაყონ და ფქუილშიგ[ა]ნ
35 გაურიონ გაცირი, და მოზილონ [და გა]მოაცხონ, რომე გაზმეს, და
ხილისა ალ[ა]გსა ქ[ა]მდეს, თუ ძმრითა ქამოს[...].

და⁵ ესეცა იქნების, რომე ტყირბი სტკიოდეს, და ფერი გაუ-
ყუითლდეს და კელი და ფერკი გ[ა]ლსივდეს, და კაცსა სისხა ეგო-
ნების, და არ არ[ი]ს სისხა. მეტისა ტყირბისა სიგრილისგ[ა]ნ იქნე-
40 ბის, მას მჭურვალი და მწოე საკმელი და ღუინო უშუელის, და
ტკბილი და მე[ა]ვე ავად მოუტდების. ამ[ა]ს ასრე უნდა:

მკურე[ა]ლსა და მწოვესა ს[ა]ჰ[მ]ელსა ჰ[ა]მდეს, და ლუ[ი]ნოს ს[უ]ემ-
დეს, იარებოდეს ცხენითა და ქუ[ე]ითადცა და კმელსა ლელუსა
ძმრითა და[ა]ლბობდეს და მას ჰამდეს. და მას ზედ[ა]ნ აბ[ა]ნო და
მუშაობა კარგ[ა]დ მოუტდების.

|| წამ[ა]ლნი ტყირბის[ა]ნი, რ[ა]ცა ნასკუთა გახსნიან და ტყირ- 424 r
სა გა[ა]მრთელებენ. მ[ა]თ გა ნ წ ა მ [ა] ლ ნ ი: ძირი კაპრისა არს, 5
შიგან სიკმელე და გუნდისა ძარღუი არის კმელი და მკურვალი და
ზარევიანი არის მკურვალი და კმელი, და აფსინდი არის კმელი და
მკურვალი, და ველური ს[ა]ნძილი არის მკურე[ა]ლი და მომწოვო,
და ნედლი დაჯადა არ[ი]ს მკურე[ა]ლი; და ველური ძირა. რომელსა
ჰქუიან კორდამ[ო]ნ[ი]ა, ვაშყი და ასრ[ი]ონი, და წამლები ტყირბისა 10
არიან მრ[ა]ვე[ა]ლნი, განა მე გ[ა]მოგ[ა]ჩინე მ[ა]თგან, რომელნი კმა
გეყოფიან, თუ ღმერთსა უნდეს.

მაშ[ა] პირველ[ა]დ ჰკურნე ტკივილისათუის ტყირბისა [გახ]სნი-
თა ძარღუათათა, რომელთა ჰქუიან კათოლიკე, და [...y]იფ[ა]ლი და
ბასალიკე. და დენა სისხლისა თუ ნ[ა]ხო მის თანა, ადგილი უყავ 15
წამალთა კმელთა თანა, რომლითა ჰკურნებდე. წ[ა]მალნი ლბილნი-
ცა, რ[ა]ოდენ ჰკურნებდე, თუ ტყირბს პირველი წამლებითა კმელე-
ბითა მარტოდ ავნო სინედლესა ბუნებისასა, მას რომელ არს ტყირბ-
სა შ[ი]გან, და შიში არის გაკმობად ტყირბი; და არა დაიჭიროს წა-
მ[ა]ლი და არა გამრთელდეს. და მ ი ს თ უ ი ს მ ა რ ა მ ა, რომელი 20
იქნების ლელუითა და ვაშქითა, და ულბოთა და ძმრითა, და დადება
ზედა ტფილთა, რომელ იქმნების გუირილითა და კალნ[ა]ბის ფურ-
ცლითა, და კაპრის ძირითა, და უმჯობესი რომლითა ჰკურნო ტყირ-
ბი.

ოდეს იყოს სნეული ძლიერად, და აქლემთა ფსელი || და სძე v
მათ[ი], რ[ა]ხოზი შეეძლოს სმა, შეასუი. და თუ უსუსურად იყოს, 25
მაშინ დაუკლე, და ოდეს ნახო ტკივილი და დაეწყოს მოდნობასა,
და ნახო იგი თხლედ, რომელ გ[ა]მოგ[ა]ლსა(!) წყ[ა]ლსა შიგა, მაშა
ჰკურნე წამლებითა ძლიერებითა და ფიცხლითა, რომე გ[ა]მოიღოს
იგი ლუიძლისგ[ა]ნ და ტყირბისა, და მოიქცეს მის კერძ[ა]ლი ბუ-
ნებისა ბრძანებითა ღ[ო]თისათა, და მე გაგონო შენ, თუ ღმერთსა უნ- 30
დეს.

წამ[ა]ლი, ს[ა]რგო სიფიცხისა, რომელ იყოს ტყირბსა და გ[ა]ნკს-
ნის ნასკუთა და ჩ[ა]მოიღებს ნოტიასა და ფსელსა, [სახ]ელი ჰქუიან
წამალი სუმბულისა. — ა ი დ ე: სუმ[ბ]ული და ზარევე[ა]ნდი, და ძირი 35
კაპრისა და ყუსტი, თუითო — ს[ა]მ-ს[ა]მი დრამი, ზაფრ[ა]ნი —
ორი წონა, ვაჩი და ს[ა]ლიზა გ[ა]მორჩეული, თ[უ]ითო — ო[თხ]ი წონა.
დან[ა]ყე, დაგ[ა]ლე და შეზილე თ[ა]ფლითა, რომელ [.]
დეს ვითა კიპრეჰი. და შესასმელი მისგ[ა]ნ: დრ[ა]მის წონი კაპრის
ფურცლის წყლითა და აფსინდისა შემგბრისა წყლითა.

წამ[ა]ლი, ს[ა]რგო ტყირბისა და ღუიძლისა და ღიმსივნისა და ყუ-
ითლისა წყლისა, და სტომაქის ტყივილისათუის, და თირკმელთა, და
გონისა, და კუელასა ძუელსა, და ქუემძრომელთა ძნელ[ა]დ ნ[ა]კ-
ბენსა. და არის სახელი ამისი წამ[ა]ლი ს უ მ ბ ზ ლ ი.

5 ა ი ღ ე: სუმბული, და ყუსტი და ს[ა]ლიხა გამორჩეული, თუი-
თო — ორი წონა, და ამ[ა]რტა ს[ა]მი წონა, პილპილი და ნიახურის
425 r თესლი, ვაჩი და ლ[ა]ნდაკოკო, და ირსა და ბალასნისა ღერი, ||
ამ[ა]თგ[ა]ნი — თუითო ღრ[ა]მი, კ[ა]პრის ძირი — ოთხი წონა, ჩ[ა]-
მიჩი გ[ა]მორჩეული გურკისგ[ა]ნ — ხუთი წონა; დან[ა]ყე და დაგ[ა]-
10 ლე და შეზილე თ[ა]ფლითა პერულ-მოკდილითა. შე ს ა ს მ ე ლ ი
მ ო ს გ [ა] ნ: ორი წონა კ[ა]პრის ფურცლისა წყლითა და პიტნითა,
სიქ[ა]ნგუბინითა გარეულითა.

შექმნა და მორძათუისა(!), ს[ა]რგო ს[ა]კურნელობისათუის, რო-
მელი იყოს ღუიძლსა და ტყირბსა შიგან, და სიგრილისათუის
15 ს[ა]შოსა, და მეოთხისა ცხროსათუის, და კუელისა ნედლისათუის,
და ტ[ა]ნისა სიმკმუნვ[ა]რისათუის, გონისა და ასოთა სიფ[ი]ცხისა-
თუის.

ა ი ღ ე: უძოვარის თესლი ღრ[ა]მი და ნ[ა]ხეგარი, საკმელი და
ქია და ბალასნის თესლი, სალიხა გ[ა]მორჩეული და მეფის გუირგუი-
20 ნი, ზაფრ[ა]ნი და სუმბული, თუითო — ათი წონა, რევ[ა]ნდი და
ზარევ[ა]ნდი, თუითო — ოცი წონა და ზურუმბ[ა]დი და დარ[უ]ნ[ა]-
ჯი, თუითო — ოთხი წონა, ზანჯ[ა]ბილი და ყუსტი და აფიონი, თუი-
თო — თორმეტი წონა, ყარ[ა]მფული — ექუსი წონა, კარისძირა,
თეთრი და ვარდი კმელი, თუითო — ექუსი ასთონი, სოდი — ათი
25 ასთონი, საბრი და პილპილი, თუითო — თოთხმეტი ღრ[ა]მი. დან-
[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, და შეზილე თ[ა]ფლითა პერულ-მოკდილითა, ვირე
გასქელდეს. და შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ [ა] ნ: ორი ღრ[ა]მის წონი
ნელ-ტფილითა წყლითა.

წ[ა]მ[ა]ლი, ს[ა]რგო ტყივილისათუის ტყირბისა და ღუიძლი-
v სა². || ა ი ღ ე: ზარევ[ა]ნდი გრძელი და კაპრ[ი]ს ძირი, ანუ ფურცე-
30 ლი მისი, თუითო — თორმეტი წონა, და შატრ[ა]ჯი — რვა წონა.
დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, და შეზილე თ[ა]ფლითა. შესასმელი მის-
გ[ა]ნ: ღრ[ა]მის წონა სიქ[ა]ნგუბინითა წყალ-გ[ა]რეულითა. და თუ
გინდეს, გამოზილო ცხ[ა]რითა ძმრითა და შექმენ³ მისგ[ა]ნ კუერი
და გა[ა]კმე ჩრდილსა, და იკმ[ა]რე, ვითა გითხარ.

35 შექმნა კუერისა ენდროსა, ს[ა]რგო სიფიცხისა ტყირბისა და
ღუიძლისა და ცხროსა ძუელისა. — ა ი ღ ე: ენდრო თორმეტი
წონა, და კაპრის ძირ[ი]ს ქერქი, ზარევ[ა]ნდი გრძელი და ირსა,
თუითო — ორი წონა დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, და შეზილე სიქ[ა]ნ-
გუბინითა, და შექმენ მისგ[ა]ნ კუერი და გა[ა]კმე ჩრდილსა. შე ს ა ს

მელი მისგან: დრ[ა]მის წონა აფსინდისა წყლითა და კაპრის ფურცლისა.

შექმნა კუერისა, სარგო მისთუისვე. აიღე: ისკილი შემწუარი და კორდამონია, და ჯ[ა]ვაშირი, თუით — ოთხი წონა, ვაში და ხატმი და თალგმის თესლი, თუითოსგან თორმეტი წონა. დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე და შეზილე ძმრითა, და შექმენ მისგან კუერი და გა[ა]ქმე ჩრდილსა. და შესასმელი მისგან: ორი წონა ნელ-ტფილითა წყლითა.

მისთუისვე. — აიღე: შხამი და ისკილი შემწუარი, ჯ[ა]ვაშირი და კაპრის ძირი, თუით — ხუთი წონა, და ზაფრ[ა]ნი შექნილი, რომელსა ჰქუიან ქურქუმი, — ორი და ნახევრის წონა. დან[ა]ყე და დაგაღე, და შეზილე || სიქ[ა]ნგუბინითა. და შესასმელი მისგან: დრ[ა]მის წონა ნელ-ტფილითა წყლითა.

მისთუისვე. — აიღე: თესლი ფანჯანგოშისა ოთხი წონა, და პილბილი თეთრი, სუმფული, და ვაშაქი, და კაპრის ფურცელი, თუით — ორი წონა... დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, და შეზილე ძმრითა, დ[ა] შექმენ მისგან კუერი. და შესასმელი მისგან: ორი წონა საქ[ა]ნგუბინითა.

მისთუისვე. — აიღე: ვაში და სუმბულისა ხილი, თუით — რვა წონა, და კაპრის ძირი და კურტუმი, და ქური და ისკილი, ყანტრიონი და ისკილი შემწუარი და პილბილი თეთრი, თუით — ოთხი წონა; დან[ა]ყე და დაგაღე, და ძმრითა შეზილე, და შექმენ კუერ[ა]დ. შესასმელი მისგან: ორი წონა.

მისთუისვე — აიღე: მური და ყუსტი, თუით — ექუსი წონა, სუმბული და კაპრის ძირი, ჯ[ა]ვ[ა]შირი და ენდრო და ვაში, თუით — ოთხი წონა, ირსა და ჯადა, თუით — სამი წონა, დან[ა]ყე და შეზილე ძმრითა ანუ წყლითა, და შექმენ კუერი შესასმელი მისგან: ორი წონა.

წამ[ა]ლი სარგო ტყივილი[ი]სა ტყირბისასა და სტომაქისასა, და სიფიცხე ოდეს იყოს მას შიგან, და[ა]ცხროს. — აიღე: ირსა ექუსი წონა, და კაპრის ძირი — რვა წონა, მური — დრ[ა]მის წონა, ჩ[ა]მიჩი და თალგმის თესლი, თუითოსგან თუით ნები. დან[ა]ყე და ჩა[ა]გდე ძმარსა და წყალსა შიგან, და შეგბოლე კარგად, და დაწურე. და აიღე მის ძმრისგან ორი უკია და შეასუი სნეულსა მისგან ორსა დღესა.

მისთუისვე. — აიღე: ლედუი და ჩა[ა]გდე ძმარსა ცხ[ა]რ[ა]სა, და შუიდი დღე დაყოს, და შეაქ[ა]მე მისგან ყოველთა დღეთა სამ-სამი კოვზი, და ახურიტოს მის ძმრისაგან.

ანუ აიღე: ყურფა ოთხი წონა, და სონიჯი: — ორი წონა; დან[ა]ყე და შეზილე თაფლითა, და შეასუი ყოველთა დღეთა კოვზი ერთი.

ანუ აიღე: ნიგოზი ნაძვისა, რომელ არა მწიფე იყოს, და აბალული, და შეგბოლე ძმრითა, ვირე ნასამლ[ად] მოიყაროს, და შეასუი მის ძმრისგ[ან] ყოვლთა დღეთა, რაზომ შეეძლოს და ძალი ჰქონდეს. ოდეს სუმიდეს, მიწვეს გუერდსა მ[ა]რცხენასა. და აიღე მისგ[ან] ნაწურვი, და სცხეს მკლ[ავ]სა მ[ა]რცხენასა და და[აკარ] ზედა ძონძი [.] სამსა დღესა.

ანუ დაგ[ა]ლე: კატატოსა თესლი და შე[ზილენ] ძმრითა წყალ-გარეულითა.

ანუ აიღე: კაპრის ძირის [.] ორი წონა, და ცერეცოს თესლი და ირსა, თუითო ექ[უსი] დრამის წონა, და მდოგუი — ორი წონა, მური — შუიდი წონა. დან[ა]ყენ და დაგ[ა]ლე, და ძმრითა და თ[ა]ფლითა შეზილე, და შესასმელი მისგან: ორი წონა. და სცხე მისგ[ან] ტყირბზედა.

ანუ აიღე: ზარეც[ან]დი ორი წონა, და[ა]გ[ა]ლე და შეასუი შუიდსა დღესა სიქ[ან]გუბინითა.

ანუ აიღე: ლაფთი ორი წონა, დაგ[ა]ლე და შეასუი აფსინ-ღისა შემგბრისა წყლითა.

ანუ აიღე: ქერქი აყიროსა ნედლისა, გა[ა]კმე და დაგ[ა]ლე, და შეასუი მისგ[ან] დრ[ა]მის წონა ძმრითა.

ანუ აიღე: ზარეც[ან]დი და ყუითელი ხალილაგი, დან[ა]ყე და შეასუი კოვზი ერთი აქლემისა ფსლითა შუიდსა || დღესა, ანუ ნეზუისა თხისა რძითა, ანუ ნელ-ტფილითა წყლითა.

ანუ აიღე: ცერეცო და დაგ[ა]ლე, და შეასუი კოვზი ერთი აქლემისა ფსლითა, სიქორგითა ერთითა, და ერგების ყუითელსა წყალსა, შეკრებასაცა მუცელსა შიგან.

ანუ აიღე: კაპრის ფურცელი და ვაშყი, და ყანტრიონი და ლუფთი, და აბული და ქრთილი გამორჩეული, ამ[ა]თგ[ანი] — თუითო ნ[ა]წილი. და შეგბოლე წყლითა და ძმრითა კარგად, და შეასუი სნეულსა ყოვლსა დღესა უკია ერთი, და შემოსდებდი ტფილ[ად] ტყირბზედა, და და[ს]დევცა ტყირბზედა მ[ა]რ[ა]მა ლბილი, რომელ იქმნების ცუილითა და ზეთითა და ბელეკონისა კვეითა.

ანუ, თუ ნახო სნეული ძლიერ[ად], გაუხსენ ძარღუი ბასი-ლიკე მ[ა]რცხენისა კელისა, ანუ გ[ა]უხსენ ძარღუი იგი, რომელი ნებისა ზურგით არის. ანუ აიღე წყ[ა]ლი მჭედელთა, რომელსა ში-გ[ან] რკინა მჭურვ[ა]ლი ჩ[ა]დვიან, და შეასუით იგი ტფილად შუიდ-სა დღესა ორ-ორი უკია.

ანუ აიღე: აყირო წურილი, და გა[ა]კმე და დაგალე, და შეასუი სნეულსა შუიდსა დღესა სიქ[ან]გუბინითა. და უმჯობესი წამალი ტყირბისათუის — დაწუა მის ძარღუისა, რომელ მკლ[ავ]ისა მ[ა]რცხენისა არს, და ერგებისცა ტყირბსა, რ[ა]ც არა ტფილი შე-მოსდვა.

ლიმედი, სარგო ნებითა ს[ა]დოთა სიმსივნესა ტყირბისასა და სიფიცხესა ძუელსა. — აიღე: ბაბუნ[ა]ჯი და ცერეცო, და სელის თესლი და ულბო, და პოხუერი და კაპრის ფურცელი, და წყლისა ხახუი და აბალული, და კალნ[ა]ბის ფურცელი და ჭაკუნტლის ფურცელი, ამ[ა]თგ[ა]ნი — თუითო პევში, და ძმ[ა]რი ცხარი; რაზომნი წამალნი იუენენ — სამი ნაწილი, და შეგბოლე კარგად. და მერმე შემოსდეგ ტყირბსა ტფილად, და მერმე დაუზილე ცერეცოს ზეთითა ანუ ბაბუნ[ა]ჯისათა, და დასდეგ ზედა მარამა.

ანუ აიღე: ლელუი კარგი ოთხი უკია, და ვაშყი და საბრი, ჭერი, ამ[ა]თგანი — თუითო უკია, და ჯავაშირი და სიქ[ა]ნჯ[უ]ბინი, და უბანი მურ[ა]ლი, თუითო — ოთხი უკია, და ულბო შემგბარი და კორკლი თხისა ნეზუისა, თუითო — ს[ა]მი უკია, და ცხარი ძმ[ა]რი, რაზომი შ[.]დეს. და მერმე ჩა[ა]გდე ლელუი ძმარსა შიგან და სხუანი წამალნი], დან[ა]ყენ, და ჩაყ[არ]ენ ძმარსა შემგბ[ა]რსა ლელუსა თანა, [დანა]ყე ლელუი იგი შემგბრითა მით ძმრითა კარგად, და და[.] ამა წამლითა თანა კარგ[ა]დ, ვირე შეიქნას მარამა ს[.]. მერმე შემოსდეგ ესე მარამა ტყირბსა ზედა ვ[.]ბოს, და მოიქცეს მისა აგებულებასა ზედა, [თუ ღმერთსა] უნდეს.

მ[ა]რამა სიფიცხისა დიდისა, რომელი იყოს ტყირბსა შიგან. — აიღე: ვაშქი და ჭური, და ირსა და ზროხისა ცმელი, თუითო — ექუსი წონა, და კუჭუმბრა დ[ა]მდნ[ა]რი და საკმელი, და ჯ[ა]ვაშირი და ბარაზადი, თუითო — რვა წონა, პილპილი — ას ორმოცდაათი მ[ა]რცუალი, ცუილი და ძივთი კმელი, თუითო — ოცი წონი, შაბი და იემენი, წუმწუმბა და მური, თუითო — ათი წონა, და აყირყარა და ძირი კაპრისა, თუითო — ხუთი წონა, ზაფარ[ა]ნი და კარდამონია, ამაჲ და ნარდანის ზეთი, თუითო || სამი წონა. დაგ[ა]ლე კარგად დ შეზილე ძმრითა ვითა მარამა, და და[ა]სხი ზედა ნარდ[ი]ონის ზეთი, და დაგ[ა]ლე, ვირე შე[ე]ერიოს ერთად, და სცხე ტყირბსა ზედა.

მარამა მისთუისვე. აიღე: კარდამონია და მდოვკი, და აყირყარა და ულბო შემგბ[ა]რი, ამ[ა]თგ[ა]ნი — თუითო ნ[ა]წილი და[ნა]ყე კარგად და შეზილე ძმრითა და ბერძულითა ზეთითა, და უბრძ[ა]ნე ბანა აბ[ა]ნოსა, და მერმე და[ა]სდეგ ზედა მარამა.

ანუ აიღე: ვაშყი და ჭური და მური, — თუითო ნ[ა]წილი, და დაგ[ა]ლე ძმრითა ცხ[ა]რითა, და სცხე ტყირბზედა და დასდეგ ზედა შამშა [.] და გასწყედ, ვირე თუალი დავარდეს; და ოდეს დავარდეს, მეორედ კულ[ა]ვე შემოსდეგ ზედა.

მისთუისვე მარ[ა]მა. — აიღე: თალგმის თესლი და აყირყარა და კაპრის ძირი, თუითო—ო[თხი] წონა, და კრდამონია—დრ[ა]მის წონა, და ზიბაკი შექნილი] უკია, კირი —

ოთხი წონა; დაგ[ა]ლენ წამ[ა]ლნი კირისაგან [. . .] [დ]ე-
და შერიე და ზიბაკსა თანა, და მერმე კირი და[ა]ცუიე ზედა და
დაგ[ა]ლუ, რომელი შე[ე]რის ერთ[ა]დ; და შემოსდევ ტყირბსა,
ანუ აიღე: ულბო და მდოგუი, და ბალ[ა]რჩის ფქული,
5 ამ[ა]თგ[ა]ნი — თუითო ნაწილი. დაგ[ა]ლუ და და[ა]სხი ზედა
ძმ[ა]რი, და შეგბოლუ და ურევდი, ვირე შეიქნას მარ[ა]მი, და დას-
დევ ტყირპზედა.

მის თუის გე. — აიღე: ლელუი კარგი ათი და ჩაყარე ძმარ-
სა ერთსა. და[ა]მესა, და მერმე შეგბოლუ კარგად, და წასწურე ძმ[ა]-
10 რი, და იგი დან[ა]ყე კარგად. მერმე აიღე მისი წუენი და ქაპრი
დაგლილი; და შერიე ლელუსა თ[ა]ნა, და უბრძ[ა]ნე სნეულსა — შე-
ვიდეს აბ[ა]ნოს და ჩაჯდეს || წყალსა ტფილსა შიგან, და მერმე
V იცხოს იგი მარამა. და შეგბოლუ ძმ[ა]რი და ღუინო, ვირე შეკშირ-
დეს, და სცხე სტომაქსა.

15 ანუ აიღე: პოხუერი და სელის თესლი, ანუ ულბო და ბა-
ლარჩის ფქული და შეგბოლუ მ[ა]თგ[ა]ნი, რომელი გინდა ძმრითა,
და სცხე ტყირპზედა.

ანუ აიღე: ლელუი და შეგბოლუ ცხ[ა]რითა ძმრითა, და და-
ნ[ა]ყე კარგად, და აიღე ვაშყი და ქური, და კაპრის ძირი და მაზა-
20 რ[ი]ონი, ამ[ა]თგ[ა]ნი — თუითო ნაწილი; დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლუ,
და შერიე ლელუსა თანა და და[ა]ქ[ა]რ ტყირბსა ზედა.

მარამა, რომელსა პქუიან ს[ა]ხელი ადაბ[...].
— აიღე: გომიზი, რომელი გამოესხმის მუხასა და კარ[. . .]
არი, რომელსა არ ცემულიყოს წყ[ა]ლი, ლიტრა ერთი [. . .]. გო-
25 მიზი იგი ჩადევ წაფთა და ცეცხლთა ზედა დადგი, [. . .] [დ]ნეს.
მერმე დაგ[ა]ლუ კირი, და[ა]ცუიე ზედა, და შერიე ერთად და
[.] უი მჩუარსა ტფილ[ა]დ და და[ა]კარ ტლირპზედა და
შეინ[ა]ხოს ერთ უ[ა]მ, მერმე ჩ[ა]მორცხოს.

მ[ა]რ[ა]მა სხუა, სიმსივნთა ტყირბისა და წყლისა ყუითლისა და
30 სტომაქისა ბერვთა, და ტკივილ[ი]სა საზარდულისასა და ძუელ[ი]-
სა ნიკრ[ი]სი[ა]. — აიღე: ცუილი და გომიზი ნაძუისა, და ძიეთი
კმელი და შაბიემ[ა]ნი, ამარტა და კირი, რომელსა წყ[ა]ლი არ ცემუ-
ლიყოს, მური და ზიბაკი, თუითო — ორი უკია. დაგ[ა]ლუ წამლები,
და ზიბ[ა]კი ძმრითა დან[ა]ყე კარგ[ა]დ, მერმე, და შერიე ერთ[ა]დ, და
35 დაგ[ა]ლუ კარგ[ა]დ ვირე შეკშირდეს ვითა თ[ა]ფლი. მერმე შემოს-
დევ ტყირბსა, და[ა]დნე ცუილი ზეთითა, და[ა]სხი და იქმოდი ეგრე-
429 r || მარამა, რომელი ერგების ყუითელსა წყალსა და ტყირბის
ტკივილსა. — აიღე: ცუილი და ვაშყი, და ბელეკონის კევი, —
თუითო უკია, და მ[ა]რ[ა]ზ[ა]ნგოში — ოთხი დრ[ა]მი, და ირსა — ორი
40 წონა, ჯ[ა]ქვ[ა]შირი და ზროხის ცმელი, და ანისონი და ნანახუა, და
ზროხის ნ[ა]ქდელი, თუითოსგან — ორი წონა, და სელის თესლი —

ხუთი წონა, პილბილი — ოთხი წონა, და ულბო — ხუთი წონა, და
 თაფლი — ოთხი წონა, და ღუინო დიდად ძნელი — უკია ერთი. და
 და[ა]დნვე ცუილი ბერძულითა ზეთითა ძუელითა, რაზომად წამ[ა]-
 ლი გაიდგინებოდეს, და გა[ა]ტვე ღუინო თ[ა]ფლითა და ჩ[ა]ურთე
 კვეი ბელეკონისა, და ცმელი და[ა]დნვე, თანა სხუანი წამ[ა]ლნი და-
 გ[ა]ლენ კარგად, მერმე შექმენ მარა[მა], დააქარ მუცელსა და ტყირბ-
 სა ზედა.

5

მისთუისვე. — აიღე: ზეთი ლიტრა ერთი, და ცუილი —
 ოცი დრ[ა]მი, წუმწუბა და ბავრუკი და შაბიემანი, თუითო — ს[ა]მი
 უკია, და ბერძული ზეთი, რაზომისგან შეიქნებოდეს მარამა. და
 და[ა]დნვე ცუილი და ზიფთი ზეთითა, და სხუანი წამ[ა]ლნი დაგ[ა]-
 ლენ და და[ა]სხი ზედა, და შექმენ მარამა და სცხე ტყირბს ზედა.

10

მარა[მა] ასფილფიდისა, ჰ[ა]რგო ყოვლისა ტკივილისა ძუელისა,
 რომელი იყოს ტყირბსა და სტომაქსა შიგა. — აიღე: ზიფთი ნედ-
 ლი — ოცი წონა, და ცუილი და ძუის(!) გომიზი, ბ[ა]ვერუკი და წუმ-
 წუბა ყუითელი, თუითო — ლიტრა, და მავიზაჯი და აყირყარა, თუი-
 თო — ოთხი უკია, და ძმრისა თხლე, დამწუარი ნახევარ, ქილაჯი
 და ურფი; ქილ[ა]ჯი — ერთი, დაბარზადი — შუიდი წონა. და წამ-
 ლები დაგ[ა]ლენ კარგად, და მერმე || და[ა]სხი ზედა ღუინო ძნელი,
 და დაგ[ა]ლე თანავე. და[ა]დნვე ცუილი და ზიფთი ზეთითა, რ[ა]ზო-
 მითა მარა[მა] შეიქნებოდეს, და შერიე ერთად და კურნე მით.

15

v

20

მისთუისვე. — აიღე: ვაშყი და ჩა[ა]გდე ძმარსა, და გ[ა]უ-
 შუი, რომე გადნეს, მერმე სცხე ტყირბსა ზედა, და ზედა ბამბა და-
 [ა]ქარ.

ანუ აიღე: ჰაკუნტელი და შეგბოლე ძმრითა, მერმე გამოი-
 ლე ძმრისგან და დაწაყე, და და[ა]სხი ზედა ერბო ფურთა და
 შემოსდე ტყირბსა ზედა.

25

ანუ აიღე: კალნ[ა]ბი და შეგბოლე ძმრითა ცხ[ა]რითა, და
 შემოსდე ტფილი ტყირბზედა. და აიღე იგი კალნ[ა]ბი, დაწაყე, და
 და[ა]სხი ზედა ერბო. და [დაგა]ლე, ერთგან, და დასდე სიმსივნესა
 ზედა, რომელი იყოს ტყირბსა ზედა ანუ სტომაქსა.

30

ანუ აიღე: აყიროს ფურცელი და შეგბოლე ძმრითა, და მერ-
 მე დაქერ, და და[ა]სხი ზედა ერბო, და აღულე, და დასდე სიმსი-
 ვნესა ზედა.

მ[ა]რ[ა]მა ტყირბისა ტკივილისა, გ[ა]მოცდილი. — აიღე: კირი
 შემწუარი, უწყლო, და აყირყარა, და არჯასპი, თუითო — ნახევარ
 უკია, და ქ[ა]პრის ძირისა ქერქი — ერთი უკია. დაწაყე და დაგ[ა]-
 ლე, და ზედა და[ა]სხი ლიტრა ერთი თ[ა]ფლი და ცოტა ძმ[ა]რი
 ცხარი, რ[ა]ზომი ეყოფოდეს. მერმე შერიე ერთგან და და[ა]ქარ
 ტყირბს[ა] ზედა ძონძითა ზომასა ზედა ტყირბისასა, და ეკრძაღე
 მუცელსა და ღუიძლსა, რომელ არა მისწოდეს. მაშა, თუ ნახო სნე-

35

40

ული ძლიერად, დაყო ზედა ქ[ა]მი ერთი, და თუ უსუსურად იყო,
დაყოს ნ[ა]ხევარ ქ[ა]მი.

430 r || მარამა, სარგო ტკივილ[ი]სა ტყირბისასა, და ასომს წყურილსა,
— აიღე: ბალ[ა]რჯის ფქუილი, გამოზილე იანბუთისა გამოწურე-
5 ლითა და გასწყედ, ვირე აფუვდეს. და მერმე დან[ა]ყე ძმრითა და
შეგბოლე, — და დაასხი ზეთი ცერეცოისა და მცირედი ბ[ა]კრუქი და-
ლალი, და ურევდი და დასდევ ტყირბსა ზედა.

შექმნა კუერისა ფიკრასა, რომელი შეიქნების კაპრითა, ტყირბი-
სა. — აიღე¹: ქერქი კაპრის ძირისა ოთხი ასთინი, და ზარეფანდი
10 გრძელი — ორი ასთინი, და ვაშქი — ოთხი ასთინი, დან[ა]ყე და
დაგ[ა]ლე, და შეზილე ძმრითა და შექმენ კუერი. შესასმელი მის-
გ[ა]ნ დრ[ა]მის წონა სიქანგუბინითა.

შექმნა კუერისა, ტკივილისათუის ტყირბისა. — აიღე: არსა
ოთხი წონა, და პილპილი თეთრი და სუმფული, და ვაჩი, თუითოს-
15 გ[ა]ნ — ორი წონა, დაგ[ა]ლენ წამალნი, ჩა[ა]გდე ვაშქი ძმარსა, რა-
ზომი დაფაროს. მერმე დაგალე და შერიენ თანა წამალნი დაგლინი,
და შექმენ მისგან კუერი, და შეასუი დრ[ა]მის წონი სიქანგუბინი-
თა. და თქუა: ვინ ესე წამ[ა]ლი შექმნა? შეეასუი სამსა დღესა წამ-
[ა]ლი ესეთელსა, და მაშინ გ[ა]აპეს მუცელი მისი და არა პოეს მას
20 შიგან ტყირბი.

ლზ. [კარი ოცდა მეთორმეტე]

სახელითა ღ'თისათა დავიწყოთ ნაწლევნი, და აგებულეობა
მისი და საქმენი მისნი, და თუ რ[ა]სთენ ფერი არის კსნილობა მუც-
v ლისა, || ანუ წყლულებ[ა]ნი, რომელ წაეკიდებიან ნ[ა]წლევთ[ა] ში-
25 გ[ა]ნ, ქცევ[ა]ნი და ტეხანი და ტკივილნი მისნი, და ნიშ[ა]ნი მისნი,
და მიზეზნი მისნი, რომელნი იქმნებიან ნ[ა]წლევთა შიგან, და ნიშ-
[ა]ნი კსნილობისა და წ[ა]მალნი მისნი ყუელა ამა კარსა შიგ[ა]ნ სწე-
რია.

და შეექნების მუცელსა კსნილობა ოთხისა ფე-
30 რისა გ[ა]ნ (თუცა მრ[ა]ვე[ა]ლნი არიან, მაგრა თ[ა]ვი ოთხი არის),
მისთუის რომე კსნილობა მუცლისა იქნების სტომ[ა]ქისგ[ა]ნ ანუ
საგურკველ[ი]საგ[ა]ნ, ანუ იყოს ძ[ა]ლითა უსუსურობისათუის. ამა
ოთხთა ძალთ[ა]გ[ა]ნ, რომელნი იყუნენ ამათ აღგილთა, ისი ძ[ა]ლი
რომელიმე მოუსუსურდების და მისგ[ა]ნ იქნების. ძალნი ესე არიან:
35 ძალი შემკრებელი, დამჭირველი, მამდნობელი, და გამცემელი. თუ
ესე ოთხნი ძალნი თუითოსა შიგ[ა]ნ სწორ[ა]დ არიან, კაცი უსენოდ
იქნების; და თუ მოუსუსურდების, მუცლისა კსნილობა შეექნების.
ერთი მისგ[ა]ნცა იქნების, რომე ნ[ა]წლევჩიგ[ა]ნ წყლული რამე შე-
ექნას, ანუ გ[ა]მოებ[ა]ს რამე ნ[ა]წლევთა შიგ[ა]ნ. წყლული რომე

შეიქნას — ერთი მკურავ[ა]ლ[ი]თა და ცხართა საქმელთ[ა]გ[ან] იქნე-
ბის, ერთი მეტისა ჰ[ა]მისგ[ან], ერთი წამ[ა]ლთა სიფიცხისგ[ან]. და
თუ იყოს სტომ[ა]ქსა შ[ი]გ[ან], ისი წყლულისა მ[ა]გიერ იყოს, ამის-
თუის რომე იარების შიგ[ან] და დაფრეწს სტომ[ა]ქსა და სადასა რაცა
მას შიგ[ან] იყოს, გასულით დამწუარა იგი კარსა სტომ[ა]ქსისა და 431r 5
იქნების სტომ[ა]ქსისა უსუსურობისგ[ან]ცა. და სილბო, რომელი წა-
კიდების მას შიგ[ან] გ[ა]ნრყუნისგ[ან] სიგრილისა და სინედლისა-
გ[ან] და მობრუნდეს მას შიგ[ან], რომელ დაიჰ[ი]რვიდეს საქ[ა]მ[ა]ლ-
სა მის მაგიერ, რომელ შეკრბების სტომ[ა]ქსა შიგ[ან] ნამეტნ[ა]ვისა
არეულებისგ[ან], ბალმისა, ანუ ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა ავისა და სქელისა 10
ბალმისგ[ან], რომელსა ჰქუიან შავთლა-ქ[ა]ლბი. და ჰამდეს ერთობ
და გაკვიდოდეს ერთობ. ესე მ[ი]სგან იქნების, რომე სტომ[ა]ქი და
ნ[ა]წლევნი დაულებიან და შეექნების გ[ა]ლესილად. ესე იქნების
მისგან, რომე მრ[ა]ვ[ა]ლჯერ უნდომ[ა]დ გ[ა]კვიდოდეს, და იქნების ესე
მეტისა ჰ[ა]მისგ[ან]. და რა ჩაყ[ა]როს კაცმ[ა]ნ მრ[ა]ვ[ა]ლი საქმელი 15
და დახუდეს სტომ[ა]ქი უსუსური, და ვერ დაადნობს საქ[ა]მადსა,
მერმე მ[ი]უძლებს ძალი გამცემელსა და ანუ არწყევინებს, ანუ ქუე-
ვით გ[ა]იყვანს, და რომელი დარჩების მისგ[ან] ანუ ნ[ა]წლევთა ში-
გან, წყლული რამე გ[ა]მოჩნდეს, მით იქნების უსუსურად ქ[ა]ლნი
ნ[ა]წლევთ[ა]ნი. 20

და წყლულობა იქნების მრ[ა]ვლისა მიზე-
ზისგ[ან]. და არს მიზეზი: ანუ ახალისა ნ[ა]მეტნ[ა]ვისგ[ან] ანუ
შეკრბეს ნ[ა]წლევჩიგ[ან], რომე ნ[ა]მეტნ[ა]ვი თუხმის მაგიერ[ა]დ და
შეიცვ[ა]ლოს მისგ[ან] ბუნება ნ[ა]წლევთა ანუ საქ[ა]მადთა ფიცხელ-
თ[ა]გ[ან] და ტკბილთა, [ა]ნუ წამლისა ძნელისაგ[ან]. 25

და იქნებისა ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა სქელისა ბალმისაგ[ან] რომე გა-
გულისოს ნ[ა]წლევნი და გაქძოს ძალმან ბუ || ნებისამ[ა]ნ, და აქ-
ციოს ალაგ-ალაგ, გ[ა]მოიღოს ნ[ა]წლევით და და[ა]წყლუროს. v

და იცოდით, ყოველი მუცლისა კსნილობა მის მაგიერ იქნების
და ზოგი სხუისგ[ან]ცა იქნების. ანუ იყოს ესე სენი ზემოთა ნ[ა]წ-
ლევთა შიგან, ანუ ქუეშეთა ნ[ა]წლევთა სხუილთა, და იქნების, რ[ო]-
მე ორთ[ა]ვე ნ[ა]წლევთა შიგან წაეკიდოს. 30

და, თუ სხგურკლესაგან წაეკიდოს, ამა მიზეზი-
თა იქნების, რომე საგურკველი შიგნით გასიედების და მოიზიდ[ა]ვს
ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა საგურკლისა სატკივარსა და შეყრ[ი]ს მას შიგ[ან]. 35

შეხრ[ი]ს საგურკველი; ყოველსა ჟამსა, და [ა]ეშ[ა]ლოს ტეხა
ანუ გასულა. და იყოს საგურკველსა შიგ[ან] სიმსივნე მკუეჲლად მით,
რომელ [......] წაკიდება სიმსივნესა თანა. ესე იქნების ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა
[.....]ვისაგ[ან] ანუ მეტისა გ[ა]ნრყუნისგ[ან]. ამისგ[ან] შეიქნების
[....] ზიარი, და თუ იყოს საგურკლესა შიგან ქარისაგან მა[....] არ 40
გ[ა]მოყვეს განავალსა თანა.

და თუ წაეკიდოს სიფოლხუისაგან, მაშინ გამოვიდეს საგურკველი ტეხისა თანა. და უფრო შეხუდების ყმათა საგურკველსა ფესუისა სინედლ[ი]სგან და უსუსურობისგან, იყოს ტეხა და ყვანა საგურკვლესა წაქმეტნ[ი]სგან და ძნელ[ი]სა სიმსივნისაგან, რომელი იყოს საგურკვლესა შიგან. ესე ამით შეიგენ, რომე ვის საგურკვლე ეწვოდეს და ასრე ეგონოს, ვითა მარილი ანუ ბაქრუკი მიცო შიგა, დაემართოს მას ქაქმსა || ტეხსა და ყვანა. და არს ტეხა და ტეხილი საგურკვლესა შიგა. და თუ ქაქვილი სჭირდეს უკანასა კარშიგან, ტეხა ბავსირისა ნიშანი არის. ტეხა და ტეხილი თუ სჭირდეს უკანასა კარსა, გაბობილობისგან ანუ წყლულობისგან იქნების. და ყოველი სენი, რომელი წაეკიდების საგურკვლესა, ტეხასა თქანა ყვანისგან იყოს. და მიზეზი მისი არის თუხმა და სხუაცა, რომელი წაეკიდოს ამას შიგან ყვანისგან.

და თუ წაეკიდოს ყვანა ღუიძლისაგან, მაშინ იგი იყოს უსუსურობისგან ღუიძლისა ძალისგან, ამად რომე ღუიძლისა ძალი მოუსუსურდების და ვერ ააყენებს საზრდელსა ღუიძლსა შიგან, რომე მოიღნოს კარგად. მას შინ გამოვიდეს ძარღუნი შიგან წაწლევთ კერძო უღნობელად და გავიდედს ყვანით, და დაგუიწერია იგი კარსა ღუიძლისასა. და იყოს ერთი ფერი ყვანისგან დიდისა ძალისა გამცემელისგან, გაძლიეროს და გამოვიდეს ყოველი წაქმეტნ[ი]სგან ტანისგან შეკრებული, ავი რაცა იყოს ტანსა შიგან ანუ სტომაქსა შიგან. და იყოს იგი წაწლევთა ანუ ღუიძლსა ანუ ზოგთა ადგილთა გუამისათა, და გაწმდეს მისგან ტანი. და არს ესეცა, რომე წაეკიდოს ცხროსა შიგან ძნელსა და სხუათა შიგან სნებათა ძნელთა, მაშინ შეხ || რას ბუნება მისითა ძალითა და გამოვიდეს ძალი, და იყოს წამეტნ[ი]სგან გუამსა შიგა ყვანითა ანუ რწყევითა, ვითა გამოვიდეს ფაშთაქსა თანა. კიდე მისგან, რომელი ღაშიდაქსა შეასწრაფებს ბუნება გამოღებასა მისსა. და არს იგი წამეტნ[ი]სგან, რომელი დაძუელდეს გუამსა შინა და იგი გამოიღებს მას. ბუნება ბრძანებითა ღთისათა ტყირბისაგან, და თქვისგან და ღუიძლისგან და სხუათა ადგილთა ტანისათა, მისგან, რომელი იყოს ყვანა გუამშიგან, გინა იგი არს, რომელმან გაბერტყოს გუნებისგან დამწუარი იგი ღუიძლისა კარ[.....].

აწ ნიშანი ვახსენოთ ყვანისა, რომელი იქნების წაწლევთა წყლულებისგან, რომელ იქნების ძალთა დაყენებისგან მისთა საქმეთაგან. და ასრე უნდა, რომელ შეიგნას საქმე ყოელისა ფერისა. და იცოდი, რომე საქმე სტომაქსისა მოღნობა არის საჭამადისა, და საქმე ღუიძლისა — მოღნობისავე საქმამადისა, და საქმე გულისა და ფირტუისა არს სული, და საქმე ტუინისა გაგონება არის ცნობისა, და იცნობების საქმე ზოგთა ფესუთა ტანისათა. და ოდეს ნახო ზოგი ფესუი უკუდგომილი მისისა საქმისაგან, იცოდი, იგი

წყაილებს[ა]ნ არის და იგი მიგასწავლის ადგილსა სნებისასა 433r
ზედა, და მ[ი]გასწავლის სნებასა ზედა მისა მაგიერად, რომელი
გამოვიდეს კაცისაგან ბერტყასა ზედან, და იყოს იგი ორსა პირსა
ზედან, მით რომელი გამოვიდეს ზოგთა ნაწილი ასო-ტანად. ნუთუ
გ[ა]მოვიდეს, რომელი იგი იყოს მას შიგან ნ[ა]მეტნ[ა]ვისგ[ა]ნ, და 5
რომელი გამოვიდეს ასოსა ნაწილისაგან მას შიგ[ა]ნ, გამოვიდეს
ზოგსა ტყ[ა]ესა ნ[ა]წლევისასა, და გამოიღოს ზოგი, რომელი იყოს
ნ[ა]წლევა შიგან ბალღმისაგან და სისხლისა და ნ[ა]ვლისა. მის-
წ[ა]ვებს მისგან ჭკუისგან ასოსა, მათ რ[ა]ოდენ ასოთგან რომელი
იყოს. ადრე შეიტყუებდეს მისგ[ა]ნ ნ[ა]წლევი, რომელი არის ძარ- 10
ღუთა კმელთ[ა]გან, და რომელი იყოს და ადრე დაიჭირვიდეს სნე-
ბასა. და აგრევე სტომაქი და არა ყოვლი ასო ტ[ა]ნისა შეიტყუებს
სნებასა და მისაწ[ა]ვებს სნებასა მაგისგან ადგილთა ასოთა. მაშინ
უნდა იცნას სენი — ზეითი ანუ ქუეითი, ანუ მ[ა]რჯუენით ანუ
მ[ა]რცხენით, ანუ უკნით ანუ წინათ. მაშინ ყუელ[ა]სა გასწ[ა]ვლის 15
სნებასა გუამისასა ნიშნებითა ამით საჩინოთა. და ესე იგი არს, რო-
მელი ასოთ[ა]გ[ა]ნ ასო არის. და მ[ა]თ შინა ნიშნები არის და ამით
გარეთ იცნობების და სახელ-სდებენ მკურნ[ა]ლნი: მ ს წ რ [ა] ფ ლ
შ ე ხ დ მ ა.

და გასწ[ა]ვლის ნიშნითა || თუ კ[ა]ცი ფერზედ[ა]ნ ყუითლ[ა]დ v 20
იყოს და ბაგენი თეთრად ედგენ, იცოდი, რომე ლუიძლი სიგრილის-
კენ გარდაქცეულია. და თუ ფერზედ[ა]ნ მოშაოდ იყოს, იცოდი,
რომე ტყირბი გარდაქცეულა მისისა სიგრილისკენ. და თუ თუაღნი
გაუყუითლდენ, იცოდი, რომე ნ[ა]ვლისა ს[ა]ვ[ა]ლსა შიგან ნასკუი
შეჭნილა. იცოდიო, რომე ესე ნიშნები გასწ[ა]ვლის, რაცა შიგნით 25
გუამშიგ[ა]ნ სენი გამოჩნდების. და არს ადგილსა მათსა ხუთი ნიშ-
[ა]ნი, და არს სნებასა ამას ზედან ორი ცნობა ანუ სამი.

და თუ იყოს ტკივილი კ[ი]ბს ზემოთ სტო-
მაქისაკენ, იცოდი, რომე ტკივილი და სნება წელთა ზემოთ 30
ნ[ა]წლევა შინა არის.

და თუ იყოს ტკივილი კ[ი]ბსა ქუეშეთ, იცო-
დი, რომე ტკივილი და სნება ქუეშეთა ნ[ა]წლევა შიგან არის. [...] 35
და დიდი ტკივილი დამეტებისგ[ა]ნ ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა იქნების [...], რომე
წულ[ა]ლნი ნ[ა]წლევი ასტკივდებიან. და [თუ წაეკიდოს ყვ[ა]ნა,
ყვანასა წინათ ერთითა ქ[ა]მით, და მეგრე იყვანდეს, იცოდიო, რომე
ისი სენი ზემოთა ნაწლევა შიგან არის. და თუ სისხლი გამოვიდეს,
წმიდა იყოს, ქუემოსა ნაწლევა სისხლისაგან ზემოსა უწმიდე იქ-
ნების. და გ[ა]მოვ[ა]ლს არეული ნ[ა]ვლელსა თანა.

და თუ იყოს ყვ[ა]ნა ქუემოთა ნაწლევათა,
მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე ასტკივდების ერთსა წამსა, დაუ- 434r
წყებს ყვანასა და გ[ა]მოყვების თანა სისხლი და ბალღ[ა]ში, და თანა 40

დ[ა]რეული და ქონიცა გამოყვების, და არა იყოს მის თანა სკორე-
და იქნების, რომე გამოვიდეს სკორე მარტოდ ანუ სისხლსა თანა,
ამისთუის რომე სკორე შეისწრ[ა]ფებს და გამოვა სისხლსა თანა,
და უფროსჯერცა გ[ა]მოვა სისხლი მარტოდ. და იცოდი, რომე ნაწ-
5 ლევთა წუღილთა არა უც ქონი. და თუ გ[ა]მოვიდეს სისხლი სქელი
და ქონი გამოყვეს თანა და ქონსა თანა ნ[ა]ვლეღივითა, რომე ტყ[ა]ე-
სა გვ[ა]ნდეს, იცოდი, რომე ქუემოთა ნ[ა]წლევეთა შიგან არის წყლუ-
ლი.

და გამოვ[ა]ლს ზოგთა ნ[ა]წლევეთ[ა]გან, რომელ
10 წაეკიდოს ყვ[ა]ნისგ[ა]ნ, ამისთუის ს[ა]გურკლისგ[ა]ნ რ[ა]სთენიცა
გ[ა]უმრ[ა]ვლდეს ყვ[ა]ნასა თანა ტეხა. და რა გ[ა]მოვიდეს მისგ[ა]ნ,
მის თ[ა]ნა მაგრა გ[ა]მოვიდეს ცოტა რამე. და ესე, რომელი დაე-
წერეთ, უქ[ა]ნით თუ იყოს, იცოდით, რომე წითლისა ნ[ა]ვლ[ა]სგან
არის ბოროტისა.

15 და თუ წაეკიდოს ზოგთა ნ[ა]მეტნ[ა]ვისგ[ა]ნ
საგურკლესა ანუ ნ[ა]წლევეთა ყვ[ა]ნა, მაშინ იგი არ და[ა]-
წყლულებს, ვირემდი არ გარდიქევეის წითლ[ა]დ ნ[ა]ვლ[ა]დ.

v აწ მისი ნიშ[ა]ნი მოგახსენოთ: დაუწყოს საგურკლემ[ა]ნ ტკივი-
20 ლი, სიმძიმე და გ[ა]მოვიდეს მისგან რამე, თანა || დარეული სისხ-
ლიანი. და გ[ა]მოვიდეს სისხლი სწორ[ა]დ და ცალკე-ცალკე სკორესა.
და თქუეს ზოგთა მკურნ[ა]ლთა, ვითა შირიმი გამოვა უქ[ა]ნისა კა-
რისგანო ტეხითაო. ვითა გამოვა სარცხუინელისაგან. და გალია-
ნოზ ასრე ბრძანა, ვითა ტკივილი არის, არვის უნ[ა]ხ[ა]ეს, არცა
ვის ასმიო.

25 და თუ სისხლი ღუიძლ[ა]სგან იყოს ყვანასა
თანა უტკივრად, და სისხლი იგ გუ[ა]ნდეს ანალსა კორცი-
სა ნარეცხსა. ოდეს გამოვიდეს ამას თანა ს[.....], იცოდით, რომე
დამჭირველი ძალი დაუსუსურებულა და მისგან არს. და თუ მის-
გან იყოს, ერთი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე ქაშქის წყალსა ჰგვ[ა]ნდეს,
30 და ერთი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე, თუ ღუიძლისაგ[ა]ნ გამოვიდეს,
რომე უკუდგეს ყვანა ორ დღე ანუ ერთ დღე, და დაგუბდეს, მერმე
გ[ა]მოვიდეს უტკივრად.

და თუ ღუიძლი დასუსტდეს და დაფოლხო-
დეს და ძნელად, მაშინ გამოვიდეს იგი ფიცხლა და მსწრაფლ. და
35 თუ იყოს ნ[ა]წლევეთა ზედათა ყვანა წამლებითა შესასმ[ა]ლებითა, და
შეუწყობდი საკამადსა. და თუ იყოს ამის თანა ქუემოთა ნ[ა]წლე-
თა, მას ჰკურნე ოყნებითა.

აწ გამოკრებით და გამოცხადებით დავეწროთ ნიშ[ა]ნი სიაჯისა,
435r რომელ არს ყვანა. ესე სენი უწინა თ || ავსა და ტუინიდალმან დაე-

მართების. ასრე იქნების — უწინა სურდო დაემ[ა]რთების და ნაზლა
შეე[ქ]ნების, და მერმე ყვანა დ[ა]ემართების. ამისი ნიშ[ა]ნი ესე
იყოს, რომე დილეულ[ა]დ გახსნით იყოს და მერმე კიდევ იკლოს,
რა ესე ნიშ[ა]ნი ნახო, იცოდი, რომე ტუინიდალმ[ა]ნ იქნების. მას
შესაერ[ა]ვი წამ[ა]ლი არ უნდა, თუ არა — კაცსა და[ა]ზიანებს და
მოკლავს. მას ასეთი წამ[ა]ლი უნდა — პირველ[ა]დ თ[ა]ვი და ტუი-
ნი გა[ა]მრთელოს და მაშინდა ტან-მუცელი.

ამისი წამალი ესე არის, [რომე] ნიადაგ პირაღმა იწვეს
და თ[ა]ვიცა მალლ[ა]დ ედვას. [...] სხუისა ნაძლისა წამ[ა]ლი დაგუი-
წერია, ისი უყო, [რომე] თ[ა]ვით სურდო გამოწმიდოს და გა[ა]მრ-
თელოს. და ქმეკრველსა წამალსა ნუ მისცემთ და ყოველსა დილა-
სა პირსა წაიგდებინოს, და რაცა დ[ა]მით სენი დაგროვდეს სტომაქ-
შიგა, იგი გამოწმიდოს. და მერმე იგი ნაზლი[ა]სა წამალი შეუწყონ,
და ძმარი თუ ისუნოს, ტუინსა ძალი მისცეს; და თუ ჭამოს, სტო-
მაქსა აწყინოს. და ბევრსა წყალსა ნუ სომს, მეტადრე ყინულიან-
სა. თუ ტუინი გრილ[ა]დ ჰქონდეს, რაცა თ[ა]ვის ტკივილისა გუით-
ქომს, იგი იწამლოს; რაცა ზემო სურდოს წამ[ა]ლი დაგუიწერია, იგი
უყავით, რომე თ[ა]ვი გამოწმიდოს.

თუ სიაჯი დაემ[ა]რთოს, რომელ არს ყვანა, და თუ ამაჲ თანა
ისალი გამოჩნდეს, რომელ არს სისხლის ყვანა. || რა ესე სატკივარი
გამოჩნდეს, თ[ა]ვი და გული, და ღუიძლი და სტომაქი კარგად შეი-
ნახოს. ბევრი იქნების, რომე ამა სენსა წამ[ა]ლი არა მოეციდოს, და
სჯობს, რომე წამალი არ მისცეთ. სიაჯი მას ჰქუიან, რომე ზმირად
წამ[ა]ლი მისცენ. ისრი(!) გახსნით იყოს, ასრე უნდა რომე მისი
სტომაქი და ღარიზისა ძალი შეინახოს, არა მიაჭიროს რა. და ესე
წამ[ა]ლი მისცენ: ნახ[ა]რში კორცისა და კუერცხი თორხულო. ამისი
ძალი ტანშიგ[ა]ნ შერჩეს და სხუა წამ[ა]ლი არ მოუნდეს. ამისთანა
მისცენ, რომე სხუა სენი აღარ გ[ა]ურთოს და ისი სენიცა გაიღოს.
თუ წამ[ა]ლი მისცენ, რომე წელი არ დაფრიწოს. და რაცა წამ[ა]-
ლი მისცენ, ისიცა ნახევ[ა]რზედა დან[ა]ყილი, ისი ჯამშიგან ჩაყარონ
და ბიისა და ან ვაშლისა და მრ[ა]ვე[ა]ლ-ძარღუისა წყლითა დაზი-
ლონ და ადრე-ადრე, ცოტა-ცოტა მისცენ.

თუ წელი ასტკივდეს, ბაზრაც[ა]ტუნი და სელი, და თესლი შას-
ფარლ[ა]მისა და თესლი მურისა, და მრ[ა]ვე[ა]ლ-ძარღუისა. ესე ყუე-
ლა სწორ-სწორი შექნან, და ამ[ა]თგ[ა]ნი სამი მუტყ[ა]ლი თფილსა
წყ[ა]ლშიგან ჩ[ა]სხან, რომე ლოპრი მოეციდოს, და თრი მუტყ[ა]-
ლი ვარდის ზეთი ზედა დაასხი და შეასუთ, ნ[ა]ნეგარ-მუტყ[ა]ლი
რევ[ა]ნდი, ჩინი და ერთი მუტყალი ამა წამლებისაგან დან[ა]ყონ და
გაცრან, და ვარდის ზეთითა მე[ა]ვეისა ბროწეულსა შეასუს, და თუ
ცივება სჭირდეს და წყურვილი, ესე წამლები ყუელ[ა]სა სჯობდეს.

436r და თუ ცივება არა სჭირდეს, || ძუელი ღუინო და ან დოი-დაშან-
თო და ასუან, არგებს.

თუ სისხლის ყვ[ანა ზაფრისგ]ან იყოს, მისი ნიშ[ანი] ისი არის:
ნ[ა]გ[ალი], რ[ო]ცა გ[ა]ვიდეს, ყუითელი იყოს და სტომ[ა]ქი ეწოდეს,
5 მას მატბუხი მიეცით ყუითლ[ი]სა ალილისა ინდოურიტა ზურმითა,
რომე მუცელი გახსნას და გამოწმიდოს. ქერქი[ან]ად მოხარშული-
სა ქერისა წყ[ალი] ასუან და სუფუფისა თესლი ბროწეულის წყლი-
თა თხაფ[ა]შირისა ყურსითა მისცენ, ერგოს. — და იჭირე: ერთი
ჩარეჟი ქერის ქერქი და ერთი ჩარეჟი ხაშხ[ა]შის თესლი, ესე ერთსა
10 ღ[ა]მესა წყლითა დასოვლებული შეინახონ და მერმე დან[ა]ყონ და
გამოწურონ. და მერმე ისი წყალი მოადუღონ და დაშანთულსა დოსა
გაურ[ი]ონ, და შეასუან.

თუ ღუიძლისაგან იყოს ესე სისხლის ყვ[ა]-
ნა, მისი ნიშ[ანი] ესე იყოს. თუ ნ[ა]გ[ალი] თეთრი იყოს, ღუიძლისა
15 სიგრილისაგან იყოს. თუ მასიქისგან იყოს, მისი ნიშ[ანი] ესე იყოს,
რომე ნ[ა]გალი წურილ[ა]დ გამოსდ[ი]ოდეს. თუ ღუიძლისა სისუს-
ტისგან იყოს იგი ყვანა, ახლისა კორცისა ნ[ა]რეცხსა გვ[ა]ნდეს. ისი
თეთრი გახსნა და ყვ[ანა] მით შეექნების, რომე ღუიძლსა სიცხე
აღარა ჰქონდეს. და მას მაჯუნი ფილფილი ძუელით ღუინითა შეასუან,
20 ერგოს. და ქაბრი ძმრითა შენახული, და ბოლოკის ფურცელი მისი
საჰმელი შეიქნებოდეს გურკისა, ისიცა არგებს, შიგან კმელი ანგი-
ნოზი ერიოს და ჰ[ა]ქუნტელი ხარდალითა მო || კალული. ესე სენი
მას იქიდალმა სჭირდეს. მისი წამ[ალი] ესე არის. — და ი-
ჭირე ბროწეულის ყუავილი და წითელი ვარდი, ყურთხი, მასტ[ა]ქი,
25 თუითოსგან — ხუთი მუტყ[ალი], ზაფრ[ანი] — ერთი მუტყ[ალი] და
ერთი მუტყ[ალი] ბიის შარბ[ათი], ესე შეასუან. მისი საჰმელი: კა-
[ა]ბი, კოკობი, ჰ[ა]ვ[ა]პი შემწუარი, და შარბ[ათი] მურდისა, — ესე
ყუელა არგებს.

თუ ესე ს[ა]ტყვი[არი] ღუიძლ[ი]სა სისუსტისგან
30 იყოს, მისისა ნ[ა]გ[ალი]სა ფერი კორცისა ნ[ა]რეცხისა გვ[ა]ნ-
დეს. მას ღუინო, პური და კორცი ყუელა აწყენს, და ქერქ-გამძურ-
[ალი]სა ქერისა წყლისა საჰ[ა]მ[ალი] შეუწყევ [...] და ან ორი და ან
ს[ა]მი. ესე შარბ[ათი] სცადონ და არგებს: [...]რა,
ქერქ-გამძურ[ალი] ფეტუი ქერის ქერქით მოდუღებული და გა-
35 წურვილი. თუ ესე სტომ[ა]ქმ[ან] მოადნოს [...] თანასა აჰმეგდით
ამა რიგითა. შე იქ მოდიო: ფეტუი [...] ქერქი სწორი ერთ-
მ[ა]ნერთსა გ[ა]ურიონ, და ოცი ასთ[ინი] წყ[ალი] ქნან, და იმით მო-
ადუღონ, ასრე რომე მეოთხედი [...] მოსწყდეს და თხის ღუიძლი
შეწუან და მე[ა]უნას თესლი დან[ა]ყეთ და გაცარ და ზედა მოაყარე
40 და ჰ[ა]მოს. და უგურკო ჩ[ა]მიჩი ჰ[ა]მოს, და დაშანთული დოსუას,
ესეცა ერგოს.

თუ ესე ს[ა]ტკივ[ა]რი გ[ა]უძნელდეს, სავა
ქნას. ასეთი წამალი არამცა ჰამოს, რომე შეკრვიდეს. წამალი
ესე ქნას:—თესლი თუხმისა, თესლი მალოქისა ქერქ-გამოდრობი-
ლი, თუითოსგ[ან] — ხუთ-ხუთი მუტყალი, ბასბასა, სამყი არ[ა]ბი,
თუითოსგ[ან]—ათ-ათი || მუტყალი. ესე ყუელა მოკალონ და და-437r 5
წაყონ, და ათი მუტყალი გილ-ერმანი დან[ა]ყილი ამასვე გაური-
ოს, და სამი მუტყალი მურდის შარბ[ა]თი შეასუას.

აწ ერთი წამალი სხუა არის, რომე მუცელსა შე-
კრ[ა]ვს და ტანსა კმელად შეინახ[ა]ვს. და იჭირე: თესლი თხუთ-
მეტისა ტუხტი[სა] და თესლი მოლოქისა, ორივე ქერქ-გამოდრობილი 10
და დან[ა]ყილი, და ბაზრაცატუნი, და თესლი მურისა, და თესლი
შასტარდ[ა]მისა. ესე სწორ-სწორი ერთ[ა]დ შეყარონ და მოკალონ,
და დან[ა]ყონ და ვარდისა ზეთითა დაზილონ და თბილითა წყლითა
სამი მუტყალი შეასუათ.

თუ ესე სისხლ[ი]ს ყვ[ა]ნა ღუიძლის გ[ა]ნიყოს 15
და ღუიძლის გ[ა]ნ სდიოდეს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს,
რომე მუცელსა და წელ[ისა] ტკივილი არ იყოს და აგრე სისხლი
სდიოდეს. [...] გ[ა]ნსნით იყოს და არცა შეკრვიტ. თუ ორსა დღესა
შეიკრ[ა]ს და მერმე კიდევე გახსნას, რა ესე ნიშ[ა]ნი გ[ა]მოჩნდეს,
იცოდ, რომე ღუიძლსგ[ან] სდის სისხლი. 20

მისი წამალი ესე არს. — და იჭირე: გილ-ერმ[ა]ნი
და თხ[ა]ბაშირი(!), სამყი არ[ა]ბი მოქ[ა]ლული, თუითოსგ[ან] — ათი
მუტყალი, ზუნი, სიაოშნი და საკმელი, თუითოს[ა]გ[ან] ორი მუ-
ტყალი და ნახევარი. ესე მურდის შარბათითა შეასუან სამი მუტყ[ა]-
ლი. იქნების, რომე ისი ღუიძლ[ი]სა სისხლ[ი]სა ყვ[ა]ნა ღუინისა 25
თხელსა გვ[ა]ნდეს და ხუთიქონი და მყრ[ა]ლი იყოს, || არ არს ხილ-
თი, ესე ან წყურვილისგ[ან] ან გრძელსა გზასა ევლოს სიცხეშიგან,
მისგ[ან] სისხლი დაიწვის და ისი არს. მისი წამალი გრილი საკმელი
უნდა. დილეულად — ცივი წყალი და შ[ა]რბ[ა]თი ხაშხაშისა,
და ცივი ქერისა წყალი და რ[ა]ცა ამას გ[ა]ვს (ბევრი ავ[ა]დ იქნე- 30
ბის, რომე ისი ყვ[ა]ნა მისდ[ი]ოდეს, მწუან[ა]დ დამტლებოდეს და
ღუიძლისაგან სენი არ იყოს), ყურსი ქაფური და ყურსი თხაფაში-
რი. ესე ისალი რომე სჭირდეს, ასეთი შემკრველი წამალი უნდა მის-
ცენ, რომე ხან-ხან ორი გერში კიდევე ყვებოდეს და ადრე არა შეკ-
რ[ა]ს. მისი საკმელი: წურილი თევზი ძმრითა შექნილი და 35
ნიშასტ[ა]კი, ს[ა]მყი არ[ა]ბითა და შემწუარი ნუშის გული.

თუ ისი ისალი ძარღუჩიგ[ან] იყოს, კელი არ გ[ა]იხსნას, მისგ[ან]-
ცა იქნების. კელ[ი]ს ძარღუი აქალი გაიხსნას და ს[ა]კმელი სუბუქი
ქ[ა]მოს და ასეთი, რომე წყნარად შეკრას, და მრ[ა]ვე[ა]ლ-ძარღუას
წუენი და ფურცელი [თ]უხმ[ა]ქნისა, დ[ა] რ[ა]ცა ამისი მგზ[ა]ვისი 40
არის, იგი აკ[ა]მონ. და ნიადაგ ასალითა ან პირსა წ[ა]იგდებინოს, ან

- ბუსირითა ან¹ ამას გარეთ კაც[ს]² სისხლი ბევრი წაუვიდეს, ქაც[ს]
 სა ტა[ნი] დაღბეს, მისთუის რომე ღუიძლი ავ[ა]დ იყოს და არარიონ
 ლარიზი(!) ავ[ა]დ ქონდეს და ძალი მოღებით და დამც[ი]რდეს, და
 საჰმელსა ვერ იღნობდეს, და მუცლიდალმა სისხლი სდიოდეს, ანუ
- 5 438 რნერწყუასა ამოყვეს, ან სადა ტანი||გ[ა]უცივდეს და მუცელი აუსივ-
 დეს, და მაჯა აღარა სცემდეს, სისხლი³ მუცელშიგან⁴ გ[ა]შ[ა]კდეს.
 ამას ასრე უნდა უწ[ა]მლოს, რომე გაიღოს.
- ერთი სისხლის ყვანა ამის გ[ა]ნ იქნების და
 ყოვლითა ასოდალმ[ან] სისხლი გ[ა]მოუვიდეს, ძ[ა]რლუებშიგან⁵
- 10 ნ[ა]მეტნ[ა]ვი ხილთი შეგროვდების და იმა ნ[ა]მეტნ[ა]ესა ტანი ვერ
 შეინახ[ავ]ს, და ძარლუებშიგან⁶ მივა, და ძარლუიდალმ[ან] იმავე
 ღუიძლშიგან⁷ მივა, და ღუიძლიდალმ[ან] შტოებშიგან და მასიყში-
 გან მივა, და მერმე წელებშიგან ჩავა.
- ერთი სისხლის ყვანა მის გ[ა]ნ იქნების. ერ-
 15 თი სხუა არის [...]ავი ხ[ი]ლთი სტომ[ა]ქშიგან⁸ შეიყაროს და რ[ა]-
 ცა სტომ[ა]ქშიგან⁹ ს[ა]ქმელი იყოს, დააღბოს და წა[ა]კდუნოს, და
 სტომაქმ[ან] აღარ შეინ[ა]ხოს და გ[ა]იშოროს, ისიცა სისხლისვე
 ყვ[ა]ნასა [...]შიექს. მისი ნიშანი ე სე არის, რომე ჭიპსა გარე-
 20 შემო გრეხდეს, და რასთენჯერცა მოს[ა]ვლელ[ა]დ დაჯდეს, გონჯი და
 ქარიანი გ[ა]იყვ[ან]ოს. და რ[ა]ქ[ა]მ გამოჩნდეს ესე ყვანა, ორსა-სამსა
 დღესა იყვ[ან]დეს, და მერმე უკუკრთეს და ხანი გ[ა]მოვიდეს, და
 ქაც[ს]ა ასრე ეგონოს, მეშუელაო. და ოც დღემდის კიდევე გამო-
 25 უჩნდეს, და ესრე ეგონოს. ახალ[ა]დ შემექნაო, და ისივე სენი არის.
 მისი წამ[ა]ლი. -- მისი წამ[ა]ლი ისი არის, რომ შეიტყოს,
 რომე სტომაქსა და ღუიძლსა ძალი აქუს რა. თუ ღუიძლსა და სტო-
 30 მაქსა ძალი არა ჰქონდეს, ასეთი რა მისცეს, რომე ორივე ძალზედა
 მოდგეს. || თუ ისი სენი¹⁰ კიდევე მოლმოოდეს და შეიტყო, ან შარ-
 ბ[ა]თი აფსინთ[ა]ნი, და ან იარჯი-ფეკარათა, ან გუარიშ[ა]ნი ბიისა,
 რომე მუცელი გაწმიდოს, ან დიდი ატრიფალი დილეულად, ან საჰ-
 35 მობდეს, ან იარებოდეს, ნიადაგ ტანსა იბ[ა]ნდეს. და იზელდეს. თუ
 სტომ[ა]ქი სუსტ[ა]დ ქონდეს და საჰ[ა]მ[ა]დისა დნობა არ შეეძლოს და
 სიგრილე მორეოდეს, და სისხლ[ი]ს ყვ[ა]ნა მისგან¹¹ შექნოდეს, ჰა-
 კუნტელი, მხ[ა]ლი და მლ[ა]შე თევზი ჭ[ა]მოს, და მერმე არწყიოს ან
 40 ხარდალითა ან ცერეცოს წყლითა, ან თ[ა]ფლითა ან [...]რათა არ-
 წყიოს, რომე სტომაქისა პირი გაეხსნას, [გა]მრთელდეს და იარჯი-
 ფეყრა შეასუას, რომე სტომ[ა]ქი გამორცხას, და გუარიში ხუზი
 სტომაქსა ძალსა მისცემს. მისი საჰმელი: ტრედის კუნდი და ქაც[ს]-
 45 [ავი] შემწუარი დარიჩინითა და ზირათა, და ფილფილითა, — სტო-
 მაქსა ძალსა მისცემს.
- თუ ესე სისხლ[ი]ს ყვ[ა]ნა სტომ[ა]ქისა ჰიცხისგან¹² და ზაფრისა
 გამოჩნდეს, მისი ნიშანი წყურვილი და პირ[ი]ს სიმწარე არ[ი]ს.

მისი წამალი: რუბი ბიისა და რუბი მე[ა]ვისა ბროწეულისა. ესე
 ორივე ერთ[ა]დ შეასუთ. და ან რუბი ისრიმისა ან ბიისა, ან რუბი რე-
 ვაჯისა ან ვაშლისა რუბი. ამა რუბისა შარბ[ა]თებისა ერთი მუტყა-
 ლი თხაფაშირი ერიოს, სჯობდეს. და გუარიშანი სუმაყისა ცა არ-
 გებს. თუ ჯურეება არა სჭირდეს, გაწურვილი დო დაადუღონ || ან 439r5
 რკინითა ან ქვითა, და თხაფაშირისა და მე[ა]უნასა თესლიცა ერგოს.
 და თხისა რძე ან წუიმის წყლითა ან სუმაყისათა ასუან. ერთ[ა]დ
 ადუღონ, რომე წყალი აადუღოს და რძე დ[ა]რჩეს; ისი რძე ისრი-
 მისა რუბითა მისცენ. და მისი საჭმელი: სუმაყითა მოხარშუ-
 ლი ჭლიკები იყოს. და თესლი ბროწეულ[ი]სა საჭმელად შექნი-
 ლი ნუშითა და მოხარშული ქასინის ძმრითა დაასოვლოს და აჭ[ა]-
 მოს. და ფურცელი მრ[ა]ველძარღუასა იმ[ა]ვე რიგითა ქ[ა]მოს, და
 ბაკილა ძმრითა მოხ[ა]რშული და თოლხო კუერცხი, და სუმაყი და
 ისრიმი კმელი, აბულასი, ესე ყუელა ამ[ა]ვე ზემოსა წესითა აჭ[ა]-
 მონ.

10
15

სისხლ[ი]ს ყვ[ა]ნა, რომე ღუიძლ[ი]სა და ან სტომ[ა]ქისგ[ა]ნ იყოს,
 მას მოხარშული კუერცხი აწყენს. აფიონი და ბაზრულ ბალ[ა]ჩი
 ზაფრ[ა]სა გა[ა]სქელებს და ძალსა მოკიდებს, და ერთობ ეშინოდეს;
 თუ ღონე არ იყოს რა — ჯუნდი ბედასტარი ზაფრ[ა]ნითა მისცეს.
 თუ ბალდ[ა]მი გარეოდეს, დაიჭირე მ[ა]რილი და ანდარანი — ასი
 მუტყლი, დალეწონ და მოკალონ და ცხელსა ძმ[ა]რი და[ა]სხან. და
 კალვაშიგ[ა]ნ ორჯელოდე. დაიჭირე თესლი ბროწეულისა მოჭ[ა]-
 ლული და სუმ[ა]ყი და გაწმედილი, თუითოსგან — ოც-ოცი მუ-
 ტყალი. ესე ყუელა დან[ა]ყონ და გარიონ, და მარილისა ალაგსა ამას
 აჭმევდეს, და დღესა და ღამესა წინათ ან მე[ა]ვე ბიე და ბროწეუ-
 ლისა გული ჭამოს, რომე შეკრ[ა]ს. || მისი საჭმელი: კაკაბისა
 და კოკობისა ხარშო იყოს.

20
25
v

სხუა სისხლის ყვ[ა]ნა, რომე შიგნით სტომაქსა გარეშემო წური-
 ლი და თეთრი მღიერი გამოესხას და მისგ[ა]ნ იყოს სიაჯი. მისი
 ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე სტომ[ა]ქით ავი სული ამოსდიოდეს, და
 ქ[ა]მ[ი]ს უკნის სტომ[ა]ქი ეწოდეს და სტკიოდეს. ესე მე[ა]ვისა ქ[ა]-
 მისგ[ა]ნ წაეკიდების და რ[ა]ს[ა]ცა ქ[ა]მდეს², უდნობი გ[ა]ვიდოდეს,
 და მწოედ სწყურდებოდეს. თუ ამას თანა სხუა ს[ა]ტკივ[ა]რი არ[ა]
 სჭირდეს რა, ბასლ[ი]ყისა ძარღუი გ[ა]უხსენით, და ან წუივსა კოტო-
 ში მოკიდოს, და ქერ[ი]ს წყლითა რომე აბულასი და ხაშხაშის თეს-
 ლი მოდუღებული იყოს, მას ქ[ა]მდეს. და ყოვლთა დღეთა თუითო
 მუტყალი სამეცი არ[ა]ბი და ბაზრაყ[ა]ტუნი, ორი მუტყალი ვარდის
 ზეთითა და ცივი წყალი გ[ა]ჟრიონ და შეასუან. თუ ბაზრაყ[ა]ტუ-
 ნი ან მრ[ა]ველძარღუას თესლი და შასფარლ[ა]მის თესლი ესე
 წყლ[ი]თა მოადუღონ, და შიგ[ა]ნ ვარდის ზეთი უწოთონ; და მის-
 ცენ მისი საჭმელი: ქერი და ან ბრინჯი მოჭ[ა]ლული ნუშის

30
35
40

გულითა და მე[ა]უნას ფურცლითა მოდულებული, და შიგა ამ
კლულისა ნუშის ზეთი ჩა[ა]წოთ. და მისი საჭმელი: დან[ა]ყილი
ოსპი, და ისრიმისა და სუმაყის წყალი, დო მეჲვე გაწურვილი, და
[ა]ნთული, და კმელი პური და ბრინჯი მოქ[ა]ლული. ამისთანა სე-
440r მელი შეუწყონ და აჭ[ა]მონ. || თუ ამა სენსა უკნის სილი და
5 გამოჩნდეს, არა ეშუ[ე]ლების რა.

თუ ის[ა]ლი სტომ[ა]ქშიგ[ან] შემოსულიყოს და სევდისა ნიშ[ან]ი
გ[ა]მოჩნდეს, ფიცხლ[ა]დ კელი გ[ა]უხსენ და ტყირპზედა კოტონ
მოკიდოს, და სუფუფი ბროწეულისა გურკითა მის ცენ ამა
10 რიგითა შექნილი: გამკმარი ბროწეულისა გული—ათი მე-
ტყალი. და ბამ[ა]ნი წითელი მოკალული — ორი მუტყლი, ზარ-
ნაბი — ერთი მუტყალი, მოქ[ა]ლული სად[ა]ფის თესლი, შასფარ-
ლ[ა]ში მოქ[ა]ლული, ბრინჯი მოქ[ა]ლული დან[ა]ყილი, თუითოს-
გ[ან]—ათი მუტყ[ა]ლი. ამისგან ს[ა]მი მუტყ[ა]ლი ერთი სმა შარბ[ა]-
15 თი არის. მისი საჭმელი ასრე შეუწყონ: — დაიჭირე
გურკა ბროწეულისა ათი ასთ[ა]რი, ჩ[ა]მიჩი შ[ა]ვი—ნახევარ ლტ-
რა. ესე ორივე დანაყონ და ძმრითა და წყლითა დაზილონ, და მერმე
დაწურონ და ცოტა მარილი და სათრი შ[ი]გან ჩაყარონ, და პურსა
ამით ჭ[ა]მდეს.

20 სხუა სენი, რომელსა ჰქუიან დუსანათხრია. ისი ისალი წელისა
მდიერისგ[ან] შეიქნების. ინდონი აქიმნი ამა სენსა დუსანათხრისა
უზახიან. თუ ისი ისალი წელისა მდიერი არ იყოს და ღუიძლისგ[ან]
იყოს, დუსანათხრი მას ჰქუიან. თუ შიგნით წელშიგან ძარღუი გ[ა]-
უხსნა, ისლისა სისხლი გამოუჩნდეს და უფროსი ერთი წყლისა მეს-
25 თახამი იყოს. დუსანათხრი სისხლი არის. პირველ[ა]დ ასეთი
v წამ[ა]ლი || მის ცენ, რომე ისი წელები გარცხას, და ს[ა]ტკი-
ვარი იყოს, ისი გ[ა]მოწმიდოს და წელის პირი შ[ა]ვი შე[ე]ქნას, სა-
დაცა სტკივის. მერმე ასეთი წამ[ა]ლი მისცენ, რომე ისი გამრთელ-
დეს. ისი მდიერი წურილსა წელშიგან იყოს, ესე ბაზარყ[ა]ტონის
30 ლობი, და ლობი სელისა; ისი მდიერიანი წელი ამა ლობრებითა გარ-
ცხან.

თუ ზაფრა და ხილთი მალე იმა წელშიგ[ან] თუ გაეტევის, მისი
წამ[ა]ლი ხ[ი]არი-შამბ[ა]რი არს, ქასინისა და ან აბუსაღბისა წყლი-
თა; და ცოტა ზაფრ[ა]ნი შიგ[ან] ერიოს, ერგოს. თუ ხილთი მლ[ა]-
35 შე იყოს და ან სევდისა იყოს, წაუაროს. და მისი წამ[ა]ლი:
აღილა შ[ა]ვი და ყუითელი არ[ა]ის. თუ ესე სენი ძუელი დამწალი
იყოს, თ[ა]ფლ-წყლითა და ჯულბითა და იარ[ა]ჯიფეკრათა გარცხ[ა]ს
და დო გაწურვილი ქვითა დაშ[ა]ნთული მისცეს; და ახალი რძე
დაშ[ა]ნთონ ისრივე, ისიცა ერგოს. და მისი საჭმელი: ქათ-
40 მისა და თხის ქონი და ბრინჯი იყოს, ან ფეტვი დან[ა]ყილი და იმა
ქონითა შექნილი არგებს. იმა წყ[ა]ლშიგ[ან], რომე მისთუის საჭ[ა]-

მ[ა]დი შექნ[ან], შიგა დან[ა]ყილი ხაშხაშის თესლი ჩ[ა]ყ[ა]რონ, და
 ცოტა ნიშასტ[ა]კი მოკ[ა]ლული იმა წყ[ა]ლშიგან ჩაყ[ა]რონ და შექ-
 ნან, არგოს. და ოსპი ქერქ-გამჰურ[ა]ლი წყლითა მოადუღოს და
 წყ[ა]ლი წასწურონ, და კიდევ მოხარშონ, და მერმე წასწურონ და
 გახსნან; და მერმე დაიჭირე: მექანესა ფურცელი || და 441r 5
 მრ[ა]ვექალმ[ა]რლუას ფურცელი, ხურფისა და წყ[ა]ლი სუმაყისა, და
 ქონი თხისა და ან ბატისა, და მოკ[ა]ლული ნუშის გული. ესე ყუელა
 მოადუღონ, ერთობ ერგების. ბრინჯი და ბ[ა]ტქნის ფერკები ერთ[ა]დ
 მოხარშონ და ცოტა სამყი ჴრთონ, ესეცა კარგია. და კუერცხის
 გული თორხულო და წმიდა ს[ა]მყიცა არგებს, მისთუის რომე პური 10
 მოზიღონ ამა წყ[ა]ლშიგან, ტუტა და სუმ[ა]ყი მოხარშონ და ნუშის
 გული, ან ბიის წყლითა ან სუმ[ა]ყითა, ან მექანეს ბროწეულ[ი]სა
 წუენითა, იგი საჭ[ა]მადად შექნან. თუ კორცი მოინდომოს — ღუ-
 რ[ა]ჯი, კაქ[ა]ბი და ან კოკობი, ან კოწ[ა]ხურითა ან მოცხ[ა]რითა
 შექნილი ჭამოს. და ყუელა კმელი და შემწუარი არგებს, და კიდევ 15
 მოაწყურვებს. ესე ყუელა თუ მოადუღონ და სიმლ[ა]შე წ[ა]ულონ,
 აგრე გა[ა]კმონ და აგრე შეწუან — ერთი მუტყ[ა]ლი ორითა მუტყ-
 ლითა აბულ[ა]სითა და ორი მუტყლი პრ[ა]სის თესლი. ესე დან[ა]-
 ყონ და გაცრან, ძუელსა ისალსა არგებს. და ვისცა ბ[ა]ვექასირი 20
 სჭირდეს, მასცა არგებს. თუ ძარლუებისათვი გახსნით იყოს და სი-
 ნედლისაგან სჭირდეს, ძარლუები დაქ[ა]სუსტოს. და გახსნას თრიაყი
 დიდად, ფალონია რუმი და ფალონია სპ[ა]რსი მურდის შარბ[ა]თითა
 და მისცენ. და მისი საჭმელი: შემწუარი კაქ[ა]ბი და კურდ-
 დელი, და ჰ[ა]ვექ[ა]კი და შუელი შემწუარი, და ქალმი შექნილი. რა 25
 მოხარშონ, წუენი წასწურონ და კიდევ მოადუღონ და მესამეზედა
 ბრინჯი || ჩაყარონ და ისი საჭამადად შექნან. და ყალდ(!) კამა შექ-
 ნილი თხისა ქონითა, შექნილი ანგიზონითა ყარ[ა]მფუღლითა აჭ[ა]-
 მონ.

სხუა ნიშ[ა]ნი ყვ[ა]ნისა, რომელსა ჰქუიან სიაჯი. ესე ორისა ფე-
 რის[ა]გ[ა]ნ იქნების. ერთი ღუმევი(!) არს, ისი სისხლისგ[ა]ნ არის. 30
 ერთი — ზუთი ფერი არის. ნიშ[ა]ნი სიაჯისა ერთი ესე არის, რო-
 მელ წელჩიგ[ა]ნ გამოებმის რამე და ნ[ა]წლევა გახურეტს. ესე
 მისგ[ა]ნ დაემართების, რომე ან მკერდზედან ან სხუასა ასოსა შიგ-
 [ა]ნ ბედნიერი გამობმულიყოს და შიგნით სისხლ[ი]ს ყვ[ა]ნა მისგ[ა]ნ
 იყოს. და რომე მუცელშიგან იყვ[ა]ნდეს და საჭმელი არ მოუნდე- 35
 ბოდეს, მისი წამ[ა]ლი ესე იყოს, რომე ბას[ი]ლ[ი]ყისა
 ძარლუი გ[ა]უხსნას და ცოტა სისხლი გ[ა]მოუშუას, და ოსპის საჭ-
 [ა]მ[ა]დი შეუწყევით და ფერდზედა ესე ტლე შეუწყევით
 და დასდევით. — მოიღე: სანდ[ა]ლი და სოდი ვარდისა
 წყლითა და ცოტა ქაფური, ესე ერთმ[ა]ნერჩიგ[ა]ნ გ[ა]ჴრიონ და 40
 მით ენა გარდაკოცონ. მერმე იმ[ა]ში გამო[ა]დუღონ წყლითა და

გამოწურონ, და პირველი წუენი გა[ი]სხან, და სამყითა და მე[ა]ვისა
ბროწეულისა წუენითა მოადულონ, მას უენით წუერილი თევზი ძირ-
თა შეუქენით და ამას აჰმევედით, და ლუინისგან აფარებენი.

სო დო თოფალხსა ჰქუიან, და იმ[ა]ზი — მე[ა]უნასა, და უკ-
ყი — თუთუბ[ა]ს.

ერთი ფერი ყვ[ა]ნა სხუა არს ღუიძლ[ი]სა სისუსტისაგან. და იქ-

- 442r ნების ღუიძლსა. ასთონიერთი ძალი არა || ექონების, რომე სისხლ-
შენიანოს, მისგან დაემ[ა]რთების. მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე
უწინა იყვ[ა]ნდეს წყალსავითა, და მერმე სისხლ[ა]დ გარდაექცეს.
10 უკნის დანავალსა რომე დახედნეს, წელთა ნახუეწივით რამე გავი-
დოდეს, ამისგან დაემ[ა]რთების. სენისა სიმწოვისაგან იქნების და
სენისა სიმწოვე — ნ[ა]წლევათა სიმწოვისა. და უმეცართა კაცთა ასრე
ჰგონია, სხუისა კორცისა ნახუეწი არისო. და აქიმთა ასრე მ[ა]რ-
თებს, ყოველთა ღღეთა ნ[ა]ვ[ა]ლსა დახედვიდენ. თუ წელთა ნახუ-
15 ეწმან ყოველთა ღღეთა უფრო და უფრო იმატოს, ავი ნიშ[ა]ნი არის
და არაფერი წამ[ა]ლი არ მოეკიდების, და ნუცარ[ა]ს სწ[ა]მლებთ.
თუ ყოველთა ღღეთა წელთა ნ[ა]ხუეწმ[ა]ნ იკლოს, იცოდი, რომე
კარგი ნიშ[ა]ნი არის და არაფერი წამ[ა]ლი არ მოეკიდების.
ერ[თად] ამისთუის დაემ[ა]რთების, კაცი კელსა გაიხსნის,
20 დაჩუეული იყოს, არღარა გაეხსნას; და ერთ[ად] ამისთუის —
კაცი ცხუირთა სისხლისა დენასა დაჩვეულიყოს და მერმე შეკრო-
დეს, მერმე იგი ძარლუჩიგან დაიფანჩვის, და მერმე იქიდალმ[ა]ნ
ნ[ა]წლევიგ[ა]ნ ჩ[ა]ვა, და სიმწოვითა ნ[ა]წლევათა დახუეწს და ნ[ა]-
წლევისა და[ა]წულილებს. ნ[ა]წლევი ს[ა]მი არს: ერთი ზე-
25 მო, ერთი ქუემო და ერთი შუა. თუ ესე სენი ქუემოსა ნ[ა]წლე-
ვიგ[ა]ნ იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე ესე წელ[ი]სა ნ[ა]ხუეწი
v სხუილ-სხუილი გამოვიდოდეს. || თუ ესე სატკივარი შუათა ნაწლე-
თა შიგან იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს: წელთა ნ[ა]ხუეწი წებოვი-
თა იყოს, თუ ზემოსა ნ[ა]წლევისა შიგ[ა]ნ იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე
30 იყოს, რომე წელთა ნახუეწი წურილი იყოს და პ[ა]ტ[ა]რა მუცელი
და ჰიბი სტკიოდეს. და თუ ქუემოსა ნაწლევიგ[ა]ნ იყოს, ს[ა]პ[ა]რ-
ს[ა]ვი სტკიოდეს.

ჯ[ა]ლინოზ აქიმი ამას იტყუის: რ[ა]გუარცა ყვ[ა]ნა მოუვიდეს,
თუ ადრე-ადრე და გაუარჯელ[ად] იყვ[ა]ნდეს, ესე სენი ზემოთა ნაწ-
35 ლევიგან იყოს. თუ ცოტად აზიდვებდეს და ჯდომავიგ[ა]ნ რჯიდეს,
შუასა ნ[ა]წლევიგ[ა]ნ იყოს; და თუ მწოედ აზიდვებდეს და მწოედ
რჯიდეს, ზემოთა ნ[ა]წლევიგ[ა]ნ იყოს.

ერთი ყვ[ა]ნა სხუა არის, სახელ[ად] აყაყი ჰქუიან. ესე მისგან
იქნების, რომე ნ[ა]ვლეშვიგ[ა]ნ ნ[ა]მეტნ[ა]ვ[ა]დ ზაფრა შეყარილი-
40 ყოს, რ[ა]გუარცა ტყირბი სევდისა სახლი არის და იქი შეიყრების,
აგრე ნ[ა]ვლეშვიგ[ა]ნ ზაფრისა სახლი არს და იქი შეიყრების. ესე ორისა

ფერის[ა]გ[ან] დაემ[ა]რთების. ერთი მისგ[ან], რომე ნ[ა]ვლელშიგ[ან] ზაფრა ერთობ დამეტდეს, რ[ა]გუარცა ნ[ა]ვლელშიგ[ან] ზაფრა დას-
კ[ა]რბდების და იქი აღარა დაეტევის, მერმე იქიდ[ა]ლმ[ან] ნ[ა]წლე-
ჩიგ[ან] ჩ[ა]ვა და ნ[ა]წლევსა და[ა]წყულულებს. ერთი ფერი ყვანა
მისგან იქნების, მისი ნიშ[ან]ი ესე იყოს. — რ[ა]გუარცა 5
რ[ა]ს ქამდეს, ისითსვე მოუდნობელსა გ[ა]ვიდოდეს, და ნ[ა]ვლისა
ფერი || მომწუანო იყოს, და ნ[ა]ვ[ა]ლი ცხელი იყოს და ორთქლი 443 r
ასდიოდეს. რ[ა]გუ[ა]რცა ესე ნიშ[ან]ი ნახო, იცოდო, რომე ესე ყვ[ა]-
ნისა სენი ყუითელი ზ[ა]ფრისგ[ან] არ[ი]ს. ამისი წამ[ა]ლი: მუყლი
ას[ი] იყოს, რომე შეიკრის და სენისგ[ან] გამოიყვ[ან]ოს. 10

აწ რომე ყვ[ა]ნა ავისა სატ[ა]მლისგ[ან] და დიდისა სატ[ა]მ[ა]დისგ[ან]
და დიდისა ლუინისგ[ან] იყოს, რომე ზემო თ[ა]ვსა პირველი ნიშ[ა]-
ნი დაგუიწერია, და ესე ბევრისა და მწოვისა და მე[ა]ვისა ს[ა]ტ[ა]-
მლისგ[ან] დაემ[ა]რთების.

ერთი ფერი ყვ[ა]ნა სხუა არის, რომე კაცი პირვე- 15
ლ[ა]დ კარგისა ქ[ა]მასა დაჩუეულიყოს და მერმე ისი ველ[არ] იშო-
ოს, მძიმესა და მწოესა სატ[ა]მ[ა]დსა ქ[ა]მდეს. ამისი ნიშ[ან]ი ესე
იყოს. — პირველ[ა]დ ყვ[ა]ნა დაუწყოს, მერმე წელთა ნ[ა]ხუეწი-
ვითა დაუწყოს ყვანა. ისი ნ[ა]ხუეწი თეთრი იყოს. და ან სისხლ[ა]დ
გარდაექცეს. მერმე ყვ[ა]ნა მას უკნის კიდევ ნაცრის ფერ[ა]დ გარ- 20
დაექცეს. ამ[ა]წედა ნულარა ირჯები, ვერ[ა]ს წამალსა უზამთ. და
ერთი ფერი ყვ[ა]ნა სხუა იყოს, რომე ბალმისგ[ან] იყოს. ესე სენი
სურდოსგ[ან] და თ[ა]ვისგ[ან]ცა დაემ[ა]რთების, რომე ნ[ა]წლევიჩიგ-
[ან] ჩ[ა]ვიდა სიმწოვითა. ამ[ან]ცა და[ა]წყულულოს ნ[ა]წლევი. მერმე
ესე ყვ[ა]ნა დაემ[ა]რთოს, რომე მისი ნიშ[ან]ი ესე იყოს: იყვ[ან]დეს 25
ფერ[ა]დ-ფერ[ა]დსა, და ზედ[ან] ქ[ა]ფივითა ადგეს და კორცისა ნ[ა]-
ხარში[ი]ვითა. ესე ყუელა ბ[ა]ლმისგ[ან] და სიგრილისგ[ან] იყოს.

ერთი ფერი ყუ[ა]ნა სხუა არის, რომე ნ[ა]წლევიჩი დააწყულ- v
ნეს და ყვ[ა]ნა დაუწყოს. თუ ესე ყვ[ა]ნა დაემ[ა]რთოს, სიცხისა-
გან იყოს. ამისი ნიშ[ან]ი ესე იყოს—მუდ[ა]მ[ა]დ იყვ[ან]დეს და აცხე- 30
ლებდეს. და მუტბილი ცხელება იყოს (მუტბილი ამას ჰქუიან,
რომე კორცთა აღნობდეს და თმასა აყრევინებდეს), ესეცა და[ა]-
წყულულებს. ამისი ნიშ[ან]ი ესე იყოს, რომე იყვ[ან]დეს, რომე ნა-
ხარშისა ქ[ა]ფი არ[ი]სო. ამა სენშიგ[ან] შიში არ უნდა.

ერთი ფერი ყვ[ა]ნა სხუა არის, რომე ს[ა]პო- 35
ნისა ხუითქსა გვ[ან]დეს. თუ ამა სენშიგ[ან] ცხელებაცა
იყოს და სრულ[ა]დ მუტელი სტკიოდეს. თუ დასრულსა(!) ასოში-
გ[ან] მკურგ[ა]ლ[ა]დ იყოს და სიმკურგ[ა]ლე მორეოდეს, და
სიმკურვლისგ[ან] სუსტად იყოს, და ნ[ა]ვ[ა]ლი მწუანე კალი- 40
ბი იყოს, და წელთა ნ[ა]ხუეწი სხუილ-სხუილი იყოს, მისი ნი-
შ[ან]ი ესე იყოს, რომე ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა სიცხისგ[ან] სჭირდეს. აწ ამა

- სენშიგან აქიმსა ასრე მ[ა]რთებს, რომე ს[ა]მ დღემდის წამ[ა]ლსა
 ნურ[ა]ს აკმევს, ამისთვის რომე წამ[ა]ლ[ი]სა უკმელობა მრთელ[ი]სა
 დ[ა]ნ და[ა]ყენებს. მერმე მაზედ[ა]ნ გამოჩნდების თუ სიმკურდის-
 გ[ა]ნ არის, თუ სიგრილისგ[ა]ნ, თუ ანასდ[ა]თ. პირველსა დღესა
 5 აქიმი მიხუდეს და წამ[ა]ლი შეასუას, ველარ შეიგებს, თუ რისგ[ა]ნ
 არს და მრ[ა]ვე[ა]ლი ზიანი ეცემის. მერმე თუ სიგრილ[ი]სგ[ა]ნ იყოს,
 444 r აქ[ა]მეთ, და ნუცა წყალსა ასომთ და || ნუცრ[ა]ს ფერსა გრილსა
 აკმევთ. თუ ესე პური და ღვინო დაშუენდეს — კარგი, და თუ არა
 10 არლ[ა]რ დაშუენდეს — ნურლ[ა]რ აკმევთ, და რ[ა]ცა მწოე საკ[ა]-
 მ[ა]დი იყოს, ყუელ[ა]სგ[ა]ნ იფ[ა]რეზოს. თუ აკმევთ, მუცელშიგან
 კოლინჯ[ა]დ გარდ[ა]ეკცევის. და ნუცა წუელიანსა რ[ა]ს აკმევთ,
 ნუცა ნიორიანსა; ესე იცოდით, თუ მ[ა]წუნსა და ნიორსა აკმევთ,
 სხუასა ს[ა]ტკივარსა გამოაჩენს. და ხანუ[ა]მიერ[ა]დ ძმრიანსა აკ-
 15 მევდით. და სც[ა]დე, თუ ძმრიანი დაშუენდეს, აკმევდით; თუ არა
 დაშუენდეს, ნუ აკმევთ.

- წამ[ა]ლი ყვ[ა]ნისა, რომე საკმელსა ჰ[ა]მდეს და ისითსავე უდ-
 ნობსა გ[ა]ვიდოდეს და ნ[ა]წყლიცა ეწოდეს, და ნ[ა]ვე[ა]ლი მოყუ-
 თ[ა]ნო იყოს, და ანუ მოწით[ა]ნო, და სწყურდებოდეს და ჭიპი ბო-
 20 ჭუნ[ა]მდის ყუელა სტკიოდეს, შიგნით კიდევცა ეწოდეს, მისი
 წამლედი: ყურსი ტ[ა]ბ[ა]შირი შეუწყევით. და წამლედი
 მისი. — მოიღე: ტ[ა]ბ[ა]შირი, წითელი ვარდი, ს[ა]მყი არ[ა]ბი,
 ზირშიკი. ესე ს[ა]მი — სწორ-სწორი დან[ა]ყე, ისრიმისა შარბ[ა]თი
 ანუ ბროწეულისა შარბ[ა]თი ანუ ბიისა შარბათი შეასუით. მისი
 25 ს[ა]კმელი: ნარდანი და ისრიმის წუენი საკ[ა]მადად შეაქნევიე და
 იგი აკ[ა]მე, ნ[ა]რდ[ა]ნი კმელი ბროწეულისა თხის ქონითა აკ[ა]მე. თუ
 ამა საკმელსა ვერ ჰ[ა]მდეს და სუსტად იყოს, კურდლ[ი]სა კორცი
 აკ[ა]მეთ. ან კაკბისა, ან გლონი, ან კოკობი; რომელიცა იშობოდეს,
 30 იგი აკ[ა]მეთ, და ახალი დოცა შეასუით || და თსპისა საკ[ა]მადი შე-
 უქენით და მე[ა]ვე გაწურვილი მაწუნი შიგან გაურიეთ და იგი აკ[ა]-
 მეთ. თუ მე[ა]ვე მოუნდეს, კმელი ბროწეული ჰამოს.

- თუ ესე ნ[ა]ვე[ა]ლი ცოტა-ცოტა იყოს, და ტკივილი ერთობ
 მწოედ იყოს, და ჭიპსა გარეშემო მწოედ სტკიოდეს, და ამა ყვანასა
 ზაიარი ჰქუიან. და ესეცა ნ[ა]წღევისა წყლულისგ[ა]ნ დაემ[ა]რ-
 35 თების. მისი წამლედი: ასფოში მოც[ა]ლული, თუხმ[ა]ქ[ა]ნი
 მოც[ა]ლული, ს[ა]მყი არ[ა]ბი მოც[ა]ლული, ს[ა]მივე სწორ-სწორი
 დან[ა]ყეთ, და მერმე ვარდის ზეთშიგან და[ა]ლბეთ, შეაქ[ა]მეთ. და
 ს[ა]კმელი ცოტა აკ[ა]მეთ და რ[ა]ცა ოდენ აკ[ა]მთო, ბრინჯისა სა-
 ჰ[ა]მადი ნიშ[ა]სტაკითა. და თხის ქონი უმ[ა]რილოი შ[ი]გან გ[ა]-
 40 ურთეთ. თუ ამით არ უშუელოს, მუყლი ასი შეუწყევით,
 და ესე ჰ[ა]ტრუეი შექენით და ჭუეშეთდაღმ[ა]ნ ააღებინეთ. მისი

წამლები: თეთრი ს[ა]კმელი და ხუნი სიაოშანი, ს[ა]მყი, აფიონი
 სწორ-სწორი დან[ა]ყეთ და კუერცხის გულითა შეზილეთ, და პ[ა]-
 ტრუქ[ა]დ შექენით გრძლად, ხურმისა გურკის სისხოთა, და მერმე
 ჩრდილსა გა[ა]კმეთ, და აღებინეთ ესე პ[ა]ტრუკი, უშუელის ზ[ა]ია-
 რისა ს[ა]ტკივ[ა]რსა.

5

თუ გ[ა]ურჯელ[ა]დ იყვ[ა]ნდეს, არც რა სტკიოდეს, და არცა ეწო-
 დეს, და არცა სწყუროდეს, მისი წამალი ესე იყოს, —
 ქენდრუსა გუარიში შეუწყევით, და წამლები მისი: თეთრი საკმე-
 ლი, პილბილი, ნან[ა]ხუა, სუმბული, მასტ[ა]ქი, ანისონი, ხ[ა]მიუდი(!),
 გულინ[ა]რი სწორ-სწორი დან[ა]ყე და გაცარ და თაფლითა || გუა- 445r10
 რიშად შექენ, ყოვლთა დღეთა სამ-სამსა დრ[ა]მსა აკმევდით. ს[ა]ქ-
 მელ[ა]დ ჩიტი და შინ[ა]ური ქათ[ა]მი აქ[ა]მე, ზოგჯირ მოხ[ა]რშული
 და ზოგჯირ შემწუარი; და თუ ამა სენშიგ[ა]ნ კიდევ სწყუროდეს
 და კიდევ აცხელებდეს, ბროწეულ[ი]სა სუფუფები შეუწყევით. და
 ყურსი გულინ[ა]რი შეუწყევით და ძმრითა მოხ[ა]რშულსა კუერცხსა 15
 აკმევდით, და წურილსა თევზსა მოხარშულსა აკმევდით ძმრითა.

ამა ზემოთი სამი წელთა ნ[ა]ხუეწი დავსწეროთ, რომე ხშირ[ა]დ
 წელთა ნ[ა]ხუეწსა იყვ[ა]ნდეს და ასრე, რომე ხშირ[ა]დ ადგებოდეს
 და დ[ა]ჯდებოდეს, ასრე ეგონოს — გამიყვან[ი]სო და არ გაიყვან-
 დეს, და თუცა გაიყვანოს, ცოტა და ბ[ა]ლღმიანი და თხამლიცა 20
 ერიოს. ამა სენსა ყუელ[ა]სა შაფმან უშუელის (შაფი პ[ა]ტრიკსა
 პქუიან, რომე ზემო სწერია). თუ ამა სენშიგ[ა]ნ ესე წაეკიდოს, რომე
 მოუნდებოდეს და ვერ დაჯდებოდეს, ამისი წამ[ა]ლი ესე
 უყოს. — ხიარი-შ[ა]მბრისა გული ოცი დრ[ა]მი და შირიხიშტი,
 ესე ყუელა ვარდის წყ[ა]ლშიგ[ა]ნ და[ა]ლბოს და კელითა გატყლი- 25
 ჯოს და გამოწუროს, და ნელტფილითა უზმასა ასუას, რომე ოთხი-
 ხუთი კარგ[ა]დ გ[ა]იყვანოს და სენისგ[ა]ნ გამოიყვანოს. კორცსა
 ნუ აკმევთ და ნუცა ღუ[ა]ინოსა ასმევთ. ღუინო და კორცი ამა წყლულ-
 სა გა[ა]კმობს, და საქ[ა]მ[ა]დი ბრინჯისა შეუწყევით, ანუ ოსპისა,
 ასრე რომე სამჯერ ოსპი მო || ადუღეთ წყლითა, სამივე გარდაასხით, v 30
 მეოთხედ თუთუბითა შექნან და თხისა ქონიცა გ[ა]ურთეთ და ამას
 აკმევდით. თუ ნ[ა]მეტნავად იყვ[ა]ნდეს, ეს ტლე
 შეუქენ (და) შემკრველი და მუცელზედან გარდაა-
 რ[ა]ნ. — მოიღე: სუქი, აყლი, მაზუა, გულინ[ა]რი, სანდალი კმე-
 ლი, ბროწეული, წითელი გ[ა]რდი და ბროწეულის ქერქი მც[ა]ვისა. 35
 ესე ყუელა დან[ა]ყე კმელ[ა]დ. წნორის ფურცელი, ვაშლისა და ბიის
 ფურცელი ყუელა გა[ა]კმე, დან[ა]ყე და ამაშიგ[ა]ნ გ[ა]ურთეთ, და
 ძნელითა ღუინითა ტლედ შექენ და მუცელზედან გარდა[ა]კარ. და
 ხილი ბევრი აქ[ა]მეთ, შემწუ[ა]რიცა და უმწუ[ა]რიცა უზმასა. და
 საქმელსა უქ[ა]ნის ხილსა ნურას აკმევთ. და ბიის შარ[ა]ბი სამფერ- 40
 სა წელთა ნ[ა]ხუეწსა უშუელის და ყვანასა ყუელ[ა]სა არგებს.

აწ დავიწყნეთ წამ[ა]ლნი, სარგონი ზემოსა ნ[ა]წლებინი.
ა ი ღ ე: ასფიოში, რომელსა ჰქუიან ბაზრაყატუნა, გომიზი, თუ-
თო — ორი წონა, და ქია — დრ[ა]მის წონა. დაგ[ა]ლუ ქია და გომი-
ზი და გარიე ბაზრ[ა]ყ[ა]ტუნსა თანა, და შეასუი სნეულსა მორდიან-
ფაშ[ა]რჯით გრილითა წყლითა.

ანუ ა ი ღ ე: და შეასუი ორი წონა ბაზრაყატუნი გამტუ[ა]რი
დილა-მწუხრი.

ანუ შე ა ს უ ი: დრ[ა]მის წონი შაშპარმის, თესლი, მორდიან-
ფაშ[ა]რჯი გრილითა წყლითა დილა-მწუხრი.

ანუ შე ა ს უ ი: ორი წონა მ[ა]რგის თესლი მთისა გრილითა
წყლითა, ანუ მორდიან-აფაშარაჯი.

ანუ შე ა ს უ ი: ნახევარ სიქორგი ბაზრაყატუნისა ნედლისა
446 r || წყ[ა]ლნი, რომელსა ჰქუიან მრ[ა]ვალ-ძარღუი, მცირედითა ვარდის
15 ზეთითა.

ანუ ა ი ღ ე: და შეასუი მუხუდოს ოდენი სპ[ა]რსული ბა-
ლუნია გრილითა წყლითა.

ანუ შე ა ს უ ი: ს[ა]მი წონი წაბლი დაგლილი მორდიან-ფა-
შარჯითა გრილითა წყლითა.

20 მის თუ ის ევ. — ა ი ღ ე: თუთუბა და მორადია კმელი, თუი-
თო — ორი წონა, და გომიზი, და ჰუმადის თესლი და ლუბაბი ქა-
პიმისა, თუითო — დრ[ა]მი. დან[ა]ყე კარგად და შეზილე მრ[ა]ვალ-
ძ[ა]რღუისა ნედლ[ი]სა წყლითა, და შექმენ კუერნი, ვითა დრ[ა]მისა
წონი. და მისგან კუერი, შესასმელი, ერთი გრილითა წყლითა მის-
25 წყუედს სისხლსა და შეკრ[ა]ვს მუცელსა, და დასომს სიბოროტეს
წითლისა ნ[ა]კვლისასა.

ანუ შე ა ს უ ი: თხათა სძე, შემგბ[ა]რი, ესრეთ, — აიღე სი-
ქორგი ერთი ახალი თხისა და სიქორგი ერთი წყ[ა]ლი, და ერთგან
შეგბოლე, ვირე წაგდეს წყ[ა]ლი და დ[ა]რჩეს სძე, და შეასუი.

30 ანუ ა ი ღ ე: ბრინჯი გაწმედილი და შეგბოლე, და დაწურე მი-
სი წყ[ა]ლი სიქორგი ერთი, და და[ა]სხი მას ზედა სიქორგი ერთი
სძე და შეგბოლე, ვირე წაგდეს წყ[ა]ლი ბრ[ი]ნჯისა და დარჩეს სძე,
და შეასუი იგი. ანუ შეასუი დრ[ა]მის წონა ტართითი სძითა შემგბ-
რითა.

35 ანუ ა ი ღ ე: დრ[ა]მის წონა წაბლი სძითა შემგბ[ა]რი და შეა-
სუი.

ანუ ა ი ღ ე: ღურიბა ყურდღლისა — კოვზი ერთი, და კოვზი
ერთი ვარდის ზეთი, და აურიე ზეთსა შემგბარსა თანა და შეასუი
v სიქორგი ერთი ბრინჯის წყალი და || ქრთილისა, რომელსა შიგან
40 შემგბ[ა]რი იყოს აფწართ[ი]ჩისაგან. თუ იყოს მას ელებასა თანა

ჭურჭეზა, მაშა შეასუი კუერი ტაბაშირისა გრილითა წყლითა, და შე-
ასუი აფშართიჯასგან წყლითა გრილითა.

და თუ იყოს ქუეშეთა ნ[ა]წლეეთა შიგ[ან], მაშა ჰკურნე ოყნე-
ბითა და ერგების მას ბრძანებითა ღ[ო]თისათა.

ა ი ღ ე¹: ბრინჯი და ქრთილი გამორჩეული, თუითოსგან — ორი
მჯილი, და შეგბოლე კიდეს-კიდე; და აილე მთისა წყლისგან თუითო
სიქორგი და სპეტი — ორი წონი, და ქარტა ეგდენივე და დაგ[ა]ლუ
კარგად. და აილე ორისა კუერცხისა გული და გა[ა]ტყე და შერიე
ერთ[ა]დ, ვირე შეიქნას ვითაცა მარამა, და და[ა]სხი ბრინჯისა, ქრთი-
ლისა წყალსა ზედა, დაურთე თანა მცირედი ვარდის ზეთი და ოყნა
უყავ მით.

ოყნა, სარგო წყლულეობსათუის, რომელი იყოს მუცელსა ში-
გან და სისხლ[ა]დ იყვ[ა]ნდეს, და მას სახელ-სდებენ ბერძენ[ი]
დოსინატრია. — ა ი ღ ე: ცმელი ნეზუისა თხისა და თირკმელთა
ახალი და შეგბოლე ქაშქსა თანა. მერმე აილე მისგან ქაშქის წყ[ა]-
ლი და მას თირკმელთა ცმელსა ორი სიქორგი, და აილე ბრინჯისა
შემგბრისა წყ[ა]ლი და ვარდის ზეთი, ამ[ა]თგანი — თუითო სიქორ-
გი და კაკია დაგლილი, — ნახევარი ღრ[ა]მის წონა, და გომიზი არ-
[ა]ბი, დაგლილი, და დედათა სპეტი დაგლილი, ამ[ა]თგანი თუითო—
ღრამის წონა, || და მერე ერთგან დაურიე, ვირე შეიქნას ვითა მა-
რამა, და ოყნა უყავ მით.

ა ნ უ ა ი ღ ე: სიქორგი ერთი წყალი ფარსიანდრულისა ნედლი-
სა და ნახევარი სიქორგი ვარდის ზეთი, და ოყნა უყავ მით. და ქმენ
საქ[ა]მადად მის ღვ[ა]ლო, ძმროსა წუენი ნუშის ზეთითა და თესლი
ბროწეულისა და და[ა]სუნლენე, რაზომ შეგეძლოს. და აქ[ა]მე ხილ-
თ[ა]გ[ან] კომში, და შეასუი კალი ღებრასა, რომელ არს ფშატი, მაშა,
თუ პოო საურ[ა]ვი ძნელი, შეასუი ყოველთა დღეთა სიქორგი ერ-
თ[ი] ფურთა მაწუნი და უმ[ა]ტე იგი, რაზომ ნახო მისი ძალი, ქარვ-
ნისა პურსა თანა და[ა]გლილი.

და კურნე, რომელი იყოს მაგიერ საგურკლესა, ოდეს შეხუდეს
მას შიგან სიმსიენე მკურვ[ა]ლი, მალურდოს წყლ[ი]თა და ვარდის
ზეთითა. და შერიო ერთგან და და[ა]სდეე საგურკლესა ზედა.

ა ნ უ ა ი ღ ე: ჯ[ა]რჯ[ი]სთის წყლისაგან, რომელ არს თიკა, და
შერიე ვარდის ზეთითა და დასდეე საგურკლესა ზედა.

ა ნ უ ა ი ღ ე: ქრთილისა კალი და წყალი რობაზჯისა, და შე-
რიენ ერთგან და დასდეე საგურკლესა ზედა. და თუ წაეიღოს სა-
გურკლესა შიგან სიფოლხუე, აილე სირ-ვ[ა]შლისა ფურცელი და
ვ[ა]რდი კმელი, და ოსპნი და ქერქი ბროწეულისა ტკბილისა, და
შეგბოლენ ერთგ[ან]. და უბრძ[ან]ე სნეულსა, ჩაჯდეს მას შიგან. და
თუ იყოს საგურკლესა შ[ი]გან დაწუა კიდე სიმსიენისგ[ან], მაშა აილე
ვარდი კმელი და ოსპი, და შეგბოლე და დაგ[ა]ლუ და და[ა]სხი ზედა

5

10

15

447 r

20

25

30

35

40

IV ცოტა მადურდოს წყლისგან, და || შეაწ[ა]ვე და შექენ მარამა და
დასდევ საგურკლეს ზედა. ანუ უყ[ა]ვ ვარდსა და ოსპსა თანა რამე
თუთუბისაგანი, და შეგბოლე, და შიგან ჩ[ა]ჯდეს.

5 ანუ აიღე: კუერცხის გული და მცირედი მასტაქი თეთრი,
და ვარდის ზეთი, და შექმენ მარამა და დასდევ საგურკლესა ზედა,
და თუ შეხუდეს საგურკლესა გაპებულება, მაშა ჰჷურნე სპეტისა
მარმითა.

10 და თუ შეხუდეს საგურკლეს შიგა ტეხა ქარისა
მ[ა]გიერ და მოსწიდეს საგურკლესა შიგა, მაშა შეასუი ბაზრაყა-
ტუნა და ურფა მომტყურ[ა]ლი. და თუ წაეკიდოს საგურ-
კლესა შ[ი]გ[ა]ნ ბ[ა]ც[ა]სირი, და გასივდეს, და-
ნ[ა]ყე პრ[ა]სა, და[ა]სხი ზედა ერბო ფურთა და დასდევ საგურკლე-
სა ზედა.

15 ანუ უკუე: მიეც მუყლი, ანუ კაპრის ძირი, და ქამოს სკატა-
კი და საჰ[ა]მ[ა]დნი სუბუქნი და კურნე რომელი ვლებისგან იყოს,
მ[ა]გიერ უსუსურობისა ნ[ა]წლევათა და სტომ[ა]ქისა; ჰჷურნე ამით
გუარიშნებითა, რომელი იქნების ბროწეულის თესლითა. შეასუი
მისგან ორი წონა მორდი და ანფაშაჷარსა თანა და დასდევ გარეთ
მუცელსა მარ[ა]მა.

20 აიღე: ბოკელი იელუსრემული ათი წონა, ჩა[ა]გდე მასოსანსა
თანა და აიღე აფსინდი, კაპრი და ალვა, დარირა, თუითო — ორი
წონა, და ქია — ოთხი წონა, და ცუილი თეთრი — ს[ა]მი უკია, და
ნარდანის ზეთი და ქუნჯითის ზეთი და ვარდის ზეთი, ამათგანი —
448r სწორ-სწორი, რაზომი ეყოფოდეს, ვირე შეიქნას მარამა. და და[ა]დ-
25 ნევ ცუილი და ზეთები, და წამ[ა]ლნი დაგაღენ || და შერიე ერთ-
გ[ა]ნ. მერმე დასდევ მუცელსა ზედა და სტომაქსა.

და რომელი ვლებისაგან იყოს მ[ა]გიერ წულილ-
თა საჰ[ა]მ[ა]დთა და წაეკიდებოდეს მ[ა]თგან ყვ[ა]ნა და ძალი მრთე-
ლი იყოს, უჯა(!) მისი ესე არს, რომელმცა კოკასა ჩა[ა]სხათ თაფ-
30 ლი და არღარ[ა]მცა გამოვიდა თ[ა]ფლი, ვირე წყ[ა]ლიდა ჩ[ა]სახსა,
გამოვიდეს. მაშ აჰ[ა]მე საჰ[ა]მ[ა]დო სქელი, ვითა ზროხის კორცი
წლისა, რომელი სქელი იყოს ჰამადთ[ა]გან, რომელმ[ა]ნ შეერ[ა]ს
მუცელი და უსუბუქე.

და რომელი იყოს მაგიერ საჰამ[ა]დთა მრ[ა]ვალთა, მ[ა]შინ ნუ
35 შეერ[ა]ვ, ვირე გ[ა]უწმდეს მუცელი. და დაუამე სტომ[ა]ქი გარეთ
კუერითა, რომელსა ჰქუიან დისფრა მატუნე, რომელ არს
კუერი თესლთა.

წამ[ა]ლი, სარგო წყლულისათუის, რომელი იყოს ნ[ა]წლევათა
შიგ[ა]ნ და ჰქევა ძნელი და ტეხა, რომელი არა მოიღნობდეს საჰა-
40 მ[ა]დსა. — აიღე: სირ-ვაშლის თესლი კმელი ორი უკია; კამის
თესლი, და ანისონი, და ნანახუა, და ლემის თესლი, ამ[ა]თგანი თუი-

თო — უკია, და აფიონი — ექუსი წონა, დან[ა]ყე და შეზილე ღუინითა, და შექმენ კუერი, თუითო — ნახევარ დრ[ა]მის წონა, და დამ[არ]ხე ექუს თუე და შეასუი მისგან კუერი ერთი გრილითა წყლითა.

კუერი, ს[ა]რგო მუცლისა კსნილობისა და ქცევისათუის, და თხევსა, და სტომაქის ტკივილისა. — ა ი ღ ე: ჯულანრი და სუმბული და ს[ა]ლიხა გამორჩეული, თუითო — ორი წონა, და აყირყარა, ზ[ა]ნჯ[ა]ბილი და პილბილი თეთრი, და დ[ა]რაბილბილი, და ყარ[ა]მფული და საკმელი, თუითო — დრ[ა]მისა II წონა, ქია, გამოწურვილი ვაცის წუერისა და კაკია, თუითო — ორი წონა, ზაფრ[ა]ნი და ყუსტი, და კუტუმბრა, თუითო — ოთხი წონა, ვარდი კმელი — ოცი წონა, დან[ა]ყე და შეზილე წყლითა და შექენ კუერი, თუითო — დრ[ა]მი. დაურთვენ თ[ა]ნა ზოგნი მკურნ[ა]ლნი სირ-ვაშლსა, თუთუბსა და სადაჯსა, თუითო[ს] — ნახევარ დრ[ა]მსა.

კუერი აფიონისა, სარგო მუცლისა კსნილობისა და ქცევასა და ტეხასა. შეასუი და ოყნა უყო მისგ[ა] მრ[ა]ვალ-ძარღუასა ნედლისა წყლითა. — ა ი ღ ე: აფიონი რვა წონა, მური და ზარეგანდი, და ზაფრანი და ტაბაშირი, და ტარნაჯუბინი, სალიხა და მეფის ბეჭედი, თუითო — ს[ა]მი უკია, და ფუკალი ამბუთისა — ოთხი უკია, და ლებანი, და ამამა, და შაიბი ბოსტნისა, თუითო — ორი უკია, და ქერქი მუხ[ი]სა, და კაკია, და ჯულინარი, და ფარისიაოშნი, და ტაბაშირი, და თირანჯაბინი, ს[ა]ლიხა და მეფის ბეჭედი, თუითო — ს[ა]მი უკია; დაგ[ა]ლე და შეზილე ღუინითა სურნელითა და შექმენ კუერ[ა]დ, თუითო — დრ[ა]მის წონად. და შე ს ა ს მ ე ლ ი: დრ[ა]მის წონა გრილითა წყლითა.

კუერი მისთუის ვე. — ა ი ღ ე: გამოწურვილი ვაცის წუერისა და ჯულინ[ა]რი, და კაკია და ბროწეულის თ[ა]ვი ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — ექუსი დრ[ა]მი, და ფილაზაჯი — ოთხი წონა, მური და ლუბნი, თუითო — ორი დრ[ა]მი; დან[ა]ყენ და შეზილენ მურდანასა გამოწურვილისა და შექმნენ კუერნი. და შე ს ა ს მ ე ლ ი: მისი: დრ[ა]მის წონა ბევაშირითა.

შექმნა მარცულისა, რომელი შეკრ[ა]ვს მუცელსა — ა ი ღ ე: II აფიონი შემწუარი, თახუის ყუერი და ფილაზარჯი, ანისონი და ჯულინ[ა]რი, და ოსპი მოტყრობილი, და ბროწეულისა მც[ა]ვისა და ტკბილისა მ[ა]რცუალი მოტყრობილი — ოთხი დრ[ა]მი. და თეთრი ლემის თესლი — ორი დრ[ა]მი, გუნდა და ბროწეულისა ქერქი, თუითო — დრ[ა]მი. დან[ა]ყე და შექმენ მარცულად ვითა პილბილი; და შე ს ა ს მ ე ლ ი: თერთმეტი თუალვით ზომასა ზედა, ვით[ა]ცა ნახო ძალი სნეულისა.

კუერი მისთუის ვე. — ა ი ღ ე: ქერქი, თივა ვაცის ძირისა და თეთრის ლემის თესლი, თუითო — სამი დრ[ა]მი, კაკია და გომი-

5
v
10
15
20
25
30
449r
35
40

ზი, და ქათირა და შაბიამენი, და ყურძნის ყუავილი, ვარდი, თუთუ-
 ბა და ქია, იამბუთისა ხილი და ლუბნი, თუითო — ორი ასთ[არი],
 აფიონი — ს[ამი] დრ[ამი], ვაცის წუერის გამოწურვილი, ჯულინკ[ა]
 რი და ფილაზარჯი, და ბალასი, გუნდა და ქარტა დამწუარი და ფქ-
 5 ილი გერმანდი, თუითო — ერთი ასთ[არი] და ორი დრ[ამი], ზუკი
 და ზაფრ[ანი], თუითო — ორი დრ[ამი], ტეგნის თესლი და ტაბაში-
 რი, და ნიახურის თესლი და დოკო, თუითო — ს[ამი] დრ[ამი]. დან-
 [ა]ყენ წამ[ა]ლნი და შეზილენ ვაზის ფურცლისა წყლითა ან მურ-
 დან-ფაშარჯითა, და შექმენ კუერ[ად] დრ[ამის] წონა და იგმ[არ]ე.
 10 კუერი შესაკრავი მუცლი[ისა]. — აიღე: გუნდა
 და ვარდი, და კაკია და სიავ[არ]დანი, სოდი, ლიბნე, ლუბნი, აფიო-
 ნი და გომიზი, თუითო — უკია, აბალ[ასი] და ღვ[ა]ლო, ძმ[არ]ოს
 თესლი, თუითო — ორი უკია; დან[ა]ყენ და შეზილენ ღვინითა კარ-
 გითა. დაურთე მცირედი რაზიკი და შექმენ კუერი. შესასმელი:
 15 დანგ-ნ[ა]ხევარი.

✓ || კუერი მასკატუნისა, სარგო მუცლისა
 კსნილობისათუის. — აიღე: გომიზი და ჯულინარი, და კა-
 კია და ვაცის წუერისა გამოწურვილი, თუითო — სამი დრ[ამი], და
 ფილაზალჯი, ლიბენი და მასკატუნი, თუითო — დრ[ამი], ვარდის
 20 ნედლი[ისა] გამოწურვილი — უკია ერთი, და აბლისი — ოთხი დრ[ა]-
 მი, დან[ა]ყენ და შეზილენ (და) ნედლისა გამოწურვილითა, და
 შექნენ კუერნი, თუითო — დრ[ამი]. შესასმელი მისგან: კუ-
 რი ერთი ასის წყლითა შემგბრითა დაწურვილითა.

შექმნა თაქუის-ყუერისა მ[ა]რცულისა, სარგო მუცლისა კსნი-
 25 ლობისათუის, ქცევისა და ზიდვისა ძნელსა და ცხროსათუის, რი-
 მელი ყოვლთა დღეთა მოუვიდოდეს. — აიღე: თაქუის-ყუერი და
 მური, თუითო — ორი დრ[ამი], აფიონი და ანისონი, თუითო —
 ორი დრ[ამი], და თეთრის ლემის თესლი — ს[ამი] დრ[ამი], ნიახუ-
 რის თესლი — რვა წონა; დან[ა]ყენ და შეზილენ და ღვინითა შექნენ
 30 მ[ა]რცულად, ვითა პილბილი. შესასმელი შუიდი მარცუალი ანუ
 ხუთი ნელტფილითა წყლითა. და მისა! შედეგად შეასუას ზედა ბუე-
 შარა(!) ანუ მურდიან ასფარჯი, და ერგების.

მ[ა]რცუალი ცხროსათუის. — აიღე: თეთრის ლე-
 მისა თესლი და ნიახურის თესლი, და ანისონი, თუითო — ოთხი
 35 წონა, ზაფრ[ანი] და ანისონი, თუითო — ს[ამი] დრ[ამი], მური და
 თაქუის-ყუერი, თუითო — ორი წონა, დან[ა]ყენ და დაგალენ, და
 შეზილენ ღვინითა და შექმენ მარცულად. შესასმელი მის-
 450r გან: შუიდი მ[ა]რცუალი, || ანუ ხუთი ანისონის წყლითა და ძირა-
 თა შემგბრითა.

40 მისთუისვე. — აიღე: ნიახურის თესლი და ნანახუა, და
 თეთრის ლემის თესლი, კულიავი და ნერეკუა, ანისონი და მური,

აფიონი, თუით — დრ[ა]მი. შექმენ, ვითა პირველვე და იმ[ა]რე
ეგრევე.

შექმნა მ[ა]რცულისა თივა-კ[ა]ცისა, სარგო ზიდვებისათვის, და
ქცევისა და ცხროსათვის ყოვლთა დღეთასა, და შეკრ[ავ]ს მუცელსა,
დ[ა]ცხრობს ტკივილსა. — ა ი ლ ე: ქერქი თივა-კაცის ძირისა და თე- 5
თრის ლემისა თესლი, თუით — ოთხი დრ[ა]მი, მური და აფიონი,
ზაფრ[ა]ნი და თახუის-ყუერი, თუით — ხუთი დრ[ა]მი, დან[ა]ყენ
და შეზილენ ლუინითა, და შექმენ კუერ[ა]დ ანუ მ[ა]რცულად. შე-
ს ა ს მ ე ლ ი: ორი დანგი, და თუ მარცულნი იყუნენ, — ხუთი ანუ
შუდი.

შექმნა მ[ა]რცულისა მუცლ[ი]სა კსნილობისათვის ძუელისა. —
ა ი ლ ე: გუნდა და ბროწეულის თ[ა]ვი, ჯულინ[ა]რი და თუთუბა, ხი-
ლი იამბუთ[ი]სა, ლუბნი და მური, გომიზი და ზაფრ[ა]ნი, თუით —
სამი დრ[ა]მი. დან[ა]ყენ და შეზილენ ასისა ნედლისა გამოწურვილი-
თა და შექმენ მარცული, ვითა პილბილი. შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს- 15
გ [ა] ნ: ორი დრ[ა]მი, და შეასუი მისა შედეგად ორი უკია აბალასი-
სა წყლითა.

შექმნა მარცულისა მურითა, დასამჭირავი საგურკლისა, რო-
მელ შეკრ[ავ]ს მუცელსა და ერგების ზიდვასა. — ა ი ლ ე: მური და 20
ლუბნი, ზაფრ[ა]ნი და აფიონი — თუით ნაწილი; დაგ[ა]ლე და
შეზილე კუერცხის გულითა და შექმენ, ვითა გრკოი, || და დაუპყ-
[არ] შუა მკერდი; ოდეს აიღებდეს, მოუსუას საგურკლესა ვარდის
ზეთი, და დ[ა]იჭირო, მერმე დ[ა]მე ყოველ და დილასა მკერ[ა]დსა მას
მოზიდნეს და გამოიღოს.

შექმნა წამლ[ი]სა დას[ა]მჭირებელი საგურკლისა მატყლითა, ერ- 25
გებოს კსნილობასა მუცლისასა. — ა ი ლ ე: შაბიამენი, ლეზნი და ზა-
ფრ[ა]ნი, და მიწა ლუბინისა და ფიაზალაჯი, და თაქუის-ყუერი, არდი
და აფიონი, გომიზი არ[ა]ბი, — თუით ნაწილი. დან[ა]ყენ და შეზი-
ლე, და ჩ[ა]უყავ შიგა მ[ა]ტყლი იგი და გ[ა]უტევე, რომე გაკმეს. და
აილე დამე ყოველ და დაიჭიროს საგურკველსა ეგრეთვე მკედინი. 30

წ ა მ [ა] ლ ი, რ ო მ ე ლ ე რ გ ე ბ ი ს მ ი ს ი ვ ე. — ა ი ლ ე:
თ[ა]ქუის-ყუერი, აფიონი, თეთრის ლემის თესლი, ზაფრ[ა]ნი, ასრ[ი]-
ონი და მური, ამათგ[ა]ნი — თუით ნაწილი, დან[ა]ყენ და შეზილენ
თ[ა]ფლითა და და[ა]ძუელე ექუს თუე. შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ ა-
ნ ი: მუხუდოს ოდენი გრილითა წყლითა. 35

მ ი ს თ უ ი ს ვ ე. — ა ი ლ ე: ლიბნეა და ვარდი კმელი, და აბალა-
სი, და თივა-კაცი, გუნდა და სუმბული, და თეთრის ლემის თესლი,
მური და ნანახუა, და ნიახურის თესლი და აფიონი, თუით — ორი
დრ[ა]მი, სად[ა]ჯი და ყ[ა]რ[ა]მფული და ქია, თუით — დრ[ა]მი.
დან[ა]ყენ და დაგალენ და შეზილენ თ[ა]ფლითა. შე ს ა ს მ ე ლ ი 40
მ ი ს გ ა ნ: მუხუდოს ოდენი. ვის კსნილობა მუცლისა სჭირდეს და

ზიდვა, ღუინითა ძუელითა სულნელითა და[ა]ნურიტე სახურეტელი, რომელ იყოს მე[ა]ვე. ესე წამ[ა]ლი რა დაძუელდეს, და სჯობს, შე-
ასმენ ადგილსა ფულუნისასა.

451r მის თუ ის ეე წამალი. || აიღე: თაჯუის-ყუერი, ზა-
5 ფრ[ა]ნი და აფიონი, და ძირი თივა-კაცისა; და თეთრ[ი]ს ლემის თეს-
ლი და ნიახურის თესლი, ზურუმბადი და დარუნ[ა]ჯი, სუმბული,
ლ[ი]ბენი, გუნდა უტურეტელი, მური და კაკია, თუითო — ორი წონა.
დან[ა]ყენ და შეზილენ თაფლითა და შეასუი მუცლის ტკივილ[ი]სა-
10 თუის და კსნილობისათუის მუცლისა. და თუ მოეწყუროს, შეასუი
ლუ[ი]ნო ძუელი და იქს საქმესა ფოლონიისასა.

შექმნა მ[ა]კლიაფრასა, ზიდვისათუის და სისხლისა. — აიღე:
სპანდი და შატი, რომელ არს ჰურფი თეთრი, მოტყრ[ო]ბილი, —
ოთხი ასთრი, და ძირა ძმ[ა]რშიგან ჩაყრილი, მოტყრობილი, თუი-
15 თო — თორმეტი დრ[ა]მი, ქია — ოთხი წონა, დალი შ[ა]ვი —
დამწუარი, და ერბო ფურთა — რვა დრ[ა]მი. დან[ა]ყე და შეასუი
კოვზი ერთი ბევარგითა.

შექმნა ღუბედისა ხარნუბისა, რომელ არის იამბუთი, და შე-
კრ[ა]ვს მუცელსა. — აიღე: კალი ნაბკისა და თუთუბა, და ბალ[ა]-
სი და ხილი ამბუთისა, და კრკო და ბროწეულ[ი]ს თესლი მოტყრო-
20 ბილი, ამ[ა]თგანი — თუითო ნ[ა]წილი. დანაყე და შეასუი კოვზი
ერთი გრილითა წყლითა.

კუერი, რომელი იქნების ზაფრ[ა]ნითა, ერგების გუ[ა]მისა ტკი-
ვილსა და ქუელ[ა]სა, რომელ სისხლსა ამოყრიდეს დედ[ა]თა წესიზ
დენ[ა]სა. — აიღე: ჯულინ[ა]რი და კარტი, და თუთუბა და გრკო
25 შემწუარი, და ნაბკის კალი — რვისა დრ[ა]მის წონა, ძირა ძმ[ა]რ-
შიგან ჩაყრილი, მოტყრობილი, და გუნდა. შეწუას და ჩ[ა]ყ[ა]როს
ძმარსა ტფილ-ტფილად, ვირე გაგრილდეს, თუითო — ოთხი დრ[ა]-
v მის წონა, || და მურდიანი კმელი — რვა დრამი. დან[ა]ყენ და შეზი-
ლენ ვაშლისა აფშარჯითა, ანუ ნედლისა მრ[ა]ველ-ძარღუისა წყლი-
30 თა და შექმენ კუერი. და მისი შესასმელი: ერთი დრ[ა]-
მის წონა.

კუერი, რომელ ერგების ვარდითა მუცლისა კსნილობისა და
სისხლის დენისა. — აიღე: ფურცელი ვ[ა]რდისა, აფიონი და
კაკია, გომიზი და გამოწურვილი მრ[ა]ველ-ძარღუისა ნედლისა, და
35 ფილზარჯი ჰინდური, ამათგანი — თუითო უკია, და გამოწურვი-
ლი ვაცის წუერისა და ჯულინ[ა]რი — თუითო უკია, და გ[ა]მო-
წურვილი ვ[ა]რდისა ნედლისა. დან[ა]ყე და შეზილე ვარდისა გამო-
წურვილითა, შექმენ კუერები, თუითო — დრ[ა]მის წონი. შესა-
სმელი: კუერი ერთი გრილითა წყლითა.

40 კუერი კსნილობისათუის ძუელისა. — აიღე: გუნდი და ხილი
ათლისა, და აფიონი, — თუითო ნაწილი. შეზილე წყლითა და შექმენ

კუერი ანუ მ[ა]რცუალი, და შეასუი მისგან ორი დანგი გრილითა წყლითა.

კუერი, რომელი იქნების სადაფითა დამწუარითა, ერგების მუც-
ლ[ი]სა ტკივილსა და კსნილობასა და კუელასა, რომელი იქნების
სისხლისა ამოყრისაგან და გასწყუედს სისხლსა ერთითა შესმითა. — 5

ა ი ღ ე: სად[ა]ფი და მური, და თუთუბისა გამოწურვილი, და ძირა
თივა-კაცასა, და მასკულ[ა]ვი ქუეყნისა, ამათგანი თუითო — ოთხი
წონა, და რქა ირმისა დამწუარი, და გუნდა შემწუარი ძმრითა, და
ქერქი საროსა ხისა დამწუარი, ამ[ა]თგანი თუითო — ექუსი დრ[ა]-
მი, და ყუავილი ვაზისა, და ძარლუი ვაცის წუერისა, და აფიონი 10
შემწუარი, და კაკია შემწუარი, თუითო—ხუთი დრ[ა]მი, აბ[ა]ლასი 452r
შ[ა]ვი — თექუსმეტი დრ[ა]მი, თუთუბა — თოთხმეტი დრ[ა]მი, და
ქერქი ბროწეულისა შემწუარი — ათი წონა, თუთუბა შემწუარი—
ორი კერტისა; დან[ა]ყენ წამალნი და შეგბოლუ ღუინითა ფეროვ-
ნითა, რაზომ ეყოფოდეს წ[ა]მალსა, მერმე დაგალე და შექმენ კუე- 15
რები. შე ს ა ს მ ე ლ ი: გრილითა წყლითა დრ[ა]მის წონა.

მუცლისა კსნილობისათუის, შეკრ[ა]ვს მიწიფებით. — ა ი ღ ე:
გაზმაზგი, რომელ არს ნიგოზი, ტარფასა და თუთუბა, და აბალასი
შ[ა]ვი, თუითო — ოთხი წონა, და კაკია — ორი დრ[ა]მის წონა, აფი-
ონი — დრ[ა]მის წონა; დან[ა]ყენ და შეზილენ ცერეცოს აფშ[ა]რ- 20
ჯითა, და შექმენ კუერი, თუითო დრ[ა]მი. შე ს ა ს მ ე ლ ი: კუერი
ერთი ბევშ[ა]რიჯითა და ასის წყლითა შემგბრითა ორითა უკითა.

წამალი ასფაალფადისისა და ძუელისა მუცლის კსნილობისა. —
ა ი ღ ე: მორდიან ფ[ა]შარიჯი — ექუსი აკასტი, და თუთუბა—ლიტ-
რა ერთი, და ლიტრა ერთი თ[ა]ფლი; შეგბოლუ თუთუბა ასისა გა- 25
მოწურვილითა, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყ[ა]როს, და ჩა[ა]სნი ზედა
თ[ა]ფლი და შეუზუნ ქუეშე ცეცხლი, და ურიე წმიდითა კოვზითა,
რომე შეხშირდეს ვითა თ[ა]ფლი. და შეასუი მისგან კოვზი ერთი
გრილითა წყლითა.

მის თუ ის ე. — ა ი ღ ე: კუერცხი ერთი, რა დადვას; და გა- 30
ქურიტე და გამოილე რომელი შიგან იყოს, და აავსე ზეთითა ბერ-
ძულითა, და აავსე პილბილითა დაგლილითა, და [ა]ავსე გუნდითა
დაგლილითა და ფქუილითა. || და შექენ მისგან კუერები დიდ-დიდი v
და გა[ა]კმე, და აპ[ა]მე სნეულსა, რაზომ გასძლებდეს. და არა შეა- 35
სუას ზედა წყალი.

მის თუ ის ე. — ა ი ღ ე: გუნდა მწუანე და ბროწეულის
ქერქი, და თუთუბა და პილბილი, — თუითო ნაწილი; დან[ა]ყენ და
შეზილენ კუერცხისა თეთრითა. და აილე ერთი ბროწეული და მო-
კუეთე თ[ა]ვი, და ჩა[ა]გდე წამ[ა]ლი იგი, დადგი ცეცხლთა ზედა და
დ[ა]ბურე თ[ა]ვი მისი ცმელითა, და გ[ა]უშუი, რომე შეგბეს. და გა- 40
ქურცენ ქერქი მისი და აპ[ა]მე სნეულსა რაზომი შეეძლოს, და არა

სუას ზედა წყალი, და გამრთელბულან ამა წამლითა მრ[ა]ველნი
კაცნი.

მისთუისვე: — აიღე: გუნდა უტურეტელი, აფიონინი და
ველურის ნიახურის თესლი, — თუითო დრ[ა]მი; დან[ა]ყენ და შე-
5 ზილენ წყლითა, და შექმენ გორგლად ვითა პილპილი. შესასმე-
ლი მისგან: შუიდი მ[ა]რცუალი ანუ ათი.

მისთუისვე. — აიღე: ველურის ნიახურის თესლი და ხილი
ათალისა, თუთუბა და აფიონი, — თუითო ნაწილი: დაგ[ა]ლენ და
შეზილენ მურღიან-ფ[ა]შ[ა]რ-ჯითა, და შექმენ მარცუალი და შეასუი
10 ვითა პირველ, და არს უძლიერესი.

მისთუისვე. — აიღე: თხათა სძე და ანუ ფურთა, აღუღე
და გა[ა]გრძილე, რომე ნას[ა]მლ[ა]დ მოიყ[ა]როს, და მიეც სნეულსა;
რომე მრ[ა]ველთა ღღეთა შესუ[ა]ს.

მისთუისვე. — აიღე: ოდეს თანა ზიდვა იყოს და სისხლი
15 რეული: აიღე კუერცხი და შეგბოლე ძმრითა და აქ[ა]მე მისგან; და
სჯობს, თუ ურიო თანა შესაკრ[ა]ვი წამალი, და ერგების წყლულო-
ბასა მ[ა]ს. — აიღე ნაც[ა]რი სად[ა]ფისა — ოთხი მუტყალი, და
453r გუნდა — ორი მუტ || ყალი, და პილპილი — მუტყალი ერთი, და-
გ[ა]ლენ და გაცარ, და[ც]ეუიე საქამადსა ზედა და შესასუმელსა, და
20 ერგების.

მისთუისვე, ყვან[ა]სა — აიღე: უკია ერთი ვარდის
ზეთი და მრ[ა]ველ-ძარღუის თესლი — ორი მუტყალი, და ორი
უკია წყალი, შერიე ერთგან და შეასუი. ანუ აიღე: გამოწურვი-
ლი კატკატოსა — უკია ერთი და შეასუი. ანუ მართალი კატკატი
25 შეაქამე. ანუ შეასუი: ყოვლთა ღღეთა ორი უკია გამოწურ-
ვილი მრ[ა]ველ-ძარღუისა. ანუ გამოწურვილი ფარისიაოშანისა.
ანუ აიღე: ორი დრ[ა]მი გომიზი არ[ა]ბი, დაგ[ა]ლენ კარგად და
შეასუი უქიითა ერთითა ბავსარჯითა, გრილითა წყლითა გარეუ-
ლითა. ანუ აიღე: ჩ[ა]მიჩისა გურკა და მოატყრე, და შეასუი
30 ორი კოვზი გრილითა წყლითა. ანუ ორი დრ[ა]მი სპ[ა]ნძილ[ი]ს
თესლი ველურისა, ორი დრ[ა]მი ძირა, ორივე მოატყრე, და ორი
დრ[ა]მი შაქარი შეკრიბენ ერთგან და შეასუი გრილითა წყლითა.

დათუ ნახონ ნ[ა]წლევეთა შიგან ძალი ბალღამისგან ანუ ნ[ა]-
ვ[ა]ლი გ[ა]ნრყუნილი, აიღე: ალილ[ა]გი ყუითელი — ორი ნაწი-
35 ლი, და სპანძილ[ი]ს თესლი ველური — ნ[ა]წილი ერთი, და მცირე-
დი შაქარი. დაგალე და შეასუი კოვზი ერთი.

ზიდვისა ძნელიათუის. — აიღე: მრ[ა]ველ-ძარღუის თესლი
და შერიე წყლითა და ვარდის ზეთითა, და შეასუი ღლივ ვარდის
ზეთი, და გა[ა]ტყე და მოუსუი საგურკლესა. და აიღე ცერეცოს
40 თესლი, ანუ მისი ღერი, და სელის თესლი და ულბო, შეგბოლე და
ჩ[ა]ჯდეს შიგა.

|| დ[ა] ერგების მუცლ[ი]სა კსნილობასა, რომელ იქნების ტეხა
ქნელი, და ზიდვასა. რომელი ოყნა უყო ქაშქის წყლ[ი]თა და ვარდის
ზეთითა, და კუერცხის გულითა შეყრიბო ერთგან და ოყნა უყო
ანუ შეგბოლე: ბრინჯი თიენისა თირკმლითა ცმელითა და და-
წურე მისი წყ[ა]ლი ქოთნისგან, — ორი ოდენ სიქორგი, და ციცუი 5
მას ზედა თიკა საბეჭდვისა, და ოყნა უყავ მით. ანუ აილე:
მრ[ა]ვე[ა]ლ-ძ[ა]რლუისა გამოწურვილი — ორი სიქორგი, და ურთე
კუერი, რომელი იქნების ქარტითა დ[ა]მწურითა, და არიე და ოყნა
უყავ მით.

კუერი, რომელი იქნების ქარტ[ი]თა დამწურითა, ტკივილისა 10
ქნელისათვის, რომელი იქნების ნ[ა]წლევეთა შიგა და დაძუელდეს.—
აილე: ქარტა დამწუარი — ათი დრ[ა]მი, და ამარტა ყუითელი და
წითელი, და სპილენძის წიდა და შაბიემანი, და კირი შემწუარი
წყლისა ნახული, დუღვაშარი, ამ[ა]თგ[ა]ნი თუითო — [ნახევარი]
დრ[ა]მის წონა, ზაფრ[ა]ნი და აფიონი, თუითო — თორმეტი წ[ონა]; 15
დაგ[ა]ლენ კიდე და შეკრიბენ ერთ[ა]დ, რომე შეიზ[ა]ვენენ მრ[ა]ველ-
ძარლუისა ნედლისა გამოწურვილისა. და შექმენ კუერები, თუითო —
ოთხი დრ[ა]მი, და გა[ა]კმე ჩრდილსა. და ოდეს გიკმდეს, დაგალე და
ოყნა უყავ მით ს[ა]ქმითა დრ[ა]მითა, და ყმათა — ერთი დრ[ა]მის
წონა მრ[ა]ველ-ძარლუისა წყლითა ანუ კატკატოსა წყლითა. არს 20
ესე წამალი სარგო წყლულთა ძუელთა, რომელი იყოს წელშიგან.

მის თუ ის ე. — აილე: მისგანი ათი დრ[ა]მი, და წუენი ვაცის
წუერისა და კაკია, და კირი შემწუარი, რომელსა წყალი არა ენა-
ხოს, და ამარტა || წითელი და ყუითელი, და სპილენძის წიდა და 454r
შაბიემანი, დუღვაშარა ანუ ნიგუზის აეშარა, და ფალაზარაჯი. მ[ა]თ- 25
გ[ა]ნი თუითო — ხუთი დრ[ა]მი, აფიონი და ზაფრ[ა]ნი, თუითო —
ორი დრ[ა]მი; დაგალენ და შეზილენ მორდიანფ[ა]შაჯარითა, და ქმენ
კუერი, თუითო — ოთხი დრ[ა]მი, გა[ა]ხმე ჩრდილსა და ოყნა
უყავ მით (ვითა გამოგისახო შენ) და ლუინითა შემგბრითა ანუ
მრ[ა]ველძარლუისა წყლითა ზომასა ზედა სნეულისა ძალსა დღეთა 30
მისთა.

მის თუ ის ე. — აილე: წიდა სპილენძისა დამწუ[ა]რი და
ამარტა წითელი, ამათგანი თუითო — ხუთი წონა, კაკია — ხუთი
წონა, დუღვასაჯარი — ს[ა]ქმი დრ[ა]მი, და ლუინისა თხლე დამწუ-
არი — დრ[ა]მის წონა. დან[ა]ყე და შეზილენ მორდიან-სფაჯრითა, 35
და ოყნა უყავ მრ[ა]ველ-ძარლუისა წყლითა ანუ ფ[ა]რისიოშანითა.

მის თუ ის ე. — აილე: გუნდა დამწუარი, ქარტა დამწუარი
და ბოკელი იელუსარემული, დამწუარი, ამარტა წითელი, თუითო —
ხუთი დრ[ა]მი, ამ[ა]რტა ყუითელი — ოცი წონა, დუღვასაჯარი —
ს[ა]ქმი დრ[ა]მი, კაკია — ხუთი წონა, თხლე ლუინისა დამწუ[ა]რი და 40
სპეტი, თუითო — ხუთი დრ[ა]მი, კირი წყალ-უნ[ა]ხ[ა]ვი — ათი

წონა, და მართაქი — ს[ა]მი წონა; დან[ა]ყე ცალკე-ცალკე და შეკ-
რიფენ ერთგან, და შეზილენ ძუელითა ღუინითა, და შექმენ კუე-
რები, თუითო — ოთხი. წონა, და იკმ[ა]რე ქ[ა]მსა დიდსა ტკივილი-
სასა; უღბო წყლითა შემგებართა და სელის თესლითა, და კუერცხის
5 გულითა და ვარდის ზეთითა ოყნა უყავით, და ოდეს და[ა]ყუდოს
v ტკივილი, შესუი ღუ[ი]ნითა || და ერგების.

მისთვის წამალი, რომელსა იკმ[ა]რებდა არონ მისისა კარგობი-
სათუის. — ა ი ღ ე: ამარტა ყუითელი — ექუსი წონა, და კირი უწყ-
ლო — ოცდა[ა]თი წონა და ქარტა დამწუარი — თერთმეტი წონა;
10 დაგალენ და შეზილენ მრ[ა]ვ[ა]ლ-ძარღუისა ნედლისა წყლითა, და
ოყნა უყავ მით წყლითა ანუ ფარისიაოშნის წყლით.

და წამალი, რომელნი ერგებიან წყლულობასა ნაწლევთასა. —
ჰუყნა უყავ თიკითა სომხურითა და ანუ მეფისა ს[ა]ბეჭდ[ა]ვითა,
ანუ კაკიათა, ანუ მართქითა, ანუ სპეტ[ა]კითა, ანუ კრილითა, ანუ
15 ფასირჯითა, ანუ გუნდრუკითა, ანუ ვაცის წუერისა გამოწურვილი-
თა, ანუ მატყლითა წიდიანითა დამწურითა გამოწურვილითა, ძმრი-
თა ანუ ქარაბათა. და ერგების, ვის კსნილობა სჭირდეს, მუცლისა
ბანა აკირკარ[ი]სა წყლითა და ხეთა ფურცლითა, და ვაშლითა, შემ-
გბრითა, რომელნი შეკრვიდენ. და სნეული თუ უსუსური იყოს, მაშა
20 ურთე მას წყ[ა]ლსა თანა პური უფოვ[ა]რი, ანუ მასოსანი. და სურ-
ნელები შეგბოლოს იგი, ყოველი დაიცანდლოს მით, ვიდრემდის
დაჯდეს ცანდალსა შიგა, აპკურებდენ თ[ა]ქსა მის[ს]ა წუთ-წუთ
გრილსა წყალსა, და ერგების.

მისთვის, ოდეს უსუსურად იყოს — მარ[ა]მა, რომელი იქნების
25 ბერძულითა პურითა. — ა ი ღ ე: ბოკელი ბერძული და ასის ფურ-
ცელი ნედლი და ვ[ა]ზის ყუავილი, კომში ანუ ვაშლი გამორჩეული
შიგნით და გარეთ, და ძირა და სანდალი, ალვა და დარირა, ზაფრ[ა]-
455r ნი და ქერქი ბროწეულ[ი]სა, და კაკია და ლადანი, და || მასტაქი
და გუნდრუკი, და მური, ამ[ა]თგანი — თუითო ნაწილი; დანაყენ
30 და და[ა]სხი ზედა მასოსანი და რაზიკი, რაზომი მარამად გამოიზი-
ლებოდეს, და შემოსდევ მუცელსა გ[ა]მოსულისა შედეგ[ა]დ ც[ა]ნ-
დ[ა]ლსა.

წამ[ა]ლი, რომელი ერგების კსნილობასა მუც-
ლისასა და დაწუასა ძნელსა და წყურილსა. —
35 ა ი ღ ე: კომში და გამორჩიე შიგნით და გარეთ, და შეგბოლე
ძმრითა. და აიღე აბალასი და ხილი მის ლერწმისა, და აიღე ყუა-
ვილი კაპრისა და ფურცელი ასისა და ფურცელი მარზანგოშისა,
ამ[ა]თგანი თუითო — ოთხი წონა, და ბოკელი იელუსარემული —
რვა წონა, და დ[ა]რირა — ოთხი დრ[ა]მი; დან[ა]ყენ და და[ა]სხი
40 ზედა ვარდის ზეთი და ძმ[ა]რი, რაზომითა მარამა გამოიზილებო-
დეს, და შემოსდევ მუცელსა.

სახელითა ღ'თისათა დავიწყოთ კოლინჯი და ნიშანი და სატი-
ვარნი მისნი, კურნებანი და წამ[ა]ლნი[ი] მისნი.

ვახსენოთ ნ[ა]წლევენი, სახელ რომელსა ჰქუიან კოლონი,
ადგილი მისი და რეულობა მისი, ს[ა]რგონი მისნი და საქმენი მისნი, 5
და რომელი რაცა წაეკიდების სენი მ[ა]ს შიგან ყოველთა სენთა,
რომელნი მას შინა წაეკიდების, და მიზეზნი იგი, რომელნი იქმნე-
ბიან მისგან, და მეცნიერება და შეტყუება, რომელი გასწ[ა]ვლოთ
მათ ზედა, კურნებანი და წამლებნი მისნი.

|| დათუალვით ნ[ა]წლევენი არიან ექუსნი და გაიყოფვის ორსა 10 v.
ადგილსა შიგან. ზოგნი ზემოსა მუცელსა შიგან არიან უპემდის, და
სამნი მათგანი მუცელსა ქუეშე არის, უპესა, ქუეშეთ საგურკლემ-
დის, და ს ქ ე ლ ი ჰქუიან ზემოსა, ნ[ა]წლევენი წულილნი; და ქუემო-
სა ჰქუიან ნაწლევენი ს ხ უ ი ლ ნ ი და გინა ს ქ ე ლ ნ ი. და ასრე
იცოდით, პირველ ნ[ა]წლევენი გამოზრდილ არის სტომაქით და შე- 15
დგმულა მას ნაწლევისა, რომელსა სახელი ჰქუიან თ ო რ მ ე ტ ი თ ი-
თ ი. და არს ნაწლევი ყოვლისა კაცისა მისითა თითითა თორმეტი
თითი — თვისა ნაწლევი და შედგმული. მერმე სამნი ნ[ა]წლევენი
სხუანი არიან და შედგმული მას თანა და სახელი ჰქუიან მ ა მ ა რ-
ხ უ ე ლ ი. და არს იგი ნაწლევი შედგმული და მოკიდებული ძარ- 20
ღლთა, და მას შიგან იქცევის და დასწმედს საჭამადსა, რომელი
მგზ[ა]ვესი არს ქაშქის წყლისა, და ბერძენ[ნი] სახელ-სდებენ მას
ქ ო ლ ო ს ი, და არს იგი ნაწლევი შედგმული, დამოკიდებული
ძარღლთა შიგა ღუიძლისათა, მაშინ იქცევის რომელსა შიგან ჩადის
სტომაქისაგან მის კერძ, და წაიღებს იგი ძარღუები ღუიძლისაკენ 25
და ჰქუიან ამას მ ა ს რ ი კ ა. და მისთვის და[ა]რქუეს მამ[ა]რხუელი,
რომელ არა და[ა]რჩების რა შიგან არასთანა არა. და ესე ამისთვის
იქნების, რომე ღუიძლი ამოსწოვს და ამოაშრობს რომელი მოვი-
დეს მ[ა]შეგან || საჰ[ა]მ[ა]დისა სიწმიდე, რომელი ჩა[ა]დის სტომა- 456 r.
ქისგან და არა მისგან არარა. და მერმე ამისა შედეგად ნაწლევი იგი 30
რომელსა სახელ-სდებენ ნ[ა]წლევი წ უ რ ი ლ ი დ გ რ ძ ე-
ლ ი და ახლ[ა]ვს ახლოს უპესა და გვანან ს[ა]ქმენი მისნი ერთმ[ა]-
ნერთსა. და ზოგი უგრძე არის ზოგისიგან. და პირველი ნ[ა]წლევი,
ქუემო რომელ არს უპით კერძო და რომელსა სახელი ჰქუიან
ა უ რ ი, და მისთვის ჰქუიან ესე სახელი, რომე ერთისა პირის მეტი 35
არ აბია. და არს ესე ნ[ა]წლევი ფართო და მოკლე. და მერმე მისა
შედეგად (და) არის ნ[ა]წლევი და სახელი ჰქუიან კ ო ლ ი ნ ჯ ი ს ა.
და არს ესე შედგმული მის თანა და მოეფინების ესე ნ[ა]წლევი ქუე-
შე მუცელსა და იქცევის მ[ა]რჯუენით და მ[ა]რცხენით, წინ[ა]თ
მუცელსა და უკანით, ზურგით კერძით და ყოველთა ადგილთა

ფერდისათა. და მისთვის ქუიან კოლინჯი სის[ა]ვსითა მისითა. და მისა შედეგად და სხუა ნ[ა]წლევი არს ქუემოთ შედგმოლი მის თანა, რომელსა სახელი ჰქუიან ნ[ა]წლევი გამ[ა]რთული, და არს შედგმული კოლინჯსა თანა დამ[ა]რთებითა. და ემგზ[ა]ვსებისცა მ[ა]თ ნ[ა]წლევათა სისქითა ს[ა]რგოთა და ქცევითა სიმოკლითა, სიგრძითა, მოდრეკით და გამ[ა]რთვით დიდად, ამისთვის რომე მიიწიოს მას კერძ წამლები ოყნებითა და ერგების მით კურნებითა ქუეით კერძოთ. და ყოველნი ნ[ა]წლევი ამის თანა არის, რომელი დაგწერეთ, მაგრა თუითოსა და თუითოსა საქმე ცალკე-ცალკე არის, და არს შედგმული ყოველივე ძ[ა]რლუთა || კმელთა და გრილთ[ა]გან, არის სიგრილითა და უფრო თხელი არის და უფრო ვიწრო, და არა უც ქონი ადგილსა მისისაგან სიმჭურვლითა ზედათა მუცლისათა, და ქუეშენი ნ[ა]წლევი უფრო სქელნი არიან და უგრილე, და შიგან ქონი უც და ადგილამდის უგრილე არს. და ადგილი კოლინჯისა მ[ა]რცხენით ტყირბისა სიახლოესა არის, და არ გამოჩნდეს უწინა, — მ[ა]რცხენით გამოჩნდების, და მერმე იქცევის და წამოვა მ[ა]რჯუენით კერძო ღუძლისა სიახლოესა. და მერმე ადგების იმა ადგილით და ჩაიარს წინათ კერძოსა თირკმელთა, ვირემდის მიიწიოს გარსსა ქუეშე მუცლისასა სიახლოესა. და მერმე ადგების ყუერთა ქუე[ი]თ და ძირსა ბარკლისასა და დაიწყებს იქით ტკივილსა და სიარულსა წად-უკუ.

და ვახსენოთ, შიგან რომელი წაეკიდების საკუთრისა ტკივილისაგან, ვითარ[ა]დ წაეკიდებიან ყდვლთა ადგილთა და ასოთა შიგან ტანისათა, რასთენჯერ წაეკიდების მაგის თანა სნება იგი, რომელსა სახელი ჰქუიან განჯსნა მ[ა]რტივისა. და წაეკიდების ნ[ა]წლევათა შიგან სიმსივნე და ნასკულობა, და წაეკიდების იგი ზოგი ნაწლევათა შიგან გაბებულებისა და წყლულობისაგან მ[ა]თგანი სნება, რომელ არს განჯსნა მ[ა]რტივისა. და მე მოგახსენო ორისა ფ[ე]რისაგან, რომელი წაეკიდების || ნ[ა]წლევათა შიგან. და შეიტყუე ნ[ა]წლევათა კოლინჯისათა და ერთი ორისა ფერისაგან, რომელი წაეკიდების ნ[ა]წლევათა შიგან, არის რვისა ფერისგან განრყუნილობისა რეულისა ოთხისა ფერისაგან. მისგან მარტივი არის: სიმჭურვლე, სიკმელე, და სიგრილე და ნოტიო. თუ ესე ოთხნი სწორ[ა]დ შედგმულნი იყუნენ, მ[ა]შინ ნ[ა]წლევი მართლ[ა]დ და კარგად იქნებიან, და თუ აიშალოს და დ[ა]მეტდეს რომელიმე, მაშინ გამოჩნდეს და წაეკიდოს შიგან სიმსივნე და ნასკულობა, რომელსა სახელი ჰქუიან სნება კუ რ კ ლ ის ა.

და ერთი საქმე კოლინჯისა ესე არის, რომე განავალსა დაუჭირ[ა]ვს ნ[ა]წლევათა შიგან; რომელნი ნ[ა]წლევი ზემოთ არიან, მას შიგან დაიჭირვის. რომელი ნ[ა]წლევი ზემოთ არიან სტომაქისაგან (და) მერმე იგი გასცემს ზედა-ზედა საგურკლის კერძო, და გამოუ-

ღოს საგურკლემან ძალითა გამცემელთა, რომელ არს მას შიგან. და
 სნება კუთისა უკუაყენებს ნაწლევთა მისსა საქმისაგან სიმკურ-
 ლისაგან და განავალ[ი]სა გზასა დაიჭირ[ავ]ს და დაენასკუის და არა
 გამოუშუებს განავალსა, და დასნეულდების მისგან. და ზოგსა წაე-
 კიდების თანა სენსა, რომელ წაეკიდების მას სნებისა თანა. და ამავე
 რიგითა სქელ[ი]სა და მძიმისა ბალღმისაგანცა დამართების, რომე
 ჩ[ა]მოვა ნ[ა]წლევთა შიგან და დ[ა]ეღობის. და დაუჭირავს გზასა
 გან[ა]ვალსა, დ[ა]სნეულებს, || ანუ დაღების ქარი წელთა შიგან
 და მბერ[ა]ვი დაუჭმავს სავალსა განავალსა და არა გამოუშუებს გა-
 ნავალსა წუეულებისამებრ. და ესე ოდეს წაეკიდოს. უკუაყენებს
 ნაწლევთა მისთა საქმეთ[ა]გან და მისთუის გაკმების განავ[ა]ლი
 ნ[ა]წლევთა შიგან სიმკურვლისაგან, ანუ სიგრილ[ი]საგან, ანუ სი-
 კმელისაგან, ანუ ნოტიობისაგან, ანუ იქნების საკამ[ა]დისაგან, რო-
 მელი ჭამოს კმელი და შე[ი]ქნას მისი გან[ა]ვალი კმელი. და თუ არა
 წაეკიდოს განრყუნა რეულთა ნამეტნ[ა]ვთაგან ნ[ა]წლევთა შიგან,
 და თუ წაეკიდოს ნ[ა]წლევთა შიგან¹ კოლინჯისათა ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა-
 გან, მაშინ იქნების იგი მგზ[ა]ვისი ნოტიოსა საკ[ა]მ[ა]დისაგან, შეკ-
 რებს სტომაქსა შიგან, ანუ შიგან დაიბადოს ნოტიო, დაღბეს და
 შეიქნას მისგან ჭია გრძელი და ქუდენა, რომელი ჰგავს აყიროს
 თესლსა, და დაუჭიროს სავალი ნავალისა და არა გამოვიდოდეს
 ასრე, რ[ა]გუარცა უწინა გამოვიდოდა.

5

V

10

15

20

ნოტიოსა მისგან, რომელი იქნების გრძე-
 ლი ჭია და აყიროს თესლისა რომე გვ[ა]ნდეს,
 ზოგი სიმკურვლისაგან იქნების. და ზოგთა მკურნალთა ასრე თქუეს,
 რომელნი იყუნეს გალიანოს წინათ, ვითა ზოგი შირიმი იქნე-
 ბის ნ[ა]წლევთა შიგან კოლინჯისათა, ვითა იქნების ოთხისაგან ფე-
 რისა. ერთი ფერი იქნების ბალღმისა მტკნარისგან || სქელისა, დაე-
 კრვის მას ალაგსა და აშფოთდების მისგან ტკივილი ძნელი, და დაუ-
 ჭირ[ავ]ს ფსელსა. და მეორე ფერი იქნების ქარ[ი]სა მბერ[ა]ვისაგან,
 რომელი ზემო დაგწერეთ, გაბერ[ავ]ს ნ[ა]წლევთა და შეკრ[ავ]ს სა-
 ვალსა ნ[ა]ვალისასაცა და ფსლისასაცა. და მესამე ფერი იქნების
 წითლისა ნ[ა]ვდლისაგან, რომე ჩ[ა]მოიღუაროს ნ[ა]წლევთ კერძ
 კოლინჯისათა. შეკრებს წითელი ნ[ა]ვდელი განავალსა და გა[ა]კმობს
 წითელი ნ[ა]ვდელი, გამოიღებს ნ[ა]ვალსა საგურკლ[ი]საკენ, მაგრა,
 თუ დამეტდების წ[ი]თელი ნ[ა]ვდელი მისითა სიმკურვლითა, გა[ა]-
 კმობს განავალსა და შესწოვს და გა[ა]მ[ა]გრებს ნ[ა]წლევთა შიგან.
 და შეიქნების მისგან კოლინჯი, რომელი იგი დამიწერია, განავლისა
 სიკმისაგან და ბალღმისა მტკნარ[ი]საგან გრილისა და ქარისა ბერ-
 ვისაგან, და თუითოსა და თუითოსა ცალკე-ცალკე ნიშნები, რომე
 მიასწ[ა]ვლოს იგი ნიშნები ზედა-ზედა.

25

456r

30

35

40

და რომელი იყოს ბალღმისაგან სქელისა,

იყოს მისი უფალი ტანზედან მძიმედ. რაქ[ა]მ გამოიღოს მის
მ[ა]ნ უფალმან ბაღლ[ა]მი, შეექნას მოსუენებით ტანშიგან და გუნ-
ბაზედან. და თუ იყოს ქარისაგან ბერვისა, იბეროდეს და უნდოდეს
გარეთ გასულა, და რა დაჯდებოდეს, აზიდვებდეს და არ გავიდო-
დეს ქარი [ი]გი, დ[ა]ბრუნდეს ყელისაკენ, და თუ იყოს კმელისა გა-
5 ნ[ა]ვლისაგან, მას სტკიოდეს ასრე, ვითა მძიმე რამე იარების || ნ[ა].
v წლევთა შიგან, და ეგონოს, ვითა გაიბოვვის ნაწლავი ქუემო. და თუ
უყოს ოყნა და გავიდეს გან[ა]ვ[ა]ლი კმელი, მაშინდა მოისუენოს
ამოდ და კარგად.

10 და თუ იყოს კოლინჯი წითლისა ნ[ა]ვლი-
საგან, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე ასრე ეგონოს,
ვითა რკინითა ნ[ა]წლევთა რამე მჭრისო. და ამას ტკივილი უფრო
ძნელი იყოს სხუითა ტკივილთა კოლინჯისათა. სწყურდებოდეს ერ-
თობ და ითხოვდეს წყალსა. და იქნების ესეცა, რომე შეერთვის
15 ქარი განავალსა თანა კმელსა და ბაღლამსა, დ[ა]ა[უ]სუსურებს ძალ-
სა გამცემელსა ნ[ა]წლევთ[ა]სა სიგრილისაგან და სიკმელისაგან. მა-
შინ როდეს იმატოს და გარდ[ა]ვლოს მზღუარი ბუნებისა მისისა, და
იქნების მისგან ტკივილი მგზ[ა]ვის კოლინჯისა, მ[ა]გრა არ არს კო-
ლინჯი, მაგრა სატკივარი გ[ა]ვს კოლინჯსა. სიმსივნისაგან კოლინჯი
20 იქნების რომე გას[....] ნ[ა]წლავი კოლინჯისა. და არს იგი სიმსივნე
ნ[ა]წლევთა [....] და სახელი 'ჰქუიან კოლინჯი. და იქნების ესე
სიგრ[ილ[ი]საგან, ამაღ რომე ტანი მისი გრილი იქნების და შიგან
ქონი. და ყოველი იგი ბრუნ[ა]ვს კაცთა შიგან და აგებულებისა
ნ[ა]წლევთასა ზომა დადებისა და საზრდელი კაცთა. და მით გაგრ-
25 ძელდების კოლინჯი კაცთა თანა, და რაცა უამი და ხანი გამოვა, იმა-
459r ტებს და იმატებს || სატკივარი კოლინჯისა უსუსურობითა ნ[ა]-
წლევისათა, რომელი წაეკიდების გ[ა]ნრყუნა რეულობისაგან, რომე
ისწრ[ა]ფოს შეწყნარება ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა და ვერა გასძლოს მოდნობა
მისი. და თუ იყოს შიგან ნ[ა]მეტნავისაგან, მაშინ იმიზეზოს მისითა,
30 აშფოთდეს მით ტკივილი და იყოს ესე ტკივილი ზომისგან მეტი და
სისქესა, ბარისასა(!) და სიმცირე მისი სიდიდითა და სინაკლულთა.

გ[ა]ვ[ა]თ[ა]ვეთ ნიშ[ა]ნი კოლინჯ[ი]სა.

აწ კოლინჯსა თანა თუ უფსმელობა წაეკიდოს და ტკივილი ძნე-
ლი, და იქნების რომე აშფოთდეს და ერთობ არწყევდეს, და ამაღ-
35 ლება ტკივილისა ძნელისა და ღუიძლისაკენ და ტყირბსა, და ჩაეი-
დეს უბესა და ზურგსა, და თირკმელთა და ზოგთა ნაწლევთა მუც-
ლისათა, და ესრე მოიგონა მრ[ა]ვალმან რეგუენმა მკურნალმან,
ოდეს ნახონ ტკივილი კოლინჯისა და მივიდეს თირკმელთა სიახ-
ლოესა, ეგონის თირკ[მელთა] ტკივილი, და არ არის
40 კოლინჯისა ტკივილი. მაგრა გალიანოზ გამოარჩია
მათ შუა ნიშანი, რომე შეიგნეს მკურნალმან და გამოარჩიოს ტკივი-

ლი კოლინჯისა და თირკმელთა. იცოდით, თუ თირკმელი სტკივის, წყნარად და დაყუდებით სტკივის მისა ადგილსა; და ტკივილი კოლინჯისა იარების შიგან კიდურთა მუცლისათა. ესე არს ნიშანი მათ შუა. || ერთი ესე არის, რომე ოყნა ააღებინე. და თუ თირკმელი სტკივის, მოუმატებს ტკივილსა, ამისთუის რომე ნაწლევსა აავსებს და და[ა]მძიმებს თირკმელსა და ატკივნებს. და თუ კოლინჯი არის, ოყნა ნ[ა]წლევთა და[ა]ლბობს და და[ა]მებს სატკივ[ა]რსა კოლინჯისასა, და გახსნას მისი უფალი, და იშუენდინოს ოყნა. და ტკივილი კოლინჯ[ი]სა უძნელე არის ტკივილსა თირკმელთასა, თუცა ტკივილი თირკმელთა არს ძნელი. იქნების, უფალმ[ა]ნ კოლინჯისამან არწყუ-
ოს ბაღლ[ა]მი და ნ[ა]ვღელი, ანუ გახსნას, და თირკმლისა ტკივილისა უფალსა არა წაეკიდოს ესე.

ნი შ[ა]ნი კოლინჯისა ილუზისა, რომელი წურ-
[ი]ლთა ნაწლევთა შიგან შეექნების, რომელ არს წურილნი ნაწლევ-
ნი უბესა ზემოთ მუცელსა შიგან სტომაქის კერძ. მას შიგან გამო-
ჩნდების ესე კოლინჯი ილუზი (ბერძულად ამას იტყუის: ღ'თო შეიწყალე). და არს ესე სატკივარი უბოროტესი სხუისა კოლინჯისა-
გან. წაეკიდების ნასკულობისაგან, რომელი იქნების ნაწლევთა ში-
გან წულილთა. და უკუდგებიან მათთა ადგილთაგან ქუემონი ნაწ-
ლევნი საქმეთა მისთაგან, და არს ესე სნება მკლველი უფრო სხუი-
სა კოლინჯისაგან. ძნელად მორჩების ამას კაცი. და წაეკიდების მისა
უფალსა ყვანა და გაყრ[ი]ს ჰი[ა]სა — აყიროს თესლსა. და იქნების
ესრეთ, რომე დაეჭმვის სავალი, რომელი ჩადის გან[ა]ვალი ქუემოთ
კერძო, ვერ შეუძლოს. ქუემონი ნაწლევნი საქმობენ და არა ერგე-
ბის ამას ოყნა, ამისთუის რომე ს[ა]ტკივარი ზემოთა ნაწლევთა ში-
გან არის. და იყოს ამისი სატკივარი ნასკულობისაგან წურილთა
ნ[ა]წლევთა. და კიდევ დაემართების ესე სენი მისგან, რომელ გან-
[ა]ვალი გაკმეს შიგან ზემოთა ნაწლევთა. და იქნებისცა ბაღლმისა
სქელისა მტყნარისაგან გაკმეს მისა ალაგსა და დაეკრას, და დაკ-
მას სავალი. და იქნების კიდევ სიმსიენისგან და მსხუეპელისგან,
წაეკიდოს მას ნაწლევსა შიგან მიზეზი იგი, რომელი გა[ა]კმობს გა-
ნავალსა მათ ნ[ა]წლევთა შიგან, იქნების სიმკურგლისაგან და სიკმე-
ლისაგან, და ანუ სიგრილისა და სიკმელისაგან. გაკმების განავალი
მას ნ[ა]წლევთა შიგან. ან საქმელი კმელი ექ[ა]მოს, მისგან დაემ[ა]რ-
თების, რომე ს[ა]ქმელსა კმელსა ჰ[ა]მდეს. და მისგან გაკმების განა-
ვ[ა]ლი მას ადგილსა შიგან, და სახელი ჰქუიან ბერძულად ილუზი
(ამას იტყუის: ღ'თო შეიწყალე). და ზოგნი კაცნი სახელ-სდებენ —
მყრ[ა]ლი, და ზოგნი სახელ-სდებენ — ას, ვითამცა ძნელიაო.

|| ნიშანი ჯაშახა, რომე კოლინჯსა ჰგავს, ახლოს ახლავს, და არა
არის კოლინჯი: ესე სენი ორ[ი]საგანვე იქნების: სიმკურვალისა და
სიგრილისაგან, თუ სიმკურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს,

v
5

10

15

20

460r

25

30

35

v
40

რომე ძალად პირიდალმა ქარი გამოვიდოდეს მყარალი ბოყინით, ისი ქარი, რომე პირით ამოვიდეს, კუამლსა ჰგვანდეს. მას გასასწავლი მათბუხი მიეც, მერმე ხილთა წყალი მიეც ტყემლისა შარაბითა.

- 5 თუ სიგრილისაგან იყოს, პირიდალმა სული მეყვე ამოვიდეს. წა-
მალი მისი შარაბი უსული, შეუწყევ იარჯი-ფეყარაცა, გაური-
ვე შიგან ორი დრამი. რეანი და ბედანჯარიცა გაურივე და აჭამე.
როგორაცა გახსნასა საჭმელი მჭურვალი აჭამე, ქიშიში და ჩამიჩი
აჭამე.

- 10 სხუა ნიშანი მისივე. — თუ ესე [სენი] ერთობ სქელი-
სა ქარისაგან იყოს და ანუ გრილისა საჭმელისაგან, ანუ ბევრისა
ცერეცუისა და ოდოშისა ჭამისაგან, ანუ ახლისა თევზისა და ოს-
პისა ჭამისაგან, და ანუ ლობიოსაგან, ანუ დიდისა ღუინისაგან, ანუ
დოსა და მაწონისა და მეავისა ჭამისაგან, თუ ამათსა ჭამასა ზედა
15 გამოჩენილიყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე პირველად ამა ზე-
მოსა ჰგვანდეს და მერმე კოლინჯად გარდაექცეს. მას წამალი ყუა-
ლა კოლინჯისა შეუწყევით.

წამალი კოლინჯისანი.

- 461r || და აწ წამალი და კურნება დავწეროთ კოლინჯ[ი]სა. და ერგე-
ბის კოლინჯ[ი]სა პ[ატ]რ[ონ]სა ჯდომა ცანდალსა შიგა და მერმე
20 ოყნა, და შეასუას კოლინჯ[ი]სა ტკივილისათვის,
რომელი იყოს ბაღდმისა მაგიერ და ქარისა მბერ[ა]ვისაგან, ორი
მუტყლი ქაშთაჯი სიქაბინჯისა შეასუი ერთსა დღესა, და გაუტევე
შუადღე და, თუ უსუსური იყოს, მაშინ უმცრო, ვითა ნახო სნეულისა
ძალი. და თუ იყოს ძლიერი, ოთხი დრ[ა]მი ხირვასა ზეთი ანუ
25 სამ[...], ვითარა[დ] ნახო სნეულ[ი]სა ძალი და შეასუ ხუთსა დღესა
ანუ შუიდასა დღესა, ვირემდის გახსნას ადგილი იგი. და შეასუ
მრ[ა]ვალსა დღესა თუითო სიქორგი, ანუ უფრო, ულბოს წყალი დ
კუტუფი და ულბო შემგბარი. და შეასუი ზეთი ხირვასა ძირთა შემ-
გბართა.

- 30 ანუ აიღე: ხოლინჯანი და სალიხა, და კილამონი, ამათგანი
თუითო — ორი დრამი. დაგალოს და შეგბოლოს წყლთა, ვირემ-
დის ნახევრად მოიყაროს, და მერმე დაწუროს მის წყლისაგან სიქორ-
გი ერთი და და[ა]სხი ზედა ზეთი, და შეასუი მას ე[ა]მსა ქაშთაჯი
ნარ-მუშკისა ორი მუტყლი ანუ ერთი ყოვლთა დღეთა, და ანუ
35 დილით შეასუი.

- ანუ შეასუი: ორი მუტყლი ქაშთაჯი მასტაქისა და საბ-
v რ[ი]სა.

ანუ შეასუი: ქაშთაჯი თესლთა.

|| ანუ შეასუი: იარჯი-ფეყრასაგან ორი მუტყლი შერეული-

თა ფსლითა ანუ ტფილითა წყლითა, ანუ ნელ-ტფილითა, ანუ
შეასუი: ნახევარ[ი] დრ[ამი] იარჯი-ფეკრა სიქორგითა ერთითა,
კამის წყლითა და ნიახურისათა, და ათხირი და ანისონი ორითა მუ-
ტყლითა ანუ სამიტა ხირვას ზეთითა.

და კურნე, რომელი იყოს ქარისა მაგიერ ტკივილი კოლინჯისა, 5
წამლითა ამით. — აიღე: კულიავი და ძირა ქირმენი,¹ და ზანჯა-
ბილი, და ანისონი და კამის თესლი, და ნიახურის თესლი, და [.....]
ქუშენი, ამ[ათგანი] — თუითო მჭილი ანუ უმცრო, შეგბოლე წყლი-
თა, რომე ნახევრად მოიყაროს. დაწურე მისგან სიქორგი ერთი
დიდი და ურე თანა ორი კოვზი თაფლი და მცირედი ზეთი ნუშისა 10
მწარისა. შეასუი, რ[ა]ოდენ არს კარგი ბრძანებითა ღ'თისათა. და
ესე წამალი გ[ა]ტფობს მუცელსა და დ[ა]სომს ტკივილსა, და გ[ა]-
ძლიერებს ნ[ა]წლევეთა და ჩ[ა]მოიღებს შირიმსა ქნილისაგან, და
მოადნობს რომელი იყოს ნაწლევეთა შიგა ნამეტნ[ა]ვისა ქარისაგან.

და დაიწყე პირველ ოდეს კურნებდე ამით ოყნითა. — აიღე: 15
ულბო ორი მჭ[ი]ლი და ნიახურის თესლი მჭ[ი]ლი ერთი, და თერთმე-
ტი ლელუი, ანუ უფრო, და მჭ[ი]ლი ერთი ფშ[ა]ტი და მჭილი ერთი
ცერცო, და მჭილი ერთი გუირილა, და მჭილი ერთი სელის თესლი.
დანაკრული ერთი || პოხუერი, და მჭილი ერთი კუტუფი, და[ა]სხი 462r
ზედა წყალი და შეგბოლე, რომე ნახევრად მოიყაროს. მერმე და- 20
წურე წყ[ა]ლი მისი ტაშტს შიგან და და[ა]სხი ზედა სიქორგი ერთი
ქუნჯითის ზეთი და ნახევარ სიქორგი თ[ა]ფლი, დრ[ამის] წონა ბ[ა]ე-
რუკი, დრ[ამის] წონა მ[ა]რილი, ანუ უფრო, ვითცა ნახო სნეულისა
ძალი, და შერეე ერთგან და [ა]ესე საოყნებელი და ოყნა უყავ მით.
და თუ არა და[ა]ლბოს მუცელი მისი პირველ, მ[ა]შინ ოყნა უყავ 25
მეორედ, რ[ა]ოდენ არს ესე ოყნა ლბილი. მაშა თუ გაძლიერდეს
ქარი და სიგრილე შიგან ტკივილსა კოლინჯისასა და გამოწელდეს,
აიღე: სიქაბინჯი და ჯავაშირი, და ქური, ამათგანი თუითო — ორი
დრ[ამი], კ[ა]მის თესლი და ულბო — თუითო მჭ[ი]ლი, და ცერცოს
თესლი და გუირილ[ი]ს ღერი, და და[ა]სხი ზედა წყალი და შეგბოლე, 30
რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს. და გამოწურე მისი წყალი — ზომი
ერთისა ოყნისა, და და[ა]სხას ზედა ორი სიქორგი ნიგუზის ზეთი,
ანუ ბელეკონის თესლ[ი]ს ზეთი, ანუ ბერძული ზეთი, ანუ ქუნჯი-
თის ზეთი, და მარილი და ბავრუკი, თუითო — ორი დრ[ამი], და
ოყნა უყავ მით ტფილად.

ანუ აიღე: ულბო შემგბ[ა]რი სამი სიქორგი, და სიქორგი
ერთი ქუნჯითისა ზეთი, და სიქორგი თაფლი და მცირედი შროშანის
ზეთი. შეკრიბე ერთად და ოყნა უყავ მით. || ანუ აიღე: შამი-
ანდალი და თაქუის-ყუერი, თუითო — გურკის წონა, და ორი კოვზი
კატრ[ა]ნი და მცირედი თაფლი, შეაზავე ერთგან და შერეე პირველ-
თავე საოყნებელთა თანა, რაოდენ არს კარგი.

- ერგების ჯამსა ფერსა კოლინჯსა, რომელი ქარისაგან არს, და გან[ა]ვლისა სივმელისაგან და ბალღმისაგან. და თუ და[ა]სხა მუცელსა ზედა ცერეცოს წყალი და უცანდლე მით გუირილითა და მარილითა, და ქრთილითა გამტფარითა, ანუ მ[ა]რილითა და ჯავა-შირითა, ანუ თითითა შეკრიფე და გა[ა]ტფე, და უცანდლე მით, და დიადიცა რომელ შეასუან კოლინჯისა უფალსა შაქრითა და ქუნჯ-ი[თ]ის ზეთითა. და ნახე ოდეს კურნებდე, ე[ა]მი და ძალი სნეული-სა და ტკივილი, და აქმენ ზომასა მისა მატებასა და დაკლებასა. მა-შა, თუ წაეკიდოს კოლინჯისა თანა თხევა დიდი და წყურვილი ძნე-ლი, მაშა შეასუი მ ა ი ბ ე ჰ ი ანუ სიქანგუბინი, რომელ იგი და[ა]ლ-ბოს მუცელი. ანუ იგი, რომელ არა და[ა]ლბობს, და ნარფაშარჯი სადაგი, ანუ ნარფაშარჯი შექმნილი წამალსა თანა, და დაიცევ ძალი სნეულისა, მაშა, თუ ნ[ა]ხო თხევა და საურ[ა]ვი, და ტკივილი მეტად ბოროტად იყოს, მაშა გაუტევე ძირი კურნებისა, და კურნე იგი, რომელ წაკიდებულ იყოს. მაშა, თუ ულხინოს, რომელ იგი წაკიდე-ბულ იყოს, ჰკურნე სნეულსა წამლებითა გამტფარ[ი]თა, რომელი გან-ჯანის კოლინჯსა წამლებითა მკურვლებითა. და თუ ნახო ტკივილი და გაძნელებულ იყოს სნებისა უფალსა შიგა, და თანა უძლურება იყოს, მაშინ შეასუი ფლონია ბერძელი ანუ სპარსული — მუტყ[ა]ლი ერთი, ანუ ზოგი წამლები, რომელი ჰგავს ფლონიასა, ზომა, რომე-ლი ნახო ძალი სნეულისა. და მით შევასუამთ ფლონიასა და მგზ-[ა]ეს[ა]სა მის[ა]სა, რომე დაიძინოს სნეულმან და ულხინოს ტკივილსა მის[ა]სა. მაშა, ოდეს დაუჯდეს ტკივილი, ჰკურნე ტანი სნებისა, რ[ა]-ოდენ თუ შენ შეასუა წამლები მკურვლები ბოროტები ე[ა]მსა ძნე-ლ[ი]სა ტკივილისასა, ავნოს.

- და უკმს მეცნიერსა მკურნალსა წაკითხულსა, რომე დიდად შე-ხედნეს სნეულისა საქმესა და წაკიდებასა, და ძალი სნეულისა და მიზეზი სნებისა და ზოგი, რომელი უკმს დაუტრევა სნეულისა, და კურნოს ზომასა ზედა, ვითა ნახოს მის თანა.

- და ჰკურნე კოლინჯი, რომელ იქნების წითლისა ნ[ა]ვლლისაგან — ა ი ლ ე: გურილა და სიფისტონი, და სელის თესლი და პოხუერი, შეკრული ძონძსა შიგა, და სიქორგი ერთი ზეთი ქუნჯითისა და ორი დრ[ა]მი მ[ა]რილი და თაფლი შეკრიფენ ერთგან. და ოყნა უყავ მითა. და ე[ა]მ-ე[ა]მ ოყნა უყავ ტფილითა წყლითა და ზეთითა, და აქ[ა]მე სახურეტელი ბალბასა და შეასუი დრ[ა]მის წონა იარჯი || -ფეკრასა ხიარი-შამბრისა წყლითა.

- ა ნ უ ა ი ლ ე: ორი ასთრისა წონა ხ[ი]არი-შამბრი და სიქორგი ერთი კამისა წყ[ა]ლი და არდისა, და ურიე თანა ხიარი-შამბარი და გამო-

წერე. და ურიე თანა იარჯი-ფეკრა და შეასუი. და თუ გინდეს, რომე
გახსნა, — და ნახო ე[ა]მი და ძალი მაშუნდე იყოს, მაშინ შეასუი
დრ[ა]მის წონა იარჯი-ფეკრა და ურთე თანა დანგის წონა ს[ა]ყამუ-
ნია. და ჩ[ა]მოიღებს იგი წითელსა ნ[ა]კლეღსა. და თუ ნახო წითელი
ნ[ა]კლეღი და სიმკურვალე ჩ[ა]მოვიდოდის კსნილობასა თანა, ანუ
თხევასა თანა, მაშინ შეასუი მის წამლისა თანა სძე აქლეშისა და სძე
ვირისა, ანუ სუელი.

და კურნე ტკივილი, რომელი წაეკიდოს ნაწლევთა შიგან მათ,
რომელნი უბესა ზედან არიან წამლებითა, რომელ გახსნის ნასკუ-
ლობასა და წ[ა]იღებს სიმსივნესა მკურვალსა; მათგანი — ზეთი ხირ-
ვასა, ხიარი-შამბარსა თანა და იარჯი-ფეკრა, თუ იყოს სიმსივნისა
და ნასკულობისა.

და თუ არა ნახო ნიშ[ა]ნი სიმსივნისა და ნასკულობისა, მაშინ
ჰკურნე კოლინჯისა წამლებითა, რომელ დამიწერია შენდა, ოდეს
იგი მაგიერ ქარისა და ბაღმისა, და გან[ა]ვლისა კმელისა. და ნიშ-
[ა]ნი, რომელი მიასწ[ა]ვებს მაგიერ სიმსივნესა, — დიდად წყურ-
ვილი და საურ[ა]კვი, დაქცევა მისისა უფლისა. ერგების კოლინჯსა
ფალონია, დაგუიწერია კარსა ღუიძლისასა.

წამალი ძნელისა ტკივილისათვის კოლინჯისა, || და ერგების 464r
კოლინჯისათვის ოდეს იყოს ნ[ა]წლევსა ნამეტნ[ა]ვისაგან ანუ 20
ბაღმისაგან, და განავალი, ოდეს გაკმეს ნაწლევთა შიგან. — შე ა-
ს უ ი: ორი დრამისა წონა იარჯი-ფეკრასა, ანუ შუიდი დრ[ა]მის წო-
ნა ზეთი ხირვასა, ორითა უკითთა ცერეცოს წყლითა, და ხოლინჯა-
ნითა და ტეგნითა შემგებრითა. და ოდეს ნახო მის თანა სიმსივნე
მკურვ[ა]ლი, ანუ ნ[ა]მეტნ[ა]ვი მდგური ნ[ა]წლევთა შიგან, მაშინ 25
შეასუი ოთხი წონა მრ[ა]ვალძარლუას წყალი და ნახევარ უკია ვარ-
დის ზეთი ორითა უკითთა ნელტფილითა წყლითა.

მის თუ ის ე. — თუ შეასუა ორისა დრამისა წონა მათ წა-
მალთ[ა]გან, რომელ მიხსენებთან, ყუითელსა წყალსა ცერეცოს
წყლითა შემგებრითა, და შემოსდევ გარე იგი წამლები, რომელ და- 30
[ა]ლბობს და გაკსნის, მათგანი — ცერეცო და გუირილა, და სელის
თესლი და პოხუერი შემგებარი.

და ბერვისათვის, და ქარი რომელი წაეკიდოს კოლინჯსა შიგა-
მგლისა სპეტი შეზილოს თ[ა]ფლითა და შეასუას წყლითა. ანუ აიღე
მისგანი და ჩადევ მგლისა ტყავსა და შემო[ა]კრ[ა]ს მუცელსა. და 35
თქუა გა ლ ი ა ნ ო ზ მ [ა] ნ, რ[ა]მეთუ¹ ერგების ტკივილთა კოლინ-
ჯისათა სპეტი ძაღლისა თეთრისა, და ოდეს დაგალო და შეზილო
თ[ა]ფლითა და ალოკო სნეულსა, და ერგების ბერვისათვის, რო-
მელ წაეკიდოს კოლინჯსა შიგან. || და აყირონი წურილნი, ოდეს v
გა[ა]კმნე და დაგ[ა]ლნე, და შეასუა მისგანი, რაოდენ ერგების კო- 40
ლინჯსა დაქცევასა ძნელსა, რომელ იქმნების ნ[ა]წლევთა შიგა. და

წაიღებს კოლინჯს დიდად წყ[ა]ლი პიტნისა შემგებრისა, ოდეს შე-
სუა სამსა დღესა ზედა-ზედა.

მისთუისცე. — აიღე: ხოლინჯ[ანი] და შეგბოლე და შე-
სუი მისი წყალი. ანუ აიღე ტოლოჟინი, დაკალ და შეგბოლე მარი-
ლითა, და ცერეცოთა შეასუი და აქ[ა]მე მისი კორცისაგანი.

ანუ აიღე: ოფოფი, დაკალ და შეგბოლე მ[ა]რილითა და ცე-
რეცოთა და შეასუი მისი წყ[ა]ლი და აქამე მისი კორცი; და მოწ-
მობენ ამაზედა ზოგნი მკურნ[ა]ლნი, ვითა ერგების ბუნებასა არა
მაგიერ რეულობისა.

მისთუისცე. — მღირდველი, ოდეს გა[ა]ქმო, დაგალო და შე-
ასუა შემგებრისა ცერეცოს წყლითა.

მისთუისცე. — აიღე შუიდი დრ[ა]მი ურფი და ორი დრ[ა]-
მი სფანიდი, და[ა]დნვე წყლითა, და უკია ერთი ქუნჯითის ზეთი შე-
რიე ერთგან და შეასუი.

მისთუისცე: — ერგების აბ[ან]ოს ბანა წყლითა წამლითა
და ლბილებითა გასახსნელითა შემგებრითა. და დასუამს ტკივილსა
კოლინჯისასა ტფილი წყალი, ოდეს და[ა]სხმიდე მუცელსა ზედა, სა-
და იგრძნობდეს ტკივილსა. და თუ იყოს მუცელსა შიგა მისსა ჭია

და I აშფოთებდეს ტკივილსა ნ[ა]წლევეთ[ა]სა, მაშინ შეასუი წამლე-
ბი, რომელ გამოიღოს ჭია იგი. და არიან მარტივნი ესე წამალნი და
მოკლვენ ჭიასა. მისგანი: შიპი, აფსინთი და თურმუსი, და ყუსტი,
სონიჭი და ურფა, და ქერქი ბროწეულ[ი]სა ძირ[ი]სა ტკბილისა და
მე[ა]ვისა, და კუნდუსი და ვარნ[ა]ზო, და სარხ[ა]სი და ბრინგი, და
კოფეული, და ქინძის თესლი, ქონდ[ა]რი და ფოლი. ყუელა ესე წამ-
ლები მოკლ[ა]ვენ ჭიასა, ოდეს შეგბოლოს წყლითა, ვირემდის ნ[ა]-
ს[ა]მლ[ა]დ მოიყაროს, და შეასუი მის წყლისაგან. ანუ აიღე: მისი

წყალი და ჩა[ა]გდე შიგა ბ[ა]ვრუკი და მ[ა]რილი; ოყნა უყ[ა]ვ, და
ესეცა მოკლ[ა]ვენ ჭიასა, და თუ დაგ[ა]ლო ზოგი ამ[ა]თგანი, და შე-
ასუი მისგანი ღუინითა და ძმრითა, ანუ თხათა სძითა, მ[ა]შინ გამო-
იღებს ჭიასა, და რომელსა უკმობენ აყიროს თესლებით. და თუ
შეაზ[ა]ო ზროხისა ნ[ა]ვლლითა, და სცხო უპესა ზედა და მრგული
მუცელსა, მოკლ[ა]ვენ და გამოიღებს ჭიასა.

ჭიისა. — აიღე: ქუშტი ოთხი დრ[ა]მი, სონიჭი დაგლილი, თუ-
რინჯ[ი]ს სარხ[ა]სი, ამათგანი თუითო — ს[ა]მი დრ[ა]მი, და კოფუ-
ლი — ხუთი წონა, თურბუთი — რვა წონა, დანაყე და შეაზ[ა]ვე;
და შესასმელი მისგანი; ოთხი წონი ანუ ექუსი წონი ცოტათა ძმრი-
თა და აბეკაქითა, ანუ ღუინითა, ანუ თხათა სძითა. და შეინახე
ერთი დღე და მშიერი და II წვეს. და შეასუი მეორესა დღესა და
სული არა ისუნოს მისი.

მისთუისცე (არის გამოცდილი). — აიღე გული თურინჯისა
და თურბუთი. თუითო — ოთხი წონა, ინდოური მ[ა]რილი —

ს[ა]მი დრ[ა]მი, ყუსტი—ექუსი წონა, დან[ა]ყე; და შესასმელი მისი: ხუთი დრ[ა]მი ანუ ექუსი თხათა სძიოთ. და ოდეს მეოთხე დღე იყოს, შეასუი კულავე თხათა სძე.

ერგების ტკივილთა კოლინჯისათა, და ოყნები ლბილები და ჟამ-
ჟამ ოყნები ძნელები, რომელი ერგების მისგან. — აიღე: უპანი
სულნელი და ჯავაშირი, და ლიბენა, ზაფრანი და აყირყარა, დაბარ-
ზადი, სიქაბინჯი, თუითო — ოთხი უკია, ზიფთი ნედლი — ხუთი
წონა; დანაყე კარგად და თაფლი დ[ა]სახი ზედა, ღუინო და სოსნის
ზეთი, რაზომ დ[ა]დნო, ვირე გათხელდეს. მერმე ოყნა უყავ.

მისთუისცე. — აიღე: ზიფთი ნედლი — სამი დრ[ა]მი და
აფიონი — დრ[ა]მის წონა, და კატრ[ი]ნი — სამი დრ[ა]მი, დაგ[ა]ლე
და დ[ა]სახი ზედა ლიტრა ერთი ტეგნის ზეთი, და ერბო თხათა —
სიქორგი ერთი, შერეე ერთგან და ოყნა უყავ.

მისთუისცე. — აიღე: საბრი და აფიონი, თუითო — ორი
წონა, ერბო ფურთა, და ზიფთი ნედლი და კატრინი და თაქუის-
ყუერი, თუითო — ოთხი წონა, დაგ[ა]ლე და შეზილე, და დ[ა]სახი
ზედა სიქორგი ერთი ღუინო, და ოთხი დრ[ა]მი ტეგნის ზეთი, და
ოყნა უყავ მით.

წამ[ა]ლი, რომელი ერგების კოლინჯისა და
ძარღუსა ნასისასა, და ნიკრისსა და ტკივილ-
სა ს[ა]ქც[ე]ვლისასა, || რომელ იქმნების ნამეტნ[ა]ვისა პე-
რულისაგან სქელისა, და ერგების ბ[ა]ვასირსაცა წამ[ა]ლი ესე ასა-
დებელი. — აიღე: ბ[ა]ვრუკი და მარილი, თუითო — ორი დრ[ა]-
მი, შ[ა]მთანდალი — ერთი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე და შეზილე თ[ა]ფლი-
თა აღუღებულთა, და გ[ა]ლტევე, გაგრილდეს. და შექმენ შაფა
გრძელ-გრძელი და მიეც ერთი, და აიღოს.

შაფი, რომელი ერგების სნეულთა და მრთელთა
და ბავასირსა შიგანსა და ტკივილსა კოლინჯისასა, ქარსა გრილ-
სა, რომელი ერგების ქუე უბესა. — აიღე ასდაუნი და ანძრუთი,
თუითო — ოთხი წონა, ბ[ა]ვრუკი და კილე, თუითო — დრ[ა]მი,
უშნანი მრცხელთა — ს[ა]მი წონა; ანდ[ა]ლი — ორი წონა, სანდ[ა]-
ლი და შაფი, მამისა, ვაშქი, და ინდოური მარილი, თუითო — ხუთი
დრ[ა]მი. დან[ა]ყე და შეზილე ძმრითა და შექმენ შაფი ვითა კრკო,
და მოუსუს ზედა ვარდის ზეთი, და აიღოს სნეულმ[ა]ნ მისგან ერთი,
და, თუ დასწუას საგურკველი, მაშინ ჰკურნე ოყნათა ცხუართა ერ-
ბოთა, ანუ ვარდის ზეთითა და კუერცხის გულითა.

შექმენა შ[ა]ფისა. — აიღე: ნიახურის თესლი და სპანძილისა
და ქურთის მარცუალი, მ[ა]რილი ტაბ[ა]ზარდი და სიქაბინჯი,
თუითო — ხუთი წონა, ბ[ა]ვრუკი — ორი დრ[ა]მი; დან[ა]ყე და შე-
ქმენ შაფი და მიეც სნეულსა და აიღოს.

მისთუისცე. — აიღე: სიქაბინჯი, ასპანი და უპანი სურნე-

ლი, თუითო — დრ[ა]მი, ალილ[ა]გი ყუითელი და შ[ა]ვი, თუითო —
 ხუთი წონა, ნიახურის თესლი, ანისონი და ნანახუა, პიტნა და ძირა
 V ქირმენი II, კულიავი, ქონდ[ა]რი სპარსული, ჟრფა და უძოვარის
 თესლი, თუითო — დრ[ა]მი, თაქუის-ყუერი და ბარბიონი, თუითო —
 5 დრ[ა]მის წონი. სალიხა, კილ[ა]მონი და სუმბული, ასრიონი, ყაყუი-
 ლა და ყარამფული, ზაფრ[ა]ნი და ქია, და ბელეკონის კევი, გუნდ-
 რუკი, ვაჩი და და ზ[ა]ნჯ[ა]ბილი და დ[ა]რაბილბილი, — თუითო
 დრ[ა]მი, მ[ა]რილი ინდოური — ორი დრ[ა]მი, მური და კუსტიბარი,
 თუითო — ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი, ძმ[ა]რი და საყამუნია, თუითო — ოთხი
 10 წონა, თურბუთი თეთრი კარგი — თხუთმეტი წონა, შამიანდ[ა]ლი —
 ოთხი წონა, ს[ა]ბრ[ი] სკუტრი — ოცი წონა. დან[ა]ყე, გაცარ და
 შერიე ერთგან, და შერიე კალნ[ა]ბის წყლითა. შე ს ა ს მ ე ლ ი
 მისგან: ორი მუტყლი ნელ-ტფილითა წყლითა უზმასა, და იმარ-
 ხოს ერთი დღე, ერგების ზურგსა და ქარსა სქელსა, და გახსნის
 15 ნასკულობასა და ტკივილსა საქციელ[ი]სასა და და[ა]ლბობს მუცელ-
 სსა, და არა და[ა]უსუსურებს სტომასსა.

ქაშთათაჯი, დიდად სარგო¹ ძალითა ღ'თისათა. აკმარებდა მას
 მ ა ს ა რ გ ო მ კურნ[ა]ლი თ[ა]ვსა თუის[ს]ა, და საკუთარი მისნი და
 სხუანიცა მრ[ა]ვალნი კაცი, და პოეს სარგო და ადვილი. ერგების
 20 ხამისათუის და ბერვისა, რომელი იქმნების მუცელსა და სტომასსა
 და ყოველსა ქარსა და ბავასირსა, და ტკივილსა საქციელთასა და
 კოლინჯსა, და გახსნის ფსელსა და და[ა]დნობს შირიმსა, და გა[ა]-
 ძლიერებს ძალსა გამცემელსა სტომასსა შიგა, და ზურგის ტკივილ-
 467r სსა და ძარლუსა² [...] ...ნასისასა, და ნიკრისსა, და ბალღმისა სი-
 25 გრილესა. — ა ი ღ ე: ალილ[ა]გი შ[ა]ვი და ბალილ[ა]ჯი, და ამლაჯი
 და ქური, თუითო — ოთხი დრ[ა]მი, ნიახურის თესლი და ანისონი,
 კამა სპარსული, კულიავი და ნანახუა, ქონდ[ა]რი და შიტრაჯი ინ-
 დოური, და უძოვარის თესლი, სორინჯი, თეთრი და მარ[ი]ლი ნ[ა]ვ-
 თისა, ქია და ვაშქი, თუითო — დრ[ა]მის წონა, ზანჯაბილი და კი-
 30 ლამონი, კაჯილა³, ვაჩი, სუმბული, ზაფრ[ა]ნი და სალიხა, თუითო —
 ნახევარ დრ[ა]მი, საქბინაჯი — სამი წონა, შამიანდ[ა]ლი — დრამ-
 ნახევარი, ფანიდი თეთრი და თურბუთი, თუითო — რვა წონა, სა-
 ბრი — თორმეტი წონა; დანაყე წამლები და გაცარ ცალკე-ცალკე,
 და მერმე დანაყე ქია, საბრი და ნ[ა]ვთის მარილი, მერმე შეაერთენ
 35 ერთგან წამალთა თანა, რომელნი დაგენაყენ, და ზაფრ[ა]ნიცა თანა.
 და მერმე აიღე ვაშაქი, ქური და საქბინაჯი, დან[ა]ყე და ჩა[ა]გდე
 წყალსა ქურათისასა ერთსა დ[ა]მესა. მერმე დაგ[ა]ლე და შერიე
 წამლები თანა. შეზილე და შექმენ მისგან კუერი ქაშთაჯი, და შექმენ
 მ[ა]რცუალი ვითა პილბილი, ანუ უმცრო. და ოდეს იქმოდე, მოი-
 40 სუი გელზედა ნიგუზის ზეთი. შე ს ა ს მ ე ლ ი მისგან: ორი მუტყ-
 ლი ნელ-ტფილითა წყლითა. და ესე წამალი გახსნის მუცელსა

სისწორითა და სილბოთა, და არს სარგო მისი დიდად ქ[ა]ლითა ღთისათა. და არს კარგი და გამოცდილი ესე წამ[ა]ლი. გამოარჩია მეჟურნალმ[ა]ნ მას სარგო და შეასუა და გამოცადა, და მისთვის არს მადლოვნ[ა]დ და ესრეთ თქუეს: კარგთა და დიდთა წამალ-თ[ა]განი არს ესე.

თუ კოლინჯისგ[ა]ნ მუცელი შეკრული იყოს, ესე მაჯუნი შექენ და მიეც. — აიღე: საყამუნია, ანდაქი და თურბუთი, ყარამფული და აკაკია! და ღარ[ი]ჩინი, თუითო — ნახევარ დრ[ა]მი, ზანჯაბილი, ამლ[ა]ჭი და ქ[ა]ვზი ბუა, თუითოსაგან — ორი დრ[ა]მი, თეთრი შაქ[ა]რი — სამოცი დრ[ა]მი. ყუელა დან[ა]ყე ცალკე-ცალკე, მერმე ერთად გ[ა]ჟრიე, ჭურჭელშიგ[ა]ნ ჩადევ და, რა მოგინდეს, მ[ა]გა სენისათვის მიეც შუიდი დრ[ა]მი და უშუელოს.

თუ ბაღლმისაგან იყოს — წამალი: პირველად ცერეცოს წყ[ა]ლი შეასუი, მერმე ამოაღებინე. მერმე ესე წამ[ა]ლი მიეც. — აიღე ღარიყონი, მუყლი, აზრ[ა]ყი, თაჯუის-კუერცხი, ჯავაშირი, შამიანდალი, თუითოსგან — ერთი დრ[ა]მი, საბრ[ი] სკუტრი — ოთხი დრ[ა]მი; ყუელა დან[ა]ყე და გაცარ, და ჭაკუნტლისა წყლითა გაჟრიე და აბები შექენ პილბილისა ოდენი, ჩრდილსა გა[ა]ქმე და ძილისა უამსა მიეც ორი დრ[ა]მი თ[ა]ფლითა და წყლითა, რ[ა]გუარცა სხუისა წამლისა სწერია.

ლდ. კარი [ოცდა მეთოთხმეტე]

ნიშანი ჰიისა

იცოდით, რომე რა ჭია შეექნას კაცსა, სამფერი იქნების: ერთი გრძელი, ერთი მოკლე და ერთი აყიროს თესლ[ი]ს მაგიერი. და აწ აქიმი ასრე მეცნიერი უნდა, რომე შეატყოს, თუ რომლ[ი]სა საქ[ა]-მა[ა]დისა ჭამითა დაემ[ა]რთების. აწ ესე იცოდით, რომე ერთი ნანახუისა ჭამითა დაიბ[ა]დების, ერთი — ქერის პურ[ი]ს ჭამითა, ერთი — კეცეულის პურისაგან, ერთი — ბევრ[ი]სა კიტრის ჭამისაგან და რძისაგან, ერთი — მჭლ[ი]ს ზროხის კორცის ჭამითა, ერთი — მუდამ მსუქნისა ს[ა]ქ[ა]მ[ა]დის ჭამითა და ერთი — ოდოშისა და უმწიფარისა ხილისა და სხუილ[ი]ს ცერეცუისა, მუხუდოსა და ქერ[ი]საგან, ბრინჯისაგან, ლობიოსაგან, ამას რომე მრ[ა]ვე[ა]ლსა ჭამედეს, მთრვლი(!) მისგან დამ[ა]რთების და ბევრ[ი]ს ხახუის ჭამისაგან-ცა. აწ ესე მოგახსენოთ, რ[ა]ცა ჭიისაგან მუცელსა გამოსწმედს: ნიორი, წიწმ[ა]ტი, ნიგოზი ბრ[ა]ნგი, ქულდარე ბრ[ა]ნგი, ქუაბული, აზნილი, ალილა ინდოური, ნიგ[ო]ზი, ნიშ[ა]დური, სონიჯი, ალთეთი, ელქირუმი, ფილფილი, დ[ა]რიჩინი და ბროწეულის ქერქი.

აწ ნიშ[ა]ნი დაწეროთ ისი, რომე გრძელი და წითელი ჭია იქ-

ნ[ა]ყე ხუთი დრ[ა]მი და იმა წყ[ა]ლშიგან გ[ა]ქურიე, და[ა]მრგუალე, ლუიჩითა მოადუღე და შეასუი. თუ ამან არ გამოწმიდოს, დაიჭირე თურმუსი ინდოური, ინგოზი და ბრ[ა]ნგი ქუაბული, თუითოსაგან სამი დრ[ა]მი, პიტნა შინაური, ქაბარდანა, ხარნაუბ[ი], თუითოსაგან —	
ორ-ორი დრ[ა]მი. დან[ა]ყე და თაფლშიგან გაურეი და მიეც.	5
სხუავე ჭიისა წამ[ა]ლი. — ა ი ღ ე: მწარე ყუსტი — ოთხი დრ[ა]მი, სონიჭი — ორი დრ[ა]მი, პადრ[ა]მპოე — სამი დრ[ა]მი, შარსხა — ოთხი დრ[ა]მი, თურბუთი — ათი დრ[ა]მი; დან[ა]ყე და გაცარ. რა მოგინდეს, ოთხი დრ[ა]მი რძითა შეასუი და ზედა ძმ[ა]რი შეასუი, უშუელოს და გაწმიდოს.	10
 სხუა წამალი მისივე, გამოცდილი. — ა ი ღ ე: თირმუზის გუ-ლი და თურბუთი, თუითო — ოთხი დრ[ა]მი, ინდოური მარ[ი]ლი — ორი დრ[ა]მი, მწარე ნუში — ექუსი დრ[ა]მი; დან[ა]ყე და გაცარ. რა მოგინდეს, მიეც ს[ა]მი დრ[ა]მი და ზედა სძე შეასუი.	V.
სხუა წამალი. — ა ი ღ ე: ხუთი თ[ა]ვი ნიორი, დან[ა]ყე და ფქუილი გ[ა]ქურიე, კუერები შექენ და გამოაცხუე. აიღე ერბო და ცეცხლზედა დადგი და მერე შიგან ჩადევ და კარგად გა[ა]ტფე, შეაქ[ა]მე და უშუელოს.	15
ს ხ უ ა. — აიღე ტენცო და მ[ა]რილი, ერთმ[ა]ნერჩიგან გაურეი და თ[ა]ფლ-წყლითა შეასუი.	20
მაგავე სენისათვის. — ა ი ღ ე: პიტნა, გაწურე, ძმ[ა]რშიგან გაურეი, შეასუი და უშუელოს. — აიღე პიტნა, კარგად დან[ა]ყავ, წყ[ა]ლი გამოწურე, ძმ[ა]რი გ[ა]ქურიე და შეასუი, და ჭიის მოკლ[ა]ეს.	
სხუა წამალი ჭიისა, რომე მუცელს შიგან იყოს. — ა ი ღ ე: ოშინდ[ა]რი და ტენცო, და ქალამის თესლი, დან[ა]ყე ცალკე, თაფ-ლი გაურეი, მიეც ორი კოვზი, მერმე ძმარ-წყალი შეასუი, ანუ კარ-გი ღუ[ი]ნო. ცხრა ჟამამდის უზმა შეინახე, მოკლას ჭია და უშუე-ლოს.	25
მ ი ს თ უ ი ს ვ ე . — ა ი ღ ე: ქონდ[ა]რი და წყლითა ადუღე, თაფლი გაურეი, შეასუი და ჭია მოკლას.	30
მ ი ს თ უ ი ს ვ ე . — ა ი ღ ე: ტრედის სკინტლი და ხუარ[ა]ს[ა]ნი, დანაყე წმიდად და წყლითა შეასუი, და უშუელოს ღ'ითთა.	
ნიშ[ა]ნი, კაცსა რომე ტანი და სტომ[ა]ქი გაუგრილდეს. — ვის-ცა ესე დაემ[ა]რთოს, თუითანცა ცივისა გონებისა იყოს, ე ს ე წ ა-მალი ქ ე ნ . — აიღე ფარგარდა, ზანჯაბილი — სამი დრ[ა]მი, და-ნ[ა]ყე და გაცარ; დილეულად ადრე უზმამა სამი დრამი დანა-ყე და გაცარ, პირშ[ი]გან ჩ[ა]იყაროს. თუ ბერი კაცია, — ძლი-ერი ღუიწო შეასუას, თუ ვაჟია — თფილი წყ[ა]ლი. თუ სტომ[ა]ქი მძიმე იყოს და საჭმელი ვერ მოადნოს, ორი დრ[ა]მი ზანჯ[ა]ბილი მიეც და ზედა ადუღებული ღუ[ი]ნო შეასუი. თუ მოწიფული იყოს, თაფლ-წყ[ა]ლი შეასუი, და თუ მოსწყურდეს — სიქანჯაბინი შეა-	470r 35
	40

სუი ორი დრ[ამი] თფილითა ლუინითა, რომე წყურვილი მიკლეს,
და საჰმელი მიეც მუკშრი(!), შიგან გაურიე ცერეცო, ზანჯ[ა]ბილი
და დარიჩინი.

- სხუა რომე გუნება გაცივებულებოს და კოლინჯი ეცეს შიგნით,
5 გაცივდეს სტომაჰი და თირკმელი. — ყოველთა დილეულ[ა]დ
მიეც უზმასა ხუთი დრ[ამი] ანდუზი გაზრდილი და ზედა თფილი
წყ[ა]ლი შეასუი, რაცა შეეძლოს. და საჰმელი მუხუდოს წყ[ა]ლი
მიეც, და შალგამი ადუღე და წყალი გა[ა]სხი შალგამზედა, და[ა]სხი
10 ანუ ბერძული ზეთი, ანუ სელისა ზეთი, მდოგუი და ბოლოკი, და
მაძლრ[ა]დ ნუ აჰმევ.

- ნიშ[ანი] ორ[ი]სა, რომელი იქნების მუცელშიგან¹ და სტომაჰ-
შიგან. — ესე ორ[ი]სგა[ნ] იქნების: ან ქარისგან და ან სქელისა ბალ-
ღმისაგან. ესე ენასცა შესტაცებს, და ანუ ზურგი სტკიოდეს ანუ
v სხუა ასო. || რა ესე ტკივილი დაემ[ა]რთოს, რომე ორი ჰქუიან, შე-
15 ქენ ესე წამალი და მიეც. — აიღე: თაფლი და
ფურის ერბო, თუითოსაგან — ოცდაათი დრ[ამი], მარტახში — ორი
დრ[ამი], ბალუშტ[ა]კი — ხუთი დრ[ამი], ნიგოზი — ათი დრ[ამი],
დან[ა]ყე და თ[ა]ფლსა და ერბოშიგან შეზილე, ერთი დილ[ა]სა და
ერთი საღამოდ მიეც ნიგუზის ოდენი.

- 20 მ[ა]გ[ა]ვე სენისა. — აიღე: კული[ა]ვი და საჰმელი —
სწორი, ლუინითა ადუღე, შეასუი და უშუელოს.

- სხუა წამალი ორისა. — აიღე: ერთი ლიტრა თ[ა]ფ-
ლი და ნიგუზის ზეთი — ლიტრა-ნახევარი, ლუინო — ნახევარ[ა]
ლიტრა. დან[ა]ყე ნიორი ზომით, ადუღე და მიეც სამსა ღღესა უზ-
25 მასა. თუ ვაჟი კ[ა]ცი იყოს — ზამთ[ა]რს მიეც, თუ ბერი კ[ა]ცი
იყოს — ნიადაგა.

- მისთუისვე. — აიღე: შ[ა]ვი ნ[ა]ვთი, ადუღე კარგად; გ[ა]-
უშუი, რომე გაწმდეს, სამსა ღღესა ზედა-ზედა შეასუი და უშუე-
ლოს.

- 30 მისივე. — აიღე: ნარ[ი]ს ეკ[ა]ლი, წყლითა ადუღე, გაწურე
და ფურის ერბო გ[ა]ჟურიე და შეასუი.

- ამავე სენისა. — აიღე: ნელოფრ[ი]ს ძირი — ერთი
დრ[ამი], დან[ა]ყე, გაცარ და ტფილითა წყლითა შეასუი. სხუა. —
აიღე თაგუის-კუერცხის ბალშატ[ა]კი², ქუშტი, ფილენჯა, მუშკი, და-
35 რაპილპილი, სუნგრევიელ და თაფლი, ყუელა გაურიე და ს[ა]ნ[ა]-
ყელშიგან დანაყე, ანუ ვირისა ანუ თხისა რძითა შეასუი, და უშუე-
ლოს.

- სხუა. — აიღე: ჭაკუნტლის ძირი, ანდუზი, სინგრუი, პილ-
თენი, თუითოსგან — ერთი მსალ[ი], ჭურჭელშიგან ჩადევ და წყ[ა]-
471r40 ლი || და[ა]სხი, და ადუღე, რომე სამისა წილისაგან ერთი დარჩეს,

აიღე და გაწმინდე, შიგან ნაბთი შაქარი გაურიე, ხუთსა დღეს ზედა-ზედა შეასუი.

სხუა, რომე გასივდეს და მღიერი შეექნას ერთსა ადგილსა, ესე წამალი ქენ. — აიღე: სელი და ვაზი და ტუხტი, ყუელა დან[ა]ყე. აიღე ცუილი და იის ზეთი, და[ა]დნვე ერთმანერჩიგან გაურიე და სამოსლითა შეკარ და ზედა დასდევ, სადა სიმსივნე იყოს და უშუელოს.

სხუა, რომე ხამი გამოიღოს, რომე იქნებოს სქელი მაღასი, და ქენ ესე წამალი, რომე ფიცხლად ეშუელოს. — აიღე: სელის ზეთი — ასი დრ[ა]მი, სამად გაყავ და თუითოსა დღესა თუითო მიეც

ლინითა, და კაცი ტფილად შეინახე.

მისივე. აიღე: ნიგუზის ზეთი ერთი კუანჩხი, ანძრუთი —

ოთხი დრ[ა]მი, თუ კაცი ძლიერად იყოს, თუ არა და — ორი დრ[ა]-

მი, დან[ა]ყე, გაცარ, შიგან გ[ა]უჭრიე და მიეც, რომე შესუს.

მისივე. — აიღე: შ[ა]ვი ცერცუი — ორი ლიტრა, მერმე და[ა]ს-

ხი წყალი — ოთხი ლიტრა და ადუღე მუნამდის, რომე ცერცუი

და წყალი გასწორდეს. მერმე წყალივე და[ა]სხი, თორნესა შიგან

ჩადგი და ნელად ადუღე დილამდინ. და აიღე ანძრუთი — ხუთი

დრ[ა]მი, მრ[ა]ვალ-ძარღუასა თესლი — ოცი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე და

გაცარ; და აიღე ფურის ერბო — ოცდაათი დრ[ა]მი, გაწმედილი

ცუილისაგან, და უმი თაფლი — ორმოცდაათი დრ[ა]მი. ყუელა ერ-

თა[ა]დ გაურიე. ამისაგან || ჭამოს¹ და ცურცუის წყლისაგან სუას ნე-

ლი, ვირე ბუნება გაიხსნას. მერმე სრულად აქ[ა]მე, და ცერცუის

წყალი ზედა შეასუი, რაცა შეძლოს. ესე გამოცდილია, მ[ა]გრა

გახსნის წამალსა. უფრთხილე წინას[ა]ცა და უკანისცა.

მისთუისვე — ვისცა ზურგი სტკიოდეს ხ[ა]მისაგან (ხამი

სქელი მ[ა]ღასია, რომე კაცისა ძუალი და ასო დაეჭიროს). — აიღე

მრგულაი ლელუი შუიდი მ[ა]რცუალი, ხურმა — რვა მ[ა]რცუალი,

ნარ[ი]ს ეკალი — ოთხი დრ[ა]მი. ესე ერთად ადუღე წყლითა, რო-

მე ნ[ა]ხევრად დარჩეს. და გაურიე შიგან შირბ[ა]ხტის ზეთი ასი

დრ[ა]მი, სამად გაყ[ა]ვ და თუითოსა დღესა თუითო მიეც უზმასა,

და უშუელოს.

სხუა მუცლ[ი]სა და გუერდის ტკივილ[ი]სა, თირკმლ[ი]სა, წი-

ბოსა, სტომაქისა, ნახუელი ამოიღოს და ეკუეღდეს. — აიღე:

ინდოური მასდაჭი თექუსმეტი დრ[ა]მი, ანდუზი — თხუთმეტი

დრ[ა]მი, დან[ა]ყე, გაცარ, და კარგითა გემრიელითა თაფლითა გ[ა]-

ურიე, მრგულეები შექენ, თუითო — გუნდის ოდენი. რა მოგინდეს,

მიეც თუითო დრ[ა]მი და ზედა ტფილი წყალი შეასუი, და უშუე-

ლოს.

სხუა წამალი, რომე კაცსა ენა მოედოს და ვედარ უზნობდეს.

— აიღე: ტუყტის ძირ[ი]ს ქერკი, ადუღე, და ტუყტის ოდენი ხურ-

ვს. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

5

10

15

20

v

25

30

35

40

593

მა, ამათ ოდენი ღუმა, დანაყე ს[ა]მივე წმიდად და დასდევ, სადაცა
 472r სტკიოდეს, თფილსა ადგილსა შეინახე და უშუელოს.
 სხუა ორისვე, რომე სენი იარებოდეს და ზურგი, სტკიოდეს. —
 აიღე: ძრიელისა ღუინის ბრკე და ქერის ფქუილი წმიდა, და
 5 ბრკითა გაურიე, დასდევ, სადა სტკიოდეს, ზუთჯერ და უშუელოს.
 მ[ა]გავე სენისათუის. — აიღე: ახალი რძე და ღუინო-
 შიგან გაურიე, შეასუი და უშუელოს. სხუა ორისვე — ვის-
 ცა წელი სტკიოდეს, ანუ ფერკი, ანუ ძუძუი. სენი წელშიგან ჩ[ა]-
 ვიდეს. — აიღე: შ[ა]ვი ნ[ა]ვითი და აღუღე, და იმის ოდენი ღუინო
 10 აღუღე და ერ[თ]მ[ა]ნერჩიგან გაურიე. და ათი თ[ა]ვი ნიორი დან[ა]-
 ყე და გაურიე და აბ[ა]ნოს შეიყვ[ან]ე, მიეც და უშველოს.
 სხუა. — აიღე: მსუქნის ცხურ[ი]სა კორცი, მოხარშე და მიეც
 მისი ზომა პური, და გემრიელი ღუინო მიეც დილასა და საღ[ა]მოდ.
 ესე² წამალი ქენ: აიღე ზუთი დრ[ა]მი თეთრი ნ[ა]ვითი, და
 15 ღუინო გაურიე და შეასუი შუიდსა დღესა ზედა-ზედა, და უშუე-
 ლოს.

ლე. კარი ოცდა მეთხუთმეტე

სახელითა ღ'თისათა ვახსენოთ თირკმელი და ადგილი მისი და
 აგებულება მისა და ს[ა]ცნებელი მისა და წამ[ა]ლნი მისნი ბრძ[ა]-
 20 ნებითა ღ'თისათა.
 აგებულება თირკმელთა. კორცისაგან არის შერეული ძარღუთა
 რათმე კმელთა, და მას შიგან სისხლი არს მგზ[ა]ვსი წყლისა სითხი-
 v თა, და რ[ე]ულობა მისი || სწორი და განა(!) არის სიგრილისა კერ-
 ძო, და მიასწ[ა]ვლის მას შიგა, რომელ არის რამე სიგრილისაგან
 25 მისისა ადგილისაგან. და არის ერთობ ქონიანი და საზრდელი მისი
 არის სისხლი თხელი. და კორცი მისი არა მკურც[ა]ლი არის, ვითა
 გული, და არს კორცი მისი ფოლხუი. და ესე ყუელა მ[ო]სწ[ა]ვლის
 სიგრილისა კერძო და სინოტი[ი]სა კერძო, და სისწორისაჲც არის.
 და ადგილი თირკმლისა შიგნით კერძო და ზურგით კერძო კრ[ა]ვს
 30 პირისპირ უბესა ქუეშეთ — ერთი მ[ა]რჯუნით და ერთი მ[ა]რცხე-
 ნით, — და ზურგის ძუალსა. და ძარღუი იგი, რომე ნდომისა წყ[ა]-
 ლი იარების, შედგმული არის და მით ძარღუნი იგი, რომელსა ში-
 გან ფსელი იარების, იგინიცა მათვენ შედგმულნი არიან. და სარგე-
 ბელი მ[ა]თი ტანშიგან იგი არს, რომელსა აიღებენ სისხლსა მგზ[ა]ვს-
 35 [სა] წყლ[ი]სა, რომელ-იგი არს ძირი ფსლისა, და შესმენ მას, რომე-
 ლი იყოს შიგან ქონიანი, და იზრდებიან მით; და გაუშუებენ მას, რო-
 მელსა შიგან არა იყოს ქონი ძარღუთა შიგან და ქანთლისათა კერძო,
 და გამოვალს სარცხუნალ[ი]სგან ფსლად. და სარგებელი კულა მა-
 თი იგი არს, რომელ შესძრ[ა]ვს ადგილსა შავასასა და ჩ[ა]უშუებს
 40 ყუერს კერძ.

და წაეკიდებიან სნებანი, ვითა წაეკიდების ზოგთა ასოთა || ტა- 473r
 ნისათა სამისა გუ[ა]რისაგან; მისგან რვა ფერად გარდაიქცევის:
 ოთხი მ[ა]თგანი შედგმული და ოთხი მ[ა]თგანი სიმკურვლუ არის; 473r
 ანუ სიგრილე, ანუ სიკმელე, ანუ ნოტია. და დ[ა]მეტდეს და გარ-
 დავლოს მზლვარი ბუნებისა მ[ა]თისა, და განრყუნას იგი და უკუ- 5
 აყენოს მისისა საქმისაგან.

ა წ ნ ი შ [ა] ნ ი დ ა ვ წ ე რ ო თ ნ ე ბ ი თ ა ლ ' თ ი ს ა თ ა .
 თუ ფსელი თეთრი იყოს, დედაკაცსა თანა მისულ[ა]ზედა უნდომ[ა]დ
 იყოს, იცოდით, რომე სიგრილისგან არის და ზურგისა უსუსურო- 10
 ბისა. და უფრო ესე სენი ბერთა კ[ა]ცთა წაეკიდების. და თუ იყოს
 სიმკურვლისაგან, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე ფსელი წითელი
 იყოს ანუ ყუითელი, ესე მისგან იქნების, რომე სიმკურვლე დასწუ-
 ავს შ[ა]ვასა და მისგან მრ[ა]ც[ა]ლი სენი შეექნების, მაშვიან და[ა]-
 კლდების ქონი. და დაემართების კულა სნება თირკმელთა — სიმ-
 სიგნე და ნასკულეობა, რომელსა ჰქუიან ს ნ ე ბ ა ჰ უ რ ჭ ლ ი ს ა . 15
 და იქნების ესე მისგან, რომე ჩ[ა]მოვიდეს შიგან ნამეტნ[ა]ვი, და
 შეექნას ნასკუად და სიმსიგნედ. და იქნებისცა ქარ[ი]საგან, რომე
 ჩ[ა]იჭრების მას შიგან და გაბერ[ა]ვს და დაკშ[ა]ვს სავ[ა]ლსა მ[ა]თისა.
 და ველარ გასძლოს ბრუნვა და შეექნების შიგან შირიმი და დაე-
 გრჩუას ძარღუნი მისნი. და თუ იყოს მისა აგებულებობასა სიმცრო 20
 ანუ სიდიდე, და გარდასრული მზლუ[ა]რსა ბუნებისა || მისისა, ვითა
 რ[ა]გუ[ა]რცა წაეკიდების თ[ა]ვსა, ლუიძლსა და გულსა, და სხუათა
 ასოთა შიგან წყლულება და მკმელი გაპობულება და გაყუთულება
 ძარღუისა. და გახსნა პირისა ძარღუისა წაეკიდების, და ქუიან ამა
 სენსა გ [ა] ნ ზ ს ნ ა მ [ა] რ ტ ი ვ ი ს ა . და აგრევე დაემ[ა]რთების ესე 25
 სენი თირკმელთა და ძარღუთა შიგან, რომელ არს ს[ა]ც[ა]ლი ფსლი-
 სა, შირიმიცა. და აშფოთდების მისგან სენი მგზ[ა]ვისი კოლინჯისა. და
 სხუა წაეკიდების კიდევ კოლინჯისაგან სიახლოვითა მისითა კოლინ-
 ჯისა ნ[ა]წლევისაგან[ა].

ა წ გ ა მ ო ვ ა რ ჩ ი ო თ მ ა თ შ უ ა ნ ი შ [ა] ნ ი კ ო ლ ი ნ - 30
 ჯ ი ს ა . და თირკმელთა ტკივილი არ იძრვის და თვისა აღ[ა]გსა სტი-
 ვის¹, და კოლინჯისა ტკივილი იარების და ბრუნ[ა]ვს ზე-ქუე, წად-
 უკუ და მუცელშიგან, და უძნელესი ს[ა]ტკივარი არს და თირკმელ-
 თა ტკივილ[ი]საგან, მაგრა თირკმელთა ტკივილიცა ძნელი არს. და 35
 ერთი ნიშ[ა]ნი ესე არს, რომე თირკმელთა ტკივილშიგანცა და კო-
 ლინჯისაგანცა, ორისგანვე წაეკიდების რწყევა საქ[ა]მ[ა]დისა, მაგრა
 კოლინჯისა უფალსა უფრო არწყევინებს ნ[ა]ვდელსა და ბაღლ[ა]მსა,
 და საქამ[ა]დსაცა ერთობ არწყევს ნ[ა]ვდელსა თანა. და რა არწყევს
 თირკმელი მტკივ[ა]ნი²...

და რა თირკმელშიგან შირიმი დაემ[ა]რთოს კაცსა, პირველად 40
 თეთრსა დაუწყებს ფსმასა და მრღუეისა, და როდეს გა||უძნელდეს 474r

- და დაუწყოს ტკივილი, და დაუწყოს ქუთინანსა ფსმა. და ერთი ნიშნადი ესე არის, მათ შუა რომე ოყნა აღებინოს, თუ კოლინჯი არს — დაშუენდების და დაუამებს ს[ა]ტკივარსა, და თუ თირკმელი სტკივის — ოყნა მოუმ[ა]ტებს სატკივ[ა]რსა თირკმელთა, ამისთუის რომე
- 5 თირკმელი ნ[ა]წლევეთა უკნით არის. და რა ოყნა [ა]ავსებს, და მიაჭირებს ნ[ა]წლევი თირკმელსა და ატკივნებს. და წამ[ა]ლი კოლინჯისა ერგების თირკმელთა ოყნ[ა]სა გარეთ და წამ[ა]ლი თირკმელთა ერგების კოლინჯსა. და აგრე საქ[ა]მ[ა]დისა შეწყობაცა ემგზ[ა]ვსების ერთმ[ა]ნერთსა. და რომე თირკმელთა შიგან შირიმი იყოს, უფრო
- 10 გრძლ[ა]დ იქნების მისი ს[ა]ტკივარი აღ[ა]გობად კოლინჯისგან. და უნდა შირიმისა უფალსა შეასუა წამ[ა]ლი, რომელი ჩ[ა]მოიღებს ფსელსა. ისი წამ[ა]ლი არის, რომელსა სახელი ჰქუიან [...].ი მეფეთა, ანუ სიქრ[ა]ნ[ა]ჯი, ანუ სხუა, რომელი დამიწერია ლუიძლისა ქ[ა]რსა და ამას ქუემოთცა სწერია.
- 15 და აწ დაგიწეროთ და მოგახსენოთ სხუა ნიშნადი შირიმისა, რომელი იყოს თირკმელთა შიგან ანუ მისთა ძარღუთა შიგან, რომელი არს ფსლ[ი]სა ს[ა]ვ[ა]ლი ქანთლისა კერძო. უფროსა, რომელსა თირკმელთა შიგან შირიმი წაეკიდების, ახალ მოწიფულობასა და ჭაბუკობისა ქ[ა]მსა დაემ[ა]რთების და
- v 20 ყმაწურისა უფრო ქანთელსა შიგან, რომელსა || დაემ[ა]რთების და თირკმელშიგან, რომელსა წაეკიდების შირიმი, ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა სქელისა ბალღმისაგან იქნების, და შედგების თირკმელთა შიგან, ანუ ს[ა]ვალსა ფსლ[ი]სასა. აადულებს ჭაბუკისა სიმკურვლე და მოკრებს მისა ნოტიოსა და გა[ა]კმობს და შეიქნების შირიმად. და შირიმი,
- 25 რომელი იქნების თირკმელთა შიგან, არის წითელი, და ქანთელი არს თეთრი და დიდი. და სახელ-სდებენ მას მილობით. და რომელი თირკმელთა შიგან იყოს, მას რქუიან მილი. და წაეკიდების კულა თირკმელთა დუბელა, და ჰქუიან სნება ჭურჭლისა. და როდესცა დაემ[ა]რთოს კაცსა გრილი ცხრო, მაშინცა გამოჩნდების ტკივილი თირკმელთა ამა ცხროსა თანა. და თუ გინდოდეს, თუ შეიტყო, თუ ღუბელა სქირს თუ არ[ა]ო, და[ა]წვინე გუერდზედან სნეული, მერმე ჰკითხე, თუ ზედასა კერძსა სიმძიმე და ტკივილი არს, თუ არა. თუ არ იყოს ტკივილი, კულა სხუასა გუერდზედა გარდა[ა]ქციე და ჰკითხე, თუ სიმძიმე და ტკივილი არს ზედასა კერძსა. თუ არა თქუას, ვითა
- 35 სიმძიმე და ტკივილი არსო, იცოდი, რომე ღუბელა არს. და მისი ნიშნადი ესე არის; და არა გაუგრძელდეს, ვირე არ გაიპოს და სის[ხ]ლი და ბალღ[ა]მი წავიდეს ფსელსა თანა. მაშინ როდეს გამოვიდეს იგი სისხლი და ბალღ[ა]მი ფსელსა თანა, დაემ[ა]რთოს, წავიდა ტკივილი. და რაქ[ა]მს ნახო ესე ნიშნადი, ფიცხლა ჰკურნე წყლული
- 475r40 და ნუ და[ა]გუიანებ. || და თუ და[ა]გუიანებ, იცოდი, რომე არ გამრთელდეს კიდევ დიდითა ჭირითა, ამისთუის რომე თირკმელნი

ფოლხუნი არიან და ღრმად არიან. და რა დაწყულულები, წამ[ა]ლი
ძნელად მოეკიდების, თუ ადრე არ სწამლებ. რა ნახო სისხლი გა-
მ[ა]ვ[ა]ლი ფსელსა თანა, იცოდი, რომე თირკმელისაგან არის. მისნი
ძარლუნი გ[ა]იკუეუები[ა]ნ დასტურად შიგნით და გარეთ. ნიშანი
ესე იცოდით.

აწ მ[ა]თი ნიშ[ა]ნი მოგახსენოთ. თუ გარესა ძარ-
ლუისაგან იყოს ისი, სისხლი სიგრილ[ი]საგან იქნების, ანუ სიმკურ-
ლისაგან წაეკიდოს ძარლუსა შიგან და მოზიდოს და გაკუეთოს. და
იქნების მისგანცა, რომე მოირჩოს ქარი ნ[ა]წლევთა შიგან თირკმელ-
თასა, გაიბეროს და გაიბოს ანუ [...]ძარლუნი სისხლითა გაიბოს და
გაიხსნას პირი ძარლუისა მ[ა]თისა. და მე გამოვ[ა]ჩინო მ[ა]თი ნიშ[ა]-
ნი, თუ რომელი გამოვა ძარლუთადადმა, ანუ რომელი გამოვა ღუ-
ბელასაგან. და აწ მოგახსენო მათი ნიშანი. თუ ძარლუისაგან გამო-
ვიდეს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე ანასდა და ფიცხლა გამოვა,
და არა გამოყვების ბალლ[ა]მი მის თანა, რომე თირკმელთა წყლული-
საგან გამოვა და არა იყოს მის თანა ცხრო, და არცა სიგრილე, ვი-
თარად წაეკიდების ღუბელასაგან. და რომელი სისხლი თირკმელ-
თ[ა]გან გამოვა, რომე ღუბელა იყოს შიგან, უწინა ბალლ[ა]მნი და
მერმე ბალლამსა უკნით ზოგი ნაწილი || თირკმელთა ფსელსა შიგან
მგზ[ა]ვისი წურილ[ა]დ დატბრილისა კორცისა [გამოვა]. თქუა გალია-
ნოზ, — ვნახე რომელი გამოვიდა ფსელსა თანა თირკმელთადადმან
გრძელი რამე, მტკ[ა]ველი ერთი და უფროცა; გვანდა თმასა¹. და
წაეკიდების თირკმელთა ამის თანა სენი ძალისგან დამპირველ[ი]სა,
რომელ არს თირკმელთა შიგან, და გავს სისხლსა თხელსა და ცალკე
ძარლუისაგან გაკუეთილსა და არცაღა წყლულისგან არის. და ჰგავს
მას, რომელი გამოვალს ღუბელისგან, როდეს დაუსუსურდეს ძალი
დამპირველისა, რომელი იგი გავს ახალი კორცისა ნარცხსა და
თხელი[ა]. და რომელი გამოვალს თირკმელისაგან, უფრო სისხლიანი
არის და უფრო სისხლსა გავს; და გავა უწინა, სადამდის მოიდნობ-
დეს თირკმელი, და აიღოს საზრდელი ამა წყლითა.

და აწ ესე დავწერთ, რომე სნება წაეკიდების კაცსა თირკმელ-
თა უსუსურებისაგან. და ამა სენშიგან მკურნ[ა]ლნი სახელ[ს] იტყუ-
იან სნება მ[ა]ქცეველი. და ამისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე
რ[ა]ც[ა]მცა ესე სენი დაემ[ა]რთოს კაცსა და ფსელსა ვერ იჭირვიდეს,
ესე თირკმელთა უსუსურობისაგან იქნების. და გავს ესე მუცლისა
კსნილობასა და უზ[ა]ხიან ზოგნი მკურნ[ა]ლნი სნება წყურ-
ვილ[ი]სა. ამისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე რაემცა ამა სენისა
უფ[ა]ლმან კაცმან წყალი სუ || ას, იქივე ადგილებად მოფსას, ვითაცა
რა წაეკიდების შვიათ თალქაბალსა შინა. და ოდეს კ[ა]მოს მისმან
უფ[ა]ლმან სატმელი, იქივე აღ[ა]გობად გავიდეს და არ გაძლებოდეს.
და ზოგნი მკურნ[ა]ლნი სახელ-სდებენ და ვარა, და ამგზ[ა]ვსეს

წყალსა გრილსა. და ოდეს ჩ[ა]იჭრეს რომე შიგან და მიაბორბაღონ და და[ა]რგოს ადგილობისაგანვე, და მით სახელ-სდევს ესე სახელი, რომე რაჟამცა შესუამს წყალსა, ირბოლოს ძარლუთა შიგან და გავიდეს ფიცხლ[ა]დ მასვე წამსა. და სახელ-სდებენ კულა ასურულითა ენითა დ [ა] ბ ი ნ ტ ი ა. და მიზეზი ამისი იგი არის, რომელნი ძარლუნი ჩ[ა]მოვლენ ღუიძლისაგან თირკმელთა კერძ, ზედათ კერძი მისი უფართე არის, და რომელი ქუემო და ქუემო დავიწრდების, ვირე მივიდეს თირკმელთა კერძო. და აგრე დაბ[ა]და ღმერთმან (რომლისა სახელი მისი დიდებული არს) სარგო ტანისათუის. და მისი სიკიწრესა შიგან ორნი საქმენი არიან; იგი არს, რომე დადგების სისხლი იგი, რომელი ჩ[ა]მოვალს ღუიძლ[ი]საგან, თირკმელთა კერძ, ვირე მოიდნოს თირკმელმ[ა]ნ სისხლი იგი, და აიღონ ქონი იგი საზრდელ[ა]დ მათთვის. დაიშუაშუას(!) ფსელი ზედა-ზედა სიკიწრესა მისა, ამისთვის რომე არა და[ა]მძიმოს ქანთელსა ზედან და არა გა[ა]კმოს. თუ გინდა, ესე სნება დაემ[ა]რთების თირკმელთა უსუსურობისაგან. რაჟ[ა]მს თირკმელი II დაუსუსურდეს, ვეღარ შეეძლოს ფსლისა დ[ა]მჭირვა ადგილსა მისა შიგან, ვირე ჩ[ა]მოვიდეს ზედას-ზედა, ანუ არ მოიდნოს ამა ძარლუმან. აწ რომე მისა ადგილ[ი]საგან უკუდგეს და დაფოლხუდეს და არ გასძლოს დამჭირვა ფსლისა, ვითა დას[ა]ჭირვი. და უწინა ჩ[ა]მოვიდეს მას ჟამსა, რომელ მიიწიოს მათ კერძ. და წყურვილი იგი, რომელი წაეკიდოს იმა სნებასა შიგან, იგი არს, რომელი წაეკიდების სხუათა სნებათა შიგან.

და იქნების წყურვილი მრ[ა]ვლისა ფერ[ი]საგან. იქნების წითლისა ნ[ა]ვლისაგან, რომე შეკრებულ იყოს სტომაქსა შიგან და ცხროსა შიგან, წყურვილი სიბოროტითა მისითა. იქნების ს[ა]ქ[ა]მადისა მლ[ა]შისაგანცა, რომე მლ[ა]შე ს[ა]ქ[ა]მადი ექ[ა]მოს და მოაწყუროს კაცი. და თუ შეასუას წყალი და გაძღეს, დასუას წყურვილი, და თუ ა[ა]რა — დამძიმდეს სტომ[ა]ქი. და ერთი ფერი წყურვილი სნებასა შიგან წაეკიდების და არა გარდაუვარდეს წყურვილი რასთონცა შე[ე]სუას მის უფალსა, და არა დ[ა]რჩეს წყ[ა]ლი მის[ს]ა სტომაქსა. შიგან უსუსურობითა. და თირკმელთა დაუსუსურდებიან, ვირე არ გასძლოს დამჭირებად, რომელი იმას შიგან წყლისაგან [არს]. და ისწრ[ა]ფოს ჩასულა ქანთელთა კერძო, არა გარდაუვარდეს წყურვილი მისითა. და ოდეს დაცარიელდენ თირკმელნი ნოტიოსაგან, შეძრას და მოკრიფონ ძარლუთა შედგ-
 477: მულთ[ა]გან II მათ თანა ღუიძლ[ი]საგან ნოტიო ძალითა შემკრებ-
 ლითა, რომელი-იგი მათ შიგან არს, და მოკრ[ი]ფოს იგი ძარლუისა ნოტიოსა ღუიძლისაგან. ოდეს დაცარიელდეს, მოკრებს ღუიძლი ოდეს ნოტიოსა, ვირე მოიწიოს სტომაქისა პირსა, მაშინ სთხოვს
 40 სტომაქსა პირმან ნოტიო სასულესა და აშფოთდეს წყურვილი, და ესე იგი არს თხოვნა, რომელი არა იაუგებენ თირკმელსა ძარლუ-

თქმან, და იქნების ტანსა შიგან მოდნობა საჭამ[ა]დისა მისგან ღიც-
 ლად, მოდნობა ნოტიოსა ტანისა, რომელი არს შიგან და არს ვითა
 შავა ძალლ[ი]სა. და თქუა გალიანოზ, ვითა ესე ფერი შევასაგან
 არის, და უფრო იწყნარებს წამ[ა]ლსა შავისა ძალლ[ი]საგან, ამისთუის
 რომე შავა ძალლ[ი]სა იქნების სიგრ[ი]ლ[ი]თა, სიმე[ა]ვითა, და იქნე-
 ბის იგი სიმწ[ა]რითა და გახუმიითა ტანისა კურელთათ, და არა და-
 [ა]ყენებს მას შიგან, რომელი იყოს ნოტია. და უბრძანა გალიან-
 ნოზ კურნება ამის შავისა გამოჩენისა წამლითა ჭონიანითა, რომე
 დაჴმას კურელები ტანისა იმათ, რომელ არა დადნეს ფაცხლა.

5

და ვახსენოთ ტკივილნი თირკმელთანი და კურნებანი მათნი,
 და ვის სტკიოდეს თირკმელი განრყუნითა სიგრილისათა, ზეთებითა
 რბილებითა და აბ[ა]ნითა რბილითა და ტანი ოყნითა, რომელ იქნე-
 ბის ზეთებითა. —|| კულაცა დაგუიწერია და აწცა იცოდით, რომე
 კოლინჯი, და თირკმელთ ტკივილი ერთმ[ა]ნერთსა გავს. მათ შუა
 ერთი ნიშ[ა]ნი ესე არს, ვისცა თირკმელი სტკივის, მას ნაწლევნი და
 მტცელი არ სტკივის; და ვისცა კოლინჯი სტკივის, მას ნ[ა]წლევნიცა
 სტკივის და მტცელიცა. და ვისცა თირკმელი სტკივის, მასი ნიშ[ა]ნი
 ესე არს, რომე კაცი ცხლად იყოს და სწუ[ა]ქურდებოდეს და წელი
 სტკიოდეს. გალიანოზ თქუა, ბევრნი აქიმნი მოტყუედეს ჩემსა
 ჟ[ა]მშიგან, რომე ვისცა კოლინჯი სჭირდა, თირკმელთა ტკივილი
 ეგონა: და თუ თირკმელ[ი] სტკიოდა — კოლინჯი. და აწ ესე ნიშნე-
 ბა მით დაგვიწერია, რომე მ[ა]რთ[ა]ლი ამით შეიტყოთ, კოლინჯ[ი]სა
 თუ თირკმელთ ტკივილი.

10

v

15

20

აწ დავიწყოთ კურნება თირკმელთა ტკივილისა და შირიმი, რომე
 იყოს თირკმელშიგა, წამ[ა]ლნი მისნი: — ამა ოყნითა კურნო.
 შექ[მ]ნე მისი. — აიღე: ერბო ფურთა და ნიგუზის ზეთი, და ქუნ-
 ჯითის ზეთი, და მწ[ა]რის ნუშის ზეთი, ამ[ა]თგ[ა]ნი — თუითო ნახე-
 ვარ სიჭორგი, და მ[ა]თ ოდენი ულბოს წყ[ა]ლი და ცერეცოს შეჰგზ-
 რის წყ[ა]ლი, შეკრიფე ერთგან და ოყნა უყ[ა]ვ მით ტფილად, ანუ
 ზეთებითა მარტოთა. მაშინ ესე ყონა ერგების სიგრ[ი]ლესა და სი-
 ჴმელესა, რომელ წაეკიდოს თირკმელთა შიგა, და, ანუ სიახლოესა
 მისა დაუმ[ა]ტებს წყალს. და ჰკურნე, რომელი იყოს განრყუნისა
 რეულობისა მკურვლ[ი]საგან, რომელ შეასუა სძე ვირისა, ანუ აქ-
 ლემისა ზომასა ზედა, ვითა ნახო ძალი სნეულისა. და ოყნა უყავ
 წყლითა და ქუნჯ[ი]თისა ზეთითა ტფილად, ანუ წყლითა, ანუ იის
 ზეთითა და წყლითა, ანუ ვარდის ზეთითა და წყლითა. გა[ა]ტფე
 მცირედ და ოყნა უყავ მით.

25

30

35

და კურნე, რომელსა წაეკიდოს თირკმელთა ტკივილისა მაგიერ¹
 ქარისა სქელ[ი]სგან მბერ[ა]ვისა ოყნებითა, რომელ ერგებიან კო-
 ლინჯსა.

40

- და ჰყურნე რომელი იყოს თირკმელთა შიგა ღუბელა. — შე-
 მოსდევ ზედა გარეთ მაღმები ლბილები და შეასუ-
 წამლები გახეთქასა უწინა, მათგ[ანი], რომელ შეასუა ზეთი ნუშისა
 5 ულბოს წყლითა შემგბრითა, ანუ ლედუისა წყლითა, ანუ სიფისთო-
 ნის წყლითა. და თუ ნახო სიმსივნე მკურვალი და ძნელი, მ[ა]შინ
 შეასუი მრ[ა]ვ[ა]ლ-ძარლუ[ა]სა წყ[ა]ლი და დასდევ ზედა გა-
 რეთ მარამა მათგანი. — აიღე: ფურცელი ულბოსა,
 შეგბოლე, ანუ კალნაბისა ანუ პოხუერ[ი]სა, და[ა]სოვლე ქუნჯითს
 ზეთითა და შემოსდევ ზედა გარეთით. მაშინ თუ წაეციდოს მას სიმ-
 10 v სივნესა თანა უფსმელობა, || მაშინ შეასუი ზიარიშამბრ[ი]სა წყალი
 მცირედითა ნუშის ზეთითა და მცირედითა მუღირდოს წყლითა. და
 შეასუი ესე წამალნი: — აიღე ქათირა და ნაძუის თესლი,
 თუითო — ოთხი დრ[ა]მი, და ნარქევა — ოცა წონა, და კრილი —
 სამი წონა, ზაფრ[ანი] — ორი წონა, დან[ა]ყე და შეზილე გრილითა
 15 წყლითა და შექმენ კუერი, თუითო მუტყლი. შესასმელი მის-
 გან: კუერი ერთი გრილითა წყლითა, და ერგების სიმსივნესა თირ-
 კმლისასა. ოდეს გახეთქილიყოს და შალალი გამოსრულიყოს. შეასუი
 კუერისაგან მცირედითა თხათა სძითა და შემგბრითა წყლითა, და
 ოყნა უყავ სძითა ტფილითა და ზეთითა. და თუ კსნილობა შეექმნას
 20 მუცელსა მის[ს]ა, მაშინ შეასუი მუტყლი ერთი მრ[ა]ვალ-ძარლუასა
 თესლი და მიტყ[ა]ლი ერთი ნარქევა გრილითა წყლითა. და კურნე,
 რომელსა სისხლი გამოსდიოდეს თირკმელთ[ა]გან, აფშარჯებითა და
 წამლებითა, რომელი შეკრ[ა]ვეს [მუ]ცელსა და შეკრ[ა]ვეს სისხლსა და
 მარმებითა შემკრვლებითა. მარამა მ[ა]თგ[ანი]. რომელი იქნების ვა-
 25 ზის ყუავილითა და ასითა, და ვაშლითა, და კომშითა, ანუ კომში შე-
 ქნას მარამად მცირედითა ძმრითა და მცირედითა ვარდის ზეთითა და
 შემოსდვ[ა]ს თირკმელთა ზედა გარეთ. და კურნე სნება
 479r იგი, რომელი და[ა]ფოლხუებს თირკმელთა, ||
 პირველ ოყნებითა ლბილებითა, და შეასუი მრ[ა]ვალ-ძარლუის თეს-
 30 ლი ვარდის ზეთითა და წყლითა გრილითა. და აქ[ა]მე კორცი თი-
 ნისა, რომე გა[ა]ძლიერნეს თირკმელნი მისნი და დაინასკუნენ ძარ-
 ლუნი და გასუქდეს. და შექმენ სპედაბ[ა]გი და შეასუი შესასმლები
 სუბუქები, რომელ შეასწრაფოს, რომელი ექ[ა]მოს, და ჩასცეს ძარ-
 ლუშიგან და გ[ა]ძლიეროს და გარდაეპრეს წყურვილი მისი. და კურ-
 35 ნე შეკრებით რათვე ლბილებითა ქონიანითა. და შეასუი სძე შემგ-
 ბ[ა]რი.

რომელი ახ[ს]ენა არონ წამლები, რომლები ერგებიან ტკივილ-
 თა თირკმლ[ი]სათა, ორი ფერი მისგანი, რომელი ერგების შირიმ-
 სა. ამისგანი, რომელი ერგების სიმსივნესა და ტკივილსა ქანთლისა-
 40 სა, მაშინ, რომელი იყოს სიმსივნისაგან და წყულულობისაგან, მაშინ
 წამლები მისი დასომს ტკივილსა და და[ა]ლბობს. და ესე წამლები

ჩემოიღებს ფსელსა და უმაღლე მიიწევს და უძრევე; და რომელ-
 ნი წამალნი შირიმისათვის, რომელი თირკმელთა შიგა იყოს, კი-
 დეგანი არს მისგან და უძრევე, რომელი დაქანდობს შირიმსა და
 დაქალღობს კიდე, რომელ წამლები იყოს ესე მკურვალე და ძნელი,
 და უფროსი ესე წამლები დაუმეტე — სიმწარე იყოს.

5

კსენება წამალთა, რომელნი ერგებიან სიმსივნესა და წყლულო-
 ზასა თირკმელთასა, || შექმნა კუერ[ი]სა ანდრამაჯუისა, სარგო სიმ-
 სივნისათვის, რომელი იქნების თირკმელთა და ქანთელსა შიგა. —
 ა ი ღ ე: სელის თესლი და კიტრის თესლი, და ნარქევა და ქათირა,
 თუითო — ორი დრ[ა]მი, ფქუილი გერმა — ოთხი დრ[ა]მი; დან[ა]-
 ყე და შეზილე გრილითა წყლითა და შექმენ კუერები, თუითო —
 ორი დრ[ა]მი. შე ს ა ს მ ე ლ ი: კუერი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა.

v

10

კუერი, სარგო სიმსივნისათვის და წყლულობისა, რომელი იქნე-
 ბის თირკმელსა და ქანთელსა შიგა და უფსმელობისა. — ა ი ღ ე:
 კიტრის თესლი ექუსი წონა, და კატკატის თესლი, აფიონი და თეთ-
 რ[ი]ს ლემის თესლი, თუითო — სამი წონა, ნიახურის თესლი — ექუსი
 წონა, და ველურ[ი]ს კიტრის თესლი, და ზაფრ[ა]ნი, თუითო — სამი
 წონა, და სალიზა — ოთხი წონა, და ნუში მწარე გამორჩეული და
 ტკბილი, თუითო-თუითო თერთმეტი. დან[ა]ყე და შეზილე ღუინითა,
 და შექმენ კუერ[ე]ბი თუითო ნახევარ დრ[ა]მი. შე ს ა ს მ ე ლ ი
 მ ი ს გ ა ნ: კუერი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა.

15

20

კუერი, ს[ა]რგო ღუიძლისა ტკივილისა, რომელი იქნების ცემუ-
 ლობისაგან ანუ მჯდომისაგან, და სიმსივნე, რომელი იქნების თირ-
 კმელთა შიგა და ქანთელსა, და ვინცა ვინ სისხლსა ფსმიდეს —
 ა ი ღ ე: თეთრ[ი]ს ლემის თესლი, ნიახურ[ი]სა და კამის თესლი, თუი-
 თო || — ექუსი წონა, და ქაქან[ა]ჯის თესლი — ოცდახუთი თუალ-
 ვით, ზაფრ[ა]ნი და ლიბნე, და თესლი ირსასა, და ნუში მწ[ა]რე,
 აფიონი და მურზი, თუითო — სამი წონა, შად[ა]ჯი — ექუსა წონა;
 დან[ა]ყე და შეზილე ღუინითა, და შექმენ კუერი და და[ი]გულე ექუს
 თუე. შე ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ ა ნ: დრ[ა]მის წონა.

25

480r

30

კუერი, სარგო სიმსივნისა თირკმელთა და ქ[ა]ნთილისა. ა ი ღ ე:
 კიტრის თესლი მომტყურ[ა]ლი ს[ა]მი დრ[ა]მი, ველურის კიტრ[ი]ს
 თესლი და ნუში მწარე გამორჩეული, თუითო — ხუთი წონა, ნაქუი
 მომტყურ[ა]ლი — ს[ა]მი წონა, ნიახურის თესლი — შუიდი წონა;
 დან[ა]ყე და ღუინითა შემგბრითა შეზილე და შექმენ კუერი მისი.
 ს ა ს მ ე ლ ი: დრ[ა]მის წ[ო]ნა.

35

კუერი, სარგო სიმსივნისათვის და წყლულობისა, რომელი იქ-
 ნების თირკმელთა და ქ[ა]ნთელსა, გ[ა]მოცდილი. — ა ი ღ ე: ჯულ-
 [ა]ვზი გამორჩეული და ნუში მწარე გამორჩეული, და კიტრ[ი]ს
 თესლი მომტყურ[ა]ლი. თუითო — ს[ა]მი წონა, კატკატის თესლი,
 ზაფრ[ა]ნი და ველურ[ი]ს კიტრ[ი]სა თესლი, და აფიონი, თუითო —

40

ექუსი წონა. ნიახურ[ი]სა და ლემის თესლი, თუითო — თორმეტი
დრ[ა]მი; დან[ა]ყენ და შეზილენ ღუინთა შემგებრითა, და შექმენ
კუერი, თუითო — დრ[ა]მი. და შესასმელი მისგან კუერი
ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა და თაფლითა.

5 კუერი, სარგო თირკმელთა ქ[ა]ნთელთა და სისხლის ღენის. —

v || აიღე: ქერქი, თივა, კაც[ი]ს ძარღუისა შემწუარი, და ანისონ[ი]
შემწუარი, ნიახურის თესლი მომტყურ[ა]ლი, თუითო — სამი წონა,
და ნარქევი შ[ა]ვი მომტყურ[ა]ლი ექუსი წონი, ქათირა და ზაფრ[ა]-
ნი და თეთრის ლემის თესლი, თუითო — ორი წონი, მური გამორ-
10 ჩეული — თორმეტი წონა. დან[ა]ყენ და თაფლითა შეზილე, ღუინთა
შემგებრითა, და შექმენ კუერები, თუითო — დრ[ა]მი. და შესას-
მელი: კუერი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა.

მისივე. — აიღე: ნაჯუი გამორჩეული — ოცდაათი თესლი,
და ნუში მწარე გამორჩეული — ოცდაათი, დანასკუდი და არიონი—
15 თხუთმეტი, და ქირა — ოთხი წონი, ს[ა]ტკებურ[ი]ს ძირი გამოწურ-
ვილი — ორი წონა, ზაფრ[ა]ნი — დრ[ა]მის წონი. დან[ა]ყენ და შე-
ზილენ ღუინთა შემგებრითა და შექმენ კუერები, თუითო — დრ[ა]მი.
და შესასმელი მისი: კუერი ერთი.

მისივე. — აიღე: ზაფრ[ა]ნი და უძოვრ[ი]ს თესლი, და ველუ-
20 რ[ი]ს კიტრის თესლი, და აფიონი, თუითო — ექუსი წონა, და თეთ-
რ[ი]ს ლემის თესლი. და ნიახურ[ი]ს თესლი, თუითო — თორმეტი წონა,
კიტრის თესლი — ოცი წონა, ნუში გამორჩეული — ოცი თულ-
ვით. დან[ა]ყენ და შეზილენ თაფლითა, რომე შეკშირდეს. და შესა-
სმელი მისი: ორი დანგი ნელ-ტფილითა წყლითა.

25 შექნა წამლისა, რომელი გამოიღებს ფსელსა და გასტეხს შირიმ-
სა, რომელი იყოს ქანთელსა შიგა და გახსნის ნასკულობასა, რომე-
ლი იყოს ღუიძლსა და ტყირბსა შიგა. — აიღე: დოკო და რევანდი,
481r ფუკა ათხირისა და ბალასნის || თესლი, ანისონი, სუმფული, ზთრნი,
ფოა და მოი, ნიახურ[ი]ს თესლი და ქამაფიტოსი, პიტნა წყლისა და
30 ჯინტიანი, და ს[ა]ტკებურის ძირი და ფარისიაოშანი, ქამანადრიოსი და
ნიორი, მთისა ზარევე[ა]ნდი გრძელი და მრგვალი; და ნანახუა, ქია და
ირსა, და ქონდ[ა]რი მთისა, დარისინი, კულიავი და სასლ[ა]ისი, და
კაბრის ძირისა ქერქი, ყ[ა]რ[ა]მფული და ძირა, კამის თესლი და ისკი-
ლოი შემწუარი, მდრგუი და სპ[ა]ნძილის თესლი, მური და შხამი, ნ[ა]-
35 ყუსი თესლი, — თუითო ნაწილი, დან[ა]ყენ და შეზილენ თ[ა]ფლითა
პერულ-მოკდილითა, რომე შეხშირდეს. და შესასმელი მის-
გან: ნიგუზისა ოდენი ნიახურისა შემგებარისა წყლითა.

წამ[ა]ლი, რომელი ჩ[ა]მოიღებს ფსელსა ყუითელსა. — აიღე:
რევ[ა]ნდი და ფუკა, ათხირისა და ბალ[ა]სნის თესლი, ანისონი და
40 სუმბული, სად[ა]კი და სალიხა გამორჩეული, კილ[ა]მონი და მოი,
და ფოა, ზაფრ[ა]ნი და ასრიონი, ვაჩი და ნიახურ[ი]ს თესლი, ველუ-

რისა ქამაფიტოსი და ნანახუა, — თუითო ნაწილი. დან[ა]ყენ და შე-
ზილენ თაფლითა პერულ-მოკდილითა, და შესასმელი მის-
გან: დრ[ა]მის წონა ფარისიაოშნისა წყლითა და სატკბურის ძირის
წყლითა შემგებართა.

წამ[ა]ლი, სარგო თირკმელთა ტკივილისათუის და ღუიძლისა, და 5
ტყირბისათუის, და უფსმელობისათუის, და ვაჯალ მუა ფასილისა-
თუის, და ფერდთა ტკივილისათუის. — || აიღე: ირსა, ასრიონი, v
მოდრი და ველურ[ი]ს ნიახურის თესლი, ანისონი და სალიხა, სატკბო-
რ[ი]ს ძირი, სუმბული, თ[ა]კუის-ყუერი, პიტნა წყლ[ი]სა და პიტნა
ბოსტნეული, ისკილი შემწუარი, ვაჩი და შხამი, და აკირკარა, დარა- 10
პილპილი და ველურის კიტრ[ი]ს თესლი, დოკო და ამამა, ზუფთი და
უსთუხუდუსი, ჯ[ა]და და ტეგნის თესლი, კამის თესლი, სასლოსი და
ქერქი კაპრის ძირისა, და ზარევე[ა]ნდი გრძელი და მრგვალი, ზანჯ[ა]-
ბილი, ჯინტიანა, აფიონ[ი], ღარ[ი]ს თესლი, ქუშტი და ნანახუა, —
ამათგანი თუითო ნაწილი; დან[ა]ყენ და შეზილენ თ[ა]ფლითა. შე- 15
სასმელი მისგან: დრ[ა]მის წონა ძირათა წყლითა შემგებართა.
და ერგების ტკივილსა თირკმელთასა და ქანთლისა, ოდეს შეკრიფო
ერთგან, ვით[ა]რ[ა]დ გამოგუისახ[ა]ვს. ანუ აიღო: ერთი ამ[ა]თგან-
ნი, დაგალო და შეზილო თაფლითა და შეასუა. ანუ შეგბოლო, შეა-
სუი მის წყლისაგან და და[ა]ჩუილოს შირიმი თირკმელთა შიგა და 20
ქანთელსა შიგა. და გახსნის ნასკულობასა, რომელი იყოს ღუიძლსა
შიგა, და და[ა]დნ[ო]ხს ნ[ა]მეტნ[ა]ვსა სქელსა და კშირსა.

წამ[ა]ლი, რომელსა პქუიან ღუვ[ა]რტი, სარგო თირკმელთა
ტკივილისათუის და უფსმელობისათუის და ყოვლისა ტკივილისა
ქანთლისა. — აიღე: აკირყარა, ქუნჯ[ი]თი და პილპილი თეთრი, და 25
ანჯუდანი და ბომონი, რომელ არს პასი, და კასბადირარა, ძირა და
ჯინჰრ[ი]ს თესლი და ნიახურის თესლი, და ტეგნა ნედლი, და ველუ-
რის ნიახურის თესლი || — თუითო უკია, სად[ა]ქი ორი უკია, სუმბული 482r
სამი უკია, დან[ა]ყენ და შეზილენ თაფლითა პერულ-მოკდილითა,
და შესასმელი მისი: დრ[ა]მის წონა. ხანდიკონითა და კამის 30
წყლითა, და ვის თანა იყოს ცხრო — მაშინ წყლითა შეასუი.

წამ[ა]ლი, რომელი გ[ა]მოიღებს ფსელსა და და[ა]ჩლობს შირიმ-
სა და ერგების სიმსივნესა ფიცხელსა, რომელი იქნების თირკმელთა
და ქანთელთა შიგა. — აიღე: ასრიონი, ფოა და ველურის ნიახუ-
რის თესლი, თუითო — ორი წონა, ვაჩი და დოკო, ანისონი და ბა- 35
ლ[ა]სნის თესლი, ნიახურის თესლი და ქათირა, თუითო-თუითო
წონა. დან[ა]ყენ და შეზილენ თაფლითა. შესასმელი მისგან:
დრ[ა]მისა წონა ღუინითა წყლიანითა.

შირიმისთუისვე. — აიღე: ათი ღრიანქალი ცოცხალი, ჩა[ა]გდე
ქოთანსა ახალსა და დაგოზე ცომითა. და გა[ა]კურვე თორნე წალმითა, 40
მერმე ამოიღე ნაკურცხალი და ნაც[ა]რი თორნისაგან და ჩადევი იგი

ქოთანსა შიგა და გარდაგოზე ზედა თიკითა. და დაუტევე ზედა, რა
მე გაგრილდეს. მერმე გამოიღე იგი ქოთანი და ამოიხუენ იგი ღრი-
ანქ[ა]ლნი, დაიგულენ, და ოდეს გიკმდეს, დაგ[ა]ლე მისგან ორი კერ-
ტი და შეასუი ხანდიკონისა წყლითა, და და[ა]ჩლობს იგი შირიმსა და
5 გამოიღებს თუითო პ[ა]ტ[ა]რად. და ცან, ვითა ღრიანქ[ა]ლი წინააღმ-
დგომი არს შირიმისა, რომელი იქნების თირკმელსა და ქანთელსა
შიგა, ვით[ა]რ[ა]დ გურცი გუელისა, რომელი წინააღმდგომი არს
წ[ა]მ[ა]ლთა ქუემძრომელთ[ა]გან.

v || მისთუისვე. — აიღე: ხუთი ღრიანქ[ა]ლი ცოცხალი და
10 ჩა[ა]გდე კარაბასა შიგა, და და[ა]სხი ზედა ზეთი ბერძული ანუ შრო-
შანი, რომე დაფაროს. და დაკიდე მზესა მჭურვალსა შუიდასა დღესა.
მერმე გამოიღე იგი ღრიანქ[ა]ლი, დაწურე, დააფრინე, და იგულე
იგი. ოდეს გინდეს, აიღე მის ზეთისაგან და მოუსუა სარცხუინალსა,
და გარეთ მოუსუა ბუშტუსა და თირკმელთა წინათ და უქნით. და
15 აიღე მისგან მატყლითა, და არქუი სნეულსა, რომე დაიჭიროს სა-
გურკლესა შიგა.

მისივე. — აიღე: ქერქი კაპრისა ძირისა და შხამი — თუითო
ნაწილი, დაწაყენ და შეზილენ თაფლითა. და შესასმელი
მისი: ღრ[ა]მის წონა ღუინითა წყალ-გარეულითა.

20 ანუ აიღე: კაპრის ძირის ქერქი, ნიორი და შხამი — თუი-
თო ნაწილი, დაგაღე, ვითა და[ა]ლბოს შირიმი.

და თუ გეგონოს სავალსა ფსლისასა სისხლი არს განყინული და
იყოს მის თანა უფსმელობა, მაშინ შეასუი ესე წამალი საქანგუბი-
ნითა ანუ ღუინითა წყალ-გარეულითა, და ერგების მტკნარებასა სი-
25 სხლ[ი]სასა, და გაყინულობა მისი თირკმელთათ და ქანთლისა.
ნი[ა]დაგად სმა სიქანგუბინისა ტფილ[ი]სა ანუ სუმა ზოგთა წამალ-
თა, რომელ ჩ[ა]მოიღებენ ფსელსა სიქანგუბინითა. ანუ შესუმა ყურ-
დღლ[ი]სა დურიტისა ცერეცოსა ნაცარსა თანა და გუიერილ[ი]სა
წყ[ა]ლი და ტეგნისა შემგბარ[ი]სა, და მოუსუას ზედა ზეთი.

483r || მისივე შირიმისა, რომელი იყოს თირკმელთა შიგა, — მარამა-
30 ნი იგი, რომელ ერგებიან ყუითელსა წყალსა და ჩ[ა]მოიღებენ ფსელ-
სა, და ერგების სიმსივნესა ფიცხელსა, რომელი იქნების თირკმელ-
სა და ქანთელსა. მარამანი იგი, რომელ და[ა]ლბობენ სიფიცხესა,
რომელი-იგი დამიწერია შენდა კარსა ღუილ[ი]სასა და სტომაქისასა
35 და ტყირბისასა. და ერგების უსუსურობასა თირკმლისასა. და მა-
რამანი, რომელნი იხსნებიან, თუ ერგებიან უსუსურობასა ღუილი-
სა და სტომაქისასა და კსნილობასა მუცლისასა, და ერგების ტყი-
ვილსა თირკმლისასა. კურნება ლბილები გასახსნელი სიმსივნისა
ცანდილ(!) და მოსუმა ზეთებითა, და ნიადაგ ბანა აბ[ა]ნოსა და სა-
40 ჭამადი, რომელი არა აშუს ნ[ა]მეტნავი სქელი. მათგანი ასკატ[ა]ვი
და ვარიები, და შესასმელი რომელი იყოს სუბუქი და თხელი. და

ტკივილისათვის თირკმლ[ი]სა, რომელი მიხსენებია, გაფ[არ]თება მ[ა]თი ძარღუთა, რომელ ჩ[ა]მოვლენ ღუიძლით თირკმელთა კერძ, რომელი გამოვალს შიგა ფსელი ქანთლით კერძ, და რომელი იგი მიხსენებია მისი უფალი, ეგზომი ფსას, ვირე ფსელი გამოვიდეს, და ანუ თუცა გამოვიდეს მ[ი]სგან მღრუიე სისხლი.

5

და ე რ გ ე ბ ი ს მ ი ს თ უ ი ს ვ ე — საჭ[ა]მ[ა]დი, რომელი შიგან იყოს, სიმქისე, ვითარ[ა]დ ბრინჯი და მიზუჯი მფრინველისა და მფრინველი ფაშ[ა]რჯითა, და ხილთ[ა]გან || ბიე და ბროწეული, და სასმელთ[ა]გან შემკრველთა—ლუინო ჩ[ა]მიჩისა, და წამ[ა]ლთაგან,— რომელნი მუცელსა შეკრვენ და სისხლსა, მათგანი მარამა ანუ შესასმელი, ანუ საჭამ[ა]დი შეკრებით, რომელნი მიხსენებია, რომელ ერგებთან უსუსურობასა ღუიძლისასა და სტომაქისასა. მაშა იგი ერგების უსუსურობასა თირკმლისასა და რღმელი გამოვალს სისხლისა ნიადაგისა თირკმლისაგან მრთელი. მაშა ანუ აყენებ მას წამლებითა, განა გაუხსენ მას ძარღუი კათოლიკე და აკრძ[ა]ლუე საჭ[ა]მ[ა]დი გუიანად მოსადნობელი, დიდად წყრომა და სიძვა. და ერგების ტკივილსა ორთქლ[ი]სასა, რომელი-იგი მიხსენებია, ვითა იქნების წყურილსა თანა, და დიდად ფსმა. მაშა იგი იქნების თირკმლისა უსუსურობისაგან, ვითარ[ა]დ კსნილობა მუცლისა, რომელი იქნების დიდისა სილბოსა ნაწლევთ[ა]სა და შავა ძაღლისა, რომელი ვახსენეთ, თუ გადიდდების წყლისა სმისაგან და არა მოავონოს ფსმამა და თხევამან საჭამ[ა]დსა უქნის.

v.

10

15

20

და ერგების მათ მურდიან-ფ[ა]შარჯი, და ანუ ბეჰ-ფ[ა]შარჯი, ანუ წუენი ღოღო ძმროსა, ანუ კატკატოსა. არ მიახალოს წამალთაგანი, რომელი ჩ[ა]მოიღებდეს ფსელსა, განა ოფლი გამოუღე, რაზომი შეეძლოს. ქუეყანა უფხრე და შიგან ცეცხლი დაუგზენ. და ამოიღე || ცეცხლი; მერმე ჩაყარე შიგან ტირიფი, რაზომ არ დაიწუას, და ჩასული შიგან და გამოყოს თ[ა]ვი მისი, რომე გამოეცეს ოფლი და აერის სული ეცემოდის. და ე რ გ ე ბ ი ს მ ა რ ა მ ა თ ა გ ა ნ . — ა ი ლ ე : კალი ქრთილისა და ძმარი, და ვარდის ზეთი, და შერიე ერთგან და შემოსდევ მუცელსა. ანუ ა ი ლ ე : ყუავილი ვაზისა და კატკატო, დან[ა]ყე და შემოსდევ მუცელსა, და ერგების შეკრებით, ყოველი მარამა რბილი. რომელი მიხსენებია, თუ ერგების კსნილობასა მუცლისასა და ნ[ა]ველსა და ბალამსა, და ერგების მ[ა]თი შესმა აფშარჯისა, რომელი იქნების პიტნითა, და კუერი იგი, რომელი იქნების პიტნითა ნედლითა, რომელი დამიწერია სტომაქისა კარსა. და ერგების მათ განხსნა ძარღუისა. და ერგების მ[ა]თ წამლები სათხევარი და ნიადაგ ჩაყრილ[ი]სა დანასკუდისა სუმა ანუ ყურძნისა, ანუ სხლისა, და მურდიანი. და ყოველსა ზედა შემწე ღმერთი არს, და დიდებულ არს სახელი მისი.

25

484r

30

35

40

სახელითა ღ'თისათა დავიწყით ბუშტუისა, რომელ არს ქანთელისა და აგებულება მისი და ბუნება მისი, და სარგო მისი და რომელი წაეკიდებთან სნებათ[ა]გან, და მიზეზნი მისნი, და ნიშანი მისნი, კურნებანი მისნი, და წამალნი მისნი.

|| და სახელ-სდებენ პირველნი მკურნ[ა]ლნი ქანთელსა — პარკი ფსლისა, და სახელ-სდებენ ნ[ა]ვლელსა — პარკი ნ[ა]ვლისა წითლისა, და აგებულება ქანთლისა, სადა-იგი, თხელი ძარღუი კმელსა წურილისაგან და ბუნებასა მის[ს]ა შევალს, ზოგი სიგრილე და ადგილი მისი ქუემო თირკმელთ[ა]გან, და იგი ძარღუები შედგმულია მის თან[ა]ვე, და მას აქუს პირი კიდურისა საე[ა]ლი. არის ერთი ზეით, რომელი ჩ[ა]მოვალს ფსელი, და ერთი ქ[უ]ევით არს, რომელსა შიგა გასდის ფსელი, და წაეკიდების მას შიგა სნეულება, ვით[ა]რად წაეკიდების ზოგთა ასოთა ტანისათა; შიგა — სნება ს[ა]მთა ფერთა სნებათაგან, რომელსა სახელ-სდებენ მკურნ[ა]ლნი — ქცევა ბუნებისა არს რვასა ბუნებასა ზედა: ოთხი მისგანი — მარტივი და ოთხი — შედგმოლი. და სნება იგი, რომელსა სახელ-სდებენ გახსნა მარტივისა, მკ[ა]მელი და წყულლი, და გაწყუედა ძარღუისა, და გახსნა პირ[ი]სა ძარღუისა, და გაგება ძარღუისა. და გამომითარგმ[ა]ნებია კიდე ამის ძარღუისაგან საკუთრ[ა]დ, რომელ წაეკიდების ქანთელსა შიგა სნებათაგან დიადრე, რომელ წაეკიდების შიგა ორი ფერი, მისგან გამოსრულა ფსლისა ანუ კრულობა მას შიგან ფსლისა, რომელ არა გამოვიდოდის მას ჟამსა, რომელსა უკმდეს გამოსულა და სწოთოდის. და იქმნების იგი 485r 25 წოთმა ორისა ფერისაგან. ერთად: კუთისა უსუსურობისაგან, || რომელ შედგმულ არს ქანთელსა; დაფოლხუდეს და გამოვიდეს მისგან ფსელი წოთმით, ვითარად გამოვიდეს საგურკლისაგან ტეხით და ზიდვით. ოდეს დაფოლხუდეს კუთი იგი შედგმული საგურკლითა, და არს იგი, რომელ შედგმულ არს ქანთელსა და საგურკლესა, ერთი 30 კუთი ერთმ[ა]ნერთისა შემწე არის სიმრთელისა ჟამსა. ოდეს ფსმოდეს, კარგად ფსას სიმრთელითა მით კუთისათა. დაკშვიდეს და გახსნიდეს ქ[ა]მსა მაშინ, ოდეს დაფოლხუდეს პირი ქ[ა]ნთლისა და ვერ და[ა]ყენოს ფსელი, და წაეკიდების კრულება ცხროსა მიზეზისაგან. სიმსიენე, რომე წაეკიდოს სარცხუინელსა შიგა და დაეკშას ს[ა]ვალი და არა გამოვიდეს, და არს ესე საჩინო. არა უნდა მ[ა]ს სწ[ა]ვლა, ანუ გამოვიდეს ძირსა სარცხონელისასა შიგნით და დაეკშას ს[ა]ვალი ფსლისა და მიგუასწ[ა]ვებს მას ზედა. და დიდი ტკივილი, რათა 35 პოებდეს სნეული და მაგიერ. რომელი გამოვალს, მისგან ფსელი ზედას-ზედა, ვითა გამოვალს დუბელასაგან ანუ მჯდომისაგან.

და გიკმს შენ, რომე სცნა ადგილი იგი, სადა არს სნება. იგი რომე

შეიტყუა, თუ ზეით არის, ანუ შუა არის, ანუ ძირსა, ვითარად ხუ-
დების, რომე სცნა წაწლებათა შიგა, რომელი გამოვიდის მისგან
და ადგილი იგი, რომელი იგრძნობდეს || სნეული ტკივილსა. ეგრე-
ვე მიგუასწავებს ზედა ტკივილსა ქანთლისასა, რომე გამოვიდეს
მისგან, რომელ სცნა სარცხუინელისაგან გამოვალს ანუ ქანთლი-
საგან. და სცნა, თუ რომლისა ადგილისაგან გამოვალს, ანუ რომ-
ლისაგან იქნების შიგან. მაშინ რომელი გამოვიდეს სარცხუინელისა-
გან ტკივილსა უკანის, ცან, ვითა ქანთლისაგან არს. და ოდეს გამო-
ვიდეს ფსელი და სტკიოდეს, ცან, ვითა ქანთლისა და სარცხუინლი-
საგან არს და მიგუასწავებს სნებათა იღუმალთა ზედა. მაშინ
ოდეს იყოს წყლული თირკმელთა შიგა და გამოვიდეს ფსელშიგა
მგზავსი ფოლხუისა. და ოდეს იყოს იგი ქანთელსა შიგა, მაშინ
გამოვიდეს იგი რეულად ფსელთა მრღუიედ. მაშინ ოდეს იყოს იგი
ძირსა სარცხუინელისასა და არა ერიოს რა მის თანა, და თუცა ერი-
ოს ცოტა. მაშა, თუ იყოს ტანსა სარცხუინელისასა, მაშინ არა ერ-
გების, თუმცა არა ერია ფსელსა თანა, რომე გამოვიდეს ფსელსა უწი-
ნა და მეგრე გამოვიდეს ფსელი. და თუ ვერა ცნას აქიმმან ნიშა-
ნი სენისა, ვერა კურნოს.

და იქნების მესამე ფერი ფსლისა შეპყრო-
ბა. მაგიერ სიმსივნე კუთისა, რომელი შედგმულ არს პირსა ქან-
თლისასა და გასივდეს და დაეჭმას სავალი ფსლისა და ვერ შეუძლოს
ფსმად დაყენებითა საქმისა ქანთლისათა.

და მეოთხე ფერი შეპყრობა ფსლისა, მაგიერ
სიმსივნე, რომელ წაეკიდოს ნაწლევსა და რომელ ახლდეს ქანთელ-
სა, სადა არა გამოვიდეს ფსელი, და მიგუასწავებს მას ზედა, რო-
მელ შენ არა ნახო ნიშანთაგან, რომელ მიხსენებია, და მაგიერ
წაკიდება, რომელ წაეკიდოს ნაწლევთა შიგან სიკმელისაგან ანუ
სხუა რა.

და მეხუთე ფერი, მაგიერ უსუსურობა ქან-
თლისა. რომელი დაუსუსურდეს და ვერა შეძლოს, რომელ დაი-
ჭიროს ტანი და გამოვიდეს ფსელი და არა გამოვიდეს ქანთლისაგან,
ვირე არ დაიჭიროს ტანი და დაწუროს და გამოვიდეს შიგან რაცა
იყოს.

და იყოს მეექვსე ფერი შეპყრობა ფსლი-
სა უსუსურობითა ქანთლისათა. დაუსუსურდეს მის ასოსა სნებითა,
რომელ გაქაძლიერებს მას და არა გამოვიდეს ფსელი, და მიგუას-
წავებს მას ზედა, რომე იკითხო სნეული, თუ ცემულ იყოს ანას-
დეულად ზურგსა მისსა, ანუ ეცეს რამე, ანუ პოვდეს ტკივილსა
შიგნით, მაშინდა გითხრას, თუ ყოფილიყოს რა. მისგან საცნობელ
იყოს იგი, მაგიერ ზურგისაგან და ძარღუისა კმელისაგან, იგი რო-
მელ გქაძლიერებენ ქანთელსა, და ავლებენ შიგან ძრვასა და გრძნო-

- v ბასა. და დაუსუსურდეს || ქანთელი მისსა საქმისაგან, და არა იგრძნას სიმძიმე, რომელი იყოს მას შიგა, და არა იპყრას მის თანა, რომე გამოვიდეს ფსელი.
- 5 და იყოს მეშუიდე ფერი ფსლისა შეპყრობა მჭდომისაგან, რომელი გამოვიდეს ქანთლისა კიდურსა შიგან და მიგუასწავებს მას ზედა, მაგიერ ნიშანი მჭდომისა და სიმძიმე მისი და ადგილი, რომელსა ჩიოდეს სნეული და რომელ გამოვიდეს შალალი რეულად ფსელთა.
- 10 და იყოს მერვე ფერი ფსლისა შეპყრობა, მაგიერ ნამეტნ[ავი] ანუ შალალი ჩ[ამოიწუე]ლოს და შეერფეს სავალსა ფსლისასა და შედგეს მას ადგილსა და არა გამოვიდეს ფსელი. და მიგუასწავებს მას ზედა, რომელ ნახო. თუ გამოსრულ იყოს ქანთელსა უკანა გუამსა შიგნით მჭდომი და გაპებულ იყოს, და გამოსრულიყოს მისგან შალალი და სისხლი და მას შეეკრას წყალი.
- 15 და ოდეს სცნა იგი და შეატყო, ვითა მუნით ჩ[ამოსრულ] არს შალალი და სისხლი და დამტკნარა სავალსა ფსლისასა, ანუ ცემულ იყოს ზურგსა მას ადგილსა, რომელ ქანთელსა უკანით არს ცემულობა, ანუ გაეწყუდიდოს მუნ ძარლუი და წავიდეს სისხლი და შევიდეს და დადგეს სავალსა ფსლისასა და არა გავიდეს.
- 20 და იყოს მეცხრე ფერი ფსლისა კრულობისა. 487r ს. ა. მაგიერ შირიმისაგან, რომელი ჩ[ა]იჭრეს სავალსა ფსლისასა ქანთლისაგან. და მიგუასწავებს მას ზედა მით ნიშნითა, რომელი მიხსენებია ქანთლისა კარსა, რ[ა]ოდენი შირიმი იქნების თირკმელსა და ქანთელსა შიგა, და უმეტეს, რომელი შეხუდების შირიმი ჭაბუკთა და რომელ ქანთელსა შეექნებოდის ყმასა. და მიგუასწავებს შირიმსა ქანთელსა შიგა ყრმისასა, ოდეს პირველ წაეკიდოს მას, ფსმიდეს თხელად და თეთრად მგზ[ავ]ესად წყლ[ი]სა, და მიწყით ჰქონდის სარცხუინელი მისი და ნიად[ა]გ თ[ავ]-ალებულად დგეს სარცხუინე[ლი] მისი. მაშინ ოდეს ჩ[ამოვიდეს] შირიმი
- 30 იგი სარცხუინელსა და დაეკმას სავალი ფსელსა და არა გამოვიდეს ფსელი, და იქნების იგი საჭამადთა სქელთ[ა]გან და რეულთ[ა]გან, და მიგუასწავებს ფსლ[ი]სა კრულობისასა, მაგიერ შალალისაგან ანუ სისხლ[ი]საგან, ჩ[ამოიწუე]ლოს სავალსა ფსელ[ი]სასა, დაეყენოს შიგა და დამტკნარდეს. მაშინ შეასუა ზოგი წამლები, რომელი ჩ[ამოიღებს] ფსელსა. მათგანი — სიქანჯაბინი და წამ[ალი] მეფისა სიქურჭლისა, ანუ ზოგი მისგან, რომელი გუიხსენებია წიგნსა შიგა, რომელ ჩ[ამოიღებს] ფსელსა. შეასუი მისგან მრ[ავ]ვ[ალ]ჯერ და ერგების შირიმსა. და ცან, ვითა ქანთელი იქმს ბუნებისა საქმითა და
- v შიგან არს || სულისა საქმე, რ[ა]ოდენ შეედგმის ერთი ფსელი და
- 40 დაიჭირ[ავ]ეს საქციელსა. და რა სწადდეს კაცსა ფსმა, დაიჭიროს და გამოვიდეს, რომელი შიგან იყოს. მაშინ უნდოდის კაცსა, რომე

და[ა]ყენოს ფსელი და დაიჭიროს იგი ფესუი კიდურმან ქანთლისა-
მან და არა გამოვიდეს მისგან. და ეგრე დ[ა]ბ[ა]და, რომელსა დიდე-
ბულ არს სახელი მისი. და ძრვა მისი ფესუსა მ[ა]გიერ ძარლუი
კმელისაგან, რომელ-იგი მივა მას კერძ, მ[ა]გიერ ზურგის ძუალ-
თ[ა]გან, და იგი ფესუი არს, რომელი ავლებს შიგან ძრვასა. მაშა,
ოდეს ეცეს მას ძარლუი კმელსა მას და ტუინსა, რომელ არს ძარლუი
კმელსა, რომელ ავნოს ცემულობისგან ანუ სიმსივნისაგან, ანუ
ზოგი რომელ წაეკიდოს შიგან, ავნოს მას ანუ ძუალსა ყელისასა.
მაშინ მაგნე მისი მო[ა]წ[ი]ოს ფესუსა ქანთლისასა და დაუფლხუ-
დეს, ანუ დაიჭიროს და დაეხშ[ა]ს. მ[ა]შინ იცნობების, რომელი შენ-
და მისხნებია და გამომისახავს, რ[ა]ოდენ დამკ[ი]რება ქანთლისა-
ფსელსა. და ზოგნი საქმენი მისნი არიან მკუდ[არ]ნი, და რომელიმე
არს საქმე ფესუსა, რომელ შედგმულ არს ქანთელსა თანა გრძო-
ბისაგან, და ძრვისაგან არს სულისა საქმე. და წაეკიდების ქანთელსა
დიდისა ტკივილისაგან ანუ სიმსივნისაგან, რომელსა შიგან იყოს სიმ-
კურვლე ძნელი. მ[ა]შინ გუეყოფის, რომელ გუ[ი]ხსენებია შენდა
ქანთლისა საქმე.

|| და აწ ვახსენოთ კურნება მისი და წამლები მისი. და კურნე, 488r
რომელი იყოს ქანთელსა შიგან სნება, მაგიერ
გ[ა]ნრყუნა ბუნებისაგან გრილისა ზეთებითა მკურვლითა. მ[ა]თგა-
ნი — ზეთი რ[ა]ხიკი, და ზეთი ბანისა, და ზეთი ნარდისა, და ზოგე-
ბითა ზეთებითა მკურვლითა მოუსუას ქანთელსა ზედა. და კურნე
ქიმედითა მკურვლითა, რომელსა გარეთ დასდებენ, რომელ შეგ-
ბოლვენ ტფილითა წყლითა. და ოყნა უყავ ოყნითა ლბილითა, რო-
მელ იქმნების ულბოთა და ქუნჯით[ი]ს ზეთითა, და იხ[ა]რკე¹ კურნე-
ბა მისი გ[ა]მორჩევისა შენისა ჟამსა, რომელსა შიგან კურნებდე და
ძალი სნეულისა ხ[ა]რკებითა შენითა. და კურნე ორ[ი]თა დრ[ა]მითა
ასფიოზითა და ვარდის ზეთითა, ანუ მ[შ]უტყ[ა]ლი ერთი კიტრის თეს-
ლი გრილითა წყლითა, ანუ კიტრისა გრძელ[ი]სა თესლი გრილითა
წყლითა. და აქანე ორივე კიტრი და შეასუი მიტყ[ა]ლი ერთი ტაბა-
შირი გრილითა წყლითა, რომე დასუ[ა]ს სიმკურვ[ა]ლე იგი. და მი-
გუასწავებს განრყუნასა ზედა ბუნებისასა სიმკურვლისა, სიმკურ-
ვლე წყლისა და სიწითლე მისი. ნუთუცა იყოს წყ[ა]ლი ყუითელი,
მომწუანე და სწვიდეს მისითა გამოსულითა, და ოდეს ჰამოს საჰ[ა]-
მ[ა]დი გრილი, და ელზინოს და შეაშუნდებოდის.

და კურნე. რომელი ქანთელსა შიგან იყოს, და სიმს[ი]ვნე^{||} მკურ-
ვლითა წამლებითა, შესასმელებით, რომე და და[ა]დნობდ[ე]ს სიმ-
სივნეს. მ[ა]თგანი — წყ[ა]ლი ხიარი-შამბრისა და წყ[ა]ლი მელის-
ხისა. და და[ა]სდე სიმსივნესა გარეთ კალნაბი ვარდის ზეთითა.

და ჰკურნე. რომელი წაეკიდოს შიგა მაგიერ გაყინვა სისხლისა
და ანუ შალალისა, ანუ შირიმისა, წამალთგ[ა]ნი — სიქაბინჯი და
39. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

5

10

15

488r

20

25

30

35

v

40

609

წამალი მეფისა საჭურჭლისა და წამლები, რომელი მიხსენებია წიგნ-
სა შიგა, რომელი ჩ[ა]მოიღებს ფსელსა.

- მაშინ, თუ გაგრძელდეს ტკივილი ქანთელსა შიგა მეტად, მაშინ
კუ რ ნ ე პ ი რ ვ ე ლ წ ა მ ლ ე ბ ი თ ა, რომელი უღბინებდეს
5 ტკივილსა შესასმელითა და საცხებლებითა. მათგანი — შეასუი
ფალონია, და ათინასია და მასკულ[ა]ვის კუერი, და მოუსუი ზედა
მის კუერისაგან, რომელი მას შიგან ერთვის, და აფიონი და მ[ო]-
სხურებიე შიგა კუერი მასკულ[ა]ვისა და კუერი მ[ა]რდიოსისა და
10 კუერი იბალოსისა; და მ[ა]რტივთა წამალთაგანი, რომელი ჩ[ა]მო-
ღებდეს ფსელსა, ვითა — ანისონი და მთისა ნიანურისა თესლი, და
დოკო და არმელის თესლი, ნანახუა და ათხირი, დან[ა]ყე, რომელი
გინდეს, და შეასუი შემგბ[ა]რი მისი წყ[ა]ლი და შეკრიფე ერთგან
და უყავ შიგა რევანდი დუ ლუქი, ამათგანი — თუითო ნაწილი, და
შეგბოლე და დაწურე წყ[ა]ლი მისი სიქორგი ერთი, და და[ა]სხი
15 ზედა ორი მუტყ[ა]ლი ხირვას ზეთი; ანუ შეასუი ძირთა წყ[ა]ლი —
489r სიქორგი ერთი, შემგბ[ა]რი — ნახევარ დრ[ა]მის წონა, ლაქის წა-
მალი, მამრუსია ანუ სიქანჯაბინი, ანუ ზოგი წამლები, რომელი ჩ[ა]-
მოიღებს ფსელსა.

- მაშინ, თუ ქვა დიდდი იყოს შირიმში და არა და-
20 დნებოდეს ამით წამლებითა, და დაეკმას სავალი
ფსელსა, მაშინ ჩაყავ მილი, რომელსა სახელი ჰქუიან ვანტირი,
სარცხუინელსა შიგა და უკუძალე, რომე გამოვიდეს ფსელი, გაუ-
პოს და გამოუღოს ქვა, თუ შეეძლოს.

- და კურნე, რომელსა იყოს წყლული ქანთელსა შიგა
25 წამლებითა ლბილებითა; მ[ა]თგანი — კუერი ნარქევო-
სა, და შეასუი ასფიოში ვარდის ზეთითა. და ოყნა უყავ ოყნებითა
ლბილებითა, მ[ა]თგანი — წყლითა და ზეთითა ანუ სძითა, და ვარ-
დის ზეთითა, ანუ ზეთითა და სძითა და ბატის ცმელითა. და შეასუი
კუერი ერთი, რომელი იქნების ქაქნაჯის მარცულითა — წონა მუტ-
30 ყ[ა]ლისა — გრილითა წყლითა. მაშინ, თუ არა ერგოს იგი, შეასუი
სძე თხათა შემგბ[ა]რი წყლითა ანუ ვირის სძითა.

- და კურნე, რომელი იყოს სიფოლხოე და სიუსუსურე ქანთელსა
შიგა წამლებითა ძლიერებითა გარეთ და შიგნით. და არს ესრეთ,
ვითა წამლებსა სურნელებსა; ზოგი შემკვრველი არს და იგი გა[ა]-
35 ტფობს და შეკრავს, მ[ა]თგანი — წამალნი მარტივნი: კილ[ა]მონი
და სხუანი წამალნი.

- v || სხუა ნიშ[ა]ნი შირიმისა და ფსლისა დაყენებისა და ფსმაშიგან
რომე სარცხუინალი დაეწოდეს, და ყუერის კაკალი რომე სტკო-
დეს, მისი და ფიტყისაცა, რომე თიაქარი ჰქუიან (ყუელა ამა კარ-
40 შიგან სწერია).

აწ დავიწყეთ შირიმისა, რომე ბუშტსა შიგან იყოს. არა ერთისა-

გან არის, ოთხისა ფერისაგან არს, ერთი დიდი არს და მეორე მომ-
 ცრო არს, და ერთი რბილი არს და ერთი მ[ა]გ[ა]რი არს. ამათ შიგან
 რომელიცა უმცრო არს, იგი უფრო სატკერიაანია, ნ[ა]მეტნ[ა]ვად
 რომე სარცხუინელსა გზასა დაიჭირ[ა]ვს და არა გამოუშუებს ფსელ-
 სა. მეორე ნიშ[ა]ნი ესე არს, რომე ამა სენისა პ[ა]ტრონი ერთობ 5
 სუსტად იყოს; და ესეცა იყოს, რომე, თუ მარჯუენითა გარდაბრუნ-
 დეს — მ[ა]რცხენით ეტკივნოს, და მ[ა]რცხენით გარდაბრუნდეს —
 მარჯუენით ეტკივნოს, და ხანჟამიერად ფსელსაცა დაუჭირვიდეს.
 თუ მეს[ა]მე ქვა იყოს, რომე ხანჟამიერად თუითოსა ასოსა შიგან
 ტკივილი უვლიდეს და ტკივილი ერთობ ნ[ა]მეტნ[ა]ვად იყოს. თუ 10
 მეოთხე იყოს და დიდი იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე მისით
 ადგილიდადნან ტკივილი დაიძროდეს და სხუაგან სტკიოდეს, და
 ტკივილი მწოედ იყოს და ბუშტუკი გ[ა]უსრდეს. ესე ავი ნიშ[ა]ნია,
 რომე ბუშტუკმან ქ[ა]ვილი დაუწყოს და ფსელი ნ[ა]წუთ-ნ[ა]წუთი 15
 გ[ა]მოვიდოდეს. || ესე სატკივარი ორისაგან არის: ერთი სიმკურგ- 490r
 ლისაგან. და ერთი სიგრ[ი]ლისაგან. თუ სიმკურგლ[ი]საგან იყოს, მისი
 ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე კორცზედა და სტომაქზედა ერთობ ცხლად
 იყოს და კიდეცა სწყურდებოდეს. ა მ ი ს ი წ ა მ [ა] ლ ი ე ს ე ი ყ ო ს :
 თუხმაქნისა წუენი ჯულაბითა შეასუი, და ბრინჯისა წუენი, და კამის 20
 წუენი საპ[ა]მადად შეუწყევით, და სტომ[ა]ქი ნუშის ზეთითა დაუ-
 ზილეთ. თუ ესე სენი სიგრ[ი]ლ[ი]საგან იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს:
 არა სწყურდებოდეს და ფსმ[ა]შიგან არა სტკიოდეს, და ეგების ნ[ა]-
 მეტნ[ა]ვად გრილი ეჭამოს და მაშინ დაუწყოს ტკივილი ბოქუენ-
 მ[ა]ნ. მ ი ს ი წ ა მ ა ლ ი ე ს ე ი ყ ო ს : მ ო ი დ ე : ს ო დ ი და მწ[ა]- 25
 რე ნუში, ყუსტი და სუმბული, ფილფილი და სალიხა, თუითო —
 ორ-ორი ღრ[ა]ში. ესე ყუელა დან[ა]ყე, გაცარ და ასთონიერთი
 თ[ა]ფლი, რომე ამას მოუნდებოდეს, მოადლდე, ქაფი მოკადე და ესე
 წამლები შიგან გ[ა]ურთეთ, და ყოველთა დღეთა თბილსა წყ[ა]ლ-
 შიგან ჩასმიდი და თბილსა წყ[ა]ლსა ზედაცა ასხმიდით, თუ ესე¹ საქ- 30
 მელი მოსძულდეს, ნესუის თესლ[ი]ს გულ[ი]საგან საფუარი შექენით
 და აქ[ა]მეთ, და ტკბილი ნუშიცა აქ[ა]მეთ ხილად.

ბუშტუისაგან შირიმი რომე იყოს, მისი წამალი მეტად-
 რე ყმაწურლობასა რომე სჭირდეს: — ნესუის || v
 თესლ[ი]სა გულისა წუენსა ასმიდით მრ[ა]ველ[ა]დ, მუხუდოსა წუენსა 35
 ამაშიგან გ[ა]ურევდით, ასუით, და მერამჟულბოს თესლი და ხ[ა]ტ-
 მი. ესე წამლები წყლითა მოადლდონ და ამა ს[ა]ტკივარსა პ[ა]ტრონი
 ყმაწურილი იყოს. ამაშიგან ჩასუით. მერამე რ[ა]გუარცა ამა წყლისა-
 გან გამოიყვანოთ. ბაბუნ[ა]ჯის ზეთი, ქ[ა]თმის ქონი, ყუითელი ცუილი
 ერთმანერთსა შეადლდეთ, და მერამე დაზილეთ და ბუშტუსა და ბოქ- 40
 უენზედა ტლედა შესცხეთ. და თუ ამა წამლებმ[ა]ნ არ
 უშუელოს, ნიახურის თესლი, კამის თესლი — სწორ-სწორი —

მოადუღე წყლ[ი]თა, და მერმე გამოწურეთ, და ცოტა ნუშის ზეთი
 ამაშიგან გაუ[რ]თეთ და აგრე აქ[ა]მეთ. აწ, თუ ესე სენი ღიღსა კაც-
 სა სჭირდეს, მოიღე ათი კელი სოსანი, იგი წყლითა მოადუღეთ და
 გამოწურეთ, და ქ[ა]ცი მას შიგან ჩასუით; მერმე — რ[ა]გუარცა
 5 [იმა]წყლისაგან გამოვიდეს, და მერმე მოიღეთ ბაბუნაჯი და სოსა-
 ნის ზეთი და ცუილი, რ[ა]გუ[ა]რცა ზემო დაგუიწერია, ასრე მოადუ-
 ღეთ, და ბოქუენზედა შესცხეთ.

თუ ამ სატკივრისაგან სარცხუინელშიგა სიმსივნე დაერთოს,
 ასრე რომე ძნელად მოფსმიდეს და კიდეცა სტკიოდეს და აკივლებ-
 10 დეს, და მერმე, ზემო რომე საზელი დავსწერეთ, იგი ს ტ უ ი რ ი თ ა
 491r ამოდ-ამოდ || სარცხუინელშიგან ჩა[ა]სხით, რომე და[ა]ლბოს. თუ
 ამა წამლებშიან არ უშუელოს, მაშინ გამოართვი,
 თუ დიდი ქვა იყოს. თუ კაცი ღუინისა მსმელი იყოს და ღუინოსა
 ვერ დასთმობდეს, და ტკილსა ღუინოსა სმოდეს, და ცოტასა რძე-
 15 საცა გაურევდით. და ესე მაჯუნის შეუწყევით. —
 მოიღე: ქუნდრუ ხუთი დრ[ა]მი ფალედი — ოცი დრ[ა]მი; ზაბიბი
 ხუარასანი — ოცდაათი დრ[ა]მი. ესე ყუელა დანაყე და ქაშანურსა
 ქურჭელშიგან ჩადევით, და მიწასა შიგან დაფალით; და ოცსა დღესა
 მიწასა შიგან იყოს, მერმე ამოიღეთ და ყოველთა დღეთა ხუთსა
 20 დრამსა შესქ[ა]მდეს. და ტრედისა სკინტლი წმიდად დან[ა]ყონ და
 გაცრან და სხუილსა ცერცუისა წუენშიგან გ[ა]ურონ, მერმე დად-
 გან მან[ა]მდის, [სადა]მდის კარგად დაწმდეს. და მაჯუნსა უკნით ესე
 შეაქ[ა]მეთ: ქუნდრუ თეთრი და ფალედი (კრკო არს), და ზაბიბი
 ხუ[ა]რასანი (წითელი ჩ[ა]მიჩი არს).

აწ ქვა რომე ბოქუენშიგან იყოს, მისი წამალი, ს[ა]ქმელ[ა]დ:
 ცხურ[ი]ს კორცის წუენი და მევესა ღუინოსა ასმიდით ჯულაბითა,
 და ბოლოკსაცა აქმევდით ძმრითა. თუ ესე საქ[ა]მ[ა]დი მოსძულდეს,
 30 და ზოგჯერ || ნესუის თესლისა საფანელი შექნას, ამით ფუშრუკი
 შექნან და იგი აქ[ა]მონ და ახურ[ი]ტონ. თუ ბევრ[ი]სა ს[ა]ტკივრისა-
 გან ბოქუენი უსივდეს, თუ ძალიანად იყოს — ბას[ი]ლიყე გაუხსნან
 და ლბილი ტლ[ე]ებიცა დასდევით, და ბარკალზედა კოტოშიცა მო-
 კიდეთ. თუ ამა წამლებითა არ დაცხრეს, მოიღე:
 35 ნესუის თესლი და კიტრის თესლ[ი]ს გული ხუთ-ხუთი დრ[ა]მი, და
 ფარისიაოშინი — ორ-ორი დრ[ა]მი, ნიახურის თესლი, კამის თესლი,
 თუითოსაგან — სამი დრ[ა]მი, ნუშის გული და ზროხის მჩორე კმე-
 ლი, დან[ა]ყილი და გაცრილი, და იასამინის ზეთი. ესე დან[ა]ყილი
 წამლები ამ ზეთშიგან გ[ა]უურიეთ და ყოველთა დღეთა სამ-ს[ა]მი
 40 დრ[ა]მი ნიახურის წუენითა შეასუით. თუ ამა წამალშიან
 ვერ უშუელოს, და ესე ქვა ქუემო ბუშტუშიგან იყოს და
 ვერ უშუელოს, მე შირიმე მან ამოართუას.

თუ ესე ქვა ბუშტუშიგან იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს: წელთა
 შუა ტკივილი დაუწყოს და ხ[ა]ნე[ა]მეირად სისხლსა მოფსმიდეს. და
 ყოველთა ღღეთა ს[ა]რცხუინელისა წუერიდალმან ქუიშისა მაგეირად
 სისხლივითა გამოვიდოდეს. ესე სენი ვაეებს და ყმაწურილებსა და-
 ემ[ა]რთების და აგრევე ბერთა, და მ[ი]ყრილთა კაცთა უფრო დაე-
 მ[ა]რთების. მ ი ს ი წ ა მ ა ლ ი — || მაჯუნი ბუზური შეუწყევით. და ესე
 სხუავე წამალი ქვისა იმა ჟამსა, რომე ყურძენი გაშ[ა]ვდეს, ახ[ა]ლი
 ქოთ[ა]ნი მოიღე და გარცხე. ერთი ოთხისა წლისა თხა იშოე და
 ღა[ა]კლგვინე და აცალე, რომე სისხლი ცოტად ედინოს. მერმე
 სხუა სცხლი ამა ქოთანშიგან დაიჭირე ასთორმეთი, რომე სისხლი
 თხ[ა]შიგან კიდევე დარჩეს. და თავსა წმიდად მ[ა]ნდილი შემო[ა]ქარ
 და ღამით ცასა ქუეშე დადგი, და დილასა მზესა დადგი, სად[ა]მდის
 გაკმებოდეს. მერმე ესე ქვა, რომე ან ბუშტუშიგან ან ბოჭუენშიგან
 შექნილიყოს, ცოტა გამკმრისა სისხლისაგან ამოიღე. თუ დედ[ა]კა-
 ცი იყოს — უფრო დიდი; და თუ ცოტა კაცი იყოს ან ვაჟი — უფრო
 ცოტა. დან[ა]ყე და გაცარ და ღუინოშიგან გ[ა]უტრიე და შეასუი. თუ
 ასეთი დრო იყოს, რომე სისხლი არ იშოებოდეს, აჯარალიუდი დან-
 [ა]ყონ, ნიახურისა წყლითა შეზილონ, ყოველთა ღღეთა თხილის
 ოდენი, და აჰმევდი. თუ ფსმაშიგან სარცხუინალი
 ეწოდეს, რაცა მუ[ა]ვე არის, ყუელ[ა]საგან ფარეზი უნდა, მოწო-
 ვისა საჰამ[ა]დისაგანცა. და მოტკბოსა და რბილსა ს[ა]ქ[ა]მ[ა]დსა
 პ[ა]მდეს (აჯარალი უდი ურთაგავას ჰქუიან). და ბუზური მაჯუნი შე-
 უწყონ, რ[ა]გუ[ა]რცა მაჯუნებშიგან სწერია. ამასცა აჰმევ-
 დით. — მოიღე ტყეურისა თესლი || და სტ[ა]ფილოს თესლი, თუი-
 თოსაგან — ორ-ოლი მუტყ[ა]ლი, თაფლშიგან გ[ა]უტრიეთ და ერთსა
 კუირესა აჰმევდენ. მეორე წამალი. — ნიახურის თესლი და
 სტ[ა]ფილოსა თესლი, თუითოსაგან — ათი დრ[ა]მი, პილპილი და
 ხოლინჯანი, თუითოსგან — შუიდი დრამი. დან[ა]ყე და ცოტასა
 თაფლშიგან გაუტრიე, ყოველთა ღღეთა სამი მუტყ[ა]ლი აჰ[ა]მე. თუ
 ამან არ უშუელოს: ნესჟის თესლისა და კიტრის თე[ს]ლისა
 გული, ქადუნანის თესლი, სტაფილოსა თესლი სწორ-სწორი, გილი—
 ერმანი, სამყი არ[ა]ბი და მოლოხუანი, თუითოსაგან — სამ-ს[ა]მი
 დრ[ა]მი, აფიონი — სამი დრამი, ნიახურის თესლი — ორი დრ[ა]მი;
 და ყოველთა ღღეთა თუითო ყურსი ათსა დრამსა იის შარბათშიგან
 გაღესე და ერთი კოვზი ნუშის ზეთშიგან გაუტრიე და შეასუი.
 ამა წამლებსა გარეთ მ[ა]ჯუნებიცა არის ასეთი, რომე შეასუათ,
 ქვასა დაფუშნის¹ და დაღეწს და გა[ა]ქებს.

ფსლისა დაჟენებისა და თირკმელთ ბივილისა.

მ[ა]ჯუნი, რომელსა ჰქუიან ირმისი. ერგების, ვის ფსმა გაუძნელ-
 დების და გაყოფილობასა ღუიძლ[ი]სა და ფ[ა]წლისასა, — ნესტუ-

თათუის. ვის ფსელი უწოდის, და ერგების, ვინ პრტინვიდეს ტო-
ვილსა თირკმელთა და ბუშუტისასა ბრძანებითა ღმრთისათა.

- 493r -- || ა წ ე: თესლი დოკოსა, რევანდისანი, ფუკა, ალაღარი, და
5 ბალ-ბალასანი და აღხირ[ი]ს ძირი, ანისონი და სუმბული ტიბი, თა-
ხუის-ყუერი და ზაფრანი, ნიახურის თესლი და სალიხა, ქუშტი
მწარე და ასრიონი, ფ[ა]ტრს[ლი]ონი, ნანახუა და ქამფატოსი, ნაჟუი
გაქურცნილი, მური და ჯინტიანე ბერძული, და ძირი თაფლისა, და
10 ძირი აფრასიონი, და ენდრო მღებვართა და საკურდიონი, რომელ
არს ველური ნიორი, და მასდაჟი ბერძული, ზ[ა]რეც[ა]ნდი გრძელი
და მრგვალი და ქაქან[ა]ჟის თესლი, ამას ყოვლსა სწორი შეკრიბენ.
ესე წამალნი დან[ა]ყენ და გასცრენ, და შერიენ, თ[ა]ფლითა შეზი-
ლენ და ჭურჭელსა ჩადევ, და შეასუი მისგან, ვის ლუიძლი სტე-
ოდეს — წონა დრ[ა]მისა ერთისა აფრასიონისა ტაბიხითა, და ვის
15 დაეყენებოდის ფსელი — წონა დრ[ა]მისა ერთისა ქამაფიტოსისა
ტაბიხითა და ესე სარგებლისა არს ამის ყოვლისათუის, რომელ
ნიშ[ა]ნი ნიგუცემბი ნებითა ღ'თისათა.

ფსაასა მოუვატავს ძვასა უშუელის

ს ხ უ ა მ [ა] ჯ უ ნ ი მ ი ს ი ვ ე . — აიღე ფატრსლიონი და ასრი-
ონი, ფოა და მოდაკო, და ანისონი, და ნიახურ[ი]ს თესლი, და ბალ-
20 ბალ[ა]ს[ა]ნი — სწორ-სწორი; დან[ა]ყენ, დაცრინ და თ[ა]ფლითა შე-
ზილე და შეასუი წონა დრ[ა]მისა ორისა ტფილითა წყლითა.

- სხუა მ[ა]ჯუნი ფსელისა და ქვისა, რომელი იყოს თირკმელთ ში-
v გა, გამოცდილი. — || აიღე დოკო და რევანდი, სინი და ბალ-ბალა-
სანი, და ათხირ[ა]ს ძირი, ანისონი და სუმბული, ზაფრ[ა]ნი და ნია-
25 ხურ[ი]ს თესლი, სალიხა და ქუშტი, ასრიონი და ფატლასრიონი,
ქამაფიტოსი და ტენცო, კმელი მური და პიტნა მთისა, და ჯანტიანე
ბერძული, ძირა და თქფლს(!) ძირი, ქამანდროსი და აფრასიონი, და
საკურდიონის (რომელ არს ველური ნიორი), ზარეც[ა]ნდი გრძელი,
ნანახუა და კულმუხი კმელი, და თაჟუის-ყუერი და ქამონი ქირმენი.
30 და ფოი, და ზოფერა, და ქაბრის ძირის ქერქი, ყ[ა]რ[ა]მფული, ქა-
მის თესლი და თ[ა]გუის-ზახუი შემწუ[ა]რი, რომელსა ჰქუიან ბასა-
ლალასკილი, და მდოგუი¹ თეთრი, ამის ყოვლ[ი]საგანი — წონა თუი-
თო დრამისა, და ნაჟუი გაფრცქუნილი — ორმოცდაათი. შეკრიბენ
ესე წამ[ა]ლნი, დან[ა]ყენ და დაცრენ, და თ[ა]ფლითა შეზილე, ჭურ-
35 ჭელსა ჩადევ, შეასუი მასრელი მითყ[ა]ლი ერთი, ვის ფსელი დაჟე-
ნებოდის ნიახურ[ი]ს წყლითა ანუ [...]ველისა ნედლ[ი]სა წყლითა,
ანუ ზოლოკის წყლითა². და ვინ პრტინვიდეს ტკივილსა თირკმელთა-
სა და იყოს შიგან ქვა, შეასუა ამის წამლისაგანი ანისონის შემგბ-
რის წყლითა. და ვის ფსელი უწითლოდის, შეასუი ლუინითა რეუ-
40 ლითა...³.

|| სახელითა ღ'თისათა დავიწყოთ და ვახსენოთ კეთრი და სურ- 496r

სილი და მღიერი.

და შეიქნების თ[ა]ესა და ტანსა, და სახელი ჰქუიან მას მღიერსა რ ი ტ ე, რომელი განრყუნის ტანსა, და ქერქსა დაჯდის. და არს ესე ერთი ფერი ს უ რ ს ი ლ ი, და კ უ რ ტ ი — დაპება ფრჩხილისა, და ბ უ გ რ ი და ზოგი, რომელი გამოჩნდების ტანშიგან. და გაეცხადებიან კაცსა ამათნი მიზეზნი და იქნებიან სისხლისაგან, როდეს გაირყუნას, რომელნი დაიბადებიან გარყუნილთა საქ[ა]მადთაგან და ანუ განრყუნილთა კორცთა ჰამადთ[ა]გან. და ესე იგი არის, რომელსა არა მოიდნობს სისხლი, რომელ არის საზრდელი ასოთა შინა ტანისათა მოდნობითა კარგისათა. დაიბადებიან მათგან ესეთნი ტკივილნი.

და მომიხსენებია და დამიწერია ამა წიგნსა შიგა მრ[ა]ვ[ა]ლჯერ, ვითა მოდნობა იქნების სტომაქსა შიგა და რომელიმე ლუიძლსა შიგან, და ზოგამე ყოველთა ასოთა შიგან ტანისათა. და ესე იგი არს, რომე ყოველი ასო აიღებს თვისა საზრდელსა და აქცევს, და შეიქს თვის-თვისა გუარსა ზედა. და სახელ-სდებენ მკურნ[ა]ლნი მოდნობასა, ამისთუ[ი]სა რომე ს[ა]ქ[ა]მადი დაიქცევის და || შეიქნების სისხლად, და სისხლი იქნების კორცად, ტუ[ა]ვად და ძუალ[ა]დ კმელად, და სხუანი ასონი შეიქნებიან. და არიან მკურნალნი, რომელსა სახელ-სდებენ ძ ა ლ ი მ ა დ ნ ო ბ ე ლ ი; და არიან მათგანი სხუანი, რომელსა სახელ-სდებენ ძ ა ლ ი მ ო მ ქ ც ე ვ ე ლ ი. მ[ა]შინ, ოდეს მიიწევის სისხლი ტუ[ა]ვით კერძო ზრდად, და იყოს გ[ა]ნრყუნილი სისხლი იგი, მ[ა]შინ დაიბადოს სენი იგი ზომასა ზედსა ძირისასა, რომელი განრყუნის მის[ს]ა საზრდელსა.

და თუ იყოს გ[ა]ნრყუნილობა ბალღამიანი, შეექნების მისგან ქ ე ტ რ ი.

და თუ იყოს განრყუნილობა დამწუარი შავისა ნავლისა, შეიქნების მისგან მ ხ უ ე ვ ა რ ი შ ა ვ ი.

და თუ იყოს ნოტიოსაგან ძნელისა და მლაშისა, და შიგან რეულობა ზაფრისა იყოს, შეიქნას მისგან მ ქ ა ვ [ა] ნ ი და მ ღ ი ე რ ი და ს უ რ ს ი ლ ი. და იქნების ესე ნამეტნ[ა]ვისა ზაფრისა დამეტებითა, რომელი-ესე მისგან შეიქნების დიდებითა და სიმცირითა მისითა. შეიქნების მისგან მრავ[ა]ლნი სნებანი და იქნების კურნება ზომასა და ქცევასა მის[ს]ა ზედა. და ოდეს იყოს იგი ნ[ა]მეტნავი მკურვალი, ძნელი || და თხელი გუარად წითლისა ნ[ა]ვლისაგან, შეიქნას მისგან ბ უ გ რ ი.

და ოდეს იყოს ნამეტნ[ა]ვი იგი სქელი ბალღ[ა]მი და კშირი, და შერეული შ[ა]ესა ნ[ა]ვლეღსა თანა, და იყოს შიგან სიგრილე, შეიქ-

5

10

15

v

20

25

30

35

497r

40

615

ნას მისგან კუ ი ს ტ ი. და ოდეს იყოს, იგი ნ[ა]მეტნ[ა]ვნი ნოტიონი
ბოროტნი¹ და კმელნი და მლ[ა]შე, შერეული წითლითა ნ[ა]ვლლითა
და ბაღმითა, და იქნას მისგან მ დ ი ე რ ი. და თუ სიკმე სჭარბობ-
დეს და და[ა]კლდეს ნოტიოი მისგან, შეიქნების მგზავსი სურსილი-
სა, რომელსა სახელი ქუიან რ ა ტ ა ნ ი, რომელი შეიქნების წით-
ლისა ნ[ა]ვლლისაგან, რომელი ახლოს ახლ[ა]ვს შ[ა]ვსა ნ[ა]ვლეღსა,
და შეიქნებიან სურსილნი მყრ[ა]ლნი ნოტიოსაგან ბოროტისა შერე-
ვითა ნ[ა]ვლლისა წითლისათა და ნოტიოსა მლაშისა მრ[ა]ვ[ა]ლ ქე-
ულებისაგან. და შეიქნების კულა ნოტი[ი]სა ბოროტისაგან სურსი-
ლი სქელი და ფიცხელი.

და ოდეს იყოს იგი ნ[ა]მეტნ[ა]ვი სისხლისაგან და წყლისა ბაღ-
მი[ა]ნისა, შეიქნა[ა]ს მისგანაცა კეთრი.

და ოდეს იყოს რეულობა ნ[ა]ვლლისა, შეიქნას მისგან მ ხ უ ე ვ-
ა რ ი შ [ა] ვ ი მის თანა, რომელი ზემო || დავწერეთ ამავე კარსა
შიგა. და იქცევის ზომასა ზედა სიდიდითა და სიმცროთა, დაუბობს
ფრჩხილთ[ა]ცა, რომელსა სახელი ქუიან თ [ა] გ უ ი ს კ ბ ი ლ ი. იქ-
ნების სიბოროტითა შ[ა]ვსისა ნ[ა]ვლლისათა და სიკმელითა მისითა.
ოდეს შე[ე]რიოს სისხლსა თანა საზრდელსა და მიიწიოს იგი ასოთა
კიდურისა კერძო.

აწ ესეცა იცოდითა, რომე, რაცა ესე სენები დავწერეთ, კეთრ[ი]-
სა და ბუგრისა არენი და სისხლისა დენა და ამა სხუისა, ყუელ[ა]-
სათუის სან[ა]ტრელი არს სისხლის დენა ამა სხუისა ყუელ[ა]სათუის.
და ბუგრისათუის — ძარლუისა გახსნა, ამად რომე სისხლი წყლ[ი]სა
ბ[ა]ლღმიან[ი]სა მგზ[ა]ვსი იქნების.

და ოდეს კეთრი შე[ე]ქნებოდეს, უწინა გამოვიდეს სურსილი,
რომელსა ქუიან რ[ა]ტანი. მერმე უკნის შეიქნას კეთრ[ა]დ ანუ შეი-
ქნას მხუევრად(!) შავად, და მერმე შეიქნას კეთრ[ა]დ. ბრძ[ა]ნებენ
მყურნ[ა]ლნი კეთრ[ი]სათუის ძარლუისა გახსნასა კათოლიკისასა. და
თუ კეთრი იყოს ფერ[ა]დ კორცის ფერი, რბილი და ბაღმიანი
იყოს, მ[ა]შინ ნუ გაუკნის ძარლუსა მ[ი]ს[ს]ა და ნუ გამოიღებ მისგან
სისხლსა. ესე ტკივილნი ერთ სახედ საფას გარეთ || სან[ა]ტრელ
[ა]რს მისთუის გაწმედა. თუ ყოველთა წელიწადთა იყოს საფა, მას-
ცა კარგად მოუტდების ძარლუისა გახსნა. და იცოდი, რაცა დავწე-
რეთ, ყუელა ტყ[ა]ვსა შიგან იქნების და კიდურთაგან მეტი და კიდუ-
რი დაიფანჩვის ტყავსა და კორცსა შუა.

და როდეს უნდოდეს კეთრისა უფალსა შეტყუება, ასრე ქნიან,—
პირველ[ა]დ სად[ა]ცა კეთრი იყუის, ნემსითა მოჩხულიტიან. და თუ
გამოვიდის სისხლი, იმედოვნად იყუნიან კურნებასა მის[ს]ა, და თუ
არ გამოვიდის — არა კურნიან. და ესე ტკივილი მისგანცა წაეკიდე-
ბის, რომე მადნობელი ძალი დაუსუსტრდეს, რომელი გარეთ ასოთა
შიგან არს.

და იცოდით, რომე უნდა ამ კეთრსა წამ[ა]ლი. და შეასუი, რომე შიგნითა გავმიდოს, და მერმე საცხებელი გარეთ მოაყ[ა]რე, უნდა მ[ა]მეტნ[ა]ვსა ტანისაგან გამოღება და გამოწმედა, რომლისაგან იქნების იგი სნება.

და თუ იყოს ესე წაკიდება წითლისა ნ[ა]ვლლისაგან ცალკე კეთრისაგან, მ[ა]შინ ნახე ბუნება იგი სნეულისა და ქუეყანა იგი, რომელსა შიგან სნეული წვეს, და რასა ზედან აგებულიყოს იგი. და ტანი || მისი თუ ნახო, და იყოს ქუეყ[ა]ნა მჭურვალი, და სნეული იყოს კ[ა]ბუკი, და საკ[ა]მ[ა]დი დოსა, სასმელი მისი მჭურვ[ა]ლი იყოს. მ[ა]შინ დაუბერტყე ტანი მისი, რომელი იყოს ნ[ა]მეტნ[ა]ვი წითლისა ნ[ა]ვლლისა. ამით წამლითა კურნე, — რომელი იყოს წითლისა ნ[ა]ვლლისა, ამით წამლითა, კურნე. — აილე იარჯი-ფეყარ-საგან შექნილი ერთი მუტყ[ა]ლი, და ერთი დანგი საყ[ა]მუნია და ნახევარი მუტყ[ა]ლი ღარიყონი, და ორი მუტყ[ა]ლი ალილ[ა]გი ყუითელი, ესე წამლებნი დან[ა]ყენ ერთგან და შეასუი ნელ-ტფილითა წყლითა. და თუ გინდეს, შექენ გორგლად და შეასუი ზომით ძალსა ზედა სნეულისასა. და თუ იყოს სნეულება ბუნებით მჭურვ[ა]ლი, შეუქენ გრილი, და შეასუი სუელი სასმელი — ერთი ოთხითა მუტყლითა შაქრითა. და თუ ნახო სნეული უსუსურად, მ[ა]შინ დაუკლე ამისგან და ესე წამ[ა]ლი ერგების გონისადა, რ[ა]ომელ არს იარაყნი.

და თუ იყოს და ნ[ა]ხო სნეულსა ზედა ნიშ[ა]ნი შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლლისა, და იყოს სნეული წყემ-შერეული, და ქუეყ[ა]ნა იყოს გრილი და კმელი, და საკ[ა]მ[ა]დსა მას კ[ა]მდეს, რომელისაგან შეიქნების შ[ა]ვი ნ[ა]ვლედი, — თუ ესე ნიშნები ნახო, მ[ა]შინ, შეასუი მ[ა]ტბუხი აფთიმონისა და || იარჯი-ფეყრა, და იარჯი ღალინოზისი; და იარჯი-ფეყრა — თუ ძალი ქონდეს სნეულსა — ორი მუტყ[ა]ლი მიეც, და არ ქონდეს ძალი — ერთი მუტყ[ა]ლი მიეც. და აკ[ა]მე კორცთაგან, ზემო რომე სწერია, მათგან — აყიროსა და თათმისაგან, და გული კუერცხისა თორხულო; და შეასუი გუარიშნი თურმუსისა, და უბრძ[ა]ნე — შევიდოდეს აბ[ა]ნოს ყოველთა დღეთა.

და კურნე საკ[ა]ფასათუის წამლ[ი]თა ამით. — აილე: ძარღუი ყუითელი და გუნდა, თუითო — ორი დრ[ა]მი, დაგ[ა]ლენ და შეზილენ ძმრითა და ვარდი[ს] ზეთითა, და სცხე; და უბრძ[ა]ნე ბანა ასის წყლითა და ვარდის ზეთითა. და შეგბოლოს, ანუ მზესა გა[ა]ტფ[ო]ს, და ეგრე იბ[ა]ნონ, და სცხე ესე ს[ა]ცხებელი. — აილე სანდ[ა]ლი თეთრი და ჰოპოსრე, და დაგ[ა]ლე მცირედი ზაფრანა, ანუ შაბი მამითა, და ქაფური და ჯულ[ა]ბი შერეი ერთგან და სცხე ტ[ა]ნსა ზედა, რ[ა]ოდენ არს კარგი და გამოცდილი.

წ[ა]მ[ა]ლი, რომელი ერგების სურსილსა, საფასა, და მღიერსა, და ქერჱი რომელსა აკდებოდის და კეთრისათუის. — აიღე: წუმ-
წ[უ]ბა ყუითელი და ნაქლიბი ყუითლისა სპილენძისა, რომელსა
5 უკმიან შაბი და ულბო და ყ[ა]რ[დ]ამონია, თუითო — ოთხი დრ[ა]მი,
V სონიჯი და ლელუის || ფურცელი ჯმელი, თუითო — დრ[ა]მი; და-
გ[ა]ლენ და შეზილენ ძმრითა, ვირე შეიქნას ვითა თ[ა]ფლი აღუღე-
ბული ჯშირი, და გა[ა]ტფე ცეცხლითა, ვირე შეეშირდეს. მერმე ჭურ-
ჯელსა ჭიქისასა ჩადევ, და ოდეს გინდეს, იქმ[ა]რე. მ[ა]მინ გაბ[ა]ნე
10 სნეული ასის წყლითა, მერმე სცხე მისგან, რ[ა]ოდენ არს სარგო-
ამის ყოვლისათუის, რომელ მიხსენებია.

მავანისა

წამალი, რომელი ერგების მასვე, რომელი
გუ[ი]ხსენებია. — აიღე კალკად[ა]სი და წუმწუბა ყუითელი,
და კალკატრ[ა]ნი, და არჯასპი მწუ[ა]ნე და შაბი თეთრი, გომიზი არა-
15 ბი, — თუითო ნაწილი. დან[ა]ყენ და შეზილენ ძმრითა, და შექენ
კუერი და გა[ა]ქმე ჩრდილსა, და ოდეს მოგინდეს, დაგ[ა]ლე მის-
გან და შეზილე ძმრითა, და სცხე ტკივილსა ზედა. ქმენ ესე ზომისა-
ებრ, ვითა ნ[ა]ხო ძალი სნეულისა და სიფიცხე ტყ[ა]ვისა მისისა.

მისთუისვე, — აიღე წუმწუბა ყუითელი და კაკია, და გუნ-
20 დრუკი და ს[ა]ბრი, და მამითა და ნ[ა]ქლიბი სპილენძისა — თუითო
ნაწილი. დაგ[ა]ლენ და შეზილენ ძმრითა და სცხე ზედა.

მისთუისვე. — აიღე ჯანგარი და ზროხის ცმელი სწორად,
დაგ[ა]ლე სწორად, და სცხე მას ადგილსა, სადა ტკივილი იყოს.

მისივე. — აიღე ნაქლიბი სპილენძისა ყუითლისა და ჯარის-
500r ძირი შ[ა]ვი და მწუანე და ყუითელი, დამწუარი და მართჱი || და
25 რურია, გამორჩეული თ[ა]ვისა და ფრთეთაგან, და ამ[ა]რტა წითელი,
თუითო — ოთხი დრ[ა]მი. დაგ[ა]ლე და შეზილე კ[ა]ტრნითა, ვირე
შეიქნას ვითა მარ[ა]მა. მერმე მობ[ა]ნე ადგილი იგი კეთრისა და
ძმრითა, ნიორითა. მერმე სცხე ესე წამალი, რ[ა]ოდენ არს ლატი-
ფი, აქცევს ტყ[ა]ვსა გუარს[ა]ვე თუის[ს]ა ზედა.

სსსუილისა, მღიერისა და ბავანისა

წამალი, რომელი წაიდებს სურსილსა და კეთრსა და მოსწყუ-
ედს ჰხუიბელთა და კუ[ი]რტა და ბავანისა. — აიღე: სპილენძი
დამწუარი და შიტრ[ა]ჯი, და ამარტა ყუითელი, კლიმია და ქვა კი-
რისა, დამწუარი უწყლო, თუითო — დრ[ა]მი. დან[ა]ყენ, დაგ[ა]ლენ
35 ყმისა ფსლითა ანუ ძმრითა, და დაკიდე მზესა შუილსა ღღესა; და
ოდეს შეშრეს, უგე ფსელი ანუ ძმ[ა]რი. მერმე მობ[ა]ნე ადგილი იგი
ძმრითა და ბ[ა]ერუკითა, და ეგრე სცხე წამალი.

მისთუისე. — აილე ვერცხლის წიდა და მურდას[ანგი. და
ამარტა წითელი და წუმწუბა, და ძ[ა]ლლის გ[ან]გ[ალი კმელი,
თუითო — ოთხი დრამი, კლიმია და ე[ან]გარა, თუითო — დრ[ამი]
დაგ[ალენ ძმრითა და ზეთითა, ვირე შეიქნას მარამავითა, დ[ა] სცხე
მას ადგილსა; და ერგების ამათ გუარათა, ვითა მლიერსა, საფსა და
კუირტსა.

ტანისა მლიერისათუის.

წამალი მლიერისათუის, რომელი ტანს გამოჩნდეს. — აილე:
ზავრუკი სომხური დამწუარი და წუმწუბა || ყუითელი, თუითო —
ლიტრა, მარცუალი ღარსა — ოთხი უკია, დან[ა]ყენ და შეზილენ
წყლითა და ძმრითა, და სცხე ტანსა სნეულისასა.

წამალი მქ[ა]ვ[ან]ისათუის, დიდისა ოფლისათუის. — აილე:
ნიახური ნეღლი და პიტნა ნეღლი, და დაწურე, და აილე მ[ა]თთა
წყალთ[ა]გან სიქორგი ერთი, და სიქორგი ერთი ზეთი და სიქორგი
ერთი წყალი, და შეგბოლე, ვირე წ[ა]ვიდეს წყ[ა]ლი. და მერმე სცხე
იგი აბ[ან]ოშიგან.

მისიე. — აილე გუნდა — ათი დრ[ამი, დ[ა] [ი]სრიმი — ნ[ა]-
ხევ[არ]-ლიტრა; დან[ა]ყე გუნდა და შეკრიბე ერთად, და შეგბოლე,
ვირე წაქდეს წყ[ა]ლი და შეკშირდეს წყალი. მერმე დაგ[ალე ზეთსა
შიგა და სცხე აბ[ან]ოშიგა სნეულსა.

მისთუისე. — აილე ცმელი¹ ბატისა, გუნდა და შ[ა]ბიამ[ა]-
ნი, და და[ა]დნევ ცმელსა თანა, და სცხე ადგილსა მტკივ[ან]სა.

მისთუისე. — აილე თესლი სპ[ან]ძილ[ი]სა, დაგ[ალე ძმრი-
თა ცხ[არ]ითა, ვირე შეიქნას მ[ა]რ[ა]მავითა, და დაიდევ ფრჩხილზე-
და და კუირტსა ზედა, და გამრთელდეს.

მისთუისე. აილე სპ[ან]ძილ[ი]ს თესლი, დაგ[ალე კარ-
გად ზროხის ნ[ა]კვლელსა თანა, მერმე სცხე ფრჩხილზედა ანუ კუ-
ირტსა ზედა ყოველთა დღეთა, დღევ — ორ-ორჯელ, ან ს[ა]მჯერ,
ან ოთხჯერ.

სურსილისათუის, რომელი იყოს პირსა, ერგების. || — აილე:
იფქლი, და და[ა]სხი ქუეყ[ან]ასა, და აილე ასტ[ა]მი რკინისა და გა-
[ა]კურვე, დასდევ იფქლსა, რომე ზეთი გ[ა]შოვიდეს, და სცხე მრ[ა]-
ვ[ა]ლჯერ.

ვახსენოთ წამალი მარტივნი, რომელნი ერგებიან საფასა,
სურსილსა და კუირტსა, კეთრსა და ფრჩხილსა ძლიერსა და
მქ[ა]ვ[ან]სა. — აილე: წუმწუბა ყუითელი, დაგ[ალე ძმრითა და
სცხე.

ანუ აილე: ნიშ[ა]დური ან მ[ა]რილი, დაგ[ალე ძმრითა და
სცხე. და ვის მლიერი და მქ[ა]ვ[ანი სკირდეს, გ[ა]იბანოს ლუი[ა]სა
წყლითა ან ვეძითა.

ანუ აიღე: ფურცელი ზეთისხილისა და შეგბოლე ძმრითა და წყლითა, და გ[ა]იბ[ა]ნოს მით, ანუ ზეთისხილისა წყლითა.

ანუ აიღე: ფურცელი ლელუისა, შეგბოლე წყლითა და გ[ა]იბ[ა]ნოს მით.

5 ანუ აიღე: ფურცელი ნედლისა ლერწმისა, შეგბოლე ძმრითა, დ[ა] გ[ა]იბ[ა]ნოს.

ანუ აიღე: შ[ა]ბი გუნდა კალკ[ა]დისა, რომელი გინდა, დაგ[ა]ლე ძმრითა და სცხე მით, და დაუტევე ერთ ე[ა]მ, მერმე გაბ[ა]ნე მით.

10 ანუ აიღე: ე[ა]ნგარა, დაგ[ა]ლე ძმრითა და სცხე.

ანუ აიღე: კატრანი და შერიე ძმრითა, და სცხე.

ანუ აიღე: ძმარი და ზეთი, შერიე და სცხე მით.

ანუ აიღე: შიტრ[ა]ჭი, დაგ[ა]ლე ძმრითა და სცხე მას, რომელი მიხსენებია, და ცან კეთრისათუის, რ[ა]ოდენი შიტრ[ა]ჭი და დ[ა]რა მოსწყლვენ ტყავსა.

15 ანუ აიღე: პერული ზღუისა, დაგ[ა]ლე ძმრითა და სცხე.

წამ[ა]ლი, სარგო კეთრისა და ს[ა]ფასათუის და ზოგათუის, რომელ მი[ი]ხსენებია. — აიღე: შამიანდალი, დაგ[ა]ლე ძმრითა და ბერძულითა ზეთითა, და სცხე ||.

v 20 ანუ აიღე: ბ[ა]ვრუკი და დაგ[ა]ლე სიქანგუბინითა, და სცხეთ ყოველსა, რომელნი მიხსენებია, ვითა მქ[ა]ც[ა]ნს და მლიერს.

ანუ აიღე: ფურცელი კ[ა]პრისა კმელი, დაგ[ა]ლე ძმრითა და სცხე ზე[ა].

ანუ აიღე: ძაღლ[ი]ს გ[ა]ნ[ა]ვალი ან ავშნანი მერცხ[ა]ლთა, დაგ[ა]ლე ძმრითა, და სცხე.

ანუ აიღე: ფურცელი იელისა და შეგბოლე ძმრითა და წყლითა, და ცოტა ზეთი დაგაღე, და გაბ[ა]ნე მლიერი და მქ[ა]ც[ა]ნი მით.

ანუ აიღე: სიქორგი ერთი მქ[ა]ცის ბროწეულის წყალი და ბ[ა]ვრუკი — ათი წონა, სიქორგი ერთი ზეთი ბერძული; შეგბოლე, ვირე შეკშირდეს, და სცხე; იგი კარგია.

ანუ აიღე: მ ა ვ ა ზ ჯ ი მთისა, და დაგ[ა]ლე ზეთითა, და სცხე.

ანუ აიღე: გუნდა ალილ[ა]ჭი და ბალილ[ა]ჭი, დ[ა] ამლ[ა]ჭი — თუითო ნ[ა]წილი; შეგბოლე ეგრევე მისებრ ძმრითა და მითვე ზეთითა, და სცხე მით და ცან, ვითა შეკრებით ესე წამლები ერგებია, ამისთუის რომელ მიხსენებია. ასფისაგან კიდე, იგი რომელ ვთქუით, იქნების იგი წითლისა ნ[ა]ვდლისაგან, რაოდენ არიან იგი

35 კმელნი წამალნი მკურვ[ა]ლნი და ლატიფნი, და კურნება კუირტისა, ოდეს გაირყუნას და ვერა კურნო მით, რომელი მიხსენებია, მოკუმთო სისხითა მკურვლითა და მოსწყუიდო თითითა ანუ რკინითა. და

40

ეგრე სცხე მას წამალთ[ა]გან, რომელნი მიხსენებიან, და ერგების, თუ ღ'თსა უნდეს.

|| სხუა სურსილისა. ესე ორისა ფერისგან იქნების: ერთი სა- 502r
ფაშირინა ქუიან, და ერთსა გარ[ი]სა ფაშირინა, პირზე-
დ[ან] გამოესხმის და მერმე ტანშიგან მივა, და საფა თ[ა]ვზედ[ან] 5
გამოესხმის.

წამ[ა]ლი მისი. — თუ საფა კმელი იყოს, ყურ[ი]ს ძირსა
ძარღუი გაუხსნას და მისი სისხლი თ[ა]ვზედა შესცხოს. სხუა წა-
მ[ა]ლი. — დაიჭირე ღან[ა]ყილისა ხუარბლისა ქერქი და ფურცე- 10
ლი კ[ა]კუნტლისა, ორივე მოადუღე ამითა ძმრითა, და წყლითა მო-
დუღებულითა თ[ა]ვსა და პირსა იბ[ა]ნდეს.

სხუა წამ[ა]ლი — ს[ა]დ[ა]ცა სურსილი იყოს, ყუელ[ა]სა
უშუელის. — დაიჭირე ზარდაჯუბა, ინა და ზარეც[ა]ნდი, გრძელი,
და ქერქი ბროწეულისა. ესე ყუელა დან[ა]ყონ და თავსა ტლედ შე- 15
მოსდგ[ა]ს ვარდის ზეთითა. ჩ[ა]მდნარი კორცი, ყველი და წუელა,
ნიორი და ხახი, ესე ყუელა იფ[ა]რეზოს. მისი ს[ა]კმელი: ან
ისრიმი, ან აყიროს ან ასპ[ა]ნახისა, და რ[ა]ცა ამ[ა]თ მი[ა]გავს, იგი
შეუწყონ.

და გარისი მისგან წაეციდების, რომე სისხლი წამკლ[ა]რიყოს,
სტომ[ა]ქი აღარ შეინ[ა]ხ[ა]ვს და გარეთ გამოყრის. მისი წ[ა]მა- 20
ლი: აიღოს იის ყურსითა და იტრიფულითა წურილითა, შაშთრი-
თა და სანიმაქითა ხილის წყალი, ინდოური ხურმა, — ესე შეასუას
და პირველ[ა]დ კელი გაუხსნას, და საკმელი შეიწყოს, რ[ა]ცა||საფა-
სი შირინასი სწერია; წამლები, რომე დაზელილ იყოს. — დაიჭირე
მ[ა]ნდუში მუტყალი ორი, ზარეც[ა]ნდი გრძელი — ოთხი მუტყალი, 25
ზარდაჩები და ჟავა მკუდრი — ორი მუტყ[ა]ლი. ესე ყუელა დან[ა]-
ყონ და გაცრან, და ერთად გ[ა]ურიონ და ძმრითა ცოტად და[ა]ლ-
ბონ, და ვარდის ზეთითა ჩაადნონ. ესე ან მზის პირსა ან აბ[ა]ნოს ში-
გა, ან ცეცხლ[ი]ს სითბოსა ტლედ დაიდვას.

ერთი წამ[ა]ლი სხუა არის, ესე ფხ[ა]ნასა და ქავილსა უშუელის. 30
— დაიჭირე თესლი რევ[ა]ჭისა ათი მუტყ[ა]ლი, და მწ[ა]რისა ქლია-
ვისა გურჯისა გული — ათი მუტყ[ა]ლი, და ჟავა მკუდრი — ერთი
მუტყ[ა]ლი, მ[ა]რილი — ერთი მუტყალი, ესე ძმრითა და[ა]სოვლონ
და მაწუნსა გ[ა]ურიონ, და შემოსდვას ტლედ. თუ მღიერი არ ესხას
და ქავილი აგრე იყოს, თესლი ხ[ა]შხ[ა]შისა წმიდადა დან[ა]ყონ და 35
ძმრითა ჩა[ა]დნონ და ტანსა იცხოს.

კარი მღიერისა. რ[ა]ცა კაცსა მღიერი გამოესხას
თ[ა]ვით ფერკთ[ა]მდის. ძნელი მღიერი ოთხ რიგი არს:
ერთსა უმრა ქუიან, მეორესა ნამლა, მეს[ა]მესა — ათაშ-
ფარსა, მეოთხესა — გვრასია. 40

თუ უმრა იყოს, მისი ნაშ[ა]ნი ესე იყოს. — ნიად[ა]გ ბყილი(!)

სდიოდეს, ქაოდეს და ეწოდეს, და ტყავითა მოსქამოს, და
მღიერი კმელი და შავი გამოვიდეს, და ცოტად სული უდიოდეს,
ესე სიმკურვლისა და სიკმისაგან იქნების. მისი წამალი:
პირველად კელი გაიკსნას და სისხლი ბევრი გამოუშუას, და ოსპი
ქერქშემძურალი და ფურცელი მრავალ ძარღუასა დანაქოს, და
ფქუილსა გ[ა]ურით, ტლედ ქნას, და ზედა დაიდვას; და საჭ-
მელი: გრილი და ნ[ე]დლი შეუწყოს, და რაცა ერთსა ღლისა ციფე-
ბასა და დიყისა ცხროს საჭმელი სწერია, ამასცა ოსი შეუწყევით.

თუ ნამლა იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს. — წურილსა მ[ა]რტუ-
[ა]ლსა გ[ა]ვნიდეს, ერთმანერთისა სიხლოესა იყოს და ადგილსა იც-
ლიდეს, და ქაოდეს და ეწოდეს. მისი წამალი: — უწინ კელი
გაიხსნას, მერმე სანდალი და გილი ერმანი, და ომრილოი აფიონი
და შავი შამისა ვარდის წყლითა გალესოს და ძმრითა გ[ა]ურით,
და ზედა შესცხოს. ეს[ე]ცა სიმკურვლისა და სიკმისა არის, და საჭ-
მელი ისევე ზემოსა შეუწყევით.

თუ ათარშვარსა იყოს ამაზე მოსა, ესე ურიე არის.
მისი ნიშანი ესე არს, რომე წყალი სდიოდეს, ქაოდეს და ეწო-
დეს. კელის გახსნა ამასცა უჯობს და გ[ა]რშემო გილი ერმანისა
და ძმრისა ტლე შემოსდვას და ფერომ[ა]რულისა მალამა შემოს-
დვას.

თუ გავრსია იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე წურილი
და მ[ა]გ[ა]რი იყოს. ისი სევდისა და ბალღმისაგან იქნების, რომე
ზაფრ[ა]სა გაერევის. მისი წამალი: — მუხუდო ქერის წყლითა
მოხარშული აქამოს, და რაცა საჭმელი სევდასა მოუმატებდეს,
მისგან ფარეზი ქნას.

სხუა წამალი: — აილე ბერძული ზეთი და ძმარი, პირ-
და-პირ, და მურდას[ა]ნგი, დანაქე და შიგა გ[ა]ურიე, ადუღე და
შესცხე, სად[ა]ცა სჭირდეს. [...].

508r ოსი სხუა. — აილე: სპანდის თესლი ათი დრ[ა]მი, თეთრი სა-
მელი — ერთი დრ[ა]მი, შაქარი — ორი დრ[ა]მი, საბრი — ნახევარ
დრ[ა]მი, დანაქე და ს[ა]ცრიტა გაცარ. აილე კუერცხის ცილი და
მით აბეზი შექენ და შეინახე და, რა მოგინდეს, და[ა]ლზე ანუ ცი-
ლითა ანუ თაფლ[ი]თა, და ზედა დასდევ და უშუელოს.

სხუა წამალი, რომე გაუმრთელელი იყოს.
— აილე: წითელი ყუავისკუდა და ბორკი, დანაქე და თაფლი
გაურიე, და დასდევ ზედა და უშუელოს.

სხუა, რომე² გაუგრძელდეს. — აილე: ნიგოზი და
ჯინჯუელი, და დანაქე წმიდად, გ[ა]ურიე და ზედა დასდევ.

სხუა: — აილე ხურმა შუიდი და აყიროს თესლი, დანაქე ერ-
თად და პ[ა]ტრუკითა დასდევ და უშუელოს.

სხუა, რომე დრამად წასული იყოს და წამალი

ვერ დასდვას, ესე წამ[ა]ლი ქენ. — აიღე: გიოსის თესლი და გუელ-თევზის ნ[ა]ვლედი, და ზედა დასდევ და გამოიღოს.	
სსუა. — აიღე: ღინდგელი და ქ[ა]ნგარი, ვაყვი, ქალბანა, თეთრი საკმელი, ქონი, კულ[ი]ავი, ცხურ[ი]ს ნ[ა]ვლედი და სელის ზეთი, ადუღე; მღიერსა და დაკოდილსა ყუ[ე]ლ[ა]სა უშუელის.	5
სსუა, რომე მ[ა]ტლი ჩ[ა]უვარდეს. — ფურისულასა ¹ ყუავილი დან[ა]ყე და თაფლ-ძმ[ა]რი გ[ა]ჟრიე და ზედა დასდევ.	
სსუა, რომე გესლი იყოს და სიმსივნე ქონდეს. — აიღე: მრ[ა]ვ[ა]ლ-ძ[ა]რლუ[ა]ს თესლი და ტენციო, დან[ა]ყე და ზედა დასდევ.	10
სსუა, რომე სენი ამოიღოს. — აიღე: ქათირა ოთხი ღრ[ა]მი, მურდ[ა]ს[ა]ნგი და ანძრუთი, თთითო — ორი ღრამი, ყუელა დან[ა]ყე. აიღე: ნახევარ ღრ[ა]მი ბარგუჟტი ² , ოთხი ღრ[ა]მი ცუილი, და[ა]დნევ, წამლები შიგან გ[ა]ჟრიე, აბები ქენ, გა[ა]კმე და, რა მოგინდეს, ბერძულითა ზეთითა და[ა]დნევ და დასდევ მღიერ-ზედა.	15
სსუა, რომე შიგან ფუტური იყოს და ავიკორცი. — აიღე: ჭიქა ოშნანი, დან[ა]ყე და უმითა და თაფლითა გაჟრიე, და დამპ[ა]ლი კორცი შეჭამოს.	
ანუ აიღე: ძუელი პილპილი და ძმ[ა]რი გაჟრიე, და დასდევ ზედა.	20
სსუა, რომე მღიერი გა[ა]კმოს. — აიღე: მური და შაბი — სწორი, ცხვ[რ]ისა ღუედი და ვირის ქაჩაჩი, დაწუნესენი; და აიღე იმა დამწურისაგან ორი წამლის წონა. ყუელა დან[ა]ყენ და გაჟრიენ, და მღიერზედან მოაყარენ და უშუელოს.	25
სსუა, ს[ა]ცხებელი იმისი, რომე ტ[ა]ნზედა მრგუ[ა]ლ-მრგუ[ა]ლი გამოუვიდეს. — აიღე: ბაკილა და თირმუზის ფქუილი და ქერის ფქუილი, და ძმრითა შემწენ ტანი და უშუელოს, თუ პირზედან იყოს, ერთი მუტ[ყ]ალი თეთრი ს[ა]კმელი და ექუსი ნუში გ[ა]ფრცქნილი, დან[ა]ყე, გაჟრიე და მით პირი დაიბანოს შუიდასა დღესა, და უშუელოს.	30
სსუა ნიშ[ა]ნი მლოქიასი ³ (იმაჲს ქუიან, რომე კორცნი აუბორც-ღებიან და ქავილი მოუვა). რა ესე სენი დაემ[ა]რთოს, იცოდი, რომე ს[ა]მისაგან იქნების: სისხლისა, ზაფრისა და ბალღმისაგან.	509r
თუ სისხლისა და ზაფრიზაგან იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე, დილეულ[ა]დ ცხლად იყოს და მწოედ ქარდეს, და ცივსა წყ[ა]ლშიგა ჩ[ა]ჯდომა კარგად მოუსუენებდეს. მისი წამ[ა]ლი: პირველ[ა]დ კელი გაუხსენ; მერმე აიღე თაბირინდი და ქლიავის ჩირი, და წყლითა მოადუღე და მისი წყ[ა]ლი შეინახე. მერმე აიღე ალილა ყუითელი — ორი ღრამი, იარ[ა]ჯი-ფეყარა — ორი ღრ[ა]მი, დან[ა]ყე და გაცარ, და ამა თაბირინდის წყლითა და სიქანჯაბინითა	35 40

შეზილე, და აბები შექენ პილბილის ოდენი და ჩრდილსა გაქმე
და მიეც, რომე შეჭამოს, და ზედა თფილი წყალი შეასუი, ვით
წამლისა წესია.

თუ ესე მლოქია ბაღმისაგან იყოს, მისი ნიშ[ანი]. — რა გამო-
5 ესხას, მოთეთრო იყოს და ღამით ერთობ აწყენდეს. მისი წა-
მ[ა]ლი: აილე კმელი ტენცო ორი დრ[ა]მი, ცომი მჟავე — ორი
დრ[ა]მი, ტაშ[ა]შირი და წითელი ვარდი კმელი — ნახევარ-ნახევარი
დრ[ა]მი, ქაფური — ნახევარ დრამი დან[ა]ყე, ერთმანერთიგან გაუ-
V რიე და მჟავისა ბროწეულის წყლითა შეასუი || თუ მ ა ნ ა რ უ შ უ-
ე ლ ო ს, ე ს ე ქ ე ნ. — ა ი ლ ე: ალტორი, წყლითა და[ა]ლზე და გა-
10 წურე; აილე იმა წყლისაგან ოცდაათი დრ[ა]მი, გიოს ხილი — ერთი
დრ[ა]მი, დან[ა]ყე, გაცარ და მაგა წყალშიგან გაურიე, და უზმას
შეასუი და უშუელის.

მისი ვე. — აილე პილბილი ოცდაათი მ[ა]რცუალი, დან[ა]ყე და
გაურიე და ერთსა კუნჩხსა ღუინოშიგან და შეასუი.

15 სხუა წამალი, რომე მაგარი მღიერი გახეთქოს. — აილე სელა
და ტრედის სკინტლი, დან[ა]ყე და გაც[ა]რ, ცოტა ქ[ი]ქა დან[ა]ყე და
შიგან გაურიე, და ერთბირად რძითა მოზილე და ზედა დასდე.

სხუა, რომე მღიერი ერთობ იყოს. — აილე ცუილი ოთხი დრ[ა]-
მი, ცხურის კურკლი — ოცი დრამი, ბეჟვანის გომიზი — ოცი დრ[ა]-
20 მი, ზროხის ქონი და ბარგუეტი და კარ[ა]ქი, თუითო — ოცდაათი
დრ[ა]მი, გაურიე, და ზედან შემოსდე, და ერგოს.

სხუა სხედნი, რომე დაედების რბილსა მღიერსა ზედა, რომე
იყოს ფერკსა ანუ ბარკალსა, ანუ სხუასა ტანსა. — ა ი ლ ე: ბერძე-
ლი ზეთი და ფურისა სკორე, და ბარამბო დანაყილი, ყუელა გაუ-
25 რ[ი]ე ძმრითა და დასდევ გასივებულზედა.

სხუა სხედნი მღიერისა და გასივებულისა. — ა ი ლ ე კმელი ლე-
510r ღუი მწუანე ოცი მ[ა]რცუალი, აღუდე, რომე კარ || გად დადნეს, და
და[ა]სხი ზედა შირბახტის ზეთი, შუშია — ოთხი დრ[ა]მი, ერბო და
ბერძული ზეთი — ორ-ორი დრ[ა]მი, გაურიე და დასდევ ზედა.

30 ნიშ[ანი] მჭ[დ]ომისა ავის უ[ა]მისა, თხალუმ ქუიან. იცოდირომე
ორფერია: ერთი დიდი და ერთი ცოტა. და სამფერ[ა]დ იქნების:
ერთი წითელი, ერთი მომწუანო, და ერთი შ[ა]ვი. ესე უფრო რბილ-
სა ალაგსა გამოვა, ან ყურის ძირსა, ან ძუძუს, ან საზარდულსა, ან
ლლიასა, ან ბარკალსა; ეს ერთობ მიძიე და ავი სენი არის. კ[ა]ცსა
35 აშლის და რწყევ[ა]სა და[ა]წყებინებს, და გულის ძარღუსა დაიჭირ-
[ა]ვს. მერმე გულზედა მივა და გულის ძგერ[ა]სა და[ა]წყებინებს,
მწოდე გა[ა]ცხელებს და თ[ა]ვის ტკივილსა დაუწყებს. და ზოგჯერ
კუთაცა შე[ა]ცულების. და რა პირველ[ა]დ გა[ა]ცხელოს, კელი გ[ა]-
უხსნას. თუ დასწრას(!), მისი წამალი — გრილი შარბ[ა]თები შეუ-
40 წონ, რომე გულ[ი]ს ძგერა და[ა]წყენ[ა]რ[ო]ს: სანდალის შარბ[ა]თი,

ან მე[ა]ვის თურინჯისა, ან ლიმოს შ[ა]რბ[ა]თი. ესე ყუ[ე]ლა კარგია. და ჭაფურისა სანდ[ა]ლსა და ვარდის წყალსა, ნილოფარსა და იასა ისუნებდეს. და მისი ს[ა]ქმელი: ღუბ[ა]ჩი ან თიკ[ა]ნი ოსპ[ა]თა შექმნილი. თუ მ[ა]გ[ა]რი იყოს, ჩხირსა უსემდი წუერზედა, რომე დამწიფდეს და გათხელდეს, და თბილითა წყლითა მოიბ[ა]ნდეს, რომე ში[ე]გა სისხლი არ მოკუდეს. || თუ გული უძგერდეს, თფილი-
თა წყლითა იბანდეს, რომე შიგა ბაბუნ[ა]ჩი იყოს მოღუღებული, რომე გულიდალმა იქი მივიდეს, სადა გამოსულა. და წ[ა]მლები დას-
დვას, რომე დაღბეს; რ[ა]ცა წამ[ა]ლი ხ[ა]რჩისა ვთქუით დასა[ა]მწი-
ფებელი, ისივე ამას უყოს. ჭაფური, ს[ა]ნდალი ვარდის წყლითა გა-
ლესოს და გულზედა შეიცხოს. ს[ა]ქმელი ყუელა გრილი აქ[ა]მე
ძმრიანი, შაქრით გამტბ[ა]რი. თუ სიციხის გული იყოს,
ტირიფის ფურცელსა საგებელზედა მოიყრიდეს და ზედა და[ა]წვე-
დეს, და ყინული და თოვლი. საგებელზედა მოუწყევით და
გრილსა ტლე[ე]ბსა შემოსდებდი. თუ ს[ა]რჩომი არს, დამწიფდე-
ბის და გასქდების, თუ [ა]რა — წასულია. თუ გ[ა]მოირწყოს:
ქ[ა]ლამი მოხარშე ზროხის ქონითა და შემოსდ[ე]გ; დ[ა] რ[ა]ცა დამ-
პ[ა]ლი კორცია, მოსტ[ა]მს, და მთელსა გამოზრდის. მ[ა]შინ ძმრითა
მობ[ა]ნოს და თეთრსა მ[ა]ლ[ა]მსა სდებდეს, რომე გამრთელდეს.

სხუა მჯდომი ხარჯ და თაუნ ქუიან. — მისი ნიშ[ა]ნი ისი არს, რომე კორცი გაუსივდების და გა[ა]ცხელებს. თუ აღრე დამწიფდე-
ბის ხარჯ მას ქუიან, თუ გუიან გამოირწყვის, თაუნ მას ქუიან. 20
ხარჯ, რომე გამოირწყოს, მას უენის || ასეთსა წამ[ა]ლსა ნუ დას- 511 r
დებ, რომე ერბო, ქონი და წყალი ერიოს შიგა, და ისი მსიე[ა]ნი ან
თ[ა]ფლ-წყლითა და ან ღუინითა დაბ[ა]ნოს. ესე წამ[ა]ლი ქენ,
რომე ისი მსიე[ა]ნი და[ა]მწიფოს. და ბიის გურკისა
გული და მძალე დაძუელებული ნიგოზი, და საფუ[ა]რი მე[ა]ვე და 25
ფურცელი ქალმისა, და ხ[ა]რდალი და სკინტლი ტრედისა, ესე ყუე-
ლა ერთ[ა]დ დან[ა]ყონ და მალამად ქნან, და დასდვას, და[ა]მწიფებს
მალამა. დიახილუნი, ლობო ხარდალისა და საპონი და ლელუი დან-
[ა]ყილი, ესე გარიონ; ესე კიდეცა და[ა]მწიფებს და კიდეცა გამორ-
წყავს. 30

ნიშ[ა]ნი ყოველ[ი]სა ფერისა მუნისა. — მუნი ორფერია: ერთი
სიბერის ჟამსა გამოესხმის და ერთი ყოველსა კაცსა სწო-
რ[ა]დ. თუ ბერსა კაცსა გამოესხას, ერთობ ძნელია. ვისცა მუნი შე-
[ე]ქნას, სისხლი გამოუშუის, მე რმე მ[ა]ტბუხი მიეც — სა-
თ[ა]რ[ა]სა წყალი: აიდე სათარი ს[ა]მოცი დრ[ა]მი, და ალილა 35
დანაყილი, გაცრილი—ხუთი დრ[ა]მი, შაქ[ა]რი—თხუთმეტი დრ[ა]მი;
ყუელა ერთმანერჩიგან გაურიე და კურიე შიგან თუითოსჯერ ასმეგ-
დი.

v მისთუისვე. — აიღე თეთრი გოგირდი ასეთი, რომე || ცხლშიგან არ ჩასულიყოს, და ცხმახტ[ავი], მარილი, მუხის ნაცარი, ყუითელი საკმელი, თვითო — ხუთი დრამი; დან[ა]ყე, გაცარ, და ძმ[ა]რი გაურიე და შემწენ — ან ცხელსა მზეშიგან, ანუ აბ[ან]ოშიგან.

5 მისივე. — აიღე ვერცხლის წიდა და ცამხ[ა]ტ[ავი] და კმელი სოსანი, გრძელი ზარევანდი, კალიას ქვა, ვერცხლის წყალი და ოზონანი, და თეთრის ძ[ა]ღლის ნაე[ა]ლი, მურდას[ან]გი, ყუითელი ზიჩი, წითელი გუნდა, ე[ა]ნგარა, ომრ[ი]ლო; ყუელა სწორად დან[ა]ყე და გაცარ, და ბერძელთა ზეთითა გაურიე და შემწენ — ანუ ტფილსა დ[ა]რშ[ი]გან, ანუ აბ[ან]ოშიგან.

10 მისთუისვე. — აიღე შამი[ან]დალი, ცმახი და სანდალი, ზაფრანი, თვითო — სამი დრამი, სპ[ან]დისა თესლი — რვა დრ[ა]მი, ვერცხლ[ი]სა წყ[ა]ლი — ორი დრ[ა]მი; დან[ა]ყე, გაცარ და ბერძელი ზეთი გაურიე და სცხებდი.

15 მისივე, რომე წყ[ა]ლი სდიოდეს. — აიღე ვერცხლის წიდა, მურდ[ა]ს[ან]გი, ყუითელი საკმელი, და მუხისა ნაცარი, დამწუარი ცამხი, გოგირდი, — სწორი ერთმანერთისა; დან[ა]ყე, გაცარ და ერთმანერჩიგან გ[ა]ჟურიე. მერმე ძმრითა, ზეთითა გაურიე და შემწენ[ენ] აბანოსა ანუ მზეშიგან.

20 მისთუისვე, რომე წყ[ა]ლი სდიოდეს. — აიღე მამირონი, ვერცხლის წიდა, მურდასანგი — სწორ-სწორი, || ბერძელთა ზეთითა ან ძმრითა სცხე — ანუ თფილსა დღესა ანუ აბ[ან]ოშიგან.

25 სხუა წამ[ა]ლი მუნისა. — აიღე ჯარის-ძირა, დან[ა]ყე და გაცარ; და აიღე ზეთი და გოგირდი, და ძმარი გაურიე, გა[ა]თბე და შემწენ, და უშუელის.

ჯარი ყუავილისა. აბულა საფასი ქუიან ყუ[ა]ვილსა.

30 რა ყუ[ა]ვილი გამოლმოდეს, მისი ნიშ[ან]ი ესე არის, რომე ზურგი და ტანისა ტყავი ასტკივდეს, და ცხური ქ[ა]ოდეს, და ძილშიგან ეშინოდეს, და ჯაქაშიგა მღიერი გამოესხას და ქაოდეს, და პირი მოტეპო ებას და ცრემლი მოსდიოდეს. თუ ის ყვა[ვ]ილი [ი]ისფერი და ანუ შ[ა]ვი გამოვიდეს, ავი || ნიშანია; თუ წურილი, მ[ა]გარი და 503r შ[ა]ვი იყოს იისფერისა, ისი უარესია. თუ ის ყუავილი ბრტყელი 35 იყოს, და ერთმ[ა]ნერთს¹ მოკიდებული და ხშირი იყოს, ავი ნიშანი არის. ერთი წითელი იქნების, ერთი ყუითელი, ერთი თეთრი. და თეთრი სჯობს სხუასა, და ქ[ა]ლის ფერიცა ავი არის.

40 მისი წამალი ესე არის. — რაე[ამ] მისი გამოსხმა შეიტყო, ფიცხლა² სისხლი გამოუშუას. და ნახევარი ოსპი და ნახევარი ქერი, ორივე ქერქამძურალი, ერთად მოადუღოს და მის[ს]ა წყალ-

სა დილა-საღამოთა სმიდეს. თუ ესე საჰმელ[ა]დ არ უნდოდეს, სამუ-
დამოდ დილასა წუ რ ი ს ა(!) წყალსა ჰამდეს, და საღ[ა]მოსა —
ძმრისა და ნუშისა გულითა ოსპი მოადუღოს და შაქრითა გა[ა]-
ტკბოს, და აგრე ჰამოს. და თარსა ღერი ან ძმრითა ან ისრიმითა
მოადუღონ, და შიგან შაქ[ა]რი და ნუში გაურიოს, და ჰამდეს. 5

თუ მისი სტომ[ა]ქი კმელი იყოს და შეკრვით იყოს, წყალი აყი-
როსა, საზ[ა]მთროსა და კიტრისა, და ლობო ბაზრაცატუნისა და წყა-
ლი ბროწეულისა ამას ასმიდეს, რომე გახსნას.

თუ კაცსა ყოვილი გამოესხას და გამოსხ-
მამდის ვერ მოასწრას კელის გახსნა, ნულარ გა- 10
უხსნის და ტანსა თბილად ჩა[ი]ცუას, რომე ოფლი გამოუვიდეს, და
ისი ყო[ი]ვილი ადვილ[ა]დ გამოესხას. თუ ესე ყოვილი ძნელ[ა]დ გა- v
მოესხას, ქერისა წყალი და კმელი ლედუი და კამის თესლი ერ-
თ[ა]დ მოადუღოს და სუას, და ან მ[ა]რტოდ ოსპი მოადუღოს და მი-
სი წყალი სუას, და კ[ა]მისა თესლი და ლედუი მოადუღოს და გა- 15
წუროს, და იმას ასმიდენ მუდ[ა]მ.

თუ ისი ყოვილი გუიან დამწიფდეს, ბაბუნ[ა]-
ჯი დ[ა] ხ[ა]ტმი, იქლილმ[ა]ლუქი ან[ა]კუეთი და ია, ესე ყუელა მოა-
დუღონ და მისი ორთქლი იორთქლოს, რომე თ[ა]ვისა და ტ[ა]ნშიგან 20
გ[ა]უჟდეს, და ისი ყოვილი ფიცხლა დამწიფდეს. და რა ორთქლი
დ[ა]ილიოს, მერმე ტირიფის ფურცელშიგან ჩა[ა]წვინონ, და ვარდი
წითელი დან[ა]ყონ და გაცრან, და ფეტუის ფქუილი გაურიონ და
მის[ს]ა ტანის[ა]მოს[ს]ა მოაყარონ.

თუ ესე აბალა ძნელ[ა]დ კმე ბოდეს, ტ[ა]ნზედა
წმიდითა ბამბითა მ[ა]რილ-წყ[ა]ლი მოავლონ, და მურდასანგი—წმი- 25
დად დან[ა]ყილი — ტანსა წაუსუან, რ[ა]გუარცა მ[ა]რილისა სწერია.
პირველ[ა]დ ვარდი და ოსპი მოადუღონ და ცოტა მ[ა]რილი და ქაბ-
რი იმა წყალსა ურიონ და სცხონ.

თუ კაცსა ასბა სჭირდეს, მას შარბ[ა]თი შე-
უწყონ — აყიროსა წყ[ა]ლსა, და საზ[ა]მთროსა და კიტრსა ბა- 30
ზრაცატუნისა შ[ა]რბათისა აღ[ა]გსა ესე შეუწყონ. თუ უნდოდეს,
ცივსა წყ[ა]ლსა ხშირად სმიდეს. რა ესე სენი გა[ა]მოჩნდეს, ბროწეუ- 504r
ლისა წუენი ხირიხიშტითა შე[ა]სუ[ა]ნ, ზაფრასა მოაკლებს; და თ[ა]-
ვი ასრე შეინახოს, რომე ამა სატკივარშიგა მუცელი არ გაეხსნას.
დაიჭირე ვ[ა]რდი წითელი, თხ[ა]ფ[ა]შირი, გილი, მახთუმი, სუმყი 35
მოქ[ა]ლული, მოცხარი გაწმედილი და თესლი მყაუნასა, და ხაშხა-
შის ქერქი, ესე ყუელა დან[ა]ყონ და გაცრ[ა]ნ, და ერთმ[ა]ნერჩიგან
გაურიონ და მისგან ს[ა]მი მუტყ[ა]ლი ბიისა შარბათითა შეასუან.

სხუა ნიშანი ყ[უ]ავილისა. გალ[ი]ანოზ ასრე
ბრძანებს. ვითა ყოვილი იმა მიზეზითა იქნების, იმა სისხლისაგან 40
იქნების, რომე ყმაწუილი დედის მუცელშიგა ჰამს. და ისი სისხლი

ისი არის, რომე დედაკაცსა წესი წაეკიდების, რომე ყოველი ტანი
გაწმიდოს, და მერმე აქ[ა]მოს და ყმაწუილისა ჭიპი დაღმას. და მეო-
რე ნიშანი ისი არის, რომე ერთობ გაცხელდეს, სამსა დღესა და სამსა
სა ღ[ა]მესა ცხელებასა შიგა იყოს უკლებად, და წელნი და ზურგის
ძუალნი სტკიოდეს.

ა ბ უ ჭ ე რ ბ რ ძ [ა] ნ ე ბ ს, ვითა მათი მიზეზი ესე არს — ერთობ
სისხლისა და სინედლისაგან იქნების, რომე ტანსა მოერიოს. და მისი
ნიშანი, რომე პირი გაუწითლდეს და თუალი და თავი მძიმედ იყოს,
ყოველი ტანი აივსოს. რა ესე ნიშ[ა]ნი ნახო, იცოდი, რომე ყოველი
გამოუვა, || სხუათა ბრძენთა აქიმთა უბრძ[ა]ნებია, რ[ა] გუარცა ყურ-
ძენი დასწურო, აღუღდეს, და ქაფი მოიგდოს, და თხლე ძირსა დარ-
ჩეს და დაწმდეს, იმავე სახითა კაცისა სისხლი აღუღდების და და-
წმდების, და ყოველი გარეთ გამოვა. და მისი მიზეზი ზოგსა ყმაწუ-
ილსა წაეკიდების და ზოგსა ბერსა. და ყმაწუილისა გუნება ძრე-
ლი იყოს და სისხლი სქელი, ძნელ[ა]დ გაწმდეს და ძნელ[ა]დ გამო-
ესხას, წავიდეს და სიბერესა მიიწოს. და ყმაწუილისა სისხლი თხე-
ლი იქნების და ფიცხლა გაწმდების, და ყოველი ფიცხლა გამოვა,
რ[ა] გუ[ა]რცა კარგი ლუინო ძნელ[ა]დ აღუღდების და ძნელ[ა]დ გა-
წმდების.

ნი შ ა ნ ი ს ხ უ ა, რ ო მ ე ყ ო ვ ი ლ ი ს ა უ კ ნ ი ს ც ხ რ ო
და ე მ ა რ თ ო ს. — პირველ[ა]დ ძარლუი გ[ა]უხსენ, ყიფ[ა]ლი ანუ
ბ[ა]ს[ი]ლიყე, და რაცა შეძლოს, ის სისხლი გამოუშუას. და თუ პირ-
ველად ყოველი გამოუვიდეს, ნულარა გაუხსნი. და მერმე ყოველისა
გამოჩენასა უკნის ქერის წყალი მიეც, რომე უნაბითა და ოსპითა
იყოს შენელებული, და სიქ[ა]ნჯ[ა]ბინი შექენ დან[ა]ყილისა ხიარ[ი]ს
თესლითა, და ცერეცოს თესლითა შექენ და შეასუი. და თუ სისხლი
არ გამოუშუა, ქერის წყლისა და სხუისა გრილისა საკმლისაგან
ფრთხილ[ა]დ იყოს. მ ე რ მ ე ე ს ე წ ა მ ა ლ ი ქ ე ნ და მიეც ||
რომე აღუღოს და სრულ[ა]დ გამოყაროს. — ა ი ლ ე: დან[ა]ყილი
ოსპი — ათი დრ[ა]მი, ქათირა — ხუთი დრ[ა]მი, ლაბლაბის თესლი —
ს[ა]მი დრ[ა]მი; ყუელა ერთსა ქოთანშიგან ჩადევ, წყ[ა]ლი და[ა]სხი
ლიტრა ნახევარი, და აღუღე, რომე ს[ა]მისა წილისაგან ერთი დარ-
ჩეს. და გაწურე წმიდად, შიგა ცოტა ერბო გ[ა]უურიე და შეასუი.
მ[ა]გრა ყოველისა ფერისა წამლისაგან პირველი წ[ა]მ[ა]ლი ქენ. ესე
წ ა მ [ა] ლ ი შე ქ ე ნ და თ უ ა ლ შ ი გ ა ნ შე უ დ ე ვ, რომე
არ გამოუვიდეს ყოველი. — ა ი ლ ე: ალტორი და ვარდის წყლითა
და ძმრითა და[ა]ლბე, და ცოტა მეს[ა]ვის ბროწეულის წყ[ა]ლი გ[ა]-
უურიე და თუალშიგან შეუდევ.

ს ხ უ ა. — აიღე თუთია, დან[ა]ყე და გაცარ, და ნედლისა ქინძისა
წყ[ა]ლი შიგა გ[ა]უურიე, და ცოტ[ა]დ მოადუღე და თუალშიგან

გამოავლე. და თუალი შეინახოს, რომე ყოვილი არ გამოუვიდეს.
ნედლისა ქინძისა წყალი თუ[ა]ლშიგან ჩ[ა]უშუას.

თუ თუ[ა]ლშიგან ყოვილი გამოუვიდეს, ესე წამ[ა]ლი შე-
ქენ და თუალშიგან ჩ[ა]უწთევ. — აილე: საპანური
სურმისა ქვა და სალესველზედან დაფშუნიტე. მერმე აილე კმელის
ქინძის თესლი და სხუილ[ა]დ დან[ა]ყე და თფილითა წყლითა და-
[ა]ლზე და გაწურე. შიგა ცოტა ქაფურიცა გ[ა]უტრე და იმავე სალე-
სველზედა და[ა]წთვე და კარგად გალესე ერთად, და თუალისა
მილითა ჩ[ა]უწთევ. || იცოდი; რომე ამა სნეულებაშიგან
პირველ[ა]დ კაცსა შიში ეცემის და გული აერევის; და იგოროს
იქით-აქათ. რა ესე ნ[ა]ხო, ღონე ქენ, რომე ფიცხლ[ა]დ გამოიღოს
ყოვილი. — აილე: ერთი ბლუჯი ოსპი გარცხილი, ერთი ლელუი
დაჭრილი და ადულე წყლითა და გაწურე. და აილე ლუქი დან[ა]ყი-
ლი და გაცირილი — ს[ა]მი დრ[ა]მი, შიგან გ[ა]უტრ[ი]ე და მიეც, რომე
შესუას. და გონება გაურბილე თარანგუბინითა და ქლ[ი]ავითა. შუ-
იდსა დღესა უკანის ფრთხილ[ა]დ შეინ[ა]ხე, რომე გონება არ გაე-
ხნას და არ დაშ[ა]ლოს ესე სნეულება. ბოლოსა, რა გათ[ა]ვდების,
თუითან გახსნის გონებასა და ისი ყოვილი შიგნით დ[ა]რჩეს. და,
რა გამოვიდეს ბოლოსა ხანსა, იგი გახსნის. მიეც ბიე, სხალი და
მე[ა]ვე ბროწეული. თუ გახსნა გამ[ა]გრდეს, მიეც ტაპაშირისა
ყურსი, რომე მე[ა]უნასა თესლითა შექნილი იყოს ამა ნიშნითა.

ნიშ[ა]ნი ყურსისა — აილე ტაპაშირი და თეთრი აპალსი,
და კმელი ვარდი, კოწახური, სამყი არ[ა]ბი მოკ[ა]ლული, და ზაფ-
რ[ა]ნი, თუითო — ს[ა]მი დრ[ა]მი, სომხური თიჯა — ს[ა]მი დრ[ა]მი,
დაბეჭდული თიჯა — ხუთი დრ[ა]მი, მე[ა]უნას თესლი — ექუსი
დრამი. დან[ა]ყე და გაცარ, და ბიის წყლითა გაურე და ყურსები
შექენ. რა მოგინდეს, მიეც ერთი მუტყ[ა]ლი, ანუ ერთი დრ[ა]მი, —
რაცა სნეულსა შე[ე]ძლოს, — სხლისა და ანუ მე[ა]ვისა ვაშლისა
წყლითა. და თუ ოყნა უნდოდეს, გ[ა]რცხილი ოყნა შექენ. და
ს[ა]ქმელი: კმელი ოსპი, ქერ[ა]მი და აყირო აქ[ა]მე, და ყოვლისა
ფერისა კორცისაგან ფარეზ[ა]დ შეინახე. და ნუ მისცემ ნუცა ვარი-
ასა, ნუცა დურ[ა]ქსა, ნუცა სხუასა ხორცსა, ვირე გაწმდეს ტანი
კარგად ცხროსა და ცხელებისაგან.

რა ნ[ა]ხო, რომე ყოვილი გაკმეს, ესე ტლე შექენ და
დ[ა]სდევე ამა ნიშნითა. — აილე: გაზაფხულისა ფქუი-
ლი და ქერის ფქუილი, ფეტუის ფქუილი, ზაფრ[ა]ნი, კმელისა ლერ-
წმის ძირი მოხ[ა]რშული და ნიშასტ[ა]კი; ყუელა დან[ა]ყე, გაცარ და
ვარდისა წყლითა გ[ა]უტრე, შექენ და სადაცა მოგინდეს, დასდე.

და თუ პირშიგან ყოვილი გ[ა]მოუვიდეს. — ანუ ცხუირისა
წუერშიგან, პირშიგან, ბიის კურკა და[ა]ქირვინე, ან ბაზრაყატუნისა
ლაბა, და ცხუირი გაწმიდე შიგან ვარდის ზეთითა და არამცა ყოვი-

5

v

10

15

20

25

506r

30

35

40

- ლიანსა ტანსა ზეთი მიხუდეს, არცა პირველ და არცა უკნის, და თუ
 ზ[ა]მთრისა ე[ა]მსა ესხ[ა]ს ყოვილი და ერთობ სიცივე იყოს, წინათ
 V ცეცხლი დაუგზენ მ[ა]ყულისა შეშითა, ან ტირიფისა, ან მუხისა.
 მას ღიას შვილი ბრძ[ა]ნებს, მისი წამ[ა]ლი ისი
 5 არის, რომე სისხლი გაუხსნას. და თუ სისხლი ვერ გახსნას, კო-
 ტოში მოიკიდოს. და თუ აღსა ამა წესითა უშუელოს,
 რომე მდიერი არ გამოვიდეს. — აილე: ვარდის
 წყალი და აღტორის წყ[ა]ლი და ბროწეულისა, ერთმ[ა]ნერჩიგან
 გ[ა]ურე და თუალსა შიგა ჩ[ა]უწეთევ. თუ თუ[ა]ლშიგან
 10 ყოვილი იყოს, აილე: ასპანური სურმა და ქინძის წყლითა გა-
 ქენ და თუალშიგან ჩ[ა]უწეთევ, ანუ კმელი ქინძი ბროწეულის წყლითა
 გაქენ, და თუ[ა]ლშიგან ჩ[ა]უშუი. და ს[ა]კ[ა]მელი: — ოსპი მიეც
 ბერძულითა ზეთითა გარცხილი; და ხილ[ი]საგან ვაშლი და სხალი
 მიეც. და რა შეიტყო, რომე ყოვილი გამოესხას, დან[ა]ყილი მ[ა]რი-
 15 ლი შუმშის ზეთშიგან ჩ[ა]ყ[ა]რე, და ცხურიშიგან იის ზეთი ჩ[ა]უ-
 შუი. თუ პირსა ნ[ა]ყოვილები აჩნდეს და ბაყი
 წაეკიდოს პირსა და ტანსა, თუ გინდოდეს მისი გაწ-
 მედა, აილე: ბარგუეტი და ბორკი, დან[ა]ყე და ძმრითა გაქენ, პი-
 რი შემწენ და გაწმიდოს.
- 20 მისივე. — აილე ტ[ა]ხისა ღორის მძღნერი და დაწუი, და
 ვარდის ზეთი გ[ა]ურე და პირი მით შემწენ, და უშუელოს. თუ
 შ[ა]ვი იყოს პირზედა ოსპივითა, აილე ყუითელი საკმელი და ხურ-
 მა, დან[ა]ყე და მით პირ[ი] შემწენ.
- 507 r || თუ კაცი ღუინისაგან გან[ა]წყენდეს და ერ-
 25 თობ პირი გ[ა]უყუთილდეს და გ[ა]უსივდეს, ა[ი]ლე ინა და წყლითა
 ადულე, დადგი, რომე დაწმდეს; და გ[ა]ურე ტაპარზი შაქ[ა]რი და
 ნუშის ზეთი, და ერთსა ღამეს მასკულ[ა]ვსა ქუეშე დადგი, დილ[ა]-
 სა შეასუი და უშუელოს.
- 30 სხუა წ[ა]მალი ბაყისა. — ბაყი ამას ქუიან, რომე კაც-
 სა პირსა, ანუ ტანზედა, დაუფოლხუდეს და გათეთრდეს. — აილე
 მდოგუი და წიწმ[ა]ტის თესლი სწორი, ანუ წყლითა ან ძმრითა
 გ[ა]ურე, შესცხე და უშუელოს.

კარი თიისა და ხ[ა]წხირ[ი]სა:

- თია იმას ქუიან, რომე ტყ[ა]ვსა და კორცს შუა იყოს მრგვალი
 35 და გორვიდეს. იქნების, რომე მაგ[ა]რი იყოს და კმელი; და იქნების,
 რომე რბილი იყოს. თუ ტყ[ა]ვსა და კორცსა შუა იყოს, მისი უკ-
 თესი დ[ა]სტ[ა]ქრობა არის, რომე გამოიღოს. სხუა წ[ა]მ[ა]ლი
 მისი. — დაიჭირე აშყი კლითა, ძმრითა დაზილქ და ზედა შემოს-
 დევ, და იმ თ[ი]ისა ზომა ტყუია ზედა დასდევ[ა]ს ს[ა]მსა დღესა.

საბრი და აზუიზი (:) და აყაყბა; თევზის წებო ქალაღზედა ტლედ
ქნას და ზედა შემოსდვას, და ქალაღსა გარეთ ისივე ტყუია დას-
დვ[ა]ს.

თუ ხანაზირა იყოს, იმავე თიისა მაგიერად გამოვა. ისიცა მაგა-
რ[ი]ა, თია კი იძრვის; და ხანაზირა მ[ა]გ[ა]რი იქნების, არ იზრვის. და
ხანაზირა უფრო ყურის ძირსა გამოვა. თუ ადრე-ადრე არ სწ[ა]მ-
ლებ, დაწყულულები და პირსა გამოილებს; ს[ა]მსა, ოთხსა წელი-
წადსა იქნების. რა გამოჩნდეს, ესე წ[ა]მ[ა]ლი ქენ: — სქელ-
სა და მქ[ა]ვისა საკმლისაგან ფარეზი ქნას, და ნიადაგ პირსა წ[ა]ი-
გდებინებდეს. ღ[ა]მით საკმელსა ცოტ[ა]სა ჰამდეს და || წამ[ა]ლიცა
აილოს ქათმისა და ბატისა. ტლე ქნას და ზედა შემოსდვას, და მა-
ლამა დიახილენი შემოსდვას. ძირი სოსნისა და ზივთი, და ზარე-
ვ[ა]ნდი მრგუ[ა]ლი, ესეცა მ[ა]ს[ა] მალ[ა]მასა მოუშ[ა]ტოს, და ამას მო-
იჭიროს, რომე სიმსინე არ მოეშ[ა]ტოს.

სხუა სპელანი, რომე ყურს უკ[ა]ნა მღიერი გამოუვიდეს ანუ
ხ[ა]ნაზირა. — აიღე: ტრედის სკინტლი, დან[ა]ყე და ადულე თაფ-
ლისა წყლითა, დასდევ ზედა მღიერსა, გახეთქოს და უშუელოს.

სხუა სპელანი, რომე სისხლისაგან იყოს,
ანუ ზაფრისაგან. — აიღე: ძაღლის-ყურძენა და მოჭალუ-
ლი ოსპი, ორ[ი]ვე ერთად დანაყე, და ქინძის თესლისა წყალითა გა-
ურე, და ვარდის ზეთი და[ა]სხი, დასდევ, და უშუელოს.

სხუა, რომე მკერდზედა თია ანუ სხუა სენი
გამოჩნდეს. — აიღე: ბერძული ზეთი თორმეტი დრ[ა]-
მი, ბარგუშტი — ორი დრ[ა]მი, დინდგელი — ათი დრ[ა]მი, გალესე,
გ[ა]ურ[ი]ე და ზედა დასდევ.

სხუა სპელანი თიისა და დამწურისა. — აიღე:
ლორის ქონი და ბორკი, თაფლი და კრილი; ყუელა გაურიე და სპე-
ლნი შექენ, და დასდევ ზედა და უშუელოს.

მისთუისვე. — აიღე: ცხურის ქონი, და[ა]დნევ, და კულ-
[ი]აეი შიგან გაურიე, და დან[ა]ყილი ზედა დასდევ და უშუელოს.
სხუა. — აიღე ვარის სკორე, ცუილი და ზროხის ხორცი, ერთმა-
ნერთიგან გაურიე და უშუელოს.

სხუა სპელანი, რომე თია ანუ სხუა სენი
გამოჩნდეს || ყელზედა და სხუასა ადგილსა. 513r
აიღე: მურდ[ა]ს[ა]ნგი ხუთი დრ[ა]მი, თეთრი საკმელი, ქალბანა და
ვაშყი, თუითოსგან — ათი დრ[ა]მი, სინგური — ს[ა]მი დრ[ა]მი, გო-
მიზები, და[ა]დნევ. სხუა წამლები დანაყე და გაცარ, და აიღე შირ-
ბახტისა და ბერძული ზეთი, რომე წამლებს ეყოფოდეს; მერმე
წ[ა]მლები ყუელა ერთად გაურიე, ცოტა ადულე, აიღე და, რა მო-
გინდეს, და დასდევ მღიერზედა და უშუელოს.

5

v

10

15

20

25

30

35

ნიშანი მკერდისა ღ[ა] შავასა

პირველად მკერდისა ნიშანი დავწეროთ. კაცისა მკერდი დაბ[ა]-
 და ღმერთმან ოცდაოთხი ძუალი. და მკერდს ქუეშეთ გულისა და
 5 ღუიძლისა ადგილი არის, და ბუდე გულისა და ღუიძლისა გუერდ-
 სა ზედა აბია. და იმა ბუდესა, რომე ისი სენი დაემ[ა]რთოს, იმას
 ეჭემი ქუიან. და იმ[ა]შიგან, რომე სენი დაემართების ისი მღიერი
 იქნების მჭურვ[ა]ლი. და, რა ისი ბუდე მიკრვით იყოს გუერდსა,
 ამას მღიერი გამოუვიდეს, იმას შავა ქუიან. თუ იმა ბუდესა მღი-
 10 ერი არა სჭირს, იმას ეჭემი ჰქუიან; და თუ მღიერი სჭირს, იმას
 შავა ჰქუიან. თუ გუერდზედა იყოს ანუ გუერდსა შუაზედა, იმას
 ფილაროს ჰქუიან. რა ესე ყუელა ნიშ[ა]ნი გამოჩნდეს, სნეულსა
 V კითხე || — გუერდი დაკოდილივითა არის, თუ არა. თუ დაკოდი-
 ლივითა სტკიოდეს, იცოდი, რომე მღიერი არის და შავა ქუიან, და
 15 რა ჯუელა მოუვიდოდეს, ცხელი სული ეცემოდეს და სულსა ვერ
 იქცევდეს.

ერთი ფერი სხუა არის, რომე შავა არს¹ და ისი უფრო ძნელი
 არს, და მისი ნიშ[ა]ნი ესე არს, რომე პირველ[ა]დ ერთობ ნ[ა]მეტნ-
 [ა]ვ[ა]დ აჯუელოს და მერმე წყნარად. თუ სენი და ფეთქა ერთობ
 20 იყოს და ძარღუებშიგან სიცხე არ იყოს, ამა სენისა ძალი გასინჯე,
 მკერდი და გუერდი გაუსინჯე: თუ სენი მკერდშიგან უფრო არს,
 თუ გუერდშიგან, და თუ ბუდესა შიგა. თუ წიბოზედა იყოს, იმას
 ფალარმან ჰქუიან, რომელ ითარგმანების მჭურვ[ა]ლი მღიე-
 რი. და თუ მკერდზედან იყოს, იმას შავა ქუიან. და სხუა ნიშ[ა]ნი
 25 არს უფრო საკუთრველი. სნეულ[ი]სა ღუეი ნახე, თუ წითელი იყოს,
 იცოდი სისხლისაგან არს; და თუ ყუითელი იყოს, ზაფრისაგან არს;
 და თუ თეთრი იყოს და ქაფიანი, ბალღმისაგან იქნების; თუ მოშ[ა]ო
 და მოზნელო იყოს, სევდისაგან იქნების.

და შავისა ოთხი ნიშ[ა]ნი არს: პირველი ესე,
 514r რომე სულსა ვეღარ იქცევდეს და ჯუელა ერ||თობ იყოს, და გუერდი
 30 დაკოდილივითა სტკიოდეს. და ისი რომე სულსა ვერა იქცევს, იგი
 სენისა სიმაგრისაგან იქნების. და ნ[ა]მეტნ[ა]ვი ჯუელა სინედლისა-
 გან იქნების, რომე მკერდს შიგან შეგროებულ იყოს. და გუერდი
 დაკოდილივითა რომე სტკიოდეს, ისი დაკეცილსა ბუდისაგან იქ-
 ნების და ერთობ სიცხისაგან იქნების, რომე ბუდე შეიყაროს, და
 35 ბუდე გა[ა]ცხელოს. და ვისცა შავა დაემ[ა]რთოს, თუ თხუთმეტ
 ღღემდის და ანუ ოც ღღემდის არ მოკუდეს, არა ევნების რა. და
 ერთი სიმრთელისა ნიშ[ა]ნი ესე არს, რომე ერთობ ღუეი მოსდიო-
 დეს, მკერდი გამოწმდების. ღ[ა] მეორე ნიშ[ა]ნი შავასა ესე არს,

რომე ერთობ ძნელი სენი არს და ავი. პირველ[ად] რომე ჭუელა
 სჭირდეს და მკერდი ჭუელისაგან გაწმდეს; ამას ს უ მ ფ უ ლ ი ქუი-
 ან. ბ ა გ რ [ა] ტ ა ქ ი მ ი ა ს რ ე ბ რ ძ [ა] ნ ე ბ ს: ვისცა ესე
 სენი დაემ[ართოს], თუ თხუთმეტსა დღესა არა გამართელდეს, ერ-
 თობ ძნელ არს იმა სნეულისა საქმე. თუ პირველ[ად] ბალღმ[ი]სა
 დაიწყოს ამოღება, იცოდო, რომე დარჩეს; და თუ უფრო დამძიმ-
 დეს, იმისი იცოდო, რომე სენი ფირტუშიგან ჩ[ავა]. და მეორე ნი-
 შ[ა]ნი ესე არს, რომე ღუეი სქელი და ბალღამიანი ამოვიდეს, ისი
 დაუკლებული არ იყოს, ისი დამწურისა სისხლისაგან არის. და ისი
 რომე გულის ბუდე არს, ისი სისხლი იმასკენ დაიზიდავს. რა ამის-
 თანა სენი ეცეს კაცს, მ[ა]რთებს, რომე ბას[ი]ლიკე ძარღუი გაიხს-
 ნას და, რაცა შე[ი]ძლოს, სისხლი გამოუშუას იმა მკრისაკენ, სათცა
 სენი იყოს. და თუ ძალი არა ქონდეს, ნუ გამოუშვებს. მ ე რ მ ე
 ე ს ე წ ა მ [ა] ლ ი მ ი ე ც. — აიღე უნ[ა]ბი და სიფისტონი, — თუ-
 ითო თუითო ორმოცდა თერმეტი მ[ა]რცუ[ა]ლი, ხუ[ა]რას[ა]ნი —
 ოცი დრ[ა]მი, თეთრი ხ[ა]შხ[ა]ში — შუიდი დრ[ა]მი. ესე დან[ა]ყე და
 ჭურჭელშიგან ჩადევ და ზედა ორი ლიტრა წყ[ა]ლი და[ა]სხი, ერთსა
 დღესა და ღ[ა]მესა გაუშუი, მერმე აღუღე მ[ა]ნ[ა]მდის, რომე ნ[ა]-
 ხევარი დარჩეს. და, რა დაწმდეს, ჭიქაშიგან ჩა[ა]სხი, და შეასუი
 დიღეულ[ად] — ოცი დრ[ა]მი. მერმე ქერ[ი]ს წყ[ა]ლი სნეულ[ი]სა-
 თვის სუბუქია და კ[ა]რგი, და სენი გაწმიდოს. იმა სასმელს წინათ
 ქერის წყ[ა]ლი შეასუი. თუ ღუეი ადვილ[ად] ამოიღოს, ისი წამ-
 [ა]ლი შეასუი, რომე¹ დაგუიწერია. და თუ გუ ნ ე ბ ა შე ე რ-
 ვ ი თ ი ყ ო ს, ა ი ღ ე: ხიარი-შამბრი შუშმისაგან გამოღებული —
 ოთხი დრ[ა]მი, ანა სასმელშიგან [...] ათი დრ[ა]მი და კარგად შე-
 ზილე სიარი-შამბრი, მერმე გაიწურე და ხუთმეტი დრ[ა]მი იისა სას-
 მელი ჩ[ა]ასხი და ნელ-თბილ[ად] გა[ა]ტფე, და საღ[ა]მოდ შეასუი.
 და თუ სიარი-შამბრი [...] მერმე გაიწურე. თხუთმეტი დრ[ა]მი
 შაქ[ა]რი სიარი-შამბრისა სან[ა]ცლო არის. თუ დიდი კაცი იყოს და
 ვაჟი იყოს, სამი დრ[ა]მი ია ქენ და ათი დრ[ა]მი შაქ[ა]რი. და თუ
 სენი ერთობ გუერდისაკენ იზიდვიდეს, ს უ ბ უ ქ ი ო ყ ნ ა შე-
 კ [ა] ზ მ ე ა მ ა ნ ი შ ნ ი თ ა. — ა ი ღ ე: უნ[ა]ბი და სიფისტონი,
 თუითო — ოცდაერთი დრ[ა]მი, ქერის კორკოტი — თხუთმეტი
 დრ[ა]მი, ჭაკუნტლის ძირი—ოცდაათი დრ[ა]მი (თუ ძირი არ იყოს—
 ფურცელი) ყუელა ჭურჭელშიგან ჩადევ და ზედა წყალი და[ა]სხი
 ნახევ[ა]რ ლიტრა და აღუღე, რომე ნახევ[ა]რ ლიტრა დარჩეს და და-
 წმდეს. და მერმე იის ზეთი გაურიე — თხუთმეტი დრ[ა]მი, მ[ა]რი-
 ლი და ბორკი დან[ა]ყილი, თუითო — ორი დრ[ა]მი. ყუ[ა]ლა ერთ-
 მ[ა]ნერჩიგან გაურიე და ორ[ა]დ გაყ[ავ], ნახევარი ერთსა დღესა და
 ნახევარი მეორესა დღესა [მი]აღებინე. და მ ე რ მ ე ე ს ე წ ა-
 მ [ა] ლ ი შე ქ ე ნ და გ ა რ ე თ ო თ ზ ე დ ა და ს დ ე ვ. —

5

v

10

15

20

25

515r

30

35

40

ა ი ლ ე: იის ზეთი — თხუთმეტრ დრ[ა]მი, ქათირა — სამი დრ[ა]მი,
 თეთრი ცუილი — ექუსი დრ[ა]მი, ვარდის წყალი — ორმოცდაათი
 დრ[ა]მი, და ქინძის წყ[ა]ლი — ორმოცდაათი დრ[ა]მი. ქათირს გა-
 რეთ ყუელა ქვ[ა]ბშიგან ჩაყარე, ვირე ცუილი დადნებოდეს. მერმე
 5 ქათირა დან[ა]ყე და შიგან გ[ა]ჟრიე, რომე გაერთდეს. მერმე აიღე
 სქელი სამოსელი და ვარდის წყალი გაჟრიე, და ესე წამ[ა]ლი ზედა
 გ[ა]პარტყელე და მკერდზედა დასდევ. იმა სამოსლის ოდენი სამო-
 10 სელი და[ა]სოვლე || და ზედა დასდევ, რომე წამ[ა]ლი ნელ[ა]დ
 შეინახოს. ღ[ა]მით და დღისით ესე წამ[ა]ლი ოთხჯერ ქენ. თუ
 15 ე რ თ ბ ს ე ნ ი გ ა გ რ ძ ე ლ დ ე ს, ე ს ე წ ა მ [ა] ლ ი ქ ე ნ.
 — ა ი ლ ე: ქერის ფქუილი და ტუხტის¹ ძირი, და კმელი ია და ქა-
 თირა, თუითოსგან — ათი დრ[ა]მი. ყუელა დან[ა]ყე და იის ზეთი
 გაჟრიე, და იმავე წესითა მკერდზედა დასდევ. და საჰმელი
 ა ჰ [ა] მ ე: აყირო და პურის ფუშრუჟი, და ბაკილის წყალი და ანუ
 15 ნუშისა, და ანუ შირიჩიშტისა ზეთი, და ქინძი — ახ[ა]ლი იყოს და
 თუ კმელი — და უშუელოს ღთ'ითა.

სხუა კარი და ნიშ[ა]ნი ზურგის ტკივილ[ი]სა და მოღრეკისა და არჟანისა, რომელ არ[ს] თეძოთა ტკივილი

ესე სენი რომე დაემ[ა]რთოს ქ[ა]ცს, იქნების, რომე შიგნით დაე-
 20 მ[ა]რთოს ქ[ა]ცსა, და იქნების, რომე გარეთ დაემ[ა]რთოს და მოღ-
 რიკოს. გარეთ დაემ[ა]რთების: ანუ ჩამოვარდნისაგან ანუ წიხლ[ი]-
 სა კრვისაგან, ანუ ცემისაგან. და თუ შიგნით წაეკიდოს, მისი მი-
 ზეზი ესე არის, რომე მჯდომი გამოუვიდეს შიგნით სუკეთა ანუ
 გარეთ; და იქნების, რომე ბალღმისაგან ქარისა და სიგრილისაგან
 25 და[ე]მართოს. თუ მიზეზი გარეთ იყოს ზურგის მოღრეკისა, ცუი-
 516r ლი და შირბ[ა]ხტის ზეთი ერთმანერთიჩიგან || გაჟრიო და ადუღო,
 და იმით ზურგი შემწენ ყოველთა დღეთა და ფართოთა სამოსლითა
 შეკარ, და გაემ[ა]რთვის. თუ შიგნით იყოს, იცოდო, რომე ქარისა და
 ბალღმისაგან იქნების. ესე წამ[ა]ლი შექენ. — ა ი ლ ე:
 30 საბრი სკუტრი — ათი დრ[ა]მი, ყუითელი ალილა — ხუთი დრ[ა]-
 მი, ზანჯაბილი — დრ[ა]მ-ნ[ა]ხევ[ა]რი; ყუელა დან[ა]ყე და გატარ,
 ქურთის წყლითა აბები შექენ პილპილის ოდენი, ჩრდილსა გა[ა]ქმე;
 რა მოგინდეს, მიეც ორი დრ[ა]მი და ნახევ[ა]რი ტფილ[ი]თა წყლი-
 35 თა, რ[ა]გუარცა სხუას წ[ა]მლებს უნდა. მერმე შექენ ესე მავუნნი,
 რომე გამოცდილია.—აიღე ასრიონი, სუმფული, მასდ[ა]გი, დარიჩი-
 ნი, თუითო—ხუთი დრ[ა]მი, მური—ათი დრ[ა]მი, ღურანჯი, წყლის
 ჰაკუნტლის თესლი, თუითო—სამი დრ[ა]მი. ყუელა დან[ა]ყე და გა-
 ტარ და თაფლითა შეზილე და რა მოგინდეს, მიეც ერთი დრ[ა]მი

თფილითა წყლითა, ანუ თხისა ანუ ვირისა რძითა — ორმოცითა დრ[ა]მითა, და უშუელოს.

სხუა წამ[ა]ლი მისივე. — აილე ანდუზი და ბოლო-
კი, დანაყე და ბერძულითა ზეთითა შეზილე, და ცოტა ცუილიცა
გაურიე, დასდევე, სადა სტკიოდეს, და უშუელოს. || თუ ესე სენი
ეცეს, რომე ქუიან არკნისა, ასოსა ტკივილსა ასრე გაეყაროს,
ბარქალსა დაემ[ა]რთოს და ქუსლამდის ჩავიდეს. რა ესე სენი
ქაცსა ეცეს, ფარეზად შეინახე ყოვლისა ფერისა მე[ა]ვისა, წუე-
ლისა და თევზისაგან. მერმე ესე წამ[ა]ლი ქენ. —
აილე: საქაბინჯი და ვაშყი, ჯ[ა]ვ[ა]შირი, მუყლი, აზარყი, სპან-
დის თესლი, შამი[ა]ნდალი და საბრი, თუითო — ერთი დრ[ა]მი. 10
გომიზები და[ა]ლზე ქურთის წყლითა. და სხუა წამლები
დან[ა]ყე, გაცარი და ქურთისავე წყალშიგან გაურიე, და აბები შე-
ქენ და ჩრდილსა გა[ა]კმე, და, რა მოგინდეს, მიეც ორი დრამი და
ნახევარი თფილითა წყლითა. და თუ ამან ვერ უშუელოს, შექენ
ესე ოყნა. — აილე: ყოვისკუდა — ოთხი დრ[ა]მი, მიზურა 15
და ბორკი, ქაბრ[ი] ძირი თეთრი, კარის-ძირა, სპანდის თესლი, სუ-
რინჯინი და აყირყარა, თუითოსგან — ს[ა]მი დრ[ა]მი, შამი[ა]ნდალი,
მაზრიონი, თუითო — დრამი, ასფარის თესლი და ცერეცო, თუი-
თო — ათი დრ[ა]მი, ერთსა ქუაბშიგან ჩადევ და ზედან ორი ლიტ-
რა წყალი და[ა]სხი მ[ა]ნ[ა]მდი, რომე ორ[ა]სი დრ[ა]მი დარჩეს. მერ- 20
მე გაწმიდე, და[ა]სხი ზედან სუმფულის ზეთი — ოცი დრამი, და 517r
ორ[ა]დ გაყავ, ოყნა ქენ, — ნახევარი ერთსა დღესა და ნახევარი
მეორესა და უშუელოს.

კაცსა რომე ზურგი მოსდრეკოდეს ან ზურგის მძივი მაღლ[ა]დ
შე[ე]შუიროს, ან გულსა კოვზი გამოსჯდომოდეს. იმას აქიმნი ლი- 25
ხურფარსა უზახიან. პირველ[ა]დ პირსა წ[ა]იგდებინოს და, რა-
ცა ფალიჯისა წამ[ა]ლი გუითქომს, იმასცა ისი შეუწყოს, და,
რაცა ნაფაზისა წამ[ა]ლი დაგუიწერია, იმასცა ერგების. და მკურ-
ვლ[ი]სა წამლებისა ტლე ქნას, რომე გახსნას. ესე არს ისი
მკურვალი და გასახსნელი: ჯავ[ა]შირი, საქაბინჯი, 30
ულბო, მუყლი; ესე ყუელა¹ გარიონ. ძალი[ა]ნი წამ[ა]ლი
ესე არს: ფურცელი საროსა და აბალი და ფურცელი ხისა ლა-
რისი, აშინა, რასინა და ვაჩი; ორივე დან[ა]ყე და საროს წყლითა
მოადუღე, და ტლედ ქნას. დაიჭირე რასინი, აბალი, ვაჩი — ნახე-
ვარზედან დან[ა]ყილი, — ლუინითა მოადუღონ, რომე მაღამად შე- 35
იქნას და მუყლიცა შიგა ჩა[ა]დნოს, და ამას სატკივარზედა ტლედ
დასდვას და უშუელოს.

||სხუა წამ[ა]ლი არყნისა. — თუ ესე შეიტყო, რომე სისხლი
მეტი იყოს, ფიცხლა კელი გაუხსენ, და მერმე პირსა წ[ა]იგდეაი-
ნოს და გას[ა]ხსნელი წამ[ა]ლიცა მისცეს, რომე გაწმიდოს. თუ 40

ნიშ[ა]ნი პ[ო]ს, რომე ისი სენი შიგა შედედებულ იყოს, ამა აღიგა
თბილიცა და ცივიცა წყ[ა]ლი და[ა]სხან და, რომელიცა უკეთე მო-
უკდეს, იმას ასხამდენ, და დღე რომე ცივი იყოს. თუ ამა სენი შიგა
ზაფრა გამოჩნდეს, პირსა წ[ა]იგდებინოს, მერმე გას[ა]ხსნე-
ლი წამ[ა]ლი მისცენ და ესე ტლე[ე]ბი შექ-
ნან: ასპ[ა]ნ[ა]ხი, ახლითა რძითა დან[ა]ყილი შემოსდვ[ა]ს, და ბაზ-
რ[ა]ყატუნი, ძმრითა ტლედ ქნას და შემოსდვ[ა]ს.

ახუავე გას[ა]ხსნელი ტლე. — ფურცელი ქალმისა მოხარშუ-
ლი და დან[ა]ყილი ერთისა უმისა კუერცხის გულითა და ძმრისა
ლუვითა(?) და ცოტასა ქერის ფქუილითა და ვარდის ზეთითა არე-
ული ერთ[ა]დ ტლედ ქნას. ლობიო დან[ა]ყილი და მოხარშული,
ისიცა ერგების. თუ ისი სენი ბალდმის[ა]გან იყოს, პირველ[ა]დ გუ-
ლანგუბინი მისცეს კამის თესლითა, და მისი საჭმელი — მუხუ-
დოს წუენი. და ოთხისა დღისა უენის კრურშიგა(?) ნახოს: თუ გ[ა]-
მომცხურისა ნიშ[ა]ნი იყოს, მვლესული(?) მისცენ ბედნაჯრისა ზე-
თითა. თუ შეიძლებდეს და ზაფხული იყოს, პირსა წ[ა]იგდებინოს
და მაჯუნი რამირან — ორი მუტყ[ა]ლი — ყოვლთა დღეთა დილე-
ულ[ა]დ შესუას და ერგების. ქუნჯუთი და სელი და ულბო დან[ა]-
ყონ, დუმიტა ტლედ უყონ, თაფლი გაურიონ და ტლედ დასდვას
ორსა დღესა. და თუ გაშრეს, ბაბუნაჯითა შესოთვლოს(!) და კიდე-
ვე დაიდვას ნახარში მ[უ]ც[ე]ლსა. გოგირდისა წუენშიგა ჩა[ა]-
ს[ა]ს და შიგა ჩაჯდეს, და მერმე ისი ზემო ტლე[ე]ბი
მაშინ ქნას: — დაიჭირე ბაბუნაჯი, იქლილმ[ა]ლუქი, ზატმი,
ულბო, თუითო — ოცი მუტყ[ა]ლი, მუყლი აშყი, ჯავ[ა]შირი, თუი-
თო — ათი მუტყ[ა]ლი, და თხის თ[ი]რკმლ[ი]ს ქონი და ბატისა ქო-
ნი, და ზროხის წუივის ტუინი და თაფლი და ერბო, თუითო — ათ-
ათი მუტყ[ა]ლი, და ხუთი მუტყ[ა]ლი ცუილი, და ძმარი ოცდაათი
მუტყ[ა]ლი, და ერბო — რაცა მო[ა]უნდეს. რაცა ჯმელი იყოს, ისი
დან[ა]ყონ; ლუინითა ცუილი, ქონი და ერბო დაზილოს, და ისი
სხუა წამლები იმა ძმრითა ჩა[ა]დნოს. და მერმე ყუელა ერთ[ა]დ
გაურიოს და ტლედ ქნას. და შაფი, რომე არყნისაგან
ზურგი სტკიოდეს, — დაიჭირე: საქაბინჯი, ჯავშირი,
მუყლი, აშყი, ზანჯაბილი, ანძრუთი, სურინჯინი, ბორა, შიყაყული,
მ[ა]რილი ინდოური, ჯუნდი, ბედსტარი, ყუსტი, ზარამბ[ა]დი, ზირა,
ფურცელი სადაფისა, ანისურ[ი]ს თესლი და კ[ა]მისა თესლი; ესე
ყუელა თუითო წონა ს[ა]მისა მუტყლისა ტლედ ქნას.

**სხუა სენი არის, რომე ორთ[ა]ვე ბექთა შუა თევზივითა ვორ-
ცი წაუწვების.** მისი წამალი: აილე ზანჯაბილი და მიეც და-
ნ[ა]ყილი ლუინითა. თუ მან არ უშუელოს: აილე აველუ-
კისა ძირი, დან[ა]ყე და ლუინითა შეასუი, და უშუელოს.

კარი პატრუკიზისა გას[ა]ხსნელისა და შემსაგრ[ა]ვისაცა

პირველი პატრუკი, რომე სენი სიმჭურვლისა იყოს, უშუელის.
— აილე წმიდა თაფლი — შუიდი დრ[ა]მი და დადგი ცეცხლზედა
და წყნ[ა]რად აღუღე, და ურიე, რომე არ დაიწუას. მუნამდის 5
აღუღე, რომე ||მე გაწითლდეს და გასქელდეს, მერმე აილე მ[ა]რილი 519r
და ბორკი, თუითო — დრ[ა]მი, და თ[ა]ფლშიგა გაურიე. და აილე
ცეცხლისაგან და კელები ზეთითა შემწენ და პატრუკები შექენ.
რა შედება მოგინდეს, შემწენ და შეუღევ. თუ ისი ჩამოვიდეს,
სხუა შეუღევ იმა წესითა. 10

ს ხ უ ა პ ა ტ რ უ კ ი. — აილე საყამუნია ერთი დანგი, ზო-
ხის ნ[ა]ვლედი — ხუთი დრამი, კარის ქონი — სამი დრამი, ბორკი
და მ[ა]რილი დან[ა]ყილი, თუითო — დრ[ა]მი, ტუყტი დან[ა]ყილი
და გაცრილი — ერთი დრამი; რ[ა]ცა დას[ა]დნობელი იყოს — და-
[ა]დნევ, დას[ა]ნ[ა]ყელი — დან[ა]ყე და შიგან გაურიე. და ერთ[ა]დ 15
აღუღე, რომე გასქელდეს. მერმე ძუელისა ქაღ[ა]ლდისა პატრუკე-
ბი შექენ და იმა წამლებშიგან ზედა და[ა]სხი და გა[ა]შრევ. და, რა
მოგინდეს, ზეთითა შემწენ და შეუღევ, რ[ა]გუარაცა წესი არის პატ-
რუკისა.

ს ხ უ ა პ ა ტ რ უ კ ი. — აილე ერთი კოვზი თაფლი, და თავუი- 20
სა ცურცლი, და ტრედისა სკინტლი, ქერიჭი, ბორკი; დან[ა]ყე და
თაფლი გაურიე, და აღუღე, რომე გასქელდეს, და პატრუკი შექენ
და შეუღევ ვისცა სჭირდეს, და უშუელის.

ს ხ უ ა პ ა ტ რ უ კ ი. — აილე ბოლოკი, და პატრუკი ქენ და v
შემწენ ძუელ[ი]თა ბერძულითა ზეთითა. 25

სხუა პატრუკი, რომე უშუელის ზიდვებასა. — აილე მური და
ზაფრანი, აფიონი და თეთრი საკმელი — სწორი; დან[ა]ყე და გა-
ცარ, და კუერცხის გული გაურიე, პატრუკები შექენ და, რა მოგინ-
დეს, შეუღევ.

ს ხ უ ა პ ა ტ რ უ კ ი ი მ ა ვ ე ს ე ნ ი ს ა, გ ა მ ო ც დ ი ლ ი. 30
— აილე უმარული და ქათირისა ძირი, თეთრი საკმელი და სამყი²
არ[ა]ბი, ნიშასტ[ა]კი და აფიონი, და ძმათა სისხლი, თუითოსაგან —
თუითო მუტყ[ა]ლი. დან[ა]ყე და წყალი გაურიე, და მკედისა პ[ა]ტ-
რუკები შექენ ხურმის კურკის ოდენი და შეუღევ. პატრუკსა წი-
ნათ საჯდომსა შიგან ცოტა თაფლი შეუღევ; თუ გინდოდეს, ესე 35
პატრუკები დან[ა]ყენ და გაურიე დედაკაცისა რძითა და ვარდის
ზეთითა, და ოქნა შექენ და შეუღევ.

სხუ[ა] პ[ა]ტრუკი გახსნისა, რომე გამოიღოს ბაღლაში და შავი
ზაფრა. — აილე: შამიანდალი და ბორაკი, თუითო — დრამი, თურ-
ბუთი — ორი დრამი, მამული — ერთი დრამი; ყუელა დან[ა]ყე და 40

გაცარ, და წითელი შაქ[არი] გაურიე, პატრუკი შექენ და შეუდეგ,
და უშუელოს ღთ'ითა.

- 520r || სხუა პ[ატრუკი], რომე უშუელის ერთობ ზიდვებასა და ტკი-
ვილსა მუცლისასა. — აილე: მური ერთი დრ[ამი], აფიონი — ორი
5 დანგი, საკმლისა ფქუილი და აკაკია — ნახევ[არი] დრამი, ზაფრ[ა]-
ნი ერთი დანგი. ყუელა დან[ა]ყე წურილად და წყალი გაურიე, და
შეზილე, რომე ცუილივითა შეიქნას, და დაქერ ბაკილ[ი]სა ოდენი
და მკედისა პ[ატრუკები] შექენ და ზედა და[ახუ]იე. და ერთი წუე-
10 რი შორს დაიჭირე, რომე გახმეს, და რა მოგინდეს, შემწენ ბერ-
ძულითა ზეთითა და შეუდეგ, და უშუელოს.

მდ. [კარი ორგეოცლა მემოთხე]

პარი სტომაჰისა, რომე ააშ[ა]ლოს, და რ[ა]ს[ა]ცა ჰამდეს,
ამოიღებდეს

- მას ესე წამალი შეუწყევ. — აილე ტყემლისა
15 სასმელი და შეასუი. თუ ისი არ იყოს, აილე თუთუბა და ვარდის
წყალი და ცივი წყალი, თუითოსგან — ათი დრამი, ერთმანერჩიგან
გაურ[ი]ე და გაუშუი, რომე თუთუბა დალბეს. მერმე გაწურე და
შეასუი თუითოჯერ, რომე ჩ[ა]ნთქმიდეს. და თუ რწყევავე მოუვი-
დეს, წიფლისა ქერქი აცოხნინე ნ[ა]ხევარი დრ[ამი], დ[ა] ჩ[ა]ნთქას
20 და გული დ[ა]აწყნაროს. მერმე შექენ ესე წამლები და
სტომ[ა]ქზედა დასდეგ. აილე: კალის თესლი, მასდაქი და
v კულიავი, თუ||ითოსაგან — სწორ-სწორი, დან[ა]ყე და გაურიე კარ-
გითა ღუინითა, და სამოსლითა სტომაქზედა დასდეგ. და აგრევე
მისი პირდაპირი ზურგზედა. და რა გაშრეს, კიდევ და[ა]სოვლე და
25 დასდეგ, და უშუელის ერთობ რწყევასა და სტომაქსა გ[ა]ძლიე-
რებს. მერმე შექენ ესე წამ[ა]ლი და ღუიძლზედა
დასდეგ. — აილე: ქერის ფქუილი და ალტორი თეთრი, და
ხაშხაში და წითელი ვარდი, ყუელა დან[ა]ყე და ერთმანერჩიგან
გაურიე, და ვარდის წყლითა შეზილე, და სამოსლითა ღუიძლზედა
30 დასდეგ. რა გაკმეს, სხუავე დასდეგ, და უშუელოს. და თუ მან ვერ
უშუელოს და წყურვილი სჭირდეს, ესე წამ[ა]ლი ქენ და
შეაქამე. — აილე: ფშატი — კურკისაგან გამოღებული მოჭა-
ლული, თუხმაქანი მოჭალული, თუითო — სამი დრ[ამი], ალტორი
მოჭ[ა]ლული — ოთხი დრ[ამი], ტაბაშირი — ერთი დრამი, კმელი
35 ქინძი და ვარდი — სამ-სამი დრამი; დან[ა]ყე; გაცარ და ერთმანერ-
ჩიგან გაურიე. და აილე მისგან ორი დრამი და და[ა]სხი ათი დრამი
ბიის სიქანჯაბინი, ორი დრამი ვარდის წყალი, ოცდა[ა]თი დრ[ამი]
ცივი წყალი და შეასუი უზმოსა, და შუადღესა უკანის პური აქ[ა]-
521r მე ალტორისა მუზაფრითა და მოჭ[ა]ლულისა || ნუშისა ზეთითა,

შეგან ქინძი და პიტნა და ზედა ცივი წყალი შეასუი, ლუინოსა ნუ მისცემ.

და თუ მუცელი შეკვრით იყოს, შექენ ესე წამალი და მიეცე. — აილე: თარანგუბინი ოთხი დრ[ა]მი და და[ა]სხი ზედა ორმოცი დრ[ა]მი წყალი და კარგად გაქენ, რომე გაერთდეს, და სამოსლითა გაწურე. მერმე გაურიე ჯულაბი თხუთმეტი დრამი და შეასუი; და ესე წამ[ა]ლი შექენ და გარეთით სტო-მაქზედა დასდევე. — აილე: კმელი ვარდი და ქერის ფქუი-ლი და ალტორი, თუითო — ხუთი დრამი, გუნდა, თეთრი სანდალი, ბროწეულის ყუავილი¹, თუითო — სამი დრამი, თეთრი ტულტი — ოთხი დრამი, დან[ა]ყე და გაცარ, და ხუთითა დრამითა ვარდის წყლითა გაურიე და უზმასა სამოსლითა სტომაქზედა დასდევე, და ზედა-ზედა უცულოდი.

და თუ არცა ამით გამრთელდეს, ესე წამ-ლები შექენ. — აილე: მე[ა]ვის ბროწეულის მარცუალი ოცი დრამი, მასდაქი — ერთი დრ[ა]მი, ქოთანშიგან ჩადევ და და[ა]-სხი ზედა წყალი ას ოცდა[ა]თი დრამი, ნელ[ა]დ ადუღე, რომე ნახე-ვ[ა]რი დარჩეს. მერმე აილე კალის თესლი — ერთი დანგი, ესე წუ-რილად დან[ა]ყე და გაცარ, და შეგან გაურიე. და თუითო || პირი ჩ[ა]ნთქმევიანე, რომე რწყევა და[ა]წყნაროს. ესე წამლები, რომე აწ დავსწერთ, შექენ და გარეთ სტო-მაქზედა დასდევე. — აილე: სოჭი, ანუ მწუანე გუნდა², და დამწუარი სუმფული და მასდაქი, და ზაფრანი და ბარ[ა]მბო, ოშინდ[ა]რი და კალის თესლი, თუითო — ორი დრამი, მუშკი — ორი დრამი: დან[ა]ყენ და გაცარ³ და გემრიელითა ძეგლითა ლუი-ნითა გაურიე, და თბილ-თბილად სამოსლითა ზედა დასდევე სტომაქ-ზედა და უშუელოს ღ'თითა.

ნიშანი და წამალი, რომე კაცი ბალღმისაგან მშინვიდეს და იყვანდეს

თუ ბალღამსა იყვანდეს, ერთობ და დასუსტებულისა და ეშინოდეს, თუ მოყუდებისო. მისი წამალი. — აილე: მწუ-ანე გუნდა და ქერის პური — სწორი, და დაწუი. მერმე დან[ა]ყე და გაცარ და აქამე. და ერთი პირი ძმარი შეასუი და შეკრა[ა]ს. და თუ ამოვიდეს, ესე წამალი ქენ. — აილე: კანაფის თესლი, დან[ა]ყე და წყალი გაურიე, და კარგად გ[ა]ქუშუი, რომე გაწმდეს; შეასუი და და[ა]ყენოს.

იმავე სენისათუის. — აილე: ვაშლი, ნედლი იყოს || და თუ კმელი, ადუღე და წყალი მიეცე, რომე შეასუას და და[ა]ყენოს.

იმავე სენისათუის, რომე ცხელებისაგან

ამოიღებდეს ბალდამსა. — კალი თბილსა ღუინოსა^{მე}
გან გაურ[იე], შეასუი და უშუელოს.

სხუა¹, რომე ერთობ აბოყინებდეს. — პიტნისა წყალი გაურ[იე]
მე[ა]ვესა ბროწეულისა წყალშიგან, შეასუი და უშუელოს.

5 სხუა, რომე სიცხისაგან ბალდ[ა]ში არ დადგეს. — აიღე: სოს-
ნის ფურცელი ბიითა და ღუინითა, ადუღე და სტომაქსა და მკერდსა
დასდევე. თუ ამან არ უშუელოს, ერთი ბროწეული მე[ა]ვე და ერთი
ტკბილი გაწურე, ზაფრანა გაურ[იე] და შე[ა]სუი, და უშუელოს.

10 სხუა წამალი გულისა და სტომაქისა. — აიღე: ზეთი და ცუი-
ლი, ერთ[ა]დ და[ა]დნევ, რომე გათხელდეს. აიღე მდოგუი და კარგად
დან[ა]ყე, და ცუილსა და ზეთში გაურიე და კარგად შეზიღე, რომე
გაერთდეს, და გარეთ დასდევე გულსა² და სტომაქზედა, და მითვე
კელი და ფერკი შემწენ და უშუელოს.

v თუ ასეთი სლოკინი წაეკიდოს, რომე საქმელსა ამოიღებდეს და
15 დასწყნარდეს, აიღე სადაფი || და ზეთი, და ადუღე, მერმე მკერდ³
შეუმწენ.

იმავე სენისათუის, — პიტნა ადუღე კარგად და მისი
წყალი თაფლითა შეასუი, და უშუელოს.

მისთუისვე. — ტენცო ადუღე და მისი წყალი თაფლითა
შეასუი და უშუელოს.

20 და თუ გაგრძელდეს სლოკინი, აიღე აგური, დან[ა]ყე წურილად,
ორი ღრამი პირშიგან აღებინე და ზედა ცივი წყალი შეასუი, რომე
ჩა[ა]ღებინოს და უშუელოს.

სხუა მისივე. — აიღე წიფლის ქერკი და მასდაქი ერთად,
და[ა] წყლითა ადუღე, და წყალი შეასუი და უშუელოს.

25 მ. [კარი ორგეოცდა მახუთე]

კარი და ნიზანი სარწყველისა წამლისა, რომე სტომაქში
გაწმიდოს ბალდამისა და ზაფრისაგან და[ა]
ამოაღებინოს ზეით

30 ესე წამალი ქენ და მიეც — აიღე: ტენცო და
ა[ა]დუღე კარგა, გაწურე და თაფლი გაურიე, და ცოტა მარილი
და[ა]ყარე და შეასუი. მერმე ფრთითა ამოაღებინე.

სხუა მისივე. — ბოლოკი დან[ა]ყე ნახევარზედა და ძმრი-
თა აჭამე, და ცოტა მარილი და ცოტა თფილი წყალი შეასუი ზედა,
523r დაიყოვნოს და || მერმე არწყიოს. თუ ერთობ ამოიღოს და აწყი-
35 ნოს, ქერისა პური აჭამე ძმრითა და და[ა]ყენოს.

სხუა, რომე შავი ზაფრა და ყუითელი ბალდამი ამოიღოს და
ცხროსაცა უშუელოს. — აიღე: ბოლოკი, და ცოტად დან[ა]ყე, და

მისგან ოცი დრამი [აიღე] და ცერეცო — ათი დრამი, ინდოური
მარილი — ხუთი დრამი, ერთსა ქოთანშიგან ჩადევ და სამი ლიტრა
წყ[ა]ლი და[ა]სხი და [ა]აღლდე, რომე დარჩეს ერთი ლიტრა, და გა-
[ა]ცივე და ცოტა თაფლი გაურიე და მიეც სამი კუანჩხი. და მერმე
გრძლად ფრთითა არწყევინე და გაწმდეს.

5

სხუა წამალი ამოღებისა. — აიღე: ბოლოკი და
თაფლი და ძმრითა მიეც, რომე ქამოს. მერმე ტფილი წყალი შეა-
სუი ბევრი, მერმე ცოტა მოიცადოს და აგრე არწყიოს.

სხუა წამალი ამოღებისა. — აიღე: სპანდის
თესლი და ასორიკისა თესლი სამ-სამი დრამი, დან[ა]ყე და გაცარ. 10
და აიღე სიქანჯაბინი, და[ა]სხი ზედა ბოლოკის წყალი, ცოტა აღუ-
ლე და ზედა და[ა]სხი და მიეც, რომე შესუას და თითითა არწყიოს.

სხუა წამალი უზიანო ამოღებისა, ბაგრ[ა]ტის შექნილი. — აი-
ღე: ბოლოკი გაფრცქვენ; აიღე შავი ჯარის-ძირა, დაჰერ წურილისა
ლილისა ოდენი, მერმე მო|კურითე, ბოლოკი და ჯარის-ძირა შიგან
ჩადევ, და ჰურჰელს შიგა ჩადევ ანუ სიქანჯაბინი და[ა]ს[ხი], ანუ
თაფლი, რომე დაიფაროს, და ერთსა ღამესა გაუშუი². დილასა ამო-
იღე და ჯარის-ძირა გაყარე და ბოლოკი აჟამე. მერმე აიღე ცერე-
ცო მოდუღებული, ამა თაფლშიგან გაურიე, რომე ბოლოკი იყოს,
და ბევრი შეასუი. მერმე ფრთითა არწყევინე და, რა გაწმდეს, შინა
დაიძინოს და, რა გაიღუიძოს, კარგი საჰმელი შეუწყევ, რაგუარაცა 20
მართებდეს.

სხუავე. — აიღე: თაფლი და ძმარი, ერთ[ა]დ დადევ და
გ[ა]ურიე და შე[ა]სუი. მერმე ცერეცოს წყალი შეასუი და[ა] ფრთითა
არწყევინე, ვირე გაწმდებოდეს.

სხუავე, რომე ბალდამი ამოიღოს. — აიღე: 25
ასპრის თესლი და გული, დანაყე, და ცერეცოს წყლითა გაურიე და
შეასუი. ხანი გამოუშუი და კიდევ ცერეცოს წყლითა შეასუი, და
ფრთითა არწყევინე, ვირემდის გაწმდებოდეს და მისისა წესისა სა-
ჰმელი აჟამე.

სხუა რწყევებისა. — როდეს რწყევა გინდოდეს, სამსა 30
დღესა აფ[ა]რეზე მაწუნისაგან და მე[ა]ვისაგან, მერმე დანაყე ერთი
მუტყალი ზაფრა და როუ, || და თაფლითა შეზილე და შეაჟამე დი- 524r
ლეულად. და თუითოსა თას[ს]ა თბილსა წყალსა შესმიდეს და გულ-
სა³ აუშლის, და [ა]რწყევინებს. რ[ა]სთონჯერცა შესომს თბილსა
წყალსა, იგთონჯერ არწყევინებს. თუ სამი მარტული აბისალტან 35
გაურიოთ შიგან, მაშინ ქუითთა ას[ა]ქმებინოს. და რა წამლისაგან
გამოვიდეს, ბაზრაყატუნისა წყლითა შესუას მითვე წესითა, რომე
ზემო სწერია. აბესალტანსა ქერქი შე[ა]ძრევ გარეთით და გ[ა]აბე,
და შიგნით თხელი ცილა აკრ[ა]ვს, იგიცა შე[ა]ძრევ, თუ არა — კაც-
სა აწყენს.

40

სხუავე რწყ[ე]ვისა წამალი. — თუ გინდოდა,
რომე ადვილად აწყინოს, ნესუსი ძირი დან[ა]ყეთ და ლუინითა შე-
სუით, და არგებს და ადვილად არწყევინებს.

მგ. [კარი ორმოცდა მეთხუთსე]

ნიუ[ა]ნი, რომე ოვლიანმ[ა]ნ ცივი წყალი სუას და აწყინოს

5

v

10

15

20

რა კაცი ერთობ გასჯილი იყოს და მაშურალი, და დაოფლიანე-
ბულიყოს, ანუ ცხენიან[ა]დ ანუ ქუეით[ა]დ, და ცივი წყალი შესუს,
ანუ აბანოთ თფილი და ოფლიანი გამოსულიყოს, და ერთობ მაშუ-
რ[ა]ლი იყოს¹ და ცივი წყალი შესუს, სტომაქისა და გუ[ლ]ერდები-
სათუის ეწყინოს, რომე სულისა ქცევასა შიგა აწყენდეს. იმა
სენისა წამ[ა]ლი ესე ქენ. — აიღე: წითელი ვარდი
ოთხი ღრამი, ქერის ფქუილი და ტუყტი — ორ-ორი ღრამი, და მას-
დ[ა]ქი — ერთი ღრამი დან[ა]ყენ წურვილად და ერთმანერჩიგა გაურიე,
და ვარდის წყლითა შეზილე და ქათნითა, სადცა სტკიოდეს, დასდებ-
დი. და რა გაკმეს, კიდევ უცვ[ა]ლონ ზედა-ზედა. მერმე ესე
სუფუფი შექენ და მიეც. — აიღე: ანისონი ერთი
და მასდ[ა]ქი ორი დანგი, პიტნა — ს[ა]მი ღრამი, შაქ[ა]რი — ათი
ღრამი; ყუელა დან[ა]ყე და ერთმანერთჩიგან გაურიე, და ყოვლთა
დღეთა უზმასა მიეც სამი ღრამი, ზედა ცივი წყალი შეასუი. რა წა-
მალი წავიდეს, მერმე პური აჭამე შემწურისა ბატკნისა და ქათმისა
კორცითა, და ნაღულები წყალი შეასუი ცივი, ვირე არ გამართელ-
დეს. და ლუინოსა ნუ შეასმევ, და სხუისა მძიმისა საკმლისაგან
ფრთხილ[ა]დ შეინახე და უშუელოს ღ'თითა.

მზ. [კარი ორმოცდა მეოთხე]

25

კარი და ნიუანი ღუნომა რომე აწყინოს

525r

30

35

642

თუ კაცმ[ა]ნ ბევრი ღუინო სუას, აწყინოს; პირი || გაუყუითლ-
დეს და გაუზივდეს. მისი წამალი. — აიღე: ინა და წყლითა
ადუღე, მერმე დაღევ, რომე დაწმდეს. და გაურიე ტაპარზი შაქ[ა]-
რი და ნუშის ზეთი, და ერთსა ღამესა ცასა ქუეშე დადგი, და დილა-
სა და შეასუი და უშუელოს.

სხუა წამალი, რომე ღუიძლი ღუინისაგან სტკიოდეს. — აიღე:
ბატკნის ღუიძლი, გაქენ ღუინითა და გაუშუი, რომე დაწმდეს, და
შიგა შაქ[ა]რი გაურიე, შეასუი და უშუელის. იცოდი, რომე ღუინო-
ნაწყენისა კ[ა]ცისათუის შაქრისთანა სხუა წამ[ა]ლი არ არის და
ყოვლსა ღუ[ი]ნო-ნაწყენსა შაქ[ა]რი უშუელის.

პარი და ნიშანი ძარღუებისა დამოკლებისა

დაკოდითა, ანუ სხუითა საქმითა, რა ესე დაემ[ა]რთოს, თუ ერთ-
სა ასოსა შიგა იყოს და თუ სრულსა ტანშიგან, იმა სენსა თათრუ-
ლად ნასიქ ქუიან. იგი არს, რომე ანასდად ეცემის, დღივ და 5
დღივ უარ იქნების. თუ ან[ა]სდეულ[ა]დ ეცეს, ეს წამალი ქენ,
რომე ფელენჯისა სწერიი. მერმე ისი ასო კარგად და-
[ა]ხელინე კელითა და ფერკითა და შემწენ ყუსტის ზეთითა. კოს-
ტის ზეთისა ნიშანი ესე არის. — აილე: კოსტი და
თაჟუის*—|| კუერცხი, თუითო — ხუთი დრამი, ფარფიონი — სამი v
დრამი; ყუელა დან[ა]ყე და ჭურჭელშიგა ჩა[ა]სხი, და და[ა]სხი ზედა 10
ლუიწნო ასი დრამი, ბერძული ზეთი; ქუაბშიგან ჩა[ა]სხი და ნელ[ა]დ
ადულე მანამდის, რომე ლუიწნო დაშრეს და ზეთი დარჩეს. მერმე
აილე წმიდითა ს[ა]მოსლითა და გაწურე, და, რა მოგინდეს, ამა ზე-
თითა შემწენ. და თუ დღივ და დღივ ცოტა ეცეს ესე სენი, ნუ იქ
ამა წამალსა, ესე ქენ. იმას სხუისა მიზეზი მეტისა სიმკურვლი[ა] 15
მეტად რომე მუცელი გახსნით იყოს, ანუ ბევრისა ამოღებისაგან, ამა
სამთ[ა]გ[ა]ნ წაეკიდების, რომე დღივ და დღივ ცოტა ეცემოდეს,
ადვილი არს, ყოველთა დღეთა თფილსა წყალშიგა ჩაჯდეს. მე-
რ-
მე ესე წამ[ა]ლი ქენ და შემწენ. — აილე: იის 20
ზეთი ორმოცდა[ა]თი დრ[ა]მი, აყიროსა — ოცდაათი დრ[ა]მი, და
ერთმანერჩიგა [...] და, რა წყლითა გამოვიდეს, იმით შემწენ. და
ს[ა]ქმელი მიეცე: — ახალი თევზი და თორხულო კუერცხის
გული, გოჭისა და თივნის კორცი და უშუელოს.

* ქვედა და გვერდით აშიაზე მიწერილია იმავე ხელით, უფრო წვრილად,
შემდეგი: „სხუა მ[ა]ლ[ა]მა, უშუელის, რომე კ[ა]ცსა ძარღუი დაუმოკლდეს. — 25
აილე მუცლი ათი დრამი, კ[ა]თმისა და ბატის ქონი და ხარის წუივის ტუინი,
თუითო — ნახევ[ა]რი ლიტრა. მუცლი და[ა]ლბე თფილითა წყლითა და სხუა და-
[ა]დნე და ავანშიგან ჩადევ და გ[ა]ურე. და მუცლი ზედა მოაყარე და გაქენ. და
რა მოგინდეს, სამოსლითა ზედა დასდევ და ძარღუზედა შემოსდევ.

სხუა მ[ა]ლ[ა]მა, რომე ძარღუი გ[ა]უხივდეს. — აილე 30
შუშმის გული და მ[ა]რტუშის ფურცელი ნედლი, და დან[ა]ყე ორივე ავ[ა]ნში-
გ[ა]ნ, და სამოსლითა ზედა შემოსდევ და უშუელოს.

სხუა მალ[ა]მა, რომე კაცისა ძარღუი ანუ გახურებული 1
იყოს, ანუ გაწყუებული, ანუ ძუალი გატეხილი, და ფხელი
წ[ა]უვიდოდეს უწდილდ(!) თუ ყუერი სტკიოდეს, თუ უკა- 35
ნ[ა]ნასა კარსა სქელი წელი გამოვიდეს. — აილე მურღუს[ა]ნ-
გი ოცდაათი დრამი, და ზროხის ქონი, თუითო — ოთხმოცი დრამი, პელეკო-
ნის გომიზი, და თეთრი საკმელი, თუითო — ოცდაათი დრამი, ბერძული ზეთი,
ძმარი და ნავთი — სწორ-სწორი, ბარგუეტი — თხუთმეტი დრამი, ცუილი, გო-
მიზი და ზეთი. კარგა ადულე, და სხუა წამლები ლუინითა ადულე, ოთხსა დღესა
გაუშეი, მერმე გაურიე ერთად და, სადაცა ხტკიოდეს, დასდევ და უშუელოს ღ[ა]თითა. 40

თუ ძარღუი დამოკლდეს კაცისა დაკოდისაგან ანუ სხვისა მიზე-
 ზისაგან. — ა ი ლ ე: თელ[ი]ს ძირის ქერქი და ტუყტის ძირის ქერ-
 526r ქი, და წყალი და[ა]სხი და ადუღე, რომ გასქელდეს, და || აიღე გამ-
 5 დნ[ა]რი უმი მ[ა]თი ზომა, ორის ოდენი ვირისა რძე, ერთმანერჩიგან
 გაურიე. და აიღე ცოტა ბარამბო, იგიცა შიგა გაურიე და ადუღე,
 რომე გასქელდეს. და აიღე სელი უმი, ადუღებულშიგან გაურიე.
 მერმე აიღე თიენის ტყ[ა]ვი, ესე წამლები იმაზედა გა[ა]ბრტყელე
 და დასდევ იმა ალაგსა, სადაცა მოკლე იყოს და სტკიოდეს. თუ
 დიდნ[ა]ნ გაუგრძელდეს, ერთობ გა[ა]გრძელებს ძარღუსა ზომისაგან
 10 ცოტასა ხ[ა]ნსა. და თუ დიდსა ხანსა დასდებ, ერთობ გა[ა]გრძელებს
 ძარღუსა და უშუელოს ღ'თითა.

მთ. [კარი ორმოცდა მეცხრე]

კარი და ნიშ[ა]ნი სნაულისა, რომე შეზნდეს და სულსა ვერ
 იღებდეს — ვერ შეღმა და ვერ გაღმა, და ვერა შეიბჟოს—
 15 ვერ შარდის წასულა და ვერცა ნაპალისა.

რა ესე სენი გამოჩნდეს, იცოდი, რომე ავი სენი არის. ესე სენი
 ორისა მიზეზისაგან იქნების: ანუ კაცი დაც[ა]რიელებულა და ძალი
 წასულია და მისგან არს, ანუ გონჯი სენი ზაფრა შეგროვებულა
 სტომაქშიგან და მისგან ავი სული ეცემის და მისგან არს.
 20 რა ესე სენი გამოჩნდეს, სნეულსა ფიცხლად უშუელე
 და გასინჯე. და მაჯა ნახე; თუ დასუსტებულყოს, მოი-
 ქირვე, რომე ანუ პურ-წყალი აქ[ა]მო, და ანუ ბროწეული-
 v სა, და ქერის წყლითა პური აქ[ა]მო. || და თუ სტომაქი სუსტად არ
 არის, იცოდი, მისგან იქნების, რომე სტომაქშიგან სენი დაგროვე-
 25 ბულა და იქიდაღმა გულსა სცემია. მას მიეც თხუთმეტი დრამი სი-
 ქანჯაბინი ცივითა წყლითა. და თუ მუცელი შეკრვით იყოს, მას
 ტბილის ბროწეულის წყ[ა]ლი მიეც ჯულაბითა. და თუ მუცელი
 გახსნით იყოს და მისგან წაეკიდოს, მას ალტორი მიეც, ანუ ბიის
 სასმელი, და ნიადაგ, კარგი რამე უკმეი წინა, ვარდის წყ[ა]ლი, სან-
 30 დალი და ქაფური ცხუირთანა და[ა]ქირვინე, ვაშლისა და ბიესაცა
 ისუნებდეს, და ბიე ცოხნოს და ქერქი გა[ა]გდოს, და წუენი ჩანთ-
 ქას, და უშუელოს ღ'თითა. თუ სულსა ვერ იქცევდეს, აიღე თათ-
 რული ელევანი (თათრთათ(!) მოვა, და აფთიმონისა მგზავსი იქნე-
 35 ბის), მისგან ოცი დრ[ა]მი, ჩ[ა]მიჩი — ორმოცდა ს[ა]მი დრ[ა]მი, ცე-
 რეცო — ათი დრ[ა]მი; ჩადევ ჭურჭელშიგა და წყ[ა]ლი და[ა]სხი
 ექუსი უკია, და ადუღე, რომე ნახევარი დარჩეს. და მერმე გაწურე
 და გაურიე თაფლი ოცი დრამი. და² კიდევ ადუღე, რომე გასქელ-
 დეს. რა მოგინდეს, მიეც უზმასა ათი დრ[ა]მი და უშუელოს ღ'თითა.

ესე წამ[ა]ლი || ქენ: თავზედა დედაკაცისა რძე! და[ა]- 527r
წუელინე. მერმე ესე წამალი შექენ და თავზე-
და დასდევ. — აიღე: თარა და აყიროს ნაფრცქუენი, და კაკ- 5
ბის საქმელი, ტუყტი, კიტრი, ია (თუ კმელი იყოს და თუ ნედლი) —
ერთმანერთის ოდენი გაურიე და ზედა ვარდის წყ[ალი] და[ა]სხი. და
თუ ერთობ სიკმელე და სიცხე იყოს სწეულსა თანა, ცოტა ქერის
ფქუილიცა გაურიე, სქლ[ად] შეზილე და სამოსელზედა გა[ა]ბრტყე-
ლე და თავზედა დასდევ. თუ სიმთელეშიგან წაეკიდოს ესე სენი, 10
ესე წამლები თ[ა]ვზედა და[ა]სხი. შექენ. —
აიღე: კმელი ია ხუთი დრამი, ნელოფრის ყუავილი — ათი დრა-
მი (კმელი იყოს თუ ნედლი), ბაბუნაჯი (კმელი იყოს თუ ნედლი) —
ათი დრამი, თარას თესლი — ხუთი დრამი, ქერის კორკოტი — ათი
დრამი, და ქუაბშიგან ჩადევ, ზედა ათი ლიტრა წყ[ალი] და[ა]სხი; 15
აღულე, რომე ექუსი ლიტრა და[ა]რჩეს. მერმე თავზედა და[ა]სხი დი-
ლეულ და საღლაშოდ. წყალი შეინახე, ნიადაგ გა[ა]თბობდი და ამა
წესითა უზმიდი. და თუ არ უშუელოს, თხისა რძე გაურიე
და ასრე ასხემდი და უშუელოს ღ'თითა, და წყალსა ნუ გა[ა]ტუ-
დებს, მუდამ მ[ა]სვე და[ა]სხემდია, რ[ა]გუ[ა]რცა სწერია. 20

|| წიგანი, რომე კაცსა ძარლუზი გაუშქავდეს

რ[ა]ქ[ა]მ კაცსა ძარლუი გაუხსნა და გაუსივდეს, და სხუისა რას-
ცა მიზეზისაგან იყოს, რომელ გაუსივდების, მერმე იმა სხუისა მთე-
ლისაგან გაუხსენ და სისხლი გამოუშუი ასთომი, რომე არ დასუსტ-
დეს. თუ სისხლ[ი] შ[ა]ვი იყოს და სქელი, კარგად გამოუშუი. მერმე 25
სიქანჯბინი ასუი ცივითა წყლითა. მერმე აიღე: ბაზრაცატუ-
ნი ოცი დრ[ა]მი და და[ა]სხი წყალი ორმოცდა ათი დრ[ა]მი, გაქენ
კოვზითა, რომე გაერთდეს. მერმე აიღე გაცრილი ქერის ფქუილი
და იმა წყლითა ცომი შექენ, და დასდევ გასივებულსა ძარლუსა ზე-
და. და თუ გაკმეს, ზედა-ზედა უცვ[ალე]. 30

თუ მით არ გამრთელდეს, ესე ქენ, ისე აქიმსა
უბრძ[ა]ნები. — აიღე: ერთი ბლუეი ფქუილი წმიდა და
ორი ბლუეი ქერის ფქუილი, და თფილი წყ[ალი] გაურიე, და თხე-
ლითა ს[ა]მოსლითა ზედა დასდევს გასივებულსა ალაგსა, გახსნის.
და პირსა ერბო დასდევ. მერმე ესე წამ[ალი] დასდევ და ნიადაგ 35
უცუილიდი სა?...

- 528r ...ვითა შეიქნას, ძუელი ბამბა შემწენ ფურის ერბოთა, და ესე
ზედა მოაყ[არე] და შეუკარ სამსა ღღესა, ანუ თხის ტყ[ავი] დაწუი,
დაკოდილზედა დასდევ და მ[ა]გრ[ა]დ შეუკარ, ვირე სხუისა წ[ა]მ-
ლისა ღონე ქნა, ესე კარგია და მშუელელი.
- 5 თუ ახალი მღიერი იყოს სიმკურვლისაგან, ანუ საჯდომზედა,
ანუ მკეცსა რასმე ეკბინოს, ანუ დამწუარი იყოს, შექენ ესე
თე თრი მ[ა]ლამა და დასდევ ზედა. — აიღე: თე-
თრი უმ[ა]რილო — ხუთი ღრ[ა]მი, მურდას[ან]გი — ერთი ღრ[ა]მი,
10 ორივე ავ[ა]ნშიგან ჩადევ, დან[ა]ყე. და მერმე აიღე თეთრი ცუილი
ოთხი ღრ[ა]მი, ვარდის ზეთი — ათი ღრ[ა]მი, ორივე ერთ[ა]დ ადუ-
ღე; თფილ[ა]დ ავ[ა]ნშიგან იმა წამლებსა შიგან და[ა]სხი, გაქენ, ვი-
რემდის გაცივდებოდეს. მერმე აიღე ორი კუერცხის ცილი, ზედა
და[ა]სხი. გაქენ, ვირემდის გაცივდებოდეს, და ჭურჭელშიგან ჩ[ა]-
15 დევ. და რა მოგინდეს, ძუელითა ბ[ა]მბითა ზედა დასდევ; და თუ
ვიწრო იყოს დაკოდილი, პ[ა]ტრუკი შეუღევ.
- სხუა მალამა თეთრი, რომე უშუელოს ყოვლსა ფერსა მღიერ-
სა, რომე სიცხეშიგან გამოუვიდეს, ანუ გაზაფხულ ანუ ზაფხულის.
v თუ ისრითა || იყოს და თუ შუბითა, ან კრმლითა ან დანითა, თუ
20 ღრმა იყოს თუ არა, თუ ახ[ა]ლი იყოს თუ ძუელი, ყუელ[ა]სა უშუ-
ელის, კორცსა ამოზრდის და მღიერსა უშუელის. — აიღე: უმა-
რილო ათი ღრ[ა]მი, ანძრუთი — ს[ა]მი ღრ[ა]მი, მ[ა]მირონი — ერ-
თი ღრ[ა]მი; დან[ა]ყე და გაცარ. მერმე აიღე თეთრი ცუილი და ქათ-
მის ქონი, თუითოსაგან — შუიდი ღრამი, ბერძული ანუ შირბახ-
25 ტის ზეთი — ათი ღრ[ა]მი, ყუელა ერთპ[ი]რ[ა]დ დან[ა]ყე და ავ[ა]ნ-
შიგა ჩა[ა]სხი, და დან[ა]ყილი წ[ა]მლები ზედა მოაყ[არე] და გაქენ
ერთობ კ[ა]რგად. მერმე ჭურჭელშიგან ჩადევ და შეინახე, და, რა
მოგინდეს, დასდევ მღიერსა ზედა. თუ ერთობ ღრმა იყოს, პ[ა]ტ-
რუკითა შეუღევ წამ[ა]ლი ძუელითა ბამბითა, და თუ ღრმა არ
30 იყოს, ბამბითა ზედა დასდევ ერთხელ დილ[ა]სა და ერთხელ საღ[ა]-
მოდ და უშუელ[ა]ლოს.
- 529r || სხუა მალამა თეთრი, რომე კორცი ამოწ[ა]რდოს ცხელთა ღღეთა
მოწიფულისა კ[ა]ცისა. — აიღე: ომრელი გარცხილი ნახევ[არ]
ლიტრა, თეთრი ცუილი — ნახევ[არ] ლიტრა, ან შირბახტის ზეთი
35 ან ბერძული — ორი ლიტრა, კუერცხის ცილი — ერთი ლიტრა;
ცუილი და ზეთი და[ა]დნევ და კუერცხის გულშიგან გ[ა]ურის,
ცოტასა ომრელსა ზედა და[ა]სხმიდი და გაურევდი, გაქენ და შეი-
ნ[ა]ხე. და, რა მოგინდეს, რ[ა]გუ[ა]რცა წესია, მიეც და უშუელ[ა]ლოს.
- || სხუა მალ[ა]მა თეთრი, რომე უშუელ[ა]ს ყოვლსა ფერსა და-
40 კოდილსა და დამწუარსა მღიერსა. — აიღე: მურდ[ა]სანგი ერთი

წილი, ძმ[არი და ვარდის ზეთი, თუთიოსგან — ორი მისი წონა, მურდ[ას]ანგი ძმრითა მოადულე და ავ[ან]შიგან გაქენ, ვირე გას-
ქელდეს. მერმე ვარდის ზეთი და[ა]სხი და მ[ან]დ[ა]მდის გაქენ, რომე
კარგად გათეთრდეს; შეინ[ახე] და, რა მოგინდეს, ძუელითა ბამბი-
თა დასდე.

5

და თუ გინდოდეს, რომე თეთრი მალ[ა]მა წითლ[ა]დ შეიქნას,
აილე ყუითელი საკმელი, დან[ა]ყე და გაცარ, და მ[ა]ლ[ა]მ[ა] ზედა
მოაყ[არე] და დაზილე. და გაწითლდების, უშუელის, რომე თ[ა]ვზე-
და მუნი და მღიერი იყოს იმას.

სხუა მალ[ა]მა წითელი ტყუ[ი]ისა, რომე კორცსა მატოს და 10
მღიერი გა[ა]კმოს. — ა ი ლ ე: სინგური ხუთი დრ[ა]მი, და დამწუ-
რი ტყუია, ომრილო, ეაშყი და ჯ[ა]ვ[ა]შირი, და მასდ[ა]ქი და ვერცხ-
ლის წიდა, თუითო — ორი დრ[ა]მი, ფიჭუის გომიზი და ქალბანა,
თუითოსაგან — ათი დრ[ა]მი, ევაკნის გომიზი — ხუთი დრ[ა]მი; ესე
წამლები ყუელა ავ[ან]შიგან წურ[ი]ლ[ა]დ დან[ა]ყე და აბრ[ე]შუმი- 15
თა გაცარ. მერმე აილე ირმის თირკმლის ქონი, ანუ შინ[ა]ურის ზრო-
ხისა ქონი და მურტის ზეთი, და თუ ისი არ იყოს, ნარჭი || სისა —
ათი დრ[ა]მი¹, და ათი ქონი; ყუელა ერთ[ა]დ ადულე და ავ[ან]შიგან
ჩა[ა]სხი, და ბერძულითა ზეთითა გაერთენ ასრე, რომე წ[ა]მ[ა]ლსა
ეყოფოდეს. მერმე ესე დან[ა]ყილი წ[ა]მლები შიგან გაურიე, დაზი- 20
ლე და, რა მოგინდეს, ძუელითა ბამბითა დასდე.

სხუა მწუ[ა]ნე მ[ა]ლ[ა]მა², რომელი უშუელის მღიერსა, რომე
გაგრძელდეს და ჰსხუა სენი გ[ა]ერიოს. — ა ი ლ ე: ე[ა]ნგარა დამ-
წუ[არ]ი, ტყუია, ომრელი, თეთრი საკმელი, მური, მურდას[ან]გი,
ჯ[ა]ვ[ა]შირი, მასდ[ა]ქი, თუითო — ოთხი დრ[ა]მი, ფიჭუის გომიზი, 25
ბელეკონისა გომიზი, თუითოსგან — რვა დრ[ა]მი; დან[ა]ყე და გა-
ცარ. და აილე ზროხის თირკმლის ქონი გამდნ[არ]ი, სოსნისა ანუ
ბერძული ზეთი — რვა დრ[ა]მი, ზეთი და ქონი ქოთ[ა]ნშიგან ჩ[ა]-
დევ და ადულე, და ისი წ[ა]მლები შიგან გ[ა]ურიე, რომე გაერთდეს
და შეინ[ახე]. და რა მოგინდეს, დასდე ძუელითა ბამბითა, რ[ა]გუ- 30
არცა წესია.

სხუა მალ[ა]მა მწუანე, უშუელის, რომე მღიერშიგან სული და
ბალღამი იყოს და ყროდეს, და არ გამოვიდეს, და გახეტქა ვერ
შემ[ა]რთო და წამლითა გინა, რომე გა[ა]მრთელო. — ა ი ლ ე: ე[ა]ნ-
გარა ათი დრამი, და ქ[ა]ლის ქვა მღებე[ა]რთა, ანძრუთი, შუშმ[ა]კი|| 530r
და მურდას[ან]გი, თუითო — ხუთი დრ[ა]მი, დანაყე და გაცარ. და 35
აილე შირბაბტის ზეთი ოცი დრ[ა]მი, და ძმ[არი] — ათი³ დრ[ა]-
მი, გაურიე და ადულე თბილ-თბილ[ა]დ, [ა]ვ[ან]შიგა ჩა[ა]სხი
და იგი წ[ა]მლები ზედა მოაყარე, და კარგად გაქენ. და, რა მოგინ-
დეს, დასდე ძუელითა ბამბითა. თუ ღრმა იყოს, პ[ა]ტრუკითა ჩ[ა]-
უდევ, სული და ბალღ[ა]მი ამოიღოს და გა[ა]მრთელოს. 40

სხუა მალ[ა]მა¹, რომე გა[ა]კმოს ძუელი მდიერი და თუ სხუა
ფერი ავი კორცი გამოვიდეს, ისიცა მოსქ[ა]მოს. — აიღე: ე[ა]ნ-
გარა ორი დრ[ა]მი და ფიჭუის გომიზი და ქალბანა, — ხუთ-ხუთი
დრ[ა]მი, დან[ა]ყე და გაცარ. და აიღე ცუილი შუიდი დრ[ა]მი და
ბერძულითა ზეთითა და[ა]დნევ, და დან[ა]ყილი წამლები შიგან გაუ-
რიე და დაზილე, და შეინ[ა]ხე. და რა მოგინდეს, დასდევე, რ[ა]გუ-
არცა წესი არს.

სხუა მალ[ა]მა მწუანე, რომე კორცი მოსქ[ა]მოს და ბაყლი გა-
წმიდოს, და მატლსა და კრკილსა უშუელოს, და თუ თეთრი იყოს
მდიერშიგან გა[ა]წითლოს და გა[ა]მრთელოს. — აიღე: თაფლი და
და[ა]დნევ, მერმე აიღე ცეცხლით და ურიე აზომი ე[ა]ნგ[ა]რა, რომე
ქ[ა]რ[ა]ქივიითა გასქელდეს, და, რა მოგინდეს, ზედა დასდევე ძუე-
ლითა ბამბითა.

სხუა შ[ა]ვი მალ[ა]მა² მუშელები, რომე მრ[ა]ვ[ა]ლი ხანი გამო-
სულიყოს და მდიერი არ გამრთელებულიყოს. ესე ქენ. — აიღე:
მურდას[ა]ნგი ცხრა დრ[ა]მი, დან[ა]ყე წმიდად და შეინახე, და და-
[ა]სხი ზედა ბერძული ზეთი — ორმოცდაათი დრ[ა]მი, და ადუღე,
ვირე მურდას[ა]ნგი დადნებოდეს. და მერმე აიღე ცუილი და შ[ა]ვი
ფისი, თუითო — ათი დრ[ა]მი, ამავე ქოთანშიგა ჩადევ. მერმე აიღე
თეთრი საკმელი ათი დრ[ა]მი, ანძრუთი, ფიჭუისა გომიზი, თუითო—
ხუთი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე და გაცარ, ჩ[ა]ყ[ა]რე, რომე ქოთ[ა]ნი
ცეცხლზევე იყოს, კარგა გაურიე, და აიღე ქოთ[ა]ნი, ჩ[ა]დევ, და
შეინახე, და დასდევე რ[ა]გუ[ა]რცა წესია.

სხუა შ[ა]ვი მალ[ა]მა³ რომე უშუელის ყოვლსა დაკოდილსა, დი-
დი იყოს თუ ცოტა, ზამთრის ანუ შემოდგომისა; თუ ახალი იყოს
მდიერი, ფიცხლ[ა]დ გა[ა]მრთელოს და ბალდ[ა]მი არ და[ა]ყენოს. —
აიღე: მურდას[ა]ნგი, ძმათა სისხლი და ანძრუთი, თუითო — ხუთი
დრ[ა]მი, ყუითელი საკმელი — ორი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე და გაცარ.
და აიღე ბერძული ზეთი თხუთმეტი დრამი, ანუ შირბ[ა]ხტის ზეთი,
ანუ ფურის ერბო, იმის ოდენი[ა]ერტსა ქოთანსა შიგან ჩ[ა]დევ და ჩა-
ყარე შიგა ს[ა]მი დრ[ა]მი ფისი, და ადუღე, ვირე დადნეს ფისი. მერ-
მე თფილი ავ[ა]ნშიგა ჩა[ა]სხი და გაურ[ი]ე, რომე გ[ა]ერტდეს, და
შეინახე; და რა მოგინდეს, ძუელითა ბამბითა, რაგუ[ა]რცა წესია,
ქენ და ცხელსა დროსა ნუ უზ[ა]მ, ერთობ ზიანია.

სხუა შ[ა]ვი მალ[ა]მა⁴, რომე კორცი აკლდეს, გამოწ[ა]დოს; თუ
მდიერმ[ა]ნ თმა დაშოს(!), თმაცა ამოიღოს. — აიღე: ფისი და ფი-
ჭუისა გომიზი, — თუითო წილი, და ცუილი — ერთი და ნ[ა]ხევა-
რი წილი, გაურიე ერმ[ა]ნერთსა შიგან და ადუღე, ვირე გასქელ-
დებოდეს; შეინახე და, რა მოგინდეს, დასდევე, ვითა სწერია ისრი(!).

სხუა მალ[ა]მა — ბას[ი]ლიკონი, რომელი იქნების

ოთხისა წამლისაგან, კორცსა გაზრდის. — აიღე¹ შ[ა]ვი, ფისი, ცუ-
ლი და ფიჭუის გომიზი, ესე სწორ-სწორი თუითოსა დრ[ა]მისა, და
ს[ა]მი ზომა და ნახევ[ა]რი ბერძული ზეთი, დან[ა]ყე ერთ[ა]დ და
გაურე, რომე გაერთდეს; შეინ[ა]ხე, და, რა მოგინდეს, მიეც ძუელი-
თა ბამბითა.

სხუა მ[ა]ლამა, რომე ქუიან კ[ა]რორი², რომე უშუელის მღიერ-
სა, კორცმეტსა, რომე გამოსულ || იყოს, ანუ ძუელი იყოს და გა-
ტეხილი, ნ[ა]ლექი შიგან დარჩომილიყოს, თ[ა]ქშიგან და თუ სხუასა
ასოსა შიგან. — ა ი ღ ე: კალის ქვა მღებვართა, ვაშყი, მურდას[ა]ნ-
გი და კურდღლის ძუალი დამწუარი, და ე[ა]ნგარა, თუითო — ათი
დრ[ა]მი, კირი — ხუთი დრ[ა]მი; ყუელა დან[ა]ყე და გაცარ, და ერთ-
მ[ა]ნერჩიგან გ[ა]ურ[ი]ე; მერმე ისი მღიერი ძმრითა მობ[ა]ნე და ესე
წ[ა]მლები ზედა მოაყარე; და ძუელი ბ[ა]მბა დასდევ ზედა, რომე
სრულ[ა]დ მოსქ[ა]მოს, და უშუელოს. მერმე გახსენ და ე[ა]ნგ[ა]რისა
მალ[ა]მა დასდევ და უშუელოს.

სხუა, თუ მღიერშიგან ბ[ა]ყლი იყოს და მღიერისა პირი შეკრუ-
ლიყოს, გახსნა გინდოდეს, თუ ძუელი იყოს და თუ ახალი. — აიღე
უნ[ა]ბი კურკითურთ ოცი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე წმიდად, და აიღე ანძ-
რუთი, ანცხოტის თესლი და ვ[ა]შქი, თუითოსგან — ხუთი დრ[ა]-
მი, სელი და საპონი — ათი დრ[ა]მი, ყუელა დან[ა]ყე და ქოთანშიგა
ჩა[ა]სხი, და ზედა და[ა]სხი რძე — ასი დრ[ა]მი³, და ნელ[ა]დ ადუღე,
რომე ქოთანი არ დაიწუას, რომე ს[ა]მისა წ[ი]ლისაგან ერთი დარ-
ჩეს, და გაუშუი, რომე გაცივდეს. და აიღე ძუელი ბამბა და ზედა ||
და[ა]ყარე, და მღიერზედა დასდევ დილასა და საღ[ა]მოდ, ვირე
მღიერის პირი გახსნას და გაწმიდოს. და რა მღიერი გაიხსნას, სხუი-
სა მშუელელისა და კარგისა მ[ა]ლ[ა]მისაგან დასდევ.

სხუა, კ[ა]ცი რომე დაკოდონ და თუ მღიერი იყოს. — თუ ესე
უწინა დაწერილისა წ[ა]მლებისაგან მზასა არ იყოს, ესე ქენ ფიცხ-
ლად. — ა ი ღ ე: კულიავი ათი დრ[ა]მი და მოკ[ა]ლე, და აიღე ნიგო-
ზი თუ[ა]ლვით ათი და მისითა ხეჭებიითა დაწუი ორივე, და წმიდად
დან[ა]ყე. და აიღე ოცი დრ[ა]მი ერბო და და[ა]დნევ. მერმე ესე და-
ნ[ა]ყილი წ[ა]მლები შიგა გაურე, ძუელითა ბამბითა ზედა დასდევ,
და თუ ზ[ა]მთ[ა]რი იყოს და თუ ზაფხული, თუ ამა წამლებისა ღონე
არ იყოს, უშუელის.

სხუა მალ[ა]მა, რომე შეიქნების სპილენძისა, რომე უშუელის
ძუელსა და ახალსა მღიერსა და კორცი ფიცხლა მოიღოს. — ა ი ღ ე:
დამწუარი სპილენძი და ვ[ა]შყი, და თეთრი საკმელი და ე[ა]ნგარა,
თუითო — ოთხი დრ[ა]მი, ფიჭუის გომიზი — ათი დრ[ა]მი; დან[ა]-
ყე და წმიდად გაცარ. მერმე აიღე ბერძული || ზეთი და ღორის ქო-
ნი გამდნ[ა]რი ას ოცდაათი დრ[ა]მი, ცუილი — ასი დრ[ა]მი, ერთ-
მ[ა]ნერჩიგა გაურე და ნელ[ა]დ ადუღე, ვირე ცუილი დადნეს. მერ-

5

v

10

15

20

532r

25

30

35

v

40

მე ცეცხლით აიღე, დან[ა]ყილი წამლები ყუელა შიგა გაურიე და შეინახე, და ქენ, ვითა სხუა მალ[ა]მა.

5 სხუა მშრ[ა]ლი მალ[ა]მა, რომე მღიერი აივსოს ბაღმისაგან და გაწმენდა უნდოდეს, ესე შექენ და ზედა მოაყ[არ]ე და გა[ა]მრთე-
ლოს. — აიღე: ანძრუთი ოთხი დრამი, ძმათა სისხლი, ბროწეუ-
ლის ყუავილი, საკმელის ფქუილი, თუითოსგან — ორი დრ[ა]მი;
ყუელა დან[ა]ყე, გაცარ და ერთმ[ა]ნერჩიგან გაურიე და, რა მო-
გინდეს, მღიერზედა; მოაყ[არ]ე; თუ ძუელი იყოს და თუ ახალი,
უშუელოს.

10 სხუა კმელი წამ[ა]ლი, რომე ფიცხლ[ა]დ გა[ა]მრთელოს მღიერი. —
აიღე: საბრი და საკმელის ფქუილი, ბროწეულის ყოვილი —
ოთხი დრ[ა]მი, დანაყე და გაცარ, და, რა მოგინდეს, მღიერზე-
და მოაყ[არ]ე და უშუელოს.

15 სხუა მალ[ა]მა, რომე უშუელოს მღიერსა. — აიღე: მურდას-
[ა]ნგი, დან[ა]ყე და გაცარ, და და[ა]სხი ზედა ბერძული ზეთი, და
ძმ[ა]რი გაურიე და, რა მოგინდეს, მიეც ვითა სხუა მალამა იმა წე-
სითა.

533r || სხუა, რომე ქუიან დახილონი, რომე უშუელოს მღიერსა. —
აიღე: ბაზრაცატუნი და ბარ[ა]მბო, და ტუყტი ველური, შუშმი, სე-
20 ლის ალმუზია, თუითო — ნახევარ[ი] ლიტრა; და აიღე მურდას[ა]ნგი
ს[ა]მი ნუკია, დან[ა]ყილი და გაცირილი, და და[ა]სხი ზედა ს[ა]მი
ლიტრა ზეთი და ნელ[ა]დ აღუღე, და კარგ[ა]დ გაურიე, და ალმუზი
ზედა და[ა]სხი, რომე გასქელდეს. და შეინახე და ქენ, ვითა სხუისა
სწერია იმა წესითა.

25 ნბ. [კარი ორმოცდა მცამეტი]

ნიშ[ა]ნი, რომე სისხლი და[ა]ყენოს, რ[ა]შ[ა]ჲ კაცი დაკოდონ
ისრითა, სრმლითა, უზიითა ანუ სხუითა აზჯრითა, და
სისხლი ვერ და[ა]ყენონ.

30 თუ გინდოდეს, რომე სისხლი და[ა]ყენო, ესე წამ[ა]ლი
ქენ. — აიღე: ანძრუთი და ძმ[ა]თა სისხლი, და საკმელის ფქუი-
ლი და ბროწეულის ყოვილი, თუითო — ხუთი დრ[ა]მი; ყუელა ერ-
თ[ა]დ დან[ა]ყე და გაცარ, და, რა მოგინდეს, დაკოდელზედა და[ა]-
ყარე და ზედა ძუელი ბ[ა]მბა დასდევ.

35 სხუა წამ[ა]ლი სისხლისა, რომე ვერ და[ა]-
ყენო, — აიღე: ნიშასტ[ა]კი, დამწუ[არ]ი ბური, და თუ ის არ
v იყოს, დამწუარი ნიშასტაკი, და ორი მისი წონა || ერბო გაურიე და
ზედა დასდევ, და და[ა]ყენოს.

სხუა წამ[ა]ლი გამოდელი, რომე სისხლი

და აყენოს. — აიღე: არჯასპი და შაბი, და მწუხანე გუნდა და
 ბროწეულის ცხური, ანუ ქერქი, სოთი (კიპერისია), თუითო —
 ხუთი ღრ[ა]მი, მური და ძმათა სისხლი, თუითო ღრ[ა]მი; დან[ა]ყე
 და გაცარ, და, რა მოგინდეს, ზედა და[ა]ყარე და უშუელოს.

სხუა, რომე და აყენოს სისხლი, — აიღე: გაუ- 5
 რცხელი მ[ა]ტყელი და კურდღლის ბეწუი, და ძუელი ფარდ[ა]გის
 ნაყუეთი, სწორ[ა]დ დაწუი, დან[ა]ყე და გაცარ, და წყლურზედა და-
 [ა]ყარე, და ძუელი ბამბა დაზდეგ, შეუქარ და უშუელოს.

სხუა, რომე უშუელოს სუბუქსა და კოდილ- 10
 სა. — აიღე: ძმ[ა]თა სისხლი და ს[ა]მეი არ[ა]ბი, თუითო — ხუთი
 ღრ[ა]მი, ანძრუთი და მური, თუითო — ს[ა]მი ღრ[ა]მი, თეთრი საკ-
 მელი — ორი ღრ[ა]მი; დან[ა]ყე და გაცარ, და, თუ დაკოდილი დიდი
 იყოს, შეკერე ნემსითა და აბრეშუმითა, და ესე წამლები შიგან
 ჩ[ა]ყუე[ა]რე, და ძუელი ბ[ა]მბა დასდეგ და შეუხვიე, და უშუელოს.

მაგრა და || კოდილი პირველ გარცხე ამა წე- 534 r
 სითა: აიღე: ბამბა ანუ ქათნი, თფილსა წყ[ა]ლშიგან დასოვ- 15
 ლე და გაწმიდე.

სხუა წამ[ა]ლი, რომე დაკოდილისა გახსნილი-
 სა სისხლი და [ა]ყენოს. — აიღე: ს[ა]მეი არ[ა]ბი, დან-
 [ა]ყე და მოაყ[ა]რე. და და[ა]ყენოს; ანუ თეთრი საკმელი, ძმათა
 სისხლი (ბალ[ა]ხია), ანუ არჯასპი დან[ა]ყე, მოაყ[ა]რე და და[ა]ყე- 20
 ნოს.

სხუა, რომე სისხლი და აყენოს. — აიღე: ვაშ-
 ლი, შუა გაკუეთე, და მელნი(!) ნადულები და[ა]სხი და დასდეგ ზედა
 და უშუელის; ანუ წითელი ნაბ[ა]დი დაწუი და და[ა]ყ[ა]რე, და
 უშუელის. 25

მისთუისვე. — დაიჭირე ქათ[ა]მი ცოცხალი და გამოსწუადე
 ფრთები, დაწუი, დასდეგ და უშუელოს.

ნდ. [პარი ორმიოცდა მეთოთხმეტე]

ნიშ[ა]ნი, რომე კაცი ზხ[ა]მიანიტა ისრითა დაკოდონ

რა კ[ა]ცი ზხ[ა]მიანიტა ისრითა დაკოდონ, ესე წამ[ა]ლი 30
 ქენ, გამოკოდილია. და ესე წამ[ა]ლი ქენ: კაცისა
 კისერი რომე დაილევის, ორი ძუალია იქი — მაღლ[ა] კისერსა და
 ზურგის ძუალსა შუა; ყოვლსა კაცსა მაღლ[ა]დ ეჩუენების ისი ძუა-
 ლი; მ[ა]ღლსა ძუალსა ქუემოთ და ზურგის ძუალსა ზემოთ რომე
 თითი დასდვა, || ჩ[ა]ჭდების შიგა. ერთი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე v
 ორს[ა]ვე ძუალსა შუა არის ისი ადგილი ფრჩხილის ოდენი სიგრძე 35
 და განი, — მოკუეთე. და ერთი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე დაკო-
 დილსა პირი გა[ა]ბერვინე და გამოჩნდების ისი ალ[ა]გი. რა გაკუე-

თო, ამოსწოვე, რომე მისი სენი და შხ[ა]მი იქით ამოიღოს და ყუ-
 თელი წყ[ა]ლი; თუ არა ტუინშიგან გ[ა]ვა და კაცსა მოკლ[ა]ვს. ვით
 ტუინშიგან არ გავა, ვერ მოკლ[ა]ვს. რა ნახო, ამოწოვნილი ადგილი
 რომე გათეთრდეს, სხუა შხ[ა]მი აღარ ამოდიოდეს, ესე წამ[ა]ლი
 5 შექენ, რომე თ რ ი თ ის ქუიან, და დაკოდილზედა მოაყ[ა]რე, მე რ-
 მე აიღე: ძმათა სისხლი და ანძრუთი, თეთრი საკმელი, ს[ა]მყი
 არ[ა]ბი; დან[ა]ყე და მოკუეთილსა აღ[ა]გზედა მოაყ[ა]რე და ზედ[ა]ნ
 ძუელი ბამბა დასდევ, სხუასა ნულარ[ა]ს უზ[ა]მ, ესე გა[ა]მრთელეს.
 ის რ ის ა ლ ა გ ს ა ე ს ე წ ა მ [ა] ლ ი ქ ე ნ ; ანუ წყლითა ანუ
 10 ღუინითა დაკოდილი მობანე. აიღე ქ[ა]პოეტის თევზის ნ[ა]ვლელო,
 535r ერთი ნ[ა]ვლელო, ანუ შ[ა]ვის ყოვისა ნ[ა]ვლელო, || ნ[ა]ვლელისა წონა,
 მისი ქონი და ქათმის ქონი — ათი დრ[ა]მი, აფიონი — ერთი დრ[ა]-
 მი; ყუელა დან[ა]ყე (ავ[ა]ნშიგან ნუ დანაყ, ქვისა ავ[ა]ნშიგან დან[ა]-
 ყე, მისი ჭანგი ავია), გაურიე და ცოტასა ქოთ[ა]ნშიგან ჩ[ა]დევ და
 15 ადუღე, რომე გაერთდეს. ძუელსა ბამბაზედა გასცხე და ზედა დას-
 დევ. ს[ა]მსა დღესა იყოს, ანუ დღევ ს[ა]მგერ უცვ[ა]ლე. მის მეტსა—
 ნუ. და ყუითელსა წყ[ა]ლსა გამოიღებს და რაცა სენია, და ქ[ა]ცსა
 იხსნის ღ'თითა.

თუ გინდოდეს, რომე ესე წამ[ა]ლი შენ თანა იყოს, აბები შექენ
 20 და გა[ა]კმე, და ქალ[ა]ლდსა შიგა შეინახე და, რა მოგინდეს, წყლის
 ჭაქუნტელის წყლითა მ[ა]ლ[ა]მა შექენ და ზედა დასდებდი. ამას
 სპილენძისა ჭურჭლითა ნუ შეინახ[ა]ვ და ნუცა დანაყ. რა ესე წამ-
 ლები სამსა დღესა დაკოდილზედა იყოს, მას უკნის, თუ სიცხისა
 დრო იყოს, თეთრსა მ[ა]ლ[ა]მისგან დასდებდი, რომე ქუემო სწერია,
 25 დღევ ორჯელ. თუ შემოდგომა და ზამთ[ა]რი იყოს, შ[ა]ვი მალ[ა]მა
 დასდევ იმ[ა]ვე წესითა, მშუელელია და ქ[ა]რგი.

ს ხ უ ა წ [ა] მ [ა] ლ ი მ ის ი ვ ე , რ [ა] გ უ [ა] რ ც ა ის [ა] რ ი
 v გ ა მ ო ი ლ ო ს . — ისი ალაგი მოკუეთე და გა[ა]გდე, || იმა ადგილსა
 კაცისა ნ[ა]ვ[ა]ლი დასდევ ახალი, და, თუ ბალდ[ა]მი გამოსდიოდეს
 30 და ვერა ქნას, ისივე პირვ[ა]ლი წამ[ა]ლი ქენ, რომე ყოველმან კაც-
 მან იცის და უშუელოს.

ნე. კარბი ორგეოცდა გეთხუთმეტი

ნიშანი ყოვლისა ფერისა დამწურისა

რა კაცი დაიწუახ, შექენ ესე მალამა და დასდევ. — აიღე: კი-
 35 რი, რომე შუიდჯერ გარცხილი იყოს, — ოთხი დრამი, ჭაქუნტლის
 თესლი, ქაღმი, და ცუილი, თუითოსგან — ს[ა]მი დრ[ა]მი, ვარდის
 ზეთი — ექუსი დრ[ა]მი; ცუილი და ზეთი ცეცხლითა და[ა]დნევ, და
 სხუა წამლები დან[ა]ყე, გაცარ და შიგან გაურიე. თუ ცხელი იყოს,
 გ[ა]რდის ზეთი ქენ ბერძულისა ზეთის მაგიერად და შეინახე, და

სხუა წამლები. და, რა მოგინდეს, დასდევ დამწუ[არ]ზედა და უშუ-
ელოს.

ს ხ უ ა წ ა მ [ა] ლ ი მ ი ს ი ვ ე. — ა ი ლ ე: გუნდა და ჯანგიანსა
რკინაზედა დასდევ, რომე ორივე გაღესოს: ჟ[ან]გიცა და გუნდაცა.
და აილე მურდას[ან]გი და ანძრუთი, დან[ა]ყე და გაურიე ერთ[ა]დ, 5
და იმით შემწენ და უშუელოს.

|| ს ხ უ ა წ ა მ [ა] ლ ი დ ა მ წ უ რ ი ს ა. — ა ი ლ ე: ბროწეუ- 536r
ლის ქერქი, დაწუი და წმიდად დან[ა]ყე, და დედ[ა]ქ[ა]ცისა რძითა
დამწუარი(!) შემწენ, და ისი დამწუ[არ]ი წ[ა]მლები ზედა მოაყ[არ]ე.

ს ხ უ ა წ ა მ [ა] ლ ი დ ა მ წ უ რ ი ს ა. — ოსპი და[ა]ლზე 10
წყლითა და გაქენ და სცხებდი. ანუ: ტრედის სკინტლი ზეთითა
სცხე, და დაწუი და დან[ა]ყე და უშუელოს. ა გ რ ე ვ ე: ქ[არ]ის ნ[ა]ვ-
დელი და თეთრი მ[ა]ლ[ა]მ[ა]ცა ქ[არ]გი არის. და თუ ს ხ უ ა წ ა-
მ [ა] ლ ი ვ ე რ მ ო ა ს წ რ ა: კუერცხისა ერბოი და კარ[ა]ქი და-
ზილე ერთ[ა]დ და ისი შესცხე. ერთობ კარგია. 15

ნს. [ტარი ორეოცდა მეთექვსმეტე]

ბარი და ნიშ[ანი] ხელისა ფრჩხილუგსა რ[ა]ცა სენი შე[ე]ქნ[ა]ს

თუ ფრჩხილები სტკიოდეს და ნები გაუხქდეს, ა ი ლ ე: ბიის
გული, დან[ა]ყე კარგად და გაცარ. მერმე აილე ოშნანი და დან[ა]ყე 20
ასრე, რაგუ[არ]აცა სურმა, ერთმ[ა]ნერჩიგან გაურიე და მით კელი
დაიბანოს. თუ ქათირა გაურიო შიგან, ისიცა ქ[არ]გია.

სხუა, რომე ფრჩხილები გაუხქდეს. — ა ი ლ ე: ბარტუნაკი ყუი-
თელი და ტენცო წყლის პირისა, და ქარუა, ნიორი და ყირაკი, და
ამბარაბ ტუტაკი და საქ[ა]მონია, და თეთრი საკმელი, ძალლ[ა]ის ნ[ა]- v
ვ[ა]ლი და ტრედის სკინტლი; პირველ[ა]დ დან[ა]ყე ამროს ძირი, 25
რ[ა]გუ[არ]აცა ფქუილი, და სხუანი შიგ[ან] გაურიენ კარის ფსლითა,
რომე გასქელდეს, მერმე და[ა]სხი ზედა ძმ[ა]რი და ქ[ა]ცის ფსელი
და დოი, და კიდევე გაურიე და ცეცხლს პირსა დადგი, რომე გატფეს.
რა გატფეს, რომე კელი არ დასწუას, და რა ასეთი იყოს, ისი თი-
თები შიგა ჩ[ა]უყ[ა]ვ; მტკივ[ან]ი ნიაღ[ა]გ[ა]დ თფილად შეინახე. რა 30
გა[ა]ტბოს, გა[ა]ქმელოს. შენ ესე წ ა მ [ა] ლ ი ქ ე ნ, რ ო მ ე
გ ა [ა] რ ბ ი ლ ო ს. და კარის ფსელსა და[ა]სხმევდი, რომე არ გაკმეს
წამ[ა]ლი. ორსა დღეს და ორსა ღამესა წამ[ა]ლშიგან შეინახე კელი,
რომე ფრჩხილი გარბილდეს, რ[ა]გუ[არ]აცა სხუა ტანია. მერმე და-
[ა]მ[ა]ნინე წყლითა, და ა ი ლ ე ნ ე მ ს ი და და თ ხ [ა] რ ე 35
ფ რ ჩ ხ ი ლ ი, და გამოჩნდების, — რომელი ავია და რომელი ქ[არ]-
გი. ავი და დამპ[ა]ლი გა[ა]გდე. მ ე რ მ ე ა ი ლ ე: ქახუ[არ]ი მ[ა]რი-

ლი და დან[ა]ყე წმიდად, და კარგითა ძმრითა გაურბე და ფურცლი-
თა დასდევ ფრჩხილებზედა და შეუხუიე, და გაუშუი ოთხსა დღესა.
537r თუ ერთობ || ეწოდეს, დაუსიედეს, ნები ცივსა წყალშიგან დაიჭი-
როს მუდ[ა]მ[ა]დ. რა წამლები გაკმეს, ზედა გაუხსენ, და დასდევ
5 კელზედა ახ[ა]ლი კუბრი. ისი წამ[ა]ლი კელსა გაუმრთელებს და კუბ-
რი ფრჩხილებსა გ[ა]წრდის და გა[ა]მრთელებს.

ანასდა რომე ფრჩხილი წ[ა]ვ[ა]რდეს რასგანმე მიზეზისა. —
ა ი ღ ე: ინა და სელის ზეთი გაურბე, და დასდევ, ერთობ მრთ[ე]ლ-
სა ფრჩხილსა გამოიღებს.

10 ტუ ტერფი გაუხქედს — პირველ[ა]დ ალილისა მ[ა]ტუხი შე-
უწყევ. მას უკნის ერთსა კუირესა ხილთა წყალსა ასმიდი და მუდამ
სახელითა იზელდეს. — ა ი ღ ე: ცუილი, იის ზეთი, ზროხის ჭლიკი,
ბ[ა]ტის ქონი, ტირიფის ფურცელი, დან[ა]ყე და ამაშიგან გაურბე,
და ინავითა ფერკზედა შესცხე, და მუდ[ა]მ[ა]დ ქაჟუნტლისა ფურ-
15 ცელი წყლითა მოადუღე და კუერცხის ცილა გაურ[ბ]ე, მალ[ა]მად
შექენ და ზედა შემოსდევ.

ფერკი რომე დაუოფლიანდეს და უყროლდეს, მისი წამალი. —
ა ი ღ ე: მური და წყლითა მოადუღე, და ფერკი შიგან ჩაუყ[ა]ვ. და
ფერკი მუდამ თფილსა ზროხის სისხლშიგან ჩაუყავ, და ღუმაცა დან-
20 [ა]ყე, და წყალშიგან გაურბე და ფერკზედა შემოსდევ.

წმ. [პარი ორმოცდა მამვიდმეტე]

v || პარი და ნიზანი ყოვლისა ფერისა სიმსივნისა

სახელითა ღ'თსათა დავიწყით და ვთქუათ სიმსივნეთა ფერნი და
ნასკუთანი, რომელი წაეკიდების ყოველთა შიგან ადგილთა ტანისა-
25 თა და იცოდით, სიმსივნისა გუ[ა]რი ორისა ფერისაგან არის. შეკრ-
ბით და კიდევ დამიწერია ამას ზემოთ სიმსივნენი ამა წიგნშიგან.

იცოდით, რომე სიმსივნენი სამნი არიან და მათგან დაიბადებიან
ზოგნი ტკივილნი. მათგან არის სნება ს ნ ო, მგზ[ა]ვსი ნაწილთანი,
რომელ არიან მ[ა]რტიენი; მათგანი სნება და შედგმულნი, რომლისა
30 სახელი ქუიან სნება ჭურჭლისა. და მათგანი სნება განკსნა მ[ა]რტი-
ვისა, რომელი წაეკიდების ყოვლსა შიგანთა კერძოთა ადგილთა ტა-
ნისათა. მგზ[ა]ვსნი ნაწილთანი არიან, რომელსა სახელი ქუიან მ[ა]რ-
ტიენი, მისგან რომელ არის მგზ[ა]ვსი მის ნაწილთა. და შიგან სნე-
ბანი ესე ფერნი არიან, რომელნი წაეკიდებიან შიგანთა კერძოთა
35 ტანისათა კაცსა, და[ა]ქცევენ ბუნებისა. იქნების ესე სნება სიმჭურ-
ვლისაგან, სიგრილ[ი]საგან და ნოტი[ი]საგან.

538r || და ესე მოგახსენოთ, რომლისა სნებისა ჭურჭლისა ქუიან, ისი
წაეკიდების სიმსივნისაგან და ნასკულობისაგან შიგნით სავალთა

ასოთა, რომელ[ი]სა ძალი და საქმე ერთმანეთშიგან იარების. ერთი ფერი იქნების, რომე სიმკურვლისაგან და წითლისა ნ[ა]კვლი-საგან და სისხლისაგან. ესე შეკრ[ა]ვის სავალსა და ენასკუის. მეორე სიგრილ[ი]საგან ანუ ბალღმისაგან ანუ შ[ა]ვისა ნ[ა]კვლი[ი]საგან; მეს[ა]მედ იქნების ჭიქ[ი]საგან, რომელ არს აყიროს თესლისა მგზავ-სი, და სპარსულად ქუიან ქუდუდნა. და მეოთხედ იქნების შირიმის-გან. ამათგან იქნების ნასკულობა შიგანთა ასოთა ტანისათა და დაე-ლობვის ს[ა]ვ[ა]ლთა შ[ი]გან ასოთასა და უკუაყენებს საქმესა მის-გან. უკუაყენებს და ესე არს სნებანი ჭურჭლისანი. და კულა სნება ჭურჭლისა, რომელი წაეკიდების აგებულებისაგან ოთხთა ნივთ-თ[ა]გან დამეტებითა, და აგრევე დაკლებითა მისითა, მისისა საზო-მისა წეს[ს]ა ზედა მისისა ბუნებისასა, არცა დამეტდეს და არცა და[ა]კლდეს. სწორ[ა]დ იყუნენ მისა ს[ა]მძლუ[ა]რსა ზედან კაცი მართლად და კარგად იყოს. და თუ დამეტდეს და ანუ და- [ა]კლდეს მის[ს]ა გუ[ა]რისა ზომასა || ზედა, მაშინ გამოჩნდების ესე სენი, რომელსა ქუიან ჭურჭელისა სნება. განკსნა მ[ა]რტივისა, რომელ არს წყლულება და გაპებულება, და გაკუეთილი და გახეთქი-ლი და მოჭრილი; და რომელი გარეთ ასოთა წაეკიდოს, ამოუტ[ა]რ-დეს ანუ გაეპოს.

და იცოდით, რომე ამა წიგნსა შიგა მრავ[ა]ლგან დაგუიწერია ნიშანი ასოსანი თავ-თ[ა]ვად და სენი ფერ[ა]დ-ფერადნი, და გამო-გუიჩქევია, გაგუიყოფია ცალკე-ცალკე ასოი და სენი მისთა მზლუ- [ა]რთა და სენტა, და ნიშ[ა]ნი მ[ა]თი და წ[ა]მ[ა]ლნი მ[ა]თნი და კურ-ნებანი მ[ა]თნი. და მისთუის დაეწერეთ ესე ნიშ[ა]ნი აქა კიდევ, რომე ერთპირ[ა]დ არის, და წ[ა]იკითხოს და ახლ[ა]დ გაიგონოს და კარგად დაისწ[ა]ლოს მეცნიერებით მით ყოვლისა ასოსა, და შეა-ტყუას ადგილსა ასოსა და სნებისასა ბრძანებითა ღ[ო]თისათა.

და მოგუ[ი]ხსენებია სხუ[ა]განცა ამა წიგნსა შიგა, ვითა ერგე-ბის სიმს[ი]ენესა თუალისასა კუერცხისა თეთრი და წყ[ა]ლი ულბო-სა და რძე დედათა, და და[ა]გუიწერიაცა, რომლითა იკურნების სიმ-სიენენი შიგანთა ასოთ[ა]ნი რომელნი იყუნენ ღუიძლსა || და სტო-539r მაქსა და თირკმელთა და ტკირბსა, და ფირტუსა და გულშიგან, და ყოველნი გუარნი მათნი ზომასა მისა ზედან, რომელიცა შეაშუნდეს ბუნებასა მის[ს]ა ზედან, რომელიცა ასოი იყოს. იცოდით დასტუ-რ[ა]დ, სიმსიენე იქნების გრკალსა შიგან ღუიძლისასა და ყურ[ი]-ფრთა მისთა. და დამ[ი]წერია კურნება მისი, რომელ გამოიღოს ფსელსა შიგან და [ა]გრევე ყოველსა ასოსა. დაგუიწერია თ[ა]ვ და თ[ა]ვ მის[ს]ა მზლუ[ა]რსა ზედა მისი კურნება ბრძანებითა ღ[ო]თისათა.

დაგუიწერია ესეცა, თუ რ[ა]გუარ უნდა კურნება სიმსიენესა პირ-მ[ა]ლ[ა]დ რომე გამოჩნდეს, და მერმე მას უკნით რაგუარ უნდა, ყუელა გაჩენით დაგუიწერია ამა წიგნსა შიგან, და უნდა პირველ

გამოჩენასა სიმსივნესა კურნო წამლებითა შემკრველითა, ვირე არ
შეიწყნ[ა]როს ნამეტნ[ა]ვი, ვირე არ ჩ[ა]მოიწუელოს მის კერძოდ,
რომელთა კურნებდე მათ ე[ა]მსა მოდნობასა სიმს[ი]ვნისასა და დამ-
წიფებასა მის[ს]ა, რომლ[ი]თა კურნო და აქციო ადგილით-ადგილ-
5 [ად და რომელ კურნო განრყუნისათუის ბუნებისა კიდე მისისა
წ[ა]კიდებულობისაგან.

v და არს ესრეთ, რომელი იკურნების მკურვ[ა]ლი გრილ || ითა და
გრილი მკურვლითა, და ნედლი კმელითა და კმელი ნედლითა, და
კურნო ზომასა მის[ს]ა ზედა სიდიდისა და სიმცროსასა, დამეტებისა
10 მისისა და დაკლებისა მისისა.

და იგი, რომელსა კურნო განცნა მ[ა]რტივისა ზომასა ზედა წაი-
დებისა მისისა მისგან მათ, რომელი უკუეყენოს და დაუამოს და
დაუმშუილოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშ[ა]ნი სიმსივნისა აჟა იწყების გრძნებითა ღ'თისათა

15 იცოდით, რომე სიმსივნენი რ[ა]სთენ ფერნიცა არიან, ყოველნი
აჟა სწერიან, ყუელანი გამოგუიჩრევიან ამა ადგილსა და დაგუი-
წერია.

გუარნი სიმსივნეთანი მრ[ა]ვ[ა]ლნი არიან. დ[ა] აწ ყუელა თ[ა]ვ
და თ[ა]ვ მოგახსენოთ. არს სიმსივნე მკურვ[ა]ლი, და სიმსივნე კმე-
20 ლი და ძნელი, და შეკრებულნი, სიმსივნე მ[ა]ვ[ა]ლი, ადგილით-ად-
გილ[ა]დ, რომელნი წაეკიდებიან წყლულსა თანა, და სიმსივნე, რო-
მელი იქნების ქარის[ა]გან მ[ა]ვ[ა]ლისაგან, გაბერვა და ფერნი მისნი
ქცეულნი არიან, რომელიმე არის¹ წითელი, რომელიმე არის მწუანე
და რომელიმე შ[ა]ვი, და რომელიმე ყუითელი, და რომელიმე თე-
540r თრი. და ყოველივე ესე არის ზომასა || ზედა ნ[ა]მეტნავისასა. და
25 იქნების ესე მისგან, როდეს იქნებიან ნამეტნ[ა]ვისა მ[ა]რტივისაგან
მეტებითა, და რომელიმე იქნების რეულობითა ნამეტნ[ა]ვითა. თუ
იყოს რეულობისა ნამეტნ[ა]ვისაგან, იყოს² ფერი მისი მრღუე და
ძალიანი, რომელი იყოს რეულობისაგან ორისა ბუნებისა ნამეტნ[ა]-
ვისაგან, ან სამისაგან, ანუ ოთხისაგან და სიმსივნეთა თანა, რომელ-
30 თა თანა იქნების ტკივილი და სიმსივნე არის, რომელთა თანა არის
ტკივილი. და იგი შეიქნების სიმკურვლისაგან წითლისა ნ[ა]ვლლისა
ანუ სისხლისაგან. და რომელი სიმსივნე იყოს, ფიცხლა ემ[ა]ტებო-
დეს ზედა-ზედა. იგი არის შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლ[ი]ისაგან ანუ ბალღმისა-
გან. და თუცა იყოს სიმს[ი]ვნე წ[ი]თლისა ნ[ა]ვლლისაგან ანუ სისხ-
35 ლისაგან, იყოს მასშიგან ტკივილი, ვირემდის იყოს სიმკურვლე მას-
შიგან; არ და[ა]კლდეს³ მისგან, მერმე გაფიცხდეს, რაჟ[ა]მ წ[ა]ვიდეს
სიმკურვლე.

და იცოდით ესეცა, რომელთა გამოჩნდეს სიმსივნეთა ნარჩომი

ტანსა შიგა, ანუ გარეგნით ანუ შიგნით, ანუშმე(!) იყოს იგი ნამეტ-
 ნ[ა]ვისა ჩ[ა]მოწუელისაგან იმისა კერძ, რომელი იყოს სიმსივნე, ||
 ანუ ცემულობისაგან, რომელსა ეცეს რამე გარეთ ანუ შიგნით, და
 მოიძროს მისითა სისხლი მისგან მის ასოსა შიგან და გაუსივდეს.
 ანუ იქნების ასოსა უსუსურობისაგან, რომე დაუსუსურდეს, ველარ
 შეიძლოს მოდნობად, რომელიცა მ[ა]რთებს მას მოდნობა, და გან-
 რყუნას მას შიგან იგი, და შეიქნას მისგან სიმსივნე გრილი და კმე-
 ლი. ანუ იქნების თუხმისაგან. შე[ე]ქნას ესე განრყუნა საზრდელისა-
 გან და დაიბ[ა]დების მისგან. არს მისგან სიმსივნე ფერკთა, რო-
 მელსა ქუიან სნება პილოსა. და იქნას კულა სიმსივნე, რომელსა
 სახელი ქუიან ფოსიოსი, და შეიქნების კულა მისგან საგურ-
 კლეშიგან ბავსირი და ცხუირთა შიგანცა ბავსირი და სხუიბელი,
 რომელი გამოჩნდეს ტანსა გარეთით და ანუ შიგნით.

და ნ[ა]მეტნ[ა]ვი იგი, რომელი ჩ[ა]მოვა ასოთა შ[ი]გან და შეიქს
 მისგან სიმსივნე, მაშა არს იგი ნამეტნ[ა]ვი ბოროტი და შეიქნების
 ყოველსა ტანსა შიგან და გასწმედს მას ბუნება რომელიმე ადგილ-
 თა ტანისათა და ჩ[ა]მოგზ[ა]ვნოს რომელთა[მ]ე ადგილთა ტანისათა,
 რომელი || იყოს სიუსუსურე, მაშინ შეიქნას მისგან სიმსივნე, და ესე
 იქნების ნამეტნ[ა]ვისა ჩ[ა]მოსულისაგან მისსა შიგან, ანუ არა მისსა
 ქ[ა]მსა, ანუ ზოგთა ასოთა შიგან. და თუ იყოს განრყუნელობა პირ-
 ე[ლ] მისულასა მის[ს]ა, და ზოგა[ნ] გაირყუნების, რ[ა]ც[ა]მ მიიწი-
 ოს ნამეტნ[ა]ვი იგი მის თ[ა]ნა. და იცოდით, რომე იქცევინ ფერნი
 ნამეტნ[ა]ვნი, რომელთა[გან] იქნების სიმსივნე. თუ იყოს იგი ნ[ა]-
 მეტნ[ა]ვი მჭურვ[ა]ლი და ბოროტი და დაიბ[ა]დების მისგან ანასდა
 სიმსივნე მჭურვ[ა]ლი, და ქუიან იმა სიმსივნეს ეკალი(?). ესე შეიქ-
 ნების სისხლისა ბოროტისა ნამეტნ[ა]ვისაგან, ანუ სიმსივნე შეიქნე-
 ბის, რომელსა ღუიან ქუიან. ესე შეიქნების სისხლისა და წითლისა
 ნაკლულისა ბოროტისაგან. თუ იქნას ჩ[ა]მოწურვა ზედა-ზედა, შე-
 იქნას მისგან ღუბელა. და იქნების ესე ღუბელა თუხმისაგან, რომე
 ნამეტნ[ა]ვისა ზედა-ზედა ქ[ა]მითა, რომე ველარ მოიდნოს საჰმელი,
 და შეკრბეს სტომაქისა პირსა ანუ ადგილთა გულისა ეზოსათა და
 შე[ე]ქნების მისგან ღუბელა.

და ერთი მისგანცა შეიქნების ღუბელა, რომე ქ[ა]ცსა თ[ა]ვედა
 სჰირდეს, და საჰმელსა ქ[ა]მედს, და იმა თ[ა]ვედისაგან ვერ მოი-
 დნოდეს, და დარჩების მის თ[ა]ვედისაგან შვასისა(!) და მკერდ-
 შიგან ანუ ფირტუშიგან, და შეიქმნას მისგან ღუბელა. თუ დაუსუ-
 სურდეს ზოგი ადგილი ტანისა და ვერ მოიდნოს საზრდელი და შე-
 კრბეს იგი ზედა-ზედა, და შეიქნას მისგან ღუბელა და სიმსივნე იგი,
 რომელი შეიქნების ყოველსა ტანსა შიგან, რომელ-იგი არს ერთი
 ფერი ყლითლისა წყლისაგან, რომელსა ქუიან ბაშრანა. და იგი
 არ სტკივის, ასრე რომე ღორთელი და სარატანი, რომელ იქნების
 42. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

იგი ავისა საზრდელის[ა]გან. და იქნების ერთი ფერი სიმსივნე ქა-
რისა მბერვისაგან, რომელ შეერევის სისხლსა ბოროტსა თანა, და
მგზ[ა]ვს მის ქარსა მბერვისა, რომლისაგან იქნების სიმსივნე ქარისა
ჯნობისასა(!), რომელ არს მკურგ[ა]ლი და ნედლი და მსგ[ა]ვსი ქარსა
542r ბამბისასა, რომელ მოადნობს საქ[ა]მ[ა]დსა და გა[ა]||ძლიერებს ტან-
5 სა. და არს ისი ქარი ჩრდილისა ლ[ა]ტიფი და სუბუქი.

და აწ სიმსივნისა ნიშ[ა]ნი დავწეროთ, შეტყუების და ცნობების.
სიმსივნე როდეს ნახფს მკურნ[ა]ლმან, ფერთა უნდა იცნას, და აგრე
კურნება მით იქნების ნ[ა]ხვითა და შეტყუებითა სნებისათა. ნიშ[ა]-
ნი ი.—თუ სიმსივნე ანასდა წ[ა]ეკიდოს და იყოს ფერი მისი წითელი
10 და შიგ[ა]ნ სიყუითლე ერიოს, მაშინ იცოდი, რომე ძნელ[ა]დ[არს]
ტკივილი. და შეიქნების ამად, რომე ესე იქნების სისხლისაგან ანუ
წითლისა ნ[ა]ველისაგან, ანუ იქნების ორისგანვე — შერევნითა სი-
სხლისაგან და წითლისა ნ[ა]ველისათა. და უძნელესი ტკივილი,
რომე წითლისა ნ[ა]ველისაგან იყოს, მისგან იქნების. და კელი დას-
15 დვა, მწოვედ ცხელი არ იყოს და ბოლოდ ცხელი იყოს, და ფერი
ყუითელი იყოს. და მწოვედ სტკიოდეს და იარებოდეს ადგილით-
ადგილად. და ესეცა იცოდით, რომე ესე მარტოდ წითლისა ნ[ა]ვე-
ლისაგან არ იქნების, მაგრა იქნების წითლისა ნ[ა]ველისა და სისხ-
ლისა ერთმ[ა]ნერთსა შერეულობითა.

და თუ იყოს სიმსივნე სისხლისაგან, ნიშ[ა]ნი ესე იყოს, რომე
20 ფერდი(!) უფრო წითელი იყოს || და ტკივილი უმცრო იყოს. თუ
v სიმს[ი]ვნესა თანა წყლულება გამოჩნდეს, მ[ა]შინ უფრო ტკივილი
დაუწყოს. ოდეს იგი მიზიდოს მის კერძ, რომელი ჩ[ა]მოიწუროდეს,
ისი რომელი მისგან სიმსივნე შექნილა. და თუ იყოს სიმსივნე ფოლ-
25 ხუი და არა იყოს შიგან ტკივილი, იცოდი, რომე ბალმისაგან არს.
და თუ იყოს სიმსივნე ფოლხუი და მერმე ქვასავითა მაგარი იყოს
სიკმითა, იცოდი, რომე შ[ა]ვისა ნ[ა]ველისაგან არის. და იქნების
მას შიგან თუითო ფერი სიმსივნე ზომასა ზედან ნამეტნ[ა]ვისასა,
მატებისა მის და დაკლებისა, და რეულობისა. და შეკრბების იგი
30 ერთსა ს[ა]ხლსა ზედან, ვითა თქუან სიმსივნე არის ტანშიგან. და
სახელ-სდებენ სიმსივნესა მას სიმსივნე, რომელი ჩ[ა]მოიწუროდეს
მისგან, რომე ანუ არა ჩამოიწუროს ანუ სტკიოდეს, და რომელი შე-
ვიდეს ს[ა]ვეალთა ტ[ა]ნისათა, და დაეკშვის მისგან ს[ა]ვეალი ვითა
ქვისაგან, ანუ ქარისაგან, ანუ მ[ა]ტლისაგან, ანუ აყიროს თესლისა-
543r გან. ოდეს დაეკშნენ ს[ა]ვეალნი გუამისანი || მ[ა]თისა საქმისაგან,
35 სახელვსდვ[ა]თ მათ დავშულობა.

იცოდით, რომე რაცა სიმს[ი]ვნისა რეულობა დაგუიწერია, ძირი
ყუელასა სისხლი არის, რომელი-იგი დულს და იქნების ზშირად და
სქელად ანუ თხლად, ანუ შეერევის წითელსა ნ[ა]ველსა და იქნე-
ბის იგი მკურგ[ა]ლი ანუ გრილი და კმელად. და არს იგი შ[ა]ვეი ნ[ა]ვე-

დელი. ანუ იქნას თხელი წყ[ა]ლივითა და არის იგი ბაღლამი. და
 დაიდების კულა მრ[ა]ველსა ფერსა ზედა. და ესე არიან მიზეზნი
 თუითო ფერთა სიმსივნეთ[ა]ნი, რომელნი იქნებიან ტანსა შიგა. და
 ოდეს გავრილდეს სისხლი იგი და გაყინოს, და გარდ[ა]ვლოს ბუნე-
 ბისა¹ მისისა საზრდელსა თანა, მაშინ იშვ[ა]ს მას ასოსა შიგა, რო-
 მელსა შიგა იქნების ღორთელი და სარატანი და სხუაცა, რომელი
 მისხნენბია მისგან, რომელსა სახელ-სდებენ მ[ა]ვესასი და შაფადი
 და სიმსივნენი კმელნი და სქელნი. და თუ შე[ე]ერიოს სისქესა თანა
 და სიგრილესა, რომე სიძნელისაგან იყოს, მისგან სარ[ა]ტანი ასო-
 თა შიგან კმელთა ძარლუთა თანა, და შეიქნების სარატანი ნედლი. 10
 და არის და უფრო დაემ[ა]რთების სარატანი ასოთა შიგან კმელთა
 ძარლუთა || თანა, და შეექნების სარატანი ძუძუთა შიგან და სარ-
 ცხუინალსა დედათასა და სარცხუინალსა მამათასა, ამად რომე არიან
 იგი ძარლუთა კმელთაგან. და იქნების კულა ზანდაზან ნაწლევთა ში-
 გან, და შეიქნების მისგან წყლულება ნაწლევთა შიგან. და არს 15
 ტკივილი, რომე მისი გამრთელება არ იქნების. და უთქომს ა ო ფ ი ს
 ბ ა გ რ ა ტ ს, ვითა წყლულება ნაწლევთა შიგან შ[ა]ვესა ნ[ა]ვლ[ა]ნი-
 საგან იქნებისო. და უფროსი ისი არის, რომე ღორთელი შე[ე]ქნე-
 ბის ყელსა ზედან და მკერდსა ზედა, რომელი იყოს ამათ სიმსივნე-
 თაგანი, რომელი იყოს მას შიგან ტკივილი. იცოდით, რომე აღარ 20
 გამრთელდების იგი, თუ არ გაუკუეთ და არ გამოართომ, და ანუ
 ასეთსა წამ[ა]ლსა არ უზ[ა]მ, რომე და[ა]ლბოს კორცი და და[ა]მწი-
 ფოს წამლებითა ბოროტითა. მერმე მარ[ა]მეებითა გ[ა]ამრთელოს
 ასეთითა, რომე მოაშროს და გამოზ[ა]რდოს კორცი. და რომელი იქ-
 ნების სისხლისაგან ანუ წითლისა ნ[ა]ვლ[ა]ლის[ა]გან, იგი შეიწყნ[ა]- 25
 რებს, უადვილესა, გამრთელდების, და თუ გაკუეთოს ძარლუი, მაშინ
 კურნოს წამლებითა გრილითა და შემკრველითა.

|| აწ წამ[ა]ლნი ღავიწყნეთ მისნი, მათგანი

544r

ს ა ც ხ ე ბ ე ლ ი, მ ა ს ზ ე დ ა წ ყ [ა] ლ ი რ ო ბ ა რ ა ზ ა ჯ ი-
 ს ა და ქ ა ქ ა ნ [ა] ჯ ი, რ ო მ ე ლ ა რ ს ა ნ კ უ ფ ი. დასდვას 30
 ზედა ანუ სცხოს სანდლითა წითლითა; ანუ აიღოს რამე მცირედი,
 რამე ზაფრ[ა]ნი ანუ შაფი მამით[ა]სა და დაგ[ა]ლოს ერთგან, და
 შერიოს არდის წყლითა და სცხოს ზედა. და თუ იყოს შიგა სისქე
 და სიფიცხე, მაშა კალნაბისა წყლითა და როზარ[ა]ზჯისათა. და დას-
 დვა მას ზედა და გას[ა]ქსნელი ასუა მას² ზომასა ზედა, რა ნახო 35
 ძალი მისი.

მ ა ტ ბ უ ხ ი ს ა გ ა ნ ხ ი ა რ - ჩ [ა] მ ბ რ ი ს ა და ა ლ ი ლ ა-
 გ ი ს ა, და ჩ[ა]მიჩი და სუელი, და კურტუმი და შაქ[ა]რი კუბლ[ა]-
 ული, ანუ საბრის წყლითა და შაქრითა, და წყ[ა]ლი მულურდოსა.—

აილო მისგან სიჭორ[ა]გი ერთი და ადულო, და აილო მისგან ორი
კოვზი საბრის წყლისაგან და ორი მუტყ[ა]ლი შაქ[ა]რი, შეკრიფე და
შეასუი ერთ სასმლად. და ასმიდი ესრეთ ერთსა დღესა, და მეო-
რესა გაუშუებდი, ვირე გამრთელდეს.

სიმსივნისა

5 და აჭ[ა]მე და ახურიტე სახურეტელი თათმისა და სა-
ხურეტელი ოსპისა, და სახურეტელი აყიროსა და ხავ[ა]რტისა, და
უყ[ა]ვე ესე ყოვლისა სიმსივნისათუის, რომელი იქნების სიმჭურე-
ლისაგან და ბოროტისა ნამეტნ[ა]ვის[ა]გან.

v || და თუ გაძნელდეს ტკივილი სიმს[ი]ვნისა, მაშინ დაუწყე კურ-
10 ნება მით, რომლითა დასუა ტკივილი. ოდეს იწყოს გამოჩენასა მის-
[სა] გრილითავე შემკრვლითა, რომელი მითხრობია შენდა, რომელ
დაუშუას ტკივილსა და შეკრ[ა]ს ადგილი, რათა არა შეიწყნ[ა]როს
ნამეტნ[ა]ვი იგი, რომელ არს ძირი მისი. და ამათ წამ[ა]ლ-
თა გრილი თიხას მომხური სცხო ზედა გრილითა წყლითა და
15 ვარდის ზეთითა. ანუ აილე: ვ[ა]რდი კმელი და ოსპი — თუითო
ნაწილი, და შეგბოლე და დაგაღე, ვირე მარ[ა]მავითა შეიქნას, და
ვარდის ზეთი თანა დასდვა მას ზედა.

თირკმელთა

ანუ მოუსუი: მურდას[ა]ნგი გარცხილი ქუეყ[ან]ასა ზედა
20 ანუ ურცხელი მოუსუი ვარდის ზეთითა და სცხე ზედა.

და კურნე რომელი იყოს ნასკულობისაგან
შიგა ზოგთა ასოთა ტანისათა, მ[ა]თგანი — ქვა, რომელი იქნების
თირკმელთა შიგა, და ქანთელსა, და ჭიასა, და ქუდუდანი, რომელ
არ[ს] ჭია (იგი მგზ[ა]ვსია აყიროსა თესლისა, რომელი შეიქნების
25 ნაწლევთა შიგან), და ქარი იგი, რომელი იქნების შიგან საქციელთა,
545r და კურნე მათგანი თუითო ზომი, რათა ნახო რეულად. || შეაშუნდე-
ბოდის.

პიისა

და კურნე ჭია აყიროს თესლი, რომელნი იქნებიან მაგიერ
30 ნოტ[ი]ისა განრყუნილისა წაძლებითა, რომელ მოკლ[ა]ვს. წამლე-
ბი მწარე — აფსინდი და საბრი, და შია და თურმოსი, და მუხუ-
დოს წყალი შემგბარისა მისა ქერქსა თანა, და ჯადა და ვაშქი. და
წამლები მწარე გროში, რომელნი ერგებიან მას წყალი
ბროწეულის ხის ქერქისა და ქერქი თუთის ძირისა.

და წამლები, რომელი მოკლ[ავს] ჰიასა აყიროს თესლსა, მისგან ყ[ა]მბილი(!) და ურფა და ზოგნი, რომელნი გუიხსენებია მისთვის.

შირიშს შიგა.

და შირ[ი]მი, რომელი იქნების ნამეტნ[ავის] სქელისაგან, მაშინ კურნე, თუ შეგედლოს წამლითა სუბუქითა, რომელ გამოი- 5
ლოს ფსელი მით, რომელ დაგუიწერია ღუიძლისა კარსა და თირკმ-
ლისასა და ქანთლისასა. მისგანი სიქაძინია და ასი და დაღუქბრი-
თისა ძირითა წყლითა, და ნიახურის თესლი და ანისონი, და მთის
ნიახურის თესლი — თუითო ნაწილი. შერიე ერთგ[ან] და დან[ა]ყე, 10
და შეზილე თაფლითა და შეასუი მისგან ორი მუტყ[ა]ლი ანუ სამი,
ანუ ზოგითა წ[ა]მლებითა, რომელ მიხსენებია შენდა. მაშინ უკუე
გაგრძელდეს მისი კურნება, || მაშინ გა[ა]პე და გამოიღე. v

და ოდეს გასუქდეს კ[ა]ცი და გადიდდეს მისი ცმელი, რომელ
გარდავლოს მისი მზლუ[არი] ბუნებისა და დაუმძიმდეს მისი ტანი, 15
და ოდეს საქმესა იქმოდის, სულსა უპყრობდეს და რაბოდ შეიქნას,
და უკუდგეს საქმისაგან და ძრვისაგან. მაშინ კურნე იგი
წამლებითა და საქ[ა]მ[ა]დებითა სუბუქებითა კმელე-
ბითა, მისგანი — ღუბადი ლაქისა და გუარიშნი ზირასი და პილ-
პილისა. და სიქაზინია და ზოგი მაჭუნები, რომელ არს ამისვე გუ[ა]- 20
რისა. და დაუზილე ნარდინის ზეთითა და იასამნითა აბ[ა]ნოს შიგა
უზმასა, რ[ა]ოდენ გა[ა]კმოს ესე. და არა შევიდეს აბ[ა]-
ნოსა ქმულ, რ[ა]ოდენ შესულა ქმულისა აბ[ა]ნოსა შიგა და
გა[ა]სუქებს. და უბრძ[ან]ე, რომე იმარხოს და იარებო- 25
დეს და ზედგეს. და აქ[ა]მე პური თაფლითა და ძმრითა და
ზეთითა და ხარდალითა (რომელ არს მდოგუი), და ზოგი, რომელ
მიხსენებია წიგნსა ჩემსა, რომელ არს ლატიფი; და თუ აქმევდე
კორცსა, მ[ა]შინ აქ[ა]მე მფრინველთა, ვით[ა]რად ასკატკი და ვ[ა]რია 30
და კუმბარი (რომელ არს ტოლოჟინი), და მფრინველი ველისა. და
შეკრებით კურნო ყოველი ნამეტნ[ავი] გასახსნელითა და ყოველი
ნასკულობა გახუმითა და || ყოველი ნაკლული და უსუსური, რომ- 3546r
ლითა უმ[ა]ტო მას შინა და გაუძლიერო, რ[ა]ოდენ უსუსურობა
რომლისა იქნების ბუნებისა ქცევისაგ[ან]. მაშინ გაკეთე(!) იგი ქცეუ-
ლობა, რომელ წაეკიდა და გარყუნა ბუნებისა და დასუასურა(!)
ტ[ა]ნი, და თუ ქმნილ იყოს იგი სიმკუთრელისაგან, ანუ სიგრილისა- 35
გან, ანუ სიკმელისაგან, ანუ ნოტიოსაგან. და თუ არ იყოს იგი უსუ-
სურობა მ[ა]გიერ ქცეულებისაგან ბუნებისა, და იყოს იგი ნამეტნ[ა]-
ვისაგან, რომელი მორეულ იყოს ტანისადა, და მისაწ[ა]ვეებს მას
ზედა სისქითა ფსლისათა და უნებლობითა გამოჩენისა მისისათა და

მცირედ უსუსურობითა ტანისათა საქმისა კერძ. მ[ა]შინ გაუწმიდე
ტანი მას ყ[ა]მსა ქაშთ[ა]ჭითა, რომელ გამოიღებს ნამეტნ[ა]ეთა და
გაუძლიერებს სტომაქსა.

- მისგანი. — მ[ა]რტუ[ა]ლი ასთ[ა]მზიკონისა და იარ[ა]ჯი-ფეყ-
5 რ[ი]სა, მ[ა]რტუალი მასტაქისა და საბრისა, და მ[ა]რტუალი ბუღუ-
რისა, რომელი იქნების მასტაქისაგან და საბრისაგან, და ნიახურის
თესლი და ნანახუა, და ალილაგი შ[ა]ვი, ამ[ა]თგანი — თუითო ნა-
წილი, და საბრი — სამი ნ[ა]წილი, დან[ა]ყე, დაგ[ა]ლე და შეზილე
თურინჯის წყლითა და შეასუი მისგან ორი მუტყალი საქ[ა]მ[ა]დისა
v პირველ და შემდგომ[ა]დცა, და თუნ || და ჰმულმან.
10 და ვ[ა]ქსენენე წამ[ა]ლნი, რომელნი ერგებიან სიმსივნესა შეკრე-
ბით.

წამალი, სარგო სიმსივნისა მხურვლისათვის

მხურვლისა სიმსივნისა

- და ცეცხლითა დამწურისათვის და რომელი გამოჩნდების ტანსა
15 შიგა, და მხსუიბლები, რომელსა ქუიან სახელ[ა]დ წითელი და
სპ[ა]რსულ[ა]დ სურიჯა. — აილე: კირი და ჩადევ ჰურჰელსა წმი-
დასა, და და[ა]სხი მას ზედა წყალი და ურიე; და უშუი ქ[ა]მი ერთი
და გაისუნოს, და დალუარი წყ[ა]ლი მისი. და შუიღჯერ ესე და[ა]-
სხი და მერმე გალუ[ა]რო და გაუშუი, რომე გაკმეს. და ოდეს გა-
20 მეს, აილე მისგან ოთხი უკია და ფურცელი ჰაქუნტლისა ნედლისა
და ანუ კალნაბისა — ორი უკია, დან[ა]ყე ცალკე-ცალკე რ[ა]გუ[ა]-
რაცა მარ[ა]მა, და დასდევ მსივ[ა]ენსა ზედა ს[ა]მ-ს[ა]მჯერ, ვირე გა-
ჰურდებოდეს. ედვას და აილებდი და სხუასა დასდებდი. ანუ აილე
პური საფუერისა და ჩა[ა]გდე წყ[ა]ლშიგა. და აილე ფურცელი ლე-
25 მისა ნედლი, ანუ მულურდოსა, ანუ ხავარტისა, ანუ არდისა, —
ნაწილი ერთი პურისაგან და ნაწილი ერთი ფურცლისაგან; დან[ა]ყე
547r და დაგ[ა]ლე ვარდის ზეთითა, ვირე შეიქნას ვითა მარამა. || და
მერმე დასდევ სიმსივ[ა]ენს მას მჰურვალსა და სხუასა, რომელი მი-
ხსენებია. ანუ აილე: ქერქი ბროწეულისა და ოსპი, და ვ[ა]რდი
30 კმელი, — თუითო ნაწილი, და შეგბოლე, ვირე დაჩუღეს(!) და და-
გ[ა]ლე, ვირე შეიქნას ვითა მალამა. და ურიე თანა ცოტა ბალ[ა]რ-
ჯის ფქუილი და ვ[ა]რდის ზეთი, და შექენ მარამ[ა]დ და დასდევ
სიმსივნესა.

- წამალი, ს[ა]რგო ყოველისა მჰურვლისა სიმ-
35 სივნისა. — აილე: მურდას[ა]ნგი და სპეტი, თუითო — ხუთი
მუტყალი, და ფურცელი მღირდუსა ნედლი — ათი დრ[ა]მი; დან-
[ა]ყე ცალკე-ცალკე ვითა მარ[ა]მა, და შეკრიფენ და და[ა]წოვენ ზედა
ვ[ა]რდის ზეთი, და შექენ მარამ[ა]დ და დასდევ ზედა მსივ[ა]ენსა.

წამალი, სარგო კირჩხიბისათვის ოდეს იყოს წყლული. —

აიღე: ფქუილი გერმა, და გუნდრუკი და სპეტი დედათა, — თუ-
თო დრ[ა]მი, თიკა საბეჭდ[ა]ვისა ანუ სომხური — ორი დრ[ა]მი, და
თიკა გარცხილი — დრამის წონა; დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე ქარგად,
და შეკრიფე და შექენ მარ[ა]მად და ვ[ა]რდის ზეთითა, და კურნე
დილა-მწუხრი. და თუ კირჩხიბი იგი ნედლი იყოს წყლულად, მაშინ
დაგაღე უზეთოდ, და დაცუიე ზედა, რ[ა]ოდენ ესე წამალი გამო-
ზრდის ყოველსა წყლულობასა და გა[ა]შორებს.

5

v

მხურვლისა

წამალი, ზარგო სიმსივნისა მკურვლისა და ცეცხლისა დამწუ-
რისა. — აიღე გული კუერცხისა და შერიე ვ[ა]რდის ზეთითა, ვირე
გათხელდეს, და დასდევ ზედა.

10

და ერგების სიმსივნესა მკურვალსა, რომელი იყოს თუალსა ანუ
ზოგთა შინა ასოთა ტანისათა. — აიღე: აინდაბე და დანაყე, და
ურიე თანა ბალ[ა]რჯის ფქუილი დაცრილი, და კუერცხის გული და
ვარდის ზეთი, და შექენ მარამა და დასდევ, ანუ აიღე კირი გარცხი-
ლი და შეზ[ა]ყე ვ[ა]რდის ზეთითა და დასდევ ზედა.

15

წყლულისა

წამალნი საცცუელნი წყლულთა ნედლთა ზედა, რომელი არა
გაშრებოდის, მაშა გა[ა]შროს და შეკრიბოს. — აიღე: გუნდრუკი
და ჯულინრი, და ზარეც[ა]ნდი გრძელი ანუ მრგვალი, და საბ-
რი და დამოლოხუანი — თუითო ნაწილი; დან[ა]ყე, დაგ[ა]ლე და
დაცუიე მას ზედა დილა-მწუხრი, ოდეს გინდეს, თუ შეკრბეს და
დამცირდეს წყლულისა ადგილი, მაშა და[ა]სოვლე წამალი ვ[ა]რ-
დის ზეთითა და დასდევ ზედა დილა-მწუხრი.

20

25

დამავლის სორცისა

წამალი, რომელი შესჯამს დამავალსა კორცსა და გამოზრდის
კორცსა და გა[ა]შრობს წყლულსა. || აიღე: ანძრუთი და საბრი
და შიფი მამითასა, — თუითო ნაწილი; დან[ა]ყე და დაგაღე, და და-
ცუიე წყლულსა ზედა მისგან¹ დილა-მწუხრი, და და[ა]კარ ზედა სე-
ლის მჩუ[ა]რი.

548r

30

წამალი, რომელი გამოზრდის წყლულსა და გა[ა]შრობს. —
აიღე: გუნდრუკი და მური და ანძრუთი, თუითო — ორი დრ[ა]მი,
ვაშყი და მამითა, და დამოლოხონი და ჯულინრი, თუითო — დრ[ა]-
მი, დან[ა]ყე და დაგ[ა]ლე, და დაცუიე წყლულსა ზედა; და[ა]დნევ

35

ცუილი ზეთითა ბერძულითა და დაცუიე ამა წმ[ა]ლსა ზედა, და ურიე, ვირე შეიქნას ვითა მ[ა]ლაჲ, და კურნე დილა-მწუხრი.

მარამანი

5 შექნა მარ[ა]მისა ბას[ი]ლიკონისა, ს[ა]რგო ფიცხლისა სიმპ[ი]ვ-
ნისა, და და[ა]დნობს ღორთელთა. — აილე: ფისი და რათინა, და
ცუილი და ზეთი ბერძული, და ცმელი ბატისა, ამ[ა]თგან თუითო —
ლიტრა, და კევი ბელეკონისა — ოთხი მუტყ[ა]ლი, და[ა]დნევ ფისი
და რათინა, ცუილი, ცმელი და ზეთი ესე ერთგან, მერმე ჩ[ა]ურთენ
10 შიგან კინა და ბელეკონის კევი, და ურიე, ვირე დადნეს და შეზაოს,
და შექენ მხრ[ა]მ[ა]დ და კურნე მით მსიე[ა]ნსა მას, და და[ა]კრევდი
ზედა სელის მჩუროთა დილა-მწუხრი. და მარამა ესე და[ა]დნობს
v ყოველსა სიმსივნესა, რომელი იყოს || ტანსა შიგა, და[ა] არა არს ამას
შიგა საეჭუი.

15 შექნა მარ[ა]მისა ოთხითა წამლითა. ესე და-
[ა]ლ[ბ]ობს სიმსივნესა, რომელი იყოს ძირთა ყურ[ი]სათა. — აილე
ცუილი და რათინა, და ცმელი ზროხისა და ფისი, — თუითო ნაწი-
ლი. დან[ა]ყენ ერთგან და შექენ მარამად, და კურნე მსიე[ა]ნსა მით
დილა-მწუხრი. და ესე მარ[ა]მა და[ა]ლბობს სიფიცხესა სიმსივნისასა,
რომელი იყოს ს[ა]რცხუინელსა დიაცისასა.

20 შექნა მარ[ა]მისა, რომელსა ქუიან მოციქულთა² ს[ა]რგო ყო-
ლისა ჰიმსივნისა ფიცხლისათუის, და და[ა]მწიფებს და და[ა]ლბობს
ღორთელთა და ერგების დუბელსა. — აილე ქური ს[ა]მი ასთ[ა]რი,
და ვაშქი — ხუთი ასთ[ა]რი, და ჯავ[ა]შირი — ორი ასთარი, და გუნ-
დრუკი — ს[ა]მი ასთ[ა]რი, მურდას[ა]ნგი — ოთხი ასთარი, მური და
25 კინა, თუითო — ორი ასთ[ა]რი, და ცუილი — ლიტრა ერთი, და რა-
თინა — თოთხმეტი ასთ[ა]რი, და ქ[ა]ნგარა — ორი ასთ[ა]რი, და ზა-
რევე[ა]ნდი — ს[ა]მი ასთ[ა]რი, და ზეთი ბერძული — ექუსი ლიტრა;
დანაყენ რომელნი კმელნი იყუნენ, და გაცარ. და[ა]დნევ ქური და
ვ[ა]შქი, და ჯავაშირი ძმრითა, და მერმე დაგ[ა]ლენ; და აგრევე მურ-
დას[ა]ნგი დაგ[ა]ლე კიდე, და ქანგ[ა]რი კიდე, და [ა]წოვე ზედა ს[ა]-
30 მი წოთმა ძმ[ა]რი, და დაგ[ა]ლე, ვირე შეიქნას მარამ[ა]დ. და[ა]დნევ
ქალბანა და ცუილი და რათინა, და დაგ[ა]ლე ზარევე[ა]ნდი მ.³

ნმ პარი [ორმოცდა მეთვრამეტე]

საკლავთა წამალთა, მკურნალობა გუელისა, გრაზისა
და ცოფიანისა ჟუალასი⁴

35

აწ მოვახსენოთ გუარნი წამალთ[ანი], რომელთა გუ[ა]რ[ა]დ მარ-
თებს მოკლვა კ[ა]ცისა, მაგრა იქცევის და იქნების იგი წამალი და
საკლ[ა]ვ[ა]დ მ[ა]თგან ერთისა, რომე საჭ[ა]მ[ა]დსა თ[ა]ვსა დაბუროს

და ხანი გამოვიდეს, იქცევის გუნებასა და იმად შეიქნების წამლ[ა]დ
ს[ა]კლ[ა]ვ[ა]დ; და რძე, როდეს დაძუელდეს და გაირყუნას; და კორ-
ცი, როდეს მჭურვლსა თორნესა შესწუა და დაბურო თ[ა]ქსა და ში-
გან გაცივდეს. ზოგი საჭამ[ა]დი, რომელი ჭამოს კაცმ[ა]ნ და დაე-
მ[ა]რტოს გულისა შლა და გახსნა მუცლისა. და არის ასრეცა, რომე 5
საჭამ[ა]დისა გუარსა შინა წამ[ა]ლი იყოს, და იქნების, რომე წაეკი-
დოს რამე და განრყუნას სიცხემან. და ჭურჭელი იგიცა, რომელსა
შინა იყოს რამე, და სხუაცა მრ[ა]კ[ა]ლი, რომე იქნების, რომე გან-
რყუნას რეულობამან და წაეკიდოს საჭ[ა]მ[ა]დსა რამე, და იქციოს
ბუნება და გაირყუნას საჭ[ა]მ[ა]დი და შეიქნას საკლ[ა]ვად წამლად. 10

|| ანუ იყოს წამ[ა]ლი იგი მჭურვალი და ძნელი, და[ა]დნოს მისი- 549r
თა სიმჭურვლითა და სიძნელითა ჭარი, რომელ არს გულშიგან, და
გა[ა]ქუროს მუნ[ა]მდის, რომე დადნეს სისხლი და ჩ[ა]მოვიდეს გუ-
ლისა კერძოდ. და სიძნელითა მისითა გაუსივდეს გული კაცისა და
მოკუდეს. და იცოდით, რომე მჭურვ[ა]ლი წამ[ა]ლი უადრე მოკ- 15
ლ[ა]ვს კაცსა, ვირე გრილი. და რომელი გრილი წამ[ა]ლი მოკლ[ა]ვს
კაცსა, იგი მისითა სიგრილითა და[ა]ფუშუებს ასოთა.

და გუინახ[ა]ვს ჩუენ, როდეს შესუ[ა]ს კაცმან აფიონი ანუ ლემი,
ანუ შიფი, ზირკის თესლი (რომელ არს თივა-კაცი), ესენი და[ა]ფუ-
შუებენ, იქნების, რომ არ მოკლას, და იქნების, რომე მოკლ[ა]ს. და 20
რომელი მჭურვ[ა]ლი არს წამ[ა]ლი, საკლ[ა]ვი ისი არს, ერთ[ა]დ:
ბალდური და ფ[ა]რფიონი და ფიში. თუ მათგანი შესუას, შეიპყ-
რ[ა]ს ს[ა]ტკივ[ა]რმან და ბნედამან და ცხუირთა სისხლ[ი]ს დენამან,
ანუ მოკლ[ა]ს მსწრაფლ:

ქინძის წყ[ა]ლი მოკლ[ა]ვს, კმელი არს და გაყინ[ა]ვს სისხლსა 25
გულისათა. და რომელსა შეხუდეს ესე, ნიშ[ა]ნი მისი ესე არის: კმა
მიკდეს და წაუკდეს ცნობა მისი. მაშა პირველ და იწყე
კურნება მისი. — აიღე: ცერეცო და შეგბოლე, დაწურე
წყ[ა]ლი მისი და შერიე თანა ქუნჯ[ი]თი და შეასუი, დასთხიოს, ანუ
ათხიე თფილითა წყლითა. და შეგბოლე აფსინდი და დაწურე წყ[ა]- 30
ლი მისი, და შეასუი ერბო და ანუ კუერცის გული და ხ[ა]ვ[ა]რტის
ნ[ა]წური. და ესე კურნე ამით საკურნებელითა. და იტყუიან, ვითა
წყ[ა]ლი მრ[ა]კ[ა]ლ-ძარლუასა ოდეს სუა, მეტ[ა]დ მოკლ[ა]ვს. მ[ა]შინ
კურნე ამითვე საკურნებელითა.

|| ფარბიონი — გრილი არის და კმელი, ვითა ლემი და აფი- v
ონი, და ძალითა — ეგრევე. და ოდეს ვინ შეჭამოს ამ[ა]თგ[ა]ნი, 35
შეიპყრ[ა]ს ბრუმ[ა]ნ და თუალნი დაუბნელნეს(!) და ბოყილი შე-
[ე]ქნას, და გაუგრძელდენ კელნი და ფერკნი. და არს რომელ სისხლ-
სა გაყინ[ა]ვს და გულსა მის[ა]ს, და შეასქელებს და შეიქნების ვითა
ს[ა]კლავი. მაშა და იწყე კურნება მისი: დაათხიე ცე-
რეცოს წყლითა და ბაბუნ[ა]ჭითა, და სიფისტონითა და თ[ა]ფლითა. 40

და შეასუი ერბო ფურთა ღუინითა, და შეასუი წამლები მკურნა-
ლი, ვითა — თერია და სიგზინია და ღუბედი ქაბრისა.

5 ლემი — ოდეს შესუას კაცმა[ნ, და და[ა]თრობს და გაუწითლებს
პირსა, და სურვი(!) და კმუნვა შე[ე]დგას. მ[ა] შინ და იწყე
კურნება მისი: პირველ თ[ა]ფლ-წყალი და ცხურისა სძე
ახალ წუელული, ანუ ზროხისა ახალი, თფილი, ანუ ცეცხლთა ზედა
გა[ა]ტფე. ანუ აიღე: ხახუი და შეგბოლე ღუინითა და შეასუი.
მა შინ, თუ ათხევდე: აიღე ბოკილი და ბ[ა]ვრუჟი და შეგ-
ბოლე; და შეასუი, ვირე სთხიოს. და თუ არა სთხიოს, ეგრე სჯობს.
10 და მკურნა[ლი] და ლ[ა]ტიფი ქ[ა]რგი არის მისთუის, და თერია და
სიჭზინი კარგია მისთუის. და საფიზჯი ოდეს შეასუას კაცმა[ნ,
557r ხუ[ე]ლება შე[ე]ქნების. მ[ა] შინ ერგების მას თხევა. ათხიე აფ-
სინდისა შემგბრისა წყლითა და თ[ა]ფლ-წყლითა. და შეასუი პილ-
პილი და თახუის ყუერი, და ტეგნა და მდოგუი; დაწაყენ ესენი ერ-
15 თ[ა]დ და გა[ა]დგინე ძმრითა, შეასუი და ცხურთ[ა]ცა უწთვე.

აფიონი — გრილი არის და კმელი და ესე და[ა]ფუჩუებს კელ-
თა და ფერკთა და გა[ა]სქელებს სისხლსა, რომელ ტანსა შიგან გე-
ლარ დიოდის. და ფხანაცა შე[ე]ქნების, და ოდეს იფხანოს, სული
აფიონისა უდიოდეს. მ[ა] შინ დაიწყე კურნება მისი თხევითა ქუნ-
20 ჯითისა ზეთითა და ქ[ა]მის წყლითა და თ[ა]ფლითა წმიდითა. და ესე
შეგბოლნე ერთ[ა]დ და შეასუი და სთხიოს. და ოყნა უყ[ა]ვ ძნელითა
ოყნითა ესევიტ[ა]რითა. — მოიღე წყალი კამისა და ლელუი, და
შეგბოლენ. და აიღე წყალი მისი და ჩა[ა]გდე მას შინა ბ[ა]ვრუჟი—
დრ[ა]მის წონა, და მცირედი თ[ა]ფლი და ტეგნა; და ზოგ[ა]ნ ურთვენ
25 თ[ა]ნა ანდალსა — დრ[ა]მის წონასა, და შეგბოლვენ. და თხევისა
შედეგად და უყ[ა]ნა უზმენ. ასრევე უყ[ა]ვ შენცა. და შეასუი მერმე
სიქ[ა]ნგუბინი და მცირედი მ[ა]რილი თანა ნელ-ტფილითა წყლითა.
ანუ შეასუი: თ[ა]ფლი ნელ-ტფილითა წყლითა, ანუ ღუინო
v აფსინდისა წყლითა შემგბრითა, ანუ დაგ[ა]ლე || მცირედი კილაშო-
30 ნი და შეასუი მიტყ[ა]ლი ერთი მისგ[ა]ნი ძმრითა და ტფილითა
წყლითა; და ანუ აიღე: ბ[ა]ვრუჟი — დრ[ა]მის წონა, პილპი-
ლი და თაჭუის-ყუერი, თუითო — ნ[ა]ხევ[ა]რ დრ[ა]მი. და შეასუი
სიქ[ა]ნგუბინითა და ტფილითა წყლითა. ანუ შეგბოლე:
ქონდ[ა]რი და შეასუი ღუინითა, და უწთვე ცხურთაცა, რომელ შე-
35 ძრ[ა]ს ტუინი მისი და გა[ა]ლუიძოს მისულეებისაგან.

ფიში. — უფრო სწრაფით მომკლველი შხ[ა]მი არის სხუათ[ა]სა.
და არს, თუცა დასცეს სულმა[ნ] ქ[ა]ცი და გამოწურვილი მისი, თუ
ის[ა]რსა ზედა მოუსუა და ჩასცა და[ა]სუა, მოკლ[ა]ვს. მ[ა] შინ ნი-
შ[ა]ნი მისი ესე არის. — რომელსა იგი ესუას, ბაგენი დაუსივდენ
40 და ენა. და ცოტ[ა]ნი ვნ[ა]ხენ მისგან დარჩომილნი. და პირველ
ოდეს დაუწყო კურნება, ათხიე. და აიღე: თესლი თალგამისა და

შეგბოლე. და მოიღე წყ[ა]ლი მისი და და[ა]სხი მას ზედა ლუინო და
ერბო. და მერმე მოიღე მუხის ქერქი და შეგბოლე, და და[ა]სხი ზედა
ლუ[ი]ნო იგი. და შეასუი უმჯობესი ამა წამ[ა]ლთ[ა]გან, და უფრო
ს[ა]კრგო მისთუის — დავალმისკი, რომელ არს მუშეისა მ[ა]ჭუნი. და
ქვა იგი, რომელსა სახელ-სდებენ ფაზარი, მოუსუას იგი, და შეა- 5
სუა მისი წყ[ა]ლი და ერბო ფურთა ძუელი, კარგია. || და რომელნი 558r
ამას წამ[ა]ლსა შეასმენ, ორსა უ[ა]მსა შიგა არა მოკუდენ. და შიში
არის მას ზედა გრძელისა სნებისაგან. და ერგების კულა წამ[ა]ლი
იგი. რომელსა სახელ-სდებენ ჯადვ[ა]რი.

სპეტი დედ[ა]თა — თუ ღინვე შეასუას, ენა გაუთეთრდეს და 10
ბოყინი შე[ე]ქნას. და ჯუელა სიგრილისა. და სიკმელისა მისისაგან,
რ[ა]ოდენ ტუინსა გა[ა]კრილებს და გა[ა]კმოზს, და ერგების:
მით წყლითა დაბ[ა]ნა ტფილითა და ლედუის მ[ა]ტბუხი და მლუქის
წყ[ა]ლი (ესე არს ერთი ფერი პოხუერისაგან). ანუ ერგების
ცხურისა სძე ნელ-ტფილი და ქუნჯიტი. და უკუიყაროს და ცოხ- 15
ნოს, და ლუინითა ჩ[ა]იძლუნას. ანუ შეასუი: საყ[ა]მუნია —
დანგის წონა, თ[ა]ფლ-წყ[ა]ლითა. ანუ აიღე: ვ[ა]ზის რძე და და-
წუი. და აიღე მისი ნ[ა]ც[ა]რი — ორი მუტყ[ა]ლი, და შეასუი ლუი-
ნითა, ძ[ა]ლსა ზედა სნეულისასა; და ერგების, თუ ღმერთსა უნდეს.

სოკო, — ზოგი არს გუარ[ა]დ მომკლველი და ზოგი არს, რო- 20
მელ დიდად ქ[ა]მითა მისითა მოვლის. მ[ა]შინ იგინი, რომელნი ქ[ა]-
მენ, ს[ა]კლ[ა]ვი წაეკიდების. და იწყე კურნება მ[ა]თი,
აიღე: ცერეცოს ღერი და შეგბოლე, და მერმე და || წურე წყ[ა]-
ლი მისი და და[ა]სხი ზედა ზროხის ერბო, ანუ ზეთი ქუნჯითისა. და
შეასუი და ერგების მ[ი]თ. კულა: ვ[ა]ზის ნ[ა]ც[ა]რი, ორი ოდენ 25
მუტყ[ა]ლი, ცოტასა თანა ძმარსა და მ[ა]რილსა, და შერიოს ერთად
და შეასუას თ[ა]ფლ-წყლითა.

და ათხიოს ამით სხუა ს[ა]თხევარი. — აიღე: ორი მუტყ[ა]ლი
ქ[ა]თმის სკინტლი, დან[ა]ყე და შეაზ[ა]ვე სიქ[ა]ნგუბინითა ანუ ძმრი- 30
თა და ტფილითა წყლითა და ათხიე ამით. ვირე გამოვიდეს სისქე
მის სოკოსა ამისითა სიმკურვლითა და სიბოროტითა.

მურდას[ა]ნგი — არს გრილი და კმელი, და ვინ იგი შესუას, მ[ა]-
შინ და იწყე კურნება მისი. — აიღე: ცერეცოს წყ[ა]-
ლი შემგბ[ა]რი ლედუსა თანა, დაწურე წყ[ა]ლი მისი და და[ა]სხი
ზედა ერბო ზროხისა, და [ა]თხიე. და მერმე მოიღე თესლი ნიახური- 35
სა და პილბილი და მური, და ამათგანი თუითო — ორი მუტყ[ა]ლი,
აფსინდი — ერთი მუტყ[ა]ლი, დან[ა]ყე და შეზილე ლუინითა, და შე-
ასუი მისგან ორი მუტყ[ა]ლი ტფილითა წყლითა.

ზიბგი — არს ეგრეთვე მურდას[ა]ნგისა; ებრვე გრილი და კმე- 40
ლი, და მძიმე და შემკრველი; და კურნება მისი, ვითა მურდას[ა]ნ-
გისვე ამითვე წამლითა.

559r კირი, რომელსა შიგან ამარტა შე[ე]რევის — ოდეს ქ[ა]მოს
 კაცმან, წაეკიდოს მას ტკივილი მუცლისა და ქრილობა. და მას შხ[ა]-
 მი აქუს ბოროტი, მკურე[ა]ლი არს, ნ[ა]წლევთა და[ა]წყლულეს.
 და მისი კურნება, ვითა ათხიოს ცერეცოს წყლითა შემგბრითა, რო-
 5 მელსა შიგა ერბო ფურთა ჩაგეყოს, და რა სქ[ა]მდე, აუშ[ა]ლე და
 ათხიე. და თუ არ ათხიოს, მ[ა]ნვე საქ[ა]მ[ა]დმა სძლოს მასვე შხ[ა]მ-
 სა. და ოდეს ეთხიოს, მაშინ შეასუი ვ[ა]რდის ზეთი და ათხიე,
 ვირე გაწმდეს ადგილი იგი. და მისთვის მეს[ა]მედ ვთქუით თხევა,
 ნუ თუ ორმ[ა]ნ თხევ[ა]მან ვერ გაწმიდოს. და ნუ გასწყდები ძილად.
 10 და თუ ეშიშოდო წამლისა დარჩომასა მუცელსა შიგა, მაშინ
 ოყნა უყ[ა]ვ ულბოსა წყლითა და მ[ა]რილითა და
 ძმრითა. და შეასუი: ფსელი ვირისა ანუ შეასუი ნ[ა]ვლეღი
 ქურციკისა — ორი დანგის წონა, დაგლილი. თ[ა]ფლ-წყლითა. და
 მითვე საკურნებელითა კურნე, რომლითა დარიჩია იკურნების.

15 მ[ა]თითუის, რომელთა რკინისა წიდა ექამოს და მუცელსა შიგა
 დარჩომოდეს. კურნება მ[ა]თი ესე არს. — აიღე: ქვა მ[ა]ლნ[ა]ტი-
 სა, რომელი რკინას აიღებს, — ნ[ა]ხევ[ა]რ მუტყ[ა]ლი, და დან[ა]ყე
 კარგად და შეასუი ღუინითა ანუ ტფილითა წყლითა, ვირე შეკრი-
 ბოს წიდა იგი ერდგან.

v ||წამ[ა]ლი, რომელი იქნების კუჭუმბრითა, სარგო სხმათათუის,
 20 ს[ა]კლ[ა]ვთა და ღრიაწკლისა, და გუელისა და ნ[ა]კბენისათუის, რო-
 მელი ბალღმის[ა]გ[ა]ნ იყოს, და შავისა ნ[ა]ვლისათუის, და კუ-
 ლისათუის, რომელი სიგრილისა ქარისათუის იყოს. — აიღე: კუ-
 ჭუმბრა — ექუსი მუტყ[ა]ლი, და ბელეკონის კევი — ოთხი მუტყ-
 [ა]ლი, და ჯ[ა]ვ[ა]შირი — ერთი მუტყ[ა]ლი, და კინა და მური, და
 25 ირსა, თუითო — ორი მუტყ[ა]ლი, და ლემის თესლი თეთრი და პილ-
 პილა თეთრი, და აფიონი, თუითო — ნახევარ მუტყ[ა]ლი, და[ა]დ-
 ნევ კუჭუმბრა და კინა და კევი ბელეკონისა თ[ა]ფლითა, და ჩა-
 [ა]გდე ჯავ[ა]შირი და მური ძმარსა ანუ ღუინოსა. და დან[ა]ყენ სხუა-
 ნი წამ[ა]ლნი და გაცრენ, და შერიენ ერთგან და შეზილე თ[ა]ფლითა
 30 პერულ-მოვდილითა. და შესასმელი მისგან: ორისა ღრ[ა]-
 მისა წონა ნელ-ტფილითა წყლითა.

სხუა წამ[ა]ლი შხამიანისა. ესე ტანსა იცხოს და
 იკმოს, რაცა მისა სიახლოესა მკბენ[ა]რი შხ[ა]მიანი იყოს, ყუელა
 დაიკარგოს. — დაიკირე ტუინი კურდღლისა, ძმრითა და ზეთითა
 35 მოადუღე, და მით ტანი დ[ა]იზილოს, და ძირი ანგიზონისა, და უყო
 აბიბალ[ა]სანი და ძირი არფასი. ესე ცოტა-ცოტა დან[ა]ყონ და ზე-
 თის ხილისა ზეთითა მოადუღოს და შეიცხოს¹.

და აწ დავიწყეთ წამლებისა, რომელი იქნების კუჭუმბრომელ-
 40 თ[ა]გან და პირუტყუთაგან, და მერმე ვახსენეთ წამლები, რომელი

იქნების ხეთ[ა]გან და ქვ[ა]თ[ა]გან და მათ ცალკე, რომელნიცა სხუ-
ნი არიან ივინიცა.

და უწინა გუელნი ვთქუნეთ. და ფერნი გუელთანი || მრ[ა]ვ[ა]ლ-
ნი არიან, და უძნელესი ყოვლისა ისი არის, რომელსა ქუიან ა ს ლ ა.
და ესე, რომელსაცა უკბინოს, მოკლ[ა]ვს მსწრ[ა]ფლ. და სხუაგუ[ა]-
რი არის, ა ფ ი ქუიან, და ისიცა ფიცხლა მოკლ[ა]ვს კ[ა]ცსა, უკბენს.
არცა მოკლვენ ესენი სიმკურვლითა მ[ა]თითა და არცა სიგრძლითა
მ[ა]თითა; გინა ზოგთა კ[ა]ცთა აგრე გონია, მაგრა არ[ა]. მათთა ში-
განთა ბუნებისა ძალი აგეთი არის, რომე, რა უკბენს, ისი ძალი უს-
წრ[ა]ფებს მისულ[ა]დ გულსა, შიგა, შავა(!) და გარყუნის ბუნებას
გულისასა და მოკლ[ა]ვს ისძარ(!), რომელ არის. ვერავის შეუტყვია,
თუ რასაგან მოკლ[ა]ვს გუელი იგი, ანუ რა არის ისი გესლი. იტყუი-
ან, ვითა რეულობა მით, რად ვით რეულობა მათი. რად გრილი არის
და კმელი, და არ არის გრილი იგი მარტოდ. და თუით სიბოროტე
ერთვის მის თანა დაშრეტს სიგრძლითა მისითა სიმკურვლესა ბუნე-
ბისასა, ღარიზისასა; და მაშიგა თუცა გრილი არს, რომელი მის შე-
ხების(!) არს მკურვ[ა]ლი, და დიდი არის, რომელსა გამოვიდეს
ცხუირთ[ა]გან სისხლი და გაუწითლდეს ტანი. და ოდეს ესე ნახო
და მიხუიდე სამკურნ[ა]ლოდ, და მას შეასუი ფაზ[ა]რი. ასრე ქენ,
რომე მიუსუი ქეასა ზედა წყლითა, და ეგრე შეასუი. || და თუ იყოს
გრილი, მაშინ რეულობისა მისისა ადგილსა სიგრძლითა მისითა,
თუით მისთუის, რომელ არს გულსა შიგან წაკიდება გულისა.

და ოდეს უკბინოს გუელმან კ[ა]ცსა, ასრე
კ უ რ ნ ე. — შეკ[ა]რ ნაკბენსა ზეით კერძო ახლოს, რომე წამ[ა]ლი
არ დაიფ[ა]ნტოს ტუინსა და გულსა შიგან და ძარღუთა ტანისათა.
და თუ ადგილი იგი გამოს[ა]კუეთელი იყოს, გამოკუეთე. ასრე თქუ-
ეს, ვითა: თუ თითსა იყოს ნაკბენი, ანუ სხუასა ადგილსა, გამოკუე-
თონ, სად[ა]მდი ავიდოდეს წამ[ა]ლი იგი ასოთა შიგან მთ[ა]ვ[ა]რთა.
და შეასუი თერია დიდი, რომელი იქნების კორცისაგან გუელისა, და
ქუიან თ ე რ ი ა ფ ა რ უ კ ი. და იგი გაუძლიერებს ბუნებასა ღარი-
ზისასა და სიკეთითა თერრისათა, და არ გა[ა]სქელოს სისხლი იგი
გულისა, რომელ არს გულსა შიგა, და არა მივიდეს გესლი გუელისა
ძალითა თერრისათა. თუ თერია არ გასწმედს, მივა გესლი გუელისა
გულსა, და სად[ა]ცა სისხლი დგის, და გა[ა]სქელებს ასრე. ვითა დუ-
რიტა რძესა. და მოკლ[ა]ვს კ[ა]ცსა. და რა თერიასა შეასუმ, გა[ა]-
კურვებს გულსა. და მერმე იმა შხ[ა]მსა გამოსწმედს, და აღარ მოკუ-
დეს კ[ა]ცი. ამა წესითა ამგზ[ა]ვსე თერიისა საქმე, რომე აღ[ა]გზნა
ცეცხლი, და ავიდეს ალი და არ და[ა]ყენოს კომლი. ასრე გა[ა]ძებს
თერია იმა გესლსა გულისაგან. და არა მოარჩობს გულსა, და არა
მოკლ[ა]ვს კ[ა]ცსა. რა გუელმან უკბინოს და გესლი იგი გუელისა
ტუინისაჲნ წ[ა]ვიდეს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე ტანი გაუ-

წითლდეს და სისხლსა ფსმიდეს და ბნდებოდეს. და ესეცა იქნების,
რომე ტანი და თუალნი გაუყუითლდნენ კ[ა]ცსა მას გუელ-კბენილსა.

და აწ დავიწყოთ ღრიაწკლისა ცემა. წამ[ა]ლი ღრიაწკლისა არის

5 გრილი, და არს მისა ნაკბენსა თანა ტკივილი ძნელი, და შეღრეკს
ძარღუთა გმელთა, და დაუფუშუებს. და თუ ვინმე თქუას, ვითა:
არ არის ღრიაწკლისა ნაკბენი გრილო, ამად რომე თუმცა გრილი
იყო, ძნელი ტკივილი არა იქნებოდა, მ[ა]რთლ[ა]დ უთქომს; მაგრა
მისისა წამლისა საქმე აგრე არ არის, რომე რ[ა]გუარაცა სიმკურგ-
10 ლისა ტკივილი, აგრევე მისი არის. და გუ[ი]კსენებია იგი თქმულსა
მას ადგილსა, სად[ა]ცა გუ[ი]ხსენებია კბილნი, მას ადგილსა, სადა
დაგუიწერა, რომელი მიხუდეს სიგრილე ანასდად და ტანითა კერ-
ძო, და არა ზედა-ზედა, ვითა — ჩ[ა]იჭრეს კ[ა]ცი თოვლსა შიგა და
ატკივნოს კიდურნი მისნი, ანუ ვით დ[ა]სხა კაცსა წყ[ა]ლი ცივი და
551r ეტკივნოს ანასდად, || ანუ ვითა მისჭირდეს კ[ა]ცსა დიდი სიცივე და
15 გაგდეს ავ[ა]დ, და დაძრნეს კიდურნი და ფრჩხილნი მისნი და კბილ-
ნი მისნი, რომელ იყოს სიგრილისაგან, და მიიწიოს ტანით კერძო
ზედა-ზედა, და მაშიგა მოკლ[ა]ვს ასოთა. და და[ა]ფუშუებს, და ვე-
ლარ შეიტყობს, რომელსა უცეს ღრინკლმ[ა]ნ, ამად რომე ფიცხ-
ლ[ა]დ უკბენს.

20 მაშა დაიწყე ჯერნება მისი, ასრე, რომე შეასმიდი თე-
რიასა დიდსა და თერია ოთხის[ა]სა, რომელ არს: თრიაყი არ[ა]ბი,
და თერია აზრა, და საგზინისა, და ღუბუდსა ქიბრითის[ა]სა, ანუ
წამალსა მას, რომელი იქნების უპ[ა]ნითა. ამა წამ[ა]ლთაგან, რომე-
ლიცა გინდეს, შეასუი ჯულვ[ა]ზის ოდენი ნელ-თბილითა წყლითა,
25 ანუ უმცროსი, ერბო თაფლსა თანა, და თბილად, ანუ ერბოთა და
ბადაგითა, შემგებრითა ერთისა თუისათა. დაიჭირე ნიორი დან[ა]ყი-
ლი ბადაგსა თანა კოვზი ერთი.

კუ რ ნ ე ა დ გ ი ლ ს ა მ ა ს კ ბ ე ნ ი ლ ს ა , რ ო მ ე ლ ს ა
შ ი გ ა ი ყ ო ს კ ბ ი ლ ი . — ა ი ღ ე : ი ნ ა ა ნ უ ა ნ [ა] კ უ ე თ ი . ი ფ ჭ ლ ი -
30 ს ა და შეგბოლე, და შემოსდევე, და შეკრა მას ზედა, რომელ არა და-
ვ[ა]რდეს, ნ[ა]კბენსა ზედათ. და შეუკრა, რომელ არა ავიდეს წამ-
v [ა]ლი ასოთა მო[ა]ვართა კერ || და გა[ა]ტფე თერია და სიგზინია
და შემოსდევე მას ადგილსა კბენილსა. და მე გიკსენნე შენ წამლე-
ბი, რომელნი ერგებთან მისგანნი მას ადგილსა, სადა ვ[ა]ხსენებ ძალ-
35 ს ა წ ა მ ა ლ თ [ა] ს ა .

და აწ ჯარ[ა]რ[ი]სა მოგახსენოთ. ჯ ა რ ა რ ი ა რ ს მ კ უ რ ვ [ა]-
ლ ი და ბოროტი, და ვერ[ა]ს შეიტყობს კაცი ჯარ[ა]რისა ნაკბენსა
ტკივილისა სიძნელითა, მაგრა დაუწყოს ტკივილმან მეორესა დღესა,
ანუ მესამესა ტკივილი ძნელი. და ექცეს ფერი მისი, რომელი ყო-
40 ფილიყოს პირველად რეულობისა მისისა, და ზომასა ზედა ჯარარი-
სასა წამლისასა. და იქნების, რომე წაეკიდოს ნაკბენსა მას ზედა

სიყუთლეს, და ენისა სიმსივნე, ანუ ფსისა სისხლი და დაუწყულ-
 დეს ალ[ა]გი იგი ნაკბენი, დ[ა] ექნას მკ[ა]მელი. და ამოსწოო ადგი-
 ლი იგი საკმოთა ჭიქითა, და დასწუას ადგილი იგი კბენილი. მაშა, 5
 თუ ვინმე თქუას, თუ: წამ[ა]ლი მისი მკურვ[ა]ლი არს, რადღა დას-
 წოვ მას ცეცხლითა, შენ ეგრე მიუგე: არა თუ სიმკურვლისა მისისა
 გზითა დაგსწოვ, ანუ სიგრილისა გზით, გინა მისთვის, რათა ჩ[ა]- 552r
 მოაფართოს ადგილი იგი კბენილი, ვირე ჩ[ა]მოიწუროს მისგან წა-
 მ[ა]ლი. იგი ნაკბენი თა სიმკურვლე ცეცხლისა მტერი არს, კბენი-
 ლსა მას წამ[ა]ლსა, რ[ა]ოდენ სიმკურვლე ცეცხლისა არს ლატიფი
 და სიმკურვლე წამლისა არს განრყუნილი და მყრ[ა]ლი გუარად და
 ბოროტი, და მით დასწვენ მას ადგილსა, რათა შეკრბეს ძარღუი 10
 კმელი მისი. და ვაკსენნე ს[ა]ვ[ა]ლნი, რომელ არა დაეფ[ა]ნჩოს მას
 შიგან წამ[ა]ლი და არა ამ[ა]ლდეს. და შეასუი წყ[ა]ლი არდისა ვე-
 ლურისა და ვარდის ზეთი და წყ[ა]ლი სპ[ა]ნძილისა თეთრისა ნედ-
 ლისა, და შეასუი თარ[ა]ნჯუბინი და წყ[ა]ლი, და ქაშქის წყ[ა]ლი, რო-
 მელსა იქმენ იფქლისა დაფორებულისა დამე[ა]ვებულისაგ[ან], ანუ
 ასფიოში (რომელ არს მრ[ა]ვ[ა]ლ-ძარღუა) და ვ[ა]რდის ზეთი და 15
 გრილი წყ[ა]ლი. და შეასმენ ზოგნი ქა[ა]ცნი მისთვის ვაშლის ჩირ-
 კლსა. და ერგების მას ჯუმლად ყოველი წამ[ა]ლი გრილი. მაშა, თუ
 კრულობა შე[ე]ქნას, მუცელსა მისს[ა] ოყნა უყ[ა]ვ ზოგითა ოყნები-
 თა და ღბილებითა. 20

და აწ ფუტკრისა კბენა მოგახსენოთ. როდეს ფუტკ[ა]რმან უკბი-
 ნოს, გაუსივდების ადგილი იგი, და წამ[ა]ლი მისი არის მკურვ[ა]ლი
 და ძნელი. და კურნე: ავქითა, ბელეკონისა თესლისა თანა და- v
 ნ[ა]ყოს და მცირედი || თა ზეთითა და გა[ა]დგინე და სცხე ზედა, და 25
 კურნე მ[ი]თცა, რომელი ჯერ-არს ნაკბენისათუის და დაგუიწერი.

ნიშ[ა]ნი ცოფისა ძა[ა]ლლისა. თქუა მის ს[ა]რჯო და არონ,
 ვითა: დაეწეროთ და ვ[ა]ხსენოთ ცოფისა ძაღლ[ა]ისა საქმენი, ნიშანი
 და წამ[ა]ლნი მისნი. საკუირველი არს, რაე[ა]მ ძა[ა]ლი გაცოფ-
 დეს და უკბინოს ქ[ა]ცსა, || რ[ა]ეამცა წყ[ა]ლსა ნახ[ა]ვს, შეშინდების 553r
 ქ[ა]ცი და ცნობა წ[ა]უვა და ველ[ა]რა სომს წყ[ა]ლსა რ[ა]ოდენთ[ა]მე 30
 ღლეთა. ესე მ[ა]შინ წაეკიდების, რომე ეკბინოს ცოფსა ძაღლსა და
 აღ[ა]რ გაევილინოს. რა წამ[ა]ლი აღარ ექნას და ხანი გამოსული-
 ყოს, და შხამი იგი გასჯდომოდეს ასოთა მისთა, მერმე რ[ა]გუ[ა]რცა
 ნ[ა]ხოს წყ[ა]ლი, შეშინდეს ნამეტნ[ა]ვ[ა]დ (და ესეცა იქნების, რომე 35
 მასვე წამსა მოკუდეს). და რ[ა]გუარაცა წყ[ა]ლი ნ[ა]ხოს, შეშინდეს
 და მოკუდეს. და ძაღლსა მას, რომელსაცა ეცეს ესე სენი, უფრო
 სთუელთა და გაზაფხულის პირ. და ეგრეთვე ყოველთა მკეცთა და
 პირუტყუთა წაეკიდების. უფრო ამა ორთა ქ[ა]მთა შინა შეიშლების
 რეულნი და გაცოფდებიანე და ამა სენისა ბუნება ყუელა გრილია
 და კმელი, და ძაღლისა ბუნებასა ზედა შ[ა]ვი ნ[ა]ვლედი მეტობს. 40

და რა უფრო დამეტდების, მოერევის და შეშლის ბუნებასა და გე-
ფიცებეს¹.

და აწ მოგახსენოთ ნიშ[ანი] ცოფისა ძაღლისა და საქმენი მისნი
ნებითა ღთის'თა.

- 5 ნიშ[ანი] ცოფისა ძაღლ[ი]სა, რაჟამ იგი გაცოფდეს, მაშინ შეიგენ,
რომე შეიშლები, ვირე არ იცნობოდეს თ[ა]ვისა პ[ა]ტრონსა და
V ვერცაღა სხუასა || ვის. და არა ერიდებოდეს არა კედელსა და არცა
ცხენსა, და არცა ქ[ა]ცსა, და შეხლტებოდეს ზედ[ა]ნ და პირი დაე-
ლრინოს და ენა დაეშლიკოს, და თუალნი მოესისხლნენ და არა
10 გვ[ა]ნდეს სახესა მრთელსა ძაღლისასა. და რაჟ[ა]მცა ესე ძაღლი გა-
ცოფდეს, წყ[ა]ლსა აღ[ა]რ მი[ე]ახლოს. და რა წყ[ა]ლსა ნ[ა]ხვიდეს,
შეშინდებოდეს და არ[ა]ს ჭ[ა]მდეს, არ[ა]ს რა. და არა გავიდოდეს
უჭმელობა. და სხუანი მრთელნი ძაღლნი არ მიეწურვიან, ახლოს
გაეჭეოდენ. სხუანი ნიშ[ანი]ნი ესე არის, რომე რაჟ[ა]მცა უკბინოს
15 ქ[ა]ცსა ცოფმან ძაღლმან, ამა ნაკბენისა სისხლითა პური მოსუ[ა]-
როს და მიუგდოს მრთელსა ძაღლსა და, თუ შეჭ[ა]მოს, არა არის
ცოფი; და თუ არ შეჭამოს, იცოდო, რომე ცოფი არის ძაღლი იგი.
ამა ნიშნითა შეიტყუე. და ზოგი ქ[ა]ცი იქნების ცოფ-ნაკბენი, რომე
ორმოც დღემდის არ შეშინდეს ქ[ა]ცი იგი; და იქნების, რომე უფრო-
20 სიცა გამოვიდეს, და მერმე შეშინდების და გამოუჩნდების.

- აწ დავიწყოთ კუ რ ნ ე ბ ა და წ ა მ [ა] ლ ნ ი მ ი ს -
ნი. პირველ[ა]დ დასდევ წამ[ა]ლი ასეთი, რომე დაუწყულულოს და
554r გაუფართიოს ნაკბენი იგი, და ნუ [და]სდებ მას წამ[ა]ლს, რომელ-
მან გაუშროს და გაუმრთელოს. და თუ ასეთსა რ[ა]სმე დასდებ, რომე
25 გაუშროს და გაუმრთელოს, მაშინ დარჩების შიგან შხ[ა]მი და დაუ-
ნელდების და მოკლ[ა]ვს ქ[ა]ცსა. და თუ დასდვა წამ[ა]ლი ასეთი,
რომე გაუფართოს წყლული, მაშინ გამოვიდეს შხ[ა]მი იგი მისგან.
და უფრო სარგო არის მისთვის წამ[ა]ლი, რომელი პირსა მოუფ[ა]რ-
თებს და გამოიღებს სისხლსა.

- 30 სა ხ ე წ ა მ ლ ი ს ა, რ ო მ ე ლ ი² პ ი რ ს ა წ ყ ლ უ ლ ი -
ს ა ს ა მ ო უ ფ [ა] რ თ ე ბ ს და გ ა მ ო ი ლ ე ბ ს ს ი ს ხ ლ ს ა.
— აიღე: მცირედი ნიორისაგან და მცირედი მ[ა]რილისაგან, და-
ნ[ა]ყე და შეზილე თ[ა]ფლითა, და შემოსდეგ ზედა.

- ა ნ უ ა ი ღ ე: ნიორი და დან[ა]ყე და შეზილე ერბოთა და ძმრ-
35 თა, და შემოსდეგ ზედა.

ა ნ უ ა ი ღ ე: სპ[ა]ნძილი, დან[ა]ყე და შეზილე ერბოთა და
ძმრითა, ანუ თაფლითა, და შემოსდეგ ზედა.

- და ნუ თუ და-ცა-ვსწუათ ცეცხლითა, ვირე მოფ[ა]რთდეს, და ანუ
დავსდვ[ა]თ ჭიქა საჯმო და გამოვსწოთ, ა ნ უ ა ვ ი ღ ო თ: წუ რ -
40 ბელი და დავსუათ კბენილსა მას ზედა, ვირე გამოსწოოს სისხლი

შესამითურთ. და ეკრძა[ლ]ე, რომე არ შე[ა]შრო ადგილი იგი, რომელი პირველ ეკბინოს.

|| წამ[ა]ლი მისთუისვე, ახლა კბენილისა. აილე ჯ[ა]ვშირი და კინა, თუითო — ოთხი მუტყ[ა]ლი, და ზიგთი — ოცი მუტყ[ა]ლი, და ძმ[ა]რი — ხუთი ასთ[ა]რი, დაადნევ მით ძმრითა, ყუელა, ვირე შეიქნას ვითა მ[ა]რ[ა]მა, და შემოსდევ ზედა.

ანუ აილე: სპანძილი, დან[ა]ყე და შეზილე ერბოთა, და დასდევ ზედა. და შეასუი იარ[ა]ჯი გალი[ა]ნოზი და მ[ა]ტუზნი აფთიმონი, და თადრიტოსი და ლოლოდია; და კურნე წ[ა]მლითა მით, რომელ იკურნების შ[ა]ვი ნავდელი. და ოდეს ნ[ა]ხო კაცი იგი, რომლისად ეკბინოს, და ეკრბოს(!) წყლისა სმა, და ოდეს ნახო[ს] წყ[ა]ლი, ეშინოდის და ფრთხუებოდის, მ[ა]შინ იხ[ა]რკე, რომელ აილითარათ(!) ასუა და ვერა ცნას; რ[ა]ოდენ თუ ცნას, შეთრთოლდეს და შეშინდეს. აილე: თ[ა]ფლი და ადუღე, რომე შესქელდეს. და შექმენ მისგან ვითა ნიგოზი გამორუებული, და აავსე წყლითა. დაშე-
აქ[ა]მე და მიიწიოს წყ[ა]ლი იგი სტომაქ[ა]დ და ერგოს. ანუ აილე: კიტრი ერთი და გამოთხარე, და ა[ა]ვსე წყლითა და ჩადევ პირსა, და მი[ი]წიოს ყიასა და¹ || ჩაქდეს წყ[ა]ლი და ვერა ცნას. და დასდევ თ[ა]ვსა და სტომაქის თავსა მარ[ა]მები გრილები და ზეთები, ვითა იისა და ხიარისა, ვირე არ ვავიდეს ორთქლი თ[ა]ვ[ა]დ მისა.

წამ[ა]ლი, რომელი იქნების კირჩხიბითა, სარგო ნაკბენისათუის ცოფისა ძაღლისა. — აილე ლეზნი და მური და ჯინტიანი, რემი — თუითო ხუთი დრ[ა]მი, და კირჩხიბი ცოცხალი; ჩაყ[ა]რენ კუტალსა და ჩ[ა]დევ ყუერბოთა მქედელთ[ა]სა ანუ თორნესა, ვირე² დაიწუას და შეიქნას ნატრ[ა]დ, და აილე მისი ნ[ა]ც[ა]რი ათი წონა. და იყოს კირჩხიბი მდინარისა და არ იყოს ზღუისა. და უკეთესი ნ[ა]ც[ა]რი არის, რომელი დასწუა ზამთრის. აილე და შერიენ წამ[ა]ლნი იგე თ[ა]ნა და შეზილე თაფლითა. და შესასმელი მისგან: მუტყ[ა]ლი ერთი ნელ-ტფილ[ი]თა წყლითა.

წამ[ა]ლი, სარგო მისთუისვე, რომელსა ცოფსა ძაღლსა ეკბინოს, ანუ ღრიაანკ[ა]ლსა, ანუ გუელსა. — აილე აყირყარა და ზარევ[ა]ნდი, თუითო ოთხ-ოთხი წონა, პილპილი თეთრი და შ[ა]ვი, თუითო — ს[ა]მი წონა, და უპ[ა]ნი — დრ[ა]მის წონა, და აზას თესლი და ფურცელი მისი — დრ[ა]მის წონა. || დან[ა]ყენ ესე წამ[ა]ლნი და შეზილენ ტევნისა წყლითა, და შექმენ მისგან კუერები, თუითო — ნახევ[ა]რ მუტყ[ა]ლი, ოდეს შესმიდეს — ერთსა კუერსა თფილითა წყლითა.

ანუ აილე: ზარევ[ა]ნდი გრძელი და მრგვალი — ოთხი დრ[ა]მი, პილპილი თეთრი და შ[ა]ვი, ძირი აზისა და თესლი მისი, და ფურცელი — თოთხმეტი დრ[ა]მი, ჯინტიანა — ხუთი დრ[ა]მი, ზაფ-
43. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

რ[ა]ნი — ოთხი დრ[ა]მი. დან[ა]ყენ წამ[ა]ლნი კარგად და შერიე ერ-
თ[ა]დ, და შეზილე თ[ა]ფლითა, და იგულე ს[ა]მსა თუესა. შე ს ს ს
მ ე ლ ი მ ი ს გ ა ნ: მიტყ[ა]ლი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა ანუ
ლუინითა.

- 5 და ერგების ღრიანკლისა ნაკბენსა, გუელისა და ძ[ა]ლ[ა]ლ[ა]სა. —
ა ი ლ ე: ანდაკოკო და შეგბოლე წყლითა კ[ა]რგად, და და[ა]სხი წყ[ა]-
ლი მისი ნ[ა]კბენსა ზედა და შეას[უ]ი მისგან ღრიანკალნაკბენსა და
ეშუელოს. ა ი ლ ე: პილპილი ათი დრ[ა]მი, და დარაპილპილი —
ხუთი დრ[ა]მი, სუმბული — ორი წონა, და ზ[ა]რეც[ა]ნდი და ძირი
10 აზისა, თუითო — დრ[ა]მი. დან[ა]ყე და შეზილე ხარნუშისა ფურც-
ლისა წყლითა, დაასოვლებდი, და შემდგომ[ა]დ ორმოცისა ღლისა
გა[ა]კმე და შექენ მ[ა]რცულად, ვითა თხათა კორკლი. რა მოგინდეს,
556r შეასუი ერთი თ[ა]ფლ-წყლითა და მოუსუი ქუასა || ზედა და მით
უოლენ თუალნი კბენილსა მას.
- 15 წამ[ა]ლი, ს[ა]რგო ღრიანკლისა კბენილისა
და ძ[ა]ლ[ა]ლ[ა]სა. — ა ი ლ ე: პიტნა წყლისა და მთისა, თუითო —
შუიდი წონა, და ჯიქტიანა — რვა წონა, პილპილა და ჯ[ა]გ[ა]შირი,
თუითო ოთხი დრ[ა]მი, და[ა]დნეე ჯ[ა]ლა[ა]შირი ღუინისა ძმრითა, და
დან[ა]ყენ სხუ[ა]ნი წამ[ა]ლნი და შეზილენ თ[ა]ფლითა. და შე ს ა-
20 ს მ ე ლ ი მ ი ს გ ა ნ: მიტყ[ა]ლი ერთი თფილითა წყლითა, ანუ
ლუინითა შემგბრითა. ამის ყოვლისა მოწ[ა]მლულისა უკეთესი წამა-
ლი დიდი თერია არის.

ნთ. კარო ორმოცდა მეცხრამეტი

- 560r სახელითა ღ'თისათა ვახსენოთ ს[ა]შო დედ[ა]კაცისა, ს[ა]ქმენი
25 მისნი და სარგონი მისნი და აგებულეობა მისი, და რომელნი სენი
წაეკიდებიან, ტკივილნი მისნი და მიზეზნი მისნი, შვილისა შექნა,
და ტკივილნი ძუძუსანი და ნიშ[ა]ნ[ა]ნი მათნი და წამალნი მათნი
ბრძანებითა ღ'თისათა.
- დაბადა ღ'ნ ს[ა]შო დედ[ა]თა შობისათუის, განწმედა ტანისა მი-
30 სისა წესითა. და დაბადა ძარლუისა კმელისაგან და ძარლუისა კუ-
თისაგან. და ძარლუნი მისნი კმელნია და შედგმული არის ტუინსა.
და კიდევ ძარლუნი მისნი შედგმულ არიან გულსა და ღუიძლსა. და
არის ადგილი მისი ზურგის ძუალისა კერძო, და ქუემო კერძო მისი
შუა ნ[ა]წლევა და ქანთლისა კერძო ეზოთა, რომელსა სახელი ქუი-
35 ან ფარტანოსი და არის ესე ეზო შუა მის ნ[ა]წლევა და პირისპირ
ქანთელსა. და არს შედგმული ყოველთა ნ[ა]წლევათა. და არს მისი
შეს[ა]ქმოსელი ადგილი საშოსა პირსა წინათ დამ[ა]რთებული. და
არის პირი მისი ვითა ს[ა]რცხუინ[ა]ლი კაცისა, მ[ა]გრა სარცხუინალი
v გამოვა ტანით. და არს ღრთი(!) ფიცხელი². || და საშო არის.

და შიგნით გუამისა ბუდეთა ღრუ დაბ[ა]და ღ'ნ კაცისა წყალსა დაწყნ[არებისათუის. და გამოაჩინა ღმერთმან დედ[ა]ნი, ამისთუის რ[ა]სთენი მ[ა]თსა საშოსა შინა არის ცალკე, რომელი მამ[ა]ცისა თანა არის შვილისა ადგილისათა. და საშო ქცევითა არის, ზოგისა — უფრო, და ზოგისა — უმცრო. უფროსი მისი არს, რომელსა ეშობოს, და უმცროსი მისი ისი არს, რომელსა არ ეშობოს, და დედა-კაცი, თუ დიდი არის, დიდი საშო აბია; თუ ცოტა არს, ცოტა საშო ექნების. საშოსა სიგრძე — ფერთმეტი თითი, და შედგმული არის ცალკე პირისაგან. და სიბრტყე მისი მისა უბისა ზომაზედან არის, და არის მგზ[ა]ვისი კისისა. და რომელიცა დიაცისა საშოსა პირი უფრო არის, ექუსი თითი არის მისითა თითითა. და არის ყუერნი ს[ა]შოსა პირსა, ორნი ძარლუნი, კმელნი არიან იქ[ი]თ და აქათ, და გავს ორთა ფრთეთა და მკურნ[ა]ლნი სახელ-სდებენ, ვითა: რქანი საშო-ს[ა]ნი. და რაქ[ა]მცა მ[ა]მ[ა]ცი შეკრებს სარცხუინალსა, ისი რქანი ძრვასა დაიწყებენ და გამოსწვენ თესლსა. და მერმე ისი საშოში-გან მისცემს და საშო აიღებს და შეინახავს.

|| და საშო არის დაბმული შუა ძარლუსა და ყუერთა კერძო, და მუცლისა მიდამოს არს ჩამოკიდებული. და არიან წყვილნი — ერთი შიგნით და ერთი გარეთ, — და არის საჩინოდ და ძარლუისა კმელი-საგან მ[ა]რტო. და შიგან არის ძარლუები დაფენით. და საშოსა ში-გან ძარლუები არის მრავ[ა]ლი, და შიგან იარების და ჩ[ა]დის სისხ-ლი. და ე[ა]მსა წესისასა, (და) გამოიღებს ყოველსა ნამეტნ[ა]ვისა ტანისაგან. და არიან შიგა სამნი ადგილნი ღრუნი: ერთი ძირსა ს[ა]შოსასა და მიაწვეს ახლოს უბით კერძო, მეორე მ[ა]რჯუენით კერძო, და მეს[ა]მე მ[ა]რცხენით კერძო, და არს ს[ა]შოსა საქმე და-წყნარება ზურგისა წყლისა მამ[ა]ცისა, და ორსულობა და შობა, და ტანისაგან გამოღება ნ[ა]მეტნ[ა]ვისა წესითა. და ოდეს იყოს შეკრე-ბისა ე[ა]მი მამ[ა]ცისაგან დედა[ა]ცსა თანა და გამოვიდეს წყ[ა]ლი, რომელი არს თესლი, მ[ა]მ[ა]ცისგანცა და დიაცისგანცა, და ერთ-განცა მოკრიბოს საშომან ძალითა მომკრებელითა, რომელ დ[ა]ბ[ა]და ღმერთმან ს[ა]შოსა შიგა. მაშ, ოდეს მივიდეს წყ[ა]ლი ს[ა]შოსა შიგა და დაიჭიროს ს[ა]შომან, და დაეკრას ერთმ[ა]ნერთსა ზედა, ასრე იქნების ბრძანებითა ღ'თისათა.

|| რა მამაცისა და დიაცისა თესლი გაერთდების და სქელი სისხ-ლი შეიქნების ლუიძლივითა, და მერმე იმა სქელსა და ლუიძლსა, ვითა სისხლშიგან, მ[ა]ტლი დაიბ[ა]დების. ამისთუის ბრძანებს დავით წინასწარმეტყუელი: ხოლო მე მატლ ვ[ა]რ და არა კ[ა]ც. სისხლი და ძუალი მ[ა]მის[ა]გან იქნების, სული და კორცი დედისაგან. და ორ-მოცსა დღესა უკნის ვ[ა]კი გასულიერდების და დაიძვრის, და ოთხ-მოცსა დღესა უკნის — ქალი.

აწ ესე მოგახსენოთ. თუ თესლი მ[ა]მ[ა]ცისა უფრო არის, მ[ა]-

მ[ა]სა ეგვანების შვილი; და თუ დიაცისა უფრო არს, დიაცსა ეგვ[ა]ნების. და თუ ორისვე სწორია, სხუასა ვისმე ეგვ[ა]ნების.

და აწ ესეცა მოგახსენო. ისი რომე ტყუბი დაიბ[ა]დების, ან მეტი ყური ან მეტი თითი, იგი თესლისა დამატებისაგან იქნების. და კაცი-
5 სა ყოველი ფერი სიბრძნე და სიმრთელე და მ[ა]დლი თ[ა]ვისაგან იქნების. და ამისთვის კ[ა]ცისა თესლი თ[ა]ვშიგან არის. რ[ა]გუარა-
ცა წყ[ა]ლი, ისითი არის, და თ[ა]ვიდალმ[ა]ნ ტუინშიგან ჩ[ა]ვა და თირკმელშიგან მივა. და ამისთვის იტყუიან — თირკმელი გულისა
თუალი არისო, ამისთვის რომე ერთობ რბილი არის და თირკმელი
10 ღმერთმან მოწყ[ა]ლემან ქონშიგან დამალა, რა თ[ა]ვიდალმან წყ[ა]ლი
562r ჩ[ა]ვა თირკმელშიგან, თირკმლისა სიცხე იმა წყ[ა]ლსა და ქონსა
ა[ა]დლებს და ერთმ[ა]ნერთსა შიგან შეერევის, და თესლ[ა]დ შეიქ-
ნების. და თირკმელსა ორი ძუძუ აბია ძარღვისა, და თესლი იქით
გავა. და მერმე იქით სარცხუინელსა შიგან მივა, მ[ა]შინლა წავა
15 განვებითა ღთისათა.

და არს! კულა საშოსა საქმისაგან ცალკე და წყლისა დაწყნ[ა]რე-
ბისაგან ცალკე, არამედ ზრდის ყმაწუროლსა გუამსა შიგა მის[ა],
ბრძ[ა]ნებითა ღთისათა, სისხლითა მით, რომელი ჩ[ა]მოდის ღუიძ-
ლისა ძარღუთა შინა და მისლის ყმაწუროლსა. და არის მაშიმა,
20 რომე დაბ[ა]დებს ღმერთი წყლისა დაწყნ[ა]რების ქ[ა]მსა ს[ა]შოსა
შიგან, და იქნების იგი შესამოსლ[ა]დ ყმაწუროლისათვის გუამსა
შინა ს[ა]შოსასას(!). და მაშიმაშიგან ორი შეს[ა]მოსელი არის თხელ-
ნი, შებურვილნი ყმისა ზედან ერთმ[ა]ნერთსა. და მერმე მას ზედა
მაშიმა არის. და ჩ[ა]მოდის სისხლი ღუიძლისაგან ძარღუთა შიგან
25 შიგნით, მაშამას კერძ, და იზარდების მით ყმა. და ყმა არ დაიწყნა-
რებს საზრდელსა ს[ა]შოსა შიგან, ბუდით მისდის საზრდელი ყმასა
v უბისაგან. ვითა ხილი ხის ძირ[ი]საგან || აიღებს წყალსა საზრდე-
ლ[ა]დ, აგრევე ყმა უზიდალმა აიღებს საზრდელსა. და იარების მის-
თვის ძალი მ[ა]შინით კერძო, და გაძლიერებისათვის ყმისა —
30 ძარღუთა ჯმელთა ტუინისაგან, და ჩასდის მის კერძ გულისაგან და
ღუიძლ[ი]საგან ძარღუთა შიგან სისხლი საზრდელ[ა]დ. და ყმა შეს[ა]-
მოსელსა შუა არის, რომელნი არიან. თუ მაშიმისა და მაშიმასა შე-
დგმული არის საშოსა, ვითა ხილი ხეთა, და საშომა როდეს და[ა]-
წყნ[ა]როს წყ[ა]ლი ზურგისა, შეკრბეს და და[ა]იწურდეს, ვირე შევი-
35 დეს არა რა. და როდესცა გასრულდეს თუენი ორსულობის[ა]ნი ზო-
მასა ზედა, როდესცა უნდეს ღმერთსა, მისგან შუიღსა თუესა შიგა
და ანუ ცხრასა ჩ[ა]მოვიდეს კსნილობა; და გაფ[ა]რთდეს საშო მისი-
სა ხსნილობისაგან ძალითა გამცემელითა, რომელ არს ს[ა]შოსა შიგა.
მერმე გამოვიდეს ყმა მაშ[ა]მისაგან მის თანა, რომელი შეკრბულ
40 იყოს შინა ქ[ა]მსა. შობისასა. და სისხლი იგი, რომელი გამოვა დე-
და[ა]თა წესისაგან ყოველსა თუესა შიგა, იქნების ორსულობაშიგან

საზრდელად ყმისათუის დედისა თუისისა მუცელსა შიგან; და არა გამოვა მას ჟამსა დედა[ა]თ[ა]გან წესი. და რაჟ[ა]მ შობოს, ავა ისი 563r
სისხლი ძუძუთა ზედათ და შეიქნების რძედ; და იქნების კულა სა-
ზრდელ[ა]დ ყმისათუის ბრძანებითა ღ'თისათა, რომლისა დიდებულ
არს სახელი მისი.

5

აჲ რ[ა]გუ[ა]რცა ყმ[ა]წურილისა მოგახსენეთ, აგრე დედა[ა]ცისა
მოგა[ხ]სენოთ. რომელსაცა დედა[ა]ცისა სისხლი მრ[ა]ველ[ა]დ აქუს,
მუცელშიგან ყმ[ა]წურილი უკეთე ჰამს და მსუქნი და ქარგი იქ-
ნების. და რომელსაცა დედა[ა]ცისა სისხლი აკლია, ყმ[ა]წურილი
ცოტასა ჰ[ა]მს, მისთუის მჴლე იქნების. თუ ორსულსა დედა[ა]ცისა
მისი წესი წაეკიდოს, ყმ[ა]წურილი მჴლე და სენიანი იქნების და ღია-
დი, კიდევცა მოკუდების. ორსულისაგან სისხლისა გამოღება არ
გ[ა]რგა, მისთუის რომე ყმ[ა]წურილსა საჴმელი და[ა]კლდების და მო-
კუდების.

10

კითხა დე მ ო კ რ ი ტ ე, ვითა: საჴმელსა რომე ჰამსა ყმ[ა]წური-
ლი დედის მუცელშიგან სით გავა? მიუგო ი ბ ო კ რ [ა] ტ ე, ვითა:
ნამეტნ[ა]ვი დედისა სიმჴურვლე და სიცხე და[ა]შრობს ასრე, რ[ა]-
გუ[ა]რცა ქუაბშიგან წყ[ა]ლი აღუღო მრ[ა]ველ[ა]ლი და დაილევის,
აგრევე დედის მუცელშიგან სიცხე და[ა]შრობს სისხლსა. და ესე
იცოდით, რომე ყმ[ა]წურილისა საზრდელი სისხლი არის ამა, ნიშ-
ნითა. რ[ა]გუ[ა]რცა ყმ[ა]წურილი დაიბ[ა]დების, ძუძუსა წოვს და
წავ[ა]ლი შ[ა]ვი იქნების, ამისთუის რომე მუცელშიგან სისხლი
უჴ[ა]მია, და დედისა სიმჴურვლესა დაუწოვ და გაუშ[ა]ვებია.

15

v

20

აჲ დავიწყოთ საშოსა ტკივილისა ნიშანი და მოგახსენოთ. დასნე-
ულდების და წაეკიდების საშოსა სატკივარი, რ[ა]გუ[ა]რცა სხუათა
ასოთა მ[ა]გიერად სამისა გუ[ა]რისაგან. ამათგან ერთ-ერთი, რომ-
ელსა ქუიან სნება მ[ა]რტივი, და არს ესე მსგ[ა]ვსნი ნ[ა]წილთ[ა]ნი.
მეორედ — სნება ჴურჴლისა, და მესამედ — სნება გ[ა]ნხსნა მ[ა]რ-
ტივისა. და იცოდით, რომელსა ქუიან მგზ[ა]ვსნი ნ[ა]წილთანი, რვა
ფერი არის რეულობა და ქცევა ს[ი]მჴურვლისა და სიგრილისა, ნო-
ტიოსა და სიჴმელისა. და ოთხნი მ[ა]რტივნი არიან და ოთხნი შე-
დგმულნი. მ[ა]თგ[ა]ნი მჴურვ[ა]ლი — კმელსა თანა, და მჴურვ[ა]ლი—
ნოტიოსა თანა. და გრილი კმელსა თანა სნება შედგმული არის. და
სნება, რომელსა ქუიან ჴურჴლისა, იგი სიმსივნე და ნასკულობა
არის. და იგი მრ[ა]ველ[ა]დფერი არის. მ[ა]თგ[ა]ნი სენი — სიმსივნე
მჴურვ[ა]ლი და ფიცხელი, და სიმსივნე გრილნი და ფოლხუნი
დას[...]. || ანუ ზურგით ანუ მუცლისა დამ[ა]რთებით, ანუ მარჯუენით 564r
ანუ მარცხენით, ამ[ა]დ რომე ს[ა]შო ასო არის ძარღვისა კმელი-
საგან, და არის მობმული საბმელთა კიდურთა მუცლისათა. და თუ
წაეკიდოს სიმსივნე შიგან, მიზიდოს მისკენ, რომელი იყოს სიმსივ-
ნე შიგან და შედრიკოს. თუ იყოს იგი მ[ა]რჯუენით და ანუ მ[ა]რცხე-

25

30

35

40

ნით, ანუ ზედ[ა]თ ს[ა]შოსა ანუ ქუ[ე]ით, როდეს მოზიდოს მან სიგ-
 სიენემ[ა]ნ მის კერძო, და[ა]კლოს ც[ა]ლმ[ა]ნ კერძომ[ა]ნ(!). ვითა:
 კუტომი(!) რომე მოკიდოს ასრე. თუ მივიდეს სიგრძესა, და[ა]კლებს
 განსა; და თუ მოკიდებს განსა—და[ა]კლებს და სიგრძესა. და ეგრეცა
 5 ს[ა]შოსა შიგან არის ზომა სის[ა]ვესისა სისხლისა. და რა დამეტდეს
 სისხლი წესისათვის, გამოჩნდეს მაწყინარი სიმსიენე საშოსა შიგა,
 შეღრ[ი]კოს საბმელი მკერდით კერძო და მოარჩოს დიაცი. და
 იქნების დამეტებითა ნ[ა]მეტნ[ა]ვისათა, რომელი იქნას მისგან სიმ-
 სიენე. თუ იყოს ნამეტნ[ა]ვისაგან და ბოროტისა და სიმსიენე ძნე-
 10 ლი, აშფოთოს ტკივილი და ეწვებოდეს; და თუ იყოს სიმსიენე სქე-
 v ლისა სისხლისაგან, მაშინ შეღრ[ი]კოს, || და დაემ[ა]რთების დედათა
 ტკივილნი სხუანიცა დიდისა სისხლისა გამოსულითა, რ[ა]გჟარცა
 მისგან დაემართების, რომე წესი უკუდგეს და აღარ ჩ[ა]მოვიდეს,
 და აგრევე მისგან, რომე წესი დამეტდეს და დასჭარბდეს. აწ ესე
 15 მოგახსენოთ, რომე წესისა უკუდგომითა, თუ რასთენი სენი გამო-
 ჩნდების. წესისა უკუდგომითა გამოჩნდების სენი დედათა შიგან,
 რ[ა]ქეამს დაეყოვნოს და უკუდგეს წასხლი(!), რომელ არს წესი დე-
 დ[ა]თა. და გამოჩნდების მისგან სენი, და ფეთქა გულისა და სიმძი-
 მე ტანისა, დაუმცირდების შავა და ტკივილი ზურგისა და თავისა.
 20 და აწ¹ ისი მოგახსენოთ, რომე დიდისა სისხლისა დენა რომე და-
 ემ[ა]რთოს, მისგანაცა მრ[ა]ვე[ა]ლი ტკივილი გამოჩნდების, მ[ა]თგა-
 ნი — სიყუითლე ფერისა და სიმსიენე ტერფთა, და სიმსიენე ყო-
 ველთა ასოთა. ესე რა სახედ შეიქნების და შავა ყოველისა უარსი,
 და იგი ნასკულობითა სისხლისათა იქნების; და შეიქნების მისგან
 25 ყუითელი წყალი. ესეცვე სისხა არის. და წაეკიდების კულა სისხლისა
 565r უკუდგომითა ყუითელი წყალი, დუბელა და ტკივილი || ბოროტი.
 და მოგახსენო კიდევ ყოველნი მიზეზნი, რომელნი იქნებიან მე-
 ტისა სისხლისა გამოსულითა საშოსაგან. თუ დიაცი სა[ვე]სედ არის
 სისხლითა და რაქ[ა]მს საშოდალმან სისხლი გამოვა, მოისუნენბს. და
 30 თუ მეტი დამეტდეს გამოსულა სისხლისა, და მაშინ იცოდით, რომე
 სისუსტესა ნიშ[ა]ნი არის, რომე დამჭირველი სისხლისა დასუსტე-
 ბულა და ვერ დაუჭირავს სისხლი და დაფოლხუებულა. თუ გამო-
 ვიდეს სისხლი ჩუეულებისაებრ, სიმრთელის ნიშანი არ[ი]ს; და თუ
 დამეტდეს და ნახო წამ[ა]ლი იყოს, იცოდი, სიბოროტითა და სისუ-
 35 ბუქითა მისითა ვერ დაუჭირ[ა]ვეს დამჭირველსა. სნეულობისა ნიშ[ა]-
 ნი არის, იცოდით, გამოსულა სისხლისა მსწრ[ა]ფლ და ბოროტად
 და გაუწყუეტლ[ა]დ, და იცოდით, რომე იქნების იგი, რომელსა ქუი-
 ან განკნა მ[ა]რტივისა, და არს ესე, რომელი იქნების საშოსა შიგან
 წყლული რამე, ანუ მქ[ა]მელი, ანუ გაპობილება ძარღუისა, გაწყუე-
 40 და ანუ ზოგისა ძარღუისა პირ[ი]სა გახსნა. აწ ამის[ს]ა ნიშანსა მო-
 v გახსენებთ ცალკე²-ცალკე. და || თუ გამოვიდეს საშოსაგან სისხლი

შავი ტკივილითა, იცოდით, რომე ს[ა]შოსა შიგან მჭამელი არის. და
 თუ გამოვიდეს სისხლი შერეული შიგან წყ[ა]ლივითა ტკივილითა,
 მ[ა]შინ იცოდით, რომე ძარღუებისა პირი გახსნილა. და თუ გამო-
 ვიდეს სისხლი წმიდა უტკივრად, იცოდით, რომე საშოსა უსუსურო-
 ბისაგან. ამისთა[ნ]ა[ნ]ვე სისხლი გამოვა უტკივრად. და კულა, თუ
 იყოს სისხლისა დაჰარბებისაგან სისხლსა შიგა ყუითელი წყ[ა]ლი,
 თუ იყოს შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლლისაგან, მაშინ გამოვიდეს სისხლი იგი
 შ[ა]ვი და სქელი. და ასწ[ა]ვლე დიაცსა მას, რომელსა სისხლი სდი-
 ოდეს ს[ა]შოსა, დაიჭიროს ძონძი წმიდა სელისა საშოსა პირსა ერთ-
 სა ღ[ა]მესა, რომე დაევიდოს ძონძსა მისა სისხლი იგი. და როდეს
 გინდოდეს, დაიდვ[ა]ს ძონძი იგი ჩრდილსა, რომე გაკმეს და იკმოს
 ს[ა]შოსა. და მერმე აიღოს მ[ა]ტყელი და და[ა]სოვლოს ნარდიონის
 ზეთითა და დაიჭიროს ს[ა]შოსა შიგა მრ[ა]ვ[ა]ლთა დღეთა. და იცო-
 დით, რომე შეკრებით დამიწერიან ოყნანი და საკმეველნი, რომელ-
 ნი ერგებიან ს[ა]მსა || ფერსა: დაგდებ[ა]ს[ა] ყმისასა საშოთ, და ავ-
 რევე თუ ქარისაგან იყოს დაგდება, მისნი წამ[ა]ლნიცა დ[ა]მიწე-
 რიან.

5

10

566r

15

და კურნე, რომელ და[ა]გდებდეს ყრმასა ბალღმისაგან. — შე ა-
 სუ ი მუ დ ა მ: აბი საქბინჯისა, შესმისაგან — ერთი მუტყალი
 ნელ-ტფილითა წყლითა. და თუ და[ა]გდებდეს ყრმასა დიაცი სიგ-
 რილისაგან, მაშინ შეასუმიდი მასვე აბსა, რომელი ამის ზემოთ დამი-
 წერია. ანუ შეასუი ზეთი ნარქუისა ორი მუტყ[ა]ლი, ანუ ზეთი
 ნარდიონისა ცერეცოს წყლითა, და ანუ ოყნა უყ[ა]ვ ულბოსა წყლი-
 თა, და ცერეცო შემეგ[ა]რი აქ[ა]მე. და ს ა ჰ მ ე ლ [ა] დ ა ჰ [ა] მ ე
 ზირბაჯი ვ[ა]რიისა, და ს ა ს მ ე ლ ა დ — თაფლ-წყ[ა]ლი და ლუი-
 ნო ჩ[ა]მიჩისა, და შესცხე ს[ა]შოსა და ზურგსა რაზიკის ზეთი.

20

25

და კურნე სიკმელესა საშოსასა, რომე შევიდოდეს აბ[ა]ნოსა და
 იქმოდეს ოყნათა. და აქ[ა]მე ბატის ქონი და სახურეტელი — სპედ-
 გარი ქონიანი და კორცი თიჯისა; და ასუი ზედან რძე თხათა მოდუ-
 ლებული.

და თუ წაევიდოს საშოსა || სნება ჭურჭლისა, მით წაევიდების
 ისი, რომე იქციოს საშომან პირი სხუაგნით. და უკუდგების დიაცი
 მამაცისა მონდომისაგან და ორსულობისაგან. ესე წაევიდების მის-
 გან, რომე ნ[ა]მეტნ[ა]ვნი სქელნი და ხშირნი შეკრბენ ს[ა]შოსა შიგან
 და გამრუდდეს ს[ა]შო. მაშა, ოდეს შეიგნა, ვითა ესე სენი და უკუ-
 დგომა დამ[ა]რთებოდეს, მ[ა]შინ უბრძ[ა]ნე ერთსა დიაცსა, რომე
 ნახოს და გაჩხრიკოს და თქუას — ვითა ძარღუები ქცეულან საქ-
 [ა]ლდარნო. მაშინ გაუხსენ ძარღუი საფნისა ფერჯისა, რომელსაცა
 კერძსა ქცეულიყოს. და თუ ნახო ტანი მისი ს[ა]ვსედ, მაშინ გაუხსენ
 ქათოლივე და ან ზოგი ძარღუი მკლ[ა]ვისა, რომელიცა შეგეძლოს.
 და მოუსუას ზეთი საშოსა შიგნითა, და აიღოს კალნ[ა]ბი მოხარშუ-

v

30

35

ლი და ქონი ბატისა, ანუ ქათმისა, გამდნ[არი, ანუ ზეთი ქუნჯითი-
სა და გაურ[ი]ოს კალნაბსა; და დასდევ საშოსა ზედა გარეთ
კალნ[ა]ბი. აიღე: კალნ[ა]ბი და ულბო; დან[ა]ყე და გაურიე
ქუნჯითის ზეთი, და შემოსდე ს[ა]შოსა გარეთ, და შეასუი სიქ[ა]-
567r ბინჯისა ანუ ორისა მუტყლისა წონა ზეთი ხირ[ი]ვასა შემგბარი, ორი-
5 სა დანგის წონა იარ[ა]ჭი-ფეკრა თფილითა წყლითა შუიდ დღე ანუ
ცხრა დღე.

სახე ხირვას შემგბრისა. — აიღე ხირვას თესლი
და რევ[ა]ნდი, საწყ[ა]ვი იყოს, თუითო მჯილი ანისონი და თუითო
მჯილი ქ[ა]მის თესლი, თითო მჯილი ნიახურის თესლი, დან[ა]ყე ხირ-
10 ვას ზეთი ქ[ა]რგად და შექენ კუერი. და შეგბოლე მათ თესლთავე
თანა, ვირე გამოვიდეს მისი ზეთი. და [ა]რქუი დიაცსა, რომე ნიადაგ
იზელდეს ბანის ზეთითა ანუ რაზიკის ზეთითა, და იკმ[ა]რებდი ოყ-
ნათა.

შექნა ოყნისა. — აიღე ლელუი და ცერეცო, და გუირილა
15 და მარზანგოში და ულბო, და შეგბოლე ორითა ლიტრითა წყლითა,
რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს. მერმე გამოწურე და და[ა]სხი ზედა
სიქორ[ა]გი ერთი ქუნჯითის ზეთი და ოყნა უყ[ა]ვ მით და არქუი,
რომე ოყნა უყავ მით ნიგუზის ზეთითა, ქუნჯითის და ბელეკონის
ზეთითა და ფურის ერბოთა, თუითო — ნახევარ მუტყალი და სი-
20 ქორ[ა]გი უწყლოდ, და თუ გინდა — რომელითვე ცერეცოს შემ-
გბრითა წყლ[ი]თა და ულბოსათა.

v ||აწ დავიწყით დარჩობა ს[ა]შოსა და კურნება მისი და წამ[ა]ლ-
ნი მისნი ბრძანებითა ღ[ო]თისათა. — იქნების ღ[ა]რჩობა ს[ა]შოსა დი-
დისა თესლისაგან ანუ თესლისა განრყუნისა; და იქნების მისგანცა,
25 რომე წესი უკუდგეს და გასქელდეს საშოცა, მერმე მოზიდ[ა]ვს სი-
ბრტყესა, და[ა]კლებს სიგრძესა, რასთენცა არის ძარლუისა კმელისა-
გან. და თუ გამოვიდეს საშოსა შიგან საბში სიმსივნევეთა, ანუ სხუი-
სა რ[ი]სგანმე და მოზიდოს ს[ა]შოსა და აქციოს სხუასა კერძოსა, და
ანუ შემოკლდეს ს[ა]შო მისითა ზემოთ კერძო და მისგან შედგმუ-
30 ლობა ს[ა]შოსა სულსა ეზოთასა, მაშინ შეიქნების მისგან რბო
ეზოსა, სულისა შედგმული არის კორკითა. მაშ მისითა შეიქნების
რბო და დარჩობა, და რ[ა]სთენცა გაძნელდეს იგი, სული დასწყ-
ნ[ა]რდეს, დაეცეს დიაცი და მოკუდეს. დედ[ა]ქ[ა]ცსა, რომელისა
უკუდგომილიყოს მ[ა]მ[ა]ცისაგან, დაემ[ა]რთების ესე სნება. და წაე-
35 კიდების კულა დიაცსა, რომე დამწიფებულიყოს და ვერ ემოვნოს
მ[ა]მ[ა]ცი, და უფრო მით, რომე თესლი გაგრილდების. და იცოდი,
568r რომელსა თანა მრ[ა]ვ[ა]ლი იყოს თესლი, იცნით ამა || ნიშნითა, რო-
მელი დავიწეროთ ამას ქუემოთ. ნიშ[ა]ნი, რომელი გასწავლოთ
თესლსა დაწუასა ზედა სიმკურვლისაგან, ვირე ორსულობდეს, რო-
40 მელსა-იგი წაეკიდოს რეულობისა ნ[ა]ვლედი სიმკურვლისაგან და

სიბოროტისაგან ყოველსა ტანსა მის[ს]ა, როდის იყოს იგი გარდ[ა]-
რევით ბუნებისაგან, გაჭურდეს მისითა საშო, ვითა გაჭურდეს სხუა-
ნი ასონი ტანისანი.

და სხუავე ნიშ[ა]ნი ამა ნიშნითაცა იცან. —
პირი წითელი, გვ[ა]ნდეს კუერცხის გულისა ნ[ა]ვლელსა უფალსა; 5
მაღე-მ[ა]ლუ ფეტქა ძარღუთა, და იყოს ფსელი მისი წითელი ან ჩი-
ხოლობა იადინისანი. სხუა სიმჭურვლისა ტანსა შიგა, რომელი მი-
ხსენებია, არ იქნების, იგი ს[ა]შოსა შიგან ს[ა]კუთრ[ა]დ. და ორსუ-
ლ[ა]დ იქნების დიაცი იგი, თუ იყოს ს[ა]შოსა განრყუნა რეულობისა
სიმჭურვლისაგან, და არა იყოს იგი ერთსახედ ტანსა შიგა. და სხუა- 10
თა ამათ ნიშნითა მოასწ[ა]ვებს მასვე მ[ა]რტოდ, რომელი იქნების
მისგან ს[ა]შოსა შინა ცალკე ტანისაგან ამა წესისა სისხლისაგან. და
იყოს სისხლი იგი ყუითლად და შავად დამწუ[ა]რივითა, და შეიტყოს
დიაცმან ვითა წესისა სი[ს]ხლისაგან და სიბოროტისაგან არისო. მაშ, v
როდეს ისი წაეკიდოს, განრყუნას თესლი იგი, ვითა თქუეს მეცნი- 15
ერთა მკურნ[ა]ლთა. და მოგასწავებს ნიშნისაგ[ა]ნ
სიგრილისა, განრყუნის ყოველსა ტანსა ში-
გან. ნიშანი: ფერი ტანისა ექცეს სიწუანით კერძო, ანუ სიმ-
სიქენე იყოს და სიყუითლე ტანსა შიგა, იგი სისხლისა სიმჭურვლი-
საგან არის, არ[ა] მისგან, რომე სიყუითლე სიმჭურვლისა უფალთა 20
არის, ნელ-ტფილობა ძარღუთა და უსუსურობა ტანისა და სითეთ-
რე წყლისა ნიად[ა]ვ და სითხე წესისა სისხლისა, მსგ[ა]ვსი წყლისა.
იყოს სიმჭურვლისა და სიგრილისაგან მრ[ა]ვლფერისა საქ[ა]მადთ[ა]-
გან და სასუამ[ა]დთ[ა]გან მჭურვ[ა]ლთა, ვითა თაფლი და ღუინო, ანუ
ცხრო მჭურვ[ა]ლი მუდამ, და საქამ[ა]დისა და სასომ[ა]დისაგან გრი- 25
ლისა: ესე არს წუელა და თევზი და დიდი წყალი. და ცხრო ბაღლ-
მისა გამუდმდეს. და თუ წაეკიდოს ესე სიგრილე ყოველსა ტანსა და
არა ს[ა]შოსა, მაშინ ვერას აწყენს ს[ა]შოსა, და დაორსულდეს დია-
ცი, და შობს. და თუ იყოს იგი საშოსა საკუთრად, მაშინ ამით შეი-
ტყუე, რომე სისხლი მრ[ა]ვ[ა]ლი გამოვიდეს საშოსაგან წესითა, და 30
გაგრილდეს საშო მისითა, ანუ და[ა]გუიანოს დიაცმან || მისულა მა- 569r
მ[ა]ცსა თანა, და გარყუნას თესლი მისი გუამშიგან, გაგრილდეს მის-
თ[ა]ცა. და თუ მივიდეს მამ[ა]ცი მის თანა, იყოს შიგნით გრილი და
კმელი. და თუ წაეკიდოს მას ნოტი[ა]სგან კიდევ, წაეკიდოს ყოველ-
სა ტანსა, ანუ წაეკიდოს ს[ა]კუთრ[ა]დ ს[ა]შოსა. და ესეცა იცოდით, 35
რომე ტანი ნოტიოსა დიდსა სიფოლხუესა ტანშიგან სილბო, უნდო-
მობისაგან უსუსურობა ცოტასა მიჭირვებისაგან ანუ ტკივილი-
საგან იყოს. და წყ[ა]ლი მისი თხელი და თეთრი, და ფოლ-
ხუად ცემა ძარღუისა რბილი. და თუ იყოს ესე ტანსა
შიგა, არა იყოს ს[ა]შოსა შიგა. მ[ა]შინ არა ყოვნოს რა 40
ს[ა]შოსა, მაშინ დაორსულდეს დიაცი და შობოს. და თუ

იყოს ნოტი[ა]საგან ს[ა]შოსა შიგა ცალკე ტანისაგან. ნიშ[ა]ნი/ესე
 იყოს, რომე გაირყუნას თესლი და არა დადგის, ფიცხლად¹ გამო-
 ვიდეს, ანუ აღარ შევიდეს ერთსა დღესა ანუ ორსა დღესა, მერმე
 გამოვიდეს. და თუ იყოს იგი უსუსურობისაგან ქ[ა]ლისა დამჭირვე-
 5 ლისათა, რომელ არს ს[ა]შოსა შიგა, და იცნობების იგი ნამეტნ[ა]ვი-
 v სსა ნოტიობისაგან ს[ა]შოსასა, მით რომელი გითბრენ შენ ბერთა დე-
 დათა. || და თუ იყოს საშოსა შიგა სიკმელე იგი, მოდღევენებულთა
 დედათა² წაეკიდების, რომე სიფიცხე და ასეთი რამე არს, რომე
 ვერ შეიტყუებს. მისი ნიშ[ა]ნი კ[ა]ცისაგან ეგების, მანვე სენისა
 10 უფალმან დიაცმან შეიტყოს ცდითა მის[ს]ა გუ[ა]მსა შიგან. და არიან
 სხუანიცა სენი მრ[ა]ვ[ა]ლნი, რომელნი დამიწერიან ღრმანი, რომელ
 არა შეიტყუების მათი ნიშ[ა]ნი და საქმე, თუინიერ ღ'თის მეტისა-
 გან.

და უკუდგების დიაცი ორსულობისაგან, რომელი საშოსა სისხ-
 15 ლი დაეცმოს და უკუდგეს წესისაგან, მერმე მამ[ა]ცსა დაეგუიანოს
 და აღარ მივიდეს დიაცსა თანა, და არა შეკრიბოს, გაუყენოს თეს-
 ლი მისი და არა დაეწყნაროს, როდეს მივიდეს მის თანა მ[ა]მ[ა]ცი.
 და წაეკიდების მას დაკშულობისაგან ცალკე და ორსულობისაგან,
 რომე უკუდგის მისგან. მრ[ა]ვ[ა]ლნი სნებანი წაეკიდებიან; სნება მათ-
 20 განი: წაეკიდების დარჩობა, რომელ იქნების ს[ა]შოსა შიგან, და
 რბო, და სულისა კუთა დაეგუბოს, რომე მის თანა სენიცა გამო-
 ჩნდეს, რომე კაცსა დასცემდეს და მოარჩობს. და მრავ[ა]ლნი ტყი-
 ვილნი წაეკიდებიან ს[ა]შოსა სნებასა მას თანა დაკშულობისაგან.
 570r და მერმე აღვალს მისი ორთქლი და მისგან³ || მრავ[ა]ლფერი სენი
 25 გამოჩნდების. და უკუ[ა]ყენებს დიაცსა ორსულებისაგან, რომე სა-
 შოსა შიგან რაცა დაბ[ა]დების, აივსის ადგილი თესლისა და ვერ
 დაიჭიროს თესლი. დიდისა ქუნისაგანცა, რომე იყოს ეზოსა შიგან
 მის[ს]ა, რომელი ნაწლევთა ზედათ არის სიახლოესა საშოსასა, ანუ
 წყლულობისაგან, რომელი ქნას საშოსა შიგა და არ დაიჭიროს თეს-
 30 ლი. და დაგუიწერია, რომელთა უთქომს ჩუენგან უწინა მკურნ[ა]ლ-
 თა.

აწ მოგახსენოთ ერთბირად, თუ რ[ა]სთენ ფერი სენი წაეკიდე-
 ბი[ა]ნ ს[ა]შოსა და მზლუ[ა]რსა მის[ს]ა ზედა და კურნება მისი.

პირველად ესე ვთქუათ, თუ რომლ[ის]ა მიზეზისაგან დავ[ა]რ-
 35 დების ყმა საშოსაგან. დაყრი[ა]ნ დიადნი (!) შვილსა მათსა მეორესა
 თუესა ანუ მეს[ა]მესა, და იცოდით, რომე ქარისაგან ბოროტისა და
 სქელისა ბაღმისაგან იქნების, რომე საშოსა ძარლუჩიგან იქნების.
 და თუ წაეკიდოს დიაცსა გარეთ რამე სიგრილე, ანუ კსნილობა, ანუ
 მოგინება; ანუ თუხმა, ანუ მეტი მიჭირვება, ანუ თუ რამე მიჭირვე-
 40 ბა, მაშინ და[ა]გდებს დიაცი ყმასა მეოთხესა თუესა, მეხუთესა, და
 v მე[ა]ქუსესა, და უფრო, რომელსაცა თუესა || მისჭირდეს, და[ა]გ-

დებს. და თუ წაეკიდოს კულა სიგრილუ და ნოტიო, და[ა]გდებს დია-
ცი ყმასა მეშუიდეს თუესა, მერვესა და მეცხრესა. და თუ წაეკიდოს
ზომისაგან, რომელი მიხსენებია განრყუნისაგან, შეძრვითა ძარლუ-
თა კმელთ[ა]გან ანუ ფერდის[ა]გან ანუ ზედგომისგან, ანუ აღმ[ა]რ-
თ[ი]სა ავლისგან, ანუ დიდისა შიმშილისაგან, ანუ დიდისა კ[ა]მისა-
გან, ანუ ს[ა]შოსა უსუსურობისაგან, მისთუის და[ა]გდებს დიაცი
ყმასა ს[ა]შოსგან. და კურნე მას, რომელსაცა და[ა]გდებდეს მეორე-
სა ან მეს[ა]მესა თუესა, ქარისაგან და ან სქელ[ი]სა ბალყმისაგან და-
[ა]გდებს, უკნით შეასუი ზეთი ხირვასა ძირთა თანა შემგზ[ა]რი ულ-
ბოსა წყლითა და საქმ[ი]ჭითა.

ა წ წ ა მ [ა] ლ ნ [ი] მ ი ს ნ ი მ ო გ ა [კ] ს ე ნ ე თ. — აილე
ულბო და სიქოჯი — თუითო მჯილი, კამის თესლი და ნიახურისა,
თუითო — ნახევ[არ] მჭ[ი]ლი, კ[ა]მისა ნედლისა ძირი და ნიახური-
სა — თუითო კელი შეკრებით ქოთ[ა]ნსა შიგა, და და[ა]სხი ზედა
ოთხი ლიტრა წყ[ა]ლი და შეგბოლე, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყაროს
წყ[ა]ლი იგი. მერმე გამოწურე მისგან და აილე მის წყლისაგან სი-
ქორგი ერთი. მაშინ შეასუი მისგან სიქორგი ერთი ოთხითა მუტყ-
ლითა ხირვას ზეთითა, ანუ ს[ა]მითა, ანუ ორითა, ანუ || ერთითა,
ვითცა ნახო ძალი სნეულისა. და თუ იყოს ძრეილად, მაშა შეასუი
ყოველთა დღეთა მიტყ[ა]ლი ერთი სიქაბინჯის მ[ა]რცუალი, და შეა-
სუი ზეთი, ოდეს უკმდეს თოთხმეტი და[ა]ნგი ანუ ჩუიდეტი დანგი,
ანუ უმცრო მისგან, ვით[ა]რ[ა]დ ნახო ზომა სნეულისა ძალისა. და
თუ არა შეასუა ზეთი ხირვასა, მ[ა]შინ შეასუი ყოველთა დღეთა
ცისკარად სამსა დღესა ანუ ხუთსა დღესა ჩუიდეტი ასთ[ა]რი, რო-
მელ არს ას და თორმეტი დრ[ა]მი, და შაქარი ძუელი — თორმეტი
წონა, ქუნჯითის ზეთი. შეასუი ესე ამათა დღეთა, რომელ გითხ[ა]რ.
მაშა, თუ იყოს უსუსურ[ა]დრე მისგან, ვითა გენ[ა]ხოს ს[ა]ზომი ძა-
ლისა მისისა, შეასუი ოთხსა დღესა ანუ ხუთსა ოთხი დანგისა წონა
და მურთა ნელ-ტფილითა წყლითა ანუ სიქაზინა. მერმე გაუტევე,
გაისუენოს ორ დღე და ანუ ს[ა]მი, და მერმე შეასუი კულ[ა]ვე ს[ა]მ
დღე ანუ ხუთ დღე.

შ ე ა ს უ ი კ უ ლ ა გ უ [ა] რ ი შ ნ ი. შ ე ქ ნ ა მ ი ს ი. — ი დ ე
ზურუმბ[ა]დი და ჯ[ა]ვეზი ბუა, და დარუნაჯი, და იელი, და კ[ა]კუილა,
და ყარამფული, და ნანახუა, და ნიახურის თესლი, და ზინჯ[ა]ბილი,
თუითო — ორი წონა, და ძირა ქირმენი, ჩ[ა]ა[ა]გდე ძმარსა შიგა ერთ
დღე და ერთ დამე. და მოატყრვე ოთხისა დრ[ა]მისა წონა თ[ა]ხუის-
ყუერი ნახევ[არ] დრ[ა]მის წონა, დაგ[ა]ლენ ერთგან და ურთენ თანა
წამალთა || წონა შაქ[ა]რი. შესასმელი მისგან: მუტყ[ა]ლი ერთი ნელ-
ტფილ[ი]თა წყლითა, და ერგოს.

შ ე ქ ნ ა ო ყ ნ ი ს ა. — აილე ქონდ[ა]რი და ღუინო, და ნან[ა]ხუა
და ქაშუმი, — თუითო მჯილი, და ღერი ცერეცოსა და გუირილა,

5
10
15
571r
20
25
30
35
v
40

და ყურფა და ულბო და ტეგნა, თუითო — მჭილი, და[ა]სხი ზედა
ს[ა]მი ლიტრა წყ[ა]ლი და შეგბოლე, რომე ნახევრ[ა]დ მოიყ[ა]როს;
და გამოწურე მის წყლისაგან ლიტრა ერთი, ანუ უმცრო, და შე-
ზ[ა]ვენ ერთგან და ოყნა უყ[ა]ვ მით ზომისაებრ, ვითა ცა ნახო ძალი
მისი და უსუსურობა.

შექნა ს[ა]კმევლისა. — აილე სონიჯი და მუყლი, და
უძოვრის თესლი და კევი ბელეკონისა, — თუითო ნახევრ[ა]დ დრ[ა]-
მი, და უქმიე. და შეასუი კოვზი ერთი საბრი ჩაყრილი ხიარი-შ[ა]მ-
ბრისა წყლითა და მუღღურდოს წყლ[ი]თა ორითა ოდენ კოვზითა. და
ოღეს წ[ა]ვიდეს მისგან სიმჭურვ[ა]ლე და სიბოროტე სიმსივნისა და
დარჩეს სიფოლზუე სიმსივნისა, მ[ა]შინ კურნე მას წ[ა]მღებითა
ძნელითა, რომე გაქსნას სიმსივნე იგი და და[ა]დნოს.

მ[ა]თგ[ა]ნი. — აილე ულბო და კ[ა]ლნ[ა]ბი და შეგბოლე. და
დან[ა]ყე და და[ა]სხი ზედა მცირედი შროშანის ზეთი, და შემოსდე
საშოს გარე. და აილო[ს] მისგან დიაცმ[ა]ნ და დაიჭიროს, ან აილოს
კ[ა]ლნ[ა]ბი მ[ა]რტოდ და შეგბოლოს; || დან[ა]ყოს, და[ა]სხ[ა]ს ზედა
მცირედი ზეთი შროშნისა და შემოსდვ[ა]ს ს[ა]შოს, და არქუი დიაც-
სა, რომე დაიჭიროს მისგან მატყლითა და შეასუას სიქაბინჯი, ანუ
ვაშქი, ანუ კევი ბელეკონისა, და მუყლი, და ჯ[ა]ვშირი, თუ გინდეს
შეკრიბენ ერთგან, ამ[ა]თგანი თუითო ნაწილი; და მერმე შეასუი
მისგან მიტყ[ა]ლი ერთი ანუ ორი მუტყ[ა]ლი ზომისაებრ დიაცისა
ძალისა ნელ-ტფილითა წყლითა. და თუ გინდეს, შეასუი მ[ა]რტივად
მიტყ[ა]ლი ერთი ანუ ორი ნელ-ტფილითა წყლითა; და[ა]დნვე, რო-
მელიცა გინდეს ამათგანი ბატის ცმელითა და ანუ ქათმის ცმელითა,
ანუ ცუილითა და შროშნის ზეთითა, და არქუი დიაცსა, რათაცა დაი-
ჭიროს მატყლითა. და შეასუი, თუ კმდეს, ზეთი ხირვ[ი]სა ოთხი მუ-
ტყ[ა]ლი, ანუ სამი, ანუ ორი, ვითაცა ნახო ძალი მისი, ძირათა
შემგებრითა წყლითა.

შექნა ძირათა შემგებ[ა]რთა. — აილე ნიახურის
ძირი და კ[ა]მისა და ანისონისა, და ათხირი; შეგბოლე და დაწურე
მისი წყ[ა]ლი. და აილე მისგან სიქორ[ა]გი ერთი ანუ ორი, და და-
[ა]სხი ზედა ზეთი, და შეასუი, და ანუ შეასუი ულბოს წყლითა და
კუტუფითა შემგებრითა.

მ[ა]რ[ა]მა ს[ა]ცხებელი, ს[ა]შოსა ზედა და-
ს[ა]დებელი გარეთ, ას[ა]დებელი მ[ა]ტყლითა. —
აილე ცმელი ბ[ა]ტისა ანუ ქათმისა, და[ა]დნვე და აილე მისგან || ოცი
დრამი, და ულბო შემგებ[ა]რი — ოცდაათი დრ[ა]მი, და კევი ბელე-
კონისა — თორმეტი წონა, აფიონი და მური, თუითო — დრ[ა]მი,
ლუინო კ[ა]რგი შემგებ[ა]რი ძრიელი — ოცდახუთი დრ[ა]მი, ვარდის
ზეთი — ოცდაოთხი წონა. და[ა]დნვე ცუილი ვ[ა]რდის ზეთითა კიდე,
და[ა]დნოს ცმელი კიდე, და ეკრძაღე, რომე არა დასწუა. და აილე

ულბო შემგებ[არი, დაგ[ალე მით ღუინითა და მერმე შერიენ ერთ-
 გან და სცხე მისგან საშოსა გარეთ, და არქუი ღიაცსა, რომე აიღოს
 მისგან მცირედი და წოთს ზედა მცირედი ზეთი შროშნისა. და
 [აილო[ს] მატყლითა და სცეს, — მარ[ა]მა ღიდად ქ[არ]გდ არს. და
 ერგების ესე მარ[ა]მა სიმსივნესა ღუიძლისასა, ოდეს ურიო თანა 5
 წამ[ალ]თა წონა; და აფსინდი დან[ა]ყოს და ურიოს თანა, და და-
 [ას]ხას ზედა მცირედი მასოსნი, რომე შემოსდგ[ას] ღუიძლსა ზედა.
 და ერგების კულა ესევე მარ[ა]მა სიმსივნესა სტომაქისასა, ოდეს
 ურიო თანა აფსინდი და მასოსნი, ვითა პირველ. და ურიო თანა
 ოცდაათისა ღრ[ა]მის წონა პური, ჯმელი, დან[ა]ყილი და დაგლილი, 10
 და სამნი კომშნი. შეგბოლნეს ძმრითა და ღუინითა, დან[ა]ყოს კარ-
 გად, და ანუ აიღოს სიქორგი ერთი ნედლის ასის წყ[ა]ლი — ორისა
 ღრ[ა]მისა წონა || დაგლილი, შეკრიბენ ერთგან და სცხე სტომაქსა, 573r
 ანუ შემოსდევ ზედა, ოდეს იყოს სიმსივნე სტომაქსა შიგა.

შექნა მარ[ა]მისა სიმსივნისათუის მჭურვლისა და სისქისათუის, 15
 რომელი იყოს საშოსა. — აიღე კუერცხის გული შუიდი წონა, ცუი-
 ლი და კევი ბელეკონისა, ამათგანი თუითო — ხუთისა წონი; და-
 [ა]დნევე ცუილი და კევი ორითა უკიითა ნარდიონის ზეთითა, და ათი-
 სა დრამისა წონა ცმელი ბატისა დამდნ[არი, და მერმე დაგ[ა]ლე,
 რომე შეიქნას მარ[ა]მად, და სცხე მისგანი ს[ა]შოსა ზედა გარეთ და 20
 პირსა ზედა მის[ს]ა; და არქუი ღიაცსა, რომე აიღოს მისგან მ[ა]ტყ-
 ლითა.

ანუ აიღე: გამოწურვილი მულურდოსა, ანუ არდისა, ანუ
 კალნ[ა]ბისა, თუითო — სიქორგი კიდეს-კიდე და, თუ გინდა, ყოველ-
 თ[ა]გან სიქორგი ერთი, და ზაფრ[ა]ნი — ორისა დრამისა წონა, და 25
 ჯარჯირი გამორჩეული და ფქუილი გაცრილი, გერმა, ამ[ა]თგანი
 თუითო — ათი ს[ა]წონი; ვ[ა]რდის ზეთი, რ[ა]წომი ეყოფოდეს შე-
 ზავებულად, რომე შეიქნეს მარამად და სცხე ს[ა]შოსა ზედა. და
 აიღოს ღიაცმან მისგანი მ[ა]ტყლითა, რ[ა]ოდენ არს ქ[არ]გი დაწვისა-
 თუის და სიმჭურვლისა, და სიმსივნისა მჭურვლისათუის, რომელი 30
 იქნების საშოსა შიგა. || და არს ქ[არ]გი ყოვლისა სიმსივნისათუის
 მჭურვლისა, რომელი იქნების შიგა ადგილთა ტანისათა და ყუერთა
 და სხუათაცა.

ანუ აიღე: ფურცელი კალნაბისა, ანუ არდისა, და და[ა]წოვე
 ზედა ზეთი იისა ანუ ვარდისა, და არქუი ღიაცსა, რომე აიღოს მ[ა]- 35
 ტყლითა.

და აწ ესე მოგახსენოთ, თუ რისგან წაცდების წესი დედათა, თუ
 რისგან იქნების უკუდგომა წესისა. მისი პასუხი ესე მოგახსენოთ,
 რომე მრ[ა]ველისა მიზეზისაგან იქნების. ზოგი იქნების დედათა
 ბუნებისაგან და ზოგი იქნების სენისაგან. და რომელი ღიაცისა ბუ- 40
 ნებისაგან იქნების, სამი ფერი არის. და ერთი — რომე ღიაცსა არ

დაემ[ა]რთოს თხუთმეტ წელიწდამდის, და მეორე¹ — არ წაეკიდ-
ბის ორსულობასა შიგა, და მეს[ა]მე — რომე დიაცი ორმოცდაათისა
წლისა შეიქნების, მას უკნით აღარა დაემ[ა]რთების. და იქნების²
რომე ორმოცისა წლისასა დიაცსა აუკრფეს წესი. და მაშა იყოს
5 დიაცისა წესისა უკუდგომასა მიზეზი უწინა, ვირე შეიქნას³ თხუთ-
მეტისა წლისა, — ამად არ დაემ[ა]რთების, რომე ჯერე არ მოსულა
574r ასაქსა და არ დამწიფებულა, || რაგუ[ა]რ[ა]ცა ხილი; და მეორედ —
ორსულობასა შიგა, ამად რომე სისხლი მისი წესისა მისდის საზრ-
დელად ყმასა წურილსა, და მესამედ, — რომე სად[ა]მდის აწოებს
10 ყრმასა, ამისთუის რომე ისი სისხლი რძედ იქნების საზრდელ[ა]დ
ყმისათუის. და უკუდგომა დიაცისა წესისა ორმოცდაათსა წელი-
წადსა უკნით ამად იქნების, რომე გაგრილდების და წაქდების სისხ-
ლი. მ[ა]თი და კუელა(!) გაუმრ[ა]კვლდების წესი დედათა, და აგრევე
ლაუმცირდების წესი დედათა, და აგრევე ლაუმცირდების ზომასა
15 კრისასა და განსუენებისასა და სასუმაღ-საჰ[ა]მადთაგანცა და ბუნე-
ზათა რეულობისაგანცა, ამად რომე, თუ დედანი მკურვლ[ა]დ იყუ-
ნენ, ლაუმც[ი]რდეს წესი დიაცისა. როდეს ნამეტნ[ა]ვად იჭიროდეს
და საქმობდეს მაშინცა მო[ა]კვლდეს წესი, ამად, რომე სისხლსა
20 ს[ა]რჯლით მოიღნობს კორცთ[ა]გან. და კუ[ა]ლ[ა]დ იქნების მისგან,
რომე დაეწრდენ ძარღუნი და დაწურილდენ დიაცისანი, ანუ გაგრ-
ძელდეს დიაცი, ბუნებით დ[ა]კვლდეს მისგანცა წესი. და თუ სდიო-
v დეს დიაცსა ცხუირთა სისხლი||, ანუ ბ[ა]ვ[ა]სიირი სჭირდეს, და მის-
დიოდეს სისხლი, მ[ა]შინ არ ს[ა]კუთირველია, ამად რომე გამოსულა
სისხლი იგი ცხუირთა და ბა[ა]სიირით.
25 და თუ არ იყოს ამათგანი ნიშანი და რომელი დავუიწერია, და
აგრე და[ა]კვლდეს წესი ორ თუე ანუ სამ თუე, ანუ უფრო მისგან,
მაშინ იცოდი, რომე სენისაგან არის, და წაეკიდების მისგან მრ[ა]ვე-
ლი სნება; მ[ა]თ გ[ა]ნ ი — ს ნ ე ბ ა: ზურგისა ტკივილი და თ[ა]-
ვის ტკივილი და საჰ[ა]მ[ა]დის უნდომობა. და ოდესცა ნახო ესე ნი-
30 შ[ა]ნი, კურნე წამლებითა მ[ა]რტივითა, რომელი დაგიწერო შერე-
ულთადა წამლები. მ[ა]რტივნი ესე არიან, რომელნი ჩამოიღებენ
წეს[ს]სა, მ ა თ გ ა ნ ი — წ ა მ [ა] ლ ნ ი: თაჭუის-ყუერი და ანისონი,
და კორდამონია და ნიახურის თესლი, და სპ[ა]ნძილი და ველური
მლოჯუი, და სონიჯი და ნიორი, ასა და ზარევ[ა]ნდი, უბანი და პიტ-
35 ნა, და ასრიონი, დოკო და ვაჩი, და ჯავაშირი და საქაბინჯი, ქური და
ტეგნა, და პილბილი და ძირა; და იცოდით, რომე, რაცა ესე წამ-
ლები დამიწერია, ყუელა ჩ[ა]მოიღებს წესსა. და ოდეს შეასუმიდე
575r მათგანსა, ანუ აიღებდეს || მატყლითა, ამა წესითა ქენ. ანუ უკმი-
ოს მითვე მატყლითა. და თუ შეასუა თაჭუის-ყუერი მარტოდ მუტყ-
40 ლი ერთი, ანუ უმცროსი, დან[ა]ყე და შეასუი თფილითა წყლითა
ანუ თაფლ-წყლითა. და ამა სხუათა წამალთ[ა]გან,

რომელიცა გინდოდეს, — მუტყლი ერთი, ანუ უფრო; ოდეს ნახო დიაცი ძალსა ზედან — თ[ა]ფლითა და წყლითა ანუ ნელ-ტფილითა წყლითა, და აგრევე აილოს დიაცმან ცოტათა მუტყალითა. და თუ შეკრიბნე ესე წამალნი ერთგან და დან[ა]ყო, და შეასუმიდე, მათგანსა ორსა მუტყალსა შეასმიდი.

5

წამ[ა]ლი, რომელი ჩ[ა]მოიღებს წეს[ს]ა დედათასა აღებითა. — აიღე: ანისონი, ძირა და კორდ[ა]მონია, და ზარეგანდი და პიტნა, და პილპილი და ლელუი, ამათგანი — თუითო ნაწილი; დან[ა]ყე წამლები და გაცარ, და ლელუი ლუინითა დაგბოლე და შერიე ერთგან ლუინოსა და თაფლსა თანა, რომე შეიქნას მარამად, და და[ა]წთვე ზედა რაზიკის ზეთი. და აილოს დიაცმან მისგან დრამის წონა მატყლითა, დაიჭიროს ერთი დღე და გაუტეოს ორი დღე, და არქუი, რომე იკურნებდეს, ვირემდის მოიღნოს სნება!

10

აიღე: აფსინდი და შამიანდალი, და თურმუსი კმელი და ტეგნა || ნედლი ანუ კმელი, და ლელუი, ამ[ა]თგანი თუითო — მუტყალი; დანაყენ ერთგან და და[ა]სხი ზედა ლუინო კარგი, და დაგ[ა]ლე, რომე შეიქნას მარამად, და აილოს მისგან მ[ა]ტყლითა. ანუ შევბოლე წყლითა კარგად და შეასუი წყლისაგან ორი სიქორგი ერთითა კოვზითა თაფლითა ანუ ორითა.

v

15

და ერგების ბრძანებითა ღ'თისათა საშოსა დარჩობისათუ[ი]ს. — აიღე ექუსი უკია ცმელი ზროხისა, ახალი — სამი უკია, და ცმელი ბატისა ანუ ქათმისა, ანუ ლომისა, და ზაფრ[ა]ნი და სუმბული, და აბამა და ქია, ამ[ა]თგანი თუითო — უკია, და ბალასნის ზეთი, ანუ შროშნისა, ანუ ნარდიონისა, ანუ ზირაქისა, ანუ ბანისა — შუიდი უკია. და[ა]დნევე ცმელი ცალკე-ცალკე, და დაგალენ სსუანი წამალნი და შერიენ ერთგან, რომე შეიზ[ა]ქენენ, და აილოს მისგან მ[ა]ტყლითა.

20

25

და ზოგნი მკურნ[ა]ლნი შეუზმენ შიგა კუჭუმბრასა და კევსა ბელეკონისასა — თუითო უკიასა; არს ესე მარამა დიდად კარგი, და სცხოს გარეთ, და აილოს მატყლითა და ერგების მისთუის, რომელ მიხსენებია, რომე შეასუა წამლები, რომე გა[ა]კმოს თესლი და ჩამოიღოს წესი მათგან.

30

წ[ა]მალნი გამოცდილი. — აიღე გუნდის ოდენი ვუ[ა]-რიშნი ძირასა, და შეასუი ნიახურისა ნედლისა წყლითა || ანუ ნიახურისვე თესლისა შემგბრისა წყლითა, ანუ ფანჯანგოშტისა შემგბრისა წყლითა.

576r

35

აწ ვახსენოთ ს[ა]შოსა შიგა რომე იქნების სიმსივნე მკურნ[ა]-ლი, და ნიშანი მისი და კურნება მისი. — სიმსივნე მკურნ[ა]ლი არის მკურნელობითა და წვითა ნ[ა]ევ[ა]ლისათა, და იქნების სიმძიმე ზურგსა შიგან, ს[ა]შოსა დაკრულება, რომელი იქნების ს[ა]შოსა ცხრო, რომელსა თანა იყოს სიმკურნ[ა]ლე, ამას თანა გამოჩნდების სიმსივნე

40

687

მკურვალი და აგრევე დიდი სიმსიენე, რომელი იქნების ტანსა შიგნით
ანუ გარეთ. და იყოს სიმსიენეცა ცხრო. და ნიშანი ს[ა]შოსა სიმ-
სიენისა. — თუ იყოს საშოსა სიმსიენე ზეით, მის[ს]ა უფალსა ზურგი
და მუცელი უჭურვიდეს. და თუ იყოს საშოსა სიმსიენე წინათ, იყოს
ფიცხელი და შეკრ[ა]ს ფსელი. და იქნების ამისა სიმსიენესა შიგა
ნიშნები მრ[ა]ვე[ა]ლი. ნიშანი მ[ა]თგანი, როდეს კითხო მის[ს]ა უფალ-
სა და გიამბოს¹, ვითა სტომ[ა]ქი მტკივისო, და ვერ მოიდნობდეს
საქ[ა]მადსა, ამად რომე სტომ[ა]ქი და ს[ა]შო შედგმულ არიან და
ს[ა]შოსა ტკივილისაგან სტომ[ა]ქიცა დასნეულდების.

ს ხ უ ა ნ ი შ [ა] ნ ი ე ს ე ა რ ი ს, რომე ხშირად სულსა კუთ-
დეს; ყელი, თუალნი და თ[ა]ვი სტკიოდეს — საშოსა სიმსიენისა
ნიშ[ა]ნი არის.

|| კ უ რ ნ ე ბ ა მ ა თ ი². — მაშა კურნე მას ოყნითა ლბილები-
თა. და თუ იყოს დიაცისა ძალი და ე[ა]მი კარგი, და იყოს დიაცი იგი
ქაბუკი, მაშინ გაუკსენ კათოლიკე, ანუ ყიფალი, ან ბასალიკე, ანუ
საფინი, რომელ არიან ძარღუნი კოჭთანი. და მაშინ, თუ ძრიელად
იყოს, გამოიღე სისხლი, რ[ა]ქზომიცა გინდეს, ერთხელ ანუ ორჯელ, —
ერთი დილ[ა]სა და ერთი მწუხრ. მაშინ, თუ არა ძრიელად იყოს,
ერთხელ აიღე — დილ[ა]სა, და შეასუი მათ წამ[ა]ლთაგანი, რომელ
მიხსენებიან, ერგებიან სიმსიენესა მკურვალსა. და სცხე ზედა
წამლები, რომელი ერგების ს[ი]მსიენესა მკურვალსა. მ[ა]შინ დაიწყე
პირველ გამოჩინებადმდე და შეასუი გამოწურვილი მულურდოსა და
ქაქან[ა]ქისა სიქორგი ერთი, ანუ ორი, ვითცა ნახო. და ძალი დია-
ცისა და[ა]ყენე და დაწურე და შეასუი, და დასდევ საშოსა ზედა
გარეთ მრ[ა]ვე[ა]ლ-ძარღუისა გრილითა წყლითა და ვარდის ზეთითა.
და ფურცელი მულურდოსა და ქაქან[ა]ქისა დან[ა]ყე და უწითვე ზედა
ვარდის ზეთი, და დასდებდი სიმსიენესა ზედა გარეთ ყოველთა დღე-
თა, ვირე ნახო ვითა სიმსიენე იგი სიბოროტე და სიძნელე მის სიმ-
სიენისა წარსულ არს.

და შეასუი კ უ ლ ა მ ა ტ ბ უ ხ ი ხ ი ა რ ი - შ ა მ ბ რ ი -
ს ა || — აიღე ხიარი-შ[ა]მბ[ა]რი უკია ერთი, ანუ ორი უკია, ვითცა
ნახო ძალი სნეულისა. აიღე ერთი სიქორგი ანუ ორი მულურდოს
ფურცლისა წყ[ა]ლი, ადუღე, და გამოწურე. და[ა]დნევ შიგა ხიარი-
შამბ[ა]რი და შეასუი. აიღოს დიაცმან ძონძი სელისა და დაიჭიროს
დ[ა]მე, და დილასა გამოიღოს და გა[ა]შროს ჩრდილსა. და ნახოს,
ფერი მისი თუ წითლ[ა]დ დასცემდეს და შალლინდ(!), მ[ა]შინცა იგი
ვითა მაგიერ ნოტი[ა]საგან არს. და თუ იყოს წითლად, ცან, ვითა არს
იგი მაგიერ სისხლისა სის[ა]ვესისაგან. და თუ სცემდეს ყუითლად,
მაშინ ცან, ვითა არს იგი მაგიერ წყლისა ნ[ა]ვე[ა]ლისაგან. და თუ
იყოს შავ[ა]დ ანუ მწუ[ა]ნედ, ცან ვითა არს იგი შ[ა]ვესისა ნ[ა]ველლისა-
გან. მაშინ, ოდეს შეატყო იგი, კურნე ყოველისა ფერსა მ[ა]თგანსა

მით, რომელი წინააღმდეგობი იყოს მის სნებისა. და კურნე იგი ეს-
 რეთ, რომელ შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლლისაგან ანუ ბაღმისაგან იყოს. შე-
 სუ ი: მატბუხი აფთიმონისა, და ანუ ზოგი ქაშთაჯებო ასთ[ა]მზიკო-
 ნისა, და თუ იყოს წითლისა ნ[ა]ვლლისგან, მ[ა]შინ შე-
 მატბუხი ხიარიშ[ა]მბრისა და ალილ[ა]გი, და ჩ[ა]მიჩი ღარიყონისა 5
 თანა, ანუ მუტყ[ა]ლსა ერთსა იარ[ა]ქსა-|| ფეკრ[ა]სა თანა, ანუ დანგის V
 წონასა საყ[ა]მუნისა თანა, და ნახევ[ა]რ მუტყ[ა]ლი ღარიყონი და-
 გ[ა]ლოს და შერიოს ერთგან, და შეაზოს თ[ა]ფლითა; შე-
 სას მე-
 ლი მისგან, — ვითა ნ[ა]ხო ძალი სნეულისა და უსუსურობა.
 და თუ იყოს მ[ა]გიერ სისხლისაგან და ნახო ძალი და ქამი და კბი- 10
 ლი(!) და მშუიდი იყოს, მაშინ გაუხსენ მას ძარღუი კათოლიკე, ანუ
 ყეფალა და გაუხსენ, რომელსაცა სჭირდეს წითლისა ნ[ა]ვ[ლ]ლისა-
 გან ანუ შავისა ნ[ა]ვ[ლ]ლისაგან, თუ ძლიერ[ა]დ იყოს. და იქნების
 სიფიცხე ს[ა]შოსა შიგა მ[ა]გიერ ნ[ა]მეტნავისა შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლლისა- 15
 გან, რომე შესქელდეს და გაფიცდეს, და შეიქნას სიმსიფენე ს[ა]შო-
 სა შიგა, ანუ მ[ა]გიერ სისქისაგან შეიქ[ნ]ას შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლლისაგან
 საშოსა შიგა, ანუ სიმსიფენე წაეკიდოს ს[ა]შოსა შიგა და გა[ა]-
 ყენოს სიგრილემან; და წაეკიდების დედათა პირსა მქ[ა]ვ[ა]ნი და
 გაბერვა მაგიერ შავ[ი]საგან, ვითარ[ა]დ მისხენებია, ვითა წაეკიდე- 20
 ბის სარცხუინელსა [...] შავისასა.

და ვაჯხენო კურნება ს[ა]შოსა ტკივილისა. დავიწყო მისთუის
 კურნება — დარჩობა საშოსა. რომელი-იგი გამოჩნდეს თანა რბო
 და სულისა კუეთა და ზოგი, რომელ მისხენებია. მ[ა]შინ დაიწყე || 578r
 კურნებასა მისსა ყოვლისა უწინა და დახუიე წუიეთა მისთა თოკუი
 ფიცხლად, და დაუზილე ტერფი ფიცხლად რ[ა]ზიკის ზეთითა ანუ 25
 ქუნჯ[ი]თისათა, და დ[ა]უზილენ კარგად წუიენიცა და ფერდნიცა და
 შუა ზურგი. და ასუნებდი ასეთსა, რომე სული მყრ[ა]ლი უდიოდეს,
 და ვითა თაჭუის-ყუერსა და ბარზადსა. და ჩ[ა]ბერე ცხუი-
 რთა შიგა წამ[ა]ლი, რომე ცხუირსა დასცეს. —
 აილე: თაჭუისყუერი და პილპილი — თუითო ნ[ა]წილი, დაგ[ა]ლე 30
 და ჩ[ა]ბერე ცხუირთა მისთა დანგის წონა ანუ უმცრო. მ[ა]შინ,
 ოდეს ასუნებდე მას წამლებსა, დასდე გარეთ ს[ა]შოს ზეთე ბი
 სულნელები: — ანუ ნ[ა]რდიონისა, ანუ ბანისა, ანუ ზირ[ა]-
 კისა. და არქუი, რომე აიღოს ამათ ზეთთაგანი მ[ა]ტყლითა. და
 უკმე: ალვა და მუშვი, ანუ იორთქლოს სულნელები 35
 ბითა და მასოსნითა, და გა[ა]კურენეს ქვ[ა]ნი და და[ა]სხ[ა]ს ზედა
 მასოსნი, და შემოსდგ[ა]ს ქუეშე¹ და იორთქლოს, და გა[ა]სურნელე.
 ქუე კერძი მისი, და აყროლე ზეითი, რომე გამოიღოს ნ[ა]მეტნ[ა]ვი
 ქუემოთ კერძ. და ხლეკნი(!) და ლახლახნი სულნელნი ბანის ზეთი-
 თა, ანუ რომელნი მისხენებიან ზეთნი დას[ა]დებ[ი]ელნი და მარ[ა]მ[ა]-
 ნი გარეთ ს[ა]შოსა ზედა, — დასდე ზედა მარამა, რომელსა სახელი V
 44. ზ. ფანსკერტელი-ციციშვილი 40

ქუიან ფაღრიონი, ანუ მარამა ფალარიოსი. და მიხსენებია მისი
 სახე ლუიძლისა და სტომაქისა კარსა. და უკმე წამ[ა]ლ-
 თ[ა]განი სიჭინი და მურთა, ანუ კოფი, ანუ ამროსია, ანუ
 5 ღუბდი ქურქუმისა. და მოუსუას პირსა ს[ა]შოსასა
 ზოგი ზეთები გარეთ და შიგნით; ამ[ა]თგანი: ზეთი
 ღარისა, ანუ ზეთი ბაბუნ[ა]ჯისა, ანუ შროშნისა, ანუ რ[ა]ზიკისა, ანუ
 ბ[ა]ნისა. და არქუი, რომე დასხნეს ჭიქ[ა]ნი ბარკალთა ზედა და ამო-
 წოონ უქრელად(!). და არქუი, რომე იორთქლოს წყლები-
 10 თა, რომე ჩ[ა]მოიღებს წეს[ს]ა. — აილე: ქონდ[ა]რი და ფურცელი
 ღარისა, რომელ არს დამუსთი, და ფარისიონი და კოტმა, და მარზან-
 გოში და ცერეცო, და გუირილა და ულბო, და ღუია, თუითო —
 ნახევ[ა]რ-მჭილი, და შეგბოლე. და არქუი, რომე ქუეშე და-
 იდგას, რომელ გ[ა]ვიდეს მისი ორთქლი ს[ა]შოთ კერძ. და ზოგნი
 15 მკურნალები და[ა]დებინებენ ჭიქასა უპესა ქუეშე, ამოწოვიან და
 არა უჭრიან. მაშა, ოდეს გაუძნელდეს, და ნახო ძალი და ე[ა]მი
 მ[ა]რჯუე, გაუტენ ძარღუი კათოლიკე და შეასუი ზეთი ხირვ[ა]სი.
 579r და || მერმე ოყნა უყ[ა]ვ; რ[ა]გუ[ა]რ[ა]ცა წამლები გ[ა]მომის[ა]ნ[ა]ეს
 შენდა ს[ა]შოსათუის. და ერგების ესე წამ[ა]ლი მამათცა, ოდეს უკუ-
 დგეს თესლი მ[ა]თი ძარღუთა შიგა და შეხ[ა]როს და შეუთხელდეს,
 20 ვირე იაროს. და ერგების დედათა, ოდეს უკუდგეს სძე ძუძუთა ში-
 გა, და შესქელდეს და არა იარებოდეს. — აილე ძირა და ნიახური
 და კამა, ამ[ა]თგანი — თუითო ნ[ა]წილი; შეგბოლე და შეასუი მის-
 გან. და ესე წ[ა]მ[ა]ლი და[ა]დნობს შირიმსა და ჩ[ა]მოიღებს ფსელსა
 უწინ ჩ[ა]მოსულსა, როდენ ს[ა]ც[ა]ლი შეიქნ[ა]ს კსნილობასა შიგა.
 25 და ფსელი, თუ უწინა ჩ[ა]მოვიდეს, დიდად განედლდეს ოფლი, რო-
 დენ კსნილობა შეიქნას ფსელსა შიგა.

ღედააბსა ოდეს ჟინი დაააღდეს.

წამ[ა]ლი, რომელი ჩ[ა]მოიღებს წეს[ს]ა, ოდეს შეასუა, ანუ უკ-
 მო! — აილე: ცერეცო და გუირილი, და მარ[ა]ნგოში და სალი-
 30 ხა, და ქუშტი და სუმფული, და კილ[ა]მონი და მეფის გუ[ი]რგუნი,
 თუითო — ათი ს[ა]წონი, ანუ ათი მუტყ[ა]ლი, და სონიჯი და ნიახუ-
 რის თესლი, და ქ[ა]მის თესლი და ანისონი, თუითო — ხუთი ს[ა]-
 წონი, სოდი და ქ[ა]რდ[ა]მონია, და ყოვილი კოტმისა და ასი, და შა-
 მინანდ[ა]ლი, თუითო — ს[ა]მი მუტყ[ა]ლი, და კალნ[ა]ბი და ქურთი,
 v და ჭაქუნტელი და ტეგნა, — || თუითო კელი; დან[ა]ყოს თესლი,
 35 და ღერნი შეკრიბნეს ერთგან, და ჩ[ა]გდოს ქოთანსა, და და[ა]სხას
 ზედა წყ[ა]ლი და შეგბოლოს ქარგად. და შეასუას ყოვლთა დღეთა
 თუითო სიქორგი, ვირემდის წესი ნახოს. და ჩ[ა]მოიღებს ესე წა-
 მ[ა]ლი ფსელსა და და[ა]დნობს შირიმსა, და გამოიღებს ოფლსა. და

არქუი დიაცსა, რომე აილოს კურკუმითა და შეუდგას ქუეშე, და იორთქლოს კარგად ს[ა]შოსა. და ესე წამ[ა]ლი ქა[რ]გია კოლინჯისათუის.

საშოსა ოდეს სისხლი სდიოდეს.

და ვახსენოთ კურნება, ოდეს ზ[ა]შოსა სისხლი სდიოდეს. და 5
ცან ვითა წამლები, რომელი მოსწყუედს სისხლსა, შეკრებით ყო-
ველნივე მჭურვს[ა]ლნი არიან და სუბუქნი მწვევნი(!); და წამ[ა]ლნი,
რომელნი შეკრვენ სისხლსა და შეკრებით არიან — გრილნი და
მკრველნი; მათგანი — ძმ[ა]რი და ასი, და ფარსიარდრუჯ, და
მულურდოსა და მრ[ა]ვ[ა]ლ-ძარღუის ფურცელი ნედლი, და ჯულინ- 10
რი. და რომელი უძლიერესი არს ამ[ა]თგანი სისხლისა შეკრვისა-
თუის, და უკმელე და უმკრველე — ცხრ[ა]თა ძმათა სისხლი და
ქარბა, და რკინის წყ[ა]ლი და მართქი, და ამლ[ა]ჯი და ფილაზჯი, და
ჩ[ა]მიჩის გურკა და მეფისა გუირგუინი, და თიკა სომხური და ქა-
ფური, და გუნდა დაგლილნი || და ქარტა დამწუარი, და [არ]ჩ[ა]სპი 580r
და ძმ[ა]რი. და უძლიერესი მათგანი, რომელ მიხსენებია, — აფი- 15
ონი და ლემის თესლი. მ[ა]შინ ყოველნი, ესე რომელნი მიხსენე-
ბიან, ყოველნივე იქმენ კიდის-კიდე, და და[ა]ყენებენ სისხლსა, თუ
შეასუან და თუ სცხონ, და თუ აილოს დედაქ[ა]ცმან. და თუ შეკრი-
ბნენ ერთგან, — ერგებიან. და თუ შეასმიდე აფიონსა, მ[ა]შინ და-
[ა]კლე, და ანუ უმატებ დანგის წონასა. მა[შ]ინ ოდეს შეას- 20
მიდე, აიდე დ[ა]ნგის წონა, ანუ ორის დ[ა]ნგის წონა, და ნახევარ-
დ[ა]ნგის წონა ზაფრ[ა]ნი, და ნ[ა]ხევარ-დანგი საკმელი, დანგის წონა
მური, დაგ[ა]ლენ და შერიენ ერთგან; და შეასუი ეგრევე ლემის
თესლი. და ოდეს გინდეს ს[ა]ცხებელი, მ[ა]შინ სცხე მისთვის დრა-
მის წონა, ანუ უფრო. სხუანი წამ[ა]ლნი, ოდეს შეასმიდე. — და 25
შეასუი დრ[ა]მის წონა ცალკე არჩ[ა]სპი. და როდეს ასმიდე არჩ[ა]ს-
პსა, დაურიე თანა შიბიამენი. მ[ა]შინ, როდეს სცხო მისგან, სცხე
შაბისგან ნ[ა]ხევარ დრ[ა]მი გრილითა წყლითა. და დანასკუდი უნ-
დილი, ესე ყუელა შეკრ[ა]ეს სისხლსა. და ტან(!) მუხუდოს წყ[ა]-
ლი და აფშრიჯათი. ეგრევე ესენიცა დასწყუედენ სისხლსა. და 30
ოდეს გინდეს, რომე შე[ა]სუა მისგან მცირედი || რამე, მ[ა]შინ შეა-
სუი რუბი ასისა და რუბი ბეისა, და რუბი ბროწეულისა და რუბი
ნიგუზისა, და რუბი თუთისა და რუბი თურიჩისა. და შეასუი წამ-
[ა]ლთ[ა]განი მაჯუნი და ფულონია სპარსული და ბერძული — მუ-
ხუდოს ოდენი; და ეგრეთვე ქამბრიჯისაგან და მის მაჯუნისაგან, 35
რომელი იქნების აფიონითა და ზაფრანითა, რომელსა სახელი ქუი-
ან ფარიან ოში.

მისთვისვე, კუერი ტაბაშირია. — ოდეს შეასუა მისგან ყო-

ველთა დღეთა დრ[ა]მის წონი გრილითა წყლითა ანუ უმცრო, საზო-
 მისაებრ ძალისა. და ერგების მათ წამ[ა]ლთაგანი ზომასა ზედა სნე-
 ბისასა. და მიზეზი, რომელი იქნების მისგან, სისხლის დენა და არს
 5 ესრეთ, ოდეს იყოს სისხლის დენა ს[ა]შოსა ძარლუთა გაბერვისაგან
 ანუ ძარლუისა კსნილობისაგან, მ[ა]შინ კუ რ ნ ე ა მ ი თ წ [ა] მ-
 ლ ე ბ ი თ ა შ ე მ კ რ ვ ლ ი თ ა; მ[ა]თგანი — გუნდა და მეფის
 გუირგუინი, და თიკა სომკური და შაბიამენი, და ცხრა[ა]თა ძმათა
 სისხლი და ქარბა, და ქარტა დამწუარი და რქ[ა]ნი დამწუ[ა]რნი. და
 თუ იყოს დენა სისხლისა მ[ა]გიერ უსუსურობისაგან ს[ა]შოსა. მ[ა]-
 10 შინ კურნე რათმე შემკრვლითა სულნელითა; მ[ა]თგანი — ქაფური
 581r და მუშვი და ასის წყ[ა]ლი. და შეასუი || ფლონია. და თუ იყოს
 დენა სისხლისა მჰ[ა]მელისგან ანუ წყლულო-
 ბა ს[ა]შოსა შიგა, მ[ა]შინ კურნე მას მურდას[ა]ნგითა და
 სპეტითა, და ჯულინრითა და ვარდის ზეთითა, და მცირედი ცუილი
 15 დამდნ[ა]რი ვარდის ზეთითა თანა შეკრიფენ ერთგან და შექენ მა-
 რამ[ა]დ და ა[ა]ლგებინე დიაცსა მ[ა]ტყლითა. და სხუანი წამ[ა]ლნი,
 რომელნი მიხსენებიან, შეასუი მათგანი, და კიდეცა [ა]ალგებინე მათ-
 გ[ა]ნი მ[ა]ტყლითა. მაშა, თუ სდიოდეს სისხლი მაგიერ სის[ა]ვს[ა]ს[ა]-
 გან ტანისა, მოკრიბე იგი და შეკრენ ძარლუნი მისნი კმელნი, და გა-
 20 უხსენ ძარლუი კათოლიკე, რომე გამოვიდეს სისხლი, და უკუსწყ-
 დეს ს[ა]შოთაგან, თუ ღმერთსა უნდეს.

და ვახსენოთ, რომელი თქუეს მეცნიერთა, და მოგუასწავეს
 დიაცისათუის, ოდეს უშვილო იყოს. მ[ა]შინ უბრძანე, რომე დაჯდეს
 ს[ა]შოსა გატურვებულსა ზედა უშმა, და დაიბუროს ს[ა]შომისა ქუეშე,
 25 და შეიდვას ქუეშე მჰ[ა]მარა(!) და შიგან ცეცხლი, დ[ა] იკმიოს სან-
 დროსი ანუ საკმელი, ანუ კუჭუმბრა, ანუ ზოგი საკმევლები, ვი-
 თარ: მუშვი და ალვა. მაშა, ოდეს ნ[ა]ხო კუ[ა]მლი იგი მის საკმელ-
 [ი]სა, გამოვიდეს მის მისთა ცხუირთ[ა]გან, ანუ პირისგან, მ[ა]შინ
 v ცან, ვითა არ უშვილო არის, და იმედული იყ[ა]ვ || და იქნეს უძლიე.
 30 მ[ა]შინ, თუ არა ნ[ა]ხო, ნიშ[ა]ნი ესე მის თ[ა]ნა. ცან, ვითა უშვილო
 არის. და უბრძანე, ოდეს ს[ა]შოსა ზედა დაჯდეს, და ცხუირნი და
 პირი მისი დაიწებოს მცირედსა ე[ა]მსა და მერმე გაუტეოს. ანუ
 აიღე ფურცელი ნიორისა, დან[ა]ყე და ჩ[ა]დევ მატყლსა შიგა, და
 აიღოს ერთ ღ[ა]მე. და რა გათენდეს, თუ პო[ო]ს სული მისი პირ-
 35 შიგან, მ[ა]შინ უძლიე იქმნეს. და თუ ღმერთსა უნდეს; თუ არა
 პო[ო]ს, უშვილო იყოს, ვითა მოიგონეს მკურნ[ა]ლთა, და ღმერთი
 არს მეცნიერი ყოველს[ა]ვე ზედა.

სხუა ნიშ[ა]ნი უშვილოებისა, დიაცისგან არის თუ მ[ა]შამ[ა]ცის-
 40 გან. — გამოარჩიეს მეცნიერთა მკურნ[ა]ლთა და თქუეს, ვითა უბრ-
 ძანე დედ[ა]ქ[ა]ცსა და მ[ა]შამ[ა]ქ[ა]ცსა, ვითა მოფსან ცალკე-ცალკე
 ხ[ა]ვ[ა]რტისა ღერზედან, მერმე ნახე, და რომლის[ა]ცა გამშრალი-

ყოს, იცოდო, რომე მისგან არის უშვილოება. და ანუ აიღონ თესლი მ[ა]თი და ჩა[ა]გდე წყ[ა]ლშიგან; რომლისაცა თესლი დაშრტეს წყ[ა]ლსა შიგან, მისგან არის უშვილოება.

წამ[ა]ლი ს[ა]რგო ბრძანებითა ღ'თისთ[ა] ღიაცისა დას[ა]ორსუ-
ლებელი. — აილე ზაფრ[ა]ნი და მური, და სუმბული და ცმელი 5
ქათმისა, და მასტ[ა]ქი და ნარდიონის ზეთი, ამ[ა]თგანი — თუითო || 582r
ნ[ა]წილი. დან[ა]ყე წამლები და დაგ[ა]ლე ქ[ა]რგად, და დააცუიე
ზედა წამლები, და უწთვე ზედა ნ[ა]რდიონის ზეთი, და და[ა]ვლე(!)
ქარგად, რომე შეიქნას მისი მარ[ა]მად. და მერმე აილო მისგან მიტყ-
[ა]ლი ერთი და შეუხუიოს მ[ა]ტყლითა. დაიჭიროს ორ ე[ა]მ ანუ 10
ს[ა]მ ე[ა]მ, და ეგრევე ღ[ა]მე.

ანუ აილო: ღურიტა კურდღლისა და დაგ[ა]ლოს ზეთითა, და
მერმე ამოსუ[ა]როს მ[ა]ტყლი შიგა და დაიჭიროს ღიაცმ[ა]ნ. დ[ა]
ესე წამლები დას[ა]მჭირებელი მ[ა]შინ იგმ[ა]როს, ოდეს თ[ა]ვი და
ტანი დაიბ[ა]ნოს წესისაგან. 15

ანუ აილო: ღომისა ნ[ა]ვლედი, ანუ მგლისა, ანუ კურდღ-
ლისა, ანუ ტრედისა, რომლისაცა გინდეს, ორი დანგის წონა, დაგ[ა]-
ლე ნარდიონის ზეთითა და არქუი, რომე დაიჭიროს თ[ა]ვისა დაბ[ა]-
ნისა შედეგად.

საკმელი, ს[ა]რგო მისთუისვე, გამოს[ა]ხული პირველთა. — 20
აილე: მური და კუჭუმბრა და კინა, ამ[ა]თგანი -- თუითო ნ[ა]წი-
ლი. დან[ა]ყენ და დაგ[ა]ლენ, და შეზილენ ღუინითა, და შექენ კუე-
რი თუითო მუტყლის წონა, და გა[ა]კვე ჩრდილსა. და ოდეს დაიბ[ა]-
ნოს წესისაგან, იკმოს მით.

წამ[ა]ლი სიმსივნისათუის, რომელი წაეკიდების ძუძუთა შობისა 25
შედეგად. სძისათუის, ოდეს გაყინოს შიგა და გაუხივდეს მისითა.
აილე: ძმ[ა]რი ღუინისა და შერიე წყ[ა]ლსა, და გა[ა]ტფე და || v
იორთქლოს მით ძუძუთა მრ[ა]ვალჯერ.

ანუ აილე: ძმ[ა]რი ღუინისა და ვ[ა]რდის ზეთი და წყ[ა]ლი,
გ[ა]აზავე და იორთქლე ძუძუთა. გაკრძ[ა]ლვით კურნე ამით ორითა 30
წამლითა პირველ გამოჩენასა სიმსივნესა.

ანუ აილე: სტ[ა]ფილოვნის თესლი, დან[ა]ყე კარგად და შე-
ზილე ძმრითა, და შექმენ მარ[ა]მ[ა]დ, და შემოსდევე ძუძუსა მისი-
ვ[ა]ნსა.

და ერგების სიმსივნესა მჭურვალსა ძუძუთა შიგა. — აილე: 35
ფურცელი მუღურდოსა, დან[ა]ყე და და[ა]სნი ზედა ვ[ა]რ-
დის ზეთი, და შექენ მარამად და დასდევე ძუძუსა ზედა.

და ერგების ყოველსა სიმსივნესა, რომელი წაეკიდოს ძუძუთა
შიგა. აილე: პური ქ[ა]რგად გაფუებულისა, დან[ა]ყე, და აილე 40
მის ოდენივე ბალ[ა]რჯის ფქუილი და ულბო, და ფქუილი და სე-
ლის თესლი დან[ა]ყილი, — თუითო მ[ა]ილი. და აილე ფურცელი

მულურდოსა, ანუ ქ[ა]ქნ[ა]ჯისა, ანუ კალნ[ა]ბისა. — თუითო ჯედი
შეგბოლე, და აილე მისი წყ[ა]ლი და შეზილე მითა წამლებითა. და
აილე ორი კუერცხის გული და მური, და ზაფრანი, თუ
თო — ღრამის წონა, დაგ[ა]ლენ და შეკრიფენ ერთგან, და შე-
5 ქენ მარამ[ა]დ და შემოსდეჲ ძუძუსა. და ერგების ესე წამ[ა]ლი სიმ-
583r სიენესა ყუერთ[ა]სა და რო || მელსა იყოს სიმსიენე. მკურვალი და
შიგან სიფიცზე მკურვალი, და[ა]დნობს.

და წამლები, რომელი სძესა უმ[ა]ტებს დედათა, რომელთ[ა]ცა
შ[ა]ვეისა წყ[ა]ლსა უმ[ა]ტებს და იგიცა სძესა უმ[ა]ტებს, ამათ გა-
10 ნი — სპ[ა]ნძილის თესლი და ბორიდან, და კამის თესლი და ქ[ა]-
მის ნედლის წყ[ა]ლი, და თოდრი დანრქევა(!) და თიქ[ა]ნი ჩუილი,
და კრ[ა]ვი და სხუანიცა, ოდეს შესწუნე, და ჭამოს ამ[ა]თგანი და
უმცრო სძესა მის[ა]სა.

წამ[ა]ლი, რომელი შესძრ[ა]ვის ჰძესა და ჩ[ა]მ[ო]ილებს. — მათ-
15 განი — თესლი ცერეკოსა და სონიჯი, და რომელნი მიხსენებთან
სხუანიცა თესლნი, დანაყენ და დაცრენ და შეზილნე სწრ[ა]ფით, და
შეასუა მუტყ[ა]ლი ერთი ნელ-ტფილითა წყლითა. ეგრევე ერგების,
ოდეს შეასუა ცალკე-ცალკე.

კსენება წამალთა, რომელ მოიგონეს მკურნ[ა]ლთა და თქუეს:
20 თუ აიღოს დიაცმან, უძლებობა აღ[ა]რ შეე[ა]ქნას. — აილე:
სკორე პილოსა, ანუ ლემის თესლი, დან[ა]ყე რომელიცა გინდეს, და
დაგ[ა]ლენ ცხენისა სძითა, და ჩადვას ცოტასა ტყ[ა]ვესა ირმისასა და
ჩ[ა]მოიკიდოს დიაცმ[ა]ნ, და არლარა შეიქნას უძლებად. და მოიგონა
v გალიანოზმან და თქუა: თუ კ[ა]ტრანი || დაიჭიროს დიაცმან მამ[ა]-
25 ცისა მისულასა უწინა, გაირყუნას თესლი მისი და არა იქნეს უძ-
ლ[ა]ნ, და თუ დაიჭიროს, და ყმა ქონდის, მო[ა]გდოს.

საშოსა გამოყვევისა.

და კურნე პირსა საშოსასა, ოდეს იყოს გარე მისსა ადგილისა-
გან. — აილე ვარდი პირველ ოდეს გამოჩნდეს და წაეკიდოს მას
30 იგი, გაქაქურვე ვარდი იგი და უც[ა]ნდლე კრძ[ა]ლვით მას. და შემ-
დგომად აილე კაკია და გუნდა, და ჯულინ[ა]რი, თუ გინდეს — შე-
კრებით, და თუ გინდეს — ცალკე-ცალკე, დაგ[ა]ლენ და და[ც]ეცოი
ზედა, და შემოსდებდი შეგრ[ა]გნილსა ძონძსა, და შეე[ა]რ ძონძითა
და შეაქციოს შიგნითვე.

35 უპანაპარი თუ გამოყვეს

და ერგების ესე გამოსრულს საგურკლესა. — კულა აილე
ასი კმელი და ამლ[ა]ჯი, და ტკბილისა ბროწეულის ქერქი და ვარ-

დი, და შეგბოლენ კარგად. და მოუსუა უწინა ვარდის ზეთი და უც[ან]დალე, და არქუი დიაცსა, რომე აილოს იგი წამ[ალი] სელისა ძონძითა და დაჯდეს ზედა.

ძნელად შობისა

წამ[ალი] სარგო, დიაცი ოდეს ძნელად შობდეს და ოდეს საბუ- 5
 რ[ავი] დარჩეს მუცელსა შობასა უკნის, და გამოიღებს ყმასა მკუ-
 დარსა მუცლისაგან. || — ა ი ლ ე: მური და კინა, და ჯავაშირი და 584r
 ზროხის ნ[ა]ვლელი და წუმწუბა, — თუითო ნაწილი, დან[ა]ყე და
 იკმიოს მისგან დიაცმან გუნდის ოდენი ორჯელ ანუ ს[ა]მჯერ; მათ-
 განი — აილე მური და კინა, და ჯავ[ა]შირი, თუითო — ორი დანგის 10
 წონა, დან[ა]ყე და შეასუი და ნიახურის წყლითა და კამისა ნედლი-
 სათა, გამოწურვილნი შემგბ[ა]რნი. მაშინ თუ გაუძნელდეს შობა და
 არ მოკუდეს ყმა მუცელსა შიგა, მაშინ არქუი დიაცსა, მიიაროს და
 მოიაროს, და დაიზილოს ამოთა რაზიკის ზეთითა, და შესუსა ორი 15
 სიქორგი ულბოს შემგბრისა წყ[ა]ლი, და სიქორგი ერთი ღუინო
 შემგბ[ა]რი თანა, და უკმიე მცირედითა მუშკითა და მცირედითა
 ქარბათა, და გა[ა]ძლიერე სპ[ა]მ[ა]დითა და სასმლითა სულნელები-
 თა, და გა[ა]ფიცხოს ტანი. ოდეს შობოს, რომე არა ნახოს სისხლი
 დიად და, თუ უნდეს, რომე ჩ[ა]მოვიდეს მისგან სისხლი დიდი, მა- 20
 შინ არქუი, რომე იკმიოს ქუეშე თევზისა მლ[ა]შისა თუალითა ანუ
 პატარათა ცხენის ტერფითა, რ[ა]ოდენ ესე || წამ[ალი] ჩ[ა]მოიღებს
 საბურ[ავ]სა შობასა უკნის, უდეს(!) გეშინოდის, თუ დაურჩეს მუ-
 ცელსა და აყროლდეს, და შეიქნას სიმსიენე. და ათხიე დიაცსა და
 ჩაბერე ცხუირთა მისთა, რომე დასცეს ცხუირსა.

მისთუის, ოდეს დარჩეს საბურ[ავი] მუცელსა დიაცისასა. — 25
 ა ბ ლ ე: ნაცარი და ჩა[ა]სხი წყ[ა]ლშიგა და დაწურე წყ[ა]ლი იგი, და
 და[ც]ეფიე ზედა მცირედ პოხუერი, და არქუი, რომე სთხიოს და
 დასცეს ცხუირსა მცირედითა შხ[ა]მითა. და გუეყოფის, რომელ
 გუიხსენებიან ამა შიგა კურნება ს[ა]შოსა.

გუარიშნი, ს[ა]რგო დიაცისა უძლ[ი]ვისათუის, რომელსა დაუსუ- 30
 სურდეს სტომ[ა]ქი და ღუიძლი და ეშინოდეს დ[ა]გდების[ა]გან, ქა-
 რისაგან და უსუსურობისა, შესუმიდეს ყოველთა დღეთა. — ა ი ლ ე:
 ნიახურის თესლი და ზირა ჩ[ა]ყრილი ძმ[ა]რსა ღუინისასა, და მოა-
 ტყროს მ[ა]თგან — თუითო უკია, და ნან[ა]ხუა და ზანჯ[ა]ბილი,
 თუითო — ოთხი წონა, და თაჯუის-ყუერი — ოთხი წონა, და შაქ- 35
 [ა]რი — ოცდამოთხი წონა; დან[ა]ყენ ერთგან და შერიენ. და შე-
 ს ა ს მ ე ლ ი მ ი ს გ ა ნ — მუტყ[ა]ლი ერთი ნელ-ტფილითა წყლი-
 თა, ანუ გრილითა წყლითა.

ანუ ა ი ლ ე: მ[ა]რგალიტი წურილი და აყირყარა, || თუითო — 585r

დრ[ა]მის წონა, ზანჯ[ა]ბილი კმელი და მასტ[ა]კი, თუითო — დრამის წონა, და ზურ[უ]მბ[ა]დი და დარუნ[ა]ჯი, ნიახურის თესლი და ვაჩი, და ალი და ყაყუილა, და ჯ[ა]ვზი ბუა, დარ[ა]პილპილი და კილ[ა]მონი, თუითო — ორი მუტყ[ა]ლი, და პიტნა და კამის თესლი, თუითო — მუტყ[ა]ლი, და შაქ[ა]რი ერცახედ — წამ[ა]ლთა წონი, დან[ა]ყენ და გაცრენ, და შეზ[ა]ვენ. და შესასმელი მისგანი: — მუტყ[ა]ლი ერთი გრილითა წყლითა.

ანუ აიღე: თაჭუის ყუერი — მუტყ[ა]ლი ერთი, და ზურუმბ[ა]დი და დარუნ[ა]ჯი, და ნიახურის თესლი და კ[ა]მის თესლი, და უალი(!) ყაყუილა და სუმფუღლი, და კილ[ა]მონი და ყარ[ა]მფუღლი, და კულიავი და ზ[ა]ნჯ[ა]ბილი, და ტაბ[ა]შირი, და გუნდა, ამ[ა]თვანი — თუითო დრ[ა]მის წონა, უბ[ა]ნი — ნ[ა]ხევ[ა]რ-დრ[ა]მის წონა, და შაქ[ა]რი თეთრი — ორი ნ[ა]წილი, წამ[ა]ლთა წონა, დან[ა]ყენ და გაცერ. შესასმელი მისგანი: — ორისა დრ[ა]მისა წონა ნელ-ტფილითა წყლითა, ანუ გრილითა.

თუ დედაკ[ა]ცმან ასეთი წამალი უყოს კ[ა]ცხა, რომე მამ[ა]ცობისაგან და[ა]ყენოს, მისი წამალი. — აიღე: ყუავის ნ[ა]ველი და შირბ[ა]ხატის ზეთშიგან გ[ა]ურიე, || და სარცხუინე[ლ]სა სცხებდი, და უშუელის.

ნიშ[ა]ნი, რომე მკუდ[ა]რი ყმ[ა]წურილი გამო[ი]დოს მუცლით. — აიღე ნუკის ძირი და წინთ შეუდეგ, და მიეცეს. სხუა. — კუერცხის გული უმი შეასუი და უშუელის, ანუ ქონდ[ა]რი ღუინითა შეასუი და უშუელის ღთითა.

[მ.] კარი [სამეოცი]

სიმვლისა და სიმსუქნისა

და თუ კაცი[ა] მსუქ[ა]ნი ასო იყოს და დამქლოზა უნდოდეს, მრ[ა]ვე[ა]ლჯერ პირსა წ[ა]იგდებინოს და ასეთი წამალი დაიდვას, რომე გამოხეთქოს და დასუას. მას იგი წამალი უყონ, რ[ა]ცა დედ[ა]კაცსა ძუძუსა და ყმ[ა]წურილისა ყუერისა ზემო სწერია. და წამლები, რომე მსუქ[ა]ნი კაცი და[ა]მქლოს, ნიად[ა]გ ქერის პურსა ქ[ა]მდეს, და იწყუროს და იმშიოს და კმელსა ადგილსა დაწვებოდეს, და ნიად[ა]გ საქმობდეს, და ოთხი დანგი და ნახევარი ს[ა]ნდროზი სიქ[ა]რგუბინითა და თბილითა წყლითა შესუას.

და თუ მქლე იყოს და გასუქება უნდოდეს, ნიად[ა]გ მოსუენებით და გულ-მხიარულ[ა]დ იყოს, და კარგსა საგებელზედა დაწვებოდეს, და ქ[ა]რგი ტ[ა]ნისამოსი ჩაიცუას. მისი

ს[ა]ქმელი გიშრფეთი და ბრინჯი რძითა შექმნილი და შემწუ[ა]რი
ბატკ[ა]ნი და მსუქანი¹.

და. [პარი სამეოცლა მემართე]

სახელითა ღმრთისათა დავიწყოთ წიგნსა ცხროთასა, || რომე- 586r
თუ ესრეთ ჯერ-არს, ვინცა ამა წიგნსა იკი- 5
თხვიდეს, რათა ცნას, ვითარად გაყოფილ
არიან მრავალგუარად.

და ამის წიგნისა კითხვა უფრო უკმს კაცსა სხუათა წიგნთასა
მრავალთა საქმეთათუის, რაოდენ უმრავლესი სნეული და საღმრთა
უამისოდ არა არს, თუმცა ამათგანი ცხრო არა იყო შიგა, რომელ 10
ამას წიგნსა სწერია და ვაცსენებთ.

ცხრონი დამწყებელნი სიკუდილისანი და ყოვლისა საღმრთისა
უფრო წაეკიდებიან კაცსა. და ამით შეეტყუების მკურნალსა
კელოვნება, რათა შეატყობდეს ცხროთა თავის-თავის, რ[ა]თა ცნას,
თუ რომელი ცხრო არის, ანუ რასაგან წაჰკიდებია²; შავისა ნავლე- 15
ლისაგან არს, ანუ კუერცხისა გულისაგან, ანუ თელგმისაგან, ანუ
სისხლისაგან. და ეგრევე ცნას სხუათა ცხროთა, რომელნი გუიგსე-
ნებიან. და როდეს ცნას დასტურობით, თუ რომელი ცხრო არისო,
გაუადვილდეს მისი კურნება. და თუ ვერა გამო[ი]ცნას ამის ცხრო-
სა ძალი, დაინთქას და ვერ აგოს კურნება. ვითა უთქუამს მეცნი- 20
ერთა და ბრძენთა, ვითარმედ უკეთუ ვინმე იყოს საღმრთისა შე-
ტყუებასა ზედა უცებლავე არსო, და ესრეთ ცნას, ვითა უწინა ამას
წიგნსა შინა აჩინებს სახელსა ცხროსასა — რაი არის, და მერმე
ავსენებს კარად-კარად ცხროთა, რომელნი არიან. v

და ცხრო, რომელი არს დღისა და რასაგან წაეკიდების ესე 25
ცხრო, და მერმე იტყუის — ცხრო არის, რომელსა ჰრქუიან იკ-
ტიკოს. და ესე ცხრო მღევანი არის, რომელ მოეკიდების ასოთა
მაგართა და ძუალთა, და შესდებს კაეშანსა. და უთქუამს ვიეთმე
მკურნალთა, ვითარმე დარჩების ესე ცხრო გუამსა შინა კაცისასა,
როდეს მოკუდეს სამ დღედმდე საფლავსა შინა. და მერმე ავსენებს 30
შემდგომად ამისსა კარად-კარად სხუათა ცხროთა შექმნილთა, რო-
მელნი არიან ოთხთა ბუნებათა ზედა და ეგრევე, რომელნი არიან
ცხრონი შემოილნი. და ახლათ აცნობებს, რასაგან შეიქმნების
ცხრო. და ავსენებს მისთა ნიშანთა და აჩინებს, რომელი იცვალეების.
და ავსენებს წამალთა და გააგებს კარად, და შემდგომად ამისსა 35
ავსენებს საღმრთასა ფიცხელსა, ვითა თავქედო. და ავსენებს გა-
მოსულასა ბუგრისასა და ვარდისასა და გუნისასა, და მისცემს
ნიშანსა კურნებისა მათისასა. და გამოგიცხადებს ამათსა ნიშანსა,
რომელი იყოს სასიკუდინე. თქუა იონა მასოს ძე მან:

ჯერ-არს, რათა დავიწყოთ ნიშანთა ცხროთასა და ვძებნოთ მეცნი-
ერება ოთხსა გუართა, და ვთქუათ: არს ცხრო და რა არს, და ვი-
თარი არს და რად არს. განა ესე პირველი კითხვა გაუტეოთ, რო-
მელი ვთქუთ, თუ არსა ცხრო, რაოდენ ყოველმან იცის, ვითა არს
ცხრო.

5

587r

|| და მოვიქცეთ კითხვად ამა სამთა სხუათა ცხროთასა, და ვინ
გუკითხოს, თუ რა არს ცხრო, ვრქუათ, ვითარმედ: ცხრო სიმჭურ-
ვალე არს ბუნებათაგან. გარეგან გამოვალს გულისაგან და გაეზა-
ვების ძარლუთა და ყოველთა ასოთა და ავნებს საქმეთა ბუნებათა-
სა. და თუ ვინ გუკითხოს, თუ რა არს ცხრო, ვრქუათ ჩუენ, ვი-
თარმედ: სამი გუარი არს, ვითაცა აგებულება იყოს ტანისა, რაო-
დენ ერთი გუარი არს ცხრო, რომელი შეიპყრობს სულსა კაცისასა,
ვითა ცხრო, რომელი არს ერთისა დღისა. და არს ცხრო, რომელი
შეიპყრობს ასოთა მაგართა და ძარლუთა. და არს ცხრო, რომელი
შეიპყრობს ბუნებათა ოთხთა, რომელნი არიან კაცთა შინა, ვითა
სისხლი და თელგმა, და შავი ნავლედი და ქუერცხის გული. ესე
არს, თუ ვითა არს ცხრო. და უკუეთუ თქუას, თუ რა და რა არს ცხრო,
ვთქუათ ჩუენ, ვითარმედ: ცხრონი არიან ესე, ანუ მით გზით წაე-
კიდოს ესე, ვითა სიმჭურვალისა ძლიერისაგან ანუ დიდისა სიცივი-
საგან, ანუ წუნწუბისა წყლისა შინა ბანითა, ანუ ლებისა წყლისა ში-
ნა ბანითა, ანუ ჰაერისა ურვილისა და მყარალისაგან, ანუ ესე გუა-
რისა მსგავსისაგან. და უკეთუ რომელი წაეკიდოს შიგნით, მაშა არს
ვითა გულისა გაწყებისაგან და საურავისა, შეჭირვებისაგან და ვერა-
დნობისაგან და, საქამადთა და სასუამადთა || მჭურვალთაგან და
მომწუავეთა, რომელთა ბუნება არს გამოჭურვებული. და კმა გუე-
ყოფვის ესე სიტყუა, რომელ გავიკითხენით ამათ სამთა გუართა
ცხროთათუის.

10

15

20

v

25

აწ მოვიქცეთ ამა სამთა გუართა ცხროთა-
თუის და ვთქუათ **ბღანჯაი ცხრო** უწინათი, რომე-
ლი შეიპყრობს ერთსა დღესა. ესე დიად წაეკიდე-
ბის კაცთა, და არს ადვილი გასაქურნებლად. უკეთუ არა იკურნოს,
ამათი სხუათაგანი გარდაეცვალოს და შეედვას ამას ზედა, იცოდით.

30

ვაცხენეთ ნიშანი ცხროსანი, რომელსა პრქუიან იფთთი მირუს.
და არს ესე ცხრო დღისა, წაეკიდების ესე ცხრო ამით მიზეზითა,
რომელსა ვიტყუი, რომელი არს მკდომ ჩუენდა, და გარეგნით წაე-
კიდების ერთსა დღესა დიდისა სიმჭურვალისაგან ანუ დიდისა სიცი-
ვისაგან, ანუ ბანითა წუნწუბისა წყლისათა ანუ ლებისათა, ანუ მე-
ტისა მოგინებისაგან, რომელი ვერა შეეძლოს. და გაიყოფვიან ესე,
რომელნი გუითქუმან, ორად. ანუ მოგინდეს გუამი, ანუ მოგინდეს
სული; და მოგინება გუამისა ვითა სულვა მეტი და დაშრომა მეტი
შეძრვითა შენადგამათა და გაჭურვებითა. და სიმჭურვალე გულად

35

40

შეუტდების და გული ტანსა გაეზავის და როდეს ესე სიმკურვალე
ტანსა გაუტურდეს, და მერმე გაძრიელდების ცხრო. და შიგნით
ცხრო, ვითა მოგინება გულისა გაწყებითა და საურავითა დიდითა
და შეკირვებითა, რომელი გაატურვებს სისხლსა, რომელ გულსა
შინა არის, და შეიქმნების მისგან ცხრო, და არს კულა ესე ცხრო
საჰამადისა მკურვალისაგან, ვითა პილპილისაგან და მდოგუისა და
ნიორისა და ამათისა მსგავსისაგან, რომელი შეუმატებს სამკურვალე-
სა ზედა სიმკურვალესა და გაუტურვებს გულსა და მოუვა ცხროდ.
და მჯდომი ანუ წყლულება რომე წაეკიდოს კაცსა ასოთა შინა, და
ბუნება მას მტკიანსა ადგილსა შეექცეს, ვირემ გაეკურნოს, და
აიღოს მის თანა სისხლი და სული. მაშა, ოდეს გაუტურდეს სისხლი,
შეექმნების ძარღვთა და წაუვა გულად, და მისგან შეიქმნების
ცხროდ. და სხუა გუარი არს ცხრო მჯდომი, რომელი შეიქმს ტკი-
ვილსა და ტკივილი შეიქმს სიმკურვალესა, და სიმკურვალე გაატურ-
ვებს გულსა და გული გაატურვებს გუამსა ყოველსა, და როდეს გა-
ტურდეს გუამი, შეიპყრობს ცხრო. და როდეს სიმკურვალე მჯდომსა
შინა მცირედ იყოს, შეიპყრას ცხრომან დღესა ერთსა. და თუ სიმ-
კურვალე დიდად იყოს, სხუად ცხროდ გარდაიცვალების.

ნიშანი დღისა ცხროსა, რომელი არს იფრიმოს, და არს ნიშანი
ცხროსა საჩინოსა ექუსი, და უწინათი ნიშანი ახალი არს, არა ძუელი.
და მეორე არს ცხრო დღისა, შეიპყრობს დღეს ერთსა და გაუტე-
ობს, და ფსელსა თანა გავალს; და მერმე ნიშანი მესამე — ფეთქა
ძარღვთა || ამას ცხროსა შინა იყოს დიდი და მალე შემკრებელი,
და მისაწყევებს სიმკურვალედ, რომელსა ძირი არა უჩნს. და მეოთხე
ნიშანი არს სიმკურვალე ცხროსა დღისასა, და იყოს მცირედი და
მიმსგავსებული სიმკურვალესა მრთელისასა. და მეხუთე, — როდეს
შეიპყრობს ცხრო, არა იყოს სიმკურვალე გუამსა შინა ყოელგან,
და არა მოიგინებს კაცსა, ვითარცა სხუა ცხრო. და მეექვსე ნიშანი
ცხროსა — ანუ გაუტეოს ოფლითა ანუ ორთქლითა ურვილითა. და
ესე ექუსნი გუარნი ამას ერთისა დღისა ცხროსანი არიან.

ნიშანი ფეთქისა. და ფსელისა, რომელი იყოს
დღისა ცხროსა. — ფეთქა, რომელი იყოს დღისა ცხროსა და
იყოს დიად და მოსწრაფე, შემომკრებელი იყოს თავისა წესისაგან,
და ფსელი იყოს მსგავსი დღის ფსელისა მრთელისა. თუ კულა ფერი
ეცვალოს და არა დიად ეცვალოს მრთელისა ფსელისა მსგავსები-
საგან. და რომელი შეიპყრას მზისა სულვითა ცეცხლისა ქარისაგან
და ცეცხლისა ჰაერისაგან. და რომელი შეიპყრას ამით ნიშნითა,
რომელნი გუიგსენებიან, იყოს თავი მისი და ტყავი მკურვალე უმე-
ტეს სხუათა გაცხრობულთასა. და რომელსა სლვითა წაეკიდებო-
დეს, თავი უფროს გაუტურდეს, ვირე ტანი, და ატკივნებდეს თავსა.
და სულსა ატკივნებს, ატკივნებს რაოდენ ტკივილი ტანსა არის მზი-

589r საგან არა გულსა. და ესრე ჯერა || არს, როდეს გაუ-
ტეოს ამან ცხრომან: — ია და ბაბუნაჯი და ვარდი.
ესენი წყლითა შეაგბენ, და თავსა ზედა ასხა იგი წყალი ცხელი და
მისსა შემდგომად მისსა იისა ზეთი და ნინავფარისა ზეთი, ესე ორი-
ვე თავსა ზედა ასხი, და საჭამ[ა]დსა ცხელსა აკრძალე, ვირე თავისა
კუალსა უკუდგეს.

და დღისა ცხრო, რომელი წაეკიდების სიცივისაგან ანუ ცივსა
წყალსა შიგან ბანითა: და რომელი ცხრო დღისა სიცივისაგან მო-
უკდეს დღისა, და იგი გააკმობს და გააშეშებს გუამსა და დაუმძი-
მებს თავსა, და ფსელი მისი მოთეთრე იყოს. და ესე ამითა არის,
როდენ სიმკურვალე არა იყოს ტანსა შინა, თუმცა ფსელი შეეღება
და მაჯასა მისი მცირედ იყოს და შემოკრებულად მის სიცივისათა,
რომელ წაეკიდების.

მისი კურნება ესე არის. — როდეს ამან ცხრომან
გაუტეოს, თავი ამას ცხელსა წყალსა ზედა მიუბყრას, რომელ ჰი-
ტყუით: მარზანგუში შეაგბოს და ბაბუნაჯი ერთგან, და მისსა ორ-
თქლსა ზედა მიუბყრას თავი, და ზედაცა ისხას. და მისსა შემდგო-
მად აბანოს შევიდეს და ცხელი წყალი ისხას თავსა და ტანსა, და
მერმე ზეთი იცხოს, რომელ[ი] ტანსა გაკუტრებდეს ვითა ბაბუნა-
ჯა ზეთი ანუ ტენცოსა, ესე ოდენ ოფლი გამოადგეს, მაშინ იცხოს
და მისდა შემდგომად, რათა ამათ ზეთთა ოფლი არა დააყენონ გა-
მოსულისაგან და მოგინ[ი]ება არა წაეკიდოს. და ვითა აბანოთ გამო-
ვიდეს, საჭამადი გასაკურვებელი და გასანედლებელი ჰამოს, ვითა
სპედაბავი თიქნისა. და სახუამადი — გაზავებული ღუინო
წყლითა ტფილითა სუას. და სახლსა ტფილსა შინა დაწვეს და ფი-
ჩუი ზედა დაიბუროს. და სურნელნი და სულ-ამონი ისუნდნეს,
რომელ გაკუტრებდენ ვითა სიმენა და მარზანგოში, და თურუნჯი და
ნარჯისი, და იასმიგი და მათი მსგავსი ისუნოს. რომელსა წაეკიდოს
დღისა ცხრო, თუ წუნწუბისა წყალსა ბანილი იყოს, ანუ ლების[ა]-
სა, ანუ ბავროკისასა, და წაეკიდებოდეს ესე ცხრო, და ტყავი მისი
გაკმელებულ იყოს და გაშეშებულ მისსა უფრო, რომელ სიცივით
მოსრულ იყოს, და ფსელი მისი იყოს თეთრი და მცირედი, მიზეზი
სითეთრისა მისისა ამით იყოს, რომელ სისხლი და კუერცხის
გული ნავდელი არა იყოს მის თანა, თუმცა ფსელი გააწითლა. და
არა დიდად უსუსურად იყოს გუამი ამას ცხროსა შინა.

ესე არს ამის ცხროსა წამალი. — უწინა ესე
ვკურნოთ, რომელი ვკურნეთ, რომელი სიცივით გაეცხროვ(!)-
განა აბანოსა შინა უფრო ყოვნოს და უფრო ცხელნი იყუნენ. და
ორჯელ შევიდეს დღით, რათა შეუღლებს ტყავი მისი სიმაგრისაგან
და მალე მომდნობელნი საჭამადნი ჰამნეს ზომად და სუას ღუინო
გაზავებული.

|| და დღისა ცხრო, რომელი საჰამადისა და სასუამადისაგან 590r
 წაეციდების მჭურვლისაგან. ესე ცხრო სულსა და ესე საჰამადი
 ღუიძლსა გა[ა]ჯურვებს, სასუამადი უწინა უმეტეს სხუათა ასოთა-
 სა, და იყოს ფსელი მისი წითელი მჭურვალე უფრო სხუათა გუარ-
 თასა. და შეიტყუებდეს ამისი უფალი სიმჭურვლეს მცირედსა 5
 ღუიძლით კერძო. აწ ესრეთ ჯერ-არს, როდეს ცხრომან გაუტეოს,
 შევასუათ წამლები, რომელი ერგების ღუიძლსა და გა[ა]დვილებს
 ფსმასა, ვითა: სიქანგუბინი გაზავებული მროწეულისა წყლითა და
 და ამისი მსგავსი ღლიმელდი(!). ესრეთ შევქმნათ: ვარდი-
 წონი დრამისა ხუთისა და სანდალი — წონი დრამისა სამისა, და 10
 ქერისა ფქუილი — წონი დრამისა სამისა, ესე ყოველი დანაყო და
 დასცრა, და ქაფური მცირედი ჩაურთო და ძეწნ-სურნელისა წყლი-
 თა შესუარო, და ღუიძლსა ზედა დასდვა და ერგოს, ვის ესე ცხრო
 შესდებოდეს.

ცხრო დღისა, რომელი იყოს მოგინებითა გუამისათა, რომელი 15
 მოგინდების სლვითა ანუ ცხენსა ჯდომითა და გაუტურდენ შენა-
 დგამნი და ტანი, და გაუტურდენ სამნივე სულნი, რომელ არიან
 ტუინსა შინა და რომელ არის გულსა, და რომელი || არის ღუიძლსა v
 და უფრო ხოლო, რომელ გაუტურდეს ღუიძლი და ტუინი, რაოდენ
 ავალს ამათ თანა ორთქლი. და იყოს გუამი მისი, ვის ესე ცხრო შე- 20
 ედვას, კმელი და გაშეშებული, რაოდენ მოგინებული იყოს ღიად
 და ოფლი არა გამოცემულიყოს. და თუ კულა მოგინებულ იყოს
 მცირედ, მაშა ოფლი გამოადგეს ცხროსა გატევებისა ყამსა. და იყოს
 მაჯასა მისი მცირედ; და იყოს ესე ტანისა სიუსუსურისაგან, რომე- 25
 ლი ღიად მოგინებულ იყოს, ფსელი მისი სწორი იყოს და მცირედ
 მჭურვალე; და სისწორე ფსლისა მის სიმჭურვალისა სიმცირისაგან
 არს, და სიმჭურვალე ღიძისა შეძრვისა და მოგინებისაგან არს, რო-
 მელ გააჯურვოს ტანი. და შეეტყუების ამითა, რომელსა ესე ცხრო
 შეიპყრობდეს შენადგამთა ტკივილთა.

ესე ჯერ არს, რომელი ვკურნოთ ცხროსა 30
 ამას. — უყრჩოლოთ გასუნება და ყუღება, და ესცხოთ ტანსა
 მისსა იისა ზეთი ერთ ანუ ორჯელ და სამჯერ. და ამისა შემდგომად
 ჰავლდსა ჩავსუათ, თბილსა წყალსა შიგან, რათა განედლდეს ტანი
 მისი და გარე შეექცეს იგი სინედლე, რომელ მისგან გასრულ იყოს.
 და როდეს მას ჰავლდისაგან გამოვიდეს, || იისა ზეთი სცხე ტანსა, 591r
 რომელ წყლისა სინოტიე ტანსა შინა არა დარჩეს. დავბუროთ ზედა 35
 ფიჩუითა, რათა ჰ[ა]ერისაგან არა გაკმეს, და ეკრძალოს ღიაცსა თანა
 მისულასა. და საჰამადი მისი აგეთი იყოს, რომელ ტანსა გაუნედ-
 ლებდეს, ვითა კორცი თიქნისა და კრავისა მჭურისა, და თევზი,
 რომელ ქვათა შინა იყოს, რათა ამან ყოველმან გაანედლოს გუამი

მისი. და ხილი ჭამოს ბროწეული და ქლიავი, და ყურძენი და ამით მსგავსი.

და ცხრო დღისა, რომელი შეიქნების მოგინებისაგან და გულისა გაწყებისაგან, შიშისა, საურავისა და კაეშნისაგან. რომელსა ამით-
5 განისა მიზეზისაგან შეედვას ცხრო და თუალნი მისნი იყუნენ ფრთხილ კამკამებითა და გამოუტყორებოდიან. და ესე შეიქმნების გულისა წყრომისა და მოგინებისაგან და ამითა შეძრვისაგან, რათა გული იცხროს, მას ზედა ვინ მოაგინა. და გულისა გაწყებითა ამოს-
10 ხრომაი არის და გაწყრომა სისხლისა, რომელ გულსა შინა ჰრე- ვია, რათამცა ტალა ძებნა მას ზედა, ვინ გული გააწყო, და იყოს პირი მისი გაწითლებული და ფერსა წამოეჭიროს. და ესე ამით
v იქმნების, რაოდენ სისხლი გულისა გარეგნით გამო||ვალს საჩინოდ ტანსა, და ზოგჯერ გაკუერცხისგულდების ფერი მისი. და ესე ამით წაეკიდების, როდენ გულის წყრომასა შიში შეერთვის. და ფსელი
15 მისი იყოს წითელი და ამით იყოს, რაოდენ სიმჭურვალე აღევზების და ძარღუთა ფეთქა გაუდიდდების არა მცირედ. და ამით იყოს ესე, რაოდენ ძრიელად იყოს და სისხლი გარეგნით გამოსრულიყოს.

და ესე არს ამას ცხროსა კურნება. — ესრეთ
ჯერ-არს, რათა უწინა ესე ღონე მოვავლინოთ, რომელ მოსცხრეს
20 და დაყუდნეს, და მომშუიდედეს და ჰ[ა]მოთა ამბავითა დაამდეს. ვაკრძალოთ ღუინისა სუმასა და, თუ ღონე არა იყოს, ღუინო გა- ზავებული, ძუელი ღუინო ზომად სუას, და საჭამადი ჭამოს გრილი და ნედლი.

რომელ შეიპყრას ცხრომან საურავისა და გულის კლებისამან.
25 იყუნენ თუალნი ფრთხილად და გამოუტყურებოდიან, ამითა წაე- კიდების ესე, რომელი გასახარებელისა რასათუისმე შეიჭირებ- დეს. და იყოს ფსელი მისი ცხელი და მისთუის იურვოდეს, და ბუნება მისი არა ჰბადვიდეს, რათამცა იგი იქმნა, რაი გულსა უც- ანუ რასათუის შეიჭირებეს. და იყოს ფსელი მისი ცხელი და მწუ-
30 ველი, და თუალნი მისნი უკუყრილად და დაყუდებად იყუნენ. და ესე ამით იყუნენ, რაოდენ ეშინოდის რასაგანმე, ანუ შეეკროთს
592r რასმე გუნება, შეშინდების, და სიღრმესა რასამე ტანისასა ჩაი- მალვის და დაინთქმის, და მისთუის უკუიყრებიან თუალნი და და- უყუდდებიან ძრვისაგან. და იყოს გუამი მისი გამგმარ და გაშეშე-
35 ბული, და ფსელი მისი იყოს უფ[რ]ოს ცხელი უფრო მისსა, რომე- ლი სიხარულსა მოელოდეს და მისთუის შეიჭირებდეს.

ცხრო დღისა, რომელსა შეედვას უძილობისაგან. — ამით შეა- ტყუა მას, რომელსა წაეკიდოს უძილობისაგან ცხრო დღისა, ვაუ- კუერცხისგულდეს ფერი. და ესე იქმნების კუერცხის გულისა ნაე-
40 დელისა შეძრვითა. და გაუზითქდებოღის პირი და ტანი. და ესე სა- ჭამადისა მცირედ დნობისაგან წაეკიდების, რომელი იყოს უძი-

ლობისაგან. და იყუნენ თუალნი მისნი უკუყრილი და მაჯასა მისი
მცირე, და იყოს ესე სიუსუსურისაგან. და იყოს ფსელი მისი ცხელი
და მრლუე და მცირე, ცან ამით.

ესე არს კურნება ამის ცხროსა. და ესრეთ
ჯერ-არს, რათა ვკურნოთ ამას ძილითა დაუზილნეთ კელნი და ფერ-
ჯნი, რათა ჩამოვიდოთ იგი ორთქლი, რომელი თავსა შინა იყოს,
ქუე: და ვცემდეთ საქამადსა, რომელი მალე მოსდნებოდეს, და არა
დიდად ვსცემდეთ, რაოდენ გუამი მისი უსუსური იყოს. და სუას
სასუმელი გაზავეებული ზომად. და ეკრძალოს დიაცა თანა წოლა-
სა, რათა გაძრიელდეს და ამრავლოს ძილი და განსუენება.

ცხრო დღისა, რომელი შეიქმნების მისგან, ვის || საზარდულსა
რამე გამოაჯდეს, დაუსივდეს. ესე ცხროსა მისგან წაეკიდების, რო-
მელი ვთქუათ, თუ საზარდულსა რამე გამოაჯდეს, და უფრო ხოლო
იქმნას საზარდულისა ვასივება, რაოდენ ფერკსა ანუ წუივსა მჯდო-
მისა სახე რამე იყოს, ანუ წყლული რამე, და მისგან შეექმნების.
და როდეს იგი სისხლი დაუღპეს საზარდულსა მსივანსა შინა,
ცხროდ გარდაექცევის. და იყოს მაჯასა მისი დიდი და კისკასი და
შემოკრებული, და ნიშანი მისისა სიდიადისა სისხლისა სიდიადისა-
გან არს, რაოდენ სისხლი და კუერცხის გული ნავდელი ჩასრულ
იყოს საზარდულსა.

ესე ვკურნოთ ამას ცხროსა ამას გუარსა
ზედა. უწინა ხოლო შევიყვანოთ აბანოს და დიდად ყოვნოს ში-
გან. და როდეს ოფლი გამოადგეს, ზეთი იცხოს მას საზარდულსა
და ყოველსა ტანსა — ზეთი იისა ანუ ქუნჯითისა. და ვაჭამოთ სა-
ქამადი, რომელი მალე მოსდნებოდეს, ვითა წრიოპი და ღურაჯი,
და რომელი უსუბუქესი საქამადი იყოს. და ვასუათ ღუინო გაზა-
ვეებული დიად თხელი, და ვკურნოთ მასცა მჯდომსა, რომელი ფერკ-
სა ანუ წუივსა იყოს. ესე არს დღისა ცხრო. ამით მიზეზითა წაე-
კიდების, წამალია და ერგოს, თუ ღმერთსა უნდეს.

დავიწყოთ გუარისა მეორისა ცხროსასა, რომელსა ჰქუიან იე-
ტიკოს. და ესე არს ცხრო მღევანი. და ესე მღეველი ორი გუარი
არის. გაიყოფვის პირველი იგი ორად, და კულა ესე ორი ნაწილი
გაიყოფვის სამ ნაწილად. და ნაწილი ერთი მისი პირველისა განა-
ყოფისა, რომელ ორად გავეყვნით, არის იგი მღეველი, რომელი არს
თუნიერ ცხროსა. და იყოს იგი გუამსა ბერთასა, როდეს მოსტყ-
დეს სიმჭურვალისა ბუნება, რომელი არს ტანსა შინა. და გაიყოფ-
ვის გუ[ა]რი იგი პირველი სამად, ვითა ნიშანსა მიგცემ. და ცან ესე,
ვითარად სინოტიე ესე, რომელი არს ჩუ[ე]ნ თანა, ოთხი არს. ერთი
მისგან ყოველსა გუამსა შიგან არის, და მეორე, რომელ არს ღრუ-
თა ადგილთა, ვითა სტომაქსა და მკერდსა; და მესამე, რომელ არს
კორცსა ახალსა ზრდილსა და სინოტიე. მეოთხე იგი არს, რომელი

დაიჭირავს ასოთა, და სინედლე, რომელი არს ტანსა შინა. თუ იგი
 გაჭურდეს, შვის მან სიმჭურვალე ოდენ. და თუ სინოტიე იგი და-
 პეს, შვას მან ცხრო დამპალი, რომელი იყოს ძარლუთა შუა. და სი-
 ნოტიე იგი, რომელი არს ადგილთა ღრუთა, თუ იგი გაჭურდეს და
 5 დალპეს, შვის მან ცხრო. გუარო მესამე არს ასოთა მაგართა შინა.
 თუ იგი გაჭურდენ, იქმს იგი მესამესა ცხროსა, რომელსა ჰრქუიან
 ნუ რ ი კ ო ნ, და ესე არს ზოგი სიტყუა ი კ ტ ი კ ო ს ი ს ა. და აწ
 დაწყებს ვითა გაძრახვასა სხუასა, ოდეს იქცეს ბუნება გულისა და
 v გაქმეს სინოტიე, და გაჭურდეს და აღუდღეს. || ქმნას მან პირველი
 10 დაწყება იკტიკოსისა, და სინოტიე იგი, რომელი არს გულისა შინა,
 თუ იგი გაჭურდეს და არა აღუდღეს, დიადითა აღუდღებითა ქმნას
 მან ფერი სხუა ამის მეორისა ცხროსა. და გაჭურდეს ასო მაგარი
 გულისა და შევიდეს შიგან სიმჭურვალე და სიკმე. და ესე არს,
 მესამე იკტიკოსისი, რომლისა კურნება არა არს.
 15 და ვწერეთ ნიშანი ამის სამისა ცხროსა
 ი კ ტ ი კ ო ს ი ს ა. და ცან, ვითარად შეიპყრას ცხრომან დღისამან
 გულისა გაწყებითა ანუ საურავითა, ანუ ჰმუნვითა დიადითა, მაშა
 დაყოს ამან მეორედ დღემდე, არცა უმეტე, არცა უნაკლულე. და
 არა დაყუდდეს. და იქმნას ტანი კუერცხის გულად და წყალი წავი-
 20 დეს პირისა. და როდეს კელი ტანსა ზედა დასდვა, დიად უზომოდ
 ცხელი იყოს, და ოფლი არა დასცხრეს სიმჭურვლისაგან. იყოს ნი-
 შანი ესე, მიასწავებდეს პირველსა ნიშანსა იკტიკოსისა. და როდეს
 საჰამადი ჰამოს თავისა ჟამსა და გაუმრავლდეს სიმჭურვალე, მსგავ-
 სად კირისა იქმნას, როდეს ვითა კირსა ზედა წყალი დაასხას და
 25 იგი გაჭურდეს, და აღუდღეს, ეგრევე ამის სენისა უფალმან, რო-
 დეს პური ჰამოს. და ესე ნიშანი იქნას, ცან, ვითარად მეორე ფერი
 არს იკტიკოსისა.

და გუარო მესამე იკტიკოსისა. — და არს ესე
 საჩინო ყოველთა კაცთათუის, არა დამალული არს. და ამის ცხროსა
 594r უფალსა || თუალნი უკუყრილად ესხნენ, და საფეთქელნი ჩაღრმო-
 30 ბილ იყუნენ, კორცისაგან დაცარიელებულიყუნენ და თუალნი
 მისნი დამძიმებულ იყუნენ, და კრომლი(!) მოედებოდეს კმელი, და
 ფერი მისრულ იყოს, და ტყავი შუბლისა მისისა გარდასხიბულ
 იყოს და გამკმარ. და როდეს დაწვეს, თუალნი ექუხნენ ვითა მძინა-
 რესა, და არა ეძინოს. და ტყავი მისი და ძარლუნი კმელნი იყუნენ.
 35 და ფსელი მისი იყოს ვითა პოხილიანი, რომელ შინა ჰპრწყინვიდეს.
 და მისთუის შეიქმნების ესე. რაოდენ კორცი და ცმელი მისი და-
 დნების და ფსელსა გაყვების. ამით ცან ესე.

ვაჰსენოთ ნიშანი, რომელ არს შეტყუება
 ცხროსა იკტიკოსისა. — იყო ცხრო იკტიკოსი ცხროსა-
 40 გან დღისა, რომელი შეიქმნების საურავისა და მჰმუნვარებისაგან

და დამწველთა ცხროთაგან. რომელ გრძელად შერჩების. და მოგინები[სა] მეტისაგან და საჭამადთა და სასუამადთა მკურვალთა და კმელთაგან. როდეს ნიადაგად ქამდეს და სუმიდეს. და უფრო ხოლო წურილსა კაცსა წაეიღების ესე, უჭორცოსა და ბუნებით მკურვალსა და შეკამოყრილსა(!) კუელა იყოს ძველი ნიადაგი, ესე არს ნიშანი სნებისა იკტიკოსისა და მღეველისა. ესე არს კურნება იკტიკოსისა, რომელი იყოს სიმკურვალისა და სიგმისაგან. || ესრე ჯერ-არს კურნება. — როდეს ესე ცხრო იყოს, როდეს გუამი დამპლობისაგან წმიდა იყოს, რათა ექსუათ უწინა სძე ვირისა. და თუ კულა ტანსა შინა დამპლობა იყოს, მაშა არა ექსუათ. და ესრეთ ჯერ-არს, რათა ვირისა საჭამადითა ვიუროდით ესრეთ, ვითა ვიტყუი: ვირიმცა თეთრი არს. და ქაბუკი. რომელსა ახლად ეშობოს და იყოს სძე მისი თეთრი და წმიდა და სწორი. და ესცემდეთ თივასა ნედლსა და გრილსა, ვითა ბაზრაკატონასა ფურცელსა (ანუ კრავისა ენა ჰქუიან, თივა არს მისი ფურცელი). და ქინძი და მხავსი. და არდი და ქერი. და წყალი ამო და გრილი, რამეთუ. რომელი სძე ამოთვან გამოვა. დიად ერგების და ისმის. და საჭამადი მისი იყოს წრიობი შემგბარი აყიროთა და თათმითა და ყრდელითა. და ვასუათ წყალი მროწეულისა შანარისა. და ჩავსუათ წყალსა შინა. რომელი აყიროსა ფურცელსა შინა დანაგბოლი იყოს. და ქერისა და ყრდელისა ფურცელსა. და როდეს ამის წყლისაგან გამოვიდეს, ნინავფარისა ზეთი ესცხოთ, ანუ აყიროსა თესლისა ზეთი ტკბილისა. და თანა ცუილი ურთოთ. და თუ სნეული ძლიერად იყოს, წყალსა ჩაჯდომისა უწინა ტანსა ზედა დიაკი დავაწუელოთ, ანუ ესე ვირი, რომელ გუითქომს. და უკეთუ სნეული უსუსურად იყოს, სძე წყალსა || თანა ჩაუტვივოთ და ეგრე შიგან ჩავსუათ: და შიგა ჯდომა არა გაავრძელოს, რომელ არა მოუსუსურდეს. და ესრეთ ჯერ-არს, რათა სნეული ორჯელ ჩავსუათ: ერთ — დილეულსა. სძისა შესმისა ეამქისა შემდგომად. და ერთ — მწუხრსა, საჭამადისა სასუამდისა უკანის. და თუ ტანი წმიდა იყოს, ფურთა დო ვასუათ, რომელსა კარაქი არა ერთოს; უწინა მცირე-მცირე ვასუიდეთ, ვითა წონ[ა]სა დრამისა ათისასა, და ამოდ-ამოდით(!) უმატებდეთ დლითი-დღე ამას დოსა, ვიდრე ოცდაათისა დრამისა წონად გადგეს; და ვასმიდეთ ყოველთა დღეთა ამას დოსა თანა ამის კუერისაგანსა, დრამისა ნახევრისა წონ[ა]სა თანა ჩაუტვიდეთ. და ამის კუერისა შექნა ესრე არს. — აილე ტაბ[ა]შირი წონი ოთხისა დრამისა, და ვარდი — წონი დრამისა ექუსისა, და ხარბუზაქისა თესლი და ლამქისა თესლი, და აყიროსა ტკბილისა თესლი გაქურცნილი, და თივა ბერძული და ქარბა, ამის ყოველისაგანი — წონი დრამისა სამ-სამისა. დავნაუნეთ ესე ყოველნი და დავცრნეთ, და კრავისა ენა რომე ჰქუიან, მისისა ფურცლისა

წყლითა გავადგინოთ, შევზილოთ და კუერად შევქმნათ, და მისგან
 v შესუას დოსა თანა, || ვითა ნიშანი მიგუიციებია. და თუ სტომაქი არა
 წმიდა იყოს ამას ცხროსა შინა, მაშა ვაკრძალოთ დო და ყოველი
 სძე, და სძისა ნაცულად ვასუათ ქერისა წყალი შემგებარი კირჩხიბსა
 5 თანა, და კირჩხიბი მდინარისა წყლისა იყოს და არა მდგურისა და
 ამის კირჩხიბისა ქნა ესრეთ კამს. — შევიპყრათ, რაზომი ეგებოდის
 ფერკნი, და თავი დავსკრათ, და ტანი მისი გავრცხათ წყლითა გრი-
 ლითა და მარილითა და ყუერბთა ნაცრითა; ამით სამჯერ გავრ-
 ცხათ, რომელ გაწმდეს კეკელად, და უბადო სული მისი ყუელა
 10 გავიდეს. და მერმე გაქურცნილსა ქერსა თანა შევაგებოთ, და შევა-
 სუათ სნეულსა ყოველთა დღეთა დრამისა ოცდაათ-ოცდაათისა
 წონი ათისა დრამისა წონ[ა]სა ტკბილსა ბროწეულისა წყალსა თანა.
 და ამის კუერისაგანი ჩაუტოთ, რომელ გუიგსენებია, წონი ნახე-
 ვარ დრამისა. და ესე არის მისი შესაზაფებელი. —
 15 აიღე: კრავის ენა წონი დრამისა სამისა, და ბერძული თიჯა და
 ტაბქაშირი — წონი ოთხ-ოთხისა დრამისა, და ვარდი — წონი
 ექუსისა დრამისა, და ნეძბი თეთრი — წონი ექუსისავე, და ბეესა
 მარცვალნი გაქურცნილი, და ძირ-თაფლი გამოწურვილი, ესენი
 576r წონნი დრამისა ათ-ათისა, || და გომიზი და ნიშასტაგი, და ქათირა,
 20 ამათგანი — წონი დრამისა სამ-სამისა, და ნესუსის თესლი — წონი
 შუიდისა დრამისა. დავნაყნეთ და დავცრნეთ, და კრავის ენასა
 წყლითა შევზილოთ და კუერად შევქმნათ; მისგანი — დრამისა
 წონი ბროწეულისა წყლითა ანუ ბაბაყვლისა წყლითა დილეულად
 უზმამან შეასუას. და მისსა უკანას შესუას ქერისა წყალი. და იყოს
 25 საჰამადი მისი ქერისა წყალი, აყირო და თათმი აყიროსა ზეთითა
 ანუ ნუშისა ზეთითა ანუ ტკბილისა აყიროსა ზეთითა. და სნეული
 დავსუათ სახლსა გრილსა, და ძეწნი სურნელნი დავაფინოთ სახლსა.
 შინა დიდად, რომელ გრილად იპყრას, ანუ ვარდი ანუ ვაზისა ფურ-
 ცელი. ანუ ამათი მსგავსი, რომელ არა მოუსუსტრდეს სნეული და
 30 გაჰსნას და გულსა შეაღოს. და დავსდვათ ასოთა ზედა
 ესე, რასა ვიტყუი. — აიღე: ვარდი და მურტი და ვაშ-
 ლი, და შეურთო თანა სხუა ვარდი და სანდალი წითელი და ქაფუ-
 რი, და მცირედ ზაფრანი ვარდისა წყლითა შევსუაროთ ტანსა ყო-
 ველგან, და სნეულსა ზედა ვაპყუროთ დიად ვარდის წყალი. და
 35 მარვალითა უგრილობდეთ, და კუერცხისა გული ვახურიტოთ. და
 v ვასუათ ძუელი ღლიუინო დიდად გაზავებული. დავაწვინოთ, რომელ
 დაყუდდეს. და ვასოთ ხარშო თიჯნისა და ვაშლისა წყალი. ამასვე
 გუარსა ზედა ესე ჯერ-არს. — ავიღოთ: კორცი
 თიჯნისა ქედისა და გუერდთა, დავქრათ წურილად, და მარილი გაუ-
 40 ცრუიოთ წმიდასა ქოთანსა შიგან, შევწუათ სუბუქად. რომელ
 წყალი გამოვიდეს მისგან, და მერმე დავაწუროთ, ამისისა ნახე-

რისა ზომი ვაშლისა წყალი ჩაუროთ თანა, და რაზომივე ღუინო
ვაპკუროთ და შევასუათ. თუ ვერ დაუდგნეს სნეულმან და მოუსუ-
სურდეს, იმედი გავწყუთით მისგან, რომელ არა დარჩების მრთე-
ლი. და არცა წამლისასა ისმენს. და ჯერ-არს ჩუენდა, ახლად ეკურ-
ნოს, რათა არა წეკიდოს კსნილობა. და ჯერ-არს ჩუენდა, რათა
შევასუათ ქერისა წყლისა ნაცულად კალი ქერისა და ქურიმი
წყლითა; და ქურიმი გაქურცნილი იყოს და მოკალული, ვითა ქე-
რისა კალი. და შევასოთ ყოველთა დღეთა ამის კუერისაგან, რო-
მელ ვიტყუით.

და ესე კუერი ესრეთ შეიქმნას. — აიღე თიჯა 10
ბერძული წონი დრამისა ხუთისა, და გომიზი სარკინოზული —
წონი სამისა დრამისა, და წაბლი — წონი ოთხისა დრამისა, და
ტაბაქშირი — წონი სამისა დრამისა, და ღუალო-ძმაროსა თესლი 597r
გაქურცნილი — წონი ექუსისა დრამისა, და ქარბა — წონი სამისა
დრამისა. ესე ყუალა დანაყო და დასცრა, და ბე[ე]სა წყლითა და 15
ვაშლითა შეზილო და კუერად დაქმნა, და ერთი კუერი მისგან
სხლისა წყლითა (და) ვასუათ მწუხრსა. მითკალი ერთი ბაზარყატუ-
ნა მოკალული და დრამის წონა კირჩხიბი დამწუარი, და ნახევარ
დრამისა წონი გომიზი მოკალული და დრამის წონა თიჯა ბერძუ-
ლი. ესე შეპრიგნეთ და ვაშლისა წყლითა შევასუათ ანუ მკავეისა 20
ბროწეულისათა. და ვაქამოთ ღუალო-ძმარა შემგბარი, და თანა
ნუში ჩაუროთ გაქურცნილი, და შევწუათ ტაფითა. ესე შემგბარი
ღუალო-ძმარო და ნუში და ეგრევე ვაქამოთ. და ახლათ ოსპნი გა-
ქურცნილი, ერთ — წყლითა შევაგბოთ, და მეორედ — ბაესა წყლი-
თა და ბროწეულისათა, და იგი ვაქამოთ, და ვასუათ ნაცარ-ფშატისა 25
კალი ანუ მროწეულის მარტულისა(!) კალი, ანუ ვაშლისა კალი, და
პური კმელი. და ახლად დავათბოთ წყალსა შინა, რომელ ვასუამთ
ტაბაქშირი და ბერძული თიჯა და გომიზი სარკინოზული; და ვასუ-
ათ პურის გული წყლითა და გომიზი, და ჩაუროთ ამას თანა ნუ-
შისა ზეთი ტაბილსა.

და თუ წაეკიდოს მჯდომი წელთა შიგან 30
და გაკსნას, სისხლიანი შეუქნან ესე უკანა.
— აიღე: კრავის ენა რომე ჰქუიან, და კუერ||ცხი თეთრი და v
ბერძული თიჯა, და ქარტა დამწუარი და სპეტი, ამის ყოვლისაგანი —
წონი დრამისა სამ-სამისა. ესე კრავისა წყლითა შეზილუ და ოუნა 35
ილოს მისგან მითა. და ესეცა პოვნა ერგებისვე. — აიღე ბაკკათალ-
ჰაქმისა გამოწურვილი, და ღუალო ძმარასა ფურცლისა გამოწურვი-
ლი, ამათგანი — წონი დრამისა ოც-ოცისა, და ჩაუროთ მლახვენი
და ბერძული თიჯა — წონი დრამისა ორ-ორისა, და ამით უღოთ
პოქნაი გრილთა, და ერგოს.

დასრულდა მღეველისა კურნება.

და კაეშანსა ესრეთ ვკურნოთ. ესე არს ნიშანი კუერისა მისი, რომელი ერგების კაეშანთა, რომელნი კუელითა სისხლსა ამოაყრიდენ. -- ა ი ღ ე: თიჯა ბერძული — წონი ღრამისა სამისა და ჭარბა — წონი ღრამისა ექუსისა და მარჯანი — წონი ღრამისა ხუთისა. და ნიშანსტაგი — წონი ღრამისა ოთხისა, და გომიზი — წონი შუიდისა ღრამისა, და ქათირა — წონი ხუთისა ღრამისა, და ვარდი — წონი ხუთისავე, და ჰაქმკაისა თესლი — წონი ათისა ღრამისა, და ძირ-თაფლისა გამოწურვილი — წონი შუიდისა ღრამისა, და კირჩხიბი დამწუარი — წონი ათისა ღრამისა, და მურტისა თესლი — წონი ექუსისა ღრამისა. ესე ყულა დანაყო და დასცრა, და ბალკათალ-ამკისა წყლითა შეზილო და ვარდისა ფურცლისა ნედლისა წყლითა, 598r და კუერად შეჰქმნა: და მი||სგან შეევასუათ ხარბუზაჲისა წყლითა თუითო კუერი დ ვაჰამოთ ბალკათალ-ამკი და წრიოპი ერთგან შემგბარი, და ახლათ უსპნი გაქურცნილი თათმითა შემგბარი. და მკერდსა ლიდმცლდი შევსდვათ ვარდისა ზეთითა შექნილი და ბალკათალ-ამაკისა წყლითა. ესე გრილნი ერთგან შეევასუნეთ. და მკერდსა ზედა შევსდვათ. და ჰირსა შინა დაიჭიროს სნეულმან გომიზი და თიჯა ბერძული. და ამის წყლისაგანი შეევასუათ. რომელ ვიტყუი: აყირო და ხაბურზაჲი, და ბაკლათალ-ამკი (იემენი ჰქუიან, თათმდეჲ არის ესე). და ამისი წყალი სუას. და ახლად ჰამოთ თევზი ნედლი, რომელი ქვიანსა ადგილსა იყოს, ერგების. და ლუინოსა არა შეეხოს ყოლა. და თუ ცხრო საჩინო არა იყოს, მაშა ვაჰამოთ წრიოპი და ღურაჯი, და თიქნისა კორცი აყიროთა და თათმითა შემგბარი. და შეევასუათ კრავის ენისა წყლითა ესე კუერი შექმნილი. რომელი ერგების პლევანთა რგებითა საჩინოთა. და ახლათ ეცეთ კირჩხიბი შემწუარი და ვალოკოთ სალოკელი, რომელ ნიშანი მიგუიციემა.

ესრე შეიქმნების ესე სალოკელი, რომელ ერგებობს მლევანთა და კაეშანთა. -- ა ი ღ ე: ჯანდული გაქურცნილი — წონი ღრამისა თოთხმეტისა. და ნიშანსტაგი და ქათირა და გომიზი, ამათგანი — წონი ღრამისა ხუთი-ხუთისა, და ძირ-თაფლისა. || გამოწურვილი. — წონი ღრამისა ოცისა, და ხატმისა თესლი. — წონი ათისა ღრამისა, და თეთრისა ნეძმისა თესლი — წონი ღრამისა ათისა. და ტკილი ნუში — წონი ოცისა ღრამისა. და ბეესა გურკა გაქურცნილი — წონი ათისა ღრამისა, და ხარბუზაჲისა თესლი და აყიროსა თესლი — წონი ათისა ღრამისა, და ზიბბი, — გურკისაგან გამორჩეული, იისა ზეთითა შემგბარი და აყიროსა ტკილისა ზეთითა — ოცითა უმკიითა. ამით ორითავე იგი ყოველი დაენაყოთ და დაეცრათ და შეეზილოთ თაფლითა და რუბითა თაფლისათა, და ვალოკოთ მისგანი, და ახლათ ერგების ესე წამალი, როდეს თავისაგან ნაზლა ჩამოვიდეს.

ნიშანი სალოკელისა, რომელსა ჰქუიან
 დიაკო. ესრეთ შეიქმნების. — აიღე: ხაშხაში თეთრი — წონი
 დრამისა ოცისა, და ხაშხაში შავი და რუბი ძირ-თაფლისა, ამათგა-
 ნი — წონი დრამისა თორმეტ-თორმეტისა, და ქ[ა]თირა — წონი
 დრამისა ათისა, და გომიზი — წონი დრამისა ხუთისა; და ესე ყო- 5
 ველი შევეკრიბოთ და წუიმისა წყლითა დავდგათ დღესა და ღამესა,
 რომელ დაწმდეს. და მით წყლითა ყოველი დავნაყოთ, და ავიღოთ
 ბაზარკატუნა ბაღდადურისა ლიტრისა ნახევარი, და კეკელა ღუინო—
 ლატრა. და შაქარი ტაპარზადი || და ფანდი — ლიტრისა ნახევარი. 599r
 ესე კუალაი შევაგზოთ, რომელ ვითა თაფლი შეიქმნას, და მისგან 10
 ვალოკოთ სნეულსა.

ნიშანი სალოკელისა, რომელ სძესა თანა
 შევასუათ — აიღე: კანდურისა ფქუილი — წონი დრამისა
 ოცდაათისა, და ზიბბი, — გურკისაგან გამორჩეული და ნუშისა
 ზეთითა შემგბარი -- წონი ოცისა დრამისა, ესე ყოველი შეჰრი- 15
 თ(!) ერთგან და ცხელითა წყლითა შევსუაროთ თხელად, დავა-
 წუროთ და შევასუათ.

ნიშანი მარცულისა ენასა ქუეშე შესადე-
 ბელი, ერგების კაეშნიანთა. — აიღე: თესლი ბა-
 კალთალ-ამქასა -- წონი დრამისა ხუთისა, და ქ[ა]თირა და გომიზი, 20
 ესენი — წონი ორ-ორისა დრამისა, და ხარბუზაქის თესლი გაქურ-
 ცნილი — წონი ოთხის დრამისა. ესე ყოველი დავნაყოთ და ბაესა
 მარცულისა წყლითა შევზილოთ, და ერევიდისა ზომად მარცუ-
 ლად დააქნა და ენასა ქუეშე თუითოსა დადებად სცე. და თუ გა-
 უმარცხდებოდეს კუელა და ამოყრა ნერწყუისა და თელგმისა, ვა- 25
 სუათ შემგბარი ზოფვა. და ესე არს შემგბარი ზოფვასა ნიშანი შე-
 ქმნისა. — ავიღოთ: ოცი ფშატი და ორმოცდაათი რუდაფანი,
 რომელსა ჰქუიან შარარჯაბარ, და შუიდის დრამის წონა ზიბბი,
 გურკისაგან გამორჩეული, და ხუთისა დრამის წონა ძირ-თაფლის
 ძირ, ორივე გაქურცნილი, ამათგანი — წონი || დრამისა ხუთ-ხუ- v
 თისა. ესე ყოველი ხუთითა ლიტრითა წყლითა ვავებოთ, რომელ 30
 დარჩეს მესამედი, და დავაწუროთ. და ავიღოთ მისგან წონი დრა-
 მისა ოცდაათისა და ჩაუროთ მას თანა, და გავადგინოთ ია მწნი-
 ლი — წონი ათისა, და შევასუათ. და აიღოს ამის სალოკისაგან,
 რომელსა ვიტყუი.

და ესე არს ნიშანი ამისი. — აიღე: ასი ფშატი 35
 და ორასი სიბისთანი, და გარდაასხ ათი ლიტრა წყალი ზედა, და
 ესრე ადუღე, რომელ ორი ლიტრა დარჩეს. დავაწუროთ და ლიტ-
 რისა ნახევარი ყურძნისა რუბი ზედა გარდავასხათ, და ლიტრა ერთი
 შაქარი ტაპარზადი დავავებოთ, რომელ ვითა თაფლი შესქელდეს,
 და ვალოკოთ მისგანი. და ამისა შემდგომად ვაჰამოთ ნიშასტაგისა 40

სახურეტელი ნუშისა ტკილისა ზეთითა და შაქრითა, და ვაჭა-
მთ ხილთაგანი: ბროწეული ტკილი, შიგახ ისა ზეთი
ჩაეასხათ და თორნეთა შეეწუთ, და ეგრე ვსცეთ.

და ვასუათ ამის შემგებრისაგანი, რომელ
5 ვიტყუი. — აიღე: ხიარი-შამბარი, გაწმენდილი ქერქისა და
გულისაგან, წონი ხუთისა დრამისა, და ია კმელი — წონი შუდისა
დრამისა, და ზიბბი გამორჩეული — წონი ათისა დრამისა. ესე შე-
600r ვაგზნეთ ჭუთითა || ლიტრითა წყლითა, ვირე დაჩუღეს და დარჩეს
ერთი ლიტრა, და ათისა დრამისა წონი თარანჯაბინი ჩაუროთ. და
10 გელითა შევქვლინით და დავწუროთ, და შევასუათ წონი დრამისა
ოცდაათისა.

ნიშანი ცხროსა სონახოსისა, რომელი არს ცხრო სისხლისაგან,
რომელი არა მოსწყდების, და არს მკურვალი ბრძანებითა ღმრთი-
სათა. და ესე ცხრო შეიქმნების სისხლისაგან. და როდეს დალპეს
15 და გაირყუნას სისხლი ძარლუთა შიგნით ანუ გარეგნით: და რომე-
ლი დალპეს გარეგნით, როდეს გამოკდეს ტანსა გარეგნით, რაოდენ
ბუნება ვერ დაიტევს და გამოსცემს, ვითა რომე ცხუირთა სისხლი
სწკრეს, ანუ მჯდომი რომე იყვის, და გასქდის, ანუ წყლულება რომე
შეექნას და სისხლი გამოკდის, და სისხლი, რომელი დაეყუნოს
20 ტანსა შიგან, და ანუ დაყენებულ იყოს ერთსახე ტანსა შინა, ანუ
ერთსა ასოსა; ანუ გარდაექცეს იგი სისხლი შალლად, ანუ არა გან-
სივდეს იგი ადგილი და გაიბეროს. და როდეს დალპეს სისხლი შიგ-
ნით ძარლუთა და ტანსა შიგან, ყოველსა შეიქმნების სონახოსი.
და არს ცხრო იგი მკურვალი. და თუ დალპეს ერთსა ასოსა შიგან
v და შეიქმნას ცხროდ, || ერქუას სახელი მისი ასოსა ცხრო. და იგი
25 ასო წაუხდეს, რაოდენ გაკურდების იგი მტკივანი ადგილი. და აევ-
ზების, ვითა ცეცხლითა რამე ააგზენ, ანუ მცა ერთმანერთსამცა რამე
ეფხანა დიად და გაკურდა, ვითა რომელ იყოს ტანითა წურილ და
შეზავებულობითა მკურვალი, და ექამოს საჭამადი და სასუამადი
მკურვალი. და იყოს შინა ტანსა მისსა დამპლობა. და როდეს ესე
30 იყოს და შეეძრას სიმკურვალე, მაშა ღონე არა არს, რომელ ცხროდ
შეექმნების ანუ მით გზითა ყოველთა ანუ ზოგითა. და არს ესე
ცხრო სონახოსი. სამი გუარი არს. ანუ მოუკდეს ესე ცხრო,
სწორად ვიტყუი მეთჳი. როდეს მოუკდეს სიმკურვალე მისი და-
წყებით, ვირე გატეობამდე, ერთსა ზედა იყოს, და მეორე პირვე-
35 ლად, ვითა შეიპყრას, მცირედი სიმკურვალე იყოს და უკანას გა-
ფიცდეს და მესამე პირველად მოუკდეს ძნელად და უკანას მოალ-
ბეს. და ესე არიან ამის სონახოსისა ბუნებანი. და გზა ამისი, რომელ
შეიქმნას სამად გუარად, ესე არს, რომელსა ვიტყუი.

ნიშანი ამის ცხროსა სონახოსისა. რომელი შეიპყრას ამაჲ ცხრო-
40 მან, იყუნენ თუალნი მისნი წითლად და ძარლუნი მისნი საესედ და

ახლადა წითლად, და გუგანი გამოუტყურებოდნენ, და საფეთქელ- 601r
ნი სავსედ ესხნენ, და ტანი მისი სხვილად იყოს, და კორცნი სავსედ
და მსუქნად, და ზარ-ედვას და დაუმძიმდეს თავი, და სტკიოდის.
და სიმჭურვალე დიდად იყოს ტანსა შინა, და ჰგვანდეს ტანი მისი,
ვითა აბანოთ გამოსულისასა, და ფეთქა ძარღუთა მისთა დიდად 5
იყოს და ძლიერად და სავსედ, და როდეს თითნი ძარღუთა ზედა
დასხნენ, ლბილად იყუნენ; და ფსელი მისი წითელი იყოს, ელვიდეს
და ცეცხლის ფერად დასცემდეს.

ნიშანი ესე იყოს. — ამის ცხროსა უფალი აგზებულნი
იყოს, ვითა ცეცხლი, რაოდენ სისხლი გულსა და ღუიძლსა უფრო 10
იყოს. მაშა როდეს დიდად აღუდდეს, ორთქლი მისი მკერდად და
ფირტულად წავა და გაატურვებს, და მისთვის ჰქუიან ამას ცხროსა
აგზებულნი.

კურნება მის ცხროსა სონახოსისა. თუ იყოს
ამის ცხროსა უფალი ძლიერად და დღითა ჭაბუკი, და სისხლ[ი]ს 15
დენასა ჩუეულ იყოს, და ახლად ჟამი გაზაფხული იყოს, მაშა დავი-
წყოთ უწინა ძარღუთა სისხლისა დენად. და თუ კაცისა დღენი და
წელიწდისა დღენი და ჟამნი და ჩუეულობა ერთმანერთსა არა შე-
მსგავსებულ იყოს. მაშა ქედსა ვადინოთ სისხლი, რაოდენ სისხლისა v
გამოდება ერგებოდეს. და ესე ჯერ-არს, რათა ცხროსა დაწყებისა 20
ჟამსა ვქნათ, არა როდეს გაუტურდეს; ანუ გატეობისა ჟამი იყოს.
და თუ არა ეგებოდის ამა ორთაგანი, რომელ ვთქუით, მაშა ვასუათ
წყალი გრილი და არა გასაგრილებელი იყოს სიმჭურვალისა. ესე
ვქნათ მას ზედა, რომელს მკერდსა შიგნით და ღუიძლსა სიმსივნე
არა იყოს. და დღენი მისნი და ჟამნი და ჩუეულობა შემსგავსებული 25
იყოს, განა ჯერ-არს ამისი ქნა, როდეს მუცელი შეულობით და
მცირედი კსნილობა შეუქმნათ ამით გასა-
კსნელითა. აიღე: ხიარი-შამბარი² წონი ხუთისა დრამისა, და
თარანჯაბინი — წონი დრამისა ოცდაათისა, და ფშატი — ათი, ქლი-
ავი — ათი: ესე შევაგებოთ, ვირემ წავიდეს ორი წილი უფრო, და 30
დავწუროთ და შევასუათ. და ახლად ვასუათ ქერის წყალი. და თუ
მუცელი დიდად კმელად იყოს ამას ქერის წყალსა შინა მროწუ-
ლისა წყალი ჩაუროთ და სიქანქუბინი შაქრითა შექნილი. და
საქამადი მისი იყოს: თათბი და ოსპნი გატურცნილი. და 35
მას შიდა ამას ყოველსა შიგან ურთვიდეთ ფშატსა და ქლიავსა და
ზიბიზსა. გურჯისაგან დარჩეულსა. და ესე შექმნილი || იყოს ნუშისა 602r
ზეთითა ანუ ქუნჯითისათა. და გაუკსნიდეთ მუცელსა ყოველთა
დღეთა ხიარი-შამბარითა და თარანჯაბინითა და ფშატითა და ქლია-
ვითა. და თუ სისხლი მჭურვალე იყოს და შიგან ნავდელი დიდად
პრეოდეს, საქამადნი მეთვენი დააცხრობენ ნავდელსა. კუერცხის 40
გულსა. ვასუათ ქლიავისა წყალი და ჰინდოურისა დანასკუდისაი.

და თუ სისხლი უფრო იყოს, ვასუათ ხუარტქლას წყალი. და თუ არა შეუღლებს მუცელი ამითა, მაშა შევქნათ შიამფი ფანიდითა ანუ თაფლითა, და ბაერუყითა და მარილითა, და საჯდომელსა შეუყუ-
 რათ. და თუ გაუქმეს, ამისსა უკანის ჰოკნა უღოთ ლბილი, რომელ
 5 შეიქმნენის კასაქითა (თივა არის ეკლიანი); და სიბისთანა და ია
 კმელი, ქერი გაქურცნილი და ბაბუნაჯი და ხატმი, და შაქარი წითე-
 ლი და ფანიდი, და იისა ზეთი და მარილი და ბავრუყი, — ესე ყუა-
 ლაი ჩაურთო თანა, და თუ გუქინდეს მისი ჰოკნისა გარე ძლიერება,
 ქურქუჩოფის თესლი ჩაურთოთ მჭილი ერთი. და თუ წაეიდოს
 10 თავისა ტკივილი და ჯუელა, მას ვასხათ თავსა ზედა
 ესე წამალი, რომელ ვიტყუი. —

ვარდი კმელი და ბაბუნაჯი, და ია კმელი და ქერი გაქურცნილი,
 v შევაგზნეთ ესენი, და წყალი ამათი ცხელი || თავსა ვასხათ. და თუ
 ღამით არა დაეძინებოდის, ამას წყალსა თანა ჩაურთოთ ხაშხაშისა
 15 ჭირჭა და ყრდელისა თესლი. და თუ არა დაუცხოვს ამით ტკივი-
 ლი, დიაცი დავაწუელოთ თავსა ზედა, რომელსა ქალი სწოვდეს, და
 სნეული უსუსურად იყოს; და თუ ძლიერად იყოს თხათა სძე და-
 ვაწუროთ. და თუ არა დაუცხოვს ტკივილი თავისა, მაშა ვასხათ
 ესე წყალი, რომელი გუითუყაძს, და ცხეითა უსხათ იისა ზეთი
 20 და ნანავფარისა ზეთი. და ესე საკურნებელი მას ერგების, ვის თანა
 თავისა ტკივილი სიმჭურვალისაგან იყოს.

და თუ სინოტიე იყოს თავსა შიგა, მაშა ვაქრძალოთ წყალი და
 ცხეირთა საწთობელი, როდენ არა ერგების, არამედ უმატებს ტკი-
 ვილსა. და შევატყუებთ სიმჭურვალესა და სინოტიესა ესრე: უყეთუ
 25 თავის ტკივილსა თანა სიმძიმე იყოს, მაშა სინოტიისა ორთქლისაგან
 არს. თუ ჯულა მას თავისა ტკივილსა თანა სისუბუქე არს, სიმჭურვა-
 ლისა და სიკმისაგან არს, ორთქლისა მისისაგან არს. ამისთუის
 ვქნათ წყლისა სხმა და სძისა დაწუელა. და შუბლსა და ვას-
 დვათ ესე: ლდიმელდი ხატმითა და იითა კმელითა და ქერისა
 30 ფქვილითა. და თუ ია ნედლი იყოს, სჯობს ესე ყოველი დაწინაყოთ
 603r და წყლითა მკესუაროთ გრილითა და შუბლსა შევსდვათ. და თუ ||
 ორთქლი დიდად იყოს, მაშა ზეთისა ცხებასა ვაქრძალოთ თავისასა
 და ვასხათ თავსა და ფერკთა ესე წყალი, წამალი, რომელ ზემო
 გუიკსენებია, როდენ ფერკთა სხმა თავისა საღმობასა ქუე ჩამოი-
 35 ლებს და იუ არა ჩამოყიდეს თავისაგან და ტკივილსა არა დაუშუას,
 მაშა მელავისა სადრეკნი წინანი და წუიენი კოჭთა ჩაწურვით ორ-
 თავე კელთა და ფერკთანა შეუხუიენეთ მჭურითა. და თუ კმდესლა,
 ყუერნიცა შეუხუიენეთ. და უწინა თავსა ვასხათ: ძმა-
 40 რი ცხარი და ვარდისა ზეთი და ისრიმისა წყალი არა აღუღებელი.
 ესე ყოველა ერთგან შერეული იყოს, დაუყუდებს თავისა ტკივილ-
 სა.

და ავიღოთ: ბაკალთალ-ქამაკი და აყირო ნედლი და ბაზარ-
ყატუნი, დაენაყოთ, და იისა ზეთითა ანუ აყიროსა ზეთითა შევაგ-
ბოთ ტკბილითა და თავსა ზედა დაესდვათ. ანუ ძეწნი სურნელისა
ფურცელი დაენაყოთ და ბაზარყატონა, და იისა ზეთი ურთოთ და
თავსა ზედა დაესდვათ და შუბლსა ესცხოთ: სანდალი და 5
ვარდი წითელი ანუ ხარბუზაყისა წყლითა შეზელილი ანუ ვარ-
დისათა. და თუ უძილობა წაეყიდოს, ღამით ესცეთ ყრდელისა თეს-
ლი და აყირო ერთგან შემგბარი. და თუ დაენაყოთ ყრდელისა
ფურცელი და ხაშხაშისა ფურცელი, და ქერისა ფქუილი და ხატმი,
და მცირედ ნინავფარისა თესლი, || ამისგანი ზოგი თავსა დაესდვათ V
ზედა და შუბლსა და პირსა. თუ მსხუიპლისა სახე იყოს, იდგუბოს 10
აყიროსა წყალი და ხარბუზაყისა, ანუ ბაზარყატუნისა წყალი, ანუ
ბროწეულისა მჟავისა წყალი.

ვიტყუი ამისთუის, რომელსა ცხუირთა სისხლი უწკრებოდის და
უწყვეტლად რომელ წაეყიდოს. ამას ცხროსა შიგან მიესცემთ კურ-
ნებისა მისისა ნიშანსა, როდეს წაეყიდოს ცხუირთა წკრომა, რათა 15
შეუხუიოთ შუბლი სანდალითა და ქაფურითა და ვარდისა წყლითა,
და ცხუირთა შიგან უწითოთ მცირედ ქაფური. და თუ არა დასცხ-
რეს, ესე ღდიმელდი შეესდვათ შუბლსა. — ავი-
ღოთ: ისრიმი კმელი ანუ ნედლი, და ოსპნი და ქერისა ფქუილი,
და გუნდა და მურტი, და მაყულისა ფურცელი, ამის ყოვლისაგანი— 20
სწორი. დაენაყოთ და დაეცრათ და ძმრითა შეესუაროთ, ანუ ვარ-
დისა წყლითა და შუბლსა შეესდვათ, და შევასუათ, მროწეულისა
მჟავისა წყალი, ანუ თურუნჯისა გამოწურვილი, ანუ ხატმისა წყა-
ლი, ანუ ხაე[ა]რტისა, ანუ ძმარი გამოწურვილი წყლითა.

და ცხუირთა შინა შეუპყრნეთ ესე ფრთი- 25
ლანი. — ავიღე: გუნდა და არჯასპი, დაენაყნეთ და ძმრითა შევ-
ზილოთ, და ფრთილასა შეესდვათ; და ცხუირთა შეუპყრათ. ანუ || 604r
უსხათ: ცხუირთა მცირედი ქაფური და ხარბუზაყისა წყალი, და
თოვლისა წყალი, და შეუხუივნეთ კელნი და ფერკნი მჩურითა. და
ერგების. ესეცა ახლათ ცხუირთა სისხლისა დენა- 30
სა. — ავიღოთ: ლოფოთქინისა ბუდე და დაწწუათ, და ლები
და ქაფური დაენაყოთ და ვარდის წყლითა შეესუაროთ, და ძმრითა
შუბლსა ესცხოთ. გარდაუწყედეს სისხლი. და ბერძული თო-
ქა და ლები დაენაყოთ და ძმრითა შეესუაროთ და ცხუირსა შინა
უპყრათ, და შუბლსა ესცხოთ, გარდაუწყუედეს ცხუირთა სისხლისა 35
დენასა. და თუ სააჯმოი ჭიქა გუერდსა დაესდვათ მას კერძისასა,
რომელსა ცხუირთა სისხლი სდიოდეს, და ვითა აჯამან მოზიდნეს,
ეგრე მოვზიდნოთ, არა კრილსა, განა მრთელსა ადგილსა გარდა-
წუუედეს ცხუირთა სისხლსა.

ვიტყუი გულქება შედებისათვის, რომელი წაეკიდების ამას
 ცხროსა შინა, რომელსა სისხლისაგან აცხროებდეს. ჭერ-არს, რათა
 მისსა სტომაქსა შევსდვათ ესე ლდიმელდა. — ავიღოთ
 სამკვდლოსა ღომლისაგან ნაცარი და ხატამი, და სანდალი და ნედ-
 5 ლისა აყიროსა ქერქი, და ქერისა ფქუილი; ესე ყუალა დავნაყოთ
 ერთგან, და ბალკა-თალ-ამკა და ვარდი წითელისა წყლითა შევსუა-
 v რით, ანუ ძმრითა, და შევსდვათ სტომაქსა. და ავიღოთ სანდალი
 წითელი და თეთრი, და ვარდი და ხატმი, და ქერისა ფქუილი და
 ბაკალათალ-ამკა. ესე დავნაყოთ და ვარდისა წყლითა შევსუარით
 10 და დავსდვათ სტომაქსა, და რომელსა სახლსა სნეული წევს, ეახისა
 ფურცელი მოვფინოთ ყოველგან, ანუ წეძნ[ი] სურნელი. და დიდ-
 რონებითა ქურჭლითა წყალი დაუდგათ სნეულსა წინა, ვითა ტაშ-
 ტებითა და გობებითა, და ამათითა მსგავსებითა სავსები; და ვარდი
 და აყირო მოვფინოთ სახლსა შინა დია თუვითა(!), რომელი გააგრი-
 15 ლოს სახლი და წაიღოს სიმჭურვალე მისი, და დაავსებს სიმჭურვა-
 ლესა. როდეს სტომაქსა ესე ლდიმელდი შევსდვათ, ბაკალათალ-ამკი
 დავნაყოთ და სტომაქსა ზედა დავსდვათ, ანუ მხავსი დავსდვათ,
 ანუ ნედლი აყირო დანაყილი, ანუ ბაზარკატონისა ფურცელი და
 ხარბუზაკი, ანუ კიტრი დანაყილი.
 20 და თუ ენასა მსხუიპელი რამე გამოაჯდეს, ანუ სიშავე, ანუ სიმ-
 ქისე შეექნას. — აიღე: ბავსა გურკა ანუ ბაზარკატონა, და და-
 ვალბოთ წყლითა. და მისი ლაბა გამოვიღოთ და იისა ზეთი ჩაურ-
 თოთ და ენასა ზედა ვადრისოთ სელისა მიჭუარითა, რომელ სიშავე
 605r გამოვიდეს. და გამოიბანოს||პირი ვარდისა წყლითა და იისა ზეთითა.
 25 და თუ ინებოს საჭამადი, ვსცეთ დილასა. ვირემ გრილ იყოს.
 როდენ სიმჭურვალე მას ჟამსა მცირედ იყოს. და ვაჭამოთ,
 ვითა: აყირო და ჭაყუნტელი და თათმი. და თუ ვერა შემძლებელ
 იყოს ჭამასა, ვასუათ ქერის კალი ანუ დიქისა გამოწურვილი, გარ-
 ცხილ[ი] წყლითა გრილითი მრავალსა ჭერსა, და მერმე გრილითა
 30 წყლითა შევასუათ. ანუ დავფშუნათ პური და შევასუათ, ვითა კალი
 გრილითა წყლითა, და შაქარი ჩაურთოთ თანა. და თუ სნეულსა
 თუალთა მისტაცებდეს და გაელუქოს, გარდაიქცეს და გარდმოიქ-
 ცეს და მუცელი გაებეროს, რომელ როდეს ზედა კელი მიიმთხუიოს,
 ვითა ტაბლასა კმა გამოვიდოდეს. და იყოს მუცელი მისი გრილი და
 35 არა დასტრეს მის გაბერ[ი]ლობისაგან. იცოდე, ვითა იგი სნეული
 არა დარჩეს. და უფრო ღოლო ტანსა შინა ლები გამოუდნეს, მაშა
 ყოლ ნუ შეეხები მასსა კურნებასა. და თუ ამან ცხრომან შეიპყრას
 გასივებისა რასამე მიზეზითა, რომელ სისხლისაგან გასივებულ
 იყოს, ჭერ-არს, რათა შეეუღბოთ მუცელი: ძაღლის-
 40 ყურძენასა წყლითა და ხიარაშამბარითა, და თარანჯ[უ]ბინითა, ანუ
 v ფშატისა წყლითა; და შევასოთ: ქერისა || წყალი და მრო-

წეული შანარი. და მწუხრსა ბაზარკატონი მროწეულისა წყლითა შევასოთ.

კურნება ამის სიმსივნისა. — და თქუნ, მ[ა]შა რა წითელი არს და ტანსა შინა ვალს, ვითა ცეცხლი, უწინა ხოლო ვსცხოთ გასიეებულსა ალაგსა, რომელ არს მაშარა, კოფლი და სან- 5
დალი წითელი; და თიქა ბერძული და ზაფრანი გავადგინოთ ქინძისა წყლითა ანუ კალნაბისა წყლითა. და ახლად ღდიმელდი შევსდ-
ვათ, ქერისა ფქუილი ძაღლის-ყურძენასა წყლითა ანუ არდის წყლი-
თა. და უქანას ხოლო ვსცხოთ მსივანსა საბრი და ზაფრანი ქინძისა წყლითა. და ვაქამოთ ოსპნი გაქურცნილი შემგბარი წყლითა. და 10
აყირო ერთოს თანა. და თუ ძარღუი გაუქსნათ საღმობისა უწინა, როდეს შეოდენ-დებულიყოს, ერგების დიდად და და[ა]ცბრობს სიმ-
სივნესა.

ვაქსენოთ, რასა ცბროსა გზითა შეიქნების ბუგრი ანუ ვითა იკურნების. — და თუ ცბრო წაეკიდოს კაცსა ბუგრისა გამოსული- 15
სა გზითა, ამით ნიშნითა ვცნათ: პირი გაწითლებული იყოს და თუ-
ალნი და ტანი მძიმედ იყუნენ. და თავი დაუძიმდეს და ცხუირთა სცემდეს და იჩხრეცდეს, და წუერს ცხუირისასა ქავილი იყოს, და გურემა იყოს ტანსა ყულაგან. ვითა ვნახოთ ესე ნიშანი, ვცნათ ბუგ-
რი შეედების და ჯერ-არს, რათა უწინა თუალთა || კურნებასა შე- 606r
უდგეთ, რათა არა გამოასხდენ შიგან თუალთა მჯდომნი, და უოლ- 20
ნეთ ვარდის წყლითა და ძმრითა, ანუ ალატროსა წყლითა და მჟავისა ბროწეულისათა. და როდეს გამოჩნდეს ბუგრი, ჯერ-არს, რათა თუალთა საოლაფი ქინძისა წყლითა ვყოთ, და ჩაურთოთ ვარდისა წყალი და ქაფური, და თუალთა ჩაუწითოთ, რათა მალე გამოჩნდეს თუალთა მჯდომი და მალე გავიდეს. და როდეს 25
შევასუათ ესე, რომელ ვიტყუი. აიღე: ლაქი წონი დრამისა ხუთისა და ოსპნი გაქურცნილი — წონი დრ[ა]მისა ექუსისა, და ქ[ა]თირა — წონი დრამისა სამისა. შევაგბნეთ ესენი ნახევარ ლიტრითა წყლითა, ვირემ დარჩეს ნახევარი მისი. დაეწუ-
როთ და შევასუათ წონი დრამისა ოცდაათისა. და ვაქამოთ: 30
მაში გაქურცნილი და აყირო და თათმი, და შეუღბოთ მუცელი მით ღლითვე, რასა დღესა შეედვას, ვირე შუიდ დღემდე ხიარა-შამ-
ბარითა და თარანჯაბინითა და სიბისთანითა, და ვასუათ: ქე-
რის წყალი და ჯულაბი. და ვაქრძალნეთ, რათა მეშუიდესა დღესა შემდგომად არა გაცნას, რაოდენ ღონე არა არს, რათამცა მეშუი- 35
დისა დღისა შემდგომად თუით თავისა გულით არა გაცნა მუცელსა ესე ზომად დიად, რომელ თანა სისხლი გაყვეს. და შემდგომად ||
შუიდისა დღისა ვსცეთ ოსპი გაქურცნილი, მოჯალული, შემგბარი მროწეულისა მჟავისა წყლითა. და ჩაურთოთ აყიროსა ნაცულად 40
ბაბაყველაი. და ვსცეთ ხილთაგან: მროწეული და ყურ- 40

ძენი. და თუ ქსნილად იყოს, ვსცეთ მროწეული. სხალი და ვაშლი
 და ჟამი ზამთრისა იყოს და ჰქაერო ცივი, დაუგზნათ ცეცხლი ნუშ-
 სა ანუ მუხისა და ვაზისა ნასხლავისა. და როდეს ბუგრამან
 გაქმოზად დაიწყოს, ავიღოთ: ბრინჯისა ფქუილი
 5 ანუ ფეტვისა, და ზაფრადნი გავადგინოთ წყლითა ვარდისათა და
 ფრთითა ვსცხოთ. და თუ არა ჟამი ზამთრისა იყოს და არა გამოვი-
 დგეს მისგან ცხუირით ანუ პირით, დავსდვათ ზედა იისა ზეთი და
 ცვილი. და თუ პირსა იყოს, დავალბოთ ალარდენი და ბაზარკატო-
 ნა, და მის წყლისაგან დაეწუროთ და პირსა ჩაუდვათ; და თუ გაკს-
 10 ნას მუცელი, ვასუათ აკრასი ტაფშირისა, რო[მ]ელ შეიქმნების
 ღუალო-ძმარასა თესლითა.

ვთქუათ ცხროსათუის, რომელსა ჰრქუიან იფიმირიანოს, რომე-
 ლი მოუვა ყოველთა დღეთა სიცივით. ესე ცხრო არის, რომელი
 შეიქმნების თელგმისაგან. რომელი სიმჭურვალესა დაეღოს. და
 15 დაღების ესე თელგმა ანუ ძარლუთა შიგნით ანუ გარეგნით, ანუ
 607r სტომაქსა შინა ანუ სხუათა ადგილთა. და როდეს II დაღებს ესე
 ძარლუთა შიგნით ცხრო, არა სიცივით მოუტდეს. და იცნობების ესე
 ცხრო ამათ გუართა შინა, რომელსა ვიტყუი. უწინათგანვე სიცივით
 მოუტდეს, მცირედითა სიცივითა, თელგმისა გზითა, რომელ დამ-
 20 პალიყოს, და მერმე შეემატების სიცივე და გაუძნელდების, და არა
 გაკურდეს მალე. რ[ა]ოდენ თელგმა გრილი არს და სხუილი და
 ნედლი, და ძარლუსა ფეთქა მისი მცირედ იყოს უსუსური და გუი-
 ანი და არა სწორი. და მისი გზა ყოველი სიგრილე არს თელგმისა,
 და სინოტიე და სიმჭურვალე. ამის ცხროსა იყოს უქანას უძნელე,
 25 და ცხრო ესე არს ძნელი და შემახაშმებელი და გრძელი, და ახ-
 ლად საშიში არს სიკუდილისაგან. და გზა სიგრილისა მისისა თელ-
 გმისა სისხოსაგან არს, და შიში, რომელი იყოს მისგან, რ[ა]ოდენ
 ყოველსა დღესა მოუვა და სტანჯავს გუამსა და უფრო ხოლო შე-
 იპყრობს ესე ცხრო მწუხრსა. და პირი უსივდებოდის ამის ცხრო-
 30 საგან. და გაუდიდდეს ფირტუი და სტკიოდეს სტომაქი და მცირედ
 გამოადგებოდეს ოფლი. და გულსა შეაღებდეს და მუცელი ღბი-
 ლად იყოს. და შეიპყრობდეს ესე ცხრო თორმეტსა ჟამსა, და გას-
 წყდების ექუს ჟამსა, რაოდენ დღე და ღამე ოცდა ოთხი ჟამი არს.
 v და უშულებს არა კარგად, და არა დიდად ეწყურუების ამის ცხროსა
 35 უფალსა. და იყოს ფსელი მისი თეთრი, წმიდა, უმჭურვალე, და ესე
 იყოს თელგმისა სიგრილსაგან. და უფრო ხოლო წაეკიდების ესე
 ცხრო ჩუილთა და ბერთა და ვის თელგმა მატდეს, და ქუეც[ა]ნასა
 ნოტიასა, და ვინ განსუენებასა ჩუეულ იყოს, და ვინ აბანოსა ჩუე-
 40 ულ იყოს პურისა უქანას. და შეუქს ესე ცხრო სტომაქისა ტკივი-
 ლსა და ფერსა მივდის და მოთეთრედ შეიქს.

კურნება ამის ცხროსა იფირიამოსისა, რომელ მოუვა ყოველთა

დღეთა სიცივი. — ჯერ არს ჩუ[ე]ნდა დაწყებითგან ამის ცხროსა, თუ ძრიელი იყოს სნეული, და უღბოთ მუცელი ხუარტქლას წყლითა ლიტრისა ნახევრითა და გრილითა, და თანა ჩაურთოთ ათისა დრამისა წონი შაქარი ანუ ფანიდი. და ქურქუნჩოფისა ლაბა — ხუთისა დრამისა წონა, და ათისა დრამისა წონა — ჯულანჯაბინი, ანუ ოცდაათისა დრამისა წონა — თარანჯაბინი; გავადგინოთ ესე ტფილითა წყლითა და შევასოთ ესე ჯულანჯაბინი და თარანჯაბინი. ხუარტქლისაგან კიდე შეისმის, და გაკნის: და ნახევარ ლიტრა ხუარტქლას წყალი და ია გამქმარი, დანაყილი, — წონი დრამისა სამისა ანუ ხუთისა. და შევასუთ სნეულსა ძალსა ზედა და, თუ გუივმდეს, ქერიისა წყალი შევასუთ, და უმკია ერთი მარმაუზი ჩაურთოთ თანა, და უმკია ნახევარი ტენცო. ამის ქერის წყალსა ჩაურთოთ სიქანქუბინი, ქერი თაფლითა. და თუ ქერისა წყალი სტომაქსა შინა დაუმჟავდებოდის, მაშა თაფლ-წყალი შევასუთ მისდა ნაცულად შემგბარი. და თუ აუდგეს ამას ცხროსა შინა თხევა, მაშა არა კამს დაყენება, და უფრო ხოლო თავსა დაწყებასა სნეზისასა, და თუ მოუსუსურდეს თხევისაგან, დაუწყნაროთ თხევა მროწეულისა რუბითა, — შექმნილითა მარამოზისა წყლითა და თაფლითა და ასტაბიხისაგან, რომელსა ვიტყუით, ვასუთ.

ნიშანი ტაბიხისა, რომელი დაუწყნარებს თხევასა. — აიღე: მროწეულისა მარცვალი წონი დრამისა ათისა და საქმეველი გუნდრუკი თეთრი — წონი ხუთისა დრამისა, და მასტაქი — წონი ხუთისა დრამის. ესე დაენაყოთ და გარდავასხათ ზედა ორი ლიტრა და ნახევარი წყალი. ეგე ზომად ვადულოთ, რომელ ნახევარი დარჩეს. და დავწუროთ და ამის წყლისაგანსა ვასუემდეთ ჟამით-ჟამად, მცირედ-მცირედ. და არა ვასომთ ამას ცხროსა შინა არცა ქლიავის წყალსა და არცა თამლარ-ჰინდისა და არცა ფშატისა წყალი(!). და თუ წაეკიდოთ თავისა ტკივილი, ვასხათ თავსა ბაბუნაჯისა წყალი და მარზანგუში || შემგბარი. და არა უწოთ ცხუირთა ზეთი და არცა თავსა დავაწუელოთ რა, რათა არა გაუგრილდეს ცხრო. და არცა მიიახლოს ტანსა ზეთი ყოლადვე. და იყოს საჭმელი მისა: მაში შემგბარი, და ზედა ვასხათ აბეკმაქი და ნუშისა ზეთი და ქამუნი. და ვაჭამოთ: ზიბბი, გაწმედილი გურკისაგან და არა გაადიდოს საჭამადი, რომელ არა დაადგრეს სტომაქსა შინა, და არა გაუგრილდეს ცხრო. და არა ვაშიოთ დიდად, რომელ არა მოუსუსურდეს, რაოდენ ესე ცხრო გრძელი არს. და როდეს მოაჰირვებდეს სიცივე, რათამცა მოუტდა ცხრო, ვასუთ შემგბარი ტენცოსა წყალი და ანისონისა და ნიახურისა თესლისა: და მასტაქი და ტენცო შევავებოთ და მისი წყალი შეუდგათ გობითა, რომელ თინავე შემგბარი იყოს ბაბუნაჯი და მარზანგუში, და ბარალჯაბარი, ანუ წყალი, რომელსა შინა შემგბარ იყოს

ცერეცო, ანუ რომელსა შემგებარ იყოს აკარკარაი (ქარქუეტას მხ-
 რი არს). ესე ქუეშე შეუდგათ და ბურძგლისა წატეხასაგან დაიკ-
 ვას. და ვასუათ სიქანქუბინი გაზავებული, რ[ა]ოდენ გარცხის სინო-
 ტიესა, რომელ სტომაქსა შინა იყოს, და ფსელს გაუძლიერებს და
 5 გაახუამს, დაყოფილთა(!) ძარღუთა ლუიძლისა და თირკმელთასა,
 და გასწმედს ყოველსა ურვილსა სტომაქისაგან. და არა სოს წყა-
 609r ლი გრილი ყოლ[ა]დ, || რაოდენ შეუმატებს საღმობასა და გაუძ-
 ლიერებს ცხროსა, და გამწარდების მისი კურნება. და სუას წყალი
 ტფილი და გარდაუწყუეტს წყურილსა და ერგების. და თუ არა
 10 იყოს ამას ცხროსა თანა თხევა, ღონე აუგოთ, რათა სთხიოს. და
 ვაჰამოთ: ბოლოკი სიქანქუბინითა დამბალი, რომელსა შიგან
 შემგებარიყოს ცერეცო, და მცირედი მარილი იყოს შიგან. ანუ
 ავილოთ: ლობიო წითელი და ჩაურთოთ ცერეცო, და მარილი-
 თა და ტენცოთა შევაგებოთ წყლითა, და დავწუროთ მისგან და
 15 ურთოთ სიქანქუბინი. და ვასმიდეთ თუითო ჰიქასა, ვირე აუდგეს
 თხევა. და როდეს სთხიოს, ვასუათ წყალი ცხელი, რომელსა შინა
 შემგებარიყოს მასტაქი და ანისონი და მარმაჰოზი. და იყოს საჰა-
 მადი მისი ჟამსა, რომელსა დაყუდებულ იყოს ცხრო. და იყოს
 სტომაქი მისა ცარიელი და არა უსუსური. და უკუეთუ ცხრო
 20 მწუხრსა მოუვიდოდის, დილეულ ჰამოს. და საჰამადსა ზედა სი-
 ქანქუბინი სუას გაზავებული, ანუ ჯულაბი, თუ დიდი სიმხურვალე
 იყოს. და თუ გაგრილდეს ესე ცხრო და არა გამრთელდეს, მაღე
 ვასუათ: კამისა წყალი და ნიახურისა და ვარდის აკრასი, და
 ვარდი-მწნილი დღეთა მრავალთა.
 25 და თუ არა გამრთელდეს ამით, ვასუათ
 ამის ტაბიხისაგან, რომელ ვიტყუი: — აიღე:
 v კამისა ძირი და ნიახურისა ძირი — წონი ათისა დრამისა || და ზიბ-
 ბი გაწმედილი — წონი დრამისა შუიდისა, და სუმბული — წონი
 30 დრამისა ოთხისა. და ვარდი — წონი დრამისა ხუთისა. ანისონი და
 ზაფრანი — წონი დრამისა, და აბჯარა — წონი დრამისა ხუთისა.
 და შუქა — წონი დრამისა ოთხისა, და ბადავარდი — წონი დრა-
 მისა ხუთისა. შევაგებოთ ესე ყუალაი წყლითა სამითა ლიტრითა.
 ესრე ვადულოთ, რომე ლიტრა დარჩეს. და ვასუათ მისგანი ყოველ-
 სა დღესა თხუთმეტისა დრამისა წონი უზმასა.
 35 ნიშანი ტაბიხისა, რომელი ერგების ცხროსა შემახაშმებელსა,
 რომელი მოუა დიდითა სიცივითა. — აიღე: თივა, რომელსა
 ჰრქუიან აბჯარა, წონი დრამისა ხუთისა, და ნან[ა]ხუა — წონი
 დრამისა სამისა, და ნიახურის თესლი და კამის თესლი — წონი
 40 დრ[ა]მისა ხუთისა¹, და ძირ-თაფლისა ძირი — წონი ხუთისავე, და
 ქონდარი — წონი დრამისა სამისა, და ვარდი — წონი დრამისა სა-
 მისა. შევაგებნეთ ესე წამალნი ყოველნი სამითა ლიტრითა წყლითა,

გადუღოთ, ვირე დარჩეს ნახევარი. დავწუროთ და შევასუათ ყოველთა დღეთა ოცდაათისა დრამისა წონი ტფილი.

ნოშანი ტაბიხისა, რომელი ერგების ამას ცხროსა, როდეს გავრძელდეს, და სიცივესა, რომელი იყოს ძარღუთა სხუილთა. — აიღე: ქონდარი წონი დრამისა სამისა და ქინძი კმელი — წონი დრამისა ოთხისა. და ვარდი — წონი დრამისა სამისა, და ტენცო — წონი დრამისა || ხუთისა, და ზიბბი გაწმედილი — წონი დრამისა შუილისა, და ზანჯაბილი — წონი დრამისა ექუსისა. შევაგზოთ ესე ყოველი წყლითა ორითა ლიტრითა. შევაგზოთ და შევასუათ მისგანი ყოველთა დღეთა წონი დრამისა თხუთმეტისა; და ჯარჯილისა წყალი როდეს შევასუათ, წონი დრამისა ოცისა, დაუყუდებს სიცივესა, რომელი იყოს ამის ცხროს თანა, შემგზარი იყოს ტენცო და აკარკარა. როდეს ესე ტანსა ვსცხოთ, დაუყუდ[დ]ეს სიცივე, რომელი იყოს მის ცხროსაგან. და თუ სნეული ძნელად იყოს. ერგების აბანოს შესულა. და თუ გამტვარი ღუინო სუას, ერგებისვე. და არა ჯერ-არს ჯორცი. ვირე არა დასცხრეს მის სიცივისა და სიმძიმისაგან. განა თუ მოუსუსურებელი იყოს სნეული, მაშა ვსცეთ! და ჯერ-არს, რათა ვაკრძალოთ² ჯორცსა და საჭამადსა სხუილად, ვირე შუიდი დღე გარდაცდეს ანუ თხუთმეტი. და თუ არა მოკუდეს ცხრო, მაშა საჭამადსა შეუმატოთ. და ჯორცი ვსცეთ, რათა არა მოუსუსურდეს. და იყოს ძალსა ზედა, ვირემ ცხრო ედვას.

და თუ გამოჩნდეს პირსა სიმსივნე ანუ ტერფთა, შევასუათ აკრასი, რომელსა ვიტყუი. — აიღე: ანისონი წონი დრამისა ხუთისა, და ნუში მწარე გაქურტნილი — წონი დრამისა ხუთისა, და ფუკალ-აღხირი — წონი დრამისა სამისა. ლაქი — წონი დრამისა ხუთისა, და ზარევანდი — წონი დრამისა ხუთისავე, და ზაფრანი — წონი დრამისა ოთხისა, იარაჯ-ფეკრა — წონი დრამისა სამისა, ნიახურისა თესლი და კამას თესლი — წონი დრამისა სამ-სამისა, და მარმაჰაუზი — წონი დრამისა ოთხისა, და სუმბული — წონი დრამისა ექუსისა, ვარდი — წონი დრამისა შუილისა. შეჰკრიბენ ესე ყოველნი და დანაყნე და დასცრნე. და ძალლის-ყურძენასა წყლითა შესუარო და კუერად დააქნა, და შეასმიდე მისგან ყოველსა დღესა ნიახურისა და კამასა ძირისა წყლითა — თუითო, ახლათ ერგების. და ველქურქუმე და ჰამროსიაი, და დევალიქუსტი და ესე აკრასი, რომელ ვიტყუით, იცნობების ათითა წამლითა.

ესრე შევქნა ესე აკრასი. — აიღე ანისონი და მას-ტაქი წონი დრამისა ოთხისა, და სადაჯი ჰინდი და ასარონი, და აფიონი და სუმბული, და ნუში მწარე გაქურტნილი, ამის ყოველისაგან — წონი თუითო დრამისა, და საბრი — წონი ოთხისა დრამისა, და აბჯარასა გამოწურვილი — წონი დრამისა სამისა, და ნია-

ხურისა თესლი — წონი დრამისა. დავნაყნეთ ესე ყოველნი და
დაეცრნეთ, და ნიახურისა წყლითა შევზილნეთ და კუერად შევქ-
ნათ, და შევასუათ წყლითა ტფილითა ანუ ნიახურისა წყლითა.

ჯავრისა ცხრო

5 ცხრო, რომელსა ჰქუიან იტრიტეოს. და არს ესე ცხრო მესა-
მისა, რომელი ერთსა დღესა მოუა და ერთსა არა.

611r || ვცნათ ესე ცხრო ამით გზითა, რომელსა ვიტყუი. უკეთუ დალ-
პეს კუერცხისა გული ნაღველი გარეგნით ძარღუთა, დაუწყოს
10 ამან ცხრომან ბურძგლთა წატეხა და სიცივედ დიდად. და თუ ძარ-
ღუთა შიგნით იყოს, არა შეიქმნას ბურძგლთა წატეხა, განა შეიქმნას
უმიზეზოდ ცხროდ, რომელ მოუტდეს ერთსა დღესა და ერთსა არა.

ლიბი ჰქუიან, ანუ ცხრო, რომელსა ჰქუიან კეცსოს. და არს
ესე ცხრო დამწველი და ესე უმიზეზოდ ცხრო დღესა შეიპყრობს
და დღესა არა. ცხრო კეცსოსი ამისგან შეიქმნების და უფრო

15 მკურვალი არს ამის უწინათისასა. და იყოს ბურძგლისა წატეხა,
ამისთუის რომელ ვიტყუი, რ[ა]ოდენ კუერცხის გულისა ნაღველი
წრილი(!) არს და ჰგავს ცეცხლსა. და როდეს გამოვიდეს გარეგნით,
შეიქმნეს ბურძგლსა. და იყოს ესე ცხრო, რომელ ათხევდეს კუერ-
ცხის გულსა. და უფრო ხოლო დააყოფს ესე ცხრო ჟამსა თორმეტ-

20 სა გუამსა შინა კაცისასა. და თუ უფრო მოეღოს ესე ცხრო შეიდ-
ჯერი და არს დღე, თუ თორმეტი იყოს შიგან წყურილი დიდი და
სიმკურვალე და ტკივილი თავისა. და რომელი შეიპყრას ამან
ცხრომან, არა ჰნებავს მას კაცსა საზრახავი და არცა მოუნდების
საჰამადი და არცა დაეძინების. და თავი სუბუქად ედგას და ზოგ-

v
25 ჯერ კელნი და ფერკნი გაუსიედენ. რაოდენ სიმკურვალე შიგნით
მოექცეს. და ოფლი გამოადგეს გატეობისა ჟამსა, დიდად ოფლი
იყოს ცხელი მსგავსი[...]. და მაჯასა მისი უწინა ხოლო იყოს ცხელი
მცირედ, როდეს ცხრომან შეიპყრას; და როდეს გაძრიელდეს სიმ-
კურვალე, მერმე იყოს დიდად მალე. და ესე ცხრო შეიპყრობს სი-

30 ჰაბუკისა დღეთა ჟამთა ზაფხულისათა და ვის შინა იყოს ბუნება
სიმკურვალისა. ანუ შეიქმნას ესე ცხრო ვის შეპირებება გაუმრავლ-
დეს, ანუ საჰამადისა მკურვალისაგან. და ესე არის მიზეზი, რომ-
ელსა შინა შეიქმნების ცხრო ესე და ამით ცან.

და ვთქუათ ცხროსა, რომელსა ჰქუიან
იტრიტეოსი. — და ესე არს ცხრო, რომელი შეიპყრობს ერთ-
35 სა დღესა და მეორეს არა, და არს ესე კუერცხის გულისა ნაღვე-
ლისაგან. ჯერ-არს ჩუენდა, რათა ვჰკურნოთ ამას ცხროსა შიშით
და კრძალვით, და არა ვკურნოთ მითა, რომელი იყოს მკურვალი,
რათა არა წაეკიდოს სიმსივნე სტომაქსა შინა და მოკუდეს იჩქი-

თად. და გავაგრძელოთ დიდად, რათა არა გაუგრძელდეს ცბრო.
 და ჯერ-არს, რათა შეუღებოთ მუცელი ქლიავისა წყლითა
 და თამარ-ჰინდისა წყლითა და ხეარა-შამბარითა. ანუ: დაენაყოთ
 ია ჰმელი, და ვასხათ ზედა წყალი თრუნჯისა, შევასუათ და უკანა-
 სი ჟამსა ამის ცბროსასა წყალი ხალილაგისა კუერცხის გულისა
 შევასუათ და, რომელსა დღესა შეიპყრობდეს ცბრო, მას დღესა
 არა ვასუათ წყალი, რომელსა დღესა შეიპყრას გასაცნელი და
 არცა შეუღებოთ მუცელი, განა ვასუათ: ქერის წყალი და
 მროწეულისა, მროწეულისა წყალი და ქლიავისა წყალი. როდეს
 ცბრომა გაუტეოს, მაშინ შევასუათ ანუ ღამით და, თუ ვერა შეერ-
 გებოდეს ქერის წყლისა სმა, მაშა შევასუათ აყიროსა წყალი, რაო-
 დენ დაყოფს ქერისა წყლისა ადგილსა. და ვაჭამოთ: ცბროსა
 გატევებასა უკანეთ თათმი და აყირო, რაოდენ ამათითა შეღებვის
 მუცელი და დააყოფს სიმჭურვალესა. და თუ შეიპყრას ცბრომან,
 ვასუათ ქერისა წყალი ღამით უწინა ცბროსა შეპყრობისასა. და
 იყოს სტომაქი ცარიელი საჭამადისაგან, და ვასუათ აყიროსა წყა-
 ლი, რაოდენ დააყოფს(!) ქერისა წყლისა ადგილსა. და ვაჭა-
 მოთ: აყირო და თათმი, და ბაბა, ყველი და რაცა რა ალბობს მუ-
 ცელსა, საჭამადი უწინა ცბროსა შეპყრობისა. და ვასუათ ქერისა
 წყალი. და არა ვსცეთ საჭამადი ცბროსა შეპყრობისა უწინა, რათა,
 როდეს მოუტდეს, პოვოს სტომაქი ცარიელი. და თუ წაეკიდოს
 გულისა შეღება დიდად, ჯერ-არს, რათა დაუფშუნათ პური ვითა
 ქალი და ჩაურთოთ შაქარი, და ვასხათ ზედა წყალი გრილი და შე-
 ვასუათ.

5

512r

10

15

20

ნიშანი ცბროსა, რომელსა ჰრქუიან ტეტრეტეოს.

25

და არს ესე ცბრო რიბი; რომელი შეიპყრობს ერთსა დღესა
 და ორსა გასწყდების, და მეოთხესა კულა შეიპყრობს. ესე || ცბრო
 შეიქმნების შავისა ნავდელისაგან ანუ როდეს დაიწუნენ ესე ბუნე-
 ბანი, რომელ ვიტყუი სისხლისა და კუერცხის გულისა ნავდელისა
 და თელგმასა. ესე დაიწუნენ და შავად ნავდლად შეიქმნას, და მის-
 გან შეიქმნას, ესე ცბრო რიბი, და ცან, ვითარად ესე
 ცბრო შეიქმნებოდის, წინა — სხუანი შეშლილნი ცბრო-
 ნი შეიპყრობენ და მათსა შემდგომად ესე შეიქმნების. და ესე რი-
 ბი უწინათგან არა დაიწყების. და სიცივე, რომელი იყოს ამის
 ცბროსაგან, დიდად მოსტანჯავს ტანსა, ვირე არა გაკუზდეს ცბრო.
 და ღარჩეს ესე ცბრო ოცდა ოთხსა ჟამსა და, თუ შექმნილიყოს ესე
 ცბრო კუერცხის გულისა ნავდელისაგან დამწურობისაგან, მაშა
 ოცდა ოთხისასა უმცრო დაყოფს ტანსა შინა. და თუ ბალღმისაგან
 იყოს, ფსელი ამათი დაწყებასა ცბროსასა თეთრი და არა მჭურვა-
 ლი. და თუ იყოს შავისა ნავდელისა ხალისისაგან, და თუ სისხლი-
 საგან იყოს, შეიქმნას წითლად. და თუ კუერცხის გულისაგან

v

30

35

40

იყოს, შეიქმნას ფსელი კუერცხის გულად. და როდეს დიდად გა-
 გრძელდეს ფსელი, ბოლოდ წითლად შეიქმნას. და ცხრო, როდეს
 გატევებასა ჰლამოდეს, ფსელი შავად შეიქმნასა, და იყოს ძარლუ-
 თა ფეთქა პირველ მცირედ. მიზეზი სიცივისა მისისა შავისა ნავლე-
 5 ლისა სიცივისაგან არს. და როდეს გაგრძელდეს ცხრო, მერმე გა-
 დიდდეს ძარლუთა ფეთქა. და მიზეზი გათავებისა და გადიდებისა,
 613r რაოდენ || ცხრო გაგრძელდეს — ტანისა მოგინება, და გაჭურღეს
 ცხრო და გაუმაგრდა(!) ლუიძლი და გაუდიდდეს, და ფერი ექცეს
 მოშავედ და იქმნას შავისა ტყუი[ვის]ა მსგავსად. და შეიქმნას განავ-
 10 ლი მისი შავად, ოფლი არა დიად გამოადგეს. და უფრო ხოლო შე-
 იპყრობს ესე ცხრო შუა კაცთა, ვინ იყოფებოდის ქუეყანათა გრილ-
 თა, და ზროხისა კორცსა დია ჰამდეს, თევზსა და კალნაბსა. ამთ-
 გან შეიქმნების ესე ცხრო და გაგრძელდეს. ზამთრის შეიპყრობდეს
 და ზაფხულის გაუტეობს.
 15 ნიშანი კურნებისა ტეტრესიოსისი. — და
 არს ესე ცხროები. ესე ცხრო იყოს ამით გზით, ანუ იყოს შავისა
 ნავდელისაგან ანუ სისხლისა დამწურისაგან, ანუ კუერცხისა გუ-
 ლისა დამწურისაგან, ანუ თელგმისაგან დამწურისა. მისწავებს
 ესე ნიშანი, ვითა გუითხრობს ამით ყოველთა თავის-თავისად. უკეთუ
 20 კაცი ჰაბუჯი იყოს და სისხლისა დიდისა უფალი, და ჟამი გაზა-
 ფხულისა იყოს ანუ უწინა, შეეპყრას კაცი სისხლისაგან ცხროსა.
 და იყოს ფსელი მისი წითელი და ძარლუთა ფეთქა საგსედ იყოს.
 ვცნათ, როდეს ესე ნიშანია, ვნახოთ, ვითა სისხლისა დამწურისაგან
 არის ესე მეოთხე ცხრო. უკეთუ ვინმე შეიპყრას ცხრომან მესამე-
 25 სამან და კაცი მკურვალი იყოს აგებულებით და კუერცხისა გული-
 სა ნავდელისა უფალი || იყოს, და გულსა დიდად გაიწყებდეს; და
 V ზაფხული იყოს, ვცნათ, ვითარად შეიქმნა ესე ცხრო კუერცხისა
 გულისა ნავდელისა დამწურობისაგან. და თუ რომელი ამას ცხროსა
 შეეპყრას იგი უწინა ცხროსა თელგმისასა, რომელ სიცივით მოუ-
 30 ვა ყოველსა დღესა, და იყოს კაცი ნოტიისა უფალი და მოძილ და
 მოხუცებული, და საყოფელი მისი ქუეყანა ცივი იყოს და ნოტია,
 და ჟამი ზამთრისა იყოს, მაშინ ვცნათ, ვითა ესე ცხრო თელგმისა-
 გან არს. და როდეს ვცნათ, თუ ვითა რასასაგან შეიქმნა ესე ცხრო,
 ვაკრძალოთ მას, რა საკურნებელ იყოს და რა ჰამდეს. თუ ესე ცხრო,
 35 რიზი, სისხლისაგან[6], დამწურობისაგან[6], ესრეთ ვაკრძა-
 ლოთ: უწინა ვასუათ ქერისა წყალი და სიქანქებინი და კამისა
 წყალი და ჰინდი, ბაე (არდი არის) ანუ ნიახურისა წყალი, და ბა-
 სალიკე გაუქსნათ მარცხენისა კელისა. ესე მაშინ ვცნათ, როდეს
 ცხრო მო-რე-ბერებულ იყოს. და შევასუათ უკანას
 40 ესე ტაბიხი, რომელსა ვიტყუი. — აიღე ხალილაგი,
 კუერცხის გული და ხალილაგი შავი, ამათგანი — წონი დრამისა

ცხრა-ცხრისა, გამორჩეული გურკისაგან — წონი ღრამისა ოცისა, და ნიახურის ძირი, კამის ძირი, ამათგანი — წონი ღრამისა ოც-
 ოცისა. შევავბოთ ესე წყლითა ყოველი და შევასუათ. ამათგანი: 614r
ერთი და ვაჰამოთ თათმი და მაში, და თუ ცხრო, 5
 მოუელოთ საჰამადი, რაოდენ სა..... მოაწურილებს. და
 თუ შეიქმნას ცხრო..... კუერცხის გულისა ნავდლისა დამ-
 წურისაგან, ესრე ვაკრძალოთ. უწინა ხოლო შევასუათ ქერისა
 წყალი და სიქანქუბინი, ანუ ვასუათ მროწეულის წყალი ტკბილისა
 და მკავისა სიქანქუბინისავე თანა, ანუ წყალი კამისა, ანუ თამლარ-
 ჰინდისა, ამის ყოვლისაგანი თუითო ჰიქა შევასუათ. და ვარქუათ 10
 სნეულსა, როდეს ცხროსა მოსულისა ჟამი იყოს, და შევასუათ
 წყალი ტფილი და სიქანქუბინი, და სთხიოს. და შეუღბოთ მუცე-
 ლი ხუართქლისა წყლითა და ხეარა-შამბარისათა და ჯულანჯ[ი]ბი-
 ნითა, და ვაჰამოთ თათმი და მაში. და ჯერ-არს, რათა არა იმარხოს,
 რომელ არა გაუგრძელდეს ცხრო. და ვასუათ ესე ტაბი- 15
 ხი: — აიღე ხალილაგი შავი, გამორჩეული გურკისაგან — წონი
 ღრამისა შუიდისა, და თამლარ-ჰინდი — წონი ღრამისა ათისა, და
 ხეარა-შამბარი — წონი ღრამისა შუიდისა, და ქლიავი და ფშატი —
 თუითო მჯიღი. შევავბოთ ყოველი ესე წყლითა, დავწუროთ და
 შევასუათ. და უკანას ერაკი გაუცნათ ამისსა და ერგოს. და ჰამდეს 20
 მროწეულსა და ყურძენსა და ნესუსა გრძელსა. და თუ წაეკიდოს
 თხევა, ვაკრძალოთ ამით საკურნებელთა, რომელ პირველ გუი-
 თქუამს თხევისათუის. და..... უქმნათ ამას ცხროსა შინა, რო-
 მელ მხურვალე იყოს..... არცა დიდი გასაქსნელი წავკი-
 დოთ და უფარო. ხოლო ჯერ არს, რათა ვკურნოთ თხევითა და და- 25
 ვიყუროთ თავითგან, ვირემ ბოლომდის ღუიძლი და ფაწალა და
 საქმენი ჩუქენი უწინათგანვე სიქანქუბინითა იყოს, და ბოლოსა
 ამით აკრასითა, რომელ ვიტყუი.

ნიშანი აკრასისა, რომელი ერგების ღუიძლსა და ფა-
 წალასა და ამას ცხროსა რიბსა, რომელი შეიქმნების კუერცხის 30
 გულისა ნავდელისაგან დამწურისა, შევასუათ ესე ოცითა დღითა
 უკანას. — აიღე: გამოწურვილი ღაფთისა (და არს ესე, რომელ-
 სა ჰრქუიან აბჯარა) წონი ღრამისა ათისა, და ალასკულულუფან,
 დორონიდაქი — წონი ღრამისა ოთხ-ოთხისა, და ხერშამბარი —
 წონი ღრამისა ხუთისა, და რევანდი — წონი ოთხისა ღრამისა, და 35
 ხარბუზაქისა თესლი და ფარფინისა თესლი — წონი ღრამისა შუ-
 იდ-შუიდისა, და სუმბული და ზაფრანი და კამასა თესლი, — ესე-
 ნი წონი ღრამისა ხუთ-ხუთისა და ჰბალბანი — წონი ოთხისა. ესე
 ყოველი დავნაყო და შევზილო ნიახურისა წყლითა და კუერად შევ- 40
 ქმნა, და შეასუა სიქანქუბინითა მისგანი. და ჯერ-არს რათა ამას

ცხროსა შიგან, არა ვსცეთ წრიობი, არცა დღურაჯი მესამედ კუირამდე,
 615r თუ ძლებულად იყოს || სნეული, რაოდენ როდეს იმარხვიდეს, მო-
 კლდების საღმობასა. და შემდგომად სამისა კუირისა ვაჭამოთ დუ-
 რაჯი და წრიობი. და შემდგომად ოცისა დღისა ვაჭამოთ სხუა კო-
 5 რი. და არა ჯერა[რ]ს ჩუ[ე]ნდა, თუმცა ვასუათ ამას აკრასისაგან
 პირველ დაწყებისა ჟამსა ცხროსასა და არცა სხუათა ცხროთა, რ[ა]-
 ოდენ აკრასი ცხროსა გატეობისა ჟამსა კამს შესუმად, როდეს მო-
 ბერებულყოფს. თუ პირველ ვინ შეასუას ცხროსა გა[ა]გრძელებს.

თუ იყოს ესე ცხრო რიბი თელგმისა დამწურობისაგან, ეს რეთ
 10 ვკუ რ ნ თ. — ა ვ ი ლ ო თ: ნიახურისა წყალი და კამასა წყალი—
 ნახევარ ლიტრისა წონი, და ვაჭამოთ უწინა ათისა დრამისა წონი
 ვარდისა მწნილი, და მერმე ესე წყალი შევასუათ. და მუცელი ამით
 შეუღბოთ. ხუართქლასა წყალი ლიტრისა ნახევარი და ხუთისა დრა-
 მისა წონი ქუირქუინჩოფისა თესლისა გული, და ათისა დრამისა
 15 წონი შაქარი. ესე შევასუათ და ამით ვკუ რ ნ თ. უკან უღოთ, რო-
 მელსა ვიტყუი, რაოდენ სნებასა თავისაგან ქუე ჩამოიღებს.

და ესე არს ნიშანი ამის ჰოქნისა. — ა ი ლ ე:
 შუიდი ლელუი და ლაქი (კუროს თავი არს) უმკია ერთი, და უმკია
 ნახევარი ქატო, და ამისი ზომი ბაბუნაჯი, და უმკიისა ნახევარი ცე-
 20 რეცო და ორი უმკია კურდმანაი დანაყილი; შევაგბნეთ ესე ყოველ-
 v ნი ხუთითა ლიტრითა წყლითა, ვადუღოთ, ვირემ დარჩეს ერთი ||
 ლიტრა. და დავწუროთ და ავიღოთ მისგანი ლიტრისა ნახევარი და
 გარდავასხათ ზედა ოცისა დრამისა წონი ქუნჯითისა ზეთი და ათისა
 დრამისა წონი შაქარი, და დრამისა წონი მარილი; და შევრიგნეთ
 25 ესე ყოველნი. და ამით ტფილითა უღოთ ჰოქნა და ვაჭამოთ:
 ხუართქლასა შემგბარი, და ერვინდი და ზიბბი, გურკისაგან გამორ-
 ჩეული, და ქუნჯითისა ზეთი ჩაურთოთ, ანუ ერვინდისა წყალი ბერ-
 ძულითა ზეთითა, ვითა ჰაკუნტელი და მისი ძირი. და ამისი მსგავსი
 ვაჭამოთ და შეუქნათ თხევა. ცხროსა მოსულისა ჟამსა შევა-
 30 ს უ ა თ წყალშიგან შემგბარი ცერეცო და თაფლი. და დღესა, რო-
 მელსა შეიპყრობდეს ცხრო, არა ვსცეთ საჭამადი, ვირემ არა გარ-
 დაკდეს ცხროსა ჟამი; ვირემ გარდაკდეს ოცი დღე, ვასუათ ესე
 ტაბიხი, რომელსა ვიტყუი.

ნიშანი ტაბიხისა, რომელი ერგების ამას ცხროსა, რო-
 35 მელი იყოს თელგმისა დამწურობისაგან. და არს ესე ცხრო რიბი. —
 ა ი ლ ე: ნიახურისა თესლი და ანისონი, და კურდმანა, ამათგანი —
 წონი დრამისა ხუთ-ხუთისა, და ნანხუა — წონი დრამისა ოთხისა,
 და ველური ქონდარი — წონი დრამისა შუიდისა, და პიტნა წყლი-
 40 ს — წონი დრამისა შუიდისა, და ზიბბი, გურკისაგან გამორჩეუ-
 ლი, — წონი ათისა დრამისა. შევაგბოთ ესე ყოველი სამითა ლიტ-
 616r რითა წყლითა, ვირემ დარჩეს ერთი ლიტრა. || და მერმე დავწუ-

რომ და შევასუ[ა]თ მისგანი — წონი ნახევარ ლიტრისა. და ჰამოს ამისა უკანის ორისა ლიტრა მარილიანი თევზი. და თუ მოეწყუროს, დათმოს და არა სუას წყალი, ვირე ჟამამდე თხევისა უნდეს. მერმე შესუას ტფილი წყალი და თაფლი, არა ჰამოს თხევასა უკანეს მას დღესა არარა. და თუ გაუგრძელდეს ესე ცხრო, შევასუათ ესე წამალი, რომელსა ვიტყუი. ნიშანი ამის წამლისა. რომელი ერგების ამას ცხროსა, რომელ არს რიბი, როდეს გაგრძელდეს, და დაძუელდეს და დამწიფდეს. — აიღე: ნანხუა წონი დრამისა ათისა, და ქარვეა — წონი დრამისა შუილისა, და პილპილი — წონი დრამისა ორისა, და ზანჯაბილ — წონი დრამისა ოთხისა, და უპანი — წონი დრამისა ხუთისა, და ტენცო წყლისა — წონი ათისა დრამისა, და სალიზა — წონი ათისავე, და ანისონი — წონი შუილისა, და სუმბული — წონი შუილისავე. შეკრბენ ესე წამალნი, და ნაყენ, დაცრენ და შეზილო ამით ზომათა ორითა თაფლითა. და ვასუათ მისგანი ყოველთა დღეთა ნიახურისა წყლითა და კამასათა — წონი დრამისა ერთისა.

ნიშანი მაჯუნისა, რომელ ერგების ცხროსა რიბსა და ცხროსა თელგმისასა. — აიღე მური წონი დრამისა შუილისა, და სუმბული — წონი დრამისა ცამეტისა, და ზაფრანი — წონი დრამისა ხუთისა, და თაჯუისა-ყუერი — წონი ცხროსა დრამისა, და აფიონი — წონი რვისა დრამისა, და ჰამამა — წონი ოთხისა დრამისა, და ანისონი — წონი ათისა დრამისა, და ნიახურისა თესლი მთისა — წონი თორმეტისა დრამისა, და ფუკალდახირი — წონი დრამისა ცხრამეტისა, და პილპილი თეთრი — წონი დრამისა ოთხისა, და პილპილი შავი — წონი დრამისა ათისა, და ნან[ა]ხუა — წონი დრამისა თორმეტისა, და ასარიონი — წონი დრამისა ხუთისა, სასალეოსი — წონი დრამისა ოთხისა, და აკრასალ-კად მორონი — წონი დრამისა ხუთისა: დაენაყნეთ ესე წამალნი, დაეცრნეთ და შევსუაროთ თაფლითა, და შევასუათ წყლითა ტფილითა წონი დრამისა ათისა.

ნიშანი აკრასისა, რომელსა ჰრქუიან აკრასალ-კადრ მორონი, რომელი შეერთვის ამას მაჯუნსა. — აიღე: ამარტიონი და ამარიკოსნი, ამათგანი — წონი დრამისა ორ-ორისა, და ასარიონი, და სასალეოს, და კასაბა, და რილაი, და არაშაბდანი, და ბალასნის ღერი, ამათგანი — წონი დრამისა ოთხ-ოთხისა, და მური — წონი დრამისა ორისა, და ქუნჯითი და ნარდინი, და ზაფრანი და უდი, და მაზტაქი, ამათგანი — წონი დრამისა ექუსისა; დაენაყნეთ ესე წამალნი, დაეცრნეთ და შევზილოთ ღუინითა კეკელათა, და კუერად დაეკმნათ და ჩრდილსა გავაკმოთ, და შეურთოთ ამას მაჯუნსა, რომელ ზემო გუიკსენებია.

ნიშანი სხუისა გუარისა, რომელი ეკურნების ცხროსა და მიეჩემების — აიღე: ძუალი ღო-

რისა და მჩუარსა გამოვაკრათ, და კაცსა ყელსა შევებათ ცხროვან-
სა, და მოსწყდეს ცხრო. და ავიღოთ ვაცის წუერისა თმა, როდეს
ჯერეთ ძოვნად არა გასრულიყოს, და მჩუარსა შევეკრათ და თავეს
შევებათ კაცსა, და გაუტეოს ცხრომან.

- 5 ვაცსენოთ ნიშანი ცხროსა, რომელსა ჰრქუიან ანაფელოს. — და
არს ესე ცხრო, რომელსა არს შინა სიმკურვალეცა და სიცივეცა. და
იყოს ესე თელგმისა თხელისაგან, რომელი დამწუარ იყოს და გარ-
ყუნილ, და კმობენ კაცნი მსგავს ჭიქისა. და ვის ესე შეედვას, შიგ-
10 ნით დიდად ჯურვიდეს, გარეგნით ზრებოდის, და იყოს ფსელი მისი
მცირედ მკურვალი, და ძარღუთა ფეთქა ფართოდ და არა ფრთხი-
ლად. და ზოგჯერ შეიპყრობს ესე ცხრო ყოვლსა ორსა დღესა, და
v ზოგჯერ ყოვლსა ოთხსა დღესა, უფრო და უმცრო; და ზოგჯერ და-
ყოფს ტანსა შინა ოთხს ჟამსა და ზოგჯერ ცხრასა ჟამსა და ზოგჯერ
15 დაყოფს ოცდა ოთხსა ჟამსა და ერთსა ზედა არა დაიდგამს, და
ზოგჯერ მალე გაუტეობს, გაექცევის ძალსა.

- და ცხრო, რომელსა ჰრქუიან აფიტემეოს, და არს ესე
ცხრო რომელი შეიპყრობს ყოველსა მეშუიდესა დღესა და მეექვსე-
სა და მეთესა. და ესე შეიქმნების თელგმისა დამწუარისაგან და
20 რომელსა თანა შავი ნავდელი ერთოს. ამისი კურნება ესე არის,
ვითა ამის ცხროსა, რომელსა ჰრქუიან ანაფეროს.

- ვაცსენოთ ნიშანი საკურნებელი ანაფლოს-
ისა და სხუათა ცხროთა აშლილთა. ჯერ-არს, რა-
თა იყოს უფროსი, ხოლო მოგინება(!) ჩუენი ამათ ცხროთა კურ-
25 ნებისათვის, უწინა ხოლო სტომაქსა შეუქნათ თხევა, და თხევასა
უკანას შევასუათ, რომელი ფსელსა გაუძრიელებს, ვითა: სი-
ქანჭუბინი კამასა თანა და ნიახურისა და ცერეცოსა თანა და ანი-
სონსა. და ვათხიოთ საჭამადსა უკანას, ბოლოქისა წყალი შეევსუათ,
ანუ წითლისა ლობიოსა წყალი შემგბარი ცერეცოსა თანა და ტენ-
30 ცოსა, და ამათი მსგავსი. და ვასუათ საბრი სკუტრი, დამბალი წყალ-
სა შინა, დღეთა მრავალთა; ანუ შევასუათ იარაჯ-ფეკრა მრავალ-
ჯერ და ვაჭამოთ გუ[ა]რიშნი ქამუნისა. და ესე ჰოკნაი
უღოთ: ავიღოთ კუროს-თავი (სარკინოზულად ასაქი), ამისგან
მჯიღი ერთი, და კანტრიონი წურილი — წონი დრამისა ათისა. შევ-
618r კრიბნეთ ესე || ყოველნი და შევაგბნეთ. და ამისითა წყლითა ცხე-
35 ლითა უღოთ ჰოკნა. და იყოს საჭამადი მისი: ერვინ-
დისა წყალი შემგბარი ცერეცოსა თანა, და მაუნი და აბეკმაქი, და
ნუშისა ზეთი ანუ სხუა ზეთი. და ახლათ ჰამოს ჰაკუნტელი და ჰი-
ლიონი თათმი.

- 40 ვაცსენოთ ცხრო, რომელსა ჰრქუიან იმტიტრიტოსი. და ესე
ცხრო შერეულ არს შავისა ნავდელ[ისა] და ბალდმისა. ნიშანი ამის
ცხროსა. ესე შეიპყრობს ეგრევე შესლილად, ერთჯერ გამოაჩნდე-

ბის ნიშნითა ცხროსა რიბისათა და ერთხელ ბაღმისათა. და არს
ესე ცხრო გრძელად მომავალი, სთუელთა შეიპყრობს და გაზა-
ფხულსა გაუტეობს, და ერთჯერ გამოაჩნდების ნაქმრითა და ერთ-
ჯერ — კუერცხის გულითა.

ნიშანი კურნებისა ამის ცხროსა, რომელ- 5
სა ჰრქუიან იმტიტრიტოსი. ეს ცხრო, უკეთუ ხალისი
იმტიტრიტოსი იყოს და თანა კუერცხის გული ნადელი არა იყოს,
ვკურნოთ წამლითა, რომელსა შინა იყოს სიმჭურვალე და სიგრილე.
და თუ ამას თანა კუერცხისა გული ერიოს, შეუღბოთ მუცელი ხუ- 10
ართქლასა წყლითა და თარანჯაბინითა და ანუ ქლიავისათა. და ვა-
სუათ ქერისა წყალი სიქანქუბინითა შაქრისა წყლისა თანა. და საჭა-
მადი მისი იყოს მაში და თათმი ნუშისა ზეთითა. და თუ თელგმა
უმეტესი ერთოს კუერცხის გულისასა, || შეუღბოთ ახლად ხუართქ- v
ლასა წყლითა და თარანჯაბინითა. და ვაჰამოთ ჯულანჯაბინი, და 15
ვაჰამოთ თათმი და ჰაკუნტლისა ძირი და ამათი მსგავსი. და თუ ესე
არა ერგოს, ვასუათ ნიახურისა წყალი და კამასა ჯალანჯაბინითა.
და ჯერ-არს ჩუ[ენ]და, რათა ვაკრძალოთ, რაჟამს მოუვიდოდის სნე-
ბასა.

და ჯერ-არს, რათა ვცნათ რაოდენნი არიან ცხრონი. ტკივილისაგან 20
იყოს ასოსა რომელსა, შინამე? და ჰრქუიან მას ცხროსა, როდეს
შეიპყრას, მის ასოსა სახელი, რომელსა შინა ტკივილით იყოს. რო-
დეს ღუიძლსა შინა ტკივილი იყოს და მოუტდეს ცხროდ, ანუ ფირ-
ტუისა ტკივილისაგან მოუტდეს ცხროდ, და ცხრო არის რომელი
შეიპყრობს თირკმელთა შიგა და მისი კურნება გაუმარცხდების. და 25
ცხრო არის, რომელი იყოს ფაწალისა ტკივილისაგან, და არს შიგან,
რომელი არს გასასკურნებლად(!) ადვილი. და არც ცხრო, რომელი
ძნელად გასაკურნებელი არს.

და კურნება ამათ ცხროთა ესრე არს. უწინა 30
ხოლო ამას ადგილსა ვკურნოთ, რომელსა ასოსა შინა იყოს ტკივი-
ლი, როდენ ცხროსა კურნება მის ადგილისა გამრთელება არის. და
თუ იგი ასო მტკივანი არა გამრთელდეს, ცხრო არა გაუტეობს. თუ
ტკივილი ტანსა შიგან იყოს, თუ ღუიძლი, თუ ფაწალა სტკიოდეს,
აწ[...!]სა და||იბანოს მითა და ერგოს. 619r

მბ. [კარი სამეოცდა მესამე]

სახელითა ღ'თისნათა ღავიწყოთ თავის თმისა და წაშრისა
სენთა კურნება და წამალი²

ნიშანი, თავსა რომე წუერი და თმა სცუიოდეს. ესე სენი რომე
კაცსა დაემართოს, მას მელის სნება ჰუიან. მის მიზეზი ოთხისა საქ-

მისაგან იქნების: პირველი — სისხლისაგან, მეორე — ზაფრისაგან, მესამე — ბაღმისაგან და მეოთხე — სევდისაგან.

v **თუ სისხლი[ი]სგან იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე იყოს.** — **||** სადაცა თმა დასცუვიდეს ანუ წუერი, იმა ალ[ა]გისა ტუ[ა]ვი წითელი იყოს, და პირველ[ა]დ კოტოში მოიკიდოს და მერმე კელი გ[ა]უკსენ იმა მგარსა, ს[ა]ცა იყოს. **მე რ მ ე ე ს ე წ ა მ [ა] ლ ი მ ი ე ც ო რ ჯ ე ლ .** — **ა ი ღ ე :** ყუითელი ალილა, კურკისაგან გამოღებული, ხუთი დრ[ა]მი, დან[ა]ყე და გაცარ. აიღე შაქ[ა]რი თხუთმეტი დრ[ა]მი, გაურე და მიეც ძილისა დროსა, და უშუელოს.

თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშ[ა]ნი ესე არის, რომე ისი ალ[ა]გი ყუითელი [ი]ყოს, ს[ა]და თმა გასცუენია. მისი წ ა მ [ა] ლ ი ა ი ღ ე : ყუითელი ალილა, კურკისაგან გამოღებული, დასხილი(1) და დან[ა]ყილი, თ[ა]ბარინდი — თუითოსაგან ოცი დრ[ა]მი, წითელი ვარდი — ოთხი დრ[ა]მი, კმელი ია — ხუთი დრ[ა]მი, ქინძი კმელი — სამი დრ[ა]მი, კმელი ქლი[ა]ვი — თხუთმეტი მ[ა]რცუალი, უნ[ა]ბი — **15** ოცდაათი მ[ა]რცუალი; ქუბშიგან ჩ[ა]დევ და ზედა ორი ლიტრა წყ[ა]ლი და[ა]სხი, და[ა]ლბე ორსა დ[ლ]ე-დ[ა]მესა. აღუღე, რომე ნ[ა]ხევ[ა]რლიტრა და[ა]რჩეს, და გაწმიდე. **და ა ი ღ ე :** ხიარი-შამბრი ათი დრ[ა]მი, კარგა გაქენ იმა წყალშიგან თხუთმეტი დრ[ა]მი შაქ[ა]რი; ორი დანგი საყ[ა]მუნია დან[ა]ყილი და გაცრილი, შივა გაურიე და შეასუი, რ[ა]გუარ[ა]ცა წესია.

თუ ბაღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არს. სად[ა]ცა თმა **681r** **დასცუვიდეს ისი ალაგი თეთრი იყოს. || მისი წ ა მ [ა] ლ ი ესე არის.** — **ა ი ღ ე** სპარი სკუტრი ხუთი დრ[ა]მი, შამი[ა]ნდალი, თურბუთი და ღარიყონი, თუითო — ს[ა]მი დრამი; დან[ა]ყე, გაცარ და გაურიე და ქარუის წყლ[ი]თა გაქენ, აბები შექენ და ჩრდილსა გა[ა]ქმე, და მიეც ორი დრ[ა]მი და ნახევარი წოლისა ყ[ა]მსა თბილითა წყლითა, და მებათესა დღესა კიდევე მისცემდი. ყოვლსა მებათესა, წუელ[ი]სა და ზროხისა კორცისაგან იფარეზოს და წყლისაგან, და იმა ადგილსა, სადა თმა დასცუიენია, მოპარსე და კოტოში მოკიდე. და კოტოშისა ადგილი **და ნ [ა] ყ ი ლ ი თ ა ნ ი ო რ ი თ ა დ ა უ ზ ი ლ ე .** და მერმე აიღე წითელი ბორ[ა]კი, დაწუი, და აიღე მისგან ოცი დრ[ა]მი და ზღუისა ქაფი ათი დრ[ა]მი, ესე დან[ა]ყე და გაცარ, და ბერძულისა ზეთისა ძირითა გაურიე. დილეულად და სალ[ა]მოდ ისი ალ[ა]გი შემწენ და უშუელოს ღ[ა]თითა.

35 **თუ სევდისაგან იყოს, მის[ი] ნიშანი ესე იყოს. ისი ალ[ა]ვი, სადა თმა გ[ა]სცუიენიყოს, ისი ალ[ა]გი ლურჯი იყოს და მობნელო. მისი წ ა მ ა ლ ი .** — პირველ[ა]დ ძარღუი გაუკსენ. და ფრთხილ[ა]დ შეინახე აპონტისა და ზროხის კორცისა და ნ[ა]დირის კორცისაგან, ქალმისა და ოსპისაგან. მერმე შექენ ესე მატბუხი და მიეც ოცსა დღე-შიგან ერთხელ. **ა ი ღ ე :** ქაბული ალილა და შავი ალილა. ამლ[ა]ვი

და ბალილ[ა]ში || კურკისაგან გამოღებული, თუთოსგან — ხუთი
 დრ[ა]მი, აფთიმონი — ოთხი დრ[ა]მი, ბასვიჯი — სამი დრ[ა]მი,
 სხუილად დანაყილი წითელი ჩამიჩი — ოცდაათი დრამი; ყუელა
 ქოთანშიგან ჩადევ, ზედა ორი ლიტრა წყალი და[ა]სხი და ერთსა
 დღესა და ღამესა და[ა]ლზე. მერმე აღუღე და გაწმიდე მან[ა]მდი,
 რომე ნახევ[ა]რი დარჩეს, და აიღე: ათი დრ[ა]მი ხიარი-შამბარი
 და შიგან გ[ა]ჟურიე თხუთმეტი დრ[ა]მი შაქ[ა]რი, და ლაჟუ[ა]რდის
 ქუა გარცხილი — ერთი დრ[ა]მი, ინდოური მ[ა]რილი — ორი დან-
 გი, დან[ა]ყილი და გაცრილი, და ძილისა დროსა შეასუი, სად[ა]მდი
 ეძინოს კარგად და რა გახსნას, ნულარ დაიძინებს.

10

ს ხ უ ა მ [ა] ვ ე ს ე ნ ი ს ა თ უ ი ს. — აიღე კრკო დამწუარი,
 დან[ა]ყე და გაჟურიე მისა სწორსა, დათუის ქონშიგან ერთ[ა]დ დან-
 [ა]ყე. მერმე ბერძული ზეთი გ[ა]ჟურიე და შემწენ ისი ალ[ა]გი, სადა
 თმა აკლდეს.

მ ი ს თ უ ი ს ვ ე. — გრძისა ტყ[ა]ვი დაწუი და ზეთი გაჟურიე,
 და ისი ადგილი შემწენ.

15

ს ხ უ ა. — აიღე კურდლ[ა]ის თავი, დაწუი, დანაყე და ცოტა
 ზროხის ქონი გაჟურიე და ძმრითა გაქენ, და ისი ალ[ა]გი თხის
 ქონითა შემწენ, და ზედა მღოგუი მოაყ[ა]რე, და ესე წ[ა]მლები
 დასდევ და უშუელოს.

|| ნიშანი სხუისა წამლისა, ერგების, სნებასა, რომელსა ქუიან
 დალილა, რომელ არს სნება გუელისა და მელისა. და შეექნების ესე

20

თ[ა]ვისა, და დაჯდის თმას თ[ა]ვისა და წუერისა. და ამისათუის ქუიან
 ამას სნება გუელისა და მელისა. და როდენ დიდად შეექნების მელ-

682r

სა, ოდეს დაბერდეს, თმ[ა]სა გარდაგლეჯს; და ეგრევე გუელსა ეცე-
 მის და შევდის ქერქსა. და ამით ქუიან გუელისა და მელისა. და

25

ჯერ-არს, რომე ვკურნოთ ამა სნებასა იარჯითა დიდითა,
 რომელ გუ[ა]ისენება პირველ; რომელ[ნი] გასწმედენ თ[ა]ვისა და

და[ა]ყენებს შ[ა]ვისა ნ[ა]ვლეღსა და თელგმისა მარილიანსა, რომელ
 შესდებს ამას საღმობასა ჯობნითა ტანისა ბუნებისათა, განა როდენ

30

ვახსენეთ სნება[ნი] შემთხუეულნი და მავნებელნი თმათანი არა
 ეპოეთ ღონე, თუმცა არა ვ[ა]ხსენენით წამ[ა]ლნი, რომელნი ერგები-

ან გარეგნითა. მაშა უწინათ კურნება მისი ესე არს. დაჰყუ[ინ]ო
 თ[ა]ვისა თმა ყოველი სამ[ა]რთებელითა, და მერმე უჭრა იგი ადგი-

ლი, რომელსა იყოს ესე საღმობა. და თმა გარდაუღოს თანას-თანა
 კეკელად, და მერმე ადრისო ხახუი და ნიორი გა-

35

ქურცნილი, დაქენ ესე მრავალჯერ დილა-მწუხრი, და მერმე
 ესე წამ[ა]ლი სცხო და ერგოს ღ[ა]თითა.— აიღე: სადაჯი პინდი წონა

v

დრ[ა]მისა და ამლაჯი — ორი წონა, და მამუჯი, რომელ არს ზიბიბა-
 ლა-ჯაბალა — ორი დრ[ა]მი და ნ[ა]ხევ[ა]რი, წუნწუბა, კუერცხის გული
 და სპილენძი დამწუარი, თუითო — ორ-ორი წონა, და საწასაღუა,

40

რომელი იცნობების კირჩხიბის თუალობით, და შირები კოშკაჯარ-
 5 თა, ამ[ა]თგანი — თუითო ღრ[ა]მი, და გომიზი ფიჭუისა, მაშხმი
 დ[ა] ზარეც[ა]ნდი გრძელი, თუითო — ღრ[ა]მი და ნახევარი. შეკრი-
 ბენ ესე წამ[ა]ლნი და დან[ა]ყენ, დაცრენ და ძმრითა შეზილენ, და
 10 მას ადგილსა სცხო და ერგოს. და ერგების ამა სნებასა ესე, რომელ-
 სა ვახსენებ. ოდეს გაგეყინოს იგი ადგილი და გედრისოს, ვითა
 ნიშანი მიგუიციებია. და აიღე: ვ[ა]ზი და ერთი წუერი ცეცხლ-
 ჩიგან შედევ. და აიღო მისი წყ[ა]ლი, რომელ გამოდუღდეს, და
 სცხო მას ადგილსა. და ახლ[ა]დ აიღე: ნიგუზის ქერქი კმე-
 15 ლი და ზურგით კერძო ცეცხლთა უცხუნო და მეორესა კერძსა, რო-
 მელი წყალი გამოდუღდეს, იგი აღრისო მტკივანსა ადგილსა. ქმნა
 ესე ნიშნები შემდგომად ტანისა გაწმედისა წ[ა]მლებითა, რომელ
 გუიხსენებია უწინა, იგი არს უმდგუვრესი საქმე.

683r ნიშან[ი] თ[ა]ვისა საბ[ა]ნელი, რომელი გა-
 15 სწმედს || თავსა და დაიბანოს წყლითა ტფილითა, ხატმითა,
 და ერგოს. ნიშანი წამლისა ქ[ე]რტლისა. — აიღე:
 მქავისა თურიჩისა გამოწურვილ[ი]სა და ჩ[ა]ურთო თანა მცირედი
 ბ[ა]ერუკი და მით დაიბანო თ[ა]ვი აბ[ა]ნოსა შიგა.

წამალნი, რომელნი დასცვ[ენ] თმათა და ამოავლენს, სარგო არს
 20 დიდად. — აიღე: ლადანი ლბილი, კეკელა, წონი ათისა ღრამისა,
 და ამლაჯი და ზიბი ბალჯაბალი — წონი სამ-სამისა ღრამისა; გაად-
 გინე ლადანი ლუინითა ანუ ხირვასა ზეთითა, დანაყნე სხუანი წა-
 მალნი და დასცრნე შარითა, და მურტისა წყლითა შეზილო და
 ჩაურთო ესე სხუები წამლები, და ჭურჭელსა ჩასდევ. და როდეს
 v გივმდეს, აიღო მისგანი წონი სამისა || ღრამისა. და ჰქმნა ესე, ვითა
 25 ნიშანი მიგუიციებია. და მერმე სცხო თმათა და ერგოს.

ნიშანი წამლისა, ერგების ტილსა და წილსა, რომელ დაესხას
 თმასა და მოსქამს. — აიღე: მავიზაჯი, რომელ არს ზიბი ბალჯა-
 ბალი, — წონი სამისა ღრამისა, და ამლაჯი — წონი ოთხისა ღრა-
 მისა, და მშხამი — წონი ღრამისა, და ვერცხლისა წყალი — წონი
 30 ღრამისა; დანაყნე ესე წამალნი და დაცრნე. და მოჰკლა ვერცხლისა
 წყალი იასმიგითა ზეთითა, და ჩაურთო წამალთა თანა. და შეზილნე
 ყოველნი მურტისა წყლითა ანუ ლუინითა ძუელითა, და აღრისო
 თმისა ძირთა, და გასწყდე(!) დილეულამდე. მერმე დაიბანო და
 იცხო ზეთი.

35 ნიშანი წამლისა, ერგების ქართლსა, რომელი იყოს თმათა ში-
 გან, და აგავს ქატოსა. — აიღე: ჰულდუღლი მაქი — წონი სა-
 მისა ღრამისა, და გაადგინო კარისა ნავლითა, რომელ შეიქმნას
 მსგავსად თაფლისა. დააყუინო თმა და მოსდვა თავსა, ვირემ მწუ-
 ხრითგან გათენებამდე იყოს, და დილასა დაიბანოს თავი წყლითა
 40 ტფილითა და ხატმითა, რომელსა ჩაგერთოს თანა კუერცხისა თე-

თრი. დაიბანო თავი კეკელად და იცხო ვარდისა ზეთი, ერგოს დი-
დალ.

ნიშანი წამლისა, ერგების ქარტლსა. — აიღე: ნავდელი კარისა
და ჩაურთო ათისა ღრამისა წონი ცხარი ძმარი, და ჩაურთო ორისა
ღრამისა წონი ბავრუკი...¹.

ნიშანი წამლისა, რომლითა დაიბანების 622r
თავი გაწმენდისათუის. — აიღე ხატმი კეკელად დაფქუ-
ლი — წონი სამისა ღრამისა, და ბავრუკი სომხური — წონი ნახე-
ვარ ღრამისა, და ბაზარკატუნასა ლაბა — წონი ოცდაათისა ღრამი-
სა; შეკრიბენ ერთად და ტფილითა წყლითა გათქუიფნე, და დაიბა- 10
ნოს თავი მითა, გასწმედს ბაყლისაგან. და ახლათ დაიბანოს თავი
კუერცხისა თეთრითა, და დაიბანოს ბავრუკითა და საპონითა და
ამათითა მსგავსითა. და დაიბანების ავშანრისა წყლითა, რომლითა
სამოსელი ირცხების.

ნიშანი წამლისა ქარტლისათუის. — აიღე: 15
თამლ[...]არ, ბალადური, რაზომი გინდეს და დასწუი ცეცხლითა,
რომელ შეიქმნას ვითა ნაცარი. და მერმე ჩაურთო თანა კუფლი და
ხატმი, მის ბალადურისა წონა ნაცრისა, და შეზილო ძმრითა და
სცხო თავსა. და დაიბანოს წყლითა ტფილითა და ხატმითა, და ერ-
გოს.

წამალი მძოვირისა(!).² ვის თავსა იყოს მძოვარი, ლერწმისა ქერ-
ქი, თესლი სპანძლისა, და თესლი მდოგისა, თეთრი ლერწმისა ქერ-
ქი, დამწუ[ა]რი, — უნდა ესენი მოგაღენ და თაფლითა შეზილენ,
და ბავრუკი წითელი ნახევრად შეურთე, და ზედა დასდებდი, ერ-
გოს.

დადგრომილისათუის, რომელი საღმობისა 25
სახედ დაადგრეს. — აიღე ლუქი წონი ღრახკნისა და ენდ-
რო — ნახევარ მითჯალი; დანაყე და დაცარ, და ბადაგითა ანუ
ლუინითა ძნელითა შეასუი.

უფსმადისათუის წამალი. — აიღე ხარბუზაყისა 30
თესლი და გააქმე, და დანაყე და დაცარ, და კაცისა ფსლითა შეზი-
ლე და კუერად დაქმენ და ჩრდილსა გააქმე; როდეს გინდეს, მით-
ჯალი ერთი ტფილითა წყლითა გაადგინე და შესუი.

მისთუისვე, — აქლემისა ტყავი უკმივე ქუეშე.

მისთუისვე. — აბალბალუკი გამოწურე და წყალი შეასუი 35
და ნაწური შეაჭამე.

წამალი ფრჩხილისათუის. — ფრჩხილი თუ ბრმა
გამოვიდეს და წაცდასა ჰლამოდე, რომელ სხუა ახალი გამოვიდეს,

634r ზიბბი გურკისაგან დაარჩიევ და ჯავშირი და მისისავე ხისა რტო და
ნაყე და ზედა შესდვა, ბრმა წავიდეს || და ახალი გამოვიდეს.
ფ რ ჩ ხ ი ლ ი თ უ თ ე თ რ ი შ ე ე ქ ნ ა ს, წითელი ამარცა
და ძივთი ზედა დასდევ და გააქარებებს.

5 ყ ც ო ლ ი ს ა თ უ ი ს. — თავუის ყუერი დანგისა და ნახევრისა
წონა ორითა უმკითა სისამბარისა წყლითა შეასუი და ერგოს.

მ ი ს თ უ ი ს ვ ე. — უკეთუ სასიკუდიწოდ ეყცოდის, ტეგნა გა-
მოწურე და შეასუი, და მცირედი ღუინო ურიე, ერგოს.

10 თ უ ვ ი ნ მ ე წ უ რ ბ ე ლ ი ჩ ა ნ თ ქ ა ს, ნიორსა ჰამდეს და
გამრთელდეს.

მ ქ ა ვ ე ნ ი ს ა თ უ ი ს, რომელსა კორცნი ბედიტად ჰქონდენ. —
მდოგი თეთრი მოგალე, ძმრითა დაადგინე და სცხე, ერგოს.

წ ა მ ა ლ ი, რ ო მ ე ლ ი ე რ გ ე ბ ი ს ყ ო ვ ე ლ თ ა ს ა-
კ ლ ა ვ თ ა წ ა მ ა ლ თ ა გ რ ი ლ თ ა. — აიღე ქალბანა წონი
15 დრამისა ექუსისა და მური — წონი დრამისა და ნახევრისა, და
წყლითა შეზილე და, როდეს გინდეს, ტფილითა ღუინითა შესუი.

სახელითა ღ'თისათა დავიწყოთ წერა თმისა საღებ[ა]ვთა, რო-
მელნი და[ა]შუენებენ თმასა, დასწმედენ და გა[ა]შ[ა]ეებენ. — აიღე:
გუნდა მწუანე უჭურეტელი და სცხო ზეთი და მოკალო ზეთითა ტა-
20 ფითა. და აიღო მისგან ორმოცდაათი დრამი, დაწ[ა]ყილი და გაც-
რილი, და აიღო მარილი ანდრანი და რსხათჯი, რომელ არს სპილენ-
ძი დამწუარი, და ინა, ამ[ა]თგანი — თუითო დრ[ა]მი, და ნიშადური
და ხატმი — ს[ა]მი დრ[ა]მი. შერიენ ყოველნი კარგად და ჰურჰელ-
სა ჩადევ და, ოდეს გივმდეს ღებვა თმისა, აიღო მურტის წყალი და
25 მით შეზილო ამა წამ[ა]ლთაგან წონი ათისა დრ[ა]მისა და გასწყედ,
რომე გაფუვდეს ვითა ცომი, დ[ა] ოდეს იყოს დაწოლისა ქ[ა]მი,
ურთო შიგა წყალი, რომე შეიქნას და ვითა ღალია თხელი, და გა-
[ა]ტფო ცეცხლითა და მერმე სცხო თმათა, და და[ა]კრა ს[ა]ღებავსა
v ზედა ჰაკუნტლისა ფურცელი ნედლი და გასწყედ დილეულ[ა]მდის.
30 და მერმე დაიბანე || წყლითა. და ოდეს იყოს ს[ა]მ ქამ, შევიდეს აბა-
ნოთა და იცხოს თმათა ზეთი, და გამოვიდეს შავი, ვითა ჯერ-იყოს,
თუ ღმერთსა უნდეს.

მ ი ს თ უ ი ს ვ ე. — აიღე გუნდა მოც[ა]ლული, ვითა ნიშ[ა]ნი
მოგუიციმია, — ათი დრ[ა]მი, და არსხათჯი — წონა ს[ა]მისა დრამისა,
35 და ნიგუზის ქერქი გამგმ[ა]რი, დაწ[ა]ყილი, დაცრილი, ზუთი დრ[ა]მი
მ[ა]რილი და ანდრანი, და ნიშადური — ორი დრამი გაწმიდენ ყო-
ველნი, დაწ[ა]ყენ და გაცრენ, და ნედლისა ნიგუზის ქერქისა წყლი-
თა შეზილე, ანუ მურტის წყლითა, ანუ აღტორის წყლითა, და გა-
[ა]ფუე და შეღებო მით დაწოლისა ქ[ა]მსა. და[ა]კრა ზედა ჰაკუნტ-

ლისა ფურცელი და იყოს ვირე დილეულ[ა]მდის. და დაიბანოს აბანოს შიგა და ბანის ზეთი იცხოს ანუ ხირვასა.

მისთუისვე. — აილე გუნდა მოკალული ზეთითა შუიდი ასთ[არი], და შაბიამენი — ორი ღრ[ა]მი და ნახევარი, შეკრიბენ ესე წამ[ა]ლნი და დან[ა]ყენ მურტის წყლითა და შეზილე და გააფუე, და თმათა მოსდევე, და და[ა]კარ ზედა ნიგუზის ფურცელი ანუ ჭაქუნტლის ფურცელი, დაიბანოს აბანოს და იცხოს ხირვ[ის] ზეთი და ანუ ვარდის ზეთი, და კარგია.

ნიშ[ა]ნი საღებ[ა]ვისა შუენიერისა გა[ა]შ[ა]ვებს თმასა. || თუ აბანო იყოს, არა უნდა რა; და თუ აბანო არ იყოს — სველითა მ[ა]ნდილითა შეიხუიოს ერთსა ე[ა]მსა, მერმე დაიბ[ა]ნოს თბილითა წყლითა, მერმე ზეთი შეიციხოს, ოცსა დღესა გასძლეს.

თმისა სიგმისათუის ესე წამალი. — თურმუსისა ფქუილი, სხუილის ცერცუისა ფქუილი, ქათირა, მუხუდოს ფქუილი, ესე ყუელა ერთმანერჩიგან გაურიე და ვარდის ზეთითა და[ა]ლზე და თმაზედა შემოსდევე, ასრე რომე ორსა ეამსა ზედა იყოს, და მერმე ტფილ[ა]დ წყლითა მოიბანე.

მისთუისვე. — ტირიფის ფურცლის წუენი, ქუნჯითის ზეთი, შადნის წუენი, ხ[ა]ტმის წუენი, ზღუის პერული დანაყე და შიგან გაურ[ი]ე, და ულბოსა წუენშიგან გაურიე [და თ]მ[ა]ზედ[ა]ნ შემოსდევე.

სხუა წამალი მისთუისვე. — მწ[ა]რისა ნუშის გული დან[ა]ყე, და ქათმისა და ბ[ა]ტის ქონი, ზროხისა თირკმლის ქონი. ესე და[ა]ქუნევე და დან[ა]ყილი ნუში შიგან გაურ[ი]ე, და ბაზრაცატუნისა ლოაფშიგან გ[ა]ურ[ი]ე, და თმ[ა]ზედა შემოსდევე იმავე წესითა, და ტფილითა წყლითა მობ[ა]ნე.

სხუა მისთუისვე. — იის ზეთი და ნუშის ზეთი, ვარდის ზეთი, მასტ[ა]ქი, ლადნა, საკმელი, ორივე დან[ა]ყე და ამა ზეთშიგან გაურიე და იმ[ა]ვე წესითა თმ[ა]ზედა შემოსდევე.

სხუა წამალი მისთუისვე, — მავიზაჯი დან[ა]ყე და გოგირდი და ანზრუთი და მუყლი. ესე ს[ა]მი დან[ა]ყე და ქასირაცა დან[ა]ყე. მუყლი გა[ა]დნევე თბილითა წყლითა. და ესე დან[ა]ყილი წამლები შიგან გაურიე, ბაზრ[ა]ყატუნისა ლოაფშიგა გაურიე და თმ[ა]ზედა შემოსდევე.

სხუა წამალი მისთუისვე. ქასირა, ს[ა]მყი, ბორა არ...მ...ულბოს ფქუილი, შ[ა]გის მუხუდოს ფქუილი, ნაძუის კევი. ესე ყუელა დან[ა]ყე, გაცარ და ხ[ა]ტმის წუენშიგან გაურიე; იმ[ა]ვე წესითა შემოსდევე, კარგია და გამოცდილი ნებითა ღ[ა]თისათა.

|| და ამოავლენს თმასა და ფშუნად არა ვასწყდები, და დასც[ა]ვს კარგად და ყოფს ღებულად ე[ა]მთა მრ[ა]ვალთა. — აილე: გუნდა დამ-

- წუ[არი ზეთითა, დამწუ[არი აფს[ინდი, თუითო — ღრამი, ღრამი და მ[არილი, და შა[რ]ძალჯაბალი — ორი ღრ[ამი, და თხლე ღრამისა დამწუ[არი, და გალილ[ა]გი მოკ[ალული ზეთითა, თუითო — ღრ[ამი, კაკია და ულდუღდი, და სელის თესლი უქურცნელი და
- 5 ჯარჯირის თესლი, და ნაც[არი, ფშატისა ფურცელი და აბუღარი; და შე ე ბ ყ ა რ: ყუ[ავი, შ[ავი, და დაკალ და დაფალ (და) ცხენთა მჩორესა შიგა ანუ ზროხისა სკორესა ექუს[ს]ა დღესა, და მერმე გამოიღო, დან[ა]ყო ყუელა და ჩ[ა]უერთო წამალთა თანა, და დამ[არხო მზად. და ოდეს გიკმდეს, აიღო მის წ[ა]მლისგან წონა ღრ[ა]მისა ათისა, და მურტის წყლითა შეზილო და მცირედითა ღუინითა ძუელითა, სცხო თ[ა]ვისა მწუხრისა და გასწყდე, ვირე გათენებ[ა]მდის. და დაიბ[ან]ოს და ხირვას ზეთი იცხოს. და უთქომს, ვის ესე გამოუცდია, ვითარად: გა[ა]შ[ა]ვებს თმათა და და[ა]ყენებს კეკელ[ა]დ. ესე გამოცდილია.
- 10 ნიშ[ა]ნი საღებ[ა]ვისა, შეღებავს თმასა წითლად მგზ[ა]ვსად ხასედისასა და ერგების ამისი ქმნა. ვის რა უნდეს გამოცხადება დე-ბულობასა, თუ ღ'თსა უნდეს. || აიღე: ხატმი კეკელა ახალი ორი ნაწილი, ინა, ზანდაანი, შერიენ ყოვლნი და დასცრენ, და თუ
- v თუბასა წყლითა შეზილე, და გა[ა]ფუე, და სცხო მწუხრი, და ელოდე გათენებ[ა]მდის, დაბ[ან]ო და ხიარ[ი]სა ზეთი იცხოს, — კეკელა და გამოცდილი ნებითა ღ'თისათა.
- 20 სხუავე საღებ[ა]ვი დიდი. — აიღე: თუმბრი მისრი და რასინი, ყალყატრი, რითნა, თედრი, ზ[ა]რდ სპეტი, აყაყია, რათანა, ბიხი, უსხური, ლუფა, ანჭიდან, თუხმი, სარ[ა]მყ-ეშხარ ორდერი, მუხლა, მაზრიონი სხუილი და წურილი, ტფილი სალირ, მ[არ]ყშისა ქუნდრუ, ქუნდუს ასნასია, უფული, გასნირთან, გუნდა მწუანე — ს[ა]მოცდა თექუსმეტი მ[არ]ტუალი, გუნდა ახ[ა]ლსა ქოთანშიგა დაწუი, მერმე დან[ა]ყე და გაცარ.
- 25 სხუა. — ესე წამლები ყუელა სწორ-სწორი ქენ, და დან[ა]ყე და გაცარ; და რომელიცა არ დაინ[ა]ყებოდეს, მოადღუეთ და მისი წუენი დაიჭირეთ. მერმე ესე წამლები ყუელა წენგოს წუენშიგან და[ა]ლბონ ს[ა]მსა დღესა, მერმე გა[ა]კმონ, მერმე დან[ა]ყონ და გაცრან, მერმე ს[ა]მითა მუტყლითა ქუნჯითის ზეთითა შესცხონ, და
- 35 მერმე მ[ა]კუნტლის ფურცელი დაიწყოს, მერმე დილ[ა]სა ნიგუზის წუენითა დაიბ[ან]ოს, წენგოთა, ექუს[ს]ა თუესა დასდგების.
- სხუა თმისა ს[ა]ღებ[ა]ვი. — მოიღე: ყაყაჩო ლიტრა || ნახ[ე]ვარი, ნ[ა]ხმ[ა]რებსა კოჭობშიგა ჩ[ა]ყარე ზეთი მუტყ[ა]ლი ნიშ[ა]დური, ზეთი ლახუსტ[ა]გი, ზეთი სანიმაქი, ზეთი მუტყ[ა]ლი არჯ[ა]სპი, ზეთი შაბი; ესე ყუელა დან[ა]ყილი და გაცრილი შიგან გაურონ და კოჭობისა პირსა ჯამი დააწყონ და მოგლისონ ორ-
- 495r
- 40

მოცსა დღესა, ღრმად ნეხუშიგან ჩადგან. მერმე მას უკნის იგმ[ა]-
რონ, თუითო შეცხება ხუთ-ხუთი მუტყ[ა]ლი. შეიცხონ დილასა,
თბილითა ჭაყუნტლის წუენითა დაიბ[ა]ნოს, ესეცა ექუს[ს]ა თუესა
დადგების.

ს ხ უ ა ს [ა] ლ ე ბ [ა] ვ ი თ მ ი ს ა. — მ ო ი ლ ე: მწუანე გუნდა 5
უჭურეტელი — ასი მარცუალი, ისი ზეთისხილის ზეთითა ანუ ნი-
გუზის ზეთითა მოხ[ა]რშე კარგად; მერმე დან[ა]ყე კარგად. მერმე
ლახუსტ[ა]გი, იამნური შაბი, თუითოსაგ[ან] — ორ-ორი დრ[ა]მი და
ნ[ა]ხეგარი, ქათირა, ანდრული მ[ა]რილი, ანუ აქაური მ[ა]რილი,
თუითოსგან — თუითო დრ[ა]მი, ნ[ა]ვთის კუამლი — შუიდი დრ[ა]- 10
მი. ესე ყუელაჲა ერთმანერჩიგან გაურიე და თბილითა წყლითა
და[ა]ლბე. მერმე თმა დაიბ[ა]ნე თბილითა წყლითა. მერმე შეიცხე,
ერთსა ღამესა ზედან იყოს, მერმე, რა გათენდეს, თბილითა წყლითა
დაიბ[ა]ნე, ორმოცსა დღესა დადგების.

ს ხ უ ა თ მ ი ს ა ს [ა] ლ ე ბ ა ვ ი. — მ ო ი ლ ე: ამლ[ა]ჯი — 15
ხუთი დრ[ა]მი, ქათირა — ორი დრ[ა]მი, შ[ა]ბი — დრ[ა]მ-ნახეგარი,
ლახუსტ[ა]გი — ს[ა]მი დრ[ა]მი, ნიშ[ა]დური — დრ[ა]მ-ნახეგარი,
გუნდა — ათი მ[ა]რცუალი, ნ[ა]ვთს შიგა მოხ[ა]რშე. || მერმე დან[ა]-
ყე ცალკე, მაშინ ყუელა ერთბირ[ა]დ დან[ა]ყე; მაშინ მური და ფა-
რისიაოშ[ა]ნი, ესე ორივე წყლითა მოადუღე. ამისა წუენშიგან ისი V
წ[ა]მლები და[ა]ლბე ერთსა დღესა და ღ[ა]მესა. მერმე დილასა ღუი- 20
ნითა თმა დაიბანე, მერმე ესე წამ[ა]ლი შეიცხე ერთსა ღ[ა]მესა,
მერმე ამა ფ[ა]რისიაოშნისა წუენითა კიდევ დაიბ[ა]ნე.

ს ხ უ ა ვ ე თ მ ი ს ა ს [ა] ლ ე ბ [ა] ვ ი. — მ ო ი ლ ე: ფარისია-
ოშ[ა]ნი, მური, თუითო — ორი დრ[ა]მი, შ[ა]ბი — დრ[ა]მ-ნახეგა- 25
რი, ნიშ[ა]დური — დრ[ა]მ-ნ[ა]ხეგარი, გუნდა — თხუთმეტი მ[ა]რცუა-
ლი. გუნდა ფარისიაოშნისა წუენშიგან და[ა]ლბე, მერმე ამოიღე და
ზეთშიგან მოხარშე. მერმე დან[ა]ყე და იმა წამლებშიგან გაურიე
და ოთხსა ჯ[ა]მსა ღუინოშიგან და[ა]ლბე, და ცოტა ინა გაურიე. თმა
თბილითა წყლითა დაიბ[ა]ნე და, რა გაშრეს, შეიცხე. ერთსა ჟ[ა]მსა 30
და ნ[ა]ხეგ[ა]რსა დაეხსენ და თბილითა წყლითა დაიბ[ა]ნე, და ოც-
დახუთსა დღესა დაიდგმ[ა]ს.

ს ხ უ ა თ მ ი ს ა ს [ა] ლ ე ბ ა [ა] ვ ი თ [ა] ვ რ ე ზ უ ლ ი. — მ ო -
ი ლ ე: ათი მუტყ[ა]ლი ინა, და[ა]ლბე ღუინითა კარგად, მერმე წუე- 35
რი თფილითა წყლითა დაიბ[ა]ნე და, რა გაშრეს (და) მერმე ინა შე-
მოიღვას ს[ა]ლ[ა]მოს, მერმე დილასა დაიბანოს. მერმე მოიღე ვასმი
ათი მუტყალი და ერთი მუტყალი ქათირა, დანაყე და გაცარ. და
მერმე ან თუთუბის წყლითა ან ღოთა მოზილონ, მერმე ტაფაშიგან
ჩადვან და ცხელსა ნაცარზედან დადგან, და თავსა დაახურონ, მა-
ნამდის, სადამდის გალურჯდეს, მერმე შეიცხოს მაშინ. 40

ნიშანი წამალთა ბუნებათანი, გრილთა და მკურვალთა.

ხალილაგი შავი ერგების ყოველთა გუართა ბუნებათა და არაჩაი უფროს სარგებელისა არს და არცა უკეთუ რგებითა სნებათასა, და
5v სუბუქი და გამცსნელი არს, და ერგების სტომაქსა და ბავასირსა.
შესმა მისი — ხუთისა დრამისა წონი, ვირემ თერთმეტ დრამამდე; თუ უმბალი იყოს და უმგბარი, — მაშა ორისა დრამისა წონი, ვირემ ხუთ დრამამდე. და გამოზრდილი სტომაქსა მომუხავი(!) არს და ერგების ბავასირსა და შავისა ნავლელისა უფალსა, რომელი თალგმისაგან შექმნილიყოს დამწურ[ი]სგან.

და ეგრევე ჰ[ა]მლაჯი გამოზრდილი და ხალილაჯი გამაგრილებელი არს სიმკურვალისა, და გააძლიერებს ძირთა თმათასა, და სტომაქსა და დასაჯდომელსა.

და ამაჯი და ხალილაგი, და კუერცხისა გული გრილი არს, და
15 გაცსნის კუერცხის გულსა ნავლელსა და გააგრილებს და მომახუფეს სტომაქსა. შესუმა მისგან — შუიდისა დრამისა წონა, ვირემ ოც დრამამდე. და თუ უმბალი იყოს და უმგბარი, მაშა სამისა დრამისა წონი, ვირე შუიდ დრამამდენ.

და ხეარა-შამბარი. გრილი არის და ლბილი და მუცლისა შემალბობელი. კუერცხისა გულსა, ნავლელსა და შავსა ნავლელსა ერგების, გუინსა და ლუიძლისა ტკივილსა და ყიისა ტკივილსა, და გაიღებს ნავლელსა დამწურასა, და დააყუდებს სისხლსა და გააქარვებს სიმსივნესა, რომელი სისხლისაგან შექმნილიყოს. და ერგების სიმსივნესა ყიისასა, როდეს მისითა წყლითა ილარღაროს და ძალ-
25 ლ[ი]ს ყურძნისა წყლითა || და ზიბიბისათა. შესმა ამისაგან
623r ი — ათისა დრამისა წონი, ვირემ ოც მითკლამდე, ანუ დამბალი ანუ შემგბარი.

და ჯავაშირი — ერგების ქართა ყოველთა და უფრო ხოლო ქართა ქუემოსა მუცლისათა და ქარსა ბავასირისასა. და მავნებელი არს
30 სისხლისა და კუერცხის გულისა ნავლელისა უფალთა. და დედათა უფრო ერგების, ვირემ მამათა, და ერგების ერკანსა და ნიკრისსა, და ნასხმანთა ტკივილსა და მენჯთა ტკივილსა და მუკლთასა.

ვაშაგი — ჯავაშირისავე ბუნება არს და ერთნი გუარნი ბუნებანი არიან³ ენებასა და რგებასა შინა.

აფთიმონი — მკურვალი არის და ჯმელი, და მღებელი არის შავისა ნავლელისა, და შემმატებელია წყურილისა და სიკმელისა პირსა შინა მეტისა მისის[ა]სა სიმკურვალისაგან. და ჯერ-არს, რათა შეჰკაზმოს ნუშისა ზეთითა ტკბილითა და ეგრე შესუას მისგან დრამისა წონი ოთხ დრამამდე. და თუ დამბალი იყოს ანუ უმგბარი, მაშა დრამის წონი ვირე ორ დრამამდე.

კითერ ჰემარისა გამოწურვილი, — რომელ არს შამისა ქუეყა-
ნათა გამოწურვილი და უკეთესი, ხოლო თეთრი არს და წყლთუი,
გაიღებს ხამსა და კუერცხისა გულსა ნაველსა და შავსა ნაველსა.
შესუმა მისგანი: კერატისა წონი ვირემ ორ კერატამდენ, ნი-
შას! || ტაგითა იფქლისათა და თაფლ-წყლითა.

V

კითერ ჰემარი გამომღებელი არს წყლისა კუერცხის გულისა
და თელგმისა უვნებელად სტომაქისაგან. და ერგების, რომელნი წყლი-
თა მაკე იყუნენ, და გაიღებს ხამსა და შავსა ნაველსა. შესუმა
მისგან: წონი ოთხისა დრამისა ვირემ ხუთ კერატამდე, თაფლ-
წყლითა.

5

აფსინთი — გამომღებელი არს კუერცხის გულ[ი]სა ნაველ[ი]სა
და განაქლიერებს ლუიძლსა, და განახუამს ნესუტთა ლუიძლისათა
შავით და სილბოთ სტომაქისაგან. შესუმა მისგანი: რომელ
ლაილბოს, — ხუთისა დრამისა წონი ვირე შუიღ დრამამდე; უმბა-
ლი და უმგბარი — მითვლისა წონი ვირემ ორისა დრამისა წონამ-
დე.

10

15

ხირბაკი შავი — რომელ არს კარის-ძირი, მკურვალი არს და
გამღებელი შავისა ნავლისა და თელგმისა, და გამწმედელი სტო-
მაქისა და გამრცხელი. შესუმა მისგანი: წონი ნახევარ დრა-
მისა ვირემ მითვლამდე.

ხირბაკი თეთრი — კარის-ძირივე, გამღებელი არს თელგმისა
თხევით. და როდეს უკმიოს კბილთა მტკივანთა, დაუყუდებს ტკი-
ვილსა. და უკეთესი რომელი იყოს, გრძელი არის და მალე გატყ-
დების.

20

აბანილი — გამღებელი არს თელგმისა გაწმედით. შესუმა
მისგანი: წონი ოთხისა კერატისა. და შესუმა მისი ესრეთ ჯერ-
არს. — დანაყოს კარგად || და შეისმის ნუშისა ზეთითა რვა კერა-
ტამდეს, და ჰნთქას.

25

642r

კანტარიონი — გამღებელი არს თელგმისა და ხამისა, და კრუ-
ლისა და ნავლისა, რომელ თხლისა ფერი იყოს, და რომელი ვნება
მუტლთა შინა იყოს, და შეისმისცა და ჰოკნითა შიგან ივმარების.
შესუმა მისისა წყლისა: ორი უმკია; და თუ ჰოკ-
ნად აკმარებდე: სამი უმკია ქუნჯითისა ზეთითა, და უკეთესი
უწლოსი არის.

30

ბასფაიჯი — გამღებელი არს შავისა ნავლისა და თელგმისა.
შესუმა მისგანი, თუ დამბალი იყოს ანუ შემგბარი: წონი ორისა
დრამისა ვირე ხუთ დრამამდის. თუ უმბალი იყოს და უმგბარი,
მაშა: დრამისა წონი ვირე ორ დრამამდე, და უკეთესი. მას შინა,
რომელსა გული კუერცხის გული იყოს. და ესრეთ ჯერ-არს შესუმა
მისი, რომელ ქონდრისა წყლითა და თაფლითა შეზავოს და შე-
სუას.

35

40

მაზარიონი — გამღებელი არს წყლისა კუერცხისა გულისა და ნავდლისა, კუერცხის გულისა და თელგმისა, და სტომაქსა შინა რაცა რყუნილობა იყოს. შესმა მისგანი: წონი სამისა კერატისა ვერე ექუს კერატამდე; და ესრეთ ჯერ-არს შესუმა მისი, რომელ ეგ-
5 ზომი აფზინდი ურთოს, თუ არ ავნოს.

შუბრემი, — რომელ არს სძე ნარი, მაზარი || ონისავე ბუნებითა არს და რგებითა. და არს მაცნებელი უფრო, ვირემ სარგებელი, და ძირი სჯობს სძესა.

ლარიკონი — გამღებელი არს თელგმისა და დამახლებელი(?)
10 საკლავთა წამალთა, და უკეთესი, — რომელი თეთრი იყოს. შესუმა მისგანი: წონი დრამისა მითკლამდე.

სოსანისა ძირი — რომელი იყოს ლურჯისა ფერი, გამღებელი არს წყლისა, კუერცხის გულისა და შერეულისა თელგმისა, და კუერცხისა გულისა ნავდლისა; და გაახუამს ნესუტთა ღუიძლისათა
15 და შეუქმს შეპირვებასა. შესუმა მისისა წყლისა: ორი მითკალი ვირემ სამ მითკლამდი თაფლ-წყლითა და, როდეს დაგლი-
ლი შესუას, — წონი დრამისა ერთისა ვირემ ორ დრამამდე, თაფლ-წყლითა. და უთქუამს ზოგთა მკურნალთა, ვითარმედ: ძირი ამისი როდეს დაიგალოს და თუალსა შინა უცხოს, რომელსა შინა ფცხი-
20 ლი იყოს. ერგების საკუირველითა რგებითა.

ანზარუთი — გამღებელი არს თელგმისა დაკრულისა. შესუმა
მისგანი: წონი ნახევარ დრამისა ვირემ დრამისა წონამდეს. ერ-
გების თუალისა ტყვილისა, და წითელთა მჯდომთა მოკლეჩილთა
გამაცმობელი არს, როდეს ზედა იცხოს.

საბრი — გამღებელი არს თელგმისა, მკურვალ არს და კმელი,
25 და გაკსნის სტომაქსა და გააცმობს მჯდომთა, რომელნი სიმჭურვ-
625r ლისაგან || იყუნენ, როდეს ზედა იცხოს. და გაახუამს ნესუტთა ღუ-
იძლისათა და გასწმედს თავსა და სტომაქსა, და ერგების გუნსა. და
მისი წყალი ერგების ბოვასა, რომელი კელთა შინა იყოს, და უკე-
30 თესი — რომელი ღუიძლის ფერი იყოს. შესუმა მისგანი: წონი ნახევარ დრამისა, ვირემ დრამისა წონამდე.

მური — მკურვალი არს და კმელი, და დამჭირავი ყოვლისა საქ-
მისა და გამწმედელი ყოველთა საქმეთა და ვნებათა და ყოველთა
ქართა დამპალთა.

აფიონი — დამახუშებელი არს ტანისა და სტომაქისა მამაგრო-
35 ბელი. და არს გრილი და კმელი, და შემამატებელი ძილისა და
შემღებელი სტომაქისა.

ანისონი — მკურვალი არს მეორესა დარაჯასა შიგან და გაახუ-
ამს ნესუტთა ღუიძლისათა, და ერგების ღუიძლსა და ფაწალსა, და
40 შევალს ნოტიობაცა და დაუფანჩავს ქართა, რომელნი სხუილთა
წელთა შინა იყუნენ. და შეუმატებს წესსა დედათასა, როდეს მოი-

ჯალოს მცირედ. და შემმატებელი არს მამაცობისა და შემკრველი არს მუცლისა.

სალიხა — მკურვალი არს და კმელი, და გამოიღებს ნოტიობასა თავისაგან და დაადნობს გაყინულთა ვნებათა ტანსა შიგან, და გაიყვანებს დაყენებულსა სისხლსა საშოსაგან.

წღხირი — მკურვალი არს და ლბილი, და გამზუმელი არს ნესუტთა და ყოფილთა, და დაადნობს სენთა გაყინულთა ვითა თელგმათა || სხუილთა და ვნებათა ტანისათა.

სუდი — ერგების კოძთა, რომელნი პირსა შინა იყუნენ, და დაფშუნის ქვასა ბუშტისასა და გაიყვანებს ფსელსა და წესსა დედათასა. და უმატებს ცნობასა და გაიხუამს ქართა, და შეღებავს სტომაქსა და დააშუენებს ფერსა, და ერგების ბოვასირსა.

კილამონი — მკურვალი არს და კმელი. ერგების თელგმასა და ყიასა, გააქმობს ნოტიობასა, რომელი თავსა შინა იყოს. და ერგების სტომაქსა და თირკმელთა, და დაჰაქამებს სტომაქსა და გაიხუამს ნესუტთა დაყოფილთა.

სუმზული, — რომელ არს სურნელი, გამაძლიერებელი არს ღუიძლისა და მომკაზმელი სტომაქისა და გამზუმელი ნესტუთა, და გამღებელი ფსლისა. და გააქმობს ნოტიობასა, რომელი თავსა და მკერდსა შინა იყოს.

ასარ[ი]ონი, — რომელ ულილაური, მკურვალი არს და ლბილი, და გაიხუამს ნესტუთა, და დაადნობს სნებათა გაყინულთა, და ერგების თირკმელთა და ბუშტსა.

ჭუშტი — მკურვალია და ლბილი, და დამადნობელი ყოველსა სნებასა გაყინულსა და გამზუმელი ნესტუთა, და ერგების მკერდსა და გულსა და ღუიძლსა, და სტომაქსა და თირკმელთა და ნასხმანთა ქარსა.

ზაფრანი — მკურვალი არს და გამაქენებელი საჭამადისა. და შეუღებავს სტომაქსა და გააძლიერებს ღუიძლსა, და გაიღებს ფსელსა; და ერგებლის შევიწროებასა გულისასა და დააშუენებს ფერსა. და ერგების ქართა და სიმსივნეთა, რომელნი სიმკურვალი-სა და სისხლისაგან შეიქმნებიან.

კარანფული — მკურვალი არს და ლბილი, ერგების კაეშანსა და თხევასა, და დაამებს პირსა და სტომაქსა, და შეღებავს და ერგების ყოველსა გუარსა გონებასა.

ზანჯაბილი — მკურვალი არს და ნოტია, და ერგების ნესტუთა დაყოფილთა ღუიძლისათა, რომელნი სინოტიისა და სიგრილისაგან იყოს და მომადნობელია საჭამადისა. და შეაღბობს ქართა სხუილთა, რომელნი წელთა შინა იყუნენ და რომელი გამოზრდილიყოს. ერგების სიბნელესა თუალთასა, რომელი სინოტიისაგან იყოს, რო-

5

v

10

15

20

25

626r

30

35

739

დეს ჩაინთქას და იოლოსცა, შეღებობს მუცელსა სუბუქად და შეს-
ჯამს თელგმასა.

ჯუნდა ბედისთარი, — რომელ არს თავუისა-ყუერი, მკურვალი
არს და კმელი, და მარგე ყოვლისა ნოტიობისა და სიგრილისა, და
5 ყოველთა ქართა (რომელნი კაცისა ტანსა შინა არიან, ვითა: კო-
ლინჯი[ი] და ლაკუა) და სნებასა დედათასა და ქარსა საშოსასა.

ზუგისა ზეთი — მკურვალი არს და ლბილი, და მარგე მკერდისა
და ქართა, და ერგების ტკივილსა დანასხმანთასა და კელთასა.

სახლეოსი — მკურვალი არს და კმელი, და დამალბობელი
თელგმისა გაყინულისა და გამხუშმელი ნესუტთა, და ერგების ||
10 სტომაქსა და ზურგსა და ბუშტსა, და გასწმედს ქარსა მენჯთასა.

ჰულდულდი — ერგების კორფლსა და სიმსივნეთა, რომელი
სტომაქსა შინა იყოს, როდეს ზედა იცხოს დაკორძებულთა კორც-
თა, რომელნი გაუწითლდენ, და შალალი, რომელ ყურთა შიგან
იყოს; და ერგების ტკივილსა თუალთასა და სიბნელესა მისსა, გას-
15 წმედს ბაყლსა თუალთაგან და შეჰკრავს მუცელსა, როდეს შეისუ-
ას. და ერგების მჯდომთა, რომელ წელთა შიგან იყუნენ. და ერგე-
ბის წიღოვნებასა, როდეს საშოსა შინა დაიჭიროს. და სამგუარი
არის და უკეთესი ჰინდოური არს.

მარიამის საკმელი — გამაკმობელი არს წყლულთა და დამალ-
20 ბობელი არს სიმსივნეთა. და ჰიპსა ზედა იცხოს, გაქსნის მუცელსა.
და თუ შეისუას, ანუ საშოსა შინა დაიჭიროს, გაიღებს წიღოვნება-
სა. და ერგების გუნსა და გაიღებს სიმკურვალესა. და თუ თაფლითა
იოლოს თუალთა, ერგების და დააყუდებს ტკივილსა თავისასა. შე-
სუმა: წონი სამისა დრამისა ღუინითა ანუ თაფლითა.

საქბინაჯი — მკურვალი არს და ლბილი. და ერგების ქართა
სტომაქისათა და საშოთა, და შეაღებობს მუცელსა და შემოგარეთა
აღვილთა და ქუემოსა მუცელსა. და ერგების ზურგისა ტკივილსა,
და კოლინჯსა, და მუტლთა ტკივილსა. და გაიღებს თელგმასა. და
627r ერგების სიმკურვალესა და სისხლსა. და შესუმა მისიგანი: წონი
30 დრამისა და ნახევრისა — ანუ ჰულუბისა წყალითა, ანუ ნუშისა
მწარისა ზეთითა.

საკამუნია — მკურვალი არს და გამღებელი კუერცხის გული-
სა, ნავლიისა და თელგმისა, და ავნებს ღუიძლსა და სტომაქსა, და
გარდასწყუეტს შავსასა და შეუმატებს გულისა კლებასა, როდეს
35 მარტოდ შეისუას.

თურბითი — მკურვალი არს და ლბილი და შემალბობელი
მუცლისა, და გამღებელი თელგმისა და კუერცხის გულისა ნავლ-
ლისა.

უუპანი — მკურვალი არს და ლბილი, და ერგების ქართა სტო-
40 მაქისათა და ღუბელსა, რომელსა მუცელსა შინა იყოს. და ერგე-

ბის ქარსა ბავასირისასა და შეაღბობს მუცელსა, შესუმა მისგანი: წონი ორისა დრამისა ბავასირისა ქარისათუის.

ზღუთა პერული — მომკმელი არს ბაყლისა, რომელი თუალთა შინა იყოს. და ერგების ბაჰქსა და მლიერსა და მქავანსა, და გასწმედ[ს] ტყავსა. და როდეს დაიწუას და იცხოს თმასა დასრულსა, ერგების საჩინოდ. 5

თუთიაი — გრილი არს. და ერგების სარატანთა დაკლეჩილთა, როდეს ზედა იცხოს, და მჯდომთა; და ჩაერთვის საოლავსა თუალთასა და იქმს საჩინოსა რგებასა, თუ ღმერთსა უნდეს.

ბოსანი, რომელ არს მარჯანისა ძირი, გრილია და ლბილი და გარდამწმედელი თუალთა. და დასცავს გულსა მოწამლულობისაგან და ივმარების საოლავთა შიგან, და დედანიცა ივმარებენ თავისა სამკაულთა შიგან. 10

ენდრო — გამომღებელი არს სისხლისა, რომელი საშოსა შინა იყოს, და ერგების ბაჰქსა, როდეს ზედა იცხოს. 15

ჯანტიანე, — რომელ არს ალფიოლიოს ძირი, მკურვალი არს და ლბილი და ერგების მოწამლულობასა, და ქარსა დააყუდებს მკურვალსა, და ღრძილსა ერგების და გულისა ურვასა და რაცა ენება იყოს ტანსა შინა. v

ზრევანდი მეორე — გრილია და ლბილი, და ერგების ღუიძლსა 20

ზრომზადი — მკურვალი არს და ლბილი, და ერგების თელგმასა და გულისა შეღებასა და მოწამლულობასა, და დასწყუეტს თხევასა და ერგების ქართა.

მეჭლები — მკურვალი არს, და ერგების მენჯთა ტკივილსა, როდეს შეისუას თაფლ-წყალისა თანა. 25

აკარკარლა — ქარქუეტისა ძირი, მკურვალია და მომწველი და ჩამომზიდველი თელგმისა თავისაგან და ნასხმანთაგან, და ერგების ყოველთა გუართა ბუნებათა.

ქაფური — გრილი არს და კმელი, გააგრილებს ტანსა სწრაფით, და ერგების სიმსივნეთა და ტკივილსა ღუიძლისასა, როდეს შეუურიოს თანა ორივე სანდალი; და როდეს დაინაყოს, თოვლისა წყლითა გაადგინო და ცხუირთა უწთოს, დასწყუედს სისხლსა, რომელ სდიოდეს. 30

სანდალი — წითელი და თეთრი ორივე გრილია და კმელნი, და შეიმღბობელნი სიმსივნისანი, და ერგების ჰუმრასა, რომელ კორცთა დააჩნდეს და ვითა დრამა წითელი გარდასწყუეტს სისხლსა. და თეთრი სანდალი უფიცხლე ერგების. 35

კაკიაი — გრილი არს და შემბლუჯავი, და ერგების სიმსივნესა და ჰუმრასა, რომელ კორცთა წითელი გარდაეხუევის, და შეჰკრავს მუცელსა. 40

საკმეველი თეთრი — მკურვალია, კმელი, შესჰამს თელგმასა

და გაუქმრებებს გულის ურვასა. და შეუმატებს სწავლასა და ერგებას ქართა ბაეისირისათა, და შეუმატებს მოცსენებასა. და არს კარგი. წითელი მკურვალი არს, კმელი, და ერგების ქარსა.

5 **ბაზარკატონა** — ერგების სიმკურვალესა და გულისა ბნელასა და გულ[ი]სა კლებასა, და გაიხუამს თელგმათა სხუილთა, და ერგების საშოსა დაესნილობასა.

შამალანდალი — მკურვალი არს და კმელი, და გაიღებს თელგმასა და ხამსა, და ერგების ქართა და სიმკურვალესა, და ერგების ზაპირასა, და არს საკლავთა წამალთაგანი.

10 **ქარბა** — გარდასწყვეტს სისხლსა და შეკრავს მუცელსა, და ერგების სიმკურვალესა.

ხატმი — რომელი არს ფოხუერი, შემალბობელი არს მკდომთა და ერგების მსივანსა, და ძუძუსა მსივანსა შეალბობს და გაუქმრებს ბერვასა, და დაალობს მკდომთა, რომელნი გუიანდ დამწიფდებოდნან. და თესლი მისი დაფშუნის, რომელი იყოს თირკმელთა შინა ქვა || და მენჯთა.

15 **ფუკალღხირი** — ერგების სიმსივნესა ღუიძლისასა და მუცლისასა, და ძირი მისი უფიცხე არის, და როდეს შეიღვას მუცელსა ანუ შესუსას, გაიღებს ფსელსა დაყენებულსა.

20 **ჰსაქი** — დაფშუნის ქვასა თირკმელთასა და ერგების მენჯთა. შესუსმა ამისაგან: წონი დრამისა. და ამისითა წყლითა ჰოქნა უღოთ ვის ზურგი და თირკმელნი სტკიოდენ, და არს მკურვალი და ლბილი.

25 **აშკაკული** — მკურვალი არს და ლბილი, და შემმატებელი მაცობისა და გამაძლიერებელი თესლისა.

ხანდაროსი — გრილი არს, და ერგების თავისა ტკივილსა, როდეს იკუმოოს მითა.

ვაჭი — მკურვალი არს და ლბილი, და ერგების ქართა და თელგმასა, და სტომაქსა და კუელასა.

30 **ხოლინჯანი** — მხურვალია და ლბილი, და გააჭურვებს თირკმელთა და გამაძლიერებს წყალსა მამაცობისასა, და შეუმატებს დედათა თანა მისულასა, და ერგების დედათა ქარსა და თელგმასა, და ევენების სიმკურვალესა.

მურდასანგისა ნაცარი — თავუისა მომკვლეელი არის.

35 **სპეტი** — ერგების მღიერსა და მქავანსა, როდეს იცხოს ძმრითა და ვერცხლის წყლითა, ერგების და მოჰკლავს ტილსა, როდეს თავსა იცხოს.

ქალბანა — მკურვალი არს და ლბილი, და ერგების ქართა ქუმოსა მუცლისათა, და ერგების წყლულთა მახუილითა წამალითა შერე||ვითა.

40 **ნუშადური** — მკურვალი არს და გრილი, მმახუავი სტომაქისა,

გრილი არს და კმელი, ერგების ყიისა ტკივილსა და კუკურსა ჩამორდომილსა.

გუნდა — მკურვალი არს და გრილი. მმახველი სტომაქისა. და თუ დააღბო ძმრითა დანაყილი და იცხო თმასა ზედა, დააშავებს.

ხელი — წამალი არს, რომელი დაფშუნის ქვასა ბუშტსა შიგან და გაიღებს ვნებასა და კრულსა მკერდისაგან და ფირტუისაგან, და აკმობს და დაადნობს ღუბელსა და გაფანჩავს ღორთელთა.

ძივთი — სამი გუარაი არის: ერთი — ველური, ერთი ზღუისა, ერთი — მთისა. ზღუისა არს შავი და იგმარების მარამათა შინა, და ველური და მთისა იგმარების ყოვლად გუარად; და სიმსივნე მკურვალნია და კმელნი, შემალბობელნი სიმსივნეთა და მჭდომთანი.

ხაიწალანი — მკურვალი არს მეოთხესა ნაწილსა ზედან და ლატიფი, და მოსჭამს დამპალსა კორცსა და გააქმობს ნოტიობასა ტანსა შინა და, თუ ჩაიწოთს ყურსა შინა, მოკლავს ქიასა, რომელი იყოს ყურსა შინა. და ერგების კბილთა ქიისა შეჭმულთა, როდეს იცხოს ზედა კბილთა. და ერგების მღიერსა და მუნსა, რომელი კაცთა და საკედართა ედვას. და ერგების გუელცემულთა, როდეს ზედა იცხოს, თუნიერ ურთოს მარილი და ეგრე იცხოს.

ანქამუში — არს წამალი, რომელი გაიღებს დედათა || წესსა, დაყენებულსა საშოსა შინა, თუ შეაგბოს და წყალი მისი შესუას, ერგების ღუილსა და ფაწალისა ტკივილსა.

ჯდაი — გაახუამს ნესტუთა ტუინისათა და გაიღებს სისხლსა, დაყენებულსა საშოსასა და ფსელსა.

ბაბუნაჯი — მკურვალი არის და ლბილი, და შეაღბობს ნესტუთა და სიმსივნეთა, და არს ესე წამალი გუირილი.

მუკლი — მკურვალი არს და ლბილი, და ერგების ქართა ბავ[ა]-სირისათა და უცნაურთა ქართა, და უჩინოთა ქართა; და წითელი უკუთესი არს შავისაგან.

იშაი, — რომელი არს ფურცელი ქარქუეტასა, გრილი არს და კმელი. გაასურნელებს სტომაქსა და გარდასწყუეტს თხევასა, და ერგების ქართა.

ბაჰმანი — წითელი ერგების ქართა, და სისხლსა უმატებს და გააქარვებს გულისა ურვასა; და თეთრი მკურვალი არს და უმატებს ზურგსა წყალსა.

აკლიმია — შეიქმნების მურდასანგისაგან, და ოქროსაგან და ვერცხლისაგან და სხუთთა მრავალთა გუარათაგან. და ოქროსა აკლიმია გააქმ[ო]ბს სიმსივნესა ნოტიობისასა.

მურდასანგი. — კმელი შეზავებული არს, სიმკურვალესა და სიგრილესა შუა არის, და ერგების ზამასტასა და სიმსივნესა ფიცხელსა; და როდეს ზედა იცხოს, ამოავლენს თმასა.

- არჯახპი — მრავალგუარი არს და ყოველი მომმახუავი არს.
- 630r ჰრმალი — || რომელი არს უძუარის თესლი, მკურვალია, ღბი-
ლი; ერგების ქართა, და თელგმასა, და შეუმატებს ძალსა და თუ
იკმიოს ვინ, კბილთა ტკივილსა ერგების.
- 5 აგურატი — არს და ჰრქუიან შიახი, და არს მეტსა სიმკურვა-
ლესა შინა და სიგმესა, და გამოაქუს ჰია ათხარი.
- ჯავაზალა — არის გრილი და ნოტია; და ერგების სუმა დაწურ-
ვილისა მისისა ნერგთა გამოსულსა საგურკელისასა.
- ქალილა მელიქი — მკურვალი არს, კმელი — ლატიფი.
- 10 ჰაიოფარიკონი — მკურვალი არს, კმელი. ერგების სუმა მისისა
ფურცლისა ნიკრასსა, რგომა — საჩინო.
- აფრახეონი — გაცსნის ნესტუთა ღუიძლსა შინა და ტყირბსა.
- ჰამადრეოზ — მეტი არს სიმკურვალესა შინა, და სიგმელესა
გასწმედს და დააღბობს სიმაგრესა ტყირბისასა.
- 15 ჰამაფიტოსი — მკურვალი არს, მეტი არს სიმკურვალესა შინა,
გაცსნის ნესტუთა ღუიძლისათა.
- კურდმანა — მოჰკლავს ჰიასა, რომელი იყოს მუცელსა შინა.
- მამითა — გრილი არს შემკრველი.
- ასადა — მკურვალი არს, კმელი, გასწმედს სტომაქსა.
- 20 მღურდმო — გრილი არს, კმელი, კეკელა არს ღუიძლისა და
სტომაქისათვის.
- შიტრაჯი — მეტი არს სიმკურვალესა შინა, ფერსა აქცევს მხუ-
ვერისა და კეთრისასა, როდეს სცხო ზედა.
- ზუფვა — მეტი არს სიმკურვალესა შინა და სიგმელესა.
- v || ჰაია — უმატებს თელგმასა.
- 25 აბრასა — მკურვალი არს და კმელი, გასწმედს მკერდსა და
ფირტუსა.
- ზარევანდი მოკლე და არაჯი — უმოკლე არს და უმაგრე
გრძელსა. ერგების სხამთა ადგილსა ზედა ტანისაგანსა, რომელსა
შინა იყოს ლერწამი ანუ რკინა, გამოიღებს.
- 30 ზ[არ]ევანდი გრძელი — ერგების დაცემასა და წრწოლასა.
- მასარონი — დამდგომი არს სიმკურვალესა შინა და სიგმელესა.
- ასკილი — მკურვალი არს, ღბილი, აადგენს შავასა და ერგების
რამოსა, კუელსა, როდეს შესუას მისგანი თაფლითა შემწუარი და
შეიწვის სინოტიითა მისითა.
- 35 აწსენა დეოსკოროს, — თუ ჩამოჰკიდო ქუდსა კარისასა, არა
შევიდეს გრძნეული, არცა გუელი; და თუ შეიწუას ცომსა თანა
ანუ თიქასა თორნესა შინა, ვირემ გავმეს თიქა და გამოიღოს.
- კუნდოს — მეტი არს სიმკურვალესა შინა, და იბეროს ცხუ-
ირთა და დასცეს, და შესუას მისგანი და ათხიოს.
- 40 ადარიონი — მეტი არს სიმკურვალესა შინა და სიგმელესა. მარ-

გებელი არს სტომაქისა, თუ დიაცმან უძლებმან აილოს მისგან და, თუ დიაცმან იცხოს სარცხუენელსა შინა, უძლებ იქმნას.

სორინჯანსა — შინა არს სიმჭურვალე, კეკელა არს ნიკრისისა-თუის და მისგან არს წითელი მომკლველი.

კუტამ კუსომ — შუა არის სიმჭურვალესა, და კმელი არს — 5
ლატიფი.

|| **ანჯარქი** — შეზავებული არს სიმჭურვალესა შინა და სიგმე- 631r
ლესა.

ფოხუერი — გაკსნის ხამსა.

რატაბა — მჭურვალე არს, ლბილი, უმატებს(!) თესლსა.

მური ახფირამ — დაამაგრებს სტომაქსა და ღუიძლსა. 10

კირტიმი — შინა სიმჭურვალე არს და შეკრვა მცირედ, ველუ-რი მისგან უმჭურვალე არს.

ლემი — სამი ფერი არს; ყოველი გრილი და კმელი არს, დაუ-შუშებს ტანსა, რომელი იმსახურონ მისგან თეთრი.

ბარადმონი — მჭურვალე არს. 15

დარუნაჯი — მჭურვალე არს და კმელი, ერგების ქართა სარ-ცხუენელისა, რომელსა ჰრქუიან(?).

ზარნაბადი — მეტი არს სიმჭურვალეთა და სიგმელესა შინა, და ერგების ქარსა და ნაკბენსა ჭიათასა.

ჯიდვარამასებრი — არა არს ძალსა შინა, ულატიფე არს მისსა. 20

ქანქარი — მჭურვალე არს, კმელი, ერგების სიცივესა და სი-უსუსურესა ძუალთა და ცხროთა გრილთასა.

ბარნაჯი — მჭურვალე არს, კმელი, გამოიღებს თელგმასა და მოჰკლავს ჭიასა.

მაღადი — მჭურვალე არს, ზომი აჰდგენს(!) შავსა და ერგების ნიკრისსა. 25

მოი — მეტი არს სიმჭურვალესა შინა.

ფოი — მეტი არს სიმჭურვალესა, ლატიფად დაანაყს შირიმსა ფოისა. მისგან არის მწარე და მისგან მომწუთავი; როდეს ჩამოჰკი-დო და შეასუა, ერგების || ნაკბენსა ჭიათასა და გუელისასა. v

არნაბუტმა და არს შირაჰმაჯი, — შეზავებული არის სიმჭურ-ვალესა შინა და კმელი. 30

განავალი, — რომელსა ჰრქუიან მძღრუნი, მეტი არს სიმჭურვა-ლესა შინა; ერგების წითელსა დაფანჩულსა.

ყური თაგურბა — გრილი არს და ნოტია, ერგების სიმსივნეთა შეზავებულთა. 35

პარიჯისონი — არს ყური აქლემისა, შეზავებული არს სიგრი-ლესა შინა, ნოტია, ერგების მჯდომთა ძუელთა და ძნელთა.

ზოფაი — მჭურვალე არს, კმელი, შინა ქუეყნიერი არის, გააჭ-მობს მჯდომთა.

ბროწეული მეგუბტური — შემკრველი არის, და ერგების გეს სისხლსა ჰნერწყვიდეს.

ბალასანი — ნაყოფი მისი შუა არს სიმკურვალესა შინა და სიკმელესა.

5 ბალადური — მეტი არს სიმკურვალესა შინა და სიკმელესა, და ერგების დავიწყებასა, მოგაჯერებნოს შემსმელსა მისსა დიდისა სიმკურვალისა მისისაგან.

ბედრაი — ფურცელი მისი შემკრველი არს, დააყენებს სისხლსა.

ბულბა — ძელქვა არის, გრილი და ნოტია.

10 ტარფე — გრიკი არს, მკურვალე მეტად, ერგების ჩამოსულსა კუთუთრისა და ვინ იკუმბოს — სურდოსა; და ერგების ბუგრსა, როდეს დანაყოფი ფურცელი მისი, და შეასუა მისგან. ერგების სიმსივნესა ტყირბისასა, და შეწნას მისისა წნელისაგან მოთხე, და სმი-
632r დეს და ჰამდეს მითა შინა, ერგების || სიმსივნესა ტყირბისასა.

15 აფთი — არს ქერქი მუხისა, ერგების სიმსივნესა სტომაქისასა და სიუსუსურესა საგურკველსა და მუცელსა, როდეს შეიგბოს და დაჯდეს მას შინა.

ჯავზა მაზავი — არს ნაჭფი გრიკისა, მსგავსი არს გუნდასა, და არის უგრილე მისგან.

20 წყალნი — კულა მრავალფერ არიან და მრავალსახე, და ერთი ერთისა უმჯობეს არიან. უმჯობესი ესრე არს და უთავესი — წყალი ცისა. და ესეცა მრავალფერად გაიყოფვიან, ერთი-ერთსა უმჯობეს არიან. უმჯობესი ესე არს, რომელ სამოსლითა შეიპყრა ესრე სახედ: სამოსელი ოთხთა ხეთა გააბადე ზედა და ახალი ჭურ-

25 ქელი ქუეშე დაუდგი წმიდა, რომელი სამსა დღესა მსხურეულ იყოს, იგი წყალი მუნ ჩასწუთებოდის. ესე სარგებლისა არს, სუბუქი ყოვლისა სნეულისათუის; კეკელა არს და გულსა აშუნს და მოწამლოს-ცა. და შემდგომად მისსა ცისავე, რომელი ქვასა ზედა დადგეს მთასა ზედა. ესე კეკელა არს, გარნა პირველსავეებრ ვერ არს. შემ-

30 დგომად მისსაც ცისავე, რომელი ველსა წმიდასა დადგეს, გარნა პირველისაებრ ფერი. მაშა, რომელი ზეითგან მოდიოდეს, კეთილ არს, სიკმელესა მოატყუებს პირსა || და ჯორცთა ქუეყანისა.

v კულა წყალნი — დიდნი კეენი, რომელთანი მთანი შორს იყუ-
ნენ და მზე დახედვიდეს ქუეყანასა წმიდასა, არის ქარიანი და სი-
35 კმესავე მოატყუებს და სიპოხესა. და მისსა შემდგომად წყალი, რომელი ველსა ზედა დადგეს, რომელსა შინა საძოვარი არა იყოს, და ჩალოფანი მზესა შეეგბოს; სუბუქი არს. დილეულ ამოიღე, ვი-
რემ მზემან არა დაუცხუნოს. და შემდგომად მისსა სულინარის

40 წყალი თელგმისა და ნავლისათუის კეკელა არს. და შემდგომად მისსა ფლისკინისა წყალი დიდისა და ღრმისა, რომლისაგან წელი-
წადსა სუმიდე, არა სუბუქი არს. და შემდგომად მისსა წყალი არა,

სუბუქი არს და კეთილ არს ნაველისათვის. და შემდგომად ამისა
წყარო, რომელი გამოვალს მათაგან, სუბუქი არს და კეთილ
თელგმისათვის. მას წელიწადსა წყალი მრდუივე მძიმე არს და მავ-
ნებელი სტომაქისათვის, ნუ სუამ; თუ სხუა არა იპოვო, დააყუდე
კოკასა, შინა ჩალა იდგეს და წურილი ჭია ესხას, ნუ თუ სუა-ლა
იგი, რომელი ჩალამან წყალი დაფაროს, მზისაგან სხამად შეიქმნას
მას შინა, ნუ სუამ, რომელი სხამსა ზედა დიდდეს. უკეთუ სხუა
არა ჰპოვო, ღრმის ადგილისაგან ამოიღე ქმლურე. 5

წყალი ადუღებული კეთილი არს ყოვლისათვისცე ცხროსა და
ჭუელისათვის, საჭამადსა მოადნობს, რომელი სტომაქსა შინა შე- 10
ყინულიყოს, საჭამადი, გაქსნის და კეთილ არს ქარისათვის და თელ-
გმისათვის ესე ტფილი. და წყალი შემგბარი, რომელი გაგრძიდეს,
კეთილ არს ნაველისათვის და საჭამადისათვის. და წყალი, რომე-
ლი ზამთრის გარე დგეს, მავნებელია, ნუ სუამ ყოლა;

მეფე ყოველი მლაშე არს, სტომაქსა შინა მოსწეულს წყლისა- 15
გან და მუცელსა შეუქრებს. და მაშინ ქარითა თირკმელთათა აღი-
ძრვის. ესე არს ყოველი, რომელი წყლისაგან იქმნების სტომაქსა
შინა — კეთილი გინა ჭირი. იცოდე, მეფე ვითა წყლისა სუმა უკა-
ნასა კერძსა ღამისასა კაეშ[ა]ნსა მოატყუებს¹, რომელი დაადგრეს
სუმასა, ნუ სუამს ძილსა უკანა, თუ შეუძლო — წყალი გრილი კე- 20
თილ არს და ცხორება არს კაცისა, და კეთილ არს ქარისათვის,
შესჭამს თელგმასა განა სისხლსა, და ნაველსა აადგენს, დასწუავს,
და მძიმე არს სტომაქსა შინა სასუმელად. პირველად სტომაქსა მო-
ავინებს და ტევასა, და სუილსა || და კუელასა, და [კეთილ არს ქა-
რისათვის და ჭუელისა და ჭიისათვის. v 25

ამ. [კარი სამეოცდა მახუთე]

სახელები წამალთა და თარგმანი მათი

- კალამმონი — რომელ არს დამწუარი ფარიკონი.
სკორდიონი — რომელ არს ველური ნიორი.
სამლარაბი — რომელ არს გარეული გომიზი. 30
შიდგი — რომელ არს ველური ხავრატი.
დავალხენი — რომელ არს ძმათა სისხლი.
ზიბისთანე — რომელ არს მწყავის თესლი.
როდანის ფურცელი — ყუავილია მწყავისავე.
აშყაყულა — რომელ არს სუინტრისა ძირი. 35
ჰელი — რომელ არს წურილი სუინტრისა ძირი.
აბალღარი — რომელ არს დაფნისა თესლი.

ფატარსალიონი — რომელ არს ველურისა ნიახურისა თესლი.
სუდი — რომელი არს ნდო(!).

დუკო — ველურისა სტაფილოსა თესლი არის.

ქაითრა — რომელ არს ლერწამისა გომიზი.

5 კურდმანა — რომელ არს ქარვაი კულიავეი.

ფოვასა — ყუავილი, რომელ არს ქარქუეტას ყუავილი.

ბაზარკატონა — რომელ არს მრავალ-ძარღუას თესლი. და
ერთი სხუა არის ბაზარკატონაი.

ალატროი — რომელ არს თუთუბა.

10 ქამუნი ქირმენი — რომელ არს ძირა.

სასლეოსი — რომელ არს ზოფასა თესლი. ზოფა არს.

ლოვაკტიკონი — რომელ არს ქაშუმი.

თურმონი — რომელ არს კაზუნისა თესლი.

ჭებრა — ლოაისა ძირი, რომელ არს თივა-კაცისა.

15 ზიბზი — რომელი არს ყურძენი გამკმარი.

ბასალასკილი — რომელი არს თავუისა ხახუი.

ხარდილი — რომელ არს მდოგუი.

635r || დადე — რომელ არს სუვე.

კოტოფი — რომელ არს თათმი.

20 მარდაქ — არს მურდასანგი.

შაინი — არს ორაგული.

შაბოტი — არს გოჭი.

ჭულანარი — არს ბროწეულისა ყუავილი.

ბაბუნაჯი — რომელ არს გუირილაი.

25 ბაკლათალამკა — რომელ არს უკუდავისა თესლი.

აბარბარისი — რომელ არს კოწახური.

ალარდენი — რომელ არს ბროწეულისა გული.

სრნჯი — რომელ არს ჩიფქილა.

შალდი — ნუში მწარე.

30 ფატალვიონი — რომელ არს ქალნა, ახლად რქუიან უდასპლიბი.

მაიი — რომელ არს ზუგისა თაფლი.

კეთაბარ კიშთი, — რომელ არს ღერგრეხილ, და ახლად რქუიან
შარალული.

ასმანჯუნი — რომელ არს მკიისა შროშნისა ძირი.

35 ბადრუნჯი — რომელ არს ტენცო; და შინაურსა პიტნასა ბად-
რუნჯევე ჰრქუიან.

ჭუფუჟასტი დუვსი — რომელ არს ვაცის წუერი.

შეაი — რომელ არს ელევენი.

ჯანდა — რომელ არს სომხურად მარემხოტი.

40 შაჰთრაჯი — არს სომხურად ანძახოტი.

ანჭურანი — რომელ არს უსპნისა ფურცელი.

ლაფთი — არს ასპოზანი სომხურად.

|| ქაქინაჯი — არს ქონთოფი; და ასკილსაცა ჰქუიან.

ლატბა — არს ალავერტი.

შუქა — მგლის გორკი.

5

ზადავარდი — არს უმცროსი მგლის გორკი.

სასლიონი — არის ნიახურისა თესლი.

მარვა — არს წუწკოი თეთრი.

ქაქინჯი — ასკილი.

კურტუმი — არს ქურქუმისა თესლი.

10

ზოფვა — არს ჟრტი.

ქუდის — არს მშხამი.

ულაკი — არს მაყუალი.

ზაულაი — არს ღუგაი.

და მეორედ, ზოფვა — ცხურის ღუმისა კურკლი არს.

15

კალკატარი — რომელ არს დამწუარი არჯასპი.

დიბკი — რომელ არს ფითრი, და კ ი ლ ა ი ქალბანასა¹.

რიბეზ — სომხურად ხავრატსა ჰრქუიან და ჯ ი ნ ტ ი ნ ა ძირსა

მისსა.

ზბოკი — პიტნა წყლისა.

20

ჯავნაჯადი — თეთრი ლედუი არს.

ფაპაოფახი — არს ბერძული ყურძენი.

ანფაკინ — უნდილსა ყურძენსა ჰქუიან.

მაკლონია არს გრძელი ნესუი.

ღუთფი — თეთრი ვაშლი.

25

ჰურფა — არს სპანძილისა თესლი.

ნანხუა — სონიჯი.

ასფიოზი — მრავალ-ძარღუას თესლსა ჰქუიან.

ზარათი, მეორედ, — კოწახურსა ჰქუიან.

რათიანი — არს საკმელი დიდორი.

30

ირსა — ღუალო ძმარაი.

|| კუფოტი — არს თათმი.

636r

მარდაქი — მურდასანგი არს.

ღძიბი — არს ტირფი.

აზარზატი — თეთრი მძივი არს.

35

ჰელი — უმცროსსა კაკულასა რქუიან.

ჯარჯირი — არს ბაკილა წურილი.

ლოზანი — ნიშასტაგსა ჰრქუიან.

ღუშისა — არს თეთრი ფშატი.

[საზომნი]

5 ექუსი კერატი ნახევარ დრამისა პრქუიან. და ასა თირი
ექუსისა დრამისა და ოთხისა დანგისა წონი არს. და კუჭტი ერთი
არს ცამეტი უკმია.

10 აღმოსავლითგან მზისა ვიდრე დასავლამდე სამი გარდაქცე-
ვა არს. და ერთი გარდაქცევა სამ ათას ოთხას ორმოცდაოთხი ას-
პარეზი არს. ასპარეზი ერთი სამ ათას სამასოცდაცამეტი ფრას-
ხი არს. ფრასხი ერთი ათას ორასოცდაორი მილიონი არის. მი-
ლიონი ერთი ათას ასდათერთმეტი ნაბიჯი არს. ნაბიჯი ერთი
ცხრა ტერფი არს და ტერფი ცხრა გოჯი არს.

და გოჯი ოთხი ქერი არს. ორი ქერი ფრჩხილი არს; ათი
ქერი დანგი არს. დანგისა მესამედსა პაშტა პრქუიან. თუ სწონ-
დე, ესრეთ წონი; თუ ზომდე, ესრეთ ზომე.

v 15

|| აზ პარი [სამეოცდა მეშვიდე]

პაციისა და ყოვლისა პირუტყვისა და ფრინველისა და
იჩრვითისა ხასიათი

მარგებელი ცხენთა შინა

20 სძე კდალთა. ჰოჯნა ილოს დიაცმან მითა და იყოს მჭურ-
ვალ და გაწმიდოს საშო მჭდომთაგან. და როდეს იკმოს ტერფი
მისი, ყრმა მომკუდარი გამოიღოს და ს[ა]შო დაყენებული. და რო-
დეს დაიწოს ტერფი მისი, და მოიღოს ნაცარი და შეზილოს ზედი-
თა, და დასდვა ღორთელთა ზედა, დაალბობს და ჰკურნებს. მხო-
რე ცხენთა. — როდეს² იკმიონ მითა, გამოიღოს ყრმა — ცოცხა-
25 ლი იყოს ანუ მკუდარი — მუცლისაგან. და როდეს გაავმოს და
იცხოს მისგანი წყულულთა ზედა, დააყენოს სისხლი მისგან. და აყე-
ნებს ცხეირთაცა წამოქცეულსა სისხლსა. და როდეს დასწურე ნე-
დლი მჩუარსა შინა და უწითო წყალი მისი ვარდისა ზეთისა თანა
ყურსა შინა, წამოქცეულსა სისხლისასა მტკივანსა დაუყუდოს.

30

კარი მარგებელი ზროხათა შიგან

როდეს დაასხა სისხლი კართა წყულულსა, დააყენოს სი-
სხლი. და თუ შეპრიოს კატრანსა თანა, ანუ შამალანდალსა თანა, ანუ
თაფლსა თანა, და იცხოს საგურკელსა შინა, გავსნას. და
637r თუ იპყრას პირსა შინა მისსა. ერგოს ყოველსა||ტკივილსა. და თუ

აიღოს სარცხუნელსა შინა, სოსანისა ზეთითა გამოიღოს სისხლი
 უწესო. და თუ იწთოს ყურსა შინა, ერგოს ხუვილსა და სტუენვასა.
 და თუ მოიღოს ყუერი კბოსა გამოუყურულისა გამკმარი და
 შესუას მისისა ნახეწისაგან, აღგენს შავასა და სირსა. სკორე
 ზროხისა დასდვა მედგარსა ზედა და მსივანსა მაგარსა, დაჯსნის, 5
 თუ დასდვა ნიკრისსა ზედა, ნაცარსა და ფისსა თანა, ერგოს. და თუ
 დასწუა სკორე და დასდვა ცხუირსა შინა, დააყენებს სისხლსა. და
 როდეს შეიგბოლოს ზეთითა და დასდვა ტფილი ტანსა ზედა და
 გაუტეო, რომელ გაკმეს, და აიღო იგი და დასდვა სხუა, და უყო
 ესე მრავალჯერ, გამოიღოს ისრის პირი. და თუ მოიღოს სკორე და 10
 ჩასდვა ქურჭელსა სპილენძისასა და დაასხა ზედა ზეთი, რაი ეყო-
 ფოდეს, და შეგბოლო მითა და დაანელო, და შემოსდვა ჭიპსა
 ქუეით, ვირემ ფერდ[ა]მდეს, ერგოს კოლინჯსა და ქართა მსხუ-
 ილთა რგომითა საჩინოთა. უყო ესე მრავალჯერ. თუ იცხოს ტანსა
 სკორითა ქარსა ზაფხულისასა, ერგების სიმსივნესა ასოთასა და 15
 ბავასირისასა.

კარი მარგებელი ვირთა შინა

სძე ვირთა. — || ვინ სუას, ერგების წამალთა მკლველთა, 5
 დასტური და გამოცდილი არს. და თუ დასწუა ლართი ვირისა,
 დაგალო ზეთითა დღეთა მრავალთა და დამარხოს, და დააყუინოს
 თმა და სცხოს, დააშუენოს თმა და არა გამოვიდეს თმა თეთრი 20
 მისსა უკანის. და თუ მოიღოს მჩორე მისი კმელი და ჩაუღვას
 ცხუირთა შინა, ანუ სხუასა ადგილსა, სადა სისხლი სდიოდეს, და-
 აყენოს სისხლი.

კარი მარგებელი ცხუართა შინა

აჯსენა ძალსა ჭამა კორცისა ვერძისა, ერგების სუმასა რო- 25
 ჭიკისასა. და იჭმების მისისა ლუიძლისაგან შემწუარი, დააყენებს
 მუცელსა. თუ ღარღარა ყოს მისითა რძითა ტფილითა, ერგოს
 ყოველსა სნებასა. თუ იწთოს ყურსა შიგა მისისა ნავდლისა-
 გან თაფლისა და წყალისა თანა, დაუყუდებს ტკივილსა. თუ დაი-
 დვას ტუინი მისი თავსა, დააყუდებს ტკივილსა ფუალისასა. თუ 30
 მოიღო ბაყლი ღლიისა მისისა და შეპრიო ვარდისა ზეთსა
 თანა, და აიღოს დიაცმან სარცხუნელსა შიგა, დაუყუდოს ტკივი-
 ლი სარცხუნელისა. თუ გააქმო ფირტუი. კრავისა და დას-
 დვა ნიშანთა. აჰდოს(!) ნებით ღმრთისათა. თუ შესუას დური-
 ტა || კრავისა წყალითა და ძმართა, ერგოს სხამთა ყოველთა 638r
 და გაჯსნის სძესა შეპყრობილთა სტომაქსა შინა. 35

- თუ მოიღო ნაკუთი თხის ტყავისა, ანუ თიქნისა, რაჟამს
გაიგადოს, და დასდვა ნაქენსა გუელისასა, გამოიღოს შხამი. თუ
შესუას ნავდელი ვაცისა ვის თირკმელი სტკიოდეს, ერგოს,
5 თუ შეწუას ღუიძლი თხისა წითლისა და იწოთს წყალისა
მისგან თუალსა, ერგოს რ[ი]ბელსა. თუ ჭამოს ღურიტისა-
გან შემწუარი, ვის ტყირბი სტკიოდეს, ერგოს. თუ შესწუა ღუი-
ძლი, დაგალოს და შესუას ღუინოსა თანა, დააყენოს მუცელი. სძე
თხისა წამოსცემს ფსელსა და ერგების. ლემისა სმისაგან ღარ-
10 ღარა ყოს მითა და ერგების ნაზლათა, ენისა სიმსიენესა. თუ იწოთს
მისისა ნავდელისა გან ყურსა შიგან ქორათისა წყალითა, დაუ-
ყუდებს ტკივილსა. და თუ შეჭრიოს კატრანსა თანა და სცხოს კიბ-
სა თანა, გაქსნის მუცელსა და უნებს, რომელ იბანოს წყლითა ტფი-
ლითა. თუ დაიდვას კურკლი მისი ღუინოთა ურწყოთა, ვირემ
15 შეიქნას ვითა თაფლი, და დასდვა მედგართა ზედა მრავალთა, გა-
v ქსნის, სისხლი თიქნისა თუ შესუას, ერგოს || წამალთა
მკლველთა.

კარი მარგებელ აქლემთა შინა

- ვინც შესუას აქლემისა ტუინისა გან მითკალი ძმრითა და
20 თაფლითა, ერგოს რიბელსა თუალისასა, და ერგოს ნავდელი
მისი, როდეს იოლოს სიქანქუბინითა ტკივილსა თუალისასა. და
როდეს დაიბანოს თავი ფსლითა მისითა მრავალსა დღესა, ერგოს
სირინაჯთა და ქარტლსა. და ერგების ურვილსა მჯდომსა, როდეს
იწოთს შინა და ჩაიდვას მატყლითა. და ერგების შესუმა მისისა
25 ფსლისა სიმსიენესა ღუიძლისასა და ძალ-სცემს მისულასა. და თუ
დანაყოს აქლემისა სკუნტლი და დაიზილოს ძმრითა და იცხოს
მითა, დააყენებს ტკივილსა.

კარი ირემთა მარგებელი

- რქა ირმისა როდეს აკმიო სახლსა შინა, მეოტ იქმნას გუელი.
30 და თუ იკმიოს დიაცმან, დაუყუდოს ტკივილი — მორჩობა სარცხუე-
ნელისა. და როდეს მოიღო ნაქლიბი ირმისა რქისა, დაგალოს და
შესუას, ერგოს ცხროსა და გუნსა, ღუინისა თანა სუას. და თუ შე-
სუას ნახეწი რქისა მითკლისა წონი სიქორავსა ნახევარსა წყალ-
639r სა თანა უზამან, ერგოს დაცემასა, რგომა საჩინო, და იპოების ||
35 ირმისა გულსა შინა ძუალი, თუ ჩამოაჯიდო [მკლა]ვსა, დაჰმარხოს
შვილი და არა მოავდოს. ყური ირმის როდეს გააქმო და დახეწო

და შეასუა ნახეწი მისი, ადგენს შავასასა და გააღუიძებს. და ესრევ
იქმს ნახეწი ლ ა რ თ ი ს ა, როდეს შეასუა ლუინითა.

კარი მარგებელი ლომთა შინა

როდეს იცხოს ც მ ე ლ ი მისი, ერგოს დამწუარსა ცეცხლისასა
და ღიდსა სიცივესა ზამთრისასა და სიმსივნესა, და იოლოს მისისა
ნ ა ვ ლ ი ს ა გ ა ნ, თუალსა გასწმედს ღიად. და თუ შეპრიოს
ც მ ე ლ ი მისი, მდინარე მასსავე ნავლელსა თანა, და შეაჰამო, ვის
ჟრვილი სალმობა ეცემოდეს და გაიქცეს ჟამსა ერთსა ფიცხლად,
ერგების.

5

კარი მარგებელი პილოთა შინა

თუ მოიღო ნაკუეთი პილოსა შ უ ვ ი ს ა და ჩამოჰკიდო საბლითა
შავითა და ჩამოაკიდო ზროხასა ყელსა, განერეს რებეკასა. და თუ
გაჟურიტო რქა ზროხისასა და ჩასდვა შინა ნახეწი პილოს ძ უ ა ლ ი
ს ა, ერგოს ღუნაჰსა. და თუ მოიღო ნაქლიბი პილოს ძუალისა ნაწი-
ლი ერთი და რაქნის წიგნისაგან, ეგრეთვე დაგალო და აცხო ბავა-
სირსა და საგურკელსა შინა, ერგების რგომითა საჩინოთა.

10

15

|| კარი მარგებელი მგელთა შინა

v.

მოიღე თუ ა ლ ი მგლისა მარჯუენა და ჩამოაკიდო ჩუილსა
ყრმასა ზედა, არა შეეშინოს. თუ ჩამოჰკიდო კ ბ ი ლ ი მგლისა და
ტ ყ ა ვ ი მისი ყრმისა, არა ეშინოდეს ჟრვილისაგან. და თუ იცხოს
ჭიბსა და მუცელსა და ტანსა მგლისა ნ ა ვ ლ ე ლ ი, გაქსნის მუ-
ცელსა.

20

კარი მარგებელი აფთართა შინა

მოიღე ნ ა ვ ლ ე ლ ი აფთარისა და ზეთი, სწორად შეპრიე და
ჩადეე ჭურჭელსა სპილენძისასა. და გაუტევე სამსა ღღესა, და
იცხებდი თუალსა.

25

კარი მარგებელი დათუთა შინა

შესრიმო ს ა ს ა, ჩუილისა ყრმისა გამოსულისა ჟამსა და თუ
შუათა, არა იგრძნას ტკივილი. და თუ იცხოს ც მ ე ლ ი მისი დასა-
ქსნელთა ზედა, დაალობს ძარღუთა და ერგების კეთრსა. და თუ
შეისუას მისისა ნ ა ვ ლ ლ ი ს ა გ ა ნ ლუინითა ანუ წყალითა, ერ-
გების ტკივილსა ღუიძლისასა.

30

- 5 თუ გაჰპო თავუი და დასდვა, სადა ისრისა პირი ანუ ძეძუი დარჩომილიყოს, გამოიღებს. და თუ დასდვა თავუი გაბებული ნაკბენსა ღრინჯალისასა, ერგების საჩინოდ. და თუ შეასუას სკუნტლი მისი ლობანსა თანა და თავფლისა ღუინოსა, გამოიღოს შირემი.

640r

|| კარი მარგებელი ქურცინთა შინა

- 10 თუ მოიღო(!მ) უცლიერი ქურცინისა ყოველი და დასწუა ცეცხლითა და ასუა მისისა ნაცრისაგან ძმრითა ძუელითა მითჱლის ოდენი ექუსჯერ, ერგების ურვილთა საღმობათა მკლველთა. და თუ ვინ შესუას მისი სკუნტლი, ვინ სთხევდეს განავალსა, ერგების მასვე ჟამსა. და თუ შეკრას ყუერი მისი ჯორის ტყავსა შინა და ჩამოკიდოს დიაცსა ზედა, რომელი არა უძლავ ქმნილიყოს, უძლავ იქმნას.

კარი მარგებელი ყურდღელთა შინა

- 15 თუ იკმოს ტანსა ყურდღელისა თმითა, არა შესცივდეს, და თუ იკმოს თმითა მისითა, ვის ფირტუი სტკიოდეს, გამოიღოს ნოტიობა. და თუ ვინ ჭამოს მისისა ტუინისაგან ღუინოსა თანა, ერგოს, ვინ ფსმიდეს საგებელთა შიგან. და თუ ვინ შესუას მისისა დუიძლისაგან დაგლილი ლიტრა ერთისა წყალსა თანა, გაწმიდოს წამოქცევა სისხლისა სარცხუნენელისაგან. და როდეს შესწომუცლიერი მისი ტაფასა შინა და დაგალო, არს იისა ზეთსა თანა შესუმა მისგანი, ბაკილისა ოდენი, ერგების მეოთხისა დღისა ცხროსა.
- 20

კარი მარგებელი გრძლადთა შინა

- v თუ მოიღო ტყავი გრძლადისა || დაგალოს და შეჰპრიოს თავფ-
25 სა თანა და იცხოს თავსა, ერგოს მძოვარსა და გამოავლინოს თმა. და თუ მოიღო ნავდელი მისი და გააჰმო, და იოლო თუალი, ერგების თეთრსა. და თუ იცხო ნავდელი მისი თეთრსა ტანისასა, აქციოს ფერი.

კარი მარგებელი ქათამთა შინა

- 30 თუ გაჰპო(!) მამალი ანუ დედალი, და დასდვა ნაკბენსა მკეცი-
სა ანუ გუელისასა, და შესუას მისისა ტუინისაგან, ერგოს

რგომა დიდი. და თუ სცხო ს ის ს ლ ი მისი წითელსა ზედა, ერგოს.
 და თუ შეზილო სისხლი მისი კალსა თანა და შეასუას მისგან ბაკი-
 ლისა ოდენი, ერგოს ვინ ანერწყვიდეს სისხლსა. და თუ ცმელი
 მისი იცხოს თუალსა რიბელიანსა, გაწმიდოს თუალი, და თუ მოი-
 ზუნე ჯელნი მისნი და მუცლიერი და გააგმო მზესა მურსა 5
 მცირესა თანა და შეზილო წყლითა, და დაჰმარხო და ასო შირიმიან-
 თა და ვის ზურგი სტკიოდეს, ერგების რგომა კუირი(!). ნავლე-
 ლი შეჰრიო თაფლსა და ზეთსა ბალასანისასა და ჩასდვა ჭურჭელსა
 ტყუივისასა და სცხო თუალსა ზედა, რომელსა იყოს წყალი, და
 ერგოს. თუ თეთრი უმწუარისა კუერცხისა || იცხოს თუალსა, 641r
 დაჯსნის სიმსივნესა კუერცხის გულსა. და თუ შეჰრიო ჰინა ზე- 10
 თითა და აიღოს სარცხუნელსა, დააღბოს სიმკურვალე საშოსა. და
 თუ შეზილო ანზარუთი კუერცხისა თეთრისა თანა, და გააგმო და
 დაგალო, და დასცრა შარითა და იოლოს, ერგების, თუალისა ტკი-
 ვილისა. და თუ იკმოს მისითა სკინტლითა ვის კბილი სტკიო-
 დეს. ერგოს. და თუ სკინტლი ქათმისა შესუას ლუინოსა თანა ანუ 15
 ძმარსა, ერგოს კოლინჯ[ს]ა.

კარი მარგებელი ღერღედთა შინა

როდეს შესუას ღერღედისა ს ის ს ლ ი კუტლის ოდენი, შერეუ-
 ლი ძმარსა თანა, ერგების წამალთა მკლველთა. და როდეს შეჰრიო 20
 თეთრი კუერცხისა და ზეთი ვარდისა, და აიღო სარცხუნელსა
 შინა, დააღბოს საშო და წელი. და როდეს ჩაიწთოს მისგან საშოსა
 შინა, მკურვალი გამოიღოს, შვილი მომკუდარი, და დაუყუდოს
 ტკივილი. და თუ გაადგინო მღურდოსა წყალსა თანა და სცხო სა-
 ფეთქელსა, დააყუდოს ტკივილი თუალისა. და თუ შესუა ხახუისა 25
 წყალსა თანა გამოწურვილსა და იწთოს მისგანი ყურსა, გამოიღოს
 წყალი. და თუ შეჰრიო ცმელი მისი სონიქსა თანა, და||იგალოს v
 და აიღოს სარცხუნელსა შინა, გამოიყვანოს სისხლ[ი] უწესო. და
 თუ შეჰრიოს ცმელი ტუინსა თანა და დაადნოს და იცხოს პირსა, 30
 გაწმიდოს ბაყლისაგან.

კარი მარგებელი შამამსა და შაფნისა და ქედანთა და ასკატაკთა შინა

სისხლი ტრედი საფრთისა და შაფნისა, როდეს იწთოს თუალ-
 სა შინა, ერგების წითელსა. სისხლი ტრედისა, როდეს შეჰრიო ბა-
 ლარჯისა ფქვილსა და გაადგინო წყლითა, რომელ შეიქმნას ვითა 35
 სახურეტელი, და შეგებოლო ძმრითა და თაფლითა, და შემოიდგას
 მდგარსა და ღორღელთა და სიმსივნეთა მაგართა, დაჯსნის და გა-

აჟურნებს. სისხლი ტრედისა დასწყუჟეტ სისხლსა წამოქცეულსა
 ცხირთაგან და როდეს იწითოს თუალთა ზედა, ერგების. და თუ
 მოიყუანო ტრედი და დააწყუდიო და სცე ფქული ბაკილასი, და
 სხუა არა სცე მისა გარეშე, და აიღო ს კ ი ნ ტ ლ ი მისი ორი კოვზი
 5 და ასო, ვინ უფსმად იყოს შირიმისაგან, ერგო[ს] დიდად. და ჯო რ-
 ც ი ა ს კ ა ტ ა კ ი ს ა ერგების სტომაქსა, დააყენებს მუცელსა,
 ჯო რ ც ი ქ ე დ ნ ი ს ა დააყენებს მუცელსა.

642r ||კარი მარგებელი ლაკლაკისა ჯორცსა და კუერცხსა შინა

კუ ე რ ც ხ ი ლაკლაკისა შეღებავს თმასა. მოიღე კუერცი ლა-
 10 ლაკისა და შიგან გატეხე, დაღუარე და გარე დასცხე თმასა. და
 როდეს გაჰმეს, თმა დაბანე და დაიდვას თუალსა და შუბლსა ზედა
 ცომი იფქლისა, ვირემ არა ეცეს წამალი და დაშავდეს. და მუც-
 ლ ი ე რ ი მისი, როდეს შესუას, ერგების ნაკბენსა ჭიათასა და წა-
 მალთა მკლველთა. და მოიღე მუცლიერი და გარეცხ[ე] და გააჰმე
 15 ჩრდილსა, და მოიღე მისგანი კოვზის ოდენი და სამითა ჭიჭითა
 ღუინითა შეჰსუას, ერგო[ს] ტკივილსა მუცლისასა.

რგომა ყუავთა

მოიღო. ყუავი და ჩაადო ჭურჭელსა ახალსა, მოფისულსა, და
 დაასხა ზედა სამი სკუტლი ძმარი, და გაუტევენე დღენი მრავალნი,
 20 და ამოიღო როდეს დალბეს, და დაგალო და სცხო თმასა, და
 აშაოს.

კარი მარგებელი კაკაბთა

ასო ნ ი მისნი და ღუ ი ძ ლ ი მითკლის ოდენი წყლითა ერ-
 გოს ურვილსა საღმობასა. და ნ ა ვ ღ ე ლ ი მის[ი] ერგოს წყლისა
 25 წამოქცევასა, როდეს იცხოს თუალსა თაფლსა და ზეთსა თანა.

კარი მარგებელი სირთა საშოსა შინა

როდეს შეაგბოლო საშო ბალასანსა თანა, ერგოს სტომაქსა
 უსუსურსა ს კ ი ნ ტ ლ ი ს ი რ ი ს ა. როდეს გაადგინო კაცისა ნერ-
 წყუითა და სცხო სრსუილსა, ამოადგოს. და თუ ვინ შეჰამოს სირე-
 30 ბი მრავალი, შემგბარი ანუ შემწუარი, ანუ ზურიტოს კუერცხი მისი,
 ჰადგენს შავასასა. და მისსა ტუ ი ნ ს ა შინა და კუ ე რ ც ხ ს ა
 მრავალი სარგო არს შავისა უფალთათუის.

თუ შესუას დიაცმან სკინტლი ქორისა, გადგენილი დედა ურწანთა, და ძალ-სცეს უძლობასა შინა. და როდეს დაინაყოს სკინტ-ლი მისი და შეიზილოს თაფლითა, და სცხო თაფლსა თანა, ერგოს სიბნელესა.

5

კარი მარგებელი ღამიობთა და მერცხალთა შინა

ღამიობსა ორი ტუინი უც: თეთრი და წითელი. და როდეს გაგ-ლიჯო და სცხო მისისა ტუინისა თეთრი, არღარა გამოუტდეს თმა. როდეს მოიღო ტუინი მისი თეთრი და სისხლი, და ღუიძლი მისი. და სცხო თმასა ზედა, ჰქნას საქმე კირისა. მოიხუნე მართუ-ნი! მერცხლისანი, || დაუბო მუცელი მათი და ჰპოვნე შიგა ქვანი მცირენი, დაგალნე, და ასუა მითელისა ოდენი სიქანქუბინითა, ერ-გების ურვილსა საღმობას. თუ მოიღო თიქა მერცხლისა ბუდისა და გაადგინო წყლითა, გაქსნის უფხმადობასა მასვე ჟამსა. თუ მოი-ლო უერცხი უბერაისა და გაიღო შინა ერთი ნემსი, იმიეს(!). თუ გამოვიდეს მკედი შავი, რომელ ნემსსა არს, სცხო თმასა ზედა, და აშაოს კეკელად. თქუა დეოსკოროს: თუ მოიხუნე მართუენი მერცხლისანი მთუარისა მატებასა უწინას საბუდებსა და დაკლნე, ჰპოვო მუცელსა მათსა შინა ქვანი, მათგანი — ერთიფერნი, და სხუანი — ფერქეცულნი, მოიხუნე ორნივე, და შეეკრე ირმისა ტყავისა ბარკი, ანუ კბოსა, და შიგან ჩასხენ და ჩამოკიდენ მკლავსა, ვისდა ტუინი ქცეულ იყოს, ერგოს.

10

643r

15

20

კარი მარგებელი ოფოფთა შინა

მოიღე ენა ოფოფისა და თუალნი, და ჩამოიკიდო ყელსა, მოვიწყესა პატონსა ეცსენოს, რომელ დავიწყებულიყოს, და როდეს დიაცსა ქმარი სძულდეს, მოიღე წელი მისი და თავი მისი, და ენა მისი, || დანაყო და გამოსწურო და უწოთ ორსავე კერძსა ცხუი-რისა, და მოიღო მისგანი მატყლსა თანა შეღებულსა ცის ფერად, და აიღოს დიაცმან სარცხუნელსა შინა და მოვიდეს ქმრისა მისისა თანა, და შეიყუარნენ. და ერგოს, თუ იკმოს ოფოფისა კორცი, წავიდეს მისგან გრძნება. და თუ ცოფისათუის მოიღო ტუინი ოფოფისა და გაადგინო ქუნჯითისა ზეთითა და იწოთ მისგან, და ხურიტოსცა, ერგოს. და რიბელი, რომე იყოს თუალსა შინა, და თეთრი, თუ მოიღო ტუინი ოფოფისა, გააკმო და შეასუა ღუინითა ურწყოთა, ერგოს დიდად. ღრიანკალთა და გუელთა და თაგუთა, რომელნი იყუნენ სახლსა შინა, მოიღე ორი ფრთე ოფოფისა, და-

25

v

30

35

წუი, რომელსა სახლსა შინა იყოს, წავიდეს. და ნ ა ვ დ ე ლ ი მისი
 გა[ა]ქმე და დანაყე, და შეპრიე ქუნჯითისა ზეთისა თანა, და შე
 სუი, დასწყვიტოს სისხლი უწესოებისა. ვის ეშინოდეს სიგონჯისა.
 5 დეს, ვირემ ეკიდოს, თავისა ტკივილისათუის მოიღო თ ა ვ ი ო ფ ო .
 644r ფისა და დასდგ[ა]ს ზედა, ერგოს ტკივილსა. ანუ მო||იდე ტყავი
 მისი, გააქმე და დანაყე, და გამოწურე წყალითა და უწთვე ცხურ-
 თა, და ერგოს მარცუალთა მაჯობებელთა.

კარი მარგებელი მწერთა და მკალთა შინა

10 თუ დასჭრა მწერთა მრავალთა თ ა ვ ე ბ ი და შესრიმო მძოვარ-
 სა ზედა, ამოავლინოს თმა. და თუ მოიღო მწერები და დაგალო,
 და გასწმიდო წარბი უწინა მხურითა და სცხო ზეთითა, შეღებოს
 შავად. და მკალი, რომელი იყოს ბოსტანსა შინა, ართან მწუანენი,
 15 ფეკ-გრძელნი და არა ფრინვენი, ჩამოჰკიდო ცხროვანსა, მისწყუი-
 ტოს ცხრო.

კარი მარგებელი თაქუსა შინა, შვევა წამალთა კეკელათა

ყ უ ე რ ი ამის ცხენისა(!) თევზისა თავისა გაატფობს ასოთა
 გრილთა, როდეს შესუას მისგან მუხუდის ოდენი, და მორჩობასა
 საშოსასა უმატებს შინა, და ერგების ნაკბენსა მკეცისასა. თუ შესუ-
 20 ას და იკმოს მითა, ერგების დავიწყებასა და ფეთქასა, და სენსა,
 რომლისათუის დაუჯობნია სიცივესა. და თქუეს კაცთა, თუ მოიღოს
 ნაჟუეთი თავუის(!) ტყავისაგან და დასდვა კაცსა ქუეშე ბარალი-
 v ფოსისგან, როდეს დაგალო ზეთსა თანა და დასდვა, || ერგოს თა-
 ვისა ტკივილსა, რომელსა სტკიოდის სიცივისაგან. ვინ იოლოს და-
 25 ნაყილითა მისითა ც მ ე ლ ი თ ა, ერგების თუალთა.

კარი მარგებელი კირჩხიბთა მდინარეთა და კუსა და სიკანკარისა

კირჩხიბი მდინარისა, როდეს დაგალოს, და დასდვა, სადა იყოს
 ისრისა პირი ანუ ძუძუი, გამოიღოს. თუ დანაყო და დასდვა ნაქ-
 ბენსა ღრიანკალისასა, ერგოს. და თუ ჩამოიკიდო თ უ ა ლ ი მისი,
 30 რომელი გამოგედოს სიცოცხლესა მისსა, არა ასტკიოდეს თუალი. და
 თუ შეასუა თხისა რძითა და ერბოთა, ერგოს ნაკბენსა გუელ[ი]ასა.
 და თუ შეასოს მისგან თეთრ[ი]სა ღუინითა, ერგოს უფსმადსა და
 დანაყს და გამოიღებს შირიმსა. როდეს შეაგბო კამასა და ნიახურსა
 თანა, დასწურო წყალი და შეასუა მისგან, წამოსცეს წესოება და
 35 ფსელი. და თუ დაგალო კირჩხიბი სიქორგის ოდენსა წყალსა თანა,

დასწურო და ღარღარა ყოს მითა, ერგების მორჩობასა და ტკივილ-
სა ლაზვათენისასა. და თუ სისხლი მისი, კოვზი ერთი, ზურ-
ტოს კუსა ველურისა, ერგოს ურვილსა საღმობასა. და თუ სისხლი
მისი ძოვარსა ზედა სცხო და გაავმო, და ეგრე გარდა||რცხა, ერგოს 645
რგომა სჰჩინო.

კარი მარგებელი თევზისა წებოსა და წყალსა მლაშესა

როდეს იცნოს წებო თევზისა გათეთრებულსა ფრჩხილსა ზედა,
ერგოს. და თუ დასდვა ძაღლისა ნაკბენსაცა, ერგოს.

კარი მარგებელი მყუ[ართა შიგან და მღირდველთა

მყუ[არნი წყალისანი, რომელ არიან ტბათა შინა, როდეს შეიგ- 10
ბოლოს და შეისუას მისი წყალი, და შეჰამეს მისი კორცი, ერ-
გოს სიმჰნარესა, რომელ არს ზურგსა შინა რგომა დიდი, და ლაზ-
ვათენისა ტკივილსა და მორჩობასა და ნაკბენსა კიათასა. და თუ
დაიწუას მყუ[არი, და დაიწუას და დაიგალოს, და იცნოს ტანსა
ზედა, დააყენოს სისხლი. და თუ შეჰბეროს ცხუირსა, დააყენოს 15
სისხლი წამოქცეული. და თუ შეჰპირო ნაცარი ფისითა და სცხო
მძოვარსა, გაკურნოს. დავსენ, თუ გამოუტდია მღირდველი; თუ
დაწუა და დააღბო ნაცარი მისი ძმრითა, ვირემ გასქელდეს, და
სცხო თმასა მეტსა, თუალსა შინა არღარა ამ[ო]კდეს. და თუ დანა-
ყო მყუ[არი და დასდ[ე] ნაკბენსა ზედა გუელისასა და ღრიანკა- 20
ლისასა, ერ[გოს].

და თუ გამოიღო ენა მყურისა მწუანისა ცოცხლისა||და ჩაუყო v
პირსა შინა, ვის ეჭუდე პარვასა, და აჰამოს, თუ ეპაროს, შეიწამოს.
და თუ მოიღო ენა და დასდვა დიაცა მძინარესა გულზედა, შეი-
წამოს ყოველი, რომელი უქნია. და თუ უქმიო საგებელთა მისთა 25
ამის მყურისა თავი, აზრახდეს დიაცი და ყოველი, რომელი ექნას,
თქუას. და თუ ჩა[ა]გდო მყუარი ღუინოსა შინა, მოკუდეს, და თუ
ჩააგდო მასვე წყალსა, გაცოცხლდეს. თუ ჩანერწყოს პირსა შინა,
შესწიონ უძლაუბასა.

კარი მარგებელი გუელთა და მათთა ტყავთა

თუ მოიღო გუელი და შესჰამო შემწუარი, ანუ შეაგბოლო, რო-
დეს გაჰკუეთო თ[ა]ქვით კერძო და კუდით კერძო ოთხი თითი, ემა-
ტოს სიცოცხლესა და სახედავთა, და ერგოს სიგონჯესა. და თუ შეჰ-
გბოლო ლიტრითა ერთითა ზეთითა ცოცხალი, ვირემ დაჩუღეს, და
სცხო მისისა კორცისა ანუ¹ ზეთისაგან, არა გამოუგდეს თმა. და 35
თუ მოიღო შუაგული სა მარცხენით კერძი, შეიბას ყელსა, ვის
ვბილი სტკიოდეს, ერგოს. და თუ ჩამოიკიდოს გული მისი, ვის

646r ცხრო იყოს მეოთხე, ერგოს. გუელი, რომელი იყოს სახლსა, როდეს
დაიწუას და დაიგალოს ნაცარი მისი ზეთსა || და სცხო ლორთელთა,
ერგოს. თუ ჩამოიკიდო რქა გუელისა ცხროვანსა ზედა, ერგოს.
5 ტყავი გუელისა თუ შეაგბოლო ძმრითა და პირსა იმგუბო, დაუ-
ყუდოს ტკივილი კბილისა. თუ დაიგალოს ლუინოსა თანა და იოლოს,
განან[ა]თლებს თუალსა.

კარი მარგებელი ღრიაწკალთა და ჯოჯ-მრდალთა

როდეს შესწუა ღრიაწკალი და შესჭამო, ანუ დაგა-
ლოს და სცხო ლუინითა, ერგოს მისსა ნაკბენსა. შეიჭმნების მისგან
10 წმალთ, დაადნობს შირიმსა. და დასწუ[ა] კუტალსა შინა კეცისასა,
და მოიღო ნაცარი მისი, დაალბო და შეასუა შირიმისა ორისა დან-
გისა წონა ნახევარ დანგამდე, ერგოს ნებითა ღმრთისათა.

ჯუჯი-მჭური, რომელი იყოს ბოსტანსა შინა, როდეს გააპო მუ-
ცელი მისი და დასდვა, გამოიღოს ძეძუი და ისრის პირი. თუ ჩამო-
15 ჰკიდო გული მისი დიაცსა, დააყენოს მოგდება. და თუ ჯოჯო-ჭური
მოიღო და შეჭხუიო მჩუარსა შინა და ჩამოჰკიდო ცხროვანსა, ერ-
გოს. და წარბსა გამოქავლენს, ვის ღრიაწკალმან უკბინოს. ვირსა
გაჯდეს ტკივილი, ვირსა მიეცეს და კაცი განერეს.

v კარი მარგებელი დედა-მზარდულისა, ჯინჭველი და მღირღველისა

20 კუერცხი ჯინჭველისა ვინ მოგალოს და იცხოს ტანსა, არა
გამოუტდეს თმა. და როდეს მოიღოს მისისა კუერცხისაგან ნახევარ
დრამისა წონა და შესუას, შეედვას კუვილი მისსა შემსმელსა. რო-
დეს შეიპყრა დედა-მზარდული და ჩასდვა ლერწამსა და ჩა-
მოიკიდო მკლავსა. ერგოს ცხროსა. და თუ შეიპყრა დედა-ზრდილი,
25 რომელი ნადირობდეს ბუზსა, დანაყო და სცხო მჩუარსა სეღისასა,
შეაბა ყელსა და ჰკრა კელი მარცხენა კისერსა ზედა, წავიდეს. ქსე-
ლი დედა-ზრდილისა თუ დაიწუას და უბეროს ცხუირთა
შინა, დააყენოს სისხლი. მღირღველი, როდეს დაგალო ვარდი-
სა ზეთისა თანა და გაათბო ბროწეულისა ქერქსა შინა, ერგოს მის-
30 სსა, თუ უწოთ ყურსა შინა მღიერისაგან. და როდეს მოიღო ერთი
ნაწილი მისგან და ეგდენიგე ამარტა, დაგალოს და იცხოს ტანსა და
გაუტეროს, ვირემ გაკმეს მზესა შინა, დაყუინოს თმა.

! კარი მარგებელი წუნთა კორცისათა, ღურიტა ყურდგლისა

ჩამოჰკიდო ცხროვანსა ცერსა, წავიდეს ცხრო. და ღურიტა
35 თიქნისა და კრავისა ვინ დასდვას, გამოიღოს პირი ისრისა, და რო-

დეს შესუას ძმარსა თანა, გამოიღოს სძე შეგბოლვილი მუცელსა 647
შინა; როდეს შეზილო ღურბიტა წყლითა, დასდვა ზედა, და[ა]ყენოს
სისხლი. და კოჭი ნედლი დაგალოს მით, და კბილი გაათეთროს,
და ცმელი ყოველი მჭურვალი არის. და ცმელი ლომისა უმჭურ-
ვალი არს და უმაგრე. და აკსენა გალიანოზ, თუ დრიტა ყურდ- 5
გლისაგან შესუას მისგან კერატის წონი ღუინითა, ერგოს ნაკბენსა
ღრიანკლისასა.

კარი რძეთა ყოველთა

რძენი ყოველნი ერგებიან ლემისა სმასაგან. შესუას მასგან სკუ- 10
ტლის ოდენი, და ვინ შესუას მაზარონი და სძე ვირთა, და სძე
კდალთა და ზროხათა, როდეს შესუას თაფლსა თანა, გაქსნას. და
როდეს შეგბოლოს სძე ვირთა და სძე კრდალთა ნიორსა თანა, და
შესუას მისგან უზმამან, ერგოს კუვილსა ძუელსა და ძნელსა. და
[ს]ძე თხათა და ზროხათა, ორივე, როდეს ღარღარა ყოს მითა მჭურ-
ვალითა, ერგოს სიმსივნესა ლაზვათენისასა და ყელისასა. და რო- 15
დეს შეპრიოს ვარდისა ზეთსა თანა და ჰოკნა ილოს, ერგების ტვი-
ვილსა თირკმელთასა. ნედლი ახალი დაიდვას მჭდომთა წყლულთა
ზედა, დააყენოს სიმსივნე.

ყველი ძუელი ერგების მკლველთასა || ყოველსა ნაკბენსა, და v
ჰქმნას ქმნა საკუირველი, გამოუცდია მრავალთა ფილაფოზთა, და- 20
აყენებს მუცელსა, როდეს ჰამოს ძუელი.

კარი ერბოთა და სუელთა

ერბო ყოველი, როდეს აიღო სარცხუენელსა, ერგების მჭდომსა
საშოსასა ბავასირსა, როდეს სცხო საგურკლესა ზედა. და როდეს
შეიძლო მისგან უმკიასა ორსა სკუტელსა ბროწეულისა წყალსა 25
თანა, ერგოს და და[ა]ლბოს სიმაგრე ქედისა, როდეს იცხო მით. და
როდეს შეპრიო ზეთსა თანა და სცხო მით ბუდეთა მღიერიანთა,
ერგოს; თუ იოლოს მითა, ერგოს ტეხასა თუალისასა. და სუელი,
როდეს შესუას, ერგოს ღურღურსა მუცლისასა. და ერბო ზროხათა
ძუელი ერგების წყლულთა, და თუ აღუღო და დაასხა სატალსა, 30
ერგების მისგან რგომა საჩიწრო.

აჟ [პარი სამეოცდა მირვე]

პარი ყოვლისა ფერისა თესლისა

პირველად ზუარბალი ვაკსენოთ, რომე უმაღლე და მეფე არს
ყოვლისა თესლისა. და მისი ბუნება მჭურვალია და მისი სიგმე და 35

სინედლე ერთმანერთისა სწორია. ამისი მოწამე და ნიშანი ისი არის
 მისისა წამლობისა, რომე დანაყო და გასცრა, მოზილო და საფუ-
 648r რი შექმნა || მისი, მჯდომსა ზედა დასდვა, პირსა გამოაღებინებს
 და სიმსივნესა დასუ[ამს. თუ პური გამოაცხო სხუადასხუა ხასიათი
 5 არის: თ ხ ე ლ ი თ ა ს ა ც რ ი თ ა გ ა ც რ ი ლ ი პ უ რ ი უ ფ რ ი
 მკურვალთა და ფიცხლად გაიარს სტომაქსა, და გონებასა რბილად
 შეინახავს; და მ ტ კ ი ც ი ს ა ს ა ც რ ი ს ა პ უ რ ი უ ფ რ ი ს უ ზ უ ქ ი
 არის, კაცისა ტანსა კარგსა ძალსა მისცემს, და პ უ რ ს ა . ს ა ფ უ ა
 რ ი ბევრი უნდა და შიგან ან ბორა და ანუ მარილი უნდა გაურონ,
 10 კარგი იქნების. მ წ ო ვ ე დ კ მ ე ლ ი ფ ქ უ ი ლ ი ავია, მკავენსა
 და მღიერსა გამოასხამს. კ მ ი ა დ ს ა ქ ა რ ი აქუს. და რასაცა კო-
 ლინჯი სჭირს და ან ბუშტსა შინა ქვა აქუს, მას არ ექმების, ზიანი
 არის. ნიშანტაგი ხუ[არბლისა რომე შექმნან, ძუძუსა ტკივილი იქ-
 ნების რბილი, კმელი, და კარგია ძუძუსა, კუეელისა და ფირტულისა-
 15 თუის; და ქარისაგან ტყავსა და გორცსა შუა არის ისი, ადუღო და
 ზედა დასდვა, მას უშუელის. თუ მუდამად ხუ[არბალსა ჭამს, ჭია-
 სა შეიქს. უკეთესი ისი არს, რომე კორკოტად შექმნან, და ერბოთა,
 პილპილითა და თაფლითა ჭამონ. რძითა მკურვალ არ[ს] და კარგი.
 თუ კაცმან ჭამოს, მსუქნითა ჭამოს ერბოთა და ზეთითა, რომე მისი
 v ზიანი || არა გამოჩნდეს, კეკელად გამამცხუარის პურისა ნიადაგ
 20 ჭამა სატკივარსა გამოაჩენს. თუ ჭამოს, მ[ა]რილითა, პილპილითა
 და ქონდრითა ჭამოს, რომე მისი ზიანი გააცუდოს. და კეცშიგა გა-
 მომცხუარი სტომაქიდალმა გუიანად გავა და ტანსა ძალი არა მის-
 ცეს, ქარი აქუს. ისი სჯობს, რომე ცოტა ბორა გაუროს და ზედა
 ზირისა მაჯუნი ჭამოს და ძუელი ღუინო სუას, რომე ისი ქარი გა-
 25 ტეხოს. კუტი პური რომე თორნესა შიგა ჩავარდეს და გამოცხუეს,
 ნაცრისა ძალი შიგა დარჩების და გულ-გული უმი იქნების; თუ ჭა-
 მოს კაცმან, იმავე კმიადისა წესითა ჭამოს.

ქატო ხუ[არბლისა] — მკურვალთა და კმელითა. თუ წყალშიგა
 დააღბო და გამოსწურო და შეასუა. კუელესა უშუელოს. თუ პური
 30 გამოაცხო, ხუ[არბალსა ასრე უნდა, რომე საფუფრითა იყოს, კარ-
 გად აფუვდეს; და მარილითა შეზილო და თორნეშიგა გამოაცხო,
 თორნისა და საფუარისა სჯობს კმიადსა გომიჯასა. თუ ნუშისა ზე-
 თითა და ან ბერძულითა ზეთითა გაურო, კარგია. თუ ორივე ზეთი
 ერთმანერთსა გაურონ, სჯობს. თუ კაცი ცივისა გუნებისა იყოს და
 35 სტომაქიცა, გრილი თაფლითა ჭამოს, და ნუშის ზეთითა, თუ კაცი
 649r ზაფრიანი იყოს და ან რბილისა ბუნებისა, ისრიმითა ჭამოს, ანუ ||
 ბროწეულისა წყლითა, ანუ ძმრითა. და გომიჯსა ნუცა ერბოთა,
 ნუცა კარაქითა ნუ ჭამს, ავია და მაწყინარი, როგორაცა ფუშრუკი
 მძიმე არის, რაცა პური კმიადი არის. და გომიჯი სტომაქსა ზედა
 40 მძიმე არის და ძნელად მოიდნოს, და პურსა ფუშრუკი სჯობს.

წალი იფქლისა — არს მკურვალი და მბერავი.

ქერი — გრილი არს, და კმელი არს. პირველსა დარაჯასა თუ დანაყოს და ქერქი შეკადოს, მოხარშოს წყლითა, შეიქმნების გრილი და ნედლი და მაშუენ სნეულისათვის. მისი პური უფრო სუსტია იფქლისაგან და კორცთა არას მატებს, მკურვალსა სენსა გასწმედს. ქერის წყალი სჯობს ხუ[ა]რბლის წყალსა. თეთრისა ქერისა კორკოტი, რომე არცა ძეული იყოს არცა ახალი, აიღე თორმეტი წონი წყალი და ერთი ქერი, და მანამდი აღუღე, რომე თხუთმეტისა წონისაგან ერთი დარჩეს. თუ კაცისა ბუნება ნედლი იყოს და ბალღმიანი, მას აჰამე და კარგა მოუტდების. ასრე უბრძანებია დიდსა ბრძენსა ბ ა გ რ ა ტ ა ქ ი მ ს ა, ვითა: ქერისა წყალმან წყურვილი დააწყნაროს და ცხელება გაასუბუქოს და გაწმიდოს, და ფიცხლად გაი[ა]როს; კარგია და მარგებელი სნეულისათვის და მთელისათვისცა. ესე ყოველი ხასიათი აქუს ქერის წყალსა, მარილი უნდა; ქერისა პური ვერცა ძალსა || მისცემს და ვერცა გაასუბუქებს კაცსა. ჭალი ქერისა კმელია და გრილი, და მსუქნითა უნდა ჰამოს; რძითა შექნილი სჯობს, სუბუქია და ადრე მოჰქარდების.

ბრინჯისა პური — გუიან გავა სტომაქით, მსუქნითა უნდა ჰამა, მეავითა არა ვარგა ჰამა. გა ლ ი ა ნ ო ზ ი ს ჟამშიგა საცილობელი შეიქნა, ზოგთა თქუეს: გრილიაო, ზოგთა — მკურვალი. უფრო მეცნიერთა თქუეს: სწორიაო სიმკურვალითა და სიგრილითა, და რბილი საკმელად კარგი და ტანსა კარგად შეერგების, და სხუათა მარცუალთაგან უფრო ძალიანია, სტომაქით გუიან გავა, სტომაქს გააცმობს და შეჰკრავს წყალითა და ახლითა რძითა. და ნუშის და შირბახტის ზეთითა კარგი იქნების, კაცსა გაასუბუქებს და მუცელსა გაარბილებს. თუ ერთსა ღამესა რძეშიგა დააღბოს, აგრე შექნას, უფრო რბილი იქნების მისი წყალი, სტომაქსა დაამაგრებს და მუცელსა შეჰკრავს.

ფეტვისა და ასლისა — გუნება ერთია. გრილია პირველსა დარაჯასა, და კმელია მესამესა დარაჯასა. გუიან დადნების სტომაქსა შიგან და მუცელსა შეჰკრავს, ფსელსა მოუმატებს და გუნებაშეკრვით შეინახავს კაცსა. და ანუ ნუშისა ზეთითა შექმნან, ისი სჯობს, და გუნებასა არა შეჰკრავს. მისი პური ცოტად ერგოს და მუცელი შეჰკრავს, სტომაქით გუიან წავიდეს.

|| მუხუდო — მკურვალია პირველსა დარაჯასა შინა და ნედლია ბოლოსა. პერულითა, მლაშითა და ტკბილითა გუნებასა დააღბობს, კაცისა ტანი დაძრავს და მამაცობასა მოუმატოს და ფერი გაუკეთოს, და დედაკაცსა რძე მოუმატოს და სისხლი. შავისა მუხუდოსა წყალი ქვასა უშუელის. თუ ნუშისა ზეთითა ანუ ბოლოკისათა და ან წყლის თესლითა მოხარშული აჰამოს, ისი უკეთა მოუტდების. თავშიგან, ტანშიგან ქვა და სენი იყოს, მას უშუელის. თეთრსა მუხუ-

დოსა წითელი უმკურვალეა. წითელსა, შავი რომე დასდვას გუ-
ნუდო, უკეთ ერგების სტომაქსა, და მუხუდო სჯობს მისსა წუენსა,
მუხუდო წყალშიგა დაალბე და დილასა მისსავე წუენსა შიგა მო-
ხარშე, და წუენი შესუი, და ცერცუსა! ნუ სჭამ, და რაცა ქვა იყოს,
ყუალასა უშუელის ღმრთითა.

ბაკილა — ნედლი გრილია და რბილი, და ცოტა ქარი აქუს;
და კმელი გრილი და კმელია, და სტომაქით გუიან წავა. და ქონდ-
რითა ჰამს, მის[ს]ა ქარსა გასწმედს. თუ დაალბოს და მერმე ან ბერ-
ძულითა ზეთითა, ანუ და ან ნუშის ზეთითა მოხარშოს, ზედა პილ-
პილა და კულიავი მოაყარო და ჰამოს, კარგია. მისი წყალი ქერისა
წყალსა ხასიათსა იქს, რაცა მკურვალეა, სენია, ყუელასა ერგების.
სიზმარსა მრავალფერსა || აუშლის. ახალი ბაკილა მოხარშონ, ქარი
უფრო ცოტა აქუს, უკეთესი — ახალი და დაღერდილი, ძმრითა
შექმნილი; ერბოთა და ზეთითა, ქონდრითა და ზირათა ჰამდეს. თუ
ახალი და უმი ჰამოს, ძმრითა პირი გამოირცხას და მისი ზიანი მან
წაიღოს.

ოხპი — სწორია და პირი სიგრილისავენ აქუს. მისგან სევდი-
სა სისხლი გამოჩნდეს, ფსელი შეკრას, რომე სხუადასხუა ფერი
ჰქონდეს. მისთუისცა ავია, შარდსა შეჰკრავს და სტომაქზედა ავია,
და თუალსა დაუბნელებს და კაცსა დააზიანებს. თუ ქერქამძურა-
ლი მოხარშონ, უწუნოდ ჰამოს, მუცელსა შეჰკრავს. თუ ქერქითა
მოხარშო, და შესუა, მუცელსა დაალბო[ბ]ს. თუ ქერქი შეჰკადო და
მოხარშო, სხუა წყალი გამოუცვალო, შეჰკრავს მუცელსა და გაძ-
ლიერებს მუცელსა და სტომაქსა. ქერქშეკდილი გრილი არის და
სქელი, მისთუის აწყენს ფსელსა.

ულბო — აცემეცა(!) ჰქუიან, [გრილია] მესამესა დარაჯასა და
კმელია პირველსა დარაჯასა, და საკმელად ტანსა კარგად არგებს;
და რა მოხარშო და მისი წყალი თბილითა შეასუა, ნაწლევსა შინა
თუ მღიერი იყოს, ან სხუა გოჯი სენი, მას უშუელოს. და თუ უზმა-
სა აჰამო თაფლითა, ანუ ლელუითა, ანუ ხურმითა, სქელი ბალაში
გაწმიდოს. თუ ძმრითა აჰამოს, ქიასა || მოკლავს მუცელსა შინა,
მაგრა თავსა ატივენებს. ოფლისა, ფსლისა გემო და სული წაჰ-
დინოს, და ყელი კარგად გარცხას.

ქუნჯითი შუშმაცა — ამას ჰქუიან, რბილ[ი]ა მეორესა
დარაჯასა, მკურვალეა პირველსა დარაჯასა. ნედლი ბოლოსა გუი-
ანად გავა, დასწურავს და დასწმედ[ს] სტომაქსა, აწყენს და პირიდალ-
მა ავსა სულსა ამოუშუებს, ტანსა ძალსა მისცემს. მოკალუღი
სჯობს, მას მისი ზეთი სჯობს. თუ თაფლითა მისცე, მისი მაწყინა-
რობა გაუშუას და მისითა წუენითა თმა-წუერი დაიბანოს, დაალ-
ბობს, გაუკეთებს და გაზრდის, და თავისა ქარტლსა გასწმედს.

ხელი — კმელია პირველსა დარაჯასა, სიკმესა და სინედღესა

შეა არის, სწორია, გუიანად მოიდნობის, ზიანია სტომაქსა ში-
განსა, და ბუშტისა ძალსა¹ მისცემს და წელსა შიგა დიდსა ხანსა და-
ყოფს. მერმე ბუშტისა შინა გავა. და ფსმაშიგა სარცხუენელისა თა-
ვი ეწოდეს, მას არგებს. გრილსა რომე ჭამდეს, მას აწყენს და თეს-
ლსა მატებს. თუ მისი გალ[ი] თაფლითა ჭამოს, სიგრილისა კუვილ-
სა უშუელის. თუ მისსა ზეთსა შიგა ცვილი გაურიოს და ყელი და
მკერდი დაიზილოს, კუელა რომე სიგრილისაგან იყოს, მასცა უშუ-
ელოს.

შადანჯ — კანაფის თესლსა ჰქუიან; || მკურვალია. მესამესა
დარაჯისა, კმელია ბოლოსა. თუ კაცმა ბევრი ჭამოს, თავსა ატკი-
ნებს. და გუიან წავა სტომაქით, ავია სტომაქისათუის და მისი ზეთი
სიმკურვალისა ყურისა ტკივილსა უშუელის. ყურშიგა ჩააწუეთოს,
მოკალული უფრო არა აწყენს სტომაქსა, და მისისა ფურცლისა
წუენითა თავი დაიბანოს, თავისა ტკივილსა უშუელო.

ლობიო — მკურვალი და ნედლია, ქარიანია, და სქელსა
სისხლსა მოუმატებს, გუიან დადნების, და სტომაქსა აწყენს;
ფსელშიგანცა ზიანი არის. თუ კაცი ჭამს, თავსა დაუძძიმებს და
სიზმარსა ავსა აჩუენებს. და მუხუდოსა ახლოს ახლავს ხასიათითა.

ლობიო წითელი — მკურვალია და შარდსა ფიცხლად გაიყ-
ვანს. იმა სხუისაგან ისი სადაფითა და ძმრითა უნდა შექმნან,
და ხარდლითა ჭამოს. ლობიო ნედლია და ქერქგამძურალი, ისი სა-
ჭამადად ერბოთა, ძმრითა და სადაფითა და ხარდლითა შექნან.

ერთი სხუა არის, ლობისა გავსა², ულბოა
არა არის, ამას მაში ჰქუიან — გრილია და კმელია.
მისი და ბაჟილასა ხასიათი ერთია და იმისი ძალ უფრო ცოტა არის
ბაჟილასაგან, ქარიცა უფრო აქუს. და თუ კაცისა სტომაქი რბილი
იყოს, ზირათა || და ქარუათა ჭამოს. კაცი თუ დასიცხული იყოს,
ნუშის გულითა და ახლითა ქინძითა ჭამოს. და თუ ქერქი გააძროს,
მისი ქარი უფრო ცოტა იყოს. და მოკალული თუ დაღერღონ და
შექნან, მუცელსა შეჰკრავს.

კარი გორცისა. გორცი ორი გუარია: ერთი საჰმელია და ერთი
კაცსა მოჰკლავს. ისი რომე კაცსა მოჰკლავს, არა დაგუიწერია, მის-
თუის რომე კაცსა მოჰკლავს გორცი, რომელიცა საჰმელად მაგარია.
მისგან მწოვედ, სისხლი და ქიმუზი შეიქნების. მის თანა მაგარი
გორცი სიმრთელიანმა და მრავლისა მოქმედმა კაცმა უნდა ჭამოს,
რომე ოფლად გამოვიდეს. და კაცი რომე სიმრთელესა ზედა არა
იდგეს, არცა საქმესა იქმოდეს და არცა იარებოდეს, მას ნიადაგ
გორცი ავად მოუტდების და, თუ ჭამდეს, ასრე მოხარშვა უნდა,
რომე დადნეს.

კრავისა გორცი — მკურვალია და ნედლი. და გუნება მკურვალი
იყოს და კმელი, მას კარგად მო[უ]კდების. თუ სტომაქშიგა ბალდა-

მი იყოს, გულსა აუშლის და აწყენს ცხელსა ადგილსა რომე იყოს.
კრავისა კორცი ნედლი ამისთვის არის, რომე დედასა ძუძუსა
სწოვს. რა წოვნასა გაუშუებს, || სინედლე აღარა ექონებს.

თიქნისა კორცი — უფრო გრილია და ნედლი კრავისა კორცი-
საგან, და გონება-მკურვალისა კაცისათვის კარგია და კარგსა სის-
ხლსა ჩაუყენებს. და ბუწუისა კორცი (ერდისა წლისა თოხლია)
კარგი საკმელია და კარგსა სისხლსა ჩაუყენებს, ამისათვის არცა
ნედლია და არცა კმელია, სწორია; და სევდასა უშუელის. სტო-
მაქსა ძალსა მისცემს, ტანსა გააყურებს, მამაცობასა მოუმატებს.
და გუნება-გრილმან კაცმან უნდა ჭამოს, და შემოდგომისა პირსა
სჯობს. და თუ კაცი მოწიფული და მკურვალი იყოს, მან ჭამოს
კოწახურითა ან ძმართა, ან სამყითა, ან ტყემლითა, ან ისდომითა.
ერთისა წლისა უნდა იყოს, თეთრსა წითელი უმკურვალეა, წი-
თელსა — შავი.

თხისა კორცი — გრილს თემსა და გრილ[ი]სა კაცი[ს]ათვის ავია,
მაგრა ცხელსა თემსა და მკურვალისა კაცისათვის კარგია, უფრო
თიქნისა; ცხურის კორცისაგან უფრო გრილია, კმელი და სუბუქია,
სისხლსა მოუმატებს ტანშიგან. მართალი ესე მოგაცხენო, თხის
კორცი კარგი არის. მისი კორცი აქიმთა არას კორცსა შიგა არა
უცხენებია, ერ||თბო ავია. და კაცსა რომე თავქედი სჭირდეს, მისი
ლუიძლი ჭამოს, რაცა სატკივარი სჭირდეს, მოუმატებს. თხის კორ-
ცი რომე მრთელსა კაცსა ეჭამოს, მრავალი სატკივარი მოუმატოს-
სხუისა კორცისაგან უფრო უძულოა. თუ მსუქანი იყოს, ჭამოს თხი-
ლითა წესალითა, იშუენებდეს. თუ კაცი მაჯას ზედა გრილი იყოს,
მას აწყენს, — ჭარსა მოუმატებს, სტომაქზედა კმელად ამყოფებს,
ტანსა დაამკლობს. თუ ჭამოს — მუხუდოთა, ხახუთა და სტაფი-
ლოთა და თაღვითა ჭამოს, და ზედა კარგად წითელი ღუინო სუ-
ას, მერმე შაქრითა შექნილი ალვა ჭამოს.

ზროხისა — ჭარისა გრილია და კმელი და მძიმე არის. კაცი-
სა ტანშიგან სქელი და ავი სისხლი შექნას, და ოთხისა დღისა ცხრო
შექნას, და ტყირბი წაიღოს. თუ უღონობა იყოს და უნდოდეს,
ძმრითა შეჭამოს. და ვინცა დიდისა საქმისა მქნელი იყოს, მას მო-
უკლებს.

ფურისა — მკურვალია და ნედლი, კარგსა ძალსა მისცემს;
მომცროსა დეკეულისა სჯობს. და ცხურისა კორცსა ახლოს ახლავს,
წითლისა სჯობს. და ახლისა ჯბოსა კორცი კარგი მარგებე-
ლია || და ადვილად მოიღნობს სტომაქსა შიგა. მაშინ უფრო მაშუ-
ნე იქნების, რომე არბინო და აგრე დაკლა. თუ მასვე დღესა არა
დაჰკლან, მეორეს დღესა ბევრი წყალი ასუან და აგრე დაკლან.
მისი ნახევარსა წინათი სჯობს, ძმრითა შექნან ანუ მწუანელითა.

კორცი ღორისა — გრილი არის, და უფრო გოჭისა. ღორის

კორცი კმელი რომე იყოს, კმელი და გრილი არის. ღორისა ქონი დანაყილსა კელსა და ფეკსა არგებს, და ცხენსაცა არგებს. და რა ჭამონ, ნიგუზისა ზეთითა ჭამონ ღორისა კორცი.

აქლემისა კორცი — მკურვალი არის, კაცისა სისხლისა გააქურ-
ვებს და კაცსა, რომე სიგრილისაგან გრძლად ავად იყოს და ზურგი
და მენჯი სტკიოდენ, ესე კორცი არგებს. და მისი საჭმელი ცერც-
[უ]ითა და ცერეცოთა იყოს, და ხრდილითა; და ქაბრი, ძმრიანი
რომე იყოს, მით ჭამოს. და აქლემი ყმაწული უნდა და წითელი.

ცხენის კორცი — მკურვალ[ი]ა და სისხლსა გააქურვებს, სევ-
დასა მოუმატებს, ყმაწუილსა არა ეკმების, და სხუასა ყოველსა
კორცსა უმძიმე არს.

||კარი ნადირისა. კორცი ჭერნისა — რაცა ნადირი არის, ყულა-
სასა სჯობს. უფრო მაშუნე არის და სუბუქი ცხურისა და თხისა
კორცისა. ესე უფრო კმელია, რომე ან ნუშისა ზეთითა ანუ შაქრი-
თა ჭამდეს. თუ კაცი გრილად იყოს, ანუ ნიგუზისა ზეთითა შეწუ-
ას; და შემწუარსა ხარშოდ შექმნილი სჯობს. მისი კორცი ძმრითა
არა იკმების, მისთვის რომე ისიცა კმელი არს და ძმარიცა სიკმესა
მატებს. თუ კაცი ყოლინჯიანი იყოს, შემწუარი არა ეკმების.

კორცი ყურდგლისა — მკურვალია და სქელსა სისხლსა მოუ-
მატებს და გააქურვებს. მისა საჭამადსა შინა ცერეცო და დარიჩინი
ჩაყაროს, ქარსა გასტეხს. და გრილად რომე იყოს, მას არგებს ზეთის
ხილისა ზეთითა და გოზრადანითა და ნიგუზისა ზეთითა. თუ შემწუ-
არი ამითა იყოს, მას არგებს. თუ კაცი მკურვალი იყოს, აწყენს.
თუ ძმრითა და ნიორითა ყალია შექმნან, კარგად მოუტდების. მისი
სისხლი ქესტსა შესცხოს, და უშუელოს.

კორცი ირმისა — მძიმე არის და სქელი. რაცა მისი სატკივარი
გამოჩნდეს, ავი იყოს. ზაფხულის მოკლული, რომე წყალი შორს
იყოს, მისი კორცი არა იკმების. თუ კაცმან დაიჭიროს და შეინა-
ხოს და წყალი ასუას, რაცა ამას წინათ კარგი კორცი მ[ი]თქუამს,
მისთანა იქნების, კარგი არის ესეცა. კორცი შუ ლ ი ს ა და ირმი-
სა ერთისა ხასიათისა არის. თხ ა ვ ე რ უ ლ ი რომე ნეზუი იყოს,
მისი ხასიათი ირმისა სიახლესა არის. კორცი გ რ ძ ლ ა ბ ი ს ა რომე
გააქმო და მისცე ქაშუეთის მონასა, გუელისა და მელისა სნებასა
უშუელის, რომელ არს თმისა და წუერისა დაცუივნა. კორცი შემ-
წუარი რა გინდა რა იყოს, ყოველ მარგე არს, და კაცისა ტანსა გა-
აქურვებს. ვინცა სტომაქზედა ავად იყოს და ყოლინჯი სჭირდეს,
მისთვის ზიანია.

**აწ თავ-ფერჯისა ტყავისა და შიგანთა, ქონისა და ტუინთა ვთქუ-
ათ.** — ჭერნისა თავი კარგია შემწუარი, და შემწუარისა თავისა
ყბისა და ყურ[ი]სა ძირისა კორცი უფრო სუბუქია, მისთვის რომე
მუდამად იძრვის. ტუინი ყუ[ა]ლა გრილია და ნედლი, ავია სტომაქი-

- სათუის, გასქელოს სტომეჩი და საჰმელი არა მოანდომოს. მისი
ნავლელი ბევრი იქნების და მისგან ბალღამი გამოვანდების. პი-
655r რუტყვისა ტყავი კმელია და || გრილი და მისსა გორცსა უმძიმე
არის; დანაყე, მოიდნობის სტომეჩით. თუალი ჰამოს, უწინა მოიდ-
5 ნობის და ჩალხა გაიარს, და ცოტად მგურვალაია, ზიანია. თუ ვინ
ჰამოს პილბილითა, მაგრა მძიმე არის და ძნელად მოიდნობის, და
ძმრითა უნდა ჰამა. ენა სუბუქია, გუიან მოიდნობის. ტუინი გრილი
არის შემწურისა, და რბილი თავის ტყავი და ღრაჰი. მძიმე არს სა-
მივე და კაცსა არა ექმების, ყოლინჯასა შე[ი]ქს. და თუ კაცმან
10 თავი ჰამოს — მშეირმან, და თუ არა — ნუ ჰამს. და მეტად ზაფხუ-
ლის არ ვარგა, მისთუის რომე კაცსა ნაფასასა შეაქს, დამძიმდების.
და თუ შეჰამოს, კაცსა ისი სენი შექნოდეს, ყურძნის მარცულისა
უგურკოდ ჩაწოვოს და წყალსა ნუ სუამს. და თუ ღუინოსა სომს,
კაცსა დაამძიმებს. და თუ მუცელი შეჰკრას იმა წამზედა, მერმე
15 ცოტა ხარშო შეჰამოს და ღუინო შესუას. ფერვი, რაცა ჰამოს, მისსა
ჰამითა შრეშისა მსგავსი სისხლი მოემატოს, ძალი ცოტა მისცეს, გა-
ტეხილსა ძუალსა დაამაგრებს, შიგა რომე მღიერად იყოს, სისხლსა
v გააყრიდეს, მას უშუელის. თუ ბევრი ჰამოს, ყოლინჯი შეექნას;
და თუ ძმრითა ჰამოს, ყოლინჯი არა შეექნების.
- 20 კარი შიგანთა. ფ ა შ უ ი და წ ე ლ ი გუიანად მოსადნობელი
არს და კაცისა სტომეჩსა შიგა დამწარდების და ძალსა ცოტასა მის-
ცემს. მისი ჰამა ძმრითა, სადაფითა და ნიახურიტა, ზირათა და ანგაზ-
თითა იყოს. და მისი ბევრისა ჰამა ბალღამსა მოუმატებს და სტომე-
ჩით გუიან გავა, და მ[ა]ს ზედა მაშუნესა გუაროშანსა უნდა ჰამა,
25 რომე მუცელი დააღბოს.
- ღ უ ი ძ ლ ი კარგია, მისგან ხლ[ა]თი მოემატოს ტყირბსა შიგან და
ავი არა არის. სხუისასა კრავისა და თიქნისა სჯობს ბატისა, ქათმისა
და რაცა ფრინველი არის. მათი ღუიძლი ყოვლისასა სჯობს. და
კაცსა რომე მწოვედ ღუიძლი სტყიოდეს, მისი წამალი მგლისა ღუიძ-
30 ძლია.
- ტ ყ ი რ ბ ი ავი არის, მისგან სევდა შეიქმნების.
თ ი რ კ მ ე ლ ი გუიან მოიდნობის და მუცელსა შიგა მწარე არის,
და უწინა ფსელი თირკმელსა შიგა მივე და მერმე ბუშტშიგა აგრე
გაიარს, მისთუის კარგი არა არის.
- 35 გ უ ლ ი მაგარი გორცი არს და კაცი გუიან მოიდნობს. ამას კარგი
საჰმელი არა ჰქუიან.
- ფ ი რ ტ უ ი ცხროსა ძალსა მისცემს და გუიან მოიდნოს.
ძ უ ა ლ ე ბ ი ს ტ უ ი ნ ი მსუყე არის და სტომეჩი მოშალოს,
656r და პური არა აჰამოს. და ვინცა შეჰამოს, — პილბილითა || და ქონ-
40 დრითა. და კარგად ერგების იმა კაცსა, რომე ბუნება ჯმელი იყოს.
- ყ ე ლ ი ს ა გ ო რ ც ი კარგია, ფიცხლად მოიდნობს.

გ უ ე რ დ ი სუბუქია და ფიცხლად მოიდნოს. და მსუქანსა მკლეს
სჯობს საჰმელად, და შინაური ჯორცი სჯობს ველურსა. შინაური ნე-
დლია და გარეული კმელი.

ქონი ბატისა, შინაურისა ქათმისა და აქლემისა მჭურვალი არს
და მამლისა ხასიათი: სწორია მისი ქონი და თხისა მუცელსა შეკ-
რავს და ძუალშიგა რომე მდიერი იყოს და ეწვოდეს, მას არგებს
ისი. ქონი ზროხისა ნედლია.

კარი ფრინველთა. ქათამი სწორია და ძარღუისა და მაჯისა-
თუის კარგია. და მისი ტუინი კაცისა ტუინსა ძალსა მისცემს, ჰკუა-
სა მატებს. და ვარიისა წუენი, სნეულისათუის მაშუნე, სტომაქსა
სიცხესა დაანელებს. ყუერული ქათამი საჰმელად კარგია,
ადრე მოიდნობის, სისწორესა ზედა დაიჭირავს, რომე ნიორითა შეა-
ნელოს; უკეთესი ისი არის, რომე არა ეყვილოს. ვინცა მუდამად
ჰამდეს, კოლინჯას გამოუჩენს. მჟავითა შექნილი კოლინჯა ჰწყენს,
აგრევე დოთა; მისი ხარშო მუცელსა და სტომაქსა დაალობს: ბერი-
სა — || ყოლინჯა და ტანისა და კეფისა მარგე არის. ქათამი რომე
გააპოს და ცხელსა ზედა დაიდებდეს, გუელი[ს] ნაცემსა არგებს.
მისი ტუინიცა კარგია და კაცსა თესლსა მატებს, კმასა გაუწმედს,
და ბერისა ავია.

კუერცხი ქათმისა ყოვლისა მფრინველისასა სჯობს, და
ვარიისა სჯობს ბერისასა; და თორხოლო მჭურვალია და ნედლი,
ადრე მოსდნების და სისხლსა ჩაუყენებს ტანშიგა. ცილა გრილია და
სქელი და ჭუელასა უშუელოს და კმასა გაუკეთებს. შემწუარსა
სჯობს მოხარშული მრგულად. შემწუარი მძიმე არის.

ჯორცი ჯოჯბისა, დურაჯისა და კაკბისა, და გლო-
ნისა, ყოველი სუბუქია. და სხუათა გლონი უსუბუქი არს, და
დურაჯისა ხარშო, ვისცა ყოლინჯი სჭირს, მას არგებს.

ჯორცი იხუისა და ბატისა დია ბალმიანი და სტო-
მაქსა შინა დია დარჩების. ჯალინოზ იტყუის: ბატისა ქონი
ასოთა ტკივილისათუის დია იკმა[ერების. რაცა მფრინველია, რომე
შამბშიგა იყოს და ნედლსა ადგილსა ავია; და კმელსა და ქვიანსა —
კარგია. წყლისა ფრინველთა ჯორცი ძნელია, და მკარი მათი ცოტად
უსუბუქი არს. || ბატისა ჯორცი კაცისა ფერსა დააშუენებს და კმასა
გასწმედს, თუალისა სინათლესა მატებს,¹ ქარსა არგებს, მჭურვალია
და ნედლი და მოუდნობელი.

ფარშამაგის ჯორცი სრულად ზიანია.

სავათის ჯორცი სრულად მძიმე არის და მოუდნობელი. თუ
ჰამოს, ყელი და ჰილუი ჰამოს.

წეროს ჯორცი კარგი არის, მაგრა ძარღუიან[ი] არის და მაგა-
რი. ასრე უნდა მოხარშვა, რომე თავს მკედი მოაბას და მანდამდი
ადულოს, რომე დაიქნიოს და ჯორცი ჩამოუტივდეს და ძარღუი ყუ-
49. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი.

5

10

15

v

20

25

30

657

35

40

769

აღა გამოვიდეს. როგორაცა ბატისა სწერია, ისრე მოხარშონ ძმრითა, საღაფითა და ნიახურითა.

დიდისა ტრედისა კორცი, რომე შინათ გაზრდილი იყოს, და გარეულისა ქედანი და გუიძინი, და რაცა
5 ამა სამსა ჰგევანდეს, მჭურვალია და კმელი ყოველი, მაგრა წელიდალ-
მან გუიან გავალს. მისითავე წუენითა უნდა ჰამა, რაცა ჯუნდისა
გუითქუამს.

კუნდი ტრედისა სისხლსა გააცხელებს და მჭურვალსა კაცსა
აწყენს. და მისი ხარშო, მუხუდოთა და ცერეცოთა შექმნილი, სტო-
10 მაქსა დააღბობს. ყოლინჯი რომე სჭირდეს და ზურგი სტკიოდეს,
v მას არგებს. და || თესლსა მატებს ხარშო შექნილი, და წუენისა უფ-
როსია, ვირე კორცისა. თუ შემწუარი იყოს, ტუინსა და თუალსა
აწყინოს. თუ სტომაქი მჭურვალი იყოს, შემწუარი ან ძმრითა, ანუ
ისრიმითა, ან სამყითა ჰამოს.

15 კორცი ჩიტისა შინაურისა და მინდორულისა და კლდისა
სამისავე მჭურვალი არის, კაცისა ტანი გააჭურვოს და თესლი ჰმა-
ტოს. ბარტყი და ბარტყისა ტუინი უფრო მატებს თესლსა. კაცი
რომე გრილად იყოს, ხარშო შექნილი მას არგებს და სტომაქსა და-
აღბობს. კორცი რა გინდა რა იყოს, ხალიწი და გამკმარი, ისი მჭურ-
20 ვალია. და თუ გაათბონ, გუიანად გავიდეს. და ახალი წუადი ძმარ-
შიგა ჩადვან, მერმე გააკმონ, ისი უწინა მოიდნობის. და მარილითა
გამკმარი იყოს და თუ უმარილოდ, ისი ყოლინჯასა აწყენს. ამა
კორცსა ვინცა ბევრსა ჰამს, სისხლისა სევდა შეექმნას, მღიერი და
ფხანაწა შეექნების და თანა გამოუჩნდების, და რაცა ამისთანა და
25 მსგავსი ამისი, ყოველი ამისთანა იქნების. კორცი ნადირისა იყოს,
სევდასა გამოუჩენს. და როგორაცა ზროხის კორცი იყოს გამკმარი,
658r ან მარილითა ან უმარილოდ, ისი კორცი, სისხლი აზყილვისცა სჭირ-
დეს, მას არგებს. და კმელი კორცი წყალშიგა ჩადვას დღე-ღამესა და
მერმე მოხარშოს ან ერბოთა, ანუ ნუშის გულითა, ან ახლითა ქონი-
30 თა, ან ჰაკუნტლისა ფურცლითა შექნან ისი წყალშიგა ნადები და
აგრე ჰამოს.

ხასიათი თევზისა. — ყოველი თევზი ახალი ნედლი და გრილია,
და ბალღამი მატოს, მაგრა მჭურვალსა, კმელსა და ზაფრიანსა კაცსა
კარგად მოუტდების, გრილისა და ბალღმიანისა კაცისათუის ზიანი
35 არის. მართებს, რომე ზაფრის და გრილის თემილსა კაცი
ფრთხილა იყოს, და თევზი წურილი სჯობს სხუილსა, მდინა-
რისა დიდისა და სათვე გრძელი იყოს, ქუიშიანი და შემწუარი სჯობს
თევზი. თუ გინდოდეს, რომე შეჰკრას, ძმრითა აჰამე. და ჩუენ
ბრძენთა მჭურნალთაგან არა გუასმია დაწერილი, მაგრამ ჩემითა
40 უმეცრებითა ესე ვიცი, რომე სუბუქი და კარგი ისი არის, რომე
წითელ-წითელი ნიშანი იყოს. და თევზი რომე ლამშიგა, ლერწამსა

და შამბშიგა, და აესა წყალშიგა და ტბაშიგა იყოს, არ ვარგა. და
 ლურჯი თევზი კარგია, ძმრითა სჯობს ჰამა, რომე პიტნა კულავე
 ერიოს. და თევზი საჰმელად თბილი სჯობს ცივსა. || გ უ ე ლ - თ ე ვ -
 ზ ა ავია და ზაფრასა აწყინოს. კაცი რომე გუნება-გრილი იყოს, მას
 კარგა მოუკდების. შენელებული მჭურვალია და გმელი, და ბალ-
 ლამსა მოჰკლავს მარილიანი. და მარილიანი თევზი რა გინდა ძუელი
 იყოს, იგი სჯობს. და ზ ლ უ ი ს ა თ ე ვ ზ ი უფრო გრილია და მძიმე
 მდინარისა წყლისაგან. იმა დღესა რომე წუელა ეჰამოს, არა მარ-
 თებს, რომე თევზი ჰამოს. და თევზისა შიგნიერი უფრო მძიმე არის
 თევზისაგან და გულსა აურევს. თუ ღონე იყოს, არა ვარგა მისი
 ჰამა.

ხასიათი ყოვლისა ფერისა რძისა

ყოვლისა რძე შეკრებით გრილი არს და ნედლი და კაცსა შეჰ-
 კრავს, მძიმე არს და სტომაქით გუიან წავა. და თუ ვინ მოიძნოს
 კარგად, ერგების ტანსა. კ ა რ ა ქ ი მჭურვალია და ნედლი, ბუნებასა
 რბილად შეინახავს, და ზაფრა დამწუარი გაიღოს და უშუელოს
 ტანსა, ქვასა და სევდასა და კუვილსა, რომე სიმჭურვალისა და სიკ-
 მისაგან იყოს.

ა ნ ძ ლ ა ტ ი მჭურვალია. კაცსა გაკსნის და გაზაფხულისა უნდა
 მიცემა, ზაფხულშიგა არა ვარგა.

რძეთა შიგა ადამის ტომისა სჯობს, მერმე — ვირისა და აქლე-
 მისა. და თხისა მაწუნი სუბუქია, და ზროხათა — მძიმე. და ძროხა-
 მა კბო შობოს, ორ||მოც დღემდის არ ვარგა არცა რძისა და არცა
 მაწუნისა ჰამა. და რძე თეთრი სჯობს, არცა ერთობ სქელი უნდა,
 არცა ერთობ თხელი, და გემო წმიდა იყოს. ბალღმიანისა კაცისა

ყოველი ფერი რძე ზიანი არის და, ვისცა ქვა ედვას და გული და
 ფირტუი სტკიოდეს, ნუ ჰამს. მაწონი სჯობს რძესა და დო სჯობს
 მაწონსა. და აქლემის რძე გასწმედს ღუიძლსა და ზამასტასა უშუე-
 ლოს, და ცოტასა ცხელებასა უშუელოს და სიკმელესა. და კაბეჩისა
 რძესა ფურისა სჯობს. მჭურვალისა კაცისა სტომაქსა ზედა რძე

ყველად შეიქნების, კაცსა რჯასა დაუწყებს და არა მოუსუნებს
 სტომაქსა. თუ კაცმან რძე ჰამოს, იმაზედა სხუა არღარა ჰამოს, არცა
 ღუინო სუას, სადამდის ისი არა დადნეს და არა გავიდეს. კაცმან
 ესეცა უნდა შეიტყოს, რომე ყოვლისა შხამისათუის რძე კარგია,
 და რაცა წამალი მალე იყოს და კაცსა აწყენდეს, მისი წამალი რძე
 იყოს. თუ რძე ჰამოს და ზედა საჰმელი ჰამოს, და ან ღუინო სუას,
 ისი სამიფე ერთად შეიყრების და რძე იმა საჰმელსა და ღუინოსა
 ააყროლებს. დუ ჰამოს კაცმან დღეულად და მოიძნოს, რომე სხუა
 საჰმელი შიგა არა გაერიოს, და რაჟამს რძე ჰამოს, მოისუნოს; და

რაჟამს რძე ჭამოს, და მერმე სხუა ფერად გარდაიქცევის. და მერმე
თუ ჭამოს, ანუ შაქრითა ან თაფლითა და ან მარილითა, რომე ყვე-
ლად არა გარდაექცეს. და მერმე უკანის ლუინო ილარლაროს ან სამ-
ყითა ან თაფლითა, რომე ავი რაცა იყოს, პირით გამოიღოს; და დო
5 მჟავე, ვისცა სტომაქი და ლუიძლი ცხლად იყოს, ან ჭამოს სადაფი-
თა, ან ნიახურითა, ან პიტნითა ან თრუნჯისა ფურცლითა.

ჯო ღ რ ა დ მაწუნსა ჰქუიან, და რძისა და დოსაგან ისი უფრო
სქელია და მძიმე, და ყოლინჯიანსა კაცსა აწყყენს და ძარლუებისა-
თუის ავია. და ისიცა ასრე ჭამ[ო]ს, როგორაცა დო. ახალი ყველი
10 გუიანად მოიდნობის. და თუ ჩალახად მოიდნოს, გაასუქოს. და კაცი,
რომე გუნება მჭურვალი იყოს და ყოლინჯ[ი] სჭირდეს, მისი ზიანია.
თუ ამა კაცმან თაფლითა ჭამოს, გუიანად მოიდნოს და ყოლინჯი
დააკლოს. ყ ვ [ე] ლი კმელია, და მისსა სატკივარსა არა წამალი არა
მოეციდები[ს], და საჰმელად კარგი არა არის და არა უნდა ჭამოს. და
15 თუ მოუნდეს, ცოტა საჰმელსა უკანის ჭამოს. და თუ არა არს ფერ-
ზედ მაშუნე არა არის და სტომაქსა აწყყენს და სატკივარსა მოუმა-
660r ტებს, ყოლინჯსა გამოაჩენს და ქვასაცა. ე რ ბო ზროხისა, რაცა ||
სიმსივნე არის, მას აადულებს, კიდევ დაალბობს და გულისა სატკი-
ვარსა არგებს, თირკმელსა გააჭურვებს და ყოველისა შხამისა წამა-
20 ლი არის. და ცოტად სტომაქსა აწყყენს. ახალი ე რ ბო კაცისა გულ-
სა მოალბობს და გულისა ტკივილსა არგებს. და თუ მისგან შაფი
შეკაზმონ, მერმე ისი ყინულითა დაზილონ, რომე გაცივდეს. და
დედაკაცსა რომე მუცელშიგა და წელშიგა სიმსივნე სჭირდეს, შაფი
დასდვან და გამოიღებს. თუ ამა ერბოთა ჰოჯნა ქმნან, კარშიგან მას
25 არგებს. ახალი ერბო გუელ[ი]ს ცემულსა არგებს.

პარი და ხასიათი ლუინისა

ლუინო მრავალფერია. ჩამიჩისა არს დანასკუდისა არის, ყურძ-
ნისაგან არის, ბრინჯისაგან არის, და ქრთილისაგან იქნების, ლელუ-
ნისაგან იქნების და ყოველისა ფერისა ტკბილისაგან იქნების. ზოგი
30 უფრო მჭურვალი იქნების, ზოგი უფრო გრილი, და ყოველსა ყურ-
ნისა ლუინო უკეთესი იქნების. და ლუინო, რომელი დაძუელდე-
ბის, უკეთესი და უსუბუქესი იქნების. ლუინო ყურძნისა არართი
ღარიზასა(!) მოუმატებს და სტომაქსა შიგა ფიცხლა მოიდნობის, და
ქარი გატეხოს სტომაქისა, ძარლუები მოაფართოს და, რაც ასო
v იყოს, || ყოველსა შიგა იაროს. და შეკრვით რომე იყოს, გაცნის.
35 სტომაქისა და ტანისა ბუხარი დააწყნაროს და ზაფრასა და ბალ-
ამასა უშუელოს, და ძარლუებსა შიგა რაცა ავი სისხლი იყოს, გა-
მოიღოს. და კაცი რომე ნიადაგ ჭამდეს და ვერა გაძღებოდეს, მას,
და არა სუქდებოდეს, მასცა ერგოს. ქარისაგან რომე ყოლინჯი იყოს,

ისიცა გაქსნას, და მალხულიასაცა უშუელოს და გული გაამხიარუ-
 ლოს და რაცა ამას ზემოთ სწერია, სახელდობით ნიშანსა ქუემოთ,
 თუ კაცი ლუინისა ნაჩუევი იყოს და აღარა სუას, რაცა კარგი სწე-
 რია, ისდონი ერთი სენი შერჩების კაცსა, გაუმძლავრდების და
 მოჰკლავს კაცსა. რაცა ლუინისაგან ძალი ჰქონებია და სენი გაყრია, 5
 კიდევ გაძლიერდების და კაცი ველარა დარჩების. რასაცა კაცსა
 ანდაზითა ლუინო ესუას და თავი შეენახოს მისგან, სიმრთელე
 ჰქონდეს. თუ მერმე დაიწყოს ჰარბობა ლუინისა იმა ანდაზაზედა,
 რაცა პირველად სიმრთელე ყოფილიყოს, ისი ყულა სენად და სნე-
 ბად შეექნას. ვისცა ლუინისა სმითა გული აევსების და ძარლუებ- 10
 შიგა სენსა შეიქს, და კაცისა არაართა ღ[ა]რიზი მოარჩოს; აგრე
 რომე ცეცხლი ენთებოდეს, და კაცმან ბევრი შეშა დააყაროს[ს] || ნე- 661r
 დლ[ი] და დაავსოს, ისრევე ბევრი ლუინო სტომაქისა და გულისა
 სინათლესა დაავსებს, და კაცი მოკუდების. რა ბევრი ლუინო ჩავა,
 დამძიმდების სტომაქი, და ლუიძლი და საჰმელი შიგა დაღებების, 15
 კაცი ველარა მოიდნობს, კაცისა სტომაქი და ლუიძლი წაქდების, და
 ისი ავი ზლიტი კიდევ მოემატების, და შიგავე შერჩების სნება, და
 სიშმაგე დაემართების და გულმწყრალი შეიქნების, და თუალსა შიგა
 მღიერი დაუწყოს და ძილშიგა შეშინება დაუწყოს, და ძილი არა
 დია მოეკიდოს. ესე ყულაი მისგან იქმნების, როდეს დიდსა ლუი- 20
 ნოსა სომს, ტუინშიგა შევარდების და იქიდალმან იქმნების ყულაი.
 და რაცა ლუინისაგან სხუა სენი იქმნების, მასცა მოგაქსენო. —
 ერთი, რომე ყელი გაუსივდების და მოუჭირებს; ერთი — ნიკრისი;
 ერთი — ფილენჯი, რომე კელ-ფერკი აუთრთოლდეს და თავი და
 მაჯაში წაჯდინოს, და ლუიძლსა სნება შეჰქნას; ერთი — ისთისყაი 25
 და თავისა ტკივილი და კბილისა, და მჭურვალი სიმსიენე ფერად-
 ფერადი, და ცივება და ცხელება. და ესეცა ეგების, რომე ერთისა
 თუალისა წუთსა გახეთქოს. იცოდო, რომე ლუინო მჭურვალია და
 ნედლი. და სიმჭურვალისაგან ცივი რამე || ბუხარი გამოუჩნდეს და, v
 რაცა სიმჭურვალე იქმნების, რომე თმისა ძირშიგა გაიაროს, და ტან- 30
 შიგა მისი სიგრილე და სისუელე დარჩების, თუ სიმჭურვალე კი-
 დევე დარჩომილიყოს სტომაქსა შიგა, იმა სიგრილისა სინედლესა
 ტუინშიგა გაიღებს. კაცისა კეფაცა გრილია და ნედლი, და ისიცა
 იქი მიემატოს, და მისგან ბევრი სენი დაემართების. თუ ის თავსა
 ბნელასა დაუწყებს, თუ ამას ცოტა სიკმე ჰქონდეს, რომე თავშიგან 35
 მისულა, მაშინ მილახური შეჰქნას (მას ჰქუიან, რომე ანასლად კაცი
 ბნელსა საუბარსა და სხუასა რასმე ოცნებაშიგა ჩავარ-
 დეს). თუ კაცისა გული და კეფა ცხელი იყოს, ძუელი და ან ახალი
 ლუინო რომე მოდულებული იყოს, ისი მჭურვალი და კმელია, და
 იმისი ბუხარი იმა დამლაშიგა გავა. მისგან თავქედი შეექნების, ასრე 40
 რომე კაცი რასა უბნობდეს, არა იცოდეს. თუ მჭურვალი და ნედ-

ლი იყოს ისი თავშიგან გასულა, მერმე მისგან სიმსიენე ისი სისხლი
 იქნების, და ცივება და კურვება გამოაჩინე. და კაცმა შეიტყო, რომე
 662r სიცოცხლე სულისაგან არის და ისი სული აქიმთა გუერცა, რო-
 5 სუამს ბევრსა, ისი სისხლშიგა გაერევის, და მერმე სისხლი წავა
 ღუიძლსა და ძარღუებსა, ყოველი სავსე არის და აღარა ჩავა რა.
 მერმე წამოვა ღუინო გულსაკენ და ისი სულ გულშიგან არის. და
 რა ღუინო მიმართებს სულსა, გზა აღარა აქუს. მერმე გამოვა სული
 და ღუინო ჩავა მისსა ადგილსა, და კაცი მოკუდების ღუინისაგან.
 10 სიკუდილი ესე არის. ასრე ღუინისაგან მკუდარი ბევრი ნახულა,
 სული ფირტუსა შიგან გამოვა და რაცა კაცი ღუინითა აივსების,
 იმა სულისა სახლსა მოუჭირებს, და ფირტუი კუნეშასა დაიწყებს.
 კაცსა ასრე ჰგონია, ვითა მოვისუენებო და დაწევის, და დაუჭირავს
 სულსა გზასა და კაცი მოკუდების. თუ სტომაქი გრილად ჰქონდეს,
 15 საჭმელი ველარა მოიღნოს და სული ნიადაგ მკავე აბოყინოს. და თუ
 ვერა მოედნოს, მის თანა სატკივარი სჭირდეს, წყალი სუას, რომ
 ქარი შეექნას. მისი ისევე სჯობს, რომე ცოტა-ცოტა ღუინო სუას,
 სხუა ღუინო, თუ რასთან ფერი არის, ღუინო მხიე და მომკაეო იყოს.
 v და კაცი სუმიდეს, სტომაქიდაღმა ფიცხლა გაიარს, || ძარღუები
 20 ფიცხლა გაიცლების, მერმე ტუჩ[ნ]შიგა გაუჯდების და ფიცხლა
 სიმრთელედა მიაგდოს და ფიცხლა მოაფხიზლოს.

ღუინო თეთრი ერთობ მკურვალე არის. და თუ კაციცა
 მკურვალი იყოს, მისი სმა არა ეგების, და კაცსა შარდისა ალაგსა
 გასწმედს.

25 ღუინო წითელი უფრო მკურვალია თეთრისაგან. ღუინო
 ლალისფერი უფრო მკურვალია ყუითლისაგან, და ლა-
 ლისფერისაგან უფრო წითელია, მას ესე უმკურვალე იყოს. ესე
 ღუინო მან სუას, ვისცა ბაღდაში სჭირდეს. ღუინო ცეცხლის-
 ფერი, რაცა ღუინო იყოს, ყუალასა უმკურვალ[ი]ა. ღუინო მყრა-
 30 ლი, მისი სულ[ი] კარგი არა არის; და თხელი ღუინო იყოს, სტომაქი-
 დაღმან გუიან გაიარს. ამისი სუმა მკურვალსა კაცსა არგებს.

ღუინო, რომე კარგი სუნი უდიოდეს, თუ კაცსა ხიფაყანი სჭირ-
 დეს, მას არგებს. კაცი რომე დაზნდებოდეს და კაცი რომე სტომაქ-
 ზედა ავად იყოს, მასცა არგებს. ღუინო, რომელი კარგი სული არა
 663r უდიოდეს, ტუჩისა აწყენს და რაცა ტუჩშიგა მისგან დაემარ||თე-
 35 ბის, სტომაქსა ავად მოუჯდების.

ღუინო, რომე გემოდ მორჩილი იყოს და
 მოთხე, მკურვალსა კაცსა არგებს. ღუინო ტკბილი კაცსა გა-
 [აკურვებს, სტომაქით გუიან გავა, მუცელსა და ტანსა შეჰკრავს,
 ტყირბსა გაადიდებს, გული და გულის პირი დააღბოს, კაცი გა[ა]-
 40 სუქოს. ღუინო მწარე მკურვალი არის და სტომაქზედა მარგე, საჭ-

მელსა თუ შეკრებით იყოს, მას გაცხნის. მსუქანსა კაცსა უკეთა მო-
უქდების. ლუინო რომე პირსა ეჭიდებოდეს, ისი უფრო ძნელი და
მძიმე არს. ლუინო რომე პირშიგან უგემური იყოს, იგი ავია და მის-
გან ტანშიგა სატივარი გამოვაჩნდების.

ლუინო რომე აუღუღებულად დადგომილ ი- 5
ყოს, ისი მაშუნეა და ფიცხლა მოიდნობის და კაცსა ფიცხლა და-
ათრობს. მისი მახმურობა ცოტა იყოს და გული გაუმხიარულოს, და
სისხლი დაწმიდოს, გულსა და ტანსა ძალი მისცეს.

ლუინო მოღუღებული ორი ფერის არის: ერ- 10
თი — მწარე, ერთი — ტკილი, და აუღუღებელისაგან უფრო
მჭურვალა და კმელი. და მოღუღებული ლუინო უფრო მჭურვა-
ლია და კმელი. და კაცი გუიან დაითროს, || გულსა გაამკი- v
არულებს და ბერსა კაცსა არგებს, რომე გრილი და მსუქანი იყოს,
სტომაქით გუიან გავა. კაცსა გააქურვებს, ღულისათუის(?) კარგია,
მუცელსა გაცხნის. გულისა და ღუიძლისა გზა გაცხნას, ბუშტსა და 15
თირკმელშიგა ქვა გამოაჩინოს. ლუინო ახალი სტომაქზედა ქარიანი
არის და გუიან გავა, ტუინსა დაალობს, ფერად-ფერადსა სიზმარსა
აჩუენებს, ტანსა და მუცელსა დაალობს.

ლუინო ძუელი მჭურვალა და კმელია, სტომაქსა არგებს, 20
ქვასა გახეტქს. ამისი სმა მსუქანსა კაცსა არგებს.

ლუინო ჩამიჩისა, მისი სიმჭურვალე და სინედლე ყურ-
ძენსა ცოტად ჩამოუქდების. კაცი რომე სიმჭურვალისაგან იყოს და
სიკმისაგან, მას არა ესმის, სტომაქზედა ქარიანი არის.

ლუინო ხურმისა მჭურვალა და რბილი არის. გულსა კარ- 25
გად მოუქდების, კაცსა მოაწყურვებს და შეჰკრავს. და სევდაშიგა
გაერევის, სისხლსა გაქშავებს და სტომაქსა ძალსა მისცემს და გა-
ასუქებს, და ყოლინჯსა არგებს და ტილსა დაასხამს. ლუინო
ბარისა უფრო მჭრეულა[ია] და მაძლოსი, ვირემ მთისა. ლუი-
ნო ქაობისა უფრო თხელი იქმნების და კაცისა ტანშიგა უფრო 664r
რბილია; და კაცისა სტომაქი რომე მჭურვალა და კმელი იყოს, მას 30
არგებს. და [ლ]უინო, რომე კლდიანისა და ქუიშინისა ალაგისა იყოს,
უფრო მძიმე არის და მისი სისუელე ცოტა იყოს.

ნოშანი ყოვლისა ფერისა წყალისა. — აქიმთა და ბრძენთა ასრე
დაუწერია, ვითა თეთრი და წმიდა წყალი სჯობს და ტკილი, ასრე
რომე ჭია არა ისხდეს და სასწორშიგა სუბუქი იყოს, და სტომაქით 35
ადრე წავიდეს, და ასეთით ადგილით მოდიოდეს, მზე პირველად
რომე ამოვიდეს, შუქი მას ეცემოდეს, ანუ წითელსა მიწასა ზედა
დიოდეს ან ქუიშასა ზედა. თუ გაათბო, ფიცხლა გათბეს; თუ გა-
აციო, ფიცხლა გაციედეს. მართებს, კაცი რომე მღურვივესა და
მლაშისა წყლისაგან ფრთხილად იყოს. თუ უღონობა იყოს და შე- 40
სუას, ზედა კარგი ლუინო შეასუი, რომე მისი ზიანი წაიღოს. და

- წყალი კაცისა გუნებასა გააღწობს და ტანსა გააგრძელებს და მე-
ცელსა გაარბილებს. და ყოველსა გრილსა და ბაღმინასა კაცსა
მართებს, რომე ცივსა წყალსა ერიდებოდეს; და თუ უღონობა იყოს,
IV ადუღოს, ასრე || რომე ნახევარი დარჩეს, და მერმე სუას.
- 5 წყალი წუმისა სხუისა წყლისაგან უფრო რბილია და
ნეღლი. და ზაფხულის წყალი რომე წუიმისა იყოს, შემოდგომისა
და ზამთრისა უფრო რბილი და ნეღლია, მაგრა ამისთვის ავია ზა-
ფხულის, რომე მიწა ზაფხულის მტუერიანია და ქარი ამა მტუერსა
10 ღრუბელშიგა გაიღებს და წუიმა მღურიე მოვა; და წუიმისა, თუ
კარგი არ იყოს, თუ ერთსა წამსა კურჭლითა დგას, იმავე წამსა აყ-
როლდების. თუ მოადუღონ და აგრე შეინახონ, აღარა აყროლდე-
ბის. წყალი ზღუისა და წყალი რომე მლაშე
იყოს, კაცსა დაამჟღობს. თუ კაცსა სნება მღიერისა სიგრილისაგან
იყოს და ნიკრისი სჰირდეს და კაცი, რომე თრთოდეს და კელი და
15 ფერკე დაუმრუდდეს, და სლიახაყა სჰირდეს, და რაცა ფერი მღიერი
სჰირდეს, ამა ყოველსა სატკივარსა ისი ზღუისა წყალ[ი] ანუ
მლაშე წყალი, რაცა იყოს ჩაჯდებოდეს და იბანდეს ისი კაცი.
ვისცა ესე ყუ[ა]ლა სატკივარი სჰირდეს, მას არგებს. წყალი თუ ან
665r ზღუისა და ან მლაშე არა იყოს, წმიდასა წყალშიგა მარილი || ჩა-
ყარონ, ანუ მზესა დაუდგან, ანუ მოადუღონ, მისივე ხასიათი არის,
20 და ამა სატკივარსა ისიცა არგებს, მღიერსა და ფხანასა შეაქს. და
მწარე წყალი ნიადაგ მუცელსა გაქსნის. ცივი წყალი გუარიშნისა
მაჯუნითა შეერგების; ასრე მოუგრილებს; როგორაცა სიცხესა შიგა
ცივი ქარი. და თავისა ბუხარსაცა დასუამს. წყალი რომე ერთობ
25 თბილი იყოს, ყოველსა ქარსა გასტეხს, ყოლინჯსა არგებს, წყურ-
ვასა მოუმატებს, ნაზლასა, მალახურსა და თუალსა სიბნელესა არ-
გებს. შარდსა გაქსნის, დედაკაცსა წესსა წააკიდებს.
- წყალი გუბისა, რომე გზა არსით ჰქონდეს, შიგა ლერ-
წამი და ჭაობი იყოს, ავია; რაცა კაცი სომს, ზიანსა უზამს. თუ ესე
30 ავი წყალი და კარგი მიწა გაცრან, გაურიონ და მოადუღონ და და-
წმიდონ, რაცა მისი სენი იყოს იმა ავისა წყლისა, მაშინვე გავიდეს.
წყალი რომე სქელი იყოს, ძირათა შესუას. წყალი მწოვედ მლაშე
ძმრითა და სიქანგუბინითა სუას². წყალსა მლაშესა და
მოდუღებულსა მოცხარი გაურიონ, კაცისა ყვანასა შეკრავს.
35 წყალსა რომე არჯასბისა სული უდიოდეს, თუ ისი სუას, იმას ღუინო
გასტეხს, || და მერმე ესეთი საჭმელი ჭამოს, მუცელი დაუღობს.
V წყალი რომე მწარე იყოს, თუ ისი ესუას, ტკბილი და მსუყე საჭა-
მადი ჭამოს. თუ სხუა რაცა ავი წყალი ესუას, ხახუი ჭამოს, რომე
მისი ზიანი გაიღოს. ხახუი და ნიორი ძმრითა ჩაყენებული ჭამოს,
40 მან უკეთ გაიღოს. და არის ალაგი, რომე წყალი ცოტა დიოდეს, ისი
ძმრითა უნდა სუან. თუხმაქანი დანაყონ და მუხუდო ძმარშიგა გაუ-

რიონ, და წყურვილი აღარა დაუგდოს. წყალი რომე ან უზმამან სუას, ანუ აბანოსაგან გამოსრულსა, ან მაშურალმან, ან გზისა მავალმან, მისი ზიანი იყოს. და ბუშტშიგა ქვა იყოს, ხანდახან ცივს წყალსა სუემდეს, მას არგებს. თუ საჭმელზედა ცივი წყალი სუას, ისიცა ზიანი არის. და თუ რაზიანისა წყალი სოს, მისსა წყურვილსა მოჰკლავს.

5

ო. [ბარი სამეოცდა მეცხრე]

სახელითა ღმრთისათა დავიდ[უ]ოთ წერად ხასიათსა თუალეზისასა

პირველად იაგუნდი ვაცკენოთ, ამად რომე იგი უმჯობესი არის ყოველსა თუალსა, რომე სხუასა ყოველსა თუალსა ცეცხლი აწყენს და დაადნობს, და იაგუნდი, რაზომ ცეცხლშიგა ძეს, ფერი და ელვა მოემატების და არა დაშა||ვდების. უმძიმესია ყოველსა თუალსა: ბუნება მისი მკუვრალი და კმელია. და მეორე ხასიათი მისი: თუ დამდნარსა ოქროსა შიგა ჩააგდო, ფერი მოემატოს. მესამე მისი ხასიათი: ვისცა წითელი იაგუნდი ჰქონდეს, რასაცა თემსა უცნაური სიკუდილი იარებოდეს, მის თანა არა დაეკაროს და მშუდილობით იყოს უცნაურისა სიკუდილისაგან. მეოთხე ხასიათი მისი: თუ მომფარებასა შიგა გაურივე, სევდისაგან არგოს და გააძნეოთ. მეხუთე ხასიათი მისი: რომე აღმასისა მეტი ვერცა რა გასთლის და ვერცა გ[ა]ჰურეტს. და იგი მაშრიყით გამოვა, სადაცა მზე ამოვა, და მას ალაგსა ინალამ-შისი ჰქუიან.

10

666r

15

20

არისტოტელი აქიმი იტ[ყ]უის, ვითა იაგუნდი ექუსი ფერი არის: ერთი — თეთრი, ერთი — ლურჯი, მესამე და მეოთხე — ქარაგანდი ჰქუიან, და მეხუთე — ვარდის ფერი, და მეექვსე — ბროწეულის მარცულის ფერი.

25

ხასიათი ზურმუხტისა. — ზურმუხტისა ბუნება გრილი არის და ნედლი. იგი აღმოსავლეთით მოვა, სადაცა ოქრო ამოიზრდების. არისტოტელი აქიმი იტყუის, ვითა: ოქროსა ბუხრო, არის, რომე მიწა || თანა ამოვა და გამოგორდების, და ერთსა ფერსა რაიან ჰქუიან, და იგი მინასა ჰგავს; და ერთსა ფერსა სპანქ ჰქუიან, და ერთი ფერი ნავთის ფერია. და ამა სამსავე შიგა შეწყვიტა მიყვების, და სთქუა — გატეხილსა ჰგავსო, და არ არის გატეხილი. პირველი ხასიათი მისი წამლისა. — წამალი არის ყოვლისა წამლისა და მოწამლულისა. ვისცა მოსაკლავი წამალი ეჭამოს ანუ ესუას, ზურმუხტი მეავესა დოშიგა ჩადგას და გალესოს და შესოს, მასვე წამსა გააძებს და ოფლად გამოიყვანოს. მეო-

v

30

35

რე მისი ხასიათი, — გუელსა ასპიტსა რომე წინა მთუშეთ-
რო და შეხედნეს, ფიცხლა წამოსცუივდენ თუალნი. არისტო-
დელი აქიმი იტყუის, მესამე ხასიათი ესე არის, რომე
ანუ მორიელმან ანუ ღრიანკელმან ანუ რამანცა სულიერმან უკბი-
ნოს, მას ადგილსა დასცხონ, ტკივილსა დაუშუას.

ხასიათი მარგალიტისა. — არისტოდელი იტყუის: რა გა-
ზაფხული შეიქნას და ჰ[ა]ერსა სილბო მიეცეს და წუიმა დაიწყოს,
ამოვა ზღუასა ზედათ სადაფი, და რა წუიმდეს — პირსა ჰალრენს
და წუიმასა ჩანთქამს მრავალსა, ვირემ აივსებოდეს, და მით მოკუ-
667r ლების და ზღუისა ძირსავე ჩავა. || ვირემდის ზაფხულისა სიცხე
10 [ა]რა მოვა, მუნ იქნების; და რა მზესა სიცხე მიეცემის, რაჟამცა მზე
ამოვიდეს, იგიცა ამოვიდეს ზღუასა ზედათ პირსა, მზისაკენ იქს;
ვითარცა მზე ბრუნავს, აგრევე იგი ბრუნავს, და რა მზე ჩავა, იგი-
ცა ძირსა ჩავა. ორმოცსა დღესა ასრე იქს ბრძანებითა ღმრთისათა,
იგი წუიმა მარგალიტად შეიქმნების და ისი, რომე ზოგი მარგალი-
15 ტი წუითელი იქმნების, ზღუა მრავალსა თევზსა მოჰკლავს, გამო-
აგდებს და აყროლდების, და მისისა სიმყრალისა სული სადაფსა ეცე-
მის და მით გაყუთილდების მარგალიტი. მისი ხასიათი: რომე
ვისცა კეთრი სჰირდეს თეთრი, მარგალიტი ცხარითა კარგითა ძუე-
ლითა ძმარითა გალესონ და სცხონ, ერგოს. მეორე ხასიათი
20 მისი: ვისცა პირზედ ნაყუავილები აჩნდეს, მარგალიტი დიაცისა
რძითა გალესოს, სამსა ღამესა პირსა მოსცხოს და ერგოს. მესამე
ხასიათი: მომფრესსა შიგა გაურიონ, სევდისაგან იხსნის, და ბნე-
დასა და გულის ძეგრასა არგოს.

ხასიათი ფეროზისა. — ფეროზი მრავალგუარი არის, ზოგი უფ-
25 რო ფეროვანი, ზოგი უფრო და ფერმკრთალი და ზოგსა უკანით
v ქვავეთა აჩნია. და მას ფეროზსა || ჯაგარი ჰქუიან. და მისი
ხასიათი ესე არის: როგორცა ჰ[ა]ერი იქნების, მისი ფე-
რიცა აგეთივე იქმნების; და თუ დღივ ათჯერ მოიღრუბლოს, ფერი
დაუბნელდების. და თუ გარდაიწმედს, ფერი გაუნათლდების. მეო-
30 რე ხასიათი მისი: თუ ათსა დღესა ერბოსა ჩასდვა, წონა
მოემატოს. მესამე ხასიათი მისი: რა კაცმან გაიღუიძნეს
ძილისაგან და ფეროზსა შეხედნეს, მას დღესა მხიარულად და ღზი-
ნად იყოს. და აქიმი რა მთუარესა ახალსა ნახევდენ, ფ[ე]როზსა
ზედა ნახონ. მეოთხე ხასიათი მისი: ვისცა ჰქონდეს აწე
35 ავი სიზმარი, არა ეზმანოს და ძილგიშან არა გაკრტეს. მეხუთე
ხასიათი მისი: თუ თუალისა წამალშიგა გაურიო, თუალისა
სინათლესა მატებს.

ხასიათი ლალისა. — ლალისა და იაგუნდისა გუარი ერთი არის,
მაგრა ისი. გაჰყოფს, რომე იაგუნდსა ცეცხლი ვერას აწყენს და
40 ლალსა ცეცხლი აწყენს და გააჟურვებს. ბუნება მისი მჟუერალი და

ქმელი არის. და მისი ხასიათი: ვისცა ჰქონდეს, ეშმაკმან არა დასცეს. მეორე მისი ხასიათი: რაჟამ ყმაწული აკვანსა ჩააწვინო, თანა ჩაატანო, დორბლი არა წაედინოს და აღარ შეშინდეს.

|| ხასიათი ჯაზისა. — უმაგრეა ყოველსა თუალსა, სუმფერა(!) 668r
ვასთლის და მას ძნელად ვასთლის. ხასიათი მისი, — რომე 5
ვისცა ჰქონდეს, ნიადაგ სევდიანად იყოს და უსაქმოდ, რომე სა-
სევდო არა სჭირდეს. და ატიფელნი მეფენი და აქიმნი საზღსა და
სალაროსა შიგა არა შეუშუებდეს და არა ბედნიერი ქვა არის. და
ვისცა ჰქონდეს, შფოთი სიზმარი ეზმანოს და ძილსა შინა გაკრთეს,
და მუდამ ცხურისა სისხლი სდიოდეს. 10

ხასიათი ბანავარისა მრავალფერია: თეთრი, წითელი, ყუითელი,
ლრუჯი და მწუანე. და იგი ხუარასნით გამოვა. პირველი ხა-
სიათი მისი: ესე არის, რომე წამლის წამალი არის ყოველისა
წამლისა. მოიღონ ბაზარი, დოშიგან გალესონ და შესუას, წამალი
გააძიოს და გააცუდოს. მეორე ხასიათი მისი: რომე რა გინ- 15
და რა სამსალიანმან უცეს, ძუელითა ძმრითა გალესონ და მას ნა-
ბენსა ზედა დასცხონ. ტკივილსა დაუშუას და მანკი გამოარიდოს.

ხასიათი დანჯისა. — ესე დანჯი სპილენძისა ბუხარი არის. ხასიათი მისი, — რომე მოწამლულსა ესე დანჯი ძუელითა ძმრითა გალესონ და შეასუან, გააცუდებს წამალსა. 20

|| ხასიათი აღმასისა. — აღმასი ქვა არის, რომე ქვეყანათა ზედა მის უმაგრესი არა არის რა და არც რა იბოვების. მას ვერცარა ვას-
თლის და ვერცარა ვასტეხს, და ტყუივა ვასტეხს. და ტყუივისა
ულბოსი არა არის რა, ამად რომე აღმასმა არა თქუას, ვითა: ჩე-
მებრ არა არისო. თუით დამბადებელსა საპატიოსანად ცუდი რამე 25
წინააღმდეგომი გაუჩენი[ა]. არისტოდელი აქიმი ასრე იტყუ-
ის, — ვინ აღმასი მოიღოს და გამოაჩინა, ჰალექსანდრე იყო,
რომე აღმოსავლეთამდის მივიდა და კევსა რასმე შიგა ჩამოკდა, რო-
მელსა აინალმაშის ჰრქუიან. და მას კევსა შინა მრავალნი გუელნი
იყუნეს უცხო ფერნი, და ერთი გუელი მეტად დიდი იყო, ასრე 30
რომე მათ ლაშქართაგან ვინაცა ნახის, შიშით მოკუდის. და მრავალ-
ნი დაიკოცნეს მისნი ლაშქარნი. და უბრძანა, რათა შექმნან ერთი-
სა ფერისა ოდენი სარკე, და ძელსა ზედა ამართონ და წინა მიუშუ-
ირონ. და აგრე ქნეს. და რა შეხედნა გუელმან სარკესა, მას შიგა
მისი სახე ჰნახა, ასი მისოდენი ჩნდა და შიშით მოკუდა. და უბრ- 35
ძანა, დაწუეს გუელი იგი და ალექსანდრე წავიდა. მუნ ერთი კუ- 669r
რელი ნახა, დიდი, თავჩაღმა ორმოვითა, და ჭაპნები მოაღებინა,
ხუთი ათასი მკარი ჩაუშუეს მას ორმოსა შინა და ვერა ჩააწუდი-
ნელ(!). უბრძანა და ქორგასანბი მოიყვანეს (მფრინველსა ჰრქუიან)
და იგი სამსა დღესა დაამშვივეს. და მოასხეს ცხურები, მათსა თუ- 40

აღსა წინა ტყავი დაკადეს და იმა ორმოსა შინა ჩაყარეს, და იგი
ქარვასანები თანა ჩაჰყვეს კორცისა გულისათუის და ამა კორცზედა
აღმასი მოკიდებოდა. ამით ილათით ერთი საპალნე აღმასი ამო-
ლო. და ერთი თუე მას კევეშიგა დაყო, ხასიათი მისი გამოცადა და
5 მას აღმასი დაარქუა, და იავანურიტა ენითა აღმასი გამოკუცქეთასა
პრქუიან. და რასაცა აღმას[ს]ა ნახავ ქუეყანასა ზედა, მაშინდელი
არის. მას წინათ არავის ჰქონებია და მას უკანის არავის მოუღია.

ხასიათი ბეჭედისა. — ერთი ფერი არს მისი და იავუნდისა, მაგ-
რა მისი სიწითლე კუამლსა ჰგავს და იავუნდ[ი]სა უკუამლოსა. ხა-
10 ს ი ა თ ი მ ის ი: ვისცა ჰქონდეს ფელინჯი და მჯდომი, კოლინჯი
და კეთრი, და მტერდაცემულობა || არა შეექნას, ყოვლისა გრილისა
სენისაგან მშუილობით იყოს.

ხასიათი ძოწისა. — ძოწი ხე არს, ინდოეთს ზღუაშინა ამოვა,
სადამდის წყალსა ზეით თავსა ამოუყოფდეს, მწუანე არის¹, და ჩუი-
15 ლია და მხლად ჰამენ. რა თავსა ამოყოფს, ქარი ეცემის და მზე
დაადგების, დაწითლდების და გაქვავდების. ხ ა ს ი ა თ ი მ ის ი:
რომე ყოველსა თუალისა² წამლებსა შიგა გარიონ, სინათლესა მა-
ტოს და თუალი გააძლიეროს.

ხასიათი ადამატიისა. — ანდამატი ქვა არის და მას შიგა მრავალი
20 ხასიათი ძეს. და საკურველი არის, და იგი მკურვალი არის, და მთა
მისი ინდოეთს არის, ათითა ფარსანგითა ნავი წაუარს, რომელსაცა
ნავსა ლუსმარი არის. მფრინველი ვითა აფრინდების და მას კლდე-
სა ზედა მიეცხების, ანუ ცხენი მიე[ა]ხლოს³, დაჭედოლე წაუ[ა]რს,
ნალსა და ლუსმარსა დააკლეჩს და ზედა მიაცხუების. თუ ესე გინ-
25 დეს. რომე რკინა არა აიღოს, და თუ გინდეს, რომე კულა არა აიღოს,
რძე შესცხე. და თუ გინდეს, რომე კულა აიღოს, ძმრითა ანუ ცხუ-
რისა სისხლითა გარცხან და კიდევე აიღოს რკინა, ხასიათი მისი ესე
არის, რომე ვისცა ჰქონდეს და მოწამლულითა მახუილითა დაი-
კოდოს მო³[...].

30 || ო. [პარი სამეოცდა ათი]⁴.

670r წამალნი წყლულისანი, მედგრისა და მჯდომისა
გამოსახეთქელნი

მარამანი ადვილნი და კარგად გამკურნებელნი. მარამა წყლული-
სათუის. — აილე საკმელი თეთრი ხუთისა ღრამისა წონი, ქალბანა
35 და ძირა — ორ-ორის ღრამისა წონი, დინდგელი — ორი უმკია,
ცვილი — სამი უმკია, და ღორის კორცი მსუქანი და ბერძული ზეთი
და ერბო ფურთა. ამით აადუღენ ესე წამალნი, მარამანი შეჰქმნენ
და ზედა დასდვა.

მარამა მისთუისვე. — აილე დინდგელი ორი ნაწილი, ცუთილი — ერთი ნაწილი და ზეთი — ერთი ნაწილი. ერბოთა ააღუღე, მარამად შეჰქმენ და ზედა დასდებდი.

მარამა, რომელი ერგების ყოველსა წყლულსა — აილე თამრი და თაფლი უგბილი და ლელუი, ძივთი და დინდგელი და ზეთი ბერძული, ესე სწორნი ყვენ და ააღუღე, და მარამად შეჰქმენ და ზედა დასდებდი.

მარამა, რომელი გააკურნებს ყოველსა წყლულსა ადვილად. — აილე დამლახუენი და მარუხის ძირი და ვერცხლის ნაცარი, ამათგანი — თუითო უმკია, და მურდასანგი, შეერთენ II. მოგალე და დაცარ, და ზეთითა ბერძულითა ააღუღე ნელითა ცეცხლითა, შეასქელე და ქურჭელსა ჩადევ, და იკმარე, როდეს გინდეს.

წამალი წყლულისათუის კრმლითა ანუ რათაცა იყოს. — კუისა კეცა დაწუი, მოგალე ბერძულითა ზეთითა, და მარილი ქუეშე მოაყარე, იგი ზედა მოაყარე და შეუხუივე, და სამსა დღესა ნუ გაქსნი, გამართელდეს.

წამალი მედგარისანი. წყლულისა თუ მედგარი იყოს, წითელი ანზარუთი, კირი და არჯასპი, და ზარიკი წითელი, ესენი ორისა დრამისა წონნი და ბილბილი — სამისა დრამისა წონი, და ზანჯაბილი და ქერეში, ბავრუკი. — თითოსა დრამის წონი დანაყენ და დაცრენ, და თაფლითა უგბილითა შეზილენ და პატრუკითა დასდევ, ერგოს.

წყლულსა, თუ მედგარი კორცი ამოეზარდოს და გაქარვება გინდოდეს, და ანუ ნიშანი იყოს და მისი გაქარვება გინდოდეს. — გუნდა მჭუანე და ბროწეულისა ქერქი სწორად ყავ, მოგალე და ზედა აცხე.

წყლულსა, თუ ძარღუი გაკუეთილი იყოს. — მრავალძარღუა და მღირდველი მონაყე და დასდევ.

წყლულსა, თუ სისხლი ვერა დააყენო. — სამღი დანაყე და ზედა და[ა]ყარე, და დედა-ზრდილის ქსელი ზედა დააყარ...¹

... II რომელ არს კუი, სამი ქათამი, თითო დაკალ, თბილ-თბილი დასდევ, ქუეშე თაფლი მოუცხე, არა დალპეს, ნუ აგაქუს. მერმე გრძლადისა ეკალი მოგალე, ერბოთა შეზილე, კეცთანა ურთე და დასდევ, და ასუიდა. თუ კორძად შეიქმნას, გრაკისა თესლი მოგალე და ზედა ასხემდე.

მჯომისათუის. თუ სარცხუენელი იყოს დიაცსა გინა მამაცსა, ქარისა სისხლი წყლითა გაადგინე და სცხე.

მჯდომისათუისვე კურთხეულისა. — მოიღე: ირმის კუდისა ნავდელი (როდენ კუდსა ტყავი გაჯადო, შავი არის), გააქმო იგი ფიცარსა ზედა. თუ არა გქონდეს, ნუ გაგვა. და თუ პოვო, სჯობს. მოიღე: გუგულისა წიგნისა ძირი, რომელ ცუედნისა წამალი იცი-

ან დედათა, და ჩრდილსა გააქმე, და სპანძელის თესლი და ოსპნი
წითელი და თეთრი საკმელი, გუნდრუკი, და, თუ გაქუნდეს, ბუნა-
ტაკი ურთე, თუ არა: — შ-ე-ვე-ქმენ ძმათა სისხლი, და თეთრი
ოსპი დანაყენ და კუერცხის გულითა შეზილენ და დასდევ გულსა;
5 გურელი დაუტევე, რომე სული ამოუვიდოდეს, და ზედა შარი წი-
თელი დააკარ და იგიცა გაქურიტე.

კურთხეულისათვის. — ბერძული ზეთი და თეთრი საკმელი და
v მცირედნი პილპილნი და ცვილი აღუდე, და [გუ]გულისა წიგნი, იგი
ატოქა, დანაყე და თანა ჩაურთე, დასდებდი, ერგოს.

10 კურთხეულისათვის. — ბუნატაკივე, თუ იყოს; და თუ არ იყოს,
იგი გუგულისა წიგნის ძირი დაყოფს მას ადგილსა. ბერძული თიჯა
და იგივე ევლოგია თეთრი და წითელი, და პილპილი ორი მარცუ-
ლი დანაყოს, და კაცისა სძითა შეზილოს, და დასდევს ზედა [...]

15 დააკრას. და ეგრევე გაქურიტოს, რომელ კუამლი ამოვიდოდეს, იგი
რომე უწინასა სწერიდ, უკეთუ პირსა ხატსა იყოს. კაცისა სძითა გა-
ადგინე, და თუ სხუასა ადგილსა იყოს — წყლითა¹.

ოა. [კარი სამოცდა მეთერთმეტე]

წამალნი ურვილისანი და მცრცნელისანი და წყლითა 20 განამოგისანი და კეთრისანი და მოვიწყებისანი

მცრცნელისათვის. — ვენახისა თევზისა თავი დაწუი, მოგალე
და დასდებდი. მ [კ ა მ] ლ ის ა თ უ ის, რომელსა იყოს ძაღლის ფსე-
ლი. ან აფთარისა, სცხე, ერგოს[ს].

25 მცრცნელისათვის. — გუნდა უტურეტელი, ბავრუკი წითელი და
უბანი ურწყო, და ქონდარი, ესენი კარგად მოგალენ, და კუპრითა
შეზილო, ტუტითა ჰბანდი და ზედა დასდებდი, ქათმისა სკინტლი
გაადგინე, ბამბა ამოსუარე და დასდევ.

მჭამლისათვის. — კილაი მეჭიქეთა დანაყე და მარილი ურთე და
ზედა დასდებდი.

672r წყალული, რომელსა გაუმედგარდეს, ზეთის ხილისა ფურცელსა
30 გბულევი და წყლითა ჰბანდი; ფურცელი მოგალე კარგად და ზე-
და დასდევ შეიღსა დღესა დილეულად და მწუხრი. და ამისა შემ-
დგომად უბანი გააქმე, მოგალე და ტილოთა წმიდითა დაცარ და
შეიღსა დღესა ასხემდი. უკეთუ შეატყუა და კორცი ამოეზარდოს,
მაშინ წამალსა სხუასა სდებდი.

35 ნიშანი წყლით მანკიანთა და წამალთა მათთა. — თქუეს ფილა-
ფოზთა, წყლით მანკიერობა ესრეთ შეიქმნების უსუსურობისაგან
ლუიძლისა და ფაწალისა, როდეს დაიყუნენ ნესტუნი, და ძარღუნი
უკაზმავად იყუნენ, მაშინ სისხლი დაამეაოს სიგრილემან და სიმ-

ყრალმან, და გაირყუნას ვითა სძე, და გარდაიქცეს წყალად. და ყოველთა ნესუტთა წყალი შობონ. და როდესმე იშვების ბუშტსა შიგან და მერმე შემოვალს მუცლად. და ნიშანი ესე იყოს: გაუსივდეს ფერკნი და წუივნი და მუცელი. ხოლო წყლით მაკეობა ხუთი გუარი არის. ერთისა სახელი არის ასტიცეს, მეორისა — ტიბანიცეს, მესამისა — კაწარ სარკე, მეოთხისა — კუპლე გამატოს, მეხუთისა — დიო[ფოვ]ნე. ესე არის სახელი წყალით მანკეობისა.

ნიშანი ასტიცესა ესე არის: კელი დაწურილებული, და მკლავი და იდაყუნი და ბარკალნი და მკერდი გამკმარ და გაღებულ, და მუცელსა ზედა გამკმარნი, ძარღუნი დაშავებულნი, სიმსივნისაგან დიდისა.

ნიშანი ტიპატინესი. — დიად გაბერილ იყოს ფერკით თავამდე, და ტკივილი იგი დიდი იყოს წყლითა ნოტიობისაგან.

ნიშანი დოფოვნესი. — ფერკნი და წუივნი გასივებულ იყუნენ და ირჩებოდის.

ნიშანი კაწარ სარკესი. — ნახევრამდე ავსებულ იყოს წყლითა ნოტიობისაგან. ესე არიან ნიშანნი, შეატყუე და ეგრე იწყე კურნება.

ესე არის წამალნი — აიღე: აქლემისა სძე ლიტრა ერთი და ჩა[ა]სხი ქოთანსა, და ეგდენივე წყალი ჩაურთე და ააღუღე, ვირემ წყალი წავიდეს და სძე დარჩეს. და თაფლი პერულ-მოკდილი, ოცდა ათისა დრამისა წონი, და პილბილი — სამისა დრამისა წონი, და დარ[ა]ფილფილი — ექუსისა დრამისა წონი, ესე ჩაურთენ და ურივე დიდად, და შეასუემდი, ვითაცა უშუებდეს. ყოველთა დღეთა თუითო ლიტრასა ასუემდი, მით საზავებლითა საჭამადსა მკურვალსა სცემდი, და პურსა მკურვალსა მფუფანსა კუერცნსა შეგორებულსა, და შუიღ დღემდი მ[ო]სჯობდეს, თუ ღმერთსა უნდეს.

წყლით მაკეობისათვის. — აიღე: საქბინაჯი და გომიზი არაბი, საბრი სკუტრი და ღარიკონი, ესენი სწორნი წონნი დანაყენ და წყალითა შეზილენ და მარცულად შექენ, და შეასუი ორისა დრამისა წონი ღვინითა.

წყლით მაკეობისათვის. — აიღე: ვაშგი თეთრი და საქბინაჯი და საბრი, თუითო დრამი, || საკამუნია—ორისა დანგისა წონა, და ჯინჭრის თესლი — ორი დრამი; ესე ყუალაი [აუ]რივე, მარცულად შექმენ. შესუმა: ორისა დრამისა [წო]ნი, შესმა წყლითა ტფილითა.

მისთუისე. — აიღე: ბოსტანთა შროშნისა ძირი და წურილად მონაყე, და თაფლითა უგბილითა აჭამე სამსა დილასა სამ-სამი კოვზი.

მისთუისვე. — თხათა კურკლი თხათავე ფსელითა ანუ ყრმა-
თა მუცელსა ერთსახედ შემოსდევ და უცვალეზბდი მრავალჯერ, და
გაც-წალისა ფსელი ასუი.

მისთუისვე სათხე ვარი. — ბოლოკი მწუხრისა ძმარ-
5 სა ჩაყარე ცხარსა, და დილეულად თაფლითა უმგზარითა ჭამოს,
რა გასთალოს, ტფილი წყალი სუას და ათხიოს.

წყლითა მაკეობისათუის. — ველური ნიორი ჩაჰარ
ერბოსა ფურთასა და კარგად შეგბოლე, რომელ დაჰულეს. და ერთ
ჟამ ასუი ხუთი ჭაშაკი, და მწუხრი — ორი ჭაშაკი, ჭაშაკი დამარხე,
10 უკეთუ უსუსური იყოს დილეულად ასუი, და მწუხრამდი იყოს. და
აჰამე სპედაგი კორცი, ნიორი და ბოლოკი, ერგოს, თუ ღმერთსა
უნდეს.

წყლით მაკეობისათუის, ნიშანი მისი — ეწყურებო-
დეს და კელი ანუ ფერჯი გაუსივდეს. ტუტა წთობილი ასუი, ერგოს.

წამალნი კეთრისანი. — ღამიობი შეიბყარ და რკინითა დაკალ,
15 და სისხლი მის ჭიქასა შინა შეიბყარ. || სისხლი და კორცი მისი გა-
აჰმე ორივე, და მოგაღე, თაფლითა გაადგინე და ზედა მოსდევ ხუთ-
სადღესა, გასწყდეს. ვის კორცითა კეთრისა მსგავსი გამოაჩნდეს, იგი
წითლისა ნავლელისაგან არის. გრაკისა ფურცელსა რომე ცუარი
20 დაადგეს, იგი შეიბყარ, და დღივ თუითოსა ჭიქასა შეასმიდი. და ამით
სცნა, როდეს ფსას — თეთრი ფსას. გარე რომელსა ჩნდეს კეთრი,
ლეღუისა ფურცელსა, რომელსა სძე სდიოდეს, მას სცხებდი სამსა
დღესა, და ცხელსა მზესა უცხუნე, ვირემ ტყავი არა აკრთეს. მისსა
უკანას ერბოსა სცხებდი, ერგოს.

კეთრისათუის. — ყურდგლისა სისხლი შეასუი და თავი
თმითურთ დაწუი, მოგაღე და სცხე, ამან მძოვარიცა მოკლას.

კეთრის შეედვას, ბუერის დიდისა ძირი თეთრისა ღუინი-
თა შეგბოლე, შეასუი და ერგოს.

წამალნი, რომელნი დავიწყებასა ერგებიან და მოკსენე ჰყოფენ.
30 — აიღე: მდოგუი და ლელუი და ქრთილთა ფქუილი და ღუინითა
შეგაბენ და გულისა ეზოთა შემოსდევ, და გუნდრუკი, საკმელი და-
ნაყე და წყლითა შეასუი ნები ერთი.

მოკსენეობისათუის, რომელ ცნობასაცა უმატებს. —
სინგილუნი სამი გოჯი და, სადა დიაცი არა მივიდოდეს წყაროსა,
35 სამსა დილასა შეაჭამოს და ზედა ჩაირღუნას თუითო ჭიქითა, და
674r თოთხ||მეტსა წელიწადსა მოკსენე იქმნას.

მოკსენეობისათუის. — აფთარისა ნავლელი და შავისა კა-
ტისა ნავლელი ერთგან შეზილე და თუალთა შეგარე, იცხოს, და
რომელი ნახოს, ყოველი წამით მოეცენოს.

40 მოკსენეობისათუისვე. — ქურცინი ხუადი შეიბყარ და

[წ]უერნი მისნი ცხუირთა ზედა იპურენ, ისუნებდი, და ყელსაცა შეიბი.

მისთუისვე. — თხათა ბალანი ცხუირსა იკმოს, ერგოს.

ფიტყისა¹ამას ჰქუიან, რომე წელეზი კაცსა ყუერშიგა ჩამოუ-
ვიდეს და მისა ალაგსა აღარა მივიდეს, მისი წამალი ესე არის, რომე
ცერეცო მოხარშო და დასდვა მას ადგილსა, რომე დალბეს; და ბარ-
კალი დაუზილო, რომე წელეზი მისა ალაგსა შევიდეს, და მაგრად
შეიკრას, რომე აღარა ჩამოვიდეს. ქუეითად სიარულისაგან და მალ-
ლად საუბარისაგან, ჩამოხლტომისაგან და მაძღარმა დედაკაცთანა
მისულისაგან, ამა ყუელასაგან ფარეზი აქნას; და ქარიანისა საჰმე-
ლისაგან, ფეტუისა, ლობიოსა, ბაკილასა და სხალისაგან, და ვაშლი-
საგან, და ბადრანგისა, კიტრისაგან და ყურძნისაგან, ესე ყუელაი
იფარეზოს. და გუარიშნი ზირა და მაჭუნი აბულყარა აჰამე, და მერ-
მე მური და საკმელი, და ანზრუთი და საბრი, და გუნდა და ბროწყ-
ულისა ყუავილი, და || ფურცელი მუსტისა, სამყი არაბი, შაბ. [...
...], ნანახუვა, ერთად გაურიონ [......] და ზედა დაადგან, და
სადამდის არა დავარდეს, მანამდის ნუ აიღებენ, იმას მოავიწროებს
და აღარა ჩამოუშვებს წელსა.

ერთი ქარი სხუა არის, მასცა ფიტყივე ჰქუიან, რომე ყუერსა
შიგა ჩავა და ყუერსა გაუსივებს. მისი ნიშანი ისი არის, რომ ყუერი
კელითა დაიჭირო და მძიმე იყოს და ბზინვიდეს მისი ტყავი. რაცა
ზიყისა სისხისა წამალი და ტლე დაგუიწერია, ამასცა ისი ერგების.

კაცისა ასოთა სარგებელი და ხასიათი. — პატარა ვაცი მსუქანი
და მრთელი მკერდსა დაიკრას კაცმან, ცივსა სტომაქსა არგებს და
ღარვიზისა სიცივესა ჰმატებს. კაცისა თესლი ნიკრისსა და ბაყ. [...]სა
ზედა შემოსდვას, დია არგებს. ჯალიანოზ იტყუის: კაცსა პირ-
სა ბალღამი ღრიანკალსა მოჰკლავს] და [......] სულდგმული არის,
ყუელასა მოჰკლავს. მაგრა ზოგსა უწინა] ავნებს და ზოგსა უფრო
გუიანად. ჯალიანოზს უთქუამს: ქუმოსა უზმისა კაცისა ნერ-
წყული ღრიანკალსა მოჰკლავს, მარხულისა კაცისა ნერწყუი ყურსა
ჩანერწყოს, ყურსა [......]ტლსა მოჰკლავს მასვე წამსა. დესყო-
რედოს იტყუის: დიაცისა სძე აშფოთებულსა სტომაქსა დააწყნა-
რებს და სპ. [......]ლისა წყლულსა და თუალსა რომე ჩაუდგა || ოთხი
უკია ღარიჩინი, თურამეტი ღრამი საღიზა, ერთი ღრამი და ნახევა-
რი ქალბანა და ღაფთისა ნაწური, ქალბამანი, რომელი აფსარის
თესლი იქნების, და აინდოკოკისა (!) თესლი, ნუშისა ქერქი, თუითო-
საგან — ექუს-ექუსი ღრამა, აფთიონი — ათი ღრამი. ესე ყუალა
დანაყე, გაცარ, და რომელიცა არა დაინაყოს, ღუინითა დაალბე, და
ყუალა ერთმანერთშიგან გაურივე და თათლითა შეზილე, და ჭურ-
ჭელშიგა შეინახე და, რა მოგინდეს, მიეც ორი ღრამი, თუ შეძ-
ლოს — ოთხი ღრამი.

50. ზ. ჟანასკერტელი-ციციშვილი.

სხუა მაჯუნი¹, რომე ჰქუიან თათრულად აფილუნი², რომე უშუელის ქოლინჯსა და დედაკაცსა. ფერი სხუა და სხუა გამოეცელოს და ქარსა, რომე დედაკაცსა ეცეს, და იმა ქარსა, რომე მუცელშიგა ჩავარდეს, და ყმაწუილი მოაწყუეტინოს და მუცელი გაუმაგროს, და მუცელსა, რომე გაიაროს და რომე დიადი არწყინოს კაცმან, და იმა კაცსა, რომე გუნება სქელი ჰქონდეს, და კაცი, რომელი ყოვლისა სენისაგან სჭირდეს, უშუელის. — აიღე: თეთრი პილპილი და ლენცოფისა თესლი ოც-ოცი დრამი, აფიონი — აიღე: თეთრი დრამი, ზაფრანი — ხუთი დრამი, სანფული [...], მური და ქარქუეტას ძირი და ფარბიონი, თუითოსაგან — ორ-ორი დრამი, კასგუძუ — ერთი დრამი, დარუნ[ა]ჭი, ზანჯ[ა]ფილისა [...] აგავს. და ზინზადი, თუითოსაგან — ნახევარი უკია, უკურ[.....] შვი თუ [...] დანგი და ნახევარი, ქაფური — დანგი და ნახევარი; ყულა დანაყე, გაცარ და გარდამდნართა წმიდითა თაფლითა შე- 15 ზილე და ჭურჭელშიგა ჩა[ა]სხი და შეინახე ექუსსა თუესა, რომე გამწიფდეს, და მერმე მიეც ერთი დრამი თბილითა წყლითა.

სხუა მაჯუნი², რომელი უშუელის ღვიძლისა ტკივილსა და ზმას-ტასა და სტომაქსა ტკივილსა, რომელსა სტომაქი გაუცივდეს. — აიღე: ლუქი (ისი რომე აქიმი იკმარებს, ნუ ისი რომე მქედ[ელი] 20 იკმარებს) და გამოარჩი[ი]ვე თორმეტი დრამი, მწარე ნუში გამოც- [...] ლი, ყარანფული, დარიჩინი, თუითოსაგან — თხუთმეტი დრამი, [...] ვიტოსი, მურისავი, თუითოსაგან — ორმოცი დრამი, მგლის კორ-კის ძირი და ზ[ა]რევეანდი, თუითოსაგან — თერმეტი დრამი, [...] სანფული — ას ოცდა[ა]თი დრამი, საბრ[ი]სკუტრი — ორმოცდა 25 ხუთი დრამი, ველური სტაფილოს თესლი და რუბი სური, და ქარა ქირვესი (ნიახური)³, და კულიავი და ზანჯაფილი, თუითოსაგან — ოთხ[მო]ცდარვა დრამა, ენდრო — ას ორმოცდა[ა]თი დრამა, ბალას-ნის ხილი, მუყლი აზრახი და ს[ა]ლიხა, და მასტაქი და კასაბუდარი [...], თუითოსაგან — სამოცდაათი დრამა, რევეანდი, სენი, ათხარ (თივა-მკუდარა ჰქუიან), თუითოსაგან. — ას ოცდა[ა]თი დრამი, 30 სასპლ[.]სი — ორმოცი დრამა, ბალასნისა ზეთი — ოცდაცამეტი დრამი: ყულა დანაყე, გაცარ და ბალასნისა ზეთი დაასხი, და 676r გა⁴ || [...] დრამი ბალილ[ა]ჭი, ერთი მუტყა[ა]ლი, აფთიმონი — ნახე-ვარ მუტყალი, ბასეაჯი, თურბუთი და ინდოური ალილა, უსტუხუ- 35 დოსი, თუითოსაგან — ნახევარ დრამი; დანაყე და გაცარ და თაფ-ლითა გაურ[ი]ვე და ჭურჭელშიგა ჩაასხი, და მიეც ერთი თითი.

სხუა მაჯუნი ჩამიჩისა, რომე უშუელის იმა სენსა, რომე კჳა წაუვიდეს შავისა ბალღამისაგან და წამოიქცეს, რომე რეგუენნი დევისაგან იტყუიან. — აიღე: ქაბული, ალილა ყუითელი, და ამ- 40 ლაიჭი და ბალილაიჭი, კურკისაგან გამოღებული, და უსტახუსტო-სი, თუითოსაგან — ათ-ათი დრამი, აკარკარა — ხუთი დრამი, ყურ-

ლისალიბ — ხუთი დრამი; ყუელა დანაყე და გაცარ. და აიღე კარგი ჩამიჩი, კურკისაგან გამოღებული, ასთონი ერთი, რომე ეგე წამლები შიგა შეზილო. მერმე ქურჭელშიგა ჩაყარე, მერმე კარგად გაურ[ი]ვე, რომე ერთმანერთშიგან გაერთდეს და, რა მოგინდეს, ხუთი დრამი მიეც.

ს ხ უ ა მ ა ჯ უ ნ ი, რომელი უშუელის იმა სენსა, რომე წყლისა გასადინელშიგა ქვე იყოს და ისი დაადნოს. — ა ი ლ ე: ბალასანის ხილი და ბოლოკისა თესლი, და სტაფილოს თესლი და ქრევასისა თესლი, და ქუაბისა ძირისა ნაფხეკი და მწარე ნუში, და კასლაისა თესლი და ვაღამე||რუკ (რომე თიგა-მკუდარა) და კიპერისი, და ვე-
ლური ნიორი, სანფული და აღუშზანგისა თესლი, და ჯანდინა და
ზრევანდი, ასარ[ი]ონი, ზმური, ვოშკი, ს[ა]ქბინეჭი და პილბილი;
დანაყე და გაცარ და ბალასანის ზეთითა შეზილე, და აიღე თაფლი
ადუღებული და ქაბირისაგან¹ გამოწმედილი. და მერმე წამლები
შიგა გაურივე და კარგად შეზილე, რომე გაერთდეს, ჩა[ა]სხი ქურ-
ჭელშიგა და მიეც დღივ ერთი დრამი.

ს ხ უ ა მ ა ჯ უ ნ ი ს რ ე ლ ი ნ ჯ ა ნ ი ს ა, რომელი უშუელის წელსა რომე
სტკიოდეს. — ა ი ლ ე: სრელინჯანი და თურბუთი (რომე სომხურად
ჯარაოტი ჰქუიან), ქალბანი, თუითოსაგა — ხუთ-ხუთი დრამი, ბას-
გაიჯი და აფთიმონი — სამ-სამი დრამი, ხარიკონ და ინდოური მა-
რილი, და სადაჯი და მასტაქი, თუითოსაგან — ორ-ორი დრამი, სა-
კამუნია — ერთი დრამი, ზაფრანი, — ნახევარი დრამი; ყუელა და-
ნაყე და გაცარ, და აიღე თაფლი ასი დრამი ადუღებული და ქაფ-
ადებული. და მერმე ეგე დანაყილი წამლები თაფლშიგა გაურივე და
კარგად შეზილე, რომე გაერთდეს, და ქურჭელშიგა ჩაასხი და მი-
ეც სამი დრამი, და უშუელის.

ს ხ უ ა მ ა ჯ უ ნ ი დ ი დ ი ს ა ს რ ე ლ ი ნ ჯ ა ნ ი ს ი, რომე-
ლი უშუელის...².

||...[თ ხუთი დრამი. და დანაყე და გაცარ, და წმიდასა ქურ-
ჭელსა შიგა ჩაყარე, დაასხი ოცი დრამი ტფილი წყალი და კარგად
გაქენ. და მერმე ბროწეულსა და შაქარსა შიგა გარიე. და მერმე
კიდევე ადუღე, რომე გასქელდეს. და აიღე და წმიდასა ქურჭელსა
შიგა ჩაასხი და, რა მოგინდეს, მიეც სამი დრამი.

ს ხ ე მ ა ჯ უ ნ ი ქ ა მ უ ნ ი ა ს ა, რომელი უშუელის სტომაქისა ტკივილ-
სა და თუ ქარი ჩავარდნოდეს სტომაქშიგა, გამოიღოს, და რომელ-
სა ძუელი ცხრო სჭირდეს; და იმა ცხროსაცა უშუელის, რომე სიგ-
რილე მორევნოდეს ტანსა. — ა ი ლ ე: ჩამნიუკი ქარმანული ათი
დრამი და მერმე კარგითა ძმრით დაალბე ერთსა დღესა და ერთსა
დამესა, და მერმე ძმარი დაწურე და ჩამნიუკი გა[ა]ქმე და მოკალე.
და აიღე ზანჯაფილი ოცი დრამი და პილბილა ხუთი დრამი, და სა-
დაფისა ფურცელი — ათი დრამი, დარიჩინი — ხუთი დრამი; ყუა-

ლა დანაყე, გაცარ და ერთმანერთსა გაურივე. და მაგა წამლებსი,
 ზომა სამი თაფლი აიღე და წმიდასა ჭურჭელსა შიგა ჩაქსნი და
 ადუღე, და ქაფი მოკადე, ვირემდის გაწმდებოდეს. და მერმე წამ-
 5 ლები გაურიე¹ და შეზილე კარგად. და მერმე წმიდასა ჭურჭელსა
 V შიგა ჩაქსნი და, რა მოგინდეს, მიეც, რაცა შეეძლოს, და მერმე
 ერთი||კუანჩხი ღვინო შეასუი.

სხუა მაჭუნი რკინისა ბაყლისა, რომელი უშუელის ბოასირსა
 და ქარსა. და სტომაქსა გაამკურვალეზს და ქუეით ძალი მოუმატოს.—
 ა ი ღ ე²: ინდოური ალილა, ამლაიჭი და ბალილაჭი, ყუალა კურკი-
 10 საგან გამოღებული, — თუითოსაგან ათი ღრამი, კაროსის თესლი
 და ნანქა³ხუა, და ამამა და ბარანბო, და წყლის ქაკუნტელას თესლი,
 ბაშახტაკი³, — თუითოსაგან სამი ღრამა, და დარიჩინი — ოთხი
 ღრამა, პილბილა, დარქა³პილბილა და ინდოური მარილი — თუითო-
 საგან ერთი ღრამი, მანანუხი — თხუთმეტი ღრამა, ნიშადური —
 15 ნახევარ ღრამა, რკინის ბაყლი, რომე ძმრითა დააღზე; ამოილე და
 გაქვე და დანაყე და გაცარ ასი ღრამი; ყუალა დანაყე და გაცარ
 და ერთმანერთსა გაურივე, და თაფლითა შეზილე და წმიდასა ჭურ-
 ჭელსა შიგან ჩაქსნი და მიეც ხუთი ღრამი.

სხუა მაჭუნი ჩამიჩისა, რომელი უშუელის სევდასა და სტომაქსა
 20 გააძრეღებზ და მუცელსა გაცხნის. — ა ი ღ ე: ქაბული, ალილა
 ყუითელი, კურკისაგან გამოღებული, ექუს-ექუსი ღრამი, ამლაიჭი
 და ბალილაიჭი — სამ-სამი ღრამა, სანმაქი და აფთიმონი და
 ოშინდ[ა]რი, თუითოსაგან — ერთი ღრამი და ნახევარი, ბარაბო და
 კარის-ენა — ორი ღრამი, ლაჭუართი — ერთი ღრამი; ყუალა და-
 25 - ნაყე და გაცარ და ამა წამლებისა...⁴.

678r ||...[ჩრდილსა და აიღე ორი ლიტრა და პილბილი — სამი [...],
 ზანჯაბილი — ოთხი უკია, ოქრომჭედლის ბავრუკი — ა[...] უკია,
 სატაბისა ფურცელი. ჩრდილშიგა გამკმარი, ოთხი უკია; ყუალა და-
 ნაყე, გაცარ, და აიღე თაფლი ადუღებული და ქაფ-მოკდილი, წამ-
 30 ლებისა სამი წონა გაურივე და შეზილე და ჭურჭელსშიგა ჩადე,
 და მიეც ორი ღრამი.

სხუა მაჭუნი, რომელი საკავმი[...] მეფისა მაჭუნი არ[ი]ო, რომე-
 ლი უშუელის რომე ტანი სრულად სტკიოდეს და რომელი ქმინე-
 დეს, და ნიკრისსა და ძუელს ცხროსა და ტყირბისა ტკივილსა და
 35 სქელსა ქარსა, რომე სიგრილისაგან იყოს, და ყუ[...]ასა და ნაწლე-
 ვისა ტკივილსა და თუალისა ტკივილსა და ყუ[...]ს ტკივილსა. და
 თუ ესე სენი სჭირდეს კაცსა, ამა წამალმან უშუელოს, და თუ არა
 სჭირდეს, აჯამე [...]. — ა ი ღ ე: ველური სადაფისა
 თესლი და ფარს[...]ნი და ველური ნიორი, და ქამავეტოსი და ჭავა-
 40 შირი, და ჯიქინდანა (რომე მგლის-კორცა ჰქუიან) მისი ძირი, და
 ქარქუეცა და უსტუხუდუსი, ზუკის ზეთი, თუითოსაგან — ხუთი

დრამი, მ[...] და ზაფრანი, და მწარე ქუშტი და თეთრი პილპილი,
და თივა-მკუდარი და ინდოური სანფული, და ფარბიონი, [...], შავი
ხახუი, რაზიანას თვალი, ველურისა სტაფილოს თესლი და წითელი
ვარდი, და ბალასნის ხილი, თუითოსაგან — [...] ჩამიჩი. აილე კურ-
კისაგან გამოღებული, და მერმე ჰავენსა შიგა || წმიდად დანაყე და
წამლები მოაყარე. და მერმე სამი დრამი ნუშის ზეთი დაასხი და
კარგად შეზილე, და ქურქელშიგა ჩა[ა]სხი და მიეც ოთხი დრამი,
და თბილი წყალი შეასუი.

v
5

სხუა მაჭუნი, რომელი უშუელის სტომაქისა სიგრილესა, ღვიძ-
ლისა სიგრილესა და ბალღმისა სიმრავლესა, და სტომაქმან საჭ-
მელი ვერა მოიდნოს და სქელსა ქარსა და მეოთხისა დღისა ცხრო-
სა და ფსელსა მოუმატოს. — ა ი ლ ე: თეთრი პილპილა და შავი
პილპილა, და დარ[ა]პილპილა, თუითოსაგან — თურამეტი დრამა,
ბალ[ა]სნის შე[...] — ცხრა [...], ს[...] და [...] ოთხი დრამა, ზან-
ჯაფილი და ქრე [...], სალიხა და ასრიონი, თუითოსაგან — ერ-
თი [...], ყუალა დანაყე, გაცარ და მაგა წამლებისა წონა სამი თაფ-
ლი [...] ქაფ-მოჭდილი გაურივე და მიეც სამი დრამა.

10
15

სხუა მაჭუნი კულიავისა, რომელი უშუელის ერთობ სიგრილესა
[...]. ამოაბოყინოს და მკავე სული ამოუვიდოდეს. და რომელი
ქამდეს და არა ძლებოდეს, და ბალღმისაგან რომე ცხრო სჭირდეს.
— ა ი ლ ე კულიავი ქარმანული (ესე უფროსი [...]) აქაურისა კულია-
ვისაგან და, თუ ქარმანული არ იყოს, აქაური იშოვე. დაალზე
ძმარსა ერთსა დღესა და ერთსა ღამესა და გა[ა]ქმე. აილე კორკლი
თხისა ორი ნაწილი და ბალარჯის ფქუილი — ნაწილი ერთი, შერიენ
ერთგან და შეგბოლენ ძმრითა და ძუელითა ზეთითა და დასდევ
ზედა. ანუ აილე სკორე ზროხისა და წუმწუბა და ბავრუეი, დაგალე
და შეგბოლე ძმრითა და სცხე ადგილსა მტკივანსა. ანუ აილე უძო-
ვარი ნედლი და შეგბოლე, და და[ა]სხი წყალი მისი ადგილსა მტკი-
ვანსა. და აილე იგი და დაწურე და და[ა]სხი ზედა ერბო ფურთა, და
გა[ა]ტყე და დასდევ ადგილსა მტკივანსა. ანუ აილე რქა ირმისა დამ-
წუარი და მური — თუითო ნაწილი, დაგ[ა]ლე კუერცხის თეთრითა
და სცხე ადგილსა მტკივანსა. ანუ აილე შამიანდალი და სკინტლი
ტრედისა და სპეტი ძაღლისა, დაგ[ა]ლე და ღუინისა თხლითა დასცხე
ზედა. ანუ თხლე ძმრისა დასდევ ზედა ბანბითა.

679r
20
25
30

წამალი გრილი, ჰ[ა]რგო ტკივილისათვის, რომელი იქნების სიმ-
კურვალისაგან. — ა ი ლ ე: მრავალძარღუის თესლი და ჩა[ა]გდე
წყალსა ტფილსა და, ოდეს გაიზარდოს, და[ა]სხი ზედა ვარდის ზეთი
და დასდევ ადგილსა მტკივ[ა]ნსა და ერგების გელს საქციელთა
ტკივილისათვის, და ფერ[ა]დთა — სიმსივნენი ფიცხელნი რომელ
გამოვა შიგა; და მ[ა]რ[ა]მები, რომელ გუ[ი]ხსენებია ამას წიგნსა

35
v

შიგა, რომელნი ერგებიან სიმსივნესა და წყლულობასა, რომელ
ერგების ძარლუთა კმელთა ტკივილისათვის.

ოყნა, რომელი ერგების ტკივილსა ფერდისა და ნიკრი[ის]ისასა.
აიღე: უკია ერთი ქუნჯითის ზეთი და ნარდიონის ზეთი და ხირ-
5 ვას ზეთი, თუითო — ნახევარ უკია, და წყალი საქოაჯისა — ორი
უკია. შერიენ ერთგან და ოყნა უყავ მით.

ოყნა კ[ა]რგი, ს[ა]რგო ფერდთა ტკივილ[ი]სათუის და ნასურისა
ძარლუისათუის და ნიკრისისათუის, რომელი იყოს მ[ა]გიერ ნამეტნ-
[ა]ვისა სქელისაგან. — აიღე: მავზარაჯი, კოტმა, ყანტრ[ი]ონი და
10 რევანდი, კაპრის ძირი, ხარბ[ა]ყი თეთრი და შ[ა]ვი, ფურცელი
უძოვ[არ]ისა, ქონდარი, დასი და სურინჯანი, ანდალი და ავშან
მაზარონი, — თუითო ნაწილი; შეგბოლენ ერ[.] მინდორათა ერ-
თითა შაქრითა ყუთილითა, ვირემდის მოიყაროს ნახევ[ა]რზედ.
მერმე ქუ[ე] დადგი და და[ა]სხი ზედა ზეთი ორი უკია; და იყოს
15 ზომა მისი შაქრისა, რომელი გამოსწურო ლიტრი ათი, და ოყნა
უყავ მით. და მის თანა ლიტრა ერთი ამათ წამალთა წყლითა შემგ-
680r ბარი, და ერგების მისთუის, ოდეს წყალი თევზისა მლ[ა]მისა|ქუე-
ლისა ორი უკია და ზეთი ბერძული უკია ერთი და ს[ა]მისა კუერ-
ცხის გული, შერიე ერთგან და ოყნა უყ[ა]ვ მით. თუ მოაგონებდეს
20 ანუ დასწუიდეს, მაშინ ოყნა უყავ ქაშქის წყლითა და ვარდის ზე-
თითა. და ერგების მისთუის, ოდეს დაძუელდეს. — აიღე: მე-
ტყ[ა]ლი ერთი ხარბაყი, დაგალე და შესუას თხათა სძითა ან ფურ-
თათა. ანუ შესუას ზეთი ნიგუზისა და ანზრუთი. ანუ შესუას იარ-
ჯი-ფეკრა ხირვასა ზეთითა. და შეასუას ზეთი ერთსა დღესა იარჯი-
25 თა და მეორესა უიარჯოდ, შუიდი დღე სუქოაჯის წყლითა და ცერე-
ცოს შემგბარითა. და ოყნა უყო შედეგად მით, რომელ მიხსენებია.
და ეკრძალოს დედათა და ღუინოსა დიადსა, და გეყოფის, რომელ
მიკსენებია შენდა ამას თქმულსა შიგა.

ს ა რ ჩ ე მ ი

(ბელნაწერის თავების მიხედვით)

ა. თავისა და ტუინისა ამავეი	264
ბ. ყოვლისა ფერისა თავის ტკივილისა და მალასისა რომელ არს სურდო	266
გ. უძილობისა	281
დ. თავქედისა და ბრუსა რომე თავსა ესხმოდეს	282
ე. შაკიკისა	283
ვ. თავისა თმისა, თავსა რომე სრსუილი იყოს და ჭორფლი	295
ზ. გონჯისა რომელ არს ქაშუეთისა	306
ი. მანახულისა	308
ი. სარასი და სეჭდასი	313
ი. ფილენჯისა და მჭართა ტკივილისა	321
ი. ასოები რომე მუდამად ემღერდენ კაცსა	328
ი. თუალისა	329
ი. ყურისა ტკივილისა (ნაწილი)	355
ი. ცხუირისა ტკივილისა	361
ი. პირისა, ბაგეთა და კბილთა (ნაწილი)	369
ი. ყელისა, ჯაგისა, ხუნაყისა ყელიდაღმა რომე სისხლი ამოსდიოდეს	374
ი. ჯეღლისა და ზიჟი ნაფასისა	380
ი. ანასდად რომე ჯმა ჩაუეიდეს კაცსა	382
ი. სილისა და ჯუღლისა და ჯაჯა რომე პურსა ჩაუშუებდეს	383
ა. ნიშანი ბასიკონისა დიდისა [სხუავე თუალისა წამლისა]	351
ა. ლარღარათა, პირისა სადგუბებელისა და ხუნაყისა წამალთა და კბილთა	391
ა. წყურილისა და სტომაქისა რომე საჭმელსა არა ჩაუშუებდეს	400
ა. სტომაქისა ნიშანი და წამალნი	402
ა. აიზისა (ამას ჰქუიან, რომე სტომაქსა შიგან საჭმელი დამეცედეს)	
ა. სლოკინისა და ბოყინისა, შავის ძაღლისა	452
ა. გულისა	457
ა. ფირტუისა	475
ა. ლუიძლისა	480
ა. სისხისა	499
ა. ნაეღლისა და ზაფურისა	520
ა. ტყირბისა	530
ა. ნაწლეფთა დაყვანისა	550
ა. კოლინჯისა	577
ა. ჭიისა	589
ა. თიარემელთა	594
ა. ბუშტისა	606
ა. სარცხუნელისა (აკლია)	—
ა. უკანასა კარისა და ბაეასირისა (აკლია).	—

ლო. ფერდისა, ნიკრისისა და მოფარლასა (აკლია)	615
მ. თავისა, თმისა და წუერთა (ნაწილია)	632
მპ. კეთრისა სრსუილისა და მლიერისა და მუნისა	637
მპ. მკერდის ტკივილისა და ზურგისა და მოდრეკისა	638
მპ. პატრუკებისა: შესაკრავისა და გასაცხნელისა	639
მპ. სტომაქი რომე აეშალოს და არწყევდეს და ბალღამისა რომე ქშინედეს	640
მპ. სარწყევლისა წამლისა	642
მპ. რომე ოფლიანმან რომე ცივი წყალი სუას და აწყინოს	643
მპ. ლუქინომა რომე აწყინოს	644
მპ. ძარღვებისა დამოკლებისა	644
მპ. სნეულო, რომე შებნდებოდეს და სულსა ველარა იჭეუვდეს	644
ნ. სტომაქი და ტანი გაუვრილდეს (აკლია)	—
ნპ. მოტეხილისა (აკლია)	—
ნპ. დაკოდლისა (ნაწილია)	646
ნპ. სისხლისა დაყენებისა	650
ნპ. შხამიანთა ისრითა რომე დაიკოდოს	651
ნპ. დამწურისა; და მდღურვილისა	652
ნპ. კელისა და ფერცისა სენისა	653
ნპ. სიმსივნისა ყოვლისა ფერისა	654
ნპ. საკლავთა წამალთა, მკურნალობა გუელისა, ბრაზისა და ცოფიანისა ყუ- ლასი (ნაწილია)	654
ნპ. საშოთა დედაკაცისა, სენთა	674
ნ. სიმპლისა და სიმსუქნისა	696
ნპ. ცხროთა	697
ნპ. შეტყუება შიძეთა, და ყურისა წამლები და ჭიისა საკმევლები (ნაწილია)	—
ნპ. თმისა დატუივისა	728
ნპ. წამალთა ხასიათნი ბუნებანი	736
ნპ. წამალთა თარგმანნი	747
ნპ. საზოიანი სწერიანი	750
ნპ. კაცისა და ყოვლისა პირტყვისა და ფრინველისა და იძრვითისა ზასიათი	750
ნპ. ყოვლისა თესლისა ზასიათი და ჯორტა და თევზთა და ლუიანისა და წყალისა	761
ნპ. თელეებისა ზასიათი	777
ნ. წყულისა და მლიერისა და მკდომისა; გამოსახეთქელნი წამალნი	780
ნპ. წყლით მანკეობისანი მტრტნელისანი, მოვიწყებისანი და კეთრისანი	782

ზ ე ნ ი ზ ვ ნ ე ბ ი

გვ. 69 — 1 ხელნაწერი თავნაკლულია, 1₂ — გვერდი იწყება წინა დაკარგული გვერდიდან მოყოლილი ფრაგმენტით: „მერვე დღისი თემი თუ (ნუსხაშია: „თო“ — მ. შ.), რომლისა თემისაგან არის, მეცხრედ — კულა რა გუარ ყოფილა ავად, მეათედ — ძალი და ძლევა სნეულებისა“ — როგორც ამ ფრაგმენტიდან ირკვევა აქ ლაპარაკია ავადმყოფის გასინჯვისა და გამოკვლევების ჩატარებისათვის წინასწარ შემუშავებულ სქემაზე, რომელსაც ტექსტში შემდეგაც ვხვდებით სრულყოფილად, ამიტომ, იგი ამოვიღეთ ძირითადი ტექსტიდან და აქ შენიშვნებში მოვათავსეთ.

70 — 1, 2 ნუსხაშია — „უკეთო“.

71 — 3 ნუსხაშია „რამეთო“. 71 — 4 სიტყვა „მესამედ“ შემდეგ არის სხვა ხელით ჩაწერილი.

72 — 1 ნუსხაში ამ სიტყვის წინ წერია „სამი“. 72 — 2 ეს აბზაცი ნუსხაში გამეორებულია.

74 — 1 ეს სათაური ნუსხაში დანომრილია და სიტყვის „ცნობისათვის“ წინ წერია „მეოთხე“. აქაც და ქვემოთაც მსგავსი ლუწერაცია ამოღებულია ჩვენ მიერ, როგორც არათანმიმდევრული. ის მოყოლილი ლუწერაციაა იმ სხვა და სხვა პირველადი წყაროებიდან, რომლითაც უსარგებლნია ავტორს (ზაზას).

74 — 2 ნუსხაშია „მეცისა“.

76 — 1 ნუსხაში ამ სიტყვის წინ წერია „თავი მეხუთე“, 76 — 2 ნუსხაშია: „უკეთო“.

77 — 1 ნუსხაში ამ სიტყვის წინ სწერია: „თავი მეხუთე“. 77 — 2 ნუსხაშია: „ზინჯნი“. 77 — 3 ამ სიტყვის წინ სწერია: „თავი მეექვსე“.

78 — 1 ამ სიტყვის წინ წერია: „თავი მეშვიდე“.

79 — 1 ნუსხაშია: „გამოენახე“.

80 — 1 სიტყვა „ესე“ შემდეგ არის ჩამატებული სხვა ხელით. 80 — 2 ნუსხაში ამ სიტყვის წინ სწერია: „თავი მერვე“. 80 — 3 სიტყვა „ნაფლისა“ შემდეგ არის ჩამატებული სხვა ხელით.

82 — 1, 2 — ნუსხაშია: „რამეთო“.

83 — 1 ნუსხაშია: „უკეთო“.

90 — 1 ნუსხაშია: „ზნჯნი“. 90 — 2 ნუსხაშია: „ქუეყანი“.

91 — 1 ნუსხაშია: „თავის გული“, 91 — 2 სიტყვა „უჭმელობა“ ნუსხაში გამეორებულია. 91 — 3 ნუსხაშია: „დარუ დარუეულობა“. 91 — 4 ნუსხაში ტექსტის ხელით ჩაწერილია „ოგბაგარსა“, „უგბავსა“, შემდეგ არის სხვა ხელით მიწერილი. 91 — 5 ნუსხაშია: „ბაყრატ“. 91 — 6 ნუსხაშია: „ყადისასასა“.

92 — 1 სიტყვა „ლურსმარი“ გამეორებულია, 92 — 2 სიტყვა „მენავენი“ გამეორებულია.

94 — 1 ნუსხაშია: „ზაფრინი“, 94 — 2 ნუსხაშია: „ისიკლისა“.

96 — 1 ნუსხაშია: „ზაფრინი“, 96 — 2 ნუსხაშია: „კერტი“, 96 — 3 ნუსხაშია „ზაჯრინი“.

97 — 1 სიტყვა „მისიგან“ გამეორებულია, 97 — 2 ნუსხაშია: „ზაფრინი“.

98 — 1 სიტყვა „ხოსრო“ ჩამატებულია სხვა ხელით. 98 — 2 ნუსხაშია: „და და-
ლი“.

99 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „კარგი მაგური დიდუ-
99 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „ბაბირა“ 99 — 3 ამ სტრიქონის
გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „კრევასი“. (—)სსა ჰქვია წყლის ჰაუნტელა“.

100 — 1 სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „ორსულსა“.

101 — 1 ნუსხაშია: „ბალითაჯი“, 101 — 2 ნუსხაშია ავტორისეული ხელით „თორ-
მეტ თორმეტი“ რომელიც შემდეგ სხვა ხელით გადაკეთებულია: „ორ ორისა“. 101—3
ტექსტში: „ბალი და“ განმეორებულია.

102 — 1 ეს სიტყვა ჩაწერილია სხვა ხელით.

103 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „უზანი“, 103 — 2 ამ სტრი-
ქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „აფლონია“ 103 — 3 ამ სტრიქონის გასწვრივ კი-
დევ მიწერილია: „საღაიჯინდი თუ არ იყოს ისთონიერთი ქაბაბიჩინი ქენ“.

104 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „ხაფაყანი გულის ძგერას
ჰქვია“, — 104 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „აფლონია ფარსი“.

105 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია.

107 — 1 ამ სიტყვის თავზე სხვა ხელით მიწერილი აქვს „ძირტკილა“.

108 — 1 სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია „დანასკული თამირინდია“.

110 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „შუშმა“.

111 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ: „პილიპილისა“, 111 — 2 ამ სტრიქონის
გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „აქ ერთი ფურცელი აკლია“, სინამდვილეში არ აკლია.

112 — 1 „ტაჯრ ვარჯი“ ქვემო კიდევ განმარტებულია სხვა ხელით: „სამყი არაბ-
სა ჰქვია“, 112 — 2 აქ ტექსტს აკლია, რაც აღნიშნულია წინა — 43 ფურცელზე: „აქ
აკლია ერთი ფურცელი“.

117 — 1 სიტყვის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „სპარსულად ქუშტა ყუსტი ჰქუ-
იან და ძირასა ლერწამსა ყარაბუარარა ჰქვია“.

122 — 1 ნუსხაშია: „ეახსენებთ“.

123 — 1 ნუსხაშია „სიცოთე“.

125 — 1 აქ ხელნაწერს აკლია.

126 — 1 კვეთში ჩასმული ტექსტი გადამწერს შექლომით გაუმეორებია, რაც თვი-
თონეე შეუნიშნავს და შემოუხაზავს.

128 — 1 ნუსხაშია: „გუმბი“.

130 — 1 ნუსხაშია: „ვიროდის“.

131 — 1 „კარი გუარიშნა“ ნუსხაში დასათაურებულია: „თავი მეშვიდე“ 131—2 ნუ-
სხაშია — „თქვენად“.

134 — 1 ნუსხაშია „ამლაიკი“.

135 — 1 ნუსხაშია „მროწყელი“.

138 — 1 ნუსხაშია: „ნებითი“, 138 — 2 ნუსხაშია „ჰჩლი“.

142 — 1 ნუსხაშია „შეაკრიმენ“.

144 — 1 ეს სიტყვა ტექსტში გამეორებულია.

146 — 1 ნუსხაშია „დრამამადე“.

147 — 1 ნუსხაშია: „ჰჩელი“, 147 — 2 ნუსხაშია: „სულბანი“, 147—3 ნუსხაშია:
„შეასქელი“.

148 — 1 ნუსხაშია: „მაქტატი“.

149 — 1 ნუსხაშია: „თურჯისი“. 149 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწე-
რილია: „ხუბა გარეულ სტაფილოსა ჰქვია“.

152 — 1 „კარი იარაჯნი და გასახსნელნი წამალნი“ ნუსხაში დასათაურებულია:

„თავი მეორე“. 152 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდეზე მიწერილია „იარაჯნი და გასა-
ჯსნელნი წამალნი“.

153 — 1 სტრიქონის გასწვრივ კიდეზე მიწერილია: „სკორდიონი გელურსა“ ნიორ-
სა ჰქუიან“.

156 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდეზე მიწერილია „იარაჯ ფეკრა“.

159 — 1 ნუსხაშია: „რუბლითა“.

161 — 1 ნუსხაშია: „სოფოფთათუის“.

162 — 1 ეს კარი ნუსხაში დასათაურებულია „თავი მესამე“. 162 — 2 სტრიქონის
გასწვრივ კიდეზე მიწერილია „ყოველთა სენათუის გასაჯსნელი და არა გასაჯსნელი“.

164 — 1 ნუსხაშია: „ზაირა“, 164 — 2 ნუსხაშია „ესეა მათუხია“.

165 — 1 „ძალიანსა კაცსა“ ნუსხაში გამეორებულია, 165 — 2 სტრიქონის გასწვრივ
კიდეზე მინაწერია: „კარგი და გამოცდილი“.

166 — 1 ნუსხაშია: „წარიკონი“.

168 — 1, 2 ნუსხაშია: „მატმუხი“.

169 — 1 ნუსხაშია: „მატმუხი“, 169 — 2 ეს სიტყვა განმეორებულია. 169 — 3 ნუსხა-
შია „მატმუხი“, 169 — 4 ეს სიტყვა გამეორებულია.

170 — 1 ეს სიტყვა ჩამატებულია, 170 — 2 ნუსხაშია: „მატმუხი“.

171 — 1 „კარი მატმუხთა, რომელნი არა გასაჯსნელნი არიან“ ნუსხაში დასათაუ-
რებულია: „თავი მეოთხე“, 171 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდეზე არა ავტორისეუ-
ლი ხელით მიწერილია „აქამდი ჩაქითხულია და კარგია“, 171 — 3 ეს სიტყვა განმეო-
რებულია, 171 — 4 ეს სიტყვა სტრიქონსა და სტრიქონს შუა წერია.

173 — 1 სიტყვები „და მერმე მგბარი“ — ნუსხაში გამეორებულია.

175 — 1 ნუსხაშია: „ისტრმტიკონი“, 175 — 1 ნუსხაშია: „ამანგანი“.

176 — 1 ეს სიტყვა შემდეგ უნდა იყოს მიწერილი. 176 — 2 ამ სიტყვის შემდეგ გა-
მეორებულია: „და კიდის კიდე დანაყნე“.

179 — 1 ეს სიტყვა შემდეგ გადასწორებულია სხვა ხელით: „ათლთა“.

182 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდეზე მიწერილია: „ყუზანს, მუტლისა სიმყრა-
ლესა ამა წამლითა უშუელე ღმრთითა“.

186 — 1 „კარი ლუოკთა, რომელ არიან სალოკელნი“, ნუსხაში დასათაურებულია:
„თავი მეხუთე“, 186 — 2 ეს სიტყვა ნუსხაში გამეორებულია.

187 — 1 ნუსხაშია: „ლუოკისა“.

191 — 1 ნუსხაში ეს კარი დასათაურებულია: „თავი მეექვსე“. 191 — 2 ამ სტრი-
ქონის გასწვრივ კიდეზე მიწერილია „ყურსი ჰქუიან“, 191 — 3 სტრიქონის გასწვრივ
კიდეზე მიწერილია: „ყოველისა სენისა“.

192 — 1 ნუსხაშია: „ბარმაკატონა“.

195 — 1 სტრიქონის გასწვრივ მიწერილია „ლუიძლისათუის კარგია“. 195 — 2 ეს
სიტყვა ტექსტში გამეორებულია.

199 — 1 ეს კარი ნუსხაში დასათაურებულია: „თავი მერვე“.

206 — 1 ნუსხაშია: „სანური“.

212 — 1 ნუსხაშია: „რომელთი“.

214 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდეზე მიწერილია: „სიცხისათუის კარგია“.

214 — 2 „კარი შესაქმართა ზეთთა“, ნუსხაში დასათაურებულია: „თავი ოცდამე-
ცამეტე“.

216 — 1 ტექსტის ხელით წერია: „ღარიკონისა“. შემდეგში ეს სიტყვა სხვა ხელით
გადაკეთებულია და იკითხება „ღარიანკალნისა“.

218 — 1 ნუსხაშია: „კოლიანიჯისა“.

219 — 1 ნუსხაშია: „პინდი და კოყნე“.

221 — 1 „კარი სიქანქებინთა და შიფთა“ ნუსხაში დასათაურებულია: „თავი ოც-

დამეგეჟე. 221 — 2 სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „სიქანტუბინთა და ნა-
ფთა“ 221 — 3-ეს სიტყვა ჩამატებულია სხვა ხელით.

224 — 1 „სხუა სიქანტუბინისა ხასიათი“ იმეორებს „სიქანტუბინი სადას“ (გვ. 228)
დანიშნულებასა და წამალთა შენაერთებს. ასეთი შემთხვევები ტექსტში სხვაგანაც გვხვ-
დება.

224 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია „ამის ძირი ლიტრა აჟა“.

225 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია. 225 — 2 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეო-
რებულია.

226 — 1 სტრიქონის გასწვრივ კიდევ იკითხება „ხატში ტუხტსა ჰქუიან“.

226 — 2 ნუსხაშია: „მიგუიციმეშია“.

229 — 1 ნუსხაშია: „ზეგინისა“, 229 — 2 ნუსხაშია: „არმუშამასი“, 229 — 3 ნუსხა-
ში „არა“ გამეორებულია, 229 — 4 ზემოკიდევ მიწერილია: „ესე შარაბი გრილი არის“,
232 — 1 მარჯვენა კიდევ მიწერილია: „ესე შარაბითი რბილი არის და გრილი“.

232 — 2 სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „ესე შარაბი რბილი არის და
გრილი“.

233 — 1 მარჯვენა კიდევ მიწერილია: „ესე შარაბითი მცურვალე არის“, 233 — 2 ნუ-
სხაშია „კუტეკშიგა“. 233 — 3 ამ სტრიქონის გასწვრივ განსხვავებული ხელით კიდევ
მიწერილია: „კილამონი ბერძულია და დარიჩინსა ჰქუიან“.

234 — 1 ნუსხაშია: „დკივილისათვის“.

235 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია, 235 — 2 ეს სიტყვა გამეორებულია,
235 — 3 „ამა შარბათსა“ ნუსხაში გამეორებულა.

237 — 1 ეს სიტყვა ნუსხაში გამეორებულია.

239 — 1 ეს კარი ნუსხაში დასათაურებულია, „თავი მეოცდამეოცე“, 239 — 2 ამ
სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია „მწნილთა“. 239 — 3 ნუსხაშია: „ნუთუ“.

240 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „შაყაყული სუინტრის ძირ-
სა ჰქუიან“.

241 — 1 მარჯვენა კიდევ მიწერილია განსხვავებული ხელით: „კილამონი დარიჩინ-
სა ჰქუიან“, „მისრული საცერსა ჰქუიან“.

242 — 1 ნუსხაშია: „არლარა რა“.

243 — 1 ამ გვერდის ზემო კიდევ განსხვავებული ხელით მიწერილია: „და ქუე-
ლისათვისაც ერთობ კარგია“.

245 — 1 კიდევ განსხვავებული ხელით მიწერილია: „დანასკული თამირინდსა
ჰქუიან, რომელ არს ინდოური ტყეშალი“. 245 — 2 ეს კარი ნუსხაში დასათაურებუ-
ლია: „თავი მეოცდარე“.

246 — 1 ნუსხაში დედნის ხელით წერებულა: „მასრედიტუზ“ შემდეგ გადაკეთ-
ებულია „მასრედი ტერად“, 246 — 2 ეს სიტყვა გამეორებულია, 246 — 3 „და ისი“ ნუს-
ხაში გამეორებულია.

247 — 1 „საუბარი არა“ ნუსხაში გამეორებულია.

248 — 1 ნუსხაშია: „დედნაბურვილი“.

249 — 1 ნუსხაშია „ჯულაბისთა“.

251 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია „მისი წამალი ქვა ანდამა-
ტისა არის“.

254 — 1 „აირსა არის... იის ძირსა უზახიან“. ეს სიტყვები შემდეგ განსხვავებულ
ხელითაა მიწერილი. 254 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: „კუროსთაფ-
სა ასაკ ჰქუიან თათრულად, სომხურად ტატაშია, ქართულად ექილორის ბირკი, სამკუ-
მისი — ლუსმარისა უზახიან“. 254 — 3 „ყაისუშია... არის“ მიწერილია განსხვავებულ
ხელით. 254 — 4 ეს სტრიქონი განსხვავებული ხელითაა ჩაწერილი.

255 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ განსხვავებული ხელითაა მიწერილი: „ტყეშალი
არის“.

256 — 1 ნუსხაშია: „ქუჩეთისა“, 256 — 2 „ფარისიაოშინი არის“ მიწერილია განსხვავებული ხელით.

257 — 1 „ბისთიცი ეს არის“ მიწერილია განსხვავებული ხელით. 257 — 2 „ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ განსხვავებული ხელითაა მიწერილი ჰანტარონი „ჯახის ენასა ჰქუიან“... 257 — 3 „იფნის ხილია“ მიწერილია განსხვავებული ხელით. 257 — 4 ფრჩხილებში ჩასმული ტექსტი შემდეგ არის მიწერილი განსხვავებული ხელით.

259 — 1 „აბუტარატი არის“ მიწერილია განსხვავებული ხელით.

წიგნი მეორე

263 — 1 ამ სიტყვის წინ იკითხება: „ქრისტე ღმერთო, ადიდე ორთავე შინა ცხოვრებითა ბრძენთმთავარი ფანასკერტელი ზაზა ამინ“ (ნაწერია ასომთავრული ხუცუროთ), 263 — 2 მარჯვენა აშიაზე, ასწვრივ, ნუსხა-ხუცურით წერია: „ქრისტე (შეიწყალე) მჩხრ(ე)ც(ა)ლი ამისი, უღირსი მახარობელი, ამინ“.

263 — 3 ამ გვერდის (177 v) ძირა აშიაზე სწერია, — მხედრულად: „ქ. ღმერთო, შეიწყალე უნდო, უღირსი მონაზონი არსენი და ნაცვალავე მადლი, დაფარვა შენმიერი“.

264 — 1 სათვალავი კარისა, ნუსხაში, აშიაზეა მოთავსებული, 264 — 2 ნუსხაშია: „ეახსენოთ“.

269 — 1 ნუსხაშია: „მეორე“.

272 — 1 სიტყვები: „და შიგან ცერეცო გაურონ და აქამონ სადაფითა“ აქვე კვლავ მეორდება, შეცდომა ჩანს.

273 — 1 ნუსხაშია: შექუეწყავით. 273 — 2 ნუსხაშია: სასასუმელი.

275 — 1 ნუსხაში: „ესე“ გამეორებულია.

276 — 1 ნუსხაშია: ნახარშისა 276 — 2 ნუსხაშია: ხაირი შამბარი.

288 — 1 ამ სიტყვის გასწვრივ კიდევ შენიშვნა: „იასამაგისა ზეთი, რომელ არს ბაბლელისა თესლისა ზეთი“. 288 — 2 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია.

289 — 1 ნუსხაშია: „ცხურისა“.

292 — 1 სიტყვა გამეორებულია.

299 — 1 ნუსხას აქ აკლია, რაც ხელნაწერის ქვედა აშიაზე აღნიშნული.

300 — 1 ეს სიტყვა მეორდება ხელნაწერში.

302 — 1 ნუსხაშია: „ნაბგოლითა“.

308 — 1 ამის შემდეგ ცალკე სტრიქონად წითლად ხუცურით: „ქრისტე ღმერთო, ადიდე შენმიერთა დიდებითა ფანასკერტელი ზაზა, ამინ“. 308 — 2 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია.

310 — 1 აშიაზე განმარტება: „ერთი უნკია (რ) მიტყალი არის“, 310 — 2 სიტყვის გასწვრივ კიდევ: „ელქირუმი მსტაქსა ჰქუიან“.

311 — 1 აშიაზე განმარტება: „ყაისუმი წალიცა არის“, 311 — 2 შეცდომით გამეორებულია სიტყვები: „თუ არა, თუ შეკვრით იყოს“.

313 — 1 ამ სტრიქონის ქვემოთ ქვედა აშიაზე წითლად ნუსხა-ხუცურით სწერია: „მშრომლისა მ/ხრბლისათს მ/ნდბყვთ“ (ე. ი. „მშრომლისა მახარობლისათვის შენდობაჲ ჰყავით“).

314 — 1 აშიაზე განმარტება: „ფანჯანგუში მარიამ — საკუმელსა ჰქუიან“.

315 — 1 ეს სიტყვა აშიაზე განმარტებულია: „ხარბანგი ლენცოფისა თესლია“.

315 — 2 ამის გასწვრივ აშიაზე სწერია ნუსხა — ხუცურით წითლად: ქ'ე ღ'ო, ადიდე ღ' თ ძე მფ'თა მფ'ისა კონსტანტინესი“ („ქრისტე ღმერთო ადიდე დავით ძე მეფეთა მეფისა კონსტანტინესი“).

316 — 1 ნუსხაშია: „მეერმე“.

317 — 1 სიტყვები: „მერმე უკუმოდგი“ — გამეორებულია. 317 — 2 ეს სიტყვა აშიაზე განმარტებულია: „მასქი სამწუერი ბირკი არის“.

317 — 3 აშიაზე სიტყვის გასწვრივ განმარტებულია: „მ ა ს რ ი ფ ა რ ი ალის სარტყ-
ლისა საღებავია“.

318 — 1 ნუსხაში სიტყვა განმარტებულია: „თუიფო რ ა ტ რ ი ა ს ოცი მუტყალია“.

318 — 2 კიდევ ეს სიტყვა განმარტებულია: „ქ უ ნ დ უ ს ა — აბუტრატია და ხ ა რ-
ბ ა ყ ი — შავი ჯარის-ძირა“. 318 — 3 კიდევ განმარტებაა: „შ ი შ მ ა ტ ი — ბზის
ფურცელია, 318 — 4 ეს სიტყვაც განმარტებულია: „ა რ ა რ ი — ღუიის თესლსა ჰქუი-
ან“.

319 — 1 აშიაზე გასწვრივ სწერია: „ოქრომჰედელნი რომე ბავრუტსა იჯმარებენ,
ბ ო რ ი ა იმას ჰქუიან“.

321 — 1 გასწვრივ კიდევ ჯვარია გამოხატული სამკლავეებს ქვეშ ნუსხა — ხუცუ-
რი წარწერით: „ჯ ჰ ი ქ ჰ ი“ „ჯვარი ქრისტესი“?). 321 — 2 ნუსხაშია „თილენჯისა“.

322 — 1 სტრიქონის გასწვრივ წარწერია: „სადა აბიულმათინ სწერია, ესე აბი იქი
უნდა ეწეროს“.

324 — 1 აშიაზე შენიშვნაა „მიჰურითანასა იტყუის“ 324 — 2 ნუსხაშია: „ცხუირისა“.

330 — 1 ამ სიტყვის შემდეგ ნუსხაშია „ცრემლსა სწმედდეს“ რაც შემოხატულია,
როგორც შეცდომითი, როგორც ზედმეტი. 330 — 2 ნუსხაში ეს აბზაცი სქოლიოშია.

331 — 1 აშიაზე შენიშვნაა: „თუ ოქროსა წიდა არ იყოს, მურდასანგი ქენით“.

332 — 1 ეს სიტყვა აშიაზე განმარტებულია: „ა ზ ო ხ ი ს ა წ ყ ა ლ ი ისრისა
ჰქუიან“.

336 — 1 აშიაზე ამ სიტყვის ახსნაა: „ა ნ დ უ ზ ი“ კურძუსა ჰქუიან“.

338 — 1 ნუსხაშია: „ჰქნა“.

339 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ წერია: „ამა წამალსა უბოვნელი ჰქუი-
ან“.

341 — 1 აშიაზე სიტყვის ახსნა: „ი ა რ ც უ კ ი — გუირილასა ჰქუიან“. 341 — 2 აშ-
იაზე: „მისთისევე თეთრისათვის — გააჯმე ზაფრანი ტაბარხანი შაქარი და ზღვისა
ქაფი — სწორ-სწორი; დანაყე, გასტარ, თულაშივა გამოავლე და უშუელის“,
341 — 3 აშიაზე ამ სიტყვის ახსნა. „წ ა რ უ რ ა ქ ი დაუწუავსა სურმასა ჰქუიან“.

343 — 1 აშიაზე გასწვრივ: „თუ ოქროსა აკლიმა არ იყოს, თეთრი მურდასანგი
ქნას, წიდა“.

348 — 1 „და აილე მისგან“ ტექსტში გამეორებულია.

351 — 1 აქ აკლია, რაც აღნიშნულია მომდევნო გვერდის ძირა კიდევში: „აქ ფურ-
ცელი აკლია ერთი“ ამის შემდეგ აქ გადმოტანილია კარი მეოცე „წინაში ბასლიკონისა
დიდისა“ 281 ფურცლიდან (ძვ. გამოცემის გვ. 108-დან).

351 — 2 ნუსხაშია „დაღისით“.

351 — 3 ხელნაწერის გვ. 248r-ს მომდევნო გვერდად გადმოტანილია გვ. 282r, რაც
ტექსტის აღდგენისა და შინაარსობრივი გამართვის მიზნით გაკეთდა (იხ. „ტექსტიკათის“) მ-
გარამ ხელნაწერის გვერდების მაჩვენებელი ციფრები აქაც და ქვემოთაც (მსგავს შემ-
თხვევებში) არ შეეცვალათ, მიუხედავად იმისა, რომ ციფრების თანმიმდევრობა ალაგ-
ალაგ ირრევა.

352 — 1 ეს სიტყვა გამეორებულია.

353 — 1 სიტყვა გამეორებულია. 353 — 2 სიტყვა გამეორებულია. 353 — 3 ნუსხა-
შია „გამოდრილი“.

355 — 1 ეს კარი აღდგენილია დედნისეული სარჩევის მიხედვით.

356 — 1 ნუსხაშია: „გაუსხენ“.

358 — 1 აქ ფურცელი აკლია, რაც აღნიშნულია მომდევნო გვერდის (251 r-ს) ქვე-
შო კიდევ: „აქ ერთი ფურცელი აკლია“.

359 — 1 ნუსხაშია: „რამე“.

359 — 2 ამ სიტყვის გასწვრივ დედნისეული ხელით მიწერილია: „აბუტრატია“.

- 361 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია.
- 362 — 1 „აქ აკლია ფურცელი“ აღნიშნულია 253 v — ფურცლის ბოლოს.
- 363 — 1 „სურდო“ ნუსხაში გამეორებულია.
- 364 — 1 ნუსხაშია: „ცორცინასა“.
- 365 — 257 r-ს ძირა აშიაზე მიწერილია: „აქ აკლია“.
- 367 — 1 სიტყვა „ზუფებითა“ გამეორებულია ნუსხაში.
- 367 — 2 აქ სიტყვა უნდა აკლდეს. 367 — 3 სიანს აქ დაამთავრა გადამწერმა ერთი ნაწილი. გვერდის თავისუფალ ადგილზე მინაწერებია სხვა ხელით: მხედრულითა და ნუსხა ხუცურით, ამათგან საგულისხმოა:
- ქ. უმისოდ მყოფი ვერ გავძლებ ჯდომას, ვერცა წოლასა, მართ ნადირთაებ...
ქ. შენი ჭირიზე, ბატონო დედავ, მერმე რაცა გეძძანა, ყულა გავიგონე“.
- 368 — 1 ნუსხაშია: „საქმელი“. 368 — 2 გვ. 259v-ს ბოლოს მინაწერია: „აქ აკლია“.
- 369 — 1 ეს კარი აღდგენილია დედნისეული სარჩევის მიხედვით. 369 — 2 ნუსხაშია: „ილარარებდეს“.
- 370 — 1 ნუსხაშია: „წივი“.
- 371 — 1 გასწვრივ აშიაზეა: „სხუა წამალი, რომე ჭია იყოს — აილე წიწმაცის თეს-
ლი და მღოვრის თესლი, დედლისა ცხურისა და თხისა ქონი, ასტამი გააცურვე და ესე
წამალი ზედა დადევ, პირა ზედა დააბურვიენ და თავსა თბილად წამოზურე“.
- 373 — 1 „გაშლის ჭერქი“ ნუსხაში გამეორებულია.
- 374 — 1 ნუსხაში „ნიშანი“ გამეორებულია.
- 375 — 1 აშიაზე განმარტებაა: „გ ი ლ ი ე რ მ ა ნ ი — წითელი მიწა“.
- 376 — 1 გასწვრივ აშიაზეა: „ადვილია და კარგი“.
- 377 — 1 სტრიქონს ზემოთ აქ სხვა ხელით სწერია: „ნუ რა გგონია რა“.
- 380 — 1 ნუსხაშია: „და ნიშანი“.
- 380 — 2 ნუსხაშია: „დარმი“.
- 382 — 1 ნუსხაშია: „ათი-ათი“. 382 — 2 ნუსხაშია: „გასახსნეული“.
- 383 — 1 ნუსხაშია: „ხნჭმიერად“.
- 384 — 1 გასწვრივ აშიაზე სწერია: ამისი წამალი ყუელა ერთბირად ბოლოსა სწე-
რია“.
- 388 — 1 გასწვრივ აშიაზეა: „ქუელისა წამლები“, 388 — 2 გასწვრივ აშიაზეა: „გა-
მოცდილი“.
- 389 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია, 389 — 2 სიტყვები: „და კიტრის თეს-
ლი“ გამეორებულია, 389 — 3 „დრამი“ გამეორებულია, 389 — 4 აშიაზეა: „გამოცდი-
ლი“.
- 390 — 1 აშიაზეა: „კარგია“, 390 — 2 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „ბარგუცტი
ქალანია, კარგი“. 390 — 3 გასწვრივ აშიაზეა: „გამოცდილი“.
- 391 — 1 აშიაზეა გასწვრივ: „ყოვლისა გუელისათვის გამოცდილი“, 391 — 2 აშია-
ზე მიწერილია: „ამისი წამლები ღუიძლისა წამლებს თანა სწერია. სხუა წყურვილისა
წამალისა და პრისა და ყიისა გათავდების, იქი სწერია ბოლოსა“.
- 392 — 1 „აილე“ — გამეორებულია.
- 394 — 1 ნუსხაშია: „თქუიან“.
- 395 — 1 „ერგების“ — გამეორებულია.
- 397 — 1 ამ გვერდისა და მომდევნო გვერდის ძირა აშიაზე იკითხება: „აქ აკლია“;
„ერთი ფურცელი აკლია“, მაგრამ შინაარსით დანაკლისი არ შეინიშნება.
- 399 — 1 გასწვრივ კიდევ სწერია: „ორი ფურცელი აკლია“, 399 — 2 „აილე“ —
გამეორებულია.
- 400 — 1 ეს სიტყვა დედნისეული ხელითა და მეღნით შემდეგ არის ჩამატებული.
- 402 — 1 კიდევ წარწერაა: „ამას ქუემო სათუალავი სხუა დაიწყების“ — გადამ-
წერის ხელით. მაგრამ „სათუალავი“ არ იცვლება.

403 — 1 ამ სიტყვის ზემოთ სტრიქონებს შუა ჩაწერილია: „რომელ არის ქმრის წყალობა“.

404 — 1 ნუსხაში გვერდები შენაცვლებულია, რაც ფურცლის დაკლებას შეიძლება იწვევს. 298r — გადატანილია წინ 296v — 2 გაგრძელებად, რითაც აღსდგა ტექსტის თანმიმდევრობა (იხ. ძველი გამოცემის გვ. 121—122).

406 — 1 ნუსხაში ამ სიტყვის შემდეგ იკითხება: „სტომაქისაგან ამაღ რომე“ რომელიც შემდეგ წაშლილია. 406 — 2 გასწვრივ აშიაზე იკითხება: „ნიშანი მეთისა ჭმისაგან“.

410 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია.

411 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია.

412 — 1 ნუსხაშია: „მუღუღებული“. 412 — 2 მარჯვენა აშიაზე ჩამატების ნიშნით მიწერილია: „შექმნა ამისი მიეჭუსესა ფურცელსა ზედა და ერიგების ქუეშო“. 412 — 3 აშიაზეა მარცხნივ „დანასკული თამირინდსა ქუიან“.

413 — 1 ნუსხაშია: „შეძილო“, 413 — 2 ნუსხაშია: „ზოგჯირ“.

414 — 1 ნუსხაშია: „ამა წამლებშიგან“.

415 — 1 აქ „სტომაქზედა“ ბოლოს კვლავ მეორდება.

416 — 1 ნუსხაშია: „წაცდენოს“.

417 — 1 ნუსხაშია: „ორი დარი“. 417 — 2 ნუსხაშია: „კუიერესა“.

418 — 1 ნუსხაშია: „და არა პილილსა“.

420 — 1 „ანუ იგი“ განმეორებულია.

422 — 1 ნუსხაშია: „დაბანდეს“. 422 — 2 ამ გვერდის (314v) ძირა აშიაზე სხვა ხელით მიწერილია: „ამას ქუემოთ სხუისა არის, აკლდა“, 422 — 3 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზე: „აქა წამალნი იწყებინა“.

423 — 1 ნუსხაშია: „მანკანაცსა“ ტექსტის გამომცემელთა მიერ იგი შესწორებულ იქნა „მასკაცსად“, რაც არაა სწორი, მანკანაცი დაავადებაა. ამიტომაც კვლავ აღუდგინეთ იგი ნუსხის მიხედვით.

424 — 1 ნუსხაშია: „დარმისა“.

425 — 1 აშიაზეა: „გამოცდილი“.

426 — 1 ნუსხაშია: „მინდოლი“.

427 — 1 ეს სიტყვა განმეორებულია.

429 — 1 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „გრილთა“.

429 — 2 ნუსხაშია: „თესლსა და“.

430 — 1 „თაფლი“ — განმეორებულია, 430 — 2 ნუსხაშია: „თფალი“, 430 — 3 „შექმნა“ — განმეორებულია, 430 — 4 „ერთი“ — განმეორებულია.

432 — 1 — „ორსა“ — განმეორებულია.

434 — 1 ნუსხაშია: „თფალი“, 434 — 2 ნუსხაშია: „მსტაქი“, 434 — 3 ნუსხაშია: „ღლისა შესლსა“.

435 — 1 „ბადაგი“ — განმეორებულია.

437 — 1 ამ გვერდის (326 v) ძირა აშიაზე მერმინდელი ხელით მიწერილია: „ქ. ლმერთო, შეიწყალე საღთხუის ქალი ხ(ა)ფრგ(ან), ვინც შენდობა ბრძანოთ, ლმერთმან შეგინდეს. დიად მიყავრდა (მიყვარდა — მ. შ.) ამ წიგნის კითხვა, თქვენც იკითხოთ, ვინც მწიგნობარი იყოთ, ჭკუას, სიბრძნეს გასწავებდით“.

440 — 1 აშიაზეა „გამოცდილი“.

441 — 1 ამ სიტყვის შემდეგ ერთ სტრიქონად გადაწყვიტეს ხელით სინგურით სწერა: „ქრისტე აღიდე. პატრონი ფანასკერტელი მკურნალი ზაზა“. 441 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „გამოცდილი“.

- 442 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა გამეორებულია.
- 444 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა განმეორებულია. 444 — 2 ნუსხაში: „შებგოლე“.
- 445 — 1 ნუსხაში: „ნახეღ“.
- 446 — 1 გასწვრივ აშიაზე: „მუცლის (...) ნობისა“.
- 446 — 2 „ლაგერმე“ ნუსხაში განმეორებულია. 446 — 3 „საღა — იგი“ ნუსხაში განმეორებულია.
- 448 — 1 ნუსხაში „სულნელსა“, 448 — 2 აქ სიტყვა უნდა აკლდეს. 448 — 3 ნუსხაში: „შიგა და“.
- 449 — 1 ნუსხაში: „ღარმი“.
- 450 — 1 ნუსხაში: „დიდიცაეს“. 450 — 2 ნუსხაში: „შესასამელი“.
- 451 — 1 ამ სიტყვის შემდეგ იკითხება: „გასრულდა კარი მეთხუთმეტე სახელითა ღ'თისათა“, 451 — 2 ნუსხაში: „უფეთო“. 451 — 3 ეს სიტყვა განმეორებულია.
- 452 — 1 ამ თავის დასასრულს ცალკე სტრიქონად სინგურით სწერია: „ქრისტე ღ'თო აღიდე პატრონი ჩუენი ზაზა მკურნალი“..
- 453 — 1 ნუსხაში: „ღარმის“. 453 — 2 ნუსხაში: „ღაგადგინე“. 453 — 3 „შეასუი მუტყალი ერთი“ — ტექსტში განმეორებულია.
- 454 — 1 ნუსხაში ეს სიტყვა განმეორებულია.
- 455 — 1 ეს სიტყვა განმეორებულია. 455 — 2 ნუსხაში: „ბოყინმან“.
- 456 — 1 ეს სიტყვა განმეორებულია.
- 457 — 1 ნუსხაში: „არა“, 457 — 2 „და ლეიძლზედა“ — განმეორებულია
- 457 — 3 ნუსხაში: „სარგონი და“. 457 — 4 ტექსტში: „მაკერდისათვის“.
- 460 — 1 ტექსტში: „კარგად“.
- 461 — 1 ნუსხაში: „თოთო“.
- 462 — 1 ნუსხაში: „ზოგჯირ“, 462 — 2 სიტყვა განმეორებულია.
- 463 — 1 ნუსხაში: „ეზნდეს“. 463 — 2 სიტყვა განმეორებულია. 463 — 3 ნუსხაში: „გუმზიეროლოს“. 463 — 4 ნუსხაში: „მოწოდე“.
- 464 — 1 ნუსხაში: „წაყალი“.
- 466 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ აშიაზე: „თუ ტაბაშირმან არა უშეულოს, ყურსი ქაფური შეასუი“. 466 — 2 ნუსხაში: „წამამალი“.
- 467 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ აშიაზე: „ქინძის თესლი ზუთი ღრამი“.
- 468 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ აშიაზე: „გამოცდილია და კარგი“. 468 — 2 ნუსხაში: „ცეცხლისა“.
- 469 — 1 ტექსტში „და“ გამეორებულია.
- 471 — 1 ტექსტში: „მერმე“. 471 — 2 ეს მესამე შეზადგენელი წამლეული „არაყი ქესინი“ აკლდა, აღებულია „უსწორო კარაბადინიდან“.
- 472 — 1 ნუსხაში: „თ აქმამან“. 472 — 2 ამ სიტყვის შემდეგ კვლავ მეორდება: „ისი ზადრა და სეედა“. 472 — 3 ტექსტში: „უფალ“.
- 473 — 1 ამ გვერდის (360 r) ძირა აშიაზე სწერია: „აკლია“, ხოლო მომდევნო გვერდის ძირა აშიაზე აღნიშნულია: „აქ აკლია“.
- 475 — 1 ნუსხაში: „ხითი“.
- 475 — 1 ამ სიტყვის შემდეგ ნუსხაში: „მისი“.
- 476 — 1 ნუსხაში: „სინედრისა“. 476 — 2 ეს სიტყვა ტექსტში გამეორებულია.
- 477 — 1 აქ ტექსტს უნდა აკლდეს.
- 478 — 1 ნუსხაში: „გასანძე“. 478 — 2 ამ გვერდის (364 v) ქვემო კიდეზე სწერია: „აქ აკლია“.
- 479 — 1 ამ გვერდის (366 r) შემდეგ ტექსტს უნდა აკლდეს.
- 480 — 1 „ტუნი“ გამეორებულია. 480 — 2 ნუსხაში: „ჩასდისა“. 480 — 3 ნუსხაში: „სტომაქისა“. 480 — 4 ამ ფურცლის (366 v) შემდეგ ამოჭრილია ოთხი ფურცელი

და ღარჩენილია მხოლოდ ფერცელის ძირები, მაგრამ შინაარსის მიხედვით, თითქმის, ტექსტს აქ არ უნდა აკლდეს.

481 — 1 ნუსხაშია: „არსა“, 481 — 2 ამ გვერდის (368 r-ს) ქვედა აშიაზე მიწერა ლია „აქ აკლია“.

482 — 1 ნუსხაშია: „არაქუას“.

483 — 1 „და ფსელი“, ტექსტში განმეორებულია.

484 — 1 ნუსხაშია: „იქიცა“. — 484 — 2 ნუსხაშია: „ძარძენი“.

485 — 1 „და“ გამეორებულია. 485 — 2 ნუსხაშია: „იტოლით“.

486 — 1 ნუსხაშია: „დავრთების“.

487 — 1 ნუსხაშია: „და ფერი“ განმეორებულია. 487 — 2 „და წურილად“ ტექსტში განმეორებულია. 487 — 3 „ამოდ“ — განმეორებულია.

489 — 1 ნუსხაშია: „ტივისა“. 489 — 2 ნუსხაშია: „ძარძენი“.

490 — 1 დედანშია: „შეასემდი“.

491 — 1 გასწვრივ აშიაზეა: „გამოცდილია“.

493 — 1 დედანშია: „გმას“. 493 — 2 „და კმელითა“ — განმეორებულია. 493 — 3 „და შეასუი“. — განმეორებულია. 493 — 4 „ძნელი“ — განმეორებულია.

494 — 1 გადამწერის ხელით 379 v-ს ბოლო აშიაზე მიწერილია „აქ აკლია“, რაც მომდევნო გვერდის ქვემო აშიაზედაც მეორდება. 494 — 2 „ყოვლისა“ — განმეორებულია. 494 — 3 აშიაზეა გასწვრივ: „სიმხურელისა“ 494 — 4 გასწვრივ აშიაზეა: „სიმკურგალისათვის“.

495 — 1 დედანშია: „შემბგვარი“. 495 — 2 გასწვრივ აშიაზეა: „სიგრილისა“.

496 — 1 აშიაზეა გასწვრივ: „ლუიძლისა სიმსივნე ცემისაგან“. 496 — 2 დედანშია: „შექმნა...“ 496 3 დედანშია: „გაებოებოდის“. 496 — 4 დედანშია: „დიოდეს“. 496 — 5 „ანუ მარამა“ — ტექსტში განმეორებულია.

497 — 1 დედანშია: — „ჰკურნები“. 497 — 2 ამ გვერდის (382-v) ბოლოს აშიაზე მინაწერია: „აქ აკლია“, მაგრამ შინაარსის მიხედვით არ შეიმჩნევა დანაკლისი. 497 — 3 გასწვრივ აშიაზეა: „სიგრილისა“.

498 — 1 დედანს აქ აკლია რასაცა მინაწერიც ადასტურებს: „აქ აკლია“, გვერდის“ აშიაზე.

500 — 1 აქ დედანსივლი ხელით გაგრძელებად სწერია: „ქრისტე ღმერთო აღიდე ფანასკერტელი ზაზა“.

504 — 1 ამ აბზაცის გადამწერისავე ხელით მოსდევს შენიშვნა: „ესე დელასა არ ეწერა გაუშვით“.

505 — 1 დედანშია — „რომელსა“. 505 — 2 დედანშია — „გაგმოიღებს“, 505 — 3 „აიღე“ — დედანში განმეორებულია.

506 — 1 „და“ — განმეორებულია. 506 — 2 ნუსხა-ხუცურით ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევ მიწერილია: ქვე აღიდე პატრონი ზაზაჲ ფ(ან)ს(ე)რტ(ე)ლი.

507 — 1 ნუსხაშია: „ლუნი“.

509 — 1 „თუითოსგან“ — განმეორებულია. 509 — 2 დედანშია — „დადნენ“.

511 — 1 „ზედა“ — ნუსხაში განმეორებულია.

512 — 1 ნუსხაშია — „თქუილითა“.

513 — 1 ტექსტის ხელით მიწერილია მარჯვენა აშიაზე: „ვადმერუქი თივა-მკუღარ არის“.

514 — 1 „ვრდის კჳპია“, სტრიქონის ზემოთ ჩამატებულია იმავე ხელით.

515 — 1 „მერმე“ — განმეორებულია. — 515 — 2 ნუსხაშია: „გაყვა“, 515 — 3 ნუსხაშია: — „ქაონითა“ 515 — 4 ნუსხაშია: „ქაონშიგან“.

516 — 1 ნუსხაშია: — სიმკურგლუვევე“.

519 — 1 ნუსხაშია: — „განავალინა“.

520 — 1 გვერდზე მიწერილია: „ზამსტი სიმხა არის“.

- 521 — 1 გვერდზე მიწერილია: „გარე შესაცხებელი“.
- 522 — 1 აშიაზე: „ქია დანამასტაცსა ქუიან“.
- 526 — 1 ნუსხაშია: — „მამრმთგან“.
- 526 — 2 „აიღე“ — განმეორებულია.
- 527 — 1 აქ უნდა აკლდეს სიტყვა.
- 528 — 1 „რაცა“ — განმეორებულია.
- 530 — 1 „მამინ“ — განმეორებულია.
- 531 — 1 „იოს“ — განმეორებულია. 531 — 2 წინადადება: „ნასკუთათუის. და თუ იოს მის თანა ცხრო, მამა წამლებითა გრილითა, რომელ შეასუიან“ — ნუსხაში განმეორებულია.
- 533 — 1 აშიაზე მიწერილია: „იარაყნისა გამომღებელი“. 533 — 2 ძირა აშიაზე მიწერილია სხვა ხელით: „გახსნიდა გამოიღებს ესე წამალი“. 533 — 3 ამ გვერდის აშიაზე მიწერილია: „ნასკუთა გახსნის“.
- 534 — 1 აქ სიტყვა უნდა აკლდეს.
- 540 — 1 „რომე“ — ნუსხაში განმეორებულია. 540 — 2 დაბლა აშიაზე გადამწერის ხელით მიწერილია: „ამისი წამალი სამი ფურცელი გარმოქციე და იქი სწერია; აქ აკლია“, (ე. ი. იხ. 425 r).
- 541 — 1 აქ სიტყვა აკლია უთუოდ. 541 — 2 ნუსხაშია: „თუ ამა“. 541 — 3 ნუსხაშია: — „პტრნა“.
- 542 — 1 „რომე“ — განმეორებულია.
- 542 — 2 ნუსხაშია — „შეკოს“. 542 — 3 ამ გვერდის ქვემო აშიაზე სხვა ხელით მიწერილია: „უ შ ყ ი. ექუსი ღრამი უწყი ძმარშიგან დაალებ და გაღესე. დასდევით გმელ პიტნა და ბორა, თუითოსაგან — სწორი. ქ: მე წამალი არ შეკოს. ესე ტლე შეუწყევით და ტყირს...“ 542 — 4 „ხარშოდ“ — განმეორებულია. 542 — 5 აშიაზეა სხვა ხელით: „გამოცდილი ტყირბისა“.
- 544 — 1 ნუსხაშია: „ყარმფული“. 544 — 2 აშიაზეა სხვა ხელით: „და სტომაქ...“
- 544 — 3 „და შექმენ“ — განმეორებულია.
- 546 — 1 „ანუ“ — განმეორებულია.
- 548 — 1 „რომელი“ — განმეორებულია.
- 550 — 1 „აიღე“ — განმეორებულია.
- 552 — 1 წინადადება — „მისითა ძალითა და გამოვიდეს ძალყოს“ — ნუსხაში განმეორებულია.
- 553 — 1 ნუსხაშია — „მამა“.
- 554 — 1 ნუსხაშია — „გუინდეს“.
- 556 — 1 ნუსხაშია — „ნარეცხისა“...
- 558 — 1 „ან“ — განმეორებულია. 558 — 2 ნუსხაშია — „კადი“. 558 — 3 ნუსხაშია — „დარაბთ“. 558 — 4 „თუ ისი სენი“ — განმეორებულია.
- 559 — 1 ნუსხაშია: „ერთი“. 559 — 2 ნუსხაშია: „წამდეს“.
- 564 — 1 გვერდით აშიაზე მიწერილია: „ასკოშო — ბაზრაცატუნი, და ვულონარი — ბროწეულის ყუავილი“.
- 567 — 1 „აიღე“ — განმეორებულია.
- 569 — 1 ნუსხაშია: „ბევშრითა“.
- 570 — 1 „და მისა“ — განმეორებულია.
- 571 — 1 დედანში თავიდან წერებულა: „დასამჭირებელი“ შემდეგ შავი მელნით არის გადაკეთებული „დასამჭირავი“.
- 573 — 1 დედანშია: „ურითა“.
- 577 — 1 დედანშია: „რომელსა“.
- 579 — 1 წინადადება: „და თუ წაეკიდოს ნაწლევათა შიგან“. — ნუსხაში განმეორებულია.

- 580 — 1 გვერდით აშიაზე მიწერილი აქვს: „თირკუმელის, და კოლინჯისა ნიშანა“.
- 583 — 1 სიტყვა „ქირმენი“ სხვა ფერის მელნით არის ჩამატებული სტრიქონის ზემოთ.
- 584 — 1 სიტყვა „რომელ“ განმეორებულია.
- 585 — 1 ნუსხაში სწერია: „რამეთო“.
- 586 — 1 ამ გვერდის (464 v) ქვედა აშიაზე განსხვავებული ხელით სწერია: „აქ აკლია“ მაგრამ, შინაარსის მიხედვით არ უნდა აკლდეს.
- 586 — 2 ნუსხაშია: „მარელი“.
- 588 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ მარცხენა აშიაზე მიწერილია სხვა ხელით: „კოლინჯისათვის ამისთანა წამალი არ არის“. 588 — 2 ამ გვერდის (466 v) ქვემო აშიაზე სხვა ხელითა და მელნით მიწერილია: „აქ აკლია“. 588 — 3 ზემოთ აწერია: „ჰაყუღლა არის ვაჩი“.
- 589 — 1 ზემოდან სხვა ხელით და მელნით აწერია: „აყაყია“. 589 — 2 ნუსხაში შემორჩენილი სწერია „და ნიშანი“.
- 592 — 1 ნუსხაშია: „მოცელშივან“. 592 — 2 „ბალშატაი“ — ნუსხაში განმეორებულია.
- 593 — 1 — გვერდით აშიაზე მიწერილი აქვს: „გამოცდილი“.
- 594 — 1 გვერდით აშიაზე მიწერილია: „გამოცდილი“. 594 — 2 ნუსხაში განმეორებულია: „ესე“.
- 595 — 1 ნუსხაშია: „სტიკილის“. 595 — 2 აქ ტექსტს აკლია უთუოდ.
- 596 — 1 „ვითა“ განმეორებულია.
- 597 — 1 ნუსხაშია: „თმისა“.
- 599 — 1 „მაგიერ“ — განმეორებულია.
- 604 — 1 ნუსხაშია: — „ფითხელსა“.
- 609 — 1 ნუსხაშია: „იხრაქე“.
- 611 — 1 „თუ ესე“ — განმეორებულია. 611 — 2 „და მერმე“ — განმეორებულია.
- 612 — 1 ნუსხაშია: „ზოგჯირ“.
- 613 — 1 ნუსხაშია: „დათშუნის“.
- 614 — 1 ნუსხაშია: „მოდოგუი“. 614 — 2 „ანუ ბოლოკის წყლითა“ — განმეორებულია: 614 — 3 აქ აკლია 8 რვეული (ე. ი. 64 ფ.) და ერთი ფურცელი, რაც მოიცავდა კარებს: 37 — „სარცხუნელისა“ 38 — „უკანასა კარისა და ბავასირისა“, 39 — „ფერდისა ნიკრისისა და მოფარლისა“, 40 — „თავისა, თმისა და წვერთა“ ამ უკანასკნელი თავიდან გადაჩენილია მხოლოდ ბოლო ნაწილი (გვ. 494r—494v; 495r—495v), რომელიც გადატანილია იგ-თავში — იქვე გვ. ში.
- 615 — 1 ნუსხაშია: „დაშე და შეიქნების“.
- 616 — 1 „ბორტნი“ — განმეორებულია.
- 617 — 1 ნუსხაშია სიტყვა „ქონდეს“ — განმეორებულია.
- 619 — 1 „ცმელი“ — განმეორებულია.
- 622 — 1 აქ ერთი ფურცელი აკლია. 622 — 2 „რომე“ — განმეორებულია.
- 623 — 1 ნუსხაშია: „ფურის ფურისულასა“. 623 — 2 ნუსხაშია: „ბარგუტი“.
- 623 — 3 აშიაზეა: „და გლენი ამას ღორთ მგორვალსა უზახიან“.
- 624 — 1 აშიაზეა ამ სიტყვის გასწვრივ: „და მჭდომისა“. 624 — 2 ნუსხაშია: „ზოგჯირ“.
- 625 — 1 ნუსხაშია „თქთმეტი“.
- 632 — 1 ნუსხაშია: „არ არს“.
- 633 — 1 „რომე“ — განმეორებულია. 633 — 2 აქ სიტყვა უნდა აკლდეს.
- 634 — 1 ნუსხაშია: „ტუყტის“.
- 635 — 1 „ესე ყუღლა“ — ნუსხაში განმეორებულია.
- 637 — 1 ამ გვერდის ძირა აშიაზე მიწერილია: „ს ს ზ ა პ ა ტ რ უ კ ი: იღე ბ(ა)ე“.

რუკი ახალი ერთი ნაწილი, მარილი ერთი ნაწილი, დანაყ და გაცარ, და აიღე ზარის ნავლედი ერთი ნაწილი; მისი ზომი თავლი, ესე წამალნი ერთად შერეინ და ჩადეჲ ტყინისა ციხესა. აღუღე, რომე შესქელდეს რაგუარა ალგზაზი. და უკმოიდენ და გაუ-
რეინ ესე წამალნი ერთად და გააცივე, და ნეკის ოდენი შაჟად შექენ და გაახმე, და აიღე მისგან ერთი და სცხე ზეთი ან კარაქი, და უკანა კარსა შეუღდე დაწოლისა ქამსა, გა-
მოცდილი არს.

თუ უფრო ძალიან გინდოდეს, ჩაურთე თანა ერთი ნაწილი შამიანდალი, და თუ ამისგან უფრო ძალიანი გინდოდეს; მოუმატე თანა ერთი ნაწილი საყამუნია და ესე გრ-
გების და გახსნის.

სხუა პატრუკი. — მოიღე თავლი და მოადუღე, და შიგა მარილი გაურეი
და აღუღე, რომე გამაგრდეს, და იგი პატრუკად შექენ და უკანასა კარსა აღდებინე.

სხუა პატრუკი, გასახსნელი, — მოიღე შამიანდალი ერთი მუტყა-
ლი და მამულა — ერთი დანგი, ჩამიჩი — ორი მუტყალი, ჟანგარა — ერთი მუტყა-
ლი, ზირანის გული და ატმის გული, თუითო — ორ-ორი მუტყალი, თეთრი საკმელი —
ერთი მუტყალი, ესე ყუელა დანაყ ერთად და წმიდად, და სამი მუტყალი ქალბანა
წყლითა გააყენეთ და ესე წამლები შიგა გაურეი, და პატრუკად შექენ იმავე ზემო წე-
სითა, და მიეცით დაწოლისა ქამსა, უკანასა კარსა შეიღდეს და გათენებამდის ქონდეს,
და გახსნის“...

637 — 2 ნუსხაშია: „სამყმი“.

639 — 1 ნუსხაშია: „ყვილი“, 639 — 2 ამ სიტყვის გასწვრივ აშიაზეა: „სოდის სა-
ნაცვლო მწუანე გუნდა უნდა“.

640 — 1 ამ სიტყვის გასწვრივ აშიაზეა: „ბოყინისა“, 640 — 2 ნუსხაშია: „გაულსა“,

640 — 3 ნუსხაშია: „მეკერდი“.

641 — 1 აქ ერთი სიტყვა უნდა აკლდეს.

641 — 2 „და.ერთსა ღამესა გაუშუი“ — განმეორებულია. 641 — 3 ნუსხაშია: „გა-
ულსა“.

642 — 1 ნუსხაშია: „იიყოს“.

643 — 1 აქ სიტყვა უნდა აკლდეს.

644 — 1 ამ კარის სათაურში სიტყვები: „და სულსა ვერ იღებდეს, ვერც შეღმა და
ვერ გაღმა“, დედნის ხელითვე სტრიქონს ზემოთ არის დაწერილი. 644 — 2 „და“ — გან-
მეორებულია.

645 — 1 „თავზედა“ — განმეორებულია „რძე“-ს შემდეგ. 645 — 2 აქ აკლია, რაც
შემდეგი გვერდის ქვედა აშოის მინაწერიდანაც ჩანს: „აქ აკლია“. მართლაც აკლია, რო-
გორც ამ კარის გაგრძელება ასევე მომდევნო კარები: „ნ. სტომაქი და ტანი გაუგრძილ-
დეს“; „ნა. — მოტეხილისა“ — „ნბ — დაკოდილისა“, (დასაწყისი).

646 — 1 „ნ. ბ“ (კარი ორმოტოდამეთორმეტე) დაკოდილისა აღდგენილია დედნი-
სეული სარჩევის მიხედვით. დასაწყისი აკლია.

647 — 1 ნუსხაშია: „ღრამა“. 647 — 2 ამ სიტყვის გასწვრივ აშიაზეა: „მწუანე“.

647 — 3 ეს სიტყვა გამეორებულია ნუსხაში.

648 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „მწუანე“. 648 — 2 ამ სტრიქონის გას-
წვრივ აშიაზეა: „შავი მალამა“. 648 — 3 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „შავი მალამა“.

648 — 4 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „შავი მალამა“.

649 — 1 ნუსხაში „აიღე“ — განმეორებულია. 649 — 2 ამ სტრიქონის გასწვრივ
აშიაზეა: „ხორცმეტისა“. 649 — 3 ნუსხაშია — „ღრამა“.

650 — 1 ამის გასწვრივ აშიაზეა: „გამოცდილია“.

651 — 1 ამის გასწვრივ აშიაზეა: „გამოცდილია“.

655 — 1 „და“ — განმეორებულია.

656 — 1 „არის“ განმეორებულია, 656 — 2 „არ დააკლდეს“ — განმეორებულია.

659 — 1 „ბუნებისა“ — განმეორებულია. 659 — 2 „მას“ — განმეორებულია.

- 663 — 1 „მისგან“ — განმეორებულია.
- 664 — 1 „მერმე ჩაურთენ“ — განმეორებულია. 664 — 2 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზე: „მოციქულთა“, 664 — 3 მომდევნო გვერდის ქვედა აშიაზე მინაწერია: „აქ აკლია მართლაც უნდა აკლდეს რვეულის 3—6 ფ. 664 — 4 ეს კარი აღდგენილია დედნისეული სარჩევის მიხედვით (იხ. ტექსტისათვის).“
- 670 — 1 „ადგილსა“ — განმეორებულია.
- 672 — 1 ნუსხაშია — „გუფიცებს“. 672 — 2 „რომელი“ — განმეორებულია.
- 673 — 1 „და“ — განმეორებულია. 673 — 2 „ვირე“ — განმეორებულია.
- 674 — 1 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზე: „მისთუისე“ 674 — 2 ქვედა აშიაზე (560 r-ს) მიწერილია: „აქ ერთი ფურცელი აკლია“.
- 676 — 1 „არს“ — განმეორებულია.
- 677 — 1 აქ (564 r-ს) ბოლო კიდევ აღნიშნულია — „აქ აკლია“. 677 — 2 ნუსხაშია „მართენით“..
- 678 — 1 „და აწ“ — ნუსხაში განმეორებულია, 678 — 2 ნუსხაში — „ცალკე“.
- 680 — 1 „რომელი“ — განმეორებულია.
- 682 — 1 „დედათა“ — განმეორებულია, 682 — 2 „და მისგან“ — განმეორებულია.
- 686 — 1 „და მეორე“ — განმეორებულია. 686 — 2 „ვირე შეიქნას“ — განმეორებულია.
- 687 — 1 გასწვრივ აშიაზე მიწერილია: „მისთუისე“.
- 688 — 1 ნუსხაშია: „გიაშობას“. 688 — 2 „მათი“ — განმეორებულია.
- 689 — 1 გასწვრივ მიწერილია აშიაზე: „საცხებელი სამოსა“.
- 692 — 1 „და აილას“ ნუსხაში — განმეორებულია.
- 697 — 1 გვერდი 585 v-ს აშიაზე მიწერილია — „აქ აკლია“. 697 — 2 ნუსხაშია — „წაბაკიდება“.
- 707 — 1 სიტყვას თავზე აწერია: „თუხმაქანია“.
- 708 — 1 ქვედა აშიაზე მიწერილია: „ბაკალათალ-ამკა თუხმაქანსა ქუან“. 708 — 2 სიტყვა ნუსხაში განმეორებულია.
- 709 — 1 „მარტულისა“ — განმეორებულია.
- 711 — 1 ნუსხაშია — „ფირუტულ“. 711 — 2 ნუსხაშია — „ხერა შამბარი“.
- 717 — 1 „და“ — ნუსხაში განმეორებულია.
- 718 — 1 „ხუთისა“ — განმეორებულია.
- 719 — 1 „მაშა ესცეთ“ — განმეორებულია. 719 — 2 ნუსხაშია — „ეპარძალოთ“.
- 725 — 1 „ექუსისა“ — განმეორებულია.
- 727 — 1 აქ ფურცელი აკლია. დანაკლისი ეხება კარს: „ა ბ — თავის თმისა და წერისა სენთა კურნება და წამალნი“.
- 728 — 1 ეს კარი აღდგენილია დედნისეული სარჩევის მიხედვით. თვით ტექსტში მოხდა ცვლილებები, გადაადგილებები — დედნისეულ, ტექსტთან შედარებით (იხ. ტექსტისათვის).
- 732 — 1 დედანს აქ აკლია, რაც მიწერილია 621 v-2 ქვედა აშიაზე — „აქ აკლია“.
- 736 — 1 ნუსხაში ამ სტრიქონის წინ ტექსტშივე სინგურით სწერია: „თავი ორმოცდამეხუთე“, იგი გადმოჰყვლია იმ დედნიდან, რომელიც გადამწერს გამოუყენებია.
- 736 — 2 ნუსხაშია: — „დრამადღე“.
- 737 — 1 ამ გვერდის აშიაზე მიწერილია: „აქ თავი აკლია ნიდ“.
- 739 — 1 „და“ — განმეორებულია.
- 745 — 1 „და ერგების“ — განმეორებულია.
- 747 — 1 ნუსხაშია — „მოატუებს“ 747 — 2 გვერდით აშიაზე იკითხება: „თავი ორმოცდამეორე“.
- 749 — 1 — წინადადება დაუმთავრებელი ჩანს.
- 750 — 1 ნუსხაშია: „ყრამაჰ“. 750 — 2 „როდეს“ — განმეორებულია.

757 — 1 „მართლენი“ — განმეორებულია.

759 — 1 „ანუ“ — განმეორებულია.

760 — 1 „და“ — განმეორებულია.

764 — 1 ნუსხაშია: „ერუსა“.

765 — 1 „ძალსა“ — განმეორებულია. 765 — 2 ნუსხაშია — „იგავსა“.

769 — 1 ნუსხაშია — მატებებს“.

776 — 1 ამ გვერდის კიდეზე სწერია: „და თბილი წყალი საქმელსა სტომაქიდაღმა ზეით მოქცევს და წყალი ცივი რაცა მრთელი კაცი იყოს, ყუალასა ერგების; და ცივი წყალი ძარღუებშიგა სისხლსა კარგად ამყოფებს და არცა წააყდენს“.

776 — 2 „სუას“ — სტრიქონებს შუა ჩაწერილი სხვა ხელითა და მელნით.

777 — 1 „მიწა“ — განმეორებულია.

779 — 1 „ყმაწული“ — ნუსხაში ჩამატებულია.

780 — 1 „არის“ — განმეორებულია, 780 — 2 „თელისა“ — სტრიქონებს შუა ჩაწერილია სხვა ხელითა და მელნით. 780 — 3 ამ გვერდის (669 v) აშიაზე მიწერილია სხვა ხელით: „აქ ორი ფურცელი აკლია“. 780 — 4 აქ წყაროდან მოყოლილი სათაურია: „თავი ოცდა მეთექუსმეტე“.

781 — 1 გვ. 671 r-ს ქვედა აშიაზე მინაწერია: „აქ აკლია“ — ტექსტს მართლაც აკლია.

782 — 1 აქაც წყაროდან მოყოლილი სათაურია: „თავი ოცდამეჩვიდმეტე“.

785 — 1 აქაც წყაროდან მოყოლილი სათაურია: „ქარი ორმოცდაათოთხმეტი“.

786 — 1 ამ სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „აფლუნია“. 786 — 2 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „ღვიძლისა და სტომაქისა“, 786 — 3 „ნიახური“ — სტრიქონებს შუა ჩაწერილია სხვა მელნითა და სხვა ხელით. 786 — 4 მომდევნო (676 r-ს) აშიაზე მიწერილია სხვა ხელით: „აქ აკლია ფურცელი“.

787 — 1 „ქაბირისაგან“ შემოხაზულია სხვა მელნით და არა დედნისეული ხელით თავზე აწერია: „ქაფი გამოწმიდე“. 787 — 2 ამ გვერდის (676 v) ბოლო აშიაზე მიწერილია „აქ ფურცელი აკლია“.

788 — 1 „გაუტრი“ — სტრიქონებს შორის ჩაწერილია სხვა ხელით. 788 — 2 სტრიქონის გასწვრივ აშიაზეა: „ბოასირისა“, 788 — 3 „ბაშასტაქს“ — ზემოთ სხვა ხელითა და მელნით აწერია „ლენცოუა არის“ 788 — 4 ამ გვერდის (677 v-ს) ქვედა აშიაზე მიწერილია: „აქ აკლია“.

789 — 1 „კულაქს“ — თავზე სხვა მელნითა და ხელით მიწერილი აქვს: „ზირა — ქირმანი არის“.

ხელნაწერის გვერდებში: 507r, 513v, 536r, 564r, 604v, 629r, 631r — შესაბამისი თანმიმდევრობით ქვემოთ ჩამოთვლილი სიტყვები ასე იკითხება: სომა, თერთი, დამქუარი, კუტოში, თუვით, ვერული, უმანებს. ეს სიტყვები პირველი გამოცემის ტექსტში ძახილის ნიშნებით ასევე იყო წარმოდგენილი. ჩვენ იგი შინაარსის მიხედვით ასე აღვადგინეთ: ზომა, თეთრი, დამწუარი, კოტოში, თუ ვით, ველური, უმატებს და ძახილის ნიშნებიც მოვუხსენით.

ლექსიკონისათვის

სამკურნალწამლო საშუალებათა სახელწოდებების ეტიმოლოგიური განმარტებები წინამდებარე ლექსიკონში არაა მოცემული, ვფიქრობთ, ეს უნდა მოხდეს ძველი სამკურნალო ძეგლების მთელი ლექსიკური მასალის შეჯამებისა და შეჯერების შემდეგ. ქართული მედიცინის ისტორიის განყოფილებას დაწყებულ აქვს ასეთი ხასიათის მუშაობა „ძველ ქართულ სამედიცინო-ბიოლოგიურ ტერმინთა ლექსიკონის“ სახით, სადაც მოცემული უნდა იქნეს ცალკეულ მედიკამენტთა როგორც ეტიმოლოგიური ისე შინაარსობრივი განმარტებები აღმოსავლური ენების სპეციალისტთა დახმარებითა და მონაწილეობით. ამჯერად წინამდებარე ლექსიკონში კი მივეცით მხოლოდ შინაარსობრივი განმარტებები იმ შესაძლებლობათა ფარგლებში, რასაც იძლევა ძველ ქართულ მედიცინაში გამოყენებული სამკურნალწამლო საშუალებათა შესწავლის თანამედროვე დონე. ზოგიერთი სიტყვები, რომელთა პირდაპირი ახსნა ვერ მოხერხდა ვერც ლექსიკონებით, ვერც კონტექსტით, ჩვენ მაინც შევიტანეთ ლექსიკონში და მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ, რომ ტექსტიდან ამ უცნობი სიტყვის შემცველი ციტატიც მიგვეწერა, რაც დაახლოებით მაინც იძლევა წარმოდგენას, სიტყვის რაობაზე. მაგალითად სიტყვა „ფუდამოი ასარონი“ ვერ განვმარტეთ, ლექსიკონში მას მივუწერეთ ციტატი ტექსტიდან „ზაფრანი, ფუდამოი ასარონი ესე თუითო დრამისა წონი“. ამ ციტატით მაინც ირკვევა, რომ ის მედიკამენტია, წამლეული ნაერთის ერთ-ერთი შემადგენელი და სხვ.

ლექსიკონის შედგენისას ჩვენ მიერ გამოყენებულია შემდეგი წყაროები:

1. ლექსიკონი, დართული დ. კოტეტიშვილის გამოცემაზე: „წიგნი სააქიმოდ“, თბილისი, 1936 წ.
2. ლექსიკონი, დართული დ. კოტეტიშვილის გამოცემაზე: „უსწორო კარაბადინი“, თბილისი, 1940 წ.
3. ლექსიკონი, დართული დ. კოტეტიშვილის გამოცემაზე: „იადიგარ დაუდი“, თბილისი, 1938 წ.
4. მოკლე ქართულ-რუსულ-ლათინური ლექსიკონი მცენარეთა, ცხოველთა და ლითონთა სამეფოებებიდან, შედგენილი თ. რაფ. დავერისთავისაგან, თბილისი, 1848 წ.
5. სულხან-საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, პროფ. იოსებ ყიფშიძისა და პროფ. აკაკი შანიძის რედაქციით, თბილისი, 1928 წ.

6. ლექსიკონი, შედგენილი პროფ. ილ. აბულაძის მიერ. დართული ზ. ფანასკერტელის „სამკურნალო წიგნ-კარაბადინზე“, თბილისი, 1950 წ.

7. დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსულ-ფრანგული ლექსიკონი, 1840 წ.

8. პროფ. ილ. აბულაძის ლექსიკონი, რომელიც დართული აქვს შრომას. „ძველი ქართული ენა და ლიტერატურა“, თბილისი, 1934 წ.

9. პროფ. ილ. აბულაძის ლექსიკონი, რომელიც დართული აქვს წიგნს „მარტვილობა შუშანიკისი“, თბილისი, 1934 წ.

10. А. Яшвили, Народная медицина в закавказском крае, Тифлис, 1903 г.

11. მაყაშვილი ალ., ბოტანიკური ლექსიკონი, თბილისი, 1949 წ.

12. Абу Али ибн Сина (Авицена), канон врачебной науки. Кн. I и II, изд. А. Н. Узб. ССР, Ташкент, 1954 и 1956 гг.

13. ეკ. ჩიქოვანი. კარაბადინებს დართულ ლექსიკონებში შესული ზოგი სამკურნალო მცენარის სახელწოდებისა და ტერმინის დაზუსტებისათვის, „მაცნე“, — № 4 — 1972 წ. გვ. 155—162.

შემოხსენებული წყაროები ლექსიკონში ზოგან შემოკლებით გვაქვს დასახელებული:

ი. აბ. — პროფ. ილ. აბულაძე.

ლ. კ. — ექ. ლ. კოტეტიშვილი

რ. ერ. — რაფიელ ერისთავი

ვ. ლ. — ვახტანგის ლექსიკონი (გამოყენებულია პროფ. ილ. აბულაძის, ზაზა ფანასკერტელის „სამკურნალო წიგნზე“ დართულ ლექსიკონიდან).

მაყ. — ალ. მაყაშვილი

უ. კ. — „უსწორო კარაბადინი“.

საბა — საბა სულხან ორბელიანი

წ. ს. — „წიგნი სააქიმოა“

ზ. ფ. — ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი.

წიგნი პირველი

ა

აბაკი კახტიდისა — „თათრულად ყოსრა ჰქუიან, სოსნის ძირა არის, აირს არის ქართულად იის ძირს უზახიან“ იხ. ყოსრა, აირსა||ირსა, იხ. იის ძირი.

აბალბალამი||აბალბალი — უნდა იყოს იგივე აბალბანი (არაბ. ჰაბ-ალბანი), *Moringa pterigosperma* Gaertn. ან *aptera* Gaertn ბანი აბი — *pilulae olivariae* (ბანი — ეგვიპტური ბალახი, „ბანი ბალახი არის, რომე მისრეთს იშოვების“ (უ. კ.).

აბალბალასანი || აბინბალასანი — *Populus bals amiferae* მარცვალი, ნაყოფი (საქართველოში ატ იზრდება).

აბალკარდა — ტიის (ნაწლავის პარაზიტის) ერთერთი სახე.

აბალკილილი — აბბ ალ-კილილი, გარეული კასია, *Cassia tora* Forsk.

აბალკოკა — ერთგვარი აბი, „მარცვალი გალანოზისი“.

აბალმინთინი — ერთგვარი „მარცვლის“ სახელწოდება.

აბალმუკლი — ერთგვარი აბი მზადდება ხის წებოთი (მეყუბა *gummi Resina ladanum*).

აბალ ფაკდი, — „რომელ არს ფანჯაქუშტისა თესლი და ჰრქუიან ხუთ-ფურცელი“. იხ. ფანჯაქუშტი.

აბანილი — თესლბ *Convolvulus arvensis* L. ხვარტლა, ფათალა, ხეიარა.

აბარბიონი — იხ. აფარბიონი.

აბარი ხალისი — შედის ერთერთი გუარისნის შემადგენლობაში: „მასტაქი ბერძელი და აბარი ხალისი“.

აბატრიფა—ძეწსა ჰქუიან. იხ. ძეწა, აბაშნი, აბაში—აბაში, აბისინიელი, ეთიოპი.

აბახოლინჯანი — უნდა იყოს აბალ ხოლინჯანი. ერთგვარი აბი, „მარცვალი“. ალბათ ხოლინჯანისაგან (იხ.) მზადდებოდა.

აბეკმაქი||აბეკამაქი — „კამას თესლსა ჰქუიან“. იხ. კამა.

აბიკი — „რომელნი შეეპყრნენ ცხროსა და ვუელასა შეჭირვებისა გზითა და რომელნი აბიკ იყუნენ და ერთმანერთსა ზედა შეიჭირვებდნენ“.

აბილღურმანი — კუჭის შემკვრელი საშუალება. იხმარებოდა ბიის შარბათით.

აბკია რთული წამლის შემადგენელი ნაწილი, „ვაშაყი და აბკია და კამა... თუითო რვა წონა“.

აბრინჯი ბრინჯი უნდა იყოს.

აბულღარა || აბულღარი || აბალღარი „დაფნისა თესლი“, ნაყოფი ან აბი *Laurus nobilis* L-ისა, დაფნა. იგივე ჰაბალღარი. შდრ. ღარი — დაფნა, აბალ-მარცვალი.

აბუსალაბი — „აბუსალაბის წუენითა და ხილითა მკავითა“.

აბუტარატი — ბალახია. იხ. ქრთესი, იხ. ცმახი.

აბჯარა „რომელ არს ლაფთი“. იხ. ლაფთი.

აბჯარალ მელიქი — „და არს ესე ლაფთისა კუერი აბჯარას, ლაფთის კუერი, იხ. აბჯარა, იხ. ლაფთი.“

აღროშიზინი ერთგვარი რთული შე-
მაღვენლობის კვერი.

აღროშიზანი — ერთგვარი კვერი,
რომელიც შედის „დიდი თრიაყის“ შე-
მაღვენლობაში.

აღხარი || ათხარი აღხირი || აღ-
აღხირი — „ვალმერუკი ჰქუიან“ (იხ.).
„თივა მკულარსა ჰქუიან“. (იხ.) *Calamus*
aromaticus.

აღხარის ძირი || ათხარის ძირი —
იხ. აღხარი.

აფანი || ჰაფანი სანაყელი, როდინი.

აფთი „რომელ არს კაცულა წური-
ლი“. იხ. კაცულა.

აფკია — „დიდი ლარსტონის“ (იხ.)

ერთერთი შემადგენელი, უცნობია.

აფსინდი — იხ. აფსინდი.

აფშანდა — იგივე აფშანა. *Artemisia*
maritica.

აფშნარი ასურული — შდრ. აფშანა.

აზო — (აზუა — საბრი, *Aloe*).

აზრა თერია, — რთული შემადგენ-
ლობის ერთგვარი თერია. იხ. თერია.

აზრა მაჭუნი — რთული შემადგენ-
ლობის ერთგვარი მაჭუნი. იხ. მაჭუნი.

აზრავი — *Apocynum diose*, ქენ-
ღარი.

ათანასია || ათინასია — *Nerium ole-*
ander. ოლიანდრე.

ათლია — უცნობია.

აიკვი — „სომხითით მოვა, ქართუ-
ლად თივა ჰქუიან“.

აინდაბეგს თესლი || აინდაიბის თეს-
ლა — ჰინდი ბაე უნდა იყოს (ინდური
ბია, კომში). მისი თესლი შედის ერთ-
ერთი შარაბის შემადგენლობაში.

აირსა — იგივე ირსა (იხ.).

აიარკარა||აიარკარა||აიარკარა აყირ-
ყარა||აყარყარა — „ქარქუეტას ძირი“
Hippomarathum crispum, ქარქვეტა
(იხ.), ჯახი. „გაბაონის ძირია“.

აიარონი — „რომელ არს ეაჯი“. იხ.
ეაჯი.

აიარტი — „აილო... აფთიმონი, აიარ-
ტი, აბალბალასანი“.

აკლიმი — ოქროს წიდასა. ჰქუიან.
იხ. წიდა.

აკლიტი — აკრიტი (იხ.) უნდა
იყოს.

აკრასალ ჰვაქაბდა — აკრასა
კვერი, აბი, ჰვაქაბდა||ჰვაქაბი — გეორ-
გინა, ვარდის ჯიშის ყვავილი, ე. ი. ხსე-
ნებულ მცენარისაგან გამზადებული კვე-
რები, ტაბლეტები.

აკრასი — კვერი, ტაბლეტი, ყურსი.
„რომელ არიან კუერნი“.

აკრიტი — *Cynodon detylon* L.
კლერტა.

ალადხირი — იგივე აღხირი (იხ.).

ალავერტი — იხ. ლატა. „ალავერ-
ტის თესლი“, „ალავერტის შემგებრისა
წყლითა და ბაზარ კატონითა“.

ალარდენი — „*Punica granatum*
L.“ ნაყოფის (ბროწეულის) გული „ბრო-
წეულისა გული“.

ალატრო — *Rhus Coriaria* L „თუ-
თუბა“, თუთუბო.

ალატროს წყალი — *Aqua Rhois*
Coriariae.

ალაფული — ცხრთინის ხილსა
ჰქუიან. იხ. ცხრთინის ხილი.

ალაქალ ბუთი — „ბელეკონისა გო-
მიზსა ჰქუიან“. იხ. ბელეკონი, გომიზი.

ალბუბ — „თხილია“ *Corylus*.

ალევეს — „საბრსა ჰქუიან“. იხ.
საბრი.

ალელაჯი || ალილა — *Terminalia*
chebula Retr ალილეჩა (მცენ.) *betonica*
officinalis L.

ალვა — სურნელოვანი ნივთიერე-
ბა, მანანა. იგივე შირახიშტი. იხ. შირა-
ხიშტი.

ალია — შედის რთული წამლის
შემადგენლობაში. „ბალასნის თესლი და
ალია და ძირი თივა კაცისა ექუსი ღრა-
მი“.

ალილა — იხ. ალელაჯი.

ალილა ინდი — ინდური ალილა.

ალილა ქაბული — ქაბულური ალი-
ლა.

ალიხინთინი — „მანანოსსა ჰქუიან,
ქართულად ბარაბო“. იხ. ბარაბო.

ალიხტორია — რთული შემადგენ-
ლობის ერთგვარი მაჭუნი.

ალიქაცი — „ხუარასანია“, იხ. ხუარასანი.

ალკინა — „სომხურად ჯარაოტ ჰქუიან და მახთი, ჭართულად ჭალბანა“. იხ. ჭალბანა.

ალობა — „ალობა და ზაფრანი და საკმეუნია... სწორი წონი“.

ალორიკი — კოწახური. იგივე მრუპი.

ალორიკის თესლი — იხ. ჰეზერმრე, იხ. კოწახური.

ალტაროა — შედის თერია აზრას შემადგენლობაში. უცნობია. იხ. თერია აზრა.

ალფარა — „ტონუნია და ქართულად ენდრო“. იხ. ენდრო, იხ. ტონუნი.

ალქალბუთ — „ბელეკონისა გომიხსა ჰქუიან“. იხ. ბელეკონი. იხ. გომიზი.

ამამა — *Amomum. Vitis repanda wight.* მცენარე, რომლისგანაც ბალზამს აკეთებენ. იგივე ჰამამა.

ამარტონი — „ამარტონი და ამარიკონი ბაბუნაჟსა ჰქუიან“. იხ. ბაბუნაჟი.

ამბარბარი — წამალია გულის ტვილის საწინააღმდეგო. მიიღება ამბრისაგან. შედის ერთ-ერთი სიქანგუბინის შემადგენლობაში: „საყამუნია დრამ ნახევარი, ამბარბარი კმელი სამი დრამი“.

ამბარბარსია || ამარბარსი || მარბარსი — „კოწახური“, *berberis Vulgaris L.*

ამბარი — სურნელოვანი ნივთიერება. *Ambra*, ვეშაპის (კაშალოტის) ნაწლავებისგან გამოწოფი. ამბრა.

ამბროსი || ამროსია — გუარისნის ერთერთი სახის სახელწოდება. *Ambrosia maritima L.*

ამიორი — ჰიბამაბი ამიორი, საბრის მარცვლის (აბის) ერთერთი სახის სახელწოდება.

ამლაიქი || ამლაჯი || ამლაიქი — „ბაბის კურკასა ჰგავს, თათარნი მეშაჟმიშ ანობენ“. *Phyllanthus Emblica L.*

ამოდ ბოზიენი || ამოდბოზი — კონტექსტით ჯამბაზებს უნდა ნიშნავდეს.

ამონიკონი — ერთერთი შემადგენელი „თოდორიტონისა, რომელ არს

იარაჯ ლოდოლია დიდი“. იხ. თოდორიტონი.

ამორდომა — ამოვარდნილობა (გაღლითად, სახსრის).

ამრიკონი — იგივე ამარტონი.

ამუა — კოკაროჩისა ძირია და შუშან ყუპვილია“. იხ. კოკაროჩის ძირი. იხ. შუშან ყუპვილი.

ამურთი || ამარტა — იგივე ამურტი „ბაბაყველას ჰქუიან, ჰაყიყი ჰქუიან, თათარნი იაშმი ანობენ“ (ვ. ლ.).

ანანუხი — „პიტნასა [ჰქუიან]“. *Mentha.*

ანგუმატი — იხ. ანგუეატი. იხ. ოუპანი.

ანგუეატი || ანგუზდი || ანგუდანი || ანგიზოლი საქბინაჟი. უპანი, ჭალბანა, *Cummi Resina Asae Foetidae.*

ანდარანი — ანდარანული, მარილი || მარილი ანდარანი. ერთგვარი წმინდად გარჩეული მარილი (ი. აბ.). „ანდარანული“. გეოგრაფიული ადგილის მანვენებელია (წ. ს.).

ანდოკოკო || ანდაკოკო — „თესლი ანდოკოკოსი“. იხ. ჰინდიკოკი.

ანდრიონისა თესლი — უცნობი მცენარის თესლი, შედის „დიდი ლარსტონის“ (იხ.) შემადგენლობაში.

ანდუზი || ანდუზია — იგივე რწყინი (იხ.) თეთრი კულმუხო, თეთრი აბუტარაკი. შხამა ბლახი. *Veratrum Album L.*

ანიმონი — „ბატიაბანჯ არია“. (იხ.) იგივე ანემონი, *Anemone coronaria L.*

ანისონი || ანისომი || ანისული — *Anisum L. (Pimpinella anisum)* ანისულა.

ანმეარე კახა — იხ. ფარფარ, იხ. დანდური იხ. თუხმაქანი.

ანტაქი საყამუნია || საყამუნია ანტაქი — შედის რთული წამლის შემადგენლობაში. „აიღო საყამუნია ანტაქი, წონი დრამისა და ნახევრისა“. იხ. საყამუნია.

ანტოვიო — იგივე ელეგოა (იხ.).

ანტრაფასისა ყურძენი — კონტექსტით რაღაც დავადება უნდა იყოს.

ანუშადური — ნიშადური უნდა იყოს.

ანცხოტი — იგივე ანძახოტი *Fumarica officinalis*.

ანძაროთი || ანწაროთი — წებო. *Pennaea sapocolla* ან *P. mucronata*.

ანჭუდანი — *Ferula assa* — *foetida* L.

აპლახია — მურატ მარტენის (იხ.) თესლი.

აპოლიასი — ერთ-ერთი მაჭუნის სახელწოდება.

არავილი — უცნობი ნივთიერება, რომელიც შედის თერია აზრას შემადგენლობაში.

არდი — „შინაური ვარდკაჭკაჭა“ (საბა) *Cichorium inbivia* L.

არდისა კაჭკაჭისა ძირი — იხ. არდი, იხ. კაჭკაჭი.

არირია — უცნობი ნივთიერება, შედის მაჭუნი ალისტორიას შემადგენლობაში.

არნავა — იხ. არწმავა.

არნიყვავიანე — „გაურივე და არყი და არნიყვავიანე და ჯაბლანგი“.

არწმავა — ქრთერთი შემადგენელი „თიადიკო მკურნალის“ მაჭუნისა.

არსტენი — ერთერთი რთული შემადგენლობის წამალი.

არტანიოთის ძირი — „რომელ არს ჯაბლა“. იხ. ჯაბლაი.

არტუანისა || არტიანისა — ერთერთი საწამლავთაგანი.

არფარიკონი — „გოტამორენ ჰქვიან“. (იხ.) გოტამორენ.

არქალანი — ერთგვარი იარაჯის სახელწოდება. რთული შემადგენლობისა.

არყი. — შედის რთული წამლის შემადგენლობაში, „გაურივე არყი“.

არტანიოთის ძირი — იხ. არტანიოთის ძირი.

არჯახი — *Ferrum sulfuricum*. ძალა, შაბიამანი.

ასაბელ დიფრი — მეტად რთული შემადგენლობის ერთგვარი მაჭუნის უცნობი ელემენტი.

ასარიონი || ასრიონი — „უღილაური“, *Asarum ibericum*, ხარის ჩლიქა. იხ. ხრტიში.

ასაქი — იხ. კუროსთავი.

ასბათი — ნივთიერება, რომელიც შედის მათხუნი აფთიომონის შემადგენლობაში.

ასკილი აკრასი — „თაგუისა ხახუია“. იხ. თაგუის ხახუი.

ასკოდარონი — „ნიორი ველური, რომელსა სახელსდებენ ბერძენნი ასკოდარონი“. იხ. ნიორი ველური.

ასპანი — „სურმს ჰქვიან“ (ვ. ლ.) ერთერთი საწამლავთაგანი (სურმა — *Antimonium cridum*).

ასლისხუნი || ასლხუნი — „ძირტბილას ძირს ჰქვიან“. *Glycyrrhiza glandulifera*.

ასორიკი — *Eruca sativa* Lam. ინდაუ.

ასპი — წონის ერთეული უნდა იყოს. „ერთისა ასპისაგან ერთისა ცხენოსნისა აბჯარი შექმნა“.

ასტოვანხუდოსი || ასტოხოდოსი || ასტახოტოსი || ასტროხოდოსი — ლავანდა, თავშევა ბალახი, *Flores lavandulae*. dec. „ეზანახორია“ (იხ.).

ასტოლია — საღვინენის ძირია. იხ. საღვინე.

ასტფანი — „ყურძენია სომხურად გერამოტი“. იხ. გერამოტი.

ასფანდა ფადი — შედის რთული წამლის შემადგენლობაში. „ასფანდა ფადისა ძირი და მელლაბი გაჭურცნილი“.

ასფარის — თესლი იგივე ჭამლი. *Semina Carthami tinctorii*. ალისარჩული.

ატარი — „ათარი — მეწვრიმალე“ (საბა).

ატალახუნი — უნდა იყოს ასლისუნი (იხ.).

ატრიგოლე ხაში — „წამალსა ჰქვიან“.

აუბალ კამალი — შედის რთული წამლის შემადგენლობაში. „აუბალ კამალი, პრასის თესლი და თერიისა ბანბადის ძირი“.

აფარბიონი || აფრაბიონი — *Euphorbia*. რძიანა.

აფასალანტოსი — „პაზრანული ეკლის ხილი არის“. იხ. პაზრანული ეკალი.

აფთიომონი || აფდიომონი — „ქარეთულა უნდა. ქონდრის ხესა ჰგავს“. აბ-

რეშუმა ანუ იალსაჩი *Cuscuta L.* იარსაჩი.

აფილონი — უცნობი ნივთიერება, შედის თერია აზრასა და იარაჯის შემადგენლობაში.

აფიონი — *Opium*, თერიაყი, „შავისა ხაშხაშის რძე არის“. წვენი მცენარეიდან *Papaver Somniferum L.* ხაშხაში, ღაღღაყი, ყაყაჩორა.

აფლონია — ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება.

აფლონია უმცროსი — იხ. აფლონია.

აფლონია ფარსი — ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება.

აფლონია პირუმი — ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება.

აფილმოისი — დაავადებაა „აფილმოისი და მონოხოლია რომელ არს დაცემა ყოველსა მთოვარესა ახალსა“.

აფრაბალიონი — აფრასიონი იხ.

აფრასიონი — *Marrubium* ფოლორცის ბალახი.

აფრიკონ — ფარფიონია. იხ. ფარფიონი.

აფრატუნ — „ბარცუნუკია. ყაი-სუმი. ქართულად მყუ[?]ავის კუდა არის“. იხ. ბარცუნუკი. იხ. ყაი-სუმი. იხ. მყუდავის კუდა.

აფსიზაჯი — შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში „მური და აფსიზაჯი და კრკოი“.

აფსინდა || აფსინდი || აფსინდი || აფსინთი || აფსანთი || აფსანთი, — *Artemisia absinthium*. — აბზინდა.

აფსკა. — აფკი, აფსკი. „ბროწეული... ასრე დაწურე, რომე შიგნითი აფსკა აკრავს იგიცა თანა დაატანე და გაწურე“. „თხელი რამ კანი“ (საბა).

აფსისკი — „რომელ არს სპეტი ეგუიპტური“. იხ. სპეტი.

აქილა-მელიქი || აქილილ მელიქი || აქილალ მელიქი || აქილალ მელიქი — „რომელ არს სუდი“ *Melilotus aiba lam: et officinalis lam.* ძიძო.

აღმუმ — იხ. თეთრი ცუილა.

აღსრნი. იხ. ნახსუა.

აღსკატაკი — იხ. მოლოხია. იხ. მოლოქი.

აყაყია — აყიციის ფისოვანი წვენი.

აყირო — კვახი, გოგრა, *Cucurbita mexima Duch Melopepo L.* მსხვილი დიდი გოგრა.

აყირყარა || აყარყარა — არაბ. აყარ. სამკურნალო ბალახის ძირი ზოგადად. ეს ფორმა მრავლობითი რიცხვისაა.

აყირყარა ანისურისა — ანისურის ძირები. იხ. აყირყარა, იხ. ანისური.

აშკაკული || აშკაკულა — იხ. აშკაკული.

აშუნს — არგებს „მაშუნი — წე-მრგე“ (საბა).

აშუყული — „რომელ არს სუნტრისა ძირი“, სუნტრის ძირი *polygion-tum*, დათვეოლა.

აცამეში — იგივე ბოვრა, იგივე ულბული იხ.

აციწარი — „იის ხილია“ იხ. ია.

ახდუნია — „კალმუნა ახდუნის ჰქუიან“ იხ. კალმუნა.

ახარ სტიხი — ერთერთი გუარინის სახელწოდებაა, „ახარსტიხი, თარგმანებით მჯობნელ ყოველსა ტყეილსა“ იხ. საინდი.

ახლა ზონძორი — „ყუთელსა ფერისულსა ჰქუიან“ იხ. ფურისულა.

ახჩურის ხე — *acacia*.

აჯირღათინ — ერთერთი წამლი იუბსიბილილით. (იხ.) მოწამელის საწინააღმდეგოდ.

აჰვამაჰურუხი — უცნობია.

ამლაჰ — ჰმინდაუკსა ჰქუიან. იხ. ჰმინდაუკი.

ამრვა — შედის „თრუნჯის გუარინის“ შემადგენლობაში.

ბ

ბააკი — იგივე ბაჰკი ანუ ბაჰყი დაავადებაა *Vitelligo* (ბაჰყი — კეთრის წყლული თეთრი, წ. ს.) „ვის კეთრი იყოს და ბააკი“.

ბაამანი — იგივე ბამანი ანუ ბამპანი *Silene inflata Sm.*

ბაბ[ა]ყვადი || ბაბაყვადი || ბაბაყვადი — *Verbascum spectabile M. b.* ხარის კუდა.

ბაბუნაჟი || ბაბუნაჟა || ბაბუნაჟი ||
ბაშბუნაჟი — გვირილა, *Piretrum*.
„რომელ არს გვირილა“.

ბაბუნა ჭულაბა — გვირილის შარ-
ბათი. იხ. ბაბუნაჟი. იხ. ჭულაბა.

ბადაგი მოდულელებული ტბილი.

ბადავარდი „არს უმცროსი მგლის
კორჭი“, „რომელ არს ყუავილი ეკლი-
სა თეთრი დიდროვანი“ (ზ. ფ.), ბადა-
ვარდა, მთის ჩაღუნა, მთის ვარდი,
Aspidium Aculeatum döhl.

ბაღინჯარი || ბაღრიჯანი || ბაღილა-
ჯი — იგივე ბაზინჯანი ბაღრიჯანი *Solanum Melongena L.*

ბაღრნობი — „რომელ არს თურჯი
ხმელი“. იხ. თურჯი.

ბაღრუჯი || ბაღრუჯი — იგივე ბა-
ზარუჯი „ტენცო, პიტნა“ *Mentha aquatica*. „გარეული წყლის პიტნას ჰქვია“
(ვ. ლ.) „ბაღრუჯის თესლი, რომელ არს
ბავეჟი“.

ბაე||ბია — სპარსულად არის კომშს
ჰქვია“ (ვ. ლ.) *Cydonia vulgaris Pers.*
ბავრუჯი — *Borax*, *Chrysocolle*,
„ბორასა ჰქვია“. ბორაქსი.

ბაზარა ქაშუტი — შედის ერთერთი
შარბის შემადგენლობაში.

ბაზარნიკი — „ქაბრისა ძირისა ქერ-
ქი და ძირი საცნაური, ბაზარნიკი ჰქუ-
იან“. იხ. ქაბრი.

ბაზარკატონა || ბაზარკატონა || ბა-
ზარკატონი — „კრავისა ენა“ *plantago
major L.* მრავალძარღვა.

ბაზარკატუნას თესლი || ბაზარკა-
ტუნის თესლი — „მრავალძარღვას თესლს
ჰქვია“.

ბაზრულ ბანჯი || ბაზრულ ბანჯი —
ლენცოფის თესლი. „რომელ არს ლენ-
ცოფისა თესლი“. *Semina Hyoscyami*.

ბაკოთალამაკა — უკვდავა, ანუ
„კისმისა წყალი“. იხ. კისმის წყალი.

ბაღადური || ბაღდური — *Anaca-
rdium*, „შავი კურკა არის ქათმის გუ-
ლის ოდენი, წაბლს ჰგავს“ (ვ. ლ.) აკა-
რუ.

ბალარჯი || ბალაიჯი — *terminalia
bellerica Roxb.*

ბალილა || ბალილი — იხ. ბალარჯი.

ბალარჯის ფეჟილი — „დაფალ ექუს

თუე ბალარჯის ფეჟილშიგა“. იხ. ბა-
ლარჯი.

ბალასანი — იგივე ბალასინი „უნდა“
იყოს, „კარანან. ჰქვია“ ქართულად
(ვ. ლ.) *Balsamum: belsamina hortens-
sis dc.* ბალის ინა, საბას განმარტებით:
„ბალასინი, ზეს იტყვიან ერთსა, რომ-
ლისა მონაკურთხთაგან ჩამოეწვეთების,
კუალად ბალახია კიტრივით და მისის
გურკისაგან გამოჰქვია. ბალასინი იქმ-
ნების მრავალ წლის ზეთის-ხილის ზეთი,
გინა ღვინო და სხუასაცა შეამზადებენ“.

ბალასნის შეშის ქერქი — ბალასნის
ხის ქერქი.

ბალი — „მურტი ჰქვია, ბერძე-
ლად კასომადოსი, ქართულად ქაქნაჟი“.
იხ. მურტი.

ბალიაჟი — შედის ერთერთი რთუ-
ლი წამლის შემადგენლობაში. „და ბა-
ლიაჟი კურკისაგან გამოღებულა“.

ბამანი თეთრი, ბამანი წითელი. —
იხ. ბაამანი.

ბამბის გურკა || ბამბის თესლი —
Semina gossipii.

ბანხაციხ ძირი — *Comphocarpus
fruticosus (L.) R. Br.* მაყ.

ბანხის ხის ძირი — შედის ერთერ-
თი გუარაშნის შემადგენლობაში. „ბან-
ხასა ხისა ძირი და სუმბული“. ბანხა||
ბამბა. *Qossypium herbaceum. L.*

ბანგი — ნარკოტული ნივთიერება.

ბანვაშა — ია, *Viola mirbilis et
odorata L.*

ბანვაშას ყურსი — იხ. ბანვაშა, იხ.
ყურსი.

ბარაზო || ბარამზო — *Melissa
afficalinalis L.* (ლ. კ. ილ. აბ.). მთის
სუმბული. „ფურტყართ მოლი“ (საბა).

ბარალჯაბარი — უცნობი მცენარე
„ქუშტიბარე და კაკულია და ბარალჯა-
ბარის ღერი“.

ბარასომი || ბარსუმი გვერდის ტყი-
ვილი, ფილტვების ანთება.

ბარბარიგი — „მის არისა, (ე. ი.
ჩრ. ქვეყნის — მ. შ.) კაცნი ბარბარიგ-
ნია და კაბიტნ“, ჩრდილოეთში მცხოვ-
რები ადამიანის ბუნების აღმნიშვნელი
ტერმინია.

ბარბუზანი — „კლიტონია, რომე

ძეი მელია“. იხ. კლიტონია, იხ. ძეი მელია.

ბარგუატი — „ქახვანია, ქალბანა, ჯარაოტიცა ჰქუიან“. იხ. ქალბანა, იხ. ჯარაოტი.

ბარისტონი დიდი — რთული შემადგენლობის ერთგვარი მაჭუნი.

ბარცუნუი — იგივე ბარცუნაკი. *Acillea millefolium* L., ფარსმანდუი, ყვავისკუდა, მელიკუდა, კრავიკუდა.

ბასალასკილი — „თაგუის ხახუი“, *Scilla bifolia*, „თაგუის ხახუი“ შემწვარი, რომელსა ჰქუიან ბასალ ასკილი“.

ბასათი — იგივე მარჯანარი (იხ.) გრილი და ხმელი წამალი. თვალის მოსისხლვას შევლის და მხედველობასაც (უ. კ.).

ბასალიკე || ბასალიკი—ვენა, *Vena basilica*.

ბასბასა — *Myristica fragrans* Houtt-ის ნაყოფის ქერქი. „ჯავზის ქერქია“ (ვ. ლ.).

ბასვაიქი || ბასბაიქი || ბასბაჭი || ბასვაიქი || ბასვიქი — *Polypodium Vulgare*. კილამურა.

ბასრი — შედის ერთერთი გუარიშნის შემადგენლობაში. „რკინისა წილა და ბასრი კეცელია წონი ღრამისა ოცდაათისა“.

ბატიაბანჯ — იგივე ანიმონი.

ბაღასონი — „ბროწეულისა ყუავილია და ჟულინარიცა ჰქუიან“. იხ. ბროწეული, იხ. ჟულინარი || ჟულანარი.

ბაღბაქი — „სამითია, ქართულად ცერცოა“. იხ. სამითი. იხ. ცერცო.

ბაღდადი — ქალაქი ერაყში.

ბაღდადური ლიტრა — 1) წონის ზომა. 2) ლენის საწყაო ან სასმისი. „აილო რკინისა წილა, ლიტრა ერთი ბაღდადური“. — ამ შემთხვევაში წონის საზომი ერთეულია.

ბაღელი — იგივე ბაღიეკ „ჰაყუნტელი“ *Beta vulgaris* Moq var *B. Rapa Dum*. ქარხალი.

ბაღიშტკი || ბაღუშტაკი || ბაღშტაკი || ბაშუშტაკი — „კაირსა ჰქუიან“.

იხ. კაირნი. *Acurus caiaimus*. კოთხი (ი. აბ.).

ბაღდადოს — ერთგვარი ლიდიმუდის სახელწოდებაა.

ბაჰე || ბეჰე || ბეაჩი || ბაჩი — „აილო ბაჰე გაქურცნილი ქერქისაგან“. „ნიშანი გუარიშნისა ბაჰესა, რომელი შეჰკრავს მუცელსა“. მცენარეული ნაყოფი, რისგანაც მზადდება შეშვრელი გუარიშნი.

ბელაიდარ — ერთერთი მომწამვლელი ნივთიერება.

ბელეკონი — *Pistacia Terebinthus* L. „ჩათლაცუში ჰქუიან“ (ვ. ლ.). ტერებიტო.

ბერძული ამითა — იგივე მარათონ (იხ.). ბერძული — *Cynoglossum imeretinum kush. Borraginaceae*.

ბერძული თიქა — „ავურის ნატეხსა ჰქუიან“.

ბერძული ლიტრა — „ბერძენთა მეფის ლიტრა ასოცდა შუილი ღრამი. და უფრო ცოტა სამოცდაცხრამეტი ღრამი“. იხ. ღრამი.

ბერძული საკმელი — იხ. სპიტყუიმა. იხ. საკმელი.

ბერძული სუმფულა — იგივე ასარონი (იხ.).

ბზის მუჭლი — „ბზის მუხლი და სკორკლი, რომელ არს კედელთა განგოზისა შინა, ამათგანი წონი შუიდ-შუიდისა ღრამისა“.

ბიის გული — იხ. ბე||ბია.

ბინო — იგივე ბანა ზეთი ბანისა *Cuilandina moringa* L; *Mirobalanum, moringa aptera*.

ბირუჩი || ბირუჩი. — ერთერთი საწამლავთაგანი.

ბირე — იხ. სუთიველი.

ბიხათი — უცნობია. იგივე ჰისით.

ბოვასირი || ბოასირი || ბავსირი

ბოვასილი || ბავასირი — ბუასილი.

ბოვრა — იხ. აცამეცა იხ. ულბეელი.

ბოლოკის თესლი — *Semina Raphani*.

ბორა — იხ. ბავრუკი.

ბორადისა ვანთი — უცნობი წამალია. საწამლავ ხარზარას წინააღმდეგ ხმარებულა.

ბორალნი — ბულგარლნი. „სიცივესა ნახუვეი არს, ვითა რუსნი და სიაცალებლნი და ბორალნი“.

ბორჯალი — ვადა, პაემანი, პირობა. ციების შეტევის დრო ან ოფლის მისვლის დრო. „ოფლი გამოუვიდეს და ძალი დააკლდეს და ბორჯალსა გარდავიდეს, სიკუდილისა ნიშანი არის“.

ბოჭურღლანი — „მაყუალსა ჰქუიან“.

ბრაზი — „სიციფე ძლიერი“ (საბა).

ბრახიის წყალი — უცნობია. „მარცუალს ბრახიის წყლითა შუიდ ღღემდე შესუმიდეს“.

ბრინჯა — ბრინჯი. *Orisa sativa* L. „ბრინჯასა რუხ ჰქუიან“.

ბროწეული — *Punica granatum* L.

ბუგრი — „საღვთო წერილში ბილწების მოქმედად სწერია. კარაბადინში მსხმო რამდე მუწუქად. გიეთნი ყუაილსა და წითელას სენთა უხმობენ“ (საბა). ტექსტში: „ვის გამოაჩნდეს ტანსა... ბუგრი და ვის შეექნას და პირსა სიწითლე“. კანის მუწუქი; გამონაყრები.

ბუზიდანა || ბოვზიდანა || ბოზიდანა. — ბოზა — ფეტვის ლუდი. აქედან ბუზიდანა — სასმელი ფეტვისაგან (ლ. კ.).

ბუზური — ერთერთი მათბუხისა და სიქანქუბინის სახელწოდება.

ბული — უცნობია, შედის წამლის შემადგენლობაში.

ბულღარი — აიღე ჟანტიანი და ბულღარი და ზ[ა]რეგანიდი“ [(მღრ. ბულღო — ძირხეენათაგანია (რ. ერ.)].

ბუნდრუკი — ერთერთი კვერის შემადგენელი წამალი „...ნიახურისა თესლი და ბუნდრუკი. ამათგანი წონი ორისა დრამისა“.

ბურანი — „არც ძილი, არც ღუძილი სნეულისა“ (საბა) „ბურანი სნებასაცა ჰქუიან და ცხროსაცა“, ავადმყოფობისას კრიზისი.

ბურიმი — ქარის ერთერთი სახე უნდა იყოს. „მეოთხე არე მზისა დასავა-

ლი, გრილი და ნოტია ქარი მისი სქონისა და ბურიმი“.

ბურმის ქონი — უცნობია.

ბურძგულაჲ || ბურძგულა — ერთგვარი ჭურჭელია. „...დასწერო და ბურძგულაგსა შიგან ჩაასხა“, „დასწერე და ბურძგულასა შიგა ჩაასხა“.

ბუტმა || ბოტომი — *Pistacia terebinthus*. ტერებინთი.

ბუტმის კევი || ბუტმის გომიზი — ბუტმის ხისაგან გამონადენი ფისი, კევი.

ბღელანი — საკამუნის (იხ.). ერთერთი სახე.

ბღუარი — სამხრეთი.

3

გაბონის ძირი — აყარყარა გაბონის ძირია და ქართულად ქარქუეტი ჰქუიან. იხ. აყარყარა, იხ. ქარქუეტი.

გავალო — „გმელი ხილი შაქრით და ნუშით გატენილი; კმელი ქლიავი“ (საბა).

გავალო შავი — იხ. გავალო.

გაზამაშუა — „გარძელსა გუნდასა ჰქუიან“. იხ. გუნდა.

გაზიხეაში — იხ. ქთირა.

გაიოსი — „ბიასა და მისსა ხილსა ჰქუიან“. იხ. ბაე || ბია.

გამოზრდილი — თაფლში ჩაწნილებული ხილი და სხვა სამკურნალო საშუალებანი. შესაქმარნი მწნილნი, „რომელნი გამოიზრდებიან თაფლითა“ („შაქრით შენახული ხილები, რომელსა ნარაჯსა და ჯულანგაბინს უწოდენ თურქთა მკურნალნი“. (საბა).

გამრინეჩი — ყელის ერთერთი დაავადება. „როდეს ჰავრი შეიშალოს... და ყიასა ტყვილი შეექნას კაცთა და ამას სახელი დასდვა როფოს მკურნალმან გამრინეჩი“.

გარდიდრასი — უცნობია. შედის „არისტოტელის მაჭუნის“ შემადგენლობაში, „ზარგარდი, გარდიზარვანდი, გარდიდრასი, თუითოსაგან ოთხ-ოთხი დრამი“.

გარდიზარვანდი — არისტოტელის

მაჭუნის ერთ-ერთი შემადგენელი წამალი.

გაწდენა — გაშლა „კელი და ფერჯნი გაწუადნეს“.

გერამოტი — იგივე ასტფანი (იხ.).

გერერი — „ქიმენია“. უნდა იყოს „ქამენია“. *Pyrethrum*.

გზიმფატი — იგივე ჩუქლანი. უცნობია.

გოლი არმანი — „წითელი მიწა“, სომხური მიწა. თხა. *holus Armenica*.

გოინი || გუნი || გონია — სიყვითლე. „გოინი... რომელ არს იერაყანი“. იხ. იარაყანი.

გომიზი — ხის წებო. „ქლიავის წებოს ჰქვია“ (ვ. ლ.).

გომიზი არაბი — არაბეთის გომიზი *Gummi arabicum*.

გოქამორენი — იგივე არფარიკონი. უცნობია.

გოქიმრი — იგივე ქოშმურუა. შდრ. გოქამორენი.

გრნაღუზა — „ჯლახოტია, ქართულად“. იხ. კრავისენა, იხ. ჯლახოტი.

გრძელი კიტრა — იხ. შინგლი. იხ. შანგარა.

გუარიშანი || გუარიშნი — საზოგადო სახელი შეიგნით მისაღები რბილი წამლებისა, რომლებიც დამზადებულია სიროფით ან ღვინით.

გუელის ყურძენი — „ქაქნაჯისა ფურცელი“. იხ. ქაქნაჯი.

გუირილა — იხ. ბაბუნაჯი.

გუის ხილი — „აიღე ჭრევასისა თესლი და რაზიანისა თესლი და ანისონი და გუის ხილი და სპანდისა თესლი“.

გულაბი — იგივე ჭულაბი (იხ.) „ვარდის წყალს ჰქუიან“ (ვ. ლ.).

გულისტამი — შედის დიდი მატბუხის შემადგენლობაში. „ფრასიონი, გულისტამი, თუხმი, ხატმი და ყვავილი მისი“.

გულმუხი — იხ. კულმუხი.

გულნარა. || გულინარი — ბროწეული, ბროწეულის ყვავილი, შდრ. ჭულანარი.

გუნდა || გუნდი — *Quercus infectoria* Willd-ის ნაყოფი, *Qallae Turcinae*.

გუნდა მწუანე — გუნდის მძვავი ნაყოფი. იხ. გუნდა.

გუნდრუკი — თეთრი საკმეველი მიიღება *Stirax Bension*-ისგან *Ladanum Album*.

დ

დაგუნი — ერთგვარი დავადება. „ძნელი მღერი, ფალი და ღუბელა და გუნი და პირის დახეტევა შეიგნით“.

დაელუბარდაღნის თესლი — იხ. შეკერანი.

დაკრებულობა — „გასწმდეს კაცსა ყოვლისა დაკრებულობისაგან ურელი. სა და დამწურობილობისაგან“.

დამოთის თესლი — „აიღე ჭონტანი და დამოთის თესლი და ზარევანდი“.

დამწუარი სპილენძი — იხ. რასუსტი. იხ. ლახუსტაგი.

დანას კული || დანაისკული — „თამარინდსა ჰქუიან, რომელ არს ინდური ტყეშალი“. იხ. თამარინდი. ფინიკი, *phoenix dactilifera*.

დანგი — წონის საზომი ერთეული. „სამის კერატის წონა“ (საბა). 0,053 გრ.

დანდური — *Portulaca oleracea* L. კატკატო, მსუქანა, უკვდავა. იხ. ფარფარი. იხ. თუხმაქანა.

დარაბილბილი || დარაფილფილი || დარაფილი — გრძელი წიწაკის ერთ-ერთი სახეა. *Piper longum* L.

დარარიე — „კოლნ ჰქუიან“. იხ. კოლნი.

დარაშაშდანი — უცნობია. შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში.

დარირა — შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. „აიღე ქუშტა ბარი და დარირას ლერწამი“. შდრ. დარარიე.

დარიჩინი — კასია „თხელი რამ ქერქი არს ფრიად სუნნელი“ (საბა). „დარიჩინი ჰქვია“. *Cinnamomum Zeylanicum* Breyn.

დარიჩინი — იხ. დარიჩინი.

დარკუშტი — კოსტსა ჰქუიან. იხ. კოსტი.

დარონაჟი || დარუნაჟი || დრონაჟი ||
დრონაჟი || დრუნაჟი Deronicum Sc-
orpioides Lam. Compositae -ს ოჯა-
ხიდან.

დარშაშთანისა ზეთი — დარშაშთა-
ნი უნდა იყოს არაბული დარ შიშაან.
genista sp. leguminosae-ს ოჯახიდან.

დაულონი — იხ. სატატური.

დაღნცი — იგივე ზეელური (იხ.).

დაყოფილობა — დახშულობა, შე-
კრულობა. დაყოფილობა ღვიძლის, ფა-
წალის, ყურის, თავის, ნესტეთა.

დაშმიშუტა — „ბრიატიეს ჰქუიან
და კასლიუსიცა ჰქუიან“. იხ. კასლიუსი.

დაწლობა — დაწვრილება, გაღევა.
„ცხვირთა დაწლობა სნეულისა არა
კარგია“.

დაჯადა — უცნობია. „ჯიონტინე,
დაჯადა. ლობანი და სასლოსა“, შედის
ერთერთი თრიაყის შემადგენლობაში.

დაჰმოსთი — „ღარისა ფურცელი,
რომელ არს დაჰმოსთი“. დაფნის ფურ-
ცელი, იხ. ღარი.

დეგვარდები — „მუშკუშა ჰქუიან“.
იხ. მუშკუშა.

დეგელ და ჰაბდა — ერთერთი მა-
ჯუნის სახელწოდება. „ნიშანი მაჯუნისა,
რომელსა ჰქუიან შილთა დიდი, ახლათ
იციობების დეგელ და ჰაბდა“.

დეგალ კურკუმი — ერთერთი მა-
ჯუნის სახელწოდება. „ნიშანი მაჯუნისა.
რომელსა ჰქუიან დეგალ კურკუმი, რო-
მელ არს ტენცოსა“.

დედღმისქი || დაულ მიშქი || დუალ
მიშქი — Muscus arboreus.

დიაკაცის მანონი — „რომელ არს
ბასბასი“. იხ. ბასბასი.

დილღუზა — შედის ერთერთი
მატბუხის შემადგენლობაში (შდრ. იალ-
ღუნი — tamarix რ. ერ.).

დიბკი — „ფითრი“. Visum album L.

დიკი — გაზაფხულზე ნათესი ხორ-
ბალი.

დოკო || დუკო || დუკა — „ველურ
სტაფილოს ჰქუიან“ (ვ. ლ.) შაყაყული,
ქალაქი. Saserpitium Hispidum M. B.
„რომელ არს ველურის სტაფილოს
თესლი“.

დრაბანდი || დარბანდი || დარაბან-
დი — დერბენდის, დერბენდული.

დრაკანი || დრაჰკანი — წონის სა-
ზომი ერთეული „...ვიდრე დრაკანისა
წონამდე“. „ოთხი გრამის წონა ოქრო“
(საბა): „ფულური 4 გრამის წონა“ (ვ. ლ.)

დრამი || დრამა — წონის საზომი
ერთეული. „ექუსის დანგის წონაა“
(საბა).

დრესვა — ზელვა, წასმა.

დრია || დარეია — უცნობია.

დუაეში — „ლეაქსა ჰქუიან“. იხ. ლეაქი.

დუალ მიშქი — იგივე დეღმისქი
(იხ.).

დუბელა || დუბელი — დაჩირქე-
ბული სიმისგენი.

დუკა — რომელ არს ღიმის თეს-
ლი. ღიმი. Chaerophyllum bulbo-
sum L.

დუნალ ბალასანი || დუნალ ბალა-
სანი || დუნალ ბალასანი დუნალი —
უცნობია. იხ. ბალასანი.

დუქარდი — მაკრატელი.

დხილუნია იხ. ტიენაკი. იხ. ფიქვას
გომიზი.

ი

ეზანახორია — იხ. ასტახოდოსი.

ეკლისა კერატი „რომელსა პრქუ-
იან ხარნუ ბაშეკ“. იხ. ხარნუ ბაშეკი.

ელეგოა — „ჰინდა პენი უნდა. ან-
ტოვიო ჰქუიან. ლერწამის თესლია“.
იხ. ლერწამის თესლი.

ელევენი || ელევანდი — Artemisia
absinnum. აბზინდა. „შიათურქი არის
და ზუარასანიცა ჰქუიან“. იხ. შიათურქი.
იხ. ზუარასანი.

ელიონგანი — „ვარდის კაჰკაჰსა ჰქუი-
ან“. იხ. ვარდის კაჰკაჰი.

ემბალო — ომბალო უნდა იყოს.
Mentha pulegium L.

ენდრო — Rubia tinctorum L.

ენდრო მდებვართა — იხ. ლაქი
ბუზური.

ერავინდი || ერავანდი || ერვანდი —
მუხუდო. „ერავანდისა მარტულისა ზო-
მად დაჰმენე“.

ერაკი — გეოგრ. ადგილი. ერაცი.

„ერაკის მარილწყალი“. ერაკის ჰაერია“.

ერესუნჯი — იხ. ლაფთი.

ერკანახე || ერკანახი — სისხლ-ძარღვია. „ერკანისა გახსნა ერგების ტკივილსა შედებულსა სისხლისაგან“.

ერნჯაჲ — მგლის „გორჯასა“ ჰქუიან. იხ. მგლის კორტა.

ერუბა — „ქაფურის ძირია“. იხ. ქაფური.

ეჟილორის ბირკი — იხ. კუროსთავი.

ელეგართკა — იგივე ელერთნიკი || ელერთნი — „ვარდის კაჰაჲი“. (იხ.). იხ. ზღეპ წურბილი.

ელფურიეგი — „ოთნა ჰქუიან, ჭარის ძირა თეთრი და შავი“. იხ. ოთნი. იხ. ჭარის ძირა.

ეპის თესლი — უცნობი მცენარის თესლი. შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში.

3

ვაზი — *Vitis Vinifera* L.

ვ[ა]ლიკალბუტომი — „აილე... ფურთა ერბო ძეგლი, სამი ნაწილი და ვალიკალბუტომი ერთი ნაწილი“. შედის ერთერთი ლიდიმედის შემადგენლობაში.

ვანაშიერის ნაჰაში — „ვანაშიერის ნაჰაში იყო. ერთისა ასპისაგან ერთისა ცხენოსნისა სიარული(?) აბჯარი შექნა“.

ვარდი — დაავადებაა. ვის გამოიწინდეს ტანსა ვარდი და ბუგრი“.

ვარდი — *Rosa* L.

ვარდის კაჰაჲი — *Taraxacum*. ბურბუშელა. იხ. ელირნავანი.

ვახვასა — სენია. შეშლილობა, სივიფე, სიცოფე. „ვახვასა, რომელ არს სიცოფე“.

ვალმურაჲი || ვალმერაჲი — იხ. აღხარი || ითხარი.

ვაშაკი — იხ. ვაშკი.

ვაშკი || ვაშაკი || ვაშკი || ვაშაკი — *Cummi Ammoniacum*. ერთგვარი წებო.

ვაცის წუფრი — *Nardus Stricta* L. კატაბალახას სახეთაგანი.

ვაჭი || ვაჩი — *Acorus Calamus*, ჯოთხოჯი, ეგირი.

ვეცხლი — ვერცხლი. *Argentum*, ველური ხაშხაში — იხ. ხაშხაში.

იხ. პრინგან.

ვირის ღერწამი — იხ. კასბრეღარი.

ვიჰყი — თევზის ქიცი.

ვრასომოლი — ბალახია, „ბალახი, რომელსა ჰქუიან გუნდა ვრასომოლი“.

ვაჭალმფრასი || ვაჭალ მუქასილი — სახსრების ტკივილი, ძვლების დაავადება.

ზ

ზაირა — დაავადებაა, „რომელ არს ჰირვება“. ყვანა, ჰინთვა.

ზამახტა || ზამახტი — „სისხა“ *Hydrops*. „ზამახტი სამი ფერის არის: ვამასიეებელი, გამხურებელი, დამხეტეელი“.

ზამხური, || ზამხუა — უცნობი, იგივე ჰშა.

ზანჯაბილი || ზანჯაბული || ზანჯაფილი — „ძირასა სენეგელსა ჰქუიან“. *Zingiber officinale* Rose.

ზანჯაბილი სინი || ზანჯაბილასინი — იხ. ზანჯაბილი.

ზარამბადი — იგივე ზარანბადი *Zingiber Zerumbet* Roxd.

ზარარი — *Arsenicum*, ღარიშხანი.

ზარევანდი || ზარევანი || ზარევანდა || ზრევანდი — „ურთაჲა მრგულიც არის და გრძელიცა“ ძირმწარა, *Aristolochia* L. იხ. ურთავი.

ზარმაჰუმი || ზარმაჰმი — უცნობი წიმალია (ლ. კ.) შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში.

ზარმელი — „ზარმელი უკეთეს სე-რობისა შემდგომად ჰამადი მიიღო“ ხოლო „შუადღე ჰამადი არს სამხარი, ხოლო მიმწუხრი ჰამადი — სერობა“ (საბა).

ზარნახი || ზარნახი — *Flacurtia* *Cataphracta*.

ზატმი — შედის ერთერთი ლიდიმედის შემადგენლობაში „ზატმი თეთრი, წონა ღრამისა ხუთისა და ჰერისა ფქუილი“.

ზაფრანი || ზაფრანა — *Crocus Sativus* Al. L.

ზაქა || ზაკი — ერთერთი საწამ-
ლავეთიანი.

ზიბიბი || ზიბიბი || ზაბიბი — გამხ-
მარი ყურძენი, ჩამიჩი „გამხმარ ყურ-
ძენს ჰქვია“ (ვ. ლ.).

ზიბიბ ჯაბილი || ზიბაბალ ჯაბილი ||
ზიბიბალ ჯაბილი არაბულია „სპარსუ-
ლად მოიზიჯ, ქართულად მთის ჩამიჩისა
ჰქვია“ იხ. მოიზიჯ იხ. მთის ჩამიჩი
შდრ. წინა სიტყვას.

ზირა — *Cuminum Cyminum* L.
ზირიხი — ზირიხისა ჰქვია“ ზი-
რისკი, კოწახური, აბარბ რისი.

ზირიხი — იხ. ზირიხი.

ზიტრატი || ზიტრაჯი — „...კილაშონი
და ზიტრაჯი ჰინდი და ზიტრაჯი სპარ-
სული“.

ზიშან — მაჯის ცემის ერთერთი
სახე. „თუ სხელი იყოს და ესრეთ სა-
ხედ ფეხედეს ვითა ზემო სწერია ზი-
შან ჰქვია“.

ზმაური — „მურია“. იხ. მური.

ზოფურა || ზოფუა — იხ. სასლოსი.

ზრუნბადი || ზარუნბადი || ზრომბა-
დი || ზურუნბადი || ზუმბადი — *Cur-
cuma Zerumbal*.

ზუკი || ზუკის ზეთი — „შავა სა-
კმელსა ჰქვია“ (ვ. ლ.) *Storax*.

ზუმი — „და სტომაქსა გაუტურებ-
დეს ზუმსა“ კუკის შიგნითა გარსი უნდა
იყოს [შდრ. „ზუმშილი კეტყაონი“
(რ. ერ)].

ზურუნბადი — იხ. ზრუნბადი.

ზუხი — „უნია“. იხ. უნი.

ზუფა || ზუფუა || ზუფუა — „ბა-
ლახია კავალაი“ ურტი *Hissopus offi-
cinalis* L. იხ. კავალაი.

ზუჯეხი || ზუჯაჯი || ზაჯაჯი — „რო-
მელ არს ჰიქისა მსგავსი“ ანატომიუ-
რად თვალის მინისებური სხეული
(„რეტინა“ ზაჯაჯია ჰქვია, მით რო-
მელ სინედლე არს გითა გამდნარი ჰქია“
წ. ს.).

ზღუის ქაფი || ზღუისა პერული —
Osis Sepiae. Sepia officinalis.

თ

თაბრინდი || თაბირინდი || თამრინი-
დი || თამრალინდი || თამრალპინდი —

თამრინდი, ინდოეთის ტყეშალი *Tamar-
indus indica* L.

თავუის კბილა — კბილების აველ-
მყოფობა, სურავანდის მავარი, კბილ-
თა სიმყარაღე.

თავუის ხახუი || თავუის ხახუა —
Scillia bifolia L. იგივე ბასალიცილი,
(იხ.).

თავქელი — ტვინის დაავადება,
მენინგიტივით. იხ. სარსამი.

თავასი — იხ. სადაფი იხ. ჰილანა.

თაღგამი — *Brassica rapa safia* L.

თალიამონი — „მარტული, რო-
მელსა ჰქვია თალიამონი“.

თამრალირონი — შედის ერთერთი
ლუკიოს შემადგენლობაში „სელისა
თესლი მოკალული და თამრალირონი
გაწმედილი მარცხელისა და თესლისა-
გან და გურკისაგან“.

თანგირგი || თანგირი — სპილენძის
ქვაბი.

თანგრუხი — ნექტარი, „ნექტარი.
ესე არს ორნი მდინარენი შეზავებულ-
ნი. ორნი ღვინო და წყალი, გინა მის-
თანანი“ (საბა).

თანოპის სოკო — იხ. ღარიკონი.

თარანგაბის წყალი — იხ. თარანგა-
ბინი.

თარანგუბინი || თარანგუბინი — იხ.
თარანგაბინი.

თარბუთი — შდრ. თურბითი.

თარიჩა აფიონი — აფიონის თრია-
ქი. იხ. თრიაყი || თრიაქი. იხ. აფიონი ||
აფიონი.

თარტყი — იგივე უმტყი (იხ).
უტენობა.

თაფლუტი — რთული შემადგენ-
ლობის წამლის სახელი „ნიშანი ხანდი-
კონისა, რომელი არს თაფლუტი“.

თაქუის ყური || თახუის ყური —
თახვის ყური, თახვის სათესლე ჯირკვა-
ლი ან მისი პარკუკები *Sacci castorei*.

თედრი — იგივე თუდრი (იხ). უნდა
იყოს.

თეთრი ცუილა — თეთრი სანთელი.

თელგამი || თელგმა, — ბალღამი.

თემურასუო — „მისი სანაცულო
ყუსტი ჰქვია“ იხ. ყუსტი.

თეძრი — შედის ერთერთი თერბას

შემადგენლობაში „სალიხა, ხაშხაში, თე-
ძრი რომელ არს ნეძბისა“.

თიადორიტონი — ერთგვარი იარა-
ჯთაგანი „ნიშანი თიადორიტონისა დი-
დისა, რომელი ერგების ყოველთა სენ-
თა“.

თივა კაცი — „ლოასისა ძირი,
რომელ არს თივა კაცი“ იგივე ჰებრა
(იხ.).

თივა მკუდარა — „თივა მკუდარა და
წყლის ქაქუნტელის თესლი“.

თიმონი — „რომელ არს ფარიკო-
ნი“. იხ. ფარიკონი.

თიშტკი — უცნობია.

თოდორიტონი — ერთგვარი იარაჯ-
თაგანია „თოდორიტონი... რომელ არს
ჯოვზა ბოვასა“, „ნიშანი თოდორიტონი-
სა, რომელ არს იარაჯ ლოდოღია დიდი“.

თომონი — „რომელ არს კაშუპი“.
„კაშუნისა თესლი“, „ვარდის თესლი“
(ვ. ლ.) *Lupinus sativus*. ხანკოლა, ბე-
ბრის ბეწევა, ბაკლა.

თოფალხა — იხ. სოდი||სოთი.

თორიწიანი || თრუნჯი || თურინჯი, ||

თურუნჯი || თურჯი — *Oitrum Vulgaris* L. ფორთხალი.

თრანჯაბინი || თარანჯაბინი || თრან-
ჯაბირი — მანანა *Succus Fraxini Orientalis*.

თრენჯხოტი — იგივე ჰრნხოე, უც-
ნობია.

თრიაქი არებუა — იხ. თრიაყი არ-
ბა.

თრიაქი დიდი — იხ. თრიაყი.

თრიაყი || თერიაყი || თრიაქი —
შხამის ანუ გესლის საწინააღმდეგო
რთული შემადგენლობის წამალი, „თე-
რიაყი — სამსალის მკურნებელი“, (სა-
ბა) ოპიუმი *Theriaca*.

თრიაყი არბა||თრიაქი არაბა || არბა
თრიაყი — არაბული თრიაქი.

თრიაყი ფარუყი || თრიაქი ფარი-
ყი — არაბ. ქარრუხ — ბედნიერი,
ნეტარი. *Electuatum Theriac*. „იქნების
კორცისაგან გუელისა და ქუიან თერია
ფარუყი“.

თრიაყი ყულთისა—ერთგვარი თრი-
აყი. იხ. თრიაყი.

თუბუთი — თურბითი (იხ.) უნდა
იყოს.

თუდარი || თუდრი — *Erisimum*
ანუ *Sisymbrium officinale*.

თუთბა||თუთუბა — *Rhus Coriaria*
L. სუმალი.

თურბითი || თურბუთი || თარბუთი||
თუშბითი || თურბოთი — *Turbith*
Ipomoea turpetum-ის ძირი).

თურმისი || თურმიწი — იხ. თიმო-
ნი.

თურუნჯის გამოზრდილი — იხ.
თორიწიანი, იხ. გამოზრდილი.

თურჯი — იხ. თორიწიანი.

თუნქიარიყო — მწუანეს გუნდასა
ჰქუიან“. იხ. გუნდა მწუანე.

თუხმა || თუხმი — ძნელად მონე-
ლება, კუქის მოშლილობა (დისპეპსია)
„ეინ იჭირვიდის დიდისა თუხმისაგან“.

თუხმაქანი || თუხმანი || თუხმაქა-
ნი || თუმაქანი — *Portulaca Oleracea* L. დანდური, კატკატო, მსუქანა,
კეკატა, უკვდავა.

თუხმი — შედის ერთ-ერთი მატბუ-
ხის შემადგენლობაში „გულისტამი,
თუხმი, ხატმი და ყვავილი მისი“. შდრ.
თუხმაქანი.

თხილი — *Coribus avellana* L.

ო

ია — *Viola adorata* L.

იარაყანი || იარაყი || იერაყანი —
სიყვითლის ავადმყოფობაა.

იარაჯი — სამკურნალო ნივთიერე-
ბათა შეზავების ერთერთი ფორმა. კეთ-
დება აბებისა და მალამოების სახით თა-
ფლითა და შაქრით.

იარაჯ ფეყრა || იარაჯ ფეყრა || ია-
რაჯ ფეყრა. — ერთერთი წამალი რთუ-
ლი შემადგენლობის.

იასმიგი — „ბალბალუქის თესლის
ზეთი“. იხ. ბალბალუქი.

იბისბენი — შხამის შემცველი ნივ-
თიერება.

იბრინჯი — შედის ერთერთი გუ-
რიშნის შემადგენლობაში. „იბრინჯი
წონი დრამისა რეისა“.

იღენალ ბალასანი — იღენალ —
უცნობია. იხ. ბალასანი.

იღენაღლაია — „რომელ არს მარსუნაჲ“. შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. იხ. მარსუნაჲჲ.
იღენალ ჰიზე — უცნობია. შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში.

იერსე — უცნობია. შედის ერთერთი იარაჯის შემადგენლობაში. „მასტაჲ ბერძული და იერსე და სკორდიონი“ (შღრ. ირსა).

იერ პერის წუერი — იხ. ჰეზერმარე, იხ. კოწახური.

იესიქლი — სიქანქუბინის ერთერთი სახე. იხ. სიქანქუბინი.

იის ძირი — იგივე აბაკი კასტიდის (იხ.).

ილაოხ || ილაო — „სენი არს, უბეის ზეით წლის ნასკულობითა, ზოგნი სახელს დებენ მყარალად, და ზოგნი პასა და იტყვიან სიძნელით ტყვიელსა მისსა ნაწლევის გამოსკენისათჳს“ (საბა). ილეუსი, ნაწლავთა გაუვალბა.

იმათი — უცნობი მცენარეა. „აიღე იმათი ფურცელი ნედლი და წურიალად დაჰარ“.

ინდი||ჰინდი — ინდური, ინდოეთისა. „აიღე მარილი ჰინდი“.

ინდამეკოცისა თესლი — იგივე ჰინდი კოცის თესლი უნდა იყოს. იხ. ჰინდიკოცის თესლი.

ირიცუტი — იხ. ბაბუნაჲ.

ირსა — ღვლო „ღუღლო ძმარაი“
Rumax Optusifolius L.

ირუმ — უცნობია. შედის „არისტოდელის მაჯუნის“ შემადგენლობაში „ჰუნტიან, ირუმ, საჯინდი თუითოსაგან რვა დრამი“.

ისტარი თეთრი — შედის ერთერთი გუარამის შემადგენლობაში. „სპანძლი-სა თესლი, თეთრი ისთარი ექუსისა დრამისა წონი“.

ისრიმი — იხ. პისრიმი.

ისტამტიკონი — „შესამარცხლებელი“ წამლის ერთერთი სახე. „ნიშანი მარცხელისა ისტამტიკონისა“.

იტრიფალი — *Trifolium Repens L.* სამეურა ბალახი.

იუზი ჰილ ჰილ — ერთერთი სამამლავეთავანი.

იუჰანი — ანგუმატია. იხ. ანგუმატი. იხ. უჰანი.

იჰანი — კოპიტე, *Fraxinus excelsior L.*

იჰნის ხილი — იხ. იჰანი, იხ. ჯანჯილილზ.

იქილელ შელიქი — იხ. აქილალ მე-ლიქი.

იშნა||ისნა — „ფურცელი ქარქუ-ეტისა“. იხ. ქარქუეტი.

კ

კაეშანი — ნალველი, დარღი, მწუხარება, დაავადება. „კაეშანი ათი ფერის არის“.

კავალალი — ბალახია. იგივე ზუფა (იხ.).

კაჲ მარეზი — იხ. ხრტიშ, იხ. ასარონი.

კაჲუმორე — იგივე ნრთი (იხ.).

კაჲუშო || კაჲუზი — იხ. თომონი.

კათარტიკონი — ერთერთი იარაჯთავანი. „ნიშანი იარაჯისა, რომელ არს კათარტიკონი“.

კათოლიკე ძარღვი — ეენა (სისხლის ძარღვი — ვენური).

კაირნი — იხ. ბლიშტიკი.

კაისმის წყალი || კასუმი || კასუმა||
კაისომი || უაისუმი — მცენარე *Achillea santolina L.*

კაკიბა ნავდელი — კაკბის ნალველი, იხმარებოდა წამლად.

კაკბის საკუნეტელი — *Lipospermium officinale L.* კლდის ყურძენი.

კაკია||კაკიაი — აკაციისაგან გამოხდილი ექსტრაქტი. „ახხურის ზის გომი-ზია“. იხ. ახხურის ხე. იხ. გომიზი.

კაკულა || ყაყულა || ყაყულია — „ეაჩი“ *Cardamonum*, კარდამონი. *Semina Cardamon minoris* — მცენარისაგან. *Elettaria Cardamonum White.* — იხ. ჰელი.

კალის თესლი — კალიას თესლი
კალია — *Saslos crassa M. B.*

კალკატრონი — არჯასპი. იხ. არჯასპი.

კალნაბი — კომბოსტო *Brassica oleracea L.*

კალნაბის წყალი — იხ. კალნაბი.
კამა — *Anethum graveolens* L.
კამბი — თვალის ერთერთი დაავადება. „რომელი მოვიწყვედ გაქდეს და ვის თუალთა კამბი მიედვას“.

კამბილი — წამალია, შედის ერთერთი მავნის შემადგენლობაში.

კამბლთა — შედის ერთერთი მავნის შემადგენლობაში. „თაქუის ყუერი წონი ღრამისა და კამბლთა მისივე წონი“.

კამულია — შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. „კამულია, ქუშტიბარი, ჯანტიანე ბერძული, ესენი თუთოთ თორმეტისა წონისა“.

კანაფანაკირი — „წყლის წიწმატია, სომხურად ჯრკოტი“. იხ. წყლის წიწმატი.

კანაფი — *Cannabis sativa* L. იგივე კანეფეტი.

კანეფეტი — „კანაფსა ჰქუიან“. იხ. კანაფი.

კანტორიონი || კანტორიონი || კანტორიონი — *Centaurea*.

კანჯითი — „შეშმაა ქუნჯითიცა ჰქუიან“. იხ. ქუნჯითი. იხ. შეშმა.

კაპარი — *Capparis spinosa* L. „ქაფარცასა ჰქუიან“.

კაპიტი — აღამიანის ბუნების აღმნიშვნელი ტერმინი. „მის არისა კაცნი ბარბარიგნია და კაპიტნი“. შდრ. ბარბარიგი.

კარამფული || კარანფული — *Dianthus Caryophyllus* L. ბალის მიხაკი.

კარეაბულა — აფთიმონი (იხ.). „ქონდრის ხესა ჰგავს“.

კარდმონია — იხ. კორდმანა.

კარსი — იგივე ვერისნაკი. *Ainus glutinosa* willd. თხმელა.

კაროსი — „ქრეავსი წყალის ჰკუნტელია“. იხ. ქრეავსი. იხ. წყალის ჰკუნტელი.

კარულა — ქურჭელია შარდის შესაგროვებლად და საცვლევად.

კასაბა — ლერწამი, *Arundo phragmites* L.

კასბრედარიჩა — *Calamus aromaticus*. „აილე კასბრედარიჩა, რომელსა იტყუიან ზოგნი, ვით არს ესე

შავრონნი, ვითა არს ვირის ლერწამი“.

კასლა — იგივე ტაფნი (იხ.).

კასლი — ფურცელი იგივე სტეჯინდი (იხ.).

კასლიუსი — იხ. ღაშმიუზტა.

კასომადლოსი — იხ. ბალი.

კასტიდლოსი — ვაცის წუერი, ვაციწვერა, *stipa*. „კასტიდლოსი რომელ არს ვაცის წუერი“. იხ. ვაცის წუერი.

კასტორიონი — „რომელ არს თაჯუის ყუერი“. იხ. თაჯუის ყუერი.

კატკატო — დანდური, უკვდავა (იხ.).

კატრანი — კუბრი.

კატრინი — „რომელ არს არჯასთავინი“. იხ. კალკატრინი.

კალმუხა — „შედის ერთერთი მავნის შემადგენლობაში. „კალმუხა, ახლუზია ჰქუიან“.

კალწანაიკის ძირა — იხ. შიბარამ.

კაპატი — ვარდის კაპატი, *Cichorium intibis* L.

კახძუძუ — „თაჯუის ყუერსა ჰქუიან“. იხ. თაჯუის ყუერი.

კევი — *Resina Mastix*.

კევი ბელეკონისა — იხ. კევი. იხ. ბელეკონი.

კეთროვანი — კეთრით დაავადებული. „კეთრი — ჭორცთა ვათეთრება და ქერტი“ (საბა).

კეპეღალი || კეპეღალი — კარგია.

კელიელჰმი — შედის ერთერთი ზეთის შემადგენლობაში. „აილე კელიელჰმისა გამოწურვილი და ნედლისა ლადანისა გამოწურვილი“.

კერატი — წონის ერთეულია — 0,1839 გ. „ზაფრანი ექუსი კერატი“. „ვირე კერატისა წონამდე“.

კერატი ეკლისა — იხ. ხარნუ ბაშექ. „კერატი ეკლისა... წონი ღრამისა სამსამისა“.

კეფალი — *Vena cephalica*.

კილამონი — *Cinamomum zeylanicum* „დამწვარ თარიყონსა ჰქუიან“ (ვ. ლ.) „ღარისინია“.

კილამონი სინი, — ჩინური კილამონი. იხ. კილამონი.

კინა — *Ricinus Communis* L. აბუსალათინი.

კიპატი — იხ. კიპიტი.

კიპერისი — იხ. სოდი||სოთი.
კიპროსული — იგივე შამიანდალი
(იხ.).

კირტიმის გული — „რომელ არს
ქურქუნოფი“ იხ. ქურქუნოფი.

კირტიმის ფერი — დაავადება,
სიყვითლის ერთერთი სახე. „სენნი კუ-
ერცხის გულისა ნავლისანნი მრავალ
არაიან ესენიცა გითხრნე: კირტიმისფე-
რი არს...“ და სხვ.

კირტიმ ჰინდი || კირტიმი აინდი —
ინდური კირტიმი.

კირფი||კირფი — ნევრის დარჩი-
ნის ხის ტყავი. Cortex canllae Albae,
მცენარისაგან — Canela Alba Murray.

კისტი — ერთგვარი საწყაო „ჩაას-
ხას... ზეთი... სამი კისტი ვირე ხუთმდე“.

კიტრი — Cucumis sativus L.

კიტრის თესლი — Semina Cucu-
meris.

კიტრიმი არაბი — არაბული კიტრი
უნდა იყოს.

კიტრიმი ჰინდი — ინდური კიტრი
უნდა იყოს. „კიტრიმი ჰინდი და აბანი-
ლი და კიტრიმი არაბი“. შდრ. კირტიმ
ჰინდი.

კლიტონი — იგივე ბარბუზან, უც-
ნობია.

კობარა — შედის ერთერთი რთუ-
ლი წამლის შემადგენლობაში. „კობა-
რია და ფაშარაშათინი, ამის ყოვლისაგა-
ნი წონი დრამისა ორორისა“.

კოკაროჩიას ძირი — იხ. ამუა.

კოლინჯი — „ეს ნაწლევი არს უბეს
ქვემოთ, რომელ მიმოვალს აქეთ-იქით“
(საბა). სამკურნალო ძეგლებში ეს სიტყ-
ვა ხშირად დაავადების Colitis მნიშე-
ნელობითაც იხმარება.

კოლინჯის ზეთი — ერთერთი სამ-
კურნალო ზეთის სახელწოდება.

კოლნი — იგივე დარაჩიე (იხ.).

კოლნი — „ხინგმოლია, ფარიფაცა
ჰქუიან“. იხ. ხინგმოლი იხ. ფარიფა.

კორდმან||კორდმანი||კორდმონა ||
კურდმანა — „რომელ არს ქარვა ვე-
ლური“, „ველური ძირა“ „Cardamina“
„ქარვაი კულიავი“.

კორთენ წითრინ — ქონდარია. იხ.
ქონდარი.

კორძი — „კორძი — ღლითა და
საზარდულთ ჯირკვალი“ (საბა). აქედან
დავადების „ავი ქამის“ სახელწოდება,
რომელიც კაცსა „უფროსი-ერთი ან ყუ-
რის უკანა, ან ილღიშიც და ან საზარ-
დულზედა გამოუვა“ (ილ. დაუდ. გვ-
52).

კოსტი || კოსტინი — „ქუშტი, რომე
კოსტი ჰქუიან“. „ქუშტი... რომე კოსტი-
ნი ჰქუიან“. იხ. ქუშტი.

კოსტის ძირი — იხ. კოსტი.

კოსტორიონი||კასტარიონი — „კას-
ს[ი]ტირიონი — ქვა კალისა“ (საბა).
კალისა ქვა, იგივე სოდა, ნატრიუმი.

კოფიონი || კოფეა — „წამალი რო-
მელსა რქუიან კოფიონი“. „წინანი კო-
ფიონისა, რომელ ჩაერთვის მაჭუნსა“.

კოშტბარკოშტი — იხ. შარალღული.

კოწახური — Berberis Vulgaris L.
იხ. ჰეზერმრე.

კოჰა — ჯანჯაღლი, Zingiber offi-
cinale Rosc.

კოჰის ძირი — იხ. კოჰა.

კოშობი — პატარა თიხის ქურქე-
ლი [„მცირე ქოთან“ (საბა)].

კოჰომბრა || კოჰუმბრა — კუჰუმბ-
რა — „აფთიმონს ჰქუიან“ (გ. ლ.). Epit-
hymum.

კრავის ენა — Plantago arenaria
Wetk. „ცერცეს ჰქეიან“ (გ. ლ.).

კრდამკოტიმა — „წიწმატია“. იხ.
წიწმატი.

კრკო — Semina Quercus s. glans
Quercus. მუხის ნაყოფი.

კრკო მალმაი — კროკო — „ზაფრანი
(საბა). Crocus sarivus L. კროკო მალმაი,
რომელ არს ზაფრანი გაზაგებელი“.

კროსის წყალი — „ჩუილთა ყრმა-
თა, რომელნი ვერ ფსამდენ, კროსის
წყლითა შეისუი“.

კრუყუმომი — წამალი. ერთერთი
მაჭუნი.

კუაზირი — ქარის სახე. „ჩრდილი
ქუეყანა, ქარე მისი კუაზირი შამალი“.

კუერცხის გულის ნაველი — ყვი-
თელი ნაღველი.

კუიდა — იხ. შინგლი. იხ. შანგარა.

კულიავი || კულიავე — Caminum
Cyminum L.

კულმუხი || კულმუხო || კურმუხი —
Junula helenium L. ლუხუმა, კორმუხო.
კუნდრუკი — „საკმელი“. მიიღება
ზისაგან *Sturax benzoin* *Ladanum* *Al-*
bum იხ. საკმელი.

კურკუმი — „ვეცხლის კურტალი“...
„კურტალი წურწუმა“ (საბა). ვერცხლის
ჭურჭელი „კურკუმსა ჩასდო მცირესა“.
კუროხთავი — *Tribolus terrestris*
L. „ასაქ ჰქუიან თათრულად, სომხურად
ტატაშია. ქართულად ექილორის ბირკი“
იხ. ასაქი. იხ. ტატაში. იხ. ექილორის
ბირკი.

კურსი — იხ. ყურსი.

კუსტი — იგივე კოსტი (იხ.).

კუფთი — „რომელ არს წითლის
სანდლისა მარცხალი“ იხ. წითელი სან-
დალი.

კუფლი — შედის ერთერთი შაფის
შემადგენლობაში „აილო... საღლამი კუ-
ერცხის გული და შამალანდალი... და
კუფლი და აშკაქული“.

ლ

ლაბა წებოვანი წვენი. *Succus*.

ლაბალბანი || ლაბლაბიამა — *Co-*
nvolvulus arvensis L. ხეარტლა. იგი-
ვე ლაბლაბო (*Lablab Vulgaris savi*)
უნდა იყოს. „ლაბლაბა არს ბალახი ქაო-
ბისა, რომელიც ამოვა წყალში, ძირი
აქუს თეთრი და ფესვიანი, ღერო აქვს
მომწვანო, მოთეთრო წითელ ნარევად,
ფოთოლი აქვს გულივით მცირე, მოგრ-
ძე. დაკბილული, ოროლი აბია ღეროსა
აქეთ და იქით. ღეროზედ მცირე ტოტს
მოისხამს და ზედ მტევანს გაიკეთებს,
ლურჯს ყვავილს, სიმაღლით არის ერთ
ჩარქამდის, ვიდრე სამ ჩარქამდინ“
(საბა).

ლადანი || ლადანა — *Ladanum*.
Bosvelia carterii L.

ლაზიჯი || ლაზიჯა || ლაზიჯობა —
„ლაზიჯობა ესრე ითარგმნების: წებოსა
ბუნებთა არს თელგმა, ვითა წებო ეკრ-
ვოდის“. პათოლოგიის სახეობა.

ლაყუა || ლაყუა — „რომელ არს
პირისა მომრუდება“. ლაყუა პირისა და

ასოსა გამრუდებასა ჰქუიან“. *Paresis*
nervi facialis.

ლამადალბა სატიფი — „რომელ
არს მერცხალთა ნაცარი“. იხ. მერცხალ-
თა ნაცარი.

ლაპლაპი — უცნობი ხეიარა მცენა-
რე, იხ. პატატულ.

ლაფარდის ქვა — იხ. პრეტუ ქა-
რი. ლაპის ლაზულის ქვა. *Lapis lasuli*.

ლარსტონი — თერიის ერთერთი
სახე. „შექნა ლარსტონისა დიდისა სარ-
გო გრძელისა სნეზისათუის“.

ლატბა — „ალავერტი“. *Medicago*
Sativa L.

ლაქი ბური — იხ. ლაქი ბუსრი ||
ლაქი ბუზური.

ლაქი ბუსრი || ლაქი ბუზური — „რო-
მელ არს საღებავი და ენდრო მღებვარ-
თა“ (ლაქ — „კარმინი, საღებავი, ენდ-
რო მღებვართა. ბუზურ — თესლეების
მოჭირებული ფერი). საუკეთესო საღე-
ბავი ლაქი. *Rubiatinctorum* (ლ. კ.).

ლახატარი — „რომელსა ჰქუიან ვა-
ცის წუერი“. იხ. ვაცის წუერი.

ლახუხტავი || ლახოხტავი *Cuprum*
Aceticum Cristallisatum.

ლეაქი — იგივე ღუაეკი. ლაქი(?) —
„კუროს თავი“. *Phytalacca decandra*
L. (ი. აბ.).

ლელი — *Phragmites communis*,
Trin. შედის ერთერთი რთული წამლის
შემადგენლობაში: „ლელი და ყაყულა
და ბამბუნაქისა თესლი“. შალავა.

ლელოფარი || ლულოფარი || ლი-
ლოფარი — *Helianthus Anuus*. L.
მზესუნშირა.

ლემა || ლემა* — *Datura Stra-*
monium L. ბანგა, ნეხებალახა.

ლემისა თესლი — იხ. ლემა.

ლენსოფა — *Hyoseyamus niger*
L.

ლერწამი || ლელწამი — „ყანის ნა-
წველარი, გინა ჩალა“ (საბა). მცენარის
ღრუიანი ღერო.

ლერწამის თესლი — *Semina Ar-*
undo donaci.

*ლემა — *Hyoseyamus niger* L.
(ლ. კ. და ი. აბ.).

ღეღიუნტი — იხ. ჰაბანილი. იხ. ლილის თესლი.

ლიახატრი — „რომელსა ჰქუიან მუშკი“. იხ. მუშკი.

ლიბნა — ერთერთი რთული წამლის შემადგენელი: „აილე ...და ლიბნა თითო ხუთი წონა“.

ლიდიმედი || ლდიმედი || ლდიმელდა || ლიდიმეტი — სამკურნალწამლო საშუალებათა ერთერთი სახე, „რომელ არიან გარე შესაცხებელნი წამალნი“.

ლილის თესლი — იხ. ჰაბანილი.

ლიმონი — Citrus limonium Risso.

ლიმონის შარაბი. — იხ. ლიმონი, იხ. შარაბი.

ლისენ ალასფირი — შედის ერთერთი გუარინის შემადგენლობაში. „მელის ყუერი და ლისენ ალასფირი და ქარვა ველური“ (მდრ. ლისან ლუსვარი — *Anchusa italica*).

ლისენთა საფირი — წამალი არს, რომელი ლისენთა საფირი ჰქუიან“. იგივე ტადრიჯი.

ლისონ ღამალი — მრავალძარღვის (*plantago major* L) თესლი. „მრავალძარღვას თესლი“.

ლიტრა||ლიტრი — საზომი ერთეული, საწყყო.

ლიფთისა ბერძენი — „პენტრონისა უძახიან“. უცნობია.

ლიცუი წითელი — შედის მსხლის შარბათის შემადგენლობაში. „მეავისა ისრისისა წუენი და წითლისა ლიცუისა წუენი“.

ლოზბა — ტყვილი.

ლოზანი — „ნიშასტავი“, გუნდრუკი.

ლოკანანი — წამალნი გრილნი და ლოკანანი, გრილნი და ნოტიანი აშენდეს“.

ლოკზათენი — ყიის ერთგვარი დაეადება, „რომელ გამოასხდებიან ყიისა“.

ლომიხენი — ერთგვარი დაეადების სახელწოდება..

ლოპრი — დორბლი (საბა).

ლოლოდია — ერთერთი იარაჯთაგანი. „ნიშანი თოდორიტონისა, რომელ არს იარაჯ ლოლოდია დიდი“.

ლუზა — იხ. სურინჯანი.

ლუსმარისა — უცნობია. იგივე სამკურნალის.

ლუოი || ლუო||ლუოო||ლუოი||ლოი — სამკურნალწამლო საშუალებათა ერთერთი სახე. „რომელი არიან სალოკელნი“.

ლუქი — „მგლის კორკი *Phitolacca decandra* L.

მ

მავალი — „სისხლისა ერკნისი და მავალი ქარისაგან არს, ტეხა თელგმისაგან არს“.

მავლი იუსული — შედის ერთერთი მათბუხის შემადგენლობაში. „მერე სამი ღრამი ყუითელი თურბითი და მავლი იუსული დანაყონ“.

მაზგა — ერთერთი მომწამლელო ნივთიერებათაგანი.

მათბუხი — იხ. მატბუხი.

მაია — „ზუგისა თაფლი“ *Storax*. (ზუგი — „შავა საკმელსა ჰქუიან“ — ვ. ლ.)

მაიანე — ერთერთი „მარცულთაგანი“, „ნიშანი მარცულისა, რომელსა ჰქუიან მაიანე“.

მაიკონი — შედის რთული წამლის შემადგენლობაში. „ქუშტი და კორდმანა და მაიკონისა თესლი“.

მალოქი — მოლოზია. ბალბა კორკოტანა (საბა). *Malva silvestris*.

მამითა||მამისა — იგივე ბალსინი (იხ.).

მამირონი — „ოლმაფაისსა ჰქუიან“. ქანჭყატა, ჩინჩხატი.

მამლაისა გამოწურვილი — შედის ერთერთი „კუერის“ შემადგენლობაში. „ანზაროთი და მამლაისა გამოწურვილი და თიხა ბერძული“.

მამედა — „საყამუნია“. იგივე მამედა.

მამულა — *Convolvulus scammonia* L.

მამცი||მამცე — „ფიცრთა ტყვილი მ[ა]მცესგ[ან] არს, მამცი ბუშტუისა სიგრილისაგ(ან)“.

მანანა — იხ. შურინჯიტი.

მანანოხი — იხ. აღისინთინი.

მანახოლია — მელანქოლია. დაავადდება.

მანკანიცე||მანკანაცი — დაავადება. „ყოველსა სიგრილისა სენსა უშუელის და მანკანაცსა“.

მანჯანის ძერი — უცნობია. იხ. პისით.

მარათონ — „ბერძელსა ამითასა ჰქუიან“. უცნობია.

მარგალიტი უჭურებელი — დაუშვებელი მარგალიტი (მარგალიტი — Margaritae s. Perlae s. Uniones).

მარვის თესლი — მარვა — „წუწკოი თეთრი“, Teuerium marum.

მარჯანგოში || მარჯანგუში || მარჯანჯოში || მარდაგუში — „ქონდარი“. Origanum majorana L. „მირტაკიშია“.

მარილი ნავთისა — ნავთის დანალექი უნდა იყოს.

მარილი პინდი — იხ. პინდი მარილი.

მარისთანა — „ნიშანი წამლის ისტრიტიკონისა... რომელ შექმნილ არს მარისთანა შიგან“. „და არს ესე ზეთი სარგებისა და საინო მართისთანათა თანა და ყოველთა მკურნალთა თანა“. „ნიშანი ზეთისა, რომელი იქმარების მარისთანათა შიგან, რომელი იცნობების კოლონჯისა ზეთობით“. „ესე შექმნილა მარისთანათა შიგან მისადნობელი“.

მარლამი — მალამო. „იციზონ ამისგან მარლამისა მსგავსად“.

მარმიზი — „სპარსული ქონდარია“. იხ.

მარსანაცლო — „ქონდარია“ (იხ.). მარსუნაჟი — იხ. იდენალაია.

მარჯანა||მარჯანი — მარჯანი, ძოწი. Corallium lam. „ოჭრო და ვერცხლი დაქლიბნე ქლიბითა ღბილითა და მიჰვალნე ავანთა შიგან მარგალიტსა და მარჯანასათანა“.

მარჯანარი — „ბასათი ჰქუიან“. იხ. ბასათი.

მარედი ტერი — უცნობი წამალი. საწამლავ იუბსი პილპილის საწინაღმდეგოდ მისაღები.

მასტაჟი — Resina Mastix L. კევი.

მასხა — „უაუეთუ გინდეს, რათა თაფლი მასხად არა გავიხდეს“. „აიღე

იგი თაფლი, რომლისაგან ესე გამოტრლილი გამოგეტუნენ და ქოთანსავე უქუიანქის და აგბო, ვირემ შესქედეს, ვითა პირველივე თაფლი და საქმედვე შეაგდო და არა გავიხდეს მისგანი არაჲ მასხად“.

მატბუხი — სამკურნალწამლო საშუალებათა ერთერთი სახე. დეკოტი, გამონახარში (მატბუხ — არაბ. მოხარშული).

მატიტელი — Polygonum. იხ. პარსიანდარუ.

მაფატინი — ერთერთი ლიდმეღთავანი. იხ. ლიდმედი.

მაქი — გეოგრ. ადგილი. „სინაიმაქი ბალახია, მაქით მოდის“.

მაღათი||მაღათა „აიღე მაღათისა და ხატმისა თეთრისა ძირი“. „აიღე მაღათისა ძირი“. Mandragora officinarum L.

მაღასი — Phlegma.

მაღთი — „ჯარაოტ ქალბანა“. იხ. ჯარაოტი. იხ. ქალბანა. შდრ. მაღათი.

მაღხეა იელე — „ზუყის ზეთია“. იხ. ზუყის ზეთი.

მაშა — ლობიოსმაგვარი პარკოსანი მცენარე. Phaseolus aurens. მისგან მზადდებოდა შემკვრელი შარაბი.

მაშმაში — იხ. წირანი. იხ. ჳერამი.

მაშუნი — შემარგე, სასარგებლო.

მახთი — იხ. ქალბანა.

მაჟასი — მაჟა, პულსი.

მაჭუნი — სამკურნალწამლო საშუალებათა ერთერთი სახე. შემზადებული სქელი ფაფების სახით.

მაჭუნი კოფე — ერთგვარი მაჭუნი. იხ. მაჭუნი.

მაშიზლაფი — იგივე მაჟიზაჟი. Staphisagria.

მგლის კორქა — იგივე ერნჯაჟი. შდრ. ბადევარდი.

მგრწინვალობა — ნაწლავთა ერთგვარი ავადმყოფური მდგომარეობა. „რომელი წელთა შიგან მგრწინვალობა იყოს და სავამდსა ვერა დაიჭირიდეს და უდნობელსა გავიდოდეს“.

მღინარი||მღენარი — რაჲთანი Gummi pini silvestris (ლ. კ.).

მდოგუი||მდოგვი — Brassica Nigra Koch.

მელი ხენი — ერთგვარი დაავადების სახელწოდება. თმის ცვენა, გამელოტება.

მელის ყუერი — მელის კაკალა უნდა იყოს. მელის კაკალა წვრილი მარწყვია. *Fragaria chation Ehrh* (რ. ერ.).

მელლაბი — შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. „მელლაბი გაქურცნილი და უღალ ბალასანი და კობრაი“.

მელწასრული — შედის რთული წამლის შემადგენლობაში. „უბანი და მელწასრული და ძირა ქირმენი“.

მერცხალთა ნაცარი — მერცხლის დაწვით მიღებული ნაცარი. მაჭუნში ჩასართავად. იხ. ხატიტიფი. იხ. ლამაღალბა სატიფი.

მეში — იგივე ნამში. უცნობია.

მზადაქე — „შონით მოვა“. უცნობია.

მზარონ — „ტყარევიცია და რძიანა არის“. იხ. ტყარევიცია. იხ. რძიანა.

მზიობარი — ერთერთი დაავადების სახელწოდება.

მთის ბუღანა — იხ. ლითალი.

მთის ჩამიჩი — იხ. ზიბიბ ჯაბილი, იხ. მოიხიფ.

მოთკალი||მოტყალი||მუტკალი||მუტყალი — წონა: 1,414 გ.

მირტაკიში — იხ. მარხანგუში.

მისური — „მისრული საცერსა ჰქუიან“ „წნული რამ კალათი“, „მისურსა შიგან განჰფიან ჩრდილსა“ (საბა), „მისურსა ზედა ვაჰვინო“. ჩელტი.

მიუფარესა მაჭუნი||მუფარის მაჭუნი||მოფარაჰისა მაჭუნი — ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება.

მკალთა ფერკები — კალიების ფეხები (მკალი — კალია).

მკალია — ერთერთი გუარიშნის სახელწოდება.

მკრდოვანი — მკერდის ტყვილით დაავადებული. მკერდის სატყვიარი. „ერგების... მკრდოვანთა“.

მოდაკო — უცნობია. შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში.

მოთანმტყოი — „რომელ არს ფარიკონი“. იხ. ფარიკონი.

მოი — უცნობი წამლეულთაგანი. „მოი და კოა და ჰამამა ამათგანი წონი თუითო ღრამისა“.

მოიდაფნი — იგივე მწყყავი. „მწყყავი ბალს ჰგავს“ (საბა). „მოიდაფნისა ყუავილი, რომელ ქართულად მწყყავი ჰქუიან“.

მოიდფო||მოდფო „თურბუთი თეთრი და მოდფო და სადაფის თესლი და დოკო“.

მოიზიჯ — სპარს. „ქართულად მთის ჩამიჩსა ჰქუიან“. იხ.

მოიწონი — შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში. „მოიწონი ორისა ღრამისა და სუმბული ტიბი, წონი შეიდისა ღრამისა“.

მოკლილუდი — შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. „მოკლილუდი, რეა წონა, გუნდრუკი რეა წონა“. შდრ. მუკლიაუდი.

მოლოზია — „აღჩკატკია, ხაბაზაია კორკოტა ჰქუიან, მალოქი არის“. იხ. მალოქი.

მოფოლხუება — მოშეება, მოდუნება.

მოშაითი||მუშაითი — „საბელზედ მოთამაშე“ (საბა).

მოღულაბი||მუღულაბი — ერთგვარი წამლეულთაგანი, რომელსაც მატბუხების მიღებამდის ერთი დღით ადრე აძლევენ. „მატბუხებისა წინათ მისაცემელი მუღულაბი, ერთითა დღითა წინათ უნდა მისცე, ძარღუებსა ვაქსნის და ბუნებას დაალბობს“.

მოხორშვილი — ხორხოშვლა, მსხვილი „დანაყენ... მოხორშვილად“ — მსხვილად დანაყენ.

მრავალძარღვას თესლი — *Plantago major* L-ის თესლი.

მრუარი — „ალორიკია“. იხ.

მსრიდ — (სიმსრიდე) „ოღეს ფეტქედეს ნესტუი თითთა შენთა ქუეშე გუიანად და სუსტად წუთილ და მსრიდ იყოს“. „სისუსტე და გუიანად ფეტქე სიგრილესა მოგვასწავებს, სიწლო და სიმსრიდე მისი სიქმელესა“.

მუკი აზრაკი || მუკლი აზრაკი—შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. იხ. მუკლი აზრაკი.

მუკიეზული || მუკილითეზული || მუკიე ლუდი — შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში. „ჭინჭრისა თესლი და მუკლი თეზული და გუნდრუკი და ონიჭიბურისა თესლი“. შდრ. მუკლიაული || მუკლიძული.

მუკლი || მუჟლი—ერთგვარი ფისი, ხის წებო, გომფისი. Gummi.

მუკლიაზარი || მუჟლი აზრაკა(?) || მუჟლი აზრაკი—ლავეარდის ფერი ან მოწითალო ფისი. Gummi Resina. Bdellium. „ქარახუნს ჰქუიან ლურჯსა“.

მუკლიათი — ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება.

მუკლიაული || მუკლიძული || მუკლი ეზული — ალოეს ფისი, გომიზი, წებო. იხ. მუკლი. იხ. ჰული.

მუკლი ჩეაული — შედის გალიანოზის დიდი იარაჯის შემადგენლობაში. იხ. მუკლი. ჩეაული — უცნობია.

მურატ მარტენი — „მისი თესლი აპლახია“. იხ. აპლახი.

მურდასანგი — ტყეის ეანგი. Plumbum oxydatum.

მური — gummi resina mirtha.

მური არაბი — gummi Arabicum.

მურისაფი || მურის შაფი? —ასაყრობი წამალი მურისაგან (ლ. კ.). იხ. მური.

მურტი || მურდი — Myrtus communis L. იხ. ბალი.

მურტის შარაბი — მურტისაგან გამზადებული სასმელი წვენი, სიროფი. იხ. მურტი.

მუსტაჟე — იხ. უბკატას. იხ. ხოლინჯანი.

მუტჟალი — წონის ერთეული. 1,414 გ.

მუფიდი — ერთერთი მათბუხის სახელწოდება.

მუშამა || მუშამი „ბარი და მეტად ცხელი აღვლი“ (საბა). „ღვინო ზეგნისა და არა მუშამისა“.

მუშკატრონი — შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში. „მუშკატრო-

ნი, რომელ საბერძნეთით გამოვიდა, რომელი იკმევს“.

მუშკი — აფრიკული ცხელი მუშკის სათესლე ჯირკვლებიდან მიღებული სურნელოვანი სითხე Moschus, მუსკუსი.

მუშკუშა — იგივე მუშკი? იხ. დეზვარდები.

მჭავანი — კანის ავადმყოფობა, Scabies.

მღევანი — დაავადება ნერვული თუ ფსიქიური. „მღევანისა და კავანისა უფალთა და ესე საღმრთო უფროს ხოლო შეექმნების ჰაბუკთა, ახალმოზრდილთა და დედათა, რომელთა გაუმრავლდეს საურავი და შეჭირვება“.

მღიერი || მღერი ქეი ან მუნი.

მუჟავის კული — იხ. ბარცუნუკი.

მზუერი — „მსხმო მუჟუკი“ (საბა).

მკე — „მროშნისა ძირი მკისა“.

მკეცე || მკრცე — თეთრი თმაწვერი.

მკდომი — „შეგანში დიდი მუჟუკი“.

(საბა). სიმსივნე, მუჟუკი.

6

ნაბოძვარი ღმრთისა — ერთერთი რთული შემადგენლობის წამლის სახელწოდება. „შექნა წამლისა, რომელსა სახელი ჰქუიან ნაბოძვარი ღმრთისა“.

ნაგბოლი — ნახარში.

ნავდელი — ნალველი.

ნაზლა — სურდო, კატარი, ანთება ზედა სასუნთქი ორგანოების.

ნაკრტენი — „ფრინელის ბუმბული“ (საბა).

ნალია „იილე ზანჯანბილისინი, რაზომი გინდეს და დახუტო და ნალიასა შეაჯაღო ქერქსა ზედან“.

ნამში — „მეშია“. უცნობია.

ნანსავი — შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში. „მასტაქი და ნანსავი და ანისონი თუითოსაგან ოთხითხი დრამი“.

ნანსუა — „აღსრნია, ქონდრის თესლსა აგავს“. სონიჯი, სოინჯი, სოლინჯი, შავკაალა. ევრცის ბალახი. Nigella sativa L. Ammi.

ნაჟუი || ნაჟუდა „ფიქვის კაკალი“ (საბა).

ნარდანი — ბროწეულის შარბათი.
ნარდანი || ნარდი — „სუმბული“
(ვ. ლ.) *Nardostachys jatamansi* d. c.
აგრეთვე *valeriana jatamansi* ion-ს
უწოდებენ.

ნარდისა ზეთი — „რომელ არს სუმ-
ბულისა ზეთი“. იხ. ნარდანი||ნარდი.
ნასორი||ნასური — ღრუ, ფუღუ-
რო, ფისტულა, ბუასილის კვანძები.

ნატეხარი — წურბლის „თუ აღრე
დავარდნა უნდოდეს და არა დავარდეს,
ნატეხარი დანაყე და ზედა შესცხე
წყლითა და დავარდების, ანუ კირი შე-
მოსდევ“.

ნაღაბაშდი||ნაღაბაშთი — შედის
ერთერთი გუარამნის შემადგენლობაში.
„იბრინჯი, წონი დრამისა რეისა და ნა-
ღაბაშდი, წონი დრამისა ოთხისა“.

ნახლი — „ნაქსოვია ძვირფასი (სა-
ბა). „განავალი, ვითარცა ნახლი მგლინ-
ვარე“.

ნესტუ||ნესუტი — ხერელი, ღრუ
სხეულის (ორგანოს) რომელიმე ნაწილ-
ში.

ნესუი, ნესუის თესლი, ნესუის
ქერქი — ნესეი.

ნეძბის თესლი — შედის ერთერთი
„მარცულის“ შემადგენლობაში. „ნუში
მწარე გაქტურცნული და ნეძბისა თეს-
ლი“.

ნეთილი — „მარილია“.

ნიახური — *Apium graveolens* L.

ნიახური ველური — იხ. ნიახური.

ნიახურის თესლი — *Semina Apii*
graveol.

ნიგოზი — კაკალი, *luglans re-*
gia L.

ნიგუზის შარბი — ნიგეზისაგან
გაყვებული ტყილი წვენი.

ნიკრისი — *Podagra*.

ნინოფარი || ნელოფარი — *Num-*
phaea alba L. თეთრი დუმფარი.

ნიორი ველური — *Allium rotun-*
dum L. იხ. ასკოდარონი.

ნიშადური — NH_4Cl .

ნიშასტაგი||ნიშასტაკი — სახამებე-
ლი. *Amilum Tritic.*

ნოთნი — „კაზუმორეა“. იხ. კაზუ-
მორე.

ნუარტი — იხ. შადანჯი.

ნუვიკი — იგივე ნუიკი (იხ.).

ნუიკი — „ნუვიკია“. უცნობია.

ნილოფარი||ნილაფარი — იხ. ნინოფარი.

ნოფარი.

ნუკი—წონის ერთეული, 30, 594 გრ.

ნუმა — ერთერთი შარბის სახელ-
წოდება. „სსხა შარბი ნუმისა“.

ნუში მწარე — *Amygdalus ama-*
rus.

მ

მოთი — იხ. ელფუბრეევი.

მოლითა — ერთერთი ჭულაბის სა-
ხელწოდება.

მოლმაფასისი — იხ. მამირონი.

ონიკპარი — იხ. რასუსტი. იხ. ლა-
ხუსტაგი.

ონიკიზურის თესლი — უცნობია.
შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლო-
ბაში.

ოუპანი — „ანგუმბია“. იხ. უპა-
ნი. იხ. ანგუეატი.

ოშინდრის ყვავილი — ოშინდრის
იგივე აესანთინია (იხ.).

ოშნია სკეზომი — იხ. ფარისია.

პ

პაექი — „ბადრუჯისა თესლი, რო-
მელ არს პაექი“. იხ. ბადრუჯი.

პანდრის შარბათი — ერთერთი
შარბათის სახელწოდება. „პანდრისა
შარბათისა ხასიათი, რომელი უშუელის
ლუქილისა სიმხურვალესა და სიქმელე-
სა“.

პაქსიმადი — „ბერძულია ორცხო-
ბილად ითქმის, გინა კმელცხოვლია“
(საბა). „აილე პაქსიმადი კმელი ძმრითა
დამბალი წონი დრამისა ოცდაათისა“.

პენტრონი — იხ. ლიფთისა ბერ-
ძენი. შდრ. პეტერონი.

პერული — ქაფი, ღუფი.

პეტერონი — იხ. ლაფთი.

პილოის ხენი — სპილოს დაავადე-
ბა (*Elephantiasis*). „ეითა სიგონჯე და
კეთროვნება და პილოისა და მღერა“.

პილპილი თეთრი — *Piper album*.

პილპილი შავი — *Piper nigrum* L.

პიტნა — Mentha.

პიტნა მთისა — იხ. ტენცო მთისა.

პიტნის შარბათი — იხ. პიტნა. იხ. შარბათი.

პრასი||პრასა — Allium porrum L.

პროტუნიცია — იგივე ჰერკუპერ. უცნობია.

ჟ

ჯგარო — ჟანვარი უნდა იყოს.
Cuprum aceticum cristallisatum —
ტყვიის აცეტატი.

რ

რაბაშდანი — შედის ერთერთი მა-
ჯუნის შემადგენლობაში „... და რაბაშ-
დანი, წონი ორისა ღრამისა და ნახევ-
რისა“.

რაზიანე||რაზიანი||რაზიანა — Foe-
niculum officinale. — კამა.

რაზიანი — თაერგული იხ. რაზი-
ანე.

რაზიანის თესლი — იხ. რაზიანე.

რაკდა — ჩეილთა დაავადებაა „ჩუ-
ილთა, რომელთა ცეს რაკდაი და გულ-
სა შეაღებდეს და გაუმრუდნეს ქელნი
და ფერკნი, რომელ ზოგჯერ მოირჩე-
ვიან და მოკლედვიან და მიიცვალეზის“

რამაქსუქი — შედის ერთერთი ლი-
დიმედის შემადგენლობაში. „აიღე ჯუ-
ლანარი და აფსინდი და რამაქსუქი“.

რამი ჰარნისი ერთერთი რთული
შემადგენლობის წამლის სახელწოდება.

რახუსტი — „ონიქარიი, დამწუ-
არი სპილენძი, ლახუსტავი არის“. იხ.
ლახუსტავი.

რატაბის თესლი — რატაბ||რატაბ.
Medicado — იონა.

რაშა — კანკალი, ცახცახი, ძაგძაგი
მთელი სხეულის, ან მისი რომელიმე
ნაწილისა „მას ჰქვია, რომე კელი
აუთოთოლდეს“.

რევანდი — Rheum pelmatus
„სომხურად ჰქვია და ხაერაშინის ძი-
რა“.

რევანდიხინი — ჩინური რევანდი.
იხ. რევანდი.

რევანდი ჩინური — იხ. რევანდი-
ხინი.

რემი — „ჩინდინა, რემი, აბულ-
რა, ზერევანდი. „სწორ სწორი დანაყე“.
(შდრ. რემონ — ბროწეული).

რიბელი — თვალის დაავადება.
„თუალთა რიბელი“.

რიბი — სამდლიური ციებ-ცხე-
ვა. „ერგების ცხროსა რიბსა, რომელ
გაუტეობს ორსა დღესა და ერთსა დღე-
სა მოჟვა“.

რიმიპინი — ერთერთი საწამლე-
თავანია.

რკინის ციცხუი — რკინის „დიდი
კოვზი“ (საბა).

რკინის წილა — limatura Nartis
Plumberisata.

რუბა სუსი || რუბისუსი — Glycy-
rhyza asperina L-ის (ძირტბილას)
სიროფი.

რუბი — სიროფი, ტბილი ნახარში
წვენი. მურაბის წვენი, ჯულაბი.

რუბი — „მურყალის მეოთხედია“
იხ. მურყალი.

რუდაფანი — „რომელსა ჰქვია შა-
რარჯაბარ“. იხ. შარარჯაბარი.

რუდნესავრადი — შედის ერთერთი
მაჯუნის შემადგენლობაში. „რუდნე-
სავრადი, წონი ორისა ღრამისა და ნა-
ხერისა“.

რუზი — იხ. ბრინჯა.

რუსუბა — იგივე რასუბა, ნალექი
(მაგ. შარდის).

რუჟა — შედის ერთერთი რთული
წამლის შემადგენლობაში.

რუზამი — ერთერთი საწამლეო-
ვანია.

რჯის ძირი — „რჯა ეწოდების ხილ-
სა ერთსა, ლობიოსა ჰგავს“ (საბა), Ce-
ratonia Saliqua L (ლ. კ.).

რძიანა — იხ. მზარონი. იხ. აფარ-
ბიონი.

რწყსიანი — „ანდუზია“, იხ. ან-
დუზი.

ს

საბა — ქარის (აღმოსავლეთის ქა-
რის) ერთერთი სახე.

საბლი — თვალის დაავადება. pan-nus უნდა იყოს.

საბნელი — „...ფერდისა ტკივილი, და გულისა ზრახუა, საბნელთა ავრება...“

საბრის კუტრი — საბრი — Aloe, კუტრი უცნობია. „აილო საბრის კუტრი წონი ოცდაათისა ღრამისა“.

საგრაილე — „რომელ არს ბასბიჯი“. იხ. ბასბიჯი.

საგურკველი — სწორი ნაწლავი. Rectum.

სადა — ერთერთი სიქანჭუბინის სახელწოდება.

სადაბა||სადაბი — იგივე სადაფი. Ruta graveolens L. ტევანა, „სადაბი ორი მუტყალი“.

სადაბაჰი თეთრი — დაავადება. „სადაბაჰი თეთრი მსგავსი კეთრისა და სრსეილისა“.

სადაგი — უბრალო, სადა, მარტივი. „ვაშლისა შარბათისა სადაგისა ხასიათი“. „სადაგი — ძნელსა და ადვილს საშუალო“ (საბა).

სადაფი — იხ. სადაბა.

სადაჯიანი||სადაჯიანი||სადაჯია ინდი — ინდური ნარდი (მცენარეა). ინდური ეალერიანი Nardostchus jatamansi D. C.

სადაჯი||სადაჯი — შდრ. სადაჯიანდის.

სათარევი — „ანცხოტია“ იხ.

სათირა||სათარი — Origanum vulgare L. თავშავა.

სათრიჰი — იგივე სათარევი „ხოლინჯანი და ბასბასა და სათრიჰი ყუელა დანაყე...“

სათხო — „სათხოსა შიგან კაცი ვნახე, რომე საყვიარსა ზედა გარეთ დამა გავიდა და საყვიარისა თავსა რომე მთუარე იქნების, მთუარესა ზედა თავითა აეშარათა და ფერტი აღმა ქნა და ფერტითა შუშპარსა იქმოდა“.

საინდი — ერთერთი გუაროშნის სახელწოდება. „ნიშანი გუაროშნისა საინდისა, რომელსა ჰრქუიან ახარ სტიხი, თარგმანებით მკობნელი ყოველსა ტკივილსა“.

საინჯითი — შედის ერთერთი მატ-
ნა. ზ. ფანასკერტელი-იკიანელი.

ახუხის შემადგენლობაში. „ყუთიელი ლე-
ლუი ათი მარცვალი და საინჯითი ოც-
დაათი მარცვალი“.

საკამუნია || საკამონია || საყამუ-
ნია — Scamonium (გომფისი, რომე-
ლიც მცენარე Convolvulus Scamonia-
საგან მიიღება).

საკამუნია ანტაჰი — იხ. საკამუნია.
ნტაჰი გეოგრაფიული ადგილმდებარეო-
ბის მანქენებელია.

საკამუნია ბლედანისა — „უკეთესი
ანტაჰით მოვა“. ბლედანური (გეოგრა-
ფიული ადგილი) საკამუნია. იხ. საკამუ-
ნია.

საკმელი || საკმეველი || საყუმევე-
ლი || საყუმელი — ფისია ხისაგან მიღე-
ბული. Cistus Creticum L. — ის რაც
იქმევა, კვამლად იქცევა.

საკოშკაქრო — „არჩასბი საკოშკა-
ქრო“. იხ. არჩასბი. საკოშკაქრო უცნო-
ბია.

საკრამატონი — ერთერთი ლიდი-
მედის სახელწოდება. „საკრამატონი,
რომელი ერგების სტომაქისა მოფულ-
ხუებასა“.

სალიხა — Cinnamomum. დარიჩი-
ნი (ი. აბ.), „ბერძულად სირინგა ჰქუიან“
საერთო სახელწოდება ჯადუარის ტუბე-
რებისა“ (მაყ.).

სამითი — იხ. ბაღბაჰი. იხ. ცერე-
ცო.

სამყუმისი — „ლუსმარისა უძახიან“. იხ.

სამფული || სამფური — იხ. სუმ-
ფული.

სამყი არაბი — Cummi arabicum.
გამხმარი ფისია მცენარისაგან Acacia
Tartilis Hayne. „ტიტიკეს ჰქუიან“.

სამჭირავი ყრმათა — ერთერთი
ლიდიმედის სახელწოდება, ყრმათა დამ-
ჭერი, შემნარჩუნებელი, შემკავებელი
წამალი. „ნიშანი ლიდიმედისა, ერგების
დედათა, რომელთა ეშინოდეს ყრმისა
ვნებისაგან და ამას წამალს ჰრქუიან სამ-
ჭირავი ყრმათა“.

სანამაჰი || სინამაჰი || სანიამაჰი ||
სანამაჰი — ფუთფუთას ხის (Cassia
sennae L) ფოთოლი (Folia sennae)

ალექსანდრიული ფოთოლი. „ბალახია მაქით მოვა“.

სანგრევიელი — „ზანჯაფილა“. იხ. ზანჯაბილი.

სანდალი — სანდლის ზე. Santalum L.

სანდაროსი — „საკმელი“ Sandaracha (ფისია, რომელიც Callitris Guadrivalvis ანუ Thuja articulate ხისაგან მიიღება).

სანური — დაავადება. „ერგების სანურსა, რომელი შეიქმნების ტანსა შიგან და ღორთელთა“.

სანფული — შედის ერთერთი მკურნის შემადგენლობაში. „აბარბიონი, ქარქუეტას ძირი, სანფული, თუთოსაგან ექუსი ღრამი“. შდრ. სუმფულა.

საონე — ღრძილი, „...და ვინ ტიროდეს საონეთა და კბილთა ტკივილი-საგან“.

სარკაურა — „ღუიძლის ბალახია“. უცნობია.

სარკინოზი — არაბი, მაჰმადიანი.

სარო — Cupressus s. Populus Nigra L. კეპაროზი.

სარსამი || სარსუმი. — დაავადება. „რომელ არს თავქედი“.

სარჯიფალი — „რომელ არს შიტრაჯი აინდი“. იხ. შიტრაჯი აინდი.

სასალოსი || სასალოსი — „ველურისა ნიახურისა თესლია“. იხ. ველური ნიახური. შდრ. სასლოსი.

სასლოსი || სასლოსი — „ზოფა-სა თესლი“, „რომელ არს ზოფურა“. seseli, დივი ან მისი თესლი Herachium spondileum L.

სატაბიზი — „შესმა... სატაბიზითა ანუ წყლითა ტბილითა“.

სატალი — „სენი მუცლისა, მუცლის ყვანა“ (საბა). „სენი, რომელსაც კურთხეულს უწოდებენ, ხოლო ძველად პრქვიან სატალი“ (გრეგ. ზანძთ).

სატალი ბუგრი — იხ. სატალი. ბუგრი „საღვთო წერილში ბილწების მოქმედებად სწერია. კარაბადინში მსხმო რამდენიმე მუწუკად, ვიეთნი ყუავილსა და წითელას სენთა უვმოზენ“ (საბა). ღიზენტერია.

სატაცური — Asparagus,

სატკურის ძირი — ძირტკილას, ძირთაფლას (იხ.). ძირი უნდა იყოს. საფინი — ვენა „კოქის სიხლეს არს შიგნით კერძოთ“ (წ. ს.). საფლიტოსი — ერთერთი გუარი-შნის სახელწოდება.

საჭინაჯი — Sagapenum (გომფოსია. მიიღება მცენარისაგან Ferula persica ან Ferula Szovitziana-საგან).

საჭდა — ბნედა. ტვინის დაავადება.

საღვინგის ძირი — უცნობია. იგივე ასტოდისი.

საყამუნია || საყამონია — Gummi Resina Scammonium. იხ. მამედა.

საყივარი — „სათხოსა შიგან კაცი ენახე, რომე საყივარსა ზედა გარეთ დაღმა გავიდა და საყივრისა თავსა რომე მთუარე იქნების, მთუარესა ზეთა თავითა აეშართა და ფერკი აღმა ქნა და ფერკითა შუშპარსა იქმოდა“.

საჯი || საჭი — მუცლის ყვანა. სისხა.

სებელოსი — „სებელოს, რომელ არს ვაცის წუერი“. იხ. ვაცის წუერი.

სელი — Linum usitatissimum L.

სეპაისტონი || სეპისტონი — „ხის ხილია“. იხ. სეფისტონი. იხ. სიბისტანი.

სეტი ჭინდი — „კასლის ფურცელსა ჰქუიან“. იხ. კასლის ფურცელი.

სეფისტონი — იხ. სიბისტანი. იხ. სეპაისტონი.

სიასამური — ძვირფას ბეწვიანი ცხოველი. „ქართულად ხაზიდი ჰქუან“ (საბა).

სიყალბელნი — „ვინცა სიცივესა ნაჩუევი არს, ვითა რუსნი. სიყალბელნი და ბორღაღნი“.

სიბისტანა || სიფისტონი — Cordia Myxa L. ეგვიპტური ქლიავი.

სიკანკური — ვარანი. ხელიკის მაგართა ცხოველთა ჭგუფს ეკუთვნის.

სიმბი — ერთერთი საწამლათვანია.

სიმენა — ერთგვარი ზეთია. „შაბაბ-ცისა წყლითა და სიმენაისა ზეთითა“.

სინიჯი — იგივე სონიჯი.

სირი — ჩიტო.

სირინგა — იხ. სალინა.

სირისა კურელი — უცნობია.

სისანმზარი || სისამზარი — *Sisymbrium*. გონგოლა.

სისხა — მუცელა, სისხლით ფალა-
რათი. დიზენტერია.

სიტრიაჩი — სიტირიონი. უნდა
იყოს. იგივე კასიტირიონი. იხ. კასი-
ტირიონი.

სიფიდაფი — ერთერთი მომწამელე-
ლი ნივთიერება.

სიქაბინჯი || სიქაბაჯი — იხ. საქ-
ბინაჯი.

სიქანჭუბინი || სიქანგუბინი || სი-
ქანჯაბინი — სამკურნალწამლო საშუა-
ლებათა ერთერთი სახე. თავლით ან შაქ-
რით ძმარში შემზადებული სასმელი,
რომელშიც სხვადასხვა სახის წამლებს
ურევდნენ.

სიქანჭუბინი ბუზური — ერთგვარი
სიქანჭუბინის სახელწოდება. იხ. სიქან-
ჭუბინი, იხ. ბუზური.

სიწლო — სიგამბდრე, გაწვრილება.
სიჯაზინი — ერთერთი რთული შე-
მადგენლობის წამლის სახელწოდება.
„შექმნა სიჯაზინისა სარგო მრავალისა
ტკივილისათვის“.

სეწოში — უცნობია.

სეღლია — თავისი ხახუია“. იხ.

სეიჩი — ქარის ერთერთი სახე (და-
სავლეთის ქარი). „მეოთხე არის დასა-
ვალი, გრილი და ნოტი. ქარი მისი სეი-
ჩისა და ბურიში“.

სეორდიონი — „გარეული ნიორია“.
იხ. ნიორი ველური.

სეორკლი — „რომელ არს კედელ-
თა ნაგოზსა შინა“. ნაგოზი — შეღესი-
ლი.

სეუ — „სიკანკურისა მუცლისა
სეუ“. მუცლის რაღაც ნაწილი. იხ. სი-
კანკური.

სეურდიონი || სეორდიონი — „რო-
მელ არს ველური ნიორი“, იხ. სეორდი-
ონი.

სეურტრინი — „ველური ნიორია“.
იგივე სეურდიონი (იხ.).

სენეუა — კენესა „...შეჭირვებასა
და სენეუასა ყრმათსა“.

სენეჩელი — იგივე ზანჯაბილი (იხ.).
„ზანჯაბილი ძირასა სენეჩელსა ჰქუიან“.

სოჯი — შედის ერთერთი რთული

წამლის შემადგენლობაში. „თეთრის ღე-
მის თესლი და შავისა და სოჯი“.

სოდი || სოთი — „თოფალნი“ „კი-
პერისი“ (ი. აბ.). „ქართულად თოფალ-
ხა“. „სოდი რომე კიპერისი ჰქუიან“.

სოლინჯი — „ძონწალიკა“. იხ. სო-
ნიჯი.

სომხური ელევენი — სომხური აბ-
ზინდა. იხ. ელევენი.

სონიჯი || სონიჯი — *Nigella sati-
va* L. სონიჯი.

სოსნის ძირი — იის ძირი, იხ. აბაკი
კასტიდისი.

სოფისთონისი — აღრომიზინის კვე-
რის ერთერთი შემადგენელი წამლეულ-
თავანი.

სოფოფი || სუფოფი — წამლის
ფხვნილი *Pulvis*.

სპანძლი || სპანძელი || სპანდი —
ტევანი, მარიამ საქმელა *Ruta Craveol-
ens* L.

სპარსული ქონდარი || ქონდარი
ფარსი — იგივე მარშიზი. *Saturlia Hor-
tensis persica* L.

სპედაბაგრი || სპედაბაგი || სპედა-
გი — (სახურეტელია) წვენი „შეიღბოს
მუცელი სპედაბაგრისა ხარშითი“.

სპეტი || სპეტაკი — ტყეიის კარბო-
ნატი.

სპიტაკუიმა — „ბერძნული საკმე-
ლია“.

სპოდაგარი — დაავადება. „და სპო-
დაგარი შავი ნალველი რომელი თუალთა
დაუდგენს“.

სრსუთბაღაკი თეთრი — დაავა-
დება.

სრსუთბაღაკი შავი — დაავადება.
სრსუილი — სირსვილი, მღერია.

სტაფილო გარეული — *Daucus Ca-
rola* L.

სტომაქი — კუჭი.

სუბარსი — შედის ერთერთი რთუ-
ლი წამლის შემადგენლობაში. „... და
კოწახური და სუბარსი და ზამანი თე-
თრი“...

სუდი — იხ. სოდი.
სუინტრი || სვინტრი — *Polygona-*

tum multiflorum L. დათვეოლა. იხ. შა-
ყაყური.

სუინტრის ძირი — იხილეთ შიტ-
რაცი.

სულეიმანი — „შაქარი სულეიმანი
თეთრი“. სულემა Hybrarg. bichlora-
tum corrosivum.

სუმბული — *Ferula sumbulhook*,
Hyacinthus.

სუმბული ბერძული — ბერძნული
სუმბული. იხ. სუმბული.

სუმბული ტიბი — სურნელოვანი
სუმბული იხ. ტიბი.

სუმეი||სუმეი — მცენარეა „თუ-
თები“ *Plus colisius* L.

სურინჯანი || სურიინჯანი || სორინჯანი
სორინჯი || სოლინჯანი || სორინჯი —
„რომელ არს ლუბაჲ“. უნდა იყოს ცხე-
ნის წაბლი (*Aesculus hippocastanum*)
L.

სურმაგი || სურმა — *Atimonium*
crubum. სამკოგირდი სტიბიუმე.

სუქი — *galiamuschata* „სუქი
მუშეისა წონი ნახევარ ღრამისა“.

სხლის შარაბი — მსხლის შარაბი.
იხ. შარაბი.

სსუიპელი||სსუიპელი||მსსუიპელი —
ენისა, პირის და ქუთუთოთა დაავადება.
სსუიპელი — მუწუენი „სსუიპელი წუ-
რილი, რომელსა ჰქუიან ბირე“ „თუ-
ალთა სსუიპელი და ღორთელი“.

ბ

ტაბარზადი||ტაბარზი — შაქარყი-
ნული. „შაქარი ტაბარზადი წონი ღრ-
ამისა ასისა“.

ტაბაშირი || ტაფშირი — „ბამბუკის
მუხლზეში მდგარი წვენი, რომელსაც
ხმარობენ სამკურნალო მიზნით“ (ი. აბ.).

ტაბიხი — ფიჭვი *Viscum album* L.

ტადრიჯი — „ტადრიჯი წითელი და
ტადრიჯი თეთრი, რომელი დიაცსა გაა-
სუქებს და წაბალი არს, რომელი ლისენ-
თა საფირი ჰქუიან“.

ტავლა — შედის თრიაყ ფარუნის
შემადგენლობაში. „...ზარაენდი, ტავლა,
მური ამათგანი სწორ სწორი დანაყ და
გაცარი“.

ტაიფი — აილე ზიბიბი, ტაიფი კა-
კისაგან გამოღებული წონა ორმოცდა-
ათისა ღრამისა“. ერთგვარი „შაქისაგან
გამოღებული“ წამიში, ქიშიში უნდა
იყოს.

ტაკა — იხ. ყუნტლ სალიპ კარეთინ.
უცნობია.

ტალის ფარი — *Myristica frag-
rans* Houtt-ის ქერქი.

ტარაბუა — თავბრუსხვევა.

ტარმაშინი — „...და მუშეი ტარმა-
შინი იშნა და სადა ჯიჰინდი, ამათგანი
წონი ღრამისა ორისა“.

ტატაში — იხ. კუროსთავი.

ტაფნი — „კასლაჲ“. უცნობია.

ტაფშირი — იხ. ტაბაშირი.

ტაჟიკ ვარეზი||ტაჟიკრეზი — „სამ-
ყი არაბსა ჰქუიან“. იხ. სამყი არაბი.

ტბის ფოყელა — „ძირთაფლისა
ძირისა ნაგბულითა, რომელსა ჰქუიან
ტბის ფოყელა“. იხ. ძირთაფლა.

ტეგანი || ტეგანა — „ქარაბასა ჰქუიან“
Ruta graveolens L.

ტეგნის ზეთი — იხ. ტეგანი.

ტენცო — პიტნა *menthae*.

ტენცო მთის — მთის პიტნა, გე-
ლური პიტნა — *Menthae silvestris* L.

ტენცო წყლის — წყლის პიტნა
Menthae aquatica L.

ტიბი — კეთილსურნელოვანი არო-
მატი, კეთილი საყნოსი.

ტიქნაკი — „ღზილუნია ჰქუიან ფი-
ქუისა გომიზია“. იხ. ფიქუისა გომიზი.

ტონუნია — იხ. ენდრო.

ტროშა — „რომელ არა ესმოდეს“,
„სიყურესა და ტროშასა, რომელ შე-
ემოხუევის ყურთა“.

ტუნეგი — „ძირია ზანჯათილსა
აგავს“.

ტუტა||თუთა — *Morus Alba* L.
ბეოლა.

ტუტის შარაბი||თუთის შარაბი. —
თუთის ნაყოფის შარაბი იხ. შარაბი.

ტუხტი — იხ. ხათიმი.

ტყარევიცია — იხ. რძიანა.

ტყური||ტყური — *Laserpitium*
latifolium L. ძირმწარი.

უარფი — ქალაქი.

უგბავი — მოუხარშავი.

უღალბალასანი — უღალ — უცნობია იხ. ბალასანი.

უდი ალოი — საბრი. Aloe უდი აინდი||უდი პინდი — ინდური ალოე: Aloe indica. (უდი — ხეა სუნნელი — რ. ერ.).

უდი მათუული — უცნობია. შედის რთული წამლის შემადგენლობაში „უდი მათუული... წონი დრამისა ოთხისა“.

უდნობელობა — მოუწელებლობა.

უზანი — ერთერთი თერის სახელწოდება.

უკუდავა — „უკუდავისა თესლი, რომელსა ჰქუიან ბაკლა-თალამკა“. იხ. ბაკლათალამკა.

ულაბა — ლიდიმედის ერთერთი შემადგენელი „ევჰი და ანისონი და ულაბა... წონა დრამისა თორმეტ-თორმეტისა“.

ულბაული — „ბოვრა და აცამემა ჰქუიან“. იხ. ბოვრა იხ. აცამემა.

ულონი — სატაკური იხ. იგივე წნეაფე.

ულდუღდი — შედის ერთერთი ლიდიმედის შემადგენლობაში „ჰაკია და ულდუღდი და ვარდი კმელი და ზაფრანა ამოთვანი დრამისა ხუთ-ხუთი“.

ულოდა — რომელიდაც ჭურჭლის სახელი უნდა იყოს. „შეჰრიენეს ჭურაზსა შინა, ანუ ულოდასა. კეკელად, მერმე ძლიერ კელითა“.

უმკია||უკია — უნკია. ზომის ერთეული. „54 გრამა ერთი უნკიაა, 6 დრამიანი ერთი უნკიაა“.

უმტკი — „თარტიკისა ჰქუიან“. უცნობია.

უნაბი||უნაბი — Ziryphus sativa gaertn უნაბი.

უნაბის შარბათი — იხ. უნაბი. იხ. შარბათი.

უნუსული || უნსული — ერთერთი საწამლავეთავანი.

უნჰია — იგივე ზუსჰი, უცნობია.

უჰანი — Assafoetida იხ. საქბინაჯი.

უბე — კიბი (საბა).

უპატახი — „რომე მუსტაქლე ჰქუიან, ზოლინჯანი ჰქუიან“. იხ. ზოლინჯანი.

ურთაკი — იგივე ზარეგანდი (იხ.).

ურდეთი — „აილე ჯულინარი და აფსინდი და რამაქსუქი, ურდეთ და გუნდა“. უცნობია.

უსტუხუდოსი — იხ. ასტოვახუდოსი.

უშინი||უშნანი — Lichen. შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში.

უძუარი||უძოვარი — Trolius; უძუარის თესლი. Semina trolius.

უძურის წყალი — უძუარის წყალი. იხ. უძაური.

ფ

ფადლასარიონი||ფადლასარიონი — „რომელ არს ველურისა ნიახურისა თესლი“. იხ. ნიახური. იხ. ფატლასარიონი.

ფანტი — „წითელი შაქარია“.

ფაკდის თესლი — „ფაკდისა თესლი, რომელ არს ფანჯა ქუშტისა მარცხალი. იხ. აბალფაკდი.“

ფალი — დაავადება. „მღიერი, ფალი და დუბელა“.

ფალი — შედის ერთერთი გუარიშნის შემადგენლობაში. „და შალი და ბალი და ფალი და პილპილი შავი“.

ფალიონი — იხ. ფილიონი.

ფალმასია — რადაც ნერვული დაავადება. „გვისდა ცნობა წასულიყოს და მანახოლისა უფალთა და ფალმასიასათა“.

ფალონია — ერთერთი რთული შემადგენლობის წამლის სახელწოდება.

ფალფალმო — შედის ერთერთი გუარიშნის შემადგენლობაში. „ფალფალმო წონი დრამისა თორმეტისა“.

ფანა — „ყუნტლ სალიპ კარეთინ, ტაკა და ფანაცა ჰქუიან“. იხ. ყუნტლ სალიპ კარეთინი, იხ. ტაკა.

ფანაქი — ბეწვიანი ცხოველი. „ტყავნი ბუსი და ფანაქისა არიან კარვნი“.

ფანგაჰუშკი — „წავაზოტია“. უცნობია.

ფანდალიკონი || **ფანდრიკონი** — ერთ-ერთი გუარისნის სახელწოდება.

ფანდი || **ფანიდი** — ქერის შაქარი.

ფანიდი სიგზი — იხ. **ფანდი** || **ფანიდი**, **სიგზი** უცნობია. „**ფანიდი სიგზი**, **წონი** **ორმოცდაათისა ღრამისა**“.

ფანჯანოში || **ფანჯანოში** — იხ. **ფანჯაქუშტი**.

ფანჯაქუშტი || **ფანჯაგუშტი** — (სპარს.) მცენარე ხუთთითა, ხუთფურცელა. *Nepeta cataria L.* იგივე აბალფადი.

ფარამგუბინი — შედის ერთერთი მათბუხის შემადგენლობაში. „ქმელი ია და ფარანგუბინი თუითოსაგან სამსამი ღრამი“.

ფარან დასტური — „ეთა ფარან დასტურნი, რომე ქუეითობასა დაწუეულან“. ფეხოსანი უნდა იყოს.

ფარიკონი — „რომელ არს ჭარის ძირა შავი“. *Helleborus* — ხარის ძირა. თეთრი ყაყაო, ჭუეჭუტა. იხ. **თიმონი**.

ფარისია — იგივე **ფარისიონი**. *Marrubium*. ფოლორცი ბალახი. „ოშ-ნია სეგზომ“.

ფარისიკონი — იხ. **ჰარსიონში**, იხ. **ჰარაოტი** || **ჰარაოტი**.

ფარსანგი — სიგრძის საზომი ერთეული. „სხვათა ენა, ესეც ევია“... „სამი მილი ერთი ევია არს (სამი ათასი ბიჯი)“ (საბა).

ფარფარი — „ანმეარე კასა ჰქუიან და დანდურიცა ამას ჰქუიან და თუხმა-ჯანიცა“. იხ. **დანდური**. იხ. **თუხმაჯანი**.

ფარფიუნი || **ფარფიონი** || **ფარბიონი** || **ფარაფუნი** — *Euphorbia orientalis*. რძინა.

ფარისონი — თრიაყის ერთერთი შემადგენელი „მური კარგი და ფარისონი და ნიახურის თესლი მთისა“.

ფარიფა — უცნობია. იხ. **კონონი**. იხ. **ხინგმოლი**.

ფატამირონი — ერთგვარი ლიდი-მედი. იხ. **ლიდიმედი**.

ფატარასლიონი || **ფატარასილიონი** — „რომელ არს ველურისა ნიახურისა თესლი“. იხ. **ფალდასარონი**.

ფაღანია — „ხაჩაფატ ჰქუიან. ძირია შუა ჭუარის სახე“. იხ. **ხაჩაფატ**.

ფაშრაშთინი || **ფაშრაშთინი** — შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. „უღალ ბალასანი და კობა-რაი და ფაშრაშთინი, ამის ყოვლისაგან წონი ღრამისა ორ-ორისა“.

ფაწალი — „ტყირპი“ (საბა). ელენთა.

ფეკრა — ერთერთი იარაჯის სახელწოდება.

ფელინჯი || **ფელიჯი** || **ფელენჯი** — „სენია დამგრებელი“ (საბა). დამბლა — *Paralisis*.

ფელიჯი [ი]ანი — ფელინჯით დაავადებული. იხ. **ფელინჯი**.

ფერიზანსი — ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება.

ფერისი — „ქონდარი ფერისი“.

ფერცხლი || **ფერცხალი** — ნეენის ძეალი „ფერცხალი გვერდის წიბო“ (საბა). „წიბო ერთი გვერდის ძეალი“ (საბა). „ერგების ფერცხალთა გატეხილთა“.

ფიქენა — „კულიავია“ იხ. **კულიავი**.

ფილეფიალი — შედის ერთერთი ლიდიმედის შემადგენლობაში „დაიქირე ფუში ღრამანდი, ფილეფიფიალი... თუითოსაგან სამსამი ღრამი“.

ფილიონი — შედის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობაში... „აქალილ მელიქი და ფილიონი და ნიორი ველური“.

ფილიფადი — რთული წამლეულის ერთერთი სახე „შესაქმარი ზეთი“.

ფიუსტოკი || **ფუსტუქი** — *Pistacia Vera L.* ფისტა.

ფიჭუის გომიზი — იხ. **ტიენაკი**. „იგივე ყათრანი“ (უ. კ.) *Cummi Pini*.

ფოა || **ფოი** — ბაბუ საგძალა. ბაბუწვერა. *leontodon taraxacum s. la-raxacum officinale*.

ფოლიონი — იხ. **ფილიონი**, **ფალიონი**.

ფოლომქიონი — ლიდიმედის ერთ-ერთი სახე. „ლიდიმედი რომელსა ჰრქუიან ფოლომქიონ“.

ფოფია ჰიდი — რთული „გასაქსნელი“ წამლის ერთერთი სახე. „ნიშანი გასაქსნელისა წამლისა გალიანოზის, რომელ არს ფოფია ჰიდი“.

839

ნივთი რამე ყვითელი, რომელი გამოი-
ღების ლიტრის ზღუდამე, ვიდრე წყალ-
თა შინა არს რბილი არს და რა გამოი-
ღების — განფიცხების, ამისთვის იხი-
ლვების მას შინა: კინჭელი, ბუზი, და
რამცა, ხოლო მისსა იტყვიან, რომელიმე
თევზთა შავთა და რომელიმე ხეთა გო-
მიზთა, და რომელიმე სხუთა“ (საბა).

ქართული კოჭი — შდრ. კოჭი.

ქარტა — ქალაღი.

ქარტლი — თმის ქერტლი.

ქარჭუეტი — *Hippomarathum eri-
spum (pers) C. Koch.*

ქასინი || ქასანი — „ვარდ კაპაქას
ჰქეიან“ (ვ. ლ.) *Cichorium intybus L.*
იხ. არღი.

ქაფარცახი — იხ. კაპარი.

ქაფური — *Camphora officinalis.*

ქაქნაჯი — „რომელ არს გუელისა
ყურძენი“. „ასკილსაცა ჰქუიან“. *Rosa
Canina.*

ქაშუმი — *Ligusticum aladum*
M. B. მარიაშა. მარიაშამარი. კლდისა-
სუქა.

ქაშის წყალი — „წუენი ქერის
კორკოტისა“. ქერის ნადუღარი წყალი.

ქახანია — იხ. ქალბანა იხ. ბრგ-
ჯატი.

ქერეჯი — იხ. ჰტრსალონი.

ქერთის თესლი — შედის ერთერთი
რთული წამლის შემადგენლობაში.

ქერქუმი — „ზაფრანია“. იხ. ზა-
ფრანი იხ. ქვარაქუმი.

ქეიშა — უგრეხელი, *Yicia ervilia*
(L.) Willd, ან *Ervum ervilia L.*

ქიშენი — იგივე გერერი. უცნობია.

ქინძი — *Coriandrum sativum L.*

ქირშენი — ქირშენული, ქირმანისა
(ქირმანი — ქალაქი სპარსეთში).

ქოლინჯი — იხ. კოლინჯი.

ქონდარი — *Satureja hortensis L.*
იხ. კორთენი.

ქოქაწი — „ესე სენი შავისა ნადე-
ლისაგან არიან და მე გამოგიცხადნე
თქვენ ქოქაწი და თუალთა სინნელე
და გულისა ძვერა“.

ქოშმურუა — „გოჰიმრია“ (იხ.).

ქრავენი — იხ. ხარტმა.

ქრთესი — „ცმაზია, აბუტარატი
არის“. იხ. ცმაზი.

ქრთილი — „გაზაფხულ ნათესისა
ეწოდების ქერი და შემოდგომისას ქრთი-
ლი“ (საბა). ქრთილის მარცვალს უმცი-
რეს საზომად იყენებდნენ.

ქსანი — წონის საზომი ერთეულია.
„ლიტრის ნათხალსა ჩარექს უტმობენ“ —
ხოლო მის „...ნათხალსა ქსანი ეწოდე-
ბა“ (საბა).

ქსირა — შედის ერთერთი მუღუ-
ლაბის შემადგენლობაში. „საბრი ყურ-
ღუმანა, ქსირა, წითელი ვარდი“.

ქურათი — *Allium porrum.* პრასი.
იგივე პრსონი (იხ.).

ქურაქუმი — ქურქუმი „ზაფრან
ჰქეიან“ (ვ. ლ.) *Curcuma.*

ქუზარა — „ქინძია“. იხ. ქინძი.

ქუმუქუთი — „რომელ არს თხი-
ლი ინდოური“. ინდოეთის თხილი. იხ.
თხილი.

ქუიშა — უგრეხელი.

ქუმეთი — უცნობია.

ქუნდაუხა || ქუნდუხა — ერთერთი
მომწამლეელი ნივთიერება.

ქუნჯითი || ქუნჯითი || ქუნჯუთი —
იგივე კანჯითი. იგივე „შირბახტი“ (ვ. ლ.)
Sesamum orientale L.

ქურაზის კოვობი — მოჭიქული
ქურქელი უნდა იყოს. „მწუენესა ქურა-
ზისა კოვობსა ჩასდვას“ „ჩაასხა... კიქი-
სა ქოთანსა, ანუ ქურაზისასა“.

ქურქუნჩოფი || ქურქუნჩობი —
ტუხტი *Althae officinalis.*

ქურციკისა ხლდომა — ქურციკის
ხტომა, პულისის, არითმიის ერთერთი
სახე.

ქუსტი — „და კორძი და მკლველი
ჰქუიან, ქუსტის პირსა გამოვალს და მო-
კლავს“.

ქუფი — შედის ერთერთი რთული
წამლის შემადგენლობაში „ლერწამის
ძირისა და სუდი ქუფი და ღარისა ფურ-
ცელი რომელ არს დაჰმოსთი“.

ქუშა||ქუშა — იხ. ქეიშა.

ქუშტიბარი || ყუსტიბარი — ლეფ-
შურას გვარის ბალახი.

ქუშტი || ყუსტი „ყუსტიც ჰქეიან“
(ვ. ლ.) ლეფშურა *Jilium Martagon.*

ჭუჭყურის თესლი — „ბალდესა აგ-
აეს შტო წითელია“. უცნობია.

ლ

ლათი — *Medicago sativa* L.

ლაითალი — „მთის ბუღანა არს და
ლერტინ თლიცია ჰქუიან“. იხ. მთის ბუ-
ღანა.

ლარალი — ტომარი უნდა იყოს.

ლარი — *Laurus*. დაფნა. „ლარისა
ფურცელი“ დაფნის ფურცელი.

ლარიკონი || ლარიყონი — „თანობის
სოკოა“ *Agaricum* — სოკო (ი. აბ.)
ჭრცილის ხის სოკო (ლ. კ.)

ლაფთი || ღავთი — „ასპოზანი სომ-
ხურად“ „აბჯარა“ — *Eupatorium*. იხ.
აბჯარა. „ერესუნეკი ჰქუიან და ყუხარა,
ბერძელად პეტერონი“.

ღერტინ თლიცია — იხ. ლაითალი.

ღერღელი — ბატი.

ღიბი — ფარული ცხრო (ციებ-
ცხელება).

ღიმის თესლი — *Chaerophyllum*
bulbosum L-ის თესლი.

ღნიოში — ცუდი, ფინთი (საბა).

ღორთელი — დაავადება „რომე ყურის
ძირსა და ყელსა გამოვა“.

ღუღლოძმარი || ღოღლოძმარი — *Ru-*
mex abtusifolia L.

ღუღი || ღუღი — *Juniperus cum-*
munis L.

ღუღილის ბალახი — იგივე, სარკა-
ურა.

ღუფთი — „თეთრი ვაშლი“ (ი. აბ.).

ყ

ყადი — „მოსამართლე, მსაჯული
(მაჰმადიანთა სასულიერო პირი).

ყაისი — შედის ერთერთი მატბუ-
ხის შემადგენლობაში. „ჩამიჩი პევშუი
ერთი, ნიხურის თესლი, ყაისი“.

ყაისუმი — იგივე მყუავის კულა
(იხ.).

ყანაბი ჩამიჩი — შედის მოღულა-
ბის შემადგენლობაში „თაერეზული რა-
ზიანი. ყანაბი ჩამიჩი პევშუი ერთი“.

ყანტრონი — შედის ღიდი თრიაყის

შემადგენლობაში. „ყანტრონი და ზარე-
ვანდი გრძელი... თუითო ორი მუტყა-
ლი“.

ყარანფული || ყარამფული || ყარაფილი
— იხ. კარამფული.

ყარბული — შედის მაჭუნის შე-
მადგენლობაში. „ამამა, ყარბული და
არარია და ყარანფული... ოთხი დრამი“.

ყარყირონი — უცნობია. შედის
აფსინდის შარაბის შემადგენლობაში.

ყას ბიდარიჩი — *Calamus aroma-*
ticus ლერწამი (ი. აბ.) დამწვარი ლერ-
წამი (ლ. კ.).

ყატრა ხალიონი — შედის ერთერ-
თი მატბუხის შემადგენლობაში. „საქ-
ბინჯი, ყატრასალონი. სალიხა...“

ყაყაჩო — *Papaver Somniferum*
L. ხაშხაში.

ყაყულია || ყაყულია — „ღიდი და
წურბილი ინდოეთით მოვა“. იხ. კაყულა,
იხ. ჰელი.

ყოისა წყალი — იხმარებოდა ერთ-
ერთი იარაჯის მისაღებად. „ყოისა
წყლითა ანუ ძაღლისა ყურძენისა
წყლითა“.

ყოლინჯი — იხ. კოლინჯი.

ყორსა — იგივე აბაკი კასტიდისი,

ყრდელი — „ქშუც ჰქუიან, ქარეს
უწოდენ თურქნი, მწარე არის ვენახის
ლიქას ჰავეს“ (ვ. ლ.) *Lactuca sativa* L
— სალათა.

ყუთიელი ფურისულა — იხ. ფუ-
რისულა.

ყუნტლ სალიპ კარეთინ — „ტაკა
და ფანაცა ჰქუიან“. იხ. ტაკა.

ყურდუმანი — *Cardamina* — ტყის
წიწმატი, წიწმარიტა.

ყურხი — კუერი, კვერი.

ყურხი ჰიზა, — ყურხი — კვერი,
აბი. ჰიზა || იზა — „სტომამქშიგან საჭმ-
ლისა დაღობობა, დამეაგება და აყროლე-
ბა“ (ზ. ფ.) აქედან ყურხი ჰიზა — „ჰი-
ზას“ საწინააღმდეგო კვერი.

ყურფა || ყუფა — ყურფი იგივე ყუ-
ირფი, *Salix alba* L. წნორი (ი. აბ.).
(ყურფაჲ — ღარიჩინი, *Cortex Camel-*
lae Albae (ლ. კ.).

ყურძენი — დაავადება, „მჭდომსა

ერგების, რომელსა ჰრჭუიან ყურძენი“
შდრ. ანტრაფისა ყურძენი.

ყუხტი||ყუხტა — იხ. ქუშტი.

ყუხტი ბარი — იხ. ქუშტიბარი.

ყუხარა — იხ. ლაფთი.

შ

შაბაბკის წყალი — ერთგვარი სი-
თხე წამლის მისაღებად. „მარზანგოში-
სა წყლითა ანუ შაბაბკისა წყლითა და
სიმენისა ზეთითა“.

შაბიაშენი || შაფი იაშანი — შაბია-
შანი, იემენის შაბი. იხ. შაბი.

შაბი — Cuprum Sulfuricum.

შაბი შამისა — იხ. მამითა.

შადლი — „რომელ არს ნუში წუ-
რილი“.

შავა — დაუტყრომელი ნღომა.

შავი ნაფელი — შავი ნაღველი.
ორგანიზმის შემადგენლობის (სისხლი,
ბაღდაში. შავი ნაღველი, ყვითელი ნაღ-
ველი) ერთი ელემენტთაგანი.

შავი წყალი — თვალის ღვაფადება,
გლაუკომა.

შავრონი — იხ. კასბრედარიონი.

შავხარი — „რომელ არს კასუში“.
იხ. კასუმი.

შაქრანი — იგივე შაქარან Co-
nium maculatum L. „დაელუბარდალ-
ნის თესლი“.

შათარჯი — Fumaria officinalis
L. „სომხურად ანძახოტი“.

შათარჯი||შატარჯი — Lipidum.

შაკიყი||შაკაკა — „რომელ არის თა-
ვის ნახევრის ტივილი“. მიგრენი.

შალალი||შალა||შალილა||შალარი —
„სქელი და მყარი ნაღვენი წყლულები-
სა“ (საბა). ჩირქი, ბაღდაში.

შალვა — აშლა. არითმია. „ვის
გულისა შალვა გაუმრავლდეს“.

შალი — შედის ერთერთი „შესაქ-
მარი ზეთის“ შემადგენლობაში. „აიღე
შალი და ფალი და ბალი“.

შამალანდალი||შამალანდალი შამა-
ლანდალი || შამიშანდალი — წვრილ
გოგრას ჰქვიან შამის ქუეყანისას (ვ. ლ.)
Pomus colocinthis მცენარისაგან
cucumis Colocinthis L. აღმოსავლ-
ური კოლოქვინთი (შამი — აღმოსავლ-
ეთი).

შამალი — ქარის ერთერთი სახე
ჩარდილო ქვეყნისათვის დამახასიათებ-
ლი „ჩარდილო ქუეყანა, ქარი მისი ქუ-
აზირი შამალი“.

შამალითი||შამალითის წყალი —
Valerianae pontica ვარდკანაფა, თმი-
ანა, ქარაქნდა, იხმარებოდა წამლად,
მისი ნაყოფი და დანაფქვი, გამონახარში
(შამალათის ფქვილი, თესლი, შამა-
ლითის წყალი და სხ.).

შამიაგი — „ოდეს ნახო ფსელი
წმიდა შამიაგსა კარულასა...“.

შამიანთი ხალი||შამიანთხალი —
შდრ. შამიანდალი. წამალია. იხმარება
არტყანით მოწამვლის წინააღმდეგ.

შამური — აღმოსავლური (შამი —
აღმოსავლეთი).

შამიანდალი||შამი შანტალი — იხ.
შამალ ანდალი.

შანგარა || შანგარაფი — გრძელი და
მოდრეკილი კიტრი“ (ლ. კ. — უ. კ.)
Anchusa tinctoria ან Alkenna tin-
ctoria — (ი. აბ.). იხ. შინგლი.

შარაბი — სიროფი.

შარავენი — გუარიშნის ერთერთი
სახე. „რომელი ითარგმნების შარავენი
მეფე გუარიშნითა“.

შარალღული||შარალული — „რო-
მელ არს კოშტბარკოშტი“, იხ. კოშტ-
ბარკოშტი.

შარალჯაბარი || შარალჯაბალი|| შა-
რაჯაბარი — შედის ერთერთი რთული
წამლის შემადგენლობაში. „რუდაფანი,
რომელსა ჰრჭუიან შარარჯაბარ“.

შარბათი — ტყბილი სასმელი. შაქ-
რისა ან ხილისაგან.

შარი — „კეთილი (კარგი) ნარმა“
(საბა).

შახთარა — Aristolochia Clemati-
tis L. ძირმწარა.

შაფთი — „მარტულის“ ერთერთი
სახის სახელწოდება „რომელსა ჰრჭუიან
აბალბალამ“ (იხ.).

შაფიზაგი — შედის ერთერთი რთუ-
ლი წამლის შემადგენლობაში. „წყალი
ქინძისა და აფიონი და ფარბიონი და
ლემას თესლი და შაფიზაგი“.

შაფის ბეჭედი — შედის ერთერთი

რთული წამლის შემადგენლობაში. „კამის თესლი, ლემი და შაფის ბეჭედი“.

შაფის გუირგუინი — შედის ერთ-ერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. „აილე... უშანი და შაფის გუირგუინი და ხელინჯონ“.

შაქარი ტაბაზადი — იხ. ტაბაზადი.

შალდი — „რომელ არს ნუში მწარე“. იხ. ნუში მწარე.

შაყაყური || შაყაყული — „სუინტრის ძირი არის“, იხ. აშყაყული, სუინტრის ძირი.

შაშარი — შდრ. შაშპრამი.

შაშპრამი — „რომელ არს ავთი“. „რომელ არს კაყულა წურილი“. იხ. ავთი. იხ. კაყულა.

შაშპრამი — შედის ლიდიმეტა შემადგენლობაში (შაშპრა — რეჰანი. „რეჰანი სხუთა ენაა ქართულად შაშპრა ჰქვან“ (საბა)).

შახრეუნი — „შაყაყულია, სუინტრის ძირია“ იხ. შაყური || შაყაყული. იხ. სუინტრის ძირი.

შახუარნი — იხ. პრინგანი. იხ. ევლური ხაშხაში.

შენადგამი — საღსარი.

შეშის ავანი — ხის ქვიჯა. სანაყი.

შექა — შედის ერთერთი მატბუხის შემადგენლობაში: „კანტარიონი წურილი და შექა და ბადაყარდი“.

შედება გულისა — გულის წასელა. „ერგების გულისა შედებასა და შექირეებასა“.

შემძხვება — გამაგრება, შეკვრა. „შემძხვავს სტომაცსა და შეჰყრავს მუცელსა“.

შიათურქი — იგივე ელევენი. იხ. ხუარასანი.

შიანგ წოყიხარნჯი — „ქართულად ზღვის ქაფია“ იხ.).

შიაფი — წამლეულის ერთერთი სახის ზოგადი სახელწოდება.

შიბარამ — „კადნჩანის ძირასა ჰქუიან“. უცნობია.

შიბა — „ერთი ნაქსოვია“ (საბა).

შიბრიმი — იგივე შირბამი. ერთ-ერთი საწამლავეთადანი.

შივილი — ერთგვარი ხმაური ყურში.

შივშავი — შეშის კურპელი. (უაქ.)

შილთა — რთული შემადგენლობის ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება.

შინგლი — „კუიდას ჰქუიან და შანგარაცა, გრძელი კიტრა“. გრძელი და მორბეული კიტრი (უ. კ.). იხ. შანგარა.

შირბამი — იხ. შიბრიმი.

შირვიზიშტი || შირიზიშტი || შარვაზიშტი — „მანანა — ტყილი ნაყური (ნალექი) ზოგიერთ მცენარეთა ფოთლებზე“ (ლ. კ., ი. აბ.).

შიტრაჯი — „სუინტრის ძირს ჰქუიან“ (ვ. ლ.). იხ. სუინტრი.

შიტრაჯა ინდი || შიტრაჯი შინდი — ინდური შიტრაჯი. იხ. შიტრაჯი.

შიჰვა — მალა უნდა იყოს: „გააღუიძებს შიჰვასა საქამადისასა“.

შრაახსი — შედის ერთერთი გასახსნელი წამლის შემადგენლობაში. „აილო აბრინჯი, თურბითი თეთრი და შრაახსი“.

შროშანი — „ზამბახს ჰქუიან, სოსანსაც უწოდენ, შროშანა არის რომ ზამბახს ჰგავს“ (ვ. ლ.). თეთრი შროშანი — *Lilium album*.

შროშანის ზეთი — იხ. შროშანი.

შუმის ძირი — შედის ერთერთი რთული წამლის შემადგენლობაში. „შიშნა და შუმის ძირი და ნილოფარისა ძირი“.

შურიზიშტი — „მანანა“. იგივე შირვიზიშტი.

შუქა — „მგლის ხორხსა ჰქუიან“. *Cirsium incanum* Fisch.

შუქრანი || შუქრონი — ერთერთი საწამლავეთადანი.

შუშამა || შუშმა — *Sesamum* (ი. აბ.). „ქუნჯითის გვარის მცენარეა (ლ. კ.). იხ. კანჯითი. იხ. ქუნჯითი.

შუშანი — იხ. ამუა.

შუშპრობა — როკვა (საბა).

ჩ

ჩაღლაში — „პირველსა დღესა აშლის სტომაცსა, მეორესა დღესა ჩაღლაშსა დასძრავს და მესამესა გამოსწმედს“.

ჩამანუეი — „ქარმანული ჩამანუეი კულიავესა ჰქუიან“. იხ. ქარმანული. იხ. კულიავე.

ჩაღანდარი — იგივე ქაუნტელი (იხ.).

ჩაქუი — პარკი (საბა).

ჩიტის ენა — იხ. ჯანჯილილიზი. იხ. იფნის ხილი.

ჩუქლანი — „გზიმფატსა ჰქუიან“. იხ. გზიმფატი.

ც

ცაგახოტი — იხ. ჰრნპოე, იხ. თრენ-ჯხოტი. უცნობია.

ცერეცო — ანისული, შიბითი, კამა. *Anethum Graveolens* L.

ციცხუი — „დიდი კოვზი“ (საბა).

ცმახი — *Veratrum sadabilla* (ან *Cypsophila muralis*) ი. აბ.

ცმელი — გადაუღნობი ქონი.

ცხრთინის ხილი — იგივე ალაფუი-ლი. უცნობია.

ცხრო — სიციხიანი დაავადება. ციე-ბა, ცხელება.

ძ

ძაგახოტი — იხ. ცაგახოტი.

ძაღლის ყურძენა || ძაღლის ყურ-ძენი — *Solarum nigrum* L.

ძერნტალუნტანგი — „წრონოს გუ-ლია, კოწახურისა ძირა“. იხ. წრონოს გული. იხ. კოწახური.

ძეწი — ძეწნა უნდა იყოს. *Salix Babilonica*. იგივე აბატრიფა.

ძივთი — კუპრი, ფისი (საბა).

ძივითი — იხ. ძივთი.

ძირა — *Cuminum Cyminum* L. „ძირა, რომელ არს ლერწამი“. „ძირასა ლერწამი“.

ძირა სნენჩელი. — იხ. ზანჯაბილი.

ძირთაფლი || ძირთაფლა — ძირტ-ბილა. *Glycyrrhiza grandulifera* L.

ძონწაღიკა — იხ. სოლინჯი.

ძუი მელია — იგივე ბარბუზანი (იხ.), იგივე კლიტონი (იხ.).

წ

წაგახოტი — იგივე ფანგამუშეი. უც-ნობია.

წათრინი — იგივე კორთენი (იხ.) იხ. ქონდარი.

წაშპლი — უცნობია. შედის ერთერ-თი ლიდიმედის შემადგენლობაში.

წარევნა — დაავადება. „გარდ-სწყუეტს სისხლსა წიდოვნობისასა შეხ-დომილსა დედათა და ერგების წარევ-ნასა და ვასვასსა“.

წახანელიქი — „კალის თესლი არის“. იხ. კალის თესლი.

წელისა ნახუეწი — ნაწლავების ნახუეწი. ავადმყოფური ლორწო.

წელწული — მუცლის ღრუს შიგნე-ული.

წერტა — დაავადება. „...სალმობა, რომელსა ბრუ ჰქუიან და წერტა და ჰუელა“. „ოფლი და კუამლი წერტუ-ლებისაგან არს, წერტანი ღუიძლისა და ქარისაგან“.

წითელი ხანდალი — *Pterocarpus Santalinus* L.

წილა — „რკინის და ილეკროს ნა-დნობი“ (საბა).

წიღოვანება — მენსტრუაციის აშ-ლილობა.

წირანი — „მამმაში ქართულად ჰერამი“. იხ. ჰერამი.

წიწმატი — *Lipidium sativum* L. იხ. კრდამკოტიმა.

წნეაფი — ჰქვიან „სატატურსა, და-ულონიკა ჰქვიან“, იხ. სატატური.

წნებევის თესლი — შედის ერთერ-თი გუარშინის შემადგენლობაში.

წრონოს გული — იხ. ძერნტალუნ-ტანგ. იხ. კოწახური.

წუნწუბა || წუმწუბა || წუნწუმა — გოგირდი. *Sulfur*.

წუმწუბა ყუითელი — იხ. წუნწუ-ბა.

წყლის წიწმატი — ჩაღანდრი, *Nasturtium officinale* (L.) R. Rr. იხ. კანა-ფაკირი.

წყლის ქაუნტელი — შდრ. ქა-უნტელი. იხ. ქრევესი. კაროსი.

პ

პაკუნტელი — *Beta vulgaris* L. პარხალი.

პანდრიკი — პადრაკი.

პანტარონი — „ქაბის ენასა ჰქუი-ან“. შდრ. ქარის ენა.

გერამი — *Armeniac vulgaris*
Lam. იხ. წირანი.

კმინდაუკი — იგივე აპლაპი. უცნობია.

კოპოკი — „მოუთმენელი თვლები“ (საბა). „ერგების... გონებისა და გულისა კოპოკისა“.

კრტინვა — იხ. კრტინვა.

კრტინვა — ღრტკინვა, ჩივილი, გოდება. „უგონო ძახილი“ (საბა).

ბ

ბაზაზია — „კურკოტა ჰქუიან“. „კორკოტი დანაილი ხვარბალი“ (საბა).

ხადური || ხანდური იხ. კანდური.

ხავარტი — სალათა. *Latica Sagittata* N. B. (ლ. კ.) *Lactuca Sativa* (ი. აბ.).

ხავედი — ქსოვილი. ხავერდი. „დასწრიტო ხავედითა წყალთავან“.

ხავეწი — „ფქვილი ერბოთ მგბარი“ (საბა).

ხავარწინის ძირა — იხ. რევანდი.

ხაზამოსნა — შავი საკმელი, „ინდუზიის ყურს ჰქუიან“ (ვ. ლ.). „ხაზამოსნასა ცხვირშიგან ისუნებდეს“.

ხაზარი — ერთერთი ძველი ტომის სახელი — ჩრდ. კავკასიიდან.

ხათიმი || ხათმი || ხატმი — „ხატმი ტუხტსა ჰქუიან“. *Althaea officinalis* L.

ხათუმის თესლი — იხ. ხათიმი, ხათმი.

ხაირა შამბარი — „ინდოეთით მოვა“. „ხეჩერხელა“. *Cossia fistula* უნდა იყოს.

ხალილაგი || ხალილაგუი — „ხალილაგი ქაბული და ხალილაგი კეერცხისა გული“. „ხალილაგი შავი“.

ხალიხი — ხალასი, წმინდა, შეუკრეველი.

ხამი — „ხამი სქელი მალასია, რომე კაცსა ძეალი და ასო დაეჭიროს“. „...ტკივილსა... რომელ შეიქმნების თელგმისაგან და ხამისაგან და ქართა“. იხ. მალასი.

ხამირე — „ხორწუნისა ძირია“. (იხ.) უცნობია.

ხანდიკონი — „რომელ არს თაფლუბი“. იხ. თაფლუბი.

ხანდური — იხ. კანდური.

ხარბაყა || ხარბყა || ხარაბაყია — ხარის ძირა. *Helleborus*.

ხარბუჯი — „ქართულად სახამთროს ჰქუიან“ (ვ. ლ.) *Citrus*.

ხარხარა — ერთერთი საწმალათაგანი.

ხარუნბაშევი — „ეკლისა კერატი“, *Ceratonia Siligua* L.

ხარტმა — „ქრეაენია“. იხ. ქრეაენი. ხარტამი — „ჰიაყელი“ (ი. აბ.).

ხახუი — *Allium cepa* L.

ხასი — *Lactuca scariola* L.

ხატი ტიფი || ხატა ტიფი — ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება. იხ. მერცხლის ნაცარი.

ხატმის ვარდი — იხ. ხათიმი, იხ. ტუხტი.

ხაფაყანი || ხაფაყანი — „გულის ძეგრასა ჰქუიან“. გამოდმებული, ავადმყოფური გულის ძეგრა.

ხაშხაში — „ყაყაჩო“. *Papaver Somniferum* L.

ხაჩაფატი — იგივე ფალანია (იხ.).

ხელის გახხნა — იდაყვის ვენიდან სისხლის გამოშვება.

ხენდრო — მსხვილი მარწყვი. *Fragaria moschata* Duch.

ხეღური — „დაღნცა ჰქუიან“, უცნობია.

ხეწიკალი — „ყიის მარჩობელი“ ყელის დაავადება...

ხიარავი შამბარი || ხიარა შამბარი || ხიარი შამბარი — გარეული კასიის ერთერთი სახე. *Cassia fistula*.

ხიარი ჩამბარი — იხ. ხიარავი შამბარი.

ხიასამფარი — იხ. ხიარავი შამბარი

ხიბილიკი — „ხიბილიკისა დაწოლა, რომელსა ჰქუიან ქაბუსი“. ტკინის ავადმყოფობა. იხ. ქაბუსი.

ხივილი — სუნთქვის ერთგვარი ხმოანობა.

ხივრეა ზეთი — იხ. ხირვას ზეთი.

ხინგმოლი — იგივე ფარიფა, იგივე კონონი.

ხირვა — *Ricinus communis* L.

ხირვას ზეთი — *Olleum ricini*.

ხლემ წურილი — „ელევარტნეკასა ჰქუიან“. იხ. ელევარტნეკა.

ხნძურხუტი || ხნძორ ხოტი — იგივე ჰაბუნჯი (იხ.). „ბაბუნჯი ირიცუკია, ხნძურხუტი, ქართულად გვირილაი“. იხ. ბაბუნჯი, იხ. გვირილა.

ხოლინჯანი || ხულინჯანი — *Alpinia galangae* S. W. იხ. უკატასი. ხორა „კმელი მუნი“ (საბა).

ხორწყუნიახ ძირი — იხ. ხამირე.

ხრიატიე — იგივე დაშმიუზტა (იხ.) უცნობია.

ხრილი || კრილი — „წისქვილის გარდმოღებული ფქვილი“ (საბა) „ხრილი, რომელი გარე მოედვას“. ფქვილის ფიფქი.

ხრისაქუფისა ზეთი — „...და ოცდაათისა ღრამისა წონი ხრისაქუფისა ზეთი ჩაურთე“.

ხრტიში — „კახმარეჲ ჰქუიან, ბერძული სუმფულა, რომე იქნების ასარონი“. იხ. ბერძული სუმფულა. იხ. ასარონი.

ხუარასანი — *Artemisia absinthium* იხ. შიათურქი. იხ. ელევენი.

ხუბის თესლი — ვარეული სტაფილოს თესლი. „ესე ხუბა გარეულსა სტაფილოსა ჰქუიან და მისი თესლია“.

ხუეწილი ნაწლავის — იხ. წელისა ნახუეწი.

ხუნი — ერთერთი გუარამუნის სახელწოდება. „ნიშანი გუარამუნისა, რომელსა ჰქუიან ხუნი“.

ხუთითა — იხ. აბალფადი, იხ. ფანჯაქუტი.

ხუთფურცელა — იგივე ხუთითა (იხ.).

3

ქანდური || ქანდული — *Pisum arvense* L. მინდურის ბარდა, გორბა. „მსხვილი ცერცე“ (საბა).

ქარის ენა — იგივე ძროხის ენა. *Anehusa italica* Retz.

ქარის ძირა || ქარის ძირი — *Helleborus*. კრუხ-წიწილა. თეთრი ყაყაჩო. იგივე თიშონი (იხ.). ფარიკონი (იხ.).

ქაქის ენა — იგივე ქანტარონი. შდრ. ქარის ენა.

ქრომლი — „თუ თუალნი გათეთრ-

დნენ... ანუ თეთრსა წითელი ძარღუე ანუ ცისფერი, ანუ შავი ერის, ანუ კრომლი ზედა მოექცეს... ესე ყუელა ნიშანი სიკუდილისა არის“.

კეოლა — „...გაცნის კოლინჯისა ქარსა და კეოლასა დაუყუდებს“. „...და კის კეოლა იყოს წმირი და იჭირვოდეს ღიღისა თუხმისაგან და ვერ დნობისაგან“.

ჯ

ჯაბლა — ჯაბლას თესლი, რომელ არს არტანიოთი... და ამის წამლისა ძირითა სამოსელი ირეცეხების“.

ჯაბლანგი || ჯაბლაჰანგი — *Reseda odorata* L. ბალის რეზედა.

ჯადა — *Croesus sativus* All.

ჯადას წყალი — იხ. ჯადა.

ჯავაშირი || ჯავშირი — *Opopanax chironium* Koch-ისაგან მიღებული ფისი. „ხეების სურნელოვანი წებოვანი მონაწვეთი. ფრიად სურნელოვანი ფისი. *Cummi resina galbani* (ლ. კ.).

ჯავაზე მახილი — ერთერთი საწამლათაგანი.

ჯავში||ჯავზა — ბერძნული კაკალი *Juglans regia* L-ის ნაყოფი.

ჯავზა სარო — კეიპაროსის კაკალი, ნაყოფი. იხ. სარო.

ჯავზა ბოვა || ჯავზი ბუა || ჯავზა ბოვა || ჯოვზა ბოა — *Myristica fragrans* Houtt-ის ნაყოფი.

ჯავზივა — შდრ. ჯავზი.

ჯაზი არყი — შედის ერთერთი მატბუხის შემადგენლობაში.

ჯაზილა — ერთერთი მაჭუნის სახელწოდება. „რომელ არს თარვამანებით: საკურპლისა დაფშუნის ქვასა, რომელ იყოს ბუშტისა შიგან“.

ჯალბარ ჯაბალი — „როდეს აღმოქდეს მასკულავი, რომელსა ჰქუიან ჯალბარ ჯაბალი. და იგი მასკულავი ამოვალს თუესა ივლისსა ოცსა“.

ჯანოში — ქარის ერთერთი სახე. „ბლუარი, სადათ სარკინოზნი ილოცვენ და არს მჭურვალი და ნოტია, ქარი მისი ჯანოში...“

ჯანჯილიზი — „ჩიტის ენასა

ჰქუიან, იფნის ზილია“. იხ. იფნის ზილი.
ჯარაოტი || ჯარაზოტი — იხ. ქალ-
ბანა. იხ. ჰარსიაონისი, იხ. მალთი. იხ.
საქბინჯი.

ჯარჯირი — „ბაქილა წურილი“,
Eruca sativalem — ინდაუ (ი. აბ.).
(„ბაქლა, ბოკელი... ქართულად ჭნდური
ჰქუან... ჭნდური — სხვილი ცერცვი“
(საბა). იხ. ჭანდური.

ჯაფარი — ერთერთი გუარიშნის
სახელი, ავტორის, იოჰნა მასოს-ძე ჯა-
ფარ მუთავეს, მიხედვით.

ჯინდინა || ჯანტიანე || ჯანტიანი ||
ჯიონტინე || ჯონტინე || ჯუნტიან —
„ხეარატისა ძირი“ *gentiana lutea* L.
მცენარე ასისტავა.

ჯინჯარი — *urtica urens* L.

ჯინჯულის ძურაი — პულსის არი-
თმის ერთერთი სახე (ძაფისებური
პულსაციი).

ჯოჯალკი — შედის „შესაქმარი“
ზეთის შემადგენლობაში. „დარაფილფი-
ლი და ჯოჯალკი და სონიჯი... წონი ათ-
ათისა დრამისა“.

ჯულაბი — გულაბი, თაფლის სი-
როფი. შემდეგში ყოველგვარი სიროფი.
ჯულანარი || ჯულანარი — „რომელ
არს ბროწყელისა ყუავილი“ *Punica*
granatum L.-ის ყუავილი.

ჯულანჯაბინი || ჯულანჯიბინი — იგი-
ვე გულანჯუბინი, ეარდის შარბათი, მუ-
რაბა.

ჯუმლი — „ეს ყუელა ჯუმლად და-
ნაყე“. შეერთებულად, თანაწორად და-
ნაყე. „ჯუმალი ერთბირად რიკბეი“
(საბა).

ჯუნდი ბედასტარი || ჯუნდა ბედას-
ტარი || ჯუნდა ბედისთარი — „რომელ
არს თაქუისა ყუერი“... იხ. თაქუის ყუ-
ერი.

ჯრკოტი — იხ. კანაფანავირი, იხ.
წყლის წიწმატი.

ჯღახოტი — იხ. კრავის ენა.

ჰ

ჰაზალდარი — იხ. აბულლარა (იგი-
ვე აბალდარი).

ჰაზანილი — „ლეღიუნტ, ლილის-
თესლია“ იხ. ლილის თესლი (*convul-
sus Tricolor* L.) იხ. აზანილი.

ჰავანი — იხ. ავანი.

ჰაზრანული ევალი — უცნობია.
იგივე აფასალანტოს (იხ.).

ჰამამა — იხ. ამამა.

ჰაუნევი — „ზნაორ ზოტია“. (იხ.).

ჰარბი — *Aspidium lonchitis* S. W.

ჰარსიანდარუ — „მატიტელსა ჰქუ-
იან“. იხ. მათიტელი.

ჰარსიანშარი — „ჰარაზოტია ფარი-
სიოაშინი არის“. იხ. ჰარაოტი || ჰარა-
ზოტი. იხ. ფარსიოაშინი.

ჰატატული — „ლაპლაჰსა ჰქუიან
ხეზედა აეზუევის“. იხ. ლაპლაჰი.

ჰაქი — ერთერთი საწამალთაგანი.

ჰეზერმრე — „ალორიკის თესლია.
იერ პერის წუერია, კოწახურია“. იხ.
კოწახური.

ჰელი — „რომელ არს კაყულა წუ-
რილი“. „წურილი სუინტრისა ძირი“. „უ-
მცროსი კაყულა“.

ჰეტრონ — „აფსინთია და ოშინ-
დრი“. იხ. აფსინდი. იხ. ოშინდრი.

ჰზარაყატუნ — „თესლი თეთრი და
შავი“. შდრ. ბაზარყატუნი.

ჰზაჰაქერ — „პროტუნცია“. უცნო-
ბია.

ჰზლინჯარ ეღჰინ — „ბასევიჯის ძი-
რია“. იხ. ბასევაჯი || ბასევიჯი.

ჰიაზა ყურსი — ერთგვარი ყურსი,
კვრი, ტაბლეტი. ზორკითა და თევე-
ულით მოწამელის საწინააღმდეგო.

ჰიბაშაბი ამიორი — ერთერთი „მარ-
ცულის“ სახელწოდება. „ნიშანი საბრი-
სა მარცულისა, რომელსა ჰრქუიან ჰი-
ბაშაბი ამიორი“.

ჰიდაგია — შედის ერთერთი ზეთის
შემადგენლობაში. „და აღდხირი და
მისი ფუკა ჰიდაგიაი და მურტისა თეს-
ლი“.

ჰინდაბიეს წყალი — ინდური ბიის,
კომშის წყალი.

ჰინდა კოკის თესლი — შედის
ერთერთი გუარიშნის შემადგენლობაში.
„აილო სტაფილოენისა თესლი და ხახუ-
ისა თესლი და ჰინდაკოკისა თესლი“.

პინდა პენი — იხ. ლერწამის თეს-
ლი. იხ. ელევგოა.

პინდი — ინდი, ინდური, ინდოე-
თისა.

პინდი მარილი || ინდი მარილი —
ინდოეთის მარილი.

პირმისი — ერთერთი მაჭუნის სა-
ხელწოდებაა. „ნიშანი მაჭუნისა სხუისა
პირმისისა“.

პისითი — „მანჯანის ძირია, ბისა-
თიც ეს არის“. იხ. მანჯანის ძირი, იხ.
ბისათი.

პისრიმი || ისრიმი — უმწიფარი
ყურძენი.

პილანა — „თავასია და სადაფი
ჰქეიან“. იხ. თავასია. იხ. სადაფი.

პიშნა — შეღის ერთერთი რთული
წამლის შემადგენლობაში „თალიამონი
და პიშნა და შუმის ძირი“.

პლპრა — „ქარაცანცა ჰქეიან“, იხ.
ქარაცან. უცნობია.

პობობი — „ვახსენნეთ ყოველნი
შიაფნი ახალნი და პობობნი“.

პოქნადოლო — „დაუყუდებს ტყი-
ვილსა და დაუშეენებს ფერსა და პოქნა-

დოლო ამითა სირისა ფურცელსა“ *პი-
გან*“.

პრინგანი — „შახუარნიჲ, მელური
ხაშხაშია“. იხ. ველური ხაშხაშო.

პრნპოე — „თრენჯხოტია და ცაგახო-
ტია“. იხ. თრენჯხოტი. იხ. ცაგახოტი.

პრნსონი — „ქუარათია“ (იხ.).

პრტეჰ ქარი — „ლაევარდის ქეა
არის“. იხ. ლაევარდის ქეა.

პსირა — ერთერთი საწამლეოთაგანი.

პტრასალონი — „ქერეაქსია“. შღრ.
ფატრასალონი.

პუდი — *Aloes L.*

პულაბი — იხ. გულაბი, ჯულაბი.

პულაბი || პულბი — *Trigonella fo-
enum graecum L.* ულბო, შამბალელა.

პულდულდი || ულდულდი — შე-
ღის ერთერთი მაჭუნის შემადგენლობა-
ში. „პულდულდი წონი ორისა ღრამი-
სა“.

პშა — „ზამბურსა ჰქეიან“. — იხ.
ზამბური.

პჩერო (პჩერმან || პჩერომან) —
მცირე ჩრდილი. „და ვითა გაფინო გა-
კმეს, ვითარცა პჩერმან დახედნეს“.

წ ი ბ ნ ი მ ე ო რ ე ი

ა

აბაკი — „რომელ არს პიტნა“
Mentha viridis L. — ვირი-პიტნა.

აბალა — ბუშტი.

აბალასი — გუარაშნის ერთერთი
სახე „გუარაშნი აბალასისა“.

აბალი — მთის ვარდის ხე.

აბალ ბალუკი — ყვავის ჭანგა.

აბალული — „აილე ნიგოზი ნაძუი-
სა... და აბალული“.

აბალღარი — „დაფნისა თესლი“, —
ნაყოფი ან აბი *Laurus nobilis L.*-ისა—
დაფნა.

აბარბარისი — „კოწახური“ *Ber-
beris vulgaris L.*

აბასრაკა — „ბერძელი, — ქართუ-
ლად წყლისა მსმელი“.

აბატარფა — *Salix fragilis L.* —
მყიფე ტირიფი. იხ. გაზმაზგი.

აბდრაფა იგივე აბატარაფა — (იხ.)
„ძეწნი“; „ყვერფაც ჰქეიან“ (ვ. ლ.)

აბესალტანი || აბისალტან — *Eup-
horbia*-ს თესლი *Rici-*

nus communis — აბუსალათინი, ტყი-
პა ლობიო, გენაგერჩაი.

აბი — (მრ. რიცხვი: აბიბი) მარცვა-
ლი, პილული — *Pilula*.

აბი ზალასანი || აბილ ზალ(ა)ს(ა)ნი ||
აბი სოალი || აბი სუალი || აბი ყუყია ||

1 პირველი წიგნის ლექსიკონში განმარტებული ლიტყვები აქ არ მეორდებიან.

აბიუყუია || აბიუყუა || აბი-შაბარი —
აბის-სახეები.

აბილყარი — აბალღარი (იხ.).

აბისალტან — იგივე აბესალტანი
(იხ.).

აბიულმათინ — „აბიულმათინი აბა-
მეთ საქმელად“

აბლისი — „აბლისი — ოთხი დრა-
მი“.

აბრასა — „მჭურვალი არის და ჯმე-
ლი“.

აბუთელავი — (ზეთი).

აბულასი — იგივე აბალასი (იხ.).
Ribes rubrum et nigrum — მოცხარი
(უ. კ.).

აბულბანი — Pilulae alvariae
(უ. კ.).

აბული — იგივე აბალი (იხ.).

აბულმათინი — იგივე აბიულმათინ
(იხ.).

აბულ ყალყ[ანტი] || აბურარშათი ||
აბურშატი — Semina Lepidii sativi—
წიწმების თესლი (უ. კ.).

აბულარი — იგივე აბულღარი (იხ.).

აბუყალყ[ანტი] — იგივე აბულ ყალ-
ყ[ანტი] (იხ.).

აბჯარი — საქურეელი, საომარი
იარაღი.

აგაფოლი — „აიღე აგაფოლის ძირი
ორი დრამი“.

აგურატი — „აგურატი... პრქუიან
შეიბი“.

აღარიონი — „მარგებელი არს სტო-
მაქისა“.

აღახირი — იგივე ათხარი (იხ.).

აღრინუი — (ბალახია).

აღრონი — „აიღე ძირი აღრონი-
სა“.

აღხირი — იგივე ათხარი (იხ.).

აელი — „აიღე... ყურფა სულნელი
და აელი“.

აელი ბუასა — „აიღე ორი დრა-
მისა წონი აელი ბუასა“.

ავარი — (ნაწლეფთავანია) მსხვილი
ნაწლევი.

ავაშ[ი]ნარი — ავაშ[ი]ნარი სომხური
54. ზ. ფ. ნასკერტელი-ციციშვილი.

„ქიანრიბი“, Artemisia absinthum L. —
აბზინდა.

აველუკი — Rumex patientia L. —
ლოლო, ღვალო.

ავრ[ა]შ-მარამ — ერთგვარი ხველა.
ავსანთინი — Artemisia absinthi-
um — აბზინდა.

ავსარჯი — Polygonum.
ავსინთინი || ავსინთინი იგივე ავ-
სანთინი — (იხ.).

ავჰამა — „სანატრელი წყალი“ —
სპირტი ბალახებისაგან (უ. კ.).

ავჰი — „როდეს ფუტკარმან უკბი-
ნოს... კურნე ავეითა“.

ავშ[ა]ნ[ი] იგივე ავშნანი — (იხ.).
ავშნარი იგივე ავშინარი — (იხ.).

ავშარა — ავშარა ნიგუზისა.
ავშნანი მრცხელთა — Salsola (ფრ.
soudé) ყარღანი (სოღის შემცველი მდე-
ნარეა, მისი დაწვით მიღებული ნაცარი
ძირითადად სოდაა: (Na₂ CO₃).

ავშარჭი || ავშარჯი იგივე ავსარ-
ჯი (იხ.).

აზარყი Apocynum Diosc. — ქენ-
ღირი.

აზარხატი — „თეთრი მძივი“ [აზ-
ადღარახტი—[წ. ს.] Melia Azederach —
მელია.

აზდენი ერთი — ამდენეთი.

აზოხი — „ისრიმი“.

აზრაქუშნი — „ყარამფული და სა-
დაჯი და აზრაქუშნი“.

აზრ[ა]ყი იგივე აზრაყი (იხ.).

აზუშაქი — წამალი, სინათლეს
მოკლებული თვალისა (უ. კ.).

აზუიზ (?) — „საბრი და აზუიზ და
აყაყია“.

ათანახია — Nerium oleander, —
ოლიანდრე.

ათარი — „ათარის ძირი და ირსა—
ეჭუსი დრამი“.

ათარშფარსა || ათაშფარსა — „მლი-
ერი“. Anthrax.

ათიონი || აფიონი (?) — „ათიონი
და ჯავაშირი პრასისა წყლითა“.

ათქს — ადვას.

ათხარი — „ჭია“.

ათხარიტაკი — „ვალამერუკი“.

ათხირი || ათხირი, — juncus odor-
849

atus — ქილი, ან andropogon schoenanthus, — ურო, ურობანდი.

აიზა || იზა — „ამას ჰქუიან, რომე სტომაქშიგან საკმელი დალბეს და დამცავდეს და აყროლდეს“.

აილამ — „კაკბის საკუნეტელი, კლდის ყურძენი“, Lithospermum officinate L. — კაკბის საკენკელი, ჩიტის საკენკელა.

აილითარათ (!) — „რომელ აილითარათ(!) ასუა და ვერა ცნას“.

აინაბუსალაბი || აინბუსალაბი — „წამალია, ღვიძლის ანთებას აცხრობს...“ (უ. კ.).

აინდაბე — „აილე აინდაბე და დანაყე“.

აირასა: || აირსოს — jris-ის ძირი, — ზამბახი

აკაცია — Acacia — „ბრინჯი“ (ვ. ლ.).

აკ[ა]რრი — „ესე აკ[ა]რრი შეგქნათ და მივსცეთ“

აკასტი — „აილე... ჩქოსი აკასტი“ (წონის ერთეული?).

აკოლიმოსი — „წასრული შავისა“. დაავადებაა „შავა ძაღლისა“ სახელწოდებით.

აკრასალ კად მორონი || აკრასალ კადრ მორონი, — კვებები მინდვრის წიწმარის თესლისაგან (უ. კ.).

ალა || ალაი შაფი — თვალის მკურნეები შაფი, ანუ გამოსავლები წამალი (უ. კ.).

ალადხირი — იგივე აღხირი (იხ.).

ალასკულუღუფან — „ალასკულუღუფან... წონი ღრამისა ოთხისა“ შედის აკრასის შემადგენლობაში.

ალატრო || ალატროი — „თუთუბა“, Rhus coriaria L. — თუთუბო.

ალვივაფანჯი — იგივე აღვივაფანჯი (იხ.).

ალვხაზი — დახედილი თაფლი (უ. კ.).

ალთეთი || ალთისა — Ferula assa foetida (უ. კ.). — საკბინაჭი.

ალითითი — იგივე ალთეთი (იხ.).

ალილაგი || ალილალა (?) — ყვითელი ალილა.

ალილაჯი — იგივე ალილაგი. (იხ.).

ალიჭირემი — იგივე ალჭირემი (მდრ.), „დამმასტაქს ჰქუიან (ვ. ლ.).

ალიჭი: ალიჭი მარილი || აღმუზი || აღმუზია — (სელისა).

ალტრო — იგივე ალატრო (იხ.).

ალჯაბალი — „მავიზაჯი და ალჯაბალი, ამათგანი — თუითო ექუსი ღრამი“.

ამარიკოსნი — Camaeleum.

ამარტა — ძვირფასი ქვა: ბაბაყეულას ჰქუიან, ჰაყიყიცი ჰქუიან, თათარნი იაშმი ანბობენ. (ვ. ლ.)

ამასირა — „ქაბული ჰალილა, ყუთელი ჰალილა, ამასირა — თუითოსაგან ცოტა-ცოტა დანაყე...“

ამაყა — „ბაზრაყატუნი, ამაყა, თარანგუბინი“.

ამაჯი — ამაჯი (?).

ამბარაბ ტუტაკი — „აილე... ნიორი და ყირაყი, და აბარაბ ტუტაკი და საყმონია“.

ამბუთი: — ფუკალი ამბუთისა.

ამო — გემრიელი, საამური.

ამოქუშა — ამოყვანა.

ამრისი — ერთ-ერთი გუარინის სახელწოდებაა „შექმნა ამრისისა სარგო სტომეიქისა“.

ამრო — „პირველად დანაყე ამროს ძირი“.

ამფრიდია — რთული ნაერთის სახელწოდებაა „შექმნა ღუბადისა ამფრიდისა“.

ანაზლა || ანაზდეულად — უეცრად.

ანაყუეთი — ანაცერი; ანაყუეთი იფქლისა, ქატო.

ანასლა — იგივე ანაზლა (იხ.).

ანასდეულად — იგივე ანაზდეულად (იხ.).

ანაფელოს || ანაფლოსი || ანაფუროს — ერთგვარი ცხრო, ციებ-ციხეობა.

ანგლი — Vultur.

ანდალი — Cucumis colocynthis — კოლოკეინთი.

ანდამანტი — (ქვა) აღმასი.

ანდაქი — „აილე საყამუნია ანდაქი და თურბუთი“.

ანდამაჯუ — რთული ნაერთის სა-

ხელწოდება „შექმნა კუერისა ანდრა-
მაჭუისა“.

ანდრანი || ანდრენი — იგივე ან-
დრანი (იხ.).

ანდრული — (მარილი) იგივე ანდრა-
რანი (იხ.).

ანთრა — „ნიშანი წამლისა, რომ-
მელსა ქუიან ანთრა. ერგების ტყვიელსა
ყიისასა და ხუნაყსა“.

ანკუფი — „ქაქანაჯი“ (იხ.).

ანტაქი — საკამუნია ანტაქი შემ-
წუარი და ვარდი წითელი“.

ანფაკინ — „უნდლილი ყურძენი“.

ანფაშაჯარი — „ანფაშაჯარსა თანა...
დასდევ გარეთ მუცელსა მარამა“.

ანქამუში — „ანქამუში არს წამა-
ლი, რომელი გაიღებს დედათა წესსა“.

ანქიდან — „აილე... ლუფა, ანქი-
დან, თუხში“.

ანძარული || ანძრული — იგივე ანზა-
რული (იხ.).

ანძახოტი — „შაპთრაჯი“, *Fumaria
officinalis*. — შევთარა.

ანჯარი — „ქინჭარი“, იგივე ანჯირა
(იხ.).

ანჯარქი — „ანჯარქი შეზავებულ
არს სიმკურვალესა შინა და სიკმელესა“.

ანჯირა || ანჯირი. ქინჭარი. — *Ur-
tica* L. (უ. კ.).

ანჯურა — იგივე ანჯირა, ანჯარი
(იხ.).

ანჯურანი — „უსპნისა ფურცელი“.

ანჯურქი — „აილე... აყირყარა, ჯა-
ვაშირი და ანჯურქის თესლი“.

აპალსი — „აილე ტაპაშირი და თე-
თრი აპალსი და კმელი ვარდი“.

აპოხტი — „შაშხი, ლორი.

არათფერი — არაფერი.

არარი — „ლუიისა თესლი“.

არასათუი — არასთვის.

არაყი ბედი — „წნორის ფურცლ-
ისა ოფლი“.

არაშაბლანი — „აილე... არაშაბლანი
და ბალასნის ღერი“

არაჯი — „ზარევიანდი მოკლე და
არაჯი უმოკლე“.

არგანი — ჯოხი.

არდი ველური — *Cichorium In-
tybus* L. — ვარდკაქაქა.

არიონი — „დანასკული და არიონი —
თხუთმეტი, და ქირა ოთხი წონი“.

არკანი — იგივე არყანი (იხ.).

არკონი — „აილე შამიანდალი არ-
კონითა“.

არმელი — „უძოვარ(ას) თესლს
ჰქეიან“ (ე. ლ.), *Trolus* — უძოვარა.

არნაბუტმი — „არნაბუტმი და არს
შირაჰმაჯი“.

არსასი — (გუარიშნია).

არტახი — არტაშანი.

არფა — *Lapidium sativum* — წი-
წმატი.

არყანი — „თეძოთა ტყვიელი“.

ასა — *Myrtus communis* — მერი-
სინი.

ასადა — ზაფრანა.

ასათ — თვალის ერთ-ერთი (მესამე)
გარსი (ფარდავი).

ასათირი — „ას და თორმეტი ღრა-
მი“ „ექუსისა ღრამისა და ოთხისა ღა-
ნგისა წონი“.

ასალი — „და ნიადაგ ასალითა ან
პირსა წაიგდებინოს“.

ასბა — ყვავილი; წითელა.

ასბაუხსარ (სენია) — „სხუა სენი
არს კიდევე რომე ასბაუხსარ ჰქეიან“.

ასლაუნი — „აილე ასლაუნი და ან-
ძრული“.

ასტამხიკონი — იგივე ასტამხიკო-
ნი (იხ.).

ასთ[ა]რი — იგივე ასათირი (იხ.).

ასთიმეჟონი — იგივე ასტამხიკონი
(იხ.).

ასთინი || ასთირი — წონა „ექუ-
სისა ღრამისა და ოთხისა ღანგისა წონი“.

ასთომეგრთი — ამღენეთი.

ასთრი — იგივე ასთირი (იხ.).

ასი — იგივე ასა (?) *Myrtus com-
munis* — მერისინი.

ასკატკი || ასკატ[ა]კი — კორცი
ასკატკისა და კუტუმბრისა, რომელ არს
ტოლოგინი“.

ასკილი — „ქაქინაჯი“, *Rosa ca-
nina* L. — ასკილი.

ასკოლოკანდრონი — *Scolopend-
rium* (?) — ირმის ენა.

ასლა — ერთგვარი გველი.

ასლი — *Triticum spelta* L. — სპელტა.

ასმანჭუნი — „მკიისა შროშნისა ძირი“; მუხის ძირს რომ შროშანა გამოვა, იმას პქვიან, (ვ. ლ.).

ასპალანი — „აილე სურმაგი ასპალანი და კლიმია ვერცხლისა“.

ასპანახი — *Spinacia oleracea* Mill. — ისპანახი.

ასპანური სურმა — (შდრ. საპანური სურმისა ქვა).

ასპარეზი — ცხენთსარბიელი, მოედანი; მანძილის საზომი: ნაბიჯი.

ასპარი — „აილე ასპრის თესლი და გული, დანაყე...“

ასპაჰანი — საოლაგი ასპაჰანი, ისპანური თვალის სურმა; „სურმაგი“.

ასპოზანი — „ლაფთი“, *Soldanella alpina*, „სომხურათ თეთრ ვაშლს პქვიან“ (ვ. ლ.).

ასრიონი — *Asarum ibericum*, „უღილურს პქვიან“, (ვ. ლ.)—ხარისჩლიქა.

ასტაბიხი — „მარამოზისა წყლითა და თაფლითა და ასტაბიხისაგან“.

ასტამი — (შენ.); ცეცხლის, ღადრის ასაღები რკინის ნიჩაბი.

ასტამტიკონი — (მარამა) ასტამტიონი ერთგვარი აბი.

ასტარი — იგივე ასათირი (იხ.).

ასტახ[ი]კონი || ასტამტიკონი (იხ.).

ასფაალფადი (სენია). — „წამალი ასფაალფადისისა, და ძუელისა მუცლისა კსნილობისა“.

ასფარი — *Carthamus tinctorius* L. — ალისარჩული.

ასფაურარყი — (სენია). „ერთი სენი სხუა არის. ახლოსვე ახლავს სექდასა, სახელად ასფაურარყი“.

ასფი — უცნობი დაავადების სახელწოდება.

ასფილფიდი — (მარამა).

ასფიოში — „მრავალ-ძარღუა“, *Plantago major* L.

ასფირამ || მური ასფირამ. — „იორდასლამის ფურცელს პქვიან“ (ვ. ლ.). (იორდასალამი — *Paeonia*).

ასფიტისი — „სპარს. ზიყი“. (იხ.), „ტიყი“ (იხ.).

ასფოში — იგივე ასფიოში (იხ.). (შენ.): ბაზრაცატუნი“ (?).

ატამი — *Persica vulgaris* DC. *Am- ygdalus Persica* L.

ატამხიკონი — იგივე ასტამხიკონი (იხ.).

ატრაფტიკონი — (წამალი) „ნიშანი ჩასასხმელისა, რომელსა ქუიან ატრაფტიკონი უმცროსი“.

ატრეფული — *Trifolium Bepens* L. (უ. კ.) — თეთრი სამყურა.

ატრია — „თუთმაგი“.

ატრიფალი || ატრეფული? — (იხ.).

აური — (ნაწლევი).

აფარტისი — ანატომიური ტერმინი ღვიძლის აგებულებაში.

აფაშარი — (საოლაგი) — „ნიშანი საოლაგისა, რომელსა ქუიან აფაშარი“.

აფაშ[ი]რჯი — „შეასული მურდი ან აფაშარჯი და ანუ ბავშარჯი“.

აფზინდი — *Artemisia absinthium*.

აფთარი — *Hyena striata*.

აფთი — „ქერქი მუხისა“.

აფთრინგი — „წამალი, რომელი შეიქმნების აფთრინგითა... მარგო ყუთლისა წყლისა“.

აფი — (გუელი).

აფიონინი — იგივე აფიონი (იხ.).

აფიტემეოს — (ცხრო).

აფრაბუნი — „აილე აფრაბუნი და აფიონი თუითო ოცი წონა“.

აფრაგუნი — „აილე აფრაგუნი ღრამისა წონა“.

აფრამატიკონი „ნიშანი ჩასასხმელისა აფრამატიკონისა“.

აფრიბონი — იგივე აფრაბუნი.

აფრიბუნი — იგივე აფრაბუნი (იხ.).

აფრიმონი — „აილე აფრიმონი და აფთიმონი საბრი და მთის ნიახურის თესლი“.

აფშართ[ი]ჯა || აფშართიჯი — „და შეასული აფშართიჯისაგან წყლითა გრილთა“.

აფშარჯი — „აფშარჯებითა და წამლებითა“

აფშრიჯათი — „მუხედოს წყალი და აფშრიჯათი“.

აქალი — „ქელის ძარღვი“. მსხვილი ძარღვი.

აქამანდრეოსი — „მუყლი, ეჭული და აქამანდრეოსი... წონი ცხრა-ცხრისა ღრამისა“.

აქთარი — „ნიშანი საოლავისა, რომელსა ჰქუიან აქთარი უმცროსი“.

აქსირი — საოლავე.

ალევიფაფანჯი — სენი „ბევრისა ქამისა და ბევრისა ღუინისაგან“.

ალღ — თვალის ერთ-ერთი გარსი ანუ ფარდაგი.

ალრენა — დაღება, გაღება.

ალტორი — *Rhus coriaria* — თუთუბო.

აყაყა || აყაყი || აყაყია — აკაციის ფისოვანი წვენი.

აყარყარა — იგივე აყარყარა (იხ.).

აყლი — „მოიღე სუქი, აყლი, მახუა, გული ნარი“.

აშა — *Thymus* — ჯრცე.

აშაიყონი || აშაყი || აშაქა — *Elaeterium cardamomum* — ილი.

აშინა — „ფურცელი ხისა ღარისი, აშინა, რასინი და ვაჩი“.

აშნან — იგივე ავშნანი (იხ.).

აშუნდების, აშუნს — უხდება.

აშყი — იგივე აშაყი (იხ.).

აჩარ-ფაჩანი — „აიღე... აზრაქუშნი და აჩარ-ფაჩანი და სუსტა“.

ახლათი || ახლატი, || ახოლატი || ახლატნი — ტემპერამენტი ოთხი მთავარი ელემენტის ნარევი: (სისხლი, ზაფრა, ბალღამი და სევდა, რომლებსაც სცნობდნენ ძველს დროში ცოცხალ ორგანიზმში).

ახულ აბუთალხაზრა — „ახულ აბუთალხაზრა ძმრითა შენახული ქამოს“.

ახუნა — გაღება (ბევრისა).

აჯარალიუდი || აჯარალი უდი — ებრაული ქვა, „ურთაგავა“ (?), (*Pierre judaïque*, ფრ.).

აპასა — „აპასა და სასალიოსი ოთხი ღრამი“.

აპებე — (აპბი?) აბი.

აპინდაბი — „საქამადნი გრილნი ვითა კიტრი და ისრიბი და აპინდაბი“.

აპლდრი — „სისხლი გამოუშუას ბასალიკისაგან ანუ აპლდრისაგან“.

აპლი — *Daucus Carota* L. — ფერისცვალა ან სტაფილო.

ბაანი — (ზეთი) იხ. ბანა.

ბაბა — „ეაქამოთ აყირო და თათმი და ბაბა, ყველი“.

ბაბასა — იგივე ბასბასა (იხ.).

ბაბახირი — იგივე ბოასირი (იხ.).

ბაღარე — „ზარამბალი და რუნჯი, ბაღარე — თუითოსაგან ნახევარ ღარა“.

ბაღნავი — ქოქოსის ნიგოზი.

ბაღრნაქაბოია || ბაღრანჯაბუა — „შინაურ პიტნას ჰქვიან“ (ვ. ლ.) — ბარამბო. *Mentha piperita*.

ბაღრანჯი || ბაღრ[ი]ნჯი *Citrus medica* Risso — ბაღრანჯი.

ბაღრანჯობი — იგივე ბაღრანჯობი (იხ.).

ბაღრნაბაჯი — იგივე ბაღრანჯობი.

ბავხირი — იგივე ბოასირი (იხ.).

ბავშარჯი — „შესული მურდი ან აფაშარჯი და ანუ ბავშარჯი“.

ბაზრამბო — „ხატმისა თესლი, ქასნის თესლი, ბაზრამბოს თესლი“.

ბაზრუთი — „კიტრისა თესლი“.

ბაზრული — თესლი.

ბათრინჯი — ბათრინჯისა ფურცელი ხუთი ღრამი“.

ბაიზარა — თავის ერთგვარი ტყევილი.

ბაილა || ბაილი — *Lupinus*, „ქართულათ ხანდური ჰქვიან“ (ვ. ლ.) — ხანჭკოლა.

ბალასი — „ჯულინარი და ფილასარჯი, და ბალასი... თუითო ერთი ასთარი და ორი ღრამი“.

ბალადარი — იგივე ბალადარი (იხ.).

ბალბა — *Malva rotundifolia* L. ბალბა.

ბალ-ბალასანი — „ალაღხირი და ბალ-ბალასანი და აღხირის ძირი“.

ბალბაქი — *Althaea officinalis* L. ტუხტი.

ბალდური — იგივე ბალადური.

ბალთარაჯი — „ბალთარჯი და შამიანდალი... თუითო ამათგანი წონა ღრამისა“.

ბალი — *Cerasus ayium* Dc. — ბალი.

ბალილაჯი || ბალლაჯი — Belliric terminalia

ბალუნია — „შეასუი მუხუდოს ოღენი სპარსული ბალუნია გრილითა წყლითა“.

ბალური — ნიშადური ბალური.

ბალლაში — ლორწო, სისველე.

ბალლარი — აბალლარი — Laurus nobilis-ის ნაყოფი, — დაფნა.

ბალჯაბალა || ბალჯაბალი — „მამია-ზაჯი, რომელი არს ზიბი ბალჯაბალა — წონი ღრამისა და ნახევრისა“.

ბანა: ზეთი ბანისა — Guilandina Moringa L; myrobalanum, moringa aptera.

ბანესაჯი || ბანესაჯი — (იხ.).

ბანვშა || ბანვშა || ბანვშა (იხ.) —

ბარადმონი — წამალია „მქურვალნი არს“.

ბარაზადი — Galbanum, — გომფისი გალბანი.

ბარაჯი — „აიღე შამიანდალი არკონითა, ბარაჯი... თუითოსაგან — ხუთ-ხუთი ღრამი“.

ბარალიფოსი — „დასდვა კაცსა ქუეშე ბარალიფოსისგან“.

ბარბიონი — იგივე ფარბიონი (იხ.).

ბარგუზდი || ბარგუზტი — „ქაფხანი || ქ[ა]ლ[ა]ნი“ || ბარგუზტი — „ქაფხან ჰქვიან“ (ვ. ლ.) — Galbanum.

ბარდა — „თრინჯ ბ[ა]ლ[ა]ნი“, Melissa officinalis L. — ბარამბო.

ბარზადი — იგივე ბარაზადი (იხ.).

ბარმატიკონი — თვალში ჩასასხმელი წამალი: „ერგების გუგასა ფიცხელსა და მსხუბელსა“.

ბარნაჯი — (წამალია).

ბარუმი — „იისა შარბათი მისცენ და შაფთი ბარუმი თუალშიგა გამოავლონ“.

ბახადი — „ქარაბა და ბახადი — თუითო ღრამი“.

ბახდი — მწარე ნუში.

ბახვაჯი || ბახვაჯი — Polypodium vulgare — კილამურა.

ბახთრა — „ბასთრა — შუიდი ღრამი“.

ბასილიკონი — „შექნა, მარამისა ბა-

სალიკონისა სარგო ფიცხლისა სიმსივნისა“.

ბახიყი — ბახიყის ძარღვი, იგივე ბასალიყი (იხ.).

ბასნ — „აიღე... ბასნ — ოთხი მუტყალი“.

ბასრანა — ქართულად: „წყლისა მსმელი“.

ბასფაჯი — იგივე ბასვაჯი (იხ.).

ბატარა — პატარა, მცირე.

ბატი — Anser domesticus.

ბატკნისა ენა — „მრავალძარღუა“, Plantago.

ბაულაი — „ლუგაი“.

ბაფლი — „ბაფლი რომე წამალია, ძმრითა დაასოვლონ და ცეცხლშიგან ჩააგდონ“.

ბაქსიმ[ა]ნდი — პური ორჯერ ცხობილი.

ბაღდადური — ერთგვარი საწყაო?

ბაღიყ — „ბაკუნტელი“, Beta vulgaris Moq, var. B. Rapa Dum. — ქარხალი.

ბაჟი — „ამას ქუიან, რომე კაცსა პირსა ანუ ტანზედა დაუფოლხუდეს და გათერთდეს“.

ბაჟლი — ჭუჭყი.

ბაშრანა — „ერთი ფერი ყუითლისა წყალი“.

ბაშტაკი — იგივე ბალუშტაკი (იხ.).

ბაჰკათალ-ჰ[ა]მკი || ბაჰკათალ-ამკი || ბაჰკათალ-ამკი ბაჰკათალ-ამკი „თუხმა-ქანი“ „იემენი ჰქუიან. თათამივე არის ესე“, იგივე ბაჰკათალამკა (იხ.).

ბაჰკი — Vitelligo.

ბაჰმანი — Silene inflata Sm.

ბაჰმანისუხა

ბე || ბიე — კომში; „სპარსულათ არის, კომში ჰქვიან“ (ვ. ლ.), Cydonia vulgaris Pers.

ბე[ა]ვშარი — იგივე ბევაშარი (იხ.).

ბედანჯარი — Ricinus communis L. — აბუსალათინი.

ბედახტარი — Polygonum(?) — მატიტელა.

ბედითად — ცუდად.

ბედნჯარი — იგივე ბედანჯარი (იხ.).

ბედნიერი — ერთგვარი მუწუკი.

ბედსტარი — იგივე ბედასტარი (იხ.).

ბეე||ბე (იხ.) —

ბევაშარგი — „დანაყე და შეასუი კოვზი ერთი ბევაშარგითა“.

ბევაშარი — „შესასმელი მისი: ღრამისა წონა ბევაშარითა“.

ბევეანი — ბევეანის გომიზი.

ბევეშარგი — „შესასმელი: კუერი ერთი ბევეშარგითა და ასის წყლითა“.

ბეწანჯირი — *Urtica*-ს მარცვალი.

— კინჭარი.

ბენდედანი — „აიღე ბენდედანი მატყლითა და ერგების ქართა და კოლინჯთა“.

ბერბარისი — იგივე აბარბარისი (იხ.).

ბერი — ბებერი.

ბეშედი მეფისა — „თიჯა საბეჭდავი“ — *Terra sigillata*.

ბეჭ-ფაშარგი — „ერგების მურდინ-ფაშარგი და ანუ ბეჭ-ფაშარგი, ანუ წუენი ღოღო ძმრისა“.

ბი||ბიე — იგივე ბე (იხ.).

ბივილი და ბუვილი ყურისა — ხმაური ყურისა.

ბიზრაყატუნი ამაყა — „კატკატოსა ჰქუიან და თუნმაჯინიცა მას ჰქუიან“, — იგივე ბაზრაყატუნი (იხ.).

ბისტქარბა — „აიღე... კმელი ქინძი ორი ღრამი, ბისტქარბა, თუითოსაგან — ნახევარი ღრამი“.

ბიხი — ფესვი.

ბოვაკი — „ერგების ბოვაკსა, რომელი კელთა შინა იყოს“.

ბოკელი — ერთგვარი ბური, მრგვალად გამომცხვარი, აფუებული.

ბოკილა||ბოკილი — „შექმნა მარამისა იელუსარემულითა ბოკილითა სარგოი დუბელისათვის“.

ბოლმოსია — სტომაქის სატკივარი.

ბოლოკი — *Raphanus sativus* Nig. L.

ბომონი „ჰასი“. — „ანჯუდანი და ბომონი, რომელ არს ჰასი“.

ბორასიანი — (წამალია) — „შექმნა წამლისა ბორასიანისა... სარგო სტომაქისა“.

ბორაყი — იგივე ბორაკი (იხ.).

ბორია — „ოქრომჭედელნი რომე ბაერტუსა იქმარებენ, ბორია იმას ჰქუილან“, იხ. ბორა.

ბორიდანი — „სპანძილის თესლი და ბორიდანი, და კამის თესლი“.

ბორკი — იგივე ბორაკი(?)

ბოსანი — მარჯანისა ძირი“.

ბოსტან ფლული — „კამის თესლი, ჯაბლანგი, ბოსტან-ფლულის თესლი“.

ბოტომი — *Pistacia Terebinthus* — ტერებინთო.

ბოჭუენი — *Pubo*.

ბოყილი — ბოყინი.

ბრანგი || ბრინგი — *Helicabalus*, „კიტრისა გრძელი წყალი“ (წ. ს.).

ბრძვენეიკი — „შელის კული“ — *Artemisia abrotanum*.

ბედური — „მარცვალი ბედურისა, რომელი იქნების მასტაქისაგან და საბრისაგან“.

ბუვილი: ბივილი და ბუვილი ყურისა — შუილი ყურისა.

ბუნაჯი — ზღუის თევზი.

ბუნგი — „სძე ახლად — მოწუელილი და თევზი ახალი წყლისა, ვითარად ბუნგი და კუერცხის გული“.

ბუნდრი — „სუსტა, ბუნდრი და ელი და სუმბული“.

ბური — *Triticum vulgare* L. — ხორბალი ჩვეულებრივი.

ბურძგლა — „ესე ქუეშე შეუდგით და ბურძგლისა წატეხისაგან დაიცვას“.

ბურტყელი — „სხვილი ბუმბული“ (საბა).

ბუშტუი — „ქანთელი“, საშარდე ბუშტი.

ბლანჯაი — „ცხრო უწინათი“.

ბუნტუსი — „დედაკაცისა რძე შეადედე და ბუნტუს შიგან ჩადევ“ — ბურანი ავადმყოფობისას კრიზისი.

ბურედი — საოლავე.

ბურუდალ ჰისრიმ — „ნიშანი საოლავისა, რომელსა ჰქუიან ბურუდალ ჰისრიმი“.

ბუშად — დაბუებულიად.

ბუწი — ძუძუს მაწოვარი ბატკანი (კრავი) ან თიჯანი; თოხლი (საბა).

ბუხარი — ორთქლი, ოშხივარი.

ბლუჯი — მუჟა.

ბ

გაბრუალვა — გამსკუალვა, გასობა.

გაგონება — („ტუინი არს ადგილი გაგონებისა“) — შეგნება, შემეცნება.

გადგინება — შეზავება („ძმრითა გადგინე“).

გალუფვა — განერწყვა, გაფურთხება.

გავზუბანი || გავზუვანი — „ლისანისაერი“ *Anchusa italica* — პატარა ძალა.

გაზმაზგი — „ნიგოზი“, „გაზმაზაგი, რომელ არს აბატარაჲ“.

გაზითქვა — „გაუზითქებოდის პირი“.

გაზმაზუ — იგივე გაზამაზუ (იხ.); „გუნდშიგან სხუავე გუნდა იღვას“ *Galae Turcicae* (წ. ს.).

გაზმანი — „წყლის მაგიერად გაზმანისა წუენი შეასუან შაქრითა“.

გაზმუზგი — იგივე გაზმაზგი(?) (იხ.).

გამოდგინება — ჰიპერემია („ესრე დააქლიშე, რომელ სისხლი გამოადგინო და გაწითლდეს“).

გამოკრცვა — გამოჩიჩქნა (ჩხირითა გამოიკრცინდეს“).

გამოსხდომა — გამოზიდვა, გამოწევა („თუალნი გამოდმა გამოუსხდენ“, „შუბლისა“ ძარღუნი გამოსხდომოდენ“).

გამოტყურობა — („თუალნი... გამოტყურობიდან“).

გამოწუდა — გამოღება, წაძრობა („თმა გამოგვგლიჯოს... ფრჩხილი გამოგვწუდაოს“).

გამოჭყერა — გამოჭყეტა, გამოხელა („რომე... თუალი დახუტოს, კიდევ გამოაჭყერს“).

გამხუმელი — გამღებელი, გამხსნელი.

განრომა — გადარჩენა, თავის დახწევა.

განრყუნა — გაფუჭება, წახდენი.

განცდა — შენიშვნა, გასინჯვა.

გარდაგოზვა — გადაგლეხა, („გარდაგოზე იგი თივითა“).

გარდარეული — გადაჭარბებული, გადამეტებული.

გარდარქუმა — გადახურვა, დაბურვა.

გარისაფა-შირინა — სურსილის სახე: „ერთი საფა-შირინა ქუიან, და ერთსა გარისაფა — შირინა, პირზედან გამოესხმის და მერმე ტანშიგან მივა“.

გარისი — კანის ავადმყოფობა, როცა სივდება სხეული და ზედ ეყრება ფეტვისებრი წვრილი თეთრი წინწყლები — herpes.

გარცხილი — გარეცხილი.

გასნირთან — „აიღე... უფული განსირთან, გუნდა მწუანე — სამოცდა თექუსმეტი მარცალი“.

გასუენება — დასვენება.

გატყლიჯა — გაჭყლეტა, გასრესა.

გაფანჩვა — გაბნევა, გაფანტვა.

გაჭურცვნა — გაჭურჩვნა, კანის თუ ქერქის გაცლა.

გაჭურცნილი — ქერქგახილი.

გაყენება — შეზავება („თაფლითა გააყენე“).

გახალვათება — თავისუფლად გახედომა („რომე ძარღუეები გახალვათდეს“).

გახუმა — გაღება (ბევრისა).

გბოლვა — ზარმვა.

გერმა — წმინდა: გერმა ფქვილი — წმინდა ფქვილი || გერმანდი.

გერში — „მცირე ნაკოდთა (=კრილობების) სისხლი“ (საბ).

გვრასია — (მღიერია).

გზა — (სენია), „თასნუჯსა ჰგავს“.

გთირა || ქათირა? — (იხ.).

გია — *Inniperus axycedrus* L.

გილ-არმანი || გილ-ერმანი || გილი არმანი || გილი ერმანი. — „წითელი მიწა“, სომხური მიწა, თიხა — *Bolus Armenica*.

გილი მახთუმ || გილი მხატუმი — *Terra sigillata* — დაბეჭდილი თივა (იხ.).

გიო — იგივე გია (იხ.).

გიოს — ხილი.
გისრფეთი || გისრფეთი — „პარი-
სას ჰქვიან“ (ვ. ლ.), ზორბლის ფაფა ან
ფლავი (უ. კ.).

გლა — დანაცვა.
გლონი — ფრინველია, კაკაბს
ჰგავს — *Perdrix grisea* Temm.

გოანი || გოიანი — სიყვითლე.
გობი — ხის თასი.
გოზვა — გლესა, იხ. დავოზვა, გარ-
დავოზვა.

გოინი — „იარაყნი“.
გოანი — იგივე გოინიანი. (იხ.).
გომიჭა || გომიჭი — „ქრელი კმია-
ლი (საბა).
გონჯი || გოჯი — ცუდი, უშვერი,
აგი.

გრაკი — *Spiraea crenata* Pall —
გრაკლა.

გრკო — რკო.
გროში — მომსხო.
გრძღაბი — ზღარბი, *Erinaceus lur-
opeus* L.

გუელი: — სნება გუელისა დაავა-
დება, რომელსაც მოსდევს თმის დაცე-
ნა.

გუინი || გუინიანი — იგივე გოინი
(იხ.).

გულაი ოფი — „თუ ამან არ უშუე-
ლოს გულაი ოფი სუან მითვე წესითა“.
გულანარი — „ბროწეულის ყვავი-
ლი“.

გულანგუბინი — ვარდის შარბათი,
მურაბა.

გულბა შაქარი || გულბაშქარი —
ვარდ-შაქარი.

გულისა გაწევა — გულმოსულო-
ბა.

გუნი — იგივე გოინი (იხ.).

გურემა — „ჩხურა, ჩხულეტა“
(საბა).

გურკა — კურკა.

გურუში — „გურუში, ხუზი მურ-
დის შარბათითა ასუი“.

დ

დაბარზადი — ნატეხი შაქარი.

დაბერტყვა — ჩამოზიდვა, ჩამოყ-
ლება.

დაბეჭდული თიჯა — *Terra sigil-
lata*.

და[ბინტია — სენია, რომელსაც
„სახელ-სდებენ კულა ასურულითა ენითა
დაბინტია“.

დაბოჩუება — უცნობია.

დაგბოღვა — მოხარშვა, მოდუღება.

დაგლილი — დანაყილი.

დაგოზვა — დავლესა.

დადე — ერთგვარი ხაზვი; „სავაჯ
ჰქვიან“ (ვ. ლ.).

დადუქიბირთი — „დადუქიბირასა
ძირითა წყლითა და ნიახურის თესლი“.

დადუჭიბრება — დამახინჯება.

დავალხენი — „ძმათა სისხლი“ —
Sanguis Draconis.

დავარა — „თავის ტკივილი“, თავ-
ბრუს ხვევა.

დაკოდვა — დაქრა.

დაკოდილი — დაქრილი, ქრილობა.

დაკოდილობა — დაქრილობა.

დამლახუნი — „აიდე... დამლახუ-
ნი — წონი ორისა დრამისა“.

დალი — „აიდე... ქია ოთხი წონა,

დალი შავი — დამწუარი“.

დალილაი — „სნება გუელისა და
მელისა“. *Alopecia*.

დამლედ — სუსტად.

დამოლოხონი || დამოლოხუანი —
იგივე დავალხენი (იხ.) ყარდაშყანს
ჰქვიან (ვ. ლ.).

დამუსთი — „ფურცელი ღარისა“,
Laurus.

დამღიერება — დამენიანება.

დაბფიონი, — „აიდე... პილპილი,
მდოგუი, დაბფიონი — ორი ღრამი“.

დაუღღემა — დაქყლეტა.

დაუღღიმული — დაქყლეტილი.

დარა — „ზარამბადი და რუნჯი,
ბადარე — თუითთისაგან ნახევარ და-
ზა“.

დარასანი — იგივე დარისინი (იხ.).

დარატიტიელ — „კაკაბის საყუნეტე-
ლი“, *Lithospermum officinale* L.

დარდი — „ერთი დაწურვილი კამის
წყალი, დარდისა კუბტლეულსა შაქარსა
თანა“.

დარე-ხუმული — ცოტად დასმული.

დარისინი — იგივე დარიჩინი (იხ.).

დარიქსო — „და ზღუის თევზთა-
გან — საქარანდნი, დარიქსო და ფარ-
სიკი“.

დახიფაჯი — (ზღუის თევზია).

დასლმონი — „ნიშანი შიფისა, რო-
მელსა ქუიან დასლმონი“.

დასრულ — ჩამოსული.

დასტაქარი — ქირურგი.

დასტურად — მართლა, ნამდვილად.

დაუბელავი — „სენი... არის რვა
ფერი... და ერთი მისგან სიმსივნე ვითა
დაუბელავითა“.

დაუსუსურება — დაუსტება.

დაფანჩა — დაფანტვა.

დაფნა — *Laurus nobilis* L.

დაფორებული — (იფქლი), გამო-
ქმული, გამორღინილი; გაფუჭებული
(ხორბალი).

დაფუშება || დაფუჩება — დაბუ-
შება.

დაქლშა — დაფხანა: „ესრე დაქ-
ლიშე, რომელ სისხლი გამოადგინო და
გაწითდეს“ გახეხვა, გაქლიბვა („დაქლი-
შე ოქრო ქლიბითა“).

დაქნა — გაკეთება.

დაღმა: ტუინიდაღმა — ტუინიდან
(ზემოდან ქვემოთ).

დაღრენა — გაღება, გაღებილება.

დაფენება — შეჩერება.

დაყოფილი — დახშული, შეკრული.

დაყუენა — მოპარსვა.

დაყურვა — ყვერების გამოცლა.
დაკოდვა.

დაშანთვა — დადაღვა.

დაშურომა — დაღლა.

დაშხლეკა — გადმოგდება.

დაჩლობა — დარბილება.

დაჩრა — გაყრა, გახირვა.

დაჩხულება — დაჩხვლება.

დაცუიემა — დაფრქვევა;

დაცუიე — დაფრქევი.

დაჭუხვა — დახუჭვა.

დახილონი — ერთგვარი მალამო.

დაქლომა — ჩამოსვლა, დაცემა.

დაქლომილი — ჩამოსული, ჩამო-
ცვენილი.

დაჯრა — შეყრა.

დაგუბება — დაგუბება.

დებედი — „დებედი მუშეისა, სარ-
გო... ძვერისათვის გულისა“.

დედაზარდლი || დედაზარდული ||

დედაზარდლი — ობობა.

დედაჯრა — წამალი.

დევალიქუსტი — „ჰამროსიი და
დევალიქუსტი და ესე აკრასი, რომელ
ვიტყუთი, იცნობების ათითა წამლითა“.

დევალ-მუშეი — იგივე დევალ —
მუშეი (იხ.).

დიად — დიდად, ფრიად.

დიადჯერ — მრავალჯერ.

დიაკო — სალოცელი.

დიაკოდა — „ანუ შეასუი დიაკოდა,
და სცხე ღუიძლსა ზედა გარეთ მარამა“.

დიაცი — დედაკაცი.

დიახილენი || დიახილენი — ერთ-
გვარი მალამო.

დიდოური || დიდორი — (საკმელი).

„დიდოური საკმელი ზეთითა“.

დილა-მწუხრი — დილა-სადამოს.

დიმალტისოსი — ერთგვარი მალა-
მო.

დინაბტური — „ხარნუბი, შაგური,
დინაბტური — თუითოსაგან სამ-სამი
მუტყალი“.

დინდგელი — „სკის პირის ცვილი“.
(საბა); ფუტკრის წებო.

დინობი — საოლაფი, თვალში გა-
მოსავლები.

დინოსი — „სადნაჯი“, „კანეფს
ჰქეიან“ (ვ. ლ.) — *Cannabis*.

დისფრა მატუნი — „კუერი თესლ-
თა“.

დიუი — ერთგვარი ცხრო (ციფე-
ცხელეა).

დოლბაჯი — „უმარილო ყველი და
დოლბაჯი ზროხისა“.

დოლ-მუშეი — იგივე დევალ-მუშ-
ეი. (იხ.).

დორონიდაქი — „აილე ალასკულუ-
ლუფან, დორონი დაქი — წონი ღრამისა
ოთხ-ოთხისა“.

დოსინატრია — *Dysentery*.

დრენჯი — „ზარდანხოს ჰქეიან“
(ვ. ლ.), *Amonum Zingiber* L.

დუზადი || დუზადი || დუზადი —
(წამალი)

დუზდასაჯარი — „აილე კეიი —

ხუთი წონა, დუღბასაჭარი — სამი დრამი“.

დუბუდი — იგივე დუბადი (იხ.).

დუღვაშარა || დუღვაშირი — „აიღე კირი შემწუარი წყლისა ნახული, დუღვაშირი, ამათვანი თუითო — ნახევარი დრამისა წონი“.

დუფარტი — „წამალი, რომელსა ჰქუიან დუფარტი სარგო თირკმელთა ტყვილისათუის“.

დუჟო — „ველური სტაფილოს თესლი“. იგივე დოჟო.

დულბა — „ძელქვა“, *Zelcowa crenata Spach*.

დულბი — ქანდარი, *Platanus orientalis L.* — ქადარი.

დულვაზი — „შესასუმელი მისგან ვითარცა დულვაზი, კარგია და გამორჩეული“.

დუჟი — ნერწყვი, ქაფი.

დურანაჯი || დურანჯი — *Doronic*.

დურაჯი || დურეჯი — *Tetrao francolinus*.

დურიტა — „მაჰიკი“ (ვ. ლ.).

დურიჯ — „სიმსივნე შეიქნების რომელსა დურიჯ ქუიან“.

დურული || დურური — თვალში ჩასაწვეთებელი წამალი.

დუსანათხრი — იგივე დოსინატრია (იხ.).

ე

ეგეზომი — ეგზომი, ეგოდენი.

ეზო: ეზო გულიხა — გულის პერანგი, ფარდა.

ელაქირუმი — იგივე ელქირუმი (იხ.).

ელი — „აიღე ელი და სუმბული და ასრიონი, თუითოსაგან ოთხი წონი“.

ელქირუმი — „მ[ა]სტაქსა ჰქუიან“, „დანმასტაქს ჰქვიან“ (ვ. ლ.), *Rasina Mastix* — მასტაქი.

ერაკი — გენა.

ერვინდი — *Rheum palmatum L.* — რევანდი ნამდვილი.

ერეცუკი — *Matricaria chamomilla*.

ერვინდი — იგივე ერვინდი (იხ.).

ერთე — ერთეც, ერთ კერძ, ერთ კერძო („ხან ერთეც და ხან მეორესა კერძსა“).

ეყემი — სენია. — გულისა და ღვიძლის „ბუდესა რომე ისი სენი დაე-მართოს იმას ეყემი ჰქუიან“.

ეჟული — „აიღე აფთიმონი და მუყლი, ეჟული... სალიხა ამათვანი — წონი ცხრა — ცხრისა დრამისა“. შედის ვალიანოზის იარაჟის შემადგენლობაში.

ვ

ვანაშუშვი — „ბაზრამბას თესლი, ვანაშუშვი, თუითოსაგან — სამ-სამი დრამი“.

ვანტირი — მილი, კატეტერი.

ვაჟუი — იგივე ვაშავი (იხ.).

ვარამი — „ფერდისა სიმსივნე“.

ვარდი — *Rosa*.

ვარია — (ვარიები), „დიდი წიწილი“ (ვ. ლ.)

ვარნ[ა]ხო — შედის ქიის წამლის შემადგენლობაში.

ვასმი — ლურჯი საღებავი.

ვაშლი — *Malus*.

ვაშქი || ვაშუ — იგივე ვაშავი (იხ.).

ვაჩი — იგივე ვაჯი (იხ.).

ვაცი — მამალი თხა.

ველქურქუმი — შედის ტაბიხის შემადგენლობაში, რომელიც იხმარება ცხროს სამკურნალოდ.

ვერისნაკი — „კარსი“, *Alnus glutinosa Willd* — თხმელა.

ვერცხლის წყალი — სინდიყი.

ვეძი — იგივე ვეძა. „მომკათ წყარო ბუნებით“ (საბა).

ვირემდი — ვიდრემდის, სადამდის.

ვირის-ყუერა — *Hilium candidum* თეთრი ზამბახი.

ზ

ზაბიბი ხუარახანი — „წითელი ჩა-მიჩი“.

ზალამი — თევზია — „თევზისაგან — ზალამი და მარამი, რომელ არს გუელ-თევზი“.

ზანდანი — შედის თმის საღებავის

შემადგენლობაში „ხატმი... ინა, ზანდა-
ანი...“.

ზარა — „საკმელად მსუქნისა ქათ-
მისა ხარშო შეაქნევენეთ და შიგან ზა-
რაცა გაურითოს და აქამოს“ — თავის
ტივილისას.

ზარათი — „კოწახური“ Berberis.

ზარამბადა — „წითელი სანდალი
ერთი დრამი და ნახევარი... დარუნაჯი...
ზარამბადა თუითოსაგან თუითო „დრა-
მი“.

ზარაშავალ — „სხუა წამლები მი-
სივე — ყურის ზარაშავალ“.

ზარბაჟი — „საკმელი ზარბაჟი შე-
უწყევ ვარიის ქორცითა“.

ზარდაჩები || ზარდაჯუბა — Cur-
cuma longa L.

ზ[არ]დ სპეტი — „აიღე თედრი,
ზარდ სპეტი, აყიყია...“.

ზარიკი — Arsenicum თავის შა-
ქარი.

ზარანბადი — Curcuma Zerum-
bat. — ქურქუმბა.

ზარნეხი — Arsenicum, Auripig-
mentum — აურიპიგმენტი $As_2 S_3$.

ზაუფი — „ესე ზაუფისა შარაბი
შეასუი“.

ზაფარ[ა]ნი — შედის მარამას შე-
მადგენლობაში „ზაფარანი და კარდამო-
ნია... თუითო — სამი წონა“.

ზაფრა — „კუერცხის გული, ნაე-
ლელი“.

ზაფრადნი — „ზაფრადნი გავადგი-
ნოთ წყლითა ვარდისათა და ფრთითა
ვაცხოთ“.

ზაპირა — საწამლაფთაგანია.

ზედადაღმა — ზემოდან.

ზედამდეგი სნეულისა — ავადმყო-
ფის თავმდგომი.

ზეთისხილი, — Olea europaea L. —
ზეთის ხე.

ზენაარ — გეთაყვა! დაგვედრები
უფრთხილდი

ზერეჟანდი — იგივე ზარეჟანდი
(იხ.).

ზიბაკი || ზიბაჟი — სინდიყი, Hyd-
rargirum. „ვერცხლისწყალს ჰქვიან არა-
ბის ენითა“ (ვ. ლ.).

ზიბისთანი — „მწყავის თესლი“,
Lavrocerasus officinalis Roem.

ზიბკი — იგივე ზიბაკი (იხ.).

ზი[ვ]თი — „სამ წვერ ბირკას ჰქვი-
ან“ (ვ. ლ.).

ზიშაჟი — იგივე ზიბაკი.

ზინჯაბილი — იგივე ზანჯაბალი
(იხ.).

ზირაბაჟი || ზირაბაჟი || ზირაბჟი —
საქამადია ერთგვარი.

ზირბ[ა]ჟი || ზირბაჟი — იგივე ზი-
რაბაჟი (იხ.).

ზირთა — მადის მომგვრელი სა-
შუალება.

ზირკი — „აიღე... ყუითელი ზირ-
კი, წითელი გუნდა... დანაყე და გატარ“.

ზირნი — „აიღე... ნანახუა და
ზირნის თესლი, თუითოსაგან ორი დრა-
მი

ზირშიკი — ბარბარისი, Berberis. —
კოწახური.

ზირჭი — „თივა-კაცი“.

ზიფთი — ფისი, კუპრი.

ზიფი — Hydrops.

ზოგია — იგივე ზუგო (იხ.).

ზოვფა — „ზურცი“ Thymus.

ზოვფა — „ცხურის ღუმისა კურ-
კლი“, Oesyse.

ზოვფრა — Panaces Asclepium
Diosc.

ზოფა || ზოფაი — იგივე ზოვფა
(იხ.).

ზოყილი — ბოყინი უნდა იყოს.

ზრეჟანდი — Aristolochia.

ზრზოლა — ქრეოლა.

ზრკი — იგივე ზირკი (?).

ზრობა — შეცეგება.

ზრომბადი — იგივე ზურუმბადი
(იხ.).

ზროხა — ძროხა;

ზროხისა ენა — Anchusa italica —
პატარძალა.

ზუგი || ზუკი || ზუკია — „შავა
საქმელს ჰქვიან“ (ვ. ლ.) — Storax.

ზულინჯინი — „დარიჩინი და ზუ-
ლინჯინი და უდი დანაყილი“.

ზურდა — „გრძელი ზურდა სადა-
ფის ფურცელი... თუითოსაგან — სამ-
სამი დრამი“.

ზურუმბადი — *Curcuma zorumbat.*
 ზუფთი — „ამამა, ზუფთი და უს-
 თუხედუსი... თუითო ნაწილი.
 ზღაპლ-კუბლი — ავაფოლის ძირი...
 და ზღაპლ-კუბლი — ერთი დრამი“.

თ

თაგუის-ქმალი — „აილე თაგუის
 კმლისა ყუავილი“.

თადარიტონი || თადარიტონი || თადარი-
 ტოსი || თადრტისოსი — რთული შე-
 მადგენლობის ნაერთი — „იარაჯი“ თუ
 მითრიდატიუმი(?)

თავა კატისა — „აილე ქერქი თავა-
 კატისა“.

თაზა — ახლად.

თათამი — მწვანელი.

თათამი — *Rhus coriaria*, „სომხუ-
 რათ ტუხტს ჰქვიან“ (ვ. ლ.).

თათრანი — *Carum Carvi* L.

თაღქაბალი — უცნობია.

თამარ-ჰინდი || თამირინდი || თამლარ-
 ჰინდი — *Tamarindus indica* L. —
 თამარინდი.

თარა — „წიწმაცს ჰქვიან“ (ვ. ლ.),
Lepidium sativum L.

თარანგუბინი || თარანჯაბინი — მა-
 ნანა, (*Manna*) *Succus Fraxini Orienta-*
lis.

თარასა || თარასა || თარსი — *Cynomo-*
rium?

თასნუჯი — „იმას ჰქუიან, რომე
 კელები და ფერცები დაეკუანჩხოს“,
 ხელ-ფეხის დაკრუნჩხვა, *Spasmus*.

თაუნ — სენია, ერთგვარი მჭდომი.

თაშნუჯი — იგივე თასნუჯი (იხ.).

თახნაშირი — იგივე თახაშირი
 (იხ.).

თელა — *Ulmus*.

თერია დიდი — „იქნების კორცი-
 საგან გუელისა და ქუიან თერია ფარუ-
 კი“.

თეხმაქნი — იგივე თუხმაქანი (იხ.).

თია — „იმას ქუიან, რომე ტყავსა
 და კორცს შუა იყოს მრგვალი და გორ-
 ვიდეს“. ლიბომა.

თიადარიტონისი || თიადარიტროსი —
 იგივე თადარიტონი (იხ.).

თივათერია — „აილე ხურისა წყა-
 ლი და თივათერიისა წყალი“.

თიჯანი — „თხის შვილი“ (საბა).

თარანჯაბინი — იგივე თარანქუბი-
 ნი (იხ.).

თიქრიქი — „ქაფური და თირის
 ფურცლის წუენი“.

თირია — „შეასუი... მუხედოს
 ოდენი თირია კარგი პიტნისა წყლითა“.

თირთიჩი — *Rumex Acetosa* L.

თირკუმელი — ქაქა, *Ren*.

თირმუზი — *Lupinus* — ხანჭყო-
 ლა.

თიხა || თიქა — თიხა ბერძული, *Cre-*
ta Alba (უ. კ.); თიქა სომხური *Bolus*
Armena; თიქა საბეჭდავი *Terra sigil-*
lata.

თოდრი — *Erysimum* (?)

თოღიმოხი — დაეადემა იგივე
 „შავისა ძაღლისა“ სნეულუბა.

თორხოლო (კუერცხი) || თორხულა
 — თოხლო, „ნახევარ მწუარი“ (საბა).

თოფალახი || თოფალხი. — *Cyperus*
rotundus.

თოხლი — ბატკანი.

თრამაზი — იგივე თირმუზი (?) იხ.

თრაიფი ღათი — (ღალი?) ძვირფა-
 სი (საუკეთესო) თრაიქი.

თრითის — (წამალია) — „წამალი
 შექენ რომე თრითის ქუიან“ — იხმა-
 რებოდა შხამიანი ისრით მოწამლულთა
 სამკურნალოდ.

თუთია || თუთიაი — *Zincum sulfu-*
ricum.

თუთმაჯი — „ანუ ატრია“, ატრი
 — ქმელის ცომის შექამადი“ (საბა).

თუთუბა || თუთუბი — *Rhus cori-*
aria — თუთუბო.

თუმბრი მისრი — „აილე თუმბრი
 მისრი და რასინი“ — შედის თმის სა-
 ლეზავის შემადგენლობაში.

თუმბული — „აილე უდი ინდი,
 მუშეი თუმბული თუითოსაგან — დრამ-
 ნახევარი“.

თურმასი — *Lupinus*.

თურმონი — „კაზუნისა თესლი“ ||

თურმონი თურმუხი — ვარდის თეს-
 ლი“, (ვ. ლ.), *Lupinus sativus* —
 ხანჭყოლა.

თურული — „აილე... სუმბული —
ორი ღრამი, თურული — ორი ღრამი“.
შედის ამესინთინის შარაბის შემადგენ-
ლობაში.

თუქია — თუთია(?)

თუშაბაჩა — „აილე რეანის თესლი,
თუშაბაჩა — ხუთი ღრამი“.

თუხმაქანი — იგივე თუხმაქანი
(იხ.).

თუხმა — ძნელად მონელება; დის-
პეპსია.

თუხმი — თესლი.

თხაფაშირი — ტაბაშირი (?)

თხალუმ — მჭდომის ერთერთი სა-
ხე.

თხემი — თავის ზედა ნაწილი.

თხირთიზი — „ჯურთხი, თხირთიზი,
ქარბი, ამისგან — ხუთი მუტყალი...“

თხიშიფირი — „ზროხისა დოი რკი-
ნითა დამანთული თხიშიფირითა და
ბროწეულის სოვილია შესასუს“.

0

ია||იაი — *Viola mirabilis et ado-
rata* L.

იამბუთი — ნიგოზი იამბუთისა;
იამბუთისა ხილი იანბუთი.

იარუ[ა]ნი — იგივე იარაყანი (იხ.).

იარცუკი — „გუიირილა“ *Pyret-
hrum*.

იარჯი ფეკრა || ფეყრა — იგივე
იარაჯ-ფეკარა (იხ.).

იარჯი ღაღინოზისი იხ. იარაჯი —

იასამინი — *Syringa vulgaris* L.

იასი — „დაპბანე იასისა შემგბართა
წყლითა“.

იფუზ — სადრეკელი (იხ.).

იელი — *Azalea pontica* L.

იზა — „სტომეჭშიგან საჭმლისა
დალბობა, დამეაგება და აყროლება“.

იზომი — იმზომი, იმოდენი

ითხუზი — „ბარბათი მაისრუდი,
ითხუზი და დიდი თრიაყი პირშივა
ჩაასხით თაფლწყლითა“.

იკტიკოს — (ცხრო)

ილუზი — „კოლინჯი“ (ბერძულად
ამას იტყუის „ლ'თო შეიწყალებ“).

ილქირუმი — „დაიჭირე ილქირუ-“

მი, სამყი არაბი... თუითოსიგან — თუ-
ითო ღრამი“.

იმ[ა]ზი — „მეაუნა“, *Pumex Ace-
tosa* L.

იმტიტიტოს — (ცხრო)

იმჭლივი — „ნიშანი თუალშივა რო-
მე იმჭლივი გამოუვა“.

ინა — *Lausonia alba* Lam.

ინავი — „ტირიფის ფურცელი და-
ნაყე და ამაშიგან გაუროე, და ინავითა
ფერკზე და შესცხე“.

ინდოლური ხურმა — ინდოეთის ხურ-
მა, ფინიკი; *Phoenix dactilitera* L.

იოდასაღები — *Paeonia copulina*
Retz. ან *officinal* Pail.

ირიცუკი — „გვირილა“ (ვ. ლ.),
იგივე იარცუკი (იხ.).

ირმისი — (მაჭუნია).

ისალი — „სისხლის ყენა“.

ისკილ || ისკილი || ისკილოი — *illa
bifolia* L.

ისყილი — იგივე ისკილ (იხ.).

იტარიფული || იტარფული — (წა-
მალია)

იტრიტიტოს || იტრიტიოსი — ცხრო,
ციებ-ცხელება.

იფთთი მირუს — ცხრო.

იფიმირიანოს || იფირიამუსი — ცხრო.

იფრიმოს — ცხრო.

იფქლი — ხორბალი.

იშაი — „ფურცელი ქარქუეტისა“:
Cachrys crispa Pers.

იჩქითად — საჩქაროდ, სწრაფად;
უცბად.

იძრვისი — ყოველგვარი სულდ-
მული, რაც იძრვის.

კ

კაზუნი — „წითელი ვარდის თესლს
ჰქვიან“ (ვ. ლ.), იხ. თურმონი.

კათოლიკე ძარღვი — დიდი ძარღ-
ვი მკლავის შიგნითა მხარეს

კათხ[ა] — ხის სასმისი

კაკაბი — *Perdrix*.

კალა — იგივე კალია (იხ.).

კალამონი — „დამწუარი ფარიკონი“. — იგივე კილამონი (იხ.).

კალ[ან]ნი — იგივე კალნაბი (იხ.).

კალია — *Galia muscata*

კალიას ქვა — სოდა; ნატრიუმი.

კალიბი — „ნავალი მწუანე კალიბი იყოს“, „შევიტყოთ თუ როდეს და ანუ რა კალიბად დაუსუსურდების ნავლელი“.

კალკად[ა]სი, თუთიის აფასპი

კალკადი — აფასპი

კალკ[ა]ტ[ა]რი, — „დამწუარი არჩასპი“.

კალკატარინი 7 || კალკატრ[ა]ნი — იგივე კალკადი (იხ.)

კანდი — შაქარი

კანდუკი — „აიღე ტენცო... და კანდუკი... თუთუბა, თაფლითა გაურეი და ღარღარა ქენ“.

კაპოეტი — „აიღე კაპოეტის თევზის ნავლელი“.

კაპრი — იგივე კაპარი (?)

კარაბა — „შეჩის საღუნე“ (საბა).

კარაბი — იგივე კარაბა (იხ.).

კარდი — *Ricinus communis* L.

კარიშაში — „აიღე... კუერცხის გული — თუითო ნაწილი, დააკარ კარიშაში — ერთი ნაწილი“.

კარილი — იხ. კარულა

კ[ა]რორი — მალამო ხორცმეტის სამკურნალო.

კარსი — იხ. ვერისნაყი.

კარტი — იგივე კარდი (იხ.).

კარფე — „კარფე და ზარაფანდი, თუითოსაგან — ორი ღრამი“.

კატა — „აიღე წყლისა ქუთმა... და ქერი და ხესა, რომელსა კატა ჰქუიან“

კატარი — *Pinus*

კაყუილა — იგივე ყაყუილა (იხ.).

კაშტა — წამალია.

კ[ა]შიმი — „აიღე... ჰუმადის თესლი და ლუბაბი კაშიმისა, თუითო ღრამი“

კაპრი — „აიღე... კალიის თესლი და კაპრის თესლი, თუითოსაგან ერთი ღრამი და ნახევარი“.

კეცხოს — ცხროა.

კეთაბარკიშთი: — „ღერგრეხილ და ახლად რქუიან შარახელი“.

კეკლუცად — კარგად.

კერძ მხარეს: იმისა კერძ, იმის მხარეს.

კეცი — თიხა

კიბორჩხალი || კიბორცხალი — *Cancer Tephusa fluviatilis*.

კიდე — კიდეც.

კიდეს-კიდე — სრულიად, თავიდან ბოლომდის.

კიდური — კიდურნი ასოთანი.

კიზუე — „ვარდი წითელი ქმელი“.

კითერ ჰეშარი — წამალია შამას (ალმოსავლეთის) ქვეყნიდან მიღებული.

კითუალიმარ — წამალი, რომელიც მზადდებოდა ძმრით პირში გამოსავლებად.

კილაი — „ჭალბანა“ *Bubon Galbanum* L.

კილე — „აიღე ბაკრუკი და კილე, თუითო — ორამი“.

კილო — „თვალის კუთხე, წარხიდული“ (საბა).

კიშლი — „ზოგნი მკურნალნი ურთვენ თანა სთუელთა ზედა კიშლისა გულსა“.

კიშპი — „აიღე სპანძლისა თესლი და ჰუბაბი კიშპისა“.

კიპრეკი — კიპრუკი (?), „თაფლი მაგარი“ (საბა).

კირსოსი — „როცა „წუივთ და კუთშიგან, ჩაკრბენ ძარღუნი და გაიბეროს და გაუდიდდეს. ამა სენსა სახელი ჰქუიან ბერძულად კირსოსი“ ქედა კიდურის ვენების გაგანიერება უნდა იყოს.

კირჩხიბი — კიბო.

კისა — ქისა.

კიტრი — *Cucumis sativus* L.

კლიმი — *Cadmium*.

კობა — „სრსელი“.

კოვფუთი — ჰიის წამლის შემადგენლობაშია: „ბრინგი და კოვფუთი და ქინძის თესლი“.

კოლინჯანი — კოლიტიანი (?).

კოლიონი — „ჭადა“ *Teucrium Polium*.

კოლონი, კოლონი[ა] — ნაწლევეთაგანია.

კომტურისა — „აიღე კომტურისა

და თან-ფერტი მოკუეთო დანაყო და გა-
მოსწურო და გასწმიდო მისი წყალი“.

კორკლა || კორკლი — კურკლი.

კორკოტი — „დანაყილი ხვარბალი“.

(საბა): „აიღე ქერი და მოტალე, მერმე
დანაყე, რომე კორკოტი შეიქნას“;
„კორკოტივითა გამოყაროს ენასა ზედა“

კორტუმი — იგივე კურტუმი, (იხ.).

კორცხილა — „აიღე ძირტკბილა და
კორცხილა ადუღე წყლითა და ერთად
შეასუი“ — ხველისა და საერთოდ ფილ-
ტვის სნეულებათა სამკურნალოდ.

კოტმა — „აიღე... კოტმა... ცერეცო,
და გურილა და ულბო, და ღუია, თი-
თო — ნახევარ მჯილი“.

კოტოფი — „თათმი“ (იხ.).

კოტოში — იგივე ქიქისა კოტოში,
კოტუში.

კოფი — წამალია; კოფი მეფისა
„ფანდიკონი“.

კოფლი — ვსცხოთ გასივებულისა
ალაგსა... კოფლი და სანდალი წითელი“.

კოშკაკარი — ხარაზი(?)

კრდამონია — იგივე კორდამონია
(იხ.).

კრეჭა — კბილების კრეჭა.

კრკილი — „ვმელთ კორცთ განმრ-
ყუნელი ჭუა“ (საბა).

კუანჩხი — „მცირე სასმისი იყისა“
(საბა).

კუზტი — წონის ერთეულია (13
უნცია).

კუთი — კუნთი.

კუიკური || კუირკური. — უნდა
იყოს ნაქი.

კუირტი — (სენია).

კუიხტი — ავადმყოფური მდგომე-
რეობა შექმნილი მოჭარბებული სქელი
ბალღამით შერეული შავ ნალღელთან.

კუკური — „ყია და კუკური“ —
იგივე კუიკური (იხ.).

კუშას მკრინვი — რთული შემად-
გენლობის წამლის სახელწოდებაა ღვინ-
ლისა და სტომაქის სამკურნალოდ.

კუშბარი — „ტოლოკინი“ (ფრინ-
ველია).

კუშევა — კმევა; კვამლის ადენა.

კუნდოს || კუნდუხი — Castoreum.

კუნჩხი — იგივე კუანჩხი (იხ.).

კურდგელი — კურდღელი.

კურმუხი — იგივე კულმუხი (იხ.).

კურტი — „დაება ფრჩხილისა“.

კურტუმი — „ქუქუმისა თესლი“

Carthamus „ფრანგული ენით ბალსა-
მუ“ (ვ. ლ.).

კუსტიბარი — Costus.

კუტალი — სარწყული ჭურჭელი;

კუტალი კეცისა თიხის საწყლე ჭურჭე-
ლი.

კუტამ კუსომ — საშუალო „სიმ-
ხურვალისა“ და „სიხმის“ თვისების
მქონე — სამკურნალო ნივთიერება.

კუტი — კუტი პური, თონეში ჩა-
ვარდნილი და ნაძარში გამომცხვარი
პური.

კუტლეული — „თეთრ შაქარს ჰქვი-
ან“ (ვ. ლ.).

კუტოში — იგივე კოტოში (იხ.).

კუტუფი — „შეასუი... ულბოს
წყალი და კუტუფი...“ კოლინჯის დროს.

კუფოტი — „თათმი“ (იხ.).

კუშკავარი — იგივე კოშკაკარი(?)

კუქუმბრა — „აფთიმონს ჰქუიან“
(ვ. ლ.) — Epithymum.

ლ

ლაგვინა — „ჯულაბი, ან ტბილი
ბროწეული და ლავინა, — ესეცა ერ-
გების“.

ლაზვათენი — კუიკუირის ჩამოსე-
ლა (წ. ს.).

ლაკლაკი — ყარყატი, Ciconia nig-
ra, Pall.

ლამკი — „აიღე... ხარბუზაკისა
თესლი და ლამკისა თესლი“.

ლამურდიანა — (კვერია).

ლ[ა]ნდაკოკო — „აიღე... სუმბული...
ვაჩი და ლანდაკოკო — თუითო დრამი“.

ლართი — „პირუტყუთ მორი“.
სარცხვინელი ასო“ (საბა).

ლატიფი — ნაზი, ლბილი; საამური.

ლაყუა — „პირისა და ასოსა გამ-
რუდებასა ჰქუიან“, Paralysis nervi fa-
cialis.

ლაქი — „კუროს თავი“ Phytalac-
ca decandra L.

ლახალახა || ლახლახი — სურნელო-
ვანი მცენარე.

ლახტრი — „ლახტრთა წყალსა დი-
ლა — ვწყხრი ასხემდი“.

ლაქვი — Hydrops Anasarca.

ლდაბი — „ჩაურთო თანა ნახევარ
დრამისა წონი ლდაბისა კორკლი“.

ლდანა — იგივე ლდანა(?) (იხ.).

ლდებანი — „ნიგუზის გულის ნახე-
ვარია“ (საბა).

ლდები — „ავილოთ... ლები და ქა-
ფური დაენაყოთ და ვარდის წყლითა
შეესუაროთ“.

ლდენი — „აიღეთ... შაბიამენი, ლე-
ბნი და ზაფრანი... — თუითო ნაწილი“.

ლდეი — თბლე, ნალექი.

ლერწო — ლორწო.

ლელუი — Ficus Carica L.

ლიასან ამალი — Plantago arena-
ria W. et K.

ლიბანა||ლიბენა||ლიბენი

ლიბნე||ლიბნეა||ლიბნია — Styrax.
„კუქუბრა“.

ლილა — ლურჯი საღებავი.

ლიმედი — (წამალია).

ლიმო||ლიმონი — Citrus limoni-
um Risso.

ლისან-ისავრი — „ჩიტის ენა ჰქეი-
ან არაბის ენით“ (ვ. ლ.), Fraxinus
excelsior L.-ის ნაყოფი.

ლისან-ლუსევარი — Anchusa ita-
lica.

ლისენამლისი — იგივე ლიასან ამა-
ლი(?) (იხ.).

ლისიონ-ისავრი — იგივე ლისანი-
სავრი (იხ.).

ლიტრა — წონა: 5 გრ., „ასოცი
დრამია“ (ვ. ლ.) —

ლიხურფარი — (სენი): „კაცსა რო-
მე ზურგი მოსდრეკოდეს ან ზურგის
მძივი მალლად შეეშვიროს, ან გულსა
კოვზი გამოსჯდომოდეს“.

ლმოზა — ტყვილი.

ლოა — „ლოაისა ძირი, რომელ
არს თივა-კაცი“.

ლოაბი — Mucilago.

ლოარტიკი — „აიღე კმელისა სადა-
ფისა ფურცელი... თაქვის ყუერი, ლო-
55. ზ. ფანსკერტელი ცაცისეილი.

არტიკისა ძირი, მდოგვი — თუითოს-
გან ხუთ-ხუთი დრამი“.

ლობანი — „ნიშასტაგი“ გუნდრუკი.

ლობიო — Phaseolus vulgaris L.

ლოვაციკონი — „ქაშუმი“.

ლოპანი — იგივე ლობანი (იხ.).

ლოპი||ლოპო — „ლოპი სელისა,

ლოპი ბაზარყატონისა“.

ლოფოთქინი — წვრილი ლოკოი-
ნა (უ. კ.).

ლოშქარი — „დორბლი“ (საბა).

ლუბაბი კაპიშისა — სახამებელი.

ლუბანი — იგივე ლობანი (იხ.).

ლუბი — იგივე ლობი (იხ.).

ლუბინი||ლუბნი||ლუბუი||ლუვი —
Styrax.

ლულუფარი — იგივე ნილოფარი
(იხ.).

ლუფა — Luffa cylindrica.

მ

მავაზჯი — იგივე მავიზაჯი (იხ.).

მ[ა]ვასა — დაავადება.

მავზი — Musa.

მავიზაჯი — „ზიბაბაღაბალი“, „ზი-
ბი ბაღაბალი“ Staphisagria, „შაბია-
მანი“ (ვ. ლ.)

მაზა ჯალჯალბი — „ქური და
გაზაჯალჯაბი ამათვანი — თუითო ორი
დრამი“.

მაზანგოში — იგივე მარზანგოში
(იხ.).

მაზარიონი || მაზარიონი||მაზარონი—
Daphne mezereum, „რეჰანი“ (ვ. ლ.).

მაზდაქი||მაზდიქი — კევი, Resina
Mastix L.

მაზარიონი — იგივე მაზარიონი (იხ.).

მაზტაქი — იგივე მაზდაქი (იხ.).

მაზუა — „გუნდა“ (ვ. ლ.).

მათადილი — „თავზედა კოტონში
მოჰკიდოს, და მათადილისა ოცნა უყოს“.

მაიბეჭი — ღვინოში მოხარშული
ბია, კომში.

მაისრული. — ერთერთი შარბათის
სახელწოდება.

მაიფხოთაჯი — „ბადაგი“.

მაკალიათა — (წამალია).

მ[ა]კლიაფრა — რთული შემადგენ-
ლობის წამლის სახელწოდებაა.

მაკლონია — „გრძელი ნესუი“.

მაკნა — „შარი“: „კეთილი (=კარ-
გი) ნარმა“ (საბა).

მალაზა — „იგია, რომე კორცმეტი-
ვითა ენასა გამოუვა“.

მალაშა — მალამო, საცხი.

მალაზუნა — „მალაზუნი და მური
წმიდა, ორისაგანევე ხუთ-ხუთი მიტყალი“.

მალაშამ[ა]ლდა — პირში ჩასაყენ-
ბელი წამალი.

მალმუდი — „თუთია მალმუდი.
რომელ არს მწუნან“.

მ[ა]ლუქი — „ბალბა“ (ვ. ლ.) —
Malva.

მამა — მამაკაცი.

მამაცობა — მამაკაცობა.

მამიაზაჭი — „ზიბი[ბ]ალჯაბალა“.

მამითა — Claucium.

მამილანი სინი||მამირანი სინი||მა-
მირანი ჩინი||მამირონი სინი — Chelido-
nium majus L. ჩინური მამირონი (იხ.).

მამისა||მამითა — (იხ.).

მამლასანი — „მამლასანი შეასუან
და არწყევინონ“.

მანახულია — მელანქოლია.

მანდილი — ქალის თავსაფარი.

მ[ა]ნდლუში — „დაიჭირე მანდლუში
მუტყალი ორი“.

მანკაში — პინცეტი.

მანკი — სატყეიარი.

მ[ა]ქუნი — იგივე მაქუნი (იხ.).

მარაართი — „შაფი მარაართი თულა-
შიგა გამოივლებდეს“.

მარამა — მალამო.

მარამბო — „დიდე... ბალისა ხილი
და მარამბო დანაყილი და გაცრილი, —
თუითოსაგან სამი დრამი“.

მარამი — „გუელ-თევზი“.

მარამოზი — იგივე მარამოზი (იხ.).

მარამხოტი — Teucrium Polium.

მარ[ა]ნგოში — იგივე მარზანგოში
(იხ.).

მ[ა]რბა — „აილე... მარბა ერთი
დრამი კოწახური კმელი — ორი დრამი“.

მარდაქი — „მურდასანგი“ ტყვიის
ქანგი.

მ[ა]რდიოსი — (ყვერია).

მარემხოტი — „ჯანდა“, იგივე მარკ-
ხოტი (იხ.).

მარვა — „წუწყოი თეთრი“ Teucrium murum.

მარვალი — Lactuca sativa L.

მარვაში — „აილე... სურმაგი სა-
ნი, გარცხილი წყლითა — თორმეტი
დრამი და მარვაშითა — რვა დრამი“.

მართაქი — იგივე მართქი.

მარდაქი — (იხ.).

მართუე — ბარტყი.

მართქი || მარდაქი (იხ.).

მარიამის საკმელი — Ruta grave-
olens L.

მარიამხოტი — *იგივე მარემხოტი
(იხ.).

მარკისა — სნება მარკისა — სტო-
მაქის (კუქის) დაავადება.

მარმაოზი || მარმაოზი || მარმაო-
ზი || მარმაოზი || მარმაოზი — Marum
მარმიტი — Alchimilla.

მარტაკუში || მარტაკუშტი || მარტ-
კუში — იგივე მარზანგოში (იხ.).

მარყაშისა || მარყაშისა — მარყაზიტი
ანუ გოგირდის ან რკინის კოლჩედანი.

მარცხე — მარცხინი.

მარწუხი — გაზი.

მარჰამა — იგივე მარამა (იხ.).

მასარონი — იგივე მახარონი (იხ.).

მასდაგი || მასდაქი — იგივე მახ-
დაქი (იხ.).

მასთირი — „ბერის მამლის ხარში,
შიგა მასთირის თესლი ერიოს“.

მასიქი — ერთი ძალთაგანი, რომე-
ლიც ხელს უწყობს ჯანმრთელობას
(უ. კ.).

მასიყი — „ხილთი... ღუძილიდაღმან
შტოებშიგან და მასიყშიგან შიგა, და
მერმე წელეშიგან ჩავა“ — ნაღვლის
ბუშტი (?).

მასკატუნი — Слепник, ინდოეთის
ფისიოვანი სამოთხის ხე.

მასკოფული — (წამალია).

მასკულავი — ვარსკვლავი.

მასოსიანი || მასოსანი || მასოსნი —
„შროშნის ღვინო“.

მასრდაქი || მახდაქი (?) — „აილე...
მასრ ლაქი გარცხილი — თუითო დრამ-
ისა წონი“.

მასრელი — „შესაღი მასრელი მით-
ყალი ერთი“.

მასრიკა — ნაწლევთავანია.

მასრიფარი — „ალის სარჩულისა
საღებავია“; „ალისარჩული“ (ვ. ლ.) —
Carthamus tinctorius L.

მატუკი — *Cirsium esculentum*
C. A. M. თხის-ძუძუ; ძირტკბილა“ (ვ.
ლ.).

მატუტაგი — *Glycyrrhiza aspe-
rima L.*-ის ძირი.

მატფუხი — იხ. მატბუხი.

მაუნი — „ავილოთ... მაუნი და აბეკ-
მაქი და ნუშისა ზეთი“.

მაუყლი — „აილე... უსტუხუდოსი
ორი დანგი, მაუყლი — ერთი დანგი“.

მაფოხთაჯი || მაფუთაჯი იგივე მაი-
ფოხთაჯი (იხ.).

მაქამახი — „ძმრითა და უკიითა მა-
ქამახითა შეზავებული“.

მაქური — წმინდა, სუფთა.

მაღადი — იხ. მაღათი.

მაღარი — *Lonicera Cartifolium*
L.

მ[ა]ლნინიტი — მაგნიტი.

მალურდი || მალურდო — *Tuber*
cibarium Sibth.

მაშარა — წითელი ქარი — *Eris-
ipelas.*

მაშეა — სასუმელი.

მაში || მაშია — *Glaucium.*

მაშიმა — *Chorion.*

მაშუარილი — იგივე მაშურილი
(იხ.).

მაშურილი — დაღლილი, დაქან-
ცული.

მაწუნი — მაწონი.

მახმური — ღვინის ნასვამობა.

მახული — სამართებელი.

მახუმი — „ხუნაშისა წამალი...
ქარბა... ტინი, მახუმი და სამყი...“.

მაჰმულა — *Scammonium*, საკა-
მუნია.

მგზავსი — მსგავსი.

მგზეფსი — კვირა, შეიდეული.

მგუბება: — პირთა იმგუბო, პირში
დაიგუბო.

მდგუარება — იმდგუაროს, პირში და-
იყენოს.

მდგუგება — პირსა იმდგუგოს, პირ-
ში გაიგუგოს.

მდგუნება: „პირშიგა იმდგუნებ-
დეს და გამოასხმდეს“ — პირში დაი-
ყენებდეს და გამოასხმდეს.

მდგური წყალი — მდგარი წყალი.

მეგვიპტური — ეგვიპტური.

მედგარი — უცნობია.

მელის-კუდი — „ბრძვენიეი —
Achillea millefolium L. ფარსმალუკი.

მელის ზე — უცნობია.

მენჯი — „ქაცის თეძო“ (საბა).

მეფის გუირგუინი || მეფის გუირ-
გვინი — მცენარეა.

მეშირიგე — შირიმის (ე. ი. თირ-
კმლისა და შარდის ბუშტის ქვის) მკურ-
ნალი.

მეპლეხი — „ქარქუეტას ძირი“
(ვ. ლ.).

მზეგრძელი — ღღეგრძელი.

მზისთული — მზე.

მთხუნველი — *Talpa europea L.*

მიბურვილობა — მიხურვილობა,
ბინდი.

მიზუაჯი — „საქამადი... რომელი
შიგან იყოს... ბრინჯი და მიზუაჯი მფრი-
ნველისა“.

მიზურა — „აილე... ყოვის კულა
ოთხი ღრამი, მიზურა და ბორკი...“.

მიტკალი — იგივე მიტკალი (იხ.).

მიკრისი — იგივე ნიკრისი (იხ.).

მილიონი — „ათას ასლათერთმეტი
ნაბიჯი“.

მილჰინაპტი — „აილე თურბითი...
საკამუნია — ერთი დანგი, მილჰინაპტი
ერთი დანგი.

მინდორა — „დაასხი ზედა სამი
მინდორა თაფლი და შეგბოლე“.

მისოხანი || მისოხანი — „შეუქენ
ლაბალაზა ვარდის წყლითა და მისოსნითა“.

მისრი — წამალია.

მიღსი — ქარი.

მიყრილი — ხანში შესული.

მიჭირვება — შეწუხება.

მიხუდომა — მისვლა.

მიჯნა — შეთავსი.

მლახვენი — იგივე მოლოხონი (იხ.).

მლევანი — გამლევი, დამლევი (?).

მლოქია — „იმას ქუიან, რომე ქორ-

ცნი აუბორცდებიან და ქვეილი მოუვა.
გლენი ამას ღორთ მგორვალსა უზახიან“.

მლუჭი — „ლელუის მატბუხი და
მლუჭის წყალი“.

მლქია — „ნიშანი ღურღრ(ი)სა,
რომელს ქუიან მლქია თარგმანებული
სამეფო“ თვალისათვის დანაყილი წამა-
ლი.

მოგლა — მონაყვა, დანაყვა; მოს
რესა.

მოდასრონი — „აილე... ფოა და მო-
დასრონი და დოკო... თუითოსაგან —
ოთხი ღრამი“.

მოდი — „აილე ირსა, ასრიონი, მო-
დი და ველურის ნახურის თესლი...“.

მოვიწყე — გულმავიწყი.

მოთხე — კოლოფი: „შეწნას“ მი-
სისა წნელისაგან მოთხე“.

მოლი — „ყარყატისა სკინტლი და
მოლი, ძაღლის ენა და ვირის — ყუე-
რასა ძირი“.

მოლოხონი || მოლოხუანი || მოლ-
ხუანი — იხ. მალოქი.

მომტყურალი — დაკვნეტილი.

მორადია — „აილე თუთუბა და
მორადია კმელი თუითო — ორი წონა“.

მორბედი — მორბენალი.

მორდი — იგივე მურდი (იხ.).

მორდიან-ფაშარჯი || მორდიან-
სფარჯი || მორდიან-ფაშარჯი — უცნო-
ბია, ითვლება „ზემოსა ნაწლევისანის“
წამლად.

მორჩი — ნორჩი.

მოტყერვა || მოტყრობა — დაკვნე-
ტა, დასკდომბა.

მოტყრობილი — დაკვნეტილი.

მოფარეხი || მოფარუხი — სხეულის
გამახურებელი, გულის გამამტკიცებელი
წამალი.

მოქოქი — „შეასუი სუელი შაქარ-
სთან... მოქოქი“.

მოღება — წართმევა.

მოყრა — შეერთება.

მოყუენვა — მოპარსვა.

მოცხარი — Ribes (смородина).

მოჭუხება — დამწუხრება.

მოხუნა — ბევრის აღება.

მუჟანა || მუჟანა — Rumex ace-
tosa L.

მრავი — „...ერთი ღრამი ზაფრანა,
ერთი ღრამი მრავისა თესლი“.

მრავი — „აილე მწუანე თუთია და
რავი თუთია, თუითოსაგან — ხუთი
ღრამი“.

მროწეული — იგივე ბროწეული
იხ.).

მრლუიე — მღვრიე.

მსგეფსი — იგივე მზგეფსი (იხ.).

მსხუეპელი || მსხუეპლი || მსხუ-
პელი || მსხუეპელი — ენისა და პირის სა-
ტყეპარი.

მსხურ — „შე-ცა-ამსხურიე“ —
მეასხურე კიდევაც.

მტყარება — შესქელება.

მუდარი — „ოდეს საჰვა იყოს თა-
ე ყმისასა ...მუდართა ჰყურნე“.

მუდმად — მუდამ, ნიადაგ.

მუზარადი — რკინის თავსახურავი,
ქუდი.

მუზაფარი — ხორცილა და მწე-
ნილეულით (მხალეულით) დამზადებუ-
ლი შექამადი.

მუჯარა — დაღერდილი ცერცი
უ. კ.).

მულასარი — „მულასარიცა არგებს
იმა სურდოსა“.

მუმი — მინერალური ერთგვარი
მავი ფისი.

მუმლი — კოლოს მსგავსი ქინქლა.

მუნამდი — მანამდის.

მუნი — მღერი.

მურდა, მურდა საფარიში — Rus-
tus aculeatus L.

მურდანა — „შეზილენ მურდანასა
გამოწურვილისა და შექმნენ კუერნი“.

მურდან-ფაშარჯი — იგივე მორდი-
ან-ფაშარჯი (იხ.).

მურდიან ასფარჯი — იგივე მორდი-
ან — ფაშარჯი (იხ.).

მურდიანი — იხ. მურდანა.

მურვიონი — „მურვიონი — სამი
ღრამი და კირი უწყლო — რვა ღრამი“.

მურთა — „მურთა — ნელთბილი-
თა წყლითა ანუ სიჭაზინა“.

მურთი — იგივე მურდი (იხ.).

მურიტი || მურტი — იგივე მურ-
დი (იხ.).

მუსარი — „ზოგნი მკურნალნი ჩა-

აგდებენ მუსარსა და ასის ფურცელსა
ნელსა“.

მუსთაზში — სისხლის დაავადე-
ბაა(?)

მუსუაგი — „ზეთისხილისა ხე“,
Olea europaea L.

მუტბილი — (ცხელება) „ამას ჰქუ-
იან, რომე კორცთა აღნობდეს და თმასა
აურევიანებდეს“.

მუტუახი — ცხრო.

მუტყლი — „აილე მუტყლი წმიდა
და მოუსუი მას შიგა“.

მუფარე — „გულსა დაიდვას დოლ-
მუშეი... მუფარე ჭმელი“.

მუფარუყარბი — *Mellisa officinalis* L. (?)

მუფილი — „მუფილის კურკა“
შაბთან ერთად იხმარება კბილის სამ-
კურნალოდ.

მუფუილი — „ეცე მათბუხი მუფუი-
ლი შეუწყვეით ასრე“.

მულირდო || მულურდო || მდური-
დო (იხ).

მუყლი — *Bdellium* (?)

მუტლიერი — შიგანი.

მუხლა — „აილე... მუხლა, მაზრიო-
ნი სხელი და წურილი“ თმის საღება-
ვის შემადგენლობაშია.

მუხულა || მუხულდო — *Cicer arie-
tinum* L.

მჭავანი — კანის ავადმყოფობა —
Scabies.

მღერა — თამაში, მოძრაობა.

მღვირდო — იგივე მღურიდო (იხ).

მღირდველი || მღირდუ — იგივე
მღურიდო (?) (იხ).

მღურიდო || მღურიდო || მღურდ-
მო — „შეიზილოს მღურიდოსა წყლითა,
ანუ კალნაბისათა“.

მუინვარი — ყინული.

მუყარი — ბაყაყი.

მუზაში — *Veratrum lobelianum*
Beruh.

მჩორე || მჩორო — „ძაღლისა და
მხეცის სკორე“ (= განავალი) (საბა).

მჩუარი — ტილო.

მცხროვიალე — ციებ-ცხელებიანი.

მძრომელი — ქვეწარმევალი.

მძითური — მოწითალო.

მწლოკუი — მძლოკვი — *Coluber*
s. Tropidonotu natrix.

მწოვედ — მწვავედ.

მჭამელი — კანის ან ძვლის ტუ-
ბერკულოზი.

მჭირვება — დაძაბულობა.

მხავსი — ხავსი.

მხატუში — გილი მხატუში — *Ter-
ra sigilata*.

მხიერულად — მხიარულად.

მჩილი — მუჭა, პეშვი.

6

ნაბადი — ნაბადი შაქარი.

ნაბთი — ნაბთი შაქარი, შაქარ-ყი-
ნული.

ნაბიჯი — „ცხრა ტერფი“.

ნაბკი — იგივე ნაბაკი (იხ).

ნაგრტენი — იგივე ნაგრტენი (იხ).

ნამგალა — „მერცხალსა ჰგავს, ვერ
დაჯდება“ *Cypselus Illig*.

ნამლა — მღიერის სახეთაგანი.

ნამყენი — „ამას ჰქუიან, რომე რა-
საცა ჰამდეს, ვეღარ აღნობდეს“.

ნანა — *Mentha*, „შინაური პიტნა“
(ვ. ლ.).

ნაბაკი — „ქალი ნაბაკისა — ათი
დრამისა წონი“ შედის გუარიშნის შე-
მადგენლობაში.

ნაბკა — „შესასმელი ნაბკას ოდენი
ნელ-ტფილითა წყლითა“ საზომი(?).

ნარასშვარჯი — „ბროწეულის წყა-
ლი“ *Agua Granati* (უ. კ.).

ნარგისი — *Narcissum*.

ნარდი || ნარდინი || ნარდიონი —
„სუმბული“ (ვ. ლ.) — *Nardostachys*
jatamansi D. C.

ნარი — *Cirsium*.

ნარიჩი — *Citrus aurantium* L.

ნარმუშვი || ნარმუშვი — ველური
ბროწეულის ყვავილი.

ნარო — იგივე ნარი(?)

ნარფაშარჯი — ნარის შარბათი.

ნარქევა — ყაყაჩო, *Papaver*.

ნარჭისი || ნარჭისი — იგივე ნარგი-
სი (იხ).

ნასამალად — მესამელი.

ნასი — (ძარღვი).

ნასიჲ — ძარღვის ერთგვარი და-
მოკლები.

ნასრი — „ძუელსა ყურის ტყვილ-
სა ჰქუიან“.

ნასფარმნიტონი — რთული შემად-
გენლობის მალამოს ერთერთი სახე:

ნახსმანი — სახსარი(?)

ნაფასი — „ქშინვა“.

ნაჟია — შედის „წამალი თუალი-
სას“ შემადგენლობაში.

ნაჩხულეები — ნაჩხელეები.

ნაცარ-ფშატი — „ვასუთ ნაცარ-
ფშატისა კალი“.

ნახუნა — თვალის ტყვილის ერთი
სახეთიგანი. pterigium-ი უნდა იყოს.

ნაჯუი||ნაჟუი — (იხ.) ნაჯუი Ci-
namomum Zeylanicum Ness. — და-
რჩინი.

ნები — ხელის გული, პეშვი.

ნელოფარი — იგივე ნილოფარი
(იხ.).

ნებერი — „რომელ იქნების ძნე-
ლი... სლოყინი ძნელი და ნებერი“.

ნერეჟუა — იგივე ნარჟევა (იხ.).

ნეძბი — „აიღოს ნეძბი და შაშპრა-
მი და ველური მოლოქი“.

ნიადაგ — მუდამ.

ნიზლი — ზღვის თევზია.

ნიკარი — დაავადების უცნობი სა-
ხელწოდება.

ნიკაფი — ნიკაბი.

ნიორი — Allium sativum L.

ნიშადური — Ammonium chlora-
tum — ამონიუმის ქლორიდი.

ნიშახტაგი || ნიშახტაკი — სახამებე-
ლი.

ნიშქარ — ლერწმის წვენი უნდა
იყოს („ლერწმისა არს“).

ნიშაშტაგი||ნიშახტაკი — (იხ.).

ნიონაფარი — იგივე ნილოფარი
(იხ.).

ნოშდარო||ნოშდარუ — ანტიდოტი
(უ. კ.).

ნუჟი||ნუჟია — წონა.

ნურიკონი — ცხროს სახეთიგანი.

ნუშადრე — იგივე ნოშდარო (იხ.).

ნუშადური — იგივე ნიშადური
(იხ.).

ო

ოდოში — უმწიფარი ხილიან მარ-
ცვლელი (უ. კ.).

ოთხრ — თვალის მეხუთე ფარდაგი.

ოყნა — იგივე ოყნა (იხ.).

ოლბა — იგივე ულბო (იხ.).

ოლვა — „წამწამის მოსურმეა“
(საბა).

ომრელი || ომრილო — „ომრილო,
ვაშუი... და ვერცხლის წიდა — თუ-
თო — ორი ღრამი“.

ორი — სტომაქის სატყვიარი.

ოსპანი||ოსპი||ოსპნი — Lens cu-
linaris Medie.; Ervum lens L. — ოსპი.

ოყლა — ოყნა.

ოშინდარი — Absinthium — აბ-
ზინდა.

ოშკი — ფისი Dorema armenia-
cum-ისა (ამ მცენარეიდან მიიღება gum-
mi-resina ammoniacum, ფისი, რომე-
ლიც იხმარებოდა).

ოშნანი — სოდა, Sulfol, soda —
სოდის შემცველი ყარაღნი.

ოშქი — იგივე ოშკი (იხ.).

პ

პარდამპია||პადრამპოე — ჭიის წა-
მალი „სონიჭი ორი ღრამი, პადრამპოე
— სამი ღრამი“.

პამკა — „უჟუღვა“, Vaccinium
Arctostafilos L. (?) მოცივი კავასი-
ური.

პარნამო — „აიღე... პარნამოს ფურ-
ცელი, ია, ნელოფარი“.

პასვიაიჯი||პასვიჭი — იგივე პასვია-
ჯი (იხ.).

პატარა — ნაქერი.

პატონი — პატრონი, უფალი.

პატრი — იგივე პატარა (იხ.).

პატრუჟი||პატრუჟი — „ფთილა“.

პაშტა — „დანგის მესამედი“ (ე. ლ.).

პეშუი — პეშვი.

პერი — ქაფი, ღუფი.

პერული — ქაფი: პერულმოჭდი-
ლი, ქაფ-მოხდილი.

პილთენი — Trigonella Foenum
graecum L. — ულბო, შამბალილა.

პილო — სპილო.

პილპილა || პილპილი — Capsicum.

annuum L.

პირი || პირის წაგდებინება — პირ-
ლებინება.

პირი — ჯერი.

პიტნა — mentha.

პილსა — (სნება) — ფეხების სიმ-
სიენე.

პოხილიანი — მსუქანი, მსუყე, ცხი-
მიანი.

პოხური — styrax.

პრასა || პრასი Allium porrum L.

ჟ

ჟავა მკუდრი — „აილოს... ზარდა-
ჩები და ჟავა-მკუდრი — ორი მუტყა-
ლი.

ჟამ-ჟამ — დრო და დრო.

ჟამითი-ჟამად — დრო და დრო.

ჟანგარა || ჟანგარი — Cuprum ace-
ticum cristallisatum — ტყვიის აცე-
ტატი.

ჟირაკი (მც.) — „აილე... ქარუა,
ნიორი და ჟირაკი“.

რ

რაბარაზი — უცნობია.

რაბო — ასთმა.

რაენი — რეპანი(?)

რაზდენჯერცა — რამდენჯერაც.

რაზიანა || რაზიანი — Foeniculum
— კამა.

რაზიკი — „ლხოსტიკი ჰქვიან“
(ვ. ლ.).

რათანა — იგივე რათინა(?) (იხ.).

რათიანი — „საქმელი დიდორი“.

რათინა || რათინაჯი — „გომიზი ფი-
ქუისა“, ე. ი. ფიჭვის ფისი.

რაქნის წიგნი — წერილების, ნაწე-
რების წიგნი.

რამა — თვალის ლორწოვანი გარ-
სის ანთება უნდა იყოს (Coniunctivitis)

რამირან — „მაჯუნი რამირან —
ორი მუტყალი“.

რასანა — იგივე რასინი (იხ.)

რასდენ || რასთონ ფერი — რამდენ-
ნაირი.

რასთენცა || რასთენიცა — რამდენ-
ნიც.

რასინი — Inula Helenium L.
„კურმუხოს თესლსა ჰქვიან“ (ვ. ლ.) —
კულმუხო.

რასონ ფერი — რამდენნაირი.

რატაბა — „ალარდენს ჰქვიან“ (ვ.
ლ.), Trifolium pratense L.(?) — წი-
თელი სამყურა.

რატანი — „სურსილი“.

რატა — Medicago — იონჯა.

რატინა — „თეთრი საქმელი“, ფი-
სი.

რატრი — „თუთო რატრიის ოცი
მუტყალია“.

რამა — „იმას ჰქვიან, რომე ქელი
აუთრთოლდეს“.

რბო — უცნობია.

რევაჯი — იგივე რევაჯი.

რენი — რეპანი, Ocimum basili-
cum L.

რეხეკა — სენია.

რეგუენი — ბრიყვი.

რედი — „დაიჭირე რედი ნედლი,
დარიჩინი“.

რევა — იგივე რევასი(?) (იხ.).

რევასა || რევასი — Rumex Alpinus
L. (უ. კ.) — ღვალა ალპური.

რევაჯი || რევაჯი — იგივე რევანდი
(იხ.).

რეტი — გონებადაბნეული.

რეულობა — რაობა(?)

რიბეზ — „ხავრატი“, Ribes — მო-
ცხარი.

რითან — თმის საღებავის შემად-
გენლობაშია „...ყალყატრი, რითან, თედ-
რი...“.

რიკი — პატარა ჯოხი: პირსა რიკი
ჩაუგდენ“.

რილაი — ერთერთი აკრასის შემად-
გენელია „...კასაბა, და რილაი, და არა
შაბლანი, და ბალანსის ღერი“.

რისა — „აილე... საბრი... აფსინთა,
რისა და ოშინდარი“.

რიტე — მღიერია.

როზაჯი — „აილე ქრთილისა კალი
და წყალი როზაბჯისა“.

რობარაზაჯი || რობარჯი — იხ.
რობაზჯი.

როგდანი — ზეთის ქურქელი.

როდანი — როდანის ფურცელი —
„ყუელილი მწყავისა“, *Prunus Lauro-*
cerasus L. — წყავი.

რუმი — *Artemisia absinthium* L.
„აბზინდს ჰქვიან (გ. ლ.). — აბზინდა.

რუნაჯი — *Rubia tinctorum* L.
(?) — ენდრო.

რურია — „აილე... მართქი და რუ-
რია გამორჩეული თავისა და ფრთეთა-
გან“.

რუშნა — *Pyrite* — თვითნაბადი
ბისმუთი.

რქა: — რქანი საშოსანი.

რყევავი — „დაიჭირე. ზარნაბი —
ოთხი ღრამი. რყევავის თესლი — ზუთი
ღრამი“.

რწყული: რწყულითა ღუინითა —
წყალგარეული ღვინით.

ს

საბარჯილი — სიქანქუბინის ერთ-
ერთი სახე „თუ. ბოყინი მყრალი და
მწარე იყოს... იმას საბარჯილისა საქან-
გუბინი შეუწყყევით“.

საბელ || საბლი — თვალის ერთ-
გვარი დაავადება *Pannus*.

საბმი — ფილტვის დაავადების ერთ-
ერთი სახე.

საბრი — *Aloe*: საბრი სკოტრი ||
სკუნტრი — საბრი სკუნტრიდან (?);

საბრი კრიტაული — საბრი კრიტედან.

საბუდრირა — „ლერწმის გული“.

საბურავი — „სახურავი“.

საგბინაჯი — *Sagapenum* — სა-
გაპენი (გომფისია, რომელიც მცენარე
Ferula persica ან *Ferula Szovitzia* na-
საგან მიიღება.

საგზინი — ერთერთი თერიაყია, იხ-
მარებოდა მორიელის ნაკბენის სამკურ-
ნალოდ.

საგრეხელი — ხის ჯამი უნდა იყოს
„საგრეხელითა... გაადგინე“.

სადაბი || სადაფი — (იხ.).

ს[ა]დრგულ[ე]ბელი სადგუმებელი —
გამოსავლები.

სადრეკელი — „რომელ თხემსა და
შუბლსა საშუალ არს, რომელ ყრმასა
მცირესა უდრეკების და ჰქუიან სატყინო-
ზულად იაფუხ“ — ყიფლიბანდი.

საზამტრო — *Citrullus*.

სათაგუე — მსხვილი ძარღვი: ფერ-
კისა სათაგუეთა ძარღუები“.

სათარი || სათირი — *Origanum*
vulgare L. — თავშავა.

სათმი — „აილე... უნაბი და სიბის-
ტანი, სათმის ძირი, სათმის თესლი“.

სათრი — წონაა = 19,127 გრ.

საკამონია || საკამუნია — *Scammo-*
nium (გომფისი, რომელიც მცენარე
Convolvulus Scamonia-საგან მიიღება.

საკმეველი || საკუმეველი || საკუ-
მელი — ის რაც იკმევა (კვამლად იქ-
ცევა), უმთავრესად სურნელოვანი; ფი-
სია ხისაგან *Cistus Cretilus* L. (ბუჩქნა-
რია, რომელიც ჩვენში არ იზრდება; ამ
მცენარისაგან მიღებული ფისი საკმევე-
ლია).

საკურდიონი — „ველური ნიორი“,
Teucrium Scordium — ცხენის კბილა.

სალირ — „აილე თუმბრი მისრი...
მაზრიონი სხეილი და წურბილი, ტფილი
სალირ“.

სალიზა — *Cinnamomum* — ღარი-
ჩინი.

სალმოზა — სატყივარი.

სამაყი — იგივე სუმაყი (იხ.).

სამღგუარებელი — იგივე სადრგუ-
ლებელი (იხ.).

სამღის — სანამღის.

სამლარაბი — „გარეული გომიზი“,
Gummi Arabicum, არაბული კევი, არა-
ბეთის გომიზი.

სამოსელი — ნაქსოვი, მატერია.

სამუე არაბი — იგივე სამლარაბი
(იხ.).

სანავლდე — „საყოფელი კუერც-
ხისა გულისა, ნავდლისა“.

სანამაქი || სანამქი — *Senna*.

სანდალი — *Santalum*.

სანდაროსი || სანდროზი — „საქმე-
ლი“, *Sandaracha* (ფისია, რომელიც
Callitris Guabrialvis ანუ *Thuja arti-*
culata ხისაგან მიიღება).

სანელბელი — საკმაზი, შესანელ-
ბელი სურნელი.

სანიშაქი — იგივე სანიშაქი (იხ.).

სანჯახფი — „აილე... სპილენძი
დამწვარი... წონი ორისა დრამისა, სან-
ჯახფი, რომელი იცნობების კირჩხიბისა
თუალბობით“.

საოლავი — თვალში სურმის ამო-
სმა, თვალზე წამლის (სურმის) დაღუპა.

საოშოანი — შედის სუფუფის აე-
მადგენლობაში „საოშოანი — თუითო
დრამი, თურუნჯი — ნახევარ დრამი“.

საოხნე — ღრძილი (?).

საპანური — სურმისა ქვა, სურმის
ქვა ესპანეთიდან (?).

საპარსავი — „უბე, რომელ არს
საპარსავი“.

სარა — ებილეპსია.

სარამკი — „საქამადია, რომელიც
„სინედლის“ თვისებისაა.

სარამუ-ეშხარ — შედის თმის საღე-
ბავის შემადგენლობაში.

სარატანი — „კირჩხიბი“ (წ. ს.).
კიბო.

სარო — Cupressus.

სარსუმი — „თავქედი“, imbecili-
tas.

სარტანი — „რომელსა ჰქუიან [და-
ხა]ნაზირა, — იგივე სარატანი (იხ.).

სარქა — თვალის მეორე ფარდაგი.

სარხასი — ქიის წამლის შემადგენ-
ლობაში შედის.

სასალეოსი || სასალიოსი — Seseli,
დიყი ან მისი თესლი: Heracleum Spon-
dileum L. (უ. კ.).

სახთაული — ბალიში, თავის მისა-
ღებელი.

სასლეოსი — „ზოფასა თესლი“,
იგივე სასილეოსი (იხ.).

სასლიონი — „ნიახურის თესლი“,
Apium graveolens L. — ნიახური.

სასლიოსი || სასლოსი. — იგივე სა-
სალეოსი (იხ.).

სასრევი — სალესავი.

სატალი — „სენი მუცლისა, მუც-
ლის ყვანა“ (საბა).

სატკბორი || სატკბური — „გართ-
ხმული მუწუკი“ (საბა).

საფა — კანის ავადმყოფობა: თავის

ქერტილი ან ქუთუთობის სენი, როცა
მათში გამონაყარია და ყვითელი სიმსი-
ნე.

საფანელი — სანელბელი.

საფარეზო — მოსარიდებელი.

საფარი — სამკურნალწამლო, ნაერ-
თის ერთერთი სახე უნდა იყოს.

საფარიში — მალამოს ერთ-ერთი
სახეა „დასდევ ზედა მარამა მურდა სა-
ფარი მისა“.

საფარჯალ — Cudonia oblonga
Mill. (Cydonia vulgaris Pers.). — კომ-
ში.

საფა-შირინა — იგივე საფას (იხ.)
სახეთაგანი.

საფიზჯი — იგივე საფისაჯი (იხ.).

საფინდონი — „დაიჭირე თესლი
საფინდონისა ფქუილისა მესამედისა
ოდენი“.

საფისაჯი || საფისჯი — Thapsia.

საფრა — ყვითელი ნალევი.

საფრი — „ტალი და საფრი — თუი-
თო დრამი“.

საფრმატუნე — „მარამა ფალარი-
ქონისა, ანუ მარამა საფრმატუნისა“.

საქაბინჯი — იგივე საქებნაჯი. (იხ.).

საქალდარხო — სისხლის ძარღვის
პათოლოგიური მდგომარეობის აღმნი-
შენელი სიმპტომა — „ვითა ძარღუე-
ბი ქვეულან საქალდარხო“.

საქანგუბინი — იგივე სიქანგუბინი
(იხ.).

საქარანდნი — ზღვის თევზია.

საყამუნია — Scammonium, იგივე
საკამონია (იხ.).

საცუეული — სასხურებელი ან სა-
ფრქვეველი.

სახურეტელი — წვენი.

საჰფა — „მღიერი, სრსუილი“,
„თავზედა, რომე სრსუილი იყოს“.

სედრაი — ლოტოსის ზე.

სევედა — „შავი ნაველი“, Atrabi-
lis.

სელაკი — თვალის ქუთუთობის
სიმსივნე ან კეთრი.

სელი — Linum.

სელიმი — „ძარღუე ნეკსა და მისსა
შედგება თითსა შუა არის მარცხენა
ხელისა“.

სერა — „ქოთნის პირის მოსაკრავი“ (საბა); „პირსა სერა მოჰკარ“.

სეჟდა — „ამას ჰქუიან, რომე მრთელი კაცი ანაზღად წაიქცეს და დაბნდეს“, Apoplexia cerebri.

სთუელი — კრეფის დრო, რთველი.

სივარდანი — „მუცლის შესაკრავი კუერის“ შემადგენლობაში შედის „კაკია და სივარდანი, სოდი.. თუითო უკია“

სიოშნი — „დაიჭირე გილერმანი... ხუნი, სიოშნი და საყმელი“.

სიარი მელის სათესლე ორგანოების ნაწილი.

სიაჯი — „ყვანა“ (მუცლის ტარების სენი“ საბა).

სიგზინია — „მაჭუნები მსგავსი თერიათა, ვითარად სიგზინია და შილთა“.

სიგონჯე — თავის კანის სენი, — ქერტლი.

სიღუხური — ავთვალადობა.

სივლი — ღვიძლის დაავადების ერთერთი სიმპტომა.

სითეცა — საითეცა.

სიკარკარი — სენია.

სილა || სილი — Phthisis.

სიმტიერე — „დაჰკდების თავსა თმა და აღარ გამოუვა“, მელოტობა.

სიმქისე — „მქისი — დამუხვილი (დამშხალული) გინა ხორკლიანი“ (საბა).

სიმწოვე — სიმწვავე.

სინგრაი || სინგური — წითელი საწერელი ან სახატავი.

სინი — Senna (?) — სინამაქი.

სინჯიტი — ფშატი.

სიპიპი — „სიპიპი და აღტორი, თუთუბა, თაფლითა გაურიე და ღარღარა ქენ“.

სირას ენა — Hordeum leporinum Lank. — თავეციანა.

სირაქლემი — Ctruthiocamelus, Lin.

სირ-ვაშლი — Piracantha cocci-nea Roem. — ჩიტავაშლა.

სირი — უცნობია.

სირინაჯი — კანის დაავადების ერთ-

ერთი სახე უნდა იყოს „ერგოს სირინაჯთა და ქარტლსა“.

სირინიშტი — ერთგვარი მანანა.

სისამბარი — Sisymbrium — გონგოლა.

სისხა — „არაბული, ქართულად: წყლისა მსმელი“, იგივე ზამასტა (იხ.).

სიუსუსურე || სიუსურე — სისუსტე.

სიფანდან — Thymus vulgaris L. (?) — ურცი.

სიფისტონი — Cordia, ფრ. Sebestier — ეგვიპტური ქლიავი.

სიფოლხუე — მოშვება, მოფონება.

სიფუსტანი — იგივე სიფისტონი (იხ.).

სიქაბაუი || სიქაბაჯი || სიქაბინჯი — Sagapenum (გომფისია, მიიღება მცენარისაგან: Ferula persica ან Ferula Szovitziana).

სიქაზინა || სიქაზინია — წამალთა ნაერთია, იხმარება სიმსუქნის დაავადების დროს.

სიქანგუბინი || სიქანქუბინი || სიქანჯაბინი — თაფლითა და ძმრით შემზადებული სასმელი, რომელშიც ურევდნენ ხოლმე წამალსაც.

სიქაძინია — იგივე სიქაზინა (იხ.).

სიქბინჯი — იგივე სიქაბაჯი (იხ.).

სიქზინი || სიქზინია — იგივე სიქოზინა (იხ.).

სიქინჯუბინი || სიქინჯუბინი || სიქანგუბინი (იხ.). —

სიქორაგი || სიქორგი — ერთგვარი საწყაო.

სიქოჯი — „აიღო ულბო და სიქოჯი — თუითო მჭილი“.

სიქრანაჯი — წამალთა ნაერთია, იხმარება შირიმის (ყენჭოვანი დაავადება) დროს.

სიჩოლფოტე — უღონო სიარული („ჩოლფოტი — უღონო მოსიარულე“ საბა.)

საჯაზინია — იგივე სიქაზინა (იხ.).

სკატაკი — „მიეც მუყლი, ანუ კაპრის ძირი და ჰამოს სკატაკი“ — ერთერთი სამკურნალო საშუალება დიზენტერიის მკურნალობისათვის.

სკორე — განავალი.
 სკუნტლი — სკინტლი (?).
 სკუტელი || სკუტლი — თევზი
 (ერთგვარი საწყაო).
 სლოჟინი — სლოკინი.
 სნო — სნება.
 სოალი || სუალი (იხ.). —
 სოდი — „თოფალხი“ || სოთი —
 „კიბერისი“ *Cyperus rotundus* — მიწის
 ნუში.
 სოლიხისი — გუარიშნის ერთერთი
 სახე.
 სომხური თიქა — *Bolus Armena*.
 სონახოსი — ცხრა ერთგვარი —
 სონიჭი || სონიჭი — *Nigella sa-*
tiva L. — სონიჭი.
 სონიჭიტი — „აილე... კამის თესლი,
 სონიჭიტი და დარის თესლი.
 სოოტი — „ქარი წითელი“.
 სორინჯანი || სორინჯი — „პულ-
 ბა“ || სორინჯი — *Colchicum autom-*
nale L.
 სოსანა || სოსანი — *Lillum*.
 სოქი — *Calia muscata*.
 სპაბა — უცნობია.
 სპალქანი — „აილე სურმაგი, სპალ-
 ნი, გარცხილი წყლითა — თორმეტი
 დრამი“.
 სპანდი — *Peginum harmala* —
 მარიამსაკმელა.
 სპანძელი || სპანძლი — *Brassica*
nigra Koch. — მდოგვი.
 სპაპანი — ისპაპანი.
 სპედბაგი || სპედბაგი (სახურე-
 ტელია) წვენი.
 სპედგარი — (სახურეტელია) წვენი.
 სპეტაკი || სპეტი — ტყვიის კარ-
 ბონატი.
 სპედანი || სპედნი — სალბუნი
 სრნჯი — ჩიფქილა“ — იგივე სო-
 რონჯანი (იხ.).
 სრო — „სროსა წყლითა შეზილე
 და კუერად შექენ“.
 სტური || სტური ძაბრისა — ძაბ-
 რის მილი.
 სუალი — *Elaphoboscon*.
 სუბათ — ნამეტნავი ძილი.
 სუელი — დო (?).
 სუვარ — *Helicteres isora*.

სუილი — „სტომამსა მოაგინებს
 და ტევასა და სუილსა და კველას“.
 სუე — სუი (?).
 სულაჟი — *Anchilops*.
 სულბუნი — „წამალი სულბუნი-
 ყუილსა წყლისათვის“ (საბა).
 სულინარი — „წყალთ მილი“ (საბა).
 სუმბოლი || სუმბული, სუმფუ-
 ლი — *Nardus*.
 სუნბული || სუნფული — *Nardus* —
 სუნბული (კოტეტიშვილით *Angelica*
Mosbata — ანგელოზა).
 სუნგრევიელ — „აილე... სუნგრე-
 ვიელ და თაფლი“.
 სურთანხინი — (წამალია) რომელიც
 „ერგების ტყეილსა კბილთასა და საო-
 ხნეთასა შეძრულთა“.
 სურიჯა — წითელი მსხვიელი
 (მუწუკი).
 სუსტა — „აილე... „აჩა-ფაჩან და
 სუსტა, ბუნდრი და ელი... თუითოსა-
 გან — ოთხი წონი“.
 სუფუფი — ფხენილი წამალი.
 სუქათი — *Apoplexia cerebri*.
 სუქილი — (სენია?).
 სფანდანი — *Thymus vulgaris* L.
 — ურცი.
 სფანდი — *Brassica nigra* Koch. —
 მდოგვი.
 სხალი — *Pyrus* Sp. div. cult.
 სხამი — შხამი.

ტ

ტაბი — იგივე ტიბი (იხ.).
 ტაბლი — სენი „ბერძნ. ტოვნი“
 (იხ.).
 ტალა || ტალი ამონიკის მარი-
 ლი (?).
 ტანისმთხი || ტანისმზთუმი — „და-
 იკირე გილერმანი სამი დრამი, ტანისმ-
 თუმი — სამი დრამი“.
 ტან-უძლავი — ფეხმძიმე.
 ტაპარზი || ტაპარზინი — იგივე
 ტაბარზალ (იხ.).
 ტაპაშირი — იგივე ტაბაშირი (იხ.).
 ტარამიტკონი — ერთგვარი თვა-
 ლის სენია.

ტარანუჯნიში — „აილე ტარანუჯ-
ჯნიშისაგან ათი ასთინი წყალი“.

ტართითი — Cynomorium.

ტარიგი — კრავი, ბატკანი.

ტარიში — სიყრუე.

ტარმაშირი — „მუშვი და ტარმა-
შირი. იშნა... წონი დრამისა ორისა“

ტარფე „გრიკი“, Tamarix — იალ-
ღენი.

ტარში — ყურის დაავადება, სი-
ყრუე.

ტარხუნა — Artemisia dracuncu-
lus L.

ტაფაშირი || ტაფშირი || ტაბაშირი
(იხ.). —

ტერფი — „ფერქის ქუეითი სიბრ-
ტყე“ (საბა).

ტეტრესიოს || ტეტრეტეოს — ცხრო-
თავანია.

ტიბი — კეთილსურნელოვანი.

ტიკი — „ბერძნ. ასფიტისი“ —
Ascites.

ტილი — მკებნარი.

ტინი — წითელი ოხრა.

ტირიფი — Salix.

ტირბი — იგივე ტლირბი — ტყარ-
ბი (იხ.).

ტლე — დასადებელი ან წასასმელი
წამალი.

ტოვინს — „ტაბლი“ (იხ.). —
Ascites.

ტოლოჟინი — „კუმბარი“ (ფრინ-
ველია).

ტრედი — Columba.

ტუბი — Cotton.

ტროსი || ტროში — „რომელ არა
ესმოდის“.

ტუღტი || ტუჟტი || ტუხტი —
Althaea officinalis L.

ტლირბი — „სახლი შავისა ნავდ-
ლისა არს ტყირბი“.

ტყემალი — Prunus divaricata
L d b.

ტყურბი — Laserpitium Latifoli-
um L. — ძირმწარა.

ტყირბი — იგივე ტლირბი.

ტყუია — ტყვია (სვინეც).

უბადო — ცუდი.

უბერა — „მოილე კუერცხი უბერა-
ისა“.

უბნობა — საუბარი, ლაპარაკი.

უგბოლავი || უგბოლველი — მო-
უხარშავი.

უდასპლიბი — „ფატალეიონი —
რომელ არს ქალნა, ახლად რქუიან უდ-
ასპლიბი“.

უდი — ალოი, ალვა, Aloë. — საბ-
რი.

უზრაბი — რომელიც არ ლაპარა-
კობს.

უკია — უნცია.

უკია — უმკია (?)

უკუდვა — Gossypium herbaceum
L. — ბამბის ბუჩქი.

უკუმოდგმა: — უკუმოდგი გადმო-
დგი.

უკუნთქმა — ჩაყლაპვა.

ულაკი — „მაყუალი“, Rubus —
მაყუალი.

ულბო || ულბოი — Foenum
graecum.

ულდულდი — „აილე... ზაფრანი
და ულდულდი... თუთუბა და ჟანგარა,
ამათგანი თუითო — ორი დრამი“.

ულბო — იგივე ულბო (იხ.). (?)

ულიონი — „აილე... რევანდი სინი-
ერთი დრამი, ულიონის ძირი — სამი
დრამი“.

უმარილო || უმარული — უმარუ-
ლი.

უმგბარი — უხარშავი.

უმდილი — იგივე უნდილი (იხ.).

უმინჯეზოდ — უმინჯეზოდ გაამრ-
თელებს, აუცილებლად მოუხდება.

უმკია — იგივე უკია (იხ.).

უმრა — მღიერია.

უმრული — უმარული (?)

უმუი — „თუთუბა“, Rhus cori-
aria L.

უნაბი || უნაბი — Zizyphus sativa
Gaertn. — უნაბი.

უნდილი — უმწიფარი, მკვებე

უპანი — Asa-foetida.

ურვილი — შეკირვებული, დამწუხრებული.

ურტი — „ზოფა“, Oesype.

ურფა || ურფი — „აიღე შუიდი ღრამი ურფი...“.

ურცხელი — გაურცხელი.

ურწანი — უზვი, ბერწი.

ურწყო — წყალგაურევნელი, უწყლო ბ. ხორცილა და მწვანლით შემზადებული საკმელი.

უსდუხუდოს || უსთუხუდი || უსთუხუდუხი || უსთუხუდუხი — Stachis დედა-ფუტყარა.

უსპნი || უსპნი — უსპნისა ფურცელი — „ანჯურანი“, ოსპი, Lens culinari Medic.

უსტუხუდოსი — იგივე უსდუხუდოს (იხ.).

უსული — „სიქანქუბინისა უსულსა ასმიდით“.

უსუსურობა — სისუსტე.

უსხური — გარჩეული, გაწყენილი (უ. კ.).

უუპანი — იგივე უპანი (იხ.).

უფალი — პატრონი.

უფსაშოდი — უფსაშოდი.

უფსმ[ა]დობა — უფსმელობა.

უფული — lupinerus sabina — კახკური ღვია.

უშაი — იგივე უშეი (იხ.).

უშაში — „აიღე... სადაჭი და უშაში კამისა“.

უშეი — Dorema armeniacum-ის კვერ.

უძლები — ფეხმძიმე, ორსული.

უძლებობა — ფეხმძიმობა, ორსულობა.

უძლივ — ორსული.

უწყინოდ — დაუზარელად, მოუწყინებლად.

უძღური — „საურწყო“ (საბა), წვენი, გამონაწერი (უ. კ.).

უძურბთელი — გაუხერხტელი.

ფ

ფავახტა — (ფრინველი).

ფავნია — „აიღე... მასტაქი და ფავნია, და ცერეცოს თესლი“.

ფაზარი — ძვირფასი ქვა.

ფათილი — „პატრუქი“.

ფაილა ზაპრაჯი || ფალაზარაჯი — აიღე... ფაილა ზაპრაჯი — მიტყალი ერთი“.

ფალანჯა — Piper cubeba L. (= Cybeba officinalis Raf.), ქუბაბა.

ფალანჯ-მუშეი — „აიღე... ამლაიჯი, ფალანჯმუშეი... თუთოსისაგან — ღრამი და ნახევარი“.

ფალარიოსი — მალამო.

ფალარიქონი — მალამოს სახეთაგანია.

ფალარღმან — (სენია) „რომელითარგამანების მქურვალი მლიერი“.

ფალედი — „ქრკო“, Crocus sativus All. — ზაფრანი.

ფალთენ ზეპასია — „სპარსულად ბალბა ქუიან“, Malva rotundifolia L. — ბალბა.

ფალიჯი — Paralysis.

ფალონია — ტლეთაგანი (იხ. ტლე).

ფალონია რუში — ბერძნული ფალონია ანუ ერთგვარი ტლე;

ფალონია სპარსი — სპარსული ფალონია ანუ ერთგვარი ტლე.

ფალრიონი — მალამოთაგანია.

ფალუდაგი — ხილის წვენი; ყელე.

ფალფალმუნი — მუცლის ტკივილის წამალი.

ფანი — იგივე ფანიდი უნდა იყოს.

ფანჯანგოში — „მარიამსაყუმელი“

ფანჯანგაშტი || ფანჯანოში. — Vitex Agnus Cestus (?).

ფაპაოფასი — „ბერძ. ყურძენი“.

ფარასიაფშანი — იგივე ფარასიაფშანი (იხ.).

ფარაშიონი — Marrubium — ფოლორცის ბალახი.

ფარბიონი — Euphorbia — რძიანა.

ფარდაგი — ფარდა, გარსი.

ფარეზი: — აფარეზებინე, აკრძალე, მოარიდე.

ფარვარდა — დამწნილებული, მარინებული.

ფარვაქონი — მალამოთაგანია.

ფართქუმი — მალამა.

ფარიანოში — მაჭუნი (ანუ წამალი),

შემზადებული აფიონითა და ზაფრანითა.

ფარისა ოშანი || ფარისიაშონი || ფარისიაოშნი || იხ. ფარისიაოშინი.

ფარისი — *Artemisia austriaca* Jacq.

ფარისიონი — *Marrubium* — ფოლორცი ბალახი.

ფარსიანდრული — *Polygonum* — მატიტელა.

ფარსიანდრუჯ — იგივე ფარსიანდრული უნდა იყოს.

ფარსიკი — ერთერთი „ზღუის თევზთაგან — საქარანდნი, დარიქსო და ფარსიკი“.

ფარსიონი — იგივე ფარსიონი (იხ.).

ფარსიოშანი — იგივე ფარისიაოშანი (იხ.).

ფარტანოსი — ანატომიური ტერმინია — „...შუა ნაწლევთა და ქანთლისა კერძო ეზოთა, რომელსა სახელი ქუიან, ფარტანოსი“.

ფარფარა — *Valeriana officinalis* L. — კატაბალახა.

ფარფინი — *Portulaca oleracia* L. — დანდურთი.

ფარფიონი — იგივე ფარბიონი (იხ.). *Euphorbia orientalis* — რძიანა.

ფარჩულა — „ქაშანური ფარჩულა აიღე... და მერმე ესე წამლები ჩაასხი“. ქურჭელია თიხისა, შდრ. ფარჩი — სალუნე შომცრო. (საბა).

ფასილ — თვალის ფარდაგი.

ფასირჯი — ნაწლავთა წყლულოვანი დაავადების დროს წამლად აძლევდნენ ოყნის საშუალებით.

ფატლეიონი — „ქალნა, ახლად რქუიან უდასპლიბი“.

ფატლასრიონი || ფატრასალიონი || ფატრასალიონი — „ველურისა ნიასურისა თესლი“ || ფატრსლიონი — *Petroselinum* — ოხრაბუში.

ფაფრა — „ხუნაყის“ წამალია „ფაფრა დანაყონ და მისითა წუენითა ილარარებდეს“.

ფაშარჯი — ფაშოჯი — ფაშიდაჯი — ფაშრაჯი — ფაშრიჯათი — უცნობია.

ფაჩი — იგივე ფუჩი (იხ.).

ფაწალი || ფაწალი „ტყირპი“. (საბა).

ფელენჯი || ფელინჯი — სენია და მგრეხელი“ (საბა), *Paralysis* — დამბლა (უ. კ.)

ფენა — „აიღე ფენა და დანაყე“.

ფერთხელი — დიაფრაგმა (?)

ფერომარული — „ფერომარულისა მალამა შემოსდვას“.

ფერცხალი — „გვერდის წიბო“ (საბა).

ფეტუი — *Panicum miliaceum* L.

ფეტვი.

ფიანალაჯი — იხ. ფილანალჯი.

ფიკრა — „ილარლაროს ფიკრასა იარაჯითა“.

ფილაზალჯი || ფილაზარჯი || ფილაზაჯი || ფილაზჯი — *Lycium*.

ფილარიოს — ფილაროს — ერთგვარი მალამო.

ფილდფოზი — ფილოსოფოსი

ფილდაფონი — იგივე ფილიდა ფონი (იხ...).

ფილენჯა — ფილენჯი — იგივე ფელენჯი (იხ.).

ფილიდაფონი || ფილიდიფონი — იგივე ფილდაფონი (იხ.). —

ფილფილა || ფილფილი — *Piper nigrum* L. — პილპილი.

ფირტუი — ფილტვი.

ფისი — კუბრი, შავი წებო, გომფისი (უ. კ.).

ფიტყი — „თიაქარი“ — *Hernia*.

ფიში — შხამია.

ფიჩუი — ნაბადი, ქეჩა.

ფლისკინი — *Acinos Diosc.*

ფლოდაგი — „და ღორისა ფლოდაგი შექმენ, თავსა სდებდი“.

ფლონია — იგივე ფალონია (იხ.).

ფოა — „აიღე ლაქი და ფოა, და ანისონი... — თუთი ბუთი დრამი“.

ფოვასა — ქარქუეტის ყუავილი“. *Hippomarathrum crispum* (Pers.) C. Koch. — ქარქვეტა.

ფოი — იგივე ფოა უნდა იყოს.

ფოკი — „აფსინდის გამოწურვლი“.

ფოლი — „აილე... ქინძის თესლი,
ქონდარი და ფოლი“ ქიის წამალია.
ფოლონია — იგივე ფალონია (იხ.).
ფოლორტანი — ერთგვარი მალამო.
ფოლხუი — მოშვებული.
ფორი — სახურეტელია.
ფოსიოსი — სიმსივნე.
ფოხური — *Althea officinalis* L.—

ტუხტი.
ფრასხი — „ერთი ათას ორას ოც-
დაორი მილიონი“ (მილიონი კი 1111
ნაბიჯია).

ფრთილა — ტამპონი.
ფრჩხილი — „ორი ქერი ფრჩხილი
არს“.

ფუაი — „ფუაი აფსინთისა ბერ-
ძულისა — თორმეტი დრამი“.

ფუაკა — ლუდი (?).
ფუკალი — (ფუკალი ამბუთიკა)
Eruca sativa Lam (?) — ინდაუ.

ფუკი — „აილე ფუკი შროშნისა
თეთრისა და გამორჩეული მისისა ძირი-
საგან“.

ფულონია || ფულუნია — იგივე ფა-
ლონია, იხ.

ფულფული — იგივე ფილფილა
(იხ.).

ფუსტური — „დაიჭირე ლედუი
ფუსტური ოცი მარცული“.

ფუსუკი — „აილე... ნუში მწარე, და
ფუსუკი, ამათგანი, სწორი ნაწილი“.

ფუჟა — იგივე ფუკა (იხ.).
ფუშრუკი || ფუშურუკი სახვრეტე-
ლი ანუ სუფი.

ფუჩი: — ფუჩი დარაზანი „დერ-
ბენდული მცენარის ნაყოფისაგან შემ-
ზადებული მალამო“ (უ. კ.).

ფცხილი — „თვალში რამ მცირე
თეთრი შევა ტკივილითა“ („საბა“).

ფხარქნა — ფხაქნა: „იყოს ტკივი-
ლი ფხარქნისა მგზავსად“.

ჟ

ჟაასინი — *Cichorium* — ვარდკა-
კაჟა.

ჟაბარდანა — ქიის დამდენი წამლის
შემადგენლობაშია: „დაიჭირე წყლის

პიტნა... ჟაბარდანა, ხარნაუბი — თუ-
თოსაგან — ორ-ორი დრამი“.

ჟაბიდარია — „აილე ყანბილი, ჟა-
ბიდარია... სამ-სამი დრამი“.

ჟადუნანი — „ჟადუნანის, თესლი,
სტაფილოსა თესლი სწორ-სწორი“.

ჟათამი — *Gallinae*.

ჟათნი — „ბატარა ჟათნისა ნაკუე-
თი ჟათნისა ქონშიგა ვაურიონ, მერმე
დაწუან...“

ჟაია — „ჟაია უმატებს თელგ-
მასა“.

ჟალალი — „საღებავი“.

ჟალამი — „ქომბოსტოს ჰქვიან“.
(გ. ლ.).

ჟალაქულ — „აილე... სანამაქი, წი-
თელი სანდალი და ჟალაქულ — თუ-
თოსაგან ხუთი მუტყალი“.

ჟალია — „რომელი იქმნების ჟა-
ლითა და საბრითა“.

ჟალილა მელიქი — იგივე აქლილ-
მალიქი (იხ.).

ჟალმი — „შემწუარი კაკაბი და
კურდღელი... და შუელი შემწუარი და
ჟალმი შემქმნილი“.

ჟალნა — იგივე ფატალეიონი. „ახ-
ლად ქუიან უდასპილი“.

ჟალნაჯი — „ჟალანჯის ზეთი—რთუ-
ლი შემადგენლობის ნაერთი.“

ჟამადრეოზ || ჟამადრეოზი || ჟა-
მანდრიოზი || ჟამატრიოზი — *Teucrium
chamaedrys* — კარელა.

ჟამაფეტოს || ჟამაფიტოზი — იხ.
ჟამფიტოზი.

ჟამბრჯი — მაქუნის ერთ-ერთი სა-
ხე „რომელი იქნების აფიონითა და ზა-
ფრანითა“.

ჟამდრიოზი || ჟამეტრეიზი — იგივე
ჟამადრეოზ (იხ.).

ჟამიხი — „ჟამიხისა წყალი ასუი“.

ჟანგრაზდი *Cynara scolymus* L-
ის წებო.

ჟანრიბი — იხ. ავაშინრი.

ჟაოლოსი — „რომელი გავს ჟაშქის
წყალსა“.

ჟარაფი — „აილე... ჟარაფი და გი-
ლი მახთუმ ერთი ან ორი მიტყალი“.

ქარბა — იგივე ქარაბა (იხ.).
 ქარვა — იგივე ქარუა (?) (იხ.).
 ქარვანი — პურის ერთ-ერთი სახე-
 ობაა „ქარენისა პურსა თანა დაგლილი“.
 ქარვეა — იგივე ქარუა (იხ.).
 ქარი: — ქარი საბლისა
 ქაროა — იგივე ქარუა (იხ.).
 ქარტლი, — ქერტლი.
 ქარუა || ქარუია — *Carum Carvi*

L.

ქარქარი — მუხუდო (?) — *Pi-
 sum sativum* L. — კვლიავი.
 ქარქაში — *Pyrethrum Partheni-
 um* Sm. — რომაული გვირილა.
 ქარქუეტი — *Hippomarathrum
 crispum* (Pers.) C. Koch.
 ქასინი || ქასნი — ქასნის თესლი.
 „ვარდაქაქვა ჰქვიან“. (ვ. ლ.) —
Cichorium intybus L.
 ქასირა || ქასრი — *Adragante* (ფრ.),
 ქათირა.

ქაფური — *Camphora*.
 ქაქანაჯი || ქაქინაჯი — „ქოთოფი
 და ასკილსაცა ჰქვიან“ || ქაქანაჯი ||
 ქაქინჯი — „ასკილი“ || ქაქუნაჯი —
Physalis Alkekengi L. ან *Halicaca-
 bus*.

ქალამი || ქალმი „ქალმი და ცუილი
 თუითოსაგან — სამი ღრამი“.

ქაშანური: ქაშანური ჭურჭელი —
 ქაშახიდან (ქალაქია ირანში) გამოსული
 ჭურჭელი.

ქაშთათაჯი — იგივე ქაშთაჯი.
 ქაშთარი — „აილე... ქაშთრის თეს-
 ლი და აყიროს თესლი“.

ქაშთაჯი — „წამალი არს მარცუ-
 ლელად შეზედილი, რომელსა თერქთა
 მკურნალნი ჰაბად უწოდენ“ (საბა).

ქაშუეთი — „ქორცის დარღუევა
 წყლულებითა“ (საბა).

ქაშტაჯი — იგივე ქაშთაჯი (იხ.).
 ქაშუთი — *Cuscuta* — აბრეშუმა.
 ქაშუმი — „ლოვაკტიკონი“ — *Li-
 gusticum* — მარიამა.

ქაშუტიბარი — „აილე... სუმბული
 ბერძული, ქაშუტიბარი, ამათვანი, წო-
 ნი — ღრამისა ორ-ორისა“.

ქაშქი — „წუენი ქერის კორკოტი-
 სა“, ე. ი. ქერის წყალი — ლუდი.

ქაშქაში — „გაურეი ქაშქაშის
 წყალსა თანა მარცული პილიპისა“.

ქახბანი — „აილე... ზეთი ზუარასა
 ნული, ქარბანი — ასი ღრამი“.

ქედანი — „დიდი ტრედი“ (საბა).
Columba palumbus L.

ქერვი — „ველური ქერვის თესლი“.

ქერი — *Hordeum vulgare* L.

ქერისა წყალი, ლუდი.

ქერი (წონა) — 0,04597 11/12 გრ.

ქერიი — იგივე ქერი უნდა იყოს.

ქერირა — „ქერირა, ბორაყი და
 უმარული, თუითოსაგან — ოთხი დან-
 გი“.

ქერიჭი — „აილე... ტრედისა სკინტ-
 ლი, ქერიჭი, ბორკი, დანაყი და თაფლი
 გაურეი“.

ქეტრი — კანის ავადმყოფობა.

ქია — „დანამასტაქი“ — ფისი.

ქიარა — „აილე ნიახურისა თესლი,
 ქიარა ქირმენი, ყაყულა“... — თუითოსა-
 გან — ხუთ-ხუთი მუტყალი“.

ქიბარიითი || ქიბრითი „წუნწუნა“ —
 გოგირდი.

ქილაჯი — „აილე... ქილაჯი და ურ-
 ფი; ქილაჯი ერთი, დაბარზადი — შეი-
 დი წონა“.

ქიმედი — „და კურნე ქიმედითა
 მკურვალითა“.

ქიმუზი — „მისგან მწოვედ სისხლი
 და ქიმუზი შეიქმნების“.

ქინძი — *Coriandrum sativum* L.

ქირა — „ქირა ოთხი წონი, სატყ-
 ბურის ძირი გამოწურელი — ორი
 წონა“.

ქირმანული — ქირმანისა. (ქირმანი
 სპარსეთშია).

ქირმენი — „აილე... ზანჯაბილი,
 ძირა და ქირმენი... თუითოსაგან — ორი
 ღრამი.

ქისნეა — „ქისნეა და თერმუსი.
 სელის თესლი და მეფის გუირგუინა“.

ქისტბარქისტი — „ქამადრეოსი,
 ქისტბარქისტი, თუითოსაგან — სამი
 ღრამი“.

ქიშიში || ქიჩიჩი — ჩამიჩი.

ქლეშა — „ძლიერი ხეზა“ (საბა).

ქლიავი — *Prunus domestica* L.

ქოაქი — „შეკამადი ქათმისა იყოს და ქოაქი ბაღდადური შიგა ერისა“.
ქოლალაზი — საოლავი „რომელსა ჰქუიან ქოლალაზი“.

ქოლოსი — ნაწლევთავანია.
ქორათი — *Allium Porrum* L.
ქორი — ერთგვარი ფისი.
ქოქი — იგივე მღოგვი, *Brassica Nigra* Roch (უ. კ.) — მღოგვი.

ქოკლინოს — რთული ნაერთის სახელწოდებაა ღვიძლის სამკურნალოდ.
ქრთილი — *Hordeum* — ქერი.

ქრიკანი — „აილე ქრიკნისა ძირი, ქარქუეტისა ძირი და ქონდარი“.

ქრუია — „აილე... ანდაუზი — თოთხმერი ღრამი, ქრუია — თექუსმეტი ღრამი“.

ქუაა — „დაიქირე თუხმი ქუაა, თუხმი რევსა... თუითოსაგან — სამი ღრამი“.

ქუაბული || ქუაბულური — ქ. ქაბულადან.

ქუ[ა]რი — იგივე ქორი (იხ.).

ქუზი — „აილე წყლისა ქუიშა და ქუზი...“

ქუზული — ქალაქი ქაბული.

ქუზულული — ქაბულური (ქ. ქაბულისა).

ქუდეუნა — (ქია) იგივე ქუდეუნა(?).

ქუდის — „მშხამი“.

ქუდეუნა — „ქია აყიროს თესლისა მგზავსი“.

ქუიშა — ქეიშა.

ქულდარე — ქიის ღამდენი უცნობი საშვალეება.

ქულაბა — „საოლავი“.

ქუმნა — თვალის ერთ-ერთი დაავადება.

ქუნდრეში — „აილე ქუნდრეში და ღუფთი — ამათგანი თუითო ნაწილი“.

ქუნდრუ — თეთრი საკმეველი; იგივე გუნდრუკი (უ. კ.).

ქუნდუს ახნახია — *Struthium*.

ქუნდუსა — „აბუტრატია“, *Vetrum/Struthium* — შხამა.

ქუნი — ქონი, ცხიმი.

ქუნჯიტი — „შუშმაკა ამის ჰქუიანა. ზ. ფანასკერტელი-ცაიკიკილი.

ან“ || ქუნჯიტი „შირბასტი“ (ვ. ლ.); *Sesamum orientale* L. — ქუნჯუტა.

ქურათი || ქურთი — *Allium porrum* — პრასი.

ქური — ფისი.

ქურიმი — „შევასუთ... ქურიმი წყლითა და ქურიმი გაქურცნილი“.

ქურქენოფი — იგივე ქურიქუინოფი (იხ.).

ქურქუმი — „ზაფრანი შექნილი“, *Curcuma*, „ზაფრან ჰქუიან“ (ვ. ლ.).

ქურქუოფი — „მღებართ იხმარებენ — ქურქუმა“ (ვ. ლ.), — იგივე ქურიქუინოფი (იხ.).

ქურციკი — „შეელი“ (ვ. ლ.), „გარეთხა“ (საბა) — *Antilopa subguturosa*.

ქურციანი — უნდა იყოს ქურციკი.

„ქურციკი — გარეთხა“ (საბა).

ქურქუოფი — იგივე ქურქუოფი (იხ.).

ქუქოთო || ქუქუთი — ქუთუთო.

ქუშაჯი — „თათამი და თათრამი, რომელ არს ქუშაჯი“.

ქუშენი — *Orobis niger* L. (?).

დ

დადარი — „წურილი ნაკვერცხალი“ (საბა), ნალვერდალი.

ღამიობი — *Vespertilio* *Hurinus* L. — ღამურა.

ღარაბ — თვალის ტკივილია.

ღარზა — *Polygonum* — მატითელა.

ღარია — „ღარიის თესლი და უღბო შემგებარი“.

ღარიზი — „ღამეს ჰქუიან“ (ვ. ლ.). — *Urtica* — კინკარი.

ღარისა — იგივე ღარიზი (იხ.).

ღარიყონი — იგივე ღარიყონი (იხ.).

ღარსა || ღარსი: *Inula* *Helenium* L. — კელმეზო.

ღარღარა || ღარღარება — ყელში გამოვლება სითხისა ადარღარებით.

ღაფი — „აილე ყუსტი ორი ღრამი და ღაფი — ღრამის წონა“.

ღაფთი — „აილე ღაფთი ორი წონა...“.

ლოლო ძმარო — Rumex.

ღოშელი — ღუმელი სამკედლო.

ღრიანკალი — Scorpio — მორიე-

ლი.

ღრიზი — „ნოტიო დამძიმდების ძალა ზედან ღრიზისასა და დაუსუსტურებს“.

ღრინჭოლა — Anthriscus sylvestris (L.) Hoffm., A. nemerosa M. B.

ღრტილი — ყურისა ღრტილი.

ღუბრა — ფშატი — Sorbus Aucuparia L.

ღუინო — ღვინო.

ღუიძილი — (ძილი თუ ღუიძილი), მღვიძარება.

ღუიძლი — ღვიძლი.

ღუნაბი — რომელიღაც დაავადების სახელია — „ერგოს ღუნაბა“.

ღურინჭილა — ღრიანჭველა (?) — Astrodancus orientalis (M. B.) Drude — ღრიანჭველა.

ღურღური — ყურყურა (მუცლი-სა).

ღუფთი — „თეთრი ვაშლი“.

ღუშისა — „თეთრი ფშატი“.

ღძიბი — „ტირფი“ — Salix.

ყ

ყალი — „ყალისა ტლე გულზედა დაიდვას“.

ყაბასტი — „აილე ყაბასტი — ათი ღრამი, პილპილა, დარაფილფილი“.

ყაისარა — „შავი ყაისარა და შაფი ჯანგარა მისთვის წამალი არის“.

ყაისუმი — Artemisia abrotanum.

ყალბი — გული.

ყალყატრი — Atramentum.

ყამბილი || ყანბილი, — Mallotus (?)

ყანტარიონი — „მას ჰქუიან, რომე მზის პირსა გარდაერთვის, წურილი ფურცელი არს და მწუანე“ || ყანტარიონი — Centaurea.

ყარამფული — Dianthus Caryophyllus L. — ბალის მიხაკი.

ყარაბა — ერთგვარი თვალის ტკივილი: „ნიშანი ისია, რომე თეთრზედა

წითელი გამოუჩნდეს და შავზედა რეთარი“.

ყარდამონია — იგივე კარდამონია (იხ.).

ყარიყონი — იგივე ლარიყონი (იხ.).

ყარყატი — Ciconia nigra Pall.

ყარყიონი — „ერთი მუტყალი ყარყიონი, ორი დანგი საყამუნია“.

ყასაბიღარარა || ყასაბუზარიმრია — Calamus aromaticus — ლერწამი.

ყაფიტი — Eupatorium.

ყაყჩო — „ხაშხაში“ Papaver.

ყაყულია — Cardamomum.

ყეფალა — სისხლის გამოსაშვები ვენა,

ყვანა || ყვნა — სხეულის სტომაქსი კრა და ზიდილი გარეთ გასასვლელად მოტყუებით (უ. კ.).

ყია — ხორბი.

ყიხტი — საწყაოა; 476, 732 გრ.

ყიფალი — იგივე ყეფალა (იხ.).

ყმა — ყრმა.

ყმაწურილი || ყმაწულია — ყმაწვილი.

ყოვი — ყვავი.

ყოვილი — ყვავილი.

ყოვისკულა || ყუავისკულა (იხ.),

ყოლ || ყოლჲ — ყოვლა.

ყოლინჯი — ნაწლავების მწვეუ ტკივილი.

ყრდელი — „ქუც ჰქვიან, ქუც უწოდენ თურქნი, მწარე არის, ვენახის ღიქას ჰგავს“ (გ. ლ.), — Lactuca sativa L. — სალათა.

ყრმა — ბავშვი (აქ ძუძუსი).

ყრჩოლება — ხრჩოლება.

ყრჩოლვა — ხრჩოლვა.

ყუავისკულა — ყვავისკულა — Achillea millefolium L.

ყულა — ყველა.

ყურბი — საცეცხლე ადგილი, კერა.

ყუიბრი — „ყვიბარი — მომცრო ჰური (საბა).

ყუითელი — კუერცხისა ყუითელი

ყუირფი — Salix alba L. წნორი.

ყურდგელი — კურდღელი.

ყურდუშანი — Cardamina.

ყურთხი 256,6 — „წითელი ყარდი,

ყურთხი, მასტაქი, თუითოსაგან — ხუთი მეტყალი".

ყურ ფრთა — „სიმსივნე იქნების გრკალსა შიგან ღუიძლისასა და ყურ-ფრთა მისთა“.

ყურსი — „კუერი“ (წ. ს.), — *Pas-
tillae*.

ყურფა || ყურფი — იგივე ყური-
ფი (იხ.).

ყუსტი — *Coctus, Apilotaxis Lap-
pa*.

ყუფა — იგივე ყურფა? (იხ.).

ყუფია — *Colophonias* ხის ფისი.

ყცოლა — „გაცუება“ (საბა).

შ

შაფი — თვალში ჩასაფრქვევი ან
ამოსაცხები წამლების ზოგადი სახელი.

შაბი იამენი || შაბი იამნური ||
შაბი იმენი — იხ. შაბიამენი.

შაბოტი — „თევზისა ნავდელი“,
„გოჭი“.

შაბუტი — წყლის თევზთაგანი.

შაგური — დაიჭირე... ხარნუბი, შა-
გური, დინაბტური — თუითოსაგან სამ-
სამი მეტყალი“.

შადაჯი — „კანაფის თესლი“.

შადნაჯი — *Haematitis*.

შავა თაღქლიბისა || შაჰვათი ქაღბი —
სნება ძაღლისა.

შავა ძაღლისა — სენი, რომე კაცი
ხარბად ჰმადეს ზომისაგან მეტსა და
მისი სტომაქი ვეღარ მოადნობს“.

შავთლა-ქაღბი — იგივე შავა თაღ
ქლიბისა (იხ.).

შავარნა || შავარანა || შავრ[ე]ნა —
„აილე... შავარნა — ოცი ღრამი და და-
რაბილპილი რვა ღრამი“.

შაინი — „ორაგული“.

შაიბი — „აილე... ამამა და შაიბი
ბოსტნისა, თუითო — ორი უკია“.

შაღაბი — *Brassica rapa L.*

შაღლა — იგივე შალა (იხ.).

შაღლინდ — უცნობი.

შამბლითი — *Valeriana Pontica*.

შამი — ქონი, სიმსუქნე (უ. კ.);

შამი ანდალი — *Cucumis coloey-
nthis*.

შამი — აღმოსავლეთი.

შამიანდალი || შამინაღდალი || შა-
მინდალი || შამიანდალი იხ. შამალან-
დალი.

შანარი — „ბოკილასა წყალი“.

შანგიარი || შანხიარი — *Anchusa
tinctorea* ან: *Alkenna tinctorea*.

შარალული — „კეთაბარ კიშთი,
რომელ არს ღერგრეხილი“.

შარარჯაბარ — „აილეოთ ოცი
ფშატი და ორმოცდათი რუდაფანი,
რომელსა ჰრქუიან შარარჯაბარ“.

შარი — „კეთილი (=კარგი) ნარ-
მა“ (საბა).

შარიხიშტი — მანანა — ტყილი
ნაჟური (ნალექი) ზოგიერთ მცენარეთა
ფოთლებზე მონაყენები (უ. კ.).

შარსხა — ჭიის წამალი „აილე...
შარსხა — ოთხი ღრამი, თურბუთი —
ათი ღრამი“.

შარძალ ჯაბალი — „აილე გუნდა
დამწუარი ზეთითა... შარძალ ჯაბალი —
ორი ღრამი და თხლე ღუინისა დამ-
წუარი“.

შახფარლამი — „ნარგისი და შახ-
ფარლამი გარეშემო მოუყარეთ, რომე
ისუნებდეს“.

შატი — „აილე სპანდი და შატი,
რომელ არს ჰურფი თეთრი“.

შატარაჯი — *Lepidum*.

შაფა — იგივე შაფი (იხ.).

შაფადი — „უცნობი დაავადების
სახელწოდება“.

შაფი — სტომაქში გასახსნელი სან-
თელი, ანუ მაგარი პატრუქი (უ. კ);
შაფი მამითა *Claucium*.

შაფი — შაბი; შაფი იამანი — შა-
ბიამანი, იემენის შაბი *Cuprum sulfuri-
cum* || შაფი შამისა.

შაფი — პატრიკსა ჰქუიან (ე. ი. პატ-
რუქსა).

შაფნი — „სისხლი ტრედისა ფრთი-
სა და შაფნისა“.

შაღირა — თვალის ტკივილი.

შაღუნდარი — „ღერგრეხილას ჰქე-
იან“ (ე. ლ.).

შაყუა — იგივე შაკიკი (იხ.).

შაშთარა || შაშთარი — იგივე შაჰ-
თარა (იხ.)?

შაშპარმი || შაშპარმი — „შეასუი
დრამისა წონი შაშპარმის თესლი“.

შაშპარმი — უნდა იყოს შაშპარმი
შაშთარა || შაშთარაჟი — *Fumaria
officinalis L.*, „სომხურად ანძახოტი“.

შაჰიამანდალი || შაჰმანდალი —
იგივე შამი ანდალი (იხ.).

შეაი — „ელევენი“.

შეგბობა — მოხარშვა; მოღულება.

შედებად — შემდგომ, შემდგომად.

შედეგი — შემდგომი.

შეკაზმვა — შემზადება.

შემგზარი || შემგზვარი — მოხარ-
შული, მოღულებული.

შემოვარე — გარეშემო.

შემოვივლი: — ყურნი შემოვივლიენ,
ყურები უწიოდნენ.

შემწნა — დაზელება.

შეფლემა — შეზელება, შესრესა.

შესატყუებელი — შესატყობელი.

შეტყუება — შეტყობა.

შეფუშრუება — ფუშრუეი, „ფქეი-
ლის შექამადი“ (საბა).

შეყრა — შეკრება, შეერთება.

შესაშმებული — „ზაშმი — სენია
კორცთ დამარღუეველი“ (საბა).

შეხმი — „აილე შეხმი და ენდრო,
თუითოსაგან — ორი დრამი“.

შვია — უცნობია.

შია — „საბრი, და შია და თურმოსი
და მუხუდოს წყალი“.

შიაფი — *Convolvulus Scammo-
nia L.*

შიახი — „აგურატი არს და ჰრქუ-
იან შიახი... გამოაქუს ჰია ათხარი“.

შიბი აშანი — იგივე შაბიამანი.
(იხ.).

შიბუტი — იგივე შაბოტი (იხ.),
შაბუტი (იხ.).

შივილი — (ყურისა) ერთგვარი
ხმაური ყურში.

შივშავი — შუშა; ჰურქელი შუშისა.

შიკიკი — იგივე შაკიკი (იხ.).

შილთა || შილთი — ერთ-ერთი მა-
ჯუნე „მსგავსი თერიათა, ვითარად სი-
გზინია და შილთა...“.

შიმშატი — „ბზისა ფურცელი“.

შინგიარა || შინგიარი — იგივე
შანგიარი (იხ.).

შირაშაჯი — იგივე არნაბუტში.

შირბახატი || შირბახტი || შირბხი-
ტი — *Sesamum*-ის ზეთი.

შირეგი || შირიგი — „ბუშტისა და
თირკმლის ქვა“ (საბა).

შირიზიშტი || შირიზიშტი — იგივე
შარიზიშტი (იხ.).

შირიჩი — თვალის გარე ფარდა-
გის სახელია.

შიტარაჯი || შიტარაჯი || შიტარიჯი —
სენიტრის ძირს ჰქვიან“ (ვ. ლ.), *Lepi-
dium latifolium*.

შიფი — „აილე ანძრუთი და საბრი
და შიფი მამითასა. — თუითო ნაწილი“

შიყაყული — ეელურ სტაფილოს
ჰქვიან“ (ვ. ლ.), *Torhylium secacul*.

შიხუხი — სენია, „ანაზდეულად
რამე წაეიდების და წაიქცევის კაცი, და
უსულოდ იქნების და სრულად მყუდარ-
სა ეგვანების“, *Coma*.

შიპი — *Artemisia Maoritima L.*
(წ. ს.).

შმაგი — შეშლილი, გადარეული,
გივი.

შროშანი — „ზამბახ ჰქვიან, სოსან-
საც უწოდენ; შროშანა არის, რომ ზამ-
ბახს ჰგავს“ (ვ. ლ.), *Lilium* — ზამბა-
ხი.

შუბრეგი — *Euphorbia pityusa*.

შუელი — *Cervus capeolus Lin.*

შუილი — „ფრინველთ ფრენის კმა“
(საბა).

შუნდინი — გამოფხიზლება: „თუ
არა იშუნდინოს, ნუ შეშინდები“.

შურტყული — „დაგაღე და შეზი-
ლე შურტყულისა წყლითა, რომელი
არს ქაქნაჯი ნედლი“ იხ. ქაქნაჯი, ქა-
ქანაჯი.

შუქა — „მგლის ხორხსა ჰქვიან“
(ვ. ლ.), *Cirsium incanum Fisch.*

შუშია — „შირბახტს ჰქვიან“ (ვ. ლ.).
იხ. შირბახტი.

შუშმაკი — „აილე... ანძრუთი. შუშ-
მაკი და მურდასანგი, თუითო — ხუთი
დრამი“.

შუშმი — *Sesemum*.

შუხარი — თეთრი ანუ ციწკის შა-
ბიამანი.

შეუშა — თვალის სენია.
შხამი — „აბუტარატი“ (ვ. ლ) —
Veratrum lobelianum Beruh.—შხამა.

ჩ

ჩაგზნება — ჩანთება.
ჩავლეკ — თვალის შემვიდე ფარ-
დავი, ე. ი. გარსი.
ჩალოფანი — უცნობია.
ჩაღღუშა — სკინტლი.
ჩაღმა — „ცხურისა ჩაღმა დას-
ცემდეს“.

ჩაღმა-ჩაღმა — „ჩაღმა-ჩაღმა
თბილისა ფეტუსა კეფაზედა დაიდებდეს“.
ჩამიყი — „სუმბული და ათხირის
თესლი, და ჩამიყ კმელი“.

ჩამიჩი — „კმელი ყურძენი“ (საბა).
ჩამოსჩქულვა — ჩამოქერცვლა, კა-
ნის აქერცვლა.

ჩარეკი — მთელის მეოთხედი.
ჩაუქად — ცქვიტად და შემძლედ.
ჩაღუნდარი — Veronica anagallis

L. თუ Salsola — ჩახანდრი (?)

ჩაქლომა — ჩავარდნა.
ჩექად — აჩქარებით (?).
ჩიგა ჰ შიგა: ტელჩიგა — ხელში
ჩინური სარკე — „მიკურტიანა“.
ჩირკლი — „შეასმენ ზოგნი კაცნი
მისთვის ვაშლის ჩირკლსა“.

ჩიფქილა — „სრნჯი — ჩიფქილა“.
ჩიხილობა — „იყოს ფსელი მისი
წითელი ან ჩიხილობა იადინისანი“.

ჩილი — რბილი, ჩიელი.
ჩილარმუტი — (კისრისა) კისრის
ღარი (?).

ჩქთემა — („სნეულსა უჩქთიმე, ან
ნემსითა უჩხელიტე“) — ჩქმეტა.

ჩქიფი, „რომე ეკალსა ამოიღებენ“;
ერთგვარი პინცეტია.

ჩხუება — ჩხვლეტა.
ჩხურა — „მუცლის გერემა“
(საბა).

ჩხური — ცხვირი.

ც

ცამხატავი — იგივე ცხმხატავი (იხ.).
ცამხი — იგივე ცმახი (იხ.).

ცანდალი — „უცანდლე მუცელსა
წყლითა“.

ცოფი — შეშლილი, გიჟი.
ცუფილი — ცვილი, სანთელი (თაფ-
ლისა).

ცხმხატავი — Veratrum sadadilla-ს
ძირი (ან Gypsophila muralis-ის ძირი).
ცხმელი — (ლომისა) ცხიმი, ცმე-
ლი, ქონი.

ცხროვანი — ციებოანი.
ცხრომა — ციებ-ციხელება.
ცხური: — ცხურითათ ცხვირიდან.

ძ

ძაბრი — ძაბრისა სტური, ძაბრის
მილი.

ძარღუი: — ფერქისა სათაგუნთა
ძარღუები.

ძაღლის-ენა — Cynoglossum.

ძერანა: ძერანას ფურანი — Herba
Anisi vulg. (უ. კ.).

ძიგუნი — „აილე სკინტლი ტრე-
დისა, ძიგუნისა და აფრიბუნი, თუ-
თო ორი წონი“.

ძირარა — „აილე... ძირარა და ზაფ-
რანი, და ქერქი ბროწეულისა და კა-
კია... თუთო წილი“.

ძირახა — უცნობია.

ძმა: ძმათა სისხლი — Sanguis Dra-
conis.

ძმრო — „ძმროს წუენი ნუშის ზე-
თითა და თესლი ბროწეულისა“

ძნელობა — წინააღმდეგობის ვაწე-
ვა (?).

ძონძი — მხვარი.

წ

წაბლი — Castanea sativa Mill.

წაგდებინება პირისა — პირისღებ-
ნება.

წაზრახვა — („რა ვაღლიძებოდ-
ენ, წაზრახედეს და წაღმა-უყულმა უბ-
ნობდეს“) უგონოდ ლაპარაკი.

წაკიდება — შეყრა, დამართება
(სენისა).

წალა — „შარავი (=წყულთა ნა-
დინები), ვითარცა წყალი“ (საბა).

წამოჭესა — წამონათება (სიცხისა-
გან).

წარურაქი — „დაუწყუავსა სურმასა ჰქუიან“.

წაფი — ქილა, მცირე ღერვი.

წახანელიქი — *Ladanum*.

წაქდომა — წასვლა, წახდენა გაფუჭება, გაქარვება.

წერქვა — „აილე ოქროსა წიდა ორი ღრამი, წერქვა — ორი ღრამი“.

წოთხა — წვეთება.

წიბო — „ერთი გვერდის ძვალი“ (საბა); ნეკნი.

წილა — „რკინის და ილეკროს ნადნობი“ (საბა).

წილი — თულისა წილი.

წირანი — ჰერამი, *Armeniacae vulgaris* Lam.

წიწმანი — *Lepidium sativum* L.

წკრომა — „როდეს წაყიდოს ცხუ-
რთა წკრომა“; „ცხურიტა სისხლი უწყ-
კრებოდის“ ცხვირიდან სისხლის წას-
კდომა.

წმახი — იგივე ცმახი (იხ.).

წნორი — *Salix alba* L.

წრიობი — „საჰამადი მისი იყოს წრიობი შემგბარი აყიროთა და თათმი-
თა“.

წუელი — რძის ნაწარმი.

წუმწუმა || წუმწუმა — გოგირდი —
Sulfur.

წუნწუმა || წუნწუმა — იგივე წუმ-
წუმა (იხ.).

წურბელი — *Hirudo medicinalis*.

წუწი — (თულზედა) „ტმელი წირბ-
ლი“ (საბა); წუწიანად — წირბლიანად.

წუწკო — „მარვა“, *Teucrium ma-
rum*.

წყემ-შერეული — „და იყოს სნეუ-
ლი წყემშერეული“.

წყლისა მსმელი — „არაბ, სისხა“.

წყლტუი — „უბალნო“ (საბა).

წყურტი — „სნეულობა არს, რო-
მელი მრავალს წყალს ასმევს კაცსა და
განაქმობს სიმკლით“ (საბა).

წყმუერი — *Anchusa italica*.

წხანელიქი — იგივე წახანელიქი
(იხ.).

ზ

ზავზავი — „[სომხ.] სარაწიტ“ (ვ.
ლ.); ჩიტბი, ჰივზავი.

ზაუნტელი — *Beta vulgaris* L., —
კარხალი.

ზამორი — *Carum carvi*.

ზახუარი — „აილე ჰახუარი მარი-
ლი და დანაყე“.

ზატური — „აილე... პილბილი, და
ჰატური, წიწმანტის თესლი, თუთოსა-
გან — ორი ღრამი“.

ზერამი — „წირანი“ (ვ. ლ.) —
Armeniacae vulgaris Lam.

ზივი — ფურცელი მურისა და მუ-
რი ორივე ერთად დაზილოს ჰივითა და
თულზედა დაიდვას“.

ზიქა საჯმო — („ეთა აჯამან მო-
ზიდნეს“) || საჯმო || საჯმო — ძვლის
ან რქის ჰიქა (ბანკა).

ჰკუაშეცული — ჰკუაშეშლილი.

ჰლიკი — ჩლიქი.

ჰოთი — ნაჰერი.

ჰოპოსრე — „აილე სანდალი თეთრი
და ჰოპოსრე და დაგალე მცირედი ზაფ-
რანა“.

ჰრტინვა — დრტინვა; ჩივილი.

ჰუხვა — ხუჭვა.

ჰყურილი — ხმეიანობა.

ბ

ბადირი — „ამას ჰქუიან, რომე
წელთქუეითი მოედების“.

ბაელი — „წამალი არს, რომელი და-
ფშუნის ქეასა ბუშტსა შიგან...“

ბავარტი — *Lactuca sativa*,

ბავიწი — ბავიწი ფურისა.

ბაზმიანი || ბაზმიონი — „ინდუზის
ყურს ჰქეიან“ (ვ. ლ.), შავი საქმელი
(უ. კ.).

ბათმი — „ტუხტს ჰქეიან“ (ვ. ლ.) —
Althaea officinalis L.

ბაიწალანი — წამალი: „ჩაიწყოს
ყურსა შინა, მოჰკლავს ჰიასა... ერგების
კბილთა ჰიისა შეჰმულთა“.

ბალანი — „სცხო მწუანისა მყუ-
რისა სისხლი, და შემდგომად მისსა შეს-
ტეუბო ბალანითა“.

ხალევი — უცნობია.
ხალვათი — განმარტებული.
ხალთი — „მეფე კამოს, სეფდისა
ხალთსა სტომაქიდაღმა გამოიდებს“.
ხამი (მჩუარი) — სხვილი სამოსელი“
(საბა).

ხანაზარა || ხანაზირა — Scrofula—
ლიმფატიკური ჭირკვლების სიმსივნე,
золотуха.

ხარამფული — Caryophyllus aro-
maticus L. — მიხაკის ხე.

ხარბანგი — „ლენცოფასა თესლი“,
ლენცოფა — Hyoscyamus niger L.

ხარდალი — „მდოგვი“ || ხარდილი
„წიწმების თესლი“ (ვ. ლ.) — Brassica
nigra Koch — მდოგვი.

ხარიკონი — Agaricus — სოკო.

ხარკება — („ვინ იხარკოს, არა
ინანოს“) — ცდილობა.

ხარშუბი || ხარნაუბი || ხარნუბი —
Ceratonia Siliqua L. — კერატი იხ.
ხარნუბა შავჯი.

ხარნუოჩი — „ხარნუოჩი ნაპატი
დანაყე და იგი მიეც“.

ხარნუში — Teucrium Marum L.
(?).

ხარტამი — „ჭიაყელი“.

ხარტუტა || ხარტუტი — Morus
nigra L. — ხართუთა.

ხარშო — „წიწვანი კორცი“ (საბა).

ხარჯ და თაუნ — მჭდომის, ე. ი.
„შიგანში დიდი მუწუკის“ (საბა), ერთ
ერთი სახე.

ხასიათი — ნიშანდობლივი რამ.

ხატამი — იგივე ხატმი (იხ.).

ხატი — სახე.

ხატმი — „ფოხუერი“; „ტუხტი“ —
Althaea officinalis L.

ხაფაყანი — „გულის ძგერასა ქუი-
ან“ || ხაფყანი.

ხაშხაში — „ყაყაჩო“, Papaver so-
mniferum L.

ხახუი — Allium cepa L.

ხეარა-შამბარი — იგივე ხიარი-შამ-
ბარი — (იხ.).

ხელინჯანი — იგივე ხოლინჯანი (იხ.).

ხერ-შამბარი — იგივე ხიარი-შამ-
ბარი (იხ.).

ხეშები — „ტბისა ლოფოთქინი“.

ხენიკი — „სალმობა მარჩობელი
ყისა“.

ხიარი — Cucumis sativus L.

ხიარვა — „შეასუი სამისა მიტყა-
ლისა წონი ხირვასა ზეთი“.

ხიარი-შამბარი || ხიარის შამბარი —
Cassia fistula.

ხიარ ჩამბარი — იგივე ხიარი-შამბა-
რი. (იხ.).

ხიერი ბადრანგი — „ამას ჰქუიან,
რომე კატარი რაჟამ მოსწყუიტოს, იმას
ხუითქი გამოვა“, Anchusa.

ხილთი — სხეულში არსებული სი-
თხე (სისხლი, ნაღველი, ლიმფა და სხ.).

ხირბაკი — „ქარის ძირი“, იგივე
ხარბაკი (იხ.).

ხირინო — „დაიჭირე ჭირჭირის თეს-
ლი... ხირინო — ერთი მუტალი“.

ხირიხიშტი — იგივე შირიხიშტი. (იხ.).

ხლისი — „შექმნა ზეთისა ზლისი-
სა“.

ხორახანი — Artemisia cina Berg.

ხორშად — მსხვილად.

ხრინვა — „სნეულის გულზე ქშენის
კმა“ (საბა).

ხუარახანი — იგივე ხორახანი (იხ.).

ხუარბალი — ხორბალი, „ყანის
მარცვალი“ (საბა).

ხუარტლა — Convolvulus arvensis
L.

ხუბაზი — Malva sylvestris L.

ხუენი — „ქარბა, ხუენი, საოშოა-
ნი. — თუითო დრამი“.

ხუენიკალ || ქალაბია — ტყვილი
ყისა „რომელ არს მარჩობელი“.

ხუზი — „გურუში, ხუზი, მურდის
შარბათითა ასუი“.

ხუითქი || ხუითქონი — ქაფი.

ხუნაყი — „ქაჟა გაუსივდეს და ყე-
ლი დაუჭიროს, ხუნაყი იმას ჰქუიან“,
ხუნავი, დიფთერია.

ხუნი სიარშანი || ხუნისიარშანი —
Sanguis Draconis (ფისია).

ხუნისი — „ხუნაყის წამალი — ქარ-
ბა დანაყონ და ხუნისი, ავაშანი... თანა-
წონი ქნან“.

ხურეტა — ხვრება.

ხური — „აილე ხურისა წყალი და
თივათერიისა წყალი“.

ხურმა — *Diospyros lotus*.

ხურჯა — თვალის სატყეივარი.

ქ

ქალი — „ქალინაპაცისა — ათი ღრამის წონი.

ქალილაგი — იგივე ხალილაგი (იხ.).

ქანდული || ქანდური — *Pisum arvense* L.

ქარის-ენა — *Anchusa italica*.

ქარის-ძირა || ქარის-ძირი — *Helleborus caucasicus* A. Br.

ქელსაფქვაფი — „ხელის წისქვილი“ (საბა).

ქმაილი — უფუარი ცომისაგან ნამცხვარი პური, იგივე ბალარჯი.

ქოკობი — *Phasianus Colchicus* L.

ქრდალი — მხდალი (?).

ქრილი — „აილე... ქრილი — ორისა წონი, იისა გული — ოთხისა ღრამისა წონი“.

ქრომლი (?) — „თვალნი მისნი დამძიმებულ იყუნენ და ქრომლი მოედებოდეს კმელი“.

კუნდი ტრედისა — მტრედის ბახლა.

კურთხი — „შეასუას კურთხი, თხირთიზი ქარბი...“

კურცი: — კურცი გუელისა.

ჯ

ჯაბანი — მოშიშარი.

ჯაბლანგი — *Reseda odorata* L. — ბალის რეხედა.

ჯაბლი — „ჯაბლი დანაყე და შეუარიე თაფლსა თანა“.

ჯადა — *Crocus catus* All.

ჯადვარი — „ერგების კულა წამალი, რომელსა სახელს დებენ ჯადვარი“.

ჯავაზალა — უცნობი წამალი.

ჯავზი ბუა — იგივე ჯავზი ბუა (იხ.).

ჯავაშირი || ჯავაშირი — *Pastinaca opopanax*-ისაგან მიღებული ფისი.

ჯავზა მახავი — „არს ნაჟაფი გრივი-სა“.

ჯავზალკა — „აილე ორის ღრამისა წონი ჯავზალკა“.

ჯავზი — ნივოზი.

ჯავზი ბუა — *Myristica*-ს ნაყოფი.

ჯავნაჭადი — „თეთრი ლეღვი“.

ჯავშაირი || ჯავშირი — ვგევე, ჯავაშირი (იხ.).

ჯალღეზა — „ყურსის“ ერთერთი სახე.

ჯანგარა — *Cuprum aceticum Cris-*
tallisatum — სპილენძის აცეტატი.

ჯანგი — ჟანგი.

ჯანდა — „სომხ. მარემხოტი“ (იხ.).

ჯანტიანა || ჯანტიანე — ალფიო-
ლოოს ძირი“, იგივე ჯინტიანა (იხ.).

ჯანჯაბილი — ზანჯაბილი (იხ.).

ჯარარი — „ვერას შეიტყობს კაცი
ჯარარისა ნაკებენსა ტყევილისა სიმწელი-
თა“.

ჯარბა — თვალის სენია.

ჯარბათი — თევზია.

ჯარბი — შხამიანი გველი.

ჯარჯარი || ჯარჯილი || ჯარჯირი —
„ბაილა წურილი“ — *Eruca sativa*
Lam ინდაუ.

ჯარჯისთი — „თიქა“.

ჯახულ ალფიონ — „ქქუიან ამას,
რომე რა მძინარე ადგეს, თუალი ერთ-
მანერთსა შესწებოდეს და ვერ გაა-
ლოს სადამდის კელი არა მოივლოს“.

ჯაშა — „ლაფთი და ჯაშა და ბალ-
თარაჯი... „თუითო ამათვანი — წონა
ღრამისა“.

ჯაშტაჯი — „ჯაშტაჯი სიქაბინჯისა,
სარგო ყუითლისა წყლისათვის“.

ჯდაი — წამალია უცნობი.

ჯიდვარამახებრი — უცნობია.

ჯინარა — „მურდასანგი და ჯინა-
რა წითელი და ყუითელი ამისგან თუი-
თო ღრამი შეკრიბენ“.

ჯინჯლიბი — ჯიბლიბო, ქუთუთოთა
დაავადება.

ჯანჯუელი — „აილე ნივოზი და ჯინ-
ჯუელი“.

ჯირჯირი — „დაიქირე ჯირჯირის
თესლი და ხატმის თესლი, თითო მისი-
ორი ღრამი.

ჯორევი — *Melolontha vulgaris*.

ჯოჯოქუიერი || ჯოჯო-ქური — ხელი-
კია ერთგვარი.

ჯოჯ-ქრდალი — ესეც ხელივი უნდა
იყოს.

ჭულავშირი — იგივე ჭავჭავიერი (იხ.).
ჭულაბი — Julapium, შარბათი.
ჭულავაზი || ჭულავზი — „შესა-
სუმელი მისგან: ჭულავაზის ოდენი
წყლითა“.

ჭულბაყარი — „ქართულად კარი-
მშვიერი ქლიან“.

ჭულბი — ჭულაბი (?).

ჭულუზი — თხილი *Corylus Ave-
llana* L-ის ნაყოფი.

ჭუმლად — ერთად.

ჭუნდი — თახვი — *Castor fiber*.

ჭუნდი ბედახტარი — „თაკუის ყუ-
რი“ იგივე ჭუნდა ბედისთარი (იხ.).

ჭუნჯარუკი — „ყრდელისა თესლი
და ჭუნჯარუკი მონაყენ, გამოწურე და
თავსა სცხე“.

ჭუჭი-მჭური — იგივე ჭოჭოჭური
(იხ.).

ჰ

ჰაბა — ნიახურის თესლი, ჰაბა,
თუთით — ოთხი დრამი“.

ჰაბალ მუკლი — ერთ-ერთი აბი.

ჰაბატრაფა თეთრი — „გაზმზავი“,
Tamarix — იალღუნი.

ჰაბდაჰამი — ერთგვარი აბი ანუ
მარცვალი.

ჰაბი — აბი ანუ მარცვალი.

ჰაბიბი — აბები (?).

ჰავლდი — „შემდგომად ჰავლდსა
ჩავსლათ, თბილსა წყალსა, შიგან, რათა
განელდეს ტანი“.

ჰაზუზი მაჭი — „აყარყარა, ყურთა,
ჰაზუზი მაჭი, მასტაქი... თუთითსაგან
სწორ-სწორი“.

ჰაიოფარიკონი — *Hypericum per-
foratum* — ერანანა.

ჰალი — *Cardamomum*.

ჰალილა — იგივე ალილა (იხ.).

ჰალილაგი — იგივე ალილაგი (იხ.).

ჰამეა — „ჰამეაისა თესლი“ — წონი
ათისა დრამისა“.

ჰამლაჯი — იგივე ამლაჯი (იხ.).

ჰამო — გემრიელი.

ჰამროსია — *Ambrosia maritima*.

ჰანდალი — *Cucumis colocythis*
კოლოქინთი.

ჰანჯარა — „და დასწუი ჰანჯარასა
ძირი და ნებთა გასაყოფელნი და ორ-
თავე ფერკთა ტერფნი“.

ჰარიჯისონი — „ყური აქლემისა“.

ჰარმილი — *Peganum Harmala*.

ჰასაქი — „თეფა არს ეკლიანი“,
Tribulus terrestris L. — კუროს თავი.

ჰასი — იხ. ბომონი.

ჰასქი — „სამწუერი ბირკი“, იგივე
ჰასაქი (იხ.).

ჰაშრა — იხ. თუთია ჰაშრი.

ჰაჭალ-არმანი || ჰაჭრალ-არმანი — სო-
ხური ქვა.

ჰბალბანი — „კამისა თესლი... და
ჰბალბანი წონი ოთხისა“.

ჰბოკი — „პიტნა წყლისა“ — *Men-
tha aquatica* L.

ჰებრა — „ლოაისა ძირი, რომელ
არს თივა-კაცი“.

ჰილამი — „აიღე ჰილამი, წითე-
ლი ვარდი... თეთრი ვარდი“ და სხვ.

ჰიდეი — „ველური ზავრატა“.

ჰილი — *Cardamomum*.

ჰილიონი თათმი — „ახლად ქამოს
ჰაქუნტელი და ჰილიონი თათმი“.

ჰინა — იგივე ინა (იხ.).

ჰინაბუს ლაბა — „მერმე ჰინაბუს
ლაბის წყლითა შეწილე“.

ჰინდი — ინდური.

ჰინდი ბე — „არლი“ — *Gichorium
indivia*.

ჰირსა — „სუფუფი ჰირსა“ —
რთული ნაერთის ერთერთი ფორმა.

ჰრმალი — „უძუარის თესლი“,
Trolus — უძოვარა.

ჰხაჭი — იგივე ჰასაქი.

ჰუბაბი კიმისა — „აიღე სპანძლისა
თესლი და ჰუბაბი კიმისა“.

ჰუბუკი — „პიტნა წყლისა“, იგივე
ჰბოკი (იხ.).

ჰუდი — *Aloes* L.

ჰუფუჟასტი დუვსი — „ვაცის წუ-
ერი“, *Stipa*.

ჭულბა || **ჭულბი** — *Foenum graecum* — ულბო, შამბალილა.

ჭულდულდი — „ერგების ჭორფლ-სა და სიმსივნეთა“... და სხვ. „სამგუთარი არის და უკეთესი ჰინდოური არს“.

ჭულდულდიშაქი — მაქი — გეოგრაფიული ადგილია, ე. ი. ჭულდულდი (იხ.) მაქიდან.

ჭულუბი — *Trigonella Foenum graecum* L. — ულბო.

ჭუმადი — *Rumex Acetosa* L. —
მეაუნა.

ჭუმრა — *Erysipelas*.

ჭურდამჰო — „ჭურდამჰოს თესლი და ქინძი, თუთოსაგან — ნახევარი დრამი“.

ჭურფა — „სპანძილისა თესლი“ ||

ჭურფი — *Spinaciaoleracia* L. — ის-
პანახი.

ჭუნა — იგივე ოუნა (იხ.).

სამიჯნოები

სარჩევ-სამიჯნო

წიგნი პირველი

ნიშანი ქელთა დაბანითა შეტყუება სნეულისა	69
და აწ სხუათა დაეწყოთ შეტყუებათა და ცნობათა ქ[ა]ცისათა	70
ცნობისა და შეტყობისათუის ნესტუსა კაცისა	71
ცნობა და შეტყობა ფსელისა კაცისასა	72
ბუნებათა ნიშანთა შეზავებასა ვიწყოთ და გაუწყოთ ფსელისა მიერ	73
ცნობისათუის და შეტყუებისა დღეთა კაცისათა	74
შეტყობისათუის ქ[ა]მთა წელიწდისათა	75
თვეთა და ქამთა ცნობისათუის	75
ცნობა და შეტყუება განაგლისა კაცისასა	75
ცნობისათუის და შეტყუებისა სენ[ისა]	76
ცნობისათუის და შეტყუებისა, ბუნებათა ოთხთა კიდეთა ქუეყანისათა, ოთხთა ქართთა ცისათა და ჰაერთა	77
ცნობისათუის და შეტყუებისა პირსა კაცისასა	77
სიკუდილისა ნიშანი პირსა შეხედვითა	78
ცნობა და შეტყობა სნეულისა	78
მეორედ ვიწყოთ მოთხრობად თქუენდა, რათა ოთხთა ამით ბუნებათა განცხა- დებულად გასწაო	79
ივლიდ ვითარმედ სისხლისა სენნი მრავალნი ვითხრენ	79
სენნი კუერცხის გულისა ნ[ა]ვდლისანი მრავალ არიან	80
ესე სენნი წ[ა]ვისა ნ[ა]ვდლისაგან არიან	80
სალმობანი თელგმის[ა]ნი გაუწყნე	80
მაჟისა შეტყობა	82
კარი სისხლისა დენისა	83
სხუა სისხლ[ი]სი დენა ჭიჭითა	84
ვახსენოთ ზომი სისხლისა გამოღებისა	84
ხასიათი წურბლისა	84
კარი აბანოსა	85
ნიშანი ბურანისა	86
ნიშანი სნეულისა შეტყობისა და ბურანისა	86
აწ ძილისა მოგახსენოთ	88
ხასიათი ტანისამოსისა	89
ხასიათი წამოსასხმელისა	89
აწ ფერი დაეწეროთ რომელი უმრთელე არის	89
აწ თემთა და ქუეყანათა ბუნებანი დაეწერნეთ	90
აწ ჩვეულობის დაეწეროთ	90

შექმნა სამთა კუერთა, რომელ ერთვიან ამას თერიისა	94
შექმნა კუერიისა აღრომიზინისა	94
თერია რომელ იქნების ოთხითა წამლთა სარგო	94
შექმნა თერიისა ოთხითა წამლითა სარგო	95
შექმნა ლარსტონისა დიდისა	95
შექმნა არსტენისა	96
შექმნა სიჯაზინისა	96
შექმნა ფლონიისა ბერძელისა	96
შექმნა ფალონიისა სპარსელისა	97
შექმნა წამლისა, რომელსა სახელი ჰქუიან ფიფად მეფისა	97
შექმნა რამი ჰარნისი	97
შექმნა წამლისა, რომელსა სახელი ჰქუიან ნაბოძვარი ღმრთისა	98
სხუა მაჯუნი ქვარაქუმისა	98
სხუა მაჯუნი, რომე ჰქუიან აღისტორია	99
სხუა მაჯუნი წილისა	99
სხუა მაჯუნი წილისა	100
სხუა მაჯუნი, რომე ფერიზანსი ჰქუიან	100
სხუა მაჯუნი, რომე მაღასი ძუძუდაღმა გამოიღოს	100
სხუა მაჯუნი აპოლიისი	100
წამლის წამალი სხუა, რომელსა ჰქუიან ღმრთივ მონიქებულთ	101
ნიშანი თერიასა სხუისა, რომელსა ჰქუიან აზრა	102
ნიშანი უზნისა	103
ნიშანი აფლონიასა ბერძელისა	103
ნიშანი უმცროსისა აფლონიასი	104
ნიშანი აფლონია ფარსისა	104
მაჯუნი არისტოდელისა	105
ნიშანი მაჯუნისა ერგების ტკივილსა ღვიძლისასა	105
ნიშანი მაჯუნისა, რომელი იცნობების მაჯუნი კოფეა	105
ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰქუიან დეველ კურკუმი	106
ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰქუიან ჰირმისი	106
ნიშანი სხუის ფსმისა შემატებისა	107
ნიშანი მაჯუნი სხუა, რომელი გამაძლიერებელი არის ფსელისა და დამფუშნე- ლი ქვისა	107
ნიშანი მაჯუნისა რომელ არს ჯაზილა	107
ნიშანი მაჯუნისა, რომელ არს ბერძელისა თიჯისა	108
ნიშანი მაჯუნისა, რომელ საცნაურ არს ხატიტიფისა, რომელ არს მერცხალთა	109
ნიშანი ლამა დალხა სატიფისა... მერცხალთა ნაცარი	109
ნიშანი კრუჯუმომისა	110
ნიშანი დველმისქისა დიდისა ტუბილისა	110
სხუა მაჯუნი პილპილისა	111
სხუა მაჯუნი ღვიძლისა	111
სხუა მაჯუნი ბიისა კოლინჯისა	111
სხუა მაჯუნი, რომელსა ჰქუიან მუკლიათი	111
სხუა მაჯუნი შუშმისა	112
სხუა მაჯუნი, რომელ გავსნილი მუცელი შეკრას	112
სხუა მაჯუნი ბროწეულისა	112
ნიშანი მაჯუნისა, რომელსა ჰქუიან ფანჯანიოში	113

ნიშანი მაჭუნისა რჩეულისა...	მათროდიტოსი	113
ნიშანი კოფიონისა, რომელ ჩაერთვის მაჭუნსა		114
ნიშანი მაჭუნისა, რომელსა ჰრქუიან ღათი		115
ნიშანი მაჭუნისა, რომელსა ჰქუიან აზრაი		115
ნიშანი მაჭუნისა, სხუისა პირმისისა		116
ნიშანი მაჭუნისა გალიანთნისა		117
ნიშანი მაჭუნისა კუმადა მეფისა		117
ნიშანი მაჭუნისა, რომელსა ჰრქუიან ბარისტინი დიდი		118
ნიშანი წამლისა, რომელსა ჰრქუიან ღათი		119
ნიშანი მაჭუნისა, რომელ არს წუნწუბისა		121
ნიშანი მაჭუნისა, რომელსა ჰქუიან შილთა დიდი		121
შექმნა შილთასა, ნიკრისათუის და ვის ქვა სჭირდეს		122
ნიშანი წამლისა, რომელ არს ათანასია		124
ნიშანი ათანასიასა სხუისა		124
ნიშანი მაჭუნისა, რომელ არს თიადუკ მკურნალისა კოლინჯისა		124
ნიშანი მაჭუნისა... სორინჯანისა		125
ნიშანი მაჭუნისა... თიადიკო მკურნალისა		125
ნიშანი აფსინდისა მაჭუნისა		126
ნიშანი მაჭუნისა, რომელ არს რევანდისა		126
ნიშანი რევანდის მაჭუნისა სხუისა		127
ნიშანი წამლისა ...სუმბულისა, მაჭუნი ტყირბისა		127
ნიშანი წამლისა სუმბულისა სხუისა		127
ნიშანი წამლისა მაჭუნისა ერგების ვინ სისხლსა ჰნერწყვიდეს		128
ნიშანი მაჭუნისა[ი]კრისისა		128
ნიშანი სორინჯანისა მაჭუნისა		129
ნიშანი წამლისა. ძაღლისა განცოფებულისა, წამლობითა		129
მაჭუნი მტრიალთა ვაეთა		129
ნიშანი მაჭუნისა, ერგების ტეხასა საოხნეთასა, ტკივილსა კბილთასა		130

კარი გუარიშნთა

ნიშანი პირველისა გუარიშნისა	131
ნიშანი საფლიტოსისის გუარიშნისა	131
ნიშანი გუარიშნისა ფანდა დიკონისა	132
ნიშანი გუარიშნისა, რომელსა ჰქუიან ხუზი	132
ნიშანი ანჯუდანისა გუარიშნისა	133
ნიშანი გუარიშნისა ხოლინჯანისა	133
ნიშანი გუარიშნისა საინდისა	133
ნიშანი გუარიშნისა იტრიფალი უფროსი	134
ნიშანი გუარიშნისა იტრიფალი უმცროსი	135
ნიშანი გუარიშნისა იტრიფალისა სხუისა დიდისავე	135
ნიშანი გუარიშნისა, რომელსა ჰრქუიან ფანჯანოში	136
ნიშანი გუარიშნისა რკინის წიდისა	136
ნიშანი გუარიშნისა — ერგების ბოვასირისა ქარსა	137
ნიშანი გუარიშნისა — ერგების საფუსესურესა სტომაქისასა	137
ნიშანი გუარიშნისა, რომელ არს გუარიშანი სოლომონისა დავითისა ძისა	138
გუარიშანი მეფეთა... სტომაქისათუის	138
ნიშანი გუარიშნისა, რომელ ერგების ბოვასირისა ქარსა	139
ნიშანი გუარიშნისა, რომელი დამცველი არის ყრმისა დიაცისა მუცელსა შიგან	139

ნიშანი გუარიშნისა, რომელსა ჰქუიან მკლაიითა	139
ნიშანი გუარიშნისა კერატისა	140
ნიშანი გუარიშნისა ამბროსი დიდი	140
ნიშანი შიტრაჯის გუარიშნისა	141
ნიშანი გუარიშნისა, რომელ ითარგმნების შარავენი მეფე გუარიშნთა	142
ნიშანი გუარიშნისა ტალის ფარისა	142
ნიშანი გუარიშნისა ტალისფარისა გასაქსნელისა	143
ნიშანი გუარიშნისა ვაშლისა	143
ნიშანი გუარიშნისა სხუისა ვაშლისა გასაქსნელი	144
ნიშანი გუარიშნისა თრუნჯისა	144
ნიშანი გუარიშნისა ამბარბარსია	145
ნიშანი გუარიშნისა გასაქსნელი... რომელ არს ჯაფარი	145
ნიშანი გუარიშნისა პიტნისა	146
ნიშანი გუარიშნისა შაქრისა	146
ნიშანი გუარიშნისა ამბარიითა და მუშკითა	147
ნიშანი გუარიშნისა გასაქსნელისა ბეჩისა	147
ნიშანი გუარიშნისა ბაჰჩესა	148
ნიშანი გუარიშნისა სადაჯისა	148
ნიშანი გუარიშნისა, რომელი კაცსა გა[ა]ფეროვნებს	149
ნიშანი გუარიშნისა ქუშტისა	149
ნიშანი გუარიშნისა სუდისა	150
ნიშანი გუარიშნისა ტიბისა	150
ნიშანი გუარიშნისა ქარვისა	151
ნიშანი გუარიშნისა სიკანკურისა	151
ნიშანი გუარიშნისა თესლთა	152

კარი — იარაჯნი და გასაქსნელნი წამალნი

ნიშანი თიადორიტონისა დიდისა	158
ნიშანი თოდორიტონისა, რომელ არს ჯოჯა ბოვასა	158
ნიშანი თოდორიტონისა რომელ არს იარაჯ ლოდოლია დიდი	154
ნიშანი იარიჯისა გალიანოზისი დიდისა	155
ნიშანი იარაჯი არქაღანისისა	155
ნიშანი იარაჯისა მწარისა	156
ნიშანი იარაჯისა რომელ არს კათარტიკონი	156
ნიშანი იარაჯისა, ერგების თელგმიანთა და სინოტიისა უფალთა	157
ნიშანი გასაქსნელი წამლისა, ერგების ავსებულობასა ტანისასა	157
ნიშანი გასაქსნელი წამლისა გახუმს ჭიათა მუცლისაგან	157
ნიშანი გასაქსნელისა წამლისა ადვილისა და სუბუქისა	158
ნიშანი გასაქსნელისა წამლისა გასწმედს კაცსა ყოვლისა დაკრებულობისაგან ურვილისა	158
ნიშანი — წამლისა შეისმის წყლითა გრილითა	158
ნიშანი წამლისა გასაქსნელისა, რომელი არს ქუნჯითისა	159
ნიშანი გასაქსნელისა წამლისა, რომელ არს წამალი გალიანოზისი	159
ნიშანი გასაქსნელისა წამლისა, გაიღებს, რომელსა ჰრქუიან აბალკარდა ჭიასა	159
ნიშანი წამლისა, შეისმის წყლითა ტფილითა, გაიღებს შავსა ნაველსა და კუ- ერცხის გულსა	160
ნიშანი ბურისა კმელისა გასაქსნელის	160
ნიშანი გასაქსნელისა წამლისა გალიანოზის, რომელ არს ფოფიაჰიდი	160

ნიშანი ვასაკსნელისა წამლისა მარილისა 161
 ნიშანი ვასაკსნელისა წამლისა კეკელისა... სოლომონისი 161

161
 161
 161
 161

კარი წამალთა ვასაკსნელთა, მატბუხთა სარგებელთა

ნიშანი ვასაკსნელთა მატბუხთა	162
სხუა მატბუხი აფთიმონისა	165
ნიშანი აფთიმონისა ტაბიხისა სხუისა	166
ნიშანი მატბუხისა შეისმის ზიერეაზეთსა თანა	167
ნიშანი სუბუქისა მატბუხისა და ადვილისა	168
ნიშანი ხალილაგისა ტაბიხისა	168
ნიშანი ხალილაგისა წყლისა სხუისა	168
ნიშანი მატბუხისა, ერგების ტყვიელსა კოლინჯისასა	169
მატბუხ ბუზური	169
ამა მატბუხისა წინათ მისაცემელი მულულაბი	170
მულულაბი დიდისა მატბუხისა	170

კარი მატბუხთა, რომელნი არა ვასაკსნელნი არიან

უწინათი ნიშანი ზოვფასა ტაბიხისა	171
ნიშანი მატბუხისა სხუისა ლუიძლისა და კუელისა	171
ნიშანი მატბუხისა სხუისა, ფაწალისა სიმსივნისა	172
ნიშანი მატბუხისა ერგების ცხროსა რიბსა	173
ნიშანი აფსინდისა ტაბიხისა	174

კარი შესამარცულებელთა და შიადთა

ნიშანი მარცულისა ისტრმტიკონისა	174
ნიშანი მარცულისა ისტრმტიკონისა სხუისა კეკელისა	175
ნიშანი წამლისა ისტრმტიკონისა მარცულის სხუისა	175
ნიშანი მარცულისა გალანოზისი... ბრუსა და შაკიკისა	176
ნიშანი საბრისა მარცულისა	176
ნიშანი შაფთისა, რომელსა პრქუიან აბალბალამ	176
ნიშანი მარცულისა, რომელ არს აბალმუკლი	177
ნიშანი წამლისა ძლიერისა, რომელ არს მარცუალი წყლითა მაკეთა	177
ნიშანი სხუისა მარცულისა, ერგების წყლითა მაკესა	178
ნიშანი მარცულისა, რომელ არს აბალმინთინი	178
ნიშანი საჭბინაჯისა მარცულისა	178
ნიშანი მარცულისა რომელ არს ათლია წამალთა	179
ნიშანი მარცულისა, ერგების ტყვიელსა ნიკრისისასა	179
ნიშანი სხუისა წამლისა, ერგების ნიკრისსა	179
ნიშანი შიტრაჯისა მარცულისა	180
ნიშანი მარცულისა, რომელ აიღების საჭამადსა	180
ნიშანი უპნისა მარცულისა	181
ნიშანი წამლისა, რომელსა პრქუიან წამალი კეთროვანთა	181
ნიშანი მარცულისა, რომელსა პრქუიან მიაინე	181
ნიშანი მარცულისა, ერგების სიმყარალესა პირისასა	182
ნიშანი მარცულისა, რომელსა პრქუიან აბაზოლინჯანი	182

ნიშანი წამლისა, რომელსა ჰრქუიან აბალბალი	182
ნიშანი წამლისა მარცულისა ერგების ოდეს ენასა ქუეშე დაიდვას	183
ნიშანი სხუისა მარცულისა, ერგების, ვინ იჟუელდეს სიმკურვალისაგან	183
ნიშანი მარცულისა სხუისა, ერგების ვინ სისხლსა ამოყრიდეს შალლანსა	184
ნიშანი სხუისა მარცულისა ერგების ტკივილსა ფირტუისასა	184
ნიშანი სხუისა მარცულისა ერგების ტკივილსა ფირტუისასა	184
ნიშანი მარცულისა ერგების ბეროვანთა	185
ნიშანი მარცულისა შეჰყრავს მუცელსა	185
ნიშანი სხუისა მარცულისა ერგების კსნილობასა	185
ნიშანი სხუისა მარცულისა ჩაიდების პირსა შიგან	186
ნიშანი მარცულისა დაამებს სულსა პირისასა	186

კარი ლუოკთა, რომელ არიან სალოკელნი

ნიშანი ლუოკისისა, რომელ არს ნაუჟისა	187
ნიშანი ლუოკისა, რომელ არს ტაბაშირისა	187
ნიშანი ლუოკისა, რომელ არს შამბალითისა	188
ნიშანი ძირთაფლისა ლუოკისა	188
ნიშანი ლუოკისა, რომელ არს სელისა თესლი	188
ნიშანი ლუოკისა ერგების ყოველთა ტკივილთა	188
ნიშანი ლუოკისა სხუისა	189
ნიშანი თავუისა ხახუის ლუოკისა	189
ნიშანი ლუოკისა ერგების ჩჩუილთა	189
ნიშანი ზოფდისა ლუოკისა	190
ნიშანი კუჭუმბრისა ლუოკისა	190
ნიშანი ქუშაისა ლუოკისა	190
ნიშანი ბამბისა გურკისა ლუოკისა	190

კარი აკრასთასა, რომელ არიან კუერნი შესაქნელნი

ნიშანი კუერისა, რომელსა ჰქუიან აკრასალქვაქაბდა	191
ნიშანი ქარბასა კუერისა	192
ნიშანი ტაბაშირისა კუერისა	192
ნიშანი სხუისა კუერისა ერგების ცხროთა	192
ნიშანი ვარდისა კუერისა ერგების ცხროთა ღიბთა	193
ნიშანი ვარდისა კუერისა აბჯარას გამოწურვილითა	193
ნიშანი რევანდისა კუერისა	193
ნიშანი ენდროსა კუერისა	194
ნიშანი კუერისა ერგების ტკივილსა ბუშტისა და მკდომთა	194
ნიშანი კუერისა ერგების ტკივილთა თირკმელთასა	194
ნიშანი კუერისა ერგების ვინ სისხლსა ფსმდეს	194
ნიშანი აფსინდისა კუერისა	195
ნიშანი კუერისა, ერგების ტკივილსა კოლინჯისასა	195
ნიშანი კუერისა, რომელ არს ლაქისა	195
ნიშანი კუერისა, რომელსა ჰრქუიან აბარბარსი	196
ნიშანი კუერისა, რომელ სარგებელ არს აბჯარალმელიქი და ესე ღაფთისა კუერი	196
ნიშანი ქაბრისა კუერისა	197
ნიშანი კუერისა ერგების ფაწალსა გასიეებულსა	197

ნიშანი კუერისა ერგების კცოლასა ფიცხელსა	197
ნიშანი კუერისა, რომელ არს ათისა წამლისა	198
ნიშანი კუერისა, რომელი ეცხების საფეთქელთა	198
ნიშანი კუერისა, ერგების ზაირასა	198

კარი ლ(ი)დიმედისა, რომელ არიან გარე შესაცხებელნი წამალნი

ნიშანი ლიდიმედისა, რომელსა ჰრქუიან ფოლომჭიონ	199
ნიშანი ლიდიმედისა, რომელი მითივე სახითა იცნობების	199
ნიშანი ლიდიმედისა, რომელი საცნაურა არს ამითვე სახითა და საყრამატონი	200
ნიშანი ლიდიმედისა, რომელსა ჰრქუიან ბაღნდაროს	200
ნიშანი ლიდიმედისა ისტრიმტიკონისა	201
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელ შეჰქმნების აქლილალმელიქითა	201
ნიშანი ლიდიმედისა აფსინდისა	201
ნიშანი ლიდიმედისა დანაისკუდისა...	202
ნიშანი ლიდიმედისა სხუისა... შენადგამთა ტეხისა და ნიკრისისა	202
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელი ნიკრისიანთა ერგების	202
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ნიკრისსა	203
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა სხუისა... მისთუისვე	203
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა სხუისა მისთუისვე	203
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა სხუისა ნიკრისსათუის	203
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა სხუისა მისთუისვე	204
ნიშანი ლიდიმედისა ერგების ყუერთა გასივებულთა	204
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ტყვილსა ყუერთასა	204
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელსა ჰრქუიან ფატამირონი	205
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ყოველთა სიმსივნეთა შემთხუეულთა	205
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, ერგების ღუბელთა დედათასა შემთხუეულთა	205
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ქუნჯითისა	206
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა დაამწიფებს სიმსივნეთა	206
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა გახეთქს სიმსივნესა	206
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელი ღუბელსა გახეთქს	206
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ნასურსა და ღორთელთა	206
ნიშანი ლიდიმედისა, რომელი შეიქმნების კაცისა ქედსა ზედა	207
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელ ერგების კმელთა და შედრეკილთა	207
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების მუცლისა წყლულუებასა	207
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების სიმსივნესა ყუერთასა	208
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა რომელ შეიქმნების ისრითა	208
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელ ერგების გაქსნასა	208
ნიშანი ლიდიმედისა ლადანისა	209
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების თხევასა ფიცხელსა	209
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების დედათა... ყრმისა მოვნებისა	209
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ლედუისა	210
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, რომელ ერგების ფაწალსა	210
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა მისთუისვე	210
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა მისთუისვე	210
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების სიმსივნესა	210
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ღუიძლსა მტკიანსა	211
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების სიმხურვალისა და მწველსა	211
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების თავსა ტყვილსა და ფიცხელსა	211

ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ყოველთა ტყვილთა თავისაგან	212
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების წაკუთილთა ძარღუთა მახუილთა	212
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ერგების ძალისა ადგილისა ჩამოჭრისაგან	213
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა ამორდომილისათა და გატეხილთა	213
ნიშანი ლ[ი]დიმედისა, ერგების ვის თუალნი დანაყიდ ესხნენ	213
ტლე	213

კარი შესაქმართა ზეთთა

ნიშანი ნარდისა ზეთისა შესაქმრისა	214
ნიშანი წამალთა ამისთა, რომელნი შეერთვიან და ნიშანი უწინათისა შევბო- ბისა მისისა	215
ნიშანი შევბობისა ამის ნარდისა მეორისა ზეთისა	215
ნიშანი შევბობისა ამის ზეთისა მესამედ	215
ნიშანი მურტისა ერგების თმასა, რომელ დასცუიოდეს	215
ნიშანი შექმნისა კოჭომბრისა ზეთისა	216
ნიშანი ბაბუნაჯისა ზეთისა	216
ნიშანი აფსინდისა ზეთისა	216
ნიშანი ცერეცოსა ზეთისა	216
ნიშანი ლარიკონისა ზეთისა	216
ნიშანი შროშანისა ზეთისა	217
ნიშანი ტევანისა ზეთისა	217
ნიშანი შავთაგულთა ზეთისა	217
ნიშანი დარშაშთანისა ზეთისა	218
ნიშანი შესაქმართა ზეთისა, რომელსა ჰრქუიან ფილიფადი	218
ნიშანი ზეთისა, რომელი იკმარების მარისთანათა შიგან	218
ნიშანი ნიგულზისა ზეთისა	219
ნიშანი ჰინდაკოკისა ზეთისა	219
ნიშანი ზეთისა, რომელთა უქამოდ თმანი გაუთეთრდენ	220
ნიშანი საბანელისა, რომლითა დაიბანების თმა ამის ზეთისა ცხებისა უწინა	220
ნიშანი ზეთისა, რომელ ეცხების კიბსა	220
ნიშანი შაფისა გასაცხნელისა ყრმათა	221

კარი სიქანგუბინთა და შიაფთა

ნიშანი სიქანგუბინისა შექმნისა თაფლითა	222
ნიშანი სიქანტუბინისა შექმნისა შაქრითა	222
ნიშანი გასაცხნელისა სიქანგუბინისა	222
სიქანგუბინი სადა	223
სიქანგუბინი იესიულ	223
სხუა სიქანგუბინისა ხასიათი	223
სხუა სიქანგუბინისა ხასიათი	223
სხუა სიქანგუბინისა ხასიათი	224
სიქანგუბინი ბუზურ	224
სხუა სიქანგუბინისა ხასიათი	225
სხუა ხასიათი სიქანგუბინისა შესაქმისა შაქრითა	225

იისა შარბათისა ხასიათისა	225
სხუავე იისა შარბათი უწამლოდ შესაქმნელი	226
ვარდისა შარაბისა ხასიათი	226
სხუა ვარდისა შარაბისა ხასიათი გასაქსნელისა	226
იმათისა ხასიათი შარაბისა	227
ლელოფარისა შარბათისა ხასიათი	227
ნიშანი ისრემისა სასმელისა შარბათისა ხასიათი	227
ფშატისა შარბათისა ხასიათი	228
ბროწეულისა შარბათისა ხასიათი	228
შროშნისა შარბათისა ხასიათი	228
თურინჯისა შარბათისა ხასიათი	229
ტუტისა შარაბისა ხასიათი	229
ნ[ი]გუზისა შარაბისა ხასიათი	230
მურტისა შარაბისა ხასიათი	230
ვაშლისა შარბათისა სადაგისა ხასიათი	230
ვაშლისა შარაბისა ხასიათი საზავებელითა	230
ბიისა შარბათისა ხასიათი	231
სხუა ბიისა შარბათისა ხასიათი ძუელისა საზავებელითა	231
მაშასა შემკრეგელისა შარაბისა ხასიათი	231
მღინარი შარაბი კარგი და სუტის პირი	232
თეთრისა სანდლისა შარაბისა ხასიათი	232
სხუა სანდლისა შარაბი	232
ლიმონისა შარაბისა ხასიათი	233
აფსინდისა შარაბისა ხასიათი	233
თაფლისა სასმელისა შექნილისა ზავებულისა ხასიათი	233
ნიშანი [ხანდიკო]ნისა რომელ არს თაფლუჭი	234
სხლისა შარაბისა ხასიათი	234
ნიშანი ყურძნისა რუბისა	234
პიტნისა შარბათისა ხასიათი	235
უნაპისა შარბათისა ხასიათი	235
სხუა პიტნისა შარბათისა ხასიათი	235
სხუა უნაპისა შარაბისა ხასიათი	236
სხუა უნაპისა შარაბისა ხასიათი	236
სუმბულისა შარაბისა ხასიათი	236
მუშკისა შარაბისა ხასიათი	237
ხაშხაშისა შარაბისა ხასიათი	237
კოწახტრისა შარბათისა სასმელისა ხასიათი	237
ქლიავისა შარბათისა ხასიათი	238
სხუა შარაბი ნუშისა	238
პანდრისა შარაბისა ხასიათი	238
დემოკრიტეს შარბათი	239

კარი შესაქმართა მწნილთა ანუ გამოწრდილთა

ნიშანი ჯულან ჯაბინისა გამოსაწრდელთა თაფლითა	239
ნიშანი ჯულან ჯაბინისა შესაქმრისა შაქრითა	240
ნიშანი იის გამოწრდილისა	240

ნიშანი აშკაქულისა გამოზრდილისა	240
ნიშანი ნიგუზისა გამოზრდილისა	241
ნიშანი ხალილაგისა გამოზრდილისა ქაბულისა	241
ნიშანი ბალილაჯისა გამოზრდილისა	241
ნიშანი ზანჯაბილისა გამოზრდილისა თაფლითა	242
ნიშანი აყიროსა გამოზრდილისა	242
ნიშანი გუნდისა გამოზრდილისა	243
ნიშანი სტაფილოვნისა გამოზრდილისა თაფლითა	243
ნიშანი თურუნჯისა გამოზრდილისა	243
ნიშანი ვაშლისა გამოზრდილისა	244
ნიშანი ბიისა გამოზრდილისა	244
ნიშანი ბოლოკისა გამოზრდილისა	244
ნიშანი ბადინჯარისა გამოზრდილისა	245

კარი მოწამლულთა საკურნებელთა წამალთა

იუბსი ჰილჰილ, რომე კაცსა კაცისათუის ეკმევეინოს	245
კაცსა, რომე კაცისათუის არაყი ასპან მიეცეს	246
კაცსა რომე კაცისათუის ზარარი ეკმევეინოს	246
კაცსა რომე აფიონი ეჭამოს	246
კაცისათუის რომე კაცსა ჯავაზიმასილი ეკმევეინოს	247
კაცსა, რომე ქინძი მრავალი ეჭამოს	247
კაცსა რომე კაცისათუის ბაზარყატუნი დანაყილი ეკმევეინოს	247
კაცსა თუ ბევრი რძე ეჭამოს და სტომაქშიგა შედედებულ იყოს	248
კაცსა რა გინდა რა საკმელი, თავდაბურვილი ეჭამოს	248
თუ კაცსა ასეთი ტუინი ეჭამოს რომე როგორაცა ნიგოზი დამძალეებულ იყოს	248
კაცსა რომე კაცისათუის ძელი ჭუნდი ბედასტარი ეკმევეინოს	248
კაცსა კაცისათუის რომე ბევრი ბულდარი ეკმევეინოს	249
კაცსა თუ ხარზარა ბევრი ეჭამოს	249
კაცსა რომე ბევრი ქუნდუსა ეჭამოს	249
კაცსა რომე ბევრი უნუსული ეჭამოს	249
კაცსა რომე ბევრი ანჯურა ეჭამოს	249
კაცსა რომე რუხამი დანაყილი ეჭამოს	249
კაცსა რომე მურდასანგი ეჭამოს	250
კაცსა რომე შანგრადი და ვერცხლისა წყალი მკუდარი ეჭამოს	250
კაცსა რომე უმარული ეჭამოს	250
კაცსა კაცისათუის ბორა და ზარნახი ეკმევეინოს	250
კაცსა რომე კაცისათუის ზაკი და რიმიჰინი ვარამა ეკმევეინოს	251
კაცსა რომე კაცისათუის არტყანისა ეკმევეინოს და ჯაბლაჰანგ და ხარბაყა	251
კაცსა რომე მაზრიონი ეჭამოს	251
თუ საყამუნია და შიბრიმი ბევრი ესმევეინოს	251
კაცსა რომე სუმბული და აფიონი მეტი ეჭამოს	251
სამყი და სადაფი, რომე კაცსა კაცისათუის ეკმევეინოს	252
კაცსა რომე ფარაფუნი ბევრი ეჭამოს	252
კაცსა რომე შუქრანი ეჭამოს	252
კაცსა რომე ბირუნჯი ეჭამოს	252
კაცსა რომე კაცისათუის ბანგი ესმევეინოს	253
კაცსა რომე უაგარა ეჭამოს	253
თარგმანი წამლებისა	253

შექმნა ღმერთმან მოწყალემან კაცი ოთხთა ბუნებათაგან	263
ა. კარი პირველი. პირველად თავი და ტუინი ვაჟენოთ, საქმენი მისნი, სარგონი მისნი, და ხახიათი მისი	264
ბ. კარი მეორე — ნიშანი ყოვლისა ფერისა თავის ტკივილისა	265
გ. კარი მესამე — ყოვლისა ფერისა თავის ტკივილისა	269
თუ თავი სიმჭურვალისაგან სტკიოდეს	269
თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს	270
თუ თავის ტკივილი სისხლისაგან იყოს	272
თავის ტკივილი ზაფრისაგან იყოს	273
თუ სისხლი და ზაფრა ერთმანერთშიგა გარეოდეს და თავი მისგან სტკიოდეს	273
კაცსა რომე ჰქუა წაუვა	273
ერთი თავის ტკივილი... თავი სრულად ეწვოდეს	273
თავის ტკივილი... შავისა ბალღმისაგან იყოს	275
კაცი... წაიქცეს... ტუინი დაერყოს	276
თუ ცხელება დაერთოს	276
...კაცსა სიტყუა ვიწყებოდეს	277
თუ ტუინშიგა ცხლად იყოს	277
თავის ტკივილი რომე მზისაგან იყოს	277
თავის ტკივილი რომე ცასა ქუეშე, წოლისაგან დაემართოს	277
თავის ტკივილი ჭარისაგან იყოს	278
თავის ტკივილი თუ მრავალჯერ დედაკაცსა თანა მისულაზედა დამართებოდეს	278
თავის ტკივილი... შიმშილისაგან	278
თავის ტკივილი, რომე დავარა ჰქუიან	278
თავის ტკივილი, რომე ბიწარა ჰქუიან	279
თავის ტკივილი... ბევრისა მარხვისაგან	279
ნიშანი თავქედისა	280
დ. კარი მეოთხე — უძილობისა	281
ე. კარი (მეხუთე) — თავსა რომე ბრუ ესხმოდეს	282
რომე სისხლისაგან არის	282
თუ ზაფრისაგან იყოს	282
თუ სევდისაგან იყოს	283
ვ. კარი (მეექვსე) — შაკიკისა და ნახევარ-თავი რომე სტკიოდეს, ხან ერთკე ხან მეორესა კერძსა	283
თუ სისხლისაგან არის	283
თუ სიგრილისაგან იყოს	284
თუ ზაფრისაგან იყოს	284
აწ ამის ქუემოთ თავის ტკივილისა წამალნი დავიწყნეთ	285
სხუა და სხუა წამლები	285
ვის თავი სიმჭურვალისაგან მძიმედ ედგას	287
ნიშანი სოოტისა	287
თავი რომელსა სიმჭურვალისა და სიცხისაგან სტკიოდეს	287
თავისა ტკივილისა ფიცხელისა და რომელი ვერ დაიძინებდეს	287
ვის შავისა ნავდლისაგან თავი სტკიოდეს და სიმწოვითა ველთა რბოდეს	288
წამალი ნავდლიანთათვის რომელი ველთა რბოდიან, დაჭირვა არა ერგებოდეს, კორცთა იქამდენ და შიშველნი ვიდოდინ	289
თავსა ანუ კორცსა, რომელსა ნავდელი მარადის სდიოდის	290
თავსა, რომელსა, შაკიკი იყოს	290

თავმჯდომარე და შავისა ნაგლისა უფალი, რომელი ველთა გაქცეოდის	292
...განრუენა თმისა და თავის ტყვისა, ტილისა და მქავანისა. თმის ლეწისა და მღიერისა... სრსუილი... ჭორფლი... შეტყუება... ნიშანი... კურნება და წამალნი მათნი	295
ბუნება თმისა	295
სნება მელისა და სნება გუელისა	296
თავისა თმისა კურნება და წამალნი მისნი	298
წ. კარი მეშვიდე — ბუგრისა, თავის მღიერისა, სრსუილისა, თავისა და ტვინისათვის	299
კეთრი და მღიერი	299
თავზედა რომე სრსუილი იყოს	302
მისთვისვე	303
სრსუილისათვისვე (საფეასათვის)	304
ჭორფლი, რომელი იყოს პირსა	304
ჭორფლისათვის და გონჯისათვის	306
წამლები საცხებელი პირსა ზედა ჭორფლისათვის	306
სიგონჯე და კურნება მისი	306
ტ. კარი (მერვე) — მანახულისა, და ნიშანი მისი, და წამალნი მისნი	308
ნიშანი მანახულისა	308
წამალნი მისნი	309
სეველისათვის	311
მანახულია სისხლისაგან იყოს	311
თავქედისა ნიშანი	312
თუ კაცსა სარსუმი წაეკიდოს	313
თ. კარი (მეცხრე) — სარასი და სექდასი, და საქმენი მისნი ყულა ამა კარსა შიგან სწერია	313
ნიშანი და კურნება სარასი	313
ნიშანი და კურნება სექდასი	315
კარი მათადილისა ოყნისა	317
სხუა სენი... ასბაუბსარ ჰქუიან	319
სხუა სენი... შიხუსი ჰქუიან	320
ერთი სენი... სუბათ ჰქუიან	320
ი. კარი (მეთთე) — ფილენჯისა, ლაყუისა და რაშასი... ხადირისა... თასნუჯისა... გზა... და აღვივაფანჯისა	321
ფილენჯისა ნიშანი და წამალი	321
ნიშანი ლაყუისა	324
ნიშანი რაშასი	324
ნიშანი თასნუჯისა	324
ერთი სენი... გზა ჰქუიან	325
სხუა სენი... აღვივაფანჯ	325
ნიშანი იარაჯისა დიდისა გალიანოზისი	326
ერთი სენი... ხადირი ჰქუიან	327
ნიშანი მჭრისა ტყვილისა	328
ია. სხვა კარი — მისი რომე ასოები კაცსა მუდამად ემღერდეს	328
იბ. კარი — კარი თუალისა, ნიშანი მისი და წამალნი მისი	329
ნიშანი... თუალისა ტყვილისა	330
თუალი მისისხლგოდეს	331
თუალი ერთობ სტკიოდეს და უსიგდეს	331
თუ ზაფრისაგან იყოს	332

თული სიმჭურვალისაგან სტიოდეს	332
თუ ბალდმისაგან იყოს	332
სინათლე მოკლებულიყოს	333
თუ სევდისაგან იყოს	334
...თული გაუსივდეს და ერთმანერთსა მიეკრას	334
ტივილი თულისა — ჯასულ აღვიონ ჰქუიან	334
ტივილი თუალთა... რამა ჰქუიან	335
ტივილი თულისა ხურფა ჰქუიან	335
ტივილი თულისა... საბელ ჰქუიან	335
თულისა ტივილი... ნახუნა ჰქუიან	336
თუალსა ცრემლი სდიოდეს	336
თუალსა რომე წყალი სდიოდეს	336
ჯარბა	336
ქუქუთოსა გამოქცევისა	337
ბეწუი გამოვიდეს ქუქუთოსა შიგა	337
ქუქუთოსა დაწყულულებისათვის	337
თუალშიგა რომე თმა გამოვიდეს	337
თულისა ტივილი... შადირა ჰქუიან	338
თულისა ტივილი... ღარაბ ჰქუიან	338
იმჭლივისათვის	338
თულისა ტივილი... ყარაპა	338
თულისა წყლისა დენისათვის	339
ცრემლი სდიოდეს	339
თუალშიგა რამე ჩაუვარდეს	339
თუალშიგა... ხე ჩაუვარდეს	339
თუალშიგა... მტუერი ჩაუვარდეს	339
თულისა მტუერისათვის	340
შავისა წყლისა	340
...თუალსა წინა ბუზივითა რამე ჩნდეს	340
რა მზე ჩავიდეს ველარა ნახოს	340
თულისა ტივილი... მღიერი	340
თუალსა... გარეთით ქვა სცემიყოს	341
თეთრისათვის	341
წამწამის ტივილისათვის	341
წილისათვის	342
თუალშიგან ტილისა	342
შორს ნახევდეს და ახლოს ვერა	342
ხედვასა რომე მოუმატოს	343
თუალი... დაუბნელდენ და სინათლე მოაკლდეს	343
თუალსა მუნი შეეჭნას	344
თუალთა რომ აკლდეს	344
თუალთა ტივილი... რიბელი	344
თუალნი ნოტიად ესხნენ და ქუქუთონი უსივდენ	344
თუალთა თეთრისათვის	345
თუალთა მოკლებისათვის	345
მძიმედ ხედვიდეს	345
თუალთა თეთრისათვის	345
თუალთა მოკლებისათვის	345
მძიმედ ხედვიდეს	345

თუალთა თეთრისათუის	345
თუალთა ტკივილისათუის	345
თუალთა, რომელსა სისხლი იყოს	345
წამწამთა, რომელსა თმა დაჰქდეს	346
წამალნი თუალთა საოლაენი შავისა წყლისა	346
ნიშანი საოლაისა ქოლალაზი	346
ნიშანი საოლაისა... რუშნა	347
ნიშანი საოლაისა დინობი	347
ნიშანი საოლაისა... ბურუდალ ჰისრიმ	347
ნიშანი საოლაისა, რომელი გასწმედს თეთრსა	348
ნიშანი საოლაისა... გუგათა და წამწამთათუის	348
ნიშანი საოლაისა... სინათლისა მოკლებისა	348
ნიშანი საოლაისა... მღიერისა და წამწამთა	349
ნიშანი საოლაისა... თუალთა თმისათუის	349
ნიშანი საოლაისა... ოდეს დაგეგლიჯოს თმა	349
ნიშანი საოლაისა... აქსირი მწუანე	350
დავიწყოთ თქუმად შიადთა და ღურუღთა	350
ნიშანი ჩასასხმელისა თუალთა... აფრამატიკონისა	350
ნიშანი ჩასასხმელისა ვარდისფერისა	350
ნიშანი შიადისა მწუანისა	350
ნიშანი შიადისა კუერცხის გულისა	350
ნიშანი შიადისა... ყოველთა ტკივილთათუის	351
კ. [კარი მეოცე] — ნიშანი ბასლიკონისა დიდისა	351
ტკივილისა თუალთასა... ვერ დაინახვიდენ ღამით და დღისით	351
ნიშანი საოლაისა ერგების თეთრსა შექნილსა გუგათა შიგან ბუგრისა გზითა	351
ნიშანი საოლაისა... აფაშარი	351
ნიშანი საოლაისა... ბურედი	352
ნიშანი საოლაისა... ვერ დაინახვიდეს ახლოს	352
დანაყილნი წამალნი თუალისანი	352
ნიშანი ღურუტრსა, რომელს ჰქუიან მლქია... სამეფო	353
ნიშანი ჩასასხმელისა წამლისა... ბარმატიკონი	353
ნიშანი ჩასასხმელისა... ატრაფტიკონი უმცროსი	353
ჩასასხმელისა ატრაფტიკონისა თეთრი	353
გურემის თუისვე, ჩასასხმელისა ვარდისფერისა	354
ნიშანი შიადისა თეთრისა	354
თეთრი შიადი	354
ჯანგრისა ნიშანი შიადისა... დასლიმონი	354
თუალისა სიბნელისა და ქველისა — შიადისა წითლისა... ტარამიტიკონი დიდი	355
შიადი ყუითელი	355
იგ. კარი ყურისა ტკივილისა	
ყური მუდამად ზახილსა დაუწყებდეს	355
ყური რომე სისხლისაგან სტკიოდეს	356
თუ სიგრილისაგან იყოს	356
ყურშიგა რამე გამოუვიდეს	356
ყურშიგა რომე წყლული იყოს	357
ნიშანი ნასრისა	357
ნიშანი ყურისა... ბაყლი სდიოდეს	357
ყურისა ტკივილი... კმელად სტკიოდეს	357
ყურისა ტკივილი... სიმჭურვალისაგან	358

თუ სიგრილისაგან სტიოდეს	358
ყურთა ავად ესმოდეს	358
ყურისა ტკივილი წყალი სდიოდეს	358
წამალი... ყური კმასა ამოიღებდეს	358
სიცივისაგან სტიოდეს	359
ყურს რომე სიმსივნე წაეიდოს	359
ყურმან რომე კმა გამოსცეს	359
ყურშიგან რამე ჩასძრომოდეს	359
ყურშიგან ქვა... ჩაფარდნოდეს	359
მძრომელი ყურთა ჩაუძურეს	359
ნიშანი წამალთა... ყურთა კიისა გამოღებისათვის	360
ნიშანი გამოღებისა კიისათვის ყურისაგან	360
ტკივილსა ყურისასა... და სიყრუესა	360
სიყრუე რომელსა... ჰქუიან ტარში	360
ნიშანი წამლისა... ერგების წყალსა შალალსა და სიყრუესა	360
ნიშანი წამლისა... მისრი	360
ნიშანი წამლისა... ტროშისა, რომელ არ ესმოდეს	361
ნასორი...	361
ნიშანი საკუმევილისა ერგების კიასა ყურისასა	361
იდ, კარი (მეთოთხმეტე) ნიშანი ცხუირისა	361
ცხუირშიგა სული არ ეცემოდეს	362
სისხლი დააყენოს ცხუირისა	362
ცხუირშიგა სურდო სჭირდეს	362
თუ სურდო სისხლისაგან იყოს	363
თუ სურდო სიგრილისაგან იყოს	363
სურდო რომე სიმჭურვალისაგან იყოს	363
სურდო თუ სიცივისაგან იყოს	364
სურდო ცხუირისა ცემასა უკუაყენოს	364
სურდო... ყელშიგან ჩამოვიდეს	364
სურდო სიმჭურვალისაგან... და ერთობ აცხელებდეს	365
ცხუირი შეიკრევდეს და თავშიგან მძიმედ და გაჭედით იყოს	365
სურდო... სიგრილისაგან იყოს	366
სხუა წამალი ამა სურდოსა	366
ცხუირშიგა ბოასირი გამოუვიდეს	367
თუ სურდო სისხლისაგან იყოს	368
თუ სურდო სევდისაგან იყოს	368
იე — კარი (მეთოთხმეტე) პირისა, ბაგეთა კბილთა	369
ენის სისუსტე სიკმისაგან	369
პირშიგა მალაზა ჩამოუწიეს	369
თუ ბაგე გაუსქდეს... ბოასირი	369
ბაგე და კბილის ძირი გასქდეს	369
პირშიგა სენი შეექნას და პირი უყროლდეს	370
კბილებისა... ტკივილის	370
თუ სიგრილისაგან ტკიოდეს	370
კბილები ეძრვოდეს და ამოდება უნდოდეს	371
ღრძილი... წამქდარი და შეკმული იყოს, კბილებიცა დაამაგროს	371
ღრძილი და კბილები დაამაგროს	371
კბილისა... მალასი... მკამელი... მძოვარი...	371
კბილები ყუალა სწორად სტიოდეს	371

კბილსა... ჰია შეექნას	371
ჰია... ღრძილთა	371
ჰიისაგან კურელი იყოს	372
კბილსა ტკივილისაგან პირი გაუსივდეს	372
კბილსა, რომე იძვოდეს	372
კბილები იძვოდეს... ღრძილები დასცუთეს	372
კბილები იძვოდეს... და ჯანგი ეკიდებოდეს	372
პირშიგა მძოვარი იყოს	372
კბილშიგა მჭამელი იყოს	372
კბილი ზოგჯერ სტკიოდეს და ზოგჯერ არა	373
კბილნი ეძვოდენ და დაეუივნასა ულამოდენ	373
ღრძილნი ქარისაგან სტკიოდენ	373
ღრძილნი უკუეზუენენ, კბილნი სტკიოდენ და სისხლი სდიოდეს ნიადაგ	373
ჯბანი დაღმა სცუიოდენ	373
ივ. კარი (მეთექვსმეტე) ნიშანი ყოვლისა ფერისა ყელის ტკივილისა და კაქისა და ხუნაყისა და ყელიდაღმა რომე სისხლი ამოსდიოდეს	
ზუნაყი ნიშანი და წამლობა მისი	377
კაცსა კმა მწოდ ჩავარდეს, ჯაჯა ეწვოდეს	377
თუ ყელიდაღმა სისხლი ამოსდიოდეს	378
სისხლი ქუელითა ამოვიდოდეს	379
პირსა სისხლი წავარდებოდეს და ღუიძლისაგან სჭირდეს	379
ივ. კარი (მეჩვიდმეტე) ნიშანი ქუელისა და ზიში ნაფასისა, და კმა რომე წაუვიდეს, მისი, და სილისა და წყურტისა	
სიმჭურვილისაგან იყოს და ფირტუის ტკივილიცა შიგა გარეოდეს	380
ქუელა სურდოსა თანა იყოს	380
ნიშანი ნაფასისა	381
კაცსა ანასდეულად კმა ჩაუვარდეს	382
კმა რომე ჩავარდნოდეს ქუელისაგან	382
ზახილისა ან სიმღერისაგან ჩავარდნიყოს	383
თუ ენა გაუსივდეს	383
სილისა	383
ქუელისა	384
ქუელა სიმჭურვალისაგან	384
ქუელა რომე ავრამ-მარამ ქუიან	384
ქუელა ბაღმისაგან იყოს	384
ქუელა სევდისაგან	384
სხუა ნიშანი ქუელისა	385
ქუელა თუ სიმჭურვალისაგან იყოს	386
თუ სიგრილისაგან იყოს	386
ნიშანი კაქისა... ძნელად ჩაუშუებდეს სასმელ-საკმელსა	387
ნიშანი... ნაზლასა და ქუელისა	388
სხუა წამალი მკერდისა და ქუელისა	388
ნიშანი წყურვილისა	391
კა. [კარი ოცდამეერთე] ნიშანი ღარღარათა.	391
რომელი გასწმედს თელგმასა	391
ყიისათუის... ღარღარათა	392
მარჩობელ ყელისა	392
მისთუისვე	392

მისივე... მღიერისა	393
კუყურსა	393
ყიისა (393) ნაზლისა (393) ნიშანი ღარღარისა ერგების კმასა დასრულსა ყივილისაგან	
(393) თავის ტკივილისა, შაიკის (394) წამალი პირსა სადრგულეზელნი — მალდამალდა	
(394) ნიშანი სადგუმებელისა, ერგების კბილთა და საოხნეთა (394), კბილისა ნიშანი	
სადგუმებელისა ერგების ტკივილსა ღრძილთასა და საოხნეთასა და ტეხასა მისსა (395)	
ნიშანი სადგუმებელისა ერგების ტკივილსა საოხნეთასა (395) ნიშანი სადგუმებელი ერ-	
გების ტკივილსა პირისა და კბილთასა (395). კბილისა დამაგრების (395) პირისა სიმყრა-	
ლისა (395) პირისა მჭამლისა (396) მისთუისვე ნიშანი ფილდაფონისა (396) მისივე	
(396) მსხუბლისა და მჯდომთა მოტლეჩილთა (397) კბილისა, წამლისა, რომელსა ქუიან	
სურთანინინი (397) ყიისა და ხუნაყისა, წამალი რომელსა ქუიან ანთრა (397) ყიისათუ-	
ის... წამლისა ანთრისა უმცროსისა (398) მისივე, ფილიდაფონისა (398) მჯდომისა... ნი-	
შანი წამლისა, ერგების მჯდომსა მოტლეჩილსა და მსხუებლსა (398) ხუნაყისა (399) კუ-	
კურისა... ფირტუის ნესტუთა შიგან ჩამოვრდომილიყოს (399) ნიშანი წამლისა, რომელ	
არს გამაგრებელი ყიისა და პირისა (399) ნიშანი ბურედისა... ერგების სელაქსა და	
მსხუებლსა და ამოებრილსა 400.	

კბ. (კარი ოცდამეორე) — წამალი წყურვილისა.

კაცსა რომე წყურვილი ნამეტნავად სჭირდეს	400
ნიშანი რომე სტომაქსა საჭმელი არ მოუნდებოდეს	400
კაცი რომე კამდეს და ვერ ძლებოდეს	401
სხუა, რომე კაცსა გულსა საჭმელი უნდოდეს და სტომაქი არ ჩაუშუებდეს	401

კვ [კარი ოცდამესამე] — სტომაქი და აგებულება მისი და ბოყინებანი მისნი...
რაცა ტკივილი წაეკიდების... საღმრთო მისნი.

აწ ვახსენოთ გუნება სტომაქისა და შერეულობა მისი	403
სტომაქისა საჭმენი მოგახსენეთ	404
თუალთა ტკივილნი სტომაქისანი	406
შაეა თაღქლიბისასა, რომელ არს სნება ძაღლისა	406
სიმსიენე სტომაქშიგან	411
ძარღუთა სტომაქისათა... ნასკულობა უსიმსიენოდ	411
წყლული სტომაქისა ანუ მჭამელი სტომაქსა შიგან	411
სტომაქშიგან ძარღუი გაწყუდილი, ანუ წყლული მჭამლისაგან	411
სტომაქისა ტკივილნი... რწყევისა და აშლილობისა მისისა	412
სტომაქისა ტკივილი ბევრისა და ნამყენისა კამისაგან იყოს	412
სხუა ტლე ყვანისა	412
თუ ღედაკაცსა თანა წოლისაგან სტკიოდეს	413
თუ მჭურვალი და მწოე საჭმელი ეჭამოს და მისგან სტკიოდეს	413
თუ სტომაქისა ტკივილი ღიდისა ღუნისა სმისაგან იყოს	414
თუ სტომაქისა ტკივილი ნავლისა და სიცხისაგან იყოს	414
კაცი რომე სტომაქზედა სატკივრიანად იყოს	415
თუ საჭმელი სტომაქშიგან დაუმძიმდეს	415
სტომაქსა სიმსიენე და მღიერი წაეკიდოს	415
თუ სტომაქი სუსტად პჭონდეს	415
სატკივარი სტომაქისა და სიმსიენე ადუღდეს	416
სიმსიენე ზაფრისაგან იყოს	416

თუ სტომაქისა ტყეფალი ერთობ ძუელი იყოს	416
აწ ამას ქუემოთ სტომაქისა წამალნი დავსწერნეთ	418
თუ სტომაქშიგან ძარღუი გაწყუედილიყოს	418
სინელი ითუხმებოდეს ნემეტნავისა გრილისაგან	418
ლუიძლი, რომე დასნეულდეს სტომაქსა თანა	419
სიმსივნე მკურვალსა ზედა... სტომაქისა	419
ქარისა და მუცლისა ბერვისათვის	420
ქარისათვის	420
წამალნი შავისა ძაღლისანი... თოლიმოსი	421
წამალნი... სტომაქისა უსუსურობისა და სიგრილისათვის	422
რწყევისა და მუცლისა კსნილობისა	422
მისთვისე, მანკანაცსა... რომელი ათხედდეს მის პატრონსა და სახელ-სდეგენ მას	
ილაუსი	423
რწყევისათვის	423
წვისა სტომაქსა შიგან და ცხრო ალიანი	424
მისთვისე, შექმნა კუერისა ვარდითა და სუმბულითა	424
მისთვისე, შექმნა კუერისა ტაბაშირითა	424
მისთვისე — ცხროთათვის, წვათათვის, თავქედი შავისა თანა და სხვ.	425
კუერი რომელი იქმნების ქუშტითა... სლოყინი ძნელი და ნეპარი	425
მისთვისე — გამოცდილი, მასკულავი ლამურდიანი	425
წვისათვის... სიქანგუბინი	426
სულისა მოკლედ კუეთისათვის	426
სიმკურვალისა, რომელი დააღბობს მუცელსა	427
მისთვისე — სარგო ცხროსათვის და წყურვილისა	427
მისთვისე — შექმნა გულანგუბინისა	428
შექმნა ყურძნისა რუბისა უნდილისა თაფლითა	428
შექმნა ბეისა რუბისა, სარგო ცხროსათვის, წყურვილისა და მუცლისა კსნილობისათვის	429
შექმნა ასისა რუბისა	429
სიგრილისათვის — შექმნა თაფლისა შემგებარისა წყლითა	429
რწყევისათვის	429
მისთვისე, შექმნა რუბისა ბეისა... სტომაქისა უსუსურობისათვის და მუცლისა კსნილობისათვის და წყურვილისათვის	430
სიგრილისა და საჭამადისა ვერ მოდნობისა	430
წვისათვის	430
მისთვისე — შექმნა სასმელისა თურინჭითა	431
აქა გუარიშნი იწყებიან	432
გუარიშნი, რომელი იქმნების სამითა ბილბილითა	432
სიგრილისათვის	433
სტომაქისა ვახსნისა	433
გუარიშნი ბალდურისა... სტომაქისა სიგრილისათვის	434
სიგრილისაგან — გუარიშნი ამბრისა	435
გუარიშნი მეფეთა	435
გუარიშნი კილამონისა	436
მუცლისა ვახსნისა	436
თუხნისა, გუარიშნი ფანდრიკონისა	436
შექმნა წამლისა ასტამბიონისა	436
მისთვისე, შექმნა ამბრისა	437
შექმნა ქურქუმისა წამლისა	437

სიგრილისა... წამლისა აბაკისა	437
შექმნა ლუბალისა, ამფრილიასი, დიდი ბალდური	438
ქუელისა ტკივილისა და სტომაქისა უსუსურობისა—შექმნა წამლისა მარგალიტისა	438
შექმნა წამლისა რკინის წიდისა	439
ბავსირისა და ქართათუის	439
სტომაქისა, დუიძლისა, თირკმელთა სიგრილისათუის	439
კსნილობისათუის	440
შესაყრავი, კამია... ხარმუბითა	440
შექმნა გუარიშნისა, სარგო ყრმათა სისხლსა გაიყვანებდეს და შალარსა	440
შექმნა ფანჯანოშისა, სარგო ბავსირისა ქარისათუის	440
შექმნა თურმასისა, სარგო თუხმისათუის	440
შექმნა იტარიფულისა უმცროსისა	440
იტარიფული უფროსი	441
შექმნა წამლისა ბორასიანისა	441
წამალი... ჰაბალისითა და ანჯუდანიითა	441
წამალი... ბოსტნეულთა	441
წამალი... უბანითა	441
წამალი... ირსათა	442
შექმნა ჯადისა ინდოურისა	442
წამალი... ფალფალმუნი	442
შექმნა გუარიშნისა ქარუასა	442
გუარიშნი ზოლინჯნისა	442
სარწყვეელი	443
წამალნი... დსადებელნი სტომაქსა გარეთ	444
შექმნა... ლახლახისა	444
მარამნი სტომაქისანი... დაიდებინ სტომაქსა გარეთ	445
შექმნა მარამისა... ბოკილითა	446
შექმნა მარამისა... ფარვაქონისა	446
შექმნა მარამისა ფილალრიოსისი	446
შექმნა მარამისა დიმალტისოსისა	447
შექმნა მარამისა ნასფარმნიტონისა	447
სტომაქისა... შექმნა მარამისა ასტამხიკონისა	447
შექმნა მარამისა იელუსარემულითა ბოკილითა	447
ზეთები, შექმნა ნარდიონის ზეთისა	447
შექმნა ზეთისა სოსანისა	449
შექმნა ზეთისა კომშისა	449
შექმნა ზეთისა ზლისასა	449
შექმნა ზეთისა ასისა	449
შექმნა ზეთისა კუსტისა	450
შექმნა ზეთისა ქალნაჯისა მრავალთა ტკივილთა და ტანბერთა და სახელსდებენ	450
გუნდნი მაჭაბუკებელი	450

ქმ [ქარი ოცდამეზუთე] აწ ქარი სლოკინისა დავიწყოთ და მოვახსენოთ . . . 452

წამალნი სლოკინისანი	453
ქარი და ნიშანი ბოყინისა	454
ქარი და ნიშანი იზასი	455

...გული... აგებულება მისი, საქმენი მისნი და ხასიათი მისი ტანშიგა

აწ მოგახსენოთ გულისა	457
გულისა სინედლე და სიმრთელე	460
გულისა დებედი მუშეისა	461
შექმნა წამლისა კეისრისა	461
შექმნა შილთისა ოქროთა	461
წამალი გულისა ძგერისა, ბერვისა და ჭყურილისათვის	462
ხაფაყნისა, რომელ არის გულის ძგერა	462
ტივილისაგან, რომე ნამეტნავად შესუსტდეს	462
ხაფაყნისა წამალი	463
გულის ტივილი სიცხისაგან	464
გულის ტივილი სიგრილისაგან	465
ცხელებისაგან მივარდნილიყოს	465
სიგრილისაგან წაევიდოს	465
გულისა ტივილი... სიმჭურვალისაგან	466
დევალ-მუშეისა წამალი	466
პირისა სახე ყუითლად ჰქონდეს და მაჯა ჩქარად უცემდეს	467
შარაბი, რომე წყურვილი დააწყნაროს	467
სუფუფი, რომე გულისა ტივილი დააწყნაროს	468
ტლე, გულისა ტივილისა	468
გულისა ტივილი... სიგრილისაგან იყოს	468
სუფუფი — რომე გულისტივილი სიგრილისაგან იყოს	469
ავსინთინისა შარაბი	469
ტლე — გული სიგრილისაგან სტკიოდეს	469
წამალი გულის ტივილისა — გასახსნელი	469
გულისა ტივილი... სიმჭურვალისაგან... გასაქსნელად	470
თუ გული უძგერდეს	471
გულისა წვა	472
სუფუფი გულისა წვისათვის.	473
თუ სიმჭურვალისაგან გული სტკიოდეს	474
სუფუფები: აირასა, პირსა, კოწახურისა, ქაქუნაჯისა, ტაბაშირისა, გილ-ერმანისა	475

კზ (კარი ოცდამეშვიდე)

ფირტუისა... აგებულება, საქმენი მისნი, სატკივარნი... ნიშანი, წამალნი	475
თუ საბში გამოჩენილიყოს	476
მაჯუნი ასთიმეიონი	477
წამალნი ფირტუისა და ტუელისა	477
ნიშანი ფირტუის ტივილისა, გუერდი სტკიოდეს, წიბოთ ჰუეშე სჩხულეტდეს ემუ- ლად ეტუელდეს, ცხლად იყოს, გუერდი წიბოთუთრ სტკიოდეს	478
სხუა ნიშანი ფირტუის ტივილისა	479

(კმ. კარი ოცდამერვე)

...ლუიძლი... აგებულება... საქმენი... გუნება, სარგონი ტანსა შიგან... სენი და
სატკივარნი და წამალნი მისნი

აგებულება ლუიძლისა	480
თუ კაცისა ლუიძლი მჭურვალი იყოს მისი ნიშანი ესე იყოს	484
ნიშანი, რომელ გასწავლის სინედლეს და სიგრილესა ლუიძლისა რეულობისასა	485

თუ ლუიძლი ნოტიობისაგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი ესე იყოს	486
ნიშანი რომელი წაეციდების ლუიძლსა — სიმსივნე და ნასკულებობა, ყოველი მიზე-	487
ზი და წამლები მისი	488
სხუა ნიშანი ლუიძლის ტკივილისა გამოკრებული, ადვილად შესატყუებელი	490
სხუა წამალი ლუიძლისა, სიმკურვალისა	490
თუ ლუიძლი სიგრილისაგან სტკიოდეს	490
თუ... ლუიძლის ტკივილი სიგმისაგან იყოს	491
თუ ცივის წყლისაგან ლუიძლი სტკიოდეს	491
თუ ლუიძლი ნიადაგ სტკიოდეს	491
თუ სიმსივნე და მღიერი იყოს ლუიძლზედან	491
თუ... მღიერი და სიმსივნე კიბისაჲენ იყოს	491
თუ სიცივისაგან ლუიძლი სტკიოდეს	492
თუ ლუიძლი ლუინისაგან სტკიოდეს	472
წამალი ლუიძლისა	492
წამალნი... ლუიძლისანი	492
...ლუიძლისა შიგან განრყუნისა	493
მარამა... ერგების განრყუნასა ლუიძლისასა	493
თუ იყოს განრყუნა ლუიძლისა	494
სიმსივნესა თანა სიმკურვალისაგან და უსუსურობისაგან	494
თუ ლუიძლი სიგრილისაგან სტკიოდეს მისი წამალი	495
თუ იყოს სიმსივნე ხლდომისაგან და ანუ გუემულებისა	496
და ჰყურნე ლუიძლისა წამლებითა შემკრველითა	496
ტკივილი ლუიძლისა... სიმციბრისაგან	497
კურნება ყუითლისა წყლისა	497
სნეულსა შიგა ნიშანი სიგრილისა	497
კურნება მეორე, გახსნა წამალთა გასახსნელითა	498
სიმსივნე ზედა ლუიძლსა ანუ გარეთ ზურგსა	499
შექმნა კუერისა ვარდითა და ღაფთითა, ერგების სიმსივნესა მკურვალსა და ცხროსა	500
კუერი ტაბაშირისა ცხროსა მკურვალისათვის	500
კუერი ანისონისა... მკურვლისა ლუიძლისასა... გახსნის ნასკულობასა	500
კუერი ზარევანდისა სარგო სიმსივნესა ლუიძლისასა... სიმსივნესა სტომაქისასა	500
კუერი აფსინდისა, გაცხნის ნასკულობასა ლუიძლისასა, სტომაქისა და ტყირბისასა	500
და ცხროსა ძუელსა, და ჩამოიღებს ფსელსა	500
კუერი ლაქისა	501
შექმნა ღუბადისა... სარგო სიფიცხისა ლუიძლისა, ტყირბისა, ჩამოიღებს ფსელსა, დაარჩობს შირიმსა	501
შექმნა ღუბადისა უმცროსისა ლაქისა	501
შექმნა ღუბელისა ქურჭუმისა	501
შექმნა კოფისა... მკერდისა, ლუიძლისა ტკივილისათვის და კუელისათვის	502
შექმნა ათანასიასა მგლის ლუიძლითა	502
შექმნა ათანასიასი სხუისა	502
შექმნა ათანასიასა, რომელი შექმნა ასფალფადისმან	503
შექმნა წამლისა ქუშტისა	503
შექმნა წამლისა ჯინტიანისა	503
შექმნა წამლისა რევანდისა	503
სწავლა ლუიძლისა ტკივილისა და ნასკულობისა	504
ჯამტაჯი, სარგო ტკივილისა ლუიძლისასა	505
პატრუკი დასაჰირებელი	505
ქაშტაჯი რევანდისა	505

წამალი კუმის მკრინვისა	506
შექმნა წამლისა... ასკილაკედოს	506
შექმნა დუბადისა ქურქუმითა ჯალიანოზისა	506
შექმნა კაშტასა წამლისა	507
წამალი სარგოი სიფიცხისათუის... ღუიძლისა შიგან და ნასკუთათუის	507
ერგების გუნიანისა	508
მარამი ღუიძლისა და სტომაქისა	508
მარამი... უსუსურობისა ღუიძლისა	508
წამალი სიმსივნისათუის... ღუიძლისა შიგან და სტომაქისა კურგებისა	509
მარამი... ღარსა თესლითა	509
მარამი... იელუსრემულითა ბოკილითა	509
მარამი... შამინაღდალითა	509
მარამი აფსინდისა	510
მარამი... ღელუითა	510
მარამი... კორდამონიათა	510
მარამი... უსუსურობისათუის ღუიძლისა და კურგებისათუის სტომაქისა	511
მარამი ჯუნდი ბედასტრისა	511
ნუსხა ღუიძლის ტკივილისა რომე დაწერა ბუსით აქიმან მოვარყინელმან	511
თუ სიმკურვალისაგან ღუიძლი სტკიოდეს	511
თუ სტომაქზედა საკმელი შერჩეს	516

კთ. კარი (ოცდამეცხრე)

სისხისა	517
სისხისა... რომელსა ჰქუიან ტაბლი	518
სისხისა... რომელ არს ზიყი	518
...რომელსა შეაქცევს ღუიძლი ნაწლეგთა შიგა	519
მესამესა ზიყი	520
ყუითლისა წამალნი	522
ჯაშტაჯი სიჭაბინჯისა	523
წამალი... აფთრინგითა, რომელ არს მაზრიონთაგანი	523
წამალი ქურისა... წყლისა ყუითლისათუის	524
ჯაშტაჯი მაზარიონისა	524
ჯაშტაჯი აფრიბონისა	524
ჯაშტაჯი... ტრედისა სკინტლითა	524
წამალი სულბუსისა ყუითლისა წყლისათუის	525
შექმნა წამლისა ისკილისა	525
წამალი, რომელი გამოიღებს წყალსა ყუითელსა	525
...ღუიძლისა შიგან... სიფიცხე და ნასკუი	525
მარამი, სარგო ყუითლისა წყლისათუის	526
მარამი, სარგო ყუითლისა წყლისა	526
სხუა მარამი, მისივე	526
მარამი აფრიბონისა	526
მარამი... ვერძისა კურკლითა	527
თუ სისხა ზიყი სჭირდეს და შეკრვით იყოს	527
ღემისა სისხისა ნიშანი	527
ღ. (კარი ოცდამეათე)	528
...ნაფღელი, აგებულება მისი, საქმენი მისნი, სარგებელი მისი და ზიანი მისი, ტკი- ვილნი მისნი და წამალნი მისნი	528

კურნება მისი და წამლები მისი	531
წამალი სარგო ყუთილისათვის	532
წამალი გუნიანისათვის	532
ოდეს შეხუდეს ღუიძლსა სიმკურვალისაგან სუელი	533
წამალი, რომელნი ერგებიან გუინსა	533
წამალი, რომელი გამოიღეს გოანსა გასვლით	533
წამალი, რომელი გახსნის ნასკუთა და გამოიღებს გოინსა	533
წამლები საწოთბელი გოინიანთათვის, რომელ იყოს თუალთა შიგან	535

ლა. (კარი ოცდამეთერთმეტი)

...ტყირბისა... აგებულება საქმენი სარგონი და ხასიათნი მისნი სატყვიარნი	536
და წამალი მისნი	536
აგებულება ტყირბისა	536
ტყირბი დასნეულდების სამისა ფერისაგან	538
...კურნება მისი	540
...ტყირბისა სენთა საქმლისა შეწყობა	542
წამალი ტყირბისანი რაცა ნასკუთა გახსნან და... გამართლებენ	543
წამალი სარგო სიფიცხისა, რომელ იყოს ტყირბსა	543
წამალი სარგო, ტყირბისა, ღუიძლისა... ყუთილისა წყლისა, სტომაქისა, თირკმელ- თა და გოინსა... და კუელასა ძეელსა, ქუემძრომელთა ძნელად ნაკბენსა	544
წამალი სარგო ტყვილისათვის ტყირბისა და ღუიძლისა	544
შექმნა კუერისა, ენდროსა სარგო სიფიცხისა ტყირბისა და ღუიძლისასა და ცხროსა ძეელსა	544
წამალი სარგო ტყვილისა ტყირბისა და სტომაქისა	545
ლიმედი სარგო... ტყირბისა	547
მარამა სიფიცხისა დიდისა... ტყირბსა შიგან	547
მარამა სხუა... სიმსივნისა ტყირბისა, წყლისა ყუთილისა... სტომაქისა... საზარდუ- ლისა... ნიკრისისა	548
მარამა ასფილფილისა	549
მარამა ტყირბისა ტყვილისა	549
შექმნა კუერისა ფიკრასა	550
შექმნა კუერისა, ტყვილისათვის ტყირბისა	550

ლბ. [კარი ოცდა მეთორმეტი]

ნაკლებნი... აგებულება მისი, საქმენი მისნი. კნილობა მუცლისა... წყლულებანი	550
ქცევანი და ტეხანი და ტყვილნი მისნი... და წამალი	550
კსნილობა ოთხისა ფერისა	550
ყვანისა... ნაწლევთა წყლულებისაგან	552
სიაჯისა, რომელ არს ყვანა	554
სიაჯისა... თანა ისალი გამოჩნდეს, რომელ არს სისხლის ყვანა	555
სისხლის ყვანა ზაფრისაგან იყოს	556
თუ... სატყვიარი ღუიძლის სისუსტისაგან იყოს	556
თუ... სატყვიარი ღუიძლის სისუსტისაგან იყოს	556
მისი წამალი	557
სისხლის ყვანა სტომაქისა სიციხისაგან	558
სისხლის ყვანა... ღუიძლსა და სტომაქისაგან იყოს	559
სისხლის ყვანა... სტომაქისა მდიერისაგან იყოს	559
ისალი სტომაქშიგან შესულიყოს	560
სხუა სენი... დუსანათხრია	560
თუ ზაფრა და ხილთი... წელშიგან თუ გაეტევის	560
57. ზ. ღანასკერტელი-ეიყიწვილი.	913

ნიშანი ყვანისა, რომელსა ჰქუიან სიაცხი	561
ყვანა... ღუიძლისა სისუსტისაგან	562
ყვანა... სახელად აყაყი ჰქუიან	562
წამალი ყვანისა... უდნობსა გავიდოდეს	564
ზაირა... ნაწლევისა წყლულისაგან დაემართების	564
გაურჯელად იყვანდეს	565
წელთა ნახუეწსა იყვანდეს	565
წამალნი ზემოსა ნაწლევისანი	566
ოყნა სარგო წყლულებისათვის... დოსინატრიისა	567
წამალი... წყლულისათვის... ნაწლევათა შიგან რომელ არ მოიღნობოდეს საკამადსა	568
კუერი სარგო მუცლისა კსნილობისა	569
კუერი აფიონისა	569
შექმნა მარცულისა, რომელი შეკრავს მუცელსა	569
შექმნა თავუის-ყუერისა მარცულისა	570
შექმნა მარცულისა თივა-კაცისა	571
შექმნა მარცულისა მუცლისა კსნილობისათვის ძუელისა	571
შექმნა მარცულისა მურითა, დასამჭირავი საგურკლისა	571
შექმნა წამლისა დასამჭირებელი საგურკლისა მატყლითა	571
შექმნა მაკლიაფრასა	572
შექმნა ღუბედისა ხარხუბისა, რომელ არს იამბუთი	572
კუერი... ზაფრანითა, რომელ ერგების გუამისა ტყვიელსა... დედათა წესთა დენასა	572
კუერი... ვარდითა მუცლისა კსნილობისა და სისხლის დენისა	572
კუერი, კსნილობისათვის ძუელისა	572
კუერი, სადაფითა დამწუარითა... გასწყუედს სისხლსა ერთითა შესმითა	573
მუცლისა კსნილობისათვის	573
წამალი ასფალფატიისა და ძუელისა მუცლის კსნილობისა	573
კუერი ქარტითა დამწუარითა	575
წამალი... იქმარებდა არონ	576
წამალი... ერგების წყლულობასა ნაწლევათა	576
მარამა, რომელი იქმნების ბერძულითა პურითა	576

ლგ [კარი ოცდამეცამეტე]

კოლინჯი... ნიშანი და სატკივარნი... კურნებანი და წამალნი მისნი	577
ნიშანი კოლინჯისა ილუზისა	581
ნიშანი ჯამასა, რომელ ყოლინჯსა ჰგავს; ახლოს ახლავს, და არა არის ყოლინჯი	581
წამალნი კოლინჯისანი	582
სამისა ფერისა კოლინჯისა... კურნება	584
ერგების ტკივილთა კოლინჯისათა... ოყნები ლბილები... — ოყნები ძნელები	587
ქაშათაჯი	588
მაჯუნნი... თუ კოლინჯისაგან მუცელი შეკრული იყოს	589

ლდ. კარი (ოცდამეთოთხმეტე)

ნიშანი ჰიისა	589
ნიშანი... რომე გრძელი და წითელი ჰია იქნების	589
აყიროს თესლისა ჰიისა წამალი	590
სხუა წამალი წურილისა ჰიისა	590
სხუავე ჰიისა წამალი	591
სხუა წამალი ჰიისა, რომელ მუცელს შიგან იყოს	591
ნიშანი... ტანი და სტომაჟი გაუგრძელდეს	591
...გუნება გაცივებული იყოს და კოლინჯი ეცეს შიგნით გაცივდეს სტომაჟი და თირკმელი	592

ნიშანი ორისა, რომელ იქნების მუცელშიგან და სტომაქშიგან	592
სხუ, რომე გასივდეს და მღიერი შეექნას... ესე წამალი ქენ	593
ხამი გამოიღოს... რომე იქნების სქელი მალასი	593
მუცლისა, და გუერდის ტკივილისა, თირკმლისა, წიბოსა, სტომაქისა, ნახუელი	
ამოიღოს	593
სენი იარებოდეს და ზურგი სტკიოდეს	594

ლე (კარი ოცდა მეთუთმეტე)

თირკმელი... აღგილი... აგებულეობა... სავნებელნი... წამალნი მისნი	594
აგებულეობა თირკმელთა	594
თირკმელნიგან შირიში დაემართოს	595
თირკმელთა უსუსურობისა	597
წყურვილისა	598
ტკივილი თირკმელთან და კურნებანი მათნი	599
თირკმელთა ტკივილისა და შირიმისა... თირკმელშიგა	599
თირკმელთა შიგა დუბელა	600
წამლები... ტკივილთა თირკმელისათა	600
კუერი სარგო თირკმელთა, ქანთელთა და სისხლის დენის	602
წამალი... რომელ გამოიღებს ფსელსა და გასტებს შირიმსა	602
წამალი... სარგო თირკმელთა... ღუიძლისა... ტყიბობისათვის... უფსმელობისათვის...	
ფერდთა ტკივილისათვის	603
წამალი რომელსა ჰქუიან დუარტი	603
წამალი... გამოიღებს ფსელსა... დააწლობს შირიმსა	603
შირიმისათვის	603
შირიმისა... თირკმელთა შიგა	604

ლე (კარი ოცდა მეთექუსმეტე)

ბუშტი... აგებულეობა... ბუნება... სნება... მიზეზნი... კურნებანი და წამალნი მისნი	606
ფსლისა შეპყრობა	607
კურნება მისი და წამლები მისი	609
შირიმისა... ფსლისა დაყენებისა... ფიტყისა	610
შირიმისა... ბუშტსა შიგან იყოს	610
სარცხუინელშიგა სიმსივნე	612
ქვა რომე ბოჭყენშიგან იყოს	612
ფსლისა დაყენებისა და თირკმელთა ტკივილისა	613
მაჯუნი... ირმისი	613
ფსმასა მოუმატებს ქვასა უშუელის	614
მაჯუნი ფსლისა და ქვასა	614

მა (კარი ორმოცდა მეერთე)

კეთრი... სურსილი და მღიერი	615
...რატანი	616
კეთრი და სრსული ქონდეს... ქერქი ზძრებოდეს	618
წამალი... მისი	618
მქავენისა	618
სრულიისა, მღიერისა, და ბავსირისა	618
ტანისა მღიერისათვის	619
სურსილისათვის	619
წამალნი... საფასა... სურსილისა... კუირიტისა... კეთრისა	619
კარი მღიერისა	621
თუ წამლა იყოს	622

ათარშათარსა	622
გავრსია	622
ნიშანი მლოქიასი	623
წამალი... რომე მაგარი მღიერი ვახეთქოს	624
მჯღომი ხარჯ და თაუნ ქუიან	625
ნიშანი ყოვლისა ფერისა მუნისა	625
კარი ყუაილისა	626
პირშიგან ყოვილი გამოუვიდეს	629
თუალშიგან ყოვილი გამოუვიდეს	629
კარი თიისა და ხანზირისა	630

მზ (კარი ორმეოცდამეორე)

ნიშანი მკერდისა და შავასი	632
მკერდისა ნიშანი	632
კარი და ნიშანი ზურგის ტკივილისა მოდრეკისა და არყანისა... თქმოთა ტკივილი	634
კაცსა ზურგი მოსდრეკოდეს	635
წამალი არყნისა	635
გასახსნელი, ტლე	636

მგ (კარი ორმეოცდა მესამე)

კარი პატრუკებისა, გასახსნელისა და შესაკრავისა	637
---	-----

მდ. (კარი ორმეოცდა მეოთხე)

სტომაქისა, რომე აეშალოს და რასაცა კამდეს ამოიღებდეს	638
ნიშანი და წამალი, რომე კაცი ბალღმისაგან ქშინვიდეს და იყვანდეს	639
ბალღამსა იყვანდეს	639
...სიცხისგან ბალღამი არ დადგეს	640
სხუა წამალი გულისა და სტომაქისა	640

მე. (კარი ორმეოცდა მეხუთე)

ნიშანი სარწყეელისა წამლისა, რომე სტომაქი გაწმიდოს	640
წამალი... ბაგრატის შექმნილი	641

გვ. (კარი ორმეოცდა მეექვსე)

ნიშანი... ოფლიანმან ცივი წყალი სუას და აწყინოს	642
--	-----

მზ. (კარი ორმეოცდა მეშვიდე)

კარი და ნიშანი, ღუინომა რომე აწყინოს	642
--------------------------------------	-----

მფ. (კარი ორმეოცდა მერვე)

კარი და ნიშანი ძარღუებისა დამოკლებისა	643
---------------------------------------	-----

მთ. (კარი ორმეოცდა მეცხრე)

კარი და ნიშანი სნეულისა... შებნდეს და სულსა ვერ იღებდეს	644
ნიშანი სნეულისა... ენა გაუშავდეს	645
ნიშანი... ძარღუები გაუსივდეს	645

ნბ. (კარი ორმეოცდა მეთორმეტე) დაკოდლისა

მღიერი... მკეცსა... ეკბინოს ანუ დამწუარი იყოს	646
მაღამა თეთრი... უშუელის მღიერსა	646
მაღამა თეთრი... კორცი ამოზარდოს	646
მაღამა თეთრი... უშუელის... დაკოდლისა დამწუარსა, მღიერსა	646
მაღამა წითელი ტყუისა	647
მწუანე მაღამა	647
სხუა მაღამა მწუანე	647
მაღამა... გააქმოს ძუელი მღიერი	648
მაღამა მწუანე... კორცი მოსტამოს	648
შავი მაღამა მშუელელი	648

შავი მალამა... ყოვლისა დაკოდლისა	648
შავი მალამა... ჯორცი ამოზარდოს	648
სხუა მალამა კარორი	649
მღიერშიგან ბაცილი იყოს... და შეკრულიყოს	649
კაცი რომე დაკოდონ	649
მალამა... სპილენძისა	649
მშრალი მალამა	650
კმელი წამალი ფიცხლად გაამრთელოს მღიერი	650
სხუა... ქუიან დახილონი	650

ნგ. (კარი ორმოცდა მცამეტე)

ნიშანი... სისხლი დააყენოს რაჟამ კაცი დაკოდონ ისრითა, სრმლითა, შუბითა, ანუ სხუითა აბჯრითა...

სისხლი დააყენო	650
----------------	-----

ნდ. (კარი ორმოცდა მეთოთხმეტე)

ნიშანი, რომე კაცი შხამიანითა ისრითა დაკოდონ

წამალნი... რა კაცი შხამიანითა ისრითა დაკოდონ	651
--	-----

ნე. (კარი ორმოცდა მეთხუთმეტე)

ნიშანი ყოვლისა ფერისა დამწურისა

კურნებანი მისი	652
----------------	-----

ნვ. (კარი ორმოცდა მეთექვსმეტე)

კარისა და ნიშანი ფრჩხილებსა რაცა სენი შეეჭნან

თუ ფრჩხილები სტკიოდეს და ნები გაუსქდეს	653
სხუა რომე ფრჩხილები გაუსქდეს	653
ანასდად... ფრჩხილი წავარდეს	654
თუ ტერფი გაუსქდეს	654
ფერტი... დაუოფლიანდეს და უყროლდეს	654

ნზ. (კარი ორმოცდა მეჩვიდმეტე)

კარი და ნიშანი ყოვლისა ფერისა სიმსივნისა

სნება ქურჭლისა	654
ნიშანი სიმსივნისა	656
სიმსივნისა... შეტყუებისა და ცნობისა	658
წამალნი... მისნი...	659
სიმსივნისა	660
თირკმელთა	660
ჭიისა	660
შირიმს შიგა	661
ოდეს გასუქდეს კაცი და გადიდდეს მისი ცმელი	661

წამალი სარგო სიმსივნისა მხურვალისათვის

მზორვლისა სიმსივნისა ცეცხლითა დამწურისათვის... მსხუილები... სურიჯა	662
კირჩხიბისათვის ოდეს წყლული იყოს	663
მხურვლისა	663
წყლულისა	663
დამპლის ზორცისა	663
მარამანი... ბასალიკონისა	664
მარამა... მოციქულთა... სიმსივნისა ფიცხლისათვის... ღორთელთა... ღუბელისა	664

58. (კარი ორმოცდა მეთვრამეტე)

საკლავთა წამალთა, მკურნალობა გუელისა, ბრახისა და ცოფიანისა ყუელისა.

გუარნი წამალთანი, რომელთა გუარად მართებს მოკლვა კაცისა	664
ქინძის წყალი, ფარბიონი ლემი	665
აფიონი ფიში	666
სპეტი დედათა სოკო მურდასანგი, ზიბკი	667
კირი რკინისა წილა	668
წამალი კუჭუმბრითა... წამლები... ქუეშპრომელთაგან... პირუტყუთაგან	669
ოდეს უკბინოს გუელმან კაცსა	670
...ღრიანკლისა ცემა... ჯარარისა — ნაკბენი	671
ფუტკრისა ნაკბენი, ცოფისა ძაღლისა	672
...ნიშანი ცოფისა ძაღლისა და საქმენი მისნი და კურნებანი	672

59. (კარი ორმოცდა მეცხრამეტე)

საშო დედაკაცისა... აგებულეობა... ხენი და ტკივილი მისნი... შეილისა შექნა და ტკივილი ძუძუსანი... წამალნი მათნი	674
საშოს ტკივილისა ნიშანი	677
დიდი სისხლისა დენა	678
კურნება... ოდეს დააგდებდეს ყრმასა	679
კურნება სიკმელისა საშოსასა	679
წაეკიდოს საშოსა სნება ქურჭლისა	680
დარჩობა საშოსა... და წამალნი მისნი	682
...რომლისა მიზეზისაგან დავარდების ყმა საშოსაგან წამალნი მისნი	683
შექნა მარამისა სიმსივნისათუის საშოსა	685
რისგან წაქდების წესი დედათა უკუდგომა წესისა	685
წამალი, რომელი ჩამოიღებს წესსა დედათასა აღებითა	687
საშოსა შიგან... სიმსივნი მჭურვალნი... ნიშანი,, და კურნება მისი	687
კურნება საშოსა ტკივილისა	689
დედაკაცსა ოდეს წესი დააკლდეს	690
საშოსა ოდეს სისხლი სდიოდეს	691
მისთვისე, კუერი ტაბაშირისა	691
ნიშანი უშვილობისა, დიაცისაგან არის თუ მამაცისაგან	692
წამალი... დიაცისა დასაბრუნებელი	693
წამალი სიმსივნისათუის... ძუძუთა შობისა შედეგად, სძისათუის, ოდეს გაყინოს შიგა და გაუსივდეს	693
წამლები რომელი სძესა უმატებს დედათა	694
ქსენება წამალთა... უძლებობა აღარ შეექნას	694
საშოსა გამოჭეცვისა	694
უკანაკარი თუ გამოეჭეცეს	694
ძნელად შობისა	695
ოდეს დარჩეს საბურავი მუცელსა დიაცისასა	695
გუარნიშნი სარგო დიაცისა... ეშინოდეს დაგდებისაგან	695
წამალი... მამაცობისა	696
მკუდარი ყმაწურილი გამოიღოს მუცლით	696

60. (კარი სამეოცი)

სიკმლისა და სიმსუქნისა

თუ... მსუქანი... იყოს და დამკლობა უნდოდეს	696
თუ მკლე იყოს და გასუქება უნდოდეს	696

და. (კარი სამეოცდა მეერთე)

ცხრო	687
იქტიკოს	697
ბლანჯაი ცხრო	698
იფთთი მირუს	698
ცხრო... იფთთის	699
კურნება მისი	700
ცხრო... საჭამადისა და სასუმელისაგან	701
ცხრო შიშისა, საურავისა და კაეშნისაგან	702
ცხრო... უძილობისაგან	702
ცხრო საზარდული რომე დაუსივდეს	703
ცხრო... იქტიკოს	703
კურნება იქტიკოსისა	705
კაეშანსა ესრეთ ვკურნოთ	708
სალოკელი... ერგების მღევანთა და კაეშანთა	708
ნიშანი ცხროსა სონახოსისა	710
კურნება... ცხროსა სონახოსისა	711
ცხუირთა სისხლი უწყრებოდის	713
გულისა შედებისათვის... ცხროსა შინა	714
ენასა მსხუიპელი გამოაჯდეს	714
ცხროსა გზითა შეიქნას ბუგრი	715
ცხროსათვის... იფთთირიანოს	716
კურნება... ცხროსა იფთთირიანოსისა	716
ნიშანი ტაბიხისა, რომელ დაუწყწარებს თხეცასა	717
ნიშანი ტაბიხისა... ერგების ცხროსა შემახაშმებელსა	718
ნიშანი ტაბიხისა ერგების ცხროსა როდეს გაგრძელდეს	719
ზაფრისა ცხრო	720
ცხრო... იტრეტეოს	720
ცხრო... ტეტრეტეოს	721
ნიშანი აკრასისა... ერგების ცხროსა რიბსა	723
ცხრო რიბი	724
მაჯუნის... ერგების ცხროსა რიბსა, ცხროსა, თელგმისასა	725
ცხრო... ანაფელოს	726

აგ. (კარი სამოცდამეხამე)

თავისა თმისა და წუერისა სენთა კურნება და წამალა

წუერი და თმა სცუიოდეს, მელის სნება ჰქუიან	727
დალილა სნება გუელისა და მელისა	729
წამალი რომელ თმათა... ამოავლენს	730
წამალი... ერგების ტილსა და წილსა	730
წამალი... ერგების ქარტლსა	730
წამალი მძოვირისა	731
თმისა საღებავნი	732
წამალი თმისა სიკმისათვის	733
თმისა საღებავნი	734

ად. (კარი სამეოცდა მეოთხე)

ნიშანი წამალთა ბუნებათანი, გრილთა და მკურვალთა

ხალილაგი შავი, ამაჯი და ხალილაგი, ხეარაშამბრი, ჯავაშირი, ვაშვი, აფთი მონი	736
კითერ ჰემარისა გამოწურვილი აფსინთი, ხირბაჟი შავი, ხირბაჟი თეთრი, აბანილი	737
კანტარიონი, ბასტაიჯი	737

მაზარიონი, შუბრემი, ღარიკონი, სოსანისა ძირი, ანზარუთი, საბრი, მური, აფიონი ანისონი	738
საღიხა, აღსირი, სუდი. კილაშონი. სუმბული, ასარიონი, ქუშტი, ზაფრანი, კარან-ფული, ზანჯაბილი	739
ჯუნდა ბედისთარი, ზუგისა ზეთი, სასლეოსი, ჰულდჰული, მარიამის საკმელი, საქ-ბინაჯი, საკამუნია, თურბითი, უბანი	740
ზღუისა პერული, თუთიაი, ბოსანი, ენდრო, ჯანტიანე, ზრევანდი მეორე, ზრომბა-და მეზღები, ავარკალა, ქაფური, სანდალი, კაკიი, საკმეველი თეთრი	741
ბაზარკატონა, შამალანდალი, ქარბა, ხატმი, ფუკალდხირი, ჰსაჰი, აშკაქული, სან-დაროსი, ვაჯი, ხოლინჯანი, მურდასანგისა ნაცარი, სპეტი, ქალბანა, ნუშადური	742
გუნდა, ხელი, ძივთი, ხიაიწალანი, ანქამუში, ჯდაი, ბაბუნაჯი, მუკლი, იშაი, ბაჰ-მანი, აკლიმია, მურდასანგი	743
არჯასბი, ჰრმალი, აგურატი, ჯავახალა, ქალილა მელაქი, ჰაიოფარიკონი, აფრასე-ონი, ქამადრეოზ, ქამადიტოსი, კურდმანა, მამითა, ასადა, მღურდმო, შიტრა-ჯი, ზუფვა, ქაია, აბრასა, ზარევანდი მოკლე და არაჯი, ზარევანდი გრძელი, მასარიონი ასკილი, პტჰენა დეოსტოროს, კუნდას, აღარიონი	744
სორიან ჰანსა, კუტამ კუსომ, ანჯარქი, ფოხურეი რატაბა, მური ასფირამ, კირტიში. ლემი, ბარადმონი, დარუნაჰი, ზარნაბადი, ჯილგარამასეგბრი, ქანქარი, ბარნა-ჯი, მაღადი, მოი, ფოი, არნაბუტმა და შირაჰმაჯი, განავალი, ყური თავუისა, ჰარიჯისონი, ზოფაი	745
ბროწეული, მეგუიბტური, ბალასანი, ბალადური, სედრაი, დულბა, ტარფე, აფთი, ჯავაზა მაზაი, წყალნი, სულინარის წყალი, ფლისკინისა წყალი	746
წყალი აღუღებული, წყალი შემგბარი	747
აე (კარი სამეოცდა მეზუთე)	
სახელეები წამალთა და თარგმანი მათი	747—749
აე. (კარი სამეოცდა მეექვსე)	
საზომნი	750
აზ (კარი სამეოცდა მეშვიდე)	
კაცისა და ყოვლისა პირუტყუისა და ფრინველისა და იძრვითისა ხასიათი	
მარგებელი ცხენთა შინა, კარი მარგებელი ზროხათა შინა	750
კარი მარგებელი ვირთა შინა, კარი მარგებელი ცხუართა შინა	751
კარი მარგებელი თხათა შინა... აქლემთა შინა, კარი ირემთა მარგებელი	752
კარი მარგებელი ლომთა შინა... პილოთა შინა... მგელთა შინა... აფთართა შინა... და თუთა შინა	753
კარი მარგებელი თავუთა შინა... ქურცინთა შინა, ყურდგელთა შინა, გრძლბთა შინა, ქათამთა შინა	754
კარი მარგებელი ღერღელთა შინა... შამამსა და შაფნისა... ქედანთა და ასკატაკთა შინა	755
კარი მარგებელი ლაკლასისა კორცსა და კუერცხსა შინა, რგომა ყუაეთა, კარი მარგებელი კაკაბთა და სირთა საშოსა შინა	756
კარი მარგებელი ქორთა შინა... ღამიობთა და მერცხალთა შინა... ოფოფთა შინა	757
კარი მარგებელი მწერთა და მკალთა შინა. თაქუსა... კირჩხიბთა მდინარეთა და კუსა და სიკანკარისა	758
კარი მარგებელი თევზისა... მყუართა... მღირდელთა, გუელთა და მათთა ტყავთა	759
კარი მარგებელი ღრიანკალთა, ჯოჭ-ტრდალთა, დედა-მაზარდულისა, კინჰველი და მღირდელისა... წუნთა კორცისათა, დურიტა ყურდგლისა	760
კარი რძეთა ყოველთა, კარი ერბოთა და სუელთა	761
აჟ. (კარი სამეოცდა მერვე)	

კარი ყოვლისა ფერისა თენისა

პირველად ზუარბალი ვახსენოთ	761
ქატო ზუარბლისა	762
ქალი იფქლისა, ბრინჯისა პური, ფეტურისა და ასლისა, მუხუდო	763
ბაკილა, ოსპი, უღბო, ქუნჯითი შუშმაცა, სელი	764
შადანჯ, ლობიო, ლობიო წითელი, მაში, კარი კორცისა, კრავისა კორცი	765
თბენისა კორცი, თხისა კორცი, ზროხისა, ფურისა, კორცი ღორისა	766
აქლემისა კორცი, ცხენის კორცი, კარი ნადირისა; კორცი ჯერნისა, კორცი ყურდ- გლისა, კორცი ირმისა. თავ-ფერჯისა ტყავისა და შიგანთა, ქონისა და ტუინთა; ჯერნისა თავი	767
კარი შიგანთა	768
კარი ფრინველთა	769—770
ხასიათი თევზისა	770—771
ხასიათი ყოვლისა ფერისა რმისა	771—772
კარი და ხასიათი ღუინისა	772—775
ნიშანი ყოვლისა ფერისა წყლისა	775—777

ოთ (კარი სამეოცდა მეცხრე)

...ხასიათი თუალებისა...

იაგუნდი, ხასიათი ზურმუხტისა	777
ხასიათი მარგალიტისა... ფეროზისა ლალისა	778
ხასიათი ჯანისა, ბანაეარისა... დანჯისა, ...ალმასისა	779
ხასიათი ბეჟედისა... ძოწისა... ადამატისა	780

ო. (კარი სამეოცდაათი)

წამალნი წყლულისანი, მედგრისა და მჯდომისა გამოსახეთქელნი

მარამანი წყლულისანი	780
წამალნი მედგრისანი	781
მჯდომისათუის	781
კურთხეულისათუის	782

ოა. (კარი სამეოცდა მეთერთმეტე)

წამალნი ურვილისანი და მტრცნელისანი და წყლითა მანკეობისანი და
კეთრისანი და მოვიწყებისანი

მტრცნელისათუის	782
ნიშანი წყლითა მანკიანთა	782
წყლით მანკეობისათუის	783
წამალნი კეთრისანი	784
წამალნი, რომელნი დაეიწყებასა ერგებიან და მოტსენე ჰყოფენ	784
ფიტყისა ამას ჰჭუიან	785
კაცისა ასოთა სარგებელი და ხასიათი	785
აფილუნია, რომელ უშუელის ქოლინჯსა და დედაკაცსა	786
მაჯუნი... ღუიძლის ტკივილისა, ზმასტისა და სტომაქისა ტკივილისა	786
მაჯუნი სრელინჯანისა...	787
მაჯუნი ქამუნისა	787
მაჯუნი რკინისა ბაყლისა.. უშუელის ბოასირსა და ქარსა	788
მაჯუნი ჩამიჩისა	788
მაჯუნი საკავში... მეფისა მაჯუნი	788
მაჯუნი... სტომაქისა სიგრილისა	789
მაჯუნი... კულიავისა	789
წამალი გრბლი, სარგო ტკივილისათუის	789
ოყნა... ერგების ტკივილსა ფერდისა და ნიკრისისა	790
ოყნა... ფერდთა ტკივილისათუის... ნასურისა ძარღუისათუის და ნიკრისისათუის	790

საკნობრივი სპიშეული

ა

აბაკი — 437₂₇, 437₃₀.
 აბაკი კასტიტი — 254₁.
 აბაკემაქი — 533₂, 534₃₀.
 აბეკმაქი — 586₃₇, 726₃₅, 717₁₈.
 აბალასი || აბალისი || აბალსი || აბულა-
 სი — 433₃₄, 434₃₇, 440₁₃, 441₃₀,
 559₃₅, 561₁₈, 462₄, 571₁₈, 751₃₆,
 573₁₁, 573₁₈, 576₃₆, 734₅.
 აბალ ბალამი || აბალბალა — 176₃₁,
 182₃₅.
 აბალ ბალ[ა]სანი — 105₂₁, 107₃, 107₁₃,
 132₁₀, 132₂₄, 142₂₀, 153₁₄, 153₃₈,
 159₂₃, 162₂₈, 174₃₅, 175₁₄, 175₂₆,
 200₆, 433₃₇, 436₂₉, 438₁₉, 449₁₉, 511₁,
 668₃₈.
 აბალბალუქის წყალი — 731₃₇.
 აბალი — 635₃₂, 635₃₄.
 აბალ კილეილი — 149₂₃.
 აბალ კოკა — 176₃.
 აბალმინთინი — 178₁₈.
 აბალუღი — 547₄, 546₂.
 აბალფაელი — 150₇, 173₄, 197₁₀.
 აბანილი — 159₃₃.
 აბანო — 85₁₂, 85₁₃, 85₂₄, 86₅, 129₃₃,
 134₂₇, 364₂₁, 368₁₈, 368₄₀, 377₃₉,
 382₂₃, 383₂₃, 394₁₇, 408₆, 408₂₅,
 408₃₄, 409₃₂, 418₃, 448₅.
 აბარბარიონი — 100₃.
 აბარბარიონი — 100₂₂.
 აბარბარსი || არს კოწახურა — 196₁,
 748₂₆.
 აბარი ხალისი — 141₁₅.
 აბატრაფა — 254₃₀.
 აბაშისა კაცისა ნავდელი — 289₂₆.
 აბაშულარი || აბაღლარი — 114₄₁, 138₂₂,
 205₂₁, 747₃₇.
 აბაშნი — 91₂.
 აბეკმაქი — 254₃₁.

აბესალტანის ქერქი — 641₃₃.
 აბი || ბაბი — 365₄₁, 366₂, 366₁₃, 366₁₆,
 371₁₅, 377₁₁, 385₆, 476₃₅, 476₃₇,
 476₃₉.
 აბილურმანი — 164₁.
 აბიულმათინ — 322₂.
 აბისალტან — 641₃₅.
 აბისბენი — 245₃₇.
 აბიყუყუა — 278₃₅, 284₂₀, 314₂₃, 314₃₀,
 332₃₅, 334₁₉, 335₃₉, 337₃₅, 339₅,
 356₁₉.
 აბიზოლინჯანი — 182₂₀.
 აბკია — 97₂₅.
 აბლისი — 570₂₀.
 აბნილი, აბანილი 589₃₆, 590₁₆, 590₃₂,
 737₂₄.
 აბრასა — 744₂₅.
 აბრეშუმი — 122₃₇, 311₁₂, 461₈, 461₁₂,
 470₁₇.
 აბრინჯი — 159₃₂, 180₂₉.
 აბსალუბარი — 319₃₉.
 აბსინდი || აფსინდი — 162₃₃, 173₂, 173₂₇,
 174₂, 174₉, 175₁₆, 175₂₈, 176₁₃,
 177₃₄, 178₃₈, 183₁₀, 194₂₆, 195₁,
 195₅, 195₂₂, 201₁₄, 201₃₁, 202₇,
 208₃₄.
 აბუთალხაზრა — 542₂₉.
 აბულა || აბული 370₁₄, 474₁₂, 546₂₇.
 აბულასის თესლი — 364₃₃.
 აბულბანი — 417₃₈.
 აბულმათინი — 374₉.
 აბულთელავი ზარავის ზეთი — 387₁₅.
 აბურ არშათი — 386₃₄.
 აბურშატი — 456₁.
 აბუსალმისა წყალი — 521₃₉, 560₃₃.
 აბუტარატი — 259₃.
 აბულყალყ[ა]ნტი — 541₃₂.
 აბუქერი — 628₆.
 აბჯარა || აბჯარალმელიქი — 196₁₅,
 196₂₅, 196₃₄, 718₂₀, 723₃₃.

აბჯარის გამოწვრილები — 719₃₉.
 აგაფოლის ძირი — 342₂₃.
 აგური — 640₂₀.
 აგურბატი || შიხი — 744₅.
 აღმაბი — 780₁₉.
 აღორიონი — 744₄₀.
 აღრომანონის კუერი — 93₂₃.
 აღრომბინი — 94₂₈.
 აღრონის ძირი — 536₃.
 აღრინუი — 515₁₁.
 აღსირი — 739₆.
 აღზარი || აღაზირი — 254₂₃, 526₁.
 აელი || ჰელი — 434₁₃, 435₁₁, 436₈,
 436₁₆, 438₃₃.
 ელი ბუასა — 430₁₆.
 ეანთა — 209₂₁, 209₃₂.
 ეაჰაი — 219₂.
 ეჰანერი, სომხური || ქანრიბი — 394₃₂.
 ექლუქის ძირი — 636₃₉.
 ეეთი — 187₂₇.
 ეეი ხორცი შიგან ფუტურ — 623₁₇.
 ეეკია — 95₂₉.
 ესანთინი || ესინთინდი — 466₃₆, 469₁₃,
 469₁₄, 469₁₉.
 ესინდი — 253₅₅.
 ესჰანის წყალი — 731₁₃.
 ესჰანი || ესჰანი — 122₂₄, 306₁₈, 375₁₅,
 527₂, 790₁₁.
 ესჰარჯი — 497₁₅.
 ესჰანანი მერცხლისა — 620₂₄.
 ესჰანდა — 165₂₆.
 ბეჰამა — 318₆.
 ბეჰი — 671₂₃.
 ბზარბატი — თეთრი მძივი — 749₃₅.
 ბზას თესლი — 673₃₅, 673₃₉.
 ბზას ფურცელი — 673₃₅.
 ბზის ძირი — 673₃₉, 674₃.
 ბზოი — 106₉.
 ბზოზის წყალი — 332₃₁.
 ბზუი (!) — 631₁.
 ბზუზმაჰი — 473₁₀.
 ბზრაჰი || ბზრაჰი — 105₃₁, 115₂₇, 293₂₃,
 589₁₅, 635₉.
 ბზრაჰუშნი — 461₄₁.
 ბთანასია (წამალი) — 124₃, 124₂₇, 610₆.
 ბთანასია რომელი შექმნა ასფალფადის-
 მა — 503₃.
 ბთანასია მგლის ღვიძლით შექმნილი —
 502₁₂.

ბთარშუბარსა — 622₁₆.
 ბთლია — 179₇.
 ბთლის ხილი, ბთლის ხილი — 572₄₀,
 574₇.
 ბთხარი || ბთხარი || ბთხირი — 97₂₃, 99₁₆,
 114₃₈, 115₁₁, 115₂₁, 153₃₃, 156₁₃,
 254₂₂, 416₁₃, 426₂₂, 437₁₁, 437₂₃,
 438₉, 443₉, 497₄₁, 501₂₂, 503₂₁, 506₃₉,
 583₃, 610₁₁, 786₃₀.
 ბთხარტაჰი — 294₃₆.
 ბთხირს, სათხევარი — 667₂₈.
 ბთხირის თესლი, ბთხარის თესლი —
 526₁₁, 602₃₉.
 ბთხივი — 684₃₀.
 ბთხლის ძირი — 197₃₂.
 ბიკვი — 254₃₅.
 ბინაბუსალაბისა წყალი — 276₁₇.
 ბინბუსალაბი — 416₅.
 ბინდაბესა — 123₁₆.
 ბინდაიბი — 232₆, 663₁₄.
 ბინდოკოკის თესლი — 785₃₅.
 ბირსა — 254₃.
 ბირსოსი — 473₁₈.
 ბიკია — 589₈, 638₆.
 ბიკარკარა || ბიკარკარა || ბიკარკარა —
 95₃₂, 108₇, 111₁₆, 113₁₃, 115₂₂, 117₁₀,
 118₄₁, 119₂₃, 123₂, 130₄, 130₂₆,
 132₁₀, 151₂₇, 152₂₀, 186₁₁, 186₂₃,
 200₆, 229₃₅, 230₈, 253₃₆, 267₂₈,
 314₃₁, 314₃₉, 327₅, 327₂₆, 603₁₀,
 718₁, 719₁₂, 741₂₆, 786₄₁.
 ბიკარონი || ვაჰი — 153₃₆.
 ბიკილზა — 382₂₅, 382₂₆.
 ბიკინა (!) — 509₁₈.
 ბიკიკარას წყალი — 576₁₃.
 ბიკილზა ვერცხლისა — 254₂₇, 355₄, 743₃₅.
 ბიკიტი — 124₁₈, 158₁₈.
 ბიკორისიმო — 421₂₆.
 ბიკრასალქეაბადა — 191₁₃.
 ბიკრასალ — კად მორონი — 725₂₇, 725₃₀.
 ბიკრასი || ბიკრასთი — 191₆, 191₁₇, 199₁₂,
 719₂₁, 719₃₃, 723₂₉, 725₃₀.
 ბიკრასი ტაფშირის 716₁₀.
 ბიკრიტი — 135₉, 154₂₉, 293₃₈.
 ბილავერდი — 152₁₃, 326₄₀.
 ბილდხირი — 215₅, 614₃.
 ბილარდენი || ბრს ბროწეულის გული —
 135₄, 137₁₅, 140₄, 145₁₂, 236₆, 716₈,
 748₂₇.

ალასკელულუფან — 723₃₃.

ალატრილ || ალტორი || ალატრისა —
102₃₁, 115₃₁, 118₃₉, 130₁₇, 137₁₄,
140₇, 140₂₀, 145₁₁, 200₃₀, 229₃₆, 323₂₉,
378₃₉, 398₈, 715₂₁, 748₉.

ალაფუილი — 254₉.

ალბუბი — 254₁₀

ალევაესი — 253₃₄.

ალვა — 134₁₂, 436₃, 446₅, 508₁₄, 568₂₁,
576₂₇, 689₃₅, 766₂₇.

ალთეთი — 589₃₆

ალთისა — 377₃₄.

ალი || ალია 97₃₅, 98₁₄, 431₃₃, 433₃₇, 441₂
468₃₈, 696₃.

ალითითი — 590₃₅.

ალილა || ალილო — 111₃₅, 169₃₄, 170₂₉,
268₁₅, 268₁₆, 279₅, 279₂₄, 282₃₃,
283₅, 285₃, 295₉, 310₂₂, 315₇, 317₆,
329₃₈, 331₃₄, 333₂, 337₃, 356₁₂,
371₁₈, 383₂, 387₂₂, 399₂₈, 414₂₇,
415₁₁, 417₁₅, 590₂₂.

ალილა ინდური — 589₃₆.

ალილა ქუაბულური — 279₂₂, 285₃, 310₄,
312₁₉.

ალილა შავი — 560₃₅.

ალილა ყუითელი — 541₁₄, 623₄₀, 786₃₉,
788₂₀.

ალილაგის მატბუხი — 659₃₇.

ალილაგი ყუითელი — 497₃₂, 523₅,
524₁₀, 531₁₇, 560₃₆, 574₃₄, 588₁.

ალილაგი შავი || ალილა შავი || ალილა
ყუითელი || ალილა ქაბული || ალი-
ლა ინდი || ალილა მწუანე || ალილა-
გი || ალილაჯი — 98₄, 98₁₃, 100₂,
100₃, 100₁₂, 100₃₆, 100₃₇, 165₄₁,
169₈₃, 433₃₅, 439₄, 439₂₀, 741₁, 441₇,
441₂₀, 442₂₄, 474₇, 491₄₀, 506₁₀,
588₂₅, 689₅.

ალილაჯი — 620₃₃.

ალილის მათფუხი — 284₉, 654₁₀.

ალისინთი — 253₃₃.

ალისტორია — 91₁.

ალიქალბუთი — 254₆.

ალიქირენი — 418₁₁.

ალიჯავ — ხუარასანი — 254₄.

ალკინა — 254₁₈.

ალმუზი — 650₂₂.

ალობა — 177₁₆.

ალორიკი — 257₅, 257₂₈

ალფარა — 254₁₅.

ალფიოლიოს ძირი — 741₁₈.

ალჯაბირი — 440₁₁.

ამა — 443₇.

ამამა || ამამა ყარბული — 93₃₇, 94₃₁
95₂₉, 98₁₉, 99₂₀, 99₂₅, 102₁₉, 111₅,
115₂₂, 135₃₉, 154₃₅, 200₆, 397₂₈,
436₃₆, 441₉, 448₂₁, 510₄₀, 547₂₇,
569₂₀, 603₁₁, 788₁₁.

ამარტონი || ამარტა წითელი 254₃₂,
304₁₉, 544₁₉, 544₆, 548₃₂, 725₃₂, 760₃₁.

ამარტა ყუითელი — 534₁₇, 575₁₂, 575₂₄,
575₃₈, 576₈, 618₃₃.

ამარტა წითელი — 575₁₃, 575₂₄, 575₃₃,
575₃₈, 618₂₅, 619₂.

ამარიქოსანი — 725₃₂.

ამასირა 470₆.

ამაყა — 455₂₂.

ამაჯი — 736₁₄.

ამბარაბ ტუტაქი — 653₂₄.

ამბარბასი — 145₁₅, 224₃₁.

ამბო — 215₃₃.

ამბრა || ამბარი — 237₁₄, 435₁₀, 435₁₈,
435₂₀, 435₂₂, 464₂₉, 465₅, 466₂₉
468₃₃.

ამბუთის ხილი — 572₁₉.

ამლაჯი || ამლაიქი || ამლაიჯი || ამლი-
ჯი — 98₅, 100₃, 100₁₂, 101₃, 110₂₆, 134₅₃,
134₃₅, 135₂₁, 335₃₇, 136₁₄, 138₁₈,
141₃₆, 166₂₄, 167₂₉, 179₁₀, 180₃₀,
185₅, 268₁₆, 312₁₉, 317₃, 330₂₃, 433₃₅,
439₄, 439₂₁, 440₃₃, 441₁, 441₆, 441₂₀,
450₁₉, 452₂₃, 468₃₉, 469₁, 470₁₃,
470₂₅.

ამლაჯი — 514₆, 522₂₆, 527₂₆, 589₉,
589₂₅, 590₃₃, 620₃₃, 691₁₃, 692₇,
604₃₇, 729₃₅, 730₂₈, 735₁₅, 786₄₀,
788₉, 788₂₁.

ამოდ ბოზიენი — 92₂₇.

ამონიკონი — 154₂₇.

ამუა — 254₁₇.

ამურთის თესლი — 200₂₁.

ამრიკონი — 254₃₂.

ამრისი || ამორისი — 437₃, 494₃₃, 495₃₈,
690₃.

ამრის ძირი — 653₂₅

ამფრიდიასი — 438₁.

ანაკუეთი (ხორბლის) — 280₁₂, 317₃₇,
514₃₆, 627₁₈.

ანაკუთის წყალი — 367²³, 387¹³, 389³⁵.
 ანანუხი — 254²⁶.
 ანგზათი — 768²².
 ანგინოზი — 556²¹, 561²⁷.
 ანგინოზის ძირი — 668³⁵.
 ანგუბდი — 271³⁹, 382²⁷.
 ანგლიის ნავდელი 340¹⁷.
 ანგუჟატი || ანგუმატი — 99³⁸, 258¹¹.
 ანდაკოკო — 674⁶, 686³⁶.
 ანდალი 587³¹, 666²⁵, 790¹¹.
 ანდარანი || ანდრანი — 229², 439³⁰,
 559²⁰, 732³⁶.
 ანდამატის ქვა — 342².
 ანდარუნი — 370¹².
 ანდაქი — 589⁷.
 ანდოკოტოს თესლი — 97²⁷.
 ანდრამაჯუის კუერი — 601⁷.
 ანდრენი მ[ა]რილი — 505²⁹.
 ანდრული მარილი — 735⁹.
 ანდრისონის თესლი — 95³³.
 ანდუბი || ანდუბია — 111⁷, 258¹⁴, 294³⁶,
 390⁸, 396³⁶, 418⁹, 478³⁵, 592⁶, 592³⁸,
 600³⁵, 635³⁶.
 ანზარუთი — 790²³.
 ანისონი 610¹⁰, 614⁴, 614¹⁹, 614²⁴, 614²⁸,
 642¹⁶, 661⁹, 680⁸, 686³², 687⁷, 690³²,
 718²³, 724³⁶, 725¹², 725²⁹, 738³⁸.
 ანისონის წყალი 507¹⁰, 507¹³, 520³²,
 534¹¹, 717³⁸.
 ანისონის ძირი 684³⁰.
 ანისული || ანისური — 103¹², 368⁸,
 387³¹.
 ანისურ[ი]ს თესლი — 636³⁵.
 ანომონი — 254¹⁶.
 ანტაქი — 293⁴⁶.
 ანტოვიო — 255²³.
 ანუშადურტი — 136².
 ანუჟაინ — უნდილი ყურძენი — 749²³.
 ანქამუში — 743¹⁹.
 ანქიდან — 734²⁵.
 ანცხოტი — 258²⁸, 649¹⁸.
 ანჰარო || ანჰარო — 178¹⁰, 178²⁵, 179²¹,
 179²³, 181²², 181³², 207³².
 ანჰარუთი — 277⁴, 300³, 331¹⁵,
 331²⁴, 332⁴, 338³⁶, 344³, 347³⁰,
 349²⁸, 350¹⁷, 350²⁴, 351², 353⁸,
 353¹⁷, 353²⁷, 353³⁴, 354⁶, 354¹⁸, 355²⁷,
 357³², 587²⁹.
 594¹², 594¹⁸, 623¹², 636³³, 646²²,

647³⁴, 648²⁰, 648²⁷, 649¹⁸, 650⁵,
 650³⁰, 651¹¹, 652⁶, 653⁵, 663²⁸, 733³⁹,
 738²¹, 755¹², 785¹³.
 ანძლატი — 771¹⁹.
 ანჯარქი — 745⁶.
 ანჯირი || ანჯურა — 245³⁸, 249³¹, 319²⁹,
 367⁶, 387¹⁰, 387¹⁴.
 ანჯუდანი — 123¹⁹, 127³, 133⁹, 136³⁵,
 161¹⁴, 419⁶, 437³, 439³⁵, 441²⁷,
 441²⁹, 603²⁶.
 ანჯურანი — 749¹.
 აპანი — 137¹⁶.
 აპლახი — 257³⁴.
 არავილი — 101²⁰.
 არამელი ლუქი — 457¹.
 არაზი — 318³³.
 არაყი — 471³², 471³³.
 არაყი ასპან — 245³⁰, 246¹⁵.
 არაშაბლანი — 725³⁴.
 არაჯი — 744²⁷.
 არდის (ველურის) თესლი — 95³⁴, 532²,
 571²⁷, 584⁴, 662²⁵, 705¹⁶.
 არდისა ჳია — 129¹⁸.
 არდის ფურცელი — 662²⁵, 685³⁴.
 არდის წყალი — 418²³, 419⁴⁰, 425¹⁷,
 495²², 533³⁵, 659³³, 685²², 715⁸.
 არვანა — 233⁴¹.
 არირია — 99²⁰.
 არკანი — 635⁵.
 არკონითა — 316⁴.
 არმელის თესლი — 610¹¹.
 არნიბუტი — 745³⁰.
 არნიყვაყვანე — 165²⁴.
 არნაპაეა — 125²⁹.
 არსასა — 419⁵.
 არსტენი — 96⁴.
 არსხათვი — 732²⁴.
 არტანიტას ძირი || ჯარბლავი — 116²⁵.
 არტახი — 358²¹.
 არტიანისა — 245³⁷.
 არტყანი — 251¹⁴.
 არფას ძირი — 668³⁸.
 არყანი — 634¹⁷.
 არყი — 165²³.
 არყნის წაშალი — 635³⁸.
 არწივის ნავდელი — 340¹⁷, 340²⁷, 344¹⁸,
 345¹², 346¹⁴.
 არჯისპი — 122³⁵, 286³, 341³⁰, 372¹³,
 372³⁸, 397²⁵, 420¹³, 549³⁶, 651¹,

650₂₀, 691₁₄, 691₁₆, 713₂₆, 734₄₀,
 744₁, 781₁₉.
 არჯასი მწვანე — 618₁₄.
 არჯასთაქინი — 93₃₈.
 ასა — 686₃₄.
 ასაბელ დიფრი — 123₂₂.
 ასადა — 744₁₉.
 ასათ — 329₃₈.
 ასა თირი — 750₃.
 ასარაღმი — 719₃₆.
 ასარიონი || ასარონი — 94₃₀, 96₂₀, 98₁₇,
 99₂₅, 100₃₅, 102₂₅, 106₂₄, 107₂, 107₁₅,
 111₇, 114₂₇, 115₂₂, 116₂₉, 125₄, 131₁₅,
 139₁, 150₈, 153₂₉, 156₂₅, 170₂₀, 170₄₀,
 174₃₇, 175₂₇, 195₅, 196₁₆, 197₂₄,
 198₁₆, 256₁₉, 294₃₈, 309₂₀, 309₂₈,
 427₃, 432₃₇, 433₉, 436₄, 436₂₇, 437₂,
 438₁₂, 448₂₁, 449₈, 462₁, 468₃₇,
 474₆, 500₃₉, 501₄, 501₅, 501₁₇, 503₇,
 503₂₂, 504₁₆, 507₁₈, 510₁₈, 511₃,
 533₂₈, 534₂, 534₅, 536₁₅, 534₁₀, 571₃₃,
 588₅, 602₄₁, 603₇, 603₃₄, 614₁₉, 614₂₅,
 634₃₅, 686₃₅, 725₂₆, 725₃₃, 739₂₁,
 789₁₄.
 ასბა — 627₂₉.
 ასბაღჯი — 166₁.
 ასბაღუნი — 587₂₉.
 ასთ[ა]მნიკონის მარტუ[ა]ლი — 662₄.
 ასთ[ა]მნიკონის ქაშთაქი — 689₃.
 ასთარი || ასთანი || ათარი — 408₂₆,
 436₁₆, 444₃₉, 447₅, 448₁₂, 449₅.
 ასთიმიკონი — 476₃₅, 477₆, 478₄₁.
 ასთონი — 544₂₅, 787₂.
 ასი — 446₃, 446₁₅, 448₁₃, 449₃₇, 449₃₉,
 450₂, 601₂₅, 690₃₃, 691₉, 694₃₇.
 ასისა — 429₁₄.
 ასის გამოწურვილი (წყალი) — 571₁₄,
 573₂₂, 573₂₅, 618₁₀, 685₁₂, 692₁₁.
 ასის ზეთი — 499₅.
 ასის რუბი — 691₃₂.
 ასისთანელი — 91₂₀.
 ასის ფურცელი — 576₂₅, 576₃₇.
 ასეატაკი — 755₃₁.
 ასეატის კორცი — 415₃₇, 504₃₀.
 ასეილი — 93₂₁, 94₁₀, 96₄₁, 254₈, 316₂₀,
 744₃₂.
 ასეოდარონი (ველური ნიორი) — 93₂₅.
 ასეოლოკანდრონი — 506₂₅.
 ასლი — 763₂₈.

ასლუსი — 164₃₉, 165₂₅, 165₂₉, 169₂₈,
 247₃₆, 252₄, 368₂₃, 387₁₃, 416₁₁.
 ასმანჯუნი — 748₂₉.
 ასო || ასო — 214₁₉, 214₂₁, 216₁₂, 218₁₄,
 219₂₁, 237₉, 246₂₉, 253₂₈, 265₈, 265₇,
 266₁₀, 266₁₅, 447₅, 457₂₅, 457₃₈,
 458₂, 459₁₂, 710₂₄.
 ასონი [კაკაბა] — 756₂₃.
 ასორიკის თესლი — 99₃₈, 641₁₀.
 ასპალანი — 351₂₆.
 ასპანახი — 274₁₁, 274₃₁, 275₂₃, 281₁₀,
 331₁₁, 336₁₈, 336₂₀, 346₂₉, 362₃₈,
 364₁₂, 369₂₈, 379₃₃, 382₂₁, 384₃₈,
 416₁₇, 636₆.
 ასპანი — 587₄₁.
 ასპანური სურმა — 630₁₀.
 ასპარეზი — 750₇.
 ასპაპანი — 91₃₃, 91₁₄.
 ასპი — 92₁₇.
 ასრიონის წყალი — 507₃₇, 533₂.
 ასტაბიხი — 717₁₉.
 ასტამტიკონი — 298₂₆, 303₃₄, 305₃₂,
 307₁₇.
 ასტიცესი — 783₉.
 ასტომზიონი || ასტამზიკონი || ასტაზ-
 მიკონი — 418₃₈, 436₃₃, 447₂₂, 495₁₂,
 496₈, 496₄₁.
 ასტოღია — 254₁₁.
 ასტროზოდისი || ასტოვანოდოსი || ას-
 ტანოდოსი — 114₁₁, 154₃₇, 156₈,
 254₂₀.
 ასტფარ — 254₇.
 ასურული ძირა — 336₂₅.
 ასფანდა ფადისა — 122₂₉.
 ასფარის თესლი — 259₂, 635₁₈.
 ასფაურარაყი — 320₈.
 ასფიოში || ბაზრყატუნი || მრავალძარ-
 ღვის თესლი. — 444₂₇, 564₃₅, 566₃₉,
 609₂₈, 671₁₅, 749₂₈.
 ატამი — 370₁₈.
 ატლასუხია — 232₈.
 ატმის ზეთი — 288₇, 358₃₄.
 ატმის ფურცელი — 359₂₇.
 ატრეფული — 285₂.
 ატოქა — 782₉.
 ატრია — 281₈, 319₃₇, 362₃₈.
 ატრიჭოლე — 254₁₂.
 აუბალ კამალი — 101₁₄.
 აუთიშონი — 673₉.

აფარბიონი — 101₁₃, 102₂₆, 108₄, 113₁₃,
116₃₀, 118₁₂, 118₃₅, 121₂₀, 122₂₄,
153₁₆, 154₃₅, 155₁₇, 156₁₀, 178₉,
181₂₀, 326₁₉, 326₂₁, 502₁₉, 524₂₀,
524₃₁, 525₁₇, 526₄₁.

აფარსალიონი — 156₈.

აფასალანტოსი — 254₃₃.

აფაშარი — 351₃₅.

აფაშ[ა]რჯი — 497₁₅.

აფთარი — 753₂₃.

აფთარისა ნავლეი — 289₂₇, 784₃₇.

აფთარის ცმელი — 302₂₃, 325₃₃.

აფთი — 746₁₅.

აფთიმონი — 135₄, 153₁₀, 153₁₉, 153₃₀,
153₃₅, 154₂₆, 155₁₈, 155₂₇, 158₁₉,
166₂, 166₁₅, 167₂₄, 169₃₅, 170₁₉,
174₃₅, 175₃₀, 178₇, 178₃₆, 182₂₇,
253₃₁, 275₁₉, 279₂₉, 293₃₈, 294₄₀,
299₅, 299₃₉, 305₃₄, 307₁₆, 307₂₂, 310₆,
310₃₀, 312₂, 312₈, 322₁₇, 322₃₈,
326₂₀, 326₂₉, 434₂₂, 469₂₉, 469₃₆,
470₅, 470₁₅, 427₂₁, 499₂₀, 502₂₄,
513₁₃, 514₃, 514₁₀, 515₄₀, 520₃₆,
521₈, 522₃₈, 532₂₆, 533₁₂, 541₂₃,
542₃, 729₂, 736₃₅, 785₃₆, 786₃₄, 787₁₇,
788₂₂.

აფთიმონი აკრიტი — 159₂₃, 163₃, 163₇,
165₃₆, 174₃₅, 175₁₅, 178₃₆, 183₉.

აფთიმონი ბერძული — 505₃₄.

აფთიმონის მათბუხი — 411₂₀, 617₂₆,
689₃.

აფთიმონისტაბიხი — 155₅.

აფილონი || აფილიონი — 102₂₆, 103₇,
104₃₆, 786₁.

აფიონი — 93₂₃, 94₂, 95₅, 95₂₉, 95₃₆,
96₈, 96₁₈, 96₂₅, 97₁₄, 97₂₇, 99₂₄, 100₂₃,
103₂₇, 108₄, 108₂₅, 114₁₃, 114₂₅,
115₃₃, 117₁₃, 118₁₈, 118₂₀, 118₃₅,
119₂₂, 121₁₇, 121₂₂, 123₁₃, 125₃₁,
127₃₅, 128₈, 130₃, 130₂₆, 141₁₃,
157₁₀, 185₅, 185₁₄, 185₃₅, 191₃₂,
192₁₃, 195₁₉, 197₃₆, 198₂₄, 199₆,
203₂₅, 204₂, 204₁₈, 246₃₈, 247₁,
251₄₀, 253₃₃, 353₂₀, 251₁₀, 314₂₀,
354₃₁, 355₁₆, 358₉, 370₂₈, 379₂, 423₁₉,
426₁₂, 426₁₄, 435₁₆, 435₁₇, 435₃₉,
461₂₆, 461₃₈, 472₁₆, 473₃, 473₁₂,
476₃₈, 503₉, 507₂₆, 544₂₂, 559₁₇,

561₁, 569₁, 569₁₇, 569₃₃, 570₃, 570₁₁,
570₂₇, 571₁, 571₆, 571₂₀, 571₂₈, 571₃₂,
571₃₆, 572₅, 572₃₃, 572₄₀, 573₁₀,
573₁₉, 574₃, 574₈, 575₁₅, 576₂₆, 587₁₁,
587₁₄, 601₄₁, 602₂₀, 603₁₄, 610₇,
613₃₃, 622₁₂, 637₃₂, 638₄.

აფიონი — 652₁₂, 665₁₈, 666₁₆, 668₂₆,
684₃₈, 691₁₅, 691₁₉, 691₃₅, 719₃₇,
738₃₅, 786₈.

აფიონის კუერი — 569₁₅.

აფლონია — 373₃₃.

აფლონია რუმი — 363₁₄.

აფლონი ბერძული — 103₁₃.

აფლონი ფარსისა — 104₂₇.

აფლონი პირლუმი — 103₁₄.

აფრაბუნი — 461₃₇.

აფრაბუნი — 525₄.

აფრამტიკონი — 350₁₅.

აფრამტიკონი თეთრი — 353₃₂.

აფრასიონი — 106₂₆, 106₃₂, 107₁₇, 117₁₅,
118₈, 125₁₂, 154₃₂, 155₁₉, 256₂, 614₂₇,
744₁₂.

აფრასიონის ტაბიხი — 614₁₃.

აფრასიონის ძირი 614₈.

აფრიბუსი (აფრიბუნი) — 509₄₀.

აფრიკონი || აფარიკონი 93₃₇, 254₂₃,
254₃₄.

აფრიმონი — 533₁₂.

აფსანთანია — 413₁₀.

აფრტანუნი — 254₁₃.

აფსანთი || აფსინთია || აფსინთა || აფ-
სინონი — 253₃₁, 257₄, 270₂₈, 437₃,
444₃₂, 444₃₄, 447₂₆, 456₄, 494₃₈.

აფსარის თესლი — 785₃₄.

აფსინფანის შარბათი — 558₂₈.

აფსინთი, აფსინდი — 499₃, 500₂₄, 500₃₉,
501₄, 504₁₅, 506₁₄, 507₃₄, 507₃₈,
508₁₃, 508₃₂, 510₁₆, 511₉, 526₁, 526₁₂,
526₁₅, 533₃, 533₂₈, 534₁, 534₅, 543₇,
543₃₉, 568₂₁, 586₂₁, 666₃₁, 665₃₀,
667₃₇, 665₉, 687₁₃, 734₁, 737₁₀.

აფსინდი — 113₁₂, 126₁₇, 154₃₄, 156₄₀,
157₁₉, 159₂₈, 162₂₄, 167₂₀, 194₅,
198₁₆, 209₁₉, 209₂₉, 222₃₂, 233₂₄,
300₂, 334₂₂, 410₂₁, 412₃₁, 413₁, 419₈,
419₃₅, 423₁₈, 434₃₄.

აფსინდის გამოწერილი, წყალი — 500₂₈,
501₃₄, 524₂₂, 536₁₅, 545₁, 546₁₆,
666₁₃, 666₂₅.

აფსინდის შარაბი — 233₁₃.
 აფუნ — 245₃₁.
 აფქართიქი — 566₄₀.
 აფშართიქის წყალი — 567₂.
 აფშისჯი || სპეტი ეგუიპტური || აფსი-
 ზაჯი — 124₁₇, 124₂₃.
 აფშრიჯათი — 691₃₀.
 აქალისი. ძარღვი — 276₁₉.
 აქამენდრეოსი — 326₂₀.
 აქილალმელქი || აქილალმალუქი || აქი-
 ლალმალქი — 114₁₆, 114₄₀, 123₂₀,
 132₂₄, 200₉, 201₂₀, 205₃₀, 210₆, 212₂₂,
 311₄, 338₃₅, 366₂₂, 428₁₀, 445₁₂,
 471₁₅.
 აქლემის სკუნტლი — 753₂₅.
 აქლემის სძე — 178₁₄, 542₂, 600₃₃, 771₂₁,
 771₂₈, 783₂₀.
 აქლემის ტუინი — 752₁₉.
 აქლემის ფსელი — 178₁₄, 543₂₄, 546₂₁,
 546₂₄, 585₆.
 აქლემის კორცი — 767₄.
 აქსირი — 350₂.
 აღევიფანჯი — 321₂₄, 325₃₅.
 აღმუმ — 254₅.
 აღსრნია — 257₃₉.
 აღტორი — 624₉, 628₃₅, 638₃₃, 639₉,
 644₂₆.
 აღტორი თეთრი — 638₂₇.
 აღტორის მუზადარი — 638₃₃.
 აღტორის წყალი — 638₃, 732₃₃.
 აღუშბანქის თესლი — 787₁₃.
 აღჩქატაქი — 257₂₃.
 აყაყია — 237₃₀, 471₂₈, 473₁₀, 561₃₈, 631₁,
 734₂₄.
 აყირო — 242₃₄, 243₂, 276₆, 284₁₂, 315₁₆,
 379₃₁, 379₃₃, 386₂₀, 386₂₇, 387₁₅,
 387₃₅, 389₁₂, 400₁₉, 400₂₂, 416₁₈,
 416₂₄, 426₁, 451₃₂, 454₁₇, 467₂₇,
 470₁₈, 477₄₀, 492₁₆, 494₄, 532₄, 546₃₇,
 585₃₉, 617₂₈, 708₁₉, 713₁, 721₁₃, 373₁₄,
 714₁₄, 714₁₉, 714₂₇, 715₃₁, 715₃₉.
 აყირო გამოზრდილი — 242₃₀.
 აყიროს ზეთი — 268₃₉, 287₃, 292₁, 320₂₅,
 643₂₀, 713₂.
 აყიროს თესლი — 184₅, 184₁₇, 274₁,
 274₃₂, 275₂₄, 275₂₉, 287₁₂, 320₂₅,
 378₇, 384₁₁, 384₁₂, 512₁₃, 513₃₄, 514₆,
 516₁₂, 516₃₀, 622₃₉, 708₃₈.
 აყიროს თესლის ზეთი — 708₃₅.

აყიროს ქერქი, ნაფრცქუნნი — 546₁₈,
 645₅, 714₅.
 აყიროს სახურებელი — 660₇.
 აყიროს წყალი — 627₃₀, 721₁₁.
 აყირყარა || აყარყარა — 96₂₇, 97₁₅,
 98₁₉, 103₂₉, 104₂₀, 224₃, 364₂₈, 370₁₅,
 373₁₄, 373₁₇, 373₃₀, 391₃₄, 392₈,
 392₂₅, 393₁, 393₉, 394₁₅, 395₆,
 395₁₇, 395₂₂, 397₆, 398₂₃, 399₄, 399₂₇,
 417₂₅, 427₂, 436₃₀, 461₄₀, 479₁, 502₃₆,
 510₄₀, 527₃, 527₁₉, 547₂₅, 547₃₂,
 547₄₀, 549₁₆, 549₃₆, 569₇, 603₂₅,
 635₁₇, 643₁₃, 695₃₃.
 აყლი — 565₃₄.
 აშაყი — 417₃₂, 417₃₃.
 აშინა — 635₃₃.
 აშკაყელა || აშყაყელი || არს ცუენტრის
 ძირი — 144₃₃, 151₂₇, 176₂, 240₂₀,
 462₂₃, 742₂₄, 747₃₅.
 აშნან — 474₇.
 აშყი — 630₃₈.
 აჩარ-ფაჩანი — 461₄₁.
 აცამემცა — 256₃₅.
 აციწარი — 254₃₆.
 ახლატნი — 297₁₂, 299₁₇.
 ახრისა — 114₁₀.
 ახტურის ხის გომიზი — 256₃₄.
 აჯარალიუდი (აჯარალი უდი || ურთა-
 გავა) — 613₁₇, 613₂₂.
 აჯირღაბათინ — 246₁₃.
 აცსენა დღესკორის — 744₃₅.
 აპასა — 439₃₇.
 აპემაჰმუჩუხი — 123₁₇.
 აპინდამი — 452₁₈.
 აპლი — 450₁₉.
 აპმაპა — 228₄₁.

ბ

ბააკი — 154₁₀.
 ბაამანი — 135₅, 135₆, 277₂₄, 300₃₈,
 310₁₈, 311₁₃, 312₁₅.
 ბაბაყელის თესლი || ბაბაყელის წყალი —
 171₁₅, 706₂₃.
 ბაბასა — 373₃₈.
 ბაბინა — 366₂₂.
 ბაბუნაჯი — 102₃₇, 106₉, 205₂₀, 210₅,
 211₁₁, 211₂₆, 211₂₁, 212₂₉, 254₃₂,
 255₈, 271₂₆, 278₉, 283₂₇, 311₄, 317₃₈,
 320₁, 324₂₄, 327₃₃, 331₁₀, 356₂₁,
 365₃₅, 416₄₂, 444₃₄, 445₁₂, 471₁₄.

509²⁷ 510⁶ 510²⁹ 510³⁴ 527²⁶
 547², 547⁸, 611³⁹, 612⁵, 625⁶, 627¹⁷,
 636²⁰, 636²³, 645¹³, 665¹⁰, 690⁶,
 700² 700¹⁶ 700¹⁹ 717¹⁰ 724¹⁹
 743²⁴, 748²⁴.

ბაბუნაჯულაბა — 170²⁸.

ბაგე — 253¹⁰, 265²⁷, 369¹, 486²⁵.

ბაგრატიის შექმნილი წამალი — 641¹³.

ბაღაბი — 194³⁰, 237²⁸, 237³², 424¹⁵,
 425¹³, 431³, 431⁵, 431¹³, 431¹⁶, 431²³,
 434⁷, 435¹⁹, 462¹¹, 670²⁷, 731²⁸.

ბაღა ვარდი — 162³⁵, 171²¹, 718³¹.

ბაღარე — 311¹⁷.

ბაღრანგი || ბაღრანგი || ბაღნაგი —
 346²⁹, 351²⁰, 465¹³, 470³⁴, 494⁴,
 785¹².

ბაღინჯანი || ბაღინჯარი — 245¹, 245³.
 ბაღრუჯისა თესლი || ბაღრანჯაბუის
 თესლი || ბაღრანჯობი || არს ტენ-
 ცო შინაური პიტნაც — 113⁴, 312¹⁴,
 470¹⁴ 472¹² 748³⁵

ბაე — 112¹⁶, 187¹⁰, 189³, 191²⁴, 199⁷,
 199⁹, 707²⁴, 714²¹.

ბაგრუცი — 122³⁵, 131³⁰, 200²⁴, 206¹³,
 220³⁷ 221¹⁵ 221¹⁹ 220²⁴
 276³⁶, 291²⁵, 292¹⁰, 292¹⁹, 292²⁴,
 301¹⁸, 302³⁴, 303⁶, 304²⁶, 345³⁰,
 347²⁵, 351¹⁹, 360⁵, 360²³, 432¹⁹,
 432²⁷, 432³⁰,
 432²⁷, 432³⁰, 508³⁰, 509¹⁷, 510⁵,
 523²⁴, 525²⁹, 525³², 526³⁴, 533³⁷,
 534²⁰, 535²⁵, 549⁹, 549¹⁵, 550⁶, 583³⁴,
 586²⁷, 587²³, 587³⁰, 587³⁰, 620²⁰,
 620²⁹, 666²³, 666³¹, 712³, 731⁸,
 731¹², 731²⁴, 781²¹, 782²⁴, 788²⁷,
 789²⁵

ბაგშარცი || ბაგსარცი — 497¹⁵ 574²⁸
 786³⁴, 787¹⁷.

ბაზარა ქაშუტი — 232⁹.

ბაზბაზი — 468³⁸, 479¹.

ბაზრაკონა — 123².

ბაზრამბო — 473¹⁶.

ბაზრაყატუნი || ბაზრაყატონი || არს
 მრავალძარღვის თესლი — 85³⁸, 120¹⁸,
 120²⁴, 126⁵, 163¹⁷, 163¹⁸, 163³⁷,
 164¹¹, 264¹⁵, 167², 182¹, 184⁸, 191²³,
 192¹⁰, 192¹³, 193⁴, 203³, 203⁸, 203¹⁴,
 203²³ 213³² 245³⁷ 246³⁶ 247³²

249⁹, 249¹⁸, 250⁴⁰, 253¹², 273³⁶,
 280², 284⁷, 313⁶, 398³, 357³, 369²⁶,
 378⁵, 382¹⁹, 383³⁷, 283³⁸, 384¹⁰,
 384¹¹, 384²⁹, 386¹⁴, 386¹⁹, 387³⁵,
 394⁹, 400²¹, 425²⁷, 454¹⁷, 455¹⁵,
 455²², 468²¹, 470¹⁸, 472²⁷, 473¹¹,
 475¹, 475¹¹, 475²², 476³⁹, 513⁶, 513²¹,
 513²⁸, 514⁷, 514²⁰, 557¹¹, 559³⁷,
 636⁶, 645²⁶, 650¹⁹, 707¹⁷, 713¹, 716⁸,
 742⁴, 748⁷.

ბაზრაყატუნი ბაღდადური — 709⁸

ბაზრაყ[ა]ტუნის ლაბა — 512²⁰, 629⁴⁰,
 731⁹.

ბაზრაყატუნის ლოფი — 733²³, 733³².

ბაზრაყატუნის ლობი — 560²⁹.

ბაზრაყატუნის შარბათი — 627³¹.

ბაზრაყატუნის წყალი 514²³, 566¹³, 566²²,
 641³⁷.

ბაზრუთი || კიტრის თესლი — 540³⁹.

ბაზრულ ბანგი || ლენცოფის თესლი —
 104¹⁸, 559¹⁷.

ბათრიჯანი — 470²³.

ბაილა || ბაილი — 306⁷ 306¹² 314⁵
 386²⁷, 388¹¹, 509³¹, 559¹³, 619²¹,
 623²⁷, 764⁶, 785²¹.

ბაილის წყალი — 522², 634¹⁴.

ბაკლითალამკა || ბაკლითალამკა —
 183²⁸, 191²⁶, 748²⁵.

ბაღდადური — 115³⁶, 665²², 731¹⁶, 746⁵.

ბაღაიჯი || ბაღაიჯი — 110²⁶, 420².

ბაღაკათალ-მაკი იემენი — 708¹⁹ 713¹

ბაღარჯობარი — 717⁴¹.

ბალსანი || ბალსანი — 94³⁰ 103²⁰
 115⁵, 111¹⁶, 114¹⁷, 115³⁵, 118¹⁴,
 124³⁰, 138²¹, 160³⁴, 177³, 182²⁵,
 294³⁵, 294³⁵, 309²¹, 423²⁹, 432³⁵,
 437¹¹ 446²⁷ 448⁸ 479³ 511¹ 511²⁰
 533²⁹, 544⁷, 570⁴, 572¹⁸, 725³⁴,
 746³, 756²⁷.

ბალსანის ზეთი — 93²⁷, 94²⁵, 96¹, 96⁹,
 96²⁷, 96²⁹, 97²⁶, 97³⁵, 121⁵, 125³⁶,
 141¹⁶, 141²², 151³, 215³¹, 215³⁴, 229²,
 291⁵, 291³², 257³⁴, 360²⁴, 387³¹, 432²⁴,
 435²⁰, 438¹⁰, 448³⁴, 449⁶, 462⁴¹,
 507¹, 511³, 511¹⁸, 687²³, 755⁸, 786³²,
 787¹².

ბალსანის თესლი — 501¹⁸, 506⁴⁰, 510¹⁸,
 511¹⁸, 544¹⁹, 602²⁸, 602³⁹.

ბალსანის ხილი — 786²³, 787⁷, 789⁴.

ბალარგის ფქუილი 96²², 444²², 444²⁴,
 499³, 548⁴, 548¹⁵, 550⁴, 662³², 663¹⁵,
 693⁴⁰, 755³⁴, 789²³.
 ბალბა || ბალბასა [სახერეტელი] —
 419³⁰, 499⁸.
 ბალ-ბალასანი — 614⁴, 614²⁰.
 ბალბაქი — 286⁷.
 ბალთარ[ა]კი — 521¹².
 ბალი — 98²¹, 101¹⁷, 134¹⁰, 137¹⁸, 218¹⁷,
 323⁹.
 ბალილა ალია — 169³⁴, 170³⁰.
 ბალილაგი — 98⁴, 98¹³, 101⁸, 132³¹,
 134³⁴, 135²¹, 135³⁷, 136¹⁴, 138¹⁹,
 141³⁶, 165⁴¹, 166²⁷, 167²³, 180²⁹,
 181⁵, 218¹¹, 241⁴¹, 242³, 268¹⁶
 310⁴, 317⁸, 433³⁵, 439⁴, 439²¹, 441¹—
 441⁷, 441²⁰, 442²⁴, 450¹⁶, 510⁴, 514⁷,
 520¹⁶, 589²⁵, 620³³, 729¹, 736¹¹,
 786³⁴, 788⁹.
 ბალიაქი || ბალილაიკი — 100³, 100²,
 101², 786¹⁰, 788²².
 ბალსა — 255¹.
 ბალლაში — 88¹³, 88²², 112¹, 112², 164²,
 169²⁷, 223²⁷, 267¹³, 267¹⁶, 269¹⁷,
 381³, 433⁵, 435³⁹, 443¹⁶, 443²⁸,
 454²⁵, 461²², 462³⁵, 463²¹, 465³⁸,
 469²⁷, 476⁴, 476⁶, 476¹³, 476¹⁸,
 478⁴⁰, 479²⁶, 482⁷, 482²³, 482³²,
 482⁴⁰, 485⁹, 486²⁷, 668²¹, 726¹⁰,
 764³⁰, 785²⁶, 789¹⁹.
 ბალლაშის ამოღების წამალი — 641⁹.
 ბალლარი — 637¹⁵, 501²⁹.
 ბამანი — 98¹, 100², 461⁹, 560¹¹.
 ბამბა — 134¹¹, 184²⁶, 185³, 190³¹, 190³¹,
 190³⁴, 206¹⁴, 210¹⁷, 210²⁹, 214³⁶,
 214²³, 220⁶, 362²⁵, 380³⁸, 646²,
 651⁸, 651¹⁴, 652⁸.
 ბანბა — 289³³.
 ბანბაყის ძირი — 101¹⁴.
 ბანის ზეთი — 609²¹, 689³³, 690⁷, 733².
 ბანეაშა — 248⁹, 386¹², 475²¹.
 ბარაბო || ბარანბო || ბარაბო — 100¹,
 111³², 112²¹, 253³⁸, 279²⁸, 317¹⁰,
 624²⁴, 639²³, 644⁵, 650¹⁹, 788¹¹,
 788²³.
 ბარადმონი — 745¹⁵.
 ბარაზომი — 252².
 ბარბასა — 132²⁵, 134³⁷.
 ბარბარინგია — 77²⁸, 89²⁷.

ბარბარისი — 196¹⁷.
 ბარბიონი — 558⁴.
 ბარბუზან — 255⁶.
 ბარგუჭტი, ბარგუჭტი — 623¹³, 624²⁰,
 630¹⁸, 631²³, 643³⁸.
 ბარგეატ — 255⁷.
 ბარკალი — 785⁷.
 ბარლა || თრინჯ ბ[ა]ლ[ა]ხი — 513¹².
 ბარდნობი — 167²¹.
 ბარნაჭი — 745²³.
 ბარცუნუტია — 254¹³.
 ბარცუნაკი ყუთიელი — 653²³.
 ბასდი || ბაზდი || ბასალი || ბასათი —
 257³⁰, 461⁷, 461⁴¹, 461³⁹, 468¹⁰,
 469⁷, 470¹⁶, 502⁸.
 ბასალიცე || ბასალიყე || ბასალიყი ||
 ბასილიკი — 79⁵, 83²⁵, 84¹⁶, 107²²,
 464⁷, 489³⁵, 478³¹, 495⁴, 748¹⁵.
 ბასბასა — 98⁴, 110²⁹, 125⁵, 125³⁰, 137²,
 143²⁷, 145²⁹, 146¹⁵, 146²⁹, 149²⁶,
 150³⁶, 234¹, 234¹⁶, 309²⁹, 435¹²,
 479⁶, 557⁴.
 ბასბაი — 532²⁵.
 ბასბა მწვანე — 186¹².
 ბასეაქი || ბასეიჭი || ბასეიჭი || ბასბა-
 სი — 433³⁴, 434⁷, 440¹³, 441³⁰,
 იჭი — 145³⁴, 162²⁶, 169¹⁴, 169³⁵,
 170²⁰, 257¹⁵, 294⁴⁰, 310³, 312⁸,
 522²⁵, 541¹⁸, 729², 737³⁴.
 ბასთრა — 541¹⁵.
 ბას(ი)ლიკონის მარამა — 664⁴.
 ბასლიკონი — 351¹³.
 ბასრანა (ქართულად წყლისა მსმელსა
 ჰქვიან პირველი სახის სისხა) — 518¹⁵.
 ბასრი — 136³.
 ბატი (ხორცი, ცმელი, ქონი) — 272⁸,
 323⁷, 323¹³, 338²⁴, 359³, 359¹¹, 380¹⁴,
 384¹⁷, 385²⁵, 401²³, 446³⁹, 447³³,
 451¹², 452²⁰, 476⁴¹, 521³¹, 561²⁷,
 564²⁶, 564³⁹, 565³¹, 610²⁸, 636²⁵,
 646²⁶, 654¹³, 664⁵, 679²⁷, 680¹²,
 733²², 769⁴, 769²⁵.
 ბატენის ღუძილი — 642³².
 ბატიკაბანჯა — 254¹⁶.
 ბატანი (ტენი, ენა, ხორცი). — 276²⁴,
 401⁶, 401²⁷, 466¹, 492¹¹, 492³³.
 ბაულაი — ლუვაი — 749¹⁴.
 ბაქსიმანდი — 490³⁰.
 ბალაჯაბარი — 123⁴.

ბაღბაქ — 255₃.
 ბაღელა — 259₄.
 ბალიშეი — 255₁₀.
 ბაღლაჯი — 136₃₇.
 ბაღუშტ[ა]კი — 592₁₇.
 ბაყლი — 81₁₁.
 ბაყის წამალი — 630₂₉.
 ბაშახტაკი — 788₁₂.
 ბაშბუნჯი — 101₁₀.
 ბაშხტაქი — 294₂₈.
 ბაჩე — 147₂₈, 147₂₀, 148₂₉, 149₁, 149₁₁,
 163₃₈.
 ბაჰმანისუზა — 375₂₆.
 ბაჰანი წითელი — 143₃₂.
 ბაკი — 741₄.
 ბედსტარი — 357₃₉, 636₃₄.
 ბედნანჯრის ზეთი — 636₁₆.
 ბეეს მარცვალი, გურკა — 706₁₇, 708₁₄.
 ბეეს წყალი — 707₁₃, 709₂₂.
 ბეჟეანის გომიზი — 624₁₉.
 ბეზანჯირი — 317₃₉.
 ზეის რუბი — 691₁₂.
 ბელიდარი 245₃₅.
 ბელეკონის გომიზი — 105₃₃, 105₃₄.
 ბელეკონის კევი — 93₃₂, 94₃, 254₈,
 446₂₅, 447₈, 546₃₁, 548₃₈, 588₆,
 664₇, 664₉, 668₂₃, 684₇, 684₃₇, 685₁₄.
 ბელეკონის ზეთი — 583₃₃, 680₁₈.
 ბელეკონის თესლი — 671₂₃.
 ბენდელანი — 448₃.
 ბერვის (წამალი) — 585₃₃, 588₁₉.
 ბერი — 131₂₁, 144₇.
 ბერბარისი — 500₁₂.
 ბერძელი — 254₃₇.
 ბერძელი ამითასა — 257₃₁.
 ბერძნული აფსინთი — 503₃₆.
 ბერძნული ზეთი — 120₃₃, 202₃₂, 358₂₁,
 358₂₆, 359₁₈, 367₄₁, 371₂₇, 372₉,
 374₁₅, 420₃₁, 448₁₇.
 ბერძნული ზეთი — 523₁₉, 549₃, 549₁₀,
 583₃₃, 592₉, 604₁₀, 620₁₉, 620₃₀,
 622₂₆, 623₁₅, 624₂₃, 624₂₉, 626₁₁,
 626₂₂, 630₁₃, 631₂₂, 631₃₇, 637₄, 637₂₅,
 643₁₁, 643₃₇, 646₂₁, 646₃₅, 664₁,
 664₆, 664₂₇, 724₂₇, 725₁₃, 729₁₃,
 762₃₃, 763₈, 780₃₆, 781₆, 781₁₁, 781₁₅,
 783₇, 647₁₉, 647₂₈, 648₅, 648₁₇, 642₂,
 649₃₉, 650₁₅, 652₃₉, 790₁₇.
 ბერძნული თიხა — 104₃₅, 108₁₉, 108₂₅,

116₃, 140₇, 379₄, 707₁₁, 707₁₉, 707₂₈,
 707₃₅, 708₉, 708₁₅, 713₁₃, 715₆, 782₁₂.
 ბერძნული საკმელი — 258₂₄.
 ბეჟელი მეფისა — 506₂₅.
 ბეჟ — ფ[ა]შარჯი — 605₂₃.
 ბზა — 357₁₇.
 ბზის მუკლი — 120₁₁.
 ბია || ბიე || ბაე, ბეი (ფურცელი, შარ-
 ბათი, რუბი, ყუაფილი გურკა გამოზრ-
 დილი) — 164₁, 184₆, 184₃₂, 186₁,
 225₃₁, 231₁₂, 231₃₂, 244₁₁, 253₁₂,
 313₆, 331₄, 378₃₈, 379₃₆, 383₁₆, 386₂,
 386₂₀, 393₂₃, 398₃₃, 402₁₃, 409₃₅,
 413₃₅, 414₁₄, 416₁₀, 422₁₈, 429₆,
 429₆, 430₁₁, 430₁₃, 455₃₈, 456₃₂,
 456₃₀, 457₂, 457₉, 466₁₃, 467₃₅, 456₃₀,
 457₂, 457₉, 466₃, 467₃₅, 489₂₅, 505₃,
 513₁₅, 555₃₃, 559₁, 559₂₅, 651₁₂,
 521₁₂, 629₁₉, 640₆, 644₃₀, 644₃₁.
 ბიის გუარიშ[ა]ნი — 558₂₈.
 ბიის გული — 653₁₉.
 ბიის კურკის გული, ბიის კურკა —
 625₂₄, 629₁₀.
 ბიის რუბი — 559₂.
 ბიის სასმელი — 644₂₅.
 ბიის ფურცელი 565₃₆.
 ბიის შარბათი — 556₂₆, 564₂₄, 565₁₀,
 627₃₈.
 ბიის წყალი — 629₂₆.
 ბინო — 164₁₀.
 ბირე — 168₂₂.
 ბირუჩ — 245₃₃, 252₄₁.
 ბისტქარბა — 473₂₉.
 ბიხი — 734₂₅.
 ბოგაი — 738₂₉.
 ბოგრა — 256₃₅.
 ბოგზიდანი — 134₃₇, 149₂₃, 151₂₃, 151₂₄.
 ბოკილი || ბოკელი — 422₃, 446₁, 446₃,
 446₁₅, 447₃₀, 493₂₀, 494₁₀, 496₁₁,
 666₈.
 ბოკელი ბერძელი — 576₂₅.
 ბოკელი კმელი, იერუსალემელი — 508₁₂.
 ბოკელი იელტსარემული — 518₄₀, 509₂₉,
 575₃₈, 576₃₈.
 ბოლოკი (ბოლოკის თესლი, ბოლოკი გა-
 მოზრდილი) — 99₃₇, 102₃₄, 108₁₅,
 136₃₈, 151₃₂, 152₁₈, 164₄₁, 244₃₅,

244₃₈, 247₁₉, 290₄, 313₄, 360₁₃, 360₁₉,
360₂₄, 360₂₂, 360₃₁, 387₃₀, 443₂₃,
443₃₁, 479₃₃, 535₂₂, 556₂₀, 592₉,
635₃, 637₂₄, 640₃₂, 641₆, 641₁₄,
641₁₅, 641₁₇, 718₁₁, 763₃₈, 784₄,
784₁₁, 614₃₇, 641₁₁, 726₂₇, 787₈.

ბომბონი || ჰასი — 603₂₆.

ბორა || ბორაკი || ბორაკი — 246₂₀,
247₃₈, 250₉, 250₁₈, 250₂₇, 250₃₄,
251₁₉, 252₃, 252₃₅, 295₃₀, 316₄,
316₇, 319₂₄, 323₁₆, 323₁₁, 333₂₉,
333₃₃, 339₂₈, 341₁₉, 343₃, 362₁₅,
367₁₉, 371₂₅, 372₁₄, 372₃₈, 375₈,
376₂₉, 515₂, 521₃₃, 527₂₇, 527₃₀,
542₂₀, 622₃₅, 630₁₈, 631₂₆, 633₃₈,
635₁₆, 636₃₃, 637₇, 637₁₂, 637₂₁,
637₃₉, 728₃₁, 733₃₄, 762₉, 762₂₃.

ბორადას ეანთი — 249₁₇.

ბორასიანი — 431₂₅.

ბორიდან — 694₁₀.

ბორღალნი — 91₅.

ბორჯალი — 86₁₁.

ბოსანი — 741₁₀.

ბოსტანთა შროშანის ძირი — 780₃₃,

ბოსტანფლული — 456₄₀.

ბოტომის კევი — 360₂₈.

ბოქურდანი — 254₃₉.

ბრანგი — 441₂₂, 450₁₅, 586₂₂.

ბრანგი ქუაბული, ქაბული 590₂₁, 590₃₁,
591₃.

ბრასის წყალი — 126₂₆.

ბრინჯი — 250₄₀, 254₃, 409₃₇, 410₆,
415₂₀, 452₁₆, 490₃₉, 559₄₁, 560₄, 560₁₃,
561₈, 564₃₉, 565₂₉, 567₅, 575₄.

ბრინჯის პური — 763₁₇.

ბრინჯის ფქვილი — 716₄.

ბრინჯის წყალი, ნაყენი — 566₃₀, 611₂₀.

ბრისაჭუფის ზეთი — 212₂₃.

ბროწეული — 111₂₄, 112₃₃, 135₄, 228₁₈,
228₂₂, 228₂₄, 228₂₆, 234₂₆, 239₃₀,
235₁₃, 235₁₅, 235₄₀, 236₃, 236₅, 248₃₁,
248₁₁, 258₉, 253₁₀, 253₁₃, 253₂₀,
255₄, 270₁₁, 370₁, 376₄, 376₄₂, 382₂₂,
384₃₂, 388₄₁, 390₃₀, 391₃₇, 397₁₄,
409₃₈, 412₂₈, 413₁₃, 413₂₀, 414₁₉,
414₄₁, 415₂, 415₃₂, 416₃, 416₃₄,
422₂₈, 422₃₅, 422₃₉, 429₃₈, 430₄,
440₂, 440₄, 440₁₄, 444₁₆, 446₅, 467₃₉,

489₂₄, 489₂₅, 493₂₀.

ბროწეული — 505₃, 513₃, 532₃, 555₂₉,
559₁, 559₂₅, 560₁₆, 562₂, 564₂₉,
564₃₁, 564₃₅, 569₂₇, 569₃₄, 571₁₂,
573₁₃, 573₃₈, 630₅, 702₁.

ბროწეულის გული — 371₈, 372₃₆

ბროწეულის თავი — 371₁₉.

ბროწეულის თესლი, მარცვალი — 559₁₀,
559₂₂, 567₂₁, 572₁₀, 717₂₁.

ბროწეული მგევუპტური — 746₁.

ბროწეული მჟავი — 629₂₀, 639₁₅, 713₂₀,
715₂₂, 715₃₉.

ბროწეულის რუბი — 691₃₂.

ბროწეულის სიქნჯაბინი — 512₂₂, 514₃₃,
516₄₀.

ბროწეულის სუფუფი — 560₉, 560₁₀, 565₁₄,

ბროწეული ტკბილი — 640₇, 710₂.

ბროწეულის ქერქი — 158₄, 185₂₃, 186₁₂,
199₁, 291₂₈, 332₇, 332₁₆, 332₁₈, 341₃₅,
345₄₁, 346₁, 372₂₅, 373₂₀, 373₃₈,
373₂, 388₂, 397₂₅, 534₁₅, 565₃₅, 567₃,
569₂₆, 573₃₈, 578₂₉, 586₂₂, 589₃₀,
621₁₄, 650₁₁, 651₂, 653₇, 762₂₉, 694₃₇,
760₂₉, 761₂₅, 662₃₇, 781₂₅.

ბროწეულის ყვავილი — 208₃₃, 362₄₀,
371₉, 372₃₃, 378₃₅, 379₃, 415₂₇, 416₂₈,
466₁₄, 508₃₁, 508₃₉, 556₂₄, 639₁₀,
658₅, 658₃₁, 785₁₃, 787₃₀.

ბროწეულის შარბათი — 564₂₄.

ბროწეულის შანარი — 705₁₉.

ბროწეულის ცხური — 651₂.

ბროწეულის ძირის ქერქი, ძირი —
590₁₈, 590₃₄.

ბროწეულის წვენი — 274₂₀, 280₁₁,
282₂₅, 282₃₀, 331₆, 349₂, 349₉.

ბროწეულის წყალი — 120₁₇, 369₃₅,
375₂, 375₂₃, 387₂₈, 389₆, 400₃₀,
401₆, 451₇₂, 455₁₆, 455₃₇, 464₂₈, 464₃₈,
465₂₁, 466₁₈, 527₄₀, 556₇, 620₂₉, 627₃₂,
628₃₆, 630₈, 630₁₁, 640₄, 644₂₂.

ბროწეულის ხალ — 707₁₄, 715₄₀.

ბროწეულის ხის ქერქის წყალი — 660₃₁.

ბრძენიკი — 289₃₁.

ბუა — 589₉, 696₃.

ბუდურის მარცვალი — 662₄.

ბუერის დიდისა ძირი — 784₂₇.

ბუეშარა (!) ბეეშარა — 570₃₁, 573₂₂.

ბუზი — 338₂₄
 ბუზიდანი — 170₃₈
 ბუზური — 475₃₃ 613₂₂
 ბულბალასანი — 449₄
 ბულდარი — 249₂
 (ბულემია) — 401₉
 ბული — 98₂₁
 ბულღრი — 95₂₂
 ბუნატაკი — 782₂
 ბუნაჯი — 451₂₃
 ბუნდრი — 462₁
 ბური — 650₃₅
 ბურიმი — 89₃₂
 ბურმის ქონი — 94₁₈
 ბურუღალ ჰისრიმ — 347₃₄
 ბურედი — 352₂₁
 ბუტმისა — 114₁₄
 ბუტმის კევი — 114₃₇ 118₁₇ 128₉
 ბუტმის გომიზი — 190₁₆
 ბლუარი — 77₁₄
 ბუში ჰილბილი — 245₃₀
 ბუშტი — 107₁₁ 214₃₅ 214₃₆ 135₃₃ 242₁₀
 246₂₇ 250₆ 250₇
 ბუწეთისა ხორცი — 765₆

3

გავალო — 294₈
 გაზამაზუა — 255₁₃, 456₄₁
 გაზაონის ძირი — 253₃₆
 გაზიხეაში — 259₆
 გაზმაზგი || აბატარფა — 394₃₁ 396₂
 397₆ 399₂₅ 400₇ 548₈ 573₁₈
 გაზმანის წუენი — 368₃₈, 414₂₂
 გამორონ — 257₃₂
 (გამოსავლები საშუალება) — 364₃₄, 364₃₇
 375₇ 375₁₀ 380₂₇, 383₃, 383₅ 384₃₉
 განავალი — 169₁₁, 745₃₂
 განსხნა — 486₃
 გარდინარვანდი — 105₈
 გარეული კამის წყალი — 533₇
 გარეული ქედანი — 770₄
 გასახსნელი წამალი — 142₁₁ 143₆ 144₃
 144₄ 147₂₃ 152₂₉ 152₃₀ 157₂₃ 159₁₉
 214₂₇ 214₂₉ 220₁₀ 307₁₆ 368₃₆ 365₃₉
 375₄ 376₁₆ 377₇ 378₁₀ 380₉ 381₂₅
 384₃₈ 410₁₃ 416₂₃ 416₂₅ 434₃₄ 636₄
 636₈ 637₂ 637₂₈

გასნიტანი — 734₂₇
 გასხნა წამალთა გასახსნელთა 498₁₈
 გერამოტი — 254₇
 გერერი — 255₁₂
 გერმა — 447₃₁
 გერმა ფქუილი — 306₁₂ 570₅
 გესლი — 623₈
 გველის ზეთი 217₂₉ 217₃₁
 გერასია [მღიერი] — 621₄₀, 622₂₁
 გზა — 321₂₂ 325₂₇
 გზიმფატი — 258₁₂
 გზის ხე გრავი — 368₆
 გთირა — 347₃₁
 გიის მარცულისა წყალი 288₂₂
 გილი (გილი მხატვმი, გილი არმანი,
 გილი მახთუმ) — 214₂, 338₃, 375₁₅
 379₂₈ 379₃₈ 383₁₅ 386₂₃ 379₃₆ 383₁₅ 386₁
 416₂₉ 456₂₅ 456₃₅ 456₄₀ 470₁₅ 468₁₀
 527₃₉ 557₆ 557₂₁ 622₁₂ 622₁₈ 627₃₅
 გილერმანი — 473₃₂ 474₂₆ 474₈
 გიოსის თესლი — 623₁
 გიოს ფურცელი — 323₃₁
 გიოს ხილი — 624₁₀
 გიშროჯეთი — 401₁₇
 გლონი — 298₃₈ 409₃₉ 413₃₈ 415₄ 417₁₂
 გოარიშნი მკლაიათა — 139₃₅
 გოგირდი — 527₁₆ 626₈ 626₂₆ 733₃₀
 გომიზი — 102₃₉ 111₃₀ 114₁₄ 258₂₇ 359₃₅
 340₁₉ 360₄ 418₂₀ 425₁₂ 438₃₇ 445₃₃
 509₃₅ 523₃₀ 566₃ 566₂₁ 570₁₂ 570₁₇
 571₁₃ 571₂₈ 631₃₆ 635₁₁ 643₃₈ 707₁₉
 708₅ 708₃₀ 709₅ 709₂₀
 გომიზი (პრასისა, ნაუქისა, ნუშის ფიქუ-
 ისა) — 114₁₂ 171₂₀ 178₂₇ 199₂₈
 507₂₄
 გომიზი არაბი 93₃₈ 95₃₀ 96₉ 114₂₁ 171₁₈
 178₁₀ 181₃₃ 183₂₇ 184₆ 184₁₆ 184₂₇
 185₄ 185₃₄ 187₈ 188₂₇ 189₃₃ 192₂₅
 192₃₅ 193₁₂ 194₁₂ 199₆ 300₅ 303₁₆
 350₃₀ 351₂ 354₈ 354₂₁ 354₃₀ 355₄
 355₂₈ 393₂₄ 393₂₉ 567₁₇ 618₁₄ 783₃₀
 გომიზი ზეთის ბილისა — 360₂₉
 გომიზი სარკინოზული 533₃₇ 509₂₅ 707₁₁
 გონება — 138₆ 138₇ 141₈ 251₁₇
 გოქამორენი — 254₃₄
 გოქმრი — 259₇

გოჭი — 750₁₁

გუამი — 145₂₄ 459₃₁

გუარი — 759₉

გუარიშნი (სხვა და სხვა) — 311_{1,2,4,20}

132_{2, 3, 14, 16} 133_{2, 3, 14, 16} 133_{2, 14, 15, 29}

134₁₉ 135_{13, 17, 34} 136_{6, 9, 52} 137_{11, 24}

138_{2, 31} 139_{9, 12, 22} 140₁₆ 140_{16, 30}

142_{32, 143, 17} 144_{1, 26} 145_{5, 9, 22, 24}

146_{9, 24} 147_{1, 24} 148_{12, 22, 36} 149_{17, 38}

150_{17, 36} 151_{8, 22} 152₁₃ 418₂₉ 418₃₄

419₄ 419₅ 419₁₃ 421₃₆ 432₈ 432₉

432₁₀ 432₁₂ 432₃₂ 453₁₉ 453₂₁ 453₂₃

497₁₀ 695₃₀

გუარნი წამალთ(ა)ნი, რომელთა მ(ა)რ-
თებს მოკლვა კ(ა)ცისა — 664₃₈

გუგულის წიგნი — 782₈

გუგულის წიგნისა ძირი — 781₄₁ 782₁₁

გუერდი — 248₂₆

გუელთეფი — 451₁₃ 623₂

გუელი (ხორცი, ქერჭი, ძული) — 94₁₄

191₂₄ 337₁₅ 345₁₆ 669₃ 669₄ 669₆

757₃₅ 759₃₀

(გუელის) ზეთი — 760₂

გუელის ნაყარი — 760₂

გუელის ყორცი — 759₃₆

გუელის ყურძენი — 208₈

გუერილა 98₁₄ 255₉ 525₄₀ 583₁₈ 583₃₀

584₃₃ 585₃₁ 680₁₄ 692₆ 694₃₁

გუერილის წყალი — 603₂₈

გუის ხილი — 99₃₇

გუიძიანი — 770₄

გულაბი — 86₁₀ 275₂₂ 246₃₄ 370₈ 379₃₂

379₁₀ 386₁₆ 465₁₄

გულაი ოღი — 472₂₆

გულანარი — 85₇ 170₂ 364₃₉ 365₁₈ 369₈

369₁₅ 373₁₅ 378₃ 383₁₁ 383₁₄ 386₁

416₂₈ 444₃₄ 456₃ 456₂₅ 456₃₆ 565₁₀

565₃₄

გულანგუბნი — 387₃₁ 428₆ 428₁₇ 636₁₂

გული — 121₃₅ 122₁₅ 133₁₃ 139₂₅ 167₁₁

214_{5, 6} 222₂₅ 224₂₃ 225₂₉ 226₄

227₆ 232₂₇ 252₂₈ 253₂₉ 265₂₉ 265₃₀

265₃₁ 266₃ 266₂₈ 266₃₇ 271₃₅ 457₂₂

457₃₀ 457₃₈ 458₂ 458₉ 458₁₅ 458₆₁

458₂₃ 458₂₇ 458₃₀ 458₈ 459₁₃ 459₁₅

459₁₈ 460₂ 460₄ 460₆ 461₁ 465₆

465₁₄ 465₂₈ 465₄₀ 466₇ 469₂₁ 476₆

476₉ 476₁₀ 460₇ 714₁

გულინარის ყურისი — 565₁₅

გულის წამალი — 640₉ 466₁₂

გულ — ნიორა — 385₃₈

გულის პირი — 476₁₆ 477₄

გულის საბურავი — 476₂

გულისტამი — 170₃₉

გუნდა (ყუთიელი, მწუანე, გაუხერტე-
ლი ვამოზრდილი) — 102₂₂ 109₂₀

185₂₃ 186₁₁ 208₃₁ 209₃₀ 243_{5, 9}

280₂₃ 286₄₀ 304₉ 304₁₄ 304₁₇ 332₇

332₃₈ 340₃₁ 341₃₅ 344₃₉ 371₉ 372₁₉

372₂₆ 372_{33, 36} 371_{1, 25, 38} 294₂₉

397₉ 397_{13, 25} 399₂₄ 412₃₇ 543₆ 569₃₆

570₄ 570₁₀ 571₁₂ 571₃₇ 572₂₆ 572₄₀

573₃₂ 573₃₆ 574₁₈ 575₃₇ 617₃₃ 618₁₇

620₃₃ 639₉ 639₂₂ 639₃₁ 651₁ 653₃

690₁₁ 690₂₉ 713₂₀ 713₂₆ 732₁₉ 732₃₃

733₃ 733₄₀ 734₂₇ 735₅ 735₁₈ 735₂₅

743₃ 781₂₅ 785₁₃ 785₁₃

გუნდას მატლი — 344₃₂

გუნდა უტურტელი — 579₇ 573₃ 574₃
782₂₄

გუნდნი მაკაბუეებელი — 450₃₁

გუნება სტომაქისა — 403₃₂

გურუში — 415₂₂

გრაკის თესლი — 781₃₄

გრაკის ფურცელის ცუარი — 784₁₉

გრნალეზა — 255₁₁

გრძელი გუნდა — 255₁₃

გრძელი კიტრის თესლი — 609₂₉

გრძელი პილი(!) [უ. ი. პიმპილი] — 506₂₇

გრძელი, წითელი კია — 589₃₈

გრძელი კია, კია — 579₂₂ 586₂

გრძლის ტუ[ა]ვი — 729₁₅

გრძლაბი — 381₁₅ 754₂₄

გრძლარამისა ეკალი — 781₃₃

დ

დაბეჭდული თიხა — 629₂₅

დაგუნი — 80₁₅

დადე არს სუვე — 748₁₈

დადექიბრითის ძირის წყალი — 661₈

დავალმისკი — 667₄

დავალხენი არს ძმათა სისხლი — 747₂₂

დავალბარდალინი — 258₁₀

დაზელა — 367₁₃ 380₁₆ 383₂₃ 384₁₃

384₁₆ 384₂₀ 385₃ 385₂₄ 387₂₇ 387₂₈

387₃₁ 408₁₁ 409₁₄ 409₂₁ 409₃₃ 415₃₇

421₁ 689₂₅ 689₂₆

დათრობა — 146₂₃

დათუი — 753²⁷
 დათუის ნაეღელი — 344¹⁸ 346¹¹
 დათუის ქონი — 729¹²
 დათუის ცმელი — 302²³
 დალბის ფურცელი — 395²⁰
 დალი შავი — 572¹⁴
 დალიხონი — 650¹⁸
 დამლახენი — 350²⁵ 781⁹
 დამოთის თესლი — 94³⁸
 დამოლოხუნი, დამოლოხონი — 663²²
 663³⁴
 დამპალი ხორცის წამალი — 663²⁶
 დამუსთი — 690¹⁰
 დანასკუდი — 108²⁰ 108³² 202² 202¹³
 202¹⁴ 209¹⁸ 209²¹ 209³¹ 243¹³ 245¹²
 412³⁰ 451¹⁸ 452²⁰ 508²⁰ 508³³ 509³³
 691²⁸
 დანგის წყალი — 130¹¹ 750¹³
 დანდურ[ი] — 256³
 დარა||დარირა || დარარიე 255²⁰ 446¹⁷
 445³¹ 452¹⁷ 496¹⁵ 504³⁴ 568²⁰ 576²⁷
 620¹⁵
 დარბინი — 381¹
 დარასინი || დარასინი || დარასონი —
 93²⁶ 255¹⁵ 256²⁷ 432²⁷ 434³³ 436³
 507⁴⁰ 602³²
 დარაფილფილი || დარაპილპილი — 93²⁵
 96¹⁹ 97³⁶ 100¹³ 101¹⁸ 103⁸ 104³⁸
 105¹⁸ 108⁵ 110²⁸ 111⁴ 112⁵ 112²¹
 114¹² 121¹⁹ 132³⁰ 133⁶ 133²² 134¹¹
 134³⁶ 135⁴¹ 136¹⁵ 137¹⁴ 138¹⁸ 139³
 141⁹ 142³⁵ 143²⁹ 146³⁰ 147³² 148²⁵
 149⁵ 150²² 151¹⁵ 153¹⁷ 154³² 155²¹
 156⁹ 156³⁷ 160³⁵ 179¹⁰ 200⁵ 218¹⁸
 219¹ 234¹⁵ 239⁸ 267²⁹ 277²⁴ 311¹⁵
 317¹¹ 322¹⁰ 322¹⁸ 326²³ 335³⁵ 343¹
 343¹¹ 343³⁷ 346³⁷ 347¹⁰ 347²⁴ 348²
 351¹⁸ 351²⁸ 355¹⁶ 391³⁴ 397²⁶ 399¹¹
 400³⁴ 418³⁰ 423⁴ 430¹⁷ 432³⁴ 434¹
 434¹⁷ 434³⁶ 435¹³ 435³⁴ 436¹⁴ 437¹³
 439⁴ 440⁷ 441¹⁰ 441²¹ 448¹⁰ 449⁶
 450¹⁴ 461¹¹ 461²⁶ 461⁴⁰ 470³⁴
 501²⁰ 503⁸ 524²⁴ 568⁸ 588⁷ 592³⁵
 603¹¹ 674⁸ 696³ 782²⁴ 788¹³ 789¹²
 დარბანდი — 288² 315¹⁴
 დარბაშთანის ზეთი — 217⁵
 დარზიკის ზეთი — 496¹⁶
 დარდი — 531²⁹
 დარბი — 790¹¹

დარიქსო — 451²⁰
 დარიჩინი — 98³⁵ 112⁷ 112²² 247³¹ 255⁵
 275³⁴ 281²⁰ 283²⁹ 309²⁰ 322³⁷ 325¹²
 327²⁶ 333¹ 400³⁴ 401³⁰ 402¹¹ 415²⁴
 413³⁰ 463²⁷ 465¹⁰ 466³² 470³² 470³³
 558³⁸ 589⁸ 589³⁷ 592³ 767²⁰ 785³³
 786²¹ 787⁴⁰ 788¹²
 დ[ა]რკუშტი — 255¹⁶
 დარუნაჯი || ღურანაჯი — 101¹⁵ 104³⁸
 311¹⁰ 461⁸ 461²⁹ 469¹⁰ 474¹³ 489²¹
 544²¹ 572⁶ 590¹⁵ 683³³ 590¹⁵ 696²
 696⁹ 745¹⁶ 786¹¹
 (დასაზელი საშულაება) — 369¹⁹ 382³⁵
 დასიფაჯი — 451²⁰
 დასწმედს ფერსა — 506⁸
 დასხილი (!) 728¹²
 დაულშიშკი — 247²³
 დაფნა (ფოთოლი მარცვალი) — 288^{12, 15}
 დაფიონი — 271⁷
 დაშმიუხტა — 255²¹
 დამძარება — 441³¹
 დახილონი, რომე უშუელის მღიერსა—
 650¹⁸
 დაჯადა || დაჯადისა 93³² 212²⁹ 543⁹
 დევალი ქუსტი — 719³³
 დედა — ზრდილის ქსელი — 781²⁹
 დედათა სპეტი — 567¹⁸
 დედა მზარდული — 760¹⁹ 760²³ 760²⁴
 დედაწესი — 572²³ 628¹ 738¹¹ 739¹⁰
 743¹⁹ 776²⁷
 დეოსკორო — 757¹⁷
 დველ მისქისი — 110¹³
 დებვარდები — 255¹⁹
 დეგელ — 121²⁹
 დედის რძე — 130⁹ 268^{1, 39} 269⁶
 დედაჯრა — 494³¹
 დევალ-მუშკი — 466^{33, 34} 470³¹
 დემოკრატეს შარბათი — 239³
 დესყორედო — 785³¹
 დიადისა სენისა — 136²⁴
 დიაკაცის მანონი — 114²³
 დიაკოდა — 497¹⁶
 დიალღუზა — 170³⁷
 დიაცისა სძე, დედაცის რძე — 535³⁶,
 535³⁸ 535⁴⁰ 637³⁶ 645³ 653⁹ 654²⁹
 679²⁸ 785³¹
 დიახილუნნი — 625²⁸
 დიბკი — 95^{32, 39} 749¹⁷

დიდგელი — 371₂₅ 623₃ 631₂₃ 780₃₅
781₁

დიდი თერთა — 677₂₂

დიდისა ტრედისა გორცი — 770₃

დიდოური (!) დიდური საგმელი — 509₂₇
509₃₅ 527₉

დიკის გამოწურვილი — 714₂₈

დიკის ნიშასტაკი — 128₁₂

დიმალტისოსი — 447₃

დინაბტური — 473₁₁

დინობი — 347₁₆

დინოსი — 347₁₆

დიო[ფო]ნე — 783₇

დისფრა მატუნი || კაუერი თესლოა —
568₃₆

დო — 249₁₀ 251₂₁ 252₁₅ 252₂₅ 335₂

387₂₈ 414₃₀ 415₂₆ 415₂₉ 416₃₇ 417₃

417₄ 417₅ 464₈ 467₃₇ 472₃₄ 473₆

22₃₅ 39 474₂ 556₁₁ 556₄₀ 559₅ 560₃

560₃₈ 564₂₉ 653₂₃

დოკო — 93₃₉ 96₂₀ 97₂₅ 98₁₇ 101₁₂

107₁₃ 115₂₃ 114₁₇ 118₁₆ 125₃₃

138₃₅ 185₂₄ 185₃₄ 191₃₄

199₃ 420₃₂ 427₅ 435₃₀ 437_{1, 10} 501₁₃

522₃₇ 570₇ 602₂₇ 603₄ 603₃₅ 610₁₁

614₂₃ 686₃₅

დოკოს თესლი — 614₃

დოლბაჯი ზროხისა — 379₂₂

დოლ-მუშეი — 465₆

დორონიდაქი — 722₂₄

დოფოგე — 783₁₅

დრუიტა ყურდღლის — 693₁₂ 761₅

დრუნჯი || დრენჯი || დროჯი || დრო-

ნაჯი — 97₁₆ 98₁₉ 118₁₆ 122₅₃ 139₂₇

147₁₅ 218₁₉ 473₃₇

დუაეჟი — 255₁₈

დუალ მუშეი — 246₁₃ 387₂₁

დუანალ ბალანისი — 102₃₂ 108₈ 108₁₀

114₃₂ 114₁₀ 153₁₅ 153₃₈ 154₂

დუბადი — 438₁

დუბადი ლაქის — 661₁₈

დუბადი უმცროსი ლაქისა — 501₂₇

დუბადი ქურქუმით — 506₃₄ 690₄

დუბელი — 444₂₃ 447₅ 447₃₀

დუდავაშარა — 575₂₅

დუდასაჯარი — 575₃₄ 575₃₉

დუტო — 102₂₁ 103₃₀ 106₂₀ 255₁₇ 503₈

748₃

დულბა — 746₉

დუშა — 212₄₀ 336₃₀ 337₁₆ 340₃₂ 390₃₆

592₁ 636₁₉ 654₁₉

დურაჯი — 274₁₃ 283₂₉ 298₃₈ 379₂₅

381₁₃ 413₃₈ 415₂₃ 475₃₁

დურანჯი — 634₃₆

დურიტა თიქნისა — 760₃₄

დურიტა || კრავისა — 751₃₄ 760₃₅ 761₂

დურიტა კურდღლისა — 760₃₃

დურური || დურული — 350₁₄ 353₄

დხილუნია — 258₃₈

ი

ევაქნის გომიზი — 647₁₄

ეელოვია თეთრი — 782₁₂

(ეელოვია) წითელი — 782₁₂

ეზანახორი — 254₂₀

ელეგოაუნდა — 255₂₃

ელევენი — 158₅ 255₂₂

ელევენი სომხური — 157₂₆ 162₂₅

ელი || ელია 462₁ 485₃₂

ელირნგანი — 255₂₈

ელექტრუმი — 310₃₇ 589₃₇

ენა — 183₂₂ 246₇ 247₂₆ 250₅ 250₂₄ 251₁

265₂₅ 267₈ 486₂₆ 487₃₇ 489₁₅ 490₁₆

მყურის — 759₂₂

ენა ოფოფის — 757₂₄ 757₂₇

ენდრო — 99₂₁ 106₂₆ 172₁₀ 173₁ 177₃₀

193₃₀ 194₂ 194₅ 195₃₃ 254₁₅ 372₁₃

501₁₇ 504₁₅ 506₂₆ 506₄₀ 533₂₉ 534₂₃

534₂₈ 544₃₆ 614₈ 731₂₈ 741₁₄ 786₂₇

ენდროს კუერი — 544₃₅

ენის მოფეკა (რკინის მილით) — 389₁₀

ერაქის ჰაერი — 221₃₆

ერბო — 128₃₅ 129₂₀ 129_{30, 31} 135₇ 136_{4, 19}

139₁₅ 140₁₀ 141₃₅ 142₄ 238₃₄ 246₉

246₃₁ 247₁₀ 249₁₀ 249₂₀ 251₉ 251₂₁

251₂₂ 251₂₈ 251₃₇ 280₁₅ 288₂₄

295₁₇ 345₁₇ 358₃₂ 359₈ 369₂₄ 372₂₃

372₃₀ 375₁₀ 387₂₆ 413₃ 421₂₂ 439₂₇

441₂ 441₁₃

ერბო — 549₂₈ 568₁₂ 572₁₅ 587₁₅ 591₁₆

592₁₆ 592₁₈ 592₃₁ 599₂₀ 599₂₆ 624₂₈

628₃₂ 636₂₆ 636₂₈ 645₃₅ 646₂ 649₃₁

650₃₆ 665₃₁ 666₁ 667₂ 667₆ 667₂₄

— 758₃₁ 761₂₈ 761₂₉ 762₁₇

668₅ 670₂₅ 672₃₄ 672₃₆ 673₇ 680₁₉

762₁₈ 763₁₄ 765₂₂ 770₂₉ 772₁₇ 772₂₀

778₃₀ 780₃₇ 781₂ 781₃₃ 784₈ 784₂₄

789₂₈

ერესენი — 256₁₀
 ერესუპი — 313₁₅
 ერეალი — 185₁₈ 724₂₈
 ერეანდის წყალი — 219₁₇ 724₂₇ 726₃₅
 ერესისი || ერესი — 80₃₆ 84₇ 178₂₂
 736₃₁
 ერესანი — 613₃₂
 ერესაქი — 255₂₇
 ერესა — 255₂₈
 ერესვართქა — 256₁₃
 ერესთქი || ერესი — 514₅ 515₁₁
 515₃₅
 ერესთის ყუაილი — 334₇
 ერესთირეგისი — 255₂₅
 ერესი — 257₁₅
 (ერესკემენტი) — 392₂₃ 392₃₂ 397₂₄
 ერესი — 632₇ 632₁₀
 ერესის თესლი — 100₁
 ერესული — 326₂₀

3

ვაზი (ფურცელი ყუაილი) — 119₅
 379₁₈ 408₂₀ 419₁₅ 446_{4, 15} 455₂₀ 508₃₀
 570₈ 573₁₀ 576₂₈ 593₁ 600₂₄ 605₃₁
 706₂₈ 714₁₀ 730₇
 ვაზის ნაცარი — 667₂₅
 ვაზის რძე 667₁₇
 ვანაშუშვი 473₁₆
 ვანტარი (მილი ფსელის ჩამომღებები) —
 610₂₁
 ვარდი — 93₂₅ 97₂₅ 102₃₂ 109₂₄ 118₁₃
 119₂ 125_{29, 31} 162₃₀ 166₅ 166₂₉ 169₃₉
 170₃₆ 170₄₀ 183₁₂ 192₂₃ 192₃₅ 193_{10, 20}
 196_{11, 35} 197₃₅ 202₉ 209₁₉ 210₃₅ 211₁₁
 211₂₈ 214₂ 215₁₉ 223₂₂ 226_{20, 24, 25, 31}
 226_{33, 33, 35, 38, 232, 239, 33} 240₈
 272₃₄ 275₁₈ 279₅ 279₂₅ 282₃₅ 284₃₄
 291₃₁ 291₃₄ 294₁ 295₅ 295₉ 315₃₆
 331₃₅ 333₈ 334₈ 351₈ 368₃₉ 371₁₉
 375₂₂ 375_{23, 32} 376₁₂ 377₁₉ 383₇ 380₁₉
 392₁₅ 397₅ 397₂₇ 398₁₅ 398₂₄ 399₂₃
 408₁₈ 412_{31, 38} 413₃₅ 414₇ 416₁₀
 416₂₈ 418₁₁ 424₂₃ 424₃₃ 425₁ 425₉
 425₂₅ 427₃₃ 427₃₇ 428₇ 418₁₂
 428₁₉ 430₃₃ 431₁ 436₃₄ 457₁₃ 467₂₅
 468₅ 468₁₇ 468₃₅ 469₁₅ 470₅ 471₂₂
 472₁₇ 472₂₂ 473₄ 473₁₈ 473₂₈ 474₂₃

474₃₅ 475₄ 475₁₁ 475₁₈ 475₁₉ 475₂₈
 476₂₃ 489₄₁ 490₁₉ 493₄₀ 496₂₆ 496₂₉
 ვარდი კმელი — 427₁₂ 497₁₇ 499₃ 499₁₁
 508₃₁ 526₂ 544₁₂ 567₃₇ 567₄₀ 568₂
 569₁₁ 570₁ 570₁₁ 571₃₈ 572₃₃ 627₂₇
 629₂₃ 639₈ 660₁₅ 662₂₉ 694₂₉ 694₃₇
 700₂ 712₁₂ 789₄
 ვარდის აკრასი 718₂₃
 ვარდის ზეთი — 94₁₃ 120₁₅ 203₉ 203₁₇
 208₁₁ 211_{2, 16} 212₄ 213₁₁ 249₃₆ 252₂₄
 253₅ 273₅ 273₂₉ 274₄₁ 276₇
 276₁₅ 278₃₉ 287₃₈ 293₁₂ 304₂ 312₃₈
 313₁ 313₇ 313₂₈ 313₁₉ 316₉ 320₂₂ 324₃₄
 328₁₈ 328₂₁ 333₃₆ 339₁₃ 356₉ 356₂₂
 357₃₉ 358₈ 358₈ 358₁₀ 360₁₃ 361₁₃
 369₁₃ 369₃₈ 370₂₅ 370₂₉ 409₃₃ 444₁₃
 444_{19, 22, 28} 446₁₈ 447₁ 454₁₈ 455₅
 464₂₂ 490₆ 492₂₂ 493₃₀ 493₃₇ 493₃₂
 494₃ 496₃₀
 ვარდის ზეთი — 555₃₇ 555₃₉ 559₃₇
 564₃₇ 566₇₄ 566₃₈ 567₁₀ 567₂₂ 567₃₀
 567₃₂ 568₅ 568₂₃ 571₂₂ 574₂₁ 574₃₈
 575₃ 576₅ 576₄₀ 585₂₆ 587₃₄ 587₃₆
 600₃₀ 600₂₆ 605₃₀ 609₂₈ 609₃₉ 610₂₆
 610₂₇ 617₃₄ 617₃₅
 ვარდის ზეთი — 621₁₅ 621₂₈ 629₄₁ 630₂₀
 631₂₀ 636₁₀ 637₃₆ 646₁₁ 647₁ 652₃₆
 660₁₅ 660₁₇ 660₂₀ 662₃₂ 662₃₈ 663₅
 663₁₁ 663₁₆ 663₁₇ 663₂₄ 668₇ 671₁₂
 671₁₅ 684₃₉ 685₃₅ 688₂₅ 688₂₇ 692₁₄
 693₂₉ 693₃₇
 ვარდის ზეთი — 694₃₇ 695₁ 708₁₅ 712₃₉
 731₁ 731₁₉ 733₈ 733₁₄ 733₂₆ 750₂₈
 751₃₁ 755₂₁ 760₂₉ 761₁₆ 789₃₆ 790₂₀
 ვარდის ზეთის ცუილი — 684₄₀ 685₂₇
 ვარდი თეთრი 120₉
 ვარდის თესლი — 95₁₃
 ვარდის კაქკაქა — 232₁₁ 255₂₈ 492₁₇
 514₂₈
 ვარდის კუერი — 572₃₂
 ვარდის მწნელი — 239₂₄ 724₁₂
 ვარდის შარაბი — 226₁₆ 226₂₈
 ვარდი წითელი — 109₁₅ 110₅ 114₂₃
 115₃₀ 120₃ 145₃₁ 158₁₉ 309₂₇ 310₃
 312₁₄ 315₂₀ 353₃₈ 362₁₀ 364₃₀ 365₃₃
 369₃₉ 375₃₈ 385₃₃ 413₇ 509₈ 511₁₀
 512₁₂ 514₄ 514₂₃ 515₃₄ 533₃₅ 556₂₄
 565₃₅ 564₂₂ 624₇ 638₃₅ 642₁₁ 705₃₇
 706₁₆ 706₂₈ 706₃₁ 708₈ 713₆ 714₇

714₁₃ 718₂₉ 718₃₉ 719₆ 719₂₈ 728₁₂
 ვარდის წყალი — 146₃₅ 165₁₀ 165₁₂
 186₁₆ 186₂₅ 204₁₉ 211₂ 233₃₉ 233₄₀
 238₆ 248₃₉ 249₃₆ 251₃₁ 252₆ 252₇
 252₂₈ 253₇ 273₅ 273₂₉ 275₁₆ 277₁
 277₃₁ 277₃₉ 278₂₄ 278₂₇ 280₁₁ 284₂
 284₇ 285₄ 287₆ 292₄ 312₄₀ 320₂
 352₁₅ 363₁ 364₁₀ 373₂₁ 380₃₉ 386₁₇
 400₂₃ 402₄ 408₁₄ 408₁₅ 457₃ 453₃₁
 464₁₉ 464₂₆ 465₁₃ 473₅ 474₁₀ 474₃₁
 475₃₁ 491₃₃ 496₃₀
 ვარდის წყალი გამოწურვილი — 561₃₉
 565₂₅ 572₃₃ 622₁₃ 625₂ 628₃₅ 629₃₇
 630₇ 634₂ 638₁₅ 638₂₉ 638₃₇ 639₁₁
 642₁₄ 644₂₉ 645₇ 706₃₃ 713₁₆ 713₂₁
 713₃₂ 714₉ 714₂₄ 715₂₁ 715₂₄ 716₅
 ვარდის ფურცელი — 526₁₅ 708₁₁
 ვარია — 451₂₁ 457₁₇ 489₂₁
 ვარნ[ა]ბო — 586₂₂
 ვარსკვლავი — 123₃₀ 129₂₁
 ვასვასა — 117₃ 119₃₂ 120₁₅ 123₃₆ 154₁₈
 162₁₆
 ვასმი — 735₃₆
 ვაფი ოფისი (!) 498₄
 ვალამერუკი — 98₃₅ 99₁₆ 254₂₂ 294₃₇
 490₂₆ 787₉
 ვალმერუქის თესლი — 513₂₉
 ვაშკი, ვაშყი — 505₄₀ 509₄ 509₁₇ 509₂₅
 510₄ 510₂₅ 510₄₁ 522₂₂ 522₂₆ 523₁₀ 524₃₆
 543₁₀ 543₃₁ 545₅ 545₁₆ 545₂₀ 545₂₆
 546₂₆ 547₉ 547₂₁ 547₃₅ 548₁₈ 548₃₅
 549₂₂ 550₁₀ 550₁₅ 587₃₂ 588₂₉ 783₃₁
 ვაშკი, ვაშყი — 588₁₆ 590₂₈ 623₃ 631₃₅
 635₉ 636₂₄ 636₃₃ 647₁₂ 649₉ 649₁₉
 649₃₇ 660₃₂ 663₃₁ 664₂₃ 684₁₉ 736₃₃
 ვაშლი (ფურცელი, ქერქი, ფურცელ გა-
 მოწმადილი) — 143₃₂ 144₃ 144₁₆
 230₂₈ 232₂₈ 230₄₀ 234₂₆ 244₁₅, 18, 20, 32
 247₃ 376₃ 390₂₆ 402₁₃ 408₂₁ 409₃₈
 414₁₉ 415₁ 416₃₁ 419₁₆ 429₂₀ 455₂
 456₂₅ 489₂₂ 513₁₇ 555₃₃ 565₃₆ 576₁₈
 576₂₆ 600₂₅ 639₃₇ 644₃₀ 651₂₂ 706₃₁
 785₁₁
 ვაშლის რუბი — 559₃
 ვაშლის შარბათი — 230₂₃, 35 248₂₁ 250₁₁
 252₂₉ 463₃ 467₁₈ 468₇ 468₁₃ 471₁
 ვაშლის წუენი — 275₂₂ 318₃₇ 319₃₇
 463₁₄ 463₂₈ 464₅

ვაშლის წყალი — 143₃₄ 455₃₈ 466₂₄
 493₂₂ 707₂₀
 ვაში — 93₃₇ 94₃₁ 97₃₁ 277₂₄ 437₁₃
 441₁₂ 442₁₉ 533₂₉ 541₃₁ 543₃₆ 544₇
 588₇ 588₃₀ 602₄₁ 603₁₀ 603₃₅ 615₃₁
 635₃₁ 686₃₅ 696₃
 ვატა სკორე — 122₃₀
 ვატი (თავის ძეალი, ლუილი) — 351₂₇
 352₃₅ 785₂₂
 ვატის ყვერულისა ნავლეი — 288₃₀
 ვატის ყვერულისა ნავლეი — 266₃₉
 290₃₁ 752₄
 ვაც-წალისა ფსელი — 784₃
 ვაცი წვერის გამოწურვილი — 569₁₆
 569₂₆ 570₃ 570₁₈ 570₁₉ 572₃₈ 575₂₂
 576₁₅
 ვაციწვერის ძარღვი — 573₁₀
 ვატის ძირის თივის ქერქი — 569₁₀
 ვაშაყი || ვაშაკი — 97₂₅ 102₃₈ 118₁₃
 126₃₁ 127₂₁, 25 155₁₆ 156₁₂ 156₁₈
 177₂₇ 178₂₅ 179₂₈ 181₉ 181₂₀ 197₁₁
 199₂₈ 200₆ 200₃₄ 201₂ 205₃₂ 210₄
 210₁₅ 210₂₁ 210₂₇ 323₁₁ 326₁₈ 350₁₁
 350₃₃ 354₃₁ 360₃, 27 361₁₇ 417₄₀ 445₂₅
 445₃₂ 446₂₅ 446₃₀ 446₃₃ 447₇ 495₂₇
 495₂₉
 ვაჯალ მუა ფასილი — 603₆
 ვაჯი — 126₂₈ 127₈ 135₃₉ 137₁₈ 137₂₈
 139₁₆ 180₁₅ 218₁₇ 742₂₈
 ველური არდის წყალი — 671₁₂
 ველური კიტრის თესლი — 601₁₇ 601₃₂
 601₄₁ 602₂₀ 603₁₁
 ველური მდოგვი — 686₃₃
 ველური ნიახური — 116₃₁ 574₄ 574₇
 603₈ 603₂₇ 603₃₄
 ველური ნიორი — 114₁₇ 118₉ 258₃₅ 784₇
 787₁₀ 788₃₂
 ველური სტაფილო — 255₁₇ 521₁
 ველური სპანძილი, თესლი მისი 543₈
 574₃₀ 574₃₅
 ველური ქამაფიტოსი — 602₄₁
 ველური ქონდარი — 724₃₈
 ველური ქერქემი — 719₃₂
 ველური [ძივთი] — 743₃
 ველური ძირა — 543₉
 ველური ხაშხაში — 257₁₁
 ვენახის შტო და ფურცელი — 295₁₄
 ვერისნაყი — 269₁

პერცხლი — 122₃₄ 123₂₅ 123₂₈ 743₃₆
 პერცხლის აკლიმა — 354₈
 პერცხლის ნაყარი — 781₉
 პერცხლის წიდა — 341₂₉ 347₈ 350₃₁
 351₂₆ 352₂₉ 618₁ 626₆ 626₁₇ 626₂₂
 647₁₂
 პერცხლის წყალი — 250₁₅ 626₇ 626₁₄
 730₂₉ 742₃₆

პერძის კურკალი — 527₇
 პერძის ხორცი — 751₂₅
 პერძის წყალი — 619₃₈
 ვირი — 751₁₇
 ვირის ლერწამი — 94₃₀
 ვირის რძე — 187₃₇ 372₃₃ 408₉ 409₂₅
 409₁₃ 409₁₃ 409₂₂ 494₁₇ 534₁₈ 535₃₁
 585₇ 592₃₆ 600₃₃ 610₃₁ 635₁ 644₄
 705₁₀ 761₁₀ 771₂₁
 ვირის ფსელი — 668₁₂
 ვირის ქაჩაჩი — 623₂₃
 ვირის ყურას ძირი — 345₂₂
 ვრახი — 102₂₃
 ევალამფრასი — 102₈

ზ

ზაბიბი — 105₂₉ 108₂₉ 108₃₃ 386₅ 612₂₃
 ზაიკი — 251₃
 ზალაბი — 451₁₂
 ზამასტის [წამალი] — 521₂₃
 ზამბუას ზეთი — 356₃₀
 ზამბურა — 256₃₉
 ზანგნი — 91₂
 ზანდაანი — 734₁₉
 ზანჯაბილი || ზანჯაბილისინი || ზანჯაფი-
 ლი — 95₃₅ 97₃₆ 98₁₅ 101₁₀ 108₅
 110₂₉ 114₅ 111₁₃ 111₂₃ 112₂₄ 112₂₁
 114₃ 119₇ 122₃₉ 125₁₈ 127₇ 128₃₄
 129₅ 131₁₄ 29 132₇ 28 133₇ 133₂₀
 134₃₂ 137₂₈ 141₁₀ 142₃₄ 143₁₁ 144₁₂ 33
 145₁₂ 146₃₁ 147₁₂ 32 148₂₅ 149₆ 22
 150₆ 21 31 151₁₄ 27 154₃₆ 160₃₆ 161₁₃
 179₁₀ 180₁₂ 187₂₉ 219₁ 233₁₀ 234₂₄
 134₂₇ 137₂₈ 141₁₀ 142₃₄ 143₁₁ 141₁₂ 33
 255₃₃ 267₂₈ 272₁₃ 277₂₄ 305₂₄ 317₁₁
 322₁₈ 343₁₂ 348₂ 349₃₁ 370₄₀ 371₂
 371₃ 391₃₄ 397₂₉ 400₃₄ 422₂₂ 423₃
 427₁ 430₁₈ 430₂₇ 431₃₂ 432₁₉ 432₃₆
 431₃₂ 432₁₉ 432₃₆ 433₂₃ 434₁ 434₁₆ 26
 435₁₃ 435₃₅ 436₅ 15 25 438₁₀ 438₃₆

439₅ 21 440₅ 442₁₁ 442₁₉ 443₁ 8
 448₁₀ 450₁₅ 461₁₁ 462₂₂ 470₃₅
 ზანჯაბილი — 501₁₃ 506₁₁ 510₁₄ 520₁₇ 30
 521₁₄ 524₁₁ 544₂₂ 568₈ 583₆ 588₇
 589₈ 589₂₈ 591₃₅ 591₃₉ 592₂ 634₃₁
 636₃₃ 636₃₈ 683₃₄ 695₃₄ 696₁ 696₁₁
 719₇ 725₁₀ 739₃₅ 781₂₀ 786₁₁ 786₂₆ *
 787₃₈ 788₂₇ 789₁₃
 ზარათი, (კონახურსა ჰქუიან) — 749₂₃
 ზარამბალი — 101₁₄ 104₃₇ 105₉ 479₂
 547₂₃ 745₁₈
 ზარანი — 245₃₁ 246₂₆
 ზარდ სპეტი — 734₂₄
 ზარდაჩები — 621₂₆
 ზარდაჭუბა — 621₁₃
 ზარეევანდი — 93₄₀ 94₃₈ 95₂₂ 97₃₁ 98₁₃
 101₉ 102₉ 105₈ 106₂₈ 107₁₈ 109₁₂
 116₁₉ 119₃₈ 121₁₉ 123₁₃ 123₁₄ 127₂₃
 128₃₃ 129₁₆ 132₂₇ 154₃₄ 155₂₀ 156₁₄
 173₂ 181₃₄ 194₅ 197₉ 197₂₂ 200₈
 246₂₄ 255₃₂ 294₃₈ 302₃ 309₂₉ 322₁₀
 326₂₂ 367₁ 367₆ 387₁₀ 433₈ 436₃₇
 462₇ 469₈ 479₁ 500₃₂ 501₅ 501₂₀ 501₃₁
 501₃₈ 503₃₁ 504₁₅ 506₂₆ 507₄₀ 508₄
 511₁ 511₂₁ 523₁₀ 533₃₀ 543₇ 543₃₄
 544₂₁ 544₂₉ 544₃₇ 546₁₄ 546₂₀ 550₉
 569₁₇ 614₉ 614₂₇ 621₁₃ 621₂₅ 626₇
 663₂₁ 664₂₆ 664₃₂ 673₁₃ 678₃₈ 674₉
 687₇ 719₂₄ 730₃ 744₂₇ 744₃₀ 786₂₃
 787₁₁
 ზერეევანდი გრგული — 508₁ 614₁₀
 631₁₂ 663₂₁ 673₃₈ 686₃₄
 ზარიკი — 371₂₅ 781₁₉
 ზარნაბი || ზარნახი 98₃ 250₃₄ 346₃₀ 396₁₁
 396₂₄ 396₃₀ 408₁₁ 409₃₉ 456₁₇ 468₃₇
 474₁₃ 474₃₅ 474₄₀ 479₂
 ზარუნბალი || ზარუ — 101₁₄ 122₅₃
 ზარძაქეში — 143₂₉
 ზატმი — 211₃₆
 ზაფრა — 69₁₄ 69₂₅ 86₇ 88₇ 88₃ 88₂₁
 98₃₀ 112₁ 112₃ 223₂₇ 224₂₂ 224₂₁
 226₁₇ 227₃ 227₄ 227₂₉ 227₃₀ 233₁₀
 234₂₃ 263₁₅ 269₁₆ 273₁₇ 282₂₁ 284₃₉
 325₄₁ 467₂₃ 472₇ 476₁ 476₁₄ 482₆
 482₇ 482₉ 482₁₀ 482₂₇ 483₁ 484₁₈
 484₃₇ 488₁₂ 560₃₂ 623₃₅ 641₃₂
 ზაფრედანი — 716₅
 ზაფრანი — 94₂ 94₃₂ 95₃₇ 96₈ 96₂ 96₂₄
 97₁₄ 98₃₄ 99₁₉ 99₂₆ 102₁₉ 103₉ 103₂₅

104 ₃₆	105 ₃₀	106 ₂₃	107 ₁₄	108 ₆	108 ₂₅
109 ₁₇	110 ₄	112 ₇	113 ₁₄	114 ₈	115 ₃
115 ₂₄	117 ₉	118 ₁₁	118 ₂₀	118 ₃₅	119 ₂₄
121 ₁₈	122 ₃₀	125 ₃₄	126 ₁₉	127 ₂₂	127 ₃₅
128 ₈	130 ₃	130 ₂₇	141 ₁₄	142 ₂₂	144 ₃₄
145 ₁₄	145 ₃₀	146 ₁₆	146 ₂₈	147 ₁₃	148 ₂₃
149 ₈	149 ₂₉	150 ₉	150 ₃₆	151 ₂₉	153 ₁₃
153 ₃₂	154 ₃₂	155 ₂₃	156 ₂₅	156 ₃₉	
174 ₃₆	176 ₁₄	176 ₂₃	177 ₆	177 ₁₆	177 ₃₁
178 ₂₇	179 ₃₀	181 ₁₂	182 ₂₇	183 ₁₁	191 ₃₂
192 ₁₂	193 ₃	193 ₃₄	194 ₂₅	196 ₁₆	198 ₁₇
199 ₃₁	200 ₁₀	201 ₁	201 ₉	201 ₁₃	204 ₁₇
208 ₁₈	210 ₃₅	211 ₁₄	217 ₁₁	220 ₁₂	222 ₁₅
223 ₄	225 ₁₈	227 ₄₀	229 ₉	229 ₂₆	230 ₈
231 ₄	231 ₃₅	233 ₂₇	233 ₄₁	234 ₁₅	235 ₁
237 ₁₄	239 ₃₉	240 ₃₁	241 ₁₅	242 ₂₇	243 ₁
276 ₂₈	283 ₂₀	283 ₃₈	285 ₂₅	285 ₃₄	286 ₃
243 ₃₆	244 ₂₆	270 ₃₃	272 ₃₃	276 ₁₉	
276 ₂₈	283 ₂₀	283 ₃₈	285 ₂₅	285 ₃₁	286 ₃
287 ₅	287 ₁₃	287 ₂₈	288 ₃₁	289 ₂₅	290 ₉
290 ₁₆	290 ₂₀	290 ₃₂	292 ₃	292 ₃₄	293 ₁₈
293 ₂₅	293 ₄₀	294 ₃₇	300 ₄	306 ₁₉	309 ₂₇
310 ₁₇	310 ₃₇	312 ₁₅	314 ₃₉	315 ₁₃	315 ₂₇
315 ₃₀	321 ₅	322 ₃₈	323 ₁₆	323 ₃₇	326 ₂₅
327 ₅	331 ₂₄	331 ₃₆	332 ₄	333 ₃₆	334 ₃₄
335 ₁₂	335 ₃₅	337 ₂₇	338 ₁₆	343 ₃₆	346 ₃₂
349 ₃	350 ₃₇	351 ₉	353 ₃₀	353 ₂₉	355 ₁₇
355 ₂₆	357 ₂₆	365 ₁₅	375 ₈	397 ₂₂	398 ₁₅
398 ₂₃	399 ₄	402 ₇	416 ₇	418 ₂₁	419 ₁₇
424 ₁	425 ₃	425 ₂₆	426 ₁₁	426 ₁₄	426 ₃₀
428 ₉	423 ₂₈	429 ₄	431 ₃₅	435 ₁₆	435 ₂₁
437 ₁₄	437 ₂₂	438 ₉	441 ₃₀	445 ₃₁	446 ₅
447 ₂₅	449 ₂₁	461 ₂₇	462 ₂₄	465 ₃₇	466 ₂₇
467 ₁₄	467 ₁₆	468 ₃₇	470 ₃₄	471 ₇	479 ₆
490 ₂₄	491 ₂₃	494 ₁	494 ₃	496 ₁₄	
ზატრანი — 500 ₂₀ 501 ₃₈ 502 ₅ 502 ₂₃ 502 ₃₅					
503 ₁₁	503 ₁₉	503 ₃₇	505 ₁	506 ₂	506 ₃₇
508 ₃₃	509 ₈	510 ₁₈	511 ₂	511 ₁₁	511 ₂₂
535 ₃₀	543 ₃₅	544 ₂₀	545 ₁₁	547 ₂₈	556 ₂₅
559 ₁₈	559 ₁₉	569 ₁₀	569 ₁₈	559 ₁₉	569 ₁₀
569 ₁₈	570 ₆	570 ₃₅	571 ₇	571 ₁₃	571 ₂₀
571 ₂₆	571 ₃₂	572 ₄	575 ₁₅	575 ₂₈	576 ₂₇
588 ₅	588 ₃₀	588 ₃₅	601 ₁₇	601 ₂₇	
601 ₄₁	602 ₈	602 ₁₆	602 ₁₉	602 ₄₁	614 ₅
614 ₂₄	617 ₃₈	626 ₁₂	629 ₂₃	629 ₃₆	637 ₂₇
638 ₅	640 ₈	669 ₃₂	673 ₄₀	685 ₂₅	687 ₂₂
691 ₂₂	691 ₃₆	693 ₅	694 ₃	706 ₃₃	715 ₈
ზატრანი — 718 ₃₀ 719 ₂₅ 723 ₃₇ 725 ₁₉					
725 ₃₈	739 ₂₈	786 ₉	786 ₂₁	789 ₁	

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ზაფრანის კუერი —	572 ₂₃				
ზაფრანი მღებვართა —	349 ₂₉				
ზაფრანის წყალი —	120 ₂₉				
ზაქა —	245 ₃₇				
ზაპირა —	742 ₉				
ზეთი —	130 ₁₄	215 ₁₃	215 ₁₇	525 ₁₄	
546 ₃₁	549 ₉	610 ₂₈	612 ₃₈	619 ₄	
619 ₁₃	619 ₁₉	620 ₁₂	620 ₂₇	620 ₃₂	626 ₁₀
626 ₂₆	630 ₁	637 ₁₈	640 ₉	643 ₃₉	646 ₃₆
650 ₂₂	653 ₁₁	661 ₂₆	662 ₁₈	668 ₃₅	671 ₂₄
690 ₆	690 ₇	703 ₂₃	710 ₁	717 ₂₉	726 ₃₇
732 ₁₉	732 ₃₁	734 ₁	734 ₃	750 ₂₂	753 ₂₁
755 ₁₀	756 ₂₅	758 ₂₃	761 ₂₇	764 ₁₄	789 ₂₄
790 ₁₄					
ზეთი აბილყარის —	367 ₁₄				
ზეთი ასისა —	508 ₃₄				
ზეთი ბაბუნაჯისა —	367 ₁₃				
ზეთი ბერძული —	206 ₁₅	285 ₃₇	288 ₇		
288 ₂₂	290 ₂₆	292 ₂₅	293 ₄	302 ₂	302 ₇
302 ₉	10 ₁₅	323 ₈	32	332 ₇	334 ₄
345 ₁₁	509 ₂₆	523 ₂₄	526 ₃₆	573 ₃₂	
ზეთი მარზანგუშის	367 ₁₄				
ზეთი მასტაქისა —	409 ₁₅				
ზეთი ნარდანის —	409 ₁₅	417 ₄₀	418 ₂	419 ₃₅	
508 ₁₇					
ზეთი სადაფის —	367 ₁₄				
ზეთი სელის —	367 ₃₀				
ზეთი ტკბილი —	333 ₃₈				
ზეთი უმარილო —	345 ₂₇				
ზეთისხილი (შტო, ფურცელი) —	247 ₈				
304 ₂₆	332 ₁₃	360 ₅	371 ₁₉	387 ₁₇	
ზეთისხილის ზეთი —	271 ₂₁	271 ₃₈	272 ₈		
318 ₈	322 ₃	324 ₁₁	324 _{21, 35}	325 ₃₃	
339 ₂₀	357 ₃₅	668 ₃₆	735 ₅	767 ₂₁	
ზეთის ხილის ფურცელი —	620 ₁	782 ₂₉			
ზეთისხილის წყალი —	620 ₂				
ზიბაბ ალჯაბალი —	392 ₇				
ზიბაკი ზიბკი —	443 ₁₀	548 ₃₃	548 ₃₄		
667 ₃₉					
ზიბაყის ზეთი —	327 ₃₇	328 ₂₈	356 ₂₀		
ზიბიბ ჯაბილი —	254 ₂₄				
ზიბიბალა — ჯაბალა —	729 ₃₈				
ზიბიბი ზიბიბი —	114 ₃₆	128 ₁₂	166 ₃₁		
167 ₂₄	168 ₁₂	168 ₂₈	171 ₂₄	172 ₁₈	173 ₂₉
708 ₃₆	710 ₇	711 ₃₆	717 ₃₃	718 ₂₇	719 ₆
724 ₂₆	724 ₃₉	732 ₁	736 ₂₅	748 ₁₅	
ზიბიბი ტიფი —	162 ₃₇				
ზიბიბი ჭიჭისაგან —	128 ₁₂				
ზიბისთანი (არს მწყაეის თესლი) —	747 ₃₃				

ზიეთი — 445₂₇ 445₃₃ 527₉ 549₁₁ 586₇
 587₁₀ 587₁₅ 631₁₁ 673₄
 ზირბადი — 786₁₁
 ზირა — 271₄₀ 401₂₈ 415₂₄ 418₇ 418₉
 525₂₈ 558₃₈ 636₃₄ 695₃₈ 764₁₇ 768₂₂
 785₁₃
 ზირაბჯი — 513₈
 ზირას გუარაშნი — 661₁₉
 ზირა ქირმანი — 164₁₃ 413₁₃ 414₃₃ 479₂
 ზირთა — 401₆ 402₉
 ზირინისი — 255₃₄
 ზირისკი — 255₃₄
 ზირის მავუნი — 762₂₄
 ზირკის ზეთი, ზირკის ზეთი 687₂₃ 693₅
 ზირნის თესლი — 524₁₂
 ზიყი — 518₃₄ 520₇
 ზირშივი — 564₂₃
 ზირჰის თესლი || თივა კაცი — 665₁₉
 ზიტრათი სპარსული — 101₁₈
 ზიტრაჯი ჰინდი — 101₁₈
 ზიყი ნაფასი — 380₂
 ზიშიან — 72₁₄
 ზმაური — 255₃₀ 787₁₁
 ზმატი — 786₁₇
 ზოფა || ზოფრა || ზოვბა || ურტი ---
 106₇ 107₂₀ 109₂₆ 114₁₁ 118₁₃ 123₈
 131₁₅ 122₃₃ 161₁₃ 171₈ 171₂₁ 172₈
 190₅ 190₂₅ 191₃₄ 200₈ 201₄ 446₄₀
 709₂₅ 749₁₁ 614₃₀
 ზოფფაი (ცხურის ღუმის კურკლიცა) —
 749₁₅
 ზოყილი — 461₂₂
 ზრეჟანდი მეორე — 741₂₀
 ზრთნი — 602₂₈
 ზრიკი წითელი — 340₃₇
 ზროხა (რძე, ტუნი, კორცი) — 247₈
 251₉ 251₂₈ 37 252₂₄ 380₁₄ 451₁₁ 465₁₆
 477₁ 631₃₀ 750₃₀
 ზროხის დო — 464₃₅
 ზროხისა ერბო — 510₉
 ზროხის თირკმლის ქონი — 647₂₇ 733₂₂
 ზროხის შიორე — 612₃₆
 ზროხის ნალველი — 548₄₁ 586₁₁ 637₁₂
 695₈
 ზროხისა სკორე — 122₃₀ 202₁₂ 202₂₄
 505₁₃ 526₃₁ 734₇ 751₄ 789₂₅
 ზროხის სისხლი — 654₁₈
 ზროხის შიგანი — 401₁₆
 ზროხის ცმელი — 345₁ 200₂₈ 447₇

511₄ 526₂₃ 527₁₂ 547₂₁ 548₄₀ 618₂₂
 624₂₀ 625₁₅ 643₃₆ 646₁₆ 664₁₆ 687₂₀
 729₁₈
 ზროხის წვივის ტუნი — 636₂₆
 ზროხის კლიკი — 654₁₂
 ზრუნადი — 139₂₇ 147₁₂ 741₂₁
 ზუკია — 446₃₈ 448₃₄
 ზუკის ზეთი — 99₂₄ 257₂₃ 740₇ 788₄₁
 ზულინჯინი — 401₃₁
 ზურდა — 541₃₄
 ზურმუხტი (წამალი არის ყოვლისა მო-
 წამელისა — 777₃₃
 ზურუმბადი || ზურამბადი — 97₁₅ 98₁₉
 218₁₉ 304₁₉ 311₁₀ 311₁₆ 461₆ 461₂₈
 502₃₈ 503₁₉ 544₂₁ 572₆ 636₃₄ 683₃₃
 696₂ 696₉
 ზუსკი — 255₃₁
 ზუფის წამალი — 384₃₆
 ზღაპლ — ჰეპლი — 342₂₃
 ზღუის პერული — 258₉ 338₃ 341₁₆ 342₃₃
 349₃₂ 351₂₈ 353₉ 370₁₁ 502₃₇ 620₁₆
 733₁₈ 741₃
 ზღუის ქაფი — 728₃₂
 ზღუის (ძივთი) — 743₈

თ

თაბირინდი || თათბირინდი — 166₃
 170₄ 268₁₇ 278₃₇ 279₃₀ 280₁₆ 282₃₃
 284₁₆ 284₃₂ 294₁₅ 375₃₁ 376₁₈ 513₂₇
 514₁ 623₃₈ 728₁₂
 თაგუი — 754₁ 757₃₅
 თაგუის კბილი — 80₃ 82₂ 145₂₆ 157₃
 157₄ 166₁₉ 213₂₉ 616₁₆
 თაგუის სკინტლი — 252₃₅ 302₁₆ 346₄
 თაგუის ხახუი — 107₂₁ 152₁₉ 154₂₈ 155₁₅
 156₁₀ 189₂₃ 189₂₆ 222₃₀ 254₈ 258₃₄
 326₁₇ 523₁₄ 614₃₂
 თაგუისკმლისა ყუავილი — 289₇
 თაგუის ცერკლი — 637₂₀
 თაგაკატა — 426₁₀
 თავი — 220₁₇ 227₁₃ 247₆ 250₁₇ 253₂₃
 263₃ 263₃₁ 264₂₄ 267₇ 268₃ 271₃₀
 თავი (ოფოფის) 757₂₈
 თავის საბანელი — 730₁₄
 თავრეზული რაზიანი — 170₂₀
 თაზა — 455₃₄
 თათამი — 451₃₂ 617₂₈ 711₃₃ 715₃₁ 721₁₃
 723₄ 727₁₃ 727₁₆

თათმის თესლი — 443₁₉ 534₃₈
 თათმის სახურეტელი — 499₈ 660₆
 თათრანი — 451₃₃
 თათრული ელევანი — 644₃₂
 თალგამი — 136₃₈ 151₃₂ 152₁₈ 246₉ 270₇
 314₄ 380₂₁ 401₂ 439₉ 526₃₄ 766₂₈
 თალგამის თესლი — 545₆ 545₃₃ 547₃₉
 666₄₁
 თალიამონი — 101₁₉
 თამრალინდი || თამრალ ჰინდი || თამ-
 რაინდი || თამირინდი — 162₂₁ 166₂₃
 170₃₁ 356₃₇ 717₂₂ 721₃ 723₉ 723₁₇
 781₅
 თამრალირონი — 187₇
 თანგირაგი — 162₃₉ 189₄ 189₁₆
 თანგრუზი — 251₃₈
 თანოპის სოკო — 256₉
 თარა — 489₁₈ 645₆
 თარანგუბინი || თარანჯაბინი — 170₂₄
 170₃₁ 170₄₀ 278₃₆ 284₁₅ 284₃₁ 315₁₁
 328₇ 356₁₄ 368₂₇ 375₃₅ 380₁₀ 383₂₂
 386₁₀ 415₁₇ 417₁₉ 425₁₁ 455₂₂ 467₃₁
 467₃₃ 512₁₈ 629₁₅ 639₄ 671₁₄ 710₉
 711₂₉ 714₄₀ 715₃₃ 727₁₁ 727₁₅
 თარასა — თარსი 272₁₅ 386₂₈
 თარას თესლი — 273₃₈ 374₁₄ 507₂₄ 513₃₅
 645₁₄
 თარიქ აფიუნი — 253₈
 თარანგაზის წყალი — 120₃₇
 თარას ფურცელი — 281₂₀ 325₂₀ 344₁₂
 თარას ღერი — 274₄
 თარტყიკი — 256₃₇
 თანსუჯი || თაშნუჯი — 321₂₂ 324₄₁ 329₆
 457₆
 თაფლ-წყალი — 625₂₅ 666₅ 666₂₃ 667₁₇
 667₂₇ 668₂₃ 674₁₃ 679₂₄ 686₄₁ 737₄
 737₈ 738₁₆ 738₁₇ 741₂₅
 თაფლ-ძმარი — 623₇
 თაფლი — 102₄₁ 103₁₀ 103₃₁ 103₃₇ 104₂₃
 104₄₁ 105₂₀ 106₁₁ 107_{5, 24} 108₁₁ 113₁₆
 114₃₁ 115₁₂ 116₉ 116₃₄ 117₁₃ 118₁
 118₂₁ 119₂₆ 120₉ 121₅ 121₂₃ 123₂₇
 124₂₁ 124₃₁ 125₈ 125₃₇ 126₂₁ 126₃₃
 127₁₂ 127₂₇ 127₃₇ 128₁₇ 128₃₅ 129₉
 130₆ 130₂₉ 131₁₇ 131₃₃ 132₁₃ 132₃₄
 133₁₁ 133₃₄ 134₁₄ 135₈ 135₂₄ 136₅
 136₁₉ 137₃ 137₂₀ 137₃₂ 138₂₄ 138₂₅
 139₅ 139₇ 139₁₉ 139₃₁ 140₁₂ 140₂₇
 141₁₈ 141₂₀ 142₆ 142₂₇ 143₃ 143₁₄

143₃₅ 144₁₈ 144₁₉ 145₂ 145₁₉ 146₃₁
 147₃₀ 148₁ 148₂₃ 148₃₀ 149₃ 149₁₀
 149₃₁ 150₂₆ 151₄ 151₁₈ 152₅ 152₂₃
 153₂₄ 154₂ 155₂ 155₂₅ 156₁₆ 156₂₉
 156₁₀ 156₄₁ 157₁₁ 157₂₀ 157₃₅ 161₃₃ 165₃₂
 170₄ 187₁₄ 187₃₄ 188₂₀ 189₂₇ 190₁₇
 190₂₉ 191₂ 212₁₇ 220₂₂ 221₁₇ 221₃₅
 222₁ 222₁₁ 222₂₁ 222₃₉ 223₁₀ 223₃₁
 224₈ 224₉ 224₁₈ 224₄₁ 225₅ 225₁₄
 225₂₄ 226₁₃ 226₁₄ 227₂₃ 229₂₃ 229₃₄
 230₅ 230₁₀ 231₂₅ 233₂₁ 233₂₂ 233₁₈
 234₁₂ 235₃ 237₂₈ 240₂₇ 240₂₈ 240₂₉
 240₃₀ 241₁₁ 241₁₈ 241₃₂ 241₃₈ 241₃₉
 242₅ 242₂₄ 242₂₅ 242₃₂ 242₄₁ 243₂
 243₁₆ 243₃₂ 243₃₃ 243₃₇ 244₉ 244₂₅ 244₂₈
 245₁ 245₅ 245₁₅ 245₁₇ 246₃₁ 247₃
 247₅ 247₁₉ 247₂₈ 249₂₀ 250₁₈ 267₁₉
 267₃₃ 269₅ 271₄₀ 272₂₅ 272₃₁ 275₃₉
 276₁ 277₂₄ 277₄₁ 281₂₉ 282₃₉ 286₂₄
 286₄₀ 288₁₈ 289₃₉ 291₂₉ 295₁₇ 297₁₃
 298₃₂ 299₂₃ 311₁₇ 312₂₁ 318₈ 319₁₇
 319₂₄ 319₃₄ 322₇ 322₂₁ 323₂₉ 324₁₄
 326₂₇ 328₁₅ 332₁₇ 333₃₀ 334₁₄ 336₂₈
 338₂₇ 340₂₉ 340₂₇ 340₃₀ 340₃₄ 341₁₇
 341₃₁ 341₃₄ 344₁₅ 344₁₉ 344₃₅ 345₁₁
 345₁₉ 346₁ 346₅ 346₆ 349₂ 356₂₇
 356₂₈ 357₁₈ 357₂₁ 357₃₃ 360₃₆ 363₁₀
 363₁₁ 366₃₂ 367₈ 367₉ 367₁₇ 367₃₁
 368₇ 370₇ 370₃₇ 371₁₄ 371₂₂ 371₂₇
 372₁₂ 372₃₈ 373₅ 374₄ 377₁₅ 381₁₇
 382₁₃ 386₃₀ 286₃₆ 387₁ 387₁₁ 387₁₄
 388₁ 390₁₀ 393₂₉ 394₁₇ 395₃₁ 398₂₅
 408₂₀ 409₁₄ 409₃₁ 410₁₈ 410₂₃ 412₇
 412₈ 417₁₉ 418₁₂ 422₂₀ 422₃₂ 423₂
 426₂₃ 426₂₇ 427₈ 427₁₄ 427₁₆ 427₂₄
 427₂₆ 428₂ 428₁₈ 428₂₁ 428₂₆ 428₃₇
 429₈ 429₁₇ 429₂₇ 429₃₂ 429₃₄ 430₅ 430₈
 430₁₃ 430₂₆ 430₃₅ 431₁ 435₁₅ 431₃₁
 432₂₀ 432₂₈ 433₁ 433₁₀ 433₁₁ 433₂₀
 434₁₀ 434₁₁ 434₂₆ 434₂₇ 435₃ 435₂₄
 435₂₅ 436₁₀ 436₃₁ 437₄ 437₁₀ 437₂₄
 437₃₄ 438₁₁ 438₁₆ 439₂₇ 439₃₈ 441₂
 441₁₄ 441₃₁ 442₄ 442₁₂ 442₁₃ 442₂₁
 443₁₈ 443₃₆ 447₁₈ 447₂₀ 452₂₀ 453₁₅
 453₁₇ 453₂₇ 453₃₂ 461₁₆ 462₁₄ 462₂₇
 463₃₆ 465₃₄ 466₁₄ 466₃₉ 469₂ 477₃₁
 477₃₂ 477₃₇ 478₃₇ 478₃₈ 479₁₀ 493₂₆
 494₁₈ 494₄₁
 თაფლი — 501₂₄ 501₃₂ 501₄₁ 502₃ 502₄₁

503₁₃ 503₂₃ 503₃₂ 504₁ 506₃₀ 507₂
 507₂₂ 507₂₇ 507₂₈ 507₃₅ 508₁ 513₄
 520₁₈ 525₁₈ 526₂₂₇ 531₂₁ 532₂₈ 533₂₂
 533₃₁ 533₃₉ 534₄ 534₂₄ 534₂₆ 534₄₀
 535₁₁ 535₁₂ 535₁₅ 535₂₁ 535₂₉ 543₃₇
 544₁₀ 544₂₆
 თაფლი — 544₃₁ 545₁₁ 546₁₂ 549₂ 549₃₈
 558₃₄ 560₃₇ 568₂₉ 571₃₄ 560₃₇ 568₃₉
 571₃₁ 573₂₅ 583₁₀ 583₃₇ 583₄₀ 584₃₅
 585₃₄ 585₃₈ 587₈ 587₂₄ 589₁₉ 591₂₀
 591₂₅ 591₄₁ 592₁₅ 592₁₈ 592₂₂ 592₃₅
 593₂₁ 593₃₆ 602₁₀ 602₃₄ 602₂₃ 603₂
 603₁₉ 603₂₉ 604₁₈ 611₂₈
 თაფლი — 613₂₅ 613₂₉ 614₁₁ 614₂₀ 614₃₄
 622₃₃ 622₃₅ 623₁₈ 631₁₅ 631₂₆ 634₃₈
 636₁₉ 636₂₅ 637₂ 637₄ 637₂₂ 637₃₅
 640₁₇ 640₁₈ 640₃₀ 641₄ 641₇ 641₂₂
 644₃₇ 661₁₁ 661₂₅ 665₄₀ 666₂₀ 666₂₄
 666₂₈ 668₂₇ 668₂₉ 670₂₅ 672₃₃
 თაფლი — 672₃₇ 673₁₄ 673₂₈ 674₂ 674₁₉
 687₂ 687₁₀ 687₁₈ 708₃₉ 712₃ 717₃
 717₁₈ 724₃₀ 725₄ 725₂₈ 731₂₃ 740₂₄
 744₃₃ 750₃₃ 751₂₉ 752₂₀ 754₅ 754₂₄
 755₈ 755₃₆ 756₂₅ 757₄ 761₁₁ 762₁₈
 762₃₅ 764₃₀ 765₅ 772₂ 772₄ 781₈₂
 784₁₇ 785₃₈ 786₁₄ 786₃₆ 787₁₂ 787₂₂
 788₂ 788₁₇ 788₂₉ 789₁₅
 თაფლი პერულმოჭიდილი || თაფლის
 წყალი — 94₆ 95₁₄ 95₂₃ 95₄₁ 96₁₁
 96₂₈ 98₈ 241₃₀ 246₂₀ 247₃₇ 248₁₈
 248₂₁ 248₂₈ 250₂₇ 250₃₀ 252₃ 272₂
 456₁₀ 465₃₉ 783₂₂
 თაფლი უგბალი — 781₅ 781₂₂ 783₃₉
 784₆
 თაფლუქი — 234₇
 თახზამირი 379₃₇ 400₂₇
 თაქუის ყუერი — 96₁₈ 98₂₄ 101₂₀ 101₂₁
 103₇ 104₂₀ 104₃₇ 106₂₂ 107₁₉ 108₄
 114₁₂ 122₃₈ 125₃₁ 126₂₉ 130₂₆ 138₁₉
 139₂₉ 177₅ 177₂₉ 181₃₅ 191₃₀ 256₂₄
 270₃₈ 285₃₄ 288₉ 292₁₉ 293₁ 293₄
 316₁₃ 316₂₀ 322₁₀ 322₁₆ 322₃₆ 323₁₇
 421₅ 423₁₉ 426₉ 461₁₀ 461₂₅ 462₆
 466₃₆
 თაქუის ყუერი — 502₂₄ 502₃₆ 503₈ 503₄₀
 505₄₁ 511₁₄ 511₁₈ 569₃₃ 570₂₄ 570₃₆
 571₂₇ 571₃₂ 571₇ 572₄ 583₃₉ 587₁₆
 588₄ 603₉ 614₅ 614₂₉ 666₁₄ 666₃₂

695₃₅ 696₃ 725₂₀ 732₅ 740₃ 683₃₆
 686₃₂ 686₃₉ 689₃₀
 თაქუის ტყავი — 758₂₂
 თაქუის კუერები 374₁₃ 589₁₅ 592₃₃ 643₉
 თამბლ...არ — 731₁₆
 თბილი წყალი — 365₂₄ 367₁₁ 368₄₀
 377₁₄ 382₃₄ 384₃₆ 388₂₈ 388₃₇ 389₄
 390₁₁ 392₂ 392₁₀ 392₂₆ 393₃₂ 394₁₈
 401₂₂ 408₇ 408₁₃ 409₈₂ 410₉ 410₁₄
 415₁₇ 416₂₁ 416₂₃ 416₂₄ 422₁₄ 422₂₄
 426₁₇ 432₂₂
 თელრა თეთრი — 98₁₈ 734₂₄
 თევზი — 248₁₃ 281₁₈ 288₈ 303₃₂ 361₂₀
 383₃₄ 387₂₀ 408₉ 409₅ 415₅ 417₁₃
 443₃₀ 464₄₀ 465₂₂ 759₆ 790₁₇
 თევზის ვიჭყი — 468₂₃
 თევზის ნაველი — 327₆ 340₁₈ 342₇
 346₁₂
 თევზის წებო — 207₃₃ 631₁ 759₇
 თევზი წურილი — 770₃₆
 თეთრი აბალსი — 629₂₂
 თეთრი გოგირდი — 626₁
 თეთრი და წმინდა წყალი — 775₃₁
 თეთრი თურბუთი — 541₂₁
 თეთრი ისთარი — 136₃₃
 თეთრი ლემის თესლი — 601₁₆ 602₉
 602₂₈ 668₂₅
 თეთრი ლერწმის ქერქი — 731₂₂
 თეთრი მალამა დაკოდილის — 646₃₉
 თეთრი მქალამა, მალამი — 625₁₇ 646₈
 652₂₄ 653₁₃
 თეთრი მალამა მღიერის — 646₁₇ 646₄₀
 თეთრი მალამა რომე ხორცი ამოზარ-
 დოს — 646₃₂
 თეთრი მამლის ნაველი — 339₁₃ 345₂₅
 თეთრი მუხუდო — 763₄₀
 თეთრი ნქეთი — 594₁₄
 თეთრი ნეძბი — 706₁₇
 თეთრი ნეძბის თესლი — 708₃₃
 თეთრი ოსპი — 782₃
 თეთრი პილბილი — 666₂₅ 673₃₄ 673₃₉
 თეთრი საქუმელი || თეთრი საქუმელი —
 99₃₉ 362₂₃ 565₁ 568₈ 622₂₃ 623₃
 623₂₅ 631₃₄ 637₂₇ 637₃₁ 643₃₇ 647₂₄
 648₂₀ 649₃₇ 651₁₁ 651₁₉ 652₆ 652₂₄
 782₂ 782₇
 თეთრი ხანდალი — 232₇ 232₂₇ 233₁
 463₁₅ 463₃₁ 464₂₂ 466₂₂ 467₈ 468₁₆
 514₂₃ 617₃₇

თეთრი სპანძილის წყალი — 671₁₄
 თეთრი ტუხტის ყვავილი — 513₃₅
 თეთრი უმ[ა]რილო — 646₈ 647₈
 თეთრი ღვინო — 784₂₇
 თეთრი ყუსტი — 514₂₄
 თეთრი შამიანდალი — 524₄
 თეთრი შაფი (თვალის წამალი) — 354₄
 354₁₇

თეთრი ცელია — 254₅ 634₂ 646₁₀ 646₂₃
 646₃₄

თეთრი ძ[ა]ლის განავალი — 626₈
 თეთრი ხარბაყი — 362₁₂
 თეთრი ხარის ძირა — 635₁₈
 თეთრი ხაშხაში — 633₁₈
 თეთრი ხაზვის წყალი — 247₁₀
 თელგმა ზუჯეჯი — 216₁₁
 თელის ძირის ქერქი — 644₂
 თემაქნის წყალი — 464₃₂
 თემურასყო — 255₃₈
 თერია — 94₉ 94₃₆ 101₃ 102₁₅
 288₁₁ 307₄₀ 395₁₀ 395₁₁ 418₃₅ 494₃₄
 666₂ 666₁₀ 669₂₉ 670₃₂

თერია აზრა — 670₂₂
 თერიისა ბანბაცის ძირი — 101₁₄
 თერია ფარუკი — 669₂₉
 თესლი (ყოველი) 761₃₃
 თესლი აზრისა — 93₃₃
 თესლი ბალასნისა — 93₃₇
 თესლი ნანხუასი — 93₃₃
 თესლის სავალი — 457₃₃
 თესლი ქამადროსა — 93₃₃
 თებრი || ნეძბი — 102₂₉
 თივა — 118₁₂ 123₆ 130₃ 718₃₇ 789₂
 თივათერიის წყალი — 288₂₂
 თივა კაცის ძირი — 97₂₄ 97₃₅ 191₃₁
 503₁₀ 571₃₇ 572₅ 573₇
 თივა ვაცის ძირის ქერქი — 571₅
 თივა მკუდარი — 254₂₈
 თივამკუდარა — 99₁₇
 თიკანი — 268₁₁ 270₈ 401₂₇ 421₂₃ 451₂₁
 489₂₂
 თიკნის ღვრიტა — 290₄₀
 თიკნის თირკმლის ცმელი — 575₄
 თიკნის სისხლი — 752₁₆
 თიკნის ტყავი — 644₇
 თიკნის ზორცი — 766₄
 თიმონი || ფარიკონი || კაბუპი — 116₂₃
 154₃₀
 თირან ჯაბინი — 569₂₂

თირი — 386₁₇
 თირთყინი — 268₁₉
 თირკმელი — 70₃₁ 107₁₀ 114₂₆ 115₆ 117₁₄
 135₃₃ 167₅ 167₁₁ 214₃₆ 216₁₃ 216₄₀
 217₁₆ 218₃₆ 242₁₀ 263₂₉ 265₃₂ 438₅
 439₂ 446₂₃ 482₃₇ 483₂₈ 483₃₄ 483₃₅
 468₃₂
 თირკმლის აგებულება — 594_{18, 21}
 თირმუზის გული — 591₁₁
 თირმუზის ფქვილი — 623₂₈
 თიხა ვერცხლის ბუდის — 759₁₃
 თიკა (თიხა სომხური) — 184₁₇ 185₃₄
 191₃₀ 198₂₆ 199₆ 204₂ 254₃₅ 358₁₇
 367₂₁ 378₃₅ 393₁₇ 438₃₂ 492₂₁ 493₁₇
 თიჯის საბეჭდავი — 97₁₄
 თმა — 77₁₆ 77₂₃ 77₂₉ 77₃₆ 85₃₈ 220₄
 220₅ 220₆ 220₁₉ 263₉ 264₃₁ 266₃₃
 267₁₁ 484₁₈ 485₉
 თმის შეღებვა — 756₉ 756₂₀
 თმის საღებ[ა]ვი — 732₁₇ 734₃₇ 735₅
 735₁₅ 735₂₄
 თმის საღებავი თაერზეული — 735₃₃
 თოვლი — 625₁₂
 თორინჯანი — 146₁₃
 თოდრო — 694₁₁
 თორხოლო კვერცხი — 369₂₇
 თოვლის წყალი — 713₂₉
 თოფალახი — 258₂₄ 263₂ 527₃₉
 თრამაზი — 471₂₂
 თრანგუბინი — 255₃₆
 თრანჯაბირი || თრენ ჯაბინი — 168₁₅ 194₂₄
 193₁₁ 193₂₂ 196₁₂ 196₃₆
 თრენჯხოტია — 257₈
 თრიაყი || თრიაყი არბა || თრია — ფა-
 რუბი || თრიაყი ყულოთი — 93₁₂
 93₁₃ 101₄₁ 102₁ 246₁₁ 246₂₂ 246₂₃
 252₃₉ 319₁₇ 363₁₄ 372₃ 372₄ 670₂₁
 თრიაყი დიდი — 373₃₃
 თრითი — 652₅
 თრუნჯი — 102₃₆ 144₃₀ 148₃₂ 149₁₃
 თრუნჯის ფურცელი — 772₆
 თუალი — 78₁₀ 78₁₉ 78₂₀ 78₄₀ 80₁ 86₁
 165₇ 165₈ 176₁₉ 223₁₄ 246₇ 247₁₇
 249₅ 252₃₃ 253₁ 253₇ 264₃₀ 265₁₀
 265₁₁ 265₁₂ 266₂₈ 266₂₉ 267₁₁ 269₃₀
 270₂₃ 272₁₀ 785₃₂
 თუალთათუის — 291₆ 329₃₃ 330₃₁ 333₃₂
 334₂₆ 344₂₆ 344₃₆ 345₃₄
 თუალის წამალი — 165₃₉

თუღარი წითელი (თუღარი თეთრი ||
 თუღარი — 97₃₃ 98₃ 439₈
 თუთია (თუთია მრავლი, თუთია პაშარი,
 თუთია ყუთთელი ქირმანული მწუ-
 ანე). 330₂₂ 332₃₀ 334₃₂ 339₁₀ 339₁₁
 343₉ 343₁₀ 343₃₅ 346₃₀ 348₁ 348₅
 352₂₇ 352₂₈ 628₃₈ 741₇
 თუთის რუბი — 691₃₃
 თუთის ძირის ქერქი — 660₃₄
 თუთმაჭი — 362₃₈
 თუთულა — 95₃₁ 208₁₈ 208₃₂ 284₁₀ 323₂₃
 348₁₇ 369₁₆ 375₂₃ 397₁₄ 397₂₃ 412₃₄
 417₁₁ 440₄ 440₁₄ 456₂₇ 565₃₁ 566₂₉
 568₃ 570₁ 571₁₂ 572₁₈ 572₂₁ 572₁₂
 573₁₃ 573₁₈ 573₂₄ 573₃₇ 574₈ 638₁₅
 თუთუბის გამოწურვილი წყალი — 713₃
 734₂₀
 თუმბრი მისრი — 734₂₃
 თუნუქი გამოზრდილი — 243₄₃
 თურბთი || თურბული — 98₁₃ 103₃₄
 101₁₂ 104₃ 112₅ 135₄₁ 141₅ 142₂₁
 144₁₁ 145₃₂ 147₃₆ 157₁₀ 157₂₈ 158₁₈
 158₃₄ 159₁₀ 159₂₂ 160₄ 161₁ 161₂₃
 162₂₈ 163₉ 165₁₈ 165₂₃ 166₃ 166₃₆
 170₂ 170₂₈ 175₁ 175₂₉ 177₃₃ 178₈
 178₂₄ 178₃₇ 179₂₉ 180₂₈ 183₁₀ 219₄
 248₁₈ 249₄₂ 272₁₂ 272₃₀ 283₁ 293₃₉
 310₉ 310₃₁ 317₉ 361₂₈ 365₄₁ 414₂₃
 416₃₆ 434₂₃ 434₃₇ 439₇ 450₂₁ 450₂₉
 469₂₉ 469₃₆ 470₆ 491₄₀ 505₂₄ 523₂₈
 521₈ 522₂₄ 523₄ 523₁₁ 586₃₅ 586₄₁
 588₃₂ 589₇ 590₂₁ 590₃₃ 591₈ 591₁₂
 637₃₉ 728₁₄ 740₃₆ 786₃₄ 787₁₇
 თურმასი — 157₂₇ 440₃₁ 501₃₀ 507₈
 507₁₃ 510₂₈ 586₂₁ 687₁₃
 თურმანი — არს კაზუნისა თესლი —
 748₁₃
 თურმუნის გუარაშნი — 617₃₀
 თურმესი ინდოური — 591₃
 თურმუნის ფქული — 210₃ 733₁₂
 თურინჯი || თრუნჯი — 167₂₂ 182₁₈ 229₁₇
 244₄ 244₁₃ 274₈ 305₁₃ 400₂₅ 402₇
 431₁₀ 431₁₁ 439₁₀ 462₂₀ 470₁₃ 474₁
 თურინჯის გული — 586₄₀
 თურინჯის რუბი — 691₃₃
 თურინჯის სარხ[ა]სი — 586₃₄
 თურინჯის შარბათი — 625₁
 თურინჯის წყალი, გამოწურვილი —
 662₉ 721₄ 730₁₇

თუხეჭირიყო — 255₃₇
 თუქია ინდოური — 351₂₅
 თუმსაუჩა — 475₂₈
 თუნბანი || თუნბაქანი || თუნბი || თუნ-
 მაქინი — 82₅ 170₂₇ 170₃₃ 249₂₉
 256₄ 356₃₉ 387₃₅ 389₁₃ 389₃₃ 400₂₀
 407₂₂ 416₃₄ 436₂₃ 436₂₄ 440₃₁ 455₂₃
 456₃₃ 467₂₆ 470₁₈ 471₄₀ 564₃₅ 638₃₃
 734₂₅ 776₄₁
 თუნბაქანის ფურცელი — 274₄ 274₁₉
 275₃ 310₁₈ 311₁₀ 315₁₃ 557₄₀
 თუნბაქანის წუენი — 611₂₀
 თქულის (!) ძირი — 614₂₇
 თხა — 752₁
 თხაფაში — 455₃₈
 თხაფ[ა]შირი — 556₈ 557₂₂ 557₃₂ 627₃₅
 თხაფაშირის თესლი — 559₃
 თხილი — 254₁₀ 287₂₁
 თხირთიზი — 415₂₈
 თხირ რქა — 124₂₀
 თხის ბალანი — 371₃₃ 489₂₃ 785₃
 თხის თირკელის ქონი — 567₁₄ 636₂₅
 თხის კორკლი — 346₄ 505₁₄ 526₂₃ 547₁₂
 784₁ 789₂₂
 თხის მაწუნი — 771₂₂
 თხის ნალევი — 334₁₄ 337₁₃ 341₃₃ 344₁₄
 358₄₀
 თხის რძე — 238₃ 250₂₀ 385₃₂ 533₁₈
 546₂₂ 559₇ 566₂₇ 566₃₅ 574₁₁ 586₃₇
 587₂ 587₃ 592₃₆ 600₁₈ 645₁₈ 758₃₁
 712₁₇ 761₁₄
 თხის სისხლი — 613₈
 თხის ტყავი — 752₂
 თხის ფსელი — 494₂₄ 505₁₇ 526₂₅ 784₁
 თხის ქონი — 246₃₇ 341₁₀ 729₁₈
 თხის ლუილი — 556₃₈ 766₂₀
 თხის ყუერი — 219₃
 თხის კლიკი — 302₁₀
 თხის ხაჭო — 345₃₄
 თხის კორცი — 451₁₆ 474₃₁ 765₁₅
 თხლე — 734₂ 789₃₂ 789₃₃
 თხიშიფირი — 415₂₇

0

ია — 166₄ 166₂₈ 169₃₃ 170₂₃ 170₃₁ 171₁₉
 184₅ 203₃₄ 211₁₁ 211₂₆ 225₃₁ 226₃
 235₂₇ 236₁₄ 236₂₈ 246₁₆ 269₁₇ 272₃₄
 279₂₅ 281₄ 281₆ 282₃₅ 284₃₅

294₁₀ 294₃₀ 310₂ 312₃₆ 315₂₁ 318₁₉
 325₁₆ 325₁₉ 328₂₉ 335₂ 335₃₃ 337₂₈
 356₂₁ 365₂₂ 365₃₅ 366₃₁ 366₃₆ 367₉
 368₂₃ 368₃₉ 378₅ 378₁₃ 380₁₃ 383₁₈
 383₃₆ 386₁₈ 388₁ 388₉ 388₁₂ 388₃₁
 391₁₄ 414₂₁ 468₁₉ 470₆ 472₂₅ 747₂₇
 474₂₈ 475₁₂ 475₁₇ 476₂₄ 478₂₂ 492₂₅
 493₄₁.
 ია — 514₄ 514₃₈ 625₂ 627₁₈ 633₃₀ 634₁₁
 645₅ 645₁₂ 654₁₂ 700₂ 710₆ 712₁₂
 717₉ 728₁₃
 იაგუნდი — 777₉ 777₂₃ 778₃₈
 იამბუტის ხილი — 570₂ 571₁₃
 იამენი, იემენი — 509₁ 547₂₅
 იამნუტა შაბი — 735₈
 ია მწნილი — 709₃₂
 იანბუტი გამოწურვილი — 550₄
 იარაყანი || იარაყინი — 99₁₈ 99₃₅ 223₁₅
 იარაჯი — 152₂₉ 152₃₀ 154₆ 155₈ 155₂₉
 156₁₈ 156₃₂ 157₄ 161₃₁ 161₃₆ 162₁₃
 163₆ 163₁₂ 166₃₆ 183₈ 272₃₀ 278₇
 285₅ 299₅ 299₁₅ 362₁₀ 394₁₄ 394₁₆
 405₃ 453₃₈ 505₂₄ 531₂₉ 541₂₄ 558₂₈
 558₃₅ 560₃₇ 582₃₉ 583₂ 584₃₉ 584₃₇
 585₁ 585₁₁ 585₂₂ 617₁₂ 617₂₆ 623₄₀
 685₆ 897₇ 719₂₆ 726₃₁ 790₂₄
 იარაჯ ფეკრა — 156₁₈ 290₂₅ 293₃₇ 298₂₅
 298₃₉ 300₁₄ 305₁₃ 305₃₃ 312₁₁ 319₁₁
 323₂₂ 327₁₂ 332₃₅ 334₁₉ 335₃₈ 337₄
 337₃₄ 337₃₅ 339₄ 339₆ 394₁₄ 410₁₃
 411₁₀ 418₃₉ 422₁₂ 469₃₀ 477₅ 495₂₃
 496₈ 496₉ 673₈
 იარაჯი ბრქალიანისა — 155₂₉
 იარაჯი ქალიანობის 155₂₂
 იარაჯი განმწმენდელი — 152₃₁
 იარაჯი დიდი — 729₂₆
 იარაჯი კათარტიკონი — 156₃₂
 იარაჯი მწარე — 156₁₈
 იარ(ა)ჯი ფეყრის მარცხალი — 662₄
 იარცუკი || ირცუკი — 255₈ 341₇ 490₁
 იასამიჯი — 286₂₃ 288₇ 290₁₇ 326₄₀
 იასამიჯის ზეთი — 152₉ 344₃₅ 361₁₀
 730₃₁
 იასმნის ზეთი — 285₃₇ 320₃₄ 612₃₇
 იაფუხ — 292₃₃
 იღვანაღვადი — 122₂₈
 იღვანლბიბე — 123₁₀
 იელი — 683₃₃
 იელის ფურცელი — 620₂₆

იერსე — 153₃₇ 194₆
 იზა — 455₂₄ 455₂₅
 ითნა — 734₂₄
 ითხუბი — 319₁₅
 იის გამოზრდილისა ნიშანი — 240₁₃
 იის გული — 306₁₈
 იის ზეთი — 175₂₀ 175₃₆ 189₇ 189₁₅
 211₁₇ 211₂₇ 212₁ 213₁₅ 248₃₉ 249₁
 269₇ 274₃₃ 275₂₉ 275₃₅ 275₄₁ 278₁₇
 278₂₀ 280₁₄ 285₃ 285₂₂ 287₁₈ 287₃₈
 288₂₂ 288₃₄ 290₃₀ 290₃₆ 291₃₅ 292₃₈
 293₁₂ 325₁₅ 325₁₇ 328₁₈ 330₁₈ 348₂₈
 361₁₃ 369₄ 369₁₉ 378₃ 378₁₅ 380₁₄
 387₂₆ 390₃₀ 390₃₁ 408₁₂ 409₃₄ 512₂₉
 516₁₇ 593₅ 599₃₅ 630₁₅ 632₁ 633₃₇
 634₁ 634₁₂ 643₁₉ 685₂₅ 700₄ 701₃₂
 701₁₄ 703₂₄ 708₃₇ 710₂ 712₇ 712₁₉
 713₉ 714₂₂ 714₂₂ 716₇ 733₂₆ 754₂₁
 იის სასუმელი — 195₃₇ 196₂₁ 633₂₈
 იის სუფუფი — 337₂
 იის ყურისი — 621₂₁
 იის შარბათი — 226₁ 273₃₄ 278₃₇ 300₃₈
 320₄ 331₂ 331₇
 იის ძირი — 254₃ 275₁₈ 317₄₁ 327₃₃
 იის ხილი — 254₃₆
 იკანა — 80₂₇
 ილქირუმი — 383₁₄
 ინა — 621₁₃ 630₂₅ 642₂₇ 654₈ 670₂₉
 732₂₂ 734₁₉ 735₂₉ 735₁₄
 ინილამშისი — 777₂₁
 ინდამეკოკის თესლი — 95₃₀
 ინდი — 233₂₅
 ინდოელნი — 91₁₃ 91₁₅
 ინდოური ალილა — 786₃₄ 788₉
 ინდოური თაფლი — 508₂
 ინდოური მარილი — 371₁₀ 513₁₄ 520₁₆
 533₂₃ 586₄₁ 587₃₂ 588₈ 591₁₂ 614₂
 729₈ 787₁₉ 788₁₃
 ინდოური მასლაჟი — 593₃₅
 ინდოური ნიგოზი — 590₂₂
 ინდოური სანფული — 789₂
 ინდოური სტეჟი — 99₁₉
 ინდოური ხურმის წყალი — 464₂₉ 542₃
 556₅ 621₂₂
 იოდასალეები — 315₂₃
 იოფკრატი — 421₂₅
 ირემი — 752₂₃
 ირისი — 497₄₀
 ირმის თირკმლის ქონი — 647₁₆

ირმის კუდისა ნავლედი — 781₃₉
 ირმის რქა — 462₈ 573₈ 752₂₉ 789₂₉
 ირმის რქის ნაქლიბი — 752₃₁
 ირმის ტყავი — 757₂₀
 მრსა — 93₂₆ 123₅ 411₂₂ 428₁₁ 442₈
 442₁₀ 445₂₈ 447₁₀ 447₁₅ 448₁₃ 449₄
 527₁₂ 535₉ 544₁ 544₁₇ 454₂₇ 545₃₁
 546₁₀ 547₂₁ 548₃₉ 550₁₃ 602₃₂ 603₇
 668₂₅ 749₃₁
 ირსას თესლი — 601₂₇
 იოგნი(I) — 499₂₅
 ისთარი — 138₂₃
 ისცილი — 427₂₃ 453₂₉ 525₇ 527₄ 541₃₃
 545₅ 545₁₀ 545₂₁ 545₂₂ 602₃₃ 603₁₀
 ისნა — 125₃₁
 ისრინი — 208₁₄ 227₃₁ 227₃₆ 234₂₇ 273₃₅
 274₃ 274₁₈ 282₂₈ 282₂₉ 282₃₀ 315₁₆
 330₂₄ 336₂₃ 348₅ 352₃₀ 370₁ 378₃₉
 379₁₇ 400₁₃ 400₂₄ 401₆ 401₁₆ 401₁₈
 415₂ 415₃₀ 417₁₁ 452₁₈ 455₃₇ 456₂₇
 465₁ 465₂₂ 465₂₃ 467₉ 467₄₁ 472₁₃
 474₂₀ 619₁₇ 762₃₆ 766₁₂ 770₁₄ 713₁₉
 ისრინის რუბი — 559₂
 ისრინის შუქრბათი — 564₂₃
 ისრინის წყალი — 464₂₉ 560₃ 564₃₅
 712₃₆
 ისტიბტიკონი — 174₃₀ 175₉ 175₂₄ 201₁₀
 იტარფულისი || იტრაფული — 134₂₆
 305₃₆ 337₃₅ 440₃₇ 441₄ 621₂₁
 იტრფული უმცროსი — 419₁₂
 იუბხი ჰილილ — 246₅
 იფნა || იფნის ხელი — 257₂₂ 372₉
 იფქლი — 451₃₁
 იფქლის ანაკუეთი — 672₂₉
 იფქლის ტაგი — 737₄
 იქლილმალუქი — 99₄₁ 331₁₀ 416₁₂ 445₂₆
 447₅ 447₇ 417₁₇ 462₄ 509₂₈ 514₂₄
 526₁ 527₂₇ 627₁₈ 636₂₃
 იშაი — 743₂₉
 იშნა — 164₃₉
 იძრვითი — 750₁₆

ბ

კავალადი — 255₂₉
 კაზმარები — 256₁₇
 კაზუმორეა — 258₂
 კათოლიკი (ძარღვი) — 83₂₇ 515₆ 679₂₀
 688₁₅
 კაიარნი — 255₁₀

კაისომისა — 212₂₉
 კაისმის წყალი — 191₂₆
 კაკაბი — 756₂₂
 კაკბის ნავლედი — 276₂₈ 288₂₉ 339₁₄
 340₁₈ 344₁₅ 345₃ 345₁₀ 346₁₃ 348₃₅
 349₁₃
 კაკბის საეპენტელა — 214₁₁ 315₂₁ 318₂₀
 312₃₆ 514₂₃ 516₁₇ 645₅
 კაკბის კორცი — 272₈ 274₁₄ 283₂₉ 298₃₈
 379₂₅ 381₁₃ 402₉ 409₄ 409₃₉ 413₃₈
 415₄ 415₃₃ 417₁₂ 451₂₁ 489₂₁
 კაკია — 95₃₇ 108₂₇ 118₃₆ 127₃₅ 128₉
 202₈ 204₂ 208₁₇ 208₃₁ 209₉ 213₁₉
 256₃₄ 287₂₇ 293₁₃ 341₃₇ 396₁₁ 396₃₁
 412₃₇ 446₅ 508₃₁ 508₁₄ 509₁ 569₁₀
 569₂₁ 569₂₇ 569₄₁ 570₁ 573₁₁ 573₁₉
 572₇ 575₂₁ 575₃₃ 575₄₀ 576₁₄ 576₂₃
 618₁₉ 694₃₁ 734₄ 741₃₈
 კაკული || კაკულა — 123₄ 125₃₀ 132₂₄
 133₂₀ 139₁₆ 141₉ 142₃₇ 143₁₀ 144₁₂
 146₂₉ 147₃₃ 147₃₄ 148₂₇ 149₅ 149₇
 186₂₂ 187₂₇ 231₃ 231₃₄ 588₃₀ 683₃₃
 კალამონისინი || კალამონი — 118₁₅
 118₃₆ 128₃₂ 157₂₈ 747₂₃
 კალის ქუა — 626₇ 647₃₄ 649₉
 კალის თესლი — 256₂₀ 283₁₉ 310₁₅
 638₂₁ 639₁₈ 639₂₄
 კალინჩანიკი — 258₈
 კალკადისი — 618₁₄
 კალკადის გუნდა — 620
 კალკატარინი — 94₅ 303₁₆ 618₁₄
 კალკატარი დამწუარი — 355₁₅ 749₁₆
 კალნაბი || კალამბი || კალნაბის წყალი —
 206₂₀ 210₂₈ 219₆ 294₄₀ 300₇ 302₃₁
 345₂₅ 444₁₂ 462₃ 462₉ 495₅ 505₁₂
 506₄ 524₁₃ 524₂₆ 588₁₂ 600₈ 609₃₉
 659₃₄ 674₁₉ 684₁₃ 684₁₆ 685₂₃ 715₆
 კალნაბის ფურცელი — 543₂₂ 547₄
 662₂₀ 685₃₄
 კამბილი — 142₂₁ 159₃₂
 კამა — 105₂₁ 115₂₆ 136₃₅ 211₁ 215₁₉
 222₄ 222₃₂ 222₃₅ 223₁₈ 223₃₀ 224₂
 225₃₁ 254₃₁ 271₃₈ 272₁₂ 356₁ 366₁₅
 366₃₁ 366₃₆ 381₁₂ 386₄₀ 387₆ 387₁₃
 413₃₄ 416₅ 416₈ 420₁₃ 420₃₂ 425₁₈
 426₂₀ 426₁₁ 427₂ 427₂₁ 440₁₁ 455₁
 456₂₇ 490₃₇ 494₄₁ 496₁ 531₂₉ 534₆
 690₂₂
 კამის თესლი — 93₃₅ 97₂₅ 97₃₂ 102₂₄

103₄₁ 104₁ 105₁₂ 107₂₁ 109₂₆ 114₂₃
 123₈ 127₉ 133₈ 142₁₉ 159₂₄ 160₁₇
 162₂₇ 171₁₆ 172₅ 173₂₄ 174₁₃ 188₁₈
 192₁₁ 194₂₄ 196₂₀ 198₂₁ 303₂₇ 305₁₆
 328₁₅ 433₇ 434₁₈ 434₂₀ 436₈ 439₆
 440₆ 440₂₆ 442₁₁ 443₆ 447₁₅ 456₃₉
 532₄₁ 568₄₁ 507₃₂ 583₇ 583₂₉ 601₂₅
 601₃₃ 611₄₂ 612₃₅ 614₃₀ 627₁₃
 627₁₅ 636₁₃ 636₃₅ 680₉ 683₁₂ 690₃₂
 694₁₀ 696₄ 696₉ 718₃₈ 719₂₆ 723₃₇
 კამის სიქანგუბინი — 541₂₈
 კამა სპარსული — 588₂₇
 კამის ძირი — 167₁₆ 170₁₃ 172₆ 172₃₆
 173₂₂ 174₁₁ 438₁₂ 438₁₃ 684₂₀ 718₂₇
 კამის წყალი — 95₁₁ 117₁₆ 119₃₇ 175₃₄
 176₁₅ 178₁ 180₁₈ 193₂₃ 193₃₄ 196₃₈
 210₃₇ 276₃₁ 286₇ 303₃₀ 345₁₁ 346₁₅
 346₃₂ 349₁ 454₃₃ 495₂₂ 521₃₉ 531₃₃
 532₃₆ 583₃ 584₄₀ 603₃₀ 611₂₀ 666₂₀
 666₂₂ 694₁₁ 695₁₁ 718₂₃ 722₃₆ 723₄
 724₁₀ 725₁₅ 758₃₄
 კამის ჯალანჯაბინი — 727₁₇
 კამეჩის რძე — 771₂₉
 კამულია — 102₃₅
 კანადაკირი — 256₂₉
 კანაფის ზეთი || კანაფის თესლი —
 194₂₈ 256₂₅ 323₁₀ 324₄ 359₁₀ 765₁₂
 კანაფის ფურცლის წუენი — 765₁₃
 კანდუკი — 323₂₈
 კანდი || კანდული — 430₃₇ 438₃₈ 708₂₉
 კანონი — 256₃₁
 კანტორიონი || კანტრორონი || კისტო-
 რონი || კანტრონი — 116₂₃ 118₁₅
 122₃₂ 124₁₈ 154₃₃ 155₂₂ 162₃₄ 319₂₁
 326₂₄ 471₂₇ 726₃₄ 737₁₈
 კანფეტი — 256₂₅
 კანჯითი — 256₃₀
 კაპიტნი — 89₂₇
 კ[ა]პოეტის თევზის ნ[ა]ვლუელი — 652₁₀
 კაპრი || კაპარი — 224₂₈ 224₂₉ 256₂₆
 542₅ 547₁₀ 568₂₁
 კაპრის ფურცელი — 439₁₀ 449₉ 543₃₈
 544₁₁ 545₁ 545₁₆ 546₂₆ 547₃ 620₂₂
 კაპრისა ძირი — 96₃₇ 304₂₂ 310₁₆ 373₂₅
 525₃₀ 525₃₁ 527₁₁ 541₃₂ 543₂₃ 543₃₄
 544₈ 544₂₉ 544₃₇ 545₁₁ 545₂₁ 545₂₆
 545₃₂ 546₉ 547₂₆ 547₄₀ 548₁₉ 549₃₇
 550₉ 568₁₄ 602₃₃ 603₁₃ 604₁₇ 604₂₀
 790₁₀

კაპრის ყუავილი — 541₁₅ 576₃₇
 კაპრის ყურსი — 541₃₀
 კაპრისა წუენი — 223₁₂ 225₁₄ 377₃₉
 კაპრისა წუენი — 223₁₂ 224₂₁ 377₃₆
 კარაბულარი — 786₂₉
 კარამფული || კარანფული || ხარამფუ-
 ლი || ყარამფული — 102₃₃ 107₂₀
 116₇ 116₃₂ 129₁₅ 132₂₄ 141₁₁ 143₃₇
 146₁₅ 146₂₈ 147₁₃ 148₂₇ 149₇ 150₃₄
 151₂₉ 153₄₀ 182₁₁ 186₁₁ 186₂₂ 200₉
 215₃₀ 215₃₂ 217₁₀ 228₄₀ 231₃ 231₂₃
 231₃₈ 234₁₄ 241₁₄ 241₃₃ 242₂₇ 244₂₆
 288₃₀ 290₃₂ 309₂₇ 311₁₄ 312₁₅ 343₂
 373₃₇ 739₂₂
 კარაქი — 275₃₁ 289₃₃ 364₁₂ 282₂₃ 416₃₇
 121₂₂ 477₃₇ 624₂₀ 653₁₄ 771₁₅
 კარბუძე — 256₂₄
 კარდამონია || კორდამონია || ყარდა-
 მონია — 97₂₂ 434₂ 437₁₁ 445₂₅ 446₂₅
 447₉ 448₁₀ 479₆ 502₂₅ 510₄₀ 511₂₂
 527₁ 527₁₅ 535₄₀ 543₁₀ 545₅ 547₂₅
 547₃₁ 547₄₀ 686₃₃ 687₇ 690₃₃
 კარეატალა — 253₃₁
 კარეთინ ტაკა — 257₁₇
 კარკატოს თესლი — 98₂
 კარიაშამი — 394₃₁
 კარის ძირა თეთრი — 122₂₇
 კაროხის თესლი — 166₄ 256₂₃ 788₁₀
 კარტი — 574₂₄
 კარულა — 72₂₄
 კარფე — 309₂₉
 კასაბა || კასა — 215₃ 256₃ 725₃₃
 კასაბადი რარა — 502₆ 603₂₆
 კამბრედარიბი — 94₂₃
 კასგუძე — 786₁₁
 კასდაის თესლი 787₉
 კასლის ფურცელი — 258₁₇
 კასლიუცა || კასლა 255₂₁ 258₃₇
 კასომადოსი — 255₁
 კასტიდოსისა || ვაცის წვერი — 114₁₃
 კასუმისა გამოწურვილი — 102₃₅
 კატის რძე — 286₃₉
 კატის ცველი — 684₂₄ 684₃₆ 687₂₉
 კატკატო — 424₁₂ 444₂₁ 455₂₃ 493₃₀ 494₈
 532₃ 574₂₄ 605₂₄ 605₃₂
 კატკატოს გამოწურვილი — 574₂₃ 575₂₀
 კატკატოს თესლი — 546₇ 601₁₅ 601₄₀
 კატრინი — 93₃₆ 289₃₀ 291₃₂ 302₁₅ 302₂₂

304₂₅ 583₁₀ 587₁₁ 587₁₅ 618₂₆ 620₇
 694₂₄ 750₃₂
 კალმუხა (ახდუბია ჰქუიან) — 100₃₀
 კაშტას წამალი — 507₆
 კაცის ნავლედი — 652₂₉
 კაცისა სძე — 782₁₃ 782₁₆
 კაწარ სარკე — 783₆ 783₁₇
 კაჭკაჭის ნავლედი — 290₃₀
 კბილი — 130₃₂ 252₃₂ 265₂₁ 266₃₁ 266₃₂
 267₂₇ 369₁ 753₁₈
 (კბილების გამათეთრებელი — 370₁₀
 კევი — 685₁₈ 720₁₂
 კევი ბელეკონისა — 502₇ 684₁₉
 კეთაბარ კიშთი (ღერგრეხილ — შარა-
 ლული) — 748₃₂
 კეჟელა — 134₃₃ 145₁₅ 145₃₂ 147₁₃ 234₁₅
 360₄ 360₂₈ 360₃₆
 კელიელჰლომი — 220₃₅
 კერატი ეკლისა || კერტისა — 140₇
 140₁₉ 399₃₁ 750₃
 კეფალი || კეფალა — 83₂₃ 495₄
 კვერცხის გული — 118₃₉ 121₁₈ 135₂₁
 135₃₆ 144₃₀ 152₈
 კიბორჩხალი || კიბორცხალი — 379₃₀
 416₃₃
 კითერ ჰემარი — 737₅
 კითერ ჰემარის გამოწურვილი — 737₁
 კილაი — 782₂₈
 კილე — 587₃₀
 კილამონი || კილამონი სპარსული —
 94₃₂ 96₁₈ 97₂₆ 98₂₂ 101₁₇ 101₁₈
 102₂₀ 103₇ 108₅ 109₁₂ 110₄
 114₃ 115₉ 116₁ 125₂₉ 126₁₆ 135₄₀ 137₁
 138₃₆ 141₁₁ 142₂ 142₂₂ 143₂₈ 144₁₂
 144₃₂ 145₂₉ 146₁₅ 146₂₈ 147₁₂ 147₃₂
 149₂₉ 150₃ 150₇ 150₂₀ 150₃₄ 151₁₄
 153₁₃ 155₂₂ 156₁₂ 156₂₆ 175₂₈ 177₃₁
 195₂₀ 231₁ 233₄ 234₁₄ 235₁ 241₁₃ 243₄
 243₁₈ 243₃₅ 256₂₇ 326₂₃ 422₂₁ 423₅
 423₁₇ 423₂₈ 430₂₈ 431₃₃ 432₂₄ 433₂₄
 435₁₂ 435₃₂ 436₁ 436₂ 437₂₃ 438₁₂
 441₁₀ 450₁₅ 462₂₂ 501₃₉ 502₆ 503₁₄
 504₁₁ 506₂ 506₁₁ 582₃₀ 588₅ 589₂₉
 602₄₀ 610₃₅ 666₂₉ 690₃₀ 696₃ 696₁₀
 739₁₃
 კინა — 96₁₉ 97₂₆ 507₂₄ 511₂₂ 664₂₅ 668₂₄
 673₄ 693₂₁ 695₁₀
 კიპერისი || კიპროსული — 100₁ 100₁₃
 258₄ 258₂₄ 317₁₀ 490₂₆ 787₉

კირი — 300₂₄ 303₃₈ 372₃₆ 396₁₃ 396₂₆
 396₃₂ 547₄₁ 548₂₆ 549₃₅ 652₃₄ 781₁₂
 კირი ამარტით — 668₁
 კირი უწყლო — 575₂₃ 575₄₁ 576₃₈
 კირტიმოსფერი — 80₁₂
 კირტიმის გული — 161₁₆
 კირტიმი პიმილი — 142₂₁ 158₁₇
 კირფა || კირფი — 114₃₉ 149₈ 187₂₈
 კირჩხიბი — 467₃₀ 521₂₀ 706₅ 707₁₈
 708₈ 708₂₆ 758₂₇ 758₂₆ 758₃₅
 კირჩხიბის თვალბი — 730₁
 კიტრი — 249₂₈ 252₈ 315₁₃ 364₁₁ 376₁₉
 386₂₀ 389₁₂ 400₁₈ 400₂₃ 414₄₂ 416₃₄
 417₆ 419₃₉ 420₂ 424₉ 424₁₂ 425₁₀
 451₁₈ 452₁₈ 465₁₈ 467₂₆ 492₁₆ 532₃
 645₆ 673₁₇ 785₁₂
 კიტრის თესლი — 166₄ 172₁₂ 184₄ 274₁
 275₂₄ 278₂₀ 294₃₁ 506₂₄ 601₆ 601₁₅
 601₃₉ 602₂₂ 609₂₈ 612₃₄ 613₃₀
 კიტრის შარბათი — 627₃₀
 კიტრის ძირი — 443₃₅, 44
 კლდის შალუნდარი — 295₁₃
 კლიმია — 618₃₃ 619₃
 კლიტონი — 255₆
 კობარა — 122₃₀
 კოფეული — 586₂₄
 კოკაროჩის ძირი — 254₁₇
 კოკობი — 219₂₄
 კოლიონი — 506₄₁
 კოლნ — 255₂₀
 კომში — 431₂₀ 431₂₁ 431₂₄ 433₁₄ 433₁₅
 446₄ 446₁₂ 446₃₁ 449₂₈ 456₂₄ 456₂₈ 504₃₈
 508₁₅ 508₁₉ 567₂₅ 576₂₆ 576₃₅ 600₂₅ 685₁₁
 კომშის ზეთი 449₅ 508₃₅ 526₁₄
 კონტეურჩხა — 394₅
 კორდმონა || კორდამონა || კორდმანა—
 93₃₈ 102₂₅ 115₃₃ 116₂₄ 118₁₀ 121₂₀
 124₁₈ 125₄ 173₂₈ 199₂₉ 200₅ 200₂₉
 201₂₄ 215₉ 395₅ 427₆
 კორტენ წათრინი — 256₃₃
 კორკლი — 526₂₃
 კორკლი მთისა თხისა — 526₃₀
 კორკოტი — 413₂₆ 477₃₅
 კორკოტი ქრთილისა — 451₃₁
 კორმთა შექმნა — 194₁₉
 კოსტინი (იგივე ქუშტი) — 99₄₀
 კოსტის ძირი || კოსტა || კოსტი —
 98₃₅ 251₆ 374₁₃ 643₈
 კოტმა — 690₁₀ 790₉

კოტმის ყოილი — 690₃₃
 კოტოფი (არს თათში) — 748₁₉
 კოტოში — 268₃ 268₅ 276₁₈ 280₂₅ 282₁₄
 282₁₆ 282₁₈ 314₂₅ 317₃₁ 318₁₇ 328₁₉
 328₂₅ 331₁ 332₂₀ 335₂₉ 338₃₂ 362₂₀
 457₄ 457₁₉ 478₁₀ 559₃₄ 560₈ 612₃₂
 630₅ 728₄ 728₃₀
 (კოტოშის მოცილება) — 359₃ 368₂₉ 369₃₃
 370₂₅ 376₉
 კოფი — 690₃
 კოფული — 586₃₄
 კოშკი — 787₁₁
 კოწახური — 98₁ 98₁₉ 196₁₇ 232₈ 234₃₁
 237₃₇ 238₁ 252₃₀ 257₈ 274₇ 782₃₀
 284₁₀ 379₁₇ 401₁₆ 415₂ 472₂₂ 474₂₀
 474₂₅ 474₂₉ 474₃₃ 475₁₉ 490₃ 491₃₁
 512₃ 512₁₃ 515₃₄ 629₂₃ 765₁₂
 კოჭი [კრავის] — 761₃
 კოჭი თეთრი ქართული — 110₃₁ 111₆
 კრავი — 270₈
 კრავის ენა — 255₁₁ 705₄₁ 706₁₅ 707₃₃
 780₁₃
 კრავის ნავდელი — 290₃₁
 [კრავის] ცმელი — 761₄
 კრავისა ხორცი — 765₄₀ 766₂
 კრდამჭიდიშა — 256₃₂
 კრკილი — 648₈ 648₉
 კრკო — 124₁₇ 124₂₉ 440₁₄ 452₂₇ 474₁₂
 475₂₀ 572₁₉ 572₁₉ 572₂₄ 729₁₁
 კროსის წყალი — 104₄
 კრუკუმოგი — 110₂
 კუ — 202₃₁ 508₁₆ 758₂₆ 781₃₁
 კუერი — 191₁₃ 191₂₁ 191₂₃ 191₂₄ 192₁
 192₃ 192₇ 192₃₂ 195₂₈ 423₁₁ 424₄
 424₉ 424₁₆ 424₂₀ 424₂₅ 424₂₉ 424₃₅
 425₂ 425₁₄ 425₁₅ 425₂₁ 425₂₇ 425₂₉
 ჭუერი ანისონის — 500₂₃
 ჭუერი ვარდით — 500₁₁
 ჭუერი ზ[ა]რევენდის — 500₃₇
 ჭუერი თირკმლისათვის — 602₅
 ჭუერი იბალოსის — 610₉
 ჭუერი ლ[ა]ქისა — 501₃
 ჭუერი მარდიოსის — 610₈
 ჭუერი მუსკულავი — 610₆
 ჭუერი ნარქევის — 610₂₅
 ჭუერი სისხლის დენის — 602₅
 ჭუერი ტაბაშირის — 500₁₇
 ჭუერი ქანთელათვის — 602₅
 ჭუერი ქარტიით — 575₁₀

კუერი ქაქნაჯის მარტულით — 610₃₉
 კუერი ღაღით — 500₁₁
 კუერები — 220₂₂ 356₃₉ 416₁₉ 421₂₁ 424₁₄
 451₃₅ 462₂₁ 468₂₂ 476₃₁ 479₁₉ 493₃₃
 567₈ 568₄ 571₂₁ 573₃₆ 574₁₅ 575₃
 576₄ 587₃₆ 636₉ 637₂₈ 646₃₈ 647₂₈
 648₄ 663₁₁ 663₁₅ 665₃₁ 685₁₅ 694₃
 721₅ 722₁₇ 722₄₁ 729₃₉ 736₁₄ 737₃₃
 738₁₃ 782₄
 კუერები თუორზლო — 275₁₂ 275₂₃ 275₃₄
 275₄₀
 კუერები ლაქლაკის — 756₉
 კუერები [სირის] 756₃₉ 756₃₁
 კუერები უბერაის — 757₁₅
 კუერების ცილა || კუერების თეთრი —
 213₂₄ 273₂₃ 274₄₁ 285₂₂ 315₂₄ 332₂₈
 334₁ 354₁₁ 354₂₂ 357₃ 389₄₀ 393₃₁
 654₂₈ 662₃₁ 730₄₀ 731₁₂ 755₉ 755₁₂
 755₂₁ 646₁₃ 646₃₅ 654₁₅ 707₃₃
 კუერები ქათმისა — 769₂₉
 კუერების ქერქი — 369₂₄
 კუერები ზემწვარი — 451₂₄
 კუერები ქინწველის — 760₂₉
 კუზტი — 750₄
 კუიდა — 258₇
 კუიბიერი შამათი || კუაბირი შამალი —
 77₂₇ 90₂₆
 კუირტი — 303₁ 619₅ 619₃₄ 620₃₃
 კუის კეცი — 781₁₄
 კუისტი — 616₁
 კუკურსა — 393₅ 393₅
 კულა წყალნი — 746₃₃
 კულავი — 97₃₂ 99₃₉ 100₃₁ 111₁₈ 111₃₃
 112₄ 255₄ 372₃₆ 790₂₉ 390₂₈ 433₉
 434₃ 438₃₅ 465₄₀ 466₇ 570₄₁ 588₂
 588₃ 588₂₇ 592₂₀ 602₃₂ 623₄ 631₂₃
 636₁₀ 638₂₂ 649₂₉ 696₁₁ 764₁₀
 კულ[ა]ეზი 601₃₈
 კულიავის ზეთი — 285₃₉
 კულიავე შარი სიოშანი — 382₃
 კულმუხი — 107₁₉ 127₁₉ 131₁₅ 133₂₂
 137₁₇ 218₁₈ 614₂₉
 კუმას მკერინვა — 560₇
 კუმბარი || ჟოლოტინი — 661₂₉
 კუნდოს || კუნდუსი — 744₃₃ 586₂₂
 კუნდრუკი — 256₂₂
 კუბლე გამატოს — 783₇
 კუბრი — 654₅ 782₂₅
 კურდღელი — 381₁₃ 415₃₃

კერდლის ბეწუი — 551₅
 კერდლის ღურიხა — 566₃₇
 კერდლის თავი — 729₁₇
 კერდლის თავი თმითურთ — 784₂₅
 კერდგლის ნავდელი — 286₂₀ 693₁₆
 კერდლის სისხლი — 784₂₅
 კერდლის ტუინი — 291₂₀ 324₃₈ 668₃₄
 კერდლის ძალი — 649₁₀
 კერდლის ხახა — 344₁₈
 კერდმანა || ქარვა გარეული — 114₂₂
 724₂₀ 724₃₅ 744₁₇ 748₅
 კერმუხის ძირი — 345₃₂
 კეროს თავი — 726₃₃
 კერტუმი || კორტუმი || ქურქუმის თეს-
 ლი — 531₃₈ 532₂₅ 533₁₉ 545₂₁ 659₃₈
 745₁₁ 749₁₀
 კერტუმის წყალი — 531₃₉
 ქურქუჩოფის თესლი — 712₉
 კუსნი — 216₁₅
 კუს ფეხები — 333₂₈
 კუსტიბარი — 588₈
 კუტამკუსომ — 745₅
 კუტლუელი შაქარი — 531₃₄
 კუტუფი — 684₃₃
 კუფლი || კუფი || კუფუტი — 177₂
 181₂₁ 203₃₂ 211₁₁ 582₂₃ 731₁₇ 749₃₂
 კუშკა ვართა — 397₂₃
 კუჭი — 293₁₉
 კუჭუმბრა — 95₃₂ 114₁₄ 115₂₅ 122₂₇
 124₂₉ 125₃₃ 128₈ 129₁₆ 184₃₀ 185₁₅
 190₁₁ 190₁₅ 191₃₅ 200₇ 201₂ 206₆
 208₃₃ 215₃₀ 215₃₃ 216₁₅ 216₁₇ 219₂₄
 220₉ 229₃ 229₄ 412₃₈ 426₁₂ 426₁₄
 510₇ 511₁ 511₂₀ 547₂₂ 668₂₂ 692₂₆
 693₂₁
 კუჭუმი ბრასა ბელაგონის — 687₂₇
 კუჭუმბრის კორცი — 451₈₇

ლ

ლაბალბანი — 123₁
 ლაბანა || ლიბანა || ლიბნია || — 437₁
 449₁₁ 449₁₃
 ლაბლაბიამა — 170₁ 628₂₉
 ლადანი — 198₂₄ 200₁₂ 201₃₁ 208₁₄
 208₁₄ 208₃₂ 209₇ 209₉ 209₁₁ 220₁₀
 220₃₅ 363₈ 412₃₇ 446₆ 508₁₅ 509₁
 511₂ 576₂₈ 733₂₇
 ლავბინა — 382₂₃

ლაზიკა — 180₇
 ლაკლაკი — 756₈
 ლამეის თესლი — 705₁₂
 ლ(ა)ნდაკოსკო — 544₇
 ლაქვარდის ქვა — 257₁₄ 268₃₀ 279₃₈
 ლაპლასა — 257₂
 310₁₀ 513₁₃ 513₁₃ 514₁₄ 515₃₃ 729₇
 ლარსტონი
 ლატბა (ალავერტი) — 749₄
 ლატიფი — 301₃ 301₁₀ 536₁₇ 666₁₀
 ლაქი — 438₂₀ 494₁₂ 494₈₃ 495₃₃ 501₃
 501₁₂ 501₃₀ 504₁₅ 506₁ 715₂₈ 719₂₄
 724₁₈
 ლაქი ბუსრი || ლაქი ბური — 172₉
 193₃₁ 195₃₂
 ლაქის წამალი — 710₁₆
 ლახატარი || ლიახტარი — ვაცუის წუ-
 ერი — 93_{30, 34} 289₃₁
 ლახლახი — 419₂₅
 ლახტრთა წყალი — 289₂₃
 ლახესტაგი — 258₁₅ 727₃₃ 734₃₃ 735₉
 735₁₇
 ლაჭუართი — 788₂₄
 ლდაბის კორკლი — 346₃₅ 348₁₇
 ლდანი — 734₁
 ლდიმელდი — 712₂₉ 714₂₀
 ლვაქსი — 255₁₈
 ლებანი || ლებნი — 569₂₀ 673₂₄
 ლები — 713₃₁ 713₁₄
 ლელი — 101₁₀
 ლელიფარი — 227₁₃ 227_{19, 25, 27, 28, 29}
 227₃₀
 ლელიფრის ზეთი — 310₂₇ 320₄
 ლელფარი — 369₁₈
 ლემი || ლემას თესლი — 93₃₈ 95₁ 95₃₄
 96₂₅ 97₁₃ 97_{28, 37} 102₂₈ 103₂₅ 104₃₅
 108_{6, 25} 109₂₀ 113₁₂ 115₂₈ 118₁₈
 119₆ 119₂₄ 121₁₅ 123₁₄ 128₃ 191₃₄
 194₂₃ 211₃₅ 281₂₈ 287₃₃ 293₈ 361₁₆
 426₁₂ 435₁₅ 444₂₃ 447₃₃ 461₃₉ 502₂₂
 502₃₈ 503₁₂ 569₄₁ 570₂₈ 570₃₃ 570₄₁
 571₆ 571₃₂ 571₃₇ 572₂₅ 602₁ 665₁₈
 691₁₉ 691₂₃ 624₂₁ 745₁₃ 761₉
 ლემი თეთრი — 141₁₂ 360₃
 ლემის ფურცელი — 662₂₄ 662₂₉
 ლენცოფას თესლი — 100₂₃ 786₃
 ლერწამი — 105₃₁ 115₁ 202₁₂ 215₉ 222₃₄
 228₄₀ 255₂₄ 304₂₄ 446₁₄ 490₂₅ 514₈
 576₃₆

ლერწმის თესლი — 512₁₄
ლერწმის ფურცელი — 620₅
ლერწმის ქერქი — 731₂₁
ლერწმის ძირი — 629₃₇
ლესენამლისი — 475₁₂

ლეღი — 162₃₈ 167₂₅ 169₃₇ 210₇ 210₈
246₃₀ 250_{8, 26} 271₄₀ 272₁ 317₃₇ 366₃₁
366₃₅ 367₂₆ 368₂₄ 368₃₁ 375₉ 377₂
378₁₃ 378₁₈ 379₄ 381₂₂ 382₃ 382₂₄
386₆ 386₃₇ 387₃₇ 388₁ 391₅ 391₁₅
416₂₄ 416₃₅ 451₁₈ 477₁₈ 477₂₃
478₁₁ 478₂₀ 509₂₉ 509₃₄ 510₂₆ 510₂₄
511₃₈ 523₁₈ 540₃₅ 543₂ 543₂₁ 545₃₇
547₈ 547₉ 547₁₁ 547₁₃ 548₁₈ 583₁₇
593₂₈ 624₂₈ 625₂₈ 627₁₃ 627₁₅ 629₁₂
666₂₂ 667₃₄ 724₁₈ 764₃₀ 781₅ 784₃₅
680₁₄ 687₈ 687₉ 687₁₄

ლეღუს მატბუხი — 667₁₃
ლეღუს ფოთოლი — 302₁₂ 304₂₃
ლეღუს ფურცელი || ლეღუს ფურც-
ლის სძე — 518₃ 620₃ 784₃₂
ლეღუს წყალი — 600₄

ლიბნა || ლიბნე || ლიბანი || ლებანი —
97₂₂ 436₂₈ 445₂₇ 445₃₂ 446₂₇ 422₁₇
450₁₄ 451₁₉ 502₃₆ 503₉ 507₂₃ 509₁₇
570₁₁ 570₁₉ 571₃₆ 572₅ 571₂₇

ლიდიმედი — 202_{19, 29} 203_{3, 12, 20} 203₂₉
204₁₀ 205₂₅ 205₃₆ 206_{2, 11} 205₁₉
206₂₅ 206₃₆ 207_{1, 9} 207₁₁ 208_{7, 14, 23}
209₇ 209_{15, 26} 209₂ 210₁₂ 210_{19, 28}
26_{3, 31} 211_{7, 21, 32} 212_{3, 11} 213₅ 213₁₇
213_{27, 38} 216₂₀ 217₁₈ 219₃₆

ლილა 295₁₆ 345₃₀ 372₃₅ 401₆
ლილის თესლი — 25₄₀
ლიმონი (წყალი, შარბათი, შარბი) —
233_{1, 12} 274₆ 282₂₉ 400₁₈ 401₁₄ 414₃₈
465₂₁

ლიმოს შარბათი — 625₁
ლისან — ლესვარი — 468₁₀ 468₂₁ 470₁₄
470₂₁ 470₂₂ 473₃₇
ლისენ აღასფირი — 151₂₈
ლისონლამალი || ლიასანამანი — 169₂₉
471₃₈

ლიფთისა — 258₃₉
ლიცუისა წუენი — 234₂₇
ლიხურფარი — 635₂₅
ლოარტიკის ძირი — 322₁₇
ლობანი — 93₃₂ 749₃₈ 754₅

ლობიო — 384₁₀ 386₁₉ 386₃₄ 636₁₁ 713₁₉
765₁₉ 785₁₁

ლოვატიკონი (არს ქაშუმი) — 748₁₂
ლომი — 753₃
ლომის ნალევი — 693₁₆
ლომის ცმელი — 302₂₄ 687₂₁
ლოფორთქინას ბუდე — 713₃₁
ლოლადის მაჭუნი — 464₆
ლოლოდია (იარაჯი ლოლოდია) — 299₂₉
307₁₈ 673₉

ლუბანი — 304₂₅ 505₄₁ 570₂ 570₁₁ 571₁₃
571₂₆ 571₂₇
ლუბანი კაპიმის — 566₂₁
ლუბუი — 523₁₃
ლუვი(?) — 636₁₀
ლულუფარი — 467₂₅
ლუოი — 186₃₂ 186₃₃ 187₂ 187₂₀ 188₂
188₂₄ 188₃₄ 189₁₂ 189₃₁ 190₂ 190₁₁
190₂₂ 190₃₁

ლუფა — 734₂₅
ლუქი — 102₃₂ 192₁₁ 232₃ 490₃ 507₃₀
515₃₄ 522₂₃ 610₁₃ 629₁₃ 731₂₇ 786₁₉

ა

(მადის აღმძვრელი საკვები) — 401₅ 401₆
მაგასასი — 659₇
მაგზი — 319₂₁
მაგვიზაჯი || ზიბი ბალჯაბადი — 392₇
443₃₈ 448₁₁ 510₂ 549₁₆ 620₃₂ 730₂₇
733₂₉ 790₉

მაგლიური — 165₁₈ 165₂₃ 165₂₈
მაზარონი || მაზარიონი || მაზარონის
წყალი 510₃ 520₂₆ 521₇ 521₁₂ 522₉
522₂₄ 523₁ 523₃ 523₁₁ 523₃₈ 524₁₀
525₁₄ 525₁₉ 527₂₄ 548₂₀ 635₁₈ 734₃₈
738₁ 790₁₂

მაზარონის ნაცარი — 338₂
მაზგა — 245₃₉
მაზდიქი — 293₂₅ 295₉
მაზრონი — 245₃₈ 251₂₅
მაზუა — 565₃₁
მათადილი — 317₃₁
მათბუხი — 513₄₁ 625₃₉
მათბუხი ირსასი — 411₂₀
მათფუხი აფთიმონი — 464₁₄
მაია || არს ზურგისა თაფლი — 118₁₀
748₃₁
მაიანე — 181₂₈

მაიკონიზა — 124₁₈
 მაიფხოთაჯი — 365₁₂
 მაკლონია — გრძელი ნესუი — 749₂₄
 მალამა || მარამა — 643₃₃ 643₃₄ 648₁
 649₆ 650₁₄ 684₃₄ 685₁₅ 781₁ 789₃₉
 მალამა ბას(ი)ლიკონი — 648₄₀
 მალამა დიხილენი — 631₁₀
 მალამა თეთრი — 646₁₇ 646₃₂ 646₃₉
 მალ(ა)მა მდიერის — 648₁
 მალამა მშრალი — 650₃
 მალამა მწუანე — 647₃₂ 647₂₂ 648₈
 მალამა სპილენძისა — 649₃₅
 მალ(ა)მა ფალარიქონისა — 437₁
 მალამა ფარიქუმისა — 504₁₉
 მალამა წითელი ტყუისა — 647₁₀
 მალამო — 369₂₄ 477₂
 მალახური — 776₂₆
 მალით — 257₃₆
 მალკათალ მაკის წყალი — 708₁₀
 მალოქი — 257₂₉ 527₂₆
 მალუფია — 452₁₅
 მამალი (ყუერი, ტუინი) — 152₁ 152₃ —
 280₂₈ 381₃₁
 მამაცობა — 101₃₇
 მამელა — 257₃₅ 637₄₀
 მამზჯი — 729₃₈
 მამითას შაფი, შიფი — 659₃₂ 663₂₉
 მამირანი სინი || მამირონი ჩინი || მაი-
 რონი — 122₂₈ 287₄ 287₁₈ 292₂ 335₃₃
 348₂₈ 349₃₀ 626₂₂ 646₂₂
 მამისა || მამითაი — 257₂₄ 286₁₆ 287₂₇
 293₁₇ 347₃₀ 471₃₄ 537₃₂ 618₂₀ 663₃₄
 744₁₈
 მამლასანი — 319₈
 მამრუსია — 610₁₇
 მამულა — 100₃₈
 მამცი — 81₂₂
 მანანა — 255₃₆ 258₃
 მანანოხი — 253₃₈ 788₁₄
 მ(ა)ნდუში — 621₂₅
 მანჯანის ძირი — 257₁₂
 მარათონ — 257₃₁
 მარამოზის წყალი — 717₁₈
 მარ(ი)ვ(ა)ლ — ძარღვის თესლი — 500₁₃
 574₂₂ 574₃₇ 623₉
 მარამა აფრიზონისა, სარგო ყოვლისა სე-
 ნისა და სნებისა — 526₃₈
 მარამანი — 664₃
 მარამა ოთხი წამლით შექმნილი — 664₁₄

(მა)რ(ა)მა საფრამატუნისა მარამა —
 497₁ 504₃₇
 მარამა ფალარიოსი — 690₁
 მარამა ყოველსა წყულულისა — 781₄
 781₈
 მარამა (წამალი) — 505₁₂ 505₁₃ 508₂₆
 508₃₇ 509₃₈ 509₁₂ 510₂₄ 510₁₅ 511₈
 511₁₄ 526₂₁ 526₂₉ 526₃₄ 527₇
 მარამა წყულულისათვის — 780₃₃
 მარ(ა)მა ჯუნდი ბედასტრისა — 511₁₄
 მარამო — 323₉
 მარამნი სტომაქისა — 445₁₃ 445₂₄
 მარამი || მარადი — 445₁₉ 446₁ 416₃₀
 446₃₅ 447₁ 447₃ 447₅ 447₁₃ 447₂₃
 447₃₀ 449₃₀ 451₁₂ 471₂₃
 მარბა — 490₃
 მარგალიტი — 97₁₆ 122₃₅ 123₂₆ 238₃₀
 311₁₁ 333₂₀ 344₂₃ 352₉ 373₃₀ 438₂₆
 461₆ 461₁₄ 461₂₉ 461₃₉ 468₉ 469₁₁
 მარგალიტი წურილი — 695₃₉
 მარგებელი ცხენთა შინა — 750₁₃
 მარღაგუში — 215₉
 მარღაქ (არს მურღასანგი) — 748₂₀ 749₃₃
 მარვა — წუწყობი თეთრი — 749₃
 ბარვაში — 351₈
 მარზანგოში — 97₃₇ 119₃₄ 200₂₃ 200₂₉
 212₂₂ 257₂₅ 276₇ 278₉ 292₃₄ 324₁₈
 326₃₅ 326₄₀ 355₃₅ 356₃₀ 366₂₃ 420₃₅
 426₂ 443₁₀ 446₁₄ 448₁₄ 453₁₃ 470₃₅
 511₁₉ 525₄₀ 548₃₉ 576₃₇ 680₁₅ 690₁₁
 690₂₉ 700₁₆ 717₂₉ 717₄₀
 მართაქი, მართქი — 576₁ 576₁₄ 618₂₄
 691₁₃
 მარიამხოტი — 289₃₀ 316₄ 358₁₈
 მარიამ საყმელი — 740₁₉
 მარილი ალიქი — 345₂₉
 მარილი ანდრანი — 732₂₁
 მარილი ინდოური || მარილი ჰინდი 123₁
 137₂₉ 160₄ 161₁₂ 161₂₈ 165_{23, 33}
 166₃₈ 170₇ 181₇ 181₂₂ 182₁₁ 441₁₁
 442₁₉ 450₁₈
 მარილი ნავთისა — 163₁₀ 175_{10, 31} 178₈
 180₁₅ 183₉ 588₂₈ 588₃₄
 მარილწყალი — 241₇ 242₃₇ 243₁₀ 243₂₈
 244_{7, 22} 245_{7, 8, 11}
 მ(ა)რვის თესლი — 566₁₁
 მარმიზი || მარმოზი || მარმაპოზი —
 257₃₇ 360₁₃ 717₁₁ 718₁₇ 719₂₇

მარსუნაჯი — 122₂₀
 მარმიქი — 288₁₅
 მარტაქუში — 323₂₃ 323₂₈
 მარტაზში — 592₁₆
 მარტენი — 257₃₄
 მარტკუშის ფურცელი — 643₃₁
 მარუხის ძირი — 781₉
 მარყაში — 471₂₈
 მ(ა)რყშის ქუნდრუ — 734₂₇
 მარჩოხელ ყელისა — 392₁₂
 მარცხალი თესლაგან — 305₁₄ 305₁₅
 მარწუხი — 377₂₇
 მარჯანი || მარჯანა — 123₂₈ 123₂ 708₄
 მარჯანის ძირი — 741₁₀
 მარჯანარ — 257₃₀
 მარჰამათა — 301₁
 მასარონი — 744₃₁
 მასთირი — 381₂₁ 415₁₄
 მასკატუნი — 570₁₉
 მარკატუნის კუერი — 570₁₅
 მასკულავი ქვეყნისა — 573₇
 მასკოფული (წამალი) — 419₁₀
 მასოსანი || შროშნის ლუინო — 445₃₁
 445₃₇ 446₈ 446₂₉ 447₁₁ 494₁₁ 496₁₆
 496₂₀ 496₃₃ 504₃₄ 506₁₅ 506₁₇ 511₃₂
 562₂₀ 576₂₁ 689₃₆ 689₃₇
 მასოსი — 685₉
 მასრაფარი — 317₃₀
 მასტაქი || მახლაქი — 93₃₂ 94₃₁ 99₁₈
 99₃₉ 128₈ 132₈ 140₂₅ 144₁₃ 34 149₅
 150₃₅ 157₁₈ 160₅ 161₁₄ 163₂₈ 170₆
 174₃₆ 175₁₆ 28 176₁₃ 23 177₁₆ 28
 178₃₇ 181₂₁ 192₁₁ 195₆ 20 196₁₆
 198₁₇ 200₁₀ 201₁ 24, 31 202₇ 210₂₇
 233₂₁ 41 270₂₈ 272₁₁ 272₂₃ 272₂₄
 276₂₈ 279₃₁ 283₁₅ 283₂₆ 285₁₂
 286₆ 294₃₇ 300₄ 305₁₂ 305₁₆ 306₄
 309₂₀ 28 312₁₅ 334₂₂ 364₂₈ 366₁₄
 373₁₆ 377₈ 381₂₇ 385₄₁ 386₃₁ 392₆
 394₁₅ 412₃₇ 412₉ 413₃₃ 415₃₇ 416₁₄
 417₃₂ 417₃₉ 418₁ 424₁ 425₂₆ 432₂₅
 433₈ 434₂ 434₁₉ 434₃₁ 435₁₇ 436₇
 436₂₇ 436₃₆ 438₁₀ 438₃₄ 441₃₁ 442₁₁
 446₆ 449₁₉ 449₃₅ 456₄ 462₃ 462₂₄
 468₃₆ 470₅ 470₃₂ 474₇ 474₇ 474₁₂
 475₁₈ 475₂₈.
 მასტაქი || მასლაქი — 500₂₅ 504₄₀
 507₂₃ 526₃₅ 556₂₄ 565₉ 568₄ 576₂₈
 638₂₁ 639₁₆ 639₂₃ 640₂₃ 642₁₂ 642₁₇

647₁₂ 647₂₅ 662₅ 717₂₂ 717₃₃ 718₂₇
 719₃₅ 725₃₆ 733₂₇ 786₂₈ 787₂₀
 მასტაქი ბერძული — 106₂₇ 111₁₄ 111₂₃
 111₃₄ 114₂₀ 122₁₅ 122₃₅ 126₁₈ 141₁₅
 153₁₄ 153₃₅ 156₂₅ 159₁₁ 159₂₂ 614₉
 მასტაქის ქაშთაჯი — 582₃₅
 მათფინი — 205₁₈
 მატბუხი || მათბუხი — 162₁ 162₃ 162₄
 162₅ 162₉ 162₉ 162₁₃ 163₇ 14 164₁₇
 164₂₀ 165₃₈ 167₁ 6 168₁ 10 169₈
 169₂₄ 170₁₆ 28 170₃₅ 171₄ 33 172₂₅ 313₃
 173₁₆ 174₂₀ 193₃₅ 194₁₇ 268₁₅ 275₁₄
 298₂₅ 422₉ 477₁₃ 477₁₅ 478₁₈ 478₂₇
 178₃₄ 728₃₉
 მატბუხ ბუზური — 169₂₇
 მათიტელა — 257₁ 286₁₂
 მ[ა]ტმუხი ძირითა — 497₄₁
 მატუქი — 323₂₁ 382₂₁ 382₉ 389₁₃ 389₂₃
 389₃₈ 390₁ 390₁₇ 391₄ 514₃₇
 მატუტაგი — 375₃₉ 388₁₆ 388₂₃ 390₃₅
 391₁₅
 მატყლი — 448₃ 527₁₃ 571₂₉ 576₁₆ 651₆
 მატყლი თხიურისა — 89₉
 მაუნი — 726₃₆
 მაფბუთაჯი — 427₈ 427₁₂ 429₂₃
 მაქამიხი — 532₃₆
 მაქი — 476₃₇
 მაღასი || მაღათი || მაღარი || მაღალი —
 100₂₈ 165₃₇ 165₃₈ 203₁₄ 203₂₃ 204₁
 213₂₀ 266₁₈ 266₆ 23 267₁₅ 267₁₆
 267₁₇ 267₂₇ 267₂₈ 267₃₉ 334₄ 471₂₇
 745₂₅
 მაღურღო — 418₂₃
 მაღბეაიელე — 257₂₃
 მაყუალი — 254₃₉ 465₃₀
 მაყუალის ფურცელი — 713₂₀
 მაყულის შეშის ცეცხლი — 630₃
 მაშა — 324₁₇ 364₁₁ 531₃₆ 532₄ 543₁₃
 567₂₅
 მ[ა]შარა წითელი — 715₃
 მაშა || მაშეა — 446₂₆ 505₄ 715₃₁ 717₁₂
 727₁₃ 765₂₄
 მაშის ზეთი — 414₂₀
 მაშმაში — 256₂₁
 მაშხგი — 730₂ 730₂₉
 მაწუნი || მაწონი — 273₂₂ 315₂₂ 451₂₆
 476₃₁ 493₁₇ 621₃₄
 მახთია — 254₁₈
 მახუმი || მახთუმი — 375₁₅ 627₃₅

მაქასი || მაქა — 82₁₀ 85₁₃ 87₁₁ 155₁₃
 266₃₄ 272₄₀ 374₃₅
 მაქუნი — 113₆ 113₂₀ 114₃₅ 115₁₄ 16
 116₁₄ 117₁ 23 126₁₀ 127₁₅ 128₃ 111 22
 129₁ 123 35 130₂₂ 367₃ 381₂₄ 382₁₀
 387₈ 388₃₈ 413₁₉ 691₃₄ 691₃₅ 786₁
 786₁₇
 მაქუნი (ქვირაქემისა, წიღისა, ფერიზან-
 სი, აპოლიასი) — 98₃₉ 100₉ 100₂₀ 34
 108₁₉
 მაქუნი || ჯაბილა — 107₃₃
 მაქუნი აბულყარა — 785₁₃
 მაქუნი არისტოდელისა — 105₃
 მაქუნი აფსინდისა — 126₁₁
 მაქუნი ბარისტონი დიდი — 118₂₈
 მაქუნი ბიისა — 111₂₂
 მაქუნი ბროწეულისა — 112₂₃
 მაქუნი ბუზური — 613₈
 მაქუნი || დევალკურკუმი — 106₂
 მაქუნი ზუფისა — 366₄₁ 367₃
 მაქუნი ირმისი — 613₃₉
 მაქუნი კბილთა ტყვილისა — 130₂₂
 მაქუნი კოლინჯისა — 124₃₅
 მაქუნი კოფეა — 105₂₁
 მაქუნი კულიაფისა — 789₁₇
 მაქუნი მერცხლისა — 109₃₇
 მაქუნი მტირალთა ვაჟთა — 129₃₅
 მაქუნი || მუკლიათი — 111₃₀
 მაქუნი პილბილისა — 111₁
 მაქუნი რამირან — 636₁₇
 მაქუნი რკინის ბაყლისა — 788₇
 მაქუნი სატატიფისა — 110₁₁
 მაქუნი სორინჯანისა — 125₁₄ 129₂
 მაქუნი სრელინჯანისა — 787₁₆ 787₂₆
 მაქუნი ტყირბისა — 127₁₅
 მაქუნი ქამუნიათი — 787₃₃
 მაქუნი ღიათ ივლითა — 125₂₈
 მაქუნი ყიისა ტყვილისა — 109₁
 მაქუნი შემკურველი — 112₁₂
 მაქუნი შილთა დიდი — 121₂₃
 მაქუნი შუშმისა — 112₂
 მაქუნი ჩამიჩის — 786₃₇ 788₁₉
 მაქუნი ცხრო თელგმისა — 725₁₇
 მაქუნი ცხრო რიშმისა — 725₁₇
 მაქუნი წუწუბისა — 121₁₉
 მაქური — 495₃₉
 მაპიზლაფი — 181₃
 მაჰმუდა — 334₂₁
 მაგელი (ტორცი, ქონი, ღვიძლი, განავა-

ლი) 124₃ 124₁₉ 27 255₂₇ 333₂₂ 358₃₉
 502₁₃ 502₂₈ 753₁₇ 786₂₃
 მგლის ნალველი — 693₁₆ 753₂₁
 მგლის სპეტი — 585₃₄
 მღინარი შარაბი — 232₃
 მღინარის კირჩხიბი — 670₂₅
 მლოგუი — 107₂₂ 136₂ 180₁₃ 181₁₀ 210₂₀
 210₂₂ 267₁₈ 267₂₉ 271₆ 286₄₀ 291₇
 291₁₇ 301₁₃ 303₁ 3 316₁₂ 319₁₅
 319₃₄ 322₁₇ 326₃₅ 328₂₇ 367₂₈ 372₁₂
 374₁₀ 377₃₈ 382₁₃ 390₂₁ 391₈₅ 392₈
 442₃ 443₁₇ 478₁₁ 506₂₄ 526₃₅ 546₁₀
 547₃₁ 548₄ 592₉ 602₃₄ 614₃₂ 630₃₁
 640₁₀ 666₁₄ 731₂₂ 732₁₂ 784₃₀
 მედასტარი — 271₁₇
 მელანი (I) — 651₂₃
 მელისკული — 288₃₅ 289₃₁ 290₃₂
 მელის ნაველი — 288₃₀ 290₃₁
 მელის სკორე — 122₄₀
 მელის ფირტი — 381₁₄
 მელის ყუერი — 151₂₇ 340₁₀ 345₃₂
 მელის ხის წყალი — 609₃₃
 მელლაბი — 122₂₉
 მელწასრული — 101₁₇
 მერცხალი — 757₆
 მერცხლის ბარტყი — 337₈ 345₁₃
 მერცხლის ბუდე — 286₃₂
 მერცხლის ნაცარი — 109₁₆ 109₂₀ 128₃₄
 392₃₁
 მეფის ბეჭედი || თიქა საბეჭდავი —
 476₉ 569₂₁ 569₂₂ 576₁₃
 მეფის გურიგუნი — 503₁₀ 510₂₈ 510₁₉
 544₂₀ 690₃₀ 691₁₄ 692₅
 მეში — 257₃₈
 მეჰლეგი — 741₂₄
 მზადაქე — 257₃₃
 მზარონ — 257₂₇
 მზიობარი — 80₂
 მთის ბუდანა — 256₇
 მთის ვაცი — 451₁₁
 მთის ზარეგანდი გრძელი — 602₃₁
 მთის ზარეგანდი მრგვალი — 602₃₁
 მთისა თხის კორკლი — 527₁₅
 მთის ნიახურის თესლი — 96₂₈ 499₂₈
 501₁₃ 503₈ 507₃₃ 522₃₇ 661₉ 725₂₂
 მთის პიტნა — 614₂₈
 მთის ტეგნის თესლი — 97₂₁
 მთის ტენცო — 156₁₄
 მთის ქონდარი — 602₃₂

მთის ჩამიჩი — 254₂₅
 მთის (ძივთი) — 743₉
 მიზიარაბი — 193₁
 მიზურა — 635₁₅
 მილზინაპტი — 469₃₈
 მიტრაქიში — 257₂₅
 მისაოსანი — 419₃₅
 მისარჯო — 671₂₅
 მიწა — 70₁₆ 123₂₃
 მკალთა ფერხები — 122₃₅
 მკალი — 758₉
 მკერდი — 174₈ 188₁ 189₂₂ 190₃ 246₃₅
 263₃₁ 477₄ 487₃₃ 488₁₆ 785₂₃
 მლაშე თევზის თუალი — 695₂₀
 მლოქია ბალღამი — 624₄
 მლუქის წყალი — 667₁₃
 მოლაკო — 107₃ 614₁₉
 მოლასრონი — 506₃₇
 მოთანმტეიკოი || ფარიკონი — 114₂₅
 მოი — 602₂₉ 602₄₀ 745₂₇
 მოიდაფენისა ყუაილი || მწყავი — 102₂₈
 მოიზიზი — 254₂₄
 მოკლილუდი — 102₂₇
 მოლოქი — 291₁₃
 მოლოქის თესლი — 557₃ 557₁₀
 მოლოხონი — 416₂₇ 613₃₂
 მორადია — 566₂₀
 მორიელი — 778₄
 მოფარეხსი — 311₃₉
 მოქოქი — 531₃₉
 მოცხარი — 369₃₄ 369₃₉ 370₁₄ 379₁₇
 627₃₆ 776₃₄
 მეავე ბროწეულის წყალი — 624₉ 707₂₀
 მეავე თურმეივის წყალი — 464₃₀
 მეავე კიტრის წყალი — 464₃₈
 მეავე ცომი, მეავე საფუარი — 624₆
 625₂₅
 მეავენა || მეაუნა — 248₃₇ 304₃₁ 304₁₇
 311₁₆ 379₁₈ 380₃₉ 556₃₉ 559₆ 560₁
 561₅ 562₄ 564₂₈ 627₃₈ 629₂₀ 629₂₅
 მრავალპარღვა — 170₁ 379₁₈ 379₂₇ 379₃₉
 383₃₀ 467₁ 475₂₉ 493₁₄ 493₃₁ 536₇
 555₃₃ 557₃₉ 559₁₂ 561₆ 572₂₉ 572₃₄
 593₁₉ 600₂₀ 600₂₉ 622₅ 688₂₅ 688₂₅
 691₁₀ 781₂₇ 789₃₅
 მრავალპარღუის წყალი (გამოწურვი-
 ლი) — 569₁₆ 574₂₅ 575₇ 575₁₇ 575₂₀
 575₃₀ 575₃₆ 576₁₀ 585₂₆ 600₆

მრავის თესლი — 365₁₆
 მროწეული შანარი — 715₁
 მროწეულის წყალი — 701₈ 711₃₂ 721₉
 მრუარ — 257₂₆
 მრცხელთა აგშანი — 302₃
 მსხალი (სხალი) — 400₁₇
 მტრედის ნაღველი — 358₃₂
 მტრედის სკინტლი — 206₁₃
 მტრედის ტუნდი — 463₆ 465₉
 მუზაფარი — 378₃₉
 მუზაფ(ა)რი ასკატისა — 505₂
 მულასარი — 367₁₁
 მუკლი — 743₂₆
 მუკლი აზრაკი — 154₂₉ 177₁₄ 199₂₈
 200₆
 მუქიპული || მუქილითე ჰული — 114₁₉
 118₃₈ 123₂ 155₁₈
 მუკლი ჰული || მუკლიაული — მუკლი-
 ეჰული — 178₂₆ 187₆ 205₃₁
 მუმია — 328₂₇ 496₂₂
 მურატ — 257₃₄
 მურდასანგი — 250₄ 302₁₄ 704₁
 357₉ 372₃₆ 397₃₀ 618₁ 622₂₇ 623₁₂
 626₈ 626₁₇ 626₂₂ 627₂₅ 631₃₄ 660₁₀ 62₃₅
 664₂₄ 667₃₂ 692₁₃ 742₃₄ 743₃₅ 743₃₈
 781₁₁
 მურდი — 427₁₄ 735₂₅
 მურდიან ასფარჯი — მორდიან ფ(ა)-
 შარჯი — 566₆ 566₉ 566₁₂ 570₉
 570₃₂ 573₂₄ 574₉ 575₂₇ 775₃₅ 605₂₃
 მურდის შარბათი — 557₂₄ 561₂₂
 მურკიონი — 396₁₂
 მურთი — 365₃₃ 690₃
 მური — 93₂₈ 94₂ 33 95₂₁ 23 30 38
 97₂₃ 102₉ 105₃₂ 107₁₆ 115₂₂ 116₂₇
 118₁₉ 119₁₂ 121₂₂ 124₁₇ 124₂₉ 125₃₁
 130₂₆ 150₉ 154₃₃ 155₂₀ 156₁₃ 201₂₄
 202₈ 213₁₉ 255₃₀ 277₄ 286₃ 291₁₃
 292₃₄ 323₁₅ 324₃₄ 326₂₂ 367₅ 332₁₁
 334₈ 335₃₅ 338₁₅ 338₂₀ 340₂₇ 340₃₄
 344₁₉ 351₁ 351₁₀ 354₃₁ 372₂₃ 375₆
 395₁₇ 397₂₈ 401₁₄ 423₁₈ 424₁ 426₉
 437₁₂ 437₂₃ 438₉ 445₂₈ 445₃₁ 446₇
 446₁₆ 446₂₇ 447₁₀ 448₂₂ 449₅ 449₁₁
 461₃₀ 466₃₅ 476₃₇ 490₂₅
 მური — 501₃₉ 502₂₄ 503₂₁ 503₄₀ 503₁₁
 505₄₀ 506₃₈ 508₁₃ 511₁ 509₁ 510₁₈
 524₃₇ 534₃₄ 545₂₅ 546₁₁ 547₂₅ 547₃₈

548₃₃ 569₁₇ 570₂₇ 570₃₅ 570₄₁ 571₅
 571₁₉ 571₃₃ 572₇ 573₅ 576₂₉ 588₈
 602₉ 602₃₄ 614₂₈ 623₂₂ 624₆ 637₂₈
 638₄ 663₂₈ 667₃₆ 668₂₄ 693₅ 693₂₁
 695₇ 695₁₀ 725₃₅ 732₁₅ 735₁₉ 738₃₂
 647₂₄ 651₃ 651₁₁ 654₁₃ 673₂₄ 684₃₈
 785₁₃ 786₉ 789₃₀
 გური არაბი — 106₂₅ 108₂₈ 109₁₂ 110₆
 114_{8, 38} 118_{11, 38} 121₂₀ 128₁₁ 177₂₇
 179₂₈ 190₁₄ 191₃₀ 195₁₃ 198₁₈ 198₂₄
 199₃₁ 200₇ 215₁₉ 399₄
 გური ასფირამ — 745₁₀
 გური თეთრი — 151₃₄
 გურისაფი — 786₃₂
 გურის თესლი — 557₁₁
 გურისაფი აზნარი || გურისაფი — 98₃₅
 99₁₆
 გურის ფურცელი — 338₂₀
 გურტი (ფურცელი თესლი) — 151₃₄
 132₃₂ 140₂₀ 209₃₀ 215_{9, 20} 216₁ 220₁₂
 230_{13, 15} 231₃₆ 255₁ 276₄₀ 397₂₇
 415₃₂ 415₃₈ 415₃₈ 466₃₂ 471₂₂ 489₁₈
 490₁₉ 489₂₈ 490₁₉
 გურტის ზეთი — 209_{1, 13} 276₁₅ 413₂
 456₄
 გუსტაქლე — 256₃₆
 გუსტის ფურცელი — 785₁₄
 გუსუაგი — 370₉
 გუტბილი || კორცთა აღნობს, თმას
 აცვენს — 563₃₁
 გუტყალი — 165_{21, 23} 170₃ 170₂₆ 527₄₀
 540₃₀
 გუტყლი — 504₃₅
 გუყლი — 540₃₂
 გუფარუყარი — 312₁₄
 გუფარე კმელი — 465₇
 გუფილის კურკა — 395₃₀
 გუღულაბი || მოღულაბი — 170₁₆ 170₁₉
 170₃₅
 გუღურდო — 662₂₅ 691₁₀
 გუღურდოს [სახურეტელი] — 449₉
 გუღურდოს ფურცელი — 662₂₅ 688₂₆
 688₃₂ 693₃₆ 694₁
 გუღურდოს წყალი — 497₃₂ 497₃₅ 531₃₄
 567₃₀ 568₁ 559₃₉ 684₉ 685₂₂ 688₂₂
 755₂₄
 გუყლი || გუკლი — 93₁₀ 115₂₆ 177₂₇
 179₃₀ 182₁₂ 200₁ 210₄ 210₁₅ 293₂₃
 294₁ 317₃₉ 323₁₀ 326₂₀ 338₁₇ 366₁₆

417₃₂ 417_{37, 40} 438₁₀ 446₂₅ 446₃₈
 448₃₈
 გუყლიზარაყა — 257₂₄ 514₁₄ 563₉ 568₁₄
 568₁₈ 589₁₅ 635₉ 635₃₁ 635₃₆ 636₂₄
 636₃₃ 643₂₆ 643₂₇ 684₈ 733₃₀ 786₂₈
 გუშკატრონი — 118₃₉
 გუშკი — 93₃₀ 97₁₇ 104₃₉ 122_{23, 25} 139₄
 141₁₆ 141₂₂ 146₃₂ 147₁₅ 149₉ 151₁
 152₉ 186₂₅ 229₉ 231₄₀ 237₁₃ 270₃₉
 271₂₉ 276₂₉ 283₁₉ 285₃₆ 288₂₄ 288₃₁
 290₃₃ 291₁ 293₄ 312₁₇ 318₃₀ 322₃₅
 323_{15, 24, 37} 339₃₆ 348₁₇ 351₃₁ 352_{10, 23}
 369₈ 402₇ 431₃₉ 435₁₃ 435₂₂ 443₁
 457₁₄ 461₂ 461_{12, 23} 462_{17, 18}
 463_{1, 7, 24, 25, 32, 33} 464_{24, 16} 465_{5, 14}
 469₁₀ 470₃₅ 474₂ 479_{4, 5} 465_{18, 19, 27}
 466₂₇ 466₃₆ 468_{31, 33} 503₄₀ 592₃₄
 639₁₄ 689₃₅ 692₁₁ 695₁₆
 გუშკის მაჭუნი — 667₄
 გუშკი ტარმაშირისა — 506₂₉
 გუშნა — 449₅
 გუშკელა — 255₁₉
 გუტელი — 78₁₅ 79₂ 125₁₂ 127_{6, 18} 129₂₈
 131₂₄ 135₁₄ 141₆ 177₂₃ 178₃₄ 188₁
 197₁₉ 202₁ 202₃ 209₄ 209_{6, 14, 23}
 218₃₅ 221₉ 225₃₀ 228₂₁ 231₁₀ 246₃₉
 249_{8, 13} 250₁₆ 251₂₀ 251_{30, 34} 252₂₁
 272₁ 445₃₈ 461₂₀ 484₁₈ 487₄ 488₅
 490₃₄ 491₂₅ 495₂₆ 786₄ 786₅
 გუტელიერი ქათმის — 755₅
 გუტელიერი [ყურღღლის] — 754₂₁
 გუხის გომიზი — 548₂₃
 გუხის ნატარი — 626₂ 626₁₇
 გუხის ქერქი — 394₂₇ 569₂₁ 667₂ 746₁₅
 გუხის შეშის ცეცხლი — 630₃
 გუხულა თერმუსი — 473₈
 გუხულა (წუენი, სავამდი, ფქელი) —
 94₁₉ 248₁₀ 271₂₂ 271₃₇ 272₄ 257₂₇
 283₂₉ 319₂₉ 322₃ 324₁₀ 357₂₇ 367₃₀
 380₁₁ 387₁₃ 387_{16, 19} 387₄₀ 401_{1, 23}
 402₉ 417₃ 458₈ 471₉ 496₁ 622₂₃
 763₃₄ 763₄₀ 766₂₅ 776₄₁
 გუხულასა ფქელი — 510₂₇ 733₁₃
 გუხულას წუენი, წყალი — 611₃₅ 636₁₃
 660₃₁ 691₂₉
 გუხლა — 734₂₆
 გუკლი — 178₂₁ 178₃₃ 183₁₂ 251₃₅
 გუფრტყალი — 437₂₉
 გლეღროს წყალი — 300₇ 302₃₅ 411₉

მლირდგელი — 586₁₀ 759₉ 759₁₇ 760₁₉
760₂₈ 781₂₈
მლუიარდი — 494₅ 495₁₈ 495₂₀ 495₂₅
662₃₆ 744₂₀
მლუიდროს წყალი — 300₇ 302₃₅
მც(უ)ავისკულა — 254₁₄
მყუ(ა)რანი წყლისანი 759₁₀
მყურის (მწუანისა) სისხლი — 349₂₁
მშრალი მალამა — 650₃
მჩორე ცხენთა — 750₂₃
მცირე ყრმა — 144₇
მძროს წვენი — 567₂₃
მწარე ბავრუცი — 525₃₁
მწარე ვაშლი — 380₂₆
მწარე ნუში — 366₅
მწარე ნუშის გომიზი — 97₂₇
მწარე ნუშის გული — 733₂₁
მწარე ნუშის ზეთი — 357₁₉ 357₃₇ 359₂₄
359₁₁ 740₃₀
მწარე ქლიავის გურკის გული — 621₃₁
მწარე ყუსტი — 591₆
მწერი — 758₉
მწლუკუის სკინტილი — 306₆
მწუნე გუნდა — 255₃₇ 363₁₃ 369₂₁
მწლოკუის სკინტილი — 306₆
მხავის — 705₁₈
მხუეგრი — 79₄₂ 80₁₄ 615₃₀ 616₁₃
მქარი 265₃₃ 265₃₉

6

ნაბთი — 593₁
ნაბიჯი — 750₁₀
ნაბკის კალი — 572₁₈ 572₂₅
ნადირი — 767₁₂
ნაეალი || განავალი — 69₂₃ 69₂₄ 57₂₇ 29
753₂₃ 34 76₂ 6 7 9 11 13 14 79₂₈ 20 41
ნავთი — 288₈ 342₁₃ 643₃₈ 735₁₈
ნავთი თეთრი — 357₃₅ 358₂₁
ნ(ა)ვთის კუამლი — 735₁₀
ნავთის მარილი — 136₁ 137₁₆ 158₃₄
ნავლედი-69₂₈ 70₁₈ 162₁₈ 166₁₆ 166₁₈ 168₆
168₂₀ 168₃₄ 183₃₆ 228₂₀ 263₁₅ 273₂₅
269₂₆ 362₁₃ 362₁₅ 399₃ 482₂₀ 482₂₂
488₃₂
ნავლის აფთარის — 753₂₄
ნავლედი (აქლემთა) — 752₂₀
ნავლედი (დათუის) — 753₃₁
ნავლედი (ოფოფის) — 758₁

ნავლედი (ქათმის) — 755₇
ნავლედი (ცხურის) 751₂₃
ნაზთარმნიტონი — 447₁₃
ნაქრტენი — 165₄ 165₅ 7 35
ნამგალის ნავლედი — 340₂₄
ნამმ — 257₃₈
ნანა — 414₃₈
ნანავთარის ზეთი — 712₂₀
ნანახვია — 111₁₄
ნანხუ || ნანახუ || ნანხუ — 99₂₁
106₂₄ 107₁₉ 109₁₁ 123₁ 127₁₀ 132₃ 81
133₉ 136₃₅ 137₁₄ 137₂₇ 138₃₄ 139₂₈
144₁₃ 145₁₁ 148₂₆ 149₂₆ 165₂₉ 179₁₁
182₁₀ 190₂₄ 199₄ 200₂₄ 257₃₉ 305₁₇
347₁₁ 414₃₃ 416₄₀ 427₅ 433₇ 434₆
435₃₀ 440₆ 440₂₇
435₃₀ 440₆ 440₂₇ 499₂₈ 500₃₄ 521₁₄
524₁₂ 548₄₀ 565₉ 568₄₁ 570₄₀ 571₃₈
588₂ 588₂₇ 602₃₁ 603₁ 603₁₄ 610₁₁
614₆ 614₂₉ 662₇ 683₃₄ 683₄₀ 695₃₄
724₃₇ 725₈ 725₂₅ 749₂₇ 785₁₅ 788₁₁
ნაეულა || ნაეული — 149₂₇ 151₃₁ 152₁₇
181₃₇ 184₂₆ 185₃ 187₂ 187₅ 187₃₁
188₆ 189₃₃ 190₆ 190₂₄ 190₃₅ 194₂₅
ნაეუის თესლი — 602₃₄
ნარგისი — 279₁₀ 443₂₅
ნარგისის ზეთი — 322₁
ნარდინი || ნარდი || ნარდიონი — 124₁₈
526₁₄ 725₃₈
ნარდის ზეთი || ნარდიონის ზეთი —
200₁₅ 201₇ 17 26 34 202₁₅ 205₂₄
209₃₃ 445₆ 30 447₂₈ 11 19 28 447₃₄ 37
449₃ 500₇ 509₂₈ 510₂₁ 511₂₄ 527₄
547₂₇ 547₂₉ 568₂₃ 609₂₁ 679₂₁ 685₁₈
687₂₃ 689₃₃ 693₆ 790₄
ნარი — 476₂₃
ნარინჯი — 306₁₀ 467₄₁ 471₄₀ 479₅
ნარის ეკალი — 592₃₀ 593₂₇
ნარ-მუშკი — 312₁₆ 421₃₈ 434₁₈ 436₁₉
436₁₅ 441₁₀ 450₁₈ 474₇ 474₃₉ 479₆
582₃₃
ნაროს თესლი — 506₂₈
ნარქევა — 502₃₆ 600₁₃ 600₂₁ 601₈ 694₁₁
ნარქევი შ(ა)ვი — 602₈
ნარქუის ზეთი — 679₂₁
ნარჭი || 647₁₇
ნასიკვი — 643₅ 643₃₅
ნასურის ძარღვი — 790₈
ნატეზარი — 85₅

ნალაბაშვილი — 133₁₁ 135₄₁
 ნალევის აგებულება — 528₁
 ნალევი კაბის — 116₃₁
 ნალევი ზოთხისა (ნ[ა]ვლევი) ინდო-
 ური — 510
 ნალევი ღორის — 358₂₇ 361₇
 ნალევი [გდარბთა] — 754₂₆ 754₂₇
 ნაცარი [ჯარჯირის] — 734₅
 ნაცარი — 271₃₅ 695₂₅ 751₆
 ნაცარფშატი — 145₁₂ 707₂₄
 ნაძვის გომიზი — 511₁₉ 527₁₈ 548₅₁
 549₁₅
 ნაძვის ზეთი — 527₄ 527₃
 ნაძვის თესლი — 532₃₂ 600₁₂
 ნაძვის კევი — 733₃₅
 ნაძვის ნიგოზი — 546₁
 ნაწლევი — 263₃₀ 480₂₆ 480₂₉ 482₃₆
 ნაწლევა აგებულება — 550₂₂
 ნაწლევი ავარი — 403₁₄
 ნაწლევი გამართული — 403₂₈
 ნაწლევი თორმეტითი — 402₃₉
 ნაწლევი კოლონი — 403₂₀
 ნაწლევი მამარხუელი — 403₅
 ნაწურავი ბოლოკის — 534₁₉
 ნაწურავი ღვალა ძმარისა — 534₁₈
 ნახეწი [ირმის]ტქის — 752₃₃
 ნახეწი ლართის — 753₂
 ნ[ა]ხეწი ყვითელი სპილენძის — 527₁₂
 ნაჭეული — 478₂
 ნაჭუი (ნაქუი) „ 601₃₃ 602₁₃ 614₆ 614₃₃
 ნელოფ(ა)რი, ნილოფარი — 513₃₄ 514₄
 514₂₄ 514₃₈ 516₁₂ 516₂₉ 625₂
 ნელოფრის ყუვილი — 645₈
 ნელოფრის შესასმელი — 512₂₃ 513₁₉
 513₃₂ 514₁₇ 514₃₂ 516₄₁
 ნელოფრის ძირი — 592₃₂
 ნენოფრის ზეთი — 512₃₈
 ნერეკუა — 570₄₁
 ნერწყუი — 190₁₂ 785₂₈ 785₂₉
 ნესტუი — 71₂₀ 71₂₄, 28, 36 72₁₀ 174₆
 ნესუი (თესლი, ტყავი) — 165₂₆ 172₆
 184₁₇ 194₃₇ 249₁₆ 249₂₈ 250₃₃ 364₁₀
 370₁₈ 380₃₄ 384₂₉ 450₁₈ 611₃₁ 611₃₅
 612₂₉ 612₃₄ 613₃₀ 706₂₀
 ნესუის ძირი — 642₂
 ნეძბი (თესლი) — 125₃₁, 32 185₂ 211₂₄ 291₁₃
 ნეხუი — 491₂₀ 527₃₉
 ნეთილ — 258₁
 ნიახური (თესლი, ძირი) — 93₂₉ 95₃₃ 97₃₂

96₃₈ 98₂₅ 102₂₁ 103₂₈ 106_{8,23} 107_{3,14}
 109₁₀ 105₂₁ 114₃₁ 116_{22, 28} 117₁₀
 119₃ 122₂₅ 125₃₂ 126₁₆ 127₆ 131₁₄
 132₉ 133₉ 135₃₇ 136₃₄ 137₁₇ 138₃₄
 142₁ 142₁₉ 144₁₃ 148₂₆ 150₄ 158₂₀
 159_{12, 24} 160₅ 161₁₄ 162₂₇ 166₂₈
 167_{16, 17} 170₂₁ 170₃₅ 171₁₃ 172_{5,6,8,36}
 173_{22, 24} 174_{11, 12} 177₃₂ 179₃₁ 181₁₁
 182₁₀ 185₃ 191₃₅ 193₃₁ 194₂₃ 195_{6,17}
 197₃₄ 198₂₀ 199₃ 200₃₃ 222₃ 222_{5,31,3}
 223_{18, 29} 224₄ 225₆ 225₉ 272₁₈ 281₂₆
 300₄ 305₁₆ 366₁₇ 366₃₆ 379₁₅
 ნიახური — 387₆ 390₉ 397₂₈ 402₆ 411₁₄
 414₃₅ 416₆ 416₉ 417₁ 420₃₂ 422₁₇
 426₂₀ 426₂₁ 427₂ 427₄ 427₂₂ 428₆
 432₃₆ 433₈ 434₅ 434₂₀ 434₃₁ 435₃₀
 435₃₁ 436_{8, 25, 37} 437₂ 437₁₂ 437₃₁
 437₃₂ 439₅ 439₃₄ 439₃₆ 440₂₇ 441₈
 442₂₆ 443₂ 443₆ 443₉ 445₂ 447₁₅
 450₃₆ 453₂₅ 466₃₇ 471₁₈ 475₂₆ 494₄₁
 495₃₀ 496₁
 ნიახურის თესლი — 499₂₆ 500₃₃ 500₂₅
 500₃₉ 501₄ 503₆ 503₂₁ 503₃₈ 503₂₁
 505₁₉ 505₂₈ 506₃ 506₂₃ 506₂₅ 506₃₈
 507₄₁ 523₅ 527₁₃ 533₁₃ 534₈ 542₂₇
 544₆ 570₇ 570₂₉ 570₃₄ 570₄₀ 571₁₈
 572₆ 583₇ 583₁₆ 587₃₇ 588₂ 588₂₆
 590₄₁ 601₁₆ 601₃₅ 602₁ 602₃₁ 602₂₉
 602₄₁ 610₁₀ 611₄₂ 612₃₅ 613₃₃ 614₁₉
 614₅ 614₂₄ 619₁₃ 661₉ 662₆ 667₃₅
 680₉ 683_{12, 13} 683₃₄ 684₂₉ 686₃₃ 687₃₃
 690₂₁ 690₃₁ 695₃₃ 696₂ 696₉ 717₃₈
 718₂₇ 718₃₈ 719₂₆ 719₃₂ 719₃₉ 723₂
 724₃₆ 768₂₂ 770₂ 772₆
 ნიახურის აფრასი — 718₂₃
 ნიახურის წყალი — 117₁₅ 120₆ 123₁₉
 126₁ 138₂₈ 150₁₃ 156₆ 182₂₉ 192₃
 195₁₁ 194₁₁ 334₂₃ 502₁ 525₂₅ 288₃
 602₃₇ 612₃₉ 613₁₈ 613₂₆ 614₃₆ 687₃₃
 695₁₁ 720₂ 722₃₇ 723₄₀ 724₁₀ 725₁₅
 727₁₇ 758₃₄
 ნიგოზი || ნ[ი]გუზი — 123₁₁ 230₁ 241₆
 241_{3, 17} 245₃ 248₂₃ 336₃₁ 382₇ 402₁₀
 412₈ 413₂₆ 440₁₂ 440₂₀ 452₂₁ 479₇
 479₉ 479₁₂ 589₃₆ 590₁₂ 590₂₄ 591₃
 592₁₇ 622₃₈ 625₂₅ 649₂₃
 ნიგეზის აგვარა — 575₂₅
 ნიგუზი ბრანგი — 589₃₅
 ნიგუზის ზეთი — 219₂₀ 247₃₁ 248₆ 286₂₈

322₄, 20 324₃₅ 344₃₂ 344₃₄ 343₃₉
 558₄₀ 592₂₃ 583₃₂ 593₁₂ 599₂₆ 680₁₈
 735₆ 767₃ 767₂₂ 790₂₃
 ნიგუზის რუბი — 691₃₃
 ნიგოზი საროსა — 534₃₀
 ნიგუზის ფურცელი — 733₅
 ნიგუზის ქერტი — 730₉ 732₃₅ 732₃₇
 ნიზლი — 451₂₃
 ნილფვარი || ნელთვარი — 98₂₃ 101₂₀
 386₁₈ 391₅
 ნილოვარი — 323₃ 325₁₇ 325₂₀ 454₂₁
 ნინავდარის ზეთი — 700₅ 705₂₂
 ნინეფვარის თესლი — 713₉
 ნიორი — 271₃₂ 300₂₉ 300₃₅ 302₉ 314₄
 345₈ 357₄₀ 358₂₇ 370₅ 370₅ 377₅
 395₂₁ 401₄ 402₆ 466₆ 589₁₉ 589₃₉
 590₂₈ 591₁₅ 592₂₄ 594₁₀ 602₅₁ 604₂₀
 618₂₈ 653₂₄ 670₂₅ 672₃₂ 672₃₃ 692₃₃
 728₃₀ 729₃₅ 732₉ 761₁₂ 761₂ 784₁₁
 ნიორი კელური — 93₂₄ 128₃₀ 154₂₇
 ნიოზარი — 80₂
 ნიშადური — 181₇ 229₃₅ 230₃ 302₁₃
 304₂₀ 315₂₆ 343₁ 346₃₃ 351₁₉ 351₂₈
 369₉ 369₁₄ 369₃₈ 377₃₃ 378₂₂ 393₃
 397₂₁ 399₁₀ 439₆ 441₁₂ 524₂₄ 589₃₅
 735₁₇ 735₂₆ 742₄₀ 788₁₄
 590₂₂ 590₃₅ 619₃₅ 732₂₂ 732₂₅ 734₃₉
 ნიშისტაგი — 175₃₀ 184₁₆ 184₂₇ 187₁₈
 188₇ 192₂₅ 193_{1, 12} 194_{13, 36} 298₃₁
 331_{16, 22} 350₁₈ 367₃₂ 369₁₁ 388₁₅
 389₁₄ 393₃₀ 398₁₄ 398₂₅ 398₃₂ 399₃
 434₁₇ 472₂₈ 499₁₉ 557₃₆ 561₂ 564₃₉
 629₃₇ 637₃₂ 650₃₅ 708₄ 708₃₆
 ნიშას — ტაგი დიკისა — 159₂₀ 108₂₉
 109₁₈ 110₅ 112₃₈ 353₁₉ 353₂₁ 353₃₆
 354₇
 ნიშქარი — 386₂₁
 ნოტიო — 440₃₈ 441₅
 ნოშდარი — 468₃₄ 468₃₅
 ნოთნი — 258₂
 ნუმიას შარაბი — 238₂₀
 ნუმიას წყალი — 238₂₂
 ნუარტი —
 ნუვიკი — 257₄₀
 ნუიქა — 257₄₀
 ნუში — 248₁₀ 250₃ 250₂₁ 362₃₈ 364₁₁
 379₃₄ 382₇ 382₂₅ 386₂₂ 387₉ 383₁
 388₁₅ 388₂₃ 391₁₀ 400₁₅ 500₄₀ 500₂₅
 501₄ 507₃₃ 534₄ 534₈ 557₃₆ 559₁₁

559₄₁ 591₁₃ 599₂₇ 600₃ 601₁₈ 601₄₃
 602₁₄ 602₂₂ 611₂₅ 612₃₆ 623₂₈ 630₂₈
 601₃₉ 602₁₄ 602₂₂ 611₃₅ 612₃₆ 623₂₈
 630₂₆ 707₂₂ 710₁ 719₂₃ 719₃₇ 765₂₈
 770₂₉ 786₂₀ 787₉
 ნუშის გომიზი — 128₁₀ 445₂₆ 511₄
 526₃₅
 ნუშის ზეთი — 110₃₃ 135_{3, 22, 23} 136₅
 150₁₁ 171₂₉ 172₁₉ 187₃₃ 189₆ 190₇
 212₂₆ 268_{9, 12} 292_{11, 12, 21} 302₄₁ 306₉
 310₃₆ 312₃₃ 318_{9, 37} 325₂₂ 357₃₂
 361₈ 364_{10, 12} 376₃₄ 376_{34, 35} 379₉
 380_{9, 12} 380₃₁ 382₃₆ 384_{12, 31} 385_{6, 26}
 387_{5, 17} 388_{9, 11, 26, 35} 391_{1, 7, 18}
 414₂₀ 416_{9, 18} 463₁₈ 477₄₁ 478₃₉
 479₁₀ 489_{13, 18, 19, 40} 490₁₀ 491_{5, 9, 30}
 492_{1, 9, 23, 25, 29} 560₂ 567₂₃ 583₁₀
 611₂₁ 612₁ 613₃₅ 630₂₇ 638₃₉ 642₂₉
 706₂₆ 707₂₉ 711₃₆ 717₃₂ 726₃₇ 727₁₃
 733₂₆ 737₂₆ 762₃₂ 762₃₅ 763₂₄ 763₃₃
 764₉ 767₁₄ 789₅
 ნუში მწარე — 126₁₈ 173₇ 185₂ 188₁₈
 190_{14, 34} 194₂₆ 195₅ 287₂₂ 302₁₇
 303_{2, 17} 304₁₅ 317₄₀
 ნუშის რძე — 249₃₈ 386₂₈ 387₃₉
 ნუში ტკბილი — 145₂₉ 185₁ 188₄ 189₁₅
 190₂₇ 286₂₃ 287₂₂ 304₂₁ 330₂₂ 348₂₉
 ნუშის ქერტი — 785₃₅
 ნუშის წუენი — 249₇
 ნუშის წყალი — 634₁₅
 ნუში ჰამოი — 344₃₄

ო

თონი — 255₂₄
 თახრ — 329₃₈
 თლბა — 317₃₅
 თლითას ჯულაბი — 248₃
 თლმაფაისი — 257₃₂
 თმრილო, თმრი(ი)ლი, თმრიელო — 622₁₂
 626₉ 646₃₃ 647₁₂ 647₂₄
 თნიქიბურის თესლი — 118₃₈
 თნიცქარი — 258₁₅
 თრბისა შავისა ნავლელი — 288₃₉ 290₃₀
 თრფერი — 734₂₆
 თსპი || თსპნი — 248₃₁ 253₂₅ 270₂₇
 270₄₁ 274₃ 274₁₇ 290₁₉ 291₂₈ 294₂₀
 314₅ 335₂ 344₁₀ 350₂₅ 362₄₀ 364₃₇
 369₃₃ 362₃₉ 370₂₇ 371₂₅ 376₂ 377₁₉

379₃₅ 387₃₄ 390₂₅ 390₂₈ 392₁₈ 411₄₀
 415₃₀ 420₃ 444₁₆ 451₃₄ 452₁₇ 493₁₉
 494₆ 493₁₈ 494₆ 512₂₉ 560₃ 561₃
 561₃₇ 565₂₉ 569₃₄ 622₄ 626₄ 627₁₄
 627₂₇ 628₂₄ 629₁₂ 630₁₂ 631₁₉ 653₁₀
 660₁₅ 662₂₉ 707₂₃ 711₃₄ 713₁₉ 715₁₀
 715₂₇ 715₃₈ 764₁₇

ოსპის სახურეტელი — 660₇

ოსპის ფქვილი — 362₂₅ 387₃₉

ოსპი წითელი — 782₁

ოსპის წყალი — 109₂₄ 364₃₅

ოუპან — 258₁₁

ოფლი — 165_{11, 13} 246₁₈ 248₄ 481₁₆

481₁₇ 483_{23, 27} 484₃

ოფოფი — 586₆ 757₂₃ -

ოფოფის კორცი — 757₃₀

ოქრო — 122₃₄ 123₂₅ 123₂₈ 743₃₅

ოქროს წილა — 254₂₇ 331₂₄ 332₇ 335₁₁

341₁₅ 341₂₃ 342₃₃ 343₃₄ 346₂₉

ოყნა — 95₁₄ 271₂₀ 378₁₃ 378₁₇ 421₅

448₂ 499₂₁ 554₃₆ 566₃ 567₁₀ 567₁₂

567₂₀ 567₂₂ 569₁₆ 575₂ 575₃ 575₆

575₁₉ 575₂₈ 575₃₆ 576₅ 576₁₁ 581₈

582₁₂ 583₁₅ 583₂₄ 583₃₅ 583₃₈ 584₃₅

586₂₇ 587₄ 587₉ 587₁₃ 587₁₈ 587₂₅

599₁₂ 599₂₅ 599₂₉ 599₃₄ 599₃₆ 600₁₉

600₂₉ 609₂₄ 610₂₆ 629₂₉ 633₃₁ 635₁₅

635₂₂ 666₂₁ 668₁₁ 671₁₈ 679₁₃ 679₂₂

679₂₇ 680₁₂ 680₁₇ 688₁₃ 690₁₇ 707₃₅

790₃ 790₆ 790₇ 790₁₅ 790₂₅

ოშინდარი — 239₁₀ 253₃₅ 257₄ 270₂₉

294₃₈ 309₂₅ 333₁₄ 336₂₇ 358₁₅ 377₉

490₁₉ 492₃₁ 513₁₁ 514₃ 515₃₆ 591₂₅

639₂₄ 788₂₃

ოშვი — 341₂₄ 342₅

ოშნანი — 623₁₈ 626₇

ოშნია — 256₆

3

პაბლა — 121₂₉

პაღრ[ა]შოე — 591₇

პამეა — 393₁₆

პანდრისა შარაბი — 238₂₃

პარნამოს ფურტელი — 514₄

პარ(ი) თესლი — 561₁₈

პასეაიჯი — 311₂₁ 513₁₅ 514₆

პატარა ცხენის ტერფი — 695₂₁

60. ზ. ფანასკერტელი-ციციშვილი

პატრუქი — 357₁₀ 357₁₃ 357₂₃ 359₂₂

362₁₉ 362₂₀ 368₃ 372₁₀ 376₃₁ 637₂

637₂₆ 638₃ 646₁₆ 646₂₃ 647₃₃

პატრუქის აღება — 564₄₁

პატრუქი დას[ა]ქვირებელი — 505₂₃

პაქსიმიანი ბერძელი — 208₁₉

პაქსიმიანი კმელი — 202₃ 204₁₃

პაშტა — 750₁₃

პელი — 147₁₃

პეტერონი || პენტორანი — 256₁₁ 258₃₉

პილთენი — 592₃₈

პილო (სპილო) — 753₁₀

პილოს სკორე — 694₂₁

პილოს შუეი — 753₁₁

პილოს ძუალი — 753₁₃ 753₁₄

პილპილი — 101₂₀ 102₃₁ 103_{3, 25} 104_{13, 35}

110₂₅ 111_{4, 13, 23} 112_{5, 20} 115₃₄ 130₂₅

133₂₀ 136₁₄ 161₁₂ 170₂₀ 177_{4, 32}

178₂₉ 179₁₀ 180₁₄ 185₁₅ 186_{2, 25}

190_{5, 25} 195₁₈ 197₁₀ 219₁ 224₄ 239₃

247₃₉ 247₄₁ 267₁₉ 267₃₀ 271₅ 291₁₇

316₁₂ 317₁₀ 322₉ 322_{13, 18} 326₂₂ 326₃₃

332₁₆ 333_{1, 34} 340₃₁ 343₂ 349₃₇ 345₄₁

346₃₂ 347₁₀ 347_{24, 25} 349₂₉ 351_{1, 13}

367₅ 370_{36, 39} 372₃₆ 382₃ 390₃ 390₂₁

392₂₅ 409_{16, 31} 410₇ 410₉ 418₂₄

422₂₁ 423_{3, 19} 427₄ 430₁₇ 432_{19, 32, 34}

433_{3, 21} 434_{1, 17, 36} 435_{33, 35} 436_{4, 14, 26}

437_{3, 33} 438₃₁ 439_{4, 22, 34} 441_{10, 21}

442_{3, 10} 453₅ 453₂₁ 461₃₅ 466₃ 477₃₈

492₁₁ 495₃₂ 501₂₃ 501₃₁ 503₂₉ 506₁

507₈ 507₁₂ 507₂₅ 507₄₀ 510₄₀ 520₁₇

521₁₄ 521₃₄ 524₁₁ 525₁ 532₃₂ 532₄₀

534₃₄ 544₆ 547₂₃ 549₁ 565₉ 573₃₂

573₃₇ 574₁₈ 613₂₇ 623₂₀ 624₁₃ 666₁₃

666₃₁ 667₃₅ 689₃₀ 674₃ 687₃ 725₉

762₁₈ 762₂₀ 763₉ 768₃₉ 781₂ 782₃

782₁₂ 783₂₃ 786₈ 787₁₀ 787₃₃ 789₁₃

788₂₆ 789₁ 789₁₁

პილპილი გრძელი — 131₁₂ 153₃₄

პილპილის გუარიშნი — 661₁₉

პილპილი თეთრი || პილპილა — 93₂₃

93₂₅ 96₁₉ 96₂₅ 97₁₃ 97_{23, 36} 98₂₄

99_{20, 23} 100_{13, 30} 101₂₀ 114₁₅ 117₉

118_{11, 40} 119₂₃ 121₁₅ 122₃₅ 123₁₂ 125₄

131₁₁ 139₁ 143₂₉ 150₂₁ 153_{17, 34} 154₃₂

155₂ 156₃₇ 506₁₂ 527₃ 545₁₆ 545₂₂

568₃ 725₂₃

ბილპილი ქუნდუსა — 362₈

ბილპილი შავი — 114₁₈ 117₉ 123₁₂ 125₁₅

128₃₃ 129₅ 131_{17, 28} 132_{7, 30} 133₆

134_{11, 35} 135₁₀ 138₁₈ 139₃ 142₃₄

143₂₉ 146₃₀ 148₂₄ 149₄ 150₂₁ 151₁₅

153_{17, 34} 154₃₂ 155₂ 156₃₇ 160₃₆

355₂₇ 391₃₅ 399₁₁ 418₃₀ 432₂₄ 725₃₄

ბირი — 246_{6, 16, 21, 32} 247_{1, 4, 20} 248_{19, 29, 36}

249_{30, 35, 40} 251_{5, 19, 38} 250₄₁

251_{3, 7, 16, 26, 29, 38} 252₃ 266₃₂ 271₃₁

369₁

(პირის გამორეცხვა) — 370₈ 370₂₆ 372₁₉

პიტნა — 106₆ 107₁₆ 111₁₅ 118₁₃ 125₅

132₉ 197₃₃ 235₁₃ 236₁ 248₁ 254₃₈

272₃₃ 278₁ 279₃₂ 289₃₁ 309₁₅ 314₁₅

320₁₀ 324₁₇ 324₂₅ 327₃₃ 336₃₈ 336₃₇

356₂₄ 467₂₇ 377₁₄ 398₂₅ 400₃₂ 402₆

412₂₈ 413₃₂ 413₃₃ 415₃₇ 417₁ 422₂₉

426₂ 427_{3, 7} 427₂₂ 430₁ 436₆ 436₂₈

437₃₀ 439₃₈ 457₁₆ 469_{7, 39} 514₈ 521₄

525₁₉ 526₃₅ 536₁₆ 542₂₀ 544₁₁ 544₂₅

588₂ 603₁₀ 605₃₅ 605₃₆ 619₁₃ 639₁

640₁₉ 642₁₇ 686₃₉ 687₈ 696₄ 741₂

772₆

პიტნა მთის — 93₃₃ 674₁₆

პიტნის შარბათი — 235₁₀ 235₃₆

პიტნა წყლის — 150₂₃ 346₁₈ 506₂₅ 590₄₀

603₉ 674₁₆

პიტნის წყალი — 125₄₁ 182₁₄ 198₃ 361₁₁

525₂₃ 525₂₅ 585₁ 640₃

პოო — 567₂₈

პოოს ნიშანი — 636₁

პოხუერი — 420₂ 445₁₃ 547₃ 548₁₅ 583₁₉

584₃₃ 600₈ 695₂₇

პრასა ასურული — 179₃

პრასი — 136₂₂ 179₂₀ 361₉ 382₂₉ 387₂₀

477₂₉ 568₁₂

პრასის თესლი — 99₃₈ 100₁₄ 101₁₄ 136₃₄

141₁₇ 371₃₇ 505₃₀

პროტუნცია — 257₉

პური — 136₂₁ 212₁₉ 234₁₁ 242₁₅ 248₁₁

249₃₀ 272₄₀ 274₂₁ 275₂₅ 278₄₀ 404₁₇

409₄ 447₃₁ 454₃₀ 464₃₇ 464₃₉ 465₂₂

508₁₉ 508₂₀ 685₁₀ 693₃₉

პურის ცომი — 206₁₅

962

შ

ქაგარა || ქანგრისა — 253₁₉ 304₀₄ 337₂₅

347₉ 350₇ 350₂₉ 351₁₃ 354₂₅ 354₂₉

355₃ 367₃₉ 397₂₃ 619₃ 620₁₀ 623₃

626₉ 647₂₃ 647₃₄ 648₂ 648₁₁ 649₃₇

664₂₆

ქაგა მკურარი — 621₂₆ 621₃₂

ქანგრის მალამა — 649₁₄

ქირაქი — 653₂₄

რ

რაბაშლანი — 115₂

რაენის თესლი — 310₁₇

რაზიანი || რაზიანე — 166₅ 170₃₇ 490₂₀

491₁₁ 492₁₈ 514₇ 789₃

რაზიკი — 570₁₄

რაზიკისა ზეთი — 504₃₄ 536₄ 609₂₁

687₁₁ 689₂₅ 690₆ 695₁₄

რაზიანის თესლი — 99₃₈ 239₃ 311₁₅ 388₂₄

521₅

რაზიანის წყალი — 337₂₈ 339₁₁ 343₁₃

რაზიკის ზეთი — 445₆ 446₈ 446₂₉ 448₁₈

494₁₁ 496₁₃ 496₂₃

რათინა — 664₅ 664₁₆ 664₃₂ 734₂₅

რათიანი — საკმელი დიდორი — 749₃₀

რამიქსუქი — 209₂₉

რამი ჰარნისი — 97₃₁

რამიპინი — 251₃

რასანა — 454₅ 635₃₃ 635₃₄ 734₂₄

რასუსტი — 258₁₅

რატინა — 745₉

რატაბის თესლი — 97₃₇

რატბას || ალავერტი თესლი — 151₃₂

რატბას ძარღვი — 536₃

რატინა || თეთრი საკმელი რატანი —

509₁₅ 616₅

რამა — 321₁₉ 324₂₈

რგომა ყუაგთა — 756₁₇

რეანი — 362₉ 474₆₉ 475₁₃ 475₂₀ 475₂₈

475₃₀ 492₁₇

რედი — 402₁₁

რევანდი || რევანდისინი || რევანდინი-

ნი — 102₃₄ 105₁₇ 106₂₁ 107₁₃ 115₃₅ 123₁₀

132₂₇ 144₃₄ 145₁₃ 153₁₆ 153₃₃ 170₂₈

175₃ 175₁₁ 177₂₇ 181₃₃ 185₁₅ 193₃₀

196₁₂ 198₁₉ 224₃₄ 224₃₈ 232₁₃ 258₁₈

279₂ 379₃₈ 417₃₀ 419₉ 438₉ 462₂₅

474₃₂ 479₆ 489₃₆ 490₈ 490₂₀ 492₂₀
 501₁₆ 501₂₂ 503₃₈ 507₁₁ 515₃₈ 522₂₁
 544₂₀ 555₃₈ 602₂₇ 602₃₉ 610₁₃ 614₃
 614₂₃ 680₈ 687₇ 723₃₅ 786₂₉ 790₁₀
 რევაზი — 400₂₅ 465₁ 465₂₃ 474₄₀ 475₁₁
 რევაზის თესლი — 621₃₁
 რევაზის რუბი — 559₂
 რემი — 102₉ 673₂₄
 რიბეზ — (სომხურად ხაერატაჲ ჰქუიან.
 ჯინტიანა ძირსამისსა). — 749₁₈
 რიბელი — 344₂₇ 752₇ 752₂₀ 755₄ 757₃₃
 რიმიპინა — 245₃₇
 რიტე — 299₃₇
 რკინა — 344₃₈ 780₂₇
 რკინის ბაყლი — 788₁₅
 რკინის წილა — 98₂₆ 101₂₂ 136₂ 136₉
 136₁₇ 136₃₂ 357₁₂ 376₃₇ 414₃₁ 416₃₈
 439₁ 439₁₁ 439₁₂ 439₁₉ 439₂₃ 440₂₈
 441₁₃ 668₁₅
 რკინის წყალი — 691₁₃
 რობარზიჯი — 444₁₄ 497₃₂ 567₃₄ 658₃₄
 659₂₉
 რობოამი — 308₁₁ 308₃₄
 როდანის ფურცელი — ყუაველია მწყე-
 ვისავე — 747₃₄
 როჟ — 641₃₂
 რსხთჯი — 732₂₁
 რუბი — 152₂₄ 199₉ 248₂₈ 248₃₀ 365₄₁
 387₃₈ 393₂₉ 410₇ 416₃₀ 416₃₁ 422₂₆
 429₁₂ 429₂₀ 429₃₈ 430₁₁
 რუბისუსი — 184₂₆ 185₂ 366₁₅ 367₄
 387₈ 467₃₁ 786₂₅
 რუდაფანი || შარარჯაბარ — 709₂₇
 რუდენესავარი — 116₄
 რუზი — 254₃₈
 რუნჯი — 311₁₆
 რურია — 618₁₅
 რუსამი — 245₃₆ 249₄₀
 რუსუბა — 69₃
 რუყა — 165₂₄
 რუშნა — 347₂
 რქ(ა) — 692₈
 რქა გუელის — 760₃
 რქა თხისა — 502₂₆ 502₃₈
 რქა ირმის — 535₂₀
 რქა ჩვილი — 455₃₉
 რქსის ძირი — 101₁₅
 რძე — 238₃₆ 246₃₃ 246₃₅ 248₃ 251₁₂
 251₂₁ 252_{15,18} 276₁ 289₂₅ 369₄ 370₂

375₈ 379₂₁ 380₂₃ 382₃₇ 383₅ 383₃₄
 385₂₉ 393₂₄ 409₂ 409₃₂ 409₃₄ 413₂₅
 416₂₁ 421₃₃ 560₃₈ 574₁₁ 590₂₂ 591₉
 594₆ 636₆ 649₂₁ 665₂ 666₈ 761₈
 761₉ 771₁₃
 რძე ილამის ტომისა — 771₂₁
 რძე ღელაკაცისა — 27₁₅ 276₃₂ 280₁₅
 280₃₉ 285₂₅ 287₁₇ 288₂ 288₁₂ 289₂₄
 292₃₇ 323₂₀ 331₂₈ 332₅ 332₂₇ 332₃₉
 333₁₈ 334₆ 335₂₁ 339₁₉ 339₂₀
 339₂₅ 340₈ 340₉ 342₂₅ 342₇ 342₁₁
 344₃₀ 345₇ 351₅
 რძე ვირის — 325₂₅ 344₄ 350₁₇
 რძე ცხურის — 328₂₃
 რწყისიან — 258₁₄

ს

საბანელი — 220₁₉
 საბვარჯილი — 454₂₉
 საბრი || აბმი || საფრი — 156₂₇ 176₂₀
 200₇ 201₂ 201₁₃ 201₃₁ 202₉ 209₁₉
 209₃₀ 213₁₉ 233₂₆ 253₃₄ 270₂₇ 277₄
 283₁₄ 288₃₈ 290₁₆ 290₂₀ 291₁ 292₂₃
 293₂₂ 295₄ 295₁₀ 300₅ 304₂₅ 305₁₂
 305₁₆ 305₁₈ 309₁₉ 322₃₅ 326₂₅ 327₅
 331₃₄ 334₂₁ 334₃₃ 336₁₉ 338₁₆ 346₃₁
 347₉ 349₁₆ 349₃₀ 351₁₇ 356₁₅ 357₂₆
 359₂₉ 365₄₁ 366₁₄ 377₈ 397₂₄ 410₁₄
 412₁₁ 418₃₈ 420₅ 420₇ 420₃₅ 423₃₇
 438₁₀ 446₃₈ 447₂₆ 450₂₀ 466₃₅ 476₁₅
 476₂₂
 საბრი — 500₂₇ 501₁₆ 503₃₈ 505₄₁ 505₂₅
 508₁₄ 508₃₁ 509₇ 510₁ 510₂₀ 511₉
 511₁₉ 522₂₅ 523₃₀ 524₂₂ 524₃₆ 532₂₄
 532₃₁ 533₁₂ 533₄ 533₃₇ 544₂₅ 547₉
 587₁₄ 588₃₄ 589₁₆ 618₂₀ 622₃₀ 631₁
 635₁₀ 660₃₁ 662₅ 662₈ 663₂₁ 663₂₈
 650₁₁ 684₈ 719₃₃ 738₂₅ 783₃₄ 785₁₃
 საბრი კრიტაული — 520₃₅
 საბრის კელტრი — 153₁₂ 153₄₀ 154₂₉
 155₂₃ 156₁₁ 156₃₈ 157₁₈ 159₂
 160₄ 174₃₅ 175₁₃ 175₂₆ 176₁₃ 176₂₄
 176₃₅ 177₁₄ 177₂₈ 178₈ 178₃₈ 179₁₂
 179₂₀ 179₂₈ 180₁₂ 181₆ 181₂₃ 181₃₂
 182₉ 182₂₈ 195₇ 195₂₁ 197₃₂ 514₁₅
 634₃₀ 726₃ 783₃₁ 786₂₄
 საბრის ქისტაჯი — 582₃₆
 საბრი ყურდუმანა — 170₃₅

საბრის წყალი — 658₃₉ 660₂
 საგერიალე — 162₂₅
 საგურკლე — 571₁₈ 571₂₅
 საღაბაპი — 217₈₉
 საღადი || საღადის თესლი — 98₁₇ 252₁₀
 257₃ 272₅ 314₁₆ 314₃₈ 318₂ 318₃₀
 319₁₃ 321₄ 322₁₆ 338₁₆ 338₁₉ 338₃₇
 341₂₅ 358₃₅ 359₁₃ 400₃₁ 401₄ 402₆
 402₁₄ 414₃₆ 417₁ 454₇ 463₃₅ 560₁₂
 573₆ 648₁₄ 765₂₀ 765₂₂ 768₂₂ 770₂
 772₅ 778₈ 788₃₈
 საღადის კუერი — 573₃
 საღადის ნაკარი — 574₁₇
 საღადის ფურცელი — 540₃₁ 541₃₄ 636₃₅
 787₄₀
 საღაჯი ინდი || საღაჯი ჰინდი || საღაჯი
 იპინდი || საღაჯი თეთრი || საღაჯი —
 93₃₅ 94₃₃ 96₂₇ 102₃₁ 103₂₉ 105₁₇
 110₇ 111₁₇ 115₃₅ 117₉ 118₁₃ 125₃
 127₃₅ 132₁₁ 139₁ 147₁₂ 151₁ 153₃₂
 154₃₁ 161₁₄ 167₂₂ 181₂₅ 220₁₁ 311₁₃
 331₂₁ 335₁₂ 335₃₄ 335₃₆ 337₂₄
 343₁₀ 343₁₈ 343₃₅ 346₃₁ 347₇ 347₂₀
 350₃₈ 352₁₀ 355₂₆ 379₄ 428₁₀ 434₁₈
 435₃₃ 436₂₉ 438₈ 448₂₂ 450₁₉ 461₉
 461₄₁ 466₃₆ 470₂₄ 472₂₈ 473₄ 474₆
 500₂₁ 503₃₀ 503₃₈ 571₃₉ 602₄₀ 603₂₈
 719₃₆ 729₃₇ 787₂₀
 საენჯითი — 169₃₈
 საეთის კორცი — 769₃₇
 საზამთრო — 273₃₅ 325₂₁ 376₄ 400₂₂
 467₄₀ 627₃₀
 საზარდელი — 482₃₃ 482₃₄ 483₉
 სათარეჯ — 258₂₈
 სათბური — 366₅
 სათმის ძირი — 364₂₄
 სათარის წყალი — 625₃₉
 სათრი || სათრიაი აფსანთინი — 253₃
 271₄₀ 324₁₇ 324₂₄ 325₁₂ 454₃₁ 513₁₂
 სათრიჯი — 110₈₉
 საინდი — 133₂₉
 საკამუნია || საკამუნია — 111₂₉ 112₆
 125₆ 147₃₅ 154₂₇ 155₁₆ 156₃₉ 157₈
 157₁₈ 157₂₈ 158₃₅ 161₁₂ 161₁₅ 161₃₀
 166₃₇ 170₈ 175₁₇ 175₃₃ 176₁₄ 177₆
 177₁₆ 178₁₁ 178₂₅ 178₃₈ 179₁₆ 179₂₉
 180₁₇ 180₃₁ 181₁₂ 181₂₁ 181₃₆ 182₂₆
 221₁ 221₂₅ 224₃₀ 224₃₃ 224₃₈ 245₃₈
 250₅ 250₁₀ 250₃₀ 251₃₃ 253₁₅ 257₃₅

258₂₉ 270₃₀ 282₂₆ 293₂₅ 294₃₉ 297₁₉
 300₂ 326₁₈ 356₁₅ 356₃₃ 357₃₇ 389₃₉
 377₉ 420₈ 427₂₈ 434₂₈ 435₂ 436₁₄
 436₁₈ 441₂₂ 442₂₅ 469₃₈ 503₂₅ 509₄₀
 513₁₆ 515₄₀ 523₂₅ 524₄
 საკამუნია — 524₂₀ 531₁₃ 532₃₄ 532₄₁
 533₃₇ 585₃ 588₉ 589₇ 590₃₇ 617₁₈
 637₁₁ 653₂₄ 667₁₆ 689₇ 718₁₉ 740₃₂
 783₃₄ 787₂₀
 საკამუნია ანტაქი — 142₂₄ 144₁₅ 145₃₅
 146₁ 153₄ 158₂₂ 159₁₃ 159₂₅ 160₁₃
 161₁ 163₁₃ 175₄ 175₃₂ 183₁₁
 საკლავი წამალი — 664₃₄ 742₃
 საკმელი || საკმეველი — 93₃₀ 94₂ 256₂₂
 508₁₃ 509₁ 509₇ 510₁₇ 526₁₅ 527₁₂
 544₁₈ 547₂₂ 557₂₃ 569₉ 592₂₀ 625₄₃
 691₂₂ 692₂₆ 693₂₀ 733₂₇ 741₄₁ 784₃₁
 785₁₃
 საკმელი თეთრი — 780₃₄
 საკმლის ფქული — 638₅ 650₁₁ 650₃₀
 საკოშკარი — 122₄₀
 საკრამატონი — 200₂₀
 საკუმეველი — 277₄ 283₁₄ 302₁₃ 334₁
 334₈ 336₉ 339₁₉ 366₂₉ 371₉ 378₃₅
 379₆ 380₃₀ 386₃₁ 390₃₄ 416₂₇ 446₅
 457₁₃ 465₄₀ 476₃₈
 საკურდიონი (არს ეელური ნიორი) —
 614₈ 614₂₈
 სადიგინგის ძირი — 254₁₁
 სალიხა — 93₃₁ 94₃₂ 95₂₉ 97₂₆ 98₄ 98₃₄
 99₁₆ 99₄₀ 100₃₅ 102₂₉ 103₁₉ 105₃₉
 106₂₃ 107₁₅ 109₁₁ 111₁₆ 114₁₅ 114₄₀
 115₁₀ 116₂₄ 118₃₅ 123₆ 123₇ 124₃₉
 126₃₀ 127₂₄ 127₃₄ 131₁₅ 132₁₀ 132₂₂
 138₃₆ 150₃ 150₃₆ 153₂₀ 153₃₂ 154₃
 155₁₉ 156₃₇ 162₃₂ 167₁₈ 170₃₇ 171₁₃
 173₃ 173₂₇ 175₂ 175₁₅ 175₂₇ 191₃₁
 205₂₂ 217₅ 217₉ 229₁ 239₃ 258₂₁
 294₃₅ 326₂₁ 338₁₆ 413₉ 417₃₉ 423₅
 423₂₈ 425₂₅ 426₉ 432₂₄ 432₃₇ 433₇
 434₃ 434₇ 434₁₉ 435₃₁ 436₈ 436₂₉
 436₃₆ 437₁₁ 437₂₃ 438₉ 448₈ 449₄
 449₁₉ 456₃₀ 461₂₈ 479₃ 501₁₈ 501₃₈
 502₆ 503₁₉ 504₂₉ 506₄₀ 510₁₆ 510₁₉
 510₄₁ 526₂ 532₂₆ 533₅ 534₃₁ 543₃₆
 544₅ 544₁₉
 სალიხა — 569₇ 569₁₈ 569₂₂ 582₃₀ 589₅
 588₃₀ 601₁₈ 602₄₀ 603₈ 611₂₈ 614₅

614₂₅ 690₂₉ 725₁₂ 739₁ 785₃₃ 785₂₈
 789₁₄
 სალიხა ტყუისა — 354₁₉
 სალიხას ქერქი — 129₁₅
 სალიხა ქუშტი — 116₂₄ 117₈ 118₁₁
 სალოკელი — 708₂₈ 709₁ 709₁₂
 სამეურველი — 139₁₃
 სამითი — 255₃
 სამლაბარი (გარეული გომიზი) — 747₃₀
 სამოსელი აბრეშუმისა — 89₁₉
 სამოსელი ბამბისა — 89₁₅ 89₂₀
 სამოსელი მატყლისა — 89₁₈
 სამოსელი სელისა — 89₉
 სამფური || სამფული — 111₄ 111₅ 111₁₃
 112₂₂
 სამღარაბი — 389₁₃
 სამლი — 781₂₈
 სამყი არაბი || სამყი || სამყი საღაფი
 აქიან — 225₃₂ 245₃₉ 252₁₀ 252₃₀
 258₂₅ 331₂₂ 335₁₂ 337₂₅ 340₃₇ 341₂₃
 351₁₀ 375₁₅ 378₃₅ 379₃₇ 383₁₀ 383₁₄
 383₂₉ 385₃₇ 386₁ 386₂₂ 389₄ 390₈
 390₃₄ 400₂₆ 456₂₆ 456₃₀ 456₃₄ 456₄₁
 457₁ 478₃₅ 557₄ 557₂₂ 557₃₈ 559₃₇
 564₂₂ 564₃₆ 565₁ 613₃₂ 629₂₃ 637₃₁
 651₁₀ 651₁₂ 652₆ 733₃₃ 766₁₂ 770₁
 770₁₄ 772₃ 785₁₁
 სანაგელე — 70₂₅
 სანგრეიელი — 258₃₃ 592₃₅
 სანდალი — 272₃₄ 232₃₀ 233₂ 233₄ 446₅
 465₁₃ 467₂₉ 471₂₈ 472₁₈ 472₂₄ 473₂
 491₃₄ 493₄₁ 496₃₁ 499₃ 51₁₇ 514₂₁
 561₃₉ 565₃₄ 576₂₇ 587₃₁ 622₁₂ 625₂
 626₁₂ 644₂₉ 701₁₀ 713₅ 713₁₆ 714₄
 714₇ 741₃₁ 741₃₄
 სანდალი თეთრი — 211₃₅ 214₁ 277₃₂
 287₃₃ 318₂₁ 365₂₈ 386₁₆ 413₃₅ 714₈
 სანდალი ფუფული — 370₁₈
 სანდალი წითელი — 210₃₅ 211₁₁ 276₁₉
 272₂₈ 284₂ 285₁₁ 310₁₅ 311₉ 714₈
 715₅
 სანდაროსი — 181₉ 439₇ 692₂₅ 696₃₃
 742₂₅
 სანდლის შარბათი || სანდლის შარაბი —
 464₂₄ 464₂₅ 466₂₁ 467₆ 472₁₂ 476₂₅
 624₄₀
 სანელეგელი — 386₃₁
 სანიმაქი — 162₂₃ 258₁₉ 310₃₁ 315₁₃ 317₄₁
 470₅ 471₂₈ 472₂₄ 788₂₂

სანფული — 786₉ 786₂₄ 787₁₀
 სანჯა საფუა — 729₄₀
 სანჯაფილი — 100₁₃
 სანქული — 98₃₄ 99₁₉ 99₂₅ 99₂₄ 99₄₇
 100₁₄ 100₂₄
 საოშოანი — 473₄₁
 საბანური სურმის ქუა — 629₄
 საბონი — 334₄ 625₂₈ 649₉
 სარამკი — 452₁₅
 სარქვეცი — ეშხარ — 734₂₅
 სარასი — 313₂₃ 313₂₅ 314₁₅ 314₁₉
 სარდანი — 564₂₅
 სარკელრა — 258₂₂
 სარკინოზნი — 89₁₂
 საროს თაფლი — 199₃₄
 საროს თესლი — 181₂₀
 საროს ფურცელი — 635₃₂
 საროს ხის ქერქი — 573₉
 საროს წყალი — 635₃₃
 სარქა — 329₃₇
 საროქთირ — 152₂₀
 სარცხუინგელი — 448₇
 სარწყეველი (წამალი) — 443₁₄ 640₂₆
 სარხ[ესი] — 586₂₂
 სარჩიფალი || შიტრაჯი — 153₃₆
 სასა — 104₃₄
 სასალიოსი — 93₃₂ 98₂₀ 99₁₃ 111₇ 200₇
 258₂₀ 432₃₆ 437₂ 437₃₁ 439₃₇ 501₂₃
 602₃₂ 603₁₂ 725₂₆ 725₃₃ 740₉ 748₁₁
 სასაქმეგელი — 135₂₉
 სასლიონი — (ნიახურის თესლი) — 749₆
 სასპლოსი — 786₃₁
 სასულე (სავალი საჭამადისა) — 81₁
 404₂₄
 სატაბისა ფურცელი — 788₂₃
 სატაცური — 256₁₉
 სატებური — 424₁₂ 424₂₃ 425₁₀ 427₂₀
 სატებურის ძირის რუბი — 93₂₅ 501₂₃
 602₁₆ 602₃₀ 603₃ 603₉
 საურავი — 120₁₃
 საფარი — 443₂
 საფეთქელი — 266₃₄ 272₄₀
 ს(ა)ფ(ინდო)ნის თესლი — 542₃₂
 საფისაქი || საფიბქი — 426₁₁ 666₁₁
 საფისაქის თესლი — 462₂
 საფისქის ფურცელი — 444₂₄
 საფლიტოსი — 131₂₀
 საფრი || საფრა || ზაფრა — 412₉ 418₁₉
 453₃₆ 454₂₈

საფუერის პური — 94₂₃ 94₂₄ 662₂₄

საქანდნი — 451₂₀

საქბინაჯი || საქმინაჯი || საქფინაჯი —

93₄₀ 98₂₅ 101₂₁ 154₃₃ 155₂₀ 156₁₃

170₃₇ 177₃ 177₁₄ 177₂₇ 178₈ 178₂₆

178₃₂ 179₁ 179₂ 179₂₁ 179₂₉ 181₉

181₃₆ 219₃ 293₂₃ 317₃₉ 323₁₅ 326₂₂

338₁₀ 419₃ 462₂ 495₂₉ 496₉

საქბინჯი || სიქაბინჯი || საქბინაჯი —

497₃₁ 505₂₉ 505₄₀ 510₅ 522₂₁ 522₂₇

523₉ 523₃₀ 524₃₆ 531₃₀ 583₂₈ 587₇

587₃₈ 587₄₁ 589₃₆ 635₉ 635₃₀ 636₃₂

684₁₈ 686₃₅ 783₃₀ 783₃₄ 787₁₁

საქოანჯის წყალი — 790₅

საღებავი — (თმისა) — 733₈ 734₁₅

საღებავი დიდი — 734₂₃

საღებავის ყუთილი — 492₂₂

საღებავი — 382₁₅ 383₈ 384₃₇ 410₁₉
410₃₄

საყნოსებელი — 383₆ 408₁₉ 408₂₂

საჩინო — 104₁ 139₇

საცხებელნი — 422₅ 422₁₀

საწთობელი — 292₆

საქამანდი — 133₁₃ 134₂₂

საქმლის მომწელებელი — 150₁₉

სახის ფერის მომცემი — 150₁₉

სახურეტელი აყროსა — 499₈

[სახურეტელი] ბალბისა — 499₈

[სახურეტელი] თათმისა — 499₈

სახურეტელი კალწაქისა — 499₂

[სახურეტელი] მულურდოსა — 499₉

საჯი — 250₁₇ 250₃₇ 253₁₆

საჯინდი — 105₇

სებელის (ვაკის წუერი) — 101₁₆

სედრაი — 746₈

სელი — 228₃₈ 249₁₈ 272₂₅ 363₁₁ 367₁₇

382₂₄ 386₃₅ 387₃₇ 388₂₅ 391₁₀ 471₁₉

477₁ 636₁₈ 644₈ 649₁₉ 764₄₁

სელიმი — 311₁

სელის აღმუზია — 650₁₉

სელის ზეთი — 592₉ 593₄ 593₉ 625₄

654₈

სელის თესლი (თუზმი ქათანი) — 95₁₃

140₉ 184₂₇ 187₆ 187₇ 188₄ 188₂₇

194₁₃ 205₂₇ 206₇ 210₅ 213₉ 317₃₄

333₉ 341₁₀ 444₂₉ 445₁₂ 509₂₈ 510₇

510₂₈ 525₄₀ 547₂ 548₁₅ 548₄₁ 574₄₀

576₄ 584₃₃ 585₃₁ 693₄₀ 734₄

სელის ლობი — 560₃₀

სელის ძირი — 291₂₂

[სელი] კალი — 765₅

სეპაისტონი || სეფისტონი || სეპისტონი ||

სიფისტონი — 165₄₁ 170₃₃ 258₃₁

281₄ 311₁₉ 318₂ 362₃₃ 368₂₂ 368₃₀

380₁₀ 383₁₈ 386₅ 386₁₅ 391₆ 414₂₁

477₁₇ 478₂₁

სეტიჯონდი — 258₁₇

სეინსტრის ძირი — 149₂₂

სიავარდანი — 570₁₁

სიოშნი — 557₂₃

სიარა — შამბალი — 166₂₁

სიყალბელნი — 91₅

სიბასთანი || სიბისტანი — 162₃₄ 166₃₁

171₂₂ 172₁₃ 364₂₃ 709₃₅ 712₅

სიგბინია — 308₂ 666₂ 670₃₃

სიკანკათა — 758₂₆

სიკანკურის კული — 151₃₅

სიკანკურის კორცი — 151₃₅

სილენთა საფინი — 135₃

სილი — 380₃ 380₅ 383₂₄

სიში — 245₃₆

სიშენას ზეთი — 126₇

სიშინდის ფქუილი || სიშინდი — 94₁₁

160₁₉ 212₁₉

სიშისენის მარამა — 664₂₉

სიშისენე მხურვალის წამალი — 662₁₂

662₁₃ 662₃₄ 663₁₀ 663₁₃

სინაიმაქი || სინიმაქი || სინაიმაქი || სანი-

მაქი — 166₁ 166₂₅ 169₃₆ 170₂₀ 170₂₈

415₁₄ 417₂₆ 621₂₂ 734₃₉

სირგრუი || სინგრუი — 592₁₃ 631₃₅

სინედლე — 476₄ 476₆ 476₈

სინი — 349₃₂ 379₂ 397₂₂ 515₂₈ 614₂₁

სინჯიტი — 281₄ 315₈ 368₃₉ 368₃₉ 380₉

380₁₇ 383₁₉ 383₃₃ 414₂₁ 415₁₃ 417₁₈

სიპინაჯი — 323₂₈

სირას ენა — 450₁₇

სირაქლემას კორცი — 451₁₂

სირავშლის თესლი — 558₄₉

სირავშლის ფურცელი — 567₃₈

სირი — 756₂₂

სირინაჯი — 752₂₃

სირინა — 258₂₁

სირის სისხლი — 152₂

სირის ტუინი — 152₁ 152₃ 152₂₁

სირიხიშტი — 375₂

სისა — 647₁₇

სისამბარის წყალი — 732₈

სისამბარი — 197 ₃₃ 311 ₄	610 ₁₇ 620 ₂ 623 ₄₁ 628 ₂₄ 638 ₃₈ 641 ₁₁
სისხლი — 70 ₂₀ 72 ₂₅ 74 ₁₄ 75 ₃₂ 75 ₂₇ 75 ₃₀	644 ₃₅ 645 ₃₅ 666 ₂₇ 665 ₃₃ 667 ₂₃ 696 ₃₃
76 ₁₂ 76 ₂₅ 77 ₁₅ 79 ₄ 81 ₅ 82 ₃ 82 ₁₃ 82 ₃₁	701 ₃ 711 ₃₃ 717 ₃ 718 ₂ 728 ₁₁ 718 ₁₈
83 ₂ 86 ₆ 88 ₅ 141 ₃₁ 163 ₆ 169 ₂₈ 183 ₃₅	718 ₂₀ 718 ₂₅ 722 ₃₅ 723 ₃ 723 ₄₁ 727 ₁₇
185 ₈ 187 ₂₂ 190 ₂₂ 191 ₂₀ 192 ₆ 226 ₁₇	752 ₂₁
227 ₅ 228 ₈ 246 ₂₉ 263 ₁₈ 267 ₁ 267 ₃ 434 ₂	სიქანგუბინი ბუზგრა — 541 ₂₈
458 ₁₄ 476 ₂ 476 ₁₄ 476 ₁₃ 478 ₄₀ 480 ₁₀	სიქანგუბინი უსული — 541 ₃₉
480 ₁₃ 480 ₁₄ 480 ₃₅ 480 ₃₈ 481 ₄ 481 ₁₃	სიქანჯაბინი — 238 ₃₅ 248 ₃₇ 280 ₅ 374 ₁₀
481 ₁₅ 481 ₄₀ 482 ₄ 482 ₇ 482 ₂₁ 482 ₂₆	422 ₁₁
482 ₂₇ 482 ₂₈ 482 ₃₂ 483 ₄ 483 ₂₆ 483 ₂₁	სიქბინეა — 494 ₃₄
433 ₂₃ 483 ₈ 483 ₂₉ 484 ₂₈ 484 ₃₁ 484 ₃₅	სიქინჯი სიქანჯი სიქონჯი — 497 ₄₆
485 ₈ 489 ₃₅ 489 ₃₈ 495 ₂	596 ₁₃ 683 ₁₂
სისხლი კუსა ველურისა — 759 ₂	სიქორავი — 453 ₁₅
სისხლის გამოსვლისათვის — 440 ₂₅	სიჯაბინი სიჯაბინია — 95 ₁₅ 418 ₃₅ 453 ₂₂
სისხლი ტრედის — 756 ₁	სიქმელე ქმელი — 70 ₂₈ 71 ₂₇ 72 ₃₀ 72 ₃₁
სისხლი ტრედის ფრთისა — 755 ₃₃ 755 ₃₄	73 ₁₉
სისხლი (ქათმის) — 755 ₁	სეკატკი — 568 ₁₄
სისხლი (ღამიობის) — 757 ₉	სეკეზი — 256 ₆
[სისხლი] შაფნის — 755 ₃₃	სეკილია — 258 ₃₄
სისხლი წამოქცეული ცხვირთაგან — 756 ₁	სეკინისა და ბურბიმი სეკინი — 77 ₃₃ 89 ₃₂
სისხლი ხართა — 750 ₃₁	სეკინტლი სირის — 756 ₂₃
სიფიდაფი — 245 ₃₇	სეკინტლი ტრედის — 524 ₃₀ 756 ₄
სიფუსტანი სიფისტონი — 169 ₃₈ 363 ₃₈	სეკინტლი ქორისა — 757 ₂ 757 ₃
377 ₁₄ 380 ₁₇ 584 ₃₃ 633 ₁₄ 633 ₃₂ 665 ₄₀	სეკორდიონი ველური ნიორი — 106 ₂₇
სიფისტონის წყალი — 600 ₄	107 ₁₈ 153 ₃₇ 258 ₂₆ 747 ₂₉
სიქაბ[ა]ეი კორცითა — 504 ₄₀	სეკორკლი — 123 ₁₁
სიქაზინია, სიქზინი — 661 ₂₀ 666 ₁₁ 683 ₂₉	სეკორე ზროხისა — 526 ₂₉
690 ₃	სეკენტლი [თავუის] — 754 ₄
სიქაბინჯის ზეთი — 680 ₄ 683 ₂₁	სეკუტრინ სეკენტრი სეკუტრი — 258 ₃₅
სიქაბინჯის მარცხალი — 683 ₂₀	283 ₁₄ 288 ₃₈ 291 ₁ 293 ₂₂ 309 ₂₀ 322 ₃₅
სიქანგუბინი სიქანგუბინი სიქანგუ-	326 ₂₅ 331 ₃₄ 346 ₃₁ 347 ₉ 349 ₃₀ 351 ₁₇
ბინი სიქინჯუბინი — 86 ₉ 96 ₃₆ 103 ₁₂	588 ₁₁
134 ₂₇ 163 ₃₇ 164 ₃ 165 ₁₄ 193 ₂₄ 195 ₃₇	სელდბის სეკინტლი — 351 ₂₈
197 ₁₅ 197 ₂₆ 198 ₃ 198 ₂₂ 221 ₂₈ 222 ₁	სელიაზაყა — 776 ₁₅
222 ₂₄ 222 ₁₈ 223 ₇ 223 ₁₄ 223 ₂₆ 223 ₃₈	სენენგელი — 255 ₃₃
224 ₁₄ 224 ₁₆ 224 ₂₂ 225 ₃ 225 ₅ 225 ₂₁	სოაჯი — 97 ₃₈
228 ₁₅ 228 ₁₆ 251 ₃₀ 253 ₂₄ 283 ₅ 285 ₂ 303 ₃₁	სოდი სოთი — 98 ₂₃ 100 ₁ 258 ₂₄ 277 ₂₄
312 ₃₄ 320 ₁₂ 327 ₂₆ 410 ₉ 412 ₅ 413 ₁₉ 413 ₂₀	288 ₉ 443 ₈ 445 ₂₈ 446 ₂₅ 447 ₉ 448 ₁₂
413 ₂₁ 414 ₇ 414 ₁₁ 414 ₁₃ 414 ₂₂ 419 ₃₂	463 ₂ 463 ₂₅ 466 ₃₁ 469 ₈ 469 ₂₂ 470 ₁₅
420 ₅ 420 ₇ 425 ₁₆ 426 ₁₉ 426 ₃₄ 427 ₁₈	470 ₃₃ 471 ₈ 479 ₂ 508 ₃₃ 511 ₂₁ 526 ₁
427 ₂₉ 451 ₂₉ 453 ₃₇ 453 ₃₈ 454 ₂₉ 464 ₅	526 ₁₂ 526 ₁₆ 527 ₁₆ 544 ₂₄ 561 ₃₉ 562 ₄
473 ₁₃ 473 ₂₂ 473 ₃₁ 474 ₂₄ 474 ₃₆ 475 ₂	570 ₁₁ 611 ₂₅ 651 ₂ 690 ₃₃
475 ₇ 475 ₁₅ 475 ₂₄ 475 ₃₃ 476 ₃₄ 489 ₃₄	სოკო — 667 ₂₀
489 ₃₉ 490 ₅ 490 ₁₀ 490 ₂₃ 491 ₂₁ 491 ₁₀	სომხური ბავრუკი — 619 ₉
491 ₃₀ 495 ₁₇	სომხური თიხა — 576 ₁₃ 629 ₂₄ 660 ₁₄ 663 ₃
სიქანგუბინი — 499 ₁₀ 500 ₂₂ 500 ₃₀ 500 ₃₆	691 ₁₄
505 ₃₁ 505 ₃₅ 512 ₃ 513 ₂₇ 513 ₃₂ 515 ₁₆	სონიჯი სოლინჯი სონიჯი — 122 ₄₀
527 ₂₅ 542 ₅ 544 ₁₂ 544 ₃₂ 544 ₃₉ 545 ₁₃	164 ₂ 218 ₁₉ 258 ₃₂ 285 ₃₅ 288 ₃₃ 292 ₁₀
546 ₁₅ 546 ₃₈ 547 ₁₀ 550 ₁₂ 591 ₄₁ 628 ₃₅	292 ₂₄ 314 ₃₇ 316 ₁₂ 317 ₃ 317 ₉ 322 ₁₈

323₂₄ 326₃₅ 327₅ 328₂₇ 349₃₀ 361₃₈
 362₁ 362₈ 362₁₂ 362₁₅ 363₈ 366₂₅
 366₃₀ 368₂₂ 377₃₇ 378₁₃ 390₃₆ 414₃₃
 416₄₀ 420₃₂ 442₃ 469₂₃ 471₁₄ 506₂₈
 510₂ 545₄₆ 541₃₄ 586₂₂ 586₃₃ 586₃₆
 590₃₁ 590₃₅ 591₇ 618₆ 684₆ 686₃₄
 694₁₅ 755₂₈
 სონიჯის მარცვლები — 535₃₅
 სორინიჯი || სოლინიჯანი — 100₃₆ 110₂₉
 293₂₄ 588₂₈ 745₃
 სოსანი — 319₂₁ 386₆ 626₇
 სოსანის ზეთი — 449₁₇ 496₁₈ 587₈ 612₆
 647₂₇ 751₁
 სოსნის ფურცელი — 640₅
 სოსნის ძირი — 254₂ 631₁₁ 738₁₂
 სოფისთონისი — 94₂₈
 სოქი — 288₃₀ 290₃₂ 315₃₅ 639₂₁
 სპაბა — 394₉
 სპანდი — 368₁₁ 371₃₃ 572₁₂
 სპანდის თესლი — 99₃₇ 136₃₂ 140₄ 622₂₉
 626₁₃ 635₉ 635₁₆ 641₁₀ 782₁
 სპანქ — 777₃₀
 სპანძილი — 161₁₆ 450₂₁ 672₃₆ 673₇
 686₃₃
 სპანძლის თესლი — 98₃ 163₁₉ 164₁₄
 181₁₉ 290₄ 301₃₃ 301₄₁ 306₄ 322₃₀
 341₇ 345₃₅ 505₂₉ 506₂₇ 507₄₂ 526₄₁
 587₃₇ 602₃₄ 694₄ 731₂₂
 სპ[ან]ძილის ფქუილი — 510₂₇
 სპარი სკუტრი — 728₂₃
 სპარსული ბალუნია — 566₁₆
 სპარსული ქონდარი — 227₃₇
 სპაპანი — 348₂₆ 350₆
 სპეტაბაგი — 600₃₃
 სპედაგი ქათმის — 101₃₂
 სპეტ[ა]ქი — 576₁₄
 სპეტი — 354₂₂ 355₃ 361₁₃ 575₄₁ 662₃₅
 692₁₄ 707₃₄ 742₃₅
 სპეტი დედათა — 667₁₀ 663₂
 სპეტის მ(ა)რ(ა)მა — 568₆
 სპეტი ტყუისა — 304₁ 304₂₂ 349₃₁ 350₁₉
 350₃₀ 353₃₆ 354₉
 სპეტი ძალისა — 534₃₄ 535₅ 789₃₂
 სპელანი — 624₂₂ 624₃₆ 631₁₄ 631₁₇ 631₃₂
 სპელანი თიისა და დამწურისა — 631₂₅
 სპილენძი — 333₂ 335₁₁ 342₃₄ 346₃₀ 347₇
 348₂₇ 350₃₇ 355₁₈ 466₂ 520₂₈ 524₃₁
 618₃₂ 649₃₇ 729₄₀ 732₂₁
 სპილენძი დამწუარი — 355₁₄ 355₂₆

სპილენძის ნაქლიბი — 618₂₀
 სპილენძის სტუიბი (წამლის შესაბერი
 ხელსაწყო) — 398₁ 399₅ 399₁₃
 სპილენძის წიდა — 575₁₃ 575₂₄ 575₃₂
 სპილოს ნავდელი — 300₃₆
 სპიტაკქუიმა — 258₂₃
 სპოდაგარი || სპედაგარი || სპედაბაგი გ
 სპედაბაგანი — 80₂₄ 95₁₅ 129₂₅ 300₁₁
 სრელონჯანი — 787₁₇
 სრნჯი — არს ჩიუქილა — 748₂₃
 სროსა — 396₃₃
 სრსანაფაუნი — 102₆
 სტაფილო — 224₅ 249₂₇ 244₃₉ 380₂₂
 766₂₅
 სტაფილოვანი გამოზრდილი თაფლითა—
 106₂₀ 243₂₄
 სტაფილოს თესლი — 151₃₀ 151₃₃ 152₁₆
 170₂₈ 294₂₃ 439₉ 503₃₉ 613₂₄ 613₂₇
 613₃₁ 693₃₂ 786₂₅ 787₈ 789₃
 სტომაქი — 101₃₇ 111₁₁ 125₁₂ 125₁₀
 126₁₀ 131₂₃ 132₄ 132₁₇ 133₄ 133₁₅
 134₂₃ 135₁₄ 135₂₉ 135₃₂ 136₂₅ 138₃₀
 139₂₅ 140₂₁ 142₃₃ 148₁₃ 148₁₉ 148₃₈
 160₂₉ 161₂₅ 169₁₁ 169₃₀ 174₁ 174₃₂
 176₄ 176₁₉ 176₂₁ 178₃₄ 180₂₆ 182₉
 182₁₇ 200₃ 201₃₈ 202₁ 202₃ 208₁₃
 209₄ 209₆ 209₁₄ 209₁₅ 209₂₃ 214₂₆
 217₆ 223₁₇ 223₃₉ 226₁₇ 226₁₉ 227₄
 228₃₂ 229₁₇ 231₈ 233₁₉ 234₈ 243₅
 248₈ 252₅ 253₂₉ 265₂₇ 265₃₇ 267₅
 272₁₇ 272₂₂ 385₁₄ 402₁₃ 402₂₂ 404₁
 სტომაქი — 433₃₃ 434₁₅ 435₂₈ 435₂₉
 436₁ 436₂₃ 436₃₃ 437₈ 437₂₀ 437₂₈
 437₂₈ 439₃₀ 445₁₈ 445₁₉ 445₂₁ 445₂₄
 447₄ 447₃₂ 447₂₄ 447₃₁ 447₃₈
 449₃₃ 452₂₇ 452₂₉ 452₃₀ 452₃₁ 452₃₃
 452₃₄ 452₃₅ 453₅ 453₁₆ 454₁ 454₂
 454₅ 454₁₀ 454₁₁ 454₁₃ 454₃₄ 454₃₅
 454₃₉ 455₂₆ 455₂₈ 455₂₇ 455₃₁ 455₃₂
 456₅ 456₉ 456₁₀ 456₂₀ 456₂₁ 458₃₁
 459₃₇ 461₂₀ 461₂₁
 სტომაქი — 462₃₄ 464₁₇ 466₇ 480₁₈ 480₂₉
 480₂₁ 480₂₂ 480₂₄ 480₂₅ 481₂ 481₅
 483₁ 487₃₃ 488₈ 488₁₆ 488₂₄ 488₃₃
 517₂₀ 517₂₃ 517₂₉ 518₅ 522₃₅
 621₂₀ 742₂₉ 785₂₃ 785₃₁
 სტუიბით ჩასხმა [წამლის] — 612₁₀
 სუბათი — 320₄₁
 სუბარსი — 98₁

სული || სული შიდრაჯა ინდი — 136₁₅
 179₁₁ 200₂₃ 201₃₄ 230₂₀ 231₃₇ 288₁₅
 315₃₀ 370₁₃ 397₂₉ 739₉ 748₂
 სული — 659₃₈ 761₂₈
 სული — 471₄₀
 სუინტრი || სუინტრის ძირი || აშკაუ-
 ლა — 98₁₄ 101₉ 135₁ 177₂ 240₂₇
 240₂₂ 240₃₆ 258₅
 სუი — 218₃₆
 სულინარის წყალი — 746₃₈
 სულნელი ინდოური — 101₁₂
 სუმაყი || სუმაყი — 248₄₀ 274₆ 282₃₀
 471₃₉ 369₁₄ 369₃₃ 370₁ 401₆ 414₃
 559₂₉ 561₁₁ 561₁₂ 627₃₅
 სუმაყის წყალი — 560₃ 561₆
 სუმფული || სუმბული || სუმბური ||
 სუნფული — 93₃₁ 94₃₃ 95₃₀ 96₉
 97₁₅ 97₂₄ 98₁₆ 103₂₈ 104₁₂ 119₂₂ 127₂₅
 127₃₀ 132₂₄ 133₇ 134₁₂ 141₁₅ 143₂₇
 144₁₂ 145₁₄ 145₂₉ 146₂₈ 150₂₃ 156₁₃
 159₂₃ 215₃₀ 215₃₁ 228₄₁ 230₃ 231₂₃
 231₃₅ 233₂₅ 234₄₁ 237₁ 243₁ 243₁₇
 245₃₈ 351₄₀ 256₁₇ 258₃₀ 294₃₆ 300₄
 309₂₈ 310₁₉ 311₁₄ 322₃₈ 335₃₄ 350₃₇
 352₁₀ 355₂₅ 364₂₈ 370₁₃ 400₃₂ 402₇
 412₉ 416₁₁ 417₂₈ 417₂₉ 417₃₉ 418₁₀
 423₃ 424₂₃ 425₉ 427₅ 428₉ 432₂₅
 432₃₅
 სუმბული || სუმფული — 433₇ 434₃
 434₂₉ 435₁₇ 436₄ 436₂₆ 436₃₆ 437₂₂
 438₈ 439₂₃ 441₉ 443₇ 446₂₇ 447₉
 447₂₇ 448₂₁ 449₈ 461₉ 461₂₇ 462₁
 462₂₄ 463₂₆ 464₁₅ 466₃₁ 466₃₈ 468₃₆
 469₁₀ 469₁₅ 469₂₂ 470₂₄ 470₃₂ 471₈
 475₅ 475₁₇ 477₂₈ 479₁ 489₂₉ 489₄₁
 490₁₉ 490₂₆ 499₃ 499₁₂ 499₂₆ 500₂₁
 501₁₅ 502₅ 502₂₇ 502₃₉ 503₇ 503₂₀
 503₃₀ 503₃₇ 504₂₉ 505₁₉ 506₂ 506₂₇
 506₃₉ 507₁₁ 507₃₄ 507₄₁ 508₃₂ 509₈
 510₁₇ 510₄₀ 511₁₀ 511₂₀ 522₂₅ 524₂₅
 526₁ 526₁₁ 532₂₇ 533₂₈
 სუმბული — 534₂ 543₃₄ 544₄ 544₅ 544₂₀
 545₁₆ 545₂₀ 545₂₆ 565₉ 569₆ 571₃₇
 572₆ 588₅ 602₂₈ 602₄₀ 603₉ 603₂₈
 611₂₆ 614₂₄ 633₃ 634₃₅ 639₂₃ 674₉
 687₂₂ 693₅ 718₂₇ 719₂₈ 719₃₇ 723₃₇
 725₁₃ 725₁₈ 739₁₇
 სუმბული აკარაკრა — 104₃₇
 სუმბული ბერძული — 102₃₀ 114₂₀ 115₁₀

115₀ 127₇ 127₁₆ 127₃₄ 144₃₄ 195₂₀
 201₁₅ 201₂₃
 სუმბულის ზეთი — 200₁₅ 635₂₁
 სუმბული ტიბი || ტიბი — 102₃₃ 105₁₇
 105₃₀ 106₂₂ 107₁₄ 108₄ 109₁₉ 110₇
 113₁₃ 114₁₀ 116₂ 116₂₇ 117₁₀ 118₁₁
 123₃ 125₃ 125₂₉ 130₄ 131₁₃ 132₇
 136₁₅ 137₁ 139₂₇ 141₃₈ 147₁₃ 150₃₄
 153₂₁ 153₃₂ 154₃₅ 156₂₅ 160₅ 161₂
 162₃₀ 167₂₀ 173₆ 173₂₅ 175₁ 175₁₄
 175₂₈ 177₃₁ 178₃₈ 182₁₁ 182₂₄ 184₂₉
 186₂₃ 190₂₆ 191₃₀ 192₂₅ 193₁₁ 193₂₁
 195₇ 196₁₃ 196₃₅ 197₂₄ 198₁₇ 199₃₃
 201₂₃ 205₂₂ 614₄
 სუმბულის შარაბი — 236₃₇
 სუნთქვა — 488₁₇ 488₁₈
 სურინგენი || ლუბაი — 125₁₇ 129₄ 170₃₉
 177₁₅ 178₂₅ 179₂₁ 179₃₀ 181₇
 203₁₅ 203₂₄ 635₁₆ 636₃₃ 790₁₁
 სურმაგი — 101₂₇ 346₂₉ 348₂₆ 350₆ 351₂₆
 352₇ 352₂₇
 სურნელი || სულნელი ინდური — 101₁₂
 135₃₈ 151₂₉
 სურფა სურნელი — 442₂₆
 სუსი — 366₁
 სუფუფი — 468₄ 468₉ 469₆ 473₂₆ 473₃₂
 473₃₈ 473₄₀ 474₄ 474₁₄ 474₂₅ 474₂₈
 474₃₃ 474₃₈ 475₃ 475₈ 515₃₂ 642₁₆
 სუფუფის თესლი — 556₇ 556₈
 სუქი — 258₁₈ 365₂₈ 466₃₂ 468₁₁ 470₃₂
 471₃₇ 473₃₅ 565₃₄
 სუჯუმბრა ბერძული — 127₃₄
 სუანდი || სუანდანი || სუანდი — 311₄
 317₃₉ 323₃₁ 586₁₃
 სქიბიჩი — 258₂₇
 სქელი მალასი, წამალი — 593₈
 სქე — 218₂₁ 218₂₃ 451₂₅ 452₁₃ 494₁₄
 526₃₀ 600₃₅ 610₂₈ 610₃₁ 694₂₂ 705₂₆
 790₂₂
 სქე აქლემთა — 505₂₂
 სქე გარე თხათა (ველურისა თხისა) —
 427₃₆ 497₄₁ 505₁₅ 505₂₂
 სქე ვირთა — 751₁₈
 სქე თხისა — 752₈
 სქე ფდალთა — 750₁₉ 761₁₁ 761₁₂
 სხალი — 234₂₅ 409₃₈ 446₅ 489₂₅ 629₁₅
 785₁₁
 სხლის შარაბი — 234₂₃
 სხუილის ცერცუის ფქუილი — 733₁₃

ტაბარზალი შაქარი || ტაბაზალი — 112₇
 353₉ 353₃₅ 388₁₅ 389₁₄ 389₁₆ 398₂₅
 398₃₄ 399₂₉ 400₈ 438₃₉ 587₃₈
 ტაბაშირი || ბაბაშირი || თაბაშირი || ტა
 ბაშირი — 93₃₀ 98₂₀ 101₅ 142₃₆ 184₁₈
 187₂₀ 192₁₉ 193₂ 196₁₄ 196₃₇ 283₃₈
 310₁₄ 311₉ 315₃₅ 375₂₁ 394₆ 398₁₄
 399₄ 399₂₇ 400₇ 424₂₉ 424₃₂ 425₂
 438₃₄ 456₃₄ 456₃₅ 456₄₀ 457₂ 466₂₆
 467₁₇ 467₂₅ 468₁₅ 471₄₀ 472₁₄ 472₁₇
 472₃₉ 473₂ 473₂₅ 473₂₃ 474₂₃ 474₂₆
 474₂₉ 479₃₄ 475₃ 475₃₀ 476₃₃ 490₈
 493₁₆ 500₁₃ 500₁₈ 564₂₃ 569₁₈
 569₂₁ 570₆ 609₃₀ 624₇ 629₂₂ 638₃₄
 696₁₁ 705₃₇ 707₁₃ 707₂₉
 ტაბაშირის კუერი — 567₁ 691₃₈
 ტაბაშირის ყურსი — 564₂₁ 629₂₀
 ტაბიხი აფთიზონისა || ტაბიხი —
 109₂₆ 153₃₀ 162₆ 166₁₅ 172₈ 174₂
 474₆ 717₂₀ 718₃₅ 719₃ 722₄₀ 723₁₅
 724₃₄ 724₃₅
 ტაბლი — 518₁₇ 519₃₉
 ტადრიჯი თეთრი — 135₂
 ტადრიჯი წითელი — 135₂
 ტაელა — 102₉
 ტაიფი — 105₂₉
 ტალახი — 367₂₁
 ტალი — 443₂
 ტალის ფარი — 142₃₄ 143₁₀ 506₁₂
 ტანგია — 325₅
 ტანი — 131₁₀ 172₂₈ 197₃ 246₁₁ 246₂₁
 248₄ 248₄₀ 248₆ 249₃₅ 249₃₇ 250₁₀
 250₃₅ 251₁₀ 251₂₇ 252₁ 252₆ 252₂₀
 252₃₄ 264₂₇ 265₅
 ტანისამოსი || ტანისამოსი აკლემის მა-
 ტყლისა — 89₉ 89₁₈
 ტანიმბთიმი — 474₂₇ 475₁₀
 ტაპარზი შაქარი — 630₂₆ 642₂₈ 709₃₉
 ტარანუქნინი || ტარანაქუშინი — 531₂₀
 531₂₁ 569₂
 ტარბიში — 229₃₇
 ტართითი — 394₂₉
 ტარიგის ჯორტი — 451₂₃
 ტარმაშირი — 151₁
 ტარფა — 573₁₈
 ტარფე — გრიკი არს — 746₁₀
 ტარხუნა —

ტაფამირი — 398₂₇
 ტაფნი — 258₃₇
 ტაქიკრე — 258₂₅
 ტბის ფოქელა — 105₃₇
 ტეგანი || ტეგნის წყალი || ტეგნის ფურ-
 ცელი — 120₃₂ 131₂₃ 150₂₃ 151₁₈
 156₆ 191₂₅ 197₃₃ 217₂₂ 217₂₅ 217₂₈
 219₆ 258₄₀ 302₁ 326₃₄ 350₃₃ 354₃₂
 355₆ 361₉ 420₃₅ 427₅ 432₁₉ 432₂₇
 443₁₀ 452₂₁ 453₁₀ 453₁₃ 503₃₃ 524₃₂
 525₁₈ 526₄₁ 536₁₆ 585₂₄ 603₂₇ 666₁₄
 666₂₄ 673₃₈ 684₁ 686₃₅ 687₁₃ 732₇
 ტეგნის ზეთი — 587₁₁ 587₁₂ 587₁₇
 ტეგნის თესლი — ეელურის — 93₂₅
 95₃₃ 302₂ 503₃₇ 570₆ 603₁₂
 ტენცო || ტენცო წყლის || ტენცო მთის
 — 106₃ 106₆ 107₁₆ 125₅ 125₂₀ 129₆
 129₇ 288₁₅ 323₂₈ 371₁₈ 372₁₈ 372₂₃
 465₃₃ 591₁₉ 591₂₅ 614₂₅ 623₉ 624₆
 640₁₈ 640₂₉ 700₂₀ 717₁₂ 717₃₉ 718₁₄
 719₅ 719₁₁ 725₁₁ 726₂₉
 ტენცოს წყალი — 717₃₈
 ტერფი — 247₁₁ 251₁₃ 750₁₁ 750₂₀
 ტვინი || ტუინი — 454₅ 457₂₃ 458₃₀
 458₃₃ 480₆ 480₇
 ტიბი — 167₂₀
 ტიკნაკი (ფიჭულის გომიზი) — 258₃₈
 ტილი — 295₂₂ 450₂₀ 742₃₆
 ტინი — 375₁₅
 ტინი მახთუმი — 383₆
 ტიპანიტე — 782₁₃
 ტირიფი — 413₄₁ 605₂₇
 ტირიფის არაყი — 275₁₇
 ტირიფის ფურცელი — 214₉ 277₃₀ 281₇
 294₃₀ 312₃₆ 315₂₃ 318₂₂ 344₈ 464₂₃
 625₁₁ 627₂₁ 654₁₃ 733₁₇
 ტირიფის შეშის ცეცხლი — 630₃
 ტირიფის წყალი — 214₄
 ტპილი აყიროს თესლი — 705₃₉
 ტპილი აყიროს ზეთი — 706₂₇ 708₃₇
 ტპილი ბროწეულის წყალი — 644₂₇
 706₁₂ 723₈
 ტპილი ნუში — 708₃₃
 ტპილი [წყალი] — 775₃₄
 ტლე — 367₂₆ 367₂₈ 369₃₈ 373₃₄ 375₂₀
 379₄₁ 386₁₉ 412₂₉ 412₃₆ 413₃₄ 413₃₇
 417₂₆ 417₃₆ 456₅
 ტოლოვინი — 451₃₇ 585₄
 ტონუნია — 254₁₅

ტრასალონი — 101₁₃
 ტრედი — 272₄
 ტრედის (ნაღველი) — 693₁₇
 ტრედის სკინტილი — 302₁₆ 524₂₉ 592₃₁
 612₂₀ 625₂₈ 631₁₅ 637₂₁ 653₁₁ 653₂₅
 789₃₁
 ტრედის ხუნდი — 335₂₁ 341₆ 363₁₂
 367₃₂ 401₁₉ 402₈ 421₂₃ 451₂₁
 ტრედის ხუნდის სისხლი — 341₆
 ტროშა — 154₁₈ 176₈
 ტუარევიცი — 257₂₇
 ტუნი — 245₃₄ 248₂₃ 264₂₄ 264₂₇ 264₂₈
 264₃₀ 264₃₄ 264₃₅ 264₃₇ 265₁ 265₄
 265₅ 265₉ 265₂₄ 265₂₈ 266₁ 266₂
 266₄ 266₅ 266₆ 266₇ 266₈ 266₉ 266₁₀
 266₁₁ 266₂₀ 266₂₂ 276₂₇
 ტუნი ოფოფის — 757₃₁ 757₃₄
 ტუნი [სირის] — 756₃₁
 ტუნი ჭათმის — 754₃₁
 ტუნი [ყურდგლის] — 754₁₇
 ტუნეჭ — 258₃₈
 ტუსელი — 91₂₁
 ტუტა — 229₂₉ 229₃₂ 248₃₃ 561₁₁ 782₂₈
 ტუტა წოთბილი — 784₁₄
 ტუტისა შარბათი — 248₃₀
 ტუტის ძირ(ა)სა ქერქი — 590₁₈ 590₃₄
 593₄₁
 ტუყტი ველური — 650₁₉
 ტუყტის ძირის ქერქი — 644₂
 ტუხტი — 280₁₂ 294₂₃ 312₃₇ 333₁ 372₁₈
 375₇ 593₄ 637₁₃ 639₁₀ 642₁₂ 645₆
 ტუხტის თესლი — 170₂₇ 557₉
 ტუხტის ყუაილი —
 ტუხტის შარბათი — 375₈
 ტუხტის ძირი — 372₃₆ 373₁₁ 634₁₁
 ტუილი სალირ — 734₂₅
 ტუეი (კრავისა, ბატენისა, ბუსი, თიენი-
 სა, მელისა, სიასამურისა) — 89₂₇
 89₂₉ 89₂ 89₂₇ 89₂₉ 89₃₀ 266₃₃ 267₂
 488₄₀ 489₂
 ტუეი გრძლარბის — 754₂₄
 ტუეი და შიგანი — 767₃₃
 ტუეი (მგლის) ყრმისა — 753₂₀
 ტუეი ოფოფის — 758₅
 ტუეი ფანაქისა — 89₃₀
 ტუემალი — 370₁₇ 417₁₅ 541₁₉ 766₁₂
 ტუემლის ლაეაში — 273₁₃

ტუემლის სასმელი — 638₁₄
 ტუემლის შარბათი — 273₃₄ 279₅ 284₉
 284₃₂
 ტუემლის შევამადი — 274₁₅ 315₁₅ 315₂₀
 ტუემლის წვენი — 464₂₈ 467₄₀ 474₂₀
 ტყირბის აგებულება — 536₂₈ 536₂₉
 ტყუია — 630₃₉ 631₂ 647₁₂ 647₂₄
 ტყუერის თესლი — 61₃
 ტყუის სპეტი — 95₆

უ

უალი(!) 696₁₀
 უბნის სასმელი || ნენოფრის სასმელი —
 512₂₃
 უღალბალასანი — 114₁₄ 119₁₂ 122₃₀
 127₃₅ 131₁₂ 139₂ 139₁₆ 141₁₂ 142₂₉
 153₁₄ 153₃₈ 156₂₈ 159₂₄ 174₃₅ 175₂₇
 215₇ 217₁₀ 218₆ 526₂
 უდი — 237₁₅ 271₂₉ 310₃₇ 366₂₉ 400₃₄
 412₉ 466₂₈ 470₁₅ 470₃₄ 479₃ 725₃₈
 უდიმადთული — 123₂₂
 უდის ყურსი — 456₁₁ 456₂₄
 უდი ჰინდი || უდი აინდი — 186₂₂ 364₂₉
 479₄
 უბნისა — 103₃
 უკანა კარი || უკანა წელი — 69₁₃ 81₂
 უკვდავისა თესლი — 183₂₈ 184₅
 უკვდავის წყალი — 191₂₅
 ულბაელი || ულბო || ულაბა — 200₃₅
 256₃₅ 338₃₅ 416₄₀ 507₈ 507₁₁ 509₂₈
 510₆ 510₂₇ 525₁₈ 525₄₀ 527₁₆ 535₂₈
 543₂₁ 547₃ 547₁₀ 547₃₂ 548₄ 548₁₅
 549₁ 574₄₀ 576₄ 582₂₈ 583₁₈ 583₂₉
 600₇ 609₂₅ 618₅ 635₃₁ 636₁₈ 636₂₄
 680₃ 680₁₅ 684₁₃ 684₁ 684₃₇ 685₁
 686₁₂ 690₁₁ 693₄₀
 ულბოს თესლი — 445₁₂ 492₄ 611₃₈
 ულბოს ფქუილი — 733₃₅
 ულბოს წყალი — 501₂₇ 582₂₇ 583₃₈
 599₂₈ 600₄ 668₁₁ 684₃₂ 695₁₅
 ულბოს წუენი — 733₁₉
 ულდულდი — 202₉ 397₂₂ 734₄
 ულაკი — მაყუალი — 749₁₃
 ულონი || ულონის ძირი — 256₁₉ 492₂₀
 უმარული — 250₂₂ 331₂₃ 332₂₅ 337₁₀
 341₂₄ 343₃ 369₂₂ 375₂₂ 637₃₁ 646₂₁
 უმი — 623₁₈

უმტი — 256₃₇
 უმყი || თუთუბა — 562₅
 უნაბი || უნაბი — 170₃₂ 235₂₆ 236₁₀ 236₁₃
 236₂₃ 236₂₆ 268₁₈ 273₈ 279₃₁ 282₂₆
 282₃₄ 294₈ 310₁ 311₁₉ 318₂ 362₃₃
 363₃₈ 364₂₃ 375₃₁ 376₁₇ 376₃₃ 379₃₄
 389₂₂ 391₅ 391₁₅ 474₁₁ 474₁₄ 477₁₇
 478₂₀ 491₁₁ 493₂₁ 513₁ 516₃₀ 547₁₀
 628₃₁ 633₁₄ 633₃₂ 649₁₈ 728₁₄
 უნაბის შარბათი — 235₂₃ 284₁
 უნუსული || უნსულ — 245₃₆ 249₂₅
 უნშია — 255₂₁
 უბანი — 82₂₀ 101₁₆ 101₉₆ 137₂₇ 442₃
 442₁₈ 670₂₃ 673₃₄ 686₃₄ 696₁₂ 725₁₁
 უბანი სულნელი — 587₆ 587₄₁
 782₃₂
 უბანი ურწყო — 782₂₅
 უბე — 152₉
 უპატა — 256₃₆
 ურთაქია — 255₃₂
 ურფა || ურფი — 442₄ 549₁₈ 586₁₂ 586₂₂
 588₃
 უსთუხედოსი || უსთეხედოსი — 93₂₅
 97₂₂ 118₉ 276₂₃ 285₁₂ 310₅ 312₁₀
 469₂₉ 470₁₄ 479₂ 513₁₅ 514₄ 515₃₆
 603₁₂ 786₃₄ 786₄₀ 788₄₁
 უსული — 413₁₉
 უსხური — 413₉ 434₂₅
 უფული — 463₂₆ 734₂₇
 უშაკი — 540₃₃
 უშნა || უშინა || უშნანი — 97₃₁ 98₂₃
 152₁₄ 435₁₄ 461₈
 უშნანი მრცხელთა — 587₃₁
 უშყი — 541₃₅
 უცლეფრი ქურცინის — 754₇
 უძოვარი — 327₇ 361₁₆ 790₁₁
 უძეარის თესლი || უძოვარის თესლი —
 109₁₁ 122₂₄ 178₂₄ 181₃₅ 304₁₇ 462₇
 544₁₈ 588₃ 588₂₇ 602₁₉ 684₇

ფ

ფაბრიონი — 786₁₀ 789₂
 ფადლე სარიონი — 102₂₀ 103₂₇
 ფადური — 205₂₀
 ფაენტი — 255₄₀
 ფავანტა — 451₂₂
 ფაენია — 462₃
 ფაზარი — 667₅

ფაილაზპარაქი — 303₅
 ფაკდის თესლი — 197₂
 ფალანჯა || ფილენჯა || ფალანჯა-მუშქი
 470₁₃ 470₃₄ 474₁ 474₇ 479₄
 ფალარდმანი — 632₂₃
 ფალელი || (კრკოარს) — 612₁₆ 612₂₃
 ფალთენ ზეპასია || ბალბა — 390₃₉
 ფალი — 98₂₁ 134₁₀ 218₁₇
 ფალიჭის წამალი — 635₂₇
 ფალიონია — 97₆ 395₁₀ 453₂₂ 610₆
 ფალონია რუმი — 561₂₂
 ფალონია სპ[ა]რსი — 561₂₂
 ფალფალმოი || ფალფამუნი — 139₁₈
 142₃₅ 442₂₄ 442₂₇
 ფანა — 257₁₇
 ფანდრიკონი || ფანდადიკონი || ფანდი-
 კონი — 132₃ 418₂₉ 419₈ 436₂₃ 453₂₁
 494₃₃ 495₃₉
 ფანიდი || ფინიდი || ფანიტა — 98₅ 98₇
 101₂₃ 143₂ 184₃₀ 187₁₁ 434₂₄ 435₁
 441₁₆ 441₂₂ 442₂₇ 443₃ 450₂₁ 588₃₂
 709₉ 717₄
 ფანჯანოში || ფანჯანოში || ფანჯაგო-
 ში — 113₆ 305₃₆ 305₃₇ 314₃₂ 419₁₃
 439₁₀ 440₂₅
 ფანჯაგოშის თესლი — 545₁₃
 ფანჯანგოშის წყალი — 687₃₃
 ფანჯა ქუშტის თესლი || ფანჯაგუშტი ||
 ფანგამუშვი — 173₅ 197₂₁ 249₁₉ 256₁
 ფაპოფასი — ბერძელი ყურძენი —
 749₂₂
 ფარანგუბინი — 166₅
 ფარაფუინი — 252₁₉
 ფარაშიონი — 367₁ 382₄₁
 ფარბიონი || ფარფიონი || ფაბრიონი —
 95₅ 95₂₉ 96₈ 96₂₇ 97₂₄ 98₂₃ 103₂₉
 104₂₁ 104₃₇ 245₃₈ 252₃₀ 254₂₃ 270₃₈
 316₁₂ 316₂₁ 319₁₃ 320₃₄ 328₃₄ 357₄
 374₁₄ 427₂₈ 665₃₄
 ფარდაგის ნაქუეთი — 651₆
 ფარეზი (დეტა) — 364₅ 364₈ 366₅
 368₂₀ 368₃₅ 376₁ 376₂₇ 377₂₁ 378₃₃
 378₃₉ 379₁₅ 380₂₀ 381₉ 381₃₉ 382₃₃
 401₂₀ 785₁₀
 ფარვარდა — 591₃₅
 ფარვაქონი — 446₂₁
 ფარიანოში — 691₃₆
 ფარისა ოშანი — 366₃₇ 382₁ 386₃₉ 387₉

388₂₃ 411₁₄ 427₂₀ 506₂₃ 534₁₁ 534₁₃
 569₂₁ 602₃₀ 612₃₅ 735₁₉ 735₄
 ფარისია — 256₈
 ფარისიაოშანის გამოწერელი (წყალი) —
 574₂₆ 575₃₆ 576₁₁ 603₃
 ფარისიონი — 690₁₀
 ფარისიაოშანის წუენი — 735₂₃
 ფარსი ანდრუჟ — 691₉
 ფარსიფაცია — 256₃₁
 ფარსიონი — 387₆
 ფარსიკი — 451₂₀
 ფარშმაგის კორცი — 769₃₄
 ფარუკი — 395₁₀
 ფარფარა — 365₁₇ 472₂₅
 ფარფარ ანგვარე — 256₃
 ფარფიონი — 520₂₉ 527₃₄ 643₃
 ფარფინის თესლი — 723₃₅
 ფასილი — 330₁
 ფასირჯი — 576₁₅
 ფარსისონი — 92₂₈
 ფატალეიონი — არს ქალნა — უდას-
 პლიმი — 748₃₀
 ფატრასალონი || ველური ნიახურის
 თესლი — 101₆ 101₁₃ 106₂₄ 107₂
 107₁₅ 114₃₁ 138₃₄ 154₃₄ 155₂₂ 156₁₁
 161₁₅ 215₂₆ 326₂₄ 614₈ 614₁₈ 614₂₅
 748₁
 ფაფრა — 375₁₆
 ფალანია — 256₅
 ფაშრაშათინი — 122₃₀ 128₃₃
 ფაშუი და წელი — 768₂₀
 ფაშრაჯათი — 451₂₉
 ფაჩი — 288₂
 ფაწალი — 63₂₃ 83₃₆ 83₃₇ 83₃₉ 135₃₀
 172₂₆ 177₂₅ 191₁₀ 195₃ 196₃₀ 196₃₂
 197₁ 197₂ 198₁₃ 210₁ 210₃ 210₁₀
 210₁₁ 210₁₇ 210₂₃ 210₂₈ 213₇ 723₂₆
 738₃₉
 ფაწალი [გაბობულობა] — 613₄₀
 ფეკრა — 163₁₂ 166₃₆
 ფეროშ[ა]რულის მალამო — 622₁₉
 ფერცხალი — 84₁₈ 84₁₉
 ფეტრასალნა — 99₁₇
 ფეტუი — 359₁₂ 363₅ 366₄ 556₃₆ 763₂₈
 785₁₁
 ფეტვის ფქეილი — 627₂₂ 629₃₅ 716₅
 ფეჩენა — 255₄
 ფერკი — 251₁₀ 263₄ 265₃₃ 267₉ 474₄

ფილაზარჯი ინდური || ფიზალჯი — 572₃₅
 691₁₃
 ფილაზარჯი, ფილაზალჯი — 569₃₃ 570₄
 570₁₉ 571₂₇ 575₂₅
 ფილადრიოსი || ფილაროსი — 446₃₅
 496₄₁ 632₁₂
 ფილიონი || ფალიონი — 114₁₇ 116₂₉
 154₃₁ 156₁₃
 ფილოსოფოსნი — 138₁₆
 ფილფალ || ფილფილი — 214₁ 218₁₂
 252₃₇ 271₄₀ 335₃₄ 363₁₁ 417₃₁ 558₃₈
 589₃₇ 611₂₆
 ფილფილის მაჭუნი — 556₁₉
 ფირტეი || ფირტუი — 70₃₂ 81₃₂ 99₇
 171₅ 227₁₆ 263₃₀ 381₂ 457₃₅ 458₅
 458₁₄ 475₃₅ 476₃₆ 471₁ 476₅ 476₇
 476₁₀ 476₁₃ 476₂₀ 477₇ 477₁₁ 477₂₇
 478₃ 482₃₆ 768₃₇
 ფირტუიანობა — 185₁₁
 ფირტუი კრავის — 751₃₃
 ფირტუის წამალი — 477₂₃ 477₂₉ 477₃₇
 ფისი — 205₂₈ 664₅ 664₁₆ 751₈
 ფიტყი — 785₄ 785₁₈
 ფიუსტოკი — 185₁
 ფიყრი — 453₃₈
 ფიში — 665₂₂ 666₃₆
 ფიჭუის გომიზი — 200₂₇ 205₂₈ 258₃₈
 367₄₀ 647₁₃ 648₃ 648₂₀ 648₃₆ 649₁
 649₃₆ 730₂
 ფლისკინის წყალი — 746₄₀
 ფლონია — 692₁₁
 ფლონია ბერძული — 96₂₄ 584₂₁
 ფლონია სპარსული — 584₂₁
 ფოა || ფოი — 93₃₅ 107₂₀ 114₂₈ 153₂₂
 153₃₄ 501₃ 506₁ 602₂₉ 602₄₀ 602₄₁
 603₃₄ 614₁₉ 614₃₀ 745₂₈
 ფოვასა — ქარქუეტას ყუავილი —
 748₆
 ფოკი — 524₂₃
 ფოლი — 586₂₄
 ფოლონქიონი — 199₂₂
 ფოლორტანი — 445₂₈
 ფორი — 289₃₉
 ფორის სახურეტელი — 289₄₀
 ფოხუერი — 509₂₈ 745₈
 ფოხუერის ძირი — 373₂₃
 ფრასიონი — 170₃₈ 256₂
 ფრასხი — 750₈
 ფრთე ოფოფისა — 757₃₆

ფრინველი — 769₈
 ფრუნჯი — 229₂₆
 ფრჩხილი — 88₂₄ 263₃ 750₁₂
 ფრჩხილის ძლიერის წამალი — 619₃₄
 ფსელი აქლემისა — 505₁₇ 752₂₂ 752₂₅
 ფსელის გამომდები წამალი — 602₂₅
 ფსელი (გარეთხათა) — 497₃₃ 498₁
 ფსელი თეთრი — 520₂₂
 ფსელი თხათა — 497₃₄
 ფსელი წითელი — 520₂₃
 ფუდამთი ასარონი — 103₉
 ფუთანაჯი — 455₆
 ფუკა — 602₃₉ 614₃
 ფუკალაღბირი — 94₃₂ 106₂₁ 118₁₂ 123₈
 150₈ 153₁₈ 162₃₁ 167₁₈ 171₁₇ 172₁₁
 173₃ 174₃₆ 175₁₃ 175₂₈ 180₁₇ 183₁₀
 222₃₁ 293₃₉ 719₂₄ 725₂₃ 742₁₇
 ფუკა ათხორის თესლი — 602₂₈
 ფუკალი ამბუთის — 569₁₉
 ფულონია ბერძელი — 691₃₄
 ფულონია სპარსული — 691₃₄
 ფუნდული — 76₃₈
 ფურთა ფსელი 304₁₀
 ფურის ერბო — 212₂₆ 333₁₀ 451₂₆
 ფურის ნავლელი — 290₁₅
 ფურის რძე — 358₃₆
 ფურის სკორე — 624₂₄
 ფურისულას ყუავილი — 623₆
 ფურის ხავეწი — 288₃₄
 ფურის [ხორცი] — 766₃₃
 ფურცელი ანდლის — 523₂₁
 ფუსტეჟისა — 146₁₆
 ფუსტეი — 287₂₂
 ფუტუჟი — 172₂₀
 ფუფული — 255₃₉ 276₁₈ 314₆ 314₁₇ 319₁₃
 471₃₄
 ფუფაინდი — 105₉
 ფუჟა || ფუკა — 413₉ 416₁₂ 417₃₀ 423₂₉
 437₁₁ 437₃₃ 462₃
 ფუში ღებანდი — 214₁
 ფუშრეკი — 379₃ 383₃ 413₂₄ 457₅
 ფუჩი — 471₃₅
 ფქელი — 140₂₁ 140₂₄ 250₂₁ 372₃₁
 383₆ 385₃₀ 385₃₄ 527₃₉ 573₃₃ 591₁₃
 622₁₂ 622₆
 ფქელი — გერმა — 601₁₀ 663₂
 ფქელი გაცილი — 685₂₆
 ფქელი წმინდა — 645₃₂
 ფშატის ნაცარი || ფშატი || ფშატის

წყალი — 140₂₁ 168₁₃ 168₂₈ 228₁
 228₉ 228₁₃ 709₂₇ 709₃₅ 711₂₉ 711₃₆
 717₂₂ 723₁₈
 ფშატის ფურცელი — 734₅

დაწვენილი
გამოცემის

d

ქაასინი — 278₃₀ 280₄₁ 315₉
 ქაასინი — 278 9*2*1875272,2
 ქაბაბა — 186₁₂ 186₂₂ 373₃₉ 399₂₉ 457₁₈
 470₃₃
 ქაბარდანა — 591₄
 ქაბიდარია — 471₃₈
 ქაბრი || ქაბირი — 272₂₀ 381₂₀ 401₈
 556₂₀ 627₂₇ 767₇ 787₁₃
 ქაბრის დუბელი — 666₂
 ქაბრის ფურცელი — 125₁₉ 128₃₄ 129₆
 ქაბრის ქაშხლია — 136₂₂
 ქაბრის ძირი || ქაფრის ძირი — 107₂₀
 122₄₀ 134₉ 172₃₅ 173₂₅ 194₆ 197₇
 197₂₀ 272₁₄ 395₅ 395₁₄ 614₃₀
 ქაბრის წყალი — 191₁₇ 361₁₁ 369₂
 ქაბული || ქაბული შავი || ქაბური —
 101₈ 111₃₅ 134₃₃ 135₃₆ 136₃₅ 137₃₀
 141₃₄ 176₁₁ 351₂₈ 786₃₉ 788₂₀
 ქაბული ალილა — 513₁ 513₁₀ 515₂₈
 728₄₀
 ქალუნანის თესლი — 613₃₁
 ქათამი — 381₃₉ 382₂₀ 401₄ 401₆ 401₂₈
 401₃₀ 415₃₀ 415₃₁ 415₃₇ 451₂₅ 477₁
 754₂₉ 769₈ 781₃₁
 ქათამი — 642₁₄
 ქათარა — 112₃₈ 225₃₂ 332₂₅ 350₁₇ 353₃₆
 354₈ 354₁₉ 354₃₀ 379₇ 383₁₁ 383₃₆
 385₃₇ 388₁₅ 389₄ 389₁₄ 390₃₄ 393₂₅
 393₃₀ 412₉ 418₂₀ 424₁₃ 425₁₂ 500₂₀
 514₁₅ 570₁ 600₁₂ 601₈ 602₈ 623₁₁
 628₂₉ 633₁ 634₁ 653₂₂ 708₆ 708₂₀
 709₄ 709₂₀ 735₉ 735₁₆ 735₃₇ 746₄
 ქათარას ძირი — 637₃₁
 ქათმის ნაყრტენი — 319₉
 ქათმის ნაღველი — 359₈
 ქათმის სკინტლი — 206₁₃ 667₂₉ 755₁₄
 755₁₅ 782₂₆
 ქათმის სპედაბაქი — 101₃₂
 ქათმის ტუენი — 276₂₄
 ქათმის ფრთები — 651₂₆
 ქათმის ცმელი (ქონი) — 275₃₁ 325₁₀
 359₆ 369₂₃ 369₃₀ 380₁₃ 384₁₇ 385₂₀

611₃₉ 643₂₆ 646₂₃ 652₁₃ 680₁ 684₂₄
 684₃₈ 687₂₁ 693₅ 733₂₂
 ქათმის შუკამანდი — 379₂₃
 ქათმის ხორცი — 274₁₄ 275₁₂ 278₁₉
 281₁₈
 ქათნი — 466₂₄ 467₁₂ 467₃₄ 472₃₀
 ქაი — 744₂₄
 ქალამი || ქალამის წყალი — 314₄ 318₃
 337₁₃ 375₁₁ 382₂₇ 387₁₉ 471₆ 471₉
 521₁₈
 ქალამის თესლი — 591₂₅
 ქალმის ფურცელი — 625₂₆ 636₈
 ქალბაი || ლოკბათენი — 109₄
 ქალბანა — 108₈ 108₂₅ 114₁₁ 154₃₃ 155₂₂
 156₁₂ 185₁₆ 185₁₇ 188₁₈ 190₁₅ 192₁₂
 205₂₁ 219₂ 254₁₉ 255₇ 258₂₇ 326₂₃
 623₃ 631₃₄ 647₁₃ 647₂₅ 648₃ 732₁₄
 742₃₈ 780₃₄ 785₃₄ 787₁₈
 ქალია — 428₁₁
 ქალიბუზური — 116₁
 ქალიითა — 418₃₈
 ქალალის თესლი — 542₁₂
 ქალილა გელიქი — 744₉
 ქალის რძე — 354₁₄ 354₃₄ 355₃₁ 357₄
 357₃₀ 369₅ 378₆ 380₁₅
 ქალნაჯი — 450₂₄
 ქალმადრეოსი || ქამადრეობ — 107₁₇
 116₃₀ 153₁₉ 154₂₉ 155₂₉ 156₃₆ 473₁₀
 506₂₉ 507₄₁ 513₁₅ 602₃₀ 614₂₇ 744₁₃
 ქამატრიოსი || ქამფიტოსი — 96₃₇ 97₂₁
 116₃₁ 472₁ 371₂₆ 473₁₉ 501₁₄ 506₂₃
 513₁₅ 602₂₉ 614₆ 614₂₈ 744₁₅ 788₃₈
 ქამაფიტოსის ტაბიხი — 614₁₄
 ქამბრიჯი — 691₃₅
 ქამეტრეისი წყალი — 288₂₂ 288₂₅
 ქამიხის წყალი — 409₄₁
 ქამონი || ქამუნი ქირმენი — 107₂₀ 125₂₁
 129₈ 131₂₆ 132₁₁ 137₁₆ 150₅ 413₁₉
 614₂₉ 717₃₃ 748₁₀
 ქამუნის გუარიშნი — 726₃₂
 ქამუში — 683₄₁
 ქამფეტოსი — 106₂₄ 106₃₃ 107₁₅
 ქამღ — 259₂
 ქანგრაზდი — 298₃₁
 ქანთელი || ქანთიელი — 74₇ 95₈
 ქანთელი || ბუშტი [ფსლის] — 606₂
 ქანთილის ფესვი — 609₁ 609₉
 ქარაბა || ქარბი || ქარბა — 184₁₇ 185₃₄
 192₇ 258₄₀ 259₅ 311₁₂ 375₁₄ 379₅

415₂₈ 416₂₉ 461₇ 468₉ 469₇ 470₁₆
 473₄₁ 474₂₇ 475₂₇ 576₁₆ 691₁₃ 692₈
 695₁₇ 707₁₄ 708₃ 736₂₉ 742₁₉
 ქარაცანცა — 256₃₈
 ქარადი — 379₂₈
 ქარა ქირვერი — 786₂₆
 ქარაბუნი — 257₂₄
 ქარვა || ქარვა ველური — 133₂₀ 134₉
 151₁₃ 151₂₈ 199₂₉ 259₅ 372₃₆ 725₈
 ქარი (პერი) — 70₁₆ 70₂₀ 100₁₀ 113₇
 133₁ 214₃₈ 214₃₁ 212₂₇ 219₂₁ 266₂₃
 267₁₂ 269₂₀ 433₅ 436₂₄ 436₃₅ 439₂
 439₁₈ 439₁₉ 440₂₅ 447₂₅ 448₃ 452₂₉
 453₃₅ 496₃ 786₃ 788₈
 ქარმანული ჩამანუკი — 113₃₃
 ქარნი — 182₁₉ 198₁₄
 ქაროა — 271₁₀ 414₃₃ 415₂₄ 416₁₄ 416₄₁
 428₁₃ 442₃₀
 ქარტა — 212₂₇ 567₇ 570₄ 575₁₂ 576₉
 691₁₄ 692₈ 707₃₄
 ქარტლი || ქარტლისათუის — 80₁₄ 86₁
 216₉ 304₃₂ 752₂₃ 764₄₀
 ქარუის წყალი — 728₂₄
 ქარქუეტას ფურცელი — 743₂₉
 ქარქუეტის ძირი — 100₂₄ 101₁₅ 111₁₇
 253₃₆ 370₂₈ 370₃₅ 370₄₀ 718₁ 741₂₆
 786₁₀ 788₄₁
 ქარხალი — 211₂₈ 217₂₉
 ქასინი || ქასნი — 224₂₇ 224₂₃ 251₃₁
 375₃ 378₁₀ 378₁₂ 383₃ 414₁₇ 416₃₃
 416₄ 416₆ 416₄₀ 467₂₆ 473₁₆ 499₁₉
 542₂₇ 559₁₁
 ქასინის თესლი — 542₁₂
 ქასინის წყალი — 521₃₉ 541₂₈ 560₃₃
 ქასირა || ქასრი — 469₂₂ 400₂₁ 467₃₂
 733₃₀ 733₃₄
 ქატო ზუარბლის — 762₂₈
 ქაფარცახი — 256₂₆
 ქაფური — 97₁₇ 104₃₉ 122₂₇ 186₂₅ 198₂₄
 204₁₈ 208₂₄ 210₃₇ 211₁₅ 214₃ 252₅
 269₃₆ 273₈ 276₃₀ 277₃₁ 278₂₆ 278₂₉
 280₄₁ 284₂ 285₃₄ 313₂₀ 318₂₁ 323₁₆
 323₂₄ 343₃ 349₁₃ 349₃₁ 352₁₃ 352₃₂
 357₂₈ 362₂₄ 365₁₅ 369₉ 370₂₈ 373₁₈
 375₂₁ 378₂₂ 380₃₇ 385₄ 386₁₇ 398₁₆
 399₃₂ 400₉ 457₁₄ 462₆ 463₃₁ 464₃
 464₁₉ 465₁₂ 465₃₇ 466₂₁ 466₂₃ 467₁₇
 467₂₄ 467₂₅ 468₆ 472₁₃ 473₃ 473₃₀
 473₃₃ 474₈ 474₂₂ 475₄ 494₁

ქაფური — 561₄₀ 617₃₈ 624₈ 628₂ 629₇
 644₃₀ 691₁₄ 692₁₀ 701₁₂ 706₃₂ 713₁₈
 713₂₈ 713₃₂ 715₂₄ 741₂₉ 786₁₃
 ქაფურის ყურისი — 463₁₃ 463₁₄ 463₁₇
 464₂₅ 464₃₄ 467₂₄ 557₃₂
 ქაფურის ძირი — 255₂₆
 ქაქანაჯის თესლი — 601₂₆ 614₁₀
 ქაქინჯი — ასკილი — 749₉
 ქაქნაჯის ფურცელი || ქაქუნაჯი || ქაქ-
 ნაჯი — 106₂₈ 208₈ 255₂ 471₃₇ 472₁₆
 472₂₃ 472₃₇ 473₃ 474₂₂ 474₂₆ 474₃₈
 475₁₆ 475₁₇ 495₁₆ 495₂₀ 497₃₂ 524₁
 659₃₀ 688₂₃ 694₁ 749₃
 ქაქნ[ა]ჯის წყალი — 523₃₁
 ქალაბაშანი — 785₃₄
 ქალამი, ქალმი — 625₁₄ 652₃₆
 ქაშთარის თესლი — 514₆ 515₃₅
 ქაშტაჯი || ქაშთაჯი || ქაშთაჯთავანი —
 298₂₆ 412₆ 418₃₇ 419₂ 496₈ 512₂₂
 582₃₈ 588₁₇ 588₃₈ 662₂
 ქაშუთის წყალი 531₁
 ქაშუმი — 97₂₇ 118₁₈ 427₅ 437₂ 437₃₂
 ქაშუტებახი — 462₂₄
 ქაშქის წყალი || ქაშქი — 95₈ 97₁ 306₁₃
 409₁ 409₁₅ 409₂₃ 409₃₂ 409₃₇ 410₆
 410₈ 410₁₈ 419₃₂ 424₁₆ 425₁₆ 426₃₀
 428₄ 428₂₂ 430₉ 451₃₀ 452₂ 452₁₅
 454₁₇ 480₃₁ 500₁₅ 531₃₆ 567₁₄ 575₃
 671₁₄ 790₂₀
 ქარბანი || ბარბუტტი — 390₁₅ 390₁₉
 390₂₂
 ქახფანია — 255₇
 ქეარეაკი — 257₇
 ქედანი — 755₃₁
 ქედო || ქედისათვის — 207₆ 290₃₈
 ქერვის თესლი — 521₁ 521₈
 ქერთის თესლი — 98₁₈
 ქერი — 95₃₁ 95₃₇ 101₃₀ 102₁₃ 103₃₈
 109₂₄ 138₂₇ 252₁₆ 289₂₉ 291₁ 320₅
 325₁₂ 362₃₂ 365₁₄ 365₃₅ 370₁₃ 370₁₈
 371₃₀ 376₁₉ 376₃₅ 380₃₆ 449₁₁ 465₂
 468₁₉ 471₃₆ 476₃₀ 478₃₉ 501₁₉ 514₃₉
 515₁₃ 521₂₉ 547₁₀ 559₄₁ 626₄ 705₁₆
 705₂₀ 706₁₀ 712₁₂ 717₁₃ 750₁₃ 763₆
 763₁₁ 763₁₄
 ქერის კორკოტი — 363₃₇ 364₇ 364₉
 368₃₀ 380₇ 383₃₂ 384₉ 384₁₄ 384₂₈
 408₈ 414₁₈ 455₁₄ 457₅ 463₁ 480₃₁
 633₃₃ 645₁₄ 763₆

ქერის პური — 639₃₂ 640₃₅
 ქერის საფუარი — 463₁₈
 ქერისა წუნეი — 271₂₄
 ქერის წყალი — 130₁₅ 225₃₈ 248₁₇ 249₃₇
 252₇ 268₈ 273₃₇ 280₁₈ 312₃₂ 313₁₄
 320₂₆ 325₂₁ 338₉ 362₃₈ 362₃₇ 368₃₇
 369₂₈ 376₃₃ 379₃₀ 379₃₄ 379₃₅ 380₁₆
 386₂₇ 387₁₂ 388₉ 409₂ 416₂ 416₃
 416₃₉
 ქერის წყალი — 513₂₅ 514₃₀ 516₂₃ 556₇
 559₃₅ 622₂₃ 627₁₃ 628₂₄ 628₂₆ 628₂₉
 633₂₀ 644₂₃ 706₄ 706₂₄ 711₃₁ 717₁₁
 715₃₃ 717₁₂ 721₈ 721₁₅ 722₃₆ 723₇
 727₁₂ 763₂
 ქერის ფქული — 203₆ 203₁₅ 203₂₄
 208₉ 210₃₈ 213₁₀ 214₃ 273₂₂ 278₂₅
 287₃₅ 291₁₁ 293₉ 294₂₃ 315₂₂ 318₂₀
 328₂₀ 333₂₇ 362₂₅ 373₄ 379₃₉ 387₃₉
 414₁
 ქერის ფქული — 512₂₉ 513₃₄ 514₂₅
 594₄ 623₂₈ 629₃₆ 634₁₁ 638₂₇ 639₈
 642₁₂ 645₈ 645₂₈ 645₃₃ 701₁₁ 712₂₉
 713₇ 713₁₉ 714₅ 714₈ 715₃
 ქერის კალი — 707₆ 714₂₃
 ქერიბა — 343₃
 ქერიპი, ქერეპი — 637₃₉ 781₂₁
 ქერტუმ — 258₄₁
 ქესტი — 767₂₅
 ქეტრი — 615₂₈
 ქვა მალნიტი — 668₁₆
 ქთირა — 102₂₄ 107₄ 151₃₄ 158₁₉ 159₁₂
 259₆
 ქია — 419₁₇ 422₃₃ 440₁₈ 442₁₈ 443₆
 446₁₇ 446₃₈ 447₂₂ 457₂ 500₁₃ 500₃₄
 501₁₃ 502₁ 505₄₀ 506₁₀ 507₁₁ 507₂₉
 508₁₂ 510₂₀ 529₂₆ 524₂₀ 524₂₃ 526₁₄
 526₅ 532₂₅ 544₁₉ 566₄ 568₂₂ 569₉
 570₂₀ 572₁₄ 588₆ 588₂₃ 588₃₄ 602₃₁
 687₂₂
 ქიას ზეთი — 499₆
 ქიბარიითი — 494₃₄
 ქიბარიითის ღუბული — 670₂₂
 ქილაჯი — 549₁₇ 549₁₈
 ქინძი || ქინძის წყალი || ქინძის ფურ-
 ცელი — 95₅ 99₄₁ 120₃₈ 137₁₄ 140₂₃
 204₃ 245₃₁ 247₂₅ 253₂₅ 259₁ 268₁₇
 272₂₅ 315₃₇ 331₄ 336₃₁ 338₉ 339₂₅
 352₃₀ 364₃₉ 375₂₃ 375₃₉ 376₁₂ 376₁₈
 377₁₉ 393₉ 394₁₀ 398₃₃ 414₁₀ 424₃₄

438₃₆ 439₅ 440₆ 440₁₄ 450₁₅ 467₃₂
468₆ 470₁₆ 471₂₉ 472₂₈ 473₂₉ 473₃₃
475₁₀ 475₂₇ 475₂₉ 515₃₇ 586₂₄ 630₁₁
631₁₉ 634₁₅ 638₃₅ 705₁₅ 719₅ 728₁₃
765₂₈ 628₃₈ 629₂ 630₁₀ 634₃ 639₁
665₂₅ 715₈ 715₂₃
ქინძის თესლი — 140₈ 275₂₄ 275₂₈ 279₃₀
284₃₅ 294₂₁ 629₆ 631₁₉
ქინძის ყუავილი — 504₃₃
ქირა — 602₁₅
ქირმ[ა]ნული კულიავი — 521₁₄
ქირმენი || ქირმენ კონდარი — 97₃₃
137₁₆ 150₅ 224₄ 255₁₂ 588₃
ქირმენის ძირი — 683₃₅
ქისნეა — 510₂₈
ქისტბარქისტი — 473₁₉
ქინჩიჩი || ქინჩიში — 310₃₁ 418₈
ქლიავი || ქლიავის შარბათი — 166₃₀
168₁₃ 168₂₈ 172₁₃ 238₁₀ 238₁₃ 249₈
282₃₄ 310₁ 311₁₉ 376₁₇ 376₃₄ 513₁
629₁₅ 702₁ 711₂₉ 711₃₅ 723₁₈ 727₁₁
728₁₄
ქლიავის ჩირი — 623₃₃
ქლიავის წყალი 711₄₀ 717₂₆ 721₂ 721₉
ქოაქი ბაღდადური — 379₂₃
ქოლაღანი — 346₂₄
ქონდარი || ქონდარი სპარსული —
123₉ 133₂₀ 135₃₈ 150₆ 151₁₅ 177₄
224₃ 253₃₁ 256₃₃ 267₁₈ 271₃₄ 304₂₁
345₄ 370₃₅ 372₁₃ 393₁ 395₄ 397₂₇
441₈ 443₇ 454₃₁ 455₅ 455₈ 465₁₀
586₂₄ 588₃ 588₂₇ 591₂₉ 666₃₄ 683₄₀
690₉ 718₃₉ 719₅ 762₂₁ 764₇ 764₁₄
782₂₅ 790₁₁
ქონი — 69₂₈ 371₃₃ 385₂₆ 623₄ 767₃₈
ქონი ზრთისა — 769₇
ქორი — 509₁₆ 509₂₅ 509₃₂ 510₄ 510₂₀
510₂₆ 510₄₁ 521₂₂ 523₃₀ 524₃₇ 757₁
ქორის ნავცეღლი — 346₁₄
ქოქანი — 80₂₂
ქოქი — 467₂₈
ქოშმურუა — 259₇
ქოჯლინოს — 506₃₃
ქრევისისა თესლი || ქრევისი — 99₃₈
111₇ 111₁₅ 256₂₈ 787₈
ქრიკნის ძირი — 370₃₅
ქრკენი — 256₁₄
ქრთეს — 259₃

ქრთილი — 291₃₄ 306₃ 444₁₇ 546₂₇ 566₃₉
567₅ 567₃₄
ქრთილის ფუქილი — 784₃₉
ქრთია — 478₃₆
ქსანი — 95₃₅
ქსირა || ქთირა — 170₃₅ 171₁₉ 183₁₂
183₂₇ 184₆ 184₁₆ 184₂₇ 185₄ 187₅
187₃₀ 188₃ 188₂₇ 190₂₄ 192₂₆ 194₃₈
ქუაბის ძირის ნახეკი — 787₉
ქუაბული — 589₃₅
ქუაბული ალილა — 356₁₂
ქუა კირი — 618₃₃
ქუარათია — 257₁₀
ქუარი — 448₃₃
ქუბი — 289₂₉
ქუდის — შხამი — 749₁₂
ქუბაბა — 259₁
ქუთმუქთი || თხილი ინდური — 123₁₅
ქუინაის ფუქილი — 190₂₄ 210₅ 222₃₀
ქულდარე ბრ[ა]ნგი — 589₃₅
ქულჰისა — 346₁₀
ქუმნა — 347₄
ქუნდაუსა || ქუნდუსა — 245₃₅ 249₂₂
318₂₉
ქუნდრეში — 535₁₄
ქუნდრუ — 612₁₈
ქუნდრუ თეთრი — 612₂₁
ქუნდუს ასნასია — 734₂₇
ქუნჯიტი || ქუნჯითი — 95₁₅ 98₁₅ 101₃₀
135₄ 145₃₃ 149₂₇ 159₉ 160₂₂ 206₂
206₅ 256₃₀ 287₂₁ 320₂ 327₃₅ 438₈
450₂₁ 599₂₆ 599₃₅ 600₈ 603₂₅ 636₁₈
665₂₉ 667₁₅ 725₃₅ 764₂₄
ქუნჯითის ზეთი — 120₂₅ 218₂₂ 220₃
395₂₅ 408₁₂ 420₃₀ 444₁ 448₁₇ 449₁₃
449₃₀ 449₃₆ 463₁ 523₁₉ 525₂₃ 583₂₂
583₃₃ 583₃₇ 584₃₄ 586₁₃ 609₂₅
667₂₄ 680₁₇ 680₁₈ 683₂₈ 689₂₈ 733₁₇
734₃₄ 737₃₂ 757₃₂ 758₂ 790₄ 790₇
ქურათის წყალი — 362₂₂ 439₃ 439₁₂
439₁₃ 439₁₆
ქურთი — 690₃₄
ქურთის მარცვალი — 587₃₃
ქურთის წყალი — 440₂₉ 634₃₂ 635₁₁
ქური — 449₇ 502₈ 505₄₀ 524₄ 524₂₃
545₂₁ 547₃₅ 547₂₁ 548₁₉ 583₂₈ 588₂₈
588₃₆ 664₂₂ 686₃₅
ქურიმი — 707₆

შერქენოფის ძირი — 392₃₃ 397₁₂
 397₂₂ 399₂₈
 შერქენოფი — 161₁₆ 169₁₄ 181₉ 219₆
 შერქუმი — 410₁₀ 419₈ 494₃₃ 494₃₉
 495₃₇
 შერქუმის ღუბელი [წამალი] — 501₃₅
 შერქუმითა ჯალინოზისა — 506₃₄
 შერქუნოზის თესლი — 117₁₇ 119₆
 145₃₁ 149₂₇ 724₁₄
 შერქუნოფის ლაბა — 717₄
 შერქუცობის ძარღვი — 348₃ 349₂₉
 შერქიკისა ხლდომა — 72₁₂
 შერქიკის ნაღველი — 668₁₂
 შერქინი — 754₆
 შერქინი ხუადი — 784₄₀
 შერქაჯი — 451₃₄
 შერქენი — 583₈
 შერქტი — 80₂ 94₃₀ 95₃₀ 97₂₃ 97₃₁ 99₁₆
 99₄₀ 103₈ 106₂₃ 107₁₅ 108₂₈ 110₅
 124₁₈ 125₄ 125₃₁ 132₂₂ 134₁₁ 141₃₈
 175₁₄ 175₂₇ 177₃₀ 185₁₅ 191₃₂ 195₁₆
 197₃₂ 198₁₈ 200₅ 201₂₅ 217₉ 218₆
 425₂₅ 427₃ 436₃₆ 437₁₃ 437₂₃ 462₂
 501₅ 501₂₃ 501₃₀ 501₃₉ 502₂₅ 503₂₀
 504₁₅ 506₁ 533₃₀ 586₃₃ 592₃₄ 603₁₄
 690₃₀ 739₂₄ 789₁
 შერქტიბარი — 93₂₅ 102₃₅ 109₁₆ 114₁₁
 118₃₆ 121₉ 123₄ 128₁₁ 138₂₁ 144₃₅
 150₃ 153₁₂ 228₃₉
 შერქტი თეთრი — 503₃₀
 შერქტის თესლი — 512₁₅
 შერქტი მწარე — 614₅

ღ

ღაფთი || ღაფთის ძირი || ღაფთი || ღაფ-
 თისა || ღაფთის წყალი — 115₇
 118₁₆ 119₁₉ 124₁₈ 162₃₂ 173₄ 173₂₂
 174₁₀ 193₁₈ 193₂₀ 193₃₂ 195₈ 196₃₄
 198₁₈ 500₃₃ 507₁₅ 523₁₂ 527₂₃ 546₁₆
 546₂₇ 723₃₂ 749₂ 785₃₄
 ღაითალისი — 256₇
 ღალინოზის იარაჯი — 617₂₆
 ღალის ზეთი — 466₂₉
 ღამიობი — 757₈ 784₁₅
 [ღამიობის] სისხლი — 784₁₈
 ღამიობის ტუინი — 757₇ 757₈ 757₉
 [ღამიობის] კორცი — 784₁₆
 ღართი ვირის — 751₁₈

ღარბი — 481₂ 481₂₄ 483₁₁ 483₁₃
 ღარიცონი || ღარიცონი — 93₂₈ 114₈
 116₁₃ 153₁₂ 153₃₃ 154₂₈ 155₁₅ 157₉
 160₈ 161₁₄ 161₂₈ 163₁₁ 166₃ 170₆
 170₂₉ 174₃₇ 175₁₀ 175₃₁ 177₃₅ 178₂₅
 178₃₇ 181₂₂ 183₁₁ 256₉ 268₃₀ 293₄₀
 299₁₀ 300₃ 310₁₀ 312₃ 317₄₁ 326₁₇
 427₂₃ 438₁₁ 469₂₉ 469₃₇ 491₄₀
 520₃₆ 522₃₇ 523₃₀ 524₄ 524₂₁ 524₃₇
 526₁₃ 531₂₃ 532₂₅ 533₂₉ 533₃₇ 541₂₄
 589₁₅ 617₁₄ 689₆ 689₇ 728₂₄ 738₉
 783₃₁
 ღარისა ფურცელი — 215₇
 ღარის ზეთი — 301₃₉ 302₂ 302₄ 690₈
 ღარის თესლი (მარცვალი) — 507₁₂
 509₁₂ 509₁₄ 527₁₆ 603₁₄ 619₁₀
 ღარის ხის ფურცელი — 635₃₂ 690₉
 ღარსი || ღარი — 400₁₈ 420₃₃
 ღარღარი (პირში გამოსაველები საშუა-
 ლება) — 369₆ 369₁₆ 369₃₅ 369₄₀
 371₂₁ 374₁₀ 375₇ 375₁₁ 375₁₆ 375₂₃
 375₄₀ 376₁₅ 376₃₉ 377₆ 377₂₀ 377₃₃
 377₃₅ 377₃₇ 378₁ 378₄ 378₂₃ 378₃₆
 385₂₂ 385₂₃ 385₃₂ 392₅ 392₁₀ 392₁₃
 392₂₀ 392₂₆ 392₂₉ 393₃ 393₆ 393₁₁
 393₁₃ 393₁₈ 393₂₀ 393₂₆ 393₂₇ 393₃₂
 394₇ 394₈ 394₁₃ 394₁₈
 ღახლ[ა]ხი — 500₅
 ღახლ[ა]ხი — 500₆
 ღერი ბალ[ა]ნის — 510₁₉
 ღერღელი — 755₁₇
 ღარღელის სისხლი — 755₁₉
 ღერღელის ცრემლი — 200₁₁ 201₄
 ღვლო — 567₂₃ 570₁₂
 ღლია — 86₃ 465₆
 ღოლოს წუენი — 605₂₄
 ღორის ძეალი — 348₁₂
 ღორის ნაღველი — 341₁₅ 346₂
 ღორის ფლოდაგი — 288₁₇
 ღორის ფირტი — 369₂₉
 ღორის ცმელი — 212₃₉ 288₁₆ 631₂₀
 649₃₉ 767₁
 ღორის ხორცი — 780₃₆
 ღრიანცელი || ღრიაცელი — 93₁₃ 94₃₈
 99₁₄ 102₂ 133₃₁ 191₂₅ 217₃ 603₃₉
 604₉ 757₃₅ 760₇ 760₆ 778₄ 785₂₆
 ღრიანცალის ნაცარი — 760₁₁
 ღრიანცოლას თესლი — 279₂₇
 ღრძილები — 370₂₃

ლულო ძმარის თესლი — 193₁ 194₂₅
 441₃₄ 441₃₈ 707₂₁ 707₁₃ 707₂₃ 716₁₁
 ლუია — 222₁₁
 ლუივის თესლი — 293₂
 ლუის წყალი — 619₃₇
 ლუინო — 95₃₇ 97₂₇ 113₂ 114₃₀ 115₃
 118₂₀ 119₈ 121₂₂ 126₇ 126₂₁ 126₃₃
 127₂₈ 128₁₅ 129₁₉ 129₂₈ 129₃₁ 131₃₅
 137₇ 137₈ 137₂₁ 141₁₈ 141₂₀ 141₂₆
 142₅ 144₂ 146₂₀ 147₂₉ 149₂ 152₈
 152₂₄ 160₂₇ 161₅ 163₂₄ 164₁₄ 164₃₈
 164₄₀ 165₁ 165₁₅ 180₂₀ 192₁ 193₃₅
 195₃₀ 198₁ 200₆ 215₁₀ 215₂₄ 216₁
 216₄ 221₃₄ 221₃₅ 222₆ 226₁₁ 227₁₄
 229₇ 229₂₁ 229₂₄ 233₂₁ 233₂₂ 234₁₁
 234₁₂ 234₁₇ 239₁₂ 249₄₁ 251₂₃ 269₃₁
 270₄ 270₁₀ 270₂₀ 270₄₁ 275₃₄ 276₃₆
 280₁₇ 283₃ 283₂₁ 285₁₇ 286₄ 286₅
 286₂₁
 ლუინო — 289₃₈ 291₂₆ 303₁₈ 307₃₄ 311₃₉
 324₄ 327₂₇ 333₃₈ 334₁₆ 336₁₇ 336₁₈
 336₁₉ 340₃₂ 345₁₇ 345₂₇ 345₃₇ 345₃₈
 355₂₀ 358₃ 363₂₅ 363₆ 366₈ 366₁₁
 366₂₁ 367₂₄ 367₂₅ 368₉ 368₁₂ 370₂₆
 372₂₈ 373₅ 374₁₄ 374₁₆ 375₁₁ 376₁
 377₂₁ 379₁₅ 381₄₀ 390₂₇ 392₃ 394₃₄
 401₃₂ 405₂₈ 409₇ 409₈ 409₁₀ 409₂₁
 412₁₆ 412₃₄ 413₁₁ 413₄₀ 414₃ 414₁₃
 416₁₅ 418₁ 421₂₄ 426₁₄ 428₇ 432₂₂
 437₆ 439₂₈ 443₃₁ 445₅ 445₃₀ 446₁₅
 446₂₉ 448₁ 448₁₅ 449₁₀ 449₁₂ 449₃₉
 449₄₀ 449₄₁ 450₇
 ლუინო — 450₁₀ 453₁₀ 453₁₁ 453₁₂ 454₃₃
 454₃₁ 462₁₁ 462₄₁ 464₃₆ 465₇ 465₁₀
 465₁₉ 466₂₉ 468₃₄ 469₂₅ 471₂₀ 471₃₀
 490₂₇ 490₃₀ 490₃₁ 492₅ 492₅ 492₁₁
 492₁₂ 492₁₅ 492₃₄
 ლუინო — 499₂ 500₅ 502₂₈ 504₃₃
 ლუინო ძველი — 504₂₂ 504₃₂ 504₃₄
 505₄ 506₁₃ 506₁₅ 506₁₇ 508₂ 508₇
 508₁₉ 521₁₁ 525₇ 525₁₉ 526₃₇ 532₃₀
 534₂₀ 534₂₉ 534₃₅ 535₁₇ 535₂₁ 549₂
 549₁₉ 556₁ 556₁₉ 569₁ 569₂₃ 570₁₃
 570₂₉ 570₃₇ 571₈ 572₁₃ 573₁₄ 575₂₉
 576₂ 576₆ 506₃₂ 509₂₉ 509₃₁ 509₃₄
 510₂₀ 512₂₅ 521₄ 521₁₀ 523₁₅ 523₂₄
 524₅ 524₆ 524₃₃ 586₂₉ 586₃₇ 587₈
 587₁₅ 591₂ 591₂₇ 591₃₈ 591₄₀ 592₂₁

592₂₃ 593₁₁ 594₉ 594₁₅ 601₁₉ 601₈₅
 602₂ 602₇ 602₁₆ 604₁₈ 604₂₁
 ლუინო — 613₁₆ 614₃₉ 625₂₃ 635₃₅ 636₃₉
 636₄₀ 639₂₅ 640₁ 640₅ 666₁ 666₇
 666₂₈ 666₃₄ 667₁ 667₃ 667₁₆ 667₁₈
 667₁ 667₃₇ 668₁₈ 668₂₁ 693₂₂ 695₁₅
 700₂₄ 702₂₂ 703₂₆ 725₃₈ 730₃₂ 731₂₉
 732₈ 732₁₆ 734₁₀ 735₂₁ 735₂₉ 735₃₄
 740₂₄ 752₈ 752₁₄ 752₃₂ 753₂ 753₃₁
 754₅ 754₁₇ 755₁₅
 ლუინო — 756₁₆ 757₃₄ 758₃₂ 760₉ 761₆
 762₂₄ 766₂₆ 772₃ 772₂₇ 774₃₄ 774₃₈
 784₃₀ 642₂ 643₁₁ 643₃₆ 674₄ 674₂₁
 683₄₀ 684₃₉ 685₁₁ 687₃ 687₁₅ 709₈
 719₁₄ 772₂₆ 785₃₇ 788₅ 790₂₇
 [ლუინო] ბრინჯის — 772₂₃
 [ლუინო] დანასკულის — 772₂₇
 ლუინო თეთრი — 774₂₂
 ლუინო ლალისფერი — 774₂₅
 [ლუინო] ლელუის — 772₂₉
 ლუინო მოღუღებული — 775₉
 [ლუინო] ქრთილის — 772₂₃
 [ლუინო] ყურძნის 772₂₇
 [ლუინო] ჩამიჩის — 772₂₇ 775₂₁
 ლუინო ძველი — 775₁₉
 ლუინო წითელი — 774₂₅
 ლუინო ხურმის — 775₂₄
 ლუინის ბრკე — 594₄
 ლუინის თხლე — 575₃₄ 575₃₀
 ლუიძი 103₄₂ 111₁₀ 111₁₁ 126₁₁ 135₃₀
 141₁ 141₆ 143₉ 145₅ 171₃₂ 174₆
 177₂₅ 193₁₆ 194₁ 201₂₁ 210₃₁ 211₅
 211₁₈ 213₇ 214₅ 214₆ 223₇ 223₂₆
 224₁₆ 224₂₂ 225₂₇ 225₂₉ 226₁₆ 232₂₈
 233₂₀ 239₅ 249₂₆ 251₆ 253₂₉ 263₃₆
 263₂₇ 265₃₇ 267₄₀
 ლუიძი — 433₆ 434₁₅ 435₂₉ 436₂₄ 436₃₃
 437₉ 437₁₉ 437₂₈ 437₂ 438₆ 439₃₀
 445₂₂ 445₂₃ 447₄ 448₁ 457₃₁ 458₁₄
 458₁₅ 458₃₀ 458₃₄ 458₃₅ 458₃₆ 459₉
 460₄ 460₁₀ 476₄ 476₇ 476₈ 476₁₀
 477₂₇ 479₂₉ 480₂ 480₆ 480₁₂ 480₁₄
 480₁₆ 480₃₃ 480₂₇ 480₂₈ 480₃₉ 481₂
 481₄ 481₈ 481₁₁ 481₁₄ 481₁₉ 481₂₇
 482₄ 482₁₆ 482₁₈ 482₁₉ 482₂₀ 482₂₄
 482₂₉ 482₃₂ 483₃ 483₂₂ 483₂₈ 483₃₄
 483₃₉ 484₇ 484₁₁ 484₁₂ 484₁₃ 484₁₅
 484₁₆ 484₂₀ 484₂₁ 484₂₂ 484₂₆ 484₂₇
 484₂₈ 484₃₁ 484₃₃ 484₃₄ 484₃₅ 485₄

485₅ 486₆ 485₈ 485₁₁ 485₁₄ 485₁₆
 485₁₈
 ლუიძლი — 485₃₁ 485₃₄ 485₃₈ 485₃₉
 486₁₂ 486₁₄ 486₁₈ 486₂₈ 486₂₉ 486₃₀
 486₃₁ 486₃₄ 486₃₉ 487₅ 487₁₂ 487₁₈
 487₂₈ 487₃₀ 487₃₁ 487₃₃ 487₃₄ 488₅
 488₆ 488₁₀ 488₁₁ 488₁₄ 488₁₆ 488₂₆
 488₃₁ 488₃₂ 488₃₃ 489₁ 489₈
 489₃₃ 491₈ 491₂₅ 492₆ 492₁₄ 492₃₇
 493₁₃ 493₃₀ 493₃₂ 493₃₄ 493₃₆ 493₃₉
 494₉ 494₁₃ 494₁₄ 494₁₅ 494₂₁ 494₂₆
 494₃₇ 495₁ 495₅ 495₇ 495₈ 495₉
 495₁₃ 495₂₅ 495₃₅ 496₄ 496₅ 496₆
 496₇ 496₂₂ 496₃₃ 496₃₄ 496₃₅ 723₂₆
 738₃₉ 756₂₃ 768₂₁

ლუიძლის წამალი — 480₄ 603₅
 ლუნაძი — 753₁₄
 ლუფთი — 506₂₈ 507₈ 507₃₉ 535₁₄
 749₂₇
 ლუშისა — თეთრი ფშატი — 749₃₉
 ლურინჯილა თეთრი — 340₅
 ლძიბი — ტირფი — 749₃₄

უ

უალის ტლე — 465₂₈
 უაბასტი — 322₉
 უაისუმბი — 254₁₃ 278₁ 278₉ 311₅ 327₃₃
 356₃₀ 471₁₉
 უალპის ტლე — 465₂₀
 უამბილი — 469₂₂ 471₃₈ 474₃₉ 590₁₇
 590₂₈ 590₃₂
 უანტარიონი — 93₄₀ 472₂₈ 541₁₆ 541₃₃
 545₂₂ 546₂₆ 790₉
 უარამფული || უარანფული — 98₃ 98₁₄
 99₂₀ 111₂₃ 112₂₂ 326₂ 398₂₇ 413₃₂
 418₁₀ 419₁₇ 422₂₁ 430₂₈ 431₃₄ 433₂₃
 433₃₅ 434₁₈ 435₁₆ 435₃₁ 436₄ 438₁₀
 438₃₀ 448₃₂ 449₂₀ 457₂₄ 461₁₀ 461₄₀
 463₂₆ 468₃₈ 470₁₅ 470₃₂ 479₄ 504₄₁
 507₄₀ 511₂ 544₂₃ 561₂₇ 568₈ 571₃₉
 588₆ 589₇ 602₃₃ 614₃₀ 683₃₄ 696₁₀
 786₂₁
 უარაპა — 338₂₉
 უარდამონია — 618₅
 უარყატისა სკინტლი — 345₂₁
 უარყიონი || უანტარიონი — 233₂₆ 310₃₄
 317₃₅ 339₆
 უასაბიდარირი — 97₃₂ 501₁₈

უასაბუზარიპრია — 417₂₃
 უატრასალონი — 170₃₇
 უაყაჩო — 734₃₇
 უაყულა || უაყულია — 98₅ 98₁₄ 99₄₁
 110₁₀ 112₂₂ 257₁₈ 312₁₅ 396₂ 398₁₆
 423₄ 428₂₈ 430₂₇ 431₃₃ 433₂₃ 434₄
 434₁₉ 435₁₂ 457₁₃ 461₉ 468₃₈ 470₃₃
 471₁₈ 473₁₇ 474₈ 583₅ 696₃ 696₁₀
 უაფიტი — 471₂₈
 უბა — 265₂₀
 უელი — 785₁
 უელისათვის — 206₃₇
 უელის კორტი — 768₄₁
 უეავის კულა — 371₂₆
 უველი — 379₂₁ 451₁₁
 უველი ძუელი — 761₁₉
 უვითელი წყლის მარამა — 548₂₉
 უვითელი ხალილაგი — 546₂₀
 უია — 230₁ 230₂ 235₅ 250₅ 465₁₇ 465₁₉
 უინული — 273₆ 625₁₃
 უიფალი — 543₁₄
 უმაწვილის ფსელი — 334₁₅ 339₂₂ 339₃₄
 345₃₆
 უოვისკულა — 635₁₅
 უორნის თუალი — 333₁₃
 უორნის ნავლეი — 323₁₇
 უორნის სისხლი — 333₁₃
 უორნის ფირტი — 333₁₃
 უოსრა — 254₁
 ურდეი თეთრი — 287₃₂ 293₇
 ურდეის თესლი — 125₃₄ 185₃₅ 203₂₃
 204₁ 211₂₄ 211₃₄ 211₃₅ 286₁₈ 287₃₂
 293₈ 713₄
 ურდეის ფურცელი — 212₂₇ 705₂₁
 ურდეის წყალი — 129₂₉ 287₂₈ 293₁₉
 ურმა — 104₃ 114₁ 122₃ 122₁₄ 129₃₈
 130₈ 134₅ 139₂₂ 146₁₆
 უუავი — 756₁₈
 უუ(ა)ვი უ(ა)ვი — 734₆
 უუავილთა ერბო — 285₃₇ 290₂₆ 291₂
 293₃
 [უუავილის] წამალი — 626₃₉
 უუავის — კულა — 358₁₈
 უუავის ნავლეი — 696₁₇
 უუავის სისხლი — 338₂₇
 უუავის ტვინი — 280₂₅
 უუერი — 457₃₃ 488₉ 785₁₈ 785₁₉ 785₂₉
 785₃₀
 უუერი ცხენისა(!) [თახუის] — 758₁₇

ყუერული ქათამი — 769₁₁
 ყუერი კბოს — 751₃
 ყუითელი ალილა — 510₃ 520₁₄ 520₂₉
 521₉ 521₁₃ 556₅ 634₃₀ 728₆ 728₁₁
 ყუითელი ალილაგი — 617₁₄
 ყუითელი ზირკი — 626₉
 ყუითელი საკმელი — 626₃ 626₁₇ 630₂₃
 647₇ 647₂₈
 ყუითელი სპილენძის ნაქლიბი — 618₄
 618₂₄
 ყუითელი ფურისული — 254₂₉
 ყუითელი წყალი — 435₁₅ 486₁₅ 486₁₅
 488₃₇ 498₂₇ 498₄ 499₃₈ 506₃ 526₂₀
 509₁₂ 510₁₃ 511₁₆ 517₃₈ 518₂ 518₂₉
 518₃₆ 519₂ 522₁₈ 522₃₃ 523₁ 523₈
 523₂₇ 523₃₅ 524₃ 524₂₉ 525₃ 525₆
 525₁₃ 526₂₉ 527₇ 535₃ 539₁₅ 546₂₄
 585₃₀ 604₃₀ 652₁ 652₁₇ 657₄₀
 ყუნტხალიზ — 257₁₇
 ყურდგელი — 754₁₄
 (ყურდგლის) სისხლი — 767₂₅
 ყურდუმანი — 367₅
 ყურდუმლის თმა — 754₁₅
 ყურდუმლის ღერძი — 603₂₇
 ყურთხი — 556₂₄
 ყური — 214₂₂ 265₁₈ 266₃₀ 266₃₁ 271₂
 458₁₂ 458₁₅
 ყური თაგვის 745₃₄
 ყური ირმის — 752₃₆
 ყურსი — 163₄₁ 337₂ 379₃₃ 413₇ 414₂₉
 416₁₆ 416₃₇ 417₂₈ 417₃₄ 454₅ 456₃
 464₃ 464₄ 464₁₄ 467₃₅ 472₁₃ 473₅
 473₁₄ 473₂₂ 475₂₃
 ყურსი ზარაშვალ — 472₃₃
 ყურსი უფული — 473₁
 ყურსი ჯალღება — 473₁₅
 ყურსი ჰიზა — 248₂₂ 253₁₆
 ყურფა || ყუფა — 98₂₁ 312₁₅ 364₂₆
 379₁₉ 379₂₇ 386₂₇ 423₃ 430₁₇ 432₂₄
 433₃₆ 434₃₇ 435₁₅ 435₃₃ 436₇ 436₁₅
 432₃₆ 439₂₃ 440₁₅ 440₂₈ 441₁₁ 426₂₆
 449₂₀ 450₁₈ 468₃₇ 474₆ 526₁₂ 545₄₀
 684₁
 ყურძენი || ყურძნის რუბი — 108₃₃
 159₃₄ 185₁₈ 186₁₃ 187₁₃ 188₈ 213₂₉
 234₄₁ 254₇ 373₃₉ 410₇ 428₂₃ 428₂₄
 428₃₂ 429₂₃ 476₂₉ 489₂₅ 497₃₃ 497₃₅
 702₁ 708₄ 707₃₈ 714₄₀ 715₈ 715₄₀
 785₁₂

ყურძნის ყუავილი — 570₁
 ყუსტი || ყისტი || კუსტი || ყუსტის
 ზეთი — 96₁₉ 233₂₄ 247₇ 255₃₃ 328₁₉
 328₃₄ 448₈ 449₄ 449₁₃ 449₃₁ 450₃
 450₆ 461₂₈ 463₂₅ 466₃₁ 492₄
 ყუსტი — 506₂₇ 506₃₉ 507₇ 507₁₂ 507₁₅
 507₁₈ 507₂₀ 507₅ 509₂₈ 511₁₉ 525₁₄
 527₁₇ 543₃₅ 544₅ 544₂₂ 545₂₅ 569₁₁
 586₂₁ 587₁ 611₂₆ 636₃₄
 ყუსტის ზეთი — 643₈
 ყუტლისალიზ — 786₁₁
 ყუშა — 245₃₆
 ყუზარა — 256₁₀

შ

შაბაბაიის წყალი — 123₃₈
 შაბი — 213₂₁ 336₁₉ 337₁₄ 395₃₀ 468₁₀
 469₇ 508₃₁ 509₁ 525₃₁ 547₂₄ 618₅
 618₁₄ 620₇ 623₂₃ 651₁ 734₄₀ 735₁₈
 735₂₅
 შაბიამენი — 109₁₁ 208₃₁ 209₃₀ 304₂₄
 350₇ 352₃₁ 369₈ 396₁₃ 397₂₅ 412₃₈
 548₃₂ 549₉ 570₁ 571₂₅ 575₁₃ 575₂₅
 619₂₁ 733₄
 შაბი შამი — 617₃₈
 შაბი წითელი — 360₁₈
 შაბუტი || შაბოტი — 327₇ 451₂₁ 748₂₂
 შაგური — 473₁₀
 შაღნაჯი — 355₁₅ 355₁₈ 601₂₃ 765₉
 შაღნის წუენი — 733₁₈
 შ[ე]ვი ალილა — 514₂ 515₃₂ 542₂ 728₁₀
 შავი ალილაგი — 662₇
 შავი ბოლოკი — 356₂₇
 შავი გაეალო — 170₃₁
 შავისა კატის ნავლეი — 784₃₇
 შავი კევი — 479₂₀
 შავი მამლის ნაღველი — 288₂₉ 290₃₀
 შ(ა)ვი მ(ა)რილი — 514₁₅ 515₃₀
 შავი მუხუდოს ფქვილი — 733₃₅
 შავი მუხუდოს წყალი — 763₃₇
 შავი ნეთი — 592₂₇ 594₉
 შავი ნაღველი — 70₂₂ 70₃₀ 71₂₅ 71₃₄
 72₅ 72₃₃ 72₃₄ 73₁₃ 73₁₇ 74₂₀ 75₂₄
 75₃₁ 79₁₀ 80₂₁ 80₂₄ 80₃₃ 80₃₅ 80₃₆
 81₁₇ 82₄ 82₁₇ 82₃₄ 126₁₄ 141₂ 161₂₁
 162₇ 162₁₄ 167₁₀ 177₂₅ 178₂₀ 189₂₅
 202₂₀ 243₄ 288₅ 288₁₉ 288₂₈ 288₃₇
 290₇ 290₂₉ 438₈ 461₅ 482₇ 482₁₉

482₁₃ 482₂₈ 482₃₀ 482₃₁ 484₃₈ 485₃
 488₂ 505₃₃ 536₃₀ 537₂₁ 537₂₂ 537₃₀
 539₁ 616₈ 668₂₁ 673₁₀ 679₇ 689₂
 689₁₄ 689₁₆ 695₁₅ 721₂₈ 721₄₀ 722₁₆
 726_{20, 41} 736_{2, 20} 737_{3, 7, 17, 34}
 შავი პილბილი — 673₃₄ 673₃₉
 შავი ფისი — 371₂₅ 648₁₉ 648₂₅ 648₂₀
 649₁
 შავი ყოცისა ნავლედი — 652₁₁
 შავ[ი] ცერცუი — 593₁₅
 შავი ცხენისა ნავლედი — 340₂₄
 შავი ხარის ნავლედი — 290₂₀
 შავი ქარის ძირა — 641₁₄
 შავრონ || შავრანა — 94₂₉ 423₂₈ 433₃₇
 180₁₅ 182₂₄
 შავი შამი — 622₁₃
 შავსარი || კასუმა — 123₁₈
 შავს(ი)სა ხაშხ(ა)შის რძე — 253₃₃
 შაქრან — 258₁₀
 შათრაჯი — ხმელი || შათრაჯი || შიტ-
 რაჯი — 162₂₃ 166₂₆ 179₁₀ 180₅
 180₁₅ 182₂₄
 შაინი — არს ორაგული — 748₂₁
 შაიპი ბოსტნის — 569₂₀
 შალარი — 440₂₀
 შალგამი — 592₈
 შალი — 134₁₀ 137₁₈ 218₁₇
 შამალანდალი || შალამიანდალი || შამიან-
 დალი || შამალპანდალი || შამი-
 ანთ(ა)ლი || შამიანთიხალი —
 100₃₇ 154₂₅ 155₁₅ 156₁₅ 156₈
 156₃₆ 157₈ 157₁₈ 175₂ 175₁₀
 176₁₄ 177₁ 177₁₅ 177₃₅ 178₂₄ 181₂₂
 220₂₄ 251₁₉ 252₃₅ 258₄ 270₂₈ 283₁₄
 285₁₂ 293₂₃ 294₃₉ 299₁₅ 300₁ 304₂₁
 316₃ 317₃₉ 319₂₁ 320₃₅ 320₃₇ 322₃₇
 323₂₃ 326₁₇ 334₂₁ 337₃₄ 347₁₁ 362₁₁
 373₁₅ 373₃₁ 377₈ 395₁₄ 505₃₅ 506₂₄
 509₃₉ 523₁₂ 524₂₁ 527₁₀ 583₃₈ 587₂₄
 589₁₆ 590₃₃ 620₁₈ 626₁₂ 635₁₀ 635₁₇
 637₃₀ 687₁₈ 690₃₃ 728₂₃ 742₇
 750₃₂ 789₃₁
 შამამი — 755₃₁
 შამბლითი || შამბალითის წყალი || შამ-
 ბალითის ფქუილი — 120₂₃ 188₂
 205₂₀ 205₂₇ 218₂₆ 220₂₁ 392₁₆
 შამი — 267₂₈ 397₆ 399₂₇
 შამიავი — 72₂₄

შამპარმის თესლი — 566₁
 შამშირი — 160₃₄
 შანარი — 493₂₀
 შანგარა || შანგარი — 245₃₃ 258₇ 514₃
 შანგარის თესლი — 513₂₀ 515₃₄ 516₃₇
 შანგრაფი — 250₁₅
 შანხიარი — 467₂₇
 შარაბი ბროწეულის — 417₁₀
 შარაბი ვაშლის — 417₁₀
 შარაბი იის — 364₂₃ 367₃ 367₁₃ 380₁
 386₁₃
 შარძალჯაბალი — 734₂
 შარაფი აზმან — 92₅
 შარალღული || კოშტბარკოშტ — 123₂₂
 შარაჯაბრი || შარალჯა || შალაღჯაბა-
 რი — 162₃₄ 166₂₇ 167₁₉ 171₁₄ 172₇
 შარბათი — 86₄₁ 87₅ 88₃ 88₁₁ 88₁₄
 273₃ 385₃₆ 387₄ 415₃₃ 415₃₃ 415₃₃
 შარბათი გასახსნელი — 357₂
 შარბათი ვაშლისა — 364₃₀
 შარბათი ზუფასა — 363₁₃ 365₂₁ 366₃₃
 შარბათი ლიმო — 413₄₀
 შარბათი მუშკის — 456₃
 შარბათი პიტნის — 456₃
 შარბათი რევაჯისა — 400₁₄
 401₁₅
 შარბათი სონიჯისა — 363₁₃
 შარბათი ტუტისა — 383₃₉
 შარბათი ფუზისი — 363₁₀
 შარბათი ხარხუტის — 375₂₃
 შარბათი ხაშხაშის — 363₁₃ 363₃₃ 365₂₃
 333₃₅ 386₁₄
 (შარღი) — 361₃ 490₁₅
 (შარღის ბუშტი) — 70₃₀
 შარი — 161₃ 183₁₃ 186₂₅ 294₂ 327₃
 351₁₁
 შარი წითელი — 782₅
 შარიხიშტი — 278₃₇ 280₄₁ 282₂₅ 284₃₁
 315₁₂ 328₆ 470₃
 შარსხა — 591₇
 შარფარლ[ა]მის თესლი — 557₁₁
 შასაფარლამი — 279₁₀ 560₁₂
 შასდანჯი — 258₆
 შასთარა — 169₃₅ 417₁₇
 შატბუხი — 673₈
 შატი || ჰურფი თეთრი — 572₁₂
 შაფადი — 659₇
 შაფი ბარუმი — 331₈ 335₁
 შაფი [წამალი] — 587₂₇ 587₃₂ 636₃₁

შაფი ალაი — 331₂₀ 332₂₂ 335₃
 შაფიზაჯი — 95₆
 შაფი || იამანი — 221₁₁ 271₂₀ 370₁₄
 444₃
 შაფი კვერცხის გულისაგან — 355₂₁
 შაფი მარაართი — 339₇
 შაფის ბეჭედი — 93₃₆
 შაფის გურიგინი — 97₃₄
 შაფი ყაისარი — 336₁₄
 შაფი ყუითელი — 331₃ 355₂₂
 შაფი წითელი || შაფი თეთრი — 331₉
 332₂₁ 337₃ 338₁ 338₃₂ 338₃₆ 338₃₈
 შაფი ჯანგარა — 336₁₄
 შაფნი — 755₃₁
 შაქარი — 132₃₃ 133₂₃ 163₁₇ 163₃₀ 164₁₃
 166₁₁ 168₃₀ 169₅ 173₁₂ 183₂₉ 187₃₀
 189₁₈ 195₂₅ 195₃₄ 212₁₇ 221₃₆ 222₁₈
 222₂₀ 223₂₂ 224₃₇ 225₂₁ 225₂₄ 225₃₆
 226₇ 226₉ 226₁₃ 226₂₅ 226₃₅ 226₄₁
 227₂₂ 227₃₉ 228₁₂ 228₂₄ 230₁₈ 230₃₂
 232₃₅ 233₅ 233₁₄ 234₁₄ 234₃₃ 235₃₀
 235₁₇ 236₁₈ 236₃₃ 237₃ 237₁₁ 238₄
 238₂₄ 240₇ 248₃₀ 250₃₃ 251₁₂ 253₁₇
 268₉ 270₉ 273₃₅ 275₁₇ 275₃₇ 277₁₉
 278₁₇ 278₂₅ 278₄₀ 279₃₇ 283₁ 283₂₆
 284₃₂ 285₂₂ 285₂₅ 287₄ 287₁₃ 289₂₄
 შაქარი — 292₂ 292₃₄ 294₁₃ 303₂₈ 303₃₀
 305₂₅ 309₃₅ 310₁₂ 311₂₆ 315₁₉ 317₁₃
 320₂₅ 323₁₈ 323₃₇ 325₂₅ 326₁ 328₁₅
 328₂₃ 331₁₆ 337₂₃ 348₁₅ 350₁₈ 353₉
 365₆ 365₁₂ 365₂₂ 366₁₅ 368₃₁ 368₃₇
 368₃₈ 330₇ 370₁₉ 376₅ 376₂₂ 376₂₇
 376₃₄ 380₃₉ 381₁₆ 382₁₉ 382₂₂ 382₂₄
 382₃₈ 383₁₂ 383₃₅ 384₁₁ 385₃₁ 385₃₈
 386₂₃ 386₂₄ 386₂₇ 387₂₄ 388₁₆ 388₃₄
 389₂ 389₃₆ 398₁₅ 400₂₈ 401₂₆ 413₂₅
 414₂₂ 417₇ 418₃ 419₄₀ 428₁₂ 429₃₅
 შაქარი — 435₃₆ 436₁₇ 436₁₉ 439₅ 440₂₂
 440₂₇ 440₃₃ 441₃₉ 442₂₇ 443₃ 454₁₈
 455₁₅ 455₁₆ 463₁ 463₁₉ 464₃₁ 467₁₃
 468₁ 468₁₁ 469₁₂ 469₁₃ 470₂₈ 478₃₉
 490₃₈ 490₄₀ 491₁₄ 491₂₃ 492₁₃ 492₂₄
 493₁₈ 494₁₈ 494₁₉ 495₁₄
 შაქარი — 513₂ 513₈ 513₁₃ 513₂₁ 516₁
 522₃ 574₃₂ 574₃₆ 589₁₀ 590₃₇ 593₁
 617₁₉ 622₃₀ 625₄₁ 633₂₉ 633₃₀ 642₁₇
 642₃₃ 642₃₄ 642₃₅ 659₃₉ 660₂ 683₂₅
 683₃₈ 695₃₅ 696₁₃ 696₅ 710₂ 717₄

724₁₅ 724₂₁ 728₇ 728₁₈ 729₇ 766₂₇
 772₂ 787₃₀ 790₁₃ 790₁₅
 შაქარი კუთლელე — 531₃₅ 531₃₈ 532₃₈
 659₃₈
 შაქარი სულემანი — 142₂ 142₂₅ 143₁₂
 145₃₄ 147₁₇ 159₁₀
 შაქარი ტაბარზადი — 138₄ 709₉
 შაქარი წითელი — 365₃₃
 შაქარი ხმელი — 146₃₃
 შაქრის წყალი — 158₂₅ 159₁₅ 727₁₂
 შაქინაჯის აბი — 679₁₈
 შაღლი — 188₈ 194₂₆ 748₂₉
 შაყაყური (სუღინტრის ძირი) — 101₉
 შაშბირი — 187₂₇
 შაშთარა — 315₁₃ 621₂₁
 შაშპრამი || შაშპრამი — 201₃₁ 208₁₉
 213₉ 291₁₃ 420₃
 შაშლანი (დარაშაშლანი) — 123₁₇
 შახთარნია — 257₁₁
 შახრეუნ ბაყაყული — 258₅
 შაპთარა — 470₅ 471₃₇
 შაპთარაჯი — არს სომხურად ანძაპოტი —
 748₄₀
 შაჰმანდალი — 469₃₇
 შეი — (ელევენი) — 748₁₃
 შეკერვა ფოლადის ნემსით — 277₃
 შემგებრის წყალი — 120₁₃
 შენადგამი — 142₃₁ 161₂₅ 179₉ 202₁₇
 შეორთქლება || შეკუმევა — 361₃₈ 362₇
 363₈ 366₂₁ 366₂₅ 368₁₉ 371₄₀
 შექა || შექა — 162₃₅ 171₂₁
 შემის ქერქი — 160₃₅
 შეხმი — 534₂₃
 შეილის შექმნა — 674₂₆
 შია — 660₃₁
 შიპითურქი — 255₂₂
 შიანგ — 258₉
 შიიფი მამითასა || შიფი მამათა — 303₅
 304₂₄ 334₃₄ 335₃₃ 338₃ 338₁₅ 353₁₉
 353₂₇ 397₂₃ 665₁₉ 712₂
 შიიფი წითელი || ტრამიტეონი ღიღი —
 355₁₀
 შიბარამ — 258₈
 შიბი — 165₂₉
 შიბი ამანი — 355₅ 355₁₇ 691₂₇ 692₂₇
 შიბრიმი — 251₃₃
 შიბუტი — 346₁₃
 შიგანი — 768₂₀

შივილი — 81₂₁
 შილთე || შილთა — 122₂₃ 308₂ 461₃₃
 შინგი (თესლი) — 389₁₁ 389₃₇
 შინგლ — 258₇
 შირაპმაჯი — 745₃₀
 შირბამი — 245₃₈
 შირბახტის ზეთი — 274₉ 515₂ 593₃₀
 624₂₈ 631₃₆ 634₁₅ 634₂₆ 647₃₆ 648₂₈
 646₂₄ 646₃₄ 696₁₈ 763₂₄
 შირებეი კოშკაქართა — 730₁
 შირვახიშტი — 170₃₁ 170₄₀
 შირჩიკი — 329₃₇
 შირჩიშტი || შირჩიშტი || შირჩიტი —
 258₃ 356₃₇ 364₂₄ 378₁₀ 380₁₀ 382₃₀
 383₂₁ 386₁₀ 414₂₇ 415₁₇ 417₁₉ 512₁₇
 512₁₈ 522₃ 565₂₄
 შითრაჯი || შიტრაჯი ინდოური || შიტ-
 რაჯი ჰინდი — 97₃₈ 98₂₂ 134₃₇ 135₃₇
 137₁₇ 137₃₁ 139₁₅ 141₃₇ 149₂₅ 434₁₆
 434₃₇ 439₂₁ 441₇ 442₂₀ 450₁₅ 544₃₀
 588₂₇ 618₃₃ 620₁₃ 620₁₄ 744₂₂
 შიფი || დასლიმონი || შიაფი — 95₆
 221₂₉ 354₂₈
 შიყაყული — 636₃₃
 შიშმატი — 318₃₁ 356₂₄
 შიხული — 320₁₄
 შიპი — 586₂₁
 შრახსი — 159₃₂
 შროშანი — 123₁₇ 215₈ 217₁₂ 220₁₃ 228₃₁
 229₅ 229₇ 229₁₁ 408₁₈ 411₂₁
 შროშანის ზეთი — 129₁₉ 361₈ 395₂₅
 583₃₇ 604₁₀ 684₁₄ 684₁₇ 684₂₅ 687₂₈
 690₆
 შროშანის ფეცი — 449₂₃
 შროშანის ძირი — 102₂₃ 177₃₆ 200₉
 202₁₄
 შუა ჯუარის ხე — 256₅
 შუბლი — 246₃₄
 შუბლის ძარღვი — 268₃ 268₅
 შუბრემი || სძე ნარი — 738₆
 შუელი — 381₁₄
 შუის ძირი — 101₁₉
 შურტყულის წყალი — 523₄₀
 შუქა — მგლის კორხი — 718₃₁ 749₅
 შუქარონ || შუქარანი — 245₃₉ 252₃₁
 შუშან ყუავილი — 254₁₇
 შუშია — 624₂₈
 შუშმა || შუშმა — 110₃₀ 112₄ 256₃₀
 შუშმის გული, შუშმი — 643₃₁ 650₁₉

შუშმის ზეთი — 492₆ 620₁₅
 შუშმაკი — 647₃₄
 შუშმის ფურცელი 514₂₅
 შხამი — 165₁₂ 292₁₉ 326₃₃ 327₆ 534₃₉
 535₉ 545₁₀ 602₃ 633₂₀ 640₁₇
 604₂₀ 752₃
 შხამიანის წამალი — 668₃₂

ნ

ნაელექი — 330₁
 ნალღუბა — 382₂₄ 387₁₆
 ნამიყი — 526₁₂
 ნამიჩი — 166₆ 170₄₀ 235₂₆ 236₁₃ 236₂₇
 366₃₁ 366₃₅ 368₂₂ 370₄₀ 380₃₀ 381₂₃
 381₂₇ 382₂₃ 382₃₅ 383₁₈ 385₃₈ 386₅
 386₃₈ 389₂₆ 390₄₀ 491₄ 400₂₇ 415₁₂
 416₂₄ 416₃₅ 417₁₅ 441₃₇ 450₂₂ 450₂₃
 453₁₂ 454₃ 456₃₀ 477₁₆ 478₂₁ 532₃₃
 532₃₃ 541₁₉ 544₈ 545₃₃ 560₁₆ 659₃₈
 689₅ 728₃ 787₂ 789₄
 ნამიჩის გურკა — 579₂₉ 691₁₄
 ნამიჩი ყანაბი — 170₂₁
 ნამიჩის წყალი — 307₂₃
 ნამიჩი წითელი — 279₃₁ 294₉ 310₃₀
 319₃₀
 ნამნიუკი — 787₃₀ 787₃₈
 (ჩასაწვეთებელი საშუალება) — 387₁₆
 ჩალუნდარი — 381₂₁ 387₁₈ 416₁₇
 ჩაყადრისა ფურცელი — 252₂₅
 ჩინი — 555₃₈
 ჩინური სარკე — 324₁₆
 ჩიტი — 367₃₃
 ჩიტის ენა — 257₂₂
 ჩიტის ტუჩი — 280₂₉
 ჩილი — 129₃₆
 ჩუქლან — 258₁₂
 ჩქიფი — 359₃₃

ო

ცაგახობია — 257₈
 ცერეცო — 169₁₇ 210₆ 224₅ 247₃₆ 248₂₉
 250₈ 255₃ 272₅ 275₃₅ 275₄₁ 283₁₀
 285₁₇ 289₃₂ 295₁₈ 317₃₅ 324₄ 344₁₅
 358₃₆ 382₁₄ 386₃₀ 387₂₀ 785₆ 790₂₇
 ცერეცო — 509₂₇ 525₄₀ 546₂₃ 547₂ 635₁₈
 641₁ 644₃₄ 665₂₈ 679₂₃ 680₁₄ 683₄₁
 690₁₁ 690₂₉ 718₁ 718₁₂ 718₁₃ 724₁₉

724₃₀ 726₂₉ 726₃₆ 767₇
 ცერეცოს აფშარჯი — 573₂₀
 ცერეცოს ზეთი — 547₇ 550₈
 ცერეცოს თესლი — 97₃₃ 100₁₄ 102₂₅
 122₃₉ 136₁₆ 433₉ 439₂₂ 448₄ 462₃
 510₁ 510₂₉ 546₉ 574₃₀ 583₁₈ 585₃₁
 586₅ 586₅ 583₂₉ 592₂ 628₂₅ 694₁₅
 ცერეცოს ნაცარი — 603₂₈
 ცერეცოს ღერი — 667₂₃ 683₄₁
 ცერეცოს ძირი — 122₃₉ 276₃₄
 ცერეცოს წყალი — 123₃₅ 128₃₅ 443₁₈
 443₂₄ 443₂₈ 443₃₉ 524₂ 525₃₀ 558₃₄
 584₄ 585₂₃ 585₂₉ 593₂₃ 599₂₈ 641₂₃
 641₂₆ 641₂₇ 655₄₀ 667₃₃ 668₄ 679₂₂
 ცერეცო — 165₁ 364₉ 364₁₀ 378₁₈ 380₁₂
 380₂₂ 382₃₄ 385₂₃ 401₂₇ 471₁₉ 467₆
 ცერეცის წუენი — 612₂₁
 ცეცხლი — 70₁₅ 70₁₇ 218₂₂ 220₄
 ცვილი — 211₁ 360₃₀ 361₁₃
 ცივი წყალი (დილით) — 557₂₉ 638₃₈
 ცილა (კუერცის) — 769₂₂
 ცმახი — 259₃
 ცმელი — 447₂₀ 509₁₅ 753₄ 753₇ 753₂₉
 755₃ 755₂₇ 758₂₅ 761₄
 ცრემლი — 136₂₈ 154₁₂
 ცუილი || ცვილი || ცუილი ყუთიელი —
 189₁₇ 199₂₈ 200₁₃ 200₂₆ 200₂₉ 201₃
 201₁₇ 201₃₂ 201₃₄ 205₃₂ 209₃ 209₁₁
 211₁ 211₁₅ 213₁₄ 302₃₀ 304₂ 325₁₇
 336₃₁ 367₄₁ 384₁₇ 384₁₉ 385₂₅ 385₂₇
 387₂₆ 413₂ 413₄ 417₃₉ 417₄₀ 445₂₅
 445₃₃ 446₂₅ 446₃₇ 447₈ 447₁₇ 447₁₉
 477₂ 489₃₂ 496₁₆ 496₁₈ 500₇ 508₁₇
 508₂₁ 508₃₄ 509₂ 509₉ 509₁₄ 509₂₆
 509₃₄ 510₇ 510₂₁ 511₅ 511₁₈ 511₂₃
 516₁₇.
 ცუილი || ცვილი — 527₂ 546₃₁ 547₂₄
 548₃₁ 548₃₈ 549₃ 549₈ 549₁₅ 568₂₂
 612₆ 623₁₄ 624₁₉ 631₃₀ 634₂₅ 635₄
 636₂₇ 640₉ 646₃₆ 648₄ 648₁₈ 648₃₆
 652₃₆ 664₁ 664₁₆ 664₂₅ 664₂₆ 664₃₂
 685₁₈ 692₁₄ 765₆ 780₃₆ 782₈
 ცუილი გომიზი — 643₃₈
 ცუილის ზეთი — 684₂₅
 ცუილი ყუთიელი — 611₄₀
 ცხამი, ცხამი — 626₁₂ 626₁₈
 ცხენის მჩორე — 734₆
 ცხენის ნაგლედი — 344₁₁
 ცხენის კორცი — 767₉

ცხერის ერბო — 451₂₆
 ცხერის ცემა — 197₂₈ 364₂₇
 ცხერის ლედი — 623₂₃
 ცხმატ[ა]გი — 626₂ 626₆
 ცხრათა ძმათა სისხლი — 691₁₂ 692₇
 ცხრთინის ხილი — 254₉
 ცხუარი — 270₃₆ 271₂ 271₁₇ 271₃₀ 271₃₁
 271₃₇ 751₂₄
 ცხუირთა საცხებელი — 292₁₅
 ცხუირთა წვეთა (წამალის) — 666₁₅
 666₃₄ 741₃₂
 ცხური — 78₁₀ 80₇ 247₆ 265₂₂ 266₂₇
 268₃₉ 269₁ 269₇ 448₅ 453₄₀ 453₄₂
 785₁ 785₃
 ცხურის ბუშტი — 328₃₆
 ცხურის კორკლი — 302₂₁ 624₁₉
 ცხურის ნალევი — 341₁₅ 623₄
 ცხურის რძე — 246₁₄ 250₂₁ 666₅ 667₁₅
 ცხურის ქონი — 631₂₈
 ცხურის კორცი — 381₃₉ 413₂₃ 451₁₅
 463₆

d

ძაგახოტი — 99₄₁
 ძალი მადნობელი — 615₂₂ 616₄₀
 ძალი მომქცეველი — 615₂₈
 ძარვისა — 213₁₀ 213₃₂
 ძარღვი — 122₁ 178₂₁ 212₃₄ 212₃₇ 218₁₉
 253₁ 265₁₀ 265₁₃ 265₁₈ 265₂₀ 265₂₅
 265₂₇ 265₂₉ 265₃₁ 266₃ 267₃ 268₅
 268₆ 381₂ 458₃ 458₁₅ 458₁₉ 458₂₃
 458₂₁ 458₂₅ 458₂₆ 460₂₃ 460₃₁ 460₃₂
 476₂ 476₇ 480₁₂ 480₁₃ 480₂₈ 480₃₇
 483₅ 483₇ 483₁₇ 483₁₈ 483₂₀ 483₂₂
 483₃₄ 484₁₆ 484₂₃ 484₂₉ 484₃₂ 485₁₀
 485₁₂ 485₂₅ 486₂ 486₂₁ 486₂₈ 487₁
 487₉ 487₃₇ 495₄
 ძარღვი ბასალიკე — 498₉
 ძარღვის თავი — 266₂₀
 ძარღვი კათოლიკე — 303₃₄
 ძარღვის განავალი — 230₆ 619₂ 620₂₄
 653₂₄
 ძარღვის ენა — 345₂₀
 ძარღვის ლეკვი — 202₃₁
 ძარღვის სპეტი — 585₃₇
 ძარღვის ფსელი — 782₂₂
 ძარღვის ყურძენას წყალი || ძარღვის
 ყურძენა — 85₇ 156₅ 179₁₃ 181₂₄

183₁₃ 214₁₁ 294₃ 295₅ 313₂₁ 379₃₁
 468₂₁ 471₂₃ 471₂₄ 476₃₀ 719₃₀ 736₂₄
 ძერანას ფურ||ან[ი]ს ფურკელი — 522₁₄
 ძერის ნაღელი — 340₁₇
 ძერნტალუნტანგ — 257₁₀
 ძეწი — 254₃₀ 396₃₁ 713₃
 ძიგუინი — 524₃₁
 ძივთი — 209₂ 413₁ 413₄ 547₂₄ 548₃₁

732₄ 743₈ 781₅
 ძირა — 214₆ 416₄₀ 427₄ 432₁₇ 432₃₃
 436₂₉ 439₆ 442₂₈ 445₂ 447₁₅ 506₃
 508₃₉ 524₁₁ 525₁₇ 532₃₉ 576₂₇ 572₁₃
 572₂₅ 573₈ 574₃₁ 588₂₇ 602₃₃ 603₂₈
 614₂₇ 686₃₈ 687₇ 690₂₁ 780₃₅

ძირარა — 446₅
 ძირას გუარიშნი — 687₃₃
 ძირასა ლერწამი — 117₃ 134₁₃

ძირა ქირმენი || ზირა ქირმანი || ქიარა
 ქირმენი — 97₃₃ 98₂₀ 101₁₇ 128₃₂
 140₆ 140₁₉ 146₁₄ 177₃₂ 373₂₁ 380₃₃
 428₈ 434₃ 437₁ 437₁₀ 438₃₂ 441₂₉
 442₂₀ 443₂ 450₁₇ 453₂₅ 454₂₅ 455₁₁
 461₃₉ 471₁₈ 501₁₃ 583₃ 683₃₅

ძირთაფლი || ძირტკილა — 106₂₆ 107₁₇
 109₁₂ 109₂₈ 116₅ 124₃₀ 127₃₆ 167₁₉
 171₁₃ 172₆ 173₂₃ 181₃₂ 183₂₇ 184₅
 187₁₁ 188₅ 188₁₄ 188₁₃ 188₂₈ 188₂₉
 189₂₃ 190₃₅ 196₂₃ 193₁₀ 196₁₄ 279₂₆
 310₂ 365₃₄ 386₃₉ 387₄₀ 476₃₈ 477₁₆
 477₂₃ 477₂₆ 477₄₀ 478₁₉ 491₁₂ 506₄₁
 527₁₅ 706₁₈ 708₃₁

ძირ თაფლის რუბი — 709₁
 ძირთაფლას ძირი — 709₂₈ 718₃₃
 ძირის ქერქი (ძირასი) — 503₁₀

ძირის წყალი — 610₁₅
 ძილი — 88₃₀ 198₂₀
 ძმათა სისხლი — 374₂₃ 372₁₅ 379₅ 637₃₉

648₂₇ 650₅ 650₃₉ 782₃
 ძმარი — 127₂₀ 130₁₉ 140₁₉ 163₁₇ 163₃₉
 165₂₀ 194₇ 197₁₂ 197₂₀ 197₂₅ 198₂₇
 202₆ 202₂₅ 202₂₅ 205₂₃ 208₁₀ 208₂₃
 210₉ 210₁₆ 210₂₂ 211₂₇ 211₃₄ 222₆
 222₁₀ 222₁₂ 222₃₅ 223₁ 223₉ 223₂₀
 223₂₈ 224₁ 224₃ 224₃ 224₁₃ 225₁₀
 225₁₃ 225₁₅ 232₃₁ 238₃ 238₃₅ 248₃₈
 249₃₆ 251₃₀ 253₃ 253₅ 273₂₃ 274₁₃
 277₃₁ 277₃₉ 278₂₅ 278₃₉ 280₁₃ 281₂₀
 281₃₁ 283₃₈ 284₂ 285₄ 286₁₇ 286₃₀
 286₃₅ 287₃₂ 288₂ 294₂₀ 294₂₅ 295₁₇

295₁₉ 295₂₀ 300₃₁ 301₃₇ 301₉ 301₄₁
 302₅ 302₆ 308₈ 302₁₀
 ძმარი — 302₁₁ 302₁₃ 302₁₄ 302₁₅ 302₁₇
 302₁₃ 302₁₉ 302₂₀ 302₂₂ 303₄ 303₁₀
 304₁₁ 304₁₆ 304₂₈ 313₁ 313₁₉ 314₃₀
 315₁₅ 315₂₃ 315₂₇ 316₉ 318₃₄ 319₁₅
 320₂ 320₁₀ 320₂₂ 320₃₅ 320₃₇ 321₄
 324₃₄ 328₂₁ 333₂₈ 338₁₀ 357₉ 357₁₃
 357₃₇ 358₆ 359₃₉ 360₁₈ 360₃₇ 361₃
 361₁₂ 361₃₇ 362₆ 362₂₄ 362₂₅ 365₃₀
 365₃₄ 366₂₅ 366₂₆ 369₁₇ 369₃₄ 369₃₈
 370₈ 370₁₄ 370₂₅ 370₂₇ 371₃ 371₄
 371₃₀ 372₁₄ 372₁₈ 372₃₃ 372₃₈ 373₁₁
 373₁₅ 373₂₄ 373₃₁

ძმარი — 433₁₇ 438₁₂ 439₂₄ 439₂₅ 440₁₃
 444₂₃ 446₁₃ 446₁₉ 453₂₉ 454₃₀ 456₃
 464₄₀ 465₂₂ 466₆ 466₂₈ 473₁₃ 489₁₉
 491₂₃

ძმარი — 520₂₆ 521₁₃ 521₃₃ 522₁₄ 523₃
 523₃₆ 523₃₈ 524₁₀ 526₂₇ 532₃₅ 533₂
 535₁₁ 535₃₈ 536₅ 540₃₀ 540₃₂ 541₃₆
 542₂₁ 542₅ 542₂₉ 542₃₅ 543₃ 543₂₁
 544₃₃ 545₁₇ 545₂₂ 545₂₈ 545₃₄ 545₃₇
 546₂ 546₇ 546₁₁ 546₁₈ 546₂₈ 547₅
 547₁₂ 547₁₃ 547₂₈ 547₃₆ 548₅ 548₃
 548₁₃

ძმარი — 548₁₈ 548₃₄ 549₂₂ 549₂₅ 549₃₈
 550₅ 550₁₁ 550₁₅ 556₂₀ 557₃₅ 559₁₁
 559₁₃ 559₂₁ 560₁₇ 565₁₆ 572₁₃ 572₂₅
 573₃₈ 574₁₅ 576₁₆ 576₃₆ 586₃₆ 587₃₃
 588₉ 590₁₇ 591₉ 591₂₆ 600₂₆ 605₃₀
 617₃₄ 618₇ 618₁₅ 618₁₇ 618₂₁ 681₂₃
 619₄

ძმარი — 619₁₁ 619₃₆ 620₁ 620₅ 620₈
 620₁₀ 620₁₁ 620₁₂ 620₁₃ 620₁₆ 620₁₃
 620₂₂ 620₂₅ 620₂₆ 620₃₄ 621₁₀ 621₂₇
 621₃₃ 621₃₈ 622₁₄ 622₁₈ 622₂₆ 623₂₀
 623₂₈ 625₁₆ 626₄ 626₁₉ 626₂₃ 626₂₅
 628₃₆ 630₁₈ 630₃₂ 630₃₈ 636₇ 636₉
 636₂₇ 633₃₃ 640₃₂ 640₃₅

641₇ 641₂₂ 643₃₈ 647₁ 647₃₇ 649₁₂
 650₁₆ 654₁ 654₁₀ 661₂₅ 666₁₅ 666₂₉
 667₂₆ 667₂₈ 668₁₂ 668₂₈ 668₃₄ 672₃₆
 673₅ 674₁₈ 683₃₅ 685₁ 691₉ 691₁₅
 693₂₇ 693₂₉ 693₃₃ 695₃₃ 713₁₆ 713₃₄
 714₇ 715₂₁ 729₁₈ 730₄ 732₁₂ 742₃₅

ძმარი — 743₄ 751₃₄ 752₁₉ 752₂₆ 755₁₈
 755₂₀ 755₃₆ 756₁₉ 759₁₈ 762₃₇ 764₃₁
 765₂₀ 765₂₂ 766₁₂ 766₃₁ 766₃₅ 767₂₄

768₂₂ 770₁ 770₁₃ 770₂₀ 770₃₃ 787₃₇
 787₃₈ 788₁₅ 789₂₂ 789₃₆
 ქმარის თესლი — 570₁₂
 ქმარის მთხლე — 549₁₇
 ქმარის მკევა — 197₁₅
 ძონწალიცა — 258₃₂
 ძოწი (ხე არს) — 780₁₃
 ძროხის ნავლეი — 290₄₀ 304₂₅ 318₉
 359₁₆
 ძელი — 264₃₂ 264₃₃
 ძელეების ტუინი — 768₃₈
 ძლიმელი — 255₈
 ძეძე — 477₄ 479₂₅

წ

წაბლი — 566₁₈ 566₃₅
 წაგზოტი — 256₁
 წამალი ანთირა (ერგების ტყეილისა ყო-
 ისა და ხუნაყსა) — 397₁₃
 წამალი ასკილაკედოს — 506₂₀
 წამალი ატრაფტიკონი — 353₂₄
 წამალი ასფალფადისისა — 573₂₃
 წამალი ახლა კბენილისა — 673₃
 წამალი ბარმატკიკონი — 353₁₅
 წამალი გასახსნელი — 157₁₅ 158₁₁ 159₄
 159₁₉ 159₃₀ 160₁₁
 წამალი გასახსნელი ქუნჯითისა — 159₈
 წამალი დუქ(ა)რტი — 603₂₁
 წამალი, ერგების ტილსა და წილსა —
 230₁₉
 წამალი ზ[ა]მასტის — 521₂₉
 წამალი თუალისა ჩასახსნელი — 353₃
 353₁₄ 354₂
 წამალი (კაცისა მამაცობისა) — 696₁₆
 წამალი თუ სტომაქშიგან ძარღვი გაწყუ-
 ედილიყოს — 418₁₃
 წამალი ისკილი — 525₃
 (წამალი კბილის გასამაგრებელი) —
 398₂₅
 წამალნი კეთრისანი — 784₁₅
 წამალი კუჭუმბრით — 668₁₃
 წამალნი ძეძუს ტყეილისა — 674₂₇
 წამალი მარგებელი თაქუსა შინა — 758₁₆
 წამალნი მედგრისანი — 781₁₃
 წამალი მეფისა საჭურჭლისა — 608₃₅
 610₁
 წამ[ა]ლნი ყრმის დავარდნისა საშოსა-
 გან — 683₁₁

წამალი მისრი — 350₃₄
 წამალი მძოვირისა (!) — 731₂₁
 წამალი ნაბოძვარი ღმრთისა — 98₁₁
 წამალი პირსა სადრგულეებელნი || მალ-
 და მალდა — 394₂₀
 წამალი რეევანდის — 503₃₄ 504₄
 წამალი, რომე ღუიძლი ღუინისაგან
 სტიოდეს — 642₃₁
 წამალნი, რომელთა (მ(ა)რთებთ კაცის
 მოკვლა — 664₂₆
 წამალი (რომელი) გამოიღებს ყმასა
 მკუდარსა მუცლისაგან — 695₆
 წამალი სარგო კირჩხიბთა, ცოფიანი
 ძაღლის ან ღრიანკალის ნაკბენისა—
 673₂₁ 673₃₁ 674₁₅
 წამლები, (სძეს უმატებს დედათა) —
 694₈ 694₁₄
 წამალ სადგუმებელი — 394₂₅ 394₃₅
 395₂ 335₈ 395₁₃ 395₁₇ 395₁₉ 395₂₄
 395₂₅ 395₃₂ 395₃₈
 წამალი საკუმეველი — 360₁ 361₁₅ 361₂₁
 წამალი სუმბული — 543₃₄
 წამალი სურთანისნი — 397₁₀
 წამალი უზიანო ამოღებისა — 641₁₃
 წამალი ფილიდილფონისა — 396₈ 396₂₃
 398₂₁
 წამალი ფირტუის — 390₃₈ 399₈
 წამალი ფრჩხილისათუის — 731₃₇
 წამალი ქარისათუის სტომაქსა შიგა —
 420₂₈
 წამალი ქარტლისა — 730₁₆ 730₃₅ 731₃
 731₁₅
 წამლები (ქუეშპრომთაგან პირუტყვთა-
 გან) — 668₃₉
 წამალი ქურისა, სარგო წყლისა ყუით-
 ლისათუის — 524₃
 წამალი ქუშტისა — 503₁₅
 წამალი ყოველთა საკლავთა — 732₁₃
 751₁₈ 755₂₀ 756₁₃
 წამალი ყურში შესაბოლებელი — 360₁
 წამალი შავი ნაღლისა — 160₁ 160₂
 წამალნი შავისა ძაღლისანი || თოლი-
 მოსი — 421₈
 წამალი წყლულიანი კირჩხიბისათუის —
 663₁
 წამალნი (წყლულისანი, მედგრისა და
 მჭდომისა) — 780₃₁
 წამალი წყურვილისა — 400₁₂
 წამალი ქიისათუის — 158₂

წამალი ხუნაყისა — 398₂
 წამალი ჯინტიანის — 503₂₆
 წამლები შესასუნთქნი — 366₂₇ 366₃₀
 წამლები წასასმელნი — 419₃₄ 419₄₁
 წარუბაქი — 341₃₀
 წახანელიქი — 256₂₀ 283₁₉ 315₃₁
 წელი — 250₃₆
 წელი (ოფოფის) — 757₂₆
 წელწული — 253₂₀
 წენგო — 734₃₆
 წენგოს წუენი — 734₃₂ 734₃₅
 წეროს ნაველი — 286₃₈ 323₁₇
 323₂₄ 327₆ 346₁₄
 წეროს კორცი — 769₃₉
 წმნ(ი) — 714₁₁
 წერქვა — 343₃₄
 წვიმის წყალი — 559₇
 (წერილი ნაწლავნი) — 70₃₁
 წიდა — 100₁₅ 372₂₃ 372₃₀
 წიდა სპილენძის (სპილენძის წიდა) —
 525₁₄ 526₂₂
 წითელი ამარტა — 732₃
 წითელი ანზარუთი — 781₁₈
 წითელი თხა — 268₁ 515₁₀
 წითელი თხის რძე — 515₁₄
 წითელი თხის ღუიძლი — 752₆
 წითელი ლობიოს წყალი — 725₂₉
 წითელი მალ(ა)მა ტყვიისა — 647₁₀
 წითელი ნაბადი — 651₂₄
 წითელი ნაველი — 81₁₂ 585₄ 620₃₇
 689₁₃ 784₁₉
 წითელი სანდალი — 203₃₂ 659₃₁
 წითელი ყუთავის კუდა — 622₃₅
 წითელი შაქარი — 255₄₀ 512₁₉ 515₁
 638₁
 წინოფარი — 239₇
 წირანი — 256₁₁ 274₁₆ 324₁₁
 წისქვილის ქვა — 365₂₉ 366₂₀
 წიფლის ზეთი — 359₁₀
 წიფლის ქერქი — 638₁₉ 640₂₃
 წიწმატი || წიწმატის თესლი — 164₄₁
 256₃₂ 295₁₇ 372₁₃ 466₈ 479₃₃ 589₃₅
 630₃₁
 წმინდა ცუილი — 369₂₃
 წნეაფე — 256₁₉
 წნეების თესლი — 136₃₈
 წნორი — 471₃₂ 491₁
 წნორის ფურცელი — 565₃₆
 წმუერი — 333₆

წოკიხარჩ — 256₉
 წრონის გული — 257₁₉
 წუერი — 220₅
 წუივი — 84₁
 წუნწუბა || წუნწუბა || წუნწუბა — 96₁₀
 102₂₈ 118₃₉ 121₁₇ 202₂₃ 349₃₈ 494₂₄
 510₆ 525₂₉ 535₂₁ 547₂₃ 549₉ 619₂
 695₈ 729₃₉ 789₂₅
 წუნწუბა ზღუისი — 116₅ 533₉
 წუნწუბა ყუთიელი — 95₃₂ 302₈ 303₁₆
 304₁₈ 308₃ 308₅ 323₃₀ 526₃₂ 533₄
 549₁₅ 618₃ 618₁₄ 618₁₉ 619₉
 წურბელა — 84₄₂ 85₄ 85₈ 285₂₇ 377₂₄
 377₂₈ 377₄₁ 672₃₉
 წურწუბა წითელი — 122₃₀
 წყალი — 70₁₆ 70₂₃ 212₁₈ 212₂₉ 212₂₆
 213₁₄ 214₁₀ 217₂ 217₂₃ 218₉ 218₂₁
 218₂₃ 218₂₇ 219₉ 219₁₀ 219₁₁ 219₁₂
 219₁₃ 219₁₄ 219₃₃ 220₁₆ 220₂₅ 220₅
 223₉ 223₁₁ 223₁₄ 223₂₈ 225₃₄ 226₉
 226₁₃ 226₂₁ 226₃₁ 226₃₃ 226₃₅ 226₅₇
 227₇ 227₂₁ 227₂₅ 228₉ 229₃₃ 230₅
 230₁₇ 231₁ 232₁₃ 232₁₄ 232₁₈ 232₃₁
 232₃₂ 232₃₃ 232₃₅ 232₃₈ 233₂ 233₈
 233₁₇ 234₁₃ 234₁₇ 236₁ 236₇ 237₁
 237₁₁ 240₂₃ 241₃₃ 242₁₇ 246₆ 246₁₆
 247₂₂ 247₂₈ 250₄₁ 251₇ 251₂₉ 253₃₄
 253₅ 267₈ 267₃₈ 268₂₁ 268₃₈ 270₃₄
 271₂ 271₃₆ 272₁₆ 272₂₂ 272₃₇ 746₂₀
 775₃₃
 წყალი აღუღებელი — 747₉
 წყალი გუბისა — 776₂₈
 წყალი ზღუისა — 776₁₂ 776₁₆
 წყალი თბილი — 776₂₅
 წყალი მლაშე — 776₁₂ 776₁₇
 წყალი შემგებარი — 747₁₂
 წყალი ცისა — 746₂₁
 წყალი წუმისა — 776₅
 წყალი ყუთიელი — 447₁₄
 წყალის წიწმატი — 256₂₉
 წყარო — 476₄₁
 წყლისა ქუიშა — 289₂₉
 წყლის პიტნა — 602₂₉ 724₃₈
 წყლის ტენცო — 161₁₅ 197₃₃
 წყლის ჰაქუნტელა — 256₂₈
 წყლის ჰაქუნტელის თესლი — 99₁₇ 634₃₈
 652₂₀ 788₁₁
 წყლის ხახვი — 547₃
 წყლტუი — 460₂₇ 460₃₅

კაბუტი — 144₆
კავკასი — 281₁₈ 319₃₀ 324₁₂ 363₁₂ 381₁₃
415₂₃ 415₃₃
კავკასია ხარშო — 270₃
კავკასია ჯენდი — 465₉
კაქუნტელი — 270₇ 270₃₂ 471₁₃ 471₁₆
489₁₉ 492₁ 492₁₈
კაქუნტელის თესლი — 388₂₄ 520₂₉ 652₃₅
კასტუ(ა)რი მარილი — 653₃₅
კაქუნტელის ნაწურ(ა)ვი წუენი — 536₆
589₁₇ 735₃
კაქუნტელის ფურცელი — 514₃₆ 547₄
549₂₅ 556₂₂ 558₃₂ 592₃₈ 621₉ 633₃₄
654₁₄ 662₂₀ 690₃₄ 714₂₇ 726₃₇ 732₂₉
732₃₉ 733₆ 734₃₅
კაქუნტელის ძირი — 280₁₉ 727₁₆
კაქუნტელის წყალი — 291₁ 302₃₂ 318₃
331₂₆
კაპორი — 391₄
კახური — 466₈
კერამი — 256₂₁
კერამის ზეთი — 288₇ 359₂₃
კიაცელა წითელი — 291₁₀
კინეველი — 760₁₉
კინტრის თესლი — 117₁₀ 118₃₇ 149₂₅
150₂₄ 151₃₃ 152₁₉
კიპი — 209₈ 220₃₃ 249₂₆ 491₃₈
კიპსა საცხებელი გასაცხნელი — 220₃₂
კიქა საგმო — 672₃₉
კუა — 247₁₄ 253₂ 264₂₁ 264₂₈ 264₂₉
265₂ 266₈ 457₂₉
კლიკები მოხარშული — 369₂₇ 379₂₀
379₂₂
კმინდაუტი — 254₂₁
კოპისრე — 617₃₇
კყურილი — 462₁₉

ბ

ბაბაზაია კორკოტა — 257₂₈
ბადირი — 321₂₀ 327₁₃
ბაელი — 743₅
ბაგარტი — 444₁₈ 532₂ 662₂₅
ბ(ა)ვ(ა)რტ(ი)ს თესლი 502₃₉
ბავარტის სახურეტელი — 660₇
ბავარტის ფურცელი — 662₂₅
ბავარტის წყალი — 665₃₁

ბავარტის ძირა — 258₁₃
ბავსი — 276₁₉
ბაზმიონი — 479₃
ბათიმი — 214₂ 225₃₂
ბათმის თესლი — 364₂₄
ბათუმის თესლი — 249₁₈
ბაიწალანი — 743₁₃
ბალევი მასოისანი — 419₁₈
ბალოლაგი || ხალილაგი — 101₃ 134₃₃
135₂₁ 135_{35, 36} 139₁₄ 140₁₀ 141₃₄
157₃ 162₁₉ 166_{22, 27} 168_{11, 19, 25, 31}
169₁ 176₃₅ 177₁₅ 179₂₀ 180_{11, 28} 181₅
183₈ 218₁₈ 218₄₁ 242₄ 242₃ 722₄₁
736₁₄
ხალილაგი ქაბული || ხალილაგი ჯა-
ბული — 137₁₅ 138₁₈ 161₂₉ 175₃₉
178₈ 241₂₀ 241₂₇
ხალი ქრთილისა — 605₃₀
ხალილაგი ყუითელი — 305₂₄ 522₂₂
ხალილაგი შავი — 132₂₉ 136₂₃ 136₃₆
137₂₉ 166₂₃ 179₁₀ 182₁₀ 293₂₃ 293₃₇
302₃₅ 303₂₇ 305₁₇ 305₃₄ 348₁ 349₃₁
351₂₈ 722₄₁ 723₂₆ 736₃
ხალილაგის წყალი — 721₅
ხალილაგი ჰინდო — 162₂₀
ხალიჩანი — 133₁₉ 137₁ 143₂₈ 150₇ 150₂₄
ხალისი მითკალი — 108₈ 141₁₆
ხამი || სქელი მალასი — 593₂₆ 737₃ 737₂₈
ხამირე — 256₁₅
ხ(ა)მიუღი (!) — 565₉
ხანდოკონი — 234₇ 430₂₂ 507₁₀ 507₃₇
508₇ 533₇ 603₃₀
ხანაზირა — 631₄ 631₅
ხარბაყა || ხარბაყი — 245₃₈ 251₁₅ 469₃₉
541₁₈ 790₁₀ 790₂₂
ხარბაყი შავი — 310₃₅ 312₉ 315₃₆ 316₄
318₂₉
ხაბურზაყი — 708₁₉
ხარბუზაყის თესლი — 123₂₀ 183₂₆ 184₄
184₁₈ 187₃₁ 194₁₂ 194₂₉ 194₃₀ 195₃₂
196₁₁ 705₃₈ 708₃₅ 709₂₁
ხარმბურზაყის წყალი — 708₁₂ 713₂₈
ხარბუაი თეთრი — 110₃₂
ხარღალი — 377₃₂ 388₁ 441₁₁ 556₂₂
625₂₆ 661₂₆ 748₁₇ 765₂₂
ხარღლის ზეთი — 325₈
ხარღლის ლობო — 625₂₈
ხარღალი ხაზმონი — 321₃ 325₈
ხარზარა — 245₃₅ 249₁₂ 249₁₄

ხარიკონი — 100₃₅ 294₃₉ 787₁₉
 ხარის ენა — 279
 ხარის სკორე — 631₃₀
 ხარის ქონი — 637₁₂
 ხარის ძირა — 119₂₃ 115₁₆ 156₉ 299₄
 301₃₈ 317₃ 326₁₈ 626₂₅ 737₂₀ 737₁₆
 ხარის ძირა თეთრი — 157₉
 ხარის ძირი მწუანე — 618₂₄
 ხარის ძირი ყუთიელი — 618₂₄
 ხარის ძირა შავი — 154₂₇ 157₉ 618₂₄
 ხარნუ ბაშაყე აფიონი — 185₂₅
 ხარნუბი — 473₁₀ 591₄
 ხარნუბის დუბედი || იამბუთი — 572₁₇
 ხარნუოჩი — ნაბატი — 383₃₁
 ხარნუშის ფურცელი — 674₁₀
 ხარტამი || კიაყელა — 395₂₄
 ხარტუტი — 376₁₁
 ხარშო — 401₁₈
 ხატმი — 170₃₉ 203₄ 203₁₄ 210₃₇ 211₁₁
 211₂₅ 213_{10,11} 213₃₃ 214_{5,8} 220₂₄
 272₃₅ 275₁₈ 287₃₄ 315₂₁ 318₁ 318₁₉
 325₁₆ 327₁₉ 332₉ 356₁₁ 378₁₄ 414₁
 443₁₉ 456₃₈ 469₂₂ 471₁₄ 473₁₆ 473₂₄
 476₃₀ 527₂₆ 533₂₉ 545₆ 611₃₈ 627₁₈
 636₂₃ 712₂₉ 714₄ 732₂₃ 734₁₈ 742₁₂
 ხატმის ვარდი — 170₁₉
 ხატმის თესლი — 171₁₅ 172₁₂ 203₂₄
 708₃₂
 ხატმის ფქუილი — 379₈₉
 ხატმის წუენი — 85₃₄ 733₁₈ 733₃₆
 ხაში წამალი — 254₁₂
 ხაშხაში — 99₂₈ 102₂₀ 110₃₁ 115₂₉ 237₂₂
 268₁ 272₃₅ 273₃₈ 281₂₂ 312₃₁ 362₃₃
 363₁ 363₃₈ 364₃₈ 364₃₉ 365₂ 365_{8,35}
 368₃₉ 378_{35,37} 386₂₃ 388₁₅ 391₁₄
 456₃₁ 476₂₃ 638₂₈
 ხაშხაშის ბუდე — 516₁₃
 ხაშხაშის გომიზი — 513₃₃
 ხაშხაში თეთრი — 185₂₄ 291₁ 709₂
 ხაშხაშის თესლი — 181₃₇ 191₃₃ 192₁₁
 194₁₂ 281₂₂ 556₉ 559₃₅ 561₁ 621₃₅
 ხაშხაშის ფურცელი — 713₈
 ხაშხაშის ქერტი — 627₃₆ 712₁₄
 ხაშხაში შავი — 709₂
 ხაშხაშის შარაბი — 237₁₈ 557₂₉
 ხაჩაფატი — 256₅
 ხაზა — 465₁₅ 478₇
 ხაზი — 164₄₁ 223₁ 300₂₈ 302₆ 314₅
 340₁₉ 359₇ 361₉ 369₃₀ 377₃₆ 384₁₈

385₂₈ 401₃ 427₁ 477₃ 666₇ 729₂₈
 766₂₅ 789₂
 ხაზუის თესლი — 99₃₉ 151₃₁ 152_{18,29,30,31}
 ხაზუის წყალი — 289₁ 755₂₅ 789₂
 ხბოს ნაგვდელი — 340₃₄
 ხბოს წუივის ტუინი — 275₃₁
 ხეარა შამბარისა || ხეარავი შამბარი —
 162₂₂ 214₂₈ 723₃₄
 ხევარტი — 619₁₈
 ხელინჯანი — 402₁₁
 ხელსაფქვაკი — 361₃₇
 ხენდრო — 205₃₁
 ხეშევი — ტბის ლოფოთქინი — 344₂₇
 ხეარა — შამბარი — 723₁₈
 ხეელის წამალი — (ნედლი ხეელა ძუე-
 ლისა) 544₁₃ 502₃ 544₁
 ხეელური დაღნი — 256₁₈
 ხიარი შამბარი — 168₁₇ 170₄ 235₁₈
 236_{13,29} 256₁₆ 268₂₄ 276₁₈ 272₂₇
 281₁ 284₁₅ 298₂₅ 311₂₄ 328₈ 356₃₇
 364₂₄ 368₂₆ 375₃ 375_{7,10,34} 378_{11,15}
 380₁₀ 382₃₁ 383₂₁ 386₉ 389₂₇ 393₁₄
 394₁₀ 411₅ 411₁₃ 411₁₁ 416₄ 416₆
 419₃₃ 450₁₈ 454₂₃ 470₈ 478₂₅ 495₁₉
 495₂₄ 514₁₂ 522₁ 560₃₃ 584₃₉ 584₄₀
 585₁₁ 633₂₄ 633₂₆ 633₂₈ 710₅ 711₂₈
 714₄₀ 715₃₂ 721₃ 728₁₇ 729₆ 736₁₉
 ხიარშამბარის გული — 565₂₄
 ხიარ-შამბარის მატბუხი — 659₃₇ 689₅
 ხიარ-შამბარის წყალი — 600₁₀ 609₃₈
 684₈ 688₃₁ 688₃₃
 ხიარის ზეთი — 734₂₁
 ხიარის თესლი — 628₂₄
 ხიბილიკი — 176₂ 176₁₁
 ხიერი ბადრანგი — 369₁₉
 ხილთა წყალი — 282₂₄ 284_{1,2,8,4,10}
 621₂₂
 ხინგმოლი — 256₃₁
 ხირაბაკი თეთრი — 737₂₀
 ხირაბაკი შავი — 737₁₆
 ხირვისი — 95₃₁
 ხირვის თესლი — 118₃₇ 680₄
 ხირვა სურნელი — 423₂₉
 ხირვის ძირი — 582₂₈
 ხირვეს ზეთი || ხირვის ზეთი — 167₈
 167₃₂ 219₁₃ 302₄ 496₃ 411₁₃ 411₁₈
 582₂₂ 582₄ 585₁₀ 585₂₃ 610₁₅ 680₅
 683₉ 683₁₈ 684₂₆ 690₁₆ 733₂ 733₇
 734₁₂ 790₅ 790₃₈

ჭორობი — 298³⁷ 298³⁷ 407³⁹ 415⁴ 415²⁴ 415³¹
417¹³ 489²²
წორი — 457³⁵
კრილი — 306¹⁸ 500¹⁹ 576¹⁴ 600¹³ 631²⁵
კურთხი — 415²⁵

ჯ

ჯაბლანგი — 456⁴⁰
ჯაბლანხას თესლი — 119¹
ჯაბლაჰანგი — 245³⁷ 251¹⁴
ჯაბლი — 443³⁸
ჯაბლანგი — 165²⁰ 165²⁴
ჯაბა — 507¹ 507³⁹ 545²⁷ 603¹² 660³⁹
743²²

ჯადვარამასებრი — 745²⁹
ჯადვარი — 667⁹
ჯადას წყალი — 96³⁵
ჯავახალა — 744⁷
ჯავახი მასილი || ჯაუზიმასილი — 245³¹
247¹³

ჯავარი — 778²⁶
ჯავეშირი || ჯუავეშირი — 93³⁹ 94² 97²¹
98²⁵ 101²¹ 154³⁴ 155¹⁸ 177⁵ 178²⁶
179²⁹ 317³⁹ 321⁵ 322³⁶ 322³⁸ 323³¹
326²⁰ 327⁷ 445²⁹ 445³² 447¹⁵ 461²⁸
462² 495²⁷ 495²⁹ 511¹⁹ 522²⁷ 522²³
523⁹ 527¹ 527¹¹ 545⁵ 545¹⁰ 545²⁶
547¹⁰ 547²² 548⁴⁰ 583²⁸ 585¹⁵ 635⁹
635³⁰ 636²⁴ 636³² 647¹² 647³⁵ 664²³
668²¹ 670³⁶ 673¹⁷ 684¹⁹ 686³⁵ 695⁷
695¹⁰ 732¹ 789³⁹

ჯავეშირის ძირი — 506²⁵
ჯაეზალა — 443²⁷
ჯაეზასარი — 194²⁷ 199²⁹
ჯაეზი — 101¹³ 111²³ 470³³ 479⁷ 589⁹
696³

ჯაეზი ბუა || ჯაეზაბოვა || ჯაეზაბოვრა —
98¹⁶ 101¹¹ 122³² 129¹⁵ 141¹⁴ 143²⁷
145¹ 150³⁶ 153^{27.39} 215³² 234^{1.16}
243³⁵ 257²¹ 309³⁰ 312¹⁵ 324¹³ 374¹¹
434⁵ 435¹⁷ 448³² 462²⁶ 683³³

ჯაეზი მახავი — 746¹⁸
ჯაეზიკა გომიზი — 255³⁹
ჯაენაქადი — თეთრი ლეღვი — 749²¹
ჯაეშირი ქამაფეტოსი — 118⁹
(ჯაეშირის) ხის რტო — 732¹
ჯაზიარყი — 165²²
ჯაზითა — 101¹³
ჯაინდი — 122³²

ჯალბანა || ჯახვარა — 118⁵ 341¹ 347²³
357¹⁵ 368⁶

ჯანგარი — 618²³
ჯანგი — 521³⁵
ჯანგინა რკინა — 653³
ჯანგა -- არს სომხურად მარგნის რკინა
748⁹ 787¹⁰

ჯანგალი — 129¹⁶
ჯანტიანე || ჯანტიანე — 95²² 97²² 105⁷
105¹⁸ 106²⁵ 107¹⁶ 153¹⁷ 502¹⁵ 503²⁹
506¹ 506²³ 507¹⁹ 507⁴¹ 533²⁹ 602³⁰
603¹⁴ 614²⁸ 673²⁴ 673⁴⁰ 674¹⁷ 741¹⁶
ჯანტიანე ბერძენი — 102³⁸ 114²³ 116⁶
116²¹ 118⁹ 123¹ 154³⁶ 156¹¹ 173²
177²⁹ 614²⁶

ჯანოში (ქარი) — 77¹⁵ 89¹³
ჯანგილილიზ — 257²²
ჯარაოტი — 254¹⁸ 255⁷
ჯარაოტ ქალბანა — 257³⁶
ჯარახოტი ფარისიოშინი — 256⁴¹
ჯარაბათი — 336⁴⁰ 451¹⁹
ჯარბი გუელის შხამი — 307³⁴
ჯარჯარი || ჯარჯი — 206²⁰ 306¹⁸ 685²⁸
749³⁷

ჯარჯილის თესლი || ჯირჯირი თესლი —
118³⁷ 122³³ 136³⁸ 152¹⁷ 173²⁸ 439⁸
456³⁸ 734⁵

ჯარჯისტის წყალი || თიკა — 567³²
ჯარჯილის წყალი — 719⁹
ჯაშა — 523¹² 581³⁹
ჯაშტაგი — 505²³ 523²⁷ 524²⁹
ჯერნის თავი — 767³⁸
ჯითის ზეთი — 666²⁰
ჯილონდი — 215⁸
ჯინარა — 397³⁰
ჯინდინა — 102⁸ 788⁴⁰

ჯინჭრის თესლი — 95³¹ 499¹⁹ 603²⁷ 783³⁵
ჯინჭუელი — 622³⁸
ჯინჭუელისა ძურაი — 72²⁰
ჯიონტიანე — 93³²
ჯიხუის სისხლი — 358³⁹
ჯიპინდი — 228⁴⁰
ჯოგა — 152¹⁹
ჯოგაბიოვა — 101¹¹
ჯოგალკი — 218¹⁸
ჯონტიანი — 94³⁸
ჯორის ტყავი — 754¹¹
ჯორად || მაწუნი — 772⁷
ჯოჯოხუდრისა — 306⁶
ჯუბინი — 514³⁴
ჯულაბი — 99²² 165¹³ 196²² 268³³ 268³⁶
268³⁷ 276²³ 277⁴¹ 312³² 369²⁶ 370⁶

378₉ 380₁₈ 21, 28 382₂₂ 37 383₁₂
 384₁₀ 13, 15, 18, 30 385₄₀ 388₈ 391₁₇ 416₂₃ 25
 417₃₂ 455₁₄ 455₃₂ 455₃₃ 463₂₄ 464₃₆
 477₃₉ 478₂₆ 513₅ 514₁₇ 560₃₇
 611₁₁, 20, 21 617₃₈ 639₆ 644₂₇ 715₅
 715₃₃ 718₂₁
 ჟულანარი || ჟულნარი — 108₁₁ 128₉
 185₂₃ 194₃₈ 208₃₃ 208₂₉ 255₄ 396₂
 397₆ 397₁₂ 397₂₆ 399₂₆ 400₇ 412₃₉
 497₁₃ 569₆ 569₂₁ 569₂₇ 569₃₄ 570₃
 570₁₇ 571₁₂ 572₃₆ 574₂₄ 663₂₁ 663₃₄
 691₁₀ 692₁₄ 694₃₁ 748₂₃
 ჟულანჯაბინი — 239₂₃ 240₃ 246₃₆ 717₅
 723₁₃ 727₁₅
 ჟუნდი — 271₁₇ 356₃₁ 357₃₃ 636₃₄
 ჟუნდი ბედასტარი — 94₁ 245₃₅ 348₃₂
 277₄₀ 559₁₉ 740₃
 ჟუნჯრუტი — 286₁₈
 ჟუპანდი — 114₁₅
 ჟუჯი — მჭური — 760₁₃
 ჯაკოტი — 256₂₉
 ჯღახოტი — 255₁₁

ბ

ბაბა || ბაბალისი — 437₃₂ 441₇
 აბალ მუკლი — 293₂₀
 ბაბალარი — 213₁₀
 ბაბატრაფა — 399₂₅
 ბაბი — 469₃₂ 469₃₃ 469₃₅
 ბაბლაპამი — 293₂₉
 ბაბი ახრებადნა — 294₃₂
 ბაბნილი — 100₃₈
 ბაენი — 161₃₁
 ბავთშნი — 186₂₃
 ბაზრანული ეკლის ხილი — 254₃₃
 ბაბუბი მაქი — 364₂₈
 ბაიფარიკონი — 744₁₀
 ბალბანი — 723₃₈
 ბალილა || ალილა — 470₆ 470₁₂ 470₁₃
 470₃₇
 ბამამა — 122₂₄ 117₈ 118₃₅ 125₃ 125₃₃
 126₃₀ 153₂₂ 199₃₀ 432₃₅ 469₂₄ 471₂₇
 473₁₆
 ბამლაჯი — 310₄ 736₁₁
 ბამო — 234₁₂
 ბამროსია — 719₃₃
 ბამყაის თესლი — 708₇
 ბანდალი — 302₁₁ 302₃₂ 524₄₁
 (ბანდალის) თესლი — 534₄₁
 ბანდლ[ი]ს ფურცელი — 536₁₂ 536₁₃

ბანჯარა (ძირი) — 307₂₇
 ბაუნეჟა — 257₁₉
 ბარბი — 99₃₇
 ბარიჯისონი — 745₃₆
 ბარმილის თესლი — 290₉
 ბარსი ანდარუ — 257₁
 ბარშიაონში — 256₄₁
 ბასქი — 317₃₅
 ბატატული — 257₂
 ბაქ — 245₃₇
 ბაჯრალ არმანი — 469₃₇ 470₁₇
 ბბანილ ლეღვიუნტი — 256₄₀
 ბბოკი — ბიტნა წყლის — 749₂₀
 ბებრა ლოაისა ძირი ასრ თივა კაცისა —
 748₁₄
 ბეზერმრე — 257₅
 ბელი || ბილი — 138₃₅ 231₃ 34 430₂₇ 433₂₂
 434₃₇ 435₁₂ 749₃₆
 ბეტრონ — 257₄
 ბზარყატუნ — 257₁₆
 ბზარკაჟერ — 257₉
 ბზლინჯარ — 257₁₅
 ბილაპი — 471₂₂
 ბიბაშაბი — ამიორი — 176₂₀
 ბილაგისი — 215₉
 ბილკი არს ევლური ხავრატი — 747₃₁
 ბილანა — 257₃
 ბიშნა — 101₁₉
 ბინა — 755₁₀
 ბინაბუს ლაბი — 473₂₁
 ბინდაკოკი — 152₁₆ 219₃₀
 ბინდი — 125₃ 218₁₅ 218₁₇ 219₅ 219₃₇ 33
 220₁₁ 311₁₃ 331₂₁ 335₁₂ 335₃₄ 719₃₆
 722₃₇
 ბინდიბეისა წყალი — 295₁₁
 ბინდიპენიუნდი — 255₂₃
 ბინდოური დანისკული — 711₄₁
 ბისით — 257₁₂
 ბისრიმი — 192₁₆
 ბოკნა — 734₁₇ 726₃₃ 737₃₀ 742₂₁ 750₁₉
 761₁₆
 ბოკნადოლო — 214₃₄
 ბოსონ — 257₁₀
 ბრინგან — 257₁₁
 ბრმალი || უძუარის თესლი — 744₂
 ბრნოე — 257₈
 ბრტეზ ჭარი — 257₁₄
 ბსაქი — 742₂₀
 ბსირა — 245₃₉

პტრსალონი — 257₇
 პუბაბი კიმპისა — 306₄
 პუბუკი || წყლის პიტნა — 535₁₈
 პუდი — 469₃₁ 472₃₈
 პუფუკასტი ღუესი — არს ვაცის წვე-
 რი — 748₃₇
 პულბა || პულაბი — 202₂₃ 293₂₄ 302₃₉
 306₇ 306₁₃
 პულდულდი — 116₇ 740₁₁

პულდულდიმაქი — 284₄ 287₁₃ 287₂₇
 292₃ 292₃₃ 293₁₇ 327₆ 349₁₂ 730₃₆
 პულუმის წყალი — 740₃₀
 პუმადის თესლი — 566₂₁
 პუმრა — 741₃₅ 741₃₉
 პ[უ]რდამპოს თესლი — 515₃₇
 პურფა — სპანძილის თესლი — 749₂₆
 პლბრა — 256₃₈
 პშა — 256₃₉

დაავადებათა საძიებელი

ა

(აბორტის საწინააღმდეგო საშ-ბა) — 104₃₂
 აგზნებულობა — 192₂₁
 ავი ნაკბენი — 461₂₅
 აგრამ — მარალ ქუელსა, რომე ფერდში-
 გან სიმსიენე გამოჩნდების) — 384₂₄
 ათაშფარი [მდიერა] — 621₃₉
 ამობოყინება — 789₁₈
 ანტრაფასისა ყურძენი — 80₃
 ასლოკინებდეს — 250₂₄
 ასოთა ტკივილი — 200₂₁
 ასოს წყლული — 550₃
 ასტიცეს — 783₅

ბ

(ბაგეების და კბილის დაავადება) —
 369₁₈ 369₃₂
 ბავასირი || ბოვასირი || ბუვასირი ||
 ბუასირი — 80₂₂ 81₂₃ 86₅ 99₃₂ 100₁₀
 101₃₆ 102₄ 103₁₉ 104₁₁ 111₃₂ 118₃₂
 119₃₂ 120₂₆ 132₁₅ 132₂₀ 135₁₄ 135₂₈
 136₁₇ 136₂₉ 137₁₀ 137₁₁ 139₁₂ 139₃₄
 140₁ 141₂₈ 141₂₉ 160₂₉ 160₃₁
 ბავასირის, ბოვასირის — 178₁₇ 178₂₁
 241₂₂ 329₂₀ 438₂₈ 438₃ 439₁₈ 439₁₉
 440₂₅ 440₃₅ 441₅ 442₁₈ 561₁₉ 568₁₁
 587₂₂ 587₂₅ 589₂₁ 618₃₀ 618₃₂ 685₂₂
 686₂₄ 736₅ 736₉ 736₂₉ 739₁₂ 741₁
 743₂₆ 751₁₅ 753₁₅ 761₂₄ 788₇
 ბავშვთა დაავადება — 129₃₆ 130₈ 157₃₁
 ბაიზარა (თავის ტკივილი) — 279₁
 ბალდამი ნაწლევებში — 574₃₃
 ბალდამი — 640₃₈ 641₂₅
 ბალდამის სიმრავლე — 789₉
 ბარკალთა ტეზა — 80₂₇
 ბასილიკეს გახსნა — 385₃₁ 415₄₀ 543₁₅
 546₃₂ 559₃₄ 561₃₅ 612₃₁ 633₁₁ 688₁₅
 722₃₇

ბერვა — 133₁ 462₁₉
 ბნელა — 95₁₀ 459₃₂ 459₃₅ 459₃₈ 644₁₄
 ბოლმოსია (კუჭის დაავადება) — 407₂₇
 ბოყინი — 454₂₄ 454₂₅ 454₂₈ 454₃₃ 454₃₈
 454₃₉ 455₁₁ 455₁₇ 640₃
 ბრაზიანი ძაღლის ნაკბენი — 102₃ 664₃₃
 ბრუ || ბრუსა სხმა — 80₈ 81₇ 95₂₀ 122₉
 176₁ 176₄ 176₁₂
 ბუგრი — 80₃ 228₈ 299₃₃ 345₂₁ 615₇
 615₃₈ 746₁₂
 ბურანი — 76₂₁ 34 35 39 40 86₁₁ 86₁₃ 86₂₈
 86₃₀, 31, 33, 34, 35, 39 87₂ 87₃ 87₇ 87₂₂
 ბუშტის (ქანთელის) ტკივილი — 104₁
 106₁₈ 107₃₀ 117₃ 124₈ 151₂₃ 154₁₅
 191₁₁ 194₉ 250₁₂ 390₆ 606₅
 ბუშტის ქვა — 103₅ 108₁₄ 113₃₂ 115₁₈
 122₁₃ 610₄₀ 739₁₀ 743₅ 762₁₂

გ

გამოსრული საგურკლე (სწორი ნაწლა-
 ვის გამოფარდნა) — 694₃₈
 განასკვა — 128₁₃
 განცოფება — 121₃₅ 123₃₈ 154₁₂
 გარდაქცევა — 750₈
 გარისი [სენი] — 621₁₉
 გარ[ი]საფა — შირინა — სურსილა —
 621₄
 გასივება — 478₁₀
 [გასივება] მუცლის — 783₄
 გასივება ფერკთა — 783₄
 [გასივება] წვიენის — 783₄
 გასუქება, (ცმელის გადიდება) — 661₁₄
 გაყუთილება — 463₁₀
 გაშეშება — 81₁₉
 გველის ნაკბენი — 668₃₀ 669₂₂ 754₃₁
 758₃₁ 759₂₆
 გიგმი კეთრი 80₃₂
 (გინეკოლოგიური დაავადება) — 132₅
 134₅ 154₁₉

გოინი || გუინი — 168₃₄ 508₂ 532₃₁
 533₁₀ 533₂₇ 535₃₄ 544₁ 617₂₀ 736₂₁
 738₂₈ 740₂₉
 გონჯი — 138₁₃ 267₄ 267₅ 306₁ 306₂₃
 გრძელი სნება — 437₂₁ 438₂₇
 გუამის გახსნილობა — 198₂₉
 გუამის დასწერილობა — 196₃₁
 გუამის ტკივილი — 572₂₃
 გუამისა ქარი — 136₈
 გუგათა და წამწამთათუის — 348₂₀
 გუერდის (გვერდის) ტკივილი — 99₈
 119₃₀ 120₄ 134₄ 390₅ 391₃ 446₂₃
 476₂₄ 477₁₅ 479₂₈ 478₃₀ 478₃₃ 479₂₇
 479₃₅ 593₃₃
 გუელისა და მელის სნება — 767₃₃
 გუელ ნაკბენი || გუელნაცემი — 93₁₄
 94₃₇ 99₁₄ 102₂ 120₁₁ 126₆ 130₁₄ 133₂₈
 133₃₁ 674₅ 752₃ 769₁₇ 772₂₅
 გულის ტკივილი — 105₄ 117₂₈ 119₃₉
 147₇ 154₁₁ 164₂₆ 181₃₀ 405₅ 406₁₇
 459₂₂ 459₂₅ 459₃₂ 460₆ 460₃₉ 461₃₄
 462₁₇ 462₃₀ 462₃₃ 463₇ 463₉ 463₂₁
 463₂₉ 463₃₅ 464₁₇ 465₂₉ 465₄ 466₂₉
 466₂₇ 467₃ 467₈ 468₄ 468₁₅ 468₂₄
 468₂₇ 469₅ 469₈ 469₂₇ 470₃ 471₄
 471₅ 471₁₂ 471₂₁ 474₁₆ 742₄ 742₅
 772₁₈ 772₂₁
 გულის სიმხუტრავლე — 266₃ 459₃₉ 460₁₁
 471₂₆
 გულის ნაფასი — 458₇ 460₁₃
 გულის საბურავის სიმსიენე — 459₂₈
 გულის სიგრძილე — 149₃₉
 გულის ურვა — 169₉
 გულის შალვა — 166₂₇
 გულის შეიწროება — 153₅
 გულის შეჭირვება — 147₂₅
 გულის ცემულობა ანუ გაპობილობა —
 459₂₇
 გულის ძგერა — 80₂₂ 81₄₀ 122₈ 141₃
 144_{25, 26} 147_{23, 25} 169₃₂ 222₂₅ 228₃₁
 232₂₈ 241₄ 243₄₁ 461₂ 461₁₉ 462₁₉
 462₃₂ 464₂ 467₄ 471₃₇ 474₁₇
 გულის წვა — 81₁₅ 472₅ 473₂₄ 473₂₆
 473₂₇
 გუნი — 81_{3, 4}
 გურგმა — 191₁₅

დ

დაბნედა — 405₁₁ 405₁₆ 405₃₉

დაბნობა [თირკმლის დაავადება] —
 598₅
 დაეარა (თირკმლის დაავადება) — 597₄₁
 დათუი სენი — 80₃₀
 დაკოდვა — 643₃ 646₃₉ 649₂₇ 650₂₈
 დალილა (სნება) — 729₂₁
 დამპალი სენი — 69₁₉
 დამკლობა უნდოდეს — 696₂₇
 დამწუარი — 158₁₂ 184₁₄ 646₇ 753₄
 დაყრუება — 81_{18, 20}
 დედაკაცს ოდეს წესი დააკლდეს — 690₂₇
 დიაცის დაწუელება — 712₁₆
 დამკლევება 187₂₅
 დოსინატრია || წყლული მუცელში, სი-
 სხლად ყვანა. — 567₁₃
 დუბელა — 80₁₅ 82₂ 134₅ 205₁₈ 445₂₃
 447₅ 447₃₀ 596₃₅ 664₂₂ 740₄₀
 დუბელი სტომაქისა — 200₃₄
 დუსანათხრია [სენი] — 560₂₀
 დუჟი — 378₂₈ 479₂₆

ე

(ელენთის დაავადება) — 426₃₇
 ენის გასიეება — 383₅ 385₃₂
 (ენის დაავადება) — 192₂₂ 479₂₄ 479₂₅
 593₄₀
 ენის დამძიმება — 154₁₉ 156₂₂ 176₈ 391₃₃
 ენისა მსხუიებელი — 714₂₀
 ენის სიმსიენე — 671₁ 715₃ 752₁₀
 ენის სისუსტე — 369₄
 ერკანასეს ტკივილი — 204₁₁

ვ

ვაეის მოწყუება || მოენება — 134₉
 139₂₁
 ვარამა || ვარამი (ფერდის სიმსიენესა
 ჰქუიან) — 245₃₇ 251₃ 384₈

ზ

ზამასტი || კელ-ფეკის გასიება — 81₃₈
 521₁₈ 743₃₉
 ზაფრის კურვება, ცხრო, სევდა. — 169₂₇
 227₁₇ 720₄
 ზიცი და შეკრულობა — 527₂₂
 ზურგის სნება — 167₇ 176₃₀ 176₃₂
 178_{20, 22} 180₇
 ზურგის ტკივილი — 142₁₂ 158₁₄ 442₁₆
 479₂₇ 523₂₇ 524₁₆ 588₂₃ 634₁₇ 636₃₂
 686₂₉ 740₂₇ 742₂₂ 755₇
 ზურგის ძუალი — 445₁₆ 445₁₇

ზურგის წყალი — 134₂₂ 135₃₄ 136₂₆ 459₂
 ზუფა || ზუფა — 255₂₉ 324₁₇ 366₃₇
 367₄ 382₁ 386₂₀ 387₈ 427₃ 427₂₁
 501₁₄ 744₂₄
 ზუფთი — 603₁₁

თ

თაბერუ — 155₃₀ 276₃₁ 282₂ 283₁₉ 283₂₅
 292₉
 თაგის გატეხა — 276₃₈
 თაგის სიმხურვალე — 165₃₈ 287₁
 თაგის ტკივილი — 80₁ 81₅ 82₆ 99₂ 99₄
 110₂₁ 117₃₅ 119₂₇ 119₃₃ 119₃₅ 126₃
 130₁₈ 142₁₅ 153₂₈ 153₂₉ 156₃₃ 162₂₂
 165₃₆ 166₁₄ 166₁₇ 168₆ 168₁₈ 168₁₉
 168₃₆ 171₃₅ 176₅ 176₂₂ 182₃₃ 198₂₉
 198₂₂ 211₂₀ 211₃₂ 226₁₇ 228₁₉ 266₁₇
 266₂₅ 269₁₁ 269₁₅ 269₂₅ 269₃₈ 270₂
 270₁₉ 270₂₁ 271₃ 271₃ 271₁₀ 271₁₄
 271₁₉ 272₁₀ 272₂₈ 274₃₇ 275₆ 276₃
 276₃₃ 277₂₈ 277₃₄ 278₄ 278₁₃ 278₂₂
 278₃₂ 279₁ 279₁₄ 280₁₉ 280₂₂ 280₂₆
 285₃₂ 286₁ 286₇ 286₁₀ 286₁₄ 286₁₈
 286₂₀ 286₂₂ 286₂₅ 286₂₉ 286₃₂ 286₃₆
 286₂₂ 286₂₅ 286₂₉ 286₃₂ 286₃₈ 290₂₉
 286₂₂ 286₂₅ 286₂₉ 286₃₂ 286₃₈ 290₂₉
 291₆ 291₂₅ 291₂₈ 291₃₁ 291₃₄ 291₃₆
 292₇ 292₄₀ 293₆ 293₁₅ 294₆ 295₃
 295₁₃ 332₁₂ 394₁₂ 394₁₃ 438₄ 448₅
 461₂₄ 461₃₄
 თაგის ტკივილი — 503₃ 686₂₉ 740₂₃ 742₂₆
 758₅ 758₂₃ 765₁₄ 773₂₈
 თაგის ტარაბუა ესხმოდეს — 247₂₆ 253₂
 თაგფრტი შემწუარი — 401₁₈ 767₃₈
 თაგქელი — 80₁₄ 82₆ 248₃₄ 271₁₀ 271₁₃
 274₂₂ 280₃₀ 312₂₁ 312₂₇ 313₉
 თეორისათვის (თვალის) — 348₁₀
 თელგმა — 722₁₈ 727₁₃ 729₂₈ 737₁₇ 737₂₀
 737₂₈ 737₃₄ 738₁ 738₉ 738₁₃ 738₂₁
 738₂₅ 739₁₃ 740₂ 740₂₈ 740₃₃ 740₃₇
 741₂₁ 741₄₁ 742₅ 742₇ 742₂₉ 742₃₂
 744₃ 744₂₄ 745₂₃ 747₃
 (თვალის დაავადება) — 117₃₇ 156₃₂ 353₆
 353₁₅ 353₃₃ 354₁ 354₃ 354₅ 354₂₇
 355₁₁
 (თვალის სინათლე) — 161₂₃ 182₃₄ 183₄
 თვალშიგა წყალი — 117₂₁
 თვალში ფეხილი — 738₁₉
 თვალთა კამბი — 153₅

თია — 630₃₃ 630₃₄ 631₂₂ 631₃₂
 თიაქარი — 103₂₄ 104₁₆ 105₆ 610₃₉
 თირკმელთა ტკივილი — 81₂₂ 96₃₈ 104₁
 106₁₄ 106₁₈ 107₂₇ 107₃₀ 115₈ 116₁₅
 118₃₃ 124₇ 142₁₂ 153₇ 154₁₅ 155₃₄
 501₂₇ 503₂₆ 544₁ 592₅ 593₃₃ 600₃₇
 599₁₀ 595₃₁ 599₂₄ 603₅ 603₂₃ 613₃₈
 742₂₂ 752₄ 761₁₇
 (თირკმლის დაავადება) — 117₃ 134₁₈
 134₂₀ 149₁₈ 151₂₁ 151₂₂ 167₇ 191₁₁
 194₁₈ 194₁₃ 243₂₅ 439₃₁ 597₃₁ 600₁
 600₁₆ 601₆ 601₃₁ 601₃₇ 603₃₃
 თირკმლის ტკივილის წამალი — 390₅
 430₂₅ 594₁₉ 603₅
 თირკმლის წყლული — 601₆ 601₃₇
 თირკმლის ქვა — 103₆ 113₂₂ 115₁₄ 115₁₈
 116₁₅ 122₁₃ 660₂₃ 742₁₅ 742₂₀
 თმათა გათეთრებულობა — 220₃
 თმის ამოვლენა (ამოყვანა) — 727₃₆
 733₃₈
 თმის განრყუნა, თმის ლეწი —
 295₂₇ 298₁₁
 თმის სიჭმისათვის — 733₁₂ 733₂₁ 733₂₈
 733₂₉ 733₃₄
 თმის ცვენა (ქაჩალი) — 730₁₉
 თულთა (დაკლებისათვის) — 344₁₁
 345₄ 345₇ 345₁₀ 348₃₁
 თულთა ცრემლდენისათვის || თულისა
 წყლის დენისათვის — 81₁₉ 339₁ 339₉
 347₂₈
 თულისა დაბნელება || თულის სიბნე-
 ლე — 164₃₇ 347₁₅ 355₉ 739₃₀ 740₁₄
 776₂₆
 თულის (კირჩხიბის) — 758₂₉
 თულის მტუერისათვის — 339₃₁ 340₃
 თულის მკამელი — 355₂₄
 თული ოფოფის — 757₂₄ 758₄ 758₅
 თულთა რიბელი — 81₁₅
 თულის სიმსივნე — 355₂₄
 თულის ტკივილი — 80₁₆ 81₁₄ 99₆ 176₂₂
 738₂₃ 751₃₀ 752₂₁ 755₁₃ 755₂₅ 788₃₆
 თულის ტეხა — 761₂₈
 თულის ქავილი — 81₁₇ 355₉ 355₁₂
 თულნი ყუითლად ესხნენ — 286₂
 თულშიგან ტილისა — 342₁₉
 თულში თეთრი — 757₃₃
 თულშიგა რომე თმა გამოვიდის — 337₁₂
 337₃₁ 338₂₆ 349₁₇ 349₂₆ 350₁
 თულშიგა რომე ჩაუვარდეს — 339₁₇

თხევა — 166₁₄ 166₁₈ 169₇ 169₉ 443₃₂

თხემის ტყვილი — 80₁₉

0

ილაუსი — 423₁₅ 585₂₁

იმგლივი — 338₂₂

ისალი || სისხლის ყვანა — 555₂₀ 557₃₃

560₇ 560₂₀ 561₁₉

ა

კათოლიკეს გახსნა — 305₃₀ 307₈ 498₁₀

კაეშანი — 708₁ 708₂

(კბილის დაავადება) 104₆ 370₂₂ 370₃₁

371₂₃ 371₂₄ 371₂₉ 372₈ 373₁₀ 373₁₃

373₂₀ 373₂₃ 373₃₆ 391₃₃ 394₂₁ 394₂₆

395₂₀ 426₃

(კბილის მორყევა) — 371₅ 371₈ 372₆

372₁₇ 372₂₀ 372₂₇ 373₂₈

კბილის ტყვილი || (კბილის კარიესი) —

80₄ 97₅ 99₇ 118₆ 119₃₅ 186₈ 371₂

372₃ 744₄ 755₁₄ 773₂₆

(კბილზე ჟანგის მოცილება) — 372₂₇

კბილის ჭია — 371₃₂ 743₁₆

კეთრი || კეთრიანი — 80₃₁ 138₁₃ 154₅

154₁₀ 181₁₆ 181₁₈ 217₂₂₉ 267₁ 299₁₅

304₃₃ 615₂ 616₂₅ 616₃₆ 618₁ 618₂₇

618₃₁ 619₃₄ 620₁₄ 620₁₇ 780₁₁ 782₁₉

784₂₅

კეფალის გახსნა — 290₂₃ 305₃₀

(კიდურთა დამბლა) — 155₁₀

კიდურების ორმოკლე — 138₁₅

კირჩხიბი — 663₁

კოლინჯი || ყოლინჯი — 811₂ 86₆

88₁₈ 96₅ 103₁₆ 104₁₁ 105₃ 105₄ 111₂₁

111₂₂ 111₂₈ 134₂ 169₇ 169₈ 180₃

195₁₃ 195₁₄ 214₂₉ 218₃₄ 253₁₀ 329₁₈

463₂₃ 577₁ 580₁₀ 582₁₇ 584₁ 584₃₂

585₁₉ 587₁₉ 691₂ 740₆ 740₂₈ 755₁₆

762₁₂ 772₃₈ 775₂₇ 776₂₅ 780₁₀

კოლინჯის ტყვილი — 118₃₄ 124₅ 135₂₈

153₇ 155₃₄ 156₂₁ 502₃₂ 587₄ 587₂₈

588₂₂ 592₄ 595₂₂

კოლინჯის ჭარი — 103₄ 113₁₁ 141₄ 142₉

142₁₁ 185₂₁

კორძნი — 82₅

კოჭის ძარღვის გახსნა — 307₉ 376₇

კუერცხის გული || კუერცხის გულისა

ნადეგლი — 70₁₈ 70₂₅ 71₂₁ 71₃₃ 71₃₅

71₄₀ 72₃ 72₆ 72₁₁ 73₈ 73₁₄ 73₂₈ 73₃₁

73₂₉ 73₃₄ 74₁₅ 74₁₉ 74₃₄ 74₃₇ 75₅

75₂₃ 75₂₇ 75₃₀ 76₂ 76₂₃ 78₁ 79₁₈

80₁₁ 81₃ 81₅ 81₁₃ 81₁₅ 82₄ 82₁₅ 82₃₇

83₃ 163₁₈ 163₃₉ 166₁₅ 166₁₈ 166₂₂

168₅ 168₁₂ 168₂₀ 168₂₆ 168₃₃ 169₁

177₁ 177₁₅ 178₆ 179₂₁ 180₁₁ 183₉

183₃₅ 184₁₉ 185₆ 191₂ 192₃₃ 208₁₆

208₁₀ 213₃₄ 226₂₉ 227₃₃ 228₁₉ 247₂₉

248₁ 263₁₄ 263₁₇ 263₂₅ 269₂₀ 291₁₄

293₂₄ 293₃₈ 304₁ 309₁₄ 328₂₀ 333₃₇

333₁₂ 341₁ 345₂₇ 345₃₈ 348₁ 349₂₈

353₁₉ 379₃₅ 382₂₁ 382₃₇ 383₃₅ 385₃₁

394₃₀ 401₂₃ 411₃₉

კვერცხის გულის ნადეგლი — 720₈ 720₁₆

721₂₉ 723₃₁ 727₇ 736₁₅ 736₂₀ 736₃₀

737₃ 737₁₀ 738₁ 738₁₄ 740₃₂ 740₃₇

კურთხეული — 782₇ 782₁₀

კურტი — ფრჩხილის დაპობა — 615₃

(კუჭის დაავადება) — 131₃ 131₂₃ 143₁₄

143₁₇ 145₈ 401₃₅ 404₁₃ 404₃₈ 405₅

406₄ 406₁₃ 406₂₃ 406₂₈ 406₂₉ 406₃₄

406₃₇ 407₁ 407₇ 407₃₄ 409₇ 409₁₃

409₂₅ 409₃₀ 409₃₆ 410₄ 410₁₁ 410₁₆

410₂₀ 410₂₇ 410₃₀ 410₃₅ 410₃₈ 411₁₂

411₁₇ 411₃₃ 412₃ 412₁₀ 412₁₁ 412₁₂

412₂₄ 413₁₅ 413₂₈ 414₃ 414₂₄ 415₂₁

415₃₅ 415₃₉ 416₁₉ 416₂₀ 416₃₂ 416₃₆

417₉ 418₂₈ 419₁ 419₇ 419₁₁ 419₁₉

419₂₄ 420₁₀ 420₁₁ 420₁₅ 420₂₇ 421₁₀

421₂₆ 421₃₇ 422₁₆ 424₁₀ 424₂₁ 424₃₀

424₈ 425₂₂ 425₃₂ 426₁₉ 426₃₅ 427₁₈

427₃₂ 430₂ 430₁₁ 430₂₂ 430₃₄ 432₃

432₆ 432₁₀ 432₁₄

(კუჭ-ნაწლავის დაავადება) — 132₁₉

133₁₃ 133₁₆ 136₂₆

ლ

ლაყუა || ლაკუა — 93₁₈ 219₃₁ 138₁₄

153₂₉ 155₉ 156₂₃ 321₁₉ 324₆ 326₇

326₃₁ 327₃ 328₁₄ 740₆

ლიბრის დენა — 149₂₁

ლოგზათენი (დაავადება) — 397₃₄

ლოში სენი — 80₂₉

მ

მაღაზულია || მანახოლია — 121₃₂ 154₁₈

162₁₅ 277₅ 308₇ 308₁₆ 309₄₁ 311₃₀

312₄ 773₁

მანკანიცე || მანკანაცი — 80₃₃ 80₃₄ 93₁₃
 (მასტიტი) — 112₂₉
 მატლი (კრილობის) — 648₃ 648₉
 (მასსოვრობის დაქვეითება) — 782₁₉
 784₂₉
 (მაჯის აჩქარება) — 459₄₀ 460₈ 467₂₀
 (მაჯის შენელება) — 460₂₆ 463₁₁
 მგელის ნაკბენი — 102₃
 მენჯთა ტკივილი — 736₃₂ 741₂₄
 (მეტეორიზმი) — 149₃₉
 მეირისი — 267₉
 მელისა ქარი — 265₁₆
 მერდის სიმსიენე — 113₁₉ 113₂₂ 124₁₁
 189₁₂ 190₃₂ 388₃₉
 მერდის სიმსიენე — 187₂₁
 მერდის ტკივილი — 105₂₄ 140₃₃ 174₂₁
 184₂₁ 184₂₂ 188₁₄ 189₂₃ 389₃₃ 390₅
 429₂₈ 438₄ 479₁₆
 მერდის შევიწროება — 187₁₅
 მელდარი (ნაყოფი) — 696₂₁
 მლიქია (ხორცის აბორცება და ქაველი)
 — 623₃₃
 მოლოხია — 257₂₈
 მორიელის ნაკბენი — 93₁₄ 99₁₄ 126₈
 მოქარება (საქეების მონელება) —
 408₃₁
 მოხსენებისათვის — (მასსოვრობა) —
 784₃₃ 784₃₇ 784₄₀
 მორჩობა — 759₁
 მოფოლხეებულობა ღრძილთა — 186₇
 მოწამელა — 93₁₃ 122₁₃, 22, 27, 31 102₄
 მსხელთა წელთა ტკივილი — 117₂₅
 მსხუბელი — 397₁ 662₁₅
 მტერდაცმულობა (ბნელა) — 780₁₁
 მუნი — 344₁ 344₇ 625₃₂ 743₁₇
 მუტლის ბერვა — 113₂₆ 137₁₂ 144₂₅ 144₂₈
 მუტლის გაკსნა || მუტლის ხსნილობა —
 569₅ 569₁₅ 570₁₇ 570₂₄ 571₁₁ 571₂₅
 572₉ 572₃₂ 572₄₀ 573₄ 573₁₇ 573₂₃
 575₁ 576₃₃ 788₂₀
 მუტლის მოშლა — 97₉ 139₂₂ 145₂₁ 557₈
 569₃₂ 570₁₀ 571₄ 571₁₉ 572₁₇
 მუტლის საცება — 81₉
 მუტლის სიმსიენე — 150₁ 201₂₁ 742₁₇
 მუტლის ტკივილი — 95₂₇ 96₆ 99₁₂ 124₂
 124₅, 8, 33 139₃₄, 36 141₁ 169₁₀ 180₃
 191₁₂ 191₁₄ 207₂₉ 207₃₀ 442₂₃ 461₂₃
 502₁₂ 503₁₅ 550₂₅ 573₃ 593₃₃ 638₃
 756₁₆ 761₂₈

მუტლის ქარი — 133₃ 134₄ 144₅ 151₇, 9
 მუტლის შეკვრა — 148₁₁ 148₁₂ 165₂₉
 185₂₁ 440₁₁ 445₁₃ 589₆
 მუტლის ცხრობა — 187₁₉
 მუტლის წყლული (ტეხა) — 550₂₄
 მუტლის ჭურილი — 151₇
 მუტლის კსნილობა — 129₃₂ 167₃₃ 184₁₄
 185₃₂ 191₁₃ 209₆ 209₈ 214₂₇ 214₂₉
 218₁ 422₂₅ 422₂₇ 422₃₇ 428₂₄ 422₆
 429₁₃ 430₂ 430₁₂ 433₃₁ 435₇ 436₁₂
 440₂ 446₆ 446₁₁
 მუტლის ტკივილი — 81₂₄ 113₂₆ 158₁₅
 176₃₀ 176₃₃ 180₇ 189₉ 200₂₁ 202₁₇
 202₂₀ 203₂ 203₁₂ 740₂₈
 მქაენი — 166₁₉ 732₁₁ 741₄ 742₃₅
 მლიერი || მლიერი ძუელი — 80₃ 145₂₈
 154₁₀ 246₄₁ 248₂₅ 249₂₆ 250₇ 250₃₆
 252₂₂ 267₅ 295₂₂ 299₃₃ 304₃₁ 340₃₆
 344₇ 491₂₅ 491₃₈ 492₁₅ 615₃ 615₃₂
 618₂ 618₃₀ 619₅ 619₈ 619₁₂ 619₃₅
 620₂₇ 621₃₇ 624₁₅ 632₇ 646₆ 646₁₇
 647₁₀ 647₂₂ 647₃₂ 648₁ 648₈ 649₁
 649₆ 649₁₆ 649₂₇ 649₃₆ 650₃ 650₁₀
 650₁₄ 650₁₈ 741₄ 742₃₂ 743₁₇ 770₂₃
 789₆
 მლიერი დამწუარი — 646₃₃
 მლიერი რიტე — 615₄
 მლიერი წელშიგან — 560₁₉
 მტერნელი — 782₂₁ 782₂₄
 მძოვარა || ძოვარა — 731₂₁ 754₂₅ 758₁₀
 759₄ 759₁₇
 (მწერიტ ნაკბენი) — 133₃₂
 მქამელი — 782₂₈
 მქლე იყოს გასუქება უნდოდეს. — 696₃₅
 მქმუნვარეობა — 461₃₅
 მხარის გახსნა — 375₂₇ 532₂₂
 მხარის ტკივილი — 328₁
 მქურვალი — 481₁₅ 481₆ 481₂₈ 481₂₉
 მჯღომი — 82₂ 155₂₈, 35. 206₁₀ 353₃₁
 398₃₁ 478₃ 478₇ 624₃₀ 625₁₈ 107₃₁
 740₁₆ 742₁₂ 745₃₉ 752₂₃ 761₁₇ 761₂₃
 762₃ 780₁₀ 781₃₆ 781₃₈

ნაკბენი მხეცის — 647₇ 670₂₉ 754₃₀ 758₁₉
 (ნადრევი მშობიარობა) — 679₁₇ 682₃₄
 ნეგლის აღშფოთება — 443₁₅
 ნაზლა — 80₃₉ 80₄₀ 99₉ 266₁₈, 28 171₃₄

190₁ 190₃ 266₁₈ 266₂₆ 329₉ 363₃₁
 365₁₇ 388₄ 555₁ 708₃₉ 776₃₅
 ნაზლა ყიასა შიგა — 393₃₉ 393₂₂
 ნამლა (მღიერი) — 621₃₉ 622₉
 ნასკულობა || ნასკუის გახსნა — 450₃₆
 487₂₄ 487₂₇ 494₂₆ 496₃ 503₄ 503₁₅
 503₃₄ 504₄ 504₈ 506₂₀ 507₆ 507₃₁
 525₃₈ 531₁₃ 532₂₃ 533₄₀
 ნასრი (ყურის დაღვდება) — 357₁₅
 ნასხმანთა ტკივილი — 736₃₂
 ნაფასი — 329₁₅ 361₃ 361₃₂
 ნაღვლის მომატება — 121₃₀ 157₁₆ 158₁₄
 159₆ 160₄ 528₁ 530₃₈
 ნაყოფის (მოშლა) — 683₁₁
 ნაყოფის სიკვდილი — 122₅
 ნაწლავთა წყლული — 403₁₂ 426₅ 503₄
 502₁₂ 550₃₉ 552₃₄ 564₃₄ 568₃₈ 572₁₂
 575₁₁ 788₃₅

ნ(ა)წლავთა (სიმსივნე) — 498₂₀
 ნახუნა (თვალის ტკივილი) — 336₇
 ნესტუის დაყოფა — 181₂₇ 196₃₁
 ნიკრისი — 80₃₅ 115₁₄ 115₁₇ 116₁₆ 118₁
 122_{12, 21} 125₁₅ 128₂₁ 128_{22, 23} 129_{1, 2}
 154₁₆ 161₇ 174₃₄ 179_{6, 8, 18} 181_{1, 3}
 202_{18, 24} 203_{2, 20, 29} 204₁₀ 219₂₀ 438₆
 548₃₁ 587₂₀ 588₂ 588₂₄ 736₃₁ 751₆
 773₈₃ 776₁₄ 795₂₃ 785₂₄ 788₂₁ 790₃
 790₈

ო

ორთქლება — 627₁₉ 689₃₅ 689₃₇
 ოფლიანობა — 619₁₂
 ოფლის (მოღენა) ღენა — 534₃₂ 605₂₅
 605₂₈

პ

პატარა მუცლის ტკივილი — 561₃₀
 (პირისაგან სისხლის გამოშვება) — 104₂₈
 108₂₉ 372₃₃
 პირის გათეთრება — 465_{4, 25} 468₂₈
 პირის გალურჯება — 465₄ 465₂₈
 პირის გასიება — 486₃₅
 პირის გაშრობა — 487₁ 489₅ 489₁₅
 პირისაგან გაყვითლება — 467₂₀
 პირის გაშრობა — 487₄ 489₅ 489₁₅
 პირის გაწითლება — 467₅ 478₈ 479₁₆
 პირის დახვტვა — 80₁₅

პირის მომარტება || ლაქა — 122₂
 122₃₅
 პირის მკამელი — 396₈
 პირის სიმყარე — 150 150 6ტ პლ036
 150₃₁ 182₅ 186₁₈ 370₁₁
 პირის ტკივილი — 198₂₉
 (პირღებინება) — 156₂₁ 283₁₁ 385₁₅ 385₃₈
 412₁₀ 412₂₇ 415₉ 421₁₄ 422₂₅ 422₃₉
 423₂₄ 426₃₅ 429₃₆ 430₁
 პირშიგა მალაბა (ზორცმეტი) სიმსივნე —
 369₇ 719₂₁
 პირშიგა მძოვარი — 372₃₅
 პირშიგა სენი — 370₄ 395₁₉ 397₂ 397₁₃
 400₄
 პირში ყოვილის გამოსვლა — 629₃₉

რ

რამა (თვალის ტკივილი) — 335₄
 რეტათ ყოფნა — 475₅
 რძიანა — 257₂₇
 რწყევა, სისხლის — 755₃

ს

სარსუმი || სარსამი || თავქედი — 103₂₉
 313₉
 საბა (ქარი) — 90₂₀
 საბელ (თვალის ტკივილი) — 335₂₄
 საბლის ქარი — 176₆
 საბურავი (თუ) დარჩა მუცელ დიაცი-
 სისა — 695₂₅
 საგურკლეს შიგა ტეზა — 568₈
 საზარდულის ტკივილით გასიება —
 548₃₀ 703₁₄
 საკდაი — 122₁₄
 (საკეების მოუნელებლობა) 125₄₀ 134₂
 147₉ 147₃₆ 151₉ 407₁₇ 407₂₁ 415₈
 419₂₈ 426₃₆ 430₂₀ 430₂₃
 საოხნეთა ტკივილი — 119₂₈ 119₃₆ 126₈
 130₁₂ 130₂₃ 130₃₀ 391₃₃ 394₂₂ 395₉
 395₁₃
 საარატალი || სარატანი — 659₈ 741₇
 სარცხუნენლის კარისა სისხლი — 78₁
 სარცხუნენლის წუა — 610₃₈ 613₁₉
 სარცხუნენლს შიგა სიმსივნე — 612₈
 სასიდან სისხლის ღენა — 378₂₆
 სატალი — 80₂ 80₃₇ 80₃₈
 საფა — 618₂ 619₃₃ 620₁₇ 621₅ 621₇

(საყლაპავი მილის დაავადება) — 404₃₄

საშვილოსნოს შიგა ქარი — 104₃₀

საშო (დაავადებანი) — 113₈ 114₁ 122₄

153₈ 167₅ 167₁₄ 214₂₀ 214₂₃ 214₂₄

406₁₅ 438₆ 446₂₃ 448₁ 674₂₄ 685₁₅

687₃₉ 689₂₂ 742₆

(საშოს გამოვარდნა) — 694₂₈

საშოს სიმსიენე — 687₃₆ 687₄₀ 688₂

688₁₁ 688₂₀ 688₂₁ 688₂₈ 689₁₅

საშოს ტკივილი — 104₅ 116₁₈ 118₃₁

156₅ 191₂₇ 200₃₅ 502₃₂ 544₃₅ 674₂₆

677₂₄ 679₂₆ 689₂₁

საშოს ქარი — 110₂₁ 134₄ 136₁₀ 740₆

740₂₆

საქმლით გამოწვეული დაავადება — 152₃₃

საქმლის დამკვეთი სტომაქში — 150₃₁

საქმლის (ვერ მონელება) — 99₃₂ 564₁₇

საჭა (თმის ლეწა და მღიერი) — 295₂₃

302₄₀ 303₁ 303₂₀ 304₇ 617₃₂ 619₅

სეცდა — 88₁₀ 88₂₃ 112₁ 112₂ 283₇ 311₇

311₈ 472₇ 788₁₉

სეჭდა — 313₂₃ 315₃₈ 312₂₃ 312₃₅ 317₂₀

317₂₆ 319₃₂

სიაცი || მღიერი სტომაქში 554₃₉ 555₁₉

559₂₉ 561₂₉

სიბერე — 135₁₆

სიგამხდრე (კახეკსია) — 118₂₈

სიგონჯე — 80₇ 80₂₉ 154₅ 154₉ 157₆ 438₇

450₃₆

სიგრილვე || გრილი || სინოტიე — 70₁₇

71₁₉ 71₂₄ 71₃₀ 71₃₁ 72₂₇ 72₂₈ 73₂

73₁₀ 73₁₉ 75₁₀ 77₁₅ 77₃₅ 79₁₅ 132₂

149₃₇ 433₄ 433₅ 433₁₂ 433₃₂ 435₉

437₂₇ 465₂₃ 468₂₇ 468₃₂ 469₄ 469₆

469₂₁ 469₂₇ 471₆ 476₈ 476₁₇ 476₃₅

477₁₁ 478₁₅ 481₂₆ 481₃₀ 485₇ 485₁₀

485₁₃ 485₂₆ 480₃₃ 487₃₃ 487₂₆ 492₁₅

492₃₄ 493₈ 495₉ 496₄₀ 668₂₂

სიღამურე — 652₃₃

სიმსიენე — 149₃₇ 149₃₉ 172₂₇ 188₁₅

200₃₅ 201₃₀ 210₂₅ 212₃₅ 446₃₄ 447₃

454₂₂ 459₂₃ 482₂₄ 485₃₅ 486₁₅ 487₂₂

487₃₆ 488₈ 488₁₀ 488₁₉ 488₂₂ 488₂₅

488₄₁ 489₁ 491₂₅ 491₃₈ 492₁₅ 494₁₂

494₂₆ 494₃₆ 496₃ 496₂₄ 496₂₅ 498₁₂

498₂₀ 499₁₇ 499₂₃ 499₃₃ 500₁₁ 500₁₇

503₁₅ 509₅ 511₁₅ 585₁₀ 585₁₃ 585₂₄

593₃₆ 595₁₄ 600₃₉ 601₃ 609₃₆ 609₃₉

623₆ 654₂₂ 656₁₄ 658₅ 660₅ 664₅

677₃₅ 677₃₆ 684₁₂ 685₃₀ 735₂₃ 740₁₁

740₂₀ 741₃₀ 741₃₅ 743₁₀ 743₁₀ 743₂₅

743₃₆ 745₃₄ 751₁₅ 753₅ 753₇ 755₃₀

755₃₇ 761₁₈ 762₄ 772₁₃ 773₂₆

774₁ 790₁

სიმსიენე ბალდამისაგან — 518₁₃

სიმსიენე ბაშრანა — 657₄₀

სიმსიენე ღუტიჯ — 657₂₇

სიმსიენე ეკალი (?) — 657₂₅

სიმსიენე თულის. — 663₁₃

სიმსიენე ლაზეთენისა — 761₁₅

სიმსიენე ძუძუთა შიგა — 693₃₅

სიმსიენე სისხლისა ზემლისაგან — 499₁₀

499₁₈

სიმსიენე ფაწალისა — 239₂₇

სიმსიენე ფისიოსი — 657₁₁

სიმსიენე ფოლზუნი — 677₃₆

სიმსიენე ლუიძლის — 499₂₂ 685₅

სიმსიენე ყელის — 761₁₅

სიმსიენე შინა ასოთა — 663₁₄

სიმსიენე — 136₂₈

სიმსიენე — 189₂₄

სიმსიენე || მსურვალე — 70₁₇ 71₂₃

72₃ 72₂₉ 73₉ 73₃₃ 75₁₀ 75₁₄ 77₁₄

77₁₆ 77₂₂ 77₂₃ 88₁₁ 88₁₄ 172₂ 183₃₄

192₂₀ 193₈ 444₁₀ 444₁₁ 464₁ 465₃₆

466₂₀ 467₃ 468₄ 468₁₅ 468₃₁ 470₃

471₂₁ 471₃₁ 472₆ 472₉ 472₁₁ 474₁₆

478₁₃ 478₁₆ 480₁₄ 486₁₇ 486₁₉ 486₂₄

486₃₆ 487₇ 487₂₆ 488₂₁ 489₁₆ 491₂₆

492₁₄ 492₃₈ 493₇ 493₁₄ 493₂₅ 493₂₃

493₃₇ 494₁₂ 494₁₄ 494₂₃ 494₂₅ 494₃₆

495₁₃ 496₃₄ 496₃₆ 496₃₇ 496₃₈ 789₃₅

სირეგუნე — 81₁₀

სირსული — 154₁₀

სისხა — 86₆ 102₄ 517₃₄ 518₁ 518₁₅ 522₇

522₁₃ 542₃₉

სისხლზე გასვლა — 185₃₁ 440₁₉

სისხლიანი შარდი || სისხლის ფსმა —

133₃₂ 194₁₀ 194₁₈ 194₂₂ 194₃₄ 601₂₄

სისხლიანი ხუელა || სისხლის ნერწყუა —

80₆ 128₃ 192₆ 192₇ 379₁ 380₃₂ 385₈

390₁₃ 390₂₅ 746₂

სისხლის ამოყრა — 184₁₂ 184₁₄ 461₂₁

(სისხლის გამოშვება ენის ძირიდან) —

372₂₂ 374₃₃

სისხლისა გამოღება — 84₂₄ 622₄ 626₄₀

630₅ 633₁₂ 645₂₄

სისხლის განკურნა — 444₄

სისხლის დენა — 83₁₃ 84₁₄ 84₁₈ 84₁₈

572₃₂ 573₅ 650₂₈ 678₂₀

სისხლის დენა საშვილოსნოდან — 117₂₈

118₃₁ 120₂₂ 691₄ 691₅

სისხლის დენა პირიდან — 379₁₀

სისხლი რომე ვერ დააყენონ — 650₂₈

სისხლი რომე სჭარბობდეს — 235₂₄

სისხლის ყვანა — 558₈ 558₁₄ 558₄₀ 559₁₆

559₂₈

სისხლის ყვანა ზაფრისაგან — 556₃ 558₄₀

ჭიფფცხე | ლუძის — 503₂₈ 503₁₅

504₄ 507₃₁ 509₁₂ 510₃₄ 525₃₈ 543₃₂

545₃₁

სიყრუე — 154₁₈ 176₇ 360₁₀ 360₂₁ 360₂₈

361₂

სიყუთოლე — 69₁₄ 81₃ 126₂₅ 141₂₈ 141₃₁

168₂₁ 174₇ 671₁

სლოკინი || სლოკინი — 145₈ 249₃₉ 251₁₆

266₃₇ 378₂₈ 421₁₄ 452₂₈ 452₃₅ 452₃₆

452₃₇ 453₄ 453₆ 453₉ 453₃₃ 453₄₀

453₄₁ 454₃ 454₇ 454₁₂ 454₁₄ 454₂₀

640₁₄ 640₂₀

(სმენის დაქვეითება) — 358₂₆ 358₂₀

სნება || სნება გრძელი (ქრონიკული) —

86₁₁ 95₂₆ 96₅ 654₂₈

სნება გუელისა — 296₁₀ 297₂₁ 297₂₈

298₁₄ 729₂₁

სნება ლომისა — 306₃₀

სნება მარკისა (ყუჟის დაავადება) —

540₃₈

სნება მელისა || მელის სენი — 80₃₀

296₃₉ 297₁ 297₂₁ 297₂₇ 298₁₄ 300₂₂

304₃₃ 727₃₉ 728₃ 728₉ 728₂₁ 728₃₅

729₁₁ 729₅

სნება წყურვილისა — 597₃₆

სნება ჭურჭლისა — 654₃₀ 654₃₇

სოოტი — 287₉ 287₂₀ 292₂₈ 327₃

სპილოს სენი || პილოს სნება — 154₉

657₁₀

სრსელი || სრსელი(ი)სა || სურსილი —

166₁₉ 217₂₉ 295₂₂ 299₃₃ 302₃₉ 303₁₀

304₆ 304₃₀ 618₂ 618₃₁ 619₃₄ 756₂₉

სტომაქის აშლა — 164₃₄ 1(69₂₃ 638₁₂

სტომაქის გაძლიერება — 788₁₉

სტომაქის გაწმენდა — 441₁₃ 444₁

სტომაქის გახსნა — 433₃₁ 441₂₈ 441₃₅

სტომაქის დამწერობა — 242₃₀

სტომაქის თელგმა — 140₁₅ 140₁₆

სტომაქის მოფოლხება — 200₁₈ 200₂₀

სტომაქის პირის ტკივილი — 119₃₉

სტომაქის პირის შეკერა — 454₁₀

სტომაქის სიგრძილე — 121₁₁ 131₇ 132₃

140₂₉ 140₃₂ 434₁₄ 434₂₉ 439₁ 439₂₀

441₄ 441₁₇ 441₄₁ 591₃₃ 789₈

სტომაქის სინოტიე — 131₇ 138₂ 156₂₀

სტომაქის სიმსივნე — 206₁ 206₃ 445₁₁

445₁₄ 500₂₃ 509₆ 746₁₅

სტომაქის სიმხურვალე — 138₅ 449₂₈

788₈

სტომაქის სიუსუსურე — 137₂₃ 137₂₄

147₂₃ 148₃₅ 148₃₆ 150₁₆ 150₁₇ 151₁₁

500₁₇ 500₃₇ 502₃₂ 503₁₅ 503₂₅ 503₃₄

504₄ 568₁₈ 569₆ 592₅

სტომაქიდან სისხლის დენა — 420₁₈

სტომაქის ტკივილი — 69₁₅ 69₁₈ 75₃₉

76₁₀ 81₁₁ 95₁₈ 99₁₀ 99₃₁ 100₉ 101₃₇

105₅ 112₃₀ 126₁₁ 136₂₃ 138₃₂ 142₁₅

150₁₇ 150₃₉ 150₃₀ 150₅ 156₃₃ 161₂₄

174₂ 182₃₃ 182₃₆ 193₇ 193₁₉ 195₃

196₄ 197₂₈ 197₂₉ 199₂₅ 200₂₁ 200₃₅

201₁₀ 201₂₉ 236₃₉ 237₈ 239₅ 239₂₄

241₃ 241₂₁ 243₄₀ 248₅ 294₃₃ 295₄

390₆ 411₃ 437₂₀ 438₁ 438₈ 438₂₅

438₂₇ 439₃₃ 440₃ 440₃₁ 442₃₀ 445₂₁

446₂ 450₃₅ 450₃₇ 466₁₂ 497₂ 511₃

516₃₇ 523₂₇ 527₇ 544₁ 545₂₉ 549₁₄

593₃₄ 621₂₀ 640₉ 786₁₈ 787₃₂

სტომაქის ქარი — 126₂₆ 136₁₀ 137₂₅

140₂₉ 140₃₃ 144₅ 144₂₇ 146₁₀ 146₂₅

740₂₅ 740₃₉ 787₃₄

სტომაქის ქსნილობა — 140₁₈ 209₅ 231₁₉

სულბუსი — 525₃

სულის შეგუბება || სულის ქუეთა (ბრონქ-

ასთმა) — 96₄₀ 247₃₃ 479₁₄

სულის ღება — 188₃

სურდო — 103₁₅ 119₃₀ 120₃₁ 266₁₈ 266₂₃

266₂₇ 361₃₃ 362₂₉ 363₃ 363₁₅ 363₂₃

363₃₆ 364₄ 364₂₇ 364₃₄ 365₁₉ 365₃₇

366₄ 366₂₂ 367₁₈ 368₁₄ 368₃₂ 380₁₉

426₄ 555₁ 746₁₁

სურსილა რატანი — 616₄ 616₂₅

სურსილა ფაშირინა — 621₃

სურსილი — 615₂ 615₂₅ 618₁ 618₃₀ 621₁₂

(სქესობრივი უძლურება) — 696₁₆

სტუპელი || სტუპელი წუერილი — 80₁

168₂₂

ტანის ტკივილი, დაღწილობა — 168₇
 248₁₆ 788₃₃
 ტანის განსივება — 161₃ 161₅
 ტანი გაუშეშდეს — 247₄₃
 ტანის დაზღვა — 558₃₀ 668₃₅
 ტანის დამკლობა — 164₃₇ 172₂₈ 196₃
 ტანის სიგრილე — 459₃₇ 591₃₃
 ტანის სუქილი — 438₂₉
 ტანის უსუსურობა — 446₁₀
 ტანის ქავილი — 166₁₉ 248₂₇
 ტერფთა სიმსნივე. გასქდობა — 654₁₀
 719₂₁

ტეტრესიოსი — 622₁₅
 ტიბანიცეს (წყლით მაკეობა) — 783₆
 ტილი და წილი — 342₉ 730₁₉
 ტკივილი ლაზხეთენის — 759₃
 (ტრავმული დაზიანება) — 127₁
 ტუინის დასნეულება — 405₅ 405₂₂ 406₁
 459₃

ტუინის დარყება — 276₁₃
 ტუინ-ნაკლული — 265₂
 ტუინის შეშლილობა — 292₈
 ტყირბი || ტყირბი || ტყირბის ტკივი-
 ლი — 70₃₀ 75₄₁ 80₁₆ 94₃₇ 95₁₈ 96₂₆
 98₃₁ 99₁₂ 103₄₂ 127₁₅ 223₂₆ 223₃₈
 233₂₀ 236₁₀ 236₂₃ 236₃₈ 238₅ 263₂₉
 266₃₅ 362₂₆ 433₆ 436₃₄ 437₂₀ 438₅
 446₂₂ 450₃₆ 458₉ 461₂₃ 476₅ 482₁₀
 482₁₃ 482₂₉ 482₃₀ 482₃₁ 501₁₀ 501₃₅
 502₁₂ 502₃₂ 503₁₅ 509₁₂ 536₂₆ 544₁
 544₁₃ 544₂₈ 544₃₅ 545₃₀ 546₃₉ 549₁₃
 549₃₅ 550₃ 603₆ 752₆ 766₃₀ 768₃₁
 788₃₄

ტყირბის სენი || სიმსივნე || სიფიცე —
 169₂₉ 504₅ 537₁₂ 540₇ 540₈ 547₁
 547₂₀ 548₂₉ 746₁₃ 746₁₄
 ტყირბის ქარი — 103₂₁ 104₁₃

უ

უკანა კარსა სქელი წელი გამოვიდეს
 (სწორი ნაწლავის გამოვარდნა). —
 643₃₄ 694₃₅
 უკანა ერეკის გახსნა — 723₂₀
 უკუდგომა დედათა წესისა (მენსტრუ-
 ციის მოშლა) — 685₃₈ 687₆ 690₂₈

(უმადობა) — 400₃₇

უმრა (მღიერი) — 621₃₉ 621₄₁
 ურვილი — 125₁₁ 152₃₁ 153₂ 154₈ 156₁
 158₁₂ 159₆ 782₁₉
 უსუსურობა — 81₃₁ 576₂₄
 უფსმელობა — იხ. შარდის შეკავება
 უშვილობა — 152₁₄ 692₂₃ 692₃₈ 693₄
 694₂₀
 უჩინო ქარი — 743₂₇
 უძილობა — 81₂₄ 81₂₅ 108₂₁ 118₃ 120₂₀
 124₇ 281₁₄

ფ

ფაწალის სიმსივნე — 126₁₂ 126₂₅ 127₂₀
 150₁ 161₁₀ 172₂₄ 194₃ 197₁₇
 ფაწალის ტკივილი || უსუსურობა — 104₈
 106₁₆ 116₁₇ 117₂₇ 120₁ 124₃₃ 127₄
 127₁₇ 132₄ 141₇ 153₆ 156₃₅ 727₂₈
 727₃₃ 743₂₁ 782₃₇
 ფელინჯი || ფილენჯი — 80₃₄ 122₁ 123₃₅
 155₇ 155₈ 217₁₈ 279₃₃ 294₃₃ 321₁₉
 321₃₀ 323₄ 323₃₀ 326₇ 326₃₁ 327₃
 328₁₄ 329₃ 374₁₀ 592₃₄ 743₂₄ 784₁₀

ფერდის სიმსივნე — 789₃₈
 ფერდის ტკივილი — 80₁₉ 523₂₇ 603₇
 790₃

(ფერების მოქმედება თვალზე) — 89₃₃
 ფერის გაწმენდა — 440₃₉
 ფერჯის გასიება — 177₂₄ 202₁₇
 ფერხის სათაგუთა ძარღვის გახსნა
 282₁₆ 318₃₉

ფერკი დაუოფლიანდეს და უყროლდეს —
 654₁₇

ფეხის გამრუდება — 122₆ 122₁₅
 ფეხის თითის შეკრება — 454₆
 ფეხის ტეხა — 128₂₄

ფირტუის მღიერი — 391₄
 ფირტუის სიმქისე — 187₂₁

ფირტუის ტკივილი — 105₂₅ 171₉ 181₂₉
 184₂₁ 184₂₂ 184₃₆ 187₃ 188₁₅ 235₂₃
 266₃₅ 380₄ 477₆ 477₁₅ 478₂₈ 478₃₁
 479₁₃ 479₁₇ 479₂₃ 727₂₃ 754₁₆

ფრთით რწყევა — 640₃₁ 641₅ 641₁₉ 641₂₃
 641₂₈

ფრჩხილების სენი (წავარდნა, გასქლობა,
 ტკივილი, გათეთრება) — 653₁₇
 653₁₈ 653₂₃ 654₇ 732₃ 759₇

ფსელი || ფსლის შეკავება — 72₂₃ 72₂₈

72₃₂ 73₁ 73₅ 73₆ 73₁₂ 73₁₆ 73₂₀ 73₂₅
 73₂₈ 73₃₇ 73₃₉ 74₁ 74₈ 74₉ 79₂₁ 79₃₀
 87₁₅ 99₁₂ 101₄₀ 217₁₇ 218₃₉ 256₆
 481₁₇ 483₂₃ 483₂₇ 483₃₀ 483₃₁ 483₃₂
 486₂₁ 487₂ 488₂₀ 494₂₅ 494₂₇ 494₃₈
 499₂₄ 499₂₉ 500₃₈ 501₁₁ 608₂₀ 609₁
 610₃₇ 613₃₈

ფსლის გაძნელება — 194₁₈ 194₂₀
 ფსელი წაუვიოდეს (უნებლიე შარდ-
 ვა) — 643₃₄ 789₁₁
 ფშუინვა — 266₃₆
 ფუტკრის კბენა — 671₂₁
 ფხანა — 621₃₀ 770₂₄

ჟ

ჟავილი — 120₁₈ 145₂₅ 154₁₀ 247₉
 ჟავილი — 120₁₈ 145₂₆ 154₁₀ 247₉
 ჟანთელი — (ტკივილი, უსუსურობა, სი-
 მსივნე, ჭუა — იხ. შარდის ბუშტის ტკი-
 ვილი —
 ჟარი — კოლინჯისა, მუცელშიგან ზურ-
 გისა შიგან — 113₂₇ 118₃₂ 137₁₂
 ჟარტილი — 730₁₆ 730₃₅ 731₃ 731₁₅
 ჟაშოეთი — 266₃₇
 ჟვა თირკმელისა (კენჭოვანი დაავადე-
 ბა) — 107₇ 107₁₀ 107₃₄ 167₁₂ 194₂₀
 612₂₅ 613₁ 614₁₇ 614₂₂
 ჟოლინჯი — 100₂₁ 786₂
 ჟუემპრომელთა ნაკბენი — 95₂₀ 503₆
 529₃₁ 530₁₇ 426₇ 544₁ 664₃₄
 ჟუთუთოს გამოქცევა, დაწყლულება,
 დამძიმება — 176₇ 337₆ 337₁₇
 ჟშინვა — 169₃₂
 ჟცევათა არეულობა — 459₂₃

ლ

ლარაბ (თულის ტკივილი) — 338₁₂
 ლარვიზის სიცივე — 785₂₄
 ლებინება — 423₁₁ 423₂₄
 (ლვილის დაავადება) — 102₁₇ 103₂₁
 106₁₆ 113₂₁ 126₁₁ 127₅ 132₄ 156₃₅
 379₁₀ 385₁₆ 385₁₈ 406₂₀ 419₇ 426₃₇
 429₂₈ 430₂₄ 432₃ 782₃₆
 ლიბი (ცხრო ზაფხულისა) — 168₃₅ 193₇
 720₁₂
 ლორთელი 80₁ 93₁₈ 206₃₇ 537₃₆ 658₆
 . 664₅ 664₂₂ 743₇ 750₂₃ 755₃₇ 760₂

ლრიაკალის ნაკბენი — 668₂₀ 670₃ 674₅
 754₄ 758₂₉ 759₂₀ 760₁₇ 761₆
 ლრძილების და კბილების (დაავადებანი)
 119₂₈ 119₃₅ 371₇ 371₁₃ 371₂₁ 372₂₀
 373₃₈ 394₂₃ 395₂ 395₃₇
 ლუინისაგან განაწყენება (რომ აწყი-
 ნოს) — 630₂₄ 642₂₅ 642₂₆

ლუიძლი ლეინისაგან რომე სტეოდეს —
 642₃₁

ლუიძლი || ლუიძლის ტკივილი || ლუ-
 იძლის სიფიცხე — 70₂₇ 75₄₁ 83₂₆
 95₁₈ 98₃₁ 99₈ 104₁₃ 105₅ 105₁₄ 25
 106₃₁ 112₃₀ 117₄ 119₃₀ 120₃ 124₁
 124₃₂ 126₂₅ 145₇ 145₈ 153₆ 169₂₈
 171₃₃ 191₁₀ 193₁₈ 193₂₆ 193₂₈ 194₃
 195₃ 195₂₇ 195₂₉ 195₃₀ 196₂ 196₄
 196₃₂ 198₅ 198₁₂ 200₃₄ 236₃₉ 237₃₉
 390₁₈ 433₁₃ 434₂₉ 437₁₉ 446₂₁ 447₂₅
 449₂₉ 450₃₇ 461₂₃ 461₃₄ 480₄ 486₂₉
 489₃ 489₇ 489₁₂ 489₁₄ 489₃₇ 490₇
 490₁₃ 490₃₂ 431₅ 491₁₆ 492₃ 492₁₁
 495₁₁ 497₄ 500₃₇ 501₁₀ 501₂₇ 501₃₅
 502₃ 502₁₂ 502₃₂ 503₁₅ 503₂₆ 504₃₄
 504₄ 504₈ 505₂₃ 506₂₀ 506₂₁ 506₃₄
 508₂₆ 509₁₂ 510₁₅ 511₈ 511₂₉ 511₃₄
 522₃₅ 533₁₇ 544₁ 544₁₃ 544₂₈ 554₃₃
 556₂₉ 601₂₂ 603₅ 727₂₃ 736₂₁ 741₃₆
 743₂₁ 753₃₂ 786₁₇

ლუიძლისაგან სისხლის ყუანა — 556₁₃
 557₁₅ 559₁₆

ლუიძლი(ის) გაბობულობა — 613₄₀
 ლუიძლის სიგრილე — 149₃₉ 789₉
 ლუიძლის სიმსივნე — 200₃₂ 200₃₄ 201₁₆
 201₁₉ 445₃₈ 487₂₃ 487₂₅ 487₃₀ 488₁₉
 488₂₈ 488₂₉ 496₄₀ 499₃₃ 500₂₃ 500₃₇
 506₇ 509₆ 527₇ 544₁ 742₁₇ 752₂₅
 ლუიძლის სიმეტურაღე — 211₆ 211₇
 214₇ 228₄ 237₃₈ 238₂₉

უ

(ყელიდან სისხლის დენა) — 374₂₁ 378₂₆
 (ყელის ტკივილი) — 374₂₀ 374₃₀ 374₃₅
 375₂₅ 377₁₃ 377₁₇
 (ყის დაავადება) — 155₃₃ 392₄ 392₆
 392₂₀ 393₁₃ 393₂₀ 394₁ 397₁₇ 398₅
 398₁₂ 398₂₂
 ყისა და ზუნაყის ტკივილი — 109₁
 109₃ 109₂₂ 120₃₃ 134₃ 234₃₉ 235₇
 397₁₈ 399₂ 399₁₇ 736₂₁ 743₁

ყიფალის გახსნა || ყიფალი — 273₄ 276₁₄
 282₁₄ 313₁₃ 331₃₀ — 335₇ 335₂₀
 335₂₈ 356₈ 356₃₉ 357₂ 358₆ 367₃₈
 368₁₈ 375₁₇ 382₃₂ 384₂₈ 385₂₀ 478₃₁
 688₁₅ 689₁₂

(ყნოსვის დაქვეითება — 362₃
 ყოლინჯი — იხ. კოლინჯი
 ყრმათა შეპირება — 120₃₉ 120₄₀ 135₁₈
 ყუავილი — (აბულა საფასი ჰქუიან) —
 626₂₈

ყუანა || ყვანა — 104₂₉ 455₁₉ 455₁₇ 469₂₂
 553₃₉ 561₆

ყურთა ტყვილი — 207₂₉ 207₃₀ 610₃₈
 643₃₄

ყურის სიმსივნე — 208₃

ყვითელი იარაყანი — 541₁₀

ყვითელი ფსელი — 602₃₈

ყუითელი წყალი — 524₁₆ 525₆ 525₁₃

ყურთათუის — 291₃ 329₂₇ 551₂ 755₂₆

ყურის ტყე. || ყურის დაავად. — 156₂₄

176₅ 191₁₆ 191₁₈ 303₂₃ 355₃₃ 355₃₄

356₇ 356₁₇ 356₃₃ 357₁₇ 357₁₉ 357₂₅

358₁ 358₁₁ 358₃₉ 358₄₁ 359₅ 359₁₀

359₁₈ 359₂₀ 359₃₁ 359₃₈ 360₁₇ 360₃₄

361₁ 361₅ 621₇ 751₂ 765₁₂

ყურის ატრა — 368₂₉

(ყურში მოხვედრილი მწერი) — 360₁₂

361₁₅ 361₂₁

შ

შავა (ნიშანი) — 632₂ 632₉ 632₁₇ 756₃₁
 756₃₂

შავასა — 80₁₄ 130₁₅

შავა ძაღლისა — 605₂₀

შავი ბალღამი — 786₃₈

შავი ზაფრა — 479₃₆ 640₃₆

შავი იარაყანი — 540₃₇ 541₆ 541₁₂

648₃₅

შავი მკამელი — 80₁₉

შავი წყალი (თვალის სნეულება) — 266₃₀

340₁₂ 346₈ 406₃

შაქიკა || შაქიკი — 80₂₄ 81₆ 117₃₅ 122₁₀

126₃ 130₁₈ 176₁ 176₅ 262₂₈ 283₃₂ 284₁₈

284₃₄ 284₃₉ 285₇ 285₂₀ 285₂₇ 290₁₅

290₁₉ 290₂₄ 292₂₉ 294₃₃ 385₁₃ 394₁₂

394₁₃

შალალი — 184₂₁ 185₁₂ 189₁ 609₄₁ 740₁₃

შარდის გაყვითლება — 467₂₁

შარდის ბუშტის (იგივე ქანთელის)
 ტყვილი — 118₃₃ 134₂₀ 446₂₄ 600₃₁

601₃₈ 607₂₉ 609₁₉ 660₂₃

(შარდის შეკაება — 96₃₉ 101₄₆ 104₃

104₁₅ 106₁₃ 106₁₆ 106₃₂ 107₃₁ 134₃

433₁₃ 502₃₂ 603₂₄ 731₃₀ 756₅ 757₁₄

758₂

(შარდის შეუკაებლობა) 107₁ 107₉ 117₃

117₄ 117₅ 117₁₅ 118₃ 149₁₆ 149₁₉

155₁₃ 644₁₄

შათა (მომაკვდინებელი დაავადება) —

397₃₄

შალირა (თვალის ტყვილი) — 338₅

შეკრულობა (კუჭ-ნაწლავისა) — 157₁₅

158₁₁ 159₄ 159₁₉ 159₃₀ 160₁₁

(შემკვრელი საშუალება) — 112₁₃ 210₁

214₃ 440₂₀ 565₃₃ 637₂

შენადგამთა ტყვილი — 129₃ 142₃₂

154₁₆ 155₃₅ 156₂₂ 158₁₆

შეპყრობა ფსელისა — 607₁₉ 607₂₃ 607₃₄

608₄ 608₉

შირიმი (კენჭოვანი დაავადება) — 329₂₈

448₇ 450₃₆ 501₁₀ 588₂₂ 595₁₉ 595₁₀

596₁₆ 596₂₁ 599₂₄ 601₃ 602₂₅ 603₂₀

603₃₉ 604₂₉ 609₄₀ 610₁₉ 661₄ 661₅

690₂₃ 690₃₈ 754₅ 756₅ 758₃₃ 760₁₀

760₁₁ 787₇

შირიმი ბუშტისა შიგან — იხ. ბუშტის

ქვა —

შირიმის ნიშანი — 610₃₇

შიში — 147₂₅

შმაგი — 378₃₆

შობასა უკანის ოდეს საბურავი დარჩეს

მუცელსა — 695₆

შუბლის ძარღვის გახსნა — 277₃₃ 307₈

311₃₄ 312₃₅ 314₂₄

შხამიანი ისრით დაკოდვა — 651₂₉

ც

ცემული გუელისა — იხ. გუელნაებენი

ცეცხლით დამწურისათუის — 662₁₄ 663₁₀

ციეება — 99₆ 379₂₀ 555₄₀ 556₁ 773₃₇

774₂

(ცნობის დაკარგვა) — 117₃ 121₃₆ 154₁₃

ცნობის კლება — 438₂

ცნობის შეშლა — 95₁₉ 503₃

ცოფი — 93₁₅ 129₁₂ 129₁₃ 156₃ 290₁₁

671₂₅ 672₃ 672₃₁

ცხელება — 276₁₇ 379₂₉ 463₂ 463₁₁ 464₂
465₁₂ 467₄ 467₂₃ 476₁₇ 478₄ 479₁₄
639₃₉

(ცხვირის დაეადება) — 361₃₅ 365₂₅
(ცხვირიდან სისხლის გამოშვება) ძარ-
ღის გახსნა) — 359₄ 367₁₈

ცხვირთა ჩაბერვა — 515₁₅ 536₁₃ 689₂₈
689₃₁

ცხრო — 76₂₂ 86₁₁ 93₁₅ 95₂₇ 96₈ 99₅
102₁₇ 106₁ 106₃ 4₅ 117₉ 117₂₁
117₂₆ 118₂₉ 118₃₀ 121₇ 121₁₀ 126₁₃
126₂₂ 131₁₉ 131₂₁ 137₂₅ 145₉ 184₁₄
192₁₈ 192₁₉ 192₂₀ 192₃₂ 193₂₇ 195₁
195₂ 196₂ 196₃ 196₂₃ 196₂₇ 198₅
198₁₁ 210₃₂ 211₂₀ 223₁₃ 228₅ 228₁₉
235₇ 236₃₉ 239₂₅ 263₃ 280₃₀ 383₃₂
424₈ 428₂₃ 429₄ 430₂₃ 436₃₅ 437₂₈
439₃₂ 442₁₃ 454₈ 454₁₁ 545₂₂ 461₂₀
479₃₆ 488₇ 500₁₁ 500₁₂ 500₁₇ 500₂₃
500₂₄ 503₂₆ 504₆ 537₃₁ 544₃₅ 544₃₅
570₂₁ 570₃₃ 571₄ 603₃₁ 628₁₉ 640₃₇
697₄ 701₃₀ 702₁₈ 703₂₁ 721₁ 721₆
722₃₄ 725₇ 725₁₇ 725₄₀ 725₄₁ 727₂₉
745₂₂ 747₉ 754₂₃ 787₃₅ 788₃₄ 789₁₉

ცხრო ანაფეროს კურნება — 726₅ 726₂₁

ცხრო აფიტემოს — 726₁₇

ცხრო ბლანჯაი — 698₂₉

ცხრო ღლისა, საკმლის, წყენის, შიშის,
სიმსივნის ან სხვ. 701₁ 702₃ 702₃₇
703₄ 703₁₁

ცხრო იკტიკოს || იმტიტრიტოსი —
697₂₆ 703₃₀ 704₇ 704₁₄ 704₁₅ 704₂₈
704₃₉ 720₃₃ 726₄₀ 727₅

ცხრო იფთი მირუს || იფრიმოს — 698₃₃
699₁₉ 716₁₂ 716₄₁

(ცხრო) ნურიკონ — 704₇

ცხრო რიბი — 721₂₆ 721₃₁ 723₃₀ 724₉
724₃₅

ცხრო სონახოსი — 710₁₂ 710₃₂ 710₃₉
711₁₄

ცხრო ტეტრეტეოს — 721₂₅

ცხრო შემთხვეული — 168₅

ცხვირთა სისხლთა დენა — 76₃₃ 362₂₂

561₂₁ 713₄ 713₁₃ 713₁ 713₂₇ 780₂₆

ცხვირშიგა ბუასირი — 367₃₅

დ

ძარღვის გ(ა)სივება — 643₃₀ 645₂₁

ძარღვი გაწყვეტილი (ან გახურებული)
— 643₃₃

ძარღვის გახსნა — 170₁₇ 312₃₀ 378₃₄
379₁₁ 379₁₂ 536₁₉ 543₁₄ 546₃₄ 560₂₃
605₁₅ 628₂₀ 645₂₂ 679₃₆ 689₁₁ 692₂₀
728₃₇

ძარღვების დამოკლება — 643₂ 644₁

ძარღვთა ტყვილი — 177₂₆ 502₁₂ 546₃₉
790₂

ძარღვები უნასკუდებოდეს — 247₃₄

ძარღვთა ღრეკა — 449₃₄

ძარღვი ყუითელი — 303₆ 617₃₃

ძარღვთათვის შეკუთილთა — 212₃₃
217₂₀

ძარღვთა შეღრეკილთა — 207₁₈

ძარღვს შიგა სიფიცხე ძეული — 507₈

ძარღვის ნაკბენი — 674₅ 759₈

ძილის გაკრთობა — 184₂₄ 185₁₂ 199₁

ძნელად შობისა — 695₄ 695₅

ძული გატეხილი — 643₃₄

ძულის ტყვილი — 438₂₄ 438₂₅

ძუძუთა სიმსივნე (შობის შედეგად
მასტიტი) — 674₂₇ 693₂₅ 693₂₆

ძუძუთა შიგა სიმსივნისათვის — 693₃₃

ფ

წამწამის დაეადება 341₂₇ 349₈ 354₂₃
355₁₁

წარენა — 117₃₀

წელისა ნახუეწი — 253₂₀ 565₁₈

(წელის ტყვილი) მშობიარობით გამო-
წვეული — 105₁₆ 120₂₁ 287₁₀

წერტა — 80₆

(წვივის ტყვილი) — 113₂₆ 113₂₇

წიბო ქვეშე ჩხულებთა — 478₂₈

წიღოვნობა — 117₃₃ 119₃₂ 124₉

წითელი მკდომი — 738₂₄

წითელი ქარი — 291₃₈

წუერი და თმა რომე სცუიოდეს — 727₃₃

წვივის გასიება — 177₂₄

წურბელი თუ ჩანტქას — 732₉

წყალმანკი — 437₂₁ 782₃₅

წყლით მაკეობა || წყლით მანკიერი —
82₄₀ 141₅ 143₆ 143₈ 155₃₅ 178₄ 199₂₁

199₂₃ 200₂ 782₄ 782₁₉ 783₃₀ 783₃₄
 783₃₈ 784₁ 784₄ 784₇ 784₁₃
 წყლული — 212₃₅ 213₃₀ 450₃₅ 601₁₃ 703₁₅
 740₁₉ 761₁₇ 761₃₀ 782₂₃ 781₂₇ 782₂₉
 785₃₂ 790₁
 წყურვილი — 467₂₂ 474₁₈ 476₃₃ 478₃₃
 487₈ 487₃₉ 488₁₃ 489₆ 491₂₆ 598₂₃
 წყურტი — 380₃

ბ

პია — 158₂ 442₂ 466₅ 589₂₂ 660₂₈ 745₃₄
 764₃₁
 პია ათხარი — 744₅
 პია მუცელსა — 80₂₇ 81₁₄
 პია ქუდუდანი — 660₂
 პიის ნაებენი — 745₁₉ 756₁₃ 759₁₃
 (პიით ინვაზია) — 158₃ 159₃₁ 593₂₈
 591₆ 591₁₁ 591₂₁ 591₂₄ 591₂₉
 პიის დასხმა — 329₂₁
 პიბის ტკივილი — 553₂₈ 553₂₈ 561₃₁
 (კუპასუსტობა) — 99₃
 პუის წასვლა — 274₂₂ 456₇ 786₃₇
 პორფლი — 295₂₄ 304₃₅ 306₁ 306₂ 740₁₁

ბ

ხაფაყანი || ხაფაყანი — 104₁₁ 223₁₅
 414₂₈ 462₃₁ 463₃₈ 464₁₀ 774₃₂
 ხედვის სისუსტე — 346₂₄ 347₁
 ხელის გამრუდება — 126₈ 122₁₅
 ხელის გახსნა — 273₁ 284₃₀ 294₂₈ 298₂₇
 309₁₁ 310₄₁ 311₂ 318₁₇ 318₃₈ 320₂₆
 325₄₀ 327₂₂ 330₄₁ 335₂₈ 338₇ 338₁₅
 338₃₁ 339₃ 560₈ 562₁₉

ხელის ტეხა — 128₂₄
 ხელის ფრჩხილების სენი — 653₁₇
 ხელის ძარღვისა ქალის გახსნა — 557₃₈
 ხველება || ხუელება — 119₂₉ 120₃₁ 124₆
 126₄ 128₅ 324₁₃ 666₁₂ 668₂₁ 747₁₀
 ხეენიკი (საღმობა მარჩობელი ყიისა) —
 392₁₄ 392₂₁

ხიეილი — 155₃₀ 171₃ 183_{21, 24} 187₁
 187₃ 187₁₅ 189₂₂ 189₂₅
 (ხმის შეცვლა) — 155₂₉
 ხორცთა მღერა — 122₆
 ხორცი ავი — 648₁
 ხრინვა — 381₄
 ხსნილობა — 132₁₅ 192₁₈

ხუელა (სისხლნარევი) — 99₉ 105₂₄
 ხუზი — 132₁₆ 415₃₂
 ხუნაყი (ხუნაგი) — 173₆ 229₃₀ 230₂ 374₂₁
 374₂₄ 375₁ 375₁₄ 375₂₅ 397₁₇ 397₃₈
 399₁
 ხურფა (თუალის ტკივილი) — 335₁₈
 386₂₁

კ

კაჯას ქუეითის სიმსიენე — 387₃₃
 (კაჯის დაავადება) — 374₂₃ 377₂₂ 387₃₈
 387₃₀
 კელის გახსნა — 363₄₀ 364₁ 368₁₇ 369₃₂
 370₂₅ 374₂₈ 374₃₃ 374₃₈ 377₁₈ 385₁₃
 388₇ 414₁₇ 414₂₀ 455₁₈ 467₆ 541₁₂
 621₂₃ 622₄ 622₁₂ 622₁₈ 635₃₈
 კელის თრთოლა — 479₂₉
 კელის საქციელის ტკივილი — 789₃₇
 კელის სოსანი — 612₃
 კელ-ფეხის გასიება — 521₁₈
 კმის დასრულება — 188₁₃
 კმის ჩავარდნა — 377₂₂ 380₂ 382₁₆ 282₅₀
 383₁ 386₃ 393₂₇

კორცის დაღნობა — 463₁₀
 კორცმეტი — 648₁ 649₆
 კსნილობა — 440₁ 453₃₈
 კუელა — 80_{6, 15, 22} 87₂₈ 112₂₉ 175₈
 171₉ 171₃₂ 172₄ 181₃₀ 183₂₁ 183₂₄
 184₂₃ 184_{1, 37} 185₁₁ 187_{1, 4, 14, 22, 24}
 188_{28, 24, 35, 36} 189₁₁ 190_{1, 2, 10, 12, 32}
 191₂₂ 210₃₂ 230₄₃ 235₂₃ 236₁₀ 236₂₅
 240₁₃ 249₄₀ 250₂₄ 266₃₅ 380₂ 380₁₉
 380₂₉ 381₁₄ 384₁ 384_{2, 4, 33, 40} 385₈
 386₈ 386₄ 386_{13, 34} 388_{4, 20, 30, 38}
 389_{11, 21, 37} 390_{18, 29, 33} 426₄ 442₁
 476₃₆ 477₂₇ 477₃₈ 478₂₉ 478₄₀ 479₃₀
 572₂₃ 573₄ 593₃₄ 762₂₉
 კუელის წაშალი — 388₃₀ 389₁₂ 389₂₁
 389₃₇ 390₁ 390₄ 390₂₄ 390₃₈ 391₉
 391₁₃ 477₂₅ 477₂₈

კუნეშა — 251₁₈
 კურვება — 232₄ 329₂₄ 452₄
 კცოლა ფიცხელი — 197₂₉

კ

კასულ აღფიონი (თუალის ტკივილი) —
 334₃₈
 კარ(ა)რის ნაებენი — 670₃₇

აღარნაკოს მკურნალი — 93₂₀
 ალექსანდრე — 474₅
 ამბროსი დიდი 140₃₀
 არისტოტელე || არისტოტელი აქიმი —
 105₃ 474₄ 777₂₃ 777₂₈ 778₂ 778₈
 779₂₅
 არონი (ექიმი) — 418₃₄ 429₃₇ 435₁₀ 495₃₆
 498₄ 532₁₉ 575₇ 601₃₇ 671₂₆
 ბაგრატი || ბაგრატი აქიმი — 69₃₁ 70₄
 80₂₉ 90₃₈ 91₂₉ 264₂₀ 265₁₅ 266₁₉
 363₄₁ 538₂₄ 633₄ 659₁₆ 763₁₁
 ბაზტიბო მკურნალი — 432₂₉
 ბუსით აქიმი მოვარყინელი — 511₂₉
 გიოსი — 255₁₄
 გალინოზი || გალიანოზი — 107₁₂ 117₂₀
 131₃ 155₈ 159₁₉ 160₃₀ 176₃ 264₂₀
 266₁₉ 270₃ 297₇ 298₃₈ 234₂₂ 326₆
 371₁ 398₇ 398₈ 405₁ 405₁₉ 405₂₁
 405₃₀ 407₃₃ 439₃₂ 478₁₄ 486₆ 486₉
 გალინოზ, გალიანოზ — 532₉ 554₂₂ 561₃₃
 579₂₅ 580₄₀ 589₃₆ 599₃ 599₇ 599₁₉
 627₃₉ 673₈ 694₂₄ 761₅ 763₁₈
 დავით წინასწარმეტყველი — 675₃₆
 დემოკრიტე — 677₁₅
 ზაქარიაშვილი მაჰმადი — 364₃₂
 ზაქქარია აქიმი — 245₂₆ 245₂₉
 თადორტოსი || თადორიტონი || თადა-
 რიტონი || თადრიტოსი — 153₁
 153₂₇ 154₆ 299₂₀ 307₁₈ 307₂₁ 673₉
 თიადლე მკურნალი — 124₃₇ 125₂₅
 იოჰან ამასის ძე || იოჰან მასიოს ძე ||

იონა მასოს ძე — 83₁₄ 146₅ 697₃₉
 იზოკრატე — 677₁₆
 კასარ მეფე — 138₃₂
 კეისარი — 70₄ 70₈ 105₁₅
 კოფი მეფე — 495₃₉
 კუმალა მეფე — 117₂₂
 მათროდიტოსი — 113₂₀ 114₅
 მასარჯო (მკურნალი) — 588₁₉ 589₃
 მასოიას შვილი — 630₄
 მასრედიტერი — 246₁₂
 მაჰმად აქიმი — 245₂₆
 მეთოდრე 70₉
 მკურნალი ვიმარისტენელთა 532₈
 მკურნალი იარკელთა — 532₈
 პლატონი — 307₃₀
 როფოს (მკურნალი) — 109₈
 სოლომონ მეფე || სოლომონი || სო-
 ლომონ დავითის ძე — 138₂ 161₂₀ 438₂₃
 სულტან მალიქშა — 91₂₅
 ტაჯიკ ვარეზი — 112₃₇
 ფარხიმონ ორისა (ექიმი) — 407₃₄
 ფიფად მეფე — 97₂₀
 ქასრა მეფე — 435₁₁
 შარვანი მეფე — 142₁₀
 ხოსრო მეფე || ხუსრო მეფე — 98₁₂
 101₁ 102₂ 140₃₁
 ჯალინოს || ჯალინოზი — იგივე გალინო-
 ზი — იხ. — 90₃₉ 307₁₇ 307₃₂ 307₃₆
 328₁₃ 468₂₅ 469₂₆ 469₃₅ 471₃ 506₃₄
 769₂₉ 785₂₅ 785₂₈

შ ი ნ ა ბ რ ს ი

ზაზა ფანასკერტელი — ციციშვილი და მისი „სამკურნალო წიგნი“	3
ხელნაწერის აღწერილობა	5
ხელნაწერის თარიღისათვის	9
ხელნაწერის გადამწერნი	11
ავტორი — ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი	11
„სამკურნალო წიგნი“	24
ტექსტისათვის	61
„სამკურნალო წიგნი — კარაბადინი“ (ტექსტი)	67
წიგნი პრველი	67
წიგნი მეორე	263
შენიშვნები	793

ლექსიკონი

ლექსიკონისათვის	808
-----------------	-----

საძიებლები

სარჩევ-საძიებელი	891
სავნობრივი საძიებელი	922
დაავადებათა საძიებელი	994
პირთა საძიებელი	1007

СОДЕРЖАНИЕ

Заза Панаскертели-Цицишвили	
и его «Лечебная книга»	3
Описание рукописи	5
О датировании рукописи	9
Переписчики	11
Автор — Заза Панаскертели-Цицишвили	11
«Лечебная книга»	24
О тексте	61
«Лечебная книга — Карабадини»	
(текст)	67
Книга первая	67
Книга вторая	263
Примечания	793
О словаре	808
Словарь	808

Указатели

Указатель глав	891
Предметный указатель	922
Указатель заболеваний	994
Именной указатель	1007

CONTENTS

Zaza Panaskerteli — Tsitsishvili and his „Medicinal Book“	3
Description of the Manuscript	5
About dating of the manuscript	9
Copyists	11
The author — Zaza Panaskerteli-Tsitsishvili	11
„Medicinal Book“	24
About the text	61
„Medicinal Book — karabadini“ (the text)	67
Book One	67
Book Two	263
Notes	793
About the Vocabulary	808
Vocabulary	808
Indices	
Index of Chapters	891
Index	922
Index of diseases	994
Index of persons	1007

რედაქტორი ე. კანდელაკი
გამომცემლობის რედაქტორი ე. ფალიანი
მხატვარი გ. ავსაჯანიშვილი
მხატვრული რედაქტორი ნ. ლაფაჩი
ტექნიკური რედაქტორი ვ. ხუციშვილი
კორექტორები: ე. ურუშაძე, ნ. კირთაძე
გამომშვები ი. შაიშმელაშვილი

ვადეცა წარმოებას 22,10.75, ხელმოწერილია დასაბე-
ჭდად 27.4.77 წ. საბეჭდი ქაღალდი № 3, 60X90¹/₁₆
პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 63,25+ჩაკერა 0,37
სააღრ.-საგამომც. თაბახი 64,26.
ტირაჟი 15000. შეკვ. № 332, ფასი 6 მან 70 კაპ.

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი, მარჯანიშვილის 5.

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს „გამსახკომის“
სტამბა № 4, თბილისი 380060, მედქალაქის II კორპ.

Тбилисская типография № 4 «Госкомиздата»

Совета Министров Грузинской ССР.

Тбилиси 380060. Медгородок, II корп.

Заза Панаскертели-Цицишвили

ЛЕЧЕБНАЯ КНИГА —

К а р а б а д и н и

К 550-летию со дня рождения

З. Панаскертели-Цицишвили

Исследования, Комментарии, Словарь,

и указатели профессора **М. С. Шенгелия**

(На грузинском языке)

Издательство «Сабчота Сакартвело»,

Тбилиси, Марджанишвили 5. 1978

ZaZa Panaskerteli-Tsitsishvili

MEDICINAL BOOK —

K a r a b a d i n i

Dedicated to the 550-th anniversary

of **Z. Panaskerteli-Tsitsishvili**

Investigations, commentaries, vocabulary and indices
by prof. **M. S. Shengelia**

„Sabchota Sacartvelo“. Tbilisi, 1978

K 274.581
3
04700000
00000000